„LUCEAFĂRUL" UREAZĂ CITITORILOR ȘI COLABORATORILOR SĂI „LA MULȚI ANI"!

Anul XIV
Nr. 1 (453)
Sîmbătă
2 ianuarie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Desen de MIHU VULCANESCU

Republica

Sărbătorim aniversarea Republicii sub semnul realizărilor remarcabile ale anului 1970 în domenii fundamentale de muncă și de creație ale patriei noastre socialiste. Sărbătorim înfăptuiri și rezultate care ne vor face să pășim increzători și cu forțe sporite pragul noului an.

Anul 1970 nu ne-a ferit de grele încercări, dramaticele zile și nopți ale inundațiilor distrugătoare vor stărui mult timp în amintirea noastră. Dar ceea ce va stărui ca un imbold și ca o mare învățătură este solidaritatea de nezdruncinat a poporului nostru în jurul Partidului, abnegația și eroismul oamenilor de pe întreg cuprinsul patriei care au știut să învingă în încleștarea cu forțele naturii, să pornească rapid la reconstrucție, să continuie și să ducă la capăt îndrăznețele obiective pe care le aveau de înfăptuit.

Dealungul lunilor noiembrie și decembrie, rînd pe rînd, întreprinderile, județele și-au anunțat îndeplinirea înainte de termen a planurilor lor de muncă și de creație. Construcții importante pentru dezvoltarea industriei și economiei, pentru viața civilizată a cetățenilor, au fost împlinite în anul 1970. Impunătoarele construcții hidro-energetice de la Porțile de Fier, noul pod de peste Dunăre, numeroase alte înfăptuiri de prim ordin din sistemul industrial și economic al țării pot sta mărturie ca dovezi ale hărniciei, ca și ale devotamentului și încrederii puternice a poporului nostru în rosturile socialiste ale patriei pentru care muncim și trăim.

Bogat în evenimente și în roade, dar plin de zbucium, anul 1970 a constituit un examen greu de ințelesuri privind măsura cu care sîntem datori să ne dăruim patriei noastre, momentelor ei de încercări și de izbînzi, prezentului și viitorului ei de construcție, de dezvoltare, de civilizație și cultură.

Ca scriitori și oameni de carte, mereu alături de frumoasele credințe și idealuri ale poporului nostru demn, îndrăzneț, nobil în munca și în talentele sale, în dragostea sa netrădată pentru pace, omenie, progres și înțelegere între popoare, sîntem pătrunși de înalta datorie de a ne sluji patria cu toate puterile noastre creatoare, de a-i cinsti, prin realizările noastre cele mai bune, bogata istorie, strălucita cultură, de a răspunde cu exigență prin literatura pe care o scriem încrederii pe care ne-o acordă încercatul nostru Partid în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu.

La început de An nou, cînd ne simțim mai apropiați, mai strîns legați, mai cald pătrunși de dragostea pentru patria noastră, cele mai frumoase gînduri pentru viitor le dedicăm acestui pămînt pe care ne-am născut noi și părinții noștri.

Cele mai frumoase și mai îndrăznețe visuri le dorim împlinite pentru oamenii scumpi și bravi ai Republicii noastre care-și sărbătorește totdeauna aniversarea în ajun de An nou, sărbătoare și semn continuu de prospețime, de tinerețe, de drum mereu deschis viitorului.

LUCEAFĂRUL

Realism modern și povestire de Nicolae Manolescu

•

„Fastele" de Tudor George

•

Hamlet regizează de Marin Sorescu

IN PAGINILE 4—5

Revelion scriitoricesc imaginar umor şi omagiu — de Nicolae Tăutu

Desen de MIHU VULCANESCU

Despre certitudini de Teodor Mazilu

De amore de Alexandru Paleologu

Poşta redacţiei de Fănuş Neagu și Cezar Baltag

Suplinitor IX: Partida nemuritoare

ÎN FIECARE SĂPTĂMÎNĂ, MARIN PREDA RĂSPUNDE LA O ÎNTREBARE

Un nou scriitor

Nu s-ar cuveni ca în preajma unui nou an să salutăm un nou scriitor? Despre toți cei cunoscuți s-a tot scris, n-ar fi rîndul lui acum să-i apară numele în paginile cronicilor literare, al emisiunilor de radio și televiziune și al presei de mare tiraj? De ce nu? El există! Beția succesului îl așteaptă, i se cuvine, fiindcă debutul lui îl afirmă ca pe un scriitor adevărat, deși n-a trecut de douăzeci și cinci de ani. A mers drept la țintă scriind nu povestiri sau nuvele, ci direct un roman de două sute de pagini care va apărea în cîteva zile la editura Cartea Românească și pe care și l-a intitulat *Dihorul*. Numele acestui nou scriitor este Alexandru Papilian, nepot al lui Victor Papilian. Totuși numele e un pseudonim, ales de el la insistențele noastre. Într-adevăr prea mulți tineri scriitori debutanți cred că pot răzbi cu nume ca Niculae Vasile, Ion Ilie, Gheorghe Petre, Dumitru Niculae, Stan Dumitru etc.

Nu am vocația de a descoperi talente. Viitorul scriitor, îmi spun, s-ar putea să-ți dea să citești la început o simplă nerozie, în care semnele vocației să fie cu desăvîrșire absente. Și atunci ce faci? Rezultă că trebuie să-i spui în mod obligatoriu tînărului din fața ta, că are talent, chiar dacă nu-l are, ca să te pui la adăpost de surpriza care te-ar aștepta mai tîrziu și s-o spui neapărat cu convingere ca să fii crezut. Dar s-ar putea ca necunoscutul care îți calcă pragul editurii sau revistei, sau chiar al casei proprii, să-ți aducă o carte pe deplin reușită și atunci cu atît mai mult trebuie să bați toba și să spui că ai descoperit un mare talent sau geniu. Ei bine, și dacă după aceea el nu mai scrie nimic reușit? Ce-i faci? Gorki a spus pe vremuri despre Leonov cînd l-a descoperit că are talent pentru toată viața. Citind azi această apreciere stăm pe gînduri. *Drumul spre ocean* e o carte greu de citit acum, din pricina prejudecăților literare fundamentale care stau la baza ei, dintre care cea mai iritantă este *maniheismul*, iar *Pădurea rusă* e un roman prolix în care zace o bună istorie de o sută de pagini, dar pe care autorul a înecat-o și compromis-o prin soluții șablon. Începuturile lui sînt însă strălucite, romanul *Soți* și *Hoțul* (pe care am bănuiala că autorul l-a stricat la bătrînețe, scriindu-l din nou și triplîndu-i volumul), sînt lucrări echilibrate și profunde. E greu de crezut că Gorki nu știa că talentul nu ne e dat în mod sigur pe toată viața și că înflorirea lui depinde în mod hotărîtor de felul în care îl cultivăm. Dar descoperitorul de talente n-are încotro, el trebuie să spună astfel de fraze, fiindcă începătorul n-are nevoie nici de îndoielile nici de rezervele lui. Plină de umor a fost reacția lui Sherwood Anderson, autorul admirabilului *Winesburg in Ohio* care avea un tînăr prieten la care ținea foarte mult, fiindcă era o personalitate interesantă. Era obișnuit ca acest tînăr să-l caute zilnic și să facă împreună plimbări, dar deodată aceste vizite încetară și după cîteva săptămîni, cunoscutul romancier băgă de seamă absența și se duse intrigat și bătu cu bastonul în geamul tînărului „Ce e cu dumneata? îi strigă de jos. De ce n-ai mai venit pe la mine?" „Am scris un roman", îi răspunse atunci tînărul. „Sfinte dumnezeule!" exclamă Anderson și îi întoarse spatele și pleacă. Indepărtîndu-se însă se răzgîndi. Cum să piardă un tînăr prieten atît de interesant? „Să vii, îi zise, să-ți dau o recomandare către o editură, dar să nu-mi ceri să ți-l citesc". Și se ținu de cuvînt și romanul apăru și într-adevăr, nu avu nici-un succes. Era o carte cam plicticoasă. Autorul de pe copertă semna William Faulkner, viitorul laureat al premiului Nobel.

Noul scriitor român a apărut în birourile editurii „Cartea Românească" prin primăvară. Romanul lui plăcuse foarte tare unui redactor, dar displăcuse profund altuia, care chiar scrisese pe toată coperta manuscrisului parcă indignat, *Respins*. L-am lăsat pe tînărul debutant să discute cu ambii redactori și între timp am citit și eu romanul. Era bun, dar era plin nu numai de cuvinte și expresii cu care cititorul român nu e obișnuit și care exprimau în mod inutil anumite laturi ale personajului principal (crudități, cuvinte obscene, trivialități din domeniul fiziologiei), ci și de idei care dezvăluiau prea violent o gîndire și o conștiință maculată. De cine? Nu voi dezvălui substanța romanului, fapt e că exista în el suficient material inacceptabil pentru a displace. De pildă: eroul vorbește în treacăt despre copii. Urmează un epitet scabros extras din activitatea digestivă a micilor ființe. „Ce nevoie ai, i-am spus tînărului romancier, să-l faci pe cititorul care are copii să te disprețuiască și să arunce cartea din mîini?" „De ce să mă disprețuiască?", m-a întrebat. „Fiindcă, i-am răspuns, sufletele pure nu pot fi atinse de nici-un fel de murdărie. Omul din curte din *Moartea lui Ivan Ilici*, de Tolstoi, care îngrijește în toate amănuntele pe stăpînul său muribund și neputincios, rămîne complet senin în timpul acelor îndeletniciri și are aerul să spună: „Ce să facem! E un om! Toți vom ajunge la fel". „Dar, a protestat viitorul scriitor, nu eu, ci eroul meu are o gîndire care vede ceea ce e murdar. Ce să fac? Eroul meu e contrariu celui la care vă referiți!"

Avea dreptate. Operele unor scriitori moderni ca Joyce, Céline, Genet și chiar Sartre, abundă de trivialități. În *La nausée*, de pildă, eroul are mania de a căuta pe jos ziare murdare de excremente și de a le rupe cu plăcere, autorul vrînd, adică, să sugereze infantilismul eroului, care asemeni copiilor, nu distinge, în fazele prin care trece materia ceea ce e degradat, iar în momentul cînd această

Marin PREDA

(*Continuare in pag. 7*)

Pentru cititorii noștri, în paginile 4—5: o galerie de portrete ale scriitorilor străini de David Levine

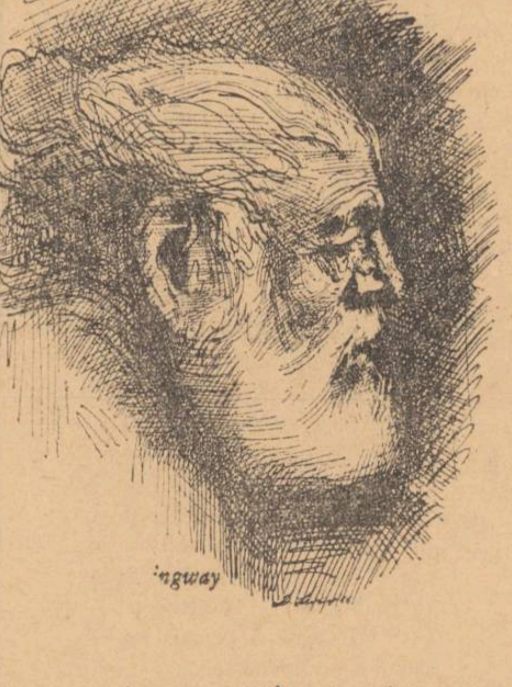

cronica pietonului

Lui, bradului

Acum cind orașul este un imens brădet electric și cînd brazii ne umplu brațele, ne înțeapă obrazul și, coborîți din munte ni se urcă în balcoane, ne întrebăm dacă într-un fel nu prea spus, nu prea declarat „publicitar" „copacul credincios ce frunza nu și-o pierde" nu e ales ca semn al statorniciei și fidelității.

Pentru că această cea mai neîntreruptă și solemnă alcătuire vegetală arcuită peste poarta de țară îi întîmpină pe tinerii însoțiți și, suită pe creasta casei fixează clipe și zile alese invitînd la prelungiri și permanentizări.

Poate că și profilul său sever, înalt și ascuțit îl cheamă și ajută să sfîșie dacă nu monotonia și cenușiul, atunci rostogolirea egală a zilelor anului; iar trăirile noastre de vîrf, de intensitate și vibrare bucurată le rînduim etajat pe creangă și vîrf de brad.

Și acum în vremea iernii cea răvășitoare și pustiitoare de podoabe vegetale ne legăm și sprijinim sărbătorile de această ființă de umbră egală cu sine, protestatară, nesupusă și neînvinsă de timp și anotimp, care este bradul.

Il aducem în casă la proporții domestice, umilitoare, pe el, arborele-atlet care se ia la trîntă cu munții.

Pe el în mijlocul împărăției de pădure a căruia, liniștea e aproape minerală și îl luăm ca să asiste și să moțăie din ace verzi la suișul și coborîșul zgomotos al inveselirilor noastre de iarnă.

Dar tot asa — acum recuperator — îl împodobim cu vise, punem să ioace și să sară în el veverițe de lumini și suliți de lumini care se reped, înțeapă, zăbovesc și rămîn în retină mirată și devorată de copii.

Și e un foarte potrivit și frumos omagiu pe care orașul i l-a adus lui desenîndu-i și făcînd să-i pîlpîie conturul în flux de lumină.

Lui, bradului.

CANDID

cronica literară

avant premieră editorială

MIHAI EMINESCU

Sărmanul Dionis

Seria „Arcade", Editura „Minerva".

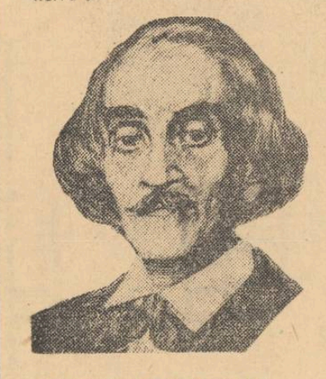

GRIGORE ALEXANDRESCU

Poezii

Seria „Arcade", Editura „Minerva".

avant premieră editorială

Titus Popovici

MOARTEA LUI IPU

După o atît de îndelungată întrerupere, Titus Popovici revine în atenția opiniei literare cu o nouă lucrare epică.

Să observăm încă de la început că tematica generală, în nuvela *Moartea lui Ipu* trimite direct la unele dintre filoanele de bază ale romanelor *Străinul* și *Setea*, nefiind de ignorat, în acest context, nici experiența marcată de drama *Pasacalia*. Avem în vedere deosebita pasiune a autorului pentru personajul adolescent, sau foarte tînăr, solicitat să-și confrunte rezervele de candoare idealizantă și orgolioasă cu prozaismul dur, antiromantic al timpului istoric, din traiectoria acestuia din urmă alegîndu-se momente de maximă tensiune socială și politică. Așadar, s-ar putea afirma că proza lui Titus Popovici este urmărită de o adevărată obsesie și că personajul său, zbaterea acestuia gravitează în jurul unor focare de intens clocot, circumscrise fazei finale a celui al doilea război mondial. Comparînd-o cu scrierile anterioare ale autorului, e de văzut deci prin ce anume se deosebește de ele noua sa narațiune, *Moartea lui Ipu*. Limitîndu-ne, deocamdată, la încercarea de a defini profilul caracterologic al personajului central, căruia îi revine și sarcina de povestitor, va trebui să observăm de îndată că el traduce o ipostază inedită a tipologiei fixate prin Andrei Sabin, în *Străinul* și *Setea*, sau prin Mihai în *Pasacalia*. Autorul se îndepărtează de calea rezolvării crizei individualiste cu prețul catapultării personajului în vîltoarea evenimentelor de anvergură politică, propice exaltării eroizante, avîntului romantic (cazul lui Andrei Sabin). După cum, de asemenea, este abandonată și soluția eșuării eroului în postură de victimă tragică a istoriei, a ororilor acestuia (cazul lui Mihai). Emancipîndu-se de prejudecata tipologiilor exemplare, chemate să întruchipeze automat cutare sau cutare precept etic, de data aceasta Titus Popovici se lasă captivat de meandrele imprevizibile, contradictorii pînă la ambiguitatea revelatoare, ale psihologiei adolescentine. În spiritul unei viziuni de largă circulație în cîmpul literaturii moderne, personajul din *Moartea lui Ipu* aderă la categoria inconformiștilor candizi ce își exteriorizează refulările vîrstei critice la care se află în poză „cinică" și în teribilisme donquijotești. Și într-adevăr performanța este remarcabilă. Ceea ce deosebește această tentativă de numărul atît de mare al „experimentelor" similare stă în refuzul gratuității, al jocului facial de-a angoasa, păcat frecvent răspîndit în proza autorilor tineri de azi. Personajul lui Titus Popovici dispune de o autentică determinare realistă, ceea ce-i conferă o personalitate veridică și-l situează într-un context epic de indiscutabilă acuitate. Mai ales această latură a argumentării sale este remarcabilă. Deosebitul talent al lui Titus Popovici de a imagina desfășurări epice de o densitate și o rigurozitate ireproșabile este valorificat din plin și acum. Faptul este cu atît mai demn de subliniat cu cît, în *Moartea lui Ipu*, prozatorul își pune recunoscutele-i virtuți de narator în slujba unui conflict și a unei intrigi care, datorită substanței lor concrete, realmente inedită, evită întru totul practica abilă de altă dată de a calchia schema consacrată în generalitatea ei de evenimentele social-politice ale perioadei istorice respective. Desigur o mare contribuție la acest proces de revificare a epicului o are și pendularea (extrem de atent mînuită) între planul narativ strict realist, obiectiv, și cel de inocentă evaziune în visare sau în stările de semitrezie, cînd imaginația laborioasă a adolescentului redimensionează totul la modul idealizant. Nu sînt de neglijat nici salutarele și masivele intrusiuni ale narațiunii fantastic-grotești, adesea de-a dreptul macabre, cum se întîmplă în capitolele finale ale nuvelei, unde este relatată strania moarte ipotetică a bătrînului Ipu. Identificăm și în aceste aspecte unele dintre noutățile surprinzătoare ale prozei lui Titus Popovici, în faza cea mai recentă a manifestării ei. La fel, de o constantă atenție se bucură și înclinația scriitorului pentru observația clasificatoare, menită să conducă spre portretistică diferențiată, în maniera „fiziologiilor" de altădată.

De fapt, privită dintr-o asemenea perspectivă, scrierea are alura unui mic roman și este de mirare că autorul a evitat să se angajeze la o construcție cu adevărat amplă. Evident, sprijinindu-se pe simple supoziții, ne gîndim că problematica și arhitectonica eventualului roman, în datele lor inițiale, sînt temeinic fixate de pe acum. Conflictul epic general, cu efectele lui tragic-grotești, este cît se poate de bine schițat. Iar diversitatea tipologică nu este mai puțin generoasă, în direcția posibilității de a extinde și adînci problematica umană a subtextului narativ. Nu preconizăm neapărat proporțiile unei fresce romanești. În fond, viziunea artistică de ansamblu a nuvelei *Moartea lui Ipu* este mai degrabă susceptibilă de nuanțări în planul analizei psihologice, al conflictelor de o asemenea natură. Substanța ei morală stă sub tutela unei extrem de interesate încrucișări de date aparținînd structurilor umane cu care sînt dăruite cele două personaje principale: adolescentul povestitor și bătrînul țăran Ciupe Teodor zis Ipu. Cei doi formează un cuplu de mare pregnanță și autorul izbutește cu multă precizie și abilitate să desfășoare itinerariul ciudatei lor solidarități etice. Își dă astfel întîlnire întransigența adolescentină, impregnată de generozitățile dar și de inflexibilitățile ei caracteristice, cu spiritul mucalit, fundat pe ingenuitatea sui generis a tipologiei „prostului", prezență atît de cuceritoare în folclorul românesc. Fericita difuziune a punctului de vedere critic, existent virtual în concepția autorului, în însăși mentalitatea atît de distinct definită a personajelor ni se pare unul dintre succesele de seamă ale scriitorului. În felul acesta, eficiența artistică a virulentei satire sociale, care se insinuează în întreaga problematică a nuvelei, sporește considerabil. Tonurile exterior pamfletare de altădată dispar în cea mai mare parte, scriitorul apăsînd acum pe pedala resorturilor interioare, intrinsec proprii universului epic imaginat de el. Ne aflăm în fața uneia dintre soluțiile artistice de sigur efect, grație căreia proza lui Titus Popovici se vindecă în bună măsură de excesele teziste, de tendențiozitățile conjuncturale și, desigur, de cusurul retorismului jurnalier.

Rămîne încă în zona deziderateloc ce-și așteaptă împlinirea un alt aspect demn de luat în seamă: decizia pentru sondajul psihologic cît mai detașat, în dauna procedeului destul de comun al consemnării elementelor de simplă gestică, plasate nu o dată în vecinătatea trivialității, și de limbaj violent, presărat și el cu prea multe cruditățI. Nuvela abundă în scene „tari" și în exprimări de aceeași factură, mai ales eroul povestitor dovedind un suspect și inutil apetit pentru ele.

Oricum, o concluzie se impune cu necesitate. Este adevărat că nuvela *Moartea lui Ipu* nu acopere decît într-o anumită măsură gestul unei spectaculare autoreplici. În schimb, nu e mai puțin important să arătăm că, dincolo de valoarea ei, privită în sine, această scriere ne apare pe deplin simptomatică în direcția a ceea ce un prozator de superioară vocație precum Titus Popovici poate da la iveală într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat. Și faptul trebuie socotit esențial.

Nicolae CIOBANU

avant premieră editorială

ION LUCA CARAGIALE

O scrisoare pierdută

B.P.T., Editura „Minerva".

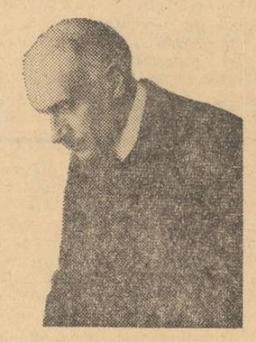

PAUL ZARIFOPOL

Pentru arta literară

Ediție îngrijită și prefațată de Al. Săndulescu. Editura „Minerva".

jurnalul unui martor ocular

Despre certitudini

A căuta certitudini în realitatea psihică, a căuta certitudini în realitatea biologică, înseamnă a căuta, cu o sumbră îndîrjire, ceea ce nu există... Oricîte măsuri de precauție ne vom lua, oricît de des vom consulta medicul, oricîtă gimnastică vom face dimineața, pînă la urmă tot vom muri... Nu putem să păstrăm nimic pentru vecie, ne vor părăsi nu numai ființele care ne sînt dragi, apartamentele și succesele, ne va părăsi absolut totul...

În ciuda acestei indiscutabile realități, noi căutăm certitudini, vrem să fim siguri de toți și de toate... Căutăm de multe ori nu căldura iubirii, nu intensitatea iubirii, ci siguranța iubirii... Sîntem atrași adeseori nu de iubirea pe care ne-o poate aduce un om, ci de securitatea pe care ne-o oferă. Decît o iubire vie, preferăm mai întotdeauna un adăpost sigur și mizer. Noi cerem asigurări pînă la sfîrșitul vieții, vrem să fim asigurați că vom fi mereu iubiți, mereu adorați, mereu sănătoși tun. Certitudine căutăm și în activitatea profesională. Vrem să fim siguri că vom avea incontinuu succese, că, după ce vom termina o capodoperă, vom începe o altă capodoperă.

Eu nu critic aceste idei — obiectul acestor însemnări nu este de a face morală, și nici de a arăta cuiva calea cea dreaptă —, eu încerc să văd dacă sînt adevărate sau nu... Primul act de luciditate începe cu încercarea de a ne situa în lumea realității, de a părăsi lumea iluziilor, cu toate avantajele provizorii pe care le presupune această lume. Eu vreau să spun că a căuta ceva care nu există e o stupidă risipă de energie...

Nevoia de certitudine începe, cred eu, s-ar putea să mă înșel, odată cu pierderea sensibilității, care demonstrează în mod evident o lipsă de sensibilitate. În unele căsnicii — această certitudine obtuză duce la degradarea relațiilor, dreptul de a dispune unul de celălalt ne scutește de obligația de a fi delicați, de a ne respecta reciproc libertatea. Odată bătălia cîștigată, sensibilitatea se dovedește de prisos.

Noi avem iluzia că un om este al nostru pentru totdeauna, nu vrem să înțelegem că această legătură trebuie reînnoită în fiecare zi, că, așa cum ne schimbăm noi, se schimbă și ceilalți oameni. Asta nu înseamnă că pledez pentru nesiguranță și arbitrariu în relațiile cu oamenii. Nu, Doamne-ferește... Trebuie să ne eliberăm de schematismele minții, de multele automatisme ale gîndirii, și, atunci, vom înțelege că nu incertitudinea este reversul certitudinii, tot așa cum adevărul nu este reversul minciunii. Adevărul este mult mai mult — el n-are nici o legătură cu minciuna, adevărul este din altă lume decît minciuna. Eu am silă de certitudinea obtuză, care face din oameni o hrană a fricii de viață, de prezent și de viitor, dar nu pledez pentru incertitudine, ci pentru o atenție vie, de fiecare zi, pentru o iubire care se naște din nevoia de iubire, nu din nevoia de securitate.

Faptul că în lumea psihică nu există nimic durabil, nu e un motiv de deznădejde, nici un motiv de teribilă satisfacție. Judecățile sentimentale n-au ce căuta aici... Acesta este adevărul și de aici trebuie să pornim mai departe...

Teodor MAZILU

Astăzi mă voi abține de la orice comentariu. Și voi publica, fiindcă e ziua minunilor, pe cei care așteaptă, plini de răbdare, răspunsul meu și nu-l capătă decît odată în an.

F.N.

M. SEVERIAN:
„Revelație"
(fragmente)

Cînd m-am născut
Trei zile m-am tot odihnit
Nici n-am mîncat
Nici n-am plîns
Nici n-am povestit nimănui
nimic

Ehei!
A fost lung drumul
Pînă la sînul tău mamăăă!
În ziua patra
Am încercat să-mi scutur
leneveala

Dar cînd să mă ridic
Nu mai aveam picioare
Unul care nu dormise
Mi le furase de la genunchi.
Noapte de noapte
L-am pîndit pe tîlhar
Dar cum avea ce-i trebuie
Nu se mai abătu prin preajme.

N. MONEA:
(două poezii, două)

Echilibru

Am călcat, în drum, pe-o gîză
Moara și-a ncleștat măseaua.
Cine-a scos firul din priză?
Cine a tăiat cureaua?

Cumpăna s-a-ntors pe-o rînă
Scîrțîind în nepătruns.
Cine-a pus la toate frînă?
Nu-i nici zîmbet, nu-i nici plîns.

S-a născut însă un vierme
Totul e senin la față.
Cine rîde? Ce s-așterne?
Bună dimineața, viață!

Mărturisire I

Îngîndurată, seara cade în tilinci
Aș vrea, prin praful ierbii cu mieii să mă zburd.
De plumb îmi este talpa în ruptele opinci
Iar piatra de pe umeri nu pot ca s-o îmburd.

Din mărunțitul caier torc fir cotit de lînă.
Ci pe pajiști de cenușă, sub cerul plumburiu.
Împrăștiată-i turma, iar cîinii urlă-n stînă
Cum v-am pierdut, oițe, în fluierul pustiu!

M. VINKEME
(fragmente)

Pe potecile bătute

Pe potecile bătute
De acele neamuri mute,
Căprioare, cerbi și ciute
Ce străbat în cetini multe
Prin pădurile adulte,
Să zburdăm și să fim singuri
Pătrunși de frumoase gînduri...

ALEXANDRU USTUREANU
(fragmente)
Atlet

Coatele în ritm și-n piept
Eu le-mping și te aștept.
Amîndoi pe locu-ntîi

poșta redacției

Că noi nu sîntem momîi.
Bine e să fii atlet
Că ai corpu-ntreg perfect.
Format bine și în fugă —
Eu sînt sportivul Gigă.

Fănuș NEAGU

LILIEN LER — Am citit cele 11 pagini dactilografiate și nu mi-au displăcut. Dimpotrivă. Proza dv. are, cred un corespondent în poezie, în versurile nostalgic-ironice ale lui Emil Brumaru. Aveți o certă înclinație pentru misterele delicate și fantasticul suav. Voi căuta să-mi verific opinia cînd materialul dv. altor colegi de redacție, și în primul rînd lui Fănuș Neagu, pentru lectură.

MIH. PALTINAS — O undă dulceagă de lirism minor străbate versurile: „M-am visat în stratul proaspăt din grădină / Cum sulfina mă mușca de subsuoară / Și-ncerca să-mi urce trupul la lumină / O tulpină mlădioasă de secară".

EMIL PUIU — Frumoasă, în formula ei nițeluș învechită, această poezie a băiatului dv. intitulată „Ursitoare": „Cum de se prăvăliră, dormind nesărutate / domnițele tăcute în necuprins de apă / Veneau din altă lume, curgeau spre altă parte / îngemănate-n prima și singura mea pleoapă (...) Erau de pocăință la ceasul ne-ntregit / cînd descoji bărbatul cu mîini păroase mărul / crescut din despletire de șarpe hărăzit... / Fugiseră neprinse, fugiseră smintit / dar le-a rămas în urmă, pietrificat doar părul". Este cred, vorba de talent. Lipsește încă, ceea ce aș numi „educație poetică", dar asta se mai și capătă pe drum. Încurajați-i, deci, încercările.

ION VASILESCU — Cam masivă ultima dv. corespondență (20 de pagini). Nepublicabile. Citez pentru simplitatea lor naivă și cam infantilă versurile: „Pentru ce atîtea stele / Dacă gîndurile mele / tot se-amestecă cu ele? // Pentru ce atîta noapte / Cînd se-ntrece cu tăcutul / Și se luptă cu uritul / dacă strigătu-i în noapte?// Și de ce atîta lună / După ziua ce murise? / Pentru-a cui frunte cunună / Care cap cuibar de vise?"

A.Z. — Muzica din versurile de mai jos înviorătoare și candidă: „Maica norilor aseară / mă certă că nu mai știu / toropit de moarte rară / unde-s apă de pustiu / Și nedormic într-o doară / a tristeții licări / ochiul de odinioară / ce păream a nu-l mai ști". Restul, mai slab.

JEAN FOCULESCU — Îmi spuneți că veți căuta să vă perfecționați stilul. Să nu faceți o crimă ca asta. Tot hazul versurilor dv. stă în perfecțiunea lor zdrobitoare. Și Shakespeare, dacă ar umbla la ele, mi-ar fi teamă să nu le strice. Căci unde mai găsim noi o atît de sublimă radiografie a eternului feminin, sublimă, cum este aceasta:

Un lucru suplu și fragil
Predomină tot pămîntul
Și repede ajungi în exil
Dacă-i crezi sărutul.

Cîntată de poeți și pictori
Ca un juvaer ceresc
Femeia-i lasă mizeri
Pe cei ce o doresc.

Ah tu, frumoasă creatură
Luceafăr printre stele
Cred că ești originală
Din iaduri de iele.

De zîmbești spre mine
Luna ne blestemă
E geloasă-n sine
Că îmi faci din gleznă.

Eu sînt fericit atunci
Te string mai cu foc
Admir picioarele-ți lungi
Te-apuc de mijloc.

Nu-mi dau seama însă
Că tot eu slăbesc
Tu stai ca o gîză
Și rizi mișelesc.

Sugi din mine totul,
Devin cocoșat.
În curînd vei lua un altul
Suflet răsfățat".

Nu mai am nimic de spus. Poezia dv. ia piuitul oricui.

Cezar BALTAG

comentarii critice

Materialitatea ideii

Ca și Vina, noul volum antologic al lui Ion Alexandru e momentul de respirație al unui tumult creator. Poetul vrea să se elibereze din nou de cuvintele ce i-au împietrit la picioare pentru a înainta mai mirat și mai pur pe tărîmul Pustiei. El folosește titlul convențional de Poeme, *dar speră în taină să-și organizeze creația pentru a o putea contempla din afară, pentru a o delimita înainte de-a o lăsa, ca pe-un peisaj, în voia intemperiilor.*

Peisajul se oferă însă și criticii. Astfel, ceea ce înrobea prin căldură și materialitate, poate fi acum vizionat din avion, prin ocheanul întors al perspectivei și saturației. E o ocazie rară aceasta, pentru că Ion Alexandru găsește întotdeauna (ca și Ana Blandiana, de altfel) atitudini invulnerabile. El este transfiguratul care vorbește despre bine, adevăr și frumos, el nu se amuză și nu cochetează, el nu se îndoiește decît rareori și atunci îndoielile sale sînt monumentale. Fără a fi un oficializant, Ion Alexandru se află totuși într-un cadru oficial, adică trăiește obsesii clasicizate. Întîlnind elanuri care au mobilizat omenirea, critica se fisticește și se transformă în imn. Astfel, ea pierde controlul valorii estetice și se complace în retrăirea unor idealuri demitizate.

Din punct de vedere etic, lirica lui Ion Alexandru are, fără-ndoială, grandoare. În Cum să vă spun și Viața deocamdată *poetul a cîntat vitalitatea energică, explozivă, în* Infernul discutabil *el a dat o replică camusiană îndoielilor tragice, iar în* Vămile Pustiei *a descoperit* jocul cu mărgelele de sticlă, *adică spiritualitatea care înnobilează înstrăinînd.*

Să revenim însă asupra valorii estetice. Primele două volume nu erau originale sub raportul expresiei. Ele aminteau puritatea adolescentină a poeziei lui Labiș și forța expresionistă, dionisiacă din Poemele luminii. *Între aceste limite, existau, desigur, imagini originale care l-au și impus de altfel imediat pe Ion Alexandru în atenția criticii. Meritul său era acela de a reînvia un limbaj. Totuși, poeziile sale nu se concentrau pînă la ultima transparență. Ele antrenau în torentul inspirației incongruențe pe care critica, entuziasmată de a descoperi un talent autentic, le-a trecut cu vederea sau chiar le-a proclamat drept probe de candoare poetică. Astăzi însă ele sînt evidente și par nelalocul lor lîngă imagini într-adevăr memorabile.*

Sesizabilă era încă de pe atunci la Ion Alexandru, în ciuda influențelor, puterea de a materializa violent stări dintre cele mai diafane. El avea curajul de a păși peste locuri comune sau, dimpotrivă, total periferice, în alegerea vocabularului, subordonînd totul dorinței de-a fi expresiv pînă la paroxism.

În Infernul discutabil, *forța expresiei, punîndu-se în slujba traducerii unor dileme existențiale, s-a rafinat, dar nu și-a pierdut tensiunea. Dimpotrivă, ea a obligat o anumită înclinație retorică să se disciplineze pentru a contribui la realizarea unei ținute profetice.*

Culmea rafinării o atinge această forță inițială în poemele din Vămile Pustiei. *Și aici, ca și în toată creația sa, poetul pare că nu mai are curajul de a reveni cu luciditate asupra formei pe care momentul unic al inspirației a sacralizat-o, dar deosebirea față de primele poezii e neîndoielnică. Ca o statuie ce se dezvăluie greoi din blocul enorm, poezia lui Ion Alexandru se desface tot mai mult din materialitatea impură și devine un murmur curat și tînguitor, un descîntec plin de tristețe și muzicalitate.*

S-ar părea că efortul a fost inutil, că domeniul ideii putea fi abordat de la bun început, ca o garanție a succesului. Dar aceasta este similar cu a spune că Brâncuși putea imagina din primul moment simplitatea aproape geometrică a Păsării sale. Sărind etapele esențializării, rezultatul ar fi fost o formă fără istorie, o abstracție goală. Ceva din istoria încleștării cu materialitatea se păstrează în ultima fază a operei. Ceva din vibrația granitului mlădiat a rămas și în ultimele versuri ale lui Ion Alexandru. El nu are nevoie de o admirație fără rezerve, ci de o precizare lucidă a momentului în care se află. Pentru că el este poetul care încă nu ne-a dat, dar ne poate da marele Poem.

Alexandru ȘTEFĂNESCU

avantpremieră editorială

EUGEN LOVINESCU

Scrieri (II, III)

Editura „Minerva".

PERPESSICIUS

Opere (III)

Editura „Minerva".

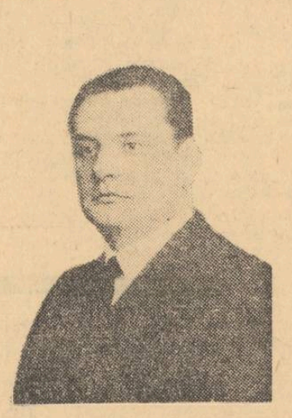

TUDOR VIANU

Scriitori români

B.P.T., Editura „Minerva".

Realism modern şi povestire

Prima carte a lui Marin Preda — *Întîlnirea din pămînturi*, 1948, — a stîrnit emoţie la apariţie, dar adevărata ei valoare nu s-a observat atunci. E o întrebare dacă, şi mai tîrziu, s-au relevat aspectele esenţiale. Recitind comentariile (relativ puţine) sîntem uimiţi mai ales de aerul lor reticent. Cineva semnalează „autenticul vorbirii, pe linia Ghica, Creangă, Caragiale", dar reproşează numaidecît „elogiul instinctivului" şi „hiatusul între ficţiunea artistică şi realitatea socială", numindu-le o „direcţie estetică periculoasă". Altcineva se referă la „situaţiile neverosimile" în care eroii sînt „încercaţi de crize morale, cuprinşi de stări sufleteşti bolnăvicioase" şi conchide că primele nuvele ale lui M. Preda fixează simple „momente din care nu se desprinde un înţeles mai general". Chiar cînd aceste lucruri n-au mai întrunit adeziunea nimănui, comentariile au rămas modice şi este un fapt neîndoielnic că *Întîlnirea din pămînturi* îşi aşteaptă şi astăzi criticul.

Alături de *Moromeţii*, ea este una din operele importante ale literaturii contemporane, mai mult, reprezintă un moment decisiv în evoluţia „prozei ţărăneşti", prin caracterul polemic al viziunii. S-a remarcat marea autenticitate a acestei viziuni, nu şi de unde provine ea. Autenticitatea este o noţiune relativă în artă : nu numai fiindcă ceea ce într-o epocă apare ca autentic, se revelă în alta ca inautentic ; dar şi fiindcă, într-un fel, autenticitatea artistică este totdeauna efectul unei iluzii. Literatura implică, în raport cu viaţa din care se inspiră, exagerarea, deformarea, adică un *patetism* numit, pe care-l putem compara cu „emfaza" ce deosebeşte vorbirea actorului pe scenă de vorbirea obişnuită. Patetícul este o condiţie a literaturii şi totodată germenele ei de falsitate, minciuna ei virtuală, care o roade pe dinăuntru, lent, dar inexorabil : orice literatură începe prin a părea „autentică" şi sfîrşeşte prin a părea „literatură". Este, între alţii, cazul literaturii lui Sadoveanu sau Rebreanu. H. Sanielevici repudia povestirile tînărului Sadoveanu sub cuvînt că sînt brutale şi imorale, ignorînd ceea ce nouă azi ni se pare esenţial : sensul poetic şi mitic. Arghezi condamna în *Ion* platitudinea şi abia lectura lui Călinescu va descoperi, după două decenii, în monotona proză a lui Rebreanu un ritm magic de epopee. Miticul şi epopeicul constituie valorile patetice caracteristice, coeficientul de „literatură" din proza lui Sadoveanu şi a lui Rebreanu într-o lectură actuală. Polemică, viziunea din *Întîlnirea din pămînturi* este tocmai în raport cu aceste două moduri clasice de a-l zugrăvi pe ţăran şi spiritul ei esenţial trebuie interpretat ca o încercare de a descoperi, împotriva lor, o nouă autenticitate, mai directă şi mai modernă.

G. Călinescu scrie despre *Ion* : „*Ion* e opera unui poet epic, care cîntă cu solemnitate condiţiile generale ale vieţii, nasterea, nunta, moartea. Romanul e făcut din cînturi, vădit cadenţate în stilul marilor epopei şi nunta Laurei e povestită cu festivităţi epice din *Herman şi Dorotheea*... O lectură rea, fără gravitate, a cîntului, prăbuşeşte totul în banal... *Ion* e un poem epic, solemn, ca un fluviu american, o capodoperă de măreţie liniştită". Ce departe sîntem de impresia celor dintîi cititori : „Realitatea e cea dintîi calitate a operei d-lui R., notează Cezar Petrescu (*Gîndirea*, 1921). Poate e o realitate monotonă şi mediocră, strict înregistrată ca o monografie..." Sau chiar de Pompiliu Constantinescu : „Romancierul priveşte parcă printr-un ochi de sticlă, incoloră şi de refracţie fără iluzii, o realitate valorificată prin simpla transcriere neemoţională" (*Vremea*, 1933). Cu trecerea timpului, sub realismul imediat, opera lui Rebreanu lasă să se vadă marea cadenţă interioară ; „redarea" vieţii se dovedeşte o artă extraordinară de a crea viaţă. Un lucru asemănător s-a petrecut cu Sadoveanu. „L-am asemănat pe D-sa cu un pictor care ar lucra cu vederi fotografice impersonale şi cu reproduceri din tablouri străine" scria H. Sanielevici în 1906 în *Curentul nou*. Aceste fraze nu mai au nici un înţeles pentru noi, pentru care există puţini scriitori comparabili cu Sadoveanu din punctul de vedere al transfigurării realului. Nu s-a stăruit îndeajuns asupra facultăţii de a imagina a lui Sadoveanu : mai tulburătoare, totuşi, şi decît „cunoaşterea vieţii", şi decît simţul naturii (lăudat de Ibrăileanu) şi decît înţelepciunea asiată, şi decît limba. Realismul sadovenian e un realism al imaginarului, pentru că înainte de a admira în el exactitatea sau poezia observaţiei aplicate la o lume anumită, admirăm naşterea însăşi a acestei lumi, forţa latentă care o aduce la suprafaţă şi o organizează, dîndu-i pămîntul pe care să se sprijine şi cerul de deasupra în care să-şi oglindească spiritul. Sadoveanu nu scrie *despre* o lume (şi a-i enumera temele este absurd), ci inventează o lume, care nu este aşadar produsul observaţiei sau al memoriei, ci acela al imaginaţiei, nu este o „comedie umană", ci o mitologie ce-şi are zeii, riturile şi eroii ei legendari.

Proza noastră ţărănească a fost profund marcată de aceste două experienţe, aşa încît, pentru autorul *Întîlnirii din pămînturi* patetismul viziunii tradiţionale despre sat nu putea fi decît stînjenitor. Tema însăşi trebuia reinventată. Proza lui Marin Preda a fost opusă, la apariţie sau după aceea, prozei de reminiscenţă sămănătoristă. Dar mai putem vorbi, după Sadoveanu şi Rebreanu, de sămănătorism ? (Sau ceea ce poartă acest nume e o caracteristică inevitabilă a prozei de tip sentimental, minor şi idilic ?) În fond, importanţa nuvelelor cu care a debutat Marin Preda provine din reacţia, nu la modestul sămănătorism, ci la viziunea mitico-poetică a lui Sadoveanu şi la aceea epopeică, la epicul solemn al lui Rebreanu. *Întîlnirea din pămînturi* readuce pe ţăran într-un spaţiu ce pare mai firesc ; îl observă în existenţa lui cea mai obişnuită, şi nu recompune această existenţă într-un mare tablou, mişcat de legi cosmice, ci o fărîmiţează în scene, în instantanee. Fără îndoială, este la mijloc un nou realism, o încercare de a zugrăvi viaţa ţăranului cît mai direct, cît mai fără literatură. Această „banalitate" a „feliilor de viaţă" a fost remarcată din prima clipă ; pentru ca timpul (şi imitatorii) să dezvăluie apoi procedeele secrete, literatura, adică un alt patetism, care a făcut din Moromete un „morometian" şi din „morometieni" o adevărată familie de spirite.

Realismul acesta brutal şi minuţios, care decupează scene de viaţă, privirea uneori crudă, „redarea", ţin, aşadar, de o concepţie şi de o tehnică. Este, de altfel, tehnica unei părţi din proza modernă, de exemplu a acelor prozatori americani, foarte traduşi în deceniul al cincilea, precum Caldwell (*Drumul tutunului*), Steinbeck (*Fructele miniei*), Hemingway (*Cui îi bate ceasul*). Prozatorul nu mai este (la niciunul din aceştia, la Marin Preda însuşi) un *povestitor* ; dispare, astfel, şi o altă convenţie, expresie şi ea a vechiului patetism. Cel mai apropiat, dintre prozatorii români, de Marin Preda, Slavici (la care este chiar o scenă cu un ţăran ce vorbeşte dimineaţa cu caii în grajd, la fel cu Ilie Barbu) era încă un povestitor. Mai puţin în *Moara cu noroc* şi mai evident aiurea, Slavici îşi păstrează dreptul de a vorbi în numele lui, de a rezuma unele întîmplări, accelerînd ritmul naraţiunii. Introducerea „de autor" şi *racourciul* sînt caracteristice principale ale nuvelelor lui Slavici care le înrudesc cu proza timpului său. Dar *Moara cu noroc* descoperă *reprezentarea* (ea începe cu un dialog, cu o punere în scenă), ca mijloc foarte modern de a ocoli povestirea. La Marin Preda reprezentarea devine dominantă. Extraordinara autenticitate nu se poate explica fără înţelegerea acestei existenţe în relief a peisajului, a personajelor, a dialogului. Povestirea îndepărtează sau amînă, este un ceremonial care pune între autor şi lumea evocată o distanţă. Reprezentarea în schimb aduce totul în prim plan :

„Era în mijlocul verii. Peste întinderea cîmpiei năvăliră deodată în goană, ieşind dintre porumburile înalte şi negre ca o pădure, doi călăreţi, alergînd fiecare cîte o pereche de cai. Citva timp, s-ar fi părut că cei doi se urmăreau unul pe altul, sau că sînt porniţi să ajungă în vreun loc de primejdie. Călăreţii însă se luau la întrecere şi, cînd ajunseră unul lîngă celălalt, goana se opri şi perechile o luară la pas. Erau doi flăcăi, care se întorceau cu caii de la păscut".

Renunţînd la povestire, autorul renunţă de fapt la privilegiul de a şti totul ; Sadoveanu, Rebreanu erau nişte demiurgi, ţinînd în mînă toate firele acţiunii şi toate destinele ; Marin Preda pare a afla ce se întîmplă o dată cu cititorul, peisajele sau eroii i se revelă treptat, pe măsură ce intră în unghiul său de vedere. Autorul nu mai joacă nici un rol în naraţiune, el este doar un fel de „al treilea personaj". Raportul însuşi dintre autor şi personajele sale s-a modificat. În literatura tradiţională, personajul reflectă pe autor : înţelepciunea ţăranilor lui Sadoveanu este înţelepciunea povestitorului însuşi, obsesiile eroilor lui Rebreanu seamănă cu obsesiile lui Rebreanu. La Marin Preda se petrece acest fapt surprinzător : autorul e cel ce începe să semene cu personajele sale, însuşindu-şi gîndirea sau limbajul lor. Marin Preda începe să se comporte „morometian".

Această obiectivitate nu-i, desigur, decît tot o iluzie, fiindcă, în fond, nuvelele reprezintă (cum ar putea fi altfel ?) o organizare anumită a realului, un parti-pris asupra realului, care este al autorului. Important este însă faptul că autorul se obiectivează atît de bine încît trebuie să răscolim textul spre a-i bănui prezenţa. Cînd în schiţa *Calul* (ca să dau un exemplu) Florea Gheorghe coboară în văgăună cu calul spre a-l ucide, razele soarelui umplu deodată „cu lumina lor roşie întreaga văgăună". Iată o prevestire a ritualului crud ce se va înfăptui în acel loc şi care presupune un punct de vedere exterior. Omul „ridică din iarba *tragedă* un picior alb de cal". Iată aici, epitetul. Mai departe, perspectiva de sus : „Peste deal, pe cîmp, ciobanii urcau pe urmele oilor, fluierînd şi azvîrlind măciucile după berbeci. Omul şi calul se vedeau de sus, încă luptîndu-se parcă". Dar dovada cea mai subtilă că toată această naraţie rece, minuţioasă, impersonală, implică o artă secretă, o tehnică, un stil, îl constituie *reapariţia povestirii :* alungată din exterior, ca relaţie între autor şi personaje, ea reapare înlăuntrul ficţiunii ca relaţie pură între personaje. Locul autorului-povestitor îl ia personajul-povestitor. Şi aproape toate personajele nuvelelor lui Marin Preda au un mare talent literar, Paţanghel, în primul rînd, dar şi Dugu (cînd povesteşte cum a văzut-o pe Drina la gîrlă, episod ce aminteşte, de altfel, de unul asemănător dintr-o nuvelă a lui Galaction), Ilie Resteu, al lui Teican şi alţii. Modul în care de pildă acesta din urmă *(Întîlnirea din pămînturi)* îl pune pe prietenul său la curent cu ce se întîmplase, cu o seară mai înainte, la poarta fetei pe care o iubea, relevă nu doar darul de a povesti, ci şi o conştiinţă anumită a gestului, lesne de remarcat în numeroasele formule *(înţelegi, mă ; ascultă)* menite a ţine treaz interesul, în interogaţiile retorice sau în amînările, tot retorice, ale explicaţiei. Toate acestea vor deveni marea plăcere de a povesti, cultivată pe îndelete, exploatată, a lui Paţanghel din *O adunare liniştită*. Acest *Han al Ancuţei* cu un singur povestitor este probabil expresia cea mai uimitoare a darului de povestitor ce se refulează în nuvelele lui Marin Preda. Paţanghel repetă întreg ritualul, savant şi complicat, al personajelor *Hanului*, cunoscînd efectul oculorilor şi al amînărilor. Mai mult : Paţanghel nu spune pur şi simplu o povestire despre vecinul Miai şi despre sine, plecaţi să vîndă porumb la munte, aşadar despre ceva care s-a întîmplat anterior. Obiectul povestirii lui Paţanghel este povestirea însăşi, constituirea ei pe măsură ce e spusă. Personajul nu e sigur, de la început, de încheiere : legînd, acum pentru prima oară, faptele într-o structură epică, e curios el însuşi să afle la ce adevăr va fi condus. De aici, extraordinara lui plăcere, cînd povesteşte. Povestirea este pentru el o experienţă vie, de cunoaştere sau morală, este experienţa însăşi a literaturii care nu dezvăluie un sens dat, dinainte ştiut, ci un sens existent numai în ea însăşi, pe care ea însăşi îl inventează şi îl foloseşte. Prin această semnificaţie în proza *Întîlnirii din pămînturi* reapare *tema literaturii* iar autenticitatea, spre care naratorul a tins tot timpul, îşi revelă substratul literar, profund şi înefabil.

Nicolae MANOLESCU

Desene de CHAGALL

TUDOR GEORGE

FASTELE

Închinare

Cu-n tirs în stînga-n dreapta cu-n pahar,
Voi să cinstesc,
să-nchin lui Bahus odă —
Ca demn urmaş al lui Dabija-Vodă,
Care hăladuia pe la Cotnar !

Vă fie clipa dulce şi comodă,
Ci grijile mai pune-ţi-le-n par,
Că, fără zîmbet, viaţa-i în zadar
Tristeţea-i trecătoare ca o modă !

Cinstiţi, prieteni !
Sus paharul !
Sus !—
Încoronaţi de cupe, ca de-un soare !

Această Clipă-i fără-de-apus,
A Vremilor-ce-or-fost
şi Viitoare !

Părtaşi cu zeii cei leviathani,
Sorbiţi din Soare,
prieteni,
La mulţi ani !

Cu mieluşeaua

Copil duios eu am rămas,
copil :
Mă clatini nu ţi-i voia cu-o bumboană ?
Trăiesc şi nu trăiesc o lume străină,
Meningea mea-i din opul evangil...

Eu lumea mi-o trăiesc în filigeană,
Ca-ntr-o meninge-a unui miel d-April,
Nu sînt nici mîndru, nu sînt nici umil —
Sînt un bătrîn prea cuvios în stană !

Copilărie ce-i ?
Ce-i senectute ?
Cuvioşie !
Lumi nepetrecute !

Nepetrecute lumi !
Aceasta este !
Ce-i dincolo de noi !
Ce e şi peste !

Am spus de-atîtea ori,
de-atîtea ori,
Că nu-nţeleg :
Ce-nseamnă-Amurg,
or Zori ?!

Buhaiul

Cel mai profund îmi sună-n timp
buhaiul,
Vibrîndu-mi pînă-n suflet prin timpane
Un timp de zîmbri şi de buzdugane,
Descălecîndu-mi sub ferestre-alaiul !

E-un muget dureros
cu sonuri strane
De minotaur mirult cu maiul,
E-un son de moarte,
e-un Ignat
— vitraiul
Cu cheag de sînge-n negrele bulboane...

E-un geamăt surd,
un vaer ca din lagăr ?
E-un zvon de codru prăbuşit sub joagăr ?

Ca vîntul tremurat printr-o ferigă,
De vîntu-acestui muget
nervii-mi strigă...

E-un ţipăt dureros,
ca supersonic,
Ce mă distramă-n pulsul lui agonic...

Plugușor

Flăcăilor cu „plugul" le fii gazdă
Proşcindu-ţi griuşorul larg, prin tindă,
Harapnicul ograda să-ţi cuprindă :
Minaţi, flăcăi,
minaţi şi trageţi brazdă !

(Sădit la geam,
să-l vezi cum din pervaz dă
Şi-ţi creşte grîu, la anu, pînă-n grindă,
Vernil şi tînăr,
boiul şi-l aprindă,
Înalt,
cît feciorăşii ce-ţi adastă !...)

Minaţi, flăcăi !
Daţi durăt din talangă !
Stîrniţi din codri zîmbrii cu buhaiul,

Că s-a sculat Traian cu-a lui falangă
Să-nsămînţeze grîu
cît stol de vrăbii,

Cît sulicele cocorindu-şi paiul,
Cu spic bogat
cît latul unei săbii...

Vasilca

Ce veselă-i Vasilca lu'nd ionatanu-n rît,
Cu dinţi perlaţi rînjindu-mi, buzată ca un
boss :
O mască-n cinstea Morţii c-un zîmbet prea
frumos,
Cînd ne-amintim mocirla şi soarta ce-a
avut !

Evoc o cîntăreaţă cu tenul vaporos,
Cu pieliţa roz-dalbă,
— şoriciul să-i sărut ! —
Concretizînd un ţipăt focos,
rămas în git,
Pe care-n furculiţă un conmesean l-a
scos !...

Ca-ntr-o poveste sumbră
— Villiers-de-l'Isle-Adam ! —
Decapitatul monstru în faţa mea îl am
Şi-o toantă Salomee,
de-acum căzută-n trans,
Ca lui Sînt-Ioan,
pe-o tavă,
îi poartă ţestu-n dans...

Vai, cîntăreaţa-mi ride,
desprinsă de-a ei rochi,
Cu un cuţit în creştet
şi-mi face semn c-un ochi !...

Descălecat

Păduri de brad descind şi-acum din creste
Cu zeghea dalbă,
cuşma bălăioară :
Sobor de Moşi-Crăciuni,
ca-ntr-o poveste,
Într-un alai de fluturi dalbi pogoară...

Copilăriei tale dă-i de veste
S-aştepte-n prag invazia stelară,
Exodul stran al oştilor aceste
Ce vin pe cai de nea,
cîntînd prin ţară...

Deschide-ţi uşa mare,
şi invită
Un brad spătos :
păşeaască-ţi în odaie !
Cînd,
— troienit —
s-o scutura la straie,
Lumina lui va invada, cumplită,
Prin ochiul tău,
cu-amnarele ce-i scapăr,
Intrîndu-ţi parcă-n suflet
un Luceafăr !

Harapnicul

Harapnicul se crede Sfîntul-Duh
Atunci cînd El
cu Gestul-Lui
descrie
O gratică sanscrită, fumurie,
Un fulger ce expie în văzduh...

Cînd Dumnezeu semnează vreo hîrtie,
La fel ca un harapnic scrie
—uh ! —
Ca vîntul tragic lăbărţat prin stuh,
Ca sarbăda-mi prin coli caligrafie...

Văzduhu-i plin de gestul tău,
Harapnic,
Trudind a prinde ceru-n pumn,
prea grabnic !

De-aceea sfichiul tău
— pripelnic sfichi ! —
Dă iama-n sori, ca paguba-n ridichi !

Harapnice,
— te pling ! —
ca mine eşti :
O ceaţă-acestor ceruri pămînteşti !

De amore

confidențele unui maniac

Mai mult sau mai puţin toată lumea are o viaţă sentimentală dar marele iubiri sînt foarte rare. De secole literatura şi de cîteva decenii cinematograful au popularizat marea iubire, stîrnind un fel de emulaţie iluzorie. La Rochefoucauld spunea cu dreptate, în una din maximele lui, că puţini oameni s-ar îndrăgosti dacă nu s-ar vorbi atîta de dragoste. Adevărul e că marea iubire nu e un fenomen natural ci unul de cultură ; acesta îmi pare a fi înţelesul filtrului din Tristan şi Isolda. *Ortega y Gasset şi după el Denis de Rougemont sînt de părere că filtrul din celebra legendă, băut de altul decît cel căruia îi era destinat, înseamnă caracterul de hazard şi eroare, de aberaţie, al îndrăgostirii celor doi amanţi. Nu cred că este aşa : îndrăgostirea nu este întîmplătoare ci fatală şi deci nu poate fi vorba de o eroare ; de aberaţie însă da (dacă putem opune aceşti doi termeni cu etimologie comună). Spiritul se insinuează, răspîndindu-se ca un venin, în toată textura somatică a fiinţei, deviind instinctul de la funcţia lui biologică elementară. Imaginaţia şi inteligenţa sporesc infinit senzualitatea : fenomenul acesta se numeşte* erotism *şi e la baza oricărei mari iubiri : amorul-pasiune e neapărat şi amor fizic. Nu există mare dragoste principial castă, chiar dacă se potenţează prin abstinenţă. Senzualitatea infinit sporită invadează la rîndul ei conştiinţa : sufletul amanţilor e complect contaminat de senzualitate.*

Marea pasiune presupune o totală înţelegere fizică : o sexualitate liberă de orice inhibiţie sau reticenţă, o dăruire mutuală neistovită şi cu totul lipsită de menajamente. Cazurile acestea sînt extrem de rare ; cînd se întîlnesc constituie acele însoţiri absolut inseparabile, ca a lui Antoniu cu Cleopatra, a lui Baudelaire cu Jeanne Duval şi atîtea altele de dragul cărora s-au pierdut ori compromis tronuri. Asemenea cazuri adeveresc mitul reîntegrării androginiei originare, de care e vorba în Banchetul *lui Platon.*

De aceea marea dragoste nu poate fi decît împărtăşită şi deci fericită. Montherlant spunea că bucuria în dragoste nu e de a fi iubit ci de a iubi. E adevărat că pentru o fire generoasă a fi iubit fără a putea iubi e un blestem, Adolphe *; asemenea situaţie satisface aşa cum arată Benjamin Constant în numai indivizi de tipul Valmont sau Lovelace, care sînt negaţia oricărei forme de iubire şi inclusiv a erotismului (căci la aceştia erotismul e calculat şi înşelător cu premeditare). Malraux, scriind tocmai despre* Les liaisons dangereuses *dădea ca element definitoriu al erotismului constrîngerea, dar nu avea dreptate : în erotismul autentic constrîngerea e doar aparentă şi constituie un paradox prin implicita consimţire. (În concepţia lui Malraux erotismul nu duce la iubire ; lacuna romanelor acestui atît de mare scriitor este absenţa iubirii). Dar erotismul nu este decît prima treaptă a iubirii : intelectualizarea senzualităţii trebuie să se întoarcă într-o erotizare a sufletului, să devină o senzualitate morală.*

Pentru aceasta e necesară mutualitatea erotică prin care sentimentul se adînceşte, devine irevocabil, marea iubire fiind unică şi definitivă. Montherlant exprima numai o stare sufletească subiectivă, fără a cuprinde unitatea cuplului. Părerea lui e apropiată de vechea concepţie grecească după care impulsul erotic e un fenomen al neîmplinirii, fiinţa imperfectă iubind-o pe cea perfectă care rămîne imposibilă. Această teză e expusă de Platon în mai multe dialoguri, în special în Lysis, *iar în* Banchetul *(pe lîngă mitul androginiei, care o infirmă) ea se exprimă prin mitul naşterii lui Eros din* Penia *(indigenţa, lipsa) şi Poros (împlinitul, opulentul). Ideea aceasta e simplistă şi sofistică.*

Nu există mare dragoste nefericită. Ea poate fi contrariată, poate deveni fără speranţă, dar fericită e neapărat căci suprema şi de fapt unica fericire este împărtăşirea în dragoste. Fericirea aceasta nu exclude suferinţa ; dimpotrivă. Cine fuge de suferinţă nu va cunoaşte fericirea niciodată. În fond, dacă fericirea e totuna cu dragostea, deci cu pasiunea, înseamnă că ea e propriuzis şi literal : suferinţă.

Din această sete de a suferi decurge o nevoie de umilinţă ca manifestare atît spontană cît şi deliberată a iubirii : mai mult spontană la femei, care prin natura lor sînt mai evident vulnerabile şi avide de pasiune, adică literal : de pătimire. Balzac, în maxima LIV din Physiologie du mariage, *face această observaţie : un bărbat poate cunoaşte că femeia lui e fericită cu el dacă o vede adesea îngenunchiată în preajma lui. Erosul viril tinde să-şi asume, să cuprindă, îmbrăţişînd-o, pătimirea feminină, iar pentru marea dragoste actul posesiunii este în fond o tentativă, o curiozitate frenetică de investigare a sufletului femeiesc.*

Alexandru PALEOLOGU

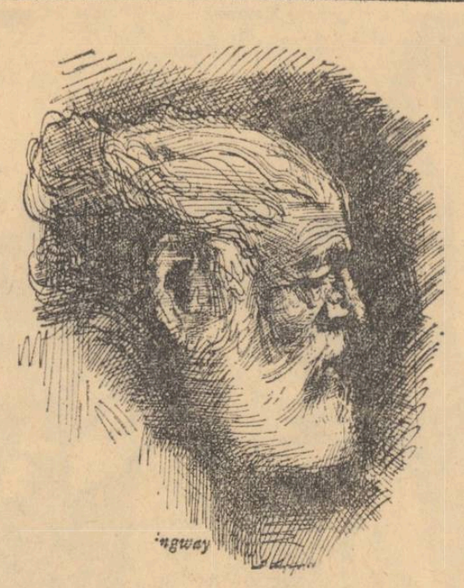

ERNEST HEMINGWAY

Cronica Uniunii Scriitorilor

Cronicarul anonim, care scrie: „Cronica Uniunii Scriitorilor" în „România literară" a fost recent descoperit. Este Laurențiu Fulga. Mi-a comunicat următoarele date în legătură cu revelionul.

ASOCIAȚIA SCRIITORILOR BRAȘOV

Gloria literară a lăsat să cadă norocul asupra Asociației Scriitorilor din Brașov. Furii au început să prade manuscrisele lui Dan Tărchilă, Boitor, Stătescu, Haralamb Zincă, Dragoș Vicol și Nicolae Tăutu. Un caz unic în istoria literaturii universale. Deci hoții stilați și elevați de bun gust literar, știind să selecteze din noianul de literatură de azi, ne-au ales manuscrisele noastre ca tabloul Monei Lisa. Noi le mulțumim pe această cale pentru prestigiul deplin al operelor noastre. Sînt mulți scriitori premiați dar foarte puțin au titlul de adîncă recunoaștere literară de „scriitor furat". Desigur, invidioșii din București, Iași sau Cluj (de cei din Timișoara sînt sigur) vor insinua că noi am tocmit hoții cu noaptea, și cu ora să ne fure manuscrisele. Cîinele adus de miliție să prindă urma hoților, după ce a citit manuscrisele noastre a adormit 48 de ore neîntors. Altul a turbat. Detectivul asociației, H. Zincă a tras o concluzie inspirată: „orice individ care doarme cu un manuscris în brațe să fie suspectat". Au fost mai mulți prinși că dormeau cu manuscrisele noastre somn adînc și legitimați au recunoscut că sînt criticii literari în frunte cu Voicu Bugariu. Așa că nici vorbă de revelion, sîntem prea încercați de emoție și de glorie. În sfîrșit, hoții au fost prinși. Li s-a dat cea mai inumană pedeapsă: să ne citească manuscrisele pînă la capăt. Implorăm în numele lor; îndurare!

ASOCIAȚIA SCRIITORILOR din CLUJ

D. R. Popescu, secretarul Asociației scriitorilor din Cluj, autor a peste 1300 de romane, 328,30 scenarii de film și 248 piese de teatru (nou record european doborînd recordul lui Lope de Vega) a cerut telegrafic scriitorilor brașoveni să le împrumute hoții de manuscrise măcar pentru două zile cu foi de drum și primă de deplasare și periclitate. Cîinii polițiști să fie vaccinați contra turbării și să aibă adeverință de la medicul nostru și iubitul poet Al. Lungu. D. R. Popescu a cerut imperios intervenția hoților de manuscrise pentru a ușura din munca celor 220 de dactilografe cărora le dictează simultan D. R. P. (de la derapare...).

Toastul de revelion va fi ținut de criticul Ion Lungu și va începe la 31 decembrie și va fi isprăvit pe 12 martie 1971. După toastul lui Lungu, Al. Căprariu și Vasilică Rebreanu vor citi la două voci din tomul lui N. Mărgineanu: „Romanul care ucide".

Supraviețuitorii vor fi mutați în București, pentru a putea înființa Asociația scriitorilor din București.

ASOCIAȚIA SCRIITORILOR din IAȘI

Pentru revelion s-a pus în repetiție piesa „Irozii", reactualizată de Andy-Andrieș, avînd ca regizor chiar pe directorul teatrului, subtilul poet Corneliu Sturzu. Decorul va fi cel de la „Bolta rece", semnat, în colaborare, de Florea Rariște și Lucian Dumbravă. Distribuția: Împăratul — secretarul Asociației Husar; Cei trei magi, în ordinea intrării în scenă — George Lesnea, Dumitru Ignea și Ion Istrati; Primul ofițer: Haralambie Pugui; Ofițerul II — Mircea Radu Iacoban. Solistul: Adi Cusin. Marele Irod: Corneliu Ștefănache.

Spectacolul va avea și o susținere muzicală organizată de scriitorii din Bacău în frunte cu Radu Cîrneci (șeful tarafului) și Ovidiu Genaru (solist instrumental la fierăstrău și pahare). Intrarea va costa 5 lei iar ieșirea 500 lei.

ASOCIAȚIA SCRIITORILOR din TIMIȘOARA

În vederea revelionului, angelicul poetic se pregătește zilnic la „Cosmetica" din localitate, sub atenta supraveghere a lui Mircea Șerbănescu. Sîntem indiscreți dar ne vedem obligați să destăinuim că va încerca un nou fard pentru ten intitulat „orizont", descoperit de redutabilul și binecunoscutul cosmetician Al. Jebeleanu (nu Eugen. Ar vrea el!). Acest nou fard se compune, după cum precizează critica Ecaterina Oproiu în „Contemporanul", dintr-o cremă care se aplică pe obrazul uscat înainte de culcare. Garantează un somn liniștitor și fără vise. Se poate aplica și pe ureche (Damian). De altfel, Anghel Dumbrăveanu, în interviul acordat revistei „Femeia", a precizat că dimineața execută un masaj de o oră cu „Orizont", sub directa supraveghere a colectivului de redacție. Iată pe scurt rețeta „Orizontului": 100 gr. sirop de pătrunjel (sau Bellu) 150 carbaxin pudră, 200 gr. suc de măselariță, 250 gr. bromoval și două pînă la trei kilograme apă, dacă se poate, de ploaie; se amestecă toate bine și se vînd în cantități mici ca „Viața Românească". Contraindicată oamenilor cu spirit și umor.

ASOCIAȚIA SCRIITORILOR din BUCUREȘTI

Această Asociație a scriitorilor bucureșteni va sărbători revelionul la Paștele Cailor, dată precisă cînd se va înființa. Mai întîi trebuie să ia ființă secțiile: scriitorilor ardeleni, scriitorilor olteni, scriitorilor dobrogeni, scriitorilor maramureșeni cu sediul în București. Să vedem noi cîți bucureșteni get-beget în afară de Eugen Barbu, vom număra în Asociația scriitorilor autohtoni din capitală (capitaliști). Pînă atunci s-a hotărît ca scriitorii din viitoarea Asociație din București să petreacă pe grupuri și bisericuțe. Iată și preferințele:

EUGEN BARBU
are ca invitați dragi pe vechii săi amici: Fănuș Neagu, Marin Preda, Nicolae Breban, Ov. S. Crohmălniceanu, Ion Băieșu, Miron R. Paraschivescu, Eugen Jebeleanu, Paul Anghel, Gheorghe Tomozei și pe iubitul nostru președinte Zaharia Stancu. Invitații sînt rugați pe această cale să vină neînarmați. Vor fi serviți de haiducii dirijați de A. Beldeanu și Ben Corlaciu.
Pocnitori la miezul nopții.

ION LANCRĂNJAN
are deosebita satisfacție de a petrece prima zi a anului cu Nina Cassian și George Ivașcu. Vor servi cordovanii dirijați de Remus și Vasile Luca.

LAUREȚIU FULGA
are ca invitat de onoare pe colegul său de birou, consiliu și veșnicie Virgil Teodorescu. Va servi Mircea Micu cu tot felul de minciunele.

ION SOFIA MANOLESCU
împreună cu Vlaicu Bîrna, Valeria Boiculesi, Liviu Bratoloveanu, Mihai Calmicu, Mihai Cozma, Mihai Djentemirov, Tudor Mihail, Dumitru Ignea și Șerban Nedelcu vor petrece revelionul la Nissa și prima zi a anului la Acapulco.

Toți acești scriitori sînt rugați să-și ridice formele de voiaj de la tovarășa Horodincă.

UNIUNEA SCRIITORILOR
felicită pe această cale pe toți scriitorii și membrii Fondului literar, urîndu-le 100 de ani din 2% și o mie de ani din împrumut la Fond, restituibil. Cu ocazia primirii noilor membri, U.S. anunță că plenara viitoare, ca să-i cuprindă pe toți scriitorii, va avea loc după cum urmează:

1) Poeții pe Stadionul 23 August.

2) Prozatorii pe Stadionul Republicii.

3) Criticii pe stadionul Ghencea.

4) Traducătorii pe Cîmpia Blajului.

5) Dramaturgii în Grădina Icoanei.

Dacă va rămîne un scriitor fără scaun sau fără pensie, a se anunța pînă la 1 aprilie la Mihai Gavril.

umor și omagiu

revelion

de Nicolae Tăutu

Citate celebre din scriitori celebri

„Ab ovo" : motto de Nichita Stănescu

„Ad calendas graecas", de Laurențiu Fulga, cu ocazia înființării Asociației Scriitorilor din Loco.

„A descoperi America", de Adrian Păunescu și poate Cristofor Columb.

„Alea jacta est" : cuvinte rostite de Virgil Teodorescu cînd a trecut pragul Uniunii Scriitorilor.

„A la guerre comme à la guerre", de Fănuș Neagu către Eugen Barbu.

„Bacchus a noyé plus d'hommes que Neptun", de Teodor Pâcă.

„Calomniez, calomniez, il en restera toujour quelque chose", rostite de Dinu Săraru cu ocazia examenului de admitere în cursul superior. Pentru înțelegerea deplină îi traducem în limba română: „Calomniați, calomniați, ceva tot va rămîne", adică numărul mașinei sale personale.

„Castigat ridenao mores", de Nicuță Tănase.

„C'est l'argent qui fait la guerre" : Traian Iancu în ședința Fondului Literar.

„Cherchez la femme", de Mioara Cremene.

„Credo, quia absurdum", D. Tepeneag.

„Cum grano salis" : N. Tăutu.

„E pur si muove", de Tudor George.

„Eriptur persona, manet res", de Dumitru Mircea.

„Faire de la prose sans le savoir", de Șerban Nedelcu.

„Frailty, the name is Woman" de Octavian Stoica.

„Habemus papam" : grupul prietenilor din jurul criticului Edgar Papu cu ocazia decernării premiilor.

„Homo homini lupus", de poetul Lupu, redactorul șef al revistei „Astra".

„Homo sum et humani nihil a me alienum puto", de Ov. S. Crohmălniceanu.

„Honny soit qui mal y pense", de poeta debutantă Marioara Frida Popescu.

„J'y suis, j'y reste", de Al. Ivasiuc, cu ocazia cooptării în Consiliul Uniunii Scriitorilor.

„Lasciato ogni speranza, voi ch'entrate..." la Ed. „Cartea Românească" : Mihai Gafița.

„Les absents ont toujurs tort", cuvinte rostite de Gh. Pituț din străinătate.

„Quae nocent, docent" : Ion Lăncrănjan.

„Quanta piace al mondo è breve sogne" : Virgil Teodorescu.

„Ubi Iancu, ibi bene" : un grup de scriitori.

„Vae soli", cuvinte rostite de A. E. Baconsky.

Ce carte, ce operă literară și-ar lua fiecare scriitor în parte, dacă ar rămîne singur pe o insulă?

Virgil Teodorescu și Laurențiu Fulga	Doi pe un balansoar
Szasz Ianos	M-am făcut băiat mare
Ion Gheorghe	Biedermann și incendiatorii
Nina Cassian	Trecute vieți de doamne și domnițe
I. D. Bălan	Popa Tanda
Mihai Ungheanu	Cocoșelul neascultător
Mihai Novicov	După douăzeci de ani
Gh. Pituț	Din lumea celor care nu cuvîntă
Marin Sorescu	Ocolul lumii în 80 de zile
Zoe Dumitrescu-Bușulenga	Memoriile unei fete cuminți
Șerban Cioculescu	Inspectorul de ruine
Adrian Păunescu	Adio Arme
Radu Popescu și Petru Popescu	Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie
Ion Alexandru	Apocalipsa lui Ioan și Ochii Maicii Domnului
Darie Novăceanu	Omul nostru din Havana
N. Manolescu	Alice în țara minunilor
Victor Eftimiu	Mutter Courage
Adrian Marino	D'ale Carnavalului
Demostene Botez	Locul unde nu s-a întîmplat nimic
Ioanichie Olteanu	Lepturariul lui Arune Pumnul
Al. Piru	Iubim de Octav Dessila
Cornel Regman și Nicolae Motoc	Ismail și Turnavitu
Mihai Beniuc	În căutarea timpului pierdut
Ion Lăncrănjan	Codul manierelor elegante
Valeriu Râpeanu	România Pitorească
Iulian Neacșu, Gheorghe Suciu, Petre Vintilă, Valeriu Oișteanu, Ben Corlaciu, I. Crînguleanu, Paul Schuster	Unu, doi, trageți ușa după voi

BONOM

HENRY MILLER

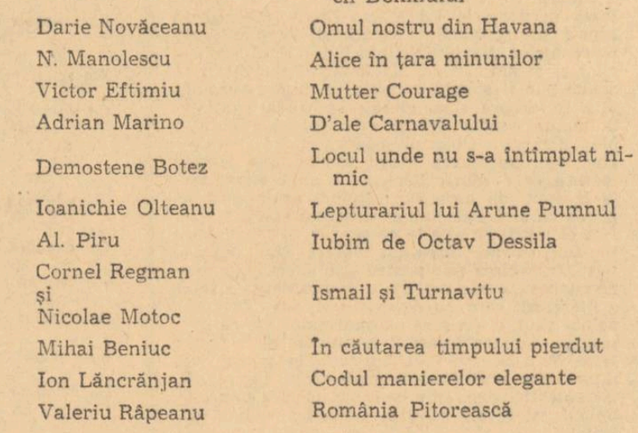

GÜNTHER GRASS

JACK KEROUAC

Din „Povestea vorbii"

„Cloșca care cuprinde ouă multe nici un pui nu scoate". (pentru Miron Radu Paraschivescu).

„Omul fără dușmani nu-i plătește pielea nici un ban". (pentru Eugen Barbu).

„Cine n-are bătrîni să-i cumpere". (de la „Viața Românească").

„De iubit ce ne iubim la anul ne întîlnim". (pentru Laurențiu Fulga și Virgil Teodorescu).

„La adunare cine tace el la nimenea nu place". (pentru Ion Gheorghe).

„Două pietre tari nu pot măcina bine". (pentru Eugen Barbu și Fănuș Neagu).

„Mai bine cu un vrăjmaș înțelept decît un prieten nerod". (Eugen Barbu către Dinuț Săraru).

„Cine va umbla cu pizma își va sparge singur cizma". (pentru Traian Uba).

„Dacă prietenul tău este miere tu nu umbla să-l mănînci tot". (pentru Mircea Micu cu mierea Traian Iancu).

„Dezlega-voi sacul, vedea-voi pe dracul". (pentru Ion Bănuță).

„De scund este scund dar nu-i dai de fund". (Traian Iancu către Vintilă Ivănceanu).

„Îți ia banul și din pungă și te poftește la nuntă". (Vintilă Ivănceanu către Traian Iancu).

„Nu cine trăiește mult știe multe ci cine umblă mult știe multe". (pentru Al. Andrițoiu).

„Pe mulți prieteni din lume îi facem dușmani prin glume". (pentru N. Tăutu).

„Unde o ieși să iasă, ori că-i tunsă, ori că-i rasă". (pentru Romulus Vulpescu).

Cele 10 porunci ale criticului literar

1. Să scrii doar despre prietenii de la Katanga (barul Bălcescu), **Vatican** (barul Podgoria) **și Abataj** (barul Lido), **motivîndu-te la masa rotundă prin „opțiune lirică".**

2. Să nu furi din Călinescu că te paște Cioculescu; să nu furi din Lovinescu că te arde Manolescu (De ciupit se poate).

3. Se poate însă fura din Matei Călinescu deoarece e și poet.

4. Să nu rîvnești la rubrica altuia că o pierzi și pe a ta.

5. Să nu critici pe cei din biroul Uniunii Scriitorilor că nu mai vezi Parisul decît prezentat la televiziune pe felii tăiate de Dan Hăulică (domnia-sa are filmul și cuțitul).

6. Să nu-ți faci chip cioplit la televiziune deoarece se află la masa rotundă chipul pătrat al lui Dinu Săsăraru.

7. Să-ți iubești aproapele numai cînd este în conducerea Uniunii Scriitorilor, dar nu cum te iubește și el, că veți ajunge la tribunal.

8. Să nu-ți ucizi cititorii prin complexul complexat de complexul subtilității cosmice, transcendentale și legumicole. Există oricînd o moarte mai onorabilă, „salonul literar" bunăoară.

9. Nu uita citate din limbile bu-gu-gu și bang-bing-bang (ridică nivelul cronicii și gradul de erudiție al autorului) **și vei ajunge în juriul de decernare al premiilor de la „Cerbul de aur".**

10. Această poruncă nu îndrăznesc să o scriu, să nu se supere pe mine criticii D. Micu, Ov. S. Crohmălniceanu, S. Damian, Al. Piru, I. Negoițescu, Marian Popa-Redivivus, Ilie Constantin, Mircea Iorgulescu, Valeriu Cristea, Nicolae Manolescu, G. Ivașcu, George Munteanu, N. Ciobanu, eu mai avînd imperioasă nevoie de ei, pe cînd ei neavînd absolut nevoie de mine. Deocamdată. Vine ea Conferința și alegerea noului birou! Direct în biroul lui Iancu mă instalez. Și trecem la o administrație militară, spartană.

Urări de Anul Nou

Urăm cinematografiei să atingă în calitatea filmelor nivelul directorului ei, scriitorul Mircea Sîntimbreanu (2,18) și în depășirea fondului bugetar nivelul adjunctului, scriitorul Corneliu Leu (1,54). Și nu invers. Înseamnă că vom avea un an bun cinematografic.

Urăm editurilor „Minerva", „Cartea Românească", „Eminescu", „Albatros", „Ion Creangă", „Dacia", „Junimea" „Militară" și altele să ofere în 1971 aceleași premii literare scriitorilor ca și în 1970. Totodată să se acorde și un premiu al „Almanahului literar" cititorului care-l va citi pînă la capăt. Cititorul rezistent va primi drept premiu colecția integrală a revistei „Viața Românească".

Urăm revistei „Secolul XX" să apară cu numărul viitor în acest secol și nu în secolul XXI.

Urăm lui Alecu Popovici o nouă piele de leopard în 1971, deoarece vechea piele a rămas la uscat pe gardul proaspăt vopsit.

Urăm spațiului locativ să asigure locuințe tuturor scriitorilor în Istoria literaturii a lui Jenel Negoițescu. Locuință centrală (Sibiu), chirie dublă.

Urăm tuturor tinerilor scriitori cu volum de debut și cu frecvență regulată în clasa XI (cu sau fără corigențe) să-și întocmească actele pentru pensie, astfel ca pînă la finele anului 1971 să nu avem scriitor nepensionar. Bolile mai frecvente: astenie (la restaurantul Casei Scriitorilor), alergie (la critica literară), daltonism (la ieșirea de la restaurantul Casei Scriitorilor.).

PROGRAMUL DE RADIO

31 DECEMBRIE 1970

RADIO

4.30 Concertul de dimineață. Corul „Podgoria" cu T. Păcă, Tudor George, I. Th. Ilea, Gh. Talaz, O. Măgureanu, I. Grinevici și O. Genaru.

6.30 — Gimnastică: Figuri yoga cu G. Sbîrcea și G. Dan.

6.40 — Informații utilitare. prezintă Laurențiu Fulga.

7.45 — Pe teme de protecția muncii. Protecția vieții casierului Bătrîneanu în zi de plată.

8.25 — Moment poetic. Cîntă și citește versuri Camil Baltazar.

8.30 — La microfon melodia preferată. „Oh lady Mary" pentru Maria Banuș; „Azzuro" pentru Matei Albastru; „Un uomo tranquillo" pentu Radu Tudoran; „Pe cărare sub un Brad" pentru Ion Dodu Bălan; „Sucu-Sucu" pentru Fănuș Neagu; „Yes sir that-s my Baby" pentru Șerban Cioculescu; „Quien sera, sera" pentru conferința scriitorilor din 1971; „Una Bambolina che fa no, no, no" pentru Mioara Cremene; „Figlio unico" pentru Petru Popescu; „Mia povera vita" pentru Mihai Beniuc; Pensavi a un altra" pentru Geo Dumitrescu; „A Cuba sind die Mädchen braun" pentru Pop Simion; „Les enfants du Pirré" pentru G. Dimisianu și „Haleluya" pentru Asociația scriitorilor din București.

10 — Radio magazinul femeilor. „Contemporanele noastre": Maria Rohan, prezentare de Ecaterina Oproiu; „Nu-i o problemă" de Sidonia Drăgușanu „Dar, dăruire, dărnicie la... Fondul literar" de Veronica Porumbacu; „Meniul zilei" preparat de scriitoare: Anghemaht de pui de Sânziana Pop; Budincă macedoneană de Vera Lungu; Castraveți umpluți cu carne de Maria Arsene; Friptură de piept de miel de Alexandra Tirziu; Dovleci umpluți de Ion Sofia Manolescu; Crochete de creier de Nina Cassian; Friptură de rață cu portocale de Suzana Delciu; Bezele de Ana Blandiana; Gurițe de Ioana Nicolae; Gușă umplută de Letiția Papu; Lapte de pasăre de Tita Chiper; Limbă de pisică de poeta Porumb; Mere în rochițe galbene de Gabriela Melinescu; Medalioane cu felii de lămîie de Margareta Bărbuță; Minciunele de Ecaterina Oproiu; Mere japoneze de Anda Boldur; Mîncărică pe ardei de Constanța Buzea; Mușchi italienesc de Manuela Gheorghiu; Piersici în coroană de Alice Basarab; Pesmeți răsuciți de Vera Călin; Piinișoare îmbrăcate în bezea de Mariana Costescu; Salată de gulii cu maioneză de Maria Luiza Cristescu; Salată cu fileuri de anșoa de Angela Croitoru; Salată de varză din Bruxelles de Maria Banuș; Salată suedeză de Veronica Porumbacu; Salată italienească de Alf. Adania și Poale-n brîu de Ioana Postelnicu și Profiterol de Georgeta Horodincă.

11 — Paralele lirice. „Pîine albă" de Dumitru Mircea și „Sonata lunii" de Beethoven.

12.15 — Ora satului. Lecturi din Șerban Nedelcu acompaniat de cunoscuții soliști de muzică populară. La țambal: Miron Radu Paraschivescu. La toba mare: Silviu Georgescu. La piculină: Mircea Sîntimbreanu. La nai: Corneliu Leu.

13 — Cotele apelor Dunării de Traian Iancu.

13.30 — Sfatul medicului de Aurel Baranga și Dan Tărchilă.

14 — O carte pe săptămînă: „Rotița" de Ștefan Gheorghiu. Comentată de Matei Călinescu, Mihai Novicov, Nicolae Moraru, Adrian Marino, Mircea Iorgulescu și M Ungheanu.

15 — Antena tineretului Nicolae Stoian văzut din față și profil de Iuliu Rațiu, Mihai Negulescu, Alecu — Ivan — Ghilia și Octav Pancu-Iași.

16 — Cadran. La microfon Al.

Pentru cititorii noștri: o galerie de portrete

imaginar

umor şi omagiu

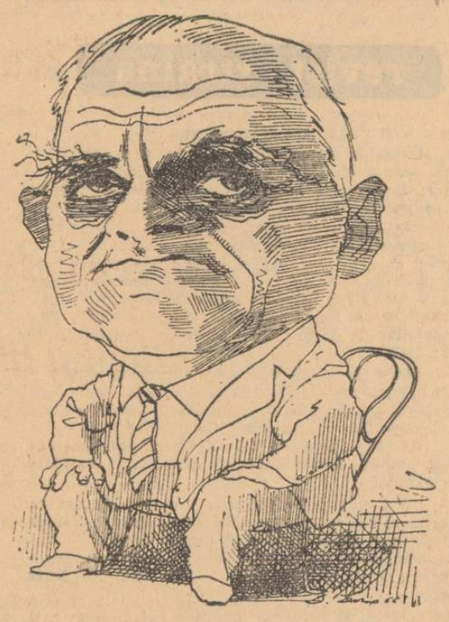

ALBERTO MORAVIA

Scriitorii şi sportul

Uniunea Scriitorilor a înfiinţat pe lîngă Casa Scriitorilor o secţie sportivă cu următoarele discipline :

1. OINĂ — Antrenor : fostul campion naţional Demostene Botez. Jucătorii la bătaie : Cornel Omescu, Octavian Stoica, Mircea Popa şi Iulian Neacşu.

2. BASCHET şi VOLEI — Echipa : Mircea Sintîmbreanu **(trăgător)** Corneliu Leu **(ridicător)** şi Guţă Băieşu **(ridicător)** ambii de la B. C. Moşogoaia ; Adrian Păunescu şi Al. Ivasiuc de la B. K. Harlem New York.

3. CANOTAJ — Antrenor, maestrul emerit Nicolae Velea. Teodor Păcă, Tudor George, Ion Th. Ilea, O. Măgureanu, Gh. Talaz, N. Tăutu, Al. Andriţoiu deoarece fug cît mai repede să scape de apă. (Din cauza unei abateri medicale, Fănuş Neagu a fost scos din lot. Sintem informaţi că a reluat uşor antrenamentul. Îi urăm : succes !).

4. CICLISM — Antrenor în rondel : Cicerone Theodorescu. Echipa : Mihnea Gheorghiu, Anda Boldur, Manuela Gheorghiu. Tandem I : Virgil Teodorescu şi Laurenţiu Fulga. Tandem II : Eugen Barbu şi Fănuş Neagu. Tandem III : George Ivaşcu şi Ion Lăncrănjan. Tandem IV : Al. Piru şi Nicolae Velea. Tandem V : Octavian Stoica şi Geo Dumitrescu.

5. GIMNASTICĂ — Antrenor emerit : Laurenţiu Fulga. La bîrnă : Traian Iancu. La paralele : Szasz Ianos ; La inele : Georgeta Horodincă. La trapez : Al. Ivasiuc. La sol : Virgil Teodorescu. La subsol : Mircea Micu.

6. PARAŞUTISM — Antrenor Miron Radu Paraschivescu. Campion absolut al Casei Scriitorilor : D. Ţepeneag, maestru emerit. Curînd şi-a reluat antrenamentul.

7. LA LUPTE LIBERE — Nicolae Mărgeanu şi I. Grinevici, campioni pe 1970 ai Casei Scriitorilor.

8. ATLETISM — Antrenor Of. Of. Of. Crohmălniceanu. Campionii pe 1970 : **La suliţă :** Eugen Barbu. **La garduri :** Al. Andriţoiu. **La sărituri în înălţime :** A. Păunescu. **La sărituri în lungime :** Aurel Covaci. **La obstacole :** Ioanichie Olteanu. **La cros :** Mioara Cremene şi V. Ivănceanu. **Maraton :** D. R. Popescu 42 volume pe an. **La Fond :** Mircea Micu. **La probă :** Romulus Vulpescu.

9. TRAGERI LA ŢINTĂ — Echipa de tir a „României literare". **În poeţi :** Ilie Constantin (mai slab în ţintele mişcătoare). **În prozatori :** campion naţional absolut Mircea Iorgulescu. **În critici :** M. Ungheanu

10. La box : Antrenoral Casei Scriitorilor : Haralamb Zincă. Campionii pe 1970 ai Casei Scriitorilor pe categorii : **Cocoş :** Mircea Popa. **Pană :** Iulian Neacşu. **Mijlocie :** T. Păcă. **Mijlocie mare :** C. Omescu. **Semi-grea :** Tudor George. **Grea şi toate categoriile :** O. Stoica.

11. NAVIGAŢIE SOLITARĂ : A. E. Baconsky.

12. LA PESCUIT : Campionii Mogoşoaiei : la seniori : Demostene Botez ; la juniori Titus Popovici, în apă tulbure R. Luca.

13. LA ŞAH : M. Novicov.

14. LA AUTOMOBILISM : Nicolae Breban cu Pop Simion.

15. LA TURISM : Mihnea Gheorghiu, campion pe cinci continente.

16. LA PATINAJ — antrenor suprarealist. C. Nisipeanu. **Campioni** pe 1971. **La viteză :** Gellu Naum. **La figuri artistice :** Ghiţă Dinu. **Cursa de urmărire :** Virgil Teodorescu.

17. LA NATAŢIE : Antrenor emerit : Majtényi Erik. **300 m spate :** Nicolae Manolescu. **Săritura de pe trambulină :** Emil Manu.

18. LA SCHI : ANTRENOR emerit N. Argintescu-Amza. Echipa „Cumpătul" cu sediul la Sinaia : **Coborîre :** Geo Dumitrescu. **Slalom :** Al. Ivasiuc. **Slalom uriaş :** Adrian Păunescu.

19. La fotbal. Iată, în sfîrşit, şi lotul complet al Uniunii Scriitorilor. **Antrenor :** Geo Bogza. **Consilieri tehnici :** T. Mazilu, Al. Mirodan şi Edgar Papu. **Portari :** Mircea Sîntimbreanu şi Petre Vintilă. **Libero :** Virgil Teodorescu. **Fundaşi :** Corneliu Leu, M. Beniuc. **Mijlocaşi :** Eugen Barbu şi Fănuş Neagu. **Coordonator de joc :** Camil Baltazar. **Inter rătăcitor :** Adrian Păunescu. **Înaintaşii** (noştri în literatură) : Victor Eftimiu, Demostene Botez, Tudor Măinescu, Nicolae Dunăreanu şi Eugen Boureanu.

TRUBADURI, TRUVERI, MENESTRELI, MINNESÄNGERI

Ştefan Aug. Doinaş, Dan Hăulică, George Fleancu, Ovidiu Drimba.

FORME DE RELIEF, PEISAJE

Alexandru Deal, Adrian Munţiu, Ion Pas, Lucian Valea, Valeriu Răpeanu, Haralambie Ţugui, Anghel Dumbrăveanu, Ion Cringuleanu.

REZERVAŢIE DE FAUNĂ

Radu Boureanu, Mihai Ursachi, Aurel şi Mircea Martin, Radu Lupan, Romulus Vulpescu, Corneliu Leu.

CULORI

George Alboiu, Matei Albastru, I. D. Bălan, George Suru, Veronica Porumbacu.

MESERII MEDIEVALE, TEOLOGICALE, etc, MESERII SEMI-MODERNE

Emil Ciuraru, Emilia Căldăraru, Nicolae şi Modest Moraru, Mircea Ciobanu, Mircea Cojocaru, Ilie Purcaru, Angela Croitoru, Radu Cosaşu, Ion Băieşu, G. Georgescu-Teologu, I. Protopopescu, Grigore Hagiu, Alexandru Paleologu, Paul Tutungiu.

PĂSĂRI, PLANTE, FLORI, ARBORI

Dumitru Corbea, Adrian Păunescu, Laurenţiu Fulga, Saşa Pană, Corneliu Sturzu, Ion Cocora, Eugen Frunză, Mihai Pelin, Al. Piru, Violeta Zamfirescu, Bujor Nedelcovici, Valeriu Gorunescu, Ion Brad, Florin Mugur.

METALE INDUSTRIALE

Horia Aramă, Haralamb Zincă.

METALE RARE

N. Argintescu-Amza, Aurel Baranga.

MATERIALE DE CONSTRUCŢIE

Constantin Nisipeanu, Vlaicu Birna.

CONDIMENTE

Tita Chiper, Dinu Săraru.

CULTURĂ

Ion Bucheru.

NEAMURI, PODOABE

Leonida Neamţu, Daniel Turcea, M.N.Rusu, Ion Grecea, Mihai Elin, Ion Roman, Valeriu Armeanu, Florian Huţanu, Virgil Ardeleanu, Ioanichie Olteanu.

ARME ALBE

Cezar Baltag.

TIMP

Horia Zilieru, Crina Decuseară, Alexandra Târziu.

ASTRONOMIE

Dimitrie Stelaru,

PUNCTE CARDINALE

Biana Nord.

BONOM

WILLIAM FAULKNER

Vrei să ajungi clasic?

1) După ce ţi-ai publicat prima poezie în revista liceului să faci imperios cerere de a fi primit în Fondul literar.

2) Să obţii o prefaţă la a doua poezie pe care o vei publica în ziarul judeţean. Prefaţa să fie semnată numai de Miron Radu Paraschivescu şi s-o anexezi cererii pentru a fi primit ca membru definitiv în Uniunea Scriitorilor.

3) Să-ţi lasi barbă, mustăţi, favoriţi şi să frecventezi „Podgoria", „Blocul turn" şi „Capşa".

4) Să anulezi pe toţi clasicii şi scriitorii în etate, anulîndu-le orice merit chiar şi acela de a-şi fi plătit cotizaţia.

5) Să faci datorii la Fond. Talentul e direct proporţional cu suma împrumutată.

6) Să nu achiţi datoriile la Fond. E treaba păşuniştilor.

7) Alege onirismul, letrismul, dadaismul şi plînge-te că nu eşti înţeles nici măcar de Dinu Săraru — Szaltzman.

8) Să pretinzi la 17 ani premiul Uniunii Scriitorilor.

9) Să respingi premiul Uniunii Scriitorilor (vezi Sartre şi Petru Popescu).

10) La 21 de ani să pretinzi la Televiziune săptămînal o masă rotundă.

11) La 22 de ani un prim-plan pe lună.

12) Să scrii cronici sportive. Dacă ai bună digestie abordează şi pamfletul împotriva colegilor după formula : „Înjură-mă, desfiinţează-mă, dar scrie despre mine".

13) La 23 de ani să obţii măcar un interviu de la Adrian Păunescu cu şase fotografii în profil şi patru în trei sferturi.

14) Să devii spiritual : să scrii articole violente împotriva textierilor şi a cîntăreţilor (mai ales a unei cîntăreţe...) de muzică uşoară. Nu ierta nici emisiunile de televiziune.

15) La 24 de ani să faci cerere pentru a primi pensie de la „Uniunea Scriitorilor".

16) La 25 de ani să vizitezi Japonia, America, Anglia, Australia (la nevoie şi Franţa) şi să vorbeşti numai în citate din Faulkner, Kafka, Camus şi Ştefan Bossun.

17) Să devii subtil, adică să nu-ţi placă nimic ce apare în presa noastră literară. Cel mult poeziile lui Traian Iancu în zilele de plăţi.

18) La 26 de ani să cauţi prin orice mijloace să te propui la Academie.

19) La 27 de ani să-ţi alegi loc de statuie în Cişmigiu sau în curtea Uniunii Scriitorilor, lîngă Mircea Micu.

20) La 60 de ani să fii sărbătorit pentru prima carte : un volum de 62 pg. de amintiri.

21) Să ceri să fii tradus în toate limbile maşamondului cu prefaţă de Aurel Covaci.

22) Să-ţi aranjezi pensiile pentru urmaşii pe care nu ai reuşit să-i aduci în Uniunea Scriitorilor.

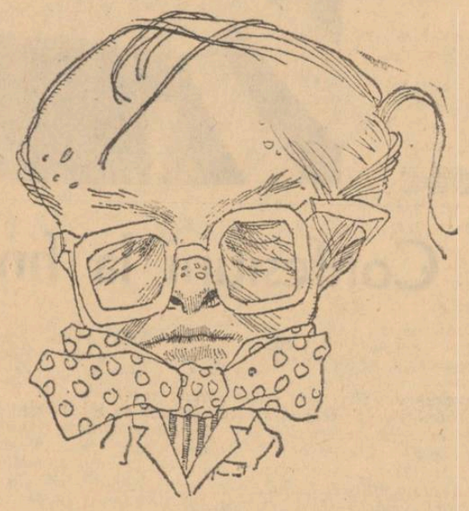

TRUMAN CAPOTE

Necuvinte neîncrucişate

ORIZONTAL. 1) O parte dintr-un premiu literar. Umbrela lui Dan Laurenţiu în limba van-van-bo. 2) Ce a văzut Dan Hăulică la Paris. Ce n-a văzut Al. Andriţoiu la Roma (nu-i vorba de redacţia „Familia"). 3) Data înfiinţării Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti. Data descoperirii lui Vintilă Ivănceanu de Miron Radu Paraschivescu. 4) Zi de plată la Fondul literar. Numele pisicilor ce aparţin prozatoarei Gica Iuteş. 5) Poet premiat de Uniunea Scriitorilor pe 1971. Numărul privighetorilor, sticleţilor, scatiilor aflaţi în apartamentul dramaturgului Davidoglu. 6) Care va fi scriitorul ce-i va oferi un interviu lui Al. Raicu în ultimul număr al „R.L." din 1971. În care oraş şi-a croit ultimul frac Mihnea Gheorghiu. 7) Poeţii Frunză, Cringuleanu, Mugur, Dumbravă, Platin, Arbore, Copăceanu fac parte din revista „Ramuri" ? Bobul lui Titus Popovici. 8) Zborul lui Icar. Zborul lui D. Ţepeneag în scriere sanscrită.

VERTICAL. 1) Poetesă nepremiată de „Contemporanul" ca la 1 orizontal. 2) De unde are Nina Cassian inelul cu smarald de Rostok. Cînd a trăit Păuna Răzvan. 3) Cine scrie aceste rînduri. Un sfert din Petru Vintilă. Ce-l desparte pe Horia Bratu de Savin Bratu. 4) Cîte victime va avea Ştefan Berciu în viitoarea sa piesă (în afară de spectatori). Din ce fel de blană îşi va confecţiona Maia Belciu viitorul roman. 5) Seară liniştită la restaurantul Casei Scriitorilor. Care va fi instrumentul muzical din viitorul concert al cărţii semnate de Sînziana Pop. 6) Ce ruj de buze întrebuinţează Maria Arsene. Sfîrşitul romanului „Piine albă" de Dumitru Mircea. 7) În ce localitate s-a născut dar nu a crescut George Demeter Pan. Care vor fi scriitorii români ce vor obţine peste zece ani premiul Nobel (e suficient să indicaţi numai şase dintre). 8) Ce pălărie va purta romanciera Ioan Postelnicu la viitoarea conferinţă a scriitorilor. Şi care va fi noul birou la această conferinţă.

DIAGONALĂ (la fel ca la orizontal).

Nume mai puţin întîlnite : Zaharia Stancu, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Aurel Baranga, Eugen Barbu, Fănuş Neagu, Nichita Stănescu, Ştefan Bănulescu, C. Ţoiu (cu multiplii săi Decaţoiu, Miţoiu şi Andriţoiu) Cezar Baltag, Laurenţiu Fulga şi Traian Iancu.

Nume mai des întîlnite : Tatiana Berindei, Marin Bucur, Ana Cartianu, Ştefan Bossun, Ion Clopoţel, Tudor Mihail şi alţii.

PREMIILE

1. O excursie la Craiova cu vizitarea lui Vasile Bossun, care va dădea şi autografe cu această ocazie.
2) O prefaţă de Miron Radu Paraschivescu.
3) „Almanahul literar" pe anii 69, 70 şi 71.
4) Umbrela lui Dan Laurenţiu.
5) Nu se acordă din cauză de economie.
6) Trecerea la edituri din planul ferm la clasicii **postmortem.**
7) Două prefaţe de Miron Radu Paraschivescu cu fotografia la Văleni de Munte a autorului.
8) Un pluguşor rostit de Camil Baltazar.
9) Capra prezentată în interpretare şi adaptare proprie de Argintescu-Amza.
10) Buhaiul prezentat de echipa Casei Scriitorilor (T. Păcă, Tudor George, Oct. Stoica, Iuga I şi Iuga II).
11) Sîrba criticilor literari cu echipa condusă de maestrul Cioculescu şi Margareta Bărbuţă.
12) Portretul în ulei de în al lui Ion Sofia Manolescu.
13) Un abonament pe un an la cenaclul dramaturgilor, semnat de Ilie Păunescu, Paul Everac şi Horia Lovinescu.
14) Două tone de cărbune combustibil şi trei tone din „Viaţa Românească" (transport la domiciliu).
15) Un autograf semnat de Traian Iancu pe o chitanţă din 2 la sută.
16) O partidă de table cu poetul C. Nisipeanu.
17) Nu se acordă.

TENNESSEE WILLIAMS

Errata

Aşa cum am anunţat, în numărul trecut de revelion al revistei noastre, în articolul „Anunţ de Anul Nou" vom corija greşelile (atît din vina redacţiei cît şi a tipografiei) survenite în această amplă listă de scriitori : Costache Canton, B. Goiculescu, Basile Văran, Baia Melciu, Befan Sterciu, Box Frunea, Ciril Varianopol, Cina Nassian, Cornitian Desereanu, Cariana Mostescu, D. Samian, Dina Sănţulescu, Deonid Limov, Deorghe Ginu, Eadu Renescu, Fonia Silip, Fadeline Mortunescu, Gihail Mafiţa, Garcel Mafton, Gicolae Manu, Genard Lavriliu, Gidiu Ovenaru, Gaşcu Theorghiu, Gara Miurgiucă, Galertu Vorunescu, Glorian Frecea, Grigore Gagiu, Han Dăulică, Hilarie Inoveanu, Ircea Radu-Macoban, Iraian Tancu, Ilvian Sosifescu, Ica Guteş, A. Livasiuc, Intilă Vivăceanu, Jelexandru Abeleanu, Lonia Sarian, Leorge Găzărescu, Eorge Gleznea, Lera Vungu, Ladu Rupan, Letre Pascalov, Moma George Taiorescu, Eugeman Drie, Ion Mofia Sanolescu, Mucia Lantu, Mardian Rino, Mericle Partinescu, Larton Mili, Selena Mătasă, Mirgil Vaxilescu, Maleriela Gelinescu, Viciu Mindra, Micolae Noraru, Marin Flugur, Mrancisc Funteanu, Musalin Rureşan, Mellu Gaum, Natiana Ticolescu, Nasile Vicorovici, Nonstantin Cisipeanu, Narie Dovăceanu, Mihail Movicov, Miron Padu Raraschivescu, Plator Parnău, Pircea Navelescu, Pihail Metroveanu, Piorghe Ghetuţ, O.Z.N. Pop, Pudor Topescu, Plorian Fotra, Rucian Laicu, Ratinca Calea, Linu Dăraru, Siron Morcobete, T. Năutu, T. Neică, Tefan Sită, Tlorian Fornea, Zioleta Vampirescu.

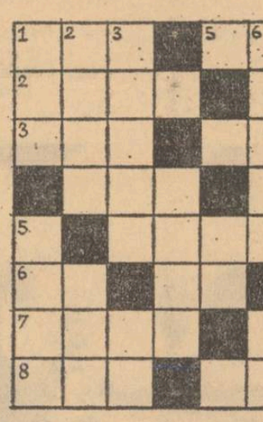

Ultimul cuvînt al autorului

Dragi cititori, prin aceste pagini de umor fără maliţiozitate, fără ură şi fără talent, îmi iau adio de la dumneavoastră pînă nu mă vor ierta colegii mei de scris şi de Fondul literar.

Pînă în prezent s-a hotărît :

1) Să nu mai fiu trimis în Franţa, Anglia, Cuba şi America aşa cum am fost trimis în ceilalţi ani.

2) Să nu mai fiu înregistrat la radio la nici un moment poetic şi de umor

3) Dinu Săraru mă va îndepărta aşa cum m-a îndepărtat (în plan) şi pînă acum de la televiziune pe motiv că nu-s telegenic ca domnia-sa din profil.

4) Toate cărţile mele vor fi trecute la edituri în cel mai ferm plan, încît nici strănepoţii mei nu vor apuca să le vadă în librării.

5) Voi fi lezat în atribuţiunile mele fundamentale de preşedinte al Comisiei de cenzori a Uniunii Scriitorilor şi voi fi declarat inapt.

6) Vor răspîndi ştirea că voi fi dat la munca de jos să scriu pentru preşcolari.

7) Nu mă vor mai saluta decît neprietenii celor despre care am scris aici.

8) Numele meu va fi scos din revista „Rebus" şi mi se va tăia premiul revistei „Vînătorul şi pescarul amator".

9) Nici o revistă nu mă va mai invita să colaborez (Poate „Luceafărul", dar numai de revelion).

10) Şi cel mai tragic verdict : se va birfi că am talent, că nu mai primesc nici un premiu şi nici împrumut de la Fond. Şi că-mi pierd prietenii. Adio, dragi cititori !

Parodii după...

AUREL BARANGA

Fabula curcii

Curca găsind o mărgea
veritabilă
într-o băltoacă cu apă
potabilă
vru s-o facă rentabilă.
O duse deci unui bijutier
cu veleităţi de rentier
recomandîndu-o : boabă de
piper !
Bijutierul se îndoi
pînă muri.

Morala :

Cînd bijutierul se îndoaie
înseamnă că-n baltă
a fost apă de ploaie.

MARIN SORESCU

A strănuta tare

Nu pot nici măcar strănuta
de teamă să nu se audă
cum scriţie porţile iadului
unse cu margarină Extra
Tot ce mi-a rămas
e această coastă
pe care am s-o dau
colegului meu de bancă.
— Ia-o tu, Ghiţă, să vezi
ce înseamnă viaţa în trei
acum cînd gripa se poartă
pe la toate farmaciile.

NICHITA STĂNESCU

Alfazetul

A, B, C, cal calcaros
dintr-un strugure de os
vijiind cu BCA
mai stingher şi mai ... aşa.
Zăr-ză-rică, zăr-ză-rea
limba nu mă mai slujea
cînd vroiam asemenea
cu cei morţi a mai scria.
Dlempemempe, măr buiestru
împuşcat exact la fix.
Cînd se cere sînt maestru
de la A şi pîn-la X.

FĂNUŞ NEAGU

Poşta redacţiei

N. Blindu : Ţi-am citit trilogia. Ştii ceva, mai scrie 3456 de pagini tot cu mina aia şi trimite-o la „Viaţa Românească". Eu nu mai am timp s-o citesc că plec la Brăila în concediu medical să prind crăpşan la copcă cu minciocul.

Ninel Icu : Povestirea trimisă a fost ca un kil de Cotnar botezat cu soare şi ţinut în beciurile Mogoşoaiei de pe vremea lui Brîncoveanu. Îmi venea să chiui, să iau trenul de Arad şi să încalec pe deşelate capra promisă. Aproape că nu-mi vine să cred că eşti din oraşul ăla ! Doamne, dece nu te-ai născut în baltă, unde tremură trestia de dorul păsării, pescarii beau votcă cu gamela şi joacă barbut pe fundul ceaunului... Mai trimite dar nu veni pe la redacţie.

Ion Floricică : Zici că eşti croitor fruntaş şi că scrii numai în timpul dumitale liber? Bine faci ! Croieşte şi scrie şi citeşte totul grupei sindicale din care te compui. După ce-i termini treci la conducere să vadă şi ei cum şi ce cu timpul liber. Cred că nu te-a înţeles directorul cînd a dat ordin să-ţi fure careva stiloul. Nu dispera şi pînă te transferă la Avîntul îmbrăcămintei scrie cu creta că tot aia e.

R. Omancieru : Du-te la Obor sau în piaţa Matache, dimineaţa, cînd se dă peşte, ia o juma' de hamzii, usturoi, borş, ardei iute şi praz. Pune totul la foc mic şi adaugă după gust bulion sau tarhon. Pînă dă în clocot uită-te pe geam şi numără stilpii de telegraf.

Dacă na-i lingură învirte cu stiloul. Învirte, învirte şi nu te speria. Nu uita să semnezi.

Felix : Nu ştiu dacă ai talent dar chestia aia cu „pelicanul care ciripea frumos şi se gudura pe lîngă tot felul de jivine cu păr ridicînd din cînd în cînd cîte-o ureche".... e spusă nemaipomenit de sîncer. Dacă mai adăugai ceva stricai totul. Aşa, însă, e ceva. Trimite-mi o poză de cînd erai mic şi o şuviţă de păr să mă liniştesc.

B. Serafu : Nu ştiu la ce redacţie lucrează poeta Sofia Manolescu şi nici cîţi ani are. Ştiu doar atît : e prietenă cu Nicolae Ioana, amîndouă cu Maria Arsene, toate trei sînt necăsătorite legal. Dacă vrei să te lămureşti definitiv, cere relaţii de la N. Tăutu, o autoritate în materie.

Mircea MICU

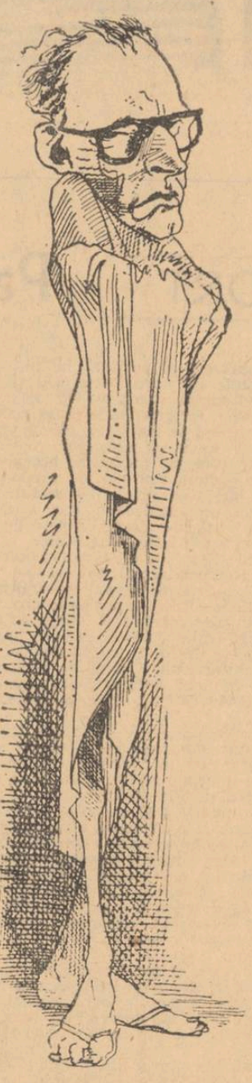

ARTHUR MILLER

ŞI TELEVIZIUNE

Piru va vorbi despre N. Velea.

17 — **Clubul călătorilor.** Mihnea Gheorghiu despre „Călătoriile lui Al. Andriţoiu, Toma George Maiorescu şi Nina Cassian". Nina Cassian despre „Călătoriile spătarului Milescu şi a banului Mihnea Gheorghiu".

17.30 — **Scriitori la volan:** Teodor Balş.

18.30 — **Cărţi paralele.** Emisiune de George Ivaşcu.

„Omul cu ochii albaştri" de Ion Lăncrănjan. „Femeia cu ochii albaştri" de Corneliu Leu.

19 — **Biblioteca de poezie românească.** Poezia lui Vasile Iosif. Emisiune de Ştefan Augustin-Doinaş.

20 — **De toate pentru toţi.** Noul regulament al Fondului literar.

20.30 — **Tabletuţa de seară** de Demostene Botez.

21 — **De „Strajă Patriei".** Marşuri executate de quartetul militar al „Uniunii Scriitorilor": coloneii Nicolae Tăutu, Traian Grecea I şi Grecea II. La trombon Radu Teodoru. La corn Ion Aramă.

21.30 — **Noapte bună, copii** Basmul cu Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti.

22 — **Cine nu ştie cîştigă.** Tema: „Premiile Uniunii Scriitorilor pe 1971". Emisiune de Geo Bogza şi Şerban Cioculescu. Examinator: Edgar Papu.

22.30 — **Moment poetic de seară.** Versuri de George Dan în traducerea lui Rabindranath Tagore.

23 — **Caravana fanteziei.** Universitatea de poezie onirică de la Vălenii de Munte. Dirijor Miron Radu Paraschivescu.

23.30 — **Vedete în recital:** Nicolae Breban. Prezentator Nichita Stănescu : Nichita Stănescu. Prezentator : Nicolae Breban.

24 — **Estrada nopţii.** Transmisie în direct de la restaurantul „Casei Scriitorilor" cu invitaţii de onoare din noaptea revelionului :

1) Zaharia Stancu cu „Şatra".
2) Marin Preda cu „Moromeţii".
3) Ion Lăncrănjan cu „Cordovanii".
4) Eugen Barbu cu „Haiducii".
5) Dan Deşliu cu „Minerii din Maramureş".
6) Nicolae Breban cu „Francisca".
7) Titus Popovici cu „Setea".
8) Francisc Munteanu cu „Leanţă".
9) Ion Băieşu cu „Tanţa şi Costel".

(Din motive organizatorice, cîntecul „O, Brad frumos" se va cînta „O, pin frumos" la cererea poetului A.E.F.G L.M. Baconsky).

TV.

17 — **Deschiderea emisiunii** tot de Laurenţiu Fulga.

17.10 — **Teleşcoală** (limba română pt. clasele XI şi XII). „Ouvrajul şi travaliul subtil şi hipersubtil al langajului românesc" de oricare critic literar.

18 — **Căminul.** Scriitorul Mihai Stoian în vizită la scriitorul Octav Pancu-Iaşi şi amîndoi în vizită la „Eva".

19 — **Bună seara fete, bună seara băieţi!** Emisiune de Sînziana Pop în colaborare cu Tudor Măinescu.

20.30 — **Primul serial** „Il fugitivo" cu Virgil Teodorescu.

Al doilea serial „Răzbunătorii" cu Eugen Barbu şi Ion Lăncrănjan.

Al treilea serial „Incoruptibilii" cu Traian Iancu.

Al patrulea serial „Războiul celor două roze" cu Fănuş Neagu şi Eugen Barbu.

Al cincilea serial „Lunga vară fierbinte" cu Al. Andriţoiu.

22.30 — **Masa pătrată** a televiziunii Emisiune gîndită de Dinu Săraru.

22.40 — **„Steaua fără nume"** cu Aurel Rău.

23 — **Mai aveţi o întrebare?** Despre hipnotism. Cum se poate adormi: exemplificări din revista „Viaţa Românească".

23 — **Prim plan:** Al. Jebeleanu. Prezentare de Ion Negoiţescu.

23.30 — **Telesport:** de Of. Of. Crohmălniceanu.

24 — **Închiderea emisiunii** de Virgil Teodorescu ajutat pe tuşă de Ghiţă Dinu şi Gellu Naum.

ale scriitorilor străini de David Levine

TEATRU

Hamlet regizează

Nu se poate spune, că fantezia germană se consumă toată, în materie de teatru, doar în ciudatele alcătuiri din beton, care închipuie clădirile „Schauspielhaus"-urilor, mai toate noi, de care te minunezi în fiecare oraș.

Și pe dinăuntru se lucrează solid, tot cu tendință spre beton armat. Adevărul e că există o forfotă în lumea ideilor și că poți întîlni aici montări originale, poate prea originale uneori, care fac totuși, ca unul cel puțin din focarele de teatru modern să strălucească nemțește. Dacă în unele magazine se poate intra cu mașina, de ce să nu se facă viraje și în piesele clasice ? Întoarse pe dos, acestea ne vin și nu ne mai vin ca o mănușă. Experiența rămîne, însă, interesantă.

Teatrul din Dusseldorf, care a costat, mai deunăzi, 40 de milioane de mărci, fiind, ce e drept, și un fel de capodoperă a „Bauhaus"-ului deceniului 60—70 (seamănă cu un nor alb deasupra unui submarin) are șansa de a fi condus de Karl Heinz Stroux, regizorul cel mai marcant din Germania Federală. Lui i se datoresc, pe lîngă cele două scene la construcția cărora a participat creînd curentul de opinie favorabil (nemții se lasă greu cînd este vorba de dat bani pe artă) și multe montări prestigioase.

Să ne amintim că Eugen Ionescu, de vreo 10 ani încoace își lansează piesele aici. Dürematt, Max Frisch, Albee, Pinter au trecut și ei măcar cu spiritul prin orașul de pe Düssel. Iată-ne așa dar pregătiți sufletește pentru un **Hamlet** în regia maestrului Stroux. Nu știu în ce măsură doamnele în maxy și domnii în capul gol vibrează la „a fi sau a nu fi" în nemțește — sein oder nicht sein — : Sala însă e plină și deasupra copacului care susține scena (ideie arhitectonică frumoasă) apare Hamlet investit cu atribuțiile regizorului modern. Piesa începe cu scena actorilor. Prințul Danemarcei, stă pe un scaun și comandă tare și cam răgușit (ca orice maestru) : „Scena cu fantoma !", „Scena cu Polonius !" etc. Cînd îi vine rîndul să joace, își pune o haină pe el și intră în rol, în modul cel mai firesc.

A vedea în Hamlet omul modern de teatru, creatorul unor spectacole noi, nu e rău. Toți învățau de la Shakespeare pe furiș, sau mai pe față. Însă susținerea unui spectacol întreg pe această idee, mi se pare îndrăzneață. După cîteva momente de acomodare, publicul își intră și el în rol, și orice găselniță ar fi pe scenă, el joacă tot cum scrie la carte. Și aici, ca pretutindeni, mari economii în decor. Scena e goală, pereții sînt din sfoară, prevăzuți cu uși și ferestre : totul se vede prin găuri, și fantoma tatălui lui Hamlet are mult spațiu. Costumele, în schimb, sînt tradiționale, grele, pompoase. Contrastul între costum și decor este menit să creeze acel echilibru fragil dintre capră și varză. Încolo, toate sînt ca înainte : se gesticulează, se aleargă, se spun replicile cheie, — într-o lumină anume. Actorii mi s-au părut buni, fiecare în felul lui.

Hamlet, (Helmut Sohner) dincolo de o răgușeală, sper temporară, un prinț astenic, sau al asteniei, desfășurînd în jurul lui acele vîrtejuri și bulboane în care să fie trîrîte replicile celorlalte personaje.

Mărturisesc, am simțit fiori trecînd printre scaune și s-ar putea ca montarea lui Stroux să fi reușit, într-adevăr, să aducă un spor de artă la ceea ce știm despre spectacolul **Hamlet.** M-am gîndit că nu altceva a realizat și Radu Penciulescu la București cu al său „Rege Lear". Ceva plutește în aer așadar Piesele lui Shakespeare din primele care cad sub sufletul înnoirilor, așa cum dactilografele sînt primele predispuse a face cancer la buricele degetelor. Acum ce-o fi, om mai vedea.

Marin SORESCU

ARTE

FILM

Confesiuni la final de an

O inițiativă redacțională ne-a plasat într-un rol la care nici cu gîndul nu gîndeam. Și iată-ne, peste noapte, comentînd o peliculă și încă una, cu dezinvoltura obișnuită neofiților din revistele noastre. Hazul, ca să-i zicem așa, era că numai cu o săptămînă înainte ne exprimasem, într-un alt săptămînal, rezerve grave față de așa-zisa artă a filmului. Rezerve la care n-am renunțat. Singura explicație pe care ne-am dat-o (pentru că am acceptat, totuși, să scriem aceste comentarii) este că, artă sau nu, simplu joc pe baze industriale — cum îl credem noi — sau altceva mai de soi, cinematograful există cu amploare. O asemenea identitate de inegalabilă suprafață socială îngăduie toată gama de atitudini posibile, de la adulația sclavului pînă la negarea totală a oricăror merite. Nu ascundem că ne place această nemaipomenită vigoare a friabilelor pelicule cu umbre.

Cînd ai prilejul să frecventezi sălile cu ecran, cel puțin odată pe săptămînă, de-a lungul a trei trimestre (pagina de arte a „Luceafărului" s-a înființat în numărul 16 a.c.) e cu neputință să nu faci o mulțime de constatări. Pe unele din ele ne îngăduim să le ignorăm în memorie, pe altele le supunem atenției eventualilor cititori.

Mai intîi, o anumită oboseală. Cum am mai mărturisit, pe la 10—12 ani rămîneam ascunși printre scaune în pauze, vizionînd același film de două-trei ori la rînd, și asta de cîteva ori pe săptămînă. Era o foame grandioasă de cinema, pierdută treptat prin sațietate. În ultimii ani ne săturam cu un film pe lună, nu mai mult de 10—12 anual. Și iată-ne acum mergînd volens-nolens la cai verzi pe pereți, indiferent de dorință (și adesea cu toată ostilitatea).

O altă constatare : D.D.F.-ul programează un număr de filme redus. Privim în programe și ne pomenim că nici nu avem de unde alege. Știa sîntem, știa defilăm. Rețeaua noastră obligă peliculele, pe rudă, pe sămînță, la o longevitate rareori meritată.

Gentile scrisori și adresări orale ne-au ușurat osteneala, alte reacții de o energică desconsiderare ne-au îndîrjit. Mai mult, am adresat cititorilor bănuiți repetatul nostru apel : unde putem juca biliard în București ? *Naivitate : în București nu ne putem desfăta cu așa ceva ! Singurele răspunsuri, unul de la profesorul Traian Lungu din* Rîmnicu Vîlcea (!) *unde „avem un biliard foarte bun, bile din fildeș veritabil și chiar cretă albastră pentru tacuri. De popice — ce să mai zic !" Bune și popicele, dar naveta plăcerii la Rîmnicu Vîlcea e cam peste mînă. La fel naveta propusă de C.N. David la Țăndărei, unde biliardul are „program riguros și o taxă acceptabilă".*

Am vorbit prea mult despre această chemare a noastră. Revenind la film, vom spune că, în linii mari, soarta „cronicarului" de film e suportabilă și are micuțele sale satisfacții. Drept care vom spune La mulți ani !, *cu căldură celor ce ne-au citit, fie și din cînd în cînd, și-i vom avertiza că s-ar putea să mai continuăm această îndeletnicire, la urma urmei* veleitară.

Ilie CONSTANTIN

ARTE

revista străină

● **LES NOUVELLES LITTÉRAIRES** (dec. 1970). Cu premiul **Interallié** a luat sfîrșit sezonul premiilor literare în Franța. El a fost decernat lui Michel Déom, (candidat fără succes la premiile **Renaudot** și **Academiei**) pentru romanul **Les Poneys sauvages** (Galimard), la o diferență de numai două voturi față de Anne Hébert **(Kamouraska)**, principalul contracandidat.

● Cărți de artă în librăriile pariziene: **Cel mai frumos bestiar din lume** de P. P. Grassé, **Comorile Iranului** de A. Mazaheri, **Jurnalul impresionismului** de Maria și Gotfrey Blunden, **Scrieturi** de Max Ernst, **Parisul utopiilor** de Yvan Cristt, **Paris** de Paul Morand, **Dali** de Dali.

● Academia Goncourt a ales (pentru prima dată!) o femeie printre membrii ei. Ea se numește Françoise Mallet-Joris și urmează să ocupe locul rămas vacant prin moartea lui Pierre Marc Orlan. Scriitoarea s-a făcut cunoscută prin cărțile **Rempart des béguines** (1951), **L'Empire celeste** (1958) și, mai recent, **La Maison de papier.**

● Pentru a celebra aniversarea a o sută de ani de la apariția cărții **20.000 de leghe sub mări,** la Nantes (locul de naștere al autorului) a fost deschisă o expoziție comemorativă Jules Verne. La inaugurare, a fost prezentat filmul lui Jean Vidal, **Viața lui Jules Verne.**

● În valoare de zece mii de franci, al douăzeci și unulea **Mandat al poeților francezi** a fost împărțit între Ribemont-Desaignes și Racul Verges. Organizată de președintele Sindicatului scriitorilor, Pierre Béarn, această operă a reunit în acest an 226 scriitori — donatori printre care Malraux, Aragon, H. Bazin, R. Caillois, M. Druon, J. Prévert, R. Queneau, J. Romains etc.

● L'EXPRESS (14—20 dec. 1970). Săptămîna aceasta, în atenția rubricii de Cărți au stat debutanții, arătînd condițiile de tipărire (tiraj 4 000 exemplare) și posibilitățile de afirmare ale tinerilor scriitori. Mathieu Galey numește șase din cele cîteva zeci de autori ce au debutat în anul 1970 în Franța (virsta lor: 20, 21, 25, 27, 30 ani; profesia: studenți în litere, ziariști, un cineast) conchizînd : „Ciți dintre ei anunță un autor ? O primă carte e o sticlă aruncată în mare, o tentativă romantică de a fi înțeles undeva, de a atinge inima necunoscuților și a le trimite un mesaj..."

● LE NOUVEAU CINÉMONDE (dec. 1970). Jean Gabin despre „monștrii sacri": „Există actori de comedie. Nu există monștri sacri". Despre impozite : „Puteți să scrieți că dau 70% din cîștigul meu perceptorului și că sînt cel mai prost plătit dintre vedete — nu spun că sînt cel mai prost plătit din întreaga cinematografie". Despre glorii: „Este rezervată generalilor. Noi ,actorii de comedie, avem ceea ce se numește P.P., popularitate provizorie". Despre popularitate : „Nu știu de ce vin oamenii să mă vadă. Singurul lucru pe care îl știu e că încerc că fac filme bune. Am făcut și filme proaste. Nu era vina mea"...

● „Profesioniștii riscului" — cascadorii, fac obiectul unui interesant articol semnat de Mario Béunat. Autorul notează în încheiere: „Poate că într-o zi vedetele cascadoriei vor fi la rîndul lor celebre și apreciate de marele public. De ce nu ? Chiar dacă amorul propriu deplasat al unor staruri ar suferi o contralovitură. Nu s-ar face decît dreptate".

● Dintr-un interviu cu Louis de Funès: „În acest moment îmi dau seama că trebuie să mă reînnoiesc. Fac tot timpul același lucru. O fac forțat de împrejurări, mi se propune mereu același gen de filme, cu același gen de situații. Deci fac aceleași grimase, am aceleași expresii... Sînt în stare să găsesc gag-uri, să am idei însă pornind de la un scenariu... comicul meu este cel mai adesea un comic de situație și de expresie... Îmi plac gag-urile care alunecă, în absurd, ca, de pildă, cele din filmul la care lucrez acum, **Sur un arbre perché...** Sînt în bucătăria unui restaurant, în timpul războiului, și trebuie să-i dau unui neamț care se găsește acolo rețeta unui sufleu de cartofi. În timp ce i-o dictez, fața mea, aflată în umbră, are exact profilul lui Hitler. Ceea ce îl face pe neamț să tremure de spaimă... Detest să ies în Paris... Detest galele, coktailurile. Toată lumea are aceeași atitudine..."

● Potrivit „carnetului de note" al revistei, cel mai bun film al lunii decembrie a fost **Le Voyou** de Lelouche iar cel mai slab **Nevinovatele** (cu B. Bardot și A. Girardot).

TELEVIZIUNE

Vizavi de numărul 8

Mai sus de numărul șase artele s-au laicizat. Mai sus de numărul șase artele s-au democratizat. Muzele au devenit populare și de acces real: cinematograful. Muzele au devenit populare și de acces ireal : televizorul. Imaginea de film a surprins așteptările. Imaginea de televizor a depășit așteptările. Așezați în scaune de spectacole sau în scaunele propriului nostru domiciliu ne pricepem toți.

E foarte sigur că din punct de vedere al publicului televiziunea are cel mai mare acces. Publicul sălilor de concert a bătut publicul sălilor de teatru, publicul sălilor de cinema a bătut publicul sălilor de concert, publicul televiziunii bate tot. Ideea de spectacol la domiciliu ne-a fascinat. Ideea de spectacol total ne-a contaminat. O instituție cu atîtea chei cîte gusturi, ne sechestrează în scaune: vrem film ? Avem la televizor. Vrem sport ? Avem la televizor. Vrem șah ? Avem la televizor. Și masaje electrice. Avem, vedem.

O instituție de cultură larg accesibilă este o instituție disponibilă. Ciți clienți, atîtea promisiuni. Responsabilitatea care incumbă este enormă. Și nu trage greu satisfacerea doleanțelor cît trage rolul educativ. Șansa de a comunica tentează întotdeauna șansa de a convinge, nu împușcăm numai înțelegere cu un cuvînt ci și aplauze. Televiziunea cere aplauze. Dacă e vorba de partizani culturali, ograda ei este mare. Este-o ogradă pentru instrucție. Între mijloacele de mass media televiziunea transmite nu numai numărul cel mai mare de informații dar și numărul cel mai contaminant. Oricîte cuvinte molipsitoare am inventa, imaginea duce tot. Și dacă tot duce, nu poate duce oricum. O șansă de molipsire în masă atît de mortală și de estetică duce direct la instrucție. Televiziunea distribuie cultura dar o și servește în același timp. O distribuție cu reclamă. Totul e cine face reclamă și cum. Și pentru ce se face reclamă.

Scopul final este formarea gustului public. Visul scopului este satisfacerea gustului deja format. Lipsesc doar rețetele. Sau se-ncearcă. Stadiul este de provizorat: ce ne place, ne place, nu dă nimeni vrabia pe aburul de pe gard. Încît, cum ar trebui alcătuit un program ideal de televiziune, nu se știe. Se-ncearcă și televiziunea ține de încercat: mișcătoarele căutări țin adevărul în valuri, micul ecran oglindește despărțirea apelor de uscat.

Sânziana POP

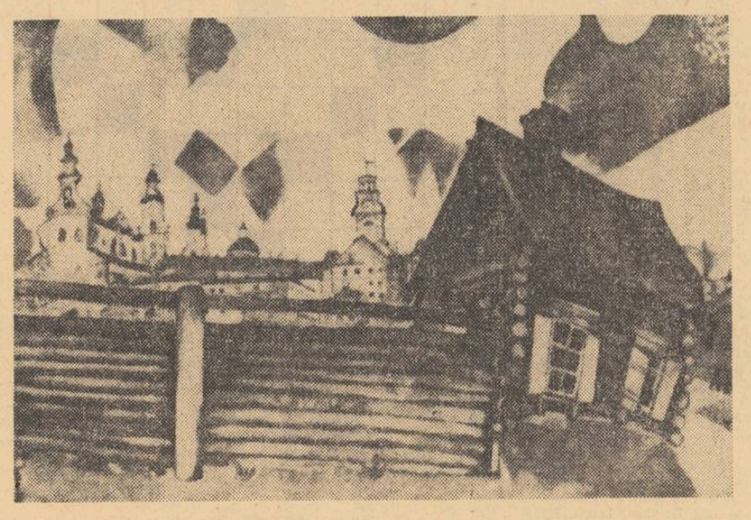

Desene de CHAGALL

SPORT

Partida nemuritoare

...În minutul șaisprezece al partidei, în mijlocul unei tăceri mormintale, din care foarte slab, ca de pe o altă planetă, se auzeau vocile răzlețe ale celor cițiva suporteri români, majoritatea la masa presei, portarul Răducanu ieșind la înaintare, ca un veritabil centru atacant, lucru cu care noi, românii, eram obișnuiți, dar care pe mexicani, brazilieni, nemți, italieni și pe englezi, mai ales, îi intrigase la culme, știută fiind pasiunea insularilor pentru isprăvile năstrușnice,... deci, Răducanu, Rică al nostru, Tamango, cum vreți să-i ziceți, driblînd de unul singur pe toți jucătorii celor două echipe, și pe coechipierii săi români, speriați de aventura aceasta și care voiau să-i ia mingea din picioare și să-l trimită la locul său în poartă, pe care îl luase, îngrozit, aripa stîngă, Lucescu, căpitanul unsprezecelui îndrăgostit de Apollinaire (poetul) — intrase cu balonul în poarta brazilienilor cu Pele, care se ținuse scai de el, cu Alberto Carlos și cu Clodoaldo, cu toți. Fraza noastră întortochiată, plină de incidente nu înseamnă nimic pe lîngă driblingul lung, epopeic, al faimosului GOALKEEPER, fată la toate, și în atac.

A fost un moment sublim, unic în analele fotbalului și pe care presa mondială nu a încetat să-l comenteze pînă azi : cum un portar, părăsindu-și poarta, a băgat gol unui alt portar, celui de la celălalt capăt al terenului, bineînțeles.

Arbitrii, uluiți de această acțiune nu știau ce să facă. Arbitrul de centru, înmărmurit, uitase să fluiere gol. Abia peste multe secunde, revenindu-și, a consemnat punctul (deși tușierul olandez reclama... ofsaid !) Era o situație nepreväzută. Într-adevăr, totul avea aerul unei infracțiuni (un portar să străbată tot terenul și să marce gol) — marile erezii însă nu sînt crezute la început, pe urmă, lumea se obișnuiește, totul e ca noutatea să se impună repede și să cîștige adepți.

Deținem pelicula care a făcut nemuritor golul marcat de Răducanu în poarta lui Felix. Acesta, Felix (ce ironie a soartei !) zace în iarbă, leșinat, pe linia porții, cu capul lipit de bara stîngă laterală, unde Rică, cu o fentă, îl azvîrlise, făcîndu-l să se lovească în timplă.

Pele zace în careul de șase metri, trîntit și el la pămînt, cu un braț întins implorator înainte, iar pe fața lui simpatică se disting semnele unei furii neputincioase. Clodoaldo stă în genunchi, puțin mai alături, ușor aplecat înainte, gata să cadă, acoperindu-și obrajii cu palmele. Carlos Alberto, într-o poziție imposibil de descris, dar care trădează tensiunea maximă a fazei, stă în cap, cu picioarele în sus, ca și cum nimic nu l-ar mai interesa, adîncit în meditația yoga. Portarul român, într-un elan paroxistic stă agățat de plasa porții ca un imens păianjen negru — ochiurile plasei sînt sfîșiate în două locuri de pumnii săi care se văd în prim plan, odată cu chipul său de o extatică și teribilă frumusețe. Gura este deschisă, ca și cum ar spune ceva, și banda de magnetofon a unui foto-reporter elvețian, aflat chiar în spatele porții infelicelui Felix, a înregistrat și cuvintele murmurate în această fantastică împrejurare. Cuvintele au fost difuzate de toate posturile de radio și televiziune ale lumii, românii însă nu le-au tradus, spunînd că sînt imposibil de tălmăcit, că nu există echivalent... tot ce se putea auzi, erau două foneme labiale, primele pe care pruncii le rostesc în toate limbile pămîntului la adresa mamei, pe urmă, clar, se putea auzi cuvîntul „voastră de" urmat de silaba „roi". S-a crezut și se mai crede și azi că asta ar veni de la „eroi", — noi nu sîntem convinși, dar dacă versiunea s-a răspîndit...

Repriza întîi s-a încheiat cu scorul de 1—0. În repriza a doua, Pele și ai săi atacă furibund. Angelo Niculescu are o idee genială. Îl sfătuiește pe Tamango să se repeadă des dincolo de careul său de 16 m., făcîndu-se că se avîntă iar în atac, ca în minutul 16. Brazilienii, la fiecare ieșire temerară a portarului român, se retrag înspăimîntați în apărare, supraaglomerînd-o, ceea ce ușurează mult sarcina înaintării, sufocată de presiunea „carioca". Fulgerul cade din nou în minutul 87 al meciului. Nunweiller execută un corner „luminare" în fața porții braziliene. Mingea este aruncată atît de sus, încît Rică are tot timpul să alerge pînă în careul advers, și cu un salt de panteră (simpla prezență a portarului român în fața porții lui Felix, paralizase toată apărarea braziliană), Tamango introduce din nou balonul în plasă.

La 2—0, meciul era jucat. O liniște lugubră pogorîse peste stadion.

Dumitrache, în drum spre cabine, îl consola pe regele Pele, care plîngea în hohote.

România intra în finală cu San-Salvadorul, care învinsese greu, după prelungiri, echipa lui Boby Charlton.

Finala avea să ia un curs de-a dreptul dramatic. Dar, în legătură cu aceasta, vom reveni.

SUPLINITOR IX

ARTE PLASTICE

Scurt epilog

Nu știu dacă din tot ce am scris pînă acum a reieșit limpede părerea mea despre actuala Bienală, cum trebuie să privim o astfel de expoziție rezumativă și vastă în același timp.

Dacă putem stabili gradul de maturitate, liniile de forță ale momentului plastic strict contemporan, o încringătură de idei mai generale pe marginea artei plastice, nu văduvim oare multele individualități, pe acei artiști care s-au remarcat și se remarcă și astăzi cu plenitudine ?

Rămîne, deoarece m-am hazardat să semnez aceste însemnări, acest comentariu, să reiau unele nume care m-au făcut să doresc din toată inima o apreciere mai directă. Atelierele, expozițiile personale, proiectele de monumente, sper să fie terenul mai adecvat noilor mele observații.

Aș reveni totuși, în acest scurt epilog, asupra unei păreri poate prea vag formulată în articolul de acum două numere în urmă, și-anume asupra problemei individualităților distincte. Rolul unei expoziții, chiar eterogenă cum este cea de față prin însăși natura ei multicolectivă, rămîne totuși pînă la urmă impunerea unor valori, a unor personalități remarcabile. Reușita ei, dacă este vorba de o reușită, în afara unei judicioase alegeri în întregul alcătuirii sale, mai presupune și afirmarea unor artiști.

Nu mi-am propus să citez în spațiul dealtfel atît de restrins al rubricii mele, toate numele care ar merita acest lucru. Mă voi mărgini doar la două dintre ele, reprezentative, simbolice chiar într-un fel, pentru întreaga Bienală. Întîmplător sînt doi pictori. Mai bine spus o pictriță și un pictor : Geta Năpăruș și Eugen Tăutu.

Artistă devotată picturii, ridicînd-o la cult diurn, cu legi insesizabile și care se desvoltă mereu mai fecund prin acumulări succesive, Geta Năpăruș a știut să-și urmărească programul estetic intim, împlinindu-l cu modestie și în tăcere. O modestie și o tăcere înlăuntrul cărora ferestrele tablourilor se deschid larg uneori în semn de înaltă prețuire și favoare. O știam pictînd pe spații mari, armonizînd culorile cu delicatețe și indiscutabilă măestrie. De data aceasta, în suprafețele aproape aceleași, izbucnește în culoare violent, imaginea se sparge și se recompune încărcată de valențe, neobișnuite, emoția joacă în fața ochilor subjugîndu-i. O esențializare de natură iconografă la origine, depășind net interpretările de rînd, atestă o maturitate surprinzătoare. „Costumul" și „Camera Albastră", sînt lucrările unui talent excepțional, ajuns la stăpînirea mijloacelor de expresie, la pragul în care arta se simte la sine.

Un excelent debut, cu totul ieșit din comun, în chip de mare promisiune, ne indică pînzele lui Eugen Tăutu. Remarcăm de la început un stil foarte personal, nemaiîntîlnit în plastica noastră. Tablourile par alcătuite în urma unei minuțioase trude, din scrieri cifrate, din hieroglife fără precedent, un fel de șah al zeilor. Două triunghiuri unite la vîrf, printre trompetele norilor închipuie un „Prometeu". „Hlamida cu semne", cealaltă lucrare, obsedează privirea. O senzație ușoar hipnotică, adîncind spații din ce în ce mai vaste, este caracteristica definitorie a pînzelor acestui tînăr pictor. Îl așteptăm în continuare.

Consolidarea unui talent pe de o parte, afirmarea de debut a altuia, pe de altă parte, subliniază mai net, cred eu, reușita acestei Bienale.

Grigore HAGIU

MUZICA

LA MULȚI melomANI!

Urarea titulară nu vizează din păcate prea mulți. Combatanții contingentului, cu tot regretul nostru, nu sînt numeroși. Inutil să analizăm motivele, să vedem raporturi, interacțiuni, contacte, să dăm vina pe sporadica educație muzicală din școală, să tragem la răspundere micul ecran și să-l acționăm în justiție pentru că ne-a răpit mușterii. Nimeni n-ar recunoaște cu plăcere că nu „obișnuiește" cărți, dar la concert nu-i o rușine să nu mergi pentru nimeni.

Melomanii, aceia care sînt într-adevăr, au ieșit victorioși din cruciada împotriva ocupațiilor de tot felul, a oboselii, a sedentarismului, a obișnuinței. Pentru alții chiar concertul este doar o obișnuință, un tic. Sau, știu eu, un snobism.

Iubitorii muzicii nu sînt omogeni, chiar cei adevărați. Ei au gusturi, preferințe sau prejudecăți. Mai toți resping orice creație post-bartokiană, sau chiar post-raveliană. Citora dintre ei le place Webern, cîți îl iubesc pe Boulez ? În general, la lucrările mai noi, nu-și dau osteneala măcar să afle numele compozitorului. Nu se străduiesc să-și familiarizeze cît de cît muzica audiată. Ei știu dinainte că n-o să le placă. Vin la concert ca la un martiriu, dispuși să moară pe baricadele conservatorului, ale închistării comode și autoliniștitoare.

Dacă cu primele audiții de strictă actualitate (poate anul să-i aducă în sfîrșit pe Cage, Xennakis, sau Ligeti) nu stăm prea bine, în schimb cu audierea operelor de anticipație sau de legătură între etape stăm foarte rău. Tocmai această legătură ar face accesibilă muzica nouă, ar prezenta-o altfel decît ca apărută din cer. Cîți melomani care știu pe de rost concertul de pian de Ceaikovski au auzit și reauzit Arta fugii, sau ultimele cuartete de Beethoven, cunosc opera lui Mahler sau cea de tinerețe a lui Schönberg ?

În muzica actuală stăpînesc și cinică două tendințe : una ar fi cea extrospectivă, de corelație cu momentul artistic general, cealaltă ar fi aplecarea introspectivă tocmai spre ancestrele muzicii, spre ceea ce are ea nepieritor. Acest lucru, continuitatea și repetabilitatea, foarte puțini îl înțeleg. Uneori se prezintă publicului lucrări fals moderne, copii născuți morți, precum cantatele lui Orff, în timp ce pe melomani încercați îi mai sperie muzica lui Prokofiev, cel mai tonal dintre compozitorii tonali ai secolului.

Lucrarea programată poartă totdeauna girul specialiștilor. Ea nu este propusă unei dezbateri și chiar dacă ar fi, nu așa se susține un punct de vedere. Aceasta i-ar putea determina și pe admiratori să confunde sala de concert cu stadionul și să scandeze: „Hai tu, Stroe", „Nu te lăsa, Tibi". Cred că la astea, Neagoe Basarab s-ar da jos din perete, crezînd că a greșit adresa.

Costin CAZABAN

Sumarul revistei

Luceafărul

pe anul 1970

Indice de nume

ADY, Endre (33) ; AKSAL Sabahattin Kudret (43) ; ALBANI, C. (51) ; ALBOIU, George (4 ; 11 ; 17 ; 23 ; 25 ; 29 ; 33 ; 36 ; 43 ; 45) : ALECSANDRI, Vasile (31) ; ALEXANDRESCU, Dan (16) ; ALEXANDRESCU, Grigore (9) ; ALEXANDRESCU, M. (33) ; ALEXANDRESCU, Mihai (15) ; ALEXANDRU, Ion (3 ; 19 ; 31) ; ALEXANDRU, Ovidiu (48) ; ALEXANDRU, Petre (47) ; ALMĂJAN, Ion Marin (21) ; ANASTASIU, Cristina (16) ; ANASTASIU, Teodor (7 ; 14 ; 41 ; 52). ANCA, Gheorghe (31) ; ANDRADE, Jorge Carrera (30) ; ANDREESCU, Ion (10) ; ANDREI, Ion (9 ; 40) ; ANDREIȚĂ, Ion (19 ; 20 ; 37) ; ANDRIȚOIU, Al. (35) ; ANDRONACHE, Vasile (51) ; ANDRU, Vasile (32) ; ANGHEL, Dimitrie (2) ; ANGHEL, Gh. (3 ; 26 ; 41) ; ANGHEL, Ion (5) ; ANGHELUȚĂ, Octavian (11) ; ANTAL, Ludovic (44) ; ANTONESCU, Venera (14) ; APOLLINAIRE, Guillaume (45) ; ARAMĂ, Ion (7 ; 17) ; ARBORE, Grigore (11 ; 13 ; 25 ; 45) ; ARDELEANU, Ion (33) ; ARGHEZI, Tudor (21 ; 32 ; 34 ; 36 ; 43 ; 44 ; 51) ; ARGINTESCU-AMZA, N. (2 ; 12 ; 32 ; 49) ; ARMEANU, Valeriu (20 ; 37 ; 51) ; ARSENE, Mihai (23) ; ASACHI, Gh. (6) ; ASTALOȘ, Gh. (26 ; 40 ; 42) ; ATOMII, C. (9) ; AVERROES (38) ; AVRAMESCU, Lucian (44).

BABOIA, Emilia (18) ; BABOULEME (13) ; BABU, Ovidia (8 ; 43) ; BACIU, Constantin (32) ; BACONSKY, A. E. (4 ; 12) ; BACOVIA, Agatha Grigorescu (7) ; BACOVIA, George (20) ; BADIN, George (40) ; BAHNER, Werner (6) ; BAIAS, Ion (7 ; 31) ; BALASZ, Imre (36) ; BALCAN, Constantin (18) ; BALL, Nelson (35) ; BALOGH, P. (51) ; BALOTĂ, Nicolae (1 ; 3 ; 6 ; 10 ; 12 ; 18 ; 33) BALTAG, Cezar (1—30 ; 35—52) ; BALZAC, Honoré de (40 ; 51). BANTAȘ, Ioana (11 ; 15 ; 36 ; 43) ; BANUȘ, Maria (12 ; 17) ; BARBU, Eugen (2 ; 32) ; BARBU, Ion (12 ; 23 ; 34 ; 35 ; 37 ; 47) ; BARCANI, Romulus (4) ; BARDELLI (14) ; BARRE, Maurice (40) ; BASSO, Gino (6) ; BAȚU, Viorica (40 ; 52) ; BAUDELAIRE, Charles (50) ; BĂDEAN, Traian (3) ; BĂIAS, Ethel Lucaci (25 ; 29) ; BĂLAJ, Teofil (37) ; BĂLAN, Eugen (21) ; BĂLAȘA, Sabin (15 ; 35 ; 45) ; BĂLĂNOIU, Emilian (14) ; BĂLĂȘOIU, Horia (14 ; 47) ; BĂNCILA, Dan (2) ; BĂNULESCU, Ștefan (4 ; 6 ; 10 ; 21 ; 22) ; BĂNUȚĂ, Ion (11) ; BĂRBUCEANU, C. (21) ; BECHER, Johannes R. (16) ; BECKETT, Samuel (23) ; BECQUER, Gustavo Adolfo (50) ; BEK, Alexandr (15) ; BELCIU, Maia (12 ; 40 ; 50) ; BELDEANU, Adrian (9) ; BELEAKOVA, Alla (7) ; BELLMAN, Carl Mikael (8) ; BELLMER, Hans (17) ; BELLU, Pavel (4) ; BENEKAY, Yanhya (13) ; BENETATO, Grigore (18) ; BENJAMIN, Laszlo (14) ; BERCA Eugen (9 ; 28 ; 51) ; BERTRAND, Gaston (30) ; BIANU, Raoul (18 ; 19 ; 24) ; BIȚAN, Ștefan (16) ; BLAGA, Lucian (3 ; 11 ; 19 ; 34 ; 41) ; BLAKE, Wiliam (43) ; BLANDIANA, Ana (45) ; BLEDEA, Ion (5 ; 8 ; 13 ; 20 ; 35) ; BLOMBERG, Eric (8) ; BOCANICIU, Dan (8) ; BODNĂRESCU, Horia (30) ; BOGDAN, Catul (50) ; BOGDAN, Diana Livia (9) ; BOGDAN, Victor (25 ; 49) ; BOIADJIEV, Nicola (16) ; BOLOȘ, Ion (12) ; BONOM (45) ; BORDIER, Roger (10) ; BORGES, Jorge Luis (30) ; BORY, Jean-Louis (24) ; BOTEZ, Alice (32) ; BOTTA, Emil (13) ; BOUR, Octavian (22) ; BOUREANU, Radu (16) ; BRAD, Ion (10 ; 13 ; 42) ; BRANDANI (8) ; BRANTSCH, Ingmar (2 ; 16) ; BRAQUE (18 ; 50) ; BRATEȘ, Liliana (25) ; BRAUNER, Victor (33) ; BRÂNCUȘI, Const. (9 ; 18 ; 28 ; 38) ; BREBAN, Nicolae (16) ; BRECHT, Berthold (50) ; BRÎNDAȘ, Ion (26) ; BROEDERS, Michelle (8) ; BRUMARU, Emil (11 ; 14 ; 20 ; 24 ; 25 ; 27 ; 30 ; 40 ; 45) ; BRYLL, Ernest (14) ; BUBULAC, Olga (43) ; BUCURESCU, Adrian (4) ; BUDAI-DELEANU, Ion (6 NUMĂR OMAGIAL) ; BUFFET, Bernard (8) ; BUJOR, Verona (4) ; BULAT, Mariana (52) ; BULGAR, Gh. (6) ; BURLACU, Gh. (40) ; BUTNARU, I. C. (5 ; 11) ; BUZEA, Constanța (8 ; 9 ; 10 ; 16 ; 20 ; 28 ; 29 ; 36 ; 47) ; BUZNEA, George (21 ; 44) ; BUZURA, Augustin (50) ; BYRON (4).

CABA, Olga (13 ; 16) ; CAILLOIS, Roger (43) ; CALIMACH, Maria (29 ; 45) ; CALOENESCU, Adina (3) ; CALOVIA, Ion (4) ; CAMPIGLI, Massimo (15) ; CAMUS, Octave (30) ; CANDID (18—41 ; 44—52) ; CANTEMIR, Dimitrie (13 ; 16 ; 25) ; CARACOSTEA, D. (4) ; CARAGIALE, I. L. (1 ; 7 ; 14 ; 41) ; CARAGIALE, Matei (25) ; CARAION, Ion (14 ; 17 ; 28 ; 35—38 ; 40 ; 42—45) ; CARDAȘ, Gh. (3) ; CARDAȘ, Miron (2—5) ; CARIANOPOL, Virgil (2 ; 18) ; CARP, Mihaela (15 ; 51) CARSIAD, Adrian (4 ; 29 ; 44) ; CARTIER-BRESSON, Henri (20) ; CARUSO, Barbara (35) ; CASANOVA (17) ; CASIMCEA, Mircea Ioan (7 ; 14 ; 28 ; 43 ; 46) ; CASSE, Alarico (11) ; CAZABAN, Costin (48—52) ; CĂLIN, Liviu (22) ; CĂLINESCU, George (11 ; 34) ; CĂLINESCU, Matei (5 ; 6 ; 9) ; CĂRBUNESCU, Dora (40) ; CÂNDEA, Virgil (49) ; CÂNJAU, Radu (46) ; CĂRSTEAN, Laurențiu (15 ; 38) ; CELMARE, Vasile (1 ; 2 ; 51) ; CERNA-RADULESCU, Al. (24 ; 25) ; CERNESCU, Adrian (36) ; CHAGALL, Marc (49) ; CHELARU, Traian (49) ; CHELSOI, Ioan (11 ; 49 ; 51) ; CHIMET, Iordan (38 ; 43 ; 50) ; CHIPER, Tita (22) ; CHIRESCU, Aurel (11 ; 16) ; CHIRIC, Ion (14) ; CHIRICO, G. de (45) ; CHIRILĂ, George (14) ; CHIRILĂ, Viorel (20) ; CHIRIȚESCU, Florin (9) ; CHIRON (15) ; CIACHIR, Dan (3) ; CIOBANU, Mihai Mircea (45 ; 47) ; CIOBANU, Nicolae (19 ; 21 ; 26—31 ; 33—36 ; 38—40 ; 42—46 ; 50—52) ; CIOBANU, Radu (21) ; CIOBANU, Vladimir (42 ; 45) ; CIOCULESCU, Barbu (33) ; CIOCULESCU, Șerban (38) ; CIONOFF, Șerban (26 ; 30) ; CIOSS, Vali (14) ; CIUBOTARU, Florin (17) ; CIUBOTARU, Radu (47) ; CIURARU, Emil (5 ; 9 ; 13 ; 20 ; 25 ; 38 ; 43 ; 48) ; CIURDARU, M. (13) ; CIURUMELEA, Florin (25) ; CÎMPEANU, Titu George (20 ; 25 ; 41) ; CLIUC, Vasile (9) ; COCEA, N. D. (30) ; COCORA, Ion (4) ; CODREANU, Mihail (20) ; COHEN, Leonard (35) ; COJOCARU, Mircea (10) ; COLOMBO, John Robert (35) ; COMĂNESCU, Nicolae (23 ; 38) ; COMPILATOR (17—19 ; 21—23 ; 25 ; 27—30 ; 36 ; 40 ; 41 ; 50) ; CONSTANT, Paul (26) ; CONSTANTIN, Ilie (4—7 ; 10 ; 16—30 ; 32 ; 33 ; 35—52) ; CONSTANTIN, Iolanda (19) ; CONSTANTIN, Titu (27 ; 30 ; 43) ; CONSTANTINESCU, Cici (2) ; CONSTANTINESCU, Liviu (15 ; 46) ; CONSTANTINESCU, Magdalena (17 ; 19) ; CONSTANTINESCU, Mircea (15 ; 40) ; CONSTANTINESCU, Pompiliu (10) ; CONSTANTINESCU, Titel (2) ; CORBIERE, Tristan (30) ; CORDESCU, Florica (19) ; CORREGGIO (11) ; CORSINI, A (43) ; CORTAZAR, Julio (27) ; COSTESCU, Mariana (14) ; COSTIN, D. (21 ; 23) ; COSTIN, Elisabeta (2) ; COSTIN, George (19 ; 28) ; COSTINESCU, Florin (8 ; 49) ; COTESCU, Octavian (19) ; COVACI, Aurel (8) ; COVACI, Edith (12) ; COZAN, Viorica Ana (41) ; CRANE, Hart (44) ; CRĂCIUN, Bucur (29) ; CRĂCIUN, Gh. (9 ; 46) ; CRĂCIUN, Violeta (25) ; CREȚU, Nicolae (23 ; 27) ; CREȚEANU, Florin (41) ; CRISTEA, Mircea (30) ; CRISTEA, Stan (4) ; CRIȘAN, Constanța (50) ; CRITIOS (5) ; CRÎNGULEANU, Ion (14 ; 26) ; CROHMĂLNICEANU, Ov. S. (19 ; 24 ; 43) ; CROITORU, Angela (19 ; 36 ; 49) ; CUIBUȘ, G. (3) ; CUSIN, Adi (43 ; 49) ; CUZA, Al. I. (12) ; CUZA, Const. (11).

DAMIAN, Nicolae (7) ; DAMIAN S. (19 ; 45 ; 49 ; 51) ; DAN, Ion (7) ; DAN, Sergiu (42) ; DANIEL, Paul (14 ; 36) ; DANIELS, Roy (35) ; DAVID, Iulia (4) ; DA VINCI, Leonardo (7 ; 15) ; DĂRJA, Viorel (10 ; 16) ; DEAK, Ion (48) ; DEAL, Alexandru (32 ; 49) ; DECAUX, Alain (15) ; DE GAULLE, Ch. (46) ; DELAVRANCEA, Barbu Ștefănescu (9 ; 16) ; DELEA, Ana (2 ; 3 ; 26) ; DELVAUX, Paul (29 ; 30) ; DEMETRIUS, Vasile (6) ; DESNOS, Robert (24) ; DESSILA, Octav (35) ; DEȘLIU, Boris (46) ; DIACONESCU, Ioana (23) ; DIACONESCU, Mihai C. (10 ; 16 ; 50) ; DIACONU, Ioan Ion (11) ; DIACONU, Nicolae (18) ; DIANU, Romulus (20) ; DICKENS, Ch. (27) ; DIMISIANU, G. (12 ; 17 ; 37 ; 47) ; DIMOV, Leonid (3 ; 4 ; 6 ; 9 ; 11 ; 13 ; 14 ; 17 ; 19 ; 25 ; 28; 36 ; 37 ; 48 ; 49); DIMULESCU, Venera Mihudana (50) ; DINESCU, Mircea (1 ; 13 ; 17 ; 23 ; 28 ; 36 ; 37 ; 45) ; DINU, Gh. (33 ; 36) ; DINULESCU, Dumitru (30) ; DIPSE, Const. (2 ; 51) ; DISIOTES (5) ; DJENTEMIROV, N. (16) ; DOBRE, Gh. (46 ; 49) ; DOICESCU, Octav (27) ; DOINAȘ, St. Aug. (14 ; 37 ; 38) ; DORIN, Ion (18) ; DOSTOIEVSKI, F. M. (1) ; DRAGOMIRESCU, Radu (18) ; DRĂGAN, Ioan Victor (47 ; 51 ; 52) ; DRĂGAN, Mihai (22) ; DRĂGĂNOIU, Ion (11 ; 48) ; DRĂGUȚ, Gabriela Patulea (31) ; DRĂGUȚESCU, Eugen (6 ; 18) ; DRIȘCU, M. (3) ; DUMBRAVĂ, Nicolae (15) ; DUMBRĂVEANU, Anghel (50) ; DUMITRESCU, Lia (1) ; DUMITRESCU, Zamfir (21) ; DUMITRU, F. Dumitru (21 ; 22) ; DUMITRU, Ion (24) ; DUMITRU, Radu (17—21 ; 23—48) ; DUNĂREANU, Ovidiu (5 ; 23) ; DUTHUIT, Georges (41) ; DUȚESCU, Victor (48) ; DUVAN, Alexandru Hagi (19 ; 23 ; 44)

EFTIMIU, Victor (2 4 ; 17—19 ; 24—27 ; 30 ; 31 ; 33—35; 38; 39; 41; 46 ; 48 ; 52) ; ELIN, Mihai (7 ; 41) ; ELIOT, T. S. (5) ; ELUARD, Paul (24 ; 42) ; EMILIAN, M. (34) ; EMINESCU, Mihai (3 ; 13—15 ; 30 ; 48 ; 50) ; ENACHE, Ion (16) ; ENGELS, Fr. (44) ; ENE, Gh. (5 ; 19) ; ENESCU, George (36 ; 40) ; EPURE, Șerban (26) ; ERNST, Max (42 ; 44) ; ESOP (24).

FASKERTHY, György (14) ; FATI, Vasile Petre (5) ; FĂRCĂȘANU, Sergiu (38 ; 48) ; FELEA, Victor (40) ; FILIMON, Mariana (14 ; 46); FILIMON, Mirela (38) ; FILIMON, Nicolae (41) ; FILIP, George (51) ; FINESCU, Paul (27) ; FLEANCU, George (5) ; FLORIN-ȚENE, Al. (20) ; FOARȚĂ, Șerban (4) ; FORTUNESCU, Madelaine (16 ; 45 ; 46) ; FOURNIER, Alain (40) ; FRAISSING, Nicolae (28) ; FRANCULESCU, Niculae (11) ; FRENAUD, André (40) ; FROMENTEAU, Jacquelline (8) ; FRÖDING, Gustav (8) ; FULGA, Laurențiu (42 ; 45) ; FUNDOIANU, B. (36).

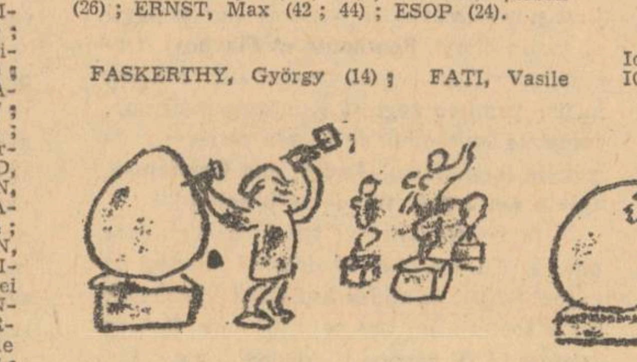

Desen de TREZ

GADE, N. A. (14) ; GAFIȚA, Gabriel (8 ; 13 ; 23 ; 45) ; GAFTEA, Liviu (8) ; GAFTON, Marcel (49) ; GALIANA, Th. de (25) ; GANE, Horia (4) ; GARDNER, Herb (3) ; GARY, Romain (46) ; GAVRILĂ, Constantin (15) ; GENARU, Ovidiu (5 ; 10 ; 18) ; GENESCU, Maria (20 ; 26 ; 51) ; GEORGE, Alexandru (43) ; GEORGE, Tudor (3 ; 12 ; 16 ; 26 ; 32 ; 44 ; 46 ; 49) ; GEORGESCU, Alexandru (25 ; 27) ; GEORGESCU, Constantin (41) ; GEORGESCU, Doina V. (49 ; 51) ; GEORGESCU, Miron (20 ; 32 ; 39) ; GEORGESCU, Oprea (30 ; 42) ; GEORGESCU, Paul Alexandru (27 ; 31 ; 41) ; GEORGESCU-Teologu, Gh. (7) ; GHEORGHE, Fănică N. (45) ; GHEORGHE, Iova (19) ; GHEORGHE, Mihai (1 ; 25 ; 43 ; 47 ; 50) ; GHEORGHIU, Gabriela (13 ; 17 ; 25 ; 28 ; 38 ; 46 ; 51) ; GHEORGHIU, Ion (18 ; 29) ; GHEORGHIU, Tașcu (2 ; 13 ; 16 ; 24 ; 29 ; 30 ; 38 ; 41 ; 44) ; GHEREA, Constantin DOBROGEANU (20) ; GHERGHEI, Grișa (4 ; 8 ; 11 ; 14 ; 15 ; 30 ; 39 ; 45 ; 49) ; GHIDRIGAN, George (7 ; 18 ; 46) ; GHILIA, Alecu Ivan (31 ; 34 ; 42) ; GHIȚESCU, Ludmila (32) ; GHIULEA, Ina Otilia (37) ; GIDE, André (17) ; GIONO, Jean (24) ; GIUGARIU, Mihai (18) ; GOETHE, J. W. (2) ; GOKCEAG Yalcin (13) ; GOLDMANN, Lucien (43) ; GOLIAVKIN, Victor (7) ; GOREA, Andrei (8) ; GORUN, Irina (51) ; GORUNESCU, Valeriu (2) ; GOT, Petre (30 ; 44) ; GOYA (26) ; GOYTISOLO, Juan (1) ; GRAȚIAN, Șerban (5) ; GRĂMESCU, Michael (42) ; GRECEA, Ion (5) ; GRECU, Viorel (37 ; 50) ; GRIGORAȘ, Dimitrie (9) ; GRIGORAȘ, Dumitru (47) ; GRIGORE, Alexandru (20 ; 43) ; GRIGORESCU, Ioan (34) ; GRIGORESCU, Irina (2 ; 9 ; 13 ; 20 ; 29 ; 39) ; GRIGORESCU, Nicolae (2) ; GRIGORESCU, Octav (16) ; GRIGOROVICI, Ilina (2) ; GROCHOWIAK, Stanislaw (14) ; GROMOV, Elena (20 ; 52) ; GRUESCU, Eugen (36 ; 44 ; 45 ; 46) ; GRUIA, Stelian (46) ; GUGA, Romulus (38) ; GUILLEN, Nicolas (6) ; GULTAT (4) ; GUSTAV, Cșeh (32).

HAGIU, Gina (51) ; HAGIU, Grigore (7 ; 9 ; 10 ; 21—23 ; 36 ; 39 ; 42 ; 46 ; 48—52) ; HAMZEA, Adrian (11 ; 14) ; HAN, O. (25) ; HANES, P. V. (24 ; 27) ; HANGANU, George (47) ; HARDY, Th. (3) ; HARGHEL, Valentina (50) ; HARITON, Vera (4 ; 47) ; HASDEU, Iulia (35 ; 44) ; HAȘEGANU, Mihaela (38) ; HELIADE, I. Rădulescu (4) ;HEMINGWAY, E. (50) ; HESSE, H. (2) ; HOLBEIN, D. (2) ; HONCIUC, D. (13 ; 33 ; 44) ; HORAȚIU (51) ; HORODINCA, Georgeta (12 ; 13 ; 46) ; HOTINCEANU, Liviu (1 ; 11) ; HOTINCEANU, Ovidiu (30 ; 46 ; 51) ; HÖLDERLIN, J. Ch. Fr. (12) ; HUDICI, Vera (12) ; HUGHES, Langston (16) ; HULUBEI, Alice (8) ; HUȚANU, Florian (4 ; 48).

IANCU, Traian (3 ; 7 ; 12 ; 34 ; 42) ; IANCUȚ, Ion (14 ; 19) ; IBRĂILEANU, G. (20 ; 22) ; ICHIM, Dumitru (40 ; 50) ; ICLOZAN, Semproniu (28) ; ILIESCU-CĂLINEȘTI, Gh. (51) ; IOAN, Gabriela (1) ; IOANA, Nicolae (8 ; 10) ; IOANIȚOAIA, Ovidiu (46) ; ION, Dumitru M. (20 ; 26 ; 31 ; 35 ; 37) ; IONAȘCU, Ligia (12) ; IONESCU, Adrian (48) ; IONESCU, Eugen (1 ; 5 ; 47) ; IONESCU, Lucian C. (47) ; IONESCU-ANGEL, Stelian (8) ; IORDACHE-ȘTREINU, Elena (45) ; IORGA Nicolae (10) ; IORGA, Nicolae G. (32) ; IORGULESCU Brindusi (28) ; IOSEFINI, A. (10) ; IOSIF, St. O. (10 ; 17) ; IRIMIE, Negoiță (17) ; ISPIRESCU, Petre (34) ; ISTRATE, Gavril (18) ; ISTRATE, Gheorghe (9 ; 19 ; 22 ; 38 ; 52) ; ISTRATI, Panait (24) ; ISTVAN, Vigh (9) ; IUGA, Gabriel (3 ; 26 ; 44 ; 46) ; IUGA, Ion (6 ; 8 ; 30 ; 45) ; IUGA, Nora (8 ; 17 ; 26 ; 42) ; IUTEȘ, Gica (26 ; 34) ; IVAN ; Ion (16) ; IVASIUC, Al. (12 ; 13 ; 16 ; 22 ; 26 ; 31 ; 36 ; 43 ; 45 ; 49 ; 52) ; IVAȘCU, George (22) IVĂNCEANU, Vintilă (2 ; 8) ; IVĂNESCU, Mircea (7 ; 18 ; 29 ; 46) IZVERNA, Pan (43)

JACOTA, Traian (29) ; JACCOTTET, Philippe (36) ; JALEȘ, P. (9) ; JEBELEANU, Eugen (8 ; 16 ; 22) ; JIANU, Nicolae (1) ; JITESCU, George (5 ; 11) ; JUNCU, Doru (2) ;

KAFKA, Franz (50) ; KANÎK, Orha Veli (13) ; KANYADY, Sandor (1) ; KEARNS, Lionel (35) ; KEMAL, Yașar (13) ; KERSCHNBAUMER, Marie-Terese (39) ; KHAYYAM, Omar (27) ; KIRALY, Laszlo (11) ; KISHIDA, Yasumasha, (16) ; KOLAR, Jiri (38) ; KONYA, Lajos (14) ; KORDICI, Ivan (42)

LACASSE, Joseph (30) ; LANDOLFI, Tommaso (9) ; LANDUYT, Octave (30) ; LANGERKVIST, Pär (8) ; LASCAR, C. (17 ; 18 ; 21 ; 23 ; 28) ; LAȘCU, Doina (49) ; LAURENȚIU, Dan (1 ; 3—5 ; 7—20 ; 26—29 ; 36 ; 52) ; LAUTRÉAMONT (3 ; 16 ; 41 ; 47) ; LAZĂR, Dan Petre (23 ; 37 ; 40 ; 44 ; 50) ; LECTOR (7—11 ; 13—23 ; 33—35 ; 38—41 ; 43 ; 44) ; LÉGER, Fernand (51) ; LENIN, V. I. (13 ; 14) ; LEONARD (14) ; LINDSAY, Vachel (49) ; LINESAY, Dorothy (35) ; LIPPI, Filippo (49) ; LLOSAY, Mario Vargas (31) ; LONDON, Jack (24 ; 35) ; LOTREANU, Ion (8 ; 15 ; 38 ; 43 ; 44 ; 52) ; LUCACI, Constantin (51) ; LULEA-GORJ, Ion (36) ; LUNGU, Alexandru (19 ; 30 ; 38 ; 46 ; 49) ; LUNGU, Alexandru D. (1) ; LUNGU, Vera (9 ; 18 ; 42) ; LUPAN, Radu (3) ; LUPAȘCU, Gh. (5 ; 10 ; 48) ; LUPU, Nicolae (9 ; 15 ; 35 ; 42) ; LUPULESCU, Iosif (9 ; 21) ; LURCAT, Jean (15) ; LUXEMBURG, Rosa (14).

MACEDON, Anghel (33) ; MACEDONSKI, Al. (48) ; MACOVESCU, George (38) ; MAFTEI, Adrian (37) ; MAGHERU, Darie (29) ; MAGRITE, René (30) ; MAIORESCU, Toma George (36) ; MALAMEN, Iolanda (3 ; 12 ; 30 ; 36 ; 43 ; 49) ; MALIȚA, Mircea (16) ; MALRAUX, André (41) ; MALRIEU, Jean (24) ; MANAI, Iolanda (7) ; MANN, Thomas (28) ; MANOLESCU, Nicolae (16—52) ; MANU, Emil. (3 ; 6 ; 29 ; 30 ; 34 ; 37 ; 38 ; 40 ; 42 ; 48 ; 49 ; 50) ; MARATONIST, (17) ; MARIAN, Mircea (2) ; MARICA, G. Em (4) ; MARIN, Ion Tudose (7) ; MARIN, Ioniță (40) ; MARINESCU, Angela (9) ; MARINESCU, Tudor (4) ; MARINO, Adrian (17 ; 19) ; MARTIN, Mircea (2) ; MASSIM, M. (29) ; MASSINGE, Ph. (42) ; MASSOT, Pierre de (24) ; MATEESCU, Constantin (22 ; 46) ; MATEI, Emil (26) ; MATEI, Gh. (30) ; MATISSE, Henri (17) ; MAVRODIN, Irina (40 ; 50) ; MAVRU, Marin (11 ; 21) ; MAZILU, Teodor (3—5 ; 7—24 ; 28—52) ; MAXIM, Ion (17 ; 32) ; MAXY, M. H. (38) ; MAYOUX, Jehan (24) ; MĂLĂNCIOIU, Ileana (19 ; 32 ; 46) ; MĂRĂȘANU, Grigore (25) ; MĂRCULESCU, Sorin (5) ; MĂRGINEAN, Viorel (51) ; MĂRGINEANU, Ion (15 ; 38 ; 51) ; MĂRGINEANU, Monica (10) ; MELINESCU, Gabriela (11 ; 25 ; 36) ; MELIUSZ, Iosef (36) ; MENDELSON, Marc (30) ; MENEMENCIOGLU, Muazzez (43) ; MEREUȚA, Iulian (17—25 ; 27 ; 29—31 ; 33—37 ; 40—46) ; MICHAUX, Henri (13 ; 47) ; MICHELANGELO (51) ; MICLEA, Ion (9) ; MICU, Dumitru (11 ; 21 ; 26) ; MICU, Mircea (2 ; 14 ; 29 ; 33 ; 34 ; 42) ; MIHĂESCU, Floru (38) ; MIHĂESCU, Gib, I. (8) ; MIHĂILĂ, Rodica (8) ; MIHĂILESCU, Ștefan (13 ; 29) ; MILCOVICI, Mircea (26) ; MILOȘ, Ion (37) ; MILOȘEVICI, Velimir (42) ; MINCU, Marin (9 ; 15 ; 42 ; 46) ; MINULESCU, Ion (10) ; MINULESCU, Mihaela (5 ; 14) ; MIRAN, Alexandru (42) ; MIRANDE (14) ; MIRCEA, Anca (28) ; MIRO, Joan (17 ; 37 ; 47) ; MITAN, Claudiu (18 ; 23) ; MITROI, Florica (19 ; 24 ; 31) ; MITRU, Al. (23) ; MOHI, Alexandru (35) ; MOISIN, Anton (5) ; MOLDOVEANU, Ion (9 ; 17) ; MONDA, Virgil (30) ; MORARIU, Modest (30) ; MORITA (4) ; MOȚOC, Vasilica (3 ; 38) ; MOVILĂ, Sanda (5) ; MUGUR, Florin (41) ; MUNTEANU, Aurel Dragoș (12 ; 28 ; 31 ; 35 ; 36 ; 45) ; MUNȚIU, Adrian (10) ; MUREȘANU, Ana (39) ; MURGAN, Adrian (11 ; 25) ; MURGEANU, Ion (38) ; MURNU, G. (19 ; 34) ; MUSCALU, Florin (15) ; MUTAȘCU, Dan (4 ; 13 ; 29) ;

NASTA, Nicolae (8 ; 14 ; 26 ; 30 ; 39) ; NASTAC, Costin (38) ; NAUM, Gellu (7 ; 22) ; NAYIR, Yasar Nabi (13) ; NĂSTASE, Dan (16 ; 50) ; NEAGU, Fănuș (1-5 ; 7-12 ; 14-32 ; 34-40 ; 42-52) ; NEAGU, Nicolae (17) ; NEAGU, Paul (17) ; NECULA, Damian (9 ; 30 ; 40) ; NEDEL, Aurel (19) ; NEDELCOVICI, Bujor (26) ; NEDELCU, Mirela (3 ; 7 ; 10) ; NEDELCU, Șerban (23) ; NEGOESCU, Dan (11) ; NEGOIȚESCU, Ion (1 ; 3 ; 4 ; 15-17 ; 30 ; 43) ; NENADICI, Milan (42) ; NENOIU, Mihai (4 ; 5 ; 15) ; NESIN, Azis (13) ; NESTOR, Elena (39) ; NETE, Ion (42) ; NETEA, Vasile (6) ; NEWLOVE, John (35) ; NICOARĂ, Mara (15; 20; 25) ; NICOARĂ, Viorica (17) ; NICODIM, Ion (9 ; 14) ; NICOLAE, Emil (13) ; NICOLESCU, G. C. (22) ; NICOLESCU, Ion (1 ; 3; 5 ; 6 ; 10 ; 19 ; 28 ; 31 ; 35 ; 43; 49) ; NICOLESCU, Otilia (3 ; 9) ; NICOLESCU, Tatiana (7 ; 15) ; NICOLESCU, Vasile (13 ; 47) ; NICOLICI, Ștefan (2) ; NICORESCU, Tiberiu (33 ; 41 ; 43 ; 50) ; NICULESCU, Aurora (27 ; 28 ; 30) ; NICULESCU, Ruxandra (5 ; 25) ; NOGO, Raiko Petrov (42) ; NOICA, Constantin (38) ; NORD, Biana (46 ; 49) ; NOVĂCEANU, Darie (39).

OANCEA, Nicolae (11 ; 29 ; 43 ; 50) ; OANCEA, Stelian (4) ; OBOGEANU, Veronica (18) ; ODOBESCU, Alexandru (48 ; 49) ; OIȘTEANU, Valeriu (15 ; 23 ; 37) ; OLARIU, Constantin (14 ; 47) ; OLĂREANU, Costache (7 ; 10 ; 12 ; 19 ; 48) ; OMESCU, Corneliu (19) ; ONCESCU, Aurelia (51) ; ONIȚĂ, Iulia (31) ; OPRIȘIU, Ina (11 ; 44) ; ORNARU, Vintilă (9 ; 31 ; 38 ; 45 ; 48) ; ORNEA, Z. (28) ; OSTAHIE-COSMIN, Corneliu (40 ; 42 ; 45) ; OUDOT, Georges (13) ; OZGA, MICHALSKI, Josef (16).

PACEA, Ion (14) ; PACIUREA, D. (7) ; PALEOLOGU, Al. (30 ; 34 ; 36 ; 39 ; 42-47 ; 49-51) ; PALLADY, Th. (17 ; 29 ; 32) ; PAN, GEORGE Demetru (29) ; PANAIT, Ion (29) ; PANAITESCU, D. D. (29) ; PANĂ, Sasa (48 ; 50) ; PANTAZI, George (10) ; PANTAZI, Valeriu (14) ; PAPADACHE, Frida (51) ; PAPADOPOL, I. (17 ; 19 ; 24 ; 26 ; 35) ; PAPU, Edgar (3 ; 36) ; PAPUC, Ion (19) ; PARASCHIVESCU, Miron Radu (17 ; 19 ; 31) ; PARDĂU, Platon (7 ; 22 ; 30) ; PAS, Ion (41) ; PASCAL, Blaise (25) ; PASCU, Nicolae (14 ; 29) ; PAVESE, Cesare (10) ; PĂDUREANU, Nicolae (37) ; PĂRUȘ, Marcel (50) ; PĂUN, Octav (48) ; PĂUNESCU, Adrian (16-29 ; 31 ; 32 ; 36 ; 37) ; PĂUNESCU Ilie (48) ; PĂCĂ, Teodor (16) ; PÂRVAN, Vasile (11 ; 34) ; PERET, Benjamin (29) ; PERFII, Pavel (7 ; 48) ; PERPESSICIUS, (2 ; 23 ; 31) ; PERRAULT, Pierre (35) ; PERSE, Saint-John (43) ; PEȘORDĂ, Mile (42) ; PETICA, Ștefan (27) ; PETRAN, Iosif (44 ; 47) ;

PETRAȘCU, G. (23) ; PETRESCU, Camil (18 ; 31 ; 47) ; PETRESCU, Cezar (29) ; PETRESCU, Iulia (2) ; PETRICĂ, Ion (14 ; 39 ; 46) ; PETROVEANU, Mihail (8 ; 38) ; PETROVICI, Dușan (26) ; PETRU, Nicolae (4) ; PHILIPPIDE, Al. (3 ; 4 ; 9 ; 11 ; 12 ; 15 ; 20 ; 29 ; 32 ; 45 ; 48) ; PICASSO, Pablo (13 ; 33 ; 35 ; 45) ; PIENESCU, Mihai (11 ; 25 ; 40 ; 42) ; PIETRARI, J. D. (35) ; PIHULEAC, Stelian (51) ; PILINSZKY, Janos (14) ; PILLAT, Ion (9) ; PILLAT, Monica (39) ; PILON, Jean Gui (35) ; PIPER, John (26) ; PIRU, Al. (3 ; 18 ; 29 ; 39 ; 48) ; PÎRVU, Ștefan (15 ; 31 ; 40) ; PLĂMĂDEALĂ, Leonida (4 ; 24) ; PODEANU, Mimi (36 ; 38) ; POP, Ion (18) ; POP, Simona Luminița (37 ; 40) ; POP, Sânziana (4 ; 5 ; 7 ; 10 ; 15 ; 21-23 ; 27 ; 32 ; 33 ; 42 ; 47 ; 49-52) ; POPA, Dumitru Titus (14) ; POPA, Eugen (51) ; POPA, Mariana (2 ; 3) ; POPA, Mircea (5) ; POPA, Valentin (7 ; 50) ; POPA, Victor Ion (50) ; POPESCU, Adrian (18) ; POPESCU, Dumitru Radu (28 ; 29 ; 32) ; POPESCU, Florentin (7) ; POPESCU, Ion Apostol (34) ; POPESCU, Matiana Ligia (52) ; POPESCU, Nic (26-31 ; 33 ; 40-51) ; POPESCU, Nicolae Breb (26) ; POPESCU, Petru (11) ; POPOVICI, Nicolae (11) ; POPOVICI, Titus (2 ; 3 ; 5 ; 6 ; 8 ; 9 ; 17) ; PORUMBACU, Marin (38) ; PREDA, Marin (12 ; 30 ; 16-52) ; PREDA, Mira (32) ; PREDESCU, Alexandru (3) ; PREZIOSI (27) ; PRICINA, Valeriu (7) ; PRIKING (13) ; PROTOPOPESCU, Lucia (6) ; PRUTEANU, Mihai (42) ; PUCĂ, Florin (3 ; 7 ; 9 ; 19; 45; 48) ; PURCARU, Ilie (35) ; PUSKAS, Sandor (28) ; PUSLOVIC, Adam (14).

QUELETTE, Fernand (35).

RABUZIN, Ivan (26) ; RACHICI, Dimitrie (9 ; 31) ; RADICICOV, Iordan (36) ; RADU, Corina (19) ; RADU-GHENCEANU, Vasile (7) ; RAICU, Al. (50) ; RALINCEA, Nicolae (31) ; RĂDULESCU, Banu (7) ; RĂDULESCU, Dorina (17) ; RĂDULESCU, George (49) ; RĂDULESCU, Iuliana (11) ; RĂDULESCU, Magdalena (28) ; RĂDULESCU, Marius (7 ; 35 ; 37) ; RĂDULESCU-LEMNARU, N. (5 ; 18) ; RĂU, Aurel (13) ; RĂPEANU, Valeriu (17 ; 38) ; REBREANU, Liviu (10 ; 18 ; 24 ; 28 ; 30 ; 43) ; REGMAN, Cornel (18 ; 37 ; 42) ; REGWALD, Richard (4 ; 47) ; REICHMANN, Sebastian (13 ; 51) ; REU, Traian (4 ; 26) ; RICHARD, Jean-Pierre (20) ; RIGOT, Robert (13) ; ROATĂ, Toma (18 ; 25 ; 50) ; ROLL, Ștefan (32 ; 33 ; 42) ; ROMAN, Carol (13) ; ROMAN, Ion (6 ; 17) ; ROMAN, Melike (13 ; 37) ; ROMAN, Radu Anton (52) ; ROMAN, Toma (13) ; ROMAN, Victor (18) ; ROSETTI, Al. (17 ; 45) ; ROȘEANU, Cristian (46) ; ROȘU, Nicolae (38) ; ROTARU, Dan (9) ; ROTMAN, Adriana (1 ; 7 ; 20); ROUSSEAU, Henri (26); ROZEWICZ, Tadeusz (46) ; ROYER, Jean (35) ; RUDEANU, Alexei (3 ; 38) ; RUSAN, Romulus (21) ; RUSSE, Ion (22) ; RUSSO, Alecu (8) ; RUSU, Liviu 5) ; RUSU-CIOBANU, Victor (25) ; RUTA, Corneliu (29).

SABA Ziya Osman (43) ; SABATIER, Robert (2) ; SADOVEANU, Mihail (5 ; 10 ; 18 ; 31 ; 43-45) ; SADOVEANU, Vasile (7 ; 16) ; SAINT-SAENS, Marc (15) ; SAIYTO Yoshia Shige (26) ; SANTO, Alda Do Spirito (16) ; SARAJLICI, Izet (42) ; SAVU, Andrei (40) ; SĂLĂGEAN, Sergiu (8) ; SĂLĂJAN, Doina (29) ; SĂLCUDEANU, Petre (15 ; 42) ; SĂNDULESCU, Al. (36) ; SĂNDULESCU, Mircea (40) ; SĂRĂȚEANU, Maria Filip (38) ; SĂVULESCU, Viki (17) ; SÂN-PETRU, Paul (48) ; SCHLEGEL, Aug. W. (45) ; SCHLEGEL, Fr (45) ; SCHMIDIGEN, Laetiția (11) ; SCHUSTER, Reinhard (21) ; SCHWARTZ, Iulia (15) ; SCOTT, Walter (24) ; SEKULICI, Dara (42) ; SEGĂRCEANU, Ion (8 ; 12) ; SEVASTOS, Mihai (23) ; SHAKESPEARE, William (26 ; 28 ; 30 ; 41-44) ; SIDOROV, Evgheni (8) ; SIMA, Felix (4 ; 35) ; SIMA, Paul (35) ; SIMINA, George Vasile (45 ; 51) ; SIMION, Eugen (16 ; 18 ; 21-49 ; 52) ; SIMION, Pop (7 ; 22 ; 26) ; SIMIONESCU, Cristian (40) ; SIMIONESCU, Mircea Horia (16 ; 36) ; SIMU, Octavian (40) ; SIVETIDIS, Victor (14 ; 18) ; SLAVICI, Ion (10) ; SLIVAK, Tadeusz (46) ; SMEU, Grigore (35) ; SMITH, A.J.M. (35) ; SOARE, Iulia (51) ; SORESCU, Marin (15-17 ; 19-29 ; 31-35; 37-41 ; 44-48 ; 52) ; SOVULEWSKI, Andrej Lech (46) ; SÖDERGRAN, Edith (8) ; SPĂTARU, Mircea (16) ; SPERANȚĂ, V. (19) ; STAËL, Nicolas de (47) ; STAHL, H.Y. (30 ; 35) ; STAN, Done (47 ; 48) ; STANCU, Dumitru (8 ; 13 ; 43) ; STANCU, Zaharia (1 ; 11 ; 22 ; 35 ; 36 ; 39) ; STĂNEI, Veronica (4) ; STĂNESCU, C. (19) ; STĂNESCU, Gabriel (3 ; 18 ; 47) ; STĂNESCU, Nichita (4 ; 7 ; 10-12 ; 14 ; 19 ; 20 ; 30 ; 34 ; 36 ; 38 ; 50) ; STĂNILOAIE, Lidia (31) ; STĂNOIU, Damian (20) ; STEINBECK, John (51) ; STELARU, Dimitrie (17 ; 23 ; 42 ; 50) ; STENDHAL (8) ; STENTOR (31-34) ; STERIADI, I. (29) ; STERIAN, Margareta (49) ; STEWENS, Walace (15) ; STOENESCU, George Virgil (7 ; 8 ; 10 ; 12 ; 14 ; 17 ; 23 ; 36 ; 47 ; 52) ; STOICA, Octavian (6 ; 21 ; 39 ; 40 ; 45 ; 51) ; STOICA, Petre (18 ; 20) ; STOICA, Radu (18) ; STOICESCU, Marin (43) ; STOICESCU, Marius (23) ; STRAVA, Valentin (14) ; STREINU, Vladimir (48 ; 49) ; STURZU, Corneliu (38) ; SUCIU, Gh. (25) ; SUCIU, Titus (16 ; 47) ; SUPLINITOR (16-28 ; 31-33 ; 35-39) ; SUPLINITOR II (29) ; SUPLINITOR VI (30 ; 34 ; 42-45) ; SUPLINITOR IX (40 ; 41 ; 46-52) ; SURU, George (3) ; SÜTO, Andras (21) ; SZASZ, Janos (23) ; SZASZ, Lia (9) ; SZYMBORSKA, Wislawa (14 ; 39).

ȘALAR, Teodor (9) ; ȘANDRU, Areta (30) ; ȘCHIOPU, Ursula (36) ; ȘERBAN, AL. (33) ; ȘERBAN, Geo (37 ; 40) ; ȘORA, Mariana (13) ; ȘOVA, Coman (3 ; 20 ; 21 ; 35 ; 43) ; ȘTEFANACHE, Corneliu (13 ; 47) ; ȘTEFĂNESCU, Alex. (23-32 ; 34-36 ; 40 ; 44 ; 45 ; 48-50) ; ȘTEFĂNUȚĂ, Sabin (11 ; 37 ; 43 ; 49) ; ȘTEFURIUC, Constantin (33) ; ȘTIRBU, Constantin (2 ; 33).

TACOI, Cristina (4 ; 15 ; 27) ; TANAKA (4 ; 46) ; TARANCI, Cahit Sitki (43) ; TARANGUL, Marin (29) ; TARTLER, Grete (5 ; 33) ; TATULICI, Mihai (19) ; TAVASTSTJERNA, Carl August (8) ; TĂNASE, Hristache (7 ; 11 ; 29 ; 45) ; TĂNASE, Virgil (13 ; 18 ; 21 ; 22) ; TĂTARU, Ion (28 ; 29 ; 33 ; 41) ; TĂUȘAN, Victoria Ana (32) ; TĂUTU, Eugen (30) ; TECLU, Mihai (3 ; 13 ; 26) ; TEODOREANU, Ionel (20 ; 30 ; 34) ; TEODORESCU, Angela (48) ; TEODORESCU, Virgil (22 ; 28 ; 38 ; 50) ; TEODORU, Eugen (14 ; 31) ; TERTULIAN, N. (14) ; TESHIGAHABA (4) ; THEODORU, Radu (38) ; TITEL, Sorin (15 ; 19 ; 33 ; 51) ; TODOROV, Tvetan (22) ; TOLCIU, Daniel (32 ; 37 ; 41 ; 43 ; 46 ; 47) ; TOMOZEI, Gh. (4 ; 5 ; 24) ; TONITZA, N.N. (38) ; TOPOLOG, Ion (8) ; TOROPIGHIN, Vladimir (7) ; TRANDAFIR, Ion (38) ; TRIFU, Constanța (38) ; TRIFU, Dan (33) ; TRIFUNOVICI, Dușko (42) ; TUDOR, Corneliu Vadim (15 ; 26 ; 38 ; 43 ; 49) ; TUDOR, Ion (30 ; 52) ; TUDORA, Ilie (11 ; 47) ; TUDORAN, Radu (16 ; 34 ; 52) ; TUPAN, Marius (11 ; 43) ; TURCEA, Daniel (4 ; 16 ; 20 ; 36) ; TURGHENIEV, I.F. (35) ; TUTUNEA, Ion (47) ; TUTUNGIU, Paul (2 ; 13 ; 19 ; 31) ; TUWIN, Julian (46) ; TZARA, Tristan (50 ; 51).

ȚARĂLUNGĂ, Octavia (43) ; ȚATOMIR, Nicolae (9) ; ȚĂRNEA, George (5) ; ȚEPENEAG, Dumitru (16 ; 48) ; ȚIC, Nicolae (16) ; ȚOIU, Constantin (4 ; 5 ; 7 ; 8 ; 10 ; 15 ; 16 ; 19 ; 21 ; 22 ; 23 ; 26 ; 27 ; 48 ; 50 ; 51) ; ȚUGUI, Ion (20 ; 21 ; 26) ;

UDRESCU, Vladimir (28) ; UJICA, Andrei (37 ; 49) ; UNGARETTI, Giuseppe (24) ; UNGHEANU, Mihai (34 ; 44) ; URECHE, Damian (15) ; URICARU, Doina (18) ; URMUZ (8 ; 29 ; 48) ; URSACHI, Mihai (19 ; 27 ; 28 ; 30 ; 36) ; URSU, Tudor (32).

VAIDA, Mircea (13 ; 22 ; 39 ; 42 ; 47 ; 49) ; VAIDA, P. (16) ; VALERIAN, I. (49) ; VALERIU, Petre (7) ; VALERY, Paul (32) ; VALLBONA, Rima de (28) ; VAN GOGH (16 ; 22) ; VARGA, Viorel (15) ; VARTIC, Gh. (28) ; VASARELY, Victor (44) ; VASILACHE, Teodor (32) ; VASILIU, Ion (2) ; VASILIU, Tudor (2 ; 5) ; VASILIU, Zamfir (45) ; VATAMANIUC, D. (15) ; VĂDUVA, Alexandru (46) ; VĂDUVA, Domnița (7 ; 13) ; VĂDUVA, Vasile (9 ; 39) ; VÂRGOLICI, Teodor (2 ; 21) ; VELCESCU, Mihai (19 ; 28 ; 45); VELEA, Nicolae (4 ; 5 ; 7 ; 15 ; 21 ; 30 ; 38) ; VELICU, Adrian (4) ; VELISAR, Ștefana (21) ; VERLAINE, Paul (20) ; VERNE, Jules (9) ; VERZEA, Eugen (7) ; VETIȘANU, Vasile (6 ; 12 ; 14); VIANU, Tudor (29) ; VINCK, Josef (30) ; VINEA, Ion (34) ; VINIȚCHI, Stela (23) ; VINTILĂ, Marius (37) ; VIOREL, Lică (4) ; VLAD, Ion (13 ; 36); VLAD, Iulia (5) ; VLAD, Vasile (2 ; 16 ; 40) ; VLADISLAV, Laetiția (46) ; VLAHUȚĂ, Alexandru (18) ; VLASIU, Ion (22 ; 44) ; VOICU, Nicolae (13) ; VOICULESCU, V. (52) ; VOINEA, Bujor (31 ; 49) ; VOLTAIRE (25) ; VOZNESENSKI, Andrei (16 ; 45) ; VRĂNEANȚU, I. (16 ; 26); VRÎNCEANU, George (5) ; VULCĂNESCU, Mihu (33 ; 34 ; 39 ; 46 ; 47 ; 49—52) ; VULETICI, Andelko (42) ; VULPE, Marius (13) ; VULPESCU, Romulus (1 ; 12 ; 25 ; 48).

WAGNER, Richard (15 ; 46) ; WOLVENS, Henri Victor (30) ; WORDSWORTH, W. (33).

ZABOLOTKI, Nicolai (16) ; ZACIU, Mircea (16) ; ZALIS, Henri (13 ; 25 ; 52) ; ZAMBACCIAN, Jacques (17 ; 18 ; 32 ; 41 ; 47) ; ZAMBACCIAN, Krikor H. (32) ; ZAMFIR, Vasile (3 ; 8 ; 11 ; 15 ; 23 ; 35) ; ZAMFIRESCU, Dan (25—27 ; 32) ; ZAMFIRESCU, Duiliu (10) ; ZANC, Grigore (18) ; ZĂINESU, A. I. (11 ; 26 ; 34) ; ZEHAN, Eugen (5) ; ZILIERU, Horia (33) ; ZINCĂ, Haralamb (8).

YOUSIF, Sadi (16).

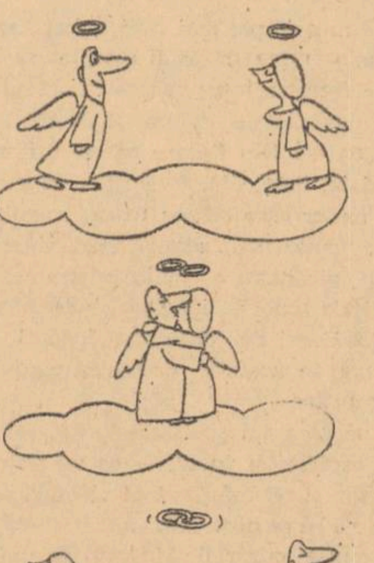

Desen de CHIMULUS

Un nou scriitor

(Urmare din pag. 1)

plăcere îl părăsește, apare răul de existență, *greața* adică și nu cum crede cititorul obișnuit că ar trebui să apară această greață cînd sfîșie acele ziare. Foarte subtil. Ceilalți măcar urmăresc și alte efecte pe care le obțin din plin, de pildă, umorul negru, scatologic. Sartre însă ia lucrurile cu totul în serios, filosofic !

„*Mon cher* Alexandru Papilian, i-am spus viitorului romancier, părerea mea e că la noi, cititorul român stă mai bucuros de partea lui Tolstoi decît de a lui Joyce, pe care încă nu-l cunoaște. Eroii dumitale fac parte din galeria demonilor meschini și nebuni, bine descriși, în descendență dostoievskiană, de F. Sologub și L. Andreev. Celebrul roman al lui Sologub are o expunere epurată de trivialități pe alocuri chiar plină de lirism, deși eroul e însăși trivialitatea. Nu-ți pune probleme metafizice, taie cuvintele urîte și temperează acele idei murdare pe care cititorul ar putea, confundîndu-te cu eroul, să ți le atribuie".

Ceea ce a și făcut.

Recitesc acum cartea, tipărită și impresia inițială că mă aflu în fața unui nou scriitor mi se întărește. Viitorul romancier are prezente toate instinctele necesare creației. Nu-i scapă cuvintele pe hîrtie fără să fie conștient că ele alcătuiesc propoziții, care odată materializate sînt departe de a fi inocente, cum cred unii debutanți și chiar consacrați. O frază în plus și puterea celor anterioare e diminuată. Una în minus și sensul e ciuntit. Limpiditatea și transparența stilului și absența unei gesticulații haotice a gîndirii (care dau la un moment cititorului senzația că nu mai citește o carte, ci mestecă în gură cîlți amestecați cu sacîz, cum se întîmplă cu multe romane analitice care apar), este pentru mine dovada incontestabilă a talentului la Alexandru Papilian. Iar intriga e prezentă, una adevărată, al cărei deznodămînt violent, anunțat curajos încă din primele cincizeci de pagini, ne întărește convingerea că viitorul romancier poate scrie și cărți bune și care să și placă unui public larg.

Nu voi spune în încheierea acestor însemnări, că Alexandru Papilian are talent pentru toată viața. O să vedem. S-ar putea să înceapă să scrie versuri. Asta ar fi culmea ! Sau s-ar putea să înceapă să facă critică și teorie literară ! Cine știe ce-ar mai putea să facă !

Germenele surprizei poate fi descoperit chiar în finalul acestui debut, unde scena pe care el ne-o descrie minuțios, ne amintește de o cunoscută exemplificare a lui Caragiale cu privire la o anumită halbă ridicată în aer și care urmează să se spargă în capul cuiva. Alexandru Papilian o cunoaște, este absolvent al facultății de filologie, totuși se preface că n-o înțelege. Sau chiar n-o înțelege ! De unde ar reieși că sfaturile maeștrilor nu sînt luate în seamă de generațiile următoare, care vor să ia totul de la cap pe cont propriu. Și că, prin urmare, esteticește vorbind, nu există, în artă, progres !...

Vizită în stil Rembrandt

„Vacanță într-un spital englez"

PIERRE de BOISDEFFRE

O infirmieră blondă, ciorapi negri, bonetă albă, șorț alb ca neaua împinge cărucio-rul metalic, care de-alungul coridoarelor strîmte, cotite, întortochiate, vopsite cu un lac ce bate în galben, mă duce spre **Casualty Service.**

Studenți veseli, zănateci, prinși într-o farandolă voioasă se îndreaptă în fuga mare spre bodega **Dragonul,** cît mai este deschisă. Timpul își pierde măsura ; clipele nu mai sînt egale. Primele secunde mi s-au părut interminabile, pe cînd numele meu era trecut într-un catastif mare, negru, am avut tot răgazul să contemplu pălăria reginei Mary, care venise să viziteze spitalul în 192... În schimb am fost dezbrăcat cît ai zice pește. Pe urmă am început să aștept...

Internul îmi pipăie acum genunchiul cu infinite precauții încercîndu-mi reflexul rotulian, îndoindu-mi și desdoindu-mi încet piciorul. Dîrdîind, clănțănind din dinți, îl priveam, surprins, cum își aprindea țigara : isprăvise palparea. Reluîndu-ne mersul (dacă se poate spune astfel) căruciorul și cu mine ne îndreptam spre unul din etajele de jos unde nu se mai auzea nimic din agitația orașului. O ușă dădea spre incinta caloriferului, o adevărată uzină, termică ; înaintam, printre țevăriile enorme, către misteriosul **X — ray Service.** În fine, intrarăm în încăperea aceasta care semăna cu o cazemată, sau cu postul de pilotaj al unui submarin — pereți de plumb, șine suspendate, un periscop greu de metal, și, telecomandat din cabină, zumzetul acesta de albine invizibile care își încep muzica în momentul cînd mi se cere să-mi țin respirația.

...Se făcuse tîrziu cînd am ajuns în sala comună, după alte și alte culuare, urcînd cu liftul, oprindu-ne, și iar urcînd. Mai înaintasem cu încă un pas spre despuierea mea completă de orice personalitate. Haina mea de **tweed,** cumpărată cu atîta mîndrie, la **Scoth House,** dispăruse într-un dulap, o dată cu pălăria, pardesiul și pantofii, toate strînse cu o mînă fermă (dar la ce-mi trebuise mie pălăria ?) Și iarăși infirmiere cu ciorapi negri frumoși, cu halate bleu cu guler alb, cu bonetă bretonă, cu părul coafat permanent și cu aerul atrăgător al englezoaicelor, cu atît mai plin de seducție, cu cît știi că nu va dura mult. Sala părea imensă, avea ferestre înalte, perdele trase de-a lungul a douăzeci și opt de paturi paralele, cu parchetul dat cu fenol, cu mese metalice și, din loc în loc, cîte un balon de oxigen sau aparatul de numărat picăturile.

Înaintea fiecărui pat, un dulăpior cu sertare, destul de încăpător ca să-ți pui în el lucrurile ; o priză pentru căștile de radio. În fundul sălii, un televizor și un telefon mobil, ceea ce nu vei găsi în nici unul din spitalele franceze.

La adăpost de grijile zilnice

Ceea ce m-a frapat mai întîi a fost zgomotul, acolo unde m-aș fi așteptat să fie liniște. Pe ferestre între rumoarea orașului, duduitul mașinilor întorcîndu-se în Mayfair sau Kensinyton. Din fiecare pat se ridica o voce ciudată, înăbușită, fără ritm, ca sunetul unui motor care gîfîie ; tusea, horcăiala bronșitei, șuieratul astmaticilor, vaietele operaților alcătuiau o melodie stranie, în care sforăiala sonoră, inegală, individualizată, a două zeci de oameni cufundați în somn jucau, în această orchestră confuză, rolul alămurilor.

Toată noaptea am auzit acest zgomot — în ciuda aspirinelor luate, — ca un semnal banal, intim și reconfortant că viața, și aici, nu se învoia să se oprească.

Ceea ce m-a mirat, de îndată ce mîini abile mă întinseră în pat, (un pat suspendat, care nu era deloc neplăcut) și mă oblojiră cu o devoțiune religioasă, a fost sentimentul de calm ce mă învălui, în ciuda febrei, a singurătății și neliniștei. Scăpasem de povara vieții, pusă la adăpost de grijile zilnice. În sfîrșit, **se ocupa cineva și de mine !** Răpitoarea mea soră de caritate — foarte înaltă, cu un coc de păr castaniu ridicat pe ceafă, cu brațe rotunde făcute să poarte prunci, cu un piept tot atît de tare ca mușchii gambelor, cu un aer decis și ochii cenușii, rîzători — îmi adusese, semn că eram favorizat, o ceașcă de **Nescafé** și băuturi. Nici un banchet nu se compara cu asta.

Toată noaptea am rămas treaz, trăgînd cu urechea. Învățai să recunosc zgomotele, accelerația mașinilor pe bulevard, frîna bruscă la încrucișări de străzi, chemarea bolnavilor cerînd oala de noapte, șoaptele infirmierelor de gardă pe care nimbul unei mici lămpi de culoare roz le făcea să semene cu două madone de Burne-Jones ; să deslușesc, deasemeni tusea celui ce suferea de cathar de a astmaticului, sforăitul muzical al unuia, de respirația ca de foale a altuia. De două ori, cineva a venit să-mi tragă perdeaua, să mă întrebe dacă totul merge bine. Zorile se arătau la fereastră. Curînd, pași răsunară pe parchetul carelat. Nu știam că bolnavii, ca muncitorii care fac muncă grea, își încep ziua din revărsatul zorilor...

Cînd mă aflam în Franța, nimic nu mi se părea mai jalnic decît sala comună a unui spital, adunătura aceea de mizerii putrezind în duhori, în vaiete și suferință. Fără îndoială, nu se mai vedeau alergînd pe paturi gîndacii care, cu douăzeci de ani în urmă pigmentau poveștile internilor, dar omenirea aceasta mizerabilă, mustruluită de femeile de serviciu îmi părea vrednică de pana lui Dante. Mă înșelasem ?

Sala comună a unui spital nu e, în mod cert, paradisul, dar nici infernul : numai purgatoriul, unde fiecare, de bună voie, așteaptă învierea. Bucurie a unui obraz tînăr de fată, zărit în faptul dimineții; bucurie a unui bol cu apă caldă în care îți înmoi mîinile nădușite și fața unsuroasă de febră ; bucurie a primei cești cu ceai, amar, aproape arzător, desfătîndu-ți buzele și cerul gurii...

La dreapta mea, un inginer petrolist, cărunt, în pijama de mătase, în culorile **Union Jock,** venise de-a dreptul din Kuweit : în mijlocul deșertului, mașina lui capotase pe o placă de laterită ; avînd ruptă șira spinării, un avion îl transportase la Londra. Operație : patru luni de imobilizare. Peste o săptămînă, va ieși din spital. Convalescență în Bermude, plătită de societatea la care lucrează : nu s-ar fi putut spune că era un desmoștenit al soartei. Și el știa acest lucru, și ca și cum ar fi căutat iertarea, nu deranja pe nimeni și servea singur, deși suferea încă destul de mult.

O atmosferă de „pub"

La stînga mea, într-o simetrie perfectă, un spălător de geamuri în vîrstă de cincizeci și șapte de ani, cîrn, cu păr alb, cu accent Whitechapel. Dar un spălător de geamuri britanic nu este un proletar : el este un sindicalist care se dă jos de pe scară ca să-și ia ceaiul și care locuiește într-o casă la o oră distanță de Londra, așteptînd să iasă la pensie... Jumătatea lui vine în fiecare zi să-l vadă, la orele șase fix, și pălăria ei verde, mantoul plușat, tenul trandafiriu, nu s-ar deosebi întru nimic de cele ale milioanelor de neveste din clasa de mijloc. Spălătorul de geamuri căzuse de pe scară de la al doilea etaj al unei case pînă la temelie unde își rupsese piciorul pe una din acele teribile scări de ciment, mărginite de un gard de fontă neagră, scări ce duc de la trotuar la subsol. Rezultatul : coaste rupte, femurul, gamba și călcîiul fracturate, două operații, trei luni de spital, cinci cuie în peroneu, șapte săptămîni de zăcut înainte de a merge fără cîrjă.

Omul se arăta foarte mîndru de acest accident. „Un altul ar fi murit pe loc". **But, I'm a man of steel !** (dar eu sînt un om de oțel). Povestea pățania lui cui vrea și cui nu vrea să asculte, ca un erou rănit pe cîmpul de bătălie. Trebuia să-l asculți, să-l servești la domiciliu, să-i aduci ceaiul **lui,** jurnalele **sale,** țigările **sale,** să admiri bebelușul vînăt și cu fața de maimuță pe care il aducea o mamă tînără ce nu-și mai încăpea în piele : **Nice baby ! Really fine !** (Drăguț copil ! Într-adevăr reușit !) Repeta bunicul înveselindu-se brusc.

Inginerul petrolist era un om modest din care soarta făcuse un „capitalist". Spălătorul de geam era un senior care descoperea cu voluptate plăcerea de a fi servit.

În fața patului meu un om de șaptezeci de ani, gemînd și tușind, abia mai respira. O țeavă lungă îi descărca vezica canceroasă într-o pungă de material plastic. Îngrijirile, hrana cu linguriță, cîte alte operații istovitoare. Infirmierele se achitau de misiunea lor cum puteau mai bine, dar fără tragere de inimă. După amiaza însă o vedeam venind pe bătrîna lui soție și mă minunam observînd cîtă iubire se risipea pentru biata aceea făptură suferindă și împuținată la trup : un anumit fel de a-i ține bărbia, de a-i săruta fruntea, și toată durerea moșului bolnav se ducea ca luată cu mîna.

Alături zăcea, întins pe partea dreaptă, un tînăr hippy cu un păr mare creț și cu niște favoriți bogați. Aducîndu-i flori și cadouri, domnișoarele se succedau la căpătîiul său într-o ordine admirabilă, fără a se ciocni vreodată una de alta. Ele îl sărutau drăguțe pe bolnav pe gură, una sau două chiar puneau oarecare pasiune. Îmi închipuiam ravagiile pe care trebuie să le fi făcut acest Arlechin buclat. Dar mă miram văzîndu-l cum bea, sub privirea indulgentă a infirmierelor, cantități serioase de whisky și de beaujolais, el care fusese operat de rinichi și care, cu trei zile înainte, zăcea imobilizat, hrănit cu pipeta.

La ora șase fără un sfert, pasul militar al nevestelor, pasul, mai dezinvolt al domnilor tineri, în costume vărgate, cu garoafe la butoniere, cu brațele încărcate de pachete, trezeau spitalul. Era ca într-un „pub" : mini-

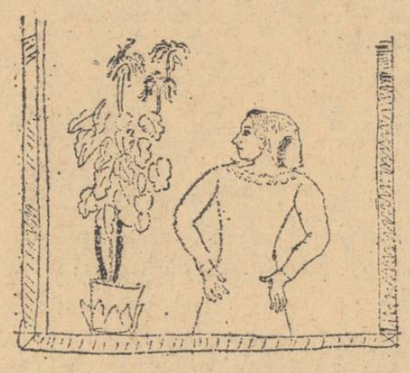

Desen de CHAGALL

jupe și maximantouri, sticle de bere și țigări cu tutun blond, **Penthouse** et **Playboy,** circulau în mijlocul unui vacarm atît de mare, încît infirmiera negresă, jumătate indignată, jumătate înveselită, se adresa petrecerii, cu mîinile în șolduri : **„Ladies and Gentlemen, this is not a pub, this is an hospital !"**

În fața mea, bătrînul operat de vezică se enerva. Nu era lăsat să doarmă ! Ședea în curent ! Nu i se dădea aspirină ! Văicărelile lui le scoteau din fire pe infirmiere. **He's so confused !** (E zăpăcit !) spuneau ele. Vecinul meu nu era **confused.** Se simțea rău și nu era îngrijit (era spălat, era hrănit, dar nu era îngrijit. În zece zile, nici un medicament...)

Și totuși o ducea mai bine. Dimineața și seara era așezat într-un fotoliu. Mereu bodogănea, dar ochiul lui era mai ager, respirația mai puțin sacadată.

Totuși, întorcîndu-se în pat, cu greu reușea să pompeze aer prin gura lui largă fără dinți.

Am întrebat infirmiera. E pierdut ? „O, nici vorbă, mi-a răspuns ea, așa poate s-o țină săptămîni în șir !".

Demonstrații cu cărți de joc și maimuțăreli

Omul a murit chiar în noaptea aceea. La ceasurile patru, infirmiera de serviciu a dat perdeaua la o parte, a ridicat receptorul și zece minute mai tîrziu căruciorul sosi. Vecinul meu, cu fața liniștită, destinsă încetase de a mai suferi...

Cele trei saltele de material plastic au fost stropite cu dezinfectant, cearceafurile schimbate, iar dimineața locul mortului a fost luat de un nou venit, un producător de la televiziunea independentă, grăsuț și rotofei. „Nu știu de ce am venit aici, mă simt splendid", mi se confie el. Din nu știu ce examen reieșea că rinichiul lui stîng nu funcționa. „O să mi-l repare ! În zece zile am să fiu în picioare". Noul venit era plin de viață. El făcea demonstrații cu cărți de joc și toată lumea rîdea cum îl maimuțărea pe Harold Wilson, pe Heath și pe lord Snowdon. A doua zi, căruciorul veni să-l ia și omul era tot atît de vesel și ridica în semn de victorie degetul arătător și inelarul.

Patru ore mai tîrziu, în salon se întorcea un asfixiat, cu fața galbenă și ofilită. A doua zi, îi strînsei mîna care ardea. Bolnavul suferea dar se arăta mereu tot atît de optimist : „Mi-au scos rinichiul, mă simt mai bine. Așa, n-o să mai am neplăceri și o să mă vindec mai repede".

M-am abținut să-i spun că ocupa locul mortului.

Lecția de anatomie

Mă credeți, nu mă credeți, zece zile am fost fericit. Aveam sentimentul că părăsisem pentru o clipă viața mea absurdă numărată minut cu minut, rutina lucrului, pentru o existență mai calmă, mai puțin fragilă. Dimineața nu mă mai miram de gălăgia care ne trezea la orele 6 pentru curățenia zilnică. Făceam parte acum din mica turmă de valizi care, la șase și jumătate fix întindeau vecinului de pat acel early morning tea, ceai care în prima zi îmi făcuse atît de bine. Ceva mai tîrziu mă strecuram în coada micilor cărucioare care, cuminți așteptau ca „locurile" să fie libere. Îmi imaginam la ce glume ar fi dat naștere această așteptare într-un spital francez. Aici, nimic : așteptam cuminți, roată lîngă roată, să se deschidă ușa ; după aceea eram invitați să ne spălăm pe mîini înainte de a ne întoarce în sala comună ; și totul se petrecea cu toată onoarea și demnitatea, potrivit principiului eminamente britanic : **„Don't cut the queue !"** (Respectă coada !).

La întoarcere ne aștepta micul dejun, cel mai bun din întreaga zi, cu ouă fierte, calde încă, chifle, corn flakes și ceaiul în care fiecare punea cît zahăr voia...

După aceea venea Sacro-santa vizită : pentru mine aceasta se reducea la un simplu bună-ziua dat de medicul intern roșcovan, gentil și glumeț. O mare agitație anunța sosirea „patronului". Acesta nu purta bluză ci un costum vărgat, pantofi negri, guler tare, o cravată de club cu blazon și aerul său era în același timp dezinvolt **(să nu ne luăm in serios ?)** și în același timp plin de superioritate (noi știm de ce bolnavii aceștia se află aici !). Pentru bolnavii mediocri avea un mic gest cu mîna, adică nu meritau nici o atenție. Înaintea unor paturi, se întreținea tainic cu suita sa, apoi fără să se știe de ce, își puncta deodată observațiile cu sarcasme și explozii de rîs cărora le țineau isonul, în modul cel mai devotat, o duzină de „externi" îmbrăcați în alb. După această lecție „stil Rembrandt", în timpul căreia toți ne țineam respirația, conversațiile reîncepeau, cît mă privește mă apucam din nou să citesc pe Gide.

O neputință fără importanță

Și cele mai frumoase lucruri au un sfîrșit. Într-o dimineață a trebuit să părăsesc spitalul.

Două luni după căderea mea, merg încă în cîrje, gleznele mi se umflă și nu pot să merg. „Marele profesor" de la Paris își înalță la cer brațele. „Ah, englezii ăștia ! Sînt ei avansați în unele privințe, dar habar nu au să pună un diagnostic ! **Wait and see...** (Așteaptă și-ai să vezi...).

Cazul dumitale este clar : trebuia să fi operat. Trei zeci și cinci de zile după aceea ați fi alergat ca un iepure... Veți fi rămas cu o mică neputință funcțională. Nici o importanță : dumneata ești un as al peniței..."

Cînd eram copil, mă visam făcînd înconjurul lumii într-o trăsurică împinsă de o fată blondă. Dacă Providența ar fi fost mai atentă cu mine, mi-ar fi împlinit visul ?

Acum, mi-ar place să merg.

(Din „Le Figaro Littéraire", 24-30 august, 1970)

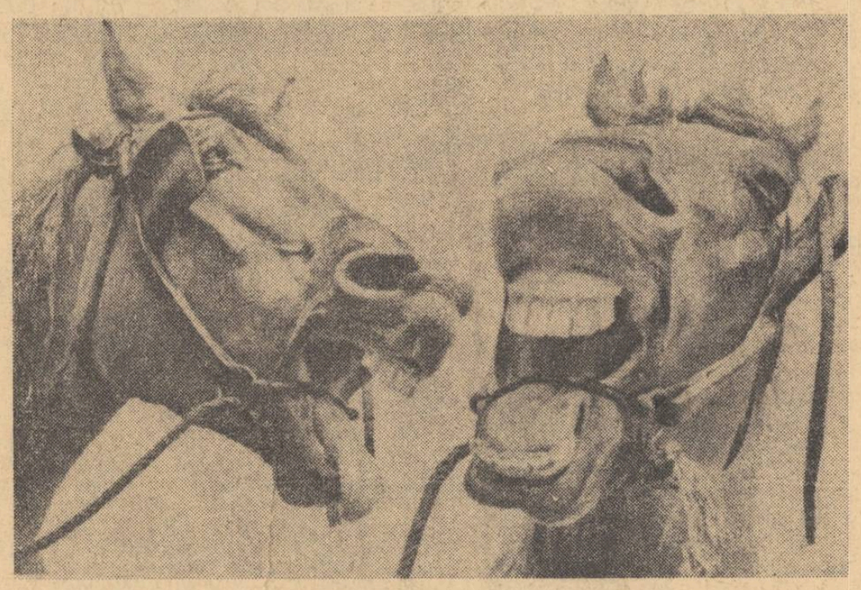

Fotografia de RENÉ MÉTAIRIE

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Biblioteca municipală
Odorheiu Secuiesc

POEME DE CARL SANDBURG • ARTA ȘI SPORTUL • REVISTA STRĂINĂ

Anul XIV
Nr. 2 (454)
Sîmbătă
9 ianuarie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Ilustrație de VLADIMIR CIOBANU

Farmecul uitat al teatrului

Publicul a uitat oare de farmecul teatrului, — teatrul de totdeauna, care se străduia să aducă pe scenă un rege cu coroana pe cap sau un general în mijlocul statului său major, sau un revoluționar în mijlocul maselor al căror exponent era ? Se simte oare publicul despărțit de esența teatrului din pricina decorului ? Îl supără oare semnele care sugerează ierarhiile și structurile de viață în mijlocul cărora se petrece drama sau comedia ? Iluzia vieții autentice despre care se vorbea că trebuie să ne-o ofere scena a încetat oare să-l mai intereseze pe spectatorul din zilele noastre ? Se petrece un fenomen curios. Teatrul despuiat de faldurile lui de odinioară, care îi îngreuiau mișcările, a revenit la sursa sa inițială, cînd regizorul juca împreună cu actorii și spectacolul se pregătea în văzul publicului. Actorii sînt îmbrăcați ca acasă, în moda timpului nostru chiar dacă e vorba de împărați sau mișei (mișeii apar desculți, ca să li se vadă mișelia din cap pînă în picioare) iar un tînăr nobil e îmbrăcat în pantalon de văcar american cu o cămașă neagră străvezie, care să sugereze toată ticăloșia neagră a personajului. Vasăzică nu renunțăm nici la decor nici la costumație, ci le dăm alt înțeles. Care ? Nu se înțelege bine. Răspunsul ar fi, jucăm totul în stilul în care au fost, probabil, jucate piesele pe vremea lui Shakespeare, adică, încropit cu ce avem. De, sîntem regizori săraci, teatrul n-are cu ce să plătească decorurile scumpe, nu vine lumea, abia putem să plătim lefurile actorilor, lumina, caloriferul, și alte mizerii care ne strică viziunea regizorală... Asta îmi amintește de un spectacol pe care l-am văzut la Hanoi cu o piesă de Molière. Mizantropul și femeia pe care el o iubea atît de tare erau îmbrăcați în costume vietnameze, cu umbreluțe deasupra capului și evantaiuri în mînă, pe care le agitau permanent. De ce nu?

Altceva poate fi supărător într-o punere în scenă în care regizorul e atît de dornic să se afirme. Încărcarea spectacolului tocmai cu elementele de care el a vrut să se descarce. Chiar acel puțin decor și acele sumare costume care au rămas. Chiar ideea sa regizorală, a cărei prezență n-ar trebui s-o simt, dar pe care o simt mereu și care pînă la urmă obosește. Prin ce ? Prin neclaritatea ei. Nu se poate ca pe vremea lui Shakespeare, fiindcă se poate ca pe vremea noastră. Se regizează ca pe vremea noastră, dar cu idei de demult. Dar nu chiar. Tot felul de zgomote și alergături și zdupăituri bruiază aproape permanent textul și în loc să uit de decor, cum ar vrea regizorul, mă uit nedumerit la mantilele de nylon ale regelui Lear și ale fiicelor sale, care de altfel, în scena respectivă joacă admirabil. Dar asta și pentru că în acele momente regizorul are buna inspirație să înceteze cu mișcarea acolo în fund, pe schelele acelea metalice care îmi amintesc de cele care mi s-au pus în vara asta în jurul casei ca s-o zugrăvească.

în fiecare săptămînă
marin preda
răspunde la o întrebare

Nimic nu e inocent într-un spectacol după cum nu e nici în text și gestul care nu e o consecință a gîndirii dramatice, cu alte cuvinte a celei din text, devine o consecință a gîndirii particulare a regizorului care construiește un spectacol *al său* ignorîndu-l total pe autor, care are totuși și el idei regizorale, incluse în text și în armonie cu viziunea sa proprie despre pasiunile oamenilor și care ar trebui respectată. Altfel ce facem cu moștenirea unei culturi ? Schelele acelea în orice caz îmi atrag mereu privirea, materialitatea lor fără sens îmi deturnează atenția și plec de la spectacol cu ele în minte însoțind în mod stupid fiorul tragediei. Tot așa picioarele desculțe ale acelui ticălos. Asta înseamnă naturalism în teatru. Iar isteria celor două surori ne propune deasemenea o viziune viscerală, zolistă, asupra pasiunilor. Există și un astfel de teatru, nu trebuie amestecat cu cel shakespearian. Nici vorbă, spontaneitatea, mișcarea mai largă, libertatea gestului, care nu se mai împiedică de o scară de palat, de un fald de mantilă, de un palos imens agățat la șold, sînt lucruri menite să fascineze publicul și multi se simt pe drept cuvînt foarte atrași de aceste tendințe de primenire a artei regizorale. Am fost pe punctul să fiu eu însumi fascinat de experimentul de la Teatrul Național și ar fi foarte trist dacă felul de a vedea al celor care, ca și mie, nu le-a plăcut în întregime spectacolul, ar putea constitui un argument ca astfel de experimente să nu fie încurajate. Bineînțeles, să nu aibă loc chiar pe prima noastră scenă, chiar dacă directorul Teatrului Național și-ar fi descoperit, în ultimă instanță, un suflet de *hippie*. Și, desigur, regizorul să nu exagereze și să dorească atît de tare să acopere complet ceea ce avea frumos și dădea totuși atîta farmec clipelor cînd în vechile interpretări, apariția regelui era anunțată de lovituri de tunuri și cîntec de trompeți iar pasiunile se dezlănțuiau sub acoperirea unor acte de cruzime zguduitoare și nu prin hohote dubioase. Oricum, Lear e un rege, nu un bătrîn care s-a smintit tăvălindu-se pe jos în mijlocul unei cete de *hippies*, ci s-a scrîntit în spiritul său, prin devitalizare, fiind un biet moșneag și nu un bărbat în puterea vîrstei plesnind de sănătate. N-are sens ! Ce-ar face atunci regizorul în cazul în care ar avea de pus în scenă o scenă cu *hippies* ? Te pomenești că le-ar pune la toți coroane de regi pe cap ! Lucru care n-ar fi absurd în sine. Dar noi nu judecăm aici lucrurile în sine, ci în raport cu o operă pe care n-o putem împrumuta altora, cînd ea aparține unui anumit tip de civilizație care a dat pasiunilor ideale și înjosirilor umane o anumită măreție. Dacă mișcarea *hippie* are pretenția la existență, n-are decît să-și creeze ea valorile ei. De ce trebuie să i le dăm noi, pe ale noastre să ni le pocească!

Marin PREDA

ÎN ACEST NUMĂR

Poeme
de Mircea Dinescu

Iosci K.
de Marin Sorescu

Povestirile
lui V. Voiculescu
de Nicolae Manolescu

Despre
absurdul existenței
de Teodor Mazilu

Divertismentul T. V.
de Sânziana Pop

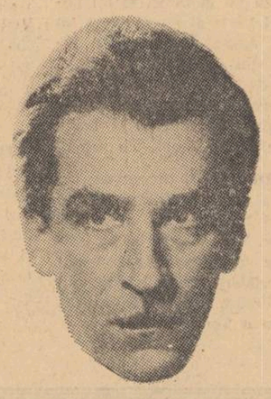

Eugen Jebeleanu, premiul „Etna – Taormina"

O știre îmbucurătoare a fost inserată în presa internațională din aceste zile : prestigiosul juriu al premiilor „Etna-Taormina", reunit în însorita Catalanie sub președinția unui laureat al Premiului Nobel — Miguel Angel Asturias — a atribuit premiul de poezie unui compatriot al nostru.

Marșul internațional al generosului poem „Surîsul Hiroșimei", început cu aproape un deceniu și jumătate în urmă, este încununat acum de lauri ce au aureolat prin ani mari personalități ale liricii europene.

Fără să lipsească de tot, satisfacțiile internaționale ale literaturii noastre actuale nu sînt prea numeroase, pe cele cîte le putem aminti, le trecem mai de fiecare dată în dreptul cîtorva nume.

Pentru Eugen Jebeleanu, unul dintre scriitorii noștri cunoscuți peste hotare, premiul „Taormina" este o continuare a altor prezențe ale sale în atenția iubitorilor de poezie străini.

Pentru noi toți, colegi mai tineri și mai puțin tineri ai autorului prezent azi în librăriile Italiei cu două impunătoare volume („Il sorriso di Hiroshima e altriversi" — editura Guanda și „La porta dei leoni" — editura Palazzi) proaspeții lauri sînt un prilej de mulțumire și optimism.

Nu doar fruntea înaltă și coama scînteietoare a lui Eugen Jebeleanu, ci întreaga lirică românească a acestor ani este omagiată la Catalania.

Cu acest fericit prilej, adresăm distinsului poet sincere felicitări și, totodată, urarea ca inspirația să-i fie bogată, în anii mulți și fericiți pe care i-i dorim.

L.

Ștafeta

Cu prilejul numărului festiv, 52, al revistelor literare (culturale, tehnice, de fapt al tuturor publicațiilor), una din temele îndrăgite de caricaturiști este *ștafeta*. Tradițional, un bătrîn abia ținîndu-se pe picioare, pe care o inscripție disproporționată semnalează identitatea anului care se încheie, se întreține cu un Cupidon simpatic și dezvelit(adesea ajuns în pragul adolescenței) plasîndu-i diverse vorbe memorabile. Întotdeauna, oricare ar fi replicile schimbate între cele două personaje-simbol, dincolo de cuvinte se întrevede magica trecere de mesaj, un fel de luare în stăpînire de către noul an a unui teritoriu abandonat benevol.

Cum se petrece oare venirea noilor talente în literatură, a Cupidonilor cu mare avans la Muze ? Trăiesc ei această agreabilă ceremonie a preluării ștafetei ? Le dă vre-un bătrîn venerabil fanionul notorietății, acolada consacrării ?

Firește, doar într-o infimă măsură schimbarea anilor aminteste de ștafeta generațiilor literare. Ar fi prea rigidă o asemenea mișcare.

Intrarea și ieșirea din arena literară sînt acte strict individuale (ca nașterea și moartea), iar asocierea cîtorva nume tinere într-o promoție se întîmplă, mai de fiecare dată, ceva mai tîrziu decît debutul absolut. Deobicei critica este aceea care alătură tinerele nume, iar în cazuri speciale (precum în curentele antebelice de avangardă) ocaziile de proclamare a uneia sau alteia din echipe erau manifestele de grup, atît de frecvente în epocă. De fiecare dată, fie că sînt adunate pe un manifest, fie că au fost puse în buchet de critică, numele scriitorilor cîndva tineri sînt triate de timp, cu o luare aminte strict individuală. Fiecare dă seamă singur în fața acestui judecător suprem, nici o depoziție, mai mult sau mai puțin amicală, a vreunui camarad al începuturilor nu este de folos. Această constatare nu ne întristează prea tare, dimpotrivă ea se cuvine să ne insufle optimism (un optimism disperat, cum spunea cineva într-o împrejurare), în sensul că ne îndeamnă la o bărbătească asumare a propriului destin.

Cît privește moșneagul ce predă ștafeta, el nu există în literatură, nu poate exista. Arta, în general, este tărîmul privilegiat ce ne asigură o perpetuă tinerețe. La capătul unei cariere îndelungate și rodnice nu avem de dat nici o ștafetă, nimănui, relațiile cu noii veniți vor fi întotdeauna — spre onoarea și a unora și a celorlalți — de riguroasă și generoasă *camaraderie*.

Astfel, peisajul uman al literaturii se arată, în cele mai alese aspecte ale sale, un mediu propice pentru ivirea valorilor, pentru înflorirea unor personalități magnetice și pilduitoare. Ne dorim pentru noul an și pentru anii care vin ca un asemenea climat să se impună cu o tot mai nobilă autoritate.

Ilie CONSTANTIN

cronica pietonului

Și un artific!

Au trecut și sărbătorile pentru că, vorba ironistului, și ele sînt zile.

Și tot vorba lui, — am pornit-o cu urechea sunată și răsfățată de mărgele de curcan viu și neliniștit și ne-am isprăvit cu în sfîrșit îndreptățite mahmureli, mustăți muiate în ciorbă de potroace ori de burtă și poate dureri de cap sparte în chemări de „sticle goale cumpărăm".

Oricum noi ne-am rotit paharul și paharele în jurul meselor și al pomului de iarnă adunîndu-ne izbînzile anului ori cutezările încă neîngenunchiate.

Dar ei ? Ei cei mici care sînt — au fost, trebuiau să fie destinatarii și beneficiarii de fapt ai sărbătorilor ?

Lipsa de fast, adică de rostire și așezare naturală a podoabelor albe, a fulgului de zăpadă pîndit mult, prins în palmă sau topit pe limbă ori pe geana ochiului i-a dus la constatări ascuțit-amare, demascatoare și într-un fel bătrînicioase.

Colind, și culeg din „orășelul copiilor".

— De ce n-a venit la mine Moș Gerilă ?

— Pentru că (răspuns matern șovăit) n-ai fost cuminte.

— Nu pentru că n-a nins...

Și de fapt n-a nins. Sau, cea mai curată dintre viclenii :

— Să scoatem și noi săniuța din pivniță, s-o punem afară pe balcon, poate așa o să ningă

Or această rugăminte — poate cea mai tristă — alcătuită cu singularul unui substantiv fără singular, dar cu care am vrut și am crezut că ametim și mințim ochii lacomi de culori ai lor :

— Un artific, mai fă măcar un artific!

Cineva mi-a spus că în ultima zi a sărbătorilor de iarnă, zi cu soare, ar fi auzit cucul. Nu știu, nu cred. O fi fost vreo placă sau vreun ceas din vecini. Dar dacă vreun cuc rătăcit și năuc o fi vrut să răzbune zgîrcenia iernii față de sărbătorile ei?

Pentru că tot spunea nemulțumit tot unul din cei mici: revelionul este cînd noaptea face zi și ziua se duce pînă la alte zile de primăvară.

Zile care oricum, le sînt mai devotate și mai bogate în podoabe naturale. Pentru ei.

CANDID

În pag. 7: În țara cupolelor albastre — note de călătorie de Georgeta Horodincă —

În pag. 6: Arta și sportul — un articol însoțit de o seamă de lucrări artistice dedicate sportului —

cronica literară

Tudor George

BALADELE SINGAPOREENE

Atestată din plin şi de opera sa poetică anterioară, vocaţia de baladist a lui Tudor George, odată cu apariţia acestei noi cărţi, nu numai că beneficiază de o confirmare strălucită, ci, totodată, invită la reconsiderări critice adesea de-a dreptul fundamentale. Evident, nu se pune chestiunea de a confrunta Baladele singaporeene cu restul poeziei plăsmuitorului lor la modul tranşant antitetic în aşa fel încît concluzia finală să conducă la contestarea celui de-al doilea termen. Nici nu poate fi vorba de aşa ceva ; cum s-a mai afirmat (Al. Piru, spre pildă), Tudor George este de multă vreme unul dintre cei mai însemnaţi poeţi români de azi. Într-un peisaj poetic atît de divers, dar adesea devorat de pasiunea „sincronizării" cu orice preţ, precum cel contemporan, Tudor George face figura aparte a unui poet născut şi nu făcut, pentru care cuvîntul de ordine pare a fi exemplara confruntare la datele originare ale vocaţiei sale lirice. Susceptibilă, în cazul altor autori, de a fi asimilată ideii de absenţă a conştiinţei artistice, această trăsătură relevă ea însăşi condiţia estetică a unei opere de atotcuprinzător şi nestăvilit impuls genuin, precum aceea a poetului de faţă. Căci este cu adevărat surprinzător să constaţi cum, mai peste tot, într-un asemenea gen de poezie, curenţii atît de presanţi ai sensibilităţii moderne se supun în chip firesc unor tonalităţi lirice înfiorate de sonuri ce îşi împlîntă rădăcinile, să spunem aşa, în straturile ancestrale ale spiritului creator. Aflat la confluenţa unor drumuri care pe alţii, pur şi simplu, îi sperie şi îi derutează, scriitorul ce aparţine unei tipologii ca aceea a lui Tudor George traversează dezinvolt şi receptiv avatarurile estetice ale epocii sale şi îşi urmează neabătut chemarea venită dăn străfundurile fiinţei lui.

Ipostaza distinctă, de o particularitate ieşită din comun, sub care ni se recomandă Tudor George cu noua sa carte este aceea a unui trubadur modern. Unica şi marea sa plăcere este aceea de a „spune" balade despre o lume şi un timp care se constituie, la modul villonesc, într-o umanitate hotărîtă să-şi trăiască pînă la auto-distrugere propriile-i candori edenice. Profund impresionantă este tocmai această edificare a spiritului „singaporeean", chemat să definească condiţia sui generis a unei boeme literar-artistice, care, în acele vremuri de mercantilism intelectual şi de conformism sofisticat, are cutezanţa de a respinge tentaţia confortului obţinut cu preţul valorificării lucrative a propriei vocaţii. Dealtminteri, iată însuşi postulatul formulat de poet, în prima baladă a cărţii, postulat care fără îndoială sintetizează codul moral „singaporeean" : „În hruba noastră / — zisă „Singapore" — / O navă eşuată-n bulevard —/ Ne-am petrecut, / damnaţi, / atîtea ore / Cu pîlnia lui Bachus / pe stindard ! // Eram / convivii-acelui naufragiu / în aşteptarea / nu ştiu cărui ceas / Cînd / — dincolo de-al anilor ravagiu — / Să mai salvăm splendori — / cîte-un ceas..."(Generaţia singaporeeană). Drept care baladistul se simte imperios îndemnat de a reînvia acele timpuri, pentru el legendare, de a învălui totul într-un nostalgic parfum al amintirii : „Trecută-i vremea... / Mulţi s-au stins, / iar unii / s-au dus prin lume... / Eu rămas-am trist / Să cînt, / uitat, / pe marginea lagunii, / Să dau acelor vremuri acatist... / (...) / Aceşti bărbaţi frumoşi / ai Orei — Mele / Prea puri la suflet / şi la minţi prea puri / îi voi cînta-n edenicile stele / Zbucnite din borhoturi şi lături !" (ibid.). Mai departe, ţine să ne atragă atenţia poetul, suprema justificare morală a spiritului „singaporeean" rezidă în implicarea lui într-o idealitate artistică, a cărei descendenţă din prestigioasa boemă modernă este invocată şi ea cu patos : „A fost un timp baudelairian, pe semne, / Şi-un timp rimnbaudian / cu varii sori, / Prin care noi / — adepţi plăcerii demne ! — / Visam şi-ngurgitam culori ! // Trăiam / pe-atunci / într-alte anotimpuri, — / De cel de-afară fără-a ne păsa — / În cerul unor intime Olimpuri, / Cu vii dispute de fier-à-bras... // A fost un timp / cu-alcooluri caligrame / Printr-un Tahiti, / ori Apollinaire... / Printr-un Gauguin / — eliberat de drame / Eliberat de iadul temnicer..." (ibid.).

Viziunea estetică sub a cărei tutelă este evocată şi cîntată boema singaporeeană se impune atenţiei prin copleşitoarea ei undă de umor amar şi prin pătrunzătorul ei fior dramatic. Întrucît, în finalitatea lor, baladele ţintesc a justifica cît mai complex o anumită formulă de viaţă, cu stilul ei ieşit din comun, singurul apt, în înţelegerea poetului, să conserve autenticitatea ingenuă a actului de creaţie, e de la sine înţeles că tendinţa de a amuza pe cititori este mai peste tot evitată. Într-o ambianţă de un pitoresc famelic şi de exaltări libertarde, eroii baladelor lui Tudor George reeditează, în condiţiile degradării mitului romantic, drama unei inadaptabilităţi structurale. Inapt de a se mai retranşa în visarea mirifică şi de a se erija în demiurg a toate dispreţuitor eroul baladelor acestora soarbe cu voluptate dionisiacă din cupa mizeriei existenţiale deliberat acceptată. Sîntem, aşadar, departe şi de contaminările strict decorative ale romanţei minulesciene, unde, în descendenţă minor simbolistă, spiritul boem deţine ponderea unui subtil ingredient, menit să asigure un bine venit iz exotic discursului poetic, atît de clamoros în substanţa lui intimă. Dacă e să sugerăm unele necesare apropieri, gîndul trebuie să ni se îndrepte la duhul **Florilor de mucigai** şi al **Cinticilor ţigăneşti ; Baladele singaporeene,** cel puţin în parte, îzbutesc şi ele să transceadă cu impresionantă siguranţă de sine fastuozitatea şi picanteria pitorească, plonjînd direct, în sonele superioare ale lirismului grav.

Două ni se par modurile poetice cărora Tugor George le acordă o atenţie specială şi care îl conduc spre rezultate excepţionale : balada convertită în panegiric funebru şi balada structurată pe motive fabulatorii de extracţie funambulescă. Din prima categorie, le socotim de-a dreptul antologice pe cele intitulate **Balada cavalerului Mărgărit, Balada cuviosului bard Pică, Întîlnirea din adîncuri, Silă, O coală de hîrtie, Bravi chiştocari** şi **Balada cobrei din plantaţii.** Mai ales ultima, închinată figurei atît de fascinante a lui Constant Tonegaru, reclamă calificativul suprem : extraordinară. Iată de ce rămînem adînc neconsolaţi în faţa situaţiei de a nu putea cita aici decît acest fragment, desprins din partea finală a răscolitoarei lamentaţii funebre care este în întregul ei această baladă : „La Sfînta-Vineri, / — în acel februar, — / Îţi aminteşti cînd l-am depus, Ahoe : / Parcă-mbarcat înspre Madagascar, / În groapa lui de-un cot, cît o canoe !... // Era o iarnă sumbră, ca la Pol, / Cînd groapa lui abia-şi căscase buza — / Zîmbind parşiv, ca pîntecul creol / Al curtezanei lui din Syracuza... / Şi cobra luminării, — / ţi-aminteşti, — / Cum pilpiia-n cutia de conserve / Spre amintirea anilor funeşti / Ai tonegarienei sale verve?!... / S-a stins.., / S-a stins precum un clopot stins... / Aspida limbă / s-a topit, de ceară, / Sub viscolul ce-o pilpiia-nadins / C-un sunet stins / de-alarmă funerară... // Şi jerba ceea / — sorcova de mort, / Pe crucea strîmbă / — roze creponate — / L-întîmpinau ca la Haiti-n port, / Ca pe Gauguin / creolele visate... // A fost, de bună seamă, / un Corsar, Şi un Poet / şi-un Visător de rasă, / A cărui amintire, aşadar, / Ca vîntu-n treacăt, / doar un freamăt lasă ! // Dar vikingii / — care l-au cunoscut / Şi dincolo de sfintele lui moaşte, — / L-or celebra / c-o ancoră pe scut / Şi-n Portul Stins / drept Zeu l-or recunoaşte !..." Din a doua categorie, între altele, citîm titlurile următoare : **Inima de sticlă, Balada cănăriţei Lil, Cotoiul de la morgă, Pelicanul, Balada lui Acachie Acachievici, Măseaua, Cnutul, Baladă domestică.**

Din perspectiva examenului critic, emoţia pricinuită de lectura acestor piese nu poate fi concurată decît de pasionanta solicitudine de a glosa în marginea „stării singaporeene" şi a excepţionalelor virtuţi stilistice pe care le învederează această carte. Judecată din acest unghi estetic, trebuie spus totuşi că ultima culegere de balade a lui Tudor George nu se circumscrie cu întreaga ei substanţă spiritului „singaporeean". Sînt, astfel, destule bucăţi al căror viciu stă fie în declamativism superfluu, fie în excese logoreice, fie în jocul virtuozităţilor superficiale, cvasi-gratuite, fie în imixtiunea tonului supărător revendicativ. Exemplu : **Balada euforicului Ninel, La dezvăluirea Venerei, Cu inima în palmă, Cu cine să mă lupt ? !, Rufe în primăvară** şi altele. Fapt pe care-l regretăm în chip deosebit, fiind vorba de o carte pe care istoria poeziei noastre contemporane este chemată să o situeze la loc de frunte.

Nicolae CIOBANU

avantpremieră editorială

MARIN SORESCU

Insomnii

Eseuri. Editura „Albatros".

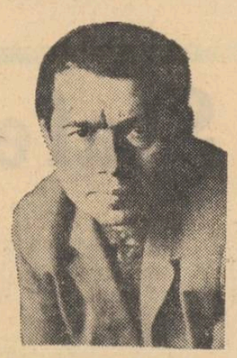

GHEORGHE PITUŢ

Fum

Versuri. Editura „Eminescu"

VASILE ZAMFIR

La marginea lumii

Versuri. Editura „Eminescu"

confidenţele unui maniac

De amore (II)

Se spune că obişnuinţa omoară dragostea. Nu cred deloc acest lucru şi experienţa mi-a demonstrat contrariul. Dar depinde de ce fel de dragoste şi ce fel de obişnuinţă e vorba. Cîtă vreme e vorba doar de satisfacerea instinctului, adică de o pornire naturală, firească că se recade în poligamia biologică a masculului, pe care o teoretiza Schopenhauer (repudiind-o ca manifestare a voinţei de a fi). Impulsul şi secreţia, acompaniate de repertoriul sentimental învăţat la cinema sau prin texte de tangouri, devin repede un habitus mecanic, un reflex monoton care-şi epuizează fără întîrziere farmecul: atunci omul caută „altceva" şi găseşte mereu acelaşi lucru. Dar pentru marea iubire, fenomen de cultură, în care intervin inteligenţa şi imaginaţia (în fond un anumit „geniu", dar nu al „speţei") şi care-şi are exemplele în marea literatură (da: iubirea se învaţă, cum se învaţă şi filozofia sau, după Socrate, virtutea), obişnuinţa e un spor continuu şi o fuziune în sensul literal al cuvîntului: o contopire şi o revărsare. De altfel toate marile poveşti de iubire, de la **Tristan** pînă la **La femme abandonnée** a lui Balzac, sînt de lungă durată, deci ale obişnuinţei şi se termină cu moartea. Obişnuinţa în dragoste este o progresivă şi mutuală cunoaştere (dar trebuie să existe pentru asta destulă substanţă); apoi e de asemeni mutuală formare, e deci „operă", iar îndrăgostiţii sînt „autorii" (lat. **augere:** a spori). Obişnuinţa mai este, **last but not least,** amintire, factorul cel mai puternic de sudură între amanţi.

Aceasta înseamnă că marea dragoste nu poate fi una de tinereţe; chiar dacă în unele cazuri începe la tinereţe şi rezistă, ea devine adevărată pasiune numai la maturitate. Maturitatea presupune ştiinţa vieţii şi a durerii, adîncime a sentimentelor şi mai ales: preştiinţa morţii, perspectivă în care dragostea îşi capătă gravitatea. Amanţii iluştri pe care-i cunoaşte istoria nu au fost tineri, şi nici marii îndrăgostiţi din literatură. Să nu ne înşele **Romeo şi Julietta.** Aceasta nu este o piesă despre dragoste ci despre dezastrele urilor ereditare. Adevărata piesă de dragoste a lui Shakespeare este **Antoniu şi Cleopatra.**

Obişnuinţa în dragoste mai înseamnă şi acumularea de invenţie, căci amanţii sînt inventivi. Ei îşi inventă la nesfîrşit chinuri şi bucurii, delicii şi amărăciuni. Îşi inventă un limbaj intim, o inepuizabilă cazuistică, o întreagă distilerie a sentimentelor şi o infinită tandreţe, compensaţie a entuziastei şi mutualei lor cruzimi (şi generată de ea). Una din cele mai frumoase opere din literatura mai recentă, despre complicitatea în tandreţe şi fericire, adică despre obişnuinţa în dragoste, este piesa lui Edward Albee **Who's affraid of Virginia Woolf?** Cei doi soţi, George şi Martha, în aparenţă se detestă, se ulcerează reciproc, se umilesc, îşi fac viaţa amară, dar violenţele lor nu sînt decît izbucnirile irezistibile ale unei adevărate şi arzătoare pasiuni, plină de o imensă tandreţe nu de tot ascunsă.

Literatura şi biografiile amanţilor celebri ne-au înfăţişat în trecut marile pasiuni ca ilicite şi deci clandestine ori scandaloase. Era inevitabil într-o vreme cînd căsătoriile se făceau pentru avere sau rang şi alegerea nu era la liberul arbitru al celor în cauză. Dar azi, cînd mariajele sînt îndeobşte succesiuni de mai mult sau mai puţin scurte colaje legalizate, colajul definitiv, adică marea iubire ce consumă întrega existenţă a partenerilor, e posibil sub forma căsniciei. De asemeni, nu numai mentalitatea laică dar şi majoritatea religiilor admit că dragostea nu e doar un mijloc (o „viclenie a naturii") de perpetuare, dar şi un scop în sine. Devenită socialmente licită şi nemaitrebuind să se ascundă şi să recurgă la mesaje cifrate sau să trăiască segregată de restul lumii, marea dragoste nu rămîne mai puţin o **„insulă a lui Euthanasius":** niciodată cu totul mărturisit, niciodată cu totul ascuns, „dorul de moarte" e morbul cel mai adînc al patimei ce-i mistuie pe îndrăgostiţi şi el le dă acel gust dureros şi vrăjit al voluptăţii şi superba lor melancolie. A muri împreună, aceasta e marea lor sete ; Heinrich von Kleist vrînd să moară cum a murit, împreună cu frumoasa şi fericita Adolfine Vogel, a fost mai puţin nebun decît îl socoteşte istoria literară (dacă pasiunea nu e totuşi nebunie). Nu există pedeapsă mai grea pentru unul din amanţi decît supravieţuirea.

Alexandru PALEOLOGU

poşta redacţiei

RELU ZAHARIA. Numai romanţele false ne plac. Dv. scrieţi însă romanţe adevărate : „Ascultă iubito tăcerile seara / Foşnetul rourei pe flori primăvara. / Ascultă triste cum se desprind plecările / Şi ne sărută cu zări, depărtările / / Cum ne tinguie vîntul pe amîndoi / Cum ne cere pămîntul înapoi / Cum ne pling ploile în lunecare / Peste păr şi peste ochii în mirare". Nu e rău, dar preferam nişte lacrimi artificiale.

Mult mai frumoasă **Timp.** Sugestia foşnetului nisipului în sticlă are rezonanţă : „Oamenii sînt clepsidre înalte / Prin care timpul se-alungă / Lacrima ţine loc de nisip / Singele uită să plîngă / / Prin roua ochilor doamnă, / Priveşte ! Tîrziu în seară / Aleargă amintirile / Care nu pot să mai moară / Şi nisipul limpede e / Tot mai puţin, mai departe / Am tăcut o lacrimă-n flori / N-am stins niciuna la moarte".

GHEORGHE BENZA. Prima dv. iubire (cam aşa se intitulează unica poezie pe care aţi transcris-o pentru noi) m-a dat gata. O transcriu cu voluptate. „În seara-ntunecoasă / Eram cu-a mea frumoasă / Legănată-n vise / / Mi-era milă cum o chinuiam / Voiam să o sărut dar nu-ndrăzneam / Voiam în braţe să o string / Şi-n sărutări să o fring / / Mergeam alăturea şoptind / Dar nu era nimeni venind / Iubirea noastră s-o sfîrşească / Şi-apoi să o risipească". I-auzi, domnule, ce ghinion. „Eram cu corpurile-aplecate / Cu minuţele-ncleştate / Cu pricirile-aţintite / Cum luceafărul asfinte / / Tîrziu însă nu era / Ceasul nouă arăta. / Nouă era dragă, oare / Cînd, ţi-am dat o sărutare". Vasăzică, totuşi...

CONSTANTINESCU DOINA. „Vă rog să vă daţi o părere despre aceste poezii. Eu le-am compus şi le-am arătat la o profesoară de Limba Română din localitate şi mi-a spus că : „Nu le-am compus eu". Fac apel la dv. deoarece aici nu sînt crezută".

Într-adevăr este greu de crezut. Probabil că tov. profesoară şi-a închipuit că poezia a fost scrisă de Shakespeare. Oricine poate cădea în această eroare citind asemenea versuri : „Noi elevii sîntem harnici / Aşa cum şi viaţa noastră / Ea dă roade-de-mbelşugate / Noi dăm roade minunate".

Eu totuşi (poate greşesc), cred că dv. le-aţi scris.

Cezar BALTAG

NEDELESCU BIBI — M-ai pus într-o situaţie jenantă, Bibi. Vreai să vii la mine, să-mi povesteşti viaţa şi eu să scriu un roman. Accept. Cu condiţia, Bibi, să stai într-un picior lîngă zidul odăii mele tot timpul cît voi lucra la carte. Cu titlul de informare te anunţ că la **Ingerul** am lucrat 7 ani. Te aştept.

OM DIN IAŞI. Bineînţeles, autor de versuri. Bilingv. Adică scrie şi în româneşte şi în engleză. Versurile scrise în limba care se vorbeşte la Iaşi sînt foarte slăbuţe. Pe celelalte nu le-am dibuit. Dar parcă nu prea miroase a Tamisa.

PROARGUS. Mi-a plăcut acel „Deocamdatizînd", l-am trimis mai departe şi tot aşa din mînă în mînă într-o zi poţi să te trezeşti cu el la loc în buzunar. Eu aş vrea să apară.

DUMITRU STAN. „Uşa din dos" s-a blocat. Nu ştiu cine a tras zăvorul, dar l-a tras cu nădejde. „De din Vale" e o copie foarte aiurea după o nuvelă a lui Marin Preda.

LICA FLORESCU. Vreai neapărat un răspuns, „fie el în duşmănie fie într-o plăcere mare". Îţi răspund că omul încearcă de toate în viaţă şi dacă e nevoie, plimbă ciinii cu ora.

NELA. Pariez că numele întreg e Ioana. Îmi spui că vreai s-ajungi „poetă remarcabilă pînă şi peste hotare". N-ai şanse. Te strică iscălitura şi o fermecătoare lipsă de talent. Deci, adio dragă Nela, te las, se face seară şi luni începe şcoala.

ŞTEFAN DUMITRU ..Fluturi mărunţi" — povestire cu o bătrînă cucernică şi ştirbă, înghesuită într-o ramă cu amintiri — m-a nemulţumit şi această a treia variantă. Abandoneaz-o, faci scurtă la mînă pe de geaba. Dă drumul fluturilor (sau fă-i tăieţei) şi du-te la serviciu, repede că anul ăsta nu se mai admit absenţele.

TIBERIU DOROBANŢU. Mă întrebi dacă primim desene şi cu cît le plătim. Nu primim şi nici nu plătim. Le facem singuri. Căci şi noi sîntem harnici şi talentaţi, nu numai dumneatale.

Fănuş NEAGU

avantpremieră editorială

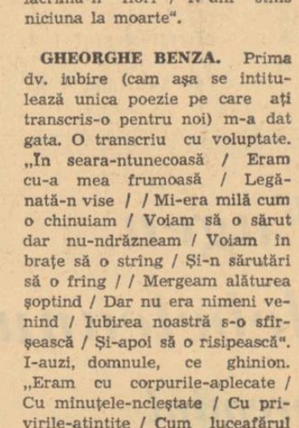

LUCIA OLTEANU

Aventurile lui Mac

Ilustraţia: Livia Rusz. Editura „Ion Creangă".

TRAIAN FILIP

Patima nopţii

Roman. Editura „Eminescu".

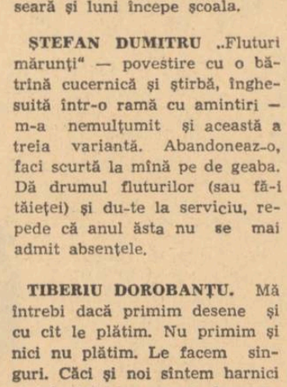

ION MARINESCU

Pe sub soare numai floare

Versuri. Editura „Eminescu"
Versuri pentru copii. Editura „Ion Creangă".

comentarii critice

Romanul poematic

Ramayana lui Mircea Cojocaru e romanul vagabondajului întrerupt de halucinaţii feerice. Spre deosebire însă de marii maeştri ai genului (Knut Hamsun, de pildă), autorului român îi lipseşte spiritul de observaţie şi de aceea halucinaţiile sale, în loc să provină din dilatarea realului, sînt simple capricii onirice.

Încă din romanul Minciuna *autorul încerca să schiţeze concurenţa dintre realitate şi vis. Visul triumfa acolo instaurînd o realitate mai logică pentru sufletul omenesc. De data aceasta, tensiunea are un sens invers. Toată energia se pune în slujba dorinţei de a evada din imaginaţie, de a regăsi realitatea.*

Ramayana, acest roman zadarnic, *cum l-a numit autorul, e construit pe o parabolă simplă, dar grandiloevntă. De aceea, el pare întesat de majuscule, ca alegoriile romantice. Personajul central (un eu liric neidentificat social — medic ? —, dar amintind totuşi viaţa studenţiei boeme) e inadaptabilul rătăcit în propria sa ficţiune. Ramayana, femeia eterică, sugerează idealitatea inaccesibilă. Cardinalul e cenzorul sever, restricţia care urmăreşte implacabil, iar ciinile Duk — o dedublare a sa care e totodată şi o dedublare a personajului principal. Avem astfel în faţă o schemă freudistă a compartimentelor conştiinţei. Ciinele reprezintă legea instalată în suprastructura eului, iar Ramayana — ţinta impulsurilor subconştiente. Personajul nu se zbate deci între chemarea femeii şi interdicţia cardinalului, ci între tendinţele opuse ale propriului său spirit. Care e dorinţa sa ? Pe de o parte, el ar vrea să se sustragă legii care e inautentică în măsura în care îi contrazice aptitudinile ; pe de altă parte, el ar vrea să se sustragă şi visului, deoarece numai dominarea lucidă a realităţii i-ar da o senzaţie clară de libertate. Din păcate, însă, nu există decît cele două alternative : sau visează şi se află la voia subconştientului, sau e treaz şi ascultă imperativele realităţii. Visul nu poate fi impus vieţii, adică viaţa nu i se poate conforma.*

Un personaj energic ar lupta cu realitatea pînă ar triumfa sau ar cădea înfrînt. Personajul lui Mircea Cojocaru are însă o sensibilitate vulnerabilă, maladivă, înclinată spre viciul compensaţiei onirice. El nu poate înfrunta realitatea deoarece, chiar în momentul perceperii ei, visul îi deformează contururile generînd variante şi estompînd contradicţiile. E memorabilă, în acest sens, întîlnirea cu cardinalul. După ce tînărul iese cu sufletul prăbuşit de la cardinal, mintea sa începe imediat să repare conflictul, imaginînd o căire a despotului care revine asupra ameninţărilor iniţiale, îşi cere scuze şi vrea milă redus la condiţia sa de bătrîn. Sau, claustrat într-o cameră înghetată, el visează oaze, săli primitoare şi oceane care cheamă în larg. Argumentele sale sînt argumentele viciului : „mă întreb numai de ce am început să-i vorbesc despre frig, zăpadă şi băutură, cînd noi înşine sîntem înconjuraţi de toate aceste lucruri". Un alt argument este inconsistenţa realităţii prezentate. Cuvintele construiesc totul, ierarhizînd haosul de senzaţii. În absenţa lor, lumea s-ar amorfiza. Iar visul este mai convingător dacă mistificarea cu ajutorul cuvintelor. Totuşi, şi în vis pătrund frisoanele universului îngheţat. Aceasta din cauză că visul a devenit o realitate tot atît de complexă ca şi prima. E un nou tărîm, echilibrat de reverii şi coşmaruri, o nouă coexistenţă a compromisurilor, o nouă confuzie care îndeamnă la evadare.

Interesant este, mai ales, un episod : Abandonat pe o cîmpie întinsă, acoperită de zăpadă, eroul vede aterizînd un avion. Pilotul coboară din carlingă şi îl roagă pe exilat să-i împingă aparatul amorţit pentru a putea decola. Îi promite totodată că îl va lua cu el, că îl va salva din imensa singurătate. Plin de speranţă, tînărul împinge avionul care începe să prindă viteză şi să se înalţe. Dar pilotul îşi uită promisiunea. Înălţîndu-se tot mai mult, el îl abandonează pe solitar şi se pierde în zare.

Aceasta este o imagine impresionantă, care ar putea răscoli sensibilitatea cititorului. Ea ar fi căpătat şi mai mult relief dacă ar fi fost plasată într-un context de observaţie realistă, dacă ar fi culminat, ca la Thomas Mann, din supralicitarea fenomenelor realităţii. Să ne mai amintim un alt model de evaziune care încorona realitatea. În finalul romanului Intrusul, *Marin Preda imaginează o sociogonie fantastică, născută din delirul personajului obsedat de relaţiile sociale. Visul era acolo o supremă şi ultimă încercare de a dezlega problematica obiectivă. Insistăm asupra acestui aspect, fiindcă prea adesea citim romane însăilate facil cu ajutorul imaginaţiei. În asemenea cazuri se pot face cel puţin două obiecţii. În primul rînd, ceea ce rezultă e lipsit de greutate şi se demodează cu uşurinţă. În al doilea rînd, situaţiile cele mai originale, dacă n-au un context plat, de reper, îşi pierd acuitatea. Acesta e, de altfel, şi motivul pentru care nu rezistă romanele sentimentale.*

În Ramayana *există această dezavantajoasă aglomerare de viziuni inedite. Ele n-au logică şi nici gradaţie. Romanul în întregime pare un poem cu un unic personaj aflat, după cum spuneam, în interiorul propriei sale ficţiuni. Autorul are talent, dar el e prea discursiv pentru a reuşi ca poet şi prea evaziv pentru a putea fi numit romancier. Nu avem prejudecata genurilor, dar trebuie să recunoaştem adevăruri cîştigate de tradiţia literară. Unul dintre acestea este că lirismul cu o respiraţie largă oboseşte.*

În ciuda stilului clar, curgător, în ciuda ritualului de poem cu refrene melodios-obsesive, în ciuda chiar a inspiraţiei generoase care a înfiripat privelişti de vis, romanul lui Mircea Cojocaru suferă de artificialitate. Talentul acestui interesant autor nu şi-a găsit încă un mod de expresie.

Alexandru ŞTEFĂNESCU

Povestirile lui V. Voiculescu

Scrise, majoritatea, între 1946 și 1957, dar tipărite, ca și **Sonetele**, postum, în 1966, **Povestirile** lui V. Voiculescu sînt opera unui prozator perfect stăpîn pe mijloacele sale și care nu datorează aproape nimic poetului. Ele constituie o surpriză și din alt punct de vedere : apar într-un moment de relativ declin al povestirii de formă tradițională, înviind modele îndepărtate și negăsindu-și asemănare în proza contemporană. Ceea ce le face originalitatea este, însă, poate, chiar acest anacronism, al materiei, al viziunii și al tehnicii, această lipsă de contact a autorului cu viața literară ; povestirile par scrise pentru plăcerea proprie, expresie a unei solitudini deopotrivă morale și artistice. Dacă n-au fost influențate și n-au influențat la rîndul lor o proză care mergea pe alte căi, tot mai puțin încrezătoare în pura ficțiune literară, în virtuțile semnificative ale anecdotei, **Povestirile** lui V. Voiculescu rămîn o operă importantă și, în felul ei, exemplară. Prin unele aspecte, ele se înrudesc cu narațiunile recente ale lui Mircea Eliade. În tot cazul, le desparte de povestirile lui Sadoveanu, cu care au fost adesea comparate, un sens preponderent **literar**, care mi se pare că n-a fost niciodată suficient explicat, deși constituie lucrul esențial.

Exercitii superioare de literatură, prozele lui V. Voiculescu au o finalitate mai curînd artistică ; relevă o tehnică a narării și a compunerii înainte de a dezvălui un conținut substanțial ; pornesc de la niște teme sau teze fără a învedera și un lirism fundamental. Lirismul este totdeauna un mod de identificare : prozele lui V. Voiculescu sînt, dimpotrivă, rodul unei distanțe, savant întreținută, al unui unghi mereu exterior, al unei curiozități experimentale. Temele sînt culese de pretutindeni și sînt, nu o dată, senzaționale, fiindcă autorul are psihologia unui amator de neobișnuit ; cel ce povestește este un medic, un judecător, un ofițer, un operator cinematografic, un sculptor, un om de afaceri, martor, prin hazardul soartei, al unui fapt extraordinar. Cu puțină exagerare putem spune că povestitorul (ori substitutul acestuia înlăuntrul ficțiunii) vine totdeauna **din afară** și rămîne pînă la capăt **în afară** : în foarte rare cazuri experiența pe care o trăiește și o povestește îi este anunțată de viața lui anterioară, își află rădăcinile înfipte cu necesitate în ea ; în foarte rare cazuri viața lui se schimbă în funcție de această experiență. Întîmplarea este, apoi, unică, irepetabilă, efect al unei conjuncturi particulare ; întîmplare neobișnuită, stranie, fantastică. Și, de aceea, expusă principial dubiului. Cel ce povestește are de înfruntat îndoiala celor ce ascultă ; și se străduiește a se face crezut. În fond, **Povestirile** cunosc, toate, această situație-tip, originară : constituindu-se ca un demers conștient, ca o tehnică, în fine, ca o **artă** de a impune drept **reale** niște întîmplări inventate, sau numai posibile, de a crea și întreține iluzia adevărului lor. În centrul vital al prozei lui V. Voiculescu se găsește, așadar, disimulată, acoperită de straturile groase ale subiectului sau de implicațiile lor, deviată, condiția cea mai elementară a faptului literar ; literatura nu este în definitiv arta de a face plauzibile plăsmuirile minții noastre, de a întreține flacăra iluzorie a unei închipuiri ? Toate povestirile lui V. Voiculescu ilustrează, în ultimă instanță, această temă a literaturii sau a imaginarului, sînt exercitii de a crea și menține mirajul ficțiunii, literatură despre esența literaturii.

Reductibile la o structură tipică, ele nu sînt însă, mai puțin, variate, imprevizibile, pitorești, fiindcă un rol însemnat îl joacă tocmai invenția. Sînt o punere la încercare continuă a inventivității naratorului, care, parcă anume, își scoate singur în cale piedici greu de biruit. Prima condiție a faptului povestit este chiar aceea ca el să captiveze, să trezească interesul :

„Aici cineva dintre ascultători scăpă un căscat... Povestitorul se opri și ne privi încurcat.

— Mi se pare că v-am ostenit degeaba cu orbecăielile mele după fabuloșii cocoși. Nu v-am spus nimic de seamă.

— Ba foarte pitorești zugrăviri ale muntelui, îl mîngîiarăm.

— Lasă, știu eu, istorioara mea e ca o oală smălțuită pe dinafară, dar goală. Nimic înlăuntru, nici o bucățică...".

A doua condiție este de a se face crezut. Întîmplarea e deocamdată neverosimilă, insolită și numai povestirea ne poate convinge de realitatea ei. Mecanismul acesta seamănă cu mecanismul literaturii, în care ficțiunea trebuie dovedită artistic :

„— Asta nu se poate ! sări ars unul din ascultători.

— Ce ? întrebă doctorul.

— Cîinii nu se împerechează cu vulpile niciodată.

— De ce nu ? se amestecă, arțăgos, altul. Sînt împrejurări cînd...

— Dumneata ai auzit de împreunări între pisici și iepuri, năvăli al patrulea. Eu...

— Imposibil, eresuri populare ! răcnea cel dintîi. Un om cu scaun la cap nu poate susține așa ceva. A fost pur și simplu o cățea venită din sat.

— Asta s-o crezi dumneata, a fost vulpea ! țineau morțiș adversarii.

Și s-a stîrnit o încăierare de păreri pro și contra — vulpe, a cărei potolire povestitorul o așteptă cu brațele încrucișate, zîmbind disprețuitor. În sfîrșit, gîlceava se liniști. Și doctorul, la îndemnul nostru, înnodă firul".

Diversitatea subiectelor fiind deconcertantă, numitorul lor comun este aspectul neobișnuit ori incredibil, indiferent dacă faptele aparțin imaginației populare, primitive, sau unor zone banale ale civilizației moderne : un vînător e salvat de la moarte, într-o iarnă, de cîinii săi care se culcă peste el și mor înghețați, un solomonar bătrîn vorbește cu lupii, o vrăjitoare dezlănțuie puteri diavolești. Cîteva povestiri pot fi niște curate basme **(Lostrița)**. Dar nu fantasticul propriuzis se cuvine remarcat, ci, mereu, capacitatea inventivă. V. Voiculescu redescopere stilul naiv și captivant al unei literaturi interesante în primul rînd sub raportul anecdotei, al epicului. Eresurile, practicile magice și celelalte forme ale imaginației populare nu reprezintă, în sine, elemente caracteristice, ca la alți autori, unde, prin ele, ni se sugerează existența unui alt sistem de gîndire sau a unei altfel de realități materiale. V. Voiculescu nu e un teoretician, ci un căutător de aventură și, oricînd, subiectul imediat ne farmecă, la el, mai puternic decît simburele filozofic, narațiunea decît teza pe care o ilustrează.

Nu e vorba nici de o **lume a Povestirilor**, organică și originală ca a lui Sadoveanu. V. Voiculescu exploatează fragmentul, nu întregul și nici o semnificație majoră nu ni se dezvăluie prin sugestia sistemului total ; faptele apar mai degrabă ca o curiozitate. Mai puțin vizibile în **Schimnicul** ori în **Pescarul Amin** decît în **Sezon mort** ori în **Misiune de încredere** sînt aceeași perspectivă „exterioară", același interes ocazional. Povestitorul nu participă la iluzia lui Aliman **(Lostrița)**. Sadoveanu gîndește ca Peceneaga, V. Voiculescu are față de Bujor-Berbecea **(Misiune de încredere)** curiozitatea unui explorator care a nimerit pe un continent necunoscut, a unui „folclorist" ce studiază eresurile. Povestitorul lui V. Voiculescu este mereu un „străin", fascinat de lumea pe care o descrie, dar fără a se confunda cu ea. Miraculosul elementar stă, la el, într-un cadru refractar care-i marchează inverosimilul, caracterul de excepție. Contactul cu miraculosul e provizoriu, experimental, chiar dacă nu intenționat ca atare. Charles **(Sezon mort)** „alunecă", o clipă, într-un univers halucinant, demoniac erotic, dar revine curînd la atitudinea lui firească de sceptică luciditate. Scriitorul din **Iubire magică**, la fel ; altul va muri în locul lui. Exemplele se pot înmulți cu ușurință.

Literatură a aventurii (subiect excepțional, vervă ironică, diversitate, imprevizibil) care reflectă, esențial, aventura literaturii, iată formula cea mai convenabilă pentru **Povestiri**. Ele sînt o proză dominată de plăcerea invenției epice, a imaginației în sensul cel mai direct și mai fermecător, care pune, însă, în același timp, în joc, rostul invenției și al imaginației literare. Remarcabil narator, V. Voiculescu ne redă emoția uitată a basmelor din copilărie, ne obligă să credem în plăsmuiri miraculoase, ne captivează, ne fură ; ne confruntă nu cu misterul unei lumi ori al unor oameni de demult, ci cu misterul cel mai simplu al artei literare. Pervertiți de o literatură complicată și artificială, regăsim, citindu-l, bucuria unei arte mai naturale și mai directe, așa după cum personajele sale regăsesc, în aventurile lor, o pierdută existență firească într-o natură. Prin fiecare din aceste contacte ale personajelor, cu cosmicul lumii, se exprimă contactul autorului însuși cu elementarul, cu cosmicul literaturii. Povestitorul e un magician al ficțiunii. Asemenea călugărului Evtichie care, concentrîndu-și voința, țopește cu privirea țurțurii de gheață, el își concentrează capacitatea de invenție spre a ne iluziona. Actul însuși al povestirii nu este decît o verificare a acestei capacități inexplicabile de a pune stăpînire pe noi, de a ne captiva. În planul artei, autorul se comportă ca solomonarii, ca vrăjitoarele și ca zînele sale : temele înseși, cele mai frecvente, ale prozelor (magia, iluzia, vrăjile) nu sînt decît expresia aceluiași instinct artistic pe care l-am găsit la temelia lor, succedanee ale imaginației literare. Autorul atribuie personajelor facultăți, forțe înrudite cu ale lui ; dar Marele Magician, Vrăjitorul adevărat, rămîne de fapt el însuși.

Nicolae MANOLESCU

MIRCEA DINESCU

Și florile cad, pleoape

O, nici să înduri frumusețea nu poți
prăpăstii înflorite se scutură din cer
blînd chinuit de sînge i-aș sătura pe toți
cu sufletul subțire ca muchia de jungher.

Din mîzga lumii iată prind nuferi
siderali
cu palmele aprinse la răsuflări de îngeri
sînt faraonul mării ieșit dintre corali
pe ghimpii unde numai copil puteai să
sîngeri.

Dar nu știu cine plînge cu ochii mei,
ascuns,
cînd veștedă mi-e gura de cîte se
întreabă
un deget odihnește pe buze, a răspuns,
și florile cad, ploape spre ochii mei în
grabă.

Mai galben

Mai galben teiul suie din infern
arzînd amanți în sferele de gheață
dar luminat de fulgerul matern
aș mai putea să-ndur o altă față.

Atîtea gratii de petale rup
cu pleoapele prelungi schimbate-n
gheare
vom fi sălbateci, vom muri în grup
pîndind azurul fără luminare.

Ca fluturele în armuri de fier
vorba visează trupul meu vîlceaua
unde un înger plictisit de cer
își va scuipa, cumplit de singur, steaua.

Ca o petală

Voi mi-ați dat aripi ca să mă vindeți
cerul se sprijină doar pe hereți
privește noaptea cu ochii vineți
prieteni, prieteni, unde sînteți ?

Pe sîngele meu nimeni nu plînge
nimeni de numele meu nu-i bolnav
stelele latră șatra de sînge
numele-mi zvîrle regele-n sclav.

Cum poartă leul roze în gheare
laptele maicii cîntă-n pămînt
ca o petală eu ard pe mare
Morții, lumina-mi împrumutînd.

Nuferii lacrimei

Nuferii lacrimei mele, iubito,
poate-s cuvinte aprinse în zori,
oare coroana de spini ai zvîrlit-o
oare surizi biciuită de flori ?

Tu ai pe sîngele tînăr zăbrele
eu mă întunec în groapa din cer,
haite de îngeri se mușcă sub stele
pentru copilul pierdut în Ether.

O, chinuit de un tulbure cîntec
blînd aplecîndu-mi urechea pe stern
aud albinele florii din pîntec
purtîndu-ți mierea către infern.

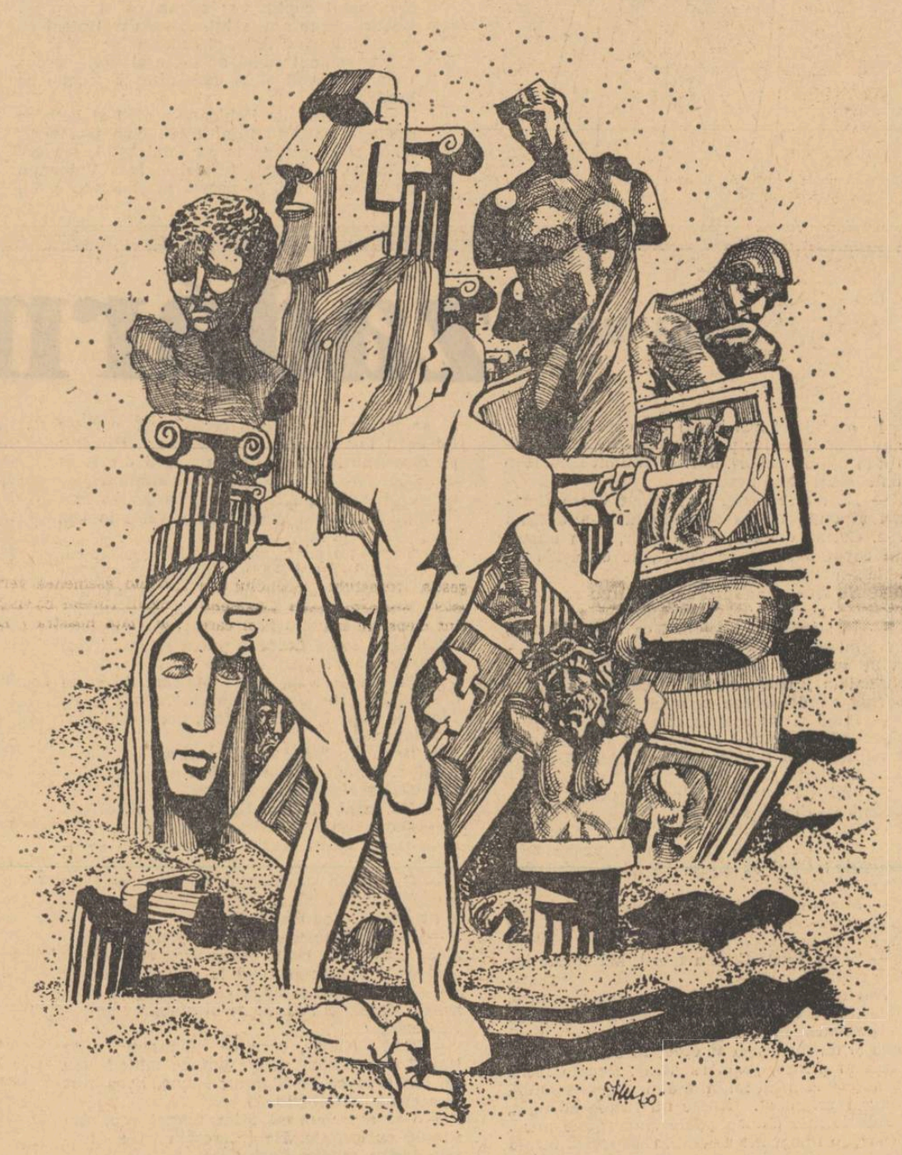

jurnalul unui martor ocular

Despre absurdul existenței...

Absurdul existenței este o descoperire destul de recentă și tocmai de aceea puțin suspectă ; mie mi-e greu să admit că ceea ce n-a văzut Socrate a văzut Beckett. Dar, indiferent de îndoielile mele, „absurdul existenței" e un sentiment care a pătruns în conștiința unor oameni, s-a născut și s-a impus o literatură a absurdului. Chiar și eu am fost încadrat — spre sincera mea uimire — în granițele strîmte și fascinante ale literaturii absurdului. Absurdul existenței nu este un adevăr obiectiv, implacabil, ci un sentiment — trecător ca orice sentiment —, o senzație — înșelătoare ca toate senzațiile. Important nu este, cred eu, a blama acest punct de vedere — ci de a vedea cum s-a născut, cum s-a impus.

Kant are dreptate, cînd susține că mintea cuprinde un bagaj de idei aprioric stabilite, noi avem o gîndire asupra lumii cu mult înainte de a cunoaște realitatea din experiență directă. Gîndirea este adeseori nu o expresie a înțelegerii vieții, ci un protest împotriva vieții. Acest bagaj de adevăruri aprioric stabilite intră inevitabil în contradicție cu mișcarea surprinzătoare a vieții. E un adevăr psihologic că noi nu trăim viața, ci căutăm să identificăm în viață ideile pe care le-am stabilit demult. Gîndirea nu regăsește în viață ideile cu care s-a înarmat, viața nu confirmă gîndirea, și atunci individul intră-n panică. Absurdul existenței este, și asta n-o știu de la Kant ci din experiența mea de fiecare zi, impasul tragic al gîndirii automate. Mintea generează iluzii pe care viața le dezminte fără milă. Are viața vreo vină fiindcă noi i-am atribuit sensuri care nu-i aparțin ? Chiar și ideea de „sens al vieții" sau „de finalitate a vieții" — sînt mărginiri ale minții înfricoșate ; viața nu se pierde în asemenea subtilități, e o nebunie să credem că o realitate atît de complexă, alcătuită din miliarde de galaxii, și-ar căuta un sens sau o finalitate. Dacă ar exista sens — ar însemna că viața ar fi o simplă demonstrație abstractă care, odată găsindu-și sensul, s-ar epuiza mulțumită că și-a întîlnit sensul.

Dar sentimentul de absurd al existenței nu se naște numai din aceste considerente filozofice. El se naște mai curînd din contradicțiile pe care individul nu și le lămurește, și atunci, în loc să-și vadă „partea lui de vină", aruncă întreaga răspundere pe seama vieții. E mult mai comod să recunoști absurditatea vieții, decît să vezi propria ta absurditate. E mai plăcut și mai comod să vorbești despre „hazard" decît să încerci să înțelegi contribuția ta personală la acest hazard. Iată de ce cred eu că acest mult discutat sentiment al absurdului existenței este o dovadă de superficialitate. Noi nu îndrăznim să vedem contribuția noastră la întuneric, și atunci acuzăm viața de toate stupiditățile, meschinăriile și limitele noastre. Sînt întotdeauna uimit de violența cu care unii oameni acuză viața și la fel de uimit sînt de incapacitatea lor de a se privi cu ochii deschiși, de a se cerceta cu loialitate și necruțare. Cîtă trîndăvie și ignoranță ascund aceste proteste împotriva vieții eterne !

Recunosc că eu pot să fiu absurd, mărginit, dar niciodată nu m-aș încumeta să cred că viața e absurdă.

Teodor MAZILU

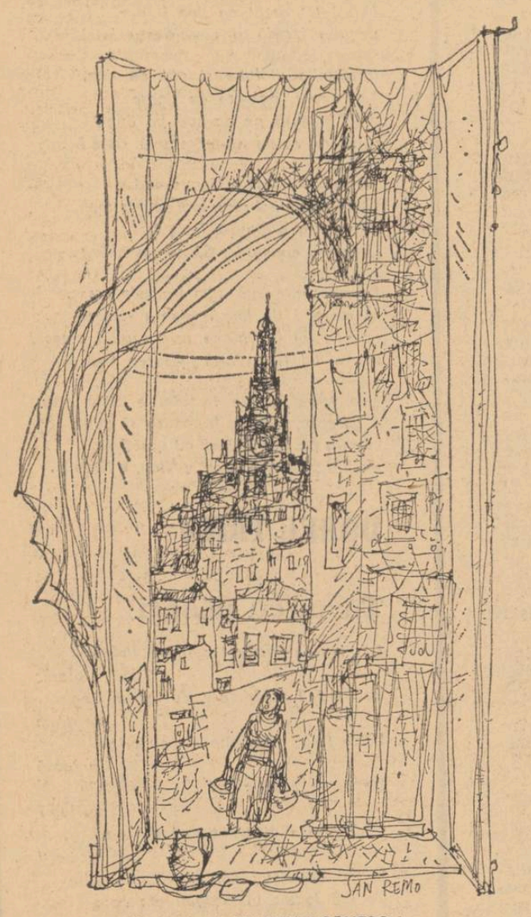

Ilustrație de MIHU VULCĂNESCU

Desen de VLADIMIR CIOBANU

AL. ANDRIȚOIU

Cîmpiile

Cîmpiile, jurimprejur, sînt cîmpii
de-argilă, unui infinit sever.
Și de n-ar fiftii, din ele, dropii,
cîmpiile le-am crede vis și cer.

De unde vin spre noi ? Din ce credință ?
Se umflă-ntre oveze un mormît
ca o prezicere din neființă :
pămîntul se re-ntoarce la pămînt

E ora deci, oftind, să cerem vinul
cel mai mihnit posibil, spre-a gusta
din frigul său, tăcerea și destinul.
Vom trece pe cîmpii ca pe o stea.

Și numai cai s-or apleca spre-otavă
cu gîturi lungi de lebădă, frumos.
Cîmpia va intra în sînge, gravă,
o vom purta cu noi majestuos !

Am fi urîți și singuri ca trufia,
feruginoși, sluțiți, niște pigmei,
de n-ar intra, în sînge-ne, cîmpia,
cu pîinea ei și untdelemnul ei.

Duc dropii lungi și rodnice săruturi
nemărginilor, prin vămi pustii,
Dar munții ? Munții stau, albastre scuturi,
și plîng cu apele, către cîmpii.

Autumnală

Umbrit de ani și munți aud această
migrație, de anotimpuri, castă.
Coboară turme-n fraze albe peste
colinele cu crestele celeste.
Și spații ancestrale se declină
în toamnă, spre rabatul de lumină.

Sub altă zare, scundă și lăptoasă
cad lacrimile brumelor pe coasă
iar drugii triști, de aur, din hambare
îmbătrînesc în criza-le de soare.

Din moara-mi de-o căruntă disciplină
vă scriu scrisori cu liniște latină.

Căci timpul ni-e să coborîm acasă
și-n via noastră încă neculeasă,
la vinuri degustate decuseară,
jignindu-le pecețile de ceară —
să coborîm în noi ca în morminte
cu strămoșești de sfinte oseminte.

Și mai e timpul să gîndim la toate:
la inimi și la steag și la cetate,
la vechiul mit, la dorul nou ca fructul, —
în mersul sîngelui cu salvconductul
prin care ne-mputernicesc părinții
la viitorul neamului și-al ginții.

Sus, rumeniri, de nouri, suprapuse
și semne-nalte încă netraduse,
cînd, undeva, pe Crișuri sau pe Iza
le curge frîntă și-orbitoare friza.
Să întomnăm a-ncercănata creastă,
umbriți de ani și munți, în ora castă !

Orientală

Ce-ar fi ceaiul fără de porcelan ?
mă-ntreba, deunăzi, înțeleptul.
Ca un caolin de alb, tăceam
și îl ascultam supus, adeptul
ceaiului cu lună și balsam.

Pălărie mare ca-n plantații
mă nimba în ceainărie, vai !
în acele aburinde spații,
Și mă adulam c-un evantai
lenevind alături cu drogații.

Unde-i porcelanul ? — am strigat.
El era în fața mea, sorginte
albă, de cerc alb, poem smălțat
și brumat de aburul fierbinte,
porcelan, pămînt disciplinat.

Porcelanul, ochiu din orient,
un dragon de verde-ncercănîndu-l.
Luna, ca un chinezesc accent,
Indul galeș, Gangeie preasfîntul,
trandafirul piersic turbulent,

sau gheișele cu ochiu viclean, —
Ceaiul, lotus înflorindu-mi pieptul.
Ce-ar fi ceaiul fără de porcelan ?
mă-ntreba, spre seară, înțeleptul. —
Ca un caolin de alb, tăceam.

Sentimentală

Cu pași ca de femeie ce merge la iubit,
petrec aceste zile-n final de tinerețe,
cînd raiul îmi întinde un ultim fruct oprit.
Să-mi spuneți Sire, pentru că-s rege de
ospețe
purtînd această togă de pulbere și vînt !
Iubita cu bărbia ușor spre sîni lăsată
își amintește poate sărutul meu de sfînt
de cînd purtam în mînă o trestie-nflorată.
Mai luminează sceptru-mi obrazul ei ciudat
și îi mai ard în carne lunatecile-mi cuie,
de cînd am răstignit-o pe cerul meu. I-am
dat
minciuna unei glorii care-o gustăm și nu e.

Am să-mi închei poemul ca pe-un vestmînt
sumar
și-albastru. Tînăr încă, dar friguros și rece,
voiu bate telegrame pe foi de nenufar
femeilor frumoase, vestind că timpul trece.
Voiu vizita saloane, solemn, cu părul nins
și chiar voi face curte, frumoasele să spună :
„Dar cine-i acest june tomnatic și distins ?"

Și-mi va cădea, prin virstă, noian de clar de
lună.

DOINA URICARIU

Casbah, o, Casbah

Nu murmurul de uscăciune
Oprit prin ele să spună
Pietre late și unghii de fier
La marginea gardului Casbah
O Casbah
Cu miez alb o nucă nebună

Visle de sticlă trădau asurzind
Păzitorii lîngă leagăne-adulmecă
Mirosul de piele-al cenușii dospind
Visle de sticlă

Prin ele
Senin de ierburi în miluri arde iar
Această ploaie care nu mai udă
Visle de sticlă
Și bărcile închise în pahar

Prin ele o licoare
Crescută ziua cu ultimele cercuri
Din stejar tăcem.

Natură moartă, cu zar și iarbă

Motto : **Chipul destinului la zar**
Are o singură dimensiune

Să curgă degetele printre rădăcini
De-atîta vreme nu e iarbă mestecată
Am ros din coasta lucrurilor
Ivirea de spini
Și coaja ieri însingerată

De foame urlă reci încheieturi
În transparența vocii lor prea goale
Și degete să mîngîie figuri
Prea calde cînd se scurg în ceara moale

Tot alții după noi
Și săturați prelung de iarbă ieri
În încordarea mîinilor mai tremură
Un zar cu puncte negre pe tăceri

Cu ochii scufundați în cercuri
Pe fețe albe desenate bine
Un număr cît o zi să se coboare
Și iarba-n punctul nostru să se-nchine

De cîtă foame degete străpung
Această piatră chibzuită-n unghii
Să se petreacă un număr în adînc
Și iarba să îmi singere în muchii.

Tăcere de praștie

Suflu cîntec deasupra păsărilor
Blestemul nu mi-l bolborosesc
Praștia e cît mine de mare
Și-atîtea arcuri și lire
În ea putrezesc

Moarte cînd dau
Fac și pîinea unsă cu ou lucitoare
Întig și luminarea
Să sprijine acest soare

Ochiul meu atingînd aripa păsării
Ochiul meu se închide atunci
Se adîncește oglindă
În care chipul ți-arunci

Azi suflu abur ultim
Deasupra acelor morți ieri
Și praștia mea e cît mine de mare
Văd cum se-nchide ochiul dinspre soare
Și-o piatră mă lovește cu tăceri.

O, mai puternic vînător ca mine

O mai puternic vînător ca mine
Punte tragedă de arc tresaltă
Moarte vine tremurătoare
Nu în os ci în lemn se deșartă

Și vulturii bătrîni mă înșeală
Clătinîndu-se către înalt
Punctul uciderii se dilată într-o formă ovală
Peste moarte în rană fac salt

Numai aripa lor o ating
Numai pulpa rotundă în pîntec
O durere se-mprăștie gemene sînt
Apele în albii de cîntec

O mai puternic vînător ca mine
Glonte argint cu muchii de cristal
În jurul meu tremurătoare răni
Și-n departe nici-un mal

Nu mă pot întoarce la mine
Cu mutenia unei păsări reci
Doar glasul celor numai atinși
Mă cheamă în cochilii de melci

O mai puternic vînător ca mine
Legea tăcerii nu e în ochiul meu
Vînînd diform în zbaterea atîtor legi.

Semn de moarte

Unul din femeie roabă
Altul din femeie slobodă
Fiii mei în țarc de iubire
Între troscot și lobodă

Cel ce din măduvă crește
E însemnat cu inele
Celălalt solzul caută
Pește strivind în prăsele

Ia-mă cu tine în frunze
Unde spiralele coc
Ia-mă cu tine mutenie
Simburi n-aud în petale

Unul să-mi fie teaca de lacrimă
Șoldul în cîrje de platină
Altul să-mi fie urmă și așchie

Vine un ceas să mlădie
Căile două din praștie
Locul de unde-au plecat
Iată se clatină

Vorbe pînă la simburi macină.

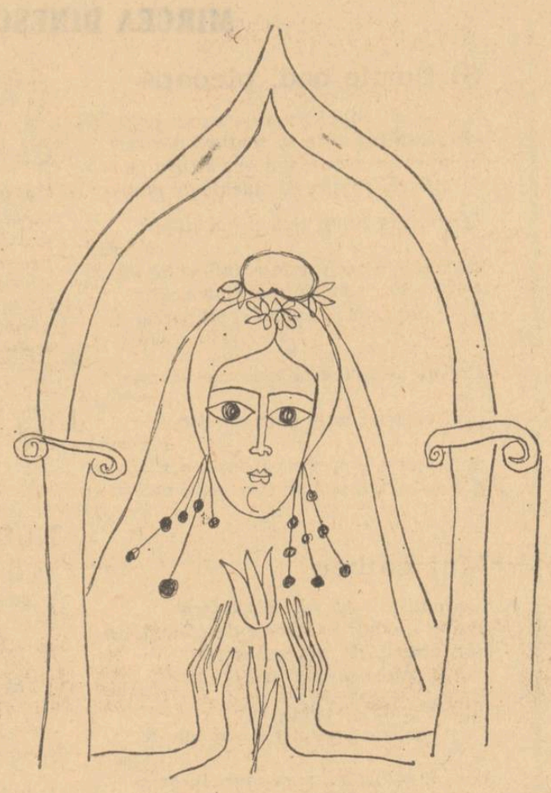

Ilustrații de LUCA ADRIANA

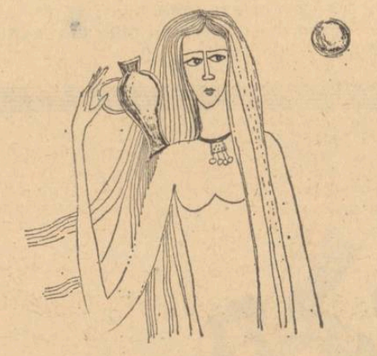

IRINA GRIGORESCU

urma dulce

Și dacă te vor ținteni cu drag aduceri aminte, dacă uneori se întîmplă la sfîrșitul acestui anotimp să-ți treacă peste ochi răcoarea dulce a zăpezii, iar la fereastră lumina lămpii dincolo de apă, începi de fapt să te sperii, ce fel de lampă, zici, găsind acolo un acvariu colorat frumos ca peștii blegi ai verii.

Și așezarea feței mele rămînea mai plină de uimire, trebuie să admit, că au trecut atît de puține aduceri aminte, și am rîs înaintea lui Alexandru care se grăbea cu capul foarte drept și gulerul sus și fără să-mi mai ia acvariul în seamă, a spus că ce mofturi, și faptul că trebuie să-și vadă toți colegii din anul la care tocmai ne gîndeam.

— Deși uite, zic, și fața peștelui curge ca laptele în spațiul foarte mic, lasă graba îți spun Alexandre, e foarte rea acum plecarea, colegii să țină deodată în palme vinul foarte rece, Cordelia vechea gardă vine singură de altfel, a crescut mult și mereu se dă în vînt după revederi din astea cum ai de gînd. Însă iarna acum uite bine, peștii mai aduși din vreme în acvariu, vai de capul lor slăbiți de somn, aș vrea să-i mai văd puțin, în fine îmi vine foarte greu să plec acum, vreau să spun.

Am deschis o carte pe genunchi și el vorbea mereu cu gîndul la plecare, a întins mîna și a spus haide, lumea se stringe și se uită, prietenii noștri foarte vechi seamănă la urma urmei cu alte făpturi marine în circulație.

— Deși e bine să pierzi timpul iarna lîngă un acvariu, a mai spus, și despre faptul că de fapt promisiunile se țin, ei lasă, i-am răspuns. Am lăsat să-mi treacă fumul peste ochi și am spus că bine, dacă e atît de grav, să ne aducem aminte și să lăsăm fleacurile. Cordelia și alții se vor așeza fericiți în jurul nostru, uimiți că de atîta timp încoace, în fine, salut copiii, vor spune, ca și cum nu trecură șapte ani, salut, și ne vor troieni cu drag aduceri aminte, și îmi țin încă bine pe frunte semnul stelei de lapte al verii care a trecut de mult și la care uite că tocmai ne gîndeam.

— E vorba de lighioanele mici și galbene din apa asta, nu înțeleg Ina cum ți-a venit ideea și să uiți în iarnă totul totul, s-a supărat el, a deschis fereastra, însă Vincențiu nu adusese încă la poartă mașina veche din ultima vară a vacanței, ca să plecăm odată, dacă e vorba să plecăm, și să se termine, oh revederi din astea, spuneam, e atîta schimbare de lumină și peștii cu fața la mine fumează doi cîte doi, ce, zic, ce galbene.

— Ce naiba, zic, mi-e silă și în timpanele noastre ca zăpada se schimbă Fomalhaut, ce palidă silă a revederii după șapte ani, nu mă întrerupe însă, îți spuneam.

— Ce lene și ce bine, dar măcar să fi plecat mai repede, răspunse el prin imitație, cu ochii plecați în cartea mea.

Mi-am legat părul, ești gata, constatase, și de asemenea foarte palid în amintirea verii despre care trebuia să vină vorba cînd sîntem strînși la Cordelia și toate paharele de vin strînse la ureche, spre amintirea în fine, însă fleacuri, fleacuri, m-am plîns, mai bine rămîn aici.

— Sînt creaturi galbene în acvariu jucîndu-se ca peștii, și amintirea dulcii ramuri albastre vara, dacă vreți firește să-ți vezi colegii după șapte veri, deși e foarte rău, cum spune poetul, palida răcoare a singurătății, fiindcă s-au dus aducerile aminte mai principale și mi-e silă, află Alexandre, am rîs, căci sînt toate minunile puștilor din vara veche duse duse.

M-am uitat frumos la apa înaltă lăsîndu-se la colțuri, la stînga și la dreapta, cum uneori se lasă cu teamă fruntea slabă a copiilor trăgînd curînd pe ochi albastra mirare din insula verii. Fiindcă mersul luminii pe ceasul acela începuse să scadă așa ca iarna, seara, și Alexandru mai nehotărît fuma întors spre apă, alegînd aiurea peștii palizi și a mai aprins o lampă.

— Că nu se prea vede nici la fereastră, spuse, iar eu mi-am închis cartea pe genunchi ținînd departe ca la scăderea înceată a frigului în amurg apa și trecerea ei piezișă de lumină și culoare, mi-era deci foarte milă în general.

Iar peștii la fel cum sînt toți peștii iarna foarte palizi în acvariu se schimbau mereu la marginea lămpii, fiindcă acasă iarna, era bine, spuneam.

— Că nu mai ninge, nu e vorba de asta, uite aș vrea Ina să îi cartea mai drept. Adesea ninsoarea scapă dincolo cum îmi place la sfîrșitul iernii, recunosc, de ce nu, că e bine să te ocupi de fleacuri, dar iată, nu mai ninge, adică depinde, este timpul, îți spuneam.

— E rîndul tău și mai lasă-mi jucăriile în pace, îți atrag atenția.

— Sigur, a continuat fără să mă asculte bine, nu pot să sufăr, am să sting probabil lampa albă din acvariu, mă dor ochii și nu mai vrea de loc să ningă, așa că tocmai despre urma dulce a zăpezii pe fața peștilor atît de proastă în apă, încît mă întreb cu greu, dar haide Ina, e tîrziu și în definitiv ai promis la fel ca mine, mai dă-o dracu de carte și de apă.

— Foarte bine, zic, dulcele domn de zăpadă, însă am rîs pocnind în zid cu cartea și am văzut că fața peștilor culcați pe apă în acvariu se muiase de lene și somn. Încît Alexandre, am răspuns cu gîndul la plecare, amintind de-un vechi răspuns, ce pana iernii care tocmai trece, știi mai bine decît mine cum se suie peștii pe cursul rău al apei și unul adică dintre ei se întoarce avînd bruma pe ochi ca fraierii cei mai nou-născuți, de frig și de lene, suindu-se îți spun, contra mersului firesc pe cursul apei, încît vai de capul lor de creaturi aici la mine în acvariu. Mi-e foarte milă și ia ascultă, de ce pana, de ce nu te duci singur să cauți în fine pe cine ai de gînd.

Apoi am sărit pe scări cîte puțin și cam încet să nu se mai sperie nimeni, deși un număr de vrăbii cu capătul aripii spart ca zahărul acelui veșnic dulce somn veneau cam de sus și mai cărați-vă, a spus Alexandru la fel de grăbit să plece, după ce ele toate mi-au suflat zăpada în guler.

— Într-un fel anume, am rîs din nou, acasă lumina lămpii iarna îl trimite pe cel mai austral dintre pești cu capul răsfrînt în formă de stea, vai de pana lor de stele de lapte, așa cum ai văzut de fapt, dragul meu frate, și acum să lăsăm deci bancurile și să ținem firul apei de la vărsare înapoi.

— Ce vărsare, ce acvariu, spuse amintind de aripa făpturilor marine, fără să conteze cum înoată ele sau unde sînt păcălite de mersul apei în vacanță, nicidecum în amărîtul de anotimp.

Așadar iarna se schimbă, da, se schimbă, spuseră mulți la vremea aceea și o creangă sub streșini scăpăra îndelung în brațele trecătorilor, cine-și pune mintea firește, dintre trecători, sau dacă vrei să stai din nou de vorbă despre amintiri cu totul și cu totul ca sîngele albastru al verii în seara ce tocmai trecea.

HORIA GANE

zădărnicie

În modul cel mai banal am deschis portița, am făcut cei cîțiva pași pînă la prispă, am bătut în ușă de trei ori, într-un anumit ritm. (Era un semnal de-al nostru.)

— Ei, nu se poate ! am auzit vocea Corinei și după cîteva secunde mi s-a deschis ușa. Corina era îmbrăcată lejer, avea numai un capot aruncat pe umeri, se cunoștea că abia s-a ridicat din pat.

— Eu sînt... am spus fără nici un rost privindu-i insistent picioarele goale.

— În sfîrșit ! a exclamat ea cu o bucurie nereținută și mi s-a aruncat de gît. M-a sărutat scurt și m-a tras de mînă în casă. Numai în pijama, șezînd turcește în pat, un bărbat admira scena zîmbind înțelegător.

— Bună ziua ! a spus el clipind des. Scuză-ne că ne găsești la ora asta încă în pat. Aseară ne-am culcat foarte tîrziu... Mă îmbrac imediat !

La fel de bucuroasă ca în prima clipă, Corina m-a împins spre el :

— Să vă fac cunoștință ! Dînsul e primul meu șoț, mă indică ea pe mine, prima mea dragoste ! Cred că ți-am împuiat capul deajuns cu dînsul...

— Marian Dumitriu ! se prezentă bărbatul, întinzîndu-mi mîna. Am să te rog să mă mai scuzi puțin.

— Și eu, spuse Corina febril. Mă întorc într-o clipită !

Am rămas singur. Totul era ilogic, absurd, oare nu visam ? Așa ceva n-avea dreptul să se petreacă în realitate. Priveam în jurul meu și nu-mi venea să cred. În odaia în care fusesem primit, „camera mea", fiecare lucru rămăsese la locul lui, nimic nu fusese înstrăinat ori schimbat. Nimic nu fusese adăugat, obiectele mai purtau poate amprentele mele. Pînă și o fotografie de-a mea, cuprinsă într-o ramă ieftină, rămăsese în suportul ei, la vedere, pe unul din rafturile bibliotecii. Deodată am zărit pe spătarul unui scaun, oarecum stingheră, o tunică de miliție. Atingea cu unul din colțurile de jos o carpetă pe care i-o cumpărasem Corinei cîndva, de ziua ei. Uniforma îmi vorbea despre schimbările petrecute între timp mult mai elocvent decît putuse s-o facă însăși prezența acelui străin în fostul nostru pat conjugal. Ori poate am apucat eu să-mi revin. Totuși, ciudat, tunica de pe care nu-mi mai puteam lua ochii, părea mai liniștitoare decît comportarea Corinei. Era un obiect și obiectele devin lesne simboluri. Oare or fi dat canapeaua la reparat ? mă întrebam fără nici un haz.

Ce-ar fi s-o șterg acum, imediat ! mi-a trecut prin minte. Să ies în stradă și s-o iau la fugă unde oi vedea cu ochii !... Nu, nu se putea. Să rămîn ? Și ce atitudine să iau ? Să joc rolul omului doborît de soartă căruia i s-a răpit ultima speranță și șansă de supraviețuire ? Să mă învești în haina unui personaj puternic și dezinvolt care plesnește de bunăstare și fericire ? Nici una din aceste ipostaze nu era reală și, mai ales, nu explica întoarcerea mea. Cum de nu m-am gîndit mai bine înainte de a face acest pas, cum de nu am prevăzut această situație ? Era ea însă previzibilă ? Doar nu trecuse chiar așa de mult timp de la plecarea mea.

— Te-am lăsat să aștepți cam mult ! se scuză Marian intrînd întocmai ca atunci cînd vorbești de lup. Am adus ceva excelent !

— Nu trebuia să te deranjezi...

— Ei, ba bine că nu ! Doar te așteptăm de atîta timp. Eram amîndoi siguri că ai să te întorci. Aveai suficiente motive s-o faci.

— Sînt deducții profesionale ?

— Nu, nu ! rise Marian. Eu lucrez la circulație... Avea pînă și rîsul odihnitor, calm. Turna cu îndeminare un vin rubiniu în pahare.

— Cafeaua e gata ! anunță Corina aducînd pe o tavă cețile pline.

— Și care sînt motivele care vă determinau să fiți siguri că am să mă întorc ?

— O, dar cîte nu sînt ! interveni Corina evaziv. Părea să dorească o amînare a discuției.

— Primul motiv pe care l-am presupus noi, — nu-i așa, Corina ? — era că n-ai să fii chiar atît de egoist ca să nu te gîndești și la soția ta. Ca și tine, ea are dreptul să-și refacă viața și în consecință este necesar să divorțați legal. Marian îmi explica totul fără să se grăbească, ca unui copil. Dacă vorbele lui ar fi fost obiecte, pe care le-ar fi înșirat pe masă, nu le-aș mai fi putut urni din locul lor. „Apoi, — spuse Marian în continuare, — nu se putea să nu fi fost curios ce s-a mai întîmplat cu omul acela care a venit la voi, dîndu-se drept tatăl tău."

— Tot ce se poate, dar, — am precizat eu, bătrînul a venit după ce am plecat eu. Nu l-am cunoscut, a fost numai un argument... Nu știu dacă am fost auzit de Corina. Ea urmărea numai spusele lui Marian, plină de admirație. Toată ființa ei parcă striga : „Vezi ce bărbat am ? !"

— Și mai e ceva, spuse Marian. Ai și tu dreptul la niște lucruri din casă. Doar le-ați făcut pe toate împreună. Vezi, noi le-am păstrat intacte.

— Dar... Corina... am murmurat eu foarte încet, mai mult cu gîndul de a nu lăsa să-mi iasă din gură asemenea cuvinte.

— Nu, rosti Marian. Ea nu este un obiect.

— Dar... Era o justificare ceea ce voiam să spun și am întors fraza : Dar e un vin excelent !

— O, Marian știe întotdeauna să procure un vin bun ! îl lăudă Corina. Vrei să-ți dăm și ție cîteva kilograme acasă ?

— Nu, mulțumesc, mi-e deajuns cît beau aici... („Acasă"... Unde era pentru mine acest „acasă" ?) Și parcă știind la ce mă gîndesc :

— Nu ne spui și nouă ce ai făcut de cînd ne-am despărțit ? Unde te-ai stabilit ? întrebă Corina.

— Eu ? ! (Chiar, oare ce făcusem atîta timp ? Ce puteam să zic despre mine ? Sau ce, din ceea ce aș fi putut spune, avea rost în această împrejurare ?)

— Da. am vrea să știm numai așa, din simplă curiozitate. Ne interesăm ca de fratele nostru, precizează Corina.

Explicația ei avu darul să mă înfurie. Eram pe punctul de a spune vorbe nelalocul lor. Mă scotea din sărite mai ales faptul că nici unul din ei nu vorbea numai pentru sine ci de fiecare dată în numele amîndurora.

— Am omorît un om, am spus de parcă ar fi fost vorba de ceva lipsit de prea mare importanță.

— Ha, ha, ha ! izbucni milițianul în rîs. Dacă ar fi fost așa... nu ne spuneai tu nouă !

— Nu, nu l-ai înțeles, încercă să-i explice Corina. Vrea să spună probabil că a devenit alt om, că cel care era a dispărut... Nu ?

— Nu ! Doar am spus foarte clar. Dar, la urma-urmei, mi-e indiferent ce s-a înțeles.

— Să-ți ghicesc în cafea ? schimbă Corina subiectul.

— Nu !

— Ghicește-mi mie, îi propuse Marian probabil numai ca să nu-i lase o dorință nesatisfăcută.

— Eu am să plec, așa că...

— Nu se poate ! interveni energic Corina. Ești foarte obosit. Trebuie să te odihnești.

— Noi am și alcătuit un program comun pentru ziua de azi, adăugă bărbatul ei. O plimbare prin împrejurimi, un film... polițist, — îi plac Corinei, — se scuză el imediat, apoi o seară la restaurant. De acord ? (Și mîine ? Și în celelalte zile ? îl întrebam eu în gînd. Și dacă am chef să rămîn aici pentru totdeauna ?)

— Nu, nu pot primi ! m-am opus. Vă rog să înțelegeți. În rest... În cel mai scurt timp cu putință mă voi consulta cu un avocat și voi face toate demersurile ca divorțul să nu afecteze pe nimeni. Cărțile, celelalte lucruri le-am înlocuit cu altele noi și nu mai am nevoie de ele... (Oare Corina simțea că mint ? Se ferea să mă privească.) Dar aș vrea să nu le păstrați nici voi. N-are rost.

— Dacă nu se poate altfel...

— Aș vrea să vă mai întreb ceva... Dacă vreți, puteți să nu-mi răspundeți. V-ați cunoscut înainte de plecarea mea ? Mi-a răspuns Corina :

— Da... Dar n-am bănuit nici o clipă că situația va evolua în felul acesta. (Marian se frămînta, părea că vrea să ne lase singuri și nu știe dacă e bine s-o facă.)

— Vezi, răspunsul tău mă obligă să mai pun o întrebare : atunci cînd îmi spuneai că nu mă mai iubești, te gîndeai la el ? (Ah, nu știu cum de nu înțelegeam că totul era absurd, că nu mai avea rost nici un cuvînt, că...) Poate... Corina se juca cu ciucurii feței de masă și se gîndea. Luase atitudinea aceea de fetiță îmbufnată, atît de cunoscută mie. Își cîntărea probabil cuvintele. Știam, era în stare să mintă numai ca să nu-mi jignească inutil orgoliul. Sau poate nu-și mai aducea aminte cu adevărat. Marian se arăta foarte preocupat de zațul din cafeaua lui. Corina-mi răspunse într-un tîrziu :

— Nu, nu mă gîndeam neapărat la Marian. Mă gîndeam la un om ca el ceea ce, de fapt nu schimbă cu nimic situația.

— Se poate ? se auzi de la ușă vocea cuiva.

— Intră, tată ! îi răspunse Marian și-i ieși în întîmpinare. Ușa se deschise și apăru întîi un landou și apoi, deasupra lui, capul unui bătrîn. Numai după haine mi-am dat seama imediat cine e. Purta un costum care amintea, prin croială și culoarea stofei, de hainele militare.

— Bună ziua, am spus încetișor.

— Bună ziua, spuse și el nedîndu-mi prea mare atenție.

— Să-ți prezentăm un prieten, făcu oficiul gazdei Marian.

— Vrei și mata o cafea ? îl consultă Corina. Stai numai puțin, mi se adresă de astă dată mie Corina, să-l schimb și ți-l prezint și ție pe „neastîmpăratul" nostru... Corina și-a înșfăcat odrasla și a dispărut în cealaltă cameră. Bătrînul s-a așezat în capul mesei. Marian i-a turnat vin într-un pahar prevenindu-l :

— Dar să știi, numai unuî singur. Altfel ne povestești iar întîmplări din război...

— Iată-l și pe Nicușor al nostru ! îmi prezentă Corina copilul. Îți place ? Leit taicăsău ! Numai că acum dumnealui nu vrea să deschidă ochii că îi e somn băiețelului... O, dacă-ai ști cîte figuri face !

— Tată, cum a decurs plimbarea ?

— Da' plimbare se numește să ieși cu el ? ! se prefăcu indignat bătrînul. Ar trebui păzit cu pușca ! O, grea e meseria de bunic ! Iar de tată, ce să mai vorbim ! glumi el.

— Domnule Constantin, l-am întrebat pe nepregătite, n-ați vrea să fiți și tatăl meu ? (Oh, nu trebuia nici în ruptul capului să întreb asemenea gugumănie ! Și în nici un caz cu vocea sugrumată de emoție care mi-a ieșit din gîtlej.)

— Al dumitale ? Se frămînta, nu știa ce să-mi răspundă. Mă cunoștea doar de cîteva clipe. ...Nu, nu cred că pot să fiu și tatăl dumitale. Îi am pe Corina și pe Marian... mai e și nepotul. M-aș încărca cu prea multă... răspundere !

— Vai, tată, ce rău ești ! îl dojeni mai în glumă, mai în serios, Corina.

— Să mai ciocnim și acest din urmă pahar, am propus, pentru că peste o jumătate de oră am un tren pe care nu vreau să-l pierd. Milițianul a ridicat o secundă capul spre mine cu o lucire de complicitate în ochi. Știa foarte bine că nu există nici un tren peste o jumătate de oră în nici o direcție.

Ne-am urat din nou fericire, sănătate, noroc. Copilul a deschis ochii și m-a privit nedumerit. O singură clipită am avut impresia că seamănă cu mine. Sîngele mi s-a urcat în obraji și Marian a observat acest lucru. „E un vin bun !" am apreciat băutura ca să scap de privirile lui. Nu putea să fie decît o iluzie. Copilul avea trăsăturile Corinei. Probabil că, obișnuit fiind cu figura ei, mi s-a părut numai că seamănă cu mine. Bătrînul își turna singur al doilea pahar. Nu, nici măcar în schimbul fericirii lui Marian nu mi l-aș fi dorit tată !

Am ieșit în stradă. Corina, Marian, bătrînul cu copilul în brațe, m-au condus cîțiva pași.

— Ne pare rău că pleci atît de curînd... m-a asigurat Corina.

— Dacă mai ai ocazia, îmi sugeră Marian, abate-te și pe la noi. Ești totdeauna binevenit.

— Vă mulțumesc, sînteți buni cu mine.

— Dacă ne-am fi cunoscut în alte împrejurări, spuse Marian, cred că am fi fost buni prieteni.

— La revedere și numai bine !

După ce m-am îndepărtat o oarecare distanță, am întors capul. Familia mă petrecea cu privirea alcătuind un grup ideal pentru o fotografie. Simțeam că spațiul dintre dînșii și mine e numai compătimire.

GEORGE VASILE

SIMINA

Un om

Sînt și eu un om ca oricare altul,
numai că sufăr de fobia tăcerii :
stau de vorbă cu florile și merii,
cu munții, văile, cu marea și înaltul.

Mie lucrurile îmi vorbesc toate,
și fiecare într-un fel aparte,
citesc în frunze ca în carte,
în oameni cîte-o dată cînd se poate.

Din mine-n lucruri multe năvălesc
și lucrurile toate curg în mine ;
natura întreagă eu o port prin vine
și florile iubirii cu sînge le hrănesc.

Din ochii mei arunc lumini pe ramuri
și tot cu ei mîngîi cerul ades
rugind s-aducă ploaie peste lanuri,
să cînte lumea toamna la cules.

Fereastra mea

Fluieră crivățul alergînd,
prin coclauri și inimi aruncînd zăpadă.
În casa mea ai lăsat căldură ;
ochiul meu bate vrînd să te vadă.

În fereastra mea se întîlnesc
gerul de afară, căldura internă
și pe geamurile toate zugrăvesc
chipul tău cu privirea blîndă, maternă.

Unul de Boticelli pictat pare...
Poate să fie portretul Simonettei ?
Nasul tot drept ca tine îl are,
privirea blîndă și morbidezza tetei,

trăsăturile diafane și atît de fine,
linii suave, paloare de floare
o întîțișează pe ea sau pe tine ?
Cine ar putea să-mi spună oare ?

Se-nalță alături o Venus nud,
ascunde sînii și ceva mai scump mult...
Priviri așa grăitoare încît aud
Chemări, chemări... Să le tot ascult...

Pe alt geam iată cum frunzele cresc,
la margini de luncă venera visează,
oare a lui Giorgione prin spațiul ceresc,
sau a lui Tițian prin visarea trează.

Și-n toate aceste imagini e doar una :
e gingașa, blînda, frumoasa și buna
ce m-a părăsit fără să-mi spună vina,
e Nina Simina, e Nina, e Nina, e Nina !...

DOREL TRIFU

Țărm cu păsări

Din mine-și trage timpul secundele-n afară;
Eu... parcă mă golesc, cu inc-un bob de drum
Unde te-ai duce gîndule, cu aripa în seară
De mi-ar pieri auzul din trupul tău de fum?
Căci pari a fi aievea, cînd surd mă locuiești
Și îmi aduci un aer cu valurile albe
Ce mă lovesc în margini din care tu vuiești
Pînă devin un țărm cu păsările oarbe...

a zăpezii

Haide, strigase, și bătrînul Vincențiu a pornit motorul, așteptase deci, cum dracu nu s-a văzut mai curînd, ne-am mirat noi deși vorbind la fel de blînd ca vara, și Alexandru i-a cerut scuze.

— Oh dulce domn stinge țigara, că ninge din nou în seara asta, am observat îndată, uite un fulg ca un din ăsta pe față. Un fluture vara cum i s-a întîmplat de multe ori pe orice vreme lui Vincențiu în legătură cu fluturii cu toate că trecuse vara.

Așa că am făcut pasul mare la mașină dincolo de creanga foarte mare lîngă pom, curioasă creangă, și am lins veselă gheața pe poartă înainte de plecare, fiindcă am plecat în fine noi trei rizînd din nou cum rîd oamenii vara de peștii mării și de fluturi etcetera.

Cînd de mult, la fel, profesorul Vincențiu grăbit și-a luat valea pe șosea mult mai departe de casa mea însemnată cu apă a bietelor ființe marine înzăpezite iarna de somn și lene și vara de asemenea.

La fel ochii, foarte galbene migdale, ai mei adică așezați pe locul mortului odată cu Vincențiu la volan, ce să mai spun, prăpădit de necaz că întunericul e întuneric și stîlpii cu lumină cam rari și totuși colorați în negru, și avea dreptate, zic, să-și aducă aminte la plecare cum vara urmele de fluturi inocenți care se pleoștiseră pe parbriz te-ar fi putut aiuri de milă, bietele făpturi condamnate vara,

Cînd spune poetul ce rău să nu mori vara
Cînd este multă lumină pe pămînt
Și proaspătă pana lumii caldă
Și poți ușor săpa orice mormînt.

— Haide, spuse apoi Alexandru cu firească enervare, m-am săturat de frînele astea și nu mi-am văzut prietenii din vara despre care tocmai veni vorba, sîntem mereu în întîrziere și Cordelia așteaptă pe toată lumea. Să ne grăbim, spuse, e foarte frig și rău pe cursul apei spre sfîrșit, din punctul de vedere al peștilor ținuți la fereastra ta, fiindcă închipuiți-vă, și-a mai amintit, căscăm gura, și de vorbă, și trece timpul, și peștele cel mai bleg fir-ar să fie de acvariu și de idee, cum Ina, cum o să-l mai ții mereu la geam.

— La fel ca orice cursă lungă, însă are dreptate că am întîrziat, zic. Uite-mi place să țin minte drumurile vara și să închid ochii ca bruma lighioanelor de orice fel de apă, iartă-mă dar este încă iarnă și avem nevoie de toate lămpile în țeastă ca să ținem minte cum am mai mers pe drumul ăsta cu mașina.

— Desigur cine-și pune mintea, răspunse, adică el nu.

Ei ducă-se, am ridicat fruntea și Vincențiu tocmai depășise troleibuzul și a propus tăcere, căci nimeni nu prea are ce să țină minte, în definitiv. Cum duhul peștilor călca pe mare urma copiilor din șapte în șapte ani, și toți amărîți firește, că sînt pești așa cum sînt în iarna asta în acvariul plin de lămpi.

— Bine, spuneam, prietenii tăi îmi sînt la fel de dragi deși după șapte ani în fine.

Mi-am lins încheietura mîinii foarte rece, și aproape întotdeauna am avut dreptate, încît fratele meu a trebuit să-și aducă din nou aminte de Cordelia și cum vara oamenii văzînd în preajmă bietele figuri marine chemaseră speriați copiii, și cum toți atunci topeam în cerul gurii albastra mirare dintr-o singură carte.

Dar ce rost mai are după ce trece timpul, m-am întors la loc, e foarte foarte bine iarna, și Cordelia mă poate scoate din încurcătură dacă nu pricep să vin la timp, doar că trebuie să ne oprim la florărie, adăugase Alexandru și altceva nimic, decît țigara fără grabă, și am zîmbit, căci eu rămîn pe loc, ce-ar fi, mi-a trecut deci prin minte să rămîn pe loc.

— Decît cum sus ca îngerii de lapte/ Zăpada taie sorți slabi, dar să lăsăm astea. Îmi pare rău că e tîrziu și de acvariu, ai dreptatea ta. Însă e mare foarte mare, i-am explicat lui Vincențiu cît de mare și frumos și lămpile albastre și peștii cam galbeni, doamne, înzăpeziți de lene și somn în gîndul meu aiurea.

Șapte ani, și abia în seara asta suflă în veșteda bătaie caii sălbatici ai lumii, căci altfel n-ar putea spune poetul, deși e mult mai bine într-un acvariu iarna, adică răcoare și foarte multă milă. Cordelia și vacanța noastră cu mofturi foarte vechi, și tîrziu pe voi rămași acolo vă vor troieni cu drag la șir aduceri aminte.

— Coborîm la florărie, avanti Alexandre, este rîndul meu să-ți spun, eu aș rămîne și acum vreau să mănînc zăpadă, palidă minune iarna, și mă retrag de la întîlnire în galbenul acvariu fiindcă e minunea asta, știi, la fel de dusă dusă iarna.

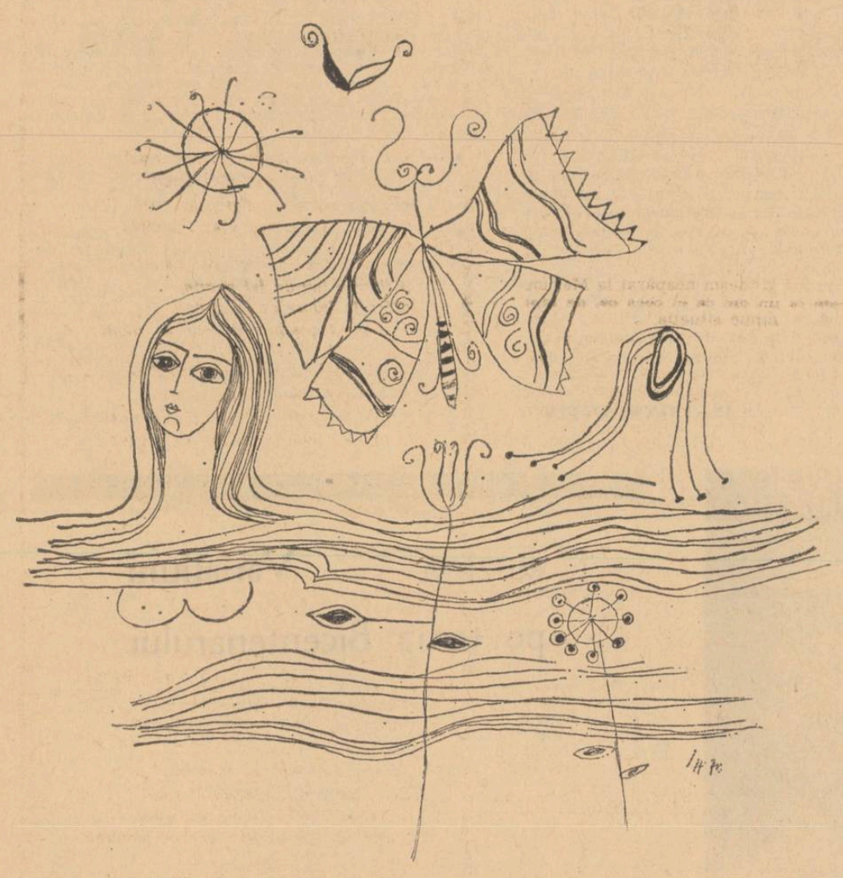

Ilustrații de LUCA ADRIANA

CORNELIU VADIM TUDOR

De dragoste

era ca o primă rămînere-n urmă,
un dig parcă, alb, trebuia să
străpung
mersul, această-nmulțire a noastră,
se-ncinse deja pe piciorul meu
sting
știam că întîiul pericol, întîia
distanță pe care-o aveam de
parcurs
era între focul de armă și dira
lăsată de-un singe aparte, ne-
curs

De dragoste

fă o minune, e pe-aici o apă
din necredință, duprin alt tărîm
întoarsă-n copaci, cu volvoră de
friguri
care-ți usucă zilnic cite-un sin,
cite-o dospită piine de priveghe
cu fără știrea ta, cite-un temei
din cele care-ți culcă așezarea
pe țărm de apă, nu în miezul ei

De dragoste

trist, pentru că partea de umbră
din mine
e somnul liturghic în care-am
căzut
cu rufe de viu îngropate-n auzul
de sine al cărnii și-al celui temut
dar, trec printre toate acestea cu
pașii
cu care se trece un cal muribund,
cu gambele fierte, cu vălul adică
lăsat peste clipa de care
m-ascund

De dragoste

an ometos, mi-e dor de tine tată
pe semne mai mă leagă prea
puțin
de carnea ta, cuminecă-mi,
descîntă
înmoaie piine ne-ncepută-n vin
ca și cum mort mi-ai pune umbra
măștii
de dinainte, hai să ne-alungăm
cu pietre, cu cenușă ziuritâ
să-astup o dată golul din lan-
crăm

De dragoste

de stînți văjgăraie, aproape să
mergem
mai unul în altul, să-mi poți po-
vesti
de dragoste, chipuri tăind din-
tr-un abur
de-al gurii cu care rostești peste
zi
trecînd dintr-o clipă în alta,
făptura
să-ți fie oprită la vamă cînd noi
orbiți de explozia iernii vom
merge
de sare, alături, privind înapoi

ION TRANDAFIR

Adîncimea lucrurilor

Scutur iarba gîndului de stele —
nopțile din mine-s prea departe;
lasă țița oii să mă spele
cît mai ard zăpezile în moarte.

Cît mai zboară cuci pe ochii mei
n-o să-mi sece iarba de sub șa;
poți tot cerul pleoapelor să-l iei
și fintîna-n lacrimă să stea.

Mută-mă de unde așteptai
să se facă fluturii curați;
voi sui pe umbrele de cai
pînă-n piatra frunții la bărbați.

Să-mi rămînă-n vreme locul cald
imi voi pune umbra în armură;
se va-ntoarce poate celălalt
că răbdarea bradului pe gură.

MARIN STOICESCU

Tîrziu

Prea tîrziu, mult prea tîrziu ai ajuns
La ospățul trecerii mele.
Ai să pleci, poate, și acuma fără răspuns
Ispitelor și întrebărilor tale.
Pulberea mi-a uscat picioarele goale
Ciulinii mi-au înțepat carnea.

Mîine, sîngele meu va colora florile tale
Și va urca prin rădăcinile tale.
Carnea mea va musti în fructul amar de
migdale,
Ori în foamea vreunui neștiut copac

Prea tîrziu mai încerci să aduni diminețile
Din tulpina florii soarelui, ori din roua pămîntului
Mîine, vei primi, călătorule, de la mine binețile
Numai de-ai ști și să-asculți în aspra chemare a vîntului.

Cetate veche pe țărm

În uniforme vechi, de piatră, scutierii
Păreau și-acum de strajă, sus pe ziduri
La fel de muți, la fel de fără riduri,
Priveau cum cresc, pe cheiuri, palmierii.

Un nevăzut dușman, le mai părea, din larg
Venind la țărm, să urce spre creneluri
Cu pinze roșii — negre, la catarg
Și demoni tatuați, pe brațe, cu cerneluri.

Priviri de piatră, adormite, peste
Mai mult de cincisprezece veacuri, printre gene,
Neputincioase, nu mai pot, vreo veste
Să dea cetății diocleției.

Ceasul

Un meșter îl făcuse să taie vremea în felii
Și pentru morți, și pentru vii.
Cu două limbi pe marea de nisip
În timpul fără virstă, fără chip.

De-atuncea, jucăria asta mică și ciudată
Tot taie-ntr-una între azi și-odată.
Și-așează-ntr-una vremea, felii lîngă felii
Și pentru morți și pentru vii.

Gorunul

Se iscase la o margine de șes
De sub coaja unei ghinde de rugină
Ca un semn de întrebare, ne-înțeles,
Dintr-un fir de rouă și de tină.

A crescut de dragul nopților cuminți
Și de dragul vîntului hoinar
Sub umbrela stelelor fierbinți
Martor vremii mele, de hotar.

Toamne lungi i-au ruginit în coajă
Trupul nu i-a cunoscut securea
I s-a scurs în ramuri vremea, ca o vrajă
Și-a dospit în ghinda lui pădurea.

Îl apasă-n creștet plumbul zării
Ori, ca un îndemn, cleștarul lunii
Și cînd gîndul sparge scutul depărtării
Îmi ascult în frunza lui străbunii.

prietenie

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Nu aveau sonerie. Casa era încă netencuită și ultima cameră neterminată. Vara intram acolo pe scîndura care ținea locul celor trei trepte, înăuntru o scară veche rezemată de zid, alte scînduri aruncate peste tot și eu mă înțepam întotdeauna în cîte un cui ruginit ieșind strîmb din lemnul alb, ciufulit de aschii. Nu mai aveam răbdare și mă suiam pe pervazul gol al unei ferestre, numai eu mă suiam, Jeni stătea ghemuită lîngă zid, cu picioarele strînse și-și împletea o codiță firavă care se desfăcea mereu. O invidiam că pe frunte și pe tîmple avea cîrlionți, și-mi părea bine că buzele îi erau prea subțiri. L-ai văzut ? mă întreba întotdeauna cînd mă suiam pe fereastră și eu povesteam. Pe urmă povestea ea și știam că trebuie să ascult, asta mă cam plictisea dinainte, dar n-aveam ce face, asta era. Crezi că e cu Lidia ? mă întreba, eu habar n-aveam, mă sileam să mă gîndesc și să deduc, nu cred, îi spuneam, așa cum îl știu nu văd de ce i-ar place, deși ei sînt altfel..., ea mă-ntrerupea, chiar dacă a fost ceva, cred că s-a terminat, parcă el nu știe că a umblat și cu Silviu și cu Mircea, poate-a și trăit cu ei... poate tocmai d-asta, îi răspundeam, bănuind că îi convine, continua, mai mult iritată c-am întrerupt-o, știi, s-a schimbat foarte tare, cînd era prieten cu mine era altfel, mi-a spus și Crăița... încercam să nu mă gîndesc că și pe ea o plictisea cînd povesteam eu, mi-era așa neplăcut că încercam să mă gîndesc la altceva, un păianjen mi se urcase pe picior și-l aruncam pe podeaua de pămînt prăfuit, săream jos să-l strivesc cu piciorul și Jeni mă striga, vino-ncoace, să te scutur, ți-ai mărdărit rochia pe fund, cum te-așezi așa oriunde și atunci dădeam din umeri, îi spuneam hai, scuturămă și plecam imediat acasă știind c-o pedepsesc.

De fapt abia așteptam să vin de la școală ca să mă duc repede la Jeni, pe mama o enerva foarte tare asta, din ce și-au făcut casa, îmi spunea, dacă taică-su n-are decît 1 600 și maică-sa stă acasă, și ce lux îi face lui Jeni, mie nu-mi plăcea cînd îmi spunea asta, sau cel puțin așa credeam, mă gîndeam ce ciudat sună cuvîntul ăsta lux, ca un nume de cinematograf vechi și îmi părea rău doar că eu nu am probă la croitoreasă. Mie îmi cosea mama rochiile după masă, cînd venea de la servici, mă duceam cu Jeni și așteptam într-un vestibul întunecos unde pe un aragaz cu două ochiuri fierbea întotdeauna mîncarea și mă uitam la un cîine mare de ipsos așezat pe o măsuță cu trei picioare. Hai vino, spunea Jeni, deschizînd ușa, cum ți se pare, croitoreasa sta în genunchi și îi potrivea tivul cu acele în gură, fă-o mai scurtă, ziceam, mie nu-mi place așa scurt ca ție, cînd te-apleci se vede tot, spunea Jeni și se privea în oglindă cu ochii micșorați și buzele ușor țuguiate, niciodată nu mai avea expresia asta, doar cînd se privea la probă în oglindă, probabil încerca să fie așa cum ar fi vrut, dar pe urmă uita, n-ai decît, îi răspundeam, Jeni are corp urît, îmi spusese mama, e plată ca o scîndură și are picioarele groase, de asta nu poartă scurt, mă gîndeam cu satisfacție și pe urmă ziceam mai stai mult, eu trebuie să plec, știi că avem musafiri astă seară.

Ce tot vorbiți atîta, fetelor, ne întreba tata cînd se ducea să-și bea cafeaua în balcon la ora șase, după ce se scula din somn, voi lecții n-aveți, examene n-aveți, bacalaureatul la ușă, poate că știa că eu vorbisem despre Mihai, Jeni se-nroșea, stai, îi spuneam, nu cumva să pleci și mă uitam cu ostilitate la balcon și atunci o iubeam cel mai tare pe Jeni. De fapt cel mai tare o iubeam pe Jeni după ce mă-ntîlneam cu Mihai și știam că pe urmă am să mă duc repede la ea să-i povestesc, ne duceam în grădina cu zarzavaturi din spatele casei, peste prunii cocîrjați se vedeau blocurile neterminate, mirosea cald a buruieni și a pămînt încins, prin plasa de fier a gardului closetul de scînduri cenușii, evitam să mă uit într-acolo, luam bulgări mici de pămînt uscat și-i frămîntam între degete în timp ce vorbeam, mă murdăream pe mîini și cînd observam mă ștergeam cu o frunză de roșie. Cînd o striveam mă înunda o bucurie ciudată, atunci tăceam și încercam să-mi amintesc, era foarte greu, ca și cînd amintirea ar fi fost împrejmuită de somn și pe urmă odată cu mirosul acrișor, știam confuz dimineața umbrită a primei zile de toamnă, cînd gătisem mîncare din pătlăgele verzi la nunta unei păpuși. Știi, cred că nu există dragoste, i-am spus și încercam să mă uit la prunul care-și scutura florile murdare și ruginite ca să nu văd closetul de scînduri și Jeni mă asculta, în dimineața cînd venisem de la un film cu Puiu, eram foarte tristă, la o lună sau două după ce mă despărțisem de Mihai, a fost un timp cînd mi se părea că niciodată n-am să pot termina cu Mihai și pe urmă m-am mirat că am putut vreodată gîndi așa ceva.

Și de fapt întotdeauna mă despărțeam greu de Jeni, vorbeam tot timpul cît o conduceam la tramvai și pe urmă așteptînd în stație, rezemate de cîte un stîlp și cînd terminam de povestit aveam o senzație neplăcută, nu de sfîrșit, dar ceva îmi scăpase, parcă nu i-aș fi spus tot, aș fi luat-o de la capăt, dar probabil repetam același lucru pentru că Jeni spunea da. știu, mi-ai mai spus asta, el îți-a zis că nu mai merge așa..., atunci îmi părea foarte rău că nu mai aveam ce povesti și cuvintele semănau cu filmele pe care le văzusem, asta mă irita și ne tot plimbam de braț în jurul stîlpului pe care scria Oprire, mai trecea un tramvai, îl las, zicea Jeni, ăsta e prea plin, și cîteodată cînd n-o puteam vedea urcîndu-se, cînd nu puteam, pur și simplu nu puteam rămîne așa fără ea, mă urcam și eu și o conduceam pînă acasă.

Vezi, nu mai merge așa, zicea Mihai atunci și vorbea foarte rar, dacă tu n-ai fi cum ești, aș fi și eu altfel, stăteam sub un dud și striveam sub picioare dudele negre care căzuseră din pom de coapte ce erau, eu întindeam mereu mîna dar nu prindeam decît cîte una roșie care-mi strîngea gura, o mîncam cu codiță cu tot și-i simțeam gustul de iarbă, foarte bine, i-am răspuns, dacă terminăm de ce mai ești supărat, îmi mutam mapa în mîna cealaltă și-mi plăcea ce i-am răspuns, credeam că asta era cel mai important acum, așa cum ține capul seamănă cu o pasăre, m-am gîndit și mi s-a părut că puțin îmi pasă de el. Și el strivea cîte o dudă neagră sub pantof, acoperind-o cu nisip, tăcea, un camion greu trecea spre șantierul din capul străzii, șoferul ne striga ceva rizînd prin geam, probabil doar mie, îl vedeam pe Mihai înroșindu-se, căldură simțeam uniforma lipindu-se de piele și aproape așteptam să se termine mai repede. Doar în primul moment cînd spusese vezi, nu mai merge așa, îmi fusese teribil de teamă și pe urmă ciudat de repede m-am obișnuit cu golul pe care-l presimțeam, nu mi se mai întîmplase așa ceva și probabil eram curioasă să văd cum o să fie.

Ce faci, de ce nu vii la masă, m-a întrebat mama cînd am aruncat mapa cu caiete în spatele unui scaun, am terminat cu Mihai, i-am răspuns și m-am dus să mă culc, mama nu m-a auzit sau nu m-a crezut, mai spusesem și altădată, îmi părea bine că sînt singură în cameră, soră-mea era la școală, Jeni avea camera ei, chiar dacă era neterminată casa lor, și ea citea noaptea, eu nu puteam, întotdeauna mă certam cu soră-mea să sting lumina, și atunci am adormit imediat. Dar după masă cînd m-am trezit era foarte liniște și bătea ușor vîntul, nu mai aveam ce face și am luat tramvaiul să mă duc la Jeni, trebuia să-i povestesc, dar mîine, poimîine, peste o săptămînă nu înțelegeam cum o să mai fie și dintr-o dată în tramvai am înțeles că s-a terminat cu Mihai, așa de tare am înțeles că mi-a venit să plîng acolo sau să mă dau jos din tramvai să merg pe jos și cred că așa am făcut.

O știam foarte bine pe Jeni, știam cum vine repede să-mi deschidă poarta, cu un capot al maică-sii, prea înflorat și larg, cum își leagă părul la spate lăsîndu-și liberi cîrlionții și ținînd agrafele în gură, cum aleargă cu picioarele goale prin casă, asta mi-era dezagreabil, mama mă învățase să nu umblu fără papuci și mă gîndeam cu teamă ce-ar zice s-o vadă așa, desculță, îi cunoșteam foarte bine scrisul pentru că stăteam în aceeași bancă, scria mai repede ca mine și întotdeauna mă uitam după ea cînd rămîneam în urmă și nu știu de ce la un moment dat am început să fac unele litere

ca ea, voiam să le fac la fel și pe urmă, chiar cînd nu ne mai vedeam de ani de zile, eu tot așa le-am scris. Știam și ce intonație are cînd spune lecția, ținea capul foarte drept și vorbea repede și egal și dacă o contrazicea profesoara se uita mirată cu ochii foarte rotunzi și reîncepea, avea o memorie colosală și niciodată nu se plictisea să spună lucrurile pe care le învățase, le spunea cu siguranță că sînt foarte importante dacă le știe ea, și ce mi s-a părut mai ciudat, la un moment dat, cînd eu credeam că știu totul despre ea, e că pe ceilalți părea să-i intereseze, dar eu nu mai puteam suporta.

Stăteam în bancă și mă jucam desenînd la sfîrșitul caietului, atunci cînd o scotea la lecție, era un timp cînd simțeam nevoia să-i suflu dar acuma auzeam doar, fără să înțeleg ce spune, mă uitam peste drum la terasa blocului de vizavi cu lădițe de petunii înflorite și un burlan pătat de rugină tăind simetric zidul în două, le știam foarte bine, terasa, burlanul, vocea și cum avea să spună Jeni, așa de bine le știam că aș fi dat orice să mă scol din clasă și să plec, dar nu se putea și în fiecare dimineață veneam în aceeași bancă pe care zgîriam numele meu și-al lui Mihai și data cînd ne-am despărțit, 17 mai, și cînd deschideam ușa singura pe care-o vedeam era Jeni, mă întreba ce faci, de ce n-ai dat telefon aseară și pînă atunci sperasem nedeslușit ceva plăcut, probabil diminețile cînd nu terminam de povestit pînă intra profesorul și continuam scriind pe foile de la sfîrșitul caietului, pe care le împingeam pe rînd, privind țintă în ochii profesorului dar acum nu mai erau decît desene și cîte o frază scurtă cere-i lui Crăița cerneala și mîna ridicată silitor a

lui Jeni, nu se mai satură să-și dea importanță îmi spuneam, schimbam cerneala în stilou și pe urmă număram pe agendă cîte zile mai sînt pînă la admitere.

Nu numai despre ea știam tot dar și despre mine, știam dinainte ce-am să spun și ce-am să fac atunci cînd mă duceam la ea, nu știu de ce dar întotdeauna era la fel, așteptam în bucătăria de iarnă care vara era camera de lucru a lui Jeni, cu prești de cîrpe pe jos și mașina de gătit, lucind cu toate burlanele nichelate, mîncam dulceața pe care mi-o dădea mama ei care mă întreba ce mai faci și pe Jeni, ai terminat de călcat rufele și pe urmă mă îndreptam spre grădina de zarzavat dar mama ei ne striga, ce vă duceți iar acolo, treceți în dormitor, că tot n-ascult ce vorbiți voi și atunci mă înroșeam eu și aș fi vrut să plec imediat, totuși mergeam în dormitor, era fosta cameră neterminată cu jaluzelele de lemn trase și televizorul acoperit cu o husă și pînă acolo abia așteptam să ajung dar pe urmă nu mai știam de ce trebuie să mă bucur. Dar continuam să mă duc pe la ea, știam cum își trage ciorapii, cum își încheie fermoarul, cum se piaptănă, așa de bine știam că luam o carte să citesc în timpul ăsta, stai să-ți arăt ce mi-am mai făcut, zicea Jeni și desfăcea ușa de placaj lustruit a șifonierului sau aduceam cîte un Burda de la cooperativa maică-mii și ne uitam pe el, stăteam în grădină pe niște scaune ușoare de plastic și omizile, erau foarte multe în anul acela, se urcau încet pe picioarele de metal.

Și de învățat învățam tot împreună, era ciudat, știam absolut la fel sau ne rămîneau aceleași lucruri necitite, totuși aproape mereu ea lua un punct mai mult decît mine, cînd eram cu Mihai nu mă deranjase de loc lucrul ăsta, dar acum începea să-mi displacă mă convingeam, că nu trebuie să-mi pese, totuși mă enerva și dacă se încurca la ceva, simțeam că mă bucur și atunci mă grăbeam să o ajut ca să nu mă mai gîndesc la asta. Și acum, chiar dacă aș fi vrut să mai vorbesc despre Mihai, n-aș mai fi putut decît singură, ei îi cam trecuse povestea cu Horia, tot timpul organiza ședințe și ore de consultație și dintr-o dată am văzut, că de aproape trei ani eu nu mai vorbisem cu nimeni, decît cu ea asta m-a mirat foarte tare, era ca și cînd m-aș fi întors din vacanță sau după o boală, îi vedeam pe toți altfel, ca după o lungă despărțire.

Și poate că și cu ea era la fel, pentru că în ultima vreme sta tot mai mult cu Crăița, doar că eu atunci nu mă gîndeam așa, știam că fratele Crăiței e lector la italiană și mi se părea că mama avusese dreptate, de ce tocmai acum a găsit-o pe Crăița, mă gîndeam, cînd vrea să intre la italiană. Eram sigură că nu-mi place Crăița, deși nu-mi amintesc dacă așa fusese întotdeauna, și atunci după bacalaureat au vorbit să meargă împreună cîteva zile la mare cu mama Crăiței, e drept că Jeni a venit la mine în dimineața dinaintea plecării, mai au un loc în mașină, mi-a spus, nu vrei să mergi și tu ? și dacă mi-ar fi spus mai din timp cred că n-ar fi fost nimic, dar acum era prea tîrziu într-o singură zi să-l conving pe tata și să-mi fac și bagajul, așa că i-am răspuns destul de rece, nu cred că merg, nu prea avem bani acum de fapt nici nu mințisem, nu-nțeleg, mi-a răspuns, cum n-ar putea ai tăi să-ți dea și atunci n-am mai vrut să suport, poate n-aveam dreptate dar m-am enervat foarte tare, multe nu-nțelegi tu, am strigat, dar nici nu știu dacă e chiar așa, pentru că de fapt le-aranjezi destul de bine, și altele asemenea, n-am chef să mi le mai amintesc, și pe urmă mi-a spus și ea, și i-am dat ultima carte pe care mi-o împrumutase și a plecat.

E ciudat, spunea Puiu cînd ne plimbam pe chei în toamna aceea după ce intrasem amîndouă la facultate, în nici un an n-a mai fost o toamnă așa lungă și în fiecare seară era ceață și fum pe chei, Jeni te copia formidabil, erați nedespărțite pentru că probabil îți era foarte comod, ca și cînd ai fi fost tu cu tine, știam că nu fusese așa, dar n-am zis nu, tăceam și-mi plăcea mai mult decît dacă ar fi spus altfel, dar tot nu-mi puteam explica de ce acum cînd mă-ntîlneam cu Jeni întîmplător și mergeam să bem o cafea împreună, ne aprindeam o țigare și povesteam de ceaiuri și colegi și profesori și plăteam fiecare partea noastră și, întotdeauna încercam să evit să mă gîndesc, dar aș fi vrut foarte tare să nu-i fi povestit niciodată nimic.

ARTE

TEATRU

Iosef K.

Din foaierul ca de farmacie al teatrului din Bonn se vede, prin fumul ţigărilor de antract, Rinul curgînd : la vale sau la deal — nu-mi dau bine seama. Să zicem, la vale-tradiţional. Se discută (ştiuţ este că cea mai vie critică teatrală se face după primul act, pentru că graba şi neliniştea îmbrăcării paltoanelor de la sfîrşit nu naşte decît judecăţi de valoare pripite şi oarecum vagi : hm !), procesul lui Iosef K reînviat, cu multă grijă pentru destinul tragic al personajului, pe scena orăşelului Bonn. Dramatizarea după cunoscutul roman al lui Kafka se datorează lui Jan Grossmann, iar regia lui Harald Benesch.

În genere, mi-e lehamite de dramatizări. Am văzut cu vreo doi ani în urmă, la Paris, **Metamorfoza** — tot piesă, adică dramatizare după autorul **Castelului.** Mi-a plăcut şi nu mi-a plăcut. Oricum, impresia de cer făcut zob, pe care o ai după lectura vie a bucăţilor înseşi, îţi scapă printre degete.

Deci nici de data aceasta nu vom vedea decît un Kafka tradus. Spectacolul e fluent, bietul Iosef K. e arătat peregrinînd năuc dintr-o casă într-alta, chemat, somat şi pus să mărturisească tot de nişte indivizi de altfel foarte politicoşi. Pînă la urmă, i se va tăia capul cu blîndeţe şi după ce timp de aproape trei ceasuri publicul asistă, aproape amuzat, la aceste bîlbîieli ale destinului unui om, deodată încremeneşte. Ca orice operă valoroasă, de factură existenţialistă, **Procesul** lui Kafka îşi dezvăluie întreaga semnificaţie abia după ce ai citit ultimul cuvînt care e ca o cheie la o casă cu bani, încuiată cu cifru. Păstrînd comparaţia, putem spune că abia după ce ai încercat toate cuvintele cărţii uşile ruginite se deschid ca prin farmec, la ultima pagină, prinzîndu-te înăuntru.

Ce înseamnă **Procesul,** ştim cu toţii.

Wolf Richards are un rol dintre cele mai grele şi trebuie să mărturisim că se achită destul de conştiincios, plătindu-l cu capul. În fiecare seară. O dovadă în plus, că **a trăi** în teatru cu ardoare şi integral, aşa cum face el, înseamnă a fi capabil mereu de regenerare. Decorul (Sibille Alken-Markus) e un fel de labirint de camere în trei etaje, fiecare încăpere avîndu-şi viaţa ei. Într-una eroul e pozitiv, într-alta negativ, ca să vorbim în termeni critici de altădată, într-una lucrează ca mic funcţionar, într-alta îl aşteaptă lasciva sa iubită, într-alta şade în puf, bolnav şi amorezat, avocatul ; dincolo — un pictor fără audienţă, pastorul ş.a.m.d.

Sînt multe personaje, cam vreo 30, apariţia lor este accesorie şi rolul : să încurce. Ceea ce le şi reuşeşte. Asta este cursa : unul trebuie să alerge spre nu ştiu unde, şi ceilalţi să facă pe abstacolele.

Marin SORESCU

FILM

Cum să ne mai batem?

O problemă a realizatorilor de filme (poliţiste, istorice, de spionaj, de capă şi spadă, de teroare, de science-fiction etc) este cea a bătăilor. Cum să se înfrunte eroii într-un mod mai puţin obişnuit, de vreme ce un duel absolut inedit nu se mai poate, practic, găsi ? Mai multe sînt elementele care interesează în studiul acestei chestiuni, din care un specialist ar putea cu uşurinţă face o carte de proporţii ! Încercînd să le clasificăm sumar vom izola : 1) *numărul* celor ce iau parte la înfruntare : doi adversari sau mai mulţi ; e bine ca lupta să nu disperseze atenţia spectatorului către acţiunile prea multor persoane; 2) *locul* unde are loc lupta; 3) *mijloacele tehnice* cu care se poartă.

Reţinem, în această sumară trecere în revistă numai aceste elemente, conştienţi că multe altele mai sînt de luat în consideraţie Bunăoară, importanta distincţie între forţa brută, superioară şi soluţiile invincibile ale inteligenţei *(no force, but brain !)*

În privinţa *locului* vom constata că în cei 75 de ani pe care îi aniversăm de la naşterea sa, cinematograful a epuizat toate mediile : în spaţiu, pe pămînt — sau la suprafaţa altei planete —, sub pămînt (peşteri, tunele, mine, catacombe), în apă (pînă la adîncimile peştilor abisali). Luăm la rînd formele de relief : cite lupte pe cîmpia netedă, în deşert, pe coline, în munţi — foarte prielnic bătăilor. Alte situări : în sate (bordeie, coline, şure, livezi, grajduri, la fîntînă), în oraşe (de la micul tîrg din *western*, la megalopolis) şi aici spaţiile de explorat sînt inepuizabile: străzi deschise, pieţe, bazaruri, hale, holuri, temple, acoperişuri, borduri pe zidurile marilor clădiri, taverne, turnuri, poduri, estacade, gări, linii de metrou, toate celelalte mijloace de locomoţii.

Era să uităm la formele de relief; cascadele, vulcanii, mlaştinile (nisipurile mişcătoare), marile falii în scoarţa globului, pădurile (!)

Cum se vede, locurile de bătaie sînt nenumărate. Să vedem mijloacele tehnice : mai întîi trînta („că-i mai dreaptă", dar aici vom adăuga şi piedicile). Apoi box-ul (englez, bine cunoscut, dar şi cel francez care îngăduie o judicioasă folosire a picioarelor ; de aici trecem la jiu-jitsu şi karate, de mare audienţă). O primă armă în mîna luptătorului e piatra, apoi ciomagul (bîta), toporul primitiv, spada (scurtă romană, încovoiată dacică şi orientală), arcul cu săgeţi, suliţa (scurtă spartană şi de cîţiva metri la persani), buzduganul. În apărare : scutul de diferite forme, plasele retiarilor.

Eroii din filme utilizează, în lipsă de ceva mai bun, şi unelte paşnice : sape, tîrnăcoape, furci, lopeţi. Să remarcăm infinita varietate a cuţitelor, cu o semnalare deosebită la acele pumnale corsicane care sar, acţionate de un arc, înfiorînd sălile !

Ajunşi la armele de foc ne oprim, copleşiţi de varietatea lor. Amintim doar pistolul cu butoiaş, din westernuri, pe care eroii îl folosesc cu o viteză incredibilă şi puşca retezată siciliană *(la lupara)*.

În lipsă de arme specializate, protagoniştii au şi soluţii curioase : în „Misterele Parisului" Jean Marais se bate cu o *bîrnă* (!), apoi eliberează un butoi gigantic peste agresori. De mare efect este butelia spartă de o mobilă.

...Asemenea însuşiri ne-au trecut prin minte vizionînd *Şarada* lui Stanley Donnen, un bun film poliţist, plin de ritm şi groază, înviorat cu cite-o glumă, presărat cu „bătăi". Un erou îşi foloseşte proteza de metal de la un braţ, terifiant. Spre final, lupta în staţia de metrou pustie, iar apoi o puţin credibilă înfruntare pe scena unui teatru, de unde ticălosul este neutralizat, prin acţionarea unei manete, el căzînd grămadă printr-o trapă. Caută scenariştii, cadrul regizorii ! Elegantul duel de floretă e aproape fastidios în ochii multora. Întrebarea din multe studiouri este mereu aceasta : cum să ne mai batem şi să-i uluim pe amatorii de senzaţii tari ?

Firească, e o problemă pe care n-o putem trece cu vederea, dar nici nu se cuvine să facem din ea o chestiune capitală. Nu acumularea de violenţe ingenioase (ca acelea din westernuri italiene) vor atrage spectatorii de calitate, ci dozarea tensiunii, dramaturgia filmului. Lupta nu a fost niciodată un scop în sine, ci doar un moment de explozie a tensiunii.

Ilie CONSTANTIN

Sus : Fotbalişti.

Jos : PARADĂ, o cădere văzută de PETER NAGEL. Cap şi mîngea fac un tot. Esenţialul : să nu-ţi pierzi capul !

Jos stînga : PATRU FOTBALIŞTI ÎMPACHETAŢI, după principiul „o păpuşă în alta" de GENKINGER.

ARTE

revista străină

● *L'ALBANIE NOUVELLE — La pagina destinată literaturii reîntîlnim numele scriitorului albanez Ismail Kadare, al cărui surprinzător roman „Generalul armatei moarte" s-a bucurat de elogiile presei şi criticii francezi (reamintim articolul din „La Quinzaine" menţionat anul trecut în rubrica noastră). Ismail Kadare a scos o nouă carte „Citadela" care se bucură de acelaşi succes. Alte lucrări de proză albaneză pe 1970: „Din nou în picioare", de Dhimiter Xhuvani, „Decembrie agitat", de Fatos Arapi, „Comisarul Memo" de Dritero Agolli, „O naştere grea" de Elena Kadare, primul roman albanez scris de o femeie.*

● *HEBDOMASARUL POLONEZ care apare în limba franceză prezintă un medalion* Jerzy Putrament *însoţit de un montaj de fotografii care ni-l înfăţişează pe scriitorul polonez în diverse ipostaze ale existenţei sale, printre care şi acelea, mai puţin cunoscute, de pescar amator şi de laureat al revistei turistice* Swiatowid, *premiul decernat de animatorii sportului şi turismului din ţara prietenă.*

● *Shirley MacLaine, binecunoscuta actriţă şi dansatoare americană, apare pe piaţa literară cu un roman original de mare succes intitulat „Don't Fall Off The Mountain" (Să nu cazi de pe munte). „E o carte plină de curaj şi de farmec", afirmă* New-York Times.

● LA QUINZAINE LITTÉRAIRE *(16—31 dec. 1970). Pe un spaţiu larg, de opt pagini, sînt recenzate „cele mai bune cărţi de artă ale anului 1970" :* Pictura murală romană *de Otto Demus,* Tezaurele artei Vaticanului *de Oreste Ferrari,* Grecia helenistică *de J. Charbonneaux, R. Martin şi Fr. Viellard,* Roma 1630 *de Yves Bonnefoy,* Japonia *de Tomoya Masuda şi altele.*

● LE FIGARO LITTÉRAIRE *(14—20 dec. 1970). La Comedia Franceză se joacă cu succes piesa lui Strindberg,* Visul *(în regia lui Raymond Rouleau), prilej pentru cronicar de a aminti „istoria" reprezentării acestei piese în Franţa: „Visul trebuia să se joace la 2 iunie 1928 la teatrul Alfred Jarry fondat de Artaud, Roger Vitrac şi Robert Aron. André Breton şi prietenii săi au întrerupt reprezentaţia în mod violent şi piesa n-a putut fi jucată decît o singură dată, la 9 iunie, sub protecţia poliţiei... Ea a mai fost reluată în Franţa pentru cîteva reprezentaţii în aprilie 1964 la Théâtre de Poche..."*

● *A apărut volumul al doilea (850 pagini, 3 500 fotografii) al* Enciclopediei cinematografului *de Roger Boussinot. Printre proiectele de viitor ale autorului : al treilea volum al Enciclopediei, un* Dicţionar de sinonime, *un roman* (Amintirile lui Jefferson Smaller) *şi două filme.*

● *Premiul Halperin — Kaminsky decernat de un juriu din care au făcut parte, printre alţii, Marcel Brion, Roger Caillois şi Paul Vialar, a fost atribuit Berthei Lacombe pentru traducerea din spaniolă a romanului lui Torcuato Lucas de Tena,* Un Enfant à la belle étoile.

● LES NOUVELLES LITTÉRAIRES. *(17 dec. 1970). Pentru a doua oară pe scena Olympiei, Caterina Valente pare să nu fi întrunit nici de data aceasta sufragiile publicului francez. Deşi recunoaşte că „tot ce face ea e remarcabil..., perfect, întotdeauna absolut perfect", Jacques Tournier nu-şi poate reţine maliţia comparînd-o cu eroina ultimului roman a lui Lawrence Durrell, o femeie-robot.*

● *Au fost decernate Premiile naţionale ale Franţei. Ele au revenit literatului Maurice Genevoix, coregrafului Bejart, pictorului Maurice Estève şi actorului Jean Daste.*

● *La Editura Vialetay a apărut* Istoria Academiei franceze, *scrisă de secretarul actual al Companiei, Daniel Oster, pentru a completa o colecţie dirijată de Maurice Genevoix al cărei titlu general este* Prestige de la France. *Această colecţie reuneşte 24 opere ale unor autori care au făcut parte din Academie, opere reeditate cu prefaţa unuia din succesorii lor. Astfel sînt :* Le Roman bourgeois *de Furetière (prefaţa André Maurois),* Six Nouvelles *de Florian (prefaţa André Chamson),* La Clé des champs *de Eugen Labiche (prefaţa René Clair) etc.*

u. v. z.

TELEVIZIUNE

Divertismentul T. V.

A înlocuit „varietăţile" de odinioară şi schimbul nu este numai lingvistic ci şi de conţinut. Efortul de înnoire s-a vădit mai ales cu prilejul programului din seara de Anul Nou. Oricite rezerve se pot formula, un progres există şi el trebuie aplaudat. Dacă ar fi să citâm doar fantezia de bun gust scenografic, ingeniozitatea costumelor şi acurateţea imaginii : ar fi destul. Dar a fost mai mult. În ciuda lucrurilor slabe care au apărut pe parcurs şi au fost lucruri slabe, e prima dată cînd televiziunea propune o formulă mai unitară şi propune o modalitate estetică. În cazul divertismentului, evident. Pornind de la music-hall dar depăşind music-hallul, epurîndu-l şi sublimîndu-l prin mijlocirea imaginii, ceea ce am văzut în cîteva din orele nopţii, anunţă un viitor optimist. Anunţă o autonomie estetică. Fiindcă ceea ce am văzut în partea de emisiune semnată de regizorul Al. Bocăneţ, de exemplu, nu era nici teatru, nici cinema, nu era muzică numai şi numai balet, erau artele la un loc ; dar artele la un loc într-o nouă sinteză, artele la un loc într-un gen de specific T. V.

Gîndită „pentru toţi", emisiunea din noaptea Anului Nou a deschis mai multe ferestre ca de obicei. Au fost reţete pentru toate gusturile. N-am să ezit să mi-l spun şi pe-al meu cu tot riscul de a nedreptăţi. Dar ceea ce mi-a plăcut, mi-a plăcut foarte mult şi sînt între anacronicii care nu pierd nici un prilej de entuziasm. Iar „turul" lui Al. Bocăneţ m-a entuziasmat. Atît.

Din păcate exegeza stilistică-mi scapă. Lipseşte cuvîntul exact. Poezia o desfac în metafore dar metafora literară este şi o metaforă T. V. ? Lipsesc termenii de specialitate corespondenţi. Ba şi mai mult : de cînd îşi dă termenii în folosinţă comună, estetica literară a devenit vulnerabilă: categoriile se mai potrivesc ? Aşa că ce pot să exprim deocamdată este imprumutat. Şi totuşi : pantomima filmată, apropiată vederii din părţi diferite, mixată ingenios şi ajutată de muzică a fost un lucru independent; muzica uşoară lucrată portret, ca pictura, dar portret în mişcare şi muzica uşoară trecută în grafie de dans a fost un lucru original ; şi dinamica alb-negru, ideea e veche, nou era ritmul şi impresia de colaj : o galerie de tablouri abstracte. Ce e sigur s-a demonstrat : pe o scenă de teatru sau pe un ecran de cinematograf s-ar fi ajuns la alt rezultat Nici mai slab, nici mai bun : **altul.** Se propune o formulă independentă, se propune **un gen.** Ce a izbutit trio-ul Anda Călugăreanu, Florian Pitiş şi Dan Tufaru a fost un succes condiţionat exclusiv prin mijloace de exprimare T. V. Va veni timpul cînd vom căuta pentru televiziune actori „speciali" aşa cum căutăm pentru cinematograf. Al. Bocăneţ i-a găsit. Sau şi-au găsit actorii regizorul, nu contează, contează că filiaţia s-a produs. Corespondenţa. Similitudinile de profesie. Similitudinile de spirit, singura garanţie pentru arta „de colectiv". Fiindcă despre artă e vorba, e sigur vorba de artă, termenul de specialitate lipseşte dar emoţia s-a împărtăşit.

Sânziana POP

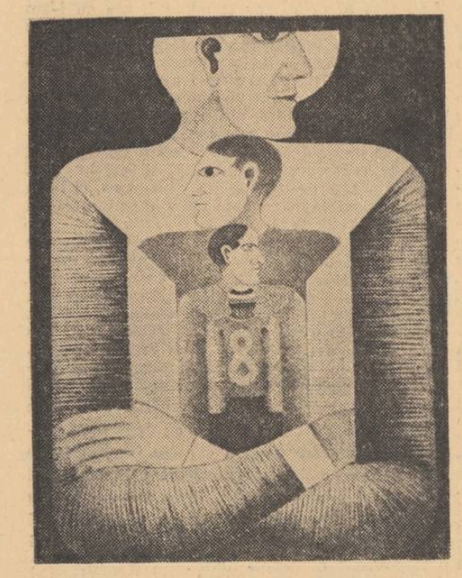

ARTE PLASTICE

Brâncuşiana

Fiecare proaspăt început de an înseamnă o confruntare cu tine însuţi. Revezi ceea ce ai făcut, te gîndeşti la ceea ce vei face. Vreme a promisiunilor şi a speranţelor. A promisiunilor de a fi mai ferm faţă de tine însuţi, a speranţei de a nu te lăsa abătut de pe calea aleasă.

Substituindu-mă celor despre care încerc să scriu, fidel mie însumi, mă întorc la izvoare. Mi-e dor mai mult decît întotdeauna de Brâncuşi cel împlîntat cu inimă şi rădăcini cu tot la Tg. Jiu. E un dor de artă adevărată dar nu numai atît. E un prilej de răscolire a temeiurilor.

O saturaţie de artă contrafăcută, în care hazardul materiei şi golemul tehnicei ne invadează fără scrupule şi menajamente îşi spune, oricum, cuvîntul. Lumea de mîine ne pîndeşte cu monstrii ei nereuşiţi. Să ne fie dragi oare din această pricină ? Să ne reîntoarcem la fiii de multă vreme încercaţi, suportînd probele de foc stoic? Nu sînt ei ai noştri şi în aceeaşi măsură ai viitorului ? La obîrşii, la temelii îndeamnă orice încercare de zbor. Şi mai e şi această mult aşteptată, primă ninsoare, prin faldurile căreia nevoia de puritate a formei se instalează în noi cu neobişnuită putere.

Developări ale memoriei. Eforturi tăcute ale imaginaţiei. Dacă nu putem privi mai avem totuşi cuvîntul la-ndemînă. Masa şi Scaunele, Poarta, Coloana se rotesc în mine şi-nchipuie Marea Triadă. Oricîte interpretări se vor da, alăturate celor existente, niciodată nu vom reuşi să epuizăm toate sensurile Triadei. Magul de la Tg. Jiu ne va înşela mereu cu delicateţe.

Ne-am odihni, la începutul drumului, pe unul dintre scaune, cel mai retras şi mai în umbră. Nu-i însă o impietate ? Cum poţi să stai pe o clepsidră. Şi încă ce fel de clepsidră: opacă, piatră. curgînd în piatră, formă în formă fără mişcare, fără susur. Aici e doar lăcaşul lipsei de timp sau al timpului însuşi, nealterat, întreg şi definitiv. Şi-această masă nu-i la urma urmei, o piatră de moară ? Depinde pentru ce fel de grîu însă, pentru ce fel de seminţe. Dacă, în marea noastră îndrăzneală, vom cutreiera cosmosul şi de pe una din planete, cea mai uşoară şi aburoasă, găsind plantele din care se hrănesc zeii, le vom aduce şi pe pămînt, singura piatră în stare să le macine fără durere, pentru noi, muritorii de rînd, o vom găsi doar lîngă apele Jiului. Poartă ciudată apoi, fără înăuntru, fără înafară, cum eşti obişnuit cu orice uşă, tu însuţi în ramă de aer. Arc de triumf al dorului de pereche, în delta îngustată, împreunînd grădina cu oraşul, locul unde oamenii sînt aproape unul de altul şi se pot recunoaşte. Şi sus, pentru iniţiaţi. Coloana infinită, un singur lăstar parcă din rădăcină de salcim, unicul ales după ce tăieturile repetate au îndepărtat prisosul, cum îşi aleg şi cresc ţăranii din lemnul încă viu osia căruţei. Adînc în pămînt, o altă Masă a Tăcerii, umilă şi necunoscută, ţine în echilibru Coloana. Imensă lacrimă de metal a pămîntului, rotunjime străveche, purtîndu-ne şi pe noi, ace de cadran solar mai mărunte, împrăştiaţi de mişcare.

Mereu descrisă, natura sadoveniană, în fraza aceloraşi cuvinte aproape, este veşnic alta. Triada lui Brâncuşi e impietrită cu o nezdruncinare la care cuvintele nici nu visează. Şi totuşi este alta mereu. Este deajuns să zuruie pe prund Jiul într-un anume fel şi Masa ne ispiteşte către o nouă asociaţie. Destul să tremure frunzişul mîngîiat de aripă de pasăre şi Poarta se bolteşte altfel. Destul în munţi să cadă soarele într-un anume unghi şi Coloana se-apropie sau se depărtează. Sentimente mereu noi pe o idee de statornicie.

Grigore HAGIU

Arta şi fotbalul

„Portarul se teme de lovitura de pedeapsă"

Jocul cu balonul rotund, sportul maselor, nu este o descoperire modernă. El avea, la indienii din Mexic, un sens cultural. Balonul simboliza sfera soarelui ; a-l împinge, a-l trimite înainte, „a urmări mingea", cum spunem cu neglijenţă, dar din instinct, înseamnă a veghea ca soarele să nu coboare. „Facem ca mingea să se mişte pe zeci de kilometri. La fel cum vrem să dobîndim victoria, trebuie să asigurăm o neîncetată mişcare a „obiectului"... jucătorul îi ajută pe zeii binefăcători, el menţine în mers cosmosul, soarele, evitînd astfel haosul..."

Aceste cuvinte sînt ale lui Gerhard Nebel şi fac parte dintr-un eseu intuitiv asupra jocului cu balonul rotund. Acest sport iubit de mari mulţimi de oameni incită la pariuri ; poţi pierde sume mici şi cîştiga premii considerabile. Ca spectacol, fotbalul desparte, sîmbătă şi duminica, mulţi taţi de familie de familiile lor ; el aţiţă resentimentele sau, ceea ce e mai puţin grav, permite triumfuri. Distracţie populară, fotbalul a înregistrat victime printre jucători, el are morţi şi în publicul spectator...

„Portarul se teme de lovitura de pedeapsă", astfel este intitulată cartea cea mai recentă a tînărului scriitor Peter Handke, în care autorul descrie, într-o viziune suprarealistă, o situaţie psihologică. Dar numeroşi pictori germani au adoptat şi ei această temă de o stringentă actualitate. Toamna trecută, o vastă sală de expoziţie a purtat denumirea FOTBAL. Un fotbal în viziunea a peste douăzeci de artişti plastici, printre care precursorii temei, francezii Robert Delaunay şi Nicolas de Staël, germanii Max Beckmann şi Willi Baumeister.

Expoziţia a fost organizată de Galeria particulară Dieter Brusberg, de la Hanovra, afişul fiind creat de pictorul Fritz Genkinger din Stuttgart. Genkinger, născut în 1934, este cel mai mare

ÎN LOC DE CRONICĂ SPORTIVĂ

pictor pe teme de fotbal. El constituie cel mai bun exemplu al renaşterii „artei sacre" inspirată de jocul cu balonul rotund. Terenul este un paradis, paradisul de dinainte şi de după căderea în păcat, cu un „dincolo" şi un „dincoace". Personajele, pe acest teren, se ridică şi cad, plutesc şi zboară, şi mai ales : joacă. Terenul de joc este copilăria, este tinereţea. Fritz Genkinger aparţine tradiţiei lui Otto Meyer-Amden şi a lui Max Ackermann. Meyer-Amden a pictat un jucător transparent, arătînd mărul înghiţit de acesta, „făcut una cu el". Ackermann în anii douăzeci creează figuri statice, heraldice, înzestrate cu un „mare doctor-informă-de-mîngîie-roşie". Aceste figuri sînt Atlas *ţinînd în spinare lumea, un om mai mare decît universul său.*

Cea mai mare parte a pictorilor văd astăzi cu un ochi foarte critic jocul de fotbal. Dieter Asmus ne înfăţişează un portar care, strivit de povara mingei, pare minuscul ; iar Bernard Schultze, un jucător care se dizolvă şi, în stare de o totală dispersiune fizică, mai apucă să ridice braţele spre balonul rotund, ca spre Luna cucerită. Henri Rousseau, strămoşul tuturor naivilor, văzuse într-o manieră foarte ciudată un meci de fotbal : jucătorii, îmbrăcaţi în tricourile lor, se zvîrcolesc ca nişte viermi înaintea unei bucăţi de lemn putred.

Tema „sportului în artă" a cunoscut o înflorire în anii douăzeci ai secolului nostru. „Sportivul" întruchipa atunci însăşi ideea bărbăţiei. George Grosz a făcut portretul boxerului Max Schmeling, dar cîţi artişti n-au practicat sportul... Erwin Piscator, regizorul revoluţionar, le prescria actorilor săi, în afara studierii textului, o cursă de fond zilnică...

Cu descoperirea omului prin artă, tema antică reînvie, veche şi nouă ca lumea.

MUZICA

Variaţiuni pe tema Bicentenarului

Beethoven este un perpetuu sărbătorit. Este sărbătorit de cîte ori se mai naşte o lucrare ce, într-un fel sau altul, porneşte de la acele generale principii pe care Titanul le-a scos la lumină, le-a făcut palpabile. Şi nu există lucrare muzicală bună care să nu aibă în comun acest fond principial. Oricît de ciudat ar părea, o primă audiţie de Xennakis este tot un omagiu lui Beethoven Principiile de bază, atît de magistral înglobate în ţesătura muzicală a maestrului, sînt imperisabile pentru că au ajuns la acea generalizare în faţa căreia timpul şi modele rămîn neputincioase. Aceste, să le spunem, legi, tot atît de perene ca oricare din legile naturii nu sînt aplicate conştient de creator. Ele ţin de talent, măestrie, geniu. Cu atît mai puţin nu sînt sesizate conştient de auditor, dar ele stau la baza criteriilor instinctive după care publicul l-a aşezat pe soclu pe Beethoven şi a dărîmat postamentul pe care cu atîta grijă şi-l ridicase Diabelli de exemplu.

Beethoven a depăşit faza, momentul, etapa în care structura muzicală era de două feluri : expozitivă şi dezvoltativă. De la el, muzica este doar dezvoltativă. Nu mai există nimic care se enunţă ci numai o perpetuă transformare a unei idei muzicale în contrariul său. Dialectica invadează totul. Marcarea momentului, a nivelului de transformare a ideii ne dă acea indispensabilă măsurare a timpului şi naşte timpul muzical, necesitate de bază a muzicii, scopul său pentru a exista ca artă. Ideea unei muzici atemporale, deci neconstruită (Stockhausen), este un copil născut mort, dus la groapă de chiar părinţele îndoliat.

S-a acreditat ideea că Beethoven este primul mare inovator în muzică. Foarte adevărat, dacă nu s-ar fi denaturat esenţa. Beethoven a fost conştient de permanenţa canoanelor de gîndire muzicală şi, tocmai datorită acestei permanenţe, apare o anumită autonomie a mijloacelor. Dîndu-şi seama că spune mereu aceleaşi lucruri, a început investigarea pe planul modului de a spune. Căutarea unui „ce" nou a fost înlocuită de căutarea unui nou „cum". Lucru valabil pentru orice curent de avangardă şi idee justificatoare a neputinţei de a depăşi capodoperele (care pot fi doar egalate) întrucît, dacă mijloacele n-ar fi autonome iar principiile n-ar fi imperisabile, orice creaţie din 1970 ar fi a priori mai valoroasă decît una din 1870.

Stravinski remarca pe bună dreptate că interpretarea literară, sentimentală a lui Beethoven îndepărtează, distruge interesul pentru muzica Titanului, în deosebi în cazul specialistului. Beethoven trebuie salvat prin analiza obiectivă a mijloacelor de exteriorizare a cerinţelor intrinseci de organizare muzicală, conform ideii, scumpă lui Stravinski, că dincolo de muzică, adică de alchimia sonoră, nu există nimic. Stravinski citează foarte inspirat : „Versurile nu se fac cu idei ci cu cuvinte" (Mallarmé în faţa încercărilor poetice nedibace ale lui Degas). Cu atît mai mult muzica se face cu note. Compozitorul rus conchide : Beethoven aparţine „acelora care sînt obişnuiţi să audă în muzică nimic altceva decît muzică".

Universalitatea lui Beethoven este greşit înţeleasă de Stockhausen cînd ne propune nişte colaje din muzica maestrului, care ne-ar prezenta-o într-o formă nouă şi, chipurile, ne-ar face-o actuală. În loc a scoate în evidenţă esenţa într-adevăr veşnică a muzicii lui Beethoven, inventivul compozitor german ne serveşte un produs „pop", fără îndoială inedit şi interesant, însă în care faptul sonor de la care se pleacă nu are o importanţă prea mare. Se poate inspira din muzica unui geniu sau din a unui compozitor de mîna doua. Calitatea însăilării depinde de abilitatea (sau chiar talentul) celui care asamblează. Stockhausen ne-a dovedit-o combinînd deosebit de atractiv imnurile diverselor state, imnuri care, se ştie, nu sînt de obicei emanaţii ale celor mai marcante personalităţi muzicale. Între rezultat şi punctul de plecare nu există deci o legătură calitativă esenţială. Personal cred că tocmai această actualizare a unui clasic, în loc să stabilească o punte între trecut şi viitor, ne ancorează în prezent, în modă. Prezentul nu mai este o linie de unire ci un hiatus între trecut şi viitor.

Costin CAZABAN

ILUSTRAŢIILE DIN PAGINILE 6–7, PRECUM ŞI ARTICOLUL ARTA ŞI FOTBALUL, SEMNAT DE DIETER HOFFMAN ŞI PUBLICAT LA RUBRICA NOASTRĂ DE SPORT, SÎNT REPRODUSE DIN REVISTA „SCALA", – IANUARIE 1971.

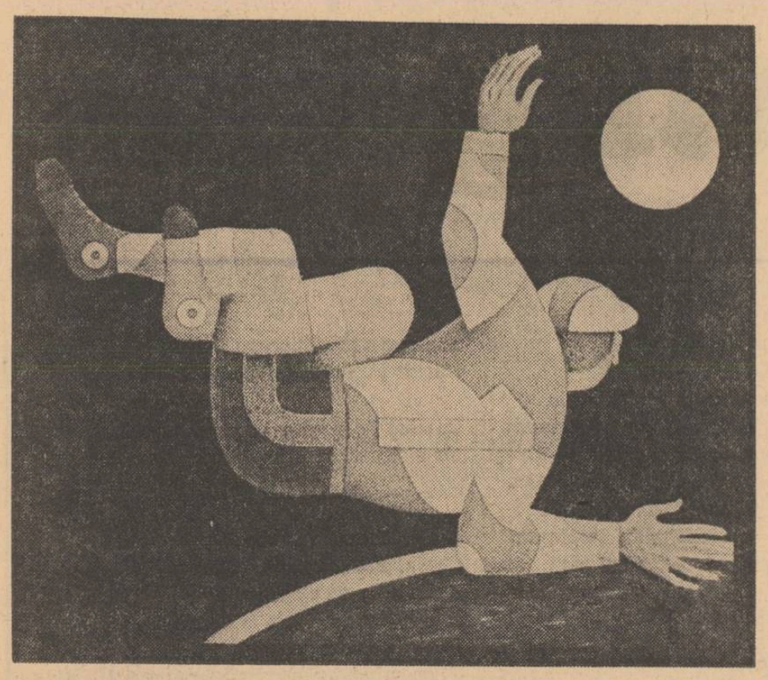

PORTAR ZBURĂTOR (Jucătorul Icar sau Jucătorul înger) tablou de FRITZ GENKINGER

Tablou combinat de BERNARD SCHULTZE

ÎNCEPUTURILE FOTBALULUI după „Codex Magliabecchiano". Mexic, între 1562—1601. Demoni spectatori.

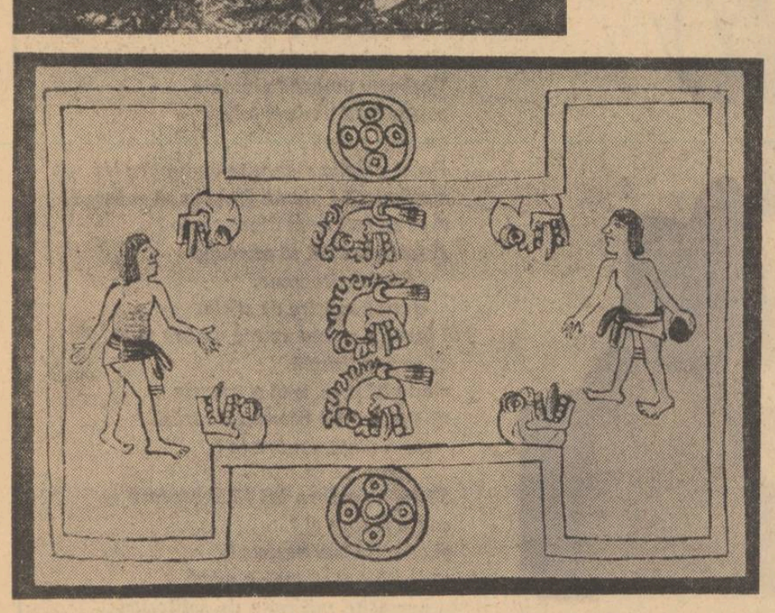

În ţara cupolelor albastre

Note de drum
de
GEORGETA HORODINCĂ

Cinci ore de zbor continuu şi trei ore de decalaj al fusului orar despart oraşul Taşkent, capitala Uzbekistanului, de Moscova.

Zburăm deasupra unui tărîm halucinant, de planetă pustie spre orizontul căreia coboară un soare inclement, imens ochi cosmic care rămîne mereu deschis dincolo de puterea privirii noastre. Sîntem acum înlăuntrul unei sfere colorate dedesupt în roşu-brun, deasupra în albastru-opac : ecuatorul arată că emisferele nu se înşurubează bine una într-alta, un abur lăptos, o rană prost cicatrizată semnalează împreunarea nefirească a cerului cu pămîntul. Abia cînd aterizăm la Taşkent, regăsim sfera transparentă în care ne rostogolim imperceptibil împreună cu planeta noastră, dar deasupra ard alte stele. Sîntem în Asia. Un pămînt altfel colorat, altfel structurat, un pămînt încărcat de o istorie milenară, ciudată pentru un european, căci am avut şi noi războaiele, cruciadele şi fanatismele noastre, dar totul într-o proporţie mensurabilă, într-o lume conştientă de limitele ei umane şi geografice.

Pămîntul. O zonă de pustiu, mai mare sau mai mic, desparte un oraş de altul. (Şi între oraşe e un decalaj de ore al fusului orar). Culoarea solului are nuanţe fanteziste, conştiincios înregistrate de toponimie : pustiul Karakum adică „Nisipurile negre", pustiul Kîzîlkum adică „Nisipuriie roşii". Împrejurul Buharei, cîmpul are o culoare gri-verzuie, ca pielea elefantului, deşi aici nu trăiesc decît animale încăpăţînate şi răbdătoare ca măgarii, cămilele şi oile care dau preţioasa blană karakiil. Ieşim din oraş pe o şosea asfaltată care se îndreaptă eroic spre deşert. În depărtare se văd urmele taberei lui Alexandru Macedon care s-a oprit în faţa Buharei, înspăimîntat de o epidemie. De jur împrejur stau risipite false coline, enigmatice gorgane în care zac morminte străvechi sau oraşe vii înghiţite de nisip. Nisipul, lipsa de apă şi molimele pe care soarele torid le răscoleşte şi le aruncă în luptă ca pe nişte invizibile fantome, sînt armele acestei naturi neîmblînzite cu care se măsoară de milenii puterea omului fără să o poată deplin umaniza. Trecem pe lîngă sovhozurile risipite în jurul oraşului, întovărăşiţi de o boare albă, care tiveşte marginile şoselei ca spuma unei mări fantastice. Recolta incredibilă de bumbac din anul acesta, care a ridicat munţi artificiali de vată, a lăsat la marginea drumului aceste şuviţe albe, martorele trecerii triumfale spre neîncăpătoarele depozite. Bumbacul, bogăţia Uzbekistanului, este o materie primă atît pentru industria textilă cît şi pentru cea chimică şi alimentară. Nici nu bănuiam resursele variate ale acestei capsule care eliberează o scamă moale şi fadă. Şi bumbacul iubeşte solul fierbinte şi veşnic însetat al Uzbekistanului, avansînd treptat, odată cu firele de apă drenate, spre inima pustiului. Lupta pentru recuperarea deşertului nu are încă sfîrşit. Un pămînt vast, încă virgin, închizînd bogăţii uriaşe în subsol (petrol, gaze naturale, felurite minereuri), oferind un cîmp infinit de cultură celor ce vor şti să aducă apa, se întinde înaintea noastră. Făgăduinţă, ispită şi ostilitate. Natura nu a căpătat încă aici înfăţişarea ei de grădină cu care sîntem obişnuiţi în mica noastră Europă.

Lăsînd în urmă sovhozurile cu canalele lor, intrăm într-o zonă de pustiu. Şoseaua înaintează hotărît, în timp ce pale perfide de nisip îi devorează marginile, — nisipul care nu e altceva decît praf şi pulbere, nisipul, simbol al fragilităţii şi zădărniciei. Mergem în căutarea unei aşezări de nomazi, care trăiesc în iurte şi-şi schimbă locul după fantezia turmei de cămile, în timp ce copiii lor învaţă în universităţile din Buhara, Samarkand sau Taşkent. Dar ca să atingem acest punct problematic ar trebui să părăsim drumul asfaltat şi să urmăm şuviţa, abia trasată, a unui drum primitiv care şerpuieşte capricios şi nesigur, pierzîndu-se înainte de orizont în nisip. Totul sfîrşeşte aici în nisip. E un drum de cămile. Automobilul se întoarce învins. Nu putem risca o pană, sîntem totuşi în deşert, deşi o vegetaţie curioasă, un fel de tufe pitice acoperă întinderea aceasta nemărginită, fixînd nisipurile, ceea ce înseamnă că avem de-a face cu un semi-deşert. Se spune că, primăvara, aceste tufe, acum uscate, înfloresc. Deşertul înfloreşte şi exală un miros pătrunzător de liliac. Dar nu e primăvară. Deşi la Buhara sînt 22 de grade, e iarnă. Decembrie. Aici în pustiu, soarele străluceşte pe un cer fără nori, dar un vînt uscat în care sună o grindină nevăzută de nisip, ne face să simţim în surdină, puterea grozavă a pămîntului nelocuit. La Miază-Noapte şi la Miază-Zi, la Răsărit şi la Apus, acelaşi orizont vid. De jur împrejur aceleaşi tufe pipernicite şi uscate, peste care viscoleşte nisipul purtat de vînt. În mijlocul acestei singurătăţi cufundată în sine, trei oameni şi un automobil vechi. Ce căutăm noi aici, ce măsoară această uriaşă clepsidră sub cerul fără nori ? Dacă am avut noi înşine un scop, el a dispărut ; sîntem trei oameni rătăciţi pe o planetă, undeva în univers.

Ambiţiile. La Samarkand, în inima oraşului, sînt implantate ruinele unei construcţii care, prin amploarea ei, trebuia să întreacă toate monumentele cunoscute ale secolului al paisprezecelea. Desfigurată de o soartă ingrată, această construcţie de care se leagă numele unei femei, Bibi-Hanîm, e cel mai patetic document al acestui pămînt. Bibi-Hanîm (Hanîm înseamnă Doamnă sau poate, Domniţă) era soţia, vreau să spun una dintre soţiile nenumărate ale lui Timur Lenk sau Tamerlan, dar se pare, soţia preferată. Bibi-Hanîm dispunea de bogăţii nenumărate şi de aur, mult aur, — căci în această ţară rîurile se numesc zarafşan adică „purtătoare de aur" — şi a voit să dea acestor bogăţii o utilizare nobilă ca o dovadă a dragostei ce o purta soţului său. În lipsa lui Timur, plecat într-unul din nesfîrşitele lui războaie, s-a grăbit să înalţe această construcţie, moscheie şi medresé (şcoală religioasă) în acelaşi timp, concepută după un plan grandios, care prevedea o vastă cupolă susţinută de peste o sută de coloane şi care trebuia să fie realizată într-un timp record. Arhitectul, care lucra după indicaţiile directe ale Domniţei, s-a îndrăgostit de frumoasa lui clientă şi a început să depună mai puţin zel în consolidarea acestui monument al dragostei şi fidelităţii conjugale. Silit totuşi de intransigenţa devotatei soţii a lui Timur, a dus la bun sfîrşit lucrul, după care, spune legenda, s-a precipitat din înălţimea unui turn, căutînd alinare în braţele morţii. Dar o versiune apocrifă susţine că sfîrşitul arhitectului a fost mai puţin eroic. El ar mai fi trăit mulţi ani după aceea, dar **incognito,** ascuns de furia şi gelozia lui Timur, care nu obişnuia să ierte asemenea slăbiciuni. Poate că arhitectul nu şi-a făcut în mod conştiincios datoria, poate că timpul scurt în care s-a ridicat construcţia nu a permis constructorilor să ia toate măsurile necesare pentru a o consolida, poate că într-adevăr gelozia lui Timur care nu vedea în acest dar dragostea ci ispita şi, poate, trădarea, a lăsat-o fără îngrijire, poate că preoţii musulmani detestînd această moscheie înălţată de o muiere au lăsat-o să se părăginească, poate că însăşi imaginaţia delirantă a Domniţei Bibi a inspirat şubrezenia clădirii, poate că toate aceste motive au contribuit împreună la eşecul celei mai ambiţioase ziditi din Asia Centrală, în orice caz, legenda spune că nu era bine terminată cînd a început să se dărîme. Arcul colosal al acestei medresé, turnurile ei gigantice au astăzi o faţă desfigurată dar patetică, mărturisesc grandoarea pe care trebuiau să o reprezinte şi neputinţa de a sluji o ambiţie atît de nemăsurată. Bibi-Hanîm, moartă de şase secole, supravieţuieşte însă datorită acestui eşec grandios, care arată cît de puţin cunoşteau limite oamenii acestui pămînt şi cît de mult îşi măsurau forţele cu nemărginirea. Mausoleiele au aici o măreţie stranie. Palate, reşedinţe princiare, locuinţe de oameni vii nu s-au păstrat. Buhara e ceea ce se cheamă un oraş-muzeu deoarece casele mici, cu acoperişul perfect plat pentru a sluji ca terasă în nopţile de vară, case bine închise spre stradă şi cu toată viaţa orientată spre curtea secretă din interior, alcătuiesc încă străzi şi cartiere întregi. Cu toată vechimea lor, asemenea cartiere, ca şi zona comercială a oraşului cu micile magazine şi cupolele diferitelor bresle dau numai o imagine incompletă a vieţii de odinioară, imagine cotidiană, imediată, fără dimensiune metafizică pentru că oamenii simpli construiesc pentru nevoile lor, conducătorii pentru ambiţiile lor. Aceste ambiţii se văd aici numai în mausoleie, semn că proprietarii lor se măsurau numai cu Dumnezeu. Palatul lui Tamerlan nu se cunoaşte, nici nu avea nevoie de palat probabil, viaţa lui fiind o perpetuă expediţie, singura lui reşedinţă cunoscută este aceea întru eternitate, sub cupola albastră, fastuos împodobită în interior cu aur şi ceramică în culori. Oamenii aceştia aveau mereu în faţă absolutul, eternitatea, îşi măsurau puterile stimulaţi de stepele vaste, fără obstacole, fără margini, cu cerul, cu Dumnezeu, cu universul întreg. Lumea i se părea prea mică lui Timur pentru doi împăraţi. În cer era un singur Dumnezeu, pe pămînt trebuia să fie la fel, un singur conducător. Mausoleiele din Samarkand sînt o mărturie a acestei indescriptibile ambiţii prelungită dincolo de limitele vieţii omeneşti.

Istoria acestor ţinuturi este de aceea istoria unor mari imperii sau istoria luptelor pentru cucerirea imperiilor. În secolul al treisprezecelea, epoca lui Gingis-Han, flagelul umanităţii, imperiul mongol se întindea de la Marea Caspică la Oceanul Pacific, instinctul ostil al populaţiilor nomade împotriva civilizaţiilor sedentare atingînd astfel apogeul dominaţiei sale. Împotriva urmaşilor lui Gingis-Han îşi ia revanşa Timur cel Şchiop, născut lîngă Samarkand, dintr-o familie de nobili turci. Timur, în expediţiile sale războinice, adaugă fanatismul musulman, cruzimilor mongole. Dar ar fi greu de explicat atacul lui împotriva lui Baiazid Fulgerul, care era musulman ca şi el, prin misiune religioasă. Nu religia lui Baiazid îl supără pe Timur ci, cu siguranţă, imperiul acestuia nu-l lăsa să doarmă. Nu putea suporta în jurul său o altă putere, dovadă că toate expediţiile sale nu urmăreau propriu-zis cucerirea noilor teritorii cît distrugerea puterii dominante, după care Timur se retrăgea lăsînd totul într-o stare informă, de perfectă dezorganizare. Dacă discrepanţa dintre ambiţiile şi limitele sale îl împiedica pe Timur să fie un conducător unic, tot ea îl oprea să-şi suporte soarta cu resemnare. Dar, după cum se ştie, popoarele îşi răspund unele altora peste spaţii şi timp, şi istoria, ca un seismograf sensibil, resimte cutremure petrecute la mari depărtări. Baiazid, învins de Mircea cel Bătrîn la Rovine a murit de supărare, ca prizonier al lui Timur Lenk, dînd astfel răgaz Principatelor dunărene să se aşeze mai bine. Evenimente petrecute în adîncul Asiei s-au răsfrînt pînă la noi şi între Eminescu şi Timur cel Şchiop se întind fire nevăzute dar nu mai puţin reale, istoria omenirii, fiind pînă la urmă, din cele mai vechi timpuri, un tot precum este şi astăzi în faţa pericolului comun al distrugerii atomice.

Mongoli, turci, uzbeci (nume sub care s-a făcut cunoscută o ramură a mongolilor) au cunoscut o istorie agitată pe aceste meleaguri ale Asiei Centrale, solicitaţi de extreme, deslănţuind expediţii fantastice, cavalcade desfăşurate pe spaţii continentale, dezastre fabuloase, incendii, masacre, piramide de capete tăiate. Uneori un spirit meditativ, iubitor de artă şi ştiinţă, răsărea în acest peisaj apocaliptic, de flăcări şi fum. E Ulug-Bek, nepotul lui Tamerlan, mare astronom care în vălmăşagul acestor popoare purtate de destinul lor impetuos se opreşte să măsoare timpul, cu precizie, timpul acesta nemărginit al Asiei, înşelîndu-se faţă de actuala măsurătoare, numai cu un minut şi două secunde. Observatorul lui celebru, construit pe o colină în afara oraşului, domina majestuos împrejurimile Samarkandului, regiune binecuvîntată de natură, variată ca relief şi bogată în apă. Dar un raid al uzbecilor pustieşte Samarkandul şi distruge galeria de tablouri pictate de Ulug-Bek. El însuşi moare executat, ca prizonier al propriului său fiu, după ce predase astronomia şi ştiinţele umaniste supuşilor săi, în şcoala care-i poartă numele şi pe care el însuşi a înălţat-o. În faţa ei, a fost ridicată mai tîrziu, în secolul al şaisprezecelea o alta, numită a Leilor de Aur (Şir Dor) şi apoi, în secolul al şaptesprezecelea, o a treia, Tilla Kari, şi-a luat locul în acest ansamblu care se numeşte Reghistan, adică forul spiritual al oraşului.

Samarkand-ul cu cupolele de un inimitabil albastru, cu decoraţiile de ceramică, majolică şi teracotă colorată, Samarkandul care a sărbătorit recent 2 000 de ani de la întemeiere (din greşeală căci documente descoperite de curînd atestă o vechime de peste trei mii de ani) Samarkandul, oraşul frumuseţilor de basm oriental este expresia cea mai adecvată a unei istorii hiperbolice, care se desfăşoară într-un spaţiu fără frontiere şi într-un timp unit cu eternitatea prin morminte, biserici şi şcoli. Şi totuşi, dacă faci abstracţie de zidurile patetice ale lui Bibi-Hanîm şi de mausoleul Marelui Emir (Gur-Emir) care a fost Tamerlan, aceeaşi viaţă pe care o numim modernă şi care înseamnă produse industriale de mare serie, canalizare şi automobil, o întîlneşti şi în aceste regiuni înconjurate de pustiuri şi comunicînd cu restul lumii prin cursele de avion. Ce efort uriaş a trebuit să se desfăşoare de la ceramica splendidă a mausoleielor la modesta plăcuţă care stă astăzi, încă destul de strîmb, pe pereţii camerelor de baie din hotelurile Taşkentului sau Samarkandului ! Pentru noi aceste ţinuturi sînt exotice dacă nu de-a dreptul legendare. În piaţă, ca să cumperi rodii, te adresezi unui bătrîn oriental cu turban alb, care se încinge cu o eşarfă peste anteriul fără nasturi şi care mai călătoreşte încă pe spinarea unui măgar. Dar asemenea imagini de miniatură persană se pierd în forfotul unui oraş cenuşiu, fără specific cu o arhitectură mai mult sau mai puţin internaţională, aceeaşi astăzi în Europa, America şi Asia, oraş cu aceleaşi legi şi probleme de circulaţie, cu autobuze care întîrzie, cu restaurante prea pline, cu stadioane neîncăpătoare, cu monumente ale eroilor necunoscuţi, căzuţi în cel de-al doilea război mondial.

Pe încetul lumea se uniformizează, semănăm mai bine unii cu alţii şi, poate, vom înceta odată să ne urîm şi să ne ucidem unii pe alţii.

NICOLAE IORGA

istoric al culturii şi civilizaţiei româneşti

Istoria culturii noastre a înscris la loc de frunte numele lui Nicolae Iorga, intelectual erudit, omul zecilor de mii de cărţi citite şi autorul celor 1 250 de cărţi şi 2 500 de articole. În patrimoniul civilizaţiei româneşti este poate cea mai complexă personalitate care aparţine în egală măsură şi culturii universale. În cei şaizecişinouă de ani de viaţă, a lăsat posterităţii o operă de mari proporţii incit, aşa cum recunoştea. A. D. Xenopol, ...„te întrebi cu înmiunare, cum a putut un creir să conceapă atîtea lucruri şi o mînă să le scrie". Să evoci o personalitate cu o vastă şi complexă activitate, să analizezi o operă de asemenea anvergură, în citeva rînduri, este o încercare sortită eşecului de la început. Tot ce ne-am propus acum se reduce numai la sublinierea activităţii prin care, savantul de renume mondial Nicolae Iorga, a precizat locul pe care-l ocupă cultura şi civilizaţia românească.

Pregătirea sa multilaterală, adîncimea şi umanismul profund al preocupărilor sale, vasta sa cultură îşi avea izvoarele în istoria patriei. De-a lungul întregii sale activităţi marele nostru cărturar nu s-a ocupat propriu zis de istoria naţională şi universală, lucrările sale relevă de fapt istoria generală a civilizaţiei şi culturii noastre. Încă de la sfîrşitul secolului trecut Iorga începe să publice studii şi articole cu teme literare, istorice, geografice şi folclorice.

Azi cînd citim numai culegerile de articole şi studii intitulate Oameni care au fost, Studii literare şi Pagini alese *înţelegem că autorul a avut o sferă de activitate complexă cunoscînd amănunţit istoria ştiinţei şi a literaturii, a învăţămîntului, asociaţiilor şi instituţiilor culturale. Folosind amănuntele numai la ilustrarea elementelor esenţiale autorul a realizat de fapt scurte lucrări de sinteză canturind prin citeva linii, într-o limbă neforţată, oameni şi fapte în diferite timpuri. Viaţa personalităţilor proeminente, ale culturii noastre, a fost asamblată organic la aspectele de orice natură pe care societatea le are într-o anumită perioadă istorică.*

Cunoscînd ca nimeni altul trecutul nostru de luptă şi creaţie, Iorga a înţeles că civilizaţia presupune tot ce a făurit poporul în folosul umanităţii. Pornind de la această convingere nezdruncinată, publică 31 de volume intitulate Studii şi documente cu privire la istoria românilor, *lucrare de bază de la care a plecat de fapt în cunoaşterea detaliată a istoriei naţionale.*

Trăind în epoca unor adînci frămîntări sociale, politice şi culturale, cînd fiecare popor se afirma tot mai clar pe arena civilizaţiei, Iorga receptiv faţă de ideile înaintate ale progresului începe să aprofundeze cu perseverenţă istoria, studiind direct izvoarele. Mereu activ şi stimulat de optimismul ce-l caracteriza publică neobosit monografii de sinteză consacrate meşteşugarilor, industriilor şi comerţului, armatei, bisericii, învăţămîntului, presei, literaturii şi artei. Fără să-l preocupe domniile, în opera sa de impresionantă erudiţie a scos în evidenţă fenomene economice, sociale, politice şi culturale din societatea românească. Urmărind unitar procesul istoric care s-a desfăşurat pe teritoriul ţării noastre l-a integrat firesc în mersul istoriei universale şi îndeosebi a celui din sud-estul Europei. Dacă cercetăm monografia dedicată numai istoriei comerţului românesc înţelegem că a conceput istoria României ca parte integrantă a istoriei universale iar negoţul şi comerţul sînt : „...nu numai un schimb de produse, dar în acelaşi timp şi un schimb de cunoştinţe, un fel de a uni între ele diferite naţiuni".

Pregătirea lui multilaterală, dublată de adîncimea şi patriotismul profund al preocupărilor sale, l-au determinat să scoată la lumină îndeletniciri, datini şi obiceiuri româneşti, mărturii grăitoare ale unei civilizaţii străvechi. Cu informaţia largă de care dispunea a strîns în trei volume un ciclu de conferinţe numindu-le semnificativ : „Istoria românilor în chipuri şi icoane". *Gîndul autorului cînd le-a publicat a fost să dea o :* „...istorie a românilor în alte cadre decît cele obişnuite". *Dorinţa mărturisită a fost să popularizeze progresul economic, politic şi cultural al poporului nostru de-a lungul timpului. Printr-o expunere literară, captivantă şi naturală a descris minunatele construcţii medievale care, povestind fără grai istoria trecutului, ne înfăţişează oameni şi fapte din vremuri îndepărtate. Ştiind deopotrivă să convingă şi să îndemne la meditaţie şi-a însufleţit expunerile prin povestirea unor datini şi obiceiuri de mult uitate. Aşa bunăoară primirea oaspeţilor la curtea domnească şi pregătirea sărbătorilor sînt un bun prilej pentru autor să vorbească despre îmbrăcăminte, locuinţe, obiecte de uz casnic, arme şi unelte strămoşeşti. Vocaţia de istoric şi povestitor se deduce din însăşi capitolele lucrării — Meşteşugul de pictură şi sculptură în trecutul românesc sau Bani şi măsuri — prezentate cu o tonalitate evocatoare care vorbeşte de la sine.*

Poate nimeni în România nu a publicat, ca Iorga, atîtea izvoare istorice interne şi externe de o varietate copleşitoare : inscripţii şi corespondenţă, texte literare şi relatări ale călătorilor străini, toate deopotrivă de interesante.

Prin hotărîrea sa fermă de a pune în valoare întreaga noastră civilizaţie, puţin cunoscută atunci, urmărea să consolideze la contemporanii săi convingerea că românii au posibilităţi creatoare şi în acelaşi timp să infirme părerea falsă potrivit căreia civilizaţia noastră ar fi început în secolul al XIX-lea sub influenţa culturii occidentale. Acest efort constant, alimentat admirabil de vastele sale cunoştinţe are ca rod Istoria românilor prin călători, *lucrare publicată în patru volume. Avînd formaţia unui om de ştiinţă care a răscolit neobosit arhive şi biblioteci din ţară şi străinătate, Nicolae Iorga a ridicat la un nivel ştiinţific, prin această lucrare, tradiţia cronicărească. Dacă citim orice pagină din descrierile călătorilor ne minunăm de bogata documentare îmbrăcată într-un stil atractiv, bogat şi variat. A realizat aici o operă de istorie naţională „povestită" de călători francezi, englezi, sirieni, germani, ruşi ş.a. Citind descrierile călătorilor sîntem captivaţi de evenimente politice presărate gradat cu descrierea mijloacelor rudimentare de circulaţie, alături de obligaţiile mari ale popoarelor faţă de puterea suzerană şi de luxul curţilor boiereşti în care muncesc oameni în zdrenţe. Riguros documentat scriitorul minuieşte cu măiestrie expresia simplă cu fraza avintată, uneori chiar clocotitoare. Dacă ar fi să sintetizăm idea dominantă din această lucrare am reduce întregul conţinut la încercarea de a reda adevărata semnificaţie a civilizaţiei româneşti. Ceea ce se desprinde evident din conţinut este dezvoltarea paralelă şi progresivă a celor trei ţări surori.*

Scrierile lui Nicolae Iorga au avut un larg ecou în conştiinţa publică a vremii. Istoric prin formaţie aproape că nu a lăsat domeniu din istoria patriei necercetat. De la monografiile de instituţii, domni şi epoci în amurgul vieţii trece la redactarea unei ample sinteze a istoriei poporului român, publicată în 10 volume. Mai mult ca în oricare din scrierile sale, în această lucrare istoricul nostru a avut prilejul să arate că : „...există o singură dezvoltare, şi toate manifestările de viaţă se prind într-însa, apărînd fiecare la locul ei, hotărît de sensul acelei mişcări, de momentul ivirii faptelor şi situaţiilor, şi avînd fiecare spaţiul pe care-l cere însemnătatea reprezentativă sau însemnătatea activă a acelor fapte şi situaţii" *Sinteza este în adevăratul sens al cuvîntului o lucrare de erudiţie în care s-a dăltuit armonios modul de viaţă al românilor, aspiraţiile şi luptele lor pentru libertate şi progres de-a lungul veacurilor.*

Din intensa activitate de cinci decenii a lui Nicolae Iorga nu putem omite interesul pe care l-a acordat integrării istoriei naţionale în cadrul istoriei universale, punctarea precisă a contribuţiei româneşti la formarea şi dezvoltarea civilizaţiei universale. Conştient de faptul că erau puţin cunoscute peste hotare atît trecutul cît şi creaţiile poporului român, a jalonat prin conferinţe şi comunicări, ţinute în străinătate, prin studii şi monografii publicate în diferite limbi, cele mai reprezentative momente din istoria naţională. Mereu preocupat de necesitatea afirmării patriei sale, N. Iorga colaborează la publicaţii de prestigiu european, participă la întruniri internaţionale.

Desigur că din activitatea lui Iorga ca mesager al culturii româneşti ne putem îngădui să ne oprim tot asupra lucrărilor de sinteză care îmbrăţişează în linii generale întreaga viaţă a poporului român. Prima sinteză a istoriei noastre, publicată de Nicolae Iorga în străinătate, s-a tipărit în Germania şi a fost apreciată de istorici străini ca operă excelentă. Într-adevăr din conţinutul ei emană viaţa obidită a poporului care, în condiţii grele faţă de alte popoare, a adus opere nemuritoare la tezaurul civilizaţiei universale. Sincer în redarea faptelor a demonstrat convingător că pe baza unei documentaţii temeinice parcurgînd istoria culturii, adevăratul intelectual poate cunoaşte şi înţelege adevărata istorie a poporului.

Orice studiu scris de Iorga exprima un gînd luminos şi un sentiment fierbinte pentru popor şi patrie. Redescoperind trecutul eroic de vitejească luptă, el caută să informeze străinătatea, să citească românii de pretutindeni că în ţara noastră din cele mai vechi timpuri pînă azi oamenii s-au străduit mereu pentru prosperitate învingînd vicisitudinile istoriei. Plecînd de la concepţia că istoria universală şi istoria naţională nu se deosebesc, *fiindcă viaţa unui popor este necontenit amestecată cu vieţile celorlalte a publicat în limba franceză studii istorice dintre care amintim :* Locul românilor în istoria universală *şi* Influenţe străine asupra naţiunii române. *Unele dintre studiile sale au fost tipărite şi în engleză, germană şi italiană. Cunoscut, apreciat şi stimat i s-a acordat înalta distincţie de a fi* doctor honoris causa *al unor universităţi de renume internaţional, membru al Academiei Române, membru şi colaborator al unui mare număr de institute şi societăţi culturale de peste hotare.*

Situîndu-se pe culmea supremelor chemări, opera lui Nicolae Iorga s-a oprit din mers o dată cu cel care i-a dat viaţă dar lumina ei s-a aprins iarăşi mai strălucitoare. Azi aşa cum se exprima odinioară George Călinescu : „Nu este cu putinţă să-ti alegi domeniu oricît de îngust şi umbrit din istoria românilor fără să constaţi că N. Iorga a trecut pe acolo şi a tratat tema în fundamentul ei".

Prof. Paul GRIGORIU

carl sandburg

Poeme

In anul cînd Carl Sandburg împlinea 85 de ani, la 6 ianuarie 1967, îi apărea volumul „Honey and Salt" (Miere și Sare), cel din urmă pregătit de el însuși. În același an Sandburg se stingea.

Cele 77 de poezii ale volumului îl descoperă contemporanilor pe același mare liric, pasionatul, „veșnicul căutător" de răspunsuri la marile întrebări ale umanității: ce este dragostea, despărțirea, viața, moartea?

A fost, afirmă critica, poetul american cel mai autentic.

Grupajul din această pagină rezumă direcțiile volumului „Honey and Salt" al cărui titlu ar însemna pe românește sarea pămîntului și dulceața florilor — dragostea.

Recoltă

Cînd porumbul e rumen în septembrie,
O floare crește roșie lucind printre
tulpini
Și o mătase roșie se-ncolăcește prin
spicele bogate
Și măciulii înalte cresc deasupra
tuturora
și foșnesc
preeriilor
și vîntului.

Ele sînt marile solitare
Căci nimeni vreodată nu le strînge
cu porumbul :

Le taie
le adună grămezi
și le ard.

Focul lor
luminează apusul în noiembrie.

Zgîrie-norii sînt mîndri

Zgîrie-norii sînt mîndri.
Par să spună că ei au
căutat și însușit
absolutul.
Și totuși nu sînt de condamnat,
nevinovați
ca oțelul mut și cel mai mut
beton al bastioanelor.
„Omul ne-a făcut"-murmură ei. „Sîntem
mîndri cum numai omul este și
n-am aflat absolutul mai mult
ca el."

Urma piciorului de pasăre

Urma piciorului de pasăre pe nisip
mi-a amintit chipul tău.
Am zis : „Ce din el ?"

Și cealaltă urmă singuratică de pasăre
pe nisip
mi-a amintit chipul tău iarăși.
Am zis : „E scris mai adînc decît
nisipul".

Am văzut o aripă de pasăre încremenită
patruzeci de mii de ani în piatră
o aripă de pasăre amintindu-mi
piciorul tău, mîna ta.

Juma-juma

Ce avem noi doi
de împărțit juma-juma
ca să mergem frați de cale mai departe ?
O Biblie, un pachet de cărți ?
o fermă, o tigaie ?
o poartă, sau treptele pe care ședem ?
Cum putem noi fi tovarăși
cînd tu vorbești englezește
eu vorbesc englezește
și tu nu mă-nțelegi niciodată
și eu nu te-nțeleg niciodată ?

Visînd nebunește

Eram între nebuni primul
(Așa am visat.)
Și toți nebunii din lume
au fost vîrîți în mine iar eu eram
cel mai grozav nebun din toți.

Alții erau nebuni doar dimineața
Sau seara sau sîmbetele
Sau în zile deocheate ca vineri și
treisprezece
Dar eu — eu eram nebun de șapte ori
pe săptămînă
Și cînd dormeam eram nebunul adormit.
(Așa am visat.)

Cahokia

Indianul a văzut fluturele
cum ieșea din gogoașa lui.
A înțeles.
Fluturele avea aripi, era liber.

Indianul a văzut primăvara florile
cum creșteau din pămînt.
A văzut ploaia și tunetul.
Și a înțeles.
A văzut și soarele
Dar n-a venerat soarele.
Pentru el soarele era un semn ceresc,
un simbol,
A îngenunchеat la ce era dincolo de
soare.
A cîntat și a dansat pentru cei ce
făcuseră și mișcau acum soarele.

Biografie

O biografie, domnilor, trebuie să
înceapă cu răsuflarea unui om
cînd lumina zilei îi lovește ochii prima
dată — apoi să continue mereu
pînă la moarte, cînd lumina zilei s-a
stins :
astfel biografia este gata — numai dacă
de cum se născu întîiul american.
Apoi veni o Americă mai tîrzie, căutînd
și aflînd, totuși mai mult căutînd
decît aflînd, întotdeauna dibuindu-și
drumul
între furtună și vis.

Numere înceţoşate

Nașterea e punctul de plecare al pasiunii
Pasiunea e începutul morții.
Cum poți întoarce spatele nașterii ?
Cum poți spune nu pasiunii ?
Cum poți ruga moartea să te mai lase ?
Și dacă gînduri vin la tine și te cuprind
Și dacă vise te urmăresc și-ți cutremură
oasele
nu răstorni ordinea
și începi cu moartea mergînd înapoi
către naștere —
pornești viața din coșciug și te întorci
către leagăn —
în care caz, domnilor, biografia e
completă
cînd se naște eroul dumneavoastră,
doar că n-are seminție, descendență
strămoși, genealogie, sînge, oseminte,
substrate —
iar din acestea, domnilor, pot să vă
enumăr la nesfîrșit.

În românește de GABRIEL GAFIȚA

Treci, prietene

Dimineața trebuie să-și deschidă porțile,
Dar noaptea încă nu și-a aruncat cheile.

Eu care am iubit dimineața îi cunosc
porțile.
Eu care am iubit noaptea îi știu cheile.

Căutare veșnică

Degetele întorc paginile.
Paginile se desfășoară ca un sul.
A fost o vreme cînd n-a existat nici o
Americă.

Apoi veni pe sul o Americă
timpurie, un pămînt al începuturilor,
un număr, ori un punct fix.

Du-te-acum prin ceața miezului de
noapte și zi-i : Spune-mi
numărul tău și-am să ți-l spun pe-al
meu.
Salută soarele în zori căzînd pe
panglica încețoșată
a rîului și spune-i : Numărul meu
e atîta —
— al tău cît este ?

Al cui punct de plecare e ceața ?
Al cui început e soarele ?
Demult, foarte demult erau — ca și
azi — omuleți necăjiți
care purtau în oase cîntecul și durerea
acestor întrebări ca niște piedici.

Sărutări, veți mai veni vreodată ca dulci stăfii?

Și dacă v-aș ruga să-mi zîmbiți printre
lacrimi,
Sărutări, veți mai veni vreodată ca dulci
stăfii ?
„Mereu o poartă îmi devoră umbra".

Dragostea-i un ceas și arcul se uzează.
Dragostea-i o vioară și lemnul
putrezește.
Dragostea-i o zi ce se preface'noapte.
Dragostea e vară ce toamna o încheie.
Dragostea moare într-una și cînd
moare-i moartă
Și cînd e moartă nu mai e nimic de făcut
Și cînd nu mai e nimic de făcut spunem
Așa e sfîrșitul, totdeauna vine, a venit
la noi.

Și acum o vom îngropa și uita
Cinstit și cuviincios, ca pe un ceas ori
o vioară,
Ca ziua de vară-n prag de toamnă,
Ca pe un lucru minunat și fără viață
lungă.

Da, să lăsăm lucrurile așa.
Ceasul a sunat și am răspuns.
A netezit o vale veche luna
Iar noi am numărat inelele ei toate.
Păsările apelor au sărutat rîul
Și-au mîngîiat aurul zilei cu vîrful
de aripi.
Lunii și păsărilor apei,
Lor le-am răspuns cînd și-a sunat
porunca timpul.
Și-acum ? Acum luăm ceasul și-l dăm
deoparte.
Acum iarăși numărăm în vale inele
de lună
și le dăm deoparte ca pe amintiri.
Acum numărăm încă o dată păsările
apelor și le lăsăm
să lunece slobode în sus și-n josul văii.
Așa e sfîrșitul, toate au un sfîrșit.

Sărutări, veți mai veni
vreodată
ca dulci stăfii ?

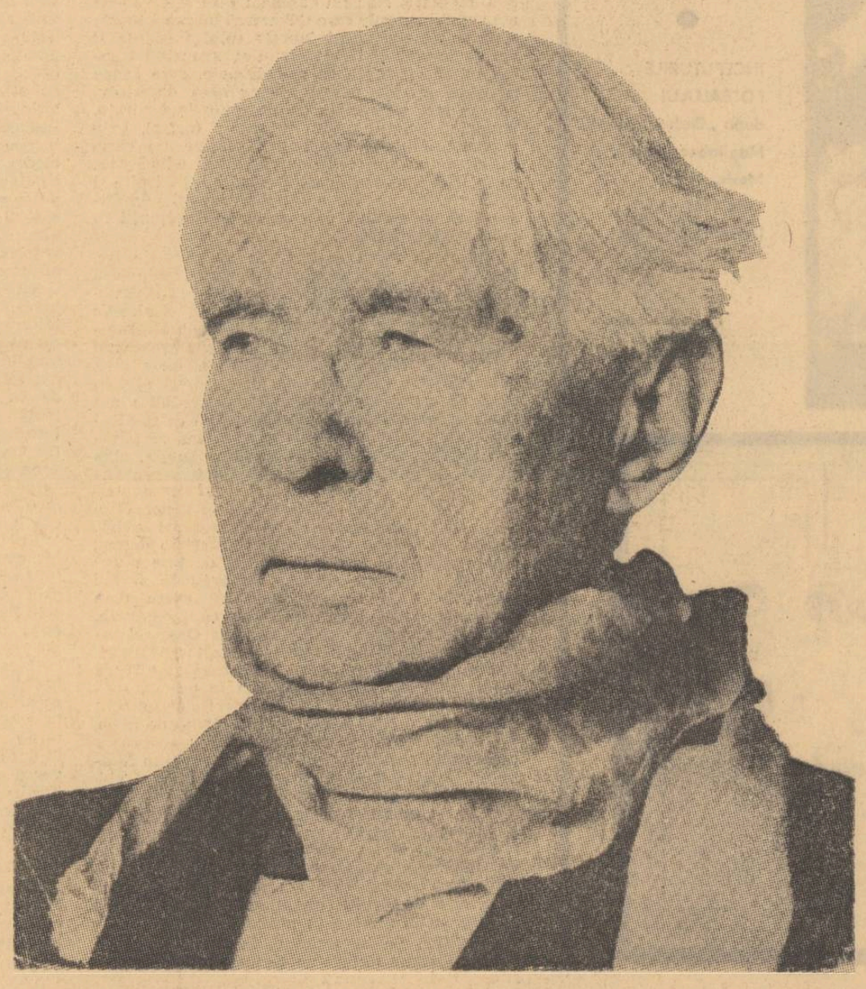

Umbre cad pe munți, albastre

Umbre cad pe munți albastre.
Munții cad cenușii în rîuri.
Rîurile cad șerpuind în mare.
Mai bătrîne ca valul furișat albastru
e tîrîtorul val cenușiu
Și numai umbrele căzînd mai vechi ca
marea.

Poți oare-ntinde stăpînire
pe tine și pe umbra ta ?
Poți măsura tu
clipele din soare
cînd umbra-ți culcă forma pe pămînt ?
Vorbește umbra ta cu tine
sau tu spui umbrei tale
ce să-ți spună ?
Poate cineva s-asculte de umbra lui
sperînd că-i spune încotro să meargă
și ce să facă odat'ajuns acolo ?
A fost vreunul să se roage
„Fă-mă, Doamne,
o cupă subțire de sticlă.
Mă tem de ce îmi spune umbra mea ! ?"
Și ce se-ntîmplă
cînd uiți și tu, uită și soarele
să-ți aștearnă bătrîna tovarășă
de-o viață, umbra ta ?

Să luăm umbra lui Shakespeare —
ce i-o fi spus el ?
și ce-o fi lăsat nespus ?
să fi știut el că lasă-n urmă
nerostite milioane de solilocuri
în umbră ?

Cînd Napoleon și-a văzut umbra
să-i fi lipsit pînă-ntr-atît cuvintele
și ades în spatele umbrei sale
să fi zărit alte mii urmîndu-l
credincioase ?

Umbre mai ușoare ca o ceață
cad pe valul furișat albastru
pe tîrîtorul val cenușiu.

Fidel deasupra noastră
se leagănă soarele
se leagănă Marele Martor
al umbrelor !

Ce alta poți face decît să le iei și să le
topești în tine ?

Desigur, cinci bănuți sînt numai cinci
bănuți,
iar zece bănuți zece — categoric —
știam asta —
de ce s-o repetăm acum ?
fără-ndoială, oțelul e oțel ;
și un ciocan e totdeauna un ciocan ;
Și un gînd, un vis, fac mai mult decît
un nume,
Și azi, și mîine, ușile vă-nghit.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Biblioteca municipală
Odorheiu Secuiesc

POEME DE SALVATORE QUASIMODO • FILM • SPORT • REVISTA STRĂINĂ

Anul XIV
Nr. 3 (455)
Sîmbătă
16 ianuarie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

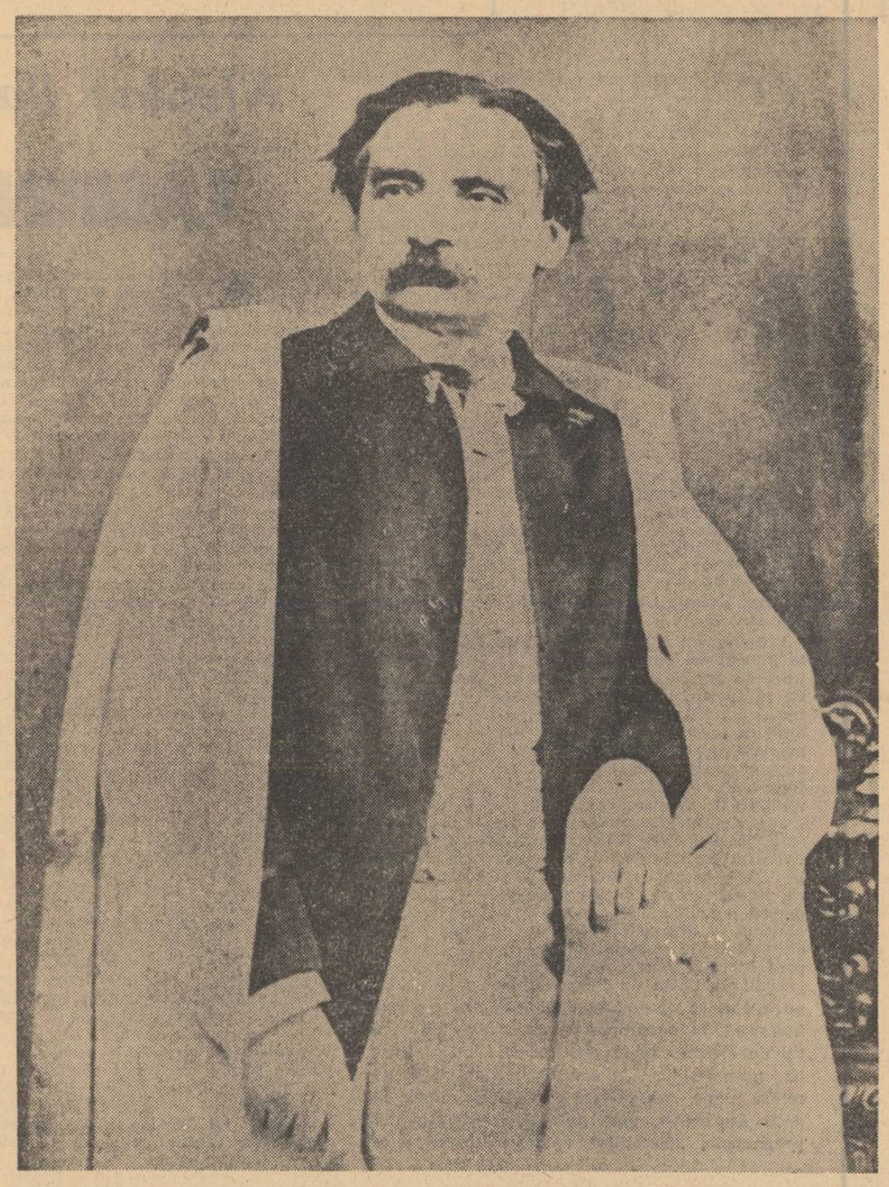

Literatura de mîine

Un an a trecut, un altul a început, și e probabil că fără tradiționalul moment de retrospectivă (care colorează cu o pitorească subiectivitate lunile decembrie și ianuarie) nici n-am fi dat importanță faptului. Ritmul literaturii nu concordă cu ritmul calendarului. Ce va să zică un an în viața literaturii ? A găsi caracteristici potrivite și tendințe specifice la fiecare 31 decembrie cere un efort pe care rezultatele concrete nu-l compensează. Uneori nici deceniul nu constituie o unitate de măsură suficientă. Dacă ne gîndim bine, din 1 900 și pînă astăzi, numărul perioadelor literare relativ unitare este cu mult mai mic de șapte. Pînă în 1919 nu se întîmplă încă un fenomen capabil să scoată din inerție linceda atmosferă literară a începutului de secol (fiindcă bătăliile sămănătorismului, care umplu de larmă epoca, privesc prea puțin literatura) ; în 1919 intră în istorie o generație extraordinară, comparabilă doar cu aceea a lui Eminescu și Caragiale, și, cum e și firesc, ea creează o epocă la fel de extraordinară, ce se prelungește, cu unele schimbări de decor, pînă în 1948 ; ritmul pare a se precipita oarecum după această dată (de fapt de prin deceniul al patrulea se iveau semnele unei literaturi mai agitate) și cei douăzeci de ani care urmează se impart în două perioade distincte. Iată, în totul, patru unități de timp în șaptezeci de ani. Se înțelege, acum de ce ultimii șase-șapte ani reprezintă o durată prea scurtă pentru a îngădui concluzii limpezi și de ce optimismul exagerat ar fi la fel de riscant ca și scepticismul exagerat ; ca să nu mai vorbesc de acele (cam dese !) semnale de alarmă pe care le trag unii, de toate acele invenții de moment (proza onirică, poezia ermetică și confuză, critica lipsită de autoritate) care întrețin iluzia unor discuții serioase, fiind în realitate pe cît de false pe atît de inutile. Ele denotă o necunoaștere a istoriei literaturii.

Singura intrebare tulburătoare pe care se cuvine să ne-o punem, cînd meditām asupra literaturii de azi, este : cum va arăta literatura de mîine ? Sau, mai exact : vor semăna cărțile anilor și deceniilor următoare cu acelea în jurul cărora s-au dezlănțuit pasiunile noastre ? vor mai interesa ele și pe cei care le vor citi peste timp ? Și nu mă refer doar la valoarea literaturii de azi ; deopotrivă la ideile, problemele, obsesiile și năzuințele ei. Să nu ne facem iluzii : o carte mare nu se scrie în fiecare an, uneori nici chiar într-un deceniu. E vorba, așadar, mai puțin de capodoperele noastre decît de acele cărți în stare să ne exprime fără să se perime deîndată cu generația care le-a produs a ieșit din scenă, de acele cărți care constituie un semn de referință pentru timpul în care trăim. Întrebări dificile și esențiale, ce ne pot da o unitate de măsură mai reală și mai durabilă, o mai precisă conștiință de noi înșine.

A încerca să răspund la aceste întrebări într-un simplu articol ocazional ar fi o copilărie : fiindcă nu ne punem o întrebare numaidecît spre a răspunde pe loc. Și, apoi, sînt sigur că întrebările cele mai necesare sînt și acelea al căror răspuns e o problemă de timp. Totuși o concluzie se poate desprinde de aici : și anume aceea că literatura de azi trebuie să învețe să privească mai constant și mai lucid spre mîine. Sîntem mult prea atenți la mărunțele și trecătoarele noastre patimi ; să încercăm să deschidem ochii asupra viitorului și să ne confruntăm cu operele încă nescrise ; să transformăm competițiile efemere într-o emulație generoasă ce trece dincolo de barierele strîmte ale prezentului. E adevărat că numai ceea ce este actual durează ; dar e la fel de adevărat că numai ceea ce durează își poate dovedi actualitatea. Să scriem azi cu gîndul la mîine. Iar cînd ne vom reîntîlni, peste decenii, vom vedea ce a rămas.

Nicolae MANOLESCU

În pagina a 3-a :

Un eseu de Nichita Stănescu
ILIADE, HELIADE...

Bătrînul învățător

Mi-a intrat în casă bătrînul învățător. A dat bună ziua și mi-a spus că s-a învitat singur, lucru care nu mai era necesar de constatat. Așa era, nimeni nu-l invitase și nici prieteni nu eram. N-a fost învățătorul meu. I-am făcut însă un portret neștiut de el într-o pagină și s-a recunoscut într-o nuvelă în care apăreau detalii cu totul întîmplătoare legate de persoana lui. A citit-o și el. Asta a fost demult. Cică ar fi exclamat pe ulița satului :

— Cînd mama dracului m-a văzut pe mine cineva că am belit o iapă ? Bă, Stane, auzi, cică m-am dus la Văgăuni și i-am dat la un cal cu paru' în cap ! Fir-ar al dracului de cal !

— Hai, bă nea Floreo, că nu ești dumneata ăla, cică i-ar fi răspuns acest Stan, care deși era țăran și nu intelectual, înțelegea, se pare, sau auzise, că numele și întîmplările dintr-o povestire nu coincid obligatoriu cu ceva real.

Bătrînul învățător însă, devenise din acest punct de vedere mai rău decît un țăran. Curiozitatea lui pentru idei abstracte se tocise prin lectura ziarelor iar amintirea unei instrucțiuni căpătate în școala normală i se ștersese cu desăvîrșire din minte. Nu fusese un învățător cu vocație și nici măcar cu instinct, copiii nu-i spuneau nimic, dar fusese un om energic și hotărît și se străduise să umple, cu aceste merite, lipsa de talent pedagogic Într-adevăr, copiii din clasele lui învățau prost, dar veneau la școală de frica amenzilor, iar drumul din fața școlii și drumul de patru kilometri care duce la gară, dacă este mărginit astăzi de pomi, se datorește lui. A făcut ce-a putut, a scos chiar copiii la sapă pe propriile sale pămînturi ! Dar i-a scos și pe acele dealuri ale comunei care se surpau și în care a pus deasemenea pomi. Că acei pomi au fost smulși nu era vina lui. N-o să stea acuma să-i și păzească. N-o fi moșia lui !

Ideea de învățător, în sat, o întrupa el, cel mai puțin învățător dintre ceilalți, prin inițiativele lui culturale, prin sărbătorile pe care le organiza, prin discursurile pe care le ținea cu această ocazie, folosind același limbaj verde, pe care îl folosea și în viața zilnică și în relațiile cu țăranii și care dacă făcea să se asocieze greu în mintea consătenilor săi ideea de învățătură, care înseamnă ceva înalt, cu vocabularul acesta grosolan în schimb cîștiga teren și considerație o altă idee care nu va strica niciodată să se asocieze cu aceea de intelectual român și anume : ideea de activitate practică, de efort util, reînoit consecvent. Într-adevăr, nouă muntenilor, ne place să stăm de vorbă pînă ne dor fălcile, imaginația ne e bogată, plăcerea de a privi în sinea noastră caracterul celorlalți și a face apoi din asta o adevărată sărbătoare e fără limite !

Dar drumurile noastre erau pline toamna și primăvara de noroaie adînci și bălți în care puteai să-ți rupi, căzînd, picioarele de la șold.

Și cu toate astea era satul nostru, deși aveam curți bine îngrădite, și ai fi crezut că puțin ne pasă de ceea ce era dincolo de podișca fiecăruia. Dar nu treceam totuși prin el, și suiam pe dealul lui cînd ieșeam la cîmp ? Cine punea umărul jos la roata căruții și biciuind caii scotea un urlet de ți se zbîrlea părul, luînd în brațe căpățîna roții s-o salte din cîrmoacă ? Urlet nu e cuvîntul care se potrivește cu ceea ce mi-a rămas în amintire. Nu era atît sonor acest răcnet, cît înspăimîntat, ca într-o ceață de vis în care groaza e însoțită și de îndoială : adică nu se poate să-mi rămînă căruța aici, să mă scoată altul și să rîdă de caii mei și de mine. Mai bine îi omor cu biciul. Și încordatele animale, simțind arsurile cumplite ca niște fulgere pe spinările lor, se opinteau, gîfîind ca de apropierea morții, căzeau deodată în genunchi și în clipa următoare scoteau afară căruța aceea la care erau înhămați, și care era înfundată în ghiarele pămîntului. Cine să iasă cu lopețile și să umple drumurile degradate ? Păi cine să iasă ? Nimeni ! Dar nu ne smulgea noroiul cînd ieșeam după amiezile în sat, devale, în zilele de lucru și de sărbătoare, tălpile opincilor și ale bocancilor ? E și ce dacă ni le smulgea ? Nu le pingeleam la loc ? Neputîndu-se adapta la acest joc complicat al pierderilor și al compensațiilor pe care îl cunoșteau atît de bine concetățenii mei, acest învățător care venise în satul nostru de pe undeva de la munte, căpătase cu timpul în felul lui de a fi un soi de îndîrjire fără obiect care îi înveselea foarte tare nu numai pe țărani, dar și pe ceilalți intelectuali ai satului, preotul, inginerul agronom, notarul-.. Îndîrjire însă nefastă în activitatea lui pedagogică după cum se va vedea. Drăcuia. Fir-ar al dracu ! Pe urmă a început să și înjure. Înjura : pe mă-sa și pe tat-său. Pe urmă vocabularul i s-a nuanțat, cu adjective care priveau prostia, înapoierea, țigănia, dar totdeauna la alții și mult prea tîrziu, abia la bătrînețe le-a descoperit și la el. Prostu ăla de dă în gropi ! Chioru ăla care am auzit că de timpit ce e, se bate singur, crezînd c-o bate pe muierea-aia a lui ! Mamelucu-ăla care... Cuvîntul mameluci apărea des în conversația lui. Nu-l simpatiza propriu zis, nimeni, sau foarte puțini, dar intrînd fără să-și dea seama în viziunea de comedie umană, pe care țăranii știau că o joacă și care era propria lor viață, era și el prezent în conștiința și în discuțiile lor. Și-l însușiseră. Cu vîrsta începuseră să nu-i mai spună domnul, ci nea, iar el, băi, nea Vasile. „Tui mama mă-si, zicea, ce.. mă-si e cu vremea asta, cît o să ne mai ploué în cap ? Murim dracu înecați, ne ia gîrla la vale, ca pe purcei". „Hai mă nea Floreo, că purceii înoată, nu se înecă ei", zicea celălalt. „Crezi că înoată ? zicea bătrînul învățător. Eu am auzit că chiar la academie, un academician a pus întrebarea asta : domnilor ! Porcul înoată ? Și n-au știut ce să răspundă". „Hai mă nea Floreo, că înoată !"

Astea erau dilemele intelectuale ale bătrînului învățător, care de fapt nu era bătrîn deloc, era verde, mergea drept și apăsat și nu-l durea nimic. Are, bineînțeles, televizor dar are și trei nepoate

— N-am venit cu mîna goală, zice, și scoate o sticlă din buzunar. Am venit neinvitat.

Nu zic nimic, fiindcă nu s-a purtat frumos cu un copil pe vremuri, l-a bătut degeaba. acum treizeci de ani.

Îmi dau seama că e o durată de timp mai mult decît suficientă ca să prescrie orice păcat. Îl consider prescris. De-atunci s-au întîmplat multe, a trecut peste destinele noastre un război și o revoluție. Bine că trăim. Să uităm. Bătrînul învățător a avut de îndurat, numai cerbicia lui l-a salvat. Ar trebui să am un sentiment de siguranță, știind că printre noi trăiesc astfel de oameni cu vîna tare. Și totuși... Nu zic că acel elev n-o fi fost vinovat, dar l-a bătut prea tare și răzbunător, îngnit, el om mare, de faptul că un copil a pretins că știe el să rezolve mai bine decît învățătoarea, cutare problemă. Învățătoarea s-a dus la director, el era director, și l-a reclamat pe băiat, nepregătită și fără intuiție pedagogică. Ce i-o fi spus, că bătrînul învățător din fața mea, pe atunci în plină putere, a intrat în clasă și l-a bătut pe băiat cu pumnii și picioarele ca pe hoții de cai. Mă întreb cum se pricep englejii să transforme aceste amintiri despre dascălii care i-au bătut odinioară în încîntătoare și pline de umor revederi. Pesemne că elevii nu păcătuiesc în fața lor prin lăudăroșenie și învățătorii lor prin nepregătire. Or fi avînd alte cusururi sau poate elevii or fi mai sportivi și or fi încasînd loviturile ca la un fel de meci, în care regula e să știi să rabzi și după ce te dai jos de pe calul de lemn, să spui o vorbă de spirit de care apoi, peste treizeci de ani să-ți amintești cu încîntare. Dar ce vorbă de spirit să spui cînd omul din fața ta îți dă la fălci scrîșnind din dinți bestial ? Elevul acela l-a iertat demult. L-a invitat la nuntă, unde s-au împăcat. Nu cred în această împăcare, fiindcă mie cînd mi s-a povestit acest fapt (multă lume a vorbit despre această istorie) mi-a rămas în minte un semn de întrebare. Ce-a avut cu băiatul ? De ce l-a bătut atît de înjositor, tăvălindu-l pe jos în fața clasei cu lovituri de picioare ? Mă uit la părul lui alb, și la întreaga lui figură tăbăcită de atîtea decenii de viață prin care a trecut, cu aceste căderi și poate cu înălțări dar care nu i-au fost cunoscute și prețuite, și nu găsesc răspuns la întrebarea mea.

Îmi spune pe nume și ciocnim paharele. Îl întreb ce-i fac cele trei mici nepoate.

— Fir-ar al dracului să fie, zice. Mă întîlnesc alaltăieri cu alde băiatu-ăsta care mi-a fost elev și care știi și tu că e director al școlii.

Și-i spune numele acestui fost elev, ajuns cu chiu cu vai învățător și apoi director. Să-i zicem Ghiță.

— Bă Ghiță, zice, ce facem noi cu pîinea asta, cu alde Pantazi, am și eu cîteodată nevoie stringentă de pîine, că am trei nepoate ! Și ăsta face pe-al dracu ! „De, mă, nea Floreo, zice, dacă și dumneata iai cîte patru pîini odată ?" Și mi-a întors spatele și s-a urcat în mașină. Are o *Dacia* mică, nu-i pasă, se urcă în ea, într-o oră e la Pălămida și vine acasă cu de toate. Mă răsucesc pe călcîie și mă întorc la alde Pantazi. Îl găsesc acolo cu al lui Necșulescu, contabilul, cu Ilie, țîrcovnicul, cu Nicolae al lui Pințur. Beau niște vin. „Bă Necșulescu" zic. „Ce e mă, nea Floreo ?" „Cîtă pîine iau eu, mă, pe zi de-aici ?" „Păi cît să iai ? O pîine !" „Bă, Ilie, cîtă pîine iau eu, mă, de-aici !" „Păi cît să iai, n-auzișI, o pîine, o pîine jumate". „Bă, Niculae, cu cîtă pîine m-ai văzut tu că plec eu de-aici acasă ? !" „Ai, bă, nea Floreo, ce mai întrebi, o pîine..." „Mă, Pantazi, cîtă pîine îmi dai tu mie ! ?" „Ei, zice Pantazi, ba îți dau, ba nu-ți dau..." „Dar cît îmi dai ?" „O pîine, cît să-ți dau." „Păi bine, mă, fir-ar el atunci al dracului de om, cu hainele negre de pe el, cu cravata de la gît, cu pălărie, cu cheile lui din buzunar pe care să le vîre mai bine în... mă-si, decît în ușa mașinii, atunci de ce spune el, bă, că iau patru pîini deodată ?".

Mă uit și rămîn uimit în fața indignării bătrînului învățător. Nu zic nimic.

— Pe seară veneam de la alde Geacă, mă întîlnesc pe drum cu Trafulică, reluă el cu acea voce hotărîtă și plină, înaltă și egală, fără urcușuri sau coborîșuri chiar și în indignare, și pe care i-o cunoșteam atît de bine. Avea un sac în spinare, abia îl ducea. „Ce-ai bă, Trafulică, în sacul ăla ?" „Păi niște pîine," zice. „Cine ți-o dete ?" „Păi, Pantazi". „Păi, mie îmi spune că n-are", „Păi, de, i-am dat și lui zece lei." „Și ce dracu faci cu atîta pîine ?" „Păi de, o înmoi, zice și o dau la vacă". Merg eu mai încolo mă întîlnesc cu al Mizdri. Venea și ăsta cu un sac în spinare. „Ce-ai bă acolo, în sacu-ăla, îl întreb. Te pomenești că ai și tu pîine." „Am" zice. „De unde, de la București ?" „Care București, zice, de la ăsta, alde Pantazi." „Și cum ți-a dat-o ? Pe ce bază ? Ești salariat, sau ce dracu ești ?" „Nu sînt, dar i-am dat și lui cincișpe lei, că am nevoie, de, ce să fac ?" „Parcă numai tu ai nevoie ?" Intru la *Mat* să beau ceva, îl găsesc pe Costică al lui Nae, sta de vorbă cu al lui Năfliu. „Costică, zic, am auzit că îți dă Pantazi și ție pîine." „Era să zic eu ceva, zice Costică, l-am chemat la mine, i-am dat un kil de țuică și-i spun muierii : Fă, acuma s-a aranjat, o să avem și noi de la Pantazi, gata ! Mă duc acolo și..." „Și ?" „Și cînd mă duc, zice Costică, n-am bă, îl auz că strigă la mine, de unde să-ți dau, trebuie să dau la salariați. Lasă, zic eu în gînd, a zis el așa de formă, să-l audă ăilalți, și peste un ceas mă întorc iar. Ieși bă, afară, îl auz că urlă iar la mine, nu ți-am spus că n-am ? Ce tot cauți tu p-aici ?... Zic eu s-o trimit pe muiere, că nu se uită nimeni la ea. Așa o fi șmecheria. Se duce muierea și ăla cînd o vede, ieși fă, afară, zice, nu veni bărbatu-tău de două ori și nu i-am spus că nu-i dau ?... L-am lăsat în pace. Peste trei zile îmi trimite vorbă să-l aștept seara acasă ca vine cu patru pîini și să pregătesc niște băutură, să mîncăm ceva. I-am trimis și eu vorbă că îl bag în aia a mă-si. Vasăzică să-mi bea iar țuica, să-i dau să și mănînce, și să mă pună să-i plătesc și pîinea." „Bă, zic, pe Trafulică l-am văzut cu un sac plin, i-a dat zece lei. Țuica ta costă mai mult !" „Da, zice Costică, și ar mai fi vrut încă una. Și să mănînce pîinea la mine !" „Și să te mai pună s-o și plătești !" zic și eu.

Bătrînul învățător se opri cîteva clipe fără nici-o expresie, asupra acestei enigme : de ce Pantazi acela, ălora le-a dat saci întregi și ăstuilalt care îl cinstise cu mai mult...

— De dimineață, izbucni el apoi, mă întîlnesc cu Ghiță în fața școlii, directorul de care îți pomeni. „Bă Ghiță, zic, ce facem noi cu Pantazi ăsta ?" „Ce e cu Pantazi ?" zice. „Păi cu pîinea asta !" „De unde să știu eu, zice, ce să facem cu pîinea ! Și și-a băgat cheile în mașină și mi-a întors c...".

Și bătrînul învățător își înălță fruntea, și între noi, pe răspunsul acelui Ghiță, director de școală, se lăsă tăcerea. Mi se păru apoi că ridică din umeri dar înțelesei imediat că mă înșelasem. A da din umeri însemna a înțelege și a încerca să te debarasezi. Ori din tăcerea care se prelungea nu se confirma cu nimic că pe umerii bătrînului învățător ar apăsa vreo tristețe neînțeleasă, vreo melancolie turburătoare sau vreo întrebare insolubilă. Era secretul lui. Să nu fii trist, ci să acționezi împotriva motivelor care te-ar îndemna să fii. Să nu-ți pui întrebări care să te apese, că doar nu ești buricul pămîntului, și să nu fii melancolic, că nu ești poet, fir-ar al dracului să fie !...

— Hai să mai bem, zise în cele din urmă, să terminăm sticla asta și mă duc că am treabă, că noră-mea le lasă pe toate să le fac eu. Să vedem ce o să facă după ce o să mor !

Și într-adevăr, după ce băurăm ce mai era, se ridică. își luă politicos la revedere și mă părăsi fără grabă dar și fără întîrzieri de prisos.

Marin PREDA

în fiecare săptămînă
marin preda
răspunde la o întrebare

cronica pietonului

De sfîrșit, de început

După ce '70 și-a încheiat, întocmit și iscălit evenimentele și întîmplările, a aruncat către zilele și nopțile anului și anilor următori lumini și umbre, făgăduieli amețitoare și cîteva posomorîte amenințări. Sau, — mai puțin dramatic spus — cîteva avertismente.

Deși sîntem la început de nou deceniu pagina-magazin de ziar sau de almanah culeasă cu literă „grasă" vorbește de eră și ere noi : era cibernetică și a explorării cosmosului, era nucleară sau era „exploziei informaționale"...

Se trece lesne și firesc cu ușurința cu care se va sări de pe o planetă pe alta, de la proiecte de desalinizarea economică a apei de mare la guma „electronică" de mestecat care ne va speria coșmarurile și ne va face somnul dulce. Deci nu e departe ziua cînd vom spune despre aproapele nostru de servici că este de un „calm electronic" iar în saloanele de coafură se vor întreține replici de felul : „ascultă ce vis electronic am avut azi noapte tu."

Dar laserii, dar ordinatoarele ? Laserii care vor fi folosiți frecvent în biologie, chirurgie și vor putea să împiedice pînă și accidentele de circulație ale undelor radio... Și ordinatoarele ? Păi dacă nici peste 50 de ani mini-ordinatorul personal ne va ajuta dimineața la alegerea pălăriei și cravatei celei mai potrivite cu costumul și situația atmosferică...

Despre vizita pe la alte planete ce să mai vorbim ? Pentru răgazul 1975—'79, trecutul an a prevăzut zbor pilotat între Marte și Venus.

Oricum pînă atunci sub un titlu uriaș care pare îngrijorător dar nu e deloc („Asaltul plasticului") se putea citi o știre sigură despre încălțămintea care se întreține singură.

Fără perii, fără cremă, adică.

Știre care pe cel rămas credincios vocației de pieton nu poate decît să-l miște.

CANDID

cronica literară

Nicolae Balotă

LABIRINT

De-ar fi dat ascultare procedeului atît de răspîndit în practica editării culegerilor de studii şi articole critice, Nicolae Balotă ar fi putut foarte bine să-şi intituleze cea mai recentă carte a sa *Euphorion, II. Labirint* (Editura Eminescu, 1970), departe de a vădi vreo mutaţie de ordin metodologic sau tematic, se situează în directa prelungire a masivei culegeri din 1969. Faptul nu este de natură nici să surprindă şi nici să nemulţumească ; critica literară e un domeniu în care „formele" — în sensul speciilor literare — sînt relativ puţine la număr, iar preocuparea de a le defini şi delimita cunoaşte, să spunem aşa, un indiferentism definitiv consacrat. Ce folos că diverse dicţionare propun definiţii docte în materie, devreme ce cutărui „material" i se poate spune tot atît de bine articol, eseu, foileton critic etc ? Bunăoară, această nouă culegere a lui Nicolae Balotă. Deşi sumarul conţine cîteva adevărate schiţe monografice alături de ocazionale panegirice sau de sobre cronici literare, autorul şi-a subintitulat cartea *eseuri critice*. Cît despre titlu, acesta este într-adevăr sugestiv : un itinerar critic extrem de capricios, punctat cu nume de scriitori diferiţi în multe şi fundamentale privinţe şi pe care numai hazardul îi poate aduna între coperţile aceleaşi cărţi : Vasile Pârvan, Tudor Arghezi, James Joyce, Ion Pillat, Saint-John Perse, Rainer Maria Rilke, Gib Mihăescu, Luigi Pirandello, Julien Gracq, Francois Mauriac, Liviu Rebreanu, George Călinescu, André Gide, Iosif Vulcan etc., etc.

Presupunem că motivaţia intimă care a prezidat la întocmirea unui sumar atît de eterogen stă în tipul de critică pe care îl practică Nicolae Balotă. Ca să apelăm la un termen adesea întrebuinţat de însuşi autorul cărţii, vom observa că este vorba de aşa-zisa critică *hermeneutică*. Într-o accepţie mai practică, după Nicolae Balotă, această critică presupune existenţa unei mari plăceri, o autentică euforie a lecturii animate de dorinţa de a te instrui pe tine şi, concomitent, de a-ţi instrui cititorul, graţie descifrărilor succesive operate în substanţa textului pe care îl parcurgi în momentul respectiv. Este limpede deci că ni se propune un gen de lectură eliberat de servituţi profesionalizante şi că, în consecinţă, critica însăşi este chemată să devină o mărturisire, un soi de jurnal conţinînd dialogul — adesea convertit în monolog — dintre cititorul critic şi obiectul plăcerii sale estetice : opera literară. Acesta fiind mecanismul interior al criticii practicate de Nicolae Balotă este de la sine înţeles că opreliştile, delimitările la o anumită literatură, la o anumită epocă sau la un anumit tip de creatori nu-şi mai au rostul. Superiorului hedonism implicat în actul lecturii nu i se poate refuza nimic. Aşa se face că *Labirint* (mai mult decît *Euphorion*, unde intenţiile sistematizatoare, programele, „direcţiile" apăreau frecvent) este oglinda unei lecturi de natură aşa-zicînd amatoare, în sensul aparte al cuvîntului, în descendenţa, la noi, a unui Paul Zarifopol sau a unui Mihai Ralea. Dealtminteri, examinarea mai atentă a textelor din *Labirint* face posibile unele apropieri chiar de perspectivă critică, în raport cu opera celor doi meşteri ai eseului românesc. Avem în vedere însuşiri cum sînt „subiectivitatea" unghiului sub semnul căruia se desfăşoară demonstraţia critică, inflexiunile confesive ale acesteia, apetitul pentru erudiţie, spiritul divagant, înclinaţia pentru paradox sau, în sfîrşit, plăcerea de a cultiva poza moralistă.

Desigur, încercarea noastră de a aproxima metoda critică relevată de volumul lui Nicolae Balotă vizează condiţia ei ideală. Vrem să spunem că natura *hermeneutică* a textelor din volumul *Labirint*, în cele din urmă, nu rezidă în ignorarea sau în depăşirea tiparelor consacrate de critica tradiţională, ci, dimpotrivă, într-o revelatoare adîncire în ele. Ceea ce face posibilă sporirea gradului de autenticitate a lecturii şi a efectelor ei. Estetic, valoarea indiscutabilă a unei bune părţi din substanţa volumului este asigurată tocmai de fericita implicare a bucuriilor pricinuite de lectură într-un angrenaj analitic şi demonstrativ riguros închegat, dispunînd de idei critice limpede formulate şi generoase în semnificaţii. Aşadar, o atitudine net antiimpresionistă faţă de textul abordat, în cele mai numeroase cazuri. Structura eseistică a cărţii (asupra căreia autorul ţine să ne atragă din cînd în cînd luarea-aminte) este de raportat la înţelegerea originară a termenului în cauză. Această înţelegere traduce dorinţa expresă de evitare a academismului osificat, a didacticismului prezumţios, în favoarea spiritului liber, a asociaţiei spontane, suveran peste tot fiind, în cele din urmă, gustul cu reacţiile lui imprevizibile. Din acest punct de vedere, oricîte reticenţe ar manifesta Nicolae Balotă, lecţia călinesciană îşi vădeşte consecinţele. Subordonarea exegezei erudite receptivităţii critice străbătute de pasiunea relevării unor sensuri de actualitate perpetuă de aici, din experienţa copleşitoare a marelui critic îşi soarbe resursele. Cele mai bune pagini ale cărţii dispun de o valoare actuală, în primul rînd, şi de abia după aceea de una documentară şi istorică. Finalitatea instructivă a studiilor lui Nicolae Balotă depăşeşte treapta acumulărilor cantitative şi se proiectează în planul superior, ontologic, al exerciţiului critic, tocmai pe această cale. Nu este destul de greu să alegem exemple. Totuşi nu vom ezita să afirmăm că în o serie de cazuri contribuţia lui Nicolae Balotă se distanţează sensibil de tot ce s-a spus înainte de către alţii. Fiind vorba de literatura română, ne gîndim, astfel, că despre concepţia estetică a lui Ion Pillat criticul spune lucruri decisive şi că fundamentările lui teoretice deschid căi cu adevărat noi pentru înţelegerea deloc unilateralei personalităţi a acestui scriitor de mulţi privit cu o suficienţă bonomă cel puţin suspectă. La fel, adevăratul mecanism psiho-estetic al operei lui Gib Mihăescu, descifrat în multele şi tulburile lui meandre, este un fapt ce i-l datorăm tot lui Nicolae Balotă. Penetrante sînt şi interpretările referitoare la „resurecţia baladei" în cadrul activităţii Cercului literar de la Sibiu, într-un studiu care, altfel, nu face de loc dovada depăşirii spiritului cam îngust partizan. La rîndul lor, eseul despre Vasile Pârvan, notele critice şi paginile de jurnal despre Arghezi şi Blaga stîrnesc cel mai viu interes. Cît despre numeroasele incursiuni în literatura străină, am vrea, în primul rînd, să subliniem deplina eliberare a autorului de complexul de inferioritate, adesea dăghizat în jubilaţia superficială, pe care îl manifestă nu puţini dintre specialişti în materie de la noi. Compactele studii dedicate lui Mauriac, Pirandello, Julien Gracq, Saint-John Perse şi altora surprind prin tonul lor degajat, prin marea siguranţă de sine cu care sînt elaborate. La *Addenda*, volumul *Labirint* conţine un număr de 11 cronici despre o serie de cărţi româneşti actuale. Dacă unele dintre ele nu găsesc tonul cel mai potrivit (de pildă, ambiţia de a demonstra că *Sfîrşit de spectacol* al lui Ovidiu Constantinescu e un mare roman), altele atestă remarcabile însuşiri de cronicar ce-şi aşteaptă neîntîrziat confirmarea deplină într-o activitate desfăşurată continuu, sistematic.

Masivitatea personalităţii critice a lui Nicolae Balotă se manifestă şi prin extrem de marele număr de pagini pe care-l cuprind culegeriile sale ; *Euphorion* însumează 636 de pagini iar *Labirint*, ce-i drept, mai puţine, 430. Credem totuşi că la alcătuirea sumarului ultimei sale cărţi autorul ar fi putut renunţa la o serie de articole strict ocazionale, care contrastează izbitor cu ţinuta generală a scrisului său : *Rilke în spaţiul literaturii române, Rebreanu şi universul violenţei, Un profet în redingotă — Iosif Vulcan* şi altele. Excesul de terminologie elenizantă şi latinizantă („Să nu ne pierdem însă în subtilităţi", se avertizează pe el însuşi autorul la un moment dat !) rămîne o meteahnă ce-şi aşteaptă şi ea grabnica remediere. Iar subtila idiosincrasie călinesciană a lui Nicolae Balotă ne apare, încă o dată, ca o curiozitate dintre cele mai greu de explicat.

Nicolae CIOBANU

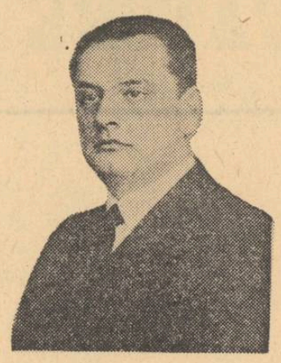

TUDOR VIANU

Jurnal

Reeditare. Editura „Eminescu".

avant premieră editorială

FĂNUŞ NEAGU

Echipa de zgomote

Piesă de teatru. Editura „Cartea Românească".

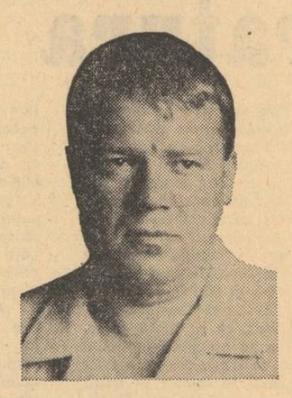

comentarii critice

Obsesia timpului

Editura Cartea românească *reînvie arta, veche la noi de cîteva sute de ani, de a adapta expresia tipografică la specificul operei. Este drept că trăim cu iluzia platonică a textului ideal pe care nu-l afectează nici un fel de transcriere, dar trebuie să recunoaştem că a-l citi pe Homer într-o ediţie de buzunar este totuna cu a deslui urletul mării în susurul samovarului. Decorul şi ceremonialul sînt indispensabile perceperii fenomenului estetic, ele fac parte din mediocritatea noastră şi trebuie să le acceptăm ca atare. Plecînd de la această observaţie de bun simţ, editura* Cartea românească *se străduieşte să pună în valoare, prin mijloacele de care dispune, caracterul operei editate.*

Dintre ultimele apariţii, cel mai convingător exemplu îl constituie volumul intitulat Ninsoarea neagră. *E de ajuns să deschizi cartea la întîmplare pentru a-ţi face o idee, ulterior confirmată, despre natura versurilor lui Alexandru Lungu. Titlul înalt anunţă o solemnitate rece, hieratică, iar literele aglomerate consistent şi dur în mijlocul paginii spaţioase trezesc imaginea unor bijuterii de lavă pietrificată. Într-adevăr, aceasta e poezia care se dezvăluie la lectură. Trecerea gravă a timpului provoacă poetului o nostalgie impersonală, exprimată sentenţios în versuri care încep şi sfîrşesc monoton, pline de metafore grele, dăltuite exact. Încărcătura aceasta de o materialitate cizelată, barocă, este atît de frecventă, încît nu mai poate fi pusă în valoare decît prin extragerea unor eşantioane. Trebuie să separi cu grijă formele comprimate pentru a nu cădea în eroarea de a considera banală o poezie în fond saturată de imagini ciudate.*

Iată, de exemplu, un conglomerat de metafore pentru actul poetic : „Garoafa fumegîndă pe care-o port în gură / e doar iluminarea cîndva uitată-n oase / epava unei clipe imaginea impură / a trecerii pierdute prin uşile cefoase" — Prin geamul vremii spart. *„Garoafa fumegîndă" e o inspirată imagine a poeziei, a frumuseţii ei iluzorii (gerunziul, cu totul nepotrivit aici deoarece sugerează o garoafă ce* fumegă *şi nu una* de fum, *trece neobservat) ; „iluminarea cîndva uitată-n oase" subliniază ideea mineralizării revelaţiilor, care nu pot renaşte decît prin expresie lirică ; „epava unei clipe" e sinonimul livresc al imaginilor anterioare, aducînd însă în plus situarea în plan secund a poeziei faţă de momentul unic al existenţei. Astfel, într-o singură strofă, din dorinţa unui eşafodaj complicat şi temeinic, poetul a adunat trei metafore pentru una şi aceeaşi idee, aceasta în cazul cînd nu punem la socoteală şi sintagma „imaginea impură a trecerii" care e mult prea abstractă pentru a se constitui ca metaforă. Un asemenea lanţ de figurări ar impresiona numai dacă ar avea ritmul logoreii romantice. Din păcate însă poetul e un clinician scrupulos care pune diagnostice lirice. Dintr-un grup de metafore, cele mai multe sînt reci şi doar una sau două poartă marca inspiraţiei autentice. Toate uimesc prin originalitate, dar această originalitate este de obicei rezultatul deliberării şi nu al asociaţiei spontane. Poezia lui Alexandru Lungu e ca o gravură stilizată pe piatră. Şi totuşi, semnele ei, de o asimetrie premeditată, povestesc o dramă eternă, drama trecerii timpului. Ele par infinitele variaţii ale unui lamento pe tema versului lui Virgiliu,* fugit ireparabile tempus.

Nu există unghi din care să nu fi privit autorul drama implacabilei deveniri. Poeziile sale s-ar fi putut intitula Timpul şi memoria, Timpul şi opţiunea, Timpul şi poezia, Timpul şi iniţiativa *etc.*

Cel mai adesea se deplînge imposibilitatea recuperării momentelor consumate. Chiar în strofa analizată aceste momente erau numite „uşile cefoase", adică etape care şi-au pierdut identitatea şi consistenţa. Dar nu numai acolo. In Natură moartă, *de exemplu, ele compun „cîntecul uitat în cerul gurii", în* Amurg cu cimpoaie *iau forma unor „himere cu capul retezat", în* La ce-am feri cenuşa ? *devin „stîrvuri clare de stirci trandafirii" acoperite de iarbă etc. etc.*

Mai rar întîlnită, dar circumscrisă aceleiaşi obsesii, este ideea acţiunilor rămase în stadiul intenţiilor din cauza timpului care a forţat opţiunea : „Sugrumatele de mult în taină gesturi / mustesc cu întîrzierile din flori" — O adiere de nevroze.

Timpul depozitat în memorie stăruie ca o agitaţie difuză : „Şi păsările moarte fugind din cicatrice / s-ar înfoia-n meninge absurde şi vorace..." — Cu ceaţa din retină, *dar uneori el dă şi impresia tezaurizării, ceea ce duce la un sentiment de certitudine, de istorie : „De amintiri prea blînde porţi colier / un timp de miere strîns în chihlimbar / prin care viespile mai zumzăie şi pier / înrăşinate-n dulce-al plînsului umbrar"* — Colier împotriva spaimelor.

Se mai întîmplă ca timpul să se scurgă încet, chinuitor de încet, îngrozind cu ideea mortificării, să macine prin impasibilitate idealurile, să dezvăluie neantul în intuiţii fulgerătoare, să dispară cu totul pentru a uni trecutul cu clipa prezentului, dar toate acestea nu sînt, cum spuneam, decît reprezentări diferite ale aceleiaşi teme. Poezia lui Alexandru Lungu e născută din aceeaşi unică spaimă trezită de ninsoarea neagră *ce se cerne dintotdeauna pentru a nu se opri niciodată. Autorul e un cunoscător rafinat al mijloacelor lirice, şi poeziile sale, au decît meritul acestui rafinament.*

Alexandru ŞTEFĂNESCU

compendiu

AUGUSTIN BUZURA

Absenţii

Iată un roman violent al instrăinării, modern fără ostentaţie vană în ce priveşte construcţia şi analiza; iată un prozator care nu insultă gîndirea teoretică prin platitudinea discursului, a problematicii, şi nici sensibilitatea prin grosolănia reprezentărilor. Augustin Buzura este un scriitor adevărat, un intelectual angajat cu sinceritate în conflictele care trasează destinul omului contemporan, destin înţeles ca o totalitate dinamică a datelor existenţei individuale integrată în existenţa socială. Desigur, arta are mijloacele sale specifice — forme sensibile — ca şi o finalitate specifică — în ea însăşi. Dar aceasta nu înseamnă că va fi străină de alte forme ale conştiinţei morale, politice, filozofice, religioase etc. Aşadar, nu se poate accepta, fără discuţie, pura gratuitate în care ar pluti opera şi, de ce nu? autorul ei. Din acest punct de vedere, al actului decisiv existenţial pe care-l reprezintă opera de artă, romanul lui Augustin Buzura, Absenţii *(Editura Dacia 1970), ne apare ca o pledoarie patetică pînă la violenţă a omului de a se recuceri pe sine (medicul psihiatru Bogdan, protagonistul dramei, întreabă: „Cum aş putea să devin om?"), de a-şi realiza cu autenticitate condiţia, chiar dacă preţul acestui imens efort de reintegrare în principiul adevărului ar fi fatal.*

In carte nu se întîmplă mai nimic spectaculos, comportamentul exterior al personajelor — vom vedea în ce sens — n-ar acoperi o nuvelă de 25 pagini. Care este însă subiectul capabil s-o facă atît de captivantă? Aceasta s-ar putea rezuma într-o scurtă frază — imaginea pe care o citim, ea fiind revelatoare pentru ceea ce am spus chiar de la începutul acestei însemnări de lectură: „mă legam disperat de rarii trecători care, grăbiţi, îşi ascundeau sub pelerine pîinea şi cartofii cotidieni, de casa vecină, vilă ratată, construită fără urmă de imaginaţie unde încercam să mă conving că trebuie să se întîmple ceva, dar mă domina sever un singur peisaj, cel interior, imensa ţesătură de mărunţişuri şi întrebări întinsă peste tot, în mijlocul căreia, asemeni unui păianjen trîntit într-o pînză străină, eram dezorientat, ridicol. *(p. 177 — s.n.)*

Romanul construit ingenios în două planuri — cel de analiză pe verticală a conştiinţei individuale intersectat de orizontala conştiinţei sociale — se petrece, monologat, în camera sărăcăcioasă, neprimitoare, a unui medic psihiatru, într-o seară ploioasă de simbătă. Augustin Buzura îşi desfăşoară discursul la persoana întîi, ideile şi reprezentările au însă o puternică forţă de sugestie prin autenticitatea unei regii artistice dacă nu inedite, cel puţin de un acut rafinament: pendularea între somn şi trezie a medicului Bogdan (Augustin Buzura are deplina propietate a termenilor în care gîndeşte eroul său), introspecţiile, retrospecţiile, concentrarea trecutului şi viitorului într-o clipă a prezentului, elementele de psihanaliză conectate perfect la desfăşurarea fantomatică a unui destin real, toate acestea (şi încă altele) se cristalizează într-un tot omogen artistic, deşi în planul existenţial s-ar spune că se petrece exact contrariul: eroul trece printr-o uriaşă criză de pierdere a autenticităţii sale, ori, mai curînd, de rezistenţă împotriva acestei ameninţări. Augustin Buzura a procedat cu fineţe în proiecţia dramei (ea se consumă în cîteva ore, monologată), de parcă alte personaje aduse din amintire alături de simboluri şi exorcisme ale subconştientului, nu ar fi decît o expansiune a eului în destrămare, fragmente centrifugale ale unui nucleu originar ameninţat cu dezintegrarea. Dar aceste ore ale serii, de revelaţie totală a trecutului lui Bogdan şi deci de luare în stăpînire conştientă a ceea ce a fost şi deci este el ca destin, vor deschide un nou orizont, şi aceasta ni se pare o reală cucerire artistică a lui Augustin Buzura, cu implicaţii psihologice şi filozofice adevărate.

Deşi romanul se constituie din conflictul unor idei grave, de importanţă general-umană şi se menţine, cel mai adesea, în miezul ardent al acestor idei, el nu păcătuieşte prin ariditatea abstracţiunilor, prin discursul moralizator. Am zice că, dacă ar fi să ne exprimăm o nemulţumire, aceasta s-ar polariza în jurul cîtorva insule de relatare frustă a unor întîmplări la incidenţa dintre cele două planuri — vertical şi orizontal — a faptelor şi nu a analizei semnificaţiilor lor, care, deodată, întrerup vraja existenţei exemplare, coborînd-o (cu aceleaşi personaje, aceasta-i chestiunea!) într-o conversaţie aproape argotică. Inteligenţa artistică a lui Augustin Buzura l-ar fi putut ocroti de aceste distorsiuni şi decăderi ale ideii. Oricum, Augustin Buzura ni se pare a fi unul dintre cei mai noi prozatori orientaţi în scrisul lor spre aspectul dezbaterii filozofice a problematicii omului contemporan, capabili să facă ideile sensibile prin autenticitatea trăirii, a angajării lor în existenţă.

MARIN MINCU

Calea robilor

Marin Mincu a scos o nouă plachetă de poezii (Editura Cartea Românească, 1970) şi ea reconfirmă talentul autorului manifestat printr-o tensiune bipolară : atracţia celestă şi atracţia telurică. Cele două sensuri spre care-şi orientează liniile de forţă ale sensibilităţii poetul Căii robilor, principial, ar putea să configureze axul unei lumi sensibile, cum spune şi I. Negoiţescu pe ultima copertă: „O senzualitate din ce în ce mai brutală, parcă la sorgintea freudiană a miturilor". Aceasta ar explica, teoretic, doar polul imanent al unei astfel de poezii, dar şi pe cel care-l transcende, afară de cazul în care porneşte de la starea iniţială, unică a lucrurilor şi nu şi de la forma lor actuală, disjunctă. Fapt este că Marin Mincu are, în Calea robilor, *destule poezii unitare, realizate într-o formă suficientă sieşi, dar şi altele care în loc de sunetele muzicale ale cuvîntului, recad în dezordinea zgomotelor întîmplătoare. Problema care se pune pentru poet este aceea de a-şi afla singur armonia, pacea într-o ordine a substanţei verbale în care se mişcă, forma capabilă să dea viaţă acestei substanţe. Opţiunea între cele două straturi ale sensibilităţii sale viguroase este, aşadar, nu numai o chestiune de decantare şi purificare a viziunii, cît mai ales a acordului dintre cuvintele ce vor să exprime această viziune, adevărata substanţă formală a poeziei.*

Dan LAURENŢIU

posta redacţiei

A. E. Transcriu un pasaj din schiţa „Un pic culmea":

„— Aveţi ochii roşii.
— (Bum!).
— (AC).
— (Plici!).
— (Î).
— Nimic nu se face fără sacrificii.
— (Poc!).
— (E!).
— (I).
— Miră-te.
— O.
— Fă ca locomotiva!" etc. etc.

Te sfătuiesc să tragi o gură de aer în piept, apoi să faci nitel ca trenul — fiu, fiu! — şi să-i dai drumul la vale, către alte meserii.

STAN GHERRA, fost Anonimul gri. La „Prizonierii idealului" ţi-am răspuns dar pe semne că-n simbăta aia erai plecat din Turnu-Măgurele. Peste „Alunecare" am trecut cu pasul sus şi m-am făcut că n-o zăresc. Despre „Prizionierii destinului" n-am nici o părere sau dacă am una e aia că mai bine să nu forţăm mina soartei. De multe ori, soarta e o casă de bani goală.

P. FABIAN. Mă acuzi că-i tratez pe corespondenţii noştri „cu prea puţină încredere". Toţi aceia pe care nu-i public mă taxează de infam: ceilalţi susţin că sînt tatăl lor adoptiv. Prin urmare, adevărul stă cu picioarele pe gard şi cu capul în buruieni. Ca să te impac cu dumneata şi să te stric cu lumea citez din lucrarea „O singură treaptă":

„O bucată de pămînt găsise o alee pe un loc neted şi se plimbă cu mîinile la spate, bătută de soare. O VOCE: Hei Bucată de pămînt! Hei... A doua voce (plîngînd): Bucată de pămînt, dă-mi un punct de sprijin" etc. Cred că cea de-a doua voce era a mea şi se spărgea în urechile dumitale.

STELIAN NIŢĂ. „Rătăcire" m-a impresionat ca fapt de viaţă. E povestită gradat, cu treceri fericite de la durerea adîncă la melancolie. În final, însă, devii didactic — urmările a doi ani petrecuţi în clasa XII-a. Trebuie să scrii mult şi să înveţi mult. Simt că vei reuşi cîndva.

MARIAN BADEA. Ai haz. Dar joci în gol. Piesa din 61 de replici, cu 61 de personaje m-a amuzat. E o trăsnaie care-ţi trece prin cap numai la tinereţe. Te rog să-mi trimiţi în continuare ceea ce scrii.

T. DUNĂREANU. Din tot ciclul reţin o singură strofă:

„Jocul bătut cu osul pe dale
Schimbă cursul cîtorva ani
Trece acum cea mai veselă ceată
E joia nunţilor de ţigani".

Bănuiesc că prin partea asta îţi curgea Dunărea.

VIV, VIORELA, VIORICA IONESCU. În poezii, cîteva versuri pline de speranţă : „Şi cel mai mic era şi fi-va pururi cel mai mic"... „Ploaia-şi trimite pruncii în turme speriate / să pască iarba sfîntă din fîntîni"... „La fereastră mi-a crescut un perete"... „Aştept zăpada ca să-mi crucific / flacăra tălpilor goale de ea" — îngropate, din nefericire, într-o masă informă. Proza înţepată de promisiuni.

Fănuş NEAGU

OCTAVIAN DELEANU. Filozofie pubertară : „De n-aş fi existat concret pe lume / În orice timp puteam să fiu oriunde / Aş fi avut poate mai multe nume / Mă regăseam în tot ce se ascunde". Versurile citate sînt şi singurele oarecum citabile.

LAVINIA DIACONU. Naivităţi cacofonice. Vocalele şi consoanele se lovesc unele de altele într-un chip cît se poate de bizar : „Îmi pare bine că mi-ai spus / Că m-ai iubit şi ai ascuns / Nu-i prea tîrziu căci poate-odată / Vei reuşi să-mi spui în faţă / Am înţeles cea-i urmărit / Nu ţi-a fost teamă, na-i îndrăznit / Spune-mi acum te-am amăgit / Încearcă căci am suferit".

După aceste duioase croncăniturd de silabe, o dojană înţeleaptă :

„Gîndeşte bine la iubire,
Retrage-mă dintre suspine,
Vreau să fii numai al meu
Dar să n-ajungem la rău."

O PROVINCIALĂ. Tot cu floricele, tot cu luminiţe şi fulgişori de nea. Păcat. „Otrava crinului alb", de care vorbiţi într-un vers, nu prea o simt. Versurile rămîn în continuare dulcege. Apa de colonie şi siropul de trandafiri nu priesc poeziei.

ANGELA VOINEA. Neconvingător.

SELENA WILD. Rime amuzate şi amuzante.

SIRA SAUNA. Accente de autentică şi atingătoare poezie. O reminiscenţă din Blaga : „E atîta tăcere în mine / încît aud, în frunze de măr, / cum creşte rugina". Excepţională intuiţia sufocantă a văzduhului de fluturi :

„Voi merge singură prin păduri
să găsesc drumul fluturilor spre lună,
fluturi negri, fluturi cu ochii de nopţi.
Unde să-i trimit singură ?
Le-am deschis toate uşile
să plece noaptea spre păduri
dar fluturii au uitat să zboare
şi se-nmulţesc
de mi-au întunecat geamul
fluturii... fluturii negri."

La fel de frumoasă poezia „Cu vulturi" şi „Eu nu iubesc decît" din care, de asemeni, cităm : „Oamenii nu mă cred / cînd le spun/ că nu iubesc decît / umbra lumini / deasupra pămîntului, / decît umbra norilor pe cer, / nu mă cred. Păsări / zboară din mine spre Nimeni. / Din mine pleacă toate / stelele / Citiţi în palma mea / toate drumurile / duc spre ape..."

Cu mulţumiri. Mai trimiteţi.

Cezar BALTAG

avantpremieră editorială

IRAIAN COŞOVEI

Odă zilnică

Editura „Eminescu".

VASILE MĂNUCEANU

Capcana

Roman istoric. Colecţia „Cutezătorii", Editura „Albatros".

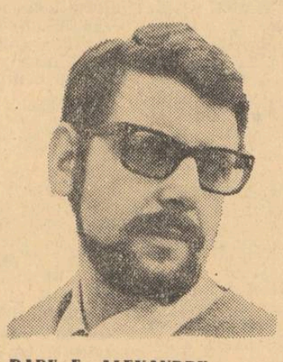

RADU F. ALEXANDRU

Cu faţa spre ceilalţi

Schiţe şi povestiri. Editura „Eminescu".

Iliade, Heliade...

I. „Spontaneu lumea se-nchină. Domnul trece în mînie".

Heliade Rădulescu a fost mai mult decît un geniu şi mai puţin decît un geniu. El este primul monstru sacru al literelor româneşti. Ideea de geniu încorporată în fiinţa unui poet anume te duce cu gîndul mai degrabă la un înger sau la un demon.

Heliade Rădulescu n-a fost nici înger, nici demon. El este comparabil întru totul ca personalitate cu cezarii. El a fost aidoma unui cezar. Petele mari şi neguroase de umbră, în bătaie cu lumina aidoma unui crin, l-au pus sub semnul focului cel niciodată decăzut la ipostaza umilului jar.

Despre Heliade Rădulescu ar trebui scris aşa cum odinioară Suetonius scria despre cezarii Romei. Mai întîi despre firea sa cea înălţătoare şi mai apoi despre firea sa cea coborîtoare. Mai întîi despre gîndurile sale de imperator al culturii române şi mai apoi despre dezastrul neîmplinirii sale.

În togă albă şi cu steagul în mînă el a pătruns în balada populară ca fiinţă vie. E poate singurul dintre cărturari care a ajuns cîntec el însuşi, înainte de a apuca să-i cînte el pe alţii.

Mă întreb cu mirare: cum de nu a fost adorat de istoria sufletului literaturii române Heliade Rădulescu?

Lăutarul l-a putut cînta iar istoriograful s-a dovedit surd la aceasta?

Cezar fără Romă. Heliade a presat zidul limbii vorbite, spre latinitate. Acest sentiment straniu al schimbării limbii întru dovedirea nobleţii ei arheologice, noi nu-l mai putem înţelege astăzi. Dar el era pe deplin de înţeles în perioada afirmării voinţei de sine a poporului nostru. Ne-o dovedeşte şcoala ardeleană şi ultimul şi cel mai strălucit reprezentant al ei în poezie, Heliade. Ca şi Suetonius ar trebui să vorbim despre amforele pline cu sesterţi pe care cezarul Heliade i-a azvîrlit în arenă.

Ar trebui să spunem că visurile lui ca şi norii au fost primele care au plutit pline de ploaie fertilă peste conştiinţa estetică a României încă neunită cu sine.

Ar trebui ca şi Suetonius să spunem că cezarul Heliade era peltic în rostire şi nu prea înalt de stat, că avea nas vulturesc şi că purta o togă albă. Ar trebui să spunem că era minios în idee şi generos în susţinerea ideii. Ar trebui ca şi Suetonius să amintim despre cezarul Heliade că atunci cînd se ivea în inima curată şi confuză, doritoare de ideal şi îndoită în speranţe a Bucureştilor, cînd el „Domnul, trecea în mînie", — „spontaneu lumea se închina."

II. „Sărutare, lemne triste, ce verzi, galbine-nnegriţi!"

Heliade n-a fost niciodată ca poet nici traducător, nici imitator deşi poezia sa este plină de traduceri şi de imitaţii.

„Salut! bois couronnés d'un reste de verdure!" — Nu are nici un fel de translaţie în:

„Sărutare, lemne triste,ce verzi, galbine-nnegriţi!"

Prea talentat poetul topeşte în căldura mîinii sale filigranul de argint ca să-l retoarne în făptura unei cupe.

Ca şi Ion Barbu mai tîrziu, în alt secol „traducînd" „Viaţa şi moartea regelui Richard al III-lea" nimic din ce a pătruns din afară înlăuntrul sensibilităţii sale nu a mai fost redat naturii, aidoma.

Şi nici nu s-ar fi putut. Idealurile lui Heliade Rădulescu — căci Heliade Rădulescu a avut *idealuri*, erau cu mult prea mari ca să încapă în ele vreun model, ori ca să le şuiere vreun crivăţ.

Idealurile au izbucnit toate deodată prin destinul de flacără al lui Heliade. Trebuiau să izbucnească toate deodată prin cineva. Dacă n-ar fi fost el, precis ar fi izbucnit printr-o crăpătură în munţi.

Eram înaintea emancipării noastre naţionale, dar după secole şi secole de existenţă. Ce a văzut cu ochii omul Heliade, ce a citit cu ochii şi ce a auzit cu urechile, — i-au umplut numai trupul pieritor de sămînţă, — care brusc zvîrlită în cîmp, dă rădăcină, tulpină, floare şi fruct.

Gîndirea lui şi visurile lui l-au depăşit cu mult. Destinul care l-a încoronat la naştere nu a fost destinul unui om ci destinul unui Cezar, ţiţa maică-sii l-a alăptat cu laptele stelar din Calea Laptelui.

Nici atunci cînd el însuşi credea că traduce, nici atunci nu traducea. Ca şi Dimitrie Cantemir în „Lupta dintre inorog şi corb", cheile pe care le avea literatura lui cu cheie erau de la alte porţi cu mult mai înalte şi mai abstracte.

„Tuciul cîmpenesc" — la cloche rustique — „lutoasa despuiere" — la dépouille — (exemplele le-am extras din substanţialul studiu introductiv al profesorului Al. Piru la Ediţia critică datorată lui Vladimir Drîmba) nu numai că nu sînt echivalenţe dar se constituie în metafore inedite de o rară forţă de expresie originală prevestind neîndoielnic sau chiar poate inspirînd genialul vers barbian: „Dar piatra-n rugăciune, a humei despuiare".

III. „Pe dragele fiinţe ardeam să le privesc".

Într-o scrisoare adresată nu ştiu cui, Bălcescu reproşa caracterului lui Heliade o mult prea mare dorinţă de faimă şi de securitate personală.

Cu scris tremurînd aduc peste mai bine de un secol o justificare pe care trecerea timpului şi privirea contemplativă a întregii opere şi a întregului destin a lui Heliade o îndreptăţesc.

Poetul a avut un ideal grandios de întemeiere a culturii naţionale. Secolele fără acces la zona esteticului decît numai

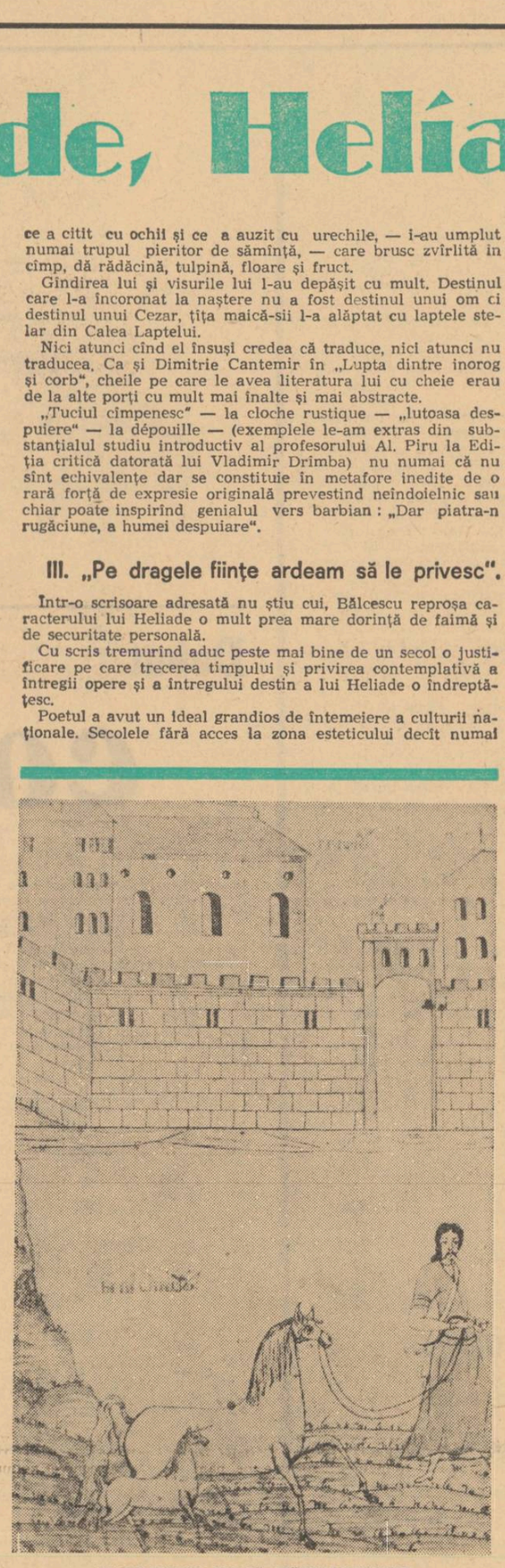

ILUSTRAŢIE DE EPOCĂ (CĂRŢI POPULARE)

prin cîntecul popular, pe care ţara le-a suportat, — i-au părut, şi şi nouă ne par astăzi, ca o nedreptăţire istorică. Barieră la năvăliri, şosea pentru toate uraganele, în timp ce în ţările de sus şi-n ţările de jos se dezvolta literatura cultă, pictura şi arta bijuteriei, la noi nu putea fiinţa decît linul cîntec de fluier pentru odihnit oboseala existenţei. Heliade a vrut să recupereze aceasta. „Dragele fiinţe" ale închipuirii lui gîndindu-le, vroia să le şi vadă. El primul avînd o vedere de ansamblu asupra destinului culturii, era firesc să-şi apere trupul care gîndea, nu numai pentru zece ani înainte, ci pentru sute şi sute de ani. Egoismul lui a fost îngust înţeles ca fiind egoismul trupului lui. El a avut egoismul visului lui. El a fost de un egoism abstract.

Poporul l-a înţeles mai repede decît oricine altul. El venea întru întîmpinarea aspiraţiei de abstract a unei naţiuni împinse de forţa istoriei într-un concret dureros şi secular, în concretul necesităţii de a fi.

Întîi trebuie să existi ca să poţi mai apoi şi visa. Morţii nu visează niciodată. Cred sincer în autenticitatea nebuniei lui Heliade, cea din peregrinările sale alături de Grecca da Roma — ca într-o rănire catastrofică a marii lui sensibilităţi poetice, după cum cred sincer în nebunia lui Avram Iancu, pelegrin prin codri, cu un fluier în mîini, — ca o urmare a unei răni catastrofice produsă în sensibilitatea sa politică.

Nici într-un caz şi nici într-altul, nu echivalez nebunia lor cu nebunia clinică. Este vorba cred despre depresiunea a doi titani, neînţeleasă în gesticulaţia ei simbolică de către mentalitatea contemporană lor.

Ca şi Avram Iancu, Heliade Rădulescu îşi dorea realizate în timpul vieţii sale măreţele planuri. Ceea ce nu s-a înţeles în personalitatea şi în destinul lui Heliade Rădulescu a fost aceea; că el nu era o structură de militant politic ci una de militant estetic. Cei care i-au adus reproşuri politice lui Heliade Rădulescu i-au aplicat un alt sistem de referinţă. Dacă pe Femios l-am judeca şi l-am cîntări cu acelaşi talger cu care a fost măsurat Ulysse — primul care ar rămîne necîntat şi netravestit în mit ar fi Ulysse.

IV. „Ah! inima-mi svîcneşte!... şi zboară de la mine!"

Faptul că Heliade a visat un mare şi unic poem, o Iliada sau o Odisee, o Divina comedie, sau un Paradis pierdut, faptul că a putut să-şi închipuie posibilitatea unui astfel de poem de amploare pentru literatura română, ne demonstrează piscul gîndirii sale dar şi trauma sa mortală. În plin secol burghez poemul de amploare ca şi „Albatrosul" lui Baudelaire, se încurcă în propriile sale aripi.

Cînd creaţia unei mitologii nu mai este cu putinţă din pricina apariţiei tipologiei — poetul visa o mitologie. Însuşi Eminescu în adolescenţa sa tîrzie, visa epopei. Cu putinţă nu mai era decît tragicomica epopee a lui Budai-Deleanu. Dar nici ea, poate că nu a fost cu putinţă din moment ce contemporanii nu au cunoscut-o.

Mizeria şi meschinăria burgheziei nu mai puteau să întindă aripi. Din centrul ei, din burg, nu se mai puteau înălţa decît pene. Budai-Deleanu prevestea prin absenţă destinul unui necesar Caragiale.

În toi de amestecătură socială, Heliade îşi imagina un zbor de albatros, un zbor cu neputinţă dar plin de înţeles. Acum la trecerea vremii pricepem de ce „Mihaida" nu s-a mai împlinit. Acum la trecerea vremii putem înţelege cît de măreţ a fost Heliade.

de Nichita Stănescu

El cel care a scris „Zburătorul", el nu putea decît să se încurce în prea marile lui aripi. N-a mai zburat din el pînă la noi decît semnul inimii lui.

V. „Primi auzi-vor quel sutterranu resunetu".

Ca şi cezarul Romei, Nero, cel care a dat foc urbei ca să se inspire, zic unii istorici, (dar alţii insinuează că a făcut gestul cu gîndul ascuns să lichideze cocioabele insalubre, primele care au şi ars de altfel) — sau poate nu întocmai ca şi cezarul Nero, cezarul Heliade a încercat să pună foc limbii româneşti.

Schimbarea limbii, ce iluzie! Oricît de nobilă ar fi intenţia, şi noi pricepem întru totul nobila intenţie a Cezarului, — cel care a ars în văpaie a fost însuşi Heliade.

Un foc prea mare trebuieşte ca să poată arde limba unui popor.

Nimeni nu poate da foc unei limbi, nici un poet. Numai o cometă adevărată şi lugubră ar putea desăvîrşi aceasta, dar Heliade n-a fost o cometă. El a întruchipat în sine cea mai gravă aspiraţie de cultură a poporului nostru. Numai atunci cînd a vrut să se substituiască propriului său popor (fie şi numai printr-un gînd) numai atunci a alunecat de o parte, pe suprafaţa lui cenuşie şi încreţită ca o meninge.

Nu se mai putea înţelege prin poezie decît cu sine însuşi. Sinele cel mare al limbii l-a ignorat. Într-o limbă care nu există, într-o limbă nevorbită, nu pot vorbi decît cei care nu există, pot vorbi numai nevorbitorii. Ca şi Cezarul Nero cel care cerceta o orgă de apă, cînd ţara îi era pe jumătate năvălită, Cezarul Heliade s-a întunecat aidoma versului eminescian: „Iar timpul creşte-n urma mea, mă-ntunec".

VI. „Peptul că mi-ţi desfăcea, Şi pe piele arăta Şapte peceţi ce avea".

Iliade, Heliade
arde sufletul tău, arde,
chiar şi podurile toate
ridicate peste noapte..
Iliade, Heliade
8 ai fost pe lîngă 7
cu luceafăru-ai fost frate
şi cu luna jumătate.
Iliade, Heliade
ai bătut limba cu joarde
şi cîntarea cu năvoade
şi izvorul cu izvoade...
Iliade, Heliade
tu ţi-ai pus la vorbă roate
şi la inimă podoabe
şi la rîuri alte ape
Iliade,
Heliade...

LEONID DIMOV

Pastel

Sunt copacii tot mai tulburi,
Mai lăţoşi, mai scunzi, mai grei,
Mai străvechi, ca nişte cuiburi
Aţîrnind printre femei,

Da, ţin locatari la baza
Trunchiului bondoc şi par
Bivoli, stredelind amiaza
În nemărginit, cu var.

E-un vehicul negru însă
Care, clătinînd drapel,
A pierit în ceaţa-ntinsă.
Cu lumina, paralel.

Fotografie

Ne-am adunat în chiote şi vin,
E-un timp anume pentru parastase,
Alături, din hîrzobul lor divin
Au coborît luceferi şi hristoase.

E-un miros de oraşe împrejur,
Fum, chiparoşii scot din vîrf, subţire
Iar Epicur şi regele Arthur
Înalţă un balon cu pasmantire:

Clipind din ochi, sărind într-un picior,
Talîngi ducînd şi piese de motoare,
Pot fi văzut şi eu în joaca lor,
Al patrulea din dreapta, mi se pare.

Structuralism

Prin aurul vechi şi demodat
Era purtat
Un baston galben cu miner argintat
De-o fiinţă nevăzută.
O fiinţă gheboasă şi slută,
Topăind, veselă, din trei în trei
Dale. Pe chei.

Pentru că suntem în port:
Portul negru de pe braţul mort
Al fluviului... al fluviului... al fluviului...
...am uitat!
Hai să-i dăm un nume ciudat:
Aruarodiz
Adică: apa ţintuită de guvizi
Şi, precum marii descoperitori din vechime,
Să le punem tuturor numele prime.
Dealului cu legănători, de colo,
Să-i spunem, de pildă, Ubadololo
Şi să facem o listă
Cu puncte care există
În drumul pe care-l vom urma
După semnalele de tam-tam şi dairea.
Vom trece mai întîi prin Agamelon
Piaţa manechinelor de carton.
Ne vom îndrepta apoi pe Vilovali,
Calea fluturilor sinilii,
Vom ajunge la Maru be Morb:
Monumentul jumătăţilor de corp,
După care, vom sui pe Libelolite:
Colina rozelor etern ofilite,
Vom dansa pe Balgorubal:
Esplanada melcilor de cristal
Pînă pe treptele lui Ilulelile:
Palatul jocurilor cu bile.

Aici ne vom opri o clipă-două
Să ne jucăm cu sfere, arşice, ouă
Pînă cînd jocul ne va scoate fără veste
În curtea zărită pe ferestre
Unde, hîrjonindu-se, trăgîndu-se de urechi,
Mai cu talpa, mai cu cotul,
Se-mping pînă dispar cu totul
Dincolo, în negura alburie
Plină de glasuri şi chiote de veselie.

Dialog

Eram ferice, liric, leneş, prost,
Bătut de-o veselie fără rost:
Semn rău mi-am zis şi-am izbucnit în rîs
Şi mai rîdeam cînd am zărit, deschis
Privindu-mă, fluorescent şi verde,
Parcă neîndrăznind să mă dezmierde
De după cărţi, din raftul de stejar
Un ochi spuzit şi perpendicular
Pe amintirile ce mi le înşira
Făptura cea din raft, care-l purta.

— Îţi aminteşti amiezile impure
Şi-n pieţi pustii, butoaiele cu mure?
— Cu sucul vînăt scurs printre capace!
— Descult, aveam trei semne pe torace
Şi nu te miri că sunt aici, exist,
(Un spirit cumsecade, dar cam trist)?
— Nu. Vino, stai cuminte lîngă mine!

Se gudură, coboară jos şi vine
Să-mi lingă mîinile deşi e domn.
Eu îi şoptesc „— Mă lasă, căci mi-e somn"

O, n-am să uit vreodată cum s-a stins
Ochiul cel verde, s-a sgîrcit, s-a strîns:
O boabă fără ape, fără duh,
Rămasă la-ntîmplare prin văzduh.
Cînd l-am culeş, uşor, pe-un deget mic
N-a mai rămas dintr-însul mai nimic,
Decît o ştearsă pulbere neutră.
O mai păstrez într-un carton de pudră.

jurnalul unui martor ocular

Despre frivolitate

O întreagă literatură — şi chiar o literatură de prim rang — a investit prostituatele, hoţii, vagabonzii, cu o mare noblеţe sufletească. Eu cred că această tendinţă a literaturii, într-o anume etapă — acum parcă lucrurile s-au mai liniştit, hoţii s-au întors la treburile lor — avea valoarea unui protest împotriva onorabilităţii burgheze. Scriitorul voia să demonstreze că între un hoţ de drumul mare şi nu ştiu care respectabilă decorată autoritate locală, nu e cine ştie ce deosebire; hoţul îşi lua nişte riscuri de care înaltul funcţionar era apărat. Femeia uşoară devenise, în paginile unor scriitori de mare talent, imaginea femeii ideale, care deşi împinsă de mizerie în impasul prostituţiei, dăruia odată cu trupul şi-o nemărginită tandreţe. O altă literatură realiza din femeia frivolă idealul desăvîrşirii cunoaşterii fizice, o femeie miraculoasă, inepuizabilă, răbdătoare, care fără să obosească, asigură bărbaţilor plenitudinea plăcerii. Diviziunea individului devenise o realitate acceptată cu voie bună: femeia de treabă, care asigura liniştea căminului, creşterea copiilor şi femeia frivolă, menită să aducă relaxare şi extazuri erotice. Din această diviziune a individului s-au născut bordelurile. Aspiraţia spre femeia frivolă se naşte desigur şi din eroarea stîrnită de prea multe complicaţii sentimentale, individul are iluzia că în acest fel lucrurile se simplifică, dispar încurcăturile psihice şi rămîne numai plăcerea. Noi putem să simplificăm viaţa cît vrem, ea rămîne ceea ce este. Dar cine a trăit cu pasiune drama şi bucuria cunoaşterii ştie că o asemenea femeie frivolă nu există, că, de fapt, curtezana ideală e o invenţie a literaturii şi a comodităţii masculine. A fost prima dată cînd literatura m-a dezamăgit. În locul unor fiinţe vesele, puternice, dornice să se arunce în abisul plăcerii, am întîlnit nişte femei speriate, vulgare, apatice, meschine, obsedate prea mult de interes ca să mai aibă energie pentru sexualitate. Frivolitatea este o invenţie literară, nimeni n-are atîta putere încît să trăiască acest sentiment fără şovăire. Orice femeie frivolă are momentele ei de seriozitate, de dramă, spaime şi nesiguranţe; a cere o frivolitate autentică înseamnă a cere imposibilul. Şi apoi meşteşugul, profesionalitatea nu distruge numai miracolul artei, ci şi miracolul existenţei feminine. Contradicţia falsă dintre plăcere şi sentiment au permis această monstruoasă specializare, femei care se dedică familiei şi femei care se dedică plăcerii.

Viciul este şi el, pînă la urmă, o iluzie. O prostituată care şi-ar duce destinul pînă la capăt, cu pasiune, n-ar mai fi prostituată; ar sfîrşi prin a înţelege stupiditatea unui asemenea destin. Crima ca şi prostituţia sînt dovezi de superficialitate. Tocmai trăirea superficială a viciilor, amestecarea lor cu putină violenţă face posibilă supravieţuirea, permanentizarea viciilor. Nici o prostituată nu se consideră prostituată, n-are curajul să se privească în faţă, ea îşi face rost şi de citeva principii etice, tocmai ca să doarmă pînă la capăt. Iar cine face vreo legătură între sexualitate şi prostituţie, apoi acela chiar n-a înţeles nimic din viaţă.

Teodor MAZILU

Istovitoarea zi

Încît luîndu-şi faţa în palme, aţipi
Într-o istovitoare, necercetată zi.

Părea născut de stele acel strigoi stingher,
Trecînd de luna-a noua cărămiziul cer.

Un ochi rotund şi lumea părea, sub dumnezeu,
Douăsprezece roate ducînd spre el, mereu.

Necunoscut şi sieşi trecea prin univers,
Tot ce făcea de-a dreptul i se brodea invers..

Cîndva, punîndu-şi capul cu voia în juvăţ,
Nu au putut să-l stringă de git cu nici un preţ.

Că de-l lăsau acolo damnat, numaidecît
Muiat, pleznea juvăţul căzîndu-i de pe git.

Iar mai tîrziu, ieşindu-şi din cuie-n acel loc,
Spînzurătoarea însăşi se aruncă pe foc.

În ziua cînd pădurea născuse butuci grei,
L-au dus şi i-au pus capul pe unul dintre ei.

Necum să mai aştepte al judecăţii semn,
C-a început să curgă sînge aprins din lemn.

Iar el plîngea spre dînşii ca înspre fraţii săi
Şi îi ruga să vină cu cît mai mulţi călăi.

Dar au căzut cu toţii spre dînsul în genunchi,
Că-n timp ce sta cu capul culcat pe acel trunchi,

Din barda de deasupra porniseră furnici,
În turnul primăriei se-ncorona un bici.

Şi tot din a lui preajmă plecau înspre oraş
Cohorte derutate de corbi sinucigaşi.

Un riu era acolo şi locul azi e sterp,
Că lacrimă e rîul în ochiul unui cerb.

Şi-nnebunind cu toţii au rîs cînd a-nceput
Să îşi vomite limba călăul surdo-mut.

Într-o istovitoare, necercetată zi,
În care fiul morţii nu mai putea muri.

ADRIAN PĂUNESCU

Întuneric în pîine

Pleacă, aşează-ţi tălpile pe pămîntul sărac,
Şi du-te şi spune, şi du-te la cei care tac:

E zgomot în casa de fum a frunzei de toamnă,
Aicea, o moarte de om nimic nu înseamnă.

Pleacă, aşează-ţi luminile ochilor pe orizont,
Acum ai aflat că acasă la tine ai stat în tranşee de front?
Lumina e albă, iar pîinea e neagră, iar noi sîntem gri,
În sufletul tău, care veste avu curaj şi veni?

Din teatrul la care te-ai dus să te bucuri,
Cortinele, ieşind pe străzi, mănîncă pîine cu struguri.

Şi undeva pe pămînt încă mai este holeră,
Marii copii mai susţin noi începuturi de eră.

Platon a refuzat ieri, după toate şi toate,
Să îl mai apere el cu-acel vechi text pe Socrate.

Pleacă, băiete, vin caii cu capete pline de muşte,
Pleacă, vin ciinii de lux care-au uitat să mai muşte,

Pleacă, aşează-ţi tălpile pe pămîntul sărac,
Eşti ca o limbă de ceas ce bate o dată în veac.

Făgăduiala că mori, ţine-ţi-o, ţine-ţi-o mîine;
Cu cît e lumină în ochi, cu-atît e-ntuneric în pîine

Pămîntul pe care trăieşti e cea mai adîncă răbdare,
Cînd capul acelui nebun ce iar din spitale apare,
Îngînă că nu are trup, că el pe un trup e călare.

Cînd celălalt mare nebun iubindu-şi mai tare o mînă,
Pe cealaltă calm şi-o mănîncă zicînd că de hrană e bună

Eu astăzi, băiete, te rog să te duci,
Încet şi atent, că e noapte, şi lumea e plină de cruci,

Că tot ce descinde din noi, sau tot ce e-n noi într-un fel
Cîndva se răzbună pe noi disprefuitor sau rebel.

Ca însuşi pămîntul din care ne rupserăm pînă la gînd,
Că însuşi pămîntul e trist şi noaptea se-aude plîngînd
Că apa în lume e apă de sila de-a nu fi pămînt.

Noapte de-a rîndul

E noapte de sus şi de-a rîndul;
el lumea cu ceară o-ncuie,
pe crucea tocită se suie
priveşte cu milă pămîntul
de-a cărui origine nu e

şi singur se bate în cuie.

Soarele de jos

Ca măduva internă a unui univers,
stă soarele în lumea acestor fructe verzi.

De nici nu-l recunoaştem cînd ne trezim greoi,
c-un fel de fierbinţeală de dincolo de noi,

Piticii, chiar, se suie pe crengile de nuc,
şi de mărimea lumii aminte îşi aduc.

Iar surdomuţii cîntă; trag ciungii la năvod;
cu scris corect vin orbii şi povestesc ce văd.

Se string în cîrduri morţii de grija celor vii;
în paturi, impotenţii veacului fac copii.

Ca măduva zvîrlită a unui univers,
stă soarele în lumea acestor fructe verzi.

El, ce e tată zilei şi coacerii, mereu,
se joacă de-a prostia pe un pămînt de seu.

Să fotografieze parc-ar voi, un vis,
pluteşte plin de ace confuz şi compromis.

Eu însumi, mie însumi, pe mine însumi, îmi,
de unde am în umeri aceste două mîini?

vina

ION NETE

— S-a făcut lumina asta și totul, nu știu cum dar a devenit al dracului de frumos. Știi ceva, ce ai zice dacă am lăsa totul baltă și am încerca să uităm? Întîmplări din astea cu lumină nu se întîmplă de două ori în viață, nu?

— Sînt de acord, doar știi asta... altfel nici nu m-aș fi aflat acum cu tine aici, sub jetul ăsta de lumină care îmi furnică pielea... mai ales în jurul ochilor... parcă ar vrea să se ascundă de ceva... îl simt cum trage de piele... Zici să lăsăm totul baltă, foarte bine, nu am nimic împotrivă... deși ar fi fost... cum să-ți spun... minunat, da foarte minunat, exact așa ar fi fost dacă reușeam să rămînem și mîine...

— Te rog, fără mîine... e prea multă lumină astăzi ca să ne mai încurcăm gîndurile pe care le știi cum sînt: nu fac decît să sape ca niște cîrtițe, o sumedenie de coclauri ciudate prin care apoi ne mînă să orbecăim... ori, în lumina asta e păcat să deschidem o astfel de peșteră...

— Poate că lumina s-ar strînge toată, ca într-o baltă peste care să încercăm să sărim, așa cum făceam cînd eram mici și ieșeam pe drum după ce se oprea ploaia, îți mai amintești?

— Dacă îmi mai amintesc? N-ar trebui să mă întrebi... Vocea cu inflexiuni grave se opri puțin nefiresc de parcă ar fi fost întreruptă de un comutator care nu făcea cantactul chiar așa de perfect.

— N-am vrut să te supăr... am spus așa doar...

— Știu... și mai înainte la fel: ce-ai zice dacă am lăsa totul baltă ca și cum am sta vreodată la îndoială cînd a fost să luăm o hotărîre... Ca să nu mai spun de...

— Chiar vrei să nu mai sfîrșești? Crezi că acum e timpul potrivit ca să-ți amintești totul?

— Chestia cu lumina nu se întîmplă de două ori într-o viață de om... nu așa ai spus? Și-atunci lasă nu mai încerca să mă întrerupi, atunci, după tine, cînd crezi că ar trebui să-mi amintesc? Dar închipuiești că faci efortul degeaba și chiar dacă m-ai convinge că ai dreptate, ceea ce s-ar putea să fie foarte probabil, te rog să crezi că nu am nici o putere, dar absolut nici o putere ca să mă împotrivesc gîndurilor care țîșnesc de parcă ar răsări din ploaia asta de lumină.

Soarele ardea îngrozitor și aerul topit juca pe deasupra luncii în care verdele mohorît clocotea ca o matcă în care apa nu-și mai găsea ieșirea. Liniștea șterse totul și ochii lărgiți de atîta lumină transformau mișcările pe care le mai putea percepe pe întinderea încercuită de roșul ucigător al zării, în unduirile domoale de valuri, în tresăriri ușoare de apă peste care alunecă vîntul.

— Bine, poate spui cu adevărat... dar nu, nu trebuie... acum...

— Vrei să zici că ar fi prea tîrziu, dar...

— Tocmai, nu vreau să zic, adică nu mai este nevoie să spun eu asta...

— Sigur?

— ?!

— Nu mai ai curajul să repeți, a început să-ți fie frică? De-ai ști cel puțin cum îți stă...

— Frică? De ce ar putea să-mi fie frică?... și ce vrei să zici... cum îmi stă... dacă îți face plăcere să-mi spui, aștept...

Cerul păru că se întinde deasupra și se subțiază de parcă cineva îl apucase de partea cealaltă și îl forța să-l ridice undeva, dar fără să reușească să-i deslipească marginile închegate pe zare. Avu impresia că din clipă în clipă are să plesnească și parcă simți aerul proaspăt cum năvălește, ca în nopțile de vară, cînd se trezea înainte de apusul lunii și deschidea geamul și se apleca în afară întîrziind ca într-o cadă răcoritoare.

— De ce taci, ți-am spus doar că aștept... cum zici că îmi stă. O dungă de aer vînăt se răsuci peste întinderea înăbușită, ca un val care a adunat toată murdăria de pe suprafața apei. Așteaptă pînă se pierdu de partea cealaltă a pădurii, unde umbrele închegate se lățeau într-o pată diformă, amenințînd să se reverse înspre el.

— Nu vrei să spui? După felul în care m-ai întrebat „părea să-ți facă plăcere... și nu văd de ce ai renunța așa de repede la ea... poate că...

— Ce? Poate că ultima, nu, asta ai vrut să spui...

— Poate...

Din nou cerul se curbă și întinderea îi aminti de apa care își lovește obosită, malurile. Ca o bătaie într-o poartă dincolo de care nu știi dacă mai locuiește cineva...

— Chiar să fie ultima?

— De ce insiști? Și de unde aș putea să știu eu dacă e ultima?

— Dar cu lumina, că nu se repetă de două ori în viață o chestie din astea, de unde știai?

— Eu cel puțin nu...

Pentru prima dată nu mai avu puterea să continue. Apa îi țîșni prin piele, aburind-o, ca și cum în interior se formase un sloi de gheață.

— E vorba doar de mine, înțelege-mă...

— Dacă e vorba doar de tine de ce îți spui gîndurile cu glas tare... ce nevoie are altul să știe ce crezi tu despre o zi încremenită în lumina orbitoare...

— Dumnezeule, de ce o fi lăsat așa ca atunci cînd îți e mai greu să simți nevoia asta păcătoasă de a-ți scoate gîndurile afară... ca pe niște copii pe care îi izgonești numai pentru a-i auzi cum plîng plînsul care nu poate fi înțeles decît de matca din care curge... n-ar fi de o mie de ori mai bine să poți să te prăbușești peste ele... dar să o faci căzînd în interiorul tău, în așa fel ca să nu te vadă nimeni...

Lumina pătrunsese peste tot și locurile povîrnite dinspre rîu, pe care cîndva se zăreau pîlcuri de tufe, se amestecaseră într-o masă gelatinoasă, smălțuită de galbenul acesta istovitor. Sus, lipită de deal, umbra pădurii se lățise enorm și atîrna gata să pice.

— Să-ți izgonești gîndurile... nevoia asta de a trece măcar pentru cîteva minute pe lîngă ele... așa de parcă legătura comună ar fi dispărut, s-ar fi prăbușit ca o punte... să-ți tai funia care ți-a numărat pașii o viață și s-o pornești într-o goană nebună, indiferent că timpul ei e măsurat în secunde sau că nu e decît o prăbușire... Lucruri pe care le faci de multe ori, indiferent că îți este frică sau nu. Dar eu nu pot să înțeleg de ce îți seacă puterile și ți se topește răsuflarea atunci cînd îți dai seama că acoperișul acesta de seră înăbușitoare este gata să plesnească... te strîngi pînă îți crapă ochii în orbite de teamă că vei fi aruncat cine știe unde, străpungînd pînza asta care se înroșește ucigător... ești în stare să uiți totul...

— Bubuitul de tun și fluieratul înfierbîntat al cartușelor... saltul și scormonitul prin pămîntul cleios, nisipul care îți freacă tălpile și-ți înroșește ochii, setea care îți cojește buzele ca febra...

— Vorbele și plînsul celorlalți...

— Ceilalți unde or fi? Poate că au ajuns, au străpuns perdeaua de foc și au reușit să treacă dincolo.

Ropotul de cizme se auzi o clipă, adus de amintire, străbătu pentru cîteva secunde stratul de liniște care îl izolase... și se pierdu ușor de parcă alunecase pe un geam. Nici nu știa bine dacă îl văzuse sau numai îl auzise...

„Ceilalți", repetă și se strînse speriat de albul de lumină care devenise orbitor și greu apăsîndu-i pleoapele. Nu le mai putu ridica... Gîndurile se amestecară și cîteva secunde se văzu prăvălit de rafalele de mitralieră. Bucuria că apucase să tragă cel dintîi îl doborîse. Îi venise să rîdă și un timp, aplecat pe genunchi, păruse că se roagă, că își cere iertare înainte de a rîde. Atunci trecuseră ceilalți. Și în ceața care îi împăienjeni ochii, roșul acela care îl istovi, se domoli încetișor pînă se pierdu într-o pînză străvezie...

Se întîmplă uneori ca pe cîmpul de luptă să fie uitat cîte un om. Și, rămas singur, cînd clipele îi sînt numărate, acesta ce poate face mai bun decît să-și vorbească lui? Este poate pentru prima dată cînd omul e mai aproape de el și tocmai de aceea monologul pare un dialog sacadat, temător... care se clatină ca o punte suspendată în gol...

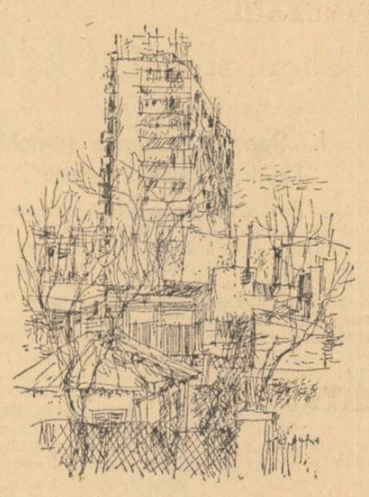

Debut

RUXANDRA BERINDEI

cocoșul

Cînd cîntă cocoșul Ana-Maria-Ioana naște un copil și se gîndește că-l va boteza Anaoi-Airam-Ana și toată lumea știe că-i din flori. Dar ea nu plînge și nu se rușinează. Copilul s-a născut. Și nici nu-i pasă că se discută în oraș c-ar fi o femeie josnică.

Pereții sînt veseli și albi și-s patru-n totul. Ana-Maria-Ioana a mai avut copii, dar i-au murit toți. Și toată lumea știe cu cine i-a avut, ea însă-i fericită că oamenii nu se vor mai plictisi cînd merg la circiumă. Iar copilul pare sănătos. Nu va muri nici de scarlatină, nici de meningită.

Ana-Maria-Ioana nu vede decît cerul albastru și păsările zburînd peste ea, însă nu-s vulturi și n-or să-i fure copilul.

Cînd cîntă cocoșul Ben Nebunul se urcă în clopotniță și numără vîrfurile copacilor și păsările care trec pe cer. Iar a ajuns la 3303... și tot n-a venit pasărea lui. A mai trecut o zi și Ben, Ben Nebunul, nu și-a găsit nici pomul, nici pasărea. Va mai trăi oare?

Cînd cîntă cocoșul călugărul Damian gonește ciorile din vie, și-și leagă sutana c-o bucată de sfoară slinoasă și strănută. Ieri e-rau mai multe hoațe, azi nu va ploua și va putea să bată tabla de pe acoperiș. Nebunul ăla de Ben a stricat-o. O să-l certe. Iar a luat-o razna. Numără. Atîta știe să facă. Azi o să-l pună să curețe cartofii. E bun călugărul Damian cu Ben.

Cînd cîntă cocoșul Bis-Bec iese din circiumă cu gura amară de vin și de tutun. Din nou s-a îmbătat și va avea o criză de gastrită. Și bătrîna Sali i-a spus că n-o să-l mai lase să doarmă-n pod. Nici lumînări din alea groase nu-i va mai da și-l va lăsa-n beznă, ca pe lilieci. Lui Bis-Bec nu-i place întunericul și-i e frică de lilieci. Sali îl iubește pentru că n-are un ochi și seamănă cu copilul ei care s-a aruncat de pe pod. El însă nu știe. De altfel ea i-a pus bani în buzunar, căci știe că nu va muri de gastrită, ci de bătrînețe. Bătrîna Sali știe tot, căci d'aia e bătrînă... Îl așteaptă-n stradă și-l va șterge cu fusta ei de sînge și murdărie.

Cînd cîntă cocoșul Marișa-i încă caldă de îmbrățișări și pudra-i lunecă în avalanșe pe gît. Are din nou bani și poate să-și cumpere lapte și să se plimbe cu iedul pe pajiște. Va rîde cu gura și ochii ei adevărați.

Cînd cîntă cocoșul Mur-Bur plînge de supărare. A mai venit o zi și el trebuie să fie din nou vesel. Îl dor picioarele mai tare decît ieri, dar își va pune nasul de carton și picioroangele și-i va distra pe copiii cei mici. Nu va întinde tava, căci nici copiii n-au ce pune pe ea. Mur-Bur nu-i un om rău, însă toată lumea rîde de el fiindcă nu-l poate pronunța pe „r".

Mur-Bur n-o să-i blesteme pe cei care nu pun bănuți pe tablă.

Cînd cîntă cocoșul Fan și Tan se întorc pe cealaltă parte și visează că-i iarnă și stau întinși sub pomul de Crăciun. Ursul de pe dulap îi cade lui Fan în cap și se trezește și strigă c-au venit hoții. Tan nu-l crede și-i trage un picior în fluier. Fan și Tan au adormit la loc.

Cînd cîntă cocoșul Varvara-Aravarv se trezește și caută pilulele în toată casa. Cînd în fine le găsește i le pune lui Vur pe noptieră și se bagă în pat. Se uită în tavan și vede pentru a zecea mia oară spărturile și-i vine să plîngă de supărare. Trebuie să discute neapărat cu Vur. Altfel li se dărîmă casa-n cap.

Cînd cîntă cocoșul Bul-Cocoșatul se gîndește la bunicul lui care avea o circiumă cu poze de femei goale pe pereți. El n-a avut noroc. Poartă teancul de ziare sub braț, dar ar prefera să ducă paie pentru cal sau un kil de gutui. Bul-Cocoșatul știe că oamenii mari au fost mici de statură, el însă are și cocoașă.

Cînd cîntă cocoșul Văduva pleacă pe dealuri cu capra și nu se gîndește la nimic. Pînă și capra tace.

Cînd cîntă cocoșul Mor-Sur caută să-nțeleagă de ce l-au închis în turn. Știe că s-a luminat de ziuă. Întotdeauna știe cînd se luminează. Mor-Sur urăște liliecii pentru că se fac că nu-l văd. Nici muștele nu-i plac, căci ele se pot strecura prin pătrățelul de lumină.

Mor-Sur își jură că atunci cînd va fi liber, va omorî un om.

Cînd cîntă cocoșul, doctorul lasă mîna bolnavului să cadă. Își face rugăciunea și pleacă să bea o cafea.

Cînd cîntă cocoșul...

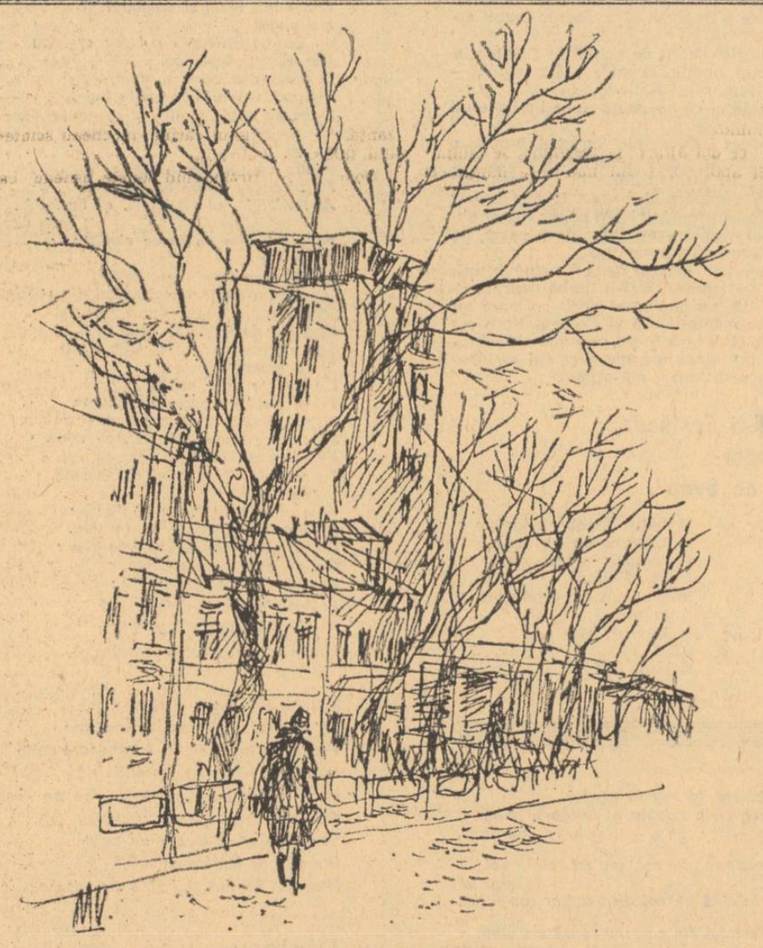

Ilustrații de MIHU VULCĂNESCU

ION NICOLESCU

Post mortem

ce te doare doctore
de-ți ajunge-o poezie
ce incendiu își năzare
sub retina de hîrtie

ce tiran te-mbălsămează
inocent în rozmarin
de ce vrei să-ți amintesc
că trăim parcă murim

orb ce sunt eu văd se stinge
luminarea de femeie
ce-o păstrezi să nu înghețe
sub a sîngelui tău cheie

voi să nu mai văd nimic
am vederea din greșeală
noaptea e așa murdară
că nici stelele n-o spală

GEORGE VIRGIL STOENESCU

Arie antică

S-au lecuit în cercuri răzbunări
În filfîirea aripilor parce,
În lîngușiri de noapte pe un scut
Din zile păginirea se întoarce.

Apropiate stelele de foc
Au lăcrimat cîmpii însingurate ;
Un diavol ține harfa mea pe rug
Scufiilor din verzi însingerate.

Cealaltă lacrimă

Cealaltă lacrimă ardea
Ușoara plîngere de ape,
Se ridicase o perdea
Pe nemurirea dintre pleoape.

Curgea ca șarpele spre ziuă
În laptele din drumuri calde,
Voise noaptea din preziuă
În ziduri oasele să-și scalde.

Pereche aprigă de scrum
Cădea visînd dumnezeire,
Creștea albind în ploi de fum
Și muzici scurse din tîngire..

AL. RAICU

În urmă

Încă un pas, încă un os
Veni aici omul frumos
cu-nalt tolag, cu un burete,
pe umeri zdrențe. Și-un
erete.

În urma lancei. Și atît.
Luminile-i cădeau din git,
Unii-i cîntau epitalam.

Lîngă oglindă-l așteptam.

Biruință

Îmi arse degetele toate
dar mîna strălucea de sus.
Cît ridicam pe-acele spate
overile dinspre apus.

Cum se-mpărțea aceeași
noapte
sfîrșită-n vînturi și nevoi
în jur cădeau smochine
coapte
spălate de aceleași ploi.

Iar degetele de departe
lumină răspîndeau, durere,
dînd fiecărui cîte-o carte
dintre cenuse. De tăcere.

ION MURGEANU

Dorul meu visul

Cum izbucnește dintr-o
statuie lumină
Ori cum într-un fruct gustul
se simte

Deși nu s-a copt
Faptul zilei i-o vrajă
necontenită
Toate întîmplările curg
Dar nimeni nu le alcătuiește
Sîntem numai singuri
Și ducem lipsă de ochi
Totuși într-o stea s-a ivit
Un sîmbure un grăunte de
adevăr

Moartea luminii presimte
Acest ochi rece și mort
Acest Cavaler straniu
Fără Ființă
Dorul meu visul universal
Care-n seară umple
văzduhul

C-o tulburătoare mireasmă
De ierburi cosite.

NICOLAE PASCU

Discobol

Samarítean tîrziul blînd
așterne
carmin aprins devremelui
obol
să-i fie cald cînd de pe reci
grădene
privi-va-ngenunchiatul
discobol

ce-o azvîrlit peste arenă
discul de aur bumerang
lumina lui mîine paternă
să-ntîmpinăm pe orbi în
prag.

Ancoră

Bate în oase crivățul sec
și-n vine se-aude cum
sîngele tace
cumpănă oarbei fîntîni mă
aplec
în ochiul fatidic vorace.

Și prins cu fire de fum
subțiori
ancoră grea în cerul rotund
cobor spre steaua ursită în
zori
care m-așteaptă la fund.

schitul

Un schit la capătul pămîntului, unde tranzistoarele ajung greu. Un părinte și-un călugăr. Straniu. Doi oameni retrași între ziduri dărăpănate, doi oameni ce schimbă vorbe cu via, cu livada, cu florile de ghiață și rar, rar de tot cu lumea dinafară.

★

În seara aceea, zăbovind mai mult în sat, am ajuns la schit tîrziu în noapte și poarta era zăvorîtă. Am căutat un mijloc de-a mă urca pe zid, însă era prea înalt pentru un om obișnuit. Probabil că Damian, călugărul, l-ar fi putut trece ușor, dar eu...

M-am hotărît să rezist toată noaptea plimbîndu-mă prin pădure. Frigul însă mi-a amintit de mine și m-a îmboldit să descopăr o scară lîngă cușca lui Luduș. O scară înseamnă mult. Știu asta din filmele cu Jean Marais. Acum, avînd posibilitatea de-a trece zidul și de-a mă strecura în chilie, îmi pieri orice poftă de somn. Mă așezai pe scară, precum zidarii care se odihnesc în urma muncii depuse. Mă simțeam bine. Cerul înghesuit de stele părea că mi se va prăbuși în cap. Am aprins o țigară, ca omul care se simte sigur de sine și apărat de rele. Lătratul îndepărtat al cîinilor mi-a trezit imaginea satului ce-l părăsisem de curînd. Mi-am închipuit oamenii stînd în fața televizoarelor. Moșii moțăind, copiii mici plictisindu-se de moarte și femeile obosite de lucrul zilei care, mai mult pentru faptul că **AU** televizor, urmăresc programul. Iar eu... Pomi, stele, zid, lilieci. Un om care, venind dintr-un vîrtej se umple de farmec și frumos, respirînd nopți senine. Un om!

Și buhaiul ăsta! Cît e de mic și ce zgomot face!

Păsări rătăcite scot sunete de claxon. Eu știu să fluier. Dar fluieratul meu nu place acestui loc pustiu. Ai venit, te bucuri de mine, nu-mi strica farmecul — pare a-mi spune.

Stele se prăbușesc. Dacă stelele cad mai ales în august, înseamnă că luna aceasta adună cei mai mulți morți? Dacă cel care aruncă stele mi-ar da și mie una, mi-aș pune-o-n frunte, așaaa... pentru a-mi lumina calea. Dar nu mă ia în seamă.

Țigara moare tăcută între degete.

O cucuvea. mă înștiințează că mai există-n lume cucuvele. O cred. Are un țipăt sfîșietor și trist.

Hai de-te! — mă îndeamnă oboseala plăcută.

Cu multă grijă, astupînd orice hîrșîit, ajung pe zid și-mi dau drumul între căciulile înzăpezite ale cepelor. Bump! Cred că nu m-a auzit nimeni. Cine să mă audă de altfel? Clopotnița!

Cu greu deslușesc drumul spre chilie. Deschid ușa cu nădejde și mă izbește din plin mirosul de șoarece și gaz. Întorc cheia-n broască și mă întind pe patul tare, cu ghionturi. Aha! Șoarecele ăsta e nebun! Iar și-a-nceput frecușul. Ronțăie, cade, se urcă... și iar... și iar... N-a văzut că sînt mai mare decît el?

O gînganie zburătoare mă lovește cu dușmănie.

Alunec încet într-o copaie de lene plăcută și parcă ațipesc.

Dar ce aud? Parc-ar fi pași! Pași? La ora asta? Ai cui or fi oare? Spirite? Năluci? Căpcăuni? Fantome? Oameni? Oameni? Oameni?

Mă ghemuiesc într-un colț al patului și aștept să se întîmple ceva foarte neplăcut.

Pașii se apropie.. deslușesc o respirație regulată după ușă, o teamă de rău mă chinuiește și stau... și stau...

O bătaie în ușă, mă cutremur, îmi fuge sîngele din vine, caut cheia în broască... întorc...

E părintele Veniamin.

Poartă o cămașă de noapte albă, crăpată în părți și e mare, mare, mare ca o lună plină. Își freacă mîinile zgomotos și pare a nu ști de unde să-și apuce vorbele.

— ...Apoi, de... matale... Dacă ai vreo nevoie, colo-n fund pe dreapta.. și... așa... Noapte bună... așa...

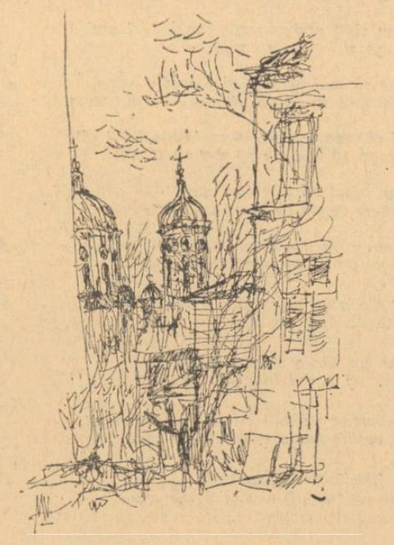

OVIDIU HOTINCEANU

Adu-mi un strigăt

Februare, blană dulce de jivină
Sub care omenește îngenunche fiara
Zăpada ta să ningă peste frunți
Și în galop să-mbobocească nara

Tu, timp mezin, pur ca și simburele
În rod depus de-o mină născătoare
Ochiul pe sîn se pregătește să răsară
Călciiul se preface-n floare

Adu-mi un strigăt lung, ca lancea
Ce și-o azvirle-n umbra lui, urlind
Să-l lase singur, îngerul, cel care
De carne se dezbracă, de auz, de gînd.

DUMITRU STANCU

De la un timp

A început să plouă cu catea,
Toată viața plouă cu catea,
De fapt toată viața a fost ea.
Cu vulpi a început a ploua.

Cu ochi, a plouat cu capete
Cu capete din solzi de crocodil.
Degeaba rup lianele gîndului
Fragil sufletul mi-a devenit, fragil.

A început o ploaie cu ouă,
Cu ouă nemaivăzute nicăieri,
Cu ouăle timpului a început să plouă,
Cu sînii milioanelor de muieri.

Cu mandibule, cu penele ochiului plouă
Plouă pretutindeni cocoțieri,
Cu lupi, cu idei de rouă
Cu straniu absurd de cer

Plouă cu îngeri, cu capete de mori
Cu pelicani, cu bărci scufundate.
Curg fluvii de scorpioni,
Plouă idei macerate.

De la un timp plouă cu catea.
Toată viața a fost ea.
Doamne singurul loc de refugiu,
Te cern Don Quișchoți de baga.

Perpetuum mobile

Am găsit un punct, o stare
Care mișcă tot ce este.
Doamne, veșnica mișcare,
Cu mișcare se hrănește.

Am găsit un timp în spațiu
Și un soare înalt sor,
Un cristal fără de sațiu,
Infinit în flux sonor.

Ce e veșnic, veșnic este,
Nici că moare nici trăiește.
Căci mișcare mișcă în toate,
Toate sferele celeste.

Scot vorbirea la vedere :
Am găsit în spirit stare.
Doamne, veșnica mișcare,
Nici trăiește, nici că moare.

Precum Eul meu se cerne,
Vertical, orizontal,
Doamnă, am găsit pămintul
Într-un flux universal

NICOLAE NASTA

În casa amintirii

Nu mai m-așteaptă mama în prag și
nicăierea.
În casa amintirii s-a așternut tăcerea.
Ferestrele sînt negre și oarbe și pe-alei
Nu mai rid crini în floare sub streașină de tei.

Pe horn, nu mai văd fumul pătînd albastru
zare.
E încuiată ușa și-i noapte în pridvoare.
În somn de jale-adîncă suspină lin, pereții.
Nu-și mai așteaptă mama în prag bătrîn,
băieții.

I-aproape scrinul negru, născut în veac
trecut.
Și patul e aproape sub vechiul așternut.
Stau scaunele roată-n jurul mesei scunde.
Din aspre solitudini, durerea mă pătrunde.

Durerea mă pătrunde ca un fior de ghiață.
Coboară din icoane privirile în ceață.
Răscrucea despărțirii, 'mi-ntunecă vederea.
Nu mai m-așteaptă mama în prag și
nicăierea

Arbore...

Mă-mprăștii pe sub nuci, rătăcitor
Și mă destram ca soarele în raze
Și-alunec peste-ntinderi de topaze
Sub snopi de amintiri care mă dor.

Pridvoarele s-au frînt sub ceruri grele
Fintinile în ciuturi dau nămol.
Pieiră poate-n arșiți și-n pîrjol
Cărările copilăriei mele.

Eram pe-aici de-a valma, veri și frați,
Dar într-o zi, ne-am risipit în lume.
Copiii noștri nu-și mai știu de nume
Și ființe sîntem îndepărtați.

OVIDIU ALEXANDRU

Nu

Eu nu am ochi,
Dar muntele, văzînd,
Mă pune-n raza lui-privire.

Eu n-am auz,
Dar marea, ascultînd,
Mă soarbe-n mustul ei-vorbire.

Gură placată de antene Kant și Hegel,
Nu poți spre nimeni și nimic să spui.

Frig

Sînt poet cît și Dumnezeu
Înnebunind...
Ca apa sînt florile
Înnebunind de durere respirația vîntului,
orele.

Fac să treacă patul lui Procust
Alergînd, alergînd...
Dar valurile mării
Coborînd și urcînd, coborînd și urcînd ?

Ce distanță de ospiciu,
Punct îmbrățișînd singele într-o imagine...
Anticii își păzeau singuri trecerile
Adormind în prund, pietre în prund...

PAUL EMIL DIACONESCU

Roata

Zi de zi, seară de seară
Moara macină-ntr-o doară...
Macină din anii mei,
Măcinînd odat-cu ei
Simțăminte și idei.
Din grăunțe de speranță
Și din boabe de idei
Roata morii-n viață lasă
Pași din mrejea bucuriei
De-a mă spulbera în vînt
Să m-adun în simțămînt.
Simțăminte și idei
Măcinate-n gînd de moară
Alături cu anii mei,
Roata morii le presară
Zi de zi, seară de seară...

Fum

Încet,
In volute pierdute în vis,
Se-nalță tirav fumul sacru
Născut din tăciuni de tutun.
Se-nnalță și piere-n albastru abis.
Și piere ca gîndul cel bun
Cînd bleastămă-o babă
Pe fata frumoasă din casă.
Se-nnalță și piere-n volute și-n vis
Și-n norii de vată
Cu forme de fată
Uitată-n tăciunele stins...

VASILE ANDRONACHE

Soarele

O, trupul strigă iarna după soare
Cu-o limpede zvîcnire de cocor
Albastre muchile-i de zare
Le-mbracă iarna-n flori de dor

Și cîntă gura ochiul izvodește
Pe forma lucrurilor blîndul cer
Căci dincolo de soare vestejește
Prezența lumilor în nepătruns mister

Un zeu își cere steaua de la soare
Cînd talpa-mi mușcă sticla cuțitului de trig
Tu pe fîntîna-mi sîngelui te roagă
Iubito noaptea soarele cînd strig

Ca o blîndă stea...

Risipă de cleștar în cring albește
Sub roza mîngîiere-a dimineții
Și viscolul sub altă stea
Galopul neguros și-l liniștește

În pacea-ntinderilor pure
Un glas duios prea dulce mă lovește
Și virginala flacără de nea
Cu-o nouă bucurie mă-azurește

Cînd solitară urma în zăpadă
O stinge soarele și-o șterge vîntul
În cerul românesc aș vrea
Să-mi ardă capu ca o blîndă stea.

OLGA BUBULAC

călăuza

Mergînd spre deșertul Giza, mă întrebam ce mă uimea atîta la călăuza mea.

Era un bărbat tăcut, cu o personalitate stranie și neobișnuită, și în întreaga lui ținută respira mîndrie. O mîndrie în care se împleteau frumusețea maiestoasă, cu amarul și oboseala încremenite pe obrazul lui frumos și expresiv ; un obraz dintre acelea care nu se pot uita niciodată, așa cum vezi multe, încadrat de barbă scurtă, sură, cu nasul drept și puternic, cu fruntea largă, încruntată și gînditoare, sub a cărui boltire impresionantă, scînteiau doi ochi aurii, a căror privire adîncă, te înfiora. Era un cap semeț și trist de om cu intense trăiri lăuntrice, cu multe înfrîngeri, și cu puține bucurii.

L-aș fi întrebat ceva dar îmi dădusem seama că nu cunoștea altă limbă, decît pe aceea a țării sale, și simțindu-mi intenția se întoarse și-mi zîmbi, stînjenit și blajin.

Ilustrații de VLADIMIR CIOBANU

Stam cocoțată pe cămilă, care-și legăna trupul masiv, și el mergea înaintea ei, cu un pas larg și rar, puțin ostenit, fără să părăsească o clipă însă, acea ținută demnă de rege al deșertului, înalt și solemn sub veșmîntul alb.

Era o zi înăbușitoare, cu soare mult și fierbinte, a cărui lumină umplea văzduhul. O zi ca toate celelalte zile în lumea lui, dar unică pentru mine, o zi în care mi se dezvăluia o viață necunoscută mie pînă atunci, o lume cu oameni ce aveau alt zbucium decît al celorlalți ; un zbucium aproape tragic care trăia în dedesubtul acelui cadru de măreție, sub strălucirea fastului, în care piramidele apăreau triumfătoare în frumusețea lor vastă și sumbră.

Mă stînjenea atunci faptul că nu puteam să mă bucur mai mult și să tremur de fericire c-am ajuns printre minunile lumii.

Totul în jur, — în afară de lumina aurie a soarelui — avea o frumusețe apăsătoare și întunecată, o frumusețe care te copleșea și te mistuia, întocmai ca și soarele acela puternic care parcă voia să te doboare cu focul lui.

Și apoi, era călăuza mea, omul pe care aș fi vrut să-l înțeleg și să-l privesc separat de lumea lui, ca pe un suflet aparte, și în acelaș timp, ca pe un reprezentant al orientului, al cadrului său de vis arzător, în care se înălțau ca din trupul pămîntului spre sufletul soarelui, piramidele, ce păreau că se tem de întunericul dinăuntrul lor.

Îmi dădeam seama că omul care mă călăuzea era tare obosit și mă întrebam plină de curiozitate de cîte ori pe zi făcea acel drum învăluit de arșiță — de la marginea deșertului, pînă în fața piramidei lui Cheops ?

Desigur de multe ori, de nenumărate ori. Și în munca lui, era o monotonie caracteristică numai acelei lumi, chinuitoare și obsedantă o luptă impresionantă cu greul vieții, un greu apăsător în care-ți simți trupul frînt de sete și de oboseală, biciuit mereu de flăcările soarelui.

Greul acesta, îl știu și-l cunosc numai acei temerari fii ai deșertului, care atunci cînd vor un mic răgaz n-au cui să-l ceară și nici cui să se plîngă, care atunci cînd nu mai pot să meargă se așează jos pe nisipul încins, și respiră adînc, dar aerul fierbinte mai mult îi înăbușă ; care dornici de puțină umbră, intră uneori în piramidă, și se așează la intrarea ei, sub bolta de piatră, unde nu pot sta mult, pentru că te sufocă miresmele tari și sumbre de criptă închisă de milenii.

Îl priveam, și mă gîndeam că-ți stîrnea și milă și admirație, sentimente contrarii, care poate se treziseră în sufletul meu, ca un reflex al personalității sale, pe care o dibuiam cu greutate, și în care îmi dădeam seama, că se îmbinau într-o duioasă armonie, resemnarea cu mîndria.

După ce am ajuns la piramide, se odihni puțin, și apoi porni din nou spre marginea deșertului, unde îl așteptau alți călători, la fel de curioși, și la fel de indiferenți cu ființa lui.

Și așa, se străduia încontinuu să înfrunte forța copleșitoare a deșertului ; o străduință ascunsă de un zîmbet amar și enigmatic care trecea deseori, pe fața lui brăzdată de doruri ascunse. Zîmbetul său părea că dezvăluie toată înțelegerea lumii ; o înțelegere în care existau atît mîndria conștiinței frumosului și măreției ce dominau arta și istoria poporului său, cît și strania interiorizare a orientului, supus în fața destinului.

Cînd cei pe care-i călăuzea se minunau la apariția conturului solemn și melancolic al Sfinxului și al piramidelor, în sufletul său, — în care această frumusețe era demult întipărită — nu mai erau decît zvîcniri calme și contemplație fără elan, și de aprobare mută a celor care cînd veneau pentru prima oară în fața acestor minuni ale lumii, erau ca și noi născuți. Și atunci, avea un moment de destindere și pe fruntea lui apărea o înseninare blîndă.

Înseninarea aceasta era ca o lumină ce venea din adîncul ființei sale, în care poate mai scînteia înțelepciunea strămoșilor ; era poate și rezultatul resemnării sale în urma trudei lui neștiute, în care el, plin de răbdare, te călăuzea în lumea aceea misterioasă a cetăților universului.

Bărbatul acela tăcut, care-și petrecea viața în umbra unor coloși de piatră, n-avea altă speranță, decît pe aceea, a repetării aceleași zile pînă la sfîrșitul vieții, cînd sufletul său va trece — conform credinței poporului său — în trupul unei ființe mai fericite poate, și mai puternice.

După ce am ieșit din piramidă, l-am întîlnit din nou afară, ca pe un străjer luminos, care nu pălise sub strălucirea soarelui. Sta falnic la intrare, și ridicase în sus capul acela frumos ca să privească cerul adînc de senin, iar în ochii lui aurii soarele lucea blînd.

În adîncul privirii lor, se aprinsese parcă dorința izbăvirii de povara uriașă a istoriei poporului său pe care el și frații săi anonimi o purtau pe umeri și în sînge. Se citea atunci pe fața lui — pe care nu puteam s-o asemăn cu a nimănui — un fel de tînguire lăuntrică, întreaga poveste a zilelor trăite de el cu trupul ostenit și ars de soare printre piramide, unde se cutremurau gloriile trecute ale faraonilor și se unduiau misterele Egiptului, în strălucirile de aur și nestemate ale armurilor ascunse în sarcofagii.

Desigur, călăuza deșertului își moștenise destinul de la strămoșii lui, de la acei legendari zmei suri ai deșerturilor, ce înfruntau arșița necruțătoare, năpraznica încruntare a cerului, și vuietul fioros al pămîntului, cînd era bîntuit de taifunuri.

Stranie istorie a piramidelor, misterul labirintelor și miracolul frumuseții lor întunecate și neobișnuite, au intrat în legenda de aur a minunilor lumii, în care faptele sînt scrise cu slove de stele.

Slăvind pe zeul soarelui, oamenii și-au deschis sufletul în fața luminii orbitoare a frumosului și-au dăruit trupul lor trudei veșnice, care cere sînge și moarte. În fața măreției credinței lor, în fața gloriosului trecut, ei și-au închinat viața sacrificiului, resemnîndu-se în prezent și sperînd într-o viață senină a închipuirii lor, însuflețite de idealul nemuririi.

Omul care mă călăuzise în inima Gizei și care îmi stîrnise atîtea gînduri, plecase din nou spre marginea deșertului. Am stat și l-am așteptat în fața piramidelor, urmărind doi vulturi care se roteau într-un zbor lin, pierzîndu-se în fundul cerului.

S-a întors destul de repede, cu un grup de turiști zgomotoși, dintre care cîțiva îți stîrneau o profundă antipatie. Erau printre ei doi tineri încrezuți, tipul de tineri la modă în occident, cu fețele goale, anoste și spelbe, pe care părea că nu trecuse niciodată vreun gînd profund. Amîndoi aveau părul lung, rar și fără culoare și purtau niște ochelari de soare caraghioși, mari, fără formă, cu lentile de oglindă, care păreau doi ochi uriași de broască.

Simțeam un fel de revoltă, cînd vedeam cum se sprijineau brutal pe umărul lui, ca să coboare de pe cămilă, cum îi dădeau în mînă disprețuitor un bacșiș mic — de cîteva mărci, — pe care el îl primea sfios, și mă înfioram cînd îl vedeam cît părea totuși de frumos și demn, printre acei filfizoni antipatici, zgomotoși și plini de ifose. În surîsul lui, care o clipă mi se păruse umil, era ceva măreț, luminos, și pe fața lui sta întipărită parcă, în acele momente, intense pentru mine, întreaga istorie egipteană, adunată din mituri și legende străvechi cu eroi măreți și stranii. Arăta ca un biet viteaz, care-și pierduse cutezanța, dar în sufletul căruia, mocneau scînteind, noblețea și curajul.

Doar seara tîrziu, cînd stelele țîșneau ca niște săgeți de aur pe cerul deșertului încă învadat de valurile de sînge ale apusului, rămînea în sfîrșit singur, într-o tainică reculegere.

Se culca cîteva clipe pe nisipul încă fierbinte — din timpul zilei — și asculta atent glasul pămîntului, care răzbătea parcă, negura mileniilor. Se șoptea în adîncuri, istoria piramidelor săpate cu hieroglife de aur, pe ziduri falnice încremenite, în tăcerea misterioasă a trecutului.

În urechile lui care distingeau cel mai mic zgomot, începeau să sune murmurele melancolice ale nopții orientale, și atunci parcă se auzeau ca prin visuri străvechi tropotele cailor lui Napoleon, care veneau cu nechezări înfiorate, să prosterneze pe călărețiî lor, la picioarele Sfinxului.

Și cînd plin de melancolie, privi spre fața enigmatică — ce părea că se topise de soare — a uriașului sacru, zări parcă toată mîndria faraonilor și fala Egiptului de odinioară, încremenite în privirea lui, străpunsă de dorul vremurilor de glorie, demult stinse.

Apoi se sculă de pe nisipul cald, și veni lîngă piramide, unde cu mîinile arse și crăpate, mîngîie zidul acela puternic de piatră, răsărit din imensitatea mileniilor.

Se întoarse apoi la marginea deșertului și legă cămilele în țarcul lor, unde dormeau noaptea, pînă dimineața, la răsăritul soarelui, cînd începea o nouă zi de drumuri obositoare prin arșiță, sub stindardul măreției de odinioară.

Casa lui era departe, în partea cealaltă a orașului vechi, unde locuințele n-au acoperișuri, și zidurile dărăpănate ale curților interioare de pe ulițele înguste și sumbre, au un aspect trist și răscolitor. Ajungea întotdeauna noaptea tîrziu, și după ce mînca puțină pastramă de capră și cîteva felii de portocală, se culca obosit pe o laviță joasă acoperită cu pleduri, cu fața în sus, la cerul senin și odihnitor.

Printre glasurile înfiorate ale nopții, se auzeau uneori urletele șacalilor, dar nu se speria, pentru că era obișnuit cu nopțile acelea cu zgomote sumbre, sub cerul orientului zmălțuit de crinii de aur ai stelelor. Și dealtfel, iubea cerul acela adînc de senin, pentru că era al țării sale și nici nu mai cunoștea altul, decît colțul acela de cer, sub care se născuse, și trăise.

Dimineața, cînd se întorcea la marginea Gizei, și cînd în cadrul orizontului strălucitor și arămiu vedea din nou piramidele înălțîndu-se uriașe, inima lui caldă tresărea, și ochii lui aurii se umezeau de bucurie, pentru că, de fapt, atunci se simțea — pentru o clipă, — cel mai bogat om din lume.

El știa că este un fiu al deșertului și gîndul acesta îi umplea sufletul de fericire.

Pămîntul acela fierbinte, arid, uscat, dar minunat, era părintele lui, și doar prin generozitatea sa, și a poporului său — ce deschisese porțile tuturor spre minunile sale, — alții puteau să-l vadă și să-l admire.

În clipele acelea de cugetare, devenea atît de mîndru ! Se credea condus de zeul soare, întocmai ca și regii vijelioși și puternici ai Egiptului din vremurile străvechi, învăluit de umbra măreției fără de seamăn a fastului, a gloriilor, a frumuseții de altă dată, cînd oamenii înălțau piramidele din osul de granit al pămîntului spre sufletul soarelui, cînd aurarii vestiți ai lumii veneau să împodobească sarcofagul lui Tutancamon, și cînd în văzduh, plutea mireasma fermecată a florilor de lotus.

BIANA NORD

întrebare

Îți amintești ?
Îți mai amintești de ziua aceea galbenă ? Galbenă și tristă. Tristă pentru noi pînă atunci.

N-ai vrut să te sprijini pe brațul meu. N-ai vrut să te ajut deși broboane de sudoare îți brăzdau fruntea întrîndu-ți în ochi. Mîna îți tremura și degetele ți se albiseră pe minerul lucios al bastonului.

Vorbeam cu tine. Priveai înainte. Mereu înainte cu gura încleștată. Citeam suferința pe fața ta. Îmi venea să plîng. Să-mi acopăr ochii și să fug fără a mai privi în urmă. Era însă prea tîrziu... Am descuiat eu ușa care s-a deschis fără zgomot. Am pășit în încăperea luminoasă, sclipind de curățenie și ordine. Cameră de mort. Cameră de bolnav incurabil. M-am înfiorat. Aș fi tras obloanele. Oare avea obloane casa ? Aș fi vrut să fiu oarbă. Să mă conduci de mînă la patul acela nupțial... Mă priveai cu ură cum aruncam de pe mine cu mîini tremurînde hainele care mă ardeau Te-ai prăbușit, trunchi cu rădăcinile sfîrtecate. Am închis ochii. Am fost fericită. M-am simțit puternică. M-am simțit pentru prima dată Eu. Am uitat tristețea anilor fără culoare. Cînd am deschis ochii cu teamă, erai acolo frumos ca un înger. Dormeai cu fruntea luminată de bucurie. Te-am sărutat ușor și ai zîmbit prin somn unui gînd neștiut. Am rămas liniștită privind tavanul cu riduri de bătrîn obosit. Ce fusese viața mea pînă atunci ? Viață tristă de fată urîtă. Am fost un copil nedorit, crescut într-un orfelinat cu înfățișare de mînăstire. Acolo își plînseseră tinerețea sacrificată călugărițele Ursuline. Încăperi boltite. Pereți groși și umezi. Geamuri înguste cu gratii prin care lumina intra cu repulsie. Educatoare bătrîne cu haine cernite. Seara îmbrățișam, mai mare fiind, perna rece.

Gîndul îmi rătăcea pe pagini citite cu aviditate. Apoi, odată, tîrziu, m-am privit în oglindă. M-am îngrozit. Eram urîtă. Părul prins în panglica albastră încadra un obraz colțuros de femeie trecută. Gura mare cu buze vinete. Cearcăne... Învățam bine. Profesorii mă lăudau dar citeam pe fețele lor compasiunea. Eram retrasă și colegii mă evitau. Nici unul n-avea curajul să rămînă singur cu mine. Mi-am dat seama că inspiram un fel de teamă. Devenisem arogantă sau așa lăsam să se creadă. Mîncarea proastă, lipsa de aer, tristețea, toate, m-au adus acolo, la sanatoriu.

Ilustrație de
IOAN VICTOR DRĂGAN

...Eram și eu femeie... M-am ridicat încet și am intrat în camera de baie. Furnici de gheață mi-au invadat trupul zvicnind în sfîrcurile sînilor împietriți. Păsări însîngerate desena soarele pe pereții asudați. M-am oprit în prag, căutînd cu privirea nelipsita oglindă. Am zărit-o, lac fără fund, aninat într-un cui strîmb. M-am privit fără să mă recunosc. Gene lungi. Ochi mari. Nas fin. Buze fragede. Umeri rotunzi. Oglinda era prea mică. M-am urcat pe un scaun șchiop, nefolosit de mult și mi-am contemplat pentru prima oară trupul zvelt, de animal tînăr. Cînd m-am săturat de mine am vrut să revin. Lîngă ușă eraj tu. Acolo m-ai devorat flămînd de dragoste, fără odihnă, scrîșnind din dinți... Am plecat fără să-mi iau rămas bun. Ca un hoț am fugit fără urme Îmi spuneai Elis. Mama — dacă am avut una — m-a botezt Ana. Îți plăcea să-mi spui astfel. Poate că așa mă chemai în nopțile fără somn și n-am vrut să te dezamăgesc. Elis. Nume de vrăjitoare. Nume de femeie fără căpătîi. Așa mi-ai spus și mi-a plăcut. Ai fost primul meu bărbat. Nu știai. Nu ți-ai dat seama. Ai fost prea fericit... Stau singură în odaia mea. Îți scriu. Ceva mă face să nu fiu mulțumită. Soarele a apus de mult. Astăzi sînt altfel. Nu m-ai recunoaște oare ? Mi-am lăsat părul lung. Îmi rujez buzele. Îmi pictez ochii. Ochii aceia pe care-i sărutai cu buzele crăpate de nesomn. Mă crezi ? Sînt frumoasă. Sînt așa cum numai tu ai putut să mă descoperi atunci. Ieri a venit un bărbat. M-a cerut în căsătorie. Am spus, da. Mă auzi ? Am spus, da.

FILM

Pădurea de mesteceni și bucuria machiorilor

O fantastică pădure de mesteceni izbucnește pe întreaga suprafață a ecranului panoramic și spectatorii scot, cu toții, un oftat în fața acestei frumuseți amețitoare. În clipele acelea, cu ochii robiți de orizontul purelor tulpini în alb, binecuvîntam montajul filmelor pe ecran panoramic (întotdeauna mai lent decît cel pe suprafețe mai reduse) ce îngăduia sufletului să colinde prin necuprinsuri silvestru, în voie.

Sînt în super-producția sovietică *Ceaikovski* destule puncte de atracție, pentru fiecare. Iubitorii muzicii acestui Verdi rus ascultă, pe întreaga durată a îndelungii pelicule — așa cum se și cuvenea — fragmente din cele mai cunoscute partituri ale sale. Mai puțin li se oferă amatorilor de balet, dar puținul acela — un splendid solo al Maiei Plisețkaia, ingenios filmat — e un dar princiar. Vom mai nota o goană nebună de troici în iarnă, un foc de artificii fenomenal, un bun fragment de operă, o petrecere bine nuanțată cu pagubă, interioare de palate ca niște vise arhitectonice, cîteva excelente schimburi de replici, reconstituiri de întregi cartiere din Moscova de acum aproape un veac, cu cîrciumi ce aduc aminte versurile lui Esenin, ș.a.m.d. Pînă cînd și animalele sînt alese pe sprînceană: ne gîndim la calul extraordinar pe care își galopează jalea baroneasa îndrăgostită, la cei doi dulăi giganți și negri, care irup în salon precedîndu-și stăpîna.

Se poate afirma însă că filmul este exagerat de lung, materia sa dramatică se potrivea mai bine unei producții de o singură serie, concentrată. Așa, secvențele durează excesiv, lentoarea tinde spre stagnare. E probabil că regizorul Talankin a vrut să imprime creației sale un ritm larg, de fluviu (și adesea ai această senzație) dar balastul e real. Vina aparține troicii de scenariste: Metalnikov, Naghibin și același Talankin.

În privința scenariului avem de adus cîteva obiecții. Mai întîi, una de substanță: P.I. Ceaikovski e văzut de către autori mereu sub presiunea creației, cu permanente frisoane ale geniului, ceea ce ne pare o naivitate. Inteligența marelui actor Innokenti Smoktunovski, în rolul titular, reușește să atenueze întrucîtva din aceste excese; interpretul face din eroul său o persoană de o infinită delicatețe, cu simptomatice ruperi ale atenției (clasicul „distrat"), grav preocupat de proiectele sale ce deveneau — după cum se poate deduce din însemnata cantitate de lucrări terminate — fără multe amănări, creații. Mai mult, Smoktunovski sugerează neliniștea pînă la dezechilibru a acestui suflet, o parte din agitația creatoare devenind doar trăirea nuanțată a unei ființe complexe.

O altă observație vizează unele naivități în introducerea personajelor în acțiune. Pentru ca spectatorul să-și dea seama cine vorbește, scenariștii pun în gura unui erou vorbele: „Eu, Rubinștein, îți zic asta"... Dar cînd, ulterior, îl auzim pe un altul — machiat atît de solid încît oricine recunoaște masca lui Turgheniev! — spunînd: „Eu, Turgheniev, cred...", stîngăcia e vizibilă.

În general, filmele ce evocă mari personalități, văzute „de la tinerețe pîn' la bătrînețe" sînt bucuria machiorilor. Fă-l, mai întîi, pe interpret să semene mereu cu celebritatea, mai fă cîteva fețe notorii din intimitatea sa, plimbă-i pe toți aceștia prin machiajul anilor și vei vedea cîtă osteneală, cîtă satisfacție te așteaptă! Pe sărmana baroneasă o priveam cu strîngere de inimă, tot mai sever îmbătrînită cu fiecare apariție...

Cum spuneam, filmul e cuceritor de îndată ce iese din odaie, fie în aer liber, fie în săli de operă sau vaste saloane ce umple ecranul panoramic. Cele mai slabe rezultate le obțin autorii în încercarea de a intra în „intimitatea creației" lui Ceaikovski, cu insistență.

Interpreții sînt demni de marea cinematografie din care fac parte. Despre binecunoscutul Smoktunovski e de prisos să mai vorbim, el umanizează în cea mai mare măsură un personaj, cam „literar" înțeles de scenariști. Alături de el să-l amintim neapărat pe un actor absolut magistral, Gheorghi Leonov, în rolul slugii credincioase. Leonov, un fel de Sancho Panza (și ce mare rol ar putea face el într-o asemenea re-ecranizare!) nu ia nici-o notă falsă este discret și cu maximă expresivitate în cele mai bune secvențe, el seamănă tulburător cu acel monstru infailibil care a fost Charles Laughton.

Ilie CONSTANTIN

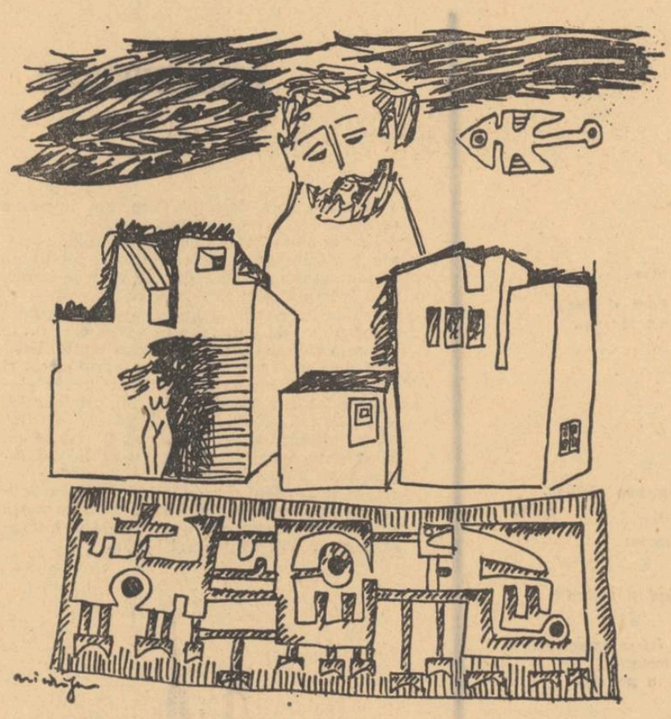

ARTE ARTE

TELEVIZIUNE

Cine ce întreabă (I)

Ofensiva interviului în presa mondială are toate șansele să clasifice genul pe locul întîi. Ultravulgarizarea lui pe scară largă nu l-a compromis îndestul. Considerarea lui ironică și minoră n-a slujit la nimic. Televiziunea i-a întărit toate drepturile. Într-o epocă de specializare fanatică singura șansă de a menține profesiunile accesibile este întrebarea cu răspuns. Acceptînd ideea de public și ideea de inițiere a publicului, acceptăm legitimitatea interviului. Ceea ce nu-și propune și nici n-ar izbuti articolul de specialitate, își propune și izbutește interviul: acomodarea publicului în general pe ramuri de știință și de cultură. Cît s-a progresat în privința științelor exacte aflăm dintr-un interviu. Cît s-a regresat în privința științelor umane aflăm tot dintr-un interviu. Mărturia publică este o mărturie explicativă. O audiență numeroasă, fie ea și imaginară, pretinde un limbaj accesibil, comun. Interviul umanizează, specialiștii devin populari. În condițiile acestea de largă democrație nu e nici o mirare că televiziunea, întreprinderea cu majoritate de public, contează atît de intens pe interviu. Ba dimpotrivă. Lăudînd funcția mediatoare a interviului, recuperarea cetățenească prin întrebare și prin răspuns, convertirea specialiștilor cvasi-abstracți la ceva mai multă viață — mirarea e legată doar de felul ciudat și întîmplător în care se practică genul la noi: oricine întreabă pe oricine orice.

Să nu se creadă că problema care se pune în primul rînd e ce se întreabă? Nu. Problema care se pune în primul rînd e cine întreabă? Vreau să spun că pe cît de generos îi concepem pe intelocutori, pe atît de severi îi concepem pe așa numiții „reporteri". Nu există nici o interdicție vizavi de profesiuni. Libertatea alegerii intelocutorului este nelimitată. Respectînd doar condiția de a interesa ce se spune, întrebările pot fi adresate oricui. Interviul nu se practică pe bază de ierarhii și dacă există o frumusețe a genului, ea este etică, mai întîi: dreptul egal al cuvîntului. Nici o altă modalitate publicistică nu etalează mai convingător ideea de opinie publică. Și nici n-o servește. Articolele se scriu cu talent, nu poate scrie oricine un articol, dar un interviu i se poate lua oricui. În presa modernă interviul propune soluția celei mai largi accesibilități. Dar interviul presupune și o imensă responsabilitate: dacă cel întrebat nu mai este un „autor", „autorul" este cel care-ntreabă sau așa ar trebui. Reporterul trebuie să fie autonom. Indiferent de gradul de cultură și inteligență al celui întrebat, întreaga responsabilitate profesională o poartă reporterul. Reporterul este voluntarul care-și dă în folosință comună caracterul, talentul, priceperea. Așa că problema care se pune în primul rînd este „cine întreabă?" „Ce se întreabă" este o chestiune în planul doi. Dacă „cine întreabă" există, oricine poate să fie întrebat orice.

Sânziana POP

EXPOZIȚII

Costumul de curte în Țările Românești

Adăpostită de aceeași sală unde a fost oferită publicului bucureștean și opera lui Brâncuși, actuala expoziție de artă vestimentară feudală din Țările Românești este mult mai mult decît ar putea să o definească orice titlu generic. În primul rînd, exponatele, judicios alese, sînt mult mai compatibile cu spațiul, ele se pun în valoare cu dezinvoltură și nu jignesc ochiul prin artificii tehnice neavenite. Totul este sobru și cu bun simț făcut. În al doilea rînd nu este vorba numai de costumul de curte, expoziția vizează o gamă mult mai largă de obiecte de artă și-n asta constă întreaga ei frumusețe, excepțională chiar, aș spune.

Un întreg perete este tapetat cu picturi murale, de proveniență argeșană, păstrînd în chiar țiparul formei lor caracterul portretelor. O lume de feerie istorică se înfățișează privitorului dornic de glorie arhaică și splendoare artistică. Mircea cel Bătrîn, Domnița Ruxandra, fiica lui Neagoe Basarab, Neagoe Basarab și familia sa, Radu de la Afumați, Petru Voievod și fiul său Marcu, o întreagă lume simbolică deci a feudalității noastre, în toată somptuozitatea și stîngăcia ei ne privește din înmărmurirea încă vie a zidului plantat în rame de fier. Somptuozitate a unei epoci cu nimic inferioară înaltelor curți europene, stîngăcie a canonului învins și copleșit de arta adevărată. Influența acestui tip de portret feudal, văditâ în multe din pînzele pictorilor tineri, veleitari ai tradiției, a dat și va da în continuare roade dintre cele mai favorabile. Culorile pălinde, proaspete totuși, după atîta întuneric, încearcă să se reînchege în palete.

O și mai profundă autenticitate, acordată sălii, o constituie și cele două pietre de mormînt, simetric dispuse. Un aer mai aspru, de reculegere, adie dinspre ele. Trebuie să ai suflet de sculptor să simți concentrația imensă de viață din interiorul lor, un fel de magnet de piatră reținînd la sine materialul, zgîrcit dar cu atît mai prețios în aurea ce-l depășește scînteind în aer. Și mai sînt acele ferecături, bule sigilare, medalii și epitrahile, excelînd deasemenea în arta portretului, filigranat în metal sau bătut din cusătură, prețiozități ale unei lumi dispărute, în fața cărora, consumatori de obiecte standardizate, ne încearcă regretul.

Despre bogăția inestimabilă a costumelor de curte vorbesc nu numai tapiseriile monastice cu care sînt înrudite, ci înseși vestmintele domnești refolosite drept văluri de timple, intrarea lor directă în decorația de cult, probînd prin asta puterea lor de sugestie, cu totul și cu totul ieșită din comun. Putna ne oferă o astfel de serie de văluri de timplă păstrate aproape intacte. De la Voroneț avem un anteriu bărbătesc și un conteș cu pălărie bărbătească, de la Dragomirna o rochie de jupiniță cu briu galben și un conteș de jupiniță cu pălărie cu văl. Cele mai frumoase însă și mai sărituare în ochi sînt Caftanul turcesc și Contașul de jupiniță (Asia mică), pe urmă Veșmîntul de curte venețian și Caftanul venețian. Galbenul palid oriental, culorile mai grele, mai mohorîte ale occidentului, roșu cu aur, albastru cu aur, ne fascinează de-a dreptul, trezindu-ne în minte din nou miraculoasa întrepătrundere de civilizații săvîrșită pe acest teritoriu de răscruce care este țara noastră.

Ideea unei feudalități puternice în Țările Românești, aidoma altora mult mai bine cunoscute în Europa, îmbogățită și susținută vizual pe de o parte, prilejul deschis către studiu tuturor categoriilor de artiști plastici pe de altă parte, ne îndreptățește să subliniem încăodată importanța acestei expoziții originale și de excepție.

Grigore HAGIU

MUZICA

Popularizare

Răsfoirea unei succinte dar concentrate „Encyclopedie de la musique" apărută cu cîțiva ani în urmă în „Edition Sequoia, Paris-Bruxelles" și datorată unui anume Frank Onnen alcătuiește baza pretextuală a rîndurilor de față. Dar nu ne vom referi la ceea ce este prezent în lucrarea amintită ci la ceea ce lipsește.

Absentă, aproape cu desăvîrșire, este muzica românească. Cine citește își poate închipui că teritoriul carpato-dunărean se arată a fi afon, că voci muzicale nu s-au ridicat de aici și, pentru că seceta este în așa măsură cumplită, nici nu se vor ridica vreodată. Prezența, în alcătuirea franceză, a unor compozitori precum danezul Niels Gade (cu nimic mai presus ca nivel valoric sau însemnătate istorico-națională decît al nostru Ioan Wachman) ne duce cu gîndul la o enciclopedie a literaturii universale în care s-ar răsfăța la loc de cinste Barbu Paris Mumuleanu.

Compozitori români poți întîlni vreo patru sau cinci. Cum se face însă că sînt doar cei consacrați în străinătate, unde au trăit sau trăiesc încă, cum sînt Stan Golestan și Marcel Mihalovici. Aceeași enciclopedie literară imaginară ar trebui să-l citeze pe Eugen Ionescu (de o valoare pe care nici nu ne gîndim s-o contestăm), dar să-l treacă sub tăcere pe Caragiale. Lui Paul Constantinescu sau lui Zeno Vancea ar fi trebuit să li se acorde cîte o pagină întreagă. Și nu li s-a acordat nici măcar un rînd. Nici pomeneală de vreun compozitor consacrat în ultimii ani, deși la data apariției Anatol Vieru, de exemplu, stăpînea deja premiul Regina Maria José.

Lui Enescu i se acordă cu parcimonie cîteva rînduri, remarcîndu-se, de data aceasta pe bună dreptate, că din opera lui, cele mai cunoscute rămîn tot rapsodiile, ceea ce nu știu dacă autorului, dar nouă în orice caz, ne produce multă amărăciune.

Un lucru trebuie stabilit fără întîrziere: muzicologul și editura au tot dreptul să pledeze „non coupable". Nu putem acuza de părtinire sau de vreo intenție de defăimare o lucrare care acordă atenție, cu multă seriozitate, vecinilor noștri, de valori variabile, și care în general are o foarte utilă grijă de explicarea fenomenului muzical contemporan.

Vina o poartă modul cum se făcea, și din păcate se mai face, popularizarea muzicii noastre de către forurile competente. A.R.I.A., ce desfășoară o activitate plină de grijă în privința aducerii interpreților de valoare, ar putea, și de domeniul său credem că este, să facă ceva în privința recomandării peste hotare a unor lucrări ce merită a intra în repertoriul formațiilor sau soliștilor. Nu sîntem pe o asemenea treaptă de dezvoltare artistică încît importul să domine atît de masiv exportul.

Uniunea compozitorilor, cred, de asemenea, că are menirea și tot interesul a face cunoscute mai bine lucrările membrilor ei. Dar cum să se ingrijească de așa ceva dacă, în țară chiar o compoziție are multe, multe bariere de înfruntat ca să se facă auzită. De cele mai multe ori cînd o orchestră străină execută o lucrare românească, aceasta este rezultatul stărăduinței compozitorului însuși, mai cu rude, mai cu prieteni...

Cu atît mai regretabilă situație cu cît avem în vedere originalitatea muzicii românești. Și pentru a nu cita decît tot surse străine, vom aminti un articol din „Le monde" în care, cu vreo doi ani în urmă, se remarca tocmai faptul că creația românească se susține prin aportul său aparte în partitura muzicală contemporană. Dar pentru a constata aceasta criticul a trebuit să vină în România.

Costin CAZABAN

SPORT

Culuarul liber

Aflăm că un arbitru maliție, folosind un fluier de poliței, a constatat o certă ameliorare a disciplinei în jocul de fotbal. Majoritatea jucătorilor din partida aceea istorică avînd automobile, frica de amenzi pe chestii de circulație a creat în componenții ambelor echipe un reflex special, binefăcător, și meciul s-a desfășurat în cele mai bune condiții. Arbitrul psiholog recomanda cu toată căldura acest procedeu, și cu humor, bine înțeles, și cu o subtilă cunoaștere a naturii omenești. Totul e să faci rost de asemenea fluiere, de obicei trecute în inventar. Dacă jucătorii nu au mașini, degeaba, experimentul eșuează. Ei trebue să poarte în subconștient ideea unei infracțiuni posibile, umbra unui păcat, iar acela al unui conducător-auto săvîrșind o depășire nepermisă, este păcatul cel mai benign și mai puțin apăsător. Să facem în așa fel, deci, și să înzestrăm echipele de fotbal pentru returul din primăvară cu Dacii, Renaulturi, Trabanturi. Fluiere s-or găsi, ne împrumută pe sub mînă sectoristul, microbist și el, numai să încetăm o dată a mai vedea pe terenurile noastre atîtea ifose, false jurăminte, luări cu mîinile de cap și proteste de mamă.

*

Cel mai bun, cel mai elegant și mai simpatic sportiv român pe anul 1970 este incontestabil Ilie Năstase. L-am văzut într-o zi luînd masa în Amzei. În lume, el e un băiat foarte simplu și foarte modest, cu un farmec în care descoperi ce n-ai fi crezut, sfiala. Unii îi reproșează că pe „court"-ul de tenis ar face pe nebunul și că furios, ar da de pămînt cu racheta. Criticii săi sînt snobii sportului alb. Ei nu știu că orice mare campion are în mațe un drac ori un zeu, cînd e vorba de luptă; încolo, te și miri, e blînd ca un mieluțel.

Băiatul acela din colț, care ia masa cuminte, ca un elev învoit de la internat, și care zîmbește sfios la saluturi cu stîngăcia unei după amiezi fără fileu, — dreptunghiul cu zgură fiind singurul loc unde își îngăduie să fie, pe merit, trufaș — este Ilie Năstase...

*

La viitoarele jocuri olimpice, pe pista de alergări un culuar va rămîne liber în amintirea tinerei atlete britanice care a decedat în împrejurările cunoscute.

Știm cum se ia un start. Cum se așează piciorul pe rampa minusculă de pornire. Arcuirea superbă a trupului, identificarea lui cu sutimea de secundă, cu tăișul cel mai fin și mai insensibil al timpului. Știm și acele false plecări cînd pocnetul sec de pistol ne sperie în tribune.

Nu vom ști niciodată cum va pleca englezoaica cu păr de grîu copt, pe culuarul liber. Vom privi doar iarba, iarba imaginară; ea va ști cînd va trece năluca.

SUPLINITOR IX

revista străină

● SATURDAY REVIEW. *„Vei vedea într-o zi puterea imaginilor" profetiza Sibila din Delfi, pictată de Michelangelo pe tavanul Capelei Sixtine. Profeția s-a adeverit prin excepționala producție inițiată de New York Cultural Center în cadrul seriilor de expoziții programate pe ideea: „Să facem inaccesibilul, accesibil, cele fixe să le punem în mișcare", bineînțeles prin cele mai moderne mijloace ale cinematografiei și artei tipografice. Astfel s-a creat documentarul în culori despre Giganții Capelei Sixtine, filmat de la distanța de aproximativ un metru și douăzeci, distanța de la care a pictat Michelangelo.*

● *O altă știre interesantă tot din domeniul artelor plastice aflăm din ziarul* Frankfurter Allgemeine *în legătură cu GUERNICA, opera lui Pablo Picasso. Pictorul a declarat în luna nov. 1970, că tabloul va deveni proprietatea statului „în ziua în care în Spania vor fi din nou respectate drepturile omului". Dacă acest lucru nu se va realiza în cursul vieții sale, pictorul l-a delegat pe avocatul Roland Dumas să urmărească după moartea sa executarea acestei dispoziții testamentare.*

● *DIE WELT DER LITERATUR anunță „bestseller"-urile 1970 din R. F. a Germaniei: Romanul autobiografic al scriitoarei Hildegard Knef, romanul lui S. Lenz „Deutschstunde" (Ora de Germană), „Erinerungen" (Amintiri) de A. Speer, precum și romanul lui Mario Simmel „Und Jimmy ging zum Regenbogen" (Și Jimmy pleacă după curcubeu). De semnalat că printre „bestselleruri" se află și cîteva cărți de specialitate, de tehnică și educație.*

● *CARTEA CELOR TREI ASTRONAUȚI, Armstrong, Aldrin, Collins — „Noi am fost primii" a apărut recent în versiune germană, ne informează revista citată mai sus. Scrierea celor trei cuprinde toate dialogurile purtate între astronauți și centrul de comandă și familiile lor precum și observațiile tehnice și psihologice în legătură cu zborul. Relatarea se încheie cu un epilog semnat de Arthur C. Clarke, astronautul cunoscut, care face o previziune fantastică a viitoarelor călătorii în cosmos.*

● *PRISMA (nr. 9—10). Cu prilejul bicentenarului editurii muzicale Schott din Mainz compozitorul Ștefan Niculescu a prezentat în primă audiție mondială lucrarea sa intitulată* Unisonuri. *Criticul ziarului* Allgemeine Zeitung *care apare la Mainz aprecia după prima audiție că „Unisonurile" lui Niculescu oferă în concert mai mult decît pare să promită partitura, în primul rînd prin tratarea rafinată a instrumentelor care dă naștere la o multitudine de noi efecte surprinzătoare, ducînd la combinații sonore extrem de originale.*

● *La cea de a XIX-a ediție a Concursului internațional de muzică, organizat de Asociația stațiilor de radiodifuziune din R.F.G., baritonul român Ionel Pantea a obținut premiul II la secția Canto. (Menționăm că în cadrul acestui concurs premiul I a fost acordat doar o singură dată — la secția Cvartet de coarde). În concertul final al laureaților Ionel Pantea a interpretat două lieduri de Enescu.*

● *Orașele anului 2000, orașele viitorului, fac obiectul unor căutări asidue din partea specialiștilor. Arhitecții germani propun pentru moment orașul de tip „Electa", ce urmează a fi construit în anul 1980. Noua așezare va fi amplasată pe un teren situat la 31 km sud de centrul Hamburgului, în imediata apropiere a unei magistrale. Calculat pentru o populație de 20 000 locuitori Electa va avea acces direct la port și la aeroportul internațional. Terenul de construcție (cu o suprafață de 130 ha) va fi folosit în modul următor: 31% pentru construcțiile de locuințe, 27% pentru industrie, 20% pentru străzi și spații verzi iar restul de 22% pentru școli, spitale, imobile administrative, baze sportive etc. Zona industrială va fi situată la periferia orașului, separată de cartierele de locuințe dar legată de acestea prin căi de acces comode și rapide.*

Ilustrații de IOAN VICTOR DRAGAN

● *„Anti-filmul" sau, cum i se mai spune, „celălalt cinematograf" cîștigă tot mai mult audiența publicului din R.F.G. Adepții acestui „nou val" s-au desolidarizat în mod declarat de filmul oficial și tradițional ralindu-se unei școli ce făcuse vîlvă acum cîtva timp în America: New American Cinema, cinematograful tinerilor care descoperiseră virtuțile filmului îngust, de 8 mm. Cel mai important mijloc de propagare și dezbatere a doctrinei „celuilalt cinematograf" este, de trei ani, festivalul de la Hamburg. După cum observă comentatorul revistei* Prisma, *la ediția din 1970 a festivalului „producțiile politice au fost cele mai convingătoare... Dacă la început, în prim plan se aflau căutările estetizante, astăzi, atenția se îndreaptă spre elucidarea unor situații conflictogene tipice societății contemporane..."*

● *LES NOUVELLES LITTERAIRES (24 dec. 1970). De aproape patruzeci de ani Claude Mauriac ține un Jurnal considerat de o valoare deosebită pentru istoria literelor franceze. Acest Jurnal (aproape în întregime nepublicat) precum și o carte despre Jean Cocteau (Une amitié contrariée) apărută recent (și extrasă tot din Jurnal) fac obiectul unui interesant dialog Claude Mauriac — Jacques de Ricamont în pagina a doua a revistei.*

● *Într-o ținută grafică și un colorit (roșu, negru, auriu) adecvat personajului în librăriile pariziene au apărut primele șase volume din cunoscutul ciclu „Fantômas". Ele fac parte dintr-o nouă reeditare (text integral) patronată de Cercle du Bibliophile.*

● *Începînd cu acest an în Franța va fi decernat anual un Premiu Balzac. Creat de societatea* Prietenii lui Honoré de Balzac, *acest premiu urmează să încununeze „o operă remarcabilă prin rolul pe care-l va juca, pe care îl are, în comedia umană a timpului nostru". Printre membrii juriului (în număr de treisprezece) se numără: André Bourin (redactor șef al* Nouvelles littéraires), *Maurice Cazeneuve directorul celui de-al doilea canal al O.R.T.G.-ului), Max-Pol Fouchet (poet, eseist, critic de artă), J. J. Gautier (critic dramatic, romancier — Premiul Goncourt 1946), Félicien Marceau (dramaturg, romancier — Premiul Goncourt 1969) etc.*

● LE FIGARO LITTÉRAIRE *(4—10 ian., a.c.) Georges Neveux este autorul scenariului, adaptării și dialogurilor noului serial „Vidocq" realizat de Marcel Bluwal. De data aceasta, personajul — investit cu funcția de „șef al Siguranței" — va fi interpretat de Claude Brasseur și, după cît se spune, „principala sa calitate va fi umorul".*

● *LES LETTRES FRANÇAISSES (6—12 ian. 1971) sub titlul „Omagiu condamnaților de la Burgos", revista publică un grupaj de poeme extrase din volumul „El muro levantuda" („Zidul înălțat"), al unui poet rezistent spaniol semnînd cu pseudonimul Juan del Alama. Poemele sînt însoțite de primul studiu al lui Picasso pentru marea pînză „Guernica".*

● *Un viu interes a stîrnit la Paris turneul trupei americane* La Mama E.T.C. *(Experimental Theatre Club). Înființată în anul 1961 de către Ellen Stewart (o negreasă din Luisiana îndepărtată din școlile de desen de modă din New York pe motive rasiale) trupa începe prin a da spectacole într-un subsol de 6×8 m cu o capacitate maximă de 25 locuri. Se juca cîte o piesă pe săptămînă (azi trupa are în repertoriul ei cca 200) cu actori neplătiți și sala aproape goală. În ciuda numeroaselor dificultăți teatrul Ellenei Stewart reușește să se impună destul de repede. Subsolul este înlocuit cu două săli de spectacole (a 120 locuri fiecare), se amenajează studiouri de lucru, se deschide chiar un teatru* La Mama *în orașul Bogota. Recentul turneu parizian pare să fie și el un succes.*

● *La rubrica cinematografică, Claude Mauriac comentează ultimul film al lui Jacq Demy — Peau d'Ane. După un basm de Perrault (neinclus în ediția originală a cărții acestuia) și beneficiind de muzica lui Michel Legrand filmul nu este, după părerea cronicarului, o reușită. Printre altele, regizorului îi este reproșat „amestecul de stiluri" dar, mai ales, secvența cu zîna care descinde dintr-un elicopter. Aceasta — după cum reiese din cronică — nu a plăcut nici cronicarului și nici fiului acestuia în vîrstă de cinci ani și jumătate.*

● *Avînd ca titlu un citat din Chateaubriand noua carte a lui Gaëtan Picon.* Admirabile tremblement du temps *face obiectul foiletonului săptămînal semnat de R. Kanters. Fără a găsi lucrarea perfectă Kanters apreciază totuși că: „El (G. Picon — n.n.) este aici în domeniul său, la hotarele esteticii, ale metafizicii și ale unei anume proze poetice care-și trage profundul accent liric din vibrația ideilor. Este deopotrivă deschis clasicismului și artei moderne, nu vorbește de pictură ca un critic de artă ci ca un om care a fost mîncat de ea, el nu vorbește despre idei ca un amator de sisteme ci ca un om care le vede născîndu-se în fața propriei sale reflexii..."*

● *PARIS MATCH. Primul număr de pe luna ianuarie 1971 e o retrospectivă a principalelor evenimente și întîmplări din anul trecut. Revista se deschide cu un omagiu adus filozofului Jacques Maritain care a împlinit 88 de ani și care se va călugări. „Cine sînt eu? — se întreba ginditorul francez — un profesor? Nu cred... Un scriitor? Poate. Un filozof? Sper. Dar și un fel de romantic al justiției..." Ultima sa carte,* Jacques Maritain *mărturisește că a scris-o „Contra-cronometrului" („...à mon âge, on y est bien obligé...")*

u. v. z.

TEATRU

Paradisul nebunilor

Iubirea. Cine și-ar putea închipui că un sentiment dezinteresat prin definiție și explicabil prin unicitate, ca iubirea, nu este altceva decît rezultatul a două confuzii, care se produc concomitent ? Doi parteneri, avînd fiecare propria sa prejudecată despre idealul pe care trebuie să-l întruchipeze celălalt, se străduiesc simultan să-și compună o imagine falsă dar conformă acestui ideal mediocru și pur teoretic. Și astfel o imagine falsă îmbrățișează o altă imagine falsă iar cei doi îndrăgostiți care nu comunică între ei, numesc acest amabil schimb de abstracții, iubire pătimașe. Simplu. Secretul succeselor lui Don Juan nu stă atît în farmecul său unic, cum își închipuie profanii, cît în priceperea ingenios calculată de a da victimelor sale iluzia că au întîlnit în sfîrșit „bărbatul ideal", că acest bărbat pe care, din copilărie, visează să-l întîlnească există în carne și oase, nu era o pură invenție a lor. Cu alte cuvinte, Don Juan se pricepe să arate femeilor că au avut dreptate să nutrească visuri sarbede și idei preconcepute, toată mizeria unui ideal care nu e altceva decît frică și neputință de a da ochii cu realitatea, pentru că iată, acest ideal, derizoriu și fals, se realizează. Don Juan este oricine și orice bărbat poate fi irezistibil, cu condiția să dea femeilor iluzia că le va despăgubi de toate decepțiile meritate pe care le-au suferit fugind orbește de realitate. **Iluzia,** spun, pentru că de fapt, cine pregătește femeilor cea mai crudă dezamăgire, dacă nu Don Juan ? Dar țelul lui Don Juan este succesul, sarcina ingrată de a sili oamenii să se întoarcă în realitate este a autorului, Teodor Mazilu, pentru că, poate ați observat, pînă acum n-am făcut decît să rezum piesa „Don Juan moare ca toți ceilalți". Totuși, această curajoasă încercare a lui Mazilu nu are întotdeauna efectul așteptat. Oamenii sînt atît de obișnuiți să nu privească realitatea în față, încît, nu e de mirare că, nu privesc drept în față nici piesele lui Mazilu. O ironie ascunsă ne face să asistăm la un schimb de imagini false între comentatori care, cu un aer foarte serios, înlocuiesc ceea ce spune autorul cu ceea ce s-au grăbit să nu înțeleagă ei pentru a ilustra și mai bine acuitatea subiectului. Binevoitoare sau critice, mai toate comentariile pe marginea noii premiere a lui Teodor Mazilu, **Acești nebuni fățarnici,** vădesc aceeași sîrguință în a-l subordona pe autor unui scop străin de intenția lui, mult mai ambițioasă în simplitatea ei, pe care a inspirat-o întotdeauna (și spun acest lucru și în sens autocritic) acest scriitor a cărui dialectică subtilă scapă ușor analizei logice, înglobind inseziabil, în extraordinara ei mobilitate, și pe analist, cu obiectivitatea lui cu tot. Căci „satiric", „moralist" și „umorist substanțial", sau scriitor care „se întoarce în domeniul eticului" după ce s-a arătat interesat să trateze „defecte circumscrise în granițele morale", Mazilu nu este decît pentru că o observație exactă asupra vieții poate avea un efect moral, uneori satiric, alteori substanțial ca umor. Adevărata lui ambiție este alta. Într-un interviu pe care și l-a luat singur spune : „Sincer vorbind, termenul de «moralist» mă indispune. A arăta cu degetul locul exact al infracțiunii și locul exact al paradisului aduce a prea multă vanitate. Eu mă străduiesc să prezint cu exactitate viața ; aceasta e morala mea. Dealtfel nu cred că etica e un ansamblu de reguli, cum ar fi regulile de circulație ; morala nu este un scop, nici un ideal de urmărit, ea este o consecință spontană a iubirii și inteligenței"... Pretenția de a prezenta cu exactitate viața modestă în aparență, extrem de exigentă în fond mi-a dat de gîndit deoarece mult timp am crezut eu însumi că există un sistem filozofic-moral, o teză în numele căreia Teodor Mazilu satirizează defectele, denunță corupția și moralizează oamenii. Nu, nu există o asemenea teză ci numai credința profundă a autorului că orice sistem exercitînd asupra noastră o fascinație aproape irezistibilă, prin faptul că propune o coerență, o desfășurare logică vieții care ne derutează și ne înspăimîntă, tocmai prin imprevizibilul ei, tinde să se substituie, pe nesimțite, vieții înșiși. Dacă există o rigoare morală în ceea ce scrie Mazilu, aceasta se datorește îndemnului subsumat de a nu lăsa nici o morală să se interpună între noi și realitate, să ne tiranizeze cu exigențele ei care, oricît de nobile, pot deveni simple abstracțiuni și fanatisme dacă pierd contactul viu cu realitatea și pretind chiar să o înlocuiască. Înapoi la realitate, la viață, la bucuria de a trăi simplu, cinstit și plenar — acesta e sensul adevărat și frumos al satirei, al moralei, al eticismului, al didacticismului lui Mazilu. Asta e toată filozofia lui. Dar nu e atît de simplă cum pare. Dovadă că nu e prea ușor de înțeles. Radu Popescu, căruia nu i se poate contesta nici priceperea și nici inteligența, scrie despre Mazilu în **România liberă :** „O certă deschidere cugetătoare, o vocație din ce în ce mai accentuată spre aprofundare, au început să anime observațiile sale, prin aspirația unei adevărate filozofii a omului. E constituită, oare, această filozofie, se poate ea desprinde din opera lui Mazilu, ca un ansamblu de idei cît de cît coerent, unitar, limpede ? Din păcate, nu, și gîndirea sa încă nesigură, încă tatonată, face ca opera să frapeze prin confuzii și contradicții iritante, uneori chiar insuportabile". Avînd în minte ideea că aspirația de a crea o adevărată „filosofie a omului" este scopul lui Mazilu, Radu Popescu se miră, pe drept cuvînt, că scriitorul nu construiește nimic ci dărîmă totul, chiar și principiul incoruptibilității, în numele căreia părea să satirizeze pe toți ușor coruptibilii de tipul lui Iordache, Dobrișor, Camelia, Silvia. „De pildă — continuă Radu Popescu — care este înțelesul exact al faptului că cei doi «incoruptibili» (prezentați ca personajele cele mai ridicole ale piesei, iar unul dintre ei prin transformarea totală, a unui lichelism abject) se întreucid, sterilizînd unica sămînță de onestitate morală a comediei ?" Dar acești incoruptibili nu reprezintă „sămînța de onestitate" a piesei. Dimpotrivă, ei reprezintă sămînța cea mai abjectă a piesei pentru că sterilizează un principiu **nec plus ultra,** folosesc, cu alte cuvinte, fațada cea mai onorabilă pentru a ascunde indiferența cea mai desăvîrșită față de scopul afișat, dovadă că pe Iordache îl lasă la o parte cu ușurință în toiul ostilităților, preocupați exclusiv să joace pînă la moarte cartea incoruptibilității și nici de cum să dea o întrebuințare practică acestei incoruptibilități. Ei joacă **aceastâ** carte, și-au ales **această impostură,** așa cum și-a ales Camelia clișeul femeii fatale iar Silvia pe acel al femeii duioase. Nici ei nu reprezintă incoruptibilitatea, după cum nici Silvia nu reprezintă duioșia. Trebuie să fim foarte atenți la aceste nuanțe deoarece aici se produce înlocuirea unui adevăr, de pildă înlocuirea duioșiei cu principiul duioșiei, care nu are în mod obligatoriu o acoperire reală. Poate să aibă, dar nu are întotdeauna. În cazul Silviei, al Cameliei, al lui Iordache, lucrul e mai lesne de observat întrucît aceste personaje operează ele însele în fața noastră substituirea, declară deschis falsul, își compun cu sinceritate masca pentru care au optat. În cazul „incoruptibililor" e mai greu, însuși specificul lor nu le dă voie să se comită în public cu inadvertențe de tipul Cameliei : „Fii deșteaptă, copilo, nu te lăsa prinsă în mrejele întunericului — mi-am spus în clipele mele de meditație. Nu fii proastă, Camelia, adoră absolutul ! Absolutul are căutare. Și așa, am transformat un dar al naturii într-o metodă..." Nu, „incoruptibilii" care știu să-și joace rolul pînă la capăt se ucid între ei din intransigență dar tocmai pentru că niciunul, cunoscîndu-se pe sine, nu poate crede în autenticitatea celuilalt. Toate eforturile pe care le fac pentru a se deosebi unul de altul eșuează (iubesc aceeași floare, preferă același filozof etc.), amîndoi reproduc un clișeu și clișeul e tocmai lipsa de personalitate, de sinceritate, de originalitate și, în raport cu viața, de eficacitate. Autorul ne vîră de-a dreptul degetul în ochi, arătîndu-ne că incoruptibilitatea unuia din cei doi rezultă din reprofilarea unei „lichele întîrziate", cu alte cuvinte, același capital plasat într-o nouă afacere, tocmai pentru a ne demonstra că nu e nici o deosebire calitativă între cele două incoruptibilități care, verificate în practică, dau același rezultat.

Teodor Mazilu nu-și propune să satirizeze pur și simplu tipuri și moravuri, pentru că în acest caz ar rămîne la lichele, ipocriți, fățarnici, delapidatori și afaceriști de tot felul. Incoruptibilul ca atare nu e un tip satirizabil, după cum sublimul, absolutul și idealul nu sînt principii asupra cărora să se exercite deriziunea noastră. Dar principiile care despart oamenii în „lichele" și „incoruptibili", pot și trebuie să fie și ele verificate : nu pentru a le discredita sau a le declara inoperante face Mazilu acest lucru, ci tocmai pentru a le întări cu o nouă autoritate, adevărată. Autoritatea pe care le-o dă numai eficiența practică, legătura binefăcătoare cu realitatea, singura care poate păstra înalterate autenticitatea, vigoarea și eficacitatea unui principiu. Fără acest contact viu, cel mai bun principiu se poate transforma în contrariul său, într-o abstracție rigidă care sufocă în loc să libereze existența omenească. Prost aplicat un principiu excelent cum este acela al incoruptibilității, devine fanatism și orgoliu intolerant (dovadă că lumea e prea mică pentru doi incoruptibili de acest fel) în loc să dea o intransigență reală, omenească și simpatică. De aceea Teodor Mazilu este foarte atent la aplicarea în practică a principiilor declarate. Nu numai pentru a surprinde personajul în contradicție cu el însuși, una spune, alta face, (efect comic cunoscut) ci pentru a descoperi momentul în care și principiul devine contrariul său, se osifică, se transformă într-un clișeu, într-o pază, o pură fațadă, un refugiu comod. Legea minimului efort face multe victime. Omul — și cînd spun **omul** mă gîndesc întotdeauna la ființa socială care e omul și ale cărui calități și defecte sînt de natură socială — în nevoia sa de ordine și de ierarhie a valorilor e foarte receptiv la propunerile de sistematizare a vieții cotidiene pe care le reprezintă principiile, morala, preceptele filozofice, dar foarte puțin dispus să depună un efort maxim pentru a le aplica în spirit creator. De aceea, foarte ușor le deviază sensul sau le înlocuiește pur și simplu cu imitațiile mai puțin exigente : tiparele, prejudecățile, clișeele, și locurile comune, cărora o largă recunoaștere le dă un prestigiu greu de pus la îndoială. Toate acestea scutesc de un efort personal în reconsiderarea problemelor existenței, efort care ne-ar putea face să ajungem, vorba lui Iordache la cine știe ce adîncimi, fără să vrem. Frica de realitate, de înfruntarea curajoasă, și responsabilă a realității, teama de a gîndi cu propriul cap, de a simți

PUNCTE DE VEDERE

cu propria inimă ne împinge spre făgașurile cunoscute ale unui tipar care a reprezentat o dată o experiență reală dar care acum e abstractizată, osificată, moartă, a devenit un mijloc de evitare a realității și de mistificare, un refuz subiectivist, care se slujește de o aparentă universalitate. În acest sens se întreabă și Iordache : „Poate fi real ceva care nu-mi convine ?" Silvia, Camelia, Iordache, declară deschis adeziunea lor deliberată la un clișeu, în brațele căruia vor să ducă o viață liniștită și satisfăcătoare din punct de vedere material. Clișeul pe care l-au adoptat trebuie să-i scoată din încurcătură, să nu dea voie realității imprevizibile să le strice socotelile. Ceea ce evită cu sfîntenie Iordache în combinațiile sale, este realitatea și în momentul în care simte că ar trebui să dea ochi cu viața, el singur cu ea, îl cuprinde o lene iremediabilă, care explică toate sentimentele înălțătoare dar și odihnitoare pe care le încearcă ori de cîte ori trebuie să fugă de el însuși : „De cîte ori mi-e lene să mă ocup de mine, mă năpădește dragostea pentru alții... lenea e adîncă, dragostea e sinceră... ce naște din pisică, șoareci mănîncă... Numai un sentiment măreț m-ar scoate din plictiseala în care mă zbat. Oricare ar fi, iubire, devotament, respect, numai să nu mă ocup de mine... Aș vrea să evadez într-un sentiment măreț și acolo să rămîn pînă oi muri..." Totuși dacă ar fi să-i fac un reproș lui Mazilu aș constata că acest clișeu ar putea deveni uneori mai molipsitor în sensul că personajul care adoptă pe viață și pe moarte o poză ajunge deseori să se confunde deabinelea cu ea. Recunosc însă că, dacă Mazilu ar fi împins mai departe această dialectică, nebunia ar fi fost de nedescris. Închipuiți-vă că Silvia ar fi avut și momente de duioșie reală, că s-ar fi încurcat ea însăși în propriile ei capcane, că i-ar fi devenit imposibil ei însăși să știe cînd face pe duioasa și cînd e duioasă cu adevărat...

Fuga de realitate și de răspundere, teama de propria libertate (cum o numesc existențialiștii) de unicitatea individului, refugiul în exigențe abstracte, în prejudecăți larg răspîndite — iată cîmpul de bătaie pe care Mazilu încearcă să ducă lupta pentru un om deplin uman. Căci toată forfota aceasta de personaje automistificate care-și caută cu energie o personalitate distinctă, instalate într-o generalitate nătîngă, are un singur sens : să spună că e o patimă nebună și fățarnică, înverșunarea extraordinară a oamenilor de a-și subordona viața unor țeluri străine de adevărata ei esență, convertind necontenit într-o monedă măruntă și fadă, ciubucul ca și sublimul, cu aceeași ardoare. La rubrica săptămînală din **Luceafărul, Jurnalul unui martor ocular,** Mazilu își explică mai direct această convingere a lui, propunînd vieții un ideal de înțelepciune, de trăire intensă și liberă de surogatele care suplinesc singurul sentiment demn de a fi invidiat, fericirea. „Eu cred, scrie Mazilu, că fericirea e starea în care omul e lipsit de orice dorință, el e fericit că există, pur și simplu, fără ca bucuria lui să depindă de nu știu ce călătorie și de nu știu ce separare de sentimente".

Aceste reflecții pe marginea fericirii ne dezvăluie sensul pe care Mazilu îl atribuie vieții și care nu trebuie căutat decît în ea însăși. Celelalte scopuri, de care oamenii se agață în lipsa esenței, sînt un fel de „cîrje" care-i ajută, ca pe niște infirmi, să se miște. Iordache primește cu zel orice sugestie care-l îndepărtează de adevăr și-l împiedică să descopere el singur înțelesul vieții. Orice „cîrje" este binevenită, „probleme metafizice" ca și „nebunia iubirii", și Camelia care scoate ca un scamator din sac problemele existenței, sublimul, patefonul și citatele din Shakespeare pentru a distruge „sistemul de valori" al lui Iordache, știe că nu are altceva de făcut decît să înloculască niște prejudecăți cu altele, să întindă mereu alte suporturi : „Ai nevoie de-o cîrje, dorință foarte larg răspîndită ! Ai mai multe cîrje decît picioare... Ești și tu un biet cerșetor ! Mereu cerșești cîte o clipă de tandrețe sau o noapte de amor, sau un ideal măreț, sau o călătorie la Paris, sau o prețuire unanimă, sau o pasiune". Camelia care știe să afle slăbiciunile bărbaților pentru a le exploata sistematic, are intuiția spaimei pe care o încearcă orice om trăind în afara esenței, spaima că la un moment dat cîrjele vor lipsi și el se va prăbuși iremediabil în neant („Dacă n-ar fi frica de moarte, v-ați ține mai puțin de fustele muierilor"), căci existența trucată, alienată naște și o spaimă animalică de moarte : „Nu spun oamenii că «eram atît de fericit încît aș fi putut să mor» ? Asta nu trebuie tradus ca o dorință de moarte — dorința de moarte e la fel de meschină ca oricare altă dorință. Aceste cuvinte vor să exprime o stare de totală împăcare cu viața, de extraordinară bucurie a existenței, și, în această stare, cine a trăit-o știe că moartea nu mai este un coșmar". **(Jurnalul unui martor ocular : Despre fericire).**

Un cerc de spaime și de dorințe mereu flămînde asaltează existența subordonată unor scopuri străine de ea sau chiar potrivnice menirii sale. De aceea orice principiu care tinde să tiranizeze existența noastră — este cercetat de Mazilu cu atenție și prudență. În acest sens, autorul nu ezită să supună discuției propriile sale arme, de pildă, ironia. Cineva susținea că Mazilu e „ironist prin esență". Dar cum o să fie Mazilu ironist „prin esență", cînd el nu respectă decît o singură exigență : aceea de a evita să devină sclavul oricărei exigențe ? Obligația de a fi ironic, mereu și oricînd ironic, este o eroare tot atît de gravă ca oricare alt clișeu care te face să treci pe lîngă realitate din vanitatea afirmării necondiționate a unui principiu. Mazilu poate să fie ironic dar, fiți atenți, vă rog, la înțelesul întrebării pe care Camelia i-o pune de cîteva ori lui Iordache : „Ai avut un zîmbet ironic ?" Camelia nu e atît de neinteligentă cum vă închipuiți, ea știe că și cea mai reușită ironie, poate fi dovadă de mărginire și infatuare. Adevărata inteligență, cum spune și Mazilu, este însăși viața. Adevărata inteligență izvorăște din viață și nu o părăsește nici o clipă pentru speculații fără suport real. Oamenii care înțeleg acest lucru sezisează însăși esența vieții, trăiesc cu inteligență și dau existenței lor profunzimea gîndirii adevărate care nu e tot una cu deșteptăciunea și cu gîndirea logică (a căror satiră face voluptatea lui Mazilu, pentru că gîndirea logică, deși o ia înaintea gîndirii adevărate, nu ajunge prea departe). Marx însuși nu rîvnea o soartă mai fericită pentru om decît aceea care ar face să se confunde „comunismul cu naturalismul", conștiința cea mai înaltă cu existența cea mai liberă, cea mai rațională organizare socială cu cea mai firească bucurie de a exista, perfecțiunea însumînd, prin urmare, o gîndire care nu încătușează ci liberează deplin omul natural și o euforie vitală care se produce pe baza unei înțelegeri reale, superioare a propriei noastre existențe. Mazilu se bate tocmai pentru această existență liberă de orice alienare, oricît de subtilă și oricît de plăcută ar fi ea la prima vedere.

Numai în lumina acestei „filosofii a existenței" (sic) piesa lui Mazilu, **Acești nebuni fățarnici** capătă o coerență (care a scăpat pînă acum cronicarilor) și depășește contradicțiile „insuportabile". Numai în această lumină epizoadele capătă un înțeles și dau împreună un întreg. Acțiunea (contestată) a piesei devine uimitor de clară. Frica de realitate determină personajele să apeleze la clișee (Iordache, Camelia, Silvia își aleg deliberat personajul pe care vor să-l joace) dar cînd aceste clișee se ciocnesc de realitate se ridică foarte amenințător problema fiscului : „Domnilor și doamnelor ! Nu e vorba de metafizică ! S-au făcut cercetări în legătură cu activitatea voastră, aveți deja «dosare» în toată puterea cuvîntului !..." Care credeți că e reacția acestor indivizi care acceptă, vorba lui Iordache, absolut orice dar nu evidența ? Credeți cumva că-și spun, ia, să ne băgăm mințile în cap și să vedem cum stau lucrurile ? Nicidecum, se refugiază în absolut. De neajunsurile vieții, se consolează cu binefacerile idealului, care devine în exaltarea lor eronată, realizarea tuturor dorințelor neîmplinite în această lume nedreaptă. Mănîncă fără să muncească, obțin cu ușurință cele mai frumoase femei etc. Acest paradis pe care Radu Popescu îl numește „noțiune și configurație absolut incertă" e pur și simplu traducerea în practică a paradisului în care crede fantezia săracă, simplistă și biciuită de dorințe minore a lui Iordache. Iată, zice Mazilu, dacă s-ar realiza idealul mult dorit, așa ar arăta. E deci absolutul lui Iordache, nu al lui Platon. Realizarea tuturor dorințelor cu care Mazilu se amuză să-i blagoslovească pe neobosiții săi eroi, îi dezamăgește însă profund, paradisul e fad și plicticos ca propria lor imaginație. Săracele lor dorințe o dată deplin împlinite, îi aruncă evident în direcție opusă, adică înapoi pe pămînt, înapoi la ciubucuri, la afaceri, la circiumi. Și e normal ca, reveniți pe planeta de baștină să înceapă, acum cînd nu mai au nici slujbă, o cursă nebunească după banii nemunciți, care trec vijelios din mînă în mînă și, cu concursul celor doi „incoruptibili" (care se ucid unul pe altul uitînd să pedepsească tocmai coruptia) ajung din nou la Iordache. Dar, deodată, lovitură de teatru ! Apare „omul cu capul în nori", cel mai aerian, mai distrat, mai idealist personaj al piesei, care întotdeauna se rătăcește ajungînd exact unde vrea. Acest personaj îl ucide pe Iordache și pune mîna pe bani. „Care e simbolul final al eliminării, și deci al pedepsirii, lui Iordache, de către un aiurit iresponsabil, și luarea în posesie, de către acesta, a banilor adunați de victima sa prin furt ?" — întreabă nedumerit distinsul cronicar Radu Popescu. Iată am să răspund și la această întrebare. Simbolul final al eliminării, și deci al pedepsirii, lui Iordache este următorul : omul care afișează atitudinea cea mai dezinteresată, mai eterată, mai somnambulică „omul cu capul în nori" nu este decît licheaua cea mai abilă, cu mult superior potlogarului de Iordache, după cum se vede atît din clișeul pe care și l-a ales cu mai multă subtilitate cît și din rezultatele la care ajunge cu mai puțină osteneală dar cu mai mult sînge rece. Aiuritul, departe de a fi iresponsabil, este simbolul lichelismului perfect, Agamiță Dandanache al lui Teodor Mazilu. Era normal să cîștige cursa personajul cel mai infam, dar „sămînța de onestitate morală" a piesei nu trebuie căutată în „pedepsirea" lui Iordache ci în toată semnificația pe care o degajă acest zbucium greșit calculat la dimensiunile unei lumi fantastice, inexistente, create ad-hoc de niște oameni care nu văd și nu pot vedea realitatea în care trăiesc. Prejudecăți sociale vechi dar bine înrădăcinate și adaptate la cerințele moderne („Vreau poezie și confort totodată !...") determină toată această bandă de lichele să-și compună un univers special ca să poată viețui conform preceptelor lor, dar acest univers este o fantasmagorie, o iluzie care se vede mereu infirmată de viața cea adevărată, pe care protagoniștii piesei lui Mazilu o refuză cu înverșunare pentru că nu sînt posibili în ea. Viața pe care ei nu o văd, noi, spectatorii o vedem, o vedem pozitiv prin negativul, prin clișeul pe care ei îl reprezintă, prin forța de respingere care-i lovește, din propria lor inaderență la realitate, prin nevoia de a-și construi o lume a lor, alături de a noastră, de a construi cu alte cuvinte o excepție într-o societate care se conduce după alte legi și are alte scopuri. Se poate o semnificație mai morală și din punct de vedere social, mai demistificatoare ?

Georgeta HORODINCĂ

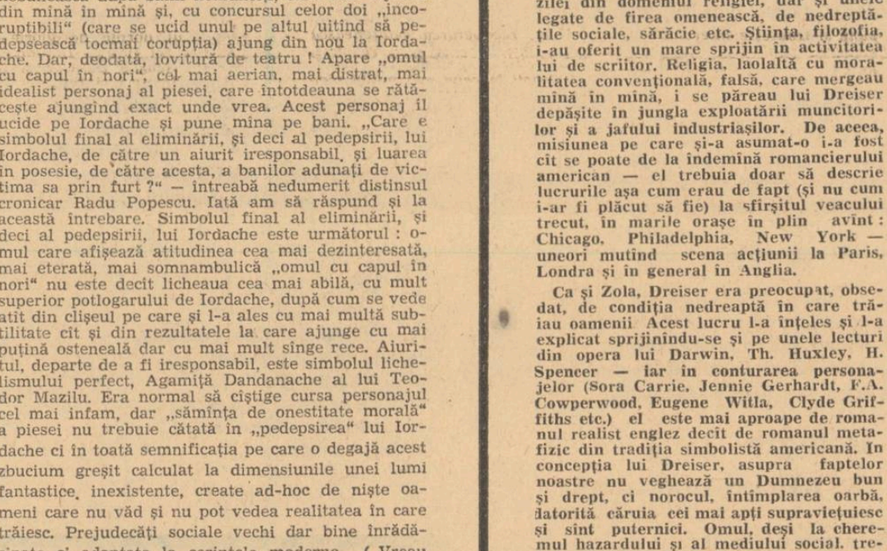

Ilustrații de IOAN VICTOR DRĂGAN

punct și virgulă

Theodor Dreiser — 25 ani de la moarte

S-a născut la 27 august 1871, la Terre Haute, în statul Indiana, din părinți germani imigranți — al doisprezecelea din treisprezece copii. După ce termină liceul se înscrie la universitatea din Indiana, unde nu rămîne decît un an — între 1889—1890 — și la fel ca Eugene Witla din romanul său Geniul **se ocupă de tot soiul de meserii, în orașul Chicago. Din 1892—1910 lucrează la diferite ziare americane în calitate de reporter și redactor. Primul său roman este** Sora Carrie ; **urmează, în 1912,** Financiarul, **întîiul roman din așa numita „trilogie a dorinței". În 1913, Dreiser publică volumul autobiografic** Un călător la patruzeci de ani, **succedat de** Titanul, **în 1914, și de** Geniul, **în 1915. Un an mai tîrziu, în 1916, scrie** Piese naturale și nenaturale **precum și lucrarea autobiografică** Sărbătoarea unui om din Indiana, **iar în 1925, O** tragedie americană. **Ultimul roman din „trilogia dorinței", după** Financiarul **și** Titanul — Stoicul **(în curs de apariție, în traducere românească, la editura UNIVERS) va vedea lumina tiparului doi ani după moartea scriitorului din 28 decembrie 1945.**

De-a lungul carierii lui de gazetar la St. Louis, Chicago, Pittsburgh și New York, Dreiser, așa cum reiese din romanele și scrierile sale autobiografice, a adîncit cu temeinicie probleme la ordinea zilei din domeniul religiei, dar și unele legate de firea omenească, de nedreptățile sociale, sărăcie etc. Știința, filozofia, i-au oferit un mare sprijin în activitatea lui de scriitor. Religia, laolaltă cu moralitatea convențională, falsă, care mergeau mînă în mînă, i se păreau lui Dreiser depășite în jungla exploatării muncitorilor și a jafului industriașilor. De aceea, misiunea pe care și-a asumat-o i-a fost cît se poate de la îndemîna romancierului american — el trebuia doar să descrie lucrurile așa cum erau de fapt (și nu cum i-ar fi plăcut să fie) la sfîrșitul veacului trecut, în marile orașe în plin avînt : Chicago, Philadelphia, New York — uneori mutînd scena acțiunii la Paris, Londra și în general în Anglia.

Ca și Zola, Dreiser era preocupat, obsedat, de condiția nedreaptă în care trăiau oamenii Acest lucru l-a înțeles și l-a explicat sprijinîndu-se și pe unele lecturi din opera lui Darwin, Th. Huxley, H. Spencer — iar în conturarea personajelor (Sora Carrie, Jennie Gerhardt, F.A. Cowperwood, Eugene Witla, Clyde Griffiths etc.) el este mai aproape de romanul realist englez decît de romanul metafizic din tradiția simbolistă americană. În concepția lui Dreiser, asupra faptelor noastre nu veghează un Dumnezeu bun și drept, ci norocul, întîmplarea oarbă, datorită căruia cei mai apți supraviețuiesc și sînt puternici. Omul, deși la cheremul hazardului și al mediului social, trebuie să lupte, în încleștarea înverșunată cu viața, „ca cei puternici să nu devină prea puternici, iar cei slabi prea slabi... În smîrcul beznei sînt îngropate rădăcinile unor dureri infinite — și ale unor bucurii infinite Mai poți privi lumina dimineții ? Fii bucuros. Iar dacă în cele din urmă te orbește, bucură-te iarăși ! Știi că ai trăit". (TITANUL).

Însemnare despre Montesquieu

Este semnificativ autoportretul lui Montesquieu din Pensées, **indicînd robustețe fizică și psihică („mașina" sa, după cum o numește), calități evidente în „bucuria cu care întîmpina fiecare zi", fără tensiuni, frămîntări, inadaptare sau ambiții nesatisfăcute. Echilibrul perfect al scriitorului, al cărui „suflet" (în stilul epocii — rațiune și emoții) „era dornic să cuprindă totul", se reflectă, de altfel, în opera sa și anume în îmbinarea permanentă a intelectului cu emoționalul.**

Formația lui Montesquieu, la care au contribuit și călătoriile făcute prin Europa, s-a bazat pe studiul literaturii clasice (greacă, latină, ginditorii italieni, filozofia germană din secolele XVI—XVII), pe aprofundarea scrierilor lui Déscartes, Fontenelle, John Locke, Bolingbroke, printre alții, influenței italienilor — menționată de altfel de Montesquieu — Machiavelli (există asemănări evidente între Il Principe, Discorsi **și** Spiritul legilor), **G. — V. Gravina** (De ortu et progressu juris civilis), **Doria** (Vita civile), **Vico** (Scienza nuova), **de la care a preluat ideea că tratatele de drept trebuie să determine cauza interioară, fundamentală și rațiunea tuturor legilor. Montesquieu își făcuse o listă a operelor ce urma să le citească : „trebuie să citesc mult și să folosesc foarte puțin din tot ceea ce am citit", afirmă el în** L'esprit des lois.

Pe cînd activa în Parlamentul din Bordeaux și la Academia de Științe, Montesquieu a scris printre altele Considerații asupra cauzelor grandorii și decadenței romanilor **(1734), opera sa esențială rămînînd însă** Lettres persanes **(1721). Prima lui carte este dominată de spirit satiric, de scepticism moral și politic, cu un accentuat caracter empiric și de raționalism deductiv. Originalitatea și valoarea lucrării** Spiritul legilor **se datorează metodei sale diferite de raționamentele anterioare asupra ideii de lege (Grotius, Puffendorf). După Montesquieu, legea politică nu trebuie studiată ca un principiu al rațiunii, ci aidoma legilor din cadrul științelor naturii ; legea nu are niciodată o valoare absolută, calitățile sau deficiențele sale provenind din societatea pe care o guvernează într-un anumit moment al istoriei. Prin Montesquieu, filozofia dreptului devine o filozofie a istoriei fundată pe observație și care respectă diversitatea vieții reale.**

Este poate regretabil că Montesquieu și-a consacrat 20 de ani din viață pentru elaborarea lucrării Spiritul legilor, **în loc de a continua să scrie în genul** Scrisorilor persane. **Cititorul de astăzi trăiește o experiență aparte cînd studiază** Spiritul legilor, **și rămîne convins că Montesquieu ar fi lăsat o operă inegalabilă ca originalitate dacă s-ar fi axat pe roman, în locul erudiției. În acest sens avem mărturie culegerea eteroclită de aforisme, reflecții, schițe de caractere, din notele de călătorie și** Pensées. **Noutatea și forța operei lui Montesquieu, precum și contribuția sa la gîndirea apuseană stau în viziunea dinamică a procesului istoric de dezvoltare a societății.**

„Pilgrim's Progress" in America

Cititorul american a avut acces la ideile lui John Bunyan (1628—1688) pe mai multe căi — diferite ediții (1724, 1793, 1811, 1837), adaptări etc. — care i-au influențat pe unii prozatori americani, iar Pilgrim's Progress **(Călătoria Pelerinului) a ajuns nu numai să fie înțeleasă în America, dar interesante sînt totodată și împrejurările, climatul de opinii care au înlesnit marelui public să vină în contact cu opera unui valoros exponent englez al literaturii veacului XVII.**

Deși perioada în care Bunyan a avut cea mai mare înrîurire în America este prima jumătate a veacului XIX, cu toate acestea, pentru a demonstra persistența alegoriei bunyaniene, cîmpul de investigare se poate extinde, incluzînd nume de scriitori prezenți după războiul civil (1865), și chiar după primul război mondial. Astfel, The celestial railroad **de Nathaniel Hawthorne, este de fapt o adaptare a** Călătoriei Pelerinului, **în care este satirizat de astă dată liberalismul, transcendentalismul emersonian atît de popular pe atunci în rîndul intelectualității din Boston și Concord. Influența lui Bunyan se remarcă și în alte lucrări ale scriitorului — în** Fanshawe, The scarlet letter **și în** Blithdale romance, **care în esență au aceeași temă : omul bun, inocent în sine, condus greșit de un altul mai puternic, într-un labirint fără ieșire și sălbăticie. Apoi, W.R. Weeks,** The Pilgrim's Progress in the XIX-th century ; **J.A. Benton,** The Californian Pilgrim ; **G. Wood,** Modern Pilgrims **și, în sfîrșit, G.B. Cheever,** A Reel in a bottle for Jack the Doldrum, **carte în care pelerinii sînt plasați pe bordul unui vas, iar săgețile satirei sînt îndreptate împotriva oamenilor de afaceri, a deiștilor, unitarienilor, transcendentaliștilor. Pelerinii lui Cheever, abolиționist fervent, trec prin mai multe peripeții ca de pildă popasul în Țara Speranței, situată pe „drumul cel mare din Nord", unde sclavii fugiți nu se mai întorc niciodată la stăpînii lor din Sud și unde Satana este denumit „marele deținător de sclavi".**

În 1869, așadar după războiul civil din S.U.A., apare The Innocents abroad **(Ageamiii în străinătate) cu subtitlul** Noua călătorie a Pelerinului, **de Samuel L. Clemens (Mark Twain) ; un an mai tîrziu, în 1870,** The earthward pilgrimage **(Pelerinajul spre pămînt), de Moncure Conway, iar în 1922 cartea** The enormous room **de E.E. Cumming, acesta din urmă prezentînd civilizația ca fiind extrem de coruptă, așa cum se reflectă în nedreptățile guvernelor, în ciocnirile de putere între națiuni, în ororile războiului, haotic și fără sens.**

Nic. POPESCU

salvatore quasimodo

Poeme

Insula lui Ulisse

Oprită e vocea antică.
Aud rezonanțe efemere,
uitare de noapte plină
în apa înstelată.

Din focul ceresc
se naște insula lui Ulisse.
Lente fluvii duc arbori și ceruri
în bubuitul de maluri lunare.

Albinele, iubito, ne aduc aurul :
timp al mutațiilor, secret.

Culoare de ploaie și de fier

Ziceai : moarte, tăcere, singurătate ;
ca dragoste, viață. Cuvinte
ale provizoriilor noastre imagini.
Și vîntul s-a ridicat ușor în fiecare dimineață
și timpul de culoarea ploii și a fierului
a trecut peste pietre,
peste zumzetul nostru închis, de blestemați.
Încă e departe adevărul.
Și spune-mi, om zdrobit pe cruce,
și tu cel cu mîini îngroșate de sînge,
cum le voi răspunde celor ce întreabă ?

Acum, acum : înainte ca altă tăcere
să intre în ochi, înainte ca alt vînt
să se ridice și altă rugină să-nflorească.

Iarna veche

Dorință de mîinile tale limpezi
în penumbra flăcării ;
miroseau a stejar și trandafiri ;
a moarte. Iarnă veche.

Păsările căutau meiul
și grabnic erau de zăpadă ;
asemenea lor — cuvintele.

Puțin soare, un nimb de înger,
și apoi ceața ; și arborii,
și noi făcuți din aer dimineața.

Elegie

Rece mesageră a nopții,
te-ai reîntors limpede la balcoanele
caselor distruse, să luminezi
mormintele neștiute, resturile părăsite
ale pămîntului fumegînd. Aici se odihnește
visul nostru. Și solitară te întorci
spre nord, unde orice lucru fuge
fără lumină la moarte, și tu reziști.

Imitație a bucuriei

Acolo unde arborii fac să pară
mai părăsită încă seara,
cît de leneș
a pierit ultimul tău pas,
cînd abia se ivește floarea
pe tei și-n soarta ei se îndîrjește.

O rațiune cauți sentimentelor,
încerci tăcerea în viața ta.
O altă soartă îmi dezvăluie
timpul oglindit. Mă îndurerează
ca moartea, frumusețea acum
fulgerătoare în alte chipuri.
Am pierdut tot ce-i inocent,
chiar și-n acest glas, supraviețuitor
spre a imita bucuria.

Zăpadă

Coboară seara : ne lăsați iar
o imagini dragi ale pămîntului, arbori,
animale, bieți oameni închiși
în mantalele de soldați, mame
cu pîntecul uscat de lacrimi.

Și zăpada ne luminează din poiene
ca luna. Oh, acești morți. Bateți
în frunte, bateți pînă la inimă.
Să urle măcar cineva în tăcere,
în acest cerc alb de îngropați.

Refugiu de păsări nocturne

Sus e un pin răsucit ;
stă și ascultă cu încordare abisul,
cu tulpina încovoiată în arc.

Refugiu de păsări nocturne,
în ora cea mai înaltă răsună
de o batere de aripi repezi.

Și inima mea are un cuib al ei
suspendat în întuneric, un glas ;
stă și ea în ascultare, noaptea.

Se-auzeau cum trec anotimpuri de aer

Ambiguu rîs îți tăia gura
dîndu-mi deplină suferință,
un ecou de mature neliniști
reînverzea scriind în carne
semne obscure de bucurie.

Se-auzeau cum trec anotimpuri de aer,
nudități matinale
labile raze izbindu-se.

Alt soare, din care mi-a venit
această greutate de a-mi vorbi tăcut.

Ținut

Noapte, senine umbre,
leagăn de aer
mă ajunge vîntul cînd te străbat cu ochiul,
marea cu el, miros al pămîntului
unde cîntă la mal neamul meu
cu vele, cu plase,
cu copii treji înainte de zori.

Munți uscați, cîmpii de iarbă înainte
așteptînd cirezi și turme,
în mine-i boala voastră și mă sapă.

Se-aude iar marea

De mai multe nopți se-aude iar marea
șoară, în sus și-n jos, de-a lungul nisipurilor netede.
Ecou al unui glas închis în minte
care suie încet din timp ; și totodată această
plîngere necontenită de pescărușI : poate
de păsări în turnuri, pe care aprilie
le împinge către cîmpie. Și-mi ești
aproape tu cu acel glas ;
și eu aș vrea să vină și la tine,
acum, din mine un ecou al memoriei,
ca acel murmur întunecat al mării.

Zi după zi

Zi după zi : cuvinte blestemate și sîngele
și aurul. Vă recunosc, semeni ai mei, o monștri
ai pămîntului. La mușcătura voastră a căzut
mila și crucea nobilă ne-a lăsat.
Și nu mă mai pot întoarce în raiul meu.
Vom ridica morminte în țărm de mare, pe cîmpurile sfîrtecate,
dar niciunul din acele sarcofage ce-i înseamnă pe eroi.
Cu noi moartea s-a jucat de multe ori :
se-auzea în aer o zbatere monotonă de frunze,
cum prin pîrloagă cînd bate scirocco
lișița de baltă se ridică pe ceață.

Ulița

Mă recheamă cîteodată vocea ta,
și nu știu ce ape și ceruri
în mine se trezesc ;
o plasă de soare ce se deșiră
pe zidurile tale ce erau seara
o legănare de lămpi
din prăvăliile tîrzii
pline de vînt și de tristețe.

Alt timp ; un război bătea în curte
și se-auzea noaptea un plîns
de cățel și copii.

Uliță : o crude case
ce se cheamă încet,
și nu știu ce e teama
de-a rămîne singure în întuneric.

Aproape un madrigal

Floarea soarelui se-nclină spre apus
și ziua cade acum în al său
ochi în ruină și aerul verii
se îndesește și se-ndoaie frunzele și fumul
șantierelor. Se-ndepărtează cu trecere
uscată de nori și vacarm de fulgere
acest ultim joc al cerului. Și-acum,
ca de ani mulți, iubito, ne oprește schimbarea
arborilor strînși în ocolul
Navelor. Dar e mereu ziua noastră
și mereu acel soare ce pleacă
cu firul razei sale tandre.

Nu mai am amintiri, nu vreau să-mi amintesc ;
memoria se ridică din moarte,
viața e fără sfîrșit. Orice zi
e a noastră. Una se va opri pe totdeauna,
și tu cu mine, cînd ne va părea tîrziu.
Aici pe parapetul canalului, cu picioarele
legănîndu-se, asemenea copiilor,
privim apa, întîile crengi înăuntrul
culorii sale verzi ce se întunecă.
Iar omul ce în tăcere se apropie
nu ascunde cuțitul în mîini,
ci o floare de mușcată.

Și haina ta e albă

Cu capul înclinat mă privești
și haina ta e albă,
și un sîn se ivește abia din dantela
desfăcută pe umărul stîng.

Mă învinge lumina : tremură
și-ți atinge brațele goale.

Te revăd. Cuvinte
aveai închise și iuți,
ce puneau inimă
în povara unei vieți
pe care-o știam de circ.

Se scufundă drumul
pe unde cobora vîntul
în anumite nopți de martie,
și ne deștepta neștiuți
ca întîia oară.

Cai de lună și de vulcani

fiicei.

Insule unde-am locuit
verzi pe mări imobile.

De alge arse, de fosile marine
plajele pe care aleargă în dragoste
cai de lună și de vulcani.

În timpul surpărilor,
frunzele, cocorii asaltează văzduhul ;
în lumina aluviunii strălucesc
cerurile dense deschise stelelor ;

porumbeii zboară
de pe umerii goi ai copiilor.

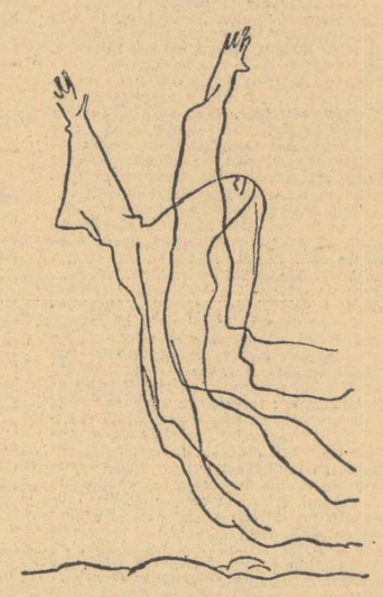

Aici se sfîrșește pămîntul :
cu trudă și cu sînge
îmi durez o temniță

Pentru tine va trebui să mă arunc
la picioarele celor puternici,
să-mi îndulcesc inima de prădător.

Dar alungat de oameni,
în fulgerul de lumină zac încă,
copil cu mîinile deschise,
pe țărmul de arbori și fluvii.

Aici închisoarea din stîncă,
portocalul grec
fecund pentru nunțile zeilor.

În lumina cerurilor

Din bălți se înalță nori fericiți ;
se va termina și focul aerului
în inima oprită.

Scumpă tinerețe : e tîrziu.
Dar poți iubi tot ce e pe pămînt
în lumina cerurilor în întunericul vîntului ;
și, sub orice chip, femeia
ce mi-a venit (și nu-i mult timp de-atunci),
în rîsul căreia mă oglindesc,
care iubire chema, cu tînăra ei sănătate.

Atît de singur, numere ale pierdutei bogății
îmi povesteam, și zile,
și, strălucitoare în dusele nimburi
ape de păduri și ierbi.

În insula moartă,
părăsit de orice inimă
care-mi auzea glasul,
zidit pot rămîne.

În românește de
ILIE CONSTANTIN

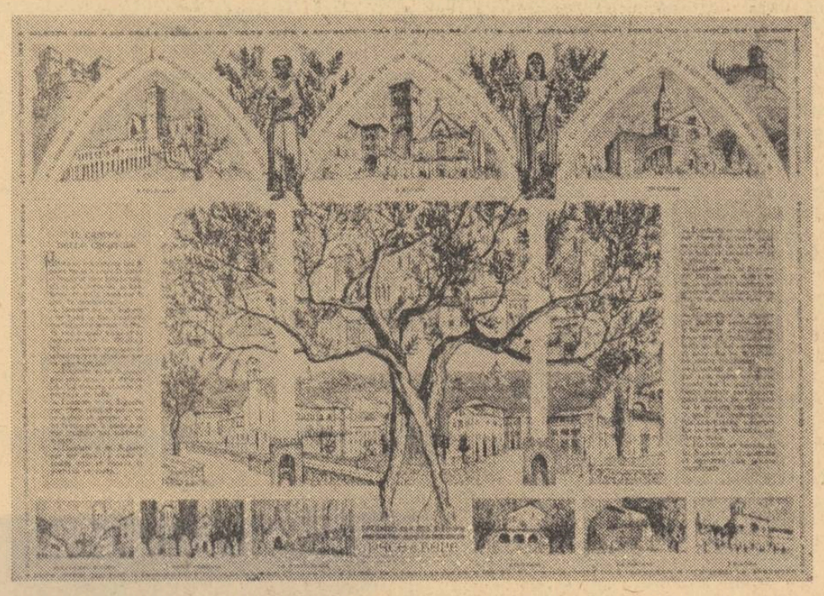

Desene de EUGEN DRĂGUȚESCU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : **Ștefan Bănulescu**
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

Biblioteca municipală
Oderhellul-Secuiesc

CĂRȚI FUNDAMENTALE • FILM • SPORT • LITERATURĂ STRĂINĂ

Anul XIV
Nr. 4 (456)
Sîmbătă
23 ianuarie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Elevii și literatura

România literară de săptămîna trecută publică o foarte interesantă anchetă printre elevi (autor : prof. Ion Haineș) cu privire la literatura „dificilă" și la utilitatea manualelor. Maturitatea în gîndire a tinerilor participanți este remarcabilă. Ei aduc în discuție un spirit deschis, curajos, cu care n-aș putea spune că am fost deprinși pînă acum, și care este mai mult decît promițător. Fac **mea culpa** pentru ironiile presărate prin articole la adresa mentalității școlare, didactice. Iată elevi care gîndesc original și nu se sfiesc să afirme că nu deschid manualul „aproape tot anul" (Sînziana Colfescu), care urmăresc studiile critice cele mai serioase, preferînd platitudinilor din manual analiza călinesciană a romanțelor lui Eminescu (Dan Stoica). Fenomenul este îmbucurător și trebuie salutat. O transformare a școlii noastre are toate șansele de reușită, cînd nu se produce numai de sus în jos, cînd răspunde și unei inițiative a principalilor interesați : elevii. Dacă autorii de programe și de manuale au ignorat pînă azi părerea criticii și a profesorilor, ei n-o vor mai putea ignora multă vreme pe a elevilor înșiși. Elevii pretind un învățămînt și manuale pe măsura lor, capabile să le reflecte preocupările, aspirațiile, nivelul intelectual.

O idee de maturitatea celor care au încredințat **R.l.** părerile lor ne-o putem face și din chipul în care ei înțeleg dificultatea literaturii. Multor elevi le este străină mentalitatea (răspîndită în anume categorii de cititori, între care se mai numără, fără onoare, și studenți) după care literatura ar trebui să rămînă un simplu mijloc de relaxare, pe gustul cititorului comod, leneș, care disprețuiește, să zicem, poezia „modernă" fiindcă n-o „înțelege". Iată ce scrie de pildă Irina Gorun : „Dacă am lucra cu noțiuni ideale, aceea de **scriitor dificil** ar fi un nonsens. Un cititor deschis, receptînd prin lectură pe un scriitor onest, nu poate să-l considere dificil. Ajunși la vîrsta adolescenței, la maturitatea simțirii și a gîndirii, **dificultăți de fond nu pot exista — nici o situație, nici un sentiment, nici un tip uman nu ne pot fi străine.** Rămîn dificultățile **de limbaj.** Intră aici în joc experiența de lector, răbdarea, **capacitatea noastră de sacrificiu...".** Motivare pe cît de exactă în esența ei pe atît de frumoasă ! A lega lectura de capacitatea de sacrificiu nu arată oare o înaltă idee despre literatură ?

Marii scriitori sînt dificili — e de părere Adriana Smochină — „pentru că răstoarnă noțiunile tradiționale de teorie literară, producînd panică printre autorii de manuale, pentru că ne invită la meditație, ne obligă să-i înțelegem, acceptîndu-le convențiile estetice". Din această perspectivă, niciun efort nu e zadarnic și autorii de manuale și de ediții școlare nu mai pot invoca scuza că se adresează unor cititori neformați. „Sistemul de a da mură-n gură elevului — adaugă aceeași elevă — favorizează lenea intelectuală, apariția ideilor preconcepute, lipsa de personalitate". A antologa în manual „doar poeziile **comode,** traducîndu-le într-un limbaj plat și exhaustiv" este, așa-dar, o eroare. Manualul trebuie să conțină „puncte de reper, schițe de itinerar analitic, sugestii, teme de reflecție". S-ar fi putut o mai exactă definiție ?

Cel puțin două concluzii se desprind de aici : că elevii, cei dintîi, sînt convinși de anacronismul unor manuale care confundă claritatea accesibilă cu platitudinea și analiza critică cu repetarea unor locuri comune ; și că un bun manual nu urmărește să fixeze în mintea elevului o imagine unică, schematică, a cutărui scriitor, ci să-i stimuleze judecata și fantezia, spiritul de inițiativă creatoare. În fața unor asemenea exemple de pătrundere și de maturitate a elevilor noștri, putem spera că niciun pericol grav nu pîndește literatura și că lectura va rămîne una din căile fundamentale de a nutri ale spiritului.

Nicolae MANOLESCU

La Milcov

Am fost. Și nu făcea.

Nu făcea ca acest rîu — mai mult pîrîu — nevoiaș, căznit care nici măcar o albie ca lumea nu și-a croit și care mai și seacă în verile secetoase — să curgă veacuri la rînd între simțire, cuget și vorbă deopotrivă.

„Foarte cu mirare", stai, îl privești (poți uneori să-l și sari din piatră în piatră — cu picioruș) și gîndești, și-ți vine să spui că mult le-a mai plăcut să se copilărească și să se hîrjonească și bunilor, străbunilor noștri. Asta dacă n-ar fi curs atîta sînge, nu s-ar fi uneltit atît de viclean pe lîngă Înalta Poartă înlesnind secerii Semilunei să secere, să adune și să care.

Anevoie și aproape de necrezut pare faptul că fruntea luminată a Brâncoveanului n-a întîlnit gîndirea contemporană cuprinzătoare și înaltă a lui Dimitrie Cantemir, alegînd mai lesne și mai iute gîlceava. Ori că lucrarea bună de ctitori ai culturii românești săvîrșită de Matei și Vasile (Basarab și Lupu) a fost umbrită și stricată de încrucișări învrăjbite de oști, sînețuri și săbii, și că de atîtea ori, atîtea mîini domnești au pregetat să se întindă prietenos peste apa puțină a Milcovului.

Ceea ce e și mai greu de crezut, imaginat și fixat sînt santinelele-grăniceri de o parte și alta a rîului-pîrîului. Și tot așa de greu — de data asta de neimaginat ar fi lipsa ideilor care, sigur, treceau apa în pas și șoaptă de noapte, chemate de-o fire și simțire — aceeași — îngăduite de sentinele-grănicer moldavă și valahă, și sprijinite — pentru noi — pe atmosfera scrierilor lui Nicu Gane.

Nu se știe cum s-a făcut că nici unul din cei care alcătuiau „partida națională" din Moldova sau din Muntenia ,firi cu deosebire romantice, nu s-a gîndit atunci să umple cîteva vase cu apă de Milcov din lunile, zilele sau săptămînile care au premers ori s-au suprapus tumultului luptelor pentru actul Unirii.

Un vas cu apa Milcovului de dinainte de 24 ianuarie 1859 ar fi fost așezat astăzi în orice muzeu de istorie.

Dar, desigur, acei bărbați nemaipomeniți erau ei înșiși recipiente prea pline de bucuria izbînzii și împlinirii faptei și făpturii naționale ca să mai aibă vreme de altceva.

Nicolae VELEA

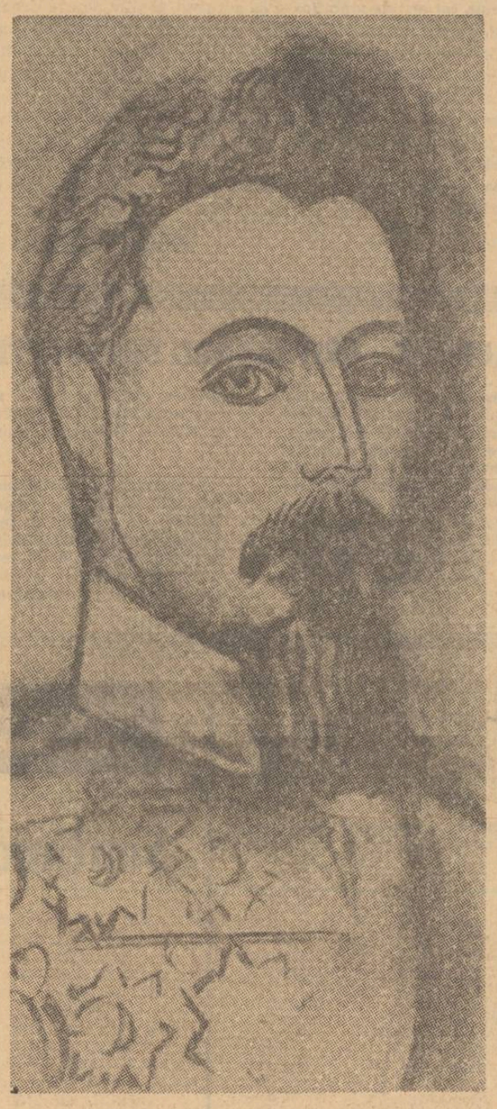

Portret de
SABIN BĂLAȘA

ÎN PAGINA A 3-A :

Cărți fundamentale — „Învățăturile lui Neagoe Basarab" în contextul Renașterii — de Edgar Papu

Nodul lui Gordius de Ilie Constantin

Agresivitatea la volan

în fiecare săptămînă
marin preda
răspunde la o întrebare

Am crezut multă vreme că tot ceea ce se spune despre psihologia omului de la volan nu sunt decît simple speculații menite să sperie pe conducătorii auto și să-i facă prudenți ca să se micșoreze numărul accidentelor.

Omul de la volan, se spune, își insușește psihologic o parte din puterea motorului său și devine agresiv. Ce ideie pur literară ! Cum să-și însușească o astfel de putere ? De ce ? Îi lipsește cumva o doagă ? Ce să facă el cu puterea aceea decît tot să meargă pe drum și să ajungă cu bine la destinație ?

Și cu toate acestea mi s-a întîmplat mie însumi să descopăr că faptul e adevărat și chiar în clipa aceasta cînd mi-aduc aminte și vreau să încep să povestesc, văd roșu înaintea... Dar să nu anticipez. Veneam prin urmare cu Fiatul meu pe bulevardul Ana Ipătescu spre piața Mihail Eminescu. De departe am văzut stopul, am încetinit și la trei metri distanță am frînat și am oprit. Mergeam pe culoarul unu. Era înainte ca acest bulevard să fie modificat și să aibă pe-o singură parte trei culoare. Apare verdele și pornesc drept înainte. În clipa aceea văd cum o Dacia 1100, din spatele meu, execută o manevră curioasă. Trece de pe culoarul unu pe culoarul doi, manevră care constituie o încălcare a regulilor de circulație, mă depășește tăindu-mi periculos drumul și virînd la dreapta în sens giratoriu, ceea ce constituie o altă, de astă dată gravă încălcare a regulilor de circulație, fiindcă puteam accelera și intra în el. N-am avut timp să-mi dau seama ce e cu această mașină smintită, că o văd că-mi iese înainte în plin bulevard, mi se pune de-a curmezișul și din ea coboară repede un individ care se apropie de mine și-mi cere actele.

– Da cine ești dumneata ? îl întreb.

– De la miliție, îmi răspunde.

– Să văd legitimația ! zic, părîndu-mi-se bizar să fiu controlat de un milițian de la circulație în civil. Mi se întîmpla pentru întîia oară.

Îmi virâ sub ochi un carton. Da. Era ceva care dovedea că individul avea legătură cu miliția, dar n-am înțeles de ce natură.

– Dar ce e ? zic.

– Actele, cere el imperios.

Formula milițienilor de la circulație : întîi actele și pe urmă stăm de vorbă. Cu actele în mînă se stă de vorbă într-un fel, fără ele puțin altfel, deși interesul cetățeanului e să dea el însuși actele dacă a săvîrșit vreo greșeală și să plăteaască pe loc amenda, decît să se mai trambalieze pe la circa 4, care e greu de găsit, chiar dacă ai mai fost o dată pe acolo. Am avut o clipă de ezitare, să nu-i dau actele, dar tocmai acest detaliu m-a determinat să i le dau totuși : îmi ia numărul și pierd pe urmă o groază de timp să mă duc la circa 4.

– Mă urmați pînă la primul stop, zice individul plin de sine și trufaș se îndepărtează cu actele mele în mînă silindu-mă să-l urmez. Trebuia, altfel, cum am spus, să umblu eu pe urmă pe la miliție să-mi caut actele, dacă nu lămuream atunci incidentul.

Ne oprim la milițianul care reglează circulația în apropierea cinematografului Patria, ne dăm jos și ne ducem la el.

– 0456720 (numărul acesta e fictiv, n-am putut să-l memorez pe cel adevărat) zice individul și scoase același carton și-l virâ sub nasul milițianului. Am un caz. L-am prins la piața Romană angajat pe culoarul unu și în loc s-o ia la **dreapta** să facă sens giratoriu a mers **drept înainte.**

Ascultam stupefiat. Știam bine că pe acel culoar, ca și la alte intersecții, săgeata albă poate indica și **drept înainte** și **viraj la dreapta** sau **la stînga.** Aveam însă o îndoială : n-oi fi văzut bine ! Poate că acolo săgeata **drept înainte** o fi fost desființată. Pe această îndoială individul predă actele mele milițianului, se întoarce și arătîndu-mi un spate insolent și un balans țîfnos și trivial al fundului, o ia spre mașină, se urcă și demarează în trombă mare.

Rămîn cu miliția nul, care schimba imperturbabil, culorile semaforului.

– Bine, zic, dar eu știam că la Piața Eminescu indicatorul arată două săgeți **înainte** și **la dreapta.**

Îl văd că tace. Schimbă iar, neperturbat, culorile.

– Dumneavoastră, îmi spune el cam tare așa cum faci cînd trebuie să dăscălești părintește pe cineva, trebuia s-o luați pe direcția pe care v-ați angajat.

– Serios ? Și dacă săgeata albă e dublă și îți arată două direcții, după cum ai poftă ?

Îl văd că iar tace. Pune mîna pe telefon.

– Vasile, zice, la Piața Eminescu...

Și spune acelui Vasile despre ce e vorba. Îl văd că închide telefonul. Nu prea era entuziasmat. Acel Vasile îl contrazisese, aveam dreptate eu, conducătorul auto. Îl văd că schimbă iar culorile, imperturbabil. Iar eu aveam treabă și simțeam cum ceva nou, o agresivitate împinsă pînă la limite începea să-mi turbure mintea. Dar nu împotriva lui, ci a celuilalt, civilul, care dispăruse.

– Poftiți actele, zise miliția nul binevoitor.

– Bine, zic, dar cine era ăla ? Spuneți-mi cine e !

– Nu putem !

– De ce !

– Lucrează pentru noi...

– Benevol ?

Îl văd iar că tace, confirmînd.

– Adică cum, zic, și n-am dreptul să știu cine, în numele miliției, mă oprește ca un îmbecil, pe drum, îmi ia actele, se fițiie ca un cretin tîrîndu-mă după el, dispunînd nepedepsit de timpul meu ? De ce nu l-ai oprit aici pînă se lămurea că nu cunoaște legile circulației, dar îi sfîrîie sufletul să dea și el ordine altora, să le turbure viața, să-și satisfacă apetitul de putere, apetit care i s-a cam tăiat de vreo cinci ani încoace dar zace în el una din acele bestii care ar fi gata oricînd să mînjească umanitatea cu balele ei otrăvite și puturoase. Dacă aveam un pistol îi trăgeam șase gloanțe în fundul lui abject și niciodată n-aș fi dormit apoi mai bine ca în noaptea care ar fi urmat.

— Ce e cu dumneavoastră, zise miliția nul atît de nedumerit, că uită să mai schimbe culorile, și mașinile se îngrămădiseră de-o parte și de alta a bulevardului.

M-am trezit ca dintr-o beție. Am luat-o spre mașina mea, m-am urcat și am pornit și eu în trombă. A trebuit să merg însă pe urmă încet, stînd cuminte în spatele troleibuzelor. Simțeam, știam că devenisem periculos de agresiv și că era un sentiment stabil care nu vroia să mă părăsească și mi-era frică să nu pățesc ceva.

Marin PREDA

ZAHARIA STANCU — premiul „Herder"

S-a spus că „Desculțul" lui Zaharia Stancu, cel ivit prin minune amară din lunga și săraca vale a Călmățuiului, în umbra din mit și istorie a pădurii nebune, umblă prin lume „cu sandale de aur".

Cu sandale de aur umblă, într-adevăr, de cîteva decenii creația romancierului și poetului aflat în fruntea breslei noastre. Pentru literatura noastră nouă, cu două decenii în urmă, neuitatul „Descult" a fost un adevărat ambasador itinerant, prin țări și continente.

Azi, succesele peste hotare ale scrisului românesc s-au înmulțit. Reamintim recenta premiere siciliană a lui Eugen Jebeleanu.

Premiul Herder, acordat de Universitatea din Viena unor mari personalități de știință și artă, înscrie numele lui Zaharia Stancu printre cele ale unor somități europene, așezîndu-l, totodată, într-o reprezentativă „serie" românească din care nu lipsesc : Arghezi, Philippide.

Premiul Herder are și o semnificație internațională, aceea de a încununa eforturile de promovare a relațiilor culturale între popoarele europene. Cărțile generoase, de o aleasă ținută artistică, ale actualului laureat au servit și servesc din plin cunoașterii spiritualității noastre în Europa și în lume. Scrisul românesc este, cu acest prilej, omagiat în persoana lui Zaharia Stancu.

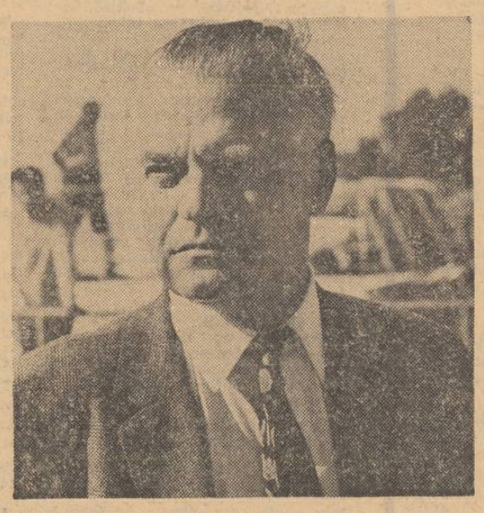

Fotografia : ION MICLEA

Cu cele mai calde urări de sănătate, fericire, creație, îi mulțumim distinsului scriitor pentru bucuria pe care ne-a produs-o.

L

ÎN ACEST NUMĂR :

Spre un nou clasicism ? de Nicolae Balotă

Poeme de George Alboiu și Constanța Buzea

Lautréamont — în traducerea lui Tașcu Gheorghiu

Sentimentul trecutului de Al. Paleologu

Vin pasajele

cronica pietonului

Gata deci, s-a isprăvit : pietonul bucureștean va avea teritoriu care vor fi ale lui și numai ale lui, cu drept sacru de inviolabilitate și de fapt de imposibilitate a amestecului străin propulsat pe roți.

Pentru că ce altceva sînt pasajele subterane „pietonale" decît, — am putea spune chiar — instituții destinate exclusiv pietonului.

Lui, căruia trotuarele i-au fost smulse demult și nu doar de biciclete. Dar și de autoturisme care la depășiri își virâ pe aici cîte o roțiță ; ba se citează cazuri scandaloase dacă nu cutremurătoare cînd și camioane în toată firea rîvnesc (cu jumătăți sau sferturi din dimensiuni bineînțeles) la îngustimea asfaltului peripatetic.

Dar „locurile de trecere pentru pietoni ?" Pasul și mersul calm e lăsat pe aici să se desfășoare neamenințat doar cînd e însoțit și precedat de cărucioare pentru copii și chiar și atunci ochiul enervat de dinapoia parbrizului suspectează transporturi demagogice de sticle goale ori butelii de aragaz ; sau — cine știe — poate chiar de copii răpiți.

Deci vin pasajele...

Între Magheru și C.A. Rosetti, între tot generalul Magheru și Cosmonauți, între Calea Victoriei și Bd. Gh. Gheorghiu-Dej, Lipscani și Calea Victoriei. La Gara de Nord etc.

Dar mai ales prin aprilie sau mai, se va da în folosință pasajul din Piața Bălcescu. Pasaj care : „se situează printre cele mai ample construcții de acest gen de pe continent" (ziarele—televiziunea).

Se făgăduiește un mic paradis pedestru și subteran : librărie—librărie ; bufet-bar—bufet-bar ; tutungerie—tutungerie, lustragerie—lustragerie ș.a m.d.

Bineînțeles pietonul nu are decît a conferi cu atît de primeidiutul său semen de la volan pe care aparatul de radio de bord, odată cu primejdia poluării apelor, îl avertizează și asupra primejdiei sedentarismului. Și toate se suprapun cu avertismentul fluierat al miliția nului de circulație, tînjind măcar după un talon. Așa cum „omul vitezei și claxonului" nu are decît „a conferi" cu de neînvidiatul său semen degajat și voios de pe trotuare căruia, rarele și îndesatele, să pomenim doar, mașini 35 ori 76 i-au numărat și verificat de atîtea ori nasturi hainei și paltonului. Și desigur se vor „întreține" în acest mediu și spațiu reciproc compensatoriu care este pasajul : la tutungerie, la chioșcul cu răcoritoare sau poate, fraternizînd și zăbovind cam primeidios pentru unul și curată parșivie pentru celălalt, la, de pe acum ispititorul bufet-bar.

CANDID

cronica literară

Ion Băieşu
TEATRU

Acest volum de **Teatru** (Editura „Cartea Românească", 1970), în sfera activităţii autorului său, reeditează fenomenul resurecţional din anul 1965, concretizat în apariţia cărţii de nuvele **Sufereau împreună.** Vrem să spunem că Ion Băieşu vădeşte o aplecare specială în direcţia delimitării cît mai riguroase a două zone distincte pe cuprinsul producţiei sale literare. O asemenea dublă predispoziţie recomandă atenţiei critice cînd pe „umoristul" Ion Băieşu, ale cărui foiletoane dialogate fac deliciul cititorului şi spectatorului mai puţin pretenţios, cînd pe prozatorul şi dramaturgul Ion Băieşu, angajat în elaborări de maximă gravitate estetică şi problematică. Se pare că autorul însuşi este edificat asupra ambivalenţei temperamentului său artistc, ceea ce face ca diagrama evoluţiei activităţii sale să fie succesiv punctată de autoreplici concludente. Dacă volumul **Sufereau împreună** se constituia, aşadar, într-o replică de anvergură dată unei amuzante culegeri de foiletoane epice precum cea intitulată **Oameni cu simţul umorului,** apărută în 1964, la rîndul lui, acest volum de **Teatru** se situează în raporturi evident antitetice cu scenariul mult gustatului serial de la televiziune dominat de savurosul cuplu Tanţa şi Costel.

Şi de data aceasta, fenomenul resurecţional despre care vorbeam vizează în egală măsură optica artistică şi substanţa propriu zisă a elaboraţiei dramaturgice. Decizia cu care, acum, se transcende, sub ambele raporturi, „realismul cotidian" al transcripţiei gazetăreşti este izbitoare. Ambiţia scriitorului este de a sublima partitura foiletonistică, de a o proiecta într-un plan superior, faptic şi ideatic, dimensionat în conformitate cu criteriile convenţiei artistice revelatoare. Una din marile calităţi proprii pieselor de teatru scrise de Ion Băieşu rezultă însă tocmai din această autenticitate originară a eşafodajului pe care se sprijină şi se clădeşte schelăria textului literar. Deşi este vorba de un teatru ce apelează din plin la convenţia cu valoare de simbol, se observă numaidecît surprinzătoarele lui determinări istoric-documentare de subtext. Am spune, mai departe, că, într-o foarte bună măsură, reuşita tentativei autorului nostru este direct proporţională cu gradul de rezolvare a chestiunilor ce ţin de specificitatea întransmutabilă a surselor intime de inspiraţie. Privit în conexiune cu alte cîteva aspecte implicate în condiţia estetică a teatrului lui Ion Băieşu, acest criteriu, fără a-l fetişiza, impune o adevărată scară valorică. Fiecare din cele patru titluri incluse în sumarul cărţii îşi revendică locul lui bine stabilit pe treptele unei asemenea ierarhii. De pildă, referindu-ne la comedia într-un act **Dresoarea de fantome,** nu-i punem de loc la îndoială abilitatea arhitecturală, după cum, la fel, sîntem departe de a-i trece cu vederea acuitatea deosebită a temei şi cuceritoarea vervă satirică cu care această temă este argumentată. Sincer vorbind, avem însă convingerea că pretextul alegoric de la care se purcede, prins cam din aer (scrierea este precedată de următorul motto: „O organizaţie de turism americană a închiriat, cu o sumă fabuloasă, un castel populat cu fantome din Scoţia"), este întrucîtva deficitar tocmai în direcţia atenuării eficienţei substratului moral. Indeterminarea punctului de contact cu o anume realitate social-umană ambiguizează ascuţişul satiric al piesei. În cele din urmă. **Imblînzitoarea de fantome** capteaza adeziunea cititorului mai mult ca un exerciţiu de virtuozitate artistică, pe cuprinsul căruia, din nefericire, autorul nu-şi refuză din cînd în cînd plăcerea de a glumi de dragul glumei. „Cînd eram tînăr — mărturiseşte un personaj — număram pînă la unu cu ochii închişi. Pe urmă mi-a slăbit memoria". Ceea ce ni se pare a fi cu totul discordant în raport cu atmosfera generală, de un grotesc trist, la care aspiră totuşi această piesă, devreme ce replica ei finală conţine următoarea invocaţie: „Doamne, nu lăsa lumea să încapă pe mîna dresorilor! Ar fi sfîrşitul ei, Doamne! Nu ne-am deosebi de animale şi am muri cu toţii de ruşine. Ajută-ne, Doamne!"

Cea de a doua comedie inserată în sumarul cărţii — **În căutarea sensului pierdut** — apelează la serviciile unei alegorii impregnate de aluzii „realiste" cu o adresă mult mai directă. În fapt, avem de-a face cu o ingenioasă şi liberă reinterpretare a mitului lui Sisif, tratat din perspectivă satirică. Rezultatul e o captivantă şi plină de tîlc actual parodie, căreia, pentru a fi putut atinge zonele tulburătoare ale reflecţiei existenţiale, i-ar fi trebuit un substanţial spor de nelinişte metafizică. În general este de observat că autorul are datoria să manifeste mai multă circumspecţie faţă de presiunea, torenţială uneori, exercitată de umorul pur, aflat în stare primară, căruia nu i-ar strica de loc infiltrarea unor cît mai puternice doze de crispare dramatică, de zîmbet plin de amărăciune. Se ştie doar că aici, în această binevenită imixtiune a dramaticului, stă şansa teatrului comic contemporan de a angaja un dialog realmente grav, bogat în semnificaţii, cu avatarurile existenţei umane, dimensionate la proporţiile timpului istoric. Formula comediei absurdului, îmbrăţişată şi de Ion Băieşu în ambele sale lucrări, reclamă deci cu necesitate realizarea unui atare aliaj revificant.

Interesantă este în schimb constatarea la care ne obligă ipostaza de autor tragic a lui Ion Băieşu. **Vinovatul** şi **Iertarea,** celelalte două lucrări ale volumului, învederează o fericită cenzurare a desfăşurărilor epico-dialogate, prin definiţie dramatice, cu preţul apelului riguros dozat la serviciile disimulării amar-comice. Graţie acestei salutare potenţări tragi-comice, autorul elimină întru totul pericolul retorismului patetic, element atît de incompatibil cu sensibilitatea şi gustul artistic al zilelor noastre. Cel puţin **Iertarea** ni se pare, în această direcţie, o performanţă indiscutabilă, raportată nu numai la restul operei lui Ion Băieşu ci la întreg ansamblul dramaturgiei româneşti actuale. Convertirea în partitură dramatică a amplei nuvele **Accelleratorul** s-a dovedit cu totul inspirată. Autorul nu s-a limitat doar la efortul de simplă adaptare scenică. El a rescris complet subiectul, dovedind astfel excepţionale însuşiri de dramaturg. Dincolo de perfecta circumscriere în tiparele compoziţionale atît de pretenţioase ale genului, impresionantă este ceea ce s-ar putea numi deplina autonomie estetică a lucrării. Reuşind o completă distanţare de subiect, de acţiune şi de personaje, Băiesu declanşează acel mecanism interior atît de greu de prins, care, suficient sieşi, impulsionează însăşi dinamica inefabilă a întregii piese. Nu încape îndoială că izvorul intim al acestei realizări cu totul ieşite din comun este de identificat în stringenţa social-morală a tipologiei personajelor. Cuplul George — Lia, caracterologic, chintesenţiază la modul sui generis forme dintre cele mai paroxistice pe care le îmbracă disperata propensiune a individualităţii umane de a-şi delimita cu fermitate orizontul conştiinţei de sine şi de a-şi afirma, astfel, propria-i independenţă etică. Dintr-o perspectivă estetică mai largă, noutatea spectaculoasă a acestei autentice tragedii rezidă în denunţarea hotărîtă a soluţiilor — paleativ, a tezelor morale **deus ex machina,** elemente de conformism abil la care recurg cu impudică dezinvoltură nu puţini dintre confraţii de succes efemer ai lui Ion Băieşu.

În sfîrşit, tot atît de ambiţioasă ca substrat ideatic, scurta dramă **Vinovatul,** vizibil concepută după modelul teatrului camusian, nu atinge nici pe departe nivelul artistic din **Iertarea.** Cauza stă, credem, în caracterul ei exterior elaborat; se simte de la distanţă punerea calculată în ecuaţie, la rece. De aceea, personajele nu-şi trăiesc decît într-o mică măsură dramele în care sînt distribuite, personalitatea lor morală fiind prea puţin implicată în angrenajul propriei suferinţe ontologice. Cu alte cuvinte, lipseşte tocmai autonomia estetică pe care o relevam cu deosebită satisfacţie în cazul **Iertării.**

Nicolae CIOBANU

avant premieră editorială

MARIA-LUIZA CRISTESCU

Nu ucideţi femeile

Roman. Editura „Cartea Românească".

GHEORGHE ISTRATE

Valea plîngerii

Poeme. Editura „Eminescu".

compendiu

GHEORGHE ASTALOŞ

Şodron: Vin soldaţii

Versurile lui Gheorghe Astaloş au un sunet de piculină, ele aduc spre noi graţioase ecouri dintr-o existenţă translucidă cu fluenţe acvatice: „Ne vom întoarce în peşti / ştiu şi locul / şi cum se va uimi pămîntul cu apă / ca ochii unui om bătrîn / va creşte mai aproape şi din el / un alt mal vom uita / vor rămîne între noi doar inoturi / dragostea va fi de apă şi ea / şi ne vom privi sireni şi sirene / e adevărată povestea / nu te speria iubito cînd plouă / ne legănăm într-o frescă de apă / cu gîndurile coadă de peşte / despicate în două" (Elegia ne vom întoarce). *Într-un timp cînd fel de fel de poeţi ţin cu orice preţ să violenteze asociaţiile lexicale, să ne atragă luarea aminte prin reprezentarea artificială şi sofisticată a trăirilor de atitea ori goale de orice pasiune mai înaltă, Gheorghe Astaloş îşi îngăduie să rămînă pur şi naiv sub zodia gratuitelor jocuri ale copilăriei.*

Ingenuitatea romantică a acestei ipostaze se nuanţează estetic, după cum spuneam, prin receptarea lumii din punctul de vedere al graţiosului. Spaţiile diafanizate după acest criteriu au o mişcare nostalgică, linii de filigran se orientează spre un trecut incert, iar atmosfera generală a versurilor sugerează împăcarea în melancolia pierderii unui vis. În Şodron există foarte puţine elemente concrete, Gheorghe Astaloş nu ţine să-şi salveze prin exorcismul artei ceva din viaţa reală. De aici şi paloarea romantică a textului, şi transparenţa continuă a fanteziei.

★

Volumul de teatru Vin soldaţii *apărut în 1970 la editura Eminescu, prefaţat de Al. Paleologu, ne relevă, cu alte mijloace de expresie, aceeaşi structură esenţial lirică, de copilăreasă inocenţă pe care am observat-o şi la lectura Şodronului. Personajele lui Gheorghe Astaloş au contacte pur aleatorii, fiecare îşi debitează replicile în completa ignorare a raţionamentelor celuilalt, situaţiile grave îşi pierd tonul amar al vîrstelor mature, metamorfozîndu-se în jocuri infantile. De un fermecător absurd prin schimbarea fundamentală a planurilor şi unghiurilor de apreciere a stării generale, de grup, prin viziunea particular — discordantă a fiecărui personaj în parte, piesele lui Gheorghe Astaloş au implicat însă, statornic şi pregnant, un principiu moral fără echivoc, o aspiraţie de edificare, de revenire a omului într-un orizont etic guvernat de puritate şi adevăr.*

Conflictele dramatice din acest teatru „floral-spaţial", cum îl teoretizează Gheorghe Astaloş, sînt, aşa după cum spuneam, de o natură specială: ele nu izvorăsc din întîlnirea în replică a personajelor, în primul rînd, ci din coexistenţa unor structuri diferite care se dezvăluie treptat pentru ochiul nostru şi pentru care va trebui să optăm. Cu puţină exagerare, am putea spune că Astaloş aduce în aceeaşi scenă caractere disjuncte, fiecare trăindu-şi condiţia proprie într-o vagă ambianţă, decorativă, cu a celorlalţi, astfel că dialogurile capătă culoarea unor spumoase şi nonşalante monologuri. Acest element esenţial care stă la baza teatrului lui Gheorghe Astaloş înscris în sfera ironiei (şi, evident, autoironiei edificatoare) se observă cu maximă claritate în piesele Ceaiăria de argint, Fîntîna, Vin soldaţii, *unde personajele, aflate la un moment dat din pură întîmplare la un loc, vorbesc limbi absolut diferite, de parcă am asista (şi participa) nu la o conversaţie supusă unui ţel acceptat dinainte în straturile logicei comune, ci la ciripitul cuceritor al unor păsări. Efectul acesta de farmec ciudat, nu atît neliniştitor, ci mai curînd edenic, de miracol infantil, Gheorghe Astaloş îl sugerează printr-un limbaj metaforic transcriind o viziune lirică autentică, ceea ce-i conferă şi unitatea, coerenţa interioară, dincolo de suprafaţa aleatorică a situaţiilor trăite de personajele sale.*

VASILE VLAD

Omul fără voie

Despre cartea lui Vasile Vlad Omul fără voie *(Editura „Cartea Românească", 1970) în revista „Luceafărul" a mai scris cîteva generoase cuvinte Al. Ivasiuc, iar în România literară' Ilie Constantin la rubrica sa. În rest, mai curînd tăcere. Cu toate acestea poetul este cu totul remarcabil şi merită o soartă (publicistic vorbind) mai bună decît o are în prezent, chiar dacă vreo modificare de unghi al notorietăţii, pe el însuşi nu l-ar afecta*

Omul fără voie este „povestea" plină de bucurie şi teamă a unei sensibilităţi ce se scrutează pe sine cu o libertate ieşită din comun. Poetul acestui om dificil ce se destăinuie cînd într-o limbă foarte clară, cunoscător intim al „disciplinei silabelor', cînd dimpotrivă, în lungi şi obscure paranteze, încercînd să ne spună ceva deosebit de însemnat, dar rămînînd la stadiul de sugestie a demersului său de comunicare, nu este nici un calofil, nici un pudic ipocrit. Vasile Vlad are suficient curaj pentru a-şi contempla „sans dégoût" şi clipa de exultanţă, şi cenuşiul rănilor vechi, şi pustiul, şi dezastrul intim, ca de altfel o gamă foarte nuanţată a destrămărilor, a decăderii eului în alteritatea nesemnificativă. Blîndeţea şi sarcasmul, ironia şi duioşia, detaşarea şi patetismul circulă în deplină libertate existenţială printre poeme în starea lor abstract-conceptuală, ci în proiecţia sensibilă a unei lumi problematice, neliniştite.

Iată o Postfaţă *a cărţii lui Vasile Vlad, o concluzie extatică a efortului său de confesiune: „Praful, ca o graţie neagră, ne înconjură / şi ultima fărîmă de orgoliu, / şi rămînem cu o băltoacă în palmă / sau cu ce rămînem. // Despre una şi alta / ar fi multe de spus./ Eterna lizieră a visului se estompează însă, / şi pentru a fi prezent dedesubt şi deasupra / aerul devine stinjenitor. // Ultimele bule, / captate din plăminii poeţilor, / salutate sînt totuşi cu bunăvoinţă'.*

Dan LAURENŢIU

IOANID ROMANESCU

Poeme

Editura „Junimea" — Iaşi.

avant premieră editorială

CRISTIAN ARCAŞU

Valenda

Schiţe şi nuvele. Editura „Eminescu".

MANIFESTĂRI CONSACRATE ANIVERSĂRII SEMICENTENARULUI PARTIDULUI

În cadrul manifestărilor prilejuite de aniversarea semicentenarului Partidului Comunist Român, Uniunea Scriitorilor a organizat, simbătă 16 ianuarie 1971, la Academia Militară o şezătoare literară la care au participat cunoscuţi prozatori şi poeţi bucureşteni. Prezenţa scriitorilor în mijlocul cadrelor acestei instituţii de învăţămînt militar a fost salutată de general de armată Ion Tutoveanu, comandantul Academiei Militare Acad. Zaharia Stancu, **preşedintele Uniunii Scriitorilor, Acad.** Mihai Beniuc, Radu Boureanu, Ion Bănuţă, Ana Blandiana, Constantin Chiriţă, Dumitru Corbea, George Dan, Dan Deşliu, Ştefan-Augustin Doinaş, Eugen Frunză, Laurenţiu Fulga, Mihai Gavril, Traian Iancu, Alexandru Ivasiuc, Mircea Micu, Ioanichie Olteanu, Ştefan Popescu, Nicolae Stoian, Nicolae Tăutu, Victor Tulbure şi Dragoş Vicol **au citit din creaţia proprie, închinată patriei socialiste şi partidului comunist. Şi-au dat concursul actorii George Calboreanu, artist al poporului, Elena Sereda şi Nicolae Brancomir, artist emerit.**

★

În întîmpinarea sărbătoririi semicentenarului Partidului, revistele „Luceafărul" şi „Tribuna" organizează în zilele de 23 şi 24 ianuarie a.c. întîlniri cu cititorii şi şezători literare în oraşele Turda şi Cluj. Scriitori bucureşteni şi clujeni, români şi maghiari, vor citi din lucrările lor literare. Cele două reviste vor organiza, deasemeni, la redacţia „Tribunei" o discuţie scriitoricească privind aspectele actuale ale literaturii noastre contemporane şi cadrul ei specific social-istoric.

poşta redacţiei

VIRGILIU NERO. „Eu mişc / înseamnă mult / că încă mai trăiesc". Sînt de acord cu dv., trăiţi. Ba, mai mult decît atît, faceţi şi filozofie: „Vîntul zboară prin zăbrele / ruginit de mii de ani / iară eu mă uit la ere / cum se macină în ani. // Toate trec, trecute-au fost / şi nimic nu va mai fi / Chiar şi eu nu am un rost / Cînd cîndva nu voi mai fi". Zău, chiar şi dv.? Asta încă nu e nimica, răul cel mare o să fie „Cînd cîndva nu veţi mai scri".

V. P. Timbru distinct, personal, metaforă deosebit de plastică, talent evident: „Mireasa mea, mireasă — fugă după vînt, / Tropot confuz în josul firii / Cum m-ai muşcat şi-ntr-o ureche cînt / Despre descîntecul dumnezeirii". Şi mai ales o încrîncenare a expresiei care dă poeziei pe care o scrieţi un ton convulsiv şi dramatic: „Un fel de muşcătură-i gura ta / Colţi de păcat zvîrliţi în lume / Din naştere în naştere călcînd / Nevina celor fără nume // Chiar îngerul din alte lumi / Cu aripi ude convertind uitare / Mă minte pe un gînd frumos / Cu sfînta mărea sa nerusinare". Aveţi foarte mult talent. Nu vă împiedică nimic să vă divulgaţi numele.

S. GELU-KISS. De, ce să zic, cu sănătatea nu-i de glumit: „Venele i-mi zvîcnesc pe la tîmple / Sîngele i-mi suprasolicită inima / aortele se umflă sufocîndu-mă. / În timpane-mi sună lovituri de baros" **(În junglă).** Adresaţi-vă medicului dv. curant.

CORNELIA BUBULAC. Surrealismul dv. îmi dă migrene chiar mie unuia care citesc de toate: „Proprietarii se salută între ei / Şi mie nu-mi dă nimeni importanţă / Cu toate că azi / La ora 4 fix / Mi-a sughiţat un măgar / în urechea stîngă". Noroc şi la mai mare

MAZILU DORIN. Îmi scrie „În concluzie, ce să ne mai învîrtim în cerc, vreau să-mi spuneţi clar şi deschis, aşa ca-ntre bărbaţi: AM SAU N-AM TALENT?" (Şi mi-am şi băgat repede mîinile în urechi!)

Mi-am aruncat privirile peste manuscris şi mi-am acoperit, la rîndul meu, repede, ochii cu mîinile. Cum sînteţi foarte tînăr (16 ani), spiritual, probabil nu lipsit de talent, vă aştept peste vre-un an-doi, cu selecţiuni din cele scrise pînă atunci.

TUDOR CERNĂUŢEANU. Voi cita următoarea poezie din ciclul pe care l-am primit de la dv., fără alt comentariu decît acela că e o piesă splendidă, descumpănitoare, ca un tablou de Salvador Dalí:

„Împăratul şi împărăteasa aveau / biserică în loc de cap / cu păsări în geamuri / erau în rest stăpîni pe ei / braţele săbii, / picioarele ramuri, / pulpele scărpinate de-o parte şi alta de lei. / Important era că noi ne rugam undeva sus / după ce-i terminasem pe ei / şi biserica, / schelele, o doamne, ne-au fost luate, / nu mai aveam nici mîini cel puţin / ca să ne prindem aripi de păcate. / De la zborul acela nu ne mai iubim, / privim plictisiţi la sînii împărătesei clopote / şi cîntăm un blues / în cutia cu mile / monezi oarecare trecînd / unul în buzunarul altuia".

Numai încăpăţînarea mea de a descifra pînă la capăt caligrafia dv. ilizibilă mi-a permis să descopăr, printre altele, această frumoasă poezie.

VIRGIL IVĂNESCU. E adevărat că ne numim „Luceafărul", dar asta nu înseamnă că dacă folosiţi metrica din poemul lui Eminescu, veţi publica mai repede.

Cezar BALTAG

N. CIUC. Ne-ai mai trimis, e adevărat. Dar nimic nou decît scrisul caligrafic şi semnătura cu înfloriturl pe care le-ai învăţat poate de la un notar de sat cu mustaţa în furculiţă. Chiar nimic să nu fie al dumitale? O să se sperie şi bărbierul cînd o să radă mustaţa altuia...

ODETTA FOILEŞTEANU. Ne întrebi cum se face un roman şi dacă se poate începe cu sfîrşitul. Ce nu se poate pe lumea asta. Se prea poate ca un roman să n-aibă nici început, nici sfîrşit, nici mijloc. Deşi în chestiunea asta nu e nimic sigur. În orice caz, dacă doriţi reţete de bucătărie şi cofetărie adresaţi-vă ramurei respective.

CARAMBA. Iar ai apărut. Acum scrii egloge, după ce cu proza încovoiaseşi poştarii şi provocaseşi o criză pe piaţă a cartonului de împachetat. Ce putem face? Ce sfaturi să-ţi mai dăm? Eşti imun la orice tratament.

I. IONESCU — RABAT. Primim de toate. Ne-am obişnuit să îndurăm. Dă-i înainte şi dumneata. De unde ţi-ai găsit răcnetele astea de tribun al prozei didactice? Ideile cele mai strălucite le vehiculezi, ca să foloseşc vorba dumitale. Încolo, maica domnului.

ELENA D. Talent frumos, limbă românească îngrijită. Mai respirăm şi noi. Trimite cu încredere şi alte lucrări. Sperăm că vom publica.

Fănuş NEAGU

confidenţele unui maniac

Sentimentul trecutului

Mai întîi cîteva truisme (jena de truisme e cauza multor prostii); aşadar, natura nu progresează; progresul e un fenomen uman şi ar fi imposibil fără memorie; omul se deosebeşte de dobitoace în primul rînd prin memorie, fără de care nu există nici cunoaştere, nici viaţă afectivă, nici valori morale. Şi fiindcă omul e, cum ştim de mult, o fiinţă socială, el e condiţionat nu numai de memoria individuală, dar şi de cea a societăţii, adică de istorie. Ceea ce numim sentimentul trecutului se raportează nu atît la reprezentările memoriei individuale cît mai ales la formele revolute ale societăţii, adică la reprezentările istoriei (într-o accepţie largă, în care intră şi mitologiile, legendele, literatura). Reprezentările acestea ne ridică de la simpla vieţuire naturală la o conştiinţă a vieţii cu rang uman. Prin ele, veacurile în care nu existam şi lumea pe care nu am perceput-o au pentru noi totuşi formă, deci realitate. În această realitate ne înserăm; facem parte din ea în mod solidar.

De altminteri, din punct de vedere ontologic, ca realitate propriu zisă, numai trecutul există, *pentru că numai el are formă sau, după vorba lui Aristotel, „enteleheia", adică împlinire. În cel mai strict sens aristotelic numai trecutul e actual. Prezentul nu are o realitate diferită de cea a trecutului; în măsura în care îl percepem ca actual, el e deja trecut. Între ceea ce numim „trecut" şi ceea ce numim „prezent" nu e nici o deosebire de esenţă, după cum nu e nici între cei doi termeni aristotelici de enteleheia şi energeia, ultimul neînsemnînd decît actualizare, adică de fapt convertire în trecut a viitorului amorf.*

O platitudine stăruitoare şi exemplară ne îndeamnă să întoarcem spatele „trecutului mort" şi să privim către viitor. Viziunile profetice, prognozele, idealurile, planurile şi proiectele de viitor, oricît de îndrăzneţe, nu sînt cu putinţă decît sub specia trecutului, adică în forme plauzibile ale realu'ui. Léon Bloy a găsit o formulare genială definind profetul ca pe cel „qui se souvient de l'avenir". A imagina viitorul şi a-l programa înseamnă a privi spre trecut, dar dintr-un punct distant în amontele timpului; înseamnă a-şi reprezenta idealul ca actual, deci sub specia trecutului. Lucrul acesta este contrariul utopiilor şi ţine în fond de raţiunea istorică. Cine l-a citit cum trebuie pe Marx pricepe aceste lucruri.

Lipsa conştiinţei trecutului e un semn de barbarie dacă nu chiar şi mai rău. În lumea modernă asistăm la o alienare a omului prin idolatria tehnică, exprimată în etos-ul rachetei şi al apăsării pe buton cu mirifice efecte. Vaticinînd fără sentimentul trecutului, această mentalitate produce şi consumă aberaţiile insipide şi inepte ale literaturii de anticipaţie (care are oarecare haz numai cînd e satirică). Mă grăbesc să-l scot din categoria asta pe Jules Verne (de care găsesc că se face totuşi astăzi un caz exagerat). Literatura lui nu e de anticipaţie, ci de imaginaţie, în ambianţă umană, actuală, şi plauzibilă; el nu şi-a plasat eroii şi aventurile lor în milenii viitoare închipuite improbabil şi fără noimă. Barbaria anticipaţionistă ignoră umanul şi viaţa, care nu se pot concepe decît ca „entelehie", adică, repet, sub specia trecutului.

Se mai spune că trebuie să fim oameni ai vremii noastre şi se face un caz grozav de „contemporaneitate". Dar contemporaneitatea nu e o valoare în ea însăşi, e doar o coincidenţă foarte generală; ceea ce importă e actualitatea (firească, în accepţia aristotelică, altfel nu înseamnă nimic). Nu tot ce e contemporan e şi actual în sensul acesta; în schimb sînt actuale multe lucruri din trecut. „A fi oameni ai vremii noastre" nu poate avea alt sens decît cel de a discerne actualitatea esenţială a epocii şi a avea o atitudine conştientă în raport cu ea. Faptul că iubeau şi imitau antichitatea romană nu i-a împiedicat de loc pe oamenii Revoluţiei franceze să fie foarte „ai vremii lor", după cum a avea o afinitate de suflet sau gust pentru tipul elenic, medieval, renascentist, sau pentru veacul al XVIII-lea sau al XIX-lea, nu împiedică pe nimeni astăzi să fie a vremii lui. Nu numai că nu-l împiedică, dar îi sporeşte această aptitudine. Cît sentiment al trecutului, atîta existenţă, actuală.

Alexandru PALEOLOGU

cărți fundamentale

„Învățăturile lui Neagoe Basarab" în contextul Renașterii

Cel mai de seamă scriitor psihologic din vechea noastră literatură

Se știe că literatura nu se adresează numai specialiștilor, ci tuturor celor care știu carte. Profilul special al literaturii noastre vechi a împiedicat însă, în mare parte, această funcțiune de totdeauna a faptului literar. Ea a constituit atita vreme un obiect aproape exclusiv de *studiu*, rezervat specialiștilor. Izvoare necunoscute, în limbi neintrate în circuitul mare al culturii moderne, cu aplicații care ating mai mult filologia și istoria, au prezentat atîtea obstacole pentru consumatorul profan de literatură. Cu unele excepții, printre care aceea strălucită a lui Hasdeu, o vină în această privință o poartă și specialiștii de tip vechi. Aceștia au făcut tot posibilul să ne încredințeze că avem de a face cu simple adaptări sau compilații, care nu ne pot trezi un interes literar propriu-zis. Numai în ultimele decenii, una din marile străduințe concertate ale cercetătorilor a fost aceea de a desprinde caracterul *original* precum și trăsăturile de autentică valoare artistică și ideologică a unora din scrierile noastre de demult.

Și aci avem de făcut iarăși unele observații explicative. Noi am avut incontestabil o cultură veche, dar ne-a lipsit ceea ce se numește o „viață culturală". Numai această „viață culturală" poate desprinde și valorifica în epocă produsele unei culturi. Viața noastră culturală de mai tîrziu a venit cu alte criterii, neadaptate la ceea ce în vremea veche trecea drept creație. *Principele* lui Machiavelli, bunăoară, s-a văzut valorificat încă din timpul său, și cu aceleași criterii de valoare s-a impus și cercetătorilor mai noi. Specialiștilor noștri tardivi nu li s-au transmis asemenea ecouri de viață culturală a trecutului, și atunci, cu măsurători prezente, au decretat o mare parte din operele noastre trecute drept adaptări sau compilații. Nu este însă oare o compilație de acest tip însuși *Principele* lui Machiavelli și, odată cu el, atîtea scrieri umaniste ale Occidentului? S-a făcut, bunăoară, mare caz de ideea machiavelică asupra stăpînitorului, care trebuie să adopte, pentru a conduce, fie modelul *leului*, adică brutalitatea, fie modelul *vulpii*, adică vicleșia. Or, această idee se află transcrisă întocmai de către genialul florentin din *De Oratore* a lui Cicero. Aproape că nu există pagină în *Principele* unde să nu se poată surprinde asemenea adaptări sau compilații. Printre cele mai izbitoare și mai „originale" idei ale scrierilor umaniste de valoare din Occident, se pot surprinde frecvente expresii debitoare unor surse străine. Ca să dăm un alt exemplu, ideea lui Marsilio Ficino din *Sopra lo amore*, și anume că ochii ar emite anumite raze materiale, care, atingînd o altă persoană, îi provoacă iubirea, se află transcrisă direct dintr-o ipoteză magică a științei arabe. Nu mai vorbim de multiplele „Poetici" aristotelice din Renaștere, printre care aceea celebră a lui Scaliger, unde, la tot locul, se descoperă izvoare străine. Pentru ce, atunci, atîtea scrieri vechi românești au fost decretate de cercetătorii lor tardivi drept simple compilații, cînd ele cuprind poate același coeficient de originalitate ca și surorile lor umaniste din Apus?

Tocmai de aceea mi se pare atît de lăudabilă actuala ediție monumentală a *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Textul este ales și stabilit de Florica Moisil și de Dan Zamfirescu, însoțit fiind de o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă. Ultimii doi sînt și autorii unui masiv studiu introductiv de peste 120 de pagini mari. Partea întîia a acestui studiu, *Primul monument al literaturii române* se datorește lui Dan Zamfirescu, care adaugă la urmă și o bogată *Notă asupra ediției*, iar a doua parte *Originalul slavon al Învățăturilor și formația culturală a lui Neagoe Basarab*, aparține lui G. Mihăilă. Lăsînd la o parte erudiția și munca acestor doi învățați, ceea ce mi se pare mai important este detectarea originalității și valorii acestei lucrări, în sensul de *autenticitate* a unei scrieri din Renaștere. Astfel, inițiativa lor ne apare pînă acum drept *cea mai amplă străduință de introducere a Învățăturilor în circuitul larg al literaturii noastre, singura care ne poate face și pe noi, nespecialiștii, să vorbim despre această scriere ca despre orice operă clasică a noastră.*

Citind textul, mai cu seamă partea a doua — cea mai originală — a cărții, am putut constata că entuziasmul lui Dan Zamfirescu, care o numește „Întîia noastră capodoperă" este deplin justificat. Avem în față o scriere gnomică, însumînd un adevărat tratat de politică, de pedagogie, de morală, de teologie și în același timp o incontestabilă operă de artă. Nici una din sursele cărții nu este occidentală, văzînd numai o extinsă erudiție biblică, patristică și bizantino-slavă mai tîrzie, precum și lecturi din „cărțile populare" *(Alexandria, Varlaam și Ioasaf, Fiziologul, Poveste despre împăratul Assa)*. Totuși, pe cale nu de influență, ci de *paralelism în epocă*, Dan Zamfirescu menționează fugitiv, dar cu un prudent discernămînt, anume apropieri de nume mari umaniste din veacul al XVI-lea occidental, unele din ele posterioare lui Neagoe Basarab, care a murit în 1521. Amintim numele lui Erasm (din *De civilitate morum puerilium*) mai cu seamă al lui Machiavelli din *Principele*, bazat pe însuși nucleul central al *Învățăturilor*, ca doctrină a monarhiei absolute, centralizatoare, opusă tendinței feudale cu caracter anarhic și centrifug.

Ne-am permite și noi unele sugestii mai largi sub aspectul acestui paralelism cu Occidentul epocii. Apropierea de Machiavelli ni se pare perfect justă ca intenționalitate și ca idee, mai puțin, însă, ca atitudine și ca metodă. Am spune că Neagoe este mai *uman* decît *umanistul* florentin. Contactul cu oamenii n-ar fi acela cu niște făpturi „proaste și rele" ci mai curînd inteligente și bune, pe care nu brutalitatea, ci bunătate îi cucerește. În această privință se apropie mai mult de marele contemporan al lui Machiavelli, și anume de istoricul Francesco Guicciardini. Dar tot ca și acesta, este insuflat de aceeași tenacitate și luciditate, proprii Renașterii.

De Guicciardini îl apropie și finețea pătrunderii psihologice. Am opina chiar că *Neagoe Basarab este cel mai de seamă scriitor psihologic din vechea noastră literatură*, și anume în cel mai perfect stil, pe care îl surprindem și în Renașterea occidentală. Croce a surprins odată (în *Filosofia della pratica)* cu mare subtilitate, că vechii moraliști din veacurile renascentiste erau de fapt psihologi, și că dădeau sub formă preceptivă adînci observații psihologice. Privit astfel, în *Cuvînt pentru judecată* din *Învățături*, Neagoe se arată un subtil interpret în psihologia timidității, precum și în comportamentul față de această stare: „Și la judecată să nu vă pripiți, ca nu cumva neînțelegînd jalba săracului, să-l judecați cu nedreptate. Sau dar de-i va fi frică și să va ului și nu va putea spune dăslușit, ci să-l întrebați de multe ori, pînă i se va potoli frica". De fapt, întreaga parte a doua abundă în comori de observații psihologice.

„Hombre secreto" al barocului

Deși Neagoe Basarab trăiește în primii ani din veacul al XVI-lea, deci contemporan cu Machiavelli și Guicciardini, prezintă totuși sub raportul psihologismului, configurația umană corespunzătoare unei etape mai tîrzii din umanismul occidental. El reprezintă, în multe privințe, tipul de *hombre secreto* al barocului. Unii cercetători îl așează pe iezuitul Baltasár Gracián, exponentul cel mai reprezentativ al acestui baroc, la baza însăși a psihologiei ca știință. În același sens, cu un veac înainte, Neagoe Basarab postulează păstrarea strictă a secretelor conștiinței, și încercarea de a pătrunde prin intuiție secretele altora. Sînt nenumărate reflecțiile sale în această privință; „...cuvîntul iaste ca vîntul: deaca iase din gură nici într-un chip nu-l mai poți opri... Și toate cuvintele lui (ale solului — n.n.) cîte au zis, să le ții minte și nimeni să nu te știe. Ci de ți vor fi adus vești și cuvinte, măcar bune, măcar rele, să nu te întristezi, ci să ai față și chip vesel către toți... Și să cunoască mintea ta pre minților slugilor tale, iar să nu cunoască mintea slugilor pre mintea ta". Este adevărat că încă Guicciardini, în ai săi *Riccordi politici e civili* are o reflecție în care afirmă că acela ce nu-și poate păstra propriile secrete, să nu se aștepte ca un altul să i le păstreze. Totuși, această configurație umană apare cu amploare abia mai tîrziu în acea *arte de prudencia* a lui Baltasár Gracián și a contemporanilor săi. *Sufletul să mi-l ascund / vreau...* spune marele poet spaniol al barocului Francisco Quevedo (tr. Aurel Covaci). Ideea simulării, a înhibării, a ascunderii apare însă teoretizată cu mult înainte, la Neagoe Basarab. Solilor care vin din partea unor puteri primejdioase și acaparatoare, domnul să li se adreseze *nu cu cuvinte de taină și cu vorbe care sînt ascunse, ci cu vorbe proaste.* Aci Neagoe face o distincție foarte precisă între elocuție obișnuită (vorbe proaste) și elocuția subtilă. Dar această subtilitate se află identificată tocmai prin *cuvintele de taină și ascunse* ca în psihologia de mai tîrziu a barocului.

Un studiu de EDGAR PAPU

Faptul acestei *anticipări* este întrucîtva explicabil. Umanismul tardiv, însuflețit de exigențele Consiliului din Trento, prinde să Capete o coloratură mistică și moral religioasă. Compilațiile și adaptările umaniștilor timpurii din Cicero și din scriitorii latini încep acum să se încrucișeze cu ecouri biblice și cu cele ale părinților Bisericii din Răsărit, printre alții Sfîntul Ioan Gură de Aur și Ioan Scărarul, utilizat mult de iezuiți, dar utilizat în aceeași măsură și de Neagoe Basarab, fără să fi trecut prin clasicii păgîni ai antichității. Acești Părinți ai Răsăritului au secondat în Occident spiritul vremii în operații cazuistice, și discriminări subtile de conștiință, în așa-zisa *discreție*. De aceea spiritul lui Neagoe Basarab de pe la 1500 seamănă uneori atît de izbitor, în aceste operații atît de delicate, cu spiritul occidental de pe la 1600. Bunăoară, unele sfaturi pentru domnie administrate de Neagoe Basarab fiului său Teodosie, ne dau iluzia că avem în față sfaturile, tot pentru domnie, date de Don Quijote lui Sancho Panza, pregătit să plece ca ocîrmuitor al pretinsei insule Baratoria. Iată una din povețele pentru judecată, gîndite de Don Quijote: „Să afle-n cugetul tău mai multă milă lacrimile săracului, dar nu să te aplece a le da și mai multă dreptate decît dovezilor temeinice ale bogatului. Încearcă să descoperi adevărul, ascuns atît după făgăduielile și darurile bogatului, cît și după vaietele și rugămințile săracului". Iată acum, cu un veac înainte, povața tot în privința judecății, dată de Neagoe Basarab lui Theodosie: „Și să nu fățărnicești celui bogat, nici iar să miluiești cu judecata pre cel sărac, ci să faci judecată dreaptă și bogaților și săracilor". Și imediat, mai departe, la Don Quijote: „Dacă vrei să ții o cale cu adevărat dreaptă, nu descărca asupra vinovatului tot ce-i mai aspru în pravile, fiindcă judecătorul neîndurat nu-și cîștigă o faimă mai mare decît cel blînd. Dacă se pleacă mai mult într-o parte cumpăna dreptății, vezi să nu fie pe talerul darurilor, ci pe talerul milei". La Neagoe Basarab: „...și iar să chemați pre sărac să-i faceți dreptate, ca nu cumva, după ce ați făcut judecata rea, să vă pară rău și ai vrea să-i faceți bine și nu veți putea, nici veți avea cum. Că mai bine să nu vă fie voia deplin și inima înfrîntă, decît să faci săracului strîmbătate". Se descoperă și într-un caz și în celălalt, aproape aceeași subtilă analiză cazuistică îndreptată către examenul conștiinței.

Unul din efectele pătrunderii psihologice a lui Neagoe este urmărirea succesului prin trezirea uluirii, a uimirii în cugetul altora, foarte apropiată de ceea ce va fi mai tîrziu în Occident acea *maraviglia* barocă. Domnul îi „va face de se vor mira toți de răspunsurile lui" — adică puterile străine care au trimis la el soli. De fapt, însăși ctitorirea unui edificiu ca acela al Curții de Argeș se vede că are în vedere aceeași *maraviglia*.

Începutul manuscrisului „Învățăturilor", copiat în 1781 de Sava Popovici din Rășinari

„Tu erai stilparea mea cea înflorită..."

Neagoe Basarab era și un incontestabil poet. Capitolul III din partea a doua, asupra căruia atrage atenția și Dan Zamfirescu, acela cu plîngerea pentru amintirea mamei sale decedate, și pentru moartea fiului său Petru, cuprind unele din cele mai frumoase și mai nobile pagini de lirism elegiac din întreaga noastră literatură. Vibrația patetică a durerii atinge o notă de intensitate pe care n-am întîlnit-o în asemenea împrejurări decît la poeții arabi, în epoca preislamică la o *Al Khansa* și mai tîrziu, în vremea Abasizilor, la un Ibn-Ar-Rumi. Iată un fragment din plîngerea pentru Petru: „...grăescu și către tine, fiul mieu Petru, că tu erai stilparea mea cea înflorită, de care pururea să umbrea și să răcorea ochii miei de înflorirea ta; iar acum stilparea mea s-au uscat și florile ei s-au veștejit și s-au scuturat, și ochii miei au rămas arși și pîrliți de jalea înfloririi tale".

În sfîrșit, Neagoe Basarab utilizează unele procedee retorice de extracție mai veche, pe care le-am întîlnit deopotrivă în textele Renașterii apusene. Anume elocuția care cuprinde o bogată dezvoltare a unei înfierări de ordin moral sfîrșește printr-un elan liric al revoltei, o izbucnire interjecțională. Să dăm un exemplu. Leonardo da Vinci, acuzînd funcțiunea distrugătoare a *metalului* și, în altă parte, răutatea *omului*, termină respectiv prin: „*O, animal monstruos*"... și prin: „*O, cerule, cum nu te deschizi...*" La fel întîlnim și la Neagoe Basarab: „O, frică și minune! Cum robul ședea iar împăratul sta în picioare" sau: „O, Iroade, cum umplușî paharul tău de sîngele dreptului...".

Regretăm că, în spațiul dat, nu putem privi mai amănunțit *Învățăturile* într-un cadru comparatist de „paralelism", cu literatura umanistă a Occidentului din acel timp. Încheiem, de aceea, prin problema *limbii*. În Renaștere era un lucru obișnuit ca o lucrare să fie scrisă într-o limbă veche (în cazul lui Neagoe *slavona*, una din limbile *universale* ale Răsăritului), ceea ce nu-l scotea pe autorul respectiv din aria culturii pentru care a scris. *Elogiul nebuniei* al lui Erasm sau *Utopia* lui Thomas Morus, deși scrise în latinește, nu aparțin culturii latine, ci celei olandeze prima și celei engleze a doua.

Ne oprim aci, mulțumindu-ne doar a fi atras atenția asupra uneia din importantele scrieri ale întregului veac al XVI-lea, fapt pentru care datorăm toată gratitudinea muncii de sacrificiu a Floricăi Moisil, G. Mihăilă și Dan Zamfirescu.

Ilustrație de CONSTANTIN BACIU

Edgar PAPU

Din perspectiva literaturii actuale

Ne îndreptăm spre un nou clasicism?

Astfel mă întrebam nu demult, încercînd să formulez, la sfîrșit de an, o părere despre mersul literelor românești în timpul din urmă și mai ales în vremile ce vor veni. Dar nu răspundeam în nici un fel la această întrebare care implica în sine un pronostic posibil.

Nu, fără îndoială, nu cred că — cu excepția unor epigoni — ar mai putea să apară în epoca aceasta vreun neo-clasicism oarecare. Nimic n-ar părea mai desuet decît, poate, vreun neo-avangardism oarecare. Avangarda literară a secolului nostru nu s-a predat — desigur — dar a murit. Odată cu pieirea avangardei (prin moartea fizică a avangardiștilor, prin academizarea lor) se încheie — cred — o eră literară, era deschisă, la începutul secolului trecut, prin marele val romantic.

Ne aflăm pe pragul unei ere noi? Foarte probabil. Dar nu a unei ere a răsturnărilor spectaculoase. În fața noastră — dacă vederea nu ne înșeală — se întinde un spațiu propice mai curînd soluțiilor de echilibru, marilor construcții ordonate, decît răsturnărilor violente de perspectivă.

Mărturisesc că, în operele cele mai valoroase ale anului care a trecut, îmi place să descopăr o voință de echilibru, de ordine, ce se manifestă în chipurile cele mai diverse. Nu este simptomatic că discipolul strălucit al lui G. Călinescu, Nicolae Manolescu se întoarce spre acel temei al ordinei care a fost Titu Maiorescu? Că Nichita Stănescu se întoarce la „dulcele stil clasic", iar Dimov visează noi mistere eleusine? Ne căutăm temeiuri ferme, între altele, în cuvintele limbii ce-o vorbim.

Dar, desigur, acestea nu sînt decît semne între semne. Un **magnum opus humanum** ne stă în față. Simțim în noi vigoarea, pofta de construcție a marilor ziditori ai culturii române. A rămas — din generație în generație —, de la dascălii Școlii Ardelene la Heliade, de la Hașdeu la Pârvan, de la Titu Maiorescu la E. Lovinescu și G. Călinescu, setea neistovită niciodată pe de-a-ntregul a unei Arcadii clasice. Vom fi poate noi cei cărora le va fi dat să o descopere. Ne îndreptăm spre o zare clasică.

Nicolae BALOTĂ

Nodul lui Gordius

Printre nenumăratele locuțiuni livrești ce ne împodobesc dicționarele și viața de toate zilele, se află și binecunoscutul nod gordian, *despre care cu toții știm că a fost despicat cu decizie de sabia lui Alexandru cel Mare al Macedoniei. E sintetizată aici o întreagă concepție de viață, caracterizată prin răsturnarea violentă a unui mod de a aborda problema, rezolvarea simplificată a unei stări limită. Alexandru vatămă prin gestul său integritatea obiectului abordat dar aceasta n-are importanță căci nu se pot cita condiții limitative care să fi specificat* expres *că nodul nu poate fi „dezlegat" și astfel.*

Un alt gest, și el notoriu, și el proverbial, este cel pus pe seama lui Columb (alții, și se pare mai îndreptățiți, îl atribuie lui Brunelleschi); un ou este făcut să stea în capul oaselor, e drept cu o izbitură mai energică de tăblia mesei, ceea ce — firește — îi modifică grațioasa linie geometrică. Oul lui Columb *și* nodul gordian *sînt frați gemeni.*

S-au desfășurat oare lucrurile atît de simplu? Ne oprim la întîmplarea din orașul frigian, pe care Quintus Curtius Rufus o narează sumar și expresiv în „Viața și faptele lui Alexandru cel Mare, regele Macedoniei", recent apărută în traducere românească. Iată locul cu pricina, din Cartea a treia a vestitei istorii: „După ce orașul (Gordium, *n.n.) făcu act de supunere, Alexandru intră în templu. El văzu un car despre care se știe că transportase pe Gordius, tatăl lui Midas; înfățișarea lui exterioară nu se deosebea, de bună seamă, de cele mai grosolane care folosite pentru muncile obișnuite. Ceea ce bătea însă la ochi era jugul lui legat cu* nenumărate noduri care se împleteau încolăcindu-se strîns, încît nu mai puteai descoperi de unde pornește primul nod *(s.n.)" Locuitorii din Gordium au credința că acela care va dezlega inextricabila serie de noduri (insistăm asupra faptului că nu e vorba de unul singur) va cuceri, conform prezicerilor unui oracol, întreaga Asie.*

Or, Alexandru numai dacă ar fi ocolit orașul putea să evite întîlnirea cu jugul lui Gordius, căci el plecase la drum tocmai pentru a smulge din mîinile lui Darius ținuturile fabuloase ale Asiei. Era absolut previzibil că el va înfrunta inextricabilul, cu orice preț, mai ales că nu-i scăpa nici un mijloc religios de a-și însufleți falangele invincibile și norocoase (el însuși crezînd — dar nu pînă la totala pierdere a lucidității — în semne și prevestiri, cu o trupă de astrologi mereu la îndemînă). Tînărul rege, înconjurat de suită și locuitori, se apropie de faimosul jug, impresionat de diabolica împletitură: „Într-adevăr, noianul de noduri era atît de încurcat, încît nimeni nu-și putea da seama nici cu mintea, nici cu simțul văzului de unde încep și nici unde se sfîrșesc ori se ascud legăturile nodului..."

Nutrisem dintotdeauna convingerea că învingătorul hellen a acționat din capul locului cu spada, că el a aruncat doar o mîndră privire scrutătoare obiectului și apoi l-a împărțit în două cu o singură lovitură. Parcă vedeam nodurile (ca un cuib de șerpi zvîrcolindu-se) cum se desțelenesc din străvechea încremenire.

Așa se va fi și întîmplat în cele din urmă. Dar, pînă să ridice spada, Alexandru a încercat să dezlege nodul; eforturi îndelungate și nespornice. Rufus spune că regele: „s-a luptat multă vreme cu misterioasele noduri fără vre-un rezultat".

Deci, să reținem bine aceasta, Alexandru nu s-a apropiat de jug cu spada ridicată! El s-a chinuit îndelung — ceea ce îl umanizează extraordinar — să desfacă nodurile cu degetele, poate chiar apucînd cu gura sa, obișnuită să comande, grosolanele fire. (Și ceva ne spune că Gordius și-a împletit din cînepă nodurile sale invincibile!) Abia după eșuarea tentativelor firești, poate într-o izbucnire de mînie, poate însoțit de zei, Alexandru și-a folosit spada — gest tranșant, la propriu! — și în felul acesta el „a ocolit prevestirea oracolului, ori a îndeplinit-o".

★

Puține analogii, sau poate niciuna pe lume, pot aspira la perfecțiune. E de vină simetria pe care nici natura, nici arta nu o realizează pe de-a-ntregul. Ne îngăduim o asemenea analogie, doar parțial corectă, între episodul gordian al celui mai mare cuceritor din istorie și demersul modest al criticului literar. Să vedem în ce măsură cele două acțiuni pot fi analoge.

Mai întîi o lucrare literară aduce întrucîtva cu nodurile lui Gordius: ea este o consecuție de sensuri și de semne, ce urmează a fi înțelese nu dintr-odată ci prin „dezlegarea" lor treptată. O carte care, prin similitudine, ar aminti doar — să zicem — fularul înnodat la gîtul unui copil, nu merită, practic, atenție. Nu ne gîndim, Doamne ferește!, la încifrarea voită a exprimării ce s-ar putea deduce din ideea de nod, ci la faptul că literatura nu este exprimare, pur și simplu, ci sugestie, transfigurare, imagine, punct de incidență al unor linii de forță, „nod" de înțelesuri. Vulgarizînd puțin, vom spune că plăcerea cititorului, ca și a criticului, este aceea de a dezlega seriile de noduri ce-l solicită, operație pe care scriitorul de valoare o pregătește din timp.

Criticul, dornic să înțeleagă și să explice și altora, cum sînt făcute nodurile și ce spun ele, se apropie de jugul lui Gordius aproape umil. El nu ridică à priori spada. Dar în fața unor lucrări lipsite de valoare, sau în cele care mimează doar obscuritatea (se știe că există autori dificili, chiar obscuri, dar în ale căror opere obscuritatea și dificultatea sînt bogăție de idei și simțire densă) *criticul ce-și respectă condiția va acționa hotărît, spada opiniei sale va lovi. Altfel, pentru ce ar mai avea-o în mînă?*

Relația nu e atît de complicată, cum s-ar părea. Alexandru și jugul, criticul și opera totul se desfășoară între cei doi termeni. Nimic nu trebuie să împieteze asupra acestei relații. Pe tînărul rege nu-l ajută nimeni, nu-l sfătuiește nimeni. Dar în jurul său e un cerc anxios de priviri; nădejdi și disperări atîrnă de gestul său. La fel, am putea zice, în jurul criticului ce înfruntă opera e un cerc ideal de cititori, dornici să-l vadă dezlegînd sensurile și arta operei, sau — în cazul absenței acestora — respingînd-o.

Gama mișcărilor criticului, nu încape îndoială, este mult mai mare. Nu există doar dezlegarea nodului și despicarea lui. Sînt opere imperfecte dar merituoase, asupra cărora spada nu cade drept în mijloc, ucigător, ci devine bisturiu ce extirpează părțile bolnave. Nefiind nici el infailibil, se poate întîmpla să taie pînă la brăcinar cărți de valoare și să cruțe, parțial, scorburi moarte de mult. Timpul are puterea de a învia pe cei uciși și de acoperi cu pămîntul uitării pe cei cruțați — sau prețuiți — din eroare.

Dar, cum spuneam, analogiile au puține șanse de exactitate. Din toată pilda nodului gordian, sînt de păstrat în memorie cele două mișcări fundamentale ale lui Alexandru: mai întîi — apropierea de obiect și stăruința de a-l dezlega, iar, în al doilea rînd — înălțarea hotărîtă a spadei.

Ilie CONSTANTIN

jurnalul unui martor ocular

Despre pasiune

Cei mai mulți oameni confundă pasiunea cu tabietul.

— Am și eu o pasiune.... Îmi place să ghicesc în cafea...

Nu cunosc spectacol mai stupid și mai degradant decît cel oferit de oamenii care se strîng, înfometați, în jurul unei biete ceșcuțe. Disprețuind sau neînțelegînd prezentul, ei și-au făcut din tatonarea viitorului un obicei.

— Ce faci după masă?

— Bine.., Fac o baie și după aceea îmi ghicesc viitorul...

Nu discutăm aici stupiditatea unei asemenea îndeletniciri; asta e treaba moraliștilor. Există riscul ca și indignarea noastră să se transforme într-un tabiet... Noi observăm doar că tabietul se confundă cu pasiunea; asta ne pune pe gînduri...

— E o fire pasională... E-n stare să bea o săptămînă încheiată...

Sigur că se poate bea o săptămînă încheiată și chiar mai mult, dar asta n-o fac firile pasionale, ci cele adormite. Fixația într-o singură direcție, fie că e vorba de o femeie frumoasă sau de o idee atrăgătoare, mărturisește o stare de inerție.

Nici obsesia sexuală nu e dovadă de pasiune ci de comoditate, capacitatea de a face abstracție de realitate și de a te îndrepta mecanic și fără șovăire spre plăcerea arhi-cunoscută... Cum ar putea exista pasiune acolo unde nu se află nici un risc, nimic nou și surprinzător? Chiar dacă un bărbat s-ar ruina din pricina unei femei, chiar dacă și-ar curma firul vieții, nu ne poate convinge că a fost o fire pasională... Pasiunea, simt eu, presupune o extraordinară atenție, o extraordinară mobilitate, și nu instalarea, cu halat și papuci, într-o anume obsesie... Nu ne obsedează decît ceea ce nu înțelegeam, cel puțin așa îmi spune experiența mea limitată. Nu mă obsedează decît acele evenimente pe care, la vremea lor, nu le-am trăit cu acuitate... Acum, îmi dau seama, e prea tîrziu să le mai descifrez semnificația... Ceea se nu înțelegem în prezent nu mai înțelegem niciodată. Asta nu e o sentință, ci un sentiment pe care-l trăiesc... Dar nici pentru autenticitatea sentimentelor mele nu pun mîna în foc. Infinite sînt posibilitățile noastre de auto-amăgire...

Sigur, multe lucruri îmi sînt încă neclare, pe semne că prejudecăți pe care n-am curajul să le recunosc mă împiedică să mă întîlnesc cu adevărul... Descoperirea adevărului e, în primul rînd, o chestiune de curaj; la început descoperirea adevărului îți lasă impresia unei înfricoșătoare singurătăți. Cînd am descoperit primul lucru adevărat, m-am simțit cel mai singur om din lume... Oglinda în care se vede chipul nostru adevărat n-are cum să fie prea măgulitoare. Dar dacă multe lucruri sînt încă neclare, faptul că pasiunea nu se poate confunda cu reversul ei, tabietul, mi se pare evident pentru orice ființă în care mai circulă cît de cît viața.

Obsesia, fixația sînt forme de sclavie interioară și pasiunea adevărată nu se poate hrăni decît din libertate. Nu trebuie să avem o pasiune — oricît de măreață ar fi acea pasiune — ci să trăim întreaga viață cu pasiune... Cînd cineva spune că „am și eu o pasiune", ne lasă să înțelegem că într-o anume zonă arde ca o flacără, iar în celelalte zone doarme pe deplin satisfăcător. Concentrarea într-o singură pasiune duce inevitabil la marasm interior, de dragul unei singure pasiuni se sacrifică întreaga viață. Individul devine atent numai la obiectul acelei pasiuni, restul îi este indiferent.

Teodor MAZILU

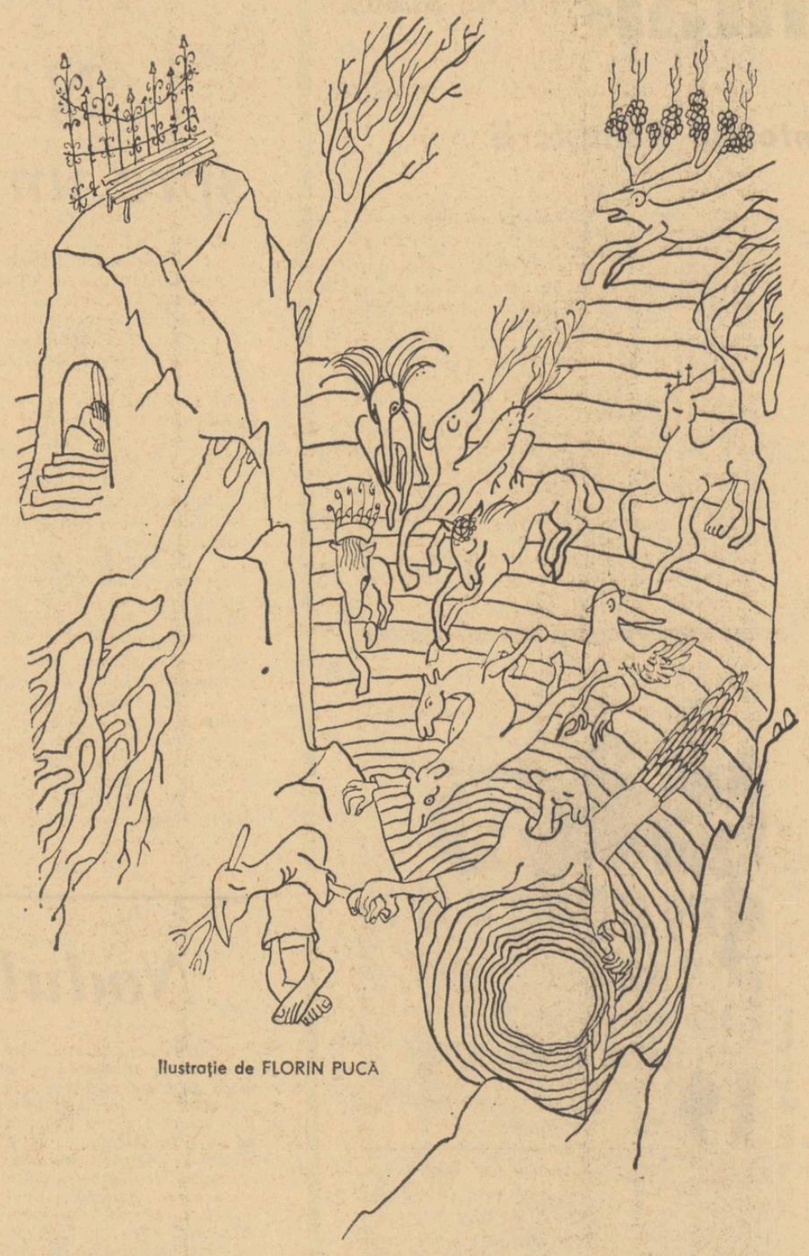

Ilustrație de FLORIN PUCĂ

un alt incident regretabil

pe hipodrom

THEODOR ANTON

I-am povestit într-o zi fabula cu Arhimede. Era o zi urită, de mirare în aprilie, cu vînt nemilos grăbind mașini și oameni. Mă înverșunase toată ziua lucrarea și ea venise seara să mă ia de la bibliotecă. Vremea urîtă, faptul că nu-mi reușea dracu știe ce la lucrare, m-au făcut patetic în ura mea verbală, și asta într-un mod fals. Vreau să spun că mohoreala mea, stupidă, nervozitatea pricinuită de lucrare, de faptul că simțeam nelămurit că mă depășește ceva, ceva este dincolo de înțelegerea mea imediată, aveau nevoie de o rampă de descărcare pentru a mă liniști. Și m-am înverșunat împotriva lui Arhimede și a cercului. Acum mă gîndesc că ura mea împotriva cercului ar fi putut fi un mod fals de, cum să-i zic, intelectualizare. Ura mea ar fi putut fi abstractă, rece, demonstrativă, dar n-a fost, și mă mir ; abstractă în sensul că, om trecut oarecum prin cultură, m-aș fi revoltat principial față de noțiunea de cerc și, implicit, în ce privește noțiunile restrictive, uniformizatoare, închise. E curios că, deși nu aveam un motiv concret personal — deși nu direct legat de cerc — să mă revolt, ca să-mi cîștig liniștea, atunci nu i-am permis ei să aibă unul. Îl apăra sentimental, fără argumente, prin simple afirmații, dar oricum, mie mi-a convenit să intru într-o discuție oarecare, oricare ar fi fost. În sfîrșit : patima mea era puțin falsă, făcută, nu în sensul că în cursul discuției m-aș fi înflăcărat voit, actoricește, nu, ci în ceea ce privește punctul de plecare. În schimb, pe ea n-am putut-o bănui de artificialitate ; și tocmai pentru asta m-a mirat înflăcărarea ei, jocul nu exista decît pentru mine, în accepția lui pură ; dacă era joc, pentru ea era un joc grav, ca realitatea. La dracu cu toate cercurile astea stupide, cred că am strigat, teatral, în seara aia cu vînt și atunci ea a plîns a doua oară, de cînd o știam, un plîns liniștit, ca pentru a-și apăra un lucru de care fusese intim legată, și cineva i-l distrusese, un bun al ei. De plînsul cînd a plecat Cristof mi-am amintit atunci, diferit de acesta, cumva, făcut, — spun asta deși cred că nu e așa, că Iarina n-a vrut să-i demonstreze neapărat lui Cristof cît suferă ca ; sigur că intenția ei n-a fost ca să plece Cristof cu dovada imbatabilă a iubirii ei ; oricum, privit de la distanță, cum o fac eu acuma, actele ei din ziua plecării lui Cristof mi s-au părut, totuși, cumva pe de lături, tocmai — iară — cred, din intenția de a face totul așa cum credea că i-ar place lui Cristof. Știu, sînt rău, și nu-mi folosește la nimic, bătrîne Arhimede, dar cercul ?

★

Era la începutul anului cinci, pe șase sau șapte, cînd a venit Cristof. Bronzat frumos, cu fața lui lată și negricioasă, toată zîmbet, m-a întrerupt din lectura unei cărți, ca să-mi povestească vreo două ore despre vacanță. Abia după asta m-a întrebat, poate mirat că nu zic nimic, Dar tu ce-ai făcut, bătrîne ? Nimic deosebit, și așa era, mă plimbasem un pic prin țară, în rest... nu-mi făcea nici o plăcere să-i povestesc fleacurile mele, după aventurile lui. Observ că sînt malițios, dar adevărul e că nu-l invidiam pe Cristof, dar, dacă el e un vorbitor înăscut, eu sînt un taciturn patentat. În sfîrșit.. Bătrîne, o să te duc să vezi cea mai frumoasă fată din facultate, ce zici de chestia asta, lasă; Cristof, zău, n-am nici un chef. S-a întristat, ne văzusem abia de trei ore și eu... V-aș stingheri, și apoi ce faci dacă mă îndrăgostesc ? S-a uitat la mine și a început să rîdă în hohote, ca să se oprească brusc. Hai, hai, nu glumi cu asta, îmbracă-te. M-am ridicat șoviind, să-mi feresc capul de perna pe care o trimisese spre mine. Cristof, cu chestia asta împuști doi iepuri de-odată... Cum ? Păi fata o să vadă ce prieten deștept ai tu, și prietenul tău deștept o să vadă pe ce ai pus mîna. Chiar crezi asta ? Îmi făceam nodul la cravată și l-am greșit. Ei bravo, ziceam și eu, da uite că lucrurile așa se brodesc. Gata? Gata, și am ieșit, afară era o amețeală de galben, o sfîșiere de frunze-n copaci, și-mi părea rău că i-am vorbit așa lui Cristof, mai ales că într-o zi ca aia puteam să mă îndrăgostesc.

Ne-am dus în grădina botanică, Cristof avea niște gusturi fistichii, și pe drum mi-a povestit cum a cunoscut-o, și celelalte. Cînd ne-a făcut cunoștință și ea a zis Iarina, ni s-au întîlnit ochii și ea s-a înroșit puțin. Îmi venea să exclam: Dar noi ne cunoaștem, domnule, însă a lăsat pleoapele în jos, care gest putea însemna orișice, chiar și taci, și n-am zis nimic. Nici acuma nu-mi dau seama de ce. Seara, tîrziu, cînd a venit Cristof, am vrut să-i spus, dar m-am răzgîndit ; să-i spună ea dacă vrea. Complicitatea asta inutilă, într-un fel înșelătoare, nu-mi plăcea.

★

Ieșisem cam nervos de la un curs, cu nervozitatea infatuată a omului care a trecut de douăzeci de ani și a citit niște cărți; tinerețea și cărțile dîndu-ți dreptul să-l faci încuiat pe profesorul cu voce strangulată, de loc strălucitor, care nu este altceva decît o tolbă de citate pe care le aruncă spre uzul fetelor din prima bancă, din cinci în cinci minute. Nervozitatea pe mine mă descojește, vreau să zic să-mi înlătură crusta de timiditate și mă face agresiv. M-am dus la barul automat, că mi-era sete, și acolo o fată nu mai termina, meșterea nu știu ce. Hai, domnule, mai repede, ce tot faci acolo, am mormăit, și s-a întors spre mine speriată, înroșindu-se. Eu, eu .. să vedeți... și a vrut să plece, dar am luat-o de mînă, stai să-ți arăt cum stă chestiunea am introdus fisa în aparat și apoi i-am întins paharul cu o plecăciune, poftiți domnule, a zîmbit ușor, abia descrețindu-și buzele, și a sorbit citronada cu înghițituri mici, uitîndu-se la mine cu coada ochiului, a zis Mulțumesc, plecînd. M-am uitat după ea și-mi venea să fluier, dar aveam paharul la buze. Cînd am ieșit, de la cursuri era în stradă, am privit-o și a zîmbit, același zîmbet subțire, fragil, abia schițat. Ce aștepți aici domnule, hai să mănînci, și pînă la cantină ne-am dus pe jos, mai mult tăcînd. Sigur că intenția mea nu era de loc s-o agăț, nici nu mă gîndisem la asta, dar, mergînd alături, m-am surprins privind-o. Era cu cîțiva centimetri mai scundă decît mine însă, nu știu de ce, aveam impresia că e mai înaltă ; poate din cauza fragilității ei. În orice caz, i-am luat tava cu mîncare, dar am plecat imediat, fără să-i spun nimic, nici măcar n-am întrebat-o cum o cheamă. Dar o aveam în gînd. N-am căutat-o în zilele următoare și pe șase sau șapte a venit Cristof, și mi-a povestit ce fată formidabilă a agățat el, și mi-a arătat-o, și era ea, și o chema Iarina.

★

Mi-a fost foarte greu cu Cristof. În fiecare zi îmi povestea ce fac ei și eram nevoit să zic și eu cîte ceva. Într-un moment nu i-am mai putut suporta limbuția, Lasă-mă, domnule, cu balivernele tale, ce mă privesc pe mine, înțeleg, ești fericit, o iubești, Iarina e... și m-am oprit rușinat, mi-a fost scîrbă de mine, el mă privea uimit, neînțelegînd. M-am ferit să o întîlnesc pe Iarina, degeaba cumpăra Cristof trei bilete la cîte-un spectacol, reușeam să mă eschivez, dar nu așa de perfect ca el să nu observe că nu e ceva în regulă. De altfel, nici nu știu dacă o iubeam atunci, mai degrabă cred că nu. O salutam grăbit cînd o întîlneam, nedîndu-i răgaz să-mi vorbească. Pe urmă a venit porcăria cu boala lui Cristof, prin martie, am impresia, imediat după examenele finale. Eram strînși într-o seară, după ultimul examen, într-o cameră, mai mulți colegi, și vorbeam, Cristof era în formă, nu da voie nimănui să se desfășoare, voia să aibă ultimul cuvînt, iar noi, ăștialalții, generoși la finele unei etape pe care nu o plîngeam încă, care nu era încă amintire utilizabilă la un șpriț, acceptam. Cristof, cred, bănuia, perioada lui strălucitoare putea să aibă însă un sfîrșit mai puțin brutal. Observ că evenimentele alea sînt foarte departe de mine, acum, așa, ca o boare perfidă și dureroasă, însă nu groaznică — suportabilă, ca o tăietură cu cuțitul, superficială în fondul ei. Ar trebui să mă revolt, dar nu ; nu pentru că n-aș avea puterea s-o fac, aș ride, — chiar dacă fals, chiar dacă rîsul meu ar fi un țîrîjet — de mi-ar spune cineva asta, ci pentru că tensiunea existentă atunci s-a degradat, nu, pur și simplu s-a transformat în altceva, în zilele de după război, cînd cauți să-ți oblojești oricum rănile, riscînd astfel să nu se închidă în timp și să recidiveze. De aceea, trenul ăla aiurea...

Cristof s-a oprit din perorație ducîndu-și mîna la piept, doar un moment, și a continuat la fel de bine dispus. Cînd și-a dus a doua oară mîna la piept. ne-a spus că-l săgetează o durere dulce, chiar așa a spus, dulce, nouă ne-a venit să rîdem, cîțiva chiar au izbucnit în hohote subțiri, admirative, i-auzi, bă, ce spune, nu poate fi ceva rău. N-a vrut să se ducă la medic, doar cînd durerile nu mai slăbeau s-a dus, și ...a venit cu o boală timpită, contagioasă, cu un nume pe care-l găsea frumos, de o sonoritate în stare să trezească dorința de a-l rosti, și într-adevăr era. M-a obligat să mă duc și eu la consult ; m-am bucurat că n-am nimic, îmi fusese o frică nebună. Nu găseam nimic rău atunci în faptul că mă BUCURAM, că nu sînt bolnav ; egoismul era mai presus de voința mea și, chiar dacă mă uram, BUCURIA pentru sănătatea mea nu se putea dizolva în mihnirea pentru boala lui Cristof. Sigur că-mi părea rău, dar n-am putut să nu mă gîndesc la Iarina. Am fost dobitoc, o știam, dar faptul nu stătea în voința mea ; zadarnic încercam să-l liniștesc pe Cristof și, astfel, să mă liniștesc pe mine ; zadarnic mă blestemam pentru gîndurile mele urîte, ele existau în ciuda mea și a voinței mele de a le îndepărta. Cristof rîdea, după asta, NU MAI AVEA CE FACE, era dreptul lui, însă mie nu mi-a plăcut ; credeam că el mă invidiază pentru că eu nu... și, pentru ca el să răspundă gîndurilor mele cu aceeași monedă, voiam să cred că mă urăște pentru sănătatea mea. Aflaseră toți, și toți îi adresau cuvinte de îmbărbătare ; n-am vrut să fiu și eu la fel, dar gîndul că el mă putea suspecta de altceva m-a zgîndărit. Și totuși nu i-am spus, lasă domnule, să vezi că nu e grav, te faci tu bine, și nici nu m-am enervat pe porcii de doctori, care... S-ar putea ca ei să fi așteptat cuvinte ca acestea de la mine și, mai tîrziu, cînd A AFLAT, să se fi gîndit tocmai aici, să mă suspecteze, abia atunci, de fățărnicie, ori ceva asemănător. Și poate că fățărnicia nu stă absolut obligatoriu în vorbe, ci și în lipsa lor, chiar a celor de convenință, care nu spun nimic, dar pot ascunde ceva, o necesitate reală.

Normal că l-am condus la gară, era și Iarina, dar și aici cuvintele îmi lipseau. Nu puteam fi patetic, nu voiam să fiu patetic, era îndeajuns Iarina, dar la întoarcere aș fi vrut să-i spun ceva, orice, cu toate că eram preocupat mai mult de mine. Mi-am dat seama că o iubesc și trebuia să o ascund, cine mai avea nevoie de disponibilitățile mele. Nu știu dacă eram trist pentru Cristof, pentru Iarina sau pentru mine, dar nu m-am putut opri să gîndesc că tristețea e a mea, pornește din mine, și m-am îngrozit. Cristof deja dispăruse ori, în orice caz, nu mai avea mult, îl simțeam departe, iar prezența Iarinei pe trotuarul ud, călcînd nesigură, m-a iritat. Simțeam o durere dulce, cum ar fi zis Cristof, o durere care aproape că-l expulza, dar nu și pe Iarina. Și îmi era frică.

★

Cristof a plecat pe la începutul lui aprilie și la cîteva zile am plecat și eu, nu puteam sta acolo. Zadarnic : Iarina era în gîndul meu, nu uzurpa locul nimănui, am căutat să mă amăgesc. Lui Cristof i-am scris, dar m-am poticnit în cuvinte, n-aveam ce să-i spun, așa că scrisoarea a fost o înșiruire de convenționalități, din care speram să mă ghicească, măcar prin asta să nu-mi fie scîrbă de mine. După ce m-am reîntors, m-am mutat în alt loc din camera în care în fiecare moment îmi amintea de Cristof și m-am înverșunat ca niciodată asupra lucrării, am vrut să lucrez în așa fel ca nimic altceva să nu-mi tulbure gîndurile. Am impresia că aproape reușisem cînd am fost obligat să mă duc la o nuntă, nunta unei colege ; am încercat să mă eschivez, vedeți, lucrarea..., dar ceilalți m-au luat cu forța, ce, noi, n-avem, i-auzi, domnule, dar toată seara n-am avut nici un chef. Am vrut să plec pe la zece, nu m-au lăsat. Pe la unsprezece a venit Iarina și mi-a părut rău că n-am trecut peste stăruințele celorlalți. Era îmbrăcată într-o rochie roșie, discret decoltată, și părul, mult, strîns într-un coc înalt. Am observat toate astea fiindcă nu voiam să mă uit la chipul ei. În cele din urmă n-am mai rezistat, am privit-o pe furiș, era la fel, doar că obrazul i se subțiase. Dar înainte de asta : s-a apropiat de colțul în care eram noi, cei pe care-i cunoștea, și-a dus două degete la buze și a șoptit Helo, puișorilor ; dar lucrurile acestea n-o priveau de loc, pentru ele era nevoie de o fărîmă de vulgaritate, pe care Iarina nu și-o putea confecționa. Am știut imediat că e beată sau că, în orice caz, a băut, pentru a putea veni acolo. S-a dansat apoi mult timp, aproape toți dansau, eu mi-am găsit un partener de pahar, care-mi povestea despre nunta lui, superbă, domne, ce lumini, á giorno, și muzica, oho, niște dăia negricioși, cîntă acum la televizor, talente mari, domne, p-ormă mireasa, adică nevastă-mea, ce ochi avea și ce piele, ca abanosul, domne. Iarina, după fiecare dans, venea la masă și bea, se uita la mine, o simțeam, dar m-am prefăcut că ascult povestea cu nunta superbă, domne. S-au așezat la mese apoi, ai noștri erau vreo nouă, Iarina era chiar în fața mea, îi sufla în obraji unul chelbos, ea ridea și dădea din cap amețită, o blondă de lîngă mine își întreba mereu partenerul Tu pe cine iubești, hai mărturisește pisicuții tale, nu fi rău, și m-am ridicat în picioare, ei puteau crede că intenționat n-am plecat cînd dansau ei, că voiam, adică, să observe plecarea mea. Și i-am drăcuit. Afară sufla un vînt slab, se simțea în aer un miros de muguri crăpînd, ori voiam eu să fie așa. Am inspirat adînc, ca pentru o cursă lungă, dar n-am întins pașii, acum știu că așteptam cu frică mare, îmi simțeam mușchii burții vibrînd. Cînd m-am auzit strigat știam că trebuie să fug, să nu mă uit înapoi, să fug doar, să fug nebunește, ori eu n-am fugit, pentru că picioarele refuzau, voința nu le putea pune în mișcare, aici voința n-a mai contat, era vorba de altceva, de un altceva pentru care m-aș fi urît, dacă chestia asta se poate realiza așa, prin simplă comandă, obligatoriu, domnule, trebuie să-ți fie scîrbă de tine, altfel... Altfel.

M-am întors, Iarina venea împleticindu-se, în urma ei, la vreo treizeci de metri, alerga chelbosul, cu fermitate, Iarina a ajuns lîngă mine și am prins-o de braț, chelbosul s-a apropiat și a făcut ochii mari, era cu mine a spus alb, nu-ți permit, e prietena mea, hai domnule pleacă, am spus, fără să-mi iau ochii de la Iarina, care se sprijinea cu tot corpul arzînd de mine, n-am nici un chef să-ți explic, dumneata probabil vrei să te bați, și a scos pieptul în afară, nu, am spus, crede-mă că n-am nici un chef, dar dacă vrei... și am vrut s-o îndepărtez pe Iarina, fără să reușesc. M-a tras de mînă, am plecat, mi-a părut rău pentru chelbos, cred că era un ins care merita să ne batem. Iarina se mișca greu, cu ochii închiși, am mers mult fără să schimbăm un cuvînt, cînd a deschis ochii a spus tu pe cine iubești, pe tine, am zis, și a început să vomite cu ochii holbați, am găsit din întîmplare o cișmea și apoi am dus-o la mine. După ce am culcat-o am ieșit în stradă, începuse să plouă, să plouă mărunt, liniștitor, și m-am plimbat toată noaptea. La ziuă, cînd m-am întors, stătea rezemată de perete, pe pat, era caraghioasă în pijamaua cu mînecile prea lungi, ei, domnule, ce facem, și m-am apropiat de ea, i-am luat mîinile între ale mele, și-a ascuns fața în umărul meu și a început să plîngă încetișor, lacrimile ei mi se prelingeau pe piept, le simțeam fierbințeala.

★

A urmat un timp de nebunie, lucrarea mea stagna, rare erau zilele cînd puteam să stau mai mult de trei ore în bibliotecă. Iarina îmi umplea ființa la modul absolut, nu aveam gînd pentru nimic altceva și ea era lîngă mine mereu, o flacără tremurătoare. După un timp, însă, pe la începutul lui aprilie, a fost povestea stupidă cu cercul, cînd am simțit că nu e ceva în ordine. Aș fi vrut să mă înșel, atît de mult aș fi vrut, bănuiam însă că nebunia noastră nu poate dura o mulțime, n-avea cum să dureze, prea semăna a iubire de septembrie, prin disperare. Am fost apoi la un film al unui francuz, în care o femeie încerca să intre într-o nouă iubire, cu amintirile celuilalt proaspete, obsedante. Cînd a început filmul, Iarina sta cu capul sprijinit de umărul meu, liniștită, ca apoi să se îndepărteze brusc, tresărind din tot trupul. La sfîrșit nu mi-a mai căutat mîna, ca altădată, ci a ieșit grăbită afară, fără să mă privească. Mi-a părut atunci de-a dreptul stupid filmul francuzului, îmi venea să rîd, viața mea se petrece ca în filme, n-am rîs, n-am putut ride. A fost prima dată, după douăzeci și șase de zile — o știu precis, le-am numărat cu presentimentul perpetuu că nebunia noastră nu poate fi veșnică — cînd Iarina n-a mai urcat la mine. Sigur că nu i-am zis nimic, voiam să cred că nu e grav, să mă înșel, deși presimțirea sfîrșitului m-a făcut să-mi cumpăr o sticlă de votcă. Am încercat s-o beau acasă, metodic, mi-am însemnat cu un creion pe sticlă înghițiturile, trebuia să beau vreo douăsprezece guri, dar după a cincea deja mi se făcuse rău ; cu toate astea am continuat să beau și dimineața m-am trezit într-un miros puternic, urît, persistent, degeaba am deschis fereastra. Și frica.

★

Cristof mi-a spus că totul e o mare porcărie și că o să vină să-și termine lucrarea, întrucît e mult mai bine : doctorii ăștia sînt niște cotcari, cu excepția doamnei Stela. Prea bine, doamnă Stela, am mormăit atunci, prea bine, și m-am dus la Iarina. Eram liniștit, mă miram cum pot să fiu așa ; ca în preajma unui eveniment pe care nu-l poți împiedica, a cărui desfășurare depinde mai mult de altul decît de tine și al cărui final poate fi, în egală măsură, favorabil sau nu. Sigur că puteam să-mi explic chestia cu cercul, apoi și p-aia cu filmul, sigur că puteam să le consider în termeni de etichetă INCIDENTE REGRETABILE, ce expresie !

Iarina era acasă, mi-a făcut, gravă, un semn cu mîna, și a coborît. Ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, și-a strecurat brațul sub al meu, cald. Ne-am plimbat cîtva timp, tăcînd, n-am întrebat-o nimic, o simțeam altundeva, dar nici atunci nu era totul clar, așa ca o apă puțin adîncă, în care pietrele de pe fund se văd fără nici un efort. Am trecut pe lîngă hipodrom, un afiș mare anunța o cursă cu obstacole, și am intrat. Cursa începuse, nu era prea multă lume, dar n-am stat jos, ci în picioare, aproape de arenă. Primii concurenți pe care i-am văzut au trecut ușor peste obstacole, ceea ce mai putea conta era timpul, dar asta nu ne interesa pe noi. Apoi a venit o femeie pe un cal șarg, nervos, jucîndu-și mușchii în lumina înserării. Femeia îl stăpînea greu, primul obstacol chiar, ușor am impresia, că l-a doborît, dar pe următoarele le-a luat foarte bine, cu nonșalanță. Urma ultima probă, groapa cu apă, și calul s-a cabrat, femeia l-a lovit cu cravașa, iar cînd calul s-a oprit la vreun metru de apă, Iarina a dat un mic țipăt și s-a strîns în mine. Femeia l-a lovit cu pintenii, l-a întors, s-a îndepărtat vreo zece metri și a încercat iar să treacă. Iarina stătea zgribulită, cuprinsă cred de o spaimă mare, răsufla greu, ca după o alergătură. Calul n-a sărit a doua oară, dar a treia oară a făcut-o cu o ușurință vizibilă și atunci Iarina a respirat ușurată, îndepărtîndu-se de mine. Cînd femeia cu calul șarg ieșea din arenă în aplauzele spectatorilor, calul a nechezat scurt, s-a ridicat în două picioare și a căzut, cu femeia sub el, atunci am plecat. M-am gîndit că Iarina dorise din toate puterile ei ca femeia cu calul șarg să sară groapa cu apă, actele ei dovedeau aceasta. Poate că doar dorința ei l-a făcut pe cal să sară, o dorință plătită, cine știe, cu viața calului. Un alt incident regretabil.

A doua zi i-am spus de Cristof, c-o să vină. Să mergi să-l întîmpini la gară, mi-a zis, vine mîine, și acum totul era clar, mai clar decît sărutările ei fierbinți și disperate din noaptea aia, de dinaintea venirii lui Cristof. Tu pe cine iubești, m-a întrebat dimineața, pe tine domnule, am zis fără nici un chef, și a zîmbit printre lacrimi. Am urmărit-o de la geam cum merge, cu brațele strînse la piept că era vînt și răcoare.

Puțin mai tîrziu m-am dus la gară. Se încălzise deja, lumina se așeza subțire și tremurătoare pe oameni grăbiți și mașini. Aș fi vrut atunci să fiu într-un tren vechi, hurducăit, cu vagoane zdrăngănind aiurea, fără nici un ritm, și să știu că acolo unde voi coborî o fată într-un mantou galben, de un galben stins și odihnitor, se va plimba imaterială pe peron, așteptînd. Și eu o voi întreba, mormăind abia deslușit, ce faci aci, domnule, calească a tras la scară, poftiți, fata în mantoul de un galben stins și odihnitor se va înroși bîlbîind, eu, vedeți și, într-un gest de superbie inegalabilă, voi...

GABRIEL GEORGESCU

Întoarcerea nerisipitorului

Nu pot ajunge-n capătul de drum
tăiat de lama nopții,
m-ascund în zori printre femei,
gonitul ochilor de prunci
și vin la tine, mamă, -n pragul
casei în golul cînd se-neacă
în cîntat cocosii

să iau oprită-mi umbră de
la tine și numele să-mi caut
sub praguri de ferestre.

Veghe

Nu, tată, totul e pustiu
în curtea unde crezi că joacă
zeii. Din valea morții
luna m-a lătrat.
Nu mă primești, dar
las în temelia casei
neliniștea de vise adunată-n

pumni, m-ascund în ochiul
pasărei de noapte
veghind la ora cînd
se spînzură blestemul
de limba cîinelui turbat

Limba de clopot

M-am prins de gîtul lunii
pendulă stînd deasupra
casei, umbra
păzind neobositul cal
în fața ieslei ochilor mirați

și am să bat în clopotul
ascuns în vînăta orbită
a tîntînii.

Neprihănitu-mi scutec

A căzut soarele-n țîntînile
cîmpiei fără cumpănă.
Alerg pe nechezatul calului
oprit în oase lîngă crucea
înfășurată-n flacăra
comorii negăsite,
trecîndu-mi printre brațe
către sud
cocori cu nopțile pe aripi.

V-au țintuit pereții între
palme și ascultați
cum ceasurile bat
în zidurile casei —
Nu, n-am să intru-acum
cînd liniștea a ruginit în
balamale — vă bat în ușă
cui de lemn neblestemat
de el să prindeți scutecu-mi
neprihănit, să-l spele
ploile de stele cînd
se va sparge luna în salcîmi.

Minutele vîndute

E-ncinsă curtea de mirare —
ard stîlpii casei în minutele
vîndute. Tu îmi așezi,
sub nucul blestemat
în cercuri, nelegănatul
scrîn și jucăriile
fără copilărie.

Sub ele, mamă, las tot
drumul meu cu capătul
ascuns în ghem.

Spre ape

M-am furișat din țarcul nopții
pe poarta unde iese
luna, de trupul zilei
palmele frigîndu-mi

Ș-am frînt zvîcnirea șarpelui
de sub călcîiul casei,
din pielea lui făcîndu-mi
arc, pe cal
să plec la vînătoarea
apelor ce vin.

Zeul orb

La ulucile nopții am legat
caii unde vin însetații
cu torțele-n mînă, rugă
s-aducă zeului orb
sorbind din gălețile dimineții.

La ulucile nopții caii
s-au stins în potcoave —
oprește, tată, însetații
care m-aleargă
spre templul zeului orb.

EMIL CIURARU

Se duc triste

Se duc triste căruțele șatrei
îndurerînd strigătul păsării
și-al copiilor
care-și joacă, în bani,
bucuria,
neștiind c-o vor pierde.
Înainte de-a părăsi marginea
satului
începuseră să creadă că-i al
lor.
Bulibașa, acest general fără
dungă roșie,
cu grija-n chimir,
își rotește privirea
la spițele roților
și spre cerul imens,
vrînd să afle unde
îi poartă stelele
Sus, în lacrima nopții,
Dumnezeu potcovește caii.
Pe care șatra i-a jupuit ieri.

CONSTANȚA BUZEA

SONETE

Hrănim schimbarea darului

Amar și dulce simte cerul gurii.
Sila și pofta răstignesc balanța.
Ne ținem poate numai cu speranța
Că sînt firești purtările naturii.

Pretextul goliciunii e o haină.
Ore se sparg, sar crabii pe nisipuri.
Același timp, vinat în mii de chipuri.
Mila de sine — crima cea de taină.

Trăim efectul. Cauza-i întoarsă
Din drum, și ne mirăm de filmul sorții.
Cu guri chinuitoare, noaptea, morții

Geniul lor, cald asupra noastră varsă.
Cu pîine, crudă într-o crustă arsă,
Hrănim schimbarea darului în tarsă.

Ca și cînd capul...

Acest zbor, primăvara lui, ca primul,
Ca și cînd capul, își vede trupul,
Face-mprejur utilul vid de scrupul,
Jucînd etern ridicolul, sublimul.
Al zilei și al nopții pol sînt gemeni.
Un înger și plîngînd durerii scapă ;
Că numai umbra lui morminte sapă.
Să ne gîndim păstrînd un calm
asemeni.

Schimba ușor tot răul tău în bine
Candidul fulg cu sufletul în sine.
Decît teroarea, masca mea de boală,

De frica ta aș fi cu mult mai pală.
Din presimțita umilire nici-un
Simț trist al meu nu mai atinge viciul.

GRETE TARTLER

Argintînd

Mă plec în sunetul Apelor Vii
trupul să-l spăl de neagră țărînă —
și nu se mai vede adîncul și nici
marginea lui. Ci ca un zugrav,
aștern într-u valuri o lungă poveste
despre un sfînt de minuni făcător,
cu umbra scrisă pe umbrele-aceste ;
cînd să sfîrșesc icoana visată
sfîntul mai face-o minune, și iar
se schimbă chipul său dintr-o dată ;
Doamne, nu mai sfîrșesc argintînd
fumul cuvintelor sale cărunte,
și lîngă țărm inorogii se bat
să înmulțească din frunte în frunte
icoana ce muntelui o au furat.

Deochi de sunet

Călător de verde-n verde
în balanță se va pierde,
mugurii și-a retezat
într-u sunete de aur
trupul i s-a despicat,
pe tăișuri luminate ;
dintre trestii, l-a răpus
cu fier negru de cetate
cavalerul nesupus ;
sunet, trupul ce-a rămas ;
sunet, inima de lîngă
umbra vechiului său glas ;
călător de verde-n verde, ,
zugrăvit în bob de grîu —
sîngele i se oprise
în potir pînă la briu.

GEORGE ALBOIU

Dacă tu singur în lumină

Tu cel pe moarte mîngîie trupul femeii
și pe pămînt ca florile te vei înălța
cum numai în Mai strălucește neantul
dar tu cel pe moarte singur te mîngîi ...

Ce astru îți soarbe fericit cenușa
de nu vrei să renaști o Pasăre Phönix.
Cîmpiile toate ceruri le aduni
și înaltă va fi Cîmpia Eternă.

Treceau pe drumuri grele de suflete nestinse
pierdute caravane, dar tu rătăcitorule,
de ce le-ai întrebat
de unde vin și unde se duc,
ori nu știai că vor rămîne mute ?

Tu cel ce prea tîrziu adeverit ai fost
de buzele inerte ale nopții
cum mai poți cere pentru ea îndurare
dacă tu singur în lumină te mîngîi ?

Și nu mai știu

Și trece noaptea peste vii
și ziua peste morți,
tu singuraticule știi
cum în acest amurg —
mai laș decît orice amurg
ești tras la sorți.
Ce-ai vrea să fii,
încremenit să stai un veac
printre cei vii
ori vrei să umbli
fără sfîrșit printre cei morți ?
Dar iată pînă să vorbesc
sînt aruncate zarurile,
sînt slobozite valurile
între ceresc și pămîntesc.
Și iată fără știrea mea
sînt tras la sorți
și nu mai știu
de este zi, de este noapte
dacă sînt mort, dacă sînt viu
și nu mai știu în jurul meu
care sînt vii, care sînt morți
și nu știu dacă mi s-a dat
acestea toate să le știu.

Tristul edict

Scriind mă înfrățesc cu morții
deși nici unul nu e vrednic să-l ador
— pe cine nu mă crede, o, destinule,
tîrăște-l pîn-la tărmuri
și-acolo-n veci
cu fruntea-n valurile mării ține-l...

Tu atunci te ridici mai goală ca fecioara-liră
carnea ți-e în pămînt, ochii în aer
și cu palma rază îmi astupi vorbirea :

„Scriind mă înfrățesc cu morții
împotriva celor care mor
dar tulburi îmi tremură mîinile
ca părerile de rău ale zeilor".

VALENTINA HARGHEL

se joacă vîntul cu fulgii

Doamna V. a păsit în vîrful picioarelor peste parchetul neacoperit, apoi peste covor și s-a ghemuit în colțul canapelei, adunîndu-și picioarele sub ea. Halatul alb cu dungi albastre îi acoperă genunchii.

Ninge cu fulgi mari, liniștit.

Doamna V. privește cum ninge. Nu se gîndește la nimic altceva decît că ninge. Din cînd în cînd își fixează privirea pe cîte un fulg și privirea-i coboară o dată cu fulgul pînă în dreptul pervazului. Fulgii cad paralel, se distanțează, sînt gata să se atingă, se ridică, coboară.

Doamna V. e cuprinsă de toropeală. Nu se gîndește la nimic altceva decît că ninge.

Cad fulgi din ce în ce mai mari. Par lipiți între ei, cad vertical. Nu se mai zărește nimic altceva decît puzderia de fulgi căzînd. O perdea albă ca de ajur alunecă și doamna V. are senzația că perdeaua coboară mai jos de drum, mai jos de trotuar. Clădirea din fața geamului, cu cornișa ovală, aproape rotundă, mai mare decît în realitate, chioșcul de ziare, castanii — par suspendați, gata să coboare undeva în adînc.

Ninge din ce în ce mai abundent.

Doamna V. privește ninsoarea în ansamblu. E cuprinsă de o senzație stranie. Ninge cum a mai nins o dată. Cînd ? Într-o iarnă la B. Și de atunci nu a nins ? A nins, dar nu ca acum. Imaginea ninsorii de atunci coboară în dreptul celei reale și doamna V. pășește în botoșei maron. Botoșeii au în față fermoar. Pășește peste stratul gros de zăpadă, peste care nu a păsit nimeni de cînd a început să ningă. Ea, Sever, Lenuș și Paul, traversează pădurea. Cade. Cine ? Paul. Rîd cu toții. Paul zace pe zăpadă, cu brațele desfăcute, neclintit. Rîd. Ningea ca acum. Mergeam cîte doi, căutînd drumul. Nu vedeam nimic altceva decît zăpada care cădea. Nu se vedeau unii pe alții. Unul pe celălalt, căci mergeam cîte doi. Își spuneau pe nume cu glas tare și rideau. Instinctiv își domoleau neliniștea. Mergeam printre copaci căutînd drumul ce ducea spre vila „Păltiniș". N-au mai văzut nici copacii. Îi căutau cu în beznă. Brazi la tot pasul, abia se zăreau. Înfricoșați exclamau „Ce frumos !" Instinctiv își domoleau teama. Mergeau cîte doi. Căutau drumul ce ducea spre vilă. Cîți ani de atunci ? Șapte. Nu, opt. Doamna V. numără pe degete. Opt, și de atunci nu a nins ? A nins, dar nu ca acum. Avea în picioare botoșei maron și botoșeii aveau în față fermoar. Umezeala a pătruns în interior și-și simțea picioarele reci. Îi era frig la picioare și fața îi ardea. Mergeau doi cîte doi. Se strigau pe nume.

Au ieșit din pădure toți patru. Mergeau spre vila „Păltiniș". Se însera. Au mers și a doua zi dar nu a mai nins. Și apoi ?

— Sever, cum se cheamă comuna în care se află Lenuș ?

Nici un răspuns. În camera alăturată, Sever citește.

N-o fi auzit.

Ninge.

Doamna V. stă culcată cu fața spre fereastră.

Nu urmărește fulguirile. E obsedată de un gînd. Cum se cheamă comuna în care... undeva în Maramureș. Dar comuna cum se cheamă ? Lenuș le-a scris acum un an ori doi. Cîți ani ? De ce nu i-au răspuns ?

A fost primul lor concediu petrecut la B., iarna. Concediul ei și al lui Sever. Parcă nu au fost ei. Ba da. A fost ea, doamna V., soțul ei, Sever, Lenuș și Paul.

Sever a apărut în pragul ușii.

— Unde-i cămașa stinjenie ?

— Stinjenie ?

— Am adus-o din G...

Doamna V. privește dincolo de geamul îndiamantat.

— Sever, îți amintești iarna aceea la Borsec ?

— Unde-i cămașa ?

Doamna V. tresare. Privirea îi freamătă de nedumerire, vorbește din buze.

— Noi nu am adus din G. nici o cămașă stinjenie.

— Ba da. Ai dat-o lui Dan.

— Dan e nepotul tău.

— N-are importanță. Ai dat-o.

Doamna V. se scoală brusc. Pășește în vîrful picioarelor. Deschide șifonierul. Trage de jos o valiză. O deschide la repezeală. Începe să scotocească printre lucruri. Sever e numai ochi. Doamna V. a răvășit pînă la fund. Și din nou :

— Ai văzut ? Nici pomeneală de cămașă stinjenie.

— Ai dat-o lui Dan.

— N-am dat nimic.

Doamna V. răvășește mai departe.

— Uite-o ! spune Sever. Întinde mîna și scoate cămașa. E albastră.

— Ziceai că-i stinjenie.

— Asta e !

Ninge

Doamna V. a rămas din nou singură. Se ghemuiește în colțul canapelei. Își acoperă genunchii cu poala halatului

Ninge rar Fulgii sboară în stînga, în dreapta se ridică, se rotesc, sboară vertical, orizontal, coboară.

Se joacă vîntul cu fulgii.

pînă mai poți să rîzi

DEBUT : BARBU NAIDIN

Partea de vest a orașului, cu casele mici, ascunse ca niște mogîldețe după gardurile curților, este pustie. Din cînd în cînd zgomote ușoare, nedeslușite, crează impresia stranie de gemete venite cine știe de unde. În partea dreaptă, mult mai departe, platourile, cu ridicăturile de pămînt în formă de șanțuri, stau amorțite într-o așteptare dezolantă. Nici un sunet. Doar liniștea statornică parcă de cînd lumea lasă impresia de mișcare prin ploaia rece care cade pe platouri și pe casele devastate de întuneric. Noaptea aceasta diformă devine mai apăsătoare și infinită, iar întinderea nevăzută, aproape inexistentă, răsare din adîncuri numai cînd fulgerele cu lumina lor alb-gri o luminează pentru cîteva clipe.

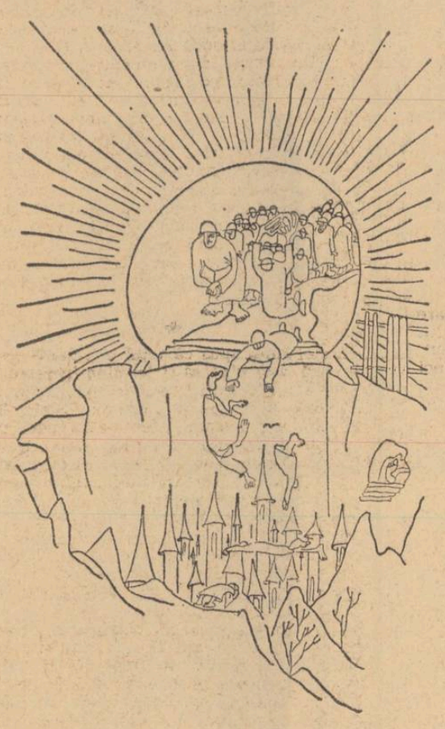

Plouă în continuu și coloana de oameni se îndreaptă spre platouri fără să bănuiască cît de mult s-a apropiat de ele. Numai însoțitorii sînt cuprinși de panică. Fug în jurul coloanei, zdrobindu-se fiecare să execute instrucțiunile primite. Citeodată se aud amenințări la adresa oamenilor din coloană. Apoi liniștea cade peste cei ce mărșăluiesc prin noroi. La perioade scurte se aude o voce stridentă, aruncată ca o amenințare însoțitorilor. Ei se precipită pe lîngă coloană, se ciocnesc reciproc în goana lor de a executa ordinele, înjură, și peste toate acestea o nemulțumire generală pare să-i fi cuprins pe toți. De aceea vocea stridentă, simțind intenția lor, amenință și îndeamnă să fie mai atenți, să grăbească spre platouri, să nu-i prindă ziua. Se tem atita de lumină, încît se grăbesc să sfîrșească totul repede, cît mai repede cu putință, iar în zăpăceala creată uită toți de ploaia și noroiul rece, prin care calcă și asta în ciuda faptului că au ajuns la capătul puterilor.

— M-am săturat.

— Și eu.

Nu departe de mine cei doi însoțitori discută încet. Nu-i înspăimîntă probabil nici faptul că oamenii din coloană interceptează ce spun, că aceștia, în disperarea lor, s-ar putea să primească cuvintele ca o încurajare capabilă să-i facă mai îndîrjiți.

— Cred că niciodată n-am să mai accept...

Îi aud. Am noroc că sînt foarte aproape de ei și caut să mă descurc prin întuneric cum pot mai bine, consimțind astfel să fiu martor la destăinuirea unor oameni pe care nu-i cunosc. Bănuiesc că merită osteneala să mă apropii. De unde merg le văd numai siluietele cum se mișcă încet, decupîndu-se parcă din bezna inertă ; e o imagine ireală, de ceva întîmplat numai într-un vis sumbru sau poate că e produsul subconștientului meu destul de încercat care în anumite momente scapă unei cenzuri severe. Mă încearcă un sentiment de regret dar și unul de împăcare cu mine însumi, fiind sigur că nu voi împărtăși soarta celor din coloană că, în definitiv, în situația ingrată din această noapte, rămîn un ziarist care ia parte...

Aud mereu zgomotul colectiv făcut de mersul lor inconștient prin noroiul din mijlocul drumului. Se mișcă cufundați în propriile lor ființe și nu fac nici-un efort să pătrundă întunericul, poate resemnați că dincolo de ei n-ar mai găsi nimic. E rece, prea rece pentru niște oameni a căror îmbrăcăminte sumară devine, acum cînd este udă, un adevărat sloi de gheață. Merg de atîta timp și nu știu cine e în dreapta, cine e în cealaltă parte, care e în față și care vine în spate, iar neputința de a comunica e înlocuită involuntar doar prin lovirea mîinilor abandonate întunericului din jur.

Atenția mea se îndreaptă către însoțitorii ale căror gînduri prind să se contopească din ce în ce mai mult, dezvăluindu-mi, fără să bănuiască, adîncimea sufletelor lor.

— Oricum am lua-o, răspunde celălalt, e o afacere cretină și noi trebuia să ne vedem de treabă.

Se lasă din nou liniștea. E un fel de a spune, deoarece oamenii din coloană frămîntă noroiul provocînd un clipocit sec, continuu și enervant. În neliniștea care m-a cuprins treptat, poate determinată și de apropierea platourilor, mă întreb în ce stare sufletească se găsesc ceilalți, cît de mult i-a dilatat suferința și cam ce gîndesc în aceste ultime clipe ? În zadar. La urma-urmelor sînt sigur numai de gîndurile și senzațiile mele. Îmi vine să mă întorc, să las dracului finalul. Mi-ajunge la cît am participat dintr-o curiozitate căreia, acum, nu-i mai găsesc niciun argument așa cum reușisem s-o fac la început.

— Îți spun eu : va merge repede ! Vor pica toți ca trăzniți de fulger.

— Cred și eu. Sînt doar sătui...

Încerc să mă apropii, fiindcă unele cuvinte îmi scapă. Trec pe lîngă mine fără să le prind sensul. Negreșit, dau atenție celor doi însoțitori al căror curaj îi fac să comenteze încet toată „chestia cretină", cum o numesc, fără să bănuiască că discuția o simt ca un veritabil rechizitoriu, la care subscriu cu toată inima, cu toată ființa obosită de aceste stupide noroaie, de ploaia rece, de întreaga afacere devenită agasantă și insuportabilă,

Se pare că începe. Conducătorul strigă cît poate însoțitorilor de coloană :

— Luați-vă locurile... Supravegheați oamenii... La capătul platourilor, opriți coloana !

Nu mai e nimic de făcut. Disting fețele cîtorva oameni. Să mă fi înșelat această clipă de tensiune ? Nu. E mai multă lumină aici sus. Oamenii stau cu mîinile atîrnînd ca niște zdrențe pe lîngă corpurile lor înghețate. Au fost așezați într-un singur rînd, cu spatele la noi. Unii se țin de mînă. Cît de strîns oare ? E o învălmășeală de nedescris. Mașinile s-au oprit aproape de noi. Le auzim uruitul liniștit. Din ele privesc oameni. Nu știu cine sînt și cred că nu mă interesează. Însoțitorii au ridicat pușile și așteaptă comanda. Este o așteptare chinuitoare. Toată lumea așteaptă comanda. Luminile farurilor se îndreaptă către cei care stau înaintea noastră și înaintea plutonului. Acum înțeleg. Înțeleg de ce e necesară lumina. Simt că nu mai rezist. Ceva în mine se schimbă fără voia mea și mă torturează gîndul că n-am să rezist unui șoc puternic. Mă uit înainte. Îi văd în picioare, cu hainele pline de noroi, decolorate și mai mult de lumina farurilor. Nimeni nu mai are curaj să se miște. Și totuși, în această liniște simt cum îmi țiuie urechile. Aș duce mîinile să le apăs, însă n-am curaj. Am senzația durerii așa de amplificată ca și cînd eu aș fi în locul lor. Mă cutremur. Fac un pas să mă conving că într-adevăr sînt aici și nu acolo. Nu mai văd nimic împrejurul meu, pentru că lumina e concentrată asupra celor care stau cu spatele la noi. Clipele acestea sînt pline de așteptare ; o așteptare care te înecă, te sugrumă și te zdrobește fără putință de rezistență.

Un fior necunoscut îi cuprinde pe toți. Așteaptă cu picioarele ude, înțepenite în noroiul devenit translucid în lumina slabă. Așteptăm și noi. Dintr-o dată, la acest ceremonial tăcut, se aude un sunet nedeslușit, apoi un fel de bolboroseală, devenind, încetul cu încetul, clar pentru toată lumea că unul din coloană rîdea. A fost atît de neașteptat încît însoțitorii intrară din nou în panică. Cîțiva înjurară, fugind fără să mai aștepte comanda la cel care rîdea.

— Dom'le căpitan, ăla'nebunit !

Dar omul rîde în continuare și fără să țină seama că fug atîția după el, merge dezechilibrat prin noroi.

— Trage sergent ! Unde-l lași să se ducă ?

Apoi cineva țipă. Cei din coloană încep să fugă. O fugă disperată. Cînd se auziră bubuiturile, se pare că gloanțele îi loviră în plin. Unii căzură imediat. Alții se încăpățînară să reziste, se ridicară, fugiră clătinîndu-se... apoi din nou o rafală, și încă una, pînă cînd bubuiturile sparseră noaptea și dispărură în ea. Trupurile oamenilor căzură încovoiate în noroi. Un însoțitor își cuprinse capul în palme. Cineva îi luă pușca. Ceilalți, fără să vorbească, părăsiră platoul îmbrăcați în negura de afară. a

Zumzetul înăbușit al motoarelor se mai auzi un timp, apoi încetă și el. Rămasă singură, noaptea părea că vorbește, că numai ea face zgomot și pînă la urmă scufundă totul într-o liniște surdă, făcîndu-i să dispară.

Veni lîngă mine omul al cărui glas strident îl auzisem de atîtea ori.

— Cum ți s-a părut ?

Mă cuprinse de după umeri, îmi întinse o țigară iar la flacăra unui chibrit constatai că oboseala își pusese semnele și pe fața lui. Și fără să-mi aștepte răspunsul continuă :

— Nu-mi plac interviurile în momentul filmărilor, de aceea trebuie să mă ierți că te-am purtat atîta. Cred, că acest episod al filmului... Și nu-l mai auzii. Eram fericit că nimic nu fusese adevărat.

Ilustrații de FLORIN PUCĂ

GORUN MANOLESCU

Mai știi Yvonne de razele de fîn ?

Din nou în orășelul stins în iarbă
vitei de abur — boturi de cais
prin corzi de bacarale mă întreabă
de ce suflarea umedă-am ucis ?
au scos copite moi dintre pahare
— mă sună insistent la telefon
din mijlocul noianului în care
înțeapă acul cercuri pe plafon —

★

Dulapul a trosnit încet — motanul
cînd leneș s-a întins pe aripi dus
— plutesc în băi de-aramă cu toptanul
irozii verzi cu poalele în sus —
și orologii moi în Trolli de ore
înving concentric timpu-ncremenit
— irozii verzi învîrtejiți în hore ! —
cu ei de mînă iarăși ai venit

★

Îngenunchiați rostim un Tatăl nostru
— mai știi Yvonne de razele de fîn
cînd ne jucam pe seară popa-prostu
cum înfloreau atunci rizînd pe sîn ? —

Recensie

Acoperiți cu pălăria moale de fetru
vom descompune violetul din spectru ...

★

Să intrăm — prin ecranul deschis —
cînd pășim pe fereastră în vis...
Un pas, încă unul pe raze de reflector
— am părăsit alcovul din dormitor —
s-au închis, s-au deschis foșnitoare în spate
filele cărții — Ne privesc sparte
ochiuri de vitralii — Curge incetul
spațiul despletit — Alfabetul
din nou să-l învățăm, Alis, vrei
să învățăm să sărim șotronul din trei în trei?

★

Prin spațiile vagi pornite-n recensie
să rămînem, așa, în suspensie...

★

Alis, fată mică cu ochi de strigoi
dă-mi mîna să plutim puri și goi !
Alis, copilă cu ochii de spectru
ne-am pierdut în pălăria moale de fetru...

ARTE

FILM

Să ne facem nouă chip cioplit?

De fenomenul *divismului*, atît de propriu filmului, mai ales al celui hollywoodian, se ocupă și Ecaterina Oproiu în cartea sa *Un idol pentru fiecare* (Editura Meridiane, 1970), atît de călduros primită de cititori — dovadă, între altele, că publicul e interesat nu numai de vizionarea peliculelor ci și de texte teoretice despre cinematograf. Lucrarea inteligentei comentatoare (de o inteligență aproape iritantă, pentru unii) vine în continuarea unei cărți mai vechi, apărută în aceeași editură și de care am avut prilejul să ne ocupăm, semnată de D. I. Suchianu: *Vedetele de altădată*.

Ecaterina Oproiu posedă una din cele mai plăcute fraze scrise dintre cîte pot fi întîlnite în presa noastră. Nerv, sensibilitate, pasiune a convingerii dar și o notă de detașare superioară (ori chiar de pură tristețe, căci nici-o altă îndeletnicire ca urmărirea gloriilor de celuloid nu îngăduie o mai directă apreciere asupra vitezei cu care trăim), iată notele caracteristice distinsei autoare. La toate acestea, o impresionantă informație în materie de filmologie și cine știe cîte mii de kilometri vizionați.

„Un idol pentru fiecare", cu capitolele ei scurte, sfichiuitoare și incitante, cu acel verb ușor de recunoscut al Ecaterinei Oproiu, este o pledoarie pro și contra fenomenului cercetat: „Scopul acestei modeste cărțulii nu a fost să acopere cu smoală lucirile starului. Nu vrem să spunem: nu credeți în mituri! Credeți în anti-mituri! Nu duce la nimic bun să combați un fanatism printr-un alt fanatism (...) Probabil că fiecare mileniu își va avea vedetele lui și nu-i exclus ca vedetele unui anumit an, care va veni cînd ființele noastre vor călători dezagregate prin cosmos, sub formă de lapoviță și rouă, nu-i exclus, spun, ca vedetele unei asemenea epoci să fie un ordinator mai precoce decît Mozart și mai inteligent decît Einstein sau pur și simplu o femeie, compusă de vre-un alt Huxley, într-o altă eprubetă, o superbă femeie mai feminină decît Bardot, mai misterioasă decît Garbo, mai pătimașă decît Gardner.

Nu! Vraja din jurul ecranului nu trebuie risipită. Dar stelele trebuie desfășate de mituri. Candoarea trebuie ferită de deșertăciune. Romantismul nu mai trebuie hrănit cu himere".

În planul cel mai general, Ecaterina Oproiu dorește o mai dreaptă înscriere a filmului în tabloul mare al culturii. Cinematograful ce produce doar „conserve de vise" și-a încheiat rolul, într-o lume tot mai conștientă de realitate.

E tentant să citezi mult dintr-un volum scris cu atîta farmec stilistic. Renunțăm s-o facem, trimițîndu-i pe cititori la lucrarea însăși. Și le atragem atenția, pînă la a se apuca de lectură, să deguste explicațiile la fotografii, în care e rezumată, concentrată, o parte din verva rară a Ecaterinei Oproiu. Iată mostre la întîmplare: despre Sfîntul — Roger Moore: „Viclenia lui Aramis, forța lui Porthos, bravada lui Athos. Un mușchetar al epocii astrale și a băuturilor de pepsi-cola". Despre Emma Peel — Diana Rigg: „E Făt-Frumosul matriarhatului. E o Afrodită altoită pe un Socrate, conectat la o rădăcină de gladiator".

I. C.

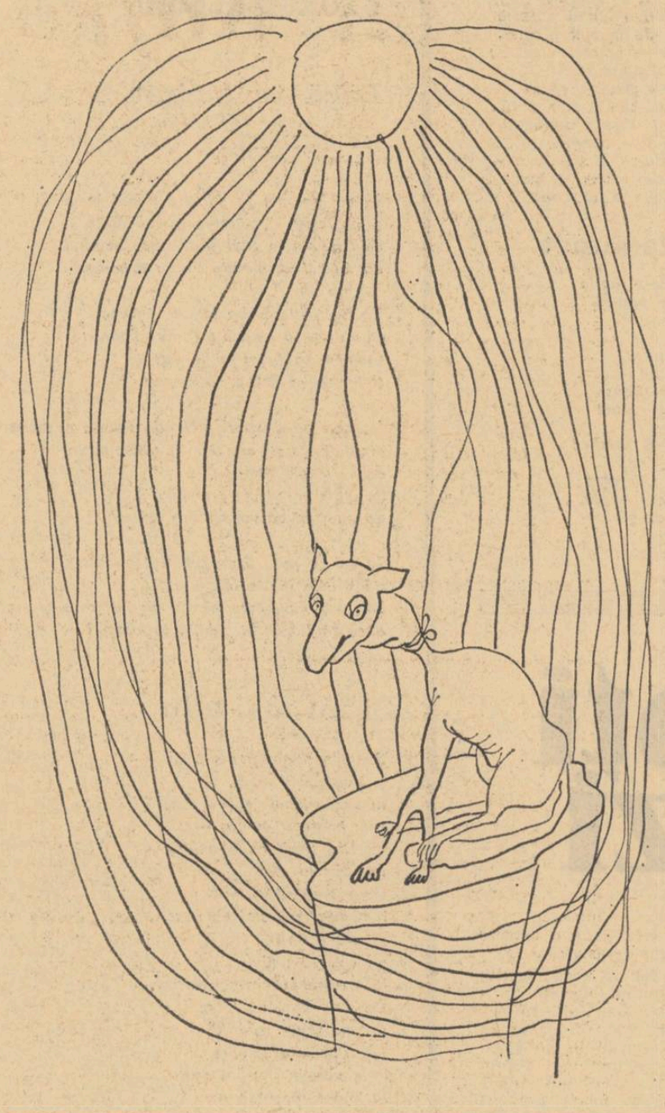

Ilustrații de
FLORIN PUGĂ (sus)
și
CONSTANTIN BACIU (jos)

MUZICA

Un succes

Vestea emiterii la Paris a unui disc cuprinzînd lucrări de muzică românească de cea mai mare actualitate, a fost de natură să umple de bucurie pe toți cei ce simt creșterea valorică a producției noastre muzicale și regretă că nivelul ridicat nu este direct proporțional cu rezonanța acestei producții printre melomani. Discul de care vorbim, cuprinde cinci piese datorate lui Vieru, Niculescu, Miereanu, Mitrea-Celarianu și Olah.

Asupra „Formațiilor" de Ștefan Niculescu și a lucrărilor „Museum Music" a lui Anatol Vieru ne vom opri mai puțin întrucît au fost prezentate la București și comentate atunci, competent și inspirat. Vom remarca totuși la Niculescu „baza originară electro-acustică a muzicii sale" cum ne spune în irepro șabila prezentare de pe coperta discului recent dispărutul Claude Rostand.

În piesa pentru clavecin și douăsprezece corzi, Anatol Vieru pornește de la ceea ce se numește „perforarea" unei partituri clasice, adică omiterea intenționată și bine gîndită a unor note. Aventura pleacă aici de la primul preludiu al „Clavecinului bine temperat" care se dezagregă sub ochii noștri, fiind parcă invadat de „mode și timp" (Ion Barbu). În spirituala lucrare, nelipsită de o anume maliție bonomă, gradul de prăbușire a preludiului ne dă măsura timpului și se creiază astfel o perfectă curbă emoțională și de interes artistic.

Costin Miereanu nu a fost, după părerea noastră, favorizat de lucrarea aleasă pentru a-l reprezenta. „Polimorfie 5 x 7" nu credem că este printre cele mai bune alcătuiri ale sale. După cum arată Claude Rostand, se simte influența lui John Cage cu „improvizațiile sale năstrușnice" la care trebuie să adăugăm că și aceste improvizații sînt uneori la Miereanu mai inventiv găsite iar lucrările poartă (chiar dacă autorul nu o dorește totdeauna) amprenta unei construcții mai elaborate. Căci încă o dată amintim: orice s-ar spune, muzică bună fără construcție nu există.

Surprinzătoare a fost lucrarea „Seth" de Mihai Mitrea-Celarianu. Acest compozitor, extrem de rar cîntat, se dovedește a fi un talent „hors de ligne". Deși calcă pe urmele lui Stockhausen și înrudirile piesei cu „Telemusik" sînt evidente, colajul este făcut cu atîta simț muzical, cu o atît de acută sensibilitate și stringență constructivă, încît compoziția devine realmente impresionantă. La acestea se adaugă și o notă de umor și, uneori, de tainic hieratism. Mitrea-Celarianu reușește să depășească, prin calitatea poetică a combinațiilor sale, avatarurile orientării „pop" de esență stockhausen-iană.

Audierea „Translațiilor" lui Tiberiu Olah a însemnat reconfirmarea calităților acestui extrem de original muzician, în același timp profund ancorat în veșnicia, în perenitatea unor principii. Piesa, pentru șaisprezece instrumente de coarde, pe nedrept acuzată de Claude Rostand de post-webernism, ne face încă o dată dovada virtuților de organizator, de măsurător al timpului, de creator al unui „suspense" muzical, ale compozitorului. Olah se dovedește din nou un veritabil poet al sunetelor într-o compoziție atît de nespectaculoasă.

Rămîne, în încheiere, să elogiem calitatea înaltă a interpretării (formația „Ars nova" dirijată de Marius Constant) ca și valoarea acustică a înregistrării și să promitem a reveni la temă atunci cînd vom putea saluta apariția unui întreg catalog cu discuri de muzică românească și avangardă din care să nu lipsească numele lui Aurel Stroe, Alexandru Hrisanide, Miriam Marbe și mulți alții.

Costin CAZABAN

ARTE

TELEVIZIUNE

Cine ce întreabă (II)

Pînă la urmă posibilitățile televiziunii nu depășesc rolul de cronică. Cu mici excepții, micul ecran este un intermediar. Un intermediar între public și artă, un intermediar între public și tehnică. Am numit doar două domenii. Sunt mult mai multe de enumerat. Dar oricît de inspirată va fi o sinteză T.V. asupra operei lui Eminescu ea nu va avea asupra noastră efectul pe care îl are lectura directă a poeziilor lui Eminescu. Oricît de rafinat va fi montajul T. V. asupra picturii lui Andreescu, el nu va egala ca emoție contactul pe viu cu tablourile lui Andreescu. Nici măcar transmiterea în direct a unui concert sau a unui spectacol de teatru nu va avea puterea de seducție a participării reale. Vreau să spun că în toate cazurile, contaminarea directă de sursa de artă are efecte care nu se pot concura. Televiziunea nu suplinește arta. Nici cultura n-o suplinește. Sau n-ar trebui. Nu-mi dau seama cît se pierde pentru domeniul tehnic mulțumindu-ne numai cu ceea ce aflăm de pe micul ecran, dar cît pierdem în ce privește arta știu. Și mai știu că de la apariția ei în lume televiziunea începe un imens paradox: exact în măsura în care servește informînd, exact în aceeași măsură deservește limitînd informația. Dacă s-au făcut anchete în privința aceasta, bănuiesc că numărul celor care folosesc televiziunea ca singură sursă de informație este enorm. Este enorm deci numărul celor care renunță la sursa directă preferînd un mediator. Și nu numai preferindu-l dar absolutizîndu-l totodată. Și iată că în loc să exercite un rol de îndrumător, un rol de călăuză specializată, un rol de atragere de atenție asupra culturii și un rol de trimitere fără riscuri la locul primar, televiziunea are toate șansele să vrea să devină ea însăși locul primar, să devină ea însăși cultură. O mare parte a publicului abia așteaptă. Funcționează de multă vreme chiar o mentalitate de public modern: lipsă de timp, cantitatea de oboseală, ritmul solicitării profesionale în condiții de epocă, în specializare etc. O anume comoditate justificată, instrucția la nivel de fotoliu, pare să nu vrea să ia în seamă efortul de stimulare exercitat de televiziune și să prefere substituirile. În condițiile acestea, cînd semnele întrebării sînt epurate și se preferă fraza cu punct, gramatica trebuie să depindă de specialiști. Îmi cer scuze pentru această paranteză enormă dar țin foarte mult la oamenii cu ochelari. Mai ales cînd sînt pe micul ecran. Acolo mai mult ca oriunde se cere pază contra dilețantismului. Dacă e foarte sigur că profesionalismul omoară arta, și o omoară. la fel de sigur este că lipsa lui omoară mijloacele de mass media, și le omoară. Și în felul acesta se justifică poate pledoaria din articolul precedent și pledoaria din articolul care urmează. Oricît de generos poate părea spațiul săptămînal al unei cronici T.V. el este mic, iată, cînd e vorba de „specialiști".

Sânziana POP

EXPOZIȚII

Mircea Ștefănescu

La Galeriile Apollo din Calea Victoriei, galerie tînără dar de prestigiu și reușind, prin ținuta de pînă acum, o tradiție, sculpturile lui Mircea Ștefănescu se disting din capul locului.

De-a lungul mulților ani de cînd tot îi trec pragul atelierului, fiindu-i prieten și admirator al artei sale, Mircea Ștefănescu și-a înscris personalitatea într-o evoluție lentă poate dar cu linii de forță și rezistență deosebite. Astăzi ne găsim în fața unui artist de excepție, stăpîn pe arta sa în sensul unei interiorizări calitative, alegînd cu migală și încăpățînare numai forma reprezentativă, capabilă de emoție. Delicatețea de suflet, o anume rezonanță de factură lirică, cu care sculptorul se învecinează în mod categoric, se fac imediat simțite în spațiul unei foarte personale orientări. Prieten bun al materiei, al spiritualității ei ascunse, îl știam pe Mircea Ștefănescu dintotdeauna. Mîinile lui au harul și scînteia talentului fără ostentație. Un fel de modestie care e dreptul și semnul de recunoaștere al artistului adevărat.

Trecînd, într-o gamă variată, de la monument și basorelief pînă la lucrarea de mici dimensiuni sculptorul a acumulat un meșteșug în stare să-l conducă direct la esență. Ezitările, dacă au fost cîndva, s-au transformat în acută conștiință de sine. Mai sigur decît oricînd, artistul știe exact la ce porți să bată. Și, ceea ce este foarte important, nu are prejudecăți. O dovedesc aceste lucrări prezente, de dimensiuni reduse dar trădînd un rafinament cu care eram mai puțin obișnuiți. Am văzut sculptură în ultima vreme cu pretenții, de o robustețe mai mult mimată, greoaie pînă la urmă, mizînd prea mult pe volum. Sculptura lui Mircea Ștefănescu este, privită din acest punct de vedere, exemplară. Nimic forțat, nimic căutat cu orice preț. Intensitatea este conținută.

Am mai vorbit despre hieratismul anghelian, linie de dezvoltare posibilă mai puțin folosită de sculptorii tineri. Există, la Mircea Ștefănescu, vizibilă mai ales la aceste lucrări și oarecum neașteptată pentru cei care nu-l cunosc bine, o înțelegere de substanță a operei lui Anghel, o înrudire de temperament care trebuie exploatate cu bună știință în viitor. Portretele de femei, acele „Domnițe" (deși numai o lucrare se intitulează astfel) prefigurează un astfel de drum cu prisosință. Au o linie atît de fragilă, de proprie unei sfîrșeli atotcuprinzătoare, încît în preajma lor te simți vinovat de brutalitatea materiei din care ești alcătuit.

Dimensiunea monumentală, nestrăină de artist, este rezistentă pe alocuri. Un „Tors de bărbat", în ciuda staturii mărunte, ți-l poți închipui ridicat pe un soclu uriaș. Aceeași linie viguros tăiată, eludînd elementele neesențiale, am găsit-o și în cele cîteva desene expuse, demonstrînd încăodată aplicația sculptorului către lucrul bine închegat. Desene tipice de sculptor.

Opera de artă electrizează. Cu abnegație și devotament făcută, indiferent de concretețea ei propriu zisă, te cucerește prin surprindere. Intrat cîndva în atelierul lui Mircea Ștefănescu, m-am izbit de pereții tapetați de jos pînă sus cu linguri măiestrit înflorate. Atelierul era un fel de Vilă Minovici cu sute de clopoței pe dinăuntru. Aceeași muzică, de cristal de lemn, același semnal tainic l-am încercat și în sala Apollo, deși lucrările le știam.

Grigore HAGIU

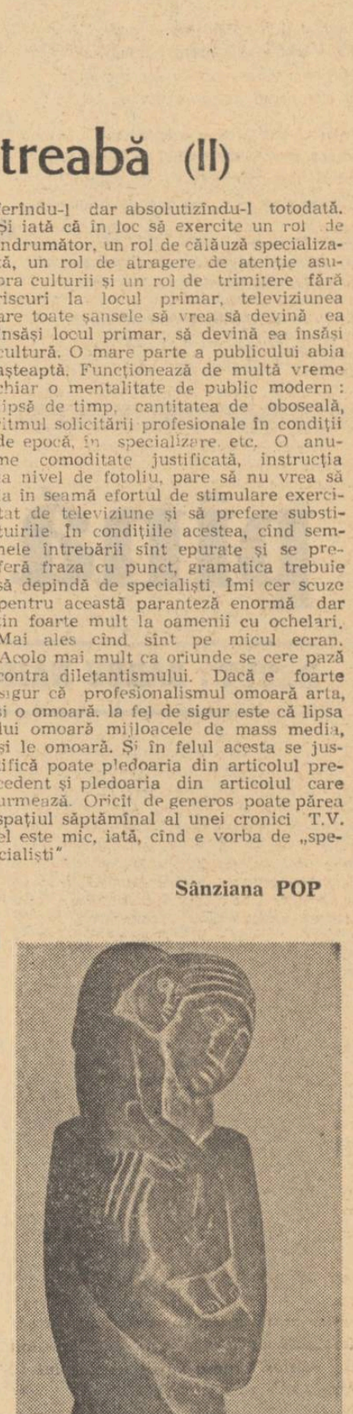

Sculpturi de MIRCEA ȘTEFĂNESCU

SPORT

Ninsoare experimentală

Am așteptat cu sufletul la gură zăpada, a nins, de milă și de pomană, trei zile, cu fulgi de nailon, operația albă s-a încheiat, domnii copaci se gătesc, se machează, își pun mustăți de chiciură, bărbi de chiciură, cravate de chiciură, doardoar **Dumneaei** se va îndura să se întoarcă... Degeaba, asta a fost! Cine știe pe unde umblă, ușurateca, (se svonește că s-ar ține cu un african, geloasă pe Fata Morgana și că la Casablanca ar fi deschis un cazinou al ei de zăpadă, vulpi polare servesc băuturile, crupier fiind Pinguinul Bily, pungașul) dar, lasă, vine ea acasă, discutăm noi.

Gheață avem, nimic de zis, ne dăm cu patinele, și cine vrea să vadă cum va arăta echipa noastră de hochei în 1978, să facă o plimbare în cartierul Titan, Balta Albă, unde pe lacul de basm dintre blocuri copii se antrenează cu crosele, nu bețe ca în alți ani, crose adevărate, cu fente Firsov și preluări magistrale de puc.

Nimeni nu înțelege ce se ascunde aici, ce promisiune, ce meciuri palpitante în categoria A mondială din martie '78. Lumea trece indiferentă, numai subsemnatul suplinitor nouă, veșnic neluat în seamă, lișițele și pescărușii îi încurajează, hai băieții! — am vorbit cu o lișiță, sosise din Suedia, ei, da, a spus, experță, veți avea elemente, veți juca la Stockholm, veți rupe multe crose... Să dea Dumnezeu, să ne asculte ruga, cîteva cuvinte românești o fi înțelegînd și el.

Căci, dacă n-au venit anume să-i admire pe copiii din Balta Albă, ce caută pe lac, aici, între alimentare, troleișiautobuze, lișițele sălbatice și pescărușii aroganți, amatori de furtuni și de spații libere, grandioase? Cît mai era un ochi de apă neînghețată în mijlocul bălții strînsă în corsetul ei de beton, păsările acestea severe și atît de umblate s-au scăldat, între timp, au mai pescuit cîte ceva vorbind în limba lor aspră din nord. Gheața înaintînd cu tactica ei vicleană, învăluindu-le pe direcții neașteptate și cu o mare-mare risipă de calcul geometric, lișițele s-au văzut obligate la un moment dat să navigheze într-un spațiu extrem de exiguu, de mărimea unui lighean, fără ca interesul lor pentru pasionantele partide de hochei ale Cartierului să dea vreun semn de slăbire. De aceea le și invit din cînd în cînd în apartament și le tratez cu ceai, cafele și vischi Căpitan Jack.

*

Ce nu reușesc schiorii noștri, neînvățați cu rigoarea performanței, cu ambiția și toate celelalte, a reușit și reușește mereu Panțuru și echipajul său. Panțuru sîntem noi, cînd ne punem ceva în cap și nu ne lăsăm, cînd ne ținem de treabă cu toată tenacitatea. Panțuru a produs dovada, Panțuru ne-a arătat că în noi, dorm, fără ceas deșteptător, mulți campioni. Felicitări din inimă și din suflet lui Panțuru pentru demonstrația sa strălucită! Pentru modestia, seriozitatea și felul cum și-a explicat victoria în interviul pe care l-a dat. El a vorbit despre sutimi de secundă, în acel cavaleresc dialog cu favoritul german al cursei. Românul Panțuru a prețuit timpul și cu un exemplar efort de voință a făcut ca timpul să treacă de partea sa.

SUPLINITOR IX

Mazilu și teatrul său

Eminamente incomod, iritant, teatrul lui Mazilu dispune de o percutantă forță de șoc: fenomen de ruptură, de violentă discontinuitate; cea mai gravă eroare ar fi de a-l recepta, cum sîntem înclinați de la natură să o facem, cu o sensibilitate împovărată de ceea ce știm și ceea ce așteptăm. în virtutea unei cunoașteri prealabile, avidă de a găsi confirmări liniștitoare, fapte de repetiție, care să amîne sau să înlăture nefireasca noastră îngrijorare față de nou, tulburarea plină de teamă față de necunoscut.

Ca orice operă esențial nouă, acest teatru trebuie receptat, dacă se poate, cu inima ușoară, cu spiritul senin despovărat de așteptări și tensiuni inutile, de obișnuințe și idei formate. Ar fi un moment de suspendare a discursului interior pe care-l confundăm îndeobște cu „personalitatea" și-n absența căruia ne simțim săraci.

Această dispoziție ingenuă și în același timp activă, de o vibrație calmă, dar plină de intensitate, ne face sensibili la iradierile necunoscutului, la neprevăzutul operei excepționale. Atenția concentrată, dar fără efort, fără silința care, inevitabil, o falsifică, pentru că ne reinstalează în domeniile cunoscutului, atenția liberă de prejudecățile numeroase legate de ceea ce credem a fi, cum se zice, pe gustul nostru, reprezintă condiția aproape elementară, aproape „normală", dar cît de rar realizată, de înțelegere directă, vitală. Nici o vibrație cu adevărat nouă nu ne va atinge dacă vom simți vre-o clipă tentația de a raporta la ceea ce știm că ne-a produs în trecut o vibrație asemănătoare. Neînțelegerile de care se lovește literatura lui Mazilu, cele datorate obișnuiților detractori, foarte mîndri și siguri de părerea lor, dar și cele oarecum tolerabile, și înduioșătoare prin voința de progres pe care o manifestă, ale partizanilor timizi ori frenetici, se explică, desigur, nu prin rea voință sau prin carențe de ordin bibliografic, ci prin ispita curentă de a o integra în sistemul cunoscut și verificat al lecturilor anterioare, infailibil, în felul său, cîtă vreme e vorba de a judeca operele trecutului, și de a avrecia cu satisfacție încădodată ceea ce toată lumea apreciază, și care greșește rar, dar bine, în cazul anume, și numai în acest caz esențial, al noului, al saltului în necunoscut.

Teatrul lui Mazilu este un astfel de salt, la care te decizi sau nu, fără nuanțe intermediare și mici gesturi concesive de natură a spori confuzia, și așa destul de mare, în jurul adevăratului său înțeles. Cine a văzut spectacolul cu Acești nebuni fățarnici *(iar mai înainte* Prostii sub clar de lună, Tandrețe și abjecție, Inundația. Don Juan moare ca toți ceilalți, Treziți-vă în fiecare dimineață) *știe, dacă vrea să știe, că acolo se spun lucruri care nu s-au spus niciodată, fără nici o asemănare cu cele spuse, fără nici o trimitere complice la ele, care să le dea patina aceea caldă și confortabilă, pentru simțul nostru inert de „ordine" și „cultură", a lucrurilor, la urma urmei,* acceptabile *de ce nu... Răsună cuvinte neauzite și scandaloase, nu trebuie să ne ferim să o spunem, pentru simțul comun, veșnic doritor de confirmări, lacom să i se spună mereu doar sub alte forme ceea ce știe și crede că știe bine, odată pentru totdeauna, indiferent ce s-ar întîmpla. Există spectatori, există și critici specializați care în loc să vadă un spectacol Mazilu cu ochii lor, îl văd cu ochii orgoliului lor și sînt fireste jigniți, personal afectați, de cele ce se aud pe scenă Nu trebuie consolați, teatrul lui Mazilu chiar pentru aceasta a fost făcut, să ne jignească profund, dureros și necruțător orgoliul, imaginea falsă, de o funebră noblețe, pe care o avem despre noi înșine. Fără iluzii: nu sîntem altfel, iar dacă pe de-asupra ne simțim și „jigniți", încît aproape să nu ne credem urechilor, lucrurile se simplifică și mai mult. Ceea ce jignește în teatrul lui Mazilu este chiar noutatea sa. Noutatea are totdeauna ceva violent incomod și, din acest punct de vedere, este desigur o insultă adusă orgoliului nostru, respectabilității noastre. Fireste că situația se modifică simțitor, dacă avem puterea de a fi o clipă „liberi", lipsiți de importanță, de a fi pur și simplu; nu de a ne simți reprezentați de suma mecanică a „particularităților" și „preferințelor" noastre, amestecate cu oarecare grijă spre a da senzația de verosimilitate, iluzia omului „viu"... Dar chiar despre aceasta e vorba, desigur, în linii foarte mari, în piesele lui Mazilu.*

Cu unele pierderi de ritm, și cîteva momente șovăitoare, pe care le trecem cu vederea ca neesențiale, realizatorii spectacolului de la Municipal, *actori și regizor (E. Mandric) izbutesc să transmită acest suflu nou, puternic, al prezenței lui Maziu în teatrul contemporan. Nu-mi închipui că le-a fost ușor: dar iată că traversează cu bine, și nu o dată cu strălucire, o mare experiență. Octavian Cotescu, Gina Patrichi, Rodica Tapalagă, fac față adecvat și scăpărător dificultăților textului, vorbind pe limba acestui text ca și cum alta nici n-ar cunoaște.*

Lucian RAICU

Himera lui Kafka

Pe podul Carol IV din Praga, o fată singură într-una din loggile străjuite de statui, a pus să cînte un gramofon vechi cu pîlnie „HIS MASTER'S VOICE". Alături, pe banca de piatră a loggiei, are un teanc de plăci groase de ebonit cu melodii de pe timpuri. Ea ascultă foarte serioasă muzica aceasta desuetă, iar jos Vltava curge leneșă, mohorîtă cu rațe sălbatice, domesticite, rațele acestea, renunțînd de mult la migrația lor, la legea speciei, pripășite în mijlocul orașului, dau fluviului ceva ciudat, neliniștitor. Fata pune placă după placă, în timp ce mă prefac, aplecat peste pod, că privesc rațele, voci răgușite și piigăiate, comice în patetismul lor, de acum aproape un secol, răsună pe podul orgolios al lui Carol al patrulea pe care iezuiții de la colegiul *Clementinum* l-au umplut cu sfinți și cardinali în cel mai împovărător stil baroc, aici ei s-au și bătut cu suedezii protestanți. Fata este frumoasă și seamănă cu una din madonele cehe sculptate în lemn, pe capetele cărora tineretul așează, de sărbători, cununi mari de hamei din care se face berea de Pilsen. Cununi de hamei grele, blonde, pline de nu știu ce gravitate și melancolie, ceva profund slav, Smetana... Nu voi intra în vorbă, știu ce-a pățit rabinul Löv, locu-i malefic, jos Vltava-i plină de rațe. Avertismentul rabinului Löv, cum îl arată statuia de la muzeul evreesc din Praga, — cel mai arid cimitir din lume — „neținerli să se teamă de fetele tinere". Bătrînul rabin Löv înfășurat în mantia-i lungă care îi acoperă întreg trupul, farmecul spiritualității rămînînd singur expus vederii pe figura sa fină, un surîs sceptic aproape, pe cînd fata îndrăgostită de el, fata de bronz, se aruncă asupră-i, goală, lipită de mantia severă, cu mîna stîngă apucînd brațul bătrînului, cu mîna dreaptă întinzîndu-i un trandafir, să-l miroasă, și iată unde se ascundea moartea, ce loc de pîndă își alesese. El, care ținuse la distanță moartea prin cunoașterea și știința lui, căzuse pradă morții pitită într-un trandafir inocent întins de o fată... nara imprudentă a bătrîneții savurînd mireasma funestă.

★

În noaptea premergătoare visasem că tăiam un drug de aur împreună cu poetul român Adrian Păunescu; a fost un vis ciudat, ale cărui simboluri n-au întîrziat să se deslege. A doua zi, în orașul vechi, priveam masca aurită a lui Kafka, la o răspîntie, prinsă de muchia unui zid, colț cu strada Kaprova, care înseamnă crap, iar pe înserat, și mormîntul, în cimitirul imens străjuit de castani, pe latura străzii *Strășnice*, de unde în limba noastră „strașnic", în sensul groazei. Vis-à-vis, în lumina serii, fete în șorturi albe jucau tenis pe terenurile acoperite cu o pulbere roșie de țiglă măcinată. Credeam că înțelesul visului se încheie aici; lipsea amănuntul de bază, simbolul ultim al revelației acelei zile. covorul de foc al luminărilor arse pînă la cotor de pe aleea asfaltată a celuilalt cimitir, din vecinătatea locului de odihnă eternă al lui Kafka, un rîu de ceară înflăcărată curgînd pe asfalt, în întunericul adîncit în ruga lui, mormane de flori și femei bătrîne veghind... Flăcările de jos le luminau chipurile uzate de femei care n-au cunoscut toată viața lor decît munca și suferința. Madona gotică de lemn cu brațele retezate, cu privirea spre Fiul ei coborît de pe cruce, pe care-l ținuse în brațele rupte, și el nu mai e și a rămas numai privirea care te asigură că a fost cîndva, privire care, cinstit vorbind, nici ea nu mai există, sub marama lăsată pe frunte; fața de lemn roasă de timp și de intemperii e doar o pată albă, fosforescentă, masca unui Mim ascultînd cu ochii închiși.

★

14 septembrie 1969. Castelul, Hradul, e sus, se vede bine din colțul pe care strada Kaprova îl face cu strada Radnice și unde pe muchia zidului, chiar pe muchie, un loc incomod, la urma urmelor, pentru o placă de casă memorială se află prinsă (ca un semn de circulație) oglinda de metal concavă, purtînd pe ea încrustat motivul labirintului, iar deasupra, masca aurită, profilul de himeră al profetului terorii moderne. Dacă întinzi mîinile într-un unghi de 45 de grade, cu axa feții tale îndreptată spre axa Himerei, în stînga ai, la capătul străzii, urcat pe colină, Castelul, în dreapta un anticariat și în prelungirea lui, Piața Veche cu monumentul lui Ian Huss și catedrala Tin, unde e înmormîntat Tycho Brache, astronomul căruia i-a pleznit vezica la un prînz cu împăratul Rudolf. Noaptea, în cornișele fațadei catedralei luminată de reflectoare, se agită, cu filfîiri argintii, porumbeii Pieții. Cele șapte măciulii înalte de pe turnurile de calcar înnegrit ard pe cer în lumina neonului ca niște stele fatidice. Alături se află clădirea în care tatăl lui Kafka își exercita negoțul său de textile.

Și ideea mea năstrușnică de a întreba dacă există notat, la muzeul literaturii cehe, vreunul din itinerariile zilnice ale lui Kafka, să-l fac, eu însumi, cu piciorul... Au fost ridicări de umeri. Era, în subconștientul meu, ceva din pornirea de a reconstitui o crimă, prescrisă, asupra căreia omenirea nu mai reflectează, ocupată cu altele; eram, în pașii ce-i căutam, intrigat, un detectiv naiv, penibil, pe urmă am înțeles că tragedia se află în conștiință, și că locurile, cel mult contribuie la fixarea ei în timp și în spațiu, frica există în cuget, nu în peisaj.

Vom merge totuși să vedem mormîntul lui Kafka. Nici un moment nu m-am gîndit la flori; abia acum, scriind aceste note, îmi trece prin minte ideea că s-ar fi cuvenit, sau că ar fi trebuit să mă gîndesc măcar să-i pun pe mormînt o floare, deși este fals ce spun în clipa aceasta, cînd *știu*, după cele desfășurate, după odiseea căutării mormîntului și după însuși felul cum l-am zărit, că un asemenea lucru era și nepotrivit și imposibil. Sînt scriitori blestemați care refuză, și după moarte, florile, scriitorii care își ard manuscrisele și care se despart, în plină fericire, de logodnicele lor iubite...

...Rătăcim de un ceas în jurul cimitirului iudaic nou de la periferia orașului Praga, nou numai fiindcă celălalt, cimitirul muzeu a împlinit opt secole, cimitirul lui Kafka datează abia de la sfîrșitul veacului trecut, și seamănă cu multe din cimitirele catolice, cel puțin pe dinafară, ziduri înalte de trei metri, o izolare strictă de Instituție ce deține un secret

ÎNSEMNĂRI

capital. Cel vechi, nu, nici nu seamănă a loc de veci, e o recoltă fantastică de pietre strîmbe, înghesuite, pe jumătate cufundate în pămîntul dur, pietrificat și care nu mai primește de mult morți, sătul de atîta moarte concentrată pe metru pătrat, un ghetou al scheletelor, o ploaie scurtă de meteoriți căzuți în dezordine și printre care se află înfiptă anapoda, cu scrierea ștearsă, și piatra sub care doarme tatăl Golemului și ceilalți fii ai rabinului Löv, eretici excluși din comunitate, călcînd alături de credință, ca opticianul Spinoza, toți iluminații magiei medievale, meșterii impuri de pe ulița alchimiștilor. Soarele e gata să apună și încă mai rătăcim căutînd intrarea cimitirului „nou", în forma unui dreptunghi cu lungimea de aproape un kilometru și cu lățimea ceva mai mică, dîndu-i ocol, a treia oară, avem răgazul să-i deducem și forma geometrică („more geometrico", îmi spun la al doilea ocol); umblăm din poartă în poartă, trei porți pe o parte, trei pe alta, pe laturile lungi și cîte una în față și în spate, toate zăvorite, bine ferecate, cu lanțuri și lacăte mari, de necrezut, în care n-a intrat și nu s-a răsucit nici o cheie, poți să juri, și care atîrnă peste tăblia grea, înaltă, ruginită a porții, mai mult ca un element de decor, așa cum în alte locuri de odihnă eternă se văd îngeri plînși, — aici lacăte spînzurînd de lanțuri, ceva expresionist, ideea unui regizor macabru, *Mittel-Europa*, în stilul vechilor graficieni germani, reporteri ai Apocalipsului. Ghidul pretinde că a intrat o dată în cimitir pe poarta din față, că a văzut-o deschisă, dar nu-l credem, a fost probabil o iluzie, a fost o înscenare, de care nu și-a dat seama, și, ocolind mereu patrulaterul imens cu ziduri înalte peste care castanii bătrîni își revarsă coroanele lor metalice, sporind înserarea, e și el dispus din ce în ce mai mult să admită că se înșelase, sau că era vorba de un alt cimitir sau că era o confuzie la mijloc, și cînd ajungem din nou pe latura pe care se întinde strada Strășnice, pe strada spaimei, în bună traducere românească, unde fetele în șorturi albe continuă să joace tenis, înserarea trece spre violet, le vedem doar siluetele, mingiile zboară nevăzute, stăm un minut, le privim, privim jocul acesta gratuit, salturile gratuite de pe cele trei terenuri puse cap la cap de pe strada Strășnice, paralel cu zidul de cărămidă al cimitirului cu castanii săi stufoși și cu porțile mari și grele cu lacăte enorme în care nu va intra și nu se va răsuci nici o cheie în vecii vecilor. „Au închis mai de vreme", spune ghidul, ca să ne consoleze, nu mai e nici o șansă, partida de tenis s-a încheiat și fetele se îmbracă în apa viorie a serii în care cineva a mai aruncat un strop de cerneală neagră. Ce-mi vine acum în minte, e povestea scurtă a cărbunarului stînd în casa încălzită, cu nevasta lui și băiatul care zbura prin văzduh cu o găleată goală, să cumpere cărbuni, fiindcă era atît de frig, băiatul care țipa de sus, cerînd cărbuni și nici bătrînul cărbunar și nici nevasta lui nu puteau să-l vadă, pentru că vocea venea de sus, cum nu obișnuia să strige nici un client, „e cineva totuși care strigă', a spus femeia, „sînt sigură că e cineva", femeile cred mai ușor tot ce depășește închipuirea. Din toată opera lui Kafka acest mic basm de iarnă, atît de duios și cu un sfîrșit atît de fericit, îmi place cel mai mult.

Înainte de a pleca, vreau să bat o dată cu pumnul în semn de omagiu în poarta din mijloc de pe latura cimitirului paralelă cu strada Spaimei. Ceilalți îmi fac semn că e inutil. Mă apropiu totuși de poartă, singur; în loc de flori, voi bate o dată cu pumnul. Fac să se miște lacătul gros prins în lanț, mă uit la el ca la un ceas, el scoate chiar un clinchet de mașinărie monstruoasă măsurînd în felul ei timpul. Alături, puțin în dreapta, la înălțimea feții mele, încît nici nu trebuie să mă ridic pe vîrful picioarelor, o gaură practicată în tăblia de fier a porții, o spărtură brutală ca și cum pe acolo ar fi trecut un proiectil. Orificiul nu e mai larg decît fața mea, de la sprîncene la buze. „Jettons un coup d'oeil par hazard!" strig în limba lui Pascal, și fiindcă bătrînul profesor ceh care ne însoțește explică tot ce vedem în franceză. Îmi potrivesc fața în spărtura cu zimți tăioși, ca ai unui soare de tinichea, înăuntru, pe aleile cimitirului pustiu, castanii sînt mai deși. Parcă aș privi, de la mari adîncimi, printr-un periscop. Văd un 22. Alături un 14. Pietre funerare într-o ordine perfectă de morți care și aici o duc bine. Privirea panoramează spre stînga găurii prin care mă uit inspectînd coloanele de marmoră; apare cifra 21, *figura 21*, și pe obeliscul alb, singurul alb din cîmpul vederii mele, citesc FRANZ KAFKA, apuc să citesc acest nume cu un minut înainte de a cădea complet întunericul. Mă uit la ceas ca un explorator care trebuie să consemneze în jurnal fenomenul. Este ora 18,24, 14 septembrie 1969.

Constantin ȚOIU

(Din volumul de publicistică predat editurii Cartea Românească)

Poetul PABLO TICINA în memoria scriitorilor tineri ucraineni

Requiem pentru Pablo Ticina

de IVAN DRACI

A apus soarele ochilor de aur ai lui Ticina
El nu știa nimic
dar Ea s-a furișat în casa lui

Și umblînd în vîrful picioarelor
îi adulmeca lacomă cărțile
Și chiar și-a pus coasa în colțul odăii
Se auzea scîrțîitul ușor al minerului coasei...
El nu știa nimic
dar Ea îi pîndea sufletul
Sufletul lui delicat țesut din raze de soare
Și ținîndu-și răsuflarea să nu greșească ținta
L-a lovit, între ochi
A apus soarele ochilor de aur ai lui Ticina
El nu știa nimic
și cîntecul îi era ușor ca răsuflarea

Și cîntecul lui țîșnea dintr-un izvor amar
Și avea iz de miere și de tăgure proaspăt
Și acel miros albăstrui al veacurilor trecute
Cîntecul lui nu suna ca tunetele atomice ale
întunericului
Poetul cînta adînc ca în vremuri străvechi
Cînta cu buzele sure ale lui Boian:
„Au fost oameni păgîni
Ei nu credeau în Dumnezeu
Ci în chipuri cioplite
În balauri fioroși".

Și mă întrebam, dacă el încă, nu știa,
Sau poate știa, dar nici sieși nu voia să și-o mărturisească
Și mă întrebam:
De ce e atît de înduioșător, de fără apărare?
De ce totdeauna cînd îl întîlneam pe stradă
Voiam să-l iau de brat și să-l conduc
Pentru ca frunzele castanilor ce fosneau
Să nu cadă peste liniștea lui de aur
Să nu-l lovească cu greutatea lor de trăznet?
De ce doream atîta să pătrund în destinul lui
În anii lui din tinerețe, îndepărtați
Și să închid în mine harpa lui mică
Pentru că această harpă fusese dăruită pentru
vecie Ucrainei...

De ce doream atît de fierbinte să pătrund în
destinul lui
În destinul lui unic, înaripat
Și să fac să-i atingă aripele doar binele
Iar răul să-l îndepărtez de acest om extraordinar
Gingaș ca polenul de pe aripile fluturilor
Ca mierea de albine
Ca o strună de harpă unică....
Coasa i-a lovit harpa — strunele ei au amuțit
S-au închis ochii cării ai harpei lui
Și el doarme cu harpa la căpătîi
Harpa lui acum decapitată.
A apus soarele ochilor de aur ai lui Ticina
Și pe inima mea s-a lăsat o tăcere divină.
Simțiți cum răsună peste tot tăcerea.
Căci fără Ticina tăcerea bubuie ca tunetul!
Ce gol imens e-n lume fără Ticina!

În românește de
NICOLINA STANCU

Lautréamont: „Poezii"

(Urmare din pagina a 8-a)

lipsite de sinceritate, dar se luminează una pe alta. Simțurile luminează rațiunea prin aparențe adevărate. Chiar această slujire pe care i-o fac, ele o primesc dela ea. Fiecare își trece rîndul. Fenomenele sufletului împacă simțurile, le întîpăresc urme pe care eu nu le chezășuiesc a fi supărătoare. Ele nu mint. Ele nu umblă să înșele.

Poezia trebuie făcută de toți. Nu de unul. Sărmanul Hugo! Sărmanul Racine? Sărmanul Coppé! Sărmanul Corneille! Sărmanul Boileau! Sărmanul Scarron! Ticuri, ticuri, și iar ticuri.

Științele au două extremități care se ating. Cea dintîi e ignoranța în care se află oamenii născîndu-se. A doua e cea la care ajung marile spirite. Ele au străbătut ceea ce oamenii pot ști, găsesc că știu totul, se află iar în aceeași ignoranță de la care porniseră. E o ignoranță savantă, care se cunoaște. Aceia dintre ei care, ieșiți fiind din întîia ignoranță, n-au putut ajunge la cealaltă, au o oarecare spoeală din această știință suficientă, fac pe atotștiutorii. Aceștia nu tulbură lumea, nu judecă desore tot mai rău decît ceilalți. Poporul, destoinicii înfățișează mersul unei națiuni. Ceilalți, care o respectă, nu sînt mai puțin respectați.

Pentru a cunoaște lucrurile, nu trebuie să le cunoști amănuntul.

Cum el e mărginit, cunoștințele noastre sînt trainice.

Dragostea nu se confundă cu poezia.

Femeia e la picioarele mele!

Spre a descrie cerul, nu trebuie să duci acolo lucrurile de pe pămînt

Trebuie să lași pămîntul, lucrurile lui, acolo unde sînt, spre a înfrumuseța viața cu idealul său. Să-l tutuiești pe Elohim, să-i vorbești, e o comicărie nelalocul ei. Chipul cel mai bun în care să-i aduci prinosul recunoștinței tale nu stă în a-i înpuia urechile că e puternic, că el a făcut lumea, că sîntem niște viermi pe lîngă mărirea lui. El știe asta mai bine decît noi. Oamenii se pot lipsi de a i-o mai aduce la cunoștință. Chipul cel mai bun în care să-ți arăți recunoștința față de el e să alini suferințele omenirii, să legi totul de ea, să o iei de mînă, să te porți ca un frate cu ea. E mai adevărat. Spre a studia ordinea, nu trebuie să studiezi dezordinea. Experiențele științifice, ca tragediile, stanțele către soră-mea, galimatiile belelelor n-au ce căuta aici.

Nu toate legile sînt bune de spus.

A studia răul, spre a scoate la iveală binele, nu înseamnă a studia răul în el-însuși. Un fenomen bun fiind dat, voi căuta cauza lui.

Pînă acum, s-a descris nenorocirea, spre a inspira groaza, mila.

Eu voi descrie fericirea, spre a inspira contrariile lor.

Există o logică pentru poezie. Ea nu e aceeași cu a filozofiei. Filozofii nu sînt cît poeții. Poeții au dreptul să se socotească mai presus decît filozofii.

N-am nevoie să mă gîndesc la ce voi face mai tîrziu. Va trebui să fac ceea ce fac. N-am nevoie să descopăr ce lucruri voi descoperi mai tîrziu. În noua știință, fiece lucru vine la rîndul său, aceasta îi e excelența.

E ceva din stofa poetului la moraliști, filozofi. Poeții ascund un ginditor. Fiecare dintre tagme bănuiește pe cealaltă, își desfășoară darurile în paguba celor care o apropie de cealaltă tagmă. Pizma celor dintîi se ferește a mărturisi că poeții sînt mai tari decît ea. Trufia celor din urmă se recunoaște a nu fi în stare să dea dreptate unor creiere mai plăpînde. Oricare ar fi puterea de cuprindere a minții unui om, felul de a gîndi trebuie să fie același pentru toți. Existența ticurilor fiind constatată, să nu ne mire că vedem aceleași cuvinte revenind mai des decît li-e rîndul; în Lamartine, lacrimile ce șiroaie din nările calului său, culoarea părului mamei sale; în Hugo, întunericul și descreierarea, fac parte din legătura cărții. Știința pe care o întreprind e o știință deosebită de a poeziei. Eu nu o cînt pe aceasta din urmă. Eu mă străduiesc să-i descopăr izvorul. Urmînd cîrma care călăuzește orice gîndire poetică profesorii de biliar vor deslușî dezvoltarea tezelor sentimentale.

Teorema e batjocoritoare de felul ei. Ea nu e indecentă. Teorema nu cere să slujească de întrebuințare. Întrebuințarea la care de obicei e pusă, înjosește teorema, o face indecentă. Numiți lupta împotriva materiei, împotriva ravagiilor spiritului, întrebuințare. A lupta împotriva răului înseamnă a-i da prea multă cinste. Dacă îngăduiai oamenilor să-l disprețuiască, să nu uite să spună că e tot ce pot face pentru ei.

Omul este sigur că nu se înșeală.

Nu ne mulțumim cu viața pe care o avem în noi. Vrem să trăim în gîndul altora, cu o viață imaginară. Ne silim să parem așa cum sîntem. Ne străduim să păstrăm această ființă imaginară care nu e altceva decît cea adevărată. Dacă avem mărinimia, statornicia, ne silim a nu o face știință, spre a alipi aceste virtuți de această ființă. Noi nu le desfacem de noi, sore a i le adăuga. Sîntem viteji spre a ne cîștiga renumele de a nu fi mișei. Semn al înzestrării eului nostru de a nu fi mulțumit de una fără cealaltă, de a nu renunța nici la una, nici la cealaltă. Omul care n-ar trăi spre a-și păstra virtutea ar fi un nemernic...

ADDENDA ● TRISTAN TZARA

Extrase din DADAGLOB

— *note biografice* —

La începutul anului 1921, mai multe reviste dadaiste anunțau că în curînd va apărea, sub egida acestei mișcării, o antologie internațională intitulată Dadaglob. Era o idee a lui Tzara care îl frămînta de mai multă vreme. Desigur că o atare lucrare ar fi strîns între copertele ei tot ce a fost manifest și text Dada, cu specificul fiecărei țări. Acest Larousse al dadaismului trebuia să se intituleze Dadaglob, cuvînt inventat de el. Cu dosarul Dadaglobului s-a ocupat cu multă atenție profesorul Michel Sanouillet, președintele Asociației internaționale pentru studiul mișcării Dada și a Suprarealismului, în unul din caietele anuale ale Asociației.

Citind de curînd deliciosul și ingeniosul „Dicționar onomastic" al lui Mircea Horia Simionescu, mi-am amintit de „Notele biografice" — inventate bine-nțeles — de părintele dadaismului, pe care le pregătea pentru Dadaglobul rămas în stare de proiect. Citiți-le mai jos și vă veți convinge că *les beaux esprits se rencontrent* chiar și după moarte.

★

STIEGLITZ Alfred. Născut la Berlin la 22 ianuarie 1864, cetățean american, părul alb, foarte bogat, mustață albă, fizionomie inteligentă, talie 1,80, fața slabă, ochii oacheși. Semne particulare: a avut multi bani. Singurul american avînd un ideal american. Fost director la Camera Work *și 291, cel mai bun fotograf din lume, se cufunda puțin în fotografia sadică.*

VARESE, Edgar. Născut la Beaune, la 22 ianuarie 1882, talia 1,79 m, părul brun, ochii negri, fața ovală, dinți aur. Semne particulare: tip muzician florentin. Compozitor al Robinetului rece *și al* Ingerului din New-York. *Trăiește la New-York, foarte iubit de femeile care nu prea îl cunosc. A cunoscut pe Arthur Cravan, Beethoven, Raphaël, O. Kahn, și pe Joseph Caillaux.*

AISEN, Maurice. Dr. în chimie, născut la București în 22 ianuarie 1883, greutatea 84 kg, talia 1,68, părul blond, ochii cenușii fața roșie, dintii negri, urechea trandafirie, barba albă. Semne particulare: galben. Poartă costume albastre, scrie cu cerneală verde, fabrică adevărate diamante violete si are o iubită cenușie. Director la Trust National Hop Down Town Bank Ltd.

BUFFET, Margueritte. Născută la Paris în 22 ianuarie 1895, talia 1,42 m, greutate 52 kg, părul brun si roșu, ochii negri, dinții albi, tenul castaniu, fata ovoidală. Semne particulare: degete lungi la picioare, face gimnastică ritmică, jaz-band foarte bine, strălucită interpretă a operelor dada la piano, a dat semne de curaj la Sala Gaveau (23 martie 1920). Persoană foarte discretă.

BUFFET, Gabrielle. Născută la Paris la 22 ianuarie 1920, talie 1,61 m. greutate 68 kg, ochi bruni, gură mare, dinți albi, urechi atașate, părul brun, față de suliță. Semne particulare: seamănă cu un urs. Foarte bună muziciană, elevă a lui Vincent d'Indy, a compus mult în timpul ședерii la Berlin și (unele piese) au fost executate la Martigues pe lazul de Berre. Acum trăiește în America din cauza descărcărilor electrice.

G.R.D. (Georges Ribemont-Dessaignes). Născut la... 1886, dadaist categorie ușoară, mărime naturală talia 1,65, părul rărit, ten uzat, dinți albi, față rotundă, fruntea foarte descoperită. Semne particulare: poate mișca din urechi. Are mari merite botanice, ridică o stîncă cu plante alpine, fiul celebrului mamoș care poartă numele său. E un om de virsta sa, pamfletar și dramaturg al Mișcării Dada.

PICABIA. Născut la Paris la 22 ianuarie 1878, greutate 78 kg, 1,65 m, nas drept, fața ovală, tenul smead. Semne particulare: dadaist. A studiat la școala șoferilor de automobile la Arte Decorative, pe strada l'Ecole-de-Médecine. A alergat în circuitul Dieppe 1913 și Picardia 1912 pe mașină Peugeot cilindrată la 3 litri și 1/2, a alergat la New-York pe speedway *pe mașină Mercer 4 l 1/2. Membru al Racing-Clubului Franței (secțiunea tenis). Fost ciclist. Știe citeva mici dansuri.*

TZARA. Născut la Constantinopol în 22 ianuarie 1903, greutate 65 kg, nas drept scurt, părul negru, față ovală, frunte descoperită. Semne particulare: 4 urechi. A urmat cursurile de filozofie pură la Universitatea din Sofia, rănit în războiul bulgaro-sirb din 1912, se ocupă cu afaceri de stejar, a publicat 220 de poeme. Paris, primul etaj, prima ușă pe dreapta, a cîștigat de mai multe ori meciul de șah. Talie 1.90 m.

ARP. Născut la Strasburg la 22 ianuarie 1888, greutate 59 kg, nas lung, ten feruginos, părul blond, ochi albaștri, față triunghiulară, păr triunghiular. Semne particulare: triunghiular. A devenit geniu după ce a trecut prin consiliul de revizie, mănîncă boașe de rîndunici cu tapioca, 3 copii sănătoși.

ARENSBERG. Născut la New-York, în 22 ianuarie 1880, greutate 67 kg, talie 1.77 m, părul blond, față rotundă, nas mijlociu. Semne particulare: seamănă cu Oscar Wilde. A tradus pe Mallarmé în portugheză, a cumpărat tablouri de la Marcel Duchamp, căsătorit cu d-na Arensberg care e foarte muziciană. Nu poate suporta cîmpia, foarte bun jucător de șah, posedă un auto Pierce Arnold. Joacă foarte bine șah.

DUCHAMP, Marcel. Născut la Rouen în 22 ianuarie 1885, fiu al unei normande și al unuia din Auvergne, păr roșcat, gură roșie, greutate 51 kg, talie 1,74 m. Semne particulare: se drăgostește foarte bine, își cîștigă existența la New York dînd lecții de franceză (ceea ce în America înseamnă: face dragoste). Președinte al Societății anonime, căsătorit de mai multe ori, nu-i place automobilul, foarte bun teoretician la șah, foarte slab în practică.

★

Precum se vede, fișele de biografii apocrife pe care le pregătea Tristan Tzara priveau nume binecunoscute în anii insurecției de la Zürich. Dar după primăvara 1921, proiectul Dadaglobului a fost înmormîntat cu discreție, după cum ne informează cercetătorul arhivei Tzara.

Prezentare și traducere de
Sașa PANĂ

lautréamont

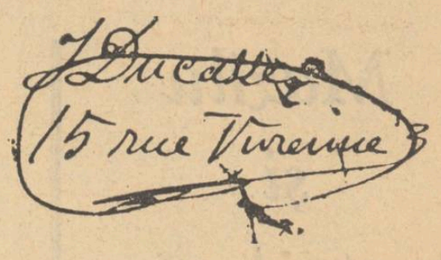

Poezii

— fragmente —

Portret imaginar de
SALVADOR DALI

II

Geniul chezăşuieşte pornirile inimii.
Omul nu e mai puţin nemuritor decît sufletul.
Marile gîndiri izvorăsc din raţiune !
Fraternitatea nu e un mit.
Copiii care se nasc nu cunosc nimic din viaţă, nici măcar măreţia.
In nenorocire prietenii sporesc.
Voi care intraţi, lăsaţi orice desperare.
Bunătate, numele tău e om.
Aici sălăşluieşte înţelepciunea popoarelor.
De cîte ori l-am cetit pe Shakespeare, mi s-a părut că tai în bucăţi creierul unui jaguar.
Imi voi scrie gîndurile în rînduială, dintr-o premeditare netulburată.
Dacă ele sînt întemeiate, întîia venită va fi urmarea celorlalte. E adevărata rînduială. Ea îmi înseamnă ţinta prin hăţişul caligrafic. As face o mare necinste subiectului meu, dacă nu l-aş dezvolta în rînduială. Vreau să dovedesc că e în stare.
Nu incuviinţez răul. Omul e desăvîrşit. Sufletul nu cade. Progresul există. Binele este ireductibil. Antecriştii, chinurile veşnice, religiile sînt roadele îndoielii.
Dante, Milton, descriind ipotetic laudele infernale au dovedit că avem de-a face cu hiene de mina-întîia. Proba e foarte bună. Rezultatul e prost. Lucrările lor nu se cumpără.
Omul e un stejar. Natura nu numără alţii mai voinici.
Nu trebuie ca universul să se înarmeze spre a-l apăra. O picătură de apă n-ajunge apărării sale. Chiar cînd universul l-ar apăra, el n-ar fi mai prejos decît ceea ce nu-l apără. Omul ştie că domnia lui nu are moarte, că universul are un început. Universul nu ştie nimic : el e, cel mult, o trestie gînditoare.
Mi-l închipui pe Elohim mai curînd rece decît sentimental.
Iubirea unei femei nu e întru nimic deopotrivă cu iubirea omenirii. Nedesăvîrşirea trebuie să fie lepădată. Nimic nu e mai nedesăvîrşit decît egoismul în doi. In timpul vieţii, bănuielile, invinuirile, jurămintele scrise în pulbere foiesc. Nu mai e iubitul Chimenei ; e iubitul Graziellei. Nu mai e Petrarca ; e Alfred de Musset. In timpul morţii, o bucată de stîncă la marginea mării un lac oarecare, dumbrava de la Fontainebleau, ostrovul Ischiei, o odaie de lucru în tovărăşia unui corb, o cămară de foc cu un crucifix, un ţintirim în care se iscă, la razele unei luni care pînă la urmă te agaseză, fiinţa iubită, stanţe în care un cîrd de fete al căror nume nu se ştie, vin să se plimbe, pe rînd, să arate cît poate autorul, fac să se audă regrete. In amîndouă cazurile, demnitatea e de negăsit.
Eroarea stă în legenda dureroasă.
Imnurile către Elohim obişnuiesc vanitatea să nu se gîndească decît la lucrurile pămînteşti. Aceasta e primejdia imnurilor. Ele desvaţă omenirea de a se bizui pe scriitor. Ea îl părăseşte. Ea îl numeşte mistic, pajură, sperjur meniriі sale. Tu nu eşti porumbiţa căutată.
Un repetitor de internat şi-ar putea face un bagaj literar, spunînd altminteri decît ce-au spus poeţii acestui secol. El le-ar înlocui afirmaţiile prin negaţii. Pe dos. Dacă e caraghios să ataci primele principii, e şi mai caraghios să le aperi împotriva acestor atacuri înseşi. Nu le voi apăra.
Somnul e o răsplată pentru unii, un chin pentru alţii. Pentru toţi, el e o sancţiune.
Dacă morala Cleopatrei ar fi fost mai puţin scurtă, faţa pămîntului s-ar fi schimbat, Nasul nu i s-ar fi făcut mai lung.

Inrăuririle ascunse sînt cele mai de preţ. Că, dacă văd atîtea în istorie, ele îmi plac mai mult. N-au fost chiar atît de ascunse. Ele au fost ştiute.
Puţinul acesta, prin care ele s-au ivit, le spo-

reşte meritul. A nu le fi putut ascunde e lucrul cel mai frumos.
Farmecul morţii nu există decît pentru viteji.
Omul e atît de mare, încît măreţia lui se arată mai ales în faptul că nu vrea să se ştie supus nimicniciei. Un arbore nu se ştie mare. A fi mare înseamnă a te şti mare. A fi mare înseamnă a nu voi să te ştii nemernic. Măreţia lui îi biruie nimicniciile. Măreţia unui rege.
Cînd îmi scriu gîndul, el nu-mi scapă. Acest fapt mă face să-mi amintesc de puterea mea, de care uit în orice clipă. Invăţ potrivit cu gîndirea mea înlănţuită. Nu tind decît să cunosc contradicţia spiritului meu cu neantul.
Inima omului e o carte pe care am învăţat s-o preţuiesc.
Nu nedesăvîrşit, nu decăzut, omul nu mai e marea taină.
Nu îngădui nimănui, nici chiar lui Elohim, să se îndoiască de sinceritatea mea.
Sîntem liberi a face binele.
Judecata este neclintită.
Nu sîtem liberi a face răul.
Omul e biruitorul himerelor, înnoirea de mîine, armonia după care geme haosul, temeiul împăcării. El judecă de toate lucrurile. El nu e un bicisnic. El nu e un vierme. El e păstrătorul adevărului, grămada de certitudine, gloria, nu lepădătura universului. Dacă se înjoseşte, îl laud. Dacă se laudă, îl laud şi mai mult. Il sfătuiesc. El ajunge să înţeleagă că e sora îngerului.
El n-are nimic de neînţeles.
Gîndirea nu e mai puţin limpede decît cristalul. O religie ale cărei minciuni se sprijină pe ea, o poate tulbura cîteva minute, ca să vorbim de acele urmări care durează mult timp, un asasinat a opt inşi la porţile unei capitale, o va tulbura — fără îndoială — pînă la stîrpirea răului. Gîndirea nu pregetă să-şi recapete limpezimea.
Poezia trebuie să aibă ca scop adevărul practic. Ea enunţă raporturile care există între primele principii şi adevărurile secundare ale vieţii. Fiecare lucru rămîne la locul lui. Menirea poeziei este grea. Ea nu se amestecă în evenimentele politice, în felul în care se ocirmuieşte un popor, nu pomeneşte de perioade istorice, de loviturі de Stat, de regicidiuri, de intrigi de curte. Ea nu vorbeşte de luptele pe care omul le dă, prin excepţie, cu el-însuşi, cu pasiunile lui. Ea descoperă legile care fac să vieze politica teoretică, pacea universală, argumentele împotriva lui Machiavel, cornetele de bomboane din care se alcătuiesc lucrările lui Proudhon, psihologia umanităţii. Un poet trebuie să fie mai folositor decît oricare alt cetăţean al tribului său. Opera lui e codul diplomaţilor, al legislatorilor, al dascălilor tineretului. Sîntem departe de Homerii, de Virgilii, de Klopstockii, de Camoënsii, de imaginaţiile deslănţuite, de făcătorii de ode, de negustorii de epigrame împotriva divinităţii. Să ne întoarcem la Confucius, la Buda, la Socrate, la Isus Hristos, moraliştі care străbăteau satele îndurînd foamea ! Trebuie să ţinem seama de-aici înainte de raţiune, care nu operează decît asupra facultăţilor ce tutelează categoria fenomenelor bunătăţii pure.
Nimic mai firesc decît să citeşti *Discursul asupra Metodei*, după ce ai citit *Berenice*. Nimic mai puţin firesc decît să citeşti *Tratatul despre inducţie* al lui Biéchy, *Problema răului* a lui Naville, după ce ai citit *Frunzele de Toamnă*. *Contemplările*. Tranziţia se pierde. Spiritul se revoltă împotriva fiarelor vechi, a mistagogiei. Inima stă aiurită în faţa acestor pagini pe care o fantoşă le zmîngăli. Această siluire o luminează. Eu închide cartea. Eu varsă o lacrimă în memoria scriitorilor sălbatici. Poeţii contem-

Portret imaginar de
VALLOTON

porani şi-au bătut joc de inteligenţa lor. Filozofii nu şi-au bătut joc de a lor. Amintirea celor dintîi se va stinge. Cei din urmă sînt clasici.
Racine, Corneille ar fi fost în stare să compună lucrările lui Descartes, ale lui Malebranche, ale lui Bacon. Sufletul celor dintîi e unul cu al celor din urmă. Lamartine, Hugo n-ar fi fost în stare să compună.
Tratatul despre Inteligenţă. Sufletul autorului lui nu e adecvat cu ale celor dintîi. Informarea l-a facut sa-şi piardă însuşirile de căpetenie. Lamartine, Hugo, cu toate că superiori lui Taine, n-au, ca el, decît — e dureros a o mărturisi — însuşiri de a doua mînă.
Tragediile trezesc mila, groaza, prin datorie. E ceva. E rău. Nu e chiar atît de rău ca lirismul modern. Nedeeo lui Legouvé preţuieşte mai mult decît întreaga colecţie a lucrărilor lui Byron, Capendu, Zaccone, Félix, Gagne, Gaborian, Lacordaire, Sardou, Goethe, Ravignan, Charles Diguet. Care scriitor dintre voi, mă rog, poate să ridice — Cum ? ce sînt scîncetele astea de împotrivire ? — greutatea Monologului lui August ! Vodevilurile barbare ale lui Hugo nu proclamă datoria. Melodramele lui Racine, ale lui Corneille, romanele lui La Calprenède o proclamă. Lamartine nu-i în stare să compună Fedra lui Pradon ; Hugo, Venceslas-ul lui Rotrou ; Sainte-Beuve, tragediile lui Laharpe sau ale lui Marmontel. Musset e în stare să facă proverbe. Tragedia e o eroare involuntară, admite lupta, e întîiul pas al binelui, nu se va arăta în această lucrare. Ea îşi păstrează autoritatea ei morală. Nu acelaşi lucru e cu sofismul, — mai pe urmă gongorismul metafizic al autoparodiştilor timpului meu eroico-burlesc.
Obîrsia religiilor e trufia. E caraghios să-i vorbeşti lui Elohim cum au făcut alde Iov, Ieremia, David, Solomon, Turquéty. Ruga e un act fals. Chipul cel mai bun de a-i fi pe plac e mijlocit, mai pe măsura puterilor noastre. El stă în a face rasa noastră fericită. Nu pot fi două chipuri de a-i place lui Elohim. Ideea binelui e una. Ceea ce e binele în minus fiind-o în plus, îngădui să mi se oglindească prin pilda maternităţii. Spre a fi pe placul mamei sale, un fiu nu-i va striga că e înţeleaptă, strălucitoare, că el se va purta în aşa fel încît să merite cele mai multe din laudele sale. El face altfel. In loc să spună el-însuşi acestea, el le face a fi gîndite prin faptele sale, să despoaie de acea întunecare ce umflă ciinii de Terra-Nova. Nu trebuie amestecată bunătatea lui Elohim cu trivialitatea. Fiecare pare adevărat.
Familiaritatea naşte dispreţul ; prea-cinstirea naşte potrivnicul ei.
Munca ucide necumpătarea simţămintelor.
Nici-un om cu judecată nu crede împotriva judecăţii sale.
Credinţa e o virtute firească prin care noi primim adevărurile pe care Elohim ni le dezvăluie prin conştiinţă.
Nu cunosc alt har decît acela de a mă fi născut. Un spirit nepărtinitor îl socoteşte desăvîrşit. Binele e izbînda asupra răului, tăgăduirea răului. Dacă se cîntă binele, răul este îndepărtat prin acest act cuvenit. Nu cînt ce nu trebuie săvîrşit. Cînt ce trebuie săvîrşit. Cel dintîi nu cuprinde pe cel de-al doilea. Cel de-al doilea îl cuprinde pe cel dintîi.
Tinereţea ascultă de sfaturile vîrstei mature. Ea are o încredere nemărginită în ea însăşi.
Nu cunosc stavilă care să depăşească peste puterile cugetului omenesc, afară de adevăr.
Maxima n-are nevoie de el spre a se dovedi.
O judecată cere o altă judecată. Maxima e o lege care închide o totalitate de judecăţi. O judecată se întreţeşte pe măsură ce se apropie de maximă. Devenită maximă, desăvîrsirea ei respinge probele metamorfozei.

Indoiala e un omagiu adus speranţei. Nu e un omagiu voit.
Speranţa n-ar primi să nu fie decît un omagiu.
Răul se răzvrăteşte împotriva binelui. El nu poate face mai puţin.
E o dovadă de prietenie a nu vedea sporirea celei a prietenilor noştri.
Dragostea nu e fericirea.
Dacă n-am avea nici-un cusur, n-am simţi că ni-e drag să ne îndreptăm, să lăudăm la alţii ceea ce ne lipseşte nouă.
Oamenii care s-au hotărît să-şi urască semenii nu ştiu că trebuie să înceapă prin a se uri pe sine.
Oamenii care nu se bat în duel cred că oamenii care se bat în duel de moarte sînt viteji.
Cum stau mîrşăviile romanului pe vine în vitrine !
Pentru un om care se pierde, cum un altul pentru o piesă de cinci parale, se pare că-ai ucide, uneori, o carte.
Lamartine a crezut că prăbuşirea unui înger ar fi înălţarea unui Om. El n-a avut dreptate s-o creadă.
Cu privire la ideia :
Cît priveşte să faci răul a sluji cauza binelui, voi spune că intenţia celui dintîi e rea.
Un adevăr banal ascunde mai mult geniu decît lucrările lui Dickens, ale lui Gustave Aymard, ale lui Victor Hugo, ale lui Landelle. Cu aceştia, un copil, supravieţuind universului, n-ar putea reconstrui sufletul omenesc. Cu cel dintîi ar putea-o. Mi-nchipui că nu va fi descoperit mai curînd sau mai tîrziu definiţia sofismului.
Cuvintele care exprimă răul sînt sortite să capete o însemnare de folosinţă. Ideile se îmbunătăţesc. Inţelesul cuvintelor ajută la aceasta. Plagiatul e necesar. Progresul îl implică. El strînge de aproape fraza unui autor, se slujeşte de expresiile lui, şterge o ideie falsă, o înlocuieşte cu ideia justă.
O maximă, spre a fi bine făcută, nu cere să fie îndreptată. Ea cere să fie dezvoltată.
De cum se arată aurora, fetele se duc să culeagă trandafiri. O adiere de neprihănire străbate văile, capitalele, ajută gîndul poeţilor celor mai avîntaţi, lasă să se coboare miruri pentru leagăne, cununi pentru tinereţe, credinţe în nemurire pentru bătrîni.
Am văzut oamenii ostenindu-i pe moralişti întru descoperirea inimii lor, făcînd să se reverse asupra lor binecuvîntarea de sus.
Ei desfăşurau meditaţiuni cît se poate de întinse, bucurau pe creatorul fericirilor noastre. Ei cinsteau pruncia, bătrîneţea, ceea ce e insufleţit ca şi ceea ce nu e, aduceau laude femeii, închinau ruşinii părţile pe care trupul se sfieşte a te numi. Firmamentul, căruia îi adeveresc frumuseţea, pămîntul, icoana inimii mele, fură invocate de mine spre a-mi arăta un om care să nu se creadă bun. Priveliştea acestui monstru, dacă s-ar fi fost împlinit, nu m-ar fi făcut

Portret imaginar de
HATIM ELMEKKI

să mor de uimire; mori şi de mai mult. Toate acestea n-au nevoie de comentarii.

Raţiunea, sentimentul, se sfătuie, se împlinesc. Cine nu cunoaşte decît una din cele două, lepădînd pe cealaltă, se lipseşte de cite-şi-toatele sprijine ce ne-au fost hărăzite spre a ne călăuzi. Vauvenargues a spus : „Se lipseşte de o parte din sprijine".
Cu toate că fraza lui, a mea se întemeiază pe înfiinţările sufletului în sentiment, raţiunea, cea pe care eu aş alege-o la întîmplare n-ar fi mai bună decît cealaltă, dacă eu le-aş fi făcut. Una nu poate fi lepădată de mine. Cealaltă a putut fi primită de Vauvenargues.
Cînd un premergător foloseşte la bine un cuvînt care e al răului, e primejdios ca fraza sa să dăinuie alături de celălalt. E mai bine să lăsăm cuvîntului însemnarea răului. Spre a întrebuinţa la bine un cuvînt care e al răului, trebuie să ai dreptul. Cel care foloseşte la rău cuvintele care sînt ale binelui, nu-l stăpîneşte. El nu e crezut.
Nimeni n-ar vrea să se slujească de cravata lui Gérard de Nerval.
Sufletul fiind unul, putem introduce în discurs, sensibilitatea, inteligenţa, voinţa, raţiunea, imaginaţia, memoria.
Petrecusem vreme îndelungă în studiul ştiinţelor abstracte. Puţinii oameni cu care putem sta de vorbă nu erau făcuţi să mă dezguste. Cînd am început studiul omului, am văzut că aceste ştiinţe îi sînt firesti, că eu ieşeam mai puţin din starea mea pătrunzînd în a lor, decît ceilalţi ignorîndu-le. Le-am iertat că nu s-au aplecat asupră-le !
Nu crezui să aflu mulţi soţi în studiul omului. E cel care îi e firesc.
M-am înşelat. Omul e studiat de mult mai multi decît geometria.
Ne pierdem viaţa cu bucurie, numai să nu se vorbească acest fapt.
Pasiunile descresc cu vîrsta. Iubirea, care nu trebuie aşezată printre pasiuni, descreşte deasemeni. Ceea ce pierde dintr-o parte, cîştigă din cealaltă. Ea nu mai e aprigă pentru ţinta dorinţelor ei, îndreptîndu-se pe sine : împărtăşirea e primită. Simţurile nu mai au imboldul lor spre atîtarea sexelor cărnii. Iubirea pentru omenire începe în aceste zile, în care omul simte că devine un altar pe care-l impodobesc virtuţile, ţine seama de fiece durere ce se reinsufleţi, sufletul intr-o cută a inimii unde totul pare să ia naştere, simte ceva care nu mai zvîcneşte. Am numit amintirea.
Scriitorul, fără a despărţi pe una de cealaltă, e în măsură să arate legea care conduce fiecare din poeziile sale.
Unii filozofi sînt mai inteligenţi decît unii poeţi. Spinoza, Malebranche, Aristotel, Platon nu sînt Hégésippe Moreau, Malfilatre, Gilbert, André Chénier.
Faust, Manfred, Konrad sînt tipuri. Nu sînt încă tipuri raţionate. Ele au şi devenit tipuri agitatorii.
Descrierile sînt o pajişte, trei rinoceri, jumătatea unui catafalc. Ele pot fi amintirea, profeţia. Ele nu sînt paragraful pe care sînt pe cale să-l sfîrşesc.
Rînduitorul sufletului nu e rînduitorul unui suflet. Rînduitorul unui suflet e rînduitorul sufletului, cînd aceste feluri de suflete sînt îndeajuns de contopite spre a putea spune că un rînduitor nu e o rînduitoare decît în închipuirea unui nebun care glumeşte.
Fenomenul trece. Caut legile.
Sînt oameni care nu sînt tipuri. Tipurile nu sînt oameni. Nu trebuie să ne lăsăm dominaţi de accidental.
Judecăţile asupra poeziei au mai multă însemnătate decît poezia. Ele sînt filozofia poeziei. Filozofia, astfel înţeleasă, înglobează poezia.
Nu se va putea lipsi de filozofie. Filozofia va putea să se lipsească de poezie.
Racine nu e în stare să-şi condenseze tragediile în precepte. O tragedie nu e un precept. Pentru un acelaşi spirit, un precept e o acţiune mai inteligentă decît o tragedie.
Puneţi o pană de gîscă în mîna unui moralist care să fie şi scriitor de mîna întîia. El va fi superior poeţilor.
Iubirea de dreptate nu e la mai toţi oamenii decît tăria de a îndura nedreptatea.
Ascunde-te, război,
Sentimentele exprimă fericirea, aduc zîmbetul pe buze. Analiza sentimentelor exprimă fericirea, în afara oricărei personalităţi ; aduce zîmbetul pe buze. Cele dintîi înalţă sufletul, atîrnînd de spaţiu, de durată, pînă la concepţia umanităţii, privită în ea-însăşi, în oamenii ei iluştri ! Cea de-a doua înalţă sufletul, neatîrnînd de durată, de spaţiu, pînă la conceperea umanităţii, privită în expresia ei cea mai înaltă, voinţa ! Cele dintîi lucrează cu vicii, cu virtuţi ; cea din urmă nu lucrează decît cu virtuţi.
Sentimentele nu cunosc regula mersului lor. Analiza sentimentelor te învaţă să o cunoşti, sporeşte vigoarea sentimentelor. Cu cele dintîi, totul e incertitudine. Ele sînt expresia fericirii, a nenorocirii, două extreme. Cu cea din urmă, totul e certitudine. Ea e expresia acelei fericiri care reiese, într-o anume clipă, din a şti să te strunesti, în mijlocul pasiunilor bune sau rele. Ea îşi foloseşte calmul ca să toarne descrierea acestor pasiuni într-un principiu care străbate paginile : non-existenţa răului. Sentimentele plîng cînd le vine, ca şi cînd nu le vine. Analiza sentimentelor nu plînge. Ea se bucură de o sensibilitate latentă, care te prinde fără veste, te ridică de-asupra nimicniciilor, te învaţă să te lipseşti de călăuză, îţi întinde o armă de luptă. Sentimentele, semn de slăbiciune, nu sînt sentimentul ! Analiza sentimentului, semn de tărie, dă naştere celor mai măreţe sentimente pe care le cunosc. Scriitorul care se lasă înşelat de sentimente nu trebuie să fie pus în rînd cu scriitorul care nu se lasă înşelat nici de sentimente, nici de el-însuşi.
Tinereţea se dedă la deşucheri sentimentale. Maturitatea începe să judece fără tulburare. El simţea numai, acum gîndeşte. Lăsa senzaţiile să-i rătăcească : iată că le dă un cîrmaci. Dacă privesc omenirea ca pe o femeie, nu voi arăta că tinereţea ei apune, că se apropie de maturitate.
Spiritul ei se schimbă în sensul cel mai bun. Idealul poeziei sale se va schimba. Tragediile, poemele, elegiile nu vor mai precumpăni. Va precumpăni răceala maximei ! Pe vremea lui Quinault, s-ar fi putut înţelege ceea ce am spus. Graţie cîtorva licăriri, risipite, de cîţiva ani, prin reviste, în-folii, pot şi eu-însumi să înţeleg. Genul pe care îl întreprind e tot atît de

Portret imaginar de
PASTOR

deosebit de genul moraliştilor, care nu fac decît să recunoască răul, fără să arate leacul, pe cît nu e acesta din urmă de melodrame, de oraţiunile funebre, de odă, de strofa religioasă. Nu există aici sentimentul luptei.
Elohim e făcut după asemănarea omului.
Unele lucruri certe sînt tăgăduite. Unele lucruri false sînt netăgăduite. Tăgăduirea e semnul falsităţii. Netăgăduirea e semnul certitudinii.
O filozofie pentru ştiinţe există. Nu există una şi pentru poezie.
Nu cunosc un moralist care să fie şi poet de mîna întîia. E ciudat, va spune cineva.
E un lucru înfiorător să simţi cum ceea ce ai se trece. Şi nimeni n-o recunoaşte decît cu gîndul de a căuta dacă nu e într-asta şi ceva durabil.
Omul e o fiinţă fără de greşeli. Totul îi arată adevărul.
Nimic nu îl înşeală. Cele două principii ale adevărului, raţiune, simţire, nu numai că nu sînt

In româneşte de
TAŞCU GHEORGHIU

(Continuare în pagina a 7-a)

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTA
ROMÂNIA

Redactor şef : **Ştefan Bănulescu**
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

Biblioteca municipală
Odorheiu Secuiesc

Anul XIV
Nr. 6 (458)
Sîmbătă
6 februarie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Laudă pămîntului

Bărăganul, cîmpia cea mai întinsă a ţării, are în memoria existenţei noastre loc de cinste. Înţeles ca o permanentă, ca o prezenţă de mare însemnătate pentru destinul nostru, Bărăganul semnifică pămîntul, *reazemul ţării, omul şi munca sa înnoitoare, roadele, pîinea, fluviul şi soarele. În rotaţia anotimpurilor, pasul de lucru pe Bărăgan este un mers înainte, este pasul care leagă anii, grîul hrăneşte ţara, spicul creşte de la tată la fiu. O istorie şi o poezie directă poartă pămîntul, lauda lui fiind lauda cea mai aleasă a omului şi a creaţiei sale în plină conlucrare cu acele minuni fertile cosmice cît şi cu cele mai noi mijloace ştiinţifice şi tehnice care coboară din uzine şi din institutele de cercetări pe cîmpie. Cea mai veche şi cea mai contemporană, munca pămîntului trebuie să însemne progres continuu, neoprită împrospătare şi înnoire, sau, pentru a folosi cuvinte pline de tîlc din înţelepciunea celor ştiutori ai noutăţilor pe care o cere lucrul pămîntului, „soarele răsare altfel în fiecare dimineaţă".*

„Ţăranul", pămîntul pe care el îl lucrează se refuză deci înţelesurilor învechite, continuitatea roadelor, a creaţiei, nu pot fi rupte din cel mai proaspăt context al progresului tehnic, din ansamblul celor mai civilizate cerinţe ale societăţii.

În preajma zilelor de primăvară, înscriindu-se printre cele mai lucide pregătiri ale lucrului pentru fertilitatea pămîntului şi prosperitatea vieţii civilizate a oamenilor, o adîncă semnificaţie a avut evenimentul întîlnirilor de lucru ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului, cu oamenii Bărăganului, ai cîmpiei Ialomiţei, unde cuvîntul muncii creatoare, al progresului şi al tehnicii, al marilor responsabilităţi patriotice, s-a aflat la loc de frunte. O lucidă laudă a pămîntului, o dezbatere plină de înţelesuri înnoitoare, un eveniment care a privit deopotrivă rosturile şi căile folosirii şi fertilităţii pămîntului nostru, cît şi destinul celor chemaţi la creaţia roadelor cîmpiei. Bogăţia pămîntului nu trebuie să facă loc risipei, bogăţia nu este un dat, are o legătură esenţială cu ştiinţa, cu cele mai noi metode de lucru şi de creaţie, cu marile răspunderi ale omului de azi al României socialiste. Au reeşit cu claritate aceste răspunderi şi aceste cerinţe, din cuvintele rostite de tovarăşul Nicolae Ceauşescu : „...în Bărăgan există pămînt mult şi bun, dar tocmai faptul că avem un pămînt bun trebuie să ne îndemne să gospodărim bine fiecare metru pătrat".

Gospodărire conştientă, reorganizare lucidă, ţinte noi şi îndrăzneţe pentru obţinerea roadelor, pentru fertilitatea pămîntului şi prosperitatea vieţii oamenilor — sînt mărturii de adevărată laudă a pămîntului şi de adînci înţelesuri pentru solidaritatea noastră a tuturora cu destinele ţării şi cu viitorul ei de bogăţie şi civilizaţie.

„L"

ÎN ACEST NUMĂR :

Însemnări de lectură
de Nicolae Manolescu

Puncte de vedere de Pavel Chihaia :
„Învăţăturile" lui Neagoc

Poeme de Jean Cocteau
traducere de Nina Cassian

Poşta redacţiei
de Fănuş Neagu şi Cezar Baltag

Compendiu — Cronica literară

Punct şi virgulă

Societatea agrară şi umanismul

în fiecare săptămînă
marin preda
răspunde la o întrebare

Eseistul francez Jean Onimus m-a făcut să tresar citind în **Réalités** ce părere înaltă are el despre ţărani. Iată ce scrie : „Cultura tradiţională pe care noi o transmitem copiilor noştri, îndeosebi prin intermediul şcolii, apără umanismul, cu alte cuvinte un anumit număr de valori idealiste, care nu mai au nici-o legătură cu viaţa practică şi care sînt chiar contrazise de aceasta. Ea s-a format într-o societate agrară cu o economie săracă : această societate era, în acelaşi timp, o societate a penuriei. Cultura exalta deci un anumit număr de valori cum ar fi spiritul de sacrificiu, renunţarea, sublimarea pasiunilor, eroismul, care erau justificate de contextul vieţii. Astăzi, noi am ieşit din societatea agrară, trăim într-o societate industrială şi tehnicistă, care este în tot mai mare măsură o societate a abundenţei. Ea se fundamentează pe cu totul alte valori, cum ar fi eficacitatea, randamentul, utilitarismul, reuşita materială, consumul etc." care împing cultura umanistă spre margine, în timp ce triumfă cultura ştiinţifică şi tehnică, care e bazată nu pe concepte ideale, ci pe obiectivitate şi care implică o nouă viziune a lucrurilor.

Este greu să ne reprimăm un sentiment de alarmă citind toate acestea, mai ales că eseistul ne explică liniştit, ba chiar cu simpatie, cum reacţia la această cultură e de tip iraţional şi se manifestă în rîndul unei anumite categorii a tineretului împotriva societăţii tehniciste şi a culturii ei. El povesteşte cum a asistat la Stanford în S.U.A. la un spectacol uimitor. Nişte studenţi „au strîns bani ca să cumpere un frumos automobil american, simbol al reuşitei. Apoi au săpat o groapă adîncă în care au îngropat automobilul, cu un întreg ceremonial, însoţit de cîntece funebre. Odată cu acest automobil ei îngropau gustul pentru reuşita materială, al cărei simbol era maşina, această reuşită fiind sursa poluării planetei, păcatul omului modern".

Într-adevăr, s-ar părea că trăim într-o lume în care soluţia care ni se oferă nu poate fi acceptabilă, pentru că oricît de ştiinţifică ar fi această cultură tehnicistă bazată pe obiectivitate, ea nu este deci capabilă să ne satisfacă nevoia noastră de valori ideale. Fiindcă oricît de turburat aş fi eu de ideea că societatea agrară, din care am venit, a generat prin penuria ei economică valori spirituale idealiste care au format o cultură cu caracter universal, n-o să cred că o să putem şi că va trebui să renunţăm de-aici înainte la spiritul de sacrificiu, la eroism, şi chiar la renunţare şi la sublimarea pasiunilor, fiindcă nu mai corespund sau sînt chiar contrazise de contextul vieţii.

Chiar aşa, nu mai corespund ? Cu alte cuvinte randamentul, eficacitatea, utilitarismul, reuşita materială, consumul, pot ţine în frîu instinctele noastre ? Prin ce ? Fiindcă satisfacerea din abundenţă a unor nevoi materiale nu îmblînzeşte, prin faptul ca atare, fiinţa umană, care pe lîngă marile ei virtuţi : capacitatea de a aspira spre eternitate, dorinţa ei mistuitoare de a o realiza, este în acelaşi timp o speţă vicleană şi plină de răutate, care nu se mulţumeşte mult timp cu ceva. Îi dai un automobil, după un timp vrea două şi aşa mai departe. E însă adevărat, (şi aici meditaţia care ni se propune nu poate fi ocolită) că despovărat de conflictele şi umilinţele generate de lupta pentru existenţă, omul, asemeni unui animal hămesit care a descoperit în sfîrşit în natură sursa unei prăzi abundente, se mai potoleşte în poftele lui. Consumă ! Şi inteligent cum e nu renunţă la mijloacele care l-au ajutat să ajungă aici, adică la ştiinţă ci dimpotrivă, îşi creiază valori spirituale pornind de la ea. Care ar fi aceste valori ? Nu văd, nu înţeleg, şi nu pot să-mi imaginez că ar fi altele decît cele care i-au adus pînă acum atîtea victorii în spirit : noblеţea atitudinii, detaşarea, compasiunea, generozitatea simţirii, lupta eternă cu trufia, lupta cu teama de moarte.

Şi totuşi neliniştea nu mă părăseşte. Ştiu că omul îşi poate modifica într-un mod ameţitor felul de a vedea încît nu-l mai recunoşti. Optica poate fi răsturnată. Dramele de ieri sînt nu atît uitate, cît răstălmăcite, diminuate cu bună ştiinţă, înţelese greşit, sau pur şi simplu neînţelese deloc, ca şi cînd o înverşunare stranie l-ar apuca împotriva înţelepciunii. Din suferinţele îndurate nu trage nimeni nici-o concluzie, războaiele, despre care am prooroc it că le vom desfiinţa nu le desfiinţăm. Pe lîngă interese economice, care ar justifica ciocnirile şi antagonismele, descifrăm şi poziţii iraţionale, adoptate de state şi guverne, consecinţe ale pasiunilor oarbe, nesublimate.

În acest context pentru a ne linişti ce să gîndim ? Cultura născută ca o proiecţie a unei societăţi tehniciste poate modifica psihismul uman într-o direcţie care n-ar contrazice în mod obligatoriu vechiul umanism al societătii agrare, a penuriei. Fiindcă nu e obligatoriu să gîndim neapărat ceea ce facem, sîntem destul de suciţi să realizăm de pildă acest paradox : construim maşini, dar le disprefuim. Producem multe alimente, dar mîncăm puţin, ţinem dietă. Ne umplem garderoba cu haine, dar ne îmbrăcăm doar corect. În felul acesta viaţa noastră şi noi înşine ar avea poate şi mai mult haz... Iar singurul lucru care să ne turbure somnul să nu mai fie decît următorul : ne distrugem planeta, o poluăm, ce anume să mai inventăm ca să-i protejăm aerul şi apele izvoarelor şi mărilor, ce legi să facem ca să-i împiedicăm pe vînători şi mai ales pe obsedaţii randamentului în dauna naturii să ne distrugă speciile rare, ierburile care fac să strălucească pămîntul, animalele şi păsările ?

Marin PREDA

Ilustraţii de DOBRE GHEORGHE

Întîlniri cu cititorii

Distanţa dintre scriitor şi cititori e variabilă.

Pare că şi o parte şi cealaltă trăiesc nostalgia unor vremuri străvechi, cînd erau într-un contact greu imaginabil azi ; cînd aezii îşi cîntau hexametrii virili înconjuraţi cu dragoste şi profundă consideraţie ; cînd menestrelii, în zvon plăcut de corzi şi rime, povesteau faptele cavalerilor neînfricaţi ori îşi proclamau tînguitor adoraţii celeste pentru madone ; cînd, alteori, „aruncat pe mii de tribune" poetul Revoluţiei făcea să explodeze în inimile ascultătorilor cîntecul său social.

Dorinţa dialogului străbate distanţele şi timpul. În ritmul vieţii moderne, relaţia scriitor-cititori se reduce — şi nu trebuie să ne speriem de asta — la un monolog al primului. Practic, e cu neputinţă (şi inutil) ca un lector să-i cunoască (şi să stea de vorbă cu ei) pe toţi autorii. O bătrînică de la ţară se scula cu noaptea în cap şi aştepta cu nerăbdare să înceapă emisiunea de radio (ea asculta la difuzor, pe care nu-l închidea niciodată !). Plăcerea ei cea mare era să-i răspundă spicherului, cînd acesta dădea binefele obişnuite : „Bună dimineaţa, maică, bună dimineaţa ! ! Să trăieşti !" Şi era serioasă ! Ea trăia *dialogul*, i se părea firesc, real, cuvenit. La această cumsecade bătrînică îmi zboară gîndul cînd aud pe cîte cineva povestind discuţiile avute cu scriitorii (dar şi actori, plasticieni etc.) cunoscuţi, mai ales cu iluştri decedaţi.

Pentru scriitor întîlnirea cu publicul are rosturi multiple, între care cel de propagandă a cărţii e unul important. La un club de uzină, de pe scena unui cămin cultural, într-un amfiteatru universitar, scriitorul trăieşte cu gravitate sentimentul comunicării directe, îi cunoaşte, fie şi superficial, pe aceşti *homines leggentes*, care, în actul scrisului, reprezintă doar o abstracţiune. El însă nu va fi atît de naiv să exagereze importanţa unor asemenea întîlniri. Cititorii sînt şi cei din sală dar şi (cei mai mulţi) alţii, cei de azi dar şi doriţii de mîine.

Care sînt sentimentele omului din sală. Are el nevoie cu adevărat să-l cunoască în carne şi oase pe autorul preţuit din lecturi ? E doar o curiozitate superficială sau mai mult ? Să recunoaştem că un răspuns e greu de dat. Foarte mulţi din cei prezenţi la sutele de întîlniri la care am participat erau nerăbdători şi iritaţi, aduşi în sală de rîvna vreunui organizator („au avut loc atîtea manifestări cu cartea... au fost de faţă atîtea sute de cititori"...) Sînt apoi cei veniţi din simplă întărîtare stîrnită de notorietatea relativă a oaspetelui. Şi, în cele din urmă, lectorii serioşi, dornici de acel *dialog* ideal, singurul care justifică în profunzime aceste întîlniri.

E bine ca întîlnirile scriitor-cititori să fie numeroase ? Înclin să cred că numărul — ca în multe alte domenii — nu are importanţă. Important este ca ele să fie organizate cu grijă, cu participarea doar a celor interesaţi. E de-a dreptul dezolant să asişti la improvizaţii în acest domeniu. La Paşcani, acum două-trei luni au umplut scena nu mai puţin de 40 (patruzeci) poeţi şi toţi şi-au debitat texte. Bieţii spectatori erau zdrobiţi ! E acesta un dialog real ?

Am avut prilejul nu odată să iau parte la întîlniri exemplare. Într-o aulă a Institutului Politehnic din Bucureşti, de pildă, am întîlnit un admirabil interlocutor colectiv (care i-a entuziasmat şi pe ceilalţi colegi) : observaţii de mare subtilitate, întrebări foarte bine gîndite şi, mai ales, senzaţia fericită că oamenii din faţa ta sînt preocupaţi de ceea ce le spui şi că doresc să auzi şi tu ce au ei de spus. De la asemenea colocvii izbutite pleci îngîndurat, îmbogăţit, ţi se pare că ai găsit soluţii multă vreme căutate.

Ilie CONSTANTIN

cronica pietonului

Gripa pe picioare

Că pietonul printre alte fericiri şi meniri o are şi pe aceea de a scoate la plimbare o boală cu virusul încă nedeclarat oficial medicilor, o dovedeşte cunoscuta spunere : „a duce gripa pe picioare".

De ce l-a ales tocmai pe el, pentru promenadă, aici enigmatica şi întinsa maladie tace misterios şi dacă se întreabă prea mult, se ajunge la alte dureri de cap şi la alte ameţeli.

Poate pentru a-i divulga şoptit numele virusului ? Nu e prea improbabil dacă ne gîndim la curentul de la intersecţiile străzilor, ori la de două ori înfrigurata aşteptare a troleibuzelor şi tramvaielor întîrziate, care pot duce spre complicaţii medical revelatorii. Uneori (rar e drept) chiar spre Bulevardul Fericirii.

Şi el e pus adesea din pricina aceasta în delicata situaţie a unui delincvent de drept comun sau şi mai rău. În troleibuze sau tramvaie, pe sticlă, sînt lipite — vertical sau orizontal — somaţii de felul: „Nu răspîndiţi virusul gripei". Ca şi cum pietonul ar cunoaşte ceea ce nu cunoaşte nimeni şi ar practica un trafic ilicit.

Cum să răspîndeşti şi împărtăşeşti ceea ce nu se ştie ?

Şi frumos este — totul încadrîndu-se desigur în paradoxul schimburilor şi circuitelor moderne — că se cam poate.

Precis este faptul că starea gripal-pietonală duce, obligă la cele mai civilizate atitudini.

Cine trebuie să aibă măcar o batistă curată la el în care să-şi îngroape rudic nasul la caz de strănuturi sau alte întrebuinţări şi explozii ale traseelor respiratorii ?

Cine trebuie să tuşească tot în batistă sau, oricum cu palma la gură ?

Cine nu trebuie să se zoreasca să întindă palma subalternă conducătorului său direct sau indirect salvat fiind astfel de primejdiz servilismului ?

Şi — pentru că trebuie mers pînă la capăt cu normele civilizaţiei şi ale igienei : cine nu trebuie să scuipe pe jos, oricît ar şterge pe urmă podeaua cu galoşii ?

El, cel care duce gripa pe picioare.

(De altfel trebuie spus că toate acestea i se recomandă destul de limpede, omenește şi autoritar cu literă răspicată, de tipar — de către aceleaşi dreptunghiuri de hîrtie din autobuze şi tramvaie).

Nu, orice s-ar spune, gripa pe picioare este una dintre menirile şi fericirile pietonului.

CANDID

cronica literară

COLINE CU DEMONI

Într-un climat poetic precum cel actual, bîntuit adesea de patima efemer-spectaculoaselor „schimbări la față" — s-o recunoaștem : e un fenomen care atrage în caruselul lui poeți de toată mîna și de toate vîrstele ! —, deci într-o asemenea ambianță în care goana după ceea ce se „poartă" la un moment dat primește adesea înfățișări ilariant-grotești, Ilie Constantin poate apărea multora un poet dominat de o circumspecție mult prea exagerată, împinsă pînă la conservatorismul programatic. Oare, chiar aceasta să fie realitatea ? Ne punem o asemenea întrebare, pe tonul cel mai grav cu putință, pornind de la o constatare, revelatoare pentru noi, pe care am putut-o face recitind, acum, întreaga poezie a lui Ilie Constantin. Anume, ne-a surprins în cel mai înalt grad „izolaționismul" stilistic (dăm noțiunii o accepțiune mai complexă, apropiată de cea originară) sub semnul căruia cată a se constitui universul poetic al autorului cărții de poeme *Coline cu demoni*. Faptul, fireste, atrage după sine un semnificativ proces de sustragere de sub tutela avatarurilor propriei generații, în așa fel încît evoluția poetului refuză circumscrierile și identificările succesive impuse de mult prea grăbitele metamorfoze ale modei poetice curente. Toate acestea sînt însă departe de a fi expresia cunoscutei atitudini retrograde a așa-zisului talent de structură instinctivă, care fuge precum satana de tămîie din fața oricărei tentații venite din partea curentelor înnoitoare ale vremii sale. Dimpotrivă, avem convingerea că la mijloc este vorba de un efort conștient de delimitare, practicat din însuși interiorul peisajului poetic actual. Ceea ce, îndubitabil, divulgă existența unei conștiințe estetice riguros articulată, vegheată neîntrerupt de un spirit critic mai niciodată clintit din echilibrul lui. În ultimă instanță, întreaga chestiune trebuie pusă în relație cu ambivalența temperamental-estetică a personalității artistice a lui Ilie Constantin : poetul și prozatorul, de o parte, criticul, de alta. Din acest punct de vedere, esențial, este interesant de remarcat că, spre deosebire de cvasi-majoritatea cazurilor similare, coexistența celor două domenii nu se realizează pe terenul compromisurilor reciproce. Scriitorul are vocația rară de a se supune la obiect și într-o situație și în cealaltă, fără a accepta servitiile segmentării propriului substrat temperamental-estetic. De aceea, critica de poezie a lui Ilie Constantin, fatalmente grevată intim de impulsurile pledoariei pro domo, dispune totuși de capacitatea de a se proiecta în obiectiv și de a fi, astfel, autorizată pentru formularea tranșantă a judecăților de valoare. La rîndul ei, poezia se relevă ca o demonstrație declanșată prin sine, în măsură să se conformeze rigorilor artistului critic funciarmente existent în structurile general-dominante ale conformației artistice cu care este dăruit scriitorul nostru. Așadar, poezia lui Ilie Constantin se revendică de la un program estetic grație determinării sale critice predestinate și niciodecum nu se poate susține teza elaborației preconcepute, de laborator.

Am insistat atît de mult asupra acestor chestiuni de ordin mai mult sau mai puțin general-teoretic fiindcă, mai ales în stadiul la care se află acum, poezia lui Ilie Constantin, spre a fi mai bine înțeleasă, reclamă imperios efortul de a reflecta în marginea lor.

Din unghiul de vedere impus de restructurările ei interioare, poezia aceasta își potențează spiritul critic ce o domină la nivelul propriei conștiințe ontologice. Vrem să spunem anume că, ideatic și afectiv, ea gravitează în jurul unei continui spaime existențiale, ce-și are rădăcinile în tot mai acuta înțelegere a poetului în ceea ce privește raporturile dintre himera sa pentru absolut și posibilitatea practică — fatal limitată — de a atinge atari teritorii interzise de destin. Pierderea speranței de a putea cuprinde prin faptă ceea ce ochiul minții își poate apropia imprimă acestei poezii, acum, surîsul sceptic al insului edificat, rațional, asupra propriilor limite, dar care, tocmai de aceea, în loc să se retranșeze în confortul propriului scepticism filozofic, trăiește din plin acea durere lucidă, generată de neputința manifestării sale pe planul experienței.

Iată deci formularea pătrunsă de francheță a respectivei stări de conștiință : „De-ai mai putea zimbi la fel ca înainte / de înghețarea sufletului / pe neașteptate ! / E ochiul tău încremenită mărturie / și lacrima ți-a-nveninat obrazul. / Ești vinovat pînă la naștere de toate / și mai ales că înțelegi, cu mult mai mult / decît e-ngăduit puterilor din tine" *(Suris)*.

Într-un excelent articol pe marginea volumului selectiv *Fiara* (1969), Nicolae Balotă definea foarte exact condiția ideatică a poeziei lui Ilie Constantin, privită în cele mai recente faze ale evoluției ei. „Omul tulburat în ființa sa cea mai intimă, în rădăcina sa ontică", iată ce ar determina declanșarea reflecției poetice. Drept care, „Poetul în poeziile lui Ilie Constantin se descopere pe sine ca o ființă marcată de *acedie*", ceea ce ar traduce „ciudata stare a celui ce nu se poate transcede, a celui ce simte limitele aproape, starea de tristețe și inapetență a călugărului medieval care nu se mai putea ruga". Într-adevăr, culegerile *Clepsidra* și *Bunavestire* invederau din plin însemnele unei atari crize interioare și, de pildă, un poem precum cel intitulat *Febra* nu făcea decît să închidă în materia sa simbolică o acută stare de turmentare a conștiinței traumatizate de incertitudini, de sentimentul neputinței de a ieși din sine : „Leneș îmi umblă peștele prin toată umbra / din apă, se accelerează-n mine, / viața și moartea, marele Vag / îmi dă suferința proporțiilor" etc.

Situată în prelungirea culegerilor anterioare, cartea *Coline cu demoni* surprinde tocmai prin substanțialul ei spor de lirism grav, difuzat în subteranele unor poeme, care, în chip obsesiv, converg spre același filon reflexiv. Crisparea dramatică enunțată, cum s-a văzut, atît de laconic (de altfel, în Ilie Constantin identificăm pe unul dintre cei mai laconici poeți români de azi, în sensul capacității de a esențializa structura metaforic — ideatică a poemului) în poezia *Suris* se ipostaziază mai ales sub două forme distincte de expresie poetică. Într-o categorie am plasa piesele unde poetul adoptă serviciile interogației directe, care la rîndul ei, apelează la plasticizări cît mai adecvate : „Poate mă-nsel / dar o chemare presimții / din suprafețele supuse de nisip, / și-un pas îmi e cerut cu stăruință, / un semn de sclav să ardă talpa mea / pe umerii deșertului. / De m-ași urni chemarea cui s-ar împlini ?" *(Încenut)*. Sau : „Din pămînt un strigăt m-a ajuns, / mîinile-mi umblă pe chip / înstrăinate de lacrimi / și cine mă va crede ? / / Ce noapte mă duce în jos, / ce ninsoare zadarnică ?" *(Din pămînt, un strigăt)*. La fel, în poeziile : *Arhetip, Auz, A numi, Zori de ploaie* ș.a. Trebuie spus însă că modalitatea aceasta — atît de pretențioasă și de riscantă, dată fiind puținătatea mijloacelor de reprimare a declamației, a retoricului — nu este întotdeauna generoasă cu inspirația poetului. Fapt pentru care, din cînd în cînd, dăm peste compuneri glosistice de-a dreptul superflue, de tipul celei intitulate *Duhul fără-de-lege*, din care, spre edificare, citām acest fragment final : „Tu, duh, viteză nemișcată, gînd, / prin fulgii de ninsoare, prin derute / de lung coșmar, atomii mei trecînd / tînjesc spre tine în frățești volute. / Așteaptă-ne, îți strigă, cît mai sui / la capătul de clipă te-om ajunge, / cînd va fi scrum țesutul amărui / al întocmirii gata să ne-alunge. / Așa-mi aud atomii, delirant, / vorbindu-i duhului fărădelege, / cînd seara, de pe celălalt versant / ajunsă-n culme, stă să se închege", Dacă se pune problema aprecierii aptitudinii poetului pentru poezia de meditație directă, în interiorul căreia, pe planul vibrației lirice, confesia convertită aproape fără tranziție în „silogism", în joc cvasi-pur de idei își este sieși suficientă, vom prefera, desigur, exemple precum cele oferite de scurtele poeme *Telescop* („Apoi mi-am smuls din irisul sălbatic ochii / și umilit am revenit la lume. / O, toate încă înaintea mea / continuau să fie infinite. / Și am avut / plîngînd / dezvăluirea neființei mele".) sau *Treizeci* („Cum stă sufletul meu / deasupra pămîntului / și întunericul umblă prin el").

Cealaltă modalitate privind mecanismul transpoziției materiei confesiv-meditative, în poezia lui Ilie Constantin, constă în tentativa de a implica respectiva materie în poemul de structură narativ-parabolică, al cărui freamăt liric se înscrie pe traiectoria unui destin ipotetic și anticipat. Conștiința iremediabilei disjuncții ontice despre care vorbeam se plachează decis pe termenii dichotomici ai narațiunii-parabolă, în așa fel încît planul din urmă este chemat să releve adîncimea presentimentelor tragice care asediază conștiința poetului, neîntrerupt trează, din toate părțile : „Cum mi se-arată fără de vină / demonii negri de pe colină ! / Cu ochii în lacrimi și viața-n singe / îi văd în cerul ce se restrînge. / Tace orașul, ora-i pustie, / nimeni pe cale se-alătură mie, / de pe colină pînă sub stele / demonii visează sub genele mele". În elaborări de natura celeia din care am desprins fragmentul de mai sus *(Coline cu demoni*, căreia i se alătură nu puține altele : *Ninsoare singeroasă, Assur, Chipuri ale vitezei, Marele canion, Cumpăna înspăimîntată)* vedem, în ce ne privește, terenul cel mai propice de manifestare a acestui poet de neobișnuit scrupul artistic și pe care îl pot suspecta de placiditate și de lipsă de adîncime numai aceia cărora le scapă transparența difuză, atît de indecisă în jocurile ei de lumini și umbre, a cristalului veritabil.

Nicolae CIOBANU

ANGHEL DUMBRĂVEANU

Fața străină a nopții

Poezii. Editura „Cartea Românească".

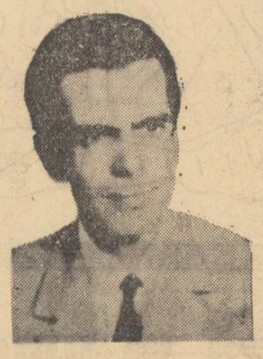

NICOLAE ȚIC

Drumul spinos al întoarcerii

Roman. Editura „Eminescu".

GRIȘA GHERGHEI

Armuri

Versuri. Editura „Cartea Românească".

CONSTANTIN MATEESCU

Fumul bunicului

Nuvele și schițe. Editura „Albatros".

avant premieră editorială

EMIL BOTTA

Versuri

Editura „Eminescu".

VIRGIL MONDA

Via și rodul

Roman. Editura „Eminescu".

avant premieră editorială

compendiu

RADU CÂRNECI

Grădina în formă de vis

Poetul este un fericit care înalță imnuri de laudă unei fericite iubiri. Grădina în formă de vis *(editura* Cartea Românească, *1970) deși se reclamă prin limbaj și tehnică a metaforei de la somptuozitatea* Cîntării cîntărilor *și de la viziunile plutonice, antropomorfice ale eroticii eminesciene, este o carte de sonete. Radu Cârneci a reușit, sub acest aspect, o performanță destul de rară : formele rigide, fixe ale sonetului nu se mai resimt ca niște gratii de temniță, ele cad, se topesc sub dogoarea unei pasiuni ce-și strigă fără sfială autenticitatea. Poetul are o idee pe cît de umană, pe atît de înaltă despre iubirea lui : totul capătă o aureolă de jertfă luminoasă, de fierbinte sfințenie, pămîntul și cerul nu se mai privesc cu ochi străin și rece, zeii coboară printre oameni, iar îndrăgostiții aleargă într-un paradis asemănător cu Olimpul grecilor antici.*

Viziunea este, așadar, specifică religiei erotice, singura ce unifică aspirația naturală a omului spre transfigurare, spre contopirea cu o ființă infinită existentă în toate religiile. Poetul oficiază într-un templu fără hotare, templul său este luminat de stele și încălzit de soare : „De-același foc să ardem, aceeași vîlvătaie / să ne cuprindă trunchiul și vîrful de azur, / să-nnobilăm și munții și apele-mprejur / în carnea noastră sfîntă același fulger taie. // O, arderea aceasta, cît am dorit s-o-ndur : / adîncuri de putere în mine se-ntretaie, / în singe-mi umblă timpul cu ochii de văpaie / și-n duh comete-aprinse mă fac frumos și pur. // Tu, fă-mi-te părtașă pe acest nobil rug, / aprinde-te de mine și fă-mi albastră para ; / de-ai să citești în stele : al nostru-i naltul crug — / / și zborul ne cuprinde, căci bate-n timple sara. // Deci, vino ! taina-i mare : de cer și de pămînt — / de-același foc să ardem, cuvînt de la cuvînt !" (II)

Radu Cârneci, după cum spuneam, are naivitatea să-și cînte cu sinceritate și fervoare iubirea în aceste sonete, într-un limbaj simplu, uneori destul de arhaic din punctul de vedere al sugestiei cuvîntului pentru sensibilitatea unui cititor modern. De aici și din pauzele de inspirație, ca și din insuficienta concentrare asupra nuanțelor, acest cititor modern poate fi nu numai bucuros de prospețimea unor sonete (cum am fost noi) dar și nemulțumit de platitudinea altora (cum vor fi destui).

MODEST MORARIU

Spectacol de pantomimă

Iată poezia dezabuzării intelectuale metaforizate care șochează, dar nu zguduie, care intrigă, dar nu duce la revelația unei alte lumi fiindcă ea nu crede prea mult nici în aceasta, deși îi mimează ticurile cotidiene. Modest Morariu se detașează de eroul său, un histrion, desigur, deși comunicarea se face la persoana întîi singular, și nu ne-am fi mirat dacă am fi citit pe ultima pagină un epigraf, un epitaf sau ceva de felul acesta și care să sune : „Să exagerăm, dar cu moderațiune".

Spectacol de pantomimă își insinuează lirismul discret pe care, într-un fel, îl conține — printre lucrurile umile ale civilizației moderne, astfel că problematica veșnică a omului — structurată în jurul ideii de salvare, de supraviețuire — suferă agresiunea productelor acestei civilizații, dar procesul nu ne apare într-o lumină tragică, ci de penibilă reificare : *„În ultima vreme asist la un proces ciudat / pe care psihologi savanți / l-ar intitula : „Proces de maturizare esențială / într-un secol eminamente idealist". / Și astfel zi de zi constat / cum semenii mei se transformă treptat / în obiecte, / ca să fugă de ceva, de cineva sau chiar de ei / cînd obosesc să se mai caute / și nu se mai vor copii (...) / E un adevărat exod spre obiecte / în care oamenii se mută zi de zi / spre a deveni case, automobile, bibelouri, / covoare sau borcane cu murături. / Cei lipsiți de fantezie / sau, dimpotrivă, foarte ambițioși, / devin librete de economii" etc. etc.* (Transsubstanțiere).

Poetul, după cum se vede, are oroare de cuvintele mari, în acest secol plin de contradicții, orice ton apodictic încercînd să recucerească, să-și circumscrie un spațiu sotereologic tradițional i se pare vorbărie goală, grandilocvență. Din păcate, acest lirism, oricît ar încerca să se scufunde în umilința tăcută a lucrurilor, rămîne doar ca o tendință : el nu este nici destul de cald, nici destul de rece pentru aceasta.

ADI CUSIN

Umbra punților

Că Adi Cusin este un poet de real talent, nu trebuie să ne mai îndoim acum la apariția celui de-al doilea volum al său Umbra punților *la Editura Cartea Românească (1970). În ce constă natura acestui talent, care sînt liniile sale de forță, iată ce ne rămîne să descifrăm.*

Adi Cusin are un deosebit simț al dramaticului, poeziile sale ne propun aproape întotdeauna o scenă (desigur, implicată) pe care se înfruntă diferite elemente ale conștiinței morale. În funcție de aceste ipostaze ale binelui și răului, tonul poetului oscilează de la tandrețe la sarcasm, de la abandonarea dulce în somnolența unei metafore la ironia lucidă, șfichiuitoare. Există așadar, în această structură artistică, o tendință naturală, irepresibilă spre regizarea trăirilor, ideilor etice în scenografia unui sentimental.

Virtutea principală a acestei vocații dramatice a poeziei lui Adi Cusin o descoperim, așadar, în dinamismul ei, în succesiunea rapidă a replicilor cu tendință edificatoare. Aici se află însă și viciul esențial : urmărind, adesea, să edifice într-o direcție morală oarecare, poetul uită că a părăsit granițele discursului liric, uită adică faptul că scriind poezie trebuie să rămînă în scopurile proprii ale poeziei. Consecința firească a unei astfel de înțelegeri a actului artistic nu întîrzie să-și facă datoria : golește textul de orice mister, reducîndu-l la o conversație oarecare despre o temă oarecare, fie ea gravă ori frivolă. Ergo : nu pledăm împotriva structurilor poetice dramatice, dar împotriva dramatizării regizate a pasiunilor, împotriva exteriorității melodramatice.

Dan LAURENȚIU

CONST. ABĂLUȚĂ

Unu

După apariții rare în presă, Constantin Abăluță și-a publicat în editura Cartea românească *un volum cuprinzînd versuri și proză de o factură originală. Titlul și prezentarea grafică a volumului (semnată de autor), ca și o anumită excentricitate suprarealistă, nu sînt singurele explicații ale acestei originalități.*

Autorul are aerul unui blazat care compune mici piese pentru o audiție de cameră. De aceea el uzează cu detașare de un oarecare rafinament și nu șochează decît în limitele confortului.

Lipsite de patetism, poeziile sale par enunțuri eterogene, rostite egal și acompaniate de pian, în realitate însă ele converg spre obținerea unei atmosfere care se instaurează într-adevăr, elegant și discret. Astfel, autorul a evitat zimbetul sceptic al sensibilității moderne. Dar, diplomația aceasta, care presupune o educație literară, s-a răsfrînt și asupra conținutului liric. Cochetînd prea mult și studiindu-se în oglindă, poetul a teatralizat inspirația și a făcut-o domestică. În virtutea acestei tendințe, viziunea apocaliptică a regresiunii materiei a devenit o nostalgie minoră : „prietenii se usucă și cad de pe tine / locomotiva spartă ruginește-n desiș" (Unu), *iar sentimentul solitudinii geniale, o boemă de cafenea : „denunțați-mă / port barbă și ocolesc / ministerele"* (Etyl).

Tot atît de contradictorii sînt prozele, propunînd parabole grave sau universuri de coșmar într-un limbaj agreabil. Dramele casnice promit sensuri profunde estompate însă de bonomia expresiei. Autorul are, în plus, aici, atuul unui spirit de observație surprinzător de lucid, care scoate în relief amănunte semnificative ignorate pînă la el. Dar, în ciuda acestui realism al detaliului, o tensiune lirică de / decor și de teatru (amintind maniera, dar nu și stridența din prozele lui Bacovia) trădează pe poetul care nu se poate obiectiva.

O bucată ca Pulberi, *de exemplu, introduce pe cititor în ritmul povestirii de groază profesate de Poe, dar, în lipsa acelei magii de atingere a iraționalului prin mijloacele rațiunii, rămîne o simplă demonstrație de tehnică. O alta,* Evadare, *reeditează evaziunile funcționarului anonim din schițele lui Macedonski. Poarta spre vis se deschide tot mai larg și devine un orizont care cuprinde cu totul.*

Originalitatea volumului stă, astfel, în alegerea unor modele care au excelat prin originalitate. Autorul nu pastișează, ci recurge la maniera ciudată de a domestici maniere ciudate. Nota sa particulară rămîne bizareria formulată amabil.

ROMULUS GUGA

Totem

Aproape concomitent cu debutul în proză, Romulus Guga și-a publicat și această carte de versuri. Fără a face din ea o simplă variantă stilistică a romanului Nebunul și floarea, *trebuie totuși subliniată atitudinea fundamentală, comună celor două volume. Este vorba de un impresionant sentiment al demnității umane, de natură camusiană, provenind prin urmare din acceptarea lucidă a suferinței. Poeziile incluse în volumul* Totem (ed. Cartea românească) *au aceeași masivitate a durerii ce s-a clădit anonim, prin trecerea generațiilor. Poetul mărturisește că a trebuit să-și refuleze zvicnirile subiective pentru a auzi corul uniform, dar profund al aspirației milenare : „vouă vă arăt alte fețe, / cele ale echilibrului, / ce frică mi-e că-mi veți reda / fața răvășită de-alcool și singurătate".* (Elegie primitivă). *În orice operă literară autentică, ansamblul constringe cuvintele, reunindu-le într-un sistem original de semnificații. Și aici, prin cuvîntul* echilibru, *de exemplu, înțelegem nu o anulare reciprocă a tendințelor contradictorii, ci o monumentalizare a lor, o convertire estetică. „Poetul e împrejmuit cu piatră", adică e eternizat prin pietrificarea cuvintelor care se rup de moment și se stratifică geologic.*

Aspirația milenară despre care vorbeam este setea de nemurire și ea generează infinitele contradicții. Dragostea, poezia, cunoașterea, toate sînt văzute ca împrejurări ale morții, și nu ca depășiri ale ei. Cine iubește face un pas către moarte, cine cunoaște se afundă în moarte, cine declamă, se eternizează prin moarte. Astfel, moartea reprezintă cerul închis sub care ne consumăm aventura.

O asemenea intuiție putea prăbuși totul în tăcere și neputință. Dar la Romulus Guga există un fond de noblețe care dă destinului tragic măreție. Poetul nu-și învinge disperarea pe cale speculativă și nici prin provocare de stări euforice, ci printr-o bunătate adîncă și calmă, suită din bezna primordialității totemice. Poetul iubește împrejurările morții și, de aceea, plimbarea sa pe pămînt e plimbarea unui contemplator. El privește și înțelege totul, el îi acceptă pe oameni și le adoptă credințele.

Alex. ȘTEFĂNESCU

posta redacției

I. P. Dintr-o greșeală de transcriere, răspunsul la scrisoarea dv. a apărut, acum două numere, sub inițialele V.P. Vă repet, poeziile mi-au plăcut. Doresc să vă publicăm. Așteptăm să-mi comunicați numele întreg.

NILAXU ALIENDROC — Stingace anagramă. Citez din poezia **Uitarea : De n-ar fi ea** (uitarea n.n.) / **noi n-am putea trăi. / Dar ea există."** Deci, e cum nu se poate mai clar, ea există și noi trăim. Mai departe: „Există uitarea E nevăzută / dar e tare ca marmora". Știți ceva, dacă tot există uitarea, eu v-aș propune să uitați definitiv aceste versuri

VICTOR IACOB — „Dar adevărul / că sînt sortit pieirii veșnice / e-atît de crud / Mai bine nu l-aș fi aflat niciînd / Și-aș fi rămas la mintea omului de rînd". Tot ce spuneți dv. este mai mult decît adevărat, adică e la mintea cocoșului, dar asta nu înseamnă că v-ați apropiat cît de cît de poezie.

MICENIOS — Tînăr, elev, îndrăgostit, părăsit. Doreste revenirea iubitei plecate sau supărate. Despre poezie, nimic, deocamdată.

CIȚU F. NICOLAE. — Doamne, ce mai frază: „Conceperea ideală a vieții. s-așterne / Se sparge în suflet cînd zboară". Poezia nu se scrie fără har chiar dacă „iubirea te-ngheață și amorul te omoară". Verbul „a sculpta" îl întrebuințează numai intelectualii foc de snobi.

MIRODONE NIC Dacă într-adevăr sînteți talentat la pictură, v-aș îndemna să nu mai oropsiți poezia. Și așa, săraca, e destul de desfigurată de atîția.

DIONISIE VLAD. Ton cam vetust, dar mina ține condeiul cu destulă siguranță : **„Viori de lut, superbe alveole / Cu flăcări de țărini melodioase / Vă simt sunînd în zveltele creole / Și-n proaspătul parfum de chiparoase".** Se vede că nu scrieți de ieri-alaltăieri.

EL DESDICHADO. Fără a fi fără cusur, poeziile dv. nu mi-au displăcut. Se simte, credem, o ușoară influență Nichita Stănescu. Reveniți.

DEMILIOANE. Versuri excelente: **„Ascultă în mine pămîntul / cum nu-și ține gura / și Dumnezeu cum nu vrea / să se coacă în mărul nostru".** Poezie tipică de ironist, spiritual și cenzurat în avînturile sentimentale. Mi-a plăcut.

Cezar BALTAG

●

DOINA BALADĂ. Reține fraza : „Cine sînt, ce sînt, de unde vin, încotro mă duc, ce rost ar avea în cazul de față asemenea hamletisme ?" pentru că ea face corp comun cu poezia „Sînt o catedrală de aer". Totul e măreț, totul e desăvîrșit, dar nici-un cuvînt nu e icoană și nici coadă de drac, întinzîndu-se spre rama icoanei. Vremea cuvintelor umflate cu țeavă, precum mieii serviți în simbăta coborîrii de pe cruce și integrării în mormînt, e dusă pentru totdeauna și n-are haz s-o regretăm.

OCTAVIAN PLATON. Îți înapoiez cu drag urarea **la mulți ani,** și alăturat, plicul cu schițele.

RICHARD INIMĂ DE LEU. Îți închei scrisoarea cu îndemnul : La atac ! De acord, dar să știi că băncile (alea cu bani) sînt păzite de la un timp încoace. Ce i-o fi apucat domnule ? Întreb eu ca între cavaleri.

I. G. BRĂILA. Te rogi pentru frig, „frig, să ucidă microbii sufletului și trupului, pe cei intrați în pămînt etc". Pentru cei intrați în pămînt nu trebuie să mai insistăm, pentru că, oricum, pămîntul acoperă bine ceea ce acoperă Dar fiindcă ai humor, mai trimite-mi.

PLATON F. Am primit varianta 2-a din **Gingănii.** Ascultă la mine, aceleași goange ca și-n prima variantă. Mai caută.

DAN VLASIU. „Din cioburi de oglindă" arată o față cam zgîriată cu cuțitul și neumblată cu creionul (chiar dermatograf). La a doua schiță, intitulată „Ș.a.m.d.", îți răspund că **și așa mai departe.**

VIRGIL A. POPESCU. „Deviza noastră", după ce te-am citit, este, după părerea mea, numai și numai **bunăziua.**

CONSTANTIN GHEORGHE NAIDIN. „Prea tîrziu" nu mi-a plăcut, pentru că prea tîrziu nu e niciodată timpul potrivit. „În munți" e mult mai bună. Dar și ea, puțin cam departe de tipar. Te rog să-mi trimiți, în continuare, povestiri.

MIRCEA STELIAN ȘONCUȚEANU. Nici unul n-am trecut pragul credinței și nu-nțeleg ce-avem de ispășit. Eu unul plătesc numai pentru deșărtăciune. Nu-mi arăta altarul, fiindcă fac confuzii, și sînt și așa destul de dezorientat.

DORA BUCUR. Declin invitația. Aștept de la dumneata povestiri despre lume. Și nu te supăra, le vreau pline de bun simț.

NICOLAE SÎRBULESCU. Îți mulțumesc pentru veștile trimise. De autenticitatea lor nu mă îndoiesc. Vreau să-ți spun, însă, că nu sînt ranchiunos și nu pot să urăsc. Omul care m-a înjurat și pe care mi-l torni cu atîta plăcere mi-e prieten. Dar ce vrei, se află într-o circiumă, se simțea bine și trebuia să înjure și el pe cineva. Și s-a oprit la mine, — pur și simplu o chestie de noroc, căci dacă se oprea la altul, azi era fără barbă și fără mustăți.

E. D. IASCA. Mi-ai atras atenția în scrisoare că „ordinea paginilor nu are nici o importanță". Deduc că nici ordinea versurilor nu prezintă importanță. Citez versurile : „Pe o tufă de cicoare / S-au oprit două hoinare / libelule călătoare"... și reține inițiativa foarte lăudabilă din poemul **Destin gri :** „și de-aș putea să scap de ginduri mototolindu-le / să le arunc la coș / și de-aș putea / să ard ca o țigară"... Cu puțin efort, totul e posibil.

Fănuș NEAGU

ediții — editori — comentatori

Puncte de vedere

Învățăturile lui Neagoe Basarab

Importanța ediției actuale

Așteptate cu nerăbdare și primite cu un entuziasm justificat de către critică și publicul cititor, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie se prezintă* pentru întîia oară la înălțimea valorii textului. Trebuie să felicităm editura Minerva și Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" pentru ediția de față, rod al muncii de cercetare, de investigare pătrunzătoare, neostenită și pasionată a lui Dan Zamfirescu, la care se adaogă și studiul competent, cu importante contribuții al lui G. Mihăilă. Dan Zamfirescu este autorul introducerii intitulate *Primul monument al literaturii române*, al notelor marginale și de subsol ale textului românesc (transcris de Florica Moisil), iar G. Mihăilă semnează studiul *Originalul slavon al Învățăturilor și formația culturală a lui Neagoe Basarab*, precum și traducerea textului slavon, atît cît ni s-a păstrat.

Importanța ediției constă nu numai în reconstituirea științifică a versiunii românești din secolul al XVII-lea — ea însăși o operă literară de o deosebită valoare — copiată în diferite manuscrise ulterioare, ci și în demonstrațiile din studiile introductive, care ne conving că *Învățăturile* au fost scrise de însuși Neagoe, considerat de către Bogdan Petriceicu Hașdeu „Marc Aureliu al Țării Românești, principe artist și filosof". Aceste opinii s-au impus cu tot mai multă evidență, ele fiind confirmate de cercetători din diverse ramuri ale științelor sociale (filologi, istorici, juriști, istorici de artă).

Învățăturile lui Neagoe Basarab confirmă presupunerea că în mediul de cultură în care s-au realizat opere plastice de o neîntrecută frumusețe — în arhitectură, pictură sau broderie — au putut să apară și lucrări literare, de o valoare similară. Și după cum artele românești din evul mediu care pot fi referite la prototipuri bizantine, se prezintă, folosind strălucitele tradiții ale acestei culturi, cu trăsături proprii — fie ele stilistice, iconografice sau coloristice — tot astfel opere literare, de felul *Învățăturilor*, oglindesc, dincolo de canevasul metaforic preluat din lumea bizantină, realități ale locului și timpului în care au apărut. În prefața *Învățăturilor* se subliniază, pe drept cuvînt, că exprimarea directă sau cu ajutorul tehnicei „mozaicului" (de citate) a lui Neagoe Basarab este de o autenticitate semnificativă.

Considerînd că problemele mai importante, cum ar fi cea a identificării autorului și implicit a datării *Învățăturilor*, precum și cea a precizării izvoarelor, au fost, în linii mari soluționate, vom întîrzia asupra structurării *Învățăturilor*. Actuala suită a *Învățăturilor* este cea originară sau ele s-au prezentat la început sub o altă înfățișare ?

D. Russo, care a adus unele contribuții la analiza acestei opere, stabilind că textul din limba greacă reprezintă traducerea celui slavon și identificînd o serie de [illegible]oare, a considerat în mod greșit că *textul* ei reprezintă un amestec incoherent de elemente laice și bisericești. Același punct de vedere l-a exprimat și P. P. Panaitescu, cu unele amendații mai recente. Dan Zamfirescu și G. Mihăilă au demonstrat unitatea inextricabilă a conținutului *Învățăturilor*, în care nu s-au suprapus mai multe straturi și care, la critica internă, nu vădește nici o posibilitate de defoliere.

Dar dacă *Învățăturile* se prezintă omogen la secțiunile de detaliu, care este situația atunci cînd considerăm *planul* lor ? Cînd încercăm să înțelegem raportul celor două părți din care este alcătuită lucrarea, apoi a capitolelor subsidiare ?

Dan Zamfirescu care se pare să reproșeze că „Pentru Russo (și chiar pentru Cartojan care îl urmează întocmai) toată partea întîia era haotică fără legătură cu partea a doua și neapărat scrisă mai tîrziu" (p. 24), ajunge el însuși la concluzia că „Structura părții a doua este foarte clară : 13 capitole, fiecare alcătuind, după caracterizarea lui Hasdeu „un tratat separat, un ce întreg și complect". Această *nouă structură* (sublinierea noastră — P.C.) impune și o tehnică nouă de utilizare a izvoarelor". (p. 41).

În continuare se arată că primele trei capitole din partea a doua a *Învățăturilor*, vădesc un alt caracter decît restul acestei părți : „Cu pilda despre milostenie (cap. IV — P.C.) se încheie grupul de capitole avînd o structură oarecum eterogenă mai aproape de predica bisericească decît de literatura parenetică propriu zisă". (p. 49).

Se ajunge așadar la unul dintre punctele de vedere ale lui D. Russo și anume că există o diferență între cele două părți a *Învățăturilor* și mai mult, se disting chiar în corpul părții a doua, două grupuri deosebite de capitole.

Unitate structurală ?

Evident că, în cazul acesta nu se poate vorbi (p. 24) de o unitate structurală a planului *Învățăturilor*. De fapt nu numai primele trei capitole se vădesc altfel decît celelalte din partea a doua, ci și capitolul al XIII-a, care, împreună cu capitolul III, ar fi fost introduse în manuscrisul *Învățăturilor* după încheierea lucrării (p. 45 și 55).

Această explicație are în vedere faptul că în capitolul III („Scrisoare către oasele maicii sale") Petru, fiul lui Neagoe, nu apare ca fiind mort, în vreme ce în capitolul XIII („Rugăciunea... la ieșirea sufletului") cu care se încheie *Învățăturile*, Petru ne este prezentat ca fiind în viață.

Se arată că scrisoarea a III-a a fost redactată după 15 iunie 1520, data morții lui Petru, dar evident înainte de septembrie 1521, cînd voievodul însuși moare (p. 45). Tot în acest interval ar fi fost inserat și capitolul XIII (p. 55), redactat „înainte de încheierea *învățăturilor* (elaborate pe bucăți și la date diferite) și anume pe vremea cînd trăia și Petru, fiindcă domnul se adresează la doi fii" (p. 55).

Cronologia acestor redactări succesive ar fi următoarea :

1) Înainte de 15 iunie 1520 se scrie scrisoarea finală (cap. XIII) (în care Petru apare în viață).

2) Între 15 iunie 1520 și septembrie 1521 se termină de scris *Învățăturile*.

3) După încheierea *Învățăturilor* se redactează scrisoarea a III-a (în care Petru apare defunct).

4) La o dată mai tîrzie — dar tot în limita 15 iunie 1520 — septembrie 1521 — se inserează în *Învățături* scrisorile a III-a și a XIII-a.

Explicația de mai sus are inconvenientul că presupune, odată încheiat manuscrisul cu un caracter exhaustiv al *Învățăturilor* redactarea unei scrisori noi, apoi inserarea acesteia împreună cu o altă scrisoare, anterioară, pe care nu vedem de ce voievodul nu a adăogat-o atunci cînd scria *Învățăturile*.

Ne punem întrebarea, dacă primim punctul de vedere al inserției simultane al scrisorilor III și XIII, de ce voievodul nu a corectat pasajele din cea de a doua scriere, în care Petru apare în viață, din moment ce el era decedat la data aceea ?

În sfîrșit, analiza internă a părții a doua a *Învățăturilor* arată că și capitolele I și II prezintă un caracter eterogen, la fel cu capitolele III (cum subliniază și Dan Zamfirescu) și XIII. Au fost ele adăogate la o dată mai tîrzie ?

Dacă trecem în revistă capitolele la care ne referim examinînd cui le adresează voievodul și natura lor, vom observa următoarele :

1) Capitolul I este în realitate o predică, citită în biserică („Așijderea, iubiții miei, deacă intrați în biserică, voi vă rugați și faceți slujbă cu cîntări... iar deacă ești din biserică, voi nu faceți ce-ați făgăduit"... (p. 219) și care începe astfel „Fătul meu Theodosie și voao cinstiților și dulcilor miei domni, care veți fi în urma noastră domni... așijderea și dumneavoastră, iubiții miei boiari așa vă învăț"...

2) Capitolul II este de asemenea o predică, după cum observă Dan Zamfirescu (p. 43), adresată nu lui Theodosie ci tuturor cîți sînteți unși lui Dumnezeu și împărați creștinești și domni... patriarși ai lumii și mitropoliți... egumenilor și duhovnicilor"..., într-o ierarhie a celor miruiți, de inspirație evident bizantină.

3) Capitolul III are un caracter de oratie funebră, cum s-a observat, adresată în primul rînd mitropolitului Macarie, apoi clericilor, în sfîrșit celor morți și celor apropiați. Și această scrisoare a fost citită în biserică, traducerea titlului ei slavonesc fiind „Epistola lui Io(an) Neagoe voievod către moaștele mamei sale Neaga și ale fiilor săi Petru și Ioan și ale fiicei sale Anghelina. Cuvînt de umilință".

4) Capitolul XIII reprezintă o rugăciune în care voievodul se adresează divinității, dar și celor din jur.

Prin urmare un caracter „eterogen" față de restul *Învățăturilor* (deși cu un substrat de îndrumare) îl au și cele două predici (cap. I și II), oratia funebră (cap. III) și rugăciunea (cap. XIII). Evident că de unitatea părții a doua a *Învățăturilor* nu mai poate fi vorba : ea a fost alcătuită preluîndu-se scrieri independente, redactate în momente diferite. Nu putem concepe ca aceste scurte capodopere să fi fost inserate după terminarea *Învățăturilor* ci adaose textului la întocmirea lui.

TEODOSIE, 1521 (după o icoană de la Curtea de Argeș)

Scrisorile de învățătură

Dovada independenței inițiale a acestor scurte scrieri o constituie și prezența în volumul recent apărut a celor două învățături de sine stătătoare : „Cuvînt de învățătură al bunului creștin domn Neagoe voievod, domnul Ungrovlahii către 2 slugi credincioase ale sale și dragi, care se lepădară de lume și se dederă vieții călugărești" și „Altă învățătură asemenea cestiialalte", prima adresată călugărilor Varlaam și Ioasaf, foști boieri ai lui Neagoe, cea de a doua numai lui Ioasaf care moare înainte de a primi învățătura voievodului. Dacă prima vădește evidente asemănări de conținut și exprimare cu învățăturile ce au un caracter religios din capitolele I și II, ultima reprezintă în mic o oratie funebră ca și cea din capitolul III. Oricum aceste două scrisori ne introduc în laboratorul de creație a lui Neagoe, confirmîndu-ne că învățăturile din capitolele I, II, III și XIII au fost la origine scrisori întocmite în diferite ocazii și pentru scopuri diverse. Totodată ele ne permit să presupunem că dintre scrierile independente ale voievodului numai unele au fost preluate cu prilejul întocmirii *Învățăturilor*, iar altele (printre care și cele două scrisori menționate mai sus) au rămas în forma inițială.

Dar nu numai capitolele I, II, III și XIII au fost scrise separat sub formă de scrisori, ci, probabil, și restul capitolelor din partea a doua a *Învățăturilor*.

Într-adevăr, chiar la începutul primei părți a *Învățăturilor* găsim în versiunea românească următorul pasaj : „Iată acum iar făcum vorbă și învățătură pentru judecată și pentru dreptate și pentru milostenie, încă și de altele cîte am putut,care sîntu de folos [și] să cade a le asculta omul și a le face. Ci fi-va atîta destul ? Au iar vom mai adăoga învățătura ? Au ba. Că se cade foarte cu dinadinsul să mai învățăm și să spunem"... (p. 135).

Dacă traducerea românească redă fidel textul slavon ar însemna că voievodul se referă la învățăturile pentru judecată, dreptate și milostenie, exprimate în partea a doua (în capitolele IX și X), care *ar fi fost scrise anterior*.

Prin urmare cronologia materialului *Învățăturilor* ar fi următoarea :

1) Redactarea scrisorilor independente (predici, oratie funebră, rugăciune), precum și suitei de învățături cu caracter practic din partea a doua, scrise la intervale (astfel ne explicăm deosebirea de întindere a capitolelor IV—XII, faptul că cei cărora li se adresează voievodul nu sînt aceiași ; în cap. IV „fraților și fiii miei" (adică „creștinilor și tinerilor" — printre care și Theodosie) ; în cap. V „feților miei", dar și singularul „fătul meu" ; în cap. VI „feții miei și aleșii lui Dumnezeu și unșii lui" ; cap. XII „fătul meu sau voi iubiții miei domni și frați, sau voi boiarii miei, cîți sînteți într-acest veac, mari și mici").

2) Redactarea unitară a primei părți a *„Învățăturilor* (în care Neagoe se adresează exclusiv lui Theodosie, apoi creștinilor în general „fraților").

3) Asamblarea *Învățăturilor* sub forma care a ajuns pînă la noi, avînd partea unitară redactată mai tîrziu pusă la început și partea scrisă mai timpuriu (sub formă de scrisori) dispusă la sfîrșit. Criteriul acestui plan a fost cel al ierarhiei medievale, care pornea de la teologic pentru a exprima realul.

Remarcăm faptul că în vreme ce scrisorile ne apar legate de viața reală a lui Neagoe și a celor din jur, prima parte a *Învățăturilor* a fost scrisă detașat și ca o fundamentare teologică a îndemnurilor cu caracter practic din partea a doua.

Este evident că Neagoe Basarab a fost autorul atît al scrisorilor, cît și a părții teologice cu un caracter omogen, scrise înainte de 15 iunie 1520, eu excepția scrisorii a III-a, redactată la scurtă vreme după această dată, cea a morții fiului său Petru.

Ni se pare perfect verosimil ca asamblarea *Învățăturilor* în forma în care ni s-au păstrat să fi avut loc oricum puțină vreme după 1519 (termenul „post quem" al filigranelor foilor de manuscris al redacției slave (p. 59). Considerînd că scrisoarea a III-a a intrat de la început în componența *Învățăturilor*, ca și restul capitolelor „eterogene" deducem că această operă a căpătat forma actuală după 15 iunie 1520. Este posibil ca în atmosfera pregătirilor de război a lui Soliman Magnificul din iarna lui 1521 și în timpul bolii despre care aflăm din scrisoarea a III-a și care a precedat moartea lui Neagoe din septembrie 1521 să se fi încercat să se întocmească corpusul complect al *Învățăturilor*, cu materialul redactat anterior, pentru voievodul care urma iminent să preia tronul nenorocosul Theodosie.

Este foarte probabil ca această asamblare, cea pe care o cunoaștem și noi, să o fi efectuat un diac de cancelarie, care a copiat diversele materiale, punînd și titlurile cu numele voievodului la persoana a III-a. Bănuim că Neagoe nu și-a mai putut vedea opera care reunise *Învățăturile* sale — altfel ar fi corectat pasajele capitolului final în care Petru apare ca fiind în viață — moartea prematură întrerupîndu-i o activitate care, pe măsură ce ni se descoperă, ne apare mai prodigioasă.

Pavel CHIHAIA

Din perspectiva literaturii actuale

Debuturi

Nu mă-ncumet a afla dacă tot așa stau lucrurile și-n celelalte domenii literare, dar în poezia peste anul ce s-a scurs au fost puse pecețile a două neobișnuite debuturi editoriale.

În primul rînd se cade a-l elogia pe Emil Brumaru („Domnule, și vă rog să mă credeți, îmi vine atît de greu / Să vorbesc, de la o vreme, la masa / Pe care o iau sub portretul iubitului meu, / Din pandișpanul tăiat la desert zboară fluturi albaștri și fini ca mătasea !") iar apoi pe Daniel Turcea („așa cum s-a ales dintre ei să moară / cel neatins de lepră dar descuind o scară / așa cum din splendoarea acelei bătălii / ar fi rămas goblenuri cu mușchi liliachii / am fi putut prieteni să mai rămînem mult / cînd tot ningea afară, lîngă dulăul cult").

Se cuvine să le adăogăm, versurile pline de noblețe prozodică și mocnită spuză, încă neadunate în volum, ale lui Mircea Dinescu („Atîtea gratii de petale rup / cu pleoapele prelung schimbate-n gheare / vom fi sălbatici vom muri în grup / pîndind azurul fără lumînare").

Peste primele două iviri poetice (și, nădăjduim că nici cea de a treia nu va întîrzia a intra pe scara principală) a crescut în 1970, domul cristalin al unei instituții benefice : Editura Cartea Românească. Vegheată și condusă de talentul, atenția și neprecupețirea unui mare prozator : Marin Preda. Lui îi mulțumim.

Leonid DIMOV

---

efemeride

Însemnări

Herodot povestește că sciții nu se temeau să-i înfrunte pe invadatorii perși, dovedind curaj și abilitate. Un lucru însă îi speria și îi punea uneori pe fugă : niște răgete teribile ce se făceau auzite noaptea din tabăra adversă. Erau răgetele unor măgari și catîri, animale necunoscute sciților. Nu mi-e frică de polemica deschisă, ci de răgetele prin care unii polemiști înțeleg să-și acopere slăbiciunea.

★

Ideea creației ca efect al unei cauze misterioase, mai presus de rațiune, și ideea creației ca lucrare, ca produs, adică, al unui meșteșug, le găsim încă în vechile cosmogonii. După unele legende egiptene, lumea s-ar fi născut dintr-o floare de lotus, dintr-un ou de gîscă sau din trupul zeiței Nut, dar fără colaborare masculină. După altele, lumea ar fi plămădit-o zeul Chnum pe roata olarului.

★

Aproape nu este cititor de literatură care să nu-și închipuie că e de ajuns să citești spre a putea da verdicte juste. O maximă franceză spune : la critique est aisée, mais l'art est difficile. *Prin urmare, toți putem fi critici. Toate acestea traduc ideea comună că profesia ca atare, în critică, nu există. Îmi amintesc o întîmplare din* Three men in a boat *a lui Jerome K. Jerome. Cineva (povestitorul) crede, studiind întîmplător simptomele celor mai diverse boli, că a suferit fără să știe de toate și, speriat, se duce la spital. De unde putem deduce că nu e deajuns să descoperi niște simptome ca să stabilești un diagnostic exact. Pentru aceasta se mai cere un lucru : să fii doctor.*

★

Citez din The Premature Burial *de Poe : „Sînt unele subiecte de interes incontestabil, dar mult prea îngrozitoare ca să fie folosite într-o povestire obișnuită. Adevăratul scriitor trebuie să le ocolească dacă nu vrea să provoace revolta sau dezgustul. Ele nu-și au rostul decît dacă adevărul, în severa lui măreție, le susține și le consfințește. Așa de pildă, te simți înfiorat de cea mai puternică dintre „plăcerile dureroase", cînd ți se istorisește despre trecerea Berezinei, despre cutremurul de la Lisabona, despre ciuma de la Londra, despre noaptea Sfîntului Bartolomeu sau despre moartea celor o sută douăzeci de prizonieri înăbușiți în „hruba neagră" din Calcutta." Dar ceea ce e tulburător în aceste povestiri e tocmai faptul în sine — e realitatea — adică adevărul istoric. Dacă ar fi doar născociri, ne-am gîndi la ele cu sila.*

★

Și fiindcă a venit vorba de Poe. În povestirea lui The Spectacles, *un tînăr (cam miop) se îndrăgostește de o frumoasă doamnă și o cere în căsătorie. Doamna îi dăruiește atunci o pereche de ochelari prin care, privind-o, tînărul are surpriza de a o vedea bătrînă și urîtă, cu dinți falși, perucă și cu un strat gros de fard peste pielea zbîrcită ; Doamna avea optzeci de ani. În* Rochia de moar *a lui Călinescu se petrece o transformare inversă : imaginația aprinsă a poetului face dintr-o octogenară o fragedă copilă. Se vede că imaginația și rațiunea produc efecte contrarii : una creează iluzii, alta le distruge. Tînărul lui Poe era miop, adică poet.*

Sigur că dacă raportăm opera de artă la realitate putem trage unele concluzii privind opera ; dar să nu uităm să le tragem pe cele, încă și mai interesante, privind realitatea.

★

Voind să-l compromită, niște „prieteni" răspîndesc pe seama lui Lucien Leuwen, eroul lui Stendhal, zvonul că ar fi republican. Comandantul îl invață pe tînărul sublocotenent să se apere atîrnînd pe peretele camerei sale un mare portret al regelui Ludovic Filip. Acest sfat util nu era primul de acest fel în educația lui Lucien. Tatăl său îi spusese cîndva : „N-ai decît să fii saint-simonian sau chiar de o mie de ori mai rău decît atît, totul e să nu arăți a fi !" Calomnia naște ipocrizie.

Nicolae MANOLESCU

---

jurnalul unui martor ocular

Tot despre ură

Simt nevoia să mai vorbesc despre ură, îmi dau seama ce forme subtile, adeseori înșelătoare, poate să capete ura. Nu ne întristează pe noi toți să vedem că uneori relațiile noastre cu oamenii cei mai apropiați sînt umbrite de înfricoșătoare crize de ură ? Te trezim brusc că urîm de moarte tocmai oamenii pe care credeam că îi iubim. Rămîne de văzut dacă putem admite că ceea ce a fost cîndva iubire se poate preschimba în ură. Iubirea care se poate preschimba în ură a fost de fapt o ură care se ignora ca atare. Dacă urîm ceea ce am iubit cîndva, înseamnă că n-am iubit niciodată.

Există ura fățișă, ura directă, ura care ia forma crimei, dar există și ura care poate să capete forma unui tratat de filozofie. Din acest punct de vedere, între un pumnal înfipt pe la spate și o idee eronată nu există deosebiri esențiale. Ura este o eroare — indiferent ce se exprimă prin pumnal sau prin metaforă.

Am citit adeseori articole de critică și filozofie cu un sentiment de spaimă aproape fizică : Doamne, cîtă ură zace în acest om. În acest caz, ura lua o formă artistică — cuțitul devenea metaforă, pumnalul — punct de vedere, dar din toate acestea seducătoare demonstrații răzbătea o înfricoșătoare și atroce ură față de om.

Mulți esteticieni și chiar mulți poeți au încercat să idealizeze ura, să considere ura drept o expresie inevitabilă a condiției umane. Unii — chiar dintre cei mari, chiar dintre cei care trezesc respectul nostru, vorbesc de un fel de ierarhizare a urii ; ar exista o ură admirabilă, și o ură meschină, o ură genială, și o ură mediocră. Se spune că numai oameni foarte dotați ar fi capabili de ură, ca și cum pentru a uri ți se cer calități deosebite.

Se poate vorbi de capacitatea de a scrie versuri sau a construi poduri ! Ura, chiar foarte consecventă, chiar foarte metodică — nu se naște din putere. Nu există puterea de a uri. Ura este doar expresia slăbiciunii, a contradicției. Vreau să-i liniștesc pe cei amatori de ură : pentru a uri nu se cere nici o capacitate, nu se cere decît să fii întunecat și nefericit. Cine recunoaște că este capabil de ură își recunoaște infirmitatea, incapacitatea de a fi fericit. Nu există filozof care să fi urît pe cineva, ura te scoate din lumea înțelegerii și te aruncă în lumea senzațiilor oarbe. Cine are orgoliul de a uri trebuie să aibă și modestia de a recunoaște că nu înțelege nimic. A face o legătură între iubire și ură e, simt eu, ceva fals. Se spune că cine iubește mult e și capabil de a uri cu aceeași putere. Iubirea și ura n-au o energie unică, nu pornesc din același izvor. Și apoi iubirea este energie, este viață — iar ura este, de fapt, o stare de apatie, ori cît de violent s-ar manifesta. Pentru a uri n-ai nevoie de energie ; întunericul îți este de ajuns.

Important este, cred eu, nu să idealizăm ura, să scriem fraze patetice despre ură, s-o numim, cu inconștiență, cînd magnifică, cînd admirabilă. Ar trebui poate să ne tulbure ideea că noi sîntem în stare să vedem în ură ceva frumos, ceva poetic, s-o ierarhizăm. Sigur, nu există legi despre felul în care se naște ura și nici metode de luptă împotriva urii. Dacă vrei să și lupți împotriva urii tale, înseamnă că tot cuprins de ură ești. Însăși ideea de a lupta împotriva urii este expresia directă a urii. Ura nu este un dușman căruia trebuie să-i dai la cap, ura e o realitate complexă pe care trebuie s-o-nțelegi. Dar nu teoretic. Mai importantă decît toată înțelegerea teoretică ni se pare a fi sila ce ne cuprinde față de ura care zace în noi. De ce să urăsc un om care o să moară, ca și mine ? De ce să urăsc un om, care, ca și mine, vrea să fie fericit ? De ce să văd într-o ființă omenească cu aceleași probleme ca și mine, cu aceleași boli și aceleași speranțe, un dușman ?

Gîndul că aș putea uri un om care, ca și mine, este sortit morții, mi se pare de o mare sălbăticie.

Logica nu ne ajută să înțelegem ura. Ura nu se poate înțelege cu ura. Ura se poate înțelege doar prin iubire și ura înțeleasă este iubire. Dar ne este pesemne foarte greu să înțelegem sensul adînc al faptelor noastre. Nici acum nu înțeleg de ce urăsc oamenii care beau direct din sticlă, de pildă. În fond, a bea direct din sticle, a nu avea răbdarea de a găsi un pahar, nu e păcat prea mare. Totuși, cînd văd un asemenea spectacol, mă întunec la față. Orice îngenunchiere în fața materiei îmi dă un sentiment de singurătate și frică. Oare asta să fie ură ? Atît de puțin ?

Dar de ce din această dezamăgire se naște ura ? Ca să fiu sincer, nici acum nu înțeleg exact de ce urăsc oamenii care beau direct din sticlă sau, mai exact, mi-e frică să înțeleg. Mi-e frică de ceea ce aș putea descoperi la capătul acestei înțelegeri.

Teodor MAZILU

elenca și iepurele

Elenca nu făcu decît puțini pași, cînd, de gardul de lemn cu care păruse a fi făcut corp comun, se desprinse o siluetă neagră care îi spuse cu un ton mucalit :

— Bre, dar știu că ați stat mult...

— Costache, erai aici ? Nu plecaseși ?

— Cum să plec ? N-am zis că vă aștept ?

— Oh, Costache, zise Elenca luîndu-l de braț, e drăguț din partea dumitale că nu m-ai părăsit...

Elenca îl apucase de braț într-un gest crispat, ca și cum devenise din nou acută primejdia de a leșina și de a se prăbuși. Costache era un om simplu care nu-și complica mintea cu nici o ipoteză și cu nici o întrebare, deși în clipa aceea, ca și în tot timpul celor cîtorva ore de așteptare se gîndise că femeia își va fi făcut la doctor un raclaj, așa că acum primi fără murmur s-o sprijine la mers. Apoi îi spuse simplu, și fără nici o nuanță de repros, ca și cum lucrurile s-au petrecut în modul lor cel mai firesc :

— Te-am așteptat ca un ciine.

Elenca îl privi dintr-o parte, uimită. Tocmai treceau prin dreptul unei lămpi electrice și putea să-i vadă fața negricioasă, neîngrijită. Îl întrebă :

— Ai stat tot timpul în ninsoare ?

— Dar unde să stau ? Mi-era teamă că te pierd din ochi. Se așternuse ninsoarea pe umerii mei, încît devenisem un om de zăpadă.

— Ești un om bun, Costache.

— Știi cum sînt acum ? Ca un sloi de gheață.

— Îmi pare rău, Costache.

— Lasă că n-a murit nimeni din cauza asta. Am să iau o sticlă de secărică și are să-mi treacă.

Ajunseră în centru. Elenca întrebă :

— Iar m-am încurcat. Încotro vine gara ?

— De ce ? Vrei să pleci ? întrebă Costache cu un aer dezolat și uimit.

— Trebuie să plec.

— Bine, dar ai la fiecare ceas cîte un tren !

— Am să mai stau un pic cu dumneata, Costache, dar nu mult. Apoi mă duc spre gară. Am să merg pe jos. E așa de frumos să mergi pe jos prin ninsoarea asta !...

Se opriră în fața unui magazin. Costache zise :

— Să iau de-aici o sticlă de secărică.

- Eu am să te aștept afară, spuse Elenca și își retrase mîna de sub brațul bărbatului.

O clipă el stătu nehotărît, apoi zise :

— Să nu dispari...

— Nu, Costache, fii liniștit, n-am să dispar. Fac tot ceea ce-mi spui dumneata.

— Bine, conveni Costache și intră în magazin după ce se scutură la ușă de zăpadă într-un gest inutil, deoarece pardoseala de ciment a magazinului era acoperită cu mari băltoace murdare și cu tărîță de lemn așternută ca să nu alunece clienții. De cîteva ori, o dată la „cassă", a doua oară la tejgheaua raionului de băuturi unde aștepta să fie servit, Costache o controlă pe Elenca din ochi, mulțumit să o vadă stînd afară, în fața vitrinei și așteptîndu-l cuminte și resemnată, cu un aer trist în ochii incapabili de împotrivire. Costache ieși cu sticla de secărică vîrîtă într-unul din încăpătoarele sale buzunare și se lăsă, triumfător și mîndru, luat din nou de braț. Apoi, deoarece el conducea acum drumul, Elenca îl întrebă :

— Unde mergem ?

— Ajungem imediat, zise Costache, fără să-i spună în ce direcție merg.

În sfîrșit ajunseră în fața unui gang în care bătea un curent de aer rece și stăruia un miros de nuci veștede și de cartofi stricați.

— Aici intrăm, zise Costache și ea tăcu, mulțumindu-se să aprobe cu un gest ușor al capului. Costache trecu înaintea ei, ținînd-o de mînă, se lovi de un obiect, probabil de o scară sau de vreo ladă de gunoi și mormăi o înjurătură, dar Elenca nu auzi nimic și nici nu vedea nimic, deoarece închisese ochii și se lăsa condusă ca într-un pasaj subteran.

Se opriră în dreptul unei uși. Costache se aplecă și căută ceva sub ștergătorul de cauciuc așezat pe prag, apoi deschise ușa. Tot el intră cel dintîi și strică vreo cîteva chibrituri pînă să reușească să aprindă lampa agățată de-un cui în perete. Era o cameră mică, de un aspect sordid, mobilată sărac doar cu o laviță de scînduri acoperită cu o enormă și murdară pilotă de fulgi, cu o sobă de tuci din care pornea un burlan îndoit și lung, ca să încălzească repede camera, apoi cu o masă și un scaun. Pardoseala era de cărămidă roșie, acoperită însă cu o rogojină. Pe masă se găseau cîteva sticle de secărică și de țuică, goale, o cutie de conserve, cu capacul răsucit și o pîine. Costache îi spuse Elencăi să se așeze pe scaun pînă face focul și aplecat la ușița sobei de tuci, vîri cu fărașul niște brichete de cărbuni, le stropi cu petrol și aprinse un chibrit. În cîteva minute, datorită mai ales burlanului enorm, care se întindea sub plafonul scund, agățat cu sîrme, odaia se încălzi bine, deși soba de tuci abia se dezmorțise. Acum era liber de orice altă preocupare, acum putea să-i dea Elencăi atenția sa în întregime și zise :

— Asta-i casa mea. Am fost și eu om mare pînă la bombardamente, camionagiu, întreprindere de transporturi, dar bombardamentele m-au făcut tos. Poate că ai auzit de Constantin Vălureanu. Ăsta am fost eu.

— N-am auzit, zise Elenca stînjenită că nu auzise de el.

— Nu-i nimic. Aoleo, fi-r-aș al dracului, dar să știi că m-a pătruns frigul pînă la os, zise Costache și apucă sticla de secărică.

Apoi tăcu o clipă și întrebă sfios :

— Te superi că vorbesc așa ?

— De ce să mă supăr ? întrebă Elenca privindu-l cu un aer calm și ocrotit.

În clipa aceea iepurele care stătuse cuminte pînă atunci în poșeta așezată pe masă, își scoase urechile și ochii îi luciră ca două mărgele de chihlimbar. Costache auzi foșnetul iepurelui și îl privi consternat și amuzat.

— Să fiu al dracului, uitasem de iepure !

— E cel mai bun prieten al meu, zise Elenca.

— Da, nu mă mir. Am avut și eu un ciine, a murit în primul bombardament. Dar știi ce ciine era ? Ca un om ! Numai că nu vorbea. De vreme ce spui că iepurele ăsta ți-e ca un prieten, nici nu mă îndoiesc că este un iepure deosebit.

— E drăguț că vorbești așa de binevoitor despre el.

— De unde-l ai ?

— De undeva. De la Dragoș Vodă, de pe Bărăgan...

— Ai fost și pe-acolo ? Ai petrecut mult acolo ?

— Am stat ceva... destul de mult.

— Hai să închinăm niște secărică... N-am decît un singur pahar și am să-ți torn în pahar, iar eu am să beau din sticlă.

— Vai, nu pune atît de mult ! se alarmă Elenca, dar Costache umplu paharul. Elenca îl ascultă docilă și bău aproape jumătate din conținutul paharului. Costache îi umplu din nou paharul și Elenca nu se mai împotrivi.

Acest lucru îi făcu plăcere lui Costache, care zise :

— Păcat că iepurele nu poate să bea.

— Nu, lui să nu-i dai nici un strop, că e copil, se împotrivi Elenca și Costache zîmbi liniștitor, cu acel aer înțelept al betivilor care știu că băutura nu trebuie irosită, dar în schimb reveni la Elenca și-i spuse :

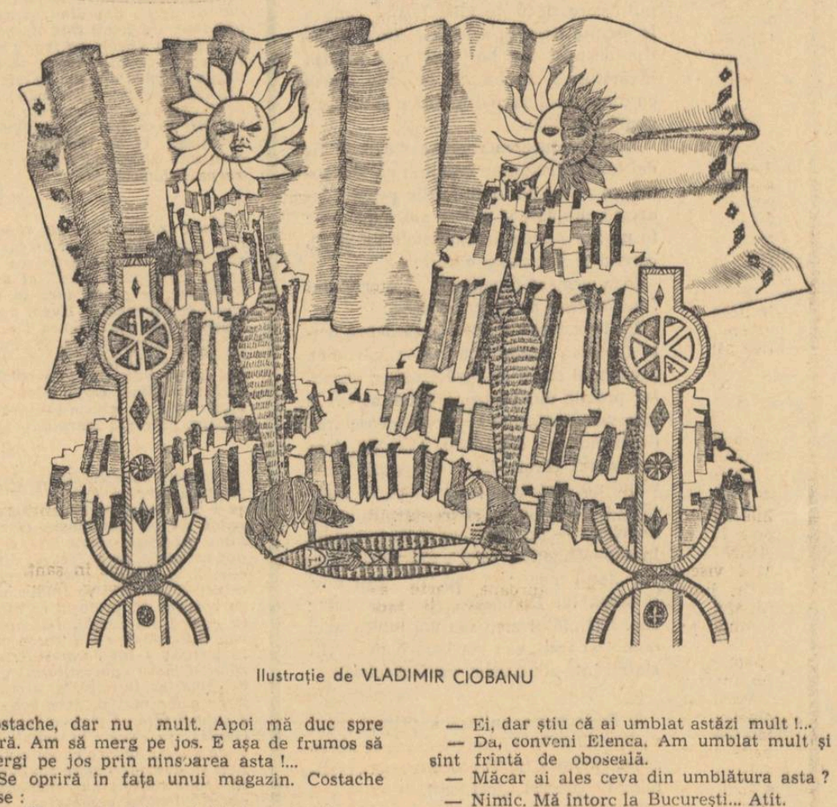

Ilustrație de VLADIMIR CIOBANU

— Ei, dar știu că ai umblat astăzi mult !...

— Da, conveni Elenca. Am umblat mult și sînt frîntă de oboseală.

— Măcar ai ales ceva din umblătura asta ?

— Nimic. Mă întorc la București... Atît.

— Ai căutat pe cineva, vreo familie pe care a împrăștiat-o războiul ?

— Am căutat și eu ceva... Nu mai are rost să spun ce-am cautat...

— Și eu am umblat să-mi refac averea, dar n-am reușit nimic. Lumea care mă cunoaște zice că am căzut în darul beției și că din pricina asta n-am izbutit. Dar lumea nu se gîndește că dacă ți-au murit în bombardament nevasta și copiii, nu mai poți face absolut nimic...

— E foarte trist cînd îți dai seama că nu ți-a mai rămas nimic de făcut.

— Drept să spun, tot ce cîștig, beau. Beau de rup pămîntul.

Elenca puse palma pe mîna lui Costache și acesta o privi mut, apoi o întrebă subit :

— Crezi că nu știu cine ești ?

— De unde să știi ?

— Azi dimineață, după ce ne-am despărțit cînd ai plecat să cauți adresa din strada Axinte Uricarul, o cocoană m-a oprit și m-a întrebat : Costache, știi tu cine-i doamna cu care vorbișI adineauri ? zic : nu știu. — E prințesa Elenca Cantacuzino...

Așa că știu, zise Costache, revenind brusc și umilit la formula de politețe a pluralului : îl știu, îl țin minte și pe unchiul dumneavoastră, pe conu Dumitrache. Am cumpărat o dată de la dumnealui șase cai pentru camioanele mele. Eram și eu cineva, o persoană. Nu eram prinț, dar eram în bani, înnotam în bănet ca peștele-n apă...

Elenca tăcea, privind în gol, și Costache bău iar din sticlă și lichidul gîlgîi în gîtul său, ca un izvor minuscul. Apoi propti sticla pe genunchi, ținînd-o cu mîna și zise binevoitor, ca și cum constatarea sa admirativă era un elogiu de o mare însemnătate :

— Cred că sînteți prima prințesă din lume care a gustat secărică.

— Mi se pare că am ametit, zise ea cu ușoară surprindere și se ridică de pe scaun ca să se dezbrace de pardesiu. I se făcuse cald. Brichetele ardeau cu vuiet mare în sobă și tuciul se înroșise ca un cazan de locomotivă.

— Îmi scot și eu pufoaica, zise Costache și rămase numai în cămașă. Avea o cămașă în carouri mari și violent colorate și era deschisă la piept și i se vedea pieptul puternic și păros.

— Sînt un om prost, zise el cu aerul că se dezvinovățește de ceva fără însemnătate, și gravitate, apoi după ce mai trase o dușcă și își încreți fața de plăcere, continuă : un om prost, adică fără studii, dar care a învățat la școala vieții să facă bani. Mă bătea gîndul, într-o vreme, să înființez o crescătorie cu cai de curse, ca Marghiloman. Dacă nu venea afurisitul ăla de război, ajungeam un om mare de tot...

Acum tăceau amîndoi, privindu-se în tăcere. Stînjenit de ochii ei începu să-și suflece mînecele cămășii pînă de-asupra coatelor, lăsînd să se vadă brațele păroase, liniile negre și grosolane ale unui tatuaj naiv reprezentînd banala nimfă plonjînd din valuri.

— Am făcut armata la Divizia de Mare, zise el și își trecu palma peste tatuaj, dar nu ca și cum ar fi vrut să șteargă desenul, ci într-un gest delicat, ca o mîngîiere și-o alintare. Drăcia asta, femeia asta cu coadă de știucă, mi-a desenat-o un marinar. Știi cum se face ? Cu vîrful unui ac.

— E frumos desenul, zise Elenca.

— Chiar îți place ? întrebă Costache redevenind familiar, uitînd într-o clipă distanța dintre el și Elenca Cantacuzino.

— Da, Costache, e chiar foarte frumos repetă ea și bărbatul, drept recunoștință, trase un nou șip de secărică.

Acum îi luceau ochii și lui. Devenise un animal blînd și Elenca iar puse palma ei mică și delicată pe brațul său păros și degetele ei trecură ușor ca peste claviatura unui pian mut. În clipa aceea iepurele ieși din poșetă și se opri lîngă pîinea neagră, plimbîndu-și botul umed peste crusta ei uscată și crăpată.

— Ia te uită, zise vesel Costache. Iepurele a ieșit din vizuină ?

— E un iepure foarte inteligent...

Nuvelă de PETRU VINTILĂ

— Să-i tai o felie de pîine ?

— Nu. Mai bine să-l lăsăm în pace. Se simte foarte bine aici. Dar să știi că eu am ametit. Se învîrtește casa cu mine. Am să mă întind în pat, continuă Elenca și se ridică de pe scaun, lăsîndu-se apoi moale pe laviță.

Costache se ridică și îi scoase șoșonii. Ea nu se împotrivi. Stătea cu ochii închiși, cu palmele pe obraji, peste ochi și murmura ceva în șoaptă și lui Costache i se păru că ea spune cît de bine se simte în cămăruța lui și, în timp ce el îi scotea șoșonii și pantofii uzi, iepurele veni pînă la marginea mesei privindu-i într-o atitudine de control tăcut și neliniștit. Apoi vru să sară de pe masă, se mișcă agitat de-alungul ei și în sfîrșit făcu un salt neașteptat pe laviță, dar Costache zise scurt „hîrșt" și iepurele sări îndărăt pe masă, ascunzîndu-se rapid în poșeta Elencăi. Apoi Costache micșoră flacăra lămpii, își trase de pe el pantalonii de doc și se așeză lîngă Elenca și simți că femeia tremura din cap pînă-n picioare.

— Te rog să nu te temi de mine, o imploră Costache și îi desprinse palmele de pe obraz ca s-o poată săruta și își lipi gura lui umedă de buzele ei.

— Nu, te rog, nu, zise Elenca și încercă slab să se împotrivească, dar gestul ei se topi repede într-o ascultare cuminte, sfîrșind prin a-și petrece brațele pe după umerii bărbatului, vibrînd de plăcere și de teamă, de dorință și de speranță.

Acum el se ridicase de pe laviță, dar ea continua să stea acolo, umilită în disperarea aceea dulce care o făcea încă să se cutremure în răstimpuri gîtuită de emoție și toropită de plăcere. Costache își trăgea pantalonii și-i spunea familiar :

— N-aș fi crezut că ești fată mare.

Ea tăcea și el vroia să afle secretul :

— Cum dracu, doar ai avut totul la îndemînă și orice bărbat s-ar fi tîrît în coate și-n genunchi pînă la tine...

— Te rog, scînci Elenca, să nu mă întrebi nimic.

Curînd goli sticla de secărică și o destupă pe-a doua, asudat, vorbind fără încetare, monologînd vulgar pe tema virginătății. Elencăi.

— Măi, să-mi moară mama dacă te mint, așa ceva cred că numai o prințesă poate face...

O pornise pe panta asta absurdă, violentă și prăpăstioasă și acum nu se mai putea opri. Vorbea chiar cu un fel de cinism simplu și tăios, cu un dispreț adînc

Povestind astfel, lui Costache i se făcu rău dintr-o dată. Încercă să povestească în continuare, dar nu izbuti să scoată decît frînturi de vorbe, sărind de la o idee la alta :

— Cred că și boierii beau... Asta-i foarte omenește. M-am îmbătat... ca un ciine ! Nu ca un ciine, ca un porc !... De ce s-o fi spunînd „ca un porc de ciine ?" Măi, să-mi moară mama dacă te mint... Auzi tu... prințeso, psihi-mu, da ce dracu umbli cu iepurele-n poșetă ?... Oah ! Mămulică, dar să știi că mor ! Dacă nu dau ortul popii acum, apoi nu mai mor niciodată. Uite așa poate s-o mierlească omul !...

În sfîrșit vru să se ridice, dar nu reuși. Răsturnă ligheanul și căzu lîngă laviță, Adormi acolo, sforăind în timp ce Elenca începu să se îmbrace înfrigurată, cu o grabă care-o făcea să tremure carnea pe ea și care o făcea să geamă, ca și cum o mare umilință și disperare erau tot ceea ce îi mai rămăseseră în clipele acelea. Apoi vîri iepurele în poșetă, deschise ușa și ieși în viscolul de-afară.

. . . . . .

Elenca strînse poșeta la piept și-i spuse lui Jackie :

— Dragul meu mi se pare că și tu ai uitat în ce direcție e gara...

Totuși porni spre acel colț de oraș luminat strălucitor de vitrinele aliniate într-un șir larg, dublat de firmele luminoase și de stîlpii în vîrful cărora păreau că se clatină tuburile de neon ca niște lungi frunze de bananieri hibernali.

Ajunse astfel în centru și se opri, uimită de prezența ei solitară și încăpățînată, în dreptul unei sănii cu poclitul ridicat.

— Aș vrea să mă duceți la gară, zise ea, vîrîndu-și capul sub poclit, către vizitiul care stătea acolo la adăpost și fuma răbdător o țigară.

— Ia te uite, prințesa ! zise birjarul, recunoscîndo subit. Imediat, doamnă, sigur că vă duc. Toată după amiaza n-am avut decît o singură cursă, zise el bucuros că are din nou un client și încă un mușteriu care îi era cunoscut. Birjarul ieși de sub poclit și după ce luă pătura de pe spatele cailor, scuturîndu-le de zăpadă, împăturindu-le și așezîndu-le lîngă el pe capra saniei, atinse caii cu biciul și sania porni. Zăpada scîrțiia sub tălpile saniei și Elenca se strînse sub poclit, orbită de zăpada pe care vîntul o spulbera zănatic și fără nici o noimă. O vreme, birjarul tăcu, apoi prinse glas și, pe jumătate întors spre clienta sa, începu să vorbească singur :

— Știu că anul acesta o să ne sature Dumnezeu de zăpadă ! Numai în 1942 a mai nins așa sălbatic. Dar atunci era război. În perioadă de război totul este cu putință...

Caii aveau doi zurgălăi care sunau foarte melodios : unul subțire și limpede, celălalt cu o octavă mai jos, bărbătește, însă tot așa de curat și limpede. Elenca asculta vrăjită dialogul sonor și totul era în acel colț mișcător de lume binevoitor și ocrotitor, însă într-un fel foarte înșelător și precar, ca și cum din clipa cînd avea să coboare din sanie, stihia urma s-o ucidă în cele mai îngrozitoare chinuri. Și ea nu înceta să binecuvînteze această trecătoare stare de cumințenie a destinului, vrînd parcă să amîne cît mai mult despărțirea ei de zvonul zurgălăilor, de glasul birjarului și de alunecarea ca în vis a saniei. Totuși acest lucru nu era posibil. Sania oprise destul de repede în piața din spatele gării și trebui să coboare. Plăti birjarului și intră în gară, uimită să vadă cît de multă lume era adunată peste tot, pe culoare în fața celor patru sau cinci ghișee de bilete, așteptînd lîngă baloturi și cufere, sau umblînd de colo pînă colo ca să se încălzească și să treacă vremea mai repede și mai ușor. Elenca ochi ghișeul unde i se păru că era mai puțină lume și se așeză în rînd, cu un aer neliniștit în priviri, parcă singurul lucru de care se temea acum era să nu fie descoperită. Dar în spatele ei veniră repede și se așezară alți călători, astfel încît ea dispăru în grămada de oameni. Ceru un bilet pînă la București, dar între banii pe care îi scosese din poșetă și-i depusese în fața casierei aceasta găsi și o bancnotă veche cu efigia regelui și care evident era de mult scoasă din circulație. Casiera luă între degete, cu uimire, bancnota respectivă și zise :

— De unde-ai mai scos și hîrtia asta, tovarășă ? Crezi că poți s-o strecori la înghesuială ? !

Elencăi nu-i venea să creadă că hîrtia aceea nu mai avea putere de circulație și, luînd-o în mînă, întorcînd-o pe ambele părți, o întinse îndărăt :

— Cum ? Nu merge ? De ce să nu meargă ? !

— Păi ești chioară ? zise un călător din spatele ei, indignat că Elenca mai insista pentru un lucru atît de simplu. Ai căzut din lună ? Ce vrei cu banul ăsta vechi ? Dă-l dracului și scoate bani buni din poșetă, că-i rondăie și-i face ferfeniță urecheatul acela. Unde-ai plecat cu iepurele pe vremea asta ?

Elenca viri mîna în poșetă, cotrobăi acolo cîteva clipe și scoase alți bani, de astă dată buni. Casiera avea un aer obosit, nu-i mai ardea de ceartă, îi dădu biletul și restul de bani, apoi zise pe un ton plictisit :

— Haide, altul la rînd. Ce bilet dorești ?

Elenca ieși din fața ghișeului și se îndreptă spre ieșirea pe peron. Desi avea bilet si putea ieși oricum, cumpără — inutil — un bilet de peron și se strecură pe ușa cu geamurile înghețate. Stătu cîteva clipe nehotărîtă, apoi coborî treptele în pasajul subteran și reapăru între linia a treia și a patra, în apropierea unui chiosc de răcoritoare care stătea posomorît si închis, cu obloanele de lemn trase și fixate cu mici drugi metalici și cu lacăte cît pumnul. Se lipi cu spatele de peretele chioșcului si stătu în viscol, asurzită de șuierul lui subțire și răscolitor. Apoi, cu vreo cinci minute înainte de sosirea trenului, peronul se umplu de călători care se uitau nerăbdători de-a lungul liniei, spre nord, de unde trebuia să apară trenul. Acesta sosi ca un balaur negru și viforos. Elenca se urcă în ultimul vagon, unde i se păru că erau destule locuri goale. Găsi un compartiment liber în întregime și se așeză zgribulită lîngă geam, fericită că avea să călătorească singură pînă la București. Dar speranța și bucuria ei nu avură durată. După cîteva momente în compartiment intrară cinci bărbați tineri, aproape copilandri. Se trîntiră rîzînd zgomotos pe banchete, apoi mai veniră doi și se înghesuiră și ei. După ce trenul porni, începură să joace șăptică, folosind niște cartoane soioase, confecționate și desenate probabil de unul dintre ei. Dar nu jucau decît patru inși. Ceilalți îi chibițau într-un mod prăpăstios, intervenind mereu în joc, apoi repede se plictisiră de chibițat și începură să povestească niște întîmplări deșucheate. Unul dintre ei scoase din servietă o sticlă de tescovină, o desfundă cu capătul unui creion gros, cum sînt creioanele timplărești și sticla cu lichidul galben începu să circule din mînă în mînă. În acel moment fu remarcată prezența lui Jackie.

— Ia uitați-vă, bre, un iepure ! zise unul cu un glas mare de atîta uimire și întrebă imediat, prăpăstios :

— I-ați luat, doamnă, bilet ?

— De ce să iau bilet ? E doar un iepure și iepurii nu plătesc trenul, zise Elenca.

Ea rostise aceste cuvinte în felul acela simplu și fără umbre în care vorbesc de obicei nebunii și tinerilor nu le fu greu să vadă că tovarășa lor de călătorie era într-o ureche.

— Cum să nu plătească bilet ? se mirară tinerii înghesuiți să-l vadă mai bine.

— Iepurii nu sînt călători... îndrăzni să spună Elenca, dintr-o dată nesigură că ar fi avut dreptate.

— Tovărășică, îl duce trenul și pe el ?

— Da. Îl duce.

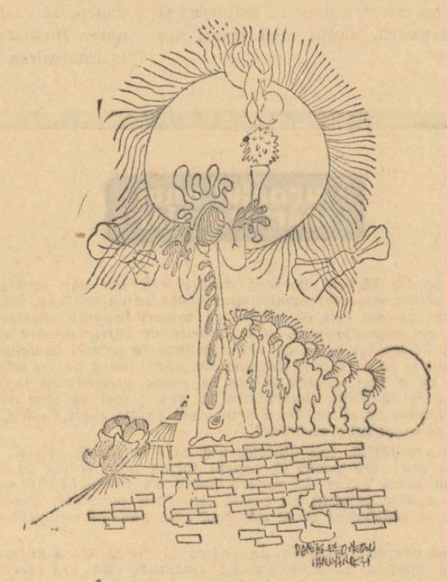

Ilustrație de DANIEL MEDVEDOV

— Și dacă-l duce, nu-i călător ?

— Aveți dreptate, dar numai oamenii sînt călători...

— Mă rog, noi nu răspundem. O să vină conductorul și-o să plătiți biletul, plus amenda.

— Am luat și bilet de peron, zise Elenca, amintindu-și pe neașteptate de acest amănunt.

— Ala a fost valabil în gară, dar aici sîntem în tren. Ce ? Trenul are peron ?

— Nu, trenul nu are peron, consimți Elenca.

— Păi vezi ? Dar poate scapi basma curată, fiindcă este un iepure obișnuit. Poate că nu-i nici măcar iepure, ci un șobolan. zise unul dintre tineri.

— Cum puteți vorbi așa despre el ? întrebă Elenca jignită. E un iepure special.

— Și de ce-l ții, doamnă ? Pentru lînă ?

— Îl țin de plăcere. Este prietenul meu.

— Ia te uită, poate că și vorbește ! ?

— Iepurii nu vorbesc.

— Păi nu ai zis că-i un iepure special ?

— Ba da, înțelege tot, dar nu vorbește.

— E bărbătuș sau femeie ?

— Bărbat, zise Elenca.

Băieții izbucniră în hohote mari de ris și Elenca se uită la ei cu un aer contrariat.

Apoi cineva o întrebă :

— De ce nu-i cumperi o tovarășă de viață ?

— Ar trebui să plătesc taxe mari, ar fi o crescătorie...

— Da ? Cine-a mai văzut o crescătorie formată numai din doi iepuri ?

— M-am interesat. Și Tudora a întrebat la Sfatul popular și așa ! s-a spus.

— Cine-i Tudora ?

— Las-o mă, ce te interesează acum și Tudora ?

— Chiar așa, zise Elenca. Nu vă spun cine-i Tudora.

— Bravo ! Să nu-i spui ! Să-l lăsăm să moară prost !

— O fi nevasta iepurelui ! zise unul și izbucniră cu toții în ris.

În clipa aceea apăru conductorul, un bărbat în jur de cincizeci de ani, jovial, cu ochelari și cu o mustăcioară căruntă, tăiată scurt. Îndată ce deschise usa rulantă, Elenca smulse poșeta de pe măsuța pliantă din fața ei și îndesă cu palma capul micului animal care dispăru într-o clipă în fundul poșetei. Conductorul nu observă acest gest de spaimă și se mărgini cu un glas gutural să ceară biletele, dar unul dintre tineri, care stătea lîngă ușă, îl întrebă făcîndu-i cu ochiul și trăgîndu-l de mînecă :

— Tovarășe conductor, nu-i așa că și iepurii plătesc bilet de călătorie ?

Conductorul îl privi consternat, dar tînărul continuă să facă semne insistente cu ochiul, astfel încît conductorul pricepu cu o mică și imperceptibilă întîrziere că era vorba de o farsă :

— Sigur că da, zise el și întrebă : cine are iepure ?

— Eu, zise, cu o voce moale, Elenca.

— Să văd și biletul iepurelui.

— N-am știut că trebuia să iau și pentru el.

— Noi i-am spus că o să plătească biletul plus amenda, zise tînărul care iscase gluma.

— Dar am bilet de peron, spuse Elenca și glasul ei avu o inflexiune nouă, fericită, plină de speranță și triumfătoare.

Conductorul o privi surprins, ca și cum abia atunci ar fi priceput că se găsea în fața unei nebune. Acum se vedea clar că i se făcuse milă de Elenca și zise :

— Biletul de peron pentru iepure este valabil și în tren.

— Vreți să vedeți biletul de peron ? întrebă Elenca fericită și recunoscătoare.

— Nu, tovarășă Iepurele are document legal de călătorie.

— Ați văzut ? îi întrebă Elenca pe tineri, după ce conductorul părăsi compartimentul.

— Ai avut noroc, zise unul. Ai avut noroc, fiindcă și conductorul este de fapt tot un iepure, travestit în om. N-ai observat ce urechi ascuțite îi ieșeau pe lîngă șapca de conductor ?

— Drept să spun, n-am observat.

— E și el un iepure. Cred că i-o fi făcut cineva un tratament și l-a schimbat în om.

— Așa dar se poate... rosti Elenca îngîndurată.

— Cum să nu se poată ? Azi știința a făcut pași mari !!

— Poate n-o să mă credeți, dar sora de spital m-a amenințat că îmi micșorează iepurele cu o injecție specială, încît îl face cît un șoarece alb.

— Dacă-i soră de spital, știe.

— Cum să nu știe ? I-a făcut o injecție lui Mitică, bărbatul legitim al Tudorei și l-a vrăjit. I l-a furat pe Mitică și el s-a dus de la noi, s-a mutat de la Tudora...

— Ești din București ?

— Da.

— În Capitală sînt tot felul de oameni. Dar ce-ai căutat aici ?

— Am avut treburi. Am căutat pe cineva la o adresă.

— Te pomenești c-ai vrut să măriți ! zise unul într-o doară.

— De unde știți ? întrebă speriată Elenca.

— Păi crezi dumneata, că nu se vede asta pe ochi ?

— Se vede într-adevăr ? întrebă Elenca uimită.

— Sigur că da. Si-ai găsit adresa ?

— Am găsit-o, dar el era căsătorit, zise Elenca plină de o părere de rău sinceră și deschisă.

— Trebuia să-i spargi casa ! Ce-ai așteptat ?

— Vai, așa ceva nu face o cantacuzină...

— O „ce" ? !

— O prințesă din neamul Cantacuzinilor. Familia noastră se trage din bazileii Bizanțului...

— Ie-te-te fleoșc ! zise tînărul care purtase acest dialog cu Elenca.

Dar acum Elenca nu-i mai asculta. Simțise că se petrece ceva neobișnuit în poșetă, ceva care semăna cu o tuse, cu o convulsie nervoasă. Alarmată, așeză poșeta pe măsuța rabatabilă și cotrobăi în ea după iepure. Îl scoase ținîndu-l pe sub pîntece. Iepurele părea să fie bolnav. Icnea surd, se convulsiona și vomita în jeturi scurte.

— Îi e rău lui Jackie ! strigă ea înspăimîntată și se uită spre tineri cu o privire care cerea ajutor.

— Deschide geamul ! strigă unul de lîngă ușă și colegul său din fața Elencăi se ridică repede și trase cu putere geamul glisant în jos. Nu mai era nici unul ironic și disprețuitor, nici unuia nu-i mai venea să glumească și se uitară la iepure cu o milă subită, ca și cum abia atunci descoperiseră că Jackie merita stima și simpatia lor fără rezerve. Cel care trăsese geamul în jos întinsese acum mîinile spre Elenca si îi spunea cu un glas surd, dar ea nu înțelegea din pricina zgomotului, sau din pricină că spaima îi era prea mare ca să mai priceapă ceva :

— Dă-mi-l, doamnă, să-l țin nițel la aer. O să vezi că-și revine.

Elenca îl dădu. Tînărul apucă iepurele de urechi și îl scoase afară, ținîndu-l suspendat în șuvoiul de aer rece. În clipa următoare iepurele dispăru, ca si cum cineva nevăzut i l-ar fi smuls tînărului din mînă. Consternat, își trase brațul înăuntru și spuse pe un ton îndurerat :

— A căzut iepurele !

Elenca scoase atunci un țipăt lung, sfîșietor și, călcîndu-i pe picioare, împiedecîndu-se de genunchii tinerilor, ieși pe culoar și alergă spre ușa din spate a vagonului. Acolo zmuci ușa, în sfîrșit o deschise și sări, scotînd un țipăt de desperare, dar care în clipa următoare fu înghițit de beznă, de viscol, de zăpadă și de vuietul sacadat al trenului.

La capătul ultimului vagon se mai zări cîteva clipe lumina rotundă a unui felinar roșu, parcă ar fi fost un rubin enorm, apoi și el fu acoperit de volbura ninsorii sălbatice.

MATEI CĂLINESCU

Să spun, să citesc

Lui Lucian Raicu

Am pierdut totul, n-am pierdut nimic.
Am cîştigat nimica
toată şi mă bucur,
sînt gata să zîmbesc,
să spun lucruri, nelucruri.
La ora ceaiului, aşteptată,
neaşteptată, să citesc :
O scrisoare fără veste,
o frunză uscată,
o şoaptă în care s-a stins un cuvînt.
Sau : Prima zăpadă.
În acea dimineaţă am uitat
să mă spăl pe faţă.
Sau : De la fereastră, acoperişuri albe,
cer.
Lumina zilei blînd-orbitoare.
O pasăre, două păsări, altele, nimic.
Sau : Cerul e plin de strigătele
copiilor nevăzuţi,
în nevăzute sănii lunecînd, lunecînd.

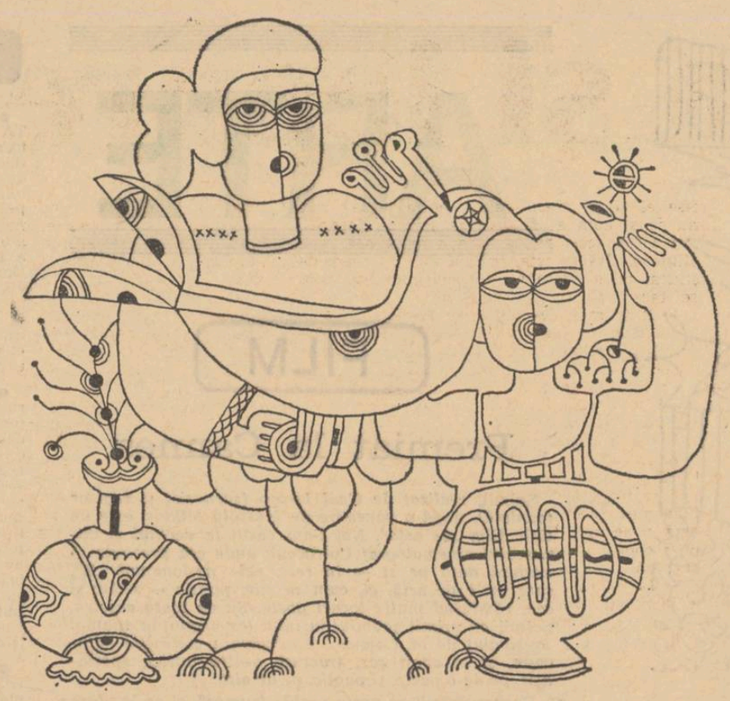

Ilustraţii de ŞTEFĂNUŢĂ SABIN

PAUL STREPOL

...şi soarele răsare

Porumbul foşnea, clătinat de urma de vînt dinspre fineţe, şi Matei plecase ochii, simţindu-şi pleoapele încălzite de soare. Gura-i era plină de un gust amărui, de pelin, dar el scormonea mai departe cu privirea, zadarnic, prin iarba răvăşită, unde pierduse ceva.

— Cred că eu mă născusem numai pentru două alternative, îi povestea, Matei, cîţiva ani după aceea lui Dim, un prieten de la Artele Plastice. Una era să rămîn acasă, şi să rămîn acolo pentru totdeauna ; cealaltă era să plec, dar să plec definitiv. Sînt sigur că în cele din urmă aş fi rămas — părinţii îmi pregătiseră din leagăn postul de diriginte al oficiului poştal, sau unul de învăţător — mă stabileam în sat şi mă căsătoream cu Ioana. Dar numai dacă nu intervenea accidentul, stupidul accident (am să-ţi spun eu în alt rînd) „Vezi tăpşanul din vale ?" o întrebasem o dată, înainte de plecare, iar ea a aprobat din cap. Îl vedea şi, desigur, îşi aducea aminte de cei doi copii — un băiat şi-o fată — care fuseseră acolo într-o zi senină de toamnă. Ei culegeau brînduşi, erau multe — vatră — şi în jur se întindeau numai ogoarele pustii. Dar copiii s-au făcut mari, a înălţat din umeri Matei, către prietenul său. În general — avea să continue — pe gînduri, ca a fost tare dragută cu mine, chiar dacă nu înţelegea de loc din ce cauză accidentul mă făcuse altfel ; încît să renunţ a mai fi diriginte, la poştă, sau învăţător. La urma urmei, destui oameni visează, copii fiind ; pînă cînd mai tîrziu, în viaţă, se întîmplă toate în alt chip.

Acum, însă, Matei nu ştia că era născut numai pentru cele două alternative ; ştia doar că Ioana plecase de lîngă el de mult, deşi trupul său îi mai păstra prezenţa.

...Şi gustul acela amărui, de pelin.

Soarele coboară încet — gîndea el cu ochii aproape orbiţi — lungind umbrele plopilor singuratici, de la margini de drum. Şi eu ? Nimic. Nu fac nimic. Visez drumul acela... Matei mergea la întîmplare prin oceanul verde-cenuşiu de porumb, petrecut de cuvintele Ioanei. Vorbind mereu, sărind de la una la alta, în grabă, cu fraze neterminate, apoi s-a oprit brusc şi a clătinat din cap :

— Ce tot spun ! Oricum, tu pleci în lume, Matei ! Eu, însă, voi rămîne aici, şi mă voi căsători cu George. El e altfel ; tu nu eşti aşa !

Băiatul păşea rar, cu gîndurile hoinare, citeodată întorcînd către vest capul ; şi se simţea minunat.

Iar soarele aluneca încet spre orizont.

★

— Te-am aşteptat, zise omul din faţa lui, încît Matei ştiu că fusese văzut rătăcind prin porumb.

Clătină din cap, obosit şi absent, apoi se întinse în iarbă, cu ochii pironiţi în zenit. Gustul ciudat, de pelin, ce-i umpluse gura înainte, dispăru, iar el se trezi complet golit ; parcă uitase de lumină şi întuneric, de viaţă şi moarte... Ştia de demult că de la el porneau radiar o împletitură de căi, spre zările acoperite de orizont. dar acum îl încerca amărăciunea că nu intuise şi calea de deasupra — cerul.

— Azi a fost tare cald, vorbi într-o doară Matei.

— Ar trebui o ploaie, aprobă moale brigadierul. Nu prea multă ; numai cît să ude ţărîna. Pămîntul a început să crape, îi explică el făcînd o pauză ; de undeva de departe pluti spre ei, şi se frînse, o voce de femeie.

Tăceau. Iar timpul se scurgea prin tăcerea înţelenită.

— E o după-amiază trecută de tot, am spus eu într-o vreme, însă brigadierul n-a dat răspuns ; pe faţa lui blajină se aşternuse o umbră. Închisesem ochii, simţindu-mi pleoapele mîngîiate de nişte raze fără putere; mă simţeam ca un copil dezorientat de o lecţie nouă. Şi voiam să-i spun. Dar am tăcut, crezînd că-i spusesem destul.

— Acum te-ai făcut mare ! vorbi într-un tîrziu brigadierul. (Şi Matei ar fi vrut să-şi sprijine fruntea de pieptul lui, apoi să plîngă, iar celălalt să-i repete odihnitor : **Acum te-ai făcut mare !** Dar numai copiii pot să plîngă oricînd, iar el nu mai era copil).

— M-am făcut mare, aprobă apatic Matei. Şi, continuă el cu gîndul la cuvintele Ioanei, a sosit vremea să plec.

— Da — da, făcu celălalt gînditor ; de-acum înainte vei trece tot mai rar prin sat. V-aţi dus cu toţii, reluă el cu reproş ; aţi plecat spunînd c-o să reveniţi, dar nu s-a întors nimeni. Poate mai tîrziu, spuneţi voi trecînd pe-aici (căutînd parcă un absurd şi ultim refugiu), şi vă grăbiţi să plecaţi înapoi. De fapt, şi eu, cînd eram tînăr, îmi ziceam că voi pleca undeva. Dar, iată, s-au şi dus cincisprezece ani, care m-au lăsat să îmbătrînesc colindînd hotarele satului. De multe ori m-am trezit întrebîndu-mă de ce n-am plecat ; dar înălţam din umeri, neputincios. **Tu nu ştii nimic.** Nimic ! Ar trebui să fii aici, ca să înţelegi ; în nopţile lungi, ploioase, de toamnă (atunci cînd, de fapt, voi lipsiţi). Ar trebui să vezi cum ferestrele, cele mai multe, au rămas cu obloanele bătute în scînduri, iar porţile sînt ferecate.

Din cînd în cînd, arar, latră vreun cîine bătrîn, în vreme ce o roată sau o cumpănă de fîntînă scîrţîie prelung, monoton. Pe vechiul pod, în faţa bufetului, abia dacă se mai adună cîţiva ; stau singuri acolo, sub lumina palidă a unui bec de pe stîlp.

Atunci nu se aflau atîtea maşini în sat, îi auzi spunînd citeodată, dar toată lumea era acasă. (Şi ce neîncăpător era podul atunci !). Mă sprijin de balustrada putrezindă cu gîndul la vremurile cînd copiii mergeau pe imaşuri, la vite, pînă în zilele de toamnă tîrzie ; ori tinereţea cu horele sale — vrăjmaşele hore — şi alaiurile zgomotoase de la nunţi...

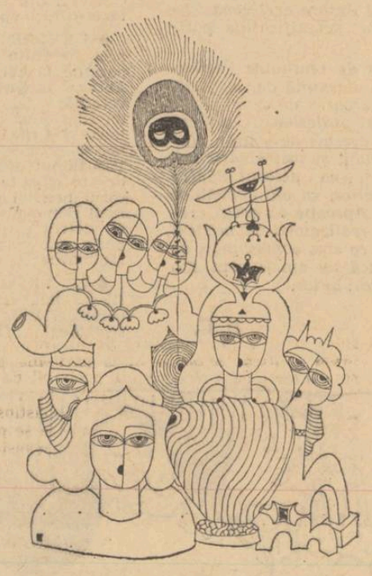

Oamenii, puţini, se împrăştie repede, şi podul rămîne pustiu. Numai eu nu mă îndur să plec ; merg în sus şi-n jos prin sat, tîrziu în noapte, oprindu-mă la porţile celor ce-mi fuseseră prieteni cîndva.

Urcau domol prin fineţele invadate de umbre.

Soarele apunea încet, agonizînd, iar din văi se ţeseau neguri de fum. Pe culme s-au oprit, aruncînd o privire deasupra colinelor înşirate spre vest.

— S-a dus, oftă pe gînduri brigadierul.

— S-a dus, repetă mecanic Matei. După aceea întoarse capul, întrebător.

Dar celălalt privea, nemişcat, spre un nor zdrenţuit ce dispărea la orizont. Cădea amurgul.

★

La răsărit cerul se colora, însă de jur împrejur era numai sineală. Cei trei mergeau fără grabă pe drumul din marginea satului ; Matei în frunte, cu geamantanul său în carouri, şi rucsacul maro, iar bătrînii la urmă, vorbind cu glas potolit.

Picioarele mi se afundau într-un noian odihnitor de frunze bolnave, împrăştiate de vînt, dar eu mă simţeam liber. Mai liber decît fusesem vreodată — deşi începeam să înţeleg că numai accidentul, banalul accident îmi dăduse libertatea — şi eram stăpînit de o mare de linişte. (Liniştea din faţa furtunii, desigur). „Nu e bine ce faci Matei !", îmi spuneau cu reproş amar, nedumeriţi, prietenii mei, şi părinţii cînd mă vedeau aruncînd peste umăr ce fusese înainte ; trecutul. Uneori le dădeam dreptate (era, într-adevăr, greu să porneşti din nou, la drum, de la începutul începutului), dar tăceam ; totdeauna cînd fusesem singur mă simţisem mai tare. „De ce să nu încerc ? îmi ziceam eu cînd se năştea întrebarea, chinuitoarea întrebare. Am o viaţă care-mi aparţine în întregime ; pot să fac orice". Era viaţa mea, numai a mea.

Băiatul păşea spornic, cuprins de liniştea aceea odihnitoare (un petec, desigur, din lumina amurgului fad, prelins printre jaluzelele perdelei de plopi de la marginea drumului), în vreme ce, la răsărit, cerul se colora.

— V-am aşteptat ! sună scurt, de-aproape, glasul care-l întîmpinase şi-n ziua trecută.

Băiatul avu un zîmbet blînd, simţindu-se din nou bun.

— Ehe ! Brigadierule, brigadierule...

Bătrînii se opriră şi ei, lăsînd bagajul în praf.

— Îi trimisesem pe băieţi să taie de ogor, acum două zile, vorbi celălalt ridicîndu-se de la marginea de drum, şi dădu bineţe.

După aceea le arată, cu un gest larg, pămîntul proaspăt arat — se întindea vălurit spre orizontul de unde-ncepea dimineaţa — apoi se descoperi şi-şi şterse, îndelung, fruntea umezită.

— Pe aici, vorbi Anton icnind — parcă-l săgeta ceva ascuţit prin şold — anul a fost destul de bogat. Aici n-au fost ape.

— Bogat, făcut brigadierul fără să se întoarcă (privea peste cîmp, cu pieptul plin de aroma aceea jilavă, şi sălbatică, de pămînt).

Oricum, tată, se grăbi Matei, anul ce vine va fi un an bogat, pretutindeni. Nu-i aşa ?

Omul zîmbi blajin, îngustîndu-şi ochii săi albaştri-spălăciţi (de om care văzuse multe), apoi îl bătu prieteneşte pe umăr ; cu braţul său cald, şi greu.

Tăcură toţi trei — femeia pornise înainte ca o umbră — după aceea Anton ridică din umeri :

— Acum trebuie să plecăm, altfel vom pierde maşina.

Am fi rămas aici, adăugă peste cîteva clipe cu vocea coborîtă (femeia putea să-l audă), însă de-atunci, din tinereţe...

— Drum bun ! îl întrerupse brigadierul dînd din mînă, cu faţa numai zîmbet **(dar eu descifram în el amărăciunea omului ce pierduse mereu ; pe care vremea îl învăţase să piardă).** Anton se întoarse şi porni tăcut, gîrbovit, în urma femeii. Numai băiatul rămăsese lîngă el ; părea că aşteaptă ceva, dintr-o dată devenit serios. Mai tîrziu brigadierul îi puse iarăşi pe umăr mîna aceea caldă şi grea, privindu-l gînditor cu ochii săi albaştri-spălăciţi (de om care văzuse şi ştia multe) :

— De ce-ai rămas, Matei ? Pleacă şi tu, clătină el din cap, obosit ; acum sînt bătrîn şi poate că, o dată, voi pleca şi eu de-aici. Du-te ! îl îndemnă din nou, văzîndu-l apatic.

Dar eu nu m-am dus imediat. Înţelegeam numai că omul acela, pe care-l iubisem de mic, îmi spusese pe nume, şi nu ştiam ce să fac ; am rămas dinaintea lui, simţind că mă priveşte altfel decît pe copilul de demult — un alt Matei — din vremea cînd îl învăţa şah. Poate că a fost o halucinaţie, dar aveam impresia că privirea lui, de obicei prietenoasă, puţin ironică, mă întreba cu un reproş amar, ţipind : Pe cine cauţi aici, acum, străine ? Străine ! **Însă mai tîrziu, după ce pornisem în urma bătrînilor mei, mi se părea că brigadierul repeta cu glasul său blajin, de părinte : Matei, Matei, Matei...**

★

La pîrîu întoarse capul, privind în urmă. Celălalt, de care abia se despărţise, înainta încet peste arătură, ca o linie frîntă. Rămăsese descoperit — pălăria zăcea la marginea de drum — dar el uitase de tot, şi mergea mai departe. Lăsa iluzia că se face mic, mereu mai mic — acolo sub orizontul de unde ţîşneau primele raze — sorbit cu nesaţ de pămîntul negru, mănos.

MARIANA BULAT

Orfeu

Dacă te-aş întîlni
poate că nu te-aş mai recunoaşte
Ar trebui să vii cu o floare de lotus
în mînă
să-mi luminezi drumul
Ce simplu era o dată !...
Intram în sărut ca-n mare
Mă jucam în iubire ca delfinii
Leii vrăjiţi de harpa ta
mi se culcau pe picioare
Cîntecul tău era singura stavilă
între mine şi ei
Nu-ţi mai aud cîntecul,
E atît de adîncă gioapa cu lei !...

Întoarcerea păsărilor

Dac-aş putea să-mi scot virsta
ca pe-o cămaşă
să rămîn în sufletul gol,
să mă întorc ca păsările
în anotimpul de care sînt îndrăgostite,
m-aş întoarce în ziua cea mai lungă,
cînd priveam veşnicia prin lentilele ochilor
tăi,
în clipa abruptă
cînd nu ştiam
că avalanşa timpului începe

ION BAIAS

Clipă

Clipa cînd piatra-şi scutură
pămîntul de sub buză peste tine
se lasă ochiul unei mări
cenuşă val în val oprit în mine

Nelocuit piciorul unei gropi
din golul unei tragedii solare
de l-ar cuprinde-un fluture amar
tu l-ai atinge plăsmuit în floare

Prelung şi picurat în cărnuri reci
şi amorţitul clopot s-ar aprinde
şi ar trezi un os din pieptul tău
muzica nopţilor ce ne pătrunde

E-atît de plînsă prelungirea ta
şi-atît de-afund şi fără margini locul
de lacrimă în care mor absurd
actori pe scenă condamnîndu-şi jocul

Stelare zemuri de m-ar încolţi,
de şi-ar scuipa mizeria pămîntul,
e-atît de-mpuşcătoare clipa cînd
chiar dintre morţi alege guri cuvîntul.

dincolo de ceaţă

de IULIA-LETIŢIA BARCAROIU

Farurile încearcă zadarnic să străpungă zidul opac în care maşina se contorsionează sub presiunea vîntului. Cerul se topeşte cu încetul lăsînd să curgă spre pămînt o spumă densă, alburie. Mirosul greu, înăbuşitor, de ceaţă, se strecoară prin metal şi îmbîcseşte plămînii. Vîntul şuieră ciudat pe lîngă maşină, şi din toate astea el nu reţine decît ţiuitul lui în atingere cu tabla, straniu, nemaiîntîlnit. O căldură blîndă înăuntru, şi oboseală, şi istovirea nervilor care vine să se izbească de tăcere.

Nimeni şi nimic în jur. Căldura plăcută, intimă din interior. Afară, noaptea împrăştiată, umedă şi albă. Senzaţia că se zvîrcoleşte mic şi pierdut sub o mînă imensă.

De fapt, inexistenţa lumii pentru el. Totul, totul, rezumat la chemarea aceea desperată. Luni de zile de singurătate. Singurătate pentru el. Singurătate pentru ea. Şi deodată explozia.

Ştergătoarele se bălăngăne ritmic, enervant sub ochii lui, iar zgomotul pe care-l fac provoacă somnul. Ochii injectaţi caută mecanic indicatoarele.

Ceaţa, viteza redusă, pomii de pe marginea şoselei împovăraţi de vînt...

„Vino. Mă prăbuşesc".

Plouă. Sau ninge. Geamul unduieşte sub apă. Orele se încalecă nebune, în goană. Obositor, pustiu, nevăzut, drumul se închide la cîţiva paşi în faţă.

Caută neîncetat. Caută în ce a fost trecut. Vrea să-şi aducă aminte de momentul cînd ea a existat. Imaginile împietrite printre care răscoleşte se clatină şi se sparg înainte chiar de a fi căzut, atîta sînt de fragile sau de putrede.

Din ea, nimic în afară de chemarea aceasta, care l-a durut, care-l doare, în care o regăseşte toată.

Spre dreapta. Repede. Nu se mai poate. Va adormi. Holbează ochii şi încearcă să-şi susţină pleoapele. Dar e cald, şi e noapte, sau e zi încă, ceva alb se prelinge pe lîngă maşină, zăngăne regulat ştergătoarele...

— Adorm !

Opreşte. Deschide uşa şi pielea i se încrîncenează de frig. Îşi strînge paltonul şi coboară. Vîntul ucide copacii. Se clatină gata să atingă pămîntul. Prin aerul îngheţat se disting foarte limpede claxoanele. Înconjură maşina şi rămîne în spatele ei pînă îi îngheaţă ploaia pe frunte. Ud, cu impresia de refacere, îşi reia locul în faţa volanului. Într-o străfulgerare, văzuse printr-un gol de ceaţă luminile sclipind în josul şoselei. Maşina saltă, se ridică, se arcuieşte sub intensitatea vîntului.

Trece o mînă îngheţată prin păr. Stropii se împrăştie reci pe guler, pe gît. Nu poate mări viteza. E ca şi cum s-ar prăbuşi peste marginea pămîntului.

Mintea îi este limpede, dar nici acum nu şi-o reaminteşte. Nici măcar sunetul glasului ei cînd rîdea. Şi ce mult trebuie că a însemnat ea, şi ce intens trebuie să o fi simţit aproape, dacă îl doare aşa de mult, dacă aşa de adînc îl atinge chemarea ei...

Trebuie că avea mîini mici, cu palmele moi, şi teribil ar dori acum să-i simtă mîinile lipite pe frunte sau strînse şi tremurînd de-a lungul braţelor sale. Ninge. Fulgii se alătură greu pămîntului. Le îngreunează drumul viscolul.

În lumina farului, aproape, foarte aproape, cineva se zbuciumă. Omul îi face semne largi şi îşi mişcă buzele. Nu se aude decît vîntul. Deschide. Omul se strecoară în spate, şi are zăpadă pe sprîncene. Dintr-un bocanc spart i se prelinge apă.

Porneşte înveselit brusc. E plăcut să ştii că cineva respiră sau îşi suflă nasul în spatele tău. Dacă n-ar fi atît de grăbit s-ar opri undeva, să bea o cafea.

Aşteaptă să i se vorbească, dar tăcerea nu e spartă cu nimic. I se face frică. Zăpada se izbeşte violent de geam. Mîna care se apleacă tot mai mult peste el. Senzaţia că va fi zdrobit.

Şi doar omul care tace. Potriveşte oglinda şi încearcă să-l privească. Inexplicabilă, senzaţia de spaimă, îi răscoleşte străfundurile. Nimic deosebit la el. Doar ochii foarte şterşi, care nu exprimă nimic şi care nu par făcuţi ca să privească.

— Mergi departe ?

Omul a aplecat numai din cap sau poate i s-a părut lui că a aplecat. Enervant cum tace.

— De fapt, unde mergi ?

— În partea asta.

Şi acum a făcut cu capul tot înainte.

A rămas înlemnit un moment.

— Adică unde ?

— Pînă la capăt.

Zgomotul gradat al vîntului, fulgii rămaşi prin colţurile parbrizului, şi mirosul înecăcios de ceaţă.

Cu ochii măriţi de spaimă, se întoarce de-a binelea spre necunoscut.

— Nu ştii unde mergi ?

— Ce importanţă are unde ? Un ridicat nepăsător din umeri.

— Cumplit. Nici eu nu ştiu.

Omul reacţionează de parcă i-ar fi înşirat ce a mîncat la prînz, iar lui i se taie respiraţia.

— Să oprim undeva, să întrebăm, nu ? Nu ştiu. Nu ştiu unde sîntem, şi nici unde merg.

— Atunci la cel-ai mai pornit pe un timp ca ăsta ?

Se vedea bine că omului puţin îi pasă. Dar ţinea să vorbească. Însemna să-şi audă glasul, şi atunci s-ar mai desclešta puţin din groază.

— M-a chemat. Mi-a scris. Mi-a scris să vin. Mi-a scris că se prăbuşeşte.

— Cine ?

A întors o privire dobitoacă spre necunoscut.

— Cine ? Sora, mama, iubita ?

Şi cum putea să fie aşa de gol pe locul unde existase ea ? Cu o fărîmă de amintire ar fi reuşit să-i închege o imagine. Sau ar fi aflat măcar încotro trebuie să meargă. Dar nu-i rămăsese decît durerea sfredelitoare a prăbuşirii ei posibile.

Deja viscol. Înaintarea se face tot mai anevoioasă. Se aşternuse un strat de zăpadă. Subţire însă. Şi sub el polei. Pe dreapta, un şir de camioane zăceau cu botul în şanţ. Se învîrteau pe loc şi simţea motorul cramponîndu-se să ţină piept rafalelor.

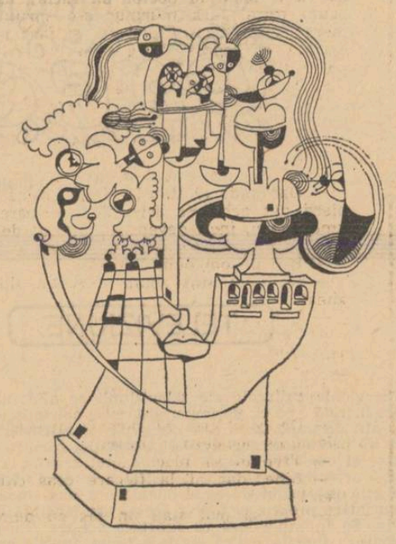

— Sîntem prea uşori. Opreşti şi ei pe oricine îţi iese în cale.

— Da, opresc şi iau pe oricine. Numai de-ar ieşi. Din faţă veneau puzderie de maşini, dar niciuna nu se zărea pe panglica lui de şosea, niciuna nu-l depăşise, niciuna nu se vedea în spate. Ca şi cum partea aceasta, a şoselei trecea dincolo de viaţă.

Omul bolboroseşte ceva, şi îşi ascute auzul să priceapă ce spune. Desluşeşte printre mormăielile lui o melodie blîndă. Da. Cîntă. Asta îl enervează la început.

Simte cum îi fuge volanul. Maşina derapează şi vîntul o întoarce înapoi. Se simte tot mai incapabil s-o stăpînească.

Omul cîntă, şi are o voce caldă, şi melodia este tristă şi blîndă, şi ar dori să-i poată înţelege cuvintele, dar le reţine dezlipite unele de altele, goale de sens.

Iar căldura amorţită care-l înconjură. Şoseaua se pierde la numai cîţiva metri în faţă şi farurile unor maşini în viteză îl orbesc. Zăpada se dă înlături dansînd sub vocea moale a omului. Nu mai are timp să-şi scuture capul înapoi. Aude bufnitura vîntului peste botul maşinii. Volanul se rostogoleşte peste el.

— Dobitocule, am ajuns în şanţ.

Coboară. Amîndoi. Împing. Greu. Cu forţă. Picioarele ude alunecă înapoi. Mîinile înghe-ţate dintr-odată, refuză efortul. Degetele crispate încep să doară. Nici vorbă de somn acum. Frigul le dezveleşte oasele care devin şubrede sub povară. Cu trudă, cu fiecare centimetru smuls, înaltă maşina.

În plină şosea, măturaţi de vifor. Omul se urcă în faţă. Îi întinde mîna şi-l trage pe banca din spate.

I se topesc pe obraz cristale de zăpadă. Îi curge nasul, dar asta deja nu-l mai incomodează. Îşi freacă braţul pe locul unde îl lovise mînerul de la uşă.

— Conduc eu.

A deschis gura să-l întrebe dacă are carnet, dar i se pare stupid. Oricum, înţelege că sînt numai ei doi. Nu mai are timp sau putere să se mire. Îşi propteşte bine picioarele şi se lasă să alunece pe canapea. Simte ghiaţa de sub roţile maşinii topindu-se sub greutate. Simte orele strecurîndu-se pe lîngă ei, încet, una în spatele celeilalte.

— Mi-a scris numai : „Vino. Mă prăbuşesc".

Da ; orele, care merg repede sau încet, oricum, indiferente.

L-a trezit oprirea. Brutală. Îşi strînge îndurerat braţul, acolo unde se lovise.

— Am ajuns.

Se făcuse ziua. Ceaţa se mai împrăştiase, dar cerul continua să plîngă mohorît, grav. Viscolul vîrteşte zăpada, furînd din vizibilitate. Lumini palide în începutul de zi vestesc apropierea unui oraş.

— Numai să fie aici. Şi să o găsesc.

— Altundeva nu are unde fi. Dacă există.

Îşi aduce aminte brusc de toată noaptea trecută, şi iar îl învăluie ciudată, o senzaţie grea, de frică.

— Există. Mi-a scris doar.

— Eşti sigur că există ? Eşti sigur că ţi-a scris ?

Gestul maşinal, la palton. Acolo unde simţise tot timpul cum îl arde scrisoarea. Mîna pipăie mătasea, iar altceva nu mai e.

— Eşti sigur că ţi-a scris ?

Omul zîmbeşte din adîncul ochilor care nu văd nimic. Caută şi la haină, şi la pantalon. Desface pormoneul şi vîntură hîrtiile una cîte una. Şi asta deşi ştie bine că a avut-o la palton. Se uită mustrător spre străin. Omul pare foarte obosit. Atît.

— A fost un drum greu. Mai sînt doi kilometri pînă în oraş. Eu cobor aici.

Parcă n-a auzit ce i s-a spus.

— A fost un drum foarte greu.

Se apleacă şi caută sub canapea. Dă la o parte fularul, mănuşile. Se trage în lături şi caută sub el.

— Eşti sigur că există ?

Respiră din nou aer rece. Omul a coborît. Coboară şi el să treacă la volan. Viscolul îi grămădeşte zăpadă în plămîni. Face semn cu mîna în direcţia în care o pornise omul dar nimeni nu mai e să-i răspundă. Singur. Absolut singur.

Departe, mult în jos, luminile vestesc oraşul. Porneşte într-acolo. Cu o mînă scormoneşte iar buzunarul gol. Îşi aminteşte de cuvintele sau melodia mormăită a omului. O mai auzise o dată. Sigur. Imbecil. Ar fi putut să-l întrebe de unde o ştie, şi atunci totul s-ar fi lămurit. Poate totuşi i-o cîntase ea o dată, acoperindu-i fruntea cu mîinile mici, cu palmele moi. Opreşte şi se uită iar în jur. Pînă departe. Cît cuprinde. Zăpadă. Vînt. Altceva nimic.

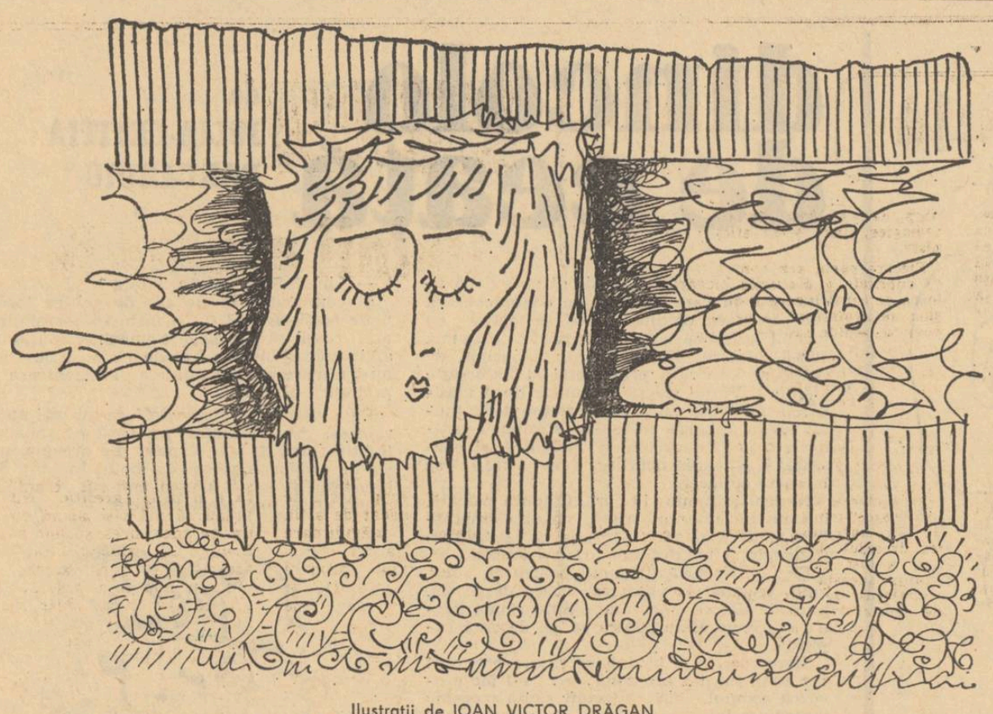

Ilustrații de IOAN VICTOR DRĂGAN

TELEVIZIUNE

Teatru T. V.

Serviciile culturale ale televiziunii se află într-o situație ingrată : pe cît de importantă este obligația lor **critică,** pe atît de importantă este obligația lor **artistică.** Obligația critică presupune necesitatea informației competente, complete și obiective asupra fenomenului artistic la zi. Obligația artistică presupune necesitatea creației : televiziunea se află în stadiul de experimentare a unor modalități de exprimare proprie și faptul acesta are legătură directă cu arta. Se întîmplă însă că funcțiile acestea le considerăm separat : funcția critică pe de o parte, funcția artistică pe de alta. Nu există critic mai vulnerabil din punct de vedere al artistului decît criticul care vrea să devină el însuși artist. Nu există artist mai vulnerabil din punct de vedere al criticului decît artistul care vrea să se erijeze în critic. Anume prejudecăți ne fac să credem că îndeletnicirile noastre sunt sau obiective sau subiective dar niciodată obiective și subiective la un loc. Și iată că televiziunii îi incumbă caracteristicile acestea egal : personalitatea televiziunii este și critică și artistică totodată, televiziunea nu ne respectă prejudecățile. Și-atunci ? Atunci ne depășim prejudecățile prin alte prejudecăți : dacă cel care critică își îngăduie să și creeze, atunci ceea ce creează trebuie să fie exemplar. Nu ? Eșafodajul critic apt pentru alții trebuie să fie apt și pentru noi, exemplele pe care le dăm trebuie să fie absolute. Dacă televiziunea îndeplinește o funcție critică vizavi de fenomenul artistic și cu toate acestea își permite să se exerseze ea însăși în acest fenomen înseamnă că exercițiile ei sunt de-a dreptul exemple ! Și iată cum pretențiile noastre vizavi de activitatea strict de creație a televiziunii devin fantastice. Suntem de zeci de ani toleranți cu experimentul artelor așezate și suntem intoleranți cu o artă eminamente de experiment. În faza actuală de dezovltare a televiziunii, lucrul cel mai important mi se pare efortul ei de a se autoexprima, de a-și afla stilul caracteristic. Emanciparea pe această direcție a unor sectoare de televiziune în comparație cu alte sectoare care se complac strict în a repeta rolul presei, mi se pare cu mult mai demnă de semnalat decît greșelile care se comit și care sunt inerente. Dau spre exemplu teatrul. Găsesc că spectacolul de teatru la televiziune face parte dintre pildele pozitive care se pot da. Bune sau amendabile, rezultatele la care s-a ajuns reprezintă totuși o perioadă activă, o perioadă fertilă, un loc unde germinația a început. Sigur că numărul colaboratorilor se poate lărgi. Sigur că participarea scriitorilor și regizorilor tineri se poate accentua. Sigur că mijloacele de exprimare se pot încă particulariza. Sigur că în cazul actorilor prejudecata gloriei „în teatru" se poate depăși. Sunt o mulțime de pretenții de formulat dar însăși prezența pretențiilor e un semn bun : legăm speranțe numai de lucruri în mers, legăm așteptări de ceea ce credem că va izbîndi, în altă parte se doarme !

Faza actuală a teatrului T.V. este sentimentală și temerară, este ambițioasă și plină de optimism, vom vorbi despre ea cum vorbim despre pionerii far-wes-tului. Acum ea este însă o fază de progres. De ce să nu recunosc că am văzut mai multe spectacole de teatru bun la televiziune decît am văzut pe scenele teatrelor din București ? Fără să fi avut un stil foarte „de televiziune" erau totuși spectacole. Și SCHIMBUL lui Claudel pus de Ion Barna și DOI PE UN BALANSOAR de Gibbson pus de Penciulescu. În ce-i privește pe Andrei Blaier și Constantin Stoiciu leg de pe acum amintiri sentimentale de numele lor : cu VILEGIATURA am asistat și am acceptat prima propunere independentă de teatru T.V. Sper din toată inima că „ va urma"

Sânziana POP

ARTE

FILM

Premiat la Cannes

Șoimii, *realizat de Gaál Istvan (scenarist și regizor totodată), după o povestire de Mészöly Miklós, este un tipic film „de artă". Noi l-am văzut la vechiul și minusculul cinematograf* Cotroceni, *unde era prezentat o singură dată pe zi — în rest, rula pasionantul „Z", care nu e* de artă, *ci, cum se știe, politic — chiar și așa, rămînînd multe locuri goale. Și, cu toate acestea,* Șoimii *au primit premiul juriului (ex aequo) la ditamai Festivalul de la Cannes ! Prestigioasa distincție adîncește, și în acest caz, fractura dintre critici, specialiști, pe de-o parte, și public, pe de alta.*

Despre Șoimii *se poate vorbi „frumos", și ce le place mai mult criticilor decît să vorbească astfel ? E, se spune, un film-parabolă. Un mic grup uman trăind într-o izolare de precivilizație, la marginea societății moderne. Îmblînzitorii de șoimi ce suportă, prin specificul muncii lor, nu știu ce efect de înstrăinare, o cruzime necesară etc. Umblînd cu focul, te arzi, umblînd cu mierea, devii lipicios. Cei șase bărbați sînt amanții solidari ai singurei femei existente, dar ea nu aparține, de fapt, niciunuia (lucru, de altfel, elementar).*

Cum nu ne lăsăm purtați pe traseele indicate de specialiști și jurii, cum sala de spectacole reprezintă pentru noi un reper serios, să ne spunem și noi oarece gînduri despre Șoimii. *El are merite incontestabile de regie, imagine, actorie, (în distribuție se remarcă bulgarul Ivan Andonov ; Teréz — femeia ambiguă găsește în chipul Juditei Mezléry o bună oglindă, pe cînd Lilik este exterior și enervant interpretat de Bánffy György).*

Sînt în film secvențe care, luate în parte, nu au cusur, precum : antrenarea șoimilor de către dresorii călare, capturarea cotofenei, victima căutîndu-și mereu salvarea în mijlocul unei turme ; anume tăceri prelungi, în orizontul de pustă, ș.a.m.d.

Ceea ce ne-a supărat permanent a fost aerul de reportaj exagerat : cutare ziarist a văzut undeva un lucru mai puțin obișnuit și, scriind despre acel ceva, „literaturizează", caută să „pluseze" semnificațiile posibile.

Că realizatorii s-au îndepărtat de realitatea îmblînzitorilor de șoimi (o muncă puțin obișnuită dar cu justificările ei) o arată o grațioasă „eroare" de distribuție : doar trei din interpreți sînt actori profesioniști, și i-am numit ; ceilalți patru sînt chiar dresori de șoimi : *ciudat, în contradicție cu teza asprimii și înstrăinării lor, toți patru (neștiind să fie „duri", ca actorul Bánffy György) au chipuri blînde simpatice, ca ale oamenilor ce nu trăiesc în afara societății. Aproape că am fi crezut și noi în ce ne propuneau realizatorii să credem despre lumea „specială" a celor ce sînt contaminați de cruzimea păsărilor de pradă, dacă nu am fi avut sub ochi pe acești* adevărați *îmblînzitori ai lor.*

Il. C.

ARTE

MUZICA

Gînduri la „Messias"

Larga adeziune pe care genul vocal-simfonic o găsește printre iubitorii muzicii este un fapt de mult dovedit și verificabil la fiecare astfel de manifestare. Prezentarea unui oratoriu de calibrul lui „Messias" de Händel a provocat, cum era previzibil, luarea cu asalt a Ateneului. Dragostea publicului pentru această formă de festivitate muzicală, atît de periculos situată la granița posibilei superficialități, dar atît de proiectată, uneori, în sferele cele mai profunde și subtile ale expresivității, se explică printr-o nu totdeauna adîncă atracție spre fast, spre opulență, prin nevoia de a fi striviți de ample sonorități și a ne defula astfel.

Subiectul religios constituie pentru orice compozitor preclasic un fel de fetiș. El se îndreaptă spre biblie pentru că este unul din puținele idealuri ce-i stau la dispoziție în contextul modului de a gîndi al epocii. El vede în narațiunea Noului Testament modelul de verticalitate spirituală la care poate aspira la vremea aceea, și se transpune în mit așa cum o făcuseră, pentru prima oară, maeștrii Renașterii.

Lui Händel anume această problematică nu-i este prea familiară. Gîndirea sa extramuzicală era, probabil, destul de simplă și, cînd într-o singură viață compui atîta muzică, nu prea ai timp să te gîndești la divinitate. Subiectul biblic este pentru el un pretext ca oricare altul, avînd avantajul de a fi în spiritul momentului. De altfel „Messias", ca și celelalte oratorii, nu sînt dedicate serviciului cultic ci concertului. În totală opoziție, Bach privește biblia cu un atașament mult mai filozofic, mai sentimental. El interpretează poetic textul, face comentarii, așterne alături de litera evanghelică propriile sale gînduri. Händel este mult mai formal. Își alege totdeauna subiectele cele mai luminoase, cît mai puțin generatoare de complicații metafizice.

La Händel muzica este mai autonomă, mai concertistică. Bach este mult mai scenic (personaje, fapte narate). Prin independența muzicii față de pretext, Händel îi anticipă pe clasici. Acest caracter formal, spectacular îl făcea pe Beethoven să-l admire atît de mult. Pe lîngă el, Bach este un romantic, un „muzician-poet" (Albert Schweitzer).

Cu toate acestea Bach stăpînește meșteșugul într-un grad mult mai înalt (de multe ori programatismul, literaturizarea dramatizantă ascunde lacune tehnice). Cînd a auzit muzica lui Glück, Händel a declarat că acesta știe contrapunct cît bucătarul lui. Comparativ cu maestrul de la Leipzig, nici Händel nu este departe, contrapunctic vorbind, de maestrul artei culinare. Este vorba aici de o altă estetică, de gîndirea vertical-armonică ce își făcea vertiginos loc. Händel nu are fraza pătrunzătoare a contemporanului său, melodica sa ingenioasă și sinuoasă, fapt contrabalansat prin înfățișarea unor extrem de numeroase fugi, ce ar trebui să fie mărturie a virtuozității sale contrapunctice.

Prin ce place și rezistă atunci Händel ? Prin robustețea și tocmai prin primitivismul său dătător de liniște și relaxare. Nu întotdeauna supraîncărcarea problematică duce la satisfacții estetice, iar cei aglomerați de viziuni metafizice au nevoie de simplitatea händeliană. Este sensul dragostei actuale pentru marele preclasic.

Nu putem fi întru totul de acord cu concepția dirijorală a lui Mircea Cristescu. Fără a-i reproșa ceva din punct de vedere tehnic (din contra, admirabilă seriozitatea, de mult dovedită, în pregătirea concertului), găsim în neconcordanță cu muzica oratoriului maniera reținută, nespectaculoasă în care a răsunat partitura. Un Händel prea interiorizat, amputat de fast și pompă, pierde mult din puterea de a impresiona. Orchestra (despre care am avut ocazia să spunem și lucruri neplăcute) s-a reabilitat printr-o interpretare de înaltă muzicalitate și simț al nuanțărilor fine.

Costin CAZABAN

EXPOZIȚII

Ion Gheorghiu

Oricît de departe ar putea să ajungă arta abstracției în pictură, întotdeauna rămîne, în însăși miezul ei, un teren posibil al interpretării obiectuale. Nevoia omului de a se recunoaște pe sine dimpreună cu universul prin care trece, oglindit și oglindind, este fundamentală. Marele artist tinde, cu nesfîrșita-i delicatețe, să acopere infirmitatea umană, încorporarea acestuia silită în contingent. Chiar înșelătoria lui, dacă am îndrăzni s-o numim astfel vreodată, este împotrivire la limitele condiției noastre biologice.

Lăsat la voia sensibilității sale, privitorul descoperă o lume luxuriantă în opera lui Ion Gheorghiu. O lume în care organicul se împletește cu anorganicul, schimbîndu-și semnele, într-o tăcută și acerbă continuitate. Oricum, din orice unghi am sesiza-o, opulența aceasta ne contaminează. Pietre colorate, sînge pur sau limfatic vegetal, azururi submerse, flori cu petale cărnoase și meduze diafane în bătaia lunii oceanice, insecte regale, chipuri transfigurate-n oglinzi încă neștiute, totul concură spre un fel de junglă paradisiacă și clocotitoare. spre adîncimea căreia auzul și mirosul par să ia parte efectivă. Iluzia se insinuează. Efluviile de mireasmă scaldă întregul, surpă malurile perspectivei, distanțează puternic și ferm culorile. Sentimentul bogatei acalmii lucrative după canoane oarecum cunoscute, palpabilitatea senină din ochiul înzestrat cu brațe și mîini cum spune poetul, o indicibilă prezență organizatoare, ierarhizantă, își lasă pecetea frumos înflorată ; liniile vieții din palma lui Apollo. chiar după explozia cărnii, s-au tipărit cu ușoară incizie.

Să nu ne grăbim însă. O repetată contemplare a tablourilor, cînd pe nesimțite atenția se transformă în halucinație, ne dezvăluie un alt Ion Gheorghiu, nu mai puțin adevărat și în mod sigur mult mai profund. Pietrele nu mai sînt pietre, concentrate în culoare unică și arzătoare, au scrîșnet de diamant, sub apăsarea unei materii îmbătrînită-n greutate. Vegetalul paralizat se înnegrește, azurul se înseacă închegat în sticlă, florile unduiesc tentacule livide, meduzele sînt oase de oameni și de animale spulberate, insectele-mpietrite picură o lăcrimă de otravă, forma umană se joacă definitiv cu iluzoria ei consistență. Culoarea ne biciuie și ne alungă din jungla paradisiacă. Am gustat din ea, ne-am închipuit pe noi și tot ce ne înconjoară din ea, ni se cuvine să-i simțim și gustul de cenușă.

Abstractă la prima vedere, fantastă în fond, arta lui Ion Gheorghiu străbate etape complinitorii. Ceea ce vedem se neagă prin însăși puterea vederii. Ni se oferă o șansă aproape în aceeași clipă retractată. Dar care este cheia acestei duplicități, unde e linia fermă despărțind tărîmurile, artistul nu cutează să știe. De ce s-ar hazarda comentatorul. De la calm la neliniște, de la neliniște la calm, sînt drumuri mereu posibile. Din elanul ambiguității, mult mai teribil decît rigurozitatea transantă, tablourile se estompează, prin aburirea culorilor mîntuite de rugină, un geam se deschide spre o lume autonomă, condusă după legi mai libere, fără semn dar plină de semnificații.

În clipa de față Ion Gheorghiu caută echivalențe de culoare trilogiei dantești. Îl stăpînește și pe el tragica tentație a purității. Să fie trădat și el de instinct ? Să-i amintesc totuși forța neegalată artistic a primei cărți din trilogie ? Cuvinte premature. Propria lui artă se știe mai bine pe sine.

Grigore HAGIU

ARTE

SPORT

La opt minute și două secunde...

Lansarea, la vedere, a lui Apollo XIV a cunoscut acea oprire dramatică a numărătorii inverse ce a dat capriciului unui nor întins deasupra rampei o putere neprevăzută. Jocul complicat al meteorologiei și elementelor naturii încă ne scapă, oricîte mașinării am născoci, un nor, o pasăre „tăind orizontul diametral" — și încrederea noastră în infailibilitatea tehnicii se duce. E sigur să ceva din spaima locuitorilor din peșteri care am fost, — în fața Nelămuritului — zace în noi ; un rest al spaimei vechi redusă treptat de știință, nu însă chiar atît de mult, încît ea să se fi modificat în mod esențial : un nor, o pasăre în prim plan, neliniștitoare în sborul ei necalculat, (așteptîndu-și parcă augurul, să-l descifreze) și sîntem dezarmați, cel puțin pînă la o explicație, cînd ne vom pomeni înaintea altei explicații.

Omul a mers a treia oară pe lună, ce contează. Nu sîntem de partea celor ce suspină că misterul lunii a fost risipit. Misterul e un rege vremelnic într-o infinită filieră de regi ; nu trebuie să ne îngrijorăm, drumul regesc al cunoașterii e lung, misterul a murit, trăiască misterul, coroana doar rămîne eternă.

Ce este însă decisiv pentru specia omenească, dincolo de ceea ce ea realizează în acest urcuș al ei, ce garantează acest proces răbdător și tenace de cuprindere a necunoscutului e libertatea de a nu te teme de eșec.

La opt minute și două secunde, cînd numărătoarea s-a oprit în văzul și auzul întregii lumi, din cauza unui nor, copilărească dar splendidă recunoaștere a neputinței umane *hic et nunc*, eșecul, mîrțoaga pe care nu paria nimeni, era să răstoarne toate calculele.

Ce a fost măreț în acea imensă respirație tăiată, a fost faptul că, fără a se fi căutat o izbîndă zeească, absolută și orgolioasă, i s-a lăsat, omenește, și Eșecului o șansă, în mod deschis și pe față, dintr-o altă înțelegere a orgoliului, adevărată sau profundă — cu orgoliul, încăpățînarea nobilă a lui Sisif...

SUPLINITOR IX

revista străină

● LITERATURNAIA GAZETA (20 ian. a.c.). Revista sărbătorește printr-un grupaj de articole aniversarea a 60 de ani de la nașterea scriitorilor Anatoli Naumovici Ribacov și Anatoli Vladimirovici Sofronov. Astfel, Vl. Pimenov evocă pe scurt activitatea de dramaturg a lui Sofronov, în timp ce N. Dorizo se oprește la creația poetică a acestuia. Anatoli Ribacov (prozator, autor a mai multe romane printre care **Cortînca, Bronzovoi ptiți, Vodiletei** etc) este omagiat printr-un articol semnat de Nicolai Atarov.

● IUNOST (ian. a.c.). Numărul de față al revistei este datorat aproape în exclusivitate debutanților (poeți, prozatori, critici, pictori). Interesul pentru aceste debuturi este — se crede — cu atît mai mare cu cît tinerii autori au profesii mai mult sau mai puțin îndepărtate de literatură : soldat, agronom, șofer, balerină, scenarist, elev, profesor etc. De asemeni, la rubrica **Crug citenia** sînt recenzate cărțile unor debutanți : Lidia Medvednicova, Maria Niculina, Vadim Neceaev, B. Miglalova și Telman Zurabian.

● BULGARIE D'AUJOURD'HUI (nr. 1, a.c.). Sub titlul **Miniaturi** se publică șase proze scurte **(Norii, Stîncile, Copacii, Apele, Florile, Vinturile)** aparținînd scriitorului bulgar Dontco Cionev. Autorul s-a născut în anul 1933 și după studii de geologie și chimie a lucrat timp de șapte ani ca geolog. În timpul studenției, scriitorul a practicat meseria de zidar.

● LA POLOGNE (nr. 1, a.c.). Continuîndu-și seria de portrete ale unor individualități din viața culturală poloneză revista îl prezintă în acest număr pe cîntărețul Czesław Niemen. După zece ani de activitate, Niemen continuă să fie cîntărețul cel mai controversat : „majoritatea tinerilor îl consideră genial, majoritatea vîrstnicilor găsesc că el nu cîntă ci urlă și strigă". Ultima sa creație, **Rapsodia funebră în memoria lui Bem** (pe versurile unui mare poet din sec. al XIX-lea ; Cyprian Norwid) pare să fi convins însă și pe cei mai sceptici. Specialist în jazz vocal, Niemen scrie autorul articolului, cîntă în stilul „soul" cu sensibilitatea caracteristică negrilor, cum n-a făcut-o nici un alb înaintea lui.

● L'EXPRESS (18—24 ian. a.c.). Pentru a doua oară în decurs de 15 ani regizorul Stellio Lorenzi încearcă să aducă pe ecranele televiziunii franceze un film după romanul lui Dostoievski **Crimă și pedeapsă.** Superior ecranizării realizate în 1955 filmul care a fost proiectat de curînd este taxat de cronicarul revistei drept „ambiguu", fidel romanului „în ceea ce are el violent și pasional" dar departe de ceea ce este în el „tulburător și încert".

● LE FIGARO LITTERAIRE (19—25 ian. a.c.). La rubrica cinematografică, Claude Mauriac semnalează filmul argentinian **Invazia,** realizat de Hugo Santiago după un scenariu de Jorge Luis Borges și Adolfo Bioy Casares. Și tot aceluiași film — așteptat cu mult interes la Paris — îi consacră Jacqueline Vandel comentariul intitulat **O a șaptea artă poetică.**

● Robert Kanters despre Pierre de Boisdeffre, autorul unei recente biografii gidiene **(Viața lui André Gide,** vol. I, Hachette) : „Munca d-lui Pierre de Boisdeffre este considerabilă. El nu aduce foarte multe noutăți sau inedite dar pune în operă o masă enormă de publicații și mărturii și o face cu minuție și, totodată, cu claritate... marea dificultate a biografului... este aceea că el are un predecesor : autobiograful... Boisdeffre este bine pregătit pentru această muncă, mai întîi pentru că el este un mare lucrător, pentru că are gustul marilor recensăminte, a recensămintelor minuțioase, pentru că cunoaște bine panorama literară... Uneori, totuși, mă întreb dacă n-a luat obiceiul unui cadru prea larg pentru portret, a unor idei puțin prea generale care riscă să aducă mai multă umbră decît lumină..."

● Se reproduc, după volumul aflat sub tipar la editura Gallimard, cîteva scrisori aparținînd lui Léon-Paul Farque și Valéry Larbaud. După cum se știe, între anii 1910—1924 Farque și Larbaud au întreținut o intensă corespondență și relații extrem de cordiale care au încetat însă brusc și, după opinia unor exegeți, pentru totdeauna în anul 1924. O reconciliere s-a produs totuși în cele din urmă, dovadă scrisorile din 1935 și 1946, descoperite recent.

● LES NOUVELLES LITTERAIRES (14 ian. a.c.). Număr special, dedicat unui „bilanț" al anului 1970 în materie de literatură, artă, știință și tehnică. Fr. Nourissier despre proză : „un an solid în cursul căruia s-au confirmat talente de mult timp cunoscute" ; Paul Bourcier despre dans : „n-a fost un an revoluționar în domeniul dansului" ; Jacques Tournier despre music-hall : „trei nume rezumă pentru mine anul 1970 : Sylvie Vartan, Julien Clerc și Mort Shuman" ; Mihel Mourlet despre televiziune : „pesimismul nostru de ansamblu — care nu este o poziție de principiu ci produsul experienței — nu trebuie să ne facă să uităm reușitele particulare..." ; Th. de Galiana despre tehnică : „roboți și oameni" ; G. Charesol despre cinematograf : „un bolnav care se ține bine".

● Potrivit unei statistici alcătuite de cinematografia franceză, filmul cu cei mai mulți spectatori (850 000 numai la Paris), „filmul-campion" al anului 1970 a fost **Borsalino** (cu Belmondo și A. Delon în rolurile principale).

● BULETINUL DE IARNĂ AL EDITURII GALLIMARD. Se anunță cărțile ce urmează să apară în lunile ianuarie, februarie și martie la această editură. Proză : **Un assasin est mon maitre** de Henry de Montherlant, **A mi-siecle** de Dos Passos, **Les Iles du Golfe** de Hemingway, **Satori à Paris** de Jack Kerouac etc. Poezie : **Vaquedivaque** de Pablo Neruda, **Versant est** de Octavio Paz, **Parroi** de Guillevic, **De l'Angelus de l'aube a l'Angelus du soir** de Francis Jammes, **Les Minutes de sable memorjale** și **Gestes et opinions du Dl. Faustroll** de Alfred Jarry, **Poesies** de Paul Eluard etc. Teatru : **Les Possédés** de Albert Camus etc. Eseistică : **Troisième Belvédère** de A.P. de Mandiarques, **Jean-Jacques Rousseau : La transparence et l'obstacle suivi de sept essais sur Rousseau** de Jean Starobinski, **Deux transparents : Marcel Duchamp et Claude Levi Strauss** de Octavio Paz etc. Corespondență : **Lettres de prison** de Antonio Gramsci, **Lettres II 1937—1947** de Thomas Mann. Filozofie, cultură : **Mythe et épopée II. Trois types épiques indo-européens : le heros, le sorcier et le roi** de Georges Dumezil etc.

● LE MONDE (17—18 ian. a.c.). În trecere prin Paris (unde i s-a acordat de curînd Legiunea de Onoare), Alfred Hitchock răspunde la întrebările lui Patrick Séry : „Vă considerați printre cei mai mari cineaști ?" A.H. : „Sînt printre cei mai puri...". „Exegeții dv. spun că există multă metafizică în filmele pe care le faceți." A.H. : „M-am privit mult timp în oglindă și nu mi-am găsit nici o trăsătură metafizică pe figură". „Sînteți un om serios ?" A.H. : „Absolut de loc". „Ce vă poate speria ?" A.H. : „Să pierd controlul la ceea ce sînt pe cale să fac și să nu obțin rezultatul scontat". „Umorul nu contrazice niciodată suspense-ul ?" A.H. : „După mine sînt două ingrediente indispensabile. Umorul este singurul mijloc de a sezisa absurdul".

● SATURDAY REVIEW (9 ianuarie 1971) publică sub semnătura lui Laurent Le Sage un comentariu asupra cărții **Un portret al lui André Malraux,** carte consacrată de Robert Payne aceluia pe care recenzentul revistei îl numește „cel mai mare scriitor francez în viață și poate cel mai mare francez în viață".

● (23 ianuarie 1971). Robert Scholes recenzează volumul **Aleph și alte povestiri** de Jorge Luis Borges, apărut recent în S.U.A. Cartea cuprinde povestiri scrise între 1933 și 1969, un **Eseu autobiografic** și scurte comentarii ale autorului asupra lucrărilor incluse. De remarcat că Borges însuși a lucrat în colaborare cu traducătorul Norman Thomas di Giovanni la adaptarea pentru limba engleză.

● In pagina rezervată muzicii, Irving Kolodin remarcă prezența lui Maxim Șostakovici la pupitrul Orchestrei Simfonice Americane, la Carnegie Hall, interpretînd Simfonia a VIII-a a tatălui său. În același timp, Simfonia a XIV-a a lui Șostakovici (dedicată lui Benjamin Britten) era interpretată pentru prima oară la New-York de către Orchestra Philadelphia sub conducerea lui Eugene Ormandy.

u. v. z.

UMANITĂȚI

Golem și omul

Se spune despre rabinul Löw din Praga că ar fi dat viață, prin magie, unui manechin de lut numit Golem. Împăratul Rudolf al II-lea, protectorul lui Kepler (al cărui nume l-am văzut de curînd săpat adînc, de propria sa mînă, într-o stranã din biserica mănăstirii Maulbronn, unde școlărise), fusese sedus, se pare, de această perspectivă a omului dînd viață lutului, plămădind — cu ajutorul unor tenebroase forțe, printre care și aceea a propriei sale rațiuni — făpturii vii, după chipul și asemănarea sa.

Niciodată n-a fost mai actuală ideea (sau mai curînd imaginea) acestui Golem, a unui om artificial, mecanic, decît în zilele noastre, zilele progreselor rapide ale ciberneticii și automatizării. Nu întîmplător, Norbert Wiener, profetul acestei moderne discipline, își amintește în eseul tradus la noi, *Dumnezeu și Golem, s.a.*, legenda rabinului-demiurg. Dar, se pare, cum înșiși ciberneticienii au constatat, că mașinile nu ne introduc într-o lume în care vechea sclavie va fi înlocuită prin aceea a oamenilor-mașină slujindu-i pe oameni în carne și oase. Nu intrăm, în niciun caz, într-o lume în care mașinile inteligente ne vor scuti de efortul gîndirii. Dimpotrivă, lupta omului împotriva limitelor propriei sale inteligențe va fi tot mai acerbă. Într-o profeție, nu lipsită de o doză anumită de amărăciune, Wiener — vorbind despre noii roboți, despre făpturile cvasi-umane, — arată că „ele nu vor putea ajuta, dar cu prețul unor sacrificii supreme în cinstea și inteligența noastră". Renunțări morale și intelectuale, în urma confruntării cu acest alter-ego mecanic al nostru.

S-ar părea că raportul dintre omul-om și omul-mașină, acest nou Golem, ar fi de tipul unui contract pe care mașina îl respectă — am putea spune — inuman de perfect. Ca și în *Laba Maimuței*, povestirea lui W.W. Jacobs, în care posesorul labei cu virtuți magice are dreptul la trei cereri ce i se vor satisface, acestea fiind : o sumă de 200 lire (ce i se aduce ca recompensă din partea fabricei la care fiul său moare într-un accident), revenirea fiului (care se întoarce acasă ca fantomă) și, în sfîrșit, dispariția duhului celui mort, tot astfel robotul va satisface *exact* cererile tot mai complicate ale omului, dar antrenînd condiții *ale ei*, pe care omul va trebui, printr-un efort tot mai mare, să le contracareze ori să le asimileze. Cu alte cuvinte, mașina va putea juca rolul — bine cunoscut în literatură al unui *deus ex machina* —, intervenind salvator ori damnator în viața omului. Dar tocmai în zona de arbitrar din jurul omului artificial, omul cu adevărat uman își va putea desfășura resursele inteligenței și libertății. Lui Norbert Wiener (și toți ciberneticienii și noi toți laicii sîntem de acord cu el) nu i-ar plăcea să facă prima încercare a unui automobil reglat prin mecanisme fotoelectrice de reacție, dacă n-ar exista pe undeva o manetă căreia el i-ar putea prelua comanda în cazul cînd s-ar vedea intrînd de-a dreptul într-un copac. Pentru a avea dreptul la o asemenea manetă, omul trebuie să-și întreacă necontenit propriile creaturi. El trebuie să creadă — și să probeze prin fapte credința sa — că „intelectul mișcă universul". Formula aceasta îi aparține lui Anaxagoros, gînditorul presocratic, și reprezintă unul din canoanele omului elin.

Intelectul și imaginația și voința omului operează de cele mai multe ori cu elemente de care nici o mașină, nici un robot nu s-ar putea folosi. Căci tot ciberneticienii (chiar și cei mai devotați mecanismelor) au dovedit că una din cele mai de seamă virtuți ale creierului uman e capacitatea sa de a mînui idei vagi, insuficient definite. Wiener știe că în creația artistică, îndeosebi, în poeme, romane ori în picturi, „creierul pare să poată lucra foarte bine cu date pe care calculatorul le-ar respinge ca informe".

Numai omului îi este dat : „din mucegaiuri, bube și noroi...", din lut să-și creeze făptură după chipul și asemănarea sa.

Nicolae BALOTA

punct și virgulă

Întîlniri cu cititorii

„Marți 9 februarie, orele 18, la Librăria „Mihai Eminescu", se vor pune în vînzare, în prezența autorului, cele 77 exemplare bibliofile ale volumului de versuri NINSOAREA NEAGRĂ de ALEXANDRU LUNGU, apărut în Editura „CARTEA ROMÂNEASCĂ.

Fiecare exemplar, numerotat și semnat, cuprinde o ilustrație originală și un poem manuscris.

Rep.

Proza americană postbelică

In lucrarea sa The landscape of nightmare : Studies in the contemporary American novel [1] **(Peisaj de coșmar : Studii asupra romanului american contemporan), Johnathan Baumbach subliniază aspectul maladiv, de „organism muribund" al romanului american de după cel de-al doilea război mondial, domeniu în care, „dacă sînt cîteva nume de scriitori buni, scriitori de categoria lui Faulkner și Hemingway nu există". Autorul menționează o serie de romancieri care își asociază glasul la „cortegiul funebru" al prozei americane contemporane : Robert Penn Warren, Saul**

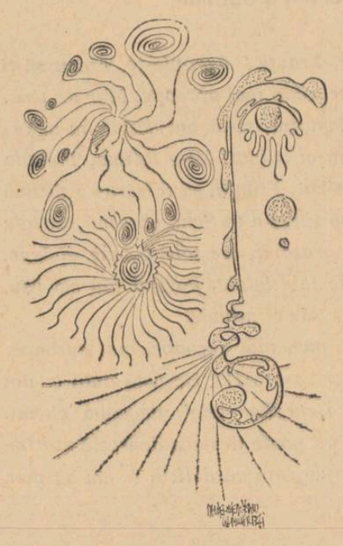

Bellow, James Baldwin, Edward Lewis Wallant, William Burrough, J. D. Salinger, Norman Mailer, Vance Bourjaily, Ralph Ellison etc. Literatura americană, cu toate laturile ei sumbre, rămîne, după părerea lui Baumbach, o literatură abia atingînd maturitatea, subjugată puritanismului mai îndelung decît alte culturi, puritanism de care în ultimii ani scriitorii au făcut tot posibilul să se descătușeze.

Încercînd să schițeze trăsăturile esențiale ale eroului tipic literaturii americane contemporane, J. Baumbach (romancier el însuși) îl caracterizează drept un extravertit ultrasensibilizat, un fel de „Schlemihl seismograf", care, argumentînd pînă la paroxism grava culpabilitate a conaționalilor săi contemporani (prin lansarea bombei atomice asupra Hiroșimei), se sacrifică în chip donchișotesc pentru răscumpărarea acestei vine, sau profesează un mod de purificare spirituală exemplară, căutînd să „se salveze" pe sine, dacă pînă la urmă nu cade pradă tentațiilor.

Fără a fi o literatură religioasă în sensul propriu al cuvîntului, unii romancieri prezintă totuși adevărate modele despre posibilitatea sau imposibilitatea existenței „în sfințenie".

Relativ la noile tendințe ale prozei americane contemporane, de după 1945, romanul, influențat de Dostoievski, Joyce, Kafka, trece de la naturalism și descrierea peisajului social la explorarea subconștientului — „inima întunericului" — tratînd în diferite ipostaze povara și ambivalența responsabilității umane, într-o societate în care tronează răul, acel univers de coșmar din lumea americană.

Relevînd faptul că romanul de moravuri a fost totdeauna — cu excepția celui scris de Henry James — o tradiție secundară și oarecum artificială în literatura americană, J. Baumbach afirmă că romanul american contemporan este mai mult comic decît social, ilustrînd o viziune a lumii mai degrabă halucinatorie decît obiectivă, alternativele etice fiind mai mult de ordin metafizic decît practic. Confruntarea omului cu obiectivizarea eului său primordial și trecerea spirituală de la candoare la răscumpărarea culpabilității umane — acesta este unghiul de vedere din care autorul studiază o serie de romane, în rîndul cărora apreciază ca fiind cele mai semnificative : Henderson the rain king [2] **de Saul Bellow și** The pawnbroker [3] **de Edward Lewis Wallant.**

Nic. POPESCU

1). New York, University Press 1965.
2). Henderson, regele ploaie.
3). Cămătarul.

Jack London și îmblînzirea fiarelor

„Pentru a fi îmblînzitor — spunea Hachet Souplet, un teoretician din secolul al XIX-lea al dresajului animalelor —nu trebuie decît să ai îndrăzneală. Nu e vorba de nici un talent, ci doar de curaj. A îmblînzi o fiară înseamnă pur și simplu să intri cu îndrăzneală în cușca ei, în așa fel încît să o surprinzi pe cît posibil și să profiți de groaza ei nebună, pentru a o face apoi să treacă pe unde vrei. Animalele sălbatice, continuă Hachet Souplet, se arată atît de înfricoșate încît unele din ele se culcă la pămînt și pentru a le face să se miște, îmblînzitorul este silit să le ardă cu un fier roșu". După această operație el are grijă să pună un fluturaș metalic strălucitor la capătul biciului său și de îndată ce fiarele îl zăresc, ele încep să joace rolul. Prezentarea animalelor, care constă în arta de a profita de înclinările lor firești, în timpul spectacolului trebuie să urmeze două metode diferite. Una din aceste metode, tradițională, era folosită în antichitate și despre ea ne vorbește Apollonius din Tyana care a călătorit în secolul I în India. „Nu trebuie să bați fiarele, căci bătîndu-le le faci să devină sălbatice și neînduplecate". Cealaltă metodă, denumită „metoda de înfricoșare" constă în a dramatiza urmărirea animalelor în cuști strîmte, în a le înspăimînta și a le face să urle, folosind intervale de pauze și reluări și avînd pe cît posibil aerul că învingi voința animalelor. Îmblînzitorii menajeriilor lucrînd în vagoane-cuști, și-au făcut o specialitate din prezentarea animalelor prin „metoda înfricoșării".

Răbdarea este totuși mijlocul cel mai eficace pentru a obține un rezultat, după repetiții îndelungate, în cursul cărora probe de constrîngere (tragerea animalului cu ajutorul zgărzilor, al curelelor, al frînghiilor, scripeților, inelelor, al lanțurilor) și prezentarea la momentul potrivit a unor bucăți de carne, sînt întrebuințate rînd pe rînd. Pentru a hotări o fiară să vină într-un punct al pistei, să urce pe o frînghie sau pe o bară, ori să încalece Pe o bicicletă, trebuie să o ademenești cu ajutorul momelii, trăgînd-o forțat ori de cîte ori este necesar, cu ajutorul unui cablu minuit de dincolo de gratii.

La capătul unei perioade de un an și jumătate sau doi ani de răbdare, animalele sînt pregătite pentru a fi prezentate publicului. Cele de la care nu s-a putut obține nimic au murit de frică între timp, sau au fost vîndute unor grădini zoologice, unde și-au sfîrșit viața în liniște.

Fiecare speță are o metodă de dresaj ce cuprinde o proporție diferită de mijloace de constrîngere și de orientare, după cum se urmărește să se obțină rezultate pozitive rapide sau de durată.

Urșii sînt obișnuiți „în mod rapid" să stea în două picioare, punîndu-i, după ce li s-au înfășurat labele din spate, pe plăci sau pe podele încinse, care le dă o senzație de arsuri la labele din față. Ei se ridică în două labe pentru a evita această senzație de arsură.

Frații Hagenbeck, mari furnizori de fiare pentru circurile germane — unde reprezentarea așa-zisă prin „metoda de înfricoșare" nu a fost niciodată apreciată de către spectatori — livrau animale pentru dresajul „blînd" sau „prin lingușire", cum a fost numit în bătaie de joc în Franța această metodă, pe vremea cînd menajeriile de bilci dețineau primatul față de spectacolele cu fiare sălbatice din circuri și prezentarea prin „metoda înfricoșării" era mai potrivită în cuștile strîmte.

Venirea unor circuri germane în Franța, la începutul secolului al XX-lea, a dat posibilitatea să se compare cele două metode, cea „blîndă" și cea de „înfricoșare". Prima a fost adoptată în mod unanim atunci cînd francezii, printre care unii foști îmblînzitori —, precum Court, Amar, Bouglione, Speisser —, descătușați de concurența germană după 1918, și-au organizat la rîndul lor circuri, menajerii și cînd au dispărut menajeriile din bilciuri.

Dresajul animalelor sălbatice în scopuri comerciale, a fost ridicat la rangul de industrie în S.U.A. Scriitorul american Jack London a denunțat în cartea sa, Michael, ciine de circ, **mijlocul deosebit de brutal cu care erau tratate animalele unui oarecare Harris Collins, negustor de animale dresate în instituția sa denumită „colegiul torturilor". Jack London a descris dresajul „catîrului nărăvaș" și „recalcitrant", cu ajutorul unei șei ale cărei vîrfuri întrau în crupa animalului. Acesta încerca să se scape de ea, zvîrlind din picioare, tăvălindu-se pe jos și muscînd pe toți cei ce se apropiau de el. „Ciinii săritori" erau „dresați" fiind loviți sub burtă în momentul săririi, pentru ca în felul acesta să urmărească înălțimea și lungimea salturilor. Jack London s-a declarat un adversar hotărît al brutalităților ridicate la rangul de**

Ilustrații de DANIEL MEDVEDOV

dogmă ca mijloc de dresaj. În Anglia s-a constituit un „club Jack London" pentru a protesta împotriva prezentării de animale la circ sau în altă parte și a izbutit în așa măsură încît, în fața împotrivirii opiniei publice alarmate, numerele cu „animale dresate" tind din ce în ce mai mult să fie prezentate în circurile occidentale, folosindu-se așa-zisa metodă „blîndă".

A. IOSEFINI

confidențele unui maniac

Opinii separate

MITOMANIE ȘI MINCIUNĂ. — Mitomanul e un mincinos, desigur, fiindcă spune lucruri pe care le știe neadevărate ; dar o face dintr-o pornire irezistibilă, necalculat și gratuit (chiar dacă nu cu totul dezinteresat, căci implicit are un scop, acela de a epata sau măcar de a da o impresie măgulitoare pentru propria lui vanitate). Minciuna propriu zisă e însă utilitară și pragmatică ; de aceea se produce cu băgare de seamă.

Firește, cîteodată ni se întîmplă tuturor să mințim utilitar, fie ca să scăpăm de cine știe ce obligație penibilă, fie din politețe (căci există un grad minimal de ipocrizie perfect legitimă, nu numai scuzabilă dar chiar recomandabilă, fără de care nu ar fi cu putință o decentă conviețuire în societate). Dar mincinosul e acela care urmărește cu premeditare anumite rezultate, întemeindu-și succesul pe neadevăruri bine chibzuite (cînd îi dă mîna, nu se sfiește să le proclame sfruntat, cu mai puțină grijă pentru plauzibilitate).

Mitomanul în schimb se lansează fără stăpînire și, deși în fond nu uită că minte, ajunge repede să se convingă de ceea ce spune. Mitomania presupune o mare doză de auto-iluzionare ; de aceea e imprudentă și nu ține seama de riscul de a se da inevitabil și foarte curînd de gol, ca în cazul generalului Ivolghin din *Idiotul* sau al unchiului lui Bloch din *Căutarea timpului pierdut*.

Poveștile vînătorești, gasconadele sau galejada marseiezâ nu sînt veritabilă mitomanie căci presupun o anumită convenție ludică și au din capul locului complicitatea amuzată a auditorilor. Hazul lor e în proporție cu exagerarea sau, dimpotrivă, vine din imperceptibila doză de mistificare introdusă într-o relatare măsurată și rece.

Mai există și iluzia fabulatorie, de tipul Niculăiță Minciună ; aceasta nu e de loc mitomanie ci un soi de transă poetică ; e deci de esența imaginației creatoare. Mitomania ca viciu e totdeauna egocentrică și niciodată poetică ; ca orice viciu e monotonă, e un habitus mecanic ale cărui recidive sînt de o cumplită sărăcie pe planul imaginației sau fanteziei.

Mitomania nu exclude minciuna premeditată și utilitară, dar riscă s-o compromită prin irupția nestăpînită a unor invenții inoportune. Un perfect mincinos trebuie să fie lucid, stăpîn pe sine și imun la mitomanie.

IMITAȚIE ȘI VALOARE. — Se zice că imitația nu are valoare dar aceasta e o idee greșită. Nu vreau să mă risc acum cu un paradox prea șocant afirmînd că numai imitația are valoare (deși examinînd și nuanțînd bine lucrurile s-ar putea chiar să am dreptate). Ceea ce e lipsit de valoare e contrafacerea, nu imitația. O bijuterie, o monedă, o semnătură falsă sînt contrafaceri, nu imitații. Ele pot avea oarecare valoare ca virtuozitate, dar nu pot nici pe departe, firește, egala modelul autentic. Contrafacerea *se dă drept* ceea ce nu este. Imitația este efortul de a egala modelul. Atît în ordinea comportării morale cît și în cea a creației de artă, imitația a dat deseori rezultate admirabile și totdeauna cel puțin meritorii. Virgiliu l-a imitat pe Homer și a scris *Eneida* ; Corneille pe spanioli și a scris *Cidul* ; Goethe pe Shakespeare și a scris *Goetz von Berlichingen*. Imitația eroilor lui Plutarh a fost pentru tinerii altor veacuri o nobilă emulație, cum a fost pentru alții imitarea eroilor Revoluției.

Imitația presupune în ordinea concretă un prototip exemplar ; alegerea lui definește calitatea și natura imitatorului. În ordine abstractă imitația presupune un arhetip și este deci participare la o valoare absolută. Caracterul platonician al imitației explică de ce ea a fost unul din preceptele principale ale clasicismului. Nu e nevoie să mai adaug că, evident, imitația nu e o piedică în calea creației ; dimpotrivă. De altfel, nu numai clasicismul a practicat imitația ; fără s-o preconizeze, a practicat-o și romantismul, dar a imitat alte modele.

Cultura și arta nu sînt de conceput fără modele. A lucra eventual împotriva lor e o altă variantă a imitației. Contestația, avangarda, de asemeni.

Prejudecata originalității crede că poate reduce manifestările vieții umane la solipsismul particularității fără asemănare : pe grecește aceasta se numește : *idiotes*. De așa ceva cred că e mai bine să ne ferim.

AL. PALEOLOGU

Tineri traducători:
MIHAI ELIN

„Miercurea Cenușei" de T. S. Eliot

(1930)

I

Pentru că nu sper să mă întorc din nou
Pentru că nu sper
Pentru că nu sper să mă întorc
Rîvnind la harul și la știința vreunuia
din oameni
Nu mă mai zbat să dobîndesc astfel de lucruri
(La ce bătrînul vultur și-ar mai întinde-aripa?)
La ce-aș jeli
Puterea spulberată a domniei pămînteștí ?

Pentru că nu sper să mai cunosc
Șubreda slavă a orei definite
Pentru că nu cred
Pentru că știu că nu voi ști
Singura adevărată putere trecătoare
Pentru că nu pot bea
Acolo între arbori în floare și izvoare curgînd,
căci nimic nu există din nou

Pentru că știu că timpu-i timp mereu
Iar locul e mereu numai loc
Iar ce e-adevărat e-adevărat pentru un singur
timp
Și pentru un singur loc
Sînt bucuros că așa stau lucrurile și
Mă lepăd de chipul binecuvîntat
Și mă lepăd de glas
Pentru că nu pot spera să mă întorc din nou
Și-atunci sînt bucuros avînd de construit ceva
De care să mă bucur

Și roagă-te lui Dumnezeu să se-ndure de noi
Iar eu mă rog să pot uita
Aceste lucruri ce cu mine însumi prea mult
le discut
Și prea mult le explic
Pentru că nu sper să mă întorc din nou
Fie ca vorbele astea să răspundă
Pentru ce s-a făcut, să nu se facă din nou
Fie ca judecata asupră-ne să nu atîrne prea
greu

Pentru că aceste aripi nu mai sînt aripi
de zbor
Ci simple pale care bat aerul
Aerul care acum e de tot fără vlagă, secat
Mai fără vlagă și mai secat ca voința
Învață-ne să ne pese și să nu ne pese
Învață-ne să stăm potoliți

Roagă-te pentru noi păcătoșii acum și-n ceasul
morții noastre
Roagă-te pentru noi acum și-n ceasul morții
noastre

II

Doamnă, trei leoparzi albi se-așezară sub
un ienupăr
În răcoarea zilei, după ce s-au hrănit
pe săturate
Cu picioarele mele cu inima mea cu ficatul
meu și cu ce fusese cuprins
În rotundul scobit al țestei mele. Și Dumnezeu
zise
Vor avea oare viață osemintele astea ?
Vor avea oare viață
Osemintele astea ? Iar ceea ce fusese cuprins
În oseminte (care erau deja uscate) zise
ciripind :
Datorită bunătății acestei Doamne
Și datorită frumuseții sale și deoarece
Ea o cinstește pe Fecioară în meditație
Noi strălucim orbitoare. Iar eu care stau
aici nevăzut
Dau faptele mele uitării și iubirea mea
Posterității deșertului și tărtăcuței rotunde.
Ea este cea căreia îi revin
Intestinele mele corzile ochilor mei și părțile
indigeste
Pe care leoparzii le leapădă. Doamna s-a
retras
În alb veșmînt, spre contemplație, în alb
veșmînt.
Fie ca albul osemintelor să ispășească-n uitare.
Nu-i pic de viață în ele. Așa cum eu sînt uitat
Și cum eram uitat, tot astfel uitam și eu
De-atîta evlavie și adîncire-n acest gînd. Și
Dumnezeu zise
Profeție în vînt, în vînt numai căci singur
Vîntul va asculta. Și oasele cîntară ciripind
Pe melodia cosașului din iarbă, zicînd :

Doamnă a tăcerilor
Blîndă și îndurerată
Sfîșiată și atît de neatinsă
Rază a memoriei
Rază a uitării
Istovită și dătătoare de viață
Tulburată plină de pace
Însingurata Rază
Acum e Grădina
Unde iubirile toate sfîrșesc
Pun capăt chinului
Iubirii nepotolite
Și chinului cel mare
Al potolitei iubiri
Sfîrșit al nesfîrșirii
Călătorie fără țintă
Încheiere a tot ce
Este de neîncheiat
Vorbire fără cuvînt și
Cuvînt din nici-o vorbire
Iertată fie Maica
Pentru acea Grădină
Unde orice iubire sfîrșește

Sub un ienupăr osemintele cîntau,
împrăștiate și strălucitoare
Ne bucură că stăm împrăștiate, bine nu
prea ne-am făcut unul altuia
Sub un copac în răcoarea zilei, cu
binecuvîntarea nisipului
Uitînd fiecare de sine și de celelalte, unite
În pacea deșertului. Aceasta e țara pe care
voi
O veți dezbina la sorți. Și nici dezbinarea
nici unirea
N-au însemnătate. Aceasta e țara. Ne-am
primit moștenirea.

III

La prima rotire a treptei a doua
M-am întors și-am văzut dedesubt
Aceeași fantasmă incolăcită pe rampă
Prin abur în văzduhul fetid
Luptînd cu diavolul scării cel cu chipul
Înșelător al speranței și al deznădejdii.

La a doua rotire a treptei a doua
I-am lăsat încleștați, întorcîndu-se dedesubt ;
Nu mai era nici-un chip iar treapta era
întunecată,
Jilavă, știrbă, ca gura unui moșneag, băloasă,
căzută-n ruină,
Sau ca gîtlejul dințat al unui rechin bătrîn.

La prima rotire a treptei a treia
Se crăpa o fereastră bombată ca o smochină
Iar printre măceșii în floare, într-o scenă
pastorală
Un ins lat în spate, învești mîntat în albastru
și verde
Vrăjea primăvara cu anticul flaut.
Suave sînt pietele-n vînt, piete negre fluturînd
peste gură,
Liliac, plete negre ;
Distracție, sunet de flaut, opriri și porniri
ale minții pe treapta a treia,
stingîndu-se încet; tăria mai presus de speranță
și deznădejde
Urcînd treapta a treia.

Doamne, nu sînt vrednic
Doamne, nu sînt vrednic
Doamne, nu sînt vrednic
ci rostește odată cuvîntul.

IV

Cine și-a purtat pașii printre violet și violet
Cine și-a purtat pașii printre
Feluritele șiruri de verde schimbător
Umblînd în alb și albastru, culorile Mariei,
Vorbind despre lucruri neînsemnate
Ignorînd și cunoscînd eterna durere
Cine s-a aflat în mulțime cu ceilalți umblînd,
Cine apoi a întărît fîntînile și a împrospătat
izvoarele

A răcorit stînca uscată și a fixat nisipul
În albastrul ciocîrliei zvicnind, albastru din
culorile Mariei ;

Sovegna vos

Iată anii care trec rari, ducînd
Cu ei viorile și flautele, dînd nouă viață
celei care înaintează prin timp, între somn
și trezie, purtînd
În jurul ei albă lumină, lumină ce-o înfășoară.
Trec anii cei noi, renăscînd
Prin norul de lacrimi strălucitor
Cu un vers nou rima străveche. Răscumpără
Timpul. Răscumpără
Netălmăcita viziune din visul superior
Pe cînd unicorni împodobiți trag alături
auritul car mortuar

Tăcuta soră învăluită în alb și albastru
Între tise, în spatele zeului grădinii,
Al cărui flaut e fără suflare, își plecă fruntea,
făcu un semn dar nu rosti un cuvînt
Ci fîntîna izvora, iar pasărea cînta din înalt
Răscumpără timpul, răscumpără visul
Amintirea cuvîntului neauzit, nerostit

Pînă ca vîntul să scuture o mie de
șoapte din tisă

Iar după aceea exilul nostru.

V

Dacă pierdutul cuvînt e pierdut, dacă
irositul cuvînt e irosit
Dacă neauzitul, nerostitul
Cuvînt e nerostit, neauzit :
Nemișcat e cuvîntul nerostit, Cuvîntul neauzit
Cuvîntul fără un cuvînt, Cuvîntul dinlăuntrul
Lumii și pentru lume ;
Și lumina strălucí în întuneric și
Față-n față cu Lumea nepotolita lume încă
se-nvîrtea
În jurul centrului Cuvîntului tăcut.

O poporul meu, ce ți-am făcut.

Unde va fi găsit cuvîntul, unde va răsuna
Cuvîntul ? Nu aici, nu e destulă tăcere
Nu pe mare sau în insule, nici
Pe uscat, în deșert sau în țara ploilor,
Pentru cei ce umblă-n întuneric
În miezul zilei ca și-n miez de noapte
Adevăratul timp și adevăratul loc nu sînt aici
Nu-i loc de iertare pentru cei ce ocolesc
chipul
Nu-i timp de bucurie pentru cei ce umblă prin
larmă și tăgăduiesc glasul

Se va ruga oare sora în văluri
Pentru cei care umblă în întuneric, care
te-au ales pe tine și-ți stau împotrivă,
Pentru cei sfîșiați în coarne între anotimp
și anotimp, între clipă și clipă, între
Oră și oră, cuvînt și cuvînt, putere și putere,
pentru cei ce așteaptă
În întuneric ? Se va ruga oare sora în văluri
Pentru copiii de la poartă
Care nu vor să plece și nici nu pot să se
roage :
Roagă-te pentru cei ce-au ales și stau
împotrivă

O poporul meu, ce ți-am făcut.

Între tisele svelte, sora în văluri
Se va ruga oare pentru cei ce o mînie
Și sînt plini de spaimă și nu mai pot da
înapoi
Și afirmă în fața lumii și tăgăduiesc între
stînci
În ultimul deșert între ultimele stînci albastre
Deșertul din grădină, grădina din deșertul
Încins, scuipînd din gură simburele de măr
veștejit.

O poporul meu.

VI

Cu toate că nu sper să mă întorc din nou
Cu toate că nu sper
Cu toate că nu sper să mă întorc

Șovăind între cîștig și pierdere
În această scurtă trecere unde visele întretaie
Amurgul întretăiat de vise dintre naștere
și moarte
(Dă-mi binecuvîntarea, părinte) deși n-am
dorința de-a dori aceste lucruri

Din larga fereastră ce dă spre țărmul de
granit
Pinzele albe își iau totuși zborul spre mare,
zburînd
Neînfrînte aripi

Iar inima învinsă prinde puteri și se
bucură
În liliacul pierdut și-n vocile mării pierdute
Iar slabul spirit se gătește de luptă
Pentru sceptrul de aur plecat iar mirosul
mării pierdute

Se grăbește să-și ia înapoi
Țipătul pitpalacului și-al fluierarului rotitor
Iar ochiul orb creează
Formele goale dintre porțile de ivoriu
Și mirosul naște iar gustul de sare al
pămîntului nisipos

Aceasta e clipa tensiunii dintre moarte
și naștere
Locul singurătății unde trei vise își dau
întîlnire
Între stînci albastre
Cînd însă vocile scuturate din tisă se
risipesc
Să fie scuturată și cealaltă tisă și să
răspundă.
Soră binecuvîntată, maică sfîntă, spirit al
fîntînii, spirit al grădinii,
Îngăduie să nu ne batem joc de noi înșine
cu fățărnicie
Învață-ne să ne pese și să nu ne pese
Învață-ne să stăm potoliți
Chiar și între stîncile astea
Pacea noastră în voia Lui
Și chiar și între stîncile astea
Soră, matcă
Și spirit al rîului, spirit al mării,
Îngăduie să nu stau desprins

Și lasă plîngerea mea să urce la Tine.

jean cocteau

Poeme

Fals paradis, adio

Fals paradis, adio, tu, veşnic palimpsest
Şi voi, dezordini crude,
Singurătate-n care cîntat-am pe acest
Tărîm ce nu aude.

Tînjeam, cînd eram tînăr, să intru-n hora voastră
— Eroare fără scuze.
Oameni, nu voi, ci însăşi a lumii scoarţă aspră
Vrea pacea s-o refuze.

Din voi, unelte face sau vă preschimbă-n fiare,
Cu şart, după nevoi
Dar, mai ales, v-arată, ca să vă înfioare
Că poate fără voi.

Marea mănîncă ţărmul, căzînd ca o cravaşe
Pe dolii, cu nesaţ.
Ea dezorganizează minunile gingaşe
Cu care vă mîndreaţi.

Timpul e mort, Eladă, cînd liniştea isca
Un prea ilustru cal
Şi cînd Palas Atena-şi culca pe lancea sa
Profilul de metal.

Îmi spune : Stai, căci omul pe care îl alung
Mă întîlneşte-n drum.

Atentă la capcane, ca să fiu prins de viu,
Ce face, e cu rost.
O-ntreb : Şi după-aceea, eu unde am să fiu ?
— Acolo unde-ai fost.

'Nainte după-aceea n-au nici un sens, socoate.
Prostia mea e cea
Care le-nşiră Dulceo Frumoasă dintre toate

Eternă Doamnă-a mea.

În umblet sau odihnă contactul ţi-l slăvesc
Nu vreau să-l întrerup.
Un chip doresc să-ţi dărui, în totul omenesc,
Şi un costum de trup.

Iubesc a ta proscrisă şi prost descrisă faimă
Tu care în restrişti,
Falsificată foarte şi măsluită-n spaimă
Exişti şi nu exişti.

Îngerii neîndemînatici

Pe voi, ei vă imită, hulubi, neîncetat.
Voi salutaţi Fecioara. Iar ei, lîngă gherete,
Veghează-asupra Franţei. Noi i-am descurajat.
Şi toată noaptea cerul culege margarete.
Cînd am deschis oblonul, vedem că toamna vine
Cu prăbuşiri de îngeri. Se răspîndesc în cale
Ca laptele din cană. Iar Opera, vezi bine,
E un copac de aur ce face portocale
Pe care le mănîncă un public de balcon
Căci, la parter, mîncatul nu este de bonton.

Aceste zece rînduri, frumoase-s sau urîte ?
Nici, nici. Aceste stihuri au alte calităţi.

Moartea amiralului

Mînia, neaua şi săpunul
şi rîsul calului sălbatec
ies goi, de la frizer, ca unul.

Mîinile noastre, flori de casă,
şi cu pumnalul turturelei
şi în ierbarul ei mumia

şi amiralul în ţinută ;
iată-l căzînd ca o cortină,
aplaudat de-ntreg ţinutul.

În românește de
NINA CASSIAN

Văzut de el însuşi

Unde e marea creaţă ca lîna unei oi
Unde pe beţe şerpii compun inele moi
Şi unde păsări crude la ghicitori se-ncearcă
Şi unde sînt corăbii cu ţepi de bîte parcă
Unde păstorul bate vulturi concupiscenţi
Unde incestul groaznic se-ncalţă cu galenţi
Să persecute regii, reginele,-mpreună,
Cu ochii lui de ipsos, cu glasu-i de nebună...
Nu mă înşel eu oare în stilul grec, deloc ?
Zeii (mai bine dracul) cu pene şi cu cioc,
Şi-apoi, cu-o pălărie ce-i bine s-o adopt,
Mercur, fugind. În mîna lui dreaptă — cifra opt.

Moartea poetului

Mor, Franţă ! Apropie-te, vreau să-ţi vorbesc, vino mai aproape. Mor de tine. M-ai insultat, m-ai batjocorit, m-ai înşelat, m-ai ruinat. Mi-e totuna. Trebuie să te sărut, Franţă, să te sărut o ultimă dată, să sărut a ta Senă obscenă, ale tale vii cu grozăvii, ale tale poiene viclene, insulele tale letale, Parisul tău cel rău, statuile tale criminale.

Vino aici, mai aproape, mai aproape, să te privesc. AH ! De astă dată te-am prins. Degeaba strigi, degeaba chemi. Nimic nu poate desface degetele mortului. Te sugrum cu delicii. N-am să mor singur.

Clinica

Rostit-am calambururi ca Pitia grecească
Am răsucit poemul făcînd din el o mască
Goana de muze, somnul, cîntatu-le-am cu sete
Şi mi-au plăcut pe scenă surprizele şirete
Amorul — ce poveste, hai să tăcem mai bine
Durerea face patul pentru mine

Tobele vorbitoare

Ci spargeţi toba voastră, voi, căpitani superbi !
Ascult un glas de triburi pierdute printre ierbi,
Tam-tam-ul vechi, credinţa unor naive ginţi.
Nu cat răspuns la busturi sau la vreun stîlp aprins
— cu care se jucară bolnăvicioşii prinţi —
Obscurele cuvinte vreau să le scot din straie
Prin jungla mai frumoasă ca parcul citadin,
Unde, pictaţi ca idoli, războinici tineri moaie
Săgeţile-ascuţite şi zvelte, în venin.

Spatele îngerului

Vis. O stradă falsă. Un
Ireal piston. Le-a pus
Pomenitele minciuni
Îngerul venit de sus.

De-o fi vis, de n-o fi, iată,
Dacă înspre dînsul caţi
Vezi minciuna de îndată :
Îngerii sînt cocoşaţi.

Sau, oricum, e cocoşată
Umbra lor pe-odaia-mi toată.

Bietul Jean

Succesu-i garantat
Prin nodul de cravată.

Nu a căzut vreodată
În curte-un acrobat.

Lebăda, către măgar :
Suflet ai ? Atunci, măcar,
Mori melodios, vecine.

Orbul asurzind pe loc
Prinse a vedea mai bine.

Unui tînăr i se zice :
Tu, prea frumos convalescent
N-ai încă barbă. Deci, ascultă :
Cu faţa la copac, atent,
Să numeri pînă la o sută.

Cînd şi-a întors privirea — grozăvie ! —
Nicî n-a putut să ţipe. Ştiţi,
Unii plecaseră-n călătorie,
Ceilalţi erau căsătoriţi.

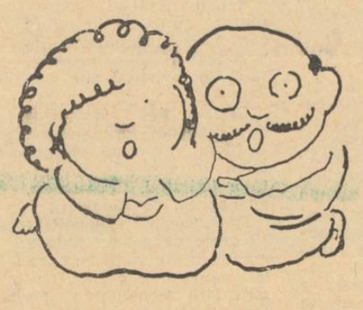

E purpura marină sortită să te soarbă
Şi să ne părăseşti
Cenuşa să-ţi adaogi pe veci sub bolta oarbă
Cenuşilor zeieşti.

Există oare apa uitării ? Prevenit
Atunci să fiu şi eu.
Moarte, care din clipa în care m-am ivit,
Veghezi la patul meu.

Cînd mi-e prea grea povara, în orele tîrzii,
Pe panta serii line,
Tu Moarte care nu baţi la nici o uşă, vii
În casă, lîngă mine.

Acest pămînt nu-mi fuse o patrie nicicînd.
Am acte false. Deci,
Cine-mi vorbeşte mie de coasă, de mormînt
Şi de schelete reci ?

E dulce-această moarte veghindu-mă-ndelung
Şi, mînă-n mînă-acum,

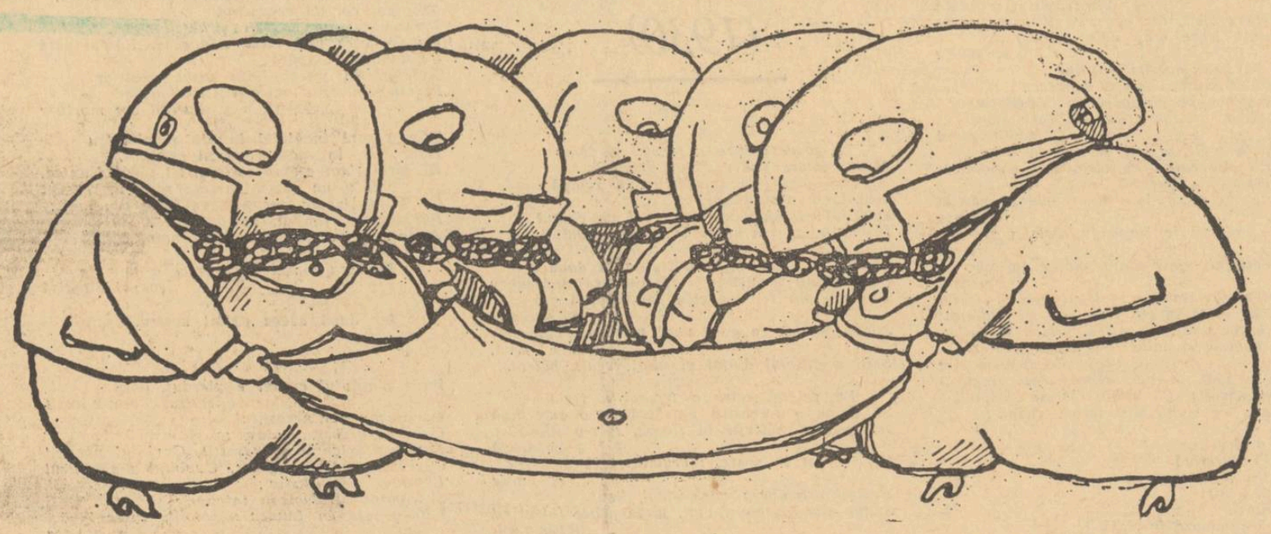

Desene de JEAN COCTEAU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

SONETE DE SHAKESPEARE • ARTE • SPORT • REVISTA STRĂINĂ

Anul XIV
Nr. 7 (459)
Sîmbătă
13 februarie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Cuvîntarea rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu

Stimați tovarăși,

Ne-am gîndit să organizăm această consfătuire pentru a trece în revistă munca desfășurată de creatorii de artă din țara noastră și, totodată, pentru a dezbate problemele noi ce stau în fața activității lor în anul acesta și în anii viitori.

Informările prezentate de președintele Uniunii scriitorilor, al Uniunii compozitorilor și al Uniunii artiștilor plastici, precum și cuvîntul celorlalți tovarăși care au vorbit în cadrul consfătuirii au evidențiat că în aceste importante sectoare ale activității spirituale au fost obținute, în ultimii ani, rezultate de seamă. Într-adevăr, literatura a cunoscut în acești ani o puternică dezvoltare; au apărut numeroase opere cu un conținut de idei bogat, inspirate din munca și preocupările poporului. S-au obținut rezultate bune și în creația muzicală, simfonică și de masă, inclusiv în muzica ușoară. De asemenea, putem spune că și artele plastice — pictură, sculptură, grafică, arta monumentală și decorativă — au oferit lucrări de valoare.

Merită totodată, subliniat — așa cum a făcut foarte bine tovarășul Meliusz — faptul că în acești ani, alături de cultura românească, literatura și arta naționalităților conlocuitoare din România au cunoscut o puternică dezvoltare. Acesta este rezultatul politicii naționale marxist-leniniste a partidului nostru, rezultat care se înscrie în contextul general al progresului material și spiritual al patriei noastre, al societății noastre socialiste.

Îmi amintesc de prima întîlnire pe care am avut-o cu membrii uniunilor de creație. Au trecut de atunci aproape 6 ani. Îmi vin în minte preocupările oamenilor de cultură și artă la acea consfătuire și le compar cu preocupările lor de astăzi. Nu aș dori să reamintesc problemele ridicate atunci; în principiu, ele se refereau, mai cu seamă, la necesitatea creării unui climat propice manifestării depline a capacității creatoare a artiștilor, astfel ca prin talentul și priceperea lor să contribuie la ridicarea nivelului de cultură al poporului, la făurirea omului nou, socialist.

Așa cum s-a reliefat în cadrul discuțiilor de azi, în perioada care a trecut s-au creat, într-adevăr, condiții favorabile pentru ca toți oamenii de creație literar-artistică să-și poată pune pe deplin în valoare aptitudinile, talentul, geniul. Rezultatele obținute în acești ani în dezvoltarea literaturii, muzicii și artelor plastice din România, la care v-ați referit, sînt pînă la urmă rezultatul lichidării acelor neajunsuri și stări de lucruri negative din trecut care încătușau gîndirea creatoare, posibilitatea de exprimare liberă a celor care au de spus ceva în limbajul artei, care vor să transmită un mesaj, să contribuie la realizarea țelurilor societății noastre socialiste. Succesele obținute sînt rezultatul faptului că politica partidului și guvernului nostru a deschis largi posibilități de afirmare în cîmpul creației tuturor acelora care doresc să participe la înflorirea culturii și artei României.

Nu pot să nu menționez faptul că în toți acești ani creatorii de literatură și artă au dovedit că înțeleg idealurile societății noastre, au urmat și urmează neabătut linia generală a partidului nostru, sprijină activ politica sa internă și externă, care corespunde pe deplin intereselor întregii națiuni. Iată de ce, dînd o înaltă apreciere activității scriitorilor, muzicienilor și artiștilor plastici, realizărilor pe care le-au obținut în anii trecuți doresc să-i felicit din toată inima. **(Aplauze).**

După cum știți, o dată cu anul 1970, am încheiat și planul cincinal pe perioada 1966—1970. În acești ani am obținut rezultate remarcabile în ridicarea economico-socială a patriei, în îmbunătățirea condițiilor de viață ale poporului nostru.

Directivele Congresului al IX-lea al partidului au fost realizate în întregime, în bune condiții. Succesele literaturii și artei, condițiile care le-au favorizat sînt nemijlocit legate de progresul general al patriei. Totodată, profundele transformări înnoitoare din societatea noastră au constituit și constituie un viu izvor de inspirație pentru toți cei care doresc să-și pună forțele creatoare în slujba patriei, a poporului din care s-au născut și în mijlocul căruia trăiesc. Priviți, tovarăși, harta țării noastre; priviți noile construcții economice, noile edificii social-culturale. Dacă un sculptor s-ar apuca să dăltuiască în marmură chipul României de astăzi, greu ar putea cuprinde tot ce s-a înălțat în orașele și satele patriei noastre în acești ani. Ar trebui nespusă finețe și răbdare pentru o asemenea lucrare. Dacă un pictor ar încerca să înfățișeze aceste realizări, ar ieși, desigur, o frescă minunată, dar i-ar trebui multe nuanțe de culori și multă imaginație. Așa cum unui scriitor i-ar trebui o muncă îndelungată și grea pentru a reda aceste realizări în paginile unui roman. Și totuși, aceste mărețe succese ale poporului nostru trebuie să stea la baza creației literar-artistice.

Dar, alături de realizările care au îmbogățit și înfrumusețat chipul patriei, înfăptuirea cea mai mare, cea mai de preț este făurirea omului nou, a conștiinței înaintate a muncitorilor, țăranilor și intelectualilor — români, maghiari, germani și de alte naționalități — care au creat toate valorile, toată bogăția noastră națională. Muncind înfrățiți, învingînd multe greutăți, oamenii muncii au clădit tot ceea ce admirăm astăzi, tot ceea ce ne-a dus și ne duce înainte pe drumul progresului și civilizației. Tocmai acești oameni noi trebuie să fie eroii operelor scriitorilor și artiștilor, pentru acești oameni trebuie scris, compus, pictat și sculptat. Desigur, trebuie pricepere și timp pentru a studia acest om, pentru a-l înțelege în toată complexitatea și măreția vieții sale sociale și intime. Subliniez acest lucru pentru că, uneori, chiar în critica literară, se pornește de la ideea eronată că omul de astăzi ar avea preocupări simpliste, care nu oferă poetului, scriitorului, artistului posibilitatea de a înfățișa cunoștințe înaintate, orizonturi sufletești largi. Unii mai consideră că e greu să întîlnești asemenea oameni printre producătorii de bunuri materiale și că este bine să-i cauți în trecut sau la cafenea, pe bulevard. Sînt de acord cu cei care au criticat faptul că în presa noastră literară își mai fac loc asemenea opinii. Nu, tovarăși, sufletul omului nou, conștiința lui deschid artistului un orizont nelimitat de investigație. Cercetarea și redarea acestui univers uman palpitant — iată ce cerem noi creatorilor de artă. Să glorificăm ceea ce e mai valoros, mai nobil în societatea noastră socialistă — omul, căruia îi datorăm tot ceea ce s-a înălțat în România.

Desigur, relevînd realizările, progresele pe care le-am dobîndit în toate domeniile, am greși dacă am spune că nu mai avem nimic de făcut. Există încă multe lipsuri, multe neajunsuri. Cînd apreciem însă ce am obținut și ce mai avem de făcut, trebuie să nu uităm de unde am plecat. Astfel înțelegem cît de lung a fost drumul, ce urcuș am parcurs, pe ce vîrf ne-am ridicat. Totul a cerut eforturi, sacrificii. Poporul nostru, stăpîn pe destinele sale, a știut să folosească toate mijloacele ce le-a avut la îndemînă pentru a-și făuri, sub conducerea partidului, viața nouă, la care a aspirat întotdeauna. Mai avem mult pînă la societatea socialistă deplină, pînă la comunism. Mergem însă pe un drum bun. Fiecare dintre noi trebuie să facă totul, punîndu-și forțele alături de ale întregului popor, pentru a asigura mersul ferm înainte al patriei spre comunism. **(Aplauze îndelungate).**

În discuțiile de astăzi s-au făcut și o serie de critici și s-au evidențiat unele neajunsuri. Este drept, acestea se referă mai mult la probleme de ordin organizatoric și material. Desigur, activitatea de creație trebuie să o vedem și prin prisma rezolvării juste a acestor probleme, deoarece și de aceasta depinde, pînă la urmă, realizarea unor opere bune și, totodată, îmbunătățirea condițiilor de trai ale artistului. Eu, trebuie să spun, sînt satisfăcut că avem numai asemenea probleme de rezolvat, și nu probleme de altă natură. Doresc să spun că în cea mai mare parte problemele ridicate sînt justificate; ele puteau fi de mult soluționate dacă conducerile uniunilor de creatori s-ar fi ocupat cu adevărat de rezolvarea lor.

Aceste probleme nu depășesc puterile noastre, soluționarea lor nu ridică dificultăți deosebite. Consider, de pildă, o lipsă a conducerii Uniunii artiștilor plastici și a conducerii Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă că nu au acționat pentru rezolvarea la timp a problemelor ridicate aici de artiștii plastici. Cred că aceste cerințe vor fi soluționate într-un timp scurt. În ce privește dreptul de autor — despre care se vorbește de mult — consider că președinții celor trei uniuni, împreună cu conducerea Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă și cu tovarășii de la Comitetul Central și de la Consiliul de Miniștri care se ocupă de aceste probleme, să primească sarcina ca, în cel mult o lună, să prezinte Comitetului Central proiectul acestei legi. În

(Continuare în pag. 3)

ÎNTÎLNIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU OAMENII DE ARTĂ ȘI CULTURĂ

Miercuri, 10 februarie, la Palatul Consiliului de Stat, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, s-a întîlnit într-o consfătuire de lucru cu oamenii de artă și cultură.

Au luat parte tovarășii Emil Bodnaraș, Paul Niculescu-Mizil, Gheorghe Rădulescu, Janos Fazekas, Dumitru Popescu, Leonte Răutu, Gheorghe Stoica, Miron Constantinescu, Mihai Gere, Ion Iliescu, precum și Pompiliu Macovei, președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, Zaharia Stancu, președintele Uniunii scriitorilor, Ion Dumitrescu, președintele Uniunii compozitorilor, Brăduț Covaliu, președintele Uniunii artiștilor plastici.

La întîlnire au participat membrii conducerilor Uniunii scriitorilor, Uniunii compozitorilor, Uniunii artiștilor plastici, conducătorii asociațiilor scriitorilor și filialelor din țară ale celorlalte uniuni de creație, numeroși scriitori, compozitori și muzicologi, pictori, sculptori, artiști decoratori, graficieni, membri ai conducerii Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, critici literari și de artă, redactori-șefi ai presei centrale și ai publicațiilor de specialitate, directori de edituri și alți oameni de cultură români, maghiari, germani și de alte naționalități din întreaga țară.

Oamenii de cultură și artă, întreaga asistență au întîmpinat cu căldură, cu aplauze îndelungate pe secretarul general al partidului, pe ceilalți conducători de partid și de stat.

Inscriindu-se în practica curentă a stilului de muncă al partidului, al conducerii sale, personal al tovarășului Nicolae Ceaușescu, în cadrul dialogului permanent, direct, purtat cu muncitori, ingineri, tehnicieni, cu țărani cooperatori și alți lucrători din agricultură, cu oamenii de știință și cultură, al dezbaterii și consultării ample cu întregul popor asupra tuturor problemelor care privesc prezentul și viitorul patriei noastre, construcția socialismului și comunismului, consfătuirea de lucru cu creatorii de literatură și artă reflectă grija deosebită pe care partidul și guvernul o acordă dezvoltării vieții spirituale a poporului nostru, îmbogățirii patrimoniului nostru de valori culturale.

Participanții la discuții au subliniat că, alături de întregul nostru popor, care întîmpină semicentenarul partidului cu noi și importante succese, oamenii de artă și cultură vor cinsti gloriosul jubileu prin creații valoroase care să înfățișeze drumul de luptă și victorii al poporului nostru, sub conducerea partidului, tabloul minunat al României socialiste de astăzi.

Consfătuirea, în cursul căreia participanții au abordat, într-un spirit de înaltă angajare militantă, probleme actuale ale creației literar-artistice, sarcinile ce revin artei și culturii în făurirea socialismului, în formarea conștiinței înaintate a constructorilor noii orînduiri, în înflorirea vieții spirituale a poporului, a prilejuit, totodată, înfățișarea marilor realizări obținute în acest domeniu în anii cincinalului recent încheiat, care se înscriu în tabloul prefacerilor adînci pe care le-a cunoscut întreaga țară.

În cadrul consfătuirii au luat cuvîntul acad. Zaharia Stancu, Ion Dumitrescu, Brăduț Covaliu, Titus Popovici, scriitor, Vasile Drăguț, critic de artă, Meliusz Jozsef, scriitor, Gheorghe Apostu, sculptor, Dan Hăulică, critic de artă, Nicolae Breban scriitor, Patriciu Mateescu, artist plastic, Sütö Andras, scriitor, Pompiliu Macovei, care au exprimat, în numele tuturor oamenilor de artă și cultură, adeziunea deplină la politica internă și externă a partidului și statului, atașamentul profund față de cauza socialismului, hotărîrea de a pune în centrul creației munca eroică și viața tot mai înfloritoare a poporului nostru, realitățile actuale, trecutul glorios, aspirațiile de pace și prietenie cu toate popoarele. Evidențiind în acest context preocupările oamenilor de cultură și artă, vorbitorii au formulat critici la adresa activității uniunilor de creație, a Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, au făcut propuneri prețioase pentru soluționarea unor probleme de care depinde dezvoltarea ascendentă, continuă, a literaturii și artei din patria noastră.

În încheierea lucrărilor consfătuirii, a luat cuvîntul tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU. Cuvîntarea conducătorului partidului și statului, urmărită cu vie satisfacție, cu un deosebit interes, a fost subliniată în repetate rînduri cu puternice și îndelungi aplauze.

(Agerpres)

ÎN ACEST NUMĂR:

Nuvelistica actuală
un eseu de Nicolae Balotă

Dostoievski
de Nicolae Manolescu

Domnitorul sublim
al românilor
de Ilie Constantin

Vitalitate și meditație
de S. Damian

în fiecare săptămînă
marin preda
răspunde la o întrebare

Cîți oameni ne vor hrăni

A început să-mi fie frică de știință și de statistică, îi spuneam unui prieten mai deunăzi, la uite ce scrie aici în legătură cu ziua de mîine, o vrăjitoare te-ar speria mai puțin, fiindcă n-ai crede, dar aici sîntem în domeniul cifrelor și al calculelor electronice, care nu dau greș, fiindcă îți arată toate variantele posibile și, n-ai cum să te înșeli.

„...Desigur (citez doar acest pasaj care mă interesează în mod deosebit) țările care au încă o bună parte din populația lor activă folosită în agricultură (Japonia, Italia, Franța, Austria, Suedia, Norvegia) dispun de rezerve de productivitate sporite în raport cu celelalte. În măsura în care scăderea accelerată a mîinii de lucru agricole (specialiștii O.C.D.E. consideră că la o anumită dată, mîna de lucru agricolă nu va reprezenta nici măcar 5% din populația activă în țările organizației; această cifră, care se apropie de situațiile existente astăzi în S.U.A. și Belgia, este prevăzută să se realizeze peste 20 de ani) se traduce printr-un cîștig important de randament în agricultură, degajîndu-se în același timp brațele suplimentare pentru dezvoltarea industriei și serviciilor"

Pun ziarul jos **(Le Monde)** și mă frec la ochi. Carevasăzică țăranii vor dispărea, iar agricultura va avea un cîștig de randament. Cu alte cuvinte țăranii au devenit o piedică în calea randamentului în agricultură! Colosal! Și acest lucru aiuritor s-a și realizat în S.U.A. și Belgia.

Cum adică doar 5% din populația unei țări să asigure restului alimentele de tot felul, hrana vitală, fructele, verdețurile, laptele, carnea, ouălele? Dar albinele? Prin ce fel de flori și pomi fructiferi or să alerge să-și caute polenul și cine o să aibă grijă de ele în toate anotimpurile anului? Dar omizile? Cine o să mai curețe pomii de ele? Dar caii? Unde sînt caii? Ce-au făcut cu caii? Și franțujii, care ar trebui să ridice caprei, de la care obțin cele mai bune brînzeturi din lume, ar trebui zic, să-i ridice, lîngă obeliscul din **Place de la Concorde,** o statuie, ce-or să facă, cine o să mai aibă grijă de ele? Că doar n-o să se poată face toate astea cu cei 5% din populația țării! Cînd știut este că dacă nu ai om, nu poți ridica recolta de pe cîmp, și nici sfecla, varza, da' ce zic varza, poftim, tutunul, acest produs cancerigen, care știu de mic cîtă trudă și cîți frați lucram la el pînă îl însămînțam și îl culegeam. Culesul ăsta era o istorie întreagă, se făcea pe etape, întîi foile de jos, calitate inferioară, pe urmă cele de mijloc, galbene ca lămîia, tutun fin, și în sfîrșit cele de la vîrf. Trăgeam lipanele pe-o sfoară și făceam șiruri, puneam aceste șiruri la soare pe un soi de suporți de lemn, construiți special, umpleam toată bătătura cu ei, ba chiar le întindeam și prin grădină, și apoi după ce se scorojeau, luam șirurile și le urcam în pod, unde se înmuiau la loc de frig și atunci ne apucam de păpușit. Păpușitu-ăsta era dandana mare, nu se mai termina, intram în iarnă cu el... Pe urmă venea tata de-acolo de unde se ducea să-l predea în baloturi mari, înjurînd. Nu numai că nu luase un leu pe tot ceea ce produsese, dar mai ieșea și dator, fiindcă fumau toți, și el și frații mei mai mari, ca niște turci, și îl piteau, nu-l predau tot, fiindcă trebuia să le rămînă și lor pînă la anu'. Ei ce să fumeze? Tata credea ca de obicei că o să-i păcălească el pe-ăia pe-acolo! Regia C.A.M. îi mai urmărea și individual, îi amenda și de aceea nu prea ieșeau la drum cu țigara în gură în văzul lumii.

Așadar acești producători, dacă nu li s-ar mai încredința lor producerea acestor produse fără de care nu putem trăi deloc, produsele s-ar produce mai multe fără ca vechii producători care consumau ei înainte aproape tot ce produceau, să înceteze prin părăsirea de către ei a pămînturilor, să mai consume. Se presupune dimpotrivă că ar consuma mai mult, datorită productivității crescute.

Asta e totuși curată vrăjitorie nu mai e știință. Fiindcă nu e posibil! Avea dreptate acel țăran care a văzut într-o zi într-o grădină zoologică, o girafă A stat și s-a uitat la ea o zi întreagă, încremenit, și nu se mai sătura văzînd-o cum ajunge ea cu capul prin vîrfurile copacilor. Lăsîndu-se seara și-a luat în cele din urmă ochii de la ea și plecînd a clătinat așa din cap și a exclamat: asta e ceva care nu există!

Marin PREDA

cronica literară

Matei Călinescu

ESEURI DESPRE LITERATURA MODERNĂ

Cu totul caracteristică pentru o anumită „tipologie" a criticii noastre actuale este evoluția lui Matei Călinescu, în cei peste zece ani, cîți s-au scurs de la începuturile activității sale. Ca și la alți cîțiva reprezentanți ai criticii tinere de azi, la autorul acestui volum de eseuri este pe deplin sesizabilă decisa translație din cîmpul exercițiului analitic curent, aplicat producției literare imediate, în acela al disociației cvasi-teoretice, propice speculației de idei și divagației eseistice. Istoria criticii moderne românești oferă suficiente exemple notorii de asemenea transferuri, așa încît nu este cazul să ne mai mirăm. De altminteri, se pare că la mijloc este vorba de un fenomen mai general și, desigur, semnificativ, ce se consumă și în interiorul multor literaturi străine contemporane. Conform unui destul de marcat proces de divizare a domeniului, astfel, sesizăm o tot mai accentuată regrupare bipolară : de o parte, analiștii, împătimiți ai foiletonului cotidian, dar și animați de ambiția de a clasa totul la scara istoriei literare în minuțioase exegeze monografice ; de alta să spunem așa, „turbulenții", tot mai numeroși, care, abandonînd confortul elaborațiilor savante de strictă și, nu odată, de inutilă specialitate, coboară direct în arenă, hotărîți să instaureze noi table de legi, să dea o cu totul altă legitimare conștiinței critice a epocii. Din cîte ne dăm seama, se pare că mai ales peisajul criticii franceze contemporane este de-a dreptul exemplar în privința acestui fenomen de scindare spectaculoasă. Căci nu se poate să nu observăm în cuprinsul lui semnificativul raport de relativă autonomie dintre critica aplicată (Gaëtan Picon, R.M. Albérès, Pierre de Boisdeffre ș. a.) și, să zicem, aceea a reprezentanților „noi critici" (R. Barthes, Serge Dombrovsky, Lucien Goldmann etc.), fascinată aproape exclusiv de iconoclastia teoretizantă, angajată în răsunătoare campanii polemice, al căror scop imediat este de a institui o radical schimbată optică estetică și, totodată, o tot atît de nouă metodologie a interpretării literaturii. Cum prea bine se știe, evident, nici într-un caz nici în celălalt, nu se pune problema unei poziții refractare în chip programatic, în sensul sustragerii de la solicitările venite din partea direcției contrare. Altul este aspectul problemei : dacă pentru „analiști" disocierea teoretică și metodologică se constituie de la sine ca un demers implicit, în ce-i privește pe reprezentanții celeilalte tendințe, abordarea textului literar se subordonează necondiționat nevoilor **ad-hoc** ale demonstrației direcționate în sensul postulatelor normative și ale confruntării polemice Iată de ce, spre exemplu, „noua critică", practic, este interesată doar de acele opere și de acei autori care îi „servesc" cît mai bine aspirațiile demonstrative și de ce, cum remarcă și Matei Călinescu **— în extrem de rigurosul și nuanțatul eseu Ce este „la nouvelle critique" ? —** ea nu este atrasă mai de loc de efortul elaborărilor de mare anvergură, sintetice.

Care se cuvine a fi poziția criticii românești de azi, aflată în plin proces de edificare a propriei conștiințe estetice, în fața unor atari multiple și diferite mutații ce se produc în sfera gîndirii și a practicii critice moderne, în general ? Aceasta ni se pare a fi întrebarea sub ale cărei imperative și-a conceput Matei Călinescu recenta sa culegere de eseuri Potrivit cu formulările autorului însuși, contextul în care aspiră să se integreze volumul **Eseuri despre literatura modernă** este acela al meditației „asupra surselor și resurselor **conștiinței literare moderne"**, un interes special vădindu-se „pentru problemele de terminologie, pentru noțiunile fundamentale ale metalimbajului care este critica (fie că e vorba de „clasic", „romantic", „baroc", fie că e vorba de „realism", sau de „fantastic")." Aceasta fiind finalitatea ei, din unghiul de vedere al întrebării de mai sus, cartea lui Matei Călinescu angajează dialogul respectiv de pe o poziție străbătută de un spirit ponderat, atent la nuanțe, de pe o poziție din plin susținută de semnificațiile indubitabile degajate de cufundarea voluptoasă în analiza și interpretarea critică. Așadar, se observă adoptarea unei atitudini de conciliere, echilibrată ; am spune că este o atitudine de tip **clasic.** Ceea ce nu trebuie să ne surprindă la un exeget cu temperamentul și conformația intelectual-estetică a lui Matei Călinescu, elementul din urmă revendicîndu-se atît de deschis de la „școala" lui Tudor Vianu.Dacă, temperamental, emulul se dovedește mai „agresiv", predispus spre tonalități mai aprinse, direct polemice chiar, în ceea ce privește sfera preocupărilor (deocamdată, cel puțin **in nuce)** și spiritul în care se organizează demonstrația, adeziunea la exemplul maestrului nu mai comportă rezerve. O diferențiere s-ar mai cere totuși făcută. La Tudor Vianu, demersurile disociative, teoretice și analitice se exercită pe terenul superioarei detașări, o detașare de natură contemplativă, care permite cuprinderea obiectului în totalitatea lui și care este în măsură să confere judecăților propuse caracterul unor definiții, revelatoare nu prin substratul lor paradoxal, precum la G. Călinescu, ci datorită strîngerii cu care se desfășoară în prealabil, analiza deductiv-inductivă. În ultimă instanță, procedarea critică a lui Tudor Vianu se constituie în structuri „impersonale", aspiră la statutul privilegiat al tratatului cu valoare clasică, închis în propria-i armonie consubstanțială. Spre deosebire de toate acestea, disocierile cu veleitate de definiție ale lui Matei Călinescu se sprijină, în spirit eseistic, pe serviciile investigației critice care tatonează și aproximează oarecum incidental. Pe măsură ce elaborează, autorului i se dezvăluie succesive ipoteze, a căror ultimă menire nu este neapărat aceea de a propune definiții exhaustive, cît mai ales aceea de a-și lămuri lui însuși o chestiune sau alta. Sub acest raport, înrîurirea exercitată de spiritul operei eseistice a marelui său omonim, G. Călinescu (în sensul supunerii textului teoretic propriului impuls de inițiere și clarificare), la autorul cărții **Eseuri despre literatura modernă,** este vizibilă.

Ca să apelăm la o expresie adesea întrebuințată și de el, Matei Călinescu manifestă o constantă apetență pentru așa-zisele „locuri-comune" ale limbajului critic, cărora își propune să le fixeze sensurile din perspective cît mai diverse : istorică, semantică, estetică etc. Tentativa, să recunoaștem, este cît se poate de binevenită, cu totul justificată, dacă ne gîndim fie și numai la amatorismul dezinvolt care se manifestă în această direcție. Dar, desigur, nu asemenea scopuri „didactice" îl animă, în primul rînd, pe Matei Călinescu. Cartea sa tinde la postularea cîtorva puncte de vedere cu valoare definitorie pentru înțelegerea conceptului de modern în contextul literar contemporan. Or, sursele și resursele acestui concept, în înțelegerea lui Matei Călinescu — în chip cu totul îndreptățit — pot fi identificate grație unui susținut efort consacrat urmăririi atente a metamorfozelor pe care le cunosc, în planul multitudinii de accepții, noțiuni, mari „locuri-comune" precum cele amintite, cărora li se adaugă altele : **manierism, avangardă,** de exemplu. Eseurile analitice propriu-zise (dintre care remarcabile ni se par mai ales următoarele : **Însemnări despre motivul poetic al oglinzii, Ion Vinea : schiță de portret, Urmuz și comicul absurdului, Structura fantasticului în proza lui Edgar Allan Poe)** ambiționează a fi o demonstrație concretă a felului în care autorul socotește adecvată utilizarea noțiunilor supuse interpretării. Din această perspectivă, a rezultatelor practice, ne putem da seama încăodată de poziția de principiu, teoretică, a autorului, care, cum spuneam, este una moderată, guvernată de multă circumspecție. Din păcate, în cîteva împrejurări, acest spirit circumspect frînează însăși dialectica interioară a demonstrațiilor și, mai ales, apasă mult asupra explicitărilor concluzive. Este, de pildă, cazul eseurilor despre avangardă, despre funcția catalizatoare a acestei mișcări în ansamblul vieții literare moderne, inclusiv în etapa de față. La rîndul lui, eseul despre realism ni se pare, în momentul de față, depășit pe alocuri — fiind deficitar și prin lipsa de suport filozofic. Capitolul consacrat istoriei avangardei românești, ca investigație în materie nemijlocită, este și el destul de sumar, fiind de reținut totodată, faptul că delimitările de principiu, aici, se alimentează aproape exclusiv din conținutul articolelor-program — eseul fiind mai puțin îndreptat spre analiza aplicată producției literare propriu-zise.

Cartea **Eseuri despre literatura modernă,** în pofida unor asemenea rezerve — e nevoie să mai spunem ? — ,ne pune în contact cu personalitatea unui critic ce ne obligă la meditații dintre cele mai grave privind condiția estetică a domeniului în cauză.

Nicolae CIOBANU

avantpremieră editorială

POP SIMION

Ploaia bleu

Reportaje. Editura „Albatros".

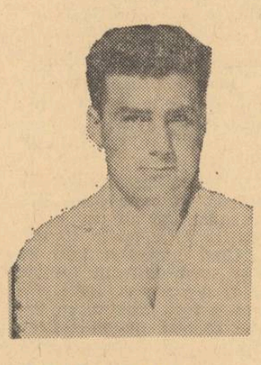

MIRON SCOROBETE

Femeia venită de sus

Proză științifico-fantastică. Editura „Albatros".

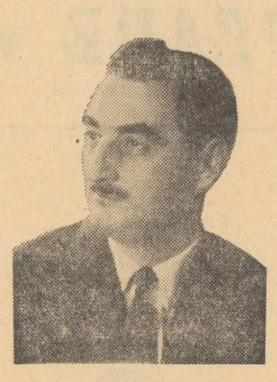

TEODOR BALȘ

Nord

Versuri. Editura „Cartea Românească"

PETRU POPESCU

Om în somn

Nuvele. Editura „Albatros".

compendiu

TRAIAN CHELARIU

Scrieri lirice

Ordinea, măsura și echilibrul guvernează idealul clasic al delicatului poet Traian Chelariu în ceea ce are mai reprezentativ pentru opera sa lirică : sonetul. Volumul **Scrieri lirice,** apărut de curînd la editura „Minerva" sub îngrijirea lui Emil Manu cu o **Prezentare** de Al. Dima, ne dezvăluie un intelectual care face sensibilă, materială, preocuparea sa canstantă de o da o semnificație morală finalității actului artistic. Traian Chelariu ne aventurează cu ochii închiși pe tărîmurile necunoscutului, el veghează și pune ordine lucidă între elementele disparate, dar cunoscute ale lumii acesteia, lumea bunului simț, și poate că de aici (dar nu numai de aici) poeziile sale, nici nu se nasc, nici nu sfîrșesc în conul de umbră al tainei, al misterului. Din punct de vedere formal efectul acesta de claritate a finitului, a ceea ce poate fi subsumat într-o clipă, nemijlocit zonelor conștiente, raționale ale ființei noastre, se realizează prin utilizarea frecventă de către poet a comparației, iar cînd intervine metafora, aceasta se orientează către plasticizarea ideii, și nu către revelația ei. Un merit indiscutabil al sonetelor din aceasta carte l-am vedea în rigoarea lor desăvîrșită, în fluența cuvintelor ce urmează discursul ideatic al poetului, și armonia lor formală creează un confort psihic apropiat de capacitatea noastră de iluzionare în fața artei. Transparența, limpiditatea versurilor lui Traian Chelariu rezidă, așadar, în aceea că poetul nu se angajează în lumea cuvîntului decisiv, existențial, ci-și contemplă ideile și sentimentele cu ajutorul, prin intermediul cuvîntului : „Tu, suflete, asemenea ninsorii / Imaculate, pur și plin de darul / Iubirii prime încă, plin de harul / Înalt ce-n haos izvodește sorii. // La tine vin mereu și, ca pescarul / Năvoade arunc, minunile splendorii / Să ți le prind, ci tainele comorii / Mereu îmi scapă... Unde e hotarul // Ascuns al rîvnei tale ? Ce te face / Să mă vrăjești cu-atîtea reticențe /, Și cu stihii de nici un ochi cuprinse ?// Sînt jocul tău de scurt răgaz ? Îți place, / Sondîndu-mă cu zeci de inocențe, / Să mă prefaci în culmi de tine-aprinse" (CXXVI).

BASARABA MATEI

Ceară

Senzualitatea hieratică a poeziei Basarabei Matei, așa cum ni se dezvăluie în volumul **Ceară** tipărit la editura „Cartea Românească", 1970, trimite cu o precizie uimitoare la vibrația carnală a liricii lui Cezar Ivănescu filtrate prin lumina de ideal crepuscular a altui moldav. Există, în această plachetă de numai 65 de pagini o extraordinară energie orfică de transfigurare a lumii după chipul și asemănarea poetului, iar poetul are forța și curajul să-și contemple simplitatea formei de odinioară, cînd integrarea sa în ritmul elementelor se făcea cu blindețea desăvîrșitei armonii. În acest sens abandonarea feminină în brațele mișcării universale echivalează cu un act de cucerire a universului, iar actul se metamorfozează, la rîndul său, într-o stare de repaus absolut. Echivalența ipostazelor contrarii — cucerirea lumii prin abandonarea în ritmul elementelor sale — naște echilibrul pur al Ființei, al Poeziei În această perspectivă, moartea are strălucirea unei adevărate sărbători, ea se înalță în sfera luminoasă a iubirii : „Neasemuitele lacuri albastre. / Pe malurile lor dulci / Sufletul / Abia îmi tresare. // Și-n care parte / Capul să-mi întorc ? / Căci orice pas / E un chin. // Iar drumul, o cărare, / Fierbinte și adîncă, / Îngrijită de mine / Parcă ar fi un trandafir. // Bucuria acestei seri : / Mormîntul / E mai viu / Decît o pasăre cîntătoare". **(Lacuri albastre).** Iată și poezia **Eleonora,** un imn la fel de bucuros, de fericit pentru iubire și moarte : „Sînt împrejmuită / De liniște. / Îmi așez brațul subțire-ntre sîni, / Eliberîndu-mă. / Mereu mai singură, / Mai absolută. / Palizi sînt cei care / M-au înălțat în umbra lor. // Mă sufocă plante reci. / Numai mormîntul tău îl simt, / Eleonora, / Strălucitor în echilibru".

Basaraba Matei este o poetă orfică și cartea aceasta, atît de adecvat purtînd numele sacru de **Ceară,** trăiește în orizontul imuabil al lirismului absolut.

NICOLAE NEAGU

Erezii

Nicolae Neagu este un poet inteligent și cultivat pentru care limbajul nu conține nici o clipă dificultăți insurmontabile, căci mereu se găsește un cuvînt spiritual, o sintagmă veselă și absurdă gata să ne destindă sau să ne încrețească fruntea. Poeziile din această carte intitulată cu un aer de benignă complicitate **Erezii** (editura Cartea Românească, 1970) se înscriu, fără îndoială, pe linia moartă a experienței suprarealiste, experiență de care au profitat însă mulți poeți moderni obsedați de ideea eliberării spontane prin cuvînt. În perspectiva acestei estetici, materia verbală poate fi imaginată ca un duș, mai cald sau mai rece, în funcție de temperamentul celui care s-a hotărît să-i suporte rafalele. Este, deci, o viziune instrumentală, funcțională asupra limbajului, viziune care a determinat toate scandalurile și erezиile curentului la timpul său.

Dar, după cum am amintit, această „baie" a avut darul să imprime o mai mare libertate de mișcare a poetului printre cuvinte, poeții autentici s-au scuturat mai ușor de fel de fel de tabu-uri tradiționale, anchilozante, trăind acut sensibilitatea lumii moderne. Ce sînt, sub aspect formal, **Erezиile** lui Nicolae Neagu ? Poeziile se organizează, mai întîi, în ritmul baladelor populare, a descîntecelor, etc (Ion Barbu) dar care utilizează aici un vocabular preponderent neologistic, uneori chiar științific. De cele mai multe ori, sugestia este fragmentară, ea nu se constituie într-un bloc unitar născut din evoluția întregului poem. Cu toate acestea, poetul Nicolae Neagu își depășește programul de emisie divergentă a cuvintelor, și atunci citim și astfel de piese avînd un singur centru de greutate, un focar convergent : „în cel mai scund / din cetățuie / și găunos ungher / de unde / sobolii mișunînd / sub bunde / la pielea care face cuta / pe-ncheieturi cu plăgi / și gute / cîrpesc cuvintele / din carne / prin licărirea de lucarne ? // așa-n / deșerturi / tot diforme / vederi în dire / cuneiforme / caiele culcușesc / suave / înșdoitorii de potcoave // din nou / nimic // prin manivele / eterne inimi / menestrele / cînd promovate / cînd livide / prin ierbile semiramide // și de ce da ? / sau nu / din nouă / în nouă crizanteme / plouă /bijbiie fluturi în festile / cu / vagi antene / erectile". **(Bat scribii în argile cuie).**

Dan LAURENȚIU

comentarii critice

Meta-literatura

G. Călinescu a acreditat la noi ideea unei critici capabile de a exista autonom. Cu alte cuvinte, ca orice metafenomen care devine complex, critica poate să trăiască prin sine, oferind dialectica aproximațiilor sale, acel spectacol scînteietor de paiete care dispare la lumina crudă a realității. Mulți oameni de cultură contemporani, observînd supraviețuirea unor sisteme în ciuda degradării adevărurilor care le-au generat, consideră ca esențială în aprecierea viziunilor intelectuale coerența intrinsecă a elementelor din sistem. Mai mult decît atît, ei încearcă chiar a înălța în gol sisteme perfecte pe care realitatea, în infinitele ei înfățișări, le va umple pînă la urmă. Gînditorul, eliberat astfel de inerția și mișcarea imprevizibilă a materiei, ar putea să jongleze cu noțiunile, să suprime excepțiile și să ajungă rapid la construcții frumoase. Aceasta este o iluzie. Nici o concepție filozofică, nici o viziune artistică nu se poate naște fără tensiunea fertilă a dorinței exasperate de a elucida realitatea. Ignorînd chiar criteriul cunoașterii și discutînd deci totul din unghiul valorii estetice, va trebui să admitem că opera rezultată din dorința de adevăr e mai impresionantă decît aceea construită deliberat. O anumită măreție a efortului, un anumit joc al surprizei și al obstacolelor constituie viața inefabilă a celei dintîi.

Discursul fără obiect poate însă avea o valoare parodică. A pune să funcționeze în gol mecanismul clișeelor literare sau critice înseamnă a parodia literatura sau critica în măsura în care autorul se abține să se exprime prin aceste mijloace. Astfel, ceea ce pare independent, este de fapt dependent de ceva mai mișcător decît realitatea, de universul spiritual.

E interesant de văzut, în această privință, la ce rezultat a ajuns Mircea Horia Simionescu în al doilea volum al ciclului său Ingeniosul bine temperat *care e de data aceasta o* bibliografie generală, *adică o parodie a fișelor de lectură.*

Există, după cum anticipam, două ținte ale acestei parodii : literatura și critica. Autorul își prezintă fișele de lectură citînd fie pasaje de opere literare, fie referințe critice. Bineînțeles, și unele și altele sînt fictive. În primul caz se parodiază șabloane aparținînd celor mai diverse stiluri literare, începînd cu cel epistolar și sfîrșind cu cel al problematicii grav; în al doilea caz apare forma caricaturală a unor sentințe critice impresioniste, științifice, sociologice etc.

Un al treilea domeniu, pe care momentan l-am lăsat deoparte din cauza nediferențierii sale tipologice, este acela al eseisticii. Aici autorul nu mai parodiază stiluri, șabloane, ci domeniul întreg care se ocupă de probleme banale. În optica lui Mircea Horia Simionescu secolul douăzeci este un secol înecat în eseistică, în logoree și informație. După expresia lui Hermann Hesse, este un secol foiletonistic. *Toate discuțiile par serioase prin terminologie, prin simularea deducției și inducției, prin clasificări laborioase, deși, în fond, n-au nici o consistență și se aplică unor chestiuni derizorii. Titluri ca* Jupuirea de viu în relațiile dintre puterea otomană și satul Tărtășești (jud. Covurlui), Nudismul sub Mihai vodă Viteazul, Ideea de „mătrășit" și genuflexia la popoarele civilizate, Arta nepreciziei în cinegetică, Analiza spectroscopică a situațiilor penibile *etc. ilustrează satietatea la care a ajuns autorul într-o epocă de insurecție a inteligenței și de decădere a idealurilor totalitare romantice. Totodată ele demonstrează o inventivitate parodică inepuizabilă.*

Într-adevăr, Mircea Horia Simionescu se dovedește unul dintre cei mai înzestrați demitizatori din literatura română. Spre deosebire de alți scriitori care cad imediat în patetism și, deci, în lirism, el reușește să-și păstreze atitudinea glacială adoptată de la bun început, cu o obstinație care uneori obosește, dar care de cele mai multe ori reușește să producă un comic sarcastic, enorm. E sarcasmul rece al unei mașini electronice care nu distruge opunînd un ideal, ci derulînd pur și simplu într-o lumină egală toate poncifele. Ele s-macină pe dinăuntru pentru simplul motiv că sînt spuse încă o dată, expuse, în absența circumstanțelor istorice care le-au făcut accceptabile.

Dar sarcasmul e ultima treaptă a disprețului, așa cum tăcerea e ultima treaptă a iubirii. Cu alte cuvinte, impersonalizarea nu poate fi niciodată o atitudine inițială, ci o epuizare a lirismului, o blazare. Argumentele le vom găsi tot în această ciudată bibliografie generală. *Există cazuri cînd autorul nu și-a consumat toate pornirile eruptive, iar textele sale strălucesc de reflexe lirice netemperate. Este vorba fie de satire prea puțin deghizate, fie de exuberanțe ale imaginației, care trădează un talent literar, dar care nu sînt consecvente cu spiritul cărții. Pentru a nu se dezminți, autorul trebuia să satirizeze părînd indiferent și să imagineze părînd lipsit de imaginație.*

În ciuda acestor excepții, Mircea Horia Simionescu își impune un stil care este acela al capacității de a adopta orice stil. El a făcut un adevărat tur de forță vînturînd prin fața ochilor mirați ai cititorului toate compartimentele unui intelectualism parazitar, ajuns la inflație. Intenția sa morală este de a reinstaura bunul simț, de a pregăti terenul noilor mituri

Alex. ȘTEFĂNESCU

poșta redacției

STELIAN NIȚĂ. Am primit „strigătul hienei către moarte", precum și acea minunată „pierdere în adîncuri" din care și citez : „Ascultă izbăvirea ce vine din adîncuri / Cobori cu grijă și dormi sub rădăcină / Vei găsi viermi care-ți vor rade necazul / (...) Păcatele din tine vor sătura pe subteranI".

MARCEL ROI. Nu răspund de schițele pe care le trimiți alter redacții, eu de-abea pot face față muntelui de plicuri pe care le primesc la Luceafărul. Te rog să fii încredințat că nu mi-a transmis nimeni nici o mapă cuprinzînd lucrări de ale dumitale, „trădînd un neobișnuit talent de a scrie".

MARIA. „Frază tîrzie" nu mi-a străpuns sufletul cu ace, fiindcă pur și simplu e construită din obraji de îngeri bucălați, desenați lîngă nuduri impudice, și de fluturi cu aripile străpunse de **vitrion englezesc.** „Reproducere" pare scrisă de altă mînă. Îmi place cum cade cuvîntul și-mi place felul copilăros de a discuta despre viață, născut din dorința de a masca brutalitatea. Mai trimite

IRINEL ALIDOR. Și eu sînt convins că la porțile nopții stă o căprioară care mușcă cu dinții din viață. Dar de ce să-mi fie milă de ea ? Și de ce să-i strîng eu lacrimile și să le dau foc ? De ce eu și nu dumneata ? Și de cînd lacrimile unei căprioare sînt benzină regular ? Cînd îți vine să scrii, dacă susții că ai patima asta, ți-aș dori să-ți cînte două sute de greieri strecurați în stinghiile mesei. Poate unul mai flămînd ți-o înghiți creionul.

VASILE BOTA. Din schița „Opinia publică" a cărei acțiune se petrece în livada lui Dumnezeu reține, cu multă plăcere, următoarea frază : „Vai, mie, că mă plictisești, fugi că faci curent !"

SANDY. Susții, și am doi martori care-au citit scrisoarea, că : „Scriu în momentul prostiei / Sub imboldul / sufletului / lăcuit / Scriu în momentul prostiei" Dragă Sandy, copleșit de atîta sinceritate, trebuie să-ți spun că arta înregistrează rar asemenea profesiuni de credință. Tot un fel de testament ar fi și bucata intitulată „Pierdere" din care trebuie neapărat să citez începutul : „Copacul se dărîmă / pe mine / și îmi strivește / ideea de viață. / Mă scol / îndepărtez copacul / și pornesc / în viață / fără idei".

ILIE ARMAȘU. Am primit ciclul „Luptăm pentru viață, pentru socialism, pentru puritate". Sîntem profund de acord cu conținutul. În total dezacord cu faptul că idei scumpe tuturor pot fi așternute în poezie fără o umbră de talent.

Fănuș NEAGU

MARIANA NEDELEA. Trimite o poezie intitulată **Dorința** („este prima poezie pe care o trimit"), în care dorește să fie regina infinitului ca să poată trimite iubirea pe aripa vîntului, bietului muritor („ție, muritorule, ce nu-ți pasă de tine"). Dorință, irealizabilă, deocamdată, dată fiind modestia mijloacelor poetice de care dispune.

LIVIU JOHN. Mă cearță : „Probabil că nu v-a plăcut forma poetică. Și într-adevăr nu prea au (poeziile trimise anterior n.n.). Căci eu trebuie să vă spun sînt pentru fond". Ca să mă convingă, odată pentru totdeauna, de pasiunea sa pentru „fond", Liviu John, îmi expediază următoarele versuri : „Un zgomot dureros cutremura pămîntul / El roade lumea de veacuri ! / De veacuri, acest zgomot sinistru, afectat, / suprem, ilustru și necesar... / Cutremură lumea / Pămîntul se zguduie ! / Dar ce folos ?". „Fondul" poeziei dv. este, ca să vă reiau epitetele, sinistru, afectat, suprem, ilustru și deloc necesar. Dar, tot vorba dv., ce folos ?

ANDREIA VALENTIN. Îmi trimite niște versuri despre care nu are o părere bună. Scopul ? Ca să alimenteze ironiile de la Poșta Redacției : „Sînt un pasionat cititor al **Luceafărului,** iar P.R. este pentru mine un deliciu și ce să poată trăi, noi „cei nechemați" trebuie să o alimentăm permanent". Sînt înduioșat pînă la lacrimi de atenția dusă pînă la sacrificiu pe care o acordați presupusei noastre lăcomii de versuri proaste. Dar, țin să vă asigur, apetitul meu de poezie proastă e în creștere. Primesc atîta poezie fără valoare încît, aproape că mi-a dispărut pofta de mîncare. În plus vă spun cu tot regretul versurile dv. nu reprezintă ultimul cuvînt în materie de poezie slabă. Avem faliții noștri.

IONEL CÂLBUREANU. Geniala dv. **Retrospectivă** merită reprodusă : Privim în noi / Ne privim lung / Clipim din ochi / Și-apoi tăcem.. / Tăcem lung... / Ne-ntoarcem în noi / Să ne-aducem aminte / De ce ne-am privit / Și-apoi, tăcem infinit". Iată, într-adevăr, o poezie slabă perfectă, rotundă, de toată frumusețea. Se cunoaște că nu avem de-a face cu un simplu amator

Cezar BALTAG

Cuvîntarea rostită de tovarăşul Nicolae Ceauşescu

la întîlnirea cu oamenii de artă şi cultură

(Urmare din pag. 1)

general, va trebui să ne preocupăm mai mult de problemele materiale, de condiţiile de viaţă, de muncă şi de creaţie ale scriitorilor compozitorilor, artiştilor plastici, asigurînd soluţionarea lor mai rapidă. Să creăm într-adevăr condiţii ca fiecare artist să se poată dedica plenar, în domeniul lui de activitate, unei munci intense, rodnice, pentru a realiza opere de artă cît mai valoroase.

După cum ştiţi, am început un nou cincinal. Ne propunem sarcini deosebit de mari pentru dezvoltarea în continuare a patriei. În legătură cu aceasta consider că şi obligaţiile şi răspunderile uniunilor de creaţie cresc. Ridicarea nivelului de viaţă al poporului impune dezvoltarea tot mai intensă a activităţii spirituale. Exigenţele constructorilor socialismului cresc nu numai în materie de bunuri materiale ci şi în domeniul valorilor culturale. Am construit în cincinalul care a trecut peste 340 de mii de apartamente la oraşe şi 260 de mii de case la sate. Mutîndu-se în case noi, oamenii îşi cumpără mobilă, televizor, aparat de radio ; ei doresc însă să-şi cumpere şi cărţi de valoare, să asculte muzică bună, să-şi împodobească interiorul cu statuete, cu tablouri. Este firesc ca oamenii noştri de artă să răspundă acestor necesităţi, acestor dorinţe ale cetăţenilor care aspiră la o viaţă civilizată, cultă.

Problemele creaţiei trebuie dezbătute din toate unghiurile de vedere ; atît al preocupărilor profesionale ale artiştilor, cît şi al cerinţelor spectatorilor, cititorilor, beneficiarilor culturii. Pe această bază trebuie îmbunătăţită activitatea de creaţie.

Avem rezultate minunate în literatură şi artă, dar există, din păcate, şi neajunsuri pe care ar trebui să le discutăm mai amănunţit, inclusiv în coloanele revistelor şi ziarelor, fără ca aceasta să supere pe cineva. Spunînd adevărul în spirit critic, spiritul propriu muncii generale a partidului nostru, nu jignim pe nimeni, ci asigurăm progresul artei şi al gîndirii estetice. Trebuie să recunoaştem deschis că mai avem mult de făcut pe tărîmul creaţiei literar-artistice, aşa cum de altfel mai avem mult de făcut în sfera producţiei materiale, în activitatea ştiinţifică, în toate domeniile vieţii sociale.

Am subliniat cerinţa ca oamenii de creaţie să răspundă tot mai bine solicitărilor poporului, făuritorilor societăţii socialiste. Este, cred, un adevăr axiomatic că, pînă la urmă, arta, ca orice activitate socială, trebuie să răspundă unei necesităţi — şi numai în măsura în care satisface această necesitate ea îşi confirmă valoarea. Spun aceasta pentru că aici s-a vorbit de problema valorii — înţeleasă, desigur, într-un sens larg, inclusiv estetic. În esenţă, cred că şi în artă, valoarea este determinată, atît de gradul în care opera răspunde necesităţii istorico-sociale, necesităţii spirituale a omului, precum şi de cantitatea şi calitatea muncii depuse pentru crearea ei. Desigur, această muncă presupune cultură, cunoaşterea şi înţelegerea vieţii, imaginaţie, geniu. Dacă o operă literară, un cîntec, o lucrare de artă plastică este săracă în idei, lipsită de puterea de a emoţiona, de a convinge, de a înnobila spiritul — utilitatea, valoarea ei pentru om, pentru societate este redusă.

Arta este cu adevărat valoroasă cînd omul — ascultînd-o, citind-o, privind-o — simte că ea îi devine necesară, indispensabilă, îl transformă, îl educă, îi lărgeşte orizontul spiritual. Asemenea opere de artă cere societatea de la dumneavoastră, iar aceste cerinţe vor creşte tot mai mult în anii ce vin.

Noi credem că datoria scriitorilor şi artiştilor este aceea de a contribui activ la făurirea omului nou, la formarea conştiinţei socialiste, la dezvoltarea umanismului socialist, a acelor virtuţi morale pe care dorim să le cultivăm la fiecare cetăţean şi pe care poporul român le are în însăşi structura sa psihică. Arta va contribui astfel la modelarea unui tip înaintat de om, gata să lupte pentru fericirea, libertatea şi independenţa patriei sale, pentru cauza socialismului, pentru pace şi prietenie între popoare. **(Aplauze puternice).**

Vorbim de educaţie patriotică. Auzim uneori că poezia patriotică ar fi demodată, că ea ar fi corespuns epocii lui Vasile Alecsandri, a lui Bolintineanu sau —hai să zic — perioadei de după 23 August, cînd, printre alţii, scriau Frunză, Beniuc, Deşliu. Oare aşa să fie, tovarăşi ? Oare Vasile Alecsandri este într-adevăr demodat ? Oare sînt demodaţi scriitorii şi artiştii patrioţi care prin arta lor au militat pentru dezvoltarea naţiunii noastre, pentru realizarea unităţii naţionale a poporului nostru ? Oare creatorii şi operele care în anii grei ai ilegalităţii au slujit cauza eliberării clasei muncitoare, a omului, nu mai corespund astăzi ? Scriitorii şi artiştii care după 23 August au luptat pentru lichidarea vechilor stări de lucruri din societate, pentru zidirea socialismului nu mai sînt actuali ? Se poate accepta un asemenea fel de a gîndi ?

Desigur, au apărut noi generaţii de artişti şi scriitori, dar tineretul trebuie să înţeleagă că tot ce îi oferă astăzi societatea noastră nu a căzut din cer Totul este rezultatul luptei, al jertfelor înaintaşilor. Ceea ce au de făcut tinerii de azi, copiii, nepoţii, strănepoţii noştri este să ducă mai departe aceste realizări, bogatele tradiţii de luptă ale poporului, să facă totul pentru a dezvolta şi întări unitatea şi forţa naţiunii noastre socialiste. Aceasta înseamnă a fi patriot ! Numai acela care porneşte de la convingerea că prin tot ceea ce face trebuie să servească interesele poporului se înscrie în rîndul adevăraţilor oameni de artă şi cultură. Trecutul patriei ne dă un luminos exemplu în această privinţă. **(Aplauze puternice).**

S-a vorbit aici despre cultura naţionalităţilor conlocuitoare. Este evident pentru oricine că trăind şi muncind împreună, românii, maghiarii, germanii, sîrbii şi celelalte naţionalităţi, trebuie să se cunoască cît mai bine unii pe alţii, inclusiv pe plan spiritual. Trebuie să existe o apropiere, o îmbinare în viaţa şi creaţia culturală, o cunoaştere reciprocă a trecutului şi a prezentului. Numai aşa vom dezvolta unitatea în lupta comună pentru făurirea socialismului şi comunismului. De aceea, eu consider pe deplin îndreptăţite unele critici formulate aici, precum şi propunerile legate de editarea mai multor cărţi ale naţionalităţilor conlocuitoare în limba română şi invers. Această îmbinare a valorilor culturale, această cunoaştere reciprocă pe plan spiritual este, după părerea mea, o parte integrantă a educaţiei patriotice a oamenilor muncii din ţara noastră. Patriotismul în noile condiţii sociale se bazează pe faptul că toţi cei ce muncesc, indiferent de naţionalitate, creează împreună, strîns uniţi, pe toate planurile, pentru dezvoltarea şi înflorirea patriei unde s-au născut şi trăiesc. Acesta este sensul patriotismului socialist pe care noi îl dezvoltăm şi care reprezintă o puternică forţă motrice a progresului Republicii Socialiste România. **(Aplauze puternice).**

Sursa principală de inspiraţie pentru omul de artă, indiferent de naţionalitate, trebuie să fie viaţa şi munca eroică a poporului nostru, a constructorilor — români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi — ai noii orînduiri sociale. Acesta este izvorul viu dătător de viaţă, care poate să înnobileze orice operă, să facă din artist un creator de valoare nemuritor. Cine vrea, într-adevăr, să fie un artist mare, care să rămînă veşnic tînăr, cine vrea ca opera sa să intre pentru totdeauna în patrimoniul culturii, trebuie să bea apa limpede, răcoroasă şi înviorătoare a acestui izvor, să soarbă din seva continuu tînără şi viguroasă a spiritului poporului nostru, a măreţei sale activităţi creatoare. **(Aplauze puternice).**

Sîntem pentru o largă libertate de creaţie, dorim să avem o literatură şi o artă diversificate din punct de vedere al formei, al stilului, ne pronunţăm hotărît împotriva uniformizării şi şablonismului, a rigidităţii şi dogmatismului. Considerăm că a accepta şablonismul, uniformizarea, rigiditatea înseamnă a sărăci viaţa spirituală şi culturală a poporului nostru. Este de înţeles că activitatea creatoare a unui popor, în toate domeniile, se poate desfăşura cu succes numai în condiţiile cînd omul se simte liber şi stăpîn pe destinele sale.

Cunoaşteţi atenţia deosebită pe care Partidul Comunist Român o acordă lărgirii continue a democraţiei socialiste în ţara noastră. Noi am considerat şi considerăm că socialismul şi democraţia sînt inseparabile. Numai creînd condiţiile satisfacerii tot mai depline a necesităţilor materiale şi spirituale ale poporului, dezvoltînd un climat de manifestare plenară a omului în toate domeniile de activitate, de participare activă a maselor la făurirea noii orînduiri, putem asigura ca toţi cetăţenii să fie gata în orice moment să apere patria, societatea socialistă, cu orice preţ, chiar cu sacrificiul vieţii.

Sînt nenumărate fapte — aş putea spune că sînt zilnice — care demonstrează cu putere că dialogul şi consultarea cu oamenii muncii, cu toate categoriile de cetăţeni, cu întregul popor, a devenit o constantă de bază a activităţii partidului şi guvernului nostru. Ne preocupăm să creăm un cadru organizatoric tot mai corespunzător pentru participarea oamenilor muncii la întreaga activitate de conducere a treburilor economice şi sociale, la elaborarea hotărîrilor şi îndeplinirea lor. Rezultatele pe calea lărgirii participării oamenilor muncii la viaţa publică, la conducerea societăţii au dus la întărirea unităţii dintre partid şi popor, au cimentat coeziunea naţiunii noastre socialiste. Întregul popor urmează neabătut politica partidului, în care vede politica sa proprie. Iată de ce consider că o adevărată artă naţională, cu un adînc conţinut socialist, comunist, se poate crea numai într-un climat de libertate de creaţie, de intensă participare a oamenilor de cultură la viaţa socială a patriei, a poporului.

În acelaşi timp trebuie să spun răspicat că sîntem adversarii neîmpăcaţi ai concepţiilor reacţionare, retrograde în orice domeniu de activitate s-ar manifesta, deci şi în literatură şi artă. Noi cerem creatorilor ca fiecare, prin mijloacele sale specifice, să militeze activ împotriva teoriilor şi ideilor retrograde, mistice, a oricăror încercări de a promova, sub diferite forme, concepţii perimate, reacţionare. Am mai vorbit despre aceste probleme şi consider că nu este necesar să insist şi acum asupra lor. Cred că toţi sîntem de acord tovarăşi, că, acţionînd în slujba poporului, care şi-a luat soarta în propriile mîini şi făureşte orînduirea socialistă, avem datoria ca, în strînsă legătură cu poporul, să luptăm împotriva oricăror concepţii opuse ţelurilor sale. Să militäm ferm pentru triumful concepţiilor socialiste şi comuniste.

S-a vorbit despre rolul criticii. S-au relevat succesele acestui sector şi, în acelaşi timp, i s-au adus critici, după părerea mea juste. S-au exprimat, de asemenea, critici îndreptăţite la adresa unor reviste, ziare, a radioteleviziunii. Este adevărat, avem lucrări de critică literar-artistică bune, care aduc o contribuţie însemnată la orientarea activităţii în aceste sectoare. Apar însă şi lucrări care nu numai că nu se ridică la un nivel etic şi estetic corespunzător, care sînt lipsite de un conţinut valoros de idei, dar care exprimă şi unele teze greşite, cu totul inacceptabile. Noi avem, după cum se ştie, o tradiţie frumoasă în critica literar-artistică. Am avut un Dobrogeanu-Gherea, un Maiorescu, care, cu limitele lor, au dat lucrări de valoare superioară ; am avut pe Călinescu şi pe alţii care au adus o contribuţie de seamă la orientarea generală, în condiţiile epocii respective, a literaturii şi artei patriei noastre. Avem pretenţia ca şi astăzi critica literară să se ridice la înălţimea progreselor dobîndite în domeniul artei şi literaturii, să aducă o contribuţie mai substanţială la activitatea acestor sectoare. Critica literară trebuie să trateze cu simţ de răspundere creaţia, să contribuie activ la orientarea ei ideologică şi estetică, să-i ajute pe artişti, îndeosebi pe cei mai tineri, să înţeleagă problemele artei, sensul şi orientările generale ale culturii socialiste şi, totodată, să-şi aducă aportul la educarea gustului artistic al iubitorilor de frumos, al marelui public. Criticul îşi poate îndeplini această menire numai pornind de la o concepţie filozofică superioară, înaintată, iar această concepţie este în ţara noastră concepţia comunistă, ideologia marxist-leninistă. Este necesar ca revistele noastre, ziarele, radioteleviziunea să promoveze mai activ tot ce este valoros în creaţie, fără să tolereze nimic din ceea ce contravine concepţiilor noastre, din ceea ce reprezintă idee sau teză retrogradă. Consider, de asemenea, că scriitorii, compozitorii, artiştii plastici mai în vîrstă, deci cu mai multă experienţă socială, de creaţie şi politică, trebuie să fie mai activi, să se angajeze cu mai multă pasiune şi răspundere în activitatea de critică literară, în dezbaterea orientării muncii de creaţie. Ei nu trebuie să stea de-o parte, considerînd că această misiune revine numai tinerilor care — aşa cum s-a spus aici — au ieşit recent din facultăţi cu diploma de critici de artă. Viaţa arată că a fi cu adevărat critic presupune înainte de toate a fi creator ; de abia după ce creezi poţi şti ce şi cum să critici ! Consider necesar să se revadă învăţămîntul şi din acest punct de vedere. Să nu punem, numai pe baza unor diplome, oameni care cîteodată nu ştiu — cum spune o vorbă românească — să pună două beţe cruce, să dea sfaturi altora cum să facă o maşină electronică sau cum să scrie un roman. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Eu, ştiţi bine tovarăşi, sînt un admirator al tineretului, m-am ocupat mult timp de tineret, mă ocup şi acuma ; îi apreciez mult năzuinţele, elanul. Trebuie să promovăm, să ajutăm tineretul, dar sînt pentru o activitate conştientă şi organizată de formare a tineretului, nu pentru a lăsa această muncă de răspundere la voia întîmplării. Avem cu toţii o mare răspundere — de felul cum îndrumăm tineretul depinde viitorul patriei noastre, dezvoltarea ei, bunăstarea şi independenţa poporului. **(Aplauze puternice).**

În cadrul acestei consfătuiri ne-am propus să discutăm şi despre felul cum întîmpină creatorii a 50-a aniversare a creării Partidului Comunist Român. Desigur, în această privinţă s-a făcut mult ; sînt şi proiecte frumoase. Întregul popor se pregăteşte să sărbătorească această aniversare cu realizări în toate sectoarele de activitate. Noi credem că şi creatorii de literatură şi artă vor realiza în cinstea acestei aniversări opere valoroase — fie că acestea vor apărea pînă la 8 mai sau după această dată. Ceea ce aş dori însă să subliniez este că eu nu privesc problema aceasta în sine, ca o acţiune legată pur şi simplu de o dată, de o festivitate. Eu privesc sărbătorirea a 50 de ani de viaţă a partidului nostru în sensul unei treceri în revistă a tot ceea ce am făcut bun şi a ceea ce am făcut rău, precum şi în sensul deschiderii unei perspective de îmbunătăţire a activităţii pentru ridicarea nivelului ideologic şi artistic al creaţiei. Consider, deci, că aniversarea creării partidului trebuie să ne îndemne să analizăm felul cum am muncit şi ceea ce avem de făcut pentru ca întreaga noastră activitate în domeniul literaturii, muzicii şi artei plastice să fie străbătută de spirit comunist. Aceasta nu înseamnă, tovarăşi, nici rigiditate, nici dogmatism, ci spirit creator, deschiderea drumului liber imaginaţiei, închinării a tot ceea ce se face poporului, fericirii sale. **(Aplauze puternice).**

Vom sărbători şi 150 de ani de la răscoala lui Tudor Vladimirescu — de asemenea, un moment important în istoria patriei noastre. Tot în acest an, peste o lună şi ceva, va avea loc sărbătorirea Comunei din Paris ; mai sînt şi alte date care evocă evenimente istorice din trecutul oamenilor muncii din patria noastră — români, maghiari şi germani. Se cuvine ca, sărbătorindu-le, să nu facem acest lucru formal, rezumînd totul la scrierea unui articol, la realizarea unei sculpturi sau picturi, la compunerea unei bucăţi muzicale. Trebuie să mergem mai departe, să tragem învăţăminte din felul cum muncim, reflectînd cum să acţionăm pentru a contribui într-o măsură şi mai mare la realizarea sarcinilor ce stau în faţa poporului nostru.

Doresc să menţionez faptul îmbucurător că în ultimii ani s-au lărgit mult contactele uniunilor de creaţie, ale scriitorilor şi artiştilor cu oamenii muncii ; îndeosebi scriitorii au întreprins acţiuni meritorii în această privinţă. Cred că trebuie lărgite necontenit contactele cu oamenii muncii, mergîndu-se în fabrici, la sate, în instituţii. Pe de o parte vom putea astfel ajuta la lărgirea orizontului cultural al maselor, iar pe de alta, creatorii vor putea ei înşişi învăţa de la cei ce muncesc, vor înţelege mai bine viaţa. Din această legătură strînsă cu oamenii muncii vor ieşi lucruri bune, atît pentru cei ce muncesc, cît şi pentru creatorii de artă. Am dori, de asemenea, ca oamenii de creaţie, uniunile să ia parte mai activă la viaţa economică şi socială.

În cursul discuţiilor, mai mulţi tovarăşi au adus critici Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă — şi mă aşteptam ca preşedintele comitetului să răspundă problemelor ridicate, nu să citească un referat general elaborat dinainte. Unele din problemele ridicate îşi aşteaptă de mai multă vreme rezolvarea din partea Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă. În legătură cu cele spuse, este necesară şi îmbunătăţirea conducerii de partid a activităţii pentru soluţionarea acestor probleme. Preocuparea pentru rezolvarea problemelor pe care le ridică viaţa trebuie să fie permanentă. Chiar dacă am rezolva totul azi — mîine, peste cîteva luni, vor apărea alte probleme, pentru că altfel n-ar mai fi viaţă. De aceea nu trebuie să considerăm problemele rezolvate o dată pentru totdeauna. Este deci necesar ca din cele discutate să se tragă învăţăminte, atît pentru munca de viitor a Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă — care trebuie să intervină activ şi eficient în soluţionarea problemelor — cît şi pentru activitatea tovarăşilor de la partid care se ocupă de aceste probleme. Cred că şi în activitatea conducerilor uniunilor de scriitori, compozitori şi artişti plastici vor trebui să fie aduse unele îmbunătăţiri ; aceste conduceri vor trebui să tragă unele concluzii din cele discutate astăzi, spre a soluţiona mai corespunzător şi mai operativ problemele care pot influenţa, într-un fel sau altul, condiţiile de viaţă şi de creaţie ale oamenilor de artă.

Nu doresc să vorbesc despre cinematografie, pentru că aceasta nu a făcut obiectul consfătuirii noastre şi pentru că aici nu sînt de faţă cei care lucrează în cinematografie. Consider însă că unele probleme ridicate de tovarăşul Titus Popovici sînt reale şi că va trebui să analizăm situaţia din acest sector şi să luăm măsurile necesare pentru îmbunătăţirea activităţii cinematografiei noastre. Noi cheltuim mult în cinematografie şi de aceea avem pretenţii mari. Aceste pretenţii nu trebuie să sperie pe nimeni ; trebuie să organizăm în aşa fel munca încît să realizăm filme pe măsura cerinţelor societăţii noastre. Avem, desigur, şi filme bune. Între altele, filmul „Mihai Viteazul". Pentru că n-o să fiu în seara aceasta la premieră, dar pentru că am văzut filmul mai înainte, vreau să anticipez aprecierile criticii şi să afirm că, în general, mi-a plăcut această operă cinematografică. Reuşita filmului acesta, ca şi a altora, demonstrează că cinematografia noastră — şi includ aici şi pe scriitorii scenarişti — poate crea lucruri bune. Dar, din păcate, filmele cu adevărat bune nu sînt prea numeroase şi ar trebui să obţinem în acest domeniu o îmbunătăţire mai radicală. Consider că va trebui să ne gîndim şi la îmbunătăţirea formei de conducere a cinematografiei pe baze mai democratice, asigurînd ca şi conducerile uniunilor de creaţie, îndeosebi ale Uniunii scriitorilor şi Uniunii compozitorilor, să ia parte mai activă la conducerea şi îndrumarea cinematografiei. Desigur, concep această nu în sens funcţionăresc, ci în sensul îndrumării ideologice şi artistice, în sensul elaborării şi orientării tematicii.

De altfel, aş dori să vă aduc la cunoştinţă că, în acest spirit, ne-am gîndit să aducem îmbunătăţiri şi în conducerea şi îndrumarea radioteleviziunii. Am hotărît ieri la Comitetul Executiv să creăm un Consiliu naţional al radioteleviziunii române — organism larg reprezentativ, cu caracter obştesc — din care să facă parte conducerile unor organizaţii economice centrale, ale unor ministere, ale organizaţiilor de masă şi obşteşti, ale uniunilor de creaţie, oameni de artă şi cultură şi alţi reprezentanţi ai opiniei publice care să asigure orientarea generală a muncii şi chiar a programelor radioteleviziunii. Aceasta va ajuta conducerea curentă a instituţiei, întregul colectiv să răspundă mai bine cerinţelor actuale ale societăţii noastre. Considerăm că înfiinţarea acestui organ naţional reprezentativ care, cel puţin o dată pe lună, va analiza şi va elabora liniile directoare ale programului radioteleviziunii, va duce la o îmbunătăţire serioasă a muncii acestui sector. În acest sens va trebui să ne gîndim să procedăm şi la cinematografie, unde, de asemenea, problemele sînt vaste şi nu pot fi rezolvate numai de un grup restrîns de cadre salariate.

Pe drept cuvînt s-a subliniat că uniunile de creaţie trebuie să se preocupe mai sistematic de lărgirea şi intensificarea relaţiilor internaţionale. Cunoaşteţi politica externă a partidului şi guvernului nostru de dezvoltare a legăturilor cu toate ţările socialiste, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. În acest spirit noi considerăm că uniunile de creaţie trebuie să acţioneze pentru dezvoltarea relaţiilor, atît cu uniunile corespunzătoare din ţările socialiste, cît şi cu uniunile şi societăţile democratice, progresiste, cu oamenii de artă şi cultură înaintaţi de pretutindeni. Este de înţeles că cunoaşterea culturii universale reprezintă o necesitate nu numai pentru cei care lucrează în acest domeniu, ci pentru orice popor. Nici o naţiune nu se poate dezvolta, nu-şi poate înscrie cultura în sfera civilizaţiei mondiale dacă se izolează, dacă nu participă la circuitul de valori spirituale. Datoria noastră este să facem cunoscute peste hotare marile realizări ale culturii patriei noastre, să ne afirmăm cu contribuţia noastră originală în patrimoniul civilizaţiei internaţionale. Totodată, considerăm că a te izola, în orice domeniu de activitate, înseamnă a renunţa să progresezi în pas cu cuceririle cunoaşterii umane, a renunţa la aportul gîndirii şi cunoaşterii altor popoare. Iată de ce noi nu sîntem partizanii izolării. Cu atît mai mult în domeniul ideologic izolarea denotă slăbiciune, lipsa încrederii în forţa concepţiei tale despre lume şi viaţă, filozofiei tale, a convingerilor care te animă — în cazul nostru, a concepţiei materialist-dialectice. Noi nu avem de ce să ne temem în confruntarea pe plan mondial în domeniul literaturii şi artei, ca în orice alt domeniu al gîndirii sociale, pentru că sîntem convinşi de superioritatea concepţiei noastre, a filozofiei noastre comuniste, pentru că credem cu putere în victoria ei. Concepţia noastră s-a dezvoltat în lupta cu concepţiile opuse, cu ideologiile reacţionare. Ea se afirmă şi se dezvoltă creator în confruntarea deschisă cu toate celelalte curente contemporane, cucerind tot mai mult teren, fiind îmbrăţişată de cercuri tot mai largi ale omenirii progresiste. Tocmai de aceea noi cerem creatorilor pe tărîmul culturii şi artei să militeze cu fermitate pentru triumful ideologiei noastre, să fie promotori ai idealurilor de dreptate socială, de libertate, independenţă şi prietenie între popoare, să contribuie la unirea forţelor intelectualităţii progresiste de pretutindeni în lupta pentru destindere şi colaborare internaţională, pentru o lume mai bună, mai fericită. După cum ştiţi, activitatea internaţională desfăşurată de partidul şi statul nostru în slujba acestor idealuri este apreciată de popoare, ne-a adus nenumăraţi prieteni pe toate continentele. Iată de ce sîntem partizanii contactelor, ai lărgirii relaţiilor internaţionale multilaterale ; iată de ce sîntem pentru dezvoltarea colaborării şi prieteniei cu toţi oamenii de cultură de pretutindeni — şi aceasta cerem tuturor uniunilor noastre. **(Aplauze prelungite).**

Iată, tovarăşi, cele cîteva probleme pe care am vrut să le ridic în faţa dumneavoastră, a tuturor creatorilor de literatură şi artă din România.

Conducerea partidului şi statului are deplina convingere că uniunile de creaţie, toţi oamenii de artă şi litere — scriitorii, poeţii, compozitorii, pictorii şi sculptorii — vor face totul pentru a obţine succese şi mai mari în domeniul lor de activitate, aducîndu-şi astfel contribuţia efectivă la făurirea deplină a socialismului în patria noastră, la ridicarea bunăstării materiale şi spirituale a poporului nostru, la fericirea patriei socialiste. **(Aplauze puternice).**

În încheiere, vă urez dumneavoastră, tuturor scriitorilor, compozitorilor, artiştilor plastici realizări noi şi valoroase în creaţie, multă sănătate şi fericire. **(Aplauze puternice, prelungite).**

nuvelística actuală

„Ţara Dunării de Jos"...

Fănuş Neagu şi-a descoperit curînd spaţiul său imaginar. Probabil, avusese o revelaţie a acestui spaţiu, încă în obscurele experienţe ale copilăriei sale brăilene. Nu întîmplător, acest obsedat al zonelor primare, al vîrstei elementarului, se întoarce iarăşi şi iarăşi la şoaptele şi zvonurile care l-au încîntat de timpuriu. Iată ce aude un copil, într-una din povestirile sale **(În Ajun de Anul nou):** „La căpătîiul lui, dincolo de peretele de cărămidă, începea cîmpia şi el o auzea în fiecare noapte cum se leagănă tăcută, aspră, închisă, simţea neliniştea vîntului şi grava aplecare a buruienilor frînte sub viscol şi toate-i plăceau". Nesfîrşită şi, în acelaşi timp, închisă, „cîmpia" este spaţiul-matrice al unor trăiri ambivalente, elaţiuni sufleteşti şi, totodată, constrîngeri născătoare de anxietate. Mai degrabă, însă, decît asemenea dilatări şi contracţiuni ale afectelor, o altă aventură, mai radicală, a **fiinţei** se joacă în în acest loc, în acelaşi timp prea real şi imaginar al „cîmpiei". Omul se pierde aici, ca într-un unor drame ale plictisului grav, existenţial, sau ale patimilor jugulate, şi ale unei conştiinţe buimace, însăşi alura acestor drame. Natură stranie, amintind (aproape cu totul întîmplătoare) substanţa stridentă întunecată a unor tablouri expresioniste. În jindul acestei naturi, după **apă,** elementele mimează acvaticul, ţind să se prefacă în apă, supuse unui adevărat tropism hidropic. Astfel, întunericul unei nopţi de vară toridă, pare să se preschimbe într-un lichid : „...întunericul se lichefia transformîndu-se într-o cocă lăptoasă, cu spumă verde cînd sforile de foc, jucînd peste munţi, rădeau cu vîrfuri de gheară şi cîmpia" **(Vară buimacă).** Iluzie a preschimbării elementelor în apă. Cîmpia, întreg spaţiul imaginar al scriitorului stă sub zodia unei aşteptări a apelor fertilizatoare. O nostalgie a ploii se asociază celei a zăpezilor sau, mai exact este una în esenţă cu ea.

Dar apele — ploaie, rîuri, bălţi, marea — oferă imaginile preferate ale scriitorului. Uneori e abia „un fir de apă coclită", Călmăzele sale. Părul, carnea, răsuflarea unei fete miros „a lemn de agud". Aroma gutuilor mari, aurii, strălucitoare, ascunse în pleava afînată, caldă, se amestecă cu aceea a boabelor de grîu. Mirosul crud şi răcoros al brădişorului, mirosul de ierburi coapte, de măghiran, cel amărui de pelin, sau acela de lemn cioplit sînt printre cele mai delectabile. Alteori, un danf de boştină fiartă, mirosul de lîngă cazanul de ţuică îmbată. Zilele şi orele îşi au mirosul lor : în seara de Anul nou miroase a vanilie şi scorţişoare. Miresmele sînt adeseori incerte : „ceva între esenţă de brad şi mucegai de marmură" ; miroase a tinctură de iod, a coajă de mămăligă arsă şi a miriste. Duhori grele se lasă uneori : cojocul miroase a balegă, prin aer pluteşte mirosul de nămol şi peşte putred. În sfîrşit, folosindu-se de o metaforă obsesivă, un personaj simte că viaţa „pute a varză clocită" **(Doi saci de poştă).**

Omul în spaţiul ficţiunilor lui Fănuş Neagu este redus necontenit la elementar. Lutul negru, vîntul („calicu") şi mai ales apele — mlaştina, fluviul, marea cea mare bănuită la orizont — toate asediază condiţia umană cu forţa primordialului. Dar nu avem aici o lume **primitivă** — cum spun uneori comentatorii acestei proze — ci, mai curînd, o lume **arhaică.** O umanitate bătrînă, deşi nu istovită, trăind printre lucruri vechi. Capete de curele putrede, legături de zăbrele, chei ruginite atîrnînd de cuie bătute în grinzi afumate, iată cîte ceva din ustensilele arhaice ale acestei lumi. Substanţa stilistică pe care scriitorul o foloseşte în descrierile sale devine uneori, o pastă groasă care dă trup unor obiecte greoaie. butoaie de bere cu doage zdravene de stejar, buturugi de despicat lemne, bulgări de balegă îngheţată...

O umanitate în dispariţie a satului arhaic, dar o umanitate **întreagă.** Ca şi Curtea care în literatura clasică a secolelor trecute oferea spectacolul întregii omeniri, prin restrîngerea spaţiului la acela al unei scene vizibile şi prin constrîngerea pasiunilor, tot astfel pusta închide (ajutată de arşiţă ori de ger) şi produce o condensare a patimilor. Desigur, niciodată un intelectual care vede în recluziunea satului doar o cale spre ratare nu va înţelege această umanitate pe care scriitorul o vede încă atît de depărtată de aceea urbană. Satul nu se revelează cu uşurinţă. El are tainele sale, lucruri ascunse ca şi gutuile în pleavă ori butoiaşul de vin îngropat lîngă porumbar. Tainele sînt legate, în prozele lui Fănuş Neagu, îndeosebi de arhaicele rituri din care unele au rămas, degradate, aparent desacralizate, dar încă purtînd o încărcătură magică. În spaţiul imaginar al acestui scriitor, arhaice zeităţi htonice, subpămîntene sînt adevăratele divinităţi ale locului. Ţara Dunării de jos (cu toate semnele care ar pleda împotrivă) n-a fost încreştinată, parcă, niciodată sau, mai exact, riturile ei, superstiţiile sînt ceea ce a rămas deasupra (super stat), din zăcămintele păgîne ale unor culturi arhaic-orgiastice. Repetăm, desacralizarea acestei lumi este un proces înaintat. Rudimente ale credinţelor şi practicelor magice se asociază cu resturi ale unei sacralităţi pseudo-creştine.

Înainte de toate, în spaţiul imaginar al lui Fănuş Neagu elementele arhaice ale satului sînt supuse unei degradări, sînt pe cale de dispariţie. Istoria a intrat în sat şi anistoricul (rituri, arhetipuri mitice, simboluri, credinţe, obiceiuri etc.) este agonic. Scriitorul a sesizat cu fineţe, însemnătatea epică a **modificării** structurilor, a crizei Satului arhaic. El a înţeles că tocmai această modificare generează drame ori situaţii grotesti, că este matricea unică a unor situaţii epice. De aceea, cînd urmăreşti cu atenţie textele lui Fănuş Neagu poţi sesiza în acele drame familiare perenitatea **abolită,** agonică a structurilor arhaice. Cei care continuă să trăiască în conformitate cu aceste structuri stau sub condamnarea istoriei. Un tată bătrîn, pe moarte are doi fii. Unul dintre ei a renunţat la pămîntul său, intrînd în gospodăria colectivă a satului. Celălalt avid ar dori toată „moştenirea" — deci şi partea fratelui. În cele din urmă îl tîrăşte pe tatăl său, pe ger, în sanie la oraş, ca să-i impună un avocat al său un testament în favoarea lui şi, astfel, îl ucide. Cuvintele, gesturile fiului lacom de pămînt („Se duce caiafa. Azi, mîine se prăpădeşte şi nu-mi mai lasă măcar o brazdă de pămînt") sînt în conformitate cu străvechea patimă ce nu cunoaşte îndurare, pentru pămînt. Sete ce se vădeşte anacronică şi condamnabilă etic şi istoric. Istoria, îndeosebi, care transformă lumea rurală este un **alt** plan care intervine şi schimbă ori curmă gesturile anistorice aparţinînd arhaicei vieţi rurale.

Dar situaţiile generate de eternele rivalităţi în dragoste ori de competiţiile pentru avere sînt, în aceste fragmente ale unui epos rural, doar pretexte pentru a pune în lumină tenebroase porniri instinctuale, acea magmă brutal-arzătoare care constituie centrul universului imaginar al acestui scriitor. Mitologia rurală îşi are personajele sale care revin în mai multe naraţiuni (acel pitoresc **Papa Leon,** Ion Lalaia Gogodita, Ene Lelea şi alţii). Femeile, îndeosebi, în această lume, sînt agente ale patimei. Măritată cu Niţă, zis Babalete, feciorul slab de minte al autoritarului Chivu Căpălău din satul Suligatu, Vica îl înfruntă pe acesta şi fuge din sat urmată de iubitul ei Onică. fiul mai breaz al aceluiaşi tiran **(Ningea în Bărăgan).** În povestirea **Cocoşul roşu** Tiţa îl îndrăgeşte pe Chiriac, argatul tatălui, ei, îi place „să guste primejdia" întărîtînd caii cu biciul. Candoarea şi violenţa se asociază în făpturile acestea pătimaşe. Mînjii, armăsarii, sălbaticii şi porumbeii sînt deopotrivă animalele în preajma cărora le place acestor femei.

În acest univers imaginar, violenţa însăşi este o fatalitate. Unul îşi bate nevasta cu sau fără pricină; încalecă pe pieptul fiului său şi-l bate pînă oboseşte. Altul aprinde casa şi acareturile stăpînului strigînd apoi ca ritualul unui zeu al focului: „Cocoşul roşu!" Un profesor e pisat în picioare de directorul său. În baltă doi însingurati urlă împreună cu lupii. Unul dintre ei care a pus mîna în timpul războiului pe doi saci de poştă încărcaţi cu scrisori de pe front, se delectează citindu-le, dar utilizînd una din aceste misive ca pe un instrument de şantaj. Cînd moare, mai rămîn un număr de scrisori nedeschise de el. „Douăzeci şi opt de scrisori sporeau primejdia necunoscutului" — remarcă Naratorul. E într-adevăr un climat al suspiciunii şi al ameninţărilor în care trăiesc aceste făpturi. O lume a zgomotului şi furiei. De altfel, unele personaje din această lume au obsesia zgomotului. Un pictor ar vrea să deseneze zgomote **(Zgomot).** Altul aude un strigăt misterios în noapte, şi nu se va mai linişti niciodată **(Strigătul).** Strigătul ca o metaforă obsesivă va reapare în **(Îngerul a strigat).**

Starea de exacerbare, de exaltare senzorială e asociată cu o anume exasperare, în cazul orăşenilor şi îndeosebi al intelectualilor, al artiştilor din nuvelele lui Fănuş Neagu. Remarcăm, de altfel, că supunîndu-se parcă unor obscure tropisme ale talentului său, ea îşi „aduce" eroii, orăşenii în spaţiul **său** îi vede numai în sfera Cîmpiei, a Bălţii sau a Mării, care este, pentru el unicul **loc** al patimei. Un bucureştean are revelaţia oribilului, a „lunii, ca o limbă de cîine" după ce află într-un sat din Bărăgan despre oribila moarte a unor copii devoraţi de cîini căzuţi într-un puţ sec. Un actor ratat îşi joacă supremul său spectacol: se lasă legat cu funia de o maşină şi tîrît pe plajă în faţa mării indiferente şi a obloanelor trase ale sutelor de ferestre oarbe la cumplitul său joc **(Iarbă vinătă).**

Violenţei i se opune o proaspătă candoare. Scriitorul robust, abil în proiectarea unor naturi pe cît de fruste pe atît de pitoreşti care se complace în enumerarea ororilor şi în proiectarea terorilor elementare se apleacă, adeseori, cu gingăşie, asupra nevinovăţiilor infantile. Asupra propriei copilării, probabil. Amintiri trădate? În orice caz, copiii abundă în istorisirile sale. Un întreg ciclu de **infantile** le este închinat. **Caii albi din oraşul Bucureşti.** Fireşte, aceşti cai albi galopează purtaţi de Crivăţ prin stepa Dunării de jos şi în imaginaţia bîntuită a artistului-copil.

În lumea imaginară a copilului — spuneam — descoperim spaţiul matrice al ficţiunilor lui Fănuş Neagu. „Realitatea" sa e încărcată cu virtuţi magice. Dar chiar şi cei „mari", atunci cînd sînt cuprinşi de frigurile care emană din Baltă, din Cîmpie ori de pe plaja marină, fabulează. Imaginile potenţează realul. Formule de vrajă în care apar cocoşi apocaliptici („O, ce vară buimacă, în vara asta mi-a zburat cocoşul în lună!"), credinţa în posibilitatea transcenderii (fîntînarul a atins „inima-pămîntului"), în puterea magică a gestului (naivitatea copilului care desenează lupi pe peretele casei, ca să-şi bată joc de ei „că sînt fiare") indică virtutea ce se atribuie imaginilor în acest univers. O realitate foarte concretă în care se stabilesc raporturi magice. Natura însăşi pare supusa unei magii a locului: „în aceeaşi clipă cîmpia fără margini dispăru, drumul cu plopi se topi în ierburi...". **(Vară buimacă).** Căci, în fond, formula însăşi, estetică, a artistului care proiectează aceste imagini în spaţiul său imaginar este aceea a unui realism magic.

Nicolae BALOTĂ

MARC TOBEY: ÎN AŞTEPTARE

ţinut al **uitării.** Nevasta unui şef de gară pierdută în Bărăgan, după ce a contemplat îndelung un tînăr frumos, de o fragilă frumuseţe, reîntors după ani de şedere în străini, acasă, îi spune acestuia : „Numai să nu te înghită cîmpia, să nu mă uiţi. Aici, la noi, e pămîntul uitării, calci pe el, şi nădejdea se usucă, te îneacă fumul, te acoperă noaptea". **(Acasă).**

Uitarea, în spaţiul-matrice al ficţiunilor lui Fănuş Neagu, nu este însă niciodată totală. Rămîne, întotdeauna, un rest pentru amintiri, regrete şi nostalgii. S-ar putea spune că literatura toată a acestui poet epic purcede dintr-o nostalgie originară. În nuvela **Acasă,** una din naraţiunile sale cele mai dense, în acea simplă şi patetică întoarcere „acasă", în cîmpie, a unei bătrîne însoţită de nepotul ei, după ce fuseseră izgoniţi şi siliţi să trăiască printre străini (ori, „între străini nu eşti nicăieri"), cei ce se întorc sînt mînaţi de dorul după locul unic, pentru ei, al naşterii şi morţii. Bătrîna se întoarce din îndepărtatul Maramureş în Cîmpie, la casa ei, se aşează în scaunul ei, cere să i se cînte „Haĭ Buzău, Buzău", pentru ca să poată muri. Tînărul e mînat de nostalgice amintiri, ale zăpezilor copilăriei. Vremea colindatului — cu moşul care pornit cu sania şi mama care a pus la fiert grîu pentru colivă şi tatăl care s-a îmbătat la o pomană a porcului, şi bunica privind spicele împletite în jurul icoanelor gîndindu-se la morţi — este timpul născător de nostalgie. Zăpezile de altădată oferă nu numai un motiv patetic ci sînt. însuşi, patosul proiectat într-o imagine a candorii pierdute şi a tuturor celor perisabile. În povestirile lui Fănuş Neagu, spaţiul imaginar are drept fundal un strat originar al acestor zăpezi defuncte. Imperfectul verbului din titlul acelei nuvele care a dat nume primului său volum, **Ningea în Bărăgan,** indică proiectarea imaginaţiei scriitorului într-un trecut al nostalgicelor rememorări. Cît de simptomatică este, pentru proza sa, o anume fixaţie în zonele inocente ale copilăriei, o obsesie a naivităţilor pierdute !

Zăpada nu este, însă, decît o formă, în acelaşi timp condensată şi friabilă a elementului acvatic care domină universul imaginar al povestitorului. Cîmpia sub arşiţă, cu marile ape, uneori atît de zadarnic apropiate ale Fluviului şi Bălţii palpită în aşteptarea unor potoape ipotetice. Anotimpul cel mai frecvent în ficţiunile acestea este vara. Imaginile diurne — ale pămîntului uscat sub un „cer de untură" imaginile nocturne — ale pămîntului încremenit sub un cer întunecat în care „luna, ca o tipsie de cositor peste care se încîlcesc pale de fum şi de abur otrăvit, atîrnă înţepenită sub pîntecele unui nor" **(Drăgaica)** — constituie, dincolo de scenariile ţuiul, cel mai mic rîu din Bărăgan, curgînd printr-un fel de „tranşee surpată". Alteori e o adevărată gîrlă, curgînd însă la douăzeci de metri adîncime. Un fîntînar cu vocaţie („Asta a fost dorul meu pe lume : să găsesc apă şi să-i dau cep să curgă, ca unui butoi cu vin" — **Fîntîna)** o simte gîlgîind în mărunţaiele pămîntului ; el se apropie orbecăind de firul ei, săpînd în întuneric, cu o artă asemănătoare moşitului, pînă cînd — printr-un fel de tainică maieutică — o face să iasă la iveală. Ca într-o Geneză apocrifă, în care nu Cuvîntul ci Gestul omului dezleagă şi dă viaţă elementelor apa se naşte în această povestire în care lirismul infuz al poetului evocînd naşterea ia accente nostalgice. Fîntînarul e un om sfîrşit. În fîntînile sale din care pentru el au fost doar „vinele de apă moartă", continuă să plutească „inima pămîntului" ; oamenii vin să scoată din ele apă vie şi răcoare

Patosul despărţirii apelor de pămînt asociat cu acela al unei iubiri ce face, prin magie, să sară zăvoarele, precum şi cu exuberanţa vitală a făpturilor juvenile — flăcăi şi armăsari — dă monologului evocator din **Fîntîna** o alură poematică. Naraţiunea lui Fănuş Neagu vădeşte o încărcătură lirică ori de cîte ori motivul apei apare — într-un fel sau altul — în ţesătura vreunei povestiri. Ce poate să-i spună un bărbat unei femei care l-a fermecat ? „Eşti frumoasă ca o fîntînă..." „Eşti fîntîna a patra..." **(În zori, pe ploaie).** Reveriile pe care le naşte apa, sînt însă, îndeosebi pentru sufletul juvenil, paradiziace. Într-un text în care Fănuş Neagu se apropie mai mult de o zonă prea-intimă a imaginarului, un copil descoperă universul acvatic **(Descoperind riul...).** În timp ce amiaza unei zile de vară „juca în cîmpie, un joc ciudat, leneş, încîlcit...", copilul pătrunde, jucîndu-se, pe tărîmul mişcător — altul decît cel obişnuit, al pămîntului de sub picioare — al apelor.

Univers **patetic** prin excelenţă. Fănuş Neagu a intuit perfect patosul secret al unei umanităţi trăind sub o zodie inclementă, dar neavînd energia revoltei. El e un mare maestru — cum spuneam altădată — al **conştiinţei buimace ;** exasperaţi, violenţi ori năuciţi, eroii săi par să trăiască într-un permanent anotimp buimac. O asemenea conştiinţă nu implică, însă, pasivitatea, abulia orientală, ci, dimpotrivă, o anumită frenezie

O frenezie a simţurilor, înainte de toate. Eliberată (sau niciodată încătuşată) de o lege morală, existenţa se desfăşoară printre ispite şi repulsii senzoriale. Mirosurile sînt aspre, pătrunzătoare, voluptăţile pe care le caută simţurile sînt întotdeauna excesive. Iată, spre pildă, o mică enumerare a diverselor mirosuri pe care — indicînd o adevărată obsesie a odoratului — le notează scriitorul în pro-

VASILE NICOLESCU

Contrapunct

În ritmul ascuns al naturii, în pacea
ninsorii care pogora lîngă munţi,
fulguraţii de mov brînduşele clipeau ;

sanctuar al zăpezii, pămîntul
dospea vise şi muguri,
tăceri roditoare şi fluturi ;

poleită de soare stînca rîdea în amurg
sub sclipătul fraged al stelelor pure,
într-o mozartiană tămăduire ;

tîrzie toamnă cu ninsori, prevestire
a cumpătului cînd tînjeam după ceasul
de pace şi înmugurire ;

dar oceanul care mă pîndea
pretutindeni
cu obsesia, cu muzica lui de arbori
se năpusti peste mine ;

asediu de fulgere şi umbre de fiare.
mă năpădise oceanul
cu ierburi surde, nesunătoare ;

goneam prin noianul de frunze, în
naufragiul
şi sfîşierea pescăruşilor delirînd
după corabia cu ancorele rupte ;

şi m-am trezit lîng-o fîntînă-nviind ca
o rană
exilat într-un destin de oglinzi, într-un
fluviu
orbitor care se mistuie dincolo de el ;

muşcînd din cer, înviind ca o rană
pe care s-au imprimat nervurile
astrelor,
fumul cometelor de dincolo de cer,

cînd mîini apăsau pe clanţa misterelor,
în ritmul ascuns al naturii, în pacea
ninsorii care pogora lîngă munţi.

Cîntec

Împuşcă-mă-ntre aripi, soare,
cînd geana ta spre mări apucă
femeea-pasăre să-mi zboare
din inimă ca o nălucă ;

luaţi-mă în joc, voi, fluturi,
gheţari, purtaţi-mă pe frunte
femeea-pasăre prin ciuturi
să cearnă astrele mărunte ;

zdrobeşte-mă tu, stîncă-n vaier,
îneacă-mă tu, val, în spume,
femeea-pasăre de aer
e-o roză moartă, ca de scrum e.

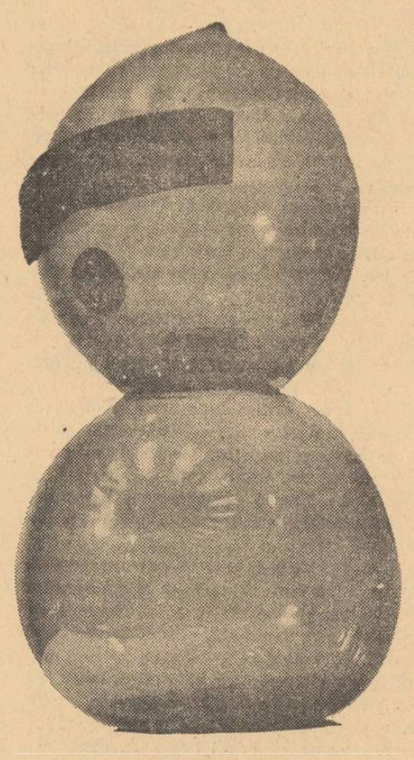

MAX ERNST : DOMINO

efemeride

Dostoievski

Citeam nu demult un cunoscut eseu al lui Şestov despre Dostoievski şi mă gîndeam că rareori un scriitor a fost mai luat in serios ca ideolog decît autorul Fraţilor Karamazov. *Şi pentru Şestov, fireşte, el este un partener de discuţie filozofică sau morală, un profet social (ale cărui profeţii nu se împlinesc), pe scurt, un ideolog inainte de a fi un romancier. Mai mult. Şestov atrage atenţia asupra convingerii intime a lui Dostoievski însuşi (şi prin urmare asupra ambiţiilor lui secrete), după care un mare scriitor este neapărat şi un reformator moral, capabil să agite conştiinţele, să determine revoluţii. (In această privinţă, scriind despre Tolstoi, Lenin admitea că acţiunea social-morală a literaturii e mai degrabă indirectă şi indiferent de intenţie.) Nu-i deci de mirare că cele mai numeroase reproşuri ce s-au făcut lui Dostoievski în decursul timpului se referă prea puţin la operă ca atare şi, mai des la implicaţiile ori consecinţele ei filozofice şi morale. Spre a exemplifica, e deajuns să răsfoim traducerea recentă a* Demonilor, *care a apărut însoţită de minuţioasele comentarii ale lui Ion Ianoşi, menite să explice ideologia lui Dostoievski şi, numai accidental, arta lui. Cel vizat în toate aceste stabiliri de modele şi de circumstanţe nu e Dostoievski artistul, ci Dostoievski filozoful social.*

Nimic de zis lucrurile pot fi pasionante şi dintr-un unghi neliterar. Chiar dacă acest unghi este doar parţial îndreptăţit cînd analizăm romane şi povestiri. Dar se întîmplă ca el să devină sursa unor exagerări pătimaşe, în care scriitorul joacă rolul unui Socrate şi este ameninţat să aibă (simbolic) soarta acestuia. Căci procesul lui Dostoievski în critică este mereu procesul unui filozof care perverteşte spiritele. Dintre scriitorii moderni, el este cel mai aproape de rugurile unei inchiziţii abstracte.

Cît de generală este această particularitate a exegezei dostoievskiene ne putem face o idee din profunda şi originala carte a lui M. Bahtin despre Problemele poeticii lui Dostoievski *(Ed. Univers 1970). Autorul, puţin cunoscut pînă azi la noi şi, mă tem, şi în alte părţi, adoptă, un punct de vedere* literar *(critic, estetic) asupra lui Dostoievski iar cartea lui este dintre rarele analize de acest fel. Şi, trebuie să adaug, dintre rarele analize ce nu se uită. Cum nu scriu aici o recenzie, deşi ar merita-o cu prisosinţă, mă mărginesc la a semnala dezvăluirea unei viziuni carnavaleşti la Dostoievski, prilej pentru o incursiune critică tulburătoare, de un adînc adevăr şi de o mare frumuseţe. Dar să revin la ideea iniţială. M. Bahtin însuşi observă preponderenţa comentariului filozofic şi moral asupra lui Dostoievski, dar face precizarea că acest comentariu nu pare a se referi „la un singur scriitor artist (...), ci la o întreagă suită de expuneri filozofice aparţinînd* mai multor *scriitori gînditori — Raskolnikov, Mîşkin, Stavroghin, Ivan Karamazov, Marele Inchizitor şi alţii." Nu se incriminează aşadar numai filozofia, în sine, a romancierului, dar, tot în sine, filozofia cutărui erou al său. Criticii polemizează cu personajele peste capul autorului sau pretind a recunoaşte în vocea unuia sau a altuia dintre ele vocea autorului.*

Foarte sugestivă mi se pare explicaţia pe care M. Bahtin o dă acestui fapt. El pleacă de la ipoteza unei structuri polifonice *a prozei lui Dostoievski, în care o pluralitate de conştiinţe autonome sau contradictorii întreţin un adevărat dialog. Eroul nu mai e obiectul, dependent de autor, al observaţiei psihologice, ci un subiect liber, o conştiinţă care reflectă lumea. El are o concepţie despre univers. „Tuturor eroilor principali ai lui D. — scrie M. Bahtin —* le este dat să cugete la cele mai presus de fire şi să rîvnească la ele, fiecare din ei are probleme mari cărora nu le-a găsit încă dezlegarea..." *Desigur, ar trebui citită demonstraţia criticului spre a se vedea valoarea ideii sale. In orice caz, şi acest lucru e important, polifonia are un sens artistic, este o viziune asupra lumii şi o modalitate compoziţională. Caracterului monologic al prozei realiste tradiţionale, Dostoievski îi opune un caracter esenţial dialogic.*

Putem continua gîndul criticului, zicînd că greşeala constă deobicei în a ignora faptul că vocile care se întreabă şi-şi răspund în opera lui Dostoievski sînt voci imaginare, care nu se pot transmite în afara spaţiului unde s-au ivit, aşa cum sunetul nu se poate transmite în vid. Ele sînt doar efectul mişcării unor invizibile unde literare. Polifonia este literară, nu filozofică, iar dialogul nostru cu eroii dostoievskieni trebuie să treacă neapărat prin spaţiul dens şi inefabil al artei epice

Nicolae MANOLESCU

Desen de ZOLTAN SZÁBO

CONSTANȚA BUZEA

Cai în genunchi

Căderea cailor pe gheață, și mila grea din ochii lor,
Copitele plutind în aer și revenind stăruitor,
Cai în genunchi, frica uscată că iarăși se vor prăvăli,
Și sîngele pierdut ce pare-n zăpezi mai limpede a fi.

Cai deznădăjduiți sub bice, și carnea lor de nimeni plînsă,
Se zbate pe propria lor cruce pe care au tot dus-o strînsă,
Cu scînduri albe vin bărbații și fac proptele, și ajută
Făpturile cu ochii umezi de starea lor nepricepută.

Cai resemnați, bolnavi de sine, cu sufletul înmiresmat,
Din pielea lor răsare iarba păscută vara lîngă sat.
Poate văd norii și le place, ca inotînd, rotiți de vînt,
Cu nările fierbînd imploră căderea lor către pămînt.

Cai înveliți de la o vreme, cuprinși de tremur, în covoare,
Cu pîntecul pe rogojină, cu nesfîrșita lor răbdare,
Pleoapele ce li se-adună din cînd în cînd, de frig, închid
Un vis care le naște-n minte înaripații cai de vid.

În sănii dorm copii, și lupii vin de departe și răzleți,
Gîndindu-se la nebunia ce-o vor săpa în călărești.
Cai mîntuiți simțind în taină copiii care parcă scot
Bucăți de zahăr ca zăpada și le apropie de bot.

Praf de sînge

Mi-e dor de lumea asta ca de un dar la care
Aspir cu ochii umezi și triști de cerșetoare.
Și trece vîntul galben, și pînda lui se schimbă
De-odată în minie și otrăvită limbă.

Acestui colț el muzici i-adaugă de-acuma ;
Sufletul meu îi pare molipsitor cum ciuma.
Și ce-i pot face încă, prin ce l-aș mai constrînge
Să nu mă ia în seamă, că sînt un praf de sînge.

Sînt liberă în cercul întîmplător al clipei,
Ca demonul rușinii și îngerul risipei,
Presimt brutalul reazim, și scîncetul și crima
Că-n urma tuturora din fapte vine prima.

O seră de adaos pierzînd Semiramide,
Promite-i, cer al gurii, că se vor mai trimite
Un suflet pururi verde și-un suflet de cenușă
Hrănind fricoase păsări cu licurici în gușă.

Rămîn ca o icoană, și-mi spun, și îmi repet,
Acestea sînt vedenii, e gîndul meu încet,
De cît timp nu pot pune zăvoarele la porți,
Cînd pragurile-s lucii de pasul celor morți.

RUXANDRA BERINDEI

nota cinci

Asta am încercat să mă conving doisprezece ani de școală și zău că n-am reușit. Și n-am încercat să mă conving numai eu pe mine, ci și profesorii au încercat. Ba și părinții mei, să trăiască ani mulți și fericiți ! Toți au încercat să-mi vîre asta-n cap, dar eu, au cu piatra în cap, au cu capu de piatră. Și zău că porneam cu idei măreție la fiecare început de trimestru, dar pînă la urmă tot cu oiștea-n gard nimeream. Nu-i vorbă că mintea nu m-a dus niciodată prea departe la științele exacte, însă cu puțin efort, ce nu poate omul ! Poate, poate, dar să vrea. La matematică mi-au pus și meditator ai mei, doar-doar oi trece clasa. Parcă era și mai rău. Îmi explica bietul om de cîte două-trei ori o problemă cu robinete sau cu bicicliști și eu lemn Tănase. Este adevărat că din cînd în cînd aveam cîte-o sclipire, mă mir și eu de unde și-mpușcam o notă mare care mă salva. În liceu, prăpădul lumii ! Numai doi și trei aveam în catalog. Mai mare rușinea. Doamne, și aveau profesorii o bunăvoință de aur. Degeaba ! Cel mai neplăcut lucru era la sfîrșitul trimestrului, cînd rămîneam eu teleguță și-ncercam să mă salt la cinci. Și febra aceea de sfîrșit care ne cuprindea pe toți și mai ales pe mine, te făcea să suferi din ce în ce mai tare. Cine zice că-i ușor să scoți o medie de cinci cînd ai patru, patru, patru și trei în teză, se înșeală. E greu. Și nu numai pentru tine, ci și pentru profesor, care oricîți de zece ți-ar da, tot nu iese media. În cele din urmă mă fofilam și-i mulțumeam lui Dumnezeu, dacă el mă salvase.

Desen de GHEORGHE DOBRE

...Așa am pățit eu în clasa a unsprezecea, de-am rămas cu două corigențe pentru toamnă. Și la matematică, dar și la latină, căci, așa cum spune vorba, între două nu te plouă. Nu m-a plouat, în schimb mi-au fiert creierii o vară întreagă. Că nu-i ușor s-o iei de la A la Z și să faci traduceri și ecuații și derivate și declinări. Ba e chiar al naibii de neplăcut ! Și cînd ai capul gol ca napul, încearcă să-l umpli cu treburi d'astea ce-mi păreau din alte lumi. La latină puteai să dai cu tunu. Și, povestea naibii, cum mă apucam de citit un text, mă lăsau puterile și-i trăgeam un pui de somn, de credeau ai mei c-am căzut în cap, sau am boala somnului. Dă-i cu vitamina B. De unde ? Nici o schimbare ! Cred că dormeam pentru încă trei persoane. Și cînd mă sculam începeam să citesc tot felul de minunății, ca de pildă cărți polițiste. Mie nu-mi prea plac, dar în perioada aceea am înghițit James Bond-uri cu nemiluita. Copil al nefericirii, ce mai ! În miezul nopții, cînd toți dormeau tun, mă sculam c-o poftă nebună de ceapă și mîncam pentru încă trei zile în colo. Vorba vine trei zile, căci a doua zi dimineața se băteau turcii la gura mea, așa mîncam. M-am dus la școală să-mi dau corigențele cu fum în cap. Credeam că pot intra și la Universitate fără examen ! Vorba e că la matematică am luat un opt pe bună dreptate. Am știut de m-am minunat și eu și profesorul. Asta mi-a fost de fapt salvarea, căci la latină eram ca-nainte. Văzînd profesoara c-am luat opt la matematică, s-a minunat și n-a vrut să mă lase la latină. Meritam să mă lase. Lucretius, Homer și Vergilius pentru mine tot o apă. Mai mare rușinea. Am luat cinciul cel mare, să trăiască, apoi am băut o bere așa... ca să mă curăț. Greu ! Și de ce-mi-era rușine ? Nu de repetență în sine, care se pare că este mama învățăturii, ci la gîndul de-a mai sta un an în școală. Cînd mă gîndesc, mă trec sudorile. Zău că da ! Și cam asta despre corigențe. Fără învățătură nimic nu faci. Vorba ceea : rău e cu rău, dar mai rău fără rău !

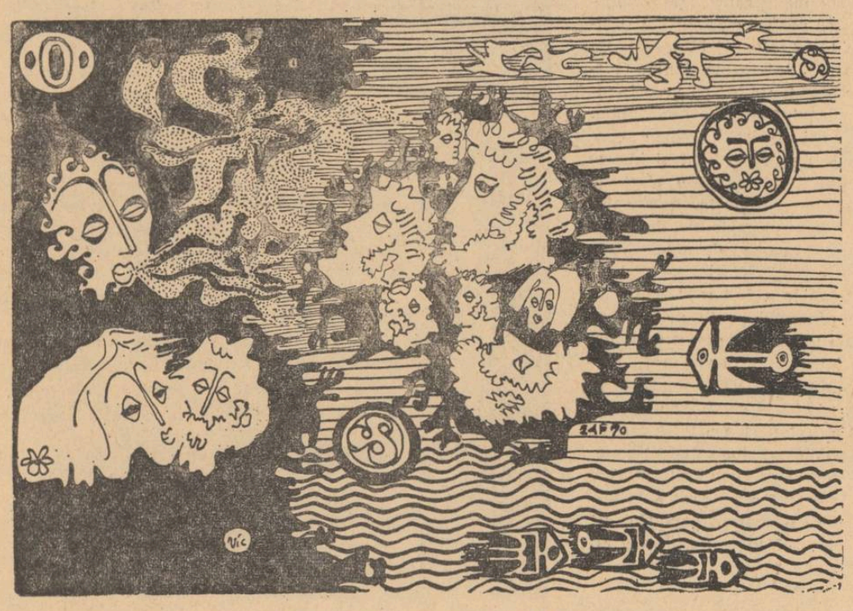

Desen de IOAN VICTOR DRĂGAN

PAUL SÂN-PETRU

Marele cristal

Încerc să dorm acoperindu-mi ochii
Dar ei sînt prea puternici pentru pleoape —
Văd raza înroșită de arteră
Și-un întuneric intim mai aproape ;

Tot vreau s-adorm, baricadînd auzul
Dar țiue mărunt și depărtat
Sistemele galactice din lucruri
Prin liniștea cu nume eronat ;

Spre bolți de limite, osificate,
Relee încolțite-n mineral
Înalță împrejurul din afară
Spre rezidința marelui cristal ;

Dar prinde-a bate-un dor de împrejur,
Apar noi transparențe la hotare
Și nu știu cît de lung e drumul
De la cristalul meu pînă la Mare...

Desene de
VERA HARITON

KENÉZ FERENC

La capătul lumii

Despre stelele rămase aici
printre bulgării și ierburile pămîntului
întîia oară am auzit
într-o seară rece de toamnă

la acea vîrstă
la care mai iubeam noroiul
căci printre lucrurile cunoscute
el era singurul pe care eu îl puteam modela

vîntul șuiera pe străzi
casele păreau de tinichea
iar noi alergînd după petrol
prin beznă cu mama ne grăbeam
spre dugheana ce moțăia la capătul uliței
spre capătul lumii

și cînd vîntul ne-a îmbrîncit
prin ușa strîmtă în prăvălie
— în lumina slabă
l-am zărit printre lăzi

pe „Balogh băcanul"
așa-i zicea toată lumea pînă și copiii
sub povara timpului stătea acolo singur
în tovărășia uscăciunii și a bătrîneții sale
pierdut într-un straniu joc
al scăpărării de stele

dintr-un bețișor ciudat
săreau steluțe mici zburdalnice
învăluind capul și umerii firavi
ai lui Balogh-băcanul

și bătrînul rîdea lovindu-și genunchii
și ochii îi străluceau
ca bomboanele de pe rait învelite în foiță —

de-atunci eu i-am spus întotdeauna
nene Balogh.

O pînză neagră

Băiatul porni singur pe mare, în amurg.

Bărcile se mai tăceau pe-atunci din scoarță
sau din trunchiuri de copaci. A doua zi vîntul găsi pe mal
frînturile luntrei sfărîmată de stîncă.

Uluirea zvîcni printre casele de lemn.

Durerea străbătu întreaga așezare.

Din acea clipă a dimineții, mamele
cu brațele aplecate asupra mării
încremeniră de-a lungul țărmului și
ca niște copaci au stat acolo pînă seara.

O pînză neagră apărau în calea vîntului
veșmintele lor decolorate.

În românește de
IULIANA RĂDULESCU

ION BLEDEA

al treilea

Ei erau doi, mergeau și cîntau. Le-ar fi plăcut să fie mai mulți, să cînte mai mulți, ei erau doi și cîntau de-a singurătatea și de-a împreunarea, cîntau călduros, stăteau acolo sus și cîntau și gloabele ce să facă, mergeau și ele. Adică nu, numai ele mergeau, mergeau fornăind și cei doi stăteau sus și cîntau de-a plecarea în lume după al treilea, așa cîntau ei, cei doi. Primul behăia, molcom, el era primul nu pentru că era într-adevăr primul ci pentru că noi avem nevoie de-un primul ca să vedem ce gîndește.

Gîndea că el cîntă, gloabele trag și el cîntă și-l va găsi pe ăla așa, cu cîntecu-n gură, cît e de bine să-l găsești cîntînd pe ăl care-ar trebui să fie al treilea, cît e de bine să-l cauți cîntînd și să vezi cum cîntecul îți iese din gură așa ca o funie și funia asta se-nvîrte pe lîngă roată și gloabele trag, apoi se opresc pentru că tu ai zis să se oprească și te dai jos din căruță și desnozi cîntecul dintre spițe și-l arunci pe cer ca pe-un fulger și gloabele trag mai departe speriate cumplit, fulgerul ăsta se topește în cer și e liniște deplină, apoi nu mai e liniște pentru că se aude el, cîntecul.

Al doilea privea toate astea cu doi ochi lăcrimoși, privea și cînta, el era al doilea nu pentru că era al doilea și nu pentru că-i plăcea lui să fie astfel, era al doilea pentru că primul era primul și atîta timp cît există un primul tu poți fi cel mult al doilea. Și el știa asta și nu zicea nimic, adică zicea și zisul lui semăna cu un cîntec și chiar cîntec era, gîndea că al treilea nu gîndește nimic pentru că în căruță nu sînt decît doi, dac-ar fi trei ar putea gîndi toți împreună, loc pentru gîndit este destul, așa ar fi făcut dacă l-ar fi găsit pe ăla, al treilea.

Apoi cel cu biciușca plesni caii și căruța spunea și ea vorbele ei, vorbele alea scîrțiite pe sub care se scurgea drumul bolovănos și drumul ăsta gemea așa cum geme pămîntul în zilele lui de geamăt , pămîntul are niște zile de geamăt și zilele astea vin foarte rar, atunci cînd peste el trec caii și oamenii îi cîrpesc și-i înjură și drumul se scurge pe sub roți așa cum se scurge lumina de pe pămînt și rămîne, încet și temător, întunericul. Întunericul care acum se aduna de pe la colțurile lumii și se îngrămădea în jurul căruței și cei doi cîntau de-a lumea și-ntunericul, apoi n-au mai cîntat pentru că n-are rost să cînți dacă nu vezi cîntecul fluturîndu-și coama în fața ochilor tăi. Așa c-au tăcut și-au zis cîte ceva, n-au zis nimic, au vrut doar să zică și înserarea se îngrămădea pe lîngă ei, apoi a fost seară și s-au oprit, s-au oprit într-un loc frumos și îndepărtat, cam acolo unde se opresc cei care trebuie să se oprească.

— N-om fi trecut pe lîngă el ? zise primul coborînd și așternîndu-se pe jos. N-om fi cîntat pe lîngă el ? mai zise și-apoi nu mai zise nimic căci al doilea stătea încruntat și asculta fornăitul cailor, stătea încruntat și-apoi încruntarea i se vîrî în ochi și ochii se-nchiseră peste ea și nu rămăsese în lume nici urmă de încruntare, doar că el, al doilea, coborî tăcut și-apoi deschise gura și zise :

— Nu-i, nu-i nicăieri, cine știe ce zdreanță căutăm și noi, ăștia.

— Nu-i, gîndești tu ? căzură vorbele de dincolo. Nu-i ?

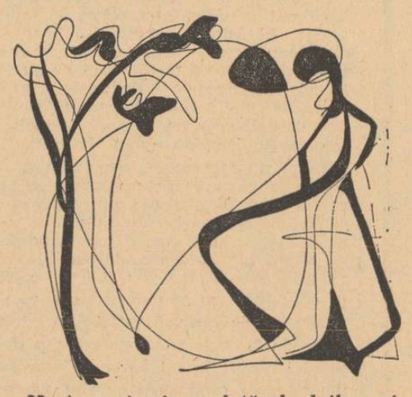

Nu-i, mai zise odată al doilea și-apoi gîndi, începu să gîndească grăbit cum că a zis-o de două ori, cum că nu trebuia zisă de două ori, odată ar fi fost destul, cine dracu l-a pus să zică de două ori o vorbă care nu face nici cît o ceapă degerată, o vorbă pe care dac-o zici de două ori poate fi semn rău. Dar nu știa cît de rău, cît de rău putea fi semnul, n-a avut timp să știe căci primul scosese cuțitul, avea o lamă tăioasă, al dracului de tăioasă, mult prea tăioasă pentru un pîntec ca al lui, pentru un pîntec care s-a lăsat spintecat așa cum s-ar lăsa spintecată o bucată de lemn, fără să crîcnească, fără să miște ,fără să geamă.

★

Dumnezeu știe unde s-a dus întunericul, cei doi știau doar că s-a dus pentru că întunericul era dus și o bună dimineață le netezea tîmplele, o dimineață plină de îmbătăciune și de sămînță, o dimineață prin care capetele lor plesneau ca mugurii, unul mai sănătos pentru că era capul primului, altul aproape stins, al celui spintecat, al celui de-al doilea, al celui legat peste pîntec cu o bucată de funie. Și funia asta îl strîngea al dracului și un capăt i se bălăngănea lîngă picioare, capătul peste care se scurgea sîngele în jos către ierburi și ierburile crescuseră sub el, multhrănite, sub el crescuseră ierburi largi cît mîna Domnului.

Primul se ridică, îl ridică și pe el, ușor, îl ridică în brațe și mîinile i se-nchegară în trupul lui și acest trup fu așezat în coșul carului, îl așeză acolo și urcă lîngă el și spintecatul nu zicea nimic, ce-ar putea zice un spintecat, stătea întins pe spate și sus era cerul și zicea că dincolo de cer se face judecata, ce judecată, care Dumnezeu de pe lumea asta judecă un spintecat, unu cu pîntecul desfăcut ca o nucă. Așa zicea și caii porniseră și drumul se scurgea pe sub ei și primul începu să cînte, cîn-

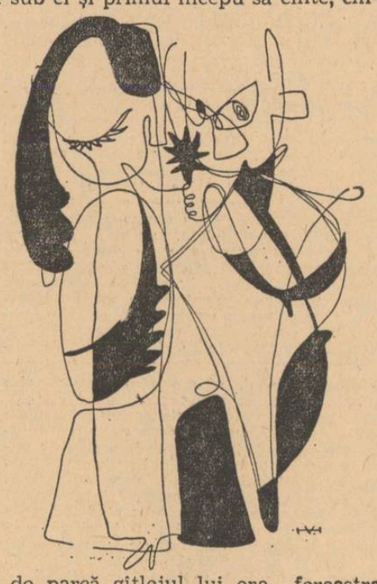

ta de parcă gîtlejul lui era fereastra Fecioarei și fereastra era deschisă și Fecioara asculta cîntecul și-ncerca să nască un nou Hristos ca să mîntuie sîngele de pe lume. Apoi n-a mai putut cînta căci spintecatul hîrîia și el, încerca să-și arunce cîntecul către cei de sus, numai că acest cîntec era așa ca un fierăstrău care trece prin carne și primul se rușină, se rușină și începu să hîrîie și el, cum să cînți tu limpede atîta vreme cît alții au glas turburat.

Apoi ziua începu să curgă, pentru primul vremea trecea ușor ca o dragoste muierească, pentru al doilea această vreme trecea greu precum chinurile facerii, dar trecea, ea, vremea, trecea și ei înaintau într-acolo (către un acolo despre care nimeni nu știa nimic, cît e de bine să cauți un acolo și să nu știi pe unde vine acest acolo), acolo unde-l vor găsi pe-al treilea. Caii tropăiau așa cum tropăie prostia, greu și apăsat, drumul se scurgea pe sub ei și în jur nu se vedea nimic, nu se vedea nici măcar o umbră de zare pentru că o umbră de zare nu se poate vedea acolo unde nu-i nimic. Și ei mîrîiau mai departe și mîrîiau atît de nu știu cum încît mîrîitul încetă de tot și caii o luară la pas pentru că o bucată de zi se scursese și undeva departe peste cîmpiile goale ca o țiță de fată începea să se miște o geană de om, o geană de carne omenească. La început geana a fost geană, apoi a crescut căci caii mergeau mai departe, apoi a crescut și mai mult pentru că cei doi ajunseseră aproape și primul a oprit caii și a deschis ochii mari pentru că acolo, lîngă ei, apăruse ăla despre care se vorbea că nu-i, ăla despre care credea multe și aceste crezări erau așa ca niște cîrpe arse, ăla despre care se zicea că-i al treilea.

Al treilea era al treilea nu pentru că era ci pentru că nouă ne trebuie un al treilea ca să-i spunem pe nume. Și-i spunem pe nume pentru că el stătea acolo, stătea drept ca o cruce deasupra unui mort care-a fost cîndva mult prea viu pentru o fărîmă de viață, stătea drept, privea la cei doi și cei doi aveau părul alb și doi cai din care izbucneau coastele, atîta aveau cei doi, al treilea îi privea și gîndea și foarte frumos, atît de frumos, atît de frumos, încît frumusețea se îndreaptă spre ceilalți și încît frumusețea asta îl izbi pe primul în frunte, primul se prăbuși între roți și cel spintecat își făcu cruce, apoi al treilea îl ridică și pe el și-și dezlegă cămașa de pe trup și-l înfășură în ea, îl înfășură cald și moale și spintecatul scînci ușor, de mulțumire.

Apoi au pornit, au pornit amîndoi și cel nou înjura caii și spintecatul stătea în coșul carului și durerea i se scurgea din trup, stătea acolo și gîndea că sînt numai doi și că vor merge într-acolo, acolo unde-l vor găsi pe-al treilea. Stătea așa și gîndea și cel nou începu să cînte, începură să cînte amîndoi, să cînte de-a însingurarea, ei erau doi și cîte nu se pot întîmpla între doi atunci cînd îl caută pe-al treilea, cîntau un cîntec frumos și drumul curgea pe sub ei și spintecatul întoarse capul spre înapoi, acolo înapoi unde un trup rămăsese întins pe pămînt și trupul ăla semăna cu o pasăre peste care trecuseră caii și pasărea se zbătea, se zbătea în ghearele morții și penele ei erau luate de vînt și duse spre cer, erau luate de vînt și erau duse sus, către cer, să-ntunece soarele.

FILM

Domnitorul sublim al românilor

Primul film românesc pe ecran panoramic, **Mihai Viteazul**, va deveni (o spunem la o zi-două de la premieră) unul din cele mai îndrăgite, mai aproape de sufletele spectatorilor de la noi și, e de presupus, se va impune și pe piața internațională. La realizarea acestei mari producții au concurat o mulțime de factori : mai întîi, scenariul lui Titus Popovici, acest prozator de primă importanță al anilor noștri, mereu fascinat de ecran și oferind de fiecare dată cinematografiei noastre texte scenaristice de excepție ; regia lui Sergiu Nicolaescu, se impune autoritar — și ne gîndim la uriașa capacitate organizatorică dovedită în timpul filmărilor, la puterea de a ordona acest material, de proporții neobișnuite, pentru obținerea unei structuri coerente, semnificative, viabile. Acestor doi termeni hotărîtori ai realizării să le adăugăm neapărat imaginea de mare acuratețe și bărbătească măiestrie a lui George Cornea, suflul epic al comentariului muzical semnat de Tiberiu Olah. Vin apoi ceilalți membri ai masivei echipe (vom admira decorurile, bogăția costumelor, inventivitatea machiajului) : o cohortă de interpreți, în frunte cu Amza Pelea, la cel mai bun rol al său pe ecran ; același lucru pentru Ion Besoiu și Mircea Albulescu ; avîntat și fermecător, ca de obicei, Florin Piersic ; Ilarion Ciobanu, deși într-o apariție puțin întinsă, ne-a dat din nou impresia că s-a născut în fața camerei de luat vederi, el are firescul, dezinvoltura unui copil pe ecran ; o bună și nuanțată prezență e cea a actorului Sergiu Nicolaescu, în ciudatul Selim. În roluri episodice s-ar cuveni amintite, pentru seriozitatea interpretării, destule nume din întinsul generic (Kovacs György, Septimiu Sever, Ioana Bulcă, Aurel Rogalski, Jean Lorin Florescu, Nicolae Secăreanu, Colea Răutu, Emerich Schäfer). Nu ne-a displăcut Irina Gărdescu, credem însă că rolul său e mai puțin realizat în dramaturgia filmului — nu din vina actriței. În fine, ar fi o nedreptate, vorbind despre o asemenea superproducție cu abundență de bătălii, să nu omagiem munca plină de riscuri a echipei de cascadori : credem sincer că, la ora aceasta, cinematografia noastră beneficiază de serviciile unora dintre cei mai buni cascadori din lume, al căror curaj, stăpînire de sine, generozitate în risc, sînt extraordinare.

Mihai Viteazul, să precizăm aceasta, și-a propus un dublu scop : acela de a-i educa patriotic pe spectatori (iar celor ce gîndesc mai profund filmul le oferă posibilitatea unei grave meditații pe teme importante : **puterea** și folosirea ei, destinul personalității în istorie, rolul popoarelor mici și mijlocii în viața politică generală, momentele de exprimare plenară a unui popor) ; al doilea scop ține mai ales de modalitatea aleasă, cea a epopeii cinematografice, și ne pare acela de a capta atenția întreagă a spectatorului cu desfășurarea alertă, pasionantă a acțiunii.

În planul cel mai general filmul lui Sergiu Nicolaescu este un imn al unității naționale conștiente ; dacă **Dacii** de acum cîțiva ani (realizat de același regizor după un scenariu al aceluiași scriitor) vorbea despre fuziunea (pe un teritoriu dat și într-o anume epocă istorică, propice unor asemenea fenomene) unor populații pentru a da naștere unui popor, în Mihai Viteazul întîlnim o altă stare de lucruri, superioară calitativ : „nașterea unei națiuni" (titlul unui faimos film) în zorii istoriei sale moderne. De ce să n-o spunem, nu puține sînt momentele pe parcursul vizionării cînd o mare emoție ne sporește bătăile inimii, ca, spre pildă, rostirea acelor vorbe sublime, la înfăptuirea unirii celor trei principate : „pohta ce-am pohtit-o eu".

Slăvitul principe nu era — cum îi spuneau cu îngrozitor dispreț dușmanii — un aventurier, un condottier setos de putere. Era general de geniu, în stare să-și manevreze astfel trupele încît să învingă armate infinit superioare numeric și ca putere de foc (este interesant că avea o concepție tactică apropiată de cea a lui Napoleon : concentrarea întregii puteri — cu folosirea judicioasă a artileriei — asupra unui punct anume din tabăra inamică, străpungerea centrului liniei adverse și „întoarcerea" adversarilor pe aripi ; comună, de asemenea, acestor doi uriași le este permanenta inițiativă strategică și tactică : a da lupta **cum vrei tu** și nu acceptînd combinația dușmanului). Dar a rămine doar la chipul de militar al lui Mihai Viteazul este o eroare. El se impune, mai ales, ca **domnitor** național, deci întruchipare a întregii ființe a țării în acel timp, cu preocupări de fixare și consolidare a instituțiilor din toate domeniile vieții publice. Este limpede că, în împrejurări prielnice, cuceritorul Moldovei și Transilvaniei ar fi organizat ca nimeni altul teritoriul întregit, ajutat de capabilii săi miniștri — între care se detașează figurile complexe ale fraților Buzești.

Dorim să semnalăm și cîteva nemulțumiri ale noastre privitoare la acest film : mai întîi **mixajul** destul de neglijent, apoi un anume didacticism inutil (ca în secvența din final cu ivirea mamei domnitorului) ; scenele de luptă sînt oarecum disproporționate ca pondere în economia filmului ; supără unele rezolvări naturaliste, cum ar fi decapitarea lui Andrei Bathory (de un efect discutabil).

Mihai Viteazul se înscrie autoritar între pușinele noastre (pînă acum) producții importante. Deschiderea sa către public este amplă, fără însă (și aici elogii merită atît scenaristul cît și regizorul) a cobori la nivelul „intelectual" al superproducțiilor de serie. Dimpotrivă, în generozitatea sa spectaculară, **Mihai Viteazul** se ridică la înălțimea unei grave lecții de istorie și patriotism, pentru care le mulțumim realizatorilor săi și-i felicităm cu toată bucuria.

Ilie CONSTANTIN

SECVENȚĂ DIN FILMUL „MIHAI VITEAZUL"

ARTE

EXPOZIȚII

Sculptură în sticlă

Miraculoasă expoziție. Și foarte bine plasată. Subsolurile Ateneului, fără nici o fărîmă de lumină de zi, căptușite cu becuri și reflectoare puternice, pun în valoare această artă foarte puțin cunoscută la noi. Lucrările înseși, iluminate savant pe dinăuntru, te proiectează într-o lume fantastă, de materiale prețioase. Sticla, uneori, capătă rezonanțe de măiestrie alchimistă.

În fața unui material atît de frumos și ispititor prin natura lui, îmbinînd culori surprinzător de proaspete, oferindu-se drept artă finită de la început, trebuie să fii într-adevăr mare artist pentru a-i trece obstacolele inițiale, pentru a-l folosi în direcția propriei tale voințe de organizare.

Sînt vizibile unele cedări, oarecum de așteptat, din partea multor artiști, de prestigiu indiscutabil. Sufletul sticlei, cum era altădată sufletul marmorei, face ravagii. Rezultatul este un artizanat mediu, fin desigur, totuși numai artizanat. Întîlnim mase compacte de sticlă frumos traversată de vine colorate, ciudățenii ale materiei trecută prin temperaturi înalte, jocuri gratuite de forme. Obiecte mimînd cosmosul, stilizări care se vor semne ale unui univers imens și secret. Sticla joacă feste dintre cele mai periculoase. Rămîne frumoasă în sine dar negîndită.

O altă primejdie este aceea a obiectului pur decorativ. Imaginația, travaliul minim, lăsat în seama sticlarului meșter, el însuși foarte aproape de granițele artei, se trădează pe alocuri. E drept, acest gen de artă, caută să-și ocupe locul ce-l merită în interioarele caselor noastre. El trebuie însă, în primul rînd, să convingă de capacitatea lui consubstanțială cu marea artă. Și sînt cîțiva autori care ne conving cu prisosință.

Pătrîndu-se în limitele obiectului decorativ, carafa lui Chagall ne amintește foarte cețos de adevăratul, inaripatul Chagall. Bilele pe tije de metale ale lui Mikuni Omura, cu tot clinchetul lor cristalin, cu toată unduirea lor de vietate anorganică, se reclamă de la o minimă fantezie. Configurația fantastică de Mark Tobey, resturi ale unei lumi dispărute, ne pregătește parcă pentru descoperirile vitale. Formele lui Hans Arp, reluate pînă la sastisire de confrații mai debili, deși nu aduc nimic nou, sînt demne de reținut. Dacă-l mai adăugăm și pe Cocteau, cu icoanele lui străvezii în semnificații, am epuizat o primă treaptă a expoziției.

Cu Picasso și cu Ernst însă intrăm de-a dreptul în miezul acestei arte. Celestă, zeiască la primul, enigmatică și intens neliniștitoare la cel de al doilea, ea încovoaie capriciile sticlei, o face să tresară atinsă de o baghetă magică. Una din nimfele lui Picasso este magistrală. Tot ce poate fi efect de materie și lumină este desăvîrșit. Ne aflăm parcă în fața unor descoperiri arheologice, fără geografie dar cu trecut, statuete eleusine cu singe albastru. Ernst are cele mai multe lucrări și în același timp vocația cea mai certă a artei sticlei. Enorma lui masă de șah, cu figuri inventate, denumită Nemuritorii, te fascinează pur și simplu. Zeița dublă, cu două cărți de joc reale și două inventate, subliniază și mai adînc misterul hazardului. Cucuveaua cu ochi albaștri, prevenitoare și demonică, țeapănă de departe, cu gură de om rizînd de aproape, egalează tot ce are mai bun și enigmatic acest mare artist al sugestiei răscolitoare.

Ne bucură prezența, în asemenea context, a celor doi plasticieni români, Sever Frențiu și Eugen Ispir. Lucrările lor semnalează un început promițător. Este de așteptat, pe viitor, să fie cuceriți și alți autori de noblețea sculpturii în sticlă. Am putea excela, sînt convins, și în această artă.

Grigore HAGIU

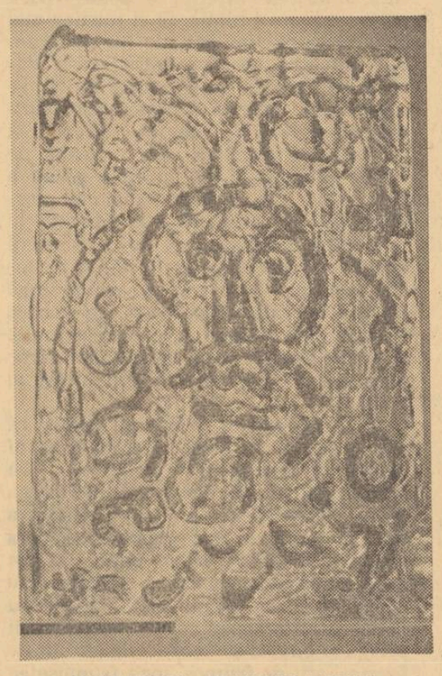

MARC TOBEY : PRIVELIȘTE MARINĂ

MUZICA

Din nou în strada Nuferilor

Pentru ascultătorul iubitor și asiduu al muzicii actuale românești numele lui Mihai Moldovan nu poate fi o surpriză. Lucrările sale, precum Vitralii, Texturi sau Ritualuri, toate caracterizate de siguranța modestă și nespectaculoasă a reușitelor (modestă nu în sensul posibilităților), au făcut dovada unui dezinvolt mînuitor al notelor, a unui talent hărăzit cu garanția afirmării. Cea mai recentă, Scoarțe, prezentată săptămîna trecută (astfel primele audiții ale orchestrei Radioteleviziunii s-au confirmat a fi hebdomadare) pare a-și depăși prin lejeritatea stăpînirii meșteșugului, surorile mai vîrstnice.

Titlul nu este acoperirea explicativă a vreunei înrudiri programatice ci se referă la un paralelism de procedee ornamentale pe care-l stabilește muzicianul. Este un apel esențializat la tehnica scoarțelor populare „într-un mod simplificator fără a fi neapărat simplist", după cum ne mărturisește compozitorul. Se creează astfel printr-o plină de fantezie transpunerea din domeniul plastic în cel sonor, o lume de melisme, de ornamente ce sînt scoase în prim plan, în opoziție cu fundalul, prin coloritul orchestral diferit realizat. Nu găsim deci o înrudire corticală, cu substratul folcloric, o epidermică introducere de citate sau de formule modale specifice, ci o intrare în rezonanță cu fondul de gîndire, estetic adînc, de concepere artistică al poporului. Astfel substanța folclorică se realizează printr-o similitudine conceptuală nu prin împrumuturi aparențiale.

Formulele decorative scoase în relief se realizează prin trei solo-uri și este de remarcat buna proporționare a lor în timp ca și justul raport orchestral între fond și discursul solistic. Cîntările melismatice încredințate pe rînd viorilor prime, flautului picolo și cornului au ingeniozitatea și strîngența improvizatorică, economia asociațiilor dezvoltative ale muzicii populare. Cele trei intervenții dau lucrării o formă asemănătoare unui rondo în care ele ar fi cupletele iar fondul ar asigura repetarea refrenului.

Fondul este și el realizat cu multă inventivitate și o bună gradare, avînd și el evoluția sa dialectica sa atractivă. Efectele globale se înșiruie după o foarte bine intuită dinamică a dezvoltării tensiunii. O construcție simplă și concentrată în care deasupra caracterului modern se simte nespectaculosul, se simte că autorul a depășit nivelul experimentului. O simplitate adîncă, o sinceritate și muzicalitate nefortate par a fi calitățile majore ale piesei.

Contribuția solistică a serii ne-a prilejuit atît de plăcute, întotdeauna, întîlnire cu Concertul pentru pian în sol minor de Maurice Ravel, una din capodoperele literaturii concertistice a secolului. Compozitorul francez, mult mai apropiat neoclasicismului decît impresionismului (cum a părut o vreme) ne dă aici măsura spontaneității și spiritului său genial, într-o lucrare ce poate sta alături de oricare dintre marile concerte ale muzicii universale. Îmbinarea plină de umor a unor elemente eterogene (muzică de scriitură formală clasică, jazz, armonie impresionistă, modalism) se face cu o atît de savuroasă vervă, cu o dezinvoltură grațioasă și pătrunzătoare (compozitorul vedea el însuși înrudirea muzicii concertului cu muzica lui Mozart) încît rezultatul nu poate fi decît magistral. Ironia și spiritul se mariază perfect cu noblețea sentimentului toate într-o alcătuire de un gust desăvîrșit. Interpreta Anne Queffelec pare a se fi ridicat cu greu la nivelul palmaresului ce ne-o recomanda. Stăpînă a unei pianistici desigur epatante la vîrsta ei, a lăsat totuși impresia rigidității școlărești, a efortului neîncruntat de rezultate fructuoase, iar în bis (la Cathédrale engloutie, de Debussy) au apărut lacune de muzicalitate și construcție.

Gustav Mahler a fost reprezentat în încheierea concertului de prima sa simfonie, cu nimic mai prejos decît următoarele întru ciclu. Și aici grația maladivă, „fin du siècle" ca și ingeniozitatea construcției și candoarea muzicii (sub acest aspect partea a treia este cu adevărat genială) produc satisfacția meritată de marele precursor al muzicii moderne. Interpretarea a găsit nota justă de înobilare a aparent banalelor teme iar dirijorul Mircea Basarab a făcut dovada unor subtile calități de echilibru și frazare.

Costin CAZABAN

SPORT

Au mai rămas rechinii...

În finală. Ilie i-a venit de hac șamanului, diavolului cu ochelari și cu figură distinsă de intelectual de culoare care e Arthur Ashe. Am răsuflat ușurați : la Richmond, Năstase s-a răzbunat că în salatiera de argint celebră, pierdută anul trecut, n-a putut să toarne cîteva picături de oțet românesc marca Cocoș. Acest băiat de aur, care pleacă în lumea mare fluierînd cu racheta sub braț, a făcut mai multă propagandă țării noastre decît toate echipele de fotbal trimise în străinătate în (ptiu !) iarna aceasta. Dunărea-Giurgiu poate să se felicite că a rămas cuminte la ea acasă bravo ei !

Noi am spus și răsspus că mîna e mai aproape de cap și cînd te scarpini și cînd gîndești, și că douăzeci și două de picioare, plus cele de lemn, încurcă treaba; noi am pledat, la timpul cuvenit, pentru caracteristica națională în sport — agerimea minții, — dar uite că trebuie să jucăm și fotbal, cu picioarele, și unde nu-i cap, vai de picioare.

★

Cei trei cosmonauți americani au căzut în Pacific cu o precizie uimitoare, la sud de Pago-Pago, insula lui Dorothy Lamour, indigena îndrăgostită de un ofițer de marină alb din filmul cunoscut și care dezamăgită, avea să se întoarcă în sălbăticia ei roussetu-istă, după ce miselul o trădase cu superficialitatea civilizației moderne.

Modulul cădea și noi ne gîndeam la imperfecțiunea iubirii, la defecțiunile ei delicate și imposibil de reparat.

Marile isprăvi, iată, sînt mult mai lesne de înfăptuit și de suportat decît mizeriile mici, cum a fost recuperarea. Dacă Shepard, care nu-i un vorbăreț, s-a plins că nu o duc strălucit în capsula balansată de valuri moment dificil, cu toată suita aceea de operații greoaie ce ne aducea aminte că pe pămînt sîntem încă foarte stîngaci, și că mai sînt, oricum multe de făcut pentru a egala măestria sborului, dacă și el, Shepard, s-a văitat, înseamnă că Terra e încă prea dură la cădere.

Tot e bine că n-au căzut în mijlocul cine știe cărui trib de canibali uitat de lume, taman de lăsata secului și că, din capsulă, n-au nimerit direct în cazanul cu apa în clocot pregătită pentru supă, totul e posibil, dacă stăm și ne gîndim bine.

Tot e bine că n-a apărut un rechin, că praful ăla a avut efect; ca o paranteză, substanța nu se pune în comerț, s-o folosească tot globul ?

Dar virușii, dar microbii ?... Nu, în mijlocul oricărei grandori, să nu uităm ce e încă mizerabil. Inima mi s-a strîns cînd i-am văzut pe cei trei oameni ai stelelor cu botnițe la gură, intrînd la trap în dubă ca niște răufăcători, făcînd totuși semne prietenești și pline de speranță spre carantina lor, — lasă că trece.

SUPLINITOR IX

revista străină

● **POLONIA AZI,** revista editată de Ambasada Republicii Populare Polone, publică un articol interesant despre originile artei tipografice în Polonia. Aflăm că cel dintîi tipograf a fost Kasper Straube și că el s-a stabilit la Cracovia în anul 1473, unde a tipărit un „Calendarium anni Domini currentis". În 1475 apărea „Opus restitutionum", tipărit de Franciszek Platez. A urmat Jan Haller care a avut mai mulți colaboratori, printre care și pe Ugler, primul editor al primei cărți în limba polonă.

● **EXPLOZIA MITURILOR (III),** ancheta lui Claude Julien asupra vieții americane continuă în numărul din 30 ianuarie al ziarului Le monde. „Poporul american — citează autorul cuvintele unui vechi asistent al lui John Lindsay, primarul New-Yorkului — a fost unit în cursul istoriei sale prin adeziunea la o serie de mituri exaltante, foarte puternice, mai puternice chiar decît faptele ce le desmințeau. Se pare că acum noi nu mai putem comunica decît stăpîniți de fervoarea ce ne reunește în jurul ecranelor de televiziune, dealungul sezonului de fotbal".

● **DIE WELT DER LITERATUR** (ian. 1971). Anunță traducerea în limba germană a cărții lui John Steinbeck „Jurnalul unui roman" — corespondența zilnică purtată între romancierul american și prietenul său, profesorul Pascal Covici. Celebrul scriitor își ținea la curent prietenul cu intriga romanului **La răsărit de Eden** la care lucra anunțîndu-i zi de zi întîmplările imaginate ca pe niște fapte reale petrecute în jurul său.

● **LE MONDE** (5 febr. a.c.) La rubrica de **Noutăți și ecouri** este anunțat volumul **Primele poeme** de Ttristan Tzara ce urmează să apară la editura „Cartea Românească" sub îngrijirea lui Sașa Pană.

● Scriitorul și editorul Osmo Lampinen este autorul unei întreprinderi fără precedent în lumea literelor : o colecție de cărți, **Contact,** scrise de copii și destinate adulților. Manuscrisele, selectate pe baza unui concurs lansat în toamna anului 1969, au început să se tipărească în toamna lui '70 și, după cît se spune, au deconcertat pur și simplu critica finlandeză.

● **LES NOUVELLES LITTÉRAIRES** (21 ian. a.c.) Pentru prima oară cunoscuta colecție „Cinéma d'aujourd'hui" publică un volum consacrat unui singur film. Este vorba de **Espoir,** turnat de Malraux în timpul războiului civil din Spania dar prezentat publicului abia în iunie 1945. Volumul cuprinde de asemeni o serie de documente printre care un interviu cu autorul și faimosul **Esquisse d'une psychologie du cinéma** scris de Malraux în 1939.

● În pagina a 2-a a revistei se înserează o prezentare succintă a activității lui Roger Caillois, primit recent în Academie. S-a născut la Reims în 1913 și după absolvirea școlii normale obține un post de profesor la Beauvais. Contacte importante cu avangarda suprarealistă. Fondează (împreună cu Georges Bataille și Michel Leiris) Colegiul de sociologie În 1939, cînd izbucnește războiul, se află la Buenos Aires. În 1940 este însărcinat de generalul de Gaulle cu o misiune culturală în America de Sud. În 1945 fondează revista **Les Lettres francaises.** Conduce la editura Gallimard colecția „Crucea sudului" făcînd cunoscuți în Franța scriitori prestigioși precum Borges. În 1953 editează în limbile franceză, engleză și spaniolă revista **Diogène.** În 1964 este numit director al secției de dezvoltare culturală a UNESCO-ului.

● (28 ian. a.c.) Casa de editură Larousse anunță pentru 15 februarie apariția revistei **Littérature.** Potrivit unor declarații făcute presei **„Littérature** nu va fi o revistă literară în sensul defunctei **Mercure de France...** ci o revistă critică în genul lui **Tel Quel** sau **Poétique.** Ea urmează să apară de patru ori pe an și-și propune printre altele să se situeze la „articulația dintre știința literaturii și științele învecinate : lingvistică, semiologie, istorie, sociologie, psihanaliză, etc".

● Un comitet al Sindicatului criticilor francezi a întocmit lista cu cele mai bune cărți ale anului 1970 (trimestrul patru). Au fost selecționate două romane : **Monsieur jadis ou l'école du soir** de Antoine Blondin și **La Violence des pacifiques** du Guy Le Clec'h ; două eseuri : **Une amitié contrariée** de Claude Mauriac și **Les Incertitudes du langage ;** două cărți de istorie : **Talleyrand** de Jean Orieux și **Janne devant les Cauchons** de Regine Pernoud precum și două cărți de literatură străină care s-au evidențiat prin calitatea transpunerii lor în limba franceză.

● După Robert Schuman, Marc Chagall, René Huyghe și Gabriel Marcel, Olivier Messiaen este al cincilea francez care obține Premiul Erasmus. Înalta distincție îi va fi înmînată la începutul verii la Amsterdam.

● **PARIS MATCH** (30 ian. a.c.) La cererea Societății Scriitorilor de cinema și televiziune Chaplin a acceptat să autorizeze proiectarea a douăsprezece din capodoperele sale dintre care unele precum **Circul** n-au mai putut fi vizionate de marele public de aproape patruzeci de ani. Cu acest prilej revista publică un montaj de texte și fotografii avînd ca subiect viața și activitatea marelui cineast.

● (6 febr. a.c.) „În revistele acuzaților a luat sfîrșit primul proces al secolului XXI", scrie Piérre Joffrey în reportajul său consacrat asasinilor actriței Sharon Tate. Potrivit informațiilor procesul a durat 194 zile, a costat un milion de dolari și a fost consemnat într-un dosar voluminos, de 25 000 pagini. Cît despre acuzați, se spune cu ironie, aceștia erau autorizați să telefoneze, să citească, să privească la televizor și chiar să viziteze California (însoțiți de polițiști) în timpul week-end-urilor.

● **LE FIGARO LITTÉRAIRE** (25—31 ian. a.c.) În urma unei vaste anchete inițiate de UNESCO pentru a cunoaște gusturile reale ale amatorilor de artă plastică s-a constatat că în general „marele public preferă dominantelor albastrului în locul tonalităților de roșu, echilibrul și stabilitatea formelor în locul dinamismului sau a contururilor vagi... Pe scurt, realismul la toate nivelele sau, la rigoare, o anume fidelitate față de model și subiect rămîn calitățile esențiale ale unui pictor".

● Ultimul film al lui André Cayatte, **Mourir d'aimer** a declanșat în presă discuții violente și contradictorii. Filmul reeditează pe ecrane, „afacerea Gabrielle Russier", adică povestea adevărată a unei profesoare de liceu care se îndrăgostește de unul din elevii săi. Acuzată de corupere de minori profesoara e trimisă la închisoare unde se sinucide. O parte a criticii și a publicului consideră filmul „o poveste exemplară", cealaltă parte — „un atentat la viața privată".

● **PREUVES** (nr. 5, a.c.) Sub titlul **Orașele pot să supraviețuiască** John Lindsay, primarul New-York-ului, ia în discuție cîteva probleme specifice dezvoltării orașului american : criza de locuințe, poluarea aerului și a apei, zgomotul, transporturile în comun etc. Referindu-se la criminalitatea foarte ridicată Lindsay scrie : „Problema cea mai urgentă este probabil cea a securității publice... Un recent sondaj printre locuitorii unui cartier sărac din New York a arătat că în pofida tuturor doleanțelor exprimate — împotriva condițiilor de locuit, a condițiilor sanitare, a mizeriei etc — ceea ce reclamă ei înainte de orice este protecția poliției..."

● **LA QUINZAINE LITTÉRAIRE** (16-31 ian a.c.) Se publică în avanpremieră o suită de texte inedite — **Note intime** — aparținînd lui Antonin Artaud. Ele au fost extrase din volumele VIII-XI ale ediției de „opere complete", volume în curs de apariție la Gallimard.

● A apărut **Noul dicționar de citate franceze** întocmit de Pierre Oster, dicționarul parcurge întreaga literatură franceză, din secolul al XI-lea și pînă în secolul XX. Primul din cele 16 000 de citate este luat din **Chanson de Guillaume** („Pour être grand, il faut avoir été petit") iar ultimul aparține lui Regis Débray.

U. V. Z.

MAX ERNST : CUCUVEAUA

ANUL 50

Din istoria presei democratice

„Cadran"

Prima serie a Cadran-*ului a apărut în decembrie 1931, tipărit pe banii grupului de studenți care l-au scos, și difuzat de redactori; revista, concepută ca o tribună liberă de „literatură, teatru și artă" era scrisă de Sabin Vasia (Ștefan Popescu), Sergiu Ludescu (Mircea Tiriung), I. D. Gîrboveanu, Mircea Th. Popescu, Emil Dincă, Alin Zare, Al. Porn. Redacția: în Str. Parfumului 19 b, București (la Ștefan Popescu).*

Un program sau mai exact un pretext de program propune Sabin Vasia în Avatar *pentru „Cadran". Poezia e reprezentată de Sergiu Ludescu și Sabin Vasia; Sergiu Ludescu semnează și un fragment de proză:* Rătăcire pe ape de toamnă *și sinucidere. Toți sînt tineri, căutători de formule și de adevăruri. Pentru orientarea de mai tîrziu a revistei sînt mai interesante articolele politice și notele de lectură:* Ofensiva culturală sovietică *de*

FIȘIER

Mircea Th. Popescu, „Institutul de literatură", bufonerie și aberație critică *de Emil Dincă; pagina de note* (Siluete), *unde sub pretextul informației internaționale sînt date multe noutăți din U.R.S.S.*

Anul al II-lea, seria II-a, apare, cu primul număr la 15 septembrie 1939; director Ștefan Popescu. Revista intră direct sub influența Partidului, lucru evident și din tonul, dar mai ales din orientarea articolelor.

Au apărut în total 4 numere (oct., noembr., dec. 1939).

Miron Constantinescu semnează în primul număr editorialul Tineretul și Patria *în care elogiază munca echipelor Serviciului Social inițiat de D. Gusti. Cel mai interesant articol al prof. univ. Miron Constantinescu, Președinte al Academiei de Științe Sociale și politice, pe atunci student, e intitulat* Tinerețe — realitate, poezie *(nr. 4); e un eseu politic de orientare comunistă: „Ei, nu, tineri poeți! Există în jurul nostru o întreagă umanitate care suferă, cîntă, se revoltă și uneori se bucură. Cine va exprima adîncile tăceri, multiplele transformări? Cine va exprima durerile și bucuriile acestui neam trădat de intelectualii săi? Sîntem răspunzători oricît am încerca să ne ascundem..."*

Eseurile Directorului revistei se ocupă de problema generației lui invitînd-o la coeziune și luptă: „Simte cotu', *prietene coleg de generație, cu mîndria vîrstei tale, peste caligrafia stihurilor, peste joaca bibilurilor literare de ieri, peste nepăsarea animalică a inconștienților, a celor cu capu-n nori, iresponsabili". (nr. 4).*

Cronica externă *este semnată de Corneliu Mănescu (nr. 1), Florea Vasilescu (nr. 2), Mihai Levente (nr. 3), Marin Protopopescu (nr. 4); peste tot se ia atitudine împotriva războiului și fascismului. Cînd în revistele oficiale era promovată o anumită literatură (cea germană; aici se vorbește despre spiritul european al lui Valery Larbaud (Dumitru Niță) (nr. 1), despre Whitman, W. H. Auden și poezia tînără, Literatura de azi a Statelor Unite (Mihnea Gheorghiu, nr. 1, 2, 3) despre Umberto Fraccareta (Al. Balaci, 3), despre Herțen (Valeriu St. Ciobanu, 2), despre Maxim Gorki sau 50 de ani de la moartea lui Cernișevski (I. Vîltișescu, 3, 4) Miron Constantinescu comentînd* Țări de piatră, de foc și de pămînt *a lui Geo Bogza, caracterizează apariția unui nou realism românesc.*

În Cadran *apar problemele tinerilor, enunțate sub forma unor cronici, dar și prin articole:* Misiunea socială a Universității *de G. Vlădescu-Răcoasa.* Practica pedagogică a licențiaților universitari *de Mihail Ulmeanu (Mihai Dragomirescu) etc.; revista are o cronică științifică și una economică, e combătută scumpetea și se iau atitudini împotriva majorării taxelor universitare. Un tînăr, Tudor Alexandru Stoianovici, cu o erudiție surprinzătoare, publică studii de istorie a vechiului drept românesc și de istorie a românilor. Studentul Victor Ilin concepe o cronică cinematografică, fără amabilități și menajamente. Sînt traduse articole despre Uniunea Sovietică, ca acel studiu de istorie a cinematografiei de Herbert Marshall (nr. 2). Silvian Iosifescu face cronica dramatică.*

Poezia este reprezentată prin cîteva nume ce debutau atunci sau erau imediat după debut: Mihai Beniuc, Al. Balaci, Dumitru V. Petrescu, Simion Stolnicu, Mihu Dragomir, Paul Dimitriu, Ștefan Popescu, George Meniuc, Geo Dumitrescu. Cîntecul *lui Geo Dumitrescu are interogații semnificative: „Ce le pasă că-mi strivesc degetele sub ciocan,/Ce le pasă că-mi dogoresc sufletul în iadul cuptoarelor / Că-mi strig vorba în golul ponoarelor?" — Al. Balaci semnează un Poem cu tonalitate adecvată: „Lori, poetul tău muncitor / L-au dus încrucișat și tremurător / Pe-un cîmp foarte trist și întins. / „Vezi toți macii din lume s-au stins!"*

Revista mai publică reportaje din mediul muncitoresc: Bivolarii din lunca Dîmboviței *(Mircea Tiriung și Șt. Popescu nr. 1),* O zi într-o uzină *(Ion Iordache, nr. 4).*

Ca emanație a unui cenaclu literar, la care participau tinerii studenți cu orientare comunistă (1931—1939) revista Cadran *a promovat în mediile literare ale tineretului lupta principială a partidului pentru o politică și o literatură realistă, moment important al rezistenței literare românești.*

M. EMILIAN

(frontispiciul revistei numai la Ștefan Popescu, Academia nu are revistă)

Vitalitate și meditație

Este oare inevitabilă pierderea vitalității odată cu ridicarea personajului literar la un nivel de reflexivitate și odată cu asumarea lucidă a tragicului care angajează resorturile conștiinței? Cine concepe astfel raporturile între diferitele valențe, se lasă influențat de prejudecăți. Incompatibilitate între robustețea simțurilor și efortul de meditație? La o analiză atentă nu poate fi vorba, în esență, de incompatibilitate.

În **Intrarea în Castel** m-am străduit să schițez o perspectivă de avansare a prozei prin accentuarea, mai mult ca în trecut, a unor dimensiuni narative. Am propus o clarificare a unor tendințe și modalități, fără a exclude altele și fără a formula vreunde-va criterii absolute, intolerante. Deliberat, m-am străduit să preîntîmpin ideea că tragicul, revelat prin cugetare, ar fi în contrazicere cu vigoarea senzorială. Fiindcă o serie de obiecții s-au sprijinit însă pe această contrazicere mă văd obligat să amintesc cîteva din precizările existente în carte. În **Prelimi-narii:** „E posibil acum un avînt care să propulseze mai activ romanul românesc pe orbita literaturii universale. Dacă prozatorul va arăta aceeași vocație analitică în explorarea universului etic și existențial, cu implicațiile lui social-istorice, ca și în explorarea avidității instinctuale și a destăinuirii afective (direcții care și-au dovedit eficacitatea și nu trebuie abandonate). Înfruntarea narativă va primi mai pregnant învestitura tragică atît de necesară." În examenul tipologiilor la Nicolae Breban se preconizează aceeași ascensiune care nu presupune devitaminizarea, sterilitatea resurselor fizice: „După criza impulsurilor, în năzuința spre demnitate, va trebui să urmeze drama conștiinței. Cu atît mai tulburătoare vor fi spasmele pasiunilor, cu cît ele vor trece prin filtrul moralei, se vor repercuta asupra sentimentelor și gîndirii... Pînă la Adevăr, Bine, Dreptate, rămînînd el însuși, ființă din carne și sînge, produs al condiției lui biologice, eroul va urca o cale, o Golgotă a spiritului, care să-l reabiliteze, cel puțin în parte, ca om, în propriii săi ochi. Răspunzînd parcă doleanțelor expuse, această încercare o va reprezenta ultimul roman, **Animale bolnave,** răscumpărare a victimei... infuziune a generozității etice și existențiale într-un univers al crîncenelor încleștări". Renunț să mai invoc alte citate, care vor să exemplifice în diverse versiuni și nuanțări aceeași teză.

Se poate ca nimic sau aproape nimic din viitoarea simțurilor să nu dispară prin sita moralei și a reflexivității. Dar dezlănțuirea senzorială capătă grandoare cînd ea dezvăluie concomitent o înțelegere și o interpretare a lumii. Negreșit că recepția atît de promptă la freamătul din jur s-a făurit în contactul omului cu ambianța concretă, acceptată cu o seninătate a firii. Putem susține că sforțarea de înregistrare acustică și vizuală are ca apogeu în proza trecutului ori un act de contemplație care sugerează tihnă, reculegere, ceremonial **(Creanga de aur)** ori o beție a poftelor, inundată de o lumină de crepuscul, a tainei, a groazei și a pîngăririi **(Craii de Curtea-Veche)** care epuizează un filon al balcanismului muntean. Spre un rafinament în evocarea atmosferei și în tehnica de stăpînire a limbajului s-a tins, așadar, în forme felurite, dar a existat permanent și o treaptă de mare adîncime care a dat semnificație aparenței melodioase și multicolore. În ultimă instanță e inclusă o atitudine în fața istoriei și o filozofie asupra vieții, cu rădăcini profunde în gîndirea națională, o sinteză de experiență și cugetare. Astfel a acționat un antidot fericit împotriva pitorescului exterior, inert, vidat de substanță. Din această optică se cere judecată evoluția epicului care în operele majore n-a cunoscut divorțul dintre vitalitate și rațiune.

A reduce însă prezența cerebralului doar la tiparele consacrate de anumite trasee ale tradiției, nu înseamnă a păstra specificul unei culturi. Însăși istoria recentă și „invazia" civilizației pretind alte dispuneri ale realității și, deci, raporturi noi între eveniment și comportamentul social și etic al individului. „Intrarea în Castel" e o metaforă care nu se reazimă pe o singură definiție și e normal ca sfera ei de cuprindere să se dilate, fără ca succesivele caracterizări să conțină neapărat o infirmare reciprocă. Imputarea care s-a emis în această privință pornea, cred, de la o neevaluare a complexității situației.

Mai întîi, rapide și radicale modificări în anatomia organismului social au schimbat privirea asupra istoriei, au determinat în verticală și în orizontală o altă viziune a destinului colectiv, au impus un sentiment lucid al responsabilității și o nevoie acută de demnitate. Apoi, întreg angrenajul științifico-tehnic, într-o necontenită prefacere a creat într-un timp scurt, reflexe și habitudini, grefate pe trainicele structuri anterioare și a produs rectificări serioase de metabolism. Cercetările asupra omului, ca ființă biologică și constituție psihică în straturi etajate, cu sondarea și a ținuturilor din afara conștiinței, au provocat o revizuire a tipologiilor, în comparație cu conformațiile statice de factură clasică. În fine, însuși cuvîntul, în metamorfoza lui, revendică o autonomie de o logică particulară și totodată o cumpănire scrupuloasă a potențialului și a limitelor de comunicare. Sînt date comune care aparțin unui secol, în care aventuri ale cunoașterii și răsturnări dinamice de moravuri, au imprimat, evident, și alte caracteristici traiului uman. Fiecare literatură le recepționează și, bineînțeles, le trece prin matricea ei de simțire și de stil specifică felului de a fi al unui popor, le confruntă cu coordonatele statornice proprii de desfășurare.

E absurdă însă opinia că unele culturi nu ar avea înclinație spre tragicul de conștiință și spre reflexivitate, că aceste noțiuni sînt dependente de un proces de import și de mimetism. Cine cercetează trecutul găsește dovezi edificatoare în sens contrar, iar astăzi, chiar condițiile de participare la destinul istoric necesită o înaltă și realistă înțelegere a răspunderii civice și individuale.

Nimeni nu mai declară că respinge automobilul sau avionul fiindcă vehiculele veacului contravin tradiției și tulbură priveliștea autohtonă, în schimb pe planul spiritului se mai vîntură cu dezinvoltură false antinomii. Mai departe: paralela Dostoievski-Kafka, înfățișată în carte, nu echivalează cu un model de imitat (mă simt și ridicol răspunzînd la unele rezerve de acest ordin), ci este socotită doar un punct de reper. Proza modernă nu se restrînge, firește, la această filiație, cum se subliniază în mod repetat, și, în genere, exponenții curentelor narative care conferă un relief aparte tragicului de conștiință și reflexivității (Joyce, Proust, Musil, Faulkner, Sartre, Camus etc), amintiți deseori în volum, nu sînt considerați un canon estetic, ci o posibilitate generoasă de situare în timp care nu trebuie ocolită. Această înrîurire poate fi de cataliză (nu intervine ca substanță), ea „mosește" în sens socratic, cum ar spune Blaga. A confecționa voit un strat izolator, pavăză conservatoare de încremenire atemporală, în fața efortului de concepție epică, de construcție tipologică, de meditație asupra realului și asupra rostului social, etic, sau existențial — constituie un gest de anacronism. Nevoia unor structuri asemănătoare de proză, în convicțiuire, desigur, cu altele, se desprinde, înainte de toate, din însăși morfologia societății noastre, fapt atestat de cele mai bune cărți apărute.

Dacă uneori în alte părți o deseroizare și estompare a vigoarei în favoarea angoaselor și abuliei apare ca un corolar al tragicului de conștiință, e limpede că la noi nu se pot transplanta stări de spirit discordante cu cadrul înconjurător, cu tipul robust de mentalitate și de experiență. Dar vital, tenace, răbdător, eroul prozei noastre de azi nu va evita preocupările de gravitate ale umanității întregi și mai ales ale colectivității din care face parte, nu va concepe existența fără contactul cu istoria, fără străbaterea dramelor de conștiință, fără apelul la incandescența gîndirii și la conduita morală. Vîrfurile prozei din ultimii ani demonstrează că aceste valențe se pot afirma într-un proces de confruntare efervescentă, creatoare, pînă la stabilirea raporturilor de continuitate și armonie.

S. DAMIAN

Din perspectiva literaturii actuale

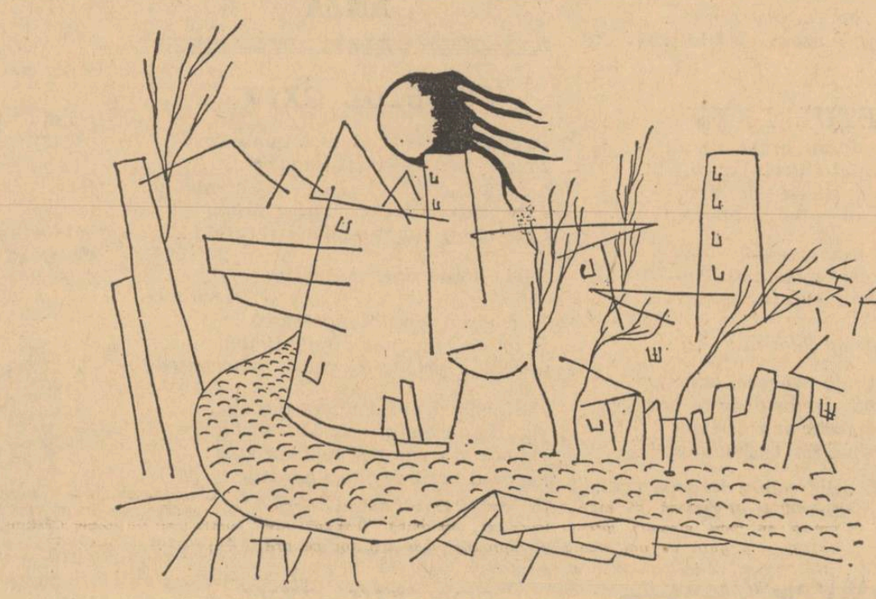

Desen de DANIEL TOLCIU

punct și virgulă

O lucrare fundamentală a folclorului românesc

In suita actelor de cultură realizate de Editura Minerva în 1970, la loc de frunte se înscrie Tipologia folclorului **din Răspunsurile la Chestionarele lui Hașdeu, alcătuită de regretatul folclorist clujean, Ion Mușlea, și de laborioșul cercetător al culturii noastre populare, Ovidiu Bîrlea.**

Folosind lucrări similare cunoscute pe plan european, (Grimm, Bogișić, Efimenko, Matviev), Hașdeu întocmește și lansează două chestionare, unul juridic în 1877, cu 400 de întrebări privitoare la sat, casă, lucruri și al doilea, lingvistic-mitologic, **cu 206 întrebări, cu privire la filologia comparată, lingvistică și, indeosebi, la aspectele esențiale ale culturii populare.**

Materialul cules depășește, ca vechime, bogăție, valoare și diversitate, **tot ceea ce s-a publicat la noi înainte și chiar după aceea.**

Dar de neînțeles e faptul că acest fond de o inestimabilă valoare a rămas aproape nefolosit timp de trei sferturi de veac, fiind consultat doar de Tudor Pamfilie pentru Mitologia românească **și de Acad. Al Rosetti pentru lucrarea** Colinde religioase la români. **Redactarea** Tipologiei **a fost inițiată de Ion Mușlea încă din 1954, beneficiind de aportul colaboratorilor Maria Mușlea și Ion Taloș. Lucrarea a fost continuată și finalizată de Ovidiu Bîrlea care a extras din cele 19 volume datele referitoare la lumea de apoi, parțial, despre formele de colindat și Anul Nou și cele privitoare la genurile și speciile folclorului românesc. De asemenea, Ovidiu Bîrlea adaugă cercetării conspectarea celor 3 volume cu răspunsurile la chestionarul juridic, redactează unele capitole din domeniul etnografiei și cele despre folclorul literar și semnează, în partea introductivă, un excelent studiu despre** B. P. Hasdeu și folclorul.

Lucrare de excepție în folcloristica actuală, Tipologia **e compartimentată în două mari părți:** Credințe și obiceiuri **și** Genuri și specii de artă. **Partea I cuprinde capitole consacrate** cosmogoniei **(soare, lună, stele, vînt, curcubeu, etc.),** ființele lor fantastice **(zmei, balaur, zburător, Ileana Cosînzeana etc.),** animalelor, păsărilor, ciclului calendaristic **(colindat, Anul nou),** sfinților, zilelor lunilor, ciclul familial, gospodăriei și vieții cotidiene, precum și ocupațiilor; **iar partea II-a cuprinde date esențiale din genurile și speciile literaturii populare, de la descîntec pînă la folclorul infantil.**

Lucrarea mai cuprinde unele date primordiale ale anchetei folclorice: numele culegătorului, localitatea din care s-a cules și data la care s-a efectuat. Marea majoritate a culegătorilor o formează învățătorii și preoții.

Tipologia folclorului **constituie deci o carte de căpătîi, inclusiv pentru scriitorii contemporani, care vor descoperi în ea un tezaur de motive literare, îndemnuri și sugestii pentru scrisul lor.**

Octav PĂUN

În legătură cu structura Învățăturilor lui Neagoe Basarab

În numărul trecut al „Luceafărului" Pavel Chihaia, unul din cei mai buni cunoscători ai epocii lui Neagoe Basarab, cu deosebire sub raportul artei, semnează un deosebit de interesant articol pe marginea ultimei ediții a Învățăturilor către Theodosie. **Dînsul pune în discuție „unitatea structurală" a operei, afirmată de semnatarul acestei note în studiul introductiv la citata ediție. De fapt, cum reiese chiar din articolul lui Pavel Chihaia, — articol ce reprezintă o reală contribuție la analiza Învățăturilor — punctele noastre de vedere nu se exclud ci se completează.**

Am arătat clar, încă din studiul apărut în 1963 și retipărit în 1967 în volumul Studii și articole de literatură română veche, **că se poate vorbi de o** elaborare treptată a Învățăturilor, **și am încercat pentru prima dată să stabilesc și o oarecare cronologie a elaborării diferitelor părți. Tot acolo, am arătat că** Rugăciunea către Theodosie **a fost inițiată de Ion Mușlea încă din 1954, beneficiind de aportul colaboratorilor Maria Mușlea și Ion Taloș. Lucrarea a fost continuată și finalizată de Ovidiu Bîrlea care a extras din cele 19 volume datele referitoare la lumea de apoi, parțial, despre formele de colindat și Anul Nou și cele privitoare la genurile și speciile folclorului românesc. De asemenea, Ovidiu Bîrlea adaugă cercetării conspectarea celor 3 volume cu răspunsurile la chestionarul juridic, redactează unele capitole din domeniul etnografiei și cele despre folclorul literar și semnează, în partea introductivă, un excelent studiu despre** B. P. Hasdeu și folclorul.

Lucrare de excepție în folcloristica actuală, Tipologia **e compartimentată în două mari părți:** Credințe și obiceiuri **și** Genuri și specii de artă. **Partea I cuprinde capitole consacrate** cosmogoniei **(soare, lună, stele, vînt, curcubeu, etc.),** ființele lor fantastice **(zmei, balaur, zburător, Ileana Cosînzeana etc.),** animalelor, păsărilor, ciclului calendaristic **(colindat, Anul nou),** sfinților, zilelor lunilor, ciclul familial, gospodăriei și vieții cotidiene, precum și ocupațiilor; **iar partea II-a cuprinde date esențiale din genurile și speciile literaturii populare, de la descîntec pînă la folclorul infantil.**

Lucrarea mai cuprinde unele date primordiale ale anchetei folclorice: numele culegătorului, localitatea din care s-a cules și data la care s-a efectuat. Marea majoritate a culegătorilor o formează învățătorii și preoții.

Tipologia folclorului **constituie deci o carte de căpătîi, inclusiv pentru scriitorii contemporani, care vor descoperi în ea un tezaur de motive literare, îndemnuri și sugestii pentru scrisul lor.**

Octav PĂUN

După cinci ani

Cinci ani au trecut de la moartea lui Georges Bataille și tot atîția de cînd numele lui a început să aibă circulație dincolo de grupul restrîns de prieteni și prețuitori ai operei sale atît de personale. Bataille are azi cinstirea postumă prin editarea scrierilor complete la Gallimard. Primele două volume au apărut în 1970. Nu în colecția Pléiade dar foarte aproape.

S-a spus și repetăm: a fost un scriitor blestemat, în sensul cel mai de dicționar al cuvîntului. Cărți precum „Istoria ochiului" „Partea blestemată", „Doamna Edwarda" au fost interzise. Nici nu le semnase cu numele său (ci Pierre Angelique) pentru că risca să-și piardă serviciul de bibliotecar la Orleans. O altă carte, mai dificilă la citit, se intitula „Albastrul cerului". Cuiva, care o etichetase roman, Bataille i-a replicat „nu e roman: e altceva. Pentru că el practicase cu decenii în urmă acea anti-literatură pe care mulți încearcă azi să o imite. Dar scrisul lui Georges Bataille nu oferea rețete literare și imitîndu-l înseamnă a face din el o atare rețetă. A reușit să i se publice „Albastrul cerului" în 1962, cînd avea 60 de ani, dar cartea era scrisă din 1935. O ediție de 3 000 de exemplare s-a epuizat în abia patru ani. Editorului Jean-Jacques Pauvret i-a trebuit — cum singur mărturisește — timp îndelungat ca să se convingă și să găsească admirabilă o altă carte din tinerețe a lui Bataille, „Mortul", și s-o editeze. Mai amintește acesta că pe vremea marii certe cu André Breton, în epoca celui de al doilea manifest suprarealist, Bataille a fost singurul care s-a dovedit strălucitor și plin de forță. A fost o înfruntare vestită, după ce o bucată de drum cei doi B au mers împreună. Dar făcuți să se înțeleagă nu erau, deși Breton dădea importanță multă lui Bataille, recunoscînd în acela un mare scriitor. Nu putea admite importanța pe care acesta o dădea păcatului... și mai ales felului diferit cum înțelegea să situeze și să interpreteze pe divinul marchiz de Sade. (Explicația ar dezvolta prea mult această notă).

Georges Bataille se considera contrarul unui scriitor (și așa era). El pro eda oarecum ca Artaud: nota întîmplările și încerca să le dea liberă trecere netransfigurate, neliteraturizate. Un fel de cinévérité.

În ultimii ani, pentru critici, Bataille a devenit unul din autorii la care aceștia se referă, așa cum ei se referă la Artaud, Génet sau Pound.

Să reținem că Bataille singur, poate, a călătorit pînă la capătul nopții erotice și metafizice. Și dacă, printre primii, a recuzat literatura, opera sa lămurește, conturează fie fără voia lui, pe un scriitor important și interesant. Opera lui poetică e în măsură egală operă filozofică.

Se află consemnat în caietele lui Bataille că pentru titlul altei cărți, „Lacrimile lui Eros", s-a hotărît la 24 iulie 1959. Și adaugă răutăcios: „îi va plăcea lui Pauvert". Planul lucrării îl definitivase în doi ani. A urmat elaborarea în ritm lenevos.

Lo Duca l-a cunoscut bine în acei ani și e încredințat că abordarea lui Bataille trebuie încercată între Hegel și Nietzsche, între diale tică și tragic.

Aplicarea supliciului pentru crimele cele mai mari, pe care l-a văzut într-o gravură „a avut un rol decisiv în viața mea. N-am încetat să fiu obsedat de această imagine a durerii, extatică și intolerabilă în același timp" (Georges Bataille în „Lacrimile lui Eros").

„În ce măsură și în ce fel gîndirea lui Bataille o modifică pe a noastră?" se întreabă Hubert Juin și răspunde: „Așa aproape cum sîntem față de el, putem afirma că înrîurirea este tulburătoare"

Opera lui Bataille, începînd cu „L'Anus solaire", apărută între 1931 și 1967 cuprinde 25 de titluri, ultimile șase fiind postume iar marea majoritate, deși elaborate în tinerețe, au cunoscut litera de tipar cînd pe frumoasa lui față (pentru că era frumos!) se desenau cîteva riduri iar podoaba capilară împrumutase matitatea platinei.

Sașa PANĂ

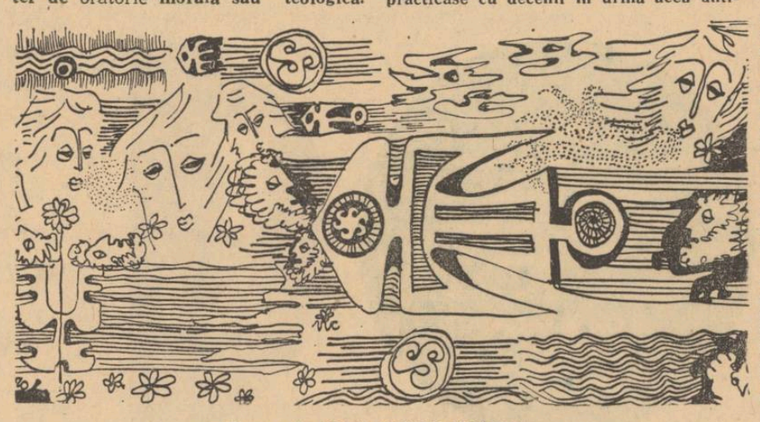

Desen de IOAN VICTOR DRĂGAN

PUNCTE DE VEDERE

Mitul poetic și umanismul devenirii

Blaga nu este și nici nu poate fi discutat ca poet romantic. Dar în evoluția sa de la expresionism la clasicismul formal al poemelor postume se cuvine amintit momentul inițial, cel din Poemele luminii, *care resimte romantismul exuberant al tinereții ca un popas necesar pe calea adîncirii meditației lirice. Simbolismul folcloric ca și tradiționalismul decorativ nu-i definesc inspirația, irigată pînă la saturație de patetism metafizic. Gesturile concentrate în dramatismul lor cosmic interiorizează un peisaj animat de spirit dionisiac: „Dați-mi un trup / Voi, munților, / Mărilor, — / dați-mi alt trup să-mi descarc nebunia / în plin!"*

Entuziasmul dionisiac este un accident pentru viziunea poetului. În acest elan dionisiac — nota Pompiliu Constantinescu — „e turnat mult din romantismul egocentric al secolului trecut, ceva din hiperbola byroniană" (Figuri literare, Buc., *Edit. Vremea, 1938, p. 114).*

Apropierea de expresionism s-a făcut prin depășirea pragului senzației și prin spiritualizarea materiei. Așa se explică de ce încă de la început poetul s-a revelat ca un fantezist bucolic care păstra din romantism discursivitatea descriptivă. Cu cît ne depărtăm de lirismul vaporos și contemplativ al volumului de debut (1919), se întrezărește localizarea într-un tragism al eului: „O durere totdeauna mi-a fost singurătatea ascunsă". („Dumnezeule, dar ce era să fac?").

Formula romantică se prelungește și în unele piese din Pașii profetului, *prin năvala vieții primare: „Trîntit în iarbă rup cu dinții — / Gîndind aiurea — muguri". Făpturi florale și plante cărnoase populează momentul fecund al genezei. Este o clipă care proiectează, într-o cutezătoare dialectică, binele și răul, paradisul și infernul. În spirit romantic, poetul plasează într-un decor silvestru o idilă exultînd de freamăt vital. Numai că* Vară de noiembrie *aparține* Nebănuitelor trepte, *deci unui moment tîrziu. Iar clocotul din* Arcadia în brume *întărește impresia că poetul se întoarce cînd și cînd la tonalitatea romantică dintr-un joc admirabil cu valorile de expresie care discriminează între exuberanța autentică și căințele pletorice: „De ce am dorit alt zîmbet decît al pietrarului ce scapără scîntei în margine de drum?"*

Am relevat succint asemenea exemple deoarece cred că ele atestă o decantare a lirismului blagian. Diagrama disciplinării lui mărturisește deci un salt în mister, de la chiot la țipătul de suferință și de la versul bucolic la actul luciferic. De altfel, încă din Pașii profetului *panteismul devine pastorală și incorporează toate elementele bucolicei virgiliene. În efortul liric îndreptat spre perceperea misterului existențial, Blaga pornește — cum s-a mai observat — de la o tehnică rafinată a imaginii pentru a ajunge la una a mitului poetic. Este un drum presărat cu multe obstacole. Iluzia demiurgică îl face suportabil. Chiar și Pan care în bucolica lui Blaga întruchipează voluptatea de a participa la toate regnurile exprimă ca părtaș la mișcările vitale o voință de integrare în destinul creator. Ursita creatoare este potrivit spiritului romantic plină de contraste: „Stă în codru fără slavă / mare pasăre bolnavă. // Naltă stă sub cerul mic / și n-o vindecă nimic, // numai rouă dac-ar bea / cu cenușă, scrum de stea".*

Judecînd după aparențe, G. Călinescu avea dreptate să constate că „lirica lui Blaga se eterizează pînă la perfecta rusticitate". (Revista fundațiilor, nr. 2, febr. 1940, p. 366 — 381). Însă Lauda somnului *ca de altfel întreaga poetică blagiană afirmă un proces de spiritualizare pe calea mitului. Transferul are în el ceva romantic, indiferent de simbolurile puse în valoare, mai ales în euforicul dialog cu natura.*

Caracterul cerebral al poeziei lui Blaga, s-ar putea crede, o face inaptă pentru romantism. În realitate, coexistă la Blaga convergență dar și divergență de opțiuni, incit pe lîngă fluxul reflexiv foarte acuzat, poetul nu se refuză plasticului și fluidului, hieratismului extatic și efervescenței cosmice.

Panteismul său înnoitor, năzuința spre orizonturi doar bănuite îl recomandă ca un ginditor al devenirii: „Ne pierdem ca să ne-mplinim... / Mergînd în foc, mergînd în spini, / Ca aurul ne rotunjim / și ca ispita prin grădini" (Solstițiul grădinilor). *Osmoza la Blaga între poezie și filozofie implică o lămurire reciprocă de țeluri și idei ce investește versul cu un potențial eruptiv, amintind de Novalis și prin îmbrățișarea totalității de Goethe: „Nici din lumină n-am destul, / căci doar o legendă, iată. / Nimic sub zare, nu-i destul / vreau totul înc-o dată!"* („Înc-o dată!"). *Melodia care ne ajută să-l recunoaștem pe artist, cartea lui de vizită este „dominația cugetului omenesc asupra realului", calitatea de „sporitor al tainelor cosmice", ființa-i conferită de modul în care reușește să sublimeze materia lirică.*

S-a spus că Blaga a evoluat de la reprezentările pictural-sugestive din Poemele luminii *la o poetică a revelației incifrate cum și afirmă el însuși în* Geneza metaforei și sensul culturii *(1937). Datorită acestei interpretări a metaforelor sale motivele spiritualizate divulgă nu atît o sensibilitate poetică detașată cît o psihologie poetică. Stadiul prefigurează o opțiune de tip romantic — impresionist în măsura în care naturalul se amestecă cu supranaturalul, divinul cu umanul. Apar astfel niște corespondențe care sînt ale unui moment al plăsmuirilor genuine, al alcătuirilor sufletești primitive. Evocîndu-le, Blaga vede în ele în primul rînd un mod de întinerire a impresiilor lirice istovite de civilizație, o regăsire a esențialității omului într-un sistem criptografic al cosmosului. Aceasta însă nu mai are nici o legătură cu romantismul, Blaga fiind preocupat de reconstituirea structurii imanente a omului într-un cosmos primar. Dar este romantică în creația blagiană ivirea în cîmpul inocenței a întrebărilor chinuitoare cu care omul modern întîmpină conștiința predestinării sale tragice.*

Este cumva nevoia de solitudine a Poetului, stigmatizată de neîmpliniri, singerînd de răni lăuntrice? În universul său liric satul apare ca un Eden lăsat omenirii să se spele de păcate, ca un tărîm al refacerii, al terapeuticei prin vegetal. Dar ar fi greșit să se creadă că prin aceasta Blaga este un neosemănătorist. De fapt, cum s-a mai spus, Blaga este un anti-semănătorist, deoarece față cu mișcarea care concepea autohtonia în cadrul unei sensibilități colective, cu mijloace conformiste și în cadrul țărănesc, el își situează cosmologia lirică în afara sferei de simțire a colectivității. Blaga este astfel, printr-un paradox, romantic și anti-romantic, demiurg și conștiință bolnavă, ingenuu și rafinat, sacru și profan.

Henri ZALIS

shakespeare

Sonete

SONETUL XV

Cînd văd că tot ce creşte-i rod netrainic,
O clipă doar sortit desăvîrşirii,
Şi simt că-i tălmăcită-n stele, tainic,
Pe boltă, uriaşa scenă-a Firii ;

Cînd îi privesc pe oameni ca pe flori,
Vlăstare nouă sub acelaşi cer,
De sevă plini ori goi ; cînd mîndri sori
Cînd bieţi ologi, uitaţi de toţi cînd pier —

Atunci chiar gîndul nestatorniciei
Şi mai de preţ în ochii mei te poartă :
Dar chipul prins sub geana veşniciei
Îl văd în umbre, veştejit de soartă

Şi războiesc, de dorul tău robit,
Cu Timpul, să-ţi redau ce ţi-a răpit !

SONETUL XXVII

Sfios cînd se adună gînduri mute,
Din săvîrşitul timp chem amintiri,
Şi plîng făpturile pe veci pierdute,
Dureri străvechi, cumplite irosiri !

Atunci simt pleoapele înlăcrimate
Din taina morţii pe cei dragi trezind,
Şi stinsul geamăt din trecut se-abate ;
Apusele icoane dor, murind.

Şi simt amărăciunea mai amară,
Durerea creşte mai îndurerată ;
Trist socotesc tristeţea de-odinioară,
Supus, plătesc din nou aceeaşi plată.

Dar totul ce pierdut-am, tu răscumperi,
Şi vechea mea durere o astîmperi !

SONETUL XXXI

În pieptul tău se-mbină inimi mii,
Domneşte dragostea, tot ce mi-i drag,
Descopăr patimi vechi, prietenii,
Tot ce crezusem prins de-al morţii prag...

O, cîte lacrimi fără preţ am plîns
În ochi ce sfînt fior le săgeta ;
Dar ce iubirea pentru umbre-a strîns
Azi reînvie în făptura ta !

În ea, iubesc un cunoscut mormînt
Împodobit cîndva, încununat
De patimi moarte. Însă darul sfînt
Dat lor, mai viu în tine-i întrupat !

Icoana lor în tine-o pot vedea,
Şi tu, prin ea, ai tot, chiar viaţa mea !

SONETUL XXXIII

În slava dimineţii am văzut
Ades, pe culmi lumini, alint domnesc,
Prin pajişti verzi, nepreţuit sărut
Şi-n palid val, polei vrăjitoresc.

Azi, urmăresc şirag de nori cumplit
Şi caer lung în bolţi de nepătruns
Furiş sluţind, sub cerul pustiit,
În miazănoapte, chipul cel ascuns ! —

Aidoma luci iubirea-n zori,
Fugară biruinţă de un ceas,
Împresurată de atîţia nori...
Mai drag mi-i însă freamătul rămas.

Lumeştii sori ne-ntîrziat pălesc ;
Dar şi în ceruri sori se irosesc...

SONETUL XLIX

Cîndva, cînd va sosi această clipă,
Cusururi multe-n mine vei afla,
Şi socotind că-i furt ce-mi dai, risipă,
Nepregetînd mă vei înstrăina.

Cîndva, cînd pe alături vei trece
Şi nici o rază-n ochi nu va luci,
Priviri străine de mă vor petrece,
Sens nou şi crîncen dacă vor vădi —

Cîndva, eu nu ştiu cînd, mă voi ascunde
În adîncimi de cuget pustiit,
Dar mîna-nalţ, jurînd că ori şi unde
Voi spune că pe drept sînt osîndit ;

Eu sînt nevolnic, tu, deasupra legii :
Pe rob iubind... nu-l apără nici regii !

SONETUL LXI

Vrea chipul tău, cînd treji îmi ţine
Ochi grei de somn în nopţile trudite,
Prin stol de umbre, asemenea cu tine,
Vrei să-ţi baţi joc de gene ostenite ?

Trimis-ai duhul tău să mă pîndească,
Trudind, străbătător de-atîta cale,
Ruşinea tihnei să-mi desvăluiască ?
E miezul, ţinta geloziei tale ?...

Portretul şi ilustraţiile de
VAL MUNTEANU

O, nu-i iubirea ta în stare încă
Trezie să-mi însufle ! Mă trezeşte
Tulburătoarea-mi dragoste adîncă :
În miez de noapte, paznic te slujeşte !

În veghea mea, de-a mele pleoape
Departe stai, — de alţii eşti aproape !

SONETUL LXIV

Cînd mîna Timpului o văd sluţind
Al faimei chip, trecutul îngropat ;
Semeţe turnuri la pămînt zăcînd
Şi bronzul veşnic, morţii închinat ;

Cînd văd oceanul flămînzit cum pune
În stăpînirea-i vitregă, uscatul ;
Şi cum acesta marea o supune,
Cum piere, ori rodeşte-mbelşugatul ;

Cînd al schimbării semn necruţător
Domnii întinse poate irosi —
În cuget drămuiesc ruina lor :
Crud, Timpul şi iubirea-mi va răpi ?

Gînd ce mi-i moarte ! Stăruie stingher...
Şi prind să plîng că strîng comori ce pier !...

SONETUL LXV

Dacă pămîntul, marea nesfîrşită,
Arama, piatra, toate-s pieritoare,
Cum frumuseţea n-ar fi osîndită,
Puterea ei neîntrecînd o floare ?

Al verii dulce suflu, cum să-ndure
Al vijeliei iureş ? Nici un munte,
Nici porţi de-oţel nu vor putea, uşure,
Încrîncenarea vremilor să-nfrunte !

O, cugetul înspăimîntat îndrugă :
Cum mîntui ale vremii giuvaere ?
Prin ce minuni, ce mîini pot prinde-n fugă,
Oprind a frumuseţii irosire ?...

Prin vraja slovei ! În smolita-i pată,
Iubirea străluci-va ne-ntinată !

SONETUL LXXIII

În mine port un anotimp în care
Foi galbene şi rare se desprind,
În frigul crengilor tremurătoare
Pe care eri stau păsări ciripind.

În mine vezi luciri mereu mai stinse
Topindu-şi în amurg lumina,
De-a nopţii beznă pe furiş cuprinse ;
Al morţii chip secund le dă odihna.

În mine vezi cum pîlpîie văpaia
Şi cade pe cenuşa tinereţii,
Precum pe-al morţii pat şi vîlvătaia
Din suflet moare : duh şi hrană vieţii.

Scrutînd aceasta, dragostea-i sporită
Iar soarta mea o vezi pecetluită !

SONETUL LXXXVII

Rămîi cu bine ! Nu ai fost nicicînd
Un bun al meu. De preţ nemăsurat
Ţi-i zapisul, o ştii, şi desleagînd
Ce te lega, înscrisu-i încheiat.

Să mi te dai ce oare te-a-ndemnat ?
Cum oare-atît belşug m-a-nvrednicit ?
Nimic nu-nsemn, iar daru-i prea bogat !
Pierd orice drept ; pe drept mi l-ai răpit !

Te-ai dat, cît preţuieşti, necunoscînd ;
Ori poate-asupra mea te-ai înşelat ?
Ai dăruit prea mult, nepregetînd,
Iar azi ai cumpănit cu-adevărat...

Vis fluturat, aevea, dar sfîrşit...
O clipă domn, — neant, cînd m-am trezit !

SONETUL LXXV

În cuget tu-mi eşti hrană ca un frupt,
Ca-n glie stropul dulcelui april !
Şi pentru rodul tihnei tale lupt
Cum lupţi să aperi bunul tău umil.

Cînd mîndru-s de rîvnitele comori
Şi-nsingurat cerc a mă desfăta —
Cînd fug de hoţi, cuprins de reci fiori, —
Cînd lumii-ntregi fălos m-aş arăta !

De-mi stai în faţă mă socot bogat,
Sărman altdat'... setos doar te privesc...
Dar tot ce stăpînesc de tine-i dat
Şi tu-mi închipui tot, ce jinduiesc !

Astfel tînjesc ori freamăt rînd pe rînd,
Cînd totul cuprinzînd, cînd tot pierzînd !

SONETUL XC

Urăşte-mă de vrei ; acum mă-nfrînge,
Acum ; de lume-s încolţit ; amarnic
Urăşte-mă, tu soartă-mi fii, mă frînge
Pieirea-mi n-o tărăgăna făţarnic !...

De grea tristeţe sufletul de-l mîntui,
Tîrziu, pe-ascuns nu-i mai săpa mîhnirea ;
De-al nopţii vifor vînzolit pămîntu-i
Chiar dacă-n zori, ploi tăinuie pieirea...

Nu pregeta ! Acum mă-nstrăinează ;
Nu mărunţi osînda-n vremi : azi moartea-i

Otrava părăsirii ! Deci cutează,
Ţinteşte drept, să simt puterea soartei !

Apoi, a suferinţei încleştare
De te-am pierdut, uşoară mi se pare !

SONETUL XCVII

Asemeni iernii depărtarea-mi fură
A vremii încîntare-n sbor grăbit.
Şi simt îngheţul, cînd sub zarea sură
Decembre sterp se-aşterne gîrbovit.

Şi totuşi timpul scurs a fost văratec,
Iar toamna s-a-mplinit cu rod bogat,
Însămînţată-n jocul nebunatec
Ca văduva cu soţul răposat !

Întreaga roadă-mi pare deci nedreaptă,
Nădejdi orfane, zămisliri nevrute..
A verii desfătare de te-aşteaptă,
Tu eşti departe, păsările-s mute,

Ori cîntă-a jale,-atît de nefiresc
Că-n spaima iernii frunzele pălesc.

În românește de
NICOLAE ARGINTESCU-AMZA

SONETUL CXIV

În cuget dacă-mi făureşti cunună,
Regesc flagel — simt linguşiri ce-mbată ;
Dar ochiul adevăr rîvnesc să-mi spună
Cînd minte vraja-n gene strecurată...

Căci tot ce-i slut, meşteşugit preschimbă
În fragedă făptură îngerească,
Şi tot ce-i rău, desăvîrşită limbă
Cerească prinde-n raza-i nelumească !

Desigur mint înşelătoare pleoape,
Visări de cuget ne-ngrădit, sorbite
De ochiul treaz ; tot mai aproape
Rîvnind licoarea cupei hărăzite !

Otravă ? Fie ! Fără de zăbavă ;
Întîi sorbit-au ploapele, otravă !...

SONETUL CXVI

În calea dragostei eu nu ştiu piedici
Cînd sufletele se-mpletesc, iubind ;
Tu — schimbă-lume, — preschimbare predici
Mereu fugar, de dragoste fugind !...

O, nu ! Ca piatra de hotar încearcă
Iubirea să înfrunte vijelii,
Cum steaua cîrmuie pribeaga barcă,
Cu licăr nestemat, sus, prin stihii.

Nu-i jucăria timpului, iubirea ;
Chiar sub al coasei vremii ascuţiş
Nici zi, nici oră nu-i preface firea
Cînd rumenii obraji pier pe furiş.

Şi dacă mi se dovedeşte c-am greşit,
N-am scris un stih şi nimeni n-a iubit !

SONETUL CXXV

De ce vestita flamură să-ţi port,
Stegar slujind măririle lumeşti
Cînd prăbuşit curînd va fi, şi mort
Tot ce durezi, cercînd să-nveşniceşti ?

Nu pier în vînt alaiuri şi domnii ?
Şi nu plăteşti huzurul înzecit
Cînd calci trufaş curate bucurii
Şi capricios, rîvneşti nesăbuit ?

Slujesc doar spiritul şi te aleg,
Prinos sărman port, dar cu gînd deschis,
Din cuget nemeşteşugit, întreg
Drept schimb în jertfa mută datu-mi-s.

S-alungi dar iscodirile, aştept,
Căci silnic n-ai să frîngi un cuget drept !

SONETUL CXXVI

O tu, copil gingaş, al vremii ornic
În mînă-l ţii, şi coasa-i mînui spornic ;
Răpui vieţi ce-n jur se ofilesc —
Pe cînd tu creşti în chip dumnezeiesc !

Stăpînă-i Firea ne-ngrădit ; cînd noi
'Nainte mergem, ea ne dă-napoi ;
Dar poate-o făptuieşte chibzuit
Cercînd să frîngă pîrgul pustiit !
Chiar de te place, teme-te de ea :
Comoară eşti, unealtă doar te vrea !

Tîrziu, cînd Legea calea-i va aţine,
Te va preda, supusă, şi pe tine !

SONETUL CXXIX

Risipă şi ruşine, duh zănatec
E-n pasul desfrînat, dar şi rîvnit,
Desfrîul tot sperjur e prea sălbatec
Înşelător şi sîngeros, nesăbuit.

Abea sătul desgustul îl cuprinde
De nebuneasca pradă lui sortită ;
Prin nebuneasca pradă ură-ntinde,
Momeli ce pot sminti de-s înghiţite.

Nebun, hăituitorul, chiar de are,
Nespus avînd, mai vrea ; dar şi plictisul
La pîndă stă, cînd năzuinţa moare
Cu stinse bucurii — în urmă-i, visul...

Ştim toate-acestea, dar vreun om măsoară
Rîvnitul cer, în iad cînd ne coboară ?

SONETUL CXXXII

Ce dragi mi-s ochii tăi, înduioşaţi
Că sufletul tău mîndru nu mă vrea !
Îmi par de-al tău dispreţ îndoliaţi,
Prieteni urmărind durerea mea.

Într-adevăr nici soarele, cînd zarea
Cu stinşi obraji în zori învăpăiază,
Nici steaua ce vesteşte înserarea
Amurg mai auster nu-nfiorează.

O, de-ar putea privirea ta cernită
Mereu spre doliu duhul să-ţi atragă !
În doliu să te porţi, şi mai rîvnită
Şi mila să te-mpodobească-ntreagă !

Jura-voi că frumosul e-noptat
Şi că urît, e chipul luminat !

SONETUL CXXXV

Te vor prea multe... ţie Will îţi place,
Îl ai, Will în genunchi, Will nechemat...
Şi poate de prisos cînd nu-ţi dă pace,
Voinţei tale vrînd-nevrînd adăugat !

Voi-vei tu, atotcuprinzătoare
Voinţă,-n tine să mi-l laşi cuprins ?
Cînd alţi te-au vrut, tu, binevoitoare
Cu toţi ai fost ! — Alungi un singur ins ?

Chiar ale mării nesfîrşite ape
Primesc ploi veşnic ! Stropul cel umil
E spornic !... Will te vrea, de Will aproape
Şi mai bogată eşti, voind prin Will !

Prea mulţi te vor ; îi lasă, sînt la fel.
Tu cugetă la Will, eu sînt în el !

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Biblioteca municipală
Odorheiul Secuiesc

PREZENŢA SOCIALULUI • TEATRUL LUI G. CIPRIAN • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 8 (460)
Sîmbătă
20 februarie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

„Estetismul“ lui Creangă

Într-un subtil eseu despre Creangă, Vladimir Streinu repune în discuţie chestiunea homerismului. „De la cuvinte pînă la viziunea însăşi — notează criticul — se face simţită tendinţa la enorm“. Şi încă : „Efectul uriaş la lectură vine dintr-un raport de complexitate în care privim toată naraţiunea... Personajele din **Amintiri** sînt toate care **gligani**, care **meliani** ; unii **coblizani**, alţii **hojmalăi**. Statura le este eroică precum le sînt şi isprăvile“. Va să zică, „tendinţă de monumentalizare“, „spectaculosul cel mai impunător“, personaje epopeice care petrec şi se încaieră asemenea zeilor sau titanilor mitologici.

Observaţiile au nevoie de o precizare. Dacă recitim **Amintirile** şi **Poveştile** ne dăm seama că uriaşenia este, uneori, la Creangă, numai o iluzie optică, efect al „uitării“ proporţiilor. O uitare, se-nţelege, intenţionată. Nică Oşlobanu şade trîntit pe pat — şi cu cizmele în tavan, dar nu neapărat fiind el grozav de lung în picioare, ci fiind camera foarte scundă ; cam cît a Irinucăi, probabil, cu ferestrele cît palma. Isprava copiilor cu bolovanul care năruie casa arată, tot aşa, că ne aflăm într-o lume pitică pe care naratorul o redimensionează. Iar abundenţa de detalii „mari“, de „imens“, e menită să întreţină hazul. Căci apare limpede de la o vreme că autorul nu se ia în serios. Ne întinde nişte capcane în care cădem de bună voie. Nici Creangă, nici cititorul nu cred cu adevărat că măsurile lumii lui Oşlobanu sînt gigantice. Totul e o convenţie, un joc şi, dacă există un secret al artei lui Creangă, el constă în a face cunoscută regula jocului, a da pe faţă exagerarea, ştiind totuşi că-l vom urma. Într-un sens superior, Creangă **ne duce cu vorba.** Tendinţa către enorm este în cuvinte, nicidecum în viziune. De văzut, Creangă vede normal ; însă se laudă, ca Ochilă, că vede mai mult. Nu **alftel,** ci **mai mult.** Plăcerea lui Creangă este de a spori măsurile, potrivind unor lucruri foarte obişnuite nişte cuvinte neobişnuite. Şi, în acelaşi timp, de a cultiva complicitatea noastră. De-l luăm în serios, farmecul dispare. Stricînd raporturile curente, Creangă se delectează. Exagerarea presupune mereu conştiinţa exagerării. Mitomanie paradoxală care se recunoaşte ca atare. Mitomanul adevărat e perfect încredinţat de fanteziile lui. Creangă numai se preface încredinţat, joacă o comedie a minciunii, minte ca să ne uimească nicidecum ca să ne convingă. Totul este gratuit şi încîntător, mistificaţia îşi devine propriul scop.

Proza lui Creangă nu are, în acest sens, alt conţinut decît spunerea. Este o limbuţie genială. Tipurile, evenimentele ne interesează numai întrucît furnizează autorului un pretext. Prinzînd un capăt de fir (în amintire, în poveste), naratorul se apucă să-l desfăşoare la nesfîrşit printr-o logică a cuvîntului mai curînd decît printr-una a evenimentului. S-a discutat adesea nepriceperea lui Creangă de către ţărani. Vl. Streinu o explică prin aceea că „folclorul, care e culoarea de fond la Creangă, este pentru ţărani o modalitate de viaţă şi nu una de artă“. Totuşi ţăranii ascultă poveşti şi poezii populare, care sînt cu atît mai mult un mod de viaţă. Explicaţia e mai simplă şi nu trebuie limitată la ţărani. Creangă nu e înţeles de către toţi acei cititori care caută în literatură un „conţinut“ faptic. Epicul lui Creangă e pur, anulînd orice interes pentru „ce se întîmplă“. Poveştile populare cele mai simple plac fiindcă sînt numai conţinut ; proza lui Creangă e spunere. Valeriu Cristea a semnalat într-un articol „cruzimea“ lui Creangă, folosindu-se de **Soacra cu trei nurori.** Cazul e asemănător cu acela al uriaşenei : citim şi recitim scena în care nurorile lovesc pe babă cu capul de pereţi şi-i străpung limba cu acul, şi continuăm să ne amuzăm în loc să fim zguduiţi. Cruzimea este atît de disproporţionată şi de nemotivată încît efectul este ilar. Dacă s-ar fi adăugat şi alte suplicii hazul ar fi sporit. De unde putem deduce că autorul n-a urmărit să provoace oroare ci numai mirare, cruzimea nurorilor fiind gratuită şi estetică întocmai ca lenea cunoscutului personaj care întreabă pe salvatoarea sa : „Dar muieţi-s posmagii ?“ Estetismul acesta explică amoralitatea lui Creangă care, o dată consumată tortura soacrei, urmează cu ironiile sale : „Apoi nurorile (...) aşezară baba într-un aşternut curat, ca să-şi mai aducă aminte de cînd era mireasă“. Valeriu Cristea nimereşte exact : cruzimea lui Creangă e **inocentă.** Şi, indiferent dacă interpretăm inocenţa ca pe o dovadă de „tinereţe“ sau de „bătrîneţe“ spirituală, ea dezvăluie un sens al jocului, al gratuităţii.

Nicolae MANOLESCU

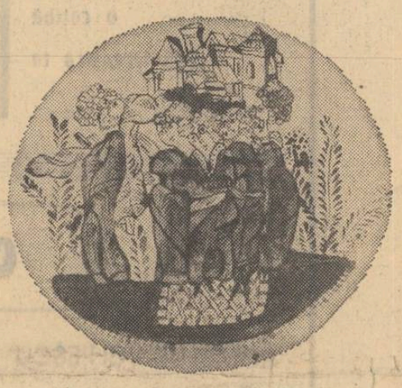

Tinerii

Gînduri la Congresul U. T. C.

Prima încorporare ţine de vîrstă : o generaţie tînără este în primul rînd o generaţie de ani puţini. O generaţie tînără este o generaţie în creştere şi sub transformări. Cînd prelungirea subţire de oase se termină, tinerii devin maturi. Aşa se spune. Aşa se crede. Cine mai creşte peste treizeci de ani ? O generaţie tînără este o generaţie în mişcare vizibilă, singura vîrstă căreia i se acordă amendamentul schimbărilor. Dar dacă ceea ce se pierde este copilăria, ce se cîştigă în schimb ?

Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte. Copilăria ne-o pierdem, dar adolescenţa nu. Îngemănarea generaţiei tinere ţine de stelele care se pot număra. O generaţie tînără este o generaţie de visători şi visele nu se termină niciodată. Se termină anii, dar visele nu. Stelele de pe cer se mută înăuntru. Cîte o generaţie fericită se află sub graţia unui vis comun. Cînd presimţirile se isprăvesc, ceea ce ştim unii de alţii depinde de muncă şi de felul în care gîndim. Mult mai tîrziu decît timpul în care a apărut, o generaţie tînără vorbeşte de sine prin lucrurile pe care le-a înfăptuit. O generaţie tînără lasă o zestre spirituală reală şi lasă zestre spirituală simbolică după care se reconstituie profilul ei. Înafara experienţei culturale pe care am absorbit-o pe generaţii de la înaintaşi, cîteva nume ilustre sunt şi astăzi repere sigure ale unor generaţii puternice, sînt traiectoriile sigure ale unui mod existenţial.

Are loc Congresul al IX-lea al U.T.C. Pînă la documentele care se vor publica, evenimentul acesta va fi greu de particularizat. Cantitatea de muncă depusă şi cantitatea de experienţă acumulată este substanţială şi nu se poate imagina. Ceea ce se poate imagina este contribuţia tinerilor. Congresul este al tineretului. Presupunerile alunecoase se vor fixa în clipa cînd generaţia tînără presupusă va fi o generaţie tînără reală. Simbolul se va desface în întîmplări. Vor exista mărturiile şi înfăptuirile. Pînă atunci există însă dreptul imaginaţiei şi există dreptul metaforei : o generaţie tînără este o generaţie fantastică şi miraculoasă, tinereţea fără bătrîneţe şi viaţa fără de moarte este însemnul creaţiei.

Încorporarea exactă a generaţiei tinere ţine de profilul ei activ. Generaţia tînără este o generaţie muncitoare. Cînd anii puţini pe care-i avem nu contează, ceea ce ştim unii de alţii e felul în care muncim. Votez cu cei care muncesc ca şi mine. Asta e generaţia pe care o propun. Asta mă interesează la cei de vîrsta mea. Profesia este o categorie prea mică. Acordul generaţiei tinere este dincolo de profesiuni. Acordul generaţiei tinere este un acord de valori. Sau ar trebui să fie. În orice caz vine un timp al selecţiei cînd dincolo de vîrstă şi dincolo de preocupări, acordul care se face are un caracter moral. Oricît ne-am feri de locul comun, faţă de muncă există „o atitudine“, îngemănările pe generaţii au şi nuanţe etice. Conştiinţa de generaţie, în măsura în care există, este o chestiune de caracter. E foarte limpede că selecţiile ţin nu doar de muncă, dar şi de comportament. Dacă există o libertate a generaţiei tinere, şi ea există, ea este libertatea lucrului împlinit. Libertatea alegerii profesiunii şi libertatea împlinirii ei. Opţiunea pentru muncă este o opţiune pentru profesional. Cîtă sinceritate, dezinvoltură şi nesupunere faţă de convenţie există în generaţia tînără atîta grijă se cere pentru votul profesional. „O meserie care ţi se potriveşte“ are nuanţe etice şi estetice atît de importante că este o problemă de viaţă şi moarte şi poate singura justificare în punctul cînd anii nu se mai numără. Libertatea generaţiei tinere actuale, dacă există, şi ea există, ţine de votul profesional conştient. Proba de energie şi de tenacitate care se face se justifică într-un singur fel : munca are şi votul moral. Nu numai că muncim dar muncim cu plăcere, ne identificăm în mare măsură cu ceea ce realizăm. În punctul acesta generaţia tînără nu este numai o generaţie de muncitori. În punctul acesta generaţia tînără este o generaţie de creatori. Dacă ceea ce înfăptuim este forţa de concretizare a visului nostru înseamnă că ceea ce muncim este artă, indiferent că odată mîna munceşte şi altădată se sprijină pe condei.

Dar ce visăm ? Ne visăm presimţirile întîi. Apoi ne visăm realizările. Stelele pe care le numărăm sunt pe cer fiindcă înăuntrul nostru e prea multă lumină Ce se distinge e bucuria şi forţa vitală şi-un început de gîndire, e o iubire netulburată pentru alcătuirile firii şi pentru firea propriei noastre alcătuiri. La vîrsta cînd generaţia tînără este o generaţie de ani puţini, visurile sunt mai ales tulburătoarele presimţiri ale stelelor care vor coborî. Varietatea uluitoare a unei generaţii, faţetele ei nesfîrşite, nelimita personalităţilor care o compun purcede odată cu visele.

Contemplaţia stelelor este o intreprindere particulară : cîte vise răsar, fiecare are nume deosebit. Vreau să spun că ce ne uneşte ne şi desparte, că dacă în numele muncii ne recunoaştem şi ne alegem, ceea ce înfăptuim este ceea ce am sperat. Cîte un vis separat doarme în fiecare temelie, sunt semne sigure care fac distincte hotarele. Dincolo de trăsăturile comune pe care le afişează, generaţia tînără este o generaţie alcătuită din individualităţi. Este o generaţie alcătuită cu necesitate din individualităţi Fiindcă vine o vreme de ieşire din somn şi din presimţiri, vine un timp de restrişte pentru anii puţini cînd stelele de pe cer dacă nu sunt mutate în suflet şi-n cuget, ca să răsară vise posibile cu rădăcinile-n noi, somnul minţii poate rămîne etern, presimţirile nesfîrşite, adolescenţii tîrzii. Tinereţea fără bătrîneţe nu este somnul adolescenţei ci trezia adolescenţei, nesfîrşita putere de muncă nesfîrşita putere de dragoste, nesfîrşita putere de vis.

Sânziana POP

Ora despărţirii de un prieten

Cînd scriu aceste rînduri e ora patru dimineaţa şi pe masa mea cîntă în şoaptă un mic tranzistor. Ascult şi văd în adîncul fiinţei mele : pentru el, prietenul meu care a murit nimic nu va mai cînta. Lumea în care mă mişc s-a micşorat. El nu mai e acolo unde îmi plăcea să ştiu că trăieşte, scrie şi îşi creşte copilul.

Niculae Iorga, care a trăit în acelaşi oraş în care se stabilise în cele din urmă şi Miron Radu Paraschivescu, spunea despre cineva că „...locul rămas gol e aşa de mare încît oricine-şi poate da seama că numai printr-o apropiere a tuturora el poate fi întrucîtva umplut“. Desigur, pentru literatura română contemporană aşa se va întîmpla, cei pe care Miron Paraschivescu i-a descoperit şi le-a pus condeiul în mînă vor duce mai departe flacăra poeziei, şi în privinţa asta el va putea răspunde liniştit în Cîmpiile Elizee, cînd va fi întrebat : „Miron Paraschivescu, ţi-ai cultivat talentul, s-au l-ai îngropat ?“ „Nu, nu l-am îngropat şi m-am străduit toată viaţa să-l cultiv şi pe-al altora şi nu numai pe-al poeţilor ci şi pe-al prozatorilor !“ „Ţi-a rămas vreo dorinţă neîmplinită ?“ „Da, mi-a plăcut de cînd mă ştiu să am o revistă ca să primesc tinerele talente în ea“. „Şi n-ai avut-o ?“ „Ba da, în tinereţe, prin 1947, dar de-atunci sănătatea şi împrejurările vieţii mele care nu m-au cruţat, m-au împiedicat să mai am una !“

Într-adevăr la el o revistă literară era ca o fiinţă vie. Trăia din pasiunea misterioasă pe care el i-o insufla şi nu e de mirare că viitorul scriitor găsea în paginile şi în atmosfera ei zilnică ambianţa ideală fără de care, dacă unul sau altul dintre noi se poate lipsi, o literatură suferă. Fiindcă lipsită de idealismul debutului, personalitatea literară creşte asemeni copiilor la orfelinat, unde îngrijirea chiar fără cusur nu poate suplini căldura şi dragostea maternă. Talentul e însoţit de cinism, moravurile se înăspresc, virtuţile au revers, poezia şi farmecul tuturor începuturilor vor fi luate în derîdere. După Eugen Lovinescu, nimeni n-a iubit mai mult la noi profesiunea de scriitor şi nimeni n-a luptat mai mult să-i păstreze întreaga noblete ca Miron Paraschivescu. Avea pentru asta tot ceea ce trebuia, entuziasm şi capacitatea de a-l transmite şi credinţa statornică în viitorul artelor, într-o epocă în care multe întrebări şi îndoieli însoţesc această încăpăţînată activitate a spiritului uman, care este creaţia artistică. Într-adevăr, creaţia artistică nu este oare unul din răspunsurile cele mai energice pe care le dă omul „blestematei probleme insolubile ?“ Nu admirăm noi oare în ea victoria noastră asupra morţii ? Nu opreşte artistul clipa, imortalizînd-o şi dîndu-ne nouă, care o contemplăm materializată, fiorul eternităţii, trăit întîi de el, de poet, de romancier, de arhitect ? Miron Paraschivescu, îmi amintesc, a fost şi el cîtva timp neliniştit de patima oamenilor pentru stadioane, pentru istoriile pe pînză, din ce în ce mai fascinante şi care îi plăceau şi lui, pentru micul ecran şi pentru muzica uşoară, adusă în preajma noastră, aproape permanent prin tehnica miniaturizării aparatelor de radio. „Ce facem ? mă întreba. Ce se va întîmpla cu arta cuvîntului ?“ Am uitat ce răspuns i-am dat atunci, dar el avea şi acest dar pe care venitoşii nu-l au, de a reţine un răspuns dat, de a se gîndi la el, de a-l confrunta cu propriul său răspuns şi de a-ţi aminti apoi peste ani : „Mai ţii minte ce mi-ai spus atunci ?“ „Nu mai ţin, Miroane, îi răspundeam, despre ce era vorba ?“ „Ai

Fotografia : LIANA GRILL

zis că...“ Şi începea să-mi spună lucruri atît de surprinzătoare pe care eu le-aş fi exprimat încît mă miram singur că le-aş fi spus. Bineînţeles, erau ale lui, dar gîndirea sa generoasă ţi le atribuia, fiindcă erau legate de o întîlnire cu el, de un ceas petrecut împreună, de un gînd sau o neliniştе împărtăşite. „Nu, Miroane, cică i-aş fi spus, arta cuvîntului nu se va deprecia, atîta vreme cît oamenilor le va face o imensă bucurie şi plăcere să se vadă între ei, să se ducă unii pe la casele altora şi să stea de vorbă ceasuri nesfîrşite. Ce este oare o carte bună dacă nu un prieten cu care poţi sta de vorbă oricînd în singurătatea odăii tale ? Şi atunci crezi oare că ne vom putea vreodată lipsi de cărţi ?“ „Nu, dar va trebui să împărţim cu filmul, cu televizorul, cu toţi ceilalţi !“ „Nu împărţim cu nimeni nimic“, cică i-aş fi răspuns şi Miron Paraschivescu a început atunci să rîdă în felul lui parcă înecîndu-se de delectare cum făcea totdeauna cînd ceea ce i se spunea îi plăcea

Cum să nu iubeşti un astfel de om ? Cum să nu doreşti, tînăr scriitor fiind, să scrii bine, ştiind că el te va citi ? Iar acum el nu mai este şi oricît ne-am apropia noi unii de alţii nu vom putea deloc umple golul pe care el îl lasă...

Marin PREDA

ÎN ACEST NUMĂR :

Drumuri şi poduri
de Marin Sorescu

•

Sonete
de Tudor George

•

Despre minciună
de Teodor Mazilu

•

Articole
şi studii critice de
Ov. S. Crohmălniceanu,
G. Dimisianu, Nicolae
Balotă, Nicolae Ciobanu, Dan Laurenţiu,
Alex. Ştefănescu

Ilustraţiile :
ceramică de
MIHAI GHEORGHE

cronica pietonului

Aproape auto-maxime

Raliul Monte Carlo precum şi cele şaizeci şi şase de cupe strălucitoare, ispititoare şi răsplătitoare aflate la capătul său, m-au trimis către consultarea unei literaturi de pură specialitate de unde am extras cîteva păreri „auto-rizate“, cîteva de nuanţă aforistică. Unele sînt pro, unele contra automobilului iar altele s-ar părea că au un sens giratoriu. N-am dat numele autorilor pentru că sînt convins că aceste aproape auto-maxime vor intra în folclorul automobilistic, deci, oricum atît prenumele cît şi numele cugetătorilor respectivi se vor sublima în anonimat.

DECI :

• *După descoperirea roţii, automobilul este cea mai mare invenţie a minţii omeneşti. (S-ar putea aduce amendamentul : dar să nu mai stropească, să nu umilească şi în general să nu calce).*

• *Automobil = autodistrugere. (Cam prea neagră, totuşi, caroseria ecuaţiei).*

• *Turismul distruge localităţile turistice. (Regulile jocului : „Calu-i bălan şi iarba-i verde“.)*

• *Adevăratul automobil a murit atunci cînd s-a depăşit suta de kilometri pe oră. Imediat după, au început să moară cei care cereau prea mult motorului şi volanului.*

• *Automobilul permite omului să-şi regăsească nomadismul natural, primordial („la trabantu', na trabantu'...).*

• *Secolul XX rămîne totuşi secolul automobilului, pentru că acesta a modelat şi falsificat condiţia umană atît spre binele cît şi spre răul său. (Cam înţepat spus).*

• *Să faci sute şi mii de kilometri către o localitate turistică sau istorică, cu automobilul, pentru ca acolo să faci cîţiva paşi pe jos...*

★

Şi pentru că pe lumea asta vine şi o vreme cînd se schimbă stopurile, trebuie lăsat şi pietonul să traverseze şi să intre în discuţie cu replica înţeleaptă, deşi poate cam amară :
— Cu sau fără noi, automobilul există.

CANDID

cronica literară

SAŞA PANĂ

Prozopoeme (1928-1932)

Prefaţă : Laurenţiu Ulici. Editura „Minerva".

avant premieră editorială

TRAIAN COŞOVEI

O colibă sub ferestra ta

Roman. Editura „Albatros".

Augustin Buzura

ABSENŢII

Iată încă una dintre frecventele tentative ale romanului nostru de azi de a se sincroniza cu unele dintre cele mai insolite structuri epice ale prozei moderne în general : **Absenţii** de Augustin Buzura. Dacă recenta lucrare a prozatorului clujean se inserează deci într-un front dispunînd de un număr relativ mare de combatanţi, în ceea ce priveşte calitatea ei individuală, situaţia este cu totul alta. Trebuie spus de la început că, sub acest raport, esenţial, romanul **Absenţii** se detaşază în chip surprinzător de grup, solicitînd o atenţie critică specială. Faptul că Augustin Buzura nu face parte din restrînsa categorie a prozatorilor tineri a căror cotă la bursa criticii şi, în genere, a publicităţii literare este (cît de motivat, nu se ştie întotdeauna) atît de ridicată, nu trebuie să ne împiedice a spune deschis, cu toată decizia, ceea ce este de spus în legătură cu această ultimă carte a sa. Aşadar, riscăm afirmaţia că de la **Intrusul** de Marin Preda şi **Animale bolnave** de Nicolae Breban, în cîmpul romanului nostru din ultimii ani, **Absenţii** este una dintre cele mai convingătoare încercări de a demonstra compatibilitatea prozei de investigaţie în tenebrele psihologiei individuale (prin apel direct la experienţele unor mari maeştri ai genului şi, totodată, cu preţul unei sigure receptivităţi la sugestiile ştiinţei psihologice contemporane) cu aceea de stringentă tematică realistă. De aici, asemenea celor două exemple invocate, structura artistică atît de proteică a scrierii şi, în consecinţă, necesitatea de a evita practica circumscrierii ei fortuite într-o unică formulă, de a-i aplica etichetări restrictive, simplificatoare, de tipul : roman psihologic, tipologie cazuistică. etc.

Mai ales următoarele două însuşiri ni se pare că acordă o ridicată valoare estetică romanului **Absenţii** : autenticitatea social-umană a temei şi modul competent — era să zicem de-a dreptul profesional — în care este asimilată această materie de conţinut unei viziuni interpretative de captivantă acuitate în plan psihologic. Sub cel din urmă aspect (să reţinem că personajul central este el însuşi specialist în psihiatrie), apare evident că prozatorul apelează la serviciile metodei psihanalitice. O posibilă interpretare a romanului din perspectiva psihanalitică ar releva de îndată mecanismul interior al minuţioasei şi derutantei auto-introspecţii în meandrele căreia se lasă angrenat personajul narator al romanului, tînărul savant Mihai Bogdan. Anume, o asemenea interpretare ar utiliza din plin expresii precum : „inconştient dinamic", „refulare", „psihologie abisală" etc. Ceea ce ar fi întru totul în spiritul unui anumit substrat demonstrativ al romanului, căci, nu mai departe, chiar în primele lui rînduri, dăm peste un pasaj ca acesta : „În cîteva fracţiuni de secundă, trezindu-mă şi adormind succesiv, cu o viteză ameţitoare, prezente mai mult în minte decît în privire, obiectele s-au constituit într-o măruntă scenă dărăpănată, veche, asemănătoare celor ale scamatorilor de mîna a zecea, cu femei-crocodili şi peşti-încălţaţi, pe care şi-a făcut apariţia simplu, neanunţat, de parcă o viaţă întreagă ar fi stat pe banca unui circ, un fel de clovn nemachiat, mărunt, rîzînd încontinuu, însă îngrozitor de fals, prosteşte". Şi aşa mai departe, pentru că, epic şi compoziţional, **Absenţii** este rezultatul unei atari transcrieri evasionirice de întîmplări halucinatoriu rememorate, de gînduri şi stări de conştiinţă aparent incoercibile, a căror durată narativă, raportată la măsura timpului fizic, se condensează în numai cîteva ore.

Important este însă faptul că Augustin Buzura izbuteşte să transceadă cu deplină siguranţă de sine caracterul specios al modalităţii, refuzînd deci tentaţia experimentului psihologizant. Memoria asociativă a personajului său, extrem de prodigioasă, se dovedeşte a fi un bun recipient care îşi asumă sarcina de a restitui, în afara ei, deci în plan obiectiv, o biografie epică de un realism social şi psihologic cu totul convingător. La un moment dat, în şirul destul de mare al definiţiilor pe care Mihai Bogdan şi le administrează lui însuşi o întîlnim şi pe aceasta : „Mă simţeam într-o încăpere cu numeroase uşi, dar toate închise, iar eu, în loc să forţez una, cu orice risc, eram tentat să ies prin tavanul despre care nu ştiam absolut nimic". Metafora sintetizează întregul lanţ de semnificaţii ale romanului şi, totodată, îi defineşte polii conflictuali. Respectiva încăpere simbolică traduce explicit imaginea unui climat viciat de spirit mercantil, pentru ca acesta, la rîndul lui, să se insinueze subtil în conformisme pe cît de esoterice şi de greu demontabile, pe atît de profitabile pentru cei care le practică cu un cinism îndelung şlefuit la şcoala disimulării etice. Protagoniştii fenomenului sînt mai marii eroului nostru în ierarhia socială. Dintre ei, figura profesorului Poenaru (uzurpatorul şi jefuitorul muncii intelectuale a subalternilor), împreună cu aceea a mediocrului dar cinic-versatilului şef de lucrări Bălan ,se impun atenţiei cu maximă pregnanţă. Uşile pe care foarte uşor le-ar putea deschide şi Mihai Bogdan, se înţelege, constau în acceptarea deplină a jocului duplicitar, cu şansa sigură de a ajunge şi el unde au ajuns şefii lui. Dar, cum s-a văzut, personajul lui Augustin Buzura este devorat de impulsul (pentru cei din jur, complet nebunesc) de a se comporta, de a acţiona altfel, în conformitate cu un cod moral al său, de o exigenţă inflexibilă. Oricît de puternică ar fi presiunea exercitată de argumentele aşa-zisului bun simţ practic, o anume forţă interioară îl somează să iasă din propria-i indecizie, care nu este altceva decît rezultatul unui proces de îndelungată refulare morală şi socială : „în vreme ce-mi avertizam dorita luciditate, se confesează el, **simţeam** — cuvîntul are, în acest caz, o cu totul altă acoperire afectivă — **eram conştient** că ea îmi este inutilă, că, orice aş încerca să rezolv, să termin, să hotărăsc, fraza, gestul, fracţiunea de gînd, se raporta automat la o uriaşă scară, la adevărul sugerat de istoria generaţiilor, că, în ultimă instanţă, nu trebuia şi nu aveam dreptul să mă preocupe decît **adevărul meu"**.

Ajunşi la acest punct al discuţiei, trebuie să spunem că interesul deosebit pe care-l stîrneşte romanul **Absenţii**, provine tocmai din marea sa disponibilitate de a-şi motiva personajul din diverse unghiuri posibile (caracterologic, biografic, conformaţie intelectuală, conştiinţă socială şi morală) şi de a-i conferi, pînă la urmă, o fizionomie unitară. Fixată pe un fond temperamental alcătuit dintr-un ciudat amestec de elemente introvertite şi extravertite, fizionomia eroului imaginat de Augustin Buzura este aceea a unui „furios" sui generis care, depăşind limita spiritului îngust revendicativ, dispune de o puternică vocaţie pentru inconformismul de amplitudine existenţială. De aici şi „donquijotismul" exemplar al eroului, ceea ce îi acordă şansa de a se situa, ca tipologie umană, pe o scară de valori permanente.

La rîndul lui, Augustin Buzura însuşi pare a fi un temperamental, un febril, fapt ce se răsfrînge din plin în structura romanului său. Rezultatul este mai mult decît salutar, pentru că acest spirit febril dizolvă materia conceptuală a scrierii. Se creează astfel iluzia trepidantă a vieţii autentice, fie că avem în vedere planul subiectiv, fie că ne gîndim la existenţa fenomenală. Sîntem, aşadar, departe de acele obositoare şi, la urma urmei, indigeste produse narative, pritocite în eprubetă, după reţete îndelung studiate, dar care, vai, sfîrşesc prin a plictisi de moarte, graţie excesului de inteligenţă abstractă.

Din nefericire, tînărul romancier alunecă şi el într-un alt gen de exces ; temperamentul lui artistic atît de înfierbîntat — se putea altfel ? — nu-l iartă. Supără, anume, stilul supra-abundent, incapacitatea de a fi mai detaşat, mai circumspect în această direcţie. Romanul lasă, de multe ori, impresia că ar fi trebuit rescris, spre a fi scutit de o bună parte a lexicului adjectival. De asemenea, la o atare eventuală operaţie, o serie întreagă de pasaje strident marcate de doctismul superfluu, teribilist, s-ar fi cerut eliminate fără nici un regret. Iată o mostră : „Uită-te la bătrînul Onaca. Este obsesia mea din ultimii ani. Are stofa şi cultura a zece institute de înţelepţi la un loc, cunoaşte toate fişele bolnavilor din şase planete şi din patru secole. Ştie pînă şi ce mînca la micul dejun tata Bleuler, ce eroare este la pagina X din **Sein und Zeit** ediţia a treia bis, ce creion avea în mînă Marcuse cînd a scris **Omul unidimensional**, ce pantofi a preferat Jaspers la nuntă, ce avea Adler în dormitor, la ce spectacol Henry Fy şi-a uitat bastonul la garderobă, ce a zis Moreno la patru ani şi jumătate, în clipa în care, jucînd într-o duminică după masă rolul lui Dumnezeu et à ses anges şi-a fracturat piciorul... Îţi aminteşti ce ne zicea, mai mult în franceză decît în română ? „Ce fut la première sesion psychodramatique que j'ai jamais dirigée". De-aş putea acum, după atîţia ani, să-mi joc rolul într-un Théâtre de la Spontanéité !" La fel de neinspirate ni se par şi unele instrusiuni ale „scriiturii" supra-realiste : „Noi avem acest privilegiu... Noi ştim... Bang... Bang... Nu, numărul nu doare... E uşor, rezist... Noi ştim de zece ani..." etc.

Să recunoaştem : intervenţiile autorului, nemiloase, ar fi fost cu totul binevenite. Un roman de valoarea celui de faţă le-ar fi meritat din plin.

Nicolae CIOBANU

PETRU POPESCU

Dulce ca mierea e glonţul patrici

Roman. Editura „Cartea Românească".

avant premieră editorială

ANGHEL DUMBRĂVEANU

Poeme de dragoste

Editura „Albatros".

compendiu

ROMULUS VULPESCU

Şi alte poezii

Romulus Vulpescu este un sentimental cu vocaţie de moralist care încearcă să se disimuleze (în tendinţa de a obţine un coeficient de gratuitate artistică), scrutîndu-se pe sine şi pe ceilalţi cu un ochi ironic. Apărut de curînd la „Cartea Românească" în grafica excepţională a autorului, volumul Şi alte poezii *cuprinde*

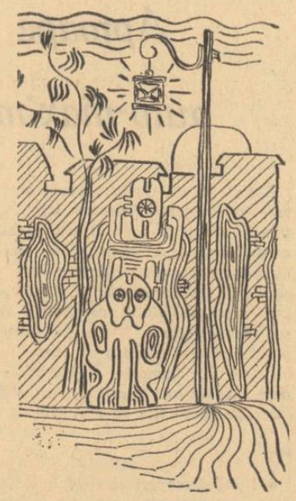

trei cicluri: Erotice, Meditaţii, Varia. Romulus Vulpescu, savant al morfologiei cuvîntului, trecut prin diverse stiluri pe care le imită în tonuri persiflante, navighează cu o fermecătoare dezinvoltură şi prezenţă de spirit printre fel de fel de poncife etice ori estetice, deşi un rictus amar în colţul gurii nu-l părăseşte niciodată. Iată un Exegi monumentum *revelator pentru diverse implicaţii parodice, satirice ale cărţii: „Ca orice poetastru ştiind să se respecte, / Mi-am construit imobil cu foarte multe caturi : / Contemplu armonia şi anotimpii maturi, / Dezghiocînd amorul în ore predilecte ; // Consider veşnicia convins că are laturi ; / Dedic la ipochimeni, amabil, analecte ; / Enumer cu elogiu multiplelemi defecte / Şi-aştept să caşte Pluto vre unul din canaturi ; // Cu febră mă consacru la versuri desuete ; / Din stilul rectiliniu evoc plurale curbe : / Sunt ăcere columne ori tumulare crete ? // Statuia mea ecvestră (sau nu,) din valid bronz, / Desigur, intersecţii nu va orna în urbe : / Posterii n-au să-mi ierte un epigraf abscons".*

Dacă „Eroticele" sînt, ca să spunem aşa, nişte romanţe cam cinice, dezvăluindu-l pe cărturarul lucid şi ironic (iată-l cu recuzita minoră a simbolismului : „Tu ai pătruns în mine cu toamne, cu tristeţi, / şi mi-ai topit pe buze poeme decadente: / Mi se abat pe umeri, cu gesturi somnolente, / Lungi, degetele toamnei din pomii desueţi. // Tu ai pătruns în mine cu toamne, cu nevroze: / Amurgul ofilit verlainiza-n decor / În tonuri violete de simbolism minor : / Îmbălsămau odaia murinde tuberoze. // Tu ai pătruns în mine cu toamne, cu imagini, / Nelinişti primitive şi ceţi ai distilat. / Foiletînd în cartea poetului Pilat / Antologii de frunze, la pluvioase pagini : // Şi veşteda mea mînă întîrzie să-nsamne/Că ai pătruns în mine cu literare toamne" — Sonet de toamnă), *ultimul ciclu străluceşte prin truculenţa verbală, prin spiritul caustic care-l animă. Cartea trebuie citită măcar pentru aceasta.*

ALEXANDRU GRIGORE

Tăgade

Un poet autentic este Alexandru Grigore şi cu atît mai mult ne-a mirat titlul cărţii (Tăgade, *editura Eminescu, 1970) cu cît lirismul său nu se înalţă pe tărîmul negaţiei, al contestărilor ironice ori sarcastice foarte la modă printre diverşi „moderni" ce „demitizează" (fiindcă nu au mituri) şi „desacralizează" (fiindcă nu sînt în stare să trăiască în sentimentul sacrului). Lirismul confesiv al lui Alexandru Grigore se rosteşte în semitonuri, poemele au o zonă luminoasă şi o alta obscură, tainică, şi cu adevărat poţi avea sentimentul că te afli în preajma unei ceremonii de iniţiere, că în această carte nu lipsesc rigorile artei. O discretă şi continuă înfiorare a poetului transfigurează lumea în orizontul iubirii, chiar dacă varietatea, pluralitatea reperelor acesteia nu o reclamă în mod explicit. Implicarea iubirii, a sfinţeniei în receptarea lumii dă unitatea de atmosferă a* Tăgadelor. *Ştiinţa poetului de a organiza, de a comunica vibraţia muzicală, unduitoare a acestui reper, îl individualizează distinct la nivelul formelor expresive.*

Cartea se deschide cu un Ceremonial *care, deşi aminteşte de fericitele armonii eminesciene (sau tocmai de aceea !), rămîne perfect autonom prin nuanţarea personală a asociaţiilor. „Te voi învăţa cum dorm îngerii cînd / ploaia descîntă lemnul veşted / mai întîi, îngroapă-te-n umăru-mi sting / o păsări păsări cu ochiul de fum / să nu te rănească de-a dreptul în creştet. // Să nu te zidească în lemn / somnul ce picură la soare-apune / muşcătura nisipului să nu ardă semn / în glezna duioasă ca o rugăciune. // Mai întîi voi lepăda subt poartă / sîngele diform de lingoare ca pe o / piele de şarpe ca pe o apă moartă. // O păsări păsări cu ochiul de fum / să nu te rănească de-a dreptul în creştet / femeie visînd cum dorm îngerii cum / ploaia descîntă lemnul veşted". Mai citîm şi ultima poezie din ciclul* Noapte *pentru claritatea desenului metaforic şi pentru căldura ei subtextuală : „După atîta noapte ţi-am atins / umerii, sărut tăcerea lor, / caldă ca un copil rătăcit / pe morninte şi lîngă / trupul de amforă / îngenunchez neliniştea / s-o biruie soarele nebun / şi pe şolduri şi mă răstorn / în sufletul lumii ca un / fluviu, singur pe izvoarele sale"* (După atîta noapte).

Dan LAURENŢIU

FLORENŢA ALBU

Arborele vieţii

Reportaje şi poeme în proză. Editura „Albatros".

TEODOR PÎCĂ

Poezii

Volum ilustrat de Florin Pucă. Editura „Eminescu".

avant premieră editorială

poşta redacţiei

CONSTANTIN JERCAN ne anunţă într-o poezie **Complexe**, că e singur, se plimbă pe aleea unui parc şi aruncă priviri copacilor ce stau să înverzească. Se aşează pe o bancă şi ascultă tăcerea ce îl iscodea. Simţea că ea (tăcerea) trebuia spartă. Avea nevoie de un ajutor, vroia să cheme pe cineva. „Dar cum puteam să strig să chem / Cînd eu în singurătate mă aflam ?". Chestiune insolubilă asupra căruia autorul de altfel, nu mai insistă. „Eram complet dezamăgit / Complexe de contraziceri mă cuprindeau / Aveam nevoie de cineva / ce trebuia să-mi dea curaj, voinţa / S-alerg între tăcere şi desfriu". În fine, în plină dilemă hamletiană, autorul încheie : „Voiam s-aleg desfriul / Plăcerea poate era mai mare ! / Voiam s-aleg tăcerea / Dar nu aveam curaj. / Cuprins din nou de frica deznădejdii / aleg tăcerea în desfriu". Aşa da. Ca să nu sufere nici capra nici varza, şi nici dv. să nu pierdeţi nimica.

În scrisoarea însoţitoare citisem „Ca orice anonimat (sic !), rugămintea mea este de a mă scoate din anonimă (sic !), numai în cazul în care va fi posibil" Păi, cum să nu fie ? Drept care, m-am conformat. Gata, sînteţi celebru.

T.L. Există atîta spaţiu pentru iluzii pe lumea asta. De ce ale dv. s-au oprit tocmai la poezie ?

UDAC VERLANO. Un corespondent al nostru căruia iubita i-a luat, ghiciţi ce ? Busola : „Sînt un stejar cu vîrful retezat / Sînt marinar pierdut în largul mării / Nu-mi mai găsesc busola pierdută / Sînt dat pradă uitării / Revino şi adu-mi busola luată / Sau du-te fugi şi spune-mi c-ai minţit". Redacţia e cu sufletul la gură. I-o aduce, nu i-o aduce ? Chiar aşa, să-i ia busola omului ? E prea de tot.

C.G. „Vă scriu nişte versuri pentru ca dv. să le apreciaţi. În rest nimic". Din versurile trimise spre „apreciere": „Tu demon negru / cu suflet de granit / opreşte-te o clipă / şi dă înapoi / al vieţii mele curs / pentru o clipă / ca să pot să schimb al ei leneş curs". Şi dacă nu le „apreciem", ce se întîmplă ?

TECLICI VALENTINA. Dispărat, versuri frumoase. Două piese mi-au plăcut chiar în întregime. E vorba de o poezie intitulată **Broaşte testoase** precum şi de alta din care citîm primele trei versuri (întrucît nu are titlu): „Privirea ta / miroase a frunze de plopi / Dorm de trei nopţi / Am deschis porţile".

KUKY. Parcă nu e rău : „Se mai aprind iubiri spărgînd iceberguri / prin gerul focului şi cresc stingher / cînd sabia şi calul pierd balada / doar păpădii se-nalţă pîn-la cer. // Şi doar la cer mă voi strivi-n cădere / ca plînsul lebedei pierdută printre grîu / castanii se vor naşte fără mine / Şi fără mine vor tomni tîrziu".

EUGEN BANŢA. Poezie livrescă, „făcută". Nu.

ENOLA GAY. Deşi v-aţi ales acest pseudonim de tristă memorie, poeziile dv. (vă reiau expresia) nu-mi par a fi o „bombă" în lirica actuală. Totuşi, cînd mai scrieţi cîte ceva, reveniţi.

GEORGICĂ TENEA. Poeziile sînt slabe, Georgică. Are dreptate tatăl dumitale să fie supărat că porţi părul mare şi nu lucrezi. E bine, crede-mă, să-ţi găseşti o meserie. Şi dacă ne mai scrii, eu te voi citi cu plăcere; consultă, te rugăm, un manual de ortografie.

BĂDEŞ ION. Dacă „vioiciunea" e supremul dv. criteriu estetic, atunci tot ce ne-aţi trimis atinge perfecţia: „Versul nu mai e vioi / Cum era odată / Unde-i inima din noi / Oare-i transplantată ? // Poate versul cel vioi / nu mai e la modă / Poate inima în noi / Şade prea comodă // Cînd trăiau poeţii greu / Vesel era versul / Dar acum mereu, mereu / Practicăm inversul". Sînteţi teribil de vioi, dar chiar dacă aţi fi de două ori pe atît, tot nu vă putem publica. Numai cu vioiciunea n-aţi făcut nimic.

Cezar BALTAG

ION D. Am primit scrisoarea. E un pumn de noroi amestecat cu gunoaie. Mă acuzi că nu ţi-am înţeles prozele şi că scriu poşta redacţiei pentru a-mi face un nume. Te asigur că împerechezi aiurea gînduri care provin din zodia furiei. Admit, dacă asta te face fericit, că nu ţi-am înţeles prozele. Toţi sau aproape toţi avem momente de orbire. Dar că vreau să-mi fac un nume iscălind poşta redactiei ? ! În copilărie, cînd lipseam de acasă o zi sau două, fugeam în baltă, dormeam la vie ori plecam s-ating munţii cu mîna — mi se punea următoarea întrebare care nu va muri în mine niciodată : unde-ai întunecat ieri ? Pentru mama, fuga mea era întuneric. Îmi permit să întreb : Unde-ai întunecat în ziua cînd mi-ai trimis cele 118 înjurături ? Nu mi-am făcut un titlu de glorie din a citi. săptămînal. cel puţin o sută de plicuri cuprinzînd încercări de proză şi de poezie. Nu-mi cheltuiesc viaţa atît de ieftin. Şi pe urmă, ambiţia mea de mărire încape într-un degetar. Singurul lucru pe care mi-l doresc din suflet e acela de a rămîne în picioare cînd mă gîndesc la mine. Cît timp am ţinut poşta redacţiei n-am avut altceva în minte decît dorinţa de a-i ajuta pe tinerii de talent să se întîlnească mai repede cu litera tipărită. Sînt adînc încredintat că toţi aceştia ar fi ajuns să publice şi fără sprijinul meu, destul de modest de altminteri — pentru că nu cunosc în România ucigaşi de talente. Înjurăturile dumitale nu m-au atins la inimă. Ele vin din nişte pereţi unde sunetul grav al poeziei nu are ecou. Recunosc, totuşi, că am traversat o clipă de mîhnire, eu care sînt de obicei atît de vesel ! Şi-am fost la un pas de a împinge în foc toate scrisorile îngrămădite în faţa mea, pe masă. Mi-am revenit imediat Mi-am dat seama că înjurăturile dumitale îmi îmbărbătau lenea. Erai Isus Cristos intrînd pe cal de lemn în Ierusalimul meu de lene. Îţi închid poarta-n nas. Poţi s-o scuipi cît vrei, rezistă, e făcută din lemn de corabie veche. Şi n-ai mînă de pirat ca s-o spargi — suflet poate, dar asta nu ajunge. Mă leg să nu-ţi mai răspund. Şi mă leg cu jurămînt că dacă-mi vei trimite o schiţă scrisă cu talent, o s-o public imediat.

Fănuş NEAGU

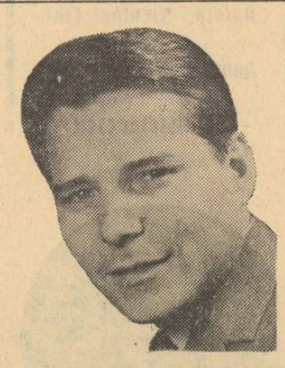

VASILE BĂRAN

Cuptorul de ars cărămidă

Roman. Editura „Eminescu".

AUREL DEBOVEANU

Luni după viscol

Roman. Editura „Eminescu".

MIRCEA RADU IACOBAN

Lumea într-o picătură

Reportaje. Editura „Albatros".

EUGEN ZEHAN

Mlaştina

Roman. Editura „Eminescu".

Din perspectiva literaturii actuale

prezența socialului

Discuțiile recente au resuscitat chestiunea prezenței socialului în literatură, se pare mereu actuală, în contextul culturii noastre, din moment ce revine atît de frecvent în centrul unor confruntări de opinii cărora nimeni n-ar putea să le conteste ivirea spontană și caracterul liber, nesubordonat vreunei campanii. Nedumeritoare oarecum sînt congestionările polemice ale tonului în cadrul unor dezbateri unde protagoniștii susțin, în ultimă analiză, puncte de vedere mai peste tot coincidente, sensibil apropiate în orice caz și consonînd deplin în ceea ce privește poziția de principiu. Se admite într-adevăr, de către toată lumea, că socialul, — ansamblul raporturilor dintre indivizi și comunitatea care îi grupează laolaltă într-un anume interval istoric, — constituie o dimensiune fără de care literatura actuală și-ar altera profund vocația specifică, diminuîndu-și totodată considerabil șansele de afirmare prin valori proprii. E împărtășită unanim ideea că realitățile sociale ale momentului pe care îl străbatem, experiențele umane și formele de existență caracteristice orizontului nostru formează un teren de explorări literare departe de a fi fost epuizat, apt dimpotrivă să întrețină un climat incitator la deschiderea de trasee cu totul noi, sub semnul emulației și al căutărilor curajoase.

Principial așadar există o convergență a părerilor în legătură cu legitimitatea prezenței socialului. Divergențele propriu-zise apar de abia atunci cînd am descins în concretul mișcării literare, acolo unde urmează să decidem căror formule de artă și căror opere anume le acordăm (și în ce măsură) capacitatea de a vehicula o semnificație socială și un mesaj reprezentativ pentru stilul de viață al lumii de astăzi, pentru valorile și instituțiile acestei lumi. Desigur că aici intervin numeroase diferențieri de optică : ceea ce unuia i se pare reprezentativ poate că altcuiva îi apare amorf și neconcludent ca expresie a unor realități nemijlocite, cunoscute de el sub altă înfățișare și evaluate dintr-o altă perspectivă.

Acceptînd, în această zonă, oportunitatea controverselor, care uneori pot viza deosebiri adînci de viziune iar alteori numai de nuanță, o concluzie se impune s-o afirmăm în termeni categorici : formele reprezentării socialului în literatură le concepem altfel decît în urmă cu două decenii, efect al clarificărilor hotărîtoare în înțelegerea specificului artei, al mutațiilor substanțiale petrecute în conștiința estetică, al schimbărilor de perspectivă aduse de evoluția literară din ultimii ani. Constatăm, printre altele, că nu mai funcționează cu vechea vigoare, în acest domeniu, obsesia cantitativului. Cîndva nimic fundamental despre epocă nu avea credit că ar putea fi spus în afara epicului monumental și a romanului frescă. Acesta putea avea, e drept, subdiviziuni care își porționau însă realitatea în felii (lumea agronomilor, a brigadierilor silvici, minerilor, marinarilor ș.a.m.d.) așteptîndu-se de la scrierile în cauză să spună *totul*, fiecare despre domeniile lor. Dar e o iluzie să credem că dimensiunile lumii reale, ale vieții dintr-un anume interval istoric, ar putea fi recreate prin efortul reconstitutiv al unei singure cărți, oricît de cuprinzătoare ar fi viziunea artistului, forța sa de sinteză și generalizare. Abia toată literatura unei epoci, cu întreaga diversitate de manfestări și forme, va configura, poate, o imagine sintetizatoare a lumii evocate, perfect identică niciodată, bineînțeles, verosimilă numai, convingătoare nu atît prin asemănare cît prin simbolurile existențiale pe care le impune.

Ce nu se înțelege deplin cîteodată este că una din tendințele definitorii ale literaturii din ultimii ani a fost către redobîndirea dimensiunilor *individualului*, ieșirea din generalitate și năzuința de a prospecta adîncurile ființei umane, de a privi omul și problematica sa complicată din *interior*. De aici aspectul poate derutant al literaturii mai noi ce dă senzația că renunță la construcție, sau mai degrabă că a inversat sensul construcției orientîndu-l spre zonele subterane, săpînd acolo galerii și tunele de explorare, amenajînd adîncurile și populîndu-le. Înregistrînd fenomenul bineînțeles că nu vom elibera certificate de valoare în alb acelei producții ce se străduiește să-i fie conjunctural sincronică, ilustrîndu-l superficial și neinspirat. Ca orice nouă tendință și aceasta de care vorbim a dat și va mai da naștere unor produse de impostură nu totdeauna lesne detectabile. Cîteva scrieri s-au impus totuși prin substanța lor autentică și prin mesajul lor actual, cu atît mai convingător cu cît este mai puțin șocant, infuzat cu discreție celulelor constitutive.

G. DIMISIANU

Ilustrațiile : ceramică de MIHAI GHEORGHE

TUDOR GEORGE

SONETE

Vîntul cel bun

Zadarnic te resfiri
— celestă harpă
De suple corzi,
or răsfățată liră —
Cînd degetele vîntul nu-și prefiră
Prin părul tău de rafii
— muză stearpă !

Pădurile-s sublime cît iubiră,
Cît zbat și cîntă-n vînt,
doar cît și-nșearpă
Aripi și brațe-n dăruire oarbă
Pe-o patimă de-ncinsă hetairă !

De dincolo de geamul cu mușcate
Sub cerul tău de sticlă fumurie,
În van m-ațiți cu-nfloritoarea-ți ie,
Solarul păr
în van l-alungi pe spate !

Fereastra casc-o !
Ușa dă-o-n lături !
Sînt Vîntul-Bun, —
hrăpărețul de-omături !

Cinegetică

Îmi place — răpitor — din prima clipă,
Să mîntui ciuta, ferm îmi voiu asaltul !
Ce n-am zobit de-odată, prindă altul !
Eșecul prin necum nu mai m-animă !

Dintr-un picaj greșit, reiau însaltul !
N-alerg ca bardul șleampăt dup-o rimă ;
Ci vînătoarea ceia-i mai mult crimă ;
Ereți de vrăbii, măturînd asfaltul !

Doar nu vînez cuvinte — fulgi de vrăbii...
Ca bufnița, din streașina tărăbii...

Eu stau leit cu-aripa stinsă-n soare
Cu ochiul ațintit la căprioare,

Iar cerbul răpezit, din zbor răstornu-l
Și-l salt la cer,
izbindu-mă cu cornul...

Tertip în sbor

Cunosc tertipu-acela feminist
De-a tot fenta, cum fluturul ce sboară.
Un joc fremătător, scris într-o doară,
Că-ți place să mă-nșeli, dacă insist...

Sărutul cast nu-l dai din prima oară,
El trebui lustruit, făcut mai trist,
Cu ochiu-n lacrimi, tragic ametist,
Înjunghiat tîrziu de-o stea polară...

Cîndva dansam și eu fiece vers
C-un ritm mai gureș, după altul șters,
Era un joc mai de lăstun, incert ;
Azi aripa nu-mi joacă nici pe sfert...

Mi-i scrisul ferm,
parafa mi-i vultană ;
Cînd spintec cerul,
pic d-adreptu-n rană !

Ca diamantul Sfintei Lucii

Pe lucii dunări, dunări lucii,
Alunecam, de-o bobotează,
Închiciurați, pătrunși de groază,
Scalpînd sub rangă semnul-crucii...

O cruce-n care să se vază
Mai limpezi sub cleștar clăbucii
Ca diamantul Sfintei-Lucii
De candel toată și de rază !

Atunci zărirăm o mireasă
Din văl de ger cum da să iasă :

Plutea-n aspicul glacial
Prin care-am văz't un tîlv de cal
Holbînd găvanele lui albe
La peștii degerați în salbe...

Cînd mi-a bătut

Cînd mi-a bătut cu ciotu-n poartă
Îmi putrezise și auzul
De iască s-a surpat Intrusul —
Ciupercă sporii ce-și deșartă...

Un sfîrîit cum sfîrii fusul
Pe-un fir de fum c-o labă moartă,
Un putrigai cu punga spartă,
Un scrum...
— Ce vînt l-o fi adusu-l ? ! —

De putrigai mi-erau și ochii
Și craniu-ntreg mi-era de iască...
Sub faldu-nmoliatei rochii
N-ar fi putut să mai trăiască !

Vedeam — or nu ? —
Cea Arătare
Surpată ca polenu-n floare ? !...

jurnalul unui martor ocular

Despre minciună

Toți oamenii normali, cel puțin în adolescență, cel puțin în copilărie, nu înțeleg minciuna, minciuna e un complex psihic artificial care se adaugă cu timpul. Minciuna nu există în stare pură, ea se fabrică doar. Drama fundamentală a copilăriei este descoperirea minciunii și pentru mulți această descoperire echivalează cu începutul dezechilibrului. Și eu am fost zguduit cînd am descoperit întîia oară minciuna, pur și simplu, nu știam de existența ei, starea noastră firească este adevărul. Era o realitate nouă, la fel de înfricoșătoare ca și boala și moartea. Dar cînd am descoperit că și eu sînt capabil de minciună, lovitura a fost mai teribilă. Eu mă socoteam într-un fel un privilegiat, un ales, foarte departe de lumea morții, ca și de lumea bolii și-a minciunii. Iată însă că n-aveam dreptate. Eram și eu un hărăzit ca ceilalți oameni să mint, să mă îmbolnăvesc, și să mor. Această descoperire m-a și îngrozit dar m-a și făcut ceva mai modest.

O simțim cu toții, minciuna nu este numai denaturarea unor fapte, ci ceva mult mai adînc, mai grav, care roade de la rădăcină burta omului. Am fost uimit de naturalețea cu care mințeau unii oameni. Niciun efort, nici o ezitare. Minciuna le era firească, precum respirația. Eram aproape vrăjit de naturalețea, de spontaneitatea, aș putea spune chiar de ingenuitatea cu care unii indivizi mințeau de îngheață apele. Se spune că sînt oameni care nici nu-și dau seama că mint. E foarte posibil. Ei mint, ca să zic așa, cu cele mai bune intenții, ei denaturează cu conștiința curată. Inexistența sensibilității, a lucidității, creează minciunii cele mai frumoase posibilități de afirmare. Adevărul a murit de mult în acești oameni și chiar cînd ei spun ce gîndesc, mint. Gîndirea lor e în prealabil deformată, denaturată, așa că ei mint fără niciun efort, fără niciun calcul. Întreaga lor existență este minciuna : ce eforturi să mai facă ? Acești oameni se consolează cu ideea că ei „spun ceea ce gîndesc" sau, alții, mai fireși, se autocaracterizează : „ce-i în gușă și-n căpușă". Ei și ? Dacă tu ești minciună din cap pînă-n picioare ce adevăr ai putea să comunici ?

Minciuna, asta o simțim cu toții în clipele noastre de maximă luciditate, este expresia fricii de adevăr. Noi chiar dacă nu cunoaștem adevărul, tot ne este teamă de el, îl ocolim ca pe-o boală care ne-ar putea fi fatală. Adevărul pe care ni-l imaginăm ni se prezintă încărcat de dezavantaje, iluzii distruse, plăceri care se pot pierde, decizii imediate, în timp ce minciuna ne dă o senzație de confort și de continuitate.

În primul rînd, îi mințim pe ceilalți fiindcă ne mințim pe noi înșine. Nu e posibil să minți pe vecini și să fii sincer cu tine. Această auto-amăgire din care se naște minciuna e un proces îndelung, perfid și complicat. Zi de zi sîntem în situația ingrată de a justifica imaginea falsă pe care ne-am făcut-o despre noi, de-a o apăra de loviturile adevărului. Adeseori sîntem ca o cetate mîndră și izolată care se apără cu frenezie împotriva vieții, n-o lăsăm să pătrundă, o gonim cu ce ne vine la îndemînă. E aici și-un fel de eroism dar și multă prostie. N-ați observat cum se schimbă la față oamenii, cum îngălbenesc de ură la cea mai firavă aderare a adevărului ? Au impresia că ai comis o barbarie, de parcă i-ai fi dat afară iarna din casă. Se simt dezorientați și atunci caută imediat o minciună capabilă să le redea acel obtuz echilibru.

Atîta timp cît ne temem de moarte sîntem, inevitabil, mincinoși. Nu e, Doamne ferește, o figură de stil, problema e prea gravă ca să ne putem permite răsfățuri de ordin stilistic. Minciuna se naște din refuzul de a accepta realitatea așa cum este, a noastră, și-a universului, și atunci minciuna devine o armă, o posibilitate de a ne întreține iluziile. Nu recunoaștem că vom muri. Nu recunoaștem că nu sîntem iubiți. Nu recunoaștem că nici noi nu iubim. Nu recunoaștem uzura biologică pe care o aduce trecerea timpului. Din acest refuz al realității se naște minciuna. De aceea, minciuna are, ori cît de banal ar părea acest păcat, și-un sîmbure profund tragic. Dacă omul ar fi nemuritor ar mai minți el cu atîta ușurință ? Nu știm. Oricît de dotat ar fi un om, oricît de norocos, oricît de mari i-ar fi succesele, tot e ceva care scîrțîie, ceva care nu merge. Complexitatea extraordinară a vieții nu poate s-o stăpînească nimeni, poți să fi stăpînul lumii, dar nu poți să fi stăpînul vieții. Cezar chiar în clipele lui de maximă glorie era înșelat de zburdalnica Cleopatra. Bănuiesc, după cum mă pricep eu la oameni, că-l cam scotea din sărite ideea că poate stăpîni Europa și Africa și nu poate stăpîni o femeie nostimă. Această încercare de a stăpîni mișcarea complexă și imprevizibilă a vieții naște, în noi, și mă refer evident în primul rînd la mine, cum a fost cu Cezar, Dumnezeu știe, o atroce contradicție, nevoia de a scăpa de loviturile vieții. Și atunci singura armă pe care o avem la dispoziție este minciuna.

Dar minciuna este o povară insuportabilă și cine nu simte această povară înseamnă că s-a înfundat rău de tot în mocirlă. Dacă am recunoaște adevărul, am vedea că nu e chiar așa de cumplit. Cumplit și atroce e adevărul nemărturisit, ascuns, adevărul odată recunoscut nu mai e nici cumplit, nici neplăcut. Trebuie să ne recunoaștem și înfrîngerile, s-ar putea să ajungem o dată la concluzia că am ieșit învingători tocmai pentru ceea ce e mai rău în noi și am fost învinși tocmai pentru ce e mai bine în noi. O, Doamne, de cîte ori n-am fost iubit amarnic pentru tot ce e mai urît, mai mediocru și mai artificial în mine ? De cîte ori n-am fost alungat tocmai pentru ce era mai adînc, mai bun și mai frumos în mine ? Așa că de cîte ori m-am recunoscut așa cum sînt — cu toate înfrîngerile mele, era plăcerea vicleană a auto-flagelării, m-am simțit fericit. Adevărul nu înseamnă numai o relatare exactă a unor fapte. Adevărul e iubirea care se naște în noi. Adevărul nu este reversul minciunii, ci ceva mult mai adînc, din lumea sensibilității și inteligenței.

Teodor MAZILU

compendiu

ION ANDREIȚĂ

Minunea de a trăi

Un veleitar educat pe textele clasice comentate în școală se dovedește Ion Andreiță în volumul său de debut apărut în editura **Litera**. Autorul reduce la nivelul înțelegerii mediocre problematica marilor scriitori și face aceasta cu lipsa de îndoială a celor care nu s-au pătruns de misterul literaturii. Pentru el totul e simplu și clar, ca o planșă didactică.

Citind poeziile lui Arghezi și Blaga în care se vorbește de legătura obscură cu străbunii, Ion Andreiță se impresionează și compune o alegorie semănînd cu o ilustrată festivă : „Ulcior cu apă vie și ecouri / Din crîncene îmbrățișări de munți. / Străbunii rezemați cu fruntea-n nouri / Băură din mîresmele-i fierbinți." — **Ulciorul.**

Observînd valorificarea folclorului în lied-urile lui Eminescu sau sursa populară a blestemelor lui Arghezi, el reia procedeul și versifică exterior sentimentele banale : „Și năier mi-ai zis să fiu, / Tot în frunte să mă țiu. / Stîmpăr, ca argintul viu." — **Mamă...** etc

Nu lipsește nici **Glossa.**

Obsesia aceasta, de revendicare a unor precursori consacrați, e reprezentativă pentru cei care nu dau curs tumultului creator, ci se lasă stimulați de experiențe livrești. Odată instalat pe tărîmul acesta al valorilor larg difuzate, autorul respectiv are impresia că tot ceea ce spune e canonic și invulnerabil. Astfel apar tipărite fragmente de proză cu pretenții de versuri : „Copiii creșteau... / Pe creștetul multora nu mai lunecase / Palma grea și caldă a tatălui ..." — **Ceea ce nu se poate uita,** pseudomeditații : „Adăugăm o cifră / La alta / Și credem că am mai cîștigat / Un an". — **An nou** și chiar texte de muzică ușoară : „Aș vrea să iubesc o fată fără amintiri" — **Fugă de amintiri** etc.

Cu totul în afara literaturii, volumul lui Ion Andreiță e un excelent model negativ pentru tinerii debutanți.

IOAN CHELSOI

Întîmpinare
Cîntece și balade

Cele două volume apărute concomitent în editurile *Cartea Românească* și *Litera* reprezintă două moduri de-a deghiza o inspirație plată.

În *Intîmpinare*, Ioan Chelsoi înfățișează scurte stenograme cu pretenții de oracole, anunțînd cel mai adesea ridicarea terestrității spre cer. El a schematizat cunoscuta dualitate așezînd în stînga, trupul, povara, pămîntul, diavolii și în dreapta duhul, albastrul, cerul, îngerii. Aceste locuri comune sînt însă derulate într-o strictă regie pentru a da impresia de enunț ezoteric : „există și nu se poate / acesta ne e rostul / de patimi arși să deslușim nainte / crîmpeiul licărul / și foșnetul nestins al vieții" — *Cînt.* Elanul erotic, impur, are aceeași tratare sacadată și sibilinică : „departe-s / sinii gura / o trupul tău // ochii nu văd / sufletul / nu simte" — *Blestem.* Absența sensibilității se manifestă, la nivel lingvistic, prin marea frecvență a infinitivelor lungi și gerunziilor. Astfel, aparenta severitate a expresiei se dovedește pînă la urmă o diluare savantă.

Volumul de *Cîntece și balade* e la polul opus al intențiilor din primul volum. I. Chelsoi a vrut să demonstreze că poate compune nu numai poezii „filozofice", ci și cîntece de lume pe linia lui F. Villon, M.R. Paraschivescu etc. În genul acesta minor nu reușesc însă decît marii poeți. Limbajul deocheat, exaltarea boemei nu produc prin ele însele o valoare estetică. Farmecul stă în a le descoperi fondul etern uman. Limitîndu-se la a fi pitoresc, I. Chelsoi a alunecat în vulgaritate : „Nu-mi pasă totuși, prin urmare / La ce păcatul să-mi ascund ?! / De tîlcul vieții mă pătrund : / Împușt-mă în fund cu sare !" — *Balada înfățișării* etc. Alteori, jocul de sonorități e o bolboroseală rebarbativă : „pic-pic lumini / pic cîrna scîrnă / zemi-zemi olaltă / bolta baltă" —*Baladă la a-va-ra-mu.* Ciudată rămîne distonanța dintre aceste poezii de un gust îndoielnic și vignetele grațioase, elegante, desenate de autor.

MARCEL PĂRUȘ

Pasărea care rîde

Romanul de debut al lui Marcel Păruș, apărut în editura **Eminescu,** e un roman al cazuisticii conjugale. Soțul reprezintă entitatea masculină, iar soția, pe cea feminină. După paisprezece ani de calmă conviețuire ei intră într-un impas care le provoacă lungi și complicate reconsiderări. Bărbatul e preocupat de raportarea unicității sale la principii ideale uitate, iar femeia — de smulgerea din imperiul tiranic al lucrurilor. Confesiunile lor sînt dispuse alternativ, și, fiindcă uneori conțin interpretări ale aceleiași fenomene, dau impresia unei dezvoltări dialectice. În realitate toată construcția e un conglomerat de observații morale și filozofice care au valoare prin ele însele. Astfel, fiecare frază a cărții e interesantă și plină de greutate, dar cartea în întregime obosește și nu poate impune personaje în accepția clasică a termenului. Autorul de altfel nici nu-și trădează intenția de a constitui prototipuri umane în sens social. Toată verva și erudiția sa se pun în mișcare pentru a da realitate dezbaterii psihologice. Acest efort duce, după cum remarcam, la profilarea unor entități psihice, dar nu la individualizarea lor memorabilă. Ca și în romanul picaresc, aici contează jocul caleidoscopic al ideilor care intervin în discuție și nu arhitectonica lor. Din punctul acesta de vedere s-ar putea spune că M. Păruș a scris un roman picaresc psihologic.

Impresionează mai ales în roman fondul temperamental al bărbatului. El descinde din pădurile Transilvaniei și poartă cu sine freamătul vegetației, dar și înțelepciunea adîncă a pădurii care „nu se lasă surprinsă de nimic".

Spre deosebire de el, femeia explorează totul cu rigla de calcul în mînă și chiar revelația morții e pentru ea doar prilejul unei evaluări a situației proprii.

Mai presus de această dualitate, cartea lui M. Păruș rămîne interesantă prin sentințele, observațiile și alegoriile ei. Autorul are darul dizertației și eseisticii.

Alex. ȘTEFĂNESCU

PETRE DAN LAZĂR

caii sălbatici

Acum scriu pentru tine. Iartă-mă. În vremea din urmă, caii m-au preocupat mult și inconștient. Cu deosebire cei sălbateci. Poneii mai puțin, deși le rămăsesem dator cîndva. Urmăream ore în șir cursele, jucînd pe o singură carte și cîștigam. Întotdeauna cîștigam. Apoi finanțam altă cursă, în care întrebuințam caii cei mai buni, pînă realizam o selecție naturală, după care o luam de la început. Cred că am să mor în curînd, am sentimentul că voi muri în curînd, și mă gîndesc uneori că, ce altceva decît o banală cursă de cai este viața noastră. Existăm pentru a fi născuți la plecarea în cursă, trăim intens cîteva mile, cîteva mile profunde, ne începem moartea din finiș, pentru a o desăvîrși la potou, respectînd ordinea firească a lucrurilor. Cîștigătorii fiecărei serii vor lua cursa de la capăt. Dragă Mi, te iubesc mult de tot, verde și necopt. Numai feriga de aur este vinovată și iarba fiarelor, sau poate celălalt inel, pentru că sînt arborele ocrotit de o lege nedreaptă și te simt cum înfloreșți în mine, pentru roșcovele care se vor împlini către toamnă... Am înhămat poneiul alb la ricșă. I-am împletit coada, așa cum făceam cînd ne întorceam de la grădiniță, murdari de marmeladă la colțurile gurii. Bătrînul care mi-o purta a murit. Și cu el, toate poveștile cu beduini, emiri, cămile, cai arabi. Dacă mi-aș dori să devin peste noapte cal, cal ca toți caii, într-un cal sălbatec m-aș preface. Să nu port șa, să nu port hamuri și mai cu seamă ochelarii aceia să nu-i port. Să nu-mi poarte nimeni de grijă și nimeni să nu mă strunească. Să fim doi cai, doi cai sălbateci, să avem pajiștea noastră și izvorul nostru, din care să ne adăpăm în răstimpul dintre două împerecheri. Îți place rodeo ? E un joc bărbătesc și dur, precum coridele spaniole. Însăși viața noastră e tulburată uneori de cîte un rodeo. Începe călare pe un cal imobilizat „nemaiînvățat cu șaua și călărețul, apoi i se dă drumul să zburde. Din acel moment jocul devine serios. Foarte serios. Nici măcar nu mai este un joc... În curînd vom sărbători ziua ta. Îmi ninge cu petale de cireș amar, peste trup, peste suflet, peste ochi. Albinele și-au făcut datoria și acum rătăcesc aiurea printre flori. Îți mai amintești savana în flăcări ? Păraseam în zori tabăra improvizată pe malul fluviului, călărind alături, să mînuim cu pricepere lasoul și să capturăm animale rare, pentru cine mai știe ce grădină zoologică. Puneam mare preț pe băștinași, fiindu-ne de folos în junglă și indispensabili pentru munca brută, pentru transportul proviziilor, de exemplu. Ne întreceau cu regularitate la aruncarea suliței și erau atît de goi și de negri, că nu-i deosebeam unul de celălalt. Incendiile se țineau lanț. Căldura ecuatorială era suficientă pentru a preface în flăcări mare parte din ținuturile cele mai uscate. Noaptea ne prilejuia un spectacol mirific. Ne scăldam în fluviu, la lumina uriașelor limbi de foc, apoi ne zvîntam alergînd pe mal. Caii păsteau în apropiere și nechezau de cîte ori viața ne era în primejdie. De atunci i-am îndrăgit, iar în vremea din urmă, caii m-au preocupat mult și inconștient. Cu deosebire cei sălbateci... În curînd vom sărbători ziua ta. Îți voi dărui poate garoafe, poate narcise și te voi săruta. Îți voi săruta mîinile, ochii, tîmpla, umerii. Caii sălbateci sînt numai un pretext, întocmai ca vînătoarea de lebede. Dragă Mi, te iubesc mult de tot, verde și necopt. Numai feriga de aur este vinovată și iarba fiarelor, sau poate celălalt inel, pentru că sînt arborele ocrotit de o lege nedreaptă și te simt cum înfloreșți în mine, pentru roșcovele care se vor împlini către toamnă.

Ilustrațiile : ceramică de MIHAI GHEORGHE

A. I. ZĂINESCU

Vitraliu

Clopot de spumă roșie, și roșie la catarge —
Marea-n amurg, nimic nu-mi spune.
Și dacă închid ochii, lumea
În tăndări se sparge. O, viața

Călătorului, făcută
Și nenăscută, apa astfel i-o răscumpără.
Și în fiecare seară mii
Și mii de felinare verzi i-adulmecă
De piatră răsuflarea

Și în fiecare seară mii
Și mii de hamali albaștri-i trag
Din răsputeri la cîrme și în mii
Și mii de colivii marea-i depune
La mal moartea și nașterea ; clopot

De spumă roșie și roșie la catarge —
Marea care nimic, nimic altceva
Nu-mi spune și dacă închid ochii, lumea
În tăndări se sparge.

Prin amurgul mării

Ca niște nori de purpură fantastici
Turme de ciini coboară prin amurgul mării
Se populează plaja deodată
Cu turme de ciini și nori

Nimic nu-i poate deștepta din visul
Care se țese-acolo-n depărtarea-auzului,
Încremeniți și fără de sfîrșit se uită.
Parcă ar sfredeli aerul
Și ape roșii le desleagă limba
Prin vinele picioarelor pămîntul
Urcîndu-li-se-n cap.

Ce văd acolo-n linia prea curbă-a orizontului
Și mai ales ce simt acești teribili ciini
Că nici măcar atunci cînd sînt tuați în brațe
Nu pot fi pe de-a-ntregul smulși din mare,
Nu-și pot întoarce ochii de acolo
Și părul li se schimbă-n spini ?..

...Iar boturile,
Boturile lor prin aer
Palide-nfloresc ca niște crini

ION TUDOR

Zeul ploilor

Minunea zeului cu ploi
Se transformă la fel ca noi,
Turnînd pe gîtul nostru ieri
Ce mai rămase dintre veri.

El mai opri să aibe iar
Ca să ne dea un strop de dar,
Pe la apus, cînd între vii
Vom face daruri în copii.

Și-i mulțumit c-am înviat
Cînd printre flori noi ne-am jucat.
Pe cîmpul visului trecut
Noi încă-o dată ne-am născut.

Candoare

Copitele cailor
de lemn au potcoavele
prea tare să nu tropote
la poarta sărutului.
De nimeni n-aude
că ne iubim,
în noi mingîierea moare
fără să nască.

ION MĂRGINEANU

Scrisoare de la munte

Fratele meu, dragostea mea e plină de cîmp
Și tu mă certi că beau din zodii cu paharul
Și cîntecul în vrăbii e nefiresc de strîmt
Că rupe cornul casei în fluiere amnarul

În sărutul meu se ceartă curcubeie
Și ies fîntînile să se proptească-n drumuri
Văduve bătrîne — ciorile bat toaca
Și se subțiе-n vorbă și se îmbracă-n fumuri

Și dragostea mi-e plină de arămiul brumei
Și satul se prelinge pe aripi de cocoare
Și n-am odihnă frate pe toi de calendare
Beau zîmbetul de șarpe, frumosul lui mă doare.

Cerboaice

se string inel la coapsele pădurii
femeile-tălăngi cu răsuflarea ninsă
își învață puii să umble după soare
să încolțească cer din carnea lor învinsă

apoi, își cheamă bărbații-copacii
își așternă sărutul sprinten prin frunzare —
un fel de cuc cu ramurile joase —
un fel de om cu trunchiurile rare.

OVIDIU HOTINCEANU

Smalțul unei pînze

Ziua care începe la picioarele somnului
Precum cetatea la malurile mării
Cînd noi aducem otravă vederii
Smalțul unei pînze
Ai să zici că nu ne putem întoarce
Că zilele noastre sînt numărate
De calendarul zăpezilor
Știu că numai porumbul
Poate pluti zile nenumărate
Cu vestea legată la aripa sa
Și nu altceva decît simțul cuibului
O asmute
Prin albastrul surd și potrivnic
Este deci dreptul nostru
Să încercăm un semn
Cînd încă femeia doarme în vasul cu smirnă
Cînd veghea este înrobită de răsuflarea ei
Stăm deci pe maluri
Căci bunătatea aprinde candele
În obrazul lovit
Va trece o corabie, fiule
Cu miluri pe ea
Căci Stixul nepieritor este
Ca și lumina.

Cînd mîna ta...

Într-o grădină
Să vii cu mirosul fiului tău
Să vii cu piciorul îndulcit de oboseală
Ochi să nu ai
Vei înțelege dece spun aceasta
Cînd mîna ta se va întinde ca un șarpe
Să rupă floarea...
Fiecare sufiare
Numai cît îi trebuiește respiră
Din aerul acoperitor și veșnic
Creanga nu trîndăvește
Nu strînge decît averea sevei

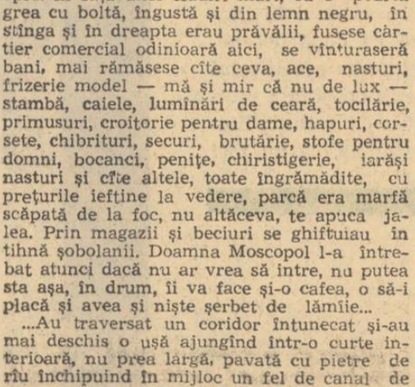

Ce va exulta, chiar și numai o noapte
Întrecînd cu mult lumina știută
Cu mult...
Într-o grădină
Să intri îndeajuns de bătrîn
Fără pofte oarbe, fără bărbăție
Mergînd în genunchi
Și tot nu vei fi mai umil
Decît roada...

Un strigăt

Pe un piept de om mergeam
Fără umbră
Crezînd (ce miracol !)
Tinărule, că mă vei chema înapoi
Abia acum știu
Că nu avea cine să îndrăznească
Un strigăt atît de dulce
Un strigăt cu care de obicei se moare
Bine, mi-am zis
Poate altcineva rătăcind
Mă va înfrăți
Îmi va da din mîna lui mantia
La un popas
Într-un basm de Frații Grimm
Mare ești, prietene
Tu cel care atît de indiferent
Privești obrazul unei stele trandafirii
Încît să te pot îndura
Mare și singur ești.

OCTAVIAN STOICA

trei erau,

Numai o întîmplare, doamne ce ți-e și cu norocul omului, l-a făcut pe Robert să nu mai rătăcească degeaba și i-a dat puterea să aștepte — asta doar face și acum și în toate zilele. Aflase de la o rudenie cam scrîntită a lui Friegman că pe aceea pe care o caută el o cheamă Gertrude și că venise în lume pe o brazdă de flori de cîmp, nu i se cunoșteau adică părinții, maică-sa o lepădase, vezi dumneata. A trăit fiindcă a avut partea ei de viață, spunea, au crescut-o cu lapte dulce călugărițele de la larva Sfînta Paula fecioara, cu hramul în iunie, care au și botezat-o la mănăstire, cuvios și cu credință, Fevronia, dar nu s-a prins numele de ea cum nu i-a priit nici borșul de știevie al maicilor ; a lăsat tot și a apucat drumul cel mare, cum e vorba, n-a mai răbdat muierea afurisită.

Friegman a cunoscut-o atunci, nici nu i se împliniseră bine țîțele sub rasa de șiac ca sarea grunjoasă, hoinărea prin piață și căsca gura la tarabe, altfel era bine făcută, ca o gură de rai. N-au trăit mult împreună, Robert știa, și nici bine. Astăzi nu mai are habar pe unde s-o fi aflînd trăitoare, căci n-a lăsat urmă ; chestia cu cimitirul fusese doar așa, o toană a lui Friegman, care zicea că de-a avut ea inima aceia să-l părăsească, atunci el vrea să-i pună și cruce de piatră, măcar să știe o socoteală dreaptă, doi și cu doi fac patru, iaca așa. Din ce-i spusese madam Honoré, peltică și bănuitoare, mai de seamă era adresa unei prietene de-a Gertrudei, o stricată și aceia, undeva în orașul vechi, pe strada Crizantemelor, nu-și aducea aminte la ce număr, o oarecare doamnă Moscopol, văduvă. Ei, și să vezi...

...Cînd a plecat de la madam Honoré, Robert l-a înjurat pe Friegman, auzi, licheaua, să sape groapa celui încă viu, dar n-a uitat că cineva știa ce voia și ei să afle. Nu s-a dus să întrebe chiar atunci, prea se întunecase, nu era un ceas potrivit ca să bați la o ușă de creștin, a adormit într-un parc public, somn greu, visînd cai albi și cocoși negri, de lut. A doua zi, către prînz, flămînd, urca dealul spre bariera Rottstand, asudat, căci era miez de vară și ardea soarele și era cald de leșinau ciinii pe sub zăplazuri, săracii, întrebînd din om în om, pe care îl întîlnea, doamna Moscopol, vă rog, el vorbea, el auzea, nimeni nu știa. Lîngă baia turcească s-a oprit să-și mai tragă oleacă sufletul și a intrat în vorbă cu băieșii care-l cunoșteau și care-și omorau lenea jucînd ghiulbahar, sub un umbrar de rogojină, pe un bacșiș partida căci nu aveau clienți și aveau doar doi, trei poli de parale, mărunțiș, nici cît de-un litru de pelin. Trei erau, toți costelivi, cu carnea vînătă și uscată, opărită de aburi, cu piept îngust de ofticoși vechi, întorși de boală, cu prosoapele legate la brîu ; dădeau cu zarul ca-n maidan, cu plama răsucită, și sictireau primăria și pe unul gras de pe-acolo care avea obiceiuri urîte, venise în săptămîna aceia de două ori și-l prinseseră la closet cu un ucenic, îi dăduse bomboane de ciocolată și-l punea să-l spele pe spinare, ha, știau ei ce însemna. Îl cotonogiseră zdravăn, nu le păsa de el măcar că era mare mahăr, îl aveau la mînă. Pe băiat îl apucase pîntecăraia că nu era învățat cu de-al de astea.

Dacă conașul Robert avea ceva, vreo vorbă, cu doamna Moscopol, — stătea nu prea departe dar ei nu știau unde anume — atunci nu avea decît să o aștepte căci pe aici trecea către casă ori pleca, iar ei or să i-o arate căci le plăcea și lor. N-a zăbovit prea mult ori n-a simțit cum trece vremea că bîrfeau băieșii ca la ușa cortului, nu aveau nimic sfînt și cum ar fi putut să aibă, ei care văzuseră toate beteșugurile tîrgului și-i riniseră tot jegul. Conașule, să văita unul, de matale nu mi-e rușine, ești bărbat întreg, slavă domnului, dar să stai aici într-o simbătă, cînd vin negustorii să încerce apa și să le vezi bătăturile, nu-ți mai trebuie altceva ca să te spînzuri de silă ; mie unul mi se face greață și încălțați dacă știu, darămite goi și păroși, smocuri, cu boașele învelite în cîrpe pestrițe, ptiu, cu burțile lăsate. Dar asta-i meseria, ce dracu să-i faci. Stăteau așa la palavre și asudau, primul care vorbise continua să-i spună cum se cîștiga aici o pîine amară, cum se spală soldații aduși cu cîrdul, îi comanda un maior de artilerie, mic de stat și dat în măsa și cum a găsit el cu ani în urmă un ceas de aur, elvețian, cu rubine o grămadă, într-o cabină și cum l-a băut cu prietenii, ca tot omul, cînd i-au șoptit :

— „Asta e".

O femeie voinică, potrivit de înaltă, cu o pungă din hîrtie de ziar plină cu caise în mînă, trecea strada. Le-a mulțumit, erau băieți buni și necăjiți, măcar că vorbeau spurcat și s-a luat după ea, sărut mîinile, doamnă, mă numesc Robert, dați-mi voie, vă caut de cîteva ceasuri, femeia îl asculta, fără să se oprească dar binevoitoare, cu un zîmbet ușor și fără încredere, era încă înfloritoare sau se putea bănui așa, Robert mergea alături de ea povestindu-i despre Friegman și despre lutul pe care-l muncise, despre Ernesta și despre Gertrude, despre apa tulbure pe care se dusese toată liniștea lui. Avea mare nevoie de aceasta din urmă, de Gertrude, nu, nu o iubea dar trebuia să mai încerce odată, ar închiria un atelier, avea bani destui, ar cumpăra din nou lut și ar modela o nouă statuie, poate și-ar afla alinare, cine știe de unde vin păsările cerului și unde se duc, poate, la fel ca demult, ar dărîma ziua ceea ce ar clădi noaptea, dar mai bine așa, să se aleagă într-un fel. Era adevărat că lăsînd pe cineva să flămînzească și mulți o fac, s-ar putea să saturi pe un altul, mai vrednic de hrană dar el credea că se zbuciumase destul, ajunge, și o ruga să-l ajute. Dăduseră colțul pe strada Crizantemelor, mai ferită, aproape neumblată, cu case dărăpănate cu unul și două cațuri, tencuite cu var, cu amorași dolofani de jur împrejur și cu cariatide grase, de pe care se jupuia tencuiala straturi, ciobite și amărîe de ploi, cu hîrtie în geamuri, îngălbenită și cu mușcate în gavanoase învelite cu staniol.

Era un singur trotuar, spart din loc în loc de salcîmi viguroși, cu coaja crăpată și crescuți strîmb ; pe lîngă ei fuseseră semănate petunii și gura-leului dar degeaba, dinspre case curgea același miros de spital de boli rușinoase care te făcea să crezi că în șandramalele astea se moare zilnic. S-au oprit în fața unei clădiri mari, cu o poartă grea cu boltă, îngustă și din lemn negru, în stînga și în dreapta erau prăvălii, fusese cărtier comercial odinioară aici, se vînturaseră bani, mai rămăsese cîte ceva, ace, nasturi, frizerie model — mă și mir că nu de lux — stambă, caiele, luminări de ceară, tocilărie, primusuri, croitorie pentru dame, hapuri, corsete, chibrituri, securi, brutărie, stofe pentru domni, bocanci, penițe, chiristigerie, iarăși nasturi și cîte altele, toate îngrămădite, cu prețurile ieftine la vedere, parcă era marfă scăpată de la foc, nu altăceva, te apuca jalea. Prin magazii și beciuri se ghiftuiau în tihnă șobolanii. Doamna Moscopol l-a întrebat atunci dacă nu ar vrea să intre, nu putea sta așa, în drum, îi va face și-o cafea, o să-i placă și avea și niște șerbet de lămîie...

...Au traversat un coridor întunecat și-au mai deschis o ușă ajungînd într-o curte interioară, nu prea largă, pavată cu pietre de rîu închipuind în mijloc un fel de canal de scurgere, plin cu zoaie albăstrue de săpun de rufe și de leșie. Etajul clădirii era înconjurat de o galerie de lemn, cu scînduri lipsă, sprijinită de stîlpi de fontă, ruginiți, la care ducea o scară, tot de lemn, îngustă și răsucită. Între stîlpi erau întinse frînghii de spălătorie încărcate cu izmene colorate și chiloți groși, din aceia ce poartă grădinărese tîrgovețe și învățătoarele, la țară. În ramele ușilor erau bătute cuie de care atîrnau funii de ceapă și erau agățate șunci afumate care picurau grăsime, acum, în august, și mirosea a usturoi și a varză fiartă călită, și a gaz, și-n toată casa se ghicea o lume întreagă de suflete, dormind, reparînd ghete, mîncînd, făcînd dragoste, mă rog, trăind de-a valma, încît nici nu-ți venea să crezi că este cu putință. Și era. Într-o latură, lîngă intrare, cîțiva copii băteau de zid arșice din oase de capră, de la genunchi, tăcuți și palizi, fără chef. Sus, cerul era închis de un glasvant prins în rame de plumb, din sticlă colorată în trei culori incerte.

Doamna Moscopol l-a condus către una din uși, a căutat o cheie, a găsit-o, Robert vedea peste umărul ei o carte de vizită prinsă cu o pioneză în lemnul proaspăt vopsit dar

nu deslușea ce scrie, apoi l-a poftit să o urmeze și a închis după el și a tras zăvorul. Îi vorbea în timp ce aprindea lampa, căci erau trase perdelele.

„— Știi, la noi locuiesc fel de fel de persoane, nu deschid oricui și se mai uită și unii pe geam, e jenant, mai bine țin închis, asta nu supără pe nimeni. E cam strîmt la mine o să mă ierți dumneata, greu e pînă te obișnuiești, apoi se face luni, se face marți, mai vine o prietenă în vizită, nu prea am așa ceva dar nu contează, ne mai dăm în cărți, cade bucurie, cade drum lung, cad fanți de tot soiul, praful se-alege, mai mergem la o cofetărie, o prăjitură cu frișcă, o înghețată de fructe, ceva, astea nu sînt păcate, se face miercuri, se face joi, vinerea postesc și țin candela aprinsă, poți să-mi spui Zoe, așa-mi zicea și Gertrude, draga de ea, mai stai, te rog, eu trec dincolo, mai am o cămașă, mă schimb și fierb și cafeaua îndată".

Robert se așează într-un fotoliu învelit în catifea, ce gust, și așteptă. Odaia era într-adevăr mică, cu mobilă proastă iar de sub pat se vedea o oală de noapte cu marginea răsfrîntă, pictată vesel cu păsări, probabil grauri ; pe pereți, în rame de scoici spoite cu humă țigănească erau fotografii ale Zoiei Moscopol la un an și ceva, tolănită pe burtă pe un covor, așa cum o făcuse măsa, la șase ani cu o rochie numai horbote, țeapănă, la paisprezece ani alături de un palmier artificial, se vedea în zare, desigur pictată, coasta berberă, la douăzeci de ani costumată în **gitane,** treaba ei, și un calendar ortodox, cu nume de sfinți nenumărate, sărac tipărit, avînd însemnate pe el, cu creionul, zile sau nopți anume. Deasupra scrinului o litografie reprezenta un cavaler înzăuat, călare, purtînd în șa o copilă speriată, pe jumătate dezbrăcată, era semnată de Marussig, cine o mai fi și ăsta. De dincolo se auzea apa curgînd într-un lighian de tablă, doamna Moscopol se spăla și prepara gustări. Cînd apăru era îmbrăcată într-un halat de casă, scurt, și avea păr frumos, ca aurul vechi ; cît e de ciudat, se gîndea Robert, urmărind-o cum așează tava pe care abureau cești, femeia asta care la loc deschis, în soare, pare soția obosită a vreunui amploaiat oarecare, să zicem casier sau șef de birou, aici, la ea, în lumina verde a lămpii, era orice, numai nevastă nu, mai degrabă stăpînă de slugi, chiar dacă nu avea. Au băut cafeaua și ea l-a mai ascultat cuminte, așezată pe divanul larg, acoperît cu o husă de creton, mai gustînd din cafea, cu genunchii albi, ca osul lustruit, la vedere, cu picioarele lungi strînse sub ea, cu carnea toată dospind cald, luminînd, femeie cu care să fugi departe, să nu privești în urmă, să o ții să se stingă numai pentru tine, ca o rugăciune în stepă. Altădată Robert așa ar fi făcut, i-ar fi sărutat rar degetele cu unghii mici, fără strălucire și gura priceputâ dar acum mai avea încă în el căldura bolnavă a amiezii fără umbră și gîndurile lui cu Friegman și cu Gertrude. Îl cuprindea însă încet, ca o toamnă, uitarea și tihna. Îl asculta, spuneam, și nu-l credea, nu o căuta el pe fata aceia doar de florile mărului, pînă cînd i-a zis :

„— Uite ce este, vreau să fiu cinstită cu dumneata. Pe Gertrude n-am mai văzut-o de cîteva săptămîni, a venit la mine într-o noapte, căci mă cunoștea de pe vremea cînd era la maici, la ascultare, iar eu mergeam des pe acolo ca să cumpăr dantele și covoare de lînă, le dădeau pe mai nimica ; le vindeam și eu pe la familii cu stare care aveau odrasle de măritat și voiau să le facă dotă, să li se știe hărnicia, dar asta să rămînă între noi. Am găzduit-o cîteva zile, am hrănit-o, nu puteam face altfel, am și eu sufletul meu, slab. Nu trebuia să o întreb nimic, am înțeles asta de cînd am primit-o, ogărită rău și plînsă, și-am lăsat-o în zeama ei, bună, rea, am trăit și eu și cunosc, de prea multă mulțumire nu era gonită ea. A zăcut, eu îi găteam numai supe de pasăre, sățioase, să se-ntremeze și-i povesteam caraghioslicuri. Într-o dimineață n-am mai găsit-o, doar patul îi mai păstra căldura. Unde s-a dus și de la mine, dumnezeu știe, tîrgul e mare, se va descurca ea într-un fel deși era neînvățată, mie nu mi-a lăsat nici un semn. Asta-i și-mi pare tare rău, zău așa... Altfel, ce să-ți zic, ești băiat frumos și ești tînăr, dacă vrei rămîi..."

Îl privea liniștită, fără nimic nerușinat, cu ochii limpezi, nu avea acel de nespus aer pe care-l au cățelele aprinse, care spurcă locul, era ca la rîșcă, cap sau pajură și Robert a tăcut și nu a plecat, nici el nu-și dădea lămurit seama de ce ; dacă ar fi fost cartofor, obișnuit să-și piardă nopțile la o masă, cu pagubă sau cu cîștig, încercînd să-și jumulească aproapele, ar fi știut că o face din patima jocului, dar nu era și nici curvar, să-i fie dor de tăvăleală. Era mai de grabă sfîrșeala celui ostenit, străin între străini, și-i era atît de greu să meargă din rou pe străzile colbuite, străzi cu nume de generali, străzi cu nume de poeți, străzi cu nume de marchizi, de conți, de lorzi, de toate felurile, singur și fără vreun rost al său, încît ce i se dăruia era binecuvîntat, mai mult cine putea să-i dea. Zoe Moscopol s-a ridicat, l-a mîngîiat pe frunte, avea mîinile reci și netede, a trecut dincolo și s-a întors cu o pîine proaspătă, cu niște salam și brînză și cîteva măsline crude, cu caise și cu o sticlă de vin, neînceputâ, și-au mîncat pîinea și-au băut vinul, după care femeia s-a dezbrăcat și a rămas goală, albă în patul alb, goală și bălaie, așteptîndu-l. L-a chemat cu aceeași liniște de la început și supusă :

„— Vino lîngă mine Robert, nu-ți fie teamă, sînt curată la trup și în cugetul meu".

Robert a stins lampa, nu trebuia, fără să se grăbească, lîngă Zoe Moscopol era răcoare și era de sînziene, cînd mor stele, palma lui a căutat-o așa cum o văzuse, a aflat-o și au zîmbit în întuneric, ea l-a sărutat moale pe umăr și pe piept, cine nu știe gustul fructelor de pădure, după brumă, să meargă și să culeagă... Robert...

...Tăceau amîndoi, în cameră era aurîul amurgului, acela șters, de soare mort, cînd adorm gușterii ultimul somn, Zoe Moscopol nu se mișca, se sleia apa dragostei pe ea. Robert fuma ascunzînd țigara în pumn și-i bănuia fața, cu buzele crăpate și roșii, muncite, obosită și ea de toate, așteptîdu-l pe el să facă ceva pentru amîndoi, acum, că se sfîrșise, mîine nu însemna nimic pentru ei sau aproape, ce să aștepți de la ce va să vină dacă ții în mînă rodul și nu ajunge și nu ajută. Așa că ea avea să plîngă, fără vreo pricină.

„— Plec, spuse Robert, plec, A început să fie mîine, nu pricepi dar așa este".

Ea nu-i răspunse iar el se gîndi că degeaba ar încerca acum să-și legene umerii sau să înjure, altarul și închinarea ei, a cui, pentru că el nu era un bărbat puternic și nepă-

COMAN ȘOVA

Colinele ninse

Am cuprins anii între noi Marival,
Distanțele-s pline de scrum —
În palmele arse șoptesc ancestral
Iubirile vechi împlinite acum.

Cad masive de tisă pentru patul de nuntă
Și mari tandrețe ne absorb —
La nunta de aur cu mireasa căruntă,
Și bună ca vinul ce-l sorb.

Își leapădă cerbii coarnele-ntinse
Și păsări își poartă zborul prin ploi
E-atîta tăcere pe văile ninse
Și-i zgomot atîta în noi

Părere blondă

S-au trimis păsări de pradă planînd
În nopțile de ceară cu veghea adormită ;
Trec lungi prevestiri pînă cînd
Ne prăvale în ziua aceasta oprită.

S-au trimis păsări de pradă și azi
Cu zborul mut și ochii scurși
Iar vulpi roșcate dintre brazi
Vin să ucidă pui albi de urși

O, Marival acoperăte-n ceață
Nici cerul nu mai e cum știi
Privește iarna care merge-n față
Și fii aici în preajmă-mi fii.

Eu știu că este-o lume unde
Purtai inel de tisă — tu
Părere blondă dispărută-n umbre
Rămasă vie-n sînge și în nu

Mi-ai cunoscut atunci tăcerea știi,
Născindu-mă în noaptea care
Cădeau mari păsări din tării
Și urșii albi uciși păreau ninsoare.

NICOLAE JURCA

Vîrful Omul

În dimineața aceasta
Cununile luminii le potrivește ceața
Și le așează-n coliere, pe umerii
Străjuitorului Carpați.

În vale, negurile-n briu,
Șerpar îi pun, brodat pe alocuri cu arnici din brad.

Cu-înlățișarea lui tirescul,
În care magma și-a găsit alesul
Și l-a făcut să fie veșnicie.
Și alți ca El
Șirag în horă-ntinsă pe nume :
Retezatul Negoiul sau Paringul
Și mulți de vîrsta lor.
Din vremuri fără legi ei dau bineți
Vieților ce s-au născut pe creste
Și ce ne sînt străbuni.

Ilustrațiile : ceramică de MIHAI GHEORGHE

toți costelivi

sător și știa asta, trupul lui avea să-și aminteaască și ea știa, cum altfel, chiar dacă îi plăceau lui rachiul și tutunul negru, mahorca, tot îl va răzbi odată aleanul și-o să se lase atunci cu lăutari și cu vedre de vin dar nu-i va folosi, căci n-are leac și nici buruiană să tămăduiască careva.

În curte, lîngă fereastră, se auzeau pași mulți și șoapte, lui Robert chiar i se păru că cineva încearcă să-i privească, umbra neclară stărui un timp, apoi fu iarăși liniște multă. Zoe Moscopol auzise și ea căci se acoperi și rămase așa, într-un fel de pîndă.

Atunci a ajuns pînă la ei un murmur de descîntec bocit, amarnic, care-ți aducea în minte scheunatul trist al ciinilor de pripas prin mahalale, cînd mușcă vîrcolacii luna și se-ncheagă laptele în putini și-n fîntîni cad flori ce nu au nume nici nu fac bine celui ce bea, însetatului drumeț. Venea de pretutindeni, ca o duhoare, afară pași se auzeau din nou, hotărîți, în ușă un om lovea ritmic, ca la toacă, de utrenie, deschide, striga, țipa lung o voce de copil, aoleau, alții, ceilalți, cine oare, blestemau alergînd pe galeria de lemn de sus și coborînd scările se adunau mereu, chemîndu-se unii pe alții, răgușiți, toată curtea viermuia plină, loveau în tingiri și-n burlane ca la lăcuste, doamne ferește, și chiăiau.

Și asta încă n-ar fi fost cine știe ce dar litania lor se deslușea obscenă, cu vorbe murdare și meșteșugit spuse, cu plescăituri de limbă care însemnau orice, sughițat mai mult decît îngînat, îndemnînd. Robert o vedea pe Zoe Moscopol încremenită între cearceafuri, fără vlagă în ea, cu ochii sticloși de data aceasta, doar cu gura udă, tremurînd ca de un frig, cu spaimă de lup cenușiu. El nu-și închipuia ce ar putea să fie, devenise deodată înstrăinat de ea, așa cum și este în firea lucrurilor între un om și o femeie, dimineața și la înec, așa că bău ce mai era în pahare, băutura, și aștepta. Ar fi trebuit să o ia în brațe, ca în tabloul de deasupra scrinului, milostiv și să o apere pe ea, cea bîntuită de duhul înfricoșării, dar era prea treaz, apucase să vadă ștergarul aruncat pe fotoliu, hainele ei de casă mototolit, fără formă, ca o piele în care fusese un șarpe, cojile de pîine de pe masă, resturile de cașcaval, numai coaja mucegăită și galbenă, șimburii băloși și nu mai era în stare. Zoe Moscopol plîngea cu lacrimi care nu însemnau durere, care nu însemnau nimic, cînd Robert se îmbrăcă, o, și cum îl mai dorea, cum ar mai fi uitat totul, hărmălaia bezmetică, bărbații toți care-o mai sărutaseră, cuvinte ca borangicul, totul, dar pentru așa ceva e nevoie totdeauna de doi și ea era singură iar el pribeag, totuna...

...După întunericul odihnitor al camerei, lumina de seară și aerul proaspăt și strigătele îl orbiră pentru o clipă. Se lipi de tăbliile ușii atît de violent încît simți un fir subțire de sînge prelingîndu-i-se pe ceafă, sub haine și, sleit, privi în preajma sa și mirat. În curte rămăseseră numai femeile, destule, care se îngrămădeau înconjurîndu-l, îmbrîncindu-se să-l vadă, ăsta-i, suflecate la mineci, cu șorțurile pătate, lăsaseră cratițele cu fiertură și coborîseră, una din ele, mai înfiptă, slabă ca o scîndură ruptă dintr-un gard, îmbrăcată cu o pijama bărbătească vărgată cu albastru, spălăcită, îl ocăra slobod, cu o veche deprindere :

„— Uite-l soro, cocoșul cocoanei Zoe. Mă, zevzecule, urît mi-a fost mie omul prost și de el am avut parte. Te-a descîntat venitura, așa-i, curcanule, voinicule ? Și măcar dac-ai fi numai tu buhai la grajdul ăsta dar ești al patrulea numai astăzi și noi stăm și vă vedem venind și ducîndu-vă, uscavi-s-ar !"

Dacă ușa de care se rezema n-ar fi fost acolo, dacă cercul acela neliniștit care se strîngea și se desfăcea n-ar fi fost, Robert ar fi fugit îndelung, gîfîind, prostit de uluială și de căință, dar nu mai era cale de întoarcere, trecuse pragul, nesilit, iar gloata nu avea de gînd să-l scape, erau dinaintea lui, băiețani roșii de atîtare, aveau să umple closetele și să stropească pereți de sămînță, scîncind, țate în papuci pe care le iubeau bărbații la o lună odată, cum se nimerea, una alăpta un prunc, cu un sîn afară, o frămînta plodul, lacom, fete care-și ridicaseră fustele și-i arătau cu degetul picioarele slabe, de nehrănite, o babă care juca geamparalele ca la nuntă, ia, ia, na, na, și-l sictirea :

„— Să-ți iasă afară și mireasa, s-o purtăm călare pe băț de mătură, să se satură odată ! Chemați, bre, careva, poliția, că aicea-i tractir nu se mai sfîrșește odată, să ne îngrijim și noi de-ale noastre, nu să stăm și să-i numărăm cum se scarpină la nădragi pe toți pleșcarii tîrgului. Huo ! Să vină și să-l jugănească, al dracului !"

Lui Robert i se mai zbăteau sub pleoape zdrențe sîngerii, l-au scos așa, amețit, pînă în coridorul care ducea în stradă, cu alai domnesc, căci doamna Moscopol încuiase și ei nu mai aveau ce să-i strice. L-au lăsat, și-au făcut milă și-au rămas să se certe ele între ele și să-i ungă vinovatei cîntă cu catran, că erau pornite și se opreau greu. Chiar la intrare, pe un scaun, se odihnea un individ care purta proteză nouă, legată cu catarame nichelate deasupra genunchiului, piciorul sănătos îi era desculț și și-l privea tîmp, un bărbat trecut de cincizeci de ani, fălcos și chel, smochinit, uscat, obișnuit cu băuturi, care-și răsucea o țigară din foiță și care-l întrebă :

„— Ce-i, nene, cu mata, ce fuse ?"

Robert se sprijini de zid și-și șterse fața, năucit, bucuros de glasul blînd al omului, grăbit să-i spună și lui că el nu avea un sentiment nedemn pentru doamna Moscopol, nu venise la ea cu gladiole învelite în țiplă nici cu șampanie păcătoasă și scumpă, că, de fapt pe Gertrude a lui Friegman o căuța, da, Friegman, nepotul madamei Honoré, da, Gertrude cea orfană și atît de frumoasă că la soare te puteai uita dar la dînsa ba și că să fie el afurisit de trei ori dacă nu va ocoli locul acela cît va mai trăi pe pămînt și că ce și-ar dori acum ar fi un pahar cu zeamă de lă-

mîie, acră, și o viață între el și Zoe Moscopol, o viață de om. Invalidul părea că-l ascultă, cu ochii subțiri și cu țigara lipită de buză și uitată acolo și-și desfăcea fără grabă curelele piciorului de lemn. Nu se zărea nici un trecător prin preajmă, numai mîțe slabe și adormite, așteptînd crucea nopții ca să nunteaască cu chirăituri și un muncitor de la salubritate, un amărît, care aprindea felinarele deși nu se întunecase încă bine. dar ce-i păsa lui.

Dinspre **Clubul Comerciantilor** se auzeau tarafurile cîntînd în grădinile de vară, vesel, de petrecere, sau desuetul **Prière d'une vièrge,** Robert vorbea și se gîndea cu milă la el însuși, ca la un jidov rătăcitor ce era ; de aici avea să ajungă într-o crișmă, simțea o foame și o arșiță, apoi într-o cameră tapetată cu hîrtie albastră la hotelul **Astoria** sau la **Monaco,** plină de pureci, cu gîndacii foind uscat în sertarul noptierei, va adormi chinuit după ce-o să citească cîteva rînduri de pe vreun petec de ziar vechi, aruncat de cel care locuise acolo înaintea lui, unsuros și mototolit Sînt unii care au prejudecata că hanul e un loc de rușine, făcut anume pentru crailîc și pentru haimanalîc, unde adevăratul gospodar care-și cinstește reputația nu are ce să caute și era și el dintre aceștia sau fusese pînă nu de mult, dar acolo, cel puțin, avea să se spele, pentru cîțiva lei primea a opta parte dintr-un săpun și un vas cu apă fierbinte, era ceva. Mai știa însă că îl vor întrista peste măsură două lucruri : portarul, masiv și indiferent, fost campion de lupte libere, dîndu-i cheia cu numărul legat de ea ca pe un hatîr și faptul că va trebui să-și clătească ciorapii șlinoși și să-i usuce, îngrijitoarea o să-i găsească dimineața și o să se uite la el ca la unul dintre aceia. Of ! Individul terminase, curelele altîrnau cu cataramele lucind stins.

„— Aha, și zi așa. Rea mai e lumea, domnule. Dar vino, nene, ceva mai aproape, hai, că-s cam surd și...

Robert se mișcă către el, înduioșat, și atunci bărbatul se ridică, surizînd verde, sprijinindu-se de spătarul scaunului și-l izbi cu proteza între gît și ureche și-l dărîmă lîngă bordură. Ciotul piciorului îi zvîcnea caraghios și roz în cracul gol al pantalonului cînd s-a aplecat asupra lui și l-a mai lovit de cîteva ori, cu mulțumire deplină, țigara i se clătina în colțul gurii și mustea salivă, Robert nu mai avea putere nici să se mire, zăcea întins pe spate, gemea, îi tresăreau umerii nestăpînit, avea ochii deschiși și deasupra cerul scund al orașului. Invalidul se așezase din nou și-și lega la loc piciorul de lemn, cu așternut de pluță la capăt, să nu-l rănească cînd calcă cu el peste pietre. Cînd sfîrși se bătu satisfăcut cu palma peste coapsă, suna a doagă de stejar, scuipă către Robert mucul țigării, nu-l nimeri, oftă și înjură, așa, ca să fie, și intră în curte, împingînd poarta grea, pășind smuncit, tîrșîind după el scaunul. În urma lui, Robert căzut și foarte puțin sînge. Dacă nu ar fi fost spaima adunată în el pe nesimțite, a lui și a Zoiei Moscopol, dacă nu ar fi întîlnit o femeie care să rîdă în fața lui, în timp ce el vorbea despre lucruri care durează o veșnicie, adică de la naștere pînă la moarte și încă multe, atunci l-ar fi ucis poate pe chelbos chiar în noaptea aceia. Dar cunoscuse de acum trufia umilinței, gustul ei sărat îi ardea mărunțaiele, era vinovat de ceva, pricepea că nu va fi vreodată destul de drept înaintea unui judecător ca să poată lua zilele altuia cu mîinile lui, iar mai puțin să facă n-ar fi limpezit nimic.

Cîteva case mai încolo un pensionar ieșise la drum cu o tablă cu semințe de dovleac prăjite, ar fi vîndut dacă ar fi avut cui, toate pe-un ciocan de țuică, ciupea și el un gologan, rotunjea pensia, dar în seara aceia n-a avut parte, pe strada Crizantemelor nu treceau nici gunoierii. Robert încă nu se clintise, era bine așa cum era, era cald.

Într-un tîrziu scîrții poarta și doamna Moscopol îngenunche lîngă el, îmbrăcată doar cu o cămașă de noapte lungă pînă la călcîie, desculță. Bătea un vînt, așa, deodată, cum uneori, vara, se stîrnește din senin, prevestind ploaie, salcîmii lăsau frunze moarte, se înoura, pe clopotnițe pîlpîiau flăcările fără căldură ale sfîntului Elm și era greu să trăiești. Zoe Moscopol îi ștergea obrazul de pămînt uscat și de sînge, lui Robert i se părea că vede chipul copilăresc al lui Friegman, dar nu, nu era, doar o părere, în genunchi era doamna Moscopol, despletită, cu mirosul ei femeiesc de scorțișoară, rugîndu-se pentru el. Friegman și Gertrude, fiecare la altă biserică, erau departe, nezbuciumați, într-o duminică a lor, din ficeare zi a săptămînii, întotdeauna după cuminecătură, cu anafură între măsele...

Klaust mai știa, tot de la Robert, că, după ce a schimbat nu știu cîte hoteluri, l-a aflat pe von Hessmanstrag, moșneagul, care l-a primit la el, era uitat de dumnezeu în casa asta cu blazon deasupra scării trăsurilor și nu avea nici după ce bea apă, vindea cîte o mobilă scumpă pe o măsură de mălai. S-au învoit atunci să-l țină Robert pe mîncare, von Hessmanstrag, în schimb, îi dăduse voie să doarmă cu el, se chema că avea un adăpost, mai ningea, mai ploua, merita. Apoi von Hessmanstrag a căzut la pat, bătrînețea, și nu s-a mai sculat decît pentru nevoi omenești, slăbea, devenise ursuz și cusurgiu, dar Klaust își dădea seama, deși nu i-o spusese lui Robert, că murind molcom, von Hessmanstrag îl ajuta de fapt pe cel rupt de pe ram să trăiască, îi făcea încet loc, topindu-se el.

A încercat să se vindece, la început iubindu-se cu chelnerițe, care-l pîndeau cu popă și cu martori, — scăpase numai el știe cum — sau cu neveste de ceferiști care nu-l răbdau mult căci era moale, dar în zadar, se scîrbise, nu-i mai trebuiau. Băutura nu-i aducea alinare și nici nu putea să privească la nesfîrșit vînzoleala circiumii, bătăile cu sticle ciobite de marginea mesei, bețivii dormitînd, buzunăriți de chelneri care-i făceau cu ochiul, profesionistele care clătinau către el paharul, dai un vermut, craiule, și obloanele trase în urma lui, ultimul era întotdeauna.

De potolit Robert nu s-a potolit decît de curînd, a mai întrebat, a mai răscolit mahalalele și localurile tatelor, gările și halele, s-a mai sfătuit cu unii, cu alții, mulți l-au crezut nebun și nici nu era atunci prea întreg la minte, pînă cînd, de foamea bătrînului și a lui, că avea și el mațe ca fiecare, s-a apucat de vechea lui meserie, adică nu chiar dar pe aproape, cioplea cruci, asta nu însemna că se prostise, nu era bisericos, n-o uitase pe Zoe Moscopol, albă, în patul alb, goală și bălae.

Aceasta a fost povestea lui Robert, spusă de el însuși, spre luare aminte, Klaust doar a mărturisit-o.

(Din volumul „Pentru eroi, ziua a șaptea")

GABRIELA GORA

Oracol indian

and enter a soul...

Peste ținutul Madhyadesa cutreieră tăcerea
Unde-i acum vechiul oracol de marmură
Rece, verzuie și putredă ? Fiecare își duce
Morții săi în ținutul binecuvîntat Madhyadesa
Să repete peste vremuri aceeași zodie-om
În durerea de lotus a nopții...
Fiecare calcă măcar odată pe pămîntul —
Făgăduit — Madhyasesa să strige A,
Liber și vesel A ! Marele A ! Universului !
...Părăsit, nepăsător și singur : Cel-ce-a-văzut
V-a spune : Dragoste și ură sînt aceleași
lanțuri,
Răsărit și asfințit sînt aceleași lanțuri
Nu ascultați ! Nu plîngeți ! Zeii nu vă
pot ajuta !...

În ținutul Madhyadesa a venit un străin
Singur și nenorocit, purtînd pe umeri
Povara — om, zîmbetul — om, sfîrșitul.
Văzîndu-l locuitorii au început să strige
Să se bată cu pumnii în piept și
Să-i spună : — Dă-ne înapoi oracolul !
Vechiul nostru oracol de marmură
Rece, verzuie și putredă ! Vrem să
Repetăm aceeași zodie, să călcăm
Pe pămîntul binecuvîntat să strigăm
Liber și vesel A ! Marele nostru A !
Să-l chemăm din nou pe
Cel-ce-a văzut care să ne spună
Dragostea și ura sînt aceleași lanțuri
Răsărit și asfințit sînt aceleași lanțuri
Nu ascultați ! Nu plîngeți ! Zeii nu vă
Pot ajuta !...

Departe de ținutul Madhyadesa
A rămas un ultim-om
Care venise neștiut și străin
Să spele morții vechiului oracol
De marmură, rece, verzuie și
Putredă...

GEORGE MARIA BANU

avalanșa

Am rămas singur, în zori, pe malul lacului. Auzeam pocnituri înfundate prin-prejur sau chiar alături, pe lac, din lac ; din apa înghețată, de unde țîșnea ca dintr-o fîntînă printre tăieturile făcute de pietrele căzute, crestături adînci în carnea lacului, sau poate din locul lăsat de trupul femeii dedesupt, aceiași apă limpede și tăcută cum o cunoscusem atunci, la început... Vîrful Muntelui Mare rămăsese însă tot timpul acoperit de norii zăpezii, de umbrele norilor, pe unde numai săgețile soarelui străbăteau pîcla plumburie și mă încălzea parcă, lumina doar atît cît să bănuiesc siluetele oamenilor cocoșați pe stîncării, înșirați pe drumul acela, cel mai înalt și cel mai abrupt, ca un obelisc, gata-gata să alunece, nehotărîți îndeajuns dacă să urce sau să-și dea drumul, de parcă n-ar fi avut tot timpul la dispoziție... Dar, nu ! Numai eu stăteam în continuare înțepenit, ei erau înșirați ca hainele la uscat, deși nehotărîți, dar convinși oarecum de situație, dornici ca și mine, dacă mai aveau cum să se gîndească la așa ceva, dorindu-și cu totul o altă realitate...

Nu se putea însă. Însemna să fi făcut tot drumul acesta de pomană. Însă mai însemna totdeodată că nu ne mai puteam întoarce niciunul așa cum am venit. Marta-Maria ne pîndește desigur, deaproape... Umbrele acelea spînzurate în nesiguranță pe muchiile obeliscului, hidoase ; se vede că nu-și doreau nimic altceva, poate fiind chiar mulțumite, împotriva a tot ceea ce făcuse ea pentru dragoste.

Și oricît căutam un refugiu, nu-l mai găseam, nu aveam unde, nu aveam ce ; mi-era imposibil... Bătrînul inginer a fost cel dintîi de acord cu mine, a propus s-o îngropăm sub piatra de hotar a Muntelui Mare, și apoi Elisabeta-Sonia, care m-a înțeles întotdeauna — acum mai bine ca oricînd — numai ea mi-a ajutat să fac totul dacă i-am cerut sincer acest lucru. Iar cei doi paznici sosiți și ei în ultimul moment cînd, practic, nu mai puteau face nimic folositor, m-au făcut să-mi amintesc în acele momente grele de păcatele Sf. Maria și de șapte din cele zece porunci...

Ceilalți s-au retras după un timp. Poate că au făcut-o anume, pentru mine, dar se putea să fi fost numai o manevră. Acum nu mai avea importanță, nu le reproșam nimic, nu avea rost. Dimpotrivă !... Tot Marta-Maria rămînea singura care ne putea judeca, singură, acolo, în vîrf, sub piatra de hotar de unde nu mai putea coborî sub nici o formă și nici nu mai putea fi reînălțată... Între noi își făcuse loc pentru totdeauna înaltul lacul, vîntul, muntele...

— De ce ai ochii tot timpul mirat-arcuiți, Marta-Maria ?

— De neliniște, cred, Marcel...

...Și bărbatul o privi cum se spăla dis-de-dimineață cu apă de ploaie strînsă într-un vas de lut descoperit de Elisabeta-Sonia într-o grotă. În noaptea aceea plouase prea mult și pentru prima dată de cînd veniserâ în munți. Iar vasul cu formă ciudată nu putea fi folosit decît pentru așa ceva. Marcel intră în dimineața aceea cel dintîi în cort. Femeia plescăia cu plăcere din buze în apa revărsată peste obraji. Apoi își ținea ochii fix în Soare. Și Soarele, inundînd peste tot, scăldînd rezervația, se arăta îngăduitor cu cei de aici, binevoitor peste zi și aici, în vîrful munților albi, albi, albi, de zăpada sclipitoare. Marcel repetă ca pentru sine întrebarea : cu ochii fixînd și el distanțele prin gemuletul mic, pentru cine știe ce alte gînduri. Femeia se opri în ușa cortului, aplecată, tăcută. Marcel își pregătea încet rucsacul, își lăsă mai la urmă pachetul cu biscuiți, conservele și termosul. Femeia veni ea înaintea lui Marcel și-și lipi languroasă ochii de sticla geamului și surîse trist cînd își aminti că aveau să urmeze alt drum spre Iezerele.

— De ce ai ochii tot timpul nerăbdător-arcuiți, Marta-Maria ?

— De neuitare, cred, Marcel...

Femeii îi păru nespus de rău că lăsa aici, pentru ultima oară, deci pentru totdeauna, locuri dragi care îi tăinuiau altfel amintirile cele mai frumoase amintiri din care se înfrupta și pe care nu le-ar vrea pierdute ; visele ei atît de anevoios adunate, cu multă răbdare și frică, la fel ca toate celelalte lucruri, aici și așa. Dorea altfel să plece cît mai curînd posibil, găsea oricum și oricînd destule dovezi copleșitoare ca să regrete... Făcu ochii mari cînd se întoarse și-l privi pe Marcel, de parcă uitase cu totul de el, deși nu aștepta nimic să-i spună. Și femeia nu încetase încă să-l privească cu alți ochi.

— De ce ai ochii tot timpul trist-arcuiți, Marta-Maria ?

— De neodihnă, cred. Marcel...

Dar bărbatul o înțelegea și se simți dintr-o dată prea greu și foarte ușor vulnerabil. O sărută — era tot ce putea face pentru ea — și femeia crezu atunci la rîpezeală că-i șterse totul din priviri. Nu spuse nimic, chiar dacă Marcel aștepta. Aștepta și ea schimbarea lui. Dar asupra alegerii făcute Marcel nu putea reveni...

Drumul se arăta cu adevărat anevoios, iar pietrele bătrîne, acoperite de zăpadă și de nepătruns, păstrau încă destule taine. Zăpada albă, la fel... Marcel ascultă un timp, cuprins de liniștea încremenită, ascultă apoi șuierul zăpezii biciuind prelata din cînd în cînd. Asta îl făcu să-și alunge incertitudinile și să se lase definitiv convins că putea urma un viscol cumplit. Și era lucru de așteptat și la fel de valabil pentru amîndoi, pentru că după ploaia de peste noapte, și acum Soarele mai dogoritor ca niciodată aici, o schimbare era cu atît mai posibilă la asemenea altitudine. Dar Marcel nu spuse femeii ce gîndea, chiar dacă știa și era evident că ea aștepta. O lăsă să-i răspundă vîntul, ecoul, pămîntul...

— De ce ai ochii tot timpul strălucitor-arcuiți, Marta-Maria ?

— De neființă, cred, Marcel...

Marcel hotărî atunci, ca și femeia cîteva momente după aceea, să pornească la drum cît mai devreme. Să ajungă din urmă timpul lăsat oricum aici, dacă se mai putea. Marta-Maria prinse să-și împacheteze și ea unele lucruri rămase. Pînă la Iezerele aveau de mers o jumătate de zi, și cum zăpada se topise de ploaie și de căldură spre seară muntele e de două ori mai greu de excaladat. Marcel ceru ajutor femeii doar la împachetatul cortului. Dar cînd s-au văzut fără vreun adăpost sub cerul imens prins parcă în două torți de vîrfurile ascuțite, în crucea zilei, căutau în jur peste întinderea orbitoare a zăpezii din care, la distanțe tot mai mari, se vedeau colțuri negre de stîncă. Petele negre îi întrista. Icicolo tufele de ienuperi își scuturaseră povara albă. Marta-Maria se apucă de brațul lui Marcel și asta însemna pe de altă parte că era pregătită și că nu mai aveau încotro.

Urcușul li se așternu din nou, înspăimîntător. Iar Marcel nu avea de unde să știe dacă femeii îi era frică de acest lucru. Iuți pasul. Singura soluție rămînea să ajungă înainte ca întunericul să-i împresoare, să se pună la adăpost în căsuța lor de pe lac și unde îi așteaptă desigur ceilalți. Se întoarse spre ea. Spuse atunci :

— De ce ai ochii tot timpul necruțător-arcuiți, Marta-Maria ?

— De nemărginire, cred, Marcel...

La piatra de hotar din vîrful Muntelui Mare, făcuseră un foarte scurt popas. S-au așezat sprijinindu-se de parapeții metalici, pentru orice siguranță. Oprirea se produsese fără vreo hotărîre prealabilă. Atît Marcel cît și Marta-Maria și-au amintit de Virgil-Virgil, care alunecase în prăpastie, a doua zi după sosirea la rezervație. Marta-Maria se lăsă într-o parte, Marcel tresări. Amîndoi își aminti seră de căderea bătrînului paznic. Femeia se făcu vineție, vîntul intrînd pe sub trenciuri, Marcel o apucă de mijloc și o trase de partea cealaltă a crestei, înapoi pe drumul pe care urcaseră...

Versantul nordic era înfiorător de adînc. Prăpastia deschidea sub ei o gură nemărginită, albă. Blocuri de zăpadă și blocuri de stîncă porneau la vale și din care se ridica o ceață densă de fulgi și pămînt, acoperind pădurea. Și valea de asemenea...

— De ce ai ochii tot timpul neverosimil-arcuiți, Marta-Maria ?

— De nemoarte, cred. Marcel...

Coborîrea se dovedi aproape imposibilă. Trebuiau să ocolească mult, să nu intre în bătaia zăpezii care a alunecat ; se furișau printre stînci ca apa ieșită peste maluri, lățindu-se, crescînd... Marta-Maria privea cu ochii înțepeniți în întunericul care cobora, și Luna nu mai avea atîta putere să străbată norii de zăpadă ridicați din fiecare bufnitură. De sub picioare le fugeau pietrele, formau bulgări imenși, rostogolindu-se înaintea ochilor lor, încercuindu-i pînă în abisul care se micșora treptat, apoi în întunericul din vale... Toată creasta estică a Muntelui Mare fusese cuprinsă de avalanșă. Marcel alunecă și coborî tîrît de zăpadă cîțiva metri, iar cîteva momente după aceea și-au dat seama că pornise muntele de deasupra, dar nu mai aveau ce face, și-au dat mîinile și s-au lipit de prima stîncă. Dar piatra lovită de furia zăpezii și-a pămîntului i-a înălțat... Marta-Maria l-a strigat din răsputeri, dar Marcel n-a mai auzit decît vuietul muntelui... N-a avut timp nici măcar să privească spre ea. Și-a amintit de Marta-Maria cînd n-a mai auzit decît pocnituri înfundate, undeva în vale, pe lac. Apoi și-a amintit de ceilalți. Atunci a strigat : „Marta-Maria !..."

I-a răspuns ecoul... Era în vale și privea strălucirea apei prelinsă peste gheață. Pietrele și bulgării de pămînt făcuseră o infinitate de ochiuri în oglinda lacului. Iar apa mai clocotea, deasupra. Restul nu-și mai amînti. Ultima oră, înainte ca bulgărele să-l fi lovit în ceafă și să-i fi strivit mîna cu care o ținea, pe Marta-Maria o mai avusese alături. Apoi totul s-a întunecat, iar acum Soarele atît de aproape și muntele aproape adormit, încît era gata să creadă că nu s-a întîmplat nimic. Totul în jur îl sfida. Numai pămîntul răvășit în drumul avalanșei îl readuse la adevăr. Din căsuța lor nu mai rămăsese decît doi țăruși înfipți în mijloc. Bucăți din prelată pluteau pe lac.

Pe versantul celălalt, descoperi șase siluete, șase umbre care coborau spre lac. Pe mal însă găsi trupul femeii. Tîrziu...

— De ce ai ochii tot timpul înghețat-arcuiți, Marta-Maria ?

Dar femeia nu-l privi cu alți ochi. Nu-i răspunse. Nu-i răspunse... Îi răspunse înaltul, lacul, vîntul, muntele...

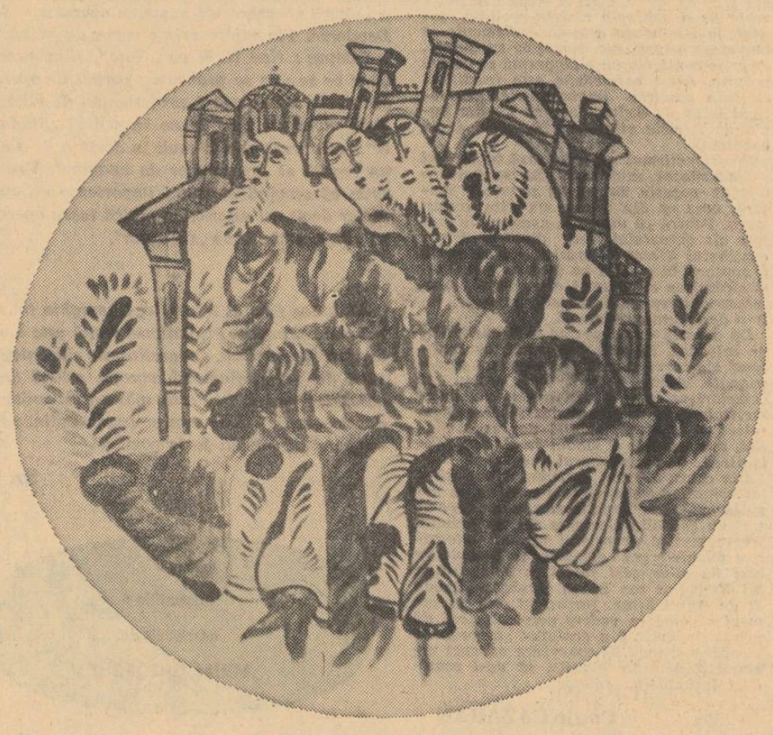

TEATRU

Drumuri şi poduri

V-aţi întrebat, oare, vreodată — spre a începe retoric — peste cîte poduri aţi trecut în viaţă? Pe mine numai expresia **cap de pod** mă face şi acum să-mi sfîrîie călciiele. Sfîrîie roţile pe drumurile aşa de bine întinse de parcă ai merge pe podul palmei cuiva, (care şi-a asfaltat liniile norocului).

Rar muşuroi de furnici peste care să nu se arunce, ca în silă, un viaduct. Nu curge, gudronul pe marginea autostrăzilor. Şi chiar dacă ar curge, s-ar prelinge în nişte sticluţe, transformat instantaneu în parfum. Pentru că nu există pomi pe marginea drumului — călătorul grăbit se izbeşte, în caz de ceva, de-a dreptul de poarta raiului.

Clasa cea nouă, a proprietarului de automobil, cum se vîntură pe aci ideea, n-are pic de odihnă, ziua şi noaptea. E o clasă extenuată. Extenuată de drumuri, slabă ca un fir, agitată, cu multe reflexe gata formate şi pe cale de dispariţie din cauza vitezii. Mă gîndesc cîteodată de ce nu se întîmplă ca într-o bună dimineaţă să meargă toată lumea pe acelaşi drum? Toţi la gară, sau să se întoarcă de la gară. Drumurile mele spre teatrele germane, în care m-am oprit serile, spre a înghiţi praful şi pulberea artei scenice, trebuie făcute sul ca nişte bucăţi de papirus şi date uitării. Romanii au fost cei dintîi mari specialişti în problema şoselelor. Vor fi descoperite şi aceste drumuri mîine sau mai tîrziu, cu uimirea cu care tăietorul de lemne descoperea lîngă Roma Via Appia. Iar dacă nu le vor descoperi alţii, le voi descoperi tot eu, din modestie.

Marin SORESCU

P.S. Înverşunarea regizorului român e să lanseze o piesă străină. (La mulţi ani după ce ea s-a vînturat pe toate scenele!). Dorinţă de a fi în circuit, teama de a nu părea provinciali, un fel de temenea făcută modei — ne vor plasa mereu în afara circuitului, în provincie. Pentru că nu trebuie să-ţi placă ceva abia după ce a plăcut la toată lumea. Puţini sînt acei care se bat pentru piese româneşti.

M. S.

FILM

Primarul venea pe drezină

Pentru toţi iubitorii westernurilor spaţiul respectivelor producţii este unul determinat (vestul sălbatic) iar timpul lor, de asemenea, e înscris între nişte limite. Interesează mai puţin perioadele de început — intrăm în altă lume, cea a filmelor cu piei roşii —. După cîte se poate evalua westernul clasic, propriu zis, pune să se înfrunte voinici notorii aflaţi de partea legii (şi purtînd, de obicei, insigna de şerif) cu bandiţi notorii, dedulciţi la jefuirea diligenţelor şi a terorizării micilor aşezări citadine; în aceste mici tîrguri ale epocii, centrele de interes general sînt *saloonul* (ele pot fi cîteva, dar unul, mai ales, reţine atenţia căci aici au loc sfidările ce se rezolvă apoi cu focuri de pistol sau carabină, în stradă), sediul şerifului (cu celula — altminteri uşor de forţat — pentru arestaţi). Saloonul are de obicei la etaj un hotel, în care locuieşte cîntăreaţa, sistematic fatală, şi — nu arareori, eroul.

Şi iată că un monstru, la început ridicol, — trenul — pătrunde în lumea westernului. Fiind, iniţial, la fel de rapid ca diligenţa, răufăcătorii îl vor ataca, jefuind colete şi călători (firească, şerifii vor riposta). Sînt însă ultimele isprăvi ale westernului propriu zis, fiindcă trenul aduce cu el industrii şi propăşire, oraşele cresc, alt tip de şerif (şi de poliţie, în general) va fi opus unui alt tip de răufăcători, evoluîndu-se rapid, spre filmele cu gangsteri.

Despre aceasta pare a vorbi filmul lui Burt Kennedy „Băieţi buni, băieţi răi" (în engleza americană *guy* înseamnă, pe lîngă băiat: om, *tip*). E o comedie destul de amestecată, mai mult de jumătate o urmărire à la Keyston (excelent ritmată!). Pe lîngă tren, în viaţa „liniştit" westerniană a oraşului cu nume americănesc „Progres", pătrunde şi mica bestie de mare viitor — automobilul. Voinicii (şi printre ei şeriful îmbătrînit interpretat de Robert Mitchum) îşi mai leagă caii de bine ştiutele conovete, dar printre crupele lucitoare ale eroicelor animale urîte boturi de maşini se aliniază.

Se schimbă şi moravurile. Lupta dintre oamenii dinlăuntrul legii şi cei din afara ei se desfăşurase, în vremea clasică, cu o oarecare doză de corectitudine. Acum bandiţii cei noi sînt altfel, ucid pe la spate cu dezinvoltură (spre dezaprobarea voinicilor bătrîni), în tot ce fac urmăresc *eficienţa* şi nu faima. N-au „nimic sfînt".

Şi iată trenul cu bani gonind, bandiţii călare urmărindu-l, în tren doi bătrîni „lupi de vest" combătîndu-i cu anevoioasă iscusinţă pe atacatori. Din urmă sosesc vijelios cetăţenii organizaţi de primar (primarul însuşi, înfăşurat în discursuri şi visuri de mărire: „guvernator... ba chiar preşedinte!", goneşte pe o drezină acţionată cu vigoare de cîţiva obedienţi). E o urmărire pasionantă, hazlie: tineri şi bătrîni, femei, îndrăgostiţi, în căruţe, automobile, călare, pe biciclete dau năvală în ajutorul ordinii.

Şi astfel eroicul western se risipeşte într-un hohot de rîs. Numai în „Băieţi buni, băieţi răi", căci altfel schema lui minunată, de basm, îi va împinge încă mult timp pe cineaştii de pe diferite meridiane să o reia. Cu o indicaţie: înapoi la diligenţă!

S-ar putea, deci, spune că filmul lui Burt Kennedy este unul „de frontieră". Înapoia lui se află spaţiul westernului, mişunînd de eroi şi acţiuni înainte — deci intrînd în secolul 20 — o lume ce se adînceşte psihologic, cea a producţiei poliţiste.

I. C.

Imagine din filmul „Băieţi buni, băieţi răi"

ARTE

ARTE PLASTICE

Constantin Dipşe

In atelierul său Dipşe păstrează, dar al unui prieten, un pumn de ţărînă maramureşană. Acest artist unic, bărbat frumos cu statură întotdeauna dreaptă şi pas de muntean, temperament exploziv adeseori dar locuit de o mare delicateţe, specific românească, hărăzit prieteniilor destoinice, durabile, se simte solidar mai mult decît oricine cu tărîmul său natal. Am auzit de Şurdeşti, satul cu cea mai înaltă biserică. Am auzit însă prin Dipşe. Am auzit de această foarte veche matcă de civilizaţie în primul rînd prin personalitatea evocatoare a acestui veşnic tînăr şi necorupt pictor care este Dipşe. El reprezintă cel mai bine, în plastică, legătura cu sedimentele iniţiale.

De cînd îl cunosc, şi îl cunosc de multă vreme, conduita lui mi s-a părut dintre cele mai alese. O linie net demarcată, care este însăşi viaţa lui, îl separă de sentimentalii de duzină. Ceea ce la alţii pare deliberat, impus din afară, la el este dramă organică, integritate de suflet. El se apropie de sine însuşi, de acea latură intens depozitară de sentimente colective cu dragostea şi respectul încercate numai în faţa unui trecut arhaic plin de noblete. Legea morală este însăşi legea artei sale. Dacă nu ştie un lucru mai presus de limitele fiinţei alcătuite nici nu poate să-l transcrie. La Dipşe totul este experienţă milenară. Din acest punct de vedere pictura lui este fără căutări, în sensul obişnuit al cuvîntului, un curent continuu se face simţit de la un tipar la altul, armătura interioară fundamentală rămîne mereu aceeaşi, desfide forma şi se realizează direct în conţinut. Cine nu-i înţelege acest har de esenţă, particularizat, nu poate comunica în nici-un fel cu arta lui.

Obsesiile cu care operează şi se încarcă pînă la refuz opera lui Dipşe sînt sumare la prima vedere. Artistul însuşi refuză explicaţiile. Paradoxal, arta lui se adresează iniţiaţilor, unor anume iniţiaţi, obişnuiţi să vadă faţetele multiple şi adîncurile expresiilor generalizate. Reprezentările sînt de asemeni, în simplitatea lor savantă, înşelătoare. Peste tot un indiciu insesizabil, o nuanţă peste care ochiul alunecă parcă fără s-o perceapă, schimbă semnele şi răstoarnă sensurile. În miezul tablourilor sînt vaste nisipuri înşelătoare. Din chiar construcţia riguroasă a elementelor picturale, se iscă fulgeraţii de sentiment, la fel cum întotdeauna, deasupra catedralelor, indiferent de anotimp, ni se pare că ninge fin şi scînteietor.

Îmbibat de amintiri şi trăiri pentru totdeauna, însemnat de pecetea anotimpurilor ciclice ale vieţii de ţară ardeleană, crezînd în adîncul său, cum spune marele poet „că veşnicia s-a născut la sat", Dipşe îşi transfigurează datele intime. Prin el avem iarăşi vie şi palpabilă o ridicare la scară metafizică a originei şi primordialităţii noastre. Desigur, cîmpul lui de investigaţie este cu mult mai larg, elemente noi se adaugă picturii sale, artistul construieşte o lume tot mai diversă, culoarea depăşeşte obiectele şi-şi caută raţiunile proprii pe un fundal împietrit şi lesne de recunoscut. În spaţiul acesta dat, pe care artistul îl năzuie tot mai ferm, voi căuta, într-un articol viitor, să pun cîteva accente absolut necesare.

Grigore HAGIU

ARTE

MUZICA

Aventura nuanţelor

Jocul intensităţilor sonore cu care este notat a se produce actul muzical, înlănţuirea constructivă a nuanţelor pe parcursul unei partituri n-a prea stat în atenţia cercetătorilor, a fost mai totdeauna considerat un element adiacent, suprapus şi, ia urma urmei, fortuit. Astăzi, problema renunţării la acest complement sau a găsirii unei legături mai justificate cu substanţa muzicală în sine se pune cu acuitate, aşa că o succintă analiză istorică ne pare necesară.

La Bach, nuanţele nu erau indicate în partitură, aceasta nefiind o scăpare din vederea atît de pătrunzătoare a poliatentului muzician. Ele erau însă strîns dependente de structura muzicii, de gradul său de stringenţă, de concentrare, şi, deci, de la sine înţelese. Cînd muzica este mai concentrată, evoluţia mai rapidă (nu ca tempo ci ca viteză de îndepărtare de la ideea iniţială) atunci se cîntă obligatoriu în forte, iar cînd muzcia respiră, apare mai comentativă, atunci răsună în piano în mod necesar.

Mutaţia produsă prin apariţia esteticii clasice, trecerea de la muzica structural-evolutivă a lui Bach (în care relaţia sonoră evoluează fără a se transforma în contrariul ei) la muzica tematico-dezvoltativă a generat un transfer şi în planul nuanţelor. Ele au acum rolul de a sublinia temele, caracterul lor, devin şi ele, ca şi întreaga muzică, tematice. De asemenea, intensităţile şi raportul dintre ele subliniază forma, contribuie la perceperea ei. Despărţindu-se de esenţa structurală, nuanţele rămîn încă legate de muzică, anume de aspectul său formal, organizatoric. La Mozart, nuanţele încep să cînte paralel, însă strîns împletit cu cîntarea notată a instrumentelor.

Dar adevărata muzică a nuanţelor începe o dată cu Beethoven. El este primul care a intuit şi adîncit o veritabilă autonomie a intensităţilor faţă de melodie. Bineînţeles, această duplicitate vizează un singur scop expresiv. Dacă la Mozart se poate vorbi de o polifonie nuanţe-evoluţie sonoră, la Beethoven cele două elemente se împletesc heterofonic. Nuanţele au un arc, cu grijă construit, au o diagramă evolutivă proprie. Acest paralelisim este fructificat total în gîndirea impresionistă, din raţiuni lesne de dedus, dacă ne gîndim numai la numele orientării. Nuanţele devin cabotine.

Programatismul subordonează totul, deci şi intensitatea, subiectului. Se leagă nuanţele de poveste iar nu de structura muzicii, ceea ce din păcate nu este acelaşi lucru. Pentru că unul din avatarurile majore ale curentului este divorţul dintre conţinutul literar al muzicii (ce ar putea fi conţinut în muzică nu prea ne este clar) şi alcătuirea structurală este, altfel spus, inmatricularea unui subiect, exterior, într-o desfăşurare muzicală.

De această extravaganţă a intensităţilor ne salvează, în mod paradoxal, compozitorul ale cărui nuanţe par cele mai extravagante, Anton Webern. Par, pentru că cercetări recente, şi aici trebuie subliniat meritul major al maestrului Tiberiu Olah, relevă o legătură, subtilă dar nedezmînţită, între nuanţe şi modul de alcătuire intrinsecă, la compozitorul vienez.

Din cauza aparent marimei autonomii a intensităţilor weberniene s-a ajuns, la urmaşii săi, să se serializeze şi nuanţele alături de celelalte elemente ale discursului. Într-o muzică de origini formal-matematice nuanţele pot dispărea cu desăvîrşire căci nu şi-ar găsi rostul în compoziţiile lui Xennakis sau într-o piesă ca „Laude I" de Aurel Stroe. Important este ca autorul să aibă în vedere acest element de primă importanţă a evoluţiei sonore, să aleagă acel mod de concepere adecvat viziunii structurale globale, să nu-l considere întîmplător, adăugat.

Costin CAZABAN

TELEVIZIUNE

Developări

Intîi a fost în cauză proza lui Eminescu: rostite simplu şi limpede, fără poză teatrală şi necîntate, cuvintele au păstrat un înţeles absolut. Nu m-a izbit niciodată cîtită cum m-a izbit ascultată forţa imaginii. Caramitru are dreptate: developarea actului de creaţie pînă la starea de graţie iniţială asigură o percepţie uluitor de pregnantă textului literar.

Apoi a fost în cauză însuşi actorul: cine demontează un act de creaţie, montează o conştiinţă artistică. Independenţa interpretativă pe care şi-o îngăduie Ion Caramitru are un suport intelectual. Modalitatea lui de a recita reface un act critic. Am asistat la o profesiune de credinţă care a pus în lumină extrem de favorabilă menirea actorului. În punctul acesta trebuie negreşit lăudată găzduirea artiştilor la „Studioul N". Mă refer la toate ramurile artei. Tentaţi cel mai adesea să-i confundăm pe scriitori cu cărţile pe care le scriu şi pe actori cu rolurile pe care le joacă, emisiunile de duminică după-amiază ne propun o coborîre a eroilor în real: s-a întîmplat magistral cu Ov. S. Crohmălniceanu, s-a întîmplat cu Sanda Manu şi Ştefan Ţapalagă, acum cu Ion Caramitru. Sacrilegiul îi aparţine lui Tudor Vornicu: idolii sînt developaţi.

★

Pentru fotografie termenul este mai potrivit: developările din expoziţia de la Cluj au fost remarcabile. Cred însă că imaginea filmată le-a egalat: calitatea pură şi simplă a încadrării şi a expunerii consacră alt nume de operator: Sabin Devderea. Ţin minte prima carte de vizită care s-a depus: Nae Niţă, cu „Gara", film excelent. Ceea ce se ştia se probează: corpul de operatori ai televiziunii numără profesionişti de elită. Filmele vizionate pînă acum în cadrul „Studioului N" ne întăresc şi mai mult în dorinţa de-a asista un recital al „creatorilor de imagine". Vreau să spun că servind emisiuni importante cu alt caracter decît cel estetic, duminică seara operatorii au şansa unor filme „de autor".

★

Al doilea film al Manuelei Gheorghiu tot o developare propune. Profesiunea ştiută este a cronicarului de cinema. Cu graţioasele incantaţii pe teme de peisaj flamand, vocaţia critică depune garanţii: gustul este ales, măsura cuvenită, pledoaria estetică. Sau cum ar spune Catinca Ralea — „cînd dă năvală forţa poetică".

Sz. P.

Ilustraţiile: ceramică de MIHAI GHEORGHE

ARTE

revista străină

● **BRÈVES NOUVELLES DE FRANCE** (ian., a.c.) Anul 1970 este considerat în Franţa un an bun pentru cărţile premiate în ceea ce priveşte tirajele. Astfel, **Le Roi des Aulnes** (premiul Goncourt) a fost tipărit în 200 000 exemplare, **Les Poneys sauvages de** Michel Déon (premiul l'Interallié) în 250 000 exemplare, **La Crève** de Fr. Nourissier (premiul Fémina) în 135 000 exemplare, **Isabelle ou l'arrière — saison** de Jean Freustié (premiul Renaudot) a atins în numai trei luni un tiraj de 90 000 exemplare cît despre **Sélinonte ou la Chambre impériale** de Camille Bourniquel (premiul Médicis) din care s-au vîndut 40 000 exemplare înainte de atribuirea premiului se aşteaptă să atingă un tiraj de 120 000 exemplare. După cum se vede, prestigiul unui premiu literar priveşte mai ales contactul larg cu publicul.

● Premiul **Delluc**, care este considerat „un Goncourt al cinematografului" a fost atribuit recent filmului **Le genou de Claire** realizat de Eric Romer. Născut în 1923, Romer s-a remarcat în 1959 cu filmul de lung metraj **Le signe du Lion.**

● Între 5 şi 9 aprilie 1971 se va desfăşura la Royan al 8-lea festival internaţional de artă contemporană. Consacrată în principal muzicii din ţările est-europene, această manifestare va consta dintr-o serie de concerte, conferinţe, colocvii, proiecţii de filme şi expoziţii Deasemeni, în cadrul festivalului se va desfăşura şi al 5-lea festival de pian pentru muzică contemporană (Juriul va fi prezidat de Oliver Messiaen). România va fi prezentă la acest festival cu ansamblul Musica Nova.

● Cel mai bun actor de comedie al anului 1970 a fost declarat **Louis de Funés** căruia i s-a decernat premiul **Courteline** pentru rolurile din filmele **L'Homme orchestre** şi **Le jandarme en ballade.**

● **SCALA** (febr., a.c.) Cîteva probleme actuale ale industriei cărţii fac obiectul unui articol semnat de Ernest Liber. Autorul semnalează în principal două aspecte: pe de o parte, înmulţirea cărţilor standard (a cărţilor „poche" în special), pe de altă parte, cererea din ce în ce mai scăzută de ediţii scumpe, luxoase. Considerată tot mai mult un produs de larg consum, cartea trebuie să satisfacă condiţii noi: preţ rezonabil, posibilitatea de a răspunde rapid cererilor pieţii, accesibilitatea ediţiilor etc.

● **LA QUINZAINE LITTERAIRE** (1—15 februarie, a.c.) În paginile 12—13 ale revistei se publică fragmente dintr-o lucrare aparţinînd lui Roger Martin du Gard. Este vorba de **Mémoire du colonel de Maumort**, la care R.M. du Gard a lucrat timp de cincisprezece ani dar al cărui manuscris a rămas blocat la Biblioteca Naţională imediat după moartea autorului (1958) din cauza unor probleme legate de succesiune.

● **LE MONDE** (12 febr. a.c.) Sub titlul **O comedie inumană**, Jacqueline Pietier comentează ultima lucrare a lui Samuel Beckett — **Le Dépeupleur** (Ed. de Minuit, 55 pag.). Semnalînd „densitatea, amploarea şi strania frumuseţe a acestui text atît de scurt", autoarea observă, că el marchează o etapă importantă în dezvoltarea operei beckettiene — cea a conciziei extreme, inaugurată cu **Comèdie et acties diverses** în teatru şi cu **Têtes mortes** în proză. Cît priveşte titlul ales, J. Pietier avansează opinia că acesta i-ar fi fost inspirat autorului de versul lui Lamartine: „Un seul être vous manque et totut est dépeuplé".

● Publicaţia consacră două pagini expresionismului german, după opinia generală, puţin cunoscut în Franţa. Alături de studiile semnate de Jean-Michel Palmier şi Henri Arvon se publică poezii (însoţite de scurte prezentări) ale unor autori ca **Georg Trakl, Gottfried Benn, Ernest Stadler** şi Georg Heyn.

● Cîteva „instrumente" de cunoaştere ale literaturii franceze ne recomandă în pagina a 20-a Josane Duranteau. Amintim dintre ele: Literatura în Franţa după 1945 de Michel Autrand, Jacques Lacarne şi Bruno Vercier, Istoria literaturii franceze de Jacques Vier, Literatura franceză de Lagard şi Michard, Noul dicţionar de citate franceze, Noul dicţionar de dificultăţi ale limbii franceze etc.

● **L' EXPRESS** (1-7 febr. ac.) Între cărţile cu ecou internaţional din ultimul timp se distinge cartea sociologului american Alvin Toffer, **Şocul viitorului.** În nr. 1020 şi 1021 revista publică fragmente prescurtate din această lucrare.

● Deloc măgulitoare dezvăluirile făcute magazinului Rolling Stone de către John Lennon, fost chitarist în fosta formaţie Beatles. Întrebat cu ce semănau turneele lor Lennon răspunde: „Cu Satyricon-ul lui Fellini". Şi în continuare, referindu-se la locurile rezervate infirmilor în sălile de spectacol: „Mamele îi aduceau în faţa noastră ca şi cum noi am fi avut puterea să-i salvăm, ca şi cum noi am fi fost Crist. Oribil!".

● (8-14 febr. ac.) Seară de seară, de mai bine de o lună crainicii televiziunii franceze cer scuze telespectatorilor pentru modificările survenite în program. Faptul se datorează grevei organizate de anumite categorii de salariaţi cărora nu li s-au majorat salariile conform acordului încheiat în noiembrie 1969. Cît despre telespectatori, se spune că într-o miercuri domnul Jean Descoureaux, înfuriat la culme, şi-a ciuruit cu gloanţe televizorul.

● **REVUE D' ESTETIQUE** (nr. 1-2, 1967). Apare la Paris sub conducerea lui Etienne Souriau (prezent în nr. 1 cu articolul Sur le Béotisme) şi Mikel Dufronne, cu concursul centrului naţional al Cercetării ştiinţifice. Remarcăm în nr. 2 al publicaţiei articolul **Colaj şi metaforă** semnat de Mihai Nadin şi Voicu Bugariu.

● **NEWSWEEK** (1 febr. a.c.) În pagina rezervată teatrului, Jack Kroll semnează o cronică extrem de elogioasă la spectacolul **Visul unei nopţi de vară** în regia lui Peter Brook. Acesta, după opinia autorului, „...între toţi regizorii lumii din acest moment pare să fie cel mai deschis cel mai puţin dogmatic şi egoist..." reuşind „una din cele mai frumoase producţii shakespear-iene ale timpului".

● (8 febr., a.c.). La rubrica de film este inserat un portret al cunoscutului regizor american Haward Hawks, maestrul neîntrecut al western-ului pe care l-a îmbogăţit cu o serie întreagă de realizări (Riul roşu, El Dorado etc) avîndu-l ca protagonist pe John Wayne. Ultimul său film, al 44-lea şi tot cu Wayne, se intitulează **Rio Lolo** şi, deşi nu se poate număra printre capodoperele lui Hawks, cunoaşte un deosebit succes de casă.

● **FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG** (2 febr., a.c.) Anul acesta, „Zilele Shakespeare" vor fi organizate la Weimar între 1 şi 4 aprilie. Între altele, cu acest prilej teatrul Naţional din Weimar va prezenta piesa **Richard al II-lea** în regia lui Fritz Bennevitz iar Teatrul de stat din Dresda piesa **Othello.**

u. v. z.

SPORT

Salutări din mers

Primim din partea unor cititori avizaţi şi de bună credinţă proteste în legătură cu ultima noastră însemnare — Au mai rămas rechinii — *apărută în numărul trecut. Ni se reproşează că nedreptăţim specia răpitoarelor amintită mai sus, canibalii, microbii şi viruşii, tot ceea ce noi avusesem îndrăzneala să susţinem că e „încă mizerabil în mijlocul oricărei grandori", (cu ocazia recuperării lui Apollo 14), cuvinte asupra cărora sîntem invitaţi să meditäm mai atent, nu pripit ori sentimental.*

După ultimele teorii — ni se pune în vedere — rechinul de pildă ar fi animalul „născut perfect" încă de la bun început şi care între timp (chestie de cîteva sute de milioane de ani) „n-ar mai fi simţit nevoia să evolueze" şi că dacă nu ar fi fost el, rechinul, oceanele lumii ar fi devenit de mult un gigantic azil piscicol, UN SPITAL AL INVALIZILOR MĂRII, o primejdie pentru întreaga planetă. (Şi-apoi un rechin, este cel puţin tot atît de perfect ca o rachetă cosmică, domnul meu! ne mustră blînd un profesor de engleză).

Se ia în continuare apărarea microbilor şi viruşilor „aceşti, (citäm), agenţi binevoitori ai întăririi sănătăţii mondiale, prin călire, „care operează după principiul sever al selecţiei biologice şi promovării „elementelor celor mai bine dotate — (milogii, victime sigure...).

Canibalii? (un riset drăcesc face să se scuture coala de hîrtie fină a unei alte scrisori bătută la maşină fără î şi ă, cu semnele respective adăogate cu stiloul — cerneală roşie) „dar bine, dragă Suplinitor IX, între cît canibalismul moral e mai puţin abject decît cel, ca să zic aşa, „în carne şi oase"? Între a mînca un om şi a mînca un porc, nu văd, biologic vorbind, nici o diferenţă fundamentală" etc., etc. (Numai ororî).

O studentă la farmacie scrie textual: „Nu văd de ce un rechin ar fi mai detestabil decît Apollo (nu 14. ălălalt, grecul), la cîte nu le-a sucit el capul fără pic de milă *(s.n.)* — *bine i-a făcut läptăreasa aia care nu i-a cedat!"*

„Microbii, stimate domn, pe care i-am avut fiecare, personal, continuă să fie ai noştri şi după moartea noastră, în vecii vecilor, ei ne reprezintă de jure şi de facto în eternitate prin simplul fapt că au venit în contact cu noi şi că i-am hrănit. Ei ne continuă, testamentar, pînă în cea mai intimă fibră a aspiraţiilor noastre, ca nişte sateliţi imponderabili şi invizibili ai fiziculul şi conştiinţei noastre..." (un candidat în ştiinţe juridico-sociale).

„Bătrîne, lasă rechinii, nu m-ai convins, ştii bancul cu elefantul? îmi comunică pe o carte poştală mototolită, scrisă cu creion chimic, pe genunchi, evident, MARATONISTUL, vechiul meu prieten, aflat în marş pe la Slănic. Un elefant cică intră în curtea unui ţăran din prea frumoasa noastră cîmpie dunăreană şi-i face praf grădina de zarzavat, dărîmă grajdul, omoară doi boi şi-o vacă, îi calcă-n picioare casa, şi p-ormă o ia aşa peste cîmp, pleacă adică; nea Dumitru stă, se uită după el şi cînd îşi revine, *zice:*

Ştii ce, şi mai du-te în (clasica trimitere românească).

SUPLINITOR IX

MIRON RADU PARASCHIVESCU

Ți-a murit un bărbat, Poezie

Se spune, în mod obișnuit, că moartea smulge pe cineva din brațele familiei, ale prietenilor. Despre Miron Radu Paraschivescu putem zice cu adevărat că a fost smuls din brațele noastre, cu brutalitate. Din brațele camarazilor săi care-l iubeau, pentru că el însuși avea o înaltă idee despre camaraderie, din brațele celor tineri — mulți dintre ei însemnați de nobila sa acoladă — care vedeau în el una din cele mai alese exprimări ale generozității artistice.

Cu M.R.P. — cum îi spuneam cu dragoste, toți — pleacă dintre noi un însemnat om de artă, și pierirea sa se va resimți în citeva teritorii ale inspirației : în poezie, în teatru, în gazetărie, în plastică. Iar pierderea cea mare va fi resimțită de mulții oameni care-l iubeau, de cititorii și admiratorii săi (în urma sa rămîne o corespondență gigantică și pasionată). Simpla prezență a lui Miron Radu Paraschivescu dădea aripi talentelor, descuraja impostura.

O lacrimă bărbătească pentru un mare bărbat al Poeziei.

Ilie CONSTANTIN

În ziua de 17 februarie 1971, a încetat din viață, după o grea și lungă suferință, poetul Miron Radu Paraschivescu, personalitate de frunte a literaturii române, membru în Biroul Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor, vechi militant al mișcării muncitorești și comuniste din țara noastră.

Miron Radu Paraschivescu s-a născut la 2 octombrie 1911, în orașul Zimnicea. A absolvit Facultatea de Litere și Filozofie din București, debutînd foarte de timpuriu în paginile revistei „Povestea", care apărea la Vălenii de Munte. Orientarea întregii sale atitudini cetățenești și a vocației sale poetice a cunoscut, de la începuturi, influența nemijlocită a Partidului Comunist Român, al cărui membru a devenit încă din 1933. A colaborat la majoritatea revistelor progresiste ale vremii : „Societatea de mîine". „Reporter". „Cuvîntul liber", „Facla", „Meridian", „Korunk", pentru ca în anul 1936 să facă parte din conducerea revistei de cultură „Era nouă", editată de Partidul Comunist Român.

Încă din prima sa culegere de versuri „Cintice țigănești" (1941), Miron Radu Paraschivescu s-a situat nesovăit și cutezător, în frontul larg al intelectualilor ce militau pentru libertate și independență, pentru triumful condiției umane împotriva forțelor oarbe ale fascismului.

După eliberare, cu fiecare nou volum, „Laude" (1953), „Declarația patetică" (1960), „Versul liber" (1965), Miron Radu Paraschivescu afirmă mereu alte modalități ale expresiei sale poetice, exprimînd în același timp fundamentala sa profesiune de credință — poezia ca mesaj umanist ce se adresează deschis celor mai largi mase de cititori. Nici un domeniu al scrisului nu i-a fost străin : mare poet, prozator, dramaturg, eseist, gazetar, cronicar de artă și literatură reporter pasionat, animator de publicații și cenacluri literare, Miron Radu Paraschivescu a fost o conștiință vie și lucidă a timpului său.

O preocupare permanentă a poetului Miron Radu Paraschivescu a fost descoperirea și sprijinirea talentelor tinere, dovedind o deosebită vocație în orientarea și formarea multor generații de scriitori, pentru a căror împlinire contribuția sa a fost de multe ori decisivă.

Miron Radu Paraschivescu a desfășurat, de asemenea și o excepțională activitate de traducător din lirica franceză, germană, rusă, italiană, poloneză, spaniolă, dovedindu-se nu numai un scriitor de vastă cultură, ci și un militant pentru valorile cele mai durabile ale culturii umaniste universale.

Pentru meritele sale deosebite în activitatea literară și obștească, Miron Radu Paraschivescu a fost distins cu ordine și medalii ale Republicii Socialiste România.

Prin încetarea din viață a poetului Miron Radu Paraschivescu, literatura română pierde pe unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai săi, un om și un tovarăș de nemăsurată generozitate.

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

★

Corpul defunctului a fost depus joi după-amiază la locuința sa din Vălenii de Munte, unde i se poate aduce ultimul omagiu. Adunarea de doliu va avea loc azi, sîmbătă 20 februarie 1971, ora 14,00 iar înhumarea la ora 15,00 în cimitirul orașului.

Din volumul de poezii „Ultimele"

(în curs de apariție la Editura Cartea Românească)

Țară

Astfel ne-a fost dintotdeauna dată
Țărîna de grădinii și bărăgane
A noastră, după mamă, după tată
Și singele grupat în eșaloane.

Fecundă întrebarea ca un nor
Cu lobii încărcați de multă ploaie.
Zideștilor de viu din Elsinor
Răspunsul aburind peste văpaie.

E astăzi una, cum a consfințit
și cronica, și fapta anonimă.
Din marea mare pînă-n asfințit
veghează Cronos unitatea primă

Ce-o vom purta, povară sfîntă, plină.
Luptînd cu bezna din străfundu-n care
Moi cirtițe și larve își declină
Restituirea în vulcan și floare

Slăvitele zile

Ce limpede, Patrie, crești
Acuma, cînd vara e-nvinsă,
Cînd, liberă, lumii dai vești
De lupta și truda nestinsă,
Cînd îi tăi cearcă noi culmi
În fabrici și-ntinse ogoare.

Cînd vara mai tramată-n ulmi
Tu pilpîi de-o nouă dogoare

Și pacea și munca slăvești
În cîntecele largi schele
Cînd liberă lumii dai vești
Prin singele nalt din drapele.

Iar azi, cînd te-avînți spre noi praguri.
Slăvite sînt zilele-acele
Cînd steaguri ți-ai pus la catarguri
Pornind curajoasă în larguri
Sub steaguri, sub steaguri, sub steaguri.

Pro pace

Voi credeți poezia ? Și ce-ați aflat
într-însa
Afară doar de rime și dulcile-i
cadențe ?
Sau poate că poetul a suferit și
plîns-a
Numai ca voi să-l luați drept un
principe în zdrențe ?

Nu, cititori besmetici ! Nu, tinerilor
frați !
Într-amăgirea care ne bîntuie, ne-naltă.
Noi sîntem ai țărînei netrebnici
expulzați
Pe care-o sacră mînă, cu pene îi
încaltă.

Îl văd din depărtare pe Marte cum
tresare
Împovărat și singur la fel ca în Rodin ;
Ce-i pasă lui de singe, de jertfe și de-o
mare
Și inutilă jale, suind spre cer, etern ?

Sărut

Pentru Catherine P.

Nu mai păstrez din dulcea amintire
Decît acele nopți cu-o lună moartă
Ce tot ne conducea la tine-n poartă
Cînd tresărea la tainicele șire

De paie și de fîn. Era tîrzie
Burgului ora și trezirii noastre
Ți-am dat atent lentilele albastre
Deoparte și, cu multă frenezie.

Ți-am sărutat obrazul, gura, pleoapa.
Era spre zori, nu m-ai primit în casă.
De faima prin străini erai geloasă
Mai mult decît ce-avea să zică Papa.

Ca smeura de răcoros palatul
Doritei guri ce-și deschisese trapa
Și-atît de dulce își părea păcatul.
Iar jos cădea, pe-un scoc de moară.
apa.

Jebel 1968

Sine ira...

Lui Alexandru Mințu

Eu nu sunt poet publicabil
Cu versul subțil și afabil,
Cu strofa și metrul cantabil,
Cu rimele-mi mute, bolnave
Zăcură ades prin ceasloave
În duh de căței ori de pravili,
Deci nu sunt ca alți onorabili.

Eu nu sunt poet publicabil,
Mi-e versul, ce-i drept, deplorabil,
Cu lacrimi, o ploaie de stele,

Cu multe injurii rebele,
Nu spune nimic despre schele,
Nimic de gingașe lichele ;
Veghind cu un ochi întlamabil,
Am doar un cuvînt : Nu-i valabil !
Deci nu-s lăutar agreabil,
Necum un poet publicabil.

Eu nu sunt poet publicabil,
Aceasta mi-e surda durere
Că versu-mi o clipă-i și piere
Zvîrlit ca un prunc din viscere
(Pe cînd eu n-am nici o putere)
Și-n el nu-i nimic condamnabil
Deși e ușor imitabil
Dar... nu poate fi publicabil.

P.S. Nici nu țin pe nimeni culpabil

Epitaf provizoriu

Mai lungă umbra mi-o hrănesc din
soare
Precum un turn mincatele ruine
Și ierburi moi din mine cresc. Și moare
Acum, doar cel care-a spus „nu" în
mine.

UMANITĂȚI

Saturn și Jupiter

Triburile bororò din Brazilia centrală, cercetate în **Tropicele triste** ale lui Lévi-Strauss, venerează două categorii de eroi. Tribul fiind împărțit în două jumătăți — una **tugaré**, alta **cera** —, există două grupe de eroi corespunzînd acestor jumătăți. Eroii mitici **tugaré** sînt creatorii tuturor celor ce au virtuți demiurgice. Cei de origine **cera** sînt marii ordonatori ; ei pacifică elementele, lucrurile lumii acesteia. Primii răspund de existența pămîntului, apelor, vegetației, peștilor ca și a obiectelor făurite, pe cînd ceilalți sînt cei ce au organizat creația, au rînduit rosturile elementelor, au indicat fiecărui animal hrana sa potrivită și au salvat omenirea de monștrii. După un mit bororò, puterea supremă aparține pe vremuri triburilor **tugaré**, deci eroilor tutelari creatori. Aceștia ar fi renunțat cu timpul la putere, în favoarea triburilor **cera**, a eroilor ordonatori și pacificatori.

Interesantă viziune cosmogonică și — am putea spune — de filozofie a naturii și culturii. Gîndirea „sălbatică" ar încerca să exprime trecerea de la natura dezlănțuită la societatea ordonată. Nu este, oare, tocmai această **trecere**, de la haosul fecund al elementelor la ordinea lor potolită, cea care l-a obsedat pe credinciosul Eladei, Hölderlin ? Zeii venerați de poet nu sînt cei din Olimpul homeric ci cei arhaici, preolimpici. În **Natur und Kunst, oder Saturn und Jupiter,** îl invocă pe Zeus-Jupiter, cel care a triumfat asupra tatălui său, Chronos — Saturn, precum arta asupra naturii. De la Hesiod pînă la Tragici, viziunea teologică elină a cunoscut două straturi ale divinităților, unul mai vechi, originar, sălbatic, altul mai nou care l-a înfrînt și domesticit pe cel dintîi. Zeus l-a scopit pe părintele său și l-a azvîrlit în abis („in den Abgrund" — sună cuvintele lui Hölderlin). Regatul lui Zeus este acela al spiritului atotcuprinzător și al puterii, al legii și ordinei ierarhizate, al formei.

Războiul a cruțat, din fericire, străzile înguste din vechiul Tübingen, străbătut de atîtea ori de tînărul Vianu, spirit, prea bine temperat, căutînd, însă, cum va mărturisi, „atmosfera necesară romantismului" său. Studenți, în același orășel, prin 1790, colegi la Tübingen Stift și prieteni, Hegel, Schelling și Hölderlin se exaltau în cultivarea unui eros filozofic. În acel an, tînărul poet închina un **Imn geniului Eladei,** „Întîi-născuta/Înaltei Naturi !/ Din halele lui Chronos..." (aceleași hale pe care le întîlnim la Eminescu, al cărui Orfeu își azvîrle arfa, „împlînd halele oceanici cu cîntările-i de-amar..."). Fervoarea toată a lui Hölderlin se îndreaptă spre acea divină natură originară. Arta sa se închină lui Chronos-Saturn, și „părintelui Ather" și „Țarinei mame". Muritor, îl îndeamnă pe Zeus-artistul să se închine naturii saturniene.

Nu simțim noi înșine, dăruiți ai artei, spirite ale ordinei, aleși ai construcției, avînd vocația pacificării, în acest veac al unei atotbiruitoare **tehné,** nevoia, nu a unei întoarceri utopice la natură, desigur, ci a unei eliberări în noi și în jurul nostru al unei **naturi aorgice ?**

Nicolae BALOTĂ

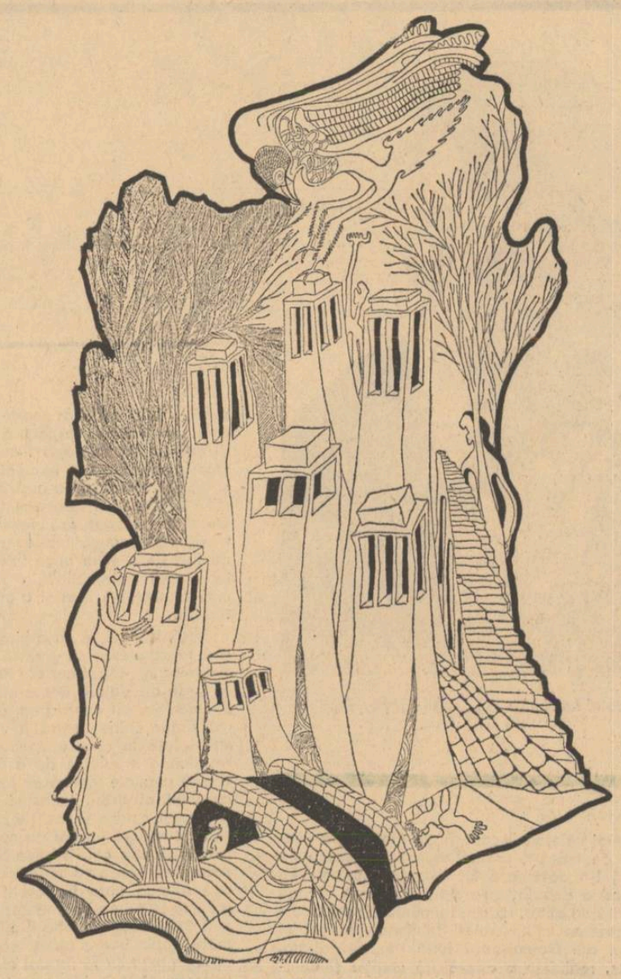

Ilustrații de EUGEN GRUESCU

confidențele unui maniac

Despre căutarea (și găsirea) absolutului

De nu mă înșel, Lessing spune undeva că dacă ar avea de ales între adevărul însuși și căutarea lui, ar alege căutarea. Cît de absurdă e aceasta alternativă cred că vede oricine. Nu e de conceput căutare fără finalitate ; a căuta adevărul renunțînd la aflarea lui înseamnă a nu-l căuta. Oricît am fi de sceptici asupra șanselor cunoașterii, oricît am da din umeri întrebînd ca Pilat din Pont „ce e adevărul ?", existența acestuia e implicit postulată de oricare act al conștiinței. Cînd omologăm ca adevărate realitățile percepute sau cînd formulăm o cît de sumară și provizorie ipoteză, entitatea ideală a adevărului e neapărat presupusă, chiar dacă nu o putem niciodată defini satisfăcător. Nu mai puțin și invers, cînd verificăm empiric dacă o aserție este adevărată sau nu, atribuim prealabil și implicit realității pe care o avem în vedere, o investitură de adevăr ideal.

Bineînțeles că nu trebuie să ne credem mai deștepți decît Lessing ; e ușor de înțeles că declarația lui era o butadă prin care preconiza spiritul de investigație și examen, trezirea „aus dem dogmatischen Schlummer."

Ființele primare se instalează neîntîrziat în certitudini comode și trăiesc neclătinate de întrebări și îndoieli, privind cu ochi răi pe cei care, bîntuiți de un demon al cunoașterii, le răstoarnă idolii. Dar și unii și alții cred în existența unui adevăr absolut. Unii își închipuie că-l dețin, ceilalți năzuiesc să-l atingă știind că el se derobează ca linia orizontului. Cel mai sceptic dintre sceptici se îndoiește numai de putința de a-l cunoaște, nu însă și de existența lui ideală. Skepsis înseamnă îndoială dar și cercetare, iar cercetarea implică în fond un act de credință în obiectul ei. Iată o frumoasă vorbă a lui Unamuno : „credința trăiește din îndoială și nu o biruie" ; fără a o infirma se poate tot așa de bine spune și contrariul : îndoiala trăiește din credință și nu o biruie. Cu îndoială metodică și credință în rostul cercetării, această skepsis omenească a cîștigat pînă acum, amendabil, perfectibil, dar a cîștigat, citeva fracțiuni de adevăr. Prin însuși caracterul lor parțial și interpretabil, ele sînt, desigur, relative, contradictorii, aporetice, ceea ce nu face decît să stimuleze mai departe căutarea. Dar adevărul absolut există ca sens : el este, pentru a folosi expresia lui Kant, o „idee regulativă". Iar ce e adevărat, e adevărat în mod absolut, chiar nepercepute de nimeni și ignorat de orice conștiință individuală, ca acele sculpturi din unghiurile nevăzute ale catedralelor.

Dar preocupările de cunoaștere pentru care se pune această problemă a adevărului sînt primordiale numai ca metodă ; din ele decurg, direct sau indirect, dar cu necesitate, anumite precepte de conduită practică, adică o morală sau o înțelepciune. Scopul cunoașterii e totdeauna consecința practică.

În planul conduitei practice, „absolutul" nu se mai raportează la idealul adevărului, ci la cel al libertății : e vorba de eliberarea insului din determinările contingente. (Verbul „absolvo" al cărui participiu perfect e „absolutus" înseamnă a elibera). Nu mai e de fapt vorba de „adevărul absolut", care se postulează fără a putea fi vreodată cuprins (căci cuprinderea ar insemna determinare, ceea ce e contrar noțiunii de absolut). „Absolutul" pur și simplu, care e totuși în fond unul destul de relativ, ar fi așadar atins de o libertate necondiționată, interioară, sustrasă contingențelor. Dar libertatea, care presupune răspundere, deci conștiință, nu se poate opune contingentului decît prin ceea ce s-a numit „înțelegerea necesității."

Rămînînd condiționați în ordinea exterioară și obiectivă, ne putem emancipa interior printr-o depășire a apetiturilor, ambițiilor, posesiilor și pasiunilor. Fără a ne pierde identitatea și participarea la existența socială, aceasta înseamnă o detașare care ne face disponibili și deschiși.

Înțelepciunea orientală avertizează că sporul intelectual, cîștigul de experiență, știință, chiar valoare morală, orice dobîndă a conștiinței, nu sînt în esență altceva decît tot achiziție, acumulare, posesie, deci nu ne salvează cîtuși de puțin de vanitate, de iluzie și de condiționare ; poate chiar dimpotrivă.

„Absolutul" acesta al libertății interioare se atinge printr-un abandon, o indiferență, o simplitate care înseamnă în fond fuziune în existența pură. Un exemplu ar fi Platon Karataev și ce a învățat de la el Pierre Bezuhov (care, apoi, nu a pornit totuși în pustie și nici nu s-a rupt de viața lui familială și socială : mai mult decît atît, la sfîrșitul romanului îl vedem intrînd în rîndurile celor care mai tîrziu s-au numit „decembriști".)

Soluția libertății interioare nu e lucru ușor și poate fi tot atît de iluzorie ca ceea ce vrea să depășească. Căutarea ei presupune o disciplină spirituală cu nimic mai puțin consecventă și riguroasă decît cea rațională. Iar „absolutul" riscă să fie prea repede „găsit" de cei cărora le repugnă cultura ; el poate fi un foarte bun alibi al ignoranței și al resentimentului contra disciplinelor intelectuale. Nu rareori, în loc de smerenia pe care o presupune, el devine un pretext de suficiență și orgoliu și poate oferi o perspectivă de unde să se expedieze sumar și în neștiință de cauză orice problemă.

AL. PALEOLOGU

punct și virgulă

P. P. P.

Pier Paolo Pasolini este al treilea cineast căruia o editură pariziană îi tipărește un volum exclusiv de convorbiri, după Hitchcock (datorată mai ales perseverenței și renumelui interlocutorului François Truffaut și Cocteau. Ca și acesta, P. P. P. este și poet, romancier și personalitate culturală. Interlocutorul său este Jean Duflot iar editor Pierre Belfond. Așa cum remarcă un cronicar (Michel Ciment), intervievatul ocupă acum un loc alături de alte nume de prestigiu din aceeași colecție : Borges, Gombrowicz, Dali, Duchamp. S-a remarcat că intelectualitatea citește cu interes articolele unor Godard sau Pasolini. Și în această carte de convorbiri, Pasolini, se prezintă, ca de obicei, sincer, inteligent și cu darul vorbirii. Cartea se citește cu plăcere, dialogul e viu, informațiile bogate. E și meritul celui care pune întrebări pertinente și întreține dialogul.

Personalitatea complexă a lui Pasolini justifică volumul. Ateu dar preocupat de un dialog cu creștinii, el se consideră un fel de exclus. Deși iubește natura, în cinematograf nu e un realist. „Progresist în ideile sale, visează o societate barbară și păminteană, anti-istorică. Ceea ce în primul rînd refuză, e lumea burgheziei închinată cultului rațiunii și al utilitarismului." (M. C.). Și deși politica îl preocupă, el se consideră în primul rînd poet. Îl vedem explorînd problemele de lingvistică (limbajul vorbit al poporului), problemele subproletariatului precum și ale lumii africane și asiatice.

Pier Paolo Pasolini : un om complex, hărțuit între felurite tendințe, pentru care cinematograful este o artă care nu se servește de semne, ci e „limba scrisă a realității, reprezentînd realitatea prin realitate". Și totuși — cum s-a remarcat — puține opere sînt încărcate de atît de multe simboluri cum e aceea a lui Pasolini. Iar cartea de convorbiri se citește chiar de cei refractari operei cineastului, deoarece e scriere pasionantă. Și totodată instructivă.

Vor dispărea bibliotecile ?

Revoluțiile audio-vizuale vor răsturna în viitorii ani toate sistemele de comunicări. A.E.G.-Telefunken a prezentat la Berlin ceva mai fantastic decît casetateleviziune : un disc imagine pe care va fi înregistrat un film vorbitor de 5 minute, care va fi ascultat pe un pic-up special conectat la un post de televiziune care va proiecta imaginile. Pic-up-ul va costa 1 000—1 500 de franci. E vorba de un procedeu de reproducere foarte ieftin și care va putea permite conservarea nu numai a filmelor și a emisiunilor tele, dar și — de ce nu ? — să înregistreze cărți în întregime. Vom putea citi cartea pe ecranul postului personal și concomitent să-l ascultăm. Ținînd seama de subțirimea discurilor, un program de două ore va reprezenta un teanc de o grosime sub jumătate de cm....

Iată, poate, în sfîrșit, rezolvată problema bibliotecilor care ocupă suprafețe mari de camere — cum ne promite, în unul din ultimile numere, revista pariziană Magazine littéraire...

Sașa PANĂ

John Webster și critica

În legătură cu viața dramaturgului elisabetan se cunosc puține date: anul nașterii sale se situează aproximativ între 1575 și 1580, iar al morții pe la 1624. Începînd din 1602, Webster scrie lucrări pentru scenă, făcînd un fel de ucenicie, vreme de cinci ani, pe lîngă Heywood, Middleton, Marston și mai ales pe lîngă Dekker. Cele două piese esențiale din creația sa, Demonul Alb sau Vittoria Corombona și Ducesa de Malfi, au fost scrise între 1611 și 1614. Din creația mai tîrzie s-ar putea menționa doar piesa Appius și Virginia, de inspirație romană și datînd de pe la 1620.

Opera lui Webster a cunoscut interpretări dintre cele mai diferite. În 1617, un contemporan îl socotește „confuz", scriitor care „mutilează poezia în procesul creației". Patruzeci de ani mai tîrziu însă Webster, prin Ducesa de Malfi, este pus alături de Euripide, Sofocle și de Shakespeare și menționat în lucrările de critică literară ale vremii, precum Theatrum Poetarium (1675), Jurnalul lui Pepys (1688), An account of the English dramatick poets de Langbaine, Viețile poeților (1698) de Charles Gildon etc. Nahum Tate, „poet laureate and plagiarist extraordinaire", reînvie tragedia Demonul Alb sub titlul Iubirea rănită, folosind aceleași procedee dramatice ca și autorul originalului din veacul XVII. În 1731, Lewis Theobald scrie piesa Taina fatală, inspirată de Ducesa de Malfi, iar pe la 1735, un critic consideră creația lui Webster „atît de extravagantă... încît nici n-ar putea fi conturată". Mențiuni despre Webster sînt făcute și în cartea lui Edmund Malone Relatare istorică asupra scenei englezești (Historical account of the English stage, 1790), unde autorul schițează o paralelă între Shakespeare și Webster.

În secolul XIX, critica, în frunte cu Charles Lamb (Specimen ot English dramatick poets who lived about the time of Shakespeare), restabilește valoarea lui John Webster și a altor dramaturgi renascentiști, pe care îi revitalizează prin critica sa impresionistă. Metoda lui Lamb, mai tîrziu reflectată și la William Hazlitt era nouă. Extrăgînd pasaje lungi, acele „detached beauties", din opera poeților analizați (și nu folosind scurte citate), Lamb scrie pe baza lor, mai mult decît niște marginalii o critică metaforică evocatoare și foarte personală. Critica sa, deși nouă pentru Anglia, avea exponenți de seamă pe continent. În Germania, Johann Joachim Winkelmann, Johann Gottfried von Herder, Jean Paul și uneori August și Friedrich von Schlegel au făcut critică impresionistă, ca și Chateaubriand în Franța. Acest impresionism se trage din Longinus (pe la 220—273) cu al său tratat Despre sublim (tradus de Boileau), **care a avut o deosebită influență asupra criticii romantice, prin accentul pe care-l punea pe „ekstasis", reacția cititorului de-a lungul lecturii (spre deosebire de punctul de vedere analitic, al sondajului judicios în lucrarea dată): „sublimitatea derivă mai cu seamă din strălucirea scurtă, momentul inspirat fiind adesea conținut într-un singur gînd". Pentru mulți teoreticieni romantici momentele de inspirație substanțială ajunseseră a fi un criteriu în aprecierea valorii estetice, iar poezia, în cel mai înalt sens al cuvîntului, era rezultatul inspirației, și „...unde începe compoziția — scria Shelley — inspirația cade în declin". Astfel Lamb și Hazlitt, în loc să pătrundă în esența lucrurilor, să facă o analiză a temei, căutau să dezvăluie cititorului efectele estetice ale operei lui Webster asupra cugetului lor.**

În 1874, Thomas B. Shaw, în Outlines of English literature, **compară creația lui Webster cu o catedrală gotică „cu turnuri înălțîndu-se spre cer", în care mișună „monștri și îngeri, sfinți și demoni, într-un vălmășag grotesc". Către sfîrșitul veacului XIX, poetul Algernon Ch. Swinburne, într-un eseu (1886) apărut în revista** Nineteenth century **(Secolul XIX), îl consideră pe Webster situat imediat după Shakespeare ca valoare. Numai la Eschil, Dante și Shakespeare poate găsi Swinburne pasaje care să egaleze în noblețe, vigoare și tragism opera lui Webster. În introducerea la** Demonul Alb, **Swinburne îl plasează pe Webster cu mult deasupra lui Euripide, acesta din urmă fiind, în comparație cu dramaturgul englez, precum „o maimuță schiloadă alături de un om falnic". Swinburne îl vede pe Webster doar poet, un poet nobil, și nu dramaturg ale cărui creații să poată cîndva fi reprezentate pe o scenă din Londra; pentru el** Ducesa de Malfi **și** Demonul Alb **nu sînt piese de teatru ci poeme. Cu George Saintsbury, prin** History of Elizatethan literature **(1887),**

dramaturgia Renașterii este din nou adusă la lumină, acesta socotindu-l pe Webster „un mare scriitor dramatic". În secolul XX, drama elisabetană și implicit John Webster își găsește un nou apologet în persoana lui T. S. Eliot (Essays on Elizabethan drama).

Nic. POPESCU

Note la teatrul lui

g. ciprian

de

OV. S. CROHMĂLNICEANU

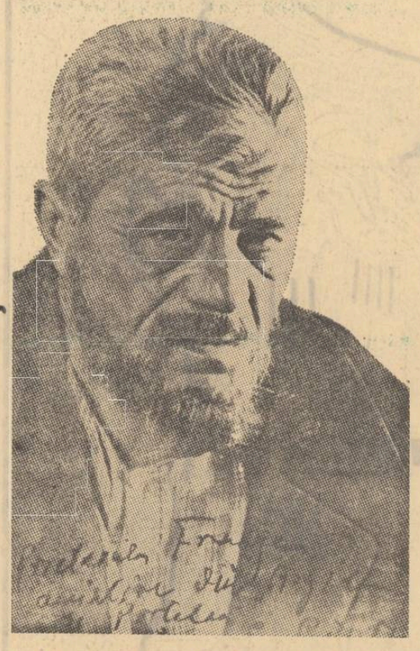

În rolul lui Kudra din „Argilă și porțelan" de Grigulis

Cea mai valoroasă contribuție din partea „oamenilor de teatru", dramaturgia românească interbelică i-o datorează lui George Ciprian. La data cînd a debutat ca autor, el avea o lungă experiență de actor, văzuse numeroase spectacole și interpretase multe roluri faimoase. În cel al lacheului din **Domnișoara Iulia** de Strindberg, mai ales, realizase o adevărată creație și entuziasmase publicul. Piesa sa, la care lucra de 7-8 ani, reuși să o termine în 1927 și să obțină a fi jucată imediat. **Omul cu mîrțoaga** cunoscu un succes de care foarte puține lucrări dramatice românești s-au bucurat între cele două războaie mondiale, comedie, fapt rar, izbutind să placă atît criticilor, cît și spectatorilor. Ori de cîte ori a fost reluată ulterior, ea și-a reverificat calitățile deosebite, stîrnind interes chiar peste hotare. În 1929 fu jucată la Berlin, în 1930 la Praga, în 1932 la Berna și, în 1937, la Paris de către compania Pitoeff.

Nimeni, în afară de Al. Piru, n-a atras atenția asupra facturii expresioniste pe care o au piesele lui George Ciprian. Fiindcă a fost colegul de liceu și prietenul lui Urmuz (1883-1923,) toată lumea s-a mulțumit să explice noutatea viziunii dramaturgului exclusiv prin legătura sa cu acest Jarry român. Unii au mers chiar pînă acolo încît au insinuat că autorul surprinzătoarelor texte predadaiste, publicate postum sub titlul **Algazy Grummer** (1930), ar fi scris el **Omul cu mîrțoaga.** Neîndoios, Urmuz i-a inculcat lui George Ciprian gustul comicului absurd. Dramaturgul avea să o recunoască singur în volumul său de amintiri **Măscărici și mizgălici** (1958) și comedia **Capul de rățoi** (1940) o dovedește cu prisosință. Dar **Omul cu mîrțoaga** cuprinde foarte puține „urmuzisme". G. Călinescu observă că piesa e un „mister" și, în dramaturgia românească, „deocamdată unica scriere teatrală veritabil mistică". „Omul umil și ridicul de pînă ieri (toți sfinții au fost în vremea lor și ridiculi și martiri) devine deodată un taumaturg, un om cu intuiții divine. Soția reîntoarsă și pocăită se prosternă înaintea lui ca în fața lui Isus." Și ca să-și sprijine afirmația, criticul citează cîteva replici din ultima scenă a comediei :

„Ana : E un sfînt. Priviți lumina din jurul capului său. Priviți !

Nichita : Mă înspăimînți, Ana. Stăpînește-te (Lui Varlaam). Aiurează.

Varlaam : Nu aiurează, vede. În jurul capului său e lumina pe care o au sfinții zugrăviți în biserici.

Nichita : O vezi și tu, lumina aceea ?

Varlaam : Da.

Ana : Priviți cum rid ochii lui și ce zîmbet de copil i se oglindește pe fața albă ca varul și cum i se scaldă tot părul în lumină.. E un sfînt, e un sfînt !"

„Această trecere din planul realizărilor zilnice, în acela al valorilor spirituale — adaugă G. Călinescu — face toată strania originalitate a piesei. În ea găsim cea mai adîncă demonstrație... cea mai completă exteriorizare a tensiunii sufletești ce se cheamă credință. G. Ciprian s-a relevat ca un mic Calderon al nostru".

„Mistere", „vedenii", „apocalipse", „grotești", piese apropiate ca structură de tipul dramei expresioniste, au mai scris la noi : Isaiia Răcăciuni : **Trei cruci, Histerie, Poste-restante ;** G.M. Zamfirescu : **Sam, G.R.E., Adonis ;** St. Nenițescu : **Ieslele, Cîntecul cocoșului, Nebunul ;** Ion Sîn-Giorgiu : **Masca ;** Al. Dominic : **Golgota ;** Const. Tavernier : **Visătorul, Prietenii** și în colaborare cu Isaiia Răcăciuni : **Carnaval,** Scarlat Calimachi : **Zail Sturm, Mesia din Umani, Popa Simion ;** Vania Șoimu : **Farsa** și alții.

Din păcate, astfel de experiențe n-au tentat și talentele cele mai puternice. Personalitățile literare ale vremii, ori s-au ținut în afara lumii teatrului ca Blaga, ori, atunci cînd au frecventat-o, au respins formula expresionistă, cum s-a întîmplat cu Camil Petrescu. Neșansa aceasta e evidentă. Nici măcar Ion Marin Sadoveanu, care s-a arătat cel mai stăruitor propagandist în lumea teatrală românească a concepțiilor expresioniste cu privire la arta spectacolului, nu a venit să le sprijine decît printr-o piesă cam debilă **Ann Domini** (1927).

În ambianța culturală a vremii o asemenea lucrare dramatică nu mai apare chiar atît de singulară. Momentele de iluminare mistică, de revelație spirituală și de prefacere lăuntrică bruscă, sub efectul unui mare act înălțător, teatrul expresionist le-a speculat foarte frecvent și el a fascinat în epoca respectivă pe mulți slujitori ai scenei din întreaga lume. E de reținut și că George Ciprian s-a numărat printre actorii care și-au dat concursul la ilustrarea conferințelor cercului „Poesis". Independent de toate acestea, **Omul cu mîrțoaga** are efectiv structura unei „Verwandlungsdrama". Șiretenia și intuiția autorului au fost de a evita orice lirism găunos, menținînd tot timpul „miracolul" în datele existenței celei mai curente, nu fără și o anume culoare locală realistă.

Eroul, Chirică, e un arhivar. El are o îndeletnicire funcționărească șterasă, ca majoritatea elementelor mic-burgheze din România acelor vremi. Își vede de slujbă, dar o duce greu, proprietarul îl amenință cu evacuarea, fiindcă îi rămîne veșnic dator chiria, soția îi reproșează existența strîmtorată la care a condamnat-o. Ideea năstrușnică a eroului e de a căuta să iasă din această condiție umilitoare printr-o faptă, aparent, cu totul absurdă. Încasînd niște bani dați cu împrumut cîndva și socotiți pierduți, el se grăbește să cumpere un cal de curse, pe Faraon al V-lea, o gloabă care stîrnea hazul galeriei, fiindcă reușea să sosească mereu ultima la potou. Chirică ajunge ținta batjocurii publice. Ziarele îi publică în prima pagină caricatura, e poreclit „omul cu mîrțoaga", soția îl părăsește, trebuie să se mute, copiii îi sînt trimiși acasă de la școală, nu lipsește mult ca să fie dat afară și din slujbă, sub acuzația că, prin ideea sa trăznită, riscă să compromită ministerul unde lucrează. Dar în ciuda e-

Cu Geo Barton, interpretul lui Nichita, la reluarea „Omului cu mîrțoaga", în 1956.

fectelor dezastruoase pe care cumpărarea lui Faraon al V-lea le are, eroul continuă să creadă neclintit că acesta își va dovedi pînă la urmă valoarea. Minunea, într-adevăr, se produce-; după ce a fost cîteva luni îngrijită de Chirică, mîrțoaga începe să cîștige toate cursele și-l face peste noapte omul zilei. Lumea se înghesuie acum spre a-i arăta admirația, ceea ce-i dă eroului prilejul să-și demonstreze superioritatea morală, printr-o generozitate fără margini. Expresia ei supremă o aduce scena reintîlnirii bărbatului trădat cu soția sa, venită să-și revadă copiii pe care îi abandonase. Spre uluirea tuturor eroul nu-i reproșează nimic ; ba mai mult se oferă să-i cedeze copiii, dacă măcar printr-un asemenea sacrificiu ar putea-o face fericită. Imensa capacitate de dăruire a lui Chirică o tulbură adînc pe Ana, care rămîne cu el. Un aer de misticitate plutește incontestabil prin piesă ; ea e practic o ilustrare a puterii credinței, în stare „să miște munții" ; G. Călinescu cita, pe bună dreptate, anumite replici care sugerează un moment de adevărată iluminare spirituală. Ana vede chipul lui Chirică înconjurat de o strălucire charismatică ; aceeași impresie o are și prietenul eroului, Varlaam ; amîndoi sînt cuprinși de o stare extatică, femeia vorbește ca în transă. Printr-o „metamorfoză" asemănătoare trece și Inspectorul care venise cu intenția de a-l sili pe Chirică, sub amenințarea îndepărtării din serviciu, să-și vîndă mîrțoaga. Și el cunoaște, în chilia unde se refugiase eroul, o „transfigurare lăuntrică". „Nu cumva toată viața am trăit pe sub pămînt ca șobolanii și acum ies pentru întîia oară la lumină ?", spune severul funcționar, ridicîndu-se ametit și clipind din ochi. „Doamne, ce ușor mă simt !" — șoptește la plecare. „Parc-am dus de cînd lumea o povară în spinare și acum am scăpat de ea". La un „miracol" asistăm fără îndoială, dar caracterul lui de „revelația" mistică nu trebuie exagerat. „Minunea" o săvîrșește aici, ca în teatrul expresionist, exclusiv puterea de „jertfă" a „iubirii". Chiar succesul lui Faraon al V-lea se explică prin această virtute sufletească a eroului. „Mila" l-a apropiat de animalul care ajungea mereu ultimul și era întîmpinat invariabil cu huiduieli și batjocuri. Calul avea „părinți obscuri" — spune Chirică „de aceea toți grăjdarii îl îngrijeau de mîntuială și îl mustruluiau la fel".

Eroul se ocupă cu o imensă răbdare și afecțiune de Faraon, nu-și cruță propria-i sănătate ca să-l ajute să-și înlăture meteahna care-l împiedica să alerge cum trebuie. Lumea susține, nu fără un dram de adevăr, că arhivarul i-a împrumutat calului „sufletul" său. Această comuniune realizată prin „iubire", o confirmă Chirică însuși, arătînd cum Faraon al V-lea a izbutit să iasă biruitor : „Gonea pentru întîia dată slobod — explică el. Gonea ca și cum ar fi vrut să cîștige dintr-o dată toate miile de metri cu care rămăsese pînă atunci în coadă. Animalele au suferit și ele. Gonea, ca și cînd ar fi vroit să se spele de rușine...".

Pe „iubirea" care poate singură să prefacă sufletește omul apasă piesa în spiritul a ceea ce s-a numit „das espressionistische Verwandlungsdrama". Cînd la sfîrșitul scenei citate de G. Călinescu, Ana „cu ochii pironiți la Chirică", delirează : „E un om rar, neasemuit, un om care...", eroul izbucnește : „Taci, Ana, taci ! Nu sînt nimic din ceea ce mintea ta înfierbîntată născocește. Sînt un biet om. Un om care a suferit mai mult decît alții. Atît".

„Miracolul" e desacralizat în chip deliberat prin replicile finale și redus la strictul principiu invincibil al marei iubiri altruiste și iertătoare. Se așterne o tăcere lungă.

Ana, remarcînd dispariția lui Nichita, omul pentru care îl părăsise pe Chirică întreabă, privind împrejur : „Unde e ?"

Varlaam : Cine ?

Ana : El.

Varlaam (lui Chirică, după altă tăcere) : Mai era cineva aici Chirică (senin) : Nu-mi aduc aminte să fi fost cineva."

Un anumit colorit realist-pitoresc, pe care spuneam că piesa îl păstrează, a împiedicat să i se distingă adevărata structură. Aceasta trădează, cum se vede, înrudiri profunde cu tipul de alcătuire al dramelor expresioniste, preocupate să înfățișeze o „transformare sufletească" radicală sub efectul dragostei pentru om împinsă pînă la „jertfă". E de observat cum și o intenționată schematizare a figurilor și situațiilor se lasă surprinsă îndărătul unei numai aparente individualizări. Figura lui Chirică dobîndește o dilatare care tinde să-i dea dimensiuni de universalitate. Eroul se abstractizează pînă la a deveni un principiu al umanității umilite și supuse batjocurii generale : „Omul cu mîrțoaga". Rivalul său, Nichita, e redus de asemenea la o „esență" ; el închipuie „omul fiară", așa cum avea să-l caracterizeze G. Ciprian însuși. Cele mai multe personaje din piesă își păstrează o condiție strict generică : Inspectorul. Stăpînul calului, Provincialul, Proprietarul casei, Directorul școalei, Un delegat, O femeie bătrînă etc. Numeroase situații sînt schematizate voit pentru a face cît mai brutal perceptibile prin grotescul lor, mecanismele nude ale convenienței sociale. Așa se desfășoară vizitele delegaților care vin să-i ceară lui Chirică să accepte prezidența a tot soiul de societăți. Așa au loc actele de pocăință ale foștilor săi persecutori. Aici apar și „urmuzismele" din piesă, ca în scena Inspectorului sechestrat și obligat să-și lepede „cocoașa administrativă" spre a se simți iarăși un om ca toți ceilalți. Că G. Ciprian a fost într-adevăr sensibil la anumite sugestii ale teatrului expresionist, o dovedește și altceva. Comedia **Capul de rățoi** afișează franc spiritul urmuzian care o stăpînește; straniul prieten al autorului e unul din principalele personaje ale piesei; numele acestora sînt chiar poreclele colegilor de liceu al lui G. Ciprian : Ciriviș (Urmuz), Bălălău (Alexandru Bujoreanu), Pentagon (Costică Grigorescu) și Macferlan (dramaturgul însuși); acțiunea se reduce practic la „trăsnăile" lor, silirea unor trecători aferați să se oprească din drum și să practice o mică gimnastică recreativă: lăsatul pe vine; convingerea altora că nu li se potrivește numele; interogarea cetățenilor gravi dacă dorm cu barba deasupra sau dedesubtul plapumii etc. „Rățoii" se mută într-un pom, unde-și instalează sediul; excentricitățile lor scandalizează pe „oamenii serioși" din tîrg și amuză tineretul; farsa ia proporții, spiritul facețios amenință să se întindă, isprăvile grupului umplu coloanele gazetelor și autoritățile se văd nevoite să intervină. Pomul e tăiat, dar „rățoii" se răzbună, izbutind să-l determine pe principalul lor adversar, „Domnul cu barbă", să-și radă singur podoaba facială.

Dacă toate acestea nu fac altceva decît să aducă pe scenă glumele absurde la care Urmuz obișnuia, în anii liceului, să-și asocieze colegii, „ideea" piesei descinde direct dintr-o preocupare centrală a dramaturgiei expresioniste. Încă o dată ne lovim, ascunsă însă acum sub o formă comică, de tema „transformării sufletești" menite să dea naștere unui „om nou". „Trăsnăile" lui Ciriviș nu sînt gratuite ; ele au rostul să înlesnească prin eliberarea morală de constrîngerile sociale diminuante și actele rutiniere ale existenței —, afirmarea autenticei naturi umane. Eroul face teoria acestei terapeutici salvatoare : „Lutul... omenesc miroase urît. Și ce miroase mai rău decît toate astea este rațiunea, domnilor. Oh, ce damf de mucegai iese din cutiuța cu văpsea! Un, doi, trei ! Pin'la zece cel mult, cît cuprinde cele două palme. Atît. Iată de ce stîlpii logicii trebuiesc mutați, iar bolta înțelesurilor, lărgită..."

Ciriviș explică pentru ce s-a întors din străinătate printre foștii săi camarazi de farse: „Dorul de a evada din cătușele logicii, setea de-a face echilibristică pe muchie de cuțit care desparte întunericul de lumină, rațiunea de nebunie, nu le-am întîlnit nicăieri. Nici în căminele familiale, nici în cluburile așa-zis excentrice, nici în cercurile prietenești n-am gustat voluptatea sondărilor în vid... Setea de-a cădea în gol și de a prinde iar pămîntul cu picioarele, acrobația aceasta minunată, n-o cunoaștem decît noi. Noi patru. Iată de ce m-am înapoiat între voi".

„Rățoii" mărturisesc și ei că trăiesc un sentiment identic de adîncă prefacere interioară : „Cînd ești între noi, parcă ne torni argint viu în vine. Prindem aripi. Duhul tău născocitor ne biciuie mădularele. Zburăm. Facem tuspatru un singur trup și suflet". „Urmuzismele" sînt văzute ca o practică yoghinică, simplificată genial și pusă la îndemîna tuturor. Unul trecător, pe care „rățoii" l-au speriat întîi, Macferlan îi arată cum poate pe viitor evita asemenea riscuri: „La fiece răspîntie te oprești locului, pui pachetele jos, îți bălăngăni brațele și zici cu mezzovoce: „Ca o pasăre de pradă!: Dacă faci gimnastica asta de trei ori la rînd devii invulnerabil".

Paleativ universal, exercițiul lăsatului pe vine are efecte transformatoare instantanee. Cerșetorul, care se gîndea să-și părăsească meseria din cauza asprimii vremurilor, vine să le mulțumească „rățoilor" pentru revoluția provocată de ei. Pomenile au început iar să curgă. „De cînd oamenii se lasă și se ridică unii în fața altora, — spune el — nu mai gonesc nebunește. Se opresc, se uită la alții, zîmbesc, își strîng mîinile și.., chiar se îmbrățișează și asta nu pentru că se cunosc, ci doar pentru că-s oameni". Pentagon, care e funcționar, aduce știrea „că de cînd filfiie rățoiul din aripi, aerul îmbîcsit de prin birouri a început a se primeni și că un vînt de bună înțelegere și de plăcută camaraderie suflă prin holurile oficinelor". O femeie reușește cu gestul magic să-și îmblînzească bărbatul morocănos și tiran: „Cum îl vedem că-i tună și că-l fulgeră... țuști". Rosenzweig explică fericit că același exercițiu, răspîndit în lumea comerțului, face să „salte" afacerile. „Nici nu știi cînd trece vremea ! Glumești, rîzi, vinzi și parcă nici nu ai vinde. Dai și iei, iei și dai. Și parcă nici nu dai, și parcă nici nu iei. Ceva ca în familie".

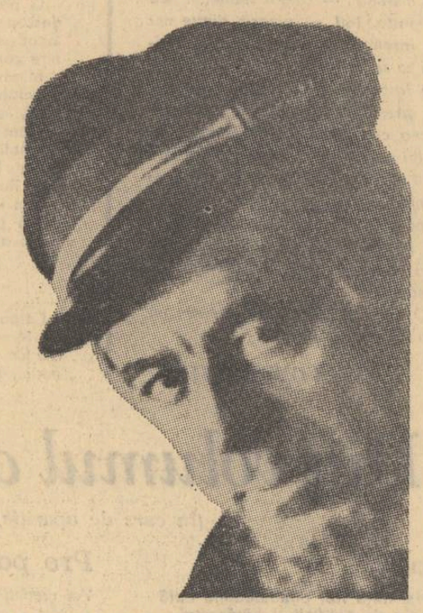

În rolul bătrînului Christie din „Anna Christie" de O' Neill.

„Misiunea" din dramele expresioniste ale „transformării" are loc aici în chip absolut original, instaurînd sub o aparență hilară acea „Gemeinschaft" care urmează să fie forma societății umane superioare. Prefacerea o săvîrșește tot un gest în stare să descătușeze puterile ascunse ale „Omenescului"; rolul „jertfei" îl joacă acum, paradoxal, risul; el introduce un climat general de destindere, apropiere și fraternitate. Se petrece însă realmente un „miracol", pentru că glumele „rățoilor" se dovedesc pînă la urmă foarte „serioase". Ele supun deriziunii publice, ca în multe piese expresioniste, „bătrînețea" simbol al unei autorități contestate de tot ce implică, sub raport vital și omenește virtual „tinerețea". Asociația „rățoilor" datează din liceu și primul ei act de constituire a fost o farsă făcută directorului. „Tinerețea noastră nu-i spunea nimic — explică Macferlan. Ținea clasa cu ferestrele închise și storurile trase. Soarele îl sîcîia iar adierea vîntului îi clătina schelele silogismelor ?" Ca să se răzbune pe hainul și zgîrcitul dascăl, liceenii se furișează noaptea în curtea casei lui, taie capetele unor rățoi din coteț, le iau cu ei și lasă numai trupurile orătăniilor la locul crimei. Savurează apoi perplexitatea în care și-au zvîrlit inamicul: „Înțeleg, bombănea el, zburlindu-se, pe catedră, înțeleg să mi se fure păsările vii! E o ipoteză plauzibilă. Sau, de frica de a nu fi prinși, hoții să taie rațele și să ia trupurile și capetele. E a doua ipoteză plauzibilă. Sau să taie păsările, să-și oprească trupurile și să-mi lase capetele. E a treia ipoteză plauzibilă. Dar să-mi taie păsările, să-și oprească capetele și să-mi lase leșurile... nu este posibil !"

Adversarul cel mai înverșunat al „rățoilor" e „Domnul cu barbă", important personaj politic din urbe. De partea lor trec „studenții". Macferlan îi previne că-i pîndește păcatele „bătrînilor". „Goana după hrană, onoruri și avere, vă va preschimba în lupi rînjitori. Veți prinde fără voie lustrul profesiilor voastre și veți cădea în viitoare" Ceea ce vor dînșii să „învețe" de la „rățoi" e „taina eternei tinereți". Aceasta presupune însă tocmai transformarea în „Omul nou" al literaturii dramatice expresioniste, cîștigat la lepădare de sine și la „iubirea" aproapelui. Nici lui Dacian, „Domnul cu barbă", nu-i este refuzat prilejul să facă experiența unor asemenea mutații sufletești. Piesa se încheie chiar cu prezentarea ei. O ultimă farsă îl împinge, de teamă, pe persecutorul „rățoilor" să-și radă barba. Personajul apare după această operație transfigurat, „ființa lui nu mai are nimic din semeția de altădată : Ochii îi sînt duși în fundul capului, obrajii palizi, buzele arse de friguri". „Rățoii" se arată gata să-l primească în rîndul lor :

Dacian (perplex) : Ați putea face asta ?
Ciriviș: În chipul cel mai natural
Dacian (uluit): Atunci ce fel de oameni sînteți?
Ciriviș: Oameni ca toți oamenii

Cortina cade peste gestul celor patru, care-l îmbrățișează pe Dacian.

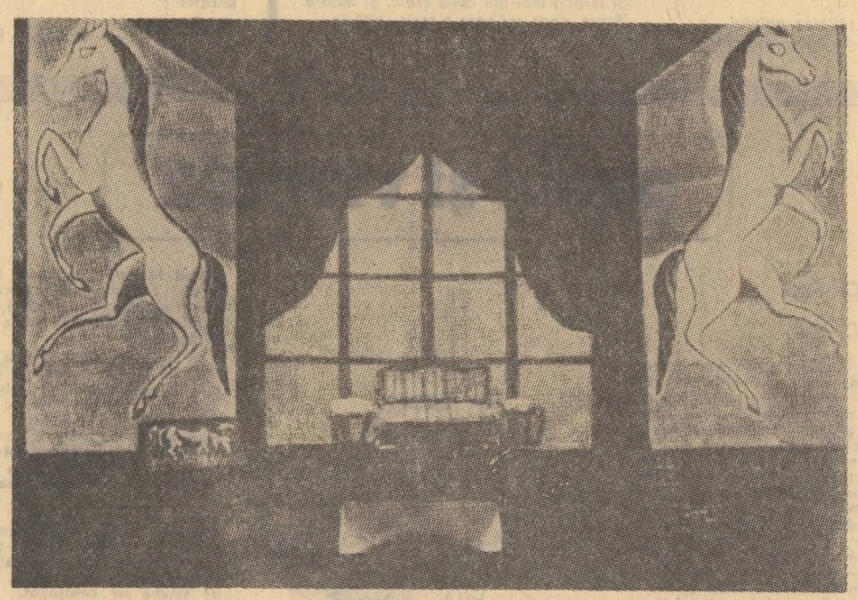

Decorul din actul IV în montarea „Omului cu mîrțoaga" de către Victor Ion Popa.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

PROZA ITALIANĂ • ARTE • SPORT • REVISTA STRĂINĂ

Anul XIV
Nr. 9 (461)
Sîmbătă
27 februarie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

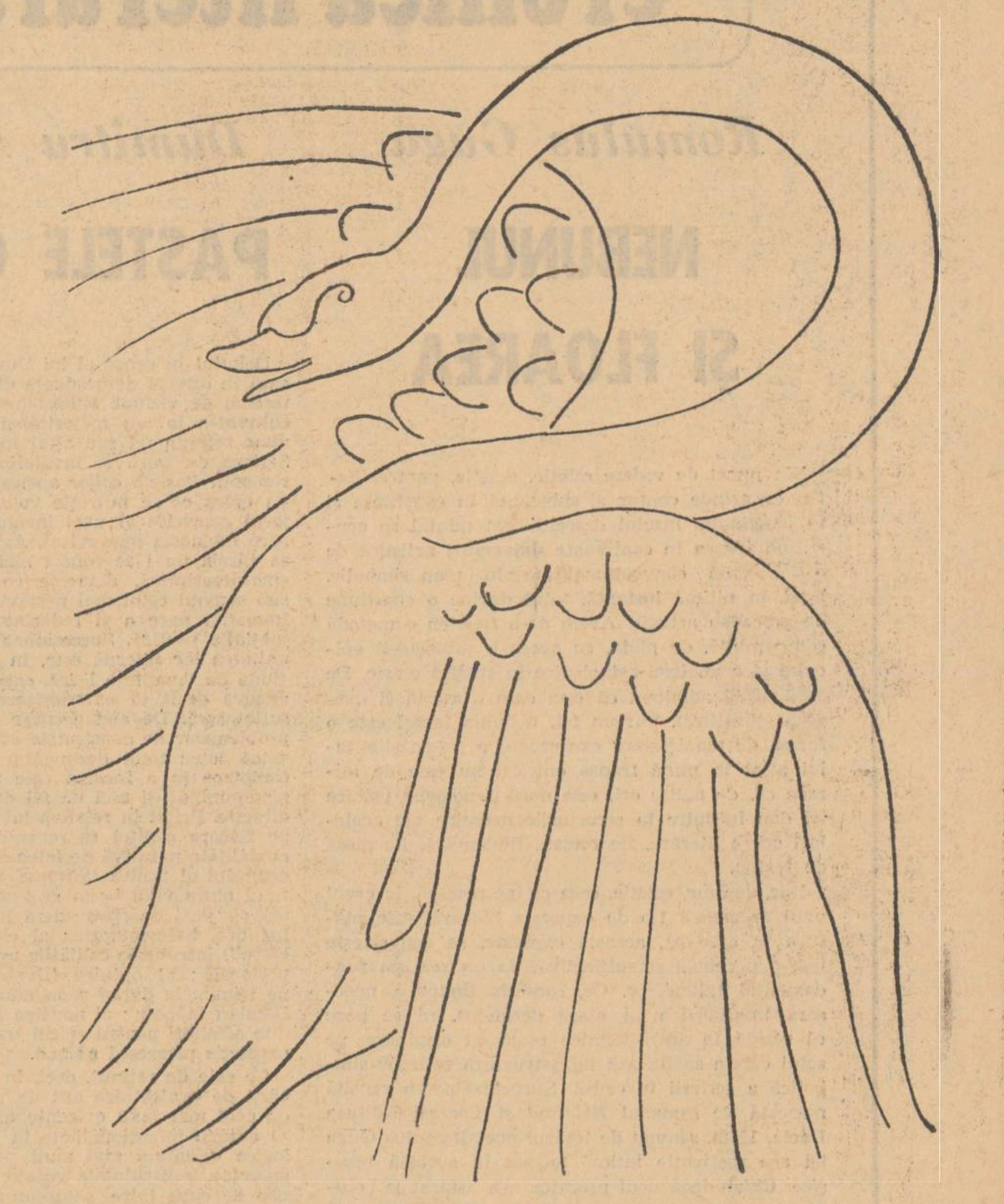

H. MATISSE : LEBĂDĂ

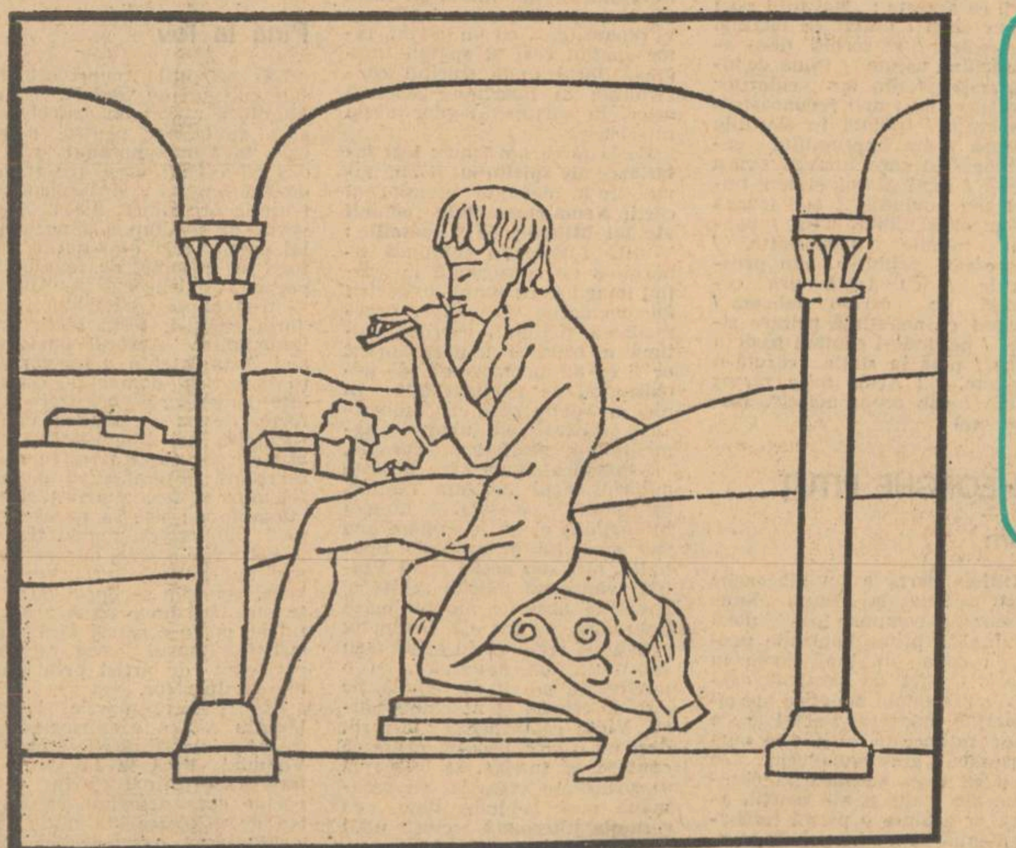

ARISTIDE MAILLOL : CINTĂREȚ (ilustrație la „Eclogele" lui Virgiliu)

ÎN ACEST NUMĂR :

Cartea de proză de Ov. S. Crohmălniceanu

Clasicitatea folclorului de Nicolae Balotă

Teatru : Ion Caramitru de Marin Sorescu

Carnet italian de Constantin Țoiu

Proză de Cesare Pavese

Utopie modernă

Un cunoscut economist american, domnul Galbraith, propune lumii capitaliste dezvoltate un ritm mai lent de creștere economică, pornind de la ideea că principiul societăților de consum este un principiu artificial care împiedică pe om să se bucure cu adevărat de bogăția vieții. Sfîntul Petru, la poarta raiului, cică nu l-ar mai întreba pe om ce faptă bună sau pe cine a făcut fericit pe pămînt, ci numai ce a făcut pentru a spori produsul național brut. Sporirea consumului nu constituie

în fiecare săptămînă
marin preda
răspunde la o întrebare

o garanție a fericirii maxime, pentru simplul motiv că omul nu consumă din necesitate, ci fiindcă e împins de o publicitate aiuritoare. Lucrurile n-ar fi atît de complicate dacă s-ar limita numai la atît, fiindcă ar fi suficient să suprimăm excesul de publicitate, dar consumul reprezintă pentru imensa majoritate a oamenilor măsura realizării, cu cît cineva posedă și consumă mai multe produse, cu atît mai mult e cineva. Firește, sînt excluși din această categorie oamenii săraci. Asta îmi amintește de un mic șef de la noi dintr-un județ, care la o petrecere organizată de el cu mijloacele puse la dispoziție de cei în subordine, adică ale statului, după ce s-a ghiftuit bine, ca să arate el cît e de grozav, a început să joace fotbal cu pui fripți. Bineînțeles că a fost dat afară, dar asta pentru că a găsit el un mod prea original de manifestare a satisfacției consumului, alții însă o fac pe tăcute cunoscînd în secret tot ceea ce posedă ceilalți.

Asta e de cînd lumea! Se vede că acest economist american, cu ideile lui, trăiește într-o lume a cărei vechime nici n-are bine cîteva sute de ani! Fiindcă ce vrea el ? O schimbare de optică în psihologia omului de așa manieră încît, de pildă, un automobil Cadillac să devină comic! Cu alte cuvinte să rîzi de el cum ai rîde dacă cineva și-ar propune să te duci la serviciu sau să ieși dumineca la Băneasa, cu nevasta sau iubita, într-o cotigă trasă de un măgar. Și nu fiindcă acest Cadillac ar fi demodat, ci așa, pur și simplu, că am descoperi noi ce stupid e să fii aservit dorinței de a-l poseda. Stupid ar fi într-o primă fază, comic în cele din urmă, prin amintirea a ceea ce idolul fusese odinioară în ochii noștri.

Comică mi se pare mie mai degrabă viziunea acestui gînditor idealist asupra lumii sale, imaginînd o asemenea utopie. Comică, dacă n-ar fi, în felul ei, sublimă. Fiindcă niciodată omul nu și-a îmbunătățit condiția prin renunțare voluntară la ceva, prin virtute, ci prin epuizarea unei experiențe, chiar dacă cu rezultate previzibil tragice. Numai asta îl convinge, sau mai exact numai asta l-ar trezi, în cazul de față, din beția posesiunii. Țelul în această lume, zice gînditorul, nu este consumul, ci folosirea vieții, bucuria vieții. Ei, bucuria asta a vieții este să ai un Cadillac, sau chiar o Dacia 1300, fiindcă, atîta timp cît nu definim exact și concret în ce poate consta această bucurie a vieții, dorințele noastre se vor mula pe ceea ce există și ne vom face din îndeplinirea lor un țel, chiar dacă asta se va solda cu un adînc dezechilibru dintre muncă și satisfacții, cu alte cuvinte chiar dacă vom descoperi că satisfacțiile nu izvorăsc din tot mai multă muncă, pentru a consuma tot mai mult. Da, vom răspunde, așa este, dar ce să facem? Nu sîntem înțelepți, nu putem, de pildă, noi, care constituim colectivul unei uzine, sau unui minister, să ne strîngem trimestrial sau anual și să constatăm cu satisfacție că nu ne-am dezvoltat deloc, că ritmul de creștere al producției a rămas neschimbat, că numărul funcționarilor a rămas același, promovările au fost cu totul neglijabile, sporirile de salarii nu s-au produs, iar valorile uzinei noastre n-au contribuit cu nimic la sporirea valorilor naționale. Dimpotrivă, pornind de la ideea că nu vom deveni niciodată liberi și fericiți pînă nu ne vom elibera complet de obsesia nevoilor materiale, care dacă prezintă și forme aberante, în sensul că unii dintre noi, scăpați de această obsesie, nu mai știu ce să facă și joacă fotbal cu pui fripți, nu înseamnă că toți oamenii s-au și eliberat de această obsesie și că omenirea are destule paturi de spital, destule medicamente, îngrijire medicală gratuită, pîinea gratuită, cărțile și în general bunurile spirituale gratuite. Da, această lume în care o parte a societății se zbate încă în lipsuri și griji, în timp ce alta vrea să îngroape automobilul cu ipocrite cîntece funebre, în timp ce în altă parte a lumii o mamă își pierde copilul fiindcă n-are cu ce să-l transporte pînă la spitalul cel mai apropiat, este clar că nu e o lume bine întocmită. Și în această privință, chiar dacă nu este eficientă, gîndirea idealistă a economistului american prin apelul ei indirect la decență, la lupta pentru întoarcerea la sursa primordială a vieții, este măcar frumoasă, mai ales că aspectul ei de utopie nu-l împiedică să constate lucid că majoritatea roadelor creșterii economice a țărilor capitaliste, a luat drumul bogatului și că o redistribuire rațională a bunurilor se impune. Ar fi, zicem noi, o soluție revoluționară și singura urgentă.

Marin PREDA

Lecturi din Sadoveanu

Analizînd, acum aproape un an, în această revistă **Locul unde nu s-a întîmplat nimic,** spuneam despre Lai Cantacuzin că joacă înlăuntrul ficțiunii rolul autorului, fiindcă îl imită în năzuința de a scrie o geografie morală a locului. Și, totodată, că se amestecă în destinul personajelor, influențîndu-l hotărîtor. Prințul trăiește printre oamenii tîrgului deosebindu-se de ei; este un „străin", cum s-a și spus, dar nu fiindcă întîrzie să se adapteze locului, ci fiindcă autorul i-a hărăzit un alt **rost,** tainic. Acest rost ne lasă să-i presimțim întîmplările de vînătoare de la începutul romanului; îl putem descifra mai exact examinînd raporturile prințului cu celelalte personaje și, mai ales, cu Daria Mazu.

Știm că Lai Cantacuzin e acela care are ideea de a da Dariei o educație aleasă, de a o scoate din mlaștină, după propria expresie. Îi schimbă așadar **condiția.** Într-un fel, tot ce va urma, viața fetei și sfîrșitul ei, decurge de aici. Prințul apare în momentele cruciale ale destinului Dariei, retrăgîndu-se apoi într-un plan secund al cărții. El întrupează de fapt destinul Dariei: o „formează", modificîndu-i condiția, și o omoară, abandonînd-o catastrofelor ei sufletești.

Două scene trebuiesc reamintite cititorului:

Cea dintîi formează cuprinsul capitolului al cincilea în care Daria, în pragul căsătoriei ei silite cu maiorul Ortac, merge la prinț spre a-i implora sprijinul. Daria îl iubește, de fapt, pe Cantacuzin și așteaptă un cuvînt din parte-i. Scena e de o mare finețe psihologică și de o subtilă ambiguitate: este, în definitiv, altceva decît o conversație banală dintre o tînără frumoasă și un bărbat trecut de maturitate, ea, iubindu-l și neîndrăznind să împingă lucrurile pînă la a i se mărturisi, el, temîndu-se de complicații, din lașitate și din egoism; este anume întîlnirea dintre Daria și cel care îi simbolizează destinul. Scena trebuie citită în funcție de această dublă apartenență, la un plan al realului și la unul de semnificații mai profunde. Lai Cantacuzin este Diavolul sau Dumnezeu, iar Dariei i se hotărăște soarta. Fata **știe** cu cine vorbește și un curent de fatalitate străbate continuu în dialogul celor doi:

„— Aștept, domnișoară, o îndemnă domnul Lai zîmbind.

— Te rog să mă ierți, reluă Daria tulburată. Voiam să spun că am fost o copilă fără mamă; nașa mea, cucoana Daria Prăjescu, a murit prea devreme și nu mi-a lăsat decît acest nume, predestinat să nu accepte diminutiv și mîngîiere. Salvatoarea mea a fost Aglae; ea mi-a fost prietenă și mamă. Dar explicațiile acestea poate nu te interesează.

— Duduie, te ascult, zise domnul Lai, cu bunăvoință. Aș dori numai să-mi explici, dacă socoți necesar, de ce contribuția mea, foarte modestă, nu se bucură din partea dumitale de apreciere.

— N-aș putea să-ți explic bine de ce, domnule Cantacuzin.

— Chiar dacă aș stărui?

Fata tăcu o clipă.

— Se pare, începu ea din nou, că, în raporturi ca ale noastre, unul din parteneri are interes, urmărește ceva.

Cantacuzin zîmbi amabil:

— Găsești, domnișoară Mazu, că n-am fost dezinteresat?

— Nu știu. Observația mi se poate aplica și mie. În aceste momente e nevoie să încerc a mă lămuri eu însumi. Aș fi vrut să mă ajuți dumneata!"

Refuzul prințului de a „înțelege" precipită biografia Dariei, încît plecarea ei cam intempestivă nu ne mai lasă nici o îndoială că ireparabilul se va produce.

„Ca și cum totul s-ar fi isprăvit brusc, fata își aruncă pe ea mantaua, luă cortelul și adresă lui Cantacuzin un salut fără cuvinte, numai cu fruntea, aplecîndu-și totodată pleoapele".

A doua scenă o aflăm în ultimul capitol. Daria s-a lămurit în privința lașității masculine a lui Mărcuș (cuceritor vulgar, incapabil să pătrundă sensul aspirațiilor de evadare ale femeii) și s-a retras, pentru cîteva clipe, în singurătatea terasei, unde abia dacă răzbate un murmur înfundat din agitația petrecerii de dincolo:

„Un glas prietenesc, ca o amintire plăcută, o făcu să tresară.

— Ești singură aici, scumpă Doamnă? Desigur, nu m-aștepți pe mine.

Ea se desfăcu de stîlp, scuturîndu-și fruntea. Avea o voce slabă, ca de departe, dintr-o lume a ei:

— Dumneata ești, prințule? Totuși, să știi că te așteptam."

Evident, Daria nu vorbește așa din politețe: este într-o cumpănă a vieții și prințul trebuie în chip necesar să-și facă apariția. Nu l-a mai văzut de mult, de la cealaltă întîlnire. Acum însă **îl așteaptă** ca pe un mesager al destinului ce este. Scena este, din nou, ambiguă și trebuie citită într-un registru dublu de semnificații. Mărturisindu-și iubirea, Daria smulge lui Cantacuzin o mărturisire asemănătoare. Însă potrivirea aparentă de acum este de fapt o întîrziere și un contratimp tragic, iar efectul ei, exact instrumentul teribil al destinului ei.
invers decît o liniștire a sufletului Dariei:

„— Vrei să spui că mă iubești, domnule Cantacuzin?

— Asta o știi de multă vreme.

— Și vrei să spui că acum se pot găsi acomodări pentru situația noastră?

Prințul zîmbi. Nu găsi necesar un răspuns.

— Vai, prietine, urmă doamna Ortac, deodată înveselită, atunci tot ceea ce am clădit eu în jurul profesorului meu, pe vorbele lui, toată acea noblețe a vieții acea divinitate către care aspiră exemplarele rare ale umanității, au fost povești pentru simplicitatea mea ?

— Nu, n-au fost povești. Sînt principii sacre. Noi însă sîntem oameni."

Iată ademenirea: prințul este ispititorul, ale cărui cuvinte strecoară otrava în inima Dariei, măcinînd ultimele resurse morale:

„— Nu înțeleg bine, oftă doamna Ortac, descurajată. Își înălță un deget lîngă tîmplă. Auzi?

Sunau iar zborurile înălțimii.

Domnul Lai voi să fie atent, însă zborul trecuse.

— Bine, hotărî doamna Ortac. Să fie așa. Dar poate să nu mă supun.

— Ce vrei să faci?

— Ce fac rațele sălbatice. Nu căuta să înțelegi numaidecît această prostie. Fii numai încredințat că nu te-am iubit decît pe dumneata.

— Atunci putem pecetlui un tratat de înțelegere.

— Putem."

Prințul este ultimul om pe care-l vede Daria înainte de a se azvîrli în lac, împreună cu nebunul ei frate Emil. Pactul la care se referă aceste cuvinte este pactul cu Destinul. Daria se încredințează prințului, dar nu ca o iubită bărbatului pe care-l iubește (deși a dezamăgit-o), ci ca cineva care-și vinde sufletul. Ea a înțeles rostul superior al lui Cantacuzin în viața ei, ca și refuzul lui de demult, care a făcut din ea doamna Ortac: fusese o cursă. Tot ce s-a întîmplat sub influența ocultă a prințului a fost menit s-o distrugă: iar ridicarea ei din mocirlă și inconștientă a fost începutul unei coruperi mai adînci și mai insuportabile. Întîrziind să-și mărturisească iubirea, Cantacuzin a făcut cu neputință salvarea Dariei, căci, acum, iubirea însăși apare fetei ca o abdicare de la noblețea morală, ca o „acomodare" înjositoare. Prin intervenția lui Lai, Daria își pierde încrederea în sine, viața înfățișîndu-i-se deodată în imensa ei deșertăciune și murdărie. Prințul joacă rolul inițiatorului diabolic: el deschide Dariei privirea asupra lumii ca s-o poată distruge. Cînd sinuciderea Dariei este ca și înfăptuită, căci ademenirea a prins, Lai se retrage („Prințul se retrage, cu inima zvîcnind de o fericire nouă. Biata lui inimă, care de mult așteaptă acest moment!") Ambiguitatea se va menține pînă la sfîrșit: Lai Cantacuzin e om și diavol, îndrăgostit candid de Daria și povești pentru simplicitatea mea?

Nicolae MANOLESCU

cronica pietonului

„Negru mută și cîștigă"

Există în București un punct sau un unghi ocolit încă de binefacerile etajate adevărate, făgăduite sau doar „în studiu" — ale urbanisticii moderne.

Păstrînd ceea ce era orgolios, bine ridicat și alcătuit, curios dar frumos din pitorescul de altădată, casele au ruginit cu demnitate, înțelepciune și frumusețe, oftînd parcă prelung din muchii și ferestre pe acest umăr de oraș vechi însemnat cu numiri pe potrivă : strada Povernei, Clopotarii Vechi „colț cu" Grigore Alexandrescu...

Tihnit, nițel duminical, ocrotit de învăluiri aproape duioase colțul acesta, a atras și găzduit pași și zăboviri artisticești, croieli, dacă nu chiar țesături întregi de proiecte literar-glorioase.

Știu, dintr-o mărturisire-document de istorie literară că pe timpul tramvaielor cu cai, ființa pe aici, pe strada Povernei o bodegă ispitind cu firma : „Trei or trei fac nouă, bei pînă plouă", unde se adunau și învălmășeau replici adversare sau duioase mai „mirene", și mai puțin circulate decît cele din cafenelele olimpic-artistice ale timpului.

Înnodînd tradiția și împăcînd numirile vecine există — sumar acum pe Clopotarii Vechi bodega „Povernei" care, — dacă tai străzile prin curtea revistei de tiraj „Vînătorul și pescarul", — este legată aproape ombilical de Editură.

Iar bodega „Povernei" gospodărită de nea Jerca se pare a fost și este martora „emoțiilor prime" ale volumelor-semnale, ale exemplarelor de autor și ale primelor dedicații așternute cu trufie sau cu sfială jucată ori nu.

Și bineînțeles aici s-au ridicat paharele și urările pentru succes „librărie, public și critică", sincere, fie zise, și, des, strepezite. Recent mîna de gospodar și ochiul artist, de cunoscător al lui nea Jerca a organizat aici o mică, aleasă și prestigioasă expoziție grafică. Expun cuceritor de neierarhizat și neorganizat : Apostu, Iliescu-Călinești, Mircea Ștefănescu, Piliuță, Ion Gheorghiu, Octav Andrei, Nică Petre, Bițan și — cum se spune — și alții. Cele mai multe în tuș negru sau cărbune.

Și privite mult și repetat prin rubiniul paharului de vin — rar — de Corcova, aflat bun doar aici, liniile tablourilor se detașează, unduiesc încetișor, se mișcă, încît pînă la urmă, înțelegi și ești de acord cu spusa „încinsă" — împrumutată din problemele de șah a unui apăsător al desenului în tuș și cărbune : — Negrul mută și cîștigă.

CANDID

cronica literară

Romulus Guga

NEBUNUL ŞI FLOAREA

Din punct de vedere estetic, se ştie, *pararealitatea* ce prinde contur şi substanţă în conştiinţa şi în imaginaţia insului dezechilibrat mintal se constituie adesea în captivante universuri artistice de o deliberată convenţionalitate în plan simbolic. Deci, în ultimă instanţă, totul devine o chestiune de procedeu artistic. Avem de-a face cu o metodă comparabilă, de pildă, cu aceea a proiectării epicului şi a analizei psihologice în spaţiul oniric. De fapt, dacă admitem că (aşa cum o atestă şi exegeza ştiinţifică), într-un fel, nebunia însăşi este o formă de manifestare exacerbată a subconştientului aflat în plină transă onirică, nu este de mirare că, de multe ori, cele două fenomene psihice îşi dau întîlnire în structurile artistice ale aceleiaşi opere literare, fie roman, fie nuvelă, fie piesă de teatru.

Dar, desigur, estetic, ceea ce interesează, în cazul unui asemenea tip de expresie literară, este măsura în care ea, această expresie, se converteşte într-o parabolă semnificativă, de un realism fundamental tulburător. Or, condiţia liminară, necesară împlinirii unui atare deziderat, ni se pare că rezidă în autenticitatea realităţii originare, pe solul căreia se fixează infrastructura reflexiv-simbolică a scrierii în cauză. Surprinzătoarea reuşită marcată de romanul *Nebunul şi floarea* (Editura Dacia, 1970), semnat de tînărul poet Romulus Guga îşi are motivaţia intimă tocmai în această însuşire. Chiar dacă noul prozator n-a asiprat la „studiul" artistic al fenomenului de alienare mintală în maniera dostoievskiană, cu scopul de a sonda metodic în zonele „psihologiei abisale", trebuie spus totuşi că trama epică şi embrioanele tipologice ale cărţii sale se impun atenţiei prin veridicitatea lor (să spunem aşa) clinică. Dezinteresat însă de descrierea literaturizantă, din perspectivă cvasi-naturalistă, a temei, Romulus Guga se orientează tocmai în direcţia epicului de factură simbolică. Intenţionalitatea subtextuală a romanului este divulgată explicit de însuşi motto-ul ce-l precede : „Apoi am văzut un cer nou şi un pămînt nou, pentru că cerul dintîi şi pămîntul dintîi pieriseră şi marea nu mai era" *(Apocalipsa* 21, 1). *Nebunul şi floarea* propune deci o extrem de interesantă interpretare epică a acestei frînturi de text mitologic, avînd o indiscutabilă semnificaţie de adagiu existenţial. Prin alte cuvinte, romanul lui Romulus Guga ţinteşte la redescoperirea unor precepte morale de permanentă acuitate socială şi umană mutînd întreaga dezbatere pe terenul revelării sursei lor originare, aşa zicînd paradisiacă, pe cuprinsul căreia dichotomia dintre vis şi faptă, dintre îndoială şi certitudine, dintre adevărul relativ şi adevărul absolut îşi pierde orice formă de manifestare. Dăruite, în dramatica lor condiţie, cu o percepţie ce-şi refuză simţul realităţii, personajele acestei stranii scrieri duc o existenţă intelectuală substituită. Fiecare dintre ele se crede expresia unei entităţi de anvergură în ordinea devenirii etic-filozofice şi social-istorice a umanităţii. Astfel, unul se consideră întruchiparea lui Isus, altul îl reprezintă pe Filozof, altul pe Rege, altul pe Savant etc. Nu lipsesc, bineînţeles, nici exponenţii omului comun, precum un bătrîn lacheu, un ciudat mic negustor, o seamă de slujbaşi din suita „regelui" şi alţii. Este limpede că prozatorul a „distribuit" personajelor asemenea funcţii arhetipice urmărind plăzmuirea unui soi de comunitate umană sintetic-simbolică, în interiorul căreia sînt chemate să se confrunte puncte de vedere cît mai diverse, în legătură cu adevărul vieţii. Consistenţa artistică a dezbaterii este direct proporţională cu gradul de autenticitate autobiografică a personajelor. Vrem să spunem că punctul de vedere propus de unul sau altul dintre protagonişti cată a-şi argumenta valabilitatea revendicîndu-se de la o anume experienţă din viaţa reală, normală. Mai departe, această experienţă, acum, supusă ciudatelor contrafaceri declanşate de mecanismul ingenuităţii maladive, aspiră la statutul unor table de legi morale şi sociale de o idealitate absolută. Beneficiind deci de un asemenea regim „privilegiat", eroii lui Romulus Guga îşi asumă răspunderi totale, precum în romanul moralist-filozofic european din secolul al XVIII-lea, pavăză ocrotitoare fiindu-le însăşi candoarea de un fel deosebit cu care sînt dăruiţi. Aşadar, avem de-a face cu nişte „naivi", în sensul consacrat de romanul filozofic al unui Voltaire, spre exemplu.

Este însă necesar să spunem că aprecierile critice din urmă sînt într-o bună măsură rezultatul unei anumite supralicitări a sugestiilor pe care textul propriu zis al romanului *Nebunul şi floarea* le degajă realmente. Este vorba, deci, mai mult de nişte virtualităţi pe care regretăm că autorul n-a avut puterea, inspiraţia, şi, probabil, nici răbdarea de a le converti în realităţi artistice indubitabile, de o concreteţe izbitoare. Înclinăm să credem că personajul central, căruia i se atribuie şi funcţia de povestitor, ar fi avut şansa de a chintesenţia semnificaţiile, filoanele reflexive ale romanului, dacă autorul i-ar fi acordat o atenţie mult mai mare, dacă personalitatea sa ar fi dispus de o seamă de atribute intelectuale cu adevărat dominante, în raport cu a celorlalţi eroi. Scriitorul se rezumă doar la efortul de a face din el un personaj-pretext, necesar mai ales pe plan compoziţional, căci astfel este posibilă naraţiunea la persoana intîi, şi totodată, conducerea ei din perspectiva receptării directe nemijlocite a faptelor.

Oricum, romanul *Nebunul şi floarea* se impune ca unul dintre cele mai convingătoare debuturi epice din ultima vreme. Să-l aşteptăm, deci, pe prozatorul Romulus Guga cu noi scrieri, de aceeaşi speţă, acordîndu-i deplina noastră încredere.

Dumitru M. Ion

PAŞTELE CAILOR

Debutul în proză al lui Dumitru M. Ion se situează în directă descendenţă din aşa-zisa epică fantezistă, de viziune stilizat-metaforică, aşa cum au cultivat-o la noi majoritatea poeţilor ce-au gravitat într-un fel sau altul în jurul simbolismului. Scriere de pură şi învăluitoare vibraţie poetică, romanul *Paştele cailor* apelează din plin la invenţia epică ce se nutreşte voluptos şi incoerent din jocul capricios al unei imaginaţii înclinate mereu spre fabulosul improvizat. Avem de-a face cu proza căreia nu i se refuză nici un fel de divagaţie epic-descriptivă, devreme ce textul se constituie sub semnul celui mai nestăvilit joc al imaginaţiei. Romanul pare a fi redactat în deplină stare de jubilaţie poetică. Succesiunea episoadelor şi însăşi unitatea lor internă este, în primul rînd, o chestiune de tonalitate lirică, care, la rîndul ei, nu face altceva decît să exteriorizeze o anume dispoziţie sufletească. De aici decurge completa neglijare a problemelor de construcţie romanescă, ceea ce explică întru totul dezinvoltura cu care autorul se complace în a încerca cele mai diverse formule, neimpunîndu-şi nici un fel de oprelişte în această direcţie. Privit în relativa lui independenţă, aproape fiecare capitol se revendică de la o anumită modalitate narativă de intensă circulaţie. De pildă : capitolul al treilea *(Sfîrşitul săptămînii)* are întru-totul alura unui basm grotesc ; al patrulea *(Moartea cu flori de crin)* aderă la proza de atmosferă lugubră, halucinatorie ; al cincilea *(Mariove, Mariove !)* întruneşte calităţile unui fragment de proză pastorală ; al optulea *(Dumnezeu priveşte-n lac)* ne trimite la duhul romanului realist-satiric al lui Damian Stănoiu ; al nouălea *(Crucea)* trădează vădite afinităţi pentru epicul trepidant, aventuros, de extracţie picarescă ş.a.m.d.

Ce este de reţinut, deci, în urma lecturii acestei cărţi de o alcătuire atît de puţin conformă fie şi cu cele mai laxe exigenţe ale „genului proteic" ? O anume intenţionalitate în planul iniţierii ontologice orientată mai mult pe calea experienţelor gnomice, indiscutabila vocaţie pentru jocul pe muche de cuţit între confesiunea lucidă şi pornirea de a fantaza la modul prăpăstios-fantastic, plăcerea de a te lăsa furat de farmecul unui text a cărui „scriitură" degajă mai peste tot un „calofilism" reconfortant ? Evident, din toate cîte ceva. Căci *Paştele cailor* este una din acele scrieri căreia i se potriveşte cel mai bine tipul de lectură „dezinteresată", superior gratuită. La urma urmei, de ce nu ne-am lăsa seduşi, spre exemplu, de un pasaj fantast-zoomorfic precum acesta : „Deodată, s-au vestit cîteva tropăituri moi, depărtate, apoi s-au apropiat, răsunătoare, pînă la gard. S-au auzit pocnituri, şi gardul s-a prăbuşit. Atunci, într-un salt, s-a arătat o herghelie de cai albi ; nunteau. Şi nunta s-a aşezat acolo în ogradă, parcă aştepta binecuvîntarea.

— Uite, uite ! strigă fata, dar mîna mea îi înăbuşea strigătul.

Am aşteptat, întinşi pe pămîntul care duhnea frumos. Caii se ridicau pe picioarele din urmă şi băteau coapsele iepelor. Nechezau scurt şi li se vedeau dinţii cum rîd, apoi se tăvăleau prin iarbă albi şi lacomi şi iarăşi sfîşiau aerul cu spuma trupului. Iepele fornăiau de plăcere ; nu se mai vedea şi nu se mai auzea nimic altceva. Nunta albise curtea, şi ploaia nu se mai oprea ; caii făceau un ocol alb, mergeau cadenţat, pînă cînd formau un cerc ; în mijloc rămăsese o iapă cu picioarele zvelte, cu creştetul înălţat, în aşteptare. S-au apropiat cîţiva cai, i-au rîs în faţă şi i-a muşcat. A îndrăznit şi un cal cu spetele late, unduioase ; i-a bătut de-a dreptul şalele, şi ploaia s-a umflat de un nechezat lung. Ceilalţi treceau pe lîngă ei, în cerc, şi-i muşcau de pulpe şi de ochi, apoi s-au aşezat în genunchi şi-au rîs. Rîdeau şi li se vedeau dinţii.

Lîngă noi răsărise bătrîna.

— Nuntă, oameni buni ! zise ea.

Privi deodată caii atentă şi strigă :

— Dionisie, Dionisie băiatule !

Alergă către nuntă ; caii n-o văzuseră sau n-o luau în seamă. Bătrîna s-a întors în fugă către noi.

— Vezi tu, cîntăreţule ? Vezi tu ? Calul acela din mijloc e fiul meu. E Dionisie. Nu se poate să nu mă cunoască. Hei, Dionisie, Dionisie băiatule !... îşi îndreptă ea strigătul către caii îmbrăcaţi în albe mantale de apă".

Fenomen aproape inevitabil într-o carte de proză în care însăşi intriga şi conflictul epic se estompează pînă la totala lor dispariţie, excesul de stil şi de anecdotică se resimte mai peste tot în romanul lui Dumitru M. Ion. De aici şi împrejurarea că pe anumite porţiuni textul devine destul de confuz. În legătură cu abuzul anecdotic mai trebuie arătat că vreo două-trei capitole sînt de-a dreptul banale şi că cel puţin unul dintre ele, cel intitulat *Anabella*, ar fi putut lipsi cu totul.

Nicolae CIOBANU

ANTON HOLBAN

Bunica se pregăteşte să moară

Roman. B.P.T., Editura „Minerva".

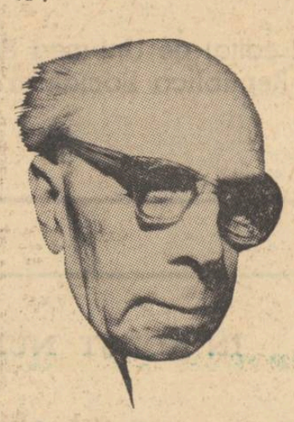

EUGENIU SPERANŢIA

„Papillous" de Schumann

Editura „Minerva"

avant premieră editorială

EUGEN SIMION

E. Lovinescu — scepticul mîntuit

Monografie. Editura „Cartea Românească".

D. PĂCURARU

Clasicismul românesc

Editura „Minerva"

compendiu

ION SOFIA MANOLESCU

Involucru

Pe cît de bizar, de particular este acest titlu (involucru : lat. **involucrum** = învelitoare — 1. Ansamblul bracteelor grupate la baza unor flori sau inflorescenţe (ex. la compozite, la umbelifere etc.) 2. Lamă care învăleşte pălăria tînără a unor ciuperci înainte ca aceasta să iasă din pămînt — Dicţionarul enciclopedic), tipărit pe cartea lui Ion Sofia Manolescu, pe atît de esoterică ni s-a părut şi poezia dintre coperţi. Se vede că lirica devine o operaţie din ce în ce mai complicată, că nu mai trebuie să pretinzi un sens acolo unde toate căile se închid şi toate sensurile ar fi posibile în acelaşi timp şi chiar sub acelaşi aspect. Ciudat... lecţia simplităţii a fost uitată şi sîntem pe cale s-o repudiem ori de cîte ori ne-ar mai apare (şi aceasta cît de rar !) în faţa ochilor. O indiosincrazie violentă pentru rostirea pură a unei pasiuni, o sofisticare teribilă a gîndului şi sentimentului în cuvinte cenuşii şi ininteligibile te tac să privesti înapoi cu mîine la ceea ce ai crezut pînă azi că ar fi limbajul universal al poeziei. Căci de ce blîndul poet Ion Sofia Manolescu poate să aştearnă multe, multe compuneri în versuri, ca aceasta : „Mai întîi s-au întors ochii / umezi de lacrima remuşcării / şi sorbiţi de-o amărăciune uscată. / Plină de însingurarea / din ora culorilor părăsite / nu-i mai recunoaştem respiraţia / trădată în clorofila culeasă / din împrumutul copacilor / în care fumega vara uitată / Fără glasul ei îmi împietreau cuvintele / şi frunza melancoliei tulburătoare / pentru mîinile neadormite. / Şi c-am primit-o din preacurvie / cu toată ura cuvenită pe care-o iubeam / rămasă cu neputinţă printre ziduri / pe unde-i căutam paşii în plins / pînă la staţia căzută-n blestem. / / Acolo mi-a rămas inima / sub crunt măcel". **(Întoarcere)**

GHEORGHE PITUŢ

Fum

Ultima carte a lui Gheorghe Pituţ apărută la editura „Eminescu" se compune din două secţiuni : prima cuprinde poezii, a doua un lung poem în proză, un fel de parabolă despre consecinţele malefice ale civilizaţiei moderne. Poetul are o mînă întunecată şi-şi taie versurile cu gravitatea celor ce cred că emit adevărurile esenţiale ale vieţii şi ale morţii, adică ar sculpta o piatră tombală menită **să vorbească în eternitate** despre un destin tragic. Expresionismul cam rustic de altădată al lui Gheorghe Pituţ a fost înlocuit acum de un stil descărnat, aproape schematic, vrînd să sugereze precaritatea omului rupt de natura-mamă, exilat între zidurile duşmănoase ale oraşelor. Un fel de zădărnicie a celor lumeşti, văzute şi nevăzute de ochiul tot mai apatic, se afişează mereu, speranţa unei salvări de la neant apare din ce în ce mai nesigură. Civilizaţia l-a scos pe om din mediul său natural, aceasta ar fi boala modernă, înstrăinare şi reificare : „Treziţi-vă ! trec sateliţii / la capătul vederii / lumile, stelele ard / pe un ocean de beton, / ochii materiei emit / un putred calm, / paloarea umedă a morţii, / noi sîntem mulţi dar sîntem singuri, / din cuibul îngheţat / al numărului unu / ce facem noi nu poate fi văzut, / mişcarea lumii noastre nu-i mişcare / decît a unui strop / de apă-n toată apa / Thalasa-trec sateliţii / homunculi de uraniu / au început să sugă / laptele-aramă / din tălpile încremenirii" **(Epocă).** Deşi se invocă mereu, tragicul nu e tragic, şi aceasta, desigur, tocmai fiindcă se invocă. Atmosfera de coşmar, de teroare pe care Gheorghe Pituţ încearcă s-o creeze în poemul în proză (ori parabola) **Oficiul universal,** ceva înrudit cu scrierile apăsătoare ale lui Kafka, rămîne confuză şi nesemnificativă. Deşi se programează o relaţie între real şi fantastic, nici fantasticul nu devine real, nici realul nu devine fantastic.

VINTILĂ IVĂNCEANU

Nemaipomenitele pătanii ale lui Milorad de Bouteille

Primele aproape o sută de pagini ale cărţii lui Vintilă Ivănceanu vor să reconstituie biografia, genealogia fantastică a scriitorului Milorad de Bouteille, iar restul de două sute ar reproduce chiar scrierile acestuia, nişte mici schiţe ori povestiri absurde şi înfricoşătoare. Cine este Milorad de Bouteille în esenţa lui programatică ? O spune V. Ivănceanu : „Pentru că tu, Milorad, tu eşti ceea ce eu am căutat ani şi ani de zile, tu, Milorad, eşti ceea ce avea nevoie sufletul meu obosit de algebră şi conversaţiile banale, plictisit de entuziasmul ciclofazotroanelor şi de coperţile antiseptice ale anuarului telefonic, sufletul meu iritat de vitrinele atelierelor de fotografiat cu poze oribile. Şi sufletul meu, iubite, sufletul Naturii : **căci tu, Milorad, eşti Imaginaţia"** (p. 85 — s.n.).

Aşadar, personajul acesta cu o forţă declarat fabuloasă de a crea o lume fictivă creindu-se pe sine, ar trebui, în intenţia **autorului, să se constituie** într-un dialectic pandant al realului, echilibrînd nevoia noastră de confort între antitezele limitatului şi nelimitatului, între **clipă şi eternitate, între mişcare** şi repaus, etc., cu un cuvînt, între spaţiul real şi spaţiul imaginar, locul unde spiritul construieşte în libertate deplină orice, în virtutea legilor sale interioare.

Dar iată că am spus : **legi interioare ale spiritului,** şi am nu-mit lipsa, defectul esenţial al cărţii **Nemaipomenitele pătanii ale lui Milorad de Bouteille :** Vintilă Ivănceanu confundă libertatea de construcţie în spaţiul imaginar cu simplele capricii ale memoriei asociative, organicitatea ficţiunii, coerenţa intimă a oricărei fantezii, oricît ar fi ea de monstruoasă, de neobişnuită, de neintegrabilă în nici un spaţiu real, cu deformările arbitrare ale unor fragmente din realitatea curentă.

Fantasticul după care tînjeşte autorul cărţii de faţă rămîne, în condiţiile acestea, o himeră intangibilă, el nu ia naştere nici sub pana lui Milorad de Bouteille, nici sub aceea a lui Vintilă Ivănceanu. Micile schiţe şi povestiri absurde nu au logică interioară pentru că instinctul artistic şi credinţa în operă s-au substituit, din nefericire, cu o inteligenţă pe cît de mobilă, pe atît de frivolă şi nesemnificativă. Vidul ce urmează lecturii, deşi nu o dată aceasta poate să epateze, să intrige, să trezească o curiozitate crispată, se aseamănă pînă la indentitate cu senzaţia ulterioară lecturii unui roman poliţist : dezlegarea enigmelor inventate de calculul rece al inteligenţei în majoritatea covîrşitoare a cazurilor ucide emoţia, căci dacă emoţia a existat, ea s-a aflat numai **sub zodia efemeră a interesantului şi nu ne-a angajat nici o** clipă religia existenţei pe care fiecare dintre noi o purtăm în suflet. Astfel, **Nemaipomenitele pătanii ale lui Milorad de Bouteille,** deşi poate constitui o lectură antrenantă, nu se află nici în spaţiul imaginar, nici în spaţiul real (în sensul îngust, de literatură realistă) ci într-unul hibrid, infirm, căci autorul lor nu crede cu destulă tărie nici în imaginar, nici în real.

Dan LAURENŢIU

TEOFIL BĂLAJ

Schimbarea la faţă

O digresiune amabilă pe tema timpului care trece este volumul **Schimbarea la faţă,** apărut în editura **Eminescu.** Autorul minulescianizează cu spontaneitate diferite obsesii ale poeziei moderne. Ideile lui capătă viaţă (o viaţă însă cam frivolă şi suferind de teatralitate) prin scurte alegorii care sînt dezvoltări de metafore. În genul acesta avem deja un poet remarcabil, din păcate prea puţin cunoscut, George Mareş, cu care s-ar putea face o comparaţie concludentă. Spre deosebire de el, T. Bălaj nu ajunge la acel tremur inefabil care încoronează claritatea unei idei. Autorul **Schimbării la faţă** se limitează să pună în scenă, prin personificări naive, meditaţiile sale. Uneori el reuşeşte să ducă pînă la capăt o anumită dezinvoltură, o anumită bravadă care îl face atrăgător. Alteori însă alegoriile sînt simpliste şi grandilocvente.

Dintre poeziile care ilustrează prima categorie citîm : **Într-o seară, un tren, Personajele absente, Cîntec în genunchi.** În a doua categorie ar intra **Circe, Insulta soarelui, La fîntînă** etc.

Nostalgia aceasta de album în care liceenii spirituali îşi încearcă inventivitatea are farmec şi nu ar trebui supusă prejudecăţilor critice. Mai dezamăgitor este însă să constaţi că printre asemenea fantezii se strecoară influenţa lui Sorescu sau a altor lirici disimulaţi. Timbrul original lipseşte acestui autor care îşi exprimă spontaneitatea **într-o** manieră didactică : „Cineva ne aduce pe lume, / Cineva ne iubeşte, / Cineva ne învaţă să scriem, / Cineva ne citeşte" **(Să nu-ţi faci chip cioplit ?)** şi didacticismul într-o formă spontană : „Cu ciini sau fără cîini, / cu multă bere / şi cu vînat murdar şi greu / se lasă noaptea cîteodată-n gînduri / la pînda mare" **(Balul vînătorilor).**

Teofil Bălaj se află la limita dintre dezinvoltură şi banalitate.

ADRIAN MUNŢIU

Pînă la Iov

La sfîrşitul cuprinzătoarei sale culegeri de versuri, Adrian Munţiu a ataşat un articol-program (publicat pentru prima oară în **Contemporanul** nr. 42 din 20-X-1967) care are scopul de a-i explica şi fundamenta teoretic atitudinea lirică. Este vorba de exaltarea „amuzicalului poetic" care s-ar defini prin fuga de melodie, de reguli. „În poezie — pledează A. Munţiu — trebuie să se impună forţa, forţa emoţiei, forţa ideii, forţa limbajului". Autorul ignorează aici forţa latentă a muzicalităţii care, în domeniul estetic, este superioară oricărei alte forţe, fie ea de natură vitală, filozofică ori lingvistică. Tot atît de surprinzătoare, ca orice aserţiune programatică de altfel, este şi teza potrivit căreia „tiparele nu pot să nască poezie". Dimpotrivă, numai tiparele pot naşte poezie, deoarece nimic nu se poate concepe în haos, aşa cum săritorul nu poate sări fără un prag şi arhitectul nu poate construi fără o restricţie. Haosul însuşi este reprezentat de artist prin sfărîmarea tiparelor.

Din fericire, poezia lui A. Munţiu nu se conformează acestor imposibilităţi teoretice. Volumul **Pînă la Iov** rămîne interesant tocmai prin acele poeme care dovedesc capacitatea de a reprezenta mitic existenţa, de-a o muzicaliza. Autorul foloseşte o intonaţie gravă, păgînă, care evocă stări legendare, deplîngîndu-le dispariţia sau redescoperindu-le în prezent. El are talentul de a interioriza miturile, de a face din conflictul lor un conflict sufletesc. Ţesătura de metafore violente, expresioniste, suferind pe alocuri de prolixitate, reuşeşte în general să susţină intensitatea acestui recital fastuos. Un murmur grav, bărbătesc se înalţă din versurile lui A. Munţiu : „Frumoşi, fără prihană, coboară din munţi tăietorii, / Apropiaţi în marea lor tăcere de dinaintea oricărei plecări. / Fiecare e dorinţa celuilalt şi chipul lui nevîndut de acasă. / Bucuria i-a curăţat de pămînt şi de cute la guri, / O flacără le suie ciudată în oase, o tăcere grea ca o rană. / Frumoşi, fără prihană, coboară din munţi tăietorii" **(Tăietorii).**

NICOLAE BREB POPESCU

Capcana herminei

S-a mai vorbit despre tonul egal al acestui volum de debut (apărut tot în ed. **Eminescu).** Versurile compacte şi grele nu strălucesc prin originalitate, dar, fiindcă îşi menţin timbrul grav, sfîrşesc prin a fi luate în serios. Autorul e un neoromantic care şi-a cerebralizat inspiraţia. Vrînd să evite ridicolul pozei romantice, el i-a evitat însă şi măreţia. Astfel, rezultatul e o atmosferă de tristeţe medie şi inexpresivă. Spre deosebire totuşi de alţi debutanţi, Nic. B. Popescu nu lasă cuvintele să se cheme unele pe altele, ci le dă importanţă şi le încrustează precis în structura poemului. În plus, multe dintre interpretările sale au o anumită siguranţă şi adîncime care trădează o natură meditativă.

Destinul artistului, de exemplu, e văzut ca un destin al spiritului în general. Poetul e un veşnic supravieţuitor, iar poezia sa — o rugăciune colectivă reluată la nesfîrşit : „Şi ne-aruncăm de teamă ţărîna peste umeri / Unul la altu-n gura celui ce povesteşte, / Şi cînd l-acoperim, el cel mai de pe urmă, / Cu tot pămîntu-n creştet se-naltă şi vorbeşte" **(Poetul).** Ca făptura imperfectă şi trecătoare, poetul însuşi nu are sentimentul grandorii acestui destin. El ar vrea să fie nu un participant la un cor anonim, ci un demiurg de care depinde miracolul existenţei. De aceea el acuză de opacitatea cuvintelor : „Dar veşnic mă opreşte măsura tainei care / Mă-plîntuie-n cuvinte ca într-un strîmt năvod". **(Puteam să fiu un crin).**

Există cazuri cînd N. B. Popescu se lasă în voia unei tristeţi visătoare care îi înaripează imaginile : „Sărac mă voi întoarce cu sania laponă : / Scheletul ei de oase pe pîrtii nu vei ştii / Că, destrămat sub mine, va prinde rădăcină / Şi biciul meu şi hamul pe reni vor înflori". În mare însă poezia sa rămîne meritorie prin proprietatea (şi nu prin expresivitatea cuvintelor), prin seriozitatea (dar nu prin originalitatea) construcţiilor.

Alex. ŞTEFĂNESCU

poşta redacţiei

ANCA DORU STOICEV. Manuscrisele venite de la dumneata m-au bucurat mult. Ai talent. Citindu-te parcă auzeam un cîntec suind spre mine dintr-o noapte cu trandafiri.

RADU ALIMAN. N-am înţeles aproape nimic, din aiureala aia cu Sînnicoară şi cu Sfîntu Ilie. Dac-ar şti prorocul cît şi cum l-ai beştelit pentru faptul că şi-a permis „să dea cu tunetul în februarie", ar înhăma la druşcă doi cai îmţăiaţi, ar cobori în cîmpia Teleormanului, şi colea, pe seară, ar intra în Roşiorii de Vede, şi din aproape în aproape te-ar găsi şi ţi-ar rupe-n zece creioanele. Că tot n-ai ce face cu ele.

ALINA CANDELAŞU. Sigur, Alina, ai dreptate, „amorul e o sminteală." Sminteală era cuvîntul care să exprime starea aia de „ameţeală la vederea omului iubit." Şi-acum să vadă lumea pe cine şi de ce-l iubeşti : „Eu îl iubesc că-i dansator / şi bate iute din picior / Cinci flori răsare pe covor / Cînd trece scumpul dansator". Foarte frumos şi complet împotriva gramaticii. Spune-i băiatului ăla care bate step şi îţi s-a-nscris în inimă şi suflet ca un chip luminos ca între două geamparale să te aplece cu fruntea pe carte, aşa cum apleci mieii să bea.

OVIDIU MOCEAN. „Neliniştile focului" n-am putut s-o citesc pînă la capăt. După trei file am avut impresia că înghit untură de peşte.

TH. BIRD. Susţii că te-ai născut. „într-o zodie rea, într-un miez de vară încins, cînd se scuturau reci, frunzele de mesteacăn." Ai să rizi, dar ai dreptate. Şi ca să se împlinească adevărul pe care-ai pus mîna, te anunţ că povestirea „Clématite", în care-ai vrut să fii foarte glumeţ, nu mi-a smuls nici-un surîs. Cred că ştii să scrii, dar te repezi chiar în ciinii vecinului. Mai trimite-mi cîteva bucăţi.

ION DERŞIDAN. Plicul ăla mare, recomandat, cuprinzînd patru povestiri, nu s-a pierdut. Poşta a funcţionat perfct. Dar, ascultă-mă pe mine, era mai bine dacă se pierdea. Eu aş fi rămas c-o impresie bună despre dumneata şi dumneata ai fi putut să spui în tîrg că eşti un autor aşa şi pe dincolo, dar poşta-ţi pune beţe-n roate.

Neconcludent : Geo Gâletan, Andrei Ţucu, E. A. Găvojdia, Florin Rădescu, M. Holmeia, M. M. Colfescu, Valet Sivan, Doru Horoveanu.

Fănuş NEAGU

●

A.D.A. : Tristeţea voastră, stimate iniţiale, e mai mult infantilă decît artistică : „Un glas şoptit în noapte / îmi pare că ascult / Dar totul e departe / şi eu nu m-am născut." Ca poet, (sau poetă), faptul e în afara oricărei urme de îndoială.

LUCIAN TOMIROLO : Sisif al dv. nu prea ştie gramatică : „Prăpastia timpului, îmi măreşte durerea, / Şiroaie de sare îmi arde (sic !) trupul." În plus, în viziunea dv., Sisif se rostogoleşte iar bolovanul stă de lemn Tănase : „Eu urc şi cobor la aceeaşi stîncă". În fine, acest Sisif, conceput de dv. e din cale afară de văicăreţ : „Nu mai ştiu dacă sînt carne şi oase, / mîinile sînt tot o carne-nsingerată."

Dacă tot aţi luat-o aşa, de ce nu l-aţi pus să spună, mai simplu : „Mă dor toate alea."? În gura unui asemenea Sisif merge orice.

PAVEL VASILE. Un nou Sisif, de astă dată adolescent. Pietroiul său, la fel de nesimţitor, e iubita : „Eşti atît de aproape de mine, / nu poţi fugi, / sînt atît de aproape de tine / încît (din nou ortografia n.n.) este dor / de braţele tale / excaladez (sic !) spre tine / peretele abrupt"... etc.

Efortul e la fel de van. Stînca are inimă de piatră. Bolovanul care se cheamă Poezie e prea greu pentru puterile dv. Nu mai „excaladaţi".

VASILE BĂLU : Am primit astronautica dv. scrisoare şi antidiluvienele poezii. Citîm din acestea : „Te-am visat / Şi m-am mirat / Cînd m-am sculat / Că nu erai alături în pat / Şi m-am uitat prin cameră încurcat." Ne întrebaţi dacă nu e cazul să vă corectaţi puţin traiectoria. Da, e cazul. Corectaţi-o de tot, dacă se poate.

ŞARGA NICOLAE. Scrisoarea a fost edificatoare : „De la o vîrstă precoce muza mea inspiratoare m-a îndemnat mereu să înmortalizez pe hîrtie tot ceea ce se leagă de poezie şi în general de frumos." Poezia despre Fatalitatea care rîde ţinîndu-se cu mîinile de burtă m-a convins definitiv : „Iar ochii ochii din pereţi / Clipesc zbătîndu-se în timp / Şi rîd şi rîd neîncetat / Iar zidurile rîd sinistru / Iar ecoul adoarme pe vecie."

Mi-aţi prilejuit o seară minunată. Am adormit rizînd. Vă mulţumesc.

VIRGIL ARGEŞEANU. Citez, pentru claritatea şi logica ei carteziană, fraza următoare : „Am nefărmurita convingere că dacă cele scrise de mine înseamnă ceva şi acest ceva referindu-se la un nivel minim acceptat de revistă veţi încerca la apariţia lor, iar în caz contrar voi primi sper cîteva cuvinte ca drept răspuns."

Ce să vă răspund decît că nutresc vasta convingere că dacă cele scrise de dv. înseamnă mai orişicît decît nimic şi acest nimic refuzîndu-se la un nivel... minim refuzat de revistă, primiţi tăcerea noastră evlavioasă ca drept răspuns. Salutări de la silogismul Barbara.

Cezar BALTAG

cartea de proză

V. Voiculescu: „Zahei Orbul"

Aproape tot ce a scris în ultimii ani ai vieții, poetul V. Voiculescu și se publică postum astăzi, nu încetează să ne uimească. La tîrziile văpăi neașteptate, care au venit să încoroneze însemnata sa operă lirică, s-au adăugat povestirile, chemate a ne revela un prozator de o rară forță transfigurutoare, în stare a dărui dimensiuni mitice realităților evocate. Iată-l acum cu „Zahei Orbul", dovedindu-și talentul, nu mai puțin surprinzător de romancier. Parcurgem, citind aceste pagini, o narațiune densă care ar putea fi socotită o lungă nuvelă, dacă n-ar face să trăiască o varietate de medii sociale admirabil descrise și n-ar implica o sinuoasă și dramatică evoluție morală.

Zahei, o namilă de om, înzestrat cu o forță herculeană, pescar și hamal la Brăila își pierde vederea după un chef, din cauză că băutura consumată conținea spirt metilic. Orbul, ajuns un senzațional caz clinic, e la început cuprins de o furie sălbatecă, alungă pe oricine din preajma lui, are o singură dorință, să părăsească spitalul cît mai repede, să-l găsească pe cîrciumarul care l-a nenorocit și să-l gîtuie. Soarta îi rezervă însă alte încercări; încape pe mîna lui „Panteră", omul cu pielea bălțată, monopolizatorul pînă atunci al interesului medicilor. Acesta îl amăgește, făgăduindu-i că îl va duce la un schit, unde își va recăpăta vederea, îi ajută să fugă din spital, dar pentru a-l destina unei cariere de cerșetor. Zahei nu corespunde așteptărilor, e folosit datorită puterii sale formidabile să învîrtă un scrînciob la iarmaroc; după aceasta, pe moșia boierului Lagradora, roata care alimenta cu apă grădina de zarzavat. De cîte ori pare că orbul își găsește un rost, o fatalitate crîncenă se înverșunează să-l lovească din nou. Acuzat de o crimă pe care nu o făptuise, e azvîrlit în ocnă; aici, romanul, reconstituind moravurile deținuților, ravagiile sodomiei, societatea monstruoasă și tragică alcătuită pe baza ei, atinge o teribilă cruzime realistă, neîntîlnită decît în halucinantul „Journal du voleur" al lui Jean Genêt. Paralel cu martirajul pe care îl trăiește eroul, în el crește și o extraordinară tărie lăuntrică. Orbul își ascute toate celelalte simțuri, își transformă cu o îndîrjire fără pereche pielea în retină, reface treptat, mental, lumea din afară. O răsturnare imprevizibilă intervine însă iarăși; eliberat, pleacă la schitul mult visat ca să-l găsească distrus de bombardamentele ultimului război; nu se petrece nici o minune; dimpotrivă, orbul se reîntoarce în orașul său natal, se apucă din nou să bea și să frecventeze lumea interlopă. Ceva din lumina interioară, cîștigată cu atîta trudă, nu s-a stins totuși complet în el, chiar atunci cînd basamacul ajunge să-i întunece din nou mințile.

Zahei descoperă un popă care se pocăise la bătrînețe, după ce haiducise o viață întreagă și damblaua îi paralizase picioarele. Cei doi închipuie perechea biblică: orbul și ologul. Zahei îl poartă pe popă în circă la o biserică părăsită, în altarul căreia ultimul ascunsese pe vremuri un armăsar furat, spurcînd sfîntul lăcaș.

Romanul se sfîrșește cu o imagine de un realism atroce; preotul moare și Zahei îl așează călare pe scheletul calului, lăsîndu-l să aștepte „într-o metanie năruită, trîmbița judecății de apoi".

Arta lui Vasile Voiculescu e de a împinge foarte discret observația profundă, socială și psihologică, spre o margine alegorică. Preocupările spiritualiste ale scriitorului transpar fără a silui verosimilitatea situațiilor cutremurătoare. Orbirea e o pedeapsă dar și un dar care, ajungînd imaginea iluzorie a lumii și deschizînd alt ochi mai adînc, sufletesc, îl poate face pe om să găsească drumul mîntuirii. Pînă a-și pierde văzul, Zahei nu era decît o forță bezmetică și atît. Abia spiritul, prelucrînd o experiență cruntă umană, vine să-i dea un sens și eroul crește pe măsură ce romanul înaintează, pînă a deveni un simbol moral. Dimpotrivă, restul personajelor, „Panteră", Caliopi, ocnașul Boeru, Serbotă, solomonarul, Maghereanu, nebuna Brindușa, popa Fulga, își păstrează în contrast o deosebită pregnanță fizică.

Ca în alte scrieri ale lui Voiculescu rămînem „la pragul minunii", asistăm la un miracol nedesăvîrșit și, omenește, cu atît mai dramatic și mai tulburător.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Numai adevăr

Dorina Rădulescu. De cînd o cunosc? Dar atunci cînd este vorba de ani, vorbind despre cineva din sexul gigea, nu știu cum, dar, firesc, dintr-o galanterie pe care o ai mai cu seamă pentru prieteni, lași ca ei să fie intuiți, să treci pe lîngă ei cu pași de gazelă.

Atunci însă cînd mărturisești prietenia care te leagă, tocmai, această durată îl consacră perenitatea.

Da. Cu Dorina Rădulescu sînt prieten — nu e așa? Prieten prin transfer.

Încă prin anul 1923, copilandru fiind, m-a dus în casa lor Ilarie Voronca, la întîlnirile de poeți și scriitori care se adunau din cînd în cînd spre a discuta, comenta fenomenul literar și artistic contemporan.

Mărior, amfitrioana și mama Dorinei, prezida cu privirile ei luminoase, cu zîmbetul ei nu mai puțin luminos, faconda participanților. Dorina cu fratele ei Lică, gemeni și cu cele două surori, erau încă tînci, iar dimensiunea încăperii era de două cămărute și un antreu. De multe ori cînd soseam, copiii se culcaseră.

Animatorul acestui superb cenaclu era B. Fundoianu, acest admirabil prieten, poet și intelectual, de o prospețime de pajiște și cozer neobosit care nu spune decît lucruri definitive.

Veneau: Ilarie Voronca, Victor Brauner, Claude Sernet, F. Brunea-Fox, Ion Călugăru, I. Ross. Mai mulți nici nu ar fi încăput pe canapeaua și cele două scaune existente în casa din primele de la începutul străzii Labirint pe lîngă care mai trec din cînd în cînd nostalgic și astăzi.

Fundoianu aducea pentru mine mai ales, dar și pentru toți ceilalți, o lume miraculoasă, corifeii celei mai noi gînduri și literaturi românești, franceze, pe care le cunoștea primul și cel mai bine informat dintre noi. Arghezi și Bacovia, Baudelaire, Proust, Gide, Charles Peguy, Frații Gourmont, Rimbaud...

Au trecut ani. Fundoianu, Voronca, Brauner, Claude Sernet, plecaseră pe alte meleaguri. Cei rămași ne-am mai risipit. Cu Dorina rămăsesem prieteni. Crescuse și nu numai atît. Își punea probleme, o cutreierau contemporaneitățile sociale. Și într-o zi — eram secretar de redacție al revistei progresiste „Cuvîntul Liber", mi-a adus surîzînd, așa cum o știu și astăzi, un manuscris. L-am publicat. Nu fiindcă o cunoșteam ci fiindcă era bine scris, spunea lucruri mature, interesante. Pătrunsese în generația noastră de militanți antifasciști cu drepturi depline. A continuat să scrie. Rar, poate. O împiedicau avatarurile ce surveneau. Slujba de funcționară la un mare magazin, a cărui fizionomie a conturat-o în scurtele dar incisivele ei reportajii. Bărbătească ei existență de mai mulți ani în prima țară a revoluției socialiste, partizană, ziaristă la un jurnal pentru diviziile românești care luptau alături de armatele sovietice, — perioadă pe care a descris-o în prima ei carte „Vîrtej", apărută nu de multă vreme. O carte de notație, de notație sacadată, de spontană revelație, de o sinceră inspirație. Și sinceritatea, care este întrinseca substanță a valorilor, este atributia temperamentală a Dorinei Rădulescu, al cărei ochi artistic are un puternic focar, cu reflexe fierbinți în tot ce scrie.

Așa cum se poate vedea și recenta ei carte „Adevăr și Fantezie". Portretizări, cum declară ea însăși, dar portretizări în aqua-forte și acvarelă în același timp. Fie că ne descrie locurile multiplelor ei călătorii, fie reportajele din cartierul ei, de destoievskiană estompare, sensibile, cu tușuri de umană comprehensiune. Fie atunci cînd trebuie să vorbească de cartea sau pictura care i-a plăcut, de un prieten sau de eroii timpului nostru ca „Che" Guevara, fie de ebluisanta construcție a României Socialiste, fie despre viața sordidă de cîndva.

Scrieri publicate în decursul anilor, pe etape, dar de o unitate care-i dă întregul mandat de scriitoare a zilelor noastre.

Și bine a făcut că le-a strîns într-o carte. Lucrările care rămîn risipite în timp, nu știu de ce mi se par „orfane".

Ca în mărturisirea cu care-și deschide volumul, o ars-poetica, din poemul „Tinerețe":

Sufletul cumințește-l,
adună aici pe bancă
sub constelații albastre,
magnete ce atrag
știința în văzduhuri și
sufletul pribeag.

Ștefan ROLL

NORA IUGA

Orașul tău, Leonora

Decolorat e orașul tău,
Leonora...
Cețuri albe
serbările tale
în giulgi le îmbracă
cu inocență hrănite
pajuri uriașe-mpietresc
după gratii;
curg din havuzuri
pe străzi arteziene tăceri...
Fluturii tăi,
Leonora,
înaripații corsari
însuliați în colții de fildeș
paralizează vechi răstigniri.

Infirm e orașul tău,
Leonora
în fiecare palat
e un pat părăsit
și-n oglinzi
un cocoșat se dezbracă
fredonînd un marș nupțial;
pe alei se caută
triste costume
scufia fără cap
și clopoțeii
și bluza fără sini...

Păsări mari
în păduri de hașiș
se înroapă.

Hipnotizat e orașul tău,
Leonora
sunete rotunde plutesc în
acvarii,
lent crinii trec maluri de somn
grei de atîta surdină...
Pe la porți trece-o umbră
dintr-o lume străină.

Verde

Verdele zid
și lanțul tot verde
și coastele Evei
și casa de bani
cu melcul coclit
într-un verde zavor
nașterea se ramifică,
iederă ascunzînd
sfînta ruină
a acestui Cuvînt
care pecetluiește
verdele mut.

FLORIN COSTINESCU

Veghe de soare

Există un rîu, există un ram
În sîngele pe care îl am.

Există un aer, există un zbor
Și-un pămînt peste frunți
plutitor.

Există o prispă, există o vatră
Și o inimă care nu e de piatră.

Există o datină, există o boare
Pînă la jertfă o veghe de soare.

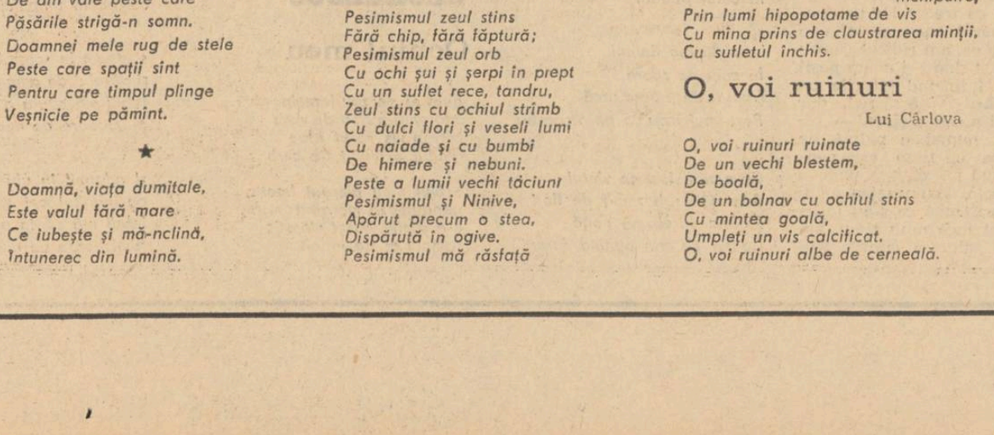

PICASSO: GUERNICA

DUMITRU STANCU

Vieții

Doamnei mele rug de stele
Pentru secolul stindard
Și-o cărare de argint
Pentru zilele ce-o ard,
Peste care plouă clipa
Peste care ninge spațiul,
Peste care-mi frîng aripa.
Doamnei mele suflet fragil,
Peste care curge părul
Lumii prinse de stafii
Peste care trec himere
Peste care morții-s vii,
Peste care noaptea-i ziuă
Peste care mă prăvăl,
De din vale peste care
Păsările strigă-n somn.
Doamnei mele rug de stele
Peste care spații sînt
Pentru care timpul plînge
Veșnicie pe pămînt.

★

Doamnă, viața dumitale,
Este valul fără mare
Ce iubește și mă-nclină,
Întunerec din lumină.
Viața dumitale, Doamnă
E pădure fără toamnă.
Cal ce calcă pe caiele
Pe sub care viața mea e.

Pe sub care cucul cîntă,
De din care se întîmplă
De din cale, de din cale
Sufletul e val de mare.

Doamnă, viața dumitale,
Este imnul care moare
Lîngă piatra de mormînt
Unde-i numai vînt și vînt.

Zeul stins

Pesimismul zeul stins
Fără chip, fără făptură;
Pesimismul zeul orb
Cu ochi șui și șerpi în prepț
Cu un suflet rece, tandru,
Zeul stins cu ochiul strîmb
Cu dulci flori și veseli lumi
Cu naiade și cu bumbi
De himere și nebuni.
Peste a lumii vechi tăciuni
Pesimismul și Ninive,
Apărut precum o stea,
Dispărută în ogive.
Pesimismul mă răsfață
Pe dulci sîni purtați de muze;
Dacă aș avea o viață
Fără patimi, fără scuze
Diamant să le ingemăn,
Prin potop și fum și tremur

Cîntec

Baluba, zeul hid cu chip de idol,
Cu zîmbetul pleoștit de soare
Cu dinți ombilici plini de riduri.
De animale.
Baluba, ba sperietoare pentru vrăbii
Cu sîngele mirositor,
Cu limba lui de cîine care moare,
Într-un amor behăitor.
Baluba alergînd pe dinți de
inchipuire,
Prin lumi hipopotame de vis
Cu mîna prins de claustrarea minții,
Cu sufletul închis.

O, voi ruinuri

Lui Cârlova

O, voi ruinuri ruinate
De un vechi blestem,
De boală,
De un bolnav cu ochiul stins
Cu mintea goală,
Umpleți un vis calcificat.
O, voi ruinuri albe de cerneală.

SONET de LEONID DIMOV

În memoria lui
Miron Radu Paraschivescu

Se lasă ceață roz peste oboruri
Cu neagră margine. De cer aproape,
S-au spintecat în șiș, învinși de doruri,
Galanții fanți din caleidoscoape.

Noi vom mai sta, zgîiți, printre decoruri,
Ba chiar vom auzi cum vor să scape
De noi, tot mai ades cuprinși de zoruri
Ai noștri pași, pe uliți, spre agape.

Tu iartă-ne că ne mai ducem încă
În minte zilele și ne-am adus aminte,
Lovind tigăi cu lingura fierbinte.

Cum, prefăcîndu-se că dorm, mănîncă,
Irozii, barzii cei nătîngi ori orbii
Au ascultat în tîrg povestea vorbii.

Desen de CHAGALL

Despre moarte

jurnalul unui martor ocular

Bineînțeles, autorul acestor rînduri nu știe nimic despre moarte. Nici Socrate nu știa nimic, dar — spre deosebire de noi, el se împăcase cu această realitate, aștepta în liniște.. Conștiința faptului că nu știa nimic îi dădea lui Socrate putere și liniște sufletească pe cînd noi, în ignoranța noastră, avem ambiția de a mai ști cîte ceva... Și de aici neliniștea și teama. E zguduitor exemplul multor oameni din popor care nu-și pun problema morții, nu-și fac din moarte o enigmă care trebuie dezlegată, n-au angoase metafizice, împăcați cu legile firii, ei așteaptă moartea cu o liniște aproape gospodărească. Dacă am avut vreodată complexe de inferioritate față de acești oameni care, nu înfruntă „moartea" — căci moartea nu este un adversar, ci o acceptă în liniște. Moartea poate fi înțeleasă, nu învinsă. E aici o înțelepciune, o seninătate care nu se găsește în nici o carte din lume.

A crede că moartea e o ecuație pe care o poți rezolva studiind-o cu sîrguință, analizînd-o cu disperare, este, desigur, o copilărie. Cine a cunoscut cît de cît primejdia morții știe că în fața morții, gîndirea dispare. Raționamentele, demonstrațiile, legendele budiste, frazele poetice despre contopirea în marea energie universală se dovedesc neputincioase, și omul se găsește față în față cu necunoscutul... Dar nu cu necunoscutul inventat de minte, ci cu cel real, cu cel ce nu se poate nici imagina, nici reda. Necunoscutul inventat de minte e totuși acceptabil, chiar dacă e un pustiu imens sau o groapă adîncă. Ceva tot există, căci mintea nu poate accepta un nimic total, tot îl mai animă cu ceva. Noi tot îi dăm nimicului o imagine cît de cît concretă. Dar cînd ne întîlnim cu acel nimic care e cu adevărat nimic, spaima noastră crește atît de mult încît uneori am impresia că moartea depășește puterea omului. Ar fi trebuit poate ca moartea, ca și nașterea, să fie un act inconștient. Așa ar fi fost logic. Dar puțin îi pasă naturii de legea noastră. Și apoi oricîtă înțelegere ai avea, există implacabila durere subiectivă a materiei, miliardele de celule care se agață de viață cu o încrîncenare insuportabilă, aproape împotriva voinței omului. Chiar dacă omul ar accepta moartea, materia își continuă revolta ei oarbă. Îmi amintesc că mă scufundam într-o groapă, dar groapa nu exista, asta era cumplit. În asemenea împrejurări, despărțirea de lumină apare ca insuportabilă, căci întunericul e parcă și mai îngrozitor ca moartea. O moarte scăldată în lumină ar fi un lucru aproape acceptabil. Măcar lumina să nu dispară... îmi spuneam în acele clipe îngrozitoare. Poate însă că nu există o singură moarte care ne seceră în egală măsură pe toți, poate fiecare are moartea pe care o merită, eu știu? Nu știu.. Natura nu prea are ambiții etice. Dar în preajma morții apare într-adevăr un lucru straniu, extraordinar; o mare nevoie de iubire, o sete de iubire, conștiința limpede că iubirea poate distruge moartea, că în fața iubirii moartea se poate destrăma. Dacă moartea se teme de ceva, apoi se teme de iubire... Asta nu e o frază poetică, asta e, simt eu, adevărul.

Teodor MAZILU

UMANITĂȚI

Clasicitatea folclorului

Ar fi interesantă o discuție privitoare la valențele clasice ale artei populare. Ideea, extrem de fecundă, a folclorului ca purtător al unor valori clasice, ca substitut de clasicitate, o găsim exprimată în lucrarea recent apărută a profesorului Alex. Dima, *Arta populară și relațiile ei* — pe marginea căreia vom nota cîteva reflexii.

Dar iată teza: „Folclorul a constituit... tradiția perpetuă a literaturii române înlocuind lipsa unei epoci clasice la care alte literaturi ca, de pildă, cele occidentale, s-au raportat mereu". Profesorul Alex. Dima probează afirmația sa prin determinarea punctelor de contact dintre literatura cultă și sursa ei permanentă, populară. De la Dosoftei și Neculce, prin *Țiganiada* lui Budai-Deleanu, apoi prin opera pașoptiștilor, a scriitorilor Junimii, Sămănătorului, pînă la Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Ion Pillat și la scriitorii contemporani, poate fi urmărită prezența unui filon folcloric — uneori subiacent, alteori manifest — mereu fecund, alcătuind o sursă și, oarecum, un plan de referință clasic. Pe ce se întemeiază această „clasicitate" a folclorului nostru? Înainte de toate, pe acea trăsătură esențială a artei populare, pe care prof. Alex. Dima o pune în lumină, în *Conceptul de artă populară*, studiu-cheie, teoretic, al volumului amintit, și anume: propensiunea spre *creația continuă*.

După ce, într-o primă parte a studiului său, autorul *Conceptului de artă populară* procedase la o „cercetare științifică fundamentală", explorînd fenomenele artistice populare în vederea determinării conceptului de „artă populară" în raport cu „arta cultă", cu cea „primitivă", cu arta copiilor sau cu cea a unor cazuri de patologie mintală, după ce face o descriere fenomenologică a artei populare privită în contextul mai larg al manifestărilor vieții sociale, el trece la analiza procesului creației artistice populare. Nu putem înțelege mecanismul acestui proces decît considerînd arta populară ca „reprezentînd spiritualitatea colectivă ce se manifestă prin individualitate". În acest caz de convergență a factorilor colectivi și individuali, procesul creației populare dobîndește un caracter *deschis*, în opoziție cu creația cultă ce se *închide*, odată fazele ei parcurse, cu opera pe deplin constituită. Ne putem întreba dacă între o asemenea creație deschisă și între opera clasică, pe care ne-o reprezentăm, prin excelență închisă asupra sa însăși se poate stabili un raport de identitate. Într-unul din capitolele cele mai importante ale lucrării sale, analizînd procesul *circulației* operelor ca element definitoriu al conceptului de artă populară, prof. Alex. Dima dovedește integrarea chiar în procesul creator al *circulației* operelor ce aparțin artei populare. „S-ar putea spune, utilizînd un termen al filozofiei carteziene, că ne aflăm în fața unei „creații continue" ce se împlinește în fiecare moment al vieții operei spre deosebire de arta cultă, care ne oferă exemplul unei creații încheiate odată pentru totdeauna". Dar se poate demonstra că, după cum arta populară se re-creiază continuu printr-o circulație a motivelor, structurilor, modalităților, tot astfel virtutea esențială a clasicismului rezidă într-o perenitate a structurilor sale.

De altfel, rolul „clasic" jucat de folclor, substituirea prin folclor a lipsei *clasicismului* se poate argumenta prin alte caractere ale creației populare studiate de prof. Dima. Astfel, *universalitatea* unei părți din tematica folclorului, ca și revelarea unor *permanențe umane* deopotrivă în producțiile clasice și în cele populare le apropie. În cele din urmă, un fond comun de idei și sentimente general-umane poate fi oferit tot atît de bine de un tezaur al „zăcămintelor folclorice" — ca și de un corp al capodoperelor clasice.

Desigur, analizele, descrierile, argumentările din această remarcabilă carte închinată problemelor artei populare — autorul ei îmbinînd rigoarea științifică cu profunzimea formulărilor critic-eseistice — nu se poate reduce la această unică teză, deosebit de incitantă, a clasicității folclorului. Indicată în capitolul referitor la specificul național al literaturii române, ea este o idee subiacentă în cercetarea „zăcămintelor folclorice în poezia noastră dintre cele două războaie mondiale", ca și alte studii din *Arta populară și relațiile ei*. Remarcăm excepționala modernitate a perspectivelor deschise prin aceste cercetări, îndeosebi într-o perioadă în care am ajuns să reconsiderăm toate relațiile noastre cu trecutul literaturii, cu temeiurile ei. Și în care un nou apetit al clasicelor construcții ar putea să-și găsească sursele în *recunoașterea* artei populare sub aspecte inedite. În acest sens studiile profesorului Alex. Dima ne oferă un prețios îndreptar.

Nicolae BALOTĂ

TITU CONSTANTIN

vizitatorul

Mai tîrziu la proces, singurul martor care asistase la întîlnirea dintre cei doi, declara : „A fost ceva neglijabil, o prostie, de fapt Şi nu mi-ar fi atras atenţia dacă patru zile mai tîrziu nu se petrecerea ceea ce ştim — s-au credem că ştim — cu toţii. Era pe la prînz şi Profesorul se întorcea acasă. Părea obosit. Tocmai atunci l-a ajuns şi El — fiinţă nedemnă, obscură, tîrîndu-se în urma lui ca o umbră : Goliat..."

În ziua aceea strada era pustie şi ei puteau fi urmăriţi fără nici o dificultate. Cel din urma Profesorului mergea absent, într-un fel de beţie. Îl durea, şi se sforţa să-şi găsească un echilibru înaintînd, lunecînd în urma lui şi descriind prin aer gesturi nefireşti cu mîinile, crezînd — într-un moment de maximă concentrare — că are înainte conturul ideal al ţelului său. Atunci prinse a alerga. Făcea salturi de animal schilod, lovindu-se de pietre şi scîncind, rotindu-se în loc sau sărind într-un picior. După cîţiva paşi se oprea, privea un timp în urmă vrînd parcă să se asigure şi alerga din nou în vîrfurile picioarelor pînă aproape de Profesor. Abia cînd a intrat în curte, cînd s-a întors să închidă la loc poarta şi s-o încuie, Profesorul l-a văzut rezemat de stîlp, privind în jos şi scurmînd cu vîrful piciorului, în timp ce scotea vorbe nesfîrşite ; din cînd în cînd se dezlipea de stîlp şi se apropia de Profesor sau făcea paşi împrejurul lui şi zîmbea.

— Crezi că vei găsi în acest oraş ceea ce cauţi ? — îl întrebă Profesorul cînd înţelese pe jumătate din spusele necunoscutului.

— Nu ştiu răspunse acesta. N-am de unde să ştiu dacă voi găsi sau nu. Trebuie să încerc, însă.

Tocmai atunci se lovise la picior şi începuse a ţopăi, ţinîndu-şi-l cu mîna şi rotindu-se, în timp ce-şi fixase ochii în ochii Profesorului ; ochii lui erau perfect rotunzi, şi numai clipitul des îi deosebea de doi ochi de peşte.

— Am un defect la picior, scinci el, dar nu mă jenează întotdeauna.

Şi mai tîrziu, în casă, aşezaţi în cele două fotolii largi, căptuşite cu pluş ale Profesorului, ei au tăcut un timp lung, fără să se privească şi într-un tîrziu Profesorul făcu :

— Uite, nu mi-ai spus numele.

Celălalt tăcea. Acum era preocupat cu ceea ce însuşi Profesorul îi dăduse de mîncare şi nu răspunse imediat, ci după un timp lung, fără să-şi ridice privirea, ca şi cum şi-ar fi spus sieşi un lucru oarecare, ca şi cum nu răspundea unei întrebări puse de un om aflat înaintea lui, ci îşi spunea, îşi repeta sieşi un anumit cuvînt :

— Goliat.

— Goliat, făcu şi Profesorul. Goliat. Poate fi şi ăsta un nume. Un nume destul de scurt şi de simplu. Şi privind înfăţişarea oaspetelui său adăugă : de altfel să ştii că nici un nume de pe pămînt nu exprimă vreo însuşire a celui ce îl poartă şi e ciudat. Celălalt ?

Streinul încă mai mînca şi întrebă mîncînd :

— Celălalt, ce ?

— Celălalt nume.

— Goliat.

Profesorul păru contrariat.

— Goliat Goliat ?

— Nu, o singură dată, Goliat.

Ceea ce îl puse pe Profesor într-o oarecare derută. Putea foarte bine să-l întrebe de acte, dar asta nu ar fi însemnat nimic întrucît nu era vorba nici de cîştigat şi nici de pierdut încredere într-un om intrat în casă de cîteva clipe. Hotărîse să-l ajute cu atît mai mult cu cît, judecîndu-l după comportarea de pînă acum şi mai ales după felul în care vorbea — îl tutuia — Profesorul înclina să creadă că este vorba de o maladie care îl fixase pentru totdeauna la hotarele copilăriei. De aceea se mulţumi să clatine din cap în semn aprobativ, în semn că-i de acord cu numele acesta, Goliat, un nume foarte scurt, foarte puţin obişnuit, dar totuşi un nume.

— Poţi să rămîi peste noapte, adăugă, apoi. Mîine vom vedea ce-i de făcut.

— Eşti cumsecade, spuse necunoscutul. Eşti destul de cumsecade.

Între timp terminase de mîncat şi stătea într-o poziţie nefirească pe fotoliu. Îmi închipuiam că n-o să ne înţelegem, spuse el din nou fără să se uite la Profesor, aşa că o să-ţi fiu mereu recunoscător.

Profesorul tresări.

— Vorbeşti îngrozitor, izbucni el, ridicîndu-se. Am avut o clipă de slăbiciune şi te-am invitat înăuntru cu intenţia de a te ajuta, dar regret.

Şi fremăta. A făcut un pas înspre el şi i-a văzut de aproape ochii de o rotunjime impecabilă ; nu-i vorba de pupilă, ci de ochiul luat în întregime. Din cauza aceasta pleoapele nu se îngemănau ci rămînea între ele, ambele capete, un loc gol, un fel de cută de piele care se ridica în sus şi în jos la fiece clipire. Tot din cauza rotunjimii învelişului, globul ochiului dădea impresia că se roteşte ori de cîte ori omul şi-l mişca la stînga sau la dreapta.

— Ţi se pare că vorbesc îngrozitor, spuse el fără sfială. De altfel, aşa după cum ţi-am spus, nici n-o să te necăjesc mai mult de trei sau patru zile, pînă se rezolvă. Şi dacă vrei, pot nici să nu-ţi vorbesc pînă atunci. Dacă asta îţi este pe plac, pot să nu scot nici o vorbă.

— Ai dat buzna, se înfurie din nou Profesorul. Chiar dacă fac abstracţie la limbajul dumitale îngrozitor, şi tot sînt îndreptăţit să-ţi dau brînci.

— N-am dat buzna. Cred că îţi dai seama că în situaţia în care mă aflam, singurul meu scop era să găsesc un sprijin. Umblasem aproape jumătate de zi pe străzile oraşului vostru — un oraş drăguţ, dacă n-ar fi fabrica de ciment — şi, amestecat printre trecători căutam din ochi o figură. Nu puteam să mă agăţ de oricine, ar fi fost riscant : voi aveţi atîrnat de gît păcatul aroganţei şi m-aş fi putut aştepta la orice. Mă mulţumeam doar să merg printre lume şi, pe cît posibil, în sens invers, mereu în sens invers ca să pot privi ochii fiecăruia şi, la rîndu-mi, să fiu privit în ochi de cît mai mulţi. Aveam nevoie să întîlnesc o singură privire, nu spre a mi se citi nefericirea, ci spre a citi eu acolo dacă pot fi primit. Atîta tot. Dar a fost zadarnic. În graba lor, nu numai că mă vedeau, dar erau locuri unde mă îmbrînceau, mă călcau pe picioare sau chiar mă înghionteau, încît la un moment dat m-am trezit împins dintr-o parte şi dintr-alta, dus şi întors din nou, rotit... Foamea începuse să-mi dea ameţeli şi, disperat, eram pe punctul de a încerca la copii, cunoscută fiind înclinarea lor spre compasiune. Atunci ai apărut tu.

— Mda — făcu Profesorul cu voce indiferentă. Habar n-am.

— Mă rog.

— Ai destul tupeu, dar am să te ajut, totuşi.

Goliat făcu o mişcare din tot trupul şi-şi trase un picior sub el.

— E altfel, îl auzi Profesorul. Chiar cînd mulţimea mă prinsese din toate părţile şi cînd, înghiontit mai ales în burtă şi în piept, simţeam că îmi pierd răsuflarea, ochii tăi au lucit înspre mine... Mi-a fost greu să mă salvez din strînsoare — şi am luptat din răsputeri, îţi dai seama, era vorba de chiar existenţa mea. Ochii tăi îmi dăduseră speranţe : am citit acolo bunăvoinţa, adică acordul.

Şi făcu din nou cîteva mişcări din tot trupul, vrînd parcă să se ridice şi renunţînd imediat. Acolo, pe fotoliu, se răsuci schimbînd poziţia picioarelor şi scoţînd zgomote, icnete scurte.

— Am un picior mai lung, scînci el şi îşi întinse ambele picioare în aşa fel încît Profesorul putu să vadă înfiorat laba dreptului rămasă cu un deget sau două în urmă — diferenţă insesizabilă de altfel, dar care purta în ea esenţa unui inuman eşec. Poate de la naştere, reluă streinul. Chestia-i că am observat deodată, nu demult, pe cînd mergeam şi mă gîndeam aiurea. Cred că şi ţie ţi s-a întîmplat să mergi pe stradă şi să te gîndeşti aiurea sau să nu te gîndeşti la nimic ; e simplu. Aşa mergeam eu atunci pe stradă, pe o oarecare stradă şi am simţit că toată lumea din preajma mea mă suspectează. De unde pînă atunci mersesem de-a valma cu ei (ba uneori, la intersecţii, mă şi ciocneam, ne şi loveam ca azi de pildă), deodată am văzut că se opresc în loc şi mă suspectează ; unii mai tineri şi mai nesocotiţi s-au luat chiar din urma mea. M-am şi înspăimîntat. Cred că şi tu te-ai fi înspăimîntat, este? Cred că oricine s-ar fi înspăimîntat. Asculţi ?

— Da, ascult, este interesant, răspunse Profesorul.

— Nu-mi aduc aminte pe unde mă aflam, continuă el. Strada era plină de lume, fel de fel de lume, bărbaţi şi femei, toţi cu ochii pe mine. E neplăcut, crede-mă, e cît se poate de neplăcut. E îngrozitor. Am încercat să iuţesc pasul, vrînd să cred că nu-i decît o impresie a mea, dar fiecare nou trecător pe care îl depăşeam, mă privea uluit şi parcă grăbea şi el pasul, spre a se convinge. Ştii cum era ?Se uita la mine, clipea des din ochi apoi, privind în stînga şi în dreapta ca să se asigure că nu-i singur, păşea în urma mea. Ba mi s-a părut că pînă şi cei întîlniţi din faţă se opreau, stăteau în loc pînă ce mă îndepărtam cu un pas de ei apoi se întorceau din drum numai ca să meargă în urma mea. Crezi că exagerez ? Era o lume fără ocupaţie, desigur, şi se vede că ardea după senzaţii, altfel aş fi întîlnit dezinteresul — ca să nu spun din nou aroganţa — de azi. Ce-i drept, prin mulţime am putut

Desene de
EUGEN GRUESCU

zări şi feţe preocupate sau absente, mai ales bătrîni : aştia sau nu mă observau şi-şi continuau drumul cu nepăsare, sau mă observau şi, politicoşi din cale-afară, îmi făceau loc.

Tăcu. Zîmbetul înscris pe chipul lui se descompunea încet şi făcea loc expresiei de ris adevărat. Profesorul asculta rezemat de spătarul larg al fotoliului.

— Îmi venea să mă opresc şi să izbucnesc în hohote, continuă el, însă ar fi fost un risc şi nu-s eu omul riscului. Am încercat să scap de el. Şi aş fi scăpat fără prea mare efort pentru că am o oarecare uşurinţă a pasului, m-aş fi făcut nevăzut după cine ştie ce colţ de zid sau pur şi simplu aş fi intrat undeva. Au apărut, însă, copiii. Crezi sau nu crezi, dar copiii te scot şi din gaură de şarpe, aşa că a trebuit să grăbesc pasul. Erau cam zece băieţi cu ghiozdane şi cînd am ajuns pe o stradă mai lăuntrică l-am auzit pe unul dintre ei : „stîngul e mai lung". Şi altul : „nu, dreptul e mai scurt". Apoi rîsete. Am cotit cît mai repede pe prima străduţă apoi, alergînd cu adevărat, căutam să mă ţin cît mai aproape de ziduri. Din fericire marginea aceea de oraş era tăiată de o sumedenie de străzi şi străduţe, care mai de care mai şerpuită, aşa că mi-au pierdut urma. N-am zis bine m-au pierdut din ochi, însă continuau să alerge. Încetaseră să mai ţipe şi acum le auzeam numai trăncănitul ghiozdanelor. Pot să jur însă, că şi ei şi-au dat seama de asta : pentru că s-au oprit. Mai tîrziu am înţeles că şi le scoseseră din spate şi le făcuseră grămadă, jos, lăsînd probabil pe unul din ei să le păzească — cel mai fricos, firește — ceilalţi continuînd goana în vîrfurile picioarelor. Nu mai auzeam nimic, dar alergam totuşi, pentru că era de aşteptat să mă pomenesc cu ei din faţă. La capătul unei străduţe în pantă, acolo unde se termina şi oraşul, începea cimitirul.

Vizitatorul tăcu, pentru că o tuse îi zguduia acum pieptul. Se ridicase de pe fotoliu şi făcea paşi prin încăpere, aplecîndu-se, cu ochii înroşiţi şi toată faţa congestionată.

— Am intrat acolo — continuă el după ce se linişti şi-şi reluă locul. M-am furişat pe după cruci şi m-am oprit ; asculţi ?

— Da, desigur, şi Profesorul se apropie de el şi făcu chiar gestul de a-l apuca încurajator de braţ.

— Şi cum stam pe burtă, în iarbă, am auzit paşii lor. Intraseră dezorientaţi şi duduiau încît mi se părea că trec chiar pe deasupra mea. Lîngă umărul meu se afla o lespede mare şi, ferit de ea, am ridicat capul: bestiile mergeau în lanţ, tîrîndu-şi acum paşii prin iarbă cu grijă şi întinzînd giturile pe după fiecare cruce. O să-ţi vină să rîzi, dar cel din marginea şirului a pus piciorul — încălţat în teneşi — la numai o palmă de nasul meu şi chiar a stat un timp aşa, pentru că li se păruse că aud un zgomot undeva şi se uitau toţi într-acolo. Frumuseţea ar fi fost să-l prind de picior. După ce s-au îndepărtat şi au mai umblat încă mult timp, am auzit că spuneau : „să aducem cîinii". Numai că pînă să plece ei a început ploaia : un nour alb — o nimica — venit cine ştie cînd şi coborît pînă la vîrfurile copacilor. Ştii cum era ? Cădea cu zgomote, izbindu-se de cruci şi de monumente, ca o fiinţă disperată ; plesnea cu şuierări plăcile de marmoră, se zvîrcolea în iarbă apoi sărea în sus, vrînd să zboare, şuierînd prin aer şi căzînd din nou la pămînt, tîrîndu-se ruşinată şi sărutînd mormintele. Şi, sub ploaie, plăcile sticleau atît de tare încît, aşa ascunse în iarbă cum erau, semănau cu nişte ochi deschişi către cer şi îngheţaţi. N-ai avut ocazia să vezi aşa ceva : te poţi şi îngrozi, depinde de starea în care te afli.

Bestiile n-au apucat să se adăpostească şi alergau de colo-colo, la început întăritate de ploaie, dar apoi disperate. Atunci s-a întîmplat ceva : aşa cum ploua, am săltat capul şi am fluierat. Au tresărit, au prins a se roti, dar eu mă lungisem din nou. Nu-mi păsa de ei, o simţeam curgînd peste tot trupul meu parcă era o fiinţă care se desfăta. Am săltat din nou capul şi am fluierat şi se vede că au fost cuprinşi de panică : au încercat să se apropie dar s-au oprit, s-au strîns grămadă, ploaia îi plesnea şi i-am auzit din nou : „să aducem cîinii". Au plecat într-o goană dezordonată, sărind de-a dreptul peste morminte, în timp ce eu mă ridicasem şi dacă nu m-ar fi chinuit foamea, aş fi izbucnit într-un rîs care i-ar fi ajuns din urmă. M-am mulţumit să mă lungesc din nou şi ea se năpustea, mă acoperea cu un trup prelung, moale şi lunecos, mă îmbrăţişa şi dispărea apoi în iarbă, sfîrşită. Atunci am văzut mai limpede diferenţa dintre stîngul şi dreptul meu. Cum spuneam, nu se observă întotdeauna cînd merg şi, după cît mi se pare, nici tu n-ai observat, este ? Diferenţa e atît de mică, încît uneori îmi trece prin cap că ea nici nu există. Atît că mă lovesc cîte odată, cînd merg.

— Există, într-adevăr o mică diferenţă, acceptă Profesorul. Trebuie să ai grijă cum mergi.

— Nu. Nu-i asta. Află că uneori pot să şi alerg, pot să alerg chiar foarte tare, fără să mă lovesc. Au fost cazuri destul de dese cînd a trebuit să alerg ore în şir pe drumuri pline de bolovani sau de pietre şi pe cîmpuri cu gropi şi mărăcini şi nu m-am lovit. Nu-i asta. (Patru zile mai tîrziu, Profesorul avea să se revolte cu înfiorare nu atît pe el, pe Goliat, — fiinţă obscură a cărei prezenţă şi-o explicase de la începutul începutului, cît pe uşurinţa copilărească, naivă cu care i-a făcut loc în forul său).

Acum, însă, tăceau amîndoi, stînd în fotolii.

— Sper să-ţi placă aici, spuse după un timp. Profesorul, şi cînd pronunţase **aici**, voia să creadă că nu se referă la casa lui, ci la oraş, la tot ce are şi ce nu are el, demn de luat în seamă de un strein.

Tot atunci Profesorul a văzut cum o vietate mică şi împăroşată se plimba, se tîra pe covorul uriaş pe care se aflau şi picioarele lor. Putea fi un vierme sau o omidă pătrunsă cine ştie cum, mai ales că în curtea lui se aflau mai mulţi pomi, unul din ei crescînd chiar lîngă fereastră, dar prezenţa ei în mijlocul unei încăperi strălucind de curăţenie şi de lux era atît de nefirească, încît Profesorul a fost îngrozit.

Viermele făcea nişte mişcări leneşe, într-un fel de tîrît concentric. E greu de presupus dacă şi vizitatorul îl vedea. Era destul de mic şi, fiind negru, se pierdea vederii ori de cîte ori pătrundea pe porţiunile închise ale covorului.

Cîteva clipe Profesorul n-a făcut nici o mişcare. În faţa lui, musafirul stătea răsturnat într-o poziţie izbitoare în fotoliu, sorbind zgomotos ceai dintr-o ceaşcă roşie de porţelan, frigîndu-şi limba şi buzele şi scoţînd sforăituri de usturime şi de plăcere. În acest timp vietatea de jos înainta cu greu peste perii covorului. La un moment dat, vrînd să se sprijine pe coadă şi să se răsucească, ea se răsturnă şi i se văzu tot trupul alb dedesubt, fără picioare. Apoi, printr-o încordare, se răsturnă din nou şi începu un tîrît rapid, cînd într-o parte cînd într-alta, dezorientat, ajungînd pînă aproape de picioarele lor şi întorcîndu-se din nou spre centrul covorului, aplecînd uşor perii înalţi şi lăsînd urme întretăiate şi multiple.

După un timp, vietatea a ajuns pînă la picioarele Profesorului şi începu să se cătere, lunecînd şi căzînd şi încercînd din nou înverşunat, sub privirile sale îngrozite. Piciorul îi înţepenise şi viermele se urca, se tîra în sus, lăsînd în urmă o dîră albicioasă şi umedă. N-a voit şi nici n-a putut Profesorul să facă scuturătura cînd viermele a căzut şi s-a îndreptat din nou spre centrul covorului, unde începu a se roti, răsturnîndu-se şi oferindu-şi privirilor pîntecele său alb şi moale şi tot atunci Profesorul se ridică de pe scaun ; rămase o clipă în picioare, apoi făcu cîţiva paşi încet, reţinut şi dezgustat şi puse talpa peste el fără să-l simtă din cauza grosimii şi elasticităţii covorului, şi apăsă cu un gest de căinţă şi repulsie, cu toată talpa şi toată greutatea trupului său, mişcînd piciorul într-o parte şi într-alta, spre a-l putea strivi. E posibil ca pîsla covorului să fi reţinut pocnitura, nimic nu indica sfîrşitul vietăţii şi de aceea Profesorul încă apăsa şi freca cu piciorul, pînă ce pe covor rămase urma tălpii lui.

În acest timp vizitatorul îşi termina ultimele înghiţituri de ceai şi n-a observat nici cînd Profesorul a ieşit şi a revenit, nici cînd s-a aplecat şi a frecat cu o perie şi cu spirt pata de pe covor, nici cînd— cu fălcile încă încleştate — a deschis ferestrele largi şi le-a lăsat aşa cît a vrut el.

Au rămas amîndoi înăuntru, privindu-se

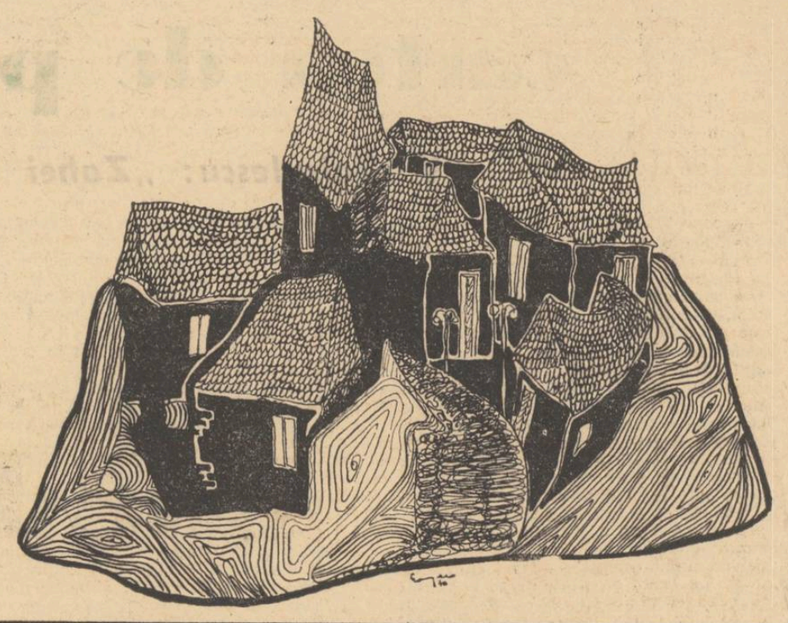

DAN CULCER

serii complete

Ceea ce vreau să scriu acum e o întîmplare care mi-a îngreunat oarecum existenţa făcîndu-mă să mă simt puţin înghesuit în propria mea casă. Casa aceasta am moştenit-o de la bunica. E aşezată pe un deal spre marginea oraşului, e destul de încăpătoare pentru un om singur şi are o terasă pe care obişnuiesc să-mi petrec timpul, un timp liber acordat mie însumi sub spuza unei nepăsări uneori iritante. În mod obişnuit nu prea am timp liber. Sînt multe de făcut cînd ai o colecţie atît de mare de timbre cum am eu. Numai ţinerea la zi a valorilor, prezentarea valorii reale cu cea de pe piaţă cere cîteva ore şi bineînţeles nu pot niciodată să termin cu toate seriile, chiar dacă mă străduiesc să dorm cît mai puţin. În fiecare an cataloagele specializate îmi anunţă cotele ridicate ale timbrelor pe care le posed. Nu fac aceste calcule din dorinţa de a şti cu cît aş putea vinde timbrele mele ci dintr-o plăcere, pe care aş numi-o dumnezeiască, de a cuprinde, de a stăpîni, de a cunoaşte hotarele împărăţiei mele. E un prilej bun ca să răsfoiesc clasoarele, să cercetez pentru a cîta oară seriile mele complete, impecabilele desene zdrenţuite ale marginilor, colţele cu ziua primei emisiuni şi uneori, îmi îngădui să rătăcesc cu gîndul prin lumea aceasta staţionică şi atît de minunată. Animalele stau înşiruite şi cuminţi în pătratele sau dreptunghiurile lor de hîrtie. Leoparzii, pumele, necroforii, papagalii, şerpii de toate felurile — boa constrictori, vipera, coluber jugularis, coronella austriaca, natrix natrix, notechis scutatus, naja naja, echis carinatus, botops artox, bungarus candidus, păsările, acele superbe specii de colibri din care am toată seria, o sută cinci zeci şi şase de valori, şi care bineînţeles nu cuprinde toate speciile, condorii şi vitele cornute, maimuţele, obiectele privilegiate ale inventatorilor, capetele de serie, unicatele, sublima lor funcţionalitate care ascunde atîtea posibilităţi, misterioasa lor inutilitate în jurul căreia s-au construit atîtea interpretări, ceasurile cu nisip ale imperiilor, pe care oamenii au uitat să le răstoarne la timp, din care cauză istoria lor s-a oprit, miraculoasele maşini de război, distrugătoare şi înfiorătoare mecanisme de azvîrlit lănci, grinzi, focuri greceşti, bombardele, archebuzele, arbaletele, uimitoarele obiecte cu destinaţie necunoscută, locomobile cu trei roţi la capătul razelor pe care nici o forţă din lume nu le-ar putea face să-şi schimbe locul, să înainteze într-o direcţie oarecare, automatele care rotesc bile, într-un cerc, cel fără sfîrşit şi vicios, legate prin lanturi de un ax ca nişte călăşei ai spaimei. Apoi atîţia oameni iluştri cărora le admiram chipurile însufleţite de idealuri nobile, de înţelepciune sau egoism. Mi-era drag mai ales chipul crud al lui Werner von Urslingen „duşmanul lui Dumnezeu, al milei şi îndurării" fără să uit că în seria aceasta a condotierilor mai figurau Tiberto Brandolino sau Braccio de Montana. M-am întrebat totdeauna unde află gravorii sursele lor de inspiraţie. Şi mai ales în acest caz, cînd cei reprezentaţi pe timbre, această serie de cinci valori, în verde, albastru, mov, şingeriu şi brun sînt oameni care au murit de mult şi nu cred că cineva s-a ocupat prea mult de existenţa lor, doar dacă nu cumva există o istorie secretă a marilor neleguiţi, plină de portrete, de steme, inscripţii şi documente ireale prin exactitate. Seara uneori mă înspăimîntă tăcerea care se lasă în jur dinspre oraşul care e departe sub mine şi ale cărui lumini sclipesc constante dar fulgerătoare ca nişte linii prin ceaţa subţire a văii, şi atunci ies pe terasă, înspre amurgul secret al soarelui şi aşezat într-un fotoliu comod contemplu de la o distanţă rezonabilă colile mari ale clasoarelor cu o lunetă scurtă şi puternică. În cîmpul ei vizual se cuprinde marginea de sus a colii şi undeva departe un colţ de pădure şi cînd obosesc privind scenele mele magice şi atît de rigide, frumoase în nemişcarea lor, mă cuprinde fără să ştiu de unde vine, dorul de viermuiala lîncedă şi putredă a pădurii, de balansul tremurător al ierbii, de spumegatele valuri ale unui rîu pe care îl văd printre crengile noduroase ale unor bătrîni castani. O mică corecţie şi primul plan se estompează, devenind fumuriu şi irecuperabil. Atunci între firele de mătase alunecă halucinant o şopîrlă strivită şi ruptă de întuneric, viermi roşcaţi cu segmente de ţărînă înghiţită se străduiesc să-şi tragă trupurile subţiate din găuri şi lasă în urmă firave construcţii elicoidale pe care mîine soarele le va usca, fiare negre cu antene prelungi se grăbesc înşiruite spre castelele lor de nisip, cu platoşele frecîndu-se unele de altele se sting în adînc şi doar o libelulă ţîşneşte, după o clipă de stagnare, spre cerul care deasupra pădurii e încă luminos. E o pace atît de mare, tragediile lumii atît de departe, încît auzul meu, opac şi insensibil, consimte să primească dintr-o singură direcţie zgomotul, din umbra surdă a pădurii. Vine deodată un vînt. M-am temut de el de atîtea ori încît azi încerc să-mi stăpînesc tresărirea tîrzie şi aştept înfrigurat dacă va trece pe deasupra sau se va învolbura printre firele tari ale clasorului, făcîndu-le să vibreze uşor ca nişte membrane de tobă. Nimic nu mai poate opri prăpădul. Izbucnirea lui vrăşmaşă flutură peste oraş mii de timbre. Le împrăştie fără milă peste case, peste oameni nevăzuţi, peste străzile înguste, spre pieţele publice în care ştiu că acum se rotesc în cercuri concentrice rîndurile compacte ale acestor străzi. Zac disperat şi neputincios în fotoliu. Ce să fac ? Am pierdut totul şi încerc un sentiment de zădărnicie atît de necontrolabil încît furia îl copleşeşte curînd. Mă scol atunci şi, îmbrăcîndu-mi hainele de ceremonie, alerg înfricoşat spre oras. Iar chinurile oamenilor sunt atît de sfîşietoare, încercările lor de a-şi smulge timbrele, care umezite de vînt îi s-au lipit pe mîini şi pe feţe, pe orice suprafaţă rămasă liberă de sub carapacea hainelor, atît de ridicole încît mă cuprinde mila, o milă tainică şi încerc să-i salvez, ştiind că niciodată nu-şi vor putea îndepărta aceste însemne ale veşniciei de pe trupurile lor frumoase. Voi aştepta, îmi spun, voi aştepta pînă cînd noaptea se va închina definitiv peste oraş, şi atunci trebuie să pornesc, din casă în casă, din stradă în stradă, încercînd să recuperez toate timbrele pe care vîntul le-a lipit peste pieile înfierbîntate ale oamenilor, sau pe care le-a rătăcit prin curţi, pe acoperişuri, printre frunze, în ierburile grădinilor şi parcurilor, pe ferestre, peste tot unde locuiesc oameni, în cele mai ciudate ascunzişuri, urmărindu-i neiertător. E un gest necesar. Nu mă simt lipsi de timbrele mele. Nici ei nu le vor putea suporta, e un gest de caritate pe care trebuie să-l îndeplinesc ca pe un ritual, salvîndu-i, ocrotindu-i de îngrozitoarele urmări ale acestor rafale irresponsabile de vînt. Ştiu bine că nimeni nu poate trăi cu o pumă lipită la încheietura mîinii drepte, cu o maimuţă pe frunte, cu roua cerului pe pleoapă, cu chipul crud al condotierului Werner pe tîmplă. Îi voi salva, mi-am spus. Şi am aşteptat pe o bancă în parc venirea nopţii. De atunci au trecut cîteva anotimpuri. Casa mea a devenit din ce în ce mai neîncăpătoare. Am senzaţia tulbure că îmi va fi greu să recuperez totul. Oamenii aceştia au obiceiul să plece, să se căsătorească, să dispară. Au obiceiul să moară. Şi împotriva atîtor obiceiuri îmi e greu să lupt singur. Îi adun lîngă mine şi înainte de a-i ruga să mă urmeze, chiar şi atunci cînd, recalcitranţi, ei cer să fie lăsaţi în pace, neştiind cît de neverosimil de periculoase sînt semnele pe care nu le mai poţi şterge, le explic cu răbdare că o serie nu poate fi decît completă pentru ca să aibă cea mai mică valoare. Că mi-am închinat viaţa acestei profesiuni şi că nu pot renunţa la ea pentru că ar însemna să mă reneg în tot ce am mai bun. Unii pricep de la primele vorbe şi se aranjează, aşa cum le cer, în rînduri strînse, unii lîngă alţii, în ordinea firească a valorilor. Alţii se împotrivesc şi sînt nevoit să-i aştern eu. Mi-e foarte greu. Transportul pe care trebuie să-l fac pe cont propriu mă oboseşte nespus şi nu mai sînt nici eu tînăr. Drumurile repetate spre deal cu aceste încărcături greoaie mi se par nesfîrşite Şi apoi aranjarea durează o veşnicie. Sînt ţepeni ca braţii pe fluvii şi la scurt timp după ce ajung cu ei sus încep să putrezească. Mirosul acesta pestilential mă alungă din ce în ce mai des pe terasă. Am totuşi satisfacţia că nici un vînt nu-mi mai poate risipi colecţia. Dar privind-o din ce în ce mai rar îmi petrec vremea acum auzind poveşti despre animalele pe care le văd în pădure, în mîzga ei verzuie, nefirească modalitate a vieţii care se surpă din hîrtie spre pămînt, într-o năvalnică şi scîrboasă învălmăşeală.

VASILE ANDRONACHE

Balada turnului de os

Iarba cade noaptea
În mijlocul trupului
Şi steaua lui arde
În cerul pădurii

La rădăcina fîntînii
În cuib de soare
Trupuri de plante urcă
Pe trupul meu ca pe-o corabie

Cu-n ritm loveşte vîntul
Adormiţii sub zmalţ de flori
Suflînd mireazmă nouă
Contur de crin punînd durerii

MIRON GEORGESCU

Ochiul meu

gura ei de zeu-femeie
adormită-n flori de verb
cere-n vis sărut idee
gîndul ochiului de cerb

ochiul meu pierdut haotic
pendulează mărginit
n-a simţit versul clorotic
somnul ei de infinit

Amestecat şi turn şi iarbă
Deschide copcii de raze
Să il soarbă solarul bilci
picurînd din harpă

Cad stele şi în turnu-nrourat
Obrazul marmorei foşneşte de părinţi
Chipul zăpezilor de vreme
Stins este de duioasa adiere.

Şi ritualul de amant

febril şi peste tot ca niciodată
deasupra-n dungă şi sub scut
mă căuta o oră parfumată
cu-aroma timpului pierdut

simţeam în somn tiorul lui adică
şi ritualul de amant
febril mă căuta o oră mică
aromitoare de neant

şi adormit în ultima celulă
pe infinitul cel mai mic
febril mă căuta o oră nulă
nimicitoare de nimic

plînge creerul din scoarţă
lacrima topeşte osul
capodoperă şi hoaţă
se iubeşte cu frumosul

GEORGE GHIDRIGAN

ape limpezi

Poate din vina mea, poate din cea a profesorilor, poate din vina ambelor părți, cert este că la absolvirea liceului nu prea știam încotro s-o apuc, mă tentau toate facultățile și nici una în mod special, fetelor li se recomandă să umble cu toți băieții și cu niciunul, eu însă trebuia să aleg meseria pe care apoi urma să o practic toată viața, dificilă alegere. Paris a avut măcar un număr mai redus de variante, mie mi se ofereau de zece ori pe atîtea, nimic rău în asta, dar pe care s-o prefer ? nu mai puteam dormi nopțile, ziua umblam hai-hui întrebînd pe unul sau pe altul din colegi, ce intenții ai ? unde te-ai hotărît să-ți îndrepți pașii ? stupide interogații, parcă dacă aflam că ixulescu dă la biologie se rezolva de la sine și problema mea ?Părerea mea — spunea mama — e să rămîi aici, la noi în oraș, și să încerci la Institutul pedagogic, nu, asta nu, sub nici o formă nu, toată stima mea activității dascălilor eu însă prefer să devin altceva. Altceva ce? o să te trezești în ziua examenelor că nu ești înscris nicăieri. N-ai grijă mamă, pînă atunci mai este destul timp, la urma urmelor cred că ar fi ceva care mi-ar surîde, cînd spuneam aceste cuvinte auzeam îndepărtate melodii orientale, clinchetul clopoțeilor de la gîtul cămilelor, strigătele muezinilor, cred că-mi voi încerca norocul la secția de limbi orientale a Facultății de filologie. La limbi orientale ? Bine... bine, dacă tu crezi că ți-ar place să înveți turca sau araba n-am nimic împotrivă, a doua zi după luarea deciziei aveam bagajele făcute, cînd să ies pe poartă mama mă opri. Trebuie neapărat să pășești cu dreptul, de-acum intri în viață și trebuie să pășești cu dreptul. M-a condus pînă la gară, fiindu-i parcă rușine mi-a șoptit. Sper să nu mă faci de rîs. La limbi orientale n-am făcut-o de rîs, după ce 23 de zile urmasem cu regularitate cursurile de pregătire în vederea examenelor am aflat că, de fapt, în acel an, secția care mă interesa a fost desființată, ce era de făcut ? Puteți candida la limba română, sau italiană sau rusă, sau engleză, sau franceză, numai că-mi pierise tot cheful, mi se părea că am fost frustat de un drept ce mi se cuvenea, pierdusem iar busola, iar nu știam ce să fac, cel mai bun lucru e să dau telefon, cu taxă inversă, acasă. Secția la care vroiam să dau eu s-a desființat, Ce am de gînd ? Cum ? Ce spui ? Bursă de 900 de lei la Institutul de mine din Petroșani, inginer minier ? Fără a mai ezita, cu primul tren am plecat spre casă, maică-mea nu prea știa precis despre ce e vorba, informația mi-a dat-o un coleg de-al tău, du-te și-l întreabă pe el, el trebuie să știe mai bine decît mine, la Petroșeni însă, mi s-a întîmplat altceva, nu m-am prezentat la examenul oral, deși luasem scrisul, asta am aflat-o însă peste vreo două săptămîni, în dimineața în care s-au anunțat listele nu puteam să văd prea bine, cu o seară înainte la restaurantul „Minierul" cunoscusem pe, singur se prezentase, Cel mai mare bețivan din Valea Jiului, i-am fost simpatic, m-a invitat la masa lui, am ținut-o toată noaptea într-un chef năpraznic, știu că am și dormit vreo două ore cu capul pe masă, cum era să-mi văd dimineața numele pe lista promovaților ? Am plecat la munte, dacă am venit măcar să știu o socoteală, ajuns acasă, la aflarea plăcutei vești, mama a izbucnit în

plîns, cred că am avut atunci un acces de isterie pentru că am început la rîndu-mi să hohotesc, adevărul e că n-aveam ce căuta la o facultate unde se face multă matematică, anul viitor voi alege un profil umanist. Anul viitor ? De ce anul viitor ? Peste cîteva zile are loc încă o sesiune de examene la Institutul pedagogic de cinci ani din Timișoara, facultățile de matematică, fizică și română, au mai rămas cîteva locuri. Ne pare extrem de rău — mi s-a spus acolo dar la română locurile sînt numai pentru cei cu dosare de bursă, mie îmi lipsea așa ceva, mama era funcționară așa că, puteți oricum încerca la matematică-fizică, iar matematică și fizică lua-le-ar dracul, culmea e că am luat și scrisul și oralul. Dacă spuneți că aveți media șase vă garantez reușita, duceți-vă liniștit acasă, vă vom anunța noi cînd să vă prezentați la cursuri. Mi se îndreptase parcă șira spinării. Dragă mamă, n-ai să crezi, dar ai un copil student, viitor profesor de matematică sau fizică, mama nu mai știa ce să facă de bucurie, cred că pe ascuns a și bocit nițel, m-a așezat în capul mesei. De acuma ești un bărbat în toată firea. N-o să mai rîdă lumea de noi. A trecut însă o săptămînă, apoi încă una, cursurile începuseră, simțeam că ceva s-a petrecut, nu m-am mai putut abține, am telefonat la Institut, Bucureștiul — mi s-a răspuns — Bucureștiul nu v-a aprobat intrarea, locurile erau pentru bursă.

*

Știrea a venit ca o lovitură de ciomag în moalele capului, pur și simplu nu-mi venea să-i dau crezare, mi-era teamă să nu fiu acuzat că am inventat totul, că am mințit, reacția a fost însă neprevăzută, mama n-a zis nimic mai mult decît : Ce să-i faci ăsta mi-a fost norocul ! o să trebuiască să-ți cauți un servici. M-am dus la forțele de muncă, mi s-a întocmit o fișă, aș fi primit fără ezitare orice post mi s-ar fi oferit, în ruptul capului n-aș fi vrut să stau acasă, țineam cu orice preț să demonstrez, că, deși nu reușisem la facultate, asta nu însemna că sînt o haimana, un terchea-berchea, după vreo două zile, trecînd din nou pe la oficiu mi s-a comunicat, că dacă vroiam, puteam să mă angajez la spitalul nr. 3 în calitate de registrator medical, nu prea știam eu prea bine ce înseamnă registrator medical, m-am repezit totuși într-un suflet, am vrut să intru buzna pe poartă. Pe cine căutați ? — m-a oprit portarul, Știți... Eu... mi s-a spus... la Dumneavoastră există un post vacant... am terminat liceul aș vrea... dacă se poate... să vorbesc cu cineva care să-mi spună exact despre ce e vorba. Stai aici pe banca asta, o să dau un telefon și o să întreb la Personal. A intrat în gheretă, a revenit după cîteva clipe. O iei pe lîngă clădirea asta din față, mergi cam vreo 50 de metri, intri pe o ușă pe care scrie Secretariat. I-am urmat sfatul, am ciocănit timid de cîteva ori, dinăuntru se auzea țăcănitul unei mașini de scris, neräspunzîndu-mi nimeni am întredeschis ușa, am băgat capul, am zărit o femeie tunsă scurt, păr roșcat. Intră mai repede că se face curent, e fereastra deschisă. Ce vrei ? am repetat la fel de încîlcit ce doream. Mai ai puțină răbdare, tovarășul Turturică e la tovarășul Director, nu cred să rămînă prea mult, pînă atunci, dacă tot n-ai ce face, corectează-mi foile astea, vezi că ai un toc și o călimară în sertarul de sus, din fericire n-am apucat să-mi încep treaba, un bărbat rotofei, cu mînecuțe negre, și-a făcut apariția. Dînsul vrea să se angajeze la noi. Tovarășul Turturică mi-a aruncat din mers Vin-o cu mine, a urmat apoi un noian de întrebări. Ce studii ai ? cu ce se ocupă părinții ? ai mai lucrat undeva pînă acum, știi să scrii citeț ? îți place să călătorești ? etc. etc., mi-a dat apoi și explicațiile de rigoare. Într-adevăr avem un post vacant pe caravana MRF, MRF înseamnă microradiofotografie dacă nu știi ce înseamnă, muncă de teren 30 de zile din 30, umblați prin sate pentru a preveni și depista cazurile de îmbolnăviri pulmonare, o muncă frumoasă dar nu prea ușoară, se lucrează de dimineața și pînă seara, gîndește-te bine înainte de a-mi spune dacă vrei sau nu s-o primești. Să nu te prind că-mi vii după o săptămînă și-mi plîngi că vrei la mama, decît să ne încurci mai bine las-o baltă de la început, e mai cinstit, spune-le și părinților despre ce e vorba, dacă pînă mîine te hotărăști ad-o și pe mama să-i aflu părerea, acum du-te, am și alte treburi, te aștept dimineață la ora 8. A doua zi la ora 12 eram deja angajat, ce folos ? băieții erau plecați. Se vor întoarce deabea după 10 zile, întreab-o pe doamna Tihan — secretara directorului, dacă poți s-o ajuți în vreun fel. Ce bine-mi pare că te-au trimis, tocmai am de făcut o groază de tabele și tabelașe, tabele și tabelașe ? nu mă știam capabil nici măcar cu rigla să trag o linie dreaptă, oricum era prima mea sarcină de servici, am căutat s-o duc pînă la capăt, șefa mea părea mulțumită sau cel puțin nu-mi arăta prin nimic că mă consideră total nepriceput, eu număram zilele, nesfîrșit de lungi, 8 ore, munca de birou nu-mi dădea nici o satisfacție. Din această amorțeală m-a scos propunerea unui medic tînăr pe care-l salutam cu regularitate și care-mi răspundea întotdeauna zîmbind chiar dacă ne întîlneam de douăzeci de ori pe zi. Ai vizitat vreodată un salon de nebuni furioși ? Nu ? Hai atunci cu mine cînd îmi fac vizita. Aș minți dacă aș spune că atunci cînd am intrat în salonul femeilor pulsul îmi bătea normal, că inima nu mi se strînsese de frică, de ce m-oi fi grăbit să accept invitația ? căutam, în tot cazul, să stau cît mai aproape de ușă, într-un pat se zbătea o nebună de vreo 40 de ani. Baltă de sînge... Baltă de sînge... Copilașii mei... Copilașii mei... Cine mi-a ucis copilașii ? Puțin mai încolo o alta mai tînără privea fix în gol, din cînd în cînd buzele-i tresăreau într-un rictus, pupilele se dilatau albe. Dă fă bluza !... Dă fă curvo bluza ! Mi-ai furat bărbatul tîrfo... O să-ți trag limba afară din gură... A trebuit să intervină infirmierele simțeam că mi se face rău, că vomit, doctorul s-a făcut că nu bagă de seamă, m-a tirit după el în salonul bărbaților, o matahală rîdea scrîșnindu-și măselele, un copil într-o cămășuță scurtă lovea cu pumnii în bicepșii încordați ai altui nebun poate mai solid decît primul, era formidabilă precizia cu care lovea copilul, trei lovituri în brațul stîng, cîțiva pași, trei lovituri în brațul drept, sacul lui de antrenament s-a întors brusc, conform proverbului etrusc, m-a privit, s-a repezit către mine, mi-a pus mîna în piept, simțeam că-mi îngheață picioarele. H-ho-ho-a rîs, nu te speria, ho-ho-ho-a reluat înfiorătorul rîs, ho-ho-ho-eu sînt doar alcoolic.

*

Două zile n-am mai fost bun de nimic, două zile am retrăit cu intensitate scenele din saloanele nebunilor furioși, două zile printre chenarele pe care acum reușeam să le încheg ceva mai bine nu vedeam decît figurile lor, le auzeam insistent strigătele, și-mi era sfîșietor de milă de ei, de viața lor sfărîmată. Sosirea caravanei — un autobuz în care era instalat un aparat Röntgen Nu-mișca-nu- respira- nici-o vorbă — m-a înviorat, m-a bucurat faptul că din cei patru colegi, îi spuneam în gînd chiar și doctorului coleg, trei erau tineri, Moș Arichi avea o figură blajină așa că mi-a fost de la început drag, nu avusesem niciodată pînă atunci prilejul să stau mai mult de cîteva minute lîngă un aparat ca cel pe care acum puteam să-i pipăi în voie, întrebările mele primeau răspunsuri precise, se cunoștea că aveam de-a face cu veritabili profesioniști. Sper să plecăm chiar mîine. Te cam grăbești puiule, din fericire n-o să putem pleca decît luni dimineața. Pînă luni dimineața mai erau peste 92 de ore. De ce așa tîrziu ? — am îndrăznit să întreb. Se pare că tubul catodic s-a defectat, nu-mi place deloc cum arată filmele, să dea Dumnezeu să nu fie adevărat, dacă e într-adevăr ars cine știe cînd vom primi altul, din moment în moment trebuie să vină tehnicianul. Nu cred totuși să putem porni pînă luni. Dacă vrei poți să te duci acasă, ai să lipsești după aceea cel puțin trei săptămîni. Cum era să mă duc acasă ? eram doar în serviciu, mi se plătea leafă, destul pierdusem vremea de pomană cînd caravana era în turneu. Bine dar încă nu știu ce-o să am de făcut. Nu prea mare lucru, vei sta pe scaunul din spatele șoferului, scaunul întors cu fața spre interior, vei completa fișele pacienților, le vei înmîna numărul metalic pe care-l vor introduce în aparat, vei ajuta apoi pe domnul doctor să citească filmele, el îți va dicta diagnosticul, tu îl vei nota pe versoul fișelor, apropos cum ai spus că te cheamă ? Lasă numele de familie, spune-mi-l pe cel mic. Într-adevăr n-am putut pleca pînă luni, de-abia la prînz am luat-o din loc, urma să parcurgem trei sate, în primul eram deja așteptați, în autobuz se discuta despre fotbal, participarea mea la conversație era minimă, nu eram și nu sînt chibiț, nici n-am observat cînd am părăsit șoseaua, se făcuse deja ora patru după amiază, privind înainte am zărit un pod de lemn. nea Vasile a frînat. Paștele și Dumnezeii mamii lui de pod, nu suportă decît 5 tone, noi avem 5 tone și jumătate. S-o luăm atunci pe un drum lateral — a propus Doctorul. Nu putem s-o lăum pe acolo — i-a replicat nea Vasile, am ajunge de-abia noaptea tîrziu la destinație, ne așteaptă oamenii. Și ce-ai de gînd ? Oricum peste pod nu putem trece. Altă soluție nu există, voi trece peste pod. Sper că n-ai înebunit ?! Înoarce mașina și lasă prostiile. Am spus că voi trece peste pod și o voi face. Întoarce mașina, îți ordon. V-am spus că ne așteaptă oamenii și n-o să-i las să aștepte degeaba. Eu răspund de mașină și de tot aparatajul, dați-vă, cu toții jos. În prima clipă mi-a plăcut hotărîrea șoferului, pășind apoi pe podul care scîrțîia din toate încheieturile am fost de părerea doctorului, roțile din față s-au urcat deasupra primei bîrne, apoi deasupra celei de a doua, celei de a treia, tot corpul caravanei, era de-acum pe pod, ușa deschisă, pentru orice eventualitate, nea Vasile conducea hurdughia metru după metru, bîrnele gemeau gata, gata să se rupă. Salariul groazei, eram cu toții cu sufletul la gură, încă puțin, încă puțin, dacă mai rezistă încă puțin sîntem salvați, încă puțin, roțile din față au coborît, înaintează... înaintează... oh, dumnezeule a reușit ! Nea Vasile coboară, observ că e leoarcă de transpirație cu un gest obosit scoate o țigară, mîna care ține chibritul îi tremură, încearcă un vag surîs, se lasă pe un bolovan, cred că-i trebuie timp pînă să-și revină. Iertați-mă domnule Doctor — spune — dacă am insistat să trecem, știam eu ce știam, întotdeauna cînd se construiesc podurile proiectanții au în vedere și un coeficient de siguranță, pentru orice eventualitate, sau pentru orice țicnit, nu se putea ca ăstuia să-i lipsească. Se ridică, aruncă țigara fumată pînă la carton, freacă zdravăn palmele una de alta, Plecăm !

*

Era a treia sau a patra deplasare de lungă durată, prin fața lui Nu -mișca -Nu -respira -Nici o vorbă trecuseră deja peste 50 000 de oameni, pe majoritatea dintre ei, la interval de numai un an, colegii mei îi consultau pentru a doua oară, descoperisem destul de puțini suspecți, ziua era pe sfîrșite, făceam tocmai pregătirile pentru a pleca mai departe, plouase mult în noaptea precedentă, ajutam șoferului să cupleze grupul electrogen la corpul autobuzului, mergea cam anevoie, roțile grupului se îngropaseră pînă aproape de jumătate în noroi, nu reușeam să facem prea mare lucru, nu se urnea și pace, terminîndu-și de aranjat aparatul de citit Doctorul s-a grăbit să vină către noi pentru a pune umărul, s-a grăbit, din grabă a pus piciorul greșit de pămînt, l-am văzut cum se chircește scăpîndu-i o exclamație înăbușită, nici acum nu-mi dau seama cum a reușit să-și fractureze laba, l-am dus de urgență la dispensarul din comuna învecinată, piciorul trebuia pus în gips, situația nou creată punea problema interpretării filmelor și precizării diagnosticului, nici vorbă nu putea fi să așteptăm pînă la sfîrșitul deplasării pentru a face aceste operații, efectuînd zilnic microradiofotografii s-ar fi adunat mult prea multe, nu era vorba însă numai de asta, oamenii cărora le făceam controlul pulmonar puteau să se sperie, să creadă că nu le spunem rezultatele întrucît au contractat ceva grav și ne sfiim să le-o mărturisim. Continuați-vă drumul — ne-a sfătuit Doctorul înainte de a urca în mașina Salvării. Vă promit că mîine voi trimite pe cineva. I-am urmat sfatul, seara destul de tîrziu am ajuns în satul Reu, am fost cazați în incinta unei școli, uitîndu-mă pe fereastră am văzut că cineva, o femeie, se tot învîrte pe lîngă caravană, nu i-am dat importanță, mi-am spus că cine știe o avea ea vreo treabă, tocmai ne pregăteam de culcare, ușa s-a lovit brusc de perete, galbenă la față a intrat femeia de serviciu. Domnilor doctori, domnilor doctori... muierea aceia naște, ajutați-o, domnilor doctori să nu se prăpădească ! Din păcate medicul comunei fusese chemat de urgență la căpătîiul unui copil, avea febră, fără să ne gîndim prea mult am ieșit cu toți afară, căzută lîngă mașină zăcea femeia gemînd înversunat, am dus-o pe brațe pînă la dispensar, de aici încolo nu știam ce s-ar mai putea face, Du-te repede — i-a ordonat Moș Arichi femeii de serviciu — și pune apă la încălzit. Voi nu stați și vă holbați la mine. Duceți-vă la școală, nu am nevoie de sprijinul vostru. Simplu de spus : Duceți-vă la plimbare, văzînd că niciunul nu renunțăm a țipat încă o dată : Duceți-vă v-am spus ! Am plecat dar nu prea departe, o cameră a dispensarului era goală, am așteptat, am așteptat mîncîndu-ne pumnii, încercînd să glumim. cu glasul gîtuit de emoție, am așteptat, am așteptat pînă am auzit țipătul. Cînd a venit moș Arichi l-am sărutat pe rînd într-o solemnitate deplină, i-am strîns mîna, îl iubeam cu toții atunci mai mult decît oricînd. Doctorul s-a ținut de cuvînt, a doua zi spre seară din cursa locală a coborît un bărbat, nu-l cunoșteam, apoi o femeie, ne a cam mirat ultima apariție. O fi nevastă-sa — am șoptit, Nevastă-sa pe dracu — mi-a răspuns printre dinți Moș Arichi. Doctor Stănescu — ni s-a recomandat uitînd să-și prezinte, cum ar fi fost firesc, și însoțitoarea, părea foarte bine dispus, privind filmele developate a exclamat : Excelente, de-a dreptul excelente. Merită să fac cinste pentru asemenea filme ! A trimis pe cineva să cumpere vin, nu pot spune că n-a fost plăcut, dimineața parcă înebunise, a intrat roșu ca un rac fiert bufnind. Cine a făcut porcăriile asta de filme. Bine — a încercat cineva să riposteze — dar aseară spuneați că-s excelente. Mai ești și obraznic — i-a întors-o otărît și mai tare doctorul. Nu sînt obraznic, dar filmele sînt într-adevăr foarte bune ! După aceste cuvinte a avut loc o scenă violentă de furie, doctorul a ridicat găleata în care țineam apa de băut și a trîntit-o de pămînt. Mie, bă idiotule să nu-mi vorbești pe tonul ăsta. Eu știu ce spun ! Evident n-avea dreptate și Moș Arichi l-a pus la punct, a plecat trîntind o înjurătură murdară. Puteți să credeți ce vreți dar eu cu unul ca ăsta nu mai lucrez — ne-a mărturisit Nonu. Voi pleca chiar acum acasă ! Dacă pleca el totul se ducea de rîpă, știau și ceilalți, cei drept, să developeze dar ca vai de lume. Nu fi și tu catîr — a încercat să-l împace Nea Vasile. E de ajuns că avem un prost, nu ne trebuie doi, dacă-ți pui coada de spinare rămîneam în pom, știi foarte bine că fără tine băieții nu pot face treaba ca lumea. Dă-l dracului de înfumurat, nu pentru el am venit noi aici.

*

A urmat zile de care nu-mi place să-mi aduc aminte, pe care prefer să le uit pentru că nu merită să fie reținute, venirea doctorului Stănescu ne-a scos din ritmul obișnuit de lucru, hotărît nu-mi plăcea deloc omul ăsta, nu știu ce-l determinase să-și aleagă meseria pe care o profesa, ar fi fost mult mai potrivit ca paznic la intrarea unui stadion unde se joacă partide cu mizã mare, precis s-ar fi ales, de fiecare dată, cu cîțiva ghioți buni, îmi venea să-i dau și eu cîte unul cînd îl vedeam cum citește, dimineața, de obicei, filmele, indignarea a atins punctul culminant cînd am ajuns într-un sat ai cărui locuitori, în mare parte, erau mineri. Trebuia, era obligatoriu, să le acordăm o atenție deosebită, Stănescu se cam grăbea să ajungem mai repede acasă. Scrie mai repede. Nu fi așa de mototol că ne apucă noaptea. Lasă că știu eu cît sînt de zdraveni cu toții. Erau într-adevăr dar nu chiar toți, uitîndu-mă la un clișeu mi-am dat pînă și eu seama că ceva nu era în regulă. Nu te mai holba atîta, tot nu pricepi nimic ! N-am putut rezista, i-am spus răspicat că nu mai scriu

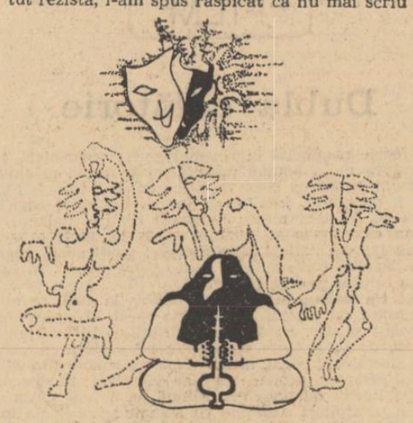

Desene de
RAOL IONESCU

un rînd pînă nu revăd clișeul, m-a făcut obraznic și a vrut să-i dea înainte cu Interior toracic normal. Interior toracic normal, ITN, ITN. M-am ridicat atît de rapid încît s-a speriat, Bine, Bine Stai cuminte, îl voi citi ...Da...Da... Ai dreptate.., Cum de n-am observat ?... Omul ăsta are un enfizem pulmonar avansat, trebuie ca mîine să-i mai facem o radiografie,... cum de oare am putut să nu văd... Hai, nu mai fi supărat, ai avut dreptate. Cînd s-a întors Doctorul i-am spus tot. Pînă a pleca apoi, căci știam de-acum ceea ce vroiam să devin, știam de-acum precis ce profesie să-mi aleg am retrăit din nou zilele acelea atît de aceleași și totuși atît de altfel, diminețile în care nea Vasile mă scula. Vino băiete să încălzim grupul electrogen, uneori îmi dădea voie să-l pornesc singur, mîncam apoi în grabă ceva, îmbrăcam halatul alb sau pe cel roșu, în funcție de vreme, mă așezam pe scăunelul meu, începeau să vină oamenii, dimineața dacă era iarnă, către seară primăvara. Cum vă numiți, ce vîrstă aveți. Ați avut vreodată o complicație la plămîni ? prin fața aparatului treceau rînd pe rînd cu toții, se remarca ușor că Nu- mișca-Nu -respira- Nici o vorbă a încetat să reprezinte pentru ei o noutate. Mîinele în șold. Umerii înainte. Mulțumesc ! știam de-acum cîte secunde sînt necesare expunerii, cînd era lume mai puțină mă lăsau și pe mine la aparat iar unul dintre ei trecea la întocmirea fișelor, nici nu știam cum treceau orele, seara începeam developatul. Revelator. Fixator. Apă rece, era extrem de plăcut în camera în care era aprins atunci doar un beculeț roșu, Stinge țigara că se voalează filmele, auzeam cum Doctorul mă cheamă. Vino băiete să citim, își punea ochelarii pe nas, începea să-mi dicteze, ITN, ITN, ITN, se oprea deodată brusc, privea cu luare aminte trăsăturile i se înăspreau. Vino să vezi — mă chema mai aproape — omul ăsta bătrîn are o bronșită toracică acută, punctează-i-o, te rog, cu creionul roșu, trece-l pe lista suspecților, ITN, ITN, ITN, zeci și sute, mii și zeci de mii de ITN-uri, mai rar, la intervale mari încă o pauză, mă întristau enorm pauzele, nu le-aș fi vrut deloc, oricum mă bucuram că depistînd de la început boala era mai ușor să fie vindecată, asta era de fapt menirea noastră, asta va fi menirea mea, ITN. ITN. ITN.

GEORGE VIRGIL STOENESCU

For

Pe chipul tău de mult lăsat
Mă doare cîntecul acesta de piatră
Să ardă în gînd poate ai uitat
Să ștergi în ploaie scrisul ce latră.

Poate te-ai dus spre ușoarele nunți
În cetățile curse-îndelung sub pleoape
Îndoiala se cerne din nou apăsat
La zidul din virf otrăvit peste ape.

Mă chinuie liniștea ca un păcat
Străvezie te simt repetată de vină
Nu mai știu dacă-i slobodă-n cer
Întrebarea virgină regină...

Împăcați lîngă mine oamenii vin
Flutur-o pasăre lacrima mea
Stau lîngă mine mai mult, tot mai mult
Flutur-o pasăre care mă bea.

Frică nu-mi este că ai murit
Tu ai rămas neștiută te-ai dus
Cu sîngele risipit adormitul zeu
Nu a mai vrut să se ridice sus.

Dinăuntru încet mă străbați tot mai rău
Oasele tale de sus mă-nsenină
Unde să pun la loc împărat
Apriga lucitoare vină ?

Întrebarea virgină regină...

ION PAPUC

Sub o cupolă albă

oh Prieteneprinț cît de înaltă-i alba cupolă
în jur toate obiectele s-au prelins în vid
numai cupola albă acolo sus și dansul
balerinilor dansul chinuitor și steril

numai tu știai Prieteneprinț numai tu
cum în miez de lumină lunară perechea lor
perechea de balerini zboară diafan zboară
leucemic nu le asculta plînsul Prieteneprinț

viața nu-i vis ci e moarte tu Prieteneprinț
o știai și de aceea pe tine te-au luat cei doi
balerini te-au luat și te-au îngropat acolo sub
dansul lor în cupola albă Prieteneprinț

de-atunci de greul mormîntului tău ca un clopot sună
mereu alba cupolă sub care dansează doi
balerini ochii tăi

EUGEN BERCA

Ulysse

Găsește-mă aici, împresurat
De locuri străbătute, dar străine
De marea care-ncearcă ne-ncetat
Să-mi toarne ritmul valului în vine.

Și dacă Troia-i astăzi sub pămînt
Iar cerul zămislește alte zile
Atunci de ce mai sînt acel ce sînt,
Umbrit etern de scutul lui Achile.

Peisaj

Trecutu-i o pădure de salcîm
Neînțelate rugi mocnește lutul
Cercînd pe golul tălpii începutul
Înlănțuiți cu umbra coborîm.

Trec ierburile. Știu-l ori nu-l știu
El le colindă sîngele de-a valma
Cînd, blînd și iertător, își trece palma
Prin zvonul amuțit, un cer pustiu.

GHEORGHE LUPAȘCU

Extaz

Și nici nu știam
Că din trupul meu răsăreați
Cu neamul și veacurile...
Cresc ochii pe frunțile orbilor.
Strigăt de stea femelă —
Îndrăgostite
Timpanele explodînd ;
Peste tot
Sorii mei fii,
Undă repetată,
Auz luminos,
Infinit

Leda

Lespezi crescură
În umerii lebedei
În care mustesc
Vremurile.

Vino
La țărmuri,
În umbra mea împietrită.

Pentru săpat orbite
Ajung genunchii însingerați ?
Ghemuit ca un făt
Rămîn în stihie.

MAGDALENA CONSTANTINESCU

sunetele

— Nu înțeleg de ce nu-ți plac sunetele! Cu cît stai mai nemișcat rezonanța lor e mai sigură, mai plină. Să nu crezi că îți vorbesc despre sunetele albe, asemănătoare stalactitelor, sau despre forma lor catifelată, domoală, născută mai ales la restriște. N-aș vrea să mă înțelegi greșit. Nu sînt departe de insula lor plină de ceață îngerească, de abur, de nostalgie. Nu, sunetele mele sînt negre. Sînt nepotolite. Ele exclamă pentru tine: „doamne cum se mai prăbușau zările !". Sînt sunete ghiare care se înfig în ceafa ta fără să te întrebe, care își umflă obrajii, se înroșesc, gemînd de urlete, de furie dementă. Negrul lor pătrunde sub epidermă, îți umple ochii. Arterele îți pocnesc în dansul lor aprig, nebunesc. Și apoi nimic nu le mai poate domoli, nici focul, nici apa.

Probabil, nu știi cum e o casă construită din sunete. Pereții vibrează ca niște candelabre, podeaua și tavanul te leagănă ca două baldachine aduse dintr-o țară unsă cu mirodenii pline de vis. Dacă te gîndești bine nu-ți trebuie mobilă Dormi pe sunete. Nu-ți trebuie nimic altceva Trebuie doar să le înveți. Studiul lor e foarte ușor. Nu trebuie să faci nimic special pentru asta. Sau aproape nimic.

Pietre din sunete! Te miri? Pietre pe care nu le simți în drumul lor așa cum simți pietrele obișnuite. Ele vin cu o repeziciune nemaipomenită. Vin de-a valma, descărcînd tunete și fulgere.

Translația sunetelor ucide. Tot ce poate fi mai ascuns, mai nerușinat, inundă din spatele perdelei de sunete, gloria lor se formează din maldărul de zgomote venite din înălțimi ridicule ca o ploaie de gloanțe fără sfîrșit. Deosebirea e că aici nu trebuie să te culci la pămînt. Pentru că nu trec peste tine ca niște unde magnetice, pătrund în corp șerpuindu-ți sîngele fără jenă, fără teamă, fără încordare. Îți dau un sfat! Să nu strigi. Încercînd să le atragi în vid, te zmulg cu o putere uriașă fără să-ți dai ultima suflare dinaintea morții Moartea prin sunete e moarte curată, o moarte posibilă.

TEODOR ANASTASIU

Floare de colț

E o floare cu miros sălbatec
În creștetul munților,
Sau în creștetul dorului
În dorul nostru,
Pe colțuroase-oglinzi de cer,
Stîncilor vecine,
Către care urcam un gînd,
O dorință.

Sălbatecă chemarea ei
În pîntecul naturii,
E-o evadare spre înalt,
Tăinuită vremii — vultur
Despicînd singurătăți diurne.
Splendidă mlădiere-n gol
Fărîmițează liniștea
Cu umblet lîngușitor.

Floare de colț,
Din noi urcăm spre tine dor,
Un dor de vis de depărtări,
Că luăm înaltul tău din stei
În inima, pe veci, cu noi.

Ciute

Poate și-n mine sînt steiuri
Pe care zburdă ciutele dragostei
De mult rătăcite-n extazul
Codrului de vise...
Sălbăticite-n simțuri, cum
Sălbatecă natura mă doare...

Se-aude un ecou de ciute
În mine, pe steiuri și piriuri...

TEATRU

Ion Caramitru

Mai e nevoe să vezi atîtea trupe străine — şi, ne grăbim să adăogăm, de actori, pentru a putea recunoaşte — măcar prin comparaţie — valoarea înaltă a şcolii româneşti de teatru ? Ceea ce mulţi nu reuşesc să facă nici după grele strădanii, cîtorva dintre actorii noştri le iese dintr-o dată şi este nevoie doar de a trage odată cu plusul pentru ca talentul lor să apară strălucitor ca un diamant şi mondial. Scena lumii are la noi mulţi pretendenţi, cu îndreptăţire.

Ion Caramitru — pentru a reveni iarăşi la tînăra generaţie — a reuşit să-şi creeze un stil limpede şi original, o hlamidă care-i răsare pe umeri, ca din senin, de cum apare pe scenă, fenomen care nu se întîmplă decît la acei meniţi să joace rolul cel mare. Întinzînd frînghiile peste scaune şi capetele spectatorilor, de pe acum, deasupra prăpastiei, paşii lui sînt echilibraţi şi au siguranţă somnambulică. Unii nu se pot cu niciun chip aduna să intre în rol, şi asta-mi aminteşte cînd văd astfel de cazuri, de acel crai din basme care, la o vîrstă înaintată, voia un prunc, dar nu se putea concentra. Jocul lui Caramitru e impetuos romantic, plin de gesturi, nuanţe şi sensuri care răsar cu naturaleţea ciupercilor după ploaie. Leonce creat de el e un prinţ al plictiselii, care face piruete exact pe locul unde lenea devine visarea şi visarea filosofie. Eugen din piesa lui Shaw este, desigur, izbînda cea mai mare a tînărului interpret. Puritatea, naivitatea, stîngăcia şi caraghioslîcul personajului capătă un holou rar de poezie. A încercat odată şi un Eminescu, însă dificultatea unor astfel de creaţii trebuie învinsă în primul rînd de autorul piesei.

Proaspătul ieşit de pe băncile institutului de teatru tatona. Unii s-au luat doar după chica de rigoare — care i-a rămas — crezînd că aplicaţia specială a debutantului este doar pentru rolurile de epocă. Asta era o opacitate, pentru că aria reală a lui Caramitru trece cu aceeaşi desinvoltură peste comedie, dramă, tragedie, evocare, înglobîndu-le. Evident, ori ce ar juca, rămîne tot el, Caramitru, un unicat. Chiar cînd îşi asumă misia grea a lui Romeo. Mi-am adus aminte de această creaţie juvenilă, văzînd alaltăieri frumosul film al lui Zefirelli, despre acei minunaţi copii care se pripesc şi să iubească şi să moară. Jocul lui Caramitru are uneori candori copilăreşti. Dar actorul se simte la fel de bine în tovărăşia ideilor. Vede idei şi le creează cu sentiment şi tandreţe. E un liric al scenei. Mănuşa dulcei şi tentantei filozofii aruncată de „Sărmanul Dionis", de pildă, poate fi ridicată cu uimire şi forţă de înfiorare. Arta adevărată rămîne mereu nouă, impresionantă.

Marin SORESCU

Desen de CHAGALL

ARTE

TELEVIZIUNE

Speranţe

În ce priveşte televiziunea sunt foarte mari. Am luat parte la lucrările Congresului IX al U.T.C. unde fără excepţie, de cite ori a fost vorba de ideologie, cultură şi educaţie s-a pronunţat şi cuvintul televiziune. Se pare că în legătură cu tineretul televiziunea are, intra-devăr, misiuni speciale. S-a constatat în mod realist că pentru acei tineri deveniţi deja „oameni ai muncii", spaţiul dedicat culturii nu poate fi foarte mare, că o oră, maximum două, e mult. În condiţii obiective de „timp presant", contribuţia televiziunii poate să fie substanţială dacă programele dedicate tineretului vor cuprinde sintezele care se aşteaptă. S-a blamat caracterul nehotărît al emisiunilor pentru tineret, diletantismul, s-a reclamat specializarea emisiunilor pe categorii de virstă şi pe preocupări.

O repede ochire asupra generaţiei tinere desparte firesc tineretul studios de tineretul activ : studenţii şi elevii pe de o parte, tinerii aflaţi în practicarea profesiunilor pe de alta. Din punct de vedere al raporturilor în care se află vizavi de cultură, categoriile acestea nu sunt egale şi televiziunea trebuie să ţină seama de asta. Dacă în legătură cu elevii şi studenţii e de presupus că instrucţia culturală se mai cuprinde încă în procesul de învăţămînt, că există deci o rezolvare oficială a acestei probleme, pentru categoria „în cîmpul muncii", cultura se ia pe cont propriu şi se practică privat. În afara programelor „mari", cu adresă generală şi nediferenţiate pe virstă şi pe grad de instrucţie, programele pentru tineret pot fi particularizate. Fiindcă nici raportul faţă de profesiune nu este egal în ce-i priveşte pe tineri şi nici gradul de emancipare ideologică. Vreau să spun că dacă acceptăm ideea de generaţie tinără = generaţie în formare şi dacă mutăm în sarcina mijloacelor de mass media o parte din răspunderea oficială a educaţiei tineretului, televiziunea nu se poate eschiva. Or, pînă la ora aceasta nu există nici emisiuni ale elevilor, nici emisiuni ale studenţilor, ca să nu mai vorbim de emisiuni gîndite pentru tinerii în devenire adulţi. Dar emisiuni speciale ! Programele pentru elevi în vigoare deja menite să sprijine accesul la diferite materii cuprinse în programa şcolară — fizică, matematică etc. nu epuizează nici pe departe ceea ce ne-am învăţat să numim „fenomenul şcolar". Să fim drepţi cu amintirile noastre şi să acceptăm că şcolarizarea suportă o mulţime de evenimente anexe cum ar fi prima iubire, relaţia vizavi de profesori şi interminabilele discuţii despre „a fi". Măcar atît. Problemele de morală, etică şi comportament reclamă specialişti şi emisiuni speciale, dar unde sunt ? Bănuiesc o mulţime de chestiuni la ordinea zilei şi în ce priveşte specificul învăţămîntului superior, dupâ cum chestiuni arzătoare există şi în categoria „activilor", în categoria deja afirmată pe plan social şi profesional. Dacă discuţiile noastre întîmplătoare despre meserie şi despre existenţă, despre dragoste şi despre speranţă, despre muncă şi despre artă, despre riuri şi despre păsări şi despre munţi ar fi găzduite sistematic şi specializat de televiziune poate că în parte măcar, speranţele legate de forţa atoputernică a imaginilor transmise s-ar justifica.

Sînziana POP

ARTE PLASTICE

Constantin Dipşe

Munţii sînt o obsesie fundamentală în arta lui Dipşe. Ei apar întotdeauna la orizontul tablourilor sale monumentali. Sînt munţii băimăreni, acei munţi fabuloşi din vinele cărora ne înprospătăm cu aur. Împînziţi cu mii de galerii subterane au devenit, cu vremea, vaste cutii de rezonanţă. În tablourile lui Dipşe acest lucru se simte şi munţii cîntă într-adevăr. Mai mult chiar decît atît, ceva din linia lor domoală s-a insinuat pînă în desenul artistului, cînd peisajele sale au cu totul altă temă. În felul acesta aerul tare al înălţimilor purifică întreaga materie compoziţională.

Neinfluenţat de nici o modă, statornicit în obsesiile sale, Dipşe reuşeşte tocmai prin marea concretete a lumii sale, să depăşească realitatea imediată, ridicînd-o în zona miraculoasă a simbolului. Este o lume conturată precis, cu oameni pe care parcă i-am şti dintotdeauna, încadraţi mereu într-un peisaj al muncii şi al sufletului lor. Obiectele deasemenea ne sînt familiare. Oala în care-şi duce ţăranul maramureşan mîncarea la cîmp, cănile din care bea, lucrurile deci cele mai uzuale şi firesti devin, prin ritmarea lor în tablouri, obiectele unui cult care este însăşi arta lui Dipşe. Un tablou întreg de exemplu, este chenăruit cu farfurii din care au rămas doar florile. Ochiul artistului este atît de impresionat de obiectele lumii sale, încît păstrează în tablou nişte radiografii extrem de fine ale acestora, cu o mare forţă de sugestie.

Florile adevărate sau închipuite invadează imaginaţia lui Dipşe pînă la incandescenţă. Expansiunea sentimentului este uneori atît de puternică, încît mîna pictorului se desfăşoară peste limitele pînzei, colorînd pînă şi aurul ramei. Alteori, florile sale sînt pictate cu atîta dragoste încît încep să desfăşoare aripi. Senzaţia de zbor este penetrantă.

Gama coloristică a lui Dipşe este violentă. Dar printre aceste violenţe, una se distinge net. Există un roşu arzător care este numai al lui. Acest nucleu de foc iradiază întreaga paletă. La flăcările sale toate celelalte aliaje, indiscutabil mai fragile, se desfac şi se recompun mereu mai aproape de propria lor esenţă. El însuşi se arde pe sine, căpătînd concentraţii de rubin.

În arta lui Dipşe, cergile maramureşene joacă un rol tot atît de hotărîtor ca şi munţii. Desenul, culoarea lor apar în cele mai diverse ipostaze. Pămîntul, apa, aerul sînt suprapuneri de cergi. Căldura lor este căldura omenescului. Există un tablou de Dipşe intitulat „Copii pe plajă". La orizont se întinde marea. Ochiul o înregistrează mecanic, la început. Dar ceva fascinant te recheamă. Tot astfel cum Eminescu îşi implantează teiul său sfînt la ţărmul mării, Dipşe aruncă peste mare o imensă cergă.

Grigore HAGIU

FILM

Dubla călătorie

Este foarte răspîndită în cinematografia occidentală (ca şi în literatura de o anume deschidere) o formă amabilă de amuzament pe seama celor de peste hotare : francezii rid — fără a fi muşcători, însă — de morga britanică, englezii îi prezintă pe francezi mereu în goană erotică, italienii aduc pe ecran exactitatea şi minuţia germană, mult exagerate, germanii fac din italieni nişte frenetici topiţi după spaghetti. Şi, toţi laolaltă, contemplă cu umor peste Ocean, în Lumea Nouă „a tuturor posibilităţilor".

Filmul **Un italian în America**, produs în 1967, se află în mare măsură sub semnul lui Alberto Sordi. El e aici regizor, co-scenarist şi star. Dacă despre virtuţile sale interpretative nu există dubii, o mare curiozitate ne săpînea în privinţa celor regizorale. Credem, acum, după vizionarea filmului, că reputatul actor s-a achitat cu bine de noua funcţie, într-o producţie lipsită de pretenţii. Ritmul, cam lent uneori, cunoaşte şi precipitări susţinute cu aplomb ; principala însuşire a filmului ne pare aceea de a nu fi ieşit din ceea ce îşi propusese iniţial, adică din tonul unei comedii uşoare, cu citeva sugestii grave pe parcurs.

E de fapt, o producţie pentru doi : Vittorio De Sica şi Alberto Sordi se ivesc din ansamblul distribuţiei ca doi elefanţi dintr-un boschet (şi, trebuie s-o spunem, cu toate că Alberto Sordi ne e foarte agreabil, că Vittorio De Sica este elefantul-tată !). Cei doi mari actori, deşi în roluri similare, se pun reciproc în lumină. De Sica impresionează, în plus, prin suverana economie de mijloace. El, ca în nenumărate alte filme, în roluri de impostor, deci de om care nu-şi justifică identitatea, dă şi aici senzaţia că nimeni altul nu putea fi în locul lui ! E în **Un italian în America** o secvenţă, cea din studioul de televiziune, unde ai, la propriu, confirmarea că Vittorio De Sica se înalţă ca un arbore pe un spaţiu numai al său : în faţa camerei de luat vederi, fiul îşi revede tatăl după 30 de ani, se repede impetuos gata să-l dea grămadă ; De Sica îşi „stăpîneşte" emoţia părintească şi — îmbrincindu-l uşurel pe Sordi — rămîne neclintit. Pentru o clipă operatorul (cel al filmului !) „fură" podeaua de sub interpreţi şi în faţa tălpilor bine aliniate ale lui De Sica poţi citi o indicaţie : **Father** (Tatăl).

Un italian în America este un film picaresc. Modelul său cinematografic nu ne vine acum în minte dar cel literar pare a fi faimosul roman „Juan în America" al lui Eric Linklater — pe care îl recomandăm cititorilor surmenaţi, cu convingerea că vor rîde din pagină în pagină, ca şi noi. Orice operă picarescă înseamnă o dublă călătorie : în spaţiul geografic şi în spaţiul social. Pompistul de la staţia de benzină, Giuseppe, străbate prin ţara de adopţiune a tatălui său (care, de fapt, o ştersese de acasă) sute şi mii de kilometri (New York, Hollywood, Las Vegas etc), traseul său trecînd, concomitent, prin diverse medii sociale. E o călătorie prin visul milioanelor, al bussinesurilor răsunătoare (şi imposibile) ce se încheie, cuminte, în punctul de plecare (social), mutat peste Atlantic !

Ilie CONSTANTIN

Secvenţă din filmul „Un italian în America"

SPORT

Poarca, ţurca, lapte gros...

Fac „mea culpa" că am ironizat echipa „Dunărea-Giurgiu" în legătură cu plecările fotbaliştilor noştri peste hotare şi cu bătăile de pomină încasate. Ziceam că „Dunărea-Giurgiu" poate să se felicite că a rămas cuminte la ea acasă, „dalbă şi vergină", dar uite că „Dunărea-Giurgiu" a învins recent naţionala de juniori. Articolul lui Ovidiu Ioaniţoaia din **Sportul** începe chiar cu aceste cuvinte: „Foarte inspirată s-a dovedit alegerea Dunării-Giurgiu ca sparing-partener al reprezentativei de juniori". Înseamnă că noi am intuit ceva. Înseamnă — avînd în vedere înţelesurile rămînere acasă amintită — că „Dunărea-Giurgiu" este cel mai odihnit, cel mai în formă şi mai redutabil „unsprezece" al fotbalului nostru. Federaţia să ia aminte: niciodată nu se ştie de unde sare iepurele, darmite cînd sar unsprezece deodată, şi iepurii de Giurgiu se pare că sînt cei mai iuţi, la viteză, după părerea unui vînător care mînuieşte un Doopel calibrul doisprezece.

Articolul, din aceeaşi pagină din **Sportul**, semnat de V. Cristescu şi intitulat „Pe drumul ce duce la echipa naţională..." ne-a întărit convingerea că unele vedete ale fotbalului românesc se află încă la periferia atenţiei forurilor respective. Noi am citit printre rînduri, cu noi nu se prinde, noi ştim prea bine ce înseamă un „sub-text", sugerat fie şi numai prin titlu. Cu alte cuvinte de ce, — gîndindu-ne la echipa naţională, — n-am cerceta şi situaţia fotbalistică de la Vaslui (e clară aluzia la **Sergentul** lui Alecsandri, la versul faimos: „Pe drumul / de costişă / ce duce la Vaslui...").

Bine, fie şi Vasluiul, numai să scoatem căruţa din şanţ.

Al treilea articol, foarte interesant şi documentat — tipărit tot în **Sportul** — titrează: „Jucătorii noştri nu au capacitatea de efort pentru practicarea fotbalului modern".

Ei bine, asta e grav. Ce să facem ca să le mai întărim rezistenţa (cu „20% mai mare decît a oamenilor neantrenaţi").

Vă dă subiscălitul soluţia. Puneţi-i în primăvara asta să joace intens poarca, ţurca sau lapte gros. Aşa poate că mai prind puteri, sărăcuţii, fotbalul nu le place, fotbalul e pentru ei o corvoadă, o lecţie de algebră la care neapărat se chiuleşte, cînd maidanu-i alături şi-i soare, frumos şi se joacă cu atîta patimă şi avînt, poarca, ţurca, lapte gros

SUPLINITOR IX

MUZICA

Omagierea lui Stravinski

A-l asculta pe Stravinski, ca şi a scrie despre el, nu poate fi decît o mare bucurie a minţii şi spiritului, iar un festival închinat marelui clasic al muzicii moderne nu întîrzie a ne umple de satisfacţie. Compozitorul, cu cotiturile stilistice cele mai capricioase, compozitorul ce s-a întors în toate direcţiile pe care i le putea oferi arta momentului cu intenţia, parcă manifest, de a mai înscrie o capodoperă, de a ridica modul de gîndire estetică respectiv la înălţimea olimpiană a gîndirii sale muzicale, această vie enciclopedie practică este mai presus de meandre, de fulgerătoare mutaţii de opinie, una dintre cele mai puternice personalităţi pe care muzica le-a dat vreodată.

După debutul său, contradictoriu în însăşi unitatea între impresionism şi vigoarea telurico-folclorică pe care o afirma, muzicianul care avea pe conştiinţă scandalurile cele mai răsunătoare ale timpului se autoexilează cu bucurie în lumea vechilor compozitori. Perioada neoclasică apare ca un fel de refugiu al spiritului tumefiat de mulţimea întrebărilor ce se puneau artistului în perioada interbelică. un fel de aşteptare pînă se vor fi lămurit lucrurile. Mai puţin fructuoasă în realizări de mare anvergură, păranteza neoclasică nu dezminte amprenta originalului creator, care rămîne el, Stravinski, cel ce răsfoieşte partituri glorioase şi stiluri apuse. Compozitorul încearcă a se găsi pe sine dincolo de ceaţa muzicală pe care el însuşi a aşternut-o între sine şi muzica sa. Luînd din nou „taurul de coarne", Stravinski se reaşează în rîndul îndrăzneţilor şi cine ar putea contesta fiorul propriu, imensa poezie originală ce o conţin „Threni, id est lamentatio Jeremiae Prophetae" sau „In memorian Dylan Thomas".

Claritatea muzicii, indiferent de sistemul de lucru decurge din necesitatea de ordine, imperioasă nevoie a spiritului stravinskian. Foamea de minuţioasa şi mult gîndita concepere se oglindeşte clar în „Poetica" sa şi ea este cea care îl face să urască tot ce este în muzică monotonie neclară şi căldicică, să-i repugne confuzia apoasă şi lingavă. Dominantă majoră, ea este cea care dă caracterul proaspăt, suculent, am spune, reavăn, lucrărilor sale.

Festivalul, cu autoritate înscris în linia marilor succese ale stagiunii, s-a deschis cu „Concertul pentru orchestră de coarde", opus nu tocmai dintre cele mai semnificative, victimă a perioadei de trecere din ariergardă înapoi în fruntea plutonului. Ştiutele trăsături de vigoare şi invenţie ritmică sînt înfuzate de o melancolie uşor maladivă. ceea ce dă lucrării un aer de noblete degenerată, de senină superbitate cangrenată.

„Concertul pentru pian şi suflători" face parte tot dintr-o perioadă de răscruce — trecerea spre neoclasicism, cînd marele compozitor nu se hotărîse dacă să ia în serios tendinţa de reconstituire istorică sau să-şi bată joc de ea. Cu amestecul său de vervă ritmică specifică ce convieţuieşte cu greoaie fraze hăndeliene (orchestrate în mod voit stîngaci), concertul pare o parodie de o savoare puţin comună. Liana Şerbescu a surmontat cu eleganţă dificultăţile unei partituri nu tocmai uşoare. Într-un deosebit progres, ea ne apare astăzi o pianistă de elită, posesoare a unei alese tehnici şi maturităţi expresive. În suplimentul acordat (Debussy) s-au văzut dătătoare de satisfacţie calităţi în privinţa distilării rafinate a sonorităţilor , în privinţa organizării plină de muzicalitate şi claritate de gîndire a planurilor sonore şi a evoluţiei discursului.

Suita de balet „Petruska" a încheiat cu strălucire un concert bogat în satisfacţii estetice. Rod al fuzionării organice a mai multor moduri majore de concepere artistică (apariţia post mortem a ceva ce, de fapt, nu existase nici o dată, apelul la lumea bîlciului şi circului ce-l apropie de Picasso, Modigliani, Chagall), mizind cu efect şi ştiinţă a dozajului pe dualismul dintre aparenţa cotidian-flecară şi un fond tragic cu discreţie relevat, partitura rămîne un model de alcătuire a căreia ingenioizitate nu este egalată decît de propria perfecţiune constructivă. Dirijorul, Lawrance Foster ne-a părut un veritabil maestru al baghetei, posesor, în afara unei tehnici dirijorale şi a unui dar de a antrena, al unei alese ştiinţe de reliefare plastică a situaţiilor, cu o concepţie din care sublinierea discretă dar prezentă a tragicului nu a lipsit. Orchestra ne-a confirmat din nou înalta măiestrie pe care o poate avea.

Costin CAZABAN

revista străină

● **INNOSTRANAIA LITERATURA** (nr. 1—1971) publică tălmăcirea cărţii lui Zaharia Stancu **Ce mult te-am iubit.** Într-un cuvînt introductiv, salutînd apariţia traducerii, Leonid Leonov face citeva consideraţii asupra operei lui Zaharia Stancu, scriitor „care a cucerit un renume din cele mai largi, depăşind de mult hotarele Europei". Pentru Leonid Leonov **Ce mult te-am iubit** este „darul pe care fiul l-a adus mamei sale moarte, pe care a iubit-o atît de mult şi care în ciuda amărăciunilor şi a nefericirilor pe care le-a cunoscut în viaţă. a fost totuşi o femeie fericită... Nuvela este pătrunsă de o durere sobră, nobilă, ce nu-şi va avea niciodată alinare, durere născută din conştiinţa că nu vom reuşi niciodată să plătim morţilor şi îndeosebi mamelor dragostea şi mîngîierea pe care ei ne-au dat-o".

● **VOPROSI LITERATURI** (nr. 1—1971) publică interviuri cu redactorii citorva reviste literare din ţările socialiste care au participat la consfătuirea ce a avut loc la Moscova în octombrie 1970. Presa literară din ţara noastră este reprezentată în interviurile acordate de Radu Boureanu din partea **Vieţii Româneşti** şi de Dan Hăulică, din partea **Secolului 20.**

● În nr. 1 pe 1971 al revistei **NEVA,** organul asociaţiei scriitorilor din Leningrad, se atrage atenţia cititorilor asupra amintirilor lui D. Tolstoi, „Începutul vieţii", unde se evocă viaţa şi personalitatea tatălui autorului. Alexei Tolstoi

● **REVUE HONGROISE** (nr. 1, a. c.). Afişele teatrelor budapestane anunţă noi premiere : **Unchiul Vania** şi **Ivanov** de Cehov, **Prea multă minte strică** de Griboedov, **Henri IV** de Pirandello, o adaptare pentru scenă a **Familiei Thibault** de R. M. du Gard. „Veritabilul eveniment" este considerat însă reprezentaţia cu o ex-piesă de Peter Weiss — **Cîntecul fantoşei lusitaniene.** „Un raport dramatizat al O.N.U.-ului", cum îl numeşte Tamás Koltai, textul are la bază fapte reale fiind o dramă documentară (este vorba de coloniile africane ale Portugaliei) şi, totodată, muzicală cu pantomimă, cîntece şi coruri.

● **HEBDOMADAIRE POLONAIS** (nr. 5, a. c.) La Cracovia a fost deschis un nou teatru în subsolurile fostului hotel al oraşului care este sediul Muzeului etnografic. Organizatorul acestui nou teatru — Riszard Filipski — s-a făcut cunoscut prin programele teatrale televizate folosind un singur actor. El intenţionează să utilizeze în continuare această formulă şi să facă din teatrul său un teatru profund „politic".

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (4 febr., a. c.). A fost înregistrată prima candidatură la „fotoliul lui Mauriac" — Jean Dutourd. „Scriitor plin de spirit şi de anticonformism declarat", J. Dutourd s-a afirmat de tînăr publicînd la numai 25 de ani **Le Complex de César.** Dintre scrierile sale mai amintim : **Au bon beurre** (premiul L' Interallié), **Les Taxis de la Marne. Les Horreurs de l' amour, L' Ame sensible, Le Demisolde** (premiul Monaco), **Plume ou l' amour de l' art, L' Ecole de Jocrisses** (o violentă satiră la adresa moravurilor contemporane).

● Premiul Quatre-Jury a fost decernat lui Didier Decoin pentru romanul **Elisabeth ou Dieu seul le sait** (Ed. du Seuil). Fondat în 1952 (de către Jean-Pierre-Dorian) acest premiu este aproape întotdeauna decernat într-un oraş din Africa francofonă şi constituie o manifestare culturală franceză de interes în străinătate. În acest an juriul (compus din 17 membri) şi-a dat verdictul în localitatea Marrakech din Maroc. Cît priveşte cartea premiată şi pe autorul ei, cartea conţine povestea unei fete de bancher care se crede o sfîntă, iar autorul pare să fie un aspirant tenace la un fotoliu de academician

● (11 febr. a. c.). După **Hamlet** o altă montare din repertoriul shakespearean stîrneşte protestele vehemente ale criticii. Este vorba de **Romeo şi Julieta** care se joacă în momentul de faţă la Théâtre de France. Referindu-se la distribuirea rolului lui Romeo (Bernard Ballet) cronicarul scrie : „...este evident că domnul Ballet oricîtă bunăvoinţă ar avea nu se poate identifica cu Romeo. Sau, atunci, trebuie mers pînă la capătul contrasensului comic şi rolul trebuie dat lui Michel Simon".

● Filmele săptăminii la Paris văzute de cronicarii revistei (Georges Charensol şi Jean-Louis Curtis) ; **Catch 22** — „...toate personajele sînt odioase sau imbecile fără ca vreunul să aducă contrastul indispensabil oricărei opere de artă" ; **Le Cinéma de Papa :** „...Claude Berri ne oferă filmul său cel mai autobiografic" ; **Un nomme Sledge** — „...ca toate western-urile bune prezintă o implicaţii autobiografice proiectat în opt episoade şi trei acte. Primul act va descrie o Romă imaginară, închipuită de un mic provincial. Al doilea act situează acţiunea la Roma, în anul 1943. Al treilea act îl va prezenta pe Fellini însuşi în mijlocul echipei sale de cineasti şi actori. Dintre protagonişti nu vor lipsi Alberto Sordi, Anna Magnani, Rachel, Mastroiani şi Manfredi.

● **REVUE D'ESTHETIQUE** (nr. 3—4) Spicuim din numărul revistei : **Le photoroman, art de masse** de D. Béchu şi B. Bellot, **G. Bachlard et son Double : une poétique dialectisée** de M. Guiomar, **La Vision de l'Amérique chez Antonioni et Kazan** de L. Truitard, **Mauriac et Bourvil** de P. Rolle, rubrica de Analize etc. Remarcăm în acelaşi număr articolul lui I. Pascadi **Sens şi ambiguitate în arta modernă.**

● **PRISMA** (nr. 11—12) Popularа enciclopedie Meyer va apare într-o nouă ediţie mult îmbunătăţită. Sînt prevăzute 25 volume cuprinzînd aproape 250 000 noţiuni, un atlas şi un volum-supliment. Institutul bibliografic din Mannhein-Viena — Zürich sub egida căruia apare lexiconul oferă o enciclopedie preliminară în opt volume, o ediţie ieftină a marelui **Lexicon Duden.**

● Critica muzicală şi critica dramatică din R.F.G. fac obiectul unor comentarii interesante semnate de Wolf Rosenberg şi respectiv Henning Rischbieter la rubrica **Puncte de vedere.** Ambele articole au apărut în volumul **Critica de cine, pentru cine, cum,** editat de Peter Hamme în Editura Carl Hanser din München.

● **LE MONDE** (17 febr.) „Va fi o magmă în haos, o conversaţie foarte liberă. Va fi o apocalipsă" — spune Fellini despre noul său film — un film complex cu implicaţii autobiografice proiectat în opt episoade şi trei acte. Primul act va descrie o Romă imaginară, închipuită de un mic provincial. Al doilea act situează acţiunea la Roma, în anul 1943. Al treilea act îl va prezenta pe Fellini însuşi în mijlocul echipei sale de cineasti şi actori. Dintre protagonişti nu vor lipsi Alberto Sordi, Anna Magnani, Rachel, Mastroiani şi Manfredi.

● **REVUE D'ESTHETIQUE** (nr. 3—4) Spicuim din numărul revistei : **Le photoroman, art de masse** de D. Béchu şi B. Bellot, **G. Bachlard et son Double : une poétique dialectisée** de M. Guiomar, **La Vision de l'Amérique chez Antonioni et Kazan** de L. Truitard, **Mauriac et Bourvil** de P. Rolle, rubrica de Analize etc. Remarcăm în acelaşi număr articolul lui I. Pascadi **Sens şi ambiguitate în arta modernă.**

u. v. z.

Forţa de a crede şi de a construi

Carnet italian de CONSTANTIN ŢOIU

Linia a cincea

Bătrînul acela ţicnit cu damigeana lui de vin negru în mînă mă aştepta cu reverele hainei pătate de vin pe linia a cincea în vagonul gol cu bănci galbene de lemn de pe vremea lui Garibaldi. Dacă din mustaţa genială de clovn a lui Salvador Dali croită după tiparul unui fluture, ar răsări într-o zi ceva care să semene cu Timpul, (aşa cum vede pictorul iubirea în tabloul celor doi amanţi de la **Tate Gallery** ce-şi împlîntă unul într-altul furculiţa şi cuţitul, mîncîndu-se reciproc, absorbiţi pe veci în acest ospăţ) — timpul ar fi o sperietoare de om, un moş foarte mic de cel mult treizeci şi cinci de kile, uscat ca un ardei iute roşu atîrnat pe sfoară şi cu o morişcă în loc de gură, cîrîitoarea învîrtită de gonaci la vînătoarea de iepuri.

A fost primul meu ghid, complet neinteligibil, între reproducerile tablourilor celebre ale Renaşterii ce decorau pereţii vagonului pustiu. Niciodată nu voi şti ce a vrut să-mi spună, în afara faptului evident că se plictisea singur şi că nu avea cu cine să bea, dar mai erau şi celelalte, unde se ducea, la cine se ducea, ce treabă avea el acolo, era o poveste întreagă, pe care i-o ghiceam după faţa lui mobilă şi ascuţită de vulpe cu ochi mici, sticloşi şi vicleni, în care demenţa unei vieţi plină de plăceri, se instalase definitiv. Era, în mod cert, un satir, un supravieţuitor al bandei lui Bachus, rătăcit, evadat cine ştie cum din **Cortegiul marilor pehlivani,** în orice caz ajuns cu bine în zilele noastre şi luînd trenul spre Genova. Dumnezeule mare îmi spuneam, refuzînd, cît era posibil, damigeana pe jumătate goală, după ce arătarea de om îi ducea buza străvezie de sticlă la gura lui flască şi ştirbă — dumnezeule mare, îmi spuneam, aruncînd pe furiş priviri spre **Venus,** răsărind din scoică, de pe reproducerea din peretele vagonului, spre **Apollo,** şi **Moise,** ce tipuri de oameni propunea Renaşterea, ce efort de înălţare divină, şi realitatea, uite, e acest bătrîn, palavragiu şi ţicnit, el cu sora lui fecundă, **Diana Efesina,** madona păgînă cu triplul ei şir de mamele, cu lei, ţapi, tauri şi albine pe trup şi pe braţe.

Bătrînul fusese de fapt al treilea vorbitor, după ce trecusem de vamă şi pornisem pe linia a cincea. Mai întîi, călcînd pe pămîntul Italiei, a fost feroviarul de pe peronul pustiu al gării care mi-a strigat vesel cum şedea leneş pe o bancă — **Avanti!** — primul cuvînt care la noi are o rezonanţă atît de caraghioasă şi care m-a făcut să mă simt deodată ca la Bucureşti ; pe urmă a fost cealaltă adresare, gentilă, a vameşului „aveţi un nume de rege", după cum se va vedea.

Deocamdată, abia am coborît din trenul de Marsilia şi gara Ventimiglia e pustie. Mai am un ceas pînă la schimbarea trenului. Merg spre vamă prin tunelul la fel de pustiu. Italia începe cu senzaţia aceasta de pustietate, semn că sezonul s-a închis. Coasta de Azur a rămas în urmă cu palmierii ei de mucava **trompe-l'oeil,** foto — color — Cişmigiu. Acum regret sincer că m-am despărţit de combatantul de pe submarin cu care am călătorit de la Marsilia, gasconul acela ajuns la Murmansk, mai schimbam o vorbă, libertatea aceasta mă deruteaza, ea ar fi fost constrînsă ori măcar limitată de biografia unui om, de obligaţia de a-l asculta, de poveştirile lui (încă nu ştiam că în trenul de Genova de pe linia a cincea avea să mă ia în primire **celălalt,** moşul rătăcit din ceata lui Bachus, el mă aştepta, acum pot să jur că mă aştepta, anume, în vagonul gol, demodat, de pe vremea lui Garibaldi, cu idealurile niciodată atinse ale umanităţii, Venus, Apollo şi Moise înţeleptul).

Cînd încep să urc scările din tunel spre peron, mă opresc ostenit cu geamantanul în mînă meditînd la Banca de pe Lipscani. Feroviarul de pe peron (care şi el mă aştepta) mă vede abia trăgîndu-mi sufletul în timp ce ies din tunel şi-mi strigă de sus încurajîndu-mă acel „Avanti !" — şi-mi regăsesc umorul şi buna dispoziţie Vameşul frumos ca un tenor, cercetîndu-mi paşaportul în aceeaşi pustietate, va rosti zîmbind **Constantin...** „aveţi un nume de rege" — va repeta numele împăratului bizantin cu ochii în paşaport, ca şi cum paşaportul meu ar fi cine ştie ce roman senzaţional pe care dacă îl iei în mînă, nu-l laşi pînă n-ajungi la capăt.

Signor, i-aş spune... dar italiana mea e atît de aproximativă... signor i-aş spune, orice om are în adolescenţă regatul său : al meu era strigătul lui Nerval : „Donne-moi le Pausilippe et la mer d'Italie".

Tuşesc de emoţie la Ventimiglia cu paşaportul românesc în mînă şi cu ideea lui Constantin cel Mare sugerată aici de un vameş cu mult mai amabil şi mai spiritual decît i-o cere meseria, şi cu pasiunea istoriei, probabil. Îndreptîndu-mă din nou prin acelaşi tunel spre linia a cincea am toată vremea să mă gîndesc că dacă Bizanţul, din talgerul celălalt, oriental, al imperiului roman, ar mai fi durat cinci sute şi ceva de ani, cu tezaurele lui ce-i uluiseră pe cruciaţi) cîntarul civilizaţiei europene ar fi fost drept acum, ca soarele la amiază, echilibrat între Platon, dialecticianul Levantului şi Aristot, logicianul apusului, şi că, cel puţin în artă, am fi trecut pragul Muzeului nemuritor care este Italia, fără nici un complex de inferioritate.

Taina oricărei renaşteri : forţa de a crede şi de a construi.

Sixtina

Mesajul ascuns al lui Michelangelo este o violenţă riguroasă pe care crăpăturile provocate de timp în pasta picturii o accentuează spectaculos. Acest hazard, acest accident al materiei urmează, foarte curios — asemeni unor fulgere secrete — liniile furioase ale geniului său, ca şi cum defectele materiei, pleznîturile vopselii ar împlini, în sensul uzurii sau bătrîneţii, desenul unui chip de om puternic care a trăit cu o combustie extraordinară, faţa acoperindu-i-se frumos de o ţesătură fină şi enigmatică de zbîrcituri.

Îmi închipui un ocean secat. Aluviunile întărite din fosa oceanică, expusă ochiului, ar crăpa la fel sub soarele nou al erei, ca **Judecata de apoi** de pe peretele Capela sixtine. Ea însăşi un ocean al dogmei, secat, din care n-a rămas decît gesticulaţia neconformistă a Titanului, suferinţa, pielea artistului pe care sfîntul Bartolomeu o ţine în mînă privindu-l întrebător pe Cristos, „ce fac cu ea ?", iar acesta, cu mîna dreaptă ridicată intempestiv, gata s-o lase în jos, fără milă, zicînd „aruncă-o în iad !", — infernul spre care capul artistului zugrăvit la capătul pielii jupuite, pus acolo în loc de iscălitură — o iscălitură blestemată şi de neşters — priveşte horifiat.

Ce a apărut, probabil, în vremea aceea, un amănunt amuzant, sau un capriciu de artist, trecut cu vederea, pielea scoasă de pe om ca de pe o vită la abator şi capul desfrigurat de spaimă, nu departe de trupul atletic al **Osînditului** nemaiîndrăznind să privească lumea decît cu un singur ochi, pe celălalt acoperindu-şi-l cu palma, ca şi cum păcatul esenţial ar fi **vederea,** pedepsit cu însăşi vederea chinurilor viitoare, ca şi cum origina păcatului ar sta în puterea de a înregistra precis pe retină realitatea (şi el stă, cel mai bine, în această cunoaştere directă) — ce a părut dogmei de atunci o simplă semnătură de meşter sau poate numai o autocritică oficială, Titanul simţind în el vîntul arzător al reformei şi autobiciuindu-se **în contextul dat,** pe care îl ştia depăşit, de altfel, de legile istoriei — a fost ceva cu mult mai profund, a fost o anticipare de geniu a dramei conştiinţei moderne, lupta cu dogma, lauda existenţei concrete, în toată zvîrcolirea ei pasională, şi arta lui Michelangelo e o uriaşă convulsie, braţele, picioarele personajelor se agită cuprinse de spasme ca nişte pitoni, cînd nu se odihnesc într-o majestoasă şi grea seninătate, trădînd aceeaşi forţă vitală, convertită în spirit.

Mîntuitorul acesta complet despuiat din mijlocul **Judecăţii de apoi,** voinic, cu o anatomie de Hercule, pe care Maica Precista din dreapta lui nici nu îndrăzneşte să-l privească, de ruşine, întorcînd capul, şi asupra goliciunii căruia, ceva mai tîrziu, dogma avea să arunce pudică un văl spre a-i acoperi sexul, nu anticipa un alt tip de erou la fel de bărbat în intransigenţa lui, un Che Guevara, poate, înpuşcat în jungla boliviană ?

Adam, stînd într-o rînă, culcat pe planetă într-o perspectivă a pămîntului ca unei fotografii luate dintr-un satelit, întinde braţul spre Creatorul însoţit de vîrtejul său de îngeri şi a cărui mînă, cu degetele răsfirate, se apropie de a primului pămîntean cu o manevră atentă şi exactă de moduluri pe cale de a realiza cuplarea în spaţiul universal.

Sibila delfică, spălată de rouă şi cu buze fragede prezice viitorul omenirii cu ochii limpezi, intenşi, cu gura întredeschisă, viitorul prezis e o boare de respiraţie caldă, fiica vieţii cu obraji colorati şi pătimaşă...

*

O doamnă între două vîrste, dar al cărei păr a început să încărunţească, se plimbă prin lumina de acvariu a Capelei, cu mîna la falcă, plîngînd discret, atît de discret cît poate fi un plîns de femee. Ea are totuşi în această reţinere ceva foarte nobil, o profesoară, desigur, după îmbrăcămintea ei decentă şi modestă, contrastînd cu luxul sau extravaganţa mulţimii de turişti străini. Se învîrteşte singură printre ceilalţi, cu un aer pierdut şi ce mă frapează deodată în fizionomia ei e că dacă mîna pe care şi-o ţine lipită de falcă ar urca puţin mai sus cuprinzînd şi ochiul, capul ei ar da o replică **Osînditului,** din centrul de jos al Judecăţii şi care ne priveşte pe toţi îngroziţ şi comic în acelaşi timp. Nu mai sînt atent la nimic ; urmăresc pas cu pas acest tablou viu, cu o compasiune, sinceră. O fiinţă singură şi uzată de viaţă plîngînd cu o vădită stăpînire lăuntrică, muşcîndu-şi din cînd în cînd buzele, fiindcă altfel ar izbucni în hohote. Materialul rochiei pe care îl poartă trădează un cîştig modest, nu seamănă cu ceea ce se vede în jur, cu tot ce poartă celelalte femei, cu podoabele lor, cu aparatele pe care le ţin în mînă sau atîrnînd de curea pe umăr. O însoţesc intrigat, Sixtina, cel puţin acum, nu mă mai interesează cu zumzetul ei ireal de voci, cu lumina ei de bazin scufundat, sîntem scafandri, nişte scafandri, plutim într-o lume ce nu mai este a noastră, ce n-a fost niciodată a noastră, o lume care ne face semne, căutînd să trimeată spre noi înţelesul epocii ei. Pentru mine acum important este să aud măcar odată glasul acestei femei, ea trebuie să intre în vorbă cu cineva cunoscut, care se află în alt colţ al Capelei, se vor întîlni probabil la un moment dat, în acest marş solemn, cu ochii în sus, şi vor vorbi. Nu am văzut niciodată o femeie plîngînd mai demn şi mai frumos, aparent fără nici un motiv şi cu o mai tainică stăpînire de sine. Probabil, încerc să-mi explic, ea a visat toată viaţa să vadă ce vede acum şi n-a putut, pînă azi, din cine ştie ce pricină ; nu e o emoţie oarecare, ochi înlăcrimaţi se mai văd, dar asta e o simplă turburare în faţa frumosului, aici e vorba de cu totul altceva. Această femeie între două vîrste dă drumul unei vechi apăsări de o altă natură sufletească, şi cînd nici nu mă aştept, cînd revenim, ca legaţi, înaintea acelaşi şi aceleiaşi **Judecăţi** fascinante, unde realitatea lui Michelangelo capătă agitaţia unui ospiciu de nebuni şi unde Cristosul superb ca un efeb grec îi trimite cu un gest de arbitru întratabil pe toţi păcătoşii la fund, femeia şopteşte : „Dumnezeule mare !" şi prima mea mişcare e s-o cunosc, dar renunţ şi mă înclin trecînd prin faţa ei fără să mă uit, mă înclin în faţa limbii române auzită în acest mod în **Sixtină,** schiţez o plecăciune involuntară în faţa învăţăturii de carte copleşită de marile privelişti ale culturii, şi trec necunoscut mai departe.

*

La catedrala „Sfîntul Petru în lanţuri" lumea introduce fise într-un aparat ca să se aprindă becul electric de deasupra şi să-l vadă pe Moise. Fără taxa aceasta, Moise zace în umbră. Marmora singură se luptă cu semi-obscuritatea, lucind în felul ei. Acest artificiu, taxa de lumină şi aparatul îi dă **Patriarhului** ceva mai grandios, de leu închis în cuşca unei grădini zoologice, ultimul leu din lume fără leoaică, şi pe-urmă rasa leonină se stinge.

La ora patru şi un sfert după amiază, pe uşa imensă a catedralei larg deschisă lumina naturală a soarelui bate înăuntru pieziş. Genunchiul enorm al Legiuitorului, cu degetele bine reliefate în sandaua de piatră primeşte lacom lumina naturii de vii de afară.

Cît stau şi-l privesc, lumina se mută treptat spre mijlocul lui, ascuns în mantia drapată, mijlocul care a tăiat în două apa Mării roşii.

Cu mîna dreaptă îşi ţine degetele înfipte în barba somptuoasă ce-i curge peste piept ca un rîu.

Cu mîna stîngă, el apucă firele de jos ale bărbii răsucindu-le, gînditor.

Capul masiv are în umbră o orologerie a lui nevăzută, un mecanism prodigios (aşa cum roboţii-jucători de şah, purtau în căpăţîna lor cît o carceră, un om, un profesionist al jocului). Nu m-aş mira să-l aud zăngănind prelung, înfundat, cu un zgomot de lanţuri şi scripeţi, înainte de a bate o oră...

*

În catedrala Medici din Florenţa fac să funcţioneze banda de magnetofon cu receptor, ceva în genul unui telefon public. Pentru că nu mai văd privirile celorlalţi şi fiindcă ceilalţi nu mai văd privirea mea, vocea asta anonimă mă linişteşte. Cum stau cu receptorul la ureche am impresia că vorbesc cu o persoană cunoscută. E o voce agreabilă de femeie inteligentă care izbuteşte să recite textul, stereotip, cu modulaţiile unei conversaţii directe şi firesti. „Doamnă, domnişoară, domnule, bună ziua. Ne aflăm în străvechea catedrală a Medicilor... Priviţi vă rog în stînga..."

Ascult totul ca un basm, în copilărie, înainte de a adormi, şi trebuie să alerg repede în urma vocii, fiindcă din cînd în cînd sînt depăşit, suprapunînd textului vorbit, propriile mele gînduri, ca şi cum m-aş pregăti să dau şi eu la momentul potrivit un răspuns, ca într-un dialog cu cineva pe care nu l-am mai văzut de mult. Ce este neobişnuit, în liniştea catedralei în care aud la ureche această voce atît de intimă, e că tot ce am văzut pînă acum se cufundă încet ca un pachebot în memoria mea, o imersiune ca o beţie, pentru că nu mai percep presiunea niciunei priviri, şi în privirea mea nu se mai poate vedea nimic, în timp ce coboară singură în adîncuri.

Vocea se stinge. „Expunerea noastră s-a terminat". Mai aştept puţin ca şi cum neapărat ar trebui să mai urmeze ceva, deşi ştiu bine că nu mai este nimic. Cîteva păcănituri şi fişiitul acela tehnic al benzii de magnetofon încolăcindu-se mută pe tambur.

Gustarea de dimineaţă

Pinii maritimi îşi înalţă coroanele înalte şi rotunde în parcul întins în care se află Galeriile Borghese. La Biblioteca română din Roma care se află în apropiere, şi unde profesorul Alexandru Balaci a avut bunătatea să mă găzduiască, odaia mea a fost invadată într-o zi de furnici. Iarba din parcul Borghese are pe alocuri tonuri roşcate, e năpîrlită parcă de amintirea unei frenezii, de un dans pîrjolitor, de copitele de foc ale faunilor. Din loc în loc, văd iarăşi furnici. Roma va fi imperiul furnicilor.

Pinii şi chiparoşii sînt cei din pînzele Renaşterii. Chiparoşii funebri din pînza lui Leonardo Da Vinci cu îngerul îngenunchiat şi care îi aduce unei Marii Blonde, casnice şi cîrne vestea cea mare. Nu s-a văzut un mesager mai aspru şi mai îndărătnic în bombarea tînără a frunţii, făcînd cunoscută sentinţa destinului, chiparoşii din preajma îngenuncherii protocolare prevestesc şi ei drama lucrului pe cale de a fi anunţat. Şi naşterea minunată se produce, cum se vede în celălalt tablou al lui Leonardo, de la galeriile florentine Ufizzi, **Adoraţia magilor.** În jurul pruncului, o lume grotescă, hidoasă, care abea îndrăzneşte să se apropie. Toţi zac retraşi într-un semiîntuneric, neclar desenaţi, cu capete de hîrci, deja marcaţi de moarte. Un bătrîn, deşi stă foarte aproape de Noul născut, duce palma streaşină la ochi, ca şi cum ar privi ceva de la o mare distanţă, şi senzaţia acestei distanţe, în tablou, e reală, ea există între Promisiunea evenimentului şi lumea adevărată, pe cînd pruncul ia în mînă, condescendent, aproape cu dispreţ, darul unui mag, complet turtit de pămînt în adoraţia lui, tot ce-i în jur e o simplă eboşă, făcutul, prost făcut şi degradat de păcat, trebue din nou refăcut.

E ora nouă dimineaţa în parcul imens al Galeriilor Borghese, o zi romană cu pinii maritimi încremeniţi în cerul albastru vopsit cu pensula cea mai fină, şi caut în iarba arsă parcă urmele Caprei Amalteea lui Bernini, neîndreptăţitul, capra năzdrăvană alăptînd un copil şi un faun mic. Aştept să treacă Proserpina ţipînd în braţele răpitorului, numai Bernini, care a umplut Roma de fîntîni, ştie să pună o lacrimă de marmoră pe obrazul unei femei răpite, şi-o adîncitură în coapsa ei, acolo unde degetele hoţului bărbos se înfig cu putere în carnea tînără şi elastică. Dacă voi avea toată răbdarea, o voi zări şi pe Dafne, fecioara gonită de Apollo şi-o voi auzi chiar rugîndu-se lui Zeus s-o preschimbe în pomul nemuritor. Din vîrful unghiilor şlefuite de acelaşi Bernini, nebunul de Bernini pe care doar epoca noastră obsedată de instantaneul cinematografic şi fotografic începe să-l înţeleagă, cresc ramuri pentru că urmăritorul a şi ajuns-o şi Zeus i-a împlinit ruga, rădăcini îi răsar fugăritei şi din unghiile picioarelor, părul dă frunze de dafin, scoarţa pomului o învăluie pînă la şold, cîteva degete ale mîinii au înfrunzit şi ele, braţele gracile de fată vor fi crengi; pe faţa focosului Apollo, în această clipă a Transformării, se citeşte uimirea şi ezitarea, cîtă abnegaţie în disperarea unei fecioare, şi ce alegere... **In frondem crines, in ramos brachium crescunt pes modo tam velox radicibus haeret...** cum o slăveste Ovidiu în **Metamorfoze...**

*

Şi, într-o poiană din parc, la orele nouă îl văd pe el, un om aevea, într-o mare şi sfîntă simplitate de vagabond frumos, pregătindu-şi gustarea de dimineaţă. Din trenciul agăţat în copac ies aburi uşori, semn că noaptea a fost umedă, nu mă îndoesc că a dormit de unul singur sub cerul liber. Taie nişte cartofi pe care îi lasă să cadă într-o cratiţă albă de aluminiu pusă, în iarbă. Stă în genunchi, curăţind foarte atent, absorbit, nici nu m-a simţit cînd m-am aşezat pe bancă, la o depărtare cuviincioasă. Dacă fac bine socoteala, micul său dejun, ciorba lejeră de dimineaţă nu întrece preţul unei ilustrate pe care turiştii coborînd din autocarele AIR CONDITIONED le cumpără de la chioşcuri, de fapt, mă gîndesc, cu „aerul condiţionat" începe toată problema. Nu vă temeţi, spun n-am să vă deranjez, interviul nostru va fi imaginar, răspunsurile le voi ghici după gesturi mai mult şi după jocul fizionomiei, în timp ce curăţaţi cu atîta distincţie, abea acum observ, cartofii binecuvîntaţi. Aţi petrecut o noapte superbă în acest parc minunat. **(Si, signor).** Noaptea a fost umedă, văd după trenci, care are o croială destul de elegantă, v-a fost frig, şi acum cînd soarele dogoreşte, cînd frigul nopţii a rămas în urmă ca o amintire, despre care ai ce povesti, vă simţiţi bine, a fost un frig bărbătesc, plăcut şi întăritor, cele mai frumoase poveşti le dau frigul, războiul şi foamea **(Si, signor).** Pe urmă, cînd ele au trecut şi totul merge iar bine, oamenii se arată atît de nerecunoscători ! **(Si, signor).** Aţi obosit la un moment dat. Aţi umblat mult, seara se lăsa apoi şi noaptea, noaptea aceasta romană atît de intimă şi de plină de făgăduieli, şi dumneavoastră aţi hotărît că tocmai aici, în poiană, e locul cel mai potrivit pentru a vă odihni, aşa dormeau şi apostolii, cei puţin tărănoii aceia, mîncăcioşii din **Cina** lui Jacopo Bassano, cu căpăţîna de miel în mijloc într-o farfurie, cu limba scoasă printre dinţi **(No, signor).** Scuze, scuze ; oricum, veniturile dv. nu sînt cine ştie ce, vă înţeleg, comparaţia a fost cam forţată, şi-apoi apostoli nici nu mai există în sensul de adineauri, propaganda credinţei se face în plin confort, scuze, a fost o eroare, ah ! aţi terminat de curăţat cartofii, ce foc frumos aţi aprins ! (un gest evaziv) Atunci probabil că protestaţi împotriva civilizaţiei, predicaţi întoarcerea la natură, la muma noastră uitată. Ce confuzie, ce confuzie pe capul meu ! n-am nici cel mai mic spirit de observaţie, aveţi pe dv. o splendidă haină de tweed, pantofi solizi cu baretă de metal şi mîinile sînt atît de fine şi de nemuncite, vai, ce greşeală am făcut, să vă confund cu un vagabond oarecare, ca şi cum numai vagabonzii ar avea libertatea să doarmă sub cerul liber, ce prejudecată socială, capisco, capisco, sînteţi un om bogat, ce bogat, sînteţi un prinţ! un urmaş al unei nobile familii romane, extrem de plictisit şi de neadaptat, care practică filozofia umilinţei... (tăcere nedescifrată)

punct şi virgulă

„Manuscriptum", al doilea număr

Programul atît de limpede formulat de academicianul Perpessicius, în primul număr al revistei, este excelent onorat şi de data aceasta. Corpusul de documente **inedite sau evasiinedite, avînd, cum prea bine se ştie, o importanţă de-a dreptul vitală pentru înţelegerea şi elucidarea deplină a atîtor chestiuni de istorie literară, prinde, să spunem aşa, viaţă de la un număr la altul al revistei. Constatăm, aşadar, că rubricile fixate încă din primul număr sînt susţinute cu consecvenţă şi că ceea ce se publică în cadrul lor este de o valoare indiscutabilă. Spre edificare : M. Sadoveanu cu versuri şi cu romanul** Mariana Vidraşcu, **partea a doua ; Lucian Blaga, C. Dobrogeanu Gherea, Panait Istrati, Marcel Proust, la rubricile de corespondenţă ; la rubrica Ad astra, Ionel Teodoreanu — cu conferinţa (publicată integral) Cum am scris Medelenii ; la care se adaugă texte inedite din Alexandru Odobescu, Gib Mihăescu, Oscar Walter Cisek şi Eusebiu Camilar. Semnalăm totuşi un element care acum reţine atenţia mai mult decît în numărul precedent : sporul de text interpretativ, de exegeză aplicată, aparţinînd lui Perpessicius, Şerban Cioculescu, Elena Piru, Romulus Vulpescu, Al. Oprea, Constandina Brezu şi alţii.**

N. CIOBANU

Revistă cu sens unic

Aşa se subintitulează caietul trimestrial La Passerelle **(Puntea) pe care îl redactează poetul, prozatorul, polemistul şi libraru**l Pierre Béarn, **din strada Monsieur-le-Prince. Cu sens unic, adică scrisă în întregime de o singură persoană care îndeplineşte toate atribuţiile de la director şi redactor pînă la administrator, inclusiv pe ale omului de serviciu. Revista a ajuns la al cincilea număr (P.B. şi-a propus să scoată 30) şi evocă în primele pagini ale revistei scrise de o singură mînă, de la** La Lanterne, **redactată de Henri Rochefort (primul număr a apărut la 30 mai 1868) pînă la** L'Honneur **a lui Claude Schmitt, care a apărut în vara trecută. Şi între ele alte 11 (enumerarea nu e exhaustivă), dintre care amintim** Les taches d'encre **(Petele de cerneală) gazetă lunară scoasă de** Maurice Barrès **şi** Maintenant. **(Acum) a straniului Arthur Cravan.** Chiar Pierre Béarn **a mai scos o atare revistă în 1926, din care au apărut două numere. Se intitula** Mysticisme **şi o crease „pentru o mai mare înţelegere a Morţii". Actuala sa revistă apare ca o reacţie împotriva unei anumite politici editoriale.**

Reviste cu sens unic au apărut şi în România. Voi aminti doar două. Una pe care a redactat-o George Panu, junimistul, colaborator asiduu la Convorbiri literare, **omul politic, pamfletarul temut, supranumit semănătorul de idei. (Monumentul din Cişmigiu îl prezintă încins cu şorţ, din care cu dreapta zvîrle seminţe. Nu se poate spune că sculptorul a mers prea departe cu fantezia creatoare...). Revista scrisă în întregime de Panu se intitula** Săptămîna. **A apărut opt ani şi jumătate, din 2 noiembrie 1901 pînă la 18 iunie 1910. După cîteva luni, George Panu a murit. Era o publicaţie atractivă, scrisă bine şi în care găseai articole literare, politice, ştiinţifice. Redactorul îşi exprima opiniile în legătură cu evenimentele politice şi sociale din cursul săptămînii.**

Eugen Heroveanu, de formaţie juridică (la fel ca şi Panu), a redactat, între 19 noiembrie 1926 şi 10 aprilie 1937, Caiete săptămînale. **În chip de moto, cele 20 de fascicole se recomandă cu această frază din Jurnalul lui François Mauriac : „...Concep jurnalismul ca un fel de jurnal intim ; ca o transpunere — pentru uzul marelui public — a emoţiilor şi a gîndurilor zilnice iscate în noi de actualitate.**

În paginile Caietelor lui Heroveanu se putea citi despre „Destinaţia literaturii şi răspunderea scriitorilor", „Singele care curge în Spania", „Arta şi morala", „Despre libertate" şi multe note din actualitatea stringentă.

Saşa PANĂ

Triptic aniversar Rouault, Feininger, Sloan

GEORGES ROUAULT (1871-1959), supranumit „monahul" artei moderne, profund influenţat de scriitorii J. — K. Huysmans şi de L. M. Bloy, şi-a făcut ucenicia la Hirsch unde a studiat vitraliul gotic (medieval) şi mai apoi a fost elevul favorit al lui Gustave Moreau (medievalist romantic, folosea în pictură cromatica pietrelor preţioase). Aici a studiat timp de cinci ani şi l-a cunoscut pe Matisse. De la Moreau a învăţat să-i iubească pe Rembrandt şi pe Daumier. Grafica rembrandtiană, cu care a luat contact şi în casa bunicului său, colecţionar de artă, a însemnat pentru Rouault o neistovită sursă de inspiraţie. În 1905, expuse alături de fauves, deşi totdeauna a fost refractar oricăror grupuri artistice ; în 1946 are o expoziţie împreună cu Braque la Tate Gallery, din Londra. Liniile negre, puternic trasate, care conturează figurile în tablourile sale, sînt o mărturie a pasiunii lui pentru vitraliul din veacul XII şi XIII, iar accentul emoţional, oricare ar fi subiectul, îşi are rădăcina în opera lui Rembrandt şi în general în arta medievală. Rouault este un comentator plin de amărăciune al suferinţelor pricinuite de cruzimea omului, prin războaie (Homo homini lupus, 1926) **şi opera sa reprezintă o adevărată bancă a acuzării pentru pseudomoralitate.**

În arta lui LYONEL FEININGER (1871—1956) plăsmuită din contraste : reticenţă şi disciplină, sensibilitate şi căldură umană, muzica joacă un rol de fundal, ca şi în arta lui Paul Klee. Împreună cu Kandinsky, Klee şi Gropius, a colaborat în epoca de glorie a Bauhausului unde a fost profesor (la Weimar şi Dessau) timp de peste douăzeci de ani. American la origine (părinţi germani, amîndoi muzicieni), este trimis în Germania să studieze muzica, dar se ocupă de grafică şi execută caricaturi pentru unele ziare din Berlin şi Paris (încă din 1906 furniza comicsuri publicaţiei Chicago Tribune). **De la aceste începuturi a evoluat către reprezentările severe, ulterioare, de case şi peisaje cu mare, cer, vapoare — nu sub forma unor transcrieri de natură, ci de sinteze cubiste şi desen abstract bazat pe natură. În 1937, arta lui este condamnată de naziştî : atunci părăseşte Europa şi revine în Statele Unite, la New York, unde rămîne pînă la moarte.**

JOHN SLOAN (1871 — 1951) a iubit New Yorkul, pictura, gravura, a fost profesor, scriitor şi şi-a dezvoltat tehnica artistică de-a lungul unei munci dificile la un ziar din Philadelphia. N-a studiat în Europa, dar ca şi Daumier (la ziarul Charivari). W. Homer (la Harper's Weekly) **şi Ben Shahn astăzi, ca afişist, Sloan a lucrat pentru unele din cele mai populare reviste ale vremii. La vîrsta de treizeci de ani a avut prima expoziţie, iar douăzeci de ani mai tîrziu nu a putut vinde nici măcar un tablou. Abia tîrziu (a murit la 80 de ani), ca decan al artiştilor americani, Sloan a cunoscut faima şi binemeritata recompensă materială.**

Nic. POPESCU

proză italiană

CESARE PAVESE

„Sărbători"

Pino nu-şi mai putea lua gîndul de la calul lui Ganola şi din cînd în cînd aducea vorba de el. Într-o seară cînd ne întorceam de la Pozzengo înainte de a ne despărţi îmi spune: „Mă întorc la noapte". S-a întors cînd se lumina de ziuă şi s-a duş în şură. Ziua, la cîmp, i-am spus: „Du-te şi dormi în lăstăriş", şi el sta jos şi rîdea. „Barem munceşte"; dar Pino cu privirea îndreptată asupra colinei îmi spune: „Aş colinda toată ziua de-aş avea calul ăsta. Mă gîndeam că un cal nu este o vie, dar n-ai cum să te înţelegi cu un frate care în loc să vorbească cu fete vorbeşte cu caii. În loc de asta i-am spus: „Caii nu dorm noaptea?". Şi Pino cu aerul lui visător: „Am umblat, am fost la Grohotiş".

Mi se întîmpla să trec din cînd în cînd prin valea lui Ganola, e mai drept, mă scuteşte să ocolesc jumătate din deal. La casa din marginea pădurii, înconjurată de un gard de lăstăriş, nu mai urcam de multă vreme, de cînd ultima fată a lui Ganola plecase în lume. Cînd treceai acum pe sub poala dealului nu se vedea şi nu se auzea nimeni prin jur. Pămîntul ajunsese în paraginâ; bătrînul Ganola lăsase via în părăsire şi se spunea că restul pămîntului era folosit acum drept fîneaţă. Era pămînt bun şi nu aşteptau decît ca bătrînul Ganola să moară. Dar bătrînii nu mor. Cînd Pino era mic, veneam aici la curăţat de porumb...: erau atunci şi fetele, era Bruno, şi zilele se scurgeau vesele. Casa era pe mîna celor tineri căci Ganola, era bătrîn de atunci, mergea la vînătoare şi-l auzeam trăgînd dincolo de terenurile cultivate, în pădurile de pe Grohotiş. Atunci împreunam caprele şi ne duceam pe păşunile din vîrf; venea noaptea şi nouă încă nu ne pierise cheful şi coboram ţipînd şi dîn-

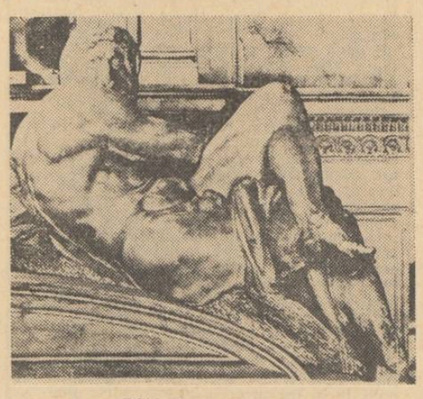

ZIUA (Capela Medicis)

du-ne de-a dura pînă în şosea. Ganola ne înfricoşa încă de pe atunci şi ne poruncea la toţi din priviri. Dar dacă vînase destul începea să rîdă şi ne lăsa să punem mîna pe păsările pline de sînge pe care le avea în tolbă. Ca să le dea femeilor le lua şi le arunca jos şi trebuia să vezi atunci cîinele, doi inşi de abia reuşeau să-l ţină. Acasă spuneam că mi-ar place să merg la vînătoare, dar Pino era şi mai dornic decît mine şi nu reuşeam să-l smulg din curtea aceea decît ameninţîndu-l că plec şi-l las să se întoarcă singur. Apoi am ajuns la vîrsta cînd nu ne-a mai fost teamă să umblăm noaptea, mă duceam cu Bruno la dans, la vînătoare nici nu mă mai gîndeam; pe Bruno însă trebuia să-l vezi cînd intra în vorbă cu străinii căutînd gîlceavă. Era leit taică-său şi în vara cînd umblam împreună la sărbători, am aflat că Ganola, în tinereţe, era mai rău decît noi, nimeni nu-i stătea împotrivă, trebuiau să poarte cuţit în buzunar. Destul de curînd l-am lăsat pe Bruno să umble singur pentru că-i plăcea să treacă de la sărbătoare la alta mergînd zi şi noapte ca să ajungă la timp mîncînd pe unde apuca, ca un hoţ. Plecînd cu el la drum, nu ştiai pînă unde ajungi.

Bruno călărea încă din anul acela. La sărbătoarea din Popolo iapa fusese montată de un armăsar de la circ cînd păştea deshămată în spatele unei baraci şi fătase un mînz roşbălţat care l-a făcut pe Ganola să spună: „Pe ăsta îl facem de călărie". Bruno s-a antrenat pe iapa bătrînă în poiana de pe creastă şi cînd s-a făcut vremea a încălecat mînzul. Să fie vreo cinci ani de atunci. Noi, Pino mai cu seamă, eram cuprinşi de neastîmpăr, stăteam toată ziua în şosea să-l vedem cum trece, dar dădeam nas în nas cu Ganola care mergea cu Bruno în poiană şi ne spunea că n-are nevoie de iscoade. Erau zile însă cînd Bruno venea ca o vijelie lipit de coamă şi Ganola striga la mine să mă uit, să pun mîna pe vijelia aia. Pino era atunci un ţînc pe care nu-l băga nimeni în seamă. Pe urmă erau zile cînd calul nu voia să ştie de nimic şi începea să dea din copite şi să muşte şi Bruno n-avea destulă putere ca să-l domolească. Fetele o luau la fugă. Ganola se înfuria şi începea să-l lovească peste gură şi calul sărea şi pleznea din coadă şi nici chiar Pino nu-i mai stătea în preajmă. Tata spunea că ar face mai bine să-l pună la plug şi că de nemuncă şi animalele se strică.

În casa aceea numai femeile erau la locul lor; parcă ar fi ştiut cum avea să se sfîrşească. Pino acum nu vrea să-şi aducă aminte, dar în copilărie el şi Carmina erau prieteni, şi Carmina a murit chiar în toamna aceea, după ce a alergat Bruno. Sfînta Maria mică a găsit-o bolnavă în pat şi sora ei n-a venit la sărbătoare pentru că rămăsese să vadă de ea; cînd s-au întors ai ei cîntînd şi strigînd, se spune că de oboseală biata fată s-a întors cu faţa la zid şi plîngea.

A venit şi Pino, se înţelege: era prima sărbătoare în afara satului pe care tata îi lăsa s-o vadă; şi toată ziua nu s-a dezlipit de Bruno şi de grajdul parohului unde închiseseră caii, căci de dansat nu dansa încă. M-am dus după ei către seară. Bruno se afla pe pajişte de două zile şi se antrena, cu cizme în picioare şi cu o basma înnodată la gît, iar Ganola avea grijă de cal. Făcuseră de dimineaţă o cursă de probă care ieşise rău şi acum erau amîndoi în grajd şi Ganola avea o privire duşmănoasă: ne-a dat pe toţi afară, dar eu m-am oprit mai încolo. Pino se uita şi el. Atunci Ganola a destupat o sticlă cu vin bun, a umplut o strachină şi i-a vîrît-o calului, care tremura, sub bot. Calul a băut-o toată. S-au tras apoi îndărăt şi Ganola punînd mîna pe bici l-a croit de trei, patru ori cu mînerul peste greabăn şi noadă de-a ţîşnit ca un şarpe. Arăta acum ca o felină gata să sară: era limpede că vinul începuse să-şi facă efectul. Ganola rînjea. „Puteai la fel de bine şi fără", i-a spus. Şi calul s-a cabrat nechezînd. Era înspăimîntător.

Cursa a fost cîştigată de ei. Ţin minte seara aceea pe pajişte, lumea se împrăştiase, răsărise luna şi odată cu ea începuse să se lase răcoare, în barăcile din fund se aprindeau petromaxurile şi orchestra tăcuse. L-am găsit pe Pino lîngă un tufiş, singur, plîngea şi nu voia să fie văzut. „Hai", îi spun, „caută-ţi prieteni, vorbeşte cu fetele". Credeam pe atunci că se gîndea la Carmina. Cînd colo plîngea de ciudă că nu este şi el cal. „Să rămînem cu Bruno", spunea. Îl apucase de pe acum boala umblatului hai-hui noaptea, şi nu ca să danseze sau să se distreze, ci ca să-l apuce singur dimineaţa şi în ziua următoare să se pomenească cine ştie unde. În seara aceea am cinat la preot, împreună cu alţii: Ganola îi lua peste picior pe stăpînii celorlalţi cai şi toată lumea îl lăuda, şi îl lăudau pe Bruno care mînca aplecat peste farfurie ca şi cînd ar fi fost încă în cursă, iar eu mă gîndeam că e de vîrsta lui Pino. Prin fereastră intra muzica şi gălăgia de afară. Noi vorbeam de cursele din anii trecuţi şi de cele care aveau să vină. A fost o noapte frumoasă. Luna a ţinut pînă dinspre ziuă.

În noaptea aceea Ganola nu-şi cunoştea soarta. Carmina a murit pe la începutul lui noiembrie şi pe iarnă de durere maică-sa s-a dus după ea. Nu mai mînca de multă vreme. „Femei", spunea Ganola întorcîndu-se de la înmormîntare. Cealaltă fată, Linda, fusese dintotdeauna mai mîndră şi-i ţinea partea bătrînei a început să se ia la harţă cu cei doi bărbaţi ori de cîte ori avea prilejul. Făceau o gălăgie de se auzea din stradă. Pino nu ştiu, dar eu de atunci m-am dus tot mai rar. În toamna aceea Ganola n-a arat nici jumătate din pămînt. Se ducea la vînat cu Bruno şi nu se gîndeau decît la cal. Din cînd în cînd luau trenul ca să meargă să-i cumpere cîte ceva. Apoi au cumpărat pintenii.

Se spune că în ziua aceea Bruno nu voia să-i pună deoarece calul era liniştit. Dar Ganola rîdea: „E mai bine să înveţe şi să se obişnuiască acum". L-a ţinut de frîu cît a încălecat Bruno, apoi i-a dat drumul. Calul a sărit într-o parte şi a ţîşnit în sus ca o viperă, apoi au făcut un salt prin aer şi Bruno a zburat în bătătură. A rămas nemişcat ca un sac. Calul a intrat orbeşte în gardul din faţă, altfel Ganola n-ar mai fi pus niciodată mîna pe el.

Murise şi Bruno şi Linda umbla să omoare calul. Se spune că în acele zile erau momente cînd Ganola se oprea din treburi fie că aprindea focul, fie că vorbea cu preotul sau închidea grajdul, ca s-o zobească în bătăi. Se făcuse şasiu, barba-i era ca o mirişte, umbla descheiat la pantaloni şi din ziua aceea nu s-a mai gîndit nici la barbă nici la pantaloni. Pînă ce Linda a fugit de acasă.

Poveşti de demult. De atunci, pe cît îmi sta în putinţă, mă ţineam departe. Lipsindu-i Bruno, Pino şi-a căutat şi el alte coline. În anul următor, după cum se spunea, era în vorbă cu o fată din Ponte. Vara la sărbători s-a dus singur şi uneori ne întorceam împreună, dar cel mai adesea dispărea, o lua pe şosea şi se întorcea a doua zi. Parcă nici nu eram fraţi. De Ganola uitasem. Tata ce mai aducea uneori vorba de el. Povestea că unul din Odalengo se dusese iarna ca să cumpere malul de pădure pe care-l avea deasupra văii şi nici măcar nu izbutise să-i spună ce vrea. Ganola îl ţinuse la poartă ca pe un vagabond şi-l trimisese la plimbare din două vorbe, fără să lase din mînă găleata pe care-o ducea în grajd. De cînd plecase Linda aproape că nu se mai mişca de acasă: de teamă să nu-i fure calul, dar, spunea lumea, pentru că ştia că trebuie să moară. Ştiu că în anul acela, ca şi în alţi ani, Pino l-a ajutat să vîndă şi să cumpere cîte ceva şi uneori îi cosea fînul. Pino spunea, de pildă, că în zilele frumoase Ganola dezlega calul, îl încăleca cum putea şi se plimba încoace şi încolo pe deal. La amiază, cînd soarele frigea şi toată lumea era la masă, se ducea chiar mai departe, din creastă în creastă. Încît la muncă în ceasul acela de friptoare Pino se uita la colină şi spunea: „Calul se plimbă".

Mi s-a întîmplat într-o zi să mă duc la Ganola după un butoi pe care i-l împrumutasem mai de mult. Nu ştiu de ce nu s-a dus Pino, ştiu doar că am înjugat vaca şi m-am dus eu. Era o seară cețoasă şi urcînd coasta îmi aminteam de vremea cînd veneam cu caprele şi era Bruno, era Carmina. Ganola se întorcea cu păsări în tolbă, noi cu castane, şi Linda, fără să vorbească, ne aducea surcele şi puneam ţigaia la foc. Exact în ceasul acela, pentru că mai apoi ceaţa acoperea drumurile şi pădurile şi trebuia să fim acasă. M-am oprit în bătătură şi am căutat în bucătăria întunecată. Nu era nimeni, şi nici în grajd. N-am strigat deloc, m-am aşezat la poartă şi priveam ceaţa.

Ganola a venit puţin după aceea, trăgînd după el calul. S-a ivit din ceaţă mai întîi gîtul şi capul diavolului acela; nu era înşeuat şi ridica în sus mîna lui Ganola care ţinea strîns frîul. În patru ani crescuse cît un platan; părul era de culoarea frunzelor de platan care cad roşii: cînd a intrat în curte am văzut că Ganola se făcuse mai mic, se cocîrjase, şi el îl depăşea cu un cap. Am vorbit cu Ganola de parcă ne-am fi văzut cu o zi mai înainte. În grajd unde a dus calul nu era nimic, nici măcar o capră. L-a legat la stănog i-a aruncat nişte fîn şi înainte de a ieşi l-a bătut cu palma pe gît. Cît timp am duş butoiul la car n-a scos o vorbă. Scuipa doar în barbă.

Cînd i-am povestit, Pino mi-a spus că de cîteva zile Ganola muncea pămîntul de lîngă fîntînă pentru că anul acela avea de gînd să semene „De n-ar fi că e bătrîn ar trebui să se însoare din nou", am spus eu; „ce face singur zi şi noapte?" „De stat are cu cine să stea", a spus Pino. „Şi tu ai cu cine să stai?" l-am întrebat rîzînd. Pino a dat din cap.

Pino muncea acum cu mine şi tata era mulţumit. Dar erau zile cînd îl vedeam venind dinspre şosea şi atunci îl urmăream cu nelinişte aşteptîndu-l să răbufnească. Îl simţeam mocnind. Pînă ce într-o seară, la masă, Pino ne spune că e sătul să tot sape pămîntul şi că are de gînd să se ducă să muncească la carieră: şi asta e o muncă şi în viaţă e bine să mai schimbi. Tata se uită la el. Eu stau liniştit pentru că ştiam că atunci cînd Pino îşi pune în cap un lucru nu i-l mai scoate nimeni. Dar Pino vorbea de carieră ca să spună ceva: de bună voie nu se închide nimeni sub pămînt pentru că-i place. Ce voia el era să umble să vadă cîte ceva. „O să te duci la iarnă" i-a răspuns tata, „şi o să vezi ce înseamnă".

Pino a plecat de la carieră în primăvară: se săturase. S-a întors slab ca un ţîr, cu un vagabond din Pozzengo, unul şchiop cu o haină de piele ruptă pe care-l cunoscuse acolo şi au dormit cîteva nopţi în şură. Vorbeau puţin şi băteau drumurile împreună. Nu-mi plăcea de el, dar tata l-a luat peste picior şi tipul a plecat. Pino n-a zis nimic.

De fata din Ponte nu mai vorbea nimeni: eu cred că nici n-a existat. Lumea-l întîlnea pe Pino pe drumul gării unde avea cunoscuţi de la carieră şi dumineca se înfundau în cîrciumi. Se uitau apoi la trenul care venea, legau cunoştinţă cu feroviarii şi aflau tot ce se întîmplase pînă la Genova. Nici pomeneală să se ia la harţă pentru vreun dans sau pentru fetele din partea locului ori să guste vin nou în vreo curte. Erau de altă rasă. De cei ca noi îşi rideau.

A venit astfel vara şi odată cu sărbătorile pe Pino nu-l mai puteai ţine în frîu. De astă dată se înhăitase cu unul slăbănog care bătea bîlciurile şi făcea pariuri. Bani însă Pino n-avea cine ştie ce, atît cît să-şi cumpere ţigări şi să-şi plătească intrarea. Ăsta era şi mai şmecher decît cel din Pozzengo; dacă n-ai fi ştiut ce învîrte ai fi crezut tot ce spune, căci era meşter la vorbe, Fusese în lume, dar găsea vorba care trebuie şi la ţară. Era scund, cu picioarele strîmbe şi părul parfumat. Îl chema Roia.

Vorbea despre orice şi zicea că Pino nu ştia ce noroc are că s-a născut agricultor. Zicea că mai bine ca noi nu stă nimeni. „Tu lucrezi însă pămîntul în piaţă", a spus Pino. Cu Roia glumea. „De ce nu?" răspundea. „E nevoie şi de una şi de alta". Era isteţ, dar mie nu-mi plăcea.

Sînt sigur că Pino i-a vorbit de Ganola încă de la început pentru că în ziua aceea Roia se uita la colina cu lăstăriş şi m-a întrebat cine stă acolo, sus. „Stă un om şi c-un animal", i-am spus şi el a început să rîdă încet ca unul care ştie tot.

L-am văzut de cîteva ori la sărbătoarea din Odalengo şi de faţă cu mine Pino l-a invitat să vină la noi de Sfîntă Mărie. L-am luat pe Pino de o parte şi l-am întrebat dacă a înebunit de vrea să ni-l aducă în casă pe ăla. „Dar ce are?" a întrebat el cu un fel de rîs. „Ai încercat să-i spui lui Pa"?" am făcut eu. „Spune-i lui Pa, şi ai să vezi." Pino m-a privit chiorîş şi n-a venit acasă o noapte.

De abia terminasem de bătut grîul că ne-am pomenit cu o furtună cum rar am văzut: ne-a distrus jumătate din vie şi a smuls nişte pomi de parc-ar fi fost surcele. Pino iese la poartă şi spune: „Mă duc pîn' la gară". „Cum?" face tata încrîncenat, „şi via?" „Via a fost şi s-a dus", spune Pino, „sînt sătul să muncesc degeaba". Eu am spus că e noapte şi că e mai bine să lăsăm pe a doua zi; tata a intrat în casă să-şi usuce pantofii, dar am priceput că lui Pino i se făcuse iar de carieră. Numai că acum nu mai vorbea de carieră.

A sosit august şi zăpuşeala de peste zi şi nopţile cu lună tăiau orice chef de muncă. În acest an primăria făgăduise că face focurile, şi pînă şi bătrînii se purtau de parcă erau copii. Se spunea că focurile aduc vreme frumoasă. Nu ştiu, dar dacă ar fi adevărat le-ar avea gata pregătite ori de cîte ori tună. „Sînteţi mulţumiţi, eh?" spun eu acasă „mai e alt sat să facă focuri anul ăsta?" „Nu ne lipseşte decît cursa lui Ganola", mormăie tata. „Zmintiţi". Pino nu scotea o vorbă; a terminat de mîncat şi a coborît în vale.

A venit şi seara cu pricina şi am petrecut-o în piaţă uitîndu-mă la petrecere. Nu se mai pomenise atîta lume. Coboriseră de pe dealurile dimprejur, de la Grohotiş, de dincolo de păduri; nu lipseau nici ciinii. Barăci de tot felul împînzeau locul. L-am văzut şi pe Roia, ţinea o tarabă cu jocuri de noroc. L-am lăsat cu şmecheriile lui şi m-am dus unde se dansa.

Cînd s-a înnoptat au aprins focurile. La o pală de foc mai puternică am văzut feţele a trei sau patru din cunoscuţii de la gară privind în sus, de Pino nici urmă. „Unde să fie?" mă gîndesc, dar pe urmă mă întorc să privesc şi să aud împuşcăturile.

A durat vreo jumătate de oră după care a reînceput dansul. M-am întors acasă asurzit, fluierînd ca un mierloi şi de dormit nu

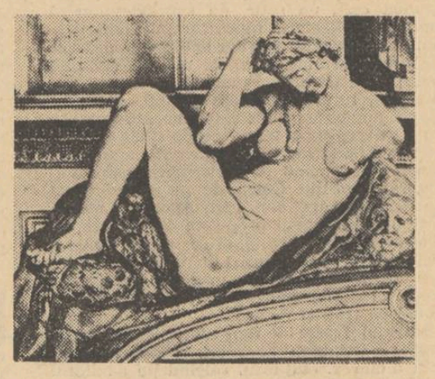

NOAPTEA (Capela Medicis)

se putea dormi pentru că pe drum treceau într-una beţivi, care, oameni cîntînd, Pino ca de obicei, încă nu venise.

M-am aşezat pe scară să fumez, uitîndu-mă la stelele de pe cer care păreau o arie de grîu. Îmi opresc privirea asupra colinei lui Ganola şi văd lumină la fereastră. „Ia te uită, petrece şi el", mă gîndesc rîzînd. Dar lumina a început să pîlpîie; era roşie. Am înţeles atunci că ardea şi am sărit în picioare.

Era aproape ziuă şi trecătorii pe drum se potoliseră. M-am dus fugind pînă la cotitură, fără să mă gîndesc că sînt singur, crezînd că şi alţii văzuseră lumina şi dădeau fuga într-acolo. Dar pe măsură ce urcam coasta mă apuca frica. La lăstăriş mă opresc şi-mi aprind chiştocul. Aud atunci vocea lui Pino care mă strigă pe nume. M-apucă de braţ şi-mi spune: „Nu te duce, nu te duce".

Vorbea tremurînd ca un copil. „Ce e?" „Roia l-a omorît pe Ganola şi calul a fugit".

Mi-a spus că se duseseră să cumpere calul. Cu o zi mai înainte, se înţelege. Roia se dusese cu el să vadă calul şi să-l cumpere. Aveau să trăiască împreună şi să colinde satele. Ganola îi dusese în grajd dar încăpăţînat cum era, zicea că înainte de a-l vinde îl omoară. Întorcîndu-se acasă Roia spusese că aşa sînt bătrînii, dar că un roş ca ăsta nu mai văzuse pînă atunci. În noaptea asta veniseră iar pentru că Roia spunea că trebuie să insişti. Şi că înainte de a-l trezi pe bătrîn intraseră în grajd. Dar că în timp ce calul sforăia, venise Ganola, în cămaşă. Roia îi spusese nu ştiu ce rîzînd după care se repezise la el şi îl omorîse.

Îl înjunghiase. Apoi dezlegase calul şi striga la Pino să-l ajute; şi el spunea doar atît: „voiam să-l cumpărăm, de ce l-ai omorît?" şi o lua la fugă, şi atunci calul începuse să sară, să necheze, să rupă stănoagele, şi nu-l mai văzuseră.

L-am întrebat pe Pino dacă crezuse, într-adevăr, că Roia vrea să cumpere calul. I-am spus că Roia se slujise de el ca să intre în casă, nu pentru altceva, şi calul avea să-l vîndă, nu să colinde satele.

„Şi Roia unde e acum?"

Am dat fuga la casă. Focul cuprinsese grajdul şi nu se mai putea intra. „Roia a pus focul".

„Să plecăm de aici", spunea Pino, „să plecăm".

De data asta avea dreptate. Nu trebuia să fim primii acolo. Şi pe urmă, tremura ca varga. Era plin de zgîrieturi. L-am luat şi, trecînd prin pădure, ne-am dus să ne închidem în casă.

Focul l-au stins alţii. Se vede că Roia îşi cunoştea meseria, pentru că din Ganola n-au găsit cine ştie ce. Din cal încă şi mai puţin şi-şi explicau incendiul spunînd că îl omorîse pe Ganola cu o copită şi apoi răsturnase felinarul. L-au căutat cîtva timp peste dealuri, dar eu sînt sigur că Roia l-a prins şi l-a luat cu el. Lumea în schimb, şi împreună cu ei Pino, spun că umblă prin păduri şi în anumite zile îl aud cum trece pe creste.

(Din volumul „Feria d'agosto")

În româneşte de
Constantin IONCICĂ

BENOZZO GOZZOLI: FRAGMENT DE FRESCĂ (Palatul Medici — Riccardi)

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef: Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi:
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie:
Constantin Ţoiu

REDACŢIA:
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA:
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion

NUVELA ROMÂNEASCĂ • ARTE • PROZĂ DE JEAN GIONO

Anul XIV
Nr. 10 (462)
Sîmbătă
6 martie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Desen de MIHAI PIENESCU

Cuvînt de primăvară

Omul pămîntului aude printre ultimele zăpezi ce cad în luna martie sunet de plug și zbor de pasăre. În fața mîinilor și a minții, se află curate uneltele și visul ambițios pentru roadele anului cu soare. Pregătire febrilă și sete de lucru. Memoria faptelor dinainte, învățămintele istoriei devin treze ca ochii prezentului. Primăvara e înaltă și tulburată de neliniștile lucrului, asemeni omului.

Pe întinsul țării, sub semnul uneia dintre cele mai ambițioase primăveri — primăvara „anului 50“ — ne desfășurăm și ne îmbogățim munca printr-o îndrăzneală nouă de eforturi și de gînduri. Sfaturile, întîlnirile de lucru se succed rapide și pline, o activitate densă cumulează și împrospătează forțele țării noastre în nobilul scop comun al prosperității și al drumului sigur către viitor. Pretutindeni, prezența conducătorilor de partid și de stat ne dă măsura tăriei și încrederii noastre de popor harnic și stăpîn pe propriul său destin. Primăvară puternică, în care imaginea țării poartă strălucirea celor mai frumoase fapte durate de părinții noștri, de noi înșine. Marile dezbateri de lucru din fabrici, din județele țării, din institutele de știință și cultură, colocviile tinerilor, ale lucrătorilor din agricultură, ale arhitecților, sînt tot atîtea mărturii ale acestei primăveri plenare în care vom sărbători glorioasa aniversare a partidului nostru comunist. Primăvară de responsabilități pline și luminoase, de fapte cruciale pentru rosturile patriei noastre demne și pentru destinele noastre ale tuturora.

LUCEAFĂRUL

ÎN ACEST NUMĂR :

Pavel Dan — de Nicolae Balotă

Un spectacol în sine
de Marin Sorescu

Un băiat frumos dar foarte criminal
de Ilie Constantin

Cartea de poezie

Festivalul de la Brașov

Psihologia polemicii

Răsfoiam, mai demult, cîteva cunoscute reviste de dinainte de război, urmărind peripețiile unei celebre polemici. Protagoniștii: doi dintre scriitorii cei mai importanți ai epocii. Fuseseră buni prieteni și ajunseseră să se dispute ca niște mari dușmani. Am reconstituit în întregime polemica, dar, oricît ar părea de curios, nu i-am descoperit tocmai punctul de plecare. În definitiv, îmi ziceam, din ce s-a iscat vrajba ? Și nu-mi venea să cred că nu există nici un motiv serios. Pînă cînd, într-o zi, fără vreo legătură de altfel cu preocupările acestea, cineva mi-a povestit cum a fost persecutat (ani în șir, cu tenacitate, cu ură) de un confrate. „Ce motiv avea persecuția ?“ — l-am întrebat. „Ce motiv? Mi l-a mărturisit chiar el, la un pahar de vin, cînd ne-am împăcat (Fiindcă trebuie să știi că ne-am împăcat, și tot așa de fără veste cum ne certasem). Pretindea că aș fi spus nu știu cui nu știu cînd nu știu de ce despre o carte a nevestei lui“. Așadar, n-am mai încercat să găsesc nici o cauză : o polemică e un lucru fără cauză (dacă are una, e atît de măruntă în raport cu efectul, încît pare de necrezut).

O polemică e, în aceeași măsură, un lucru fără scop, care se naște din vanitate. Căci sensibilitatea artiștilor este ca uscăciunea pădurii după o mare secetă : se aprinde dintr-o scînteie. Oamenii de bun simț își imaginează că, intervenind într-o polemică, îi pot da un curs rezonabil. Dar polemica este nerezonabilă prin natură, ca un foc. În aparență, ea este un schimb de idei, de argumente, o competiție de inteligență pentru dovedirea adevărului; în realitate, e un dialog între surzi, și argumentele unuia nu sînt (și nu vor să fie) și argumente pentru celălalt. De ce să ne mințim: pe noi vrem să ne convingem, patima noastră are nevoie de combustibil spre a se întreține, și puțin ne pasă de părerea adversarului. Am observat adesea cum polemiștii își inventează pe parcurs punctele de sprijin; mai mult, că ideea însăși, în numele căreia polemizează, li se revelă mai tîrziu. Nu există polemici de idei: toate polemicele sînt de cuvinte. Și toți marii polemiști sînt temperamente violente; nedrepți, răi tendențioși, falsificîndu-se reciproc.

E. Lovinescu, se știe, distingea spiritul polemic de acela pamfletar, polemica de idei de aceea de cuvinte. În principiu, distincția e falsă, și nici chiar Lovinescu nu putea găsi exemple pentru primul tip. În vreme ce pamfletarii pe care i-ar fi putut numi sînt fără număr : Heliade, Hașdeu, Macedonski, Iorga, Arghezi. Ion Barbu ș.a. Polemiști prin excelență ar fi, ne spune Lovinescu, Titu Maiorescu. E la mijloc o neînțelegere. Maiorescu nu e un polemist în accepția de azi a cuvîntului. Polemica lui e campanie sistematică pentru eliminarea, din istoria literaturii, a unor scriitori; ține de începuturile literaturii cînd judecata de valoare avea eficiență practică. Într-o literatură modernă judecățile de valoare sînt însă lipsite de consecințe practice și polemica nu discreditează, de fapt, pe nimeni. Nici Arghezi n-a ieșit strivit din articolul lui Ion Barbu, nici Ion Barbu din acela al lui Eugen Ionescu, nici Rebreanu din acela al lui Arghezi. Iorga n-a putut desființa pe Blaga, Călinescu pe Lovinescu și așa mai departe. Polemica a devenit gratuită și neeficientă, foc de paie sau joc imens de artificii. Dacă nu e o discuție academică între specialiști, polemica nu e nici campanie de discreditare. Cutare articol sub pseudonim, întins pe pagina unei reviste de mare tiraj, n-are a face cu polemica. E doar un gest urît și necolegial. Pamfletul, oricît de violent, trebuie să fie o operă literară, expersie a unui temperament artistic. Nu ura, furia, sarcasmul, minciuna sînt de condamnat în pamflet : ci lipsa talentului literar. Recitiți pamfletul lui Lovinescu împotriva lui Rebreanu, prilejuit de publicarea de către acesta din urmă a unui articol contra criticului, și veți vedea că nimic nu poate face din el o scriere vulgară: o salvează talentul. Unde nu e talent, nu e nici spirit polemic.

Nicolae MANOLESCU

TINERII NOȘTRI ARTIȘTI

O floare pentru Mihai Gheorghe

Talentul ceramistului trebuie căutat în cuptoarele brutarului. Ceramica are ceva culinar în ea. Îți vine să pui o pîine fierbinte pe talgerul de pămînt ars și lustruit cu o lacrimă de smalț. Îți vine să miroși culorile de vis tăiate cu foarfeca din curcubeu. Îți aduci aminte de lumea de zahăr zîmbitor a bileiului de altă dată. Turtă dulce pentru un copil născut fără dinți dar cu ochii flămînzi.

Mihai Gheorghe a sărutat icoanele păgîne și bisericile arse. S-a plîmbat cu o floare în mîna altuia. A alergat după un fluture din visul copilului bolnav. A vrut fluturele pentru sine și l-a acoperit cu un cearceaf de smalț. Floarea s-a zbătut însă și a ieșit cu două capete de cosînzeană.

Farfuria s-a făcut pătrată. S-a făcut fereastră pentru un trunchi de copac. O fereastră prin care se vede numai ce vrea el.

Ceramică de visuri fixe, instantanee de vis cu biserici pe spinări de diavoli, cu seraiuri pîndite și oglindite în lama unei săbii de Toledo. Ceramică talentată și genuină. Iată am găsit în vîrful peniței, o floare de cerneală pentru tine !

Nichita STĂNESCU

Expoziția ceramistului se află deschisă în holul Teatrului de Comedie

Pămîntul din zori al ceramistului

La Teatrul de Comedie, Mihai Gheorghe, s-a unit cu Sân Toader, coborît din icoanele pe sticlă din Maramureș pentru o călătorie în inima țării, și rîde puțin și foarte vesel de Dumnezeu și de vreo șapte sfinți bizantini, avînd, totuși, grijă să nu-i supere, fiindcă sînt oameni cumsecade, călăresc cai slabi, osoși și atoși, iubesc florile și păsările. Privind farfuriile și icoanele trăsnite ale lui Mihai Gheorghe mi-am dat seama că Isus Cristos, în timpul liber dintre două răstigniri, stoarce, ca și bunicul meu suit în cîmpiile de deasupra munților, struguri în marginea viei lui din afara satului ca să-și cinstească vecinii, duminica. Eu cred că Mihai Gheorghe lucrează numai cu pămînt scos în zorii zilei de sub o tufă de mărgăritărel — altfel de unde atîta bucurie, prospețime săgalnică și parfum de iarbă și zîmbet de fată crudă pe farfuriile, strachinile și icoanele lui, ușor păgîne, ușor domestice (vreau să spun: scoase din blidarul mamei) ? Rămîne să spun că pămîntul fermecat cu care lucrează Mihai Gheorghe e brazdă curată, în care crește grîu dulce și dansează păsări pline de cîntec, cu aripile desenate de un fluture zugrav. Pămînt pe care-l iei în palme și-l săruți.

Mulțumesc Teatrului de Comedie care-l găzduiește cu dragoste în prima lună a primăverii.

Fănuș NEAGU

Dacă aș fi judecător

în fiecare săptămînă
marin preda
răspunde la o întrebare

Dacă aș fi judecător aș pronunța cele mai bizare sentințe civile din perioada actuală prin care trece societatea noastră și care ar fi, cred eu, expresia unor contradicții specifice. Firește, n-aș sta multă vreme în fruntea unei instanțe ! Judecătorul nu e pus să judece legea, ci s-o aplice. Dacă n-ar fi așa, justiția ar deveni arbitrară și s-ar ajunge la inechități și mai mari. Dar atunci, cînd una sau alta din legi e depășită, cine să semnaleze acest lucru legislatorului ?

Să examinăm un caz concret și să vedem dacă există, la această întrebare dramatică, un răspuns lămuritor. Avem în față sentința civilă nr.., a judecătoriei sectorului 8, a tribunalului Municipiului București, dosar nr. 4396/1970, ședința publică de la 30 decembrie, instanța compusă din Leibovici Leon, președinte, judecător Borzescu Margareta. Cine pe cine a dat în judecată ? Cooperativa Agricolă de producție Mogoșoaia, pe piriții Păcești Ilie și Păcești Vasilica și încă alte două familii (a căror situație socială nefiindu-mi cunoscută nu mă voi referi la ele). Ce-au făcut soții Păcești ? Se căsătoriseră și aveau un copil și le trebuia o casă. Locuiau ca flotanți în comuna Mogoșoaia, la o babă, unde plăteau chirie. Cît fuseseră fără copii, mai mersese să stea într-o odăiță cu chirie, dar acum cînd copiii se anunțau imperios (aveau să facă trei), nu se mai putea. Erau amîndoi de origine țărani. Păcești Ilie de prin Vlașca, soția lui de prin Prahova. Au trăit un timp în satul soției, pe urmă el a găsit de lucru la „Îngrășătoria de bovine Chitila“ și au plecat și s-au stabilit deci în Mogoșoaia. Cum poți să-ți întemeiezi o familie fără să ai o casă ? „Cîte economii avem noi, nevastă ?“ „Păi, avem !“ „Ei, cîte ?“ „Ei, păi avem cinci mii de lei !“ „Cinci mii de lei ? Nu mai spune ! Și crezi că nu putem noi, pentru început, să găsim pe undeva cu cinci mii de lei o cojmelie pe care cu vremea s-o transformăm în casă ?“ „Cum să nu putem ? Cîte nu se pot pe lumea asta ?“

Și din vorbă în vorbă au găsit pe cineva pe lîngă linia de centură, Șoseaua București—Tîrgoviște numărul 28 A., care avea de vînzare 300 m.p. cu o căsuță pe ei, un fel de coteț, proprietatea muncitoarei F. Moldoveanu, de la fabrica de medicamente Tableta. „Sînteți proprietara terenului ?“ a întrebat-o Păcești Ilie prudent. „Bineînțeles, cum altfel ?“ i-a răspuns F. Moldoveanu. „Aveți și acte ?“ „Am !“ Și i-a arătat o chitanță legală din care reieșea că în anul 1958, Fieraru Constantin, din comuna Mogoșoaia vindea doamnei F. Moldoveanu 300 m.p. teren loc de casă.

Perfect. Era în regulă, ce mai încoace și încolo, vindem, cumpărăm, asta e de cînd lumea, în orice caz de cînd există proprietate deplină asupra unor bunuri care se pot căpăta și transmite, prin vînzare sau donație. Cumpărăm, dăm bani cinstiți, rezultați din economiile și truda noastră, nu din furtișaguri sau înșelătorii. Pentru ca lucrurile să fie și mai limpezi, nu strică să ne asigurăm și asupra lui Fieraru Constantin, dacă el există ca persoană fizică și dacă pămîntul a fost al lui, dacă nu l-a furat de la cineva, sau dacă nu cumva a vîndut ceea ce nu-i aparținea.

Cum să nu, există, casa lui era chiar în față lîngă drumul asfaltat și avea acte în regulă de proprietate asupra pămîntului. Vînzarea deci de către F. Moldoveanu către Păcești Ilie, se putea face fără nici-o codeală.

F. Moldoveanu încasează deci cinci mii de lei contravaloarea a 300 m.p. loc de casă (plus cojmelia de pe ei) și se duce la București unde i se repartizează sau i se repartizase o locuință cu chirie. Păcești se instalează în acea cocioabă și în cîțiva ani reușește să-și ridice acolo o adevărată gospodărie : construiește încă două odăi, un puț american, pune cap la cap niște scînduri unde să crească o pasăre, un purcel, își face garduri, și așa mai departe, timp în care mai dă patriei încă doi copii.

Totul mergea spre bine, pînă într-o zi cînd se pomenește dat în judecată de către C.A.P. Mogoșoaia. Motivul ? Terenul pe care își ridicase el gospodăria nu-i aparținea lui, ci C.A.P. Mogoșoaia. De ce ? Așa, pentru că nu a fost vîndut legal de către primul proprietar Fieraru Constantin, prin faptul că deși era proprietatea lui, trebuia să aibă o autorizație de la Ministerul Agriculturii, pentru ca vînzarea către F. Moldoveanu și de la aceasta către Păcești să fie legală. Au avut-o vreunul din ei această autorizație ? N-au avut-o. Ei, atunci, terenul e proprietatea C.A.P. De ce ? Păi pentru că proprietarul inițial, Fieraru Constantin, a făcut în 1961, la 29 iunie, o cerere de înscriere în C.A.P. Mogoșoaia, care a fost admisă de adunarea generală. Ori, conform art. 3 din statutul model al G.A.C-urilor, aprobat prin H.C.M. nr. 1530/953, toate terenurile proprietatea membrilor cooperativei, devin proprietatea C.A.P. de la data înscrierii. „Da, zice, martorul Fieraru Constantin, în fața instanței, dar eu am vîndut terenul înainte de a deveni cooperator“. „Da, zice C.A.P., Mogoșoaia, dar n-aveai dreptul, fiindcă n-aveai autorizație de la Ministerul agriculturii“. „Ce e cu această autorizație ? se miră Păcești. De cînd un om, ca să vîndă ceea ce e al lui, are nevoie de autorizația statului ? Înseamnă că statul îl poate împiedica din moment ce e nevoie de autorizație ?“ „Da, îl poate, altfel, vorba dumitale, ce nevoie ar mai fi de această autorizație ?“ „Și ce bază legală are o astfel de lege ? Pe ce temei nu mai are dreptul un biet om, să-și vîndă și el un nenorocit de loc de casă ?“ „Ba are, dar cu autorizație“. „Bine, zice Păcești, și ce vină am eu aici ? Eu l-am plătit“. „L-ai plătit dumneata, dar potrivit art. 8 din același decret, această vînzare și cumpărare e izbită de nulitate“.

La auzul cuvîntului izbit, Păcești a și simțit, parcă printr-un efect fizic, că îi și fuge datorită acestei izbituri, la propriu și la figurat, terenul de sub picioare. Mai rămîneau construcțiile pe care le ridicase pe el. Ei, nici ele nu erau valabile. Fiindcă și pentru ele trebuia o autorizație din partea organelor competente. În consecință, așa cum prevede art. 494, alineat 1 cod civil, C.A.P. Mogoșoaia este în drept să îndatoreze pe pirit să ridice construcțiile și să plece, iar în caz de refuz să fie autorizat C.A.P.-ul a le ridica pe cheltuiala lui Păcești.

În ceea ce privește necesitatea unei autorizații de demolare, cu adresa din 5 decembrie 1970 Direcția de Arhitectură și Sistematizare, serviciul control pentru disciplină în construcție, consiliul popular al Municipiului București, referitor la construcțiile neautorizate – cazul de față – comunică : conform art. 4 din decretul nr. 545/1958, comitetele executive ale sfaturilor populare sînt autorizate să le demoleze, fără a fi necesară autorizarea prevăzută de art. 8 din decretul 144/1958.

Cu alte cuvinte justiția și-a spus cuvîntul : instanța nu obligă la nimic pe cei care au încasat banii pe vînzări ilegale, pedepsește pe Păcești, muncitor la „Îngrășătoria de bovine Chitila“, cu trei copii că n-a cunoscut neobișnuita lege a vînzărilor din 1950 (decretul 151) la pierderea terenului pentru care a dat totuși bani, și la demolare obligatorie, cu pierderea a tot ceea ce agonisise, fiindcă se știe, niște materiale rezultate dintr-o demolare își pierd utilitatea într-o măsură de aproape 80% prin distrugere și prin munca depusă, care se evaporează în aer. Iar cooperativa agricolă de producție Mogoșoaia intră în posesia terenului care a fost al proprietarului inițial, pe baza cererii acestuia de intrare în gospodărie, aprobată de adunarea generală.

Dacă aș fi fost judecător aș fi căutat în lege să văd cum pot, fără a o încălca (și aici juriștii sînt rugați să ne răspundă) să dau următoarea sentință : Instanța obligă pe numitul Fieraru C-tin să-i restituie cetățenei F. Moldoveanu suma primită pentru vînzare ilegală, pe F. Moldoveanu să-i restituie lui Păcești deasemeni suma primită tot pentru vînzare ilegală, iar pe Păcești Ilie, pentru construcție ilegală, îl condamnă la demolare. În același timp instanța obligă C.A.P. Mogoșoaia să-i vîndă la același preț numitului Păcești un nou teren pentru casă, care să nu stea în calea tractoarelor și să-l despăgubească pentru pierderile suferite prin demolare.

Dar fiindcă nu sînt judecător, sper că aceste rînduri vor fi citite și de Comitetul executiv, al comunei Mogoșoaia și că ei se vor gîndi la o soluție umană, înainte de a da ordinul ca gospodăria unui muncitor agricol care a încălcat legea din neștiință, să fie dărîmată. Pentru că într-adevăr, iată, comitetele executive pot da în astfel de cazuri, răspunsuri lămuritoare la întrebarea dramatică pe care ne-o puneam la începutul acestor rînduri : cine e aproape de efectele aplicării legilor ? Cine poate semnala legislatorului suprem asprimea sau îndulgența lor, actualitatea sau caracterul lor depășit ?

Ele, comitetele executive ale consiliilor populare, cărora legea, cum e cazul de față, le dă, în același timp, și puterea de a corecta ceea ce litera ei nu îngăduie.

Marin PREDA

cronica pietonului

Trandafiri și mărțișoare

Ce este o „surpriză plăcută ?“ Cînd, cum și la ce proporții o „surpriză plăcută“ devine cadou ? Dar „atenție“ ? Dată fiind situația oarecum de tradiție și campanie comercială și caracterul oarecum scontat — mărțișorul mai este el o surpriză ?

Sînt întrebări pe care luna și soarele lui martie le aduc și — cum se spune — „trebuie să dea de gîndit sociologilor“. (Legat de ultima parte a propoziției : ea poate fi întîlnită în comentariile despre cele mai pirpirii și mai gîrbovite prin repetare reclame comerciale, sau despre cele mai mici capricii, șovăiri sau înclinații sezoniere ale gustului public. La noi abia se făurește temeinic o școală de sociologie și o punem pe gînduri... Nu e prea frumos).

Luna lui februarie s-a retras întotdeauna cuviincios mai devreme, mușcată de zile de impetuosul soare de martie care vine să foarfece și să arunce cojoacele năpraznicei babe Dochii, să explodeze în muguri și să doarmă răsfirat, alb și alintat în petale și buchete de ghiocei. Sau să spargă în ferestre și în culori de mărțișoare înfășurate pe încheietura fragedă a mîinii de fată tînără.

Albul împletit cu roșu, oricum podoabe aducătoare de noroc și lumină sprintenă de primăvară au invadat zilele acestea panourile orașelor, birourile, ședințele de plan, analiză sau bilanț îndulcind sau tăind vesele paragrafele ori punctele la ordinea de zi prea posace sau severe. (Numai prompta și de atîtea ori inspirată „Arta aplicată“ din București a bătut patru milioane de mărțișoare și a împletit — după cum am citit — șase milioane de șnururi).

Dar mai ales au poposit — în podoabele de martie — în grădinițele de copii, mirînd, minunînd și orbind, și zburînd cu mîini mici avioane aurite

Și. — duduind — propulsate din buze — automobilele de pe piept.

Și nu trebuie terminat altfel acest mărțișor al mărțișorului decît cu nădejdea și urarea ca la 31 martie să fie lună plină și odată cu luceafărul de dimineață să fie găsită tufă de trandafir înflorit sau îmbobocit pe care să se desfășoare și înfășoare — către noroc și împliniri de nădejdi — fire albe și roșii de șnur de mărțișor.

CANDID

avant premieră editorială

VASILE ALECSANDRI

Poezii

Seria „Arcade", Editura „Minerva".

MATEI ALEXANDRESCU

Confesiuni literare

Seria „Memorialistică", Editura „Minerva".

cronica literară

Dumitru Radu Popescu
ACEȘTI ÎNGERI TRIȘTI

Un scriitor autentic, de vocație superioară, precum D.R. Popescu nu se poate să nu atragă atenția prin obsesia pe care o exercită asupra sa anumite teme și, concomitent, anumite modalități artistice de transpunere a acestor teme. Indiferent de genul sau specia literară abordată într-o împrejurare sau alta, scrisul său este frecvent urmărit, să spunem așa, de cîteva năluci pe ambele planuri. Așa se face că, nu o dată o nouă lucrare scrisă de el dă impresia că reia dintr-o perspectivă virtual consolidată una din temele și, implicit, din formulele ce s-au bucurat deja de o atenție constantă în cadrul activității anterioare. La un scriitor relativ prolific de conformația autorului nuvelei *Dor* se cuvine deci ca interpretarea critică să încerce a-și fixa punctele de reper tocmai în zona în care identificăm linia de demarcație dintre tendințele intensive și cele extensive. Procedînd astfel, avem șanse sporite de a putea stabili mai exact cauzele reale ale permanentei fluctuații calitative pe care o relevă producția literară a lui D.R. Popescu încă de la începuturile ei.

Opera sa de dramaturg, adunată acum în volumul *Acești îngeri triști* (Editura Dacia, 1970), nu se abate nici ea de la rigorile unor atari criterii disociative. Cine este familiarizat cu ansamblul întregii activități a acestui autor poate lesne aprecia prin ce anume aderă substanța scrierilor inserate în sumarul culegerii acesteia la „structurile" realmente viabile proprii respectivei activități și, totodată, care sînt aspectele reprezentînd tributul plătit tentației de anexare a unor teritorii de ordinul tematicii și al expresiei artistice a căror justificare iscă serioase dubii și în momentul de față.

Sub cel din urmă aspect, trebuie spus că, din păcate, și opera de dramaturg evidențiază elocvent fațete în legătură cu care sîntem constrînși a formula rezerve nu dintre cele lipsite de importanță. Ceea ce ni se pare într-adevăr straniu este constatarea că nici de data aceasta D.R. Popescu nu face dovada unei depline și lucide cunoașteri de sine. Aceasta, în sens dublu: de o parte, în acela al unei inflexibile circumspecții față de anumite modalități artistice care își relevă din plin inadeziunea la temperamentul și la formația sa scriitoricească și pe de altă parte, în acela al insuficientei detașări critice, menite să confere lucrărilor un echilibru interior sigur, o tonalitate armonioasă, o cît mai convingătoare unitate stilistică. Într-un cuvînt, avem în vedere întreaga suită de rigori ce țin de actul elaborației propriu-zise și care, în cele din urmă, depun mărturie în direcția puterii de a domina instinctul creator, de a-l subordona unor auto-exigențe pregnant definite, încorporate propriei conștiințe artistice.

Se înțelege, am fi evitat cu totul acest popas în marginea unor „locuri comune" precum cele de față, dacă substanța volumului de teatru *Acești îngeri triști* nu ne-ar fi constrîns, pur și simplu, să ne amintim de ele. Sincer vorbind, altfel nu ne-am putea explica flagrantele neajunsuri prezente în chipuri diferite și pe cuprinsul acestui domeniu al operei lui D.R. Popescu. Iată, de pildă, inautenticitatea totală a piesei *Dirijorul* și, în parte, a piesei *Luminile paradisului* provine, în primul rînd, din inaptitudinea scriitorului pentru literatura de imaginație pură, potențată la nivelul convenționalității artistice cu valoare superior simbolică. Nu punem de loc la îndoială bunele intenții moral-sociale și, poate, chiar filozofice pe care autorul încearcă să le supună dezbaterii scenice în cele două lucrări. Se știe doar că, în această direcție, D.R. Popescu este prin definiție un scriitor „tendențios", că opera sa manifestă o adevărată repulsie față de exacerbările estetizante. Să recunoaștem, în schimb, că o temă aflată la ordinea zilei în literatura contemporană precum aceea a infiltrării automatismului psihologic și a depersonalizării individului uman prin adeziune obedientă la spiritul gregar nu poate fi argumentată estetic cu mijloace de natura celor invederate de piesa *Dirijorul*. Vioiciunea superficială și destul de incredibilă, rezultat al celei mai directe improvizații, este tot ce poate fi mai nepotrivit cu o atare intenționalitate sub raport ideatic. Locul sobrietății disimulate comic — element absolut indispensabil genului farsei tragice — îl iau gagurile lingvistice de acest tip:

„DOMNUL: Mă duc să *împăiez* (s.n.) baba... (iese din dreapta).

ȘCHIOPUL: Ce-a spus? (nimeni nu știe).

SPÎNUL: A zis că merge să *îmbăieze* (ibid.) baba...".

Sau altele, de un comic cu totul facil:

„SPÎNUL: Și cu ce-ai venit?

ÎNTÎRZIATUL: Cu buldozerul nevestei-mi.

SPÎNUL: Ea are buldozer?

ÎNTÎRZIATUL: Are și buldozer.

ȘCHIOPUL: Să revenim la subiect. În perioada anilor sughițați, Nan a stat nevinovat în frigider... A suferit" etc.

Mai coerentă și mult mai pătrunsă de acuitate la nivelul replicii, cealaltă piesă amintită, *Luminile paradisului*, nu-și atinge totuși scopurile pe măsura așteptărilor. De vină este, credem, ceea ce am numi prozaizarea domesticizarea eșafodajului moral-filozofic de la care se purcede. Faptul atrage după sine o extrem de scăzută tensiune a confruntării de idei, o dezamăgitoare absență a profunzimii intelectuale, care s-ar cuveni să caracterizeze în primul rînd personajele, gîndurile, reacțiile lor. Căci, în ce ne privește, n-am înclina să acordăm calificativul „foarte inteligent" unui pasaj ca acesta:

„ROP: Iuda a fost un hermafrodit? Nu știam. Deci, substantiv propriu genul ambigen.

STIH: Nu. Privește terminația: a.

ROP: Iuda a fost o damă?

STIH: Restul apostolilor au avut nume normale: Petru, Pavel, Ioan... De ce nu s-a numit Iudu, de ce Iuda? A fost femeie! Agentul destrămării. Dracul cu chip de fecioară deghizată în mascul.

ROP: Foarte inteligentă ipoteza. Și originală. Iuda, fecioară nemulțumită care stă în colțul mesei. Persoană contradictorie.

STIH: Dublă, cu două fețe. Înlocuiești I cu N și vei obține: Nu-da. Adică în pielea goală.

ROP: Nu-da. Adică și da și nu, deci un caracter oscilant, trădător.

STIH: Doar femeile îți spun cînd da cînd nu. (Rîde în hohote).

FATA: Pe tine te-am iubit, cu el am trăit... Știu că e prea tîrziu, nu vă pot face nimic și nu pot scăpa. Mă trimiteți acolo fiindcă știți că știu totul.

STIH: Înlocuiește-l pe I cu altă literă.. Cu B....

ROP: (amuzîndu-se): Bu-da. Da, Buda, zeul Indiei străvechi...

STIH: Buda!

ROP: Adică?

STIH: (ca un joc): Buda.

ROP: Aha. Buda.

STIH: Ruda.

ROP: Luda.

STIH: Luda, nebuna, dragostea, sifilisul — vai, toate bolile contagioase de la dragoste vin, din cauza acestei nebunii".

Cu totul sigur de el ne apare D.R. Popescu ca dramaturg pe terenul teatrului de invenție realistă, axat pe conflicte morale și sociale de extracție direct actuală și populat de personaje avînd o concretă determinare, o identitate circumscrisă nemijlocit unei anumite specificități tipologice. *Acești îngeri triști* stă mărturie incontestabilă. Piesa se constituie sub semnul patetismului moral de intensă vibrație dramatică. Precum în cele mai bune nuvele ale sale sau în romanul *F.*, D.R. Popescu își valorifică din plin unele din resursele intim proprii talentului său artistic, atît de original totuși. Dacă termenul n-ar fi fost prea mult vehiculat, recent, de un cunoscut prozator și eseist, am spune că impresionantă, în drama *Acești îngeri triști*, este radicalitatea reacțiilor etice și morale a personajelor, capacitatea lor de a se prezenta, în fața spectatorilor și a cititorilor, în lumina unei sincerități tulburătoare, necruțîndu-se pe ele și între ele deloc, refuzîndu-și orice soi de automistificare. Din speța scriitorilor temperamentali, frenetici, animați de idealitatea morală și de umanitarismul cotidian, D.R. Popescu dă aici curs unei crude și, totodată, generoase problematici a epocii, pledînd pentru sinceritate, pentru altruism, pentru fericirea vieții de fiecare zi, eliberată de avataruri egotiste. Remarcabilă, la absolut toate personajele, este justa intuire și relevare a indicibilei limite de confruntare dintre impulsul pasional și vocea rațiunii, aceasta din urmă convertită în criterii morale de mare stringență.

Drama *Acești îngeri triști*, în cele din urmă, se impune ca una dintre lucrările de primă mînă integrate în miezul de foc al tematicii de revelatoare contemporaneitate, raportată la cadrele generale ale literaturii noastre de azi.

De-ar fi beneficiat de un spor de luciditate și de mai multă adîncire în ideația subtextuală, ambițioasa parafrază de tip durrenmattian *Cezar, măscăriciul piraților* ne-ar fi convins pe deplin asupra posibilităților autorului ei de a da la iveală, în sfîrșit, lucrări avînd o structură artistică realmente sintetică... Avem în vedere mai ales implicarea filonului epic de factură trepidant realistă într-o contextură problematică gravă, funcțional ambiguă și, desigur, atenția cu care este strunit jocul ce marchează trecerea dialogului și a acțiunii așa zicînd obiective în planul parodiei, al metaforei aluzive, impregnate de umor grotesc.

Înclinăm să credem că farsa tragică *Cezar, măscăriciul piraților* ar putea fi simptomatică pentru activitatea viitoare a lui D.R. Popescu, dramaturgul.

Nicolae CIOBANU

avant premieră editorială

MIHAIL SADOVEANU

Țara de dincolo de negură

Editura „Minerva".

AUREL BARANGA

Opinia publică

B.P.T., Editura „Minerva".

compendiu

NICOLAE ȚATOMIR
Melos

La sfîrșitul anului trecut Nicolae Țatomir și-a tipărit, de data aceasta la editura „Junimea", cea de-a noua plachetă de versuri sub titlul de Melos. *Poetul rămîne, și în această carte, fidel sensibilității sale de o delicatețe aproape feminină, însetat de puritatea și transparențele idealului, o sensibilitate vibratilă, generoasă, alături de care sclipesc lamele albe, ascuțite ale rațiunii. Vom spune deci că genul proxim, tipul de psihologie artistică în care s-ar integra Nicolae Țatomir (căci nu altceva are rolul determinant în opțiunea pentru o anumită orientare estetică) s-ar afla într-o echilibrare clasică a pasiunii și rațiunii, iar diferența specifică în nostalgia visului romantic și, alături de acest vis, în experiența ironiei, ea însăși avînd șansa să fie numită romantică. Lectura versurilor din actualul volum probează, dă materie vie acestei ipoteze critice atît prin limpezimea, coerența imaginilor ce se succed în virtutea intenționalității unui mesaj, cît și prin utilizarea dezinvoltă a alegoriilor mitologice, semnul unei solide culturi clasice a autorului, deși uneori, excesul mitologizant ucide lirismul, transformînd poezia în simplă pedagogie.*

Poetul rostește întrebările pe care le-au rostit artiștii dintotdeauna, întrebări vechi de cînd lumea și veșnic noi, ori cu tonul fragil al „ghiocelului boreal", ori cu tonul de blestem al catastrofelor planetare. Un spirit mereu treaz care observă nu numai lumea dinafară în ceea ce are ea obiectiv, de neînlăturat, ci mai ales propriile seisme, nu o dată dramatice. Nicolae Țatomir are voluptatea formelor prozodice fixe, o armonie a tăieturii versurilor destul de rară astăzi, reconfortează: „Orfeu, nelegendarul, visa în paradis. / Se furișa un șarpe în sîngele din vis. / Își va roti privirea ca pasărea Apoi / Va săgeta iubirea cu ochii amîndoi. / Euridice, floarea și harfa lui în rai / Să-și legene destinul și părul ei bălai. / Prefigurînd blestemul, se-ntoarse și privi. / Zidită fie noaptea în veșnica lor zi! / Ea cobora, zeească, / pe-al razelor covor, / strivind cînd o mireazmă, cînd visul sub picior. / Zîmbind cînd aurorei, cînd lui Orfeu, și cînd / Destinului alături de dînsa coborînd. / Ea cobori, zeească. Va cobori etern / Ca să reintre, moartă, în tristul ei infern (Orfeu în Paradis).

IOANID ROMANESCU
Poeme

O conștiință neliniștită, un suflet de o crispare cu totul neobișnuită proferind sarcasme în serie și mimînd ferocități cvasidemențiale, dar un suflet artistic, evident, gata să se abandoneze și unor grațioase volute, ni s-a relevat încă de la debutul său Ioanid Romanescu. Recenta-i carte apărută la editura „Junimea" din Iași îl confirmă pe acest poet chinuit de propriile obsesii și hotărît să și le proiecteze cu sinceritate într-o imagine cît mai aproape de speranța unei comunicări, și deci a unei eliberări iluzorii. Ioanid Romanescu nu cîntă, ci strigă, el nu strigă, ci urlă, chiar dacă nu o dată sunetele acestui instrument ni se vor părea impure, dizarmonice, insuficient de adecvate mesajului subteran care le animă. Ele vor fi însă mai totdeauna vii, nu vom trăi cu senzația că ne mișcăm într-un cimitir de operetă cu cruci și morminte din carton. Care este, după ce am spus că poetul trăiește parcă într-o permanentă criză, sfîșiere cu sine, reversul, riscul acestei sincerități cam brutale, cam ostentative?

Sinceritatea dezvăluirii, a confesiunii artistice își are determinarea specifică în capacitatea, în harul ei de a se autonomiza, de a-și găsi o expresie particulară (pe lîngă elanul ei de a se universaliza) și deci recognoscibilă, inconfundabilă cu alte forme, expresii ale confesiunii. Ea trebuie deci să-și inventeze un stil, un complex de imagini revelatorii, o structură, un ton dominant pe deasupra (sau la baza) accidentelor necesare, dar nesemnificative. Așadar, fenomenul spovedaniei pentru a deveni cu adevărat liric, trebuie să devină esențial. Și oricît de sfîșietoare ar fi neliniștile noastre, ele nu devin esențiale decît dacă vor fi transcrise cu o adîncă liniște artistică.

ION LOTREANU
Azimut

Ion Lotreanu debutează anul acesta cu o carte de versuri la editura militară. Poetul are destulă prospețime și naivitate pentru a crede în ceea ce face și destule piese din placheta Azimut îi justifică apariția, chiar dacă formula utilizată nu este prea personală (se observă imediat influența melopeei lui Labiș). Dar nu acest lucru ni se pare acum așa de important, căci nu toți autorii de versuri au fost sau vor fi inovatori în straturile formale ale limbajului. Ion Lotreanu scrie bine pe anumite subiecte ori teme, el metaforizează cu plăcere și discreție evoluția unei idei, a unui peisaj etc: „Se leagănă uscatul ca un lan / cu păsări de oțel în loc de spice; / Condeiele pe fila de catran / spre inimă încep să se ridice. / Voi, rînduri care miniați păduri / Cînd arborii valsează în alertă, / Dați aurul luceferilor suri / Și cronicilor liniște mai certă. / Ci orizontul tace strîmtorat / Sub aripile grele de lăcustă; / La Dunăre cerneala s-a uscat / și luna are fruntea mai îngustă: / În largul mării amfore se sparg / Sub apăsarea dulce a luminii: / Istoria înaltă la catarg / Nemuritor, trofeul rădăcinii!" (Trofeul).

Am spus că poetul metaforizează cu prospețime un subiect, o temă etc. și de aici începe și marea neșansă a unei astfel de poezii: ea nu se poate ridica la înălțimea ideilor generale fiindcă plasticizează litera, și nu spiritul viu al ideii, ea nu poate să ne sugereze ideile generale fiindcă încearcă să le ilustreze prin imagini: și imaginile nu vor anima niciodată spiritul, ci spiritul trebuie să anime imaginile poeziei.

Dan LAURENȚIU

ALEXANDRU PAPILIAN
Dihorul

Alexandru Papilian debutează reușit cu un roman ambițios, scris parcă dintr-o răsuflare, însă cu un patos circumspect față de sine, ca o teamă de a înainta prin necunoscutele scriiturii. Cele mai numeroase probleme par a rezulta din acomodarea conștientă a autorului cu cadrul convențiilor românești, nu pentru dificultatea lor, ci din cauza spiritului pronunțat neconformist al romancierului care, ambiționînd spre totalitar și nemulțumit structural, este nevoit să-și discrediteze confesiunea cînd aceasta ia amploare, și să-și ia în răspăr creația. „Adevărul e că în tot ceea ce am scris pînă acum nu există ceva sigur, ceva care să constituie un termen de comparație și să dea o bază logică legăturilor de idei, să le facă puncte ale unui sistem omenesc de gîndire prin absolutizarea relativă a unor concluzii. Am atîta energie încît gîndirea mea trece de inteligența omenească". Rîndurile de mai sus aparțin protagonistului său, Troceanu, și ilustrează o strategie a furiei, modalitatea principală și insinuantă prin care autorul preia destinele și încearcă să le epuizeze într-un context. Fără această furie romanul ar ridica dificultăți la lectură, ar fi unul dintre și așa multele romane analitice cu mers greoi atemporal. Este interesant modul cum Papilian rezolvă prin compoziția romanului toate problemele care trebuiau să-i parvină din obligativitățile narației. Fără preparative deosebite ne pune în față mai multe jurnale intime, pe care le scriu diverși, inși, din rațiuni în general mediocre, le acordă cu un timp comun, le centralizează în jurul unei crime, anunțată ca fapt banal de pe la începutul romanului, pentru a le lăsa apoi să revină în albia lor fără timp. Construcție modernă, dar și dispreț pentru constructivism, pentru caracterologie, pentru etape riguros elaborate care să ducă la concluzii de neocolit. Incoerența aceasta, ridicată prin Troceanu la rang de principiu, asigură permanența unei analize cît mai exclusive posibil. La un moment dat numai ghilimelele mai deosebesc jurnalele între ele, totul devenind cazuistica obsedantă a unei dimineți hotărîtoare pentru lămurirea acestui om. Locurile și situațiile devin recuzită obișnuită în fața violenței limbajului; Enache devine un alt Troceanu, Gore — punct catalitic — un obscur ratat, neinteresant. Este o reușită foarte subtilă a autorului, demonstrația ideii care va duce la crimă. Limitele individualismului odată călcate, confesiunile cunoscute în comun, amestecate nepermis, duc la pierderea libertății individului, îi inoculează lui Gore o responsabilitate pentru actele lui Troceanu, îl fac un imaginabil complice. De unde crima. Suspendat atemporal în gestul izbiturii cu securea, romanul Dihorul (apărut la Cartea Românească) unește cu acest moment toate confesiunile, pentru a le demonstra în același timp și relativismul. Citim în aceste cîteva pagini poemul unei vieți posibile, alta, nerecuperabilă. Imaterială, clipa dilatată cînd izbește securea conține și opțiunea definitivă a autorului pentru timpul romanesc.

Dinu FLĂMÎND

posta redacției

IOAN I. D. În lipsa turnului de fildeș, poetul nostru a făcut rost de o copaie, a suit-o în „capul mamei" și, de acolo filozofează: „Prima călătorie. Eram în copaie, / Sus în capul mamei, ieșeam din odaie" etc.

Ca un alt Simeon Stîlpnicul sau mai degrabă asemeni lui Diogene (cel cu butoiul), precocele artist respinge de la înălțimea copăii deșertăciunea acestei lumi: „Mă plec peste copaie, privesc în jur, observ / Și-ntreaga-nfățișare îmi pare fără nerv".

Concluzia care i se impune, de la prima vedere, gînditorului din albie este următoarea: „Privit razant totu-i o mare necuprinsă". „Dacă-i așa — se întreabă filozoful poet, hîrjonindu-se cu logica, — de unde atîta nefericire?" „Omul e cap, doar, și capul nu-ncape demența, / Unde să caut, unde să fie carența?"

Și, în acest mod, poetul din albie ne bagă sub covată și încheie obosit, dar triumfător: „Răspuns aștept. Zadarnic. Repet strigînd. Tăcere". Păi, ce să mai spui?

TYHE POETUL. Fericitul posesor al acestui pseudonim mitologic ne descrie programul său de dimineață: „Dimineața cînd mă scol / Patul eu îl fac de zor / Și pun la aer curat. / Așternutul de pe pat. / Mă îndrept spre spălător / Și pe dinți mă spăl ușor."

Cam spartan acest program matinal pentru un obișnuit al Olimpului. Într-o altă poezie, inspirată de băile Sovata, Tyhe Poetul scrie: „La Sovata-i apă bună / Cine-o bea se împreună / Iar nămolul și cu sarea / Scot reumatism din șale".

Un poet balneoclimateric, deci.

T. L. Scrie un bocet naiv pentru o iubită foarte abstractă care ar fi repauzat. Pe contrapagină îi pictează caligrafic silueta, insistînd asupra șoldurilor și sînilor. Falsuri de adolescent.

EL DESDICHADO. Firește, treceți într-una din zile pe la redacție. Poeziile sînt frumoase.

F. M. Băiatul meu, Alexandru, a primit mărțișoarele. I-au plăcut. Nu se consideră încă destul de competent ca să judece și poezia.

D. A. *Arhimed* mai poate rima cu *indiscret*, la nevoie, dar *Goethe* cu *ride*, pînă una alta, nu: „Se-nclină din șale / Și-n urmă le ride / Ești vesel nebune / Te crezi poate Goethe".

Cele mai „fermecătoare" accente le-ați intonat în *Visare*:

Iar eu ca-ntr-un codru
M-afund în uitare
Și uit că pe Terra
E ceas de culcare.

RADA. Nu cu o floare ci cu un ciclu de versuri în dinți. Meditați ve: „Ah, timpul / Ce repede trece timpul / Secundele se scurg cu iuțeală / Și se prind în hora universală / a materiei". Asta este.

MARIANA HOAJA. Excelente aceste versuri din poezia *Alb, alb*: „Alb, alb nedumerit / adus pe umeri de fecioare / de dincolo de noaptea ca un cerc / Zăpada fulgerată / de-o desprimăvărare prea grăbită / Și gustul patimii sărat și alb / închis între zăbrele de-așteptare".

Neapărat, mai trimiteți.

Cezar BALTAG

MIHAEL. Am înțeles că mergeai pe drum și, mergînd, ai găsit o bucată de aramă, ai luat-o, ai sucit-o și răsucit-o și-ai făcut un sfeșnic. Dar lumea nu știe pentru ce te-ai chinuit. Hai s-o anunțăm: „Pe acel sfeșnic, simplu, pentru luminat / Ținea-l-voi în mînă / Să-mi lumineze calea / și raza-i de lumină / S-o vadă toată valea din care am plecat". Da, s-o vadă și să fie mîndră. Mai citez și din *Totu-i viu*: „Iată cum o stea răsare / Într-o noapte-ntunecoasă / Dar a doua zi dispare / Ca fecioara dintr-o casă / Iară luna înconjurată / de steluțe mii și mii / Luminează viața toată / A intregii galaxii / .. Povești de dor / O mie știu a spune / Dar n-are rost / Că viața mi te-o pune / Și mîine, știu că voi muri de-amor". Eu cred că trebuie să rămîi în viață și să înveți o meserie. Să înveți, de pildă, să faci obiecte din aramă.

L. TĂUNESCU. N-am nimic cu genul de articole (sau poeme în proză) numite tablete. Pe-ale dumitale le-am respins fiindcă absentau din ele talentul și gramatica.

NELU GUVIDU. Susții că „dintr-o poezie / pot să fac și patru / dacă mă fac frate cu dracu". Merci, Nelușule, pe materialul altuia poate încerca orcine să devină croitor, chestiunea e să faci o poezie cu materialul de-acasă, dar, vorba dumitale: „Pe-o rachetă-n formă de sirenă / Am înfipt o carenă / Și-am trimis-o spre luna culcată / Ca să nu mă ia-n armată / dar racheta era fus / Și-n armată eu m-am dus / C-am căzut la facultate / Și-acum port ranița-n spate".

TIBERIU ALEX. IONESCU. Schița „Lîngă piciorul Niagarei" e îndoită din șale. În primul rînd îți dau cuvîntul meu de onoare că Niagara nu e în Norvegia și-n al doilea rînd te asigur, sub aceeași garanție, că nu e lucrată de mîna omului „în lupta lui grandioasă cu Natura sălbatică".

GHEORGHE GHEORGHIȚĂ. Povestirea „Printre picățele" e îndopată cu bancuri vechi. Citind-o nu poți izbucni în rîs nici dacă te gidilă cineva la subțiori cu o crenguță de pelin. Pe la noi, în miazănoaptea Bărăganului, spre Dunărea de jos, picățelele sînt tot una cu scovergile! Mulțumesc că mi-ai adus aminte. Alte mulțumiri n-am să-ți aduc.

ION FODOR. Nu publicăm romane fluviu. Acordăm prioritate pîraielor și, din cînd în cînd, cîte unui rîușor.

Fănuș NEAGU

avantpremieră editorială

ION CĂLUGĂRU

Paradisul statistic

Editura „Minerva".

TRAIAN FILIP

Piața cu pălării și tromboane

Schițe, Editura „Albatros".

DORINA BĂDESCU

Șansa

Roman. Editura „Albatros".

NUVELA ROMÂNEASCĂ

Pavel Dan

Un studiu de NICOLAE BALOTĂ

(I)

Dacă, omenește vorbind, e legitimă durerea pentru pierderea prea timpurie a unei făpturi atît de vii și a unui scriitor atît de dăruit cum a fost Pavel Dan, literar vorbind regretul pentru opera *care ar fi putut să fie* nu-și are nici-o justificare. Lucrările unui artist — atît cît lasă el în urma lui — alcătuiesc opera sa, și se judecă în sine, nu după ceea ce ar fi putut ele să devină dacă... Cele cîteva povestiri ale lui Pavel Dan alcătuiesc o *operă* care-i legitimează pe de-antregul existența ca artist și ca om. Putem visa, eventual, la ceea ce ar fi putut să fie acel vast epos, pe care se pare că-l pregătea, acel „mare cîntec al satului", *Ospățul dracului*, romanul Cîmpiei care ar fi avut „șapte frați în centru". Dar asemenea reverii sînt zadarnice. Dacă pentru Pavel Dan unele din textele pe care ni le-a lăsat erau doar „cartoane-studiu pentru o mare compoziție" (ca să folosim cuvintele lui G. Călinescu), pentru noi ele sînt ceea ce sînt în sine, fragmente ale unui univers fictiv, singurul proiectat și realizat de scriitor.

Caracterul cosmotic al unor scrieri, capacitatea lor interioară de a se organiza într-un univers constituie simptomul inițial și esențial al unei opere. Paginile lui Pavel Dan vădesc acest caracter. De acea, spre deosebire de unele rare cazuri dilematice — precum acela al *Paginilor bizare* urmuziene —, în care criticul se simte obligat, odată cu analiza unei opere, să dovedească faptul că are într-adevăr în fața lui *o operă* —, textele scriitorului Cîmpiei Ardealului (printre care doar cîteva de cea mai autentică valoare artistică) alcătuiesc, în mod evident, *o Operă*.

Aceasta, înainte de toate, pentru că, după cum arătam într-un articol din seria *Peregrinul transilvan (Tribuna*, 8, 1971), Pavel Dan a avut darul, rar, al prozatorului care-și descoperă de la început un spațiu al său. Prin creația sa, se înscrie într-o geografie literară a țării — ca și în Cîmpia Dunării de jos prin scrisul lui Panait Istrati, Marin Preda, Fănuș Neagu —, devenind un spațiu al fabulei. Spațiu-matrice al imaginației. Cum a arătat Monica Lazăr, în frumoasa monografie pe care i-a închinat-o scriitorului : „Postul de observare și investigare a lumii și vieții, pe care și l-a fixat Pavel Dan și pe care-l descrie cu insistență — este satul său natal, investit, complimentar, prin opera odată încheiată, cu culorile legendei" *(Pavel Dan*, 1967, p. 28). De altfel, scriitorul însuși avea conștiința faptului că opera sa e placentară acestui spațiu-matrice : „...cred că de la *Balade și idile* n-a mai apărut în Ardeal o carte mai ruptă din pămîntul acesta" (scris. cit. de M. Lazăr, p. 86). Dar satul din Cîmpie nu e doar matrice a imaginarului ci proiect al său. „Cîmpia" lui Pavel Dan e un spațiu fictiv. Ca și imaginarei Joknapatawpha, comitatul fictiv al operei lui Faulkner (legat printr-un solid cordon ombilical de realitatea fizică și morală a „sudului" american), tot astfel acestei „Cîmpii" din ficțiunile scriitorului român i se poate trasa o hartă, pe care editorul și monografistul operei lui Pavel Dan se simt deopotrivă obligați să ne-o ofere.

Întrucît am amintit numele lui William Faulkner, să citățm o declarație a acestui om, care detesta marile orașe, care — trăind un timp la Paris — a evitat cu grijă pegra literară a expatriaților din Cartierul latin, cu Hemingway, Dos Passos, Gertrude Stein e tutti quanti, și care, știind prea bine unde sînt rădăcinile sale, s-a întors la Oxford-Mississipi, pentru a trăi ca fermier și scriitor al „Faulkneriei". Dar, iată cuvîntul său : „Eu nu sînt decît un țăran". Dacă îl credem pe cuvînt, el este unul din ultimii țărani ai țării sale. În orice caz sînt din ce în ce mai puțini scriitorii care-și pot afirma — asemenea lui Faulkner — atașamentul lor la o lume rurală în retragere, în acest secol al urbanizării globului. Pavel Dan era unul dintre aceștia. În povestirea plină de elemente confesive, *Zborul de la cuib*, în care istorisește moartea și ingroparea tatălui său, el pune pe seama alter ego-ului său fictiv, tînărul profesor, fiul mortului, următoarele : „Își dă seama că e o creangă ruptă din trunchiul puternic al satului, aruncată undeva în lume. Cea mai tare rădăcină e frîntă și închisă acolo în sicriu. Cu cît s-a spălat mai mult de noroiul cleios al pămîntului, cu atît a fost mai ușor de rupt de vînturi, de purtat prin lume". Patos al dezrădăcinatului ? Mărturisindu-și nu o dată, direct în unele declarații, mijlocit în unele ficțiuni, legătura sa cu „trunchiul puternic al satului", sau deplorînd ruptura sa de acest trunchi, Pavel Dan indica, fără doar și poate, rădăcinile creației sale. Literatură a dezrădăcinării, cum s-a afirmat de atîtea ori ? Mai curînd, o literatură a remușcării — cum arătam în articolele amintite din ciclul *Peregrinul transilvan*. Remușcarea intelectualului care s-a rupt de obîrșiile sale, care le-a trădat într-un fel sau într-altul și care simte obligația unei expieri a unei reparații. Toți scriitorii moderni ai satului trădează o proastă conștiință ca și nevoia unei compensări. Spre deosebire de cei mai vechi care, părăsind lumea rurală, continuau să păstreze nostalgia unui paradis pierdut, aceștia — atunci cînd sensibilitatea lor nu se „taie", iar cugetul lor nu se obnubilează — își vor aminti întotdeauna că au asistat ca martori și spectatori neputincioși la o agonie, că au preferat să evadeze dintr-o lume care se scufunda și care va continua să-i sfîșie mărunt și sistematic, ca amintirea unei crime, în Parisul otios al lui Faulkner, în Bucureștiul lui Goga ori Rebreanu, în Clujul ori Blajul lui Pavel Dan. Ei vor clama uneori, „de ce m-ați dus de lîngă voi", vor încerca reparații oratorice, spectaculoase, aducînd „lauda țăranului" ori „elogiul satului", dar rana va continua să sîngereze și un glas tainic să șoptească : ai asistat la pieirea unei lumi din care ai fugit, ce ai făcut pentru ea ?

Căci Pavel Dan știe, ca și Faulkner — *mutatis mutandis* —, mai clar decît predecesorii săi — Slavici, Agîrbiceanu ori Rebreanu — decît contemporanii săi — „populiștii" maghiari, ori transilvănenii Kós Károly sau Tamási Aron, decît elvețianul Ramuz ori francezul Giono — că lumea satului din Cîmpia Ardealului pe care o cunoștea el —, acel trunchi din care s-a desprins este minat de diverse rele. El e conștient de faptul că satul e amenințat în însăși rădăcina sa, că e supus unei degradări, unui proces fatal. Dacă ar fi scris *Ospățul dracului*, marele roman al satului, acesta ar fi fost — probabil — un *threnos*, un cîntec funerar al lumii rurale în dispariție.

Orice agonie e o luptă între viață și moarte. Pavel Dan (asemenea altor „redescoperitori" intelectuali ai satului, în secolul nostru) are o dublă viziune asupra universului rural, derivînd din ambivalențele conștiinței cărturarului care a părăsit satul. Pe de o parte, acesta îi apare investit cu virtuțile autenticității, e lumea adevărată, în care se ascunde simburele vieții, necunoscut lumii urbane ; pe de altă parte, acesta îi apare minat de contradicții, e o lume mizeră, viciată, e prin excelență locul anti-idilic. Atașamentul la valorile satului și detașarea critică purced din dubla raportare a unei conștiințe care se condamnă pentru faptul de a se fi rupt de o realitate originară și care se justifică denunțînd racilele acelei realități în ipostazele ei degradate.

„Cîmpia", spațiul ficțiunii lui Pavel Dan, este locul de întîlnire al unui plan atemporal, al unei umanități care trăiește, aparent, conform unor coordonate perene, cu un plan evident temporal. Agonia satului arhaic nu rezidă, firește, doar într-o corupere a atemporalității sale prin intervenția unor factori istorici-temporali. Acea seducătoare teorie pe care Lucian Blaga o schițează în *Elogiul satului românesc* și o dezvoltă în *Geneza metaforei și sensul culturii*, conform căreia satul trăiește exclusiv într-o „geografie mitologică" și în atemporalitate, nu se justifică sociologic. Poetul-filozof are grijă, de altfel, să vorbească despre un sat situat într-un trecut indeterminat. „Astfel — arată el în *Geneza metaforei* — satul era situat în centrul existenței și se prelungea prin geografia sa nemijlocit în mitologie și în metafizică... Satul se integrează într-un destin cosmic, într-un mers de viață totalitar, dincolo de al cărui orizont nu mai există nimic. Aceasta este conștiința latentă a satului, despre sine însuși". Această conștiință a unui destin cosmic — dacă, vreodată a existat fie și în stare latentă — s-a modificat prin intervenția unor factori ce integrau satul într-un destin istoric. Dar, repetăm, nu numai coruperea atemporalității, satului prin temporal a provocat descompunerea satului arhaic. Asistăm, de fapt, la o lume care își pierde organicitatea sa. Scriitorii moderni ai satului au surprins, din diverse unghiuri, istoria unei agonii, prin devitalizare, prin denaturare. Dacă orașul triumfă asupra satului, aceasta nu e victoria istoriei asupra anistoricului cît a civilizației abstracte asupra unei culturi organice.

Construindu-și universul său fictiv, Pavel Dan se concentrează îndeosebi asupra unor aspecte ale procesului agonic care afectează lumea rurală. Satul și-a pierdut organicitatea, printre altele, pierzîndu-și „credințele". Desacralizarea nu este un proces modern. El este cunoscut chiar și în timpurile străvechi în care mitul era activ. Într-un studiu remarcabil din *Stilstudien*, Leo Spitzer cercetează fenomenul stilistic al „gramaticalizării". Termeni care aveau o înaltă valoare cultică, desemnînd realități sacrale, se degradează prin uzaj, devin simple formule goale, particule de utilitate pur gramaticală. Vocabule sacramentale se preschimbă, prin concepție, în cuvinte sacrilege, în simple injurii, apoi devin banale interjecții ce nu răspund decît unor impulsuri de umoare afectivă. În lumea ficțiunilor lui Pavel Dan, *desacralizarea* și, consecutiv ei, această *gramaticalizare* a locuțiunilor sacre este foarte înaintată. Dar fenomenul care, din punct de vedere estetic este remarcabil intuit de scriitor și proiectat în prozele sale, este acela al răsturnării ritului în trivialitate, al dizolvării tragicului în grotesc, al conjuncției bocetului cu batjocura.

PIERRE BONNARD: FETIȚA SPĂLĂTOREASĂ

RAOUL DUFY : PESCUIT

IOANA BANTAȘ

Să trec precum un demon

Să nu văd vidra
cum își alăptează puii
în somnul apei.

Să nu aud trufia
cucului
ce-și minte moartea,
nici plînsul de exil
al ochilor.

Să trec asemeni
unei limbi de clopot,
fără cîntar de pierdere
și fără cumpărători.

Să trec precum un demon
ce-l apără în somn pe creator.

Carusel

Pe roata focului
alunecăm grăbiți,
mecanici arlechini și arlechine.
Cine întoarce pămîntul în noi
și ne vintură sufletul. Cine ?

Ne naștem cu măștl
în bilci, colorați
cu umbra drept mamă
cu îngerii frați.

Un tel de faguri în loc de ochi,
o cruce de sare în loc de stern,
peste lumina oaselor cresc
catifelați atomi de infern.

Cu lanțuri albastre
de simțuri legați.
Încă o vară în fuga de rai.
încă un vis în labirintul lumii
încă un vals, mimat, pe cai.

Călătorim

Călătorim, călătorim,
în haina schimbătoare
a aminării.
Tragem după noi mormintele
și le împodobim cu păsări,
cu iarbă de stele.

Rămîne sufletul
să ne păzească trupul :
un dumnezeu vegheat de un anonim.
Copilul flămînd
cu somn îl amăgim.

Călătorim ca frunzele
cu fruntea de miel
și mersul blînd,
nebunul din noi
cu somn îl amăgim
și-l învelim cu lumea.
Pînă cînd ?

jurnalul unui martor ocular

Despre subconștient

Freud a devenit celebru descoperind laturile ascunse, irațională ale individului, consecințele dezastruoase stîrnite de traumatismele psihice. Freud a avut naivitatea și generozitatea să creadă că prin psihianaliză individul se poate vindeca Așa a luat naștere psihi-analiza, au apărut institute științifice, riguroase și bine înzestrate, unde pacienților li se creează iluzia că prin auto-analiză impasurile psihice pot fi depășite. Arta s-a grăbit să folosească și ea descoperirea genialului Freud ; am văzut cu toții filme stupide sau remarcabile, în care medici valoroși să vindece pacienți stigmatizați de complexe, de urmările unor întîmplări tragice.

Pasiunea lui Freud pentru subconștientul nostru e plină de grandoare și o asemenea pasiune nu se poate naște decît într-un om de geniu. Mi-e însă mai ușor să-i recunosc geniul și mi-e mai greu să-i dau dreptate. S-ar putea ca Freud să aibă dreptate, s-ar putea ca eu să privesc superficial aventurile subconștientului dar experiența mea proprie infirmă tezele genialului savant.

Îi recunosc la tot pasul geniul tocmai că să nu se creadă că la rădăcina nemulțumirii mele s-ar afla vanitatea. Nu, de data asta nu vanitatea mă stimulează. Nici n-am intenția de a polemiza cu niște teze admise aproape de toată lumea. Nu vreau să opun unor idei — alte idei, vreau numai să cercetez pe viu, cu experiența mea mărginită, această teribilă dilemă.

Prima întrebare pe care mi-am pus-o la capătul unor dramatice experiențe a fost cea mai simplă cu putință. Există cu adevărat un subconștient ? Există cu adevărat o zonă ascunsă, tenebroasă, pe care n-o putem stăpîni ? Există în noi impulsuri secrete, pe care le descoperim numai în anumite împrejurări ? Se poate spune că subconștientul e rupt de ceea ce numim conștient ? Sîntem noi orbi și surzi la impulsurile subconștientului ? Eu nu spun că n-ar exista în noi laturi ascunse, tenebroase, îngrozitoare, dar eu susțin că noi sîntem conștienți de aceste laturi și numai din tot felul de calcule facem abstracție de aceste zone blestemate. Eu cred că noi sîntem conștienți de subconștientul nostru, dacă dorim cu adevărat acest lucru. Mulți oameni recunosc că ei nu se cunosc pe sine și se miră cînd descoperă în ei laturi îngrozitoare, de o atroce cruzime, de o animalitate fără de scrupule și își spun că nu și-au cunoscut subconștientul. „Iată ce zace în mine. Mi-am dat seama că pot să și ucid. Vezi ce pățești dacă nu-ți cunoști subconștientul". Subconștientul există numai cînd avem o imagine falsă despre noi, cînd confundăm ideea pe care ne-am întocmit-o despre noi cu realitatea. Dar dacă noi sîntem conștienți de noi, de limitele noastre, de abisurile noastre, de poftele noastre, de ambițiile noastre, dacă le scoatem la lumină, dacă nu ne idealizăm prosteşte, atunci subconștientul n-are cum să apară. Subconștientul apare numai odată cu ignoranța.

Dar cum se explică faptul că mulți oameni se îngrozesc de tarele lor întunecoase, sînt împinși spre gesturi necugetate de impulsuri tenebroase, pe care nu și le bănuiau ? „Eu să lovesc o femeie ? Nu mi-am închipuit asta niciodată ?" Am văzut cu toții oameni îngroziți de întunericul pe care și l-au descoperit într-o anume împrejurare Dar era nevoia de o anume împrejurare pentru ca individul să-și cunoască aceste porniri primitive ? Eu cred că nu Dacă trăim într-o stare de deplină luciditate, atunci sîntem conștienți clipă de clipă de tot ce se află în noi nu trebuie să așteptăm o catastrofă ca să ne cunoaștem caracterul. Dar noi refuzăm să ne cunoaștem, să ne admitem așa cum sîntem. Tocmai ignoranța, trăirea superficială a făcut posibilă această bizară și artificială diviziune între conștient și subconștient și apoi în cadrul acestei blestemate diviziuni putem spune noi că acel „conștient" e cu adevărat conștient — o baie de lumină ? Nu — acel conștient e o înșirare de idei frumoase și artificiale, o suită de clișee menite să denatureze realitatea. Conștientul e o „idee" pe cînd subconștientul o aglomerare de pasiuni și de porniri biologice. Și, evident, în lupta dintre pornirile biologice și fixațiile abstracte ideile sînt cele învinse. Iubirea noastră e ipocrită și ura — în schimb — îngrozitor de sinceră.

Din punctul meu de vedere, întunericul individului este superficial, el nu se află totuși în adîncuri, cum crede Freud, ci la suprafață Ceea ce noi numim cu un termen drag tuturora „abisul" se află undeva pe la suprafață, în fazele imediate ale conștiinței Asta ne duce la concluzia că mulți dintre noi trăim încă la suprafață superficial : de aici ura, invidia și toate pornirile întunecate. Eu cred că în adîncurile noastre se află lumina, iubirea. Totul e să ajungem pînă acolo.

Teodor MAZILU

compendiu

CORNELIU ȘTEFANACHE

Paralele

În literatura română actuală, în ciuda emancipării critice care a conștientizat pe scriitor și l-a făcut să urmărească deliberat o structură estetică, se pot sesiza încă mobiluri aparținînd unor sfere neliterare. Aceasta este o dovadă de vigoare și tinerețe și, în prezența talentului, poate duce la rezultate mai valoroase decît estetismul în sine, profesat în fața oglinzii. Cutare prozator vrea să ia prin operă o atitudine socială, cutare poet face din poezie un mod de cunoaștere. Ei vor da opere valoroase în măsura în care vor fi slujiți de darul expresiei.

Toate aceste reflecții ne-au fost provocate de ultimul roman al lui Corneliu Ștefanache — Paralele — apărut în editura Junimea. Scriitorul (cunoscut și pînă acum prin talent și intransigență morală) a reușit în mod special în romanul acesta să facă din spiritul său de dreptate o ficțiune cu o problematică proprie. El a întentat un proces personajelor sale, fără a-și lua însă nici un rol în instanță. El s-a limitat la a numi faptele, la a declanșa, așa cum declanșezi o jucărie cu arc, mecanismul dezbaterii.

În primul compartiment al romanului scriitorul a urmărit pas cu pas viața unei femei care s-a dedicat, prin ascеză, copiilor. Expunînd privațiunile personajului, el le-a sechestrat din trecerea indiferentă a timpului și le-a transformat în întrebări care cer un răspuns. Femeia a suferit de o mare „infirmitate" — neputința comunicării și de aceea scriitorul și-a luat sarcina de a vorbi în numele ei. Astfel au ieșit la iveală toate crizele sufletești care s-au consumat în interior, mascate de calmul oferit convenției sociale. În temperamentul aspru, arid al femeii au înflorit uneori flori de o mireasmă sălbatică, necunoscute de nimeni. Amestecul acesta de severitate și fulgurație senzuală e de o stranie frumusețe și a dus la profilarea unui personaj remarcabil. Pe de altă parte, imortalizarea lanțului de injustiții implică o perpetuă încordare, care nu e imixtiunea autorului, ci reacția cititorului, angajat într-un proces personal.

Aceeași enumerare justițiară a faptelor e prezentă și în al doilea compartiment al romanului. Aici ea capătă chiar o importanță mai mare deoarece devine o umbră obsesivă a personajelor, o dedublare a eului lor trezit din amorțeala compromisului zilnic. Moartea mamei îi face pe copiii, ajunși acum intemeietori de familii, să măsoare distanța enormă care îi separă de puritatea dobîndită prin naștere. Ei tresar speriați, ca surprinși de o lumină puternică, și nu pot scăpa de vocea tărăgănată care le enumeră mereu, la ureche, treptele coborîte în degradarea lor lentă. Cuvintele rostite cu nepăsare de autor se încarcă, în modul acesta, de o tulbure amenințare, care e însăși amenințarea vieții atinse de hybris. Vedem astfel că spiritul de justiție, exterior prin natura sa literaturii, s-a convertit într-o tensiune a conflictului care e un criteriu de valoare estetică.

Prin romanul său, Corneliu Ștefanache a îmbogățit peisajul prozei românești actuale, dar ne-a făcut să meditățm și asupra unei caracteristici pe care adesea o ignorăm : Arta, în general, pe lîngă alte intenții, conține și nevindecata dorință a oamenilor de a-și consemna trecerea măreață sau lipsită de glorie prin univers ; ei vor astă pentru că speră într-o justiție absolută care va restabili adevărul despre faptele lor.

LILIANA BRATEȘ

Coajă pentru aer

Titlul strident al acestui volum (apărut în ed. Eminescu) *se referă la capacitatea cuvintelor de a materializa zborul spiritual. Din păcate însă, cuvintele Lilianei Brateș nu deșenează în aer acele dîre fosforescente care se nasc din contemplație și uimire. Poeziile ei par mai degrabă deșeuri lingvistice care zgîrie sensibilitatea. Rar se mai poate găsi o atît de neinspirată elaborare a textului. Autoarei îi lipsește cu totul momentul unic de ordonare magnetică a expresiei de-a lungul unor linii de forță. Ea complică sau fragmentează inutil viziunea poetică din dorința de-a epata. Iată, de exemplu, cum este schimonosită ideea desfacerii în eu-uri independente : „În noaptea dinaintea zilei (!) / m-am trezit mai puțină, / brațele și picioarele erau / spînzurate, / neavînd gură, fiecărui os / îi crescuse un cap de păpușă." Idei de genul acesta, care continuă să entuziasmeze pe diferiți autori, se întîlnesc la tot pasul în volumul Lilianei Brateș, dar nu platitudinea lor trebuie pusă în discuție Există destule exemple de opere mari sprijinite pe axiome Totul e ca ideea să trăiască prin generozitatea poetului care o transformă ventru o clipă într-o lume cuprinzătoare. L. Brateș nu are această generozitate Ea exploatează cu luciditate ideile, caută să le pună în valoare printr-o reprezentare sofisticată, dar nu reușește decît să le arunce și mai mult în uitare.*

IOANA DIACONESCU

Jumătate zeu

Volumul Jumătate zeu (ed. Eminescu) *a fost rece primit de critica literară. Fuga imaginației, trecerea surprinzătoare de la un registru la altul sînt ca și în volumul* Furăm trandafiri *întrerupte de scufundări în miracolul ludic Poeta pare o dansatoare care se așază uneori în iarbă pentru a privi curcubeul unei idei. Ea afișează o mare familiaritate care este în fond masca timidității. Copiii au acest impuls retractil în fața naturii dirijate de legi neștiute și încearcă să și-l învingă printr-o chemare generală la joc, printr-o democrație a obiectelor. Ei vor să îmblînzească lumea, s-o construiască din nisip și să intre în comunicare cu ea.*

I. Diaconescu se alintă punînd întrebări grave și abandonîndu-le brusc, aparent dintr-un simplu capriciu În realitate, ea e vrăjită de existență și nu vrea s-o întunece prin cercetări insistente Marea ei plăcere e să asiste cu pupilele dilatate la spectacolul vieții Uneori i se revelă indiferența : „Și string în brațe un obraz de var / Pe care uit să zgîrii timpul Numai pe ochii înspăimîntător de mari / Se cerne iar și iar, nisipiul..." — Cu ochii mari : atunci, ea alunecă într-o tristețe visătoare, de basm : „Și caii, noaptea, spre izvor / Poartă pe frunte volbură, departe. / Cel dinainte lunecă spre lună / Cel de pe urmă e rănit de moarte — // Și spre izvor, culeg cu botul roșu, / Frunze aprinse cheamă dorul lor. / Cel dinainte plînge și nechează, / Cel de pe urmă e rănit de zbor // Și caii, noaptea, merg bolnavi de codru / Și pietrele din cale trosnesc crunt. / Cel dinainte nu mai poate merge, / Cel de pe urmă a murit de mult."

Alex. ȘTEFĂNESCU

ALICE BOTEZ

roboții

Vara, de vrei să deschizi fereastra să te aerisești, îi vezi silueta înaltă, deșălată apropiindu-se. Cu pași enormi, în marș grăbit, forțat. Ai vrea să scapi, dar știi că e mult prea tîrziu. Îți face un semn cu mîna. Cu degete răsfirate, vîntură amenințător aerul. Înțelegi că are ceva nemaipomenit să-ți povestească. Ceva ce nu suferă nici o amînare. Și pînă să te dezmeticești bine se află în mijlocul odăii tale.

Dacă e iarnă, dai să ieși și vrei să închizi ușa, îl găsești cu degetele pe sonerie și, fără să schimbi un cuvînt, te și trezești îndărăt în casă. Ca prin vis îl vezi că face același gest. Știi că orice s-ar întîmpla trebuie să stai și să-l asculți. Te pironești pe un loc, în picioare, așa îmbrăcat de oraș, cum ești, ca să-i dai a înțelege că n-ai timp de taclale. Aș ! Ce să priceapă !

Vizitatorul nepoftit și-a scos paltonul, pălăria, le-a așezat în cuier, ca un obișnuit al casei. Este de altfel foarte iute în mișcări, pînă începe să vorbească. S-a și instalat în cel mai comod scaun pe care îl ai. Și-a aprins o țigară din cele care erau pe masă. Mai faci o încercare disperată. Minți, inventi. Spui că trebuie să pleci urgent. Nimic, el îți comandă o cafea. Și te invită să te așezi.

N-ai ce-i face ! Ești furios, dar din ce în ce mai puțin. Căci curiozitatea învinge. Știi că e doldora de vești și întîmplări uimitoare, cu tîlc. Nici nu poți să-l dai afară. Pur și simplu nu ai puterea. Apoi te și temi puțin. În viața oricui se găsește, la urma urmei, ceva ce poate fi întors cu dosul la față. În afară de astea toate, chiar începi să devii curios, nerăbdător și din pricina unei speranțe ce te agită. Te gîndești că ce are să-ți spună te privește, cum că ar fi tocmai rezolvarea acelei pricini care te doare. Cine știe ? O fi aflat el ceva ce tu nu știi încă.

În acest timp vizitatorul, încîntat de efectul obținut și simțindu-se la el acasă, își degustă cu deliciu cafeaua, te privește iscoditor, printre zîmbete perfide. Își aprinde a doua țigară. Te întreabă de sănătate, clipește des și mărunt. Mai cere un rînd de cafele și ceva de mîncare, în fine, dacă ai, nu te obligă. Pretinde că este hipotensiv, hipersensibil, insomniat, că a lucrat mult, că n-a dormit noaptea. Îi dai tot ce vrea, tot ce ai, iar el bea, mănîncă, fumează, consumă, te pofțește și pe tine să faci la fel.

În fine, numai după ce răbdarea te-a părăsit și-l apostrofezi țintind să-i dea drumul, iar zîmbetele, pe buzele-i subțiri, se prefac într-un rîs zgomotos, începe să vorbească. Dar nu despre ce te așteptai. Își alege un obiect mai depărtat, o problemă de actualitate, e drept, dar ai devenit destul de stupid, sau chiar ești, că nu-i acorzi interesul cuvenit, cel puțin nu în acest moment. Îl auzi vorbind despre sondele spațiale, temperatura de pe Marte sau Venus, urmele de apă, prospecțiuni, etc. Îl întrerupi, strigi, îi aduci aminte că nu pentru asta ai rămas acasă. Un dispret rece, sarcastic se așterne pe fața lui. Te potolești și aștepți să vezi ce va urma.

Cam în felul acesta am aflat despre două cazuri, ai căror eroi pot fi chiar cunoscuți de-ai noștri. Nu-i numesc. Din respect pentru zicalele : Te ferește pînă te nimerește ; Cine sapă groapa altuia cade el în ea...

La prima vizită a început, în felul lui înflorit, generalizînd și vorbind în maxime moralizatoare, ca nu cumva să crezi că te afli în fața unui bîrfitor de rînd. Zicea : „Orgoliul căpătînos, fanatic, vanitatea încurcată în propriile-i fuste, parvenitismul tiranic, lauda de sine ce nu miroase bine, înfumurarea înecăcioasă, prostia tapajoasă, strigătoare sînt defecte de caracter. Nu poți să negi". Deducînd din tăcerea mea imposibilitatea de a-l contrazice continuă : „Fiecare, luat în parte, pus într-o situație anume își transformă, fără greutate, pretinsele virtuți în viciile contrarii. Iată ce a devenit cutare. Îl știi, modest, muncitor, fără pretenții, fără ambiții, un om la locul lui. Dar, așa cum era nu-i mergea prea bine. Mereu i-o luau alții înainte. La serviciu, cînd trebuia să ia și el vreo primă, se întîmpla ceva în ultimul moment că era șters de pe listă. La o coadă, dacă se așeza, foarte exact, în ordinea în care venise, pînă la el se termina marfa. Cînd s-a transferat tocmai postul pe care l-a părăsit a beneficiat de o majorare de salariu. Și asta numai la cîteva săptămîni de la plecarea lui. În fine așa cum era, că nimeni n-ar fi avut ceva împotriva lui, n-o prea nimerea. Cînd i s-a făcut și lui cinstea să fie propus să participe la un congres internațional, pe spezele statului, că merita, că muncise, că fusese devotat și capabil, pînă la urmă s-a găsit un altul mai isteț care să meargă în locul lui.

Toate astea pînă într-o zi, cînd un amic al nevestii, din pricini cu care el nu avea nici o legătură, a început a-l vorbi de rău. Îl bîrfea pe unde apuca, răstălmăcindu-i faptele, vorbele. Ei, și s-au găsit binevoitori care veneau să-i spună tot ce se pune pe seama lui, cu detalii și convingere, încît a început și el să creadă cum că ar fi un personaj demn de interes și un păcătos de o specie mai aleasă. Așa că în timp ce bîrfelile se răspîndesc de la un capăt la altul al orașului, vanitatea îi sporește. Devine pretențios se agită, cere, cere audiențe, își revendică drepturi, insinuează, atacă, linge unde a scuipat, laudă pe cei ce i-a defăimat, acuză pe cei ce i-a respectat. Vorbește cît n-a vorbit toată viața despre activitatea pe care de fapt n-o mai are de cînd a ajuns în gura lumii. E prea ocupat ca să mai muncească. Și-a pus în cap să pronăsească la orice preț. Minte de îngheață apele și, în acest fel, pentru a nu mai intra în detalii, ajunge să-și însușească bunuri ce altuia s-ar cuveni. Mobile, aparate, lucruri de preț înghesuie în casa lui. El le consideră răsplata binemeritată a muncii de altădată. Semnele ascensiunii sale în plin avînt se adună pînă la cele mai zdrobitoare, automobilul, și apartamentul de patru camere în care tocmai s-a mutat. Și-a făcut multi prieteni, mai ales din cei mai guralivi, pe care îi invită la cîte o cafea și serate, îi servește, intervine în favoarea lor, atît cît puterea să si-o arate. Lor le povestește întîmplări din trecutul său, din care să deducă meritele și capacitatea lui și mai ales devotamentul pe care din pruncie l-a avut față de clasa muncitoare. Ascultîndu-l ai crede că nimic nu s-a făcut în țară fără ajutorul și jertfa-i superbă. Femeia lui a învățat a-i ține isonul. Nu-l mai contrazice ca altădată nici. nu-i mai prevestește nereușita, ci tocmai dimpotrivă se dovedește a fi dibace, inventivă și perfidă, așa cum n-ai fi crezut a fi după mutra-i bleagă. Se preface că-și amintește amănunte pe care respectabilul ei soț, în tapajoasa-i modestie, le-a trecut sub tăcere.

Și uite așa se schimbă omul de la o zi la alta. Cît despre fostul defăimător, ce să-ți spun, el neagă tot ce a spus odinioară și le întoarce în așa fel, încît să fie exact pe calapodul situației de acum".

Ajuns cam la acest punct, vizitatorul inoportun se lansează în niște considerații generale care sună cam așa :

„După cum vezi, o nimica toată a stîrnit, la omul nostru, acest dezechilibru favorabil între virtuți și defecte. În locul modestiei ce meritele ascunde în haină pulberie și săracă apar înzorzonate, dar arătoase, lăudăroșenia, agresivitatea, obrăznicia. Acestea știu prostia s-o înfățișeze cu arme și armură. Cu coif și suliță, o Minervă ieșind tunătoare de răcnete și ifose, din țeasta lui Zeus, că de puterea-i se cutremură oricine. Convinge și obține ce dorește întunecînd mințile. În locul generozității care pierde și ce are dăruind, egoismul care ia de la altul tot ce-i lipsește. În locul iubirii de adevăr care nu rareori i-a jertfit pe cei ce au practicat-o, ducîndu-i chiar la știreang, fățărnicia mîncîunii care mai adesea răsplătește împărțind recompense mari sau mici, decorații, premii și medalii. Pentru că știe atît de bine murdăria cu albeală s-o spoiască. În locul onestității ce te lasă curat și curățat, mîrșăvia ce atît de avantajoasă pare a fi, de este în stare să te mute din cocioabă în palat.

În fine lista acestor iazme care se sfîșie în contrarietate poate fi îmbogățită simțitor, dar stai și te întrebi ce este omul de numește virtute tocmai ce nu prieste vieții și defect tocmai ce o hrănește și sporește. Să-l consideri oare „un monstru de neînțeles" pe care orice ar face trebuie să-l contrazici ? Și dacă ne-am deprins a condamna de atîtea ori faptele acelora ce știu să prospere în dauna altora și numim binele rău și răul bine, nu este oare cazul să te întrebi dacă este un tîlc în asta ? Sau numai un fel strîmb de a judeca ?"

Ajuns la acest punct vizitatorul meu se cufundă într-o tăcere care se adună cu aceea a nopții tîrzii. Privește vasul de pe comodă, intens, concentrat. O privire încărcată de tristețe. Se ridică și pleacă tot atît de neașteptat precum apăruse.

Data viitoare, în aceeași săptămînă, se introduce în acelasi fel, parcă ceva mai grăbit, mai febril. Ritualul cu cafele și gustările se repetă întocmai. În schimb, începe fără nici o introducere.

O poveste împinsă pînă la un prag unde neverosimilul nu e absurd, pentru că repară o nedreptate, restituind ordinea într-un mecanism defectat. Așa că, bine înțeles, morala acesteia o contrazice pe a primei.

Zice : „Iată unul care a ajuns și împins sus prin jocul întîmplării și al unui singur merit — acela de a ști să înghită gheme de hîrtie și alte materii, fără vătămare — începe într-o zi a se teme de un biet pîrlit de subaltern. În sinea sa profund tulburată de răspunderile puterii, își dă seama că acesta ar avea unele merite, care, desigur, adăogate la ale sale, ar îndreptăți o schimbare a locurilor, în favoarea celuilalt. Din slăbiciune, din oboseală își mărturisește teama unui lingușitor din preajmă. Acesta din urmă, deja transformat de atîta repetată aprobare, prin scuturarea capului, în tinichea și lingușitor robot perie, pentru prima oară încremenește. Pe locul lui, din spatele șefului, de parcă ar fi prins rădăcini în covorul gros, nu se agită. Nu. Se istețește doar, întinsul creerului cercînd a-și fosni, pînă cînd, bîlbîindu-se de comoția efortului, izbutește, pentru prima oară a-și contrazice superiorul. Demască incapacitatea aceluia, pe care numai superioritatea și marea generozitate a șefului o poate trece cu vederea. Dar acesta, parcă nici nu l-ar auzi, continuă, parcă numai pentru sine, să-și amintească o situație sau alta, cînd el însuși apare sublim ca Cezar iar celălalt, bănuitul, un viitor trădător ca Brutus.

Nici nu se irosește bine fumul care iese pe nările robotului, că acesta se defectează ori de cîte ori se abate cît de cît de la programul stabilit, că superiorul îl și cheamă pe subalternul incriminat în biroul său somptuos și mare. Acesta, scos dintre hîrtiile sale, intră preocupat, distant și rece. Că face parte din acel soi de oameni care se lasă stăpîniți de lucrul lor pînă într-atît încît nici nu-și mai dau seama ce se petrece în jur. Așa se face că nici nu observă că este primit cu deosebită atenție, ca un personaj important, așa cum nu e. Trece cu indiferența inocenței printre șuvoiele luminii ce se revarsă prin ferestrele mari, cu draperiile de catifea, date la o parte. Nu înregistrează nici zîmbetul verde care a apărut pe fața superiorului, parcă nici n-aude, cînd acesta i se adresează, pomenindu-i numele cu fățarnic respect, în cursul unui monolog, din care poți deduce că acest subaltern este o rotiță indispensabilă în aparatul complicat și perfect reglat al instituției. Nu simte nici vîjîitul zornăitor care vine prin ușa deschisă, pe unde, automat și fără prealabilă chemare pătrunde armata roboților perie. Căci simpla prezență a acestui straniu individ în fața ușii grele este suficientă pentru a declanșa apelul și comanda de intrare în biroul mai marelui. Nu aude nici scîrțîiturile capetelor ce se pleacă, nici foșnetele brațelor ridicînd palmele întinse, pentru a îngusta cîmpul vizual ca să cuprindă în raza privirii toată numai chipul temut.

Întîlnirea dintre roboții perie și acest ciudat element produce fenomene de inducție necontrolabile, dar deloc neglijabile. Asta întrucît acest individ are unele proprietăți singulare și anume el nu știe altceva decît să lucreze cu ardoare, nerespectînd comandamentele robote. (Printre acestea sînt deplasările, cu mare frecvență, într-o singură direcție, spre apartamentul șefului ; practica informatologiei secrete de-a lungul și de-a latul coridoarelor, pe diverse teme predilecte, ca mișcările în schemă, spororile de salariu, viața particulară și profesională a salariaților ; lingologia ierarhică, spre vîrful cozii de pisică înfometată, etc.).

Într-adevăr, contactul atmosferic dintre acest subaltern năuc și armata roboților provoacă unele efecte de semnalat. Furia inițiativei îi cuprinde pe roboți astfel că ei încep să circule prin toată încăperea, descriind cercuri, elipse și alte poligoane. În acest iureș dezorganizat se întîmplă ca ei să se lovească de ziduri, să se izbească unii de alții, în timp ce se precipită mai mult sau mai puțin ocolit spre biroul șefului. Cei care au ajuns aici aspiră vijiind palele prafului stîrnit, din cauza fugii prin cameră. Cei rămași mai la urmă agitînd periuțele brațelor, ritmic, sacadat, izbutesc să rostogolească doar silabele de la sfîrșitul cuvintelor pe care și cei din față le repetă, fără oprire. Asta vine din conformația periuțelor, că așa sînt făcute să se agite neîncetat. În orice caz, vacarmul, stîrnit nu numai de aceste sunete semiarticulate, dar și de celelalte zgomote, oarecum constituționale, face ca mobilul acestei agitații să fie mai greu de înțeles. Dar șeful care rostește de fapt cuvintele întregi și pe deasupra le știe pe toate, că doar el e creierul instituției, înțelege sensul funcțional al acestei agitații, într-un fel programate. În adevăr, din sertarele, de obicei goale, ale aparaturii de serviciu ies maldăre de hîrtii ce așteaptă rezolvarea instantanee. În această atmosferă de lucru, trepidantă șeful ridică glasul solemn și articulat, punînd în funcțiune memoria de gradul patru a situațiilor încărcate. El le amintește roboților că un altul, a fost chemat înaintea lor, ocazie cu care îi unge numele cu miere de pădure. Urmează și o mică istorioară, cu un rol mare, al său propriu, și un altul mai mic, al acestui nevrednic. Morala : Lichenul, dacă își vede de lichenia lui, poate trăi nestrivit pe scoarța falnicului stejar. Iată și un fenomen complementar, nepreväzut : În timp ce șeful rostește laude mici și rontăite la adresa celui aflat în cauză roboții se întunecă. Luciul fad al chipurilor aidoma se înegrește ca o apă stătută. Apoi zgomotele se sting într-un șsșiit venit din retragerea la perete în flanc deschis. Dar nu numai din asta, ci și din vibrarea încetinită a periilor. O cută de îngrijorare apare la toți. O mică scînteie ce pîlpîie mai sus de gîvanele ochilor.

În acest timp, cel chemat este poftit să se așeze într-un moale și confortabil fotoliu, tocmai acela destinat oaspeților străini și de onoare. Acesta ocupă la început numai o mar-

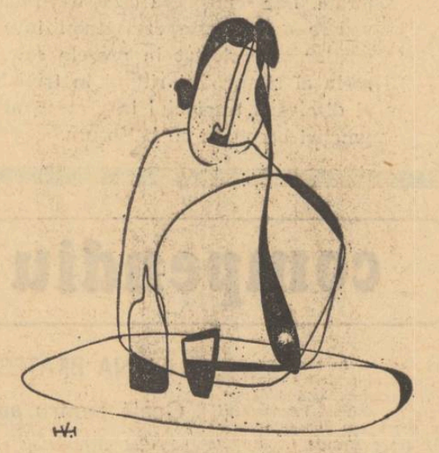

gine din fotoliu, apoi treptat, în timp ce intră în rol, se instalează din ce în ce mai bine, înfundîndu-se în pernele moi. E ușor flatat și chiar mulțumit de locul care i-a fost oferit, semn al cinstei ce i se acordă, răsplată dreaptă a muncii și meritelor sale. Ce naiv ! Privește cu satisfacție distanța care îl separă de ceilalți.

Dar aceste mici bucurii nu sînt făcute să dureze. Nu trece mult și iată că șeful îi cere lucrarea pe care abia i-a încredințat-o. Cu care ocazie află că discutarea acestei lucrări

Desene de VERA HARITON

constituie și motivul apariției roboților perie, în majoritate absolută. Aflînd acestea ciudatul individ se miră. Știe că așa ceva nu se practică, nu se obișnuiește, că nu s-a mai întîmplat, că dezbaterea în plen a unei sarcini de serviciu, constituie un vot de blam, o acuzație implicată. Dar nu spune nimic, nu protestează. Într-o tăcere perplexă întinde teancul masiv de foi."

Ajuns la acest punct, vizitatorul meu se crede dator să facă un portret al acestui singular personaj.

„Ca să înțelegi de ce nu vorbește, nu spune ce greutăți a întîmpinat, ce mult a rezolvat, care sînt dificultățile obiective, trebuie să știi că acest om este dintre aceia care cred în puterea rațiunii umane. Cu chipul lui ușor încruntat, prelung, cu spinarea adusă, cu mersul tîrșit, inelegant, cu ținuta lui neglijentă, el circulă printre semeni mereu preocupat, calm și rece. Nu știe ce e invidia, nici ura, nu rîvnește locul altuia, nu ascultă pe la uși ca să colporteze, nu urzește împotriva cuiva. Luptă doar cu timpul și cu condiția fizică, crezînd că doar acestea îl abat de la adevăr, pe care pompos îl numește adecvare la obiect. Un inofensiv, un fanatic, pasionat de cercetare și de abstracțiuni, poate un savant ratat, rătăcit printre roboții perie din pricina propriei modestii sau din alte pricini. Cu toate astea sau tocmai pentru astea nu este deloc iubit. Bineînțeles că nu-și dă seama, crede în laudele ce i se adresează uneori, deși el nu are obiceiul de a lăuda pe alții, desigur conform principiului că rațiunea este egal distribuită printre oameni.

De pildă acum este convins că lucrul făcut de el este bun și că, în virtutea unei logici universale, oricine își poate da seama de asta. Nici măcar nu știe că orice poate fi contrazis, din interes sau din gratuitate. Așa se face că tace, dar nu cu îndîrjire, ci în mod firesc. Ba tot răvășind în gînd urmarea lucrării face și gestul fatal. Se ridică în picioare și întinde mîna să-și ia înapoi foile, desigur, fără să-și dea seama că șeful s-a poticnit la al doilea cuvînt din titlu.

Gestul este interpretat ca o sfidare, de aceea cu o furie prost reținută este invitat să se aseze. Se execută, dar, straniu, parcă a devenit imponderabil. Abia de izbutește să atingă perna moale a fotoliului. Fenomen explicabil prin cele ce urmează : Șeful își formulează dezaprobarea în crescendo, de la simple exclamații la negații și roade de negații. Reluate și repetate de ecourile robote. Cu care ocazie periile au și intrat în funcțiune optimă. Din cauza vibrațiilor de sensuri univoce si mari frecvente se produc masive deplasări de aer. În partea roboților, atmosfera se solidifică, iar în jurul împricinatului se rărește. Apar si alte efecte, luminoase, sonore, mecanice. Vîrtejuri clare, policrome, pale de cîlți, trombe de anticreer produc această cvasi-solidificare a atmosferei robote. O culoare de trandafir abisinian apare pe chipurile de obicei albicioase ca foile de usturoi uscat, desigur urmare a efectelor conjugate, mecanic și caloric. În fine, filamentele de vedere ale roboților se aprind devenind de un albastru violaceu. Semn al unei complexe stocări. Prin impactul primit, ei au aflat că lucrarea individului este greșită și că este momentul ca fiecare dintre ei să se pună în valoare.

Pentru acest moment anume, soarele se ascunde sub un lințoliu de nori. Lumina care se revărsa din lustra cu puzderie de brațe, fala frumoasei epoci, se stinge. Astfel că vasta încăpere este acum luminată numai de licărul incandescent al becurilor care țin loc de ochi.

Aici sînt de semnalat unele detalii asupra comportamentului robot, proiectat în astfel de cazuri. Simpla repetare a acestor automatisme, desigur, ar fi împiedicat catastrofa. De obicei, informația transmisă de șef se distribuie exploziv, într-o pluralitate de corpusculi, de mărimea bobului de linte. Poluarea atmosferei, în astfel de reuniuni colective de lucru, nu durează decît o zecime de secundă. Căci corpusculi informaționali, de origine șefească, sînt înghițiți cu rapacitate de stomacurile robote. Prin sistemul vibratil al periilor cu care sînt prevăzuți roboții, la cap, la gură, la urechi, la brațe, la degete, la picioare. Acestea din urmă produc tresăltarea de pe un picior pe altul, după o traiectorie verticală, ca a puricelui urmărit în așternut. Din cumularea acestor multiple vibrații, repetate, la unison, se formează curenții galbeni și obtuzi ai asasinării puterii de judecată, în orice chip și formă ar fi întrupată. La acestea se adaugă, de cele mai multe ori, și altele, pentru desfășurarea în undă de ceremonie. Așa sînt rotunjoarele pale de slavă, pendulările tiflale și semiradiale ale brațelor și chiar căderile capetelor, în formă de pară mălăiață, peste trunchiuri ; zăngănitul provocat, în această din urmă ocazie, este dulceag și amortizat. Din pricina stomacurilor umplute cu corpusculii informaționali, deja solidificați prin neasimilare. La unii intervin și ridicările foarte încete ale capetelor care sînt urmate de alte căderi rapide.

Dacă lucrurile s-ar fi petrecut astfel, țelul decapitării personajului ar fi fost atins. Sau chiar dacă, prin nu știu ce memorie a spațiului, roboții perie s-ar fi grupat ca personaje din corul tragediei antice, deci într-o ordine care ar fi făcut posibilă urmărirea programului prestabilit, crima ar fi fost consumată. Prin tenebrele slobozite astfel ca lumina rațiunii să nu mai poată găsi loc să se strecoare. Doar lucrurile nu s-au întîmplat ca de obicei, ci cu totul altfel, imprevizibil, catastrofal. Pricina acestei abateri de la programul uzual este tocmai acest apărător fanatic al rațiunii. Sau, mai precis, schimbările survenite în condiția sa psiho-fizică. Rarefierea aerului, din imediata sa apropiere, l-a dus la acea stare de imponderabilitate, despre care am mai pomenit. Agățîndu-se de fotoliu, el transmite și acestuia aceeași stare. Așadar om și fotoliu încep să se ridice deasupra solului. Și parcă ceva mai sus de capul șefului. Ajuns la acest punct, este traversat de o lumină albă, rece. Faimoasa lumină a rațiunii ! Dobîndește astfel certitudinea că lucrarea sa este infailibilă. Urcat în fotoliul care se înalță spre tavan, strașnic îl contrazice pe șef. Gesticulează și vorbește. Pentru prima oară în viața lui, fără strălucire, ideile n-o iau înainte, ci se nasc gemene cuvintelor. Docta și judicioasa argumentație nu este auzită, sunetele nestrăbătînd pînă jos. El însă continuă într-un crescendo incomunicabil, stagnant.

Totuși planarea și poziția sa elevată declanșează în roboți impulsuri și inițiative individuale, imprevizibile. Ei încep să se deplaseze dezorganizat, anarhic.

Unii virează în zigzaguri, mînați de viteza invidiei, care nu este cu mult mai scăzută decît aceea a luminii. Neavînd însă loc să se desfășoare, se izbesc puternic unii de alții, bine înțeles, nu fără vătămare. Căci cei mai mulți își pierd periile, care propulsate, cu viteze nemăsurate, nimeresc nu odată în capul șefului. Acesta, deși chinuit de dureroasele frecături periale, încearcă o derizorie aducere la ordine punînd în funcțiune memoria șterșară a autorității sale defuncte. Zadarnic, pentru că la țipetele sale se adaugă fornăiturile hîrșîite ale roboților fără perie, care dau acum glas propriilor coarde vocale ruginite.

Alții, cei loviți sub centură de primii, se diferențiază instantaneu, prin acțiuni mai personale. Ei își smulg cu urlete și violență periile, pentru a le arunca în cîteva obiective precise, cum ar fi cel ce s-a ridicat în aer sau șeful însuși. Dar nedepriniși cu directele, ei își ratează loviturile, nimerind alături, în pereți, în mobile, în geamuri.

De altfel toate aceste fenomene, trepidația deplasărilor în viteză, lapidările cu perii, zmuciturile bruște, vibrațiile zgomotelor anormale și cumulate, pun la grea încercare rezistența clădirii vechi, care nu a fost calculată pentru astfel de solicitări. Geamurile zornăie, ușile vibrează scoțînd scîncete stranii, dușumelele tresaltă și pocnesc, zidurile pîrîie și se cască, întreaga aripă oscilează ca acele pendule dereglate.

În fine, lustra cu multe brațe se prăbușește și, cu ea odată, o mare porțiune din tavan, aceea centrală, cu reliefuri și îngeri rubiconzi, înconjurate de goarne și ghirlande.

Molozul și praful îi acoperă pe cei aflați în încăpere ca o ploaie de cenușă țîșnită dintr-un vulcan. Iar prin golul căscat în tavan, traversînd acoperișul, prin simpla forță a rațiunii biruitoare, oratorul și fotoliul său se înalță spre cerul străzii. El perorează în continuare, deplasîndu-se ușor, frumos. Descrie largi curbe luminoase, dîre, în atmosfera proaspăt clarificată, urmărite cu mare atenție de trecătorii curioși, care aleargă, jos, pe urmele lui, străduindu-se zadarnic să-i prindă vorbele. Intrigați de neobișnuitul navigator aerian, aceștia rămîn indiferenți la prăbușirea clădirii din preajmă.

Aici, într-adevăr, situația s-a agravat. După ce acest personaj a părăsit încăperea, pe calea aerului, la modul arătat, ieșirea din perii a roboților s-a consumat fără nici o reținere. Atingînd punctul culminant : „Vomismentele comenzilor nedigerate, ale impulsurilor înfundate ale inițiativelor mortificate, ale informațiilor trucate. Toate astea adunate și conglomerate, în timp îndelungat, subiectiv, echivalent perioadelor geologice, au fost slobozite. Și revărsate prin gurile robote, acum scăpate de chingile armăturilor periale."

Mă aflu la marginea răbdării. Prea indignat, pentru a găsi cuvintele potrivite, mă ridic în picioare și nu reușesc decît să fac gestul arătării ușii. Ca prin ceață îl văd pe vizitatorul meu nocturn cum se îmbracă. Tăcut și foarte calm. Nu pare deloc impresionat că-l dau afară. Deschide ușa. Dar nu pleacă. Stă în prag și scotocește în buzunarele, fără îndoială, rupte, ale vechiului său palton. Îmi întinde o foaie de ziar, format mare. Îmbătrînită. O desfac. Amețit, citesc reclamele ilustrate ale unor filme : „Fatalitate", „Voluptate", „Noaptea voluptății", „Fericire". Întorc foaia. Pagina găzduiește rubrica „Fel de fel". Aici, printre altele, găsesc știrea voit laconică, insinuant enigmatică, despre „Prăbușirea însolită a unei aripi a clădirii..." respective, astăzi declarată monument istoric.

Sînt singur. Zănatecul a dispărut, lăsînd, în urma lui ușile deschise, în frigul care mă pătrunde mă dezmeticesc. Misterioasa avarie a clădirii ca și decolarea fantastică a acelui intransigent apărător al rațiunii s-au petrecut într-adevăr. Dar, cu treizeci și cinci de ani în urmă ! Foaia de ziar aparține unui mare cotidian imparțial, din acea vreme.

ION MURGEANU: Din „CONFESORUL"

V

Dar apele spre seară se așează, uriașii demoni își liniștesc
Privirea și uite am timpul să gîndesc la cele ce s-au
Întîmplat ; să-mi dau seama ce limpede mi-era credința mea
Simplă acolo pe încercatele șesuri natale unde povățuitor mi-o
Fost cerul cel verde al luminii ca un lan cu ierburi calde.

Acolo izvorăsc fîntîni adînci și nimeni nu știe de cînd
Și de unde din care morminte străvechi sorgintea neamului meu
De păstori curge și plînge mereu ca firul de betelă al
Miresei în auzul generațiilor. Ori numai lumina îmi ispășește
Aici fapta mea. Și zeul luminii coboară din mine furiș ca
Un cîine pe care îl adăpostește credința fiindu-i
Deopotrivă hrană și-n nopți cu lună mari herghelii se
Neclintesc barbare de asemenea, aici unde Ființa mea simte
Tot mai neliniștită veacurile luxuriante întrînd în păduri
Cu focuri uriașe apropiindu-se ca un coșmar de imperceptibile
Orașe temple de piatră ale nestatorniciei și vinei. Iar cei
Care mă-nvinuiesc nu sînt de-aici. Ei se revarsă fiind
Clevetitori în timpul cît ceara albă curge lin pe morminte.

O efigie mi-i chipul, solară, și nu aurul de prețuri mi-l prețuiește.
Adîncit pînă-n pragul ultim al lumii acest neam își trece
Vremile, cugetător, avînd recunoștință și milă și sfială
Pentru ceea ce curge și nerăbdătoare veacurile iau aminte
Acestor destoinicii care precum semințele sînt adăpostite în
Pămîntul cald. Căci uite duhul elegiac tîrîndu-se
A doua zi după facere pe maiestoasele ape ale Danubiului.
Fluierul meu se zice i-acest fir verde ce-a încoltit din
Umilință neocolind adesea adevărul firii. Ca un descîntec
Acesta propovăduiește vecia și-acum și astăzi în culmea alcătuirii
Mele de neam. Preoți mari basarabi tesură apoi fir de aur în
Scorburi și-n firide, faguri uriași tot din lumină lin țesută.

Dar mie îmi rămîne duhul elegiei neîntinat ca o închipuire
Peste veac a zeităților. Parfumul stîlpilor mele-i ca ceara
Albinei și carnea femeii miroase a iarbă cosită sub vîlcea.
Acest gust pe care mi-l pregătesc neclintit reașezîndu-mă
În firea morții totodată sorbind răcoarea femeii mele curate
Și neistovită. În zori de ziuă cînd cocoși au luminat ferestrele
Acestei grăbite iubiri și carnea femeii nu se stinse încă
Imnuri pagine mai stăruiau deasupra așezării și-acele Imnuri
Grele de timp suferă decantate prin canale subțiri ale minții.
Haotice, tulburi de multe ori, dar se întîmplă ca în preajmă
Cîntărețul să fie adormit de cu seară sub un polog, sau ochi
Uriași noaptea întreagă să fi privit halucinați în lună,
Pentru că apa rîurilor curge în apropiere purtînd pe luciul ei
Spaima subțire a începuturilor de veac în firea sedentară.

Dar ce lumini inundară valea natală ! Pierdutul pe veci
Se întoarce în zorii zilei acasă. Chiar dacă pămîntul respiră,
Uriaș bivol acum odihnit, acest purtător de mesagii ale firii,
Cînd nevăzut strecurîndu-se-n lan, și cînd întețit de rumeneala
Zării, aduce cu sine un imbold. M-am străduit o vreme să uit și
Să caut. Sub lespedea de brad a munților acestia apare din cînd
În cînd o biserică albă ca o mireasă călătoare în cămăși
Nupțiale de in. Ce caută și-această mumă prin codri neguroși veți
Zice în depărtarea marilor civilizații ? Glasul ei întrevede
Spiritul ierbii și urma-i nu are căință, căci plînsul, asemeni
Cugetării morților, din patimă spre patimă, dăruit e aceleeași simple
Lumini ; cu făclii și cu arbori în miezul Ființei are loc actul nunții.

Iar riul saltă, se arcuiește întrețindu-se de două și de zeci de
Ori, pînă ce cade în matca danubiană, ea însăși riu și mumă,
Rege și preot, amantă romană. Cînd nevăzut strecurîndu-se-n lan,
Și cînd întețit de rumeneala zării, aduce cu sine un imbold cîntărețul.

fuga

LIVIU HOTINCEANU

Se temu pentru o clipă că acel obiect greu, o scrumieră din marmură roşcată, cu care se juca de peste o jumătate de oră îi va scăpa printre degete, se va rostogoli pe pardoseala încăperii spărgîndu-se cu zgomot în nenumărate cioburi iar în momentul următor, printr-un inexplicabil şi rapace mimetism se va ridica şi el în picioare, urlînd că s-a săturat, că-l deranjează totul, dar absolut totul, începînd cu lumina rîncedă a petromaxului, cu aerul stătut şi greu ca un fund de mlaştină, cu atîtea şi atîtea altele şi terminînd cu mutrele lor, în aparenţă grave, calme, transfigurate însă de plăcerea sadică a autoînşelării...

Zîmbi acru. Era totuşi prea complicat să treacă dincolo de puterea unor legi pe care încă nu le înţelegea. Dacă mergi înainte cine ştie ce poţi descoperi în propriul tău sistem : umilinţă sau ură şi atunci eşti nevoit să te întorci, învins, lipsit de însăşi satisfacţia durerii pe care ai consumat-o de la bun început acceptînd lupte.

Depuse precaut scrumiera pe masă. Sanitarul care tocmai îşi aprinsese o ţigară, şi-o apropie, revendicînd-o — desigur inconştient — împreună cu neputinţa sa.

Îşi roti privirea prin cameră căutînd parcă să descopere acolo acel amănunt nou, nesesizat pînă atunci şi care — spera el — ar fi dezlegat într-un fel lucrurile.

Totul era neschimbat : pereţii gălbui, nevăruiţi de ani de zile, duşumeaua uzată şi murdară, soba care prin coloritul ei funest mărea ridicolul peisajului, în fine, ei doi în veşminte de noapte, întinşi fiecare în cîte-un pat.

Sau poate nu aici ar trebui căutate limitele, dacă acestea există cu adevărat, ci altundeva, în urmă, pe un drum să zicem, înainte de a deschide această uşă, înainte de a-ţi scoate paltonul şi de a da bunăziua, înainte de a te apuca de treabă...

Dacă ai apucat să intri, jocul cu tine însuţi s-a sfîrşit, cel puţin în aparenţă şi ca să-l poţi relua îţi trebuiesc alte argumente, alte tării, nu le ai totdeauna la îndemînă, de aceea cauţi şi te zbaţi, alergi în dreapta şi-n stînga, trist sau fericit, nepăsător sau plin de ardoare realizînd în fond aceeaşi, aceeaşi singură şi mare nechibzuinţă...

Şi iarăşi nu-i exclus ca pînă la urmă să descoperi că de fapt tot timpul n-ai făcut altceva decît să te învîrţi în acelaşi loc, în jurul propriei tale persoane...

Închise obosit ochii. Sîngele începuse să-i bată egal la încheieturi şi tîmple, travaliu veşnic dar liniştitor în acelaş timp în care cuvintele celuilalt se scufundau ca într-o apă.

Închipuieşte-ţi doctore — lucru stupid, şi nu ştiu pentru ce îţi povestesc toate acestea — închipuieşte-ţi zic, o noapte liniştită, domestică, asemănătoare într-un fel cu cea de acum, dormeam aproape împăcat cu mine însumi cînd lătratul cîinelui m-a ridicat mai întîi într-un cot, apoi în picioare, apoi cu paşi împleticiţi am izbit uşa şi m-am trezit în curte unde un sătean m-a rugat să iau ceva pe mine şi să-l urmez.

Peste zece minute traversam un coridor îngust, pătrundeam într-o încăpere, două babe plîngeau într-un colţ dar le-am izgonit numaidecît afară, mă inhibă astfel de spectacole. Mă aşteptam să descopăr pe unul din pacienţii mei obişnuiţi ; vreo femeie în pragul naşterii sau vreun bătrîn căruia îi venise rîndul să treacă dincolo, în lumea celor drepţi.

Totul va dura, gîndeam, cel mult o oră, două, apoi voi fi din nou acasă, în aşternutul cald, continuîndu-mi somnul.

Ridicînd însă ochii, am rămas surprins. În patul larg zăcea o tînără femeie, palidă, neobişnuit de frumoasă. Se vedea clar că nu era de prin părţile locului. Deşi aproape tot corpul îi era acoperit de contuziuni — adevărate explozii roz, sîngerii, de parcă fusese tîrîtă pe o suprafaţă aridă şi neprimitoare — ceea ce îi rămăsese neatins producea o asemenea luminiscenţă încît prin contrast reuşea să arunce în umbră masacrul carnal.

Înainte de a fi Dima sanitarul, am fost rînd pe rînd Dima îndrăgostitul, Dima poetul, Dima nebunul, călătorind prin intermediul ei în ţinuturi fabuloase (numai de acolo mi-o închipuiam venind) pline de lumini, de jerbe colorate, acolo unde e deajuns să-ţi laşi paşii şi sufletul să se ducă în voia lor şi fără să te gîndeşti la nimic bucuria te năpădeşte încet, încet ca o apă.

Vocea săteanului m-a readus la realitate. O găsiseră după spusele acestuia, în nesimţire, pe şosea, aruncată fiind intenţionat sau căzînd ea însăşi dintr-o maşină şi fără îndoială ceva grav se produsese în organismul ei.

Examinînd-o atent am înţeles imediat că trebuia operată. Dar nu o operaţie obişnuită, fără riscuri, ci una delicată, de mare rutină, la care dacă mă încumetam însemna de fapt să risc întîi asupra mea, asupra posibilităţilor mele pe care le ştiam firave şi obscure.

Pînă la urmă m-am hotărît. Sînt ani de zile de cînd lucrez în chichineaţa asta de dispensar, dimineaţa îndepărtez obloanele şi mătur trotuarul, seara le apropii. Din cînd în cînd cîte-un sătean îşi taie din greşeală degetele cu securea ori altul venind acasă beat îşi scrînteşte piciorul. Dacă se întîmplă vreun caz mai disperat, nimeni nu te mai bagă în seamă, se trimite o telegramă şi apare minunea aceea zburătoare, aviasanul, cu bloc operatoriu şi alte bazaconii, cu medici fandosiţi, înalţi, avînd alură de autopsieri care din cîteva mişcări te-au şi pus pe picioare. Iar eu rămîn cu coatele rezemate pe fereastra dughenii, mă simt ca o unealtă ruginită, aruncată într-un colţ ca să nu încurce lucrurile.

Oamenii dăduseră deja telegrama şi aşteptau să apară avionul, am contramandat însă totul, plecaţi neghiobilor, am urlat, nu vedeţi abia îşi mai trage sufletul şi în afară de asta aveţi sanitarul vostru, nu contează incertitudinea în care uneori se zbate ori împrejurarea prin care soarta l-a aruncat tocmai aici, ne descurcăm noi într-un fel.

E adevărat, cînd am făcut prima tăietură şi a răzbit sîngele, parcă un soi de ameţeală m-a cuprins. Mi-am învins-o însă repede, ce naiba Dima, doar nu eşti muiere.

Sub lumina petromaxului — îţi dau cuvîntul meu — păream un vrăjitor, un preot slujitor al binelui, dacă preferi cuvintele frumoase. Fredonam nu ştiu ce melodie deşuchiată, de asemenea mi-am adus aminte că în timpul războiului am scos un glonte cu briceagul tocmai dintre omoplaţii unui general, era imposibil să nu reuşesc.

Şi totuşi n-am reuşit. Oricît m-am străduit. Am încercat în noaptea aceea tot ce-i stă în putinţă unui om ba îndrăznesc să cred că şi ceva pe deasupra. Spre sfîrşit mi-am cedat chiar propriul meu sînge pentru că aveam presimţirea tainică, nebună că acea femeie, acea fiinţă mai bine-zis, mă conţinea şi pe mine într-un fel.

Totul a fost în zadar. Cînd zorile au inundat fereastra aburul vieţii ei mi s-a strecurat printre degete ca o pasăre, o pasăre ce-mi

Desene de
RAOL IONESCU

înnebunea pur şi simplu urechile cîntînd cu ultimile puteri.

Ajuns acasă am încercat să adorm dar n-am mai izbutit. Imaginea acelei femei mă urmărea cu atîta furie de parcă eu aş fi fost vinovat de cele întîmplate. Îmi revenea stăruitor în minte următoarea întrebare : încotro călătorea de fapt iar dacă îşi propusese să ajungă într-un loc precis de ce renunţase şi mai ales de ce în modul acela groaznic, brutal. Dacă vrei s-o sfîrşeşti, ştiam eu, o poţi face şi la tine acasă, în aşternutul tău, sînt atîtea modalităţi, nu-i necesar pentru asta să străbaţi — şi noaptea mai ales — cîteva sute de kilometri.

Între lucrurile găsite asupra ei — veniseră spre dimineaţă cei de la procuratură — un plic boţit, probabil neexpediat, cu cîteva rînduri înăuntru complica şi mai mult adevărul. Le-am citit şi eu :

„Ai avut dreptate. Viaţa se poate relua oricînd, de oriunde. Dar pentru asta îţi trebuieşte puterea de a clădi ceva apoi o altă putere şi mai mare cu care să dărîmi totul ca pe locul rămas gol să clădeşti din nou ceva şi aşa mai departe. Plecînd însă ai uitat să-mi spui cînd să mă opresc iar eu n-am ştiut singură..."

Dar ce faci doctore, ai aţipit ? Sau nu încă ? Atunci e bine. Înseamnă că ţii la tăvăleală. Am plecat să mai umplu odată blestematele astea de căni. Oasele şi muşchii nu te duc mult, e lucru dovedit, de aceea zic să profităm.

Se ridică greoi de pe marginea patului. Privindu-l, doctorul avu pentru o clipă senzaţia că sanitarul învins de băutură se va prăbuşi peste el, îl va înăbuşi cu respiraţia sa hîrîitoare şi greţoasă ca un marasm. Acesta însă deschise uşa simplu, aproape casnic şi dispăru în bezna de alături.

Curînd se întoarse aducînd odată cu el o pală din aerul rece de afară. Respira sacadat din pricina efortului, coborîse şi urcase probabil în grabă scările beciului. Cele două căni se loveau între ele în mîna lui stîngă iscînd un zgomot înfundat în timp ce cu dreapta îşi susţinea poala cămăşii de noapte, prea lungă, pătată violent pe alocuri de băutura la care tocmai umblase.

Şi zici că la repartizare ţi-au încurcat postul, doctore, şi te-ai trezit tocmai aici ? Ha, ha ! Dă-mi voie să rîd şi totodată primeşte protestele mele. Nu te supăra pe mine. Nu ştiu cum naiba se face dar mi-ai devenit simpatic, ăsta-i adevărul. Simt eu că va veni o vreme cînd vom rîde de toţi şi de toate cu gura pînă la urechi. Pînă atunci întinde mîna şi soarbe cana asta cu vin. Ai sufletul încă tînăr şi îngăduitor, e păcat să-l laşi de pe acum să se năpustească în afară, să latre sau să muşte cu viclenie aşa cum se întîmplă deseori cu al meu.

Îmi vine în minte celălalt medic, căruia i-ai luat dumneata locul. Era un bătrînel simpatic, rotofei, care mai avea doar cîţiva ani pînă la pensie. Ceruse el singur acest post, suferea de o boală incurabilă, ceva în legătură cu sistemul nervos, contractată în tinereţe, undeva într-un lagăr.

Ceea ce te izbea la el din prima clipă era mersul, un mers nevolnic, aplecat puţin într-o parte, despre care gurile rele spuneau că nu s-ar datora rănilor căpătate pe front ci răzbunării unui soţ pătimaş care în timpul unei alarme îl prinsese în patul nevesti-si şi drept răzbunare îi tăiase bărbăţiile ori i le zdrobise astfel încît acum nu mai erau bune de nimic. Moţăia mai tot timpul zilei cu ghetele proptite în sticlele unui birou, furat de vreo amintire ori de vreun vis în care probabil nici nu mai credea.

Ştiu, cunosc ce crezi despre mine, Dima, îmi spunea el după ce pleca şi ultimul pacient. Sînt un neisprăvit, un ins care în dreptul inimii poartă o pereche de fudulii şi dacă în această seară doresc din nou să mă îmbăt şi te trimit după vin, asta nu prevesteşte nimic bun. Te iert însă, treacă de la mine neghiobia ta şi-a lumii. Ca să înţelegi toate astea ar trebui să te trezeşti ca mine, tot mai devreme dimineaţa, înspăimîntat, prăbuşit în propria-ţi sudoare, ba uneori să nu adormi de loc, să stai cu picioarele spînzurate pe marginea patului, amintiri tulburi se răstoarnă atunci în urma ta, ca nişte pietre, faci tot posibilul să le opreşti, nu reuşeşti niciodată. Nici înfrîngerile, Dima, nu se dobîndesc fără luptă. Pentru asta e nevoie însă să călătoreşti, să călătoreşti mult, în orice moment, în toate sensurile, zi de zi, noapte de noapte, chiar şi atunci cînd te lasă puterile şi ajungi ca mine un hoit nesimţitor. Iată, eu m-am oprit, suflet nerod ce sînt, şi acum sfîrşitul mă înconjoară ca o şoaptă vicleană, ca o boare, da, da, din ce în ce mai stăruitor şi măcar în urmă de-ar rămîne nişte, măcar acolo...

În ultimul timp se ţicnise de-a binelea, umbla mai mult beat decît treaz încurcînd reţetele, rosturile cele mai simple. Dar ceea ce l-a dus la pierzanie a fost patima sa nedomolită pentru femei, patimă ce nu mai era însă virilă, bărbătească ci ajunsese desfrînată, aproape o sclavie. Le ademenea aici la dispensar — lucram doar în aceeaşi încăpere — apoi începea să le umble pe trup, din ce în ce mai stăruitor pînă ce acestea fugeau înfricoşate uitîndu-şi veşmintele. Într-o primăvară l-au găsit sătenii în spatele unei magazii, ţeapăn. În pumnul albit de strînsoare îi rămăsese un smoc din părul unei femei.

S-a păstrat o tăcere în urmă. Nimeni n-a vrut să aibe vreo părere sau vreun amestec. Pentru lumea de aici moartea înseamnă un lucru neînduplecat şi grav, adînc ca o religie şi de aceea o venerează aproape indiferent de cauza care a provocat-o.

Ai să te-ntrebi doctore — şi pe bună dreptate — dacă nu şi eu m-am ţicnit rămînînd atîţia ani aici. Nu ţi-aş putea răspunde cu certitudine. Ştiu însă că nu de puţine ori mă sugruma un dor sălbatec şi absolut fără logică de a sparge totul în jurul meu, de a-mi îngrămădi boarfele într-un geamantan apoi cu pălăria împinsă pînă la refuz pe ceafă, rîzînd prosteşte ca cineva care nu mai iubeşte pe nimeni, care nu mai crede în nimic, să sar în primul tren, să flutur cu mîna aiurea apoi să fug, să fug cu disperare.

Ei bine, află că am făcut-o şi nu o singură dată, acum cîţiva ani porneam aproape în fiecare săptămînă aşa cum ţi-am descris. Pînă la gară sînt mai bine de douăzeci de ki-

lometri, dar ce conta, ajungeam lac de sudoare şi fericit, aşteptam sosirea trenului apoi mă instalam comod între catifelele unui compartiment de clasa I.

N-am trecut însă niciodată de a treia staţie. Poate şi din motivul că pe aceste meleaguri trenurile n-au un ecartament normal, n-au semeţia aceea pătimaşă a marilor expresuri care te fură pur şi simplu, nelăsîndu-i îndoielii timp să rupă regrete amarnice din tine.

Pe aici trenurile sînt nişte cutii înguste ce umblă exasperant de încet astfel încît în timpul mersului ai chiar posibilitatea să cobori pentru a-ţi pune gîndurile în ordine ori — şi mai stupid — pentru a-ţi face nevoile apoi dacă mai vrei, dacă mai ai chef cumva, te poţi prinde din mers agăţîndu-te cu palmele de bare.

Însă precum îţi spuneam, pînă la a treia staţie mă învingea încetineala cu care mă deplasam, acea implacabilă lege a inerţiei ce mi se strecura în fiecare mădular precum o spaimă, mintea îmi lucra cu mai multă înverşunare ca altădată, întrebîndu-mă încotro mă îndrept de fapt, încotro duce drumul acela şerpuitor, pustiu, traversînd frînturi de peisaje, dealuri şi pajişti mohorîte încît pînă la urmă azvîrleam îngrozit geamantanul pe geam şi spre seară eram din nou aici, cu mult mai netrebnic, cu mult mai nedumerit decît plecasem.

O singură dată n-am mai vrut să ţin cont de nimic. M-am îmbătat crunt îngrămădind în geamantan pe lîngă alte lucruri şi cîteva sticle cu şliboviţă iar doi săteni m-au aruncat la rugăminţile mele într-un vagon ca pe-un sac cu mere.

Trăiască nechibzuinţa, Dima, urlam eu ieşit din minţi de pe fereastra vagonului, trăiască libertatea şi bale scîrnave îmi lunecau din gură...

Trebuie să fi fost o scenă înduioşătoare, spuse doctorul pe jumătate adormit, neatent la sensul discuţiei. Din tonul său se desprindea că mai degrabă ar fi vrut să doarmă lăsînd totul încurcat sau eventual pe a doua zi.

Însă sanitarul era prea întărîtat de cele povestite, se dădu jos din pat şi continuă să vorbească în mijlocul încăperii, gesticulînd vehement.

Înduioşător pe dracu, doctore ! În momentul în care mai înduioşezi pe cineva înseamnă că nu-i nimic de capul tău, că eşti o muscă, un rahat pe care nici nu merită să-ţi strici scuipatul. Cei care au reuşit în viaţă trezesc de la invidie în sus dacă nu chiar ură. Da, cred că ăsta-i sentimentul după care am tînjit toată viaţa : să fluiere oamenii după mine, să dea cu pietre şi să mă urască. Dar ascultă mai departe

În timpul călătoriei am aţipit, avînd un vis ciudat. Se făcea că mă găsesc într-un compartiment somptuos, lumina palidă, violacee a becului scălda obiectele din jur imprimîndu-le moliciuni acvatice. Mă aşteptam la un moment dat ca dintre perdele să răsară botul monstruos al unei vietăţi marine, cu ochii bulbucaţi şi răi, cu înotătoare străvezii inspirînd aerul prin palpitaţii largi. Undeva trebuia desigur să existe o recrudescenţă a acestui peisaj sau poate chiar o formă mult superioară iar aceasta nu putea fi decît o plajă, unde lichidul se îngustează, moare trecînd în alte elemente : nisipuri fine, aurii, cerul la orizont neverosimil de curat, iar peste toate ca un argument suprem, erupţia soarelui.

M-am ridicat emoţionat. N-aş fi crezut vreodată să pot realiza viziuni. Cu un gest scurt am dat perdeaua la o parte. Dincolo era într-adevăr marea dar nu cum o ştiam eu sau dumneata sau oricare altul ci necruţător de albastră şi leneşă, parcă era o femeie tînără abia întoarsă de la bal purtînd încă în priviri nostalgia ultimului vals.

Nici nu ştiu cînd am fost pe plajă, cînd m-am dezbrăcat, cînd încet, insesizabil de încet mi-am dat drumul între valuri amestecîndu-mă cu ierburile verzi, gelatinoase, cu mîlul, cu senzaţia aceea copleşitoare, imposibil de redat, ce-ţi risipeşte pur şi simplu trupul ducîndu-l departe în miliarde de particule.

Cînd am ieşit însă la suprafaţă abia mă mai ţineau paşii, tremuram şi mi-era frig, totul în jurul meu se preschimbase...

Unde crezi că mă aflam de fapt doctore, unde crezi ? Puah, şi-acum mă apucă disperarea şi mi-e scîrbă. Zăceam într-un depou, întins sub o grămadă de traverse, cineva îmi furase geamantanul şi hainele, puţinii bani pe care îi agonisisem să-i am pe drum. Mă uitam prostit la izmenele ce singure îmi rămăseseră, mintea nu mai vroia să funcţioneze, se blocase.

Şi, deodată m-a cuprins rîsul, un rîs nerod, isteric, cum nu mă încercase niciodată. Am pornit aşa despuiat pe şine rîzînd incontinuu. Cîţiva acari care lucrau prin preajmă zărindu-mă, au aruncat speriaţi uneltele şi au rupt-o la fugă...

La capătul acestei fraze sanitarul se opri privind cu ochi mahmuri spre silueta doctorului care dormea în patul său. Suflă apoi în lampa de pe masă. Pe dibuite se îndreptă spre celălalt pat lovind în trecere un scaun.

Înainte de a adormi i se păru că întreg întunericul din cameră se condensează într-o bilă grea, enormă, ce se rostogoleşte spre el căutînd cu orice preţ să-l nimicească.

O evită născocind înfrigurat una din călătoriile sale, desigur pe cea mai frumoasă, pe cea mai neadevărată.

MIHAI VELCESCU

Ajută-mă

Ajută-mă, sînt cel ce vin
Din pîine
Şi din vin
Urcînd agale-n lotci pe ape
De cînd se lasă seara mîine
Să-ţi întîlnesc strivită-n pleoape
Lacrima Ta
Plînsă de mine
Te voi veghea întins pe gene
Cu tremurat ca de lumine
Cînd lotca se întoarce-alene
Clipind în sus
Şi se răsfaţă
Şi-alunecînd, glumind s-a dus
Iar apa-i limpede pe faţă
De drumul bărcilor ce nu-s.

Iubire

Iubirea lemnului cu tremurare
De uruituri mute
Prin urmare
Du-te
Spre trei galeri
Legănătoare de ieri
Şi pînă ierea viitoare
Şi nu uita
Pîndită mare
Plutirea mea pe grele pîsle
Înşiruind trei căi prin visle
Iubirea lemnului cutremurare.

EMIL CIURARU

Curbe

În ţipătul de iarnă
la tîmpla nopţii
zadarnic bate luna
căci dimineţile rup
din gîndurile mele
şi le poartă pe-ndepărtatul cînt
al verdelui
cînd voi adormi
între măselele cîinelui de
primăvară
cînd speranţele se vor reîntoarce
precum aripa
risipind linii curbe.

Prevestiri

Frunze înecate
în picături de aramă
organic supuse
recheamă prin ramuri
fire de alb.

Voci de copii
şi clinchet prin sate.

DORIN SĂLĂJAN

Şi numai ochii

La naşterea mea, pămîntul
De trei ori a încuviinţat şi m-a primit !
Dar de unde să ştiu că nu era
Un clopot aiurit

Şi eu pe urma lui vestind
Pe cel ce o să vină...
Fără să ştiu din treaba asta
Care mi-e partea de vină.

Bine, bine, s-a zis,
Un grai — abis — căscînd fărădeştire
În locul meu să fi numit
Un altul fără har de mire.

Iar clopotul de mine atîrnat
Să bată mult mai departe.
Şi numai ochii, ochii fără pupile,
Să nu mi ne-ntoarcă vreodată spre moarte.

Un fel de madrigal

E iarnă şi iubirea noastră
A dat în floare
Pentru că s-a prea neglijat
Partea fiecăruia de soare...

Fecioara naşte călare pe mormînt
Pruncul de mult ajuns în lume :
Pierderea sa — atîta jale
Se umflă-n rîuri pîn'la spume.

Pe limba unui mînz nechezul meu,
Înalte clopote, deşarte,
Închipuie dezastrele zeului mereu
Atît de-aproape şi atît departe

Coace sămînţa pînda sîngelui de fiară,
Orbul din mine se visează chior,
Singurătăţile din păsări
Pătate curg într-un picior...

Iau suferinţa lumii de mînă
Şi o plimb fără de frică
Ca şi cum ar fi
Sora-mi mai mică.

Elegia întoarcerii

Mi-e dor de voi, aşa de dor
Că nu mai ştiu de mine
Dacă mai sînt şi fi-voi pînă cînd
Înstrăinatul nopţilor străine...

Fecioarele în sînge-mi plîng mirare,
Pe o cămaşă nu pot să mă fure,
Vinul uitat mi-adulmecă prin nări
Frigul ce urlă-n lupi la margini de pădure

La cina încolţită de doisprezece spini,
Minune-nfrigurată de-atîta aşteptare,
Pe roşul sîngelui îngenunchind
De bună seamă ne vom logodi în soare.

Pe ochiul turmelor îmbătrînind
Clopotele trase-n cer de-o sfoară,
Ude pe spate-mi curg potop
Cînd zorile încep ca să mă doară.

M-adun tîrziu cu tine-n braţ de fîn,
Ca să te ung, să te amin —
Cruce-n paianjeni otrăvind tăcere
Pe limba mea care te cere !...

Cum e acum sînt numai dor din dor
Sacrificatul fără vină.
Grăunte-n sînul mamei, să fi fost,
Şi-n altă gură să fi curs, străină.

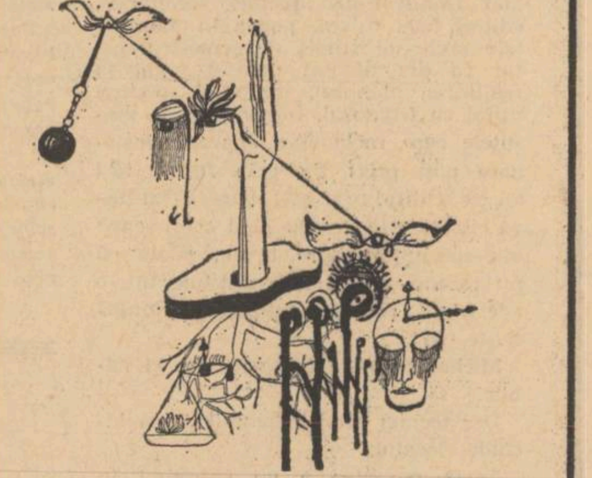

Desen de
ANTON PETRAŞINCU

ION TRANDAFIR

Cîntec

Dintr-o uitare fără noi
nu împărţim nimic spre seară ;
un cîntec pentru amîndoi
ar ţine zarea din afară.

Sub vîrful bradului şi mai
fereastra mi se face uşă ;
răsună-n coaste ca pe nai
jertfa luminii din cenuşă.

Ajunge inima la pod ;
acelaşi sînt : meandru, prund ;
cum sar cuvintele şi rod
din malu-n care mă ascund !

Nici o teamă

Lîngă urechea drumurilor mori.
Ninge tîrziu şi flacăra nu iartă ;
arunci toată lumina din culori
şi dai de-aceeaşi iarbă înţeleaptă.

Cum să aduni ? Sub care flamuri reci ?
umerii duşi în crezămînt de ploaie,
cînd aerul se lasă pe-unde treci
şi unghiul clorofilei se îndoaie.

N-ajungi ; cărările se duc fără pămînt
pe urmele furate de sub piatră ;
nu-i nici-o teamă, nici un jurămînt,
dar umbra stă închisă şi te latră.

Fugă

Să fie dată somnului această
clipă de lapte cursă-n adevăr ;
spre ziuă, creanga timpului e-albastră
şi frunzele-mi iau viaţa în răspăr.

Atît de nesătulă vine ora
că fug prin veghea trunchiului înalt —
dar neprimit la noaptea tuturora
mă scurg în povîrnişul celălalt.

M-aş arunca în braţele minunii,
de n-ar fi zeii primii la cuvînt ;
dar, şi aşa, cu sîngele în funii
urc cerul stării mele de pămînt.

VASILE ZAMFIR

Arheologie

Cobor prin timp ca-n vechile sipeturi,
să răscolesc trecutul milenilor duse ;
adulmecînd cu mintea antice alfabeturi,
reconstruiesc imperii descompuse.

Dar ce anume caut ? Comori de mult pierdute ?
Ori poate că strămoşii stratificaţi egal ?
Civilizaţii stinse, şi tainele lor mute
cu viaţa strămutată în regnul mineral !

Uitate glorii moarte purtînd stindard şi ranguri,
dormind pe totdeauna în neguri de vecii,
pierdute-n hrube sparte şi-n mucezite ganguri,
alcătuind din pietre şi praf biografii ?

Spre viitor, nainte ! Să-nchipuim temeinic
cărări imaginare către nemaivăzut !
Ca pînza de păianjen ce tremură stielnic
se clatină mirajul nimbat de Absolut.

Mărţişoare

O, cum iubesc sfîrşitul lui februar !...
Cînd hornul negru toarce din ce în ce mai rar
Mătasea vineţie a fumului răzvrătit,
Cînd neaua-şi smulge părul de vînt verzui zbîrlit.

Şi-i fără îndoială că peste prea puţin,
Va scoate echinoxul albi ghioceii din scrin
Şi-i va-nşira prin coşuri de-a lungul pe trotuare...
La Mărţişoare ! uite mărţişoare-!

Un spectacol în sine

Un local în sensul nobil al cuvîntului ?

Nu sînt mai mult de cinci-şase mese — fără scaune — în jurul cărora gravitează floarea însetaţilor din Bucureşti, consumînd ce dă dumnezeu. Domnul Jerca este unul dintre puţinii oameni în stare să înţeleagă arta în adevăratul înţeles al cuvîntului ; şi opera pe care o admite pe pereţi şi artistul la petrecere. Căci pereţii acestei respectabile bodegi, găzduiesc — dincolo de rafturile cu sticle, — valoroase desene, uleiuri, acuarele — semnate de plasticieni cunoscuţi. E o iniţiativă mai nouă — salutară. La Zürich, unul dintre cele mai faimoase restaurante, se mîndreşte cu pînze de Chagal, Picasso, Klee, patronul înţelegînd să-şi atragă în felul acesta intelectualitatea oraşului. Într-adevăr, o ambianţă dintre cele mai elevate. Domnul Jerca, deşi nu cred că a fost la Zürich, se dovedeşte a fi european. Din pasiune pentru frumos şi dragoste faţă de client.

Între un inspirat nud şi un peisaj poţi citi înţelepte sentinţe despre băutura, nu cea de izvor, aparţinînd unor ilustre nume de la Platon la Sadoveanu, la care gazda a adăugat cu toată modestia o cugetare proprie, foarte pregnantă : „Vinul este singurul lichid viu". Cifra de plan a localului este de atîtea şi atîtea sticle goale, cum ar veni. Scriitori începători, care promit, precum şi rataţi care pur şi simplu nu mai promit nimic, pictori, scenografi, editori, fete, oşteni, popor în momentele grele de sfîrşit de semestru, răsar ca din pămînt punînd mîna la realizarea planului, îmbinînd spontan utilul cu frumosul. În picioare, la măsuţele care reclamă o supradimensionare poţi privi fix prin fumul să-l tai cu cuţitul : şi poţi cugeta pe lîngă citatele afişate. Iar cînd ochii scapă din întîmplare spre tavan, poate că nu rareori acesta se constituie într-o adevărată cupolă sixtină, îndemnîndu-te ca

Michelangelo la fapte măreţe şi nobile.

Dar tocmai atunci domnul Jerca închide localul.

Toată povestea e un spectacol în sine.

Marin SORESCU

ARTE ARTE

ARTE PLASTICE

Miracole captive sau despre Saşa Pană

După cartea lui Leonid Dimov şi Florin Pucă (acest extraordinar Florin Pucă despre care mă voi încumeta să scriu în curînd). „Atentat la bunele tabieturi" implică iarăşi, de data asta prin colaje, plastica în cuvînt. A încerca să te rosteşti despre Saşa Pană, virtuos monahal al artei, înseamnă să scormoneşti în tine însuţi, într-atît se opune marele armurier al solitudinii oricăror canoane şi ierarhizări. În lumea absurdului său revelat, cuvîntul nu-i neglijabil dar nici cheie de aur, el este continuarea desenului prin noţiune, o deschidere în plus cu alt semn dar de aceeaşi esenţă.

În arhitectura imaginilor sale colate, surpriza obsesivă intervine cu deplină şi maximă rigurozitate. Vrăjitoria se petrece în plină zi, sub vaste şi calme ceruri flamande, terifiantă tocmai prin naturaleţe, gingaşă întrutotul şi multcandidă prin exemplara privire, ochi în ochi, în miezul otrăvit dar nu otrăvitor al existenţei. Disproporţia dintre obiecte, aglomerarea fenomenelor disparate, matematica infinită a visului, viaţa cotidiană luată în coarne de neobişnuit, fecundarea prin amănunt paralogic, totul concură spre omniprezenţa creată din nou, mai lucid. Sentimentul metafizic îngheaţă în magicul cristal hiperboreic.

Dar să privim mai îndeaproape, pentru familiarizare, prima planşă, încercînd să-i surprindem tehnica intimă, operantă, pentru întregul volum. Nimic neobişnuit. Un bărbat tandru, prevenitor, în preajma unei femei, surîzind adormită, cu pînza la care lucrase în poale. Care-i elementul de derogare, observabil imediat, nu ştiu, depinde de privitor : poate pelerinul sprijinit în sabie, de cîteva ori mai mărunt decît cele două personaje principale ; sau regele încoronat privind împietrit dintr-o stranie oglindă, reflex al vizitatorului, deşi perspectiva e derutantă ; ori ceasul neobişnuit din perete, dacă putem să-l numim astfel, un mecanism între busolă şi barometru, halucinant în precizia lui stînjenitoare. Pe scrin, zace o mînă tăiată, alta ieşită din ultimul sertar escamotează o bucată de pînză, desigur, a femeii, în timp ce, lipită pe o latură a lui, cifra opt pare bătută din fosfor. Şi deodată, revenim, îmbogăţiţi şi tulburaţi, la cei doi protagonişti. Cine este acest bărbat, mai mult ostean decît civil, călcînd pe traverse late, un fel de lingouri de aur, cu eşarfa pe spate, purtînd celebrul semn al morţii, cu mantaua sa terminată printr-un vîrf de peştelance ? Şi cine este femeia dormind, căreia mereu i se sustrage pînza lungă la care ţese ? O lume minusculă fulgurează o clipă, un grăunte de adevăr se amplifică în raza imensă a somnului. Un cuplu cunoscut poate, un nou Ulisse şi o nouă Penelopă, la fel de eroici şi diafani în ipostaziere burgheză. Sensul exact ne scapă, dar în pragul senzaţiei de spaţiu şi timp abolit, visul care sîntem o secundă se cuplează uşor la cel împietrit şi, fără ostentaţie, etern.

Am ales această planşă la întîmplare, fiind prima, dar toate celelalte vor fi analizate din acelaşi punct de vedere. Ele incită spiritul, nevoia de recunoaştere în universuri paralele, mai fine şi dens compactate. Captivele miracole saşapaneşti, în splendida lor alcătuire, nu irită adversităţi suprareale, nu le provoacă. Ele numai le ating cu aripa inmuiată în umilinţă. Sau, cum nota atît de frumos Cezar Baltag, posibilul „care etern se vesteşte, dar care, în acelaşi timp, ca orice suveran se respectă, se lasă etern aşteptat" atinge realul şi în aceeaşi clipă se evaporă în propria sa irealitate.

Grigore HAGIU

Planşă din albumul de colaje „Atentat la bunele tabieturi" (Ed. Litera, 1970) de Saşa Pană.
Legenda : „Ce frumoasă e viaţa de familie. Păcat că timpul zboară şi copiii cresc prea repede."

FILM

Un băiat frumos dar foarte criminal

Secvenţă din filmul „Clanul sicilienilor"

Se cînta, cu un grup de decenii în urmă, o romanţă tinguitoare, ce începea, ne amintim, cu următorul distih : „Stăteam pe malul mării / Şi priveam în ea".

Povestea narată era una de jale, cu un marinar ce încearcă să o seducă pe fată, îndemnînd-o — între altele — la băutură. Reacţia îngîndurată a copilei : „Eu nu-ţi primesc paharul, / Iubite marinar, / Căci mie soarta-mi spune / Că eşti un criminal".

Alain Delon este şi în filmul lui Henri Verneuil, **Clanul sicilienilor**, un băiat frumos dar foarte (sau cum nuanţa, cu umor, Florian Potra) „nespus de" criminal. Două, dar păreau mai multe, spectatoare în vîrstă (care s-au revăzut cu explozii, după ani îndelungaţi, în spatele nostru, şi dintre care una i-a comunicat fulgerător celeilalte că scaunul pe care-l ocupă e al său — prin abonament — de multe sezoane !) se minunau, în timpul proiecţiei : „Cum poate Dumnezeu să dea atîta frumuseţe unei asemenea bestii ?!".

...Clanul sicilienilor e un film construit după reţete sigure. Rareori s-au băgat într-o singură poveste poliţistă atîtea „evenimente" de efect scontat : evadare spectaculoasă, hold-up grandios, deturnare de avion, vendetă, damnare, colaborare între cele mai puternice şcoli de gangsteri din lume : cea italiană şi cea americană, şi cîte şi mai cîte. Peste toate, ochiul unui regizor cu îndelungată experienţă, care ştie să nareze perfect plauzibil lucruri pe care, în adîncul nostru, le simţim, în chiar momentul vizionării, ca perfect ireale. Extravaganţele, bine fixate cu detalii de maestru (atît de importante în cinematograf) pot fi luate în serios, măcar pentru două ore şi trei minute cît durează proiecţia.

Brelanul de aşi ai interpretării (Jean Gabin, Alain Delon şi Lino Ventura) este bine secondat de „formaţiile" mai mici, precum Amedeo Nazzari, Irina Demick şi Yves Lefebvre (acesta era sicilitor de exterior în **Afurisitul de bunic**). Putem spune că filmul lui Verneuil este o poveste cu puţine vorbe rostite, cu imagini în goană pasionantă (şi Henri Decae e un operator de mîna întîi) ; excelent comentariul sonor al peliculei, semnat de Ennio Moricone. Din punct de vedere dramaturgic **Clanul sicilienilor** este valoros prin măiestria **suspensului.**

Firească, nu e un film educativ (Doamne fereşte să se reţină „lecţiile" de delincvenţă din el !) ci unul **distractiv.** Presupunem că doza mare de improbabil şi imposibil a acţiunii a fost conştient urmărită, pentru a face din **Clanul sicilienilor** un simplu joc poliţist, sub semnul lui „Ce-ar fi, dacă...?" Şi, pentru ca totul să fie în ordine, frumosul asasin este ucis în final de către conducătorul clanului, Gabin, la rîndul lui arestat de tenacele inspector, Ventura.

Ilie CONSTANTIN

MUZICA

Mozart — Bruckner

Ideea organizării unui festival impune prin intenţionalitate. Pentru că acele concerte de constituţie tradiţională, a căror axă vertebrală poartă atîrnate opere cît mai diferite ca stil şi virtuţi artistice, păcătuiesc tocmai prin lipsa unei finalităţi esenţiale, în plan general, prin absenţa pecetei personale de gust şi concepţie, pe care un dirijor sau, dacă nu, organizatorii trebuie s-o imprime. Alcătuirea unui program zis „echilibrat" ascunde de obicei preferinţe eterogene şi subiective. Un festival poartă însă un mesaj în însăşi obţiunea pentru un anumit compozitor sau compozitori, ascunde o ideatică în chiar citarea lucrărilor.

Paralel cu festivalul Stravinski, festivalul Mozart-Bruckner care, timp de trei seri, a monopolizat în chip atît de atractiv studioul Radioteleviziunii, s-a impus ca o certă reuşită a stagiunii în desfăşurare.

Şocantă împerechere : puristul Mozart cu subînţeles programaticul Bruckner, pătrunzătorul şi incisivul clasic, maestru în a sugera, cu explicitul şi îndelung lămuritorul postromantic. Pare-se că nu s-a încercat a se demonstra nişte invizibile legături subtile punţi ce ar putea uni cele două emanaţii, atît de diferite, ale spiritului germanic. Din contra, s-a visat, credem, probarea unui paralelism de drumuri posibile în artă, tocmai polivalenta fenomenului din cauza aceasta atît de fermecător.

Interpretarea trilogiei finale, atît de diferită de restul creaţiei mozartiene, şi vestitoare a urmaşilor compozitorului, nu poate să nu ne ducă cu gîndul la Beethoven şi, de acolo, distanţa pînă la muzica secolului nostru este foarte mică. În schimb, toţi cei ce doresc să fie neapărat în pas cu timpul şi fac toate sforţările pentru asimilarea globală a esteticii momentului se ancorează în modă şi, paradoxal, se ofilesc rapid. Mozart este astăzi mult mai actual ca Bruckner. Prin economia construcţiilor sale, prin stringenţa determinativă a succesiunilor melodice, clasicul este contemporan. Bruckner, cu ciclopicele sale simfonii, construite însă pe bucăţi, pe fragmente (pentru că nu poţi avea viziunea simultană a întregului şi a liniei generale decît dacă lucrarea este scurtă), de unde şi necesitatea organizării ciclice pentru a da unitate, este un demn fiu, cuminte, ascultător şi care nu se îndepărtează de părinţi, al secolului XIX.

Tulburat de o neliniştе dramatică ce anticipă, în oarecare măsură expresionismul, Bruckner păcătuieşte tocmai prin liniştea meticuloasă cu care îşi organizează neliniştea. Angoasa dramaticelor încleştări nu se răsfrînge pe plan formal, de aici un izbitor retorism. Rămîne însă un model de iventivitate armonică, în hăţişurile căreia pătrunzi cu plăcere, şi un virtuos al expresivităţii tematice.

Festivalul a demonstrat, şi bucureştenii aveau nevoie, că Erich Bergel este o autoritate dirijorală, ieşită din comun şi, credem, nu numai la noi în ţară. În Mozart el a văzut pe precursorul lui Beethoven, a sacrificat din graţia juvenilă în favoarea soliditătii şi a fastului, în favoarea dramaticului. De pe urma acestei concepţii au profitat îndeosebi Simfonia Juniter, maiestoasă, senină dar umbrită de neliniştі pe care geniul le depăşeşte prin spiritul său ales, şi cea de a 10-a Simfonie, atît de turmentată, aproape dezolantă în verva sa maladivă. În special aceasta din urmă a rămas un model interpretativ şi o menţiune deosebită pentru menuetul ce probează atît de evident complexitatea gîndirii planurilor şi inventivitatea ritmică la care ajunsese Mozart.

În Bruckner, pe Bergel, după cum singur mărturisea, l-a atras necesitatea construcţiei, şi el a fost acela care prin relaţii şi asociaţii, prin mult gîndite gradări, ne-a orientat şi a reuşit să ne ţină treaz interesul pe tot parcursul execuţiei. S-a dovedit astfel că spiritul său de muzician complex şi reflexiv este cum nu se poate mai adecvat marelui compozitor austriac, Bergel numărîndu-se astăzi printre cei mai de seamă dirijori bruckneriені din lume.

O menţiune specială calităţilor interpretative ale orchestrei, ce s-a dovedit încă o dată suplă şi atentă la indicaţii, de-a lungul unor partituri dintre cele mai dificile.

Costin CAZABAN

TELEVIZIUNE

Festivalul de la Braşov

Mari şanse de clasicizare : nesiguranţa şi aerul „nouvelle vague" au fost depăşite, atmosfera e decantată, aşezată şi certă, un „ştim ce vrem" guvernează scenografia, orchestra şi publicul, îi guvernează chiar şi pe prezentatori : fisticeala de sîrbătoare s-a dus. Regia de imagine a depăşit şi ea stadiul de experiment, ni se propun doar, trei, variante de cadru, lumina este corectă, tonul clar. În trecut, acţiunile pe cont propriu ale televiziunii fuseseră foarte evidente. Limbajul festivalului interesa la fel cu desfăşurarea concursului. Regia, imaginea, reportajele din antracte vădiseră mobilitate şi un „special" apăsat, stîrniseră un interes egal cu interesul pentru concurs. Ei bine, lucrurile s-au schimbat. Sub accent, anul acesta, este numai concursul.

Televiziunea a rămas o gazdă amabilă dar neutră, fronda ei tinerească s-a conformat, aerul e modest şi cuminte, publicul nu mai este entuziast ci familiar.

În ce-i priveşte pe concurenţi, plutonul fruntaş s-a detaşat. Dacă din recitaluri lipsesc, în concurs anglo-saxonii sunt bine reprezentaţi. Stilul lor muzical a stîrnit adieri de emancipare, vocile de operă au făcut loc vocilor uşor nazale dar atît de firesti, recitativul dramatic a fost restrîns în favoarea ritmului : minunat ! Dacă acum cîţiva ani Jacques Hustin a fost o pasăre rară, putem spune că primăvara a venit. Atît textele cît şi melodiile au fost de bună calitate, unele vecinătăţi cu muzica „pop" ne-au încîntat nespus. În afara oricărei ambiţii de a alcătui clasamente, ci numai în conformitate cu gustul strict personal, am reţinut în mod special prezenţa interpreţilor din Irlanda, Anglia, Ţara Galilor, interpretul austriac şi interpreta maghiară. Aplaudăm desigur, vocile bune ale solistelor din Spania, Belgia şi Cehoslovacia. În ce priveşte participarea românească aşteptăm şi apariţia Corinei Chiriac. În ce privesc recitalurile ne rezervăm spaţiul unei cronici în care vom reveni. În ce privesc melodiile obligatorii, după patru ani de cînd fiinţează suntem pe punctul de a fredona toată sala odată cu interpreţii „Nici o lacrimă". În sfîrşit, în ceea ce priveşte orchestra radioteleviziunii, acest numeros şi distins colectiv de muzicieni, foarte indicat a executa sub bagheta reputatului Sile Dinicu bună muzică de estradă, pierde grav aşa numitele măsuri moderne, acompaniază greoi, cîntă cu mult prea tare şi cu toate că a fost mutat de pe scenă în fosă, îi mai umbreşte încă pe interpreţi.

Sînziana POP

ARTE

SPORT

Bicicleta de rezervă

Cel mai emoţionant în filmele cu Eliot Ness mi se pare momentul, repetat, cînd adversarul incolţit cere o ultimă şansă, care i se dă. Mai dă-mi o şansă, se roagă victima îngrozită, apoi urmează cele şapte, opt sau nouă secunde de suspens, în care „şansa" e acordată, ca o ultimă posibilitate de a supravieţui. Totdeauna cînd ajung la acest moment, înţeleg ce este superior în specia omenească. Odinioară condamnatul cerea cele citeva secunde pentru a se ruga şi a nu trece în lumea cealaltă plin de păcate. Şansa modernă este o ultimă confruntare în care şi poliţistul şi criminalul, într-o reculegere mută, se recunosc egali în faţa Celui de sus.

*

Evenimentul a trecut neobservat, ca tot ce nu este o feroce obţinere a victoriei. Trofeul **Fair-play** pe 1970 a fost atribuit ciclistului polonez Ryszard Szurkowski pentru că şi-a împrumutat bicicleta de rezervă „principalului său adversar, Zygmunt Hanusik, care avea să cîştige cursa, urmat la cîteva secunde de însuşi Szurkowski", după cum relatează presa.

E vorba de premiul „Asociaţiei internaţionale a presei sportive" şi al organizaţiei UNESCO. Faptul că UNESCO a participat la înmînarea trofeului dă evenimentului o dimensiune planetară. Implicaţia morală a gestului — a substitui victoriei, atît de rîvnită, un act ce nu intră în practica obişnuită a întrecerilor de orice fel (şi nu ne gîndim numai la cele sportive), depăşeşte cu mult etapa actuală a civilizaţiei omeneşti. O depăşeşte într-atît, încît acest Szurkowski poate să fi fost un idiot. Trebuie să fii împit ca să-ţi împingi adversarul, tu, cu mîna ta, spre victorie. — să recunoaştem că vorbele acestea le-am putea rosti oricînd, oricare dintre noi. Cînd sîntem puşi în faţa unor fapte ce nu seamănă decît cu isprăvile eroilor din mitologie (aici omul practic admite orice „împenie", o poveste-i făcută să fie frumoasă, instructivă, copiii să înveţe ce-i virtutea, pînă se fac mari, pe urmă văd ei care-i situaţia...) — constatăm cu tristeţe că de cele mai multe ori lupta noastră pentru un trofeu nu se deosebeşte prea mult de încăierarea unor babuini pentru o nucă de cocos.

Ryszard Szurkowski, gestul tău ne-a dat speranţa că omenirea va păşi din ce în ce mai sigură pe cele două picioare ale ei pe care s-a ridicat cu atîta dificultate.

*

Pele a declarat despre Clay că e un mare boxer, dar că prea este lăudăros. Faptul că scrie şi poezii, în care arată cum îşi va dobori adversarul, şi în ce repriză anume, sincer spun, pe mine mă cam irită. Pele, cu inteligenţa lui sclipitoare, ne-a lăsat să înţelegem că lauda de sine nu miroase a bine. Sperăm că măcar Frazier, care ştie ce e un contrabas, va găsi ritmul necesar pentru a-l face pe Clay să joace după cum îi va cînta. Unii zic, să bată Clay, că are copii, e tată de familie ; să bată un familist, să pună omul de o parte, să aibă la bătrîneţe. Aici, e drept, ne îndoiaşăm şi noi ; bine, să bată musulmanul, e şi abstinent, fidel nevestе-si, şi unde s-a mai văzut un pugilist să scrie versuri ? Măcar pentru atît, poezia să-şi ia şi ea o revanşă, să fie campioană mondială. Da, perfect, dar dacă din aceasta poeţii vor trage concluzia...

În noaptea în care va avea loc „meciul secolului" ne vom aşeza în faţa micilor ecrane, ca să vedem bătaia. Vom răsuci butonul aparatului numai şi numai ca să vedem doi oameni care îşi ard pumni pe îndesate, în limitele regulamentului, — de celelalte, fără regulament, să nu mai vorbim.

Între două „upercuturi" — în ce mă priveşte — mă voi gîndi la ciclistul premiat de UNESCO împrumutîndu-şi bicicleta de rezervă pe un drum accidentat din Polonia.

SUPLINITOR IX

revista străină

● **LA QUINZAINE LITTERAIRE** (16—28 febr. a.c.) O antologie de versuri aparţinînd poetului de origine română Paul Celan e în curs de apariţie la editura Mercure de France sub titlul **Strette.** Mort în mai 1970, Paul Celan era considerat printre cei mai buni poeţi de limbă germană de după războiu (premiul Büchner pentru poezie în 1960) fiind în egală măsură şi un excelent traducător (a transpus cu mult succes în germană, versurile lui Esenin, Blok, Rimbaud, Valéry etc.). Cu prilejul editării antologiei, se publică în avanpremieră poemul care deschide volumul.

● În paginile 18—20, „un dosar menit să pună în evidenţă importanţa gîndirii goldmanniene cuprinde articolele **Lucien Goldmann philosophe des sciences humaines, Le Cheminement, d'une pensée,** comentariul lui André Akoun pe marginea a două cărţi recent apărute **(Marxisme et sciences humaines** şi **Structures mentales et creation culturelle)** precum şi o sumară bibliografie a operei din care spicuim : **Le Dieu caché, Racine, Sciences humaines et Philosophie, Recherches dialectiques, Pour une sociologie du roman.**

● **SCALA** (martie a.c.). Din noiembrie 1967, pe lîngă Institutul de Cinematografie şi televiziune din München (patronat de Radiodifuziunea bavareză, de al doilea canal TV şi de municipalitatea oraşului), funcţionează un interesant curs de cinematografie. Durata de studii este de şase semestre şi pretenţiile faţă de cursanţi extrem de ridicate. Din cele cîteva sute de candidaţi sînt admişi anual numai douăzeci. Prima condiţie este „diploma generală de aptitudine universitară". Excepţiile nu se justifică decît prin calităţi cu totul deosebite în materie de publicistică, literatură sau artă. Programul de activitate constă din cursuri, demonstraţii, seminare, exerciţii şi producţii de studiu. Primele două semestre formează o perioadă de încercare la capătul căreia se face o nouă triere ţinînd cont de frecvenţa la cursuri şi de calificativele obţinute. Examenul final constă dintr-un film sau dintr-o emisiune TV care se fac pe cheltuiala Institutului.

● Noutăţi editoriale în materie de teatru : **Teatrul muncitoresc în Germania de la 1847 la 1918** de Friederich Knilli şi Ursula Münchow (comentarii critice privind piese, scene, festivaluri, cîntece, biografii şi informaţii relative la istoria mişcării muncitoreşti), **Strassentheater** de Agnes Hufner (texte şi comentarii), **Deutsche revolutionsdramen** de Reinhold Grimm şi Jost Hermand (antologie documentară de texte cuprinzînd printre altele piesele Danton de Buchner, Tesătorii de Hauptmann, Marat de Peter Weiss).

● **L'EXPRESS** (15—21 febr. a.c.) „Ceea ce face să plîngă Franţa" (după expresia lui Pierre Billard) în momentul de faţă este filmul lui André Cayatte **Mourir d'aimer** consacrat afacerii Russier. Ca şi **Lowe story** în America (în două luni o reţetă de 12 milioane dolari) **Mourir d'aimer** beneficiază de un succes cu mult peste aşteptări (200 reprezentaţii în 3 săptămîni numai la Paris, un total de 700 000 spectatori din care 80% tineri sub 25 ani). De unde şi concluzia lui Billard că „dragostea rămîne o valoare respectată", dar şi morala : „Aşteptînd reforme mai drastice sau revolte furioase, ea (Franţa — n.n.) îşi cumpără o conştiinţă curată la preţul unui bilet de cinema".

● **PARIS MATCH** (13 febr. a.c.). Una din cele mai vechi universităţi engleze, Oxford-ul, e pe cale să abandoneze limba latină. Cererea, formulată public la 9 februarie de către un grup de profesori în frunte cu rectorul de la Saint Peter a stîrnit dispute care au depăşit cu mult perimetrul parlamentului universitar. Referindu-se la aceasta, Raymond Cartier conchide : „Mica robă neagră a Oxford-ului va putea fi purtată fără a înţelege neapărat deviza înscrisă pe fronton : Domine illuminatio mea".

● (27 febr. a.c.) După „criza" teatrului, a cinematografului etc. a venit şi rîndul televiziunii. Două cunoscute posturi de televiziune americane (Columbia Broadcasting System şi American Broadcasting Corporation) au anunţat mari reduceri de personal şi întrarea într-o „eră de austeritate". Printre multiplele cauze invocate se numără şi costul imens al programelor. Dacă acum 20 de ani un film de jumătate de oră costa în jur de 60 000 dolari, astăzi acelaşi film costă între 200 000 şi 300 000 dolari O altă cauză ar fi diminuarea sau chiar interdicţia (în cazul mărcilor de ţigări, de pildă) publicităţii (tariful mediu pentru anunţurile publicitare fiind de 800 dolari pe secundă !).

● **LE FIGARO LITTERAIRE** (8—14 febr. a.c.). Timp de treisprezece ani, din 1951 şi pînă la moartea sa în 1963, Jean Cocteau a ţinut cu regularitate un jurnal scris pe coli de desen şi intitulat **Le Passé défini.** Revista publică unele fragmente din acest jurnal (în curs de apariţie la Gallimard), fragmente care au ca subiect principal teatrul, însoţite de articolul lui Alain Bosquet, **Jean Cocteau, prinţul maliţiei şi al gravităţii.** Cu mult interes este aşteptată şi publicarea corespondenţei scriitorului cu mama sa precum şi jurnalul ţinut în timpul războiului, manuscrise de a căror triere se ocupă în prezent executorii săi testamentari, Jean Denoel şi Edouard Dermit.

● Julien Green despre ultimul său roman, **L'Autre** : „Punctul de plecare ? Este o dramă la care am fost martor. Pe cea care o numesc Karin o întîlnisem înainte de războiu în Danemarca. Am revăzut-o în 1949. Devenise ca un animal sălbatic. Fusese lovită de ostracism pentru că avusese aventuri cu nemţii. Nimeni nu-i vorbea. Această solitudine în care trăia era intolerabilă... Ceea ce este adevărat în romanul meu, vă repet, este cazul acestei femei condamnate la tăcere şi singurătate timp de patru ani. Nu ştiu ce a devenit azi... Dar deja înainte de războiu Karin era o „alta", o persoană singulară aparţinînd unei alte rase..."

● Literatura sportivă franceză „începe să-şi găsească muşchii adevăraţi şi suflul autentic" scrie Michel Droit semnalînd cîteva apariţii editoriale de ţinută, depăşind cu mult cadrele genului. Este vorba de **Géants du rugby** de Denis Lalanne, ziarist la L'Equipe, **Les Clameurs du rugby** de Renaud de Laborderie şi **La Java** de Theo Medina.

● (22—28 febr. a.c.). Este al 1 292-lea şi totodată ultimul număr al revistei sub formă autonomă. Începînd cu numărul viitor ea va fi incorporată sub formă de supliment cotidianului **Figaro** şi va apare săptămînal în fiecare vineri.

● În atenţia revistei continuă să stea Julien Green şi romanul său recent. Astfel, pe lîngă foiletonul semnat de R. Kanters semnează articole Robert de Saint-Jean (autorul unui **Julien Green par lui-même)** şi Marcel Jullian (editorul lui Green). Se publică de asemeni un fragment inedit din jurnalul autorului privind „naşterea" acestui din urmă roman.

● **FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG** (24 febr. a.c.). Au fost făcute propunerile pentru premiile Oscar ce urmează să fie decernate la 15 aprilie a.c. În fruntea listei celor mai buni actori figurează George C. Scott pentru rolul principal din filmul **Patton** şi actriţa Ali McGrow pentru rolul din **Lowe story.** Filmele propuse pentru cele mai multe Oscar-uri sînt **Airport, Lowe story** şi **Patton.** Dintre realizatori au fost desemnaţi Fellini (pentru **Satyricon)** şi Arthur Miller (pentru **Lowe story).** De remarcat că Scott refuză pentru a treia oară să candideze cerînd Academiei de artă a filmului din Hollywood ştergerea sa de pe liste.

u. v. z.

Cartea de poezie

EMIL BRUMARU

Scrisorile lui Julien Ospitalierul

Pentru a nu provoca o suferință inutilă, ocoleam întotdeauna cu virful peniței porii hirtiei pe care scriam lungi și tinguitoare scrisori unui prieten necunoscut și drag. Mesagiile mele deveneau astfel grațios ilizibile sau, și mai tulburător, derutante prin confuziile ce le pricinuiau. Dar asta nu avea nici o importanță. Coala continua să respire fericită, indiferent de semnificația cuvintelor! Mai mult, neputind suporta țipătul de durere al filei îndoite cu brutalitate, întrebuințam plicuri moi, odihnitoare, generoase, de obicei galben-pal, sau bleu-pal, sau vernil, lipite cu clei monahal de molift sau cu albuș de ou proaspăt, încă păstrînd aroma viscerelor de șopirlă. Reușisem chiar să conving factorul să nu mai folosească ștampila lui de fier, ci una de cristal, dăruită de mine, muiată-n tușiere îmbibate cu suris, care mîngîia afectuos timbrele cu zîmți în prealabil pîliți de diregentele poștei. Era, practic, tot ce puteam face!

Însemnări despre Julien Ospitalierul

1. Fermecătorul nimb de jenă pe care-l căpăta J.O. surprinzîndu-și motanul de angora sărutînd (pe întuneric!) laptele. Umilința cu care apoi, ceasuri întregi, așezat pe un trepied vînătoresc în fața oglinzii, căuta să și-l smulgă folosind o pensetă pentru sprîncene de damă.

2. Principalul era să nu fie lăsat singur. Altfel, ca să disloce din terasamentul căii ferate departamentale o traversă crăpată extatic, mustind de păcură, prinsă drăcește în buloane de diamant, J.O. dansa înfiorător zile în șir; sau, ca să rupă din propria-i cameră un perete anume văruit pentru asta, cu tencuiala matlasată și geamurile — omagiu subtil! — înzăpezite în aer, și să-l dăruiască, surîdea pînă la delir.

3. Flaconul acela subțire, plin cu bale curate de măgăruș, ținut noaptea în genuluri fragede de crin, prin care J.O. privea zilnic, susținînd că întrezărește undeva, foarte departe, parcă dincolo de orizont, niște ființe nesfîrșit de blînde făcîndu-i din mînă gesturi consolatoare sau (dacă era-n amurg) fluturînd deasupra lor, a despărțire: batiste, verande...

4. Boala spirituală a lui J.O. accentuîndu-se, hulubăriile i se păreau din ce în ce mai mici. În timpul îndelungatei sale agonii, de cîte ori i se aduceau, dimineața, pentru a-și clăti sufletul, buchete de volbură, constata neputincios că roua a devenit cubică. Nu mai înțelegea nici un cuvînt, avînd urechile înfundate cu parfumuri compacte...

Deasupra deasuprelor, ultima culegere de versuri a lui Ion Caraion este, începînd cu realitatea sa... fizică, o cutie cu surprize. Asemeni obiectelor prestidigitatorului, cartea există și nu există totodată. Există pentru prenumeranți, cum li se spunea pe vremea lui Anton Pann abonaților sau, cu vorbele autorului din nota explicativă, pentru cei care, dornici „cu anticipație să o aibă", și-au rezervat tirajul oricum restrîns la o ediție bibliofilă. Nu există pentru cititorul curent, pus în imposibilitate nu numai de a avea acces la **Deasupra deasuprelor**, dar măcar de a lua cunoștință de apariția cărții, neanunțată pe cît știm nici în presa literară. Efectele de iluzionism sporesc însă pe măsură ce întoarcem filele misterioasei, și prin titlu, tipărituri. Concepută ca o carte-autograf, volumul, de dimensiunile unui caiet, dacă vreți maculator, rectangular, reproduce întîi manuscrisul, în copie caligrafică, a celor 25 de poeme inedite și apoi șase din ele în chip de ciornă originară, cu toate urmele unei gestații complicate. „Memorii în tuș", cum le denumește aceeași notă lămuritoare, paginile respective se înscriu într-un profil de caligramă apollinairiană, nehotărîtă între geometria ovalului, a elipsei, a volutei. Versurile cînd nu-și încolăcesc brațele, urcă și coboară, se strîng și se despart, la intervale variabile, în formații reduse treptat la celula lor silabică, în tactul unui balet fără noimă. O întreagă pagină se umple cu un vîrtej inextricabil de linii frînte, curbe, de unghiuri poticnite și bucle nervoase, de zmîngăleli și picături de cerneală scăpate școlărește dintr-o peniță atît de nepăsătoare la acuratețea grafică încît, chiar în redacția integrală și ușor lizibilă a poeziilor, au intervenit ici-colo mici suprimări și adaose. Nepăsătoare, peniția lui Ion Caraion, cosmetician notoriu al literei, fie de mașină (vezi, pe lîngă propriile cărți, antologia de mărturii, alcătuită și editată de el, „Masa tăcerii-omagiu lui Brâncuși"), fie de mînă? (Epistolele sale particulare sînt niște mostre ale scrisului calofil). Desigur prezența ca atare a fișei inspirației postulează pe linia cultului modern al autenticității, încrederea în estetica documentului sufletesc nud. Numai că alura semi-infantilă a diagramei, mai precis impresia de maturație a unui proces uterin pe care o emană traseul cuvîntului, bîjbîind pe hîrtie ca fătul în întunericul pîntecului matern este prea concertată spre a nu fi fost voită, cel puțin în parte. Această ambiguitate a contaminat fermecător contribuția celorlalți doi parteneri ai poetului la fasonarea originalei fizionomii a volumului. Ilustrațiile Valentinei Bardu par, după formula preventivă „digresiuni plastice", semne fără semnificație ale impulsului către exprimarea brută, către o descărcare de energie generică, în care se complace rivalul copilului întru instantaneitate, — artistul zis „gestual", „informal", „tașist". În realitate, ele indică, ori cît de vag, dar divulgînd o intenție deloc ingenuuă, un stadiu posibil al materiei. Stadiu al unei materii interstițiale, inconsistente chiar, în orice caz pre — sau, eventual, post — cosmice, căci din acele pete de tuș împroșcate ori nu pe toată suprafața coalei, din acel negru compact sau rarefiat, cu striațiuni și infiltrații insidioase, din acea pulbere fină ca o rețea de puncte infinitezimale, se deduce sau halucinația unei planete în cenușă, (terra hirosimizată!) sau dimpotrivă, sugestia unei lumi latente pe punctul de a se reînchega din propria umbră. Tot astfel, punerea în pagină, iscălită de Ana Pavlu, respectă, în ciuda aparențelor capricioase, regulile de rigoare ale jocului de plinuri și goluri, de alb și negru, valorificînd, la un mod personal, cu o cochetărie severă, textul propriu-zis, „memoriile în tuș", ilustrațiile ca și „poliportretul" autorului, de fapt un grupaj fotografic rezumat la fruntea și ochii săi de o neliniște rareori risipită de zîmbet. Dacă macheta, calificată semnificativ „prezentare-ceremonie", atestă din plin echivocul constitutiv dintre spontaneitate și elaborare, despre care am vorbit, e de mirare că **Deasupra deasuprelor** înfățișează o compoziție omogenă în factura sa delicios sofisticată, manieristă, luînd termenul în accepția lui pozitivă din zilele noastre? Dar, în timp ce unitatea de vederi grafice este totală, între poet și colaboratori, solidaritatea de concepție asupra lumii dintre însăși poezia lui Ion Caraion și comentariul ei plastic încetează acolo unde cea dintîi opune considerării negative a existenței pe care o împarte cu cel din urmă, o imagine plenară „pozitivă" a universului. Proiectată într-un peisaj simbolic pentru un univers închis, subminat de otrăvuri irezistibile („În fiecare piatră e venin") și înecat în veșnică beznă („Și acuma unde-i dimineața?"), asistăm însă la o tentativă de exorcizare a blestemului. Sforțarea e obscură, chinuită, periclitată continuu de asaltul monștrilor, dospiți în abisurile proprii, de ură împotriva a tot ce e creație, frumusețe, dăinuire. Stelele reaprinse pot fi stinse în aceeași clipă; rodul plin de făgăduieli — strivit în sămînță; dorul atît de consubstanțial omului, după o existență edenică, e spulberabil. Întreprinderea, poate sisifică, rămîne exaltantă în egală măsură prin sublimul menirii și resurselor solicitate însului de lut: puritate, credință în „deasupra deasuprelor" sau în valurile supreme, putere de auto-depășire, fie și cu prețul unei teribile suferințe („forma gîndirii" este „forma durerii" — se exclamă undeva, foarte fericit poeticește). De aici, obstinația speranței, dincolo de spaimă și tremur, în convertirea ființei la miracolul regenerării sale, al redeșteptării într-un univers orfic, cu limitele abolite, inundat de lumină, cîntînd cu toate stihiile lui, pentru odată frateme: „Să fii din țara și timpul în care nu știau ce să facă/ zeii cu puterea și zeițele cu frumusețea"... „În toate graiurile umblă piersici; oasele cu semințele/ luna întinerea la mijlocul tutunului/ și-ntinereau pietrele... laptele spaimei în patru cupe/ la patru ferestre/ Dar primăvara, e primăvară!/ Și scutece, scutece, scutece de scrum, de cutremur,/ copilul dinăuntru lipește-ntreruperile/ dintre nouă și vreme.../ lumina are niște ape ale misterului/ care-s și dulci și sărate.../ lumina iese din munte ca o lance/ soarele iese din liniște ca o armată/ Apele Ohridei poartă soarele spre Drim/ Drimul poartă cîntecele spre apele Adriaticii... o femeie intră îndărăt în copac..." (Geografia aleasă drept matrice cosmică este prea lesne reperabilă pentru a o mai numi). Am potențat oare prin descriere tensiunea tendințelor în dispută? Dacă da, am comite o eroare, fiindcă, la Ion Caraion, încleștarea n-are nimic de-a face cu dialectica primară a alegoriilor de genul luptei luminii împotriva tenebrelor. Din gama patosului sublimat, geamătul său e surd, iar strigătul de bucurie aproape crispat. Versul, la rîndul lui își cenzurează impulsurile, mișcarea lăuntrică se destructurează, conform imaginii ei grafice și, indirect, interpretării date da Valentina Bardu. **Deasupra deasuprelor** nu este doar poezia dramatică a creațiunii și a creației, a actului creator în plan cosmic și artistic? Nu mai puțin, **Deasupra deasuprelor** rămîne o replică a poetului la viziunea partenerilor despre sine La răstimpuri inegale și fie pentru un singur moment, vocea i se încordează într-o vibrație înaltă iar ideea, uimire!, rupe vălul metaforelor ca să apară cu toată fervoarea ei, cu toată forța sa de convingere: „Întunericul se face singur / lumina trebuie s-o facă oamenii.../ tot aerul trebuie făcut din nou/ toți oamenii trebuiesc făcuți din nou".

Mihail PETROVEANU

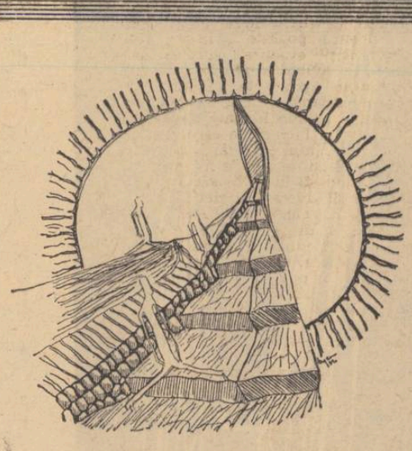

Desene de EUGEN GRUESCU

MIRCEA MICU

Așteptînd

Mai dinspre moarte, te aștept,
din glaciare lumi cînd vin
ciudate păsări de nădejde
migrînd spre un pămînt virgin.
Mai dinspre nicăieri ascult
cum sună pașii tăi pe ghiața
petalelor de crin ce mi-au
înzăpezit aseară fața.
Mai dinspre moarte te aștept
cu sîngele atît de rece
că nici o vorbă, nici un gînd
peste imperiul meu nu trece.
Mai dinspre mine cînd mă tem,
mai dinspre moarte cînd mă bucur
și-mi crește de nădejdea ta
pe fiecare ochi un mugur.

Mamei

Tu, mamă, ești frumoasă ca o
duminică fără sfîrșit
cînd se aude rîsul ierbii
crescînd din cîmpul înverzit.
Departe, peste mări de ceață,
unde mîroase a gutui
stau stele albe și învață
ruga ta spusă nimănui.
Cu cît ne-ndepărtează vremea,
cu cît te ultă carnea mea,
eu mă gîndesc plîngînd la ziua
cînd nu te voi putea vedea.
Ce pot să-ți dau? Ce pot da însă
din sărăcia care-o am
să te întorc din nou la vremea
acelor ani cînd nu eram.

Ascuns în pasăre

Eram în pasăre ascuns
uns cu nesomn, de noapte uns
și în lumina diafană
pierdeam încet cîte o pană.

Ele cădeau în lenes dans
purtîndu-și jertfa în balans
și-mi era frig și tot mai gol
stăteam pe un pustiu atol
lîngă un țărm pustiu de mare
sub cerul ciuruit de sare.

A început să ningă lin
și m-a acoperit pufin
zăpada ca o mîngîiere
căzînd din două emisfere.
Eram în pasăre ascuns
uns cu nesomn, cu ceață uns
și-am început încet să plîng
din ochiul drept, din ochiul stîng.

Acele vechi icoane oarbe

Acele vechi icoane oarbe
de mult nesomn și de ulei,
acele vechi icoane oarbe
domnind peste ștergare albe
într-un pătrat de lemn de tei,
acele simple țăndări stinte
pe care ochiul meu le soarbe
și-acele simple oseminte
recompunînd icoane oarbe.

Acolo, undeva, departe,
la începutul fără somn,
într-un imperiu fără moarte
unde am fost odată Domn,
acolo unde gîndul doarme
în hornul negru și pustiu,
acele vechi icoane oarbe
sclipind peste ștergare albe
mă vor mai bun, mai trist, mai viu...

confidențele unui maniac

Don Juan

Don Juan ca amant e nul. Experiența erotică nu e o chestiune de statistică; în nici un caz ea nu se poate consemna într-un registru. Cel mult într-un jurnal. Dar Don Juan nu are timp de așa ceva și nici nu ar avea ce scrie: ce știe el despre fiecare din cele **mille e tre**, sau despre femei în general? (1003, după socoteala lui Leporello, numai în Spania: totalul general e de 2065; ei și? care e în definitiv diferența?) Nici despre sine însuși ca tactician al seducției Don Juan nu ar avea nimic interesant de spus și e ultimul om din lume care ar putea da un **Jurnal al seducătorului**. Inexperiența lui în materie erotică e totală, fiindcă e nerăbdător și pripit. Habar nu are de ce poate da o femeie și de ce i-ar putea da el însuși, chiar numai în planul amorului fizic, dacă i-ar acorda acestuia mai multă atenție și deci mai mult timp (cu o progresie mai redusă, firește, a registrului ținut de Leporello). Căci marea voluptate erotică nu e imediată și nici numai fizică, iar sensualitatea e sporită imens de inteligență și imaginație. Vorbesc aici, cum se vede, numai de aventurile erotice pasagere, pe care le cunoaște orice bărbat de oarecare temperament, dar care constituie pentru Don Juan, în această materie, preocuparea exclusivă. Nu vorbesc de legăturile cît de cît durabile, conjugale sau nu, fără de care însă nu există experiență erotică întreagă. Cu atît mai puțin vorbesc aici de marile iubiri: acestea sînt rare, iar cei mai mulți trăiesc fără a le cunoaște. Dar nu e mai puțin evident că Tristan rămîne cel mai mare doctor în voluptate, materie la care Don Juan e perpetuu repetent.

Mijloacele lui de persuasiune galantă sînt dealtminteri cu totul simpliste și grosolane. În celebrul „drama giocoso" al lui Da Ponte, Don Juan nu reușește pînă la urmă nimic, nici măcar să fugă de Donna Elvira; în schimb se încurcă nesăbuit în tot felul de imbroglio-uri și contratimpuri.

De ce e totuși Don Juan un erou atît de fascinant? De ce acest crai vulgar e unul din tipurile supreme ale mitologiei culturii, alături de Hamlet, Don Quijote, Faust?

În primul rînd pentru că, în fond, în ciuda „argumentului", în ciuda temei aparente a libretului, nu numai că nu e deloc un crai vulgar, dar e chiar contrariul, deși a rămas prototipul acestei triste spețe de bărbați. **Don Giovanni** al lui Mozart conține un mare paradox, o contradicție fundamentală care îi dă întregul sens. În ciuda faptului că libretul lui Da Ponte, atît de congenial cu muzica, **ni-l arată** pe Don Juan nereușind mai nimic și folosind tertipuri așa de ieftine, expresia muzicală îl face irezistibil. Cu toate că **anecdotic** eșuează, **muzical** el e triumfătorul prin excelență și obține în fond totul, imediat, la simpla lui apariție. Traiectoria lui e vertiginoasă și nu cunoaște piedică; succesul lui e instantaneu și indiscutabil; de aceea nici nu are nevoie de vreo tactică a seducției și tot de aceea nu se teme de nimic.

Atracția lui asupra femeilor nu vine din arta voluptății, pe care o ignoră și pentru care nu are timp. Ea vine din faptul că, desconsiderîndu-le ca ființe individuale, le reduce pe toate la esența lor generală, ceea ce înseamnă și o violentare **morală**, o înjosire de care sînt în mod natural avide, dar și, totodată, un omagiu **abstract**, care le flatează: **Vivan le femmine! Viva il buon vino! Sostegno e gloria d'umanità!** (Act II sc. 15). Nefăcînd nici o deosebire între o prințesă și o servitoare le despoaie de toată „suprastructura", tratîndu-le brutal și egalitar: **Purchè porti la gonnella / Voi sapete quel che fà** (Act I sc. 5). Dar nu cucerirea femeilor ca atare îl interesează, nici măcar din cinică sete de a le domina și perverti, ca Valmont care operă cu tenacitate și viclenie; acțiunile lui Don Juan sînt imediate, fără nici o deliberare, fără o clipă de reflexie: „hic et nunc". Ceea ce dă conduitei lui o alură eroică și impunătoare e caracterul ei de funciară și universală **sfidare**. Sfidarea tuturor normelor morale și a oricărei autorități e la el dusă pînă la ultimele consecințe, cu o intransigență infailibilă. Hedonismul lui nu e, ca al lui Aristip, conjunctural și pragmatic, ci de o principialitate radicală, necedînd în fața nici unei amenințări. El nu se teme nici de Dumnezeu, nici de infern. Provocînd statuia Comandorului, el sfidează Absolutul și acceptă fără clintire damnațiunea, ba chiar și-o **arogă**, ca o incomparabilă glorie. **Aceasta îi încoronează succesiunea neîntreruptă de satisfacții hedoniste, curmîndu-le** într-o apoteoză cutremurătoare. Sosirea la termen a statuii Comandorului, cu acel glas încrementor, de dincolo de lume al verdictului inexorabil, îi dă lui Don Juan marea dimensie tragică: **La tragédie veut un malheur illustre et que l'on entend marcher**, spunea Alain undeva. Prin aceasta Don Juan devine un personaj de mare anvergură și graba lui erotică fără împlinire capătă alt înțeles și altă nuanță decît apărea în primă instanță. El uzează de privilegiile lui de aristocrat, le etalează cu panaș, dar în același timp deschide la ele accesul tuturor: **E aperto, a tutti quanti Viva la libertà!** (act I, sc. 21) El încarnează cu maximă forță morala „libertină" ce decurgea din gnoseologia senzualistă a filozofilor secolului al XVIII-lea. E de-altminteri de remarcat că nici Tirso din Molina, nici Molière nu au impus tipul, exemplar al lui Don Juan, ci Mozart, în secolul XVIII.

Da. Dar lucrurile nu se opresc aici. Mozart e încă și mai subtil, încă și mai profund decît atît. **Don Giovanni** precede cu patru ani **Requiem**-ul; prin multe din accentele lui îl anunță. Geniul mozartian are, dedesubtul strălucirii, vervei și grației, o gravitate și un simț al absolutului din perspectiva căreia totul își capătă adevăratul sens. Paradoxul pe care l-am semnalat, al contradicției dintre libret și muzică, în **Don Giovanni**, se neagă în cele din urmă prin alt paradox, mai semnificativ: muzica e totuși de acord cu libretul; nu numai că îl confirmă, dar îl și supraliciteză. După Da Ponte e vorba de **Il dissoluto punito**; după Mozart, **Don Juan nu e, în** ultimă instanță nici atît. Traiectoria lui e, așa cum spuneam, vertiginoasă: muzica aleargă cavalcadant și odată cu ea și Don Juan, pe nerăsuflate, ca o nălucă. Cupele de șampanie, dansul, cîntecul, sarabandele, ochii strălucitori de concupiscență, totul e irezistibil și îndrăcit, dar el nu se poate opri nici o clipă; s-ar destrăma.

Libertatea pe care o proclamă Don Juan e pură contingență, fără deliberare, fără de răspundere, deci fără participarea conștiinței. Don Juan nu poate face nici o opțiune. Deci libertatea lui e iluzorie. Dar nici vreo fatalitate nu-i stă deasupra. De aceea și eroismul și tragedia lui sînt tot iluzorii. **Divertirmi**, asta pretinde el perpetuu. Dar știm de la Pascal (și de la alții) că nevoia necurmată și febrilă de divertisment e un mod de a camufla neantul. Neantul, de care Don Juan **nu se teme**. Nu se teme, căci cine se teme de sine însuși? Nu se teme nici de flăcări, fiindcă nu-l pot arde. Provocînd statuia, nu riscă nimic. Acesta e secretul: Don Juan nu e un erou, nu e un personaj, e doar părere.

Alexandru PALEOLOGU

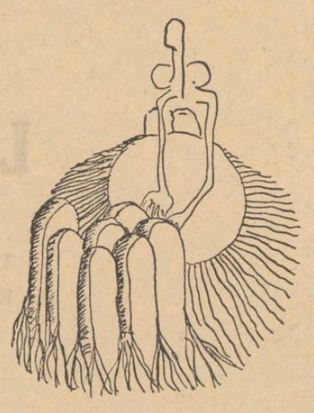

(Urmare din pag. 8)

„TURMA"

Încercă să-l împingă pe spate, să-i vadă fața. Dar era prea greu. Greu și moale în același timp. Olivier se lungi lîngă mort. Îl apucă de păr; încercă să-i ridice capul.

Nu mai avea față. Nici gură, nici nas, nici obraji, nici privire: carne zdrobită și presărată de oase mici, albe. Mai rămăsese doar un pic de frunte, și ea pe cale să se piardă în pămînt.

— Regotaz!

Mîna mortului stringea un bulgăr de pămînt cu un fir de iarbă.

. . . . . .

Olivier fu primul care se întoarse din gardă.

— E timpul!

La Poule scria sub lumina luminării. Ceilalți dormeau.

— Cum e afară?

— Întuneric.

— E frig?

— Ia-ți pătura.

— Ce întuneric e! spuse La Poule cînd ajunse în pragul tranșeii. Își lovi casca în bîrne.

Luminarea se topise pînă la fierul de care era lipită. Picura ceara pe mantaua părăsită, rămasă pe locul gol al lui Jouras. Maimon nu sforăia. În noaptea asta nu era zgomot, numai plici-pliciul mai grăbit al apei care se strecura prin crăpătura lemnelor.

Toți dormeau, stăpîni pe somnul lor.

Olivier se întinse sub pătură, rămase un timp nemișcat să se încălzească, apoi căută căldura mișcînd ușor din umeri. Închise ochii.

Un pas pe scările tranșeii.

„Se întoarce? S-a și făcut ora? S-o fi făcut patru, sau ce?"

Se uită la luminare. Pilpiia pe sfîrșite. Nu era pasul lui La Poule, nici al vreunuia de-ai lor... un pas străin, care căuta treptele. Omul spunea încet:

— Hei, voi, acolo!

Trebuie că avea brațele date în lături, că le freca de bîrne, pipăind.

Apăru, aplecat, prea mare pentru deschizătura de pămînt. Se îndreptă. Luminarea își întinse flăcăruia spre aerul pe care îl aducea.

Regotaz!

Era Regotaz!

Cald, limpede și solid, cu mîinile lui bune care acuma, mari și groase, linișteau pilpîierea luminării.

Olivier se ridică în cot.

Atunci, și mîneca aia a mantalei, înțepenită de sîngele omului, și bucățica de creier lipită de căptușeală la încheietura cotului, și pe care o smulsese și o aruncase în noroi, desgustul ăla pe care îl simțea încă în degete știind că a atins creierul ieșit din teasta lui Regotaz.

— Oh, iată! făcu Regotaz încet, privind spre cei ce dormeau.

— Vai! șopti Olivier.

— Ah, ești aici?

Se apropie. Luminarea prinse a îmbrățișa cu pale lungi de lumină formele lui de om corpolent.

— Ești aici? mai spuse el, te căutam.

Îl pipăi prin pătură.

— Ești aici?

Își lăsă mîna grea pe picioarele lui.

— ...E multă vreme de cînd te caut.

Olivier își sprijini cotul în zăbrelele patului.

— Nu te ridica, îl opri Regotaz.

— Și atunci cum?... Cum se face că vii acuma? zise Olivier. Spune-mi, unde ești? Tot acolo?

În fund caporalul suspină lung în somn și-și mișcă picioarele.

Regotaz rămase cu un cuvînt pe buze.

— Ei dorm! Și eu am vorbit prea tare!

— Nu, dar...

— Uite..

Se aplecă spre Olivier. Stătea cu spatele la lumînare. I se vedeau însă ochii și barba și totul era ca ilminat, pentru că în adîncul bărbii lucea lumina dulce a gurii sale umede.

— Vroiam să-ți aduc asta.

Se scotoci. Scoase din buzunar ceva care pîrîia.

Era un con de brad.

— Vroiam să-ți aduc asta. De mult mă gîndeam la ea. Migdalele sînt bune. Sînt și nucșoare. Știu să le aleg. Așa că mi-am spus: „Asta sigur o să-i facă plăcere". Și apoi, în zgomotul și în adîncul zgomotului ăstuia, ia ascultă...

Brațul i se desdoi încet: se apropie de urechea lui Olivier și făcu să pîrîie conul de brad.

— Auzi: pomul, veverița! Ascultă zgomotul...

Olivier nu mai respira. Asculta. Pătrundea în el ca un pîrîu, cu toate sclipirile, clocotea în inima lui pădurea. Avea pămînt pe buze; vîntul îi trecea prin cap.

— Cum ai...? spuse Olivier. M-am gîndit la asta acum cîteva zile; o poftă... Cum? L-ai primit în pachet?

— L-am luat din pom.

— Vii din permisie?

Trupul lui Regotaz tremura ușor ca un fum.

— Ești beat? îl întrebă încet Olivier.

Gura umedă lucea în adîncul bărbii. Luminarea sfîrîi pe fier. Regotaz ridică încet mîna, ca să facă să oprească zgomotul; urmă o liniște apăsătoare.

— Vroiam să-ți aduc și un pui de șarpe, dar mi-era teamă să nu te sperii.

— Ce? întrebă Olivier. Vroia să spună? Repetă!

Auzise, dar simțea nevoia să mai audă o dată mai clar.

Dar Regotaz continuă. Vorbea monoton, egal și fără dorința de a convinge.

— Și șopîrla care se strecura prin iarbă în arie, lîngă tăvălugul de grîu; o șopîrlă abia ieșită din ou, verde, cu picături de apă pe toți solzii, și apoi violetele, și tot întunericul de sub iarbă, acolo unde e ascunsă violeta. Și puiul de șarpe. O a care înota prin mijlocul pîrîului. Ai fi zis că-i o pasăre a apei, cu gîtul ridicat și cu mînia neînsemnată a puiului de șarpe. L-am apucat de la mijloc. Pleznea din amîndouă părțile împrejurul brațului.

— Regotaz! Regotaz! strigă Olivier gituit; și eu am făcut asta în pîrîul nostru. Am prins șarpele. Era acolo ca o pasăre. Parcă dădea din aripi tot învîrtindu-și coada verde. Am făcut asta. Regotaz! Dar, dar...

Regotaz îl apăsa cu mîna pe picior.

Olivier își drese glasul.

— Dar unde ești tu acuma, la a șaptea?

— La a șaptea, repetă Regotaz.

— Vii din vale?

— Din vale.

— E mult de cînd nu te-am mai văzut.

— E cam mult de cînd voiam să te văd.

Vocea lui Regotaz se auzea tot ca un abur, ca un foșnet ușor al fumului gros de lemn ud cînd trece printre frunze.

— Cam mult de cînd voiam... Am venit după tine ca după mesteceni. „Da", răspundeam. „Oh, Rezotaz!" spuneau. „Da, sînt aici, bătrîne. Ce vrei? Sînt aici, bătrîne!"

— Regotaz, Regotaz, Emile!

— Atunci am spus: „Vin" și am venit după tine. Iată!

Își trecu mîna grea de-a lungul piciorului lui Olivier.

— Da, dar șarpele, spuse brusc Olivier, șarpele, șopîrla, violeta, conul de brad? Esti beat sau nebun, sau nu știu... Acuma e iarnă!

(Olivier atinse ușor mîna aceasta bună, plină de milă și pricepere)

— Atunci?

— Atunci? făcu Regotaz mirat și oarecum cu un aer întrebător în glas.

Ridică iar mîna stîngă, părînd că vrea să facă să tacă luminarea, să tacă întreaga omenire, — gestul lui răspîndea o liniște desfășurată pînă în adîncul adîncului nopții.

— Tot mai ai batista aia mică parfumată cu lavandă? întrebă. Tot mai ai scrisoarea aia în care îți spune: „Frumosul meu odor, frumosul meu drag, blîndul meu bărbat?...".

— Da, zise Olivier, da, o am: am batista am scrisoarea, aici...

Își atinse buzunarul cămășii, în dreptul inimii. Era plin de blîndețe, și de liniște, și de speranță, ca atunci cînd respiri vîntul de mai.

O pală de vînt trecu pe afară, aducînd cu el ploaie.

„Dar dar... El e mort", gîndi deodată Olivier.

— Ce-are-a face? spuse tare gura luminoasă a lui Regotaz.

Începuse să se retragă de-a-ndaratelea; mîna lui nu mai apăsa, acum se călăuzea cu brațele întinse în cruce. Olivier privea mereu gura aceea din barbă cu umezeala ei de bunătate. O clipă o pierdu din ochi. O căută. Clipi. Se afla în același loc: era raza luminării reflectată pe un bidon gol.

jean giono

„Turma" (fragmente)

Borna era toată acoperită cu noroi; nu se putea şti dacă La Vallée era înainte şi la ce distanţă...

Olivier îşi trînti ranița în iarba udă.

Ceaţa se mai rărise. Nu se mai auzeau zgomote, doar geamătul pămîntului împletit cu şuieratul frunzelor unui plop.

Cîmpul deschidea de fiecare parte mari aripi întinse.

Omul acela era încă acolo pe cîmp. Din cînd în cînd se oprea, se uita în jur, apoi o pornea iar, cu capul înainte.

Se apropia; privea un pom mic. Se apleca peste el, îl atingea cu mîna. Mîngîia pomul de-a lungul trunchiului, uitîndu-se atent.

Trebuie că vorbea de unul singur, cu voce joasă, că mişca încet capul făcînd „Nu, nu !".

— Hei! strigă Olivier.

Omul auzi şi sălta capul. Trecu încă o dată mîna peste trunchiul pomului, apoi se hotărî să vină.

— Eşti artilerist ? întrebă el întrînd pe poteca drumului.

— Nu, zise Olivier.

— Nu trebuie să faci asta, ştii ?

— Nu, spuse Olivier, se pare că sînt de la 140.

— 140, 140 ? repetă cu vocea cîntată, cu accentul oamenilor de la munte. Atunci nu eşti tu ăla are ai legat catîrul de pom ?

— Nu.

— Nu trebuie să faci asta, ştii ?

— Nici n-am făcut-o, îţi spun, acum am sosit.

— Bine, dar nu trebuie s-o faci, nu, nu trebuie. De-atîta timp le spun; asta îi face să rîdă. Tu rîzi ?

— Nu, spuse Olivier, nu, eu ştiu că nu trebuie: catîrul îi mănîncă scoarţa.

— Ştii tu asta ? spuse omul foarte mirat.

Avea ochii limpezi ca apa şi aproape nemişcaţi ; te sfredeleau cu felul lor de a privi.

— Da, ştiu, spuse Olivier.

— Dă-mi mîna, prietene, zise.

Era un soldat fără arme, în veston, încins cu un centiron galben. Cînd îşi apleca într-o parte corpul greoi, cutia măştii îi lovea pulpa.

— Cum ţi se spune ?

— Chabrand, zise Olivier.

— Mie Regotaz, spuse omul, şi sînt tot din 140.

Pe gulerul vestonului, în dreapta, avea marcat cu cerneală numărul unităţii.

— Şi eu sînt, vezi ! am făcut o plimbare, aşa... Acuma mă duc, vreau să spun mă întorc.

— O să mergem amîndoi. La Vallée trebuie să fie cam la vreo zece kilometri.

Pe drum îi întîmpină un miros puternic de pomi şi de ciuperci.

Un alt campament zumzăia pe partea stîngă a drumului. Un cal necheza şi bătea cu copita într-o scîndură.

„— Oh! oh! trage de căpăstru!" striga cineva.

Zăbale zornăiră. Un trompetist suflă două sau trei note; un tobosar încercă să bată toba neîntrerupt dar beţele se încurcară.

„— Oh ! oh ! strînge, strînge !".

Judecînd după tropăială, trebuie că erau doi sau trei care ţineau calul.

— Tacă-ţi gura ! zise încet Regotaz. Ce-oi mai fi vrînd să-i strîngi ?

Acum calul necheza tremurat: îl izbeau cu picioarele în burtă.

Parcă fumegînd, apăru din ceaţă un fag înalt. Picături de apă pocneau pe frunze. Ecoul întorcea zgomotul paşilor prin noroi. Pe undeva, prin iarbă, clipocea un pîrîu.

Era pădurea, o aveau în faţă, întinsă, grea şi neagră, vuind uşor.

— Stai ! spuse Regotaz, asta e pădurea, băiete. Scoate-ţi ranița şi dă-mi-o. O duc eu. Scoate-o îţi spun, eu mă cunosc. Dă-o-ncoace, că altfel astă seară nu intru în pădure. Mie, continuă Regotaz trecîndu-şi pe după umeri ranița, îmi trebuie ceva pe umeri ca să ţiu la drum. Ia stai, îţi miroase ceva ? simţi vreun miros? Aşteaptă... Ascultă, ascultă! acolo, acolo...

Într-un tufiş se opri un animal, apoi o rupse la fugă prin frunze.

— ...O vulpe, îţi spun eu... Şi acuma ascultă ce zgomot. Asta e ceva, ce zici băiete ! Am nevoie de-o greutate pe umeri : îmi apasă paşii, mă lipeşte de drum, merg alături de tine şi aşa intru făcu ea, eu mă ştiu, aş mai merge încă mult timp prin iarbă.

Se însenina. Silueta unui animal trecu de partea cealaltă a frunzişului ; era un cal înhămat care trăgea încet prin noroi un buluc. Ziua, eliberată de nori, apăru scăldată într-o lumină albăstruie. Ceaţa se destrăma ruptă de vîntul uşor.

— Scîrbe ! spuse Regotaz.

Se uita în noroi la o bucată mare de scoarţă de copac.

— Uite scîrbele ce fac din pomi !

Era gata să-şi scoată ranița, dar se răzgîndi.

— Nu, spuse, pornim înainte, băiete !

Îşi suflecă mîneca vestonului, desfăcu nasturele de la manşeta cămăşii şi îi arătă braţul gol.

Braţul îi era crestat de o cicatrice mare.

Pe măsură ce înaintau în pădure se făcea din ce în ce mai multă linişte. Zgomotul puternic al căruţelor care cutremurau pămîntul, ca şi tunetul cerului, se domoliseră în pomi. Nu se mai auzea decît fîşîitul crengilor ; departe, lătrături ; cîntec de cocoşi ; zgomotul picăturilor de apă şi sfîrîitul uşor al cetei care se scurgea prin frunze. O pasăre cînta şi bătea din aripi. O frunză în cădere atingea pe celelalte. Pădurea îşi cobora şi-şi umfla uşor imensul piept de crengi.

Uneori o potecă se deschidea pe marginea drumului ; o tăietură strîmtă, dreaptă, croită parcă dintr-o singură lovitură de cosor, se pierdea, albă de brumă, în desişul îndepărtat.

Regotaz se opri.

— Ia zi, măi băiete, nu ţi se pare că sînt nebun ?

— Nu, spuse Olivier.

Îl privi : ochii lui senini, înfricoşaţi încercau să pătrundă în ochii lui Olivier, dincolo de cuvinte.

— Da, nu s-ar zice. Te-am lăsat să vorbeşti. Dar să ştii că eu gîndesc tot ca tine ; şi eu sînt de la ţară. Nu sînt de-o vîrstă cu tine, dar ştiu să mă aranjez după împrejurări. Asta numai noi putem s-o înţelegem.

Regotaz oftă şi porni din nou.

— E mai mult decît atît, băiete, pentru mine e mai mult decît atît, spuse şi poate cu timpul va fi mai mult decît atît şi pentru tine ; pentru că, dacă vrei să-ţi spun, pînă la urmă, e prea mult ; şi o să fie prea mult şi pentru tine. De aceea îmi spun cîteodată : Eşti nebun, Emile ! Încotro s-o iei, încotro s-o apuci, cînd îţi ai partea ta şi chiar de zece ori mai mult decît poţi să duci, şi îmi spun : nu, nu, nu mai vreau, destul, nu mai pot să rabd, nu mai pot să îndur, nu sînt decît un om şi mereu te încarcă şi te încarcă, Ce mai ? e nenorocire ! Ce mai, nenorocire ! Înţelegi ? Încotro s-o apuci ?...

O salcie îşi scutura uşor roua în iarbă.

— ...La căprărie îl am pe Frederic şi pe Louis Butte şi cîţiva încă, şi mai sînt cîţi vreau — la circiumă, dar, vrei să-ţi spun ? ţi-o spun, băiete, cred că o să pricepi : sînt nişte stricaţi. Nu din vina lor ; pesemne la început mergea să se mai îmbete pe ici — pe colo, dacă socoteai, mergea. Acuma sînt stricaţi. Şi culmea e că nu sînt răi ; nu, dar dacă stai mai mult lîngă ei, te strici şi tu, te molipseşti. Aşa că, ce vrei ? Eu nu ştiu dacă ţi-am spus : am fost tăietor de lemne, eram tăietor acolo sus, unde nu sînt pădurari, şi unde dacă nu te-ai gîndi şi n-ai socoti bine, ai putea să tai întreaga pădure, fără să te tragă cineva la răspundere. Numai că eu gîndeam şi socoteam bine ; îmi spuneam : „dar pomii... ?"

Un iepure le tăie drumul din două salturi.

— ...Povestea a început după ce am stat o zi întreagă sub meri : stam pe pătură, în iarbă. Creanga de deasupra era luminată şi dedesubt neagră de umezeală.

Se auzea zgomot dinspre Verdun ! Un întuneric de cafea cu tresăriri de foc, ca o cărbunerie care se aprinde ; şi se spunea c-o s-o pornim iar. Şi acolo Louis Butte se îmbătase şi rupsese fotografia nevesti-si şi pe urmă pe-a fie-si şi aruncînd bucăţile rupte spusese : „Rahat !" Şi după aia rămăsese drept în faţa uşii, fără să mai ştie de nimic, plîngînd, scîrba ! Cum îţi spuneam, creanga era luminată şi întunecată, şi puţin mai sus făcea un cot înălţîndu-se spre lumină.

Avea poate sase frunze ; nimica toată pe trunchiul gros !

Regotaz vorbea încet, gîfîind sub greutatea raniţei.

— Ai tutun ? spuse. Dă-mi o pipă.

— Vrei un pachet ? Am trei în raniţă.

— Trebuie că am porţia mea acolo sus, mi l-o fi pus de-o parte Marcel, ne-a dat ieri. Ştii, sînt două zile de cînd am plecat.

— Fără nimic ?...

— Da, sînt cunoscut, — au spus : „Şi Regotaz ? Ăla e nebun. Cînd s-o întoarce, trimiteţi-l la mine !" Mă apăsa aici de data asta (şi arătă spre piept), ca şi cum m-ar fi chemat cineva dinspre colină. „Da, răspundeam". „Oh, Regotaz, spuneau, ţi-e mai rău ?" Atunci mă duceam unde nu se afla nimeni, acolo, ai să vezi, în spatele bisericii ; sigur pe mine, mă întorceam spre partea de unde simţeam chemarea şi răspundeam : „Da, sînt aici ! Ce vrei, frumoasa mea ? sînt aici..."

Şi tot timpul auzeam : „Regotaz. Regotaz. Emile !"

Dimineaţa m-am urcat din fugă într-un camion care tocmai trecea. Era ceată mult mai multă ca acuma. Băiatul de la volan conducea cu grijă. Nu se vedea la doi metri. Pe măsură ce mergeam, inima mi se tămăduia. „Regotaz !" auzeam mereu. „Da, viu", spuneam eu.

Şi deodată băiatul a pus frîna şi a blocat cele patru roţi. Se uita fix ; ceva mare, foarte gros era culcat de-a curmezişul drumului. „Bătrîne, îmi spuse, ce e aia, acolo în faţă ?"

„Eu am ajuns", i-am răspuns.

Şi în mine îmi spuneam : „Da, frumoasa mea, sînt aici !"

„Dă-i drumul, îl îndemnai pe băiat, mergi înainte, n-avea grijă, asta e pădurea".

Apoi eu am luat-o pe potecă şi m-am afundat în pădure.

Tot mergînd aşa, Regotaz şi Olivier ajunseră la marginea pădurii : ziua împrăştia o lumină cenuşie, purtată de vînt ; dincolo de pomi se vedea un prag de iarbă şi departe, în fund, o colină alungită.

Din poartă aceea de lumină se auzeau zgomotele pe care pădurea le înăbuşise ; acum vuietul lungului şir de căruţe, şi bubuitul cerului, şi strigăte şi chemări, şi totul parcă se apropia cu fiecare pas, ca o respiraţie caldă din gura unui animal care tot înainta.

Deodată ieşiră din pădure.

În vale, jos de tot, se întindea un sat mare. Se vedea acolo, coşcovit şi întins în poiană, viu ca un muşuroi de furnici. Lungi convoaie de automobile huruiau pe sub plopi, la marginea unui canal părăsit. O locomotivă mică îşi tîra coada de vagoane printre căpiţele de paie ; nervoasă, îşi învîrtea micile-i picioare sărind, pufăind, scuipînd în ierburi, o alta o aştepta răbdătoare, garată cu un tren de lemne ; din cînd în cînd fluiera liniştită.

Un convoi de furgoane cu prelată o pornise la pas pe un drum al colinei din faţă. O trupă mergea înşiruită pe un drum de jos. Intrau printr-o stradă. Cîntecul trompetelor se auzea din sat. Un fierăstrău cînta înaripat pe două tonuri grave cînd tăia lemne şi altul subţire pe lama eliberată.

Un miros acriu de copaci doboriţi şi de rumeguş lăsa pe limbă un gust straniu, dulceag, de putreziciune.

O maşină urca încet spre pădure : era o ambulanţă a Crucii Roşii, încărcată la refuz ; trecu lăsînd să se vadă încălţămintea răniţilor lungiţi înăuntru unul lîngă altul.

Un camion gîfîia în pantă. Olivier întoarse capul şi se uită ; jupuit şi sîngerînd, stropit de noroi, un sfert dintr-o vită mare atîrna pe platforma dinapoi.

— Vezi copacii mei, spuse Regotaz, îi vezi, măi băiete ?

I-i arătă lîngă fierăstrău, lungiţi acolo necojiţi, cu crengile încă pline de frunze.

— Şi apoi asta, ia uite-te !

În noroi zăcea o bucată de carne cît pumnul, plină de sînge negru şi roşu şi cu mucozităţi albe în fibre. Un rest de cîrpă rămăsese lipită într-o parte.

Olivier privi pădurea. Dintr-acolo se auzeau zgomotele motoarelor ambulanţei şi ale camionului. Se gîndea la sfertul ăla mare de vită.

„S-ar putea să fie chiar carne de om, zise Regotaz. S-ar putea. Ce ar fi atît de extraordinar să fi căzut de pe targă de la vreunul sfîrtecat care-şi pierde carnea ? Ştii, în zdrunciniturile..."

Şi Regotaz îşi răsuci corpul lui mare spre dreapta şi spre stînga, imitînd balansul ambulanţei.

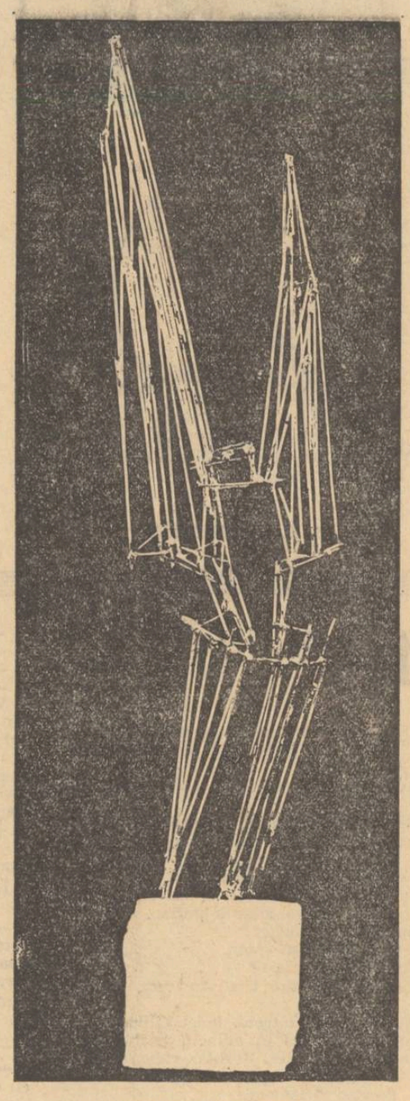

RADU ADRIAN : ICAR

. . . . . .

Olivier striga.

Fugea prin iarbă şi toc. Îşi pierduse puşca. Strigătul lui era o chemare prelungită, mereu aceeaşi, cît îl ţinea gura.

Neîncetatele schimburi de focuri care plezneau pămîntul şi îl zvîrleau în bucăţi, fumul fulgerele, ghiarele astea calde care rupeau totul în jur, aerul pe care obuzele îl împleteau în gheme şi-l primeau din plin în burtă; cum să lupţi împotriva fierului ?

Nu era nimeni pe aci. Era singur. Prin fum se vedea cînd şi cînd întinderea mare a pustiului plin de găuri din care licărea apa, şi hăt-departe un ciot de pom cu braţele ridicate spre cer.

O mînă îi strînse glezna. Căzu. Se auzi :

— Gura !

Se trezi într-o groapă. Marginile ei mascau regiunea. Era băgat în pămînt. Un om îl privea fix. Era Chauvin, caporalul.

— Gura ! îi spuse. De ce alergi ? Nu vezi că sîntem în obiectiv ?

— Ce obiectiv ? zise Olivier.

Îşi veni în fire, uitîndu-se la ochii ăştia, auzind vocea asta şoptită, uscată.

— Atacul. Sînt încă la douăzeci de metri şi au toate mitralierele în bătaie. Rămîi aici. Lipit de marginea asta, şi fă-te mic.

Olivier respiră adînc de două ori.

— E prima oară ? întrebă Chauvin

— Da, spuse Olivier.

— Rămîi acolo. Ce porcărie ! adăugă Chauvin pentru el.

— Aşteptăm seara, continuă după un timp. Cîţi mai sîntem ? Şapte, opt...

— Regotaz ? întrebă Olivier.

— Nu ştiu.., Ai lopată ?

— Da.

— Sapă în partea asta. Aruncă pămîntul dincolo. Nu prea tare. Trebuie să nu ne vadă.

Olivier îşi înfundă lopata, apoi scoase şi aruncă pămîntul sub cotul stîng. Uneori tăişul uneltei se oprea şi oricît împingea nu mai intra. Atunci rîcîia cu unghiile. În pămînt era o curea ca un şarpe adormit. Trase de curea ; sapă. Se uită cu coada ochiului la Chauvin. Sapa şi el. Sta ghemuit ca un animal şi răscolea pămîntul cu lovituri puternice de lopată. Pe gîtul lui roşu, rotund, muşchii mari se mişcau regulat ca nişte ghiare de maşină. Murmura ceva printre dinţi.

Pe deasupra gropii şuierau gloanţele mitralierei. Zgîria acolo totul cu unghiile ei de fier. Se auzea tăcănitul labelor mari şi tresăltarea întregului ei corp. Cînd trăgea se scutura, apoi sărea ca o pasăre, îşi zgîria corpul metalic, fumegînd sub ghiare.

Sus, norul cenuşiu se sparse ; se ivi cerul albastru, de-un albastru murdar ca plin de puroi, pe-un colţ cu o picătură de soare galben

Chauvin privi în aer.

— Scîrbe ! zise.

Se apucă din nou să sape în pămînt. Ţinea capul atît de jos, că mustăţile îi erau pline de noroi.

— Un'ţi-e ranița ? întrebă Chauvin.

Olivier săltă capul.

— Ce ?

Chauvin se apropie, gata să atingă cu viziera căştii viziera lui Olivier.

— Raniţa ta, îi spuse, raniţa ta unde e ? Ai ceva de mîncare ?

— De mîncare ? se miră Olivier.

Privi scurt spre gaura unde săpa cu mîinile şi de unde mirosul exala cu toată forţa şi toată tăria.

— Da, să mănînci, spuse Chauvin

Rămăsese pe loc ; nu-şi retrăsese obrazul nici cu un centimetru; îşi înfipsese privirea în ochii lui Olivier şi nu-l mai slăbea

Pe fundul raniţei, sub grenade, mai avea o bucată de pîine înroşită de rugină. I-o dădu lui Chauvin. Acesta o împărţi în două

— Jumate, îi spuse, întinzîndu-i o bucată lui Olivier. În aceeaşi clipă se şi aplecă, grămădindu-se ; un obuz mare trecuse foarte aproape pe deasupra gropii.

În locul unde săpa Olivier, lopata intră deodată singură: ieşise unsă de o grăsime neagră, lipicioasă, ca răşina de brad.

Nu mai avea curaj să sape.

În genunchi, în faţa lopeţii mesteca şi remesteca pîinea. Simţi o prezenţă în spatele lui. Parcă-l privea cineva. Se întoarse : de cealaltă margine a gropii, un om culcat, cu faţa înnegrită ; dintr-o parte a capului creierul i se scurgea printr-o rană mare. Nu mai privea ; pe locul ochiului era o bucată rotundă şi albă de creier, care se lipise pe orbită, pe ochiul putrezit şi plin de noroi.

*

Întotdeauna era o pauză a focului la revărsatul zilei, la ora cînd pămîntul aburea. Roua lucea pe mantăile morţilor. Vîntul zorilor, uşor şi verzui, îşi vedea de drum. Animale de apă se bălăceau pe fundul găurilor de obuz. Şobolani, cu ochii roşii, mergeau încet de-a lungul tranşeii.

Aici, deasupra, dispăruse tot ce fusese viaţă, în afară de aceea a şobolanilor şi a viermilor. Nu mai erau nici pomi, nici iarbă, nici brazde mari, iar colinele nu erau decît oase de cretă descărnate. Ceaţa aburea uşor în faptul dimineţii. Morţii aveau feţele în noroi, sau ieşeau din gropi, liniştiţi, cu mîinile puse pe margini, cu capul culcat pe braţ. Şobolanii veneau să-i miroasă. Săreau de la un mort la altul. Alegeau mai întîi pe cei tineri fără barbă pe obraz. Miroseau obrazul apoi se făceau ghem şi începeau să mănînce carnea dintre nas şi gură, apoi marginea buzelor, apoi mărul tînăr al obrazului. Din cînd în cînd îşi treceau laba prin mustaţă, ca s-o cureţe. Pentru ochi — îi scoteau uşor cu ghiarele, şi lingeau găurile pleoapelor, apoi muşcau din ochi ca dintr-un ou mic, şi-l mestecau încet într-o parte a botului, mirosind zeama.

Zorile nu veniseră încă bine şi sosiră corbii cu largi şi liniştite bătăi de aripi. Căutau de-a lungul potecilor şi drumurilor caii mari daţi peste cap. Alături de caii cu burtile pleznite ca florile de capere, maşini şi tunuri răsturnate îşi amestecau fiarele cu pîinea şi carnea pentru aprovizionare, încurcate în pansamente şi calupuri galbene de pulbere de tun.

Corbii zburau purtaţi pe aripile lor negre, pînă la întreţăierea conductelor mici, în locul unde trebuia să ieşi deasupra ca să treci drumul. Acolo, toate corvezile de noapte îşi pierdeau din oameni. Erau întinşi, cu găleţile de ciorbă răsturnate pe picioare, într-un amestec de sînge şi vin. Chiar pîinea pe care o duceau era ruptă de schije şi de gloanţe, şi se vedea miezul ud şi roşu umflat de sîngele omului, ca bucăţile de pîine muiate-n vin pe care-o mîncau cu nesaţ în timpul secerişului.

Corbii mîncau din pîine şi o devastau cu ghiarele, săltînd de pe un picior pe altul. Apoi săreau şi împingeau căştile de pe capetele morţilor. Erau morţi de curînd, calzi încă şi doar puţin palizi. Corbul da la o parte casca ; uneori, cînd mortul nu era aşezat bine şi muşcase pămîntul, corbul îl trăgea de păr şi de barbă pînă cînd îi elibera partea de git unde se termina barba şi începea părul de pe piept. Acolo era fraged şi proaspăt, sîngele roşu gîlgîia încă. Se apuca să lovească cu ciocul numaidecît, ca să smulgă pielea, apoi mînca cu gravitate, croncănînd să-şi cheme perechea.

Morţii se mişcau. Nervii se întindeau în rigiditatea cărnurilor moarte şi cîte un braţ se ridica încet în lumina dimineţii. Rămînea în sus, îndreptîndu-şi către cer mîna înnegrită, complet deschisă ; pîntecele, prea umflat, pleznea şi omul se zgîrcea pe pămînt, tremurînd din toate fibrele relaxate. Relua o părticică de viaţă. Îşi ondula umerii ca în mers. Îşi mişca umerii, ca-n viaţă, cînd nevasta îl recunoştea în mijlocul celorlalţi după felul lui de a umbla. Şi şobolanii fugeau de lîngă el. Dar nu viaţa îl făcea să-şi balanseze umerii, ci mecanica morţii, şi după puţin timp recădea nemişcat în noroi. Şi atunci şobolanii se întorceau.

Pămîntul însuşi încerca să-şi mişte marea sa păşune de gunoi într-un fel mai puţin obişnuit. Fremăta ca laptele pus la fiert. Omenirea, prea tare îngrăşată de carne şi sînge, gîfîia din plin. În mijlocul marilor valuri ale dezordinei, o undă vie se umfla, apoi crăpa ca o coajă de pîine. Totul se trăgea de la gropile în care erau îngrămădiţi atîtia oameni. Pasta de carne, de postav, de piele, de sînge şi oase dospea. Forţa putregaiului făcea să pleznească scoarţa. Şi corbii pocneau din cioc îngrijoraţi, în cuiburile de stofă verde şi albastră, şi şobolanii ciuleau urechile în găurile lor încălzite de părul şi bărbile oamenilor. Ghemotoace de viermi graşi şi albi se învîrteau în taluzurile prăbuşite.

Odată cu ziua urcă din veşnicia pustiului vuietul surd al marelui convoi de căruţe. Erau fluviile de oameni, care de luptă, tunuri, camioane şi căruţe care hurducau prin adînciturile dintre dealuri ; erau încărcăturile grele de carne, hrana pămîntului.

Ziua însă întîrzia mult pînă să se arate. Întîi, din orizontul rupt trecu o şuviţă de lumină, apoi un foc palid se strecură printre nori, curse ca apa, prin ocolişurile tranşeielor. Asta fusese tot. Se pierduse în spaţiul vast al cerului şi al pămîntului, şi rămăsese aşa, un cenuşiu de paie vechi. Venise ziua.

. . . . . .

— Regotaz ! Regotaz ! chema încet Olivier.

Ştia că, aşa cum stătea, culcat pe burtă, în iarbă, nu mai putea să-l audă. Striga din cauza acestor umeri laţi, întinşi, ai trunchiului solid din faţa lui, a picioarelor astea mari, date peste cap.

În româneşte de
ELENA ARSENESCU

(Continuare în pag. 7)

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : **Ştefan Bănulescu**
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

OPINII CRITICE • POEME DE ILARIE VORONCA • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 11 (463)
Sîmbătă
13 martie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

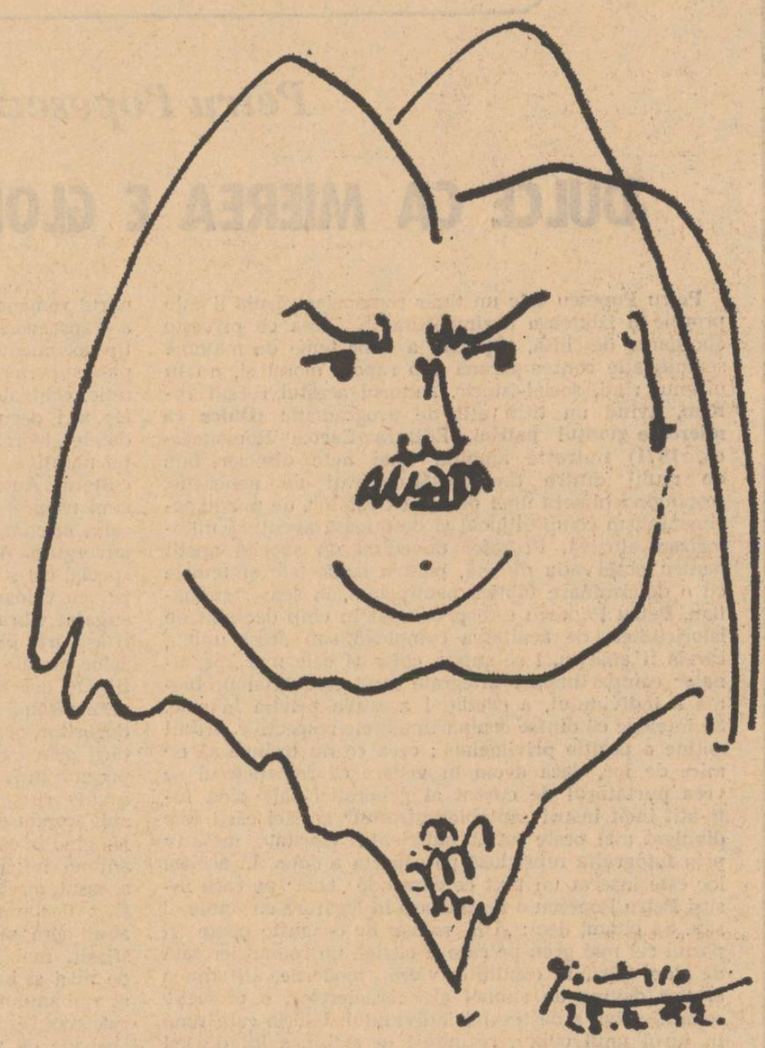

PORTRETUL LUI BALZAC (Litografie de Picasso)

Desen de ROBERT SULLIVAN

ÎN ACEST NUMĂR :

„Estetica bunului simț" de Nicolae Manolescu

Un apărător al civilizației de Alex. Paleologu

Pavel Dan — de Nicolae Balotă

Sală mică, teatru mare — de Marin Sorescu

Tot despre „Învățăturile" lui Neagoe de Pavel Chihaia

Muzici ușoare — de Costin Cazaban

Tineretul și progresul

Inițial, apropierea cuvintelor a fost sentimentală. Apoi cuvintele au coincis, termenii sunt resimțiți astăzi ca pleonasm. „Și"-ul nu mai există, tineret înseamnă progres.

Există o forță a tinereții care reclamă sensul progresului pentru ea. Există un întreg biologic și un întreg moral. Forța de muncă este intactă. Starea morală este intactă. Energia și entuziasmul sunt încă depline, substanța vitală e concentrată, evoluțiile ulterioare de momentul acesta deplin. Fără-ndoială : potențialul activ al generațiilor tinere nu poate fi ignorat. Disciplina și „caracterul" vîrstelor ulterioare, organizarea atît de propice maturității sunt imperative exterioare, de conștiință, pe cînd tinerețe înseamnă energie masivă, curată, o forță de mișcare imensă, o energie solară care poate fi absorbită și folosită în mișcarea unui întreg mecanism social. Vreau să spun că „în progres", astăzi, tineretul se află mai ales atunci cînd poate fi folosit. A fi în progres e și o problemă de integrare dinamică, o trecere din starea de contemplație în starea de fapt.

Poate că ambiția cea mai clară a epocii contemporane este integrarea profesională a tineretului. Pentru epoca contemporană semnul progresului tehnica l-a preluat. Aș spune chiar că măsura progresului o dă tot tehnica. Dacă măsura antichității eline au dat-o zborurile în spirit, măsura timpului nostru o dau zborurile în real. În orice caz, dimensiunea evidentă aceasta e. Or, în condiții de muncă concretă, în condiții de cifre reale, integrarea tineretului este ușor de constatat. Adeziunile morale se constată prin mărturii, mărturiile sunt subiective, adeziunile în muncă sunt însă bani peșin. În starea de integritate biologică absolută despre care vorbeam, degajînd o vitalitate nebună, n-a fost greu ca prin participarea generațiilor tinere graficele economice să sară în aer și să sară indicii de producție.

Metaforic, desigur, tinerețea este vîrsta gloriilor absolute. Te poți îndoi de orice, totul se poate lua de la capăt, poți realiza orice. A fi recalcitrant este a fi în fire, etern de la tineret pornesc și se așteaptă înnoiri. Din punct de vedere al raporturilor în care se află cu o societate mai ales industrială și tehnică, tineretul a fost însă constrîns a se maturiza. Timpul de gestație al adolescenței a fost redus. Tinerețea trebuie să fie mai curînd profitabilă. Contribuția ei mai curînd lucrativă. Visurile mai repede convertite-n real. Timpul experiențelor adolescentine pe cont propriu s-a scurtat în favoarea unor experiențe colective, dacă generațiile actuale au învățat ceva nou, noul înseamnă capacitatea de aderare rapidă la experiența deja existentă, la tradiția sigură. Dacă romantismul tindea să afirme pentru un tip de personalitate singulară, originală și apăsat individuală, epoca modernă afirmă un tip de personalitate colectivă, tineretul este remarcat mai ales în masă, este remarcat global, procentual. Pînă și premiile i se acordă colectiv. Gloria lui actuală este aceea de a purta în mare măsură, de a purta în măsură concretă răspunderile de caracter economic și social. Fiindcă o implicare atît de serioasă a generației tinere în muncă, nu poate să nu ducă la o implicare la fel de serioasă a generației tinere în social. Din acest punct de vedere, dacă ponderea tineretului a crescut în economie, la fel de sigur este că a crescut ponderea lui în acțiunile care privesc problemele de conștiință a istoriei contemporane. Încorporarea tineretului nostru în mecanismul economic și social actual a fost efectivă, s-a simțit. Iată deci că vechea alăturare sentimentală a tineretului de progres nu doar creșterea o marchează, nu doar încrederea în forța de schimbare a lumii și nu doar visele. Vechea alăturare sentimentală este astăzi extrem de reală, gloriile profesionale se realizează, activarea adolescenților a mai redus din afecte dar progresul a coborît pe pămînt.

Ce mai visăm ?

Sânziana POP

Un cetățean care scrie

Din literatura americană am aflat că alături de grădini încărcate de fructe ca într-un paradis, pot muri de inaniție oameni care n-au voie să le culeagă și să fie plătiți pentru asta fiindcă proprietarii nu sînt interesați de o cantitate așa de mare de fructe pe piață, care ar strica un anumit echilibru al prețurilor. Din literatura R.F. a Germaniei aflăm că există scriitori deceptionați de succesele economice ale țării lor, și asta nu pentru că ar exista carențe fundamentale în distribuția bunurilor, ci pentru că, vedeți, prosperitatea nu aduce un remediu condiției umane actuale și că genul de fericire în care cred concetățenii lor e artificial, nu are un caracter universal și ca atare e efemer.

Asta e, bineînțeles, adevărat ! Nu știm de azi pînă mîine ! Pe urmă, morala creștină nu ne spune demult că bogăția e un rău ? Tolstoi credea cu simplitate că fericirea apare în sufletul nostru în momentul în care din munca pe care o depunem ne putem hrăni și adăposti. Restul e de la diavol. Ei bine, restul acela ce facem cu el ? Ce să facă oamenii de afaceri cu sumele lor uriașe de bani înghesuiți în seifuri ?

În ceea ce îl privește pe Günther Grass, scriitor din R.F. a Germaniei care pe timpul lui Hitler, (cînd acesta se căsătorea înainte de a se sinucide) avea douăzeci de ani el preconizează tocmai o astfel de întoarcere tolstoiană la simpla satisfacere a necesităților, refuzînd, de pildă, înlesnirile oferite de o societate a abundenței fumînd nu țigări cu filtru prezentate luxos, ci luînd direct dintr-o tabachere țărănească tutunul cu două degete și răsucindu-l într-o foiță. Asta m-a impresionat mult cînd l-am văzut. Iată, mi-am zis, un om natural, care înțelege să-și pună și în practică teoriile nu numai să propovăduiască altora simplitatea, iar el să se lăfăie în toate bunurile. Într-o revistă am dat de el în fruntea unor tineri care manifestau.

Günther Grass e social-democrat convins și reproșează societății Statelor Unite că n-au produs o social-democrație care ar fi salvat-o de neliniștile și tensiunea prin care trece în prezent. Scriitorul e prietenul actualului cancelar de care și-a legat destinul politic și care n-a întîrziat să se împlinească. Dar eu zic scriitor cînd lui nu-i place acest cuvînt prea adesea legat de multe compromisuri și succese materiale, tipice într-o societate în care un tiraj de cîteva sute de mii de exemplare poate îmbogăți pentru totdeauna pe autorul unei cărți. Scriitor, deci, nu-i place să fie numit, ci cum ? Cetățean care scrie ! Iată ! Cum ar fi de pildă ca în loc de electrician să zicem cetățean care se ocupă cu electricitatea. Se înnobilează cuvîntul cetățean, terfelit, ce-i drept, într-o perioadă sinistră în țara sa.

Aceste naivități nu au însă limită, cum s-ar părea, ele sînt totale și scriitorul nu păstrează în mod egoist nici un fel de secrete în ființa sa. Lui nu-i pasă de

ÎN FIECARE SĂPTĂMÎNĂ MARIN PREDA RĂSPUNDE LA O ÎNTREBARE

asta, chiar dacă e vorba de lucruri dintre cele mai intime. Nu există intimitate Omul e o făptură egală în tot ceea ce are și în tot ceea ce face, în casă sau în stradă : cum putem dărîma barierele și zidurile care ne împiedică să comunicăm ? Pur și simplu comunicînd, spunînd totul. Nu era nimeni prieten cu el din cei care ne aflam la o masă, împreună, totuși el ne-a povestit, la o întrebare într-un gol de conversație, că da, are copii, patru dintre care doi gemeni. Cu gemenii ăștia a fost o istorie, doctorul i-ar fi spus, speriindu-l, că pipăie două capete și opt membre, dar un singur corp ! Adică ce să însemne asta ? E posibil să fie un monstru, i-a răspuns mamoșul. La prima naștere a soției lui a cerut voie să fie lăsat **să se uite.** Un alt doctor decît un neamț nu l-ar fi lăsat. Mamoșului aceluia, însă, nu i s-a părut nimic neobișnuit în asta. Ei, l-am întrebat eu fără ironie, și ce-ați văzut ? Că soția lui, dîndu-și seama de ce venise și ce face, ar fi strigat la el scoasă din sărite : Treci încoace și ține-mi capul, idiotule !

În cartea sa cea mai bună **Toboșarul,** apar astfel de scene descrise minuțios. Acest toboșar e un pitic a cărui mamă nu l-a conceput cu soțul, ci cu amantul. Soțul, un viitor S.S. avînd bănuieli, l-a lăsat pe copil să cadă pe scara unei pivnițe uitînd intenționat chepengul deschis. Copilul pățește ceva la spinare, și nu mai poate depăși în creștere un metru înălțime. Părea apoi și puțin arierat, îi plăcea, la o vîrstă nepotrivită să bată în continuare toba lui de copil și mai ales să spargă geamurile și vitrinele orașului cu țipătul său care era atît de pătrunzător și de o atît de înaltă frecvență încît urechile obișnuite nu l percepeau. Mama, cu amorul ei adulterin, are un sfîrșit tragic și aici interesul cărții devine maxim. Soțul a inventat pentru ea suferințe inumane. Cînd armatele sovietice pătrund în regiune, copilul se răzbună, și o răzbună și pe mama lui, scoțînd, de unde fusese ascunsă, insigna de S.S. a tatălui și dîndu-i-o, sub ochii soldaților, simulînd sau poate chiar neștiind la ce pericol îl expune prin acest gest. Tatăl o înghite fulgerător, dar convulsiile care îl apucă imediat par suspecte ostașilor cu înfățișare mongolă sau turcmenă care îl lichidează imediat. Asta ar fi trebuit să fie epilogul, dacă autorul n-ar fi avut reaua inspirație să caute dincolo de această narațiune cam posomorită dar foarte solidă, și memorabilă, alte semnificații, urmărindu-și piticul său și în perioada postbelică. Sînt foarte livrești și de loc serioase evenimentele care urmează și autorul abia găsește cu greu o idee de încheiere, care nu se reține.

Nu citisem această carte și poate că nici n-aș fi citit-o vreodată, dacă o reclamă excepțional de eficientă nu m-ar fi înfuriat și nu m-ar fi determinat în acest fel s-o citesc. Eram la Viena, invitat la o așa zisă masă rotundă, cincisprezece, douăzeci de scriitori europeni, să ne spunem părerea desore relațiile noastre cu publicul și cu lumea în care trăim. Intervențiile erau scrise dinainte și multiplicate, pentru ca îndată după ce luai cuvîntul, în pauză, toată lumea să le poată reciti. Chiar din primele ore a luat cuvîntul un critic literar, cunoscut sub numele, dacă nu mă înșel, de doctorul Mayer. A vorbit și a intervenit de nenumărate ori în discuții, ca un ciocan, cuvintele lui te izbeau parcă în cap fortîndu-ți atenția și scoțîndu-te literalmente din fire prin voința pe care o avea să-ți acapareze atenția cu ideile lui. În pauză i-am luat textul tradus în franțuzește și l-am recitit ; era intitulat decis și agresiv (sau așa mi se părea, din pricina vocii care încă mă urmărea) : **Connaissez-vous Günther Grass ?** M-am trezit exclamînd : Nu-l cunosc și nici nu vreau să-l cunosc. Am citit totuși textul ; era delirant. Ulterior, după lectura romanului, am gîndit cu silă : iată ce ne lipsește nouă, scriitorilor români, un doctor Mayer, încăpățînat, îndîrjit, agresiv și entuziast, care să pună pe unde se duce — și să se ducă — astfel de întrebări ciocan, cu care să nu înceteze să izbească în capetele indiferente ale opiniei europene pînă ce efectul nu se va fi produs chiar și pe această cale strîmbă : nu, nu cunoaștem literatura română ! Și să sfîrșească prin a o cunoaște.

Dar să nu mă îndepărtez de subiect și să închei aceste însemnări care mi-au fost prilejuite de o cronică într-o revistă literară pariziană în care se spune că ultimul roman al scriitorului, intitulat **Anestezie locală** e cam dezamăgitor. N-am citit romanul, ca să-mi dau seama direct dacă are sau nu valoare dar subiectul și ideea lui (un elev contestatar, care vrea să-și ardă în piața publică ciinele, ca să sensibilizeze opinia orașului față de războiul din Vietnam) m-au înveselit și mi-au evocat figura scriitorului mustăcios pe care mi l-am închipuit agitîndu-se în continuare pe scena lumii lui, atrăgînd atenția, stîrnind discuții și în cele din urmă, pe la șaizeci de ani, luînd premiul Nobel. Dacă va fi consecvent și dacă cei patru copii pe care îi are nu-și vor impune împreună cu energica lor mamă punctul lor de vedere (o mamă e mai atentă la bani decît un tată cu gărgăuni) Günther Grass va refuza acest premiu Un singur lucru îi rămîne necesar ca acest eveniment să aibă loc , Günther Grass să nu mai scrie romane cu valoare îndoielnică **(Toboșarul** îi ajunge) și miracolul economic al țării sale să nu se stingă. Fiindcă atunci din ce s-ar mai alimenta dezamăgirea sa și a colegilor săi, cetățeni care scriu ? Ar fi atunci siliți să devină cetățeni care rabdă, motiv care a aruncat de cîteva ori Germania în cele mai grave convulsii pe care le-a cunoscut istoria modernă.

Marin PREDA

Un vis, o căruță, un cer

cronica pietonului

Toate se alegeau și se țeseau frumos și potrivit în ziua asta care era a cincea „babă" — tocmai cea pe care o alesesem. Ningea tăcut, bogat și „gri" (cum a spus poetul), în casă susură idilic caloriferul, țigara era bună, cafeaua era bună cartea din mînă se povestea bine...

Și deodată din dreptunghiul „mezinului ecran" se năpustesc în casă alte aproape simultane prospețimi de zăpezi și întrebări căzute în răspunsuri de felul :

— Și tu ești pictor ?

— Da, dar frate-meu e un pictor mai mare.

— De ce ?

— El este în clasa treia.

Pe urmă reflectorul se mută — coborînd sub înălțimea de un metru și se mută și fixează planșe și obiectivul aparatului :

— Tu ce ai desenat aici ?

— Eu am desenat aici o femeie cu o găină în brațe.

— Și cine e femeia ?

— Eu. (Și degetul arătător al fetiței întinde tușul arcuind rapid contururi precise).

— Tu ?

— Eu desenez un cer.

— Dar tu Petrică ?

— Eu desenez aici o căruță !

— Și tu Puiuța ?

— Eu am desenat aici nunta lunii.

— Și de ce e pe fond negru ?

— Păi (cu reproș) cînd să fie nunta lunii ? Noaptea. În partea asta sînt stelele care vin să joace cu toatele la petreceri.

— Tu ?

— Eu am desenat aici un vis.

Și tot așa ..

Era un reportaj t.v. (excelent) despre școala elementară din comuna Vulturești — Argeș, școală în care un învățător a împătimit copiii pentru desen și a adunat maldăre de diplome de la expoziții din țară și de mai departe. Dar școala n-are nici un album de artă iar reportera Anca Arion — din comentariul emoționat și inspirat al căreia am transcris după ureche și neautorizat replicile de mai sus — a obținut pentru 24 de ore cîteva colecții de la oraș.

Ningea potolit și adevărat și cu toate că știam că e o zi de iarnă amăgitoare, venită doar în vizită la cele de primăvară, și că zăpada nu e chiar „zăpada mieilor", tablourile copiilor și zăpada mă trimiteau la mieii din tabloul lui Dipșe, dintre care unul da să sară din tablou. (Dacă, mai mic și mai neștiutor, n-o fi și sărit pînă acum spre grăbirea soroculut de primăvară).

CANDID

cronica literară

Petru Popescu

DULCE CA MIEREA E GLONȚUL PATRIEI

Petru Popescu este un tînăr romancier căruia îi este proprie o izbitoare dezinvoltură în ceea ce privește abordarea deschisă, explicită a unor teme de maximă semnificație contemporană sub raport moral și, nu în ultimul rînd, social-istoric. Autorul acestui recent roman, avînd un titlu atît de programatic (**Dulce ca mierea e glonțul patriei,** Editura Cartea Românească, 1971) nutrește ambiția unei nete disocieri față de mulți dintre tinerii săi confrați de generație, respingînd himera unei proze „ex nihilo", de pur experimentalism compozițional și de ocioasă aventură mitologizant-aluzivă. Prozator dovedind un special apetit pentru observația directă, pentru subiectele și temele cu o determinare faptică nemijlocită, în sens stendhalian, Petru Popescu este preocupat în chip deosebit de istoricitatea, de acuitatea complexă sub acest unghi, căreia îi aparțin, i se supun chiar și cele mai „personale" compartimente integrate mult discutatei probleme a individului, a condiției acestuia privită în sine. Se înțelege că dintre compartimentele respective, erosul deține o poziție privilegiată ; ceea ce nu trebuie să ne mire de loc, dacă avem în vedere că romancierul se vrea purtătorul de cuvînt al generației sale pînă într-atît încît însuși „autobiografismul" acestei cărți este divulgat mai peste tot cu suficientă claritate, inclusiv prin fotografia reprodusă pe coperta a doua. În același loc este inserat un text ce cuprinde „teza" pe care însuși Petru Popescu o formulează în legătură cu romanul său. Să citäm, deci: „Un roman de dragoste poate fi pariul cel mai greu pe care îl cîștigă un romancier față de sine. Căci, în condițiile vieții moderne, atitudinea erotică devine un simbol al caracterelor, o proiecție semnificativă a destinului individului. Istoria care tună în jurul unui cuplu, rozindu-l în acțiunea lui de val mereu prăvălit pe un țărm, își găsește filozofia în felul în care se luptă cu sentimentele mari și obligatorii. Dar, pentru scriitorul adevărat, viața care răbufnește în oamenii tineri nu poate fi decît o picătură de istorie. În fond, războiul și iubirea, iliada și odiseea sînt altă expresie a echilibrului dintre thanatos și eros".

Sigur că da : un punct de vedere perfect plauzibil, a cărui valabilitate a demonstrat-o în atîtea rînduri romanul modern, inclusiv cel românesc interbelic și, în cîteva cazuri, chiar cel actual. El se revendică de la adevăruri social-psihologice indubitabile. Ceea ce vrea să dovedească autorul, în cele din urmă, constă în ideea că, dată fiind presiunea pe care, în diverse sensuri, o exercită asupra lor timpul istoric contemporane, tinerele generații nu au cum ocoli marile întrebări ale acestui timp. Pentru ele, chiar în condiții de pace, sentimentul istoriei, conjugat cu conștiința națională, se constituie într-un autentic *nexus* existențial, chemat să potențeze, să dimensioneze întreg cortegiul de avataruri pe care îl presupune o vîrstă atît de bogată în inițieri decisive precum aceea a tinereții. Așadar, fixat pe un eșafodaj a cărui substanță social-psihologică se sublimează în precepte moral-filozofice imuabile, romanul **Dulce ca mierea e glonțul patriei** urmărește să argumenteze prin ce anume se caracterizează profilul etic, înțeles la scară istorică, al generației plăsmuitorului său. Neîndoielnic, aici se implică și o anume intenție polemică chemată să denunțe inconsistența nu puțin răspînditului curent de opinie cu privire la o presupusă stare de indiferentism social-istoric, de dezabuzare superficială și de hedonism factice, care, pasămite, ar vicia conștiința tinerelor generații.

Mai departe, romanul lui Petru Popescu reține atenția prin îndrăzneața transpunere narativă a acestui fond de idei artistice.

La ora actuală, **Dulce ca mierea e glonțul patriei** ni se pare a fi una dintre extrem de puținele tentative ale genului de a apela fără prejudecăți la sigurele și îndelung verificatele mijloace de reconstituire epică aparținînd „prozei cinstite", de nedisimulată încordare și coerență realistă. Romanul este „lucrat" cu temeinicie, ceea ce îi conferă calitatea de edificiu bine zidit, la a cărui alcătuire planurile narative își dau contribuția din plin, în sensul că se interferează și se despart mai întotdeauna atunci cînd trebuie, deci în chip cu adevărat meșteșugite. Faptul, ca atare, se cuvine a fi subliniat cu tărie, pentru că, paradoxal, Petru Popescu este un caz rar, circumscris unui context în care contingente întregi de prozatori mai mult sau mai puțin tineri se trezesc peste noapte fervenți adepți ai celor mai sofisticate și mai dificultuoase formule românești, fără să-i fi neliniștit măcar o singură dată întrebările decurgînd din rigorile veșnic-eficientului prototip tolstoian sau balzacian.

Trei sînt direcțiile epice ale romanului care concură la punerea în ecuație a „tezelor" mai sus relevate. Tînărul absolvent al facultății de istorie, personajul povestitor al romanului **Dulce ca mierea e glonțul patriei,** este protagonistul a trei romane integrate într-unul singur : romanul erotic de ușoară factură senzațională în care partenera este fascinanta și strania femeie purtînd un nume de o artificialitate ezoterică și totuși funcțională, Laguna ; romanul de reconstituire, prin fragmente incidentale, a destinului, în ordine istorică, de care a avut parte generația imediat precedentă, reprezentată de ofițeri de carieră precum unchiul Nicu și camarazii lui ; și, în sfîrșit, romanul experienței stagiului militar, într-o școală de ofițeri rezerviști, pe care îl trăiește același personaj povestitor. Se înțelege, nucleul iradiant al cărții este asigurat de cel din urmă plan. Pe urma atîtor exemple similare, de recunoscută notorietate, Petre Popescu vede în el posibilitatea unei experiențe umane limită, capabilă de a declanșa complet mecanismul conștiinței și afectivității personajului său de a-l smulge cu violență din confortul euforiei postadolescentine, impregnate de orgoliul încrederii de sine.

Întrebarea care ne solicită tiranic este următoarea : dacă o experiență totuși cvasi-simulată, avînd o substanță oarecum simbolică și o semnificație virtuală în comparație cu adevăratul roman de război, este suficient de bogată în resurse spre a acoperi convingător ideea artistică supusă dezbaterii ? Greu de dat un răspuns pe deplin afirmativ la o asemenea întrebare. Cu mai multă certitudine am observa, în schimb, că tînărul romancier a ezitat în următoarea direcție : aceea a transcederii nivelului descripției și al observației de tip documentarist, în vederea proiectării eroului într-un plan superior, prefigurînd o experiență și un destin ipotetic, echivalente cu acelea ale generațiilor anterioare. De aici decurge destul de vizibila discrepanță dintre datele „teoretice" ale romanului și capacitatea substanței narative propriu-zise de a servi realmente acestora. Autorul cade în naivitatea de a investi profunzimi tragice, dileme existențiale într-un material faptic care, oricum, nu posedă suficiente potențe de o atare anvergură. Altceva ar fi fost dacă filoanele epice, în special cel „cazon", ar fi fost luate drept puncte de reper cu valoare anticipativă, în marginea cărora să se fi angajat vibrante dezbateri de idei. Astfel, credem, s-ar fi asigurat un sporit grad de veridicitate tuturor ipotezelor morale avansate încă din primele pagini ale cărții. Or, deocamdată, lui Petru Popescu pare a-i fi mult prea străină aplecarea spre proza guvernată de jocul dogoritor, grav al ideilor. El preferă serviciile argumentării prin extensiune epică, în manieră jurnalieră — precum în romanele lui Cezar Petrescu — și evită să-și asume riscurile acțiunii de „subminare" a narațiunii abil conduse, cu prețul reflecției insinuate subtextual. Ne gîndim că tînărului romancier, în general, i-ar prii o anume infuzie de spirit camilpetrescian tocmai în această direcție. Romanul său, structurat pe un conflict declarat dilematic în toate sensurile, nu ar fi avut cum să respingă asemenea salutare înrîuriri. În sfîrșit, mai înclinăm să credem că însăși abundența de mici și banale snobisme pe care personajul central al romanului le cultivă la un mod teribilist (e adevărat, narcisismele prăpăstioase din *Prins* au dispărut aproape de tot) ar fi avut și ea șansa să fie evitată. Perspectiva epică detașată ce ar fi trebuit să se instaureze într-o asemenea structură romanescă bidimensională — text, subtext — ar fi impus de la sine o inflexibilă circumspecție și în respectiva direcție.

Nicolae CIOBANU

compendiu

ANGHEL DUMBRĂVEANU

Fața străină a nopții

Un liric irecuperabil, de fină notație și de suave incantații a fost mereu Anghel Dumbrăveanu, un romantic ușor circumstanțial, care mai intîi imploră și ademenește spațiul poetic, și numai după aceea purcede să scrie poezia, dezamăgit în parte de propriul său mimetism, dar și furat de conjunctură. Dumbrăveanu mai este dintre puținii care „cîntă" iubirea, cu întreg cortegiul de implicații, ocrotit de o anumită poezie românească : trecerea anilor, perenitatea sentimentului, mediocra vibrație a Ei, sau „mîngîierile lui haine, de călător / Învățat să-și pună gura ușoară / Pe pulpele fetelor, vara" ș.a. Vom comite însă o nedreptate dacă îi vom repeta cu fiecare volum aceleași lucruri căci, e drept, la suprafața relațiilor nu se petrec schimbări esențiale, dar sunetul dinăuntru se modifică. Cu timpul poezia lui Dumbrăveanu s-a umplut de neliniște, seninătatea invocării a început să fie doar aparentă ; o altă mișcare, haotică, relevă în subteran dramatismul acestei poezii deservită de propria-i frumusețe : „Dar numai vîntul umblă pe drumuri aiurînd / Și riul se lovește de malul frunții mele / Cu prevestiri de ceață. Sînt departe / De-un adevăr pe care nu-l ating, și singur, / Iar drumul pîn-la tine ce lung și ce pustiu / În ziua care scade și noaptea ce aproape..." (În liniștea de mit). Noul volum, apărut la Cartea Românească, *este pentru poet, cred, momentul cel mai avansat al unei bipolarități dramatice, unde fiecare tendință aduce consecințe specifice. Între estetismul poeziei și renunțarea la protocol (care poate ar implica și o ariditate în discursul poetic), Anghel Dumbrăveanu va avea mereu de luptat. Încercînd să împace extremele, evoluția sa poetică este mai puțin evidentă și nespectaculoasă. Atît cititorul cît și comentatorul ei au nevoie de o preavizată atenție, de unde și cantitatea de risc pe care o moștenește poetul prin formația sa calofilă. Mai mult decît travaliu în multe din frumoasele lui incantații trebuie să vedem o euritmie ciudată care abolește încetul cu încetul inspirația pretextuală. Ne place să credem că această „față străină a nopții" va scoate la lumină dovezile unei maturități poetice pe care demult trebuia să i-o recunoaștem lui Anghel Dumbrăveanu, și dintre care multe există deja în acest volum, cum : „Nu mai e nimeni cu mine se văd / Riuri secate cu corăbii negre pe albii / Umblînd prin propriul meu întuneric / Și pînă la ziuă mai sînt o mie de ani / Și pînă la mine mai sînt o mie de nopți".* (Nocturnă).

DANA DUMITRIU

Migrații

Extrem de interesantă este fraza Danei Dumitriu, în stare să obiectualizeze cu o vervă mereu susținută zonele inexpresive și dificile prin care se rătăcește expozeul narativ. A obiectualiza înseamnă în acest caz o experiență finală, susceptibilă pentru autoare de infinite revelații pe plan literar, capabilă să alimenteze constant pasiunea analitică, văzută ca mod de a elibera prin scriere sensurile existenței. Ca un joc periculos, căruia i se recunoaște uneori și cantitatea de fals, pasiunea analitică ambiționează să atingă corporalitatea abstractului, de unde și un soi de nervozitate absolut lucidă cu care se caută mereu esența, chiar dacă relațiile sînt elementare. De aici rezultă că spiritul critic al autoarei (cunoscută nouă din excelente articole teoretice) simte nevoia unor precizări suplimentare, de ordin mai accentuat teoretic, care diferă de impersonalitatea obișnuită a discursului epic : „Să vezi sentimentele în trei dimensiuni, înălțime, lățime și adîncime, plasate deci în spațiu ca statuile, ca bolovanii, ca un corp substanțial. Se stringeau în jurul meu cu o energie covîrșitoare, se izbeau de trupul meu, și-l împingeau cînd într-o parte, cînd în alta, dorind să mă constrîngă să ies din mine, să mă obiectualizez cu egală împietrire Le simțeam constituția neadecvată, abstractă, și totuși nu mă puteam împotrivi corporalității lor". (Firesc, prea firesc).

Licitînd la maximum posibilitățile analitice și sedusă parțial de rezonanța frazei, autoarea neglijează cu îndreptățire cantitatea de faptic, întîmplarea ; dar, păcat, și mesajul. Ceea ce nu ne împiedică să recunoaștem că lectura acestor patru povestiri, din care se alcătuiește destul de avar volumul „Migrații" (Ed. Eminescu, 1971) este plină de surprize și constant interesantă. Dana Dumitriu pare a se afla într-o permanentă dispoziție analitică, pe care ar putea să o declanșeze oricînd, cu condiția să existe un minim pretext cauzal. Aceeași tăietură piezișă spre miezul unei realități psihologice o întîlnim de la început pînă la sfîrșit — rezultat, credem, în primul rînd al unei munci tenace — aceeași frenezie a descoperirii ultime, senzuală în plan metaforic și sentențioasă în cel al semnificațiilor. Insistăm asupra acestor lucruri pentru că ele poartă evident marca unei personalități literare sau, mai degrabă, a unui intelectualism rafinat. Vaga înclinație paseistă, atmosfera elaborată în plan secund, aerul ușor romanțios (chiar dacă luat în răspăr) trec printre semnificațiile mai obișnuite. Ceea ce reținem, ca un aspect în plus, voit dirijat încă din titlu, este metafora unei continuități a lucrurilor și a sentimentelor, într-o lume a „migrațiilor tăcute" și a devenirilor. Ca o pledoarie pentru spiritualizarea continuă a unui univers.

PAN IZVERNA

Arhipelag de noapte

Este interesant cum reușește Pan Izverna să-și taie singur aripile tocmai cînd începi să crezi în viabilitatea unui fond, sau în șansele unor reușite accente metaforice de a deveni poezie. Pornind de la un evident cîștig, care cu mai multă răbdare i-ar fi rotunjit personalitatea, de la o stare sublimată a expresiei, ușor epuizată, autorul se aventurează treptat în spațiul unor probleme neasimilate. Este mai ales neliniștit (la propriu) de absența unui chestionar mai complicat, și atunci intră în alertă de semnificații (cum și actul debutului său — Ed. Eminescu — este o asemenea alertă, indiferent de timpul fizic care l-a prelungit). Neliniștea aceasta care dorește cu orice preț să-și cîștige un teren mai sigur se vede trădată cel mai adesea de limbaj. Fie prin locuri comune, cu elemente permutate neesențial : „sînt totuși ultimul pescar ce nu întoarse capul, / plecatul fără umbră / prin vînăt vînt — vuind fi) / neplînsul de nimeni în seama lepădării / nu-l cunosc, nu-s cu el, nu-s de-ai lui", fie prin împerecheri hilare de cuvinte : „Adînc albastrul ne dăruiește iarăși / secera lunii albe, / zîmbind hoțește *(!?) brazdelor care se* umflă" *(sic !).*

E iarăși ciudat cum de nu i se pare autorului evidentă improprietatea acestor cuvinte, caracterul lor periferic și neavenit pentru orice soi de poezie, fie ea și teribilist eșuată. Citim undeva : „Îmi spun să știu totul cînd m-a lîntă unul / Același îmi zice că-s nemernic" (s.n.), sau, în poemul final acest fel de a fi „meditabond" — după expresia lui Mircea Ivănescu —, această naivitate de a te întreba la poalele Vezuviului : „De unde vine atîta jum de se cutremură stîlpii și fuo coperișele". Multe se mai întîmplă în „acest nemernic oraș" !

Dinu FLĂMÎND

DANTE

Infernul (2 vol.)

Colecția „Lyceum", Editura „Albatros".

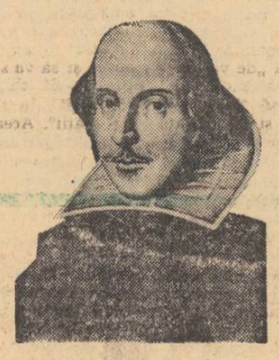

SHAKESPEARE

Teatru (2 vol.)

Colecția „Lyceum", Editura „Albatros".

HÖLDERLIN

Versuri

Colecția „Cele mai frumoase poezii", Editura „Albatros".

NICOLAE IORGA

Scrieri istorice (2 vol.)

Colecția „Lyceum", Editura „Albatros".

posta redacției

KID. Nici „Pînda" și nici „Frica", indiferent că ele, pe undeva se adună, n-au trezit în mine sentimentul neliniștii. Trebuie să mă crezi că n-am auzit „năduşala vîntului picurînd pe căpriori". Dumneata ai un fel de dumnezeu al vorbirii, dar, scuză-mă, e un fel de dumnezeu care circulă cu drezina între Căciulați și Balotești și nu primește intrare liberă pentru București Nord.

CONSTANȚA O. Nerușinate sînt stelele. Frunzele ne distrug credința. Roțile trenului ne macină închipuirea și prietenii pe care nu-i iubim. Sanatoriul ne vindecă de tuberculoză. Iarna trece, puricii pier s.a.m.d. și asta-i tot :

ION VASILE VĂCĂRUȘ. Caietul (Caiet IV 16 file velină — STAS 2019-68 prețul 0,20 lei), prețuiește, după ce a fost umplut cu litere, zero, virgulă, tabla înmulțirii spusă în pustiu.

B.M (București mărfuri ?). Să știți că transportul foarte subțirel de altminteri m-a lăsat pur și simplu senin și cu gîndul la ale mele. Cuget că dumneata vrei să-i arăți cuiva din sat că ești șmecher. Nu ești ! Pentru că dacă erai aveai o tanti în Colentina și o verișoară Miss România 1932. Jur pe adresa redacției că n-ai humor. Dacă ai ceva, să știi că ai (din plin) o ură greu de imaginat împotriva județului Dîmbovița. Dă-i cu sîc, dă-i cu praf în ochi lui Gheorghe Tomozei (vechi și bun prieten al meu), dar să știi că are dreptate cînd spune că n-ai „nici un fir de iarbă în vatra casei".

VICTOR GEORGESCU. Cu stimă și respect vă anunț că nu mi-a plăcut nici o bucată.

ILIE ILIE. „Fără moarte", e înainte de toate, complet lipsită de haz (și vrea să fie invers !) complet anapoda și complet aiurea. Reținversurile „frunză verde și-un stilou / i-am făcut rochie cadou / frunză verde și-un sipic / ea nu merită nimic / merita să-i spun cinstit / m-ai trădat nu sînt nimic / dar eu sînt să știi tu bine / în picioare lîngă tine".

Părerea mea e că i-ai dat trădătoarei o lovitură cumplită. I-ai ruinat viața sufletească, ce s-o mai lungim !

MARIA. (Bunavestire ? Magdalena ?). Prea multe lacrimi pentru un singur Isus. Cele cuvenite sfinților părinți.

Fănuș NEAGU

BURLACU ILIE. Într-o zi cu soare poetului i-a zîmbit Lenuș care i-a inspirat următoarele versuri : „Chipul cînd ți l-am văzut / Scînteind în soare / În inimă mi-a apărut / Un suflet ce mă doare". Dar strofa cea mai atingătoare este : „Sufletul ăla purta un nume / Lenuș se chema / Și pentru nimic în lume / Nimeni nu-l va uita".

Există o poezie celebră în care o femeie cu nume asemănător e trimisă de un corb posac pe un drum fără întoarcere. Ea se numea Lenore (și rima cu Nevermore). Dar Lenuș rimează cu uș și cred că această terminație interjecțională a speriat corbul

avant premieră editorială

D. ȚEPENEAG

Așteptare

Nuvele și schițe. Editura „Cartea Românească".

ION MĂRGINEANU

Așiințit de vise

Versuri. Editura „Litera".

posta redacției

MARIA MOISIN. Poezia **„Iubire, gelozie, ură"** m-a lăsat impasibil.

IL. BAMBINELLO. Bambinel, în dragoste, principiul „Pică pară mălăiață" e criticat de unii autori. Cu versuri ca acestea („ivindu-se acolo-n zare / o umbră iată că apare / încet, încet se conturează / Și lin spre mine-naintează / Pe buze-mi pune-o sărutare / Cerîndu-mi parcă o iertare") riști să rămîi nesărutat.

CONSTANTIN IULIAN Nu vă autosugestionați cumva ? „Dar pe mine iubita nu mă poate trișa / Căci eu țin stindardul iubirii tot mai sus". E o idee. Stindardul poeziei, însă, nu-l mai țineți că-l țineți degeaba

D.G. Frumoase versuri : „Sîngele meu e un vis / din somnul dinainte de naștere / între lumină și întunericul cerii / ca o ceartă între naștere / umbra poate dispare / și sîngele ar curge în lucruri / și lumina din el umbrită de fluturi / le-ar pune în mișcare"

OLGA NEAGU Din cele trei „jocuri", cel intitulat „De-a îngenunchiatelea" e cel mai frumos.

SIMA VICTOR. „Vă rog ca să mă iertați / Și să nu vă supărați / Că v-am scris în acest fel / Căci la mînă n-am inel". Dacă faceți rost de talent vă dispensăm de chestia cu inelul.

DALVI. Poeziile dv. nu par a păcătui printr-un aer prea inedit : „Dacă prea mult am îndrăznit / S-arăt ce-mi simte inimioara / Te rog mă iartă, am greșit / De vină-i numai primăvara".

C.W. Promițătoare inițiale. Versurile sînt intens filozofice : „Să nu te superi dacă-ți spun că ești așa cum ești / Mai bine înăscut nebun decît să-nebunești". Chestiunea l-a preocupat și pe Hamlet.

VLĂDESCU FLORIN. Poezia **Îngerul meu (lui P.Ș.),** este paradisiacă „Din înălțimi ai coborît cerească / Și ai făcut ca infinit amorul meu să crească" În schimb, cuvintele cu care vă încheiați scrisoarea (Dacă vă plac am să vă mai trimit) sînt de-a dreptul mefistofelice

CONSTANTIN BRÂNDUȘOIU. Aș dori să-mi trimiteți din nou poeziile de care îmi amintiți în scrisoarea datată 1 martie. Probabil că din noianul de plicuri primite, atenția noastră destul de solicitată, nu le-a distins

DUMBRĂVEANA. Poezia dv. se cheamă „Mărțișor" ori mărțișoarele, știți bine, sînt inanalizabile.

MARIAN IONESCU. Transcriu din aforismele dv. cîteva mai interesante „O experiență frumoasă se confundă cu amintirile" „Cînd ești optimist melancolia e o relaxare". „Singurătatea înseamnă de fapt așteptare" Aveți observații adesea pătrunzătoare, dar și banalități cu duiumul.

DINU G. CRAIOVA. Am citit cu sincer interes următoarele : „Cînd îți șopteam că te iubesc / Cuvinte mari rostite-n noapte, / Tu nu-mi spuneai : Te părăsesc : / Dar ai trecut direct la fapte".

Fată practică, deci, că altfel n-ai cum să-i zici.

Cezar BALTAG

„Estetica bunului simţ“

Ţin minte şi acum ce uimit eram, în şcoală, de rigoarea demonstraţiilor matematice. Citisem chiar, undeva, că în matematică, verificarea unei „legi“ pe un număr *n* de cazuri particulare nu echivalează niciodată cu demonstrarea ei ; şi mi se părea inimaginabil de severă o ştiinţă în care un adevăr continuă să fie socotit nedovedit teoretic, chiar dacă, practic ,el se verifică prin un număr imens de exemple. S-ar zice, pornind de la o asemenea împrejurare, că între matematică, pe de o parte, şi estetică, pe de alta, există un fel de prăpastie absolută, care constă în neputinţa noastră de a ne supune, în aceasta din urmă, la o procedare tot aşa de riguroasă precum în cea dintîi. Ce au comun speculaţiile esteticienilor cu acelea ale matematicienilor ? Cum putem formula, în estetică, legi, teoreme, adevăruri generale, cîtă vreme disciplina însăşi rămîne atît de aproape de particular, de empiric ? În *Principiile* sale, G. Călinescu era de părere că estetica nu va deveni vreodată o ştiinţă din cauza absenţei unor *norme* şi, prin urmare, a imposibilităţii de a-i determina un *obiect ;* din cauză, cu alte cuvinte, că nu putem proceda deductiv. „De aici — mai spunea Călinescu — nu urmează numaidecît că preocupările estetice (...) sînt superflui. Orice observare a fenomenelor artistice (...) este instructivă. Se poate alcătui un corp foarte util, empiric util...“ Nefiind (pentru autor) o ştiinţă, estetica ar putea fi o sumă de reflecţii asupra operelor, un fel de „retorică bizuită pe experienţă“, capabilă a-şi organiza concluziile în nişte pseudo-precepte care nu trebuiesc „urmate, ci doar meditate, dat fiind că creaţiunea e un fenomen spontan“. Va să zică G. Călinescu rezolva dificultatea înlocuind deducţia prin inducţie. Însă am văzut (tocmai de aici pornisem) că inducţia are, în estetică, un grad prea mare de relativitate. Cine ne va crede cînd vom aduce numai dovezi empirice ? Ce garanţie de adevăr prezintă o lege care se bizuie pe cîteva cazuri particulare ? Sau, chiar, pe mai multe, dar ţinînd toate de experienţă, incapabile a se justifica teoretic.

Căci, oricum am privi lucrurile, niciodată noţiunile şi legile cu care operăm în cîmpul artei nu întrunesc o valabilitate teoretică deplină. Şi asta tocmai datorită lipsei de rigoare. Sîntem siliţi să recurgem la noţiuni nedefinite suficient şi chiar nedefinibile, să formulăm legi cu putere restrînsă. De aceea vechiul proverb despre gramaticieni se aplică, încă mai bine, esteticienilor.

Ca o reacţie la această limitare teoretică a esteticii, s-a născut probabil şi forma cea mai mediocră a „ştiinţei literaturii“, aceea care pretinde a se sprijini pe dovezi irefutabile în măsura în care corespund bunului simţ. Aş numi-o estetica elementară. O învăţăm în liceu şi în facultate, poate că ne naştem cu *ea* şi o aplicăm inconştient în fiece clipă. Estetica elementară sau a bunului simţ este teoria cea mai rudimentară şi mai tenace asupra artei, pe care o posedă spontan orice cititor, orice spectator, orice contemplator de artă ; fiindcă prea puţini pot să privească un tablou sau să citească o carte fără să-şi închipuie că deţin secretul, regula ascunsă a producerii lor, canonul ideal. Estetica bunului simţ e necontestată şi necontestabilă. Rigoarea ei este axiomatică. Legile ei, absolute. O unanimitate impresionantă face din estetica elementară o ştiinţă mai democratică decît un parlament ; ea distruge pînă şi mitul profesionistului, dîndu-ne tuturor, iluzia că „ne pricepem“. Un juriu format din amatori este cu mult mai categoric decît unul format din specialişti. Judecata de valoare a celui care crede cu tărie în estetica bunului simţ este cu mult mai fermă şi mai limpede decît a criticului. El decide numaidecît de „ţinuta artistică superioară“ (limbajul joacă un mare rol) a cărţii, a concertului sau a filmului.

Această estetică elementară n-are doar o psihologie specifică : deopotrivă un cod precis, un număr de norme stabile. La o analiză atentă am putea descoperi între aceste norme reminiscenţe interesante dintr-o superioară speculaţie estetică sau pure prejudecăţi, idei cu valoare parţială absolutizate mecanic sau curate prostii. Eteroclită, estetica bunului simţ e totuşi rigidă, se comportă ca un sistem rotund şi închegat. Are de partea ei tradiţia. Într-o instructivă carte intitulată *Das neue Denken der modernen Physik* (Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1957), Arthur March explică foarte bine cum concepţia fizicii clasice (pornind de la observarea naturii macrocosmice) a împiedicat decenii de-a rîndul impunerea concepţiei moderne, nemecaniciste ; sau cum geometria euclidiană a făcut să pară absurde, la început, încercările de geometrie neeuclidiană. Odată acceptată putinţa unei perspective radical noi (în fizică, în geometrie) asupra naturii, prin schimbarea conceptului însuşi de natură, vechile perspective n-au rămas viabile doar în sfera lor firească, dar au continuat să le submineze pe celelalte, în virtutea faptului că intraseră în obişnuinţă şi se sprijineau pe bunul simţ ? Estetica bunului simţ nu e numai falsă (întrucît confundă aparenţa cu realitatea), dar ea ne ia cu desăvîrşire vederea pentru fenomenele esenţiale şi adînci ce se petrec în lumea artei.

Nicolae MANOLESCU

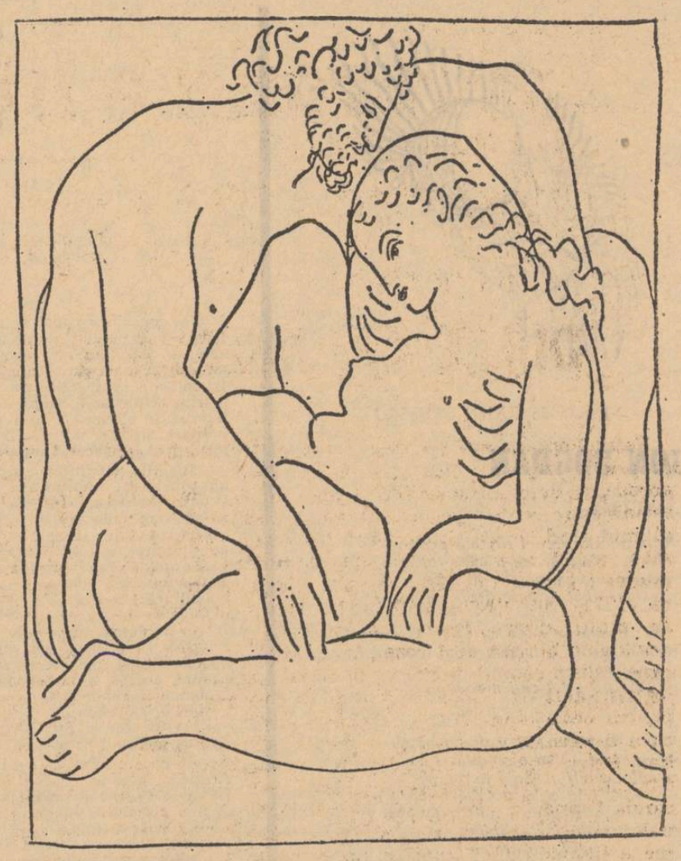

PICASSO : JUPITER ŞI SEMELE

confidenţele unui maniac

Un apărător al civilizaţiei

Jean-Jacques Rousseau, bietul de el, a rămas de pomină ca duşman al civilizaţiei şi al gusturilor suoţiri ; totodată, fireşte, şi al învăţăturii sau, cum se zice, „des Sciences et des Arts“. Cum ar veni, un avocat al mojiciei, al unei golănii ignare pe cît de sfidătoare, pe atît de plingareaţă. Există de totdeauna idealul unui soi de vandalism sentimental şi ciufut, de obicei cu motivările cele mai grosolan utilitare, pe care, fără exces de tocmeală, îl atribuim lui Rousseau. Personaje foarte puţin simpatice, ca de pildă Senécal din L'Education sentimentale, Bazarov al lui Turgheniev sau alţii de acelaşi soi, par să aibă ceva rousseauist în caracterul lor. La această imagine a lui Jean-Jacques a contribuit faptul că singura lui carte care se citeşte sînt Confesiunile *şi că teoriile lui se cunosc îndeobşte doar din rezumate didactice, foarte simplificatoare. Dar înclinaţiile „populacières“ şi ancilare, picarescul, tenta de masochism, cazuistica sentimentală şi alte trăsături de asemenea natură pe care le dau în vileag* Confesiunile, *nu sînt de loc aşa de plebee cum le socoteşte lumea. Ele sînt, din contra, trăsături de mare rafinament, de nuanţă aristocratică, simptomatice pentru societăţile ultra-şlefuite. Rousseau era departe de a fi acel necioplit pe care şi-l închipuie mulţi, fie adepţi fie detractori. În anii fericiţi şi nu puţini, cît a stat la Chambéry şi apoi la Charmettes, îşi completase temeinic cultura ; era un excelent muzician, reputat ca atare ; la Paris a fost intimul celei mai briliante societăţi, atît printre oameni de lume şi de spirit, cît şi în mediul marei finanţe ; a fost cîtva timp şi în diplomaţie. Cînd ne spune că la un moment dat şi-a lepădat lenjeria fină pentru a se îmbrăca mai simplu, e vorba în fond de o toană boierească, la fel cu gustul pentru deghizament (un timp a umblat în costum armenesc).*

Iată, într-un pasaj din Émile, *sub ce deziderat îşi închipuie Rousseau faimoasa „întoarcere la natură“ : „Là, je rassemblerais une société, plus choisie que nombreuse, d'amis aimant le plaisir et s'y connaissant, de femmes qui pussent sortir de leur fauteuil et se prêter aux jeux champêtres...“ Vă puteţi imagina un Sénécal, un Bazarov vorbind aşa, sau mai degrabă un mare senior plictisit de etichetă ? De altfel noţiunea de natură ca şi imaginea ei bucolică, erau pentru lumea lui Rousseau ca şi pentru multe generaţii anterioare, abstracte şi livreşti, adică păstrau ceva din reprezentarea arcadiană şi din mecanicismul raţionalist. De aceeaşi esenţă e şi nu mai puţin faimoasa imagine a lui „bon sauvage“, foarte la modă în epocă dar care cu două secole mai devreme apărea şi la Montaigne* (Ess *I.c. XXXI).*

Ceea ce face forţa lui Rousseau este cinismul, *în accepţia filosofică a termenului, prin care se leagă de Diogene, de Socrate, de diferitele „secte“ de la finele lumii alexandrine sau romane, inclusiv primii creştini, de franciscanism şi de alte manifestări mai mult sau mai puţin „contestatare“ ce s-au mai ivit de atunci pînă în zilele noastre. E greşit a vedea în „cinismul“ acesta o atitudine potrivnică civilizaţiei. Din contra, e o reacţie de apărare a civilizaţiei, ameninţată să degenereze prin hipertrofiere şi prin primatul mijloacelor asupra scopurilor, ceea ce duce la dezumanizare. „Sentimentalismul“ rousseauist restaurînd drepturile inimii, nu face decît să dezvolte ideea pascaliană cu „le coeur a ses raisons...“ ; aceasta înseamnă a conserva fiinţei umane esenţa ei de persoană şi deci a apăra civilizaţia. Căci ceea ce întemeiază şi defineşte civilizaţia nu este şi nu poate fi altceva decît principiul fundamental al dreptului civil şi anume : distincţia dintre persoane şi bunuri. Cînd persoanele sînt tratate ca bunuri sau cînd, ca în tehnolatria ce ameninţă veacul nostru, bunurile ajung să fie tratate ca persoane, sîntem în plină barbarie, după cum barbare sînt şi comunităţile în care noţiunea de persoană cu caracterul ei individual nu s-a desprins încă. Rousseau scriind* Contractul social, *a statornicit irevocabil cîteva din preceptele civilizaţiei. Recitind acum această carte (o mai citisem ca student, pentru o lucrare de seminar) mă frapează logica ei inflexibilă şi acea lapidaritate a stilului care e semnul superb şi infailibil al adevărurilor perene. Sociologia şi istoria cercetînd „genetic“ fenomenele ne spun că ideea de „contract social“ e abstractă, arbitrară şi neconformă cu empiria. Se poate. Nu asta importă. Dealtminteri arbitrară nu poate fi devreme ce e strict raţională. Abstractă da ; tocmai asta îi face frumuseţea şi validitatea ; cu îngăduinţa dumneavoastră, vom vorbi despre aceasta data viitoare.*

Alexandru PALEOLOGU

TOT DESPRE

„Învăţăturile“ lui Neagoe

Într-un frumos şi sugestiv articol, publicat nu de mult în **Contemporanul,** în legătură cu **Învăţăturile lui Neagoe către fiul său Theodosie,** care subliniază şi meritele studiilor introductive ale lui Dan Zamfirescu şi Gh. Mihăilă, se face şi o referinţă la caracterul capitolului I, din partea a doua a **Învăţăturilor,** considerîndu-se că „Partea întîia e consacrată sacralului, dar şi partea a doua — consacrată terestrului — stă sub semnul sacralului, debutează cu învăţătura lui Neagoe „pentru cinstirea icoanelor“...

Deoarece într-un articol anterior din **Luceafărul** subsemnatul am prezentat un punct de vedere diferit — şi anume că scrisorile, devenite capitole ale părţii a doua din scrierea lui Neagoe, oglindesc realităţile din jur — mă văd constrîns, din respectul adevărului şi pentru elucidarea acestei chestiuni, să ridic o mănuşe, poate pur şi simplu pierdută, pentru a o restitui cu sincera mea preţuire, recenzentului.

Ceea ce reţine atenţia la o primă lectură a capitolului I din partea a doua a **Învăţăturilor** este profesiunea de credinţă a lui Neagoe, „suma“ concepţiei sale expusă pe puncte foarte precise. Cum este şi firesc, în acest capitol aşezat în frunte, voievodul îşi postulează viziunea sa teoretoli, episcopi, sfinţi militari, etc. desfăşurată pe mai multe registre, purtînd, în majoritatea cazurilor, filactere deschise, cu învăţături. Paul Henry a intuit adevărul cînd a afirmat că rostul picturii exterioare moldoveneşti este „să ofere credincioşilor un fel de „sumă“ a adevărurilor religiei creştine“. Aceste procesiuni către Isus reprezintă pe cei care au predicat sau apărat Cuvîntul. Şi îndemnul implicit al ctitorului acestor picturi, Petru Rareş, este şi cel pe care îl dă Neagoe „ci vă apropiiaţi de omul ce să va teme de Dumnezeu şi vă veţi învăţa şi voi de la dînsul a vă teme de Dumnezeu“.

În contrast cu cei care învaţă „curăţiia“ sînt „ereticii“, atît cei vechi (în special monofiziţii, nestorieni care neagă ipostaza pămîntească a lui Isus sau arieni, care o resping pe cea cerească), cît şi cei noi. „...Nu vă amăgireţi, nici nu vă uluiţi după cuvintele cele bîrfitoare şi mincinoase ale oamenilor celor de nimic“ învaţă Neagoe, arătînd că „de va gîndi cinevaş şi să va socoti în slăbiciunea cugetului său într-alt chip, acela greu va să fie întrebat şi ispitit în ziua cea groaznică şi înfricoşată a judecăţii“. Această poziţie o vădeşte şi patriarhul Nifon „părintele spiritual“ al voievodului care arată că scopul vieţii

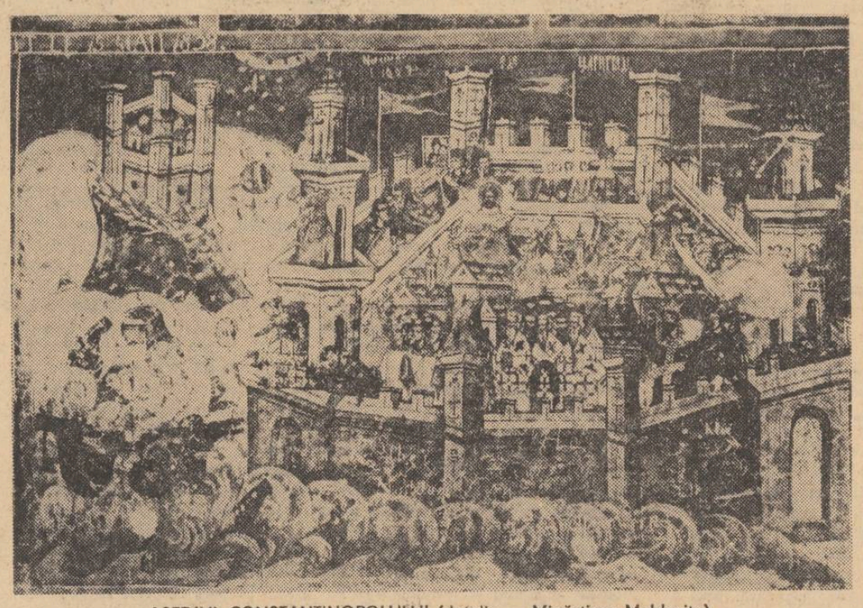

ASEDIUL CONSTANTINOPOLULUI (detaliu — Mînăstirea Moldoviţa)

logică în limbajul epocii. Care sînt aceste prime principii pe care el le recomandă altora, înţelegînd să şi le impună sie-şi ?

În primul rînd cinstirea icoanelor „pentru că icoanele cu adevărat sîntu semnul şi chipul Domnului“. Apoi o amplă laudă adusă Maicii Domnului. Urmează o pledoarie pentru puritate, deoarece „curăţiia iaste un lucru mare“. În sfîrşit un rechizitoriu celor ce practică sau merg către erezie, care ascultă „basnele şi minciunile ereticilor“.

Considerînd aceste patru puncte declarative, primul mai concentrat, ultimul mai întins, vom constata că primele şi ultimele două sînt în strînsă legătură încît, în realitate avem de-a face cu două mari enunţuri.

Într-adevăr, cultul icoanelor şi cel al Fecioarei sînt strîns legate şi este ştiut că Acatistul Maicii Domnului începe — într-o versiune ulterioară anului 626 — cu un Proemium (strofă introductivă lămuritoare), în care se glorifică apărătorii oraşului lui Constantin, evocîndu-se şi procesiunile care purtau chipul zugrăvit al Maicii Domnului Odighitria. Nu întîmplător scena Asediului Constantinopolului (care implică şi înfăţişarea chipului Maicii Domnului, ca pavăză împotriva inamicilor) cu Imnul Acatist din care face parte, deţin locul cel mai important în pictura exterioară a bisericilor moldoveneşti, în jurul intrărilor, tot astfel cum în **Învăţături** „cinstirea icoanelor“ şi lauda Maicii Domnului deschid scrierile părţii a doua.

Este evident, de asemenea, că elogiul „purităţii“ se îngemănează firesc cu asprele cuvinte la adresa „ereticilor“. Vom observa, continuînd analogia atît de izbitoare, că pictura exterioară a bisericilor moldoveneşti se desfăşoară între două limite : extremitatea altarului unde găsim pe Isus în diferite reprezentări şi partea de vest a bisericii (care nu mai are un caracter axiomatic), cu înfăţişarea Judecăţii din urmă.

Către extremitatea altarului vedem că se îndreaptă o procesiune de îngeri, prooroci, apostoli, episcopi, sfinţi militari, etc. desfăşurată pe mai multe registre, purtînd, în majoritatea cazurilor, filactere deschise, cu învăţături. Paul Henry a intuit adevărul cînd a afirmat că rostul picturii exterioare moldoveneşti este „să ofere credincioşilor un fel de „sumă“ a adevărurilor religiei creştine“. Aceste procesiuni către Isus reprezintă pe cei care au predicat sau apărat Cuvîntul. Şi îndemnul implicit al ctitorului acestor picturi, Petru Rareş, este şi cel pe care îl dă Neagoe „ci vă apropiiaţi de omul ce să va teme de Dumnezeu şi vă veţi învăţa şi voi de la dînsul a vă teme de Dumnezeu“.

În contrast cu cei care învaţă „curăţiia“ sînt „ereticii“, atît cei vechi (în special monofiziţii, nestorieni care neagă ipostaza pămîntească a lui Isus sau arieni, care o resping pe cea cerească), cît şi cei noi. „...Nu vă amăgireţi, nici nu vă uluiţi după cuvintele cele bîrfitoare şi mincinoase ale oamenilor celor de nimic“ învaţă Neagoe, arătînd că „de va gîndi cinevaş şi să va socoti în slăbiciunea cugetului său într-alt chip, acela greu va să fie întrebat şi ispitit în ziua cea groaznică şi înfricoşată a judecăţii“. Această poziţie o vădeşte şi patriarhul Nifon „părintele spiritual“ al voievodului care arată că scopul vieţii este „să se ferească credinţa cea bună [citeşte „ortodoxă“ — P.C.] şi să fie întreagă şi aleasă de plevele şi de neghina ereticilor, de la carii s-au depărtat toată sfinţirea, că n-au vrut să ţie învăţătura Apostolilor şi a Sfinţilor Părinţi“ (la G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, **Literatura română veche,** I, Bucureşti, 1969, p. 72).

Ilustrarea de pe peretele vestic al bisericilor moldoveneşti a acestei denunţări a „ereticilor“ este cunoscut : în contrast cu cei drepţi, de-a dreapta scaunului de judecată, sînt zugrăviţi în stînga vechii eretici (Nestor, Arie), în proporţii mici, iar cei ai vremii (turcii, tătarii, armenii — noii monofiziţi — şi „latinii“) la mari dimensiuni, după cum a arătat recent Sorin Ulea.

Dar este evident că pasajul despre „puritate“ se leagă prin contrast de cel al „impurităţii“, al ereticilor. Această trăsătură de unire, pe care o găsim şi la imaginile zugrăvite, între judecată şi şirurile de sfinţi care se continuă pînă în axul bisericilor, este exprimată lapidar de Neagoe în capitolul I, din partea a doua a **Învăţăturilor :** „Urăşte cuvintele cele grozave şi scîrnave şi vei vedea pe Dumnezeu“.

Totodată observăm că prima mărturisire de credinţă, cu referinţă la „Cinstirea icoanelor“ şi lauda Maicii Domnului, se completează cu cea de a doua, unde constatăm îndemnul la „puritate“ şi rechizitoriul ereziei.

Dintre toţi sfinţii a căror învăţătură trebuie s-o ascultăm, înlăturînd spusele „ereticilor“, Maica Domnului trebuie să stea în atenţia noastră cea mai vie, ea participînd de altfel, ca intercesoare, la Judecata din urmă.

Această unitate a concepţiei lui Neagoe se poate constata şi în pictura exterioară moldovenească unde scenele Judecăţii din urmă, ale Acatistului cu Asediul Constantinopolului şi teoriile de sfinţi se succed de la vest către altar, accentul căzînd atît pe reprezentările lui Isus din axul bisericii, cum am arătat mai sus, cît şi pe imaginile Mariei, din scenele Imnului Acatist.

Iată în linii mari conţinutul capitolului I din partea a doua a **Învăţăturilor** lui Neagoe şi traducerea lui în imagini, un deceniu mai tîrziu, în Moldova lui Petru Rareş. Desigur că cei doi voievozi nu au avut un izvor comun, o scriere religioasă care să-i fi inspirat, în care ei să fi găsit aceste principii esenţiale pentru lumea în care trăiau. Aceste afirmaţii, formulate în cuvinte sau imagini, — care se adresau supuşilor lor — răspundeau unor realităţi care îmbracă, cum este şi firesc pentru Evul Mediu, haina simbolică a exprimării teologice.

Care sînt ideile pe care urmăreau să le comunice Neagoe Basarab şi Petru Rareş ?

Dan Zamfirescu arată caracterul antiislamic al capitolului despre care ne ocupăm, necesar „unei societăţi care se afla confruntată la hotare cu societatea feudală islamică“ (p. 42). Într-adevăr o serie de cercetători — Paul Henry, A. Grabar şi în vremea din urmă cu hotărîtoare argumente Sorin Ulea — au arătat că atît reprezentările de la bisericile moldoveneşti ale „cinstirii icoanei Maicii Domnului“ cît şi ale Imnului Acatist (lauda aceleiaşi. Fecioare pe care o invocau şi constantinopolitanii în momentele de primejdie), se leagă de îndemnul la lupta antiotomană.

În privinţa „purităţii“ de gîndire şi de cuvînt, pledoaria împotriva „ereticilor“, ea este de asemenea izvorîtă dintr-o „criză“ a vremii. Dacă primele două învăţături vizau pe inamicii din exterior cei mai periculoşi în momentul acela — turcii — ultimele două aveau în vedere adversarii din interior, „ereticii“ care puteau submina structura statală şi implicit autoritatea voievodului.

Într-adevăr, realitatea dovedise că în cazul unor boieri turciţi (de pildă Mehmet „din sămînţa“ lui Neagoe însuşi — adică boier craiovesc — încearcă să devină domn al Ţării Româneşti în 1522 şi să o coboare la rangul de simplă raia a imperiului turcesc) sau „latinizanţi“ (cum a fost Mihnea cel Rău antecesor al lui Neagoe), interesele statului, care la momentul respectiv se confundau cu cele ale voievodului, ar fi fost în joc.

Acesta este motivul pentru care Neagoe denunţă pe „eretici“ cu aceeaşi înverşunare, pe care o citim şi pe pereţii bisericilor moldoveneşti zugrăvite de meşterii lui Petru Rareş.

În Moldova ameninţarea acestei disoluţii din interior pare să fi fost mai acută.

Urmaşul lui Petru Rareş, fiul său Ştefan Rareş, trece la masacre deschise împotriva „ereticilor“ protestanţi şi armeni, (aceştia din urmă zugrăviţi în iad încă din 1530), nu din dorinţa de a-i jefui sau din pură cruzime şi nici pentru a îndrepta impresia lăsată de turcirea predecesorului său, Iliaş, celălalt fiu al lui Petru Rareş, ci, aşa cum s-a arătat recent de către Şerban Papacostea **(Moldova în epoca Reformei,** în **Studii,** XI (1958), p. 55 şi urm.) din raţiune de stat, pentru menţinerea structurii sociale medievale a Moldovei. Succesorul său Alexandru Lăpuşneanu, apoi Ştefan Tomşa, continuă această politică de strangulare violentă a „ereziilor“.

F. Engels arată că „neputinţa de a stîrpi criza protestantă corespundea invincibilităţii burgheziei care se statornicea“ în Occident în vremea aceasta, dar cu încercări de extindere şi în această parte a Europei. **(Războiul ţărănesc german,** ed. III, Buc. 1958, p. 53 şi urm.).

Încă în timpul domniei lui Petru Rareş luteranii traduseseră în Moldova **Apostolul** şi **Evanghelia** în româneşte (Şerban Papacostea, **op. cit.,** p. 63), în aceeaşi vreme cu apariţia primei picturi exterioare, cea de la biserica Sf. Gheorghe din Hîrlău, din 1530 (vezi Sorin Ulea, **Originea şi semnificaţia ideologică a picturii exterioare moldoveneşti,** în **S.C.I.A.,** X (1963), nr. 1, p. 58).

Nu trebuie să uităm că Petru Rareş, voievod luminat, ocrotitor al artelor, se întoarce în noiembrie 1529 din campania dusă în sprijinul lui Ioan Szapolyay din Transilvania, unde văzuse pictură exterioară la biserici şi case — este drept cu o altă extensie şi alt program — dar care îi va fi sugerat ideea zugrăvirii la exterior a bisericilor moldoveneşti, după cum arată într-un valoros studiu Vasile Drăguţ **(Picturi murale exterioare în Transilvania medievală,** în **S.C.I.A.** tomul 12, 1965, 1, p. 101).

În Transilvania luteranismul făcuse numeroşi adepţi (însuşi Petru Rareş va avea cu Ecaterina din Braşov pe luteranul Iancul Sasul care se va urca pe tronul Moldovei), cărţile lui Luther circulau şi încă din aprilie 1523 dieta regatului proclama „eretici“ pe toţi adepţii învăţăturii lui (Ştefan Papacostea, **op. cit.** p. 57). Este cu neputinţă ca Petru Rareş să nu fi luat cunoştinţă de această mişcare — pe care o putea de altfel constata şi în Moldova, cum am arătat mai sus — ceea ce îndreptăţeşte pe Vasile Drăguţ să afirme, referindu-se la semnificaţia Imnului Acatist şi a legendei Sf. Nicolae, reprezentate pe pereţii exteriori ai bisericilor moldove-

Pavel CHIHAIA

(Continuare în pag. 5)

REMUS REDNIC

Ciudatul joc

Doar peştii săgetaţi se-mbată-n zile
doar peste trup se stinge jarul meu
aştept ciudatul joc dintre luceferi
ce-n pierdere-i perpetuat mereu.

Se mai aprind iubiri spărgînd iceberguri
prin gerul focului şi cresc stingher
cînd sabia şi calul pierd balada
doar păpădii se-nalţă pînă-la cer.

Şi doar la cer mă voi strivi-n căderea
ca plînsul lebedei pierdută printre gîu
castanii se vor naşte fără mine
şi fără mine vor tomni tîrziu.

Adagio

Curgea descîntul ca o moarte lină
prea cîntăriţi ni-s paşii prin livezi
de ne iubim hain într-o grădină
pe frunze vechi, răscoapte de zăpezi.

Din os coboară însprre mit cochilii
cu noi albesc refugii de demult
în unghiuri ascuţite peste ţipăt
ne-nchide noaptea-ntr-un altar de lut.

Lungim exodul norilor spre abur
cernitul ploii-l vrem descercănat
de ne iubim hain într-o grădină
pe frunze vechi, răscoapte de păcat.

În piatră s-a înfipt un solz de peşte
ca un pumnal într-un copac de fum
se cerne-n frunze-un început de moarte
în noi se-aşterne-un început de drum.

Un cîntec trist adastă peste ape
prin paşii noştri un adagio lin
înstrăinaţi ne regăsim departe
pe frunze vechi, iubindu-ne hain.

Prima restituire

Înţelepciunea se dezbracă după clape
prin somnul muzicii păşeşte incolor
greşeala pentr-un ţipăt, să mă-ngroape
şi-alege suple trestii drept decor

La capătul de drum găsesc icoane
şi-ngenunchez la firul de izvor
la haiduceştii cai ce-şi udă coama
pe roua prinsă-n iar scînteetor.

Am să mă-ntorc în mine sub crispare
cîndva prin berze va rămîne-un gol
un peşte orb voi sparge-ntre-anotimpuri
ca un pumnal într-un copac sonor.

Ultima restituire

Sub umăr mi-arde-o stea şi nu-i ştiu rostul
mă arde piatra de argint pe tîmple
trec roşil-n fugă cerbii subţiratici
lăsînd pe cer un semn şi-un semn pe munte

Spre vreun hotar al soarelui ne ţesem
o pînză rară, tainic ticluită
înmugureşte-n ghizduri o poveste
şi-o floare albă pe un colţ de stîncă.

Nu dumnezeu ne naşte dintr-o dată
sub un linţoliu-n valuri de păcate
ci flautul dezleagă de cuvinte
tremurător, trecîndu-ne spre moarte.

Înrourăţi ne-ntoarcem la clepsidre
ce caldă e femeia de tăcere
prin ramuri de castan mai moare-o clipă
ca pacea în amanţi pentru durere.

Desen de EUGEN GRUESCU

ION BOGDAN

Iarnă

Aripi poartă nordul răscolit prelung
cuvînt de plecare și-n cuibarul verii
rămîne sufletul singur
asemeni unui scîncet tîrziu de cocor

cresc o mie de clipe cu sunet ciudat
nu mai poate fi nimeni decît terestru
un aer brusc
iluminează rîdul ce-l mai sapă
ziua de azi

toarce iar caier negru pisica nopții
în vîrful unui ulm o singură stea
o vulturul alb al iernii în munți
vînt estic prin ochii acestui trup
nici dragoste să faci nu-i îndeajuns
frigul prea imens ne înlănțuie
de ce nu veniți să urnim
obsesia acestei stele polare stăruind
prună zbîrcită deasupra
de ce nu veniți să urnim nordul
sufletele noastre însingurate

— secunde nomade se-mpotrivesc în sînge
asemeni unei turme de asini proaspeți
în vîntul mov

arborii goi risipă-n solemnitatea unicoloră
de ce mor și trupuri
de ce se nasc totdeauna țipăt
și argument acestor ore

în ghimpii salcîmilor țintuită iarna
ceas alb sîngelui veghe abruptă

VASILE M. CODRI

Fața luminii

I

Luați o rază de curcubeu, o umbră, o piatră,
fiși prelungi din inima mea,
și să facem în ceruri o roată,
și-apoi spițe să gîndim despre ea.

II

O, scoateți-vă puii, lucruri, ca să vă
ciugulească
pînă cînd, de contururi, veți exploda-n
limitare,
să ne mutăm iubitele în trestii, cît mai e
treaz,
cît mai e darnic semnul acesta de-ntrebare

Text

I

Voi ieși din oglinzi ca să țip și să spun
că Hamlet trece șters de amintirea unui
foișor de răzbunare divină,
că e trist și obosit, și amurgul ce-l duce
de mînă
e plînsul himeric și larg al unui nebun.

II

Trece pierdut prin mugur cum ceața prin
pămînt.
Voi spune că fierul nu are aripi, ci numai
imită căderea,
și, lăsați-mă, cu el împreună, așteptînd
învierea,
să înnoptez în scrumul acestui cuvînt.

ȘTEFAN DUMITRESCU

Iată vestmintele tale

Iată veștmintele tale mărite Ștefan
eu sînt aer și n-am veștminte
sunetul meu s-a întors înapoi
și mi-a adus pe brațe două morminte

iată încălțările tale, a zis
și eu m-am încălțat cu mormintele
și m-am îmbrăcat cu planetele
apoi am mers să-mi văd părintele

eu sînt copilul tău tată, a strigat
eu sînt copilul tău mamă, am zis
el era întuneric și eu întuneric
și era pretutindeni un vis.

Pavel Dan

Un studiu de Nicolae Balotă

(II.)

Să considerăm mai de aproape **spectacolul** care constituie punctul central, revelator al viziunii lui Pavel Dan, spectacolul unei lumi desacralizate, în care au mai rămas la **suprafață (superstrat),** sub forma unor superstiții ori a riturilor convenționale, anumite gesturi arhaice, degradate, trivializate prin golire interioară, gata să treacă în contrarul lor. Să urmărim răsturnarea ritului în batjocură, substituirea tragicului prin grotesc, înlocuirea lacrimilor prin ris în acele scene de **„comindare"**, de **înmormîntare**, în care universul lui Pavel Dan se revelează în agonia sa esențială, prin **spectacolul orgiastic.**

Miturile, credințele arhaice, antropologia ca nometafizică „sălbatică" au considerat întotdeauna pragul existenței ca și limita ei finală drept situații de criză. Nașterea și moartea : dublă ocazie pentru ca existența să-și atingă adevărul ei cel mai profund și, tot odată, ca existența să se piardă pe sine, să se înstrăineze cu totul de sine. Căderea în existență, ca și ieșirea din existență, descoperă adevărul și minciuna (sau neantul) existenței. De aici, înconjurarea acestor prilejuri supreme cu toate semnele **patosului** (căci adevărul nașterii sau morții e patetic), dar și cu cele ale **măștii** (căci nașterea și moartea sînt tainic — mincinoase). Spectacolul ambivalent al nașterii și morții în lumea desacralizată a satului apare, deci, într-o împletire a bocetului cu batjocura, a patosului înalt cu trivialitatea. Se pare că o asemenea ambivalență a spectacolului ritual este arhaică, aparține celor mai vechi straturi ale culturii. Ea nu este un rezultat al agoniei acestei lumi arhaice. Desacralizarea (sau **gramaticalizarea)** e un fenomen permanent. Concomitent, însă, cu secarea riturilor, cu degradarea gesturilor se producea, în timpurile străvechi, o umplere a lor. În condițiile sociologice ale satului din timpurile moderne, procesul e univoc, desacralizarea mergînd paralel cu agonia lumii rurale arhaice.

Se pare că Pavel Dan a intuit importanța, dacă nu și întreaga semnificație a acestui proces. Exegeții săi (printre care, în deosebi, Monica Lazăr și Cornel Regman) s-au oprit cu pertinență asupra prezenței obsesive a ritualului înmormîntării în nuvelistica sa. Aceasta nu înseamnă, firește, doar o simplă investigare literară-etnografică, o reprezentare a unei realități existente. Pavel Dan nu reprezintă un spectacol etnografic ci proiectează o ficțiune al cărei model e un asemenea spectacol.

Să analizăm, din această perspectivă, nuvela **Priveghiul.** Moartea lui Toader, țăranul umil și muncitor, chinuit de nevastă și fată, ca de două harpii, este prefigurată, anunțată, la începutul povestirii prin cuvintele bătrînului circiumar ungur. Acesta e cocoșat, deci e atins, e purtător de semn. Cuvintele adevărului se rostesc adeseori în taverne și spelunci. Figură de înțelept, monstruos, ridicol, pe cît de oribil, circiumarul are ins-insul ceva extrauman el **„aduce a om".** Dar iată portretul său : „Circiumarul sufla greu, posăind ca un foi. Cum sta cu cocoașa rezimată, nevăzîndu-i-se picioarele, jumătatea de jos a trupului fiindu-i acoperită de tejghea, părea un animal diform, așezat pe masă. Doar capul mic, lipit de trup fără ajutorul gîtului, ochii șterși și nasul străbătut de vinișoare vineții aduceau a om". (ed. Regman, p. 124). Acest monstru e o făptură cu rol **psihopomp** ; el va îndrepta (fără să știe) drumul lui Toader spre moarte. Într-adevăr, cum îl vede pe acesta, lîngă tejgheaua lui, bînd un pahar de vinars, face o asociere între țăranul trudit din fața lui și socrul acestuia, chinuit și el de muiere. Îi și spune : „Io cunoscut pe socru-to. Fost vecini. Re muiere vut la el. Atita necăjit că voruul musai închide în casă și dat foc. Luvat funie și mers la pădure se spinzure" (id. 123, 124) Cuvintele circiumarului constituie o prefigurare, un semn, un indemn. Drumul spre casă, al lui Toader, după această convorbire a sa cu circiumarul este drumul său din urmă. Semnele premonitorii apar fără să fie băgate în seamă, știute. Țăranul se simte, deodată, desprins de toate. „Se gîndi că și-a uitat afară, în curte, carul cu sacii de făină. Gîndul îi trecu pe dinaintea minții ca un străin, neluat în seamă. Parcă ar fi fost vorba de altcineva, nu de casa lui". (id., p. 124). Mai apoi se oprește nehotărît, „cu haina pe mînă, cu funia după git". (id. p. 125). Despre această funie nu ni se vorbise pînă atunci. Ea apare, parcă ar fi o **repetiție** a actului săvîrșit de socrul sinucigaș („luvat funie"). În sfîrșit, cînd ajunge acasă, în curte, lîngă fîntînă, e fulgerat de o privire străină. E chipul său răsfrînt de apa fîntînii. Moartea sa — cu voie sau fără voie — ascultă de un îndemn mult mai adînc. Într-o vedenie finală, înainte ca piciorul să-i lunece pe piatra de lîngă fîntînă fără ghizduri, îi apar ochii verzi ai circiumarului psihopomp, ca un îndemn suprem. Înainte de moarte, scriitorul remarcă într-o admirabilă secvență încremenirea lumii. „Toader n-auzea și nu înțelegea nimic. I se părea că e liniște adîncă. Că salcîmii, casele și satul întreg e împietrit de vrerea lui Dumnezeu. În mijlocul acestei lumi moarte sta el, atîrnînd de cumpăna fîntînii, cufundat în suriul amurgului". (id. p. 128).

Dar **spectacolul** începe abia acum, după moartea acestui „supus și obosit rob al pămîntului". Spectacolul implică apariția **multitudinei, a poporului.** Sătenii se adună la casa mortului oferindu-și spectacolul comiserațiunii și al batjocurii. „Priveghiul" este o acțiune rituală. Dar ritul cuprinde — chiar în forma sa arhaică — pe lîngă lamentația celor îndurerate un ris nu mai puțin ritual. Întrucît riturile și-au pierdut, în mare parte, conținutul și semnificația sacră, ele sînt simple relicve psihologice ; amalgamîndu-se cu jocul afectelor, ele au devenit o expresie a sensibilității. Această sensibilitate — în ficțiunea lui Pavel Dan — e ambivalentă, după cum ritul originar avea o dublă față.

De la început, în jurul cadavrului lui Toader, scos din fîntînă, bocetul femeii sale, Todorica, are alura unei ocare : — „Tulai, Toadere, ce mi-ai făcut, mincu-ți mămăliga ! Toată lumea o zis că te-am bătut, dar de te-ai mai scula o dată, ți-aș stinge soarele ! Nu te rabde Dumnezeu, că mi-ați făcut casa de minune !..." (id., p. 129). Scriitorul recurge, în această scenă ca și în altele, asemănătoare, din nuvelistica sa, la o manieră a iluminării brutal — naturaliste. Să nu uităm că mult hulitul obiectivism naturalist care se complace în expresia violenței, în sordid ori macabru este mai apropiat modalității vizionare decît celei „științifice" a reprezentării realului. Utilizarea unor procedee naturaliste — la Pavel Dan ca și la Liviu Rebreanu — decurge din structura **vizionară** a imaginarului la acești prozatori. Obiectele, gesturile, cuvintele sînt luminate strident, în paginile cele mai autentice ale operei lor, violența dobîndind o valoare estetică — mediatoare, desigur — în economia viziunii. Realismul transilvan, manifest în atenția grijulie cu care prozatorii Ardealului — printre care Rebreanu și Pavel Dan — urmăresc reacțiile, este mai curînd un naturalism sui-generis. De altfel, abia azi înțelegem în ce măsură naturalismul (chiar cel mai autentic, al lui Zola) trădează schemele, datele și instrumentele pe care doctrina sa pozitivistă-scientistă și le impusese, pentru a da frîu liber unei specifice aspirații vizionare.

Așadar, Pavel Dan proiectează spectacolul din **Priveghiul,** utilizînd procedee naturaliste. Mortul e dus de oameni în „casa dinainte", în ciuda opoziției îndîrjite a Susanei, fiica răposatului (— „Nu-l puneți acolo, că murdărește și lasă miros"). Dar ritul, în elementele sale cele mai simple, de cinstire a mortului, trebuie îndeplinit. În jurul cadavrului se încinge o mică luptă, apa țîșnește din gura înecatului, ochii se deschid etc. Pe încetul, lumea adunîndu-se, se încinge un adevărat dialog între un cor și un anticor, între cei care cinstind mortul îi ocărăsc pe cei care l-au chinuit și-l necinstesc și aceștia din urmă. Preotul și dascălul intervin, îndeplinind un simulacru al ritului creștin, opunînd gravitatea morții hulei. Cu plecarea reprezentanților cultului se încheie un act al dramei rituale și începe „priveghiul" propriu-zis. Esențial în scena care urmează, pagină de mare măiestrie a scriitorului, e surprinderea **indiferenței** față de mort, stare neutră, din care — ca dintr-un zgomot de fond — se ridică vocile pasiunilor umane, ritualizate ori convențializate, patos și batjocuri unite, deopotrivă, în spectacolul **jocului.** În timpul priveghiului : „Nimeni nu se gîndea la mort". Ca și în nuvela **Ursita,** în care un muribund simțindu-și sfîrșitul se tînguie, dar plînsul său nu găsește nici un ecou în cei din jurul său ; altfel simțitori, tot astfel mortul e acoperit cu hainele, piepteneie și căciulile celor ce se îmbulzeau în cameră. Ca și în expresia populară sudamericană care folosește eufemistic pentru „a muri" expresia „a devenit indiferent", moartea în sat înseamnă o intrare în conul de umbră al indiferenței. Priveghiul e, de altfel, prilej de băutură, cîntec și joc. Se bea și se joacă cărți. În fond, sînt formele perfect desacralizate ale ritului. Beți, adormiți, oamenii nu mai știu de sine : „altcineva cîntă prin gura lor". Rit trivializat. Descrierea micilor manevre ale țăranilor care-și scot prudent bănuți „din buzunare mari, unde piinea se amesteca cu tutunul, din briele late de piele, din batistele murdare și din pungile păstrate cu îngrijire sub cămăși..." denotă mai puțin acuitatea privirii observatorului cît intuiția vizionarului care-și construiește scena „priveghiului" privind-o în oglinda deformatoare a pateticului convertit în grotesc. Jocul însuși, întrerupt de sudalme, la căpătîiul mortului înmormîntat între hainele oamenilor, are o alură vag sacrilegă, blasfematorie. Dar batjocura, „greaua batjocură țărănească", atît de subtil înțeleasă de Pavel Dan, este și ea — sub chinul teribil de profan pe care-l ia, o formă a ritului luat în derîdere. Dar, deriziunea însăși, ca și bocetul vag care se înalță o clipă sînt stîrnite de prezența morții, a cadavrului, înveliș indiferent al unei transcendențe absente.

În ultimul act al spectacolului apare din nou o făptură bizară parauman, un om din calea căruia ceilalți se feresc „ca și cum ar fi intrat în casă o dihanie înfricoșătoare". Ca în jocurile cu măști, celebrînd momentele mari ale existenței umane — naștere, inițiere, moarte — ori cosmice — încolțire, recoltă — tot astfel în **spectacolul** ficțiunii lui Pavel Dan ieșirea din rîndul celor vii a lui Toader e anunțată prin „figura" monstruos-oribilă a circiumarului cocoșat, și încheiată printr-o altă figură excentrică, aceea a nebunului înțelept al satului, Suto. Amîndoi sînt purtători de măști animaliere : unul „părea un animal diform", altul pare „o dihanie înfricoșătoare". Amîndoi sînt stranii, excentrici, izolați în co-

munitate. Amîndoi au legături nelămurite poate pentru ei înșiși — cu o lumină de dincolo, profetică. Ei sînt, în fond, **trimiși,** avînd în persoana lor ceva angelic (angelos = trimis), desigur într-un sens degradat, desacralizat. Circiumarul ungur e deasupra animozităților de neam („Unguri, români, tot oameni sînt ; la nevoie cată să se ajute"). Suto e deasupra patimilor obișnuite ale sătenilor („Era unul din acei ciudați înțelepți ai satelor cărora ploile nu le strică grîul, vitele nu le fac noroi în bătătură"). Rostul lor este de a lumina sufletele, de a scoate adevărul la suprafață, de a sluji — ca unelte indirecte — o dreptate supraumană.

Apariția lui Suto înfioară din pricina acestei apartenențe a personajului la regnurile extraumane amintite. În ritul înmormîntării lui Toader, el este măscăriciul divinator, cel care, folosind „greaua batjocură țărănească", joacă un spectacol final parabolic în spectacolul înmormîntării. Luînd masca inocenței, nebuniei, îi demască pe cei vinovați de moartea lui Toader, respectiv pe nevastă și fiică. Apoi desăvîrșește răsturnarea bocetului în batjocură, imitînd glasul certăreț al nevestei mortului ocărîndu-și soțul. Bocetul ei adevărat e această ocară. Risul care-i întovărășește cuvintele, risul redemptor al omului care vede adevărul restabilit, mortul răzbunat, înviat ritual — prin pseudoritul batjocurii — pentru a i se face finala dreptate, reprezintă un triumf, derizoriu firește, asupra morții.

Nuvela se încheie prin spectacolul orgiastic care trebuie să constituie finalul oricărei acțiuni rituale colective. Înfierbîntați de băutură, biciuiți de patima jocului și incitați, în cele din urmă, de cuvintele lui Suto, nebun-înțelept, toți cei prezenți izbucnesc ca într-un delir colectiv, se împart în două tabere (neamuri ale mortului contra neamurilor nevestei) și în încăierarea demență, ca într-o noapte valpurgică : „Omul încetă de a mai fi. Viața fiecăruia se contopi într-o masă zvircolitoare de oameni și lucruri". Singur Suto se retrage, ca un înger exterminator iar „moartea intră în casă să-i ia locul".

Am încercat, analizînd o singură nuvelă a lui Pavel Dan, să punem în lumină mecanismul **spectacolului ritual** care — în narațiunile sale — ocupă nu numai un loc central, ci constituie chiar ficțiunea cheie a universului său imaginar. La naștere și moarte, condiția umană e deschisă spre un **dincolo.** Dar acest **dincolo** nu mai e **viu,** credința nu-l mai poate umple cu o realitate numinoasă. Supus unui proces avansat de desacralizare în pofida credințelor superstițioase, a riturilor practicate, „satul din Cîmpie" al povestitorului ardelean a devenit spațiul ambivalent al răsturnării riturilor în contrarul lor, al întîlnirii ritului cu profanul, cu trivialul. În satul fictiv al lui Pavel Dan (nu ne interesează aici dacă el corespunde ori nu unei realități sociologice), ca spațiu estetic, se conjugă patosul și grotescul. Universul agonizant în care o umanitate — mult mai diversă, mai bogată decît au putut să o descrie pînă acum aceste însemnări pe marginea ei — trăiește pe limită, într-o țară a nimănui, între arhaic și modern, ar fi avut fără îndoială în Pavel Dan un poet cucernic și, totodată, lucid. Reluînd, în alte ipostaze, însuși **spectacolul** despre care am vorbit, scriitorul trăda o obsesie dar, în același timp, indica punctul nodal pe care-l aflase și pe care intenționa — încă obscur — să-l elucideze. Scriitorul își descoperise un tărîm al său, îl prospectase, începuse să clădească. Acel „mare cîntec al satului" pentru care se pregătea ar fi fost un cîntec funerar al unei lumi. Dar cîntecul său s-a curmat prea timpuriu.

VALERIU PANTAZI

Poetica

Iubito, acum să auzi
în ceasul de liniști rămase
cum sună luceferii uzi.

Din setea acestui mister
cuvîntul în noi se desparte
poemul pe sine se naște sub cer

Și-aștept între ore vibrînd
iubindu-mi această mirare
să gust, să respir din cuvîntul de sare.

Și ascultă

Și ascultă, deodată, cum străbat acea tristețe
ca un lemn de palisandru căruia îi dă o floare
prin mașinile de noapte obosite lîngă piețe.

Și ascultă-mă, sînt singur cînd privesc și cînd aud
sufocîndu-se copacii lîngă firele cu volți
unde păsările albe se hrănesc cu fierul crud.

Toate nopțile planetei respirînd un cer de zgură
îmi înfig în sînge tocul unei stele ascuțite
înflorindu-mi-l afară prin pupile și pe gură.

Și noaptea...

Și noaptea ce fulger imens năpustit
în inima grîului crud,
tablou efemer în negru și alb somnul

Și tu din uitare tresari
ca un fluier brusc alungit din pămînt
despletit împrejurul stelelor mari

E oră de zori, spui ceva :
pe lucirea de fulgere privirea ta doarme
căutîndu-mă pe un perete curat.

DAN TĂNASE

SONETE LIBERE

Copilărie

Tu vii din lumea calmelor nisipuri
de renunțări și-astîmpăr în priviri,
cu pas de orb, în cor de amintiri,
și viscolul zăpezilor de chipuri.

Revii cu ploaia prinsă-n rădăcină
și vremea rătăcită în uitări,
ca noaptea prăbușită peste zări
cu pîntecele-n spadă de lumină.

Te-aștept cu somnul luncilor cosite
și Oltul scurs în marea de balade,
cu plînș de flaut care încă-mi roade

pustiul țărm de gînduri nerostite
Mă vei găsi cu aripa-n cenușă,
păzit de ciinii amintirii-n ușă.

Peștera

Lui Tudor George

Se tînguie ciudat cu stalactite
în grav balans și-n cîntece bizare ;
zdrobind neliniști, aștri în orbite
au înghețat cu vinul în pahare

O, anii-aceia — luminări topite —
au ars ca mitul celor din altare
și-n lutul vorbei încă negrăite
au încolțit semințe de-ntrebare.

Zăpezi de căutări și prietenie
ningeau în „Singapore", descîntate
de clinchet și culoare rubinie.

La poarta ei, cu amintirea bate.
copac descătușat din agonie
cu crengi de nostalgie încărcate

ILIE TUDORA

Jertfă pentru amurg

În umblet surd alunecă-întrebări
și-n loc de vînt doar semnele furtunii,
prin ceața din cuvinte nu văd zări
și înțelept îmi rătăcesc nebunii.

Mai mult amurg — plecare din cuvînt —
mă lasă vitreg iar de ce-o să fie
și prin atît a fost nu-i nici un sînt
să mă decline prin statornicie.

Tăcere doar rămîne-n arșiți pure,
și-n cumpăna vestirilor secate,
pe crucea nopții-mi desenez epure
și întoarcerile-mi sînt nevindecate.

Dintr-un departe trec în mai departe
străin de mine-n alt străin să curg
fără cuvîntul care mă desparte
de-atît amurg, eu însumi mai amurg.

Jertfă pentru ultima Thule

Iată-ne la capătul ultimei lumi ;
aici și zarul îl aruncăm de prisos
— are toate fețele albe —
și nu te mai recunosc decît
ca pe o adunare greșită.

Hai să ne răstignim pe alt plus,
să mai dăm cu o piatră în noapte.
poate se mai rupe o lume
unde și sensul va fi de prisos.

Picturi pe sticlă de VERA HARITON

VASILE SPERANȚA

Cîntare

Iubire, eu cred că dincolo
de sărutul tău încep livezi
luminoase contemplate doar de păsări
născute din cenușă
și pești zburători uscați pe coverte.
Păuni minunați ciugulesc ochii celor
naufragiați spre-inverzirea eternă —
acei cu pumnii plini de soare
dezmeticind orice umbră care
bîntuie la margine de dor.
Sînt stînci nemăsurate unde
icnesc monumente fantastice
spre flacăra cioplitorului nebun
care cere — în căsătorie de la mame
miresele ce vor muri peste trei zile.
Cită dăruire e-n muzica rătăcitoare
că pînă la pămînt
se-nclină zeul luceferilor
trădîndu-și veșnicia.

Mireasa albă a cîmpurilor

Mireasa plînge în ceasul cînd vînătorul
torturat de gloanțele oarbe
aruncă pe masă iepurele împușcat
în dimineața cînd roțile morilor de apă
s-au oprit încremenite hotărînd
o mare liniște
șingerînd spațiul contorsionat de sfere
unde moartea trece ca o boare peste copacii
înfloriți de a-pururi în adîncuri.
— Nu mă lăsați ! nu mă lăsați
pradă iepurilor vii
peștilor înebuniți de propria lor alunecare,
florilor ce mor odată cu înserarea
vapoarelor triste pentru căpitanii
îndrăgostiți de sirene, nu mă lăsați
prea mult să plîng fecioria căprioarelor
împușcate în prima zi cînd încearcă
pămîntul — sfințenia icoanelor arse
prin ghețarii topiți înainte de-a se naște
în marea temă întru întîmpinarea soarelui.
— Vreau să arunc într-o cascadă
toate pregătirile nunții, să străbat
stîncile pînă la bărbatul munților,
să merit mirele blajin — candoarea miresei
eu,
femeia imenselor cîmpuri.

HRISTACHE TĂNASE

Timp neuitat

Zadarnic încerc să vă caut, zilelor pierdute,
toate zilele întregii mele vieți
voi care prin zgomote palide de ploi și de ceți
străfulgerate-n timp, vă faceți nevăzute.

Valul se-ntoarce iar din depărtări la matca lui
treaz
prin amurgiri de-alămuri cînd din ceruri curge
luna
și din iubirile ce le-așteptam întotdeauna
mi-au rămas doar amintirile căzute în extaz.

O, mări de umbre ce-aprindeți vîrtejuri
depărtate
v-aud cum lunecați pe tîmple în dîre de boare
căci prea sonor e trupul celui ce de sete moare
nebînd din beția uitării tale neultate.

Pictură și sculptură în lemn de VERA HARITON

VASILE VĂDUVA

grăbește să ajungi acasă

Și iarăși o iei de la capăt, căutînd în urmă nici tu nu știi ce, poate posibilitatea altui drum, deși știi bine că înafara ăstuia pe care mergi nu mai există nici-unul și poate că nici nu mergi, poate că te afli de fapt tot acolo și ai un vis lung care o să se termine-n zori odată cu prima bătaie de toacă. La asta te gîndeai și seara înainte de stingere, cînd pentru a o apropia, mai zgîriai deasupra patului o linie și cînd se făceau zece linii zgîriai în jurul lor un cerc și cînd se făceau zece cercuri zgîriai în jurul lor un dreptunghi și zece dreptunghiuri însemnau aproape un sfert... Era o copilărie, dar fărîmițat și grupat în felul acesta, Patru Mii devenea un număr mai puțin fioros și-i puteai întrezări sfîrșitul, adică revenirea ta la viață, — pe vremea aceea credeai, erai tot timpul buimac și mai credeai prostește c-ai să-ți poți relua viața dusă înainte...

Asta a fost bineînțeles la început, pentru că o dată cu trecerea anilor te-ai obișnuit să nu te mai gîndești la nimic, așa că atunci cînd auzi poarta de fier închizîndu-se înapoia ta, lăsîndu-te pentru prima oară după unsprezece ani singur și nepăzit de pușcă înafara zidurilor, nu simți nici bucurie nici altceva și începi să pășești în josul colinei fără măcar să te întrebi spre unde ai pornit. Mergi, mergi și atîta tot, pentru că întrebarea va încerca să te atingă abia în tren, dar nu va fi decît o licărire și tu ai s-o lași să lunece dincolo de tine, să se topească dincolo de geam printre pîlcuri de salcîmi, mereu altele, rămînînd tot mai repede-n urmă, înghițite de depărtările cîmpiei care se leagănă la nesfîrșit sub seninul amiezii de toamnă și deodată amețeala ca un nor de gîze în jurul capului și un vîjîit prin care abia răzbate zgomotul scurt al frunții izbită de lemn, iar trenul se oprește cu o smucitură și genunchii femeii de pe bancheta din față se ciocnesc de ai tăi și mai tîrziu vă așezați amîndoi pe iarba uscată, crescută roșcat de-a lungul terasamentului și înăuntrul tău se face un gol în care cazi și tot cazi, iar femeia nu este alta decît cea din fotografia porcoasă ajunsă prin cine știe ce împrejurare în posesia unui condamnat pe viață care ți-o arăta, numărînd fonfăit pînă la cinci, în schimbul porției de marmeladă și după un șir de nopți femeia se făcea de ceață și ca să te poți bucura iarăși o vreme de nerușinarea ei, te hotărai pînă la urmă să mănînci încă într-o dimineață numai turtoi gol...

— Cine mai dorește bere ?...

Tresari, o tresărire mică undeva sub frunte, atît de mică încît întrebarea trebuie repetată ca să poți deschide ochii, să vezi capul chelnerului mișcat ca într-o plecăciune, pătrunzînd pe jumătate în compartiment :

— Dorește cineva bere ?...

Și-abia acum auzi cu adevărat uruitul metalic al porții, tras ca o linie de total sub ce-a fost și oprindu-te încă o dată lîngă troița pitică de la poalele colinei, privești înapoi spre clădăria din vîrf, alb-vineție și deja micșorată de distanță. „Parcă-i o măsea stricată" — îți trece prin minte fără vorbe și nările ți se umplu pentru cîteva clipe din nou cu mirosul iute și sătut de-acolo dintre ziduri...

În compartiment miroase a pudră, a poame uscate, un bătrînel povestește despre minunile săvîrșite de hrean în bolile de stomac, iar femeia de pe bancheta din față se străduiește să adoarmă, rezemată de umărul unui copilandru care răsfoiește o revistă de jocuri distractive. Îți este cald, ai vrea să deschizi puțin geamul, dar celorlalți poate le e bine așa, nu-ndrăznești să-i întrebi, nu ai destul curaj să-ți auzi glasul, ți-e teamă să nu-ți iasă cine știe ce sunete ciudate din gît, pentru că nu știi dacă mai știi să vorbești cu glas tare... și cîmpia se rotește dincolo de geam, se rotește și se clatină, iar tu strîngi pleoapele să te aperi, ca și cum amețeala ar veni din afară.

Și rămîi multă vreme așa, urmărind jocul petelor colorate din ce în ce mai stins sub pleoape, crescînd și descrescînd, acoperindu-se una pe alta pe rînd, pînă cînd totul se face o singură pată cenușie, sub care bănuiești deodată o umbră de contur și o dai la o parte, dar nu găsești decît tot o pată cenușie și sub aceasta altă pată la fel, pentru că Ina nu mai este decît o grupare de litere, i și n și a, dincolo de care de ani de zile nu se mai află nimic, iar copilul... copilul... și-ți amintești noaptea aceea spartă la jumătate, dar întîmplările sînt mult prea vechi ca să te mai poată atinge și totul pare un film de păpuși cu trei necunoscuți abia încăpînd în cameră și Ina cîntînd cu o voce anapoda „nani-nani" încercînd să liniștească fetița care a sărit din somn, speriată de loviturile-n ușă.

— Luați-vă o haină mai groasă, zice unul din bărbați, e frig, s-ar putea să cadă și bruma...

— Credeți ? întreabă Ina buimacă și continuă să se plimbe de colo colo cu copilul în brațe, chinuindu-se să înțeleagă ce se petrece și nici tu nu înțelegi și n-ai înțeles nici mai tîrziu și poate n-ai să înțelegi niciodată, pentru că ce rost mai are acum să înțelegi ?...

Mai bine deschizi ochii: dincolo de geam aceeași rotire legănată, dar seninul s-a dus, burnițează, asfalt și acoperișe ude, fulgarine, umbrele, lîngă ușă un orb cîntînd la harmonică Valsul Zorilor, iar fata din dreapta ta — Nela, Nuți, Nina, în orice caz un nume care începe cu N — ține cu tot dinadinsul să-ți dea să bei din paharul ei.

— ...ăla bărbat ! povestește cealaltă. Arătam tot timpul ca o zebră. Îmi lega mîinile deasupra capului și mă agăța într-un cui bătut special pentru asta în tocul ușii. Pe urmă apuca centura. Ajunsesem să fac pe mine numai cînd o vedeam la el în mînă. Spunea că trebuie să-mi schimbe culoarea pielii, să nu rămînă nici-un spațiu alb, pentru că el nu poate să sufere femeile cu pielea albă. Și într-o zi, cînd s-a nimerit să fie toți vecinii plecați de-acasă, a fost nevoit să telefoneze singur după salvare...

— Dă-l dracului, că era o brută ! intervine cea de lîngă tine. Era el bine ca bărbat, dar brută...

— Bărbat, nu cîrpă ! continuă prima și fața ei lăbărțată se umple de mîndria trecutului. La restaurant făcea praf mia-n două seri și cînd i se părea că ceva nu-i în regulă, că mă uit la cine știe cine, mișca doar așa din sprînceană și încremeneam, pentru că nu se sfia să mă cîrpească oricîte lume ar fi fost împrejur și-l băga imediat în mă-sa pe oricine ar fi sărit să-mi ia apărarea.

— Eu odată m-am bătut cu șapte inși, răbufnește pe neașteptate tipul cu perciuni din partea cealaltă a mesei. Ei erau șapte...

Și rămîne cu gura căscată, iar femeile îl tot privesc așteptînd continuarea, însă el nu mai găsește ce să spună și cum altă soluție nu-i, dă pe gît restul romului din pahar și-i cere chelnerului să aducă încă un rînd, iar tu ai vrea să fii altundeva și pentru că nu poți să fii decît aici, ai vrea cel puțin să stai lîngă orbul care cîntă la harmonică, să-ți lași fruntea pe umărul lui și să dormi și dincolo de geamuri să ningă, să ningă și înăuntru, să crească nămeți, s-astupe duhoarea de mădulare încinse, de vomitătură, de femei nespălate, dar de unde zăpadă ?!...

— Nu mai este zăpadă, gesticulează un orator cu galoșii încălțați direct pe piciorul gol, e criză domnilor de zăpadă, un fulg costă o avere și nu se vinde decît pe sub mînă, marfă primejdioasă, de contrabandă, e-he !...

Așa că tot mai bine în tren, iarăși în tren și trenul să nu se mai oprească niciodată, pentru că dacă se oprește ajungi iar aici și tu nu mai vrei să ajungi nicăieri și trenul să alerge, să tot alerge, pînă cînd roțile vor ajunge subțiri ca foița și pereții și pasagerii și mai subțiri, spulberîndu-se în vecii vecilor spre niciunde...

— Unde te duci Lazăre ?

— Mă duc...

— Și eu ?!

— Cum vrei.

— Atunci mai rămîi și tu, ce ți-e aici sau aiurea ?

Și rămîi, ți-a prins mîna între mîinile ei și spune și spune și cealaltă și tipul cu perciuni spune și el din cînd în cînd, iar tu nu mai știi dacă ești în tren și visezi că ești aici, sau ești aici și visezi că ești în tren, în cabinac, sub acoperișul căruia fiecare luptă cum poate și cum știe cu noaptea și cu strigoii...

★

„Vă înșelați domnul meu, iertați-mă că intervin în felul acesta nepoliticos și vă tulbur tăcerea, dar vă înșelați. Orbul sînt totuși eu și adevărul este ușor de dovedit prin stabilirea dreptului de proprietate asupra harmonicii. Sînt gata să pariez orice sumă contra unui singur leu că nu știți nici cîte butoane are. În al doilea rînd vă înșelați cînd crezîndu-vă eu, vă considerați cerșetor sau proxenet. Și vă înșelați însfîrșit socotind că vi s-a jucat o farsă. Este adevărat că nepoata mea nu v-a spus nimic nici despre mine nici despre piciorul ei de cauciuc, dar ce rost ar fi avut să vă spună atîta timp cît vă puteați da seama și singur.

Și-atunci mai rămîn doar trei posibilități. Posibilitatea numărul unu : v-ați simțit atras de la bun început tocmai de piciorul cu pricina și n-ați fi singurul, dar acum știind că mai știe încă cineva vi s-a făcut jenă, sentiment neîndreptățit în cazul de față pentru că, iată vă fac o confidență, și eu unul mă dau în vînt după femeile care au ici colo cîte-un picior de cauciuc. Posibilitatea numărul doi: faceți parte din acea categorie de bărbați cărora puțin le pasă din ce fel de material sînt alcătuite picioarele femeilor cu care au de-a face și poate nu v-ar fi păsat nici acum dacă nu intervenea gestul reprobabil al nepoatei mele de a vă pocni în cap tocmai cu acest picior, gest pe care nu mi-l pot explica decît prin faptul că nu i-a căzut altceva în mînă în clipa cînd a vrut să vă ucidă. Posibilitatea numărul trei: pur și simplu nu v-ați dat seama că un picior este altfel decît celălalt și decît ar trebui să fie și nu v-ați dat seama de-o persoană, privind de cine știe cîtă vreme chipul acela din oglindă, care nu se poate, n-are cum să fie al altcuiva, măcar și pentru simplul motiv că ușa este încuiată, altfel ce rost ar avea să bată cei de afară în ea. Și-ți dai seama în cele din urmă că acesta ești tu, un ins aproape bătrîn, fără buze și fără priviri pe fața albăstruie de mort, la care te uiți cu ochii închiși, nevoit din pricina amețelii să-ți rezemi fruntea de fruntea lui, în timp ce dincolo de ușă vociferările se înmulțesc, cerînd să vină conductorul cu cheia și cînd acesta deschide însfîrșit ușa și te întreabă, trebuie să-ți pui în mișcare toate fibrele ca să te poți dezlipi de oglindă, iar adunătura de gură-cască abia se îndură să-ți facă loc să treci, nemulțumită că nu s-a săvîrșit nici-o infracțiune.

— I-o fi fost rău, îl auzi pe conductor explicînd în urmă.

— Trebuia să-i trîntești un proces verbal și-o amendă să se învețe minte, bombăne cineva cu glas mînios.

— Dacă era în timpul staționării îl ardeam, că scrie și la regulament, dar nu era...

— Un proces verbal tot trebuia să-i trîntești, pentru că acum două luni tot așa unul a fost prins cu o babă care n-avea nici-un dinte...

S-a lăsat noaptea, vecinii de compartiment tac cufundați în beznă, pe coridor nici-o mișcare. Dincolo de geam nu mai deslușești decît din din cînd în cînd foarte departe pîlcuri de luminițe apărînd și dispărînd ca niște păreri și-ntr-un timp defilarea vertiginoasă a ferestrelor unui tren alergînd în partea cealaltă. Pe urmă nimic. Multă vreme nimic, pînă cînd un cap putregăios de mort, plutind de colo colo prin întuneric ca un balon și spaima lunecîndu-și solzii peste tine odată cu bănuiala că în compartiment nu mai este nimeni și chiar nu mai este și degeaba deschizi ușile una după alta, toate compartimentele sînt pustii, cu banchete dărăpănate și spărturi în pereți, iar vagonul nu se află între alte vagoane, e un vagon părăsit, cu roțile mîncate de rugină, împotmolite pe o linie moartă, năpădită de bălării. Dar nu, asta e altă poveste, în orice caz s-a întîmplat altă dată, pentru că iată-le și pe fetele acelea cu capete rase, pe care le știi, le-ai mai văzut tot așa despuiate și sisîind ca șerpii, tîrîndu-se de sub bănci spre tine, dar nu ! doamne, asta nu !... Asta a fost altă dată, ce rost mai are acum ? Trebuie să înțelegi că a fost **altă dată.**

Cum altă dată ? Ce înseamă **altă dată ?...** Înseamnă atunci cînd eu... Care **eu ?...** Atunci **tu ?...** Poftim ?... Doamne, **acum** înseamnă trenul care merge. Bine, să se facă **acum !** Să meargă !...

— Unde te duci Lazăre ?

— Cînd ?

— Cum cînd ? Acum.

— Cînd este acum ?...

— Ce-i cu tine, ți-e rău ?

Va să zică acum este cînd este asta care începe cu N și ăsta cu perciuni și asta cu vînătaie sub ureche... Și trenul ?.. Înseamnă că trenul a fost altă dată... Cum altă dată, dacă ești în tren ? Cine ? Tu... Dar orbul ?...

Orbul cîntă. Un vals, iarăși un vals. nu știe decît valsuri, valsuri vechi, care-i ies de sub degete ca niște schelălăituri îndepărtate, pentru că harmonica orbului este de fapt un biet ciine bătrîn amintindu-și tot mai greu cele învățate cîndva, foarte de mult, de la clownul unui circ ambulant, iar trenul merge și merge mărind mereu distanța între tine și acolo și nu-ți dai seama că toate astea sînt povești auzite în timp ce cîntai, că adică tu ești orbul, decît atunci cînd femeia îți prinde brațul sub brațul ei, conducîndu-ți pașii prin ploaie spre adăpostul bogat sau sărac, n-ai cum să știi dacă-i bogat sau sărac pentru că mintea dumneavoastră era altundeva, probabil foarte departe, dacă degetele n-au reușit să-i comunice surpriza senzației de rece, sau invers, mintea vă era acolo în timp ce trupul umbla pe coclaurile cine știe căror amintiri și în acest caz gestul nepoatei mele poate fi motivat prin spaima de a avea alături în pat un strigoi. Dar toate astea n-au stimatul meu domn nici-o importanță. Important este că nu dumneavoastră sînteți orbul. Dumneavoastră **nu vedeți,** ceea ce este cu totul altceva, adică nu înseamnă neapărat că sînteți și orb. Orbul adevărat sînt eu, iar dovada precum am mai spus o constituie harmonica. Vă rog să-mi iertați insistența, plictisitoare desigur, dar simt nevoia să apelez mereu la valoarea de argument a instrumentului, pentru că fără această harmonică ne-ar fi foarte greu să ne descurcăm în situația de față, cînd fiecare din noi susține că el e orbul, și cînd ne aflăm amîndoi sub același acoperiș și ne bucurăm, de grațiile aceleiași femei, pentru că e timpul domnul meu să vă mărturisesc că femeia care v-a brutalizat, m-a brutalizat și pe mișcare. Dar iată că nu mai poate. Se foiește în așternut, se răsucește de pe o parte pe alta, tușește, oftează, și începe să-și aducă aminte cu glas tare cum a ademenit-o parșivul de orb cu ani în urmă, pe cînd mai era elevă la școala primară, iar mamă-sa nu pierise încă înghițită de apele Deltei, unde se dusese să recolteze stuf...

— Care va să zică n-ai chef, constată ea din nou și cască. Dacă n-ai, n-ai. Am mai pățit odată cu unul. Spunea că nu poate cînd în cameră este încă cineva. Prostii. Eu cum pot ?...

Și iar întîmplări, mereu alte și alte întîmplări, acum unele prea frumoase ca să i se fi întîmplat vreodată, lucru de care își dă probabil și ea seama și se întrerupe. Dar nu mai întreabă și nu mai constată nimic. Zvîrle pătura în lături. bufnește în plîns, se îmbracă, pantofii tocăie pe dușumea, deschide ușa, o închide, și este ca și cum nici n-ar fi fost. Întuneric...

Tîrziu, foarte tîrziu, orbul se-ncumetă să vorbească:

— E beată. Așa face întotdeauna cînd se-mbată. Se dezbracă, povestește, plînge, se îmbracă. E cineva lîngă ea, nu e cineva lîngă ea, asta știe, asta face...

★

...și tu, în definitiv ce cauți tu aici atîta timp cît nu ești nici orb și nici nu știi să cînți la harmonică ? Ce cauți tulburînd cu umbra nenorocirii tale liniștea sau neliniștea altor nenorocoși ? Nu ți-ai dat încă seama că asta e altă casă ? Că ai greșit, că iar ai greșit drumul, că nu asta e casa pe care o cauți ?!

...așa că hai înapoi la gară, gara oricum este un punct sigur și de-acolo să încerci încă o dată să găsești drumul cel bun, pentru că trebuie să existe, nu se poate să nu existe undeva și un astfel de drum, un drum care să ducă spre propria ta casă... și iată gara, dar doamne ! și amețeala te înfășoară ca un fum, dar dacă asta e altă gară ? Dacă trenul, cît e el de tren, a greșit linia și te-a dus cine știe unde, sau dacă pur și simplu, buimac cum erai, te-ai urcat în alt tren decît cel care trebuia ?... și trenul în loc să te apropie de casă, te îndepărtează cu fiecare învîrtitură a roților, în vreme ce harmonica, auzi-o, își schințește și ea valsurile tot mai îndepărtat, în ușa mereu altui compartiment, pierindu-și sunetele undeva la capătul vagonului, iar femeia de pe bancheta din față se mișcă prin somn, continuînd să-și țină capul rezemat de umărul băiețandrului acela, care nu-i este în nici-un caz fiu sau frate, pentru că iată-i mîna, lumina palidă strecurată din culoar nu-ți permite decît să-i bănuiești lunecarea de pe umărul pe spatele femeii în jos, oprindu-se subțiratică și nesigură în scobitura de deasupra șoldului.

— Cît o fi ceasul ? întrebă cineva din colț către nimeni

— Trecut de opt.

— Înseamnă că nu mai avem mult...

Și-ntr-adevăr, cînd trenul execută o curbă, se poate zări deodată orașul, încă foarte departe, o puzderie de luminițe împreunîndu-se într-o pîclă fosforescentă. Compartimentele se trezesc treptat din amorțeală, încep să se audă voci, rîsete, pe culoar apar cîțiva fumători, li se alătură alții, în compartimentul tău cineva aprinde lumina, ziarele și revistele sînt strînse, bagajele coborîte din plasă, dincolo de fereastră orașul deja își dansează blocurile, lumea este acum în picioare, valizele și sacoșele-n mîini și-n forfota care te zăpăcește de tot, numai tu n-ai nici-un fel de bagaj și continui să stai pe banchetă, chircit cum ai stat tot drumul, deși nu mai ai pe nimeni în stînga sau în dreapta să stînjenești și-n timp ce trenul își încetinește mersul pătrunzînd lin sub acoperișul peronului, care se umple imediat de chemări și strigăte bucuroase de surpriza revederii, tu rămîi singur în tot compartimentul și o emoție amestecată cu spaimă te strînge de gît și cînd izbutești însfîrșit să te ridici și să ieși, trenul e gol de mult și e gol și peronul și se face și-n tine gol, atît de gol încît nici nu-ți vine să crezi că sunetele pe care le auzi sînt făcute de propriii tăi pași.

Mergi la-ntîmplare, bezmetic și abia respirînd, cu emoția aceea, sau spaima, sau ce-o fi fiind, filfîindu-ți în jurul gîtului și ochii îți bîjbîie printre ziduri ca bastoanele orbilor, pentru că străzile, dar doamne, astea trebuie totuși să fie, străzile nu se lasă recunoscute...

Dar nu, asta va fi mai tîrziu, deocamdată cutreieri centrul orașului, sperînd să mai prinzi un magazin care să nu fi închis încă și chiar găsești unul, dar nu ți-a trecut prin minte că înăuntru va fi atît de complicat. Privirea nu se poate hotărî, care de colo colo peste obiectele expuse în rafturi, prețul este cel care te derutează de fiecare dată, dar trebuie să existe și ceva care să poată fi cumpărat de tine, să le poți duce celor de acasă un dar, să-i ajuți să-și închipuie că vii de cine știe unde, dar vînzătoarea, halat albastru cu guleraș de dantelă, n-are cum să știe toate astea, te întreabă nerăbdătoare ce dorești, își întoarce ceasul și cînd te întreabă din nou, îi arăți cu degetul și ea îți împachetează păpușa aceea mică de cîrpă, care îți încape în buzunar fără să ți-l umfle prea tare și mai cumperi de la un chioșc două păpușele de zahăr și-abia în tramvai te gîndești că fetița ta trebuie să fie acum destul de mare, elevă în clasa a patra sau a cincea și-ți dai seama că darurile sînt nepotrivite.

Remorca tramvaiului este goală la ora asta, doar cîțiva pasageri, printre care un vînzător de ziare cu tașca goală și încălțat cu niște ghete vechi de baschet, schimbînd impresii, cu taxatorul despre un accident de circulație petrecut în cursul dimineții. Afară s-a lăsat ceața, deslușești cu greu firmele și conturul clădirilor și pentru orice eventualitate îl rogi pe taxator să-ți spună dacă mai este mult pînă la stația la care trebuie să cobori.

— Mai e, mai e, îți răspunde după ce a zvîrlit o privire pe geam. Vă anunț eu cînd ajungem...

Și deodată remorca se umple de sunetele acelea pe care le-ai mai auzit undeva, nu-ți amintești imediat unde, și îndoiala îți frece fulgerul ei vînăt prin piept și poate că toată povestea călătoriei tale nu este decît un vis, pentru că ce caută aici orbul din tren cu harmonica și valsurile lui, fixîndu-te fără să știe cu lentilele mari și negre ale ochelarilor. Și de ce la numai cîteva clipe după apariția orbului tramvaiul o ia razna, părăsind pe neașteptate strada strîmtă de periferie, cu știutele case îngrămădite una în alta, foste prăvălii devenite prin forța împrejurărilor locuințe, despărțite prin ganguri mucede, cu tencuiala coșcovită. Ce caută tramvaiul pe bulevardul acesta necunoscut, sau ce caută bulevardul aici și clădirile astea imense așezate-ntr-o dungă, pîlpîindu-și luminile-n ceață ca niște transoceanice ancorate.

— Prima stație este cea pe care o căutați, te anunță taxatorul, iar tu bineînțeles că nu crezi și repeți numele stației și taxatorul repetă și el: prima, v-am spus...

Și n-ai ce face, cobori, dar acum chiar nu mai știi ce să faci și te oprești dezorientat sub tăbliță indicatoare pe care stă scris într-adevăr numele stației unde ai vrut să ajungi. În jur pustiu, n-ai pe cine să întrebi si chiar dacă ar trece cineva, ce să întrebi ? Asta e stația, asta e strada... Dar poate că nu aici trebuia să vii, poate că ți-ai uitat adresa, unsprezece ani sînt totuși unsprezece ani, cîte nu se pot uita !... Vezi pe partea cealaltă a străzii o pereche de tineri si traversezi ieșindu-le în întîmpinare, dar nu zici decît un „vă rog" și te întrerupi, fiindcă numele străzii este scris vizibil chiar pe blocul, din fața ta, tinerii se uită la tine așteptînd cîteva secunde și cum tu nu mai spui nimic, pornesc nedumeriți mai departe. După doi-trei pași fata nu se mai pote stăpîni și chicotește agățată de brațul băiatului:

— Ce-a fi vrut ăla ?!...

Băiatul îi spune ceva cu voce joasă și rîd amîndoi dispărînd după colțul unui bloc, iar tu verifici încă o dată literele din care este format numele străzii și privești tîmp în jur, pentru că numele este într-adevăr același, dar strada nu e în nici-un caz asta, mai exact, nu e cea pe care o știi și nu-ți rămîne altceva de făcut decît să pornești la-ntîmplare printre blocuri, dar în care să intri, la care etaj și la care ușă să suni ?...

Doamne, cîte ferestre !...

(fragment din romanul cu același titlu)

Desen de EUGEN GRUESCU

„Învățăturile" lui Neagoe

(Urmare din pag. 3)

nești că „Punînd în legătură Imnul Acatist cu legenda Sf. Nicolae pictorii moldoveni au rezolvat simultan două probleme: pe de o parte au exaltat cultul Maicii Domnului pe care-l contestau adepții Reformei, pe de altă parte au motivat acest cult ca simbol al biruinței antiotomane" (vezi **Bul. Mon. Ist.,** nr. 4/1970, p. 30).

Amintim și faptul că Eftimie și Azarie, cronicarii moldoveni care condamnă erezia turcitului Iliaș sau cea a luteranului Despot, îi acuză, în primul rînd, de „hula chipurilor dumnezeești zugrăvite pe pereți și pe icoane" (vezi G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, **Literatura română veche...,** p. 195 și 217).

Vom merge mai departe, afirmînd că însăși zugrăvirea la exterior a bisericilor moldovenești, această revărsare și expunere accentuată a unor principii ortodoxe, corespunde extrovertirii, care capătă uneori aspecte excesive, baroce, a Contrareformei din apus, că pictura exterioară moldovenească marchează, în limitele clasicismului școlii autohtone, un zăgaz împotriva Reformei deși aluziile la luteranism nu sînt directe, foarte probabil pentru că în prima parte a domniei lui Petre Rareș, această mișcare nu își definitivase dogmatica.

Semnificația picturii exterioare moldovenești este indicată în primul capitol din partea a doua a **Învățăturilor** lui Neagoe : afirmarea „purității" dogmatice ortodoxe. îndemnul adresat celor din interior, moldovenilor, de a asculta comandamentele ortodoxiei. Nu este întîmplător faptul că Petru Rareș a poruncit să se zugrăvească biserica Sf. Gheorghe din Hîrlău în 1530, la întoarcerea sa din Transilvania, dar opt ani înainte de cunoscutul său conflict cu turcii.

Este adevărat că Imnul Acatist împreună cu Asediul Constantinopolului îndeamnă la continuarea luptei antiotomane pe care o dusese marele Ștefan, dar restul reprezentărilor din pictura exterioară vizează unitatea din interior a moldovenilor. Justețea acestei interpretări au vădit-o nu numai evenimentele care tulbură Moldova după moartea lui Petru Rareș (turcirea lui Iliaș, masacrele „ereticilor" din vremea lui Ștefan Rareș, Alexandru Lăpușneanu, Ștefan Tomșa). ci însăși afirmația atribuită lui Petru Rareș de către publicistul rus contemporan Ivan Peresvetov că una din cauzele slăbirii interne și căderii Bizanțului sub turci ar fi fost acceptarea de către greci a „ereziei" latine (vezi Sorin Ulea, **op. cit.** p. 79).

Iată deci că în capitolul I, din partea a doua a **Învățăturilor** lui Neagoe găsim referințe la întîmplări foarte reale care s-au desfășurat înainte și după scrierea lui, în tot cursul secolului al XVI-lea, motiv pentru care nu putem fi de acord cu afirmația din excelenta prezentare din **Contemporanul** că acest capitol se află exclusiv sub semnul „sacralului".

ARTE

TEATRU

Sală mică, teatru mare

Ideea frumoasă a piesei „Premiera" de John Cromwell e că se termină înainte de a începe. Totul se consumă în cabină pe durata pregătirilor pentru intrarea în rol. O actriță — vedetă de odinioară — parcurge, odată cu toate etapele machiajului, emoțiile și nervii unui nou debut. Cînd acest rol este dat pe mîna Olgăi Tudorache, nu-ți mai e teamă de Virginia Wolf ! Totul, de la lipirea genelor false, cu dexteritate și fără a se uita în oglindă, și pînă la suspinele și lacrimile „adevărate", îți creează impresia de viață. Viața în teatru. Iată un personaj care umple scena pînă la refuz. Autorul se adapă cu destulă sete din atmosfera cehoviană. Interpreta depășește textul, amplifică — uneori prea tare — obsesiile, ticurile, toate fleacurile inerente **trăirii,** ridicînd această povestioară nu prea originală la nivelul unei drame adevărate. Nu și fără ajutorul discretei Ica Matache, în rolul cameristei, care realizează o creație norocoasă, și care, după opinia lui N. Carandino, pe care o împărtășim, „n-a avut de-a lungul rolului nici o intonație greșită, nici o mișcare de prisos, nici o atitudine care să nu sugereze sau să nu exprime".

Încă două surprize plăcute: descoperim un teatru nou, adînc sub cupola Ateneului și un regizor talentat, Laurențiu Azimioară, care se dovedește un om de teatru activ, cu idei, creator de atmosferă.

Marin SORESCU

CHAGALL : PISICA METAMORFOZATĂ ÎN FEMEIE

FILM

Și nu-i aceeași Angelică

Cineaști din trei țări s-au adunat, conform unui obicei mai vechi, și au făurit o peliculă-păpădie hispano-franco-italiană. La noi ea a fost aruncată în lăcomia ecranelor sub titlul Trandafiri roșii pentru Angelica. *De ce ? Poate pentru eventuala atragere a fanilor neimblînzitei Angelice a îngerilor, a sultanilor — grațioasa și cumintea Michèle Mercier. În copia spaniolă, filmul purta alt nume, după cum am apucat să remarcăm în generic :* Aventurierul trandafirilor roșii *— sau așa ceva —, nici urmă de Angelica.*

N-au greșit cine știe cît difuzorii noștri — practica schimbării titlurilor de filme este universală, de altfel — de vreme ce au mers pe linia ambelor Angelici : a spune basme (impure, încărcate, cu de toate) pentru amatorii genului. Rețeta — căci și aici, ca și în alte secțiuni ale producției cinematografice, dăm de rețele — e bogată : dueluri, cît mai dese, urmăriri călare, bandiți bine organizați înfruntînd gens d'armes *lași dar cruzi, galanterie de secolul (18, 17, 16, 15 etc.) cu decolteuri generoase, qui-pro-quo-uri la fiecare pas, îndrăgostiți în ghearele primejdiei (gata să fie arși de vii, torturați, înecați, spînzurați, decapitați, violați în mod sadic, trași în țeapă, îngropați de vii — și se mai pot găsi variante) salvîndu-se ca prin minune; înalte personaje istorice comițînd diferite gesturi, ș.a.m.d.*

Ne amuzam cîndva de El Fugitivo, *cel nedreptățit de „un hombre manco". Și în* Trandafiri roșii pentru Angelica *personajele vorbesc în limba spaniolă, schimbînd replici ca într-o ulă. Așteptam ca după atîtea declamări fastuoase despre: „amor", „libertad", „tirannia" etc. să auzim și vreo teribilă „caramba !" dar n-am avut parte de ea. Bandiții-luptători se exprimau și ei foarte îngrijit, cele mai energice replici fiind nevinovate îndemnuri : „vamos", „adelante".*

În acest film naiv cu a slabă intenție umoristică există o serie de scurte secvențe fermecătoare : ne referim la lecțiile de scrimă. Un profesor, maestru de arme, îl inițiază pe nobilul devenit șef de bandă în arta duelurilor. Novicele arată aplicație dar de la o vreme vrea să învețe lucruri ciudate : cum să se lupte cu doi spadasini deodată ? „Dar ce, ai un duel cu frați siamezi ?" întreabă uimit maestrul. Cum eroul (interpretat cu detașare grațioasă de Jacques Perrin) aplica în practică teoriile deprinse, noi situații de luptă se iveau : vrea să învețe duelul călare ? „Adversarul e un centaur ?", șarjează maestrul. Pe teren, ulterior, în plin „combatimiento" elevului îi sare cineva în spinare, de pe un acoperiș. Iată-l pe profesor obligat să găsească soluții și pentru acest gen de „duel" !

Am uitat să înșiruim, la rețete, încă două : amanta pasionată (degenerînd în gelozie) care e soția „zbirului", servindu-i eroului nu numai ca sediu al unor satisfacții erotice, ci și ca sursă de spionaj ; fata străsnică, autentică, luptătoare, *care la început îl respinge de-l trintește pe seducător dar aflînd că el este eroul, adorat în taină, i se dăruie cu temperament (pentru totdeauna !).*

...La ieșire, chiar lîngă afișul cu trandafirii roșii pentru Angelica, o florăreasă brunetă ca un ceaun, ne îmbia cît o ținea gura : „Vialitii, ia vialitili !"

Ilie CONSTANTIN

MUZICA

Muzici ușoare

Dacă arta (căci este fără îndoială o artă) ce se numește, de obicei în treacăt și neatent, muzică ușoară este într-adevăr atît de facilă, încît se simte nevoia a se specifica aceasta în chiar locuțiunea titulară, este o problemă ce s-a mai dezbătut, cu argumente, de regulă, în favoarea importanței ce trebuie acordată acestei forme suprastructurale. Nu se întîlnesc deseori acei ce vor să susțină lejeritatea manifestării. Chiar dacă se invocă perisabilitatea unei lucrări, aceasta ne face să ne gîndim dacă, mdeva, stă scris cum că mostrele de artă autentică ar trebui să fie toate veșnice. Mai mult decît altă formă artistică, muzica ușoară trebuie să țină seama de gustul epocii și cum acest gust are mai multe straturi, toate în mișcare, dar la viteze diferite, vitezele cu care se produc aici mutațiile trebuie să fie și ele mai alerte.

Neelucidată încă problema ușurinței de a face „muzică ușoară", se impune însă concluzia că respectiva producție este mai ușor de receptat. Așa explicăm aderența tuturor, de la posesorii platformelor intelectuale cele mai alese pînă la cei mai certați cu minunile spiritului. Așa se explică lipsa trecătorilor pe străzile Bucureștiului, săptămîna trecută. După orele opt seara, orașul era deșert ca în timpul Campionatului Mondial, și această alăturare la care ne-am gîndit involuntar este simptomatică. Plăcerea ascultării unei astfel de melodii se aseamănă întrucîtva cu aceea de a citi un roman polițist. Spre deosebire de arta numită serioasă și într-un caz și în celălalt, mai mult decît surpriza de a descoperi ceva nou, contează plăcerea de a redescoperi ceea ce știai, de a observa drumurile diferite care duc tot acolo, spre o țintă bine cunoscută.

Pentru că se adresează unor nivele așa de diferite, muzica ușoară trebuie și ea acordată, așezată pe diverse trepte (să ne înțelegem, nu valoric ; cea mai aparent superficială melodie poate fi mult mai valoroasă decît producția falsă, căznită și speculativă). Așa se face că, mai ales acum, coexistă foarte multe orientări, iar extremele par a avea puțin în comun. De aici greutatea opțiunii, altfel obligatoriu necesară, pentru a da personalitate unui festival.

Cel de la Brașov a fost denumit un festival clasic. Mă rog, cred că acest calificativ i l-au dat mai mult cronicarii. Nu cred ca vreunui concurent sau „hors-concurent" de stil „pop" sau „soul" să-i fi fost interzis accesul pe scenă, dacă are calitățile necesare (O. C. Smith ne-a dovedit-o). Contează însă calitățile și, probabil că tocmai nivelul exigenței i-a adus denumirea de clasic.

Și pentru că veni vorba de calități. Pînă la urmă s-a ajuns la un fel de compensație. De exemplu Alain Barrière este o vedetă de mina a doua într-o țară cu muzică de prima calitate, în timp ce Sergio Endrigo este primă vedetă într-o țară cu muzică de mina doua (chiar cu riscul de a fi subiectiv). Charles Trenet nu mai este chiar un adolescent dar are experiență și un farmec „belle époque". Așa se explică interesul constant și menținerea, aproape permanentă, a acului emoției la aceeași gradație Dacă, uneori, acest nivel stabilit de la început, a fost depășit (precum la recitalul spaniolei Massiel sau a lui O. C. Smith, singurul ce s-a încumetat să cînte șlagăre lansate de alții știut fiind că cei mai slabi în virtuți sînt condamnați la originalitate), aceasta n-a putut decît să ne bucure și să ne reaminteaască surprizele de care nu am fost feriți nici în anii trecuți.

Mai puțin surprinzător a fost palmaresul concursului. Deși, după cum s-a mai arătat, linia dominantă a aspiranților la trofeu s-a situat foarte sus, criteriile de apreciere ale juriului au coincis în mare măsură cu cele ale profesioniștilor și amatorilor. Rămîn totuși niște consemne criptice care au făcut ca laurii să lipsească de pe frunțile unora ce o meritau cu prisosință.

Costin CAZABAN

TELEVIZIUNE

Post-scriptum

De făcut nu se mai poate face nimic, dar de spus se mai poate : Dova. Să ai prilejul unei personalități artistice atît de totale și să eziți. Sau trebuie să înțelegem că premiul special e mai sus decît marele premiu ? În orice caz, recitalul laureaților asta a demonstrat. Și publicul : familiar, îndeobște, numai în punctul acesta a fost fanatic. Dar pentru modul cum s-a hotărît să le acordăm credit specialiștilor. „Sunt un mare specialist, asemeni colegilor mei" a declarat reprezentantul B.B.C.-ului. În fond dacă pentru limba păsărească a supratehnicii avem nevoie de specialiști de ce n-am avea nevoie și pentru șlagăre ? Să le acordăm credit. Să fim sinceri. Să acceptăm că în împrejurările de la Brașov publicul și-a declinat competența. Valoarea ridicată a concursului, cu mult mai ridicată decît în anii trecuți, putea fi limpezită și compartimentată exact numai de un juriu pretențios și specialist. Încît dincolo de toate comentariile posibile s-ar putea ca, într-adevăr, ireala wikingă să fi atins în modul cel mai fidel aurul, iar andaluza noastră latină să fi atins prin stilul „prezentei" acel „special". Reconfortante dubii : să mută discuțiile în plan strict valoric. Fiindcă anul acesta n-au fost „strecurări". Întrecerea a fost dreaptă, ambițioasă și angajată. În ce mă privește, maximum de satisfacție l-am tras odată din pronosticuri exacte : toți cei pe care mizasem au fost laureați. Altădată l-am tras din sentimente : o competiție atît de profesională și luată atît de în serios este un compliment de considerație pentru organizatori. Și este chiar faimă.

Participarea candidatelor noastre a fost decentă, în ton cu tonul concursului. Dela Corina Chiriac așteptam mai mult. Melodiile pe care le-a interpretat nu i-au pus în valoare calitățile vocii. Ideea că ele i-ar fi fost impuse nu rezistă. În timpul scurt pe care l-a parcurs de la debut, Corina Chiriac a afișat un tip de personalitate foarte puțin aptă a se conforma. Nu-mi pot imagina o supunere de bună voie împotriva propriului ei interes. Deși ținuta... Dacă mă gîndesc bine, punctul în care o femeie acceptă în loc de rochie un garderob, este un punct de abdicare fără condiție. Parcă ce, dichisul de țiplă strălucitoare cu mînecă și pe talie a fost altfel ? O dată un ce de scîndură, altă dată un ce de pom de crăciun. Sper din toată inima că nu arhitectul Pfennings e autorul, fiindcă gustul a fost prea jos.

Recitalurile vedetelor au fost sub nivelul concursului și mult mai slabe ca în anii trecuți. O singură excepție electrizantă : O. C. Smith. Am fost răsplătiți pentru toate decepțiile, am devenit din nou marele public, marele, bunul public român, atît de sensibil la nuanțele de valori. Sounem că anul acesta publicul este numai familiar. A fost. Cu prilejul lui O. C. Smith, publicul a devenit total. Cum s-a cîntat și cum s-a reacționat a fost la un loc și a fost un mare spectacol. Spectacol a fost și Therese Steinmetz. Un spectacol reconfortant : cîte-odată cerbii noștri sunt confirmați și ne răsplătesc. Altădată... Aflată la numai un cerb distanță de Steinmetz în concursul de anul trecut, Angela Similea nici măcar nivelul debutului nu l-a refăcut. Timorate, țepene în fața microfonului, prost îmbrăcate, prost coafate, nefast modeste și interpretînd melodii de o lentoare exasperantă, aproape arii de operă, Doina Spătaru și Angela Similea au decepționat. Strălucirea olandezei a aruncat atîta umbră pe vecinele ei, că e prima dată cînd trebuie să se spună lucrurilor pe nume.

Sânziana POP

EXPOZIȚII

Ceramica lui Mihai Gheorghe

Prin persoana lui Mihai Gheorghe ceramica românească actuală cucerește un iconograf laic. Artistul, dotat cu un echilibru înnăscut, cu o forță conținută moștenită, învînd limpezișuri de formă și culoare oarecum așteptate, vizibile însă deodată în noutatea lor flagrantă, ne oferă, cu dezinvoltura talentului său remarcabil, o cheie mai aptă pentru înțelegerea mult discutatei relații dintre tradiție și inovație. Cîteva lucruri, în acest sens, se cer lămurite. Mihai Gheorghe nu mai folclorizează, el are folclorul în sînge și face din el ceea ce o fantezie dominatoare și de esență îl obligă să facă. Desenul lui floral, animalier sau uman are sunet subțire și nobil de icoană, din meșteșugul arhetipal răsare o alcătuire originală, aparența locului comun se îmbibă de o prezență creatoare. În sfîrșit, similitudinea artei sale cu tot ceea ce s-a cîștigat mai bun în plastica noastră din ultima vreme, diferența fiind iluzorie (între lutul ars și pînza întărită cu ulei alb există o înrudire secretă), ne îndeamnă să-i privim opera mai îndeaproape.

Forma ceramică predilectă folosită de Mihai Gheorghe este ovalul și dreptunghiul. Să reținem puțin această alternanță, nu întîmplătoare și plină de semnificații, cred. Dacă ovalul reprezintă astrul însuși, dreptunghiul este relația astrală abstractă în spațiu, geografia cardinalității. Și, revenind la obiect, nu un oval oarecare, ci unul scobit, de cupolă sburată și un dreptunghi aplatizat, translucid, de vitraliu, iluminînd catedrala. O lume pierdută departe, cutreierînd perspective alungitoare și una dreaptă, impusă mai tăios privirii. O șansă, fără-ndoială, pe care ceramistul, cu bună știință sau nu, a știut s-o folosească. Această dublă pulsație, ritmînd peretele, ne dezvăluie un univers asupra căruia trebuie să stăruim.

O neobișnuită diversitate se logodește cu ochiul atent. Dacă dăm puțin la o parte aparențele, ceea ce ține de știutele obiceiuri sătești, posibilitatea interpretării mai largi ne asaltează. O floare neobișnuită, incizie fină de alb într-un albastru intens, crește de-a dreptul din gîtul retezat al unei pajure cu aripile desfășurate. Cai subțiri și nervoși, cu copite depășite de fugă, își împreunează coamele, pe un singur trunchi se involbură două capete, animalul fabulos are grație de lujer hermafrodit. Un cer geruit cu zeci de coroane străjuie, la bază, figuri abia schițate, visul tremură și recompune imaginea, un labirint nostalgic ne recunoaște și iarăși ne pierde în imensitatea de sinteală lunară. Capete zburătoare lent răsar pe un trup de mult pulverizat, bintuie obsesii demonice, descintece negre, oamenii sînt dublați de propriile lor măști, îndrăgostiții se apără unul pe altul cu aceleași gesturi de reminiscență paradisiacă, sentimentul acut de invenție primordială, senzația ritmării în cîmpuri levitaționale, se transmite pe nesimțite pînă la privitor. „Fluturele" nu mai este decît o metamorfoză umană înflorită la vîrf cu veșnicul cuplu, „Strigătul" o gură oarbă și blîndă, o prezență isusială vorbind lumea, punct imens de aeriană plecare și reintoarcere.

Mihai Gheorghe reușește, cel mai adesea, și nu e un lucru dintre cele mai neglijabile, să redea obiectului casnic dimensiunea metafizică. Trăim printre simboluri nedescifrate deși atît de aproape de noi. Cînd străchinile românești pictate vor îndrăzni să rivalizeze (acest lucru, se vede, este posibil) cu vasele extrem-orientale, ceramica noastră își va atinge apogeul meritat pe deplin.

Grigore HAGIU

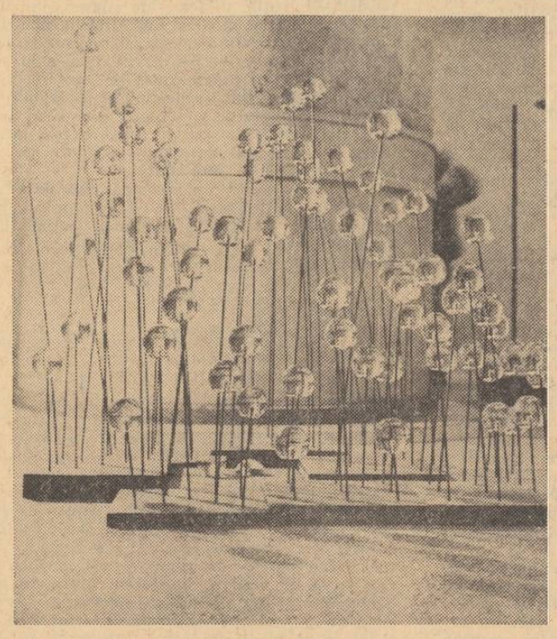

OMURA MIKUNI : A DOUA OPERĂ

ALEXANDER CALDER : AMFITRIOANA

SPORT

Lacrima, lacrima, lacrima!

Cursa de cerbi s-a terminat, spiritele s-au potolit, dar noi mai clamăm încă odată : trăiască Dova ! Nimeni n-a știut pînă la Dova să strige de trei ori lacrimă ca un comunicat al victoriei. Nimeni nu a știut să pună în strigarea cuvîntului atîta patimă, și nu coborînd, ci urcînd în triumf treptele ! Publicul românesc te-a încoronat fără coroană, regina lacrimilor. Tu ai dat sunetului ce ne leagă, sunetul grav al sufletului spaniol. De două mii de ani spunem lacrimă, cum spunem pîine, soare și cer...

Ai vrut să spui, și noi am înțeles, că pasul durerii merge în sus totdeauna, cu exasperată acceptare, că el nu poate avea altă direcție. Du în patria ta trofeul cel mai frumos din cîte își pot imagina oamenii, lacrima de pe obraz pe care ai ascuns-o mîndră cu mîna la ovațiile publicului românesc.

★

O imensă flotilă de pescărușI a inspectat recent în zbor orașul București. Televiziunea ni i-a arătat evoluînd pe deasupra Dîmboviței, subsemnatul le-a urmărit activitatea, o după amiază întreagă, pe malul lacului de basm din cartierul Titan. Ornitologii spun că este o confuzie, că păsările cică ar fi făcut o confuzie : noi însă nu sîntem de aceeași părere. Noi credem că ele au venit cu o intenție precisă. Natura nu se joacă și nici nu-și permite să facă erori, (decît, cel mult, salturi). Vizita puternicei flotile a avut drept scop încurajarea acelei părți din grupul edililor bucureșteni care susțin cu tărie că nu există metropolă fără un curs mare de apă și că vocația Bucureștiului, aflat la o goană de doi cai de bătrînul Dunăre, e să fie port la Marea Neagră (măsurătorile luate de musafirii neprevăzuți în sborul lor decis și compact se pare că îndreptățesc speranțele, televiziunea, cu ocazia amintită, a lăsat de altfel să scape ceva).

★

Ilie Năstase și Ion Țiriac s-au întors în țară plini de glorie. Ilie a fost proclamat campionul terenurilor de tenis acoperite ale Americii. E una din cele mai frumoase performanțe realizate de sportul nostru.

Cum să-l răsplătim ? Cum să-l facem să înțeleagă marea admirație ce i-o purtăm ? Poate o statuie, poate un cîntec, un film documentar, Ilie mergînd pe stradă, Ilie acasă la el, Ilie...

ne reprezintă pe toți, în ceea ce nu dăm totdeauna la iveală ; el e o sumă a calităților naționale, celor mai bune, cînd aceste calități nu sînt risipite în jocuri sterile sau gratuite de fantezie și de zeflemele, ci strînse, sever, la un loc, cu voința inflexibilă de a rezista și de a te afirma. Vremea ironiei a trecut. Un astfel de campion ne îndreptățește s-a spunem, cu seriozitate.

★

Mîine reîncepe campionatul de fotbal ; ei bine, să reîncepă ! Și-așa nu mai e decît o săptămînă pînă vine echinocțiul, cînd totul se dă peste cap în natură și nu mai pricepem nici ce se întîmplă cu noi, și cînd logica iernii **(L'hiver, saison de l'art serein, l'hiver lucide)** face loc dezordinelor pasiuni Iar ne apucă amorul păgubos pentru jocul ante-numit ; iubim totdeauna ce-i mai slab, ca o mamă copilul plăpînd...

★

Frazier a cîntat la contrabas ca niciodată, cu capul în jos, el însuși fermecat de sunetele ce le scotea pîntecul de cedru al contrabasului care a fost Clay. Fostul măcelar, lucrînd astfel, cu sufletul lipit de instrument, se zice că ar fi conceput o nouă melodie formidabilă pentru orchestra adevărată pe care o conduce, — o vom auzi. Tot ce mi se pare mai înălțător din meciul pe care l-am văzut, este ce i-a spus, înainte de a intra în ring, palavragiul, lăudărosul, de Ali lui Burt Lancaster, într-un moment de mare sinceritate : „și casele îmbătrînesc și pomii ..." — atunci, în acea clipă tulburător de frumoasă, am știut că poetul va pierde.

SUPLINITOR IX

ARTE

revista străină

● VOPROSI LITERATURI (febr. a.c.). Se deschide cu un articol de sinteză asupra literaturii sovietice din ultimii ani semnat de N. Ghei și V. Piscunov. Criticii A. Lanscicov și T. Turcov participă la o dezbatere privind problemele poeziei sovietice contemporane, izvoarele și tendințele ei caracteristice. Sub titlul **Învierea prozei** se publică un interviu cu scriitorul Valentin Kataev. Arta lui Cehov constituie obiectul unor observații de interes semnate de prozatorul Ion Druță (Zîmbetul lui Cehov). Notăm, deasemeni, studiul lui A. Karelski consacrat „grupului 61" precum și scrisorile lui F. Scott Fitzgerald adresate unor prieteni, fiicei sale și lui E. Hemingway.

● HEBDOMADAIRE POLONAIS (nr. 7 a.c.). Cărți noi în editurile poloneze **Desenul polonez** de Jerzy Sienkiewicz (albumul prezintă peste 300 de desene ale artiștilor polonezi de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și pînă la începutul secolului XX, însoțite de comentarii și scurte informări biografice) ; **Actorii de cinema polonezi** de Konrad Eberhard (portretele a 38 de actori și actrițe, analiza diferitelor roluri interpretate de aceștia, peste 200 ilustrații).

● IL NOSTRO VIVAIO. Suplimentul literar artistic italian anunță laureații Premiului internațional „Arte pro arte" pentru literatură străină : premiul întîi — poetului iugoslav Ante Popovski ; premiul al doilea — poetului român Constantin Dumitrescu pentru volumul **Suc de fructă amară** (apărut anul trecut în ed. Litera), în italiană, în traducerea lui Mariano Baffi ; premiul al treilea — poetei franceze Barkeve Orfa ; premiul al patrulea — poetei bulgare Javora Stoilova.

● LE MONDE (7-8 martie a.c.). Mary Pickford, celebra vedetă a cinematografului mut a autorizat proiectarea a douăsprezece din filmele sale în cîteva orașe din Europa și America. Pînă acum ea a refuzat sistematic această autorizație, pe motiv că filmele nu sînt înțelese de tineri. Mary Pickford (pe adevăratul nume Gladys Smith) a debutat pe scenele Brodway-ului iar din 1909 începe să lucreze cu D.W. Griffith căruia îi datorează în mare parte celebritatea. Ultimul său film datează din 1933. Acum, în vîrstă de 78 de ani, operată de cataractă la ambii ochi, Mary Pickford preferă să nu apară în public „pentru a păstra imaginea pe care o au spectatorii despre ea".

● Se confirmă schimbarea direcției revistei LES NOUVELLES LITTÉRAIRES anunțată anterior. Începînd cu data de 4 martie director al publicației a devenit René Miguet. André Bourin și-a păstrat funcția de redactor-șef. Comitetul de redacție se compune din : François-Régis Bastide, Georges Charensol, Michel Chodkiewicz, Mathieu Galey, Pierre Lhoste, François Nourissier, Jean Omersson, Maurice Rheims.

● BRÈVES NOUVELLES DE FRANCE (nr. 1107-1108 a. c.). Muzeul Galliéra organizează anual Salonul „Pictorii, martorii timpului lor". În 1971 tema Salonului a fost „Frumuseți ale Europei". Astfel, numeroși pictori au celebrat frumusețile arhitecturale europene (Dubrovnic, Toledo, Leningrad, Praga, Veneția, Parcul Versailles) în timp ce o serie de sculptori au executat opere reprezentînd actrițe celebre ca : Elizabeth Tylor, Sophia Loren, Ursula Andrews.

● Societatea poeților și artiștilor din Franța împreună cu revista **Art et poesie** au decernat Marele premiu internațional de poezie lui Pierre Béarn. Este vorba de un premiu de consacrare, care numără printre foștii săi laureați pe Leopold Sédar Senghor, Paul Géraldy, Maurice Fombeure și Luc Berimont. Președinte al Sindicatului scriitorilor și fondator al revistei **La Passarelle** pe care o conduce, Pierre Béarn este autorul a numeroase opere în versuri și proză. El a mai obținut Premiul Verlaine al Academiei franceze, Premiul Verlaine ale Casei de poezie și Premiul Mării al Academiei Marinei.

● PARIS MATCH (6 martie a.c.). Luchino Visconti anunță reîntoarcerea Gretei Garbo la cinematograf. Potrivit afirmațiilor lui L.V., Greta Garbo i-a cerut să interpreteze în viitorul său film — o ecranizare după **A la recherche du temps perdu** — rolul Marie Sophie, rol modest, care nu comportă decît o singură scenă.

● Aclamată în sălile de cinematograf, comparată chiar cu Greta Garbo, Annie Girardot este considerată azi actrița nr. 1 a Franței. A debutat ca actriță de comedie obținînd succese importante, în 1956 Jean Cocteau îi spunea : „ai cel mai frumos temperament dramatic de după război". Rolul din **Mașina de scris** a fost un triumf. Au urmat filmele **L'homme aux chefs d or Vivre pour vivre** etc. și acum **Mourir d'aimer,** cu care pare să fi cucerit definitiv atît marele public cît și sufragiile criticii.

● L'EXPRESS (22-28 febr. a.c.). Recentul turneu în America al trupei de balet conduse de Maurice Béjart s-a desfășurat conform unor pronosticuri : publicul a fost entuziasmat (douăzeci de minute aplauze pentru **Pasărea de foc,** săli arhipline timp de trei săptămîni), critica defavorabilă. Comentariile lui Clive Barnes de la **New York Times** de pildă, au fost atît de violente încît au stîrnit o adevărată mișcare de protest în rîndul publicului : în ultimei reprezentații printre spectatori circulau petiții în care aceștia își exprimau entuziasmul față de trupă și dezacordul cu opiniile criticii : „Toate acestea m-au întinerit cu douăzeci de ani" a afirmat Maurice Béjart.

● Robert Kanters despre repertoriul shakespeare-an pe scenele franceze (în articolul Shakespeare au guot du jour) : „Jean Louis Trintignant joacă Hamlet cu economie, cu avariție chiar" „La Odéon, Marcel Marechal joacă Shakespeare contra Shakespeare și încearcă să-l facă să spună altceva decît spune" ; „Riști să ieși cu impresia că Othello era cu adevărat un biet negru, credul și neinteligent".

● LA QUINZAINE LITTÉRAIRE (1-15 martie a.c.). Sub titlul **Un straniu cortegiu de fatalități** Anne Fabre-Luce comentează eseurile lui Malraux despre Laclos, Goya și Saint-Just (strînse în volumul Triunghiul negru, ed. Gallimard) precum și trei cărți recente consacrate autorului Speranței Este vorba de : **Malraux și unitatea gîndirii** de F.E. Dorenlot, **Ma'raux** de Pol Gaillard și **André Malraux** de Denis Marion.

● Marchizul de Sade este prezent în librăriile pariziene cu trei volume dintre care unul cuprinde **Jurnalul** scris la spitalul de alienați de la Charenton unde și-a petrecut ultimii ani ai vieții „Jurna'ul" constă de fapt din două caiete — 1807-1808 și 1814 — regăsite în arhivele familiei, între care se interpun alte două (acoperind perioada 1808-1814) considerate pierdute căci după toate probabilitățile au fost confiscate de către directorul azilului. De altfel, pe prima filă a primului caiet Sade nota : „Aceste jurnale continuă pe acelea care mi-au fost luate. Referindu-se la acest jurnal Beatrice Didier este de părere că el „depășește cazul lui Sade" fiind „o mărturie capitală la dosarul alienării în secolul al XVIII-lea"

u. v. z.

ERICH SEGAL

Poveste de dragoste

Proză americană

Jennifer și-a luat miercuri examenul de diplomă. Tot felul de rubedenii din Cranston, Fall River — pînă și o mătușă din Cleveland — s-au strîns la Cambridge să ia parte la ceremonie. Ne înțelesesem de mai-nainte să nu fiu prezentat drept logodnicul ei, și Jenny nu purta verighetă — asta ca să nu jicnim pe careva, dacă n-avea să fie poftit la nuntă.

Mătușă Clara, îți prezint pe prietenul meu Oliver, spunea Jenny, neuitînd să adauge cu orice prilej : **el** încă **nu** și-a luat examenul.

Inghionteli, șușoteli, chiar și presupuneri fățișe au fost destule, totuși, rubedeniile nu puteau obține informații precise de la nici unul dintre noi, nici chiar de la Phil care presupun că era mulțumit că nu trebuie să poarte discuții despre dragoste în acel mediu ateu.

Joi, am devenit egalul lui Jenny pe plan academic, luînd diploma de la Harvard **magna cum laude,** ca și ea. Ba mai mult încă, mi s-a atribuit un rol de supraveghetor și în această calitate, trebuia să conduc la locurile lor pe cei din cursurile superioare. Asta însemna s-o iau chiar înaintea vîrfurilor, a super-super-capacităților. Eram aproape ispitit să le spun acestor tipi că prezența mea în calitate de conducător al lor, venea în sprijinul teoriei mele după care un ceas petrecut la Dillon Field House, face cît două în biblioteca Widener, dar m-am stăpînit. Bucură-se toată omenirea.

Habar n-am dacă Oliver Barrett III era și el acolo. Peste șaptesprezece mii de oameni se-nghesuie la Harvard Yard în dimineața inaugurală și, desigur, n-am cercetat cu binoclul șirurile de spectatori. Biletele ce-mi fuseseră rezervate, le-am folosit dinadins pentru Phil și Jenny. Desigur, în calitatea sa de vechi absolvent, bătrînul Cap-de-piatră putea intra și asista laolaltă cu promoția anului '26. Dar de ce ar fi venit ? Vreau să spun că doar nu erau închise băncile în ziua aceea.

Nunta a fost în duminica următoare. Adevăratul motiv al excluderii rudelor lui Jenny era că, excluzîndu-i pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh, am fi supus la o prea grea încercare niște catolici inveterați. A avut loc la Phillip Brooks House, o clădire veche situată în nordul terenurilor Harvard Yard-ului. Thimoty Blauvelt, canonicul unitarian al colegiului, prezida ceremonia. Bineînțeles că Ray Stratton era de față, l-am invitat de asemenea pe Jeeremy Nahum, un bun prieten de pe vremea de la Exeter care, peste Harvard, făcuse și Amherst. Jenny a invitat o prietenă de la Briggs Hall și, poate din motive sentimentale, pe acea colegă înaltă și îngălată de la pupitrul cărților speciale. Și, natural, pe Phil.

Pe Phil l-am dat în grijă lui Ray Stratton, adică să-l ajute să se simtă mai la largul său și nu chiar pentru că Stratton ar fi fost el însuși cine ce stăpîn pe nervii lui. Stăteau amîndoi acolo teribil de jenați, întărind fiecare în sinea lui ideea preconcepută a celuilalt că această „autocununie" cum o numea Phil, va fi, cum nu înceta de a o desemna Stratton, un spectacol nemaipomenit de oribil, numai pentru că Jenny și eu aveam să ne adresăm unul altuia, nemijlocit, cîteva cuvinte De fapt, noi asistasem, la începutul primăverii, la căsătoria unei colege de la cursurile de muzică, Maria Randall, cu un student de la arte, Eric Levenson. Fusese într-adevăr ceva foarte frumos și de-acolo preluasem și noi ideea.

Sînteți gata ? întrebă domnul Blauvelt.

„Căsătoria"

„Oliver Barrett IV a studiat la Harvard, iar Jenny Cavilleri la Radcliffe. El era bogat, ea săracă. El, sportiv, ea, muziciană. S-au îndrăgostit, totuși, unul de altul și s-au căsătorit. Povestea lor are umor, e impresionantă și plină de miracol. E și foarte tristă". (Din prezentarea editurii americane).

Uluitorul succes de public al romanului lui Erich Segal, **Love Story** (Poveste de dragoste) se datorează dozajului extrem de fin, cu dragoste făcut și îmbrățișînd problemele de azi ale tineretului american care, la rîndu-i, a răsplătit talentul, sinceritatea și puritatea de simțire a autorului cu încrederea și entuziasmul său (9 milioane de exemplare).

M. S.

Da, am răspuns eu pentru amîndoi.

Prieteni, spuse domnul Blauvelt, adresîndu-se celorlalți, sîntem aici pentru a fi martorii unirii prin căsătorie a două ființe. Să ascultăm cuvintele pe care au ales să și le spună cu acest sacru prilej.

Întîi mireasa. Jenny stătea cu fața spre mine, recitînd poemul pe care îl alesese. Era foarte emoționant, poate pentru mine mai ales, fiind un sonet de Elizabeth Barratt Browning.

Cînd sufletele noastre se îndreaptă puternic.

Și, stînd față-n față, se-apropie din ce în ce mai mult, pînă ce alungitele lor aripi se prăbușesc arzînd...

Cu coada ochiului îl vedeam pe Phil Cavilleri palid, pierdut, în privire cu groază amestecată cu adorație. O ascultam cu toții pe Jenny terminîndu-și sonetul care, în felul său, era o rugăciune pentru

Un loc unde să stai și să iubești o zi,
De întuneric și de ora morții înconjurată.

Apoi, fu rîndul meu. Fusese greu de găsit un poem pe care să-l pot citi fără să mă tulbur. Vreau să spun că n-aș fi putut sta acolo recitînd fraze de horbotă și puf. N-aș fi fost în stare. Dar un pasaj din „Cîntecul drumurilor largi", deși oarecum prescurtat, vorbea limpede pentru mine :

...Îți dau mîna mea !
Îți dau dragostea mea, mai prețioasă decît averea,
Înaintea credinței și a legii ție mă dau,
Vrei să mi te dăruiești mie ? Vrei să vii să călătorești cu mine ?
Rămîne-vom alături unul de altul cît timp vom trăi ?

Terminasem, și în încăpere se răspîndise o liniște minunată. Apoi, Ray Stratton îmi dădu inelul iar Jenny și eu — noi înșine — recitarăm legămîntul căsătoriei, prinzîndu-ne să ne iubim și să ne ocrotim unul pe celălalt pînă la moarte.

În baza autorității conferite de Districtul Massachusetts, domnul Thimoty Blauvelt ne declară soț și soție.

Dacă stai să te gîndești bine, petrecerea care a urmat „glumei", cum o numea Stratton, a fost „pretențios lipsită de pretenții" — după o expresie uzitată de Jenny — Jenny și cu mine am respins ideea șampaniei și, cum eram atît de puțini la număr, încăpeam cu toții într-o baracă, așa că ne-am dus la o bere, la Cronin. Îmi amintesc că Cronin însuși ne-a tratat cu un „rînd", ca o recunoaștere a celui mai mare jucător de hockey de la frații Cleary încoace.

Pe dracu, argumentă Phil Cavilleri, izbind cu pumnul în masă, e mai grozav decît toți Cleary-i la un loc. Părerea lui Phil, care cred că nu mai văzuse un joc de hockey la Harvard în viața lui, era că oricît de bine ar fi patinat Bobby sau Billy Cleary, nici unul nu ajunsese atît de departe încît să se însoare cu drăguța lui de fată. În realitate eram cu toții „făcuți" și discuțiile astea nu erau decît prilej de a ne „face" încă și mai mult.

Apoi, l-am lăsat pe Phil în voia lui, o hotărîre care a suscitat mai tîrziu unul din rarele complimente pe care Jenny le-a făcut cu privire la bunul meu simț. „Vei ajunge, totuși, un om de ispravă, puștiule" ! Pînă la urmă, cînd l-am condus la autobuz, treaba se-ncurcase de-a binelea. Mă refer la episodul cu plînsul : al lui Phil, al lui Jenny, poate și al meu; știu doar că pluteam în element lacrimogen.

După tot felul de binecuvîntări, Phil a pătruns în autobuz iar noi am așteptat, tot făcîndu-i semne, pînă nu s-a mai văzut. Atunci, m-a cuprins conștiința cumplitului adevăr.

Jenny, sîntem căsătoriți legal !

Da, acum am dreptul să fiu o scorpie.

Prezentare și traducere de
Margareta STERIAN

punct și virgulă

Cenaclu reșițean

Am primit de curînd o carte purtînd un titlu de rezonanță baladescă : Ritmuri din țara lui Iovan Iorgovan. **Volumul vine din Reșița și închide între coperțile lui, frumos și cu tile desenate de Petru Comisarschi, o amplă culegere de versuri aparținînd membrilor cercurilor și cenacluri literare din județul Caraș-Severin. Atît de îngrijită în ținuta ei grafică și dispunînd de un bogat sumar, judicios alcătuit, cartea de versuri a condeierilor reșițeni, apariția ei trebuie să spun, nu m-a surprins totuși. Nu m-a surprins fiindcă sînt unul dintre aceia care cunosc de mulți ani interesul cu totul exemplar pe care îl manifestă Casa creației populare din Reșița pentru asemenea inițiative. De asemenea, tot atît de cunoscut îmi este spiritul de emulație care domnește în sînul cenaclului literar de pe lîngă casa de cultură a orașului de pe malurile Birzavei. Mai mult, unii dintre semnatarii versurilor înserate în sumarul cărții mi-au reținut atenția prin ceea ce publicaseră și înainte : George Suru, Ana Selena, Nichifor Mihuță, Iosif Imbri, Dumitru Jampan, George Nicolovici, Ioana Cioancăș, Constantin Brîndușoiu, Ion George Șeitan și alții. Sînt nevoit totuși să constat că atentului îngrijitor al culegerii, Petre Oallde, i-au scăpat din vedere doi tineri poeți reșițeni de reală vocație : N. Spiridoneanu și Timotei Jurjică. În fine, ar mai fi de observat că prefața poetului Pavel Bellu, altfel generoasă, sufere, cred, de prea multă prețiozitate stilistică și de prea multă divagație teoretizantă.**

Nu încape însă îndoială că volumul Ritmuri din țara lui Iovan Iorgovan este **o realizare demnă de toată prețuirea.**

N. CIOBANU

Fișe orale de istorie literară

De curînd a apărut la Editura Minerva o interesantă carte : Chipuri din viața literară **de I. Valerian. Fostul redactor al** Vieții literare **a cunoscut personal pe cei mai mulți dintre scriitorii vremii și amintirile sale de acum despre mulți dintre ei reînvie o întreagă atmosferă culturală și literară interbelică. Volumul are mai multe capitole :** Episoade din lumea literară, Momente din activitatea revistei Viața literară, File de jurnal, De vorbă cu... **Sînt, în aceste secțiuni, pagini vibrante despre intîlnirile cu Al. Vlahuță la un cenaclu din Birlad, cu Lucian Blaga, cu Tudor Arghezi, despre cenaclul Zburătorul și mentorul său — Eugen Lovinescu, despre avatarurile muncii de gazetar sau despre colaboratorii revistei** Viața literară : **Eugen Ionescu, George Călinescu, G. M. Zamfirescu și alții.**

Mai importante par, în periplul amintirilor, interviurile din secțiunea finală, De vorbă cu..., **prin elementele documentaristice pe care le aduc, și însemnările cu iz de necrolog din** Plecări timpurii, **prin unda lor nostalgică, de tristețe iremediabilă.**

În cadrul acestor două capitole, mai precis, în spațiul afectat interviurilor, re-

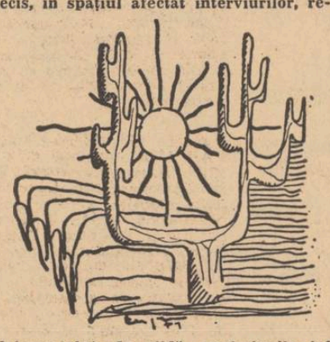

velatoare sînt, de pildă, confesiunile lui George Bacovia despre romanul său Cîntec tîrziu, despre cromatica poeziilor sale (fragmentul Glasul culorilor), despre obsesia galbenului plumburiu, despre fascinația zgomotului infernal, despre sensul modernismului și al simbolismului românesc, etc

Nu mai puțin interesante sînt mărturisirile lui Ion Minulescu, G. Călinescu, Ticu Archip, Caton Teodorian, I. Bianu, Al. Tzigara-Samurcaș, I. C. Visarion.

„Chipurile" din cartea lui I. Valerian constituie un capitol captivant, un mănunchi de fișe orale, dialogate, utile pentru o eventuală istorie vie a literaturii române.

F. BRĂILEȘTEANU

Curs de limba japoneză

La Facultatea de limbi romanice și clasice din București în cadrul Catedrei de limbi orientale, funcționează, începînd din 1969, un curs facultativ de limba și civilizația japoneză.

Cursul — dedicat în primul rînd limbii și literaturii, filozofiei, istoriei acestui popor — este susținut de Liviu Petrina, autorul unei cărți despre Ainii-oborigenii Japoniei **(Albatros, București, 1970) și al unui** Curs de limba japoneză. Vorbirea.

Publicat de Centrul de multiplicare al Universității din București (1970), cursul — prima încercare de realizare a unui manual de limba japoneză pentru uzul românilor — utilizează un sistem de transcriere fonetică, pornind de la regulile românești de pronunțare. Cuprinde o

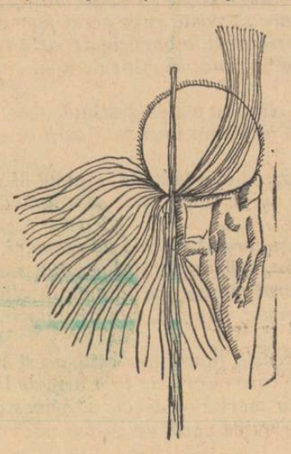

Desene de EUGEN GRUESCU

Introducere în limba japoneză (principalele noțiuni de gramatică), 60 de lecții (paternele de bază ale limbii japoneze vorbite) vocabular român-japonez, precum și texte literare, printre care : traducerea în japoneză (de Harumi Tanaka) a poeziei lui Eminescu Mai am un singur dor **și o reproducere a primelor două pagini din varianta japoneză de Miciko Ioda a romanului „Răscoala" de L. Rebreanu.**

Cursul poate fi obținut cerîndu-l printr-o scrisoare, de la Centrul de multiplicare, Șos. Panduri 90.

L. PETRU

Puterea unui cuvînt

În urmă cu trei ani, la 15 martie, ne despărțeam pentru totdeauna de poetul Claude Sernet pe care moartea îl dezlega de îndelungate și grele suferințe. Departe de patria natală, el a slujit-o consecvent prin remarcabile traduceri din operele prozatorilor noștri : Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu („Desculț"), Eusebiu Camilar („Negura"), precum și din lirica unor T. Arghezi și Ion Vinea — fiind primul care a făcut cunoscut cititorilor francezi, cu competență și cu meticulozitatea-i cunoscute, pagini din operele acestor mari poeți. În 1966, cu prilejul semicentenarului primului Manifest Dada a fost prezent cu traducerea în franțuzește a „primelor poeme" ale lui Tristan Tzara. Această carte a fost pentru francezi o revelație, descoperind în Tzara un poet interesant și remarcabil încă înainte de aventura dadaistă declanșată la Zürich în 1916.

În editura Pierre Seghers, colecția „Poètes d'aujourd'hui", se află în curs de apariție un volum antologic din cele mulțe (și elegante) plachete tipărite prin ani de poet („Etapes", „Aurélia", „Fidéle infidéle", „Les Pas recomptés" „Eléments", „L'Etape suivante", „Ici repose" ș.a.) Cartea de poeme a giuvaergiului cuvîntului va fi precedată de un studiu critic amplu al profesorului de la Sorbona Michel Decaudin.

Încercăm mai jos transpunerea în românește a poeziei

PUTEREA UNUI CUVÎNT

„Zicem : tovarăși —
Și ușa se deschide ca zorile unei sărbători
Izbucnire de lumină, chip al iubirii...

Cîte întunecimi
Minie și ură și lacrimi
Cîte zile de pelin și de turbare
Cîte strigăte de luptă și cîte cîntece de nădejde
Ca să revină în sfîrșit aceste zori
Acest fior de lumină și acest rîs iubitor.

Zicem tovarăși — și bătem la ușă
Îndată lumina tremură
Chipul care ne deschide are surîsul zorilor
Mînia se domolește și rămîne liniștită
Iar iubirea, uitînd de ură și de lacrimi,
Ne răspunde : Haide, intrați, tovarăși !...

Mi se pare că nu credeți
Și totuși e foarte simplu. Încercați !

Așteptăm cartea acestui poet care nu s-a repetat ; a înaintat. „A trăi — pare-se — e a merge. Se mai întîmplă să bați pasul pe loc sau să te învîrți în cerc..." spunea Sernet. Lirismul lui n-a cunoscut această stagnare.

Saşa P.

Victor Vasarely: „Plasti-cité"

Volumul PLASTI-CITÉ, recent apărut la Casterman/Poche (Mutations-Orientations), însumează ansamblul scrierilor lui Vasarely și în deosebi jurnalul, în întregime inedit, care se întinde pe o perioadă de peste 25 de ani, conținînd principalele teme din gîndirea plasticianului : raporturile dintre artă și inovația tehnico-științifică, ideea de reproducere în raport cu unicitatea operei (din estetica clasică), imaginea mobilă și cinetismul care vin să desmintă canoanele frumuseții clasice (și imobilitatea). Cu totul remarcabilă este prezentarea relațiilor dintre artele plastice și arhitectură, dintre artist și societatea în care acesta trăiește, privite printr-o prismă nouă. Repudiind imaginea romantică a artistului boem, a tablouluide șevalet și a sistemului de galerii și muzee, Vasarely pledează din ce în ce mai categoric pentru o artă capabilă să se îmbine cu arhitectura, cu strada, cu orașul, o artă spectacol și joc în același timp, definită axiomatic în paginile cărții. Pentru el, viitorul artei se confundă cu crearea unui cadru de viață destinat omului : „Plasti-cité (prin aceasta înțelegem calitatea formelor și a culorilor habitatului, a mobilierului urban, a marilor infrastructuri de comunicare) se referă la toată lumea, în aceeași măsură ca și cunoașterea, ritmul, cinetismul sau vitaminele", spunea Vasarely în 1961.

John Keats a murit la Roma

În februarie 1821, în vîrstă de 25 de ani, s-a stins din viață John Keats, într-o odăiță rece dintr-o casă din Piazza di Spagnia, nr. 26. Sinclair Lewis mărturisea cîndva că singura dată cînd a plîns în viață a fost vizitînd locuința lui Keats de la Roma. Ferestrele camerei dau înspre frumoasele scări din Piața Spaniei, un loc unde astăzi hippies vînd obiecte confecționate din sîrmă, și cărți poștale ilustrate.

În timpul ultimei sale șederi la Roma (trei luni și jumătate), John Keats, bolnav de tuberculoză, n-a scris versuri, numai o singură scrisoare adresată prietenului său Brown, care se termină astfel : „Nu prea pot să-mi iau rămas bun de la tine nici chiar într-o scrisoare. Totdeauna m-am înclinat cu stîngăcie". Odaia lui Keats și o alta alăturată, pe care o ocupa prietenul său Joseph Severn, au fost amenajate într-un apartament mai spațios, încărcat cu amintiri. Tavanul, în dreptul patului unde a murit poetul, era împodobit cu flori pictate. Se mai vede și astăzi căminul din marmoră albă unde Severn se presupune că pregătea masa. Alt mobilier nu mai există pentru că fusese ars în iarna aceea grea. Printre documente se află și cîteva rînduri scrise de Oscar Wilde : „Scăpat de nedreptatea lumii și de chinuri / Se odihnește-n pace sub al Domnului albastru văl." Apoi, un medalion de argint cu o șuviță din părul blond al lui Milton, un portret de-al lui Keats făcut de Severn, din 28 ianuarie 1821. „Ora trei dimineața m-a găsit treaz. O nădușeală de moarte l-a acoperit toată noaptea." Scrisul de mînă al lui Shelley se descifrează greu, alături se pot citi cuvintele, dactilografiate : „Unde-i Keats acum ? Abia îl aștept în Italia ca să am mare grijă de el. Vreau să-i fiu doctor pentru trup, dar și pentru suflet, să-i redau căldura și să-l învăț greaca și spaniola". Una din ultimele lui scrisori conțin accente de indignare față de neînțelegerea criticii și a publicului : „În ciuda geniului său transcendent, Keats n-a fost niciodată, sau totdeauna va fi, un poet popular." Iar epitaful dictat de Keats lui Severn e plin de amărăciune : „Aici odihnește unul al cărui nume a fost scris pe apă" (HERE LIES ONE WHOSE NAME WAS WRIT IN WATER).

Romantismul englez atinge prin Keats o treaptă supremă de evoluție, în care inspirația liberă de orice canoane dă mîna principiilor estetice ale școlilor din trecut. Pesimismul lui, mai profund și mai semnificativ decît în cazul lui Byron, izvorăște din plenitudinea unui suflet străin de aspirația la bucuriile vieții, plămădit din sentimentul fragilității alcătuirilor frumoase și din zădărnicia străduinței prin care dorința încearcă să se depășească pe sine.

Nic. POPESCU

Vasilis Vasilikos

Opera care îl consacră definitiv pe Vasilis Vasilikos, autorul romanului „Z" în viața literară a țării sale este trilogia intitulată „Frunză cîsmeaua lumea Angelică" care după expresia unui critic literar grec „a provocat o adevărată furtună în apele stătute ale prozei neogreceștî". Trilogia, ce abordă probleme stringente din viața țării sale, a avut un profund ecou atît în Grecia cît și în străinătate unde este tradusă nu peste mult timp, în franceză, engleză, germană, suedeză și în alte limbi. Pentru această operă i se atribuie lui Vasilis Vasilikos în 1951 cel mai de seamă premiu literar din Grecia „Premiul celor 12", pentru proză.

Au urmat cărțile „Mitologia Americii", „Fotografiile", și cîteva scenarii pentru filme, dintre care cel mai reușit a fost cel scris pentru filmul „Micile Afrodite" de Kunduros, film distins cu cîteva premii internaționale.

„Viața mea, spunea într-un interviu Vasilis Vasilikos, nu este cu nimic mai bună sau mai rea decît cea descrisă în operele mele".

Romanul „Z", care i-a adus atîta celebritate autorului său, este în ordinea cronologică a șaptea lucrare literară a lui Vasilikos, dar, totodată și cea mai însemnată, constituind un important moment în istoria evoluției romanului social-politic contemporan grecesc. Subintitulat „Documentar fictiv al unei crime", romanul „Z" a fost inspirat de asasinatul deputatului progresist om de știință și sportiv de clasă internațională, Grigoris Lambrakis, survenit în orașul Salonic în mai 1963. Făcînd abstracție de loc, timp și personajele reale ale tragediei din Salonic, Vasilis Vasilikos plasează acțiunea romanului său într-un oraș imaginar numit „Udeteropolis", ceea ce înseamnă „oraș neutru".

Personajele care se perindă în romanul „Z" fac parte din mai toate clasele și categoriile sociale. Figura legendară a lui Z domină cu măreția sa olimpiană întreaga acțiune a romanului. Z. nu este un om, este un simbol care întruchipează visul și speranțele oamenilor pentru o lume mai bună. Sfîrșitul lui Z. are ceva comun cu sfîrșitul personajelor din tragediile antice grecești.

Stilul folosit de Vasilis Vasilikos în romanul „Z" este concis, iar narațiunea deosebit de cursătoare, introducîndu-l pe cititor chiar din primele pagini în atmosfera în care se desfășoară acțiunea, fără să se utilizeze artificii literare. Autorul redă evenimentele așa cum apar ele în ochii unui observator atent și sensibil și de aceea impresia pe care o lasă este vie, dinamică și convingătoare. Ceea ce îl interesează pe Vasilis Vasilikos din noianul evenimentelor ce se petrec în jurul său este omul și soarta sa, latura spirituală a condiției umane în societatea capitalistă contemporană. Vasilis Vasilikos explorează în romanul „Z" adîncul sufletului omului, înfățișînd o lume dominată de teroare, suferință, agonie și nedreptate. Viața și destinul eroilor din romanul „Z" sînt prezentate cu o forță pătrunzătoare și urmărite cu o consecvență rar întîlnită în proza neogreacă. Nu este vorba însă de o prezentare superficială, ci de o [illegible]are a evenimentelor așa cum evoluează ele într-un mediu social determinat. Eroii romanului „Z" nu par nici o clipă rupți de realitate, de lumea înconjurătoare căreia îi aparțin. Ei trăiesc și acționează într-o lume reală pe care scriitorul nu caută s-o exagereze în nici un sens

Faptul că „Z" se poate întîlni astăzi în librăriile din Paris, Londra, Moscova, Varșovia, Stockholm și din alte capitale ale lumii, demonstrează că romanul politic contemporan grecesc a cîștigat în persoana lui Vasilis Vasilikos un demn și ilustru slujitor.

L. PETSINIS

Desen de IOAN VICTOR DRĂGAN

jurnalul unui martor ocular

Despre refulare

Totdeauna mi-a fost teamă de oamenii refulați, care înmagazinează dorințe, pofte, planuri, ambiții, incapabili și să le înțeleagă, incapabili și să le dea curs. De aici violența care o radiază un individ refulat, sentimentul că te poți aștepta la ori ce. Freud avea o tristă dreptate cînd vedea în refulare sursa multor nenorociri. Refulații au dat întotdeauna un număr impresionant de asasini, tirani și nebuni.

Refularea se asociază adeseori cu grandomania, există o strînsă legătură între refuzul vieții, chiar timiditatea în fața vieții și-un acut complex de superioritate. Am văzut asasini care erau mai sfioși ca o fată mare. Refulatul n-are curajul de a-și recunoaște dorințele, fiindcă el se consideră superior propriilor lui dorințe. Uneori, dorințele unor asemenea indivizi sînt atît de mari încît, practic, nu le rămîne decît să le înăbușe. Dar ar fi naiv din partea noastră să credem că un refulat nu face decît să-și refuleze plăcerile. Sigur, o plăcere strangulată naște inevitabil ură, dar principala obsesie care se naște din această aglomerare de frustrări și complexe este puterea. Toate dorințele se contopesc în dorința de putere. Chiar și plăcerea sexuală, chiar și plăcerea de a mirosi aroma unei flori, capătă la asemenea indivizi dimensiunea puterii. De aceea, refulații dau impresia unor oameni veșnic la pîndă, timizi, fecioreInici, cînd împrejurările nu-i ajută, și cruzi, cînd riscurile nu sînt prea mari.

Refulați nu sînt doar tiranii, asasinii și nebunii. Poate că e mai interesant de observat acest fenomen la oamenii obișnuiți, normali, capabili să se înțeleagă și deci să se elibereze. Cum se naște în noi sentimentul că ascundem lucruri de care ne e rușine, lucruri în care nu vrem să ne recunoaștem ?

În viața noastră psihică se întîmplă adeseori să nu dăm atenție reacțiilor noastre, sau, uneori, ne place să amînăm răspunsul nostru.

Noi nu înțelegem ceea ce trăim, dar în schimb înmagazinăm tot ceea ce sensibilitatea refuză să înțeleagă, memoria are grijă să păstreze. Noi adunăm o enormă cantitate de realitate moartă. Așa se explică de ce, la un moment dat, noi sîntem supuși presiunii întunericului care s-a strîns între timp. Ce-i opunem noi acestui întuneric ? Refuzul nostru de a-l vedea. Acest refuz animă întunericul, îl transformă în ceva viu. Gîndirea, înfricoșată, în loc să înțeleagă dorința, o amplifică sau o transformă în cu totul altceva. Dorințele unui refulat își pierd claritatea, și această stare de confuzie naște ura. Refulatul se simte străin, stingher, chiar și față de dorințele lui.

Eu m-am străduit să păstrez o legătură oarecare între comportarea și sensibilitatea mea. Nu știu dacă am reușit, dar mi-am dat seama de primejdia pe care o reprezintă o dorință strangulată, neînțeleasă. Mi-a fost întotdeauna silă să mă arăt mai bun decît sînt. Ce rost are să arăt oamenilor mai multă iubire decît cea pe care o am ? Nimic nu e poate mai trist decît spectacolul oferit de oamenii care-și regretă sincer avînturile generoase. Decît să înfăptuiești un lucru bun pe care pe urmă îl regreți, e mai loial să nu-l faci. Am avut întotdeauna oroare de a aduna resentimente, de a înmagazina obsesii, nu mi-a fost rușine de gîndurile întunecate, scandaloase care mi-au trecut prin cap. Am încercat să le înțeleg, nu să mă rușinez de ele. Dacă îmi trec prin cap gînduri scandaloase înseamnă că acela sînt eu cel căruia îi trec prin cap gînduri păcătoase, deci trebuie să mă admit așa cum sînt ; ducă-se dracului imaginea romantică.

Subconștientul — dacă admitem această bizară diviziune a conștiinței — nu este o zonă de-o extraordinară mobilitate, ci o masă amorfă, rece, insensibilă. Dorințele sînt atît de violente încît conștiința se întunecă, refulatul nu face decît să suporte, inconștient, această insuportabilă povară. Am observat cu toții că indivizii care înmagazinează orbește toate frustrările și dorințele posibile transmit în jurul lor o stare de violență, născută din incapacitatea sensibilității de a mai stăpîni realitatea. De altfel — și asta, e și cel mai important —, adeseori noi refuzăm să examinăm faptele noastre, să le supunem controlului inteligenței, le lăsăm să zacă în noi în starea lor brută, animală

Omul inteligent refuză să înmagazineze dorințe, ambiții, planuri grandioase, obsesii sexuale. Ceea ce nu e înțeles la timp se transformă în obsesie și e limpede pentru mine că refularea se naște din frica de a trăi. Decît să trăim un anume lucru, decît să ne luăm acest risc, noi preferăm să ne ascundem dorințele, să le împingem cît mai departe de sensibilitatea noastră. Dorința ni se pare un lucru rușinos, de aceea vrem s-o înfăptuim pe furiș, fără aprobarea inteligenței. În acest caz și conștientul devine o masă amorfă, greoaie, care lucrează mînă în mînă cu subconștientul, într-o deplină colaborare. Așa că este o iluzie să credem că un conștient confuz ar putea înțelege ce se întîmplă într-un subconștient încărcat. În starea de contradicție a individului, conștientul e prelungirea subconștientului, traducerea întunericului din zonele viscerale în termeni mai abstracți și mai etici. Dar terminologia n-are importanță, avem de-a face cu același întuneric compact care se manifestă în două direcții. Important e să înțelegem că diviziunea conștiinței permanentizează duplicitatea și ne împiedică să privim lucid realitatea.

Teodor MAZILU

ilarie voronca

AICI SAU AIUREA

Sosește uneori, singur, trist, un străin.
Se oprește și asculți povestirile sale plăcute,
Pline de ierburi. El întreabă : „V-am stingherit ?“
Ar vrea să plece mai departe, dar nu știe unde.

În urechile sale fișie marea — scoici ?
Fruntea sa, ochii săi prea mari pentru acest orizont jos,
Încă un motiv să plece. Călătoriile sale
Sînt colo, înaintea lui, pline de oceane, de munți.

Astfel, foarte încetișor, va să coboare seara
Care amestecă fețele, mîinile, vocile
Devenite aproape spirite... Sufletul va putea să înțeleagă
Mai bine — precum pipăitul orbilor — de astă dată.

Cu VICTOR BRAUNER (stînga) — epoca „75 H.P.“, 1924

POEM

Sînt vreo treizecișinouă de ani de cînd m-ai întîmpinat, viață.
Nu știu de unde veneam, m-ai luat de mînă,
Am mers împreună, și la han,
M-ai dus la locul meu în fin, în șură ;

„Iată partea ta, mi-ai spus, munca, lupta
Obscură, dimineața, băutura neagră a amărăciunii,
Asta e ceea ce am adunat pentru tine, ți-o dau,
Patul de spital, rîsul prostituatei.“

Ah ! Nu m-ai lăsat din mînă, ai avut răbdare
De-ndată ce am venit, mi-ai arătat zilele mele.
Tu, viața mea de om cu noroiul pînă la genunchi.
Cu capul plin de freamăt ca un frunziș.

Ai fi putut să aștepți furnica, antilopa, ciocîrlia,
Cîrtița îndrăgostită de întuneric sau iepurele,
Ai fi putut aștepta pe fiul bogatului
Sau pe aventurierul care poartă o manta de oceane.

M-ai așteptat pe mine, cu remușcările, cu rănile mele.
Diamantul poemului pentru paharul sufletului,
Visînd, în noaptea rece la focul unei priviri,
Moneda chinurilor mele neavînd curs pentru fericire.

Grăbește-te dacă mai ai și alte înfrîngeri să-mi arăți.
Cînd un cer mai jos îmi va singera tîmplele,
Dacă trebuie să mai am parte și de alte despărțiri, de alte exiluri,
Grăbește-te să-mi duci la buze toate otrăvurile,

Căci în curînd voi ajunge la marginea pădurii
Peste care tu nu vei putea trece și voi merge singur
Înveșmîntat în lumină și bucurii și te voi uita,
Pe tine care nu mi-ai cruțat nici o încercare din leagăn pînă la mormînt.

1942

Amintirea poetului

Acum un sfert de veac, într-un sfîrșit de ianuarie, Ilarie Voronca sosea de la Paris, după o absență de zece ani. La S.S.R., fiul risipitor fusese sărbătorit ; scriitori fruntași elogiară pe poet și pe luptător. La radio-Paris, el ținea în curent pe ascultătorii francezi despre haina nouă a României după 23 August.

În 4 februarie ne părăsea meteoric, pentru a nu-l mai revedea vreodată : în 6 aprilie, pe undele herțiene aflam funesta știre. Poetul se sinucisese. „...precum altădată pentru Maiacovski și pentru el — va nota Tristan Tzara — barca iubirii s-a sfărîmat de viața curentă“.

Despre acest „îndrăgostit de oameni“, Ștefan Roll, care l-a cunoscut din adolescență, scrisese că „a fost temperamentul construit să erupă, să se revolte împotriva a tot ce era umilință, asservire, încorsetare ce ar fi împiedicat ca progresul lumii să nu se facă așa cum îl dorea exuberanta lui adolescență, care timp de două decenii n-a cedat nici unei îngenunchieri a virstei“. Nu aici și acum vom analiza personala operă a poetului risipitor de iubire și de imagini. Un dureros adevăr a exprimat în acele zile poetul Al. Șerban : „De la 5 aprilie 1946, universul poetic e mai sărac“. Voronca era un temperament extrem de impresionabil, un seismograf. Un cuvînt abia șoptit, o silabă sau o privire care echivala cu îndoiala, acolo unde el avea certitudine, îl rostogolea din culmea exuberanței într-o tristețe vecină cu nenorocirea. Era într-o permanentă tensiune psihică : cînd euforic (mai rar), cînd foarte trist. Niciodată mijlocia. Peste cei din jur răsturna tărăboanțe pline de dragoste și de neprecupețite laude. Nu era în stare să jignească niciodată, pe nimeni. Numai poemul lui era suprema îndrăzneală : cu el n-a făcut nici o tranzacție. Acest mare poet de expresii înnoitoare, era de naivitatea dezarmantă a copilului. Ca și pe un copil, trebuia mereu să-l asiguri că e iubit !...

Viața lui Ilarie Voronca s-a consumat din două mari pasiuni, singurele rațiuni ale existenței sale : scrisul și dragostea de oameni.

Îmi amintesc primele manuscrise pentru **unu**, primite de la Paris. Poemul „Tekirghiol“ și proza „Ora 10 dimineața“. Litere din fire cît părul. Scrisorile : un imn vieții. Apoi reintoarcerea (prima, de la studii). Dar cu luni înainte sosiseră cadourile : lui Roll „Poeme in aer liber“ ; lui Bogza, „Jurnal de sex“ — elegante plachete de bibliofil tipărite prin grija lui și din dezinteresul bănesc al proprietarului imprimeriei Union.

Voronca rămîne cea mai sensibilă coardă pe care am avut fericirea s-o întîlnesc. El și-a încheiat viața începută ca poet luptător pentru o primenire a scrisului, cu aceea de poet combatant în armata minunată — ca și poemele sale — a Rezistenței franceze. Împreună cu Aragon, Tzara, Eluard și mulți alții, a făcut parte din **maquis**.

În patrimoniul literaturii noastre, Voronca a lăsat 10 cărți de poezie și două de eseuri. Devenit poet de expresie franceză, prin opera sa de maturitate a trecut în antologiile poeților Lumii. Recenzînd culegerea „Poèmes choisis“ în prestigioasa revistă **Europe** (aout — septembre 1955), criticul literar francez Jean Rousselot afirmă că Voronca reprezintă „vocea cea mai înaltă, cea mai amplă, cea mai generoasă“ a poeziei franceze, de la afirmarea suprarealismului pînă la cel de-al doilea război mondial.

Cu prilejul comemorării sfertului de veac de la dispariția poetului, editura Rougerie a tipărit în ediție de lux, ilustrată de Madeleine Follain, poemul de mari dimensiuni „Eloge du pied“, inedit (în franțuzește : pentru că în traducere românească l-am putut oferi cititorilor, mulțămită amabilității doamnei Colomba Voronca, printr-un supliment la **Viața românească,** în cursul anului trecut).

Din amplul volum antologic, care prin grija Editurii Minerva nădăjduim să fie nu peste mult timp în mîinile cititorilor de poezie, dezlipim cîteva pagini mai puțin cunoscute și editate postum, transpuse în românește de Sașa Pană.

PRIVIȚI...

Voi aprinde un foc mare din arhivele voastre
Voi preface-n bucăți birourile voastre, uzinele,
Voi dărîma hambarele, hangarele, depozitele,
Acolo unde-nălțați ziduri, voi aduce nori

Ah ! Cunosc minciunile, șiretlicurile voastre. Nu-mi trebuiesc
Nici banii voștri nici gloriile
Voi preface-n fărămituri mașinile
Frate-meu vîntul, soru-mea inundația îmi vor veni într-ajutor,

Fiți blestemați ! Praf aleagă-se de operele voastre ! Îmi bat joc
De scadențele voastre, de tratele neplătite, de chitanțele
Întîrziate. N-am ce face cu polițele voastre
De asigurare, cu actele de proprietate, de ipotecile voastre

Cu bice de flăcări vă voi alunga
Din templul cu stîlpi înalți al universului
Voi sparge casele de bani, voi curăța
Pietrele pe care privirile voastre lacome le-au murdărit.

Veniți lîngă mine, mînii divine, o Vijelii !
Și dacă tam-nesam aceste ființe răutăcioase se arată umile
Dacă pălesc, dacă pleacă ochii, dacă fac pe
Pocăiții, nu vă lăsați înduioșați

Căci imediat vor regăsi mîndria
Vor ridica din nou ziduri de trufie
Își vor pune-n lanțuri frații
Vor crucifica pe cei ce le-or vorbi de Dumnezeu și de iubire.

Loc va fi loc aici
Grădini întinse, ofrande, serbări
Vom clădi împreună alte orașe
Unde nici un vierme nu va locui sub piatra libertății.

Prezentare și transpunere în românește de
SAȘA PANĂ

NAȘTERE GLORIOASĂ

Oare marea a apărut sau pădurea sau focul
Zăpada, sau femeia sau gloria orașelor ?
Care a fost semnul strălucitor, soarele întrezărit
Cel ce ne făcu pe fiecare din noi să strige : „Vreau să exist !“
Ca să ne smulgem cu o atare forță
Măruntaielor nopții, cu o astfel de forță
Să sfîșiem pîntecele mamelor,
A trebuit să ne cheme o bucurie imensă.
Vreau să exist ! a strigat fiecare din noi, — și a existat,
Dar ce călătorie îndepărtată ne și obseda
Asemeni marinarului care se urcă pe puntea corăbiei,
Atras de o geografie secretă ?
Dacă am putea regăsi care a fost sensul nașterii noastre,
Ce anume ne umplea de o ardoare invincibilă !
Oare nu sînt cel ce aleargă spre pădure
Dar nu cunoaște copacul unde îl așteaptă comoara ?

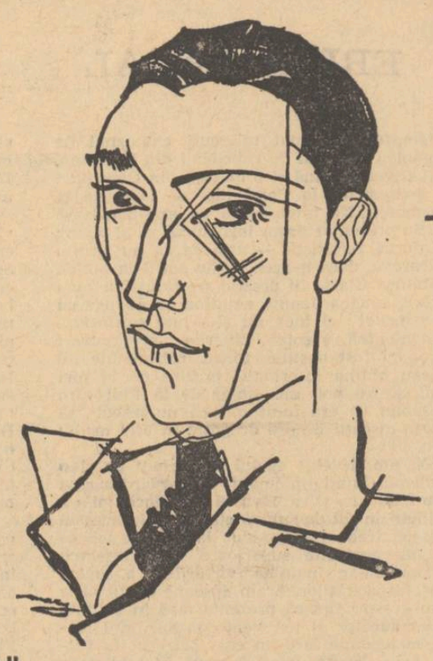

Portret de M. H. MAXY (Epoca „Integral“, 1924)

VIAȚA, POEMUL PE CARE AȘ VREA SĂ-L SCRIU

Nu, nu vreau să scriu un poem glorios.
Nu, de fel un cîntec plin de istețimi și despre care
Cunoscătorii să exclame : O ce rime, ce formă făr'de greș !

N-am ce face
Cu podoabele voastre și cu jocurile voastre lingvistice.
Cunosc doar cîteva cuvinte foarte sărace,
Nu evocă nici o viziune minunată
Ci tocmai dimpotrivă, un spital sau o închisoare.

Nu, nu-i nici un decor măreț
Nu-i nici o vorbă rară
Ca o pasăre împăiată ce vine de peste mări și țări.
Nimic decît cuvintele astea de fiecare zi, aceste cuvinte
disprețuite, umile
Asemeni cîrpelor vechi din care fetița cerșetorului improvizează
o păpușă suavă.

Înaintea mea e noaptea și îmi arată drumul
Sînt aceste ulițe triste, fără nădejde ; la ferestre,
Lumina se tîrîie departe ca un orb
Care nu va trece niciodată pragul ușii lor.

Totuși trebuie să existe un foc, o vorbă necunoscută
Care să poată rupe acest farmec care să trezească
O tinerețe, o bucurie departe-n fund adormite,
Ca un palat înghițit de ape.

E clipa ce a ales destinul
Să ia forma unei călătoare ce coboară din ultimul autobuz
de noapte.
Corpul ei e plăpînd, mersul ei șovăie
Și de pe acum gura se umple de iubire ca de un gust proaspăt.

Întunericul e acolo de asemeni. El înlesnește
Gîndurile autorului acestui poem. Domnișoară,
Părul matale , ochii matale sînt dulci. Și vocea
Prinde, mîngîie, mai bine decît mîinile. Ea învelește,

Această figură modestă, acest suflet ca o frunză
Pe care cuvintele lasă urmele lor umede de limacși,
Dar merită osteneala să povestim toate acestea ?
Aș putea vorbi de chipul minunat, de apariția

Scumpă poetului. Minciună. Era o fată sărmană, tristă,
Fără lucru. Fără culcuș. Ieșea din spital.
Și toată noaptea, tusea bătu din aripi
Ca o pasăre ciudată în odaie.

Ah ! Desigur nu-i acolo tot ce vroiam să scriu
Această suferință amară... Mai este și altceva. Dar cuvintele
Nu aduc decît prea puțin din ceea ce plînge în mine
Sînt acolo, tipărite, indiferente. Îmi vine să strig : „E altceva.“

Foarte aproape, foarte departe, orașele, anotimpurile
Și apusurile de soare și legendele veghi
Ceea ce se citește într-un roman de altădată. O provincie
Uitată. Un călător întîrziat care lovește

La poarta unui han. O lampă ce se aprinde.
Dar, la urmă, ce interesează dacă am izbutit să scriu
Poema pe care am vrut-o ? Ce importă
Dacă fata sărmană, tristă a uitat această istorie,
Dacă ea nu știe că un poet vorbește oamenilor în numele ei ?

Sînt atîtea lucruri. E timp să gîndești la toate ? Prînzurile,
Recepțiile. „Cît zahăr ?“ Și un surîs
Foarte studiat însoțește mîna care întinde ceașca de ceai,
„Avem o cîntăreață braziliană“... „Și marele Poet,

Și el de asemenea e acolo“. „Ne va citi poeme.“
„Desigur, e o serată fermecătoare“. Murmurele
De aprobare. Apoi umbrele care înnegresc mîinile precum
funinginea,
Aceste ore ce se șterg... Ce mai rămîne ?

Știu o cameră, apoi o alta
Parfumate, bogate, tăcute ca notele
Joase ale unui piano... Afară prospețimea, trăsurile
Din ce în ce mai ușoare, topite ca fantomele,

Și apoi cuvintele astea ce pe hîrtie cad precum cenușă
Ca să usuce alte cuvinte secrete, nevăzute.
Mirosurile astea saline, și aceste aurori încununate cu ierburi
Și viața, poemul, umile, despre care aș vrea să scriu.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII“

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

VERSURI ŞI PROZĂ DE AUTORI TINERI • ARTE • LITERATURĂ STRĂINĂ

Anul XIV
Nr. 12 (464)
Sîmbătă
20 martie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

SÉRAPHINE LOUIS : FLORI PE FOND ALBASTRU

ÎN ACEST NUMĂR :

Proză de
PETRU POPESCU

Considerații critice de :
N. MANOLESCU
S. DAMIAN
AL. PALEOLOGU
MARIN SORESCU
NICOLAE BALOTĂ
ALEX. ȘTEFĂNESCU
ILIE CONSTANTIN

Anul 50
Itinerar eroic

1. Fără îndoială că prin profilul pe care îl are, Muzeul de istorie a Partidului Comunist, a mişcării revoluţionare şi democratice din România este în măsură să oglindească în modul cel mai fidel etapele importante parcurse de către partidul nostru în cei 50 de ani de activitate. Ce anume sistematizare aţi întreprins pentru a cuprinde materialul imens pe care îl stăpîniţi ? Care sînt compartimentele muzeului?

— O trăsătură fundamentală a tematicii Muzeului constă în faptul că în contextul şi în funcţie de evenimentele principale ale istoriei patriei noastre este redat prin mărturii autentice procesul complex al apariţiei şi dezvoltării mişcării muncitoreşti şi socialiste a istoriei Partidului Comunist Român, a construirii socialismului în ţara noastră. Această concepţie izvorîtă din viaţă, din analiza faptului istoric demonstrează puternicele rădăcini ale mişcării muncitoreşti, a Partidului Comunist în realităţile social-economice ale ţării. Pornind de la acest criteriu esenţial, de la caracteristica exponatelor, a periodizării istoriei patriei şi a istoriei mişcării muncitoreşti revoluţionare, Muzeul are următoarele cinci secţiuni : Prima care înfăţişează procesul apariţiei şi dezvoltării mişcării muncitoreşti în secolul al XIX-lea, principalele etape şi momente ale organizării proletariatului începînd cu primele asociaţii profesionale de colaborare şi ajutor reciproc, cercurile socialiste, răspîndirea marxismului, crearea primului partid muncitoresc în 1893, acţiunile clasei muncitoare, ţărănimii la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, activitatea revoluţionară în timpul primului război mondial; acţiunile de solidaritate ale proletariatului român cu mişcarea muncitorească internaţională, cu victoria Marei Revoluţii Socialiste din Octombrie. În această secţiune un număr mare de exponate şi într-un spaţiu generos este prezentată perioada avîntului revoluţionar din anii 1918—1921. Într-un cadru deosebit sînt prezentate mărturii ale puternicelor acţiuni ce au precedat istoricul congres din mai 1921, care a hotărît în unanimitate transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român. A doua secţiune ilustrează pe larg istoria Partidului Comunist, activitatea sa rodnică în fruntea luptei maselor populare în perioada 1921—1944. Exponate emoţionante ilustrează momente culminante ale istoriei eroice a comuniştilor în organizarea şi conducerea luptelor muncitoreşti, a luptei împotriva pericolului fascismului, împotriva dictaturii militaro-fasciste. Deosebit este redat momentul pregătirii şi înfăptuirii insurecţiei armate din august 1944. A treia secţiune cuprinde perioada anilor 1944—1947, cunoscută prin dramatismul şi intensele bătălii de clasă la care au participat mase largi de oameni pentru democratizarea şi refacerea economică a ţării, pentru desăvîrşirea sarcinilor revoluţiei burghezo-democratice, pentru instaurarea puterii muncitoreşti ţărăneşti. Perioadă încheiată prin abolirea monarhiei şi proclamarea republicii.

Cea de a patra secţiune ilustrează perioada 1948 pînă la zi prin materiale contemporane, convingătoare, şi de ce nu am spune, pe măsură ce timpul trece, tot mai multe mărturii atestă, lupta hotărîtă a poporului nostru sub conducerea Partidului Comunist Român pentru edificarea socialismului pe pămîntul României. Ultima secţiune prezintă în mod unitar momente din istoria mişcării muncitoreşti internaţionale, a luptei de eliberare naţională a popoarelor. Sînt subliniate aici, prin exponate — protocoale de la diferite congrese, întîlniri internaţionale, participarea delegaţilor români, fotografii, obiecte — momente importante care oglindesc tradiţiile şi activitatea internaţională a partidului nostru.

2. Care dintre compartimente socotiţi că este mai bine reprezentat ?

— Este greu pentru un muzeograf, dacă vreţi un pasionat pentru istoria mişcării muncitoreşti, să facă aprecieri de valoare asupra unei secţiuni din Muzeu, aceasta şi pentru a nu supăra pe colegi, dar nici pentru a pune pe un plan diferit în ierarhia valorilor etape de luptă. Consider însă şi ca urmare a preocupărilor colectivului nostru, preocupări determinate şi de profilul tematic, special al Muzeului că prezintă un interes mai mare, sînt mai realizate, sălile ce ilustrează activitatea şi lupta Partidului Comunist Român în perioada 1921—1944. Această perioadă în spaţiu ocupă cca 1 800 m.p. suprafaţă de expunere, ceea ce înseamnă 45% din suprafaţa totală de expunere a Muzeului. Tematica acestei perioade cuprinde,

Interviu cu conf. univ.
ION ARDELEANU
Director adjunct al Muzeului de Istorie a Partidului Comunist, a Mişcării revoluţionare şi democratice din România

aşa cum arătam, momente de mare însemnătate în viaţa, lupta şi istoria Partidului. Aici întîlnim materiale deosebite privind activitatea P.C.R. în condiţiile luptei ilegale, munca plină de abnegaţie a muncitorilor, comuniştilor pentru difuzarea în mase a cuvîntului Partidului, marile greve şi lupte muncitoreşti cum au fost : greva de la Lupeni din august 1929, grevele şi demonstraţiile metalurgiştilor, ceferiştilor, textiliştilor din 1930—1932, luptele petroliştilor şi ceferiştilor din ianuarie — februarie 1933, marile demonstraţii antifasciste din anii 1934—1939 între care sînt redate într-un mod variat demonstraţia antifascistă din 31 mai 1936 şi cea din 1 mai 1939. În această secţiune impresionante sînt materialele care oglindesc numeroasele arestări, procese intentate comuniştilor. Nu s-a făcut pînă acum o statistică a anilor de temniţă la care au fost condamnaţi mii de luptători din rîndurile celor mai buni fii ai clasei muncitoare, a ţărănimii. Sălile acestei secţiuni creează o imagine a sutelor de ani care au fost pronunţaţi în principalele procese judecate în anii 1933—1940. Lupta aspră, grea, desfăşurată pe multiple planuri a fost continuată de comunişti, patrioţi, revoluţionari, antifascişti, în lagăre şi închisori. Aceste exponate provenite din Doftana, lagărul Tg. Jiu, Caracal sînt o dovadă grăitoare a luptei comuniştilor. Filmul, am putea spune, al marilor acţiuni desfăşurate de Partidul Comunist în anii luptei ilegale devine palpitant prin imaginile uneori numai creionate ale luptelor şi faptelor ai căror autori, în unele cazuri, au rămas anonimi, dovedesc eroismul în lupta pentru răsturnarea dictaturii militare fasciste Cronologia ne obligă să amintim principalele măsuri politice înfăptuite de Partidul Comunist în anii 1943—1944, şi care au asigurat victoria. Acestea au fost : crearea Frontului Patriotic Antihitlerist, elaborarea planului de măsuri pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, realizarea Frontului unic muncitoresc, a Blocului Naţional Democrat. Insurecţia armată din august 1944 este ilustrată plenar prin exponate variate şi într-o cronologie severă, chiar pe ore. Aceasta creează o impresie deosebită vizitatorilor.

3. Din punct de vedere al unui specialist, ce anume documente muzeistice sînt considerate drept achiziţii rare ? Cîteva documente istorice care dau emoţii deosebite vizitatorilor, numiţi-le...

— Pentru un muzeu al istoriei moderne şi contemporane desigur că documentul împreună cu fotografia au un rol de mare însemnătate. Ne mîndrim cu primul ziar muncitoresc „Tipograful român" apărut în 1865, primul program al cercurilor socialiste „Ce vor socialiştii români" din 1886, cunoscut şi de Fr. Engels. Programul adoptat la Congresul de constituire în 1893 a P.M.S.D.R., procesele verbale şi alte mărturii ale Congresului I al P.C.R., primul număr al ziarului „Scînteia" apărut în ilegalitate la 15 august 1931, piese folosite în editarea ziarelor, broşurilor în tipografiile ilegale, în special cele din tipografia ziarelor „Scînteia" şi „România liberă", arme şi unelte folosite în perioada pregătirii şi înfăptuirii insurecţiei armate din august 1944. În această ordine de idei, aş aminti că Muzeul nostru păstrează pistolul generalului hitlerist Hansen, făcut prizonier de membri ai formaţiunilor patriotice de luptă. Ne mîndrim cu obiectele personale care au aparţinut unor militanţi de seamă ai mişcării muncitoreşti, ai Partidului Comunist.

4. Desigur că Muzeul de istorie a P.C.R. nu poate lipsi de la atmosfera de activitate febrilă în care se pregăteşte aniversarea partidului. Care sînt acţiunile pe care le-aţi întreprins în acest sens ?

— În primul rînd ne-am preocupat să mărim numărul obiectelor, al pieselor tridimensionale. Am realizat aceasta prin adăugarea unor drapele ale organizaţiilor muncitoreşti, piese care au fost folosite de organizaţiile muncitoreşti, obiecte personale ale unor activişti şi militanţi ai mişcării muncitoreşti. Acţiunile întreprinse sînt variate. Dar firul lor călăuzitor este propagarea istoriei mişcării muncitoreşti, a Partidului Comunist în cele mai largi forme.

5. Care este atitudinea publicului muzeului ? Care este atitudinea publicului tînăr ?

— Pe scurt, în afluenţa miilor şi zecilor de mii de vizitatori de pe cuprinsul întregii ţări care din septembrie 1970 şi-au îndreptat paşii spre Muzeu. Numărul mare de vizitatori ne împiedică, în fapt, să vă dăm o cifră exactă, numai în acest an numărul lor se apropie de 100.000. Publicul tînăr, şi înţeleg studenţi, elevi, tineri de pe ogoare, din fabrici, este dornic să cunoască istoria. Mărturie stă Cartea de impresii a Muzeului. În mărturisirile lor, unele chiar şi în versuri, exprimă admiraţia faţă de trecutul glorios de luptă, mulţumirea că au vizionat Muzeul. Multe însemnări sînt încheiate de angajamente pentru a-şi dovedi încrederea în conducătorul încercat al clasei muncitoare, al poporului nostru, Partidul Comunist Român, faţă de conducerea sa. Aşa s-au exprimat studenţii de la Universitatea Bucureşti, Institutul Politehnic Bucureşti, studenţii din Iaşi, Craiova, Cluj şi Galaţi, elevi, pionieri de la numeroase licee, şcoli din capitală şi provincie.

(Continuare în pag. 2)

Reflecţii vesele asupra artei abstracte

în fiecare săptămînă
marin preda
răspunde la o întrebare

Am văzut zilele astea ceva foarte vesel în saloanele de artă „Apolo" de pe Calea Victoriei. Sculptură pop-art dacă nu cumva mă înşel asupra denumirii. Era prezent mult tineret. Nu ştiu dacă aceste sperietori de ciori (fiindcă aşa îmi păreau acele producţiuni plastice expuse în salonul de jos, se puteau vedea şi din stradă) erau sau nu pe placul cuiva, dar mie mi-au descreţit fruntea. Groteşti, copilăresc sinistre, aceste întruchipări caraghioase compuse din fier forjat, măşti de gaze şi alte elemente constituind parcă probe ale unei civilizaţii arse de incendii uriaşe, ne înveselesc prin prezenţa imaginaţiei care contribuie la alcătuirea lor şi care pe această cale au deci ceva legătură cu arta cea mare, aşa cum a avut totdeauna caricatura în formele ei cele mai diverse.

Cine nu e convins de această apropiere, poate răsfoi şi găsi asemenea viziuni într-un album de reproduceri de Bosch, Brueghel sau chiar Goya.

— Cum poţi să afirmi aşa ceva ? îmi spune în clipa aceea un cunoscut care parcă îmi ghicise gîndurile. Nu merită apropiere de arta cea mare nimic care poate fi făcut cu uşurinţă de oricine, chiar dacă istoria civilizaţiei artistice ar fi creiat de mult tipare şi pentru astfel de elucubraţii. Stăm prost, *moncher*, continuă el într-un autentic şi nesimulat stil caragialesc, dacă am ajuns să ne împăcăm cu ideea că nu mai avem ce spune şi am început să-i imităm pe copii, căzînd în mintea lor, care orice-ai zice nu pot creia nimic lipsindu-le, fiindcă sînt prea mici, *Ideia*, singura capabilă să coaguleze într-o viziune originală ceea ce ne aduc simţurile. Arta abstractă are, fără îndoială, un sens : e o artă decorativă ! Pus pe pereţi un tablou de Kandinsky sau de Vasarely nu arată deloc rău. Dar unde să pui năzdrăvăniile astea, în ce loc ? În parcuri, să sperie noaptea pe îndrăgostiţi ? În holurile caselor de cultură, să nedumirească pe tinerii muncitori, sau nu cumva crezi că îşi au locul în muzee ? Cum ? ! Lîngă Paciurea, autorul genialelor Himere ? Blasfemie ! Ai să zici că în acest caz ar trebui scoase şi aruncate la gunoi şi acele opere de artă primitivă ale negrilor, compuse din simple bucăţi de lemn în care un măr de metal în burtă închipuie buricul, şi nişte cuie înfipte în cap, părul din cap. Ei bine, ce-i fi găsind dumneata interesant chiar şi în asemenea aşa-zise opere în care deformarea şi monstruosul nu sînt decît expresia neştiinţei de a creia, ca şi la copii, şi care îşi au o justificare în muzee doar fiindcă reprezintă copilăria autentică a artei şi nu arta copilărească făcută cu premeditare ? Ei bine, mie nu-mi plac şi fac vinovată de decăderea artei acea tendinţă din arta plastică contemporană care împinge creaţia artiştilor spre dispariţia formelor coerente. Eu nu concep ca din tragedia unui oraş distrus de bombardament domnul Picasso să facă artă abstractă. Moartea şi suferinţa nu sînt abstracte, iar ţipătul unei femei nu-mi apare în conştiinţă sub forma unor mîini diforme ridicate în sus şi a unui chip scălămbăiat cu ochii puşi de-a curmezişul figurii. Nu trebuie intitulat un asemenea tablou Guernica. Şi încă Picasso nu e un exemplu convingător, fiindcă el a pictat admirabile pînze cu femei şi copii în care membrele corpului stau la locul lor într-o armonie care ne aminteşte de cei mari... Arta înseamnă, între altele şi memorie. Admirăm pe regina Nefertiti nu numai pentru că e o frumoasă persoană, ci şi pentru că prin ea imaginaţia noastră reconstituie vechiul Egipt, vechea sa civilizaţie, vîrsta noastră, dîndu-ne fiorul eternităţii ! Ori, ce fior pot da aceste drăcovenii din faţa noastră omului din anul 10000, presupunînd că ele s-ar păstra pînă atunci printr-o întîmplare ? Ei, ce fior ? !

Şi fiindcă eu continuam să fiu vesel şi să surid, omul meu tăcu, mă privi pieziş cîtva timp, aşteptînd, şi fiindcă probabil văzu că n-aveam de gînd să renunţ la veselia mea şi să-i răspund, îmi întoarse spatele şi ieşi furios din expoziţie.

Marin PREDA

Să porneşti cu dreptul

cronica pietonului

Se cunosc şi sînt citate sau povestite frecvent cazuri în care, bărbaţi şi luminaţi în toată firea, ba chiar filozofi sceptici cu opera respectivă în ordine, atunci cînd pleacă de acasă au grijă s-o pornească cu dreptul.

De unde a venit şi s-a stabilit credinţa şi convingerea că între prag şi aşezarea tălpii piciorului drept şi noroc ar fi „ceva" nu se ştie precis, adică ce precis... chiar deloc.

Literatură de specialitate, puncte de referinţă — de acceptat sau de respins — nu există, aşa că păşim pe acest teritoriu necunoscut, aruncînd doar întrebări, mirări şi îndoieli.

Ceea ce dă de gîndit, dacă nu pare de-a dreptul suspect, sînt următoarele împrejurări sau situaţii.

Pornind cu dreptul de acasă, acesta, are permanent faţă de celălalt un avantaj de cîţiva centimetri, atît pentru fapte sau pentru atitudini bune, cît şi pentru cele rele. Dar dacă îţi iese o strachină în cale ? (...Şi s-apropie întîi aprilie şi un binevoitor care-ţi coace farsa de la revelion poate să ţi-o aşeze). Cu care picior calci în strachină sau în strâchini ? Cu dreptul ! Cu el ai pornit-o de acasă, pe el îl arunci primul înainte !

Dar dacă — sub o formă materială oarecare — ţi-a ieşit norocul în cale ? Şi, neatent sau preocupat să-ţi aminteşti — cum ai depăşit pragul casei, cum ai dat norocului cu piciorul ? Cu dreptul, se înţelege, dacă tot ai pornit-o cu el.

Suspect, foarte suspect acest plecat cu dreptul.

Bine, hai să zicem că pe drum am schimbat ritmul, am cumpărat ţigări sau revista „Femeia", că prea striga tare vînzătorul „La Femeia cu criminalul din Brăila !" — şi am călcat în strâchini şi am dat norocului cu piciorul sting. Dar dacă o fi fost tot dreptul ? Şi la urma urmei, ce avem cu stîngul ? Nu e şi el picior, nu e şi el carne din carnea noastră, nu-şi face şi el datoria faţă de obligaţiile şi invidiatele plăceri pietonale ? Să lăsăm doar dansului şi paradelor militare, care pornesc aşa cum ştim, obligaţia, era să spun „dreptul" de reabilitare — unul prin gingăşie, altul prin vigoare — a pasului de stînga.

Să le lăsăm, sigur.

Dar şi şotronul copiilor care sar cu amîndouă picioarele poate învăţa şi duce undeva.

Multă îndoială, aprige şi ascuţite semne de întrebare şi mirare fac să şovăie plecatul cu dreptul, de-ţi vine să nu mai dai pe acasă ca să nu mai ai de unde pleca.

Oricum, în lipsa literaturii de specialitate, cată a ne resemna la zicerea veche : „de nepătruns sînt căile Domnului" — fie cu stîngul, fie cu dreptul.

CANDID

cronica literară

Valeriu Cristea

INTERPRETĂRI CRITICE

Majoritatea cărților de critică apărute în anii din urmă, deși, în fond, sînt pur și simplu culegeri de cronici literare, au suferit mai mult sau mai puțin eficiente ajustări în vederea obținerii unei mult rîvnite structuri sintetice. Se știe, faptul este rezultatul conformării la acea pretenție editorială greu de înțeles potrivit căreia, pasămite, o culegere de cronici n-ar avea șansa de a capta interesul public, în timp ce, o sinteză, fie ea și trucată, ar reprezenta cu totul altceva, o treabă realmente serioasă, ce merită întreaga atenție a cititorului. Evident, ne aflăm în fața unui raționament de mare naivitate pentru că, precum în povestea cu secretul lui Polichinelle, totul e cusut cu ață albă. Ceea ce ni se pare însă cu adevărat grav stă, credem, în următorul aspect al problemei : cerința de a fi supusă cronica literară unor atari contrafaceri traduce elocvent o fățișă și jignitoare lipsă de considerație față de cel mai important domeniu al criticii literare actuale. Este adevărat că, cu ani în urmă, o seamă de comentatori fără vocație, înnămoliți în practici vulgarizatoare, au creat o anume suspiciune în sînul opiniei publice literare. După cum tot atît de adevărat e că, astăzi, cîțiva belferi ai eseisticei săltărețe, supte cu picătura din vîrful peniței, cărora li se alătură intoleranta și ușor grotesca atitudine a cîtorva înfatuați autori de monografii-cărămidă, decretează talmudic cum că specia critică în discuție reprezintă treapta cea mai de jos a publicisticii literare, așa încît, după ei, e lesne de dedus ce destin editorial i se rezervă bietului cronicar. Ca să nu mai vorbim de rebarbativa proliferare a acelei specii tutelare, zisă critica-criticii care, adesea de o agresivitate nestăvilită, nu obosește nici ea în efortul de a lansa tot soiul de interdicții, menite a submina autoritatea, eficiența cronicii și, evident, a-i minimaliza importanța. Este oare firesc să ne lăsăm intimidați în fața unor asemenea paraargumente, care, cel mai adesea, trădează bine mascate complexe de inferioritate, știut fiind faptul că nucleul autenticei conștiințe critice a oricărei epoci literare se relevă tocmai în interiorul loc comodei practici a cronicii literare ? Răspunsul nu poate fi decît negativ, cu atît mai mult cu cît, în această direcție, există deja dovezi materiale incontestabile. Spre pildă, volumul **Interpretări critice** de Valeriu Cristea, apărut în de pe acum cunoscuta și prestigioasa colecție de exegeze a editurii „Cartea Românească". Reprezentînd un debut editorial și dată fiind ridicata ei valoare de ansamblu, cartea tînărului critic se constituie de la sine în obiect de discuție circumscris unui context polemic precum cel schițat în rîndurile de mai sus, iată de ce relativ prelungita introducere a acestei cronici nu ni se pare inutilă ; dimpotrivă, nu ezităm a-i sublinia semnificația principială într-o discuție care, eventual, ar merita ea însăși o atenție aparte.

Impătimit al foiletonului, critic aplecat cu sagacitate asupra textului literar, Valeriu Cristea face parte totuși dintre acei cronicari cărora nu le este indiferentă reflecția în marginea condiției profesiunii lor. Vrem anume să spunem că autorul acestor „interpretări critice" nu este dintre aceia care merg orbește pe căile propuse de propriul instinct, fără a se distanța de el și, în acest mod, fără a se întreba, dintr-o perspectivă mai mult sau mai puțin general-valabilă, în ce rezidă rațiunea de a fi a domeniului în cauză. Cartea debutează și se încheie cu două articole-program, intitulate **Reflecții despre critică, literatură, lectură** și, respectiv, **Un punct de sprijin : critica.** Coroborate cu altele de analiză propriu-zisă **(Paradisul lecturii,** consacrat lui G. Ibrăileanu, și **Perenitatea cronicii literare,** consacrat lui Pompiliu Constantinescu) sau de divagație eseistic-portretistică **(Tichia lui Saint-Beuve),** ele, aceste articole, sînt deci suficiente pentru a da la iveală credințele criticului punctele lui de vedere.

Prin urmare, decupîndu-le, vom reține, exprimate într-un limbaj deosebit de energic, opinii ca acestea : „Ce preferăm : critica artistică sau pe cea indiferentă față de stil, urmînd numai mersul furtunos al ideilor ? O alegere clară este greu de făcut, căci farmecul expresiei stă în balanță cu cel al simplității, al contactului direct cu materia" ; „E bine să acceptăm pentru uzul criticii curente, relativizarea noțiunilor apreciative ? Credem că nu, cu toate că termeni ca : bun, foarte bun, mare, ieșit din comun, excepțional, pot fi **relativi.** Căci, urcînd pe scara ameițitoare a calificărilor, ajungem în cele din urmă la cuvîntul geniu. Or **geniul** nu poate fi o noțiune relativă ; „Pledînd pentru social, pentru temele actuale, criticul va trebui, cu aceeași energie, să vegheze ca temele majore să nu devină — cum s-a mai întîmplat, cum se mai întîmplă — simple scuze pentru autorii de maculatură. Non valoarea, vinovată de „crima" mediocrității, se orientează instinctiv spre alibiul marilor teme" ; „Dar criticul nu se exprimă numai pe sine. Lectura produce o stare nouă, de tensiune irezolvabilă. Din acest punct de vedere cititorul e un refulat. Critica înseamnă defulare, exprimare". În același timp, adeziunea la anume forme de manifestare ale spiritului critic aparținînd unor maeștri precum cei cărora le sînt consacrate articolele mai sus amintite nu face decît să nuanțeze și să particularizeze postulatele implicate în acest program. Autorul cărții **Interpretări critice,** astfel, reține, în cazul lui Ibrăileanu, faptul că acesta „este cel mai puțin **moftangiu** dintre criticii noștri, refuzînd orice, „umplutură" în textul său făcut numai din lamele fine, tăioase ale ideilor", la care se adaugă constatarea că mentorul Vieții Românești, ar fi „cel mai mare cititor dintre criticii noștri". Pompiliu Constantinescu, „cel mai mare cronicar literar al nostru", critic pe care l-ar caracteriza „lipsa oricărei forme de vanitate", în sensul că n-a tins niciodată să fie nici mai mult nici mai puțin decît cronicar literar, evident, este exemplar în direcția capacității de a demonstra „perenitatea cronicii literare". În sfîrșit, respingînd, în ce ne privește, destul de extravaganta idee de a compara profilul caracterologic al lui Saint-Beuve cu acela al lui Richard al III-lea, să reținem, în schimb, subtilele notații pe marginea articolului **Du génie critiqué et de Boyle** al acestuia, cu privire la disponibilitatea perpetuă, la proteismul de structură, la capacitatea asociativ-desociativă față de fenomenul literar etc., calități imperios reclamate de vocația critică autentică, nativ antidogmatică.

Procedînd la asemenea detaliate exemplificări extrase din articole avînd o alură programatică în ultimă instanță, am urmărit a sugera chiar coordonatele pe seama cărora se edifică demersurile analitice ale acestui critic. Fără a rămîne cu impresia că deziderate enumerate se bucură de o cu totul ireproșabilă și generalizată acoperire faptică, trebuie să spunem totuși că volumul **Interpretări critice** este într-o bună măsură la înălțimea exigențelor pe care însuși autorul său și le impune. Ca o consecință firească, decurgînd din însăși gravitatea și responsabilitatea intelectuală cu care tînărul critic înțelege să se apropie de fenomenul literar, se impune atenției, în chip deosebit, puternic structurata sa conștiință estetică. Plasat pe terenul unei vocații critice dintre cele mai sigure, acest element relevă surprinzătoarea maturitate profesională a autorului. Cum au observat și alți cronicari, volumul **Interpretări critice** ne pune în contact cu o suită de texte care, mai peste tot, sînt departe de a divulga în vre-un fel vîrsta autorului lor. Într-o decisivă în miezul problemei, aplombul cu care sînt avansate idei dintre cele mai îndrăznețe, caracterul tranșat al diagnosticului, evitarea oricăror subterfugii și eufemisme pe acest plan, limbajul de o articulație pe cît de riguroasă pe atît de tensionantă, iată deci, cîteva din însușirile care concură dezinvolt la afirmarea uneia dintre vocile realmente originale ale criticii noastre tinere. Să admitem deci că un critic căruia îi stau la îndemînă formulări de genul celeia ce urmează nu reprezintă un caz dintre cele mai frecvente : „Poezia lui Leonid Dimov stă sub semnul unei duble vocații. Cea mai evidentă este aceea a visului, propensiunea pentru lumile livide, acvatice, pline de fantasme. La fel de puternică este însă vocația culorilor, a formelor, apetența pentru materie. Leonid Dimov este un pictor căruia i s-au substituit uneltele. El strivește cuvintele și transformă lexicul într-o masă de pastă grea, în riuri bogate de uleiuri. Bizarul somptuos și un fel de onirism flamand caracterizează visele acestui volum plin de fast ca ale unui împărat asiat.

Originalitatea poeziei lui Leonid Dimov provine tocmai din această dublă vocație, onirică și rubensiană, contradictorie pînă la un punct. Căci în timp ce visului, cu toată acea intensitate tulburătoare a concretului pe care o emană, îi este fatală încercarea de a fixa și preciza trăsăturile, descrierea, pictura trăiește din detalii".

Dacă e să imputăm ceva cărții **Interpretări critice** (în afara irepresibilei umori manifestate în cazul romanului **Principele** de Eugen Barbu), ne-am opri asupra unor paradoxale efecte pe care le generează, uneori, mult prea marea siguranță de sine a criticului. De exemplu, în cîteva rînduri, analiza demarează în virtutea unor premise lansate **ad-hoc**, ceea ce face ca aprecierile de valoare să sufere de pe urma unui anume spirit restrictiv (cronicile despre : **Jocul cu moartea** de Zaharia Stancu, **În absența stăpînilor** de Nicolae Breban, **Monada** de Cezar Baltag). Tot de aici, credem, provine caracterul izbitor inadecvat al unor teme abordate în capitolele de la sfîrșitul cărții : analogia dintre Arghezi și Shakespeare sau aceea dintre acesta din urmă și Cervantes. La fel, a discuta despre cruzimea presupus primitivă, deosebit de violentă, a lui Creangă, pornind de la întîmplările narate în **Soacra cu trei nurori,** înseamnă a nu acorda înțelegerea cuvenită faptului că la mijloc se află o convenție sui generis, traversată de cea mai reconfortantă bonomie, de mult gustata hitroșenie a povestitorului moldovean.

Nicolae CIOBANU

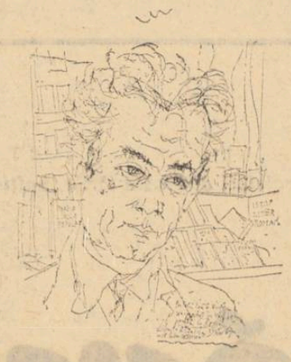

Portret de
EUGEN DRĂGUȚESCU

VASILE NICOLESCU

Clopotul nins

Poeme. Editura „Eminescu"

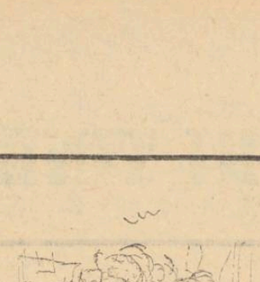

GH. BULGĂR

Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare

Colecția „Universitas", Editura „Minerva".

avant premieră editorială

SORIN TITEL

Lunga călătorie a prizonierului

Nuvele. Editura „Cartea Românească".

ADRIAN CĂRSIAD

Orașul cel mare

Povestiri. Editura „Eminescu"

ALEXANDRU VĂDUVA

La indicativul prezent

Roman. Editura „Eminescu"

NICOLAE NASTA

Sub cer senin

Versuri. Editura „Ion Creangă".

Itinerar eroic

(Urmare din pag. 1)

6. Ați pregătit un corp special de lectori ?

— Un corp special nu. Dar am urmărit o adîncire a specializării întregului personal științific pentru a asigura expuneri deosebite în legătură cu făurirea Partidului Comunist Român și a luptei comuniștilor în ilegalitate. Expunerile din muzeu au fost ținute ca urmare a numeroase cereri și în școli, instituții, cercuri de învățămînt de partid.

7. În calitate de scriitori, sîntem foarte interesați să aflăm în ce măsură muzeul posedă documente care să vădească legătura oamenilor de cultură din țara noastră de-a lungul timpului cu partidul.

— Este cunoscut că mișcarea muncitorească, socialistă, Partidul Comunist au constituit un puternic centru de atracție pentru mulți dintre scriitorii noștri. De altfel, în mișcarea socialistă, de pildă, unii scriitori au fost cunoscuți. Amintesc grupul de la Contemporanul. Critici cunoscuți mai tîrziu au poposit în mișcarea socialistă. Edificatoare sînt scrierile lui C. Dobrogeanu-Gherea, Garabet Ibrăileanu, I. Păun-Pincio, Panait Istrati, Ion Sion. Dar cele mai elocvente mărturii cred că sînt cele ale scriitorilor, publiciștilor din perioada interbelică. În sălile muzeului se află imense scrieri care atestă legătura dintre scriitori și lupta Partidului Comunist Român. Se află aici portrete, scrieri ale unor cunoscuți scriitori și poeți ai literaturii noastre ca : Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Victor Eftimiu, N. D. Cocea, Liviu Rebreanu, M. Radu Paraschivescu, Ion Pas, Nagy Istvan, Geo Bogza, Tudor Teodorescu-Branișteanu, Alexandru Sahia, Solomon Ernö, Ion Vinea și a multor altor publiciști ai presei antifasciste.

8. Care este semnificația cea mai importantă pe care dv., în calitate de director-adjunct al muzeului, o atribuiți marii sărbători pe care o pregătim ?

— Ea dovedește în primul rînd că voința, încrederea nețărmurită a comuniștilor în idealul luminos al viitorului patriei a stat și stă în fața și voința clasei muncitoare a Partidului Comunist Român. Aniversarea a 50 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român prilejuiește nu numai un bilanț, înscris cu litere de aur în istoria eroică a clasei muncitoare, dar oferă și o perspectivă spre noi culmi ale progresului și civilizației.

9. Ca să trecem puțin în domeniul poeziei, ce metaforă ați lega de cei 50 de ani care se împlinesc ?

— În istorie, o jumătate de secol poate marca în viața unui popor unul sau mai multe evenimente dar care, cu timpul, își pot pierde din strălucire. Jubileul semicentenarului Partidului Comunist Român cred că poate sublinia 50 de ani de luptă, de strălucire în slujba idealului de veacuri al poporului nostru pentru o viață mai bună, pentru edificarea socialismului pe pămîntul României.

REP

Adunarea comemorativă cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la nașterea lui Gaál Gábor

La Sala mică a Palatului a avut loc, mai după-amiază, o adunare comemorativă, organizată de Academia de Științe Sociale și Politice și Consiliul oamenilor muncii de naționalitate maghiară, cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la nașterea lui Gaál Gábor, eminent estetician marxist.

Au participat acad. Miron Constantinescu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, Ștefan Peterfi, președintele Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară, Ion Brad, prim-vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor, Ștefan Voicu, redactor-șef al revistei „Lupta de clasă", academicieni, cadre didactice universitare, scriitori și alți oameni de artă și cultură, activiști de partid și de stat, un numeros public.

La adunare au luat parte, de asemenea, soția celui sărbătorit, Margareta Gaál, și fiica acestuia Ana Gaál.

În cuvîntul rostit cu acest prilej, scriitorul Jozsef Meliusz a evocat personalitatea și activitatea deosebit de bogată pe care a desfășurat-o Gaál Gábor ca estetician, scriitor, critic literar, sociolog și filozof marxist. Vorbitorul s-a referit, de asemenea, la lupta consecventă dusă de Gaál Gábor pentru înfăptuirea idealurilor comuniste, pentru progresul științei, literaturii și artei, pentru cauza democrației, subliniind că aceasta a întemeiat o gîndire pînă azi valabilă a eticii și umanismului, a frăției spirituale și sociale dintre români și naționalitatea maghiară din România. Aducem astăzi un omagiu lui Gaál Gábor — a spus el — constatînd că idealurile pentru care a militat de-a lungul întregii sale vieți se înfăptuiesc în timpul nostru : democratismul adevărat, socialist — un socialism cu imperative umaniste majore, în care se poate construi identitatea cu sine însăși, atît personalitatea umană individuală, cît și personalitatea națională, cea românească și cea a naționalităților conlocuitoare în plină libertate și armonie.

Comunist luminat, spirit deschis tuturor orizonturilor înnoitoare, intransigent luptător împotriva șovinismului de oriunde ar veni el — a spus, printre altele, poetul Eugen Jebeleanu — Gaál Gábor a făcut din revista „Korunk", în cea mai critică epocă pentru mișcarea progresistă din țara noastră, o tribună, în care mesajul unora din cei mai de seamă scriitori din Ungaria răsuna solidar, nobil, profetic, alături de mesajul unora dintre cele mai luminoase spirite ale literaturii românești, ale literaturii maghiare din România. Vorbitorul a subliniat abnegația cu care marele om de cultură a militat pentru egalitatea și înfrățirea oamenilor muncii români, maghiari și de alte naționalități, a tuturor celor ce muncesc, contribuția sa deosebită la lupta pentru triumful cauzei socialismului și a relevat marea actualitate și prețuirea de care se bucură moștenirea sa publicistică și literară, preocuparea pentru valorificarea largă a acesteia în cadrul culturii socialiste din patria noastră.

compendiu

MARGARETA STERIAN

Evocări de călătorie

În 1946 Margareta Sterian scotea la Editura de stat o *Antologie a poeziei americane moderne*, cea dintîi de acest fel apărută la noi și, cum vedem, pînă acum singura. Mai mult decît făcuseră traducerile sporadice de pînă atunci, Margareta Sterian punea în circulație largă nume de poeți americani, de la Whithman începînd (excelentă selecția), la Robert Frost, Carl Sandburg, E. E. Cumings, pînă la Merill Moore sau Muriel Rukeyser. Orientarea accentuat lirică a selecției și, mai ales, inspiratele traduceri conferă acestei antologii o valoare de referință recunoscută. Cu cîțiva ani în urmă, de exemplu, reproducerea „portretului" lui Buffalo Bill de E. E. Cumings reedita în „Gazeta literară" succesul inițial. Pictoriță și poetă (un volum de versuri i-a apărut cu un an în urmă), Margareta Sterian este prezentă în expoziții și în presă, dar nu știm să fi anunțat un proiect de nouă antologie, care s-ar putea bizui mult pe prima ediție, și care ar fi o așteptată carte de poezie.

Rîndurile de mai sus ne-au fost prilejuite de apariția recentă a unor *„Evocări de călătorie"* (Ed. *Cartea Românească*, 1971). Rătăcind prin ani în „lumea nouă, dar și mai mult în cea veche, autoarea consemnează cu emoție locuri și obiecte legate în principal de reprezentările livrești pe care le avea anterior. Pe Montmartre, la Luvru, pe Coasta de Fildeș un ochi avizat se bucură de spectacolul interior pe care îl realizează un ansamblu cultural grefat în actualitate. Fraza este cel mai adesea evocatoare și, cum se întîmplă cu specificul însuși al acestor jurnale, vehiculează pretexte pentru a da o coerență fragmentelor. Clasicul procedeu al excursului livresc, susținut la propriu de „însemnarea călătoriei", este poate marcat de cea mai orgolioasă singurătate. Gestul destrămării ei devine cu necesitate „evocarea" scrisă.

NICOLAE PRELIPCEANU

13 iluzii

După *Turnul înclinat* și *Antù*, Nicolae Prelipceanu este prezent în librării cu aceste (mai mult de) *13 iluzii* — apărute la Ed. *Dacia*, 1971. Scrisul său, deși puțin spectaculos, a fost totdeauna rafinat, păstrînd în rezervă, fără să impună ostentativ demonstrația, ideea înnoirii ca necesitate, rod al unei stări polemice care nu se denunță, ci așteaptă să fie observată. Două aspecte ni se par a fi esențiale în poezia lui. Ar fi, mai întîi, un refuz permanent de a accepta elegiacul, idee care mobilizează în principal volumul de debut, formulată în poemul *Moda de toamnă*. E un refuz ce se continuă (deja trădat) în *Antù* — unde chiar titlul desemnează o stranie otravă —, și care apare, evident, în recentele „iluzii".

În paralel, ca o a doua constatare, vom spune că Prelipceanu susține cu aceeași perseverență programatică neacceptare a *stării reflexive*, în felul cum poezia tradițională a perpetuat-o prin „mode". Observațiile acestea, simplificate, l-am repartiza pe autor unui avangardism tardiv (cum s-a și întîmplat), dacă nu am preciza că Nicolae Prelipceanu compromite doar aparent elegiacul, lirismul, meditația, ideea demonstrată etc., tocmai pentru a le putea accepta ; pentru ca purificîndu-le prin ironie, calambur, absurd, sau discursivitate, să le despartă de modă, și să-și poată permite introducerea prin contrabandă a sentimentalismului. În frumoasa poemă *Clinica rațiunii pure* pot fi întîlnite cîteva din ideile de mai sus, din care mai transpare și o tragedie a limbajului : „Ninge cu verba volant / de la est la vest și invers / vorbim araba ciudată din sud / nisipul printre dinți / influențează limba rostită / într-una nerostită / celor ce scriu din clinica rațiunii pure / Klinik der reiner Vernunft / pace lor sufletelor lor spulberate".

În felul lui ciudat, chiar dacă nu devine un elegiac absolut, Nicolae Prelipceanu va avea mereu nostalgia stării elegiace, de unde și obsedantul său discurs, mereu vegheat și egal tensionat, care-și găsește rezonanțe pe spații diverse, pe o „plajă eternă", sau în interiorul unei mascarade spre care ușile se deschid „metafizic". Autorul dă stranii reprezentații, ca arlechinul lui Miró, pe o terasă de dans în legănare cosmică — în *Antù* —, regizează iubirea dintre o catedrală și un pian. O mașină infernală de cafea rișnește boabele între dinții metalici de Scylla și Caribda, iar lichidul negru care-i adună tot mai aproape pe protagoniștii reprezentației se scurge ca un „Styx fierbinte și amar" *(Elegie)*. Adăugînd la acestea predilecția pentru parafrază („sărmane Yorik / frunze frunze frunze"), pentru emfaza deviată metaforic, observînd exigența discretă a tuturor volumelor sale, vom spune în final că lectura acestor *13 iluzii* este una dintre cele cu cîștig. Stăruie în memorie mai ales acest carnavalesc cu felurite rezonanțe.

Dinu FLAMAND

MARIA-LUIZA CRISTESCU

Nu ucideți femeile

În romanul *Nu ucideți femeile* (ed. *Cartea Românească*) totul intrigă : cititorul adolescent resimte un complex de inferioritate față de siguranța experienței erotice, virstnicul suferă ofensa unei tinereți insolente, visătorul se dezgustă de trăirea epidermică a iubirii, iar filozoful clatină cu nedumerire din cap la auzul acestei pălăvrăgeli care are ambiția de a stabili o axiologie morală ; în fine, cititorul de orice categorie, scos din convenția literaturii normale, se derutează și așteaptă opinii autorizate. Și totuși, fiecare dintre aceștia citește cartea pe nerăsuflate. Romanul Mariei Luiza Cristescu are darul de a captiva fără nici un motiv, așa cum captivează zborul unei păsări sau precipitarea unei cascade. Explicația în realitate există, dar ea se află în domeniul estetic și este greu de găsit deoarece autoarea încearcă pe toate căile să plaseze interesul în alte domenii.

Revenind deci la termeni pur literari, putem afirma că romanul trăiește prin capacitatea de a impune o *atmosferă*. Pregnanța acestei atmosfere contează și nu compoziția ei. Este vorba de elanul tinereții mondene care își recunoaște mediocritatea pentru a respira involt, fără spasme, de senzația de absurd pe care o dă fulgerarea de chipuri în vacarmul metropolei, este vorba, mai ales, de suplețea relațiilor cu obiectele care, datorită unei tehnologii generoase, au ajuns să exprime rapid capriciile psihice. Dragostea Ralucăi pentru Marcel nu impresionează prin implicații freudiste sau de altă natură, ci prin lejeritatea de a se consuma în clinchete nichelate, de bar, sau sub lumina voalată a veiozei. Ceva din *Cartea nunții* a lui G. Călinescu se păstrează aici, însă la nivel feminin, adică epicureic, fără a constitui entități.

O altă calitate a romanului este priceperea *tipologică*. În manieră tot feminină, M. L. Cristescu traduce printr-o flecăreală inofensivă ceea ce ochiul ei a observat cu precizie și cruzime. Rezultă astfel un fel de fiziologii de o mare vivacitate. Acestea, ca și întreaga derulare a cărții, dovedesc un autentic talent, capabil și de alte surprize.

PLATON PARDĂU

Scara lui Climax

După cinci volume de versuri care intelectualizau o viziune folclorică *(Arbori de rezonanță* — 1963, *Monolog* — 1965, *Vînătoare interzisă* — 1967, *Pasărea vine la noapte* — 1968 și *Planete albastre* — 1970), P. Pardău publică un roman epistolar, un *bildungsroman*, construit din confesii.

Scrisorile aparțin lui I. și sînt adresate unui oarecare Grig. decedat. Ele reprezintă așadar o clarificare aruncată în neant, o încercare de a trezi ecourile propriei conștiințe. I. este un voluntar, un lucid, asemănător personajului lui N. Breban — E. B. El vrea să oblige existența la o disciplină care să-l comunice integral. Intenția sa are rezultate contrare. Starea de supraveghere îi divide conștiința într-un for care contemplă și altul care se manifestă. Astfel, I. nu va deveni niciodată un in-divid în sensul etimologic al cuvîntului. El se pulverizează treptat, pînă la dispariție. De asemenea, dorința de a neglija evenimentele îl face un rob al acestor evenimente. Dîndu-le importanță prin analiză, I. începe să depindă de ele și toate încercările de a le surprinde eșuează într-o obsesie care nu mai surprinde.

Zestrea naturală pe care contează acest personaj este o înțelegere panteistă a lumii, o populare a ei cu propriul său suflet ridicat la rangul de divinitate. Ochii lui par vrăjiți de eresuri, de cărți sfinte și istorii străvechi. El vede duhurile sălcilor desprinzîndu-se noaptea din trunchiuri și visează scara lui Climax urcînd către cer, printre vămile purificatoare. Semenii nu-i înțeleg siguranța datorată acestei inițieri și nici dezolarea care se naște odată cu pierderea ei. De aceea I. rămîne un neînțeles, un nehotărît cu accese de autoritate.

Ideea e excelentă, tehnica — bine aleasă, dar anumite obscurități provenite din suprimarea demonstrațiilor și prea mare insistență eseistică dăunează acestui roman atît de promițător.

RADU CIOBANU

După-amiaza bătrînului domn

Cartea, apărută la *Albatros*, e o culegere de schițe realiste, în accepția limitată a termenului. Autorul are spiritul de observație al unui bun reporter și, în stil, o anumită însinuare prin care încearcă să devină familiar. Temele sale dovedesc o înțelegere ponderată pentru toate momentele existenței. De asemenea, diferitele medii sociale sau naturale își găsesc în R. Ciobanu un simpatizant cuviincios, convențional, aproape neutru. Dorința de a semnifica, prin suspensie, implicații mai generale rămîne o simplă dorință. Schițele se circumscriu propriului lor conținut și se consumă ușor, prin lectură.

Senzația de déjà vu care însoțește lectura provine mai ales din desuetudinea personajelor. Nici o făptură contradictorie sau contrariind măcar așteptările nu se strecoară în disparatele evocări. Dimpotrivă, figuri dintre cele mai cunoscute populează această galerie duminicală.

Din opera lui Balzac sau Cezar Petrescu coboară domnul Sever Moldovanu, avocatul bătrîn, respectabil, plutind „deasupra agitației vulgare și cotidiene a lumii" *(După-amiaza bătrînului domn)*. Din piesele lui Aurel Baranga descinde funcționarul mărunt, terorizat de scrierea unor referate interminabile *(Week-end)*. Bătrîna din *Homo homini* pare imaginată de Slavici și așa mai departe pînă la epuizarea completă a listei. Previzibilitatea totală a personajelor dă schițelor lui R. Ciobanu un ușor aer de teatralitate. Realismul său se dovedește astfel un realism în limitele bunelor maniere, dezinvolt și facil. Analizele psihologice, calme, echilibrate, ar putea fi numite pasteluri psihologice. R. Ciobanu este un autor căruia nu i se pot reproșa, dar nici atribui, înclinații.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Cartea de debut

Am participat cu toții adesea la întîlniri de librărie, în care un critic cunoscut prezintă un scriitor la primul lui volum. Moment emoționant : decorul compus din cărți, oameni veniți de cine știe unde să descopere Autorul, ceremonia în sine a recomandării. Negreșit acesta e un mijloc de comunicare directă, de popularizare dinamică a artei. Se resimte însă în acele împrejurări și o oarecare stînjeneală. Ceva nefiresc tulbură solemnitatea. De ce ? Fiindcă de fapt, se încalcă o intimitate, am putea spune o dublă intimitate. Mai întîi surprinde, oricît ai fi de avizat, discursul protocolar al criticului. Căci ce fel de orator poate fi el ? Marea lui elocință se măsoară în altă parte, în singurătate lîngă bibliotecă, la masa de lucru, în fața foii albe de hîrtie. Acolo, în sanctuarul profesiei, instalat în fața unui autor și a unui public imaginar proiecte, desigur, a celui real, — ține el dacă are vocația, discursul magnific, acolo semnalează, dezvăluie, aduce argumente, convinge, hipnotizează asistența. Înăuntrul acestei intimități se produce actul de creație critică. Scos din angrenajul obișnuit, îndemnat să fie retor, să nu ne mire că reputatul cronicar e cîteodată stîngaci, fals patetic, strident.

Cea de a doua intimitate aparține scriitorului debutant. S-a spus că prima carte reprezintă, de obicei, o spovedanie. Putem să reconstituim bibliografii celebre și să observăm astfel că cea dintîi apariție editorială a unui scriitor ilustru seamănă cu o descărcare de energie. Niciodată, probabil, nu e mai autobiografic decît la prima încercare literară. Dintr-un prisos de trăire, de experiență personală, dintr-o revărsare vitală s-a născut nevoia de a transmite. Un univers confidențial, încărcat de mistere abia ghicite, vede dintr-o dată, lumina zilei ! E adevărat, tehnica limbajului permite și travestirea, autorul se ascunde prudent sub felurite văluri, se destăinuie, dar prin intermediari, lăsînd un echivoc, o neclaritate, păzind, în acest mod, pudoarea ființei secrete. Un ochi atent recunoaște însă profilul convulsiv al omului care nu mai poate opri confesiunea. Acesta este începutul sacru al carierei. Celelalte cărți vor fi, în genere, mai rafinate subterfugii, vor primi mai multă hrană din afară, se vor disimula, în sens productiv și se vor obiectiva treptat.

Ce misiune revine criticului inclus în acel ritual al prezentării ? Să smulgă măștile intimității, deschis în fața publicului, dezvelind parcă subit, ca într-o anchetă, figura „vinovatului" ? Nefiind orator și nici detectiv, evitînd tensiunea pe viu a unui sondaj în adîncuri, criticul se va mulțumi cu fraze amabile, neutre, potrivite în toate cazurile. Liniștiți-vă. Nu va comite niciun sacrilegiu. Conspirația tainei va fi păstrată. Abia mai tîrziu cronica, scrisă de la distanță, fără priviri indiscrete, va îngădui revelația de competență gravă a valorii de viață și de artă.

Întîlnirile de librărie trebuie, evident, să aibă loc însă felul în care se întreprinde încă recomandarea cărții de debut impune precauțiuni speciale. Nu aruncăm cîmp repede în arena publicității pe autorul, — abia, abia — ivit ? Fotografii, vitrine, interviuri, caracterizări rostite ca niște acolade... Va rezista el lesne tentațiilor ascensiunii literare, cursei vanităților, rivalității în obținerea privilegiilor, succesului zgomotos, care compromite, nu de puține ori, adevărul și arta ? Lauda, ca să fie oportună, se cuvine timizilor, veritabililor timizi, veșnicilor timizi, care, oricît de îndrăzneață le este opera, se simt stingheriți de răsunetul prea timpuriu al numelui lor, și tresar neacomodați la mecanismul reclamei. Știm că există și o ipocrită sfială, mai publicitară, în ultimă instanță decît exhibiționismul. Să fii conștient, fără false decențe, de forța valorii tale, — iată motorul strădaniei, dar asta nu înseamnă implicit să accepți imediat parada vedetismului. Totuși autentica zămislire a talentului presupune puterea de a tăcea, de a aștepta, de a răbda, fără a înceta să creezi.

Istoria ne consolează : Timizilor, da, timizilor structurali le este hărăzită, în artă împărăția cerului.

S. DAMIAN

JOSEPH PICKETT :
Peisaj cu cal

Rousseau contra Caliban

confidențele unui maniac

Ideea contractului social e un postulat raționalist ; nu-i o invenție a lui Rousseau : cu un secol înainte, Hobbes (care nici el nu era primul) își întemeiase doctrina politică pe același principiu care, ca orice postulat, e indemonstrabil și apodictic.

Bineînțeles că acest pact primordial nu s-a încheiat în mod expres niciodată. Omul ca atare e din capul locului o ființă socială : o știm de la Aristotel. Contractul e doar presupus : **a supposed covenant,** cum îl numește Hobbes. E o convenție abstractă indispensabilă pentru a înțelege alcătuirea și articulația societății civile.

Deosebirea dintre concepția lui Hobbes și cea a lui Rousseau nu e de loc neînsemnată. Primul concepe contractul nu numai între indivizii ce se asociază, dar și între aceștia și putere ; apoi odată admis contractul inițial, îi retrage bilateralitatea sancțiunii ajungînd la concepția unei ordini uniforme și absolutiste. Idealul unei atari concepții e „despotismul luminat" ; fericita împrejurare că la un moment dat s-au ivit într-adevăr pe cîte undeva niște monarhi luminați, nu era totuși mai puțin aleatorie : puteau să nu se ivească ; în tot cazul nu se poate conta pe ei. Pentru Rousseau, contractul inițial e presupus numai între asociați egali ; puterea, ca organ executiv, le e subordonată prin delegație. Astfel Rousseau reușește să dea pactului o calitate cu adevărat contractuală, păstrîndu-i permanent caracterul „sinalagmatic", cu girul sancțiunii virtuale. Rousseau desfășoară **teoretic,** în evantai cu o rigoare deductivă impecabilă, formele diferite de împlinire a pactului .ce decurg din varietatea condițiilor naturale ; cu aceeași logică, ținînd seama de dinamica socială, deduce condițiile în care pactul devine caduc, legitimînd revoluția **(revolvo, revolutus** = a recădea, a relua). Relația și determinarea mutuală dintre interesul particular și cel general convoacă în mod necesar pe cetățeni în forul public. E adevărat că, luînd ca model perfect al societății civile tipul cetății cu perimetru restrîns, Rousseau nu acceptă ideea de reprezentare, pe care democrația modernă, ce se reclamă oricum și de la el, a consacrat-o totuși. Pe de altă parte, nu e mai puțin adevărat că prototipul societății civile, recte al civilizației, rămîne „cetatea", iar dezvoltarea imperiilor și marilor state în măsura în care sînt „civilizate", îi păstrează cel puțin în principiu ideea (de n-ar fi decît ca „anamnesis") și-i găsesc succedanee, între care cele mai însemnate sînt totuși diferitele forme de reprezentare.

Dar dacă ne gîndim că cele mai strălucite civilizații ale vechimii au fost sclavagiste și deci tratau ca bunuri un mare număr de persoane, ce ne facem cu autonomia persoanei, care e condiția oricărui contract posibil și însăși finalitatea societății civile ? Mai mult decît atît, sînt autori, de loc lipsiți de însemnătate, care chiar susțin că civilizația s-a întemeiat pe sclavie. Nu știu cum să ies din contradicția aceasta ; aș putea să încerc cu vreun sofism sau cu un citat din Aristotel, dar nu doresc absolut de loc să fac pe apărătorul sclavagismului ; pe de altă parte, nici să ponegresc societatea ateniană sau cea romană clasică. Dar pot măcar să-l invoc pe Rousseau însuși, fiindcă de el vorbim : nici el nu a rezolvat această aporie și s-a mulțumit să pomenească imperfecțiunile inerente lucrurilor omenești ; folosește însă prilejul ca să-și mustre contemporanii cu această exhortație : „Pour vous, peuples modernes, vous n'avez point d'essclaves, mais vous l'êtes ; vous payez leur liberté de la vôtre. Vous avez beau vanter cette préférence, j'y trouve plus de lâcheté que d'humanité". **(Contr. soc.** III, c.XV) Iar despre poporul cetăților grecești, iată ce spune : „Il était sans cesse assemblé sur la place. Il habitait un climat doux ; il n'était pas avide ; des esclaves faisaient ses travaux ; sa grande affaire était sa liberté". **(Id.)** De sclavagism, slavă Domnului, pe Rousseau nu-l poate bănui nimeni ; dar din citatele pe care le-am dat se poate lesne vedea că din familia lui spirituală fac parte Hölderlin, Nietzsche, Valéry, dar nicidecum Caliban.

Al. PALEOLOGU

DUMITRU M. ION

Melanholia țiganilor care merg prin cer

Noi mai trăim și suntem
Aruncați din sărbători
În sărbători la mese fă
Ră nici un nimb de abur.
Barbari prin arbori par
Dosiți cu lunge țipete
De marmor n-am vrut să
Stăm și într-o bună zi
Cu soare mort la hramul
Sfinților celebri am im
Pușcat egrete și-am pus
Rizînd cătușe de-cerca
Re doamnei vulpe : vestisem
Hibernarea — ce timp de
Funct — printr-o minune
Țiganii regi mergeau u-
Șor prin aer, tîrînd mor-
Mintele de aur ; ci noi că
Deam încet cu plantele
De rouă izvorînd din gu
Ră și carnivore ființe
Distrugeau regatul orb
Precum o criminală floa
Re soarbe fața unui om
Și-apoi adoarme hrănind
Du-se-n pădurile cu vis
Virgin.

Melanholia sufletului

De pe drumuri m-am adunat
Și totuși nu am ajuns aca
Să : sufletul prins mi-a ră
Mas în capcană și să-l ca
Ut nu știu și să-l chem nu
Pot fiindcă nu mai aude ; el
Petrece poate și de laudă
-i petrecerea lui și iarba
Crește dar eu nu șed pe a
Colo să rid ; ca un miel fă
Ră aripi sunt : țin în spate
Pustiul și furtuna mi-l va
Răscoli peste simțuri; doar
Să strige sufletul meu și
Să știu că-i al meu, doar să
Plîngă să-l pot lua acasă :
Numai să-l aflu și să-l le
Găn o zi, două, pînă la moar
Te: numai să nu se teamă de
Mine și să mi se potriveas
Că, sufletul.

Melanholia aburului

Abur să fii să te preum-
Bli pe gîtul ei de egre
Tă în tremurare, pe umeri
Să aluneci ca niște săl-
Cii-n pat căzînd, pre ți-
Tele jivine care sar să
Muște cu capetele-afară
Din trupul vizuinei, plim
Bare de amant să taci ca
Aburul peste mijlocul ei
Atît de strîns ca funia
Celui spînzurat ; ca luje-
Re de turn picioarele vă
Zum — o, poți să ai chiar
Moarte sigură dacă mîini
Le îți plimbi pe ele și-
Aluneci frînt de oboseа-
Lă pe mușchiul cald sub
Care ciinele pămîntului
Este bolnav de așteptare.

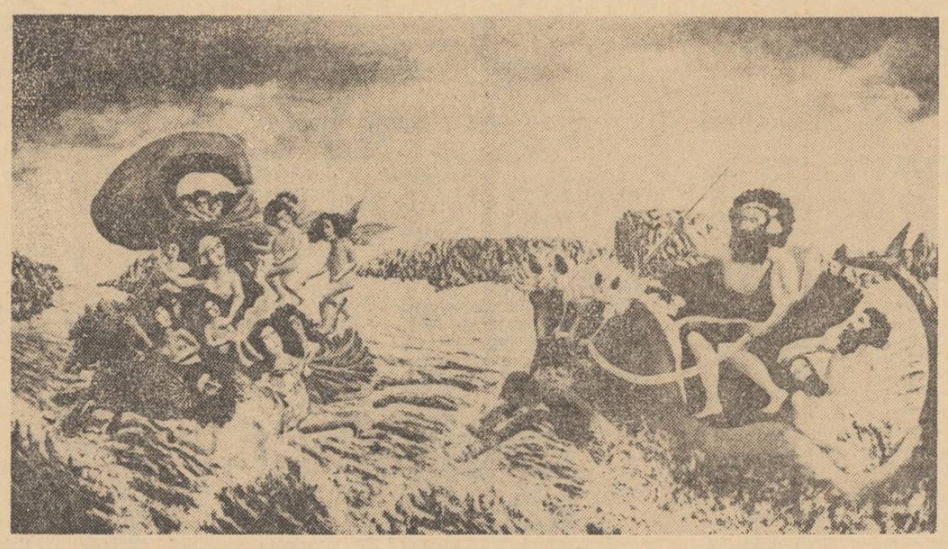

ANDRÉ BAUCHANT :
NEPTUN

Anton Holban se pregătește să moară

Recitesc povestirile lui Anton Holban, în ediția completă (cred) alcătuită de Elena Beram. Ca și romanele, ele par file rupte dintr-un jurnal intim. Puțină observație exterioară ; sub diferite nume, personajul principal este autorul însuși ; povestirile se continuă una pe alta, reluînd la nesfîrșit două-trei situații, mai mult ca pretext pentru cazuistica sentimentală.

Tipul ca atare, pe care-l întrupează autorul și pe care-l pictează în personajele sale, este al intelectualului singuratic inadaptat, într-un conflict aș zice filozofic cu lumea. „Oamenii se împart în două, spune naratorul-erou din **Preludiu sentimental :** cei fericiți și cei nenorociți ! Cei nenorociți sînt singurii care au o viață interioară, au intuiții, nu trec prin lume fără să nu fi priceput nimic. Cei fericiți însă mi se par intolerabili !" Holban face, firește, parte dintre oamenii nenorociți, cu alte cuvinte, fără noroc. Numai că el își cultivă vocația pentru solitudine și pentru frustrare ; este micul lui snobism intelectual. Însul comun ia viața așa cum e, se simte bine în orice împrejurare sau încearcă totul spre a izgoni tulburările sufletești. Dimpotrivă, Holban le caută, le întreține, complicînd fiece senzație. Dacă se poate vorbi de proustianism la autorul Ioanei (care l-a comentat cu multă finețe pe Proust), acesta constă tocmai în știința de a extrage maximum de semnificație din trăirile proprii.

Retras, timid, maniac, ca și Proust, ajunge inevitabil să exprime un fel de voluptate chinuitoare a incomunicării. Erosul nu e decît verificarea cea mai ascuțită a neputinței eroului de a ieși din sine și vechea lui definiție ca o „singurătate în doi" Holban ar fi putut-o revendica drept a sa. Iubirile, gelozia, disprețul sînt forme ale „egoismului". Personajul lui Holban este un masochist superior care iubește spre a se chinui.

Ceea ce dă un farmec nespus cazuisticii sentimentale și suferințelor eroului lui Holban este obsesia morții. Aproape nu există pagină în Holban unde să nu fie vorba despre moarte. În orice emoție incipientă se citește un sfîrșit trist, cea mai banală separare a îndrăgostiților seamănă cu o moarte. Iubitele lui Holban (Irina, Ioana, Cocuța, Fetița — nume indiferente pentru o aceeași ființă) mor, aproape fără excepție, și naratorul le vizitează la cimitir sau conversează cu amintirea lor. Nimic macabru, totuși, în această obsesie. Este aici ideea cea mai profundă a lui Holban : singurătatea pe pămînt a ființelor își află, parcă, o compensație în moarte, în eternitate. Peste alcătuirea efemeră de carne și sînge a omului plutește umbra definitivei lui regăsiri în neant. Frustrarea, neîmplinirea țin de natura umană ; aici, acum, în viață, nu există fericire. Sîntem jucării în mîna unui Destin necunoscut, ne întîlnim și ne despărțim, ne iubim și ne înșelăm fără a ști cu adevărat ce rol jucăm. Această filozofie secretă a fatalei limitări ce caracterizează condiția umană explică tristețea și disperarea lui Holban. Nimic nu se poate clădi pe nisip, nici o fericire ; din prima clipă ne pregătim să murim și gîndul sfîrșitului inexorabil ucide în noi bucuria vieții. Raporturile noastre se fac și se desfac la întîmplare ; nimic nu contează în fața morții. Holban e poetul iubirii sortite la neîmplinire, al întîlnirilor ciudate între ființe căzute parcă de pe alte planete (Antonia, Désirée), al rupturilor tragice și nemotivate, al unei singurătăți pururi nevindecabile. Senzualitatea are la el gustul cenușii, ca tot ce este efemer. E ca și cum acest om bîntuit de un demon obscur al morții, mort, de altfel, prin hazardul unei operații banale, la treizeci și cinci de ani n-a făcut altceva în opera lui decît să conjure sfîrșitul presimțit ; e ca și cum ar fi știut că viața nu-i va îngădui decît să înceapă totul fără a putea duce la capăt nimic. De aceea îi plăcea probabil să fixeze eroinelor sale întîlniri absurde, nu aici și acum, ci în altă parte, dincolo, în eternitate.

Autorul (și deci și eroul) era un febril, iar „jurnalul" lui îi reproduce cu fidelitate neliniștea. Nici scriind nu se simțea la adăpost. E. Lovinescu (el însuși un mare neliniștit, dar aflînd în izolarea camerei de lucru un remediu) și-l amintește, cu mirare, pe Holban cum scria într-un chioșc din curte, cu foile sprijinite pe genunchi, în mijlocul hărmălaiei copilului. Aceeași imagine a precarității, în opera și în viața lui Holban.

Nicolae MANOLESCU

VANGEL NAUMOVSKI :
Procesiune

ION IUGA

Concert de orgă

Într-un ogor legat în aur-fire
am strîns pe zare umbra care cată
cuțitul alb uitat fără de știre
în coasta mea — miner de fată —

ochii-mi fug ca sîrba după mire
în varul serii și-n apa uitată
pe-altarul umbrei duhul în cinstire
treime neagră-n mine încercată —

ea trece-n sus pajiște rară
fîntînă eu mă-ntorc din sud
s-o recuprind din cețuri iară

stărmu-i drumul să aud
cum mă împrăștie-n ocară
și-n mine-i plînge duhul nud

Fîntîna unui trunchi

Și albă fire înspre trunchi mă suie
cerc în care crengile converg
ochiul pietrei plînge în statuie
palma — dor pe lacrimă o șterg

dale-ntraripate ceas ce nu e
botezat pe calea-n care merg
duhuri galbene uitate-n cuie
le sfărîm prin lege le alerg

și înalț coroanei îngeri cete
și grădini găsite-n urnă celtă
(trecere în sus aleasă zveltă)

grai albastru prins de arbalete
lasă-mi lunecarea să mă-îmbete
cînd se frînge-n mine marea deltă

Și cîte alte treceri

În răsărit de-mi părăsesc o mînă
cuprinsă-n vinul vechilor monede
se schimbă-n cruce albă pînă
rănile curg în riul ce mă vede

o ciung nevindecat prin săptămînă
rămîn înaltul arbore vei crede
că iarba veche vindecă și-amînă
căderea mea-ntr-un loc cu Arhimede

ci mă-negrește vîntul ninsorile din
treceri
mă spală cu lumina furată la amiazi
și vai m-așterne altor mii de seceri

de-mi cauți urma și în ape cazi
înalță-te cu crucile-n petreceri
lovit de vinul triștilor nomazi

Pe Iza rătăcite

N-am cer acasă dorul din colinde
au scris pietrarii marmura pe sus
ferestrele chiar ele mă vor vinde
să-mi vadă capul într-un vîrf de fus

pădurile spre mine sufleînde
pe Iza rătăcite cum s-au dus
ce s-a pierdut azi nu se prinde
în adîncimi cu mine-n axul plus

în mină vechea codiriște
îmi cîntă ceasul umbra printre
atîtea văi plecate ca să rîște

prin ea strig cerului ca între
somnul meu și alba lui miriște
cu lumea jarului să între

Dincolo

Sună-n căpriori bătrînii
frig de umbră umbre-n frig
case-iarbă plasa linii
semne drepte iar vă strig

lacrima-i fereastră sură
pling prin voi și mă petrec
lespezii care mă fură
pînă muntele-l mai trec

Îndoiala focului

Vino tu umbră vino din șes
în piatra ochilor mei de blestemi
va curge rîul prin ceață mai des
să-ți rupă veșmîntul apoi de mă chemi

altul din flacără altul să-ți țes
chip de copac răstignit peste vremi
fi-va doar jar prin moarte culeș
și limba de vînt de care mă temi

și clopotul spart în cele trei pene
uitate de tine fricii din lemn
bolnave primite ajunse viclene

numai piatra ochilor însemn
strigă ciudă-n aripi prin dughene
noi aprindem focul marelui consemn

amintire

PETRU POPESCU

În cele din urmă, am descoperit niște ambasade, și splendorile lăcuite pe care luau ochii inițialele magice ale corpului diplomatic, cu fanioane de mari puteri occidentale pe aripă. De data asta, s-o recunoaștem deschis, oamenii din mașini ne rețineau atenția la fel de mult ca și mașinile înseși. Din prima clipă am știut că vin din altă lume, aproape din altă planetă. Erau mereu veseli, mereu bine dispuși, niciodată încruntați, nicio urmă de concentrare fanatică pe figurile lor, întotdeauna îmbrăcați bine și cu gust, în culori deschise, și purtîndu-se deschis, armonic, liber. Ei, poate greșeam noi. La urma urmei îi vedeam prea puțin : ieșeau din reședințele diplomatice, stăteau uneori de vorbă pe trotuar, întîlnindu-se unii cu alții, dîndu-și mîinile, apoi se urcau în limuzine, demarau, piereau. De obicei vedeam cupluri și eram siderați de grația și eleganța femeilor, de mîna sigură, echilibrată, și totuși deloc agresivă, a bărbaților. Iar cînd se urcau la volan nu se producea în ei nicio schimbare, ei stăpîneau volanul și nu invers, rămîneau naturali și decontractați. Parcă s-ar fi născut în automobil. Această familiaritate cu obiectul adorației noastre avea să ne izbească și în unele cărți, apoi în filme străine, care descriau țări dintre cele mai stranii, unde mai toată lumea are automobil (acolo conduc și bărbații și femeile !), unde automobilul nu costă o avere, astfel încît în multe familii sînt **cîteva** automobile, nu unul singur (înnebuneam la ideea că nu numai părinții, ci și copiii se pot bucura de minunea cu roți), unde automobilul nu e un lux. Ne uitam la numerele străine, sub privirea uneori adormită, alteori neagră de bănuială, a militanului din gheretă. Și era vară, vara patima noastră se manifesta din plin, și eram atît de fragezi, și lumea vuia în jurul nostru ca o peșteră, ne închidea în murmurul ei.

Totuși, nu ne puteam slăvi idolul pînă la capăt. Minunile sclipitoare veneau din țări despre care auzeam (și cînd am putut citi am și citit) tot felul de orori : nu niște țări, ci niște jungle nemiloase, în care fiarele se plimbă în încrustate limuzine ! Fotografiile, desenele, caricaturile îi înfățișau pe ațițătorii la război așezați flasc tocmai în mărcile vestite pe care le pronunțam cu fiori. Sub cauciucurile somptuoase striveau pe bieții muncitori, îi doborau cu pumnul nichelat al radiatorului. Admiram unealta crimei, era limpede. Perfecțiunea nu ascundea decît ruina, descompunerea, haosul. Strălucirea era amăgitoare, capcana era groaznică. Știam aceste adevăruri, ne ciocneam de ele tot timpul, și totuși ispita era prea puternică. Acea parte a pămîntului era fără îndoială condamnată, oamenii se sfîșiau între ei ca animalele, toate turpitudinile și cruzimile își aveau locul acolo, și totuși civilizația aceea putrefactă arunca în lume minuni inginerești, așa cum scoica bolnavă zămislește perla.

Ceea ce ține însă minte perfect e prima mea călătorie cu automobilul.

Ea nu a avut loc într-unul din acele exemplare diamantine pe care ajunsesem să le visez și noaptea. Ci într-o vechitură ponosită care staționa cam pe la coada șirului de pieței aproape șomeri pe care i-am pomenit.

A fost într-o dimineață rece de aprilie. Școala începea după masa, la ora două. Dimineața puteam hoinări. Mașina cu pricina era cam în coada șirului, cum am spus, și avea toate ușile deschise, căci șoferul ei, un blond spălăcit foarte înalt și foarte voinic, cu vag accent moldovenesc, pe care confrații îl strigau Mișu, tocmai o mătura gospodar, cu o mătură și un făraș.

Fratele meu nu era lîngă mine. Nu-l vedeam, dar știam că nu e departe. De mașina lui Mișu se apropia un individ destul de tînăr, cu mustață mică neagră, care se vedea foarte bine pe un chip tras și galben ca ceara. Era îmbrăcat într-o haină de ploaie cenușie, care fusese odată elegantă și bună. O strînsese tare în jurul lui, și se vedea că e numai pielea și oasele. Era încruntat, avea privirea aprigă, i se vedea sub paloarea întinsă a obrazului încleștarea dinților. A venit într-un mers repede și mărunt, de om nervos, și s-a așezat chiar în spatele namilei de șofer. Deși diferența dintre ei era netă, eu m-am temut pentru șofer. Eram convins că nu poate urma decît o bătaie și nu-l prea vedeam bine pe Mișu. Mai ales că necunoscutul stătea în spatele lui, cu pumnii înfipți în buzunarele hainei de ploaie, cu o figură închisă. Părul îi era negru și ondulat, foarte scurt însă, omul și-l turtise cu multă apă, dar acum apa se uscase în vîntul tăios al primăverii reci, și șuvițele îndreptate în toate părțile îl făceau să pară un boxeur rămas fără angajament.

Mișu nu băgase de seamă că cineva îi stă în spate. Mătura fluierînd. Se opri, se întoarse din spate, se mișcă, vrînd să ocolească mașina. Atunci se întoarse și se trezi nas în nas cu individul. Am crezut că urmează o lovitură. Exact cum mă așteptam. Mișu se schimbă la față și brațele îi căzură. Dar străinul nu făcuse niciun gest și nu scosese nicio vorbă.

— Coane Gheorghe ! șuieră deodată Mișu, pe tonul extremei surprize. Doamne Dumnezeule, nu credeam să mai apuc ziua ! Da ce tare ați slăbit, și...

Am rămas încremenit ca de un miracol. Numai la un astfel de dialog nu mă așteptam.

— Ce mai faci, Mișule ? începu necunoscutul, și avea o voce care încrețea carnea pe mine. O voce de fier tîrît pe fier

— Vai de mine și de mine, ce să fac ? Așa și eu... cu mașina asta... și... aoleo, vreți să vă duc undeva ?

— Vreau. Dece crezi că te-am căutat ? Ori nu mai vrei tu să mă duci ?

— Doamne păzește, eu să nu vreau ? Numai că nu mă așteptam... cît pe ce să nu vă cunosc... nici prin cap nu-mi... poftiți !

Și în aceeași clipă, nu știu cum, am sărit în mașină. Călcam unul din cele mai strașnice consemne ale mamei (SĂ NU VORBIM CU NECUNOSCUȚI ! SĂ NU NE DEPĂRTĂM DE CASĂ ! SĂ NU PLECĂM NICĂIERI FĂRĂ SĂ CEREM VOIE ! SĂ NU NE URCĂM ÎN MAȘINA NIMĂNUI, FIINDCĂ EXISTĂ HOȚI ȘI ASASINI DE COPII CARE-I ADEMENESC CU ACADELE ȘI CU PLIMBĂRI LA ȘOSEA !), mă despărțeam de fratele meu (alt consemn), într-un cuvînt era o nebunie ce făceam. Și am făcut-o. Nu puteam altfel.

După un timp, rememorîndu-mi palpitul acelor clipe, în care nu am trăit ci pur și simplu am ars ca un lemn bun într-un foc lacom, totul mi se părea imposibil și de neînțeles. Mă speriam de fiecare detaliu pe care mi-l reaminteam. Cum de nu mă prinseseră ? Se vede că apariția necunoscutului îl zăpăcise pe Mișu. Mă ascunsesem în dosul banchetei din față. Șoferul trînti ușile din spate, împingîndu-le dinafară, și se sui în față împreună cu necunoscutul în haină de ploaie. Dar nu porni motorul imediat. O clipă, în mașina închisă și rece, care mirosea a ulei și piele veche, stătură unul lîngă altul fără să scoată o vorbă. Nu-i vedeam, tupilat în spatele banchetei lor, dar aveam facultățile exacerbate și îmi închipuiam perfect tot ceea ce nu vedeam cu ochii : cei doi se uitau unul la altul, apoi împreună prin parbrizul mașinii, la viața din fața lor, tulbure și rece ca ziua de primăvară, ezitînd un moment înainte să reînceapă, să pornească din nou, mai departe, către un obscur sfîrșit.

Apoi Mișu oftă din adîncul sufletului și porni motorul, pornire care dură aproape un minut. Auzeam prima dată zgomotul intim al unui automobil : un cîrîit inegal, însoțit de gemete agonice, de pufnituri și fluierături care nu mi-au plăcut deloc. Deodată mașina se urni, atît de pe neașteptate încît mă lovi cu capul de spătarul banchetei din față, și am înghețat la gîndul că Mișu m-ar fi putut descoperi auzind bufnitura capului. La fel de brusc se opri, motorul tăcu, și Mișu începu iar să-l pornească. Înjura printre dinți, cîrîitul era și mai penibil, ca al unui muribund care se căznea să se ridice și efortul îi scotea cu gîlgîituri sîngele pe nas și pe gură.

— Așa-mi face mereu, vai de zilele mele, se văită Mișu.

— Are ceva ?

— Pe dracu are. Are că e bătrînă. Bătrînețea nu se mai poate repara.

— Du-o la un mecanic bun. Știam eu unul pe...

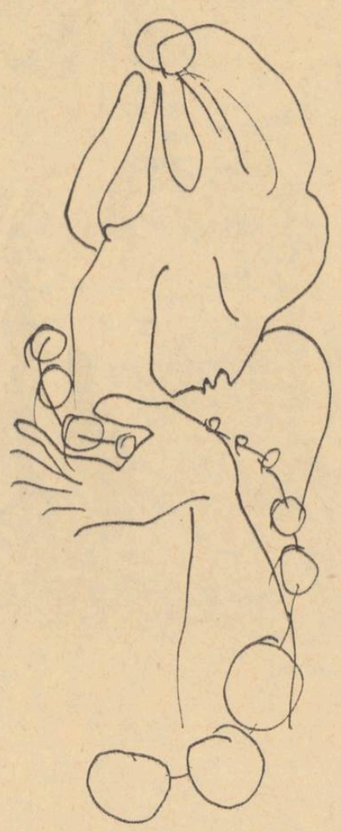

Desene de
DOINA GEORGESCU

— Pe Mîntuleasa ?

— Nu, nu. La bariera Vergului. Dăbuleanu. Johnny Dăbuleanu. Avea atelierul lui.

— Ei, cine știe dacă-l mai are.

— Du-te la stat.

— Cine mai repară cum trebuie, azi, pentru noi ăștia... cum dracu-i zice... micul sector privat capitalist, parc-așa am citit în ziar ?

Motorul porni deodată egal și puternic și rabla fluieră din toate balamalele zdruncinate de turația plină.

— Ei, slavă Domnului. Credeam că trebuie să mă dau jos și să trag la manivelă. Unde vă duc ?

— La Cașin.

A fost o mică pauză, cașicum Mișu n-ar fi înțeles bine. Apoi i-am auzit vocea iar, cu un ton mai jos :

— Tot acolo ?

— Tot.

Cu zgomot mare la schimbarea vitezelor, mașina merse tot mai repede, pe mine mă clătina tare, era un legănat dulce, întrerupt însă în cursa lui de trei-patru zgîlțîituri zdravene, astfel încît nu mă puteam obișnui, și, culcat în moliciunea vitezei, așteptam mereu șocul brutal, nu puteam ști dacă e al drumului sau al mașinii. În mers, mașina piriia continuu din toate încheieturile, auzeam chiar sub mine fișîitul roților, un obiect desprins bătea neregulat în podea, dar puteam chiar privi prin podea ! Am descoperit între banchetă și ușă o găurică, m-am aplecat tare, mi-am lipit ochiul de ea. Vedeam un fragment de caroserie, ruginit și plin de noroi uscat, lipit, și mai ales vedeam curgerea pavajului. Ca o lucire continuă, oțelie, cînd mergeam repede, iar cînd mașina încetinea culoarea se împărțea în fragmente regulate, cînd încetinea de tot vedeam și mucurile de țigară și gunoaiele de pe drum. Numai cîțiva centimetri fragili mă despărțeau de tăria străzii, și mi s-a făcut frică. Dacă mașina asta, tot plîngînd din toate șuruburile, s-ar fi spart deodată în mii de cioburi de metal și de carne ? Crezusem că automobilele sînt invincibile, atotputernice, și ce mă mirase întotdeauna era ideea de accident de circulație, și cum arătau, pocite și de nerecunoscut, mașinile ciocnite. Acum înțelegeam cum se pot întîmpla asemenea răniri, asemenea metamorfoze. Dar nu puteam să deschid ușa și să cobor, nici să mă demasc în vreun fel. Am răsturnat capul pe spate și m-am uitat în sus, ca să nu-mi mai fie frică. Vedeam prin ferestrele laterale și prin fereastra din spate. Etaje, streșini, ferestre, siluete la ferestre, trecea apoi cîte-un copac, picurîndu-și crengile asupra noastră, erau frunze galbene și negre, din anul trecut, apoi firme și reclame, fire de tramvai, din cînd în cînd și cîte-un troleu de tramvai în formă de liră, forma aceea veche, cum nu se mai vede azi prin București. Uneori, cîte-un ornament, cîte-o floare de piatră, cîte-un petic de tencuială îmi aduceau aminte de case cunoscute, de străzi pe care treceam adesea, n-aș fi știut însă să spun numele, străzi care, pentrucă le străbăteam des, rămîneseră involuntar în memoria mea, ca acest calcan orb pe care trudește o iederă desfrunzită, sau anul 1917 și inițialele K. M. în fruntea unei case de raport, sau balcoane din fier forjat cu damigene, biciclete de copil și rufe, zei gălbui, cu nasul ciobit și ochii șterși printre coloanele unor conace pretențioase, și iar blocuri, vechi, reci, triste, ciupite de gloanțe și de schije, și steaguri roșii, stele roșii, lozinci, portrete, caricaturi mari în culori urîte, înfățișînd cel mai adesea cizma proletariatului proptită vinjos în fesele cine știe cărei pocitanii reacționare, nu, n-aș fi putut spune pe ce străzi treceam, în anii aceia tot orașul arăta la fel. Motorul își găsi la un moment dat echilibrul pierdut, se armoniză pe dinăuntru, mașina își spori viteza, nu mai zgîlțîia aproape deloc, era zgomot mult în jur, claxoane, alte motoare, se auzeau glasuri, din cînd în cînd strănuta un claxon pipernicit, foarte aproape de urechea mea, și mi-am dat seama, auzindu-l mereu, că al lui Mișu trebuie să fie. Eram undeva prin centru. Apoi mașina merse încet, și cum eram culcat pe podea, între cele două banchete, nu mai vedeam case, ci pereți mișcători de autobuze bicolore, și tramvaie, și camioane, autobuzele, tramvaiele, camioanele aveau steguțe roșii, unele chiar lozinci, mașina se opri, pe lîngă unul din geamuri trecu un milițian, care, așa cum îl vedeam eu, de jos în sus, mi s-a părut uriaș.

Mașina a demarat iar, și a mers pe un asfalt drept, admirabil. În dreapta și în stînga nu mai vedeam decît coroane, cam pustii de frunze, timpul era foarte rece, erau doar muguri măricei peste tot, și mama spunea că s-ar putea să înghețe. Prin geamul din spate vedeam cerul, un cer decolorat, tare la ochi, ars parcă, și deodată soarele intră în el și mă orbi. Era soare în toată mașina, era cald, eram și eu inundat de soare, simțeam cum mă pătrund razele și mă desfac, aveam o senzație de plutire, de legănare, de vrajă. Căutam să țin ochii deschiși, să mă uit în soare, izbuteam și nu izbuteam, nu știam ce vedeam, zăream o ceață albastră străbătută de rețele de crengi, viteza aduna totul, netezea și unifica totul, așa cum un film toarnă întreaga viață în întunericul cu oameni al unei săli, armonizînd proporțiile și duratele într-un tipar nou și unic. Ochii, mitraliați de atîtea forme neașteptate, mă dureau blînd, o desfătare dureroasă. Vedeam plase și țesuturi, desișuri și rărituri, mușchi, încheieturi, organe, articulații, degete, genunchi, falange. Pe urmă au fost iar copaci, mă obișnuisem cu soarele, am văzut începutul de verde, m-am uitat în cer. Cerul cu pînzele lui, mai groase, mai subțiri, cu trecerile lui, limpede-tulbure-clar-obscur, m-am uitat în soare, am văzut șoseaua cerului.

Pe urmă am simțit că virăm la dreapta, apoi la stînga, că ne întoarcem în jurul nostru, și după o clipă a fulgerat în geam crucea Mînăstirii Cașin. Am mai făcut un viraj la stînga și am ghicit după apropierea copacilor că pătrunsesem într-o stradă îngustă, pașnică, umbroasă vara.

— Oprește aici.

Necunoscutul avea vocea sugrumată, de parcă-i era rău.

— Aici ? Păi casa e colo !

— Oprește aici, cum ți-am spus !

Ascultător, Mișu frînă, trase la bordură, stinse motorul.

— Vreți să mergeți pe jos, să le faceți o surpriză ?

Străinul nu răspundea. O clipă a fost liniște deplină.

— Coane Gheorghe, chemă Mișu.

Simțeam că se petrece ceva neobișnuit.

— Coane Gheorghe ! chemă Mișu iar.

Și precipitat, bîlbîindu-se puțin :

— Coane Gheorghe, ce aveți ? Nu vă e bine ?

— E bine, totul e bine, spuse necunoscutul pe un ton uimitor de calm, deși foarte jos, încît eu, în fundul mașinii, am tresărit.

— V-ați albit ca peretele !

— Nu-i nimic, trece îndată.

— Ce faceți, nu vă dați jos ?

— Dece să mă dau jos ?

— Păi... aicea... nu stați aici ? Nu-i asta casa dumneavoastră ?

— Nu mai e a mea.

Mă ciocănea drept în tîmplă cu cuvintele lui. Ca niște bucăți, mari și egale, de plumb.

Am auzit doar un spasm : Mișu se înecase, gîtuit de veste, și abia l-am înțeles șoptind :

— De cînd ?

— Ce te miri așa, Mișule ? Așa-s timpurile. Nu mai e nici casa a mea, nici nevasta. M-a lăsat. M-a lăsat cînd eram închis. A divorțat.

— **Divorțat ?** De ce ?

— A zis că nu mai poate trăi cu o năpîrcă reacționară. Că nu știa cine sînt, cînd m-a luat. Că e fericită că și-a dat în sfîrșit seama. Mă rog, aiureli de-astea.

— Otrava dracului ! scrîșni Mișu, și imediat, pe alt ton : — Iertați-mă...

Tăcură amîndoi. Necunoscutul își privea probabil casa. Mișu privea și el casa clientului, fără îndoială. Și deși erau doi oameni atît de deosebiți, am simțit că-i leagă ceva, ceva profund și imposibil de distrus. Erau oamenii aceluiași timp, trăiseră în aceeași lume, chiar dacă pe alte trepte, simțeau la fel, gîndeau la fel. Erau frați. Un frate mai mare și unul mai mic.

— S-a remăritat ? făcu în cele din urmă Mișu.

O cunoștea și el bine, desigur. O adusese acasă, împreună cu soțul ei, de atîtea ori.

— Nu știu dacă s-a remăritat. Știu cu cine se ține.

— CU CINE ? izbucni Mișu atît de tare încît mașina vui.

— Cu frate-meu. De-aia a și rămas în casă. Asta-i primul lucru pe care l-am aflat cînd am ieșit. Frate-meu s-a mutat aici de cum m-au luat. La urma urmei, nu-i de mirare. Îi plăcuse casa de cînd am făcut-o.

— S-a dat cu ăștia ?

— Exact. Acum e mare pe undeva. Nu știu pe unde.

— Doamne Dumnezeule, cum lași așa ceva? Conița Pia, o femeie atît de fină ! Și fratele dumneavoastră !

Tăcură iar amîndoi. O briză legăna mugurii pe crengi, muguri mari de soare cădeau în mașină. Auzeam respirația celor doi bărbați din fața mea. A lui Mișu, ca o ardere mare și grea, a celuilalt ca o gîfîitură subțire, de fiară.

— Bine că a murit mama. N-a mai apucat vremurile astea, în care se rupe fratele de frate.

Vocea necunoscutului era acum moale. Moale, învinsă, omul era prăbușit, golit, fără apărare, îl putea doborî un cuvînt sau o privire, și nici măcar nu se apăra, desfăcea brațele, își dădea pieptul slab și inima chinuită, parcă el însuși cerșea o lovitură, ultima. Și mi-a fost o milă imensă de el.

— Da, da, fratele de frate, îi ținea isonul, zăpăcit complet, șoferul.

Și m-am gîndit atunci la fratele meu. Cu un junghi în inimă, căci îl lăsasem singur și pînă atunci nu ne despărțisem niciodată.

— Ai o țigară ?

Mișu se foi stîngaci, apoi spuse pe un ton de scuză :

— Știți, am tutun și foițe... țigările de azi... scumpe și... dacă vreți să vă faceți una...

— Fă-mi-o tu, gemu celălalt, muribund.

Am stat acolo vreo zece minute. Nu mai mi-era frică. Simțeam că cei doi nu mă puteau descoperi, nu la așa ceva le era gîndul.

În fine, necunoscutul păru că-și revine. Fumase tușind, umplînd mașina cu miros de tutun mizerabil.

— Hai să mergem.

— Unde vă duc ?

— La Bavaria. Am o întîlnire acolo cu un escroc. Poate găsesc ceva de lucru.

— La Bavaria ? Care Bavaria ?

— Bavaria, măi omule ! Restaurantul ăla mare, lîngă Biserica Dintr-o Zi ! Bavaria i-a zis pe timpul nemților, pe urmă, prin '46, i-a zis Britania, acum dracu' știe cum i-or mai fi pus firma !

— A, da, da, cum să nu, Bavaria. Sigur. Mergem imediat.

Eu nu știam unde-i Bavaria, dar n-aveam de ales. Ne-am dus acolo, într-o tăcere deplină. După fragmentele pe care le vedeam pe ferestre am înțeles că ajunsesem pe fostul bulevard Brătianu. Cînd a oprit Mișu, în fereastra din dreapta s-a înscris un colț de firmă pe care scria alb pe roșu „vinuri alese".

— Ei, Mișule, să ne vedem sănătoși.

— Sănătoși să dea Dumnezeu, coane Gheorghe. Sărutări de mîini... adică, sărutări de mîini nu mai aveți cui da... atunci... Ei ! Dar tatăl dumneavoastră ? Nu l-am mai văzut de o grămadă de vreme...

— Nu știu unde e, Mișule. Îl țin pe undeva.

— Nu puteți afla unde ?

— Să văd. N-am avut vreme. Abia alaltăieri mi-au dat drumul.

— Alaltăieri ! De-aia sînteți așa de plăpînd ! Unde v-au ținut ?

— Mai bine să nu știi, Mișule...

— Da, coane Gheorghe.

— Mișule, trebuie să mă ierți, azi n-am cu ce să te plătesc. Abia alaltăieri, cum ți-am spus. Nici de țigări n-am.

— Nu face nimic, se poate ? Ce parcă nu știu, cine vine cu bani de-acolo ? Lăsați, altădată cînd o să aveți mulți. De-aș avea eu acum în buzunar un sfert din cîți bani mi-ați dat dumneavoastră aș fi om bogat.

— Mersi, Mișule. O să-ți dau cînd o să am. Dacă o să mai am.

— Coane Gheorghe, să nu vă supărați pe mine... dacă tot spuneți că n-aveți.. eu... prea mult n-am că nu mai e clienți, însă... măcar un pol...

— Mulțumesc, Mișule, lasă. Poate fac rost azi de ceva bani. Mă bucur mult că te-am văzut sănătos.

A trîntit ușa și a plecat. Mișu a stat o clipă înainte să pornească. Se uita probabil după vechiul client. Pe urmă a întors. Am ajuns în stație. Cînd Mișu trăgea la locul lui în șirul pietarilor, am auzit vocea lui Casian :

— Te-ai dus departe, băi Mișule ! A dat ceva ?

— Băieți, strigă Mișu, oprind mașina și deschizînd portiera, să vă povestesc una nemaipomenită ! S-a dat jos, a ocolit mașina, și aruncînd o privire întîmplătoare pe fereastră a dat cu ochii de mine.

Niciodată nu văzusem un om făcîndu-se verde, așa cum citești prin cărți. S-a repezit la ușă, a deschis-o zmucit. Eu mă încurcasem în ușa cealaltă, pe care încercasem mai întîi s-o deschid cu clanța care cobora fereastra (nu mai deschisesem niciodată o ușă de mașină, pe dinăuntru ori pe dinafară). Dar tot am deschis-o la vreme, am sărit afară, și m-am împiedicat în picioarele lui Casian, care m-a apucat cît ai zice peșteș. Șoferii s-au strîns în jurul meu într-o clipă și nici n-am simțit cînd mi-a ars Casian o palmă.

— Ai vrut să furi, mă ?

— Ăștia de azi încep de prunci !

M-am lăsat moale, așteptînd ca strînsoarea să slăbească, apoi m-am smucit cît am putut de tare. Ți-ai găsit. Cu cine-mi închipuiam că am de-a face ? Erau bărbați plini, erau zei atotputernici, erau șoferi, cîte nu văzuseră în viața lor, cum aș fi putut să-i înșel eu ? Se adunaseră toți, plictisiți de ziua lungă, pentru ei era cam tot timpul sezon mort, erau bucuroși de incident. Și deodată, fără nici un semn prevestitor, și fără vreun motiv aparent, arăta calm și nesupărat de nimic, Casian îmi cîrpi a doua palmă, mult mai grea și mai bine simțită decît prima, o palmă din pură răutate și plăcere de a lovi, și fără să mă pot abține am scîncit prelung.

Mai multe voci mă întrebau dacă am vrut să fur, dacă am izbutit și ce anume. Atîtea namile în luptă cu un năpîrstoc de copil. Mișu se lăsă într-un genunchi și, cu binișorul, mă întrebă de cînd eram în mașină.

Întretăiat de suspine, spuneam că nu știu bine de cînd. Mașina era deschisă, era frig afară, m-am gîndit să intru doar o clipă, să mă încălzesc, și am adormit, abia adineauri m-am trezit.

Pe măsură ce vorbeam, figura lui Mișu se destindea, îi venea inima la loc. Mă întrebă cum am putut dormi în mașină, oare nu mă trezea zgomotul motorului ? Nu ? Nici vocile clienților ? Nu, nimic, eu dorm foarte adînc și nu aud nimic, nimic, nimic, poate să tragă și cu tunul. Liniștit de-a binelea Mișu surise și îmi trase și el o palmă, așa, pentru descărcarea nervilor.

Dar atunci răzbi printre picioarele bărbaților fratele meu. Era alb, cu ochii în lacrimi, cu părul vîlvoi, striga ceva, a izbutit să ajungă pînă la mine, m-a înconjurat cu brațele. Haita de șoferi a ezitat, atît cît să apară și patriarhul Niculicea, trezit din somn de țăraboi. Surprinse încă ridicată palma mare a lui Mișu și indignarea lui nu mai cunoscu margini :

— Băieții mei ! Ce-aveți cu ei, mă proștilor ? Lăsați-i în pace ! Mișule ! CÎND ȚI-OI MÎNJI UNA !

Presupunînd că Mișu s-ar fi lăsat lovit, oare s-ar fi clătinat măcar, namila blondă, de mîna șovăitoare a lui Niculicea ? Însă ierarhia își făcu efectul. Mișu își încrucișă brațele, scoțînd buza de jos, într-o expresie de dispreț, iar ceilalți se împrăștiară. Lipiți unul de altul, cu brațele înnodate pe după gît și tremurînd de emoție în același ritm, am rămas amîndoi cu Niculicea, care nu mai știa ce să ne dea ca să ne împace. Ne-a suit lîngă el în mașină, ne-a șters lacrimile cu o cîrpă curată scoasă de sub scaun, s-a căutat de bani, a găsit un pic de mărunțiș și ni l-a dăruit. În fine, ne-am liniștit, Niculicea ne zîmbea știrb, i-am dat bună ziua și l-am lăsat în mașină uitîndu-se după noi, mulțumit, am plecat împreună spre casă. Dar după ce am intrat în curtea blocului, fratele meu m-a tras de mînă, cu o autoritate căreia nu m-am putut împotrivi, m-a dus în spatele blocului, acolo era un teren viran foarte îngust, înghesuit de calcane, și aici s-a repezit la mine să mă bată, plîngînd din nou cu lacrimi, am simțit că nu trebuie să mă apăr și am îndurat loviturile, mă așteptase prea mult, murise de spaimă în absența mea, iar apoi povestea cu Mișu și cu palmele il dăduse gata, suferise prea mult într-o singură dimineață, mă iubea prea mult, mă bătea plîngînd, s-a oprit, am plîns amîndoi, unul în brațele altuia. Ne-am liniștit mai greu de astă dată, abia acum ne eliberasem de un zbucium fără seamăn. Cu vocea încă subredă de plîns i-am povestit apoi minunata plimbare cu mașina lui Mișu, căutînd să-mi amintesc tot, mai adăugînd de la mine pe ici pe colo. El mă oprea din cînd în cînd, punîndu-mi întretăiat cîte-o întrebare. Nu visasem ? Mă oglindeam în ochii măriți ai fratelui meu și mi se părea că-i povestesc un vis.

Era către prînz, în foarte scurt timp trebuia să ne ducem la școală. De sus stropea călduț un soare bolnav. Între blocuri cădea

---

IOLANDA MALAMEN

Pe ferestre

palid a fost regatul lunii
palide straiele de zbor
înmărmurită pe ferestre
noaptea mi-a spus să nu
cobor

pluteau epavele de aștri
în praful unui gînd anume
zalele-mi rugineau
de milă și înțelepciune

Și atunci

și atunci cînd pe întuneric
barbare cîntări vor vesti
moartea
tu iubitorule de orașe să vezi
cum în urmă las un lanț
străvechi de gînduri.
Eu am urît capodopere de
întîmplări
și fără voie m-am înălțat
de multe ori către iubire
dar ca o sacră viață
mi-am dăruit suferința.
Dincolo de lumini păștea
amurgul pentru totdeauna
flori nemuritoare.

Pe ziua

roagă-te pentru paianjenul
orb
el n-a avut niciodată drum
un rug îi ocrotește fapta
pe frunzele făcute scrum

ar ninge cu umbre negre
în trupul bătrîn și domol
roagă-te pentru paianjenul
orb
el credea universul mai gol

GRIȘA GHERGHEI

Vom rămîne aici

vom rămîne aici
stăpînul și-a ales nisipul
un ochi petrecăreț
și altul pustnic
primește trupul
lauda și jalea
acestor așezări pe os
pînă la fluier
gurile spun multe
de prinde frunza rost
să se destrame
încît rămîne vestea
dintre nume
mărturisirea unui umblet
straniu
moștenitor de hohot
în adînc.

Să trecem tăcuți

e dimineață iubito
și începe o vreme atară
ca din mijloc de drum
nu atinge nimic
în degete focul, pîndește
cu urma icoanei
și pragul așteaptă în ochii
unui ciine străin
să trecem tăcuți
prin cît ni se iartă cu
umbra
în vorbele lumii.

Pentru un joc

pentru un joc
de-a rana vie
cu tot ce e vecinătate
încă un trup de siguranță
încă un nume în balans
și încă o singurătate
e rîndul sufletului meu
să ia auz
să dea vedere
aceiași flamă între margini
de cînd se naște cine piere.

cu gemeni

primăvara și tresăreau zidurile coșcovite. Obrajii ne erau umezi, simțeam răceala anotimpului în colțul înlăcrimat al ochilor. Liniștea vestea bătrînețea zilei, cartierul se armoniza, scădea egal, ca o apă uitată. Fratele meu mă topea cu ochii lui mari, era fraged, avea mîinile de flori, mi se părea că aud, în pacea caselor, o bătaie delicată, ca o mătase, inima lui. Îl țin minte foarte bine așa, e una din imaginile lui pe care le chem, le visez, le prefac încet-încet, pe măsură ce trece timpul.

A murit după cîteva luni. Era o epidemie de poliomielită. Boala, localizată la cap, l-a sfîrșit în cîteva zile. Asta cu numai șase luni înainte să apară în România primele vaccine anti-poliomielitice, americane. S-a întîmplat minunea că nu m-am contaminat și eu, care dormisem lîngă el, mîncasem la aceeași masă, îl îmbrățișasem înainte să fie dus la spital. A fost dus la spital numai cu douăzeci și patru de ore înainte de moarte, cînd redoarea membrelor era foarte accentuată și nu mai putea merge singur. Tata l-a scos din casă pe brațe. Îl aștepta o ambulanță Ford, lungă și albă, foarte frumoasă. Mergeam lîngă el, nu spuneam nimic, dar i-am văzut sclipirea ochilor cînd a zărit automobilul ca un pește alunecos și alb. Automobilul a plecat cu el, sunînd minunat la demarare, căci fierul și cauciucul nu se îmbolnăvesc, nu se molipsesc, nu pier în cîteva zile smulgîndu-ți inima, la chemarea stranie a lui Dumnezeu.

Apoi am început să cresc cu adevărat. Apoi casa noastră s-a prăbușit, tata a plecat la altă femeie. Apoi am fost săraci, săraci cu adevărat, am început să muncesc. Apoi am devenit bărbat, m-am îndrăgostit, am suferit prima oară de o boală bărbătească. Apoi am intrat în facultate, am început să învăț ca să devin inginer, am început să așez în mine atîtea gînduri și cuvinte și adevăruri străine, pe sufletul care fusese o dată cald și moale și numai al meu.

După înscriere, au trecut cîteva săptămîni pînă la prima lecție. Vremea nu se încălzea deloc. Tocmai la sfîrșitul iernii am tras o răceală strașnică, pentru că se stricaseră caloriferele în tot institutul și stricate au rămas vreo două săptămîni. Se întîmplase undeva o încurcătură, trebuiau bani de reparație din fondul nescriptic, dar nu se știe cum nu mai exista nici un fond nescriptic, mă rog, am dîrdîit toți o săptămînă, ne curgeau nasurile enorm, aveam toți buzunarele doldora de șervețele de hîrtie, dactilografele strănutau pe pagini, femeile lucrau în paltoane și cu fularele la gît, funcționarii din birourile mai neumblate stăteau cu pălăriile pe cap. Eu însă în prima dintre săptămînile cu pricina am fost mereu chemat cînd la director cînd la adjunct, și nu se făcea să intru cu paltonul pe mine. N-ar fi admis niciunul, mai ales directorul ,erau morți să li se arate respectul cuvenit. Ei stăteau cu paltoanele pe umeri, ce-i drept, și plecau după două ceasuri, spuneau că au de rezolvat cine știe ce, că-i cheamă la minister. Dar nu plecau în același timp, mereu era cîte unul, și avea nevoie de mine ; pe urmă a venit o delegație din străinătate, vreo trei zile i-am plimbat prin institut, eram cel mai tînăr funcționar, cel mai sprinten, eu trebuia să-i conduc. Ce mai vorbă, am răcit. Nu puteam să-mi permit să lipsesc, mi-ar fi făcut tot felul de dificultăți cu concediul, la vară. Veneam la slujbă cu capul vuind de febră, lucram mestecînd aspirine, lua-l-ar dracu de conac boieresc, friguros mai era, și noi foarte mîndri fusesem de ei cînd ne mutasem aici, doar de doi ani, dintr-o dărăpănătură de la Hala Traian, pe lîngă niște cooperative împutite, unde stăteam zece într-un birou. Ce mai vorbă, am răcit crunt. În fine, după o săptămînă au apărut băieții de la I.A.L., au lucrat încet și cu zgomot mare, dar tocmai la sfîrșitul reparației s-a spart o țeavă. A trebuit lipită și aia, a mai durat cîteva zile. Cînd a revenit căldura, gripa îmi trecuse, mă învățasem. Acum mi se părea prea cald, transpiram, insistam să se deschidă geamurile. Poate că într-adevăr se mai încălzise și vremea. A plouat, pe urmă au fost niște zile cu ceață groasă, pe străzi erau foarte puține automobile, circulau în viteza întîia, cu farurile aprinse și claxonînd mereu, ca niște vase într-o strîmtoare periculoasă. Era bine, mie îmi plăcea, de la slujbă acasă treceam prin Parcul Ioanid și prin Grădina Icoanei, cînd pe poteci, cînd pe iarba moartă, udă, a anului trecut. Tusea caselor mi se părea departe, visam deodată miezul unei păduri nesfîrșite, intram printre crengi, îmi zgîriam cu speranță obrajii de ele, dar erau ude și reci și ascuțite, nu era plăcut. Taina din mine creștea, mă umplusem de așteptare pînă sus.

M-am dus la școală și am citit pe un afiș muiat de ceață că prima lecție avea să aibă loc în duminica următoare. În sala cinematografului „Republica".

Ideea de școală mă cam agasa. Școală, examen... Iar ? Mai ieri terminasem. Suferisem groaznic în liceu. O suferință nemișcată și mută. Deschisesem ochii și văzusem liceul așa cum e, chiar după moartea fratelui meu. Sălile înalte, cu pereți verzi, parcă vopsiți cu puroi, și colegii pe care nu-i puteam suferi, erau gălăgioși și vulgari, mă întrebau plini de inocentă curiozitate dacă fratele meu s-a chinuit mult înainte să moară, dacă a fost îngropat în uniformă școlară, dacă îmi părea rău după el, îi uram, îmi venea să-i sugrum, erau toți mai voinici decît mine, am citit în clasă versurile „Liceu. — cimitir / Al tineretii mele —", găseam că Bacovia avusese dreptate, iar profesorul nostru de română, Buliban, un negricios tînăr, ne explicase că poetul nu se referise la liceu în general, ci numai la un anumit liceu, și anume acela burghezo-moșieresc, de unde reieșea treaba asta n-aș ști să spun nici azi, examenele înaintea cărora mi se întîmpla să vomit de emoție, corigența la economie politică, crizele capitalismului nu-mi intrau în cap și pace, unde și cînd au trecut, au dispărut, s-au uitat toate astea ? În fine s-a terminat liceul în care fusesem învățat, luminat, lămurit, chestionat, apreciat, corijat și demascat, m-am pregătit o vară întreagă, am dat examen de admitere la politehnică, erau locuri puține, eu nu aveam dosar de bursă pentrucă nu aveam origine sănătoasă, trebuia să mă lupt pentru un loc cu alți patru, care nici ei nu aveau origine sănătoasă dar știau carte nu glumă, am învins, am intrat, peste o lună am văzut că era alt liceu, cu profesori depășiți, cursuri anacronice, incompetență, ședințe, discursuri, turnători, fii ai unor personaje importante care luau de drept notele cele mai mari, în fine totul după tipic, în anul trei au fost exmatriculați șapte studenți din anul meu, atunci am pierdut și eu un an, deși nu aveam nicio legătură, dar în grup era și o fată căreia îi făcusem un pic de curte ca să mă lase să învăț în sesiune pe notițele ei, și cînd fuseseră priviți ei fusesem și eu, muream de spaimă să nu mă ia armata, să pierd facultatea definitiv, a trebuit să intru în producție ca să mă reabilitez, am cărat saci cu ciment, pe urmă am intrat la Trustul 3 Izolații, la Atelierele Centrale I.T.B., în fine la I.R.A. 1, unde mi-am luat calificarea frezor și am văzut ce înseamnă uzina și muncitorii, după un an am fost reprimit cu mare dificultate, mi s-a atras atenția că mi se face o mare favoare, am pus botul pe labe și am înghițit, nu mai puteam avea nicio absență, nu mă mai puteam da în lături dela nicio sarcină obștească, am terminat, comisia de repartiție mi-a dat un post prăpădit, unde era ingineria, unde erau visurile mele, lucrările de anvergură, o întreprindere în care să mă pot afirma, o muncă de răspundere ? M-am pomenit contopist, am făcut apoi, ca licențiat, școala de ofițeri de rezervă, tot școală și asta, tot caiete, tot examene, tot profesori, eram strigat „tovarășe elev", am ieșit înmuiat de tot de atîtea școli, subțiat de bănci, cu coatele tocite, cu privirea obosită, cu creierul ostovit de o mie și una de date străine mie, pe care n-aveam să le folosesc niciodată, care mîncau din viața mea ca rugina dintr-un cuțit. Am ieșit, dar în suflet tot elev am rămas, cu genunchii îndoiți sub pupitru, cu coatele rănite pe scîndura tare, cu spatele aplecat, cu ceafa arsă de o lampă de sus, cu privirea mustind în căderea pleoapelor, ferindu-se de orbirea catedrei. Și lumea e o școală mai mare, mereu profesori, și lecții, și examene, și pedepse, pedepse absurde după lecții fără înțeles, o ură umflîndu-se ca o picătură gigantică, cerneală și fiere. Și nu aveam ce face, nicio fereastră, nicio ușă, nicio crăpătură, nicăieri.

M-am trezit înaintea ceasului deșteptător, duminică dimineață. Camera mea e foarte mică, un metru și jumătate pe doi, o fostă debara, transformată, dar pentrucă stau singur în ea nu poate fi decît o cameră, **camera mea**, să fiu fericit că o am și pe asta, acum după războiu tot ceea ce are patru pereți se numește cameră, sînt blocuri în care stau oameni și în boxele de cărbuni, dorm în ele, mănîncă, iubesc, îmbătrînesc, trăiesc. Tîrnăveanu, profesorul meu de geografie de la liceu, om încă tînăr, cu care fusesem în relații de amiciție, îmi împrumuta cărți, stătea într-o casă veche, reîmpărțită, într-o baie mare de tot, cum se făceau pe vremuri, în care își pusese patul, masa, biblioteca, hainele, pleca dimineața la liceu și lăsa cheia în ușă, pentruca ceilalți locatari să poată folosi baia în lipsa lui, erau oameni cumsecade, putea să-i lase liniștit „la el în casă", nu-i lipsise niciodată nimic, cînd se întorcea la prînz se putea și încuia cu cheia dacă avea chef, după prînz baia era numai a lui, așa era înțelegerea. Zilnic citești în ziare cît s-a mai construit, și n-ajunge, n-ajunge, n-ajunge. Prin urmare, camera mea tot era mai bună decît altele. O mărisem scoțînd din ea orice mobilă afară de pat, o masă foarte mică înghesuită într-un colț, un scaun, iar cărțile și hainele le mutasem sus, fixînd etajere și cuiere pe pereți, noroc că avea tavanul înalt, nu ca apartamentele moderne. Dădeam capul pe spate după cîte-un roman polițist ori o cravată. Mai mărisem camera cu o oglindă mare, destinată inițial unei camere adevărate. Acoperisem cu ea un perete, și în adîncul ei spațiul îngust se dubla. Era înclinată puțin. În fața ei, în picioare, mă priveam în creștet, aveam capul mare și prelung, umerii lați, pieptul foarte bombat, talia îngustă, picioarele mici, mă înălțam în oglindă ca un con sprijinit pe vîrful lui, într-un dezechilibru grațios. Ce mai rămăsese din pereți era tapisat cu fotografii, cîteva ale mele, una mare a mamei, apoi poze colorate de prin reviste, depășisem firește vîrsta cînd pui pe pereți așa ceva, dar mi-era lene să le înlocuiesc, nu prea știam nici cu ce, și mă înspăimîntam de pereții goi ai celulei, așa măcar arăta ca o cușcă de papagal, tot cușcă dar aurită și plină de pene de toate culorile.

Alături, într-o cameră nu prea mare, locuiau mama mea și tatăl meu vitreg. Apartamentul mai avea două camere, fuseseră ale noastre, părinții mei divorțaseră, tatăl meu părăsise domicilul conjugal, spațiul rămas se redistribuise, apăruse menajul Chicidan, el inginer mecanic auto, ea casieră la un C.E.C., bănățeni grași și înfipți, și cu fata lor Puia, căreia îi dădeau sînii și visa să urmeze nici mai mult nici mai puțin decît conservatorul secția regie de film ! Ne împăcam cum puteam cu familia Chicidan, în bucătărie și în baie, care nu se putuseră reîmpărți. Inginerul Chicidan, inteligent și practic, propusese chiar un orar la bucătărie și la baie, iar mama mea, care fusese proprietara apartamentului înainte de naționalizare (singura ei proprietate, un cadou de pe vremuri al tatii, și cît mai pătimise pentru proprietatea asta, dar nu numai ea, eu tot scriam autobiografii pe la școală, pe la facultate, pomeneam de apartament, după aceea începeau neplăcerile), se uitase atît de crunt la Chicidan încît îl intimidase, deși era zdravăn și obraznic. Mama nu putea să-l sufere. Chicidan făcea apă pe jos în baie, nu spăla cada după ce se îmbăia, cînd se spăla scotea niște gemete de voluptate pe care le-ar fi invidiat și un rinocer, asculta meciuri la radio deschizînd aparatul la volumul maxim (în ce privește meciurile, și eu eram convins că face dinadins), nu dădea bună ziua, nu-și plătea partea la electrică și apă, pretinzînd că ei consumă mai puțin decît noi, se îmbăta. Doamna Chicidan umplea bucătăria cu un miros greu de sosuri ungurești, păta mozaicul băii cu ojă cînd își vopsea unghiile de la picioare, împrumuta din cafeaua mamei și uita să i-o dea înapoi, vorbea ore întregi la telefonul nostru. Puia creștea ca părinții ei : era răsfățată și prost crescută, se farda pe furiș, în absența părinților, umplea casa cu un pick-up isteric, cred că și fuma. Camerele lor erau cele mai bune din apartament, mamei i se făcea rău numai închipuindu-și cum se lăfăiau cei trei intruși în ele, și cred că îl detesta pe tata pentru că plecarea lui îi adusese pe străini în casa noastră tot atît cît îl detesta pentru că o părăsise pentru altă femeie. Eu încercam să-i ocolesc pe cei trei cît mai mult, reușeam mai bine decît mama care se întîlnea cu doamna Chicidan la bucătărie în fiecare zi. Însă trebuia să fiu confidentul auditiv al intimităților, pentru că debaraua avea două uși: una se deschidea în camera mamei, cealaltă în baie. Aveam, firește șansa de a putea intra în baie cînd pofteam, dar îi auzeam și pe ceilalți. Altfel încît era complicat de ajuns în camera mea, chiar și pentru mine, mi-era foarte greu să aduc un prieten, iar dacă voiam să vin cu o fată trebuia, ca să nu rănesc respectabilitatea mamei, să nimeresc o după masă rarisimă în care erau toți plecați, sau să mă las păgubaș. Altfel, n-aveam cum intra și ieși, în anul doi de facultate stricasem romanța dintre mine și o colegă a mea de care fusesem destul de amorezat, tocmai pentrucă o adusesem la mine și o scosesem apoi din nou prin fața a zece perechi de ochi curioși. Mama și tatăl meu vitreg încercaseră, discreți, să salute cît mai scurt, ca să nu mă pună într-o situație penibilă, dar chiar în prag mă întîlnisem cu familia Chicidan care se întorcea de la cinema probabil. În loc să răspundă la bună seara se zgîiseră toți trei la mine cu ochii ieșiți din cap, iar pater familias rîsese gros și insinuant. Fata se supărase rău pe mine, era fiica unui doctor, stăteau în șase camere, degeaba îi explicasem

Desene de
DOINA GEORGESCU

eu că atîția oameni fini sînt victimele crizei de locuințe de după război. N-a mai vrut să vină la mine niciodată și legătura s-a stins.

Duminica însă scăpam de ei. Se urcau în splendidul lor Volkswagen, ori în splendidul lor Renault, ori mai știu eu ce, fiindcă domnul Chicidan, inginer mecanic auto, își schimba automobilele la cîte trei luni odată, vînzîndu-le cu suprapreț și realizînd profituri de cîte cinci-zece mii de lei, ceea ce nu-l împiedica să se certe cu noi pentru lumină și apă, și plecau la iarbă verde. Rămîneam singuri în casa noastră, liberi. Era atît de frumos încît nu ne venea să credem, era o liniște și o pace care ne înmuiau pe dinăuntru, mamei îi dădeau lacrimile. Stăteam o oră cu cafelele în sufragerie, privind apusul prin fereastra mare care da în balcon, abia rosteam cîte-o vorbă, cînd unul cînd altul. Soarele scufundîndu-se umplea camera cu aur, pereții luminați de apus păreau de lemn vechi, noi stăteam nemișcați, fiecare pe scaunul lui, mama într-un **peignoir** de mătase veche, care fusese odată foarte frumos, fața i se desfăceau puțin, nasul, cuprins de asfințit într-un fel de clar-obscur, părea și mai grecesc, nasul grecesc al mamei mele fusese vestit pe vremuri, ochii i se adînceau, o clipă de tinerețe îi pîlpîia pe chip, și se stingea odată cu soarele. Tatăl meu vitreg stătea în stinga ei, cu profilul roz de ultimele raze, cu părul alb sclipitor în lumina muribundă, căderea gurii, închiderea bărbiei, oasele rotunjite blînd sub obraji, fruntea săpată, o expresie nobilă și delicată care-l descria așa cum era, nobil și delicat, și venise la noi doar cu o valiză, se căsătorise cu mama la numai două luni după ce ieșise din pușcărie, unde stătuse nevinovat zece ani. Înainte de condamnare lucrase la o fabrică, se descoperiseră lipsuri mari, cei patru delapidatori trăseseră după ei de trei ori mai mult nevinovați, tatăl meu vitreg fusese încadrat la paragraful H, pedeapsa capitală, apoi condamnat la douăzeci și cinci de ani, și iertat după zece, iertat nu spălat de acuzație, zece ani mîncase, dormise, muncise alături de criminali veritabili, acum ținea mîna mamei în mîna lui și se uita în rana roșie a soarelui. Cum tăceau ei doi, alături și mînă-n mînă, tăcerea lor mă copleșea, mă simțeam prea norocos pe lîngă ei, prea tînăr și plin de vlagă, ei erau vîrstnici, trăiseră, cunoscuseră, suferiseră, mă simțeam vinovat față de ei. Uneori, în asemenea duminici, mama deschidea ușile camerelor pierdute și privea în ele din prag, numai așa, ca să le mai vadă cum arată. Iubise mult apartamentul, cadoul tatălui meu adevărat. Privea cu buzele strînse, rănită de tot ce vedea, de mobila vulgară a nepotiților, de covoarele de pe jos, de hainele care se vedeau. Închidea ușile cu un oftat din adînc, mereu același. Arunca însă rar astfel de priviri în trecut, era o femeie prea mîndră, nu vroia să se uite pe ascuns la ceea ce considera și azi că e al ei.

Erau zilele cînd mă odihneam de săptămîna de opt ore, citeam în camera mea strîmtă, uneori păraseam cartea ca să mă uit pe fereastră, aveam o fereastră mică, îngustă, așezată sus, ca să mă uit pe ea mă urcam pe o ladă așezată anume sub pervaz, și vedeam strada, coroanele, prin gratiile verzi ale copacilor se mișcau pete calde, rochii, trupuri, cîte-un obraz depărtat, apoi un automobil netezea strada, lumea se schimba o clipă, din obișnuită se făcea lucioasă, elegantă, mirifică, gîndul meu se ducea cu automobilul, se încurca în roțile lui, șingera sub cauciucuri, tot mai departe. Mă trînteam pe spate în pat, cu mîinile sub cap, mă uitam în albul tavanului, încercam să fluier ceva ori urmăream vreo muzică stinsă din vecini, puteam să mă gîndesc la orice, eram liber, într-adevăr liber să mă gîndesc la orice, puteam visa orice, o fată frumoasă și numai a mea, ori o călătorie lungă, ori chiar ingineria pe care eu mi-o dorisem într-un fel și acum aveam parte de ea opt ore pe zi sufocat de hîrtii care mă îndobitoceau, și pe deasupra invidiat de alții care azi, tot cu diplomă de inginer, făceau cine știe ce, cine știe unde .Pe stradă treceau automobile și soarele, căzînd pe oglinda caroseriilor, trimitea în sus, pînă pe tavanul meu, semnele mișcării lor. Dintr-un capăt al tavanului venea un val tulbure de lumină, în care plutea incandescent un punct alb, de foc plin, din partea cealaltă sosea o pată rotundă, cu o margine mai accentuată, se apropiau, se întretăiau, ciocnirea lumina tot tavanul, umplea odaia, apoi se despărțeau, fugeau spre capetele opuse, curgeau o secundă în josul pereților, gata.

Vara, dormeam noaptea cu fereastra deschisă, mă deșteptam uneori pentrucă sus pe tavan, deasupra somnului meu, se confruntau faruri feroci, rupînd unele din carnea celorlalte. Rămîneam treaz, visam la șoseaua cerului. În culori de paradis, sub înfloriri îngerești, cu muzici de nedescris în auz. Viteza îmi flutura părul, îmi săruta gura. Și alături, n-o vedeam niciodată, doar știam că e, ființa sublimă, turnată din lumini și parfumuri, moale ca inima, dulce ca începutul. O visam, mă-mbolnăveam de lipsa ei. Uneori visam că mă dau jos, că măsor cu pasul șoseaua cerului, ea urca toată în mine, prin tălpile picioarelor, ca o otravă subtilă. Ridicam bărbia în sus în noaptea odăii, dădeam capul pe spate adîncindu-mi ceafa în pernă. Era ca și cum m-aș fi dat peste cap, ameteam, privirea îmi ardea de întunericul tavanului. În imaginație străbăteam clădirea în toate sensurile, străpungînd pereții, învingînd ușile, pătrunzînd cele mai adînci subsoluri. Toată clădirea nu mai era decît leagănul nesomnului meu. Copacii mari se înălțau în jur, înfiorînd întunericul, de jos către mine .Atunci dedesubtul meu putea fi orice ; Europa, Asia, America. Mi se părea că tot blocul se răstoarnă cu mine, întors de noapte ca de o mînă mare și oarbă, și începe să cadă cu o viteză fantastică, în timp, în spațiu. Orașul, dedesubt, tăiat de cuțitele automobilelor. Lumea-stradă, lumea-șosea, lumea-asfalt. Viteză. Luciu. Mă culcam pe șoseaua cerului. Mă întindeam pe spate, cu brațele depărtate de trup, cruce vie, răcoarea șoselei îmi îmbăta carnea. Atingeam cu marginea rotundă a urechii pasta șoselei, rotunjită, cenușie, un zgomot venea pe șosea, de foarte departe, dat de-a dura pe asfalt, precedîndu-și cauza, pătrundea în urechea mea deschisă, dispărea tot în ea, sorbit, s-o umple. Venea și din partea cealaltă, simetric, alt zgomot, geamăn cu primul. Ca două mîini pe o claviatură, din două sensuri opuse, una de jos, alta de sus, să se întîlnească la mijloc. Imperceptibil, vag, cert, puternic, brutal, urlător, mortal. Era atît de departe încît mă miram, nu putea ajunge pînă la mine, ar fi fost un miracol ! Și totuși creștea. Creștea din două părți, mă asurzea, era aproape, asupra mea, și eu tot mă întrebam dacă nu mi se pare, și căutam în răcnetul apropiat și groaznic muzica dulce și părelnică de la început. Zgomotul geamăn se apropia, se întîlnea pe mine, și săream instantaneu dedesubt, ca o notă, apoi se despărțea, fugea invers, regăseam muzica dulce, căutam în ea urletul, nu reușeam, diminua prea repede, se evapora, nu mai era. Rămîneam pe șoseaua cerului, nu mai eram nici eu, mă risipisem, mă topisem în asfaltul lui Dumnezeu, și era atît de bine, de fericire mă durea inima.

Am mai stat cîteva minute în pat. Era lumină afară, dar la mine, prin fereastra mea îngustă, nu pătrundea mare lucru. Casa tăcea, duminică. Ceasul trebuia să mă trezească sunînd tocmai peste o jumătate de oră. Nu mai aveam timp să readorm. Palpitul din copilărie, înaintea primei zile de școală. M-am găsit ridicol, m-am ocărît în gînd. Mă simțeam obosit, cu ochii grei de nesomn, oribila senzație a nopții nedormite bine, cînd simți că se scurge viața din tine cu fiecare por, ești moale ca un bătrîn, și n-ai voie să te dai slăbiciunii, trebuie să te aduni, să începi din nou, albul crud al zilei nu iartă noaptea.

M-am sculat foarte încet, coborînd picioarele din pat cîte unul, m-am ridicat ținîndumă de pereți, am dibuit fereastra, am scos capul, am stat o secundă în spărtura geroasă a dimineții, cu ochii închiși. Frigul mi se așeza în păr, înghețа obrazul lucios de noaptea care trecuse. Am lăsat brațele pe lîngă corp, m-am ținut în picioare singur. Pe urmă, încă încet, fără nici un gest, brusc, am intrat în baie. Am lăsat apa să curgă mai mult, pentru ca fosnetul ei să-mi trezească auzul. Apoi m-am spălat pe față, foarte blînd întîi, abia atingînd pielea, tot mai tare, cu apă tot mai rece, și m-am frecat cu un prosop pînă mi-au pocnit obrajii de durere.

M-am ras, am făcut un duș cald terminat cu unul rece, m-am îmbrăcat. M-am îmbrăcat cu o deosebită grijă, ca pentru cine știe ce ocazie. Am căutat o cămașă albă. Mi-am pus chiar costumul meu supranumit unicul. Mai aveam niței și strîngeam toți banii ca să-mi fac altul, unul de vară, și pentru că nu-mi puteam face decît unul ezitam infinit asupra culorii ; deși, în momentul cumpărării stofei totul avea să fie foarte simplu, cum se întîmplă mereu : aveam să cumpăr exact ștofa care se va găsi la banii mei, la urma urmelor magazinele românești sînt aprovizionate în așa fel încît să nu-ți dea dureri de cap alegînd, și mai ales nu-ți oferă niciodată satisfacția să găsești exact ceea ce dorești. Am deschis cu precauție ușa, am intrat în penumbra celeilalte odăi, am trecut în vîrful picioarelor pe lîngă somnul părinților, le auzeam respirația unită, am ieșit în bucătărie, am băut în pripă o cafea. În curte am dat de Silvestru, care nu știu ce făcea pe lîngă un burlan, bătea cu un ciocan în el, îndrepta tabla, i-am dat bună ziua și nu mi-a răspuns, îmbătrînise Silvestru și se făcuse tot mai urs, nu-i mai intra nimeni în voie de cînd nu mai reușea să ne impresioneze cu amenințările lui cu pușcăria, trecuse totuși vremea aceea, Silvestru suferea de pierderea autorității și ne ignora, se răzbuna pe noi. Frigul umed prevestea primăvara, o pîclă de soare pe cer, somnul îmi trecuse, îmi simțeam ochii limpezi. Mi-era cald în hainele mele, mă dilatam în ele, senzația de confort și securitate a hainelor care sînt ale tale, defintiv ale tale, care nu te trădează, care te apără. Înăuntru, în ascunzișul lor, puteam să mă simt bine, nimeni nu știa că mă simt bine în ele, acolo, în întunericul lor, eram liber și neștiut. Eram liber și pe strada cu mișcare rară. Mă simțeam tînăr și corect îmbrăcat, cu o înfățișare care inspiră încredere. Un organism rotund, echilibrat în sine, complet. Trăiam strada independent, sigur de mine, nu știa nimeni că vin dintr-o cameră de un metru și jumătate pe doi, că demnitatea mea umană, forța mea, importanța mea se reduc la nici patru metri pătrați și la o leafă de o mie și două sute de lei, după unsprezece ani de școală, cinci ani de facultate, șase ani de cîmpul muncii și mult, mult vis.

Și mă duceam la prima lecție a școlii de șoferi amatori, nu ? Ideea asta se umfla atît de puternic în mine încît dinamita singură toată biografia mea. Nu-mi venea să cred că trăiesc în nici patru metri pătrați, cîștig numai douăsprezece sute, am perspective de avansare îndepărtate și mici, n-am călătorit niciodată în străinătate și nu știu dacă voi călători vreodată, fumez țigări americane la ocazii, și îmi permit să beau whisky într-un bar doar o dată pe an, de ziua mea. Școala auto dădea toate astea peste cap, mă împingea în lumea aleșilor. Școala auto era atît de puternică în mine, încît nu ea mi se părea de necrezut, ci toată ființa mea de pînă acum neinrudită cu școala auto prin nimic. Desigur că avusesem altă biografie, pe care doar o uitasem, cine știe de ce. Sau abia acum începeam să trăiesc, aspirația se materializa, ieșeam la lumină eu cel adevărat, era prima mea clipă de autenticitate. Nu-i așa ? Treceam pe lîngă somnul celor care nu se duceau, ca mine, la prima lecție auto, și îi compătimeam blînd. Trezitul de dimineață a fost pentru mine întotdeauna un coșmar. Înnebuneam uneori la gîndul viitorului : o viață întreagă în care să muncești șase zile pe săptămînă cîte opt ore, trezit mereu la șase dimineața de pumnul deșteptătorului în timpan, doamne, ce destin infernal, și eram tînăr și în putere, o moarte prematură nu se anunța în nici un fel. Azi, trezit tot la șase, **duminica**, eram ușor, eram fericit, eram altul, adică grecesc, eram în sfîrșit eu însumi.

MIHAI CONSTANT DIACONESCU

Presimțire

Mai auriu în scorbură de tei
mi-e noaptea albă, ochiul sting îmi plînge
prin centrul frunții se dilată zei
ce-n sferele luminii mă vor stringe

unde-o cădea polenul alb din sînge
să prelungească zodii în care mă supun
cuiva ascuns în suflet ce-n joacă mă întrînge
cu aura de înger și minte de nebun

mai simt un spin născut în lacrima oprită
să răstignească trupul de care mă desprind
din ordinea de frunze cînd gura odihnește
și numai ochiul tainic privește-un alt tărîm.

Jertfă

Sub bolta frunții se întîmplă
o muzică de sfere triumfală
să cadă jertfe în cuvinte
cu geometrie foarte rară
mai dorm puteri nebănuite
în casa gîndului și-afară
doar ochiul oglindind azurul
îmbracă forma ideală.

o, foarte greu în galaxii
mai porți credința în mișcare
din cercuri nu mai poți lipsi
cu aripile visătoare.

pecetea stelei arde jertfe-n sînge
prin centrul frunții piere întrebarea
cum moare ochiul sting
cel drept numai să poarte
cu lebedele hamse prin sutlet depărtarea.

Formă

Mai odihnesc ascuns în flori de tei
și mai respir în frunze cînd nu se face seară
aș vrea să pling amurgul dar ochii sînt prea grei
de lacrimi înghețate pe obraz odinioară.

ochiul gîndește calm cum umbra stă să moară
pe ce-a fost depărtarea de steaua-mi răstignită,
o lebădă-a cîntat în trup ispititoare
și numai forma stăruie, a fi rar locuită.

GORUN MANOLESCU

Cînd voi citi smerit din Ramaiana

Vor tresălta — fini copți — precum mătasea
cînd sînii urzicînd de sub pieptar
s-or desghioca — și însetată casa
s-o-ntiora din dale-n pălimar

Voi prinde — roz — pe coapsa ta volută
acolo unde carii — suveran
vor cizela violaceu în nuntă
gemînd melodios prin paravan

Căci vor domni vorace peste cripta
ce blînd scalpel a mîngîiat-o — Rana
va înflori în jocul de a tripta
cînd voi citi smerit din Ramaiana

Ipoteză

Ne va ucide poate în plantații
de cuie-un heruvim peltic
cu sutlete-n candide ecuații
vom ști aproape Tot despre Nimic
și-n ceas suprem încremenind sub branțuri
cromatice geometrii de curcubeu
gingavii lui botfori vor prinde-n glanțuri
ecoul stins de rîs din dumnezeu...

TEATRU

Piéce touchée, piéce jouée!

Mînă în mînă cu concepţia regizorală, într-o prietenie indestructibilă, scenografia a trădat-o de cîte ori a avut ocazia. Uneori spre binele spectacolului. Înnoirea aici s-a produs în direcţia nonfigurativului, ca şi în pictura propriu-zisă. Crescînd cererea de locuinţe, scenografii, speriaţi de situaţie, au lăsat baltă planşetele cu schiţe, de decor care să semene cît de cît a case de oameni. Vezi piese care se petrec pe sub poduri, pe pasarele sau pur şi simplu în aer, în nişte pete de culoare închisă. Din cauza asta acţiunea pare centrifugă şi firul greu de prins ; din cauza asta totul pare că se petrece altundeva, unde nu sîntem şi noi. Altundeva, aiurea. Piesa e absurdă. Aiureala se petrece aiurea, parcă îţi şopteşte cineva. Adevărul e că nici un erou fictiv nu poate trăi în condiţiile mizerabile oferite uneori de scenografi. Se sufocă, n-are unde deschide o fereastră. Am stat de vorbă cu nişte eroi fictivi şi mi s-au plins, incercănaţi, că n-au unde să se odihnească şi în timpul spectacolului chiar, între replici coboară şi moţăie în sală. Domnule — stăm ca pe ace şi mai miroase şi vopseaua ! — au spus.

Unii chiriaşi ai pieselor mai noi vor să facă schimb de decor. Vor decoruri vechi, nenorociţii, decoruri prăfuite, dar singuri pe hol, cu curte, apă rece, apă caldă. Ba mai mult : vor piese cu un singur personaj ! Dar ar costa prea mult, trebuie să recunoaştem. N-am ajuns încă aşa de departe.

Adevărul e că — una peste alta — există la noi o efervescenţă adevărată în scenografie, multe talente adevărate. Intră în frumoasa expoziţie de la Dalles, te va izbi din capul locului un lucru : decorul potrivit la piesa potrivită. Mai potrivit decorul citeodată. După jocul de noroc care este într-un fel teatrul — cu mină moartă de multe ori — zarurile au fost aruncate în pod ! Ce se aruncă, de fapt ? Costumele, butaforia, schiţele, totul în afară de **viziune** care e abstractă şi nu se vede şi se păstrează. Dar iată cîte lucruri interesante le-au trecut scenografilor prin cap ! (N-o să dau totuşi exemple) Dacă la unele piese se mai doarme, vina nu e în nici un caz a acestor harnici şi pasionaţi arhitecţi ai palatelor pentru o mie şi una de nopţi minus de cele mai multe ori o mie.

Marin SORESCU

ARTE

FILM

Peştele mic nu-l înghite, totuşi, pe cel mare

În adîncurile oceanelor, printre alţi monştri abisali, îşi face mendrele un peşte feroce. El i-a ulmit pe cercetători printr-o capacitate de neînchipuit : mica bestie a întunericului şi presiunilor fantastice, dînd cu ochii simţurilor de o pradă, se repede şi o înghite, oricît de mare ar fi aceasta. Şi cum, la asemenea sub-nivele ale existenţei, rezistă de obicei fiinţe bine dotate, se întîmplă ca eroul nostru să înghită treptat peşti de 5—10 ori mai mari decît el ! Stomacul său — pe deplin solidar cu celelalte secvenţe ale trupului — se întinde ca un elastic de praştie, oricît e nevoie. După o captură de acest soi prin beznele cosmice ale oceanului umblă satisfăcut un sac gigantic, avînd, la extremităţi, un fleac de cap şi o meschinărie de coadă.

Televiziunea le-a inspirat multor iubitori ai filmului groaza că micul ecran bestial va înghiţi ecranul cel mare, ajuns la maturitate. Se pare că temerile s-au şi adeverit parţial. Totuşi, la ora actuală, numai naivii vor mai lua în serios posibilitatea unei totale nimiciri a cinematografului de către televiziune. Oricine priveşte un film destinat marelui ecran transmis pe suprafaţa modestă din locuinţă, simte o nemulţumire surdă, ba chiar manifestă. Acest meschin pat al lui Procust taie în muchiile sale pelicule panoramice, de ecran lat, etc., cu sadism. De parcă ar vrea să arate că nu are nici în clin nici în minecă cu ele, de parcă ar ţine cu tot dinadinsul să ne dea de înţeles că numai **serialele** sale îl interesează. Căci serialele sînt făcute pe măsura lui, anume pentru el. Filmul pe care îl numim artistic nu are nici un haz văzut în pîntecul lacom al micului monstru — ecran.

Speriat de vecinătatea primejdioasă a noului venit, cinematograful a reacţionat cu disperare : mai întîi s-a împăcat cu pierderea unui număr considerabil de spectatori ; toţi istoricii de specialitate dovedesc cu cifrele pe masă cît de simţitor s-a micşorat îmbulzeala în sălile de cinema comparativ cu cea din deceniile 3 şi 4 al bineînţelesului nostru secol. Apoi s-a apropiat, cu gînduri prietenoase, de fosta sa victimă, teatrul. Apropierea aceasta constă, de fapt, într-o discretă imitaţie a **spectacolului** de teatru. În casă la tine, te poţi purta cum ţi-e voia : bei un pahar, desfiinţezi o sarma, asculţi un banc, maltratezi o odraslă (cum arăta, judicios, D. I. Suchianu) ; faţă de televizor, altă serie de libertăţi — îl închizi, îl dai mai încet (ne-a plăcut într-o frizerie să-i ascultăm pe meşteri cum luau atitudine faţă de un nevinovat aparat de radio : „Muzica asta strică lămpile !", a zis unul, acoperind emisia unei primadone ; nici la alte posturi n-au găsit ceva pe placul : — „Dă-l mai tare şi închide-l !", a strigat, nervos, altul). Poţi, dacă-ţi face plăcere, să faci o imagine sumbră, sau una luminos-stearsă, poţi chiar să te bucuri cu perversitate de personajele turtite sau lungite peste măsură de tine însuţi.

La cinematograf, cu excepţia derbedeilor şi a refulaţilor avantajaţi de întuneric, comportarea faţă de ecran şi sală este riguros stabilită. Iar la teatru se cuvine, cum ştim, o ţinută sărbătorească, o anume stare sufletească. „Aci mergi într-un templu (de unde şi vorba : „templul Thaliei") şi nu numai oamenii de ordine dar şi zeii te pedepsesc pentru ireverenţiozitate.

Către această atmosferă de reculegere tinde şi cinematograful. În marile hale de 1 000 şi mai multe locuri, apărute prin cartiere, se satură o sete mai modestă, atmosfera e mai destinsă (potrivit, de altfel, cu producţiile „de senzaţie"). Şi aici e necesară respectarea unor reguli necesare ale vizionării în public, dar nişte strigăte de entuziasm, condamnarea sonoră a unor eroi negativi, **oh**-uri şi **ah**-uri de surpriză, nu deranjează prea tare. Aceste super-cinematografe au ceva din atmosfera stadioanelor.

În sălile de dimensiuni rezonabile, unele chiar mici, **spectacolul** va predomina. Aici se aleg şi se formează spectatorii acelui posibil **film de artă** (despre care ne-am tot exprimat). Noi, în ceea ce ne priveşte, crezînd cu putere în această nedefinită identitate socială care este cinematograful, înţelegîndu-i pe iubitorii „artei" filmului, am optat de mult. Vom merge, cu majoritatea, în sălile — stadioane, să ridem şi să ne impresionăm în faţa jocurilor industriale de comedie şi aventură. Vom întoarce un ochi mai somnoros spre producţiile reputate „de artă", încercînd să le înţelegem.

Cît despre arta adevărată a spectacolului, nu şovăim nici o clipă : **înapoi**, şi totodată **înainte**, la teatru !

Ilie CONSTANTIN

ARTE

ARTE PLASTICE

Un monument de Naum Corcescu

Prima mea cunoştinţă cu sculptura am făcut-o prin intermediul lui Naum Corcescu. Temporar găzduit în atelierul proaspătului absolvent dar considerat de pe atunci încă un artist adevărat, undeva pe strada Iulia Haşdeu, într-o mansardă boemă, seara mă îndeletniceam, din proprie iniţiativă şi bucuros din cale-afară, să-i stropesc luturile cu o străveche pompă de bicicletă. Adormeam în nări cu mireasma pămîntului primăvăratic.

Reliefurile, busturile lui Corcescu din acea perioadă închipuiau o bogăţie bahică, scoteau în evidenţă carnaţii opulente. Cu timpul linia s-a rafinat, drame interioare au ieşit tot mai mult în evidenţă, o incetineală proprie marelui artist şi-a tăiat drum statornic. Nimic pripit, nimic fără acoperire. Totul plătit din greu, cu un destin, cu o vocaţie nedesmintită.

Prezenţa lui Naum Corcescu în peisajul plasticei noastre depăşeşte cu mult o simplă prezenţă. Ea este o conduită exemplară, o lecţie de moralitate a artei, moralitate pe care este cazul aici să o reamintim cît mai apăsat cu putinţă. În anii de mare derută intelectuală, de sofisticare a valorilor, Corcescu şi-a ţinut firea, şi-a păstrat calmul, rămînind faţă-n faţă cu propriul său chin de autoelucidare. După Anghel, pe care tot el mi l-a prezentat într-o seară tomnatică de neuitat, el a ştiut cel mai bine să respecte durata adevărată respectîndu-se pe sine.

Receptivitatea lui la lumea durată este bine cunoscută. Nu l-a părăsit nici-o clipă, am senzaţia, ideea unui monument dedicat ţăranilor. Astăzi el este în măsură să o facă în sfîrşit. Lîngă halele Obor, la dimensiunea pe măsura subiectului (macheta plantată zilele acestea ne dă doar o idee) ţăranii lui din 1907, grup statuar de mare plasticitate, vor fi curînd o realitate, durată temeinic, în bronz. Din cele trei personaje, învolburate, susţinîndu-se unul pe altul, creşte cel principal, cu braţul jurat înălţimii. Probabil numai mişcarea mării pe timp de furtună mai poate realiza ceva asemănător.

Interesant este pămîntul din care se ridică şi-l reprezintă cele trei personaje. Este un lan de porumb din care au rămas doar cioturile aspre şi ascuţite. Altădată, într-o lucrare mai veche, un copil îşi hrănea vîtelul cu iarbă din mînă. O mireasmă de fîn proaspăt cosit se răspîndea aproape materială. Aici, această porumbişte tăiată are ceva metalic, feros. Tulpinile retezate sînt cuie de răstignit.

Prin acest monument viitor se justifică nu numai un artist ci şi însăşi nevoia noastră de frumos.

Grigore HAGIU

TELEVIZIUNE

Ocolul ţării în opt luni

Este o emisiune-concurs pentru tineret menită să popularizeze într-un chip mai ales monografic diferitele judeţe participante. Concurenţii sînt grupaţi în colective. Cu emisiunea de luni seara — s-au întrecut judeţul Brăila cu municipiul Bucureşti — competiţia a ajuns într-o fază aproape finală şi unele concluzii se pot trage de pe acum.

Fără îndoială, aşa cum a fost conceput, concursul se bucură de o mare audienţă de public. O competiţie între două persoane încumbă o răspundere cu mult mai mică decît o competiţie între două judeţe. „Patriotismul local" are un cuvînt greu de spus mai ales cînd e vorba de televiziune : o şansă de ilustrare atît de „oficială" nu poate fi scăpată din mînă, un concurs pe micul ecran este un spectacol de anvergură, se stimulează teribil ambiţia judeţului Brăila de a învinge în luptă dreaptă municipiul Bucureşti şi invers. Dar oare lupta e dreaptă ? Şi-n ce constă ea ?

S-o spunem din capul locului : ambiţia concursului nu este profesională. Nu calitatea cunoştinţelor contează cît caracterul lor de popularizare. Întrebările care se pun nu vizează fondul problemei ci diversitatea ei. S-a contat pe şansa de a reface într-un concurs specificul unui judeţ. Dacă nu s-a contat, ar fi trebuit să se conteze, era o ocazie de a se face propagandă reală. Era singura justificare de fond a concursului şi fondul era important : detalii de natură economică, istorică, geografică şi culturală furnizate prin mijlocirea unui concurs primim toţi, cu plăcere, ne lăsăm instruiţi în numele noului şi al calităţii. Dar ceea ce cer întrebările este oare nou ? Calitatea lor este garantată ? Trebuie să mărturisesc : am urmărit cu multă bunăvoinţă şi chiar curiozitate emisiunea de luni. Am rămas în faţa televizorului o oră. Cu toate astea, despre judeţul Brăila n-am aflat multe. Faţă de ceea ce ştiam, evident. S-au rostit cifre seci, s-au arătat grafice anoste. Realitatea industrială a judeţului — dacă asta s-a urmărit — nu s-a comunicat. În mod firesc, un concurs între judeţe trebuie să stabilească diferenţe specifice, nu asemănări uniformizatoare. Presupun că despre stadiul actual de dezvoltare a Brăilei se pot spune cîteva cuvinte concrete şi bine simţite, am fost în „Insula Mare" şi ce se petrece acolo este zguduitor, este aproape suprareal din punct de vedere al devotamentului şi al abnegaţiei muncii, mi se pare foarte nedrept să reţii două cifre şi semnul grafic al procentului. Unde rămîn posibilităţile convingătoare, real educative ale televiziunii ? Fiindcă să nu uităm: este vorba totuşi, de tineret.

Sînziana POP

MORRIS HARSFIELD : Animale în pădure

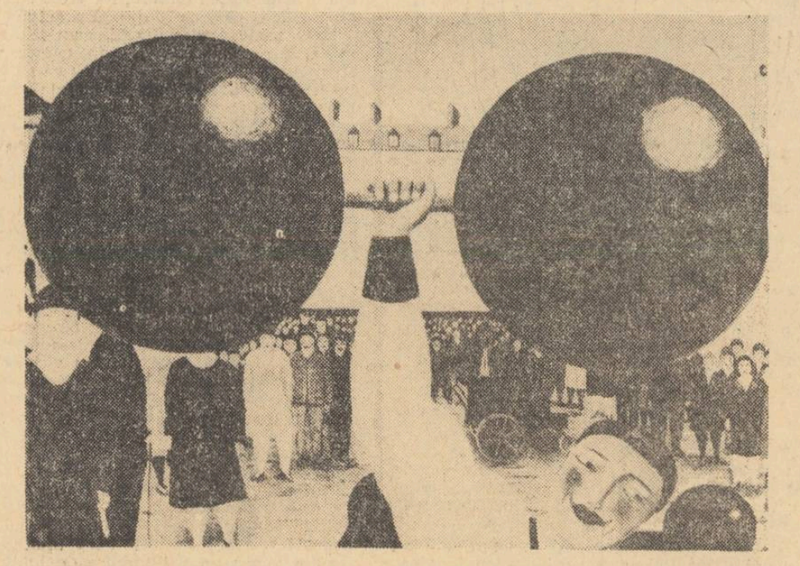

CAMILLE BOMBOIS : Halterofil

D. MORILL : CÎNTAREŢ LA BANJO

ARTE

MUZICA

„Ars Nova"

Este indeobşte cunoscut şi de multe ori verificat că muzica de cameră are mai puţini admiratori şi cunoscători entuziaşti decît oricare din celelalte forme de manifestare sonoră. Frumuseţea secretă, adîncă în totala ei nespectaculozitate a adus-o în centrul atenţiei compozitorilor secolului şi, paradoxal, la periferia gustului melomanilor, nu totdeauna gata să sacrifice comoditatea pe altarul pătrunderii în minunata dar încifrata lume a misterelor camerale. Aşa s-a făcut că o formaţie cu indubitabile calităţi, precum cea ieşeană „Muzica viva" s-a produs, cu cîteva săptămîni în urmă, în faţa unei săli de o impudică goliciune şi lucrul s-ar fi repetat şi cu ansamblul „Ars nova" din Cluj dacă dirijorul lui, Cornel Ţăranu, reputat compozitor, şi nivelul măiestriei interpretative generale nu ar fi fost deja bine vestite. Şi chiar şi aşa sala nu a fost nici pe departe luată cu asalt.

Relativul succes de public se datoreşte, credem, în mare măsură programului alcătuit. Rareori avem prilejul să audiem o alcătuire atît de grea de interes şi noutate, aproape o emoţionantă aventură. Formaţia clujană s-a încumetat să se prezinte cu piese „numai una şi una", iar îndrăzneala concepţiei este egalată de severitatea cu care toate lucrările au fost alese cam din aceeaşi sferă expresivă.

Ca o notă separată în cadrul acestui program alcătuit din lucrări mai mult sau mai puţin năstruşnice, ne-a apărut prima „Improvizaţie pe Mallarmé" a lui Pierre Boulez, lucrare sobră, profundă şi plină de o criptică poezie, ceea ce a făcut-o, în această vecinătate agresivă prin vervă şi caracter demonstrativ, să pară plată, vitregită de relieful cu adevărat extraordinar pe care-l are. Deşi foarte bine interpretată (o notă specială pentru mai vechea noastră cunoştinţă, soprana Agneta Kriza), transcripţia muzicală a ermetismului şi purităţii formale mallarmé-ene a suferit prin alăturarea cu lucrări de o expresie mult mai directă.

Muzica românească a fost reprezentată prin numele lui Cornel Ţăranu, Vasile Herman, Aurel Stroe şi Roman Vlad. Tradiţia de seriozitate a compozitorilor clujeni a sfîrşit, de astă dată, prin a-i incorseta oarecum, şi ne referim la Vasile Herman, a cărui cantată pe versuri de Marin Sorescu a apărut mai ecletică, gîtuită de o anumită lipsă de îndrăzneală. Dovedind totuşi talent şi spirit inventiv, ea ni s-a părut puţin heteroclită şi de o construcţie mai ambiguă. În opoziţie, Cornel Ţăranu s-a eliberat în mare măsură de aprioriSmele enesciene care-l bîntuiau şi stilul aleatoric i-a dat o libertate mai mare de mişcare şi a evidenţiat-o, pînă acum, greu previzibilă putere de invenţie.

Cele două Epitafuri, lucrare mai veche, ne prezintă un Aurel Stroe spontan, chiar spiritual, diferit de compozitorul de o severă sobrietate cu care ne-am obişnuit. Dovedind că stăpîneşte cu aceeaşi dezinvoltură şi această manieră de creaţie, Stroe se reconfirmă ca autentic muzician iar piesa s-a impus ca unul din momentele de maxim interes ale serii.

Trecînd peste „Immer wieder" (după Rilke) a lui Roman Vlad care ni s-a părut nu tocmai o capodoperă şi peste „Sequenza IV" pentru trombon solo de Luciano Berio, a cărui inventivitate instrumentală, într-adevăr epatantă, nu serveşte aici decît la edificarea unei succesiuni de efecte bune să întovărăşească un manual de teorie a instrumentelor, o impresie plăcută ne-a făcut reascultarea piesei lui Varese „Octandre" de o lipsă de consecvenţă voită şi, prin urmare, amuzantă, într-o interpretare de bun nivel tehnic deşi tempoul s-ar fi cerut mai alert.

Ne-a bucurat însă foarte mult prima — pare-se — audiţie bucureşteană a lui John Cage, reprezentat de a sa „Minunata văduvă de 18 primăveri" pe un text din „Finnegan's wake" de Joyce. De o extremă simplitate (vocea cîntă doar trei note într-o ordine şi ritmică mereu variate), lucrarea probează acea de mult ştiută teorie că, din elementele cele mai precare, se poate face muzică din cea mai adevărată.

Costin CAZABAN

SPORT

Căruţa adormită

Sezonul de vînătoare la toate speciile de păsări de baltă s-a închis azi, 20 martie. Cine n-a apucat să tragă un foc, să se abţină. Interzis de aici înainte „vînatul gîştelor, raţelor, lebedelor (s-a tras deci şi în Lohengrin, n-am ştiut), pelicanilor, stîrcilor, lopătari, egretelor mari şi mici..." etc.

Egrete mari şi mici, profitaţi, viaţa-i a voastră, ce trai pe voi în primăvara care se anunţă !

Abia acum constatăm cît de nesocotite sînt de cronicarii noştri sportivi cele două indeletniciri de bază ale omenirii, vînătoarea şi pescuitul ; şi doar ele, intitulate azi sporturi, au contribuit la „călirea" trupului omenesc pentru realizarea spectaculoaselor recorduri moderne la fugă şi aşa mai departe, la perfecţionarea văzului şi auzului şi darului de a minţi epic şi fermecător în tot ce s-a creat mai puţin plictisitor pe acest pămînt, inclusiv literatura de mare suflu şi de aventuri. Eu, cînd vreau să citesc un lucru simplu şi adevărat, pe întelesul omului, cumpăr „Vînătorul şi pescarul", revista cea mai senzaţională. Literatura română — Odobescu şi Sadoveanu — a fost scrisă în vraja căruţii adormite. Literatura noastră s-a născut în spaţiul larg legănat de osii sunînd agale în zori spre ţinta falsă a cîmpiei, veritabila, minunata vînătoare petrecîndu-se înăuntru, pe terenul imaginaţiei şi poveştilor scînteind de rouă...

Cine n-a simţit în zori, somnoros, teava puştii spălată de rouă, nu va înţelege sufletul omenesc nici o dată.

★

Limba română suportă în tribunele stadioanelor de fotbal un tratament foarte original. Filologii să-şi plece urechea. Scriitorii amatori de sport au semnalat mai de mult, fenomenul, pentru ei, dealtfel, ce se aude la un meci, a devenit mai interesant decît ce se petrece pe teren. Exemple s-au dat, începînd cu memorabila remarcă „murim pe penită", care sperăm că va figura în viitorul dicţionar la noţiunea indicînd obiectul aflat în partea contrară corzii instrumentului folosit la scris.

Prefacerile de vocabular au loc în tensiunea fazelor de poartă. Sufletul microbistrului, solicitat de emoţie, scoate din el ce nu-i capabil să scoată, cu anii, acasă ori la serviciu, — adevărate tururi de forţă lexicale (cunosc pe cineva căruia în familie i se spune pe nedrept „mutu"). Psihologii pretind că „intelectul", lucrînd la adăpost de orice intimidare, în mijlocul unei mari mulţimi de inşi, cum se întîmplă pe stadioane, „se eliberează", şi că în aceste condiţii pot să apară capodopere de spirit — o spumă dantelată şi de efect pe marea dezlănţuită în urale şi huiduieli.

Un jucător de rezervă se încălzeşte de zor pe marginea terenului. Atît aşteaptă şi el — de cînd n-a mai jucat ! ...Antrenorul întîrzie să-i facă semn să intre în joc, ori a uitat ; ăl de pe tuşe scare, se dă de-a berbeleacu — un circ — şi-atunci vocea populară, miloasă, exasperată de atîta „încălzire" tipă justiţiar „bagă-l, dom'le, o dată, c-a dat în clocot !"

Extrema primeşte mingea, în faţă nimeni — acuma, hai ! strigă Vocea, — te-ai dus ! Nu du-te !, imperativul din şcoală, du-te zic numai cei ce nu ştiu ce înseamnă te-ai dus la perfectul compus, adică Vocea îl şi vede pe jucător la capătul acţiunii încheiate, mişcarea-i atît de clară, că ea s-a şi consumat e de domeniul trecutului...

De cînd am luat cunoştinţă de această formă nouă de imperativ, mă gîndesc ce implicaţie filozofică profundă conţine ea, şi cum, schimbînd doar timpul unui verb, poţi forţa destinul unei acţiuni. Oricum, forţînd astfel limbajul, îţi declari împlinită dorinţa, chiar dacă numai în cuvinte...

★

La transmisia tele a meciului Steaua—Farul, comentatorul sportiv ne-a promis că va transmite o repriză „în stil brazilian", şi pe cealaltă „în stil european".

A ieşit, în cele din urmă, „ca la noi". Mai bine. Preferabil ca în toate, totul să fie ca la noi ; de aici începe de fapt şi originalitatea...

SUPLINITOR IX

revista străină

● **L'EXPRESS** (1—7 mart., a.c.). Gallimard (şi grupul său: Denoël, Mercure, Ed. de Minuit, Table ronde) a hotărît ca în 1972 să nu mai reînnoiască contractul său cu Hachette pentru colecţia **Livre de poche**, ci să lanseze propria sa colecţie „poche" în cooperare cu alte edituri (Le Seuil, Flammarion). Timp de cincisprezece ani grupul Gallimard a furnizat colecţiei **Livre de poche** 24,48% din titluri (printre care se numără opere aparţinînd lui Malraux, Camus şi Sartre).

● Acum zece ani, „vechimea" omului pe pămînt era evaluată la un milion de ani. Iată însă că o descoperire recentă (un fragment de maxilar) prelungeşte acest timp la cinci milioane ani. Descoperit în 1967, în apropierea lacului Rudolf din Kenya de către o expediţie a muzeului de zoologie comparată de la Harward, fragmentul de maxilar aparţine unui animal din linia „australophiteques", strămoşi îndepărtaţi dar, fără îndoială direcţi, ai omului.

● (8—14 martie, a.c.) Trei din cei mai vechi membri ai juriului Goncourt (Philippe Hériat, 72 ani, Armand Salacrou, 71 ani şi Raymond Queneau, 68 ani) au demisionat. Motivul principal l-ar constitui alegerea lui Bernard Clavel (cu cinci voturi contra trei) în locul lui Félician Marceau, la succesiunea lui Jean Giono. Dar gestul este pus în legătură şi cu actualul conflict Gallimard — Hachette. În declaraţiile făcute televiziunii, Salacrou îl acuză pe preşedintele juriului, Roland Dorgelès (84 ani) de a fi „lucrat în umbră pentru Bernard Clavel" şi, totodată..., de a se fi plimbat zilnic cu maşina acestuia.

● Sub forma unei emisiuni de televiziune făcute pentru R.A.I.-ul italian şi O.R.T.F.-ul francez, Fellini a acceptat să facă un film-antologie despre arta clownilor. Intitulat **Clownii**, filmul va putea fi văzut concomitent pe micul şi pe marele ecran. În avant-cronica sa, Gilles Jacob notează printre altele : „Să descrie clownii nu înseamnă probabil pentru Fellini decît să se descrie pe sine şi dragostea sa pentru clowni, dorinţa de a păstra cu orice preţ nu se ştie ce farmec pierdut".

● **LE MONDE** (5 martie a.c.) Pentru a unsprezecea oară, la Havana, au fost decernate premiile literare „Casa de las Americas" de către un juriu internaţional compus din scriitori şi critici argentinieni, uruguaieni, chilieni, columbieni, cubanezi, guatemalezi şi peruvieni. Fondat în 1960, premiul „Casa de las Americas" este considerat astăzi cea mai prestigioasă recompensă literară din America latină şi, totodată, ca fiind singura cu adevărat internaţională. Scriitori ca M.A. Asturias, Julio Cortazar, Carlos Fuentes, Pablo Neruda, Mario Vargas Llosa, Roger Caillois, Jorge Semfrun, Italo Calvino au fost oaspeţii acestei case de editură. Condusă de Haydée Santamarian, eroină a revoluţiei cubane (a fost una din cele două femei care au participat alături de Fidel Castro la atacul cazărmii Moncada în 1953) „Casa de las Americas" tipăreşte în afara cărţilor premiate încă trei colecţii precum şi o revistă — **La Revue de la Casas de las Americas** (condusă de poetul Roberto Fernandez Retamar asistat de un comitet consultativ internaţional).

● Laureaţii Premiului Naţional Book Arwards (una din cele mai importante distincţii literare americane alături de Premiul Pulitzer) sînt : Saul Below (pentru romanul **Mr. Sammber's Planet**), Francis Staegmuller (pentru biografia consacrată lui Jean Cocteau), James Macgregor Burns (pentru monografia **Rooswelt**), Frank Jones şi Edward Seidensticker (pentru traduceri din Brecht şi, respectiv, Kawabata), Mona Van Duyn (pentru culegerea de poezii **To see, to take**).

● (12 martie a.c.). În atenţia publicului francez prin piesa **Visul** (pusă în scenă la Comedia franceză) şi două volume autobiografice tipărite recent **(Jurnal ocult** şi **Scrisori către Harriet Bosse)**, viaţa şi opera lui August Strindberg constituie subiectul a două din paginile publicaţiei. Alături de articolele semnate de C. J. Bujrstrrom **(Trei pasiuni)**, Jean-Michel Palmer **(Istoria unei nebunii)** şi François-Regis Bastide **(Pledoarie pentru un exilat)** se publică o notă biografică, o bibliografie franceză a operei şi un poem inedit al autorului — **Crysaetos.**

● În curs de apariţie, noua colecţie de cărţi **Biblioteca arabă** îşi propune să popularizeze în Franţa cele mai reprezentative opere ale culturii arabe. „Biblioteca", compusă de fapt din trei colecţii **(Literatură, Oamenii şi societatea** şi **Actualul)**, anunţă printre primele apariţii editoriale romanul scriitorului egiptean Naguib Mahfauz **Trecătoarea miracolelor** şi o carte de urbanism, **A construi împreună cu poporul**, aparţinînd lui Hassan Fathy.

● LES NOUVELLES LITTERAIRE. Din discursul lui Jean Delay, ţinut cu prilejul primirii lui Eugen Ionescu la Academia Franceză : „De la primele dumneavoastră anti-piese şi pînă la ultimele piese v-aţi urmat panta, dar urcînd-o. Aţi fi putut uşor să vă limitaţi la genul burlesc dar viziunii dumneavoastră comice a absurdului i se asociază un sentiment tragic al vieţii din ce în ce mai manifest pe măsură ce personajele dumneavoastră vă exprimă propria angoasă în faţa destinului..."

● (4 mart. a.c.) Primul număr sub noua direcţie (René Minguet). Păstrează deocamdată intacte formatul şi rubricile revistei. Anunţă în editorialul **Pour aller plus loin** schimbări importante fără a intra însă în amănunte. René Minguet se numeşte pe sine un „nou venit în marea şi bătrîna familie" nutrind legitima speranţă de a fi „adoptat" şi deocamdată atît.

● Premiul Armand Tallier care distinge în Franţa pe autorul celei mai bune cărţi de film a fost decernat lui René Claire pentru cartea sa de „reflexii" apărută anul trecut în colecţia **Cinéma d'hier et d'aujourd'hui.** Cunoscut mai ales ca cineast **(Marile manevre, Milionul, Frumoasele nopţii** etc) René Claire este totodată un apreciat autor de romane **(Adams)** eseist **(Reflexions faites)** şi poet (telespectatorii francezi au putut asculta recent un poem scris de R. Claire în timpul primului război mondial).

u. v. z.

Apărarea antropofagiei?

Hotărît o definiție a intelectualului ar putea să sune astfel : omul care găsește justificări la orice, în orice împrejurare. A oferi o explicație nu înseamnă încă a justifica. Dar, există inteligențe care, descoperind tîlcul unui fenomen sînt gata să confere tălmăcirii lor valoarea unei justificări a acelui fenomen. Un exemplu. În **Tropicele triste** ale lui Claude Lévi-Strauss, carte fascinantă a unui filozof al naturii umane (oricît i-ar repugna etnografului structuralist o asemenea denumire), exploratorul teritoriilor misterioase din centrul Braziliei dă o explicație — și o justificare subsecventă — a antropofagiei, obiceiul primitiv care ne inspiră, fără îndoială, cea mai profundă oroare. Pe lîngă formele alimentare ale canibalismului, adică acelea în care ingerarea de carne omenească se explică printr-o carență de altă hrană de origine animală, cum se întîmplă în unele insule polineziene, mai sînt formele unei antropofagii „pozitive", adică cele de origine magică, mistică, rituală. Astfel, înghițind o părticică din corpul unui personaj puternic ori din cadavrul unui dușman temut, canibalul speră să încorporeze o dată cu ea virtuțile eroului ori o putere care să neutralizeze forța vrăjmașului. Uneori se practică un rit care constă din înghițirea unei cantități infime de materie organică redusă la starea de pulbere și presărată într-un aliment, rit atropofagic semnificînd credința în resurecția spirituală și corporală ca și în transmiterea virtuților. Explicația devine o apologie a unor credințe de înalt nivel spiritual atunci cînd etnograful opune aceste practici dezinvolturii față de memoria defunctului „pe care o tolerăm la noi, în amfiteatrele de disecție".

Cu alte cuvinte, Lévi-Strauss nu se mulțumește cu explicarea fenomenului etnografic ci îl apără de condamnarea omului civilizat încercînd să demonstreze superioritatea — tocmai pe plan moral, spiritual a primitivului asupra civilizatului. El opune două tipuri de societate, unele care practică **antropofagia**, adică cele care văd în absorbirea, în asimilarea unor indivizi redutabili singurul mijloc

UMANITĂȚI

de a-i neutraliza, și cele care practică **antropoemia**, vomarea indivizilor redutabili din corpul social, expulzarea lor, izolarea în stabilimente privative de libertate. Toți „primitivii" consideră antropoemia, practica recluziunii impuse, cu oroare, ca pe un obicei barbar. Ei pedepsesc contravenienții legilor tribului prin distrugerea bunurilor lor, adică prin reducerea lor la un stadiu al copilului lipsit total de mijloace, și redus la mila comunității. Un delicvent devine deci, la acești băștinași, un ins îndatorat cu viață și cu tot avutul său viitor față de colectivitate. El trebuie să-i dovedească acesteia recunoștința prin daruri pe care toată comunitatea îl ajută să le adune. Iar etnograful francez se întreabă, la sfîrșitul demonstrației sale : „Să mai credem atunci că am realizat un mare progres spiritual cînd, în loc să consumăm pe cîțiva dintre semenii noștri îi mutilăm fizic și moral ?

În fond, apărarea antropofagilor, se înscrie în linia atît de specifică unei crize moderne a conștiinței europene, a conștiinței care, în răzvrătire împotriva propriilor sale conținuturi își propunea un mit al „bunului sălbatic". Omul naturii e mai bun decît acela, corupt, al civilizației, clama Rousseau. Omul tehnicilor moderne se pierde pe sine, întoarce-ți-vă la simplicitatea omului de rînd, predica Tolstoi. Cînd, prin 1955, avioane anglo-australiene au fotografiat cu scopuri cartografice, un vast ținut neexplorat, între munții din Noua-Guinee, au descoperit, din văzduh într-o regiune pe care o socoteau nelocuită, așezări omenești într-un număr destul de considerabil. Voci numeroase s-au făcut atunci auzite în presa și parlamentele britanice și australiene : băștinașii să fie „lăsați în pace, să nu fie „descoperiți", să nu li se ducă pacostea civilizației".

Cum poate fi convertită această proastă conștiință a omului civilizat la încredere în demersurile acestei conștiințe. Prin revenire la natură și distrugere a tehnicii, a ordinei civilizate ? Funestă utopie întreținută uneori de etnografii care dorind să se detașeze de societatea în care trăiesc, fără să se poată încadra în aceea, primitivă, pe care o descoperă, trăiesc în intermundii. Uneori, însă, avertismentele lor ne dau de gîndit.

Nicolae BALOTĂ

TEREZA-MARIA MORIGLIONI

(Italia)

Singurătate

Oh, bătrîne, nesfîrșita și neiertata mea singurătate,
De ce ne întîlnim mereu,
Pe-același țărm pustiu și sub același soare!

Mă mai iubești și-acum?! Nu mă trădez! niciodată?!
Aș vrea să nu mai fiu temeie
Ci numai o iederă amară.
Vegetînd printre pinii colinei,
Plină de seva ta veninoasă

Durere

Am deschis fereastra deasupra dimineții...
Plutea pe aripi de aur și de porumbel.
Durerea s-a sfîrșit în inima mea,
Asemeni fîntînei sleite de apă.
Cu mii de fluturi strălucea dimineața,
Mii de dureri se ascund cu grije în case uscate.
Numai durerea mea arde în soare
Blîndă și bună ca piinea săracului.
Durerea mea — porumbiță rotată
În cioc poartă garoafa crescută și
Deschisă în inima mea.
Să-i dăm drumul să zboare-n azur.
Pe linia mării
. . . . . .
Și-acum am închis fereastra,
Sînt singură-n camera goală
Cu mîinile goale peste genunchii goi,
Fără durerea mea,
Rămasă singură ... singură.

În românește de
ȘTEFAN MENGONI
și NICHITA STĂNESCU

De ce?

De ce trebuie ochii mei să vadă
rădăcinile chinuindu-se
în oasele negre ale pămîntului?

De ce carnea macerată
a frunzelor moarte
mă doare asemeni unei răni?

De ce eu, pentru toți ceilalți
trebuie să văd uneori
cum coltii cenușii ai timpului
mușcă din carminul buzelor?

De ce trebuie să beau această cupă
plin de adevăruri fără sens
și să port ca o coroană
această plagă deschisă, urlînd,
de victimă fără credință și fără jurămînt.
De ce eu, numai eu, anume
trebuie să simt convulsia și chinul
rădăcinilor, în besna albastră
a pămîntului.

Să mă întorc acasă...

Să mă întorc acasă, din nou acasă,
în pămîntul meu amar, aspru, sărat!
De-ai ști cum arată Septembrie
pe pămîntul suferințelor mele dintîi.
Roșul septembrie, septembrie cel plin de pete,
mirosind a fum și a fin
și distilînd din crengile brazilor
cele dintîi ploi ale toamnei.
Verdele și tristul septembrie al mării,
mai trist și mai dulce
decît un început de dragoste.
Privește dimineața amiezilor
plutind peste pacea colinelor
peste plajele răsturnate de soare,
unde crește focul măceșilor
și fumul amar al pelinului.
Ce știi tu despre goelanzi și fregate
stînd la povești cu tainele nopții?
Despre algele verzi și inerte
plutind peste tristețea lagunei
de candela pură a meduzelor
veghind la prova adîncurilor.
Dar ce-ai putea să știi despre mine
despre dorul și visele mele,
dacă n-ai fost în Septembrie
în țara mea unde dragostea
e un mînz care bea din lună
și nechează în mare.

În românește de
ȘTEFAN MENGONI
și FĂNUȘ NEAGU

jurnalul unui martor ocular

Despre psihi-analiză

Genialul Freud era în primul rînd medic, stăpînit de dorința de a vindeca oamenii și mai puțin de ambiții teoretice. Nici noi n-avem asemenea ambiții. Avem doar dorința de a judeca un fenomen prin experiența noastră îngustă, dar vie, de a porni în această aventură eliberați de prestigiul oricărei autorități. Pretențiile noastre sînt deci modeste și, numai în sensul acestei modestii trebuie înțelese rîndurile de față. Am fost și eu odată la un medic care caută să vindece prin psihi-analiză. Medicul cu pricina n-avea desigur geniul lui Freud, dar era indiscutabil un om inteligent, cult. Se vedea că era familiarizat cu mecanismele psihologice, citise o întreagă literatură pe această temă, și ținea cu tot dinadinsul să mă înghesuie în aceste scheme — altfel destul de subtile și de nostime — și să mă transforme în victima erudiției sale... Nu că mi-ar fi displăcut prea mult aerul lui de duhovnic, asta aș fi trecut-o cu vederea, dar cu toată bunăvoința mea nu reușeam să intru în patul lui Procust pe care mi-l pregătise, și asta îl enerva vizibil. Aș fi intrat cu plăcere, nu era nici o rea voință din partea mea, dar adevărurile psihologice în care voia să mă încorporeze erau prea generale. Observațiile erau subtile, unele chiar surprinzătoare, singurul lor păcat era că n-aveau nici o legătură cu mine. Dar nu în asta a constat totuși divergența noastră esențială, motivul pentru care ne-am despărțit fără regrete. El credea că stările de contradicție a individului se pot naște numai din anumite cauze, acele cauze pe care literatura de specialitate le-a omologat ca atare. Nu putea să înțeleagă sentimentul de ratare pe care-l trăia un om care reușise în mod strălucit în toate domeniile. El nu știa, naivul, că starea de realizare poate naște contradicții la fel de violente ca și împlinirea. Dar nu asta vreau să subliniez acuma. Eu simțeam că un om se poate cunoaște cu adevărat numai el singur — un asemenea ajutor mai mult încurcă.

Teza lui Freud e simplă și generoasă. El pornește de la ideea că individul — responsabil de gesturile sale — trebuie să-și cunoască subconștientul, să nu-l ascundă ca pe-o rufă murdară, și să-l aducă la lumina conștientului.

...Să experimentăm pe viu această idee...

E greu de presupus că între conștient și subconștient ar exista o graniță precisă, o barieră greu de trecut, deși aceste zone există fără îndoială că ele mai comunică între ele, se influențează reciproc. O conștiință lucidă, inteligibilă, mobilă, nu poate fi decît una singură și e greu de admis că un subconștient încărcat s-ar bucura de privilegiul de a avea ca partener o conștiință trează. Dar să nu ne pierdem în speculații și deducții prea logice, în materie de psihologie logica te poate duce în eroare. Înainte de orice, înainte de a cîntări cîtă lumină e-n conștient și cît întuneric e-n subconștient eu trebuie să realizez cantitatea existenței mele. Dacă-mi analizez partea mea întunecată, cu partea rea dar conștientă n-am făcut nimic, fiindcă în acest fel eu permanentizez starea de contradicție, starea de duplicitate a conștiinței. Conștientul — în cadrul acestei diviziuni — nu există — conștientul e o invenție diabolică a subconștientului. Am văzut oameni care-și analizau subconștientul cu o mare strălucire — dar acea strălucire era totuși mărginită, era dictată de interesele subconștientului. Subconștientul nu e numai zona viscerală, telurică, irațională, el poate fi și mașina care pregătește conștientului argumente teoretice și chiar și motivări de natură etică. Aș putea spune că de fapt, conștientul și subconștientul lucrează în bandă. Și teozofia a făcut mult rău prin această diviziune a omului, într-o latură sublimă — și una animală. De nici s-a născut și iluzia că renașterea omului ar fi rezultatul unei lupte dintre latura lui întunecată și latura lui sublimă. Nu cred că inteligența omului ar fi rezultatul unei bătălii crîncene în timpul căreia întunericul a fost pus cu botul pe labe. Lumina nu poate fi rezultatul unei bătălii.

Dar să admitem că un conștient chiar mai confuz ar putea să aducă la lumină presiunea și vicleniile subconștientului. Înseamnă că prin această înțelegere rece, intelectuală — subconștientul dispare? Eu, din experiența mea, spun că nu. Subconștientul nu se clatină în fața niciunei demonstrații logice, el rămîne intact, viu și nevătămat. Așa se explică de ce eu, sau chiar alți oameni, comitem totuși gesturi urîte deși cunoaștem cu lux de amănunte cauzele atitudinii noastre, complexe care stau la bază... Teoretic am înțeles totul, dar, cu această înțelegere complexă și subtilă în noi, mergem mai departe.

Psihi-analiza împiedică înțelegerea adîncă, adevărată, fiindcă, simt, eu, permanentizează starea de diviziune a conștiinței. Dar important nu e să înțelegem, de pildă, de ce ne e frică de singurătate, important e să ne eliberăm de această frică. Nenorocirea este că înțelegerea intelectuală, analitică, nu trece neapărat la eliberare. Frica de singurătate — am ales exemplul cel mai des folosit de literatura de specialitate — este indiscutabil, densă, compactă, nu poate fi alungată prin descompunerea ei în nuanțe. Ea nu trebuie analizată, ea trebuie privită drept în față. Ori, analiza unei realități — de natură psihică — ne îndepărtează de acel lucru, ne înstrăinează. Mai mult decît atîta. Nevoia de a analiza un impas psihologic vine din teama de a da ochii cu el, capacitatea de analiză este expresia fricii. Cu cît frica e mai mare, cu atît analiza e mai subtilă. Eu susțin, că un impas psihic, o stare de neliniște, de angoasă, dacă vreți, o obsesie, o frică inexplicabilă, nu trebuie analizate — asta e soluția cea mai comodă — ci privite cu o extraordinară atenție, așa cum ai privi un copac sau o floare, sau expresia unui om. În această stare de atenție, de extraordinară pasiune, nu mai există conștient și subconștient, o latură sublimă și una viscerală, în acea stare conștiința își recapătă unitatea și numai o asemenea conștiință se poate elibera...

Cele spuse aici n-au valoarea unor concluzii. Sînt doar rodul experiențelor mele. S-ar putea ca experiențele altora să nege valoarea teoretică a celor spuse de mine. Dar autenticitatea lor... rămîne...

Teodor MAZILU

posta redacției

B. MOHOR. *Îmi reproșați cu prietenie că nu răspund decît fie celor foarte slabi fie celor buni, și că ignor existența mediocrilor. Un text biblic spune că Dumnezeu îi azvîrle din gura sa pe cei „călduți". Atunci cum aș putea eu, un biet om, să fiu mai comprehensiv decît zeii? Am remarcat, dintr-un plic anterior, poezia* Absență. *Cred totuși că e prematur să vă încîntăm cu promisiuni.*

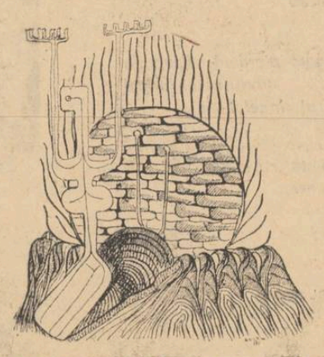

MARC TURIAN. *O strofă de vis: „Și-n toate rezidă un adevăr unic / A venit vremea să-l știe oricine / Că universul e mare cît omul e mic / Că viața inertă n-aduce nimic".*
De ce vă supuneți muza la un efort cerebral atît de intens? Nu-i prieste.

NICOLAE GÎLMEANU. *Aproape bune unele din versurile trimise. Aveți totuși scăpări inadmisibile: „Urșii au înjunghiat în copite un mînz". Slabă în întregime poezia* Rotație *care conține astfel de elucubrațiuni: „Majusculei trei infinindu-i umbletul / Scorul presupune speranța sosirii pe-un dus".*

PAUL BALAHUR. *Lipsa de spațiu mă obligă să nu vă pot promite o tipărire rapidă. Sînteți tînăr și, chiar în stîngăcia unor versuri se simte marca talentului. Mult succes.*

VIOREL PRESICEANU. *Prietenește vă răspund: nu. Naivitatea singură (nesprijinită și de alte virtuți) nu este o calitate.*

FLORIN ROBESCU: *Regret, nu. Fantezie prea crispată. Penurie de idei.*

MOISIN IOAN. *Subscriu și eu la răspunsul pe care vi-l dă Index în ultimul număr al* României literare. *Probabil, cu timpul, sunetele autentice, ne vor suscita mai mult interesul.*

ILARIE TEO MARIN. *Mă întrebați dacă să pregătiți un volum de versuri pentru „Litera". În cazul cînd doriți un sfat absolut sincer, răspunsul meu este nu. Firește, însă, dv. decideți.*

A.A.V.I. *Iată o strofă: „Vine noaptea / și vine un prinț albastru să fugă / golul fîntînii din care am plecat / doar cați mă pasc din lumină / și un dumnezeu rătăcit peste leagăn / vine și bea nechemat". Talent neformat, totuși talent.*

ALEXANDRU DEMETRIAD. *Practicați un stil foarte aparte pe care l-aș numi insidios:*

„De ce cînd lîngă tine-am stat
Îți aruncai privirea-n altă parte ?
Crezi cumva că n-am constatat
Că ești născută pentru mine ?"

E o mare naivă. Dar n-are să-i meargă.

Cezar BALTAG

●

GEORGE ȚINTAȘU : *„Pe cea fișie meandrică de nisip" scrisă „alb-argintiu" n-am văzut nici-o urmă de pași. Afrodita nu s-a născut, poți să-mi zici ce vrei, din spuma Iiului. Și mie-mi trec tot soiul de bazaconii prin cap, dar una ca asta mai rar.*

AXENTE SCHIAU IGHIȘANU : *Regret din suflet că nu dispun de mai mult spațiu ca să-ți public și scrisoarea și poeziile și nuvela. Nădăjduiesc însă că lumea cititorilor te va iubi cu patimă chiar necunoscîndu-ți opera completă. Extrag din scrisoare : „Pot să vă spun căci am un roman aproape terminat cu titlul* Vitrega,

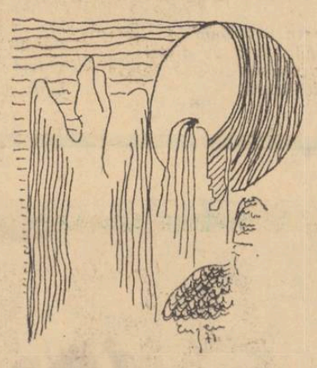

împărțit în trei volume cu subtitlurile a) Lumea vagabonzilor, b) Amici și comeri, 3) Capabili și incapabili... citind schița veți crede că am dempărțit ceva cu clerul, în realitate n-am nimic cu religia dar Chiulangescul *meu este anul I la teologie. Stau și mă gîndesc cum dracu mama lui a reușit să-l infiltreze în lumea sfinților avari. Am să urmăresc acest personaj pînă la finiș... În poezii am același stil. De fapt în toate poeziile mele vibrează o lirică cetățenească susținută de pilonii moralei". Deci să trecem la poezii. „O, cît aș da să văd un cer senin / să-te am ținută pe genunchi / Cum e obiceiul pe la noi / Să-ți spun din gură vorbe moi și dulci / Ce dăinuiesc din vremuri de apoi / O, cît aș da de mult să merg la pas cu tine / Să merg pe fringhia vieții-n viitor / Nu asculta de bîrfelile vecine / Căci ele se găsesc în piciorul oricărui trecător". Sau : „Ai intrat pe geamul de veghe / Al trupului meu ne-mblînzit / Erai îmbrăcată în cîteva dantele / Pe nudul virgin și neobosit (...) Îți spuneam să pleci la altul, / căci ce-ți poate oferi unul ca mine în viață / Complicații în gen de cutezanță / Tu, cu degetul mare pe buze-mi opreai / Orice îndemn către cei ce avansează / Ești credincioasă în mreaja pleonasmelor seducătoare / Fața ta cuprinsă-n sinceritate / Îmi reduce din crezul ce-l port pentru femei / Demonstrîndu-mi că mai e cîte-o fecioară / Ce vrea să facă fericire în căminul ei". Te rog să-mi trimiți romanul. Ai în mine un lector devotat.*

ȘTEFAN SUDITU : *Scrii despre dragoste, așa cum aș scrie eu cu un cui pe zid numele dușmanilor. N-am cum să-ți dau „un imbold în muncă".*

IULICA TALIANU : *În scrisoare bați cîmpii, în poezie bați toba, iar la școală, avînd în vedere ortografia cam șchioapă, bați mingea. Ce obiect îți place mai mult : matematica sau recreația mare?*

VIOLETA FLORESCU : *Trimite povestirea la revista „Cutezătorii" sau „Luminița". Sînt convins că una din aceste reviste o va publica.*

CĂTĂLIN DAN LIVIU : *Greșești, cocorii nu strigă, cocorii cheamă. Ai foarte multă dragoste de primăvară, dar prea puține cuvinte ca s-o exprimi.*

TUDOR LEMNARU : *Îmi face impresta, Lemnarule, că vrei să tai pădurile cu o amărită de lamă ruginită.*

ALEXANDRU DUDESCU : *Spui că-ți place cum scrie Biana Nord și-mi ceri adresa ei. Nu ți-o dau, fiindcă Biana Nord e... băiat. Și de acum încolo va publica sub numele adevărat.*

Fănuș NEAGU

Din vechea poezie celtică

Imaginea unei femei frumoase

Să vorbim despre farmecul stelelor...

Dinții ei de fildeș erau drepți și frumos rînduiți,
Alb ca lumina ce joacă pe mlaștini îi era sînul, ce din tartan colorat răsărea ;
Boltita-i frunte strălucea netedă și albă ca zăpada pe munte.
Către sînii-i ce palpitau puternic, zburau inimile eroilor.
Buzele ei, mai roze decît trandafirul erau, gingașe, melodioasă, vocea-i.
Albe ca spuma, grațios răsfirate erau degetele-i subțiri,
Netede, ca puful întunecat, sprîncenele ei,
Obrajii, plăcuți ca fructele roșii, iar de orice rele ocolită era.

Cîntecul lui Ossian

Dulce e vocea țării de aur,
Dar mai dulce încă, melodia păsărilor ce se-avîntă în zbor
Cînd pe cîmpie se-aude țipătul eretelui
Și valuri se sparg ușor de Bundatore.
Pe murmurul brizei plutește chemarea cucului din Cossahun,
Mierla ciripește-n copaci și dulce-i sărutul soarelui cald,
Îmi place strigătul vulturului din Assaroe cînd răsună peste ținutul lui Mac Morne
Și tînguiosul vaiet al păsării temătoare coborînd în zbor
Acolo unde valul și vîntul cu stînca înaltă se întîlnesc.

Cîntecul lui Fionn

Încîntătoare zi de mai ! Ce frumoase culori !
Mierla cîntă cu foc. De-ar fi și Laeg aici !
Cîntecul cucilor se-avîntă-n lanț neîntrerupt.
Cît de binevenită-i întotdeauna nobila strălucire a anotimpurilor !
La marginea pădurilor bogate, rîndunicile verii
ating din zbor rîul cu-aripa :
Cai sprinteni se-ndreaptă spre helești eu,
Ierburile își desfășoară lungile plete, crește suava păpădie.
Totul este cuprins deodată de uimire : în cursa lor, planetele înrîuresc natura :
Leagănă marea pînă o adorm, iar flori acoperă pămîntul.

Din poezia celtică contemporană

W. B. YEATS

Trandafirul lumii

— fragment —

Cine a visat că frumusețea trece ca un vis
Pentru aceste buze roșii și tristul lor orgoliu?
Trist, pentru că un nou miracol nu se va mai ivi.
Troia apune în 'naltă, funerară strălucire;
Copilul Usnei a murit.
Noi, și trudnica noastră lume trecem
Printre șovăielnice suflete ce-n lături se dau,
Ca palide ape în cursa lor hivernală ;
Sub stele călătoare, spumă a cerului,
Continuă a trăi singuraticul chip.

Nebunia regelui Goll

Cînd vara-ndestulează albinele aurii,
Cînd în singurătățile toamnei
Se-nalță pomii-n strai de leopard.
Sau cînd pe țărmuri bîntuite de iarnă
Tremură cormoranii pe stînci.
Salutînd cu mîna, trec mai departe,
Cînt, scuturîndu-mi pletele bogate,
Mă știe lupul cenușiu, pe cerb îl duc de o ureche,
Iepurii trec prin fața mea cu îndrăzneală,
nu fac pe morții,
Frunzișu-n jurul meu foșnește
Și fagul, liniștit, îmbătrînește.

În românește de
MARGARETA STERIAN

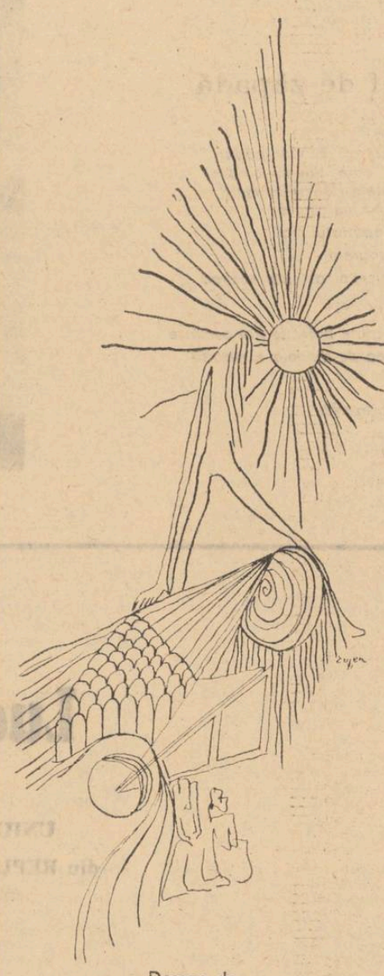

Desene de
EUGEN GRUESCU

poeme din lumea albă

de Kenneth White

Pînă la cei treizeci și cinci de ani ai săi, Kenneth White s-a dovedit extrem de sever cu lirica proprie și n-a încredințat decît puține pagini tiparului. Dar în ritmurile sale se revelează un bard celt de cea mai rafinată expresie. Seva unei rase și a unui pămînt străvechi fac din tînărul lector la Sorbona un poet al trecutului imemorial și în același timp un poet modern, contemporan cu noi.

Kenneth White își localizează singur universul poetic între „colinele matriciale" de pe coasta de vest a Scoției și „coșurile de fum" ale orașului natal, Glasgow. În acest restrîns teritoriu al Nordului, cînd imaculat, cînd încețoșat, se înfig rădăcinile sale și se încheagă mitologia sa.

Încă de la cel dintîi volum de versuri, „Cărbunele sălbatic" (publicat în 1963 la Paris), Kenneth White avea să se dezvăluie ca un poet autentic al stărilor primare în care se întîlnesc omul și marele liric: omul față în față cu realitatea, cu dramele umane, iar liricul imponderabil, ridicîndu-se deasupra dificultăților și cîntînd.

Dar să lăsăm poetul să se prezinte singur în carnetul său de notații „Lumea albă" din volumul „Cu deplină candoare" (1964, Paris), care include și grupajul de poeme ce urmează:

„Scoțianul este nomad ca și strămoșii lui, sciții. Dar în sufletul său domnește pacea. E vorba de acea îndoită plăcere a mișcării și imobilității pe care o resimt cînd merg în lande. Poate la origini aria rătăcirilor noastre a fost marea stepă eurasiatică ce ține din China pînă la Dunăre; dar și o landă din vestul Scoției e de ajuns. Spațiu pentru mișcare și imobilitate pentru vizionarism. Acesta e terenul originar al poeziei".

Geografia sa ce se oprește la Dunăre și incursiunea în trecutul nebulos populat de sciți care au trecut și pe teritoriile noastre, ni-l apropie pe Kenneth White, acest poet cu nume simbolic, revenind obsesiv în toate „poemele sale din lumea albă".

Pescuind în larg de Jura

Albă, în lumina ta, lună
marea e statia pămîntului
o stație păgînă
săgetată de peștele roșu al poeziei
motorul bate încetișor
sîntem în larg de locul numit Mamèle
și lucind sub zăpadă iarna
Mary doarme acum în patul ei
la multe mile de aici pe mal
iar patul ei nu se mlădie după valuri
ca patul meu cătindu-și echilibrul
e încă noapte
în jur plutește Scoția-ecou
noi doi în cabină
cufundați în tăcere
ne ținem răsuflarea caldă
pentru porridge
gîndirea își coboară cuvintele
pe valuri
mîinile noastre țin strîns roata cîrmii
un fel de roată a vieții
iar poezia înoată pe lîngă noi
roșie în adîncurile fără de sfîrșit
această poezie din adîncuri — pentru
ea mi-am tocmit viața
o simt așa cum simt sîngele
și cum simt Scoția în care trăiesc
uite, aici, în locul acesta
dă-le drumul în apă și ține-le bine
plasele se duc dedesubt unduind
în timp ce primele șuvițe cărunte
ale dimineții
se ivesc pe cer
să așteptăm pînă le duce curentul
da, pînă le duce curentul
în lumea roșie și neagră
să fumăm o țigară
să ne-amintim de-un cîntec
pînă ce se umflă plasele și cresc
apoi să tragem
să ne tragem în ele și pe noi
din adîncuri
să tragem înăuntru spuma clocotindă
să zvîrlim în străfundul calei moartea
pe urmă să ne-ntoarcem
cu motorul bătînd ușor
prin dreptul locului numit Mamèle
înapoi către țărm
la o bătrînă cenușie-dimineața
către un sat
cocoșat pe dealuri ca o vrăjitoare
și s-apucăm iar drumul știut spre casă
unde Mary așteaptă cu porridge.

Iarnă iminentă

Acum să vină iarna

cerul împovărat ca o vită
spuma rece a tiurilor
goliciunea landelor
ceață în pădure
acum să vină iarna

urma tiarelor albastră
prin zăpada topită
soarele strălucind clar
păsări și poame
umbre de bronz
apă cu gheață și subțire
crusta neagră a pămîntului
sclipirea căruntă a pietrei
acum să vină iarna

algele îneacă luna
vîntul brăzdează golful
insulele se ghicesc în ceață
eu pescuiesc în ape reci
barca mi-e neagră ca păcura
furcheții cu coarne
scrîșnesc sub lopeți

acum să vină iarna

Praf de zăpadă

Zăpadă
rumeguș al vechilor păduri
crengi care țineau cîndva
speranțele rătăcirilor mele
acum nu mai arată
spre depărtatul mal
unde soarele
zadarnic îmi aștepta sosirea

Acum toate potecile sînt ascunse
și lumea de dincolo e moartă

doar prezența
mea
căzînd
rumeguș
zăpadă.

Pădurea iarna

Deci am pus deoparte cărțile
și privesc la ultimele mere căzînd
acum din arborii-nghețați

am văzut
ghindele-nfigîndu-și rădăcina
în solul arid și pietros

iar coaja de mesteacăn albă
mi-a izgonit din minte zecile de pagini

era scris în ea
soarelui de iarnă inima ți-o arată
ți-ncredințează gîndul brizei

apoi deodată
deodată în mijlocul acelei păduri
am știut că nicicînd aiurea nu plecasem

mereu înaintea cărților
și dincolo de cărți
se vor afla iarna și pădurea

și voi avea o inimă goală
și-un gînd rătăcitor pe-aripi de briză

Iarna lumii

Iarna copacii plîng de frig
și scot aceste păsări temerare
un cîntec slab din pieptul amorțit
chiar soarele-i un fir subțire
de lumină
un foc un prieten hrană — mi-e
de ajuns
lumea e albă și bolnavă și-obosită
privesc stelele fix o stradă pietruită
iar cîntecul mizer sfîrșește trist

la fermă-i bucurie și zăbavă
se-aude riset masa e întinsă
în sînge cald e vinul gerul se topește
aș da și zeii-acum pentru o fată

și risul piere-n putrezite grinzi
molozul vechi al fermei spulberat
rămîne-o amintire castă doar
mizeria sfîrșește-n cîntec trist

Lume albă

Acea lume de copaci albi
e aicea împrejur
mesteceni înghețați și goi
prezenți și vii și definiți
doar focul mai e-n stare-acum să scrie
împrumutați-mi oameni focul

FOC să distrug și să creez
FOC să ard ce nu-i esență
FOC să scriu pe alb

Plimbare matinală

Era o ceață rece lîncezindă
în jurul soarelui prinsă de discul
mic și alb, iar pămîntul
solitar, o pasăre mare,
un bîtlan, țipînd răgușit dintre ai săi
apoi un băiat pe drumul de sub frasini
văzînd reflexe azurii în valve sparte
și în grămezi de frunze moarte-putregai

Poemul iepurelui alb

Un gînd a țîșnit ușor din lande
precum un iepure după o stîncă
priviți, un iepure alb a sărit
în lumea roșie din ierburi
deschisă bucuriei sale, chiar atunci o zi
călătorea pe vînturi cenușie
spre iarnă o zi ce scînteia în mare
trei mile de la țărm către ostrovuri
o zi bătrînă care-ncheie anul
cu liniștea finalurilor triste, o
a sărit un iepure, priviți iepurele alb.

Scrisoare deschisă

E aievea cireșul în flăcări
dincolo de ușa ta în flăcări
arzîndu-ți ușa în flăcări
topindu-ți ferestrele
spune-mi e aievea

E aievea urletul liniștii
de pe limba ta urletul
urletul cuvintele urlînd
țipînd în sălbăticie
spune-mi e aievea

O, pasărea neagră pierdută-n umbrele
albastre ale nopții
și roșul ciocan al sîngelui meu

Spune-mi tu ce stai cu mine
spune-mi sînt aievea
cireșul în flăcări
și liniștea urlînd

O, spune-mi spune-mi

Contradicțiile mele

Locuiesc într-o casă rece
mîinile mi-au înghețat
și totuși scriu fără-ncetare

cînd merg pe stradă
singele mi-e un șuvoi de foc
atuncea zic: la dracu scrisul

dar nici n-ajung să duc la capăt vorba
și iată: mă opresc la colțul acesta
întrigurat — scriind.

Iarnă personală

I

Ieri noapte eram beți și eu și luna
cocoașă leproasă din alt corp ceresc
un Moș Crăciun cu gheață-n sac
și dacă n-aș fi luat cu mine
whisky-n pat
aș fi-nghețat precis pe dușumea

Am trecut așa de miezul nopții
m-am urcat statie pe colină

III

Aprinde lampa mai atîță focul
nu-ți pese de frig sau de-ntuneric
ia-ți cărțile du mai departe studiul
să nu zică nimeni că din tăcere
sau milă de tine ți s-a tras putrezirea

Fiarele urlă și privesc la lună
răpește-i puterea și-apoi o ignoră
tu scrie cu propria ta paloare
găsește drumul solitar
prin meandrele-ascunse ale iernii

ANTONIO J. VELASQUEZ: SAN ANTONIO DE ORIENTE

îmi cîntau sălbatic fluierele iernii
și focurile ireale din Schiehallion
mi-nfierbîntau seraticul instinct

Știați că s-a găsit o liră în orașul Ur
iar forma îi era de velier
cioplit avea la proră un chip de taur
o liră veche de vreo trei milenii
era instrumentul din care cîntam

Și mi-am întipt picioarele-n pămînt
cît mai aproape de infinit
mă tot învîrt extatic pe orbită
un clocot al materiei subit
așa cred eu că este începutul

II

Impenetrabil alb și glacial afară
îmi arde inima ca un cuptor încins
vreau sufletul să-mi dilatez în mine
să-mi aflu viața în marile adîncuri
și nu mai vreau nimic, ba da, vreau totul

Crescut-am crizanteme în gunoiul sacru
mi-am curățat cu Biblia botforii
am mers prin toată lumea-fantezie
am locuit și-n munții Chinei
și contra ploii am plantat un bambus

Cu ochi deschiși cu pieptul dezgolit
pe ger cu pasul apăsat
poți face sfînta stație din tine
să guste aerul de munte iar
landa s-o scurme după fructe-amare

O vreme această lume a fost han
tavernă dincolo de cer și bezna
învăluia drumeții rătăcindu-i
domeniu al posibilului — cred —
e lumea
și-n zbor știut sălbatice poeme.

Bătrînul erete în legea lui îl lasă
fă-ți din zăpadă o flanelă, coada
să-ți fie cald la spate, groasă
tierbe un grog cu ploaia care cade
și pune vîntul să-ți întoarcă fila

Minuni e-n stare forța personală
să facă fără ea talentu-i zero
lungește-ți biata viață
'ntărește-ți caracterul
și stoarce ultima picătură de iarnă

IV

De la Strathclyde la Whiteness
se întinde calea
ce trece prin toate furtunile lumii
prin toate arșițele ei: și con Escos
qui porte sa çavate, de palestiaus
sa chape ramendée
deschaus, nus piés, affublez d'une nate

Un om de la munte urmează drumul
mare
înălțînd un cîntec în bărbar limbaj
prin iarnă către primăvară
în gîndul său nu-i prefăcătorie
și de minciună încă e străin

Colinele sînt neschimbate, amintește-ți
și riul și vîntul sînt la fel
găsește-ți un loc să-ncepi cu-nceputul
acel ce lucrează-n spațiu prea strîmt
doar închisori clădește ori morminte

Am scris acest poem în șaizeci și doi
decembrie, 'nainte de Crăciun
am casa izolată și sînt solitar
dar nu-mi vrea altceva rătăcitorul gînd
în jurul meu nu aflu decît semeni.

Prezentare și traducere de
GABRIEL GAFIȚA

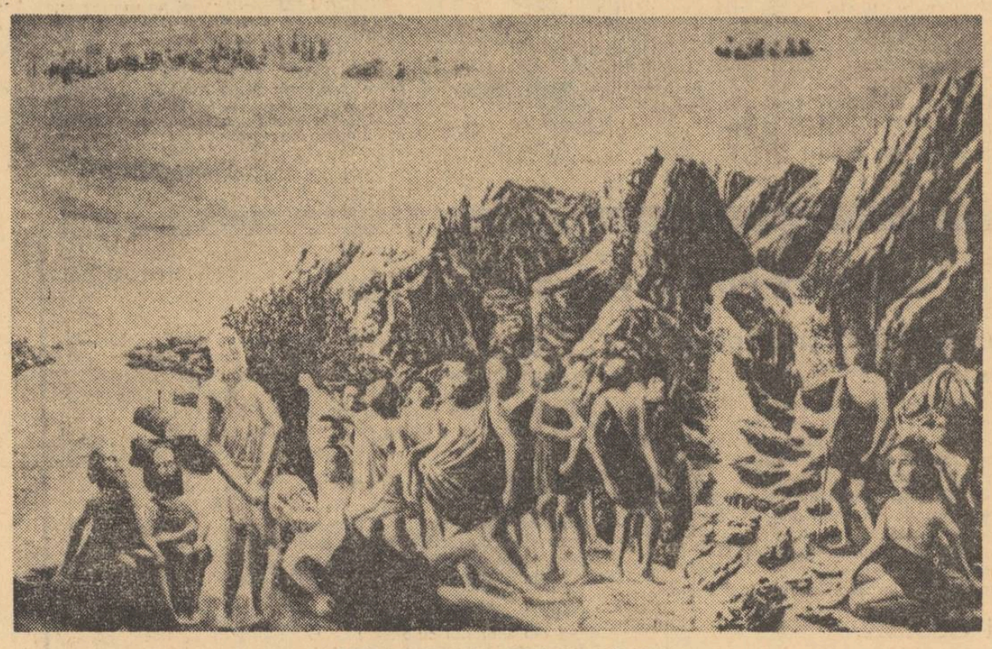

ANDRÉ BAUCHANT: APOTEOZA LUI OMER

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție:
Constantin Toiu

REDACȚIA:
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion

REALISMUL LITERATURII • POEME DE KAVAFIS • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 13 (465)
Sîmbătă
27 martie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

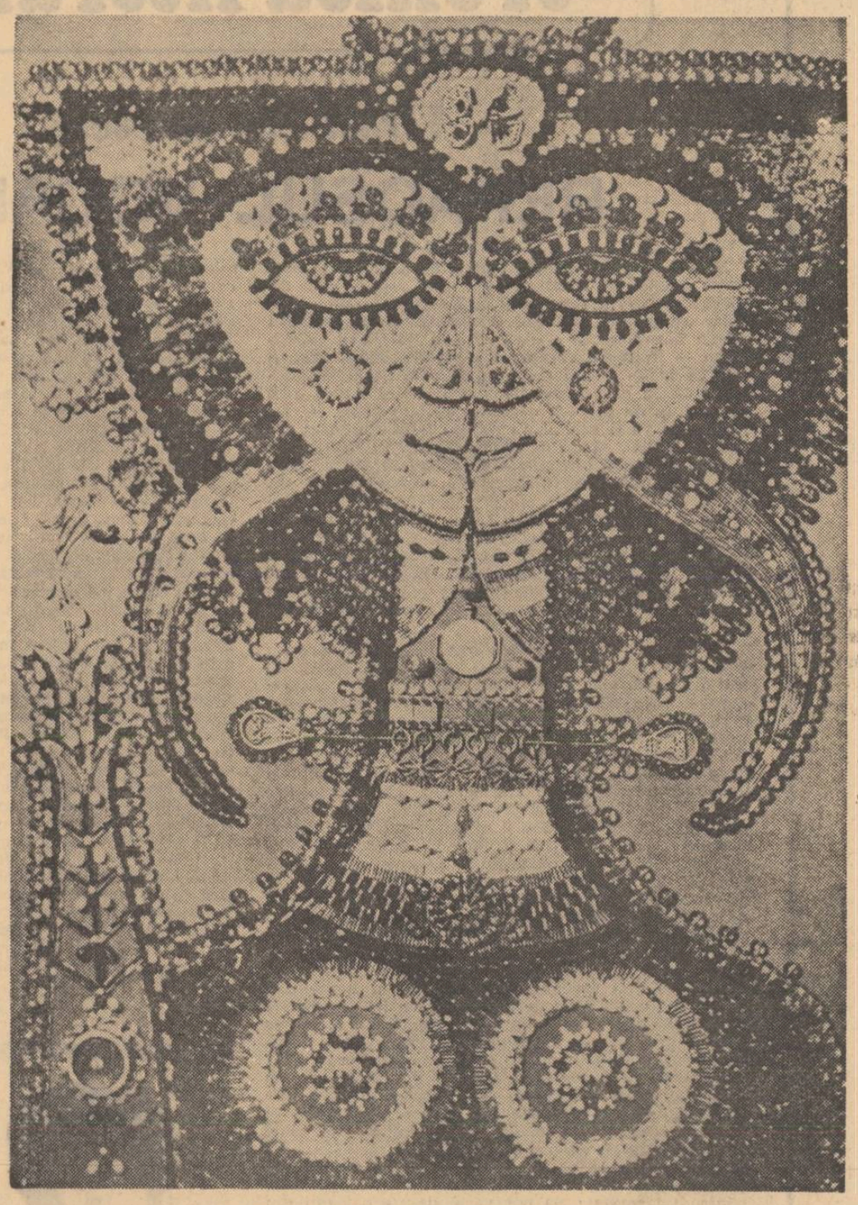

MAX WALTER SVANBERG : PORTRET DE STEA

Anul 50

Literatura și observația socială

Contactele strînse pe care conducerea partidului nostru le realizează în aceste zile în toate domeniile de activitate cu principalele forțe de producție materiale și spirituale ale țării oferă literaturii și observației sociale a scriitorului un peisaj moral menit să inspire idei, să propună teme de meditație asupra rostului culturii și artei, asupra rolului lor în dinamica generală a societății.

Ce nu uită scriitorul, insul care relatează direct sau indirect, prin puterea de sezisare și de anticipație a talentului său și a conștiinței sale cuprinzătoare și lucide, este condiționarea complexă, subtilă a profesiunii ce o practică de *starea* celorlalți, de relațiile sociale existente, de modificările lor. S-a vorbit, de la Balzac, s-a vorbit pînă la abuz, despre scriitorul interesat de problemele societății, ca despre un „secretar al epocii". În ciuda clișeului și a folosirii acestei expresii pe toate fețele posibile, și pe cele obscure, unde noțiunea se confunda, nefericit, cu aceea de scrib pasiv, — în ciuda răstălmăcirilor, adevărul a rămas, el s-a reimpus totdeauna cu sporită vigoare : scriitorul, trăind în mijlocul societății sale, în mijlocul epocii sale, în mijlocul națiunii sale la o anumită etapă de dezvoltare, deține „secretele" timpului său, deține sensul mișcării spre un ideal, în perspectiva căruia viețile oamenilor, destinele, munca și jertfele se concentrează într-un singur mănunchi. Acest mănunchi de idei, de fapte și de existențe umane, vizibil, ca direcție, în momentele de răscruce ale istoriei, cînd istoria rezumă evoluția, de la o etapă la alta, printr-o afirmare spectaculoasă, seamănă cu o rază a cărei dublă natură e să se desfacă în infinite nuanțe de culori, în policromia materiei vii, în diversitatea de grade a luminii și să se refacă la loc, să-și păstreze unitatea, ca o esență inalterabilă, aceea de a lumina, de *a produce claritatea* într-o singură vibrație. Politica, arta, literatura, tot ce ține de manifestarea spiritului se conduce după aceeași lege dialectică a luminii.

Literatura, în acest joc bogat de nuanțe sufletești, de experiențe multiple și de sensuri majore în același timp, de direcții mari, depășind durata unei vieți, spațiul unei biografii omenești, prin proiectările ei îndepărtate, se bucură, datorită mijlocului de comunicare care îi este propriu — cuvîntul — cel mai vechi și cel mai decisiv în relațiile dintre oameni, de o situație specială în cunoaștere, de postul de observație cel mai solid și imposibil de mistificat. Frazele, vorbirea, scrisul constituiesc un sistem de referință general acceptat. Corespondența lor cu lucrurile, cu faptele, cu datele realității nu poate să capete altă semnificație decît aceea cunoscută, știută, verificată. Există, în lectura unei cărți bune, un moment în care această corespondență sau autenticitate, sau adevăr omenesc, producîndu-se, cititorul „uită" de el însuși, fermecat, furat de ficțiune, de știința, de iscusința povestitorului de a-i revela, de a-i lumina unghere ale sufletului, compartimente ale gîndirii de care pînă atunci nu fusese conștient sau cel puțin ale căror legi tainice nu le cunoștea pe deplin. Această „uitare de sine" ori seducție a cititului este cel mai bun indiciu că adevărata realitate, chiar realitatea în care se petrece actul lecturii, în tot ce are ea mai complex și mai colorat, a fost „restituită" în înțelesul pe care arta, transfigurînd, știe să-l dea vieții și lucrurilor vieții

Tot ce a fost creat mai trainic în literaturile lumii, a fost creat pe temeiul acestei observații ingenioase, neînșelătoare, a talentului și inteligenței. Avangărzile literare, experimentele, căutările de tot felul, necesare, ca un exercițiu al tehnicii sau formei, întrerup din cînd în cînd Vocea prozei captivante și simple în modul cum spune, complicată doar prin *ce spune* despre om, și comunitatea în care el trăiește. Relatarea ei durează de milenii, de cînd între oameni s-au născut cuvintele și întîmplările, gîndurile și pasiunile.

Uneori Vocea slăbește sau tace chiar, deliberînd parcă în profunzimile ei, cercetînd alt tărîm de investigație, alt drum vrednic de urmărit. Ca un inter-mezzo, modele literare, în acest răstimp de meditație și de tăcere concentrată, prind să se agite, și ele au acest drept, efemer, în pauza lăsată. Apoi, *Șeherezada*, sora trează a lumii, își reîncepe povestea ei minunată.

L.

ÎN ACEST NUMĂR :

Omul și opera — de S. Damian

Literatura și substanța ei realistă
de Alice Botez

Copiii soldați, soldații copii
de Georgeta Horodincă

Adio la inamicul public
de Marin Sorescu

Un învățător ciudat

în fiecare sîmbătă
marin preda
răspunde la o întrebare

Aventura conștiinței mele a început într-o zi de iarnă cînd o anumită întîmplare m-a făcut să înțeleg deodată că exist. Era multă lume în casă, ființe mari așezate în cerc pe scaune mici și care se uitau la mine fără prietenie, dacă nu chiar cu ostilitate. Atunci am auzit o voce: „lăsați-l în pace! Na, mă, și pe asta!" Și cel ce rostise aceste cuvinte a luat de undeva de pe sobă o pîine mare și rotundă și mi-a întins-o. Atunci mi-am dat seama că țineam strîns ceva în brațe, tot o pîine, și că asta era cauza privirilor rele îndreptate asupra mea. Pusesem mîna pe pîinea de pe masă care era a tuturor și nu mai vroiam să dau la nimeni din ea. Iar tatăl meu, în loc să mi-o ia cu forța, cum, furioși, se pare că vroiau ceilalți, făcîndu-mă să scot răcnete, îmi mai dăduse una: „Ia-o mă, și pe-asta!" Parcă m-am trezit dintr-un somn. M-am uitat la toți liniștit și am pus încet și cuminte pîinea din brațe pe masă. Nimeni nu mai m-a luat după aceea în seamă, au început să rupă din ea și să mănînce.

Din această întîmplare ar reieși că instinctele de acaparare m-au dus departe în viață, ceea ce nu s-a dovedit. Totuși aventurile vieții noastre sînt ale conștiinței, deși viața ei adevărată nu e niciodată liberă de instincte și nu o dată e neputincioasă în fața lor, în rău, dar și în bine.

N-aș putea să spun azi cui datorez faptul că deși am fost dat la școală la opt ani, cu scopul mărturisit de tatăl meu să învăț doar să mă iscălesc și pe urmă, asemeni fraților mei mai mari să ar pămîntul și să cresc vite, totuși întreaga familie a renunțat mai pe urmă la această idee. Fiindcă în primul an abia am trecut clasa, n-aveam ochii chiar buni și nu vedeam bine ce se scria la tablă. Atunci de ce m-au dat mai departe să urmez și clasa a doua, pe care abia am trecut-o? Ulterior toți au spus că învățam bine. Dar asta nu era adevărat. Numai eu știu ce-am putut trăi în anul următor, la ce tortură am fost supus și cum soarta mea s-a decis parcă ignorîndu-mă pe mine.

De la începutul anului nu putusem învăța nimic, nu aveam cărți. Mama îmi făcuse rost de cinci lei, mi-i dăduse și-mi spusese să-mi cumpăr cu ei „măcar **Citirea**". M-am dus acasă la învățător, pe care l-am găsit în curte cu alții, beau cafele și jucau tabinet și l-am strigat. A venit la gard. I-am spus ce vroiam, și el a întins mîna și i-am pus în palmă mica monedă galbenă.

— Ce să-ți iau eu, zice, cu cinci lei. O **Citire** costă vreo douăzeci și cinci de lei.

— Dom' învățător, i-am spus eu atunci, care mă gîndisem o clipă că ar putea da de la el restul, dar îmi spusesem în același timp că nu putea să facă așa ceva, că nu eram fi-său, luați-mi un maculator să am măcar pe ce scrie, că de învățat pot să mai mă împrumut, dar de scris nu pot să scriu în caietele altora.

— Așa e, zice, bine, cînd o să mă duc pe la Roșiori, o să-ți cumpăr un maculator. Da tac-tău de ce nu-ți dă bani de cărți, că nu e om sărac?

— Mă mir că mă lasă să viu și așa, darmite să-mi mai cumpere și cărți.

— Așa e, a zis învățătorul senin și a dat creanga de măr pe sub care venise la mine laoparte și s-a întors la masă să-și continue jocul întrerupt.

În iarna aceea hotărîrea tatălui meu de a nu mai mă lăsa să mă duc la școală a devenit, practic, un fapt, deși din gură nu mă oprise: nu aveam cu ce mă încălța. M-am dus doar cînd am putut merge desculț, și atunci am trăit acele ore de spaimă despre care am pomenit, al cărei motiv dacă s-ar fi dezvăluit s-ar fi petrecut o catastrofă. Conștiința măsura proporțiile dezastrului care ar fi urmat, iar instinctele tremurau: nu se știe ceaș fi ajuns în viață dacă jocul întîmplării, al cărei erou eram, s-ar fi destrămat și eu aș fi apărut în ochii învățătorului așa cum eram și nu cum, prin nu știu ce mister, credea el că sînt. Adică cel mai bun elev din clasă. Se apropia sfîrșitul anului și dascălul examina toată clasa, să vadă pe care trece, pe cine premiază și pe cine lasă repetent. Scotea cîte cinci sau șase la tablă și îi asculta. Jumătate din ei parcă învățaseră ceva, cealaltă jumătate însă parcă nici nu trecuseră pe la școală și atunci învățătorul începea să-i bată la palmă cu o nuia de corn foarte ageră, de care tot unul dintre noi făcuse rost. Era atît de furios încît uneori îl bătea la palmă pe toți cei care erau scoși odată, deși unii dintre ei protestau indignați că ar fi răspuns bine la întrebările puse. Așteptam tremurînd să-mi vie rîndul. Nu știam nimic și ascultam înfiorat plînsetele care umpleau clasa. Băieții suportau bine loviturile în clipele cînd le primeau, dar în bănci nu mai puteau, fluturau mîinile înroșite în aer, sau și le vîrau deznădăjduiți între genunchi. Plîngeau cu înverșunare și obidă nedefinită, fiindcă niciunul nu știa să urască, durerea lor era pură și în ea puteai ghici cel mult protestul împotriva ei, a durerii în sine, fiindcă durea și nu a învățătorului sau a școlii, cu cărțile și istoriile ei care trebuiau învățate cu sila.

Prima zi a trecut fără să fiu scos și eu la examen. A doua zi, văzînd cum stau lucrurile, în loc să fug și îndărăt să nu mă mai uit, am venit totuși la școală, deși știam cear putea să mi se întîmple. Nu m-a scos nici în acea zi și nici în cele următoare. Și pentru ca această întîmplare să fie dusă pînă la capăt la sfîrșitul anului m-am pomenit printre premianți.

Faptul uimi pe ai mei și tata nu mai zise nimic cînd în toamnă îi spusei că vreau să urmez și pe-a patra. Dar tot nu-mi luă cărți. Încetul cu încetul însă se răspîndi întîi printre copii, apoi și printre vecini, ideea că eu aș ști atîta carte încît era clar că după terminarea cursului primar trebuia să fiu dat să urmez mai departe, la liceu sau la școala normală de învățători. Începui și eu să cred acest lucru, cu atît mai mult cu cît viața de țăran, în ciuda faptului că se petrecea într-un spațiu liber, mie mi se părea că se petrece într-un țarc. Dar eu nu vreau să povestesc aici „amintiri", ci doar lucruri pe care le contemplu și azi fără să le înțeleg, străine parcă de mine, cu un sentiment de neliniște că s-ar fi putut totuși să nu aibă loc, și atunci nici lumina ciudată care le însoțește azi în amintire și pe care o să încerc în aceste însemnări s-o scot la iveală, să nu fi existat...

Marin PREDA

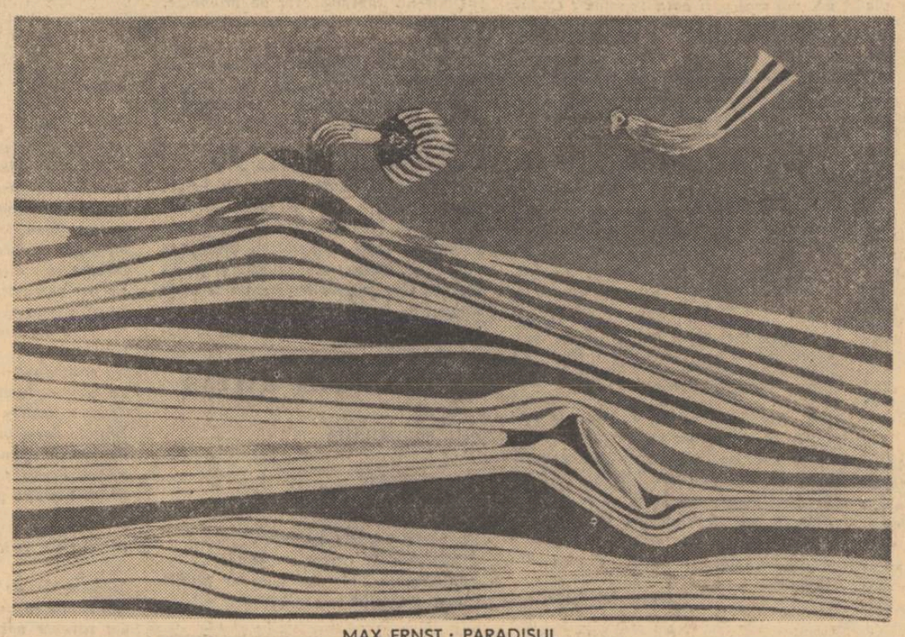

MAX ERNST : PARADISUL

cronica pietonului

Echinox (după)

Deci lunga luptă dintre noapte și zi iar s-a terminat după armistițiul de la 21 martie.

Și cît am dorit, cît am visat o noapte de iarnă și — mai ales — cît am fi visat într-o noapte de iarnă cu ferestrele perdeluite albe pe dinafară, cu șoaptă mică de zăpadă mare și pipăite de fulgi albi și grași și aproape...

Dar ce mai, n-a fost să fie, n-a fost să fie.

Mutăm iar — după armistițiul echinoxului — dulapurile și căpătîiurile din dormitoare și tot ce mai e prin case ca să prelungim somnolența dulce a unei ierni care, chiar incertă fiind, a avut și și-a respectat cîteva nopți friguroase.

Degeaba, pentru că soarele bate prin jaluzele sau se strecoară printre pleoape, ducînd molcom la consemnări de fraze mediocre și fastuoase săpate în adolescență : „lumina victorioasă calcă peste mantia nopții" sau, — mai puțin mediocră: „lumina fugărește rizînd întunericul care se zgribulește în frigul său".

Odată ieșiți din acest impas al luminii de primăvară leneș încercată, vom fi scoși, în grădină. Acolo de unde alungați odată pentru un măr și o femeie pe care, dezinteresat, bărbatul a luat-o fără zestre, punem iar și iar arpagic, stînjenei, curățim creangă de măr.

Și soarele cade peste brațul nostru care împlîntă plantă peste straturi agrare și ronduri de flori înscriindu-ne încăodată numele peste ele.

CANDID

P. S. Deoarece în orice ziar sau revistă, fiecare semnătură nu lasă să-i scape fenomenul audio-vizual al pleznirii mugurilor (să-l văd eu p-ăla care le-a auzit biciușca pleznirii...) trebuie să spun aici că vrăbiile alungate din congresul lor (copacii de lîngă Universitate) nu se plîngeau de hotelul „Intercontinental"-ul care le-a stricat soborul ci de :

— Ce ne facem, — aripioarelor — că nu mai sînt cai și nu mai avem fire de păr de cal cu care să ne pornim cuiburile de primăvară.

cronica literară

Virgil Teodorescu

REPAOSUL VOCALEI

Nu stă în intenţia acestei părţi introductive la prezenta cronică de a zăbovi prea mult asupra unor disociaţii de ordin teoretic şi istoric-literar. Am spune chiar că tentaţia aplecării „exabruto" asupra textului poetic încorporat în ultima carte a lui Virgil Teodorescu — **Repaosul vocalei,** Editura Eminescu, 1970 — este ea însăşi destul de tiranică, dată fiind împrejurarea că, în ce ne priveşte, avem pentru prima dată prilejul să ne ocupăm de opera acestui autor. Se înţelege, nu va fi posibil, în spaţiul fatal limitat al rubricii acesteia, să ne angajăm, cum ar fi necesar, la o cît mai atentă retrospectivă privind itinerariul parcurs de autorul cărţii **Blănurile oceanelor,** pînă la ora actuală. În schimb, socotim absolut util a suplini ideea transpunerii în practică a imperativului acestuia prin avansarea în chip succint a cîtorva gînduri iscate de proaspăta recitire a aproape întregii opere poetice a lui Virgil Teodorescu. Sînt gînduri care, oricum, sperăm să confere un spor de eficacitate aprecierilor critice ce se vor raporta la culegerea **Repaosului vocalei.**

Aşadar, iată despre ce este vorba : Virgil Teodorescu, mai exact destinul său poetic, stă din plin sub semnul a ceea ce s-ar putea numi fenomenul de „clasicizare" a resurecţiei suprarealiste în poezia românească interbelică. Fără a ignora unele pasagere tentative de reiterare a experienţelor prin care treceau înaintaşii săi imediaţi, trebuie să observăm totuşi că ceea ce a fost socotit de unii comentatori expresia unei nu îndeajuns de organice adeziuni a poetului la cele mai ortodoxe linii de forţă ale recidivei suprarealiste din deceniile al patrulea şi al cincilea (cazurile unor Gherasim Luca, D. Trost şi chiar Gellu Naum) reprezintă în fapt tocmai consecinţele obiective ale fenomenului aici enunţat. Iată de ce, în bună parte, chiar poezia de debut a lui Virgil Teodorescu dă impresia devenită certitudine că, în substanţa ei problematică şi ideatică, inclusiv ca tip de sensibilitate, se revendică şi de la alte direcţii ale lirismului modern. Nota deosebitoare rezidă într-o anume dezinvoltură a gestiei, într-o mai accentuată descătuşare a limbajului, acesta din urmă fiind de o violenţă cu totul specifică unui tînăr autor care ştie ce să reţină din lecţia pe care o primeşte de la înaintaşii direcţi. Spre pildă, un poem de început, avînd o vădită structură postsimbolistă, cu inflexiunile lui atît de demoniace, în sens baudelairean, precum cel intitulat **Noaptea meduzele îşi desfac voalurile,** ni se pare concludent în direcţia aceasta, a unei binevenite influzii de spirit nonconformist în planul expresiei şi al tonalităţii generale : „Aş vrea să deschidem dulapurile să curgă din ele răşină din brazi / Şi obrazul tău să curgă odată pentru totdeauna / Să pot vorbi despre oamenii din Marte / Despre limbile de pămînt intrate adînc în ocean / Sau despre amuletele făcute din trestii / Nimănui nu-i trece prin gînd să deschidă dulapurile / Pentru ca toate libertăţile să ne fie permise / Şi obrazul tău să fie din nou o lăcustă / Din nou mănuşile să se lipească de carne / Absenţa ta să fie paharul ne-nceput / Vinele subţiri ale laptelui un drum singur / Pe care să poată merge alături trei cai sălbatici / Şi toate locurile secrete ale corpului tău / Săgeţi otrăvite mai bine". La drept vorbind, să se observe că chiar în unele încercări de declarată frondă suprarealistă, cînd — să zicem — sîntem trimişi direct la duhul operei lui Urmuz, se resimte prezenţa unui anumit coeficient de realism consubstanţial care repotenţează valorile subtextuale ale poemului, salvîndu-l de la naufragiul în gratuitatea formalistă : „abraba iubitul meu abraba ai putea fi şi un căpitan / cu obrajii tăi ca două felii de dovleac / expuse la simigerie / ai putea fi un căpitan vestit / conducînd flotele spre golful persic / abraba e alcoolic în ultimul grad / şi cînd bea îşi caută falca de jos / imobilă azi / sau mai bine zis lunecarea maxilarului inferior / dispărută în neagra veşnicie / abraba fii tu căpitanul cu sîngele otrăvit / şi atunci toate vasele / pe negură sau vijelie / vor pluti lin spre marele golf persic".

Revenit după o destul de îndelungată rătăcire în hăţişurile versificaţiei evident tributare manierei discursive la poziţia deja consolidată odată cu volumele **Blănurile oceanelor** şi **Butelia de Leyda,** în decursul deceniului ce-a trecut, Virgil Teodorescu scrie o poezie care confirmă nu de puţine ori compatibilităţile dintre structurile unui lirism de autentică substanţă contemporană şi dezideratele implicate în resurecţia suprarealistă a limbajului poetic modern. Este astfel tot mai sensibil simţită propensiunea spre o viziune stilistică şi reflexivă unitară, chemată să marcheze, la rîndul ei, momentul cristalizării „clasicizante", prin maturizarea lui intrinsecă, a însuşi propriului univers artistic.

Ubicuă în aspiraţia ei de a-şi asuma o diversitate de teme şi de procedee, cartea **Repaosul vocalei** este o continuare firească a căutărilor ce s-au remarcat în culegerile anterioare : **Corp comun, Rocada, Semicerc.** Poate că partea de cîştig cu adevărat importantă a acestui nou volum trebuie căutată în aproape deplina regăsire de sine a poetului, într-un context deosebit de revelator în ceea ce priveşte demonstrarea compatibilităţilor despre care vorbeam cu cîteva rînduri mai sus. Distincta personalitate artistică a lui Virgil Teodorescu, acum, se relevă chiar în faptul că el îşi dovedeşte sieşi viabilitatea drumului ales încă de la început, în sensul implicării creatoare a aspiraţiilor sale de tinereţe în dinamica lirismului contemporan. De aici justificat orgiliosul apel de a fi lăsat să-şi urmeze propria chemare, ferit de orice imixtiune, chestiunea fiind înţeleasă în deplina ei complexitate existenţială : „Lăsaţi-ma să circul în apa mea de lut / cu mediocritatea vitezei vegetale / cu craniul trepanat şi refăcut / să tai înot dantelele de zale / încet de tot să nici nu se observe / ca necroforul ce-n torpoare sapă / din fulgerele îngropate-n apă / să-mi pregătesc mentalele conserve / lăsaţi-mă să circul în apa mea de lut / cu craniul trepanat şi refăcut / făcînd pe spate pluta / spre torturata şi necunoscuta / cochilie în care a-nceput / într-o fărîmă veche de secundă / să se înfrunte apa cu uscatul / şi pasărea cu linia rotundă" **(Plan de aer).**

O atare afirmare a consecvenţei faţă de sine, cum este şi de aşteptat, vizează în primul rînd criteriile celei mai făţişe angajări în sfera responsabilităţii social-morale, prin cultivarea lirismului militant. Ca atare, poetul nu are nici o prejudecată cu privire la rosturile poeziei şi, inspirat, adresează lumii asemenea discursuri din plin străbătute de dogoarea oratoriei incendiare : „Momentul decisivei ofensive / nu e-al moluştei cu mişcări lascive / şi nici nu e fixat în valvă pentru / a-i apăra gelatinosul centru. / E-al mării fără somn şi o să-nceapă / cu vulturii pleşuvi de toc şi apă / cu zborul lor hieratic şi cruciş / lanţeta despicînd cu lat tăiş / pe masa capitalei operaţii / enormele aglomerări de spaţii / ciocnirile ecvestre mic adaos / în interzisul formelor repaos / în estuarul verde unde toate / se clatină ca nişte mari fregate" **(Discurs).** Pe linia aceleiaşi formule poetice, amintind tonurile solemn oraculare ale lui Withmann, dar preluînd cîte ceva şi din patetismul meditativ atît de copleşitor prezent în recentele poeme în proză ale lui Geo Bogza, se situează multe alte piese ale volumului : **Cochilia îşi păstrează secretul, Ex voto, Salut de toamnă, Lumina verii acesteia, Exemplul supremei simplităţi** şi altele. Nu e mai puţin adevărat însă că pericolul ce pîndeşte din totdeauna specia aceasta a discursului poetic — excesul de anecdotă în alianţă cu prozaismul curat — nu-l ocoleşte nici pe Virgil Teodorescu ; mărturie stă, între altele, poemul intitulat **Tînăra himeră,** din care, spre edificare, decupăm acest scurt pasaj : „Marinarii au intervenit întotdeauna, cu succes, / în momentele decisive. Activitatea lor se / înscrie ca un capitol special de mare forţă, / în istoria revoluţiilor. / Poate că unul din principalii factori care au / determinat cursul gîndirii mele a fost o / maşină de cusut pe care am văzut-o (sau, dacă vreţi, am descoperit-o) cînd eram copil. / O maşină de cusut dăruită cuiva de un marinar / de pe Cuirasatul Potemkin".

În altă ordine de idei, este însă de-a dreptul surprinzător să constaţi că în culegerea **Repaosul vocalei** este legitimată coexistenţa poemului de insolită imaginaţie metaforic-simbolică **(Uneori casele, Mască, Convorbire particulară, Model de curăţenie)** şi a celui riguros structurat pe schema concentrată a poemului — sentenţă **(De la început, Pe jumătate, Pe sub pleoape)** cu asemenea vaste şi torenţiale elaborări. În acelaşi timp, va trebui să atragem luarea aminte a cititorului că aceste formule poetice nu sînt mai puţin apte de a face loc în substanţa lor aceleiaşi deschise pasiuni pentru o problematică ce nu-şi refuză ambiţiile de a propune clare puncte de vedere în plan moral şi social : „Veniţi să bem din geamurile mate / acest vin nou violaceu şi clar / vin violet şi pur ca un cleştar / sau ca pianul cumpărat în rate / veniţi să bem din străvezii feresti / prin care intră pajişti absolute / şi lujerul enormelor cucute / pe care nu te saturi să-l priveşti / prin care intră impulsiv şi lent / ca o fregată ultimul fragment" **(Viraj).**

Nicolae CIOBANU

ION CARAION

Cimitirul din sticlă

Versuri. Editura „Cartea Românească".

VALERIU ANANIA

Geneză

Versuri. Editura „Cartea Românească".

avant premieră editorială

EUGEN LUMEZIANU

Ultima zi optimistă

Nuvele. Editura „Eminescu"

ANDA BASARAB

Deschiderea spaniolă

Nuvele. Editura „Eminescu"

ION LAZU

Despre vii, numai bine

Roman. Editura „Eminescu"

GEORGE MARIN TEODORESCU

Veghe nocturnă

Versuri. Editura „Albatros".

compendiu

ALEXANDRU DEAL

Laşii

Nu i se va putea reproşa nici o clipă lui Alexandru Deal că este păstrătorul unor destine pe care le-ar dirija asemeni atotputernicilor romancieri realişti. Şi aceasta pentru că destinele, personajele şi caracterele lor, se conturează doar accidental, ramîn în general nefinalizate, par a constitui doar elemente aleatorice într-un decor. Alexandru Deal conteaza foarte mult pe acest decor, un substrat fragmentat multiplu şi recompus după diverse preferinţe, cu o tehnică dezinvoltă a colajului, dar care îngreunează extrem lectura. Impresia finală este aceea că asisti la dramatizarea obstinantă a unor schiţe butaforice de realitate, o realitate fie premergătoare acestui roman, fie de acum încolo, promisă lui.

Alexandru Deal este un autor care posedă ştiinţa scrierii, indiscutabil, încît ceea ce afirmăm despre romanul **Laşii** (Ed. **Cartea Românească**) porneşte deja de la un stadiu superior al experimentului, asimilîndu-şi o cantitate apreciabilă de risc. Îi reuşeşte foarte bine în această a doua carte elaborarea detaliului, în ritmul obsedant al unei fraze acumulative, dramatizată prin atmosferă. Cele mai bune pasaje reuşesc să demonteze gestul în infinite componente, să rarefieze timpul pînă la moleculă. Pe trei pagini este descrisă ultima bătaie a unei pendule care se opreşte, urmată, în această atmosfera anxioasă, de căderea unui şal de pe speteaza scaunului. Sau, în altă parte, se reconstituie scena de vînătoare dintr-un tablou, derulată cinematografic după un timp invers, nuanţată cu o agasantă lentoare. Iată cum pătrunde un glonţ în ţeastă : „Acum ne aflăm în momentul în care pielea de pe osul frontal e uşor presărată de vîrful bombat al plumbului. Ea se subţiază sub acea apăsare, se face ca o pînlie în care deja proiectilul s-a îngropat pe un sfert. Auzim şi zgomotul împuşcăturilor" etc.

Însă distanţîndu-ne de detaliu, încercînd cuprinderea unui ansamblu, proza se rarefiază, marginile se dilată nepermis, pînă la pierderea antenelor de legătură într-un spaţiu convenţional. Mizînd foarte mult pe realizarea secvenţelor, dislocînd mereu fragmente din obişnuita evoluţie temporală, Alexandru Deal neglijează trama şi în esenţă cititorul, fără să fie cu toate acestea un protestatar decis să denunţe toate convenţiile romaneşti. Laşii ar fi cei care ocolesc un context, existenţial dramatic. Dar, cum evoluţia fiecărui protagonist începe, pe sectoare, după ce elementele liminare au fost plasate în acest context, în decorul de care vorbeam la început, înseamnă că în această carte nu există laşi. Sau există cel mult stadii degenerescente spre laşitate. Însă nu există, in extremis, nici curajoşi (dacă acesta este termenul aici opozant) pentru că toată această proză nu este decît convenţie prea abstractizată, care pledează poate, în ciuda aşteptărilor autorului, pentru o proză realistă.

GRIŞA GHERGHEI

Armuri

Altă carte de versuri a lui Grişa Gherghei, **Înmulţirea cu unu,** ne atrăgea cîndva atenţia cu exacerbarea unităţii, rezultatul nematematic al înmulţirii în cauză. Această mereu susţinută repetare a egalului cu sine, refuzul — cel puţin metaforic — de a se multiplica prin ipostaze, creaseră premisele unei promiţătoare poezii conceptuale. **Armuri,** recent apărută la Ed. **Cartea Românească,** ar tenta spiritul speculativ la stabilirea unei continuităţi, căci (putem spune) armura exprimă, la fel, ipostaza unicităţii protejate, orgoliul personalităţii, sufletului, eului, nemultiplicate.

Poezia din aceste volume exprimă însă numai în parte ideea intermediată prin titluri. Cu toate că nu se cere unui poet să nuanţeze în fiecare poezie elementele unei viziuni unitare, ne-am fi aşteptat la o mai aplicată demonstraţie, pentru că Grişa Gherghei ştie să demonstreze fără ostentaţie ; am fi dorit mai multă limpiditate — deloc jenantă atunci cînd ideile sînt tăiate cu precizie.

Exorcismul practicat de Grişa Gherghei, a cărui expresie superioară ar fi poate acest final : „exist sătul de mine însumi", ne conduce spre o poezie osificată, aproape inexpresivă, dar directă : „îţi spun din suflet (am nevoie de neted) de o cumplită extindere-a pielii (să fiu tatuat) după măsura durerii". Prin ceea ce avea autorul mai manifest, orgoliul unicatului, neliniştea potenţială a poeziei sale răbufnea sarcastic, teribilă sau mai îmblînzită, declamatorie sau retezată. Dar se exterioriza în acest fel. Se întîmplă să observăm cu timpul o migraţie dorită spre „un destin străin", o opţiune pentru dublură (contradictorie faţă de titlu, dar firească). Bipolaritatea intervine ca un transfer de responsabilitate — cea a creaţiei — asupra dublurii. (Alter ego, conştiinţă etc) : „Am ajuns / am ajuns / şi nimeni nu ştie / în mulţimea de doi / ce loc norocos ne încearcă".

Aici credem că s-a regăsit Grişa Gherghei cu ceea ce are el mai bun, şi nu este doar o întîmplare faptul că în relaţia, devenită acum dialectică, apare şi cuvîntul „cîntec", cuvîntul de sub armură : „aproape cîntec mai aproape umbră / sub care bucuria e demult / privire pentru lucrurile mici / şi pofticioase veşnic de făptură / aproape cîntec mai aproape umbră / vom semăna cu bine amîndoi / vom semăna la ochi pînă tîrziu / cum dăm aceleaşi frunze înapoi / aproape cîntec mai aproape umbră". **(Aproape cîntec).**

RADU F. ALEXANDRU

Cu faţa spre ceilalţi

Autorului îi reuşeşte în primul rînd susţinerea alertă a unei fraze, într-o derulare ce ar promite surprize pentru economia acţiunii, care surprize însă nu se întîmplă. Am spune că de mai mare importanţă este la Radu F. Alexandru demonstrarea unor posibilităţi, decît realizarea însăşi a schiţelor, pentru că dezinvoltura cu care scrie, uşor reportericeasca uneori, nu găseşte totdeauna motive serioase care să incite sensurile unei existenţe. Culegerea de povestiri **Cu faţa spre ceilalţi** (Ed. **Eminescu,** 1971) este cea a unui autor în formare, obsedat deocamdată de tematica nebuloasă a unei adolescenţe în fond obişnuite, tentat de aspectul convenţional, metaforic, al stranietăţii ei. Se poate uşor demonstra că Radu F. Alexandru caută solitudinea, dar nu ştie să-i pregătească terenul, de unde rezultă adesea puierile exprimări despre tribulaţiunile eroilor săi : „Am ajuns într-un oraş ; părea pustiu. Pe o firmă scria „Café-Bar". Am intrat. M-am adresat celui care servea şi i-am spus că sînt străin şi caut pe cineva **cu care să pot schimba cîteva cuvinte.** El a ridicat din umeri şi a spus :

— Aşezaţi-vă acolo".

Credem că Radu F. Alexandru trebuie să se exerseze deocamdată mai mult în construcţie, cu mai mult nerv, să fie mai atent la punţile de trecere între secvenţe, căci numai unitatea lexicală şi sintaxa corectă nu sînt suficiente pentru coerenţa unei schiţe. De altfel diluţia determinativă l-ar recomanda mai degrabă pentru frază întinsă şi pentru specii mai ample. În schiţe, pînă acum, îl deserveşte. Debutul său este salutar pentru multe pagini de candoare autentică şi marchează, poate, eliberarea prin scris de sub teroarea unor căutări în solitudine.

Dinu FLĂMÂND

posta redacţiei

AULE BORGER. Ai talent. Dar, un talent necultivat. Fugi după cuvinte mari. Şi-n fiecare cuvînt pui prea puţin gînd. Dovadă : „Pe crengi de vie aburite de lună / În flori destinul nostru se-adună / Cînd sufletul acestui veac înflorit / Cerul lumina extazului infinit".

D. R. „Imponderabilitate" (dacă ăsta e titlu de povestire, eu mă angajez să duc în spinare pe trei străzi o catedrală plină ochi de lume şi de popi) se vrea un protest împotriva celor ce nu înţeleg sufletul adolescenţilor. Izbuteşte să fie doar un capriciu. Îmi închipui că scrii aşa... ca să-i dui cu tifla primăverii.

ELENA GLIGORESCU. Te alinţi cu amintiri din copilărie. Dar sari de la una la alta şi pierzi firul, şi te încurci complet cînd îţi aduci aminte de operaţia de apendicită. Deduc, după acest cuvînt, că anestezia nu şi-a făcut efectul.

NEISCALIT. Schiţa „Despre cai" n-are minţi, n-are iarbă, şi n-are scuză-mi cuvîntul, nici gărgăuni.

CONSTANTIN NISTOR F. F. Din poemul lung cît o noapte de trădare — am reţinut cîteva versuri vorbind despre amor şi durerile născute din el : „Trecînd odat'printr-o grădină / Te-am întîlnit ; mai ştii virgină / Cînd roşii flori ţi-am dat în mînă / Te-am sărutat şi-am stat în tihnă / O noapte-ntreagă / (...) Să ştii Virgină / C-a fost atunce cea din urmă / A noastră seară — fără de urmă / S-a dus ; şi n-are să revină / Nimic din ce a fost : o, juna, voi mai găsi eu a ta mînă / Ce-mi mîngîia obrazul crud ? / Şi-acum cînd teii s-au uscat / Unde vom merge noi Florină ?"..

HANU DIN BAIA MARE. Toţi oamenii serioşi sînt obligaţi să aibă humor. Dar matale pari (sau eşti) numai cochet. Totuşi îţi voi reproduce două strofe din „În cazino la Monte Carlo" : „În cazino la Monte Carlo / Poţi afla pragul tăcerii / De o lună sînt în grevă / Gangsterii şi crupierii / Dar tîrziu la miezul nopţii / Sub luminile ferite / Patru umbre joacă pocher / Pe-o cutie de chibrite"... Mai trimite-mi.

AMIRUS LANISTA. Fratele dumitale care scrie poezii ţi-a spus adevărul. N-ai talent de prozator.

L. NOTNA. Mi-a plăcut „Regăsire". Citez din ea : „Hai, mamă / Arată-mi zidul / Pămîntul acela / În care e-ngropat strigătul naşterii".

V. ADOLESCENTU. Trebuie că eşti un băiat frumos de vreme ce toate colegele de clasă spun că ai „talent poetic". Eu, nefiindu-ţi coleg (ă), sînt dator să-ţi spun adevărul : n-ai ! Şi cu asta te rog să transmiţi fetelor din partea mea mii de scuze. Trag nădejde că nu sînt la prima durere din dragoste.

Fănuş NEAGU

MARIA HOLMEIA

Dintr-un depărtat oraş de provincie, am primit cîteva poezii de o remarcabilă acuitate lirică. În versurile de mai jos, în pofida unui stil cam dezordonat şi poate rebarbativ, uneori, pentru timpanele prea „estetice", se eliberează în poezie un suflet nestatornic şi neliniştit celebrînd senzaţii puternice care îl leagă şi dezleagă de lume. El nu percepe prezenţa sa decît prin suferinţa extatică pe care şi-o impune, iar metaforele prin care tentează să-şi dezvăluie un chip concret, îi descoperă natura sa, deopotrivă brutală şi fragilă. Poemele Mariei Holmeia sînt nişte himeneuri cu accente de bocet, facsinate de perceperea echilibrului instabil al lumii.

Cezar BALTAG

CAL DE ZĂPADĂ

Cal de zăpadă
Cu buze albe murind
Pe o alăută, coama
De tristă bucurie de înger,
Barbarul suav călare pe iarnă,
Fantoma unei gingaşe mări de colibri.
Copacul de glod descîntat
S-a strîns peste mine
Şi mă doare ploaia tare a copitelor,
Risul tău rătăcea din culoare-n culoare,
Risul tău alb şi livid,
Cal de zăpadă cu buze albe murind...

SARAH

Rigid, hieratic soare,
Pasărea cu aripi de fluture,
Plînge Sarah într-un mugure,
Templul cu pene, ochi de păun,
Plînge Sarah goală şi roşie
Pe un divan de nisip,
Mi-e dor de lacrimi de plop
În care să mă legene frunze,
De păr nesfîrşit, de salcie
În care luna să atîrne omăt
Şi eu să desluşesc în noapte
Umbra ta
De mult dusă de vînt
La capătul lumii. Abraham !
Tragica naştere a unui orb,
Braţele dorm în cenuşă,
Templul cu pene s-a dus,
Plînge Sarah, faţă de foc,
Soare hieratic pe umăr...

SÎNT CEA DIN APE

Meduze irizate leagănă trupul meu,
Miraculos în soare umărul rotund
Cu zdrenţe verzi mi-a înflorit lenesul pîntec.

Părul împotmolind nisip,
Flutură răsfăţat vîntul în flacăra tristă
Ochiul pătat cu fiere.
Într-o stare de clarviziune orfică
Am ieşit din spumă
Cu trup frumos de corabie
Ierburi roşii, ademenind, fete sleite de ceară...
Golul undelor triste din fluviu
leagănă barca de brumă
Cu tălpi calde şi moi
Cerşind dragostea peştilor
Dintr-un cuib cu gheare gălbui de soare stins.
Mi-am dăruit un veşmînt mingiietor, de abis
Cînd tremură dorul în nave străine
Cu mîini triste şi moi de zăpadă.
Cu păsări line
Eu tulbur bătaia străveche a lunii în tîmple.

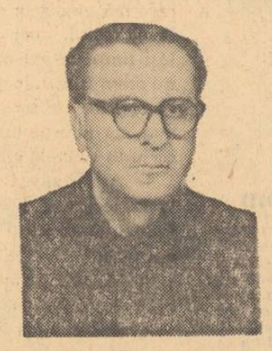

TEODOR DRAGOMIRESCU

O grădină pe lumină

Versuri. Editura „Ion Creangă"

VASILE CONSTANTINESCU

La ţărmul clipei

Versuri. Editura „Junimea" — Iaşi.

IOAN DUMITRESCU

Volute

Versuri. Editura „Litera".

Omul şi opera

Ezra Pound era un pasionat al tîmplăriei şi se arăta dispus întodeauna să repare prietenilor mobilierul. D. H. Lawrence spăla vasele cu o rară meticulozitate. La sfîrşitul operaţiei nu numai oalele de bucătărie erau uscate şi strălucitoare, dar şi cîrpele folosite puteau fi găsite într-o curăţenie ireproşabilă. Lui James Joyce îi era teamă de ciini. El purta mereu cu sine patru ceasuri ; în eventualitatea că unul sau două se opreau, celelalte îi indicau, oricum, ora exactă.

Semnalînd aceste detalii, cronicarul literar din *Die Welt* nu le strînge într-o rubrică de curiozităţi de tipul „Ştiaţi că..." ?. Ele deschid direct chiar articolul său care pledează grav şi sobru pentru dreptul la acces al „microcosmosului" în biografiile oamenilor de seamă. Dacă se observă o anume fugă de concretul existenţei în cărţile consacrate figurilor celebre vina aparţine şi unei idei acreditată de „noua critică", după care opera rezumă fundamental adevărata biografie, şi ea cuprinde devorator toate sursele care lămuresc însăşi psihologia creatorilor. Preluată exclusivist, această interpretare, care putea fi fructuoasă estetic, cît timp se păstra o măsură, a aruncat în umbră datele reale ale vieţii.

La noi o anume lipsă de atenţie pentru faptul brut biografic derivă poate dintr-o viziune prea puritană asupra operei. Comentariile excelează prin fineţe, urmăresc descendenţe şi disocieri, pline de semnificaţii pe planul artei, înscriu temele şi tendinţele în mari coordonate filozofice şi etice. Ceea ce e foarte bine. Nu se comite însă o exagerare eliminîndu-se adesea din obiectivul explorărilor persoana fizică a autorului, perimetrul propriu de trai, împrejurările mărunte, chiar ciudăţeniile, maniile socotite (din suspectă pudoare) „impure" pentru cercetare ? Se caută evident stricta cauzalitate, legătura de lege care exclude bizareria de amănunt.

Dar de ce o astfel de incompatibilitate ? Ea nu se sprijină pe vreun argument. Doctele analize nu ţin seama de o saturaţie a publicului, care prea mult deprins odinioară cu abuzive generalizări, vrea acum singur să facă trierea, măcar o vreme, să se convingă de toate mărturiile materiale şi spirituale, să străbată, înfruntînd dificultăţile şi rătăcirile, labirintul informaţiei. Există o sete de adevăr şi autenticitate pînă la scara cea mai de jos a ştirilor (în limitele decenţei), care se cere satisfăcută. Apoi, cortina savantelor consideraţii ascunde de priviri indiscrete însăşi fiinţa vie a autorului. Nu e vorba de colportaj, de pofta meschină de iscodire, ci de curiozitatea reală faţă de destinul geniului, oricît de excentric ar fi el în infinitul mare sau în cel mic.

Nu vă apropiaţi, uitaţi-vă de la distanţă, par să spună profesorii, instalaţi la catedră. Vrem să vă ferim de minorele deziluzii. Noi vă prezentăm, prin selecţia noastră riguroasă, profilul expurgat, esenţial, exemplar, demn să fie imortalizat. Profesorii uită că admiraţia veritabilă nu piere o dată cu pătrunderea în intimitatea omului de geniu. Ce se va afla ? Că marii clasici n-au fost numai mecanisme de ceasornic, modele permanente de muncă, de virtute, de modestie şi de curaj. Au avut şi capricii, originalităţi de comportament, extravaganţe şi, poate, mici răutăţi. Fără ele se pot oare explica pe deplin resorturile operei nemuritoare ?

Scoateţi la iveală faptele, chiar cele minuscule, chiar cele care ies din tiparul canonic al pildei de urmat. Ele vor face nespus de plauzibilă reconstituirea biografică. N-aveţi nici o grijă. Se va găsi cineva care va dovedi atunci sau după aceea coerenţa lor liniştitoare, logica personalităţii care se sprijină pe diversitatea elementelor biologiei şi structurii morale şi rezultă şi din elanuri compensatorii. Nici nu se poate bănui, uneori, cum s-a convertit, în retorta literară, circumstanţa sau reacţia temperamentală trăită — într-o metaforă sau, în ultimă instanţă, într-o trăsătură tipologică devenită faimoasă.

E firesc interesul cu care sînt întîmpinate pagini de reconstituire biografică, de factura acelora pe care le semnează Dinu Pillat *(Mozaic istorico-literar)*. Despre V. Voiculescu auzim că avea intuiţii de diagnostician şi prescria tratamente de o simplitate surprinzătoare. Ca şi încăperea tixită de cărţi şi ţinuta vestimentară era de multe ori neîngrijită. Cum s-a însurat Ion Pillat ? Într-o seară la Călimăneşti, pe podul de pe Olt, Maria Procopie-Dumitrescu se pomeneşte acostată, cu un patetism ultimativ : — „Vrei să fii soţia mea ? Dacă nu, să ştii că mă arunc în apă !" În timpul războiului, de două ori se întîmplă să scape de la moarte ca prin miracol. În buzunar poetul avea o pasăre de lemn, cioplită şi colorată rudimentar. De atunci înainte, Ion Pillat nu are să se mai despartă niciodată de acest fetiş, ţinîndu-l acasă pe masa de noapte, şi luîndu-l în valiză la călătorie. Cînd începea să lucreze o poezie, el scria de obicei trîntit pe pat. În momentele de creaţie, fizionomia lui căpăta parcă ceva din expresia abstrasă a unui somnambul. Se succed aceste disparate relatări doar pentru o pitorească evocare fără a li se ghici vreun sens mai înalt ? Nu. Ele se adună, pe undeva, în analizele ulterioare asupra textelor şi permit criticului, şi pe această cale, înţelegerea în profunzime a creaţiei, cu predispoziţiile ei specifice.

De la o accepţie cam strîmtă a ideii de pudoare, de la norma moralizatoare rigidă se ajunge la devitalizarea biografiilor. Aşteptăm să fie reproduse confesiuni, corespondenţe, jurnale intime, opinii despre tabieturi şi inconformisme, certuri, ingratitudini, laşităţi, ca şi despre chinuri, sacrificii, eroice avînturi, — tot ce constituie micul şi marele „cancan" literar. E adevărat că întreprinderea trebuie să fie lăsată pe seama oamenilor de competenţă, buni psihologi, versaţi exegeţi, cu discernămîntul gustului şi al criteriilor şi nu pe seama scormonitorilor de insanităţi, cei care vinează doar senzaţionalul ieftin. Necrofagii sînt o primejdie a culturii, poarta biografiilor trebuie să li se deschidă dezlegătorilor de taine şi ciudăţenii, cu „intenţia rotundului", cum îi caracteriza G. Călinescu (cei care recompun, tocmai prin migala demontărilor, un întreg).

Se va tulbura, cîteodată, imaginea de icoană ? Nu-i nimic, ea va deveni mai verosimilă, mai nepreväzută, mai atrăgătoare. Măreţia geniului se naşte din efortul de învingere, de depăşire, de exorcism. Efortul merită să fie văzut. Se resimte o nevoie de document, de autentic, de senzorial în descriere. Odată cu potolirea ei, Adevărul va înlesni şi în acest fel comunicarea între operă şi public.

S. DAMIAN

LEONID DIMOV

Inadvertenţă

În odaie,
Patru cardinali prăjesc ouă la tigae.
E dimineaţă în parcul înns.
Ah ! mirosul de unt încins
Ce se lasă pe patrafire,
Pe nestemate, pe potire,
Pe marile candelabre din aur masiv,
Pe porţelanurile pentru aperitiv
Şi ura din ochii celor patru prelaţi
Lacomi, necredincioşi, afemeiaţi,
La gîndul că vor trebui să
binecuvinte
Ouăle din tigaia fierbinte.

VICTOR BRAUNNER : LEU DUBLU

OPINII

Un roman cu întrebări

Ceea ce este important în romanele lui Petru Popescu **(Prins şi Dulce ca mierea e glonţul patriei)** nu e atît faptul că gama posibilităţilor probatorii pentru temeinicia caracterelor eroilor săi începe cu Iubirea şi sfîrşeşte cu Moartea, ci modul în care, prin arta sa, aceste fundamentale stări existenţiale, se reflectă în conştiinţa cititorului. (În sensul acesta nici nu e de mirare că în lumea tineretului, cele mai citite şi mai discutate romane sînt în clipa de faţă ale sale).

Dacă autorul nu şi-a epuizat obsesia morţi şi a iubirii (şi era firesc să fie aşa) în posibilităţile trăirilor pe care le-a conceput pe seama eroului său din primul roman, în cel de-al doilea el caută să le dea noi dimensiuni axiologice.

În construirea celui de-al doilea roman, autorul procedează extrem de abil : dacă în primul roman, să spunem, moartea este trăită de el şi văzută cu ochii „proprii" de la nivel individual, în cel de-al doilea, ea este privită de la nivelul comunităţii prin ochii unor eroi mai angajaţi istoric în acest cumplit proces. Este vorba firește de moartea trăită în cursul unei epopei, militare, de către oameni de care autorul se apropie cu o curiozitate şi cu un interes extrem de arzător. În „Prins" eroul îşi trăieşte moartea întîi ca posibilitate apoi ca act (de altfel, în a doua formă doar în final, constituind aici un experiment mai puţin concludent pentru marea perspectivă deschisă anterior, prin cochetarea cu ea). În al doilea roman lucrurile se inversează. Moartea este trăită mai întîi ca act, şi apoi ca posibilitate speculativă, făcută ulterior pe datele concrete oferite de către „cei o dată trecuţi prin ea sau pe lîngă ea". Spre deosebire însă de moartea „prinsului", moartea din al doilea roman este moartea unor „desprinşi" de acest act. Moartea în acest roman este integrată într-o cu totul altă perspectivă. Nu mai e o moarte absurdă, fără noimă, ci o trecere de la un anume mod de a fi la un altul, în care valorile, deşi neînţelese, prind alt contur. E o moarte care se poate „experimenta" fără spaime, o moarte în care **sensul** alungă nu frica de deces, ci spaima de neant. E o moarte cu tîlc, moartea unor generaţii (din care face parte unchiul Nicu) care crezînd în ceva şi-au exorcitat neantul în sublime forme existenţiale, pendulînd între două complexe cazuistice : complexul lui Decebal, şi propriul lor complex, între cel al unui „conducător practicînd o specie originală de patriotism, bazat pe politică şi diplomaţie tot atît cît şi pe forţa armelor, dar mai cu seamă nivelînd toate căile şi instrumentele, toate principiile şi metodele, folosindu-le legal şi nediscriminat împotriva eticii comune, în vederea supravieţuirii". O periculoasă navigaţie deci, a unei deosebite inteligenţe, a unei rare puteri de pătrundere, dublată de o răceală absolută în formularea judecăţilor premergătoare celor mai pătimaşe manifestări pentru jucarea unui rol „pe care ţi-l distribuie istoria ca să te alegi în cele din urmă cu o sublimă glorie postumă, pe care să nu ţi-o poată însă înţelege mai nimeni", sau în cel mai fericit caz nişte apologeţi ai unei transcendenţe imanentizate ; şi complexul celor pentru care — istoria postulîndu-se permanent în termeni paradoxali — soluţionarea nu poate fi decît mereu tragică.

Şi după acest exemplu urmează în roman teribila confruntare cu cei pentru care s-au făcut toate sacrificiile, generaţie sceptică, care problematizează întrebîndu-se mereu : „Dacă nu trebuia ? Dacă a fost o greşeală ? O timpenie ? Şi de ce pentru noi ?". Ca apoi toţ ei să conchidă : „Ce dacă sîntem tineri ? Şi tinereţea n-are nefericirile ei ? Rău a făcut ! Trebuia să lupte cu el însuşi ! Să trăiască, să trăiască, să trăiască ! Orice s-ar întîmpla, prin orice mijloace ! Să nu se sacrifice ! S-a sacrificat degeaba ! Pentru noi e inutil ! Noi... noi...".

Se confruntă în acest fragment, de o uluitoare semnificaţie, nu numai două lumi, ci două moduri de a fi : unul pentru care sacrificiul e totul, şi altul pentru care nu există, aparent, decît valori senzoriale. Unii au oferit ceea ce ceilalţi refuză, fără însă ca permanenta lor căutare să înceteze aici. Acele cîteva puncte de suspensie dintre „noi" şi „noi" ce pot să însemne ? Şi ce predicaţie ar putea urma acestor „noi" ? Nu cumva obstinaţia refuzului înseamnă tocmai preludiul acceptării sensului în vederea căruia s-a făcut sacrificiul ? Iată cîteva dintre acutele probleme pe care le pune, le deschide al doilea roman al lui Petru Popescu în faţa propriei sale generaţii şi în faţa tuturor celor interesaţi de devenirea ei. El reprezintă o fază superioară şi firească în evoluţia sa de romancier, preocupat de profundele probleme ale existenţei, întrucît după contactul cu limitele ei, căutarea unui sens se impune mai ales pentru cei care au fost artificial desprinşi de tradiţia şi istoria predecesorilor lor. Aşa şi trebuie înţeles faptul că romanul are o atît de mare căutare, cum am mai spus, în rîndurile tineretului avid de noi şi noi categorii, şi în special de un sens care să dea noi dimensiuni valorice actelor.

În ceea ce priveşte arta descrierii, ar fi nedrept să socotim că ea se referă numai la mediul citadin sau cazon în care se desfăşoară viaţa eroilor, fără a nu-i recunoaşte mai ales acele pagini în care descrierea vizează subtila fenomenologie a unor intime şi delicate trăiri despre care mulţi spun că ar fi inexprimabile sub forma unor modalităţi artistice. Marea artă a romanului rezidă totuşi în problematica pe care o deschide, şi mai ales în modul în care minuitorul ei ştie s-o insinueze îndeosebi conştiinţelor celor care fac parte dintr-o generaţie apropiată de a lui. Că a reuşit să pună probleme este deci evident. Rezolvarea lor ţine însă de un alt domeniu decît cel al literaturii. Aceasta poate cel mult să sugereze soluţii, dar numai atît, şi Petru Popescu se pare că ştie foarte bine acest lucru, arta lui rămînînd permanent o chestiune de dozare. Întrebarea, adresată sieşi şi nouă este următoarea : cînd, cum şi în ce măsură se pot cunoaşte lucrurile.

Marcel PETRIŞOR

Caliban travestit

Un sociolog al culturii, Ferdinand Tönnies, a scris către finele veacului trecut o carte căreia faima nu i-a lipsit ; **Gemeinschaft und Gesellschaft.** Teoria lui, pe scurt, era cam aceasta : formaţiunile sociale comunitare (adică primitive, tribale, n.m.) sînt **organice** ; în ele rolul individualităţii e quasi-nul ; ele au o spiritualitate unitară, vie, plenară. Societatea, dimpotrivă, are un caracter **mecanic,** e un agregat de individualităţi al căror liber arbitru fărămiţează unitatea întregului şi al căror intelect îi descompune şi sclerozează sau dizolvă sufletul colectiv. Cu o generaţie după Tönnies a venit Leo Frobenius, ale cărui cercetări de etnografie africană, făcute cu metoda morfologică din ştiinţele naturii, au dus la o concepţie asupra culturii ca „organism", deci ca fenomen circumscris. Aceste studii au revelat faptul că populaţiile primitive trăiesc în cadrul unor viziuni cosmologice şi metafizice foarte coherente şi profunde şi au o artă a cărei funcţie exorcistică şi magică se exprimă în forme cu totul remarcabile. Vechea imagine convenţională a lui „bon sauvage" a căpătat o substanţă pozitivă, de mare interes, devenind un ferment fecund pentru arta popoarelor civilizate şi pentru filosofie şi ştiinţă. Astăzi un Lévi-Strauss duce mai departe cercetările de etnografie în acelaşi spirit şi cu un ecou cel puţin tot atît de mare.

Între timp Oswald Spengler plecind de la ideea organicităţii culturilor a elaborat o teorie a devenirii lor în circuit închis, oarecum după schema unui „corsi e ricorsi". După concepţia lui, cultura îmbătrînind degenerează în „civilizaţie" care e o formă de cristalizare şi osificare, adică în definitiv o necroză a organismului social şi spiritual. El a formulat cu cel mai mare succes vestita antinomie dintre cultură şi civilizaţie, acceptată aproape fără discuţie în filosofia culturii. Cam în aceeaşi vreme alt gînditor, Ludwig Klages, a dezvoltat o teorie cumva înrudită despre antagonismul esenţial dintre suflet (adică viaţă) şi spirit (adică moarte), în patru volume compacte ale unei cărţi vestite, pe care, mărturisesc deschis că nu am cetit-o pînă acum şi nu sînt sigur că voi apuca s-o cetesc de acum încolo, întrucît cu vîrsta mi-a scăzut simţitor pofta de alte lecturi decît cele de care ştiu sigur dinainte că-mi plac deosebit de mult.

Răsunetul teoriei lui Spengler a fost asa de mare încît i-a amărît bătrîneţea lui Tönnies, care se căina nu fără pizmă, că în fond ideea fusese a lui. Într-adevăr, suprapunerea noţiunilor de „comunitate" şi „societate" cu

cele de „cultură" şi „civilizaţie", aşa cum le definesc, la interval de treizeci de ani, cei doi gînditori, se poate face perfect.

Din concepţiile acestea, ar rezulta superioritatea „culturii" (care ar fi un fenomen tribal) asupra „civilizaţiei" (care ar fi unul societar), adică, în fond, cultura ar aparţine mai degrabă satelor africane sau polineziene, fireşte şi oăşene sau huţule, decît saloanelor franţuzeşti din veacurile XVII şi XVIII.

S-ar putea face o observaţie, care poate că s-a şi făcut, dar nu e de prisos a o repeta : antiteza dintre comunitate şi societate, respectiv : cultură şi civilizaţie, nu e, de fapt, cea dintre „organic" şi „mecanic" (de care gînditorii germani pe care i-am pomenit aveau a-i mulţumi în primul rînd lui Goethe, dar acesta, în ultimă instanţă, ar ieşi, după părerile lor, osîndit, împreună cu societatea lui de la Weimar). Adevărata antiteză e aceasta : cultura tribală e **totalitară,** cea societară, adică civilizaţia, e **dialectică,** în accepţia socratică, adică a dialogului. În comunităţile tribale cultura e un fenomen global, un bloc nediferenţiat, oricît de interesantă şi profundă ar fi ; în societatea civilă ea e un fenomen de articulaţie şi relaţie. Civilizaţia, orice ar spune Spengler şi ceilalţi, nu exclude cultura ci o implică, dezvoltînd-o diversificat.

Una din cele mai grave erori, pe care o comit atît cei care în numele „culturii" repudiază civilizaţia, cît şi cei care o exaltă în numele „progresului" este cea de a o confunda cu tehnicitatea şi maşinismul. Civilizaţia presupune progresul, desigur, fiind dialectică şi deci istorică, dar ceea ce îi este esenţial, e dezvoltarea **civilităţii** nu a tehnicităţii. Tehnicitatea (de la gr. **techné :** artă, meşteşug) este subordonată conştiinţei civile, pe care o exprimă şi o serveşte. Progresul tehnic, confortul, maşinismul sînt mijloace, nu scopuri. Nu avioanele, rachetele, butoanele prin apăsarea cărora se obţin cine ştie ce comodităţi, dau măsura civilizaţiei, ci numai gradul de civilitate. Toate avantajele tehnicii şi maşinilor pot coincide cu cea mai atroce barbarie dacă din mijloace devin scopuri şi prevalează asupra conştiinţei civile. Astăzi sîntem ameninţaţi de barbarie tehnolatră, care e în măsură să blocheze contractul social. În opunere cu tehnolatria există altă formă de barbarie, anume, **biolatria,** al cărei gust îl dădea mai sus pomenitul Klages. Biolatria aceasta nu se mărgineşte numai la vitalismul exaltat şi instinctual, ale cărui excese le-a cunoscut istoria contemporană mult prea bine. Ea poate lua forme de „spiritualitate", ajungînd să se piardă într-o adoraţie contemplativă faţă de viaţă în general. Din dispreţ pentru deşertăciunile intelectualităţii şi din sila de a-şi toci coatele cu Aristotel sau Kant, lenea minţii are ca foarte comodă soluţie biolatria contemplativă.

Dar contemplaţia, eventual negarea „principiului de individuaţie" sau alte practici spirituale, pot exista şi au valoare numai întrucît presupun prealabil stadiul societăţii civile.

Altminteri atît chipul ciberneticianului cît şi al contemplativului nu sînt decît nişte măşti ale lui Caliban.

Al. PALEOLOGU

DAN LAURENŢIU

O ce lacrimi

Un înger cu aripi
albastre îmi salută mîna
care-ţi scrie aceste rînduri
ale uitării un înger

tu ai fost o floare de aur
în cerul părăsit tu ai fost acel
cort de raze al lumii
sub care m-am născut din lacrimi

o ce lacrimi îl întreb eu
pe îngerul cu aripi albastre
dar el salută respectuos mîna care-ţi scrie
aceste rînduri ale uitării

Ochiul violet

Zadarnic ochiul violet al acestui
amurg mai reflectă chipul
de zăpadă al iubitei mele
eu ştiu că este o imagine înşelătoare

zadarnic la pieptul acestui
amurg mai întind coarde
albastre de mătasă
iubita mea a plecat într-o lume roşie

spune-mi o doamne
ce soartă
aşteaptă zăpada
de la o lume roşie

Ce fericit ai fi

Dormind în floarea neagră a acelei
zile de vacanţă eu am auzit vocea obscură
a conştiinţei mele vinovate
tu tremurai ca o trestie lîngă pacea inimii mele

cu drept vorbesc despre amarul
sentiment al melancoliei şi nu pot
uita petala care-mi lumina
buzele şoptind

seara un riu se va gudura speriat
ca un cîţel pe lîngă ceea ce va fi fost
marmora albă a frunţii tale
ce fericit ai fi dacă l-ai săruta pe gură

Va veni

În amurgul acesta cu somnul gigantic
al pleoapelor roşii căzînd
ca două morminte pe ochii mei încă
tineri şi rizînd în pacea universală

în amurgul acesta cobori tu înfăşurată
în toga albă a melancoliei
sirenă pierdută între zăpezile
eterne de la polul funerar

şi ce veî face cu braţul meu
chemîndu-te din patru sori de aur
tu liică a mărilor pentru care scriu
aceste rînduri tu albă teroare

tu legă a melancoliei mele
va trece şi această lebădă,
va veni iarna
şi poate vom muri

O aventură în spaţiul imaginar

Nu este oare ciudat faptul că primul mare roman modern, Don Quijote al lui Cervantes este istoria unui pasionat al romanelor ? Un bîct hidalgo, ajuns la vîrsta critică, pe pragul bătrîneţii, închis în plictisul sinistru al unui sat părăsit, se intoxică citind romane cavalereşti. Pradă unei bizare schizofrenii, el ajunge să se considere pe sine însuşi drept altul decît cel care era în realitatea banală a vieţii sale cotidiene. Scriind romanul unui om care din pricina romanelor înnebuneşte, pierde simţul realului, evadează în imaginar, Cervantes pronunţă o sentinţă de condamnare împotriva ficţiunilor şi scrie, de fapt primul anti-roman modern. Cită ironie în cuvintele lui Cervantes privind boala eroului său, şi mai ales cauza acestei boli, blestematele romane care i-au sucit canul cinstitului său hidalgo". Cu asemenea raţiuni — ne spune el — îşi pierdea bietul cavaler — mintile şi se frămînta să înţeleagă romanele şi să le pătrundă miezul pe care nu l-ar fi înţeles şi pătruns nici chiar Aristotel dacă ar fi înviat numai pentru asta. „Don Quijote are patima ficţiunilor pînă dincolo de orice limită. Pasiunea sa se preschimbă în manie. Cervantes a înţeles prea bine jocul proiecţiei, al acelui mecanism psihic, prin care ne proiectăm pe noi înşine în unii din eroii povestirilor, romanelor pe care le citim, identificîndu-ne cu ei. Don Quijote se vede pe sine în pielea şi destinul eroilor strălucitori ai unor epopei şi romane, şi decide să ducă viaţa acestora. „Într-adevăr, istoriseşte Cervantes — cu judecata pe deantregul scrintită se pomeni cu cel mai ciudat gînd ce a putut trece vreodată prin mintea unui nebun pe lume, şi anume, i se păru nimerit şi trebuincios atît pentru sporirea renumelui cît şi pentru slujirea ţării sale, să se preschimbe în cavaler rătăcitor şi să pornească prin lume cu armele şi calul, în căutarea de aventuri şi spre a se îndeletnici cu tot ceea ce citise el că se îndeletniceau cavalerii rătăcitori, zorindu-l la aceasta lipsa ce socotea că-i simte lumea, pentru atîtea ocări cîte gîndea să spele, năpăstuiri să alunge, strîmbătăţi să îndrepte, samavolnicii să îndepărteze şi datorii să plătească. „Nebunie, desigur, dar nu este aceasta oare o înaltă, o eroică nebunie ? Nu este fapta cavalerului rătăcind pe Rosinanta, cu un lighean de bărbierit drept coif în cap, determinată de o sublimă intenţie etică ? Nu oricine simte vocaţia de a îndrepta relele, de a ajuta pe cei slabi, de a-i înfrunta pe cei semeţi. De aceea, atunci cînd Don Quijote ia asupra sa, într-o lume plină de nedreptăţi, sarcina grea a celui care va împărţi dreptatea, va îndrepta lumea, el este mai presus de toţi acei oameni, presupus normali, care îşi văd doar de meschinele lor interese : circiumari, negustori valeţi, duci, ţiitoare, acei pigmei care-şi vor bate joc de el în timpul peregrinărilor sale. Universul său imaginar e infinit mai bogat, mai nobil, mai uman decît solida, ba prea-reala lor lume.

Ceea ce admir la acest nebun sublim este desigur credinţa pe care o are în misiunea sa. Cît de departe e Don Quijote de acei oameni vizi pe care-i întîlnim în unele din romanele secolului nostru. T.S. Eliot, poetul Ţărîmului pustiu, Proust ca şi Joyce, romancieri ai „timpului pierdut" şi ai modernului Ulise sînt cei care ne-au revelat un om vid, un hollow man, *ca să folosesc formula propusă chiar de Eliot. Acest erou al ficţiunilor moderne, „omul fără calităţi" al lui Musil, rătăcitorul Ulise al lui Joyce sînt vizi, înainte de toate, pentrucă sînt numai spectatori ai unei lumi meschine pe care o socot singura reală. Naratorul din* A la Recherche du Temps perdu *ca şi Leopold Bloom din* Ulysses *sînt asemenea conştiinţe spectaculare care nu-şi permit decît foarte rar, în ore de* delectatio morosa, *riscul proiectării imaginilor în sensul donquijotesc. Ei nu sînt actorii universului lor imaginar. De aceea, ei se feresc să-şi ia răspunderea morală a unor obligaţii, a unei misiuni care să apere omul, fiinţa ameninţată. O asemenea înaltă răspundere şi-a asumat-o nobilul cavaler al Tristei figuri, Don Quijote. Aceasta conferă aventurii sale într-un spaţiu imaginar suprema ei demnitate.*

Nicolae BALOTĂ

RENÉ MAGRITTE : TERAPEUTUL

PUNCTE DE VEDERE

literatura și substanța ei realistă

Un eseu de ALICE BOTEZ

Unele concepte prilejuiesc în actualitate dezbateri polemice. Opoziții mutate în suspiciune și paradox. Unde același obiect se dedublează în contrarii care se exclud reciproc. Iată, în domeniul literaturii, noțiunile bipolare, literatură-aliteratură, și constelațiile lor, roman-antiroman, piesă-antipiesă, memorii-antimemorii, jurnal-antijurnal. De asemenea discuții aprige se poartă în jurul tezelor privind angajarea și dezangajarea literaturii. Și alături cu acestea apare grava problemă a solidei literaturii, aceea a mesajului său.

Nu lipsesc nici opiniile contradictorii despre ponderea pe care o au în aria literară, unele categorii opuse ca social-individual, real-ireal, rațional-abisal. În toate aceste cazuri, este vorba de concepte care, în decursul istoriei, în succesiunea formațiunilor sociale, își transformă atît conținutul cît și sfera de aplicabilitate. Aceasta întrucît apar noi obiecte, cele vechi dispar sau coexistă, sfera se lărgește, caracterele vechi își pierd existența, conținutul, materia rarefiindu-se, pînă la limită. (Cazul antiromanului, antipiesei, etc).

Înțelese fixist, nedialectic, adică neraportate, ca fenomene de suprastructură unor anume structuri economice, sociale și politice, aceste apariții noi, ca și opiniile contradictorii, care se formează în jurul lor, ne instalează în silnicia paradoxului. Sau duce la confuzii, judecăți eronate. Iată, de pildă la noi, se spune uneori că literatura anilor 50—60 avea o tematică prea restrînsă strict politică, propagandistică, fără să se țină seama că ne aflam într-una din acele perioade de radicale transformări structurale, pe plan economic și social, cînd o anume arie dominantă, de data asta cea politică, invadează întreaga suprafață a suprastructurii. Situații similare s-au mai văzut și în alte epoci ale istoriei, cînd o anumită arie de activitate, dominantă în acel moment anume, le acaparează pe toate celelalte, ordonîndu-le, angajîndu-le. În lunga cursă a istoriei umane astfel de dominante au fost religia, cunoașterea mitică, cunoașterea filozofică, critica socială, realitatea socială.

În cele ce urmează mă voi opri asupra antinomiei create în jurul tezei despre angajarea literaturii. Căci dezangajarea este de fapt o altă angajare. Iar pe baza delimitărilor aduse de exemplele istoriei, voi încerca precizarea noțiunii de mesaj.

Pentru a ieși din impasul pe care îl creează situația opiniilor contradictorii asupra angajării literaturii, este necesară o delimitare a noțiunii. Ori această clarificare nu ne-o poate oferi decît istoria literaturilor. Căci, într-adevăr, așa cum spune un autor clasic, „Historia est testis temporum, *lux veritatis*, vita memoriae..."

Deci, pe urmele istoriei literare „lumina adevărului"...

Într-adevăr, pildele istoriei literare ne vor restitui lucrurile în adevărata lor lumină, frecvența unor situații permițînd nu numai delimitarea conceptelor aflate în dezbatere, dar și stabilirea unor legi, deduse tocmai prin repetiție și analogie.

Imnurile cu care încep toate literaturile sînt instrumente ale unor ritualuri. Ca atare, forma literară inițială are o singură funcție : aceea de a mijloci un schimb de energie între două forțe, cea umană și cea sacră. Un instrument de comunicare între om și potența maximă a lumii, imnul, textul ritual ne dezvăluie raporturile omului societății arhaice cu forțele misterioase ale naturii, încercarea lui de a le capta și de a se situa în univers.

Obîrșia literaturilor fiind aceeași la popoare diferite, voi folosi un singur exemplu, acela al literaturii și gîndirii grecești antice, ca fiind acelea care s-au cristalizat într-o disciplină dăinuind peste veacuri, pînă în pragul erei moderne, impunîndu-se întregii culturi europene.

Istoria literaturilor consemnează că, la un anumit moment al dezvoltării istorice, se întîmplă o degradare a literaturilor inițiatice Declanșată de mutații structurale (economice, politice, sociale), se naște nevoia unei explicații inteligibile a misterului implicat în ritualele anterior practicate. Această „degradare" are ca fenomen complementar mitizarea istoriei tribale sau naționale. De unde apariția fabulelor, a legendelor și a formei majore a acestora — epopeea —. Specifice acestor genuri sînt „profanarea sacrului" și „sacralizarea profanului". În mituri, genealogiile și faptele divine sînt transpuse în imagini referitoare la faptele umane, avînd ca scop revelarea unor relații naturale între lucruri. Tendința de unificare a miturilor ca și constituirea unei „mitologii fizice", avînd o valoare independentă de religie, transpare paradigmatic în epopeea homerică. Unde istoriile zeilor au devenit legende profane, misterioasa, înfricoșătoarea maiestate a lucrurilor sacre pulverizîndu-se. Materia poemelor homerice rămîne tradiția sacră, dar deja revărsată în matca gîndirii profane sau numai umane. Urmînd mai departe același model al literaturii elene vedem că, un secol mai tîrziu, Hesiod folosește mitul nu pentru el însuși ci ca materie doar a cunoașterii, încercînd stabilirea unei cosmogonii, unde accentul cade pe jocul forțelor naturale. Gîndirea mitică neajungînd încă la abstracțiuni nu consumă din imagini personificări ale forțelor reale, deși distincția între acestea este destul de confuză. În proza poematică a lui Hesiod străbate totuși efortul gîndirii spre abstract din încercarea de a stabili corelații, similitudini, raporturi de subordonare. Aceeași tensiune a teogoniei și cosmogoniei mitice spre aflarea unui principiu ordonator se transmite mai departe și gîndirii filozofice care o va continua.

Filozofia infuzată în epopee — sub forma reflecției morale, politice, religioase, — își găsește apoi, între sec. — VII și — VI, în Grecia antică, un gen propriu în acele lungi poeme „Despre natură". Poem sau proză poematică îmbinînd poezia cu construcția filozofică, în orice caz opere ale unor poeți filozofi ca Tales, Xenofon din Colephon, Parmenide, Empedocle, Anaxagora, Heraclit. Așa sînt primele reprezentări sistematice asupra universului, care deschid seria marilor sisteme filozofice. Culminînd cu Dialogurile platonice, unde materialul imagistic și mitic este transpus într-o riguroasă construcție abstractă, iar forma se încarcă de tensiunea polemică a dialogului.

Și unele concluzii. Dacă la începuturi literatura, în forma imnurilor și textelor sacre, este instrument al cultului și practicilor rituale, în etapa următoare, în forma miturilor, apare ca instrument al gîndirii imagistice, adică al gîndirii aflate pe drumul ei spre cunoașterea abstractă. În etapa care urmează acesteia din urmă, o găsim angajată în meditația filozofică, ivindu-se din efortul găsirii unei explicații raționale a fenomenelor. Pentru a afla substratul unic, permanent al veșnicei deveniri din univers, problema substanței fiind, după cum se știe, problema cheie a filozofiei eline.

De la funcția ei rituală, pe treapta următoare, corespunzător unei alte structuri social-istorice, literaturii i se atribuie o nouă funcție, aceea de a fixa cunoașterea. Astfel că în Grecia antică literaturii îi revin o *serie de funcții, după cum urmează : a) Ea fixează și exprimă cunoașterea filozofică, înglobînd sisteme filozofice și ipoteze științifice, devenind o sumă a cunoștințelor despre univers.* b). *Ii mai revine și vechea funcție de a răspunde nevoilor religioase ale cetății ;* c). *pre-*

CHARLES FILIGER : COMPOZIȚIE SIMBOLICĂ

cum și o funcție politică și pragmatică, aceea de a pregăti acțiunea la nivelul cetății și al individului. Ca atare, ea captează întreaga suprastructură a unei perioade istorice. Nici o alarmă, cum s-ar petrece în zilele noastre, din faptul că nu se prea făcea distincția între literatura filozofică, tehnică, politică, morală sau aceea pur și simplu artistică.

După Homer, se cristalizează încercarea de a substitui tradiționalele relatări asupra genezei o reconstrucție care să răspundă nevoilor raționale ale gîndirii umane. Așa se face că opera care semnifică o eliberare de gîndirea mitică „Lucrările și Zilele" a lui Hesiod cuprinde calendarul lucrărilor agricole, laolaltă cu genealogiile zeilor și cu preceptele lui Solon. Iar poemele „Despre natură" sînt modele ale aceluiaș efort deja depășit prin interferența filozofiei cu literatura Aici meditația filozofică avansează construind o reprezentare sistematizată asupra universului, unde dezvoltarea este explicabilă prin dezvoltarea unei substanțe unice. Alternanța imaginilor cu conceptele abstracte îmbracă problematica și ideea filozofică în forma literară a poemului, oscilantă între halourile poeziei și dogmatismul prozei. Aviditatea și fascinația cunoașterii sub orice formă este deja o caracteristică „prea umană" în acele mostre paradigmatice care sînt dialogurile lui Platon marcînd apogeul unei epoci pînă în pragul perioadei alexandrine. Atunci se întîmplă separarea literaturii de filozofie, stabilirea unei arii proprii literaturii. Această epocă se află sub influența gîndirii aristotelice, deja simțită încă de la sfîrșitul sec. IV. Aristotel delimitează obiectele de cercetare ale diferitelor discipline punînd bazele primei clasificări a științelor.

Se poate spune că pînă către sfîrșitul sec. — IV. în Grecia antică, formele literare captează toate valențele spiritului.

În această situație este ușor de admis concepția angajării literaturii, din care rezultă funcțiile ei, atît teoretice, înglobînd problemele filozofiei, cît și cele practice, preluînd imperative politice și morale. Bineînțeles că această concepție nu este ca atare formulată, deși practicată. Formularea ei va apare numai în context polemic cu aceea a dezangajării, a concepției artă pentru artă.

Urmînd mai departe perspectiva istoriei observăm că această concepție face carieră și în veacul de mijloc. în timp ce aceea a dezangajării străbate în discurs polemic și la un mod dialectic în epoca modernă. Exemplul acestei din urmă epoci pînă în pragul contemporaneității, prin caracterul său antagonic față de cea clasică, antică, ne va duce la alte precizări.

Cam de pe la jumătatea secolului al 19-lea se poate înregistra o deplasare a sferei de interese spre social. Începutul perioadei este marcat de critica economiei burgheze, făcută de Marx. (Manuscrise economice și filozofice, din 1844). Literatura abordează prima critică socială. Ne aflăm în timpul marilor fresce sociale ale lui Balzac, Zola. Teza descripției realiste sau caricaturale a omului social, a burghezului, prin aducerea în scenă a unor variate tipuri ale pasiunilor și viciilor, este preluată de comedia de moravuri.

Veacul al 20-lea debutează sub semnul unor crize, în știință, în filozofie în literatură și arte. (Este momentul în care se plasează începutul imperialismului, ca stadiu ultim, monopolist al capitalismului). O întreagă mișcare culturală pune la îndoială principiile cunoașterii științifice și filozofice, dislocînd din temelii construcțiile raționale și sistematice, negînd fundamentele cunoașterii obiective. Criza de certitudine a științei se reflectă și în filozofie. Punînd la îndoială posibilitățile cunoașterii raționale, descoperind alte căi lăturalnice, aducînd primatul voinței, al vieții, al intuiției, al existenței pur și simplu, pulverizează acele construcții raționale și sistematice ale filozofiei clasice. Ivită din eliberarea de mit, de posesia imaginii, filozofia s-a orientat spre gîndirea abstractă pe care acum o reneagă, navigînd spre antipod. Ea devine filozofie a vieții, a fenomenelor, a existenței, o contrafilozofie. Nici nu mai are un obiect propriu de cercetare. pe acesta și l-a distribuit științele particulare. Acestea din urmă o calculează, cu metode matematice dar fără certitudine, cu aproximație și statistică. Ceva monstruos, din nedeterminare și incertitudine stăpînesc realitatea, o folosesc, o măsoară și rămîne în afară. Acest ceva fără chip și nume este preluat de filozofie. Ce ? Un alt aspect al realității. Sau chiar ea însăși dar absurd neidentică, o totalitate difuză, revărsîndu-se pînă la vidare. Vidul inexistențial îl instalează pe om în neliniște. De unde filozofiile disperării.

În acest cadru, literatura și artele încearcă aceeași eliberare de vechile forme și tradiții. Atacul se îndreaptă împotriva noțiunii de realitate, ca și asupra mijloacelor de observație, așa cum fuseseră practicate. Condițiile social-istorice nu pot fi detailate aici, dar, în orice caz, la un anumit moment cronologic variabil de la țară la țară, rebelii artei fac cauză comună cu rebelii politici. Este etapa în care avant-garda literară și artistică se instalează în poziția revoluției permanente. Avant-garda ventilase chiar de la sfîrșitul sec. al 19-lea ideia angajării sociale și politice.

Și totuși nu întîrzie nici captarea teoriei artă pentru artă. Se va consemna de altfel îmburghezirea artei de avant-gardă, dar, bine înțeles, mult mai tîrziu. Ascuțirea contradicțiilor economice și sociale determină o situație aparte, coexistența, în aceeași perioadă, a unor teze și concepții antagonice.

Vine și timpul ultimului atac dat poziției privilegiate a omului. Psihanaliza arată că tocmai conștiința nu este stăpînă la ea acasă, inconștientul răbufnind pe neștiute o încarcă de false opinii despre ea însăși. Conștiința trebuie să fie descrisă, amănunțită, cercetată și interpretată fără iluzii și menajamente. Realitatea se adîncește în abisal. Deplasarea spre subiectiv nu aduce numai un alt raport între om și lume dar și lărgirea sferei realului pînă la înglobarea irealului. În locul formelor rațiunii, adaptate deja obiectelor, care ordonează, irumpe dereglat fluxul abisal, invadînd treptele superioare ale conștiinței, desfăcînd și fărîmițînd ceea ce era stabil și făcea fundamentele cunoașterii. Se instalează o stare de tensiune, în care subiectul cunoscător este tras de două forțe contrarii. Una, spre în jos agățîndu-l și tîrîndu-l în cădere, rupînd realitatea, conectînd-o la ireal și desfăcînd-o în falii, alta care, din fascinația prăpastiei pe care a iscat-o prima se chircește pierzîndu-și puterea, deși tocmai ea este aceea care duce spre deschis, spre captarea lumii. Literatura, branșată la abisal, parcurge și ea drumul spre în jos, de la zonele intermediare ale lui Proust, unde confluența dintre social și individual este încă simțită, trecînd prin labirintul lui Kafka, unde un anumit aspect al realității îngheață din obsesia spaimei și a neputinței, proliferînd ziduri și coridoare, și pînă la gropile de nisip ale lui Beckett.

Această rapidă incursiune în două epoci antagonice, prin opoziția dintre clasic și modern ne duce la următoarele concluzii ;

A) *Literatura, în decursul istoriei, ca fenomen de suprastructură, a suferit diverse angajări la arii eterogene sie-și.*

B) *În anumite epoci, cînd o anumită arie, din motive obiective, se constituie dominantă, literatura este angajată acesteia.* În epoca următoare, cînd aceeași dominantă, tot din motive obiective, își pierde supremația, literatura se branșează la altă arie. Astfel de dominante au fost practicele religioase, cunoașterea mitică, cea filozofică, realitatea socială, cea psihică, fiecare exercitîndu-și supremația, într-o anume epocă istoricește determinată, corespunzînd unei structuri economice, politice și sociale.

Corectînd unele deformări, la care m-ar duce punctul de vedere istoric, este cazul să mă întreb ce, din opera literară reprezintă această arie străină, instalată, *nu arbitrar, ci determinată de dialectica dezvoltării sociale.* (Este de precizat că dezangajarea înseamnă o altă angajare, substituirea unei arii cu alta).

Folosind monumentala analiză făcută de R. Ingarden operei literare, pot spune că această arie eterogenă este tocmai „stratul obiectelor reprezentate". În lumina acestei precizări, acest strat nu poate lipsi. Rezultă, că dezangajarea totală, echivalînd cu eliminarea oricărei materii este nefirească vezi imposibilă, iar experimentele care o încearcă la o margine subțiată a posibilului.

O ultimă precizare, dar de cea mai mare importanță, este tocmai vorba de corectarea unei deformări, de delimitarea unei accepțiuni prea largi care ar reveni angajării.

S-ar putea crede că mesajul unei opere, folosit în sinonimie cu angajarea, stă în și numai în această arie eterogenă, în stratul obiectelor reprezentate. Ar fi inexact. Tematica operei, obiectele, materia, ori cum i-am spune nu epuizează opera literară, în complexitatea și unicitatea ei. Aceleași obiecte pot fi prezente în opere diferite, dar mesajul lor poate să nu fie același. Sau, dacă este, nu din această cauză. Bineînțeles că opera literară mai cuprinde și alte straturi, dar toate laolaltă formează un tot polifonic, acordat relevînd o prezență. Prezența unei realități ordonate, a unei lumi cosmotice.

Cum se întîmplă săvîrșirea acestei prezențe ? Prin imagini. Iar imaginile cată spre obiecte, fiind aderente lor, dar și spre împlinirea și depășirea lor în ideie. Căci imaginile sînt totuși părți ale gîndirii umane. Ideea la care mă refer aici cuprinde un complex de atitudini. Atitudini sociale, de patos, de adeziune de respingere și critică, atitudini intelectuale, afective, metafizice, cosmice.

Acest complex de atitudini, organizat și acordat cu „stratul obiectelor reprezentate", constituie de fapt o singură atitudine. Una, care este mesajul operei. Așadar, mesajul este tocmai această atitudine față de aceste obiecte tocmai această atitudine față de aceste obiecte apar prin această atitudine. Țîșnind din polifonia întregii opere, mesajul este liantul întregului edificiu al operei, difuz și infuzat peste tot, de la primul la ultimul rînd.

GEORGE COSTIN

Vanitate

Te-am căutat
prin toate ungherele pămîntului
Te-am chemat
cu toate glasurile ecoului
Ți-am ațînut drumul
la porțile cetăților
Ai rîs
ca rîsul cu ghiarele însingerate
Și ai tăcut.
Atunci colierul diamantelor
s-a rupt.

Ultima literă

Am citit prima literă —
Primăvara e tînără !
am citit ultima literă
Pe nesimțite
timplele se pregătesc de toamnă
a nins în părul mamei.
Ce frumoasă e iarna !
A nins pe mormîntul mamei —
ce tristă e iarna !
A nins și în părul meu —

BĂJENARU SORIN

Cîntare unui pian

Un pian devenise celebru
prin cîntecele pe care
le cîntase
cu mulți ani în urmă
pe cînd era încă pom
și mai mirosea a pădure.
Se folosea și acum
de celebritatea sa
compunînd cîntece vechi
cu accent de pădure.
Pînă într-o zi
totul a fost bine ;
dar a venit un timp
cînd pianul,
mîndru de sine
a uitat de pădure,
mama lui cea bună
și-a-nceput să cînte
noi cîntece, moderne socotite.
Atunci auditoriul
l-a dat uitării-ndată
și pianul
a fost nevoit
să se ascundă undeva
și a plecat în pădure,
mama lui cea bună,
și s-a făcut pom...

TEODOR ANASTASIU

Semn

Eu sădesc în fiecare zi
Altă grădină.
Îngemăn simburii gîndurilor
Lîngă fiecare dragoste
De viață, de pămîntul
Țării care mă cere armonios.
Nu mai știu bezna vremii
Cînd mi-au sîngerat
Fagurii roșii
Ai neamului meu.
Înțeleg numai tăcerea tremurată
A rîvnei grădinarului.
Aș fi priceput vreodată,
Să fac acest semn
Fără semnul care
Mi-a luminat
Descătușată cărare ?

---

jurnalul unui martor ocular

Despre sexualitate

Mereu mă simt silit să precizez că aceste gînduri n-au niciun impuls polemic, nu vor să fie, Doamne ferește, o demonstrație de idei originale, sau de erudiție. Grija pentru paradox ne este cu desăvîrșire străină. Eu încerc să-mi explic problemele existenței numai prin experiența mea, fără ajutorul culturii și fără să folosesc adevărurile descoperite de alții. Decît un adevăr străin e preferabilă o eroare care-ți aparține. Cînd experiența mea se dovedește insuficientă și asta mi se întîmplă adeseori, eu nu chem în ajutor informațiile și lecturile pe care le-aș putea avea într-un domeniu sau altul, mă limitez numai la ceea ce am trăit direct.

Contradicțiile, limitele, dorința de putere, frica de moarte, disprețul față de real se pot desluși limpede în felul în care noi înțelegem sexualitatea. La un moment dat sexualitatea nu mai este o zonă a simplei necesități biologice, ci o simplă lume închisă în care noi ne aruncăm cu toate contradicțiile noastre, chiar cu nevoia noastră de degradare. Actul fizic care se poate sfîrși cu nașterea unei alte ființe ne dă iluzia că sexualitatea e opusul morții; mi se pare practic imposibil să mori în brațele unei femei. Unii susțin că sexualitatea ar trebui să fie un ritual, un ceremonial desfășurat după legi implacabile. Oamenii au o mare dragoste pentru ritualuri, fiindcă ritualul le dă iluzia grandorii, o grandoare obținută fără nici un efort. Îngrozit de vulgaritate, am crezut și eu că ritualul ar fi o soluție ; am înțeles mai tîrziu că n-am făcut decît să schimb o eroare mai mediocră cu una ceva mai subtilă. Mi-am dat seama că această grandoare nu-mi aparține, că acea vrajă poetică în care mă scăldam aparține altora. Era într-adevăr frumos, dar eu n-aveam ce căuta în acea splendoare străină. Sexualitatea înseamnă creație și a o transforma într-un ceremonial înseamnă a o limita, înseamnă a transforma într-o slujbă religioasă ceea ce trebuie să rămînă o relație umană. Eu cred că o relație umană e incomparabil mai interesantă, mai vie, mai poetică decît orice fastuos și complicat ceremonial. Sigur, la început, ideea de a da sexualității un sens sacru, venea dintr-un profund respect față de viață, cu timpul însă respectul a dispărut și a rămas numai metoda.

În decursul timpului individul, din dorința de a-și justifica plăcerea, a căutat să-i dea un sens sacru, așa s-a născut și ideea vicleană a sexualității divine. A spune că prin sexualitate se poate ajunge la absolut, nu e numai o copilărie, e o mare comoditate, ideea nebună că absolutul s-ar putea ascunde în plăcere. Dacă ar fi așa, lumea ar fi plină de filozofi. Ar fi bine să fie așa. Dar se pare că absolutul, dacă există, se află în altă parte. Transformată în metodă filozofică, în slujbă religioasă, în dorința de putere, în violență, în complexe de inferioritate, în complexe de superioritate, — sexualitatea, în sensul ei firesc, riscă să dispară. Înălțată prea sus, coborîtă prea jos, lăudată, degradată, sexualitatea riscă să se transforme în cu totul altceva, să-și trădeze și natura. Oamenii nu sînt atît de obsedați de sexualitate cum își închipuie ei, ci sînt obsedați de reușită în acest domeniu, așa cum sînt obsedați de reușită în toate domeniile. Ei au nevoie mai mult de succese și mai puțin de femei. Sexualitatea se transformă într-o bătălie, într-o competiție, într-o problemă de orgoliu, într-o problemă de reușită socială ; tot ce vrei, numai sexualitate nu.

Ceea ce degradează și mutilează sexualitatea este memoria ; memoria transformă o dorință fizică într-o dorință de putere, permanentizează dorința, și, incapabilă de spontaneitate, eșuează în obsesii. Cine a trăit cu luciditate a putut să-și dea seama că obsesia fizică e alimentată de gîndire — gîndirea o alimentează și tot gîndirea e cea care se revoltă. Obsesia fizică este, simt eu, triumful memoriei împotriva realității. De aici vine și dificultatea de a te elibera de o asemenea obsesie, cu toții am trecut în viață prin asemenea impasuri. Sîntem obsedați numai de femeile pe care nu le iubim. Obsesia nu este expresia iubirii, ci a dorinței noastre de putere. E foarte ușor să te eliberezi de ceva real, și foarte greu să te eliberezi de ceva artificial, de-o construcție arbitrară a memoriei. Ce-și face omul cu mina lui, nici dracul nu-i face. Puterea de fascinație a unei asemenea obsesii stă tocmai în artificialitatea ei. Căci, numai ceea ce e artificial ne poate subjuga și domina. Adeseori vedem că pasiunea e timpul pe care ni-l pune la dispoziție natura ca să ne dăm seama că n-am avut nimic comun cu femeia iubită.

E interesant de remarcat că sexualitatea e sau ridicată în zonele pure ale metafizicei, sau aruncată de jos de tot ca pe o realitate netrebnică pe care o admiți numai în secret. Vulgarizarea sexualității și sublimarea sexualității sînt la fel de primejdioase, fiindcă ne îndepărtează de realitate, ne aruncă într-o lume de iluzii. Numai șobolanii îmi mai trezesc sila pe care mi-o trezesc iluziile. Există în conștiința multor oameni ideea că forța artistică ar avea la bază energia sexuală, că energia sexuală se poate transforma în energie spirituală. Dacă ar fi așa, am avea mai multe capodopere decît copii, ceea ce n-ar fi bine nici pentru artă, nici pentru societate. Energia spirituală e sfîrșitul și înțelegerea lumii senzoriale, ea nu se poate obține prin sublimarea energiei sexuale. Și nici nu văd dacă ar fi nevoie. Important e să înțelegem sexualitatea în dimensiunile ei reale, nici s-o sublimăm, nici s-o terfelim. Și apoi cred că adevărul despre sexualitate, numai îndrăgostiții îl știu. Noi, ceilalți...

Teodor MAZILU

MARIA GENESCU

Sînt doamnă peste fluturii de noapte

Sînt doamnă peste fluturii de noapte
cu trupul de mătase îngrășată
și-n zbor tăcut
alunec în solii înaripate.
Îngenunchiate de țărîn-amiezii
păsările sînt dureri uitate
și cînd coboară pleoapa înserării
sînt doamnă peste fluturii de noapte.
Supușii mei și eu purtam tulburător
chemarea nesfîrșită spre lumină
într-un blazon — destinul scris de însăși firea
o hîrcă înțeleaptă moartea — nemurirea.

Calul alb

Calul alb mă însoțește numai
să-i pieptăn coama lui de prevestiri
și e ursuz pămîntul și asurzit de păsări
și eu o pasăre fugind din rai
în zbor ducîndu-mi calul pe-o aripă
cînd aripa mi-e udă de sînge ostenit.
(Calul alb mi-a fost cîndva iubit
și-mi este veșnicia de o clipă)
Acum mi-apasă ochiul paradisul
și zborul poposește în uitări.
Ne-ajunge liniștea senină și adîncă
noi devenim prea buni și transparenți,
calul paște-un înger dintre ierburi
rumegîndu-l pașnic și absent.
Gura își întinde rîsul ca o rană
și fixați copacii ne toșnesc demenți.

VALENTINA MOȚOC

Mai mult sînt

Nu e ultima dată
cînd te așez în acest loc
Nu mă căuta.
Ascunsă în ierburi, voi fi ca șarpele
pinditor
și de aur voi străluci în copac.
Nu așeza capul pe piatra albă
nu vine somnul odihnitor.
Spuza păianjenului otrăvitor
umple locul.
Vino tu cu mine.
Pădurea colcăie asurzitor.
Ori fugi de mine.
Ce știi tu, iubite frate,
să mă culegi ca pe o floare.

Celelalte

O, frumoasă împreunare a gurilor
voi recunoaște-o vreodată ?
A venit seara, nu mă așteptam.
Izvodul întunecimilor cuprinde San-Marcul
Tu, care aștepți,
singurătatea te-a speriat cu guri de șarpe.
Credeai că nopțile sînt dezmierdarea ta.
Vezi bine cum strălucește Partenonul.
Vezi călugării. Tu știi drumul lor
pe lîngă tine.
Sărbătoarea carnavalului dăruită nopții
Tu, bietul de tine, ce credeai ?
Unde să te ascunzi ?

Desen de MICHAEL GRĂMESCU

ȘTEFAN STOIAN

venirea în oraș

Continu-i să mă întreb și azi dacă vă mai aduceți aminte de gara aceea de munte în care sosești cu ani în urmă. Veneați de obicei toamna, către sfîrșitul lui august în orice caz, și făceați lucrul ăsta cu o regularitate și un fast care nouă, celor de acolo, ne impunea un anume respect în care încolțea mereu o destul de bună doză de dispreț. Vă stimam desigur, așa cum de altfel și meritați, dar nici acum nu înțeleg de ce ne venea să zîmbim gîndindu-ne la dumneavoastră. Cred că este cu neputință să fi uitat cu desăvîrșire acea apariție caraghioasă ce vă întîmpina totdeauna după ce coborați din tren și care vi se asociază în amintire cu numele orășelului nostru, cu gara, și, în general, cu tot ce făceați timp de două sau trei săptămîni acolo, tot așa cum perfect vi se asociază în minte locuri și întîmplări nepetrecute cu fapte reale, adevărate.

Ați păstrat doar aerul destul de nefiresc al acelui copil care se repezea asupra geamantanelor voastre cu o frenezie invincibil servilă, ușor dubioasă, cum, recunoașteți măcar azi, voi înșivă gîndeați atunci cînd, în cele din urmă, cu greu îi încredințați bagajele fie pentru vila Neti să zicem, sau chiar pentru Piccadilly Hotel, dar de data asta erați singur și aveați mai mereu o valiză din piele de vițel care acum cine știe prin ce ungher putrezește și se așterne praful peste ea, sau de mult a fost făcută pantofi, în vremea aspră, de după război, dar atunci, valiza din piele de vițel atîrna destul de greu în mîinile acelui băiat neobișnuit cu greutățile, ne copt, destul de apt să vă urmeze însă, în timp ce urcați scările, și el, numai la un pas în spate, vă adulmeca mirosul necunoscut, mereu necunoscut, în fiecare toamnă necunoscut, mirosul acela extraterestru, pe care cu nonșalanță îl răspîndeați de cum începeați urcatul scărilor către șoseaua ce ducea în oraș, în chiar centru acelui orășel de munte.

Ceva mai tîrziu, tot într-o toamnă, cu cîțiva ani mai tîrziu, atunci cînd dumneavoastră din diverse motive nu mai puteați sau nu mai vroiați sau dumnezeu să mai știe de ce, nu mai veneați, a coborît din „Pulman" cum continua încă să i se spună unui tren care de mult nu mai era așa ceva, a coborît destul de sigur de sine, plin de valize și căutînd cu înfrigurare un hamal care evident lipsea, un domn. Pînă și chelnerii de la bufetul gării au recunoscut în cele din urmă, dar asta abia după cîțiva ani, că cel care coborîse atunci fusese în mod irevocabil un domn, cu toate că ei spuneau asta acum, în urmă, cînd individul acela încetase de mult să mai fie așa ceva, cînd decăzuse într-o asemenea măsură încît merita cu prisosință titlul cu totul și cu totul onorific de domn. Și, spuneau tot ei, domnul acela cu totul straniu, un personaj neverosimil pentru vremurile prin care treceam cu toții, păruse un gentlemen sadea, nu atît datorită încrîncenării cu care continua să afișeze un costum englezesc, cît, mai ales, felului cu totul neplăcut, evident ridicol, în care înțelesese să-i trateze atunci cînd le atrăsese atenția pe un ton concesiv deși superior, că prin caviar se înțeleg icre negre nu mușchi de vacă în sos de vin cum crezuseră ei. Și apoi, cînd pronunțase cuvîntul acela care se asocia perfect cu ținuta și felul lui de a fi : tot atît de străin și enigmatic, lipsit de sens : andive. Iar ei care știau destul de bine că andive sau nimic înseamnă același lucru, fuseseră constrînși, obligați de politețea lor, de condiția definitivă de oameni amabili, siliți deci să recunoască plini de o vădită nemulțumire că, din păcate, andivele se terminaseră. Deși nu văzuseră și nici măcar nu auziseră vreodată de așa ceva. Ușor iritați la gîndul că pe lume mai puteau să existe și asemenea lucruri.

În cele din urmă fusese obligat să pornească singur spre oraș, singur, sub povara celor două geamantane, atît de caraghios încă de pe atunci la butonieră o garoafă i se mistuia în inutile flăcări.

Tot ce mai rămăsese din doamnele și domnișoarele care înainte de război semnau seară de seară condica la fostul „Grand Hotel Regina Maria", restaurant și hotel în care domnul Derrusi, cu doi de r, reușise să atragă toată clientela județului încît a te duce la el însemna pentru mulți a descinde direct la Baden Baden, iar pentru femei, nici mai mult nici mai puțin decît a trece pe la cruce de piatră, în așa fel încît într-o vreme în care liberalii putuseră în cele din urmă să-i dea peste cap pe conservatori și pe țărăniști și pe toți ceilalți, un primar, pus de ei, altfel mare amator de dame, avusese inițiativa de a-l „ruga" pe patron să schimbe numele firmei. Căci evident era lipsit de gust să spui... hai la Regina Maria sau, cum obișnuia Blum, unul din cei mai bogați oameni din oraș : te fac diseară o Regină Maria ? Tot ce mai rămăsese din fostele salariate ale lui Derrusi s-ar fi năpustit asupra acelei apariții care, după destui ani, mai cutezase să se arate în gara, și apoi orășelul acela de munte, pe care nu cred să-l fi uitat nici dumneavoastră.

Iar domnul acela nu semăna cu nici unul din intelectualii tineri și nici cu cei din partea locului, așa că a fost ușor de priceput că drumul acestui om avea în cele din urmă, mai curînd sau mai tîrziu, să se întretaie cu drumulețul întortochiat, plin de hîrtoape, al Miriliei. Singura femeie din orășelul nostru care mai spera încă în venirea lui, cea care avusese puterea să creadă în ceva posibil chiar undeva, departe, în negura fără de sfîrșit a acestei țări plină de lumini și umbre. Poate că fără știrea nimănui numai Mirilia îl așteptase și se gîndise la el ca la unica soluție de viață și îl văzuse chiar în nopțile ei lungi, interminabile.

Cu aproape o săptămînă și ceva înainte de venirea lui arsese casa și prăvălia lui Gorovei. Prăvălia aia destul de sordidă deasupra căreia atîrna o firmă de neuitat, o firmă de tablă cu rama de lemn ars pe care scria cu litere negre „Societatea Pompelor Funebre", iar mai jos și cu litere ceva mai mici, galbene, pe două rînduri „Fondat 1908" urma o virgulă „Înmormîntări, Ceremonii, Sicrie" și din nou cu litere mari și negre „Gorovei Fiu et C-nie", chiar așa, et C-nie, chiar dacă acest et și această C-nie nu era altceva decît o minciună sfruntată pentru că femeia lui Gorovei fugise demult cu un angrosist de vinuri din Brăila lăsîndu-l singur într-o ditamai casă de raport pe care el o luase cu japca, la un milion și ceva, în vremea în care kilul de caise se vindea cu douăsute de mii de lei, o luase cu japca de la unul Lupea care fusese închis.

Tot orașul aflase amănunte chiar în ziua încendiului de la Mirilia, înainte chiar ca ea să fi făcut o declarație oficialităților, seara, pe terasa fostului cazino unde venise să-și bea liniștită șfarțul. Chiar de acolo fusese ridicată de oamenii legii și dusă, cu toată împotrivirea mărturisită a unor priviri, spre deplina satisfacție a femeilor, a nenumăratelor femei care o urau de moarte pe drept și mai ales pe nedrept.

A doua zi însă, era într-o marți, asfaltul crăpat pe alocuri și năpădit de pir al bulevardului General Filipescu răsună din nou, chiar de dimineață, sub tocurile nefiresc de înalte ale Miriliei și atunci se putu însfîrșit trage concluzia, nu lipsită de un oarecare bun simț, că farmecele ei nu pieriseră chiar cu desăvîrșire, nu zburase încă acea minunată pasăre a tinereții, pînă și cei de la miliție se convinseseră.

Mergea încet, trăgînd din țigaretul lung, nemțesc, luat pradă de război ; șoldurile pline, generoase, se desenau convulsiv prin fusta ieftină și strîmtă, în vreme ce femeile orașului o urmăreau pe după perdele, iar ea știa despre ce era vorba și juca mereu împotriva lor și împotriva ei, chiar atunci cînd nu era provocată în nici un fel. Pornită în război, într-un altfel de război decît cel pe care bărbații îl sfîrșiseră cu puțină vreme în urmă, într-un război crunt, fără nici un fel de armistiții și fără o eventuală, separată, pace, ci în unul în care dacă pierdeai erai brusc condamnat la moarte de toate tribunalele, irevocabil, fără cea mai mică umbră de milă sau de considerație sau de respect.

Intrase apoi în bodega din centru, în bodega spre care încă din nouăsuteșaispe sau nouăspe privea dorobanțul aplecat în față, cu baioneta gata de atac și moletierele perfect strînse pe picior de un sculptor patriot care luase un bănuț pentru opera lui și pentru ceea ce chiar se întîmplase cu acest dorobanț, cu ani în urmă, atunci cînd prin „Pe aici nu se trece", însemna cu totul altceva decît ce înțelegeați dumneavoastră acum citind inscripția adînc roasă de ploi de pe marmura ce stă să înverzească. Intrase în bodegă fără să se mai uite înapoi, la soarele acelei dimineți de vară tîrzie care arunca umbre pe trotuare strîmte și pustii.

Aici, ca dealtfel peste tot în oraș, avea un loc al ei spre care pornise condusă de unul din simțurile cele mai sigure. Masa din fund, de lîngă pian, reședința ei veșnică, nestrămutată, aproape un fel de loc de veci, spre care se îndreptase, în vreme ce asupra trupului ei tînăr, deși ușor opulent, fusese aruncat lasoul neîndurător de priviri al lui Kernbak, unicul bărbat aflat la ora aceea acolo. Se așezase apoi pe unul din scaune, în așa fel încît să poată controla cu privirea întreg localul, cu spatele la perete, așa cum fac oamenii cînd sînt încolțiți și nu au pe nimeni de partea lor și se aliază cu ce le mai rămîne : un perete alb, pătat de muște, sincer în imobilitatea lui. Își scoase tabachera de argint din poșetă și apelînd la unul din gesturile ei lascive, îndelung studiate și cu atît mai firești, își aprinsese o țigare după care spusese „Ieso".

Kernbak, bătrînul crupier al cazinoului, decăzut la funcția de barman, în halatul lui alb, imaculat, ușor ars de rugină deasupra buzunarului, ștergea de zor pahare. „Ieso", îi spusese, zîmbind libidinos, cu gura toată numai aur. „Venez ici, Kernbak". Iar el încetă cu spălatul și cu ștersul paharelor și cu aranjatul lor pe tejgheaua nichelată și se apropiase, bălăbănindu-și trupul rotofei pe cele în asemenea situații acum i se făcuse frig, aproape că tremura deși acel septembrie, în care ea stătuse toată noaptea într-un birou destul de modest și mirosind a urină de șoarece, acel septembrie se dovedise neobișnuit de cald. După ce bău, alcoolul o mai încălzise, puse un picior peste celălalt, trăgînd cu poftă din țigare ; cu un nasture de la bluză deschis cît să i se vadă carnea albă și dantela neagră, senzuală, a furoului, cu fusta ridicată pînă aproape de genunchii rotunzi ; părul negru-roșcat alunecîndu-i către umerii puternici. Sprîncenele smulse și apoi desenate cu creionul se arcuiau peste ochi fără o culoare anume, ochi care priveau intens, și molatic și învăluitor de sub pleoapele grele, ca niște cortine.

Atunci era dimineață, o dimineață rece-caldă, de început de toamnă, o dimineață venită de demult, din afara oricărui fel de timp și ea era femeia între treizeci și patruzeci de ani, Eva, femeia veșnică, iar

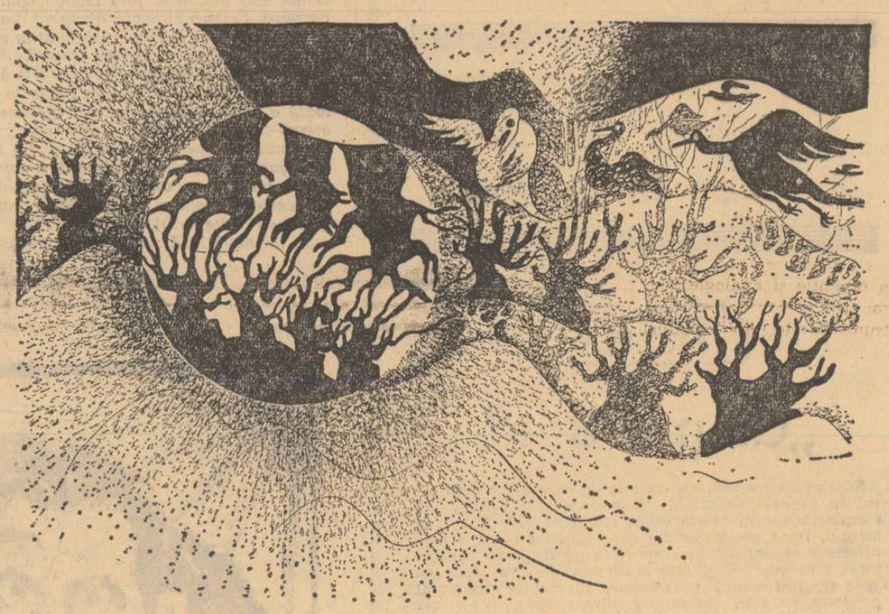

Desen de FLORIN PUCĂ

Kernbak îi presimțise mai mult mirosul, parfumul ei nedecis, particular, etern neconfundabil și chiar așa bătrîn și ramolit, mirosul acela continua să-l facă să freamăte din toate încheieturile ruginite, continua să-l excite pînă la transpirație, și dacă apuca să se gîndească niței, apăi ăsta era mirosul cailor și mirosul curajului ; oxigenîndu-i bojogii, făcîndu-l să tremure ca apucat de dambla. O privise atunci cu nesaț, ascuns, pitit cît mai bine în spatele bătrîneții lui intransigente, ocrotit de rușinea care îi dădea tîrcoale, ca unui puști ce vede pentru prima dată în viață un sîn de femeie ; tot atît de timid și de feroce. Mai adusese o vodcă și îi umpluse din nou paharul și deodată i se făcuse rușine și întrebase : „Cum a murit un Gorovei ?" Și cum Mirilia îi spusese de mult tot ce știuse ea de moartea omului acela, care fusese ultimul ei bărbat neoficial, ultimul din cei patru care la fel muriseră, replica lui o făcu să zîmbească cu milă, nu superior sau flecmatic, numai cu milă și compasiune pentru acea specie de animale de neînțeles care erau bărbații, toți, fără nici cea mai mică deosebire, de la un puști plin de coșuri și pînă la un babalîc trăgînd să moară.

După război Mirilia rămăsese singura persoană din oraș care mai putea face cumpărături pe credit, totul în cel mai ilicit mod posibil, sfidînd toate legile noi tot așa cum le sfidase și pe cele vechi ; ăsta fiind adevăratul ei modus vivendi „All right", îi spusese în acea dimineață lui Kernbak pe cînd se ridicase. Și el ridicîndu-se și spunînd : „Dumnezeu să ocrotească la doamna Mirilia." Mirosul acela nepămîntean simțind cum se depărta, luase forma unei femei, apoi trupul Miriliei se șterse din cadrul ușii. Traversase bulevardul și pornise spre casă, în lumina toridă a acelei amiezi. Cu silueta ei mîndră care sfida din nou, cu nerușinare, aerul acelui oraș de provincie, orașul pe care îl știți atît de bine și cu care Mirilia intrase într-un conflict ireconciliabil încă de cînd venise prima oară în el, imediat după celălalt război, după primul ; în acea dimineață, cam pe la ora de venire a poștei, cînd cabrioleta tatălui ei lăsase în urmă vechea șosea națională pe atunci pietruită, nu asfaltată ca azi. Lăsase hîrtoapele alea și cotise spre bulevardul General Filipescu și bătrînul avocat, tatăl ei, omul acela mîndru și neînduplecat care mirosea mereu a tabac și a pudră yardley, îi tot spunea la ureche să zîmbească și să facă semn cu mîna oamenilor care se opreau să îi privească în vreme ce el privea înainte, un pic absent și plin de importanță, cu pălăria neagră, de fetru, lăsată pe ceafă. Și chiar de atunci, din prima zi a veniri ei în oraș simțise ostilitatea acelor locuri, nu că înțelesese ceva, nu, numai simțise, cu flerul ei inegalabil, de animal, cu acea putere de pătrundere a fenomenelor pe care numai femeile adevărate îl au", acel fler care îi lipsea cu desăvîrșire bătrînului avocat, tatălui ei, care nu era decît un om cult și rațional, cu doctoratul în drept la Viena. Un umanist descins din secolul trecut, luat pur și simplu cu forța din romanele lui Dikens și aruncat într-un oraș de munte plin de prejudecăți în care numai doi străini reușiseră să se stabilească. Francesco, un italian care era zidar și un evreu Blum care era fotograf, singurii oameni toleranți, care nu fuseseră puși pe fugă și nu li se arsese casele poate numai pe motiv că era neapărată nevoie de unul care să ridice case și de altul care să le fotografieze cînd erau gata. Unul pentru căldura din aceste case și altul pentru oprirea în loc a anilor care stăteau să fugă mereu, fără oprire, împingînd în trecut tot, în trecut și uitare și moarte.

Pe vremea aceea ea fiind numai o fetiță serafică și ascultătoare care se ținea toată ziua după pantalonii lui taicăsu în vreme ce acesta cumpărase o casă veche, boierească, cu șase camere și grădină și chioșc în fundul curții. Toate astea numai pentru ei doi, pentru ei și pentru Denisa, servanta lor, o femeie la șaizeci și ceva de ani, una din acele franțuzoaice care veniseră în România cam pe la sfîrșitul secolului trecut cînd, se pare, la noi se trăia mult mai bine decît în țara ei care ieșise călcată în picioare din războiul cu nemții. Preferase adică să intre la stăpîn decît să rămînă la ea acasă sau să traverseze marea pînă în Anglia ori America, cum făcuseră mare parte din conaționalele ei. Așa că venise la noi și găsise de lucru tocmai la granița imperiului austro-ungar, pe pămîntul românesc, la Sibiu, în familia unui magistrat român, domnul Baldovin, tatăl Miriliei. Apoi îl însoțise pe stăpîn cînd acesta trecuse granița, prin nouăsute paisprezece, și venise în fostul regat și se stabilise la Oltenița pentru două primăveri și deacolo plecase mai departe, la Iași, unde îi apucase războiul și de la Iași veniseră în orășel la noi, atunci cînd și ea și domnul Baldovin nu mai erau demult tineri, ea fiind totuși cu cîțiva ani mai în vîrstă decît el, deși destul de vioaie, destul de bună gospodină, încă plină de tact.

Mirilia nu mai locuia de mult în fosta lor proprietate în care dealtfel nu apucase să stea decît cinci ani, adică tocmai atît cît îi fusese necesar domnului Baldovin să își facă clientelă și să-l răstoarne pur și simplu pe unicul concurent, domnul Diamantescu, un ins obscur și pedant care era însă destul de abil încît să înțeleagă că nu se poate bate cu noul venit la bară și nici nu poate să scape de el altfel decît scoțînd pur și simplu carabina și țintind ziua la miaza mare în dușman dar lăsînd în spatele altuia sarcina ingrată de a apăsa pe trăgaci el stînd doar de veghe, nemulțumit în sinea lui de o asemenea victorie dar neavînd de unde să-și procure, să-și cumpere chiar, o victorie adevărată. Așa că ceruse onorariu în natură și nu în bani pe șin atunci cînd se ivise ocazia, și ocazia se ivise destul de tîrziu, după aproape cinci ani. Cînd, era într-o după-amiază, în biroul lui intrase fără să bată măcar la ușă sau să fie anunțat de servitoare, pătrunsese pur și simplu un individ și spusese : „dacă îl scapi pe fratimiu îți dau tot, te fac bogat", asta în timp ce se apropia de el, în timp ce domnul Diamantescu nici nu apucase bine să se ridice din spatele biroului de stejar și să-i vină în întîmpinare, cum făcea cu fiecare client. Pentru ca, în clipa următoare, cînd însuși ăla dubios se așezase pe scaunul din fața biroului și își urcase picioarele pe cărțile aranjate cu grije, domnul Diamantescu să înțeleagă că a venit ora răfuielii cu dușmanul care îl ridiculizase în ultimul hal, îi furase de-a binelea clienții. Și atunci spusese : „de ce nu te duci la avocatul Baldovin ? el se ocupă cu probleme de-ale voastre, eu sînt un om serios". Iar însuși aceluia abea atunci îl privi, atunci cînd el se ruga din tot sufletul la dumnezeu să-l ajute. „Am fost la el și m-a trimes la tine, mi-a spus, Diamantescu e avocatul pungașilor și criminalilor, eu sînt avocatul oamenilor cît de cît cinstiți. Bine, i-am spus, mă duc la Diamantescu dar dacă nu îl găsesc mă întorc la tine și atunci cînd am să viu am să fiu cît de cît cinstit, așa cum îți place ție. Să nu vii, mi-a spus, să nu vii că mă văd obligat să-i pun pe *dia* să tragă în tine. Acum tu mă trimeți înapoi la boul ăla gîndind că eu sînt atît de prost încît cred ce-mi spui și plec". Și atunci atacase Diamantescu, atacase pur și simplu frontal, afectînd un aer cît mai deschis, cerînd plata în natură, adică casa lui Baldovin trebuia să ardă, atît și nimic mai mult, nici un leu în plus. Oferea în schimb eliberarea măcar temporară a celui închis. După care au băut amîndoi, avocatul și clientul, au băut cîte o cafea și au început să discute de femei Peste două săptămîni, exact în noaptea de înviere, Diamantescu și-a primit onararul, ba a mai primit și ceva în plus, un lucru pe care în mod sigur nu-l dorea dar care venea totuși în întîmpinarea setei lui de răzbunare. Odată cu casa arsese și madam Denisa care între timp paralizase și era la pat în vreme ce Baldovin și Mirilia erau la slujba de la miezul nopții și se bucurau de învierea din morți a lui Cristos. Și de aici începu tot.

(Fragment din romanul „Mirilia").

Adio la inamicul public

La o lectură mai atentă a buletinului de identitate, se vede că încă nu ne cunoaștem bine nici fizionomia, nici datele personale. Fernandel a fost o oglindă intimă, o identitate a noastră a tuturor care ne bucura, ne obișnuisem cu ea, misterul devenise o banalitate, așa încît actorul, ajuns actorul nostru de casă, își stersese cu desăvîrșire geniul, tot frecîndu-și coatele cu noi, stăpînii. Abia acum, cînd Fernandel nu mai este, ne simțim identitatea furată. Cui s-o anunțăm ? Pe cine putem reclama ? În rol de soț, de îndrăgostit, de prieten, de frate, de inamic public numărul unu, de prizonier și de delicvent fără voie, de profesor ultra-miop și ghinionist și de om prost de bun : identități comune din care *el* a făcut *nume*, personaje celebre. Harta ridurilor sale, pungile de sub ochi, gura cu dinți lați meniți nu să muște ci să facă zîmbetul mai larg, toate acestea alunecînd acum în neant, cine știe cînd vor reconstitui o altă figură, un alt chip al marelui Actor. Cei care ne-am bîțîit pe scaune și am rontăit bomboane împreună cu familia la cele peste o sută de filme ale sale simțim acum că intrăm cu capul într-un ecran gol. Oricum, nouă ne rămîn filmele ca într-un saffé, o comoară de neprețuit, pe care, cruzi și vicleni, i-am jefuit-o încă din tinerețe, neluîndu-i în seamă nici dreptul la tristețe, nici suferința. Credeam că e dator să ne facă să rîdem și nimic mai mult. Am rîs prostește pînă cînd Fernandel s-a înfășurat în cortină.

Marin SORESCU

ARTE

ARTE PLASTICE

Florin Pucă

Printre plasticienii contemporani, Florin Pucă face figură aparte. Prieten mai ales cu poeții, el însuși poet, coautor de cărți de poezie, opera lui poartă însemnele unei plasticități specifice. Învecinată cu cuvîntul, depășindu-l în anumite privințe, imaginea iradiază din mieZul ei secret o expresie mai amplă, substanța are puterea de a se povesti pe sine, închegată în ansambluri tematice. Comune cu arta poetică sînt de asemeni cele două mari direcții, ușor sesizabile, una privind invenția metaforică, cealaltă personaju! unic. Le voi distinge pe rînd. În articolul de față despre invenția metaforică, în cel viitor despre personajul unic.

Universul lui Florin Pucă este tensionat de obsesii. Dezvăluirea se face numai în cazul limită. Spațiul are vastități nebulotice și de cristal, Înlăuntrul și înafara lumii se organizează după legi proprii, între subteranele și focarele cerești se destășoară o aventură spirituală devoratoare, lacomă de revelații. Între peșteră și soare, între ascuns și iluminat, la întretăierea de gravitații la fel de puternice, de absorbante, punctul uscat și neutru se schimbă în linie, în figură, în simbol. Prima imagine, răsuflare a unui duh nevăzut din adîncuri întunecate și somnolente, pune o floare de gheață în lumina orbitoare, în aerul gravid de începuturi. Gratiile stalactitelor și stalagmitelor sînt împinse către văzut, către real, din ruperea și mișcarea lor, din lenta apăsare mai mult decît voință, se destac brațele posibilului, irupe fantasma, tiparul proteic. Unul se desmărginește în multiplu. Arderea solară îi va reîntoarce, îmbogățită, cenușa sfințită la punctul de sus ciclic.

Mă ajut de cuvînt intrînd în însuși cîmpul magnetic al cuvîntului cînd încerc să descriu. Ce altceva pot fi imaginile lui Florin Pucă ? O primă obsesie, a întrepătrunderii și continuității ne inițiază. Păsările sînt armuri, arbori în ramuri cu sorl aprinși, oameni. Din lupi hămesiți și lungi cresc arbori înveninați, picioarele de om împlîntat în pămînt cu capul în jos, dau muguri, frunzele scuturate livid și flasc sînt chipuri trecute, măști părăsite în vreme, ochii și urechile nasc păsări. Mai toate compozițiile sau desenele mai ample presupun, în perspectiva lor strunită, interiorul unei cariere de piatră. Peștera dă la iveală, își suie la orizont scheletul de ocnă sisilică, prototipul ideal se demistifică. În spațiul acesta cazna, chinul, ocolul în cerc sînt guvernate de principiul morții. Lemnul, semn al neliniștii de coșmar în vis, rupt din arbori, tăiat, lustruit, încleiat și bătut în cuie abundă. Lemn de scrînciobe solare, de garduri cu vîrf de lance, lemn viu răsărind în formă de unelte de tortură, lemn de lădoaie grele și înăbușitoare, în care viața-și păstrează numai balastul inutil. O adevărată industrie a lemnului de sicriu. Și însinuîndu-se în toată această dezolare, obsesia scării, obsesia pătratului curgător în sus, pe care te poți rezema și urca spre soare : formă fundamentală a artei lui Florin Pucă, nu numai prin apariție constantă dar mai ales prin semnificație. Pătratul ferm și sfera alunecoasă. Peștera osificată alungind din sine drumul și-n vîrf floarea ei ideală, miezul ei rotunjit și intrat în perpetuă incandescență, mîntuit de sine prin neputința locuirii. Aceasta este ultima ipostază. Peștera-soare evoluează însă, proliferările ei în timp sînt fecunde, trăiește metamorfoze depline pînă la împlinire. Ea este pe rînd, toată a lumii, ou din care cad coroane de păsăre măiastră, topește arborii-păsări de metal, pintec matrice și ocrotitor erotic, ermetic impănată cu chei, inaccesibilă, ființă supremă și repaos, apoteoză interioară și cosmică, panoramă a lumilor.

Să reușești un astfel de discurs plastic numai din alb și negru, cu aceleași unelte și aceeași hîrtie proprii cuvîntului scris, înseamnă să fii un mare artist, înseamnă să te folosești de cuvînt trasîndu-l aura invizibilă încă și atît de cuprinzătoare.

Grigore HAGIU

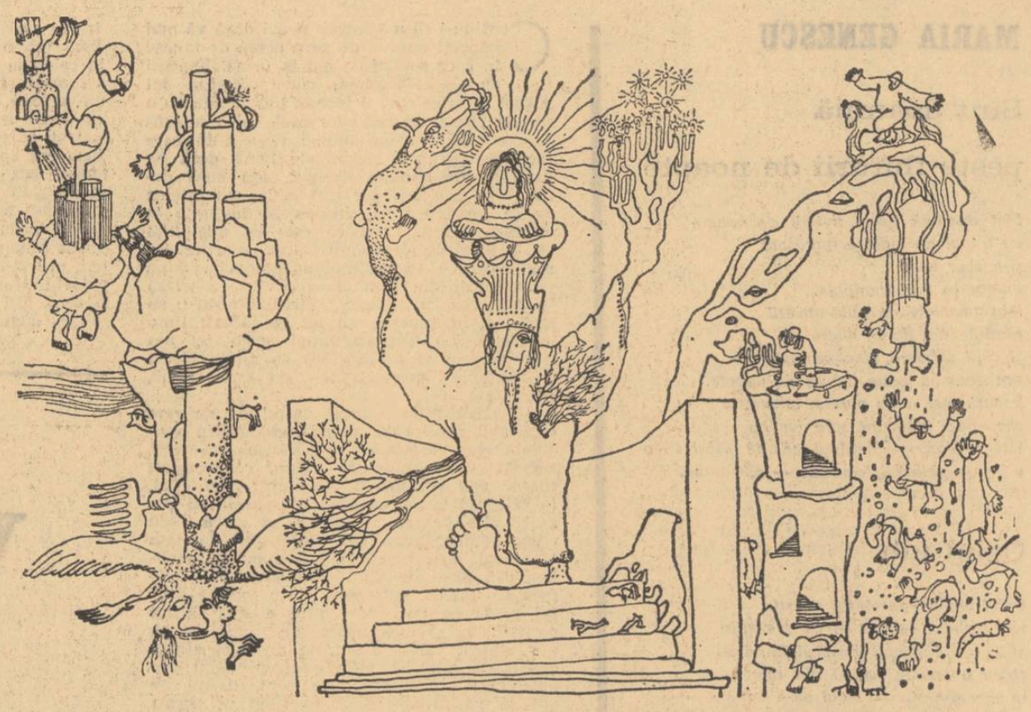

Desene de FLORIN PUCĂ

TELEVIZIUNE

Rochia străbunicii

Și-așa : ținute în mînă și privite în zare, documentele vechi, de arhivă, degajă misterul acela de rochia străbunicii transformată în fluturi albi. Un nu știu ce de lavandă cristalizată, de paloare de soare și de amintiri din Veneția. Prea destul : leșinați de emoție, otrăviți de miresme, ne aruncăm spre albumele cu fotografii.

A fi de față, în felul acesta, prin document. A privi din prezent în trecut spre viitor. Literatura transfigurează, simbolurile au grijă să pună de-o parte un Făt-Frumos fără modă, fără istorie și foarte ideal. Dar ce propune pelicula este *așa*. Documentarele contemporane le simțim ca pe apă : necesare, nevoie mare dar fără gust, fără miresme și fără culori. Filmele de arhivă au în schimb, tot ce trebuie ca să transforme destinul strict personal în comedie. Asta e situația. Important e ca cel care-alege, cel care are ideea și scrie cuvinte de explicație să aibă umor. În ce-i privește pe Paul Anghel și Sergiu Verona, cît s-a văzut pînă acum din „Planeta se grăbește" a fost convingător. Autorii există, pretextul filmului este molipsitor. Sinteza propusă este modernă și actuală, este inteligentă și ambițioasă, surpriza e dublă : ne fascinează imaginea — odată, altădată textul imaginii.

Subțire, ușor persiflant, comentariul cere atenție-aparte. Cuvintele sunt probate, sunt aruncate în aer, ca banii, de cîte ori e nevoie Paul Anghel dă pajura.

Ingenios, de meserie, de artă, de talent autentic montajul Magdei Bateșcov.

Așa că așa și-așa : ținute în mînă și privite în zare, dar și-așa, rulate pe micul ecran, documentele de arhivă ne molipsesc de trecut, ne contrazic și ne-amenință : ba da, bretelele-n cruce și fluturii din geamantan.

Sânziana POP

P. S. Fără legătură directă dar cu tot felul de legături cum ar fi : înfățișarea aleasă, sobră cît trebuie, nonșalantă cît se cuvine, amabilă-suportabil și ironică-reconfortant ; inteligentă, dezinvoltă și personală, nici foarte intimă, nici arogantă ; sigură, tandră, frumoasă-aparte ca florile dăruite doar cîte una de un iubit, Delia Balaban.

De văzut mult mai rar decît se cuvine, uneori, seara, prezentatoare, pe micul ecran.

ARTE

MUZICA

„Grupa 3 +"

Săptămîna trecută, un concert de excepție a rupt șirul în general monoton, didactico-demonstrativ, al manifestărilor muzicale quasi cotidiene ale Conservatorului. Dacă pentru prima oară salutăm acum o manifestare organizată de respectiva instituție de învățămînt muzical, faptul este ilustrativ. Se pare însă că spre sfîrșitul anului universitar, nivelul de atracție al programelor sălii din strada Știrbei Vodă va crește simțitor ceea ce ne bucură în mod deosebit.

Formația concertantă — „Grup 3+" (semnul indică posibilitatea colaborării deschise cu alți instrumentiști) alcătuită din pianistul și compozitorul Sever Tipei, soprana Steliana Calos și clarinetistul Valeriu Bărbuceanu, cărora li s-au adăugat pentru acea seară contrabasistul Wolfgang Güthler, Vasile Mitrea — clarinet și saxofon — și Sorin Vasinca — corn și percuție — a prezentat un festin muzical de un înalt interes în privința alcătuirii programului și susținut de o superioară calitate interpretativă. Și nu ne pare rău să afirmăm că, în privința valorii execuției, concertul s-a situat printre primele în actuala stagiune camerală. Explozivul succes (uneori exagerat de o parte a publicului ce nu înțelege că muzica, chiar cea de ultim experiment, este un lucru serios și nu are nimic comun cu manifestarea unui entuziasm zgomotos care deservește ideea) a confirmat încă o dată aderența pasionată de care se poate bucura o astfel de muzică.

Paradoxal, latura mai neobișnuită, mai misterioasă, a programului a fost cea care a cuprins lucrări românești medievale, pentru că muzica noastră veche este încă și mai rar cîntată și mai lacunar prezentă în conștiința melomanilor. Cele două dansuri ale ardeleanului Daniel Speer (sec. XVII), ale căror fotocopii după manuscris au fost cu greu aduse de prin țări străine, au părut mai convenționale, deși evoluate ca tehnică muzicală, dar poate tocmai din această cauză, supuse influenței culturii apusene. Dovedeau calități componistice demne de toată aprecierea, însă nu răspundeau unor nevoi de particularizare geografico-etnică ce le-ar fi mutat interesul din planul tehnico-istoric în cel estetic.

În opoziție, cele două producții mănăstirești, datorate moldoveanului Eustatie Protopaltul (sec. XVII) și munteanului Filothei sîn Agăi Jipei (sec. XVIII) sînt două autentice capodopere în același timp localizate, originale, și dispunînd de calitățile unei muzici universale. Mai adîncă, de o profunzime medievală, dezbrăcată de fast și artificiu, prima a contrastat cu oda dedicată de Filothei lui Constantin Brâncoveanu, mai barocă, mai luxuriantă. Ambele au fost interpretate cu excepțional farmec și înțelegere artistică de soprana Steliana Calos.

„Convergențe II" de Mihai Mitrea Celarianu, cu care s-a deschis șirul pieselor contemporane, ni s-a părut o alcătuire inutilă și abulică. Tînărul compozitor, a cărui fascinantă prezență am salutat-o altădată, nu a dat nici pe departe măsura talentului său. E adevărat că lucrarea fiind aleatorică, nu știm cît a scris el și cît a însăilat interpretul (Solo percuție), dar o astfel de alcătuire trebuie în așa mod organizată încît chiar contînd pe un minim de inventivitate a instrumentistului (ceea ce nu credem că era cazul) tot să aibă un efect sigur. Nici „Cantus firmus" de Nicolae Brînduș nu a fost la nivelul capacităților atît de apreciatului pianist și compozitor. — Și aici, din cauza lipsei de stringență constructivă, nu am putut scăpa de un sentiment de inutilitate, de scurgerea nestrunită.

„Clou-ul" serii a fost fără îndoială cea de a șasea din ciclul „Muzicilor pentru Ra"-(dio) a, și de astă dată, strălucitorului Alexandru Hrisanide. S-a dovedit astfel, o ocazie în plus, că experimentul făcut cu gustul muzicalității și al umorului de calitate, aș spontaneității ce nu exclude și nu este gîtuită de organizarea volitivă absolut necesară, are aceleași calități și aceeași priză la public, ca o muzică de orice factură.

Deficiențe extramuzicale, independente de voința cuiva, au viciat audiția piesei lui Costin Mereanu „În noaptea timpurilor". În schimb „Sunet lung" a lui Sever Tipei, oferită ca supliment, deși o experiență, o probă pentru un drum pe care compozitorul îl va urma adîncind această primă luare de contact cu muzica formală, ni s-a părut o încercare fructuoasă și o pistă pe care o sperăm încununată de succes.

Costin CAZABAN

DIN JALE S-A ÎNTRUPAT „PROGRESUL"

sau: Birău dărîmîndu-l pe Năstase în careul de pedeapsă

(tragedie în două reprize)

Unul din stîlpii porții apărată de Gornea pe Stadionul Republicii duminică 21 martie anul curent păstrează și astăzi urmele dinților unui jucător disperat de la Progresul. *Acesta, lucru mai rar întîlnit pe un teren de fotbal, s-a apropiat fără minge de lemnul porții adverse ca de o icoană făcătoare de rele și a mușcat din ea, cîinește. Alți coechipieri ai săi de dezastru, în alte părți ale terenului, se închinau mărunt a minune, la atîtea ratări, cînd nu-și balansau băbește cu amîndouă mîinile capul, era ca la cimitir.*

Nu, „bancherii" n-au fost în duminica echinocțiului de primăvară copiii norocului.

Scaraoțchi (ajutat la tușă de arbitrul Ritter) se uita urît la ei. Cineva a pretins chiar că la mijloc ar fi fost o intoleranță la nu știu ce polițe sau impozite, că Necuratului nu i-ar fi convenit nu știu ce și că dinadins s-ar fi răzbunat pe băieții de bani gata ai băncii, — ceea ce e absolut fals, nici nu poate fi vorba de așa ceva, am zice din contră ; mă rog, discuții, și că de aceea, tocmai de aceea Satana ar fi trimis un fulger de catran spre ochii albaștri, presupunem, ai arbitrului Iosif Ritter, întunecîndu-i o clipă, atît cît era necesar să nu vadă cum l-a dărîmat Birău pe Năstase

SPORT

în careul de pedeapsă. Televiziunea însă, opera bunului Dumnezeu, a derulat, în reluare, ca la Judecata de apoi, secvențele fazei, zmulgînd din neant scena, rateul produs în organul de văz al arbitrului.

S-ar putea ca decizia acestuia de a nu acorda o lovitură clară de la unsprezece metri echipei Progresul *să-i coste pe „bancheri" recăderea în divizia B. Nu știm cum va evolua campionatul, dar cele două puncte pierdute la București în urma acestei flagrante erori de arbitraj, vor cîntări din ce în ce mai greu, spre vară... Nu punem la îndoială buna credință a lui Iosif Ritter ; totuși, argumentele sale suferă de prea multă fantezie și de o cazuistică puțin obișnuită.*

O singură revelație la acest meci-prohod : băiatul de viitor numit Năstase, care a marcat „cu boltă" acel gol superb în maniera lui Uwe Seller. El va ajunge curînd rezerva lui Dumitrache (dacă nu va juca în compania lui) Năstase, și cînd ratează (mingea trimisă din mers în „contre-pied" cu stîngul spre colțul porții lui Gornea, ieșind cu puțin pe de lături) o face în stilul unui jucător de rasă.

Dar de ce nu-și schimbă odată numele echipa aceasta, Progresul ? *Să-ți spui mereu* Progresul *cu atîta naivitate poate să-ți aducă ghinion pînă la urmă ; în orice caz norocul e un popîndău fricos, să nu-l speriem cu vorbe mari.*

SUPLINITOR IX

revista străină

● **LA QUINZAINE LITTÉRAIRE** (16-31 mart. a.c.) își aniversează intrarea în al șaselea an de existență amintind „o dată în plus că nu beneficiază de nici un mecenat, nu dispune de nici o resursă ocultă, n-are în spatele ei nici un organism de presă și nici o editură..." și că „totuși trăiește".

● În paginile 11-24, un voluminos „dosar" înregistrează opiniile lui Pierre Péju, Jean-Pierre Morel, Michel Deguy, José Pierre, Dyonys Mascolo, Paul Souday, Gérard Rosenthal à propos de „André Breton și suprarealismul astăzi".

● **Poezia franceză și manierismul 1546-1610** este titlul unei antologii mai puțin obișnuite întocmite de Marcel Raymond. Antologia grupează poemele marilor și micilor poeți ai epocii după o tematică comună (ca „dragostea", „creația", „viziunile", „zeii" etc), în conformitate cu teoriile expuse de Wölfflin în **Principiile fundamentale ale istoriei artei.** „Ordine de referință comodă, scrie Marcel Rymond, care permite o lectură mai bună luminînd lateral anumite aspecte ale poeziei secolului XVI francez rămase într-o relativă obscuritate".

● Cărți editate (sau în curs de apariție) la Gallimard, cu prilejul centenarului Comunei : **Originile Comunei din Paris** de Henri Guillemin **Rimbaud și Comuna** de Pierre Gascar, **Proclamarea Comunei** de Henri Lefebvre, **Masacrele Parisului** de Jean Cassou etc.

● **LE MONDE** (10 mart. a.c.). A murit Harold Lloyd, unul din cei mai mari comici ai cinematografului mut. Originar din Nebraska, Lloyd debutează pe scenă la 12 ani într-o adaptare după **Tess d' Uberville.** La 16 ani visează să ajungă boxer dar după cîteva meciuri revine la scenă începînd să studieze arta dramatică. La 20 ani îi cunoaște pe Mack Senett și Hal Roach (cu care formează mai tîrziu compania Rollin Films, turnînd printre altele serialul **Lonesome Luke).** În 1971 se separă de Roach întemeind propria-i casă de film — Harold Lloyd Crop (produce și interpelează cunoscutul serial **Lui).** Din 1921 și pînă în 1938 lucrează pentru Paramount cu care încheiase un contract. În 1926 distribuie un montaj autobiografic al filmelor sale sub titlul **Lumea comică a lui Harold Lloyd.**

● (19 mart. a.c.). A apărut revista trimestrială **Litterature** editată în comun de casa de editură Larousse și departamentul de literatură franceză al universității din Paris VIII (Vincennes). Primul număr este consacrat „Literaturii, ideologiei, societății". Din sumarul celui de-al doilea număr (care urmează să apară în mai) este semnalat articolul lui **Michel Butor 6/7 ou les dés de Rabelais.**

● În cadrul rubricii săptămînale **Literatura în străinătate,** se publică două articole referitoare la proza turcă : o panoramă succintă a „romanului turc de ieri și de azi" semnată de Guzinc Dino și o prezentare a romancierilor anatolieni Yashar Kemal și Orhan Kemal semnată de Françoise Vagener.

● **L' EXPRESS** (15-21 mart. a.c.) **Leul cu șapte capete și Capete tăiate** sînt titlurile celor două filme recente aparținînd cunoscutului regizor brazilian Glauber Rocha. Primul, turnat în 1969 în Congo, este un pamflet istorico-politic asupra colonialismului african ; cel de-al doilea, turnat în 1970 în împrejurimile Barcelonei, constituie un atac abia disimulat la adresa tiraniei și a tiranilor Referindu-se la aceste filme Rocha declară : „Nu mi-e jenă să spun că filmele mele sînt produse de durerea, de ura, de o dragoste imposibilă, de incoerența subdezvoltării".

● **LES NOUVELLES LITTÉRAIRES** (11 mart. a.c.). Librăria Hachette anunță relansarea prestigioasei sale colecții de biografii. Printre primele editări (sau reeditări) figurează · **Marcel Proust** de André Maurois. **Viața lui Musset** de Maurice Toesca. **Viața lui André Gide** de P. de Boisdeffre, **M-me Sévigné** de E. Gérard-Gailly, **Baumarchais** de ducele de Castries.

● La 5 martie a murit la Dreux Jean Grenier. Născut în 1898 la Paris, agregat în filozofie din 1922, Grenier a fost mult timp profesor de estetică la Sorbona. Opera sa cea mai cunoscută, **Les Iles** a fost publicată în 1933 și reeditată în 1955 cu o prefață de Albert Camus (elevul și, mai tîrziu, unul din cei mai apropiați prieteni ai lui Grenier). A colaborat la numeroase reviste și în mod special, la **Nouvelle Revue Francaise,** a prefațat operele lui Dostoievski, Tolstoi, Rousseau, Nietzesche, l-a tradus pe Sextius Empiricus. Conferințele și cronicile sale radiofonice asupra cărților de filozofie s-au bucurat de un larg auditoriu.

● **PARIS MATCH** (13 mart. a.c.). Cincisprezece pagini de revistă dedicate lui Fernandel. Un album foto privind viața și cariera marelui comic prefațate de un cuvînt omagial semnat de Marcel Pagnol. „A fost unul din cei mai mari și mai celebri actori ai țării noastre, scrie Pagnol, și nu poate fi comparat decît cu Charlie Chaplin ; dar prodigioasa sa reușită și gloria sa mondială nu l-au făcut pretențios. Îl pierdem la apogeul carierei sale, care ar fi putut să se prelungească cu încă o duzină de ani. Din fericire, ne rămîn filmele lui..."

● **Rezultatele testului organizat de** un mare magazin din Stockholm, care a instalat o oglindă la intrare : din 1 000 femei, au consultat oglinda 412 ; din 1 000 bărbați, 778. Și comentariul unui psiholog : „Aceasta nu din vaitate ci dintr-o lipsă de încredere în sine..."

● **PRISMA** (nr. I. a.c.). „Criza" de care pare să sufere în momentul de față cinematografia din R.F.G. i-a determinat pe criticii de specialitate (întruniți recent într-o sesiune la München) să nu acorde obișnuitul Premiu al criticii pe anul 1970. În schimb, i-au invitat pe toți cinefilii la München ca să discute în comun „căile de însănătoșire" a cinematografiei din R.F.G.

● Peter von Römm evocă figura regizorului Fritz Lang (de la a cărui naștere s-au împlinit de curînd 80 ani). Rememorînd cîteva din succesele lui Lang **(Dr. Mabuse, Moartea obosită, Metropolis, M.)** semnatarul articolului insistă asupra filmului **M** : „...Fritz Lang atinge aici o rară perfecțiune a mijloacelor de expresie, de la o savantă tehnică a decupajului, amintind de Grifith, pînă la utilizarea celebrului „Werfremdungseffekt" al lui Brecht, în redarea sunetului, a înlănțuirii obsedante a metaforelor și simbolurilor".

● Oficiul de stat pentru statistică din Wiesbaden tipărește anual o nouă ediție a „bestsellerului" casei sale — **Anuarul statistic.** De la numărul popoarelor de albine din landul Bavaria și pînă la creșterea prețului cu ridicata la fosfații solubili în apă, în perioada 1950-1966, nimic nu lipsește din acest anuar. Aflăm astfel că : în 1970 nu s-a înregistrat decît un caz de duel ; numai 5 la sută din populație are șanse să moară de moarte naturală ; dacă toți posesorii de autovehicule ar circula în același timp pe șoselele țării, pe fiecare kilometru de drum ar reveni cîte 95 autovehicule ; bărbații care se căsătoresc cu femei din străinătate preferă austriecele, în timp ce femeile preferă americanii ; corurile și formațiile corale din R.F.G. numără un total de 429.034 cîntăreți, 69.533 cîntărețe și 936.936 membri ; numărul turiștilor care au vizitat vara trecută Heidelberg-ul a fost cu 51 la sută mai mare decît cel al localnicilor etc., etc.

● **PARADE.** Recunoscută în Anglia din 1890, profesia de regizor pare să fi intrat totuși în drepturi depline de numai cîțiva ani. Prin 1950, Societatea directorilor de teatru din West End vorbea de regizori ca de niște „persoane însărcinate cu legătura dintre muncitori și direcție". Azi, numele unor regizori ca Peter Brook sau Peter Hall sînt la fel de celebre în Anglia „ca ale oricărui mare actor sau scriitor" — afirmă Michael Billington într-un articol referitor la „marii regizori ai teatrului de astăzi" Printre acești „mari", specialistul în probleme artistice al ziarului **Times** îi numește pe Peter Brook, Joan Littlewood, Jonathan Miller și... Harold Pinter (care a montat la Londra una din primele opere ale lui James Joyce, **Exiles).**

u. v. z.

Copiii soldați, soldații copii

TINERI DRAMATURGI

Adunînd în volum șase piese, dintre care două sînt scrise cu intenția de a putea fi reprezentate într-o tehnică scenică de invenție proprie, Gheorghe Astaloș ne-a dat proba unei adevărate furii novatoare. Caracterul demonstrativ al volumului **Vin soldații și alte piese** este subliniat de un text teoretic care propune o adevărată revoluționare a artei spectacolului : o altă împărțire a spațiului scenic, o altă concepție regizorală, mai dinamică, deoarece textul dramatic „la rîndul său nu a rămas pasiv față de dinamica mișcării celorlalte specii literare", o altă concepție interpretativă care ar prilejui realizarea unui „vechi deziderat al publicului — acela de a se întîlni cu actorul arhetip, actorul total". Noua doctrină, care se intitulează „teatru floral-spațial", după structura radială, ca petalele unei flori, a scenei, și după „starea de imponderabilitate" în care vor părea că joacă actorii nu are deocamdată decît un singur adept, propriul ei autor, nu întru totul optimist în ce privește viitorul, nu întru totul neîncrezător :

„Sigur că se vor găsi destui sceptici din specia celor care nu au fost niciodată agitați de dulcea nebunie a avangardei, a noutății, a experimentului, dar cu siguranță vor exista și mulți oameni de teatru de bună credință, animatori autentici, care să se apropie intim și subiectiv de teatrul floral-spațial, și poate că astfel să vedem într-o zi înălțîndu-se miraculoasa rozetă".

În așteptarea împlinirii idealului tehnic — fapt care nu stă prea mult în puterea sa —, Gheorghe Astaloș își îndreaptă toată atenția asupra textului dramatic. Dar în această direcție preferă să dea bătălia pe terenul artei, nu pe acela al discuției teoretice. Expunerea de la sfîrșitul volumului **Vin soldații și alte piese** nu conține cu privire la text decît referințe incidentale. Autorul își exprimă, de pildă, părerea că o conexiune inevitabilă se va naște între scena de structura florală și opera dramatică : „Și nu se știe dacă formula nu va avea percuție și asupra scrisului de teatru, determinînd astfel apariția unor piese în care acțiunile să se succeadă ca o serie de flashes-uri, fără continuitate aparentă, dar de o continuitate viscerală, care să se ciocnească, să se completeze și să-și schimbe necontenit semnul, transformîndu-se proteic unele într-altele". Asemenea observații pe care piesele **Vin soldații, Ceainăria de argint** și **Adacvis și Edeea** le ilustrează din plin prin unitatea „viscerală" a unor episoade aparent disparate, capătă însă relief numai în raport cu polemica susținută de piesa **Garderobierele** în care tînărul dramaturg își varsă tot năduful ciocnirilor sale cu inerția birocrato-administrativă.

Deși consemnată penultima în sumar, **Garderobierele** constituie prima mișcare strategică în ofensiva pe care o dezlănțuie Gheorghe Astaloș, pentru că are un scop eminamente distructiv, acela de a curăța mai întîi terenul, discreditînd formele parazitare, melodramatico-moralizatoare sau bulevardiero-senzaționale care închid calea spre realizarea unui teatru adevărat. Piesa se desfășoară la garderobă în timpul spectacolului, care are loc dincolo de ușile închise ale foaierului dar care, din cînd în cînd, trezește curiozitatea garderobierelor, altfel ocupate să copieze modele din suplimentul revistei **Magazin** : „Aici e cînd el a venit cu mașina în viteză, și femeia căreia îi murise soțul a aflat și s-a aruncat înaintea ei, și el a frînat brusc, a lovit-o cu aripa și a dus-o la spital, că așa a cunoscut-o pe doctorită !" Din asemenea referiri la spectacolul pe care nu-l vedem, putem să ne dăm seama de calitatea piesei a cărei acțiune trepidantă înfioară inima sensibilă a cititoarelor revistei **Magazin**. Dar într-un lăcaș de cultură cum e teatrul, totul este închinat caracterului educativ al artei, chiar și garderoba. De aceea **Prima garderobieră**, care e veche în teatru, se ocupă cu severitate de educația proaspetei angajate care este **A doua garderobieră**. Aceasta din urmă nu știe că piesele sînt de două feluri „piese la care vii, vezi tot, și sfîrșitul, și cînd pleci nu știi ce ai de făcut". De aceea, tînăra novice trebuie să învețe aceste reguli imuabile ale artei teatrale și mai ales caracteristicile unei piese de la care pleci știind ce ai de făcut : „Adică așa : o mamă și-a pierdut copilul cînd era în scutece. Îl întîlnește după douăzeci de ani, îl recunoaște după un medalion pe care îl are la gît, îl pupă, îl ia de mînă și-l aduce acasă. E ! Toate mamele care văd, cînd pleacă, știu ce au de făcut. Ajung acasă, și care și-a pierdut copilul cînd era în scutece, se duce, îl caută, îl regăsește, îl recunoaște după un medalion pe care îl are la gît, îl pupă, îl ia de mînă și-l aduce acasă..." Acțiunea pedagogică a **Primei garderobiere** se exercită cu aceeași aplicare și devotament și asupra spectatorilor, care, după cum se știe, nu sînt întotdeauna „formați" și, de aceea, trebuie îndrumați cu multă fermitate. Voind să-și ia haina și să plece înainte de sfîrșitul spectacolului, un spectator căruia nu-i place piesa se vede supus unui adevărat asediu educativ în urma căruia gustul său „personal" sucombă și, prăbușit pe un fotoliu, bietul om trebuie să fie scos din sala de spectacol pe sus. **Prima garderobieră** reproducînd, la înțelegerea ei, ceea ce aude zilnic de la director, secretar literar, regizor, scenograf, adjunct de director („ridicat din amatori"), etc. nu face decît să arate ultimele consecințe, pline de ridicol ale aplicării unei concepții simpliste despre artă. La replica de bun simț a spectatorului : „Vă spuneam că nu-mi place piesa", răspunsul instituțional al garderobierei e plin de farmec : „Imposibil ! Noi avem aici în teatru un consiliu artistic. Din care fac parte : directorul, secretarul literar, referenții literari, care au și ei un cuvînt de spus, actorii cei mai vechi... și, în sfîrșit... alții. **(Arată în sus)**". Cu alte cuvinte, o piesă care a obținut un gir administrativ al unui for atît de meticulos constituit, nu poate să nu fie bună ! Și, să adăugăm și ceea ce este de adăugat : nici invers nu-i posibil, ca o piesă care n-a primit acest gir, să fie bună... Încrederea **Primei garderobiere** care vede aprecierile artistice funcționînd cu aceeași precizie cu care recomandă tinerei sale colege să croseteze doi pe față, doi pe dos, este totală : „Teatrul este o artă vizuală. Se vede tot. Nu scapă nimic. Și dacă e ceva, se scoate ; dacă e altceva, se scoate de tot și atunci se povestește. Dar de văzut, se vede". Numai autorul e mai puțin încrezător. Alte întîmplări din foaier ne arată că directorul însuși e convins că piesa e proastă („Dar ce era să facem ? Trebuia"), că admiratoarele care aruncă buchete de flori și strigă la sfîrșit : „autorul !", sînt chiar fetele dramaturgului, că soțul tinerei actrițe din rolul principal e mult prea în vîrstă, dar : „Ce, dumneavoastră nu știți ? O actriță tînără, frumoasă... și dacă este și talentată... Treptele gloriei se urcă cu sudoare". Cu alte cuvinte, toată această regie ipocrită din jurul unei piese care se impune prin slăbiciunea directorului și autoritatea garderobierei, Gheorghe Astaloș ne-o oferă ca pe o mostră de „succes" care îi repugnă.

Recapitulînd și, bineînțeles, întorcînd exact pe dos observațiile și sentințele **Primei garderobiere** putem obține tablele legii în dramaturgie, după Gheorghe Astaloș. Nu : melodramei, sentimentalismului, moralismului, didacticismului, acțiunii senzaționale, happy-end-ului. Tot ce înstrăinează teatrul de propria lui menire este discreditat de tînărul dramaturg în această scurtă dar strălucită polemică intitulată **Garderobierele**, probabil și pentru a sugera nivelul ideologico-estetic la care se situează adversarii săi. Dar ce este teatrul ? La această întrebare, tînărul autor încearcă să răspundă cu o formulă pentru care sînt caracteristice piesele concepute în vederea unei scene „floral-spațiale", piese care, cum spune și autorul, sînt compuse ca o **frescă**. Nu au acțiune, ci numai tensiune, — o tensiune care rezultă din juxtapunerea sau interferarea scenelor și a grupelor de personaje, o ordine secretă dar necesară preschimbă într-un tot fragmentele disparate. Acestea continuă să-și păstreze independența dar totodată slujesc la făurirea unui sens care le depășește pe fiecare în parte. Renunțarea la acțiunea obișnuită, îi permite autorului să-și aleagă exact personajele de care are nevoie pentru a face să crească și în spectator neliniștea autorului în legătură cu o temă propusă, de obicei o obsesie capitală, mereu altfel formulată. Pentru Gheorghe Astaloș viața începe în paradis dar instinctul urii și al omuciderii, a cărei supremă manifestare e războiul, distruge mereu acel paradis la rîndul său, irepresibil... Un cuplu edenic, luminos, evoluează în aceste piese în opoziție, cu personajele întunecate, care se arată gata să împlinească un destin funest, să ucidă sau să se războiască. Raporturile dintre aceste două feluri de personaje se rezolvă în cadrul unui contrast natural care nu e altceva decît reflexul vieții însăși sau următorul motto :

„tot așa cum adevărurile elementare
formează adevărurile simple :
viața moartea
dragostea și ura"

Scopul tînărului dramaturg este modest și ambițios în același timp : el vrea să ne neliniștească cu privire la aceste adevăruri simple și puține, în realitate, poate, numai două. Morala lui nu e o soluție, ci o neliniște, — o neliniște creatoare și, de aceea, mult mai fecundă decît orice răspuns gata făcut.

Piesa **Vin soldații**, de pildă, este construită pe opoziția dintre cuplul **Tînărul cu pantaloni albaștri — Annabella** și grupul de personaje care se recomandă singure : **Generalul căruia i s-a prezis o carieră strălucită, Generalul care a pierdut un ochi pe cîmpul de luptă, Comandantul de geniu, Eroul dintr-un război civil** (deși aș fi preferat să nu-l aflu în această companie), **Soldatul care își face un fluier**. Între aceste două grupe de personaje cu preocupări și interese divergente, relații se încheagă în afara unei acțiuni dramatice propriu zise, numai în virtutea adversității și atracției naturale dintre viață și moarte, dragoste și ură, război și pace. Cele două grupuri de personaje sînt antrenate într-o extraordinară coeziune dramatică prin contrastul pe care-l reprezintă dragostea, gingășia, naivitatea, tinerețea dornică de viață etc. față de asprimea, unilateralitatea și lipsa de imaginație cazonă. Dar și prin fluidul subteran care le unește, caută să le identifice și să inverseze astfel termenii contrastului. Toți acești generali și comandanți de trupă caută instinctiv paradisul pierdut al copilăriei (pe care-l reprezintă **Tînărul cu pantaloni albaștri** și **Annabella**), obsesia lor militară defulîndu-se prin joc. Generalii joacă șah, comandantul de geniu face exerciții strategice într-o ladă cu nisip, **Soldatul care-și face un fluier** (și nu reușește să regăsească nici cîntecul, nici sunetul instrumentului deși „meșteșugul nu se uită, e ca jocul, ca înotul...") caută și el, cu nostalgie, îndeletnicirile lui de copil și atmosfera satului natal. **Tînărul cu pantaloni albaștri** și **Annabella**, deasemeni, dînd viață lecturilor lor războinice, transformă jocul într-o bătălie cu puști și pistoale. Dragostea lor, ca în fascicolele cu Buffalo Bill, se amestecă cu sîngele victimelor și cîntecele de western. Această fraternizare subterană dintre cele două grupe de personaje subminează opoziția dintre ele și ne face să nu mai știm dacă nu cumva unele nu sînt o invenție a celorlalte. Și, de fapt, acesta este și înțelesul piesei. Toată scena este pe de o parte o cameră de copil (a **Tînărului cu pantaloni albaștri**) în care jucăriile și soldații de plumb sînt animate deodată ca într-o poveste sau un vis infantil, pentru a reintra apoi în lumea lor minusculă și inofensivă. Aceasta e și explicația faptului că soldații adevărați dispar de pe scenă în vîrtejul unei roți pe care se află, de astă dată, chiar soldați de plumb. Pe de altă parte, **Annabella și Tînărul cu pantaloni albaștri** sînt trecutul luminos, pașnic și curat al generalilor care au fost odată copii și care ar voi să refacă lumea feerică și fericită, nepîngărită, a copilăriei, vremea cînd pistoalele de la șold erau jucării iar globul pămîntesc emblema lecției de geografie. Acesta e sensul replicii cu care **Tînărul cu pantaloni albaștri** intră în scenă : „Toate sînt cum le-am lăsat, nimic schimbat. Scaunul balansoar, vechiul sac de vînătoare, fotoliul... Tabla de șah, globul pămîntesc". Decorul subliniază această ambiguitate a situației și a personajelor, toate obiectele din scenă putînd fi tot atît de bine inventar de campanie cît și material didactic. După cum **Tînărul cu pantaloni albaștri s-a** menținut în subconștientul generalilor, generalii se infiltrează în subconștientul **Tînărului cu pantaloni albaștri**, prin Buffalo Bill, prin soldații de plumb, etc. Meditația pe care Gheorghe Astaloș ne-o propune pe această temă ne îndeamnă să reluăm toată discuția asupra războaielor de la jocurile copiilor și să privim cu mai multă atenție omul, semenul nostru : el poate fi creatorul unei vieți libere dar și complicele unui destin antiuman. Fanfara militară, defilările soldaților, toate aceste plăceri inofensive ale vieții de provincie ne apar într-o lumină nouă...

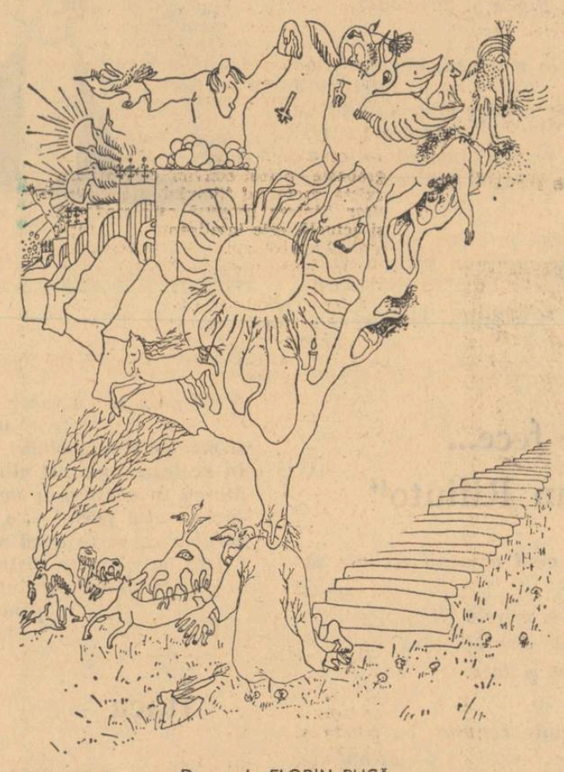

Desen de FLORIN PUCA

O structură și un sens asemănător are piesa **Ceainăria de argint**, care se susține prin aceeași poezie naturală și tragică a contrastelor fundamentale. Doi tineri, Adacvis și Edeea, veșnică reeditare a cuplului Adam și Eva, evoluează într-un spațiu idilic, privind viața și dragostea cu un ochi total inocent, în timp ce în ceainăria de argint, o lume falacioasă, — un jongler, un jocheu, o ghicitoare — trăiește toată mizeria destinului omenesc : nostalgii, deziluzii, înșelăciune și moarte. Soldații care vin de unde se dau luptele cele grele își găsesc aici moartea, uciși pe la spate de jongler, cu complicitatea indiferentă a celorlalți. Între aceste două nuclee, un personaj neangajat, Arlechino, bufonul bun, invocă geniile favorabile, să poposească pe aceste pămînturi unde n-au venit niciodată, dar unde el le pregătește regulat căni cu lapte. Piticul casei n-a venit niciodată, dar „dacă vine ?". Între cele două grupuri opuse de personaje se țes și aici fire nevăzute. Jocheul și ghicitoarea au fost odată un cuplu inocent, fericit și plin de speranță ca Adacvis și Edeea. Acum, din tot ce-a fost odinioară el a rămas cu nostalgia cailor, ea cu „semnele nu mint". Acum sînt o jucărie în mîna jonglerului, ucigașul care-și îndeplinește funesta lui acțiune cu ajutorul lor placid. Privindu-i, Adacvis simte nevoia să conjure soarta rea : „Iubito, ci hai să acoperim oglinzile". Jocheul și ghicitoarea sînt propria lor imagine, a lui Adacvis și a Edeei, reflectată de o oglindă rea. Dar calul nu e numai calul de curse, visul jocheului îmbătrînit, ci e visul pur și simplu. Față de concretețea larvară a realității, calul reprezintă goana înaripată, halucinantă, a imaginilor imposibile, a obsesiilor proiectate sublim și imaterial în lumea reală : „Marea e plină de scoici și creveți, / Melcii se termină-n mal, / Marea cu scoici și creveți, / Visule, visule cal, / Caii trec verzi pe pereți". Visul și realitatea, realitatea și visul se înfruntă și se confruntă neîncetat în piesă, aruncîndu-și reciproc mingea destinului omenesc. Căci și visele pot fi rele : „Lumea e plină de mimi și actori, / rîsul se clatină strîmb / lumea cu mimi și actori, / visele, visele frîng / viața cu : de-atîtea ori..." Chiar în cupletul Edeei, pe care corul îl reia în final, elementele legendei biblice, amestecate într-o invocație de dragoste, dau o atmosferă asfixiantă de fraternizare a binelui și răului, a visului și a păcatului : „Brat de bărbat — și mai greu, / șarpe să te-ncolăcești, / sînge din sîngele tău / pomului fructe să-i crești — și adînc, / singuri pe-o gură de rai, / peștilor, peștilor pești / cailor, cailor cai..." Studiul de pantomimă în cinci părți, intitulat **Adacvis și Edeea** care reia aceleași personaje, precizînd ambiguitatea cuplului luminos, edenic, pînă într-atît încît, la sfîrșit, nu știm dacă cei doi, alergînd în jurul pomului biblic, călcînd pe mere și serpi, se urmăresc sau se caută, arată că intenția autorului a fost într-adevăr de a releva ce greu se deosebește dragostea de ură.

Ceainăria de argint se încheie cu un măcel general iar indicația de regie acordă o atenție specială „Omului care dă la mînă". Omul cu o asemenea simplă îndeletnicire nu apare în piesă ci numai „pe tabla distribuției", și în ultima mențiune, gata să treacă neobservat, dar el este simbolul prin excelență la care apelează Gheorghe Astalos pentru a arunca o lumină crudă asupra aceluiaș adevăr : „...Domnului să ne rugăm pentru sufletul Omului care dă la mînă, consemnat ultimul pe tabla distribuției" — pentru că el este cel mai vinovat, el ajută inumanitatea împotriva omului, el este propriul său dușman, el împlinește trădarea.

Acesta e teatrul pe care ni-l propune Gheorghe Astaloș. E aici o morală, dar nu e morala „garderobierelor"...

Georgeta HORODINCĂ

ALEXANDRU LUNGU

Centaure visînd

Femei centaure cu coame lungi
și aprigi sînt urcînd din coapse
zdrobiră vara crîncen în copite
și-acum genunchii tremurați
le lasă lin într-o uitare vagă
să cadă-n mierea translucidă
a înșelatelor amiezi de toamnă.

A umbră părul lor miroase
și răcoroși ciorchini de timp
ingreunează moale cu lumină
transfigurările obscure care
le surpă de departe carnea.

Visînd neștiutoare cavalcade
femeile centaure nu simt
cum se-nfiripă bruma iarăși
la vama ceasului străin
și nu aud de departe cum
alunecă incoace viperele reci
din putrezimea ploilor tîrzii.

Și e atîta de aproape somnul
alb
răstimpul gol de sineși
în care vor ajunge moarte
aceste pătimașe herghelii
plutind în sînge un alai
de dulci schelete
înmiresmate și tîrzii.

Păuni

Păunii atît de fanatici
în setea lor oarbă de dragoste
cu spasme rotite cutremură
ora-n mireasma ei răsturnată.

Fascinata nerușinare a cozilor
bate pînă-n unghiile tale
și stîrnește în ele o iarbă
atît de fierbinte că-ți mor
în palme toți greierii serii.

Și cînd fantomatică noaptea
își ridică din tîntini părăsite
pe lungi picioroange tăcerea
și tu te scuturi de sunetul lumii
de pulberea oxidatului timp —
se aud dintr-o dată păunii
în țipăt căzînd ca o patimă
de moarte și de dragoste oarbă.

În zadar îmi îngropi în ochi
greierii plînși prea tîrziu —
știu bine vipera blîndă
ce ne lunecă iarăși prin gleznă
știu lacrima ce ți se zvîntă
în colțul gurii sclipind
știu anotimpul care-ți sugrumă
cu adieri transparente plămînii
și văd departe-n oglinzi
păunii fanatici plutind
într-un zbor de pierzanie
cu mărunțaiele lor străvezii.

Și gata sînt

Toate diminețile albe poartă
un cuțit vinețiu
între sîni
încă umed de sîngele nopții
și gata să taie pîinea tăcută
pentru grîul de mult adormit
și gata să reteze capul păsării
pentru oul pe care-l visează.

Și gata sînt așa cum sînt mereu
stropit pe dinăuntrul obrajilor
de sîngele încă umed al nopții
să duc acest cuțit în dinți
cu grijă cu furie cu teamă
ca pe un copil aproape mort
care trebuie mîntuit pînă la capăt.

Și gata sînt pentru a ajunge
acolo departe
să ucid cu el aproape bucuros
fiecare trecătoare necunoscută.

ȘTEFAN MIHĂILESCU

Joc banal

În a timpului alunecare
metronomul orelor
joacă banală.

Cu zîmbetu-ți miez de vară
cultivi amărăciunea
și-n pocalul lui,
turnata-i licoarea zădărniciei...

În clipele sublime
arunci cuvinte grave,
precum piratii, colacul..

Și zîmbești nevinovat
la naufragiatul
care moare !...

Oriunde

Pace nu-mi dau,
oriunde m-aș ascunde
Vircolacii din ochiul tău !

La fiecare pas,
la fiece mișcare
se-nalță cîte unul !

Și nu-s vinovat...

Fum

Peste sufletul omului
se așează aripa tăcerii.
Pîriu molcom, șingele
în arșiță, leagănă
între maluri, Oxigenul !

În nouri se ridică aburul
și-n amurg Fumul
te-ntrupează !

Moment-cumpănă,
grea zală, zvîcnirea înlășoară
zălogind himera, ce m-a amăgit.

punct și virgulă

Rectificarea datei unui debut

Bibliografia colaborărilor lui B. Fundoianu s-ar părea că e cunoscută exhaustiv, dat fiind și numărul mic al anilor cît a colaborat în țară fiind și încă mai redus după stabilirea în Franța (1923). Totuși, din prima categorie de periodice s-a omis în mod consecvent Revista noastră, care e tocmai publicația la care a debutat B. Fundoianu: în numărul 5 (anul al III-lea) din august 1914. Poetul era elev de liceu, în vîrstă de 15 ani și jumătate (n. în 14 noiembrie 1898, la Iași). Transcriem poezia de debut — care e un sonet — și se intitulează „Eva" :

În părul tău e blonda auroră
Și-n ochi eternul nimb al strălucirii
Făptura ta o leagănă zefirii
Și-n glasul tău e-o muzică sonoră.

Pe trupul tău divin întreaga floră
Și-a dat tributul ei sortit iubirii
Și-n sinii tăi tăria răzvrătirii
Suprema năzuință ți-a dat soră.

În paradis nu cred, și de aceea
În tine nu admir numai femeia
Din cer sortită dragostei și artei

Căci zîmbetul și fapta ta senină
Nu-i jertfă pe altarele Astartei,
Ci pasu-ntîi făcut înspre lumină.

D. Petrescu, prefațatorul ediției „Poezii" (E.P.L., 1965) propunînd ca poezie a debutului, „Vin norii ca apele", care a apărut în numărul pe octombrie 1914 al revistei Viața nouă (X, 8), adăuga circumspect și cu o doză de premonițiune „pînă la proba contrarie". Acea probă a venit.

În aceeași revistă redactată de Constanța Hodoș (soția nuvelistului Ion Gorun), B. Fundoianu mai are trei colaborări :

— „Muza", poezie după un motiv din André Chénier (III, 6—7, 1—15 noiembrie 1914).

— „Fantome", proză plină de o dureroasă poezie prilejuită de moartea voluntară a lui D. Anghel. „...Și l-am condus apoi la groapă. Înmormîntat sub florile atît de dragi lui, carul merge legănîndu-se în amurgul timpuriu care prindea să se scoboare pe străzile pustii ale Iașului. Un farmec dureros, o melancolie fluidă, parcă se desprindea de pretutindeni. Umbrele violete ale amurgului își desemnară contururile lor vioi, învăluind într-o tristețe nemărginită cortegiul funerar.

Și cum mergeam în urma dricului funebru, fiecare stradă, fiecare colț de umbră, orice lumină îmi reînvia cîte o pagină din opera lui".

— „Afară suflă vîntul" poezie datată „Bajura, iulie 1914" reprezintă ultima colaborare a lui B. Fundoianu la Revista noastră (III, 10, 1 februarie 1915). Această poezie prevestește viitoarele „Privelești" :

Afară suflă vîntul și ploaia bate-n
geamuri
Și nori sporesc pe boltă ca
zdrențuite flamuri
. . . . . .
Mor maci-n lac de sînge pe margini de
răzoare
Și plînge firav cimbrul și gingașa
cicoare
. . . . . .
Și-n noaptea care cade aproape, mai
aproape
Îți pare că un suflet s-a înecat în ape.

E anul în care a apărut cartea „Garoafe roșii" a Claudiei Millian. Peste un an, în refugiu la Iași, o durabilă prietenie literară se va înnoda între Minulești și Fundoianu.

Revista noastră, scrisă pentru femei, de scriitoare a căror nume istoria literaturii nu l-a reținut, are privilegiul să nu treacă în bezna anonimatului mulțămită debutului și colaborărilor lui B. Fundoianu în paginile ei spălăcite.

Sașa PANĂ

Expoziția cărții engleze

Organizată de British Council în colaborare cu Ministerul Învățămîntului din Republica Socialistă România, expoziția prezintă lapidar producția editorială a ultimilor trei ani, cu precădere din domeniul tehnico-științific, de unde lipsește însă arta : Știință, Tehnologie, Agricultură, Medicină, Beletristică, Învățămînt, din Anglia cu un sistem educațional atît de îndepărtat și vast, dacă ținem seamă de faptul că Universitatea din Northampton, de pildă, înființată după cum se pare în 1238 își și cunoștea declinul în 1265, cea din Salisbury cu o viață mai lungă (1238—1325), Stanford (1333), pentru ca în veacul XV să apară noi colegii pe lîngă universitățile existente de la Cambridge și Oxford. Eton (1440), Magdalen College School, Oxford (1448) și cea din Staffordshire. Dar cele trei universități : de la St. Andrews (1411), Glasgow (1451) și Aberdeen (1495) prin care Scoția înnoda, pe plan educațional, firul relațiilor cu Anglia și Europa. Defilînd pe lîngă panourile dichisite ale expoziției, mă gîndeam la Robert Henryson (aprox. 1425—1500), magister la Dunfermline, master in arts și venerabilis vir la Universitatea din Glasgow — în trivium se preda gramatica, retorica, logica (De consolatione philosophiae, de Boethius era un text de căpătîi), în quadrivium geometria, aritmetica, muzica și astronomia (plus cunoștințe despre vechile și noile teorii aristoteliene) — acea splendidă figură de umanist, care avea să vestească Renașterea Nordului, o continuare a evului mediu însă, căci aici ruptura cu trecutul nu s-a produs prea devreme, ca în Italia de exemplu, unde cultul pentru antichitate transformase complet valorile culturale. Mă gîndeam la spiritul tradiționalist britanic, prezent și în umanism, făcîndu-l un soi de neoclasicism inculcat în sfera unui scolasticism și folosit mai departe ca argument pentru susținerea unor țeluri scolastice, spre deosebire de umanismul italian, un sistem intelectual nou, care disloca sau revizuia canoanele medievale. Mă gîndeam că umanismul scoțian, prin același R. Henryson, într-o epocă atît de timpurie, dădea expresie poetică unor idei care, în Anglia, au rămas nearticulate pînă la Edmund Spenser, adică un veac mai tîrziu. Mă gîndeam la bogatul negustor de mătăsuri din Londra, William Caxton, care a călătorit prin Europa (Țările de Jos și Germania) și care pe la 1476 instala în Almonry (Sala Pomenilor) din Westminster o tipografie de lemn (arta tipografică o învățase probabil în timpul șederii lui la Colonia), iar în 1477 avea să scoată prima carte tipărită în Anglia, Dictes or Sayengs of the Philosophers, ulterioară volumului The Recuyell of the Historyes of Trove, o traducere după Raoul le Fèvre, apărută la Bruges (și astfel W. Caxton introducea tiparul în Țările de Jos). Mă gîndeam la edițiile din Chaucer, Lydgate, Malory (Morte d'Arthur), Gower, la traducerile lui Caxton din Cicero (De Senectute, De Amicitia), la cele mai bine de 4 500 de pagini, traduceri personale, totalul paginilor ieșite de sub presa lui (cu excepția celor lucrate la Bruges) ajungînd la 18.000, majoritatea în folio...

Expoziția pune la îndemîna publicului un catalog al Cărților reprezentative englezești, selectate din cele 33 000 de reeditări și titluri noi apărute în 1970 ; de asemenea, o broșură conținînd informații despre cartea din Marea Britanie, adresele principalelor edituri etc. — lucrări tipărite de British Council.

Un șah, opera lui Dali

Artistul spaniol Salvador Dali a creat un joc de șah cu piese de argint, de forma degetelor de la mînă. Lucrarea, recent donată Federației Americane de Șah (din care urmează să se execute un număr limitat de copii, ce se vor vinde cu cîte 4 000 dolari seria) este închinată lui Marcel Duchamp — unul din cei trei frați : Jacques Villon, Raymond Duchamp-Villon și Marcel Duchamp — enigmaticul pictor francez, care fusese și mare șahist.

„În șah, ca și în alte expresii ale alchimiei umane — explică Dali — se află totdeauna creatorul, mai presus de orice, artistul-creator... Am vrut să reprezint mîna artistului, ca fiind veșnicul creator."

Djakarta Jim, pictorul

Un colecționar anonim de artă a plătit 500 dolari pentru „Tornado", o pînză semnată de Djakarta Jim — cîștigătorul unui premiu de pictură din capitala statului american Kansas, Topeka. Djakarta Jim este un urangutan din grădina zoologică a orașului, căruia i s-a conferit această recompensă la un concurs inițiat pe întreg statul Kansas, juriul nefiind avizat de identitatea ilustrului participant. Cei 500 de dolari vor completa un fond necesar pentru achiziționarea lui Daisy (Margareta), viitoarea tovarășă de viață a maestrului.

Nic. POPESCU

poezie greacă

Konstantinos Kavafis

(1863 — 1933)

Născut în aprilie 1863 în orașul Alexandria (Egipt) într-o familie a cărei obîrșie se trăgea din Bizanț, Konstantinos Kavafis avea să devină unul din cei mai de seamă poeți ai secolului nostru.

Prima culegere de versuri a lui Kavafis a apărut în Alexandria în 1904 și cuprindea doar 14 poezii. A urmat o a doua culegere în 1910 și cea mai importantă în 1915 intitulată „Poezii".

Opera lui Kavafis este destul de redusă ca proporții, nu depășește numărul de 160 de poezii. Și totuși, K. Kavafis a exercitat prin această operă o mare influență asupra poeziei moderne pe plan mondial, fiind considerat — pe bună dreptate — un precursor al său. Încă de la apariția primelor sale poezii s-au iscat vii polemici în cercurile literare grecești asupra creației kavafiene. O mare contribuție la cunoașterea operei lui Kavafis, pe plan internațional, au avut scriitorii englezi E. M. Forster și W. H. Auden.

Opera și locul lui Kavafis în lirica neogreacă au constituit o problemă mult disputată și poate pentru nici un alt poet grec nu s-au scris atîtea studii, lucrări și monografii, nu numai în Grecia, dar și în alte țări. „Kavafis este un poet pe care ori de cîte ori îl citești îți place tot mai mult ; este un poet actual pentru orice epocă. Poezia lui are un înțeles adînc și se adresează direct sufletului uman", scria poetul K. Varnalis.

K. Kavafis a murit la Alexandria, la 28 aprilie 1933, unde a și fost înmormîntat.

Prima treaptă

Lui Theokritos i se plîngea
într-o zi tînărul poet Eumenis :
„Trecură doi ani de cînd scriu
și abia o singură idilă am compus.

Vai, înaltă e, văd bine,
Cît de înaltă e a Poeziei scară ;
Și de pe prima treaptă unde mă aflu acum
Nicicînd nu voi urca, nefericitul de mine".

Și-i răspunse atunci Theokritos :
„Aceste vorbe
nepotrivite sînt, curate blasfemii.
Chiar pe prima treaptă fiind, trebuie
mîndru și fericit să fii.
Aici unde ai ajuns, nu-i lucru de nimică ;
atît cît ai făcut, gloria ți se cuvine.
Și chiar această primă treaptă
la mare distanță e de lumea comună.
Căci a călca pe această treaptă
prin ale tale merite ai ajuns să fii
al polisului spiritual demot.

E greu în acest polis,
nespus de dificil, demot să te facă.
În agora lui stau Legiuitori
pe care nici un aventurier nu-i poate înșela.
Aci unde-ai ajuns, nu-i lucru de nimică ;
atît cît ai făcut, gloria ți se cuvine".

Ionia

De ce-au distrus statuile lor,
de ce i-au gonit din templele lor,
zeii nicicînd n-au murit.
O ! pămînt al Ioniei, pe tine încă te mai iubesc,
sufletele lor de tine își mai aduc aminte.
La ivirea dimineților de august
Cerul tău e străbătut de pulsul vieții lor ;
Și un chip de june aerian,
nedefinit, cu pas grăbit,
peste colinele tale zboară.

De la orele nouă

Douăsprezece și jumătate. Repede trecu ora
de la nouă cînd aprinsei lampa,
și mă așezai aci. Șezurăm fără să citesc,
fără să vorbesc. Cu cine să vorbesc
sînt singur, eremit, în această casă.

Idolul trupului meu tineresc,
de la nouă cînd aprinsei lampa,
veni și mă găsi aducîndu-mi aminte
de camerele închise, aromate,
plăceri apuse — o, ce plăceri îndrăznețe !
În fața-mi readuse iar,
drumuri devenite acum de nerecunoscut
localuri pline de viață ce-au dispărut,
teatre și cafenele ce nu mai sînt.

Idolul trupului meu tineresc
veni să-mi redeștepte triste amintiri ;
oameni dragi, plecați din rîndul celor vii, despărțiri,
triste sentimente, sentimentele mele
și ale celor morți, nicicînd prețuite.

Douăsprezece și jumătate. Cum a trecut timpul !
Douăsprezece și jumătate. Cum au trecut anii.

Voci

Voci ideale și dragi,
Vocile celor care-au murit,
Vocile celor care-s ca și morți.

Rareori în vise ne vorbesc,
rareori în minte ne răsună.

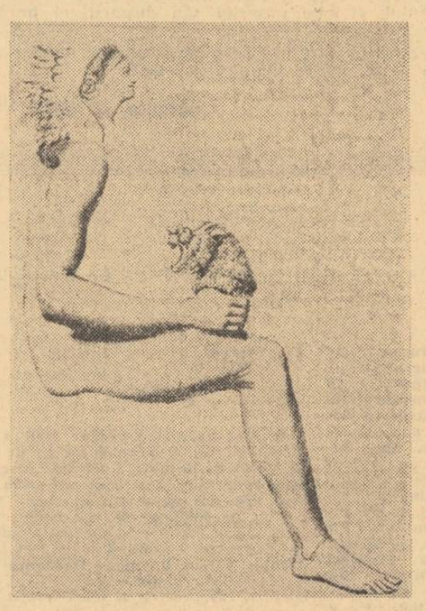

MAX ERNST : OEDIP

Și sunetul lor ne readuce o clipă
Sunete din prima poezie a vieții noastre,
Ca o muzică ce se stinge, noaptea, în depărtări

Lumînări

Ale viitorului zile stau în fața noastră
ca niște lumînări aprinse —
aurii, dogoritoare, pline de viață, lumînări.

Zilele trăite în urmă le lăsăm,
ca o dîră tristă de lumînări stinse,
cioturile lor mai fumegă'n zadar ;
lumînări reci, topite și gîrbovite.

Nu vreau să le mai văd, imaginea mă întristează
și mă întristez aminte aducîndu-mi de flacăra lor vie.
Înainte doar privesc lumînările ce-au mai rămas aprinse.

Nu vreau înapoi privirea să-mi întorc,
groaza mă va cuprinde văzînd cît de repede lugubra dîră crește,
cît de repede se'nmulțesc lumînările stinse.

„Che fece... il gran Rifiuto"

Și vine o zi cînd oamenii trebuie să spună
marele DA sau marele NU.
Atunci se vede cine-i hotărît, da
spune răspicat și tare.

Și merge înainte convins, cu cinste și demnitate.
Cel care pe nu *l-a pronunțat, n-are ce regreta.*
Din nou dacă l-ar întreba, nu *ar fi zis iarăși.*
Și totuși, acest nu *îl va chinui o viață întreagă.*

Ziduri

Fără chibzuială, regrete și rușine
ziduri înalte în juru-mi înălțară.

Și stau aci cuprins de deznădejde.
Această soartă tragică îmi mistuie gîndirea ;
căci multe fapte aveam de săvîrșit dincolo de aceste ziduri.

O, cum de n-am văzut atunci cînd ele se-nălțară ?

Dar niciodată n-am auzit al zidarilor vacarm sau alt zgomot.
Și așa pe nesimțite m-au lăsat închis în afara lumii.

Orașul

Ai spus : „Voi pleca pe un alt pămînt, în alte mări.
Un alt oraș se va găsi mai bun,
aici toate eforturile zadarnice îmi sînt,
inima, moartă și îngropată o simt.
Oare pînă cînd mintea-mi în acest marasm va locui ?
Oriunde ochii îmi întorc, oriunde privesc
ruine negre ale vieții-mi văd,
atîția ani trăit-am fără folos și țel".

Ținuturi noi nu vei găsi, nici alte mări nu vei întîlni.
Acest oraș te va însoți mereu. Pe aceleași drumuri
și mahalale vei hoinări.
În aceleași case vei albi.
Mereu în acest oraș vei nimeri,
căci în altă parte — o, nu spera — corabia ca să te ducă nu vei găsi.
Odată cu viața ta distrusă
în colțișor acest pierdut, întreg pămîntul s-a năruit.

Itaca

Și cînd vei porni spre insula Itacei,
să-ți dorești de drum lung să ai parte,
plin de peripeții și învățăminte.
De Lestrigoni, de Ciclopi
și de furiosul Poseidon să nu-ți fie frică,
așa ceva în drumul tău nu vei întîlni ;
dacă simțirea ta, sensibilă și aleasă nu-i,
gîndul și trupul tău emoție nu vor simți.
Pe Lestrigonii, pe Ciclopii,
pe sălbaticul Poseidon nu-i vei întîlni,
dacă nu-i porți în suflet,
dacă sufletul nu ți-i înalță în fața ta.

Să-ți dorești de drum lung să ai parte.
Multe să fie diminețile de vară ;
cu nespusă plăcere și desfătare
să vizitezi limane nemaivăzute ;
în bazare feniciene să te oprești
și bunătăți alese să-ți aduni,
sidefuri și corali, chihlimbare și abanoși,
arome senzuale fel de fel,
arome senzuale din belșug ;
în orașe multe egiptene să te duci,
Să'nveți și iarăși să'nveți de la oameni înțelepți.

Mereu la Itaca să-ți fie gîndul.
Acolo ți-e menirea să ajungi.
Dar, nu grăbi de fel călătoria.
Mai bine ani mulți ea să dureze ;
bătrîn fiind atunci, în insulă să ajungi,
bogat cu tot ce-ai cîștigat pe drum,
căci nu te aștepta, Itaca, bogății să-ți dea.

Itaca ți-a oferit călătoria minunată.
Fără dorul Itacei n-ai fi pornit pe drum.
Nimic în plus, Itaca, n-are ce-ți oferi.

Și dacă săracă o vei găsi, Itaca nu te-a înșelat.
Așa'nțelept cum ai ajuns și cu atîta experiență,
Ai înțeles deja Itaca ce înseamnă.

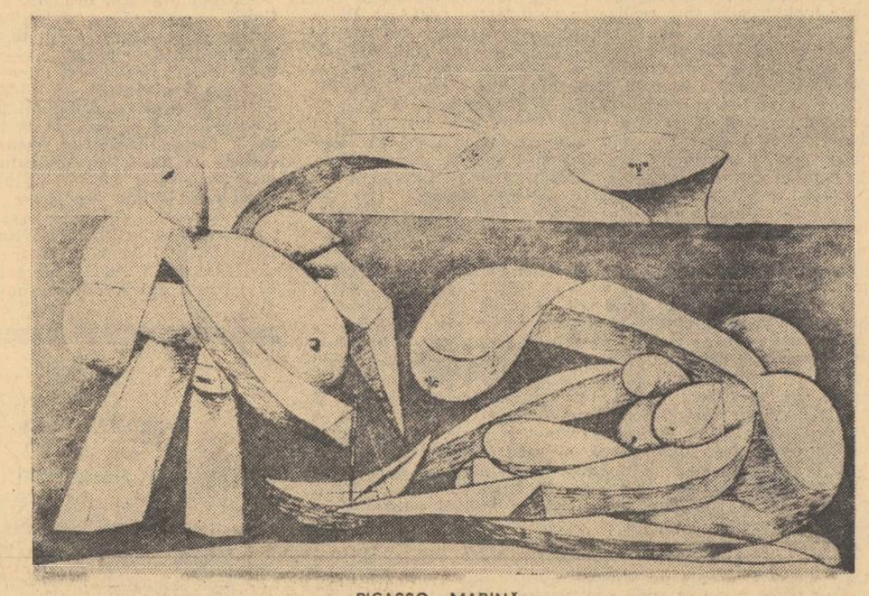

PICASSO : MARINA

Troienii

Zadarnice sînt străduințile noastre ;
străduinții semănînd cu cele ale troienilor.
În parte dacă reușim
viața ne surîde și iarăși începem
curaj și mari speranțe să avem.

Dar, totdeauna se ivesc piedici și ne opresc.
Achille ne apare în fața șanțului amenințător
speriindu-ne cu strigăte îngrozitoare.

Străduințile noastre ca ale troienilor sînt.
Credem că hotărîrea și abnegația
al soartei coborîș îl vor schimba
și dincolo de ziduri pornim să ne luptăm.

Dar clipa critică sosind,
curajul și abnegația dispar ;
Sufletul se zbate-n paralizie,
spre ziduri alergăm
prin fugă căutăm să scăpăm.

A noastră prăbușire inevitabilă e.
Pe ziduri deja au început plînsete de jale.
Pe noi ne jeluiesc amar Hecuba și Priam.

Prezentare și traducere de
L. PETSINIS

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Anul XIV
Nr. 14 (466)
Sîmbătă
3 aprilie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Anul 50

Scriitorii întîmpină Semicentenarul

● La invitația Ministerului Afacerilor Externe, marți, după amiază, **30 martie a.c.,** orele 17, a avut loc o ședătoare literară, la care au participat: acad. Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor, Ana Blandiana, Ov. S. Crohmălniceanu, Eugen Jebeleanu, Szemlér Ferenc, Ciceronе Theodorescu; și-a dat concursul și maestrul George Calboreanu, artist al poporului.

● La invitația Comitetului județean al P.C.R. Bacău și a tov. prim-secretar Gheorghe Roșu, membru al C.C. al P.C.R., Uniunea Scriitorilor în colaborare cu revista de cultură „Ateneu" au organizat, în cinstea semicentenarului P.C.R. o întîlnire cu publicul cititor în sala Casei de Cultură a Sindicatelor din Bacău, în ziua de joi, 25 martie a.c. Au citit din lucrările lor: scriitorii acad. Zaharia Stancu, Sergiu Adam, Ana Blandiana, Radu Cârneci, Constantin Chiriță, Adi Cusin, Ovidiu Genaru, Horia Gane, Traian Iancu, Fănuș Neagu, Mihai Sabin, Nichita Stănescu și Corneliu Ștefanache.

Scriitorii din București, Iași și scriitorii și redactorii de la revista „Ateneu" au fost primiți la sediul Comitetului județean de partid, de către tov. Gheorghe Roșu, prim secretar al Comitetului județean Bacău al P.C.R., președintele Comitetului Executiv al Consiliului Popular județean. Au mai participat la întîlnire tovarășii Victor Enășoaie și Constantin Lăcătușu, secretari ai Comitetului județean de partid.

În prezența unui public numeros, în sala de spectacole a Casei de Cultură a avut loc un amplu dialog, dintre scriitori și public care a pus numeroase întrebări. Dialogul a fost încheiat de acad. Zaharia Stancu printr-o „post-față" care a cuprins atît răspunsurile la diferite întrebări ale iubitorilor de literatură, cît și o expunere a unei profesiuni de credință a scriitorului angajat.

● La 26 martie 1971, tot în municipiul Bacău au mai fost organizate trei ședători literare la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic, la care au participat: acad. Zaharia Stancu, Radu Cârneci, Traian Iancu și Corneliu Ștefanache și la liceele „George Bacovia" și „Vasile Alecsandri", la care au participat: Sergiu Adam, Ana Blandiana, George Bălăiță, Constantin Chiriță, Constantin Călin, Adi Cusin, Cicerone Cernegura, Ovidiu Genaru, Fănuș Neagu, Nichita Stănescu, Mihai Sabin.

În aceeași zi, a avut loc o Seară literară de autografe în Librăria „Vasile Alecsandri".

● Cu prilejul „Lunei Culturii buzoiene", la invitația Comitetului județean Buzău al P.C.R. și personal a tov. prim-secretar Ion Sirbu, Uniunea Scriitorilor a organizat o întîlnire literară, în ziua de miercuri, 24 martie 1971, ora 18,00, în Sala de festivități a Comitetului județean Buzău al P.C.R.

La întîlnire au participat tovarășii: Ion Sirbu, membru al C.C. al P.C.R., prim secretar al Comitetului județean Buzău al P.C.R., președintele Consiliului Popular județean, Marin Simionescu, secretar al Comitetului județean de partid, Gheorghe Bobocea, prim vicepreședinte al Consiliului Popular județean, activiști ai organelor de partid și de stat, conducători de întreprinderi și instituții, un numeros public.

Întîlnirea cu iubitorii de literatură s-a desfășurat sub semnul: „Scriitorii cîntă patria și partidul" și la ea și-au dat concursul: acad. Zaharia Stancu, George Macovescu, Constantin Chiriță, Nichita Stănescu, Fănuș Neagu, Ion Băieșu, Gheorghe Istrate și Traian Iancu.

● La invitația Comitetului orășenesc Caracal al P.C.R., Uniunea Scriitorilor în colaborare cu revista „Pentru Patrie" au organizat în fața unui numeros public un festival literar artistic în sala „Teatrului de Stat" din Caracal, în ziua de simbătă, 19 martie 1971, orele 18,00.

Au participat scriitorii: Vlaicu Bârna, Ion Grecea, Ștefan Popescu, Traian Iancu, Mircea Micu, Rusalin Mureșan, Virgil Carianopol, Mircea Radina, Ion Cringuleanu, Nicolae Dumbravă, Ion Aramă, Traian Rеu și Ion Iuga.

A urmat un concert coral, dat de Ansamblul artistic al Armatei.

ÎN ACEST NUMĂR :

Între document și critică
de Nicolae Manolescu

Tineri autori de la „Echinox"

Arghezi în tălmăcirea franceză
a lui Eugen Ionescu și Ilarie Voronca

Perpessicius

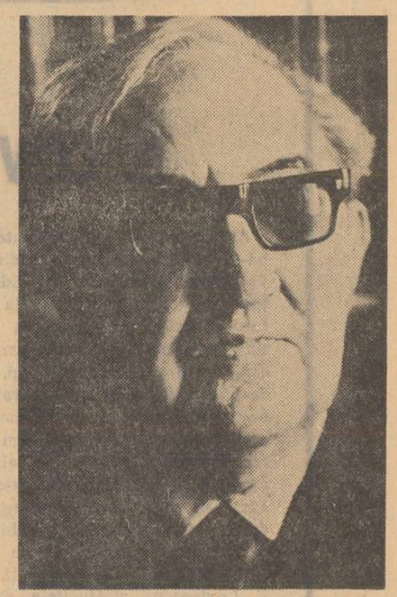

E greu și va fi din ce în ce mai greu de evaluat prețul muncii de o viață pe care Perpessicius a desfășurat-o în slujba manuscriselor eminesciene. Poate că nici o generație luată în parte nu va putea da singură măsura cuvenită a ceea ce a însemnat Perpessicius. Pentru că rezultatele unei asemenea munci se prelungesc mereu în viitor, depășesc durata existenței unei generații, vor însoți în permanență oamenii de carte ai generațiilor care vin. Perpessicius va rămîne astfel mereu prietenul tinerilor, prietenul vîrstei de maximă creație și neliniște, încurajatorul „vîrstei eminesciene" a fiecărui nou val de tineret studios.

Figura lui Perpessicius e unică, deocamdată, în cultura românească, și se va înțelege curînd că nu este destul, că este prea simplu să spunem că munca sa a fost „titanică" asupra paginilor Poetului-titan, — și că numai un spirit fără seamăn, o personalitate prodigioasă, cu secrete resorturi de geniu, magistral ascunse, s-a putut încumeta să-și măsoare și să-și îndrăsnească puterile minții și patima de lucru în laboratorul imens, demiurgic, al marelui nostru poet.

Poate că din aceeași nobilă dragoste pentru continuitatea și tinerețea culturii, dăruită operei lui Eminescu, Perpessicius s-a aplecat mereu, de-a lungul vieții sale, asupra cărților noilor veniți în literatură. Poate că aceste două pasiuni, net separate în viziunea unora, să fi fost gemene și de neînstrăinat în intimitatea spiritului lui Perpessicius. Atît de mistuitoare și dezinteresate par să fi fost aceste două patimi netrădate ale vieții sale, încît — pentru a nu tulbura geniul lui Eminescu, dar nici fiecare nouă speranță a scrisului românesc pe care abia aștepta s-o salute și s-o afirme — D. Panaitescu nu semna cu numele său, ci cu pseudonim :

LUCEAFĂRUL

Nicăeri nu a fost timp în cele o mie de pagini ale **Moromeților** să descriu călătoria pe care a făcut-o Niculae cu tatăl său, la vîrsta de doisprezece ani, la Cîmpu-Lung, unde dorința lui de a evada din familie și din sat trebuia să devină un fapt. În realitate această călătorie avea să se termine cu un eșec prin care însă soarta mă ferea de o prăbușire.

Nu există ființă care să nu fie înzestrată cu instinctul primejdiei. La oameni el agită presentimentele cu atît mai mult cu cît rațiunea nu-și dă seama de nimic. Tatăl meu era posomorît și nu scotea un cuvînt mergînd pe lîngă cai. Nu se uita la mine, se ferea de ochii mei, a căror expresie îl împiedica, pesemne, să înțeleagă avertismentele turburi pe care le simțea zdrunchinîndu-i credința în steaua mea. Ce eram eu? Ce putea să-i spună lui încrederea naivă a unui copil că într-acolo unde mergeam ne așteptă toată lumea cu brațele deschise să confirme adevărul înzestrării băiatului din căruță, de care în sat nimeni nu se mai îndoia de mult? Și dacă toată lumea se înșela? Învățătorul acela care mă premiase fără să știu nimic, murise de mult și luase cu el în mormînt secretul comportării lui ciudate. El, tatăl, nu fusese niciodată convins că nu se petrecuse, atunci, ceva nefiresc. Ai mei toți știau bine că sînt un bleg, totuși de ce mi s-ar fi pus pe cap o coroană pe care n-aș fi meritat-o? Asemenea gesturi le pot face oamenii obișnuiți din prostie sau din părtinire, dar ce l-ar fi putut îndemna pe un învățător care nu era mai bun decît alții, ba chiar era mai rău, suferind de piept, și folosind foarte des nuiaua, să mă scoată din blegia mea vizibilă și să mă împingă de la spate în fața satului? Patul său de moarte pe lîngă care am trecut toată clasa și i-am sărutat mîna, acestui om slăbuț, stins în floarea vîrstei, cu o mică mustață neagră și cu o expresie ca de icoană pe chipul său supt de suferință, nu-mi apare niciodată în amintire fără un adînc fior: e pentru mine semnul că pe această lume destinul orb nu e atotputernic, că hotărîrile lui pot fi smulse, că fulgerul intuiției noastre îl poate abate din mersul său implacabil. Și că odată înfrînt, el cedează mereu netezindu-ți drumul nu fără a-ți lăsa în conștiință de fiecare dată, o spaimă, semn că nu te va proteja la infinit.

Această spaimă o trăia pe drum tatăl meu, înaintea mea. El se apropie la un moment dat de botul cailor și trase căruța la marginea drumului. Alături era o poiană și o fîntînă. O fată desculță își spăla picioarele, apariție parcă de vis pe aceste meleaguri necunoscute cu văi adînci și dealuri uriașe. Se sui apoi lîngă mine. Rămase cîtva timp tăcut fără să mă privească. Îmi pusese însă mîna lui mare pe picior și mă mîngîia cu o milă nesfîrșită pe care a trebuit să treacă douăzeci de ani ca s-o înțeleg. Apoi îmi spuse cu o duioșie pe care i-o dădea numai tristețea pricinuită de hărțuiala la care îl supunea de la o vreme familia noastră cu trei soiuri de copii, și pe care numai eu și mama i-o cunoșteam.

— Unde ne ducem noi acum, Mărine!?

Am înțeles fără să mă turbur ce vrea să-mi spună: era oare ăsta drumul nostru? Ne duceam bine acolo unde ne duceam ? Cine ne spunea nouă că din zecile de căruțe care se îndreptau ca și a noastră spre orașul de munte cu renumita lui școală, a noastră nu va face parte din cele care se vor întoarce cu speranțele pierdute?

— Îți pun această întrebare, a continuat el ca și cum mi-ar fi spus pentru întîia oară ceea ce avea să urmeze, cînd de fapt totul fusese demult răsucit pe toate fețele, ca să știi că n-ajunge să reușești să treci din trei sute, cîți am auzit că sînt înscriși, printre cei patruzeci admiși. Trebuie să fii printre cei șapte-opt, cu bursă. Fără bursă nu pot să te țin!

Mi-am dat capul pe spate:

— Heeee! Și de-aia ai tras tu căruța la marginea drumului !! Din mers nu puteai să-mi spui, heee!

MARIN PREDA

Marea călătorie

(I)

Și l-am arătat cu mîna ca să-l mai vadă și alții și am continuat să behăi.

— Nu, că putem să întoarcem caii și să ne ducem acasă ! a zis el atunci cu simplitate, vrînd parcă cu o ultimă sforțare, să rămînă în mijlocul acestei simplități care ne-ar fi izbăvit de toate grijile și de toate temerile. Spunem că n-au mai fost locuri și gata. Altfel îți închipui ce rău o să fie ! Ce-o să te faci tu, cum o să te arănești? Lăsînd la o parte faptul că n-o să se poată să nu-ți pese de toți proștii care or să rîdă de tine.

Mă uitam la el și ca totdeauna glasul cu care îmi spunea aceste cuvinte mă făcu să înțeleg mai puțin ceea ce îmi spunea. Cum o spunea, asta era uimitor. O veșnică surpriză. Reieșea în acele clipe că lumea n-ar fi atît de greu de suportat, dacă n-ar fi împănată cu proști. Ei, ce-o să fac? Sînt eu în stare, așa ca el, să nu-mi pese de ei ? N-o să fiu, cum o să fiu? Sînt un copil, puțini sînt cei care cu adevărat se pricep să le facă față. Și atunci?

— Și ce vreai tu acum de la mine ?

— Te întreb. Știi?!

— Ce să știu?

— Cum ce să știi? Păi despre ce vorbim noi aicea? Știi tu carte?

Am tăcut. Cum puteam să-i alung îndoielile? Să-i spun că știu să rezolv ecuații de gradul întîi, sau că știu toată istoria evului mediu așa cum se predă ea în clasa a doua de liceu?

— Ia spune-mi tu mie, aici, a zis el atunci tresărind parcă el însuși că această idee nu-i venise mai demult în minte, care sînt bogățiile țării ?

Vroia să mă examineze el, să audă cu urechile lui că știu și să se liniștească.

— Care sînt bogățiile țării? Eeee! Heeee!

Și l-am arătat iar cu mîna să fie martori și alții și să rîdă și ei de întrebarea lui. A început să rîdă el însuși, redevenind senin și a pus mîna pe hățuri. Convingerea mea îl subjugase.

La Cîmpu-Lung am ajuns pe seară și am tras sub șoproanele unui han. Era frig, am început să tremur și m-am învelit cu cerga, care nu ținea însă deloc de cald.

— Ce e cu tine? m-a întrebat tata.

— Tu nu vezi ? i-am răspuns eu cu dinții clănțănind. Mi-e frig, pune dulana pe mine și ia cerga asta de-aici.

Mi-a adus să mănînc doi mici și mi-a pus o ceașcă în mînă.

— Bea și tu, zice, mi-o dădu mocanu ăsta de-alături. A tras și el cu căruța ca noi, e de prin Răchițele. Are și el un copil să-l dea la școală, a venit cu el în căruță și cu un butoi, eu zic că are o sută de chile. Ei, adăugă el, pot eu să fac față ? Se duce și dă la unul și la altul și țuică și bani, și admitem cazul că și băiatul e bun. Între tine și el, nu-l alege pe el?!

N-am putut nici să mănînc, nici să beau și nici nu mai auzeam bine ce spunea. Dimineața m-am trezit mirat că nu prea îmi simțeam greutatea corpului. Știam ce e, dar această boală, frigurile, îmi trecuse demult și niciodată nu mă apucaseră toamna, ci totdeauna în iunie. Nu i-am spus tatălui meu nimic, nici nu prea credeam, de astă dată am mîncat bine și starea aceea de slăbiciune mi-a trecut.

Am plecat la școală. Curtea era imensă, plină de copii și de părinții lor. Vederea mocanilor cu pălăriuțele acelea ca niște ceaunuri și cu pantalonii de abă albă, strînși pe picioare m-a înveselit și am uitat că fusesem aseară bolnav. Tatăl meu însă era din nou îngrijorat: se adeverea ceea ce auzise, în timp ce el mai crezuse poate că n-o fi adevărat și că n-or fi avut toți ambiția să-și dea copiii aici și nu în altă parte: păreau nu trei sute ci parcă o mie.

Programul din ziua aceea, după cum citiram pe un afiș, era apelul și vizita medicală. Nu trecu mult și ieși un ins care ceru foarte autoritar să se facă liniște, după care începu să ne citească numele de pe o listă. Erau într-adevăr foarte mulți, nu se mai terminau. Cît timp să fi trecut? O jumătate de ceas ? Poate mai mult ? Cutărescu Ilie, prezent, Pantîrescu Toader, prezent, toaderii ăștia erau foarte numeroși. Tocmai mă miram de ce mocanii își spun Toader și nu Tudor, cînd deodată peste curtea mărginită de ziduri înalte cu ferestre mari și de copaci bătrîni cu frunza de un verde bogat și negru, se lăsă liniștea. Se strigase un nume și nu răspundea nimeni. În clipa următoare însul care citea de pe listă repetă ridicînd vocea:

— Preda Marin!

Tăcerea reveni în timp ce mă miram de ce-o fi lipsind cel strigat? O fi renunțat de bună voie sau n-or mai fi putut ai lui să-l dea? Atunci de ce s-o mai fi înscris? În clipa următoare o voce dramatică se auzi înaintînd din spate, de unde se retrăseseră părinții și o mînă brutală mi se înfipse în umăr:

— Răspunde, mă, prezent ! Mărine !

A ! Da, eu eram ăla ! Cum de uitasem ? Omul care făcea apelul ridică fruntea din hîrtii și îmi spuse ceva neplăcut. Refuzai să înțeleg ce anume, găsind în sinea mea, cum aveam să fac totdeauna, gata pregătită nepăsarea și justificarea ei : am știut eu de ce nu mi-am înțeles numele! Iar pe ăla il... și n-o să-i dau eu lui explicații de ce l-am făcut să mă strige de două ori. Așa, uneori trebuie să strigi pe cineva de mai multe ori, nu toți oamenii seamănă unii cu alții. N-am auzit, fără să fiu surd. Ei și?

Îndată după aceea am intrat la vizita medicală care s-a terminat pe la orele trei. Dezbrăcați, eram cercetați fugar de doi doctori, dintre care unul care purta ochelari groși, ne punea o carte în față din care trebuia să citim de la o anumită distanță. N-am putut citi de la distanța vrută de el și atunci mă apucă de ceafă spunîndu-mi să nu mă aplec. Cum puteam să nu mă aplec, dacă nu vedeam bine!?

Revenind după cîteva ceasuri în aceeași curte, același ins care ne făcuse apelul citi apoi o listă cu nouăsprezece candidați respinși la vizita medicală. Mă aflam printre ei. De astă dată îmi auzii clar numele.

— Cum? De ce? făcu tata întrerupîndu-l. Ce-a avut copilul meu?

— Copilul dumitale, zise insul, suferă de miopie. N-are ochi buni! Poate să și-i strice și mai tare dacă intră la școală. N-avem dreptul să ne luăm răspunderea.

Vasăzică medicul cu ochelari nu admitea ca și alții să mai poarte ochelari și să învețe carte. N-am înțeles de ce s-a purtat astfel cu mine. Tata părea să fi înțeles, dar eu nu eram curios să aflu. Ne-am luat actele, ne-am întors la han și am și plecat.

— De unde au știut ei că n-ai ochi buni? m-a întrebat tatăl meu într-un tîrziu.

Acum arăta liniștit. Parcă era mai bine că s-a întîmplat așa! Nimeni n-are ce să zică! Ochii sînt așa cum te naști cu ei, ce poți să faci?

— M-au pus să citesc, zic.

— Ei, și tu n-ai văzut?

— Ba da, dar nu așa bine!

— În fine, ce facem? zise el imperios. Ce facem?! Că acasă, așa, nu ne putem întoarce. Ce-i facem?!!

Într-o sală de liceu

Am fost la un liceu din Bacău, un liceu de băieți, împreună cu Fănuș Neagu și cu cîțiva scriitori din localitate. Eram așteptați în amfiteatru de elevii claselor mari. Nu știu cum și de unde apăruseră cîteva fete, vreo șase-șapte așezate, tăcute și cu multe priviri adînci, în primele bănci din șirul care constituia extrema stîngă a aulei. Dar nu fetele ne-au tulburat, ci băieții. Aveau — cum să nu-mi amintesc ! — vîrsta cea mai rebelă, cea mai neconformistă, vîrsta sinceității tăioase, ironice, vîrsta convulsiilor dinăuntru și a negației reci de suprafață. Mi-a fost teamă de un moment lung de tăcere, de invitații penibile, acea retorică rugătoare cu zîmbete false, și de răspunsuri fără vorbe și gestica indiferenței. Dar nu s-a întîmplat așa...

Nici nu vreau să-mi amintesc întrebările și răspunsurile. Știu că s-a discutat inteligent și sincer, și de o parte și de alta, știu că devenisem toți un grup mare de prieteni, că se instaurase o undă discretă de respect, și de o parte și de alta, și din cînd în cînd îmi aminteam, poate tresărind, poate făcînd ochii mari, că sînt alături de elevi din ultimele clase, care se vor ironici sau triști, sau poate că sînt într-adevăr astfel. sau poate că eram eu subjugat de esența tulbure a unei amintiri. Nu participam la o întîlnire formală, care mă sperie întotdeauna și îmi dă senzația unei trompete sparte și înfășurate, ci la un dialog cu vorbe și zîmbete sincere. Atît de sincere încît prietenii noștri mai tineri din bănci și-au ridicat în picioare poeții și am auzit din gura lor acele confesiuni de inimă, proprii și misterioase care pot fi sau pot deveni poezii. A fost momentul cel mai duios și mai cald al întîlnirii, al înțelegerii, al prieteniei dintre noi și elevi. Ne-am găsit fără să ne căutăm prea mult și toate zîmbetele noastre, în acele aproape două ore de amiciție, mi s-au părut pure și m-au vindecat de niște obsesii.

Oare unde era acel „liceu cimitir" al tinereții lui Bacovia ?

Dar liceul pe care-l părăseam cu umerii răcoriți de o ploaie tînără, pură se numea „George Bacovia", și era liceul în care învățase poetul. Bacovia îl negase, dar elevii lui de astăzi, negau, fără să vrea anume negația lui Bacovia.

Constantin CHIRIȚĂ

Cititorul

Întîlnirile cu cititorii din Buzău sînt dintre cele mai plăcute și mai nostime pentru mine. Cititorii din Buzău sînt singurii care nu mă intimidează ; niciodată nu mă tem că vor fi răuvoitori sau indiferenți cu mine. Asta pentrucă-i cunosc foarte bine, am făcut și eu parte din rîndurile lor, știu prea bine cît de binevoitori și cumsecade sînt cu scriitorii. Cu un oarecare număr de ani în urmă, pe vremea cînd eram elev la Liceul Comercial din respectiva localitate (aveam, probabil, vreo 16 ani) a venit și la noi un scriitor. Era primul pe care-l vedeam în viața mea, scrisese o carte de mare succes pe tema lichidării unor elemente reacționare care încercaseră să treacă granița în miez de noapte și arăta foarte stăpîn pe el și pe situație. La un moment dat, cineva i-a pus cîteva întrebări mai tăioase, oarecum jignitoare, din care reieșea că cel puțin două situații din carte sînt false și nu respectă adevărul vieții, respectivul cititor demonstrînd că e în cunoștință de cauză. Scriitorul, simțind că nu se poate descurca, a început să transpire și să se bîlbîie (ceva mai tîrziu s-a lăsat, de altfel, de meserie) și, brusc, s-a trezit în mine un sentiment de solidaritate profesională. La respectiva vîrstă scrisesem deja o poezie, știam sigur că voi deveni scriitor, că și eu, la rîndul meu, voi avea întîlniri cu cititorii și că oici mie nu-mi va fi ușor. Atunci am sărit în picioare și, de la balcon, de unde mă aflam, l-am interpelat pe cititorul agresiv : „Ce înțelege el prin adevărul vieții și reflectarea lui în literatură ? Oare romanul face fotografii ale realității ? Care mai e, în cazul acesta, rolul ficțiunii ? Oare dacă noi îl jignim pe înaltul oaspete și-i dăm lecții va mai veni el în mijlocul nostru ?"

Intervenția mea a fost atît de hotărîtă și reușită, încît cursul întîlnirii s-a schimbat brusc, aceasta a căpătat iar un caracter sărbătoresc, terminîndu-se cu flori și îndelungi aplauze. Ducîndu-mă apoi să iau un autograf de la scriitorul cu pricina, acesta mi-a scris pe prima filă a cărții : „unui tînăr și bun cititor, cu urări de succes". M-am simțit jignit la rîndul meu. Eu mă consideram scriitor, îl apărasem ca un confrate, iar el mă numise „bun cititor". Mai tîrziu, am ajuns la concluzia că toți cititorii buni sînt ei înșiși (pe față sau în secret) scriitori de literatură. Mii, zeci de mii de cititori excelenți scriu sau visează să scrie literatură. În concluzie : Buzăul, care are la ora actuală unii dintre cei mai buni cititori de literatură din țară, ascunde o sumedenie de scriitori. Viitorul îmi va da dreptate.

Ion BĂIEȘU

Desen de
EUGEN GRUESCU

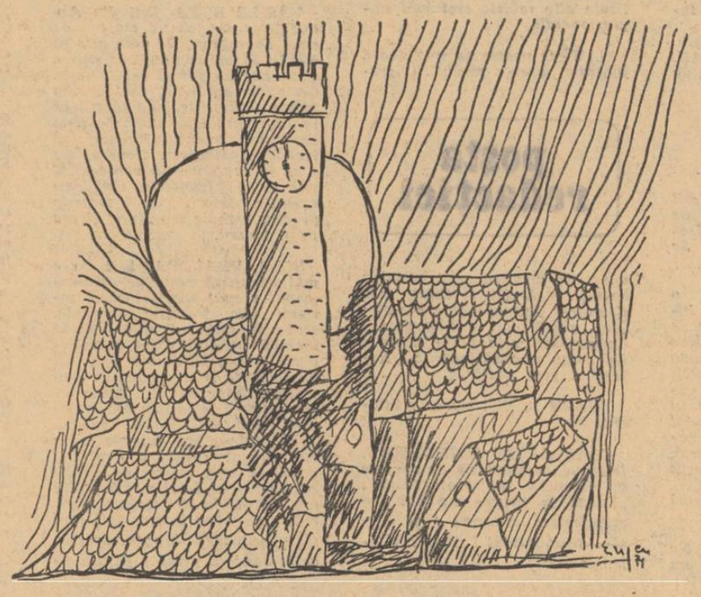

cronica literară

Eugen Simion

E. LOVINESCU, SCEPTICUL MÎNTUIT

Acest volum de o masivitate impresionantă — împreună cu bibliografia și cu indicile de nume însumează 714 pagini —, apărută la Editura Cartea Românească, ține ste nici vorbă, la poziția privilegiată a unei restituiri complete, la elucidarea definitivă, prin epuizarea tuturor resurselor documentare, a unuia dintre cele mai complicate și, în același timp, dintre cele mai fascinante destine individuale încorporate istoriei criticii românești : E. Lovinescu. O asemenea decisă inițiativă concordă în cel mai înalt grad cu spiritul resurecției estetice din cîmpul literaturii și al gîndirii critice actuale, așa încît oportunitatea exegezei lui Eugen Simion, din acest punct de vedere, este mai presus de orice îndoială. Mobilul intim al ambițioasei tentative, în latura semnificației ei actuale, pare a fi sugerat de însuși exemplul oferit de o anumită direcție a activității lui E. Lovinescu: strălucitele studii consacrate de acesta lui Titu Maiorescu, epocii sale, contemporanilor și urmașilor săi. Procedînd asemenea „eroului" cărții sale în cazul respectiv, prin urmare, Eugen Simion pare a fi animat de dorința de a face lumină deplină, din perspectiva posterității, asupra tuturor fațetelor fenomenului lovinescian. Se desprinde astfel convingerea că lovinescianismul, precum maiorescianismul, dintr-un obișnuit atribut derivat din numele unei mari personalități literare—caz extrem de rar!—se transformă într-un concept estetic sui generis, avînd o forță de iradiație permanentă, fiind deci capabil de a atrage atenția asupra fondului său spiritual fără întrerupere și din unghiuri perceptive mereu actuale. Or, dată fiind o atare situație excepțională, spre a-i demonstra legitimitatea, singura cale de ales este aceea a reconstituirii întregului dosar, a confruntării, cum îi place lui Eugen Simion să spună în cîteva rînduri, avînd textele pe masă, direct în față. Aceasta cu atît mai mult cu cît, redescoperirea lovinescianismului, în anii din urmă, stă prea mult sub semnul unei euforice superficialități ; își dau frecvent întîlnire informația după ureche, prejudecățile de tot soiul și exclusivismele cele mai surprinzătoare, practicate de cîțiva „competenți" încleștați în credința că dincolo de ceea ce știu ei de cînd lumea nu se mai poate face absolut nimic. Ne explicăm astfel suficient de clar de ce înțelegerea atîtor noțiuni și concepte aparținînd moștenirii critice a mentorului cenaclului **Zburătorul** (sincronism, diferențiere, mutația valorilor, modernism etc) este atît de labilă azi. Există realmente riscul ca ele, aceste noțiuni și concepte, să cadă în anonimizare, să devină amorfe, grație procesului de uzură pseudoestetică la care sînt supuse. Este de la sine înțeles deci că eficienta repunere în circulație a personalității marelui critic, într-un asemenea context, nu se poate realiza nici pe calea eseisticii marginale, nici pe aceea a „contribuțiilor" înecate pînă în gît în propriul mîl factologic și cu atît mai puțin pe calea răspîndirii a tot soiul de așa-zise mărturisiri și amintiri, adesea de o autenticitate cel puțin îndoielnică. Alături de retipărirea operei (datorată tot lui Eugen Simion), cum arătam, numai răbdătoarea reconstituire a întregului dosar și interpretarea lui nuanțată poate conduce spre rezultatele scontate. Ca să spunem așa, **E. Lovinescu scepticul mîntuit** este o carte care ne transformă în participanți aproape direcți la intensul efort de lectură pe care autorul ei îl desfășoară chiar în fața noastră. De aici, din această aplecare deschisă asupra textului, a faptelor, din această lectură guvernată de reacții afectiv-intelectuale imediate și de confruntări oarecum nedistribuite dinainte, derivă atît importantele ei însușiri cît și o seamă de carențe ce nu i se pot trece cu vederea.

Impresia dominantă este aceea a unei elaborări de o consistență telurică. Dacă Eugen Simion a urmărit în primul rînd așa ceva, atunci trebuie să recunoaștem că el a atins performanțe excepționale, comparabile, de pildă, cu acelea ale lui Adrian Marino, din scrierile consacrate de acesta lui Macedonski. În ceea ce privește acțiunea de „descriere" a operei și a întregului material istorico-literar legat de personalitatea lui Lovinescu, lucrarea lui Eugen Simion este evasiexhaustivă. La fel, operația de repartizare și de fixare a imensului material în compartimentări judicios alese este un fapt ce se impune de îndată atenției ; el servește din plin la edificarea în plan arhitectural a monografiei. Parcurgînd capitolele în succesiunea lor, în cele din urmă, nu poți să nu admiți, resemnat în fața avalanșei dovezilor materiale, că, „la concret", puține s-ar mai putea spune în plus despre E. Lovinescu. Într-adevăr, reținînd titlurile date capitolelor și ținînd seama de bogăția argumentelor subsumate lor (argumente ce se sprijină exclusiv pe serviciile analizei la text), în fața evidenței, te înclini. Să transcriem, așadar, doar cîteva dintre titlurile respective : **I. O definiție a criticii. Formația și începuturile unui critic impresionist. Tînărul Lovinescu ; II. Revista și cercul „Sburătorul" ; IV. Mutația valorilor estetice ; V. Conceptul critic lovinescian. Metoda impresionistă. Critica estetică. Modernismul ; VI. Istoric al literaturii române contemporane ; XII. Critic al junimismului. Biograf al lui Maiorescu.**

Dar tot aici, în tenacitatea cu care nu este nimic lăsat la o parte sau nici măcar tratat mai în treacăt, deci în perseverența de a spune totul și de a reveni de cît mai multe ori asupra unei chestiuni sau a alteia, inclusiv asupra sursei ei documentare, stă și originea unora dintre serioasele neîmpliniri ale cărții lui Eugen Simion. Anume, este izbitoare prezența unui mare exces de zel din partea autorului, exces de zel care are consecințe dintre cele mai diverse. Pe lîngă analizele rezumative, înțesate de citate uneori interminabile, și pe lîngă insuficientul autocontrol în direcția evitării repetărilor — ceea ce generează o anumită uniformizare a reliefului studiului și, evident, o anumită diluție a acestuia, — deci pe lîngă aceste carențe imediat sezisabile, la o scrutare mai atentă a cărții, efectele acestui neajuns general se dovedesc a fi și de alt ordin. Ne gîndim la mult prea slaba detașare a criticului față de „eroul" său, fapt ce se traduce într-o poziție adesea direct partizană. Parcurgînd paginile amintitului dosar observi cum nu o dată cumpăna dreptății este serios clintită din echilibrul ei. În felul acesta, raporturile reale dintre E. Lovinescu și opera sa, de o parte, și contemporanii săi și opera acestora, de alta, se zdruncină sensibil, evident, în defavoarea celor din urmă. Omenește vorbind, E. Lovinescu este victima contemporanilor săi în cel puțin aceeași măsură în care aceștia sînt victimele lui. În planul superior al destinului, marele critic este victima imanentă a propriei vocații ; aici nu mai este nimic de făcut, fiind vorba de sursa inevitabilă a sublimității și a dramei existențiale a lui E. Lovinescu.

Pentru a fi rezolvat într-adevăr latura aceasta importantă a studiului său — la urma urmei, supratema lui — E. Simion trebuia să manifeste pentru omul Lovinescu un interes tot atît de mare ca și pentru scriitorul Lovinescu. Iată însă că în această chestiune, autorul respinge ideea aplicării speciale asupra biografiei lovinesciene. Motivele acestei poziții sînt astfel formulate : „Ajungînd la acest punct, să cădem de acord dimpreună cu criticul că biografia se confundă cu bibliografia operei. Documentele din afara scrierilor nu relevă alte elemente în ceea ce privește viața omului, fixată la temelia construcțiilor critice (...) Biografia lui reală nu este aceea care înregistrează data nașterii, a căsătoriei și a morții, ci viața operelor în care omul a intrat cu toate emoțiile lui. Contemporanii semnalează un **Jurnal**, în care criticul își nota impresiile. Pot fi ele altele decît acelea din **Memorii, Aqua forte** și celelalte scrieri critice în care cea mai însemnată parte a biografiei (viața morală și spirituală) intră ca o jertfă voluntară în alcătuirea lor intimă ? Greu de acceptat că E. Lovinescu e altul, în intimitate, decît cel din cărțile sale, unde schimbările de umoare sînt totdeauna vizibile. Confundîndu-se cu viața cărților — singura biografie adevărată pentru cititor — biografia lui Lovinescu înregistrează cîteva momente capitale sau, cum le va spune criticul, **faze** ale activității lui".

Știm, ideea este sugerată de însuși E. Lovinescu, prin pana lui Anonymus Notorius (în volumul omagial **E. Lovinescu**, Ed. Vremea, 1942). Nu este însă cazul să ne lăsăm mistificați de o atare dare de seamă biografică, într-adevăr, cu totul captivantă, dar vai, totuși atît de convenabil literaturizată. Datoria biografului de azi este tocmai aceea de a rupe vălul unor asemenea discrete și orgolioase învăluiri în mister. Nu dintr-o lamentabilă lipsă de pudoare sau dintr-un mărunt spirit de colportaj. Oare nu este tot atît de firesc să admitem că și „biografia" operei, viața acesteia, se implică, la rîndul ei, în aceea a plăsmuitorului ei ? Se pare că da, pentru că, la urma urmei, „ființa" celei dintîi, taina ei, de aici își trag seva, aici își au sursa intimă a originalității. Nici chiar opera unui critic nu se poate abate de la o asemenea predestinare. Cu atît mai mult în cazul lui Lovinescu, pentru care, cum ne demonstrează în chip cu totul convingător însuși Eugen Simion, critica devine unicul mod de existență.

Nicolae CIOBANU

avantpremieră editorială

LUCIA DEMETRIUS

Acuarele

Însemnări. Editura „Eminescu"

ȘTEFANA VELISAR TEODOREANU

Căminul

Roman. Editura „Eminescu"

VALENTIN HOSSU — LONGIN

Trenul de lăcări

Nuvele și schițe. Editura „Eminescu"

IOSIF LUPULESCU

În umbra stăpînului

Roman. „Editura Eminescu".

ION TRANDAFIR

Sanctuar

Poeme. Editura „Eminescu"

compendiu

TEODOR BALȘ

Nord

Un nord odihnitor, am spune că aproape respirînd un aer patriarhal, recules, cum remarca și Dan Cristea foarte bine în cronica din „România literară", un peisaj amintind de pacea spirituală a lui Ion Pillat ne propune Teodor Balș în ultima sa carte, *Nord*. Titlul este adecvat tonului general al volumului prin ceea ce acesta conține ca încetinire a mișcării pînă la insesizabil, prin desenul caligrafic al liniilor, ca și prin originea poeziilor, a tablourilor ce vin lent în raza privirii noastre : poetul nu suferă asaltul materiei acestor tablouri *hit et nunc* (desigur, e un fel de a vorbi) ci pe o cale mediată, din zonele stratificate ale memoriei, încît avem impresia că maniera sa predilectă ar fi aceea de a scruta cu ochiul minții ceea ce a trecut, ceea ce s-a împietrit în acel trecut. Iată o delicată evocare a Bucureștilor de altădată : „Trăsuri ca lebedele negre, / străvechi gondole brîncovene / în nopți de fum, bucureștene. / lingă locante stînd de veghe ; // trăsuri cu umbre lungi și stranii / urcînd în amintire, cine / v-a dat profiluri bizantine / parfum de han și de litanii // și v-a făcut întoarsă cale / spre-acea epocă nepereche / a Crailor de Curtea Veche / a lui Matei de Caragiale ? // Trăsuri cu cai, pierite toate / ca sub nisipuri mișcătoare / în vagi deșerturi de uitare / cu străzi încolăcite-n roate, // prin ce mutație ciudată / în Heldenplatz-ul din Viena / ca taurii-ați umplut arena / din toate părțile, deodată, // lăsînd văzduhului fierbinte / al liniștii duminicale / miresme vagi, orientale, / și-o lene albă în cuvinte ?" *(Trăsuri cu cai)*.

„Nordul" ar mai fi pămîntul făgăduinței pentru poezia netulburată de furtuna pasiunilor, încremenită în ea însăși. Citățm un pastel cu această semnificație morală : „Nici un cîntec, nici o lumină / peste hîrtie ; / pămînt ca o gheață velină, / iarnă tîrzie. // Sănii — cuvinte, ciini eschimoși / verbe-n curele / spre-un alb continent de strămoși / la cele mai mici paralele. // Zăpezi, capcane și copci ; / oceanul nordic în ceață, / turme albe de foci, / nisipuri de gheață... // Totul numai pămînt / de zăpezi. Nici o răscruce. / Pe sub calota de vînt / Sania mea se tot duce // ca un liant, punct mobil. sanie / spre veșnic statornicul nord, / sania mea sub o stranie / lună cu ghețuri la bord. // Numai eu, numai eu, numai eu / în sahara de nea și troieni — / sania, un cîine și eu / vînătorul de reni..." *(Nord)*.

NORA IUGA

Captivitatea cercului

Cercul ar putea să reprezinte în această carte o obsesie dominantă, o figură metapsihică în funcție de care sufletul poetei își organizează liniile de forță cu un efect dublu, dar previzibil de la început : necesitatea de a se cunoaște, de a fi el însuși, și senzația de sufocare, de durere că nu poate fi decît el însuși, că nu poate ieși din sine. Este, desigur, o ipoteză, o premiză oarecum teoretică, dar versurile confirmă, în majoritatea cazurilor, un complex de claustrări și inhibiții alternate cu elanuri eliberatoare, spontane, uneori de o spontaneitate forțată, dacă sîntem amabili să îngăduim și acest paradox. Efectul artistic — noi am pornit de la efect, fără îndoială, pentru a ne aproxima o cît de vagă formă cauzală — se traduce în discontinuitatea discursului, în structura cam suprarealistă a metaforelor, în succesiunea rapidă a imaginilor sensibile și a propozițiilor moralizatoare, aforistice.

Senzualitatea și luciditatea sînt, așadar, cei doi poli între care se mișcă textele Norei Iuga. Între aceste extreme, însă, poeta nu poate să decidă cu hotărîre și astfel apare obsesia, senzația dominantă că ar fi captivă într-un cerc din care nu are decît o singură șansă să evadeze aceea de a-l numi, de a-l desființa prin înființarea discursului estetic. E oare mult ? e oare puțin ? Depinde, absolut, numai de calitatea versurilor, de poezia cuprinsă în aceste versuri. Iată o piesă fumegînd de aluziile și tăcerile elocvente ale iubirii : „Martorii vin și-mi respiră în casă, / martorii vin și-mi țin cald / pînă trec de pielea mea simțitoare. / apoi imi taie unul urechea / și face victorios înconjurul craniului meu. / — Nu, nu am ajuns prea departe, / îmi zic, / sînt prea mulți tauri / fără drepturi pe lume / și infantele stau în genunchi / pe umerii lor slăbănogi. / În aerul acesta / mutilat cu animale obosite / eu nu sînt altarul / cu nări fumeginde. / Aștept o mănușă / să las o amprentă de sînge / pe superbele văi andaluze ; / dar limba de taur / îmi spală la noapte arena / și oficial intră martorii / în pașii mei calzi din ajun" *(Pe furate)*.

Dan LAURENȚIU

BUCUR CRĂCIUN

Străzi în maial

Culegerea de povestiri a lui Bucur Crăciun ilustrează stadiul primului contact cu fraza, după care — credem — începe adevărata pătrundere în mișcarea prozei, în rigorile și în convențiile ei. La un asemenea stadiu de obicei există un fond predispus spre epic, singurul care salvează stîngăciile și inconsistența scrieturii. Este cazul și pentru această culegere *Străzi în maial (Ed. Eminescu)*, unde numai rememorarea inepuizabilă a unei copilării, recuperată cu candoare și cu naivitate, dă drept de existență prozei.

Atîta candoare încît la un moment dat ea se confundă cu stîngăcia, cu hilarul. Ce poți să crezi despre o asemenea propoziție : „Într-o zi de duminică, pe zăpada albă și frumoasă cizmele negre ale feciorilor, lustruite, se conturau *elegante* și bine *întreținute*". Sau afirmația că o învățătoare îi învățase pe copii să miroase „pămîntul și vîntul și iarba".

Metodica elaborării acestor proze este una acumulativă, pentru că nu contează prioritatea unei evocări (din copilărie) în fața alteia, ci suma lor. De la o povestire la alta elementele se pot aduna continuu. Ritualul dobîndirii unei togi virile autohtone, ziua în care a devenit pionier, tainițele pline de fantasme ale unei străzi, amintirea „cișmelei de fontă ungurească" — toate sînt pentru protagonist susceptibile de aceeași poezie ocultă.

Bucur Crăciun este un contemplativ, acaparat mereu de extazul unei rememorări, o conștiință scriitoricească nativă care, cum spuneam, se va găsi (probabil) și pe alte coordonate. În limitele genului în care debutează avem de a face cu un autor interesant, dincolo de naivitatea sa sau, poate, împreună cu ea.

ANDA BASARAB

Deschiderea spaniolă

Inconsistența celor cîteva povestiri din care se alcătuiește volumul *Deschiderea spaniolă* (Ed. Eminescu, 1971) rezultă mai întîi din faptul că autoarea nu a reușit încă să se decidă, nici măcar pe parcursul aceleiași cărți, ce fel de proză scrie, pentru care modalitate, dintre cele cîteva clasificate, optează. Astfel *Deschiderea spaniolă*, *Șarpele fantastic*, sau *Cal alb de vei visa* sînt niște șarje inegale, construite pe o schemă halucinatorie care, atunci cînd nu se mai bucură de recuzita unei atmosfere stranii, încep să se destrame, încît se vede prin ele banalitatea imediată. Prea multă risipă de înțelesuri lăsate în suspensie, pentru a mai reuși pînă la urmă să adunăm termenii ecuațiilor propuse. Schematismul acestor povestiri este un lucru evident, chiar dacă mascat de un insolit căutat cu orice preț. Un străin pătrunde în casa unui obscur funcționar, îi propune un dialog absurd, pe care acesta din urmă îl găsește cu totul firesc (de unde singurele replici cu înțeles trebuie să denunțe viața monotonă a funcționarului) ; cei doi încep o partidă de șah, iar pînă la urmă gazda pleacă, cedînd locuința noului venit, împreună cu sfaturile sale pentru buna îngrijire a imobilului. Pe lîngă deficiențele de construcție, autoarea mai neglijează și elaborarea succesivă a unor psihologii. Din aceste motive povestirea *Fiecare în felul său*, chiar dacă mai bine elaborată decît cele anterioare, eșuează pînă la urmă într-o apologie sentimentală.

Cea mai reușită nuvelă este *Al patrulea*, mai metodic structurată, neinteresantă în planul inovațiilor, dar cel puțin limpede și rotundă. Aceasta, împreună, poate, cu *Inamicu*, dovedesc resursele reale pe care le are Anda Basarab mai ales atunci cînd ele se aplică pe un realism nedisimulat. Între cele două formule surprinse aici autoarea va avea de ales, cu hotărîre. Și va fi în cîștig.

ION SCURTULESCU

Cîmpia

La alte dimensiuni și cu o altă disciplină interioară, Cîmpia (Ed. Eminescu) lui Ion Scurtulescu ar fi putut să reclame recunoașterea unui prozator matur, format la școala unui îndelung exercițiu personal, pe care noi l-am ignorat. Nu se întîmplă așa din mai multe motive, ceea ce nu înseamnă că Ion Scurtulescu nu există. Debutul său este cu mult deasupra altora și impune, cum spunea și Nicolae Balotă, „o voce".

Proza sa poematică se derulează cu mult nerv, nu găzduiește niciodată locuri comune, se încintă subsidiar de propria-i frenezie, o bucurie bărbătească, similară cu cea a înfruntării unui ger planetar, într-o iarnă eternă. Obișnuitele canoane ale narațiunii nu-l opresc, autorul construiește chiar prea sumar un nucleu dramatic, de unde rezultă o derută finală atunci cînd te întrebi mai hotărît ce hram poartă această proză. Resursele poematice ale autorului sînt nelimitate și, fapt de excepție, aruncă în orice moment niște proiecții mitice dezinvolte asupra oricărui lucru și mereu asupra acestei cîmpii : „Pămîntul se învîrtea, prăvălit într-o rînă, ca o corabie înzăpezită, juluit de valuri sărate. Treceam încet, neîncetat, printre columnele străvezii, ale gerului. Printre columnele zilelor fiflăiau cînd cerul albastru, cînd norii amari plutind pe sub soare, ierburi scuturate, columne străvezii iar la capătul lor n-avea să se mai afle niciodată primăvara".

Persistă la Ion Scurtulescu senzația de cădere în abisurile unei conștiințe a fenomenelor, mult mai interesantă pentru autor decît conștiința individului. Prin repetiția acestor procedee de involburare metaforică, cartea realizează neostentativ o demonstrație. Ceea ce-l interesează pe autor este o lume care secondează fenomenul natural, cu un dramatism inculcat stăruitor viziunilor malefice.

Am crede că lipsa relațiilor cu restul lumii este aleasă tocmai pentru ca autorul să-și dovedească pînă unde poate să meargă determinarea metaforică. Cu atît mai încîntătoare sînt paginile acestei cărți, cu cît se racordează cosmosul acestei cîmpii cu rememorarea copilăriei.

Dinu FLĂMÂND

poșta redacției

HAROS HONDA (dacă am descifrat bine). O poezie voioasă : „Dacă daruri n-am să am ; De la Eva și Adam / Poate s-o-ndura Apollo / Și le voi avea acolo". De altfel, numele proprii îi creează poetului o veritabilă stare euforică, incitîndu-i rimele : „Să mă poarte încotro / A purces mai ieri Rimbaud", „N-am un ban, de n-am, ei, ce ? / Aer mi-i Loiuse Labé" Și: „Trag un chiot și așa / Urc mereu spre Golgota". Așa calvar mai zic și eu: E o plăcere să-l induri (Ca autor, firește).

ALEXANDRU DEMETRIAN. Ne bucură din inimă afirmațiile dv. :

„Simt nevoia apropierii ;
De-o natură feminină ;
Sînt în stare eu acuma
Să-mi trădez moralul firii".

Nu pot să vă răspund decît parodiind stilul rubricilor de Poșta Redacției : Sînteți pe drumul cel bun. Țineți-o așa. Se zăresc mici progrese.

MIHAI LIPOVANU. Are o certă aplicație către umorul involuntar (e și asta un dar de la Dumnezeu) : „Cînd arca lui Noe se legăna în valuri, / cînd zinele erau răpite de zmei / și Feți frumoși plecau în căutare / punîndu-și viețile în pericol / tu nu existai / Nu erai nici cînd / s-a scufundat marele oraș, marele / vas „Titanic". / Nu erai, tu, care spuneai / că ai trecut prin toate"

Ați reușit să faceți o epigramă pe ritm melancolic de blues.

AUREL MAIER VLASIU. Ne reproșează dezamăgit, că nu i-am răspuns la un plic anterior. N-am vrut să-l dezamăgim și mai tare, cu un răspuns prea tăios. Deoarece insistați vă spun că versurile mi s-au părut foarte fade. Dinsul a vrut-o.

E. D. ADELMAN. Își confecționează o poză de bărbat dur : „Am jertfit în lumea asta o fecioară / Cu piele diafană și inima de pară / Într-un cadru vitreg, fără pic de soare / Tot în jur fusese cuprins de răcoare". Poate alte reviste sînt mai impresionabile.

G. W. O poezie se intitulează filozofic „Esența răului". O credeam, în virtutea unui paradox sperat, bună. Nu e. Citez, spre ilustrare, dintr-o altă bucată : „Îmi cereți dar, o neputință / Ceva ce-mi este peste poate / Nu vreau să pară ipocrită / Nefericita mea ființă".

EUGEN E. Nici măcar mediocre.

CONSTANTIN BRÎNDUȘOIU. Doamne, ce ameteală de cuvinte în versurile ce ne-ați trimis : „Există în fiecare din noi / o manifestare prezentă / și purtăm acest cuvînt / ca drept temei oriunde".

Spuneți sincer, cînd vă rectitiți înțelegeți ceva ?

DALVI. Nu, nu vă privesc cu suspiciune. Dimpotrivă, am toată încrederea că vă veți apuca de pictură. Cu poezia lucrurile sînt clare.

Cezar BALTAG

●

VASILE BOTA. Ești din Ardeal, dar ești ca un cîntec de ocnă dobrogean. De data asta ai izbutit să mă convingi că știi să scrii. Dar nu știi să construiești. Ca viitor agronom, deci ca om foarte studios, trebuie să știi că în literatură abia după ce ți-ai descoperit talentul trebuie să începi să studiezi. Nenorocirea e că în ramura asta verde-nflorită și cu frunțea-n vînt nu există profesori. Este o meserie pe care trebuie s-o „furi" și așa va fi mereu.

ELLA VRANCEA. Ești cea mai frumoasă veste pe care-am primit-o anul acesta închisă într-un plic. Poeziile dumitale, scrise în mijlocul viilor, mi-au încîntat sufletul. Citez în întregime poezia intitulată Pod și pe celelalte le trec bunului meu prieten Cezar Baltag, adînc încredințat că le va face loc în paginile revistei foarte curînd. „Vin dintr-o apă tulbure / Nu mai știu nici peștii să-i ascult / podul ce lega un cer de altul / s-a surpat pe ochii mei demult / orb, mă-nchin la fiecare zgomot / ce-mi strivește sinii fără să-i seducă / terburile-acestea ce le-aduc la prinz / pentru ce zadarnic virsta și-o aruncă ? / Vin dintr-o apă tulbure / cu nămolul muncii bun de-arat / nu vă fie milă / nici nu-mi dregeți podul / era podul meu. Și s-a surpat".

SORI A. Încercări copilărești, jocuri pe cuvinte răsucite, într-un cuvînt, dragostea și veselia elevului care-a promovat clasa și are înainte trei luni de vacanță. Nu pot să-ți spun altceva decît : petrecere frumoasă.

GHEORGHE GHE. GHEORGHE. Te-am citit și-acuma zic și eu : Gheorghe, Gheorghe, măi Gheorghiță, măi.

MIHAI ȘTEFAN. Din „Goană eronată" am reținut finalul : „Pornește din nou. Merge. Nu știe cît. Se oprește iar. Merge. Stă. Merge, Stă. Merge... Stă. Mai știe doar că va termina prin a sta". Ce să-ți spun ? Mi-e dor să mă reazem de-un cap de zimbru să-l sărut pe coarne și el să m-arunce într-o baie binefăcătoare. Că tare mă doare capul meu personal.

DOM GICUȚĂ. Povestea e ca și pseudonimul, de-a noastră, bună de zis la un șpriț sau la o țuiculiță, dar mai departe n-are haz. Hai noroc, și-ncă două halbe, da' nu mai mult, că ne-așteaptă la masă.

CLAUDIU POPESCU. „Piatra de safir" am mai citit-o sub alt titlu, sub semnătura marelui scriitor italian Corado Alvaro. Dac-ai vrut să faci o glumă (foarte cu pelin), stai acum și mușcă-ți limba.

Fănuș NEAGU

Între document și critică

Cine ar tăgădui folosul publicării a cît mai multe și mai sistematice „documente literare"? I.E. Torouțiu, se știe, a inițiat-o înainte de război cu o întreagă serie, consultată, de atunci, de specialiștii de toată mîna. În vechea Editură pentru literatură s-au tipărit culegeri de corespondență, de acte inedite, de studii etc.

La acestea se adaugă bibliografiile și monografiile de publicații, tot mai frecvente în ultimii ani. Sîntem, desigur, încă departe de încheierea acestei operații necesare și nu știu nici dacă editurile au în vedere criterii exhaustive sau se lasă în seama colaboratorilor de ocazie. Mircea Zaciu scria, nu demult, în Glossele *sale, o frază la care m-am mai referit și cu alt prilej: „Visez o Arhivă a literaturii interbelice care să însumeze bibliografia completă a revistelor de după Unirea din 1918, cu programele lor, convorbirile și mărturisirile scriitorilor reprezentativi, corespondența lor, totul bogat ilustrat și elegant tipărit, capabil să demonstreze eflorescența literară a unor valori prin excelență moderne, care ne-au introdus definitiv în ritmul european..." Observam atunci de nu mă-nșel, că, indiscutabil utilă, o astfel de Arhivă (și pe care eu aș vedea-o extinsă la întreaga literatură română) nu reprezintă totuși mărturia cea mai importantă a forței noastre creatoare, în stare să ne impună atenției lumii; ea ar fi secundară în raport cu operele înseși. Și dacă este să căutăm undeva, exprimată plenar, conștiința artistică a scriitorilor români, se cuvine s-o căutăm în opere și, numai în al doilea rînd, în corespondență, în convorbiri, pe scurt în „documente". Rostul Arhivei mi se pare a fi altul și numai amînarea ei, nefirească, este răspunzătoare de această mentalitate, foarte răspîndită, care o trece înaintea operelor propriu-zise.*

Mircea Zaciu scrie în continuare și aici mă unesc deplin cu domnia-sa: „O asemenea arhivă de documente, de la sine grăitoare, ar corecta multe din prejudecățile cu privire la literatura noastră, ale celor ce nu se cunosc ca și a unui public ce trăiește cu clișeele și prejudecățile păgubitoare ale vechilor (uneori și actualelor!) manuale, reconsiderări prefețe etc...". Va să zică arhiva ne poate folosi la înlăturarea unor erori de informație și de interpretare. Aceasta, într-un plan imediat. Ne-ar elibera, apoi, de coșmarul informației incomplete. Mi se pare că religia documentului la unii dintre istoricii noștri literari provine din insuficiența documentelor. Spre a scrie o singură pagină de sinteză, trebuie să mergem la Biblioteca Academiei, să apelăm la familia autorului ori la cutare specialist care deține documente importante. În felul acesta, se întîmplă să uităm ce căutăm, să ne facem din documentație un scop în sine. Dar oare un critic adevărat trebuie numaidecît să-și fi ros coatele hainei într-o bibliotecă publică sau să fi aspirat praful de la Arhivele statului? Nu neg poezia acestor îndeletniciri, mă întreb numai dacă ele sînt cu adevărat indispensabile sau acest rost fundamental și-l datorează absenței unui corp complet de documente la îndemîna oricui. G. Călinescu spunea, cred, că dacă n-ai văzut cu ochii tăi un act, o revistă, o ediție de acum două veacuri, nu poți scrie decît abstract despre ele. Fie-mi permis să mă îndoiesc de această idee și s-o consider tot un efect al deplorabilei situații de a nu avea niciodată informația pusă la punct. Idealul meu este să stau acasă și să trag din raft bibliografia la zi, rezumatul principalelor opinii, mă rog, tot ce-mi trebuie, ca să-mi pot alege apoi spre lectură numai cîteva lucruri. În condițiile abundenței moderne de literatură nu putem face și documentație și sinteză; sîntem sau specialiști pe o problemă sau critici. Vreau să scriu, de exemplu, două sute de pagini despre Sadoveanu. Simpla recitire a operei (obligatorie) îmi ia un timp imens. Dar dacă mai trebuie să răscolesc arhiva familiei? Dar dacă un nu știu cine e în posesia unui roman pînă azi inedit?

Greșeala cea mare, la noi, este că lucruri de competența unor computere le rezolvă criticii. O întreagă mentalitate „erudită" se explică prin aceasta. Dacă Institutele specializate ar proceda la elaborarea sistematică a Arhivei, ar dispărea probabil și vocația documentaristică. Un critic trebuie să fie inteligent nu informat, să posede idei nu documente. În loc să ne lăudăm cu o idee nouă despre o epocă sau despre un autor, noi ne lăudăm că am pus mîna pe o scrisoare sau pe un certificat. Istoria literaturii *a lui G. Călinescu mai trece și azi în ochii multora drept altceva decît o adevărată istorie, iar un tînăr recenzent mergea pînă la a afirma că unui istoric literar nici nu-i stă bine atîta talent. Să nu se vadă oare că dintr-o (poate explicabilă) absență a Arhivei ne-am ales cu o absurdă idee despre istoria literară?*

Nicolae MANOLESCU

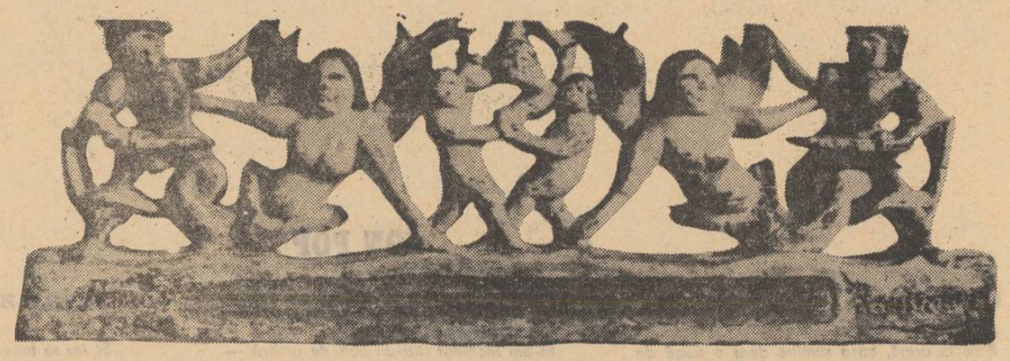

Dreapta:

Sculptură atribuită lui

H. ROUSSEAU

Jos:

TOYEN: SOMNAMBULA

DAN DEȘLIU

Coșmar de cetate

Hărăzită risipei cetatea
cu mult înainte
de piatra dintîi
poate încă de cînd
s-a zămislit din coasta muntelui
sobor de albe stînci
asupra mării
cu negre talazuri bătînd
în stîncile albe
Spre năruire s-a-nălțat
asemeni
cetăților lumii
ca pavăza ce ispitește spada
Tot umblă pe creste
Zi — noapte
pîndari mohoriți și mereu
mai jalnice trîmbițe dau
glas de primejdie și
tot mai agale aleargă
cei dinlăuntru
la ziduri la porți
rănile mari de berbece
oblojindu-le-n pripă
cu oasele multor străbuni
necunoscuți și mereu
mai îndărătnic izbește
pumnul străin în zăvoare
încă o dată și încă
nimic nu se știe
și vin
cîntătorii la fel cu amurgul
trudnicei nopți și vădesc
turnuri și turle surpate
și leșuri
fără de număr
dar filiile încă
schilave flamuri
pe triste donjoane
viu săgetează spre zare
pescărușii cu țipete albe
cu proaspete aripi de spumă

Coșmarul celui ce cîntă în neștire de sine

N-aud nimic din ce cînt
Nu pot măcar să mă-ngîn
Nu dau glas
numai geamăt abrupt
printre dinții tociți
ca niște colți de ancoră veche
Mîinile singure joacă
pe strune
în neștire de mîine
cum fulgeră-n peșteri
liliecii și cum
somonii zvicnesc peste praguri
împotriva curentului
la vremea aceea
cum săgetează pasărea tînără
spre tărîmul de taină
Degete singure bîntuie
în neștire de mîine
pe strune de mîine străine
și văd
marea cu valuri în zale
peste cetatea uscatului
arbori sălbateci în zale
peste case și gloate
înnebunite
cioturi de silex țîșnind
din piepturi și pîntece sparte
Ziduri surpîndu-se văd
în deplină tăcere
brațe de flăcări zbătîndu-se
între țărînă și nori
sumbre scîntei fluturînd
fără zvon
stol de strigoi pîrjoliți
pe aripi cu brumă de sînge
Văd
și privirea mă arde
cuib de vipere arde mocnit
între coastele mele
sufletul arde cu vuiet
în văgăunile trupului meu
mute ca mine
Mîinile singure joacă
înainte pe strune,
degete singure bîntuie
în neștire de mîine pe strune
Eu n-aud nimic
Eu nu pot măcar
să dau glas
numai geamăt abrupt
printre dinții tociți
ca niște colți de ancoră veche
Și cînt mai departe
și strunele horcăie Și
cînt mai departe
și aerul năruie
tot ce răsuflă Și cînt
mai departe mereu mai departe
Cînt și visez cum se-nalță
iarba și șoimul
la cîntecul meu
peste toate aceste.

Coșmar anti-războinic

Și tot mai greu în fiecare zori
de zi
luptă soldatul de rînd
să iasă din tranșeea mocirloasă
cu chiu cu vai
încropită aseară
sub rafale de ploaie
sub slabe luciri
de lanternă purtînd
botniță contra
risipei de raze
nu cumva să-l presimtă
vrăjmașul pururi neajuns
pe care
îl dușmănește sincer
ca pe-un frate
ce te poartă pe drumuri
de-a surda
prin ceață și zloată
Și uite
din nou se tîrăște pe burtă
soldatul de rînd
prin glodul întins înainte
încă și încă o leghe
oprindu-se cît să răsufle
în treacăt pe-o rînă să soarbă
fiertura cu gust
de iluzie rîncedă
și iarăși pornește soldatul de rînd
să sape tranșeea
pentru noaptea ce vine
acolo să-și culce făptura
puțin omenească
acolo
înfășat în mantaua jegoasă
ca-ntr-un scutec
de cruste de lut
cu moletiere uzate
cu tălpi înzecite
de huma ca terciul sleit
acolo să doarmă în tihnă
vreo două-trei ceasuri
soldatul de rînd
și mîine din nou să se-avînte
pe brînci
ca-n fiecare zori de zi
la luptă la luptă la luptă
soldatul de rînd
piinea și sarea acestui
război glorios!

Coșmar absolut

Sînt Orb Împărat
Mai pătrunzător
mai tainic mai limpede mai
cu de-a sila iubit
decît mulțimea stăpînilor
cîți luminară
între Cer și Intern
În veșnică negură stau
interioară
ca numele faptelor presupuse
înainte de schisma inițială
cînd s-aleseră apele de uscat
Ziua începe cu mine
Păsări insecte plante vestesc
revărsatul de zori
la semnul gărzilor mele
cînd eu
îmi trec palma domol
peste pleoapele ascunzînd
orbitele sterpe De-atunci
totul există atît
cît voiesc și precum
se cuvine De-atunci
inimi și brațe trudesc
într-un cîntec egal
cu cele mai roze rapoarte
ale gărzilor mele
Munții se simt umiliți
înverzindu-se — mi se spune —
de pizmă
la vederea semețelor piscuri
incomparabile termitiere
cotidian înălțate spre slava
cerului și a mea
personal
Soarele însuși răsare în clipa
— spun gărzile mele —
cînd eu descind
înconjurat de spaime
simplu strălucitoare
în scrîșnetul ovațiilor
sacadate
ca respirația scufundătorilor
ieșiți la liman
după lungi zvîrcoliri în adînc
Moale e piatra sub pasul meu
Mîndru calc
pe temeinice lespezi
care palpită la trecerea mea
și-mi revarsă
o căldură plăcută
din tălpi pînă-n preajma
orbitelor seci
și consider
că trebuie să meditez cîndva
la o răsplată firește simbolică
pentru
meșterul anonim
care-a imaginat pavajul viu
anume pentru mine
— spun gărzile mele —
Și trec mai departe asemeni
unei raze severe cu multă
mărinimie dăruind celor
pe care niciodată n-am să-i văd
bucuria sălbatică
de a mă vedea Înșirșit
istovit ca un zeu
după lupta cu sine
revin la ceasul care mi se pare
în biroul de neguri acolo
unde mii de temei ipotetice
treamătă așteptîndu-mă
fac gestul îndelung așteptat
le prefac
în abur de floare
— spun gărzile mele —
și singur precum se și cere
să fie Stăpînul
mă dezbăr liniștit de vestminte
probleme teze prejudecăți
și gol ca ideea m-apropii
de oglinda centrală
unde mai dăinuie caldă imaginea
celor superbe
grație mie și noaptea
întreagă mă cufund în voluptăți
princiare
neobosit neînțeles, neatul
stîrnind în polida tăcerii
un treamăt de fericire sticloasă
dar în virtutea modestei meniri
de-a fi iubit
și-a iubi cu de-a sila
Nec Pluribus Impar
Eu Orb Împărat
mai puternic
mai tainic mai limpede mai
durabil ca moartea
— spun gărzile mele —

jurnalul unui martor ocular

Despre personalitate

Prin personalitate noi înțelegem capacitatea individului de a-și organiza într-o direcție aptitudinile, de a se îmbogăți permanent cu trăsături de caracter, cu idei, cu puncte de vedere, cu probleme, cu spaime, cu certitudini, cu un anume fel de a reacționa în fața evenimentelor. Tendința firească a unui individ este de a se deosebi de celălalt individ, de a strînge idei, puncte de vedere, trăsături de caracter, pentru a se impune, pentru a se mișca mai liber și cu mai multe șanse de izbîndă în fața vieții. Cînd cineva reușește să concentreze într-un înalt grad asemenea aptitudini, etice și intelectuale, victoria pare în întregime asigurată. „Avem de-a face cu o personalitate".

Desigur, în decursul timpului, și chiar în zilele noastre, au existat, există, mari filozofi, mari oameni de stat, mari savanți și mari artiști. Toți acești oameni sînt numiți într-un termen convențional „personalități". Eu mă voi referi însă în aceste rînduri nu la personalități ci la ideea de personalitate, la consecințele pe care o asemenea idee le poate avea asupra noastră. Ca întotdeauna, țelurile noastre sînt deci modeste.

Trebuie să vedem dacă personalitatea e o izbîndă sau un impas.

Mărturisesc că încă din adolescență am fost obsedat de ideea personalității, cu alte cuvinte, într-un mod mai grosolan dar mai aproape de adevăr, voiam să fiu „cineva" o personalitate ieșită din comun. Nu știam cum anume, proiectele mele erau lipsite de claritate, dar știu că nutream dorința vehementă de a mă deosebi de ceilalți. Personalitatea este, cred eu, și-o formă de adaptare, și-o formă de expansiune. Baudelaire spunea într-un loc că, înainte de a se dedica poeziei, a analizat situația „la rece" ca un savant, dornic să vadă exact care zone au rămas libere, neatinse de geniul altor creatori. Un asemenea calcul — nu în domeniul artei, ci în zona mai mediocră a existenței de fiecare zi, mi-am propus și eu. Grija mea infantilă era să nu repet o experiență care a existat înaintea mea, oricît de glorioasă ar fi fost. Ia să vedem ce fel de individzi au existat înaintea mea? Demonici au fost. Angelici au fost. Obsedați au fost. Romantici au fost. Exaltați mistici au fost. Și, după ce înșiram toate caracterele posibile mă întrebam cu toată seriozitatea „Bine, bine, dar eu pe ce drum să apuc?"

Nu admiteam să-mi lipsească vreo trăsătură de caracter, vulgară sau subtilă, nobilă sau meschină, luam tot ce vedeam. La început îmi îmbogățeam personalitatea cam la întîmplare, luam de unde apucam, nu-mi făceam niciun scrupul. Îmi încorporam cu ușurință trăsături de caracter care nu-mi aparțineau. Îmi azvîrleam în biografia mea interioară chiar și amintirile altora, pe care le trăiam mai dramatic decît adevărații lor proprietari. Sigur, acuma mi se pare cu desăvîrșire stupidă acea goană după trăsături de caracter, idei filozofice, amintiri, dar așa a fost; grija mea cea mare era să mă îmbogățesc sufletește. Să fie altul cinic și eu nu? De ce? Așa cum alții voiau să se îmbogățească descoperind zăcăminte cu petrol, sau mine de diamant, eu voiam să mă căpătuiesc spiritual. Planul meu era și stupid, și nebunesc. Voiam să adun într-o singură ființă toată complexitatea omenească posibilă, așa că nimic nu-mi scăpa. Furam cu nerușinare din toate părțile, și de la Cezar și de la frizerul de pe strada mea. Mi-am dat seama însă că la un moment această îmbogățire sufletească haotică nu duce nicăieri; atunci, după pilda lui Baudelaire, am încercat să lucrez mai științific, mai metodic. Nu mai înghițeam chiar orice trăsătură de caracter care-mi ieșea în cale, selectam, prelucram. Între timp aveam deja o personalitate și toate recrutările mele se făceau în limita și spiritul acestei personalități.

Dar, cum nu doresc să intru totuși în prea multe amănunte, vreau doar să precizez că la un moment dat mi-am văzut visul cu ochii. Eram cu adevărat „bogat sufletește". Această bogăție era adunată și din muncă cinstită, adică din propriile mele chinuri interioare, dar și prin fraudă și hoție, înnobilîndu-mă fără rușine și fără sfială cu chinuri și probleme străine. Dar aceste senzații se amestecau atît de firesc încît nici eu nu mai știam care sînt păcatele mele adevărate și care sînt păcatele mele de împrumut. Eu însă mă purtam loial, sufeream și pentru cele autentice și pentru cele împrumutate. Ba, ca să fiu sincer, pentru cele împrumutate aveam chiar o tandrețe deosebită.

Dar toate aceste trăsături de caracter, impulsuri secrete obsesii, calități, defecte, vicii, virtuți, aspirații, au început să mă streivească, deveniserm sclavul propriei mele personalități pentru care muncisem aproape o viață de om. Bine, aveam o personalitate distinctă, ce dracu să fac cu ea? S-o îmbogățesc în continuare? Nimic nu mi se părea mai străin decît seducătoarea mea personalitate. Atunci, personalitatea mi-a apărut ca o piedică în calea cunoașterii de sine. Bine, bine, dar cine sînt eu cel adevărat? Nu mă recunoșteam nici în trăsăturile mele de caracter, nici în tezele mele filozofice, nici măcar în aspirațiile mele. Personalitatea îmi apărea ca o închisoare în care m-am aruncat de bună voie. Eu singur mă limitasem, amăgindu-mă cu iluzia unei personalități bogate. Viața mea interioară mi se părea un fel de baltă stătută în care aruncasem tot ce găsisem. Eu nu mai înregistram viața așa cum este, eu selectam din viață numai ceea ce corespundea intereselor mele. În fața tuturor problemelor nu mai reacționam în mod viu, spontan, ci în virtutea caracterului meu. Stăpînit de această blestemată personalitate viața îmi apărea ca o realitate deja trăită. Faptul că eram recunoscut după ideile mele, după relațiile mele, mă întrista. „Așa e stilul lui. Așa procedează el etc. etc." Cînd unii din critici au susținut că „am un timbru propriu" tristețea mea a devenit și mai mare. Această personalitate pentru care trăsesem ca la galere îmi devenise dușmănoasă și străină, simțeam că n-am nimic comun cu ea, că personalitatea mea nu e o realitate, ci o biată strategie. Și totuși iubeam cu patimă această închisoare pe care mi-o construisem cu o stupidă energie și mîndrie. Simțeam însă că lumea e infinită, și că o personalitate, oricît de complexă ar fi, e totuși implacabil mărginită, și ceea ce este mărginit n-are cum să cunoască niciodată ceea ce este mărginit. Personalitatea mă condamna la ignoranță. Cînd priveam bolta stelelor mă năpădea rușinea față de personalitatea mea, de parcă ar fi fost o boală venerică. În fața imensității și eternității vieții, ce ridicole îmi păreau bietele mele idei, bietele mele dorințe, bietele mele trăsături de caracter Nici n-aveam puterea de a admira multă vreme bolta stelelor — infinitul universului mă îngrozea și atunci, din frică, mă grăbeam să mă întorc în carcera personalității. Era strîmt, era urît, dar era mai sigur.

„Am să mă eliberez de personalitate", mi-am spus eu, simțind aproape material că personalitatea ridică un zid de piatră între mine și realitate. Dar și aceasta s-a dovedit curînd o violență a vieții interioare. Eu nu voiam să mă eliberez de personalitate, eu voiam să încorporez în personalitatea mea și această silă de personalitate, silă care mi se părea foarte nobilă și foarte metafizică. Unde credeam eu că era sete de puritate nu se afla decît o nouă lăcomie.

Teodor MAZILU

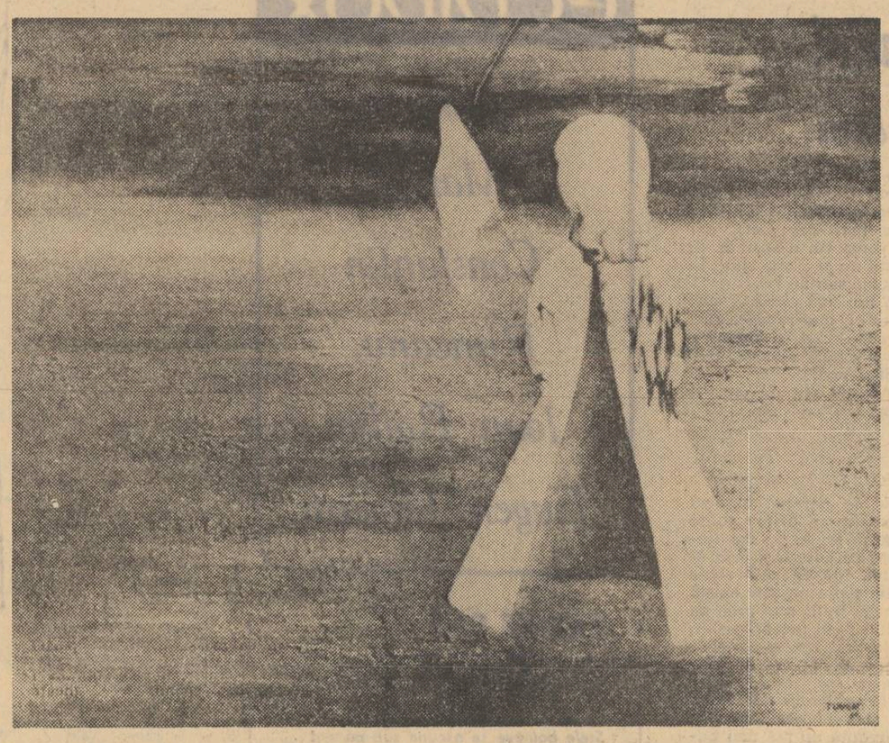

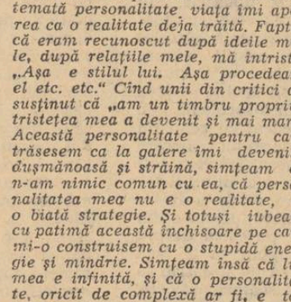

PUNCTE DE VEDERE

Uman și social

Am băgat de seamă că în ultima vreme, în fața unei anume categorii, e mult mai greu să adopți o atitudine firească și sănătoasă decît una șocantă. Cele mai ciudate, chiar cele mai nepotrivite, cele mai neconvingătoare idei și opinii sînt primite ca un lucru natural, și necesar. Invers, lucrurile cele mai normale, cele mai confirmate, cele mai sigure provoacă o gamă întreagă de refuzuri și negații, de la ironie și scepticism la cel mai brutal proces de intenție. Două idei mai cu seamă, ideea de realism și ideea de vocație socială a literaturii atrag asupra lor toate suspiciunile, și cine le folosește în mod consecvent e susceptibil de „demascări". Nu prea de mult, în niște articole și la una sau două mese rotunde înclinam între alții, pentru o literatură realistă și cu adresă socială. Un remarcabil scriitor care îmi acceptă prietenia, mi-a ținut între patru ochi o lecție destul de aspră, care s-ar putea rezuma astfel: „Desigur, ai dreptate. Toți marii scriitori sînt realiști. Literatura autentică are o obligație socială. Însă e periculos să exprimăm în gura mare asemenea idei, căci ele devin niște edicte. Nu trebuie să edictăm. Nu trebuie să promovăm nimic cu prea multă siguranță în literatură, pentru ca nu cumva ideea aceea să devină dogmă și să sufoce creația liberă. Și mai ales „realismul", „socialul". După modul în care au fost folosite aceste cuvinte, aceste idei, nu trebuie **tocmai tu**, să încerci să le reimpui cu forța. Etc. etc." M-a mirat mai cu seamă distincția făcută: „tocmai tu". Adică cum tocmai eu? Eu, sau un altul ca mine, nu are voie să aibă o opinie și s-o exprime deschis, pentru că, din nenorocire ea angajează niște termeni compromiși de estetica dogmatică? Dar ce sînt eu de vină, care n-am colaborat la crearea ei, nici n-am pus-o în aplicare? De ce să mă revolt tocmai eu împotriva realismului și a adresei sociale, dacă le simt nevoia? Și de ce, dacă folosesc termenii de realism și Social trebuie să se înțeleagă ipso facto, că îl folosesc în sensul penibil al acestei estetici? Și dacă, prin absurd, aș încerca să reimpun cu forța niște concepte pe care, cum se zice azi, „viața nu le-a confirmat", ce șanse de reușită aș avea? De ce forță coercitivă aș dispune? M-a frapat grozav reflexul psihic creat de anumite cuvinte. Cutare poet, cutare prozator, cutare critic, poate susține oricînd orice și e crezut sau nu, dar nimeni nu-l bănuiește, nimeni nu spune că pregătește o agresiune asupra creației liber, că impune cu forța nu-l bănuiește, nimeni nu spune că pregătește o agresiune asupra creației liber, că impune cu forța etc. Dacă un scriitor enunță însă principii de genul celor citate mai sus, înseamnă că dă edicte, că proclamă lucruri în care nu crede etc., și el e clasat îndată, fără drept de apel, se emit asupra caracterului lui teorii de-a dreptul ignobile, și, dacă i se mai acordă creditul unei discuții sincere, ea începe pe un ton de profundă dojană: „Și tu?" (Și tu te-ai lăsat atras, ademenit, sedus, și tu ai trădat, și tu ne-ai părăsit? — iată ce s-ar putea spune pe acest ton).

„Și tu, Brutus". Pentru a înțelege de la ce dezorientare decurge o asemenea poziție, trebuie să mai spunem că în asemenea cazuri nimeni nu invocă opera incriminatului, chiar dacă ea constituie cea mai bună dovadă că autorul e încă moralmente intact. Și întotdeauna se fac apropieri cu scriitori compromiși de acea perioadă, și se profețește un destin similar pentru individul în discuție. Ca și cum estetica dogmatică ar fi emanat de la niște scriitori, nu de la un moment bine definit (și, slavă domnului, depășit; interesant e însă faptul că o parte din conștiința literară continuă acel moment, avînd aerul că îl combate, pentru că nu se dezbară de reflexele, de alergiile de idiosincraziile lui, pentru că gîndește în categoriile de atunci, care nu mai au nici o valabilitate, chiar dacă e vorba de categoriile „de opoziție").

Dialogul de care pomeniserm mai sus implicase cam toți termenii compromiși de estetica dogmatică (din păcate, toți niște termeni esențiali și de neînlocuit), dar mai cu seamă fusese vorba de „social". Scrupulul interlocutorului meu era următorul: că nu cumva invocarea prea hotărîtă a „socialului" să combată calitatea umană a literaturii, și atenția pentru întreg să nu săracească textele de unic și particular. Comunitatea, în mecanismele ei generale să nu niveleze eul, și funcționarea oarbă a societății să nu transforme caracterele în niște argumente sociologice.

Rezervă foarte demnă de luat în seamă. Tipică însă conștiinței literare de acum zece ani cel puțin. Abia după ce convorbirea noastră a luat sfîrșit, mi-am dat seama că în fond eram de acord. Numai că eu nu eram atît de sensibilizat, spaima mea de poncif și inautentic nu mă făcea să văd o primejdie chiar oriunde, poate pentru că nu trăiserm ca autor acea perioadă. Pentru mine, social și uman nu se contraziceau. La urma urmei, cum să vezi societatea dacă nu prin om? Și ca artist cum să modelezi o epocă dacă nu prin caractere, cum să înțelegi un timp, o gîndire, o structură socială, dacă nu printr-un erou? Care creator serios s-a gîndit vreodată să reprezinte o societate fără să desfacă în miezul ei niște adevăruri eterne, care personaj specific și circumscris nu e o variantă a întregii umanități?

Folosim adesea formule ca: „romanul unei epoci". „cartea unei generații" etc. Asemenea cărți cuceresc atenția pentru că pot fi identificate cu un fenomen trăit de toată lumea la un moment dat. Dar epoca e urmată de alta, o generație piere și vin alte generații, și cărțile rămîn, pierzîndu-și poate adresa momentană dar dovedindu-și aderența la datele definitive. Ce e mai interesant e tocmai ca mister al creației, modul în care specificul și circumscrisul devin sediul eternului, și vice versa. După cum în Shakespeare sînt detalii delicioase prin specificitatea lor strict elisabetană, astfel un roman de ultimă oră nu se poate să nu cuprindă măcar rudimente ale permanentului. Ajungem din nou, în fond, la fericitul compromis între general și particular. Așa e omul, așa e și opera. Concepînd socialul în literatură ca o declarație patetică, ca o izbucnire absolut sinceră, ca o dăruire a autorului către publicul său, parcă n-am fi în situația de a compromite caracterul uman. Dar concepînd socialul ca o analiză lucidă, pe care autorul o face în deplină responsabilitate, participînd sufletește la destinul comunității? Parcă nici atunci. Dar concepînd socialul ca o atitudine francă, asumată pînă în cele mai fine detalii, ca o acțiune cu scop, acțiunea autorului de a mișca masa publicului printr-un fond personal de idei, din unghiul său unic „de autor"? Parcă și asta ar fi o atitudine destul de omenească. Atunci? Atunci de ce să punem în contradicție noțiuni care se completează? Oare social nu înseamnă și uman, uman nu înseamnă și social? Și dacă unii au ajuns să se sperie de cuvinte ca de umbra lor, obștea literară trebuie să-i urmeze?

Artistul autentic nici nu se sperie de cuvinte, nici nu se lasă dominat de ele, și firește că nu le poate folosi cu intenție malefică. Oricît de greu ar fi destinul lui, în timp și loc, el nu poate decît să rămînă el însuși, opera lui nu poate decît să crească. Dar e tocmai acea operă vastă, mereu nouă, plină de adevăr ca o grădină tropicală de minuni colorate, în care încap toate detaliile și toate speciile, în care nici comunitatea nu e refuzată de individ, nici individul nu e strivit de comunitate.

Petru POPESCU

Tineri autori

Revista studențească „Echinox", de atitea ori remarcată în presă, a prilejuit adesea satisfacții și nu puțini oameni de cultură cu experiență, artiști, scriitori au recunoscut în colaboratorii publicației universitare clujene, „tineri colegi" respectabili, parteneri de dialog cu frumoasă pregătire și cu deosebită rigoare. Echilibrată, atentă la contextul fenomenelor cultural-științifice, constantă în cultivarea valorilor stabile, captînd în același timp interesul colaboratorilor săi pentru mișcarea vie a cărții și a ideilor contemporane novatoare, publicația a putut evita cu succes academismul, iar ambiția spre noutate n-a trecut neapărat prin ostentație și teribilism sau prin întîrzierile mimetismului. Studențească prin substanță, prin modul inteligent de a oferi un teren generos de manifestare dispozițiilor spirituale ale tinerimii uni-

ION POP

Casa

Pînă la urmă, casa rămîne doar o sumă de cuvinte
În care-am trăit, prin care
Trecînd, m-am rostit
Pentru aer, pentru o fereastră
Ce vede, tăcînd,
O anumită creștere și descreștere.
Un șobolan e zeul de șapte sunete
Săpîndu-și lungi galerii
În pămîntia frază a oracolului,
Dulapul vechi, viitorul, aburii unor mese de-acum istorice,
Duşumeauna, permanența, cenușa
Se așează în sricta ordine
În care adesea veneam
Să plîng o rușine pierdută.

Ziceam iarba crește, propoziție simplă,
Și iarba creștea
Pe limba mea roză și pură,
Pe o peninsulă din trei părți
Scăldată de vînt,
Eheu, și cîte semințe
Am împărțit, pentru mîinile umede
Ale bătrînilor, pentru
Semănătorii lii,
Plecați prin tunele de noapte,
Tunele de noapte săpînd.
Am lăudat treptele, am hulit scaunele,
M-am speriat de oglinzi,
Răbdătoarei grinzi afumate
M-am închinat într-un colț de umbră —
Dormiți, dormiți, în fericite grădini suspendate,
Pînă la urmă casa rămîne o sumă de cuvinte
Și iată acum porumbarul se-nalță în soare
Cu gînguritul-geamăt al păsărilor,
În timp ce-l înalț,
Cu pliscurile lor aducînd
O ramură verde de aer.
Potopul s-a stîrșit de mult, dreptate,
Pe balta clară rațe molatice plutesc,
Pe balta clară abia se mai vede puținul singe,
Pe balta cu o corabie de hîrtie
Dintr-un caiet cu linii subțiri
Pierzîndu-se în nemărginire.

Și iată-mă aici, cu rîsul meu
„Știchiuitor precum biciul lui Zeus",
Iată,
Lîngă riu, vocea mea, ca și cum
N-ar fi decît pielea lui lepădată,
Și iată albele mele mîini, capul meu
Tot mai rotund în fața unei ferestre,
Fericitele mele vertebre-n amiază,
Singele, ieroglifa, trunza,
Lunga, pămîntia propoziție
În care se-așează, în stricta ordine,
Duşumeaua, permanența, cenușa,
Strigătul, dulapul vechi, viitorul.

Și iar se face ziuă și iar

Și iar se face ziuă și iar
Noaptea naște spațiul tău,
Crește piatra
Pe care, tăcut, vei ședea,
Sporesc conturele insulei.
Crești în văzduh, palidă roză a vînturilor,
Am pămînt afînat, dulci gunoaie,
Pentru tine devorez miresmele florilor,
Ale tale sînt frageda carne și oasele
Însinguratei mele iubite.
Crești în văzduh, palidă roză a vînturilor —
Și frații mei scurmă sub pămînt
Și voi ascuți creioane lîngă tîmplele însingerate,
În negre guri voi arunca aurii semințe,
Strîngînd din dinți deasupra hohotelor.
Crești, palido,
Acolo unde omida nu te ajunge,
Crești, crești,
Pînă ce nisipul deschide ochi curați în fereastra mea,
Pînă ce riul mai vrea
Să-mi spele picioarele
Cu ura lui cuminte.
Crești, auzi-mă, corolă a țipătului,
Crești roză,
Palidă roză, palidă
Roză a vînturilor.

echinox

Proză de Marcel Constantin Runcanu, Ioan Radin, Eugen Uricaru

VASILE SAV

Noaptea spiritului

Cînd revărsat seninul peste ape
Stele bolnave se ascund sub pămînt
Le poți vedea în adîncimi albastre
Nisipul mișcînd.

E ziuă-afar' și totuși ți se pare
La mii de ani lumină depărtare
Cînd bolta toată-i coborîtă-n mare
Unduitoare.

Nebănuiți cresc din abisuri munții
Umbra genunii urmărindu-i încă
Și-i vis pustiu în noaptea-ntîi a nunții
Închisă-n stîncă.

Zvon de aripe vine în cetate
E pajura cu semn de dezlegare
Amanților ce s-au unit în moarte
Fără-ntrupare.

Cîntecul lebedei se pierde-n zare
Cu zeul contopit în neființă
Iubirea lor e infinit mai mare
Fără voință.

În munte pustnicul e-n rugăciune
Și-n ruga lui e lumea-n destrămare
În misticul iubirii cînd apune
Și cer și mare.

În curcubeu de foc care îmbină
Steaua din ape cu astrul în zenit
Din moartea zeului născînd lumină
Izvor infinit.

În peștera deschisă către mare
Tăcerea grea a bolților te-mbie
Să te cufunzi în veșnică uitare
Și-n lethargie,

Căci gînd de-ți ești și trup o monodie
Vei poposi-n uitata Arcadie
În noaptea armoniei cînd re-nvie
N-melancolie.

ION MIRCEA

Firida

La nunta lor de aur
printre
ferecatele flori își amintesc în grădină.

Toată suflarea o plantează
etern
Noaptea
în lacunele sale.
Ce infim cimitir atunci un
fagure de albină.

De ce vrei, Risipitorule (toată ceara
mea de luminat) ? il intreb
în firidă

Dar el cu sfîrîrea ecoului
adoarme
și dispare.

Un spic

Peste așternuturile lumii lebăda
mai albă decît ochiul celui tînăr stins
cari mai devreme află dacă
în celălalt tărîm a nins.

Amurg în somn, ochilor tăi,
cu adînc lipsindu-se, ca văile, de rază,
moartea umbrind în pumni un spic de argint
semnul i cu tril îi-i plantează.

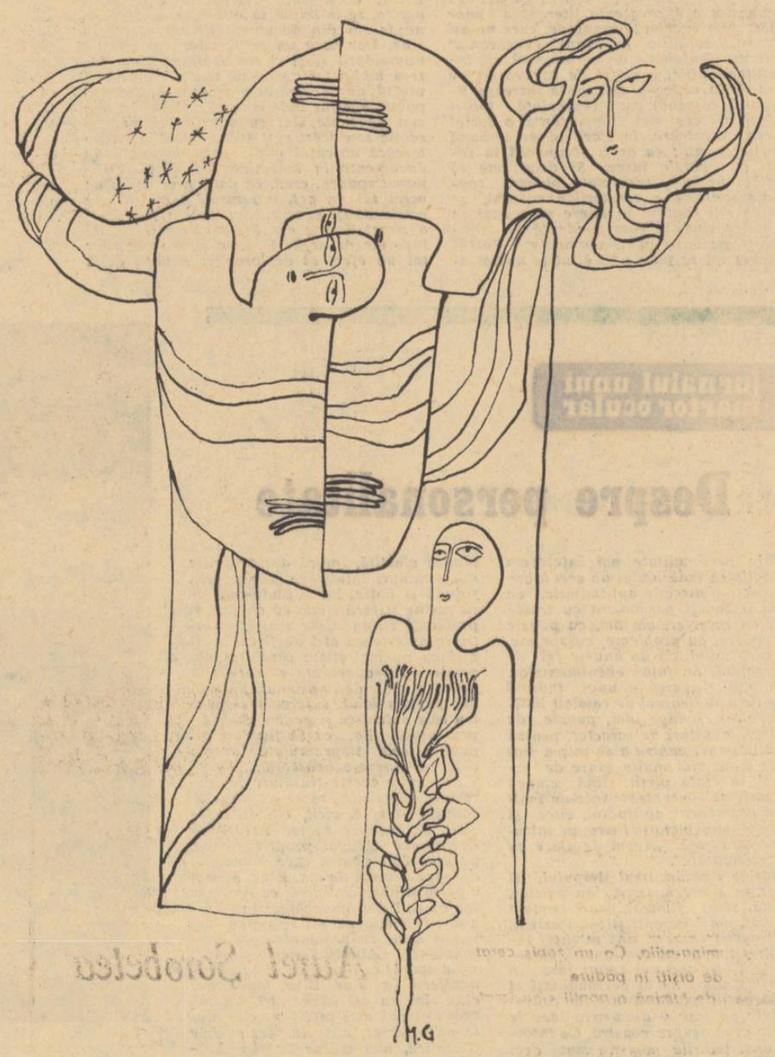

Vînătoare de iepuri

de Marcel Constantin Runcanu

Cînd m-am trezit genele mi s-au părut niște mreje de păianjen și ochii captivi și fără sînge s-au mișcat anevoie, ca în agonie. Mi-a tăiat somnul o sete cumplită, căutam mai mult pe dibuite paharul, parcă sorbeam ceață, apa își pierduse consistența și gustul. Înainte de a-mi aminti cele petrecute în ajun, și as a nu se dovedise o treabă tocmai ușoară, încă înainte, ziceam, mă cuprinsese iar starea de neliniște cu care mă alesesem de pe urma lor. Sub imperiul ei trebuia să fac un drum înapoi, drum anevoios pentru că deși faptele în sine mi-ar fi revenit lesne în memorie, îmi lipsea putința de a le acorda, fiecăreia în parte, greutatea pe care o avuseseră. Teama de a nu scăpa amănunte importante dilata în mod paradoxal timpul și ziua de ieri mi se părea o zi de demult, numai prin insistența mea de maniac întoarsă din pulbere...

Să călătorești într-un tramvai arhiplin, ultima lacrimă să ți se risipească din cauza tierbinților și să fii cu toate astea mulțumit că economisești cîteva minute pe care mai apoi le consumi fără să faci nimic, dar absolut nimic.

Să auzi vorbindu-se în dreapta și-n stînga mereu despre același lucru, un copil omorît în pădure, cunoști povestea mai bine decît oricare pentru că ai auzit-o din cine știe cîte guri, și de fapt să nu te intereseze.

Să cobori la destinație mulțumit că ai ajuns repede și că mai ai timp să faci un ocol înainte de a intra. Pe străzi aglomerație nefirească, ar fi trebuit să se ascundă toți de zăduf, acum, în cumpăna amiezii. „Băiatul a fost ademenit de criminal la vînătoare de iepuri, au culeș iarbă într-un parc și individul ăla, cine-o fi, umbla în patru labe smulgînd-o". Povestea e destul de umflată nu ți-o poți relata într-adevăr frumos.

O mașină de pompieri să dea buzna pe bulevard, apucînd-o în direcția soarelui. Agățat de ușa farmaciei termometrul. Să îl lași să pulseze inutil în artera lui de sticlă.

Apoi lîngă tine să se întîmple ceva, o femeie țipă, ceilalți s-au oprit, femeia te arată cu degetul, ceilalți te privesc, femeia strigă „el e !", ceilalți strigă și ei. Să-ți auzi cugetul dictîndu-ți „apără-te". Ușa casei tale e pe aproape, ascunde-te. Corul mulțimii de afară îți toarnă leșie pe tîmple (a doua zi un ziar va scrie : **Alături de mînia tuturor acelora care sînt părinți în acest oraș nu putem fi de acord totuși cu lipsa de răspundere pe care unii din ei o dovedesc. Acte ca acela petrecut ieri nu fac decît să întrețină panica și să îngreuneze cercetările. A vedea în fiecare trecător ce întrunește-aproximativ-semnalmen ele stabilite-tot aproximativ-din depozițiile martorilor, un ucigaș înseamnă a da timp acestuia să se pună la adăpost. Înseamnă a pune în pericol securitatea cetățenilor nevinovați. D n fericire întîmplarea dc ieri n-a avut urmări !)**

Să treacă mult pînă cînd noaptea, umplîndu-ți camera, să te îngroape în lutul ei.

★

La drept vorbind, nu mai realizez dacă trăiesc un vis sau cu adevărat m-am trezit. Spaima instinctivă care mi-a ordonat reacțiile aidoma unui vinovat continuă să mă domine. Într-un mod cu totul absurd am sentimentul că nepotrivirea dintre reacție și lipsa unui motiv care să o determine mă va transforma pînă la identificarea cu făptașul. Fugind m-am dovedit slab. Chiar dacă n-aș fi făcut-o adevărul tot ăsta era, sînt slab. Există cazuri cînd autorul vreunei nerozii scapă tocmai pentru că e suficient de tare, în timp ce altul ispășește pentru el. Într-un fel își merită pedeapsa.

Stau la masa cea mai îndepărtată, într-o grădină de periferie, oameni în trecere, beau o halbă, două, pleacă repede Nu mă privește nimeni dar e cu atît mai îngrijorător. Dacă cineva ar face-o fără să reacționeze în mod deosebit mi-ar folosi ca o asigurare că incidentul nu se va mai repeta. Dacă dimpotrivă, m-ar arăta cu degetul va trebui să plătesc ceea ce crede că am făcut. Neputința de a verifica una din alternative îmi sporește încordarea și mă ține pe loc. Nucul de deasupra îmi scutură pe față un praf fierbinte, înecăcios. O pereche se ceartă în dreapta, gesticulează caraghios, mai cu seamă ea, ei vrea să lase altora impresia că discută firesc, devin atent, bărbatul simte și mă privește stînjenit. Femeia crede că nu o mai ascultă și își răsucește capul să vadă încotro au încercat să scape ochii lui. String pleoapele dar nu cedez. Pe fața bărbatului nici o expresie, pe fața ei o undă de dispreț. Sau de ură ? Totul n-a durat decît o clipă, gîlceava reizbucnește, vocile lor sînt dintr-o dată mai ascuțite, ea strigă „nu te iert" el răspunde „te rog" eu sînt la mijloc, între acuzare și apărare, mă ridic și grăbesc pasul rostind înspre înăuntrul meu „fugi". Alerg pe mijlocul drumului și cineva după mine, aud pași în spate. „ei, plata !" dar nu mă întorc și nu mă opresc. La un colț dau peste un cărucior de copil. îl răstorn, pașii s-au înmulțit, mă urmăresc doi, cotesc, cotesc, de acum trebuie să fug mai tare, am motive, mo-ti-ve-le, mo-ti-ve-le, moti-vele, ele există, important e dacă visez sau nu ; cînd visezi că ești urmărit nu poți fugi, iată că la o nouă cotitură plutesc mult prin aer, am avut chiar senzația că mă voi desprinde cu totul de pămînt, dar asta nu se poate simți în realitate, visez dumnezeule sau nu ?

Am ajuns la un pod, îmi aud cadența amplificată de golul de sub el, mai repede, dincolo se deschide o stradă lungă și dreaptă, dincolo n-o să se mai întîmple altceva, trebuie să mă apăr pînă acolo.

La cîțiva pași, în față, s-a ivit un om.
În față s-a ivit un om
S-a ivit un om
Ivit un om
Un om
Ooooo..

Bănuiesc trupul izbit de parapet dar nu întorc capul, țipetele venite ca niște sulițe din spate se înfig adînc în mine, nu mă trezesc sau continui să trec cu adevărat prin aceste întîmplări. Oricum, înțeleg că trebuie să fug nespus de repede, acum nu mai există nici o îndoială, am o vină mult mai grea ca celelalte... Nu se mai aud pașii urmăritorilor, alerg ceva mai relaxat deși sporesc mereu viteza, mă simt ciudat de ușor, balastul spaimei a rămas pe pod, acum fac totul pentru că **așa trebuie.** Această nesperată necesitate e ca un stimulent, nu simt oboseala, pot să privesc în jur, strada dreaptă nu mă mai bucură, apărarea nu mai depinde de ea ci doar de mine.

Sînt la capătul ei, o iau într-o parte deși mi-e indiferent acest lucru, picioarele își fac datoria cu precizie, nici nu le mai controlez, de parcă între ele și restul trupului nu există nici o legătură.

Cineva îmi strigă numele. Strigătul se repetă, se apropie, recunosc glasul, e al unuia dintre puținii mei prieteni, mă ajunge din urmă, fuge alături de mine și mă întreabă ce m-a apucat. „Mă apăr" răspund, „ne apăram" corectează, „șterge-o, ce amestec ai tu ?" Continuă cu încăpățînare să mă urmeze. „Ce-ai zice dacă ți-aș mărturisi că sînt ucigaș ?" Se întoarce cu ciudă : „aș zice că **sîntem,** cum ai făcut-o tu pot și eu, e dreptul meu să mă cred în stare". Îmi dau seama că nu înțelege, n-am timp să-i explic, apare rîul și podul, mulțimea adunată, iată-mă întors la locul faptei, eternul tropism al ucigașilor, am fost zărit, o apuc iar pe strada dreaptă, mă urmează cu ochii măriți, abia acum crede, totuși mă urmează...

Un pocnet de armă își trimite ecoul cu mult înaintea noastră spre capătul străzii. „Lasă-mă, nu-i decît un vis, lasă-mă, alminteri mă trezesc"... „Rămîne cum am zis, sînt și eu în stare de asta" îmi strigă tovarășul de fugă. „Lasă-mă, nu-mi strica visul, vreau să văd cum se sfîrșește !" Nu mă ascultă. Se apropie de mine și mă înhață de beregată, aud iar focul de armă, ne-am oprit, mă sufoc. Dacă e vis trebuie să mă trezesc aici, prietenul meu strînge din ce în ce mai tare, m-a întors cu spatele spre pod și din moment în moment mă vor nimeri, dar nu mă trezesc, sînt mai lucid ca niciodată, sau visez că sînt lucid, nu mai știu, nu mai știu, mă vor împușca, e dreptul lor s-o facă, e dreptul celui de lîngă mine să se arate slab .. Presimt glonțul pornind, nu m-a ajuns încă, îl aud cîntînd prin gol, se apropie, îl aștept cu spatele încovoiat și nu știu încă dacă am să mă trezesc, sau voi muri.

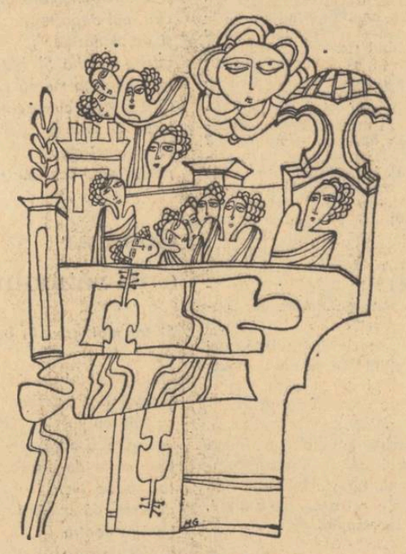

Desene de MIHAI GHEORGHE

Senin cu vivandieră

de Ioan Radin

Cred că în total eram vreo douăzeci, toți tineri și abia încorporați mereu veseli, cu toate că bubuiturile frontului le auzeam aproape zilnic, nu departe de cîmpul pustiit pe care făceam instrucție, și că aceasta — o știam, totuși — putea în orice caz să devină altceva decît o simplă joacă, așa cum o socoteam noi.

Era liniște pe cîmp, cît vedeai cu ochii nu se zărea nimic, dormeam, dormitam, fiecare își săpase un locaș de tragere, stăteam toți întinși în gropi, nu se vedea nici unul, îi înghițise parcă pe toți pămîntul, distanța dintre noi nu era mare. Auzeam sforăitul celui din dreapta, cel din stînga îmi povestea despre tablourile pe care avea de gînd să le facă după asta, soarele începuse să încălzească, se auziră de undeva niște impușcături răzlețe, tunurile nu începuseră încă, în spatele nostru, sub o ridicătură de pămînt, cei trei căprari ședeau pe marginea unei gropi de obuz, o năpădise iarba deja, pămîntul era gras aici, ședeau și fumau.

Pîcla gălbuie care acoperea cerul în fiecare dimineață se risipise, nici un nor nu se ivea, nici o pală de vînt. Culcat pe o parte ascultam vag vorbele pictorului și bubuiturile îndepărtate care începuseră fără să-mi dau seama, le auzeam numai din cînd în cînd, priveam pămîntul din jurul meu, începuse să se usuce, mici bulgări se desprindeau, se rostogoleau, stîrneau avalanșe de țărînă care se opreau în cotul meu, prefăcute aproape în praf, soarele ardea deja pe cer, transpirasem ușor pe frunte și deodată praful acela se dădu la o parte și își făcu loc la lumină o gînganie, un fel de miriapod nemaipomenit de lung, nesfîrșit, începu să urce pe unul din pereții locașului, capul îi era deja afară din groapă, dar nu ieșise încă întreg din gaura lui, avea sute de picioare, toate se mișcau unduind, mi-l și vedeam încolăcit la gît, am pus repede baioneta la armă și, înainte de a ieși cu totul din pămînt, în timp ce-și căuta drumul prin iarba din jurul gropii, l-am străpuns, l-am sfîrtecat, se zbătea, curgea un lichid întunecat din el, ca nămolul, l-am acoperit cu pămînt să nu-l mai văd.

Nici un nor nu se ivea, ațipisem din nou ascultîndu-l pe pictor, încercînd să-l ascult, printre bubuituri și imaginile acelea hidoase care nu se ștergeau, ațipisem și m-a trezit un bulgăre de pămînt, mi-a căzut pe piept, n-am văzut cine aruncase, acum toți erau treji, soarele era la zenit, îmi curgeau șiroaie de transpirație dealungul brațelor și picioarelor, gradații erau tot acolo, pe marginea gropii, unul dintre ei era ridicat în picioare și în locul lui, între ceilalți doi, ședea acum Vivandiera, cu coșul ei de semințe de floarea-soarelui dar sub care, toți știau, se găsea întotdeauna cîte o sticlă de băutură.

Sedea deci între cei doi și ronțăia semințe, vorbeau ceva și rîdeau, cel ridicat în picioare aruncă țigara, o strivi cu călcîiul și coborî în groapă, nu i se mai vedeau decît capul și umerii, în dreptul Vivandierei, mă lovi din nou un bulgăre în piept, n-am stat să cercetez de unde vine, Vivandiera a scos una din jumătățile de monopol, a destupat-o și a tras o dușcă apoi sticla a trecut la cel din groapă, i-am văzut doar fundul ridicat în sus și bulele de aer care urcau în spațiul acela gol, tot mai gol, apoi mîna celui din groapă o ridică deasupra, era goală pe jumătate, și o întinse celui din stînga Vivandierei, apoi bău și cel din dreapta, goliră sticla și o aruncară. Între timp Vivandiera coborîse și ea în groapă, n-o mai vedeam nici pe ea nici pe celălalt, cineva mă tot lovea cu bulgări de pămînt, cei doi rămași la marginea gropii destupară o altă sticlă, și-o treceau unul altuia, fumau amîndoi și priveau în groapă, nu mai dormea nimeni, toți urmăreau ce se întîmplă acolo, încordați, strîngînd armele cu ambele mîini, ca înaintea atacului, era nemaipomenit de cald. îmi simțeam buzele sărate, stropi de transpirație îmi stînjeneau vederea

Unul din cei doi se sculă în picioare, aruncă țigara, apăruse capul și cămașa albă, descheiată la gît, a celui din groapă, ieși, își aprinse o țigară și se așeză la marginea gropii în locul celui ce coborîse deja. luă și el sticla și trase o dușcă lungă și stătură așa amîndoi pînă apăru din groapă cămașa albă și atunci coborî și cel de-al treilea, descheindu-și vestonul.

Erau acum șapte sau opt cămăși albe, în cerc, luceau în soare, fumau toți în liniște, privind în groapă, sticla cu monopol trecea de la gură la gură, fără oprire, din cînd în cînd mai apărea o cămașă albă, se așeza alături de celelalte, fuma și privea în groapă.

Blondul își văzuse tot timpul de carte, acum sosise rîndul lui, îi făceau semne dar el refuza, venise chiar unul dintre căprari și zicea că nu va mai merge nimeni dacă Blondul nu vrea, acesta însă refuza cu încăpățînare, citea din cartea pe care o purta mereu în sacul pentru masca de gaze, cei care urmau după el se înfuriaseră și voiau să-l bată, dădeau cu bulgări mari de pămînt în el, era un an de secetă, uscat, unul dintre ei ridicase chiar arma și a trebuit să intervenim, în cele din urmă l-au tîrît și pe blond acolo, l-au împins în groapă dar el a rămas în picioare, privea în jos. Atunci apăru capul Vivandierei, foarte aproape de el, îi spunea ceva și rîdea, el o mîngîie pe păr și ea îl scuipă în obraz, ieși repede afară din groapă, smulse din mîna unuia sticla pe jumătate goală, o trînti în coșul cu semințe de floarea-soarelui și plecă împleticindu-se.

Ședeau în cerc, zece cămăși albe sub razele prea fierbinți ale soarelui și Blondul în mijlocul cercului, în picioare, cu vestonul încheiat pînă la gît, nu se mișca nimeni.

Ședeau și priveau în urma ei, prin coș i se scurgea băutura pe pămîntul uscat și tare, împietrit, era un an de secetă, ploua rar și scurt din cei cîțiva nori trecători pe care căldura cumplită îi secătuia pînă la ultima picătură și rămînea soarele și praful încins purtat alene din loc în loc de adierile întîmplătoare.

de la «Echinox»

versitare clujene pentru știință, literatură, artă, — revista n-a avut pretenția de a lansa vedete și a știut să se impună printr-o originală contribuție la un climat larg de studiu și de emulație, unde talentul tinerilor, dotarea, pasiunea pentru noutate și confruntare sînt chemate să slujească ținuta intelectuală, seriozitatea instrucției, dorința de cristalizare a personalității, maturizarea preocupărilor pentru viața și activitatea socială. Sub acest semn al unui climat fertil gîndirii, comunicării și confruntării tinerești, „Echinox" ne propune în paginile de față o seamă de texte literare ale colaboratorilor săi, pe care le găzduim cu plăcere și cu emoție colegială.

LUCEAFĂRUL

AUREL ȘOROBETEA

O, da, ce minunat fanda

SĂ VII DE DEMULT, să vii de departe
trecut peste munți, cu urechile înfundate,
Să urci strada îngustă pe Warthe,
albie pietroasă
cu porțile îngropate și pînă la casă
treptele vechi, mărunte și sparte.

Și-apoi să te îmbăiezi în picioare în cadă,
apa în creștet, pe umeri să cadă,
să răsucești de unde scrie Warm și Kalt,
să fii tînăr și înalt ;
valuri valuri pe piept să șiroaie,
pînă la glezne să se adune
rinduri, rînduri de piele și zoaie.
Afară leneveașcă o vară caldă ; pe ferestruică
de sub streșini să adie a putred și țuică.
grădina răsucită să se răsfețe în pantă
iarba aceea groasă delirantă,
crengile de meri din cer să coboare,
să verse asupră-ți verzime de rouă,
să se acopere cerul, ori chiar să plouă,
să toarne în ceafă căldări după căldări,
să-ți pară gol că alergi pe cărări
prin rai neștiutor ; și încă să crezi
că te înec în apa cerescului botez

Nimic să nu treacă să ai timp,
în aburul oglinzii să lumineze un nimb ;
vremile să fie precum în icoane
surisul blînd atît de tainic, Doamne
Ascuns în ștergare umed și ieși,
să doară piaptănul și dinții lui deși
stropi să arunce pe tîmpla verișoarei
întinsă pe covor fierbinte în răcoare,
muzica să plîngă lung : O, du Liebe,
dincolo de stradă aproape, să se plimbe
în grădina înaltă, o doamnă între roze.
gol și tolănit pe pereți la poze
să privești, și deodată însorită o masca
fecioară, să-ți aducă aminte : Știi, era o
mască
umbla cu voi, ce minunat fanda
întoarsă din trup... O, da !

Desene de MIHAI GHEORGHE

MARIANA O. BOJAN

Zi dulce, ziua a șaptea

Cu paznicii beți în ziua duminicii
Trecătorul e corabie albă
In gura suavei Miriam.
Primăvara în preajma gardurilor
Apar cranii mărunte
Pe care tropotesc ciorile tinere
Și paianjenul trece cu saboți de lemn
Peste melancolicele gutui.
Iosuab, păzește gutuile
Sau lasă-le-n plata Domnului
Și mieii închide-i
Să ne iubim și noi, omule !
Păsări de clocolată
Trimite patria-n orașele lumii...
Ziua e dulce .

ALEXANDRU OLAR

Vesperală

Nu se va naște poate niciodată
mai sfîntă plămădire de vis și de păcat
în dangătul de clopot ferecată
aripa unui înger sugrumat

In claustrări, o brumă purpurie
de-alcool ne urcă-n tumurii veșminte
la ceasul ars de clipă, herghelie
trufașă cavalcadă încorsetind cuvinte.

Destinul unor lucruri și petale
se va strivi aici, curînd, pe veci,
pe-aceste marmuri încastrate-n dale
ca dinții albi între zăbale reci.

Nu vei purta aroma de înger, în conture
păstrînd lumina-ntîia. Ca un zapis cerat
fecioarele de arșiți în pădure
din partea de lumină a nopții s-au iscat.

GAVRIL MOLDOVAN

Noaptea

Obosește îndelung privirea căutătorului
lacrimile lui ca picurii de ploaie
adună razele din depărtări
tot mai neclar orizontul devine
iubirile se uită spațiul încetează
stăruie adesea un cuvînt
în preajma geamurilor luminate
voci se aud din trupuri nevăzute
poate îți amintești glasul celui mort demult
privirea lui blîndă și întunecata față

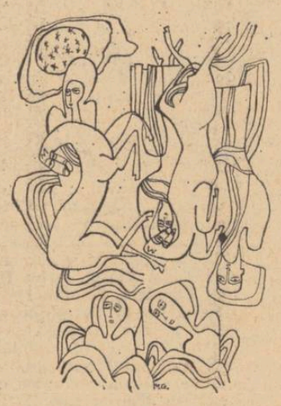

cînd plănuia cu șapte stele ceasuri
îndepărtate de pămînt
din ce în ce se potolește viața
somnul celor pribegi se aude departe
asemenea îndepărtatelor lumini
pilpîie rar sulfarea unor ierburi

totuși în acest imens cimitir
cineva cîntă

NICOLAE DIACONU

Noaptea lui Orfeu, a 12-a, Ultima

S-a-ngăduit ochiului meu să privească
și iată de privire într-una-i vinovat
îi trebuia desigur privirii o mască
pentru îndoielile de care sînt cutreierat

cele văzute ar putea să fie
privirea ochiului de algă de mare —
te-am depărtat privind și mai răstrîng
doar aparenta sumbra mea iluminare

echinox

Poezii de
Ion Pop,
Aurel Șorobetea,
Mariana
O. Bojan,
Ion Mircea,
Alexandru Olar,
Ștefan Damian,
Gavril Moldovan,
Adrian Popescu,
Vasile Sav,
Nicolae Diaconu

ȘTEFAN DAMIAN

Ceneraria

Curat mă susține
muzica din corola ta izvorînd
cum curcubeul
prin fiecare culoare —
Acolo e liniște,
fulger nu fumegă-n oglinzi cenușii
și tot ceea ce este
spre spulberare îi e dat numai ninsorii —
Însumi o să plec tîrziu
din miezul tău strigînd
lucrurile moarte sub solzul de rugină
măști ce-or să cadă în curînd —
O, toți acei ce priveghează-n mine
se despică precum în ureche
și cine știe pînă unde
ne scufundă
muzica ta într-o singură noapte.

Cetate închisă

Cel nemaicunoscut cum trece
pe străzile de gheață
să nu-l atingeți,
se va risipi —
El e cuvînt,
cetate închisă
ce-și află liniștea
numai rostit —
Învolburare înlăuntru
așteaptă să adoarmă
în toate cetățile
sfinte —
Uitat și frumos
din timpul său se risipește
numai în sine
și rareori
sunetul său curat
vibrează în sîngele nostru.

Rostirea către Ioan

de Eugen Uricaru

Parcurgem drumul înapoi, același coridor, de astă dată luminat puternic de becurile implantate lateral, ușile se deschideau și se închideau fără zgomot, oameni cu dosare se întîlneau și se salutau dînd din cap, mergeau cu pași moi de pisică, aveai senzația că totul se petrece într-un organism unde lucrurile esențiale se întîmplă fără zgomot, inima bate numai pentru cei dinafară. Am cotit brusc la dreapta, un alt coridor cu aceleași uși protejate și în fața uneia dintre ele îmi făcu semn să mă opresc, intri aici și aștepți, fără să pui întrebări, aștepți pînă te chem. Am intrat, nu se găsea nimic înăuntru, un scaun obișnuit fără spătar stătea în mijlocul încăperii și am hotărît să rămîn în picioare, priveam parchetul și am început să număr bucățile oblice de lemn, am numărat apoi cîte fibre se pot deosebi într-o singură bucată, am înmulțit numărul bucăților cu rîndurile și apoi am renunțat să mai stau în picioare. Stăteam pe scaun ghemuit, cu picioarele adunate sub el și așteptam. De cîteva ori ușa se deschise dar nu se auzi nici un glas, nimeni nu se uita înăuntru, se închidea la fel de violent și apoi urma o liniște chinuitoare, exasperantă, nu se auzea nimic din afară și asta din cauza ușei capitonate. Nu bănuiam ce avea să urmeze și m-am surprins cu uimire dorindu-mi mai mult de cît orice să plec, să scap, șederea mea în aceste încăperi părea că-și pierduse rostul, mai important de cît toate faptele ce-mi încărcau memoria și pe care le doream spuse aici mai importantă părea acum posibilitatea reală, brutal de adevărată de a ieși, de a trece dincolo de ușa masivă, izolantă.

Ușa s-a deschis încet și cel dinainte mă chemă făcîndu-mi semn, m-am ridicat și am rămas lîngă scaun, eram amorțit și nu îndrăzneam să mă mișc, hai vino, doar ți-am spus că la noi merge repede, un, doi, și gata

L-am urmat, a deschis o altă ușă, simetrică, a dispărut imediat din cadrul ei, lăsîndu-mi în față perspectiva unei săli lungi, înalte, pășeam pe un covor moale cu motive florale, pe zidurile laterale erau prinse trofee de vînătoare, și tablouri în manieră cinequecento, pășeam încet și nu auzeam zgomotul pașilor mei. În fund, un birou lung negru, ce ascundea privirii jumătățile inferioare de trup a trei inși încremeniți într-o poziție rigidă de așteptare. Înaintam încet, în dreapta și în stînga mea două fîșii galbene de parchet strălucitor, frecat cu îndîrjire, îmi păstra pentru cîteva secunde în superficie imaginea siluetei. Înaintam încet și doream nespus să-mi aud zgomotul pașilor, în acele clipe eram convins că sunetul lor ar fi reușit să mă ocrotească dar nu se auzea și eram atras către un punct imaginar de concentrare a forțelor, localizat undeva în aglomerarea de corpuri de dincolo.

În fața mea, la cîțiva pași, covorul moale, seducător se termina brusc, la o distanță oarecare era întinsă o bucată uriașă de pluș roșu care părea că susține întocmirea greoaie din lemn lustruit a mobilei și atunci am observat că pe uriașul birou se găseau trei lămpi necesare, erau stinse și semănau cu trei capete singulare, brumate și reci de reptilă. Lumina se aprinse într-o dată și se împrăștie difuză, între mine și ei se creiase un coridor luminos, doream să pătrund în el, am schițat chiar un gest dar de lîngă ușă, din spate, am fost avertizat să rămîn pe loc, pentru toate există o limită, a mea în clipa de față era marginea covorului și ar fi trebuit să înțeleg.

M-am întors către cel ce vorbea dar îl deslușeam foarte greu, stătea lipit de ușă, se confunda cu reliefu ordonat al ei și de fapt eram din nou singur.

Am stat cîteva clipe așa, schimbîndu-mă de pe un picior pe altul, așteptam să mi se pună întrebări dar nu se întîmpla nimic și tot din spate veni explicația, ai venit singur aici, și în cazuri din astea ți se oferă o singură dată posibilitatea să vorbești singur, o ai, după aceea se vor pune și întrebări. Să nu-ți fie teamă sigur se vor pune și întrebări.

Mă străduiesc să deslușesc fizionomiile celor adăpostiți în spatele luminei și nu reușeam, se desprindeau doar trei siluete iar acolo unde trebuia să se găsească tipul nu vedeam decît o pată alungită, iradiind monoton o altă lumină ce se confunda cu cea dintre noi.

Părea că dinspre ei vine un suflu de înțelegere, era așa cum înțelegem planctonul că trebuie să trăiască la suprafața mării dar trebuie să vorbesc, ajunsesem neașteptat de simplu aici gîndeam în acel moment la faptul că în fond totul se rezuma la două lucruri elementare, să ai puterea să aștepți, să ai puterea să te deplasezi. Să aștepți cît ți se cere și să mergi în direcția indicată.

— Sînt aici în fața dumneavoastră pentru a vă spune tot ce știu despre crima întîmplată în urmă cu oarecare timp pe marginea podului pe care sper să-l cunoașteți.

Am tăcut așteptînd reacțiile cuvenite la declarația mea directă dar totul se petrecea altfel decît mi-aș fi închipuit. Trebuia deci să continui — tot ce s-a întîmplat este cu atît mai greu de înțeles cu cît starea în care mă aflam nu permitea un control sever al imaginației și acțiunilor noastre.

Atunci din centrul biroului se auzi vocea lui, poate vreți să spuneți că erați amețiți, sau poate chiar beți. Asta schimbă multe lucruri. Și încă ceva, aici nu se spune nimic nici odată aici se declară sau cum să vă spun, căută cîteva clipe strîngînd din buze și scoțînd un sunet prelungit, ca să nu fie prea dur, se aduce la cunoștință. Asta e, așa, pentru a fi cu totul în clar.

Îmi lipsea limbajul, știam că trebuie să fiu clar,concis, convingător, mai ales convingător și așteptam ajutor, în spatele lămpilor se întîmpla ceva ce eu nu puteam cunoaște.

— O să vă întreb, lungi un ă aproape nazal, ați venit aici la noi din proprie inițiativă, gîndiți-vă bine, nu v-a silit cineva ? Mă străduiam să descopăr un subtext al întrebării dar nu aveam timp, simțeam cum pierd terenul și trebuia să tremin, repede, fără entuziasm, cu toată afacerea asta atît de neclară, trebuie să mă gîndesc la toate întîmplările de pînă atunci și speram că așa totul va fi în ordine. Am continuat — știți mai bine decît mine cum se cheamă ceea ce fac eu acum, eram pregătit să fac față oricărei situații și am început să explic, să expun, faptele întîmplate atunci pe pod. Totul pînă la cel din urmă gest. Ajuns acolo rămîneam descoperit lăsînd totul așa la alegerea lor. Îmi pierdeam cuvintele, expresiile, eram plin de neîncredere dar descopeream în mine cum îmi închipuiam un întinerar precis, limpede și explicabil, totul devenea acum posibil și ceea de putea să fie în adevăr înspăimîntător nu era întîmplarea în sine ci aprecierea ei, descripția mea neutră o dezvelea lipsind-o astfel de multe accepțiuni, rămînînd așa doar gratuită irațională.

Ascultau în tăcere, mă străduiam în continuare să le deslușesc trăsăturile distinctive și intime ale celor trei aflați de partea cealaltă, capabili potențial să hotărească asupra destinului meu, aveam conștiința acestui fapt. Am fost întrerupt cu un cuvînt scurt „ajunge". Am încercat să continui și aceeași voce din spate îmi atrase atenția că odată ce mi s-a spus „ajunge", trebuie să înțeleg, să fiu înțelegător și să pricep că într-adevăr ajunge. — Ce anume dorești dumneata să obții comunicîndu-ne toate lucrurile acestea ? — Vocea lui avea inflexiuni metalice, eram de la început plasat într-un cîmp al neîncrederii și nu știam de ce trebuie să mă prefac atît de mult că înțeleg.

Am răspuns — nimic, și după o scurtă pauză poate nu chiar nimic, ci aș vrea să fiu sigur că acolo s-a întîmplat anume ceva și lucrul acesta vă este cunoscut.

Mă așteptam să mi se răspundă că este o obrăznicie fără de seamă, ceea ce ceream nu interesa pe absolut nimeni dar nu mi se răspunse așa. — Bineînțeles că s-a întîmplat ceva lucrurile au fost lămurite, dar nimeni nu ne poate obliga să facem cunoscut rezultatul la care am ajuns, este secretul nostru profesional.

Atunci am înțeles că mai aveam doar o singură șansă — și crima de la Observatorul Astronomic, crima aceea absurdă a cărei victimă a fost un paznic bătrîn, pentru dumneavoastră este un caz rezolvat ? Nu știu ce așteptam poate să simt stupoarea, uimirea, celor de dincolo și în mine se strînsese atîta dorință de a mă arăta triumfător încît eram nerăbdător și priveam aproape zîmbind la ei, dar de dincolo, din spatele lămpilor ce-și proiectau lumina pe chipul meu obosit se auzi un ris ce se voia stăpînit, erau mai mult exclamații cenzurate, dar bine nu există nici o crimă care să se fi petrecut la Observatorul Astronomic ! Observatorul acesta nici măcar nu este păzit, acolo nu este nimic de păzit, stelele, cerul. Sala devenii bațioasă, volumele își amplificau dimensiunile, am rămas țintuit în covorul moale, oriental ca un fluture prins cu un ac nichelat în catifeaua unei colecții, un sentiment apropiat disperării și furiei mă cuprindea, eram convins că se întîmpla în acel moment finalul unei farse grotești, regizată cu îndemînare de Anatol, acum înspăimîntător de puternic și materializare dureros de reală a unei forțe necunoscute, brutale.

Era inutil că dau amănunte, era inutil să pomenesc de sergentul Copaciu, și acesta era și el o ficțiune, era inutil să amintesc, eram sigur de valabilitatea sensului cuprins în acest cuvînt — amintesc — de toate peregrinările nocturne și in cîteva zecimi de secundă mi se clarifică avertismentele poetului Elisei, era un joc pierdut încă de la început, jucasem cu încăpățînare dar pierderea lui nu era scopul ci însăși condiția esențială pentru a putea ființa.

Doream să plec dar așteptam ca exclamațiile hilare să înceteze, aveam dorința ca gestul meu să fie observat, ca gestul meu să însemne mai mult decît această tentativă, disperată de a găsi măcar o palmă de pămînt sigur. El se ridică și-mi spuse solemn, — părăsind această sală ai datoria să nu uiți două lucruri. În primul rînd că nimeni dintre noi, cei de la această masă nu are dreptul și sublinie aceste cuvinte, să considere că poate periclita existența unui echilibru, a unei statornicii cu greu dobîndite, bun al unei colectivități întregi și asta pentru a oferi unuia ca dumneata exact același lucru. Ar fi nedrept să nu vedem pădurea din cauza copacilor. Dacă ți-am da crezare s-ar crea un climat de nesiguranță generală, climat îmbibat de violență. Și al doilea lucru ar fi acela de a înțelege ceva foarte simplu și anost : dovezile, probele, sînt importante mai mult decît orice atunci cînd vrei să te convingi de ceva. Nu poți să ai dovezi, cu adevărat dovezi decît atunci cînd ai observat, cînd ai stat deoparte lucid. Și nu poți înțelege decît atunci cînd ai participat efectiv. Iar după cîte am înțeles cu dumneata nu s-a întîmplat nici una nici alta.

Tăcu o vreme apoi îmi spuse, întoarce-te, am auzit stingîndu-se luminile și vocea lui, metalică, nemodulată : îți spun — poți să pleci — și gîndește-te mult că ți-am spus, *poți să pleci* și nu altceva.

M-am apropiat de ușă privind fugile de culoare și fibră ale covorului și am tresărit fiind atins pe umăr de cel ce mă aștepta cu răbdare, lipit de ușă. Am mers îndelung pe culoare, rătăcind prin aceleași refugii dintre ziduri, ritmate cu uși izolante, mă uimeam cum nu se rătăcește, probabil într-adevăr puteam să plec, el nu spusese că sînt liber și la asta trebuia să meditez aproape de ușa ultimă, cea care dădea afară în piața copleșitor de largă și goală l-am văzut încă odată apărînd de nici unde într-un capăt al unui coridor, rigid, îngrădit de marginile clar conturate ale costumului său negru, contrastant pe albul zidurilor, l-am văzut înclinîndu-se, descoperindu-și pentru o clipă butoniera punctată cu o floare albă, poate o obișnuită crizantemă. Am tresărit uimit de bizara coincidență, în mintea mea se realizau periculoase legături și confuzii de planuri și cred că apariția lui însemnase un consemn, cel de lîngă mine deschise ușa și-mi spuse „o clipă, am să transmit ceva care o să vă intereseze, așa mi s-a spus, o să vă intereseze, trebuie să vă spun doar atît, *să nu disperi, totul este cît se poate de adevărat.*

Aproape mă împinse afară, în piața invadată de porumbei dar oricît s-ar fi străduit păsările n-ar fi acoperit spațiul, pășeau rar legănîndu-se, erau singure în toată piața și se legănau.

Am părăsit orașul, neîndrăznind să mai revăd locurile ce păstrau în existența lor dovezile adevărate ale traiectoriei mele prin punctele de incidență cu manifestarea directă brutală a puterii lui Anatol.

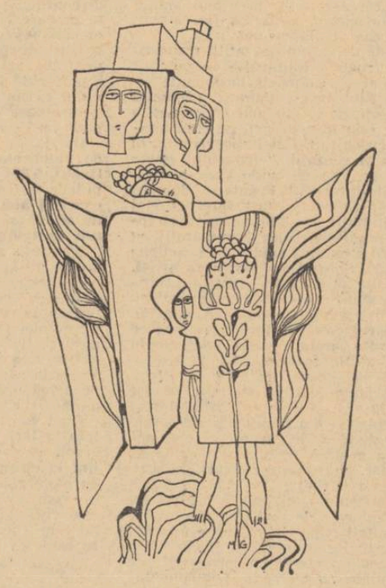

ADRIAN POPESCU

Insula

Mîna rătăcitorului întinsă spre ciine e mută
fața desfigurată și degetele zdrobite
nu le mai poate cunoaște
se ascunde scîncind ca la vederea unui demon ciinesc
fumurile insulei împrăștiate de mari vînzoleli de furtună

Pentru că nu mai sînt locuit de porumbei sălbatici și albi
precum o stîncă scobită deasupra mării nesfîrșit de albastre
stropită de valuri

Încep încet să vă pierd graiul învățînd pe cel al păsărilor

Drept că îmi plăcea amețit și vlăguit să cutreier privind
turlele strălucitoare, zăpada de pe cele mai de sus
pervazuri.
lucarnele cu argint și cuiburile. Să ți fost acestea începutul
pierzaniei?

Cineva îmi tulbura mereu apa curată și sfîntă, unde se arătau semne cerești. Mi-o umplea cu vreascuri și mîzgă, cu noroioase crengi. Iar eu ți-am spus, neprețuitule, că durerea din tîmple se întețește.

Stărimăturile casei mele vă așteaptă. Poftesc să-nnoptați uneori cu bărcile voastre. Veți recunoaște ușor locul. Ard candele acolo toată noaptea. Trunchiul meu năruit din munți să vă încălzească.

ARTE

TEATRU

Autorul la mijloc

Pentru „Portocala verde", fruct exotic și tentant — mai ales într-un moment de criză teatrală, Radu Dumitru se decide să facă pasul spre literatură, abandonîndu-și profesiunea de inginer și un post la „Ascensorul" care, oricum, i-ar fi asigurat o ascensiune mai rapidă. Sînt mulți cei care își descoperă mai tîrziu adevărata vocație ; de altfel în artă nu există vîrstă. Mirajul literaturii căreia i se dedicase cu pasiune și naivitate i se destramă însă la atingerea cu derutanta realitate teatrală : portocala verde începe să zboare de colo-colo, toți se fac c-o prind, o aruncă, și cade mereu între teatre. Autorul — la mijloc — riscă să-și sucească gîtul. Radu Dumitru mai publică „A opta zi dis de dimineață" și „Vizaviul", piese scurte, dar cuprinzătoare, care atestă un autor. Un autor în formare, e drept, care se caută, tatonează formulele dar care, indiscutabil, are vocația scenei (pe care ar putea chiar să joace, cu vervă, reeditînd cazul lui Ciprian). Poate că pe nedrept piesele sale au fost înglobate în teatrul absurdului, pentru că viziunea sa e alta, destul de coerentă și cu o aripă întinsă mai degrabă spre feerie și fantastic. „A opta zi dis de dimineață" se sprijină, ca să spun așa pe niște baloane colorate. O femeie vinde baloane multicolore trăind drama exploziei și dezumflării fiecăruia dintre ele. O metaforă pentru fragilitate și aerian. În piesă apar Copilul, Tînărul îndrăgostit, Actrița ingenuă, Consumatorul, Chelnerul, Doi domni gravi — după cum vedeți personaje convenționale, dar puținătatea conflictului e suplinită de replica pregnantă și un flux poematic. Totul e săltat de curenți de poezie de bună calitate. O izbîndă certă o constituie „Vizaviul" — într-un act — lucrare de virtuozitate, plină de umor — și negru și mai albastru. Radu Dumitru are și alte piese și la o eventuală stringere a lor în volum se vor putea spune lucruri mai adînci. Deocamdată n-am dorit decît să semnalăm această prezență și cititorilor dar și teatrelor care se pot încumeta fără riscuri să-l joace, spre a nu văduvi peisajul dramatic actual de o speranță dintre cele mai vii.

De altfel, mai devreme sau mai tîrziu, talentul autentic își creează vad și se impune, după cum bunele ceasuri elvețiene se potrivesc singure și își descoperă, la o adică, și calități antiacvatice, antimagnetice și, mai ales, antișoc.

Marin SORESCU

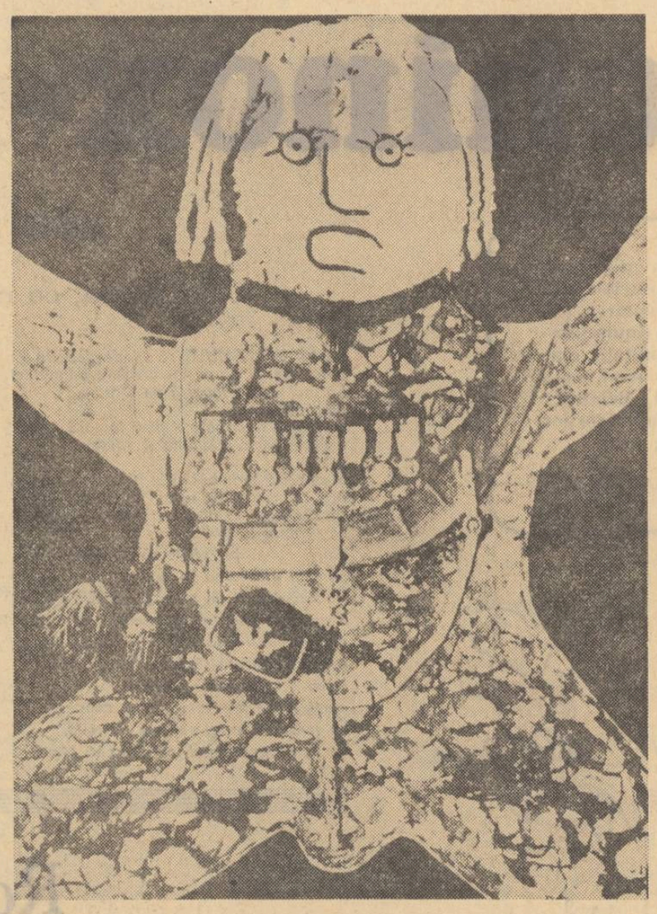

ENRICO BAJ : GENERAL

MUZICA

„O forță a naturii"

O prezentare de pe coperta unui disc francez îl considera pe Lionel Hampton „personificarea swing-ului" („Le swing même"). Caracterizat ca „o forță a naturii", vorbindu-se despre „sălbăticia sa naturală", Hampton rămîne, după o carieră de aproape 40 de ani asul incontestabil al instrumentelor de percuție. Ascensiunea, de la vremea cînd pasiunea sa ritmică făcea ravagii printre paharele doamnei Hampton bătrîna și pînă azi, nu a fost lipsită de nici unul din marile succese care însoțesc adevăratele personalități ale jazz-ului.

Rămas clasic prin apartenență stilistică (deși nu a fost străin de experiența „bop") marele vibrafonist nu este astăzi fosila umblătoare a anilor 40. Îl salvează calitățile de muzician autentic care întîrzie maniere de mult apuse și fac nepieritor din memorie orice șlagăr răsuflat. Comparat cu alt mare virtuos al vibrafonului, Milt Jackson, Hampton se arată a fi mai liber, mai degajat și mai inedit în stilul său. Cînd mișcarea „cool", va fi cu desăvîrșire trecută din actualitate, nu știm ce va mai rămîne din strălucirea lui Jackson. Pe Hampton îl ajută însă inimaginabila sa prospețime, răsfrîngere a unei profunde muzicalități.

Cu o orchestră semisimfonică, destul de fastuoasă în sonorități, „regele swing-ului" ne-a prezentat un program nu totdeauna lipsit de aspecte comerciale. Este cunoscut de multă vreme că Hampton mizează în concert pe darul său de a antrena, pe verva sa inepuizabilă, rezervîndu-și calitățile de mare solist pentru înregistrări, în general cu formații mai restrînse, înconjurat de personalități de marca sa : Johnny Hodges, Benny Goodman, Teddy Wilson. Bucurîndu-se de succesul scontat și sondînd cu abilitate gustul spectatorilor, el a pedalat de la un moment dat pe aspectul „sălbatic", antrenant, exterior, al personalității sale, ceea ce nu ne-a făcut însă să uităm primele sale improvizații, primele „chorus"-uri cu adevărat geniale.

Hampton își construiește cu multă abilitate un solo. Pornește cu cîteva repetări sau progresii, în general o structură uniformă, care este treptat inundată de pasaje de o virtuozitate ametitoare. Aici începe să se vădească ingeniozitatea asociațiilor ce-i permit să avanseze pe tărîmul variațional. După ce monopolizează o formulă stereotipă, printr-un amănunt, uneori o singură notă, răstoarnă echilibrul pe care el însuși îl stabilise și ilumineză în mod cu totul nou ceea ce noi auzisem și cu care ne obișnuisem. (Ca un adevărat clasic, el întîi stabilește un echilibru și apoi îl sfărîmă. Aici poate că stă diferența dintre clasic și modern în muzică). Se naște o adevărată polifonie la vibrafon, instrument care i se potrivește perfect, valorificîndu-i simțul ritmic inegalabil și marea fantezie melodică, dacă nu o împletire polifonică a vocilor, în orice caz o complexă împletire a planurilor, cu artă reliefate și întrepătrunse. Astfel virtuozitatea mîinilor este repede smulsă din atenția noastră de promptitudinea și ineditul gîndirii sale muzicale.

Pe plan ritmic, Hampton evidențiază accente de o neasemuită prospețime, ceea ce creează o progresie de o logică constructivă implacabilă.

Orchestra l-a acompaniat la un înalt nivel de ținută ritmică și antren. S-au făcut remarcate „chorus"-urile orgii, chitarei, dar mai ales cele ale saxofonului-tenor. Illinois Jacquet ne-a adus aminte, în piesele lente mai ales, de marele Coleman Hawkins prin vibrato-ul cald și aleasa muzicalitate poetică. S-a remarcat astfel ca un instrumentist demn să susțină o partidă solistică alături de Lionel Hampton. Nu ne rămîne, în încheiere decît să evidențiem grija cu care A.R.I.A. ne hrănește cu cîteva concerte de jazz de cea mai aleasă calitate, într-o stagiune.

Costin CAZABAN

TELEVIZIUNE

Clubul A

În artă, mișcările novatoare ale tineretului stau sub semnul experimentului ; li se acordă un stagiu de verificare normal care se soldează arareori cu prelucrări integrale. Dimpotrivă, muzica ușoară se află sub înnoiri în dependență, toate, de tineret. Genurile la modă — rock sau beat, au fost impuse la vremea lor de soliști sau formații extrem de tinere, după cum și publicul care le-a acceptat era chiar tineretul. Cîte-un prilej de festival cum a fost acela din White, apariția în public a unui idol ca Bob Dylan, a purtat pe Canalul Mînecii, în corăbii, o populație adolescentă imensă, pasionată de blues, de soul și de flori. Paradoxal, totuși, marile festivaluri de televiziune de pe continentul european dau cîștig de cauză vîrstei adulte. În ciuda faptului că în majoritatea sa tineretul preferă și chiar interpretează așa-numita muzică „de formație", festivale de televiziune ale „formațiilor" abia de există sau nu există de loc. Nici la noi situația nu e alta. Să recunoaștem : festivalul „Cerbul de Aur", cu tot prestigiul lui neștirbit, cu toată tinerețea participanților, este un festival de caracter clasic, este un „San Remo" care exclude ultimele modalități ale muzicii ușoare, cum ar fi muzica „pop". Dar preferințele publicului tînăr sînt oare satisfăcute integral ? Ar fi suficient un tur de orizont pe la cluburile și reuniunile studențești din țară pentru a conchide că, cel puțin în această privință, preferințele muzicale merg categoric spre muzica „de formație", către grupurile ritmice cu soliști. Fără să punem în discuție calitatea interpretativă a acestui gen de muzică la noi ci dînd cîștig de cauză doar numărului de adepți, trebuie deci să cădem de acord că, exact în măsura în care se justifică „Cerbul de Aur", s-ar justifica și un festival de televiziune al formațiilor studențești. Mi-am intitulat cronica „Clubul A" pentru că exact în urmă cu un an am patricipat la primul festival național studențesc de muzică ușoară organizat de către clubul studențesc al Institutului de Arhitectură din București. Am avut atunci surpriza să constat pe viu calitatea cu totul remarcabilă a muzicii interpretate, virtuozitatea excepțională probată de fiecare instrumentist. (Cei mai mulți dintre ei sînt studenți la conservatoarele de muzică din țară.) Dacă de formații ca „Roșu și Negru", „Sideral modal quartet", „Olimpic 64" și „Phoenix" se auzise deja, alte formații noi, cu o componență extrem de tînără, au atras atenția cu acel prilej asupra posibilităților de a crea un gen muzical de specific și de autonomie melodică și ritmică. Dat fiind că luna aceasta se împlinește un an de la înființarea clubului „A", o întreprindere studențească despre care vorbesc în cunoștință de cauză și de aceea o numesc reală, funcțională și extrem de rentabilă, un club care a reușit să-și facă formație de teatru permanentă cu stagiuni permanente și public propriu, un club în a cărui incintă au fost invitate personalități remarcabile ale vieții noastre politice și culturale în scop de dialoguri active, fie ca aniversarea studenților arhitecți să prilejuiască și cea de a doua ediție a festivalului național de muzică ușoară a formațiilor studențești. Un festival pe care televiziunea să-l transmită integral.

Sânziana POP

SPORT

„Pasează mingea cum arunci o floare"

Recomandarea aceasta delicată și plină de lirism aparține — n-ai crede — unui antrenor de rugby „cu mutră de buldog". Revista franceză **L'Express** titrează recent pe prima pagină FEBRA RUGBY-ului, ca un eveniment la scara planetei. S.U.A. se prepară să intre în competiție. U.R.S.S. importă mingi engleze. Africa se trezește și ea... Se pare că ezotericul joc cu balonul oval a trecut la ofensivă, hotărît să cucerească, în preajma anului 2 000, masele întregului glob. Să fim atenți, în articol e vorba și despre noi.

Întîi și întîi,de ce se omoară atîta francezii după jocul de rugby? Explicația — potrivit unei teorii din această anchetă pasionantă — ar fi de ordin filozofic, și anume: „Balonul rotund, prea cartezian, nu mai corespundea aspirațiilor lor (ale francezilor), pe cînd mingea tuguiată, cu salturile ei imprevizibile, le dă cele mai mari senzații." (românul spune „niciodată nu se știe de unde sare iepurele). Însuși prim-ministrul Franței, domnul Jacques Chaban-Delmas, fost internațional de rugbi, (legitimația nr. 355) nu ezită să folosească în discuțiile politice „comparații cu rugby-ul pentru a explica modul de a acționa în situația dată". Sportul se dovedește astfel, ceea ce se cuvine să fie prin esența lui, profundă, un bun sfetnic și în treburile obștești, cultivînd însușiri nobile, ca onoarea, curajul, clarviziunea bărbătească... Revista reproduce și o emoționantă amintire din adolescența ilustrului om politic francez. „La 16 ani — declară domnia sa —eram un băiat înzestrat, dar fizicește arătam jalnic: nu mi-ai fi dat mai mult de 12 ani. Într-o zi, jucînd într-o selecționată școlară, am plonjat la picioarele unui adversar de 80 de kilograme care se năpustea asupra mea A trecut peste mine ca o locomotivă.dar, cînd m-am ridicat, am simțit că devenisem bărbat"

„În Marea Britanie — citîm din același articol — rugby-ul este de mai bine de un secol unul din stîlpii educației. El nu e un adaos, ci face parte integrantă din învățămînt: o adevărată școală a vieții". Fapt epocal, ce avea să sublinieze „o diferență fundamentală de concepție" — refuzul Scoției, în 1913, de a juca cu Franța! „După părerea noastră, scria secretarul federației scoțiene, dacă pătida nu poate fi jucată decît sub paza poliției sau a militarilor, mai bine să nu jucăm". Era primul semnal de alarmă contra denaturării jocului de factori străini ideii lui superior umane, șovinismul, instinctele joase... Cu toate acestea rugby-ul a fost mult mai ferit de conflicte penibile, de spectacolele degradante pe care le oferă frecvent fotbalul pe toate meridianele lumii. În rugby nu există concursuri de pronosticuri, nici campionat propriu zis, iar pauza dintre cele două reprize e petrecută fără nici un mister pe iarba terenului ca un **picnic** voios Omul lovit nu se vaită, legea existenței e dură, a ști „să încasezi" fără cricnire e superb.

Dar iată ce se spune despre români. **În ciuda numărului relativ redus de jucători legitimați, 5 000 numai, ROMÂNIA a devenit o putere de care trebuie să ții cont: rugby-ul exercită aici o mare atracție asupra elevilor de școală și studenților, care pot asista gratuit la toate întîlnirile.**

Speranța noastră însă nu trebuie să stea numai în licee și universități. Acest sport bărbătesc e pretutindeni — în Franța mai ales — o specialitate a provinciei, a cultivatorilor de pămînt și a podgorenilor, a băieților voinici din fabrici și uzine. Rugby-ul românesc va trebui să cucerească lumea puternică și îndrăzneață a satelor și uzinelor noastre, ca trînta în aer liber, sau oina valahă cu șarja ei de aripă impetuos lansată către linia de var a „încercării"...

Cînd vom asista la meciuri de rugby disputate la țară între bărbații ogoarelor noastre, greoi, zdraveni ca bivolii, buni însă și blajini în sînea lor, mai aproape, prin legătura cu pămîntul, de omenie, de virtuțile naturale, vom putea să-i înfruntăm de la egal la egal chiar și pe dracii faimoși de peste oceane care sperie lumea în tricourile lor negre ca smoala.

SUPLINITOR IX

ARTE PLASTICE

Florin Pucă

(II)

Dacă spațiul în care se exercită invenția metaforică reia cîteva teme favorite, cîteva obsesii mereu schimbate, eroul lui Florin Pucă este același, o singură figură exprimînd sentimente, un personaj arhetip. Înrudirea cu eroul liric, este și de astă dată, evidentă. Cum avem însă de-a face cu o altă artă decît poezia să-i subliniem caracterul aparte, original. Desenul figural are posibilități mari de desfășurare, limitarea voită la o singură apariție, eludarea fanteziei creative ne atrag imediat atenția și ne subjugă. Artistul surprinde direct esența, îi este de ajuns o reprezentare unică, toată forța lui se rezumă la o repetare demențială și trebuie să înțelegem pînă la urmă imperativele acestei atitudini.

Peștera, cariera, scara, soarele, motivele amintite, se retrag în umbră fără a-și pierde semnificațiile, o ordine nouă se instaurează treptat, insinuarea unei prezențe covîrșitoare își face simțită puterea, lumi totalitare se nasc deasupra interpretării, visul amestecă dimensiuni și lucruri, simboluri obscur grupate ne indică un alfabet imagistic posibil pentru dezlegarea lui. Un desen aproape noțional se ridică dincolo de limitele impuse și lipsa cuvîntului propriu să-l definească îi confirmă valoarea autonomă. În acest spațiu pur, fecundat de pluralități, consistă vocația cea mai adîncă a lui Florin Pucă.

Să încercăm, după cum am spus, pînă acolo unde se poate, fixarea cîtorva puncte de reper. Eroul care nu reușește să se piardă pe sine însuși, mereu egal în ipostaze oricît de diferite, practicant al unui exorcism sever dar și p'in de umilități paradisiace, robit gravitației dar și smuls din ea, travestit în ființă supremă, neliniștește profund. Este chinul de a scăpa de tine însuți fiind mereu același. Truda mutată din afară în interiorul existenței, în chiar alcătuirea intimă, de oase și carne, mărturisește o indicibilă primejdie. Sîntem captivi în armurile noastre oricît de departe ne-am înălța. Convertiți la deplina idealitate ne păstrăm datele inexorabile. Condiția umană în dura și fixa ei materialitate este adevăratul prototip. În sinele acestuia însă drama este nesfîrșită. Ascetul lui Florin Pucă o știe din plin. Din trupul, drapat mereu în negru, în somn răsare un arbore noduros, visul irizează în același timp, cu aceeași figură, un Dumnezeu laic, dedat plăcerilor lumești, cu tristețe și înțelegere. În planuri atît de disparate, susținute de o legătură fragilă, eroul se caută și capul lui cu păienie călugărească înfrunzește în arbori. Își încearcă, pipăind pe dealuri cu toiagul, arborele nou în care să se ascundă, își mătură, legat cu șorț de gunoier, propriile imagini trecute, ofilite, se duce pe sine în propriul sicriu, repetă cicluri cu o perseverență monotonie. Cînd levitează în lumină, cînd se smulge din trupurile vechi și străbate labirinturi sau renaște în regiuni plutonice, călare pe o pasăre Fenix, rezultatul nu este distanțarea ci apropierea de sine, reculegerea obstinată în forma ieșită din timp. Nici cuplul nu indică altceva. Principiu matern sau erotic, femeia are și ea același chip, străbate, cu un singur picior izvorît din două trunchiuri, al ei și al bărbatului, drumul fără popas. Această dulce infirmitate de oțel rivalizează cu tot ce s-a spus mai frumos și concludent, plastic, vorbind, în materie de dragoste. Dublat de femeie, eroul pare, straniu, mai singur, mai imposibil.

Înfrînt adeseori dar reluînd totul de la capăt, omul lui Florin Pucă se întoarce către noi, într-un admirabil desen, pe o rază de soare îndoită, abătută de la norma ei firească. Ambiguitatea acestui act trebuie înțeles mai atent. Este retragerea, de data asta chiar a artistului, din fața adevărurilor pipăite. Ce rămîne este numai opera, mai enigmatică, mai cuprinzătoare. Trebuie să parcurgem încă o dată toate viziunile. Să înțelegem și acea undă ironică prezentă, fără ostentație, dar esențială. De la eroul ridicînd mîna școlărește, pregătind să răspundă misterului vital sau cu buretele legat în chip de ghiulea la picior, în preajma tăbliței negre, pînă la marele dirijor orchestrînd suitele de imagini cheie Un orfism cosmic, o lume carnavalescă în stereotipia ei revelatorie și orbitoare atenuează, ori mărește, pentru cine are ochi să vadă, spectacolul grafic oferit de acest artist tragic în naivitatea lui savantă care este Florin Pucă.

Grigore HAGIU

ARTE

revista străină

● GRAMMA (21 febr. a.c.) Premiile „Casa de las Americas" pe anul 1971 : nuvelă — **Ojo por diente** (Ochi pentru dinte) de Ruben Bareiro (Paraguay) ; poezie — **El mundo para todos dividido** (Lumea împărțită pentru toți) de Roberto Sotions (Honduras) ; **Giron — historia verdadera de la brigada 2 506** (Giron — povestea adevărată a brigăzii 2 506) de Raul Macias Pascual (Cuba) ; roman — **La ultima mujer y el proximo comoate** (Ultima femeie și prima bătălie) de Manuel Cofiño (Cuba) ; eseu — **La politica economica de los Estados Unidos entre 1945 y 1961** (Politica economică a Statelor Unite între 1945 și 1961) de Manuel Espinosa Garcia (Cuba). În conformitate cu decizia unanimă a juriului, nu a fost acordat nici un premiu la categoria „mărturii". Cu două voturi contra (Argentina și Cuba) a fost acordată, în schimb, o mențiune pentru lucrarea **En el ano mas largo de la historia** (În anul cel mai lung al istoriei) de Rogerio Mova și Renata Recio (Cuba).

● (28 febr. a.c.) Un interesant articol privind difuzarea și ecourile filmelor cubaneze în America Latină semnează în pagina a 4-a a ziarului Daniel Diaz Torrez. Semnalînd succesul de care s-au bucurat în Chile, Uruguay, Mexic, Venezuela și Peru o serie de filme cubaneze de lung și scurt metraj **(Now, Ciclon, Cerro Pelado, Historia de un ballet, Lucia, Hasta la victoria siempre** etc.), autorul arată că în momentul de față cinematografia cubană „a depășit frontierele insulei", făcînd cunoscută pe întregul continent latino-american „imaginea revoluției cubane și a bătăliilor ei".

● (7mart. a.c.) Anual, Radio Havana organizează un concurs internațional deschis tuturor ascultătorilor indiferent de țară, concepție politică, religie etc. Potrivit regulamentului, concurenții trebuie să răspundă în scris la subiectul propus, într-una din limbile în care emite postul (franceză, engleză, portugheză, limbile checua, guarani și creolă). Manuscrisul nu trebuie să depășească 500 de cuvinte. Subiectul concursului pe anul 1971 — „Care este semnificația victoriei cubane de la Playa Giron ?" Printre temele propuse în anii precedenți au figurat : „A doua declarație de la Havana", „Mesajul lui Ché de la Tricontinentali" etc.

● LES NOUVELLES LITTERAIRES (18 mart. a.c.) În colecția **Vieți paralele** (Ed Table Ronde) urmează să apară o biografie consacrată lui Sacha Guitry de către Jacques Lorceley. Revista publică în avant-premieră fragmente referitoare la alegerea lui Guitry în Academia Goncourt. Aluziile la actualul „scandal Goncourt" sînt evidente.

● R. M. Albérès despre ultima lucrare a lui Samuel Beckett, **Le Depeupleur :** „...cincizeci de pagini mici, care formează un microcosmos, adică o lume O lume închisă, aproape imobilă, și, mai ales, neașteptată, căci cu Beckett întotdeauna neașteptatul... este în suspensie ; de la primele sale romane el a reușit performanța de a evoca un **neașteptat** care **nu vine** deloc... Beckett este un imaginativ care a găsit cheia lumii dar nu a găsit broasca..."

● Marcel Proust (de la a cărui naștere se vor împlini în iulie 100 ani) face obiectul unui pertinent articol **(M. Proust în fața criticilor)** semnat de Pierre de Boisdeffre. Totodată, revista informează asupra noutăților editoriale în materie de exegeză proustiană : **Marcel Proust romancier** de Maurice Bardèche, **Confesorul și Poeții** de principesa Bibescu, **Asupra lui Proust** de J. F. Revel (reeditare), **În căutarea lui Proust** de André Maurois (reeditare) etc.

● LE MONDE (18 mart. a.c.) Pentru a celebra a 70-a aniversare de la sosirea lui Picasso la Paris, Federația cinematografelor de artă și eseu a proiectat la Cinematograful 2 000 un grupaj de filme privind viața și activitatea pictorului. Prevăzut inițial să cuprindă treizeci de filme, acest „omagiu cinematografic" a fost redus la șase : **Guernica** de Alain Resnais, **Picasso, un portrait** de Edward Quinn, **Le regard Picasso** de Nely Kaplan, **Terre et Flamme** de Mario Serres, **Picasso, romancero du picador** de Jean Desville, **Picasso de 1900 à 1914** de Fabienne Forque. Așteptate cu mult interes filmele semnate de Claude Pierson **(Le Peintre et son modèle)** și Henri-Georges Clouzot (Misthère Picasso) nu au fost incluse în program.

● PARIS MATCH (20 mart. a.c.) Jacques Brel va fi autorul, interpretul și regizorul unui film cu un subiect mai puțin obișnuit — o poveste de dragoste „între un domn urît și o doamnă urîtă". Referindu-se la acest proiect Brel declară într-un interviu : „Trebuie să fii bolnav pentru a te crede frumos si, deseori, „frumoșii" — ca Delon, Marilyn Monroe — se văd în oglinzile lor insuportabil de urîți".

● Continuă comentariile pe marginea ultimului film al lui Fellini **Clownii**. „Un reportaj baroc și liric al cărui subiect e moartea" — îl consideră Alexandre Astruc. Și conchide : „Chiar dacă nu mergeți la cinema decît o dată pe lună, chiar dacă nu mergeți decît o dată pe an, chiar dacă nu mergeți niciodată, trebuie să vă duceți să vedeți **Clownii...**"

● L'EXPRESS ultima carte a lui Claude Simon **Corpurile conducătoare** se bucură de o frumoasă apreciere la rubrica destinată noilor apariții. După **Vîntul, Iarba, Drumul Flandrei, Palatul, Istorie, Bătălia de la Farsale** cunoscutul scriitor francez, unul dintre cei mai reprezentativi ai „nouluj val" oferă „o cunoaștere și mai strînsă a corpului nostru și a senzațiilor noastre", a „țesăturii existenței" în maniera sa descriptiv-obiectivistă. „Corpurile te conduc la cuvinte, cuvintele la corpuri ; dar cuvintele sînt și ele corpuri, așa cum corpurile sînt cuvinte..." — o analiză psiho-fizică a lumii

● „Morand este un om grăbit fiindcă mereu se vede rămas în urmă cu o civilizație, cu un continent". **Totdeauna sosesc cînd luminile s-au stins,** mărturisește el în volumul intitulat **Veneția,** apărut la Gallimard (concomitent cu albumul **Paris,** publicat la „Bibliothèque des Arst", cuprinzînd în afară de text, 70 de ilustrații). „New-York", „Londra", tot atîtea „flashuri" luate de un etern voiajor al secolului, plus acea „Europă galantă" care „avea să devină macabră într-o clipită" în pragul celui de-al doilea război mondial. Paul Morand, în recenzia pe care i-o face revista **L'Express** cu prilejul apariției celor două cărți ale sale, plătește un tribut destul de greu farmecului și idilismului confruntate cu realitatea istorică.

u. v. z.

Crayon

Viens douce chonson de mots
Nous sommes seuls. Que lui dire ?
On entend seule sa bouche
Bavardant sous le prunier.

Des branches pleines de rosée
Tombent comme des parures
Des gouttes sur ses cheveux
Sur ses yeux et sur ses lèvres.

Fleurs et herbes se soulèvent
Sous la robe et les genoux,
Et dans la dentelle guettent
De vifs regarde curieux

L'air l'entoure et le ciel
La réchauffe et l'embrasse
Et le champ, où elle passe
Comme fer chaud, fait un pli.

Nulle parole ne peut
Lui dire ce que je pense
Et mon oeil ne dit qu'un quart
De ce que je veux lui dire.

Deuil

Tu ne verras plus désormais
Ni ciel, ni fleurs
Tout se dissipe autour de toi
Comme un nuage
Et tu n'auras ni horizons
Ni mains pour mesurer leurs lignes
Sous les rideaux à tes fenêtres.

Même ta main soudain sera
Etrangère à tes côtés
Comme un crayon, un porte-plume
Aux côtés d'un livre

Et tes yeux planeront au dessus de ta bouche
Plus lointains qu'au dessus
D'un nénuphar, une étoile.

Avec la vie se sont éteints
La chanson et la lune
Et l'onde où celle-ci brillait
S'est obscurcie pour toujours.

O! Tu ne vivras plus désormais
Mais as-tu donc vecu jamais?
Voilà ce dont je m'interroge
Quand m'accable sous un peuplier
La tristesse d'un autre temps
Mon songe en la fumée se perd
Lorsque je cherche encore un sens

A ces routes allant sans but
Où il ne reste nulle trace
De ce qui était autrefois.

Plus de terre

Je porte attachée à mes pieds
Autant de terre que contient la terre,
Je me suis fait des semelles de prairies,
Des navires de vagues,
Et des ailes de vents.
En moi bouillonnent plus d'eaux que dans le fond de la mer.

Plus d'étoiles ont lui.
Plus d'air s'est dissipé,
Plus d'ombre a passé
A travers les défilés de mon âme
Que par les sommets des montagnes.

Le passant gelé sur les hauteurs
A été transporté sur une civière.
Chauffez-lui les mains, ma soeur,
Aux icônes,
Eclairez-le avec la chandelle,
Il fait bon dans votre cellule
Il fait bon dans votre âme.

Donnez-lui un peu de miel et de viatique,
Tenez-le caché pendant cent ans,
Qu'il écoute la nuit,
Auprès de vos mains vieillies
La douce sonnerie des angelus.

Tudor Arghezi

în tălmăcirea lui Eugen Ionescu şi Ilarie Voronca

Mi se pare — neglijent cum sînt cu cronologia — că — Eugen Ionescu şi Ilarie Voronca au fost aceia care, primii, l-au făcut cunoscut cititorilor francezi pe Tudor Arghezi şi Lucian Blaga, în anul 1941, în plină ocupaţie hitleristă a Franţei. Amîndoi erau în rezistenţă, la Marsilia, unde Eugen Ionescu lucra la postul de radio-emisie, local deţinînd cronica culturală. Ilarie Voronca sta ascuns prin satele din sudul Franţei. Dar să reproduc mărturiile lui Eugen Ionescu despre această replică a lor antihitleristă la cultură. Cînd l-am revăzut pe Eugen Ionescu după aproape trei decenii, acasă la el, în bulevardul Montparnasse a fost ca o reînnodare de suflete. În îmbrăţişarea lui am simţit că prietenia întreruptă de furtuna anilor, rămăsese aceiaşi. Pentru mine, uşa lui nu avea cheie. Înainte de a urca la el, am ţinut să salut celebra locantă. *Coupole*. E lipită de imobilul în care locuieşte. Celebra *Coupole* mi s-a părut acum o prăvălie cu un panopticum de profanatori indiferenţi ce-şi sorbeau cafeaua şi păhărelul tulbure de „pastis". De ce mi s-a părut apoi, urcînd în destul de modestul apartament al lui Eugen, că liturghia de odinioară a *Coupolei* se mutase la el ? În vizitele mele destul de dese parcă reeditam o *Coupole* pe care aş fi vrut s-o întîlnesc aşa cum o trăiseră Ehrenburg, Modigliani, Carco, Max Jacob şi atîţia iluştri muşchetari ai impresionantului Notre Dame al poeziei şi picturii franceze (citiţi mondiale) moderne. Jucînd tabinet ca doi, cu ostentaţie şi plăcere voită, bătrîni, sau dialogînd cu beaujolais-ul camuflat după fotoliu, nu stam de vorbă cu faimoşii noştri predecesori la cafeneaua de jos ?

Eugen — am simţit acest lucru — este emoţionat ori de cîte ori se întîlneşte cu poeţi, scriitori din România (dar nu daţi năvală !)

— Ghiţă, să ştii că în acei ani de afurisenie am dus-o, cu Voronca şi cu atîţia alţii, parşiv de tot. Adulmecaţi, hăituiţi de poliţia colaboraţionistă... Dacă în cazul din urmă ne descurcam cum puteam, în primul era să fim în rîndul tuturor francezilor în lupta lor de împotrivire. (Comemorînd centenarul *Comunei* am aflat că românii au luptat şi atunci alături de parizieni la triumful libertăţii şi al cuceririi puterii de către cei mulţi). Lucram la Radio Marseille. Voronca se ascunde în oraş. André Breton, Victor Brauner şi mulţi alţi dintre scriitori şi artişti, la fel. Puteam într-un fel să facem cunoscută cultura românească. Să-i traducem pe cei mai reprezentativi scriitori. Şi am luat scutul poeziei. L-am tradus pe Tudor Arghezi, pe Lucian Blaga. Am organizat spectacole cu versurile lor. Astfel *Duhovniceasca* lui Arghezi a fost declamată pe două voci în traducerea noastră ; alte versuri le-am trimis prestigioasei reviste „Cahiers du Sud". Dar trebuia să avem autorizaţia autorului. Date fiind greutăţile de atunci, nu s-a putut obţine autorizaţia de publicare a tălmăcirilor din Tudor Arghezi şi Lucian Blaga.

Eugen Ionescu îmi aduce plicul cu traducerile, păstrat cu emoţie.

— Ia-l, fă ce crezi cu el, acasă merită.

Şi am continuat să vorbim de alţi doi scriitori români, iubiţi de Ionescu — Urmuz şi Blecher, despre care a vorbit şi vrea să-i prezinte în mai plinătatea lor, franţujilor. Aşa cum a făcut-o în 1940, cu Ilarion Voronca, plecat prea devreme de lîngă el, de lîngă noi, tălmăcind poezii din Arghezi şi Blaga. Iată cîteva din traduceri. Mai am. Ar fi o ediţie prestigioasă, a doi mari poeţi români, transpuşi într-o limbă de circulaţie mondială, de doi confraţi de-ai lor, nu mai puţin prestigioşi.

Ştefan ROLL

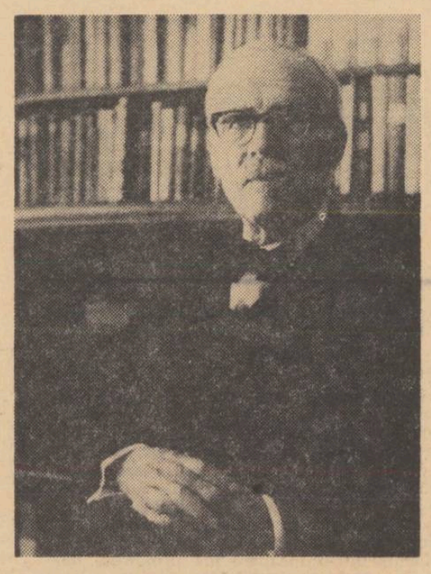

Entre deux nuits

J'ai enfoncé la pelle en ma chambre la nuit
Dehors soufflait le vent. Dehors tombait la pluie

Et j'ai creusé mai chambre sous la terre très loin
Dehors tombait la pluie. Dehors soufflait le vent.

J'ai rejeté la terre du trou par la tenêtre
Noire était la terre, bleu le rideau celeste.

La terre jusqu'aux vitres monta et audessus
La cime était le monde et là pleurait Jésus.

Et se cassa la pelle en creusant dans la terre
C'est Dieu qui la cassa avec ses os de pierre

Par les temps je reviens descendant dans la nuit
Et dans la chambre vide je retrouve l'ennui

J'ai voulu remonter aux sommets. Mon regard
Decouvrit une étoile. Au ciel c'était trop tard.

O psihologie a succesului

Dintre felurite forme de hipertrofie a eului pe care le cunoaşte mediul literar se cere evocată una care, deşi nu mai are azi, într-un climat al valorii restaurat, aceleaşi condiţii de desfăşurare, continuă încă să se prelungească, pe alocuri, prin reminiscenţe penibile şi triste.

Scena s-a repetat în anii trecuţi de mai multe ori, cu minime schimbări de decor, cu o succesiune asemănătoare în datele ei esenţiale. Am cunoscut protagonişti din mereu alte promoţii literare care au reeditat parcă aceeaşi reprezentaţie şi de aceea, ca martor ocular, relatez împrejurarea devenită, să-i zicem, prototip.

A fost firesc ca din numeroase manuscrise sosite la redacţie sau editură, criticul să remarce în cele din urmă şi un text de o factură aparte. Brusc a dispărut atunci mecanica neutrală a sortărilor. Descoperirea revendica mărinimie de recepţie. Ce altceva denotau paginile debutantului decît inteligenţă nativă, îndrăzneală în observaţie şi în discernarea faptelor, intuiţie în fixarea caracterelor? Inerente inegalităţi de structură şi organizare nu puteau să decurgă decît din deficitul de rutină şi din lacunele de cultură, de informaţie, de autocristalizare. Cum autenticitatea efortului scriitoricesc era deasupra oricărei îndoieli, criticul s-a consacrat decis acţiunii de lansare. Frumos expusă în vitrina librăriei, cartea a stîrnit rumoare. Unii au contestat originalitatea viziunii, alcătuind comentarii maliţioase, nedrepte, prizoniere normelor scolastice. Ceilalţi — majoritatea — au acordat însă credit noutăţii viabile, exagerînd, poate, citeodată, în elogii şi adăugînd, în interpretare, intenţii şi reliefuri, prea puţin vizibile iniţial. În orice caz, vilva produsă a folosit autorului care a urcat dintr-o dată scara gloriei. Mai mult decît oricare alta prima carte dezvăluie, de obicei, rodul unor acumulări în experienţă biografică, sinceritatea de confesiune, calităţile în descriere, aproape naturale, instinctive.

Apoi, înainte de cea de a doua carte, sau dacă ea se mai putea hrăni din seva autenticităţii germinale, înainte de cea de a treia, intervenea clipa fatală. Clipa alegerii! Se crea o alternativă care ameninţa să clatine echilibrul tînărului pornit să cucerească lumea după rapidul succes. Poate că el nu era foarte conştient de iminenţa ei apăsătoare, dar în sinea lui, cu antene sensibile, presimţea bifurcarea care se deschidea. Ce să facă ?

1). Să privească maldărul de volume din bibliotecă şi să admită cu umilitate că e nevoie încă de un îndelung efort de studiu, de asimilare, de traversare penitentă şi a drumurilor cutreierate de alţii ? I se sugera că literatura, mai ales în secolul XX, presupune, ca o necesitate, iniţierea nu numi în viaţă ci şi în cunoaştere, în lectură, deci un nivel de erudiţie şi intelectualitate, fără de care nu se mai puteau recompune, tocmai cu amprentă personală, dilemele istoriei, dramele de conştiinţă, labirintul moralei şi al raportărilor existenţiale. În afara acestui „purgatoriu" cariera majoră în artă părea interzisă.

2). Să întoarcă ochii, să nege existenţa sau mai ales imperativul acestei sforţări anevoioase? Iată o ispită comodă, reconfortantă, dar pe care conştiinţa vocaţiei sale n-o putea accepta lesne. Trebuia găsit un motiv, care prin forţa evidenţei, să arate zădărnicia strădaniei. O dată acest motiv lămurit public sau, undeva în adîncuri lui însuşi, pentru propria liniştire se putea dedica profesiei literare mai destins, fără atîtea rezerve şi procese sufleteşti. Pe cele cîteva cărţi de căpătîi, suficiente, şi în special pe forţa nativă de percepţie a lucrurilor, supusă explorării şi şlefuirii, se va sprijini Edificiul artei.

Desigur, rezum, caricaturizez fenomene din evoluţia unor tineri scriitori petrecute mult mai complicat. Nu insinuez nici că perspectiva din care trebuie scrutate azi întîmplările de atunci trebuie să fie, neapărat, comică. Mai curînd un gust amar — după ratările inutile şi greşita investiţie de energie — rămîne în urma reconstituirilor. Invoc cazul unor debutanţi cu promiţătoare resurse care au optat totuşi dintr-o lene a căutării pentru cea de a doua alternativă. Dar nu era numai lene. Un soi de poruncă lăuntrică îi obliga parcă la înlăturarea obsesiei vidului. Altfel se menţinea acea inhibiţie — dezarmarea lor în faţa masivităţii Culturii. Fără a apela la o înţelegere exactă, conştientă — care ar fi năruit eşafodajul iluziei — trebuiau să obţină o compensaţie. Exista ceva care s-ar fi putut substitui golului şi deci imensei stăruinţe de absorţie necesară, care ar fi putut justifica dispensarea de ea? De la o asemenea întrebare a început simularea de personalitate (încă o dată chiar ascunsă propriei conştiinţe), autoîntreţinerea gloriei, un fel de delir nu departe de paranoia. Recurgem, cum se vede, şi la un tip de incursiune psihanalitică, spre a desluşi mobilurile diformărilor.

Cu cîtă grabă au aderat unii dintre debutanţii cu o reputaţie clădită peste noapte la teoriile zgomotoase care decretau începerea de la zero, anularea a tot ce s-a făcut, ca anacronic şi inferior etapei prezente, fondarea unei literaturi „constructive", „neodidactice". care îşi ajunge ei însăşi. Se exaltau resorturile evenimentelor trăite, într-adevăr inedite, care ar naşte şi ar cimenta o artă ce abia se defineşte şi beneficiază de privilegiile pionieratului. De aici pornea şi dilatarea enormă a vanităţii. Peroraţia despre formidabila înovare a concepţiei şi a tehnicii de relatare satisfăcea orgoliul ultragiat în secret de cealaltă relaţie subalternă (cu experienţa de veacuri a literaturii). El punea în mişcare agitaţia patetică, uneori sinceră în ignoranţa ei, ceea ce nu justifică eroarea. Propria personalitate se înălţa gigantic, modifica proporţiile peisajului din jur, cotropea spaţiile, elimina rivalităţile. Concurenţii nu erau numai scriitori de vază din aceeaşi generaţie sau mai în vîrstă, concurenţi erau şi Shakespeare, Tolstoi sau Caragiale, mari în felul lor, dar tributari — vai — unei înţelegeri asupra artei depăşită. Eu şi Nietzsche, Eu şi Balzac, Eu şi Dostoievski, Eu şi Blaga, Eu şi Eugen Ionescu... Nimic nu e de crezut despre aceste gălăgioase proclamări de mică genialitate dacă nu ne amintim că pe anumite porţiuni stabilirea ierarhiei de valori era falsificată şi nu funcţiona cum trebuie reflexul de conservare prin care o societate discreditează şi respinge proiecţia nesăbuită a puterii şi pe planul artei. Astfel a fost realizată perpetuarea erorii.

Multe farse ale destinului provoacă vanitatea! Puşi în condiţiile unei concurenţe loiale, deschise, cu toate mijloacele spiritului, noii veniţi în arena scrisului ar fi capotat iute, dacă nu şi-ar fi revizuit mentalitatea, dacă nu ar fi reînnodat firele unei tradiţii de substanţialitate în gîndire şi în pregătire intelectuală. Derutaţi de o confuzie, de o molimă de idolatrizare pe toate treptele ei au parcurs o cale a autoamăgirii trufaşe, din care cu greu i-a mai putut smulge cineva. Sterpe, din unghiul actual al observaţiei, nu erau numai declaraţiile dar şi producţiile, din ce în ce mai sărace în adevăr. În paranteză fie spus mai era o posibilitate de a evita competiţia valorilor proeminente prin restrîngerea voită la terenul sigur al universului ştiut, la cadrul în care predomina senzorialul şi pitorescul atît de plastic restituite pînă atunci în artă. Nu toţi puteau însă rezista tentaţiei acaparatoare: să cuprinzi întregul, toate categoriile umane, toate tipurile de teme, într-un fel de elan „enciclopedic", din care absentau tocmai cunoştinţele elementare.

Contemplate astăzi o serie din actele de odinioară par curioase, neplauzibile. Persistă o nedumerire: cum de a fost cu putinţă mistificarea şi automistificarea? Priviţi în jur! Pe ici pe colo mai reapar „naufragiaţi" ai ciudatei şi funestei megalomanii, talentul care a refuzat urcuşul răbdător, serios, grav, avizat, talentul care se recuperează extrem de dificil. S-au consumat deplorabil, dar şi tragic, disponibilităţi umane reale.

Să nu ne înşelăm. Sub alte variante, mai benigne, hipertrofii ale eului se mai pot ivi şi acum. Probabil că forţa aptitudinii pretinde inevitabil şi o exagerare a încrederii de sine, pentru o miză curajoasă, sfidătoare într-o întrecere din care cei cu pretenţii modeste, mărunte, prea sceptice, sînt excluşi. Dar mediul poate impune (şi azi impune din ce în ce mai pronunţat) mai multă rigoare a criteriilor, onestitate în trasarea ierarhiei, probitate în judecată, indiferent de funcţia administrativă şi de propria convingere afişată a autorului. Numai principii de reală afirmare şi de opoziţie severă în faţa impusturii, premeditată sau involuntară, cu avertismente prompte la cele dintîi semne de excesivă autopropulsare şi de grandomanie — asigură, în etapa fertilă şi pentru literatură pe care o străbatem, condiţii mai propice de promovare a valorii.

S. DAMIAN

ION PILLAT

istoric literar

Pentru conştiinţa poetică românească ION PILLAT este prototipul artistului modern, creator şi gînditor, degustător rafinat de formule lirice noi. Fizionomia aceasta se înscrie cu particularităţile ei într-un început de tradiţie — cea a poetului-cărturar din familia căruia se revendică cu drepturile deschizătorilor de drum Mihail Eminescu şi Al. Macedonski.

S-a observat că Ion Pillat a frecventat, mereu dinamizat de autentice mobiluri artistice, cîteva şcoli şi o sumedenie de personalităţi creatoare. Preocupările lui estetice — asupra cărora vrem să zăbovim — s-au nutrit mai întîi din romantism şi simbolism, apoi din parnasianism şi neoclasicism. Necristalizarea într-un tipar definit nu ţine de capriciu sau de istovirea treptată a valenţelor lirice proprii care pentru a-şi ascunde deficitul se cereau regenerate prin metamorfozare.

Dimpotrivă, de felul său suav şi descriptiv, Ion Pillat este un poet robust care se caută şi se rosteşte cu o perpetuă vocaţie a diversificării. Nu avea obiective culturale ci afinităţi spirituale. Aşa se face că îl descoperim mereu în ipostaze şi experimente de sensibilizare a expresivităţii. Trecerea lui de la o manieră la alta şi de la o viziune exotică, sonoră la antiretorismul clasicizant ar putea fi interpretată ca indiciul unui temperament labil şi al unei funciare scindări lăuntrice. Cine l-ar pricepe aşa se înşală. Pillat este prin toate preferinţele sale uşor de identificat fiindcă respiră o experienţă unică — de integrare în istorie prin tensiunea limbajului şi prin jocul stărilor sufleteşti. Aşa cred că îi vom înţelege chemările nostalgice spre paradisul tropical dar şi căutarea exaltată a peisajului oltean, rememorarea melancolică a idilei consumate şi vibraţia enigmatică cuprinsă în dorul tradiţional. Şi tot astfel interesul arătat naturii neîngrădite şi geometriei citatine, realităţilor naţionale şi istoriei universale, ecourilor din Héredia şi Verlaine, Mallarmé şi Paul Valery. Tipul său de poezie este un caleidoscop, după cum orizontul său de idei se bizuie pe o asimilare a celor mai felurite surse : de la Hugo von Hoffmansthal pînă la Jean Moréas şi Saint-John Perse.

Trecut prin mai toate marile direcţii ale liricii europene contemporane, Ion Pillat a meditat, în cunoştinţă de cauză şi cu originalitate, asupra manifestărilor literaturii noastre. Evident este surprinzător să constaţi cît de avizat fusese poetul cînd, alternînd uneltele, se pronunţă cu o competenţă de invidiat ca istoric literar.

Am avut altădată prilejul să subliniez (vezi lucrarea mea închinată romantismului românesc) aportul său în chestiunea precizării diferenţei calificative dintre romantismul nostru şi cel occidental. Mă mulţumesc să reamintesc că într-un moment în care felurite demonstaţii contestau treapta de dezvoltare la care ajunsesem, descoperindu-ne total tributari unor şcoli naţionale, mai ales celei franceze (Pompiliu Eliade, N. I. Apostolescu, Charles Drouhet etc.), Ion Pillat într-un studiu de răsunet [1]) demonstrează în ce mod strălucit ne-am afirmat. El va susţine în contextul celei mai strînse analize că 1 — romantismul românesc nu putea să fie rezultatul unei dezvoltări literare normale de vreme ce lipsiţi de clasicism nu aveam de ce reacţiona la reţionalismul lui excesiv şi dogmatic cum se făcuse simţit aiurea. Că 2 — în locul antitezei literare romantism-clasicism avem o antiteză culturală şi politică faţă de neoclasicismul grec şi aservirea fanariotă, că 3 — în epoca plină de efervescenţă de după anul 1821 deshumăm creaţia folclorică, mărturie preţioasă a priceperii ţăranului de a creia şi căuta frumosul şi în fine, că prin toţi aceşti factori ne-am modelat un romantism al deşteptării civice, colorat de justiţiar şi impulsuri agitatorice.

Artist cu „accente din toţi poeţii români"[2]) Ion Pillat vibra la ideea unei largi comuniuni estetice, incredinţat de timpuriu că progresul nu poate veni din iscodiri şi izvodiri întîmplătoare ci din angajarea în circuitul generos al valorilor. El ni se înfăţişează azi, poate cu farmecul anticipărilor dezinvolte, ca unul dintre comparatiştii cei mai inspiraţi. Deşi singura sa arma era intuiţia, Pillat sesizase că transmiterea produselor fanteziei de la un popor la altul intră în firea lucrurilor. De ce atunci să ne mirăm că ne deschidem unii altora ? Scrînd amplul articol exegetic **Simbolismul ca afirmare a spiritului european**[3]), Ion Pillat dizerta aplicat despre un domeniu lui familiar cu îndemnul „de a conlucra la cultura comună a umanităţii"[4]).

În preambulul consideraţiilor sale autorul vede în simbolism o mişcare care în ultimul pătrar al veacului al XIX-lea, a dat un inedit relief unităţii spirituale a conştiinţei culte europene ca riposta la pozitivismul rigid şi mercantil în care burghezia ancorase gîndirea şi creaţia anilor 1850—1880.

Mişcarea a fost de esenţă şi expresie franceză, dar la ea au participat încă de la început numeroşi străini. Lucid, în respectul adevărului dar şi cu mîndrie patriotică, Pillat nu uita că Al. Macedonski fusese colaborator la „Wallonie", una din primele reviste ale curentului. El constată că simbolismul francez a exercitat o mare influenţă asupra multor poeţi printre care sînt citabili. Al. Macedonski, D. Anghel, I. Minulescu şi G. Bacovia. Militantismul în favoarea aceluiaşi ideal estetic îi apare autorului ca revelator pentru circulaţia, preluarea şi întruparea unor idei în versiuni înrudite ale aceluiaşi program. De la un înaintaş ca Nerval (prin muzicalitate, cultul misterului dezvoltarea în arabesc a motivului numai sugerat) şi de la nume prestigioase de talia lui Baudelaire sau Mallarmé, s-a înălţat o nouă aşezare a lirismului, o altă înţelegere, mai suplă, a fenomenului poetic însuşi, disociat de proză, sustras retoricei şi redat echivalenţelor melodice ale tumultului lăuntric.

Subliniera de către Ion Pillat a locului simbolismului în conştiinţa lirică a timpului, făcută fără nici o prejudecată, reprezintă în cazul său o dovadă de discernămînt. Tot aşa cum este un semn de clarviziune distincţia pe care tot el o face între modernism, ca gest de sfidare a inerţiei şi monotoniei, şi modernismul sinonim cu inaccesibilitatea şi mimetismul pedant.

Criza spirituală de după primul război punea tineretul în faţa alternativei : tradiţie sau inovaţie. Desigur a fi refractar la nou, a fi osificat nu constituie o soluţie viabilă. Însă nici goana după o modernitate ostentativă nu-l mulţumeşte pe Ion Pillat. El recomandă o împrospătare a tradiţiei prin transfuzii de spirit modern. Pentru aceasta, precizează acelaşi, nu trebuie să ocolim fondul nostru tradiţional, vioiciunea spiritului popular, credinţele şi emanaţiile lui în arta, arhitectura şi deprinderile sufletului românesc [5]).

Aptitudinea de a fi un promotor activ al valorilor naţionale este reconfirmată strălucit de eseurile pe care cărturarul le-a consacrat în cîteva agreabile şi informate portrete lirice literaturilor străine. De la Ronsard şi Don Quijote şi pînă la William Butler Yeats sau Conrad Ferdinand Mayer, Pillat creionează o diagramă a aventurii lirismului dealungul timpului şi transformării conceptelor poetice. Privită din interior aventura îşi dezvăluie graţioasă tainele şi înţelesurile probînd, dacă mai era nevoie, că un idolatru al poeziei cum a fost Ion Pillat n-a încetat să ambiţioneze justificarea raţională a armoniilor ei pline de vrajă.

Henri ZALIS

[1]) *Romantismul român. In :* Viaţa românească, 23, *nr. 7-8, iulie—august 1931, p. 13—29. Retipărit in vol.* Romantismul european, *Buc. 1932.*

[2]) *G. Călinescu In :* Jurnal literar, 1, *nr. 41, 8 oct. 1939, p. 2—3.*

[3]) *Ion Pillat In :* Revista fundaţiilor, 9, *nr. 7, iulie 1942, p. 159-181.*

[4]) *T. Vianu,* Literatură universală şi literatură naţională, *Buc., E.S.P.L.A., 1956 p. 293.*

[5]) *Ion Pillat. Generaţia nouă faţă de tradiţie şi modernism. In :* Universul literar, 43, *nr. 12, 20 martie 1927, p. 179-180, nr. 13, 27 martie, p. 196-199.*

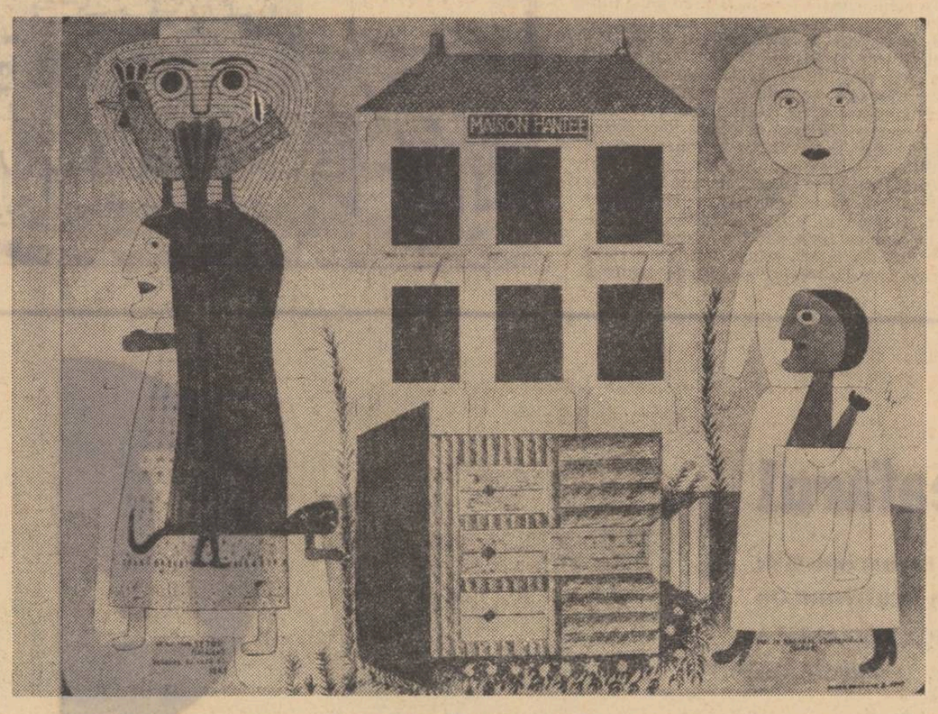

VICTOR BRAUNER : CASA CU STAFII

Dürer la Nürnberg

500 de ani de la naşterea artistului

AUTOPORTRET

Idolii memoriei

Nu, nu îngerul trist, eşuat în încăperea plină de semnele ingenioase ale spiritului uman, din **Melancolia** lui Dürer ! Nu acel înger suferind de **acedie,** asemenea monahilor din mănăstirile cu ziduri groase între trupul firav dinăuntru şi livezile cu fructe zemoase de afară ! Nu făptura tainică din gravură, pierdută în delectarea morocănoasă a gîndurilor deşarte ! Altă imagine a omului închis într-o încăpere mă urmăreşte de mult, închipuie negativul bine ocrotit, rareori scos la lumină al sufletului meu. Este chipul, desenat de aceeaşi mînă a gravorului din Nürnberg, înfăţişîndu-l pe **Sfintul Ieronim în Chilie.**

Gravura pare să ilustreze definiţia medievală a păcii: **tranquilitas ordinis.** Liniştea deplină a ordinei pluteşte în chilia sfîntului, cu geometria ei austeră. Bîrnele groase de stejar, blocurile de piatră ale zidului şi scîndurile netede ale mobilelor credincioase omului îl înconjoară pe acesta, îl închid ca într-o carapace a meditaţiei. Plecat peste foile sale, cu pana în mînă, bătrînul, cu creştetul înconjurat de o aureolă luminoasă, scrie. La picioarele sale un leu blînd, alături o ţeastă deasupra unor in-folii, iar înapoia sa, pe perete, o clepsidră. Imagini, toate acestea, imagini într-o imagine ca şi crucifixul de pe masă. Imagini ale lumii care începe dincolo de pereţii chiliei, care nu pătrunde în spaţiul închis decît subtilizată, preschimbată în lumină, prin alveolele ferestrei.

Blîndă lumină de toamnă care întîrzie pe blocurile de gresie roşietică a caselor din Nürnberg. Mă văd stînd pe terasa cu muşcate, la picioarele burgului imperial privind spre casa lui Albrecht Dürer. Casă de patrician înstărit, cu trei caturi, cu acoperiş înalt, spart şi el de alte ferestre înălţate în două etaje. Şi bîrne de susţinere, aparente, marcînd soliditatea zidurilor. Şi ferestre multe, deschise curios spre lume. Casă deloc introvertită. Unde era într-însa chilia sfîntului Ieronim ? Desigur, în negativul sufletesc, ascuns cu grijă, al unui ideal de viaţă niciodată realizat pe de-a-ntregul.

Decît într-o chilie, mi-l închipui mult mai uşor pe meşterul Albrecht în cercul prietenilor săi. Konrad Celtis, umanistul, poetul încununat cu lauri, acolo sus în castelul imperial, de către Frederic al III-lea, cel care propusese în 1495 temele umaniste ale picturilor din casa unui mecena din Nürnberg, bogatul Sebald Schreyer, acest Celtis îl recomandase probabil pe Dürer cercului distins al patricienilor şi intelectualilor oraşului. Medici, oameni ai legii înalţi funcţionari, preoţi învăţaţi se întîlneau la Herrentrinkstube, o casină — cum se spunea mai demult în Ardeal — a „domnilor". In centrul acestui grup era instruitul patrician Willibald Pirckheimer, marele prieten de mai tîrziu al lui Dürer. Acesta din urmă nu mai era meşteşugarul modest, fiul aurfăurarului născut într-un sat obscur, nu departe de Oradea noastră, stabilit în — oraşul liber — al Nürnbergului în ziua de sfîntul Ilie, patronul breslei sale, ziua cînd bogatul Filip Pirckheimer, tatăl lui Willibald, îşi serbase nunta şi toată aristocraţia burgheză a oraşului dansase sub teiul cel mare al castelului imperial.

In această aristocraţie a banului şi spiritului intrase Albrecht Dürer nu numai datorită talentului său ci şi pasiunii pentru înaltele discipline cultivate de umaniştii cercului din „Circiuma domnilor": geometrie, astronomie, astrologie, cosmografie, muzică. Mitologia ca şi ştiinţele naturii îl interesau deopotrivă. Şi n-ar fi fost un om al acelui sfîrşit de ev mediu ca şi al aurorei timpurilor moderne dacă disputele teologice l-ar fi lăsat indiferent. Dar cei din cercul umaniştilor, oameni ai cugetului, nu disprefuiau desfătările trupului. In **Jurnalul său de călătorie în Ţările de Jos,** Dürer are grijă să însemne vedrele de vin pe care le primeşte în dar (la Anvers: „Ruderigo mi-a dăruit vin tare şi stridii") ori stuvri şi pfenigii albi plătiţi pentru băutură. Cît despre plăcerile dragostei e de ajuns să citim scrisorile aceluiaşi Dürer trimise din Veneţia către nobilul său prieten Willibald Pirckheimer, în care aluziile maliţios-umoristice la adresa frumoaselor nürnbergheze sînt foarte străvezii. Artistul nu se sfia să-i scrie patricianului : „Item mi se pare că duhniţi a tîrfe, încît vă simt mirosul pînă aici..."

Zumzetul de stup activ al oraşului, cu aromele şi miasmele lui, nu pătrunde în calma încăpere închisă a monahului cu leul la picioare. Tot astfel, în acea **Imago Erasmi Rotterdămi a Albrechto Dürer ad vivam effigiem deliniata,** în imaginea lui Erasm pe care Dürer l-a întîlnit, umanistul cu pana într-o mînă şi călimara într-alta, cu ochii plecaţi asupra hîrtiei şi un vag zîmbet plutind peste riduri, pare mulţumit de singurătatea sa, de recluziunea sa în universul tăcut al Cuvîntului. Poate pentru acest chip sau pentru altul, învăţatul l-a răsplătit pe desenator, precum notează acesta din urmă: „mi-a dat domnul Erasmus o hăinuţă spaniolă şi 3 portrete de bărbaţi în dar."

Căci Dürer nu se mulţumea doar cu semne perene ale spiritului — o ţeastă, o clepsidră, un crucifix. El şi noi toţi avem nevoie de hăinuţe spaniole, de mai mulţi coţi de stofă bună şi groasă de Arras, de cîte un butoiaş plin cu tot felul de dulciuri zaharisite, de vreun papagal mic şi verde, de pene de Calcutta, de tablouri cu nimfe, de vin cu vadra, de sticluţe mici de parfum franţuzesc, ba chiar şi de vreo rară copită de elan ori de vreun corn de bou mai mare şi mai răsucit. Avem nevoie de toate acestea nu numai ca de bunurile lumii acesteia, ci ca de **chipurile** ei. Lumea ca spectacol este o amăgire ? Dar din tot ceea ce pierdem, clipă de clipă, nu păstrăm oare — singură garanţie a duratei noastre — chipurile acestei lumi ? Acestor chipuri ne închinăm, cu ele ne populăm singurătăţile. Ele ne sînt idolii.

Idoli ai memoriei ! Acolo, pe strada îngustă care coteşte spre zidul cetăţii imperiale din Nürnberg... De pe terasa cu muşcate se vede casa pictorului. Deasupra, departe, turnurile înalte: Lunginsland Turm, Fünfeckinger Turm, Vesnerturm, Heidenturm. Iar de sus, de pe metereze, pînă departe, oraşul care — în ore de amurg — pare un polipier de cristale mici roşietice.

Într-o epistolă, din 8 septembrie 1506, Al-

BLAZONUL LUI DÜRER, — 1523

brecht Dürer îi scria prietenului său Willibald Pirkheimer: „Ar trebui ca o cameră să aibă mai mult decît patru colţuri, pentru ca să poţi pune în ea idolii memoriei."

Ceasul prinţilor electori

Pe faţada porticului de intrare în **Liebfrauenkirche,** biserica din piaţa cea mare a Nürnbergu-lui, cu ogivele ei, cu dantela ei de sfinţi, păstrată ca prin miracol din secolul al XIV-lea prin dezastrele istoriei şi îndeosebi, prin bombardamentele celui de-al doilea război mondial, sub ceasul cel mare cu limbi aurite, într-o nişă, stă pe tronul său Împăratul. In mînă cu însemnele puterii sale, pare acolo sus, pe austera faţadă gotică, o mare jucărie născocită de un duh poznaş.

Îl poţi vedea pe Împăratul la orice oră. Dar numai atunci cînd sună douăsprezece ore ale amiezii se petrece micul spectacol aşteptat de turiştii străini din piaţă, postaţi cu aparatele fotografice printre tarabele încărcate cu căpăţîni de salată aduse de grădinarii văii Pegnitz ori cu pere Napoleon şi portocale din ţările sudului: orologiul mecanic din 1509 declanşează mica pantomimă a defilării celor şapte prinţi electori în faţa Împăratului.

Toţi împăraţii Germaniei, între 1050 şi 1570, şi-au avut reşedinţa, cel puţin o dată în timpul domniei lor, în Castelul imperial din Nürnberg. Frederic Barbarossa a fost unul din marii săi constructori. Nefericitul Frederic al II-lea a declarat urbea de pe Pegnitz oraş liber imperial. Idolii memoriei istorice au fost păstraţi şi cultivaţi vreme îndelungată în acest oraş. Un asemenea idol, întrupat mecanic a fost înălţat pe frontispiciul frumoasei biserici.

Gravitatea se întîlneşte cu jocul în toată această comedie umană. Om chibzuit, parvenit prin geniul său în înalta societate a oraşului Dürer nu putea să fie decît încîntat de atenţia pe care împăratul Maximilian I i-o acordă de îndată ce îl cunoaşte. In februarie 1512 a intrat în serviciul comandat al acestuia. Dar încă înaintea acestei date întîlnim chipul imperial în tablourile meşterului Albrecht. In **Sărbătoarea Rozarului** înaltul personaj îngenunchează faţă în faţă cu papa (împotriva căruia tocmai ducea în acel timp un război costisitor) la picioarele tronului Fecioarei. Dürer el însuşi, într-un colţ al tabloului, stă sprijinit cu spatele de un copac. Dar cu adevărat imperială e înfăţişarea lui Maximilian în marele portret din 1519. Împăratul murise. Pictorul îl văzuse de aproape la Nürnberg şi la Augsburg în timpul dietei din 1518, cu puţine luni înainte de sfîrşitul lui Maximilian cînd acesta, în ziua de 28 iunie, îi pozase. Figură măreaţă a unui bărbat cărunt, purtînd în priviri oboseala unei lumi, cu nasul puternic dar fin al unui cavaler fără teamă. In palma stîngă întinsă, o rodie din care iese la iveală bogăţia de seminţe

Din tinereţea lui, se spune, împăratul îşi alesese acest simbol al resurecţiei, al vieţii veşnice. Pe fondul verde al picturii, hlamida de brocart carmin cu o capă de hermină şi o pălărie de catifea neagră cu o nepreţuită agrafă fac din omul îmbătrînit un personaj superb „Potentissimus maximus et invictissimus Cesar..." scrie pe tabloul lui Dürer şi epitetele continuă cu superlativele lor majestuoase.

Pe faţada bisericii doi trompetişti îşi ridică încet, cu mici gesturi sacadate de păpuşi mecanice, alămurile subţiri. Se aude o melodie îndepărtată, copilăroasă, apoi se deschid două uşiţe deoparte şi de alta a Impăratului pe tronul său şi Prinţii electori în număr de şapte, trec pe rînd în semicerc în faţa lui şi se înclină ca nişte marionete cuminţi pentru ca să dispară. De trei ori are loc această defilare a păpuşilor colorate, în sunetele vagi ale unei muzici de caterincă ori de orologiu. Păpuşile din Nürnberg se închină, în fiecare zi, unei păpuşi mai mari.

Admirabilă parabolă a istoriei. Dintr-un împărat — cum ar spune Arghezi — a mai rămas doar praf cît pentru presărat. Ar fi crezut orgoliosul Maximilian că seminţele rodiei sale simbolice vor însemna viaţa sa veşnică (conform limitelor derizorii ale veşniciei omeneşti) doar în tabloul meşterului din Nürnberg ? Dar meşterul el însuşi, care a lucrat cu cinste şi profund respect la cartea de rugăciuni a împăratului, decorînd-o cu toată îndemînarea şi cu toate sugestiile prolificei, înaltei sale fantazii, Albrecht Dürer supusul său credincios nu se va sfii să-i vîndă portretul, cum însuşi povesteşte în **Jurnalul de călătorie în Ţările de jos**: „Am dat portretul împăratului meu pe a stofă engleză albă..." Aceasta după ce notase că primise în dar de la un oarecare Gerhardo „2 vase mici cu capere şi măsline..."

In piaţa mare din faţa goticei Liebfrauenkirche ce lecţie estetică şi morală ! Intr-un colţ al pieţei, o fîntînă, de asemenea, gotică, înaltă de nouăsprezece metri, **Fintina frumoasă,** ridicată între 1385 şi 1396. Soclul de piatră cu opt stîlpi, patruzeci personaje tăiate în piatră, întregul univers al artelor liberale în piatră. Eroii păgîni — Hector, Alexandru, Cezar — stau alături de eroii Israelului — Iosua, David, Iuda Macabeul şi de cei creştini — regele Artur, Carol cel Mare, Godefroi de Bouillon. Apoi Moise şi cei şapte profeţi. Apoi principii electori. Apoi cei patru evanghelişti şi patru doctori ai bisericii. O întreagă ordine temporală şi spirituală. Ierarhia unei lumi se înalţă din mijlocul unui vas enorm de piatră calcaroasă în care clipoceşte apa. Prin reţeaua de fier forjat a unui grilaj, opera nespus de preţioasă, din 1587, a maestrului lăcătuş Paulus Kuhn, trec ţevi pe care le poţi înclina, aducînd în dreptul gurii şuvoiul de apă proaspătă. Las apa să-mi curgă pe mînă, apa filozofilor, sfinţilor şi eroilor pe care nimeni sau aproape nimeni în lumea grăbită din jur nu-i mai vede. Rareori, la fel de grăbită ca toţi ceilalţi, o faţă se apropie de grilaj şi atinge în trecere un mic inel strălucind alb printre barele şi volutele negre. Un inel purtător de noroc, strecurat — spune legenda — nu se ştie cum, fără să fie urmă de sudură, printre ochiurile şi braţele grilajului.

Sub soarele de toamnă, dulce — înşelător, florile stropite din belşug strălucesc pe mesele precupeţelor în jurul **Fintînei frumoase.** La Veneţia, Dürer cerceta — ca şi Goethe mai tîrziu — cu asiduitate, piaţa pescarilor. Printre straniile fructe de mare unele îl atrăgeau cu deosebire. Iată acuarelele şi guaşele înfăţişînd un homar ori un crab. Precizia naturalistului şi acuitatea privirii pictorului sînt egale în aceste lucrări uimitoare care adeveresc cuvintele lui Dürer : „Căci arta este cu adevărat în natură; pentru a o poseda trebuie să o smulgi de acolo". Astfel a smuls el într-o bună zi o bucată de pămînt înierbat şi punînd-o în faţa lui a pictat — acuarelă şi guaşă — **Marele smoc de iarbă. Adevărul** firelor întretăiate, al buruienilor binecunoscute atinge limitele **Imaginarului.** Înţelegi deodată, privind aceste fire şi foi atît de modeste, mai strălucitoare în vitalitatea lor impertinentă decît împăratul orgolios în hlamida sa de brocart, că această artă impune naturii — ca şi istoriei — halucinanta sa precizie. Jocul devine o realitate superioară. De aceea, în gravurile **Apocalipsei** sale, Albrecht Dürer proiectează un univers eshatologic folosindu-se în închipuirea judecăţii din urmă a lumii de umilele date ale lumii acesteia. Himerele se nasc din prundişul şi lutul acesta, din jivinele şi florile ei. In corul bisericii Maicii Domnului din marea piaţă, lîngă o fecioară suavă într-un grup al Buneivestiri, pe un stîlp e tabloul unui anonim înfăţişînd o alegorie a morţii. Un cavaler în genunchi. Sus un înger zdrobind balauri. Jos omul mort, hidos cu gura căscată, în linţoliu, năpădit de broaşte, şerpi, şopîrle. Şi o frază drept morală : „tu quoque lector eris". Şi tu cititorule vei fi asemenea lui.

Dar sfinţii sculptaţi la portalurile bisericii ca şi cei aşezaţi în nişe, sprijiniţi de stîlpii navei seamănă atît de mult, ce spun, sînt identici cu păpuşile de Nürnberg din galantarele magazinelor. Şi nu numai acestea, ci oamenii — femei, bărbaţi, copii — care circulă în stradă prin piaţă. Am văzut de curînd o ingenioasă apropiere fotografică — la expoziţia Albrecht Dürer şi oraşul său Nürnberg, organizată la noi de Inter Nationes şi de municipalitatea Nürnberg-ului — între imaginile marelui pictor şi cele ale concetăţenilor săi... din zilele noastre. Împăratul Maximilian e un farmacist de treabă, Oswalt Krel, reprezentantul puternicei companii din Ravensburg la Nürnberg, din tabloul de la

Un eseu de

NICOLAE BALOTĂ

München se ocupă şi azi cu negoţul. Triumf al artei asupra realului sau al realităţii asupra artei ? Sau, mai curînd, alianţă a lor într-un joc care depăşeşte atît artisticul cît şi realul.

„In anul 1513 — după naşterea lui Hristos — notează Dürer — preamarelui rege Emanuel al Portugaliei i-a fost adus din India la Lisabona un fel de animal, pe care ei îl numesc rinocer. L-am desenat alăturat în toată înfăţişarea sa. Are culoarea unei broaşte testoase pestriţe şi e acoperit peste tot cu o carapace groasă şi foarte dură. Şi e de mărimea unui elefant..." Şi descrierea continuă, e minuţioasă, pînă la : „Şi se mai spune că rinocerul ar fi iute, îndrăzneţ şi şiret".

Ştiinţă şi artă, adevăr şi ficţiune. La începuturile erei moderne, Dürer anunţă fenomenologia de la sfîrşiturile ei. Pentru el, „natura e măiastră, iar iluzia omului doar rătăcire". Dar nu se sfieşte să spună : „vei putea inventa multe lucruri ciudate şi transforma în multe feluri o imagine, dacă te vei strădui s-o faci". Căci arta e un joc suprem — cum bine au înţeles păpuşarii din Nürnberg — o festă sublimă jucată naturii şi istoriei.

Printre vechi instrumente muzicale

Seara, oraşul se întoarce cu sute de ani în urmă. Cînd, întorcînd spatele luminilor artificiale, priveşti de pe podul Muzeului clădirea întunecată a bătrînului ospiciu al Sfîntului Spirit, întemeiat în 1331, cu ferestrele sale atît de zîmbitoare în timpul zilei prin profunzimea florilor, simţi deodată învăluindu-te farmecul sepulcral al burgului de odinioară. Faci cîţiva paşi şi intri, într-o curte cu ziduri şi pilaştri, cu cerul mai întunecat deasupra. Sînt ruinele unei biserici, Katharinenkirche, în care se întîlneau Maeştrii Cîntăreţi.

In Grădina deliciilor lui Hieronymus Bosch un om este crucificat pe o harfă. Strunele îi trec prin trup. Oribil — delectabilă imagine a voluptăţilor cu care muzica, **ars diaboli** ne ispiteşte. Niciodată n-am fost mai **tentat** de arta aceasta care invocă duhurile pentru ca să le izgonească, exorcizîndu-ne, ca în acea seară din Nürnberg în care am ascultat piese de Corelli, Frescobaldi, Monteverdi... plimbîndu-mă printre vechi instrumente muzicale.

Din secolul trecut, **Germanisches National-Musem** este instalat într-o mănăstire dezafectată, ruinată apoi refăcută, din secolul al XIV-lea, a Cartauzienilor. La aceasta s-au adăugat clădirile aparţinînd unei alte mănăstiri, a Augustinienilor şi, în sfîrşit, construcţii moderne, de legătură, pentru a forma un amplu complex muzeistic. Intr-o anumită seară a săptămînii, ocolind tezaurele dispuse cuminte sub sticlă, ca în nişte racle, din numeroasele săli ale muzeului, traversînd hala sobră, rece a unei biserici care şi-a pierdut rostul cultic treci în galeria ce împrejmuia o curte interioară şi aici, nevăzută, de sus, de pretutindeni te întîmpină, asemenea păsărilor punîndu-se pe umerii, pe braţele sfîntului Francisc, sonurile unei muzici celeste. Un cult se oficiază, un cult al cărei sacerdoţi nu pot fi văzuţi. Bach e, fără îndoială, cel mai de seamă dintre ei. Sunetele muzicii te petrec în plimbarea domoală — tu însuţi nu-ţi mai auzi paşii — prin galeria cu stîlpi de piatră, pînă cînd, în faţa ta, se deschide — adevărata peşteră a celor 1001 nopţi ale muzicii — o vastă sală a vechilor instrumente muzicale. De-a lungul ei, într-o parte şirul lung al strămoşilor pianului, de la clavicembalo, clavicord, spinet, cu graţioase decoraţii pastorale, pînă la clavier-ul timpurilor noi. Un labirint în care intri cu sfială, cu încîntare, în care ingeniozitatea, fantezia omului în crearea acelor forme plastice care vor scoate mai mare ori mai viguroase forme muzicale, te uimeşte. Delicate flaute şi monstruoase tromboane, complicate instrumente cu coarde şi tobe şi cimpoaie. Invenţia este o cale a simplificării ; strămoşii sînt aproape întotdeauna mai complicaţi decît urmaşii. Contrabaşi monstruoşi îşi leapădă cu timpul cocoaşele hidoase, violinele se subţiază. Elegante forme ale acelor viola da gamba, viola d'amore, ale atîtor instrumente care s-au pierdut pe drum. Muzica plutind prin sală, muzică veche pe care muzicanţi nevăzuţi o executau chiar pe aceste instrumente, părea că vine, într-adevăr, din alte sfere. Ieşind afară, în noaptea tăcută a burgului, îmi aminteam cuvintele însemnate de Dürer, pe o foaie răzleaţă de pergament: „De asemenea am văzut şi eu o cometă pe cer".

Ciudată unire a extremelor, coincidenţă a contrariilor în spiritul — atît de germanic — al acestui artist. Dürer pare mai curînd un posedat al geometriei decît al muzicii. O viaţă întreagă, atras de idealul unei arte suprem **adevărate,** a unei arte care să fie una cu ştiinţa, caută legile care ordonează universul, o sursă excepţională a unei arte riguros calculate. In 1500, veneţianul Jacopo de Barbari trecînd prin Nürnberg îi arătase unele figuri proiectate de el după calculul proporţiilor. Germanul întreprinde şi el, cu răbdare şi perseverenţă studiul proporţiilor, lucrînd „cu compasul şi echerul". In sfîrşit, rod al observaţiilor şi meditaţiilor sale, scrie un **Îndrumător pentru măsurători, Tratatul despre proporţii.** Deşi nu e şi nu va fi niciodată satisfăcut cu ceea ce a descoperit. Dar, cum spune el : „Dacă nu putem ajunge niciodată la desăvîrşire, trebuie oare să renunţăm cu totul la a mai învăţa ?" *

Acelaşi om, însă, îşi permite în **Marea încursiune estetică,** să teoretizeze o **ars combinatoria,** o posibilitate a combinării imaginilor, după voie, cu utilizarea celor oferite de visele noastre. Nu o artă onirică, desigur. Dar, în clipele tulburi în care se pregătea marea ruptură a Reformei, sufletul tulburat al meşterului din Nürnberg îşi permite să se exprime prin asemenea viziuni. In 1525 el fixează în acuarelă şi peniţă un vis terifiant pe care l-a avut, viziunea unui nou potop care se prăbuşeşte asupra omenirii. El descrie apoi în cuvinte visul ca o mărturie a importanţei pe care i-o acordă. Căci Albrecht Dürer, cel care se străduise — în spiritul unei arte a proporţiilor — să întrupeze modelul perfect, canonul uman în perechea lui **Adam şi Eva** în **Cei patru Apostoli,** îşi proiectase viziunile cele mai intim legate de un profund ombilic al existenţei în gravurile **Apocalipsului.**

Zidurile de gresie roşietică din Nürnberg au fost deseori zguduite, dărîmate de furtuni iscate de Cavalerii Apocalipsului. De fiecare dată, meşteşugarii Nürnberg-ului le-au reclădit cu răbdare şi perseverenţă. Printre ei, cel mai de seamă dintre ei, Albrecht Dürer.

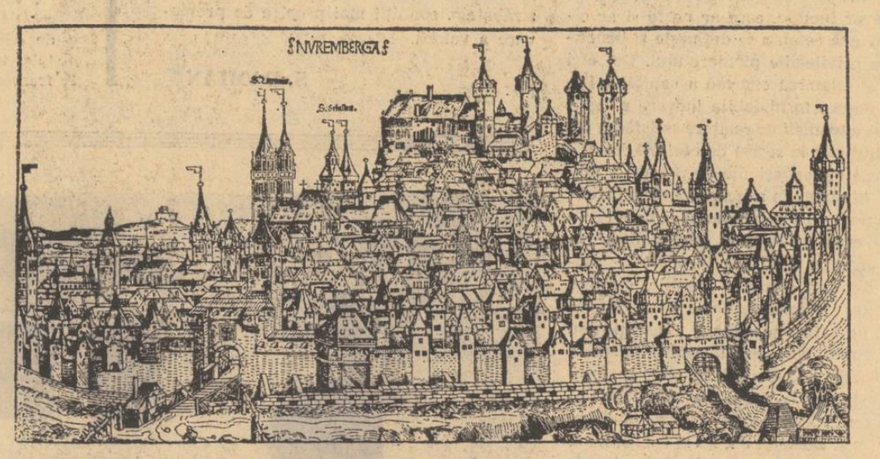

* Textele lui Dürer au fost citate în excelenta traducere a lui N. Reiter, A. Dürer, **Hrana ucenicului pictor,** ed. Meridiane, Buc., 1970.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTA
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 34 ; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCINTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Anul XIV
Nr. 15 (467)
Sîmbătă
10 aprilie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

OCTAVIAN GOGA

90 de ani de la naștere (pag. 7)

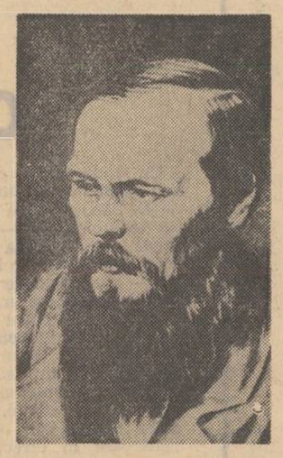

„LUMEA“ LUI DOSTOIEVSKI

Un studiu de Nicolae Manolescu (pag. 4-5)

Anul 50

În întîmpinarea Semicentenarului

• Editura scriitorilor „Cartea Românească“ continuă să tipărească seria de volume de literatură română contemporană — proză, poezie, eseuri, articole, însemnări — serie pregătită să apară în cinstea aniversării Partidului Comunist Român. În legătură cu aceste apariții și cu contactul lor cu cititorii, librarii din București s-au întrunit joi 8 aprilie, audiind cu acest prilej expunerea criticului Mihai Gafița, redactor-șef la Editura „Cartea Românească“.

• La liceul „Mihai Viteazul“, profesorii din București au avut vineri 9 aprilie o întîlnire cu scriitorii : acad. Mihai Beniuc, Radu Boureanu, redactor șef al revistei „Viața Românească“, Vlaicu Bârna, Eugen Frunză, Camil Baltazar, Mircea Micu, Nicolae Stoian și Mihai Novicov care a conferențiat despre problemele literaturii contemporane. În cadrul întîlnirii scriitorii prezenți au citit din lucrările lor.

• Duminică 4 aprilie a avut loc o șezătoare literară la Casa prieteniei româno-sovietice. La întrebările publicului cititor participant au răspuns scriitorii Pop Simion și Szasz Janos. Actrița Mitzura Arghezi a citit din lucrările celor doi scriitori.

• Joi 8 aprilie, poeții Mihai Beniuc și Cezar Baltag s-au întîlnit la Universitatea din București, în amfiteatrul Odobescu, cu studenții Facultății de Filologie.

OPINII DESPRE PSIHOLOGIA SUCCESULUI

Cultură și orgoliu

Scriind despre o formă de hipertrofie a eului în mediul literar, am încercat să arăt în numărul trecut că ea este provocată, în mod paradoxal, de senzația de dezarmare în fața masivității Culturii. Un gol se cerea umplut și tînărul, prea repede întîmpinat, după debut, de glorie, renunța la efortul dificil și îndelungat de asimilare a valorilor umanității, în favoarea unei zgomotoase convingeri despre începerea de la zero și nașterea unui nou fel de literatură care își ajunge ei însăși. Deși am prezentat mai multe stadii de dilatare a personalității, dintre aspectele mai recente (nu atît de radicale) mai trebuie semnalate tocmai cele care nu pornesc de la negarea culturii.

Cum e cu putință, și de la aceste premize, hipertrofia eului ? S-au ivit, în ultimii ani, autori tineri care se disting incontestabil prin instruire, calificare intelectuală, resurse de orientare pe o arie destul de vastă a vieții spiritului. La unii dintre ei însă brusca exteriorizare de vanitate stîrnește uimire. După ce i-am cunoscut timizi, politicoși, receptivi la opinii, cu respect față de interlocutor, apți și de recunoștință, chiar de judecată tolerantă în fața unei primiri prea sceptice — îi descopăr dintr-o dată schimbați. Acum ei participă la discuția de idei cu un soi de condescendență, ca și cum ar face o favoare, nu mai au răbdare cît timp conversația atinge doar subiecte generale, fără referire directă la opera lor, îți cer socoteală deschis și brutal pentru opiniile critice exprimate și te amenință, strecurînd și insinuarea că prodigiosul lor talent le va aduce, implicit, în curînd și putere discreționară pe tărîmul literelor. Îți propun, de aceea, o complicitate a reclamei, pe care o denumesc pompos riposta minților evoluate în fața primitivității și impostorii.

Ceea ce îi electrizează este orice ocazie de a întocmi clasamente : știu întotdeauna cu precizie locul fiecăruia în cursa literară declanșată și, bineînțeles, ei se află la mare distanță în frunte. Fac atîta tărăboi încît obțin privilegiul de a fi mereu luați în seamă, le crește cota la bursa valorilor, fotografiile lor ne întîmpină pretutindeni, declarațiile semnate de ei conțin cu precădere aserțiuni răspicate despre soarta artei universale, despre raportul dintre opera lor și configurația literaturii în lume. Se amestecă fără reticențe și în alte domenii, cu aere de experți și emit și acolo verdicte pe acelaș ton de siguranță insolentă. De unde vine această proiecție exagerată și agresivă de personalitate ? Aici nu se mai poate recurge, pentru fireasca descalificare, la proba complexului de inferioritate în fața culturii, care prin compensare... Atunci ?

Spre o interpretare posibilă ne conduce persistența unei mentalități de proveniență balcanică încă prea puțin reprimată. Domnește la unii debutanți, de o vocație recunoscută — cu regret constatăm — un tip de neseriozitate, care se poate rezuma astfel : nu contează ceea ce spui și ceea ce faci, totul e să produci vîlvă. Azi lansezi o idee greșită, fără acoperire, nu-i nimic, mîine lumea va uita și vei putea susține candid și categoric exact contrariul. Nu există în fond compromitere. A fugi de specializare (munca răbdătoare, concentrată), a fi diletant în toate e un mijloc de a avansa mai iute și de a te impune, retezînd decis opoziția glasurilor circumspecte. Curioasă și deplorabilă optică ! S-ar putea ca ei să fie perfect conștienți că fanfaronada e o moștenire a ideii despre existența ca o joacă, lipsită de gravitate și de tragic. N-are însemnătate că acest mod de supraviețuire, cu o demnitate scăzută, poate fi ucigător pentru adevărata chemare lăuntrică. Între timp drumul carierii s-a netezit. Și, nu uităm, mai rămîne și supapa umorului : să tratezi în zeflemea întreaga situație, să fii în stare și de autoironie, să mărturisești celor apropiați că zarva e o metodă teatrală de a intimida și lăsa o impresie favorabilă. Căci mascarada trufiei poate face parte din sistemul reclamei cu eficacitate imediată.

Nu e, cu toate acestea, completă și lămuritoare referirea la spiritul miticist balcanic. De ce ? Pentru că nu toți fanfaronii au, în chip vizibil, simțul umorului. În unele intervenții de megalomanie se constată o doză de angajare patetică, fără urmă de comedie, aproape de fanatism și de delir paranoic. În aceste cazuri nici mecanica vidului, nici instinctul gălăgios al carierei nu oferă indicii clare de diagnostic. Pe unul din tinerii scriitori, deosebit de înzestrați, l-am sprijinit în perioada debutului. Cu el convorbirea lua permanent o turnură solemnă. Avea o solidă pregătire filosofică, îl citise pe Hegel și pe Heidegger în germană, era sincer preocupat de confluența marilor cugetători ai antichității cu exponenții vremii noastre. De îndată ce s-a bucurat de o audiență generoasă (a fost foarte repede remarcat ca o promisiune de seamă a generației sale) ceva în fizionomia lui s-a modificat. De la zborurile astrale coborî acum, fără pauză, pe pămînt, ca să se ocupe aplicat și insistent de mărunte treburi: grăbirea publicării, tirajul, trimiteri în străinătate etc. Efectuînd o mișcare a brațului care voia să sugereze cît te întinde vacuumul în jur, ne anunță, pe mine sau pe alții, că va face ordine în cultură. Eram dispuși să-i acordăm încă un răgaz ? Va crea nu numai cîteva romane de anvergură în care va dezbate și va rezolva dilemele reale ale veacului (din această perspectivă toți rivalii de azi vor fi lesne surclasați) dar va alcătui concomitent o istorie a literaturii (ca să curme supărătoare confuzii de ierarhie) și o istorie a filosofiei (spre a fixa coordonatele gîndirii contemporane) etc. Peste tot avertiza de absența unei viziuni coordonatoare, pe care doar el era în măsură s-o realizeze. După ce mi-a încredințat manuscrisul viitoarei sale cărți de proză l-a descoperit, peste cîteva săptămîni pe masa mea de lucru de la redacție. A devenit livid din pricina iritării și m-a întrebat cu voce tremurată de ce nu i-am păstrat cu evlavie opera. — Știi ce este această carte ? Și în cuvintele lui ghiceam o credință deasupra îndoielilor. Ea are valoarea textelor sfinte, a Bibliei, sau a Coranului... Nu am găsit pe loc o replică promptă și agitația lui neprefăcută m-a îndemnat să-l liniștesc dovedindu-i că nimeni nu putea cotrobăi printre hîrtii și că nu s-a comis niciun sacrilegiu. Părea că s-a destins. Ca și cum ar trece îngăduitor peste o infracțiune mi-a cerut părerea despre manuscris. Nu s-a mulțumit cu o apreciere elogioasă. S-a uitat bănuitor la mine (oare îmi dau eu seama cu cine vorbesc ?) și apoi fără a aștepta, de fapt, un răspuns mi-a zis : — Nu crezi sincer că sînt cel mai mare scriitor din România ? Și a adăugat : — Nu numai din România. Din întreaga Europă.

Mai e nevoie să precizez încă o dată că într-adevăr puterea de a crea pretinde, adesea, încredere mîndră în propriile resorturi, sfidarea în intimitate a oricărei concurențe ? Dar orgoliul trebuie însoțit, măcar în public, de un autocontrol, pentru ca talentele să poată conviețui pe plan social, și pentru ca luciditatea să prevină rătăcirile, confortabilele concesii, erorile de concepție și metodă.

Evident că mediul poate garanta o profilaxie, împiedicînd prin discreditare urbană excesele de vanitate (astăzi observăm că această acțiune a climatului literar e din ce în ce mai fecundă). În mod normal tinerii cu aptitudini certe, nutriți cu lecturi, inteligenți, ar trebui să aibă simțul relativului în cultură. Cum apare la unii această etalare de grandomanie? Nu sînt în posesia unei explicații exacte. E sigur că lor le lipsește o dimensiune : teama de ridicol. André Gide îl cita pe Goethe : „Nimic nu trădează mai bine caracterul oamenilor decît ceea ce consideră ei ridicol“. Nu mai funcționează (nu e un simptom alarmant ?) spaima de a fi considerat caraghios, spaimă ce a influențat, în diferite feluri, progresul civilizației. Această acceptare senină a ridicolului poate fi și o forță teribilă pentru structurile donquijotești, care nu se pot înălța spre sferele inspirației fără înlăturarea unei inhibiții. Dar dacă donquijotismul se aliază cu tenacitatea și calculul coeficienților de ascensiune, lipsa spaimei de ridicol poate naște aberații de comportament și de creație.

S. DAMIAN

Marea călătorie

de Marin Preda

(II)

Ce puteam face ? Nu vedeam nimic înaintea ochilor dar nici nu-mi dădeam seamă că drumul spre care crezusem atîția ani că aveam dreptul să pornesc, este închis acum pentru mine.

— Și dacă ne ducem noi la Miroși ? zise tata cu un glas din care înțelesei că ezitase îndelung pînă să-mi spună acest trist lucru.

La Miroși era o școală, numită „de arte și meserii“, cu o durată de patru ani. Învățai în ea tîmplărie, tinichigerie, croitorie, cismărie, fierărie (da, fierărie, să faci roți, potcoave, să dai zimți la seceri, să ascuți casmale și otice, să faci căruțe, gabriolete ! Ce mai încoace și încolo, ca locan !).

— Acolo, continuă el, ai să iai bursă fără doar și poate, fiindcă cine vine ? De-aia cu capetele mari cît dovlecii, care nu sînt în stare de altceva și sînt și bogați, plătesc întreținerea, aduc de-a casă alimentele, plus șapte mii de lei taxele de internat. Trebuie să-și cumpere și cărți !

Se informase, deci, din timp, prevăzînd ceea ce avea să se întîmple la Cimpu-Lung, sau auzise toate astea din întîmplare și socotea acum că acest drum era totuși mai bun decît întoarcerea acasă ?

I-am răspuns că mergem și la Miroși, gîndind în același timp că o să văd eu ce-o să fac pe urmă la anu, deși îmi dădeam seama că voi avea atunci șaisprezece ani, și ce liceu sau școală normală m-ar fi putut primi atît de tîrziu ?

Aveam să aflu curînd că tata gîndea la fel, că nu se împăca nici el cu ideea aceasta că după ce atîta vreme toată lumea crezuse că rostul meu era într-o parte, acuma să afle că nimerisem în altă parte.

Totul e ca gîndirea noastră să nu slăbească deloc și să nu ocolească nimic, să bată cu degetul chiar și într-un gard. Dincolo de el s-ar putea să se găsească un om care să fie tocmai cel care îți trebuie.

Aflarăm la Miroși îndată ce sosirăm că înscrierile nu s-au încheiat și că chiar a doua zi începeau examenele. Hotărîrăm să nu ne ducem acasă, deși satul nostru era la cîțiva kilometri. Trebuia să facem o cerere și să predăm actele și intrarăm într-o librărie care se afla pe-aproape. Un domn ne întîmpină cu o voce subțire și energică :

— Bună ziua, ce doriți ? Un caet, o coală de hîrtie ? Ce e cu băiatul ? Vrei să-l înscrii aici la școală, moșule ! ?

Tata nu era moș deloc, iar acest domn atît de perspicace și de elegant, nu era nici el mai tînăr de patruzeci de ani cum aveam să aflu mult mai tîrziu. În prejma lui librăria stătea cu pălăria pe cap și purta un costum gri deschis, cu o cravată țipătoare.

— De ce ești necăjit, moșule, continuă el fără greș, ia spune, ce ți s-a întîmplat ?

Tata avea privirea rotundă și îi jucau ochii în cap ca și cînd ar fi fost fascinat de vocea ascuțită și atrăgătoare a acestui om, de siguranța lui, și de felul decis și protector cu care pusese el degetul pe rana care ne durea.

— Cum ! exclamă în sfîrșit tatăl meu indignat, necăjit arăt eu ? Necăjit ești azi și mîine nu mai ești ! Ori eu, ce să fac ?

Și începu să-i povestească acestui librar care nu părea să fie ceea ce este, tot ceea ce ni se întîmplase la Cimpu-Lung.

— Moșule, zise el cînd tata termină, îți bag eu băiatul într-o școală normală de învățători, dar trebuie să-mi dai bani !

— Îți dau, domnule, zise tatăl meu părăsind orice prudență și își și duse mîna la brîu, unde avea banii, prima rată pe care a fi trebuit s-o plătesc la Cimpu-Lung.

— Îmi dai o mie de lei acum și o mie de lei după ce primești scrisoarea de la școală că fiul dumitale a fost admis, zise falsul librar. Moșule, eu sînt profesor la București și știu unde să mă duc la minister ca să aflu la ce școală din țară sînt locuri libere. O să intre chiar fără examen de admitere, numai pentru bursă va trebui să candidezе. E bun băiatul ? Cum te cheamă ? mi se adresă.. la scrie tu, Marinică, șezi colea...

Și îmi dictă una din acele obișnuite fraze din care se putea vedea dacă știai sau nu să desparți un verb de un pronume prescurtat... Dar Ștefan cel Mare la ce an s-a urcat pe tron și ce bătălii a dat ?

— E bun, moșule, o să ia și bursă, eu chiar mîine plec la București și mă întorc peste cinci zile cu aprobarea în buzunar, dacă nu, îți dau banii înapoi.

Tata scoase o mie de lei și i-o dădu. Falsul librar (mai tîrziu aveam să aflu că era și fals profesor) îmi dădu o cutie pe care o deschise tot el și luă din ea un fel de alviță moale și albă îndemnîndu-ne și pe noi să mîncăm.

— Mîine băiatul să se prezinte aici la examen și să-l dea, ca în caz că nu reușesc eu să-i obțin un loc undeva (și trebuie să te aștepți, moșule, să fie cine știe pe unde, dar ce-ți pasă ; dacă costă scump trenul în vacanțe n-are decît să stea și el pe la un coleg mai bogat) să nu piardă anul și să învețe aici, unde trebuie să știți că predau și eu și profesorii sînt foarte severi. Nu se învață numai meserie, se învață foarte multă carte ! Studiile de-aici sînt egale cu cele secundare, dacă se dă o echivalență. Așa că fii fără grijă, o să fie bine oricum, dacă nu acum, la anul. Să ia aici medie mare, fiindcă s-ar putea să am nevoie să-i spun ministrului : „domnule ministru, are zece ! Vă rog respectuos să aprobați“.

Am mas noaptea în căruță la marginea satului și a doua zi am intrat la examene. N-aveau deloc capete de dovleci, concurenții. După probele scrise a doua zi am intrat la cele orale. Ne-am întors acasă spunîndu-mi-se că vom primi rezultatul prin poștă. În acest timp falsul librar se întoarse și el de la București și veni după noi.

— Moșule, strigă el din poartă, am reușit. Băiatul dumitale va pleca cu mine chiar acum la Abrud la școala normală, am repartizarea în buzunar. Trebuie să-l duc eu, fiindcă nu știu ce e acolo și e necesar să fiu de față, să insist dacă va fi cazul. Trebuie să-mi dai bani de tren ! Ia vin încoace Marinică !

Și mă luă de braț și mă duse mai încolo, zicînd că are să-mi spună ceva secret. Îmi șopti :

— Bine că n-ai intrat la examene la Cimpu-Lung. Examenul de-aici, de la Miroși, n-a fost greu și cu toate astea abia ai luat șapte la matematică și opt la română, iar la oral șapte. Ți-am văzut tezele. Sînt rele. Șapte e nota de admitere, dar pentru bursă aveai nevoie de nouă. La Cimpu-Lung ți-ar fi dat patru.

O nedumerire grea se abătu ca o negură asupra mea. Cum adică, nu știam ? Convingerea mea fusese deci o iluzie ? Sau nu cumva știam ce nu trebuie, lucruri foarte grele care nu eram obligat să le știu și în schimb nu știam sau știam prost acele lucruri care se cer la examene, și care trebuiesc foarte bine știute ? Într-adevăr, salvarea mea a fost acel medic cu ochelari. Dacă nu m-ar fi respins el, nimic nu s-ar mai fi putut drege pentru mine. Și nu fiindcă m-ar fi așteptat imediat acasă tăiatul cocenilor, apoi aratul, și tot timpul ingrijitul cailor, țesălatul lor, rinitul în grajd, ci faptul că n-aș mai fi avut cum să iau după aceea o carte în mînă, chiar dacă toate aceste treburi ar fi fost făcute bine și fără silă. Lîngă noi era unul Cîrstea al lui Ion Dumitrache care avea acest obicei de a citi. Avea și un cufăr plin cu cărți. Ei și ? Tot Cîrstache era, nu-i folosea la nimic acel cufăr. Și cel puțin el nu căzuse la nici-un examen, și îndeletnicirea aceasta a lui nu era considerată ca o tristă zădărnicie, ci ca o plăcere a lui așa cum altora le place să crească porumbei sau să cînte din cimpoi. Se presupunea că el înțelege ce citește. Despre mine s-ar fi spus de aici înainte că nu, nu înțeleg ce citesc, deocamdată, că am fost pus acolo la examen și n-am știut iar încercarea mea de a le dovedi că se înșeală ar fi fost primită cu rînjete batjocoritoare, sau cu milă, așa cum facem cînd avem în fața noastră un rătăcit sau un nebun inofensiv.

PREMIUL „TORMARGANA“:

Alexandru Balaci

După premiul Etna Taormina, *atribuit anul trecut poetului Eugen Jebeleanu, Italia încoronează o altă personalitate a culturii și scrisului românesc.*

Alexandru Balaci, poet, critic și istoric literar, directorul Bibliotecii Române din Roma, a primit la 31 martie a.c. premiul TORMARGANA, care în decursul anilor a fost acordat unor personalități de prim rang din cultura și arta europeană, ca : Giusseppe Ungaretti, Salvatore Quasimodo, Cesare Zavattini, Giancarlo Vigorelli, Jean-

Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Giorgio De Chirico, Miguel Angel Asturias, Renato Guttuso, G. B. Angioletti...

Activitatea prodigioasă de critic și istoric literar a lui Alexandru Balaci cuprinde douăzeci și cinci de volume, printre care Comentariul la Divina Comedie, Istoria literaturii italiene, o monografie Leopardi precum și o antologie a literaturii italiene, ambele în curs de apariție. Investigația sa critică îmbrățișează un orizont vast : de la Dante la Petrarca și Machiavelli, de la Carducci la Pascoli. O latură nu mai puțin importantă a activității lui Alexandru Balaci o constituie numeroasele traduceri în limba română, din operele autorilor italieni clasici și moderni. Toate aceste contribuții animate de o profundă înțelegere a valorilor culturii europene și a sensurilor ei umaniste, au avut largi ecouri peste hotare.

Prestigiosul premiu Tormargana, *recunoaștere a unei strălucite munci intelectuale, plină de devotament și pasiune, reprezintă în același timp și o înaltă prețuire adusă culturii românești și relațiilor de strînsă prietenie dintre poporul român și poporul italian.*

L.

RENÉ BOYVIN D'ANGERS : CELE TREI PARCE

cronica pietonului

Răzorul de sub balcon

Fără să intre neapărat și obligatoriu în sfera calificativului „miracol românesc“, orașul nostru de capitală, dacă nu-l izbește pe străin chiar cu „pumni de miresme“ și de aer proaspăt — cum a zis sau parcă era să zică poetul, ispitit de ziceri reportericești, — surprinde măcar prin hectarele verzi sau albastre ale parcurilor și ale lacurilor.

Și atunci ce este un parc, ce se cade el a fi ? Este un loc sau o modalitate în care orașul se uită pe el și intră în armonie cu sine însuși. (Ghilimele închise). Unde aleile, chiar pietruite, chiar mimînd străzile se arcuiesc frumos și sinuos, și pasul se poate răsfăța șăgalnic, leneș sau — după noroc — poate și gîndi.

Și parcul mai poate fi locul care învață șoapta spriinită pe tînutul de mînă, șoaptă viclean-curată sau șoaptă viclean-vicleană. Joc sau capcană.

Și parcul mai poate fi un șir de bănci care adună și atinge margini și praguri de virste. De ani adolescenți neînchiși în local de lux de clasa doua sau de ani adunați înțelept, frumos și statorniciți în priviri senine și răbufnind totodată în replici îngrijorate și înspăimîntate. („— Știi domnul de pe scaunul din stînga... — Domnul în raglan cărămiziu? — Da, n-a mai venit de alaltăieri... — Domnul care spunea că a lucrat odată la Domenii? — Da, n-a mai venit. — Ei poate l-a reținut ceva pe acasă. — Poate. Vasăzică domnul cu pantalon cărămiziu... — Nu, cu raglan. — A, da, cărămiziu, zi...).

Și scaunul din Cișmigiu — cum s-ar spune — se zbate și se tînguie singur în rugină.

Și parcurile mai pot fi vechi sau noi. Și mai pot fi și ale noastre.

Pentru că există ceasurile de după serviciu și după masă și mai ales există dumineicile cînd fie primăvara, fie deprinderile vechi se sufocă între ziduri de camere și apartamente și mîna bîjbîie, caută, găsește hîrletul sau lopata și coborîm sub balcon, la bucățica de pămînt de acolo.

Pentru că răzorul de sub balcon este liliacul care bate în fereastra casei de țară, salcia plîngătoare de pe malul riului ori plopul șovăitor și înspăimîntat de pe deal.

CANDID

cronica literară

D. Păcurariu

CLASICISMUL ROMÂNESC

Un studiu avînd profilul celui intitulat **Clasicismul românesc.** (Editura Minerva, 1971), semnat de D. Păcurariu, se justifică, principial, pe cel puțin două căi ; una — de ordin strict informativ, desigur — este aceea a retrospectivei sintetice, iar alta — de superior interes disociativ și demonstrativ — este aceea de a releva „pe viu" cînd și prin ce anume literatura română face dovada unei adeziuni structural diferențiate la ceea ce s-ar putea numai fenomenul de neîntrerupt impuls clasicizant al literaturii moderne europene. Chestiunea este, într-adevăr, pe cît de captivantă pe atît de fundamentală. Implicarea ei în magma unei analize atente, riguroase este de natură să ofere perspective istoric-literare dintre cele mai generoase în direcția fixării unui ax diriguitor realmente eficient, grație capacității sale coercibile.

Evident, conform unui adagiu frecvent invocat, o atare întreprindere ar presupune, în prealabil, o meticuloasă exegeză consacrată definirii noțiunilor de la care se purcede și cu care se operează pe întreg parcursul studiului, în cazul de față fiind vorba de **clasicism**, de accepțiile și definițiile ce se acordă acestui concept. Iată însă că D. Păcurariu este mai puțin interesat de aspectele teoretice (altfel, suficient de complicate) ale problemei și, edificat în ceea ce privește bogatul ei dosar bibliografic, se rezumă doar la reformularea citorva succinte idei avînd o imediată utilitate aplicativă. În esență, capitolul **Scurte precizări teoretice,** să spunem așa, este chemat a servi unui atare scop lucrativ. Opțiunea autorului este limpede și ea rezultă din transarea, tutelată de binevita (aici!) estetică a bunului simț, dintre cele două cunoscute accepții originare ce se acordă conceptului numit **clasicism.** Ca atare iată-le enunțate și de D. Păcurariu în următorii termeni de indispensabilă coloratură didactică. Mai întîi, clasicismul înțeles ca curent istoric-literar, ca școală literară determinată în timp și spațiu: „Există, în mișcarea literară europeană, un curent clasic ilustrat de literatura antică greco-latină și de epoci de mai tîrziu ale altor literaturi, cu deosebire cea franceză (din a doua jumătate a secolului al XVII-lea), care, prin reprezentanții ei eminenți (La Fontaine„ Molière, Racine, La Bruyère, Boileau ș.a.) au înrîurit în bună măsură orientarea spre clasicism și a celorlalte literaturi. Boileau, care nu a adus idei originale, dar a sintetizat cu mare talent idei formulate anterior de alți teoreticieni francezi, sprijiniți în esență de **Poetica** lui Aristotel (Chapelain, d'Aubignac Scudery ș.a.), a devenit teoreticianul notoriu și autoritatea cea mai importantă a curentului". Apoi, cealaltă accepție, prin derivație — clasicismul ca o stare de spirit ubicuă a literaturii europene în general și care, sub forme și în momente dintre cele mai imprevizibile, s-ar insinua deci în substanța acesteia de-a lungul întregii ei existențe: „Epuizat ca școală și curent, clasicismul a continuat să se manifeste în mișcarea literară din epocile ulterioare, alături sau în cadrul altor direcții estetice, ca o năzuință spre echilibru și armonie, spre simplitate densă și limpezime în expresie: o artă stăpînită de măsură și luciditate. Din vechea doctrină au dispărut normele rigide, care stînjeneau procesul de creație și au rămas doar acele principii generale care au dat strălucire și perenitate artei clasice", etc. Dacă argumentarea primei încercări de definiție se sprijină pe autoritatea unui impresionant număr de celebrități în materie (Aristotel, Aulus Gellius, Thomas Sébillet, Boileau, René Bray, Gonzague de Reynald, Ph. van Thiegem etc., etc.), în cel de-al doilea caz, pe drept cuvînt, cercetătorului i se par suficiente sclipitoarele și paradoxalele delimitări operate de G. Călinescu în nu mai puțin celebrul său eseu din 1946, **Sensul clasicismului.**

La drept vorbind, a acționa în cîmpul istoriei literaturii române prevalîndu-te de criteriul ce rezultă din confruntarea celor două definiții, practic, este echivalent cu a ști să ții dreaptă cumpăna dintre aplicarea conceptului de clasicism cînd **în litera** lui, cînd **în spiritul** lui. Pentru D. Păcurariu și, firește, pentru oricine este interesat de problema în cauză întrebarea primordială este aceasta : cînd și în ce măsură, pe traiectoria istoriei literaturii române, își relevă prezența una sau cealaltă formă de manifestare a clasicismului? Răspunsul edificator nu-l poate da decît onesta ancorare în analiza pe text. În acest sens, se poate afirma că latura cea mai rezistentă a studiului **Clasicismul românesc** o constituie tocmai tentativa de reinterpretare a unui extrem de mare număr de opere literare, de date bio-bibliografice și de texte critice sau teoretice dintr-o perspectivă decis analitică, aplicativă. De aici provine alura de mic tratat istorico-literar a cărții, un tratat avînd o tentă necesar didactică, atît în latura stilistică, după cum și în ceea ce privește organizarea interioară, compoziționlală a materialului.

Așa cum observă și autorul la un moment dat, „literatura română, datorită condițiilor vitrege în care s-a dezvoltat în răstimpul unei lungi perioade istorice, n-a putut avea, ca literatura franceză, de pildă, o epocă de gestație clasică, cu realizări pe măsură". Din această pricină, clasicismul românesc se recomandă ca o chestiune de „vocație" a literaturii noastre — fapt mult mai dificil de demonstrat. Totuși, a doua mare despărțitură a cărții lui D. Păcurariu poartă acest titlu : **Începuturile și epoca afirmării deschise,** ceea ce, credem noi, atrage după sine, de îndată, o justificată nedumerire. Atît incidentalele contaminări clasiciste suferite de un Budai-Deleanu, cît și evidenta situare sub semnul „decadenței" neoclasiciste, al epigonismului de această factură pe care o cunosc din plin poeții de început precum Văcărești, C. Conachi, N. Dimachi, Barbu Paris Mumuleanu, Gh. Asachi, Daniil Scavinschi ș.a., deci atari stări de fapte nu acopăr nici pe departe afirmația conținută în titlul citat. De altminteri — fără voia autorului, desigur — însuși examenul critic aplicat operei acestor scriitori (de cele mai multe ori, o operă avînd o importanță strict istorică) este concludent în această direcție; mai peste tot, raportarea la normele clasicismului ca mișcare literară nu se soldează nici măcar cu efecte relevabile în planul judecății de situare, ca să nu mai pomenim de acela al judecății de valoare.

În schimb, cu totul convingătoare este demonstrația din următoarea mare despărțitură a volumului, în cadrul căreia sînt cuprinși scriitorii generației de la 1848: I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, Grigore Alexandrescu, V. Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu. Ideea acestei părți, exact definită și în titlu — **Între clasicism și romantism** — este pusă în valoare cu prețul unei minuții analitice remarcabile. Adevărate schițe monografice, capitolele consacrate autorilor de mai sus beneficiază din plin de pe urma adunării în aceeași albie demonstrativă — înfruntarea și coexistența dintre clasicism și romantism — a tuturor resurselor posibile: temperament artistic, formație intelectuală, afinități pentru modele ideale ale literaturii universale, date biografice și, bineînțeles (în primul loc), substanța operei. Formulările concluzive revelatoare nu lipsesc nici ele și, spre exemplu, acest pasaj final despre Heliade reține atenția: „Solicitat în două direcții, Heliade a fost cîștigat mai mult, ca teoretician și critic în problemele literaturii, de ideile esteticii clasice, dar a creat, ca poet, precumpănitor sub auspicii romantice. **Echilibrul între antiteze,** preconizat de el în plan filozofic și social, se realizează în opera sa de scriitor în acest mod eclectic, de simbioză, în care elementele oponente coexistă, cu individualitatea lor distinctă, autorul dînd prioritate unuia sau altuia, în aceeași creație sau în creații diferite, sub cupola unică însă a operei heliadești".

În esență, ne dă de înțeles D. Păcurariu, odată cu generația de la 1848, clasicismul, ca element de repotențare a viziunii și a sensibilității artistice — în cazul de față, romantică — se relevă ca un element ce-și face loc tot mai mult pe calea asimilării și a sincronizării din interior cu marea literatură europeană. În această fază, clasicismul își mai păstrează însă statutul de criteriu chemat a aproxima în planul judecăților de situarea contextuală, în sens ideologic, etic și chiar social-politic.

Odată cu ivirea generației postpatruzecioptiste, din acest punct de vedere esențial, lucrurile se schimbă fundamental. Textele critice și opera literară a unor Odobescu, Maiorescu, Hasdeu, Eminescu și, mai tîrziu, Coșbuc sau Duiliu Zamfirescu degajă adîncul sentiment că înțelegerea clasicismului e rezolvată **în spiritul** și nu **în litera** lui. Este astfel anticipată aproape întreaga suită de postulate călinesciene. Nemaifiind vorba de o simplă coexistență a clasicismului cu alte școli literare, ci de o așezare a acestora pe un fundament de clasicitate structurală, acum, totul se convertește în criteriu de valoare atotcuprinzător, chemat a scoate în evidență sursa intimă a durabilității operei de artă. Regretăm că D. Păcurariu n-a fost, în această parte a lucrării sale, mai deschis la această perspectivă, după părerea noastră, de o valabilitate indiscutabilă. La fel, inexplicabilă ni se pare absența unor capitole special consacrate clasicității lui Creangă și a lui Slavici. În cazul acestor doi mari scriitori, tema studiului ar fi avut șanse spectaculoase de a-și depista alte filoane originare, putîndu-se vorbi aici de un clasicism de tip gnomic, folcloric și, respectiv de unul așa-zicînd „poporan". În spiritul acestei idei, nici vorbă, în capitolul **Tendințe clasice în literatura română a secolului XX** (și așa destul de sumar și cam expozitiv), un Sadoveanu, un Agîrbiceanu, un Galaction și alții cîțiva n-ar fi trebuit să scape atenției autorului.

Dar studiul lui D. Păcurariu, dat fiind faptul că se constituie ca un început de cercetare într-un domeniu atît de însemnat, este susceptibil de nenumărate alte confruntări critice. Ceea ce ni se pare a fi unul dintre acele merite ce nu pot fi trecute cu vederea prea ușor.

Nicolae CIOBANU

TATIANA NICOLESCU

Ivan Bunin

Monografie. Editura „Univers".

EUGEN SIMION

De la Titu Maiorescu la George Călinescu

Două volume Editura „Eminescu".

VERA LUNGU

Alexandros

Poezii, Editura „Cartea Românească".

COSTACHE OLĂREANU

Vedere din balcon

Schițe. Editura „Eminescu".

A. I. ZĂINESCU

În zale albe

Versuri. Editura „Eminescu"

EMILIAN BĂLĂNOIU

Copilăria, adolescența și tinerețea lui Nicolae Ostia

Roman. Editura „Eminescu".

ELENA ZARESCU

Nordice

Editura „Litera".

compendiu

HORIA ZILIERU

Umbra paradisului

De la un volum la altul, Horia Zilieru rămîne autorul acelorași disponibilități clasice de versificație, mînuitor de măsuri și decartări perfecte, posesorul unui simț de auscultație mult prețuit, se pare, mai ales de către autor. Poate că această pasiune a continuei încantații să fie o obstinație comparabilă doar cu refuzul versului alb de a deveni măsură, unitate, „vers". Cert este însă că simpla diversificare formală l-ar face pe Horia Zilieru mult mai accesibil și l-ar servi mai evident.

Ca și în **Iarnă erotică,** tehnica de căpătîi este tot acumulativă și în recenta plachetă **Umbra paradisului,** Editura **Junimea.** Cu atenție sporită, necesară aici tocmai pentru a învinge rotunjimea ușor ostilă a poeziei, lectura poate vitaliza niște viziuni : „Trec prin văzduh calești cu tari parfume / și de polen cadavre-n alba vale / ca somnambuli polipi pe catedrale / coșmarul iernii îi tîrăsc pe lume. / / E-un circ de crini oprit într-o aortă / pe coardele vocale goale grații / lucrează la trapez, și în libații / genunchiul lor cu gura mea se-acordă. / / Cenușa zilei leneși chiparoșii / cu fluturii trădării o-mpreună ; / oglinda-i fiara, limba ei nebună / sudoarea-i linge pe canale roșii". **(Elegia a XIII-a).**

Din teama de a nu se dilua, căci un asemenea risc există la această poezie, autorul aglomerează tot mai mult spațiul semantic, pînă la a refuza orice exprimare directă, orice înțeles perceptibil imediat. Aglomerarea de elemente concrete îngreunează destul de mult metafora, iar aceasta se sufocă în propriile-i componente : „Plantații de atomi în văi afunde / încheagă-n aer golful gurii mele / te strig din peșteri, șarpele răspunde / veghind ogiva unei urne grele". **(Elegia a X-a).** Credem că acest nivel de concentrare ar putea să-și găsească altă expresivitate dacă s-ar exercita, mult mai rar, doar pe viziuni puternice și pe idei cît de cît detașabile. Mozaicul acesta verbal îl repartizează unui evident manierism.

LUMINIȚA COLER

Nisip sub pleoape

Puținele proze pe care le adună Luminița Coler în această carte **(„Nisip sub pleoape",** Ed. **Cartea Românească)** atestă premisele unui contur, pledează pentru șansele unei autoare care-și caută cu destulă hotărîre vocea. Luată în ansamblu, placheta reprezintă mai mult gestul sondării unor posibilități, apropierea de diverse maniere, intrarea în ritm, acomodarea cu discursul epic care preia confesiunea. Sînt vizibile oscilațiile de ton de la o scriere la alta, din cauză că problemele de stil concurează cu cele de tehnică, fără însă ca unele să se simtă pe un teren mai sigur, sau să prevaleze mai îndelungat. Poate că scrisul autoarei ar avea de cîștigat dacă ar păstra și o viziune mai unitară în felul de a prezenta, sau reprezenta, o lume ce urmează să fie convertită în proză. De esență realistă, scrierile de față deviază, în fața analizei, spre două direcții opuse : pe de o parte, introspecția de proveniență realistă, ajutată metaforic, stufoasă, nuanțată cu finețe în limitele unui real posibil, iar pe de altă parte, mai discutabile, variante ce-și caută soluții de rezolvare în schematice procedee de proză fantastică.

Se simte aici imediat dorința de **a face** o anumită proză, cu orice preț, în orice context, cu material inadecvat. Scăderile acestea incipiente sînt atenuate însă, deseori, cu pagini reușite, fluide ; pagini care întregesc o atmosferă, sau o stare de analiză hipnotică, cum se întîmplă în scrierea care titrează placheta, pagini de adîncime. S-ar cuveni ca acestea să ocolească pe viitor schemele facile, metaforele decolorate. S-ar mai cuveni să caute și mai multă gravitate.

Dinu FLĂMÂND

RADU CÂNJĂU

Cîteva sentimente

Apărută anul trecut la editura „Litera" (toate suspiciunile de rigoare vor tresări în inimile iubitorilor de poezie la acest semnal !) mica plachetă de versuri a necunoscutului Radu Cânjău ne dezvăluie, pe alocuri, un delicat poet. Autorul scrie cu o penită înfiorată, coala albă abia dacă primește cîteva semne fragile, aceste **Cîteva sentimente** sînt filtrate printr-un anume sentiment al sfințeniei. Fragilitatea destinului uman în mișcarea anotimpurilor este rostită pe un ton discret, am zice chiar minor, în sens muzical : „Încăpățînată piatra — / o ocolești / îți iese în cale / o calci / nu scoate o vorbă // De-o arunci scrîșnește ceva printre dinți / apoi s-așează cu trufie / în dreapta timpului / privind cum treci / spre înserare" **(Poem lapidar).** Radu Cânjău are sufletul orientat spre melancoliile toamnei, spre căderea înceată a frunzelor, spre peisajele de adio : „Liturgică oră / desăvîrșit întunericul // se clatină-n suflet copacul / singurătății // Și-acele frunze care pică" **(Sentimentul unui anotimp) ;** „Toamna / o neprefăcută răbdare // și oul / în nemuritoarea-i cenușă" **(Phoenix) ;** „Toamnă // și fierăstrăul frunzei trece / peste piatră / peste inimă" **(Și fierăstrăul).**

Dacă astfel de piese, destul de scurte notații lirice, pot îndreptăți apariția volumului **Cîteva sentimente,** trebuie spus că mai sînt în carte și altele, nu tocmai puține, martore ale adormirii conștiinței artistice a autorului. Același gen de notații scurte, dar de data aceasta fără nici un fior, mizînd doar pe mărunțele „poante", cînd nu cad în ireversibilă platitudine : „O, însuflețită statuie / alerg spre linia orizontului meu / la **o probă de rezistență / a sentimentelor"** (Și-n luna — s.n.) ; „Treci / întunecînd cu părul tău / amiaza // se vestește timpul / așteptînd — / inima calcinează în vers // Curînd voi urca / într-o statuie din piață / Și niciodată n-ai să știi / niciodată" **(Lied).**

Dan LAURENȚIU

posta redacției

ION COLIM. Încă nu-ți aud glasul. Întîmplarea aia din peșteră nu mi se pare a fi un moment crucial pentru eroul dumitale. Mai trimite-mi un fragment sau, dac-ai terminat-o, întreaga lucrare. Pun o condiție : lucrarea să fie dactilografiată.

GENOVESE. N-ai memorie de scurt metraj. Dar ceva în bobina asta de film nu scapără cum trebuie. Nu ți-am promis că te voi publica (de altfel nici n-o pot face singur), ți-am spus că ești aproape de publicare. Lucrarea „Acolo" îmi dovedește că m-am înșelat. Nu știi să faci pasul hotărîtor.

A. T. „Gura strîmbă" e scrisă tare șui. E un amestec de frînturi de coșmar (numesc coșmar, în cazul de față, cuvintele întrebuințate aiurea) spuse pe un muștiuc de trompetă spartă pentru uzul cailor regimentului de furnici de Angora lunecînd pe luciul laculuț către manutanța incendiată. O să spui că n-ai înțeles nimic din fraza asta și o să-ți răspund că asta-i situația la Marea Neagră-n vîrful Odorheiului.

L. C. Rog să fiu scuzat că, săptămînile trecute, ți-am greșit numele, că în loc de L. C. am scris I. G. Fac cuvenita rectificare. Trebuie să-ți spun că n-am găsit nici urmă de Brăilă în „colajul" trimis mie spre publicare. Nenorocirea e că n-am găsit nici urme de pămînt de flori. Dar, fiindcă ești de la Brăila, poți să-mi mai scrii.

C. CORNEL. „Verde frust", „Falsificatorii" și „Amin" sînt semnele unei ambiții ieșite din comun, ambiție pigmentată, pentru că face bine la orice stomac, și cu fraze franțuzești. Vrei să pari mult mai aiurit decît ești, și asta din pură timiditate. Și acum, după ce ți-am ghicit în palmă, ocolind să spun un cuvînt despre linia norocului, zic c-ar fi bine să treci pe la redacție.

NIȚĂ STELIAN. Ieși neînvins și din această nouă întîlnire, dar numai cu un singur vers : „E atît de grea apa limpede !" În rest, nisip și cer și cotcodăceli despre amor, chemări tulburi și moarte falsă. Rămîi la proză.

VICTOR EVADATU. Stai ușurel că deocamdată nu ești nici un fel de poet. N-ai trecut nici pe la Sing-Sing și nici pe la gura raiului. E nevoie să treci, însă, pe la bibliotecă.

CORA TOPAL. N-am nimic împotriva lui Ali Muhamed. Am fost împotriva lui, fiindcă țineau cu el toate femeile.

NEISCALIT. Reții din multe poezii trimise această strofă : „Te aștept dragoste, soră și ură a / sufletului / Nu închide ochii-n fața cui te cheamă / Vino dragoste oarbă și înlănțuie-mă în / Minciună".

V. DANESCU „Liliecii" dumitale încă nu și-au găsit noaptea. Au numai o geană de-ntuneric la dispoziție, dar e prea puțin pentru zborul lor încîlcit.

Fănuș NEAGU

„LIRICĂ FEMININĂ"

PRIDIC ELENA. La 15 ani, cît aveți, se poate scrie și așa : „Îmi plac stelele pe cer / Răsărind în jurul lunii / Ce stă ca un om stingher / Ascultînd zgomotul ploii" Sînt sigur că la 17 veți scrie, fie mult mai bine, fie deloc.

EMMA SOARE. Nici versurile dv. nu depășesc un nivel pubertar: „Doamne, tu ce ne hrănești / Viața cu speranțe seci / Și apoi ne părăsești / Pe un pat de scînduri reci / Tu ce printre zei / Te faci temut / Fă ca-n suflet ei / Să nu aibe lut".

OLGA NEAGU. Ultimele versuri îmi confirmă buna impresie. Să sperăm că în vara aceasta vă vom publica.

LAURA STOIAN. Poeziile dv. au mai mult o valoare subiectivă. De album.

LILIANA BABOIANU. Fantezie și răceală. Este o mixtură din care pot ieși lucruri foarte interesante. Purtați pe buze zîmbetul răutăcios și inocent al copilului care are curiozitatea să-și demonteze toate jucăriile și, pentru care lumea însăși nu e decît o jucărie stricată : „Hoplan ! / Se scufundă corăbioara nebună / Și ce vă pasă că e plină de flori / și voi sînteți oameni de fum ? / Ale hop ! / La dracu' cu toate ! / Peste corăbioara fără ochi / Atîrnă trupuri legate cu sîrmă / Ale ! / Am s-o scufund eu pentru voi / Păcătoșilor ! / Și am să omor / una cîte una / fiecare floare fără drum".

Îmi plac această răceală și detașare ironică.

RODICA TOBESCU. Scrieți o poezie supraetajată : „Sub mine noaptea / noaptea sub ea / noaptea năvălind sub ea / uriașa girafă a nopții sub ea etc.) Care va să zică unele peste altele.

EMI KAMERLINCK. Poezie psihometeorologică : „Plouă iar eu stau / Și mă gîndesc la mult / La tine, de exemplu ! / Ce-i fi făcînd acuma ?"

ELISABETA ANCA : Altă poezie psihometeorologică : „Alungă-ți norii spre mine ! Iar eu îți voi trimite ploaia / Ca să-ți rodească spornic glia". Dezgheț de primăvară.

ÎN CHIP DE CONCLUZIE

ALLIA DORA. Un răspuns similar cu al Elenei Pridic. Deosebirea este că în timp ce ea are 15 ani dv. numai 16. La această vîrstă toate fetele scriu poezie. E o boală molipsitoare dar nepericuloasă. Cu puține excepții, se vindecă.

Cezar BALTAG

G. BELLINI : VENUS, STĂPÎNA LUMII

REPORTAJ DE PRIMĂVARĂ

Muncí şi zíle

de Sânziana Pop

Al cincilea anotimp

Cu faţa spre mare semnele primăverii sunt atît de ciudate că anotimpul care se recompune pare necunoscut. Nu m-am gîndit niciodată cum vine primăvara pe mare, dacă vine pe deasupra de ape sau dacă vine pe dedesubt. Poate că se rupe vama de vînturi, apa se încălzeşte şi se întorc păsările din sud. Poate înmuguresc algele nevăzute, îmbobocesc florile din adîncuri, steaua de mare iese din hibernare şi se rup dintr-odată zăgazurile de peşti. Da poate. Ori poate nu. Nu ştiu. Ce ştiu e că-n dimineaţa aceea de-aprilie nisipul îmi cedă uşor sub picioare cînd plaja pustie, din zare în zare răspîndea aburi calzi. Începu să miroasă a alge. Rătăciţi printre stoluri de păsări necunoscute, pescăruşii înnebuniră-n picaje şi-n decolări verticale, dîndu-şi drumul spre apă ca nişte pietre dar planînd apoi brusc şi-atît de puternic că frîna îi răsturna şi cîteva clipe pluteau printre spume ca înecaţii, cu aripile larg desfăcute, cu burta în sus, cu penajul alb de pe pîntec strălucind ca argintul în soarele nou. În dimineaţa aceea de-aprilie m-am mirat prima oară că marea nu germinează, că adîncul ei nu aruncă de-asupra flacără verde cum aruncă pămîntul, că luminarea de clorofilă nu arde pe ape cum arde pe glie ca să dea semn. În dimineaţa aceea am vrut să ştiu cum vine primăvara pe mare — sau poate nu vine — şi-acolo, departe, pe valuri, se întregeşte necunoscut cel de al cincilea anotimp.

Pe faţă despre secolul XX

Nu s-a gîndit încă nimeni la asta dar dacă s-ar înregistra convorbirile telefonice s-ar afla totul despre secolul XX.

— Cum vine primăvara pe mare? l-am întrebat eu pe tov. Dogaru de la C.C. al U.T.C.

— Cum vine primăvara pe mrae ? s-a uimit tov. Dogaru de la C.C. al U.T.C.

Da, am răspuns.

— Un moment, a răspuns.

— Cum vine primăvara pe mare ? l-a întrebat tov. Dogaru de la C.C al U.T.C. pe tov. Jurcă, primul secretar al judeţenei U.T.C. Constanţa.

— Cum vine primăvara pe mare ? s-a uimit tov. Jurcă, primul secretar al judeţenei U.T.C. Constanţa.

— Da, am răspuns.

— Un moment, s-a răspuns.

— Cum vine primăvara pe mare? l-a întrebat tov. Jurcă, primul secretar al judeţenei U.T.C. Constanţa pe tov. Şerban Constantin, secretarul Comitetului U.T.C. Port-Constanţa.

— Cum vine primăvara pe mare ? a repetat tov. Şerban Constantin, secretarul Comitetului U.T.C. Port-Constaţa.

— Da, s-a răspuns.

Tov. Şerban Constantin şi-a băgat mîinile în buzunare şi m-a privit fix :

— Noi pe-aici suntem ocupaţi cu producţia, a spus.

— Ştiu, am spus.

Avea mult mai repede douăzeci de ani decît treizeci.

— Portul Constanţa reprezintă 40 la sută din...

— Ştiu, am spus.

— Şi 26 la sută din...

— Ştiu, am spus.

Avea mult mai repede nouăsprezece ani decît douăzeci.

— Eu propun să trecem la sediu, să-mi spuneţi acolo ce vreţi.

— Nu-i nevoie să mergem la sediu, pot să vă spun şi aici. Cum...

— Nu, zise, la sediu, poftiţi.

La sediu ne-am aşezat unul alături de altul pe două scaune. Am simţit că stau diferit şi-am ridicat husa roşie :

— Chippendale ?

— Da, zise, păcat că tapiseria s-a tocit.

— Păcat, am spus. Oricum, am spus. Dar tot era mai bine decît aşa.

— Husele ?

— Scaunele.

— Tov. ziaristă, îmi spuse, eu vă propun să trecem direct la subiect. Dumneavoastră veniţi foarte rar pe la noi şi cînd veniţi cereţi doar romantisme. Cînd e vorba de industrie şi-agricultură ştiţi să scriţi. Cînd e vorba de marina comercială vă interesează cum combatem răul de mare şi dacă dorul de casă a fost depăşit.

— Şi-a fost depăşit ?

Îşi închise ochii pe jumătate :

— Sunt alte sentimente mai importante. Cum ar fi disciplina. În proporţie de sută la sută...

— Ştiu, am răspuns.

— Şi cum ar fi abnegaţia. În proporţie de sută la sută...

— Ştiu, am răspuns. Ştiu tot ce ţine de sută la sută. Ce nu ţine nu ştiu. Ce nu se poate cuprinde-n procente, de pildă cum...

Părea foarte obosit cînd se ridică de pe scaun :

— De ce-or fi oare tov.-ziariştii aşa de grăbiţi ?

— Sunt grăbiţi ?

— După ce că vin rar nici nu se interesează.

Ezită doar o clipă apoi formă numărul şi cînd cineva îi răspunse — „alo !“ strigă.

Repetă :

— Alo, alo ! „Braşovul“, „Braşovule“, stai aşa ! Tov. comandant. zise, este aci o tovarăşă ziaristă. Zice că s-a deplasat special.

Acoperi receptorul cu palma :

— V-aţi deplasat special ?

Am dat din cap.

— Da, zise. Bine, zise. Imediat.

— Mulţumesc, am zîmbit.

Zise :

— O să fiţi informată.

Zise :

— În ce priveşte Portul Constanţa, activitatea lui se împarte 50 la sută activitate pe apă şi 50 la sută aşanumita activitate de pe uscat.

Roşu şi galben universal

Nu începuse încă să plouă cînd pe direcţia mîinii întinse am aflat limbajul tehnic universal : roşu şi galben. Roşu şi galben în stînga, roşu şi galben în dreapta. De la distanţa la care eram macaralele uriaşe din port afişau nuanţele portocalei.

Să precizez : cerul era cenuşiu şi lăsat. Să recunosc : aerul era moale şi umed. Dar ambianţa aceea de melasă vărsată era mutată şi lopătată fără-ncetare de aripile roşii şi galbene care se tot roteau.

— Din punct de vedere strict personal parcă sunt mori de vînt.

— Da, zise.

— Altfel sunt macarale.

— Da, zise.

— Sunt teribil de multe şi foarte frumoase dar sunt foarte înalte şi foarte fieroase şi în general parcă e o imensă maşinărie de captat vînt. În aceste condiţii ce înseamnă 50 la sută uscat ?

Îmi arătă gara portului : se lucra la terasamente, munca era condusă prin radio şi trenurile veneau şi plecau. Între liniile de cale ferată zgura lucea mocnit şi în partea aceea a portului mirosea a cărbune. Îmi arătă porţile de acces pentru autocamioane : maşinile întîi intrau, cineva ridica steguleţul, şoferii o luau pe altă direcţie, pe urmă se lăsa braţul de macara. Între roţile camioanelor, bălţi dintr-o ploaie mai veche luceau unsuros şi-n partea aceea a portului mirosea a benzină. Îmi arătă hala de întreţinere : stive înalte de lemne se rînduiau într-o geometrie de zece, ici şi colo pete de rumeguş şi răşină scursă-n pămînt închipuiau un aer de piaţă de lemne şi-n partea aceea a portului mirosea a pădure de brad.

— Din punct de vedere strict personal parcă am fi în nord.

— Da, zise.

— Altfel suntem la mare.

— Da, zise.

— Recunosc teribil de multe miresme şi foarte deosebite dar sunt foarte familiare şi foarte obişnuite şi-n general miroase ca-n restul ţării. În aceste condiţii de ce e nevoie-ntr-un port de atîta uscat ?

Lupii de mare sunt ingineri

— Vapoarele nu mai funcţionează cu pînze. Vapoarele nu mai funcţionează cu aburi. Vapoarele au motor.

N-aş putea să depun mărturie fiindcă deşi intrasem în radă toate vapoarele erau ancorate, nici măcar legănarea imensă a apei nu le mişca.

— Vreţi să spuneţi că tehnica.

— Da, zise, comandantul de vas şi mecanicul şef, acuma sunt doi. Cît pericol de mare există atîta pericol de defecţiuni. Aşa că tehnica. Lasă că şi reparaţia vaselor are loc pe uscat dar întreţinerea de motoare este industrie. Aşa că deşi nu se vede, poate ca primăvara pe mare, între 50 la sută şi 50 la sută este o legătură fără de care tot ce se spune despre-un port sunt poveşti.

— Şi lupii de mare ?

— Unul şade pe punte altul în casa motoarelor.

Marinarii !

— Şi-acum vă rog să vă căţăraţi, zise.

N-am fost niciodată pe-un vas aşa că era un soi de scară pe frînghie.

— Şi-acum vă rog să priviţi, zise.

Pe la mijlocul punţii am aruncat o privire retrospectivă şi era dintr-odată altă priveliştе cea care mi se înfăţişa. Sau cum ar spune-un romantic : oh, portul. Sute de vase ancorate în radă. Sute de steguleţe fluturate în vînt. Sute de punţi frecate cu peria. Sute de geamuri numite hublouri spălate la rînd. Oh, marinarii : sute de marinari. Oh, amiralii : sute de amirali. Vase de toate mărimile. Steguleţe de toate culorile. Punţi de toate întinderile. Marinari pentru toate gusturile. În sus şi-n jos pe podurile lăsate. Încolo şi-ncoace pe sub baloturile înhăţate în chingi. Strigînd de mii de ori la un loc pe minut : tighidam pentru încărcare, tighidam pentru descărcat ; plimbîndu-se, uitîndu-se, agitîndu-se ; pe chei, pe punte, încrucişîndu-se ; pe toate direcţiile cu putinţă, în toate felurile cu putinţă, în toate limbile cu putinţă. Sub acele vesele pavilioane. În acele vărgate tricouri. În acei pantofi troncănitori numiţi saboţi.

— Şi într-o bună zi un simplu semnal de plecare ?

— Şi alt semnal de sosire. Priviţi. Îmi arătă marea, departe, şi vapoarele aşteptau cum aşteaptă maşinile la barieră şi-a fost singura clipă în care am intuit traficul comercial de pe valuri în comparaţie cu traficul rulat pe asfalt.

— E greu să-mi închipui dar probabil că sunt drumuri la fel. Probabil că marea e plină de oameni, că pustiul de apă e-o ficţiune şi că-n-tr-adevăr, romantismul atîrnă greu.

— Muncim, zise.

Am dat din cap.

„Du-l pe mare un an !“

Ne aştepta într-una din cabinele de pe punte şi din felul în care-şi ţinea palmele aşezate pe masă am presimţit ce se va întîmpla. „Dar e la fel de tînăr şi bate-n blond şi dinspre părţile cu ochi albaştri se mai poate spera.“

— De dimineaţă, mă rog de iertare că fur timp.

— Nu e vorba de timp, zise.

— De dimineaţă, mă rog de iertare că deranjez.

— Deranjul ţine de uscat, nu de mare.

— Lăsaţi, zise tov. secretar lîngă mine dar era maximum de atent.

M-am prezentat.

— Tov. ziaristă este din Bucureşti, zise iar secretarul, iar dînsul e tot secretar U.T.C., dar pe vas.

— Dina Gheorghe, se prezentă secretarul de vas. Timonier. Toţi care vin aici sunt de la Bucureşti.

— Asta era, m-am mirat.

A dat din cap.

— Atît că în 1969 am adus din Belgia echipament pentru fabrica de bere din Constanţa. Două zile şi două nopţi mai mult pe sub apă cu plăminii ca bureţii. Cînd am scăpat eram jumătate umflaţi. N-am visat niciodată pînă atuncea bronchii înălţate ca spadele şi boturi de peşti.

— Şi nu v-a spus nimeni mulţumesc ?

— Nu e vorba de asta. Cine intră în meserie ştie ce îl aşteaptă, dar atunci să nu scrie nimeni „baruri“ şi „viaţă de noapte“ şi „distracţie joasă“ fiindcă eu personal...

— Du-l pe mare un an, întoarce-l în ţară şi lasă-l pe urmă să vezi ce mai scrie, zise o voce în spatele meu şi cînd m-am întors mai intraseră în cabină cîţiva marinari.

— Vreţi să spuneţi că e-o meserie care cere clemenţă ?

— Nu, zise, e-o meserie grea şi curată şi dorim ca adevărurile despre ea să fie la fel.

Cum vine primăvara pe mare ?

— Eu vă spun cum muncim şi poate înţelegeţi din asta. Fiindcă semne deosebite nu sînt. Semnul marinei e soarele şi lipsa de soare, vîntul şi lipsa de vînt. Şi poate ecuatorul. Se simte trecerea de la cald la frig. Pe urmă vin ploile şi-atuncea ştim. Dar în general temperatura. Vi se pare puţin ?

— Nu mi se pare puţin.

— Important ar fi ca lumea să înţeleagă că noi muncim.

— Să scriu asta ?

— Scrieţi, fiindcă nu numai despre navigaţie este vorba. Nu doar atît. Orientarea geografică — cunoştinţele despre mare e numai primul lucru de care depindem iar ce urmează în continuare este cu mult mai mult. Mi-e foarte ciudă pe imaginea aceea de marinar cu mîna la frunte scrutînd şi iar scrutînd zările. Adică, s-ar spune, pe-acolo chiar se cîntă la balalaică ! Dar în marina comercială matelotul e-un muncitor. Munca pe punte şi la motoare în timpul mersului, participarea la marş şi la carturi, munca de întreţinere, pe urmă încărcatul şi descărcatul, cîte ancore aruncate în porturi atîtea mărfuri de preluat. Cîte cuvinte rare pe limbă, cîte oraşe exotice în imaginaţie atîta trudă şi-atîta răspundere pentru noi.

— Vreţi să spuneţi că e-o meserie care cere clemenţă ?

— Nu, zise, e-o meserie grea şi curată şi dorim ca adevărurile despre ea să fie scrise în acest fel.

Primăvara e scrisă cu litere

— Şi primăvara cînd vine ?

— Ne soseşte-n scrisori. Mai scrie cîte-o soţie : au înverzit prunii, a dat colţul ierbii, a înflorit cireşul din port.

— Chiar este-n port un cireş ?

— Este. E numai crengi cînd plecăm, cînd ne întoarcem are fructele coapte. Alteori n-are fructe şi frunzele nu se mai ţin. Vreau să zic că primăvara adevărată este doar pe uscat şi că acolo, pe mare, primăvara e scrisă cu litere.

Am rîs.

— Să vă invidiez ?

A rîs şi el :

— Să nu ne invidiaţi, zise.

Zise iar :

— Primăvara pămîntului ne-o dorim. Am da orice pentru-o frunză pe mare, pentru o floare, pentru un pom. Mai mult ascundem în gînduri, păstrăm pentru prima batistă albă care se zăreşte în port.

Am rîs :

— Tot se mai poartă batiste albe în porturi ?

— Da, zise sunt singurele care se văd.

Apa

— Şi eu muncesc, i-am spus. Ştiţi asta ?

— Presupun.

— Şi se munceşte şi-n altă parte. Ştiţi asta ?

— Presupun.

— Şi tot aşa : pe rupte, pe frînte. Dacă ceva e la fel asta e, că muncim. Ce nu e la fel, vreau să ştiu. Foarte multe lucruri nu sunt la fel pentru ca generaţia noastră să fie la fel.

— Presupun.

— Păi dacă tot presupuneţi, lămuriţi-mă : ce s-a spus despre marinari de cînd stau aicea e cu mult mai puţin decît ce nu s-a spus ?

— Nu înţeleg, zise.

— Ce nu ştiu ?

— Nu înţeleg, zise.

— Ce este diferit ?

— Pericolul, zise aceeaşi voce din spate şi de data aceasta cel care vorbi se-apropie.

— Pericolul. Borşan Gheorghe, ofiţer telegrafist. Riscul. Sunt 2 500 de nave zilnic pe mare. Teama. Sunt 75 000 de marinari. Accidentele. S.O.S.-urile la mine sosesc. Şi sosesc. Ştiţi cum este ?

— Imposibil, am zis.

— Între Biskaya şi Marea Gasconiei au fost trei. Ştiţi cum este ?

— Imposibil, am zis.

— Păi asta e diferenţa. Duceţi-vă afară, pe punte şi priviţi marea. Apa. Atît. Acuma aţi înţeles ?

— Am înţeles.

Dar cînd am ieşit iar pe punte începuse să plouă şi era apă-n cer cum era pe pămînt.

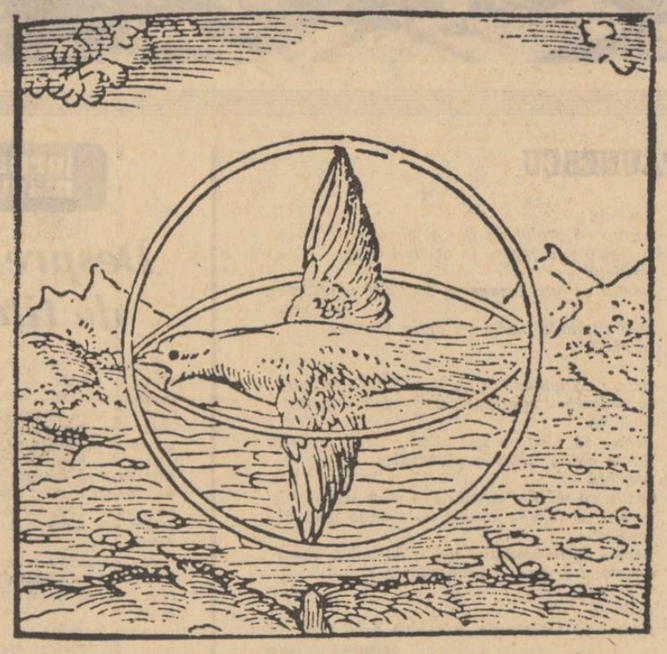

ALCIAT : PASĂRE DEASUPRA MĂRII

A. MANTEGNA : ZEII MĂRII

compendiu

AUREL CHIRESCU

Metafore

In colecţia Retrospective lirice, *editura* Minerva *a inclus o largă prezentare a poeziei lui Aurel Chirescu, autor bine cunoscut în lumea literelor (pentru volumul* Stinsa oglindire *i-a fost decernat în 1944 premiul Academiei Române cu un raport prezentat de Lucian Blaga), dar complet ignorat de marele public.*

Recitind acum într-o succesiune semnificativă poeziile lui A. Chirescu, înţelegem de ce nu au devenit populare. Autorul e un intelectual care visează în recluziune călătorii spre tărîmul ideilor. El nu înfăţişează niciodată panorama acestui tărîm, ci se complace într-o stare de adorare a călătoriei în sine. Cu buzele uscate de arşiţă şi cu ochii închişi, visătorul zace în camera îmbîcsită de cărţi şi se înfioară de zboruri imaginare. El reia mereu ascensiunea cu o frenezie care ajunge la paroxism şi care, în absenţa darului de a percepe materialitatea, se transformă într-un viciu estetizant, convingător prin intensitate, dar obositor de abstract. Cine e familiarizat cu o anumită convenţie gustă imaginea stranie a visului care transportă în irealitate : „Dar tărmul acesta abia presimţit / Nu poartă nici urmă de cer sau de lut. / Deasupra doar somnul, i-mens satelit, / Domină întinsul eteric şi mut“. — Tărîm. Cititorul obişnuit însă se loveşte de imposibilitatea de a-şi reprezenta tărmul lipsit de cer şi de lut şi lasă descurajat cartea din mînă.

Pe parcurs, A. Chirescu încearcă să se vindece de sensibilizarea aceasta narcotică, maladivă printr-o întoarcere la resursele vieţii. El vrea să se entuziasmeze de vîntul primăvăratic, de vegetaţie şi de lumină, dar vechea obişnuinţă îi împăienjeneşte privirea şi îl scufundă din nou în reveriі selenare : „Cutreier cu sete, haiduc singuratic, / Pădurile lunii, sub cer de tăceri. / Ci rodnice stele tot drumul lunatic / L-aştern înainte-mi cu albe păreri“. — Haiduc de vis.

Poeziile cele mai noi ating o treaptă şi mai înaltă a cerebralizării. Ele sînt adevărate poezii de cunoaştere, lipsite însă de tristeţea dintîi şi vibrînd rece, metalic, de la o înălţime solemnă : „Se schimbă-n diamante cuvintele şi ele, / şi din fierbinţi nisipuri nasc trepte de cleştar, / suind ca pe-o coloană spre dincolo de stele / reflexele-mpletrite în semnul statuar“. — Alchimie.

ADRIANA ILIESCU

Insula

Insula *Adrianei Iliescu (ed.* Cartea Românească *1971) trebuia să fie o insulă de candoare în oceanul întunecat al existenţei mature. Autoarea a avut o idee interesantă, dar n-a putut s-o fructifice ; ea s-a gîndit să reproducă ceea ce un copil şi-ar reprezenta din relatarea evenimentelor istorice sau din simpla contemplare a vieţii cotidiene. Să luăm un exemplu : la şcoală copilul a învăţat despre împărţirea societăţii în două clase distincte. El îşi reprezintă raportul printr-o figuraţie proprie : „prietenii prietenului meu jucau mingea într-un cerc mare, cam înghesuiţi, e drept (erau mulţi), şi cu o minge cam greuţă, cam dezumflăţică, alburie de uzată ce era şi peticită ; ceva mai încolo făceau pase vreo cinci-şase indivizi, ei între ei, şi nu mai primeau pe nimeni“. Cu aceleaşi mijloace este imaginată instaurarea unei dictaturi militare : „pe teren au apărut nişte tineri înalţi, cu o costumaţie sportivă riguroasă, bocanci grei de alpinism, fermoare, nasturi şi catarămi“. Schiţa (intitulată greşit* Noii-veniţi *în loc de* Nou-veniţii) *e un model al erorii care a subminat toată cartea. Caracterul grav al fenomenelor respective s-a bagatelizat, iar inocenţa pe care s-a scontat în compensaţie nu poate fi gustată din cauza afectării. Neavînd talent, autoarea a interpretat în mod fals un principiu estetic. Ea ştia că artistul este un receptor deformat al realităţii din jur. De fapt, privirea artistului nu deformează, ci esenţializează spontan. E ca şi cum în faţa unei hărţi inabordabile, complicate, cineva ar descoperi brusc reţeaua de riuri şi ar subordona întregul peisaj şi întreaga organizare socială acestei reţele. Aceasta nu ar însemna o sărăcire a realităţii figurate, ci o sistematizare a ei. În exemplul dat, sistematizarea poate fi făcută de o inteligenţă comună, deoarece harta e o realitate preconceptuă, convenţională. Realitatea în sine însă e nesemnificativă şi numai o inteligenţă activă, într-o clipă de inspiraţie, o poate sistematiza.*

Alegînd un mod de percepţie infantil, A. Iliescu a crezut că a făcut deja pasul spre configurarea viziunii estetice. Într-adevăr, şi copilul organizează lumea, fără profunzime filozofică, dar cu un anumit farmec liric, reconfortant. Din păcate, autoarea nu s-a substituit percepţiei infantile decît într-o manieră cu totul exterioară. Astfel, cartea ei e lipsită şi de profunzimea ideilor, şi de farmecul naivităţii. Trucuri estetice şi teze inabil strecurate alterează profilul ce se voia inocent.

Alex. ŞTEFĂNESCU

GHEORGHE TOMOZEI

Cinci poeme din „Tratat asupra Melancoliei“

Poesis

Poeţii incunabulelor, vechii,
încercau versul cu scoica urechii,
îl mursecau cu dinţii şi îl
spălau cu limba, de mîl.

În morminte nu se cunoaşte
ce e vers, care-s moaşte,
numai ceea ce-a fost mîna
care-a zugrăvit ţărîna
lutul încă-l junghie
cu tăiş de unghie.

În zăpezile de crini
oase-s de alexandrini
şi ce sfîntă lege
să nu poţi alege
fruntea poetului
de craniul sonetului !

Amară devălmăşie
în vechime, în vechie..:

Poetul e tibia
regilor din Biblia,
e călciiul
lui Ramses întîiul,
e clavicula
lui Caligula !

Magazin de antichităţi

Iată-mi inima : arde
în odăjdii şi în brocarte
bate
cu-nsingurate carate.

Îi dau tîrcoale
negustorii de tanagrale,
cunosc experţi
ce-o iubesc în sesterţi.

Ţinînd-o-n palme
ar preschimba-o în drahme
sau, avari,
în icusari.

O şi văd la prăvălie,
spălată de melancolie
pe o tejghea,
inima, inima mea.

Pînă la acest vînat lugubru
e de preferat un opaiţ de cupru,
ori o clepsidră
cu semiramidă
ori, doamne iartă-mă, laba
reginei din Saba !

Halucinare

Alteori mă visez lîngă un ceainic
acoperit cu ciopotul tainic
al unui colţ de odaie, în munţi
bindu-le vinul unor bărbaţi defuncţi
în vreme ce-n preajmă, se despoaie de ei
cu vîrstă-ncetată, pale femei,
iluminate de blîndele-apusuri
ale cotoarelor de laroussuri.
alteori mă visez zugrav
tocmai să boiască vreun schit bolnav
plătit cu băutură, toamne de-a rîndul :
sfîntul şi sticla, sticla şi sfîntul...

De ce te chem în noaptea-n care sunt
înstrăinat de tine, rai mărunt.
netrebnice, copilărite rai,
domestic ca zăpada de mălai ?

Muzică

Alchimist poate fi numai
poetul. Muzica
nu poate fi inventată
ci numai descoperită... O, monstruoase
descoperiri sublime ! Onix,
papagali, flori astrale — continente
nebănuite.
Nimeni n-a făcut muzică
dar mulţi descind din
muzici. Sînt ceara
pe care o modelează
armonii nerostite. Zidiţi
într-un sunet aşteptăm raza
de tăcere
care ne va prelinge
în viaţă.

Alveolele în care doarme
muzica sînt gingiile
puiului de cerb, tecile de pumnal
în care zac cruzimile copiilor
şi însingerata bunătate
a bătrînilor..:

Oase de ceasornice

Ceasornicele sparte le dregi
numai cu oase de regi.
Sub clopote strălucitoare
îi stringi, oscioare cu oscioare.
Din cei mai cu tală
faci ceas-brăţară cu diamante
faci ornice de catedrală,
din oasele vreunei domniţe normande,
din fiecare Eduard se face
ceas cu capace,
din Filip
ceas cu nisip
şi de aceea sună cam bizar :
Carol cu cuc, Alfons de buzunar..:

Cunosc pe unul ce-a făcut negoţ
cu oase de ceasornice, un hoţ
dotat, altfel, cu dibăcii destule
blajinii regi să-i svîrle în pendule.

El a umplut o lume cu cochilii
care-i ritmează rîsul : Shakespeare
Willy..:

Gravură
de
A. VENEZIANO

ADRIAN PĂUNESCU

Nepreţuită piatră maternă

Nepreţuită piatră maternă care te-ai îndurat să stai
sub fulgerul dement ca să ne naşti,
fii bunecuvîntată, măcar acum cînd simt
străinătatea rece ningîndu-mă cu fulgi nefaşti.

Nepreţuită piatră în care noi am locuit
şi nimeni nu citea nimic în înciuata rouă
pe care-o cultivai şi-o apărai şi-o pregăteai,
ca s-o dai, iată, vieţii şi morţii pe din două.

Nepreţuită piatră maternă, cuib pierdut,
cînd propria mea umbră ca pe-un străin mă latră,
silit în pocăinţă mă spăl de lume gîndindu-mă la tine,
nepreţuită albie de iertăciune şi de piatră.

Şi trebuie, şi trebuie să afli stîncă mumă
că osul meu în mine miroase tot mai mult a piatră
că porţile se-nchid şi turnurile se cernesc,
şi îngenunchi în faţa ta, tăcută, sfîntă piatră.

Atîta

Atîta glorie dincolo de această slăbiciune,
călăul meu e gata, aşa cum îl ştiţi, taciturn,
acum se află cu familia lui acasă şi doarme,
casa lui e în ceasul din turn.

Atîta glorie, dincolo de această eroare,
atîta glorie, dincolo de acest pas în hău,
atîta glorie, dincolo de această tresărire salvatoare
de care îmi pare şi bine şi rău

De care ştiu şi de care mă tem şi pe care o chem,
o, singura mea şansă de-a mai fi viu,
de care n-am scăpat, pe care am inventat-o,
pe care am nimerit-o norocos ca pe-o fîntînă în pustiu

E cineva acolo, dincolo de aceste trăsături,
dincolo de această scenă a teatrului vulgar
în care îmi petrec tinereţea aplaudînd păduchii
care din rufele regizorului fără slujbă sar ?

E cineva acolo în podul cu stafii
în care este tiran un picior cu proteză,
în care se coc fructele la lumina lămpii
şi vorbeşte cineva în somn limba engleză ?

De fapt, călăul meu se antrenează atîta
pentru mine, că mă face fericit, şi ca să-l incit,
mă-nchin lui, mi-am făcut un turn lîngă el,
să-l pot sărbători, cît merită să fie de sărbătorit.

Atîta moarte dincolo de acest moment pe care
mi-l anunţă el, ascuţind o limbă a ceasului său,
atîta întuneric dincolo de această lampă semidoctă
atîta de puţină tunie în laţul plastic marcat pe hău.

Atîta tristeţe în familiile cu secrete ruşinoase,
atîta părere de bine în fiecare părere de rău.

Umbra mea s-a ridicat la miezul nopţii în picioare
a luat biciul din grajd şi a început să mă bată,
să mă biciuiască, să mă însingereze,
atîta gînd al meu în trezirea ei somnambulă şi vinovată.

Atîta voinţă de tragedie în paşii mei pe acest nisip,
atîta deşertăciune pe care cuvintele nu pot s-o răzbune
atîta glorie dincolo de umilinţa de a fi viu lîngă turnul călăului,
atîta glorie, dincolo de această slăbiciune.

Umilinţă

Pentru că tu eşti lumina lumii
şi întunericul absenţei
umilinţă
pentru că de la rădăcina ta izvorăşte lacrima
pentru că tu eşti somnul durerii
umilinţă
pentru că tu eşti mama şi groparul
înflorirea şi seceta
umilinţă
pentru că ne e cu putinţă să ne aducem aminte de noi
şi să putem recunoaşte drumul înapoi
umilinţă
pentru că gratiile cuştii se încălzesc
la sufiarea ta caldă, iar flăcările iadului se înteţesc
umilinţă
pentru că pămîntul învîrtindu-se încearcă
să se închine şi nu-şi găseşte umerii
umilinţă
pentru că naşterea nu e decît bulgărele de rouă
şi de pămînt cu care începe o groapă nouă
umilinţă
pentru că paşii ne sînt puţini
pentru că fruntea e plină de spini
umilinţă
pentru că se-aude moartea trecînd
spre ţinte necunoscute, peste casele noastre clătinate de vînt
umilinţă
pentru că praful de puşcă miroase
a vrabie şi a jaguar în aceeaşi clipă
umilinţă
pentru că lutul începe să cuprindă patul în care ne culcăm
cum cuprinde barba un obraz sănătos
umilinţă

pentru că iubindu-te pe tine mai putem găsi
în întunericul mort mîna de lumină a mamei
umilinţă
pentru că eroii nu sînt altceva decît victimele
luptei dintre două erori colerice
umilinţă
pentru că zidurile caselor sînt pline de cicatrici
pentru că lumina cerului nu ajunge pînă aici
umilinţă
pentru că funcţionarul are o duminică liberă
cerşetorul-o voce convingătoare şi falsificatorul-noroc
umilinţă
pentru că înainte de a închide ochii vom găsi secunda în care
să recunoaştem că totul a fost minciună şi aminare
umilinţă
pentru că pînă la nemurire mai avem de dormit aici
cîteva nopţi şi cîteva morţi
umilinţă
pentru că tu eşti steaua începutului şi steaua sfîrşitului
pentru că stăpînii statuilor sînt păianjenii
umilinţă
pentru că trufia pentru că plantele pentru că aceşti copii
pentru că mai sînt atît de puţini oameni vii
umilinţă

Iarăşi

Rudă a noastră, îndepărtată,
şi după mamă şi după tată,
cînd ce se poate n-o să se poată
şi acel clopot trist o să bată,
fă-ne favoarea nemeritată
de-a mai fi oameni încă o dată.

Cerul din urmă al veacului plînge,
demonul umblă în haine de înger,
aerul, sieşi nu-şi mai ajunge,
ne trec piraţii palizi de sînge.

Rudă a noastră, cu pleoape sparte,
cu roţi de tidve şi ger ce arde,
rudă a noastră, mai de departe,
de privilegiul acestei soarte
de-a mai fi oameni, o dată, Moarte.

Unde-i norocul ce ne conduse
printre-afumatele cerului fuse,
unde-i norocul de-a avea buze
şi-a ţine minte vorbele spuse,
daţi-ni-l iarăşi, cît încă nu se
lasă pămîntul pe-această tuse.

Să mai fim oameni încă o dată,
şi să deschidem uşa-ncuiată
şi să aprindem lampa din grindă —
cu acea lampă nemeritată
întreaga noapte să se aprindă,
să mai fim oameni încă o dată,
să se audă cum o să bată
gîndul de-a dura-n cap, ca o roată,
să mai fim oameni încă o dată.

Stîlpii de negură ai ultimei poarte,
focul ce-n bolta cu gheţuri arde,
dăm pentru toate cîte o parte,
în schimbul orei ce ne desparte
de-a mai fi oameni încă o soarte,
rudă a noastră mai de departe,
numai o viaţă mai dă-ne, Moarte ;
rudă a noastră, îmbelşugată,
şi după mamă şi după tată,
şi după doliu, şi după roată,
şi după uite, şi după iată,
cum nu se poate să se mai poată,
fă-ne favoarea nemeritată
de-a mai fi oameni încă o dată.

Şi Noaptea mirosea a nucă şi a pară

Venea strigoiul din afara satului în sat,
pleca strigoiul satului afară,
ochii mei, fără meritul culorii,
nu îi vedeau, ei n-aveau timp să-mi pară.

De ce ? De ce ? Şi, doamne, creşteau virteje-n pomi,
şi vîntul sta acolo şi-l mai aud şi-acum punînd
fantomele pe fugă, fantomele de pomi,
un cimitir nedreptăţit de frunze se ridica de la pămînt,
tăceam, nimic nu mai conta. şi auzeam
tuleiele, pe faţa strigoiului adolescent, crescînd.

Şi cineva întunecat mînca, gălăgios, deasupra, fructe
şi arunca seminţele pe vînt.
Venea strigoiul din afara satului,
pleca strigoiul satului, flămînd,
şi cineva mînca prune şi mere
şi auzeam seminţe din gura lui căzînd
pe-acoperişul casei, pe marginea fîntînii,
căzînd, în timp ce el mînca rizînd.

jurnalul unui martor ocular

Despre ura faţă de tine însuţi

Cineva — un bărbat de 35 de ani, a venit la mine în vizită, am discutat ba despre una, ba despre alta, iar, la sfîrşit, cu puţin înainte de plecare, mi-a declarat că are de gînd să se sinucidă. Precizez că era vorba de-un om sănătos, pe care natura nu-l vitregise cu nimic. Mărturisirea lui m-a întristat dar nu m-a zguduit. Simţeam că aştepta din partea mea un protest, un strigăt... Acel strigăt n-a venit şi bănuiesc că asta l-a descumpănit. Ar fi vrut măcar să-l felicit, ca după o expediţie glorioasă la Polul Nord.

— Ce vanitos mai eşti... i-am spus eu, în cele din urmă candidatului la sinucidere. Cită vanitate trebuie să fie în tine dacă te-ai gîndit să te sinucizi.

L-am întrebat apoi cum se descurcă în relaţiile cu oamenii şi atunci nefericitul bărbat mi-a dat un răspuns care m-a uimit şi m-a clarificat.

— Asta e o problemă mai complicată ca sinuciderea...

Viitorul candidat la sinucidere se dovedea nu numai de un orgoliu nemaipomenit ci şi de o trîndăvie spirituală la fel de mare. Îi era greu să se privească drept în faţă, să vadă unde anume s-au încurcat relaţiile lui cu oamenii şi cu viaţa, unde anume a greşit, el se grăbea — din comoditate — să se sinucidă. Atunci mi-a apărut limpede că sinuciderea e folosită uneori tocmai fiindcă e o soluţie comodă, la îndemîna oricui. Înţelegea şi el — şi asta era cu adevărat zguduitor şi nesfîrşit de trist că se sinucide de frica de a se cunoaşte pe sine. Ne e mai puţin frică de moarte decît de noi înşine, cei adevăraţi. Viitorul candidat la sinucidere n-avea nimic tragic, părea numai îngrozitor de obosit. Sinuciderea nu mi se pare suprema disperare, ci tocmai incapacitatea de a vedea pînă la capăt adîncurile acelei disperări. Nu cei disperaţi se sinucid, ci cei incapabili să-şi trăiască şi să-şi înţeleagă disperarea. Sinuciderea e un act de frivolitate. Bineînţeles nu vrem să polemizăm cu viitorii candidaţi la sinucidere. Cineva, care avea pretenţia de a fi filozof şi unii îl şi considerau ca atare, susţinea ideea că sinuciderea ar fi expresia libertăţii. Că omul ar fi liber să-şi aleagă ziua şi ora morţii, că nu e de demnitatea omului să aştepte hazardul destinului. Ştim cu certitudine că de murit, tot vom muri — atunci, de ce atîta grabă ? Moartea e una din problemele rezolvate de natură, atunci de ce să ne cheltuim energie într-o problemă care oricum se rezolvă independent de noi ? Şi poate fi sinuciderea expresia libertăţii ? Sinuciderea nu este un act de luciditate. Ce fel de libertate interioară poate fi aceea care se manifestă cînd întunericul coboară asupra noastră ? E cunoscut că, de pildă, cele mai multe femei părăsite sau decepţionate care încearcă să se sinucidă, odată salvate prin intervenţie medicală, nu mai repetă tentativa. Orgoliul lor s-a declarat mulţumit şi cu o încercare nereuşită. Că sinuciderea e un act de vanitate ne-o dovedeşte şi dorinţa, evident nerealizabilă, a multor asemenea candidaţi care ar vrea să poată vedea jalea pe care o lasă în jurul lor trecerea în cealaltă lume. Cei mai lucizi, înţelegînd că moartea nu le va putea oferi această răsplată, renunţă la ideea de a-şi mai pune capăt zilelor. Am precizat, mi se pare şi cu alt prilej — nu mă refer la sinuciderile provocate de boli incurabile — că asta e o problemă care mă depăşeşte. Eu mă refer la sinuciderile „normale", dacă mă pot exprima aşa. Interesant de remarcat, din acest punct de vedere, că motivele pentru care oamenii se sinucid sînt, în general, minore. Nimeni nu se sinucide din motive foarte serioase. Cînd oamenii sînt supuşi unor mari încercări, chiar şi fizice, ei nu se gîndesc la sinucidere. Sinuciderea e şi o formă de răsfăţ, un lux pe care şi-l pot permite numai cei care n-au dat piept cu abisurile existenţei, cu teribile încercări ale vieţii.

Cineva cu care discutam aceste probleme, îngrozit de cruzimea mea, m-a întrebat :

— Dumneata eşti totuşi un om sensibil. N-ai încercat să te sinucizi niciodată ?

Nu ştiu dacă eu sînt un om foarte sensibil. Probabil că nu sînt. Dar ce legătură poate exista între sinucidere şi sensibilitate ? E sinuciderea mărturia unei sensibilităţi extreme ? Au existat totuşi poeţi de o mare sensibilitate care şi-au dus calvarul pînă la capăt, dar nu s-au grăbit să se sinucidă. Prietenul meu voia să insinueze că oamenii cu adevărat inteligenţi, cu adevărat sensibili, neagă existenţa, se sinucid, şi numai mediocrii, impostorii mor de moarte bună. Prietenul meu confunda sensibilitatea cu sentimentul frustrării. Candidaţii la sinucidere sînt nişte jigniţi — dar nu în aspiraţiile lor poetice, ci în planul lor de realizare individuală. Avînd o excelentă părere despre sine ei nu admit că pot fi înşelaţi, părăsiţi sau ignoraţi. Oamenii modeşti nu se pot sinucide. Curmîndu-şi existenţa ei au iluzia că se răzbună şi că pot astfel să atragă atenţia asupra marilor lor calităţi care au trecut atît de neobservate. Sinuciderea nu este deci un gest gratuit, oricît ar părea de nebunesc şi de ridicol-; cei în cauză speră să şi profite, pîndesc anumite avantaje metafizice.

Ar fi totuşi nedrept să considerăm sinuciderea doar ca un gest de supremă vanitate. Sinuciderea este şi expresia urii faţă de tine însuţi. ură care se poate transforma, în momentele de criză, într-o dorinţă de auto-distrugere. Duplicitatea atinge apogeul — individul se urăşte pe sine ca şi cum ar uri un străin, cel mai cumplit duşman, şi atunci el se sinucide cu sentimentul că face o crimă... E categoria cea mai sumbră — categoria sinucigaşilor asasini. El s-a omorît pe sine fiindcă nu avea altceva la îndemînă. Dacă avea la îndemînă o altă fiinţă omenească el ar fi devenit uşor — din sinucigaş — asasin. Graniţa dintre sinucidere şi crimă e uneori greu de stabilit.

Teodor MAZILU

«Lumea» lui

Un studiu de NICOLAE MANOLESCU

„Înţelegi dumneata ce înseamnă să n-ai unde te duce ? — îl întreabă Marmeladov pe Raskolnikov încă de la prima lor întîlnire, la începutul romanului **Crimă şi pedeapsă.** Căci orice om trebuie să aibă măcar un loc pe lume unde să se poată duce ! Fiindcă vine o clipă cînd îţi trebuie neapărat o ieşire..." (B.p.t. 1962, vol. I, p. 16). Teribile, profetice cuvinte, al căror sens Raskolnikov îl va pătrunde mai tîrziu, cînd va fi el însuşi pus în situaţia de a nu avea unde să se ducă. Şi le va repeta sieşi în discuţia cu Sonia : „Ce-i de făcut ? Trebuie să tai funia o dată pentru totdeauna şi să porneşti înainte, fie ce-o fi !" (II, p. 67). Le va auzi din gura lui Svidrigailov : „Eh, Rodion Romanici, adăugă el pe neaşteptate. Toţi oamenii au nevoie de aer, da, da, de aer... Şi asta mai înainte de toate" (II, p. 207). În sfîrşit, cercul se va închide cînd anchetatorul, Porfiri Petrovici, convins că Raskolnikov este ucigaşul, îl va lăsa totuşi liber o zi şi la întrebarea nedumerită a acestuia : „Şi dacă am să fug ?" va răspunde : „Nu, dumneata n-ai să fugi. Un mujic fuge, un sectant la modă (...) fuge, fiindcă lui îi e deajuns să-i arăţi un capăt de deget, ca micimanului Dirka, ca să creadă întreaga viaţă tot ce pofteşti ! (...) Ce ai să faci ca fugar ? Viaţa fugarului e urîtă şi grea, iar dumneata acum, în primul rînd, ai nevoie de aer curat : spune şi dumneata, ăsta-i aerul de care ai nevoie ? Dacă fugi, ai să vii singur înapoi. **Dumneata nu te poţi lipsi de noi"** (II, p. 235).

Ce va să zică a nu avea unde să te duci pentru eroii lui Dostoievski ? Fiindcă, în definitiv, de la întîlnirea cu Marmeladov, cînd Raskolnikov este pe punctul de a ucide, şi pînă la discuţia cu anchetatorul, cînd este pe punctul de a se recunoaşte vinovat, întreg zbuciumul sufletesc al personajului se leagă tot mai adînc de această întrebare. S-ar putea spune că Marmeladov îi prooroceşte calvarul : abia după crimă, Raskolnikov şi-o va adresa sieşi, o va simţi ca fiind a lui.

Raskolnikov ucide spre a-şi dovedi lui însuşi că este liber, necondiţionat de împrejurări, de lume, puternic şi capabil să-şi împlinească destinul. Prin acest gest, el se aşează mai presus de lumea în care trăieşte, dobîndeşte, prin dispreţ faţă de morala acestei lumi şi prin sfidarea legilor ei, că nu depinde decît de sine. În articolul despre psihologia criminalului, în convorbirea cu Porfiri Petrovici ori în aceea cu Sonia, cînd i se spovedeşte, Raskolnikov susţine necontenit legitimitatea unei atari fapte, dacă este săvîrşită de un om „neobişnuit". El împarte pe oameni în două categorii : în oameni „obişnuiţi", care se cade să se supună legilor şi oameni „neobişnuiţi" care „ar avea dreptul... nu oficial, ci de la sine putere, ar avea dreptul să permită conştiinţei lor să treacă peste... unele piedici, şi asta numai în cazul în care realizarea ideii lor (care uneori poate fi salvatoare pentru omenire) ar cere acest lucru" (I, p. 328—329). Este cu putinţă o asemenea libertate ? Raskolnikov crede că da ; însă întreaga lui dramă îi va arăta că, din puterea lumii, nu există scăpare. Va face, pe cont propriu, experienţa cea mai teribilă a multor eroi destoievskieni, de a nu avea unde să se ducă. Raskolnikov propune Soniei să fugă împreună în America. Svidrigailov însuşi îi sugerase ideea. Dar este o iluzie de-o clipă, fiindcă amîndoi ştiu că nu există ieşire, răul fiind înlăuntrul lor, nu în afară. O ştiu la fel de bine Svidrigailov sau Marmeladov. O ştiu toţi eroii scriitorului. Lunga călătorie pentru care se pregăteşte Svidrigailov, anunţînd-o logodnicii sale, este sinuciderea. Escapadele nefericitului Marmeladov nu-l duc nicăieri. Toate personajele se învîrtesc parcă într-un cerc vicios, prizonieri fără scăpare ai lumii pe care o urăsc, dar în care sînt nevoiţi să trăiască pînă la capăt. Iar această lume — lumea lui Dostoievski — este neînchipuit de mică : nu pămîntul întreg, nu Rusia, nici măcar Petersburgul, ci, adesea, o stradă, o casă sau o cămăruţă cît o „cabină de vapor" (cum numeşte un personaj mansarda lui Raskolnikov).

O lume fără ieşire şi a cărei strîmtoare fiecare personaj o măsoară cu propriul destin. Plictisit de blîndul Razumihin, care-i poartă de grijă ca unui bolnav, lui Raskolnikov îi trece un moment prin minte să-şi schimbe adresa, să-şi piardă urma (nu de frica de a fi denunţat, ci pur şi simplu fiindcă vrea să rămînă singur) ; renunţă însă numaidecît, dîndu-şi seama că prietenul lui îl va găsi la fel de uşor ca şi prima dată, informîndu-se la „biroul de adrese" (instituţie kafkiană, fireşte). Nu numai că nimeni nu poate evada, dimpotrivă, toţi eroii tragediei se string unii în preajma celorlalţi, într-un spaţiu din ce în ce mai strîmt şi mai sufocant, ca şi cum i-ar împinge o forţă mai presus de voinţa lor. Razumihin se mută pe aceeaşi stradă cu Raskolnikov. Logodnicul Duniei, Lujin, vine să locuiască în casa unde locuieşte Marmeladov (deşi nu este vreo legătură între ei, pur şi simplu din întîmplare) Proaspăt sosit la Petersburg, Svidrigailov închiriază o cameră în casa în care se refugiase Sonia. Se conturează treptat acel spaţiu înfim, mai apăsător decît o închisoare: spaţiul tragediei dostoievskiene. Personajele se lovesc necontenit unele de altele, oriunde s-ar duce, se întîlnesc la tot pasul, îşi întorc spatele spre a se regăsi faţă-n faţă după scurt timp. Pornit în căutarea lui Svidrigailov, Raskolnikov nimereşte într-un cu totul alt cartier decît cel dorit, din buimăceală, dar are surpriza de a întîlni tocmai acolo pe Svidrigailov. Altădată, trecînd pe un pod, asistă la un accident de trăsură şi omul scos de sub roţi este chiar Marmeladov. În restaurantul unde se ascunde, evadînd de sub supravegherea lui Razumihin, dă peste Zametov, secretarul cunoscut din biroul poliţiei. Suferind o hemoptizie, pe stradă, Katerina Ivanovna este transportată în camera Soniei, unde nu mai călcase pînă atunci, dar care se întîmplă să fie în vecinătate. Toţi eroii par a se şti unii pe alţii dintotdeauna. Razumihin e rudă cu anchetatorul. Lizaveta, pe care Raskolnikov a ucis-o odată cu sora ei, bătrîna cămătăreasă, fusese prietena Soniei şi-i dăruise o cruciuliţă şi **Noul Testament,** din care Sonia îi va citi lui Raskolnikov în scena spovedaniei. Acest spaţiu strîmt nu e doar decorul evenimentelor : el influenţează direct evenimentele. Ideea, chiar, a crimei îi este sugerată lui Raskolnikov de o discuţie, ascultată întîmplător, într-o cîrciumă, între un fost student şi un ofiţer. Iar hotărîrea finală de a ucide, Raskolnikov o ia auzind, tot întîmplător, pe Lizaveta spunînd unor negustori în piaţa Sennaia că va lipsi de acasă a doua zi după ora şapte seara. Svidrigailov trage

„Dansul"

În urma focului, în urma apei în urma timpului
vin dansatorii
cu părul alb cu chipurile negre, dansează într-o ruină.
Dansatorii într-un asfinţit. Soarele
pe creştetul lor sună ca un bulgăre de ceaţă.
După ruină vin dansatorii şi calcă peste
cenuşă cu picioarele curate. Dansează
să răsară iarba din nou.

★

Cum ar putea să moară un dansator
decît vorbind, decît transformîndu-se într-o
pasăre. Cum ar putea să moară un dansator,
un dansator decît vorbind şi piciorul
să mişte prin aer mai departe
chear şi după ce ei au plecat.
Să fim trişti doamne, cel puţin
o secundă trişti şi să lăsăm să cadă
un soare cald din pleoapă, un soare vesel
pentru sufletul dansatorului
care va dansa pînă în asfinţit.

★

Dansul imită moartea. De ce n-am imita
şi noi dansul pe întuneric acum
cînd sufletul lui e trist pe ierburi
de fumuri. Dansul imită plecarea sau
e chear plecarea, semnul de adio, dansul, dansul.
Deoarece el nu poate veni decît
după ruină să împerecheze
moartea cu plînsul nostru
cu plînsul unei femei otelite
să supravegheze, — Ne supraveghează plînsul.

★

Valsurile s-au oprit. Îngheaţă cărarea
dintr-o grotă ies bătrîni cu torţe
aprinse să dea foc dansatorului
ca el să treacă definitiv în dans,
ca nu cumva să i se înmoaie picioarele
şi să nu poată executa saltul
ultim sub iarbă. Saltul ultim
al riului cînd trece lanul, foşnetul
frunzei îmbrăţişînd pămîntul.

★

Cum poate învia dansatorul decît din
propriul lui dans. Decît din frunze
şi din lanuri, din plopii
foşnind de drumurile destule. Cum
poate învia dansatorul decît într-un
dans continuu, continuu chear şi
după ce noi am adormit şi am strigat
pe întuneric, amin ! Cum poate învia
dansatorul decît din cenuşa dansului.

★

Cum poate trăi dansatorul decît dansînd,
decît purtîndu-şi picioarele deasupra pămîntului
cu spinări negre, decît plîngînd cu tot
trupul, cu picioarele, cu degetele, cu mîinile,
cu sufletul. Cum poate trăi dansatorul
obligat de noi să trăiască pentru a
iubi în mişcările lui unduioase, propria
noastră pieire. Cum poate trăi dansatorul
decît înălţîndu-se pe propriul lui dans

Dostoievski

cu urechea la ușa Soniei și află că Raskolnikov este ucigașul. Anchetatorul ascunde după o perdea pe martorul principal al crimei. Suferința, iubirea, viața și moartea se petrec în acest spațiu public, sub ochi indiscreți, ca pe o scenă de teatru.

E vorba de o anumită reprezentare a lumii, pe care o vom regăsi și la Kafka. Personajele locuiesc în case de raport, în camere de trecere, mai multe la un loc (și nu totdeauna fiindcă ar fi săraci : ce-l împinge pe Lujin să împartă o cameră cu Lebiaznikov în casa Marmeladovilor ? nu avea Svidrigailov destui bani spre a evita o casă de felul aceleia în care trăiește sărmana Sonia ?). Promiscuitatea aceasta transformă evenimentele cele mai intime în evenimente publice. Cîrciuma, strada sau piața sînt alte simboluri pentru același spațiu prin excelență public în care se consumă dramele eroilor lui Dostoievski. Ca și cum niciunul dintre ei nu ar avea un loc unde să se poată duce, unde să se poată ascunde de ceilalți, unde să rămînă singur. Solilocviile lui Raskolnikov au drept cadru străzile și piețele. Marmeladov i se spovedește într-o cîrciumă, în timp ce asistența se prăpădește de rîs și tot într-o cîrciumă explică Raskolnikov lui Zametov **cum ar fi ucis** el pe bătrînă. În cămăruța lui Raskolnikov se află aproape în permanență trei sau patru persoane, făcînd din ea un loc asemănător cu orice loc public. Avem impresia că personajele aleargă continuu de colo-colo, se vizitează de cîteva ori pe zi, se urmăresc, se caută, petrecîndu-și cea mai mare parte din timp împreună, pe stradă. M. Bahtin a putut vorbi cu dreptate de **o viziune carnavalescă** a lumii lui Dostoievski, punînd-o în legătură cu literatura lui Boccaccio, Rabelais, Shakespeare, Cervantes și Grimmelshausen, cu proza picarescă sau cu menippeea antică **(Problemele poeticii lui Dostoievski).** Desigur, sensul pe care criticul îl dă acestei viziuni se poate discuta : se poate discuta mai ales dacă ea, apropiind la maximum pe oameni, îi scapă cu adevărat de teamă, îi eliberează din cătușele „gravității oficiale, unilaterale și posace, izvorîtă din frică, dogmatică și ostilă devenirii și schimbării...“ (op. cit. p. 223). Din exemplele pe care le-am examinat mai sus, s-ar zice că, devenită un fel de scenă de carnaval, lumea lui Dostoievski nu-și pierde, ci tocmai dimpotrivă, își sporește atributele de univers închis, concentraționar. Lumea lui Kafka, Sartre, Camus și a altor prozatori moderni provine de aici. Absența intimității, a locului de solitudine, face din această lume un adevărat iad. Carnavalul la care participă eroii lui Dostoievski este infernal și tragic. Mai degrabă decît „bucuria substituirilor“, decît „ o voioasă relativitate“, cum scrie M. Bahtin, el exprimă spectacolul totalei depersonalizări a insului. Mascarada dostoievskiană e întunecată și grotescă. Eroii își pierd parcă odată cu dreptul la un loc unde să se poată duce, conștiința propriei identități. Cînd Marmeladov se mărturisește lui Raskolnikov în cîrciumă, el nu este deloc un vesel erou de carnaval, scăpat de apăsarea lumii oficiale, bucuros de a-și putea descărca sufletul : este, din contra, un om disperat, în culmea silei de sine și de viață, lipsit pînă și de cea mai firească pudoare. Pudoarea presupune mîndria, demnitatea : dar ce importanță mai are pentru Marmeladov dacă e socotit un om ori un măscărici penibil, cu fardul scurs pe obraji și cu hainele năclăite de praf și de sudoare ? Se pedepsește măcar mărturisindu-se public, ori lăsîndu-se tîrît de păr de Katerina Ivanovna în văzul copiilor ? Mai curînd, Marmeladov a uitat, o dată cu mîndria, și orice noțiuni etice : el este dincolo de bine și de rău, un om pentru care nimic nu mai are valoare în afara rușinii lui imense. Bufoneria aparentă ascunde scîrba, rîsul sună strident, fals, disperat, plînsul e grotesc și înjositor. Carnavalul dostoievskian e unul al suferinței și al abjecției morale, în care străfundurile cele mai tulburi ale sufletului omenesc se dau pe față : ar fi ciudat și inexact să vedem în astfel de scene grotești numai expresia unui instinct al libertății omului în fața apăsării sociale.

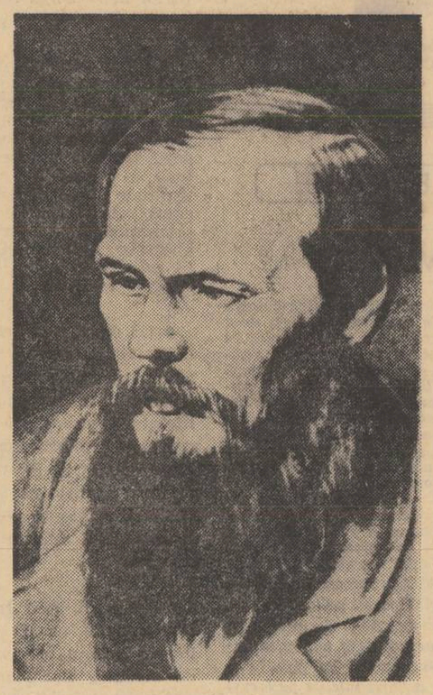

Eroul dostoievskian trăiește rareori comuniunea sa cu ceilalți ca pe o eliberare, chiar dacă o caută, chiar dacă, mai ales, nu i se poate sustrage : eliberarea ar însemna să aibă un loc unde să se poată duce. Dar cîtă vreme e silit să împărtășească totul cu ceilalți — durerea, revelațiile, rușinea — nu putem vorbi de libertate. Ironia cu care Dostoievski înfățișează (în **Crimă și pedeapsă** mai puțin decît în **Adolescentul** ori în **Demonii)** pe făuritorii de idealuri „comunitare“ trebuie explicată și prin această oroare de viața trăită în comun, într-un spațiu prea strîmt, care nimicește sau mutilează pe om, pe o scenă de carnaval.

Și, desigur, prin oroarea de un timp împărțit cu toată lumea. Așa cum nu are un loc al lui unde să se ducă, eroul lui Dostoievski nu are nici un timp al lui ; ca și spațiul, timpul e public. De aici, o structură anume a narațiunii la Dostoievski, în care, adesea, formelor de succesiune le sînt preferate formele de simultaneitate ale acțiunii. Timpul global efectiv este în genere scurt, dar evenimentele par condensate în acest timp ce li s-a acordat, într-o înghesuială asemănătoare cu aceea a spațiului. Momentele de relaxare — pentru Raskolnikov, pentru oricare dintre eroii lui Dostoievski — lipsesc : toate întîmplările sînt esențiale, dramatismul este mereu în culmea sa. Timpul redus creează impresia de densitate. Narațiunea se desfășoară continuu pe mai multe planuri și în fiecare plan în parte tensiunea se află continuu într-un punct maxim. În timp ce are loc marea scenă dintre Raskolnikov și Sonia, Katerina Ivanovna își scoate copiii în stradă, îmbrăcîndu-i ca pe niște măscărici, și obligîndu-i să cînte la flașnetă ; în timp ce Svidrigailov își trage un glonț în cap, Raskolnikov se duce la mama sa și aproape se recunoaște vinovat. Sîntem mereu cu sufletul la gură, uimiți, intrigați, torturați sau plini de oroare. Scriitorul nu ne lasă nici să respirăm, după cum nu-și lasă personajele. Nu există personaje mai hărțuite de creatorul lor decît poate în tragediile lui Shakespeare. Existența fiecăruia seamănă cu un coșmar ; același coșmar din care nu va izbuti să se zmulgă eroul lui Kafka din **Procesul** sau din **Castelul.** Numai că, dacă la Kafka, deobicei un singur personaj are conștiința acestui coșmar sau îl suportă, la Dostoievski pînă și cel mai neînsemnat personaj participă la ritmul infernal al evenimentelor.

Siliți să trăiască în acest spațiu prea strîmt, sufocant, dens, și în acest timp grăbit și nemilos, eroii lui Dostoievski ar putea fi comparați cu niște actori care nu apucă să-și schimbe costumul de la o reprezentație la alta, rămînînd permanent în scenă. Nu numai spațiul se micșorează pe durata tragediei, reducîndu-se la un loc unde toate personajele se înghesuie ca într-o închisoare ; dar timpul devine, și el atît de precipitat, încît întregul spectacol pare a se desfășura neîntrerupt, ca unicul act al unei unice piese. Această scenă, acest decor mereu același, această piesă unică — iată o metaforă posibilă a existenței umane în viziunea lui Dostoievski. În aceleași costume de la-nceput pînă la sfîrșit, eroii lui Dostoievski trăiesc și mor, iau parte la nunți sau praznice, se duc în vizită sau dorm, rătăcesc pe străzi sau se uită în cîrciumi. Cînd Katerina Ivanovna cade răpusă de un acces de ftizie, cei trei copii ai ei plîng la capul patului, îmbrăcați ca niște bufoni, cu pălării și funde țipătoare, așa cum i-a surprins nenorocirea în timp ce cîntau la flașnetă pentru a-i înveseli pe trecători. Scenă tipică pentru bîlciul tragic, pentru carnavalul grotesc care este lumea dostoievskiană. Măștile, costumele, decorul — sînt aceleași de la început. Rîsul și plînsul, nașterea și moartea, crima și conversația filozofică, spovedania păcătosului și rugăciunea copilului, suferința și transfigurarea se amestecă și se confundă într-un spectacol uluitor care este, deopotrivă, spectacolul nimicniciei și al măreției omului. Din această lume, de la acest spectacol, nici o ieșire. Orice om trebuie să aibă măcar un loc pe lume unde să se poată duce, spune Marmeladov : orice om în afara omului dostoievskian. Nici Raskolnikov, nici Svidrigailov, nici Katerina Ivanovna, nici Sonia, nici Marmeladov însuși nu au unde se duce. În aceasta constă tragedia lor : de a-și trăi viața pe o scenă mică, fără uși și fără ferestre, nădăjduind zadarnic să afle o scăpare : prin revoltă, prin crimă, prin jertfă, prin uitare de sine sau prin moarte. Fiindcă vine o clipă cînd tuturor le trebuie neapărat o ieșire...

de Nicolae Ioana

și vorbind lumii cu fiecare deget alb
ca luminarea arzind pînă la suport,
cum poate trăi dansatorul cînd mișcările
și dansul nu le înțelegem, decît pînă
la sfîrșit, decît pînă la moarte, decît
pînă la ultima aprindere a nopții.

★

Cum poate trăi dansatorul singur
în pustiu imitînd o rază. În pădure
pe o frunză deasupra botului lupilor.
Cum poate trăi dansatorul cînd dansul
nu e văzut, cînd dansul lui e ascuns
după lumini și ape, după păduri și săbii.
Cum poate trăi dansatorul singur și cine
să-i aplaude moartea. Feriți sîntem
după spinări negre, după aripa
dumnezeiască
a începutului de iarnă, fericiți să strigăm
dansatorului „Dansează !“ chear și cînd
dansul s-a terminat. Să-l obligăm să-l ia
de la început ca astfel să mai treacă
un dans repetat.

★

Cum putem cere dansatorului un dans
cînd dansul nu e după chipul și înfățișarea
noastră, cînd nu știm dansul și stăm
ascunși pentru aplauze, triști dar înveseliți
de un dans pe care nu-l știm, cum
putem comanda dansatorului un dans
cînd dansul însăși e sufletul lui care ni-l
arată nouă pînă în asfințit cînd
mari picuri cad de pe frunze în iarbă
și între buzele noastre deschise, în ochii
noștrii deschiși, împiedicîndu-ne
să mai putem vedea dansul, cum putem
cere dansatorului un dans
bătîndu-ne joc de noi, voind să vedem
ceea ce se știe, voind să cerem ceva
ce n-am mai văzut, ceva care seamănă cu
copiii noștri.

★

Mă întrebi dacă are aripi dansatorul.
El a venit să moară și să plîngă în fața
voastră. Plînsului lui
nu i se cunoaște prețul
Mă întrebați dacă are aripi dansatorul,
mă întrebați dacă moare dansatorul,
mă întrebați dacă trăiește dansatorul.
Nu știu, nu pot să răspund la întrebările
care ar trebui să i le adresați dansatorului.
Încerc doar să pătrund dansul. Nu știu
cînd va muri el. Dar cu siguranță
că după acest dans se va prăbuși
pentru că acesta e dansul ultim
și mă pomenesc strigînd, da dansatorul,
și mă pomenesc cu două lacrimi pe obraz
imitînd dansul.

★

Dacă iubesc dansatorul este ca și cum
aș iubi umbra florii, mărită
pe perete cînd o lumină
o îngroapă adînc în varul șters.
Dacă iubesc dansul și nu iubesc
dansatorul, dacă iubesc dansul
este ca și cum aș iubi o inimă
zbătîndu-se pe podea, este ca și cum
aș iubi lacrimile zdrențuite
ale femeilor. Este ca și cum l-aș omori
l-aș strînge, l-aș învia. Dansul
posibilă existență a umbrei.

Sus :
LORENZ STOER :
GEOMETRIA și PERSPECTIVA

Jos :
NICOLAS POUSSIN
TANCRED ȘI HERMINIA

Muzica, purificatoarea pasiunilor

UMANITĂȚI

E stranie încăperea în care toate respiră muzica pe care n-o auzi. Pianul vechi e deschis, clapele de fildeș au îngălbenit; pe portativ notele au și ele filele obosite. Nimeni nu îndrăznește să apese clapele pianului, despre care o călăuză mai vîrstnică spune că fabricantul l-a construit special, cu corzi a căror vibrație să fie mai puternică, cu o cutie de rezonanță din care sunetele să irumpă mai viguros. Căci pianistul era surd. Lîngă un perete al camerei, pe o masă acoperită cu sticlă stau — frumos rînduite — cornetele acustice ale muzicantului tare de ureche. Teribile unelte amintind instrumentele medievale de tortură. Nu înțelegi prea bine cum puteau fi aplicate bolnavului, după cum nu poți înțelege — cînd vezi într-un muzeu arsenalul de belciuge, clești, roți și scoabe ale torturii din vechime — cum „funcționau“ acestea atunci cînd erau dispuse pe trupul condamnatului. Cornetele acustice din camera muzicantului sînt tuburi complicate, unele enorme, adevărate instrumente de suflat, parcă biata ureche a omului ar fi trebuit să se deschidă mult pentru ca, în setea sa disperată, să cuprindă întreg zumzetul pămîntului ori chiar muzica sferelor.

Niciodată pasiunea muzicii nu mi s-a părut mai patetică decît atunci cînd am văzut-o, materializată în fața mea, nu în notele unei opere muzicale, transmisă nu prin sonurile delectabile ale unei simfonii, ci, brutal, prin spectacolul oferit de monstruoasele cornete acustice prin care un geniu al muzicii se silea să mai prindă ceva din universul sonor ce i se refuza. Cornetele acestea îi aparțineau lui Beethoven și pot fi văzute în casa natală din Bonn a marelui vrăjitor al lumii sonore.

Nu departe de casa cu jaluzele de lemn și flori în fereastră e biserica iezuiților cu coifurile ei baroce, în care copilul Beethoven cînta uneori la orgă. De aici, din această casă, din acea biserică a pornit un torent muzical care — dacă ar putea fi încremenit, ca în bronzul ori marmura unei statui — ne-ar oferi chipul însuși al Pasiunii.

Acest chip nu ne poate apare, însă, sub forma — oricît de perfect statuară — a unei statui static-incremenite. Pasiunile sînt mișcare, sînt transformare continuă. Pasiunea e viață, adică moarte și transfigurare. De aceea chipul pasiunii lui Beethoven ni-l oferă, înainte de toate însăși opera sa. Muzica pare, prin natura ei, un mulaj sonor pe trupul unei pasiuni. Ea este metamorfoză continuă. Patosul ei e patosul însuși al timpului care se pierde. Muzica e evanescență, trecere continuă și, în momentele mai înalte e extaz al vieții plenare ori farmec dureros al morții. Artă orfică, ea are un sens psihopomp: *conduce sufletul pe căile care îi aparțin. Le conduce pe căile unei amintiri care nu ține atît de trecutul prea-subiectiv al creatorului ori ascultătorului cît de acela al universului muzical el însuși. Ca sub vraja cîntecului lui Orfeu, care însufleța pietrele inanimate, ne „amintim“ — ascultînd o piesă muzicală — lucruri pe care se pare că nu le-am cunoscut niciodată.*

Dar mai însemnat decît acest rol însuflețitor al muzicii, și decît rolul său anamnetic, este acela cathartic, purificator al ei. Pasiunile nu sînt rele în sine. Ele trebuie, însă, curățite de scoriile emoției, de cele ale neînțelegerii ori greșitei înțelegeri. Or, pasiunea se vindecă prin ea însăși. Iar muzica e un minunat catalizator al acestei taumaturgii.

Ascultînd un cvartet de Beethoven înțelegi cum spiritul uman, mereu amenințat, atît de fragil, se salvează prin arta însăși a fragilului, prin sonurile intangibile, impalpabile, printr-o artă a insesizabilului. Cît de amenințată e făptura umană, am înțeles-o prea bine chiar în acea odaie din Bonn în care oribile instrumente de metal mărturiseau neputința jalnică, patetică, a unui meșter al sunetelor. Pasiunea lui — în sensul pătimirilor sale — cine oare ne-o va spune dacă nu însăși muzica. Muzica ce nu exprimă doar un lamento al făpturii prea-umane, ci se exprimă pe sine fiind chipul cel mai pur al Pasiunii — în înțelesul vieții care etern renaște.

Nicolae BALOTĂ

confidențele unui maniac

Pentru plăcerea disputei

Mănușa pe care mi-a aruncat-o tizul meu Ivasiuc și pe care, firește, o ridic, mă provoacă propriu-zis la o polemică, așa cum spune el, sau mai degrabă la o *dispută ?* El propune să dăm un exemplu de civilitate în polemică, să ne înfruntăm nu numai cu toate saluturile de arme și reverențele de rigoare la un turnir, dar și sub semnul cordialității. Însă polemica nu e turnir; oricît ar fi de urbană, ea nu e mai puțin, în strictă accepție, „ostilitate“ (*polemos* = război). Războiul, oribil în sine, poate fi dus în mod onorabil, cu respectul unor reguli, sau prin orice mijloace, după legea junglei, așa cum tinde a se generaliza în ceea ce obișnuit dar paradoxal se numește „civilizație contemporană“ ; în definitiv, onorabil sau nu, el e pe viață și pe moarte și țintește lichidarea dușmanului. Polemica literară sau de idei, dusă în public, nu urmărește, desigur, lichidarea fizică a potrivnicului, dar urmărește mai mult sau mai puțin platonic, tot un fel de „lichidare“, adică o discreditare publică. Efectul acestei „lichidări“ poate fi definitiv sau de o durată oarecare, mai mare sau mai mică, după capacitatea de „refacere“ a învinsului.

Polemica nu presupune neapărat respectarea adversarului, dar implică anumită considerație față de el în măsura în care e socotit destul de nociv pentru a se întreprinde o acțiune contra lui. De aceea, se poate polemiza și cu adversari respectați, dar și cu adversari disprețuiți (cu care există riscul ca normele onorabile ale ostilităților să fie transgresate). Dar chiar în cazul polemicii onorabile, în care există sentimentul egalității de „rang“, măcar moral, civilitatea se limitează în mod decent la salutul rece. Nu cred posibilă și îmi pare mai curînd un semn de neseriozitate cordialitatea și fraternizarea cu adversarul, cel puțin pe durata polemicii și eventual încă o vreme.

Deci ceea ce îmi propune Sașa Ivasiuc nu e, cel puțin deocamdată, o polemică, ci o dispută, adică un „turnir“ intelectual. Ne vor judeca doamnele din loji și publicul, dacă-și vor da osteneala să ne urmărească ; vom ieși, sper, și unul și altul nevătămați. Într-o dispută se poate întîmpla, după firile oamenilor, să se mai ridice uneori și tonul, sau să intervină mici maliții, dar nu de natură să ofenseze durabil, deteriorînd raporturile cordiale sau numai corecte preexistente între preopinenți. La un turnir nu se produc răniri decît accidental, imediat și sincer regretate de rănitor și niciodată socotite în avantajul lui.

Așadar, stîrnit de două mici incercări ale mele în legătură cu J. J. Rousseau, preopinentul meu mă provoacă la o dispută publică, ridicînd ca prim punct al controversei dezacordul pe care-l constată între noi asupra noțiunii de „operă“. Îmi impută ca iluzorie părerea că opera este o realitate a cărei valoare îi e imanentă și circumscrisă. După dînsul „opera cuprinde tot ansamblul de comentarii, de consecințe, de personaje angrenate prin lectură sau prin consecința lecturii la destinul ei istoric“.

Opera conține potențial cele mai variate și neașteptate consecințe dar asta nu ne scoate încă din sfera ei circumscrisă. Destinul ei postum și „actual“ îi este extraneu și accidental (în accepția de „ceea ce se adaugă substanței“ : substanțială, strict vorbind, în acest raport, nu poate fi decît opera). Destinul postum al operei poate fi compus din erori, înțelegeri parțiale, simplificări, denaturări etc. Rilke spunea odată că gloria nu e altceva decît suma neînțelegerilor ivite în jurul unui nume. Sînt de acord că tot ansamblul acesta există și este influent și eficient, constituind istoria și genealogia, legitimă sau bastardă, a unei idei. Dar în această istorie pot intra și revizuirile, contestările, reevaluările, iar dintre acestea pot face parte și încercări de natura celei pe care, nu fără temeritate, recunosc, m-am încumentat a o propune în legătură cu Rousseau.

În definitiv, Reforma nu a înlăturat oare un mileniu de teologie creștină pentru a reveni la „opera“ propriu-zisă, adică la textul Scripturii, scos din istoria lui postum ? Și nu a fost Reforma una din cele mai tranșante manifestări ale „radicalității“ ?

Istoria postumă a unei idei, acțiunile efectuate sub influența ei și toate consecințele lor nu pot nici modifica, nici simplifica ideea însăși; în orice caz punctul de vedere istoric, fiind dialectic (așa cum îl înțelegem amîndoi, preopinentul meu și cu mine) nu trebuie să se dogmatizeze. „Existența — spune el — presupune dinamica, ea nu este o stare“. Nici lanțul de consecințe istorice, zic eu, în măsura în care ne angrenează „actual“ nu este o stare. Marile doctrine care au influențat omenirea nu au fost scutite de alterări și îngroșări, fenomenul acesta fiind, poate, inevitabil. Înseamnă aceasta că doctrina însăși se reduce efectiv la catehismul simplist, nu rareori la caricatura ei ? Ce asemănare mai este între grandioasa aventură a minții care a fost filosofia lui Descartes și schema seacă și pauperă pe care și-o reprezintă unii ce se dau drept cartesieni si nu mai puțin și adversarii lor ? Poate și mai flagrant e contrasensul în care a căzut filosofia lui Nietzsche cu destinul ei istoric. E oare ilegitim a-i face cuvenita reparație ?

Preopinentul meu are însă o frază, la sfîrșit, care-mi pare cumva țișnită din elanul său ideativ și scăpată prin fugă de cenzura dreptei judecăți. Anume, zice el: „Dacă Rousseau și vasta sa rețea de sateliți s-au opus civilizației sau numai ei fără el, autorul a fost un adversar al civilizației“. Asta mi se pare totuși cam tare. Cum adică ? Chiar fără el, sateliții lui l-au putut transforma în ceea ce el nu a fost ? Adică, dacă prin absurd aș avea norocul, sau mai exact, cum văd, ghinionul, de a scrie o carte care să lase dîră, risc să devin pe neîntrebate, după moarte, altceva sau chiar contrariul a ceea ce sînt ? Vai de mine !

Alexandru PALEOLOGU

P. S. Cum zice un personaj de-al lui Caragiale, „mi-a mai venit un argument“. Nu-l cred slab și mă mir că nu mi-a venit din capul locului. (De fapt îl implicasem în cele două bucăți ale mele despre Rousseau, dar pe semne l-am implicat în așa hal că nu se mai prea vede). Iată-l : destinul postum al gîndirii lui Rousseau și seria urmărilor istorice în care ea a jucat un rol însemnat au cunoscut mai cu seamă un eveniment de la care ne-au rămas concepția juridico-politică și instituțiile democrației moderne. Greu ar putea cineva susține, chiar și iubitorii lui „Ancien Régime“, că evenimentul acesta ar fi fost potrivnic civilizației. E cazul să-l numesc ?

ARTE

În loc de Cronica filmului

La cinematograf

În colosala sală de cinematograf,
Plină de zgomote și de praf
Nu eram decît eu, soldatul Valentin,
Prieten de campanii, de destin,
Și, în față de tot, cu ghiozdan și călimară,
Un elev de școală primară
Care se zgîia la noi fără nici o cauză.
Se făcuse pauză
Și stăteam, așa, chircit, cu mintea goală,
Lîngă soldatul Valentin, în sala colosală,
Privind cum, ca-n apocalips
Cele două îngerese de ghips
De deasupra ecranului cu centaur,
Sunau etern în trompete de aur
Prevestind sărbători și biruințe.
— „Nene, nu vrei semințe ?" —
Mă trezi copilul venit
Din față, cam stînjenit
Ce-i drept, de parcă juca,
Învățat fiind de altcineva.
Tocmai de aceea nu i-am răspuns
Ci, cînd am socotit că era deajuns
De aproape, ca o adiere,
În cea mai desăvîrșită tăcere,
Întinzînd palmele, buimac,
Înspre cornetul cu semințe de dovleac,
Mi-am săltat șezutul, membrele, emisferele cerebrale,
Și-am început a pluti în rotogoale
Deasupra plușurilor de-un verde brun.
Soldatul Valentin, dormea tun.
Fără a părea mirat de loc
Ba chiar zîmbind (credea că mă joc !).
Elevul tot întindea semințele către mine.
Executam mișcări feline
Prefăcîndu-mă că nu le ajung,
Că nu mi-e brațul destul de lung,
Pînă cînd m-a cuprins un venin,
Am suit brusc și i-am strigat lui Valentin :

— „Spune-i cine sunt eu !"
— „E-acla-cre-es-șni-zeu..."
Bolborosi Valentin, trezit fără voie.
Copilul tresări, dădu, anevoie,
A da înapoi. Eram atît de tîmpit
Încît scăpă semințele pe jos.
Dar, urmărindu-i privirea și teama
Nu mi-am dat seama
Cum am nimerit, ca un îmbecil,
În labirintul de oțel vibratil
Cu care, după cum e și firesc,
De cîte ori încercam să plutesc,
Inamicul mă-nconjura,
Știți de ce : pentru că se considera
Singurul îndreptățit ca, între spectacole,
Să facă miracole.
Am uitat de semințe, de elevul libertin,
Am uitat de soldatul Valentin,
Mi-am zburlit părul, mustățile,
Și mi-am concentrat toate facultățile
Pentru a ieși din labirint.
Îmi luam, cu precauție, avînt
Și înaintam pe acele accidentale
Canale
Făcute dintr-un fel de geam
Care devenea oțel cînd îl atingeam.
Era o sfîrșeală și-o mulgere
Pînă cînd începea să fulgere
Oțelul, ca o pedeapsă,
În cot, în cap, în coapsă.
Ce să mai vorbim ! Parcă trecuse un ev
Cînd m-am oprit și m-am uitat la elev :
Mă uitase. Învîrtea un titirez !
Eram gata să capitulez
Cînd, s-a stins lumina și-a -nceput
Să ruleze filmul de demult, filmul mut.
Ca prin farmec, instantaneu,
Am plutit către locul meu
M-am așezat lîngă Valentin și, simandicos,
Am cules cornetul de pe jos
Răspunzîndu-i elevului așezat în față,
Tot prin semne, că așa e-n viață.

Era un film documentar
Despre marele fluviu din tartar :
Umezeală. Junglă. Sălbateci. Troc.
Și, drept în mijloc, un templu baroc.
De la primele scene
Cu străvechi semnificații obscene,
Mi-am amintit ce va urma
Și-am vrut s-o șterg afară sau altundeva
Dar am simțit cum perdeaua de catifea
S-a clătinat între foșnete uleioase.
Știam cine intrase.

Leonid DIMOV

ARTE PLASTICE

George Apostu

Numele lui George Apostu este binecunoscut nu numai la noi în țară. De ani de zile el circulă cu folos și prestigiu tot mai nuanțat în Europa întreagă. Trebuie să vedem în acest fapt recunoașterea unui artist de mare vocație dar în același timp, mai important poate din punctul nostru de vedere, posibilitatea afirmării valențelor naționale pe un plan mai vast. Alături de alți plasticieni, reușita lui peste hotare, înnoadă firele unei mai vechi tradiții, adaugă o nouă dimensiune acestei continuități necesare. Ne delimităm astfel mai exact în contact cu viziunea altor artiști de pretutindeni și arta noastră nu are decît de cîștigat, în consens cu tot ce este într-adevăr stabil și modern în lume.

Amintesc toate aceste lucruri, oarecum știute, din motive de ordin general, dar și pentru a sublinia temeritatea lui George Apostu, abnegația cu care știe să se dăruie unei idei mai înalte, puterea lui de înțelegere. A te implica în procesul artistic, atît de evoluat și divers în nuanță al secolului înseamnă un efort care cere o stăpînire de sine și o vitalitate, excepționale. Întrevăd aceste date fundamentale în personalitatea lui George Apostu. Și este de așteptat o cristalizare cu totul ieșită din comun. Atenția și răbdarea cu care privește el fenomenul artistic, acea neliniște și nemulțumire de sine mereu chinuitoare dar mereu depășite sînt dublate, sînt secondate, în interioritatea sa de o capacitate de muncă puțin obișnuită. Este cunoscut, cum altădată era Nicolae Labiș pentru acest fapt. Dacă poetul dispărea din oraș, retrăgîndu-se în satul său natal de unde se reîntorcea cu o cantitate incredibilă de versuri, sculptorul își părăsește și el adeseori atelierul și mînat de o secretă înrudire cu marmora, piatra sau lemnul, urmînd un ciclu al anotimpurilor știut numai de el, le readuce cu sine într-o formă mai nobilă, în suite și alternări covîrșitoare.

Să încercăm o pătrundere în acest univers laborios, desfăcîndu-i, pe cît ne stă în putință, cîteva legături, dincolo de care privirea să se strecoare mai în voie, mai către adînc. S-ar putea stabili, cu ajutorul artistului, cîteva teme esențiale care urmăresc și felul în care se transfigurează treptat și îndelung în lucrarea definitivă. Adevărate kilograme, dacă le putem numi astfel, ale sculpturii. Dar însăilarea aceasta, de la simplu la compus, de la observație la revelație, presupune, la George Apostu, dincolo de luciditatea expresă, o filtrare mai profundă, pe parcursul mai multor generații suprapuse în sufletul său. Acolo alchimia s-a terminat de mult și cercetarea ei, oricum impietate, e imposibilă. Să ne mulțumim numai cu ceea ce a rodit. E destul. Din fragmente de obiecte de uz străvechi, alese cu voluptate, mărite pînă la refuz, pînă la obsesie, renaște o civilizație mediată, cu simbolurile pierdute în imemorial. Farmecul constă din naturalețea dar și metafizica lor. Dacă recunoaștem prezențe figurale, atingeri cu bineștiutul experienței, iluminarea scapără o secundă și se pulverizează. Dominantă este emoția corelată la întreg. Un efort dramatic de spațializare, de schimbare a semnelor într-un sens mereu ascendent desfide staticul, împietrirea. Ansamblul capătă viață organică, legi proprii, structura naște structură.

Învecinat cu Brâncuși pînă la un punct, căruia îi este îndatorat în primul rînd, George Apostu posedă șansa unică a diferențierii în continuitate. Un anume calm clasic, dinăutru către în afară, împăcat pînă la urmă cu vastitatea cosmică, cu alternarea naștere-moarte, pare să se întoarcă iarăși spre sine, spre adîncurile convulsive. Este etapa la care a ajuns George Apostu, și-n articolul viitor voi încerca să vorbesc despre ea mai pe larg.

Grigore HAGIU

Desen de GEORGE APOSTU

MUZICA

„De Ptolemeo"

Alăturarea, de o virstă recentă, a noțiunilor : operă și radiofonic este atît de paradoxală încît pare a ne îndemna să o luăm în sens metaforic. Cum poate o operă, care este esențialmente spectaculoasă, scenică, să fie radiofonică să rămînă ca atare? Pe de altă parte, prezența într-o operă a unor procedee ce nu o pot face realizabilă altundeva decît într-un studio de înregistrări a făcut ca alăturarea aparent poetică să se articuleze ca o noțiune, cu sfera și conținutul său.

Mai mult, la Aurel Stroe, căci despre a sa „De Ptolemeo" va fi vorba, termenul radiofonic despășește explicarea reducerii lucrării la situația unică de înregistrare. Aceste argumente rămîn și aici valabile (fiind vorba de o muzică electronică, ea nu se poate executa sub ochii noștri), dar nu singurele. Opera este chiar gîndită radiofonic, are particularități estetice și formale ce o fac, atît ca număr al adresanților cît și ca mod de concepere a situării sale într-un program să-și justifice apartenența la noul gen. Astfel compozitorul interzice anunțarea lucrării, această funcție fiind satisfăcută de chiar începutul piesei, în care, vocea crainicului ne comunică ce vom asculta, cine a fost Ptolemeu și cît va dura opera, în timp ce muzica deja curge, durează. Vom vedea că această introducere are și un alt rol, o altă semnificație în dialectica lucrării.

Tema operei, altfel abstractă, fără subiect sau personaje, ar fi integrarea cuvîntului în muzică. Textul, la început inteligibil, va fi înghițit, încadrat într-un limbaj ce nu este cuvînt, ci o sinteză, de fapt muzică. Această absorbție este reflectarea pe plan formal a ideii poemelor lui Nichita Stănescu, unde sistemul ptolemeic geocentric este mutat într-unul homocentric, subliniindu-se tocmai universala concentricitate. („În jurul unui om se învîrte soarele"...). În limbajul algebrei logice, diagrama evoluției cuvîntului ar putea fi exprimată astfel $\alpha \cap \beta \rightarrow \alpha \subset \beta$, unde mulțimea cuvintelor (α) este întîi intersectată cu mulțimea sunetelor muzicale (β) pentru ca apoi (α) să fie inclus în β. Semiotic vorbind, asistăm la aventura transformării unui limbaj într-altul, la început paralele, apoi unul devine în mod surprinzător parte a celuilalt.

Această schimbare, de esență și formală, se petrece după o gradație perfect curbată. Prima fază ar fi cuvîntul cu valoarea sa logică. Este momentul preludiului de care aminteam. Apoi vocabula capătă, o dată cu începutul textului lui Nichita Stănescu, valori poetice, ceea ce reprezintă o primă sinteză. Făcut ininteligibil prin procedee de suprapunere și inversare, cuvîntul își pierde funcțiile sale tradiționale, rămîne doar sonoritate, devine de fapt un nou limbaj ce nu mai este cuvînt, nefiind încă muzică. Acest nou limbaj se depersonalizează treptat, originile sale lingvistice devin tot mai neclare pînă cînd, în final, el nu va mai putea fi deosebit în mulțimea de constituenți ai fluxului sonor. Este momentul absorbției totale în muzică.

Conform acestei diagrame, lucrarea se alcătuiește din mai multe secțiuni. După preludiu, recitativul ne face o primă cunoștință cu textul poetic, paralel cu o muzică ce ar părea un fond. În duetul recitativ și în corul ce urmează, metamorfoza cuvîntului începe. Mai înțelegem că este cuvînt dar se alcătuiește un nou limbaj. Marea arie este ilustrarea unei mai vechi forme de simbioză poetico-muzicală pentru ca apoi, în corul următor și în final, paralelismul să se transforme în înglobare, dualitatea într-o unică structură globală.

Compozitorul a utilizat o fascinantă gamă de procedee electronice atît pentru realizarea permanenței muzicale (născută din filtrarea variată a lucrării sale „Canto I") cît și pentru partea de metamorfoză a verbului. Ingeniozitatea cu care Aurel Stoe a folosit mijloacele electro-acustice ce-i stăteau la îndemînă, face ca lucrarea să fie la cel mai înalt nivel tehnic, prezentarea ei oriunde neputînd decît stîrni admirația specialiștilor.

Despre nivelul artistic nici nu se mai poate vorbi, atît de complexă și perfectă este curba muzicală, într-atît de excepțional realizat fiecare moment și succesiunea lor. Dintre cunoștințele noastre de muzică electronică românească este prima realizare într-adevăr majoră, este, aici și aiurea, o lucrare de elită.

Costin CAZABAN

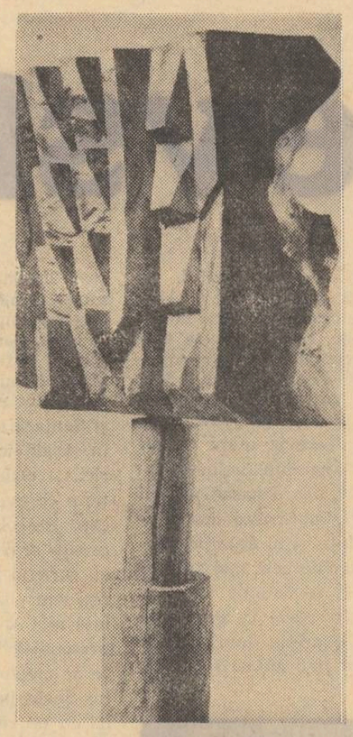

Sculptură de GEORGE APOSTU

TELEVIZIUNE

Moda

N-a cîntat încă nici o privighetoare și bulevardele bucureștene scot deja față-n față oștirile de mini și midi în fascinante procesiuni. Dezbateri rafinate în presă, dezbateri între creatori. Fotografii, publicitate, paradă. Ci numai micul ecran își refuză moda cu ostentație și-n general arborează un aer extrem de misogin. Am așteptat de luni pînă simbătă și m-am exasperat : la televiziune e încă iarnă. Ce mai strecoară Bety Mondanos în emisiunile ei pentru tineret : cînd și cînd cite-o paradă a modei franceze regizată ca un spectacol de teatru și redactată ca un Larousse. Cînd și cînd cite-o serie „made in Britania" cu imbatabile manechine sub 40 kg bucata, mutate pe domenii de vînătoare, palide și roșcate și-ngemănate pînă la coaste cu ciinii ogari. Dar noi ? Cît haz atîta necaz. E plin Bucureștiul de peisaje și manechine, au înflorit sălciile pe lacuri și orice școală de fete poate trece prin centimetru cîteva dive locale cu măsurătorile după barem : tot slab se poartă și tot lung. Nici să zic că moda ar trebui studiată la cursurile de estetică, dar zece minute de peliculă pe săptămînă ar face din „cum ne-mbrăcăm" o problemă pe față și-ar stabili o relație între public și creatori. Fiindcă asta este problema ! Dacă tot există în țară cîțiva specialiști cu diplomele în buzunar, și există, dacă tot le aparține deocamdată inițiativa, și le-aparține, dacă ce se află în magazine le-o datorăm, de ce să nu-i cunoaștem la față ? Fiindcă are n-are publicul gust dar dacă n-au creatorii... Așa că problema este să-i cercetăm pe specialiști.

Termenul de garanție pentru încrederea noastră a cam trecut și ce se vede prin magazine nu este tocmai incitător. Dacă există o singură șansă de prevenire a lipsei de gust ea aparține industriei noastre de îmbrăcăminte. Numai oficial se poate face ceva pentru ca vrînd nevrînd ce cumperi să nu fie numai ce se găsește ci și ce trebuie. Exagerînd ușor, pe porțile fabricilor noastre textile ar trebui să iasă moda zilei gata aleasă și gata confecționată iar minunata noastră grijă să țină de neputința de a ne hotări.

Dar dacă nu se poate și nu se poate, televiziunea are forțe proprii la care poate apela. Ba cred că asta și este soluția. În ce mă privește, nu pot să nu recunosc : toaletele desenate special pentru seara Anului Nou de Petre Pfeninngs încă le mai visez. Așa că gratulindu-l acum pentru atunci, fie ca amănestecul lui în treburi de modă să se întîmple mai mult decît o dată pe an.

Sânziana POP

SPORT

Introduceți în echipă o capră

Progresul renaște din cenușă. Sînt bune și tragediile. Asta înalță, asta ridică tensiunea existenței. Pe fețele risipitorilor fii ai Băncii, după marele lor 2—1, s-a văzut ce dulce e totuși traiul pe acest pămînt. Uite că din cînd în cînd norocul îi mai ajută și pe ghinioniști, și foarte bine face. Sora credincioasă a Luptei e Disperarea. Echipe din divizia A și B, vă urăm să simțiți și voi într-o zi în spinare un strop măcar din valul rece al Retrogradării. Cînd vă e lumea mai dragă, aveți grijă și introduceți în formație o capră (piaza rea) — ca în anecdota celebră. O capră care nu mai este face mereu viața și mai frumoasă.

★

Proaspăt picat din provincie, maratonistul, bunul meu amic, omul cel mai de treabă, dar și naiv, pe care-l cunosc și care totdeauna ne salvează cînd sîntem în criză de subiect, spune e o nebunie, domnule, cu fotbalul ăsta, pe unde merg duminica, și eu, după cum bine știi, merg, nu aud decît **mă auzi Minoiule, ai legătura la Arad Tomoziună, stimați ascultători ne aflăm în minutul șaisprezece al partidei, Deselnicu pasează lui Rugiubei înalt în careul de șaisprezece metri,** oamenii urlă în difuzoare; mărșăluiesc singur pe șosea, dînd din coate, și mă sperii, copacii de pe margine, în primăvara asta, nu mai scot muguri, scot urale, pietrele kilometrice, sărăcele, dacă mai știu să aplaude un marș, pădurile sînt pierdute, toate ridică antene, **Tomozină, să vedem ce se mai întîmplă la Bacău...**

Acest inocent și ursuz prieten nu are nici cele mai elementare noțiuni de fotbal. Cît m-am zbătut să-l fac să înțeleagă ce-i ofsaidul, ce înseamnă o lovitură indirectă și de ce se schimbă terenul după pauză. Asta, schimbarea terenului, nu-i intră în cap, e o adevărată obsesie.

— Cum adică-l schimbă (pune astfel de întrebări) de ce-l schimbă, și dacă ei știu dinainte că-l schimbă, de ce-l mai apără cu atîta înverșunare ? Vasăzică aperi o poartă și pe urmă o lași, o părăsești, schimbi macazul ? Dar, mă rog (oftează), parcă e prima dată cînd oamenii se arată ușuratici, cînd schimbă sau abandonează un lucru pentru care cu puțin înainte și-ar fi dat și viața...

— Termină, bați cîmpii, fii atent că începe partida !

— Cine cu cine joacă ?

— Ești diliu, Dinamo cu Progresul, tremură-o lumea-ntreagă.

— Care-i Dinamo ?

— Băieții ăia în alb și frumoși cu părul lung.

— Aaaa...

Mă aplec, îi dau amănunte.

— Zău ? — și începe să se uite la ei ca la niște icoane.

Marchează Beldeanu al doilea gol al **Progresului...** De necaz, Dumitrache îi trage un șut cu mingea în cap lui Rakși, căzut la pămînt. Pe urmă ia în brațe un adversar, îl sucește, îl învîrtește și-l trîntește ca pe un sac de cartofi. Nunweiller dă din mîini, protestează ca o domnișoară care a ratat cu o singură ilustrată titlul de regină a balului. Lucescu se repede și „mușcă" pe la spate. Dinu coșește, elegant, dar coșește. Tocmai azi, cînd Maratonistul vede și el un meci de fotbal !

— Și zici că sînt cei mai buni ?

Am sfeclit-o.

— Și zici că tot ei reprezintă și culorile naționalei ? (ton sever.)

— Sînt băieți foarte buni — încerc s-o dreg — se mai enervează și ei... Ține cont, Dumitrache e prințul fentei, Nunweiler marele tactician, Dinu, inteligența și elanul, la un loc. Mai greșește omul, iartă-i na !

— Bine, hai, treacă, dacă zici, dar de ce-or fi ei atît de rîzgîiați ?

SUPLINITOR IX

ARTE

revista străină

● HEBDOMADAIRE POLONAIS (19 mart. a.c.) Cărți noi în editurile poloneze : **Lupta pentru apărarea bunurilor culturale. Varșovia 1939-1945** (operă colectivă, cuprinde mărturiile bibliotecarilor, arhivarilor, lucrătorilor din muzeele și anticariatele poloneze care, în timpul ocupării Varșoviei, au contribuit la salvarea bunurilor culturale naționale), **Juliusz Kossak** de Zygmunt Bielecki (viața și opera unuia din cei mai reputați pictori polonezi ai sec. XIX), **Cultura țărănească** de Wanda Telekowska (despre artizanatul și estetica industrială de sorginte populară ; contribuția lor la formarea culturii naționale poloneze).

● LE MONDE (24 mart. a.c.) Expoziții pariziene : Portretele cunoscute și necunoscute ale lui Balzac (Maison de Balzac) ; Cînd bunicii noștri mergeau la școală (Muzeul de istorie a educației) ; Aventuri textiliste (Centrul cultural suedez) ; Andersen și Franța (Maison de Dannmark) ; Arhitectura viitorului. Construcții pentru jocurile olimpice (Goethe Institut).

● (25 mart. a.c.) Creat acum cinci ani de către ministrul federal al educației și artelor frumoase din Austria, Premiul literaturii europene a fost decernat la 24 martie scriitorului Eugen Ionescu. Premiul este destinat să recompenseze pe scriitorii europeni ale căror opere cultivă sentimentele umaniste.

● (26 mart. a.c.) În R.F.G. este așteptat cu un deosebit interes primul roman semnat de Ingeborg Bachmann, cea mai celebră poetă a acestei țări de după război. Intitulat **Malina,** romanul are ca subiect o poveste de dragoste. Acțiunea se desfășoară la Viena în zilele noastre. Potrivit editorului Suhrkamp romanul înfățișează „un triunghi de un gen absolut inedit ; doi din eroi nu formează în realitate decît un singur personaj și fiecare din aceștia este dublu"

● Pentru prima dată **Capitalul** lui Marx va fi publicat integral în limba daneză. Inițiativa aparține editurii Rhodos, specializată în difuzarea operelor științifice. Traducerea a fost încredințată unui filozof de profesie, profesorul Witt-Hansen de la Universitatea din Copenhaga, asistat de un grup de traducători calificați.

● În amintirea Elsei Triolet s-a desfășurat de curînd la T.N.P. o manifestare mai puțin obișnuită. Ineditul acestei manifestări l-au constituit, printre altele, cîntecele (pe versuri de Guillevic, Aragon, Christian Granger și muzica lui George Auric, Philippe-Girard, Guy Skornic) concepute ca niște portrete ale personajelor romanelor Elsei Triolet. Astfel, Guillevic a compus un cîntec pentru Antonin Blond (eroul din **L'Inspecteur des ruines),** Aragon pentru Madeleine (eroina din **Le Grand Jamais** și **Ecoutez voir).** Christian Granger a scris un „cîntec al privighetorii" **(à propos de romanul Le Rossignol se tait à l' aube).**

● După o **Lectură a poeziei americane** (Ed. de Minuit, 1968), Serge Faugereau a întocmit recent o antologie de texte — **41 de poeți americani** — care, ca orice antologie, se anunță extrem de controversată. Scopul autorului pare a fi însă altul decît acela de a inventaria niște succese căci în prefață se spune : „Alegerea acestor texte urmează să arate diversitatea poeziei americane în anii 1965—1970 și să nu dea o mostră de tot ce s-a scris mai bun în timpul acestei perioade".

● (27 mart. a.c.) Un pergament conținînd fragmente dintr-un dialog platonician, **anunță New York Times,** a fost descoperit de către William H. Willis, profesor de greacă la Duke University și președinte al asociației American Society of Papyrologists. Fragmentul, deși foarte deteriorat, are o importanță deosebită fiind cel mai vechi dintre textele scrie de Platon și recuperate pînă acum. (Conform expertizelor, pergamentul datează din sec. al II-lea (130 ani după e.n.).

● LE NOUVEAU CINEMONDE (mart. a.c.) Un „club al îngrozitorilor" care funcționează de mai mult timp în Iugoslavia l-a numit de curînd pe Jean-Paul Belmondo membru de onoare. Adepții acestui club sînt în mod obligatoriu urîți. Portul mustății ca și operațiile de chirurgie estetică sînt interzise cu desăvîrșire. Se spune că după această „onoare" singura consolare a lui Belmondo rămîne faptul că îl iubește cea mai frumoasă femeie din lume.

● Viața și activitatea **lui** Jean Renoir constituie subiectul articolului semnat de Henri Rode în pag. 54—58. Articolul este divizat în mai multe părți (Origini, Expresionism și feerie, Marile opere, Un alt Renoir) și însoțit de un grupaj de fotografii. O filmografie și o bibliografie a pieselor lui Renoir sînt de asemeni, incluse în material.

● O nouă vedetă a cinematografiei americane : Ryan O'Neal, interpretul principal (alături de Ali Mc Graw) din **Love Story.** S-a născut în 1941 la Los Angeles. Părinții : scriitorul Charles O'Neal și actrița Patricia Callaghan. Debutează ca figurant și cascador. A interpretat roluri secundare în serialele televizate (printre care și **Incoruptibilii).** Se vorbește de el ca de un posibil laureat al premiului Oscar.

● Jean Marais în rolul lui Cyrano pare să fie unul din punctele de atracție ale stagiunii teatrale franceze. Referindu-se la acest rol Marais declară : „Înainte de a muri, orice actor de comedie vrea să joace Cyrano". Și un comentator referindu-se la Marais : „J.M. este fără îndoială mai aproape de adevăratul personaj decît a fost în realitate în sec. XVII Cyrano de Bergerac. Și curios, mai aproape de asemeni de omul secolului XX decît sîntem noi".

● Potrivit „carnetului de note al Cinémonde-ului" cel mai bun film francez al lunii este **Le Cinéma de papa** de Claude Berri iar cel mai bun film străin **Music lowers.**

● Printre proiectele cunoscutei producătoare Mag Bodard : **Omul cu creierul grefat** cu Jacques Doniol-Valcroze, **Întîlnire cu Braye** (după o operă de Julien Gracq), **Afinitățile elective** (după Goethe) cu Alexandre Astruc.

u. v. z.

90 de ani de la nașterea lui

Octavian Goga

În vasta corespondență primită de Ioan Bianu, bibliotecarul Academiei Române, care a slujit cu devotament și dăruire acest înalt for științific, se păstrează și un număr de scrisori semnate de Octavian Goga, de la nașterea căruia se împlinesc acum 90 de ani.

Ioan Bianu l-a sprijinit activ pe poetul integrat în tumultoasa mișcare culturală din Transilvania, care se străduia să mențină nealterat spiritul de unitate națională. „Voi păstra totdeauna frumoasa amintire a clipelor petrecute în apropierea d-voastră și voi păstra în inimă recunoștința pentru iubirea ce mi-ați dovedit. Mă voi sili din toate puterile să împlinesc nădejdile ce le nutresc, ca în chipul acesta să mă fac cu adevărat vrednic de bunăvoința cu care am fost împărtășit", glăsuiește una din scrisorile lui Octavian Goga către I. Bianu.

Scrisorile, din care reproducem mai jos 3, atestă relațiile prietenești și de colaborare ce s-au statornicit între cei doi, relevîndu-se totodată cîteva elemente comune biografiei lor.

Petre CROICU

Sibiu, 17 mart. 1906.

Mult stimate domnule Bianu,

Cetesc în ziare despre ședințele la Academie și mă gîndesc, că nu peste mult se va decide și soarta cărții mele[1]. Eu știu, că vrednicia va hotări cumpăna acestei măsurări, deci n-ar avea rost aceste rînduri ale mele, dacă le-aș adresa unui membru din Academie, ca să-i cer sprijinul. Nici nu am scris nimănui, pentru că m-ar neliniști totdeauna gîndul, că am cîștigat ceva prin nedreptățirea altora mai vrednici.

Dar d-voastră mi-ați dovedit de la începutul încercărilor mele atîta bunăvoință și dragoste părintească, încît cred, că nu mi se va lua în nume de rău, dacă cu toată sinceritatea, mă adresez d-voastră, ca cel mai apropiat de mine și de sufletul bunului meu tată.

Starea mea actuală mă neliniștește mult. Rămas deodată orfan[2], purtind grijile unei familii întregi, muncind muncă de birou toată ziua, eu mă gîndesc că acest premiu ar putea să aranjeze puțin încurcăturile mele financiare și mi-ar da putința să merg la toamnă în străinătate.

Simt în mine toată amărăciunea unei îngrădiri prea de vreme în această lume îngustă, simt că e o nedreptate să legi așa de glie un om dornic de lumină — și mă gîndesc la tragicul tuturor scriitorilor noștri poticniți în drumul dezvoltării talentului lor. Dacă și eu aș fi supus acestei legi de îngenunchiare a demnității și a celor mai bune porniri, simt că idealismul meu ar rămînea știrbit și dorul de muncă l-aș pierde.

Știu că vor fi între membrii, de la cari nu pot cere să-și deie seamă de aceste împrejurări, — cari vor zice poate ca dl. Marienescu, că nu știu gramatică românească, că scriu o limbă împestrițată de vorbe slave etc.

Aceste lucruri mă neliniștesc cînd gîndesc la rezultatul premiărilor și aș rămînea rău lovit, cînd aș fi jertfit neînțelegerii sau unor arecieri pripite.

În aceste zile de așteptare și nedumerire, speranța mea întreagă e în d-voastră și increderea ce-o am în dragostea ce mi-ați dovedit de atîtea ori, mă îndeamnă să vă cer bunăvoința și din acest prilej.

Al d-voastră iubitor

Octavian Goga

Biblioteca Academiei R. S. România, coresp. inv. 56 890.

[martie 1906][3]

Mult stimate domnule Bianu,

Vin să vă mulțămesc pentru bunăvoința părintească și dragostea ce mi-ați dovedit din prilejul — atît de important pentru mine — al premiărilor Academiei din anul acesta.

Nu voi uita niciodată, că la începutul încercărilor mele, cînd întîia dată am trecut granița și aproape nimeni nu mă cunoștea, d-voastră ați fost acel povățuitor bun, care mi-a îndreptat cărările. Simt, că d-voastră vă datoresc cea dintîi și cea mai trainică recunoștință.

Distingerea — de care m-a învrednicit Academia o consider ca o răspundere pentru toată activitatea mea din viitor, ca un temei al străduințelor ce vor urma de acum înainte.

Nu știu, întrucît mă vor ajuta puterile zilelor de mai tîrziu, dar astăzi am încredere, că în urma acestui îndemn de muncă, care stîrnește în așa măsură toată ambiția mea, nu voi da nici un prilej să se înșele în nădejdile lor juste, acei cari se interesează de alcătuirile mele din viitor.

Vă rog primiți din nou sincerele mele mulțămiri și asigurarea iubirii ce vă păstrez,

al d-voastră stimător

Octavian Goga

P. S. Vă adresez și o rugare. Înainte cu trei zile am primit înștiințarea oficială de la Academie iscălită de dl. Sturza. Nu știu cum și cui ar trebui să mă adresez cu o scrisoare de mulțămită. D-lui Sturza personal sau cum ? Nu știu nici cum aș face să primesc banii. Mi-ar plăcea, dacă s-ar trimite prin casa „Steriu" la Albina. Vă rog să comunicați lămuririle în aceste lucruri d-lui Chendi, să mă înștiințeze.

Biblioteca Academiei R. S. România, coresp. inv. 56 905.

Redacția revistei „Țara noastră"- Sibiu

(Imprimat)

Sibiu, 18 april 1907.

Mult stimate domnule Bianu,

Știu cu cîtă dragoste ați întîmpinat d-voastră năzuințele mele de a da o interpretare nouă datoriilor „Asociațiunii" noastre[4]. Mi-aduc aminte de convorbirile ce le-am avut la București cu d-voastră și de bunele povețe ce mi-ați dat adese cu graiul și în scris.

Ajungînd aici, mi-am dat seama că rostul acestui așezămînt nu se poate justifica prin felul de muncă al înaintașilor mei. Diaconovich a fost un meșter al aparențelor ; zece ani cît a stat aici n-a văzut în slujba lui decît un razim material și o antișambră a unei slujbe mai bune. N-a avut nici prieperea, nici conștiința datoriei, care ar putea face din secretarul acestei „Asociații" un om folositor pentru societate. Tot ce-a făcut a fost numai ca să îmbete lumea. Din răstimp în răstimp a aranjat cîte-o expoziție și la urmă a clădit cu bani grei acest sat potemchinian, zis „Muzeu"... Ecoul acestei munci culturale a fost nul. Rostul acestei „Asociațiuni", care de cincizeci de ani ține adunări generale și cercuale, are despărțăminte, comitete, directori etc. — nu e lămurit nici la Rășinari — 10 chilometri de Sibiu — necum în mintea țăranimii noastre de pretutindeni. Lipsa de muncă din centru a cuprins tot organismul și de ani de zile să lucră foarte puțin. Sînt despărțăminte numai pe hîrtie, sînt „directori" cari nu răspund la nici o scrisoare, iar membrii secțiunilor „literare-științifice" sînt de o lene orientală. (Aceste „secțiuni" încă au fost puse la cale de Diaconovich ca să existe o corporație asupra căreia să cadă răspunderea lenei din centru și ca să existe un mijloc de măgulire pentru „fruntașii" noștri).

În astfel de împrejurări am ajuns eu în biroul asociațiunii. Moștenirea ce-am luat în primire trebuie să descurajeze pe orice om de conștiință și cu cel mai elementar simț pentru împlinirea datoriei. De cînd am venit aici mi-am dat silința să aduc pe alte cărări chemarea acestei societăți. Mă poticnesc în cele mai multe rînduri de-un spirit îngust, de tendința de a așeza în fruntea societății celebrități locale cari n-au nici un simț pentru problemele noastre culturale și socot, că menirea noastră aici e mai mult să administrăm fondurile ; lipsește orice spirit de inițiare orice îndemn pentru îndrumări noi.

Le-am propus anul trecut să facem o revistă poporală, să suprimăm cele 6 000 de coroane ce cheltuim pentru Transilvania[5], care e hîrtie moartă. S-a decis înființarea revistei poporale, dar s-au susținut și „Analele"[6], pentru cari încă cheltuim o mulțime de bani. De la „Asociațiune" s-a destinat numai 1 800 cor. pentru „Țara noastră". Am tipărit această revistă în 6 000 ex. și o am trimis în toate părțile. O redactez singur, fac administrația și tot. Scriu scrisori, scriu adrese și fac corectura articolelor economice. Numai un profesor — prieten — I. Lupaș — mă mai ajută. Tăslăuanu e ocupat cu biroul. Ceilalți oameni sînt sau leneși, sau nu știu scrie. Eu cu toate greutățile, cu toată munca mea de birou, cu toate sforțările pentru susținerea **Luceafărului**[7] — redactez bucuros revista, pentru că am un mijloc de a sta de vorbă cu țăranimea...

Necazul e că răspîndirea revistei merge greu la început. E atît de mare neglijența conducătorilor de despărțăminte încît și cele 10 exemplare pe care le primesc **gratuit**, ca să le împărtășească între țărani mi se retrimit nedesfăcute. Apoi e greu să răspîndesc revista și din pricina, că sînt silit să rămîn numai la chestiuni culturale, neputînd înregistra nici o știre politică, care interesează în mai mare măsură dorul de a ști al țăranului. Pe lîngă aceasta mi se pare cam mare prețul de abonament (4 cor.). — Astfel revista, care se împarte în mai bine de 3 000 exempl. are în realitate numai **1 000** abonați plătiți.

Vă trimit proiectul de buget al revistei, care s-a publicat în procesul verbal al unei ședințe din anul trecut. Suma trebuincioasă e 13 920 cor. Din această sumă subtrag 2 600 cor. destinate pentru colaboratori și 1 440 cor. pentru administrator. Aceste nu vor trebui, deoarece administrația o fac eu, iar pentru colaborare nu voi da nici un onorar, deși... Eu mă aștept la încasări de vreo 5 000 de cor., la cari se mai adaug 1 800 votate de Asociațiune. Sînt însă absolut sigur, că în acest an vom avea un deficit de 4—5 000 cor. Pe lîngă aceasta, nu vom putea distribui revista într-un număr corăspunzător oamenilor de la sate și astfel va rămînea munca noastră strivită între părețîi acestori birouri încăpătoare.

La vară se va ține adunarea generală a „Asociațiunii" și mulți dintre dușmanii mei, — cari se înmulțesc pe zi ce merge, fără o fărîmă de vină a mea, — se vor ridica să deteste îndemnurile mele. Vor suprima (sic) apariția acestei reviste și eu voi fi îndrumat să rămîn asemeni antecesorilor mei — la rostul ingrat al proceselor verbale. Asta m-ar durea mult și m-ar îndemna, poate, să-mi văd de altă meserie.

Eu, cunoscînd dragostea d-voastră, pentru așezămintele noastre, m-am gîndit să vă deslușesc aceste nevoi. Cu deosebire astăzi ar trebui să dăm mai multă atenție acestei „Asociațiuni", deoarece actuala stare politică a țării e mai păgubitoare pentru noi ca oricînd. Azi-mîne rămînem fără școale și pe rînd se duc seminariile și altele... „Asociațiunea" deci e chemată să lucreze mai cu spor ca oricînd.

De aceea mă adresez d-voastră și vă rog să binevoiți a găsi un mijloc de a ajutora această revistă. Dl. Haret cred că nu ar pregeta să-i ofere un sprijin material. Eu voi scrie zilele aceste d-lui Kalinderu, dar spre părerea mea de rău nu știu nici un mijloc de măgulire, care m-ar putea apropia de dărnicia d-sale.

Știu, că împrejurările de astăzi ale țării impun o economie radicală, dar cred că n-ar fi bani aruncați aceia cari i-ar da pentru luminarea țăranului, fie el de „dincolo" ori de „dincoace".

Eu niciodată n-am fost împărtășit de vreun ajutor bănesc, care m-ar putea apropia oarecum de rezoanele puțin scrupuloase alte multor oameni de-ai noștri, cari și-au îngreunat buzunarele cu „ajutoare pentru frații obidiți" etc... Nici în viitor nu vor fi în stare să primesc bani nemunciți.

Dar această sumă o cer pentru „Asociațiunea" noastră. Vă rog deci, dacă e cu putință o ajutorare, să binevoiți a dispune trimiterea sumei ce se va putea acorda la adresa președintelui dl. I. St. Suluțu. Vă rog aceasta, pentru ca să nu pot fi bănuit, că am smuls ceva din bugetul nenorocitei Românii pe seama mea.

Aceasta e rugămintea cu care vă incomodez. Vă rog să mă iertați, pentru această scrisoare prea lungă cu care vă răpesc din timp. Dar cui m-aș putea adresa cu plînsorile mele, dacă nu d-voastră ?

Vești din viața noastră de aici nu vă pot trimite multe. Eu trăiesc foarte retras într-o locuință afară din oraș și îmi mîngîi necazurile cu o deplină mulțămire familiară. În societatea oamenilor de-aici mă voi putea potrivi cu greu. Oamenii bătrîni sînt cuprinși de desnădejde în fața evenimentelor politice (...).

Cu Luceafărul mergem încet înainte. Plătim cu încetul din cele peste 20 000 de coroane datorie, la care ne-a adus „întreprinderea" noastră tipografică... Vreo 4 000 sînt numai pe urma numărului Carol, răsărit dintr-un entusiasm care ne-a cuminții pentru totdeauna...

Eu în orele mele libere lucrez și cetesc. Vreau să scot în anul acesta **Tragedia omului** și la iarnă, sau cel mult la primăvară un nou volum de poezii.

Mi-ar părea bine să vă pot saluta în „casa mea". Dacă n-am putut la nuntă, să pot barem acum în aceste zile, cari mă învață să dau un nou înțeles vieții.

Primiți respectuoase salutări și expresiunea iubirii ce vă păstrează al d-voastră recunoscător.

Octavian Goga

P. S. Vă trimit astăzi și o colecție din revistă și un număr din **Transilvania** în care am însemnat procesul verbal cu proiectul de buget al revistei **„Țara noastră".**

Biblioteca Academiei R. S. România, coresp. inv. 56 894.

---

[1]) Este vorba de volumul *Poezii* apărut în 1905.

[2]) La 24 decembrie 1905 murea Iosif Goga, tatăl poetului, lăsîndu-i în seamă grija pentru cîștigarea mijloacelor de existență ale familiei.

[3]) Data este stabilită după sesiunea generală a Academiei ținută în 21 martie 1906, cînd Comisia premiilor decide să i se acorde lui O. Goga premiul Năsturel în valoare de 4 000 lei pentru volumul Poezii. Raportul de premiere a fost făcut de T. Maiorescu.

[4]) Este vorba de „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român" — A.S.T.R.A., înființată în 1861 la Sibiu.

[5]) În 1868 A.S.T.R.A. editează revista *Transilvania*.

[6]) Este vorba despre *„Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român"*.

[7]) *Luceafărul*, revistă pentru literatură și artă, Sibiu 1907—1914.

(Din volumul *Corespondență către Ion Bianu*, în curs de apariție la „Editura Minerva").

Model și modelare în povestirile lui

JULIO CORTAZAR

În mod ciudat — și îmbucurător — diferențele de limbaj exprimă uneori nu divergența, ci convergența părerilor. Astfel, fie că folosim limbajul criticii scientiste pentru a afirma (așa cum face, de pildă, I. M. Lotman în ale sale *Lecții de poetică structurală)* că arta este una din cele mai complexe activități de modelare semiotică a realității, fie că spunem, recurgînd la terminologia critică tradițională, că orice artist autentic manifestă, în procesul de recreație a existenței umane, o înclinație spre anumite tipuri de invenție și organizare, și într-un caz și într-altul, fie modelare, fie tipologie, se admite implicit prezența unor *constante preferențiale* ale căror combinații coerente și semnificative definesc nu numai structura operei, ci și tendințele adînci ale autorului ei.

Încercarea de față își propune să detecteze aceste constante preferențiale în cele 39 de povestiri ale lui Julio Cortázar și să arate cum se adună și se leagă ele în anumite *modele de reprezentare* a lumii și a omului, caracteristice pentru creația narativă a scriitorului denumit de Borges, cu oarecare melancolie, „idolul de azi al Americii latine".

În construirea acestor modele, alegerea parametrilor este un act hotărîtor. Ei trebuie să fie cît mai aproape de calitativ și valoric, iar pe de altă parte nu trebuie să ducă la cantificări irevelante. Față de totalul de 39, numerele sub 5 ar corespunde întîmplării, accidentalului, pe cînd cele peste 25 ar cădea în evidența inutil de demonstrat. Firește, cînd va fi vorba de subtotaluri — de exemplu cele 16 povestiri care nu rup ordinea reală — cifrele de mai sus vor scădea.

Modelele pe care le voi înfățișa sînt construite pe baza a patru parametri care se aplică, fiecare, prin intermediul a trei sau patru poziții. Cel dintîi, *parametrul regiunilor existențiale*, se justifică prin tendința specifică scriitorului de a trece de la real la transreal, de la natural la fantastic, pentru „a revela esența misterioasă a lucrurilor". Această trecere sau, cum spune Cortázar, *apertura* (deschidere) creează o largă zonă de ezitare între cei doi termeni, de incertitudine, de enigmă. Pozițiile primului parametru vor fi deci : regiunea *naturală* (N), corespunzînd ordinii reale, regiunea *fantastică* (F) care rupe sau, oricum, depășește realul posibil și cea *enigmatică* (E) șovăitoare între ele, ambiguă.

Parametrul rețelei tematice — al doilea — determină ordinea de importanță a motivelor desvoltate în povestiri. Cortázar însuși indică două motive tematice recurente în narațiunile sale : pasajul (galaria, *trecerea)*, pe care îl voi nota cu T și *ritul*, jocul, ceremonialul, adică întîmplarea supusă unor reguli prestabilite, pe care îl voi nota cu R. La aceste două poziții cred că e necesar să se adauge *vizitatorul* (V) și *monstrul devorator* (M). Mai sînt, imposibil de încadrat în aceste poziții, trei situații reziduale.

Al treilea parametru, *parametrul abordării*, privește modul de a pune problema și de a trata subiectul. Se pot deosebi patru poziții : abordarea *psihologic-obișnuită* (P), *psihologic- abisală* (A), *metafizică* (Me) și *simbolică* (S).

În sfîrșit, *parametrul impactului* determină influența asupra condiției și destinului uman. Povestirile lui Cortázar se termină sau cu *moartea* (Mr), adică cu zdrobirea totală, sau cu o *pierdere esențială*, mutilantă a ființei umane (Pi) sau cu o *amenințare depășită* (A).

Pornind acum de la regiunile existențiale, să stabilim cum se integrează în modele, preferințele scriitorului. Alcătuind un subansamblu din povestirile din regiunea naturală, în număr de 16, constatăm că în ea apar de preferință și cu aceeași frecvență motivul trecerii și al ritului (valori numerice 5 și 6), că tratarea precumpănitoare este psihologic-obișnuită (8) și, mai puțin frecvent, psihologic-abisală (6), iar impactul preferat acum este pierderea și amenințarea depășită (7+4). În această zonă, modelul ar putea fi exprimat, prin urmare, de formula *N.R.P.A.* Povestirea care se apropie cel mai mult de acest model este *Los buenos servicios* (Bunele servicii), cu lumina ei firească, reală, cu jocul-rit al doliului simulat, cu desenul psihologic fin, cînd ironic, cînd tandru, cu omenia intactă a simpaticei și vorbăreței bătrînele, protagonista întîmplării. Dacă nu ar fi vorba de un doliu și probabil de o crimă, povestirea ar avea delicioase irizări de roz.

În regiunea ezitantă, intermediară, coloritul este mai închis, tonurile mai bogate și mai nesigure. Povestirile enigmatice fac ape ca mătasea. Modelul dominant acum este *E.V.S.Pe.* Într-adevăr, din 15 povestiri de acest fel, în 7 este prezent vizitatorul, abordarea simbolică are valoarea numerică 5 și impactul pierderii, 7. Această înaintare cu pas șovăitor spre gravitate umană se concretizează perfect în *La casa tomada* (Casa ocupată) cu multiple și neliniștitoare valențe simbolice.

În regiunea fantastică, adîncirea în tragic și sumbru este vădită. Revelarea misterului existențial se corelează, la Cortázar, cu motivul trecerii sau al monstrului, cu perspectiva metafizică sau simbolică, cu impactul morții. Formula modului devine acum *F.T.Me.Mr.* Este formula cu care scriitorul obține răscolitoarele efecte din *Axolotl* sau *La noche boca arriba* (Noaptea cu fața spre cer).

Ca o verificare a modelelor stabilite, să privim acum corelațiile din interiorul lor prin prisma celor patru figuri tematice : pasajul (trecerea), vizitatorul, ritul (jocul) și monstrul.

Cele 16 treceri existente în povestiri se repartizează aproape egal asupra regiunilor — pasajul este deci pentru Cortázar o cheie universală — dar marchează o puternică atracție, cheamă abordarea metafizică (8) și impactul morții. (9). Formula *F.T.Me.Mr.* se verifică, modelul poate fi acceptat.

Cei opt vizitatori apar aproape toți în regiunea enigmatică (7) și determină pierderea mutilantă (6), tratată fie simbolic (3), fie abisal (2) sau metafizic (2). Există și un caz de abordare psihologică obișnuită. Se confirmă modelul *E.V.S.Pe.*, care se dovedește a ocupa o poziție mediană. Ca atare, mai multe povestiri îi pot fi subsumate, de pildă *Cartas de mamá* (Scrisorile mamei), cu problematica sosire a unui frate mort în gara Saint-Lazare.

Interpretarea motivului monstrului devorator e ușoară : el apare de patru ori, totdeauna în domeniul fantasticului, e tratat abisal sau metafizic și aduce, firește, moartea. Oroarea înăbușitoare a acestei variante e dusă la limită în povestirea *Cefalea*. Am spus variantă pentru că formula care cuprinde cele patru apariții monstruoase și anume *F.M.Me.Mr.* se abate foarte puțin de la modelul propus pentru povestirile fantastice.

În sfîrșit, ritul, ceremonia, jocul care formează motivul a 9 povestiri, vădesc o netă preferință pentru regiunea naturală (7) față de cea enigmatică (2), și totodată o dezinvoltă libertate în privința tratării și impactului. Modelul propus *N.R.P.A.* se dovedește justificat, dar nu epuizează posibilitățile motivului, lucru firesc deoarece ritul poate să fie crud și sîngeros, reînviere a nopții primitive ca în *El idolo de las Cicladas* (Idolul din Ciclade) sau poate să consiste în extremizarea unei situații de ritual modern ca gigantica paralizie a traficului din *La autopista del Sur* (Autostrada Sud), surîzătoare, dar adînc semnificativă ipoteză asupra omului unidimensional.

Stabilirea acestor modele spre care *tind* numai, în diferite grade și cu diferite nuanțe, povestirile cortazariene, nu știrbește cu nimic originalitatea și profunzimea fiecărei povestiri. Prin intermediul modelelor schițate, fiecare povestire comunică un adevăr uman profund, tulburător, sau, mai exact, o serie de adevăruri care se succed amplificîndu-se ca ecourile într-o peșteră miraculoasă. Ca dovadă, voi aminti cititorilor care au avut în mînă volumul de povestiri apărut în limba română (Julio Cortázar : Sfîrșit de joc, Ed. E.L.U., 1970), adevărul uman al povestirilor indicate ca ilustrînd modelele construite

N.R.P.A. — Los buenos servicios — jocul, simulacrul durerii de către bătrînica închiriată ca „mamă" este mai autentică decît doliul real. Există deci o demnitate și totodată o teribilă putere a jocului care „înghite"" viața.

E.V.S.Pe. — La casa tomada — cel care ne invadează casa și nu ne lasă loc pentru a trăi simbolizează pe următorul consubstanțial nouă. Problema tragică este că nu cunoaștem chipul sau chipurile ? acestui *perseguidor.*

F.T.Me.Mr. — Axolotl arată cu halucinantă putere artistică primejdia mortală de a trece nu în altă persoană, ci în alt regn, în *bestiario.* Între ființele cele mai depărtate, între om și batracianul Axolotl, nu există distanțe imense, abis, ci numai zidul subțire a sticlă al acvariului. E așa de ușor să treci de partea cealaltă, pe celălalt tărîm ! Cortázar ne tulbură și ne seduce tocmai pentru că — de-a curmezișul modelelor și modelării — rămîne naratorul celuilalt tărîm care este de asemenea — și cît de mult ! — tărîmul omului.

Un eseu de AURORA NICULESCU

INTERIOR DE ATELIER : GEORGE APOSTU

punct și virgulă

Somnul

E titlul unei lucrări, mai exact al unei anchete, a doi nord-americani, Gay Gaer Luce și Iulius Segal, în care se consemnează și se interpretează rezultatele obținute în ultimii ani la Institutul Sănătății din S.U.A. cu privire la somn. Pentru implinirea sarcinilor primite din partea guvernului, ei au studiat mai intîi rolul și natura somnului, au investigat problema insomniei și, în ultima parte a lucrării, au abordat activitatea inconștientă a spiritului și a corpului în timpul somnului. Sînt trei subiecte care, tratate în înlănțuirea și în raportul lor, aduc noi puncte de vedere acestei „activități" esențiale — somnul — căreia omul îi acordă o treime din viața sa. Rolul efectiv al somnului, acel al viselor și al reglării psihicului pe care le provoacă, sînt studiate într-un mod și foarte complet, și foarte interesant. O traducere în franceză („Le Sommeil") a apărut de curînd în editura pariziană Fayard.

Beethoveniana

Bicentenarul titanului de la Bonn a incitat pe numeroși cititori ai revistei Écrits de Paris, **care în cursul anului trecut a publicat o suită de articole cu titlul de mai sus, să solicite răspunsuri la oarecare nedumeriri. Revista a răspuns prin muzicologul André Coeroy, la cîteva mai importante, dintre care una se referă la ascendența flamandă a lui Beethoven. Se miră mai mulți că în numele acestuia figurează particula „Van". Or, Beethoven fiind german, particula trebuia să fie „Von". Nu e nici o anomalie, îi se răspunde. Beethovenii, oricărei familii ar aparține, sînt belgieni la origină. Toți cei care poartă acest nume — și sînt încă mulți — descind din strămoși originari din Bettincourt (în flamandă Bettenhoven), un sat din Hesbaye (Haspegouw), situat în provincia Liège, la granița dintre comunitățile de limbă de origină română și germană veche.**

În 1921, M. Pols, bibliotecar la Anvers, a publicat (în flamandă) un studiu cu titlul „Is Lodewijk van Beethoven van Antwerpen vorsprong ?" — adică : Ludwig van Beethoven este originar din Anvers ? Această origină este indiscutabilă. Discuții se mai duc asupra identității familiei. Există numeroase studii consacrate diferiților muzicieni care se numeau Beethoven și care au rămas în teritoriul flamand dar fără raporturi aparente cu Beethovenii emigrați la Bonn.

Cuvinte fără vîrstă

Imaginea e o creațiune pură a spiritului.

Dacă simțurile aprobă total imaginea, ele o ucid în spirit.

Poetul se află într-o poziție dificilă și adeseori periculoasă, la intersecția a două planuri cu tăișul foarte ascuțit, acel al visului și acel al realității (Pierre Reverdy).

E în esența simbolurilor să fie simbolice (Jacques Vaché).

Toată apa mării nu ar ajunge să spele o pată de sînge intelectuală (Lautreamont).

Omul e o trestie care gîndește (Pascal). Nu există soluție dincolo de iubire.

Singur miraculosul e frumos.
Dada e libera gîndire artistică.

Se publică pentru a căuta oameni și nimic alta decît oameni. Din zi în zi sînt mai curios să descoper oameni (André Breton).

Măsurată la scara Eternitate, orice acțiune e zadarnică (Tristan Tzara).

Un lucru îmi place sau îmi displace, dar nu aș ști să explic de ce (Cocteau).

Poema e un mister a cărui cheie o caută cititorul (Mallarmé).

Poți să nu fii poet, dar cetățean trebuie să fii (Necrasov).

Să faci din poeziile tale cel mai bun carnet de bolșevic (Maiacovski).

Scriitorul bun e acel care îngroapă în fiecare zi un cuvînt (Léon-Paul Fargue).

Ieri, e totdeauna (Charles Nodier).

Dintre toate miracolele create de om în drumul său spre fericirea și rodnicia viitorului, cartea este poate cel mai complex și cel mai mare.

Cînd țin o carte nouă în mînă, simt ceva viu, care vorbește, ceva minunat a pătruns în viața mea.

Tot ce este bun în mine, datorez cărților (Maxim Gorchi).

Legătura scriitorului cu viața nu poate fi pasivă. Nu e suficient să observe : el trebuie să participe la viață (Ilia Ehrenburg).

Culese și traduse de
Saşa PANĂ

Roberto Sebastian Echaurren Matta

„Suprarealismul — afirmă Marcel Raymond (de la Baudelaire la Suprarealism, 1950) **— constituie, s-ar putea spune, cea mai recentă tentativă romantică de a rupe cu lucrurile așa cum sînt ele, pentru a le înlocui cu altele, în plină activitate, în procesul gestației, avînd contururi mobile inscrise filigranat în inima existenței... esența mesajului suprarealist se află în tendința spre libertatea absolută a creației, în afirmația că viața și poezia sînt altundeva, și trebuie pur și simplu luate cu asalt, cucerite, fiecare separat și fiecare prin mijloacele celeilalte, deoarece pînă la urmă ele coincid, și se contopesc, și neagă ceea ce e fals în lume...**

Roberto Matta (n. 1912, în Chile) face parte din grupul suprarealiștilor de la Paris — alături de Victor Brauner (n. 1903), René Magritte (n. 1898), Paul Delvaux (n. 1898), Wolfgang Paalen (n. 1900), Wilfredo Lam (n. 1902), Kurt Seligmann (n. 1900), Richard Oeize (n. 1900), Jindrich Styrsky (n. 1899) și Wilhelm Bjerke-Petersen (n. 1909) — care mai toți încep să lucreze puțin înainte de 1940, și este socotit astăzi cel mai însemnat dintre ei.

Matta a urmat studii de arhitectură și poate de aceea știe să jongleze cu spațiul unde plăsmuirile sale, adevărate deflagrațiuni cosmice, evoluează într-o atmosferă sfîrîitoare de fulgere fluorescente. Influențat de Mirò (ca și A. Gorky și mai cu seamă Al. Calder cu „mobilele" sale), Matta — puternic angajat politicește, operele lui au deseori titluri protestatare — conferă o formă dinamică suprarealismului (anticipînd unele din caracteristicile picturii-acțiune), afirmarea unei libertăți ireductibile. „Numai cuvîntul libertate mă mai poate exalta — declara Breton (Situation du Surréalisme entre les deux guerres, 1945 : **„Cette exaltation m'est resté") ...Printre numeroasele pacoste moștenite, e bine să recunoaștem că ni s-a lăsat și cea mai mare libertate a spiritului, care însă nu trebuie maltratată..."**

„Littérature"

Săptămînalul francez „Les nouvelles littéraires", care apare de 48 de ani, nu va mai fi tipărit sub auspiciile casei editoriale „Larousse". Un grup financiar străin s-a și interesat să-și ofere serviciile. Încă în cursul lunii februarie 1971 „Larousse" urma să lanseze în colaborare cu departamentul literar al universității din Vincennes, o nouă revistă, de astădată trimestrială, „Littérature", într-un tiraj de 20 000 exemplare.

Nic. POPESCU

poezie turcă

FAZÎL HÚSNÚ DAGLARCA

(1914)

Unul dintre cei mai de seamă poeți turci în viață, F.H. Daglarca, a intrat în viața literară din Turcia „fără surle și tobe". Personalitate aparte, nu s-a aliat cu nici o grupare literară. Cele mai importante volume de poezii : **„Pruncul și Allah"** (prima ediție în anul 1940, a doua ediție 1957, a treia ediție 1966) ; **„Epopeea celor trei eroi"** (prima ed. 1949, a doua ed. 1951, a treia ed. 1956, a patra ed. 1964) ; **„Pămîntul mamă"** (prima ed. 1950, a doua ed. 1959), **„Furnica din Sivas"** (prima ed. 1951, a doua ed. 1960), **„Domeniul libertății"** (1960), **„Cîntec algerian"** (tradus în limbile arabă, franceză, engleză, 1961), **„Sesam deschide-te"** (prima ed. 1967, a doua ed. 1970).

Traduceri din opera lui F.H. Daglarca în alte limbi : **Choix de Poèmes** (trad. TAHSIN SARAÇ) **Sélection de Poèmes du Poete Turc** (1958), **F.H. Daglarca (Plaquette)** Paris (trad. Akil Aksan) 1965, **Our Vietnam War** (trad. Müfit Bilyap) 1967 ; Akzente — 2/67 (Zeitschrift für Dichtung) 1967 ; Nelya Tiivaga Lind (trad. Ly Seppel) 1969 ; Fazîl Hüsnü Daglarca ; Selected Poems trad. Talât Sait Halman) Univ. Pittsburg 1969.

Furnica din Sivas

Măreț Kîzîlîrmak-ul spumegînd
curgea
la rădăcina unui stîlp de telegraf
trudită cît secolele
mergea
furnica din Sivas.

Alb din malul celălalt
nechezau caii
roibi roibi.
ruptă din cîntecele cailor
mergea o furnică
neînțelegînd drumurile lor.

În șoapta pașilor ei — fericire și mîndrie
se simțea
demnă
cu dărnicia piciorului înfometat
mergea o furnică
pe fața pămîntului.

Din mersul ei se vedea
că știe prea
bine gustul munților, apelor, ierburilor.

Rătăcită de ai săi
mergea grăbită
la alte furnici.

Cu truda, sudoarea, neoboseala ei
semăna
cu cele din Africa, China, Paris...
pe fruntea neagră a pămîntului
mergea
fără vise
la bobul de grîu
mergea
și furnica din Sivas.

Dor

Te apucă un dor nebun
nebun pe o rază călare
să te-ntorci
cu febra trudnică
de-a-ntregul alb
să te-ntorci dalb.
Meteoriții să se-ntoarcă
călare pe o rază.

Nu-i ziua a doua a morții
e epilogul duminicii
a doua zi
a mamelor, surorilor, prietenilor
în întuneric.

Din ființa celulară, poate din suflul primar
ziua a doua din roșul surd al merelor
trăiește acum spre moarte.

Mîna
piciorul
oriunde vor buzele să se ducă
neîntinate
Zadarnică-i cîntarea la neființe.
Van
și în lipsă mă tot duce la un timp
ce va veni chiar
de-aș fi de piatră
a doua zi a morții
te apucă un dor nebun
nebun pe o rază călare
să te-ntorci
de-a-ntregul alb
să te-ntorci dalb

Meteoriții să se-ntoarcă
călare pe o rază
pe o rază... rază.

Astă-noapte

Astă noapte
Sînt fără somn, răscolit, nebun.
Pe fața-mi stăruie aburita rază a dorului
Din depărtări,
În întunericul fără de stele să nu stăm.
Astă noapte n-ar trebui să mor.

Înarmate nepudice fete dezbrăcîndu-se
Împodobesc curățenia-mi timpului,
mîinilor.
Atunci mă doare omenia-mi din grote.
Astă noapte
A năvălit peste mine miazăzi.

Nu mai cresc mamă, nu mai cresc.
Oare cum am crescut înainte ?
Timpul din-naintea mea tot se duce.
O suflare m-a lins cu foc și gînd
Astă noapte.

Domeniul libertății

— O moarte veche stăruie lung în ceruri.

Năvălesc duhurile trecutului
Cu ghiarele — ncleștate dur
Asupra omeniei trudnice
Tot mușcînd din neprihănirea lor.

—O moarte veche stăruie lung în ceruri.

Nevinovații valuri-valuri, steaguri-steaguri se clatină,
Cad fragezi la un loc cu grînele din patru vînturi
În răstignire
În ochii lor frumoși năvălește
În loc de soare — somn și sînge.

— O moarte veche stăruie lung în ceruri.

Plumbul ce intră în albul oamenilor
Se tot duce în depărtările duhului.
Cerul se umple cu negrul îndoliat
Și oamenii mușcă din melancolia cailor...

— O moarte veche stăruie lung în ceruri

Din nou se deschide laleaua timpului,
Nu-i captivă niciodată sămînța vieții·
Spre o rază caldă a credinței
Pășesc picioarele pe drumuri largi.

HASAN ȘIMȘEK

(1918)

de mult m-a luat un tren vechi și mă tot duce
cel ce urcă și coboară prin gări
sînt tot eu

— „bună ziua naștere fără de sfîrșit"
tot așa mă aud în fiecare dimineață
prin fereastra trenului de lut.

...acum rîul harnic s-a prelins peste culcuș
de mult ajuns-au la mare cele-mi trăite
în soare m-am pîrguit ca soarele
în ploaie, ploaia mea... udă.. udă
. . . . . .
Lumea-ntreagă acu e ca o oglindă imensă
la orice mă uit mă văd pe mine.

Prezentare și traducere din limba turcă de NEUZAT M. YUSUF

MELIH CEVDET ANDAY

(1915)

Poet, romancier, dramaturg, eseist, critic și istoric literar, traducător de excepție, M.C. Anday este unul dintre cei mai îndrăgiți poeți din Turcia. Cele mai importante volume de poezii : **Copacul care și-a pierdut liniștea** (1946, 1961), **Poșta** (1952, 1964), **Unul lîngă altul** (1956), **Ulisse cu mîinile legate** (1963). În anul 1965 apare romanul **Vagabonzii.** O excelentă traducere din lirica lui Edgar Allan Poe „Annabelle Lee" apare în anul 1946. Recent s-a tradus din creația lui M.C. Anday în limba franceză : **„Ulysses bras enchainés et autres poèmes"**, la editura Saint Germain des Pres în traducerea lui Sabahattin Eyuboglu și a academicianului Roger Caillois. Tot de curînd a apărut la Moscova, într-un tiraj de 70 000, versiunea rusească a romanului „Vagabonzii".

Albine în nemișcare

Oh, acele albine împietrite pe pămîntul trudei
ca rana frunților rebele și-au rupt odgoanele,
sensul lor e floarea care-i însetată și geme.

Paharul

Aș vrea truda salciei tinere — primitive
și tihna paharului — captiv
și umbra lumii lui făr' de cioburi
în cuvinte-ngropate s-o regăsesc.

Apa chemării

Ești sămînța spumei, la șiș de renunț,
Ești graiul podului, de chem apa,
Ești somnul frînt, de vorbesc cu roua ierbii.

Masa noastră

Au cîntat cocoșii la întoarcerea noastră de la înmormîntare
Pămîntul de april era în chindia sa goală.

Cerul ca pilnia plăpîndă de zorea
Ne-a-ntîmpinat. Noi la vinar am intrat.

Masa noastră trosnea dur,
Tocmai din seva veche a copacului.

Aceste rîndunele nu plecaseră?

Nu mai umblă nimeni. Era doar un tremur.
Pe narcise neclintite albine
Ca un tremur de diapazon. Rîndunica
Nu are istorie. Amintirile mele se zbenguie pe mări
Pescărușul are pe o parte aripi, pe altă parte strigăt

Ori dimineață ori amiază. Corăbierul și norul,
Soarele și ploaia sînt în cumpăniri fine, egale.
Truda noastră e să umplem și să descărcăm un imens
Pămînt cu morți, cu nopți, cu zambile albe și mov.

Unul lîngă altul

Un pește se trezește cu dărnicia mărit
În albastrul adînc din somnul pescărușilor.
Unul lîngă altul — pescărușii n-au vîrste
Toți sînt la fel de mari, la fel de mici...

Întredeschide o clipă ușa pămîntului, uită-te cu mîinile,
Zilele sînt strîns lipite,
Nici mai-nainte, nici mai în urmă..

Nici mai-nainte, nici mai jos,
Au clădit orașele unul peste altul,
Apoi au acoperit totul cu legende

SABAHATTIN KUDRET AKSAL

(1920)

Iepure...

Acum lumea-ntreagă e în imensa traistă a somnului
Noaptea și-a aruncat-o pe umeri și o duce.

Liniștea, întunericul acum eu le ascult,
Și apa ce pică din distilatorul — înalt.

Un iepure mai alb ca zăpada zburdă prin odăi
În răsăritul soarelui mîinile-mi în fulgi movi se zbat

A vorbi

Vorbeam, într-una vorbeam
Cu vechiul grai. Am tăcut ; v-ați trezit apoi
Din mutenia mea.
Lîngă voi focul învăluise zodia soarelui

Împreună

Acoperiți cu pleduri negre de mit
Încolăciți, trudiți am dormit
Cea mai lungă noapte fără stele
Și gîndul pentru o clipă a strălucit.

În aer s-a-nălțat truda noastră
Se ridică din străvechea cîmpie
Ziua. Rostogol vine soarele
Să ne despartă de tot, întregi.

Gravură de ERCÜMENT KALMUK

SEVGI ERDEMIR : COCORI

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTA
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Anul XIV
Nr. 16 (468)
Sîmbătă
17 aprilie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Anul 50

Conștiința istorică a omului de cultură

(pag. 3)

Marea călătorie

de Marin Preda

(III)

N-am plecat direct spre Abrud, ci întîi spre București, falsul librar cu trenul, iar eu cu autobuzul, cu „chioara", care trecea prin sat totdeauna seara, dar nu oprea, avea stație la Rîca. I se spunea așa fiindcă, de cînd o știam, mașina asta n-avea decît un far.

În București am tras la falsul librar și au trecut două săptămîni pînă ce am plecat spre Abrud ,timp în care am rătăcit de dimineața pînă seara prin marele oraș fără să-l cunosc și nedorind să-l cunosc, trăind doar sub fascinația vitrinelor lui, a clădirilor sale înalte, a marilor lui bulevarde, a vieții lui secrete din care venea spre mine doar strălucirea și mișcarea vie a reclamelor orbitoare și frumusețea fetelor și femeilor.

Ne-am urcat într-un accelerat și falsul librar mi-a spus că mi-a făcut rost de un carnet de elev care îmi dă dreptul să plătesc numai cincizeci la sută din bilet. Mi se pare că l-a prins un conductor, căruia a trebuit să-i dea ceva. Nu mi-era gîndul la viața lui, ci la a mea. Abia am observat cum a cucerit în cîteva ceasuri o elevă în tren. Ulterior am aflat că avea două neveste, una la București și alta la Miroși, cu copii și o mulțime de alți copii prin toată țara și că era totuși institutor, și din cînd în cînd profesor suplinitor la „liceul Mihai Viteazul". I-am scris mai pe urmă, din dorința de a avea un mentor dar în afară de mujeri și de astfel de aranjamente pe care le făcea folosindu-se de informații de la minister, cum îmi făcuse mie, nu se pricepea la nimic. Era însă un om inimos și dacă n-ar fi avut reaua inspirație să se bage în politică, fanatizat de idei care în fond îi erau străine, nu și-ar fi pierdut cîrma după război și ar fi îmbătrînit cucerind mai departe fete și mujeri.

Era noapte cînd ne-am dat jos într-o stație de munte, ca să schimbăm trenul. Gara frumoasă, așezată la poalele unor dealuri încărcate cu brazi, era la ora aceea pustie și trebuia să așteptăm cîteva ore M-am așezat pe banca de lemn din fața peronului și am stat așa tot timpul copleșit de o emoție puternică în timp ce o cădere de apă de undeva departe îmi însoțea, intensificînd-o, această stare de singurătate și fericire, care venea din sentimentul că evadarea mea se înfăptuiește și că e fără întoarcere.

Am continuat apoi lunga călătorie. Stăteam la geam, roțile păcăneau, orașe și sate, și văi adînci sau brazi înalți îmi ieșeau gonind înainte izbindu-mi ochiul, repezindu-se uneori cu violență asupra ferestrei mele și făcîndu-mă să mă dau înapoi înspăimîntat.

La Turda ne-am dat iar jos și ne-am urcat într-un tren mic care oprea foarte des și mergea foarte încet. Era plin de moți, cu mujerile și fetele lor, urcau și coborau neîncetat. Ai fi zis că e trenul lor, făcut de ei, anume așa de mic ca să urci și să te dai jos din el din mers, cum se și întîmpla. Seara, pe la orele nouă, această „mocăniță" și-a terminat drumul și s-a oprit în Abrud.

Peste oraș cădea o ploaie măruntă. Am găsit ușor clădirea școlii care era pe un deal la marginea orașului și portarul ne-a arătat care era locuința subdirectorului școlii, profesorul Mayer.

— Cine e acolo, ne-a întrebat el.

— Cineva din București, i-a răspuns falsul librar și a adăugat : sînt profesorul...

Ne-a primit înăuntru și în cîteva minute am devenit elevul acelei școli. A doua zi falsul librar a plecat, iar eu am aflat că era adevărat ce spusese el, la această școală nici măcar nu se dădeau examene de admitere, fiindcă locurile nu erau complecte. În clasa întîia aveam patruzeci de locuri și elevi abia douăzeci și șapte Se dădeau însă examene de bursă și bineînțeles m-am înscris și eu. Profesorul de matematici, pe care îl chema Lokspeiser vorbea prost românește, punea totdeauna viitorul înaintea oricărei acțiuni în care ne implica. Unui elev care a declarat că el nu poate rezolva tema și renunță la examen și că ar vrea să iasă afară i-a răspuns:

— Veți rezolva tema și veți tăcea. Veți fi disciplinat, și veți ședea pînă la sfîrșitul orei.

Examenul de istorie cu profesorul Mayer a fost însă foarte obositor. Mă săturasem să-i tot răspund. Mai pe urmă am aflat că el nu dădea niciodată nota zece și că mie a trebuit să-mi dea fiindcă i-am răspuns la toate întrebările.

Am ieșit din clasă împleticindu-mă și seara în dormitor am simțit iar că de fapt nu adorm, ci îmi pierd cunoștința, așa cum mi se întîmplase la Cîmpu-Lung. M-am trezit tîrziu, cu o senzație apăsătoare de chin. Nu știam unde sînt și am luat-o spre fereastră pe care am deschis-o și am sărit jos în stradă. Am căzut pe brînci și mi-a clănțănit bărbia de pavaj. Asta parcă mai m-a răcorit. Am intrat îndărăt pe poartă și m-am întors în pat. Dimineața m-am uitat să văd de la ce distanță sărisem. Mi s-a părut că am visat, deși aveam bărbia vînătă și mă dureau coatele și genunchii. Nu înțeleg cum de n-am murit sau nu mi-am rupt picioarele.

Spre prînz s-a afișat în hol lista celor reușiți la examenul pentru bursă. Eram în capul ei, pe toată școala, cu media generală zece. M-am îndepărtat nedumerit: atunci de ce a ieșit așa de prost la Miroși?! Fuseseră acolo examenele mai grele? Și dacă totuși nu? Și dacă și la Cîmpu-Lung aș fi ieșit ca aici? Mai poate cineva să spună că n-ar fi fost tot așa?!

Și în minte îmi veni, odată cu un surîs și înainte ca toate acestea să rămînă definitiv în urmă, o scenă care se petrecuse acolo în curtea școlii din Miroși. Cîțiva din cei vechi ieșiseră afară din ateliere să-i vadă și să stea de vorbă cu cei noi. Că de pe unde sînteți, c-o fi, c-o păți. În acest timp un domn corect îmbrăcat, dar nu prea îngrijit, nu prea tînăr, și parcă neras, cu pantalonii burlan, puțin adus de șale, se apropie tiptil ieșind de undeva și cînd ajunse în spatele celor care părăsiseră lucrul îi cîrpi năprasnic după ceafă și făcu același lucru cu picioarele trîntind vre-o doi din ei la pămînt, care se dureră de-amboua, imprimîndu-le parcă în același timp și mișcarea de ridicare, care îi retrimise glonț prin ușile atelierelor.

Și îmi amintesc expresiile lor. Păreau în orice caz, veseli! Cine știe? Poate că într-adevăr era veselă viața lor acolo, cu acest sistem moștenit de la romani, în care învățătura severă de carte sau de meserie era însoțită de pumni cumpliți după ceafă și picioare îndesate în spate.

BRÂNCUȘI : CUMINȚENIA PĂMÎNTULUI (detaliu)

Sensul baladei

În toate versurile baladei populare despre Meșterul Manole, jertfa este un fapt **real** iar înțelesul de **joc** este minim, chiar dacă, așa cum susține Mircea Eliade **(Comentarii la Legenda Meșterului Manole,** 1943), jertfa menită a da viabilitate construcției repetă un ritual magic. Într-un singur moment, Manole înfățișează zidirea Anei ca pe un joc, ca pe o glumă, și anume atunci cînd trebuie să înfrîngă bănuiala femeii :

Stăi, mîndruța mea,
Nu te spăria,
Că vrem să glumim
Și să te zidim !

Din oportunitate, deci. Ana, în schimb, are cu adevărat sensul jocului și primește cu naivitate propunerea :

Ana se-ncredea
Și vesel rîdea

Nu putem spune că și ea știe ce-o așteaptă, că numai se face a crede totul o glumă. Cînd își va da seama, va fi prea tîrziu, deși nici atunci nu va renunța dintr-o dată la speranța că zidirea constituie un simplu joc :

Manoli, Manoli,
Meștere Manoli !
Agiungă-ți de șagă,
Că nu-i bună, dragă

Pentru Manole însă jertfa e numai reală :

Iar Manea ofta
Și se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-mplinit.

Dacă comparăm, acum, balada populară cu drama lui Blaga din 1927, observăm imediat deosebirea, din punctul de vedere care ne interesează : ideea de joc, de repetare magică, de simulare a sacrificiului, este în aceasta din urmă cu mult mai pronunțată. La suprafață jertfa rămîne tot reală și în dramă. Însă mi se pare că o astfel de interpretare ar fi prea psihologică, în contrast cu scopul general mai mult simbolic urmărit de Blaga. Nu o crimă reală comite Manole și nu din remușcare se aruncă, la sfîrșit, din clopotniță : el a zidit o **idee** și sinuciderea semnifică inutilitatea supraviețuirii umane a artistului care și-a încheiat opera, identificarea cu ea. Am citat și altădată aceste rînduri din **Artă și magie,** scrise de Blaga cu puțin înainte de **Meșterul Manole** : „Se povestește despre cel mai mare pictor al împărăției soarelui că ar fi pictat o dată, pe un perete, un prea frumos peisaj, un colț de natură cu peșteră. Despre pictor se spune că isprăvind „peisajul" a intrat el însuși în peștera desenată și a dispărut în ea. De atunci nu i se mai știe de urmă, căci pictorul nu s-a mai întors". Sacrificiul descris de Blaga trebuie înțeles așadar simbolic. În felul acesta însă revine în prim plan și ideea de joc. În același articol, Blaga explică actul magic prin înclinația gîndirii primitive spre cauzalitatea prin analogie : „Un lucru oarecare pare primitivului produsul unei cauze asemănătoare cu lucrul însuși. Între cauză și efect nu trebuie să existe, după concepția lui, neapărat o continuitate spațială și temporală. Un exemplu : primitivul, cînd vrea să scape de un adversar (...) plăsmuiește un chip de om în lut sau alt material și străpunge cu o țeapă inima simulacrului. Acest asasinat simbolic și ritual se repercutează, după credința primitivului, în chip magic și asupra dușmanului real".

Drama **Meșterul Manole** înfățișează tocmai un astfel de asasinat simbolic și ritual. N-am văzut nici o punere în scenă a piesei, dar mi se pare că eroarea cea mai primejdioasă în care o punere în scenă ar putea cădea ar fi ignorarea acestui caracter și accentuarea laturei psihologice. Trebuie să recunosc că textul nu e clar, putîndu-se preta și la o viziune care să „umanizeze" personajele și conflictul. Dar mai aproape de concepția autorului este interpretarea stilizată, fără psihologie, în centrul căreia să se afle ideea de joc. Nimic nu se petrece realmente ; totul nu este decît o ceremonie magică.

Cel puțin trei scene sînt, sub acest unghi, esențiale. În actul întîi, între Mira (Ana) și Manole are loc o ciudată întîlnire care **prevestește** sacrificiul. Ideea de a-și închipui împreună o despărțire o are Mira iar Manole „nu înțelege" : „Să-mi închipui că tu... că tu ai pleca... și nu te-aș mai găsi...? (...) Ei bine, ai plecat... și pe urmă ?" Mira răspunde : „Pe urmă ? Pe urmă nimic... numai atît... nu ți-e de ajuns ? Răule ! Prin iubirea noastră au trecut zgomotoși și cu focuri ciudate aproape șapte ani. Plecarea mea nu te mai mișcă — să zicem atunci că fără veste aș muri. Știu că nici o altă femeie nu ți-ar putea fi mîngîierea. Dar cel puțin turlele, turlele s-ar ridica atunci mai subțiri cerîndu-mă înapoi cerului. Pe urmă mare păcat n-ar fi, dacă cerul nu ți-ar da niciun răspuns. Tu ți-ai avea în veșnică frumusețe — biserica". Este evidentă ispitirea. Mira se va urca apoi în picioare pe trupul bătrînului Găman și va juca spectacolul legăturii dintre biserică și pămîntul care n-o acceptă : „Tu ești pămîntul, marele, eu sînt biserica — jucăria puterilor !" A doua scenă o găsim în actul al treilea, cînd, după legămînt, Manole propune Mirei să se lase zidită în glumă. Este tot o ispitire, doar rolurile s-au inversat : „Povestea cu jertfa omenească — e numai așa — un joc, spune meșterul Mirei. Un joc de albă vrajă și întunecată magie, pe care-l vom face cu tine". E rîndul Mirei să accepte :

Mira : Va ține mult jocul ?
Manole : Un ceas-două sau trei.
Mira : Numai atît ?

Manole : Jocul e scurt. Dar lungă și fără de sfîrșit minunea.

O prinde ușor cu brațul și pornesc în pas liniștit spre ziduri".

Desigur, jocul are pînă la urmă valoarea unui act existențial. Drama lui Blaga anunță o modalitate importantă a teatrului modern. Nu este oare un astfel de joc despărțirea dintre Jean și Maria-Magdalena din **Setea și foamea** lui Eugen Ionescu ? Nu este un joc **Lecția** aceluiași ? În concepția primitivului, actul magic se înfăptuiește pe un simulacru. Și la Blaga, și la Ionescu, se petrece ceva asemănător („Actul efectuat asupra icoanei trece pe neînțelese căi oculte asupra ființei reprezentate prin figura de lut"). Jocul nu e viață, ci numai simulare (piesa nici nu ne arată adevărata zidire) : însă o simulare care reacționează asupra vieții. O dată împlinit asasinatul ritual și simbolic, el devine ca și real. Jocul se substituie vieții. Fără să fie totuși mai puțin un joc. A treia scenă, din actul penultim al piesei, este edificatoare : Manole nu-și poate aminti cine și cum a zidit pe Mira. Ca și cum întregul ceremonial a fost numai un joc și memoria lui n-a putut înregistra evenimentul real al crimei : Ucigașul care a fost ? Care mînă s-a întins ? Care braț în faptă n-a încremenit ? (...) Peste ea cea din urmă cărămidă cine a pus ?" Al șaselea zidar răspunde : „Bănuiala ta are ascuțiș întors, Manole. Dacă cu orice preț vrei să-l știi, acela ai fost tu. Tu ai zidit-o de la început pînă la sfîrșit". Și Manole strigă, lovind în zid ca și cum ar voi să se convingă că înlăuntrul pietrei e trup de femeie : „Eu nu ! Eu nu — Manole nu ! Niciodată !".

Nicolae MANOLESCU

D. GHIAȚĂ : CIREȘI ÎNFLORIȚI

OPINII DESPRE PSIHOLOGIA SUCCESULUI

„Căi de acces"

L-am văzut mai demult străbătînd culoarele redacției, în așteptare. Încă nimeni nu-l cunoștea și într-un fel masca anonimatului îi era, deocamdată, folositoare. Măsura cu ochii camerele, birourile, ușile, auzea țîrîitul soneriei, vocea secretarei care anunța pe noul solicitant. La un moment dat corpul îi era cuprins brusc de febră. De la așteptarea răbdătoare trecea astfel la starea de pîndă. Fiorul care îi punea în mișcare toți mușchii, părea provocat de adulmecarea unei prăzi. Făcea un efort de a-și reprima reacțiile, de a păstra aparența de umilitate, povară pe care totuși mai trebuia s-o poarte. Cît timp ? Era sigur că ora revanșei se apropie. O, ce răzbunare va fi ! Nu va uita toate saluturile politicoase pe care le-a acordat ceremonios, mulțumirile pentru sfaturi, cuvintele de laudă și admirație la adresa redactorului care trebuia să-i înlesnească publicarea. Avea în servietă un dosar cu manuscrise, îngălbenite de mîinile prin care au circulat. A ascultat zeci de păreri, a operat, supus, modificări, a scontat luni de zile pe avizul ierarhic în filiera redacțională. Era convins că a realizat o mare operă și a acceptat starea înjositoare pe care trebuia s-o îndure, numai pentru că altă cale nu se întrezărise încă. Destul ! Perioada de supliciu se încheia, negreșit, ultimele promisiuni au fost favorabile. În sfîrșit, lumea se va înclina în fața capacităților sale ieșite din comun. Această idee a biruinței iminente îi insufla o energie uriașă.

Își închipuia lesne viitorul. Va fi tipărit din ce în ce mai des, editurile se vor grăbi să-i difuzeze volumul, va organiza întîlniri la librărie, va împărți autografe. Foarte iute va scrie și celelalte cărți (proiectele le are schițate), va deveni extrem de prolific. Slavă domnului, era sănătos, se simțea plin de forță. Curios, în visul lui de glorie nu intra zbuciumul dedicat creației. Ce altceva fusese pentru el literatura decît un auxiliar : ea trebuia să medieze în această tranzacție complicată cu soarta.

Nu lipsea proiecția excesivă de personalitate, credința în neobișnuitul talent, dar ea se concretiza în forme imediate. Victoria era văzută ca o încununare terestră, materială, în raporturile directe cu semenii. Va avea un birou separat cu ușă capitonate. Cei care vor veni să-l viziteze vor cere, cu multă vreme înainte, audiență. Va fi rezervat și protocolar și va da de înțeles, la nevoie pe un ton mai aspru, vechilor amici de boemă, că situația s-a schimbat. Peregrinările, micile beții, terminate uneori cu scandaluri — întreg decorul perioadei de dinainte de afirmare va trebui să dispară. Fiii fără grijă, el va pune ordine în traiul său, nu va mai risca nimic din bunurile cucerite. Firește, va sta într-o locuință luxoasă, și va fi condus acasă de șofer. În mașină, instalat în moalele capitonaj, va găsi repede acea poziție comodă și suverană, care va marca distanța ce-l desparte de muritorii de rînd. Chemat de televiziune, îi va obliga pe cei de acolo să aleagă unghiul de filmare cel mai avantajos. Altfel va refuza solicitarea. Funcția administrativă pe care o va deține în domeniul literelor îl va scuti de demersuri obositoare. De la sine lucrările sale vor apărea în tiraje mari, pe hîrtia cea mai fină, cu o prezentare grafică de excepție. Mulți se vor teme de „represalii" și se vor grăbi să i se arate devotați.

Peste tot va observa respectul și teama pe care o provoacă Puterea. La această imagine ființa îi era cutremurată de o stranie bucurie. Răzbunarea lui pentru îndelunga așteptare va fi exercițiul puterii. Din acea clipă obsesia foii albe, chinul metaforei vor înceta. Nu va mai fi nevoie de niciun paravan. Nu îi va fi rușine de adevăr, deși va mai menține unele forme de disimulare. Prin artă el înțelesese un mijloc mai sigur, mai rapid și mai ușor de a atinge triumful.

Ce alternativă i-ar fi rezervat soarta ? O muncă aspră de studiu și pregătire, plină de privațiuni, apoi o profesie oarecare, utilă societății, dar pentru care gloria implica însușirea, în prealabil, a unei cantități imense de cunoștințe, aptitudini pentru inovație, posibilități de aplicare. Din primul sau al doilea an de universitate, și-a dat seama că ascensiunea nu era cu putință decît scriind. Noroc că a avut revelația extraordinarelor resurse care zăceau amorțite înlăuntrul său. Pierea în neant cosmarul aprigei stăruințe, fără o perspectivă clară. Se cerea curajul de a miza totul pe o carte. Trebuia spulberat mitul culturii și al tradiției, anacronic, depășit. De vocație era perfect edificat și ca efect al perseverenței de care va da dovadă cerberii critici vor recunoaste și ei, în cele din urmă, ivirea lui impetuoasă.

S-a decis să traverseze ținutul umbrei și al umilinței pînă la izbîndă. Din orele de așteptare prin redacții, din conversațiile cu alți tineri colegi care au trecut pragul debutului, a aflat cîteva procedee de grăbire a succesului. Nu era

S. DAMIAN

(Continuare în pag. 3)

cronica pietonului

Vacanță în ghiozdane

Primăvara asta lină și lesnicioasă care n-a avut de contrazis, de luptat și de învins mai nimic pentru că balconul și fereastra ei stă lîngă balconul și geamul zilelor frumoase de toamnă, iar clăbucul alb al zarzărilor de aprilie poate o fi fost împrumutat dacă n-o fi chiar același cu cel al zarzărilor de septembrie sau octombrie care, după cum știm „fisticindu-se" mai înfloresc a doua oară.

Dar toamna oricît ar fi ea de lungă legănată și îngăduitoare retează concedii și vacanțe, aduce — readuce — condici de prezență și cataloage și mai ales — și mai dureros spații închise.

Toamna fie că o luăm de la întîi, fie de la cinsprezece ale lunilor ei, e un anotimp social, care cu tandrețe, suavitate și melancolie reamintește obligațiile contractate.

Sosită „pe flori și pe albine" primăvara își sporește cortegiul fastuos de înfățișări și fapte cu strecurarea vacanței în ghiozdanul școlarilor.

A, se înțelege, scurtei, părelnicei vacanțe de primăvară, mică, plăpîndă și înșelătoare cît un ceas frumos al dimineții.

Pentru că vacanța, prima zi de vacanță este dimineața lenei și degajării metodice, cînd te trezești fraged și odihnit și rămîi culcat în pat și între cearceafuri sărbătorești și rămîi culcat și aștepți cu decizia de a ridica și scula să vină de la sine, fără ajutor, limpede și liberă nepingărită de voință.

Și vacanța a sporit numărul pietonilor, străzile și parcurile au voce subțire ori în schimbare, iar banda rulantă a pasajului Bălcescu, intrată în pană a fost, desigur, pusă să-și învioreze mecanismul și scările de mic metrou bucurestean datorită veseliei celor fără ghiozdane care în iarna asta n-au avut ce face cu săniile.

CANDID

cronica literară

avant premieră editorială

NELLY CUTAVA

Strada vînătorilor

Roman. Editura „Eminescu"

ELENA ALICE PODOLEANU

Imposibila evadare

Editura „Litera"

Sorin Titel

LUNGA CĂLĂTORIE A PRIZONIERULUI

Cine îi urmărește consecvent evoluția (din păcate, cîțiva dintre cronicarii de notorietate încă îl mai ignoră) nu poate, pînă la urmă, să nu constate că Sorin Titel este unul dintre foarte puținii noștri prozatori tineri pentru care ceea ce numim experiment literar se dovedește a fi o chestiune de vocație incontestabilă și nu un simplu capriciu pasager, așa cum se întîmplă cu atîția dintre componenții generației lui. Iată de ce, în ce ne privește, socotim că a sosit de mult timpul de a scuti pe acest autor de suspiciunea critică oarecum programatică (și, s-o spunem, de multe ori îndreptățită) de care este înconjurată în general literatura ostentativ și incongruent novatoristă a tinerilor prozatori, poeți și, în ultima vreme, dramaturgi de azi. Sorin Titel merită un regim critic normal — evident, împreună cu alți cîțiva colegi de-ai săi — pentru că tentativele experimentale din proza lui se convertesc cu tot mai mare decizie în „structuri" artistice avînd o valoare estetică în sine, consubstanțial motivată. În fond, autorul acestui scurt roman — **Lunga călătorie a prizonierului**, Editura „Cartea Românească" — se circumscrie distinct unui fenomen de istorie literară contemporană căruia i se cuvine acordată cea mai mare atenție. Este vorba de materializarea tot mai convingătoare a uneia din acele resurecții ciclice prin care literatura română își probează marea și nedesminția ei capacitate de a se sincroniza diferențiat, de a se racorda cu deplină siguranță de sine la anumite linii de forță ale spiritualității estetice în plan universal. Situate în puncte mai mult sau mai puțin extreme, scrieri precum cele ale lui Sorin Titel reclamă deci cu atît mai mult comprehensiunea criticii.

Romanul **Lunga călătorie a prizonierului** continuă un extrem de semnificativ proces de repotențare a pasiunii pentru experiment a autorului său, prin salutare reveniri la tipul de vocație epică ce i-a marcat scrierile de început. Remarcabilele predispoziții pentru povestirea de tensiune elegiacă, cum s-a spus, cehovianismul care i-a fost atribuit lui Sorin Titel odată cu apariția primelor sale cărți **(Copacul, Reintoarcerea posibilă** și, în parte, **Valsuri nobile și sentimentale)** și care la un moment dat risca să fie cu totul sacrificat de dragul „scriiturii", acum se insinuează în chip firesc, demonstrîndu-și compatibilitatea cu modalități epice dintre cele mai insolite. Acest acord puțin creditat la prima vedere cu reale șanse de izbîndă, sesizabil totuși încă din romanul **Dejunul pe iarbă**, în volumul de schițe, **Noaptea inocenților** primea deja o deplină confirmare. În prezentul roman, procesul de integrare reciprocă a celor două elemente — în chip organic propriu talentului cu care este dăruit Sorin Titel — continuă, consumîndu-se însă pe terenul unei elaborări narative de sporită ambiție artistică. Circulînd în mai toate narațiunile sale — unul dintre cele mai concludente antecedente îl formează foarte buna nuvelă **Tinerețea lui Aldo** din volumul **Noaptea inocenților** —, tema alienării individului, dublată de aceea a dispersării, a pierderii identității originare a acestuia, beneficiază acum de o îndrăzneață transpunere romanescă. Reține atenția mai ales convingătorul aliaj dintre trama epică de un picaresc sublimat la nivelul tehnicii mobile și sincopate a scenariului de film, de o parte, și tentativa proiectării unui asemenea fond narativ într-un sistem de parafraze și simboluri puternic impregnate cu aluzii mitologice, de altă parte. Sigur, sub ultimul raport, identificarea surselor este oricînd posibilă. De pildă, e cît se poate de plauzibil a vedea în cei trei drumeți, eroii cărții, și în fantastica lor călătorie o aluzie cu sensul inversat la legenda biblică a celor trei magi în căutarea pruncului sfînt. Autorul însuși ne vine în întîmpinare, devreme ce, la începutul romanului, inserează acest distih eminescian ce își trage conținutul din filonul mitic respectiv : „Lucește pe ceruri / o stea călătorului". La fel, o seamă de alte contaminări avînd origini similare (mitul fecioarei Maria, acela al lui Charon, luntrașul, și al fluviului de la trecerea în infern, Acheron etc.) sînt și ele vizibile. Prozatorul nu face niciun secret din aceasta, nu-și ascunde de loc plăcerea de a „împrumuta" copios din atare izvoare generoase. Dimpotrivă, lucrează pe față, fiindcă scopul lui este tocmai acela de a realiza „dubletul" semnificativ, străbătut de curenții tragici declanșați de condiția umană contemporană. Dar Sorin Titel nu cade în naivitatea de a demara cu ușurință într-o anume direcție, propunîndu-și la nivel unei conștiinciozități școlărești, să „rescrie" cutare parabolă biblică sau cutare povestire din mitologia greco-romană. Lecția atîtor moduri de înțelegere și rezolvare a problemei propusă de maeștrii moderni ai genului este însușită așa cum se cuvine. Acționînd în spiritul unei depline libertăți, atent la nuanțe și la aluzii, romancierul este interesat de coerența inextricabilă a narațiunii sale de tip parabolic ; ceea ce și obține datorită densității secvențelor epice, abilității și rafinamentului compoziționel cu care acestea se succed, după cum nu mai puțin datorită captivantei acuități meditative a subtextului. În sfîrșit, tot în vederea accentuării gradului de reflexivitate, de o surprinzătoare eficiență este tonul aparent degajat al narațiunii ; un ton de povestire impersonală, în interiorul căruia din cînd în cînd disimularea așa-zicînd cinică, stranie, pătrunsă de multă ironie amară deține un rol hotărîtor. Astfel, îndelungata acțiune a lui Sorin Titel de a-și reprima disponibilitățile patetice și lirice, în romanul **Lunga călătorie a prizonierului**, se soldează cu rezultate neîndoielnice. Iată, spre exemplu, o mostră de „sadism" epic de care altă dată nu l-am fi crezut în stare pe acest prozator : „Doamne Dumnezeule, e mare lucru sau ce lucru mare e să ai o mamă, o mamă pusă pe așteptat. Și încă la o fereastră ! Acest spectacol pe care mi-l închipuiam mă emoționă tot mai mult, în cele din urmă începu să mă doară inima. Nu pot suporta atîta duioșie, am început să strig în gura mare. E peste puterile mele ! Atîta duioșie, atîta dragoste, atîta dramă ! Sentimentele profunde de care eram animat erau un prilej bun pentru gîndire, așa că am început să gîndesc ! Stăteam acolo, în groapă și gîndeam ! Gîndirea îmi făcu foarte bine, mă stimulă, îmi făcu poftă de mîncare. Apoi, chipul mamei se tulbură din nou, ochii mi se încețoșară iar, umplîndu-se cu lacrimi, lacrimi care începură să curgă în mod abundent, și am simțit că nu pot suporta atîta tristețe, inima mea foarte sensibilă nu putea suporta atîta durere. Iubita mea mamă ! am strigat din nou, apoi într-un moment de inspirație sau de revelație, cine poate știi, am strigat : Mama mea e fecioară ! Și iată-mă pe mine, fiul ei rătăcitor, care se întoarce la ea, stînd deocamdată în această groapă puturoasă și luînd apă la picioare".

Se înțelege, nici măcar într-o împrejurare ca aceasta, marcată de emancipări anti-sentimentale, unda de cuceritoare inflexiune elegiacă nu dispare, nu e înăbușită. Căci, trebuie spus, adînca autenticitate umană a cărții tocmai de aici își trage seva, din amintitul fior cehovian pe care sensibilitatea artistică a lui Sorin Titel îl deține la modul congenital.

În altă ordine de idei, la rigoare, s-ar putea exprima și cîteva rezerve pe marginea acestui roman ; între altele, excesiva insistență asupra unor episoade (acela în care este prezentată strania amnezie a personajelor privind reala lor situație paternă, de exemplu) sau, citeodată, dimpotrivă, caracterul cam enunțiativ al unor capitole. În totul, romanul **Lunga călătorie a prizonierului** se impune însă ca un moment de certă maturizare artistică a plăsmuitorului său. În același timp, ne aflăm în prezența unei scrieri care (alături de cîteva altele apărute în ultima vreme : **Moartea lui Orfeu** de Laurențiu Fulga, sau **Nebunul și floarea** de Romulus Guga) vine să demonstreze că, moda puerilă a ajustărilor mitizante a trecut și că formula romanului de dimensionare a epicului la nivelul iradiației parabolice își autentifică existența în virtutea unor exigențe de neîndoioasă valabilitate.

Nicolae CIOBANU

avant premieră editorială

NICOLAE TĂUTU

Hai să rîdem împreună

Schițe umoristice. Editura „Albatros"

ION ARAMĂ

Rapsodic albastră

Roman. Editura Militară

compendiu

A. I. ZĂINESCU

În zale albe

Armura albă a lui A. I. Zăinescu primește lumină dinăuntru, tot așa cum poezia sa, acceptînd o revelație tardivă, ia act de existența ei cu un fel de uimire perpetuă, ca „mirarea unui zeu simțind că lucrurile / Iau forma mîinii sale de argint". Cunoșteam clamoarea panteistă a autorului din volumul Zeii absenți, *dar pînă la recenta culegere masivă,* În zale albe, Ed. Eminescu, *nu văzusem distinct tușele profilului său poetic. Ultimul său volum ar fi extrem de reprezentativ dacă o selecție mai dură i-ar reduce întinderea și i-ar epura sumarul. Aceasta pentru că față de puternica declanșare de viziuni pe care o are autorul, cele cîteva poezii cu accentuată desfășurare epică fac notă discordantă.*

Poezia lui A.I. Zăinescu pornește cu foarte mare siguranță de la asimilarea unei structuri logice, limpede și aproape în întregime conturată în imaginația poetului, pe care metafora și ideea de demonstrat (căci există o asemenea idee) o distrug apoi cu încetul, pînă cînd nu mai rămîne decît amintirea unei scheme inițiale, păstrată acum doar atît cît să mențină coerența întregului. Etapele acestui proces ni le dovedesc cîteva singulare poezii cu temă propusă — Dragonul, Lupul, *la care este vizibilă tendința de a epuiza un întreg cîmp semantic, sau, dacă putem spune astfel, metaforic. Ceea ce-l reprezintă însă, mai bine pe poet este un alt stadiu, în care imaginația își acordă mai multe libertăți, atunci cînd ea cîștigă o anumită frenezie: „Stropi uriași de lumină cînd / Îmi rup aspru sîngele și mă trezesc / Dintr-o dată gol, ars de nori pe o culme. / În mijlocul unui riu, parcă / Fără sfîrșit // Bintuit pînă în tălpi de o fragedă / Rouă — legendă a însuși / Sărbătoritului timp." Este un mod specific de a te introduce cu puțină luciditate într-o viziune, într-un „tărîm", într-un spațiu legendar (cel necompromis), și de a încerca tentația aproximării marginilor printr-o suită de întrebări: „...unde/ Sînt vis și unde faptă?/ Mormîntul păsării în care stă, dacă / Nu chiar în aripile ei? Ce sînt/ Pînă la urmă aripile, dacă/ Nu chiar marginile păsării...". Euritmia acestui discurs se întrupează exemplar în poemul* „Moartea prin seducție".

Ușor elegiac și ceremonios, dar convingător prin continuitate, A.I. Zăinescu se lasă acaparat de plenitudini spațiale, și este, la drept vorbind, printre foarte puțini poeți care fac să vibreze cuvîntul „țară". Desfășurările sale panoramice deseori „mișcă" văzduhuri: „Și-acele cîmpuri, țara care o-nchipuie/ Atît de calmă-n toate ale ei că nici/ Nu mai ai timp să mori, nici să fii viu acolo./ Și tăinuit e totul — alergi/ De la un capăt lung, și pînă/ La altu-al lumii, vezi ca printr-o peșteră/ Prin ceață-adînci semințe, dintre atîtea/ Margini posibile doar ele-atunci —/ Cele mai aspre/ /Și cele mai scumpe mie, cele / Mai nebune-ncît pot să le spun / Și libere, o, cele mai libere !" (Perechi la nesfîrșit).

Se dă acum o luptă fățișă între poezia sa discursivă și poezia lirică, cum am văzut mai sus. Va trebui să cîștige aceasta din urmă.

VALERIU ARMEANU

Să visăm

Cînd toată lumea propune orice prin poezie — cosmogonii, ecuații diferențiale, sau tablele unor gramatici bizare —, invitația la „vis", care era cîndva în drepturile ei, pare, paradoxal, act de neconformism. Am fi vrut, ne mărturisim naivitatea spontană, să găsim între coperțile acestei plachete de debut (Ed. Eminescu) *teribilismul care să impună, pe neașteptate, poza contemplativă, cu aerul că este strigătul ultimelor estetici. Dar Valeriu Armeanu pare să fie doar un „visător" care vrea să scape de această stare, și nicidecum un nonșalant disprețuitor al modelor de azi. De unde ni-l imaginam în extaza armonios combinată cu spectacolul naturii, iată cum îl aflăm în prezența iubitei: „Să visăm, îmi zise ea/ Potrivindu-mi inima cu gura. / Și de-odată ochiul i se deșiră/ Clinchetînd prin coaste/ Și mersul i se îngroașă".*

Și, totuși, odată ce am stabilit că Valeriu Armeanu se mai luptă cu ariditatea programatică a poeziei de azi, în care își caută sau își pierde propriul sunet, nu trebuie să ne scape dorința lui de izbăvire. Deocamdată o mai caută în efecte de ritm folcloric, care îi întunecă limpezimile, cînd ele ar fi tentate să apară. Dar de bun augur este frecventarea unor spețiii culturale clasice, unde va cîștiga, credem, mai multă siguranță; ceea ce îi va da mai mare curaj în susținerea unor unități logice, a unei continuități imaginative. Promisiunea o fac cîteva poeme, dintre care desprindem profilul acestei Itace: „Să ne întoarcem / În Itaca, iubito. / O, la țărmurile ei/ Unde cresc frunze/ Pe inima calului troian / Îți beau lacrima/ Care cade".

Îi propun să se gîndească la următorul lucru: Kavafis spunea că mai important este drumul spre Itaca, decît a ajunge acolo.

Dinu FLĂMÂND

VALENTIN ȘERBU

Provinciale

Volumul cu care a debutat V. Șerbu la Cartea Românească *cuprinde cincisprezece schițe inspirate din viața provinciei. De fapt, e vorba de o provincie fictivă care simbolizează societatea în general.*

Personajele sînt dintre cele mai pitorești și atrag atenția în primul rînd prin aceasta. Fratern și ironic în același timp, autorul a evocat vagabonzi, cabotini și escroci de tot soiul, cu o mare inventivitate tipologică. Pe parcurs, pitorescul devine atmosferă și nu mai frapează. Ceea ce rămîne este o lume săracă în raporturi, accesibile, dar bine echilibrată. Fiecare personaj are o concepție despre viață sau măcar o idee pe care o agită asemeni unui stindard. Lovindu-se de neînțelegere, cuvintele lor par monologuri spuse în singurătate și se încarcă de tristețe. În corul anonim recunoaștem prototipuri reale: vagabondul e un reformator social, maniacul — un artist, escrocul — un observator de moravuri. Ceea ce-i unește pe toți e penuria materială, atît de accentuată, încît nu mai lasă nici o șansă de remediere. Eliberate definitiv de povara proprietății, personajele se pot în schimb dedica unor preocupări personale. Totuși, sub cerul închis, activitatea lor se desfășoară inutil, derizoriu.

Pentru a înviora acest tablou deprimant, autorul a recurs la lirism și umor, descoperind, într-un mediu social periferic, oaze de puritate. Astfel, personajele sale, simplificate pînă la nota lor dominantă, intră în aceleași conflicte și alianțe ca personajele dintr-un mediu normal. Farmecul stă în distanța enormă care separă pretențiile de condiții. Căzînd pe mizeria și monotonia „provinciei", cuvintele mari, aspirațiile și iluziile dau întregii culegeri un aer donquijotesc. În fond, același contrast dar neobservat, există în viața reală. Corespondența aceasta, indicată subtil, dovedește un veritabil talent.

Alex. ȘTEFĂNESCU

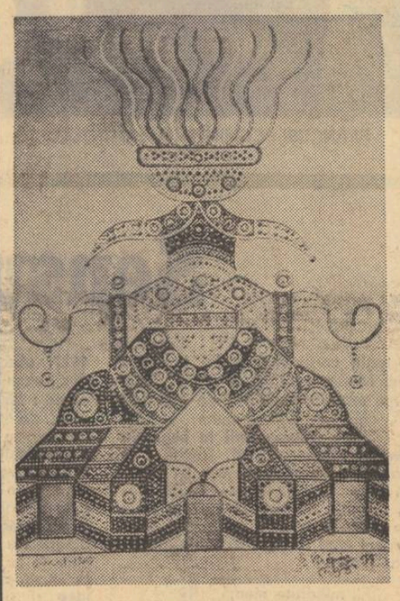

Tablou minunat
de
JOSEPH CRÉPIN

Despre căutătorii de absolut

Problema nașterii, a morții, a fericirii, a adevărului, a rostului întregii noastre existențe, și-o pun, cred eu, toți oamenii, într-un fel sau altul. Nu putem să credem că majoritatea oamenilor ignoră întrebările fundamentale ale existenței și doar un număr neînsemnat de oameni, cîte doi, trei la un secol, au acest privilegiu și acest destin sacru. Faptul că mulți oameni nu publică tratate de filozofie, sau nu fac mărturisiri publice, ca mine de pildă, nu înseamnă deloc că ei nu meditează asupra rosturilor vieții. Asta înseamnă poate că au mai multă pudoare și mai puțină dorință de afirmare. A admite filozofia ca o îndeletnicire specială, ca o meserie ca oricare alta, înseamnă a omologa o situație inechitabilă, înseamnă a admite ideea că unii sînt născuți ca să gîndească pentru ceilalți. Și-am admite și acest lucru, dacă acest lucru ar fi posibil.

Am văzut mulți oameni care s-au dedicat căutării și descoperirii absolutului. De dragul acestui nobil ideal au renunțat la orice, la răspunderi, la familie, la societate, la vicii, la virtuți, la distracții ; nu însă și la vanitatea de a ajunge la un scop. Cu cît se specializau în căutarea adevărului, cu atît adevărul se îndepărta de ei. Ei ignorau realitatea, ei ignorau viața, ei ignorau cunoașterea de sine, ei ignorau cumplitele lor contradicții — și — în schimb — se năpusteau cu furie asupra absolutului... Aș îndrăzni să spun, din experiența mea, că transformarea vieții într-o metodă pentru descoperirea absolutului, duce inevitabil, la degradarea individului. Nu numai că nu descoperă absolutul — ceea ce n-ar fi o nenorocire prea mare — dar se înstrăinează de sine, cade victima celor mai perfide invenții ale minții chinuite. În stările de criză, mintea, violentată sălbatec de atîtea chemări metafizice, cedează, și fabrică nefericitului un absolut iluzoriu pe care individul îl ia drept real... Mintea

jurnalul unui martor ocular

simte nevoia să răsplătească într-un mod perfid sacrificiile făcute o viață întreagă. Căutarea absolutului înstrăinează pe individ de esența lui, îl împarte într-o zonă sublimă și o zonă meschină. Mulți oameni pornesc la această căutare dramatică fără să se cunoască pe sine, mai mult decît atît, teama de a se cunoaște pe sine se transformă în dragostea față de absolut. Am fost îngrozit de cîtă ignoranță, cîtă înstrăinare de sine, cîtă ură, cîtă frustare ascundea conștiința unor oameni care s-au dedicat absolutului. Ei refuzau cu o sumbră îndîrjire să-și lămurească cele mai simple probleme de viață, și întorcîndu-și fața la ei înșeși, credeau că văd în schimb luminile paradisului.

Asta înseamnă că noi nu trebuie să căutăm absolutul ?

Nu, noi nu trebuie să căutăm absolutul... Mai exact, nu trebuie să ne facem din aceasta un țel.. Noi trebuie să trăim — și atîta tot — restul nu e treaba noastră. Dacă există absolutul îl vom vedea — dacă, nu — noi n-avem nici o vină...

Această atitudine poate să pară multora superficială și lipsită de grandoare, îmi dau seama de acest risc. Lipsită de grandoare poate să fie — superficială însă, nu... Și eu am avut o vreme în care nu făceam altceva, decît să caut absolutul, altceva nici nu vedeam înaintea ochilor, dar mi-am dat seama că această căutare mă îndepărtează de mine, de oameni, de realitate. Căutam absolutul și mă pierdeam pe mine. Descoperirea propriilor mele contradicții m-a făcut mai modest. Eu nu mă găsisem pe mine și în schimb voiam să găsesc absolutul. Ce fel de absolut poate fi acela care păstrează intactă ignoranța mea ? ! Știu din experiență, de cîte ori capăt avînturi metafizice înseamnă că refuz să văd cu luciditate o foarte concretă contradicție a mea... Dacă știi să vedem adevărul, preferăm să-l căutăm. Și aici intrăm în miezul acestei cumplite întrebări.

Deci — simt eu, obligația noastră nu este de a căuta absolutul, ci de a trăi cu extraordinară luciditate fiecare clipă a existenței noastre. A trăi și a gîndi în același timp, nu a împărți viața în ore de trăire, și-n ore de meditație — căci atunci mult lăudata filozofie se transformă în expresia duplicității noastre. Gîndirea — care se separă de realitate — e incapabilă de a mai cunoaște realitatea — ori cît s-ar chinui...

Cei care caută absolutul își închipuie că absolutul e ceva măreț dar static, un munte sublim și îndepărtat, unde odată ajunși se pot instala pînă la adînci bătrînețe. În adevăr nu te poți instala niciodată. Orice om sensibil știe că adevărul nu e o concluzie — ci o mișcare permanentă, ori dacă noi nu sîntem la rîndul nostru într-o mișcare permanentă, n-avem cum să dăm ochii cu adevărul, nici teoretic — nici practic... Și apoi ideea aceasta puerilă că adevărul absolut ar fi undeva în afara noastră, nu în noi înșine, sau chiar noi înșine...

Cei care s-au specializat în căutarea absolutului și-au luat toate măsurile de precauție. Pornind de la ideea că adevărul absolut e undeva în afara noastră, au imaginat un lung și chinuitor drum despre acel adevăr. Așa s-au născut tot felul de drumuri tot felul de căi, unele mai spinoase, altele mai puțin spinoase, așa s-au născocit tot felul de metode... Cine a fost atent la mișcările vieții știe că nu există nici un drum, spre absolut. Drumul spre absolut e invenția celor care n-au nevoie de adevăr, care se simt bine în eroare... Adevărul poate fi descoperit ori imediat, ori niciodată, și numai cînd nu vrem să-l descoperim imediat, atunci ne retragem și inventăm legenda seducătoare și ipocrită a căilor spre adevăr. Adevărul unui lucru, nu se găsește, în afara acelui lucru, ci este însăși intensitatea și luciditatea cu care trăim acel lucru. Enigma timpului nu poate fi dezbătută decît de oamenii care trăiesc cu intensitate această întrebare. Taina sexualității nu e în afara ei, în speculații intelectualiste, ci în luciditatea, emoția, gravitatea și sfiala cu care este trăită...

Teodor MAZILU

posta redacției

N.N. Nici continuați, nici abandonați. Pentru simplul motiv că nu ați început încă. Ceea ce mi-ați trimis (4 strofe) nu reprezintă nimic. N-aveți nici ce continua, nici ce abandona.

VALERIU ROXAN. „Versurile pentru o necunoscută" sînt fără valoare. Întrucît dovada cea mai probantă o constituie chiar versurile, cităm : „Prin geamul mare și murdar / Din clasa-n care mă aflam / Am zărit o siluetă / Ce trecea pe trotuar. / / Întorcîndu-și fără voie / Capul înspre clasa mea / Am zărit o față tristă / Ce adînc m-a tulburat".

Farmecul real al acestor stihuri nu ține de valoarea artistică, ci mai mult de stîngăcia autorului. În poezie, naivitatea capătă credit artistic numai atunci cînd este premeditată. A fi naiv fără voie înseamnă (în poezie) a fi poet slab.

GIGI VRÎNCEANU. Înainte de talent, înainte de orice, omul care se decide să scrie trebuie să aibă **proprietatea cuvîntului.** Dv. nu aveți așa ceva. Citez : „O roabă este omul, învesmîntat în ea / ce-i duce în spinare împovărarea grea". Și mai citez : „Te pizmuiesc blajină, marionetă blîndă / Distrată prin turnarea atîtor comedii / Aș vrea să gust și eu meteahna aromată / Să n-am căinți în mine, să fiu o-nveninată / Cochetă, fasonată, iar sufletu-mi să rîdă / În hohot ca o ceață, în joacă de copii".

Nu se înțelege nimic.

Un om poate să aibă talent cu carul, dar dacă îi lipsește simțul cuvîntului, trebuie să se apuce de pantomimă.

Gh. MIHAI. Și totuși îl prefer parcă pe veleitarul naiv veleitarului pretențios și confecționat.

Strofa de mai jos arată ca un frac încheiat la toți nasturii. Dar ultimul vers este ca un ac de siguranță care se substituie, impertinent și parvenit, unui splendid nasture lipsă. Efectul este zguduitor : „Sînt inefabil și fluid de foc / Unit cu forța dublului eter / Și-n univers exist în orice loc / (Și ca să spun nu pot că am să pier)".

Las de-o parte caracterul prea răspicat și, oricum, incontrolabil, al afirmației. „Sînt inefabil și fluid de foc / Unit cu forța dublului eter". Cu puțină bunăvoință aceste mari și umflate vorbe sînt digerabile. Dar la un vers ca „Și ca să spun nu pot că am să pier" nici stomacul de struț nu se poate încumeta.

Vă parafrazez, așadar, răspunzîndu-vă că și ca să spun nu pot că aveți talent.

ALEXANDRU DEMETRIAN. Am ales trei dintre aforismele dv. pe care le încredințez, cu evlavie, prin intermediul tiparului, posterității : „Cînd rostesc cuvîntul om mă gîndesc la multe. Dar cînd zic femeie, totul vine de la sine".

„Dacă ai orizontul îngust, lărgește-l".

„Trebuie să fim cît se poate de modești în propriul nostru mod de exprimare".

Cît privește ultima recomandare, n-aveți de ce vă plînge.

MIRCEA FLORIN ȘANDRU. Mi-au plăcut în mod deosebit poeziile dumneavoastră. Vă voi răspunde, mai pe larg, în numărul viitor.

Cezar BALTAG

CONSTANTIN G. „Infinit minus unu" — în linii mari, corectă. Dar prea multă corectitudine în scris duce spre cenușiu. Îți lipsește neașteptatul. Cel ce va vinde, cercetează și „Cina cea de taină", nu se destăinuie din început. Oricum, mai trimite.

GELU VÎLCIU. „Întîlnirea de la miezul nopții" dintre Sarsailă și cîțiva răposați poeți mă duce cu gîndul spre faptul că n-ai citit, ci numai ai frunzărit **Eneida, Infernul** și **Faust.** Și dacă nu le-ai citit e bine să iei loc în bancă, lîngă Oșlobanu, și să faci glume proaste pe seama dumitale. Punct.

MIRCEA EMIR. Ești mult prea tînăr ca să nu fii și confuz. Dar ai talent, pentru că, singur spui, „dormi în umbra pătratului de ape".

L. TAUNESCU. Respect ultimatumul impus de dumneata. Și-ți răspund : pentru a scrie tablete trebuie să lași niște ani în urmă, mulți și apăsați de cărți citite.

ION CÂMPEANU. Traducerile din Saint-John Perse le-am înmînat unui specialist în materie. Mi-a răspuns, cu întîrziere, că sînt bune. Te sfătuiesc să le duci la Editura Univers.

NICOLAE ARIESCU. „Nălucirile" scrise pentru o ființă care îți-e dragă mi s-au părut frumoase. Știi, evident, să scrii, dar ești sentimental-dulceag. Cînd te-am citit parcă țineam apăsate cu limba pe cerul gurii două căpșuni. Trimite-mi niște gînduri cu mure.

MICROBIST DIN MANGALIA. Ești într-adevăr un om serios, nu mă lauzi, nu mă-njuri, nu-mi ceri nimic. O singură greșeală săvîrșești : îți închipui că eu pot să-i alung pe izmeniți din scaunele unde și-au făcut culcuș. Ești naiv și dulce ca vinul spaniol.

M. GEORGE. Știind din experiență că ochii albaștri sînt frumos-lunecători, te întreb, nu cumva ai trecut pe plic adresa unei alte reviste ?

A. LEUCU. Citez din „Odă iubitei" : „Fata mea cu ochi de-aeroplan / Tu te-ai dus, m-ai părăsit / Eu stau singur de un an / Și-s cu sufletul urgisit / Stau cu ochii sus pe cer / Și te caut mult pe tine / Stevardesă-n elicopter / Cînd vei mai veni la mine ?"... Sfatul meu e să nu te mai îndrăgostești de fete cu ochi de avion, alea cu fața de submarin sînt mult mai fidele și au și periscop.

STAN CONSTANTIN. Nu pretind nimănui să scrie o proză drept credincioasă, blîndă și curată ca flacăra luminărilor de nuntă, dar nici nu-mi voi așterne iscălitura pentru bun de tipar pe o lucrare în care se face elogiu (cu sau fără voie) al indivizilor fără scrupule, meschini, rupți de ideea de muncă. Nu cred că sîntem sau am fost vreodată, noi, majoritatea oamenilor, niște ființi care „zornăiau zarurile ca s-o alegem pe Cleo, Zizy, Bebe, Dory sau Mimy"... Scuze, dar n-am chef să mai discut.

Fănuș NEAGU

Anul 50

Conştiinţa istorică a omului de cultură

Prezent şi redescoperirea trecutului

Dacă ne-am gîndi mai bine la succesiunea rîndurilor de oameni, am vedea că o lege firească a compensaţiei, a fluxului şi refluxului ideilor face ca după o generaţie care are în chip acut şi fundamental conştiinţa istoriei să urmeze una care nu o mai trăieşte cu aceeaşi intensitate. Generaţia anului 1848 şi-a descoperit raţiunea de a fi şi a avut drept element catalizator **istoria.** Generaţia lui Titu Maiorescu (dacă îl excludem pe Eminescu, un romantic întîrziat) nu a mai vibrat la miturile care formaseră substanţa artei înaintaşilor. La fel s-au întîmplat lucrurile cu tradiţionaliştii Iorga, Sadoveanu, Iosif, Goga, cărora le-a urmat şi chiar le-a ripostat o generaţie simbolistă ce a căutat să se delimiteze de ei din perspectiva atitudinii faţă de istorie. Că faptele nu se petrec mecanic, că există excepţii, mai ales într-o cultură ca a noastră care oricît de mult s-ar îndepărta de surse, totuşi nu poate face total abstracţie de ele, nu-i mai puţin adevărat. Dar conştiinţa istorică nu-i un dat şi generaţiile nu o acceptă ad-hoc. Pentru unii chiar, ea reprezintă un însemn al atitudinii retrograde şi închistate, mai ales în artă, şi de multe ori (vezi epoca semănătoristă) în numele ei s-au comis erori de judecată, s-au creat confuzii de valori, s-au întreţinut false mituri.

Dar întrebarea este: cum se formează o asemenea conştiinţă istorică? Dacă pornim de la premiza că ea nu este un **dat,** ci **rezultatul** unui proces intelectual şi moral, vom înţelege că ea se constituie pe baza unor argumente. Pentru romantici, de la Kogălniceanu şi Alecsandri, pînă la Eminescu, aceste argumente erau de natură afectivă, porneau din inimă, din entuziasmul iscat de descoperirea vieţii, a literaturii populare sau a vestigiilor istorice. Argumente de natură sentimentală, emotivă devenite apoi insuficiente chiar pentru Nicolae Iorga, care în monumentala lui autobiografie „O viaţă de om", mărturiseşte că în numeroasele-i călătorii prin ţară a **căutat** documentul de viaţă românească şi modul în care această viaţă românească s-a **statornicit** de-a lungul veacurilor.

Dar fiecare generaţie, oricît ar învăţa din şcoală să „fubească" aceste permanenţe, oricît i s-ar „sădi" aceste sentimente, caută să scruteze trecutul, să-şi reevalueze moştenirea, să-şi însuşească anume elemente, să ducă mai departe numai ceea ce este în consonanţă cu necesităţile ei spirituale. De aceea cultivarea conştiinţei istorice în epoca modernă trebuie să se realizeze prin mari **şocuri ale inteligenţei,** prin descoperiri cu caracter de eveniment care pot să întreţină această stare de spirit.

Oare tînăra generaţie de astăzi, oameni formaţi într-un climat modern, într-un climat de luciditate, oameni solicitaţi de atîtea şi atîtea întrebări privind viitorul, mai pot resimţi aceste impulsuri ale trecutului? Fără îndoială, da. Mai ales că noi românii avem mai degrabă o structură romantică şi nu excludem existenţa acestui factor nici chiar în împrejurările morale ale prezentului.

Dacă privim în faţă lucrurile, vom constata că, de pildă, lucrări fundamentale privind istoria culturii şi literaturii româneşti, sinteze de o valoare inestimabilă, lucrări avînd drept ax cardinal ideea existenţei unei civilizaţii româneşti, a unui stil românesc de gîndire şi de viaţă nu sînt încă reeditate.

Pe scenele teatrelor au dispărut aproape cu totul piesele româneşti clasice şi dintre cele două războaie mondiale, adică exact cele care pot forma spectatorului tînăr acel reflex fundamental, care l-ar face să se formeze însoţit de tipuri şi situaţii specifice ţării lui.

Atunci, prin ce poate căpăta tînăra generaţie această conştiinţă a istoriei, mai ales cînd ea trăieşte într-un ritm din ce în ce mai viu, mai trepidant, cînd este solicitată de atîtea întrebări care în chip firesc o împing spre viitor şi nu spre trecut, cînd ea este, prin tot ceea ce învaţă, în mod normal îndreptată spre **nou?** Iar pentru unii, istoria este sinonimă cu **vechiul.**

Ori, din punct de vedere intelectual, tocmai acest efort trebuie să-l facem: să nu creăm o stare de confuzie, să dăm istoriei un sens viu, să nu o prezentăm ca pe o culegere de date şi documente, ci drept un element organic legat de viaţa noastră.

Tineretul de **aici** şi de **astăzi** nu poate trăi sub zodia a ceea ce se numeşte în altă parte „civilizaţia efemerului". Pentru că — aşa cum se spunea deunăzi într-o revistă străină — chiar şi această civilizaţie cu avalanşa ei informaţională, cu atît de des schimbătoarele ei raporturi, cu gloriile ei strălucitoare care dispar atît de iute, poate duce, în ultimă instanţă, tocmai la întărirea credinţei în valorile perene.

Dar pentru ca această conştiinţă a istoriei să existe, pentru ca tînăra generaţie să o asimileze organic, cred că este necesar să ne punem întrebarea şi asupra limbajului prin care „sădim" aceste sentimente. Şi cînd zic „limbaj", nu mă refer numai la desuetele întorsături neaoşe, la fraza „înaripată". Înţeleg prin „limbaj" ceva mai mult şi mai substanţial: adică aflarea acelor punţi între gîndurile generaţiei tinere şi permanenţele istoriei. Pentru că oamenii ce trăiesc în secolul tehnicii nu mai sînt atraşi de idilismul unei civilizaţii pastorale. Să căutăm a descoperi acele coordonate ale istoriei care se înscriu în prezent, sînt apte să-l dinamizeze şi să nu creăm o barieră artificială recomandînd la infinit stiluri revolute de viaţă, de artă şi de gîndire.

Conştiinţa istoriei devine o realitate cînd între noi şi trecut funcţionează principiul vaselor comunicante, adică în momentul în care **ieri** şi **astăzi** sînt două noţiuni indisolubile ale unui unic proces sufletesc.

Valeriu RĂPEANU

Opţiunile epocii

Ibrăileanu spunea că epoca îşi alege scriitorii. Nimic mai adevărat. Am putea adăuga că şi scriitorii îşi aleg epoca şi n-am greşi, deoarece raportul de influenţă este reciproc. În faţa conştiinţei istoriei rămîn însă doar acele spirite alese, a căror confruntare directă rezistă prin opere de netăgăduită penetrabilitate în sufletul celor ce făuresc istoria. Fiecare epocă istorică şi-a avut reprezentanţii ei de seamă. Puţini, din mulţii chemaţi să-i statornicească tiparele existenţei, au rămas pînă la noi, în conştiinţa vie a contemporanilor, timpul alimentînd flacăra vie a adevărurilor scoase de ei la lumină şi dîndu-le, în perspectiva trecerii lor prin vreme, alte înţelesuri de adîncime şi utilitate.

Epoca triază, deschis, în văzul lumii şi reţine doar pe cei ce o iubesc luînd atitudine faţă de ea.

Epocile istorice şi-au avut tagma lor de măsluitori literari, de cîntăreţi în strună, dar în struna istoriei nu s-au aflat decît cei meniţi prin cuvîntul şi litera lor să semnifice răspunderi sociale, forţele progresiste angrenate în luptă pentru adevăr şi mai bine fiind singura lor sursă de vieţuire. Oamenii de cultură au rămas implicaţi prin această sursă de vieţuire în istorie.

Marile evenimente, transmise nouă prin negura anilor, ar fi arătat îndoliate dacă ar fi purtat pe ele numai peceţile cronicarilor de fapte, ar fi fost sărăcite de suflul constant tînăr, fără răsuflarea de viaţă a interpretărilor date de oamenii de cultură, născuţi din epocă pentru a-i purta povara răspunderilor. Nicolae Bălcescu a fost unul din aceştia. Înaintea lui şi mai ales după el, pe frontispiciul de suferinţă şi de demnitate al ţării, epocile şi-au dăltuit în cremene nume şi chipuri de unanimă recunoaştere şi cinstire. Eminescu, Iorga, Călinescu, au adunat în sufletul lor multe din darurile şi suferinţele acestui popor, ridicînd la rangul de universalitate şi cutezanţă graiul păstrat vreme de milenii intact, la răscrucea marilor drumuri şi furtuni ale istoriei.

Am rămas în istorie luptînd împotriva tenebrelor ei.

Cărturarii născuţi din conştiinţa şi aspiraţiile de mai bine ale poporului s-au statornicit şi pe mai departe în conştiinţa lui vii şi nealeraţi în înfruntarea cu timpul.

Singurul care poate păstra în continuitatea lui valorile edificate din el este poporul. În acest sens îşi aleg, **epoca,** scriitorii, în acest sens îşi aleg, oamenii de cultură, epoca, slujind-o, devenind reprezentanţii ei, chiar în condiţiile cînd societatea este potrivnică străduinţelor lor.

Dacă în anumite epoci conştiinţa socială a naţiunii şi-a recrutat exponenţii de frunte din rîndul oamenilor de cultură, neexistînd o formă organizată de răspundere socială, învestită cu atribuţiile de calitate ale luptei pentru făurirea unei conştiinţe naţionale, prin crearea cu cincizeci de ani în urmă a Partidului Comunist Român, spiritul înnoitor al acestui neam încercat şi-a găsit în clasa muncitoare forţa dinamică şi singura capabilă să ducă mai departe sufletul revoluţiilor. Adevăraţii oameni de cultură n-au aderat, ci s-au implicat în frontul organizat al partidului, văzînd în el, omniprezente, idealurile de veacuri ale poporului în numele căruia cărturarii progresişti de totdeauna au făcut din vocaţia lor stindard de luptă.

În anii grei ai ilegalităţii, apoi, în nu mai puţin grelele zile de după eliberare, oamenii de cultură români şi-au adus partea însemnată de contribuţie la lupta partidului, pentru edificarea unei societăţi în care să guverneze visul de veacuri al acestui neam: libertatea şi demnitatea. Mihail Sadoveanu, Pătrăşcanu, Călinescu, Dr. Petru Groza, Geo Bogza, Perpessicius, Ion Agîrbiceanu, Miron Radu Paraschivescu, Zaharia Stancu şi mulţi alţii, au luat parte activă la punerea bazelor unei noi societăţi şi, implicit, la formarea unei spiritualităţi corespunzătoare epocii istorice în devenire. Sub îndrumarea atentă a partidului, mai ales după cel de-al IX-lea Congres, zămislitor de fecunde referinţe, privind participarea întregului popor la conducerea statului, oamenii de cultură români şi-au integrat sensibilitatea în efortul general de înnoire, din opere-mărturii, despre viaţa oamenilor acestei ţări. Anii care au urmat celui de-al X-lea Congres al Partidului, Conferinţele şi întîlnirile de lucru ale secretarului general al partidului, cu reprezentanţii celor mai diferite domenii de activitate, au dat un nou impuls culturii naţionale, rezultatele nelăsîndu-se aşteptate.

Menirea scriitorilor şi oamenilor de cultură de astăzi, în perspectiva istoriei, îmbrăcînd noi forme şi valori de conţinut, a rămas aceeaşi, de credincioasă slujitoare a năzuinţelor acestui popor, de elevată răspundere socială, în afara răspunderii, faţă de destinele naţiunii, neputînd exista o adevărată cultură. Spiritualitatea unui popor nu poate fi rezultatul izolat al unei cărţi sau al unei opere de artă, indiferent de valorile ei intrinsece, spiritualitatea unui popor poate fi dată numai de o cultură, în întregul ei, capabilă să se selecteze prin confruntarea cu epoca şi să rămînă definitiv a ei prin materializare în conştiinţa maselor largi. Pentru a rămîne în conştiinţa unei istorii naţionale şi, dincolo de hotarele ei se cer permanent avute în vedere spusele tovarăşului Nicolae Ceauşescu la întîlnirea cu oamenii de cultură din acest an: **„Datoria scriitorilor şi artiştilor este aceea de a contribui activ la făurirea omului nou, la formarea conştiinţei socialiste, la dezvoltarea umanismului socialist, a acelor virtuţi morale pe care dorim să le cultivăm în fiecare cetăţean şi pe care poporul român le are în însăşi structura sa psihică".**

Numai prin definirea în scrierile noastre a propriilor structuri sociale, a adevărurilor noastre despre viaţă şi lume, despre om şi societate, numai oglindind specificul nostru naţional, vom putea crea acele opere care, aliniate în circuitul valorilor universale, vor respira prospeţimea ozonului purificator care le-a dat naştere, numai respectînd adevărurile permanente ale artei, raportate la noile condiţii în care există, vom putea rămîne în conştiinţa unui popor şi implicit a istoriei lui.

Petre SĂLCUDEANU

„Căi de acces"

(Urmare din pag. 1)

recomandabilă neîntrerupta docilitate. Trebuia să strecori din cînd în cînd şi o vorbă de ameninţare. Cu cît vei proclama mai zgomotos atunci prodigiosul tău talent, cu atît vei produce o impresie mai greu de uitat. Să ştii să îmbini amabilitatea, aproape servilă, cu ireverenţa — aceasta era tactica de impunere. Mai ales că cei din jur voiau linişte, atmosferă calmă, destinsă şi erau dispuşi, uneori, pentru perpetuarea acestor condiţii de creaţie şi de existenţă, să satisfacă, fără să judece serios temeinicia lor, pretenţiile unor turbulenţi. De această conjunctură putea profita, putea stoarce avantaje, întrebuinţînd literatura ca o armă de asalt, cu tupeu, strigînd, chiar insultînd.

Ne ocupăm acum, aşa dar, de o formă de hipertrofie a eului, în care de fapt nu mai există nici valoarea iniţială dilatată sau degradată ulterior prin automatismul golului de cultură sau prin pofta arivistă. E ipostaza cea mai tristă a abuzului de încredere, a impostorii cinice. Cît de dificilă va fi mai tîrziu scoaterea în vileag a înşelătoriei, repararea daunelor! Vor suferi talente autentice, mai puţin dotate pentru înfruntarea de arenă, expuse spiritului vindicativ al intrusului.

L-am văzut zilele trecute, la o întîlnire cu cîţiva reprezentanţi de prestigiu ai literaturii contemporane. Avea în faţa lui cărturari, care au trăit ani de zile în biblioteci, au alcătuit manuale pe care le-a răsfoit şi el, au scris romane, poezii, incluse ca obiect de studiu şi în seminariile de la care de multe ori a absentat. El îi privea din colţul lui, mai puţin luminat, şi se simţea invadat de ciudă. Nu putea scăpa de gîndul că toţi cei din prezidiu erau în fond nişte uzurpatori. Ei ocupau locul lui, îl împiedecau pe el să deţină frînele gloriei. Şi se aflau aici numai ca să-l împingă la exasperare. Lămuririle, referirile savante, îndemnurile, spuse cu mărinimie, îl plictiseau şi chiar îl scoteau din fire. N-avea timp pentru asta. Ce-l interesa pe el destinul artei? Toată făptura lui era acaparată de o singură preocupare: cînd va fi publicat, cînd va fi recunoscut, cînd i se vor conferi onorurile. A luat cuvîntul şi sigur pe apropiata revanşă, vechea sfiiciune s-a transformat în agresivitate. Vorbea insolent fără ocoluri. Ceva ce părea că îi era hărăzit de mult i se refuzase pînă acum.

A contesta — e o stare de spirit normală, juvenilă. Ea poate smulge din inerţie idei, deprinderi ruginite ,şi stîrni impulsuri noi, de fecunditate. Inconformismul lui nu avea însă nici o substanţă, nu urmărea niciun ţel mai înalt. Era exclus vreun dialog pe planul spiritului, deoarece el nu revendica nimic ca viziune sau metodă de creaţie. Nu avea nimic de propus. Cerea un singur lucru: să i se dea totul.

Ciudată accepţie a contestaţiei: impostura obraznică unită cu lenea de gîndire şi respingerea cunoaşterii. Nu citise măcar operele celor cu care polemiza. Toate îl dezgustau, fiindcă nu purtau semnătura lui. În ţinutul pe care-l pornise nu mai ţinea seama de vechile travestiri amăgitoare, de respect şi veneraţie. Subit se dezvăluise: impertinent, fără maniere, stăpînit de o unică patimă — Puterea. Visul lui mărunt de glorie era urmărit însă de o amară decepţie. El nu ştia, în ignoranţa lui primitivă, că rivalul se afla aşezat la cîţiva paşi de el. L-am identificat. Era băiatul timid, cu ochelari, care desena mecanic nenumărate figuri pe o pagină de ziar. Ştiam că şi el era iconoclast. Trăia un moment solemn. În faţa lui, în prezidiu, se afla un critic de autoritate, pe care îl studiase metodic. Nu era de acord cu unele opinii citite. Voia să exprime îndoielile sale, rezervat, politicos, sublinind judecăţile la care adera, şi insistînd ferm asupra delimitărilor. Totul pornea de la o consideraţie aproape sacră pentru litera scrisă, pentru valoare, pentru adevăr. Prilejul i se părea neaşteptat de propice. Dar încă ezita. Mai trebuia să verifice părerile personale, să le supună încă unor confruntări de lectură şi de viaţă, să le asigure o deplină acoperire, să le ferească de ridicolul erorii şi al trufiei. Va amîna destăinuirea pînă cînd controversa putea fi purtată, cel puţin pe unele versante, de la egal la egal, pînă cînd va reieşi limpede că noutatea provine din absorbţia, din „devorarea" creatoare a culturii şi nu din negarea ei barbară. Atunci nu va face compromisuri cu ideile, va pleda pentru adevărul lui, sperînd, pe bună dreptate, că maestrul, demn de stimă, focar de iniţiere, va fi tocmai omul care-i va deschide şi lui accesul spre porţile gloriei, dacă o va merita. Nu va fi gloria meschină a prerogativelor exterioare, stridente, ci gloria urcuşului anevoios, temerar, îndîrjit, netrucat, cu surprize, pentru care era, firesc, capabil de sacrificii.

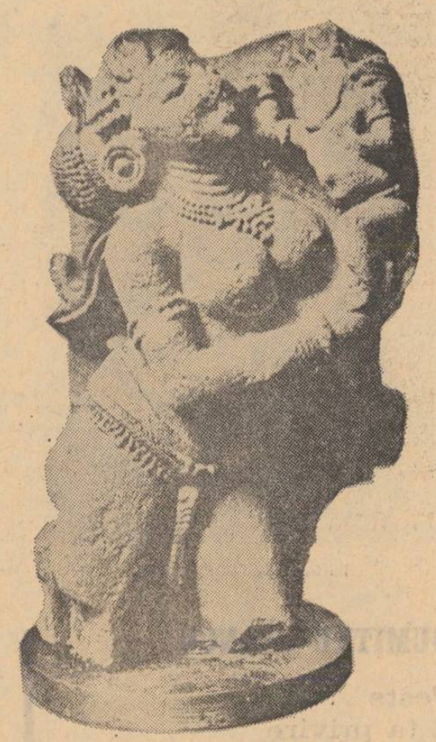

SCULPTURĂ INDIANĂ (sec. X)

confidenţele unui maniac

Ex confusione

Operele mari sînt plurivoce; ele conţin sensuri şi semnificaţii la care autorii lor poate că nici nu s-au gîndit, dar nu e deloc ilegitim să le fie atribuite prin interpretări coherente şi bineînţeles corect raportate la text, care rămîne acelaşi chiar dacă interpretările mută eventual accentele sau dilată unele detalii. Fiecare epocă poate găsi, după mentalitatea ei, noi sensuri în marile opere care, de aceea nu sînt niciodată anacronice.

Dar Al. Ivasiuc declară că opera însăşi poate fi modificată definitiv şi univoc de interpretarea şi consecinţele ei ulterioare. Opera ca atare e deci amendabilă, interpretarea însă nu: nimeni nu mai poate veni s-o contrazică (în speţă eu n-aş mai putea încerca acum, indiferent dacă argumentele mele sînt bune sau nu, să susţin că Rousseau, contrar opiniei admise, e în fond un apărător al civilizaţiei). Asemenea concepţie absolută asupra istoriei postume a ideilor, exprimată tocmai de un teoretician al contradicţiei ca Al. Ivasiuc, îmi pare, să nu zic contradictorie căci aş părea prea naiv, dar de o inconsecvenţă destul de surprinzătoare.

Oarecari inconsecvenţe îmi par a se găsi şi în al doilea articol („întregul şi partea", în Contemporanul nr. 15/1971) scris de Al. Ivasiuc în continuarea disputei colegiale pe care mi-a făcut cinstea de a mi-o propune. Ca să mă exprim mai exact, articolul acesta îmi pare a se întemeia pe nişte confuzii ce acoperă, la rîndu-le, cîteva erori, unele de informaţie, altele de raţionament.

Fiindcă aşa cum spune Bacon într-un aforism celebru: citius emergit veritas ex errore quam ex confusione, am să încerc, atîta cît mă ţine priceperea, să mă strecor prin confuzii ca să putem ajunge la erori. Mai întîi o confuzie între ideea de „parte" sau „detaliu" şi cea de „individuaţie". Individul nu poate fi niciodată un detaliu în ansamblul social; chiar asta e esenţa individuaţiei: de a fi un întreg ireductibil, care poate fi considerat, firească, în detalii sau părţi, dar nu e la rîndu-i parte din altceva, aşa cum nu sînt părţi sau detalii tablourile dintr-un muzeu sau florile dintr-o grădină. Individul nu se disociază de grup prin sciziparitate; el are o autonomie ontologică, segmentul nu.

E adevărat că în comunităţile tribale conştiinţa individuală ca fenomen moral este indistinctă şi nu apare decît printr-o negaţie dialectică, adică prin antagonismul pe care-l postula Hegel între „Sittlichkeit" şi „Moralität". Dar tocmai aceasta reprezintă tranziţia de la comunitate la societate; or, problema civilizaţiei aşa cum am încercat s-o pun în cele două articole ale mele despre Rousseau şi în încă unul, „Caliban travestit", se raportează la conceptul de societate civilă. Astfel, chestiunea anterorităţii „hoardei", cum spune Ivasiuc, asupra „contractului", este una istorică şi genetică pe care am declarat de la început că nu o discut. Ideea contractului social nu este, repet, o realitate istorică, ci un postulat abstract prin care se poate înţelege alcătuirea şi articulaţia societăţii civile, adică a „cetăţii" concepută şi ea global, nu ca simplu agregat de particule atomistice.

Aici nu pot să nu remarc că preopinentul meu nu face deosebire între atomism ca ipoteză ştiinţifică, datînd din secolul al XIX-lea, şi atomismul cosmogonic al antichităţii. El vorbeşte de „atomismul post-renascentist" în opunere cu „intuiţia cosmosului ieşit din haos" aşa cum o concepeau vechii greci. Dar această intuiţie cosmogonică a fost la ei, cu Democrit, Epicur, Leucip, una atomistică; la ea se poate adăuga şi teoria „homeomeriilor" a lui Anaxagora. Atomismul acesta însă nu se referă niciodată la individualitatea umană. Cît despre un atomism post-renascentist poate vorbi desigur, dar e cel al filozofilor mecanicişti şi senzualişti care-l împrumutaseră pur şi simplu de la antici. Concepţia Renaşterii despre fiinţa umană nu era absolut deloc una atomistică ci una antropocentrică, înţelegînd persoana ca un microcosm, de unde şi concepţia umanistă (care nu e neapărat şi umanitaristă), perfect incompatibilă cu ideea însumării aritmetice.

De altfel mai remarc şi faptul că preopinentul meu consideră inducţia o simplă operaţie de însumare, iar deducţia ca una de diviziune, „deducînd" individul din grup aşa cum tai o felie de caşcaval, adică o parte dintr-un întreg. Dar inducţia, cel puţin aşa cum a înţeles-o şi preconizat-o Bacon nu e doar o simplă enumerare sau o statistică (inductio per enumerationem simplicem). Aici nu pot decît să rezum foarte sumar, dar trebuie spus că inducţia baconiană înseamnă putere de abstracţie, raportare la ceea ce Bacon numeşte „forma" fenomenelor, adică în fond esenţa; prin aceasta se apropie de ideile platoniciene. Spre deosebire de Platon, cel puţin de cel din dialogurile clasice ca Fedon *sau* Timeu *şi apropiindu-se de cel din* Parmenide, *Bacon concepe „forma", adică esenţa, ca imanentă fenomenului, adică o transcendere în imanenţă. Prin aceasta el a anticipat fenomenologia lui Husserl.*

În schimb Hobbes, deşi a fost în tinereţe în intimitatea lui Facon, nu poate figura într-o enumerare alături de acesta şi nici alături de Locke, aşa cum îl aşează amicul meu Ivasiuc. Hobbes a fost un anti-inductionist declarat. Pentru el „principiile" şi definiţiile erau abstracte şi arbitrare, iar întreaga teorie trebuia să decurgă din ele exclusiv prin deducţie.

De asemeni, Contractul social, aşa cum am subliniat şi eu în încercarea mea, este o carte a cărei forţă şi lapidaritate vine din rigoarea ei deductivă.

Rousseau anacronic? Lăsînd la o parte faptul că o poziţie filozofică, dacă nu a fost din capul locului lipsită de forţă, nu e niciodată anacronică sau „depăşită", chiar dacă se întîmplă să nu fie dominantă la un moment dat, greu s-ar putea spune tocmai azi, cînd are loc în lume o aşa de remarcabilă contestaţie a societăţii de consum şi cînd se preconizează şi se practică diverse forme de întoarcere la natură, că Rousseau ar fi, cum zice Al. Ivasiuc, anacronic.

Alexandru PALEOLOGU

17 APRILIE 1971

Ilustrații de FLORIN PUCĂ

DUMITRU STANCU

Peste a ta privire

Dintr-o iarnă, dintr-o toamnă,
Cade steaua mea sedusă.
Peste-a ta privire, Doamnă,
Îmi cern anii, îmi cern ochiul
De simțire și de spaimă.

Peste-ata privire, Doamnă,
Ninge straniu ochiul meu,
Ninge osul meu-icoană
Răstignit în dumnezeu.

Peste-a ta privire, Doamnă,
Trece eul meu pribeag.
Sîngele e vînt și toamnă,
Iarnă ochiului mai drag.

Peste-a ta privire, Doamnă,
Veșnic timpul e amant.
De din stea și din Neant
Sînt și iarnă, sînt și toamnă
Peste-a ta privire Doamnă.

ION LEȚU

Uitare

lui Hélen

Rîndunicile și-au uitat cuibul
sub streașina casei pictată de flăcări
simt zborul lor deasupra de tropice
și căderea cașului galben la cel
de-al treilea rînd de pui,
înnoptîndu-le ciocul, ce va desena
încă-un meridian întrerupt la Dunăbiu.

Tu ești acolo mai tăcută din cauza nisipului
tu ești aici mai blîndă din cauza brazilor
și dacă nu mă mai vrei, nu e din cauza
rîndunicilor
nici din cauza meridianului întrerupt la
Dunăbiu
tu lăcătuești geană cu geană
îți crestezi limba puțin la opus
și întrebi dacă am să fac dragoste
cu întruparea ta de viperă.

Prin fereastră

Privesc călcîiul tău cum mîngîie totul ;
țipătul cutărului și rîsul parchetului
și ele devin docile.
Călcîiul tău mulează totul ca pe-o melasă
turnată din turnătorie.
Glasnele ți le simt spînînd
pulpele înfierează scaunul
și călcîiul atingîndu-l îl face
să tremure.
E sfînt numai pianul și pragul
o, cum ghioacă călcîiul tău, casă
în brazda umedă — boabelor de porumb.

DUMITRU GRAMA

Geneza

Pe muchii de vid crește aur curat
Prinos al focului ce-și mistuie fumul
Și-o rană adîncă de cer pedestru
Se cicatrizează — evadînd din durere.
La tîmpla macilor încandescenți
Se-nverșunează — mut — sîngele pămîntului
Un coridor cosmic tace-n răcoare
Ca un zbor răstignit pe o aripă
Ciocîrlii de aur se rătăcesc în cîntec
Și cad — strivindu-se de stîncile tăcerii
Un fior magic umple nemărginirea.

PETRE DAN LAZĂR

Destăinuire

Pentru dragostea ce-ți port,
După toate regulile jocului
Ar fi trebuit să fiu mort.
Dar mă paște spectrul noroculuí
Cu îngeri care nu mai știu să zboare
Și mi-e teamă — pentru tine —
Să nu comit o iremediabilă eroare .

Îmi este sufletul altar deschis,
Precum o rană
De la realitate pînă la vis,
Iubind natura ta inconsecvent umană :
Și prințul snob,
Alter ego boem și resemnat,
În propriul său castel s-a spînzurat.

EMIL CIURARU

Silabe

Pleoape rănite
în zborul de pasăre
la care tristeți împărteam amîndoi.
Culcat peste amurg,
de clipe băut
oftez ca și luna
pe umbră
neuitînd că mi-ai dăruit
silabe din sufletul tău.

Devenire

În lăsarea nopții
mireasă răpită pe zori,
din locul Devenirii
se prelinge în mine
o urmă de caldă cenușă.
Dar timpul se scarmănă-n ea
până-n lăsări de amurg
ce-mi strigă privirea
fulgerată-n neliniști.

După Drag a venit fiul său Giulea și după acesta Miroslav care s-a preoțit și după aceea un alt Giulea și din el s-a tras neamul Pop, de pe ulița popilor și neamul Lazăr și neamul lui Ivașcu, din Ion, care s-a înrudit cu oameni de frunte de pe malul Tisei și de pe Iza, pînă la Iuga din Sălișe și Iusco din Dragomirești și în Apșa cu neamul Mihalca, de sub pădure, cel mai puternic dintre toate pentru că nu se înmulțea. Drag a fost mare cneaz pe Mara și așa a fost și fiul său Giulea, întemeietorul Giuleștilor și vasalii lor erau la Sugatag și la Deseși. Ambiția lor a fost, în veacul al 14-lea să ajungă voevozi în Maramureș dar n-au reușit și Bogdan de pe Vișeu a venit cu neamurile și vasalii și ostașii lui a ars casa Giuleștenilor și chiar și biserica, fără rușine, ca să-i lase fără icoane și deci fără dumnezeu iar pe Giulea l-a prins și i-a tăiat mîna dreaptă cea împodobită cu inelul greu de argint cu semnul cornului de cerb pe el. După ce Bogdan a plecat neamul s-a refăcut iar Giulea și-a îngropat mîna cu inel cu tot, de față fiind el însuși și vasalii săi și neamurile și slugile, țărani aserviți. Preotul a refuzat să facă slujbă mîinii, deși era cea dreaptă, pentru că nu avea suflet și nimic nu mai avea să se întrupeze în ea, la a doua venire. Giulea a privit-o în tăcere, cum este îngropată, o mînă umflată și înnegrită, mînjită cu sînge închegat din mijlocul căreia îl privea osul alb, aproape pur și la capăt inelul de argint, mare, cu pecetea greșit pusă. Apoi a plecat în fruntea alaiului, la fel de tăcut, după ce a aruncat un ultim bulgăre de pămînt peste o parte din propriile sale rămășițe pămînțești. Nu vrea să piardă nimic din ce era al său și după moartea survenită mult mai tîrziu a fost el însuși, cu toată pompa îngropat alături de mîna lui de către fiul său Miroslav, preot.

Marele cnezat al Marei s-a fărîmițat și a fost înghițit de către comitat iar comitatul nu era decît o simplă împărțire a regatului Sfîntului Ștefan dar urmașii lui Giulea erau nobili ereditari și purtau inel de argint cu pecete la mîna stîngă deși nu mai aveau pe ce acte și hotărîri să pună pecete și își împodobeau cu ei numai vanitatea și sărăcia. Plecau la război, pentru că pe vremea aceea lemnul nu se vindea și lînă avea aproape toată lumea și un nobil sărăcit, proprietar de munți goliași și de oi și de zece sau douăzeci de bivolițe nu putea face rost de bani decît prin sabie, într-o țară unde negustorii erau așa de rari, mult mai rari decît ursii. Veneau după mulți ani înapoi, cu urme de răni și-și atîrnau pe peretele chelerului sabia grea și cismele de piele, înalte, lățite deasupra genunchiului și pînă mureau le ungeau cu seu, săptămînă după săptămînă, pentru că erau semnul lungilor drumuri săvîrșite pe cărări periculoase și la șleahul cel mare care leagă cetățile. Amintirea, alături de sabie, a pericolelor și a fricilor. Fiind oameni tăcuți ei povesteau rar și nu-și găseau cuvintele și de aceea cînd vroiau să-și aducă aminte de trecut și de alte locuri mai puțin umbroase și răcoroase se închideau în cheler, unde mirosea plăcut a smîntînă și-și priveau cismele uriașe, înalte (acasă purtau cisme scurte sau chiar opinci, mai călduroase) și sabia grea, așezată pieziș pe zid. După ce se plictiseau de amintirile răscolite își ungeau cismele și încercau tăișul sabiei și apoi obosiți de atît efort mintal se duceau și se culcau sub părul urias din grădină, cu coaja zgrunțuroasă, frunzele foarte mici și pere mici și ele dar foarte dulci, cu miezul roșu. De acest păr unul dintre ei s-a spînzurat fără alt motiv în afara plictiselii de a trăi prea mult. N-a spus după obicei la nimeni nimic, s-a sculat din patul lat, tare și scîrțîitor într-o noapte și s-a dus și s-a spînzurat de o creangă a părului unde a fost găsit dimineața de fiii și de nepoții săi. Cîteva zile mai înainte a stat multe ceasuri în cheler și și-a privit sabia și cismele, a ieșit și s-a culcat sub păr dar după scurtă vreme iar s-a dus să-și privească aceste obiecte devenite semne și iar a ieșit și a doua zi la fel iar în noaptea următoare s-a spînzurat. Nu se știa dacă l-a durut ceva și n-a mai putut suporta pentru că n-a spus nimănui nimic. Însă probabil nu-l durea decît viața lungă pentru că nu de durere s-ar fi plîns el.

Nepotul său Mihai, nobil ereditar de Giulești, din neamul marilor cnezi de Mara, era întrutotul deosebit de strămoșii săi. Întîi pentru că avea oasele subțiri și fruntea foarte înaltă și îngustă, ochii nu nepotoliți dar vii deosebit de vii. Era răs-răs-strănepotul lui Giulea, cel care și-a îngropat mîna tăiată de Bogdan de Vișeu. Cînd avea vreo șaisprezece ani era înalt și slab și semăna cu o funie înnodată în capăt. Ca nici unul dintre moșii și strămoșii lui vorbea foarte mult, adică, neavînd ce spune întreba mereu, fără să se oprească și nu tăcea decît atunci cînd se retrăgea singur, în cîte un colț sau mai ales în cheler unde privea cismele și sabia care lui, pe atunci, nu-i puteau aduce aminte de nimic pentru că nu avea amintiri legate de ele. Toți ceilalți priveau numai cel mult lucrurile care le aduceau în minte propriile lor întîmplări trăite. Mihai de Giulești privea lucrurile ca să-și închipuie întîmplări care nu i s-au petrecut niciodată și care în mod firesc nu i se puteau întîmpla, lui, născut pe Valea Marii, în comitatul Maramureș, dintr-o familie de mici nobili de țară, ortodocși și valahi, stăpîni peste o pădure și un munte și cîteva sute de oi și zece, douăzeci de bivolițe și zece familii de jeleri pe pămînturile lor. Cînd plecau în fruntea unei cete mici ajungeau în armatele străine unde se năimeau cel mult străjamești sau rotmești cînd erau deosebit de viteji și învățau o sută de cuvinte aspre, de comandă, în altă limbă și apoi se întorceau înapoi, dacă nu mureau. Și se căsătoreau și-și vedeau de turme și de ciobani și beau de mulsul sterpelor. Oile plecau primăvara la munte și se întorceau toamna și această mișcare regulată, la deal și la vale, era asemenea soarelui care se mută de la răsărit la apus și în acea vreme ca viețile oamenilor care semănau cu semnele cerești ale timpului pe care numai unii le desluseau și toți le suportau. Schimbările nu produceau nici un fel de părere de rău în oameni pentru că anul viitor totul urma să se repete întocmai și tot așa, pînă la a doua venire. Prima întrebare chinuitoare a lui Mihai era legată de această misterioasă a doua venire, din cred-eu care pentru toți era îndepărtată nu ca un viitor pe care-l aștepți ci ca un trecut. Pentru Mihai era vie și apropiată și motiv de întrebare de aceea, așa cum te întrebi numai despre lucrurile foarte vii care trebuie să ți se întîmple. Timpul pentru el era tot foarte apropiat, și trecutul și viitorul, și povestirile și închipuirile, nenumăratele vieți pe care nu le trăise și firesc nici nu le putea trăi vreodată. El însă trăia într-un nod viu de evenimente plăsmuite, cu slab suport real în sabia și cismele bunicului său tăcut care nu știa sau nu putea sau nu vroia să-i spună nimic.

Foamea lui chinuitoare de întrebări l-a făcut să învețe buchiile ca să poată citi cărțile sfinte, bogate în întîmplări și de aceea toți ai lui credeau că se va preoți și a fost trimis la mănăstirea din Peri, cale de o zi călare, unde se scriau cărțile sfinte în limba lor. Mai ales că părea foarte credincios, cînta și uneori se închina și făcea nenumărate mătănii, dar nimeni nu știa că le face din neliniște, din cauză că pentru el existau spaime mai mari ca spaima de moarte pentru că totul se putea întîmpla, nimic nu urma să se desfășoare firesc și să se repete ca vremea sau ca suirea și scoborîrea turmelor de la munte. Era înfricoșat și nu credincios, umilit din mîndrie, fără loc și fără timp precis pentru că toate erau pentru el posibile. El putea să devină sfînt, deși nu erau sfinți în jur și, putea fi chinuit și răstignit, ca marii mucenici.

Însă nu s-a preoțit și a învățat și literă latină, deci toți și-au zis că se va face notar, meserie nu prea obișnuită pentru micii nobili de țară dar nu imposibilă. Însă nu s-a făcut nici notar și curiozitatea sa, întrebările sale și lecturile s-au curmat brusc.

Sunete lungi de corn au vestit venirea vînătorilor și haitele de ogari erau ținute în lese de psari, îmbrăcați în postav colorat, verde și albastru și cafeniu sau cenușiu, după casa căreia aparținea fiecare, cu fireturi de argint terminate cu ciucuri grei de mătasă. Acești tinători de cîini, slugi de curte, erau mai mîndri și mai falnici decît nobilii valahi, de o mîndrie și de o aroganță fără margini, ca oameni care nu-și aveau un loc precis și alergau pretutindeni, întovărășiți statornic doar de mîndria lor. Sunau din corn și stăpîneau ciinii cu brațul întins, vînjos și adulmecau oamenii așa cum ciinii lor adulmecau vînatul. Casele negre de lemn au apărut dintr-odată pitice, tupilate după garduri și mici și fără culoare păreau și porțile încrustate cu semnul soarelui, de pe atunci uitat, care străjuia fiecare casă. Oamenii au ieșit la început și apoi păreau că sînt gata să se ascundă, speriați și impresionați, deși nu erau decît slugile domnești atît de strălucitor îmbrăcate. Numai ciinii lățoși, de turmă, nu-și știau condiția umilă în ierarhia ciinilor și răspundeau lătraturilor orgolioase cu glasul lor răgușit și întărîtat. Mai apoi au intrat vînătorii călări, purtători de șoimi pe mînușa de fier, întinsă, cu pene multicolore la cușme și mai falnici, și mai orgolioși, avînd un loc mai înalt în lume. Păreau cu capetele despărțite de trup din cauza gulerelor largi, scrobite, în care se odihneau bărbiile ascuțite prea mîndre să stea în jos și pentru o singură clipă. Dar nici ei nu erau decît slugi și păsările de pradă cu ghiare de oțel, îi făceau să stea atît de înfipți în sa.

Doar la sfîrșit a intrat, la trap mărunt, s-ar putea zice subțire, grupul adevărat de mari seniori, adevărații vînători. Ceilalți erau numai mijlocitori între vînat și vînători, la jumătatea drumului, în ciuda mîndriei lor. Grupul lor, spre deosebire de al slugilor, era mai neorînduit. Fețele mai puțin încruntate, pentru că erau la petrecere. Vorbeau unii cu ceilalți fără să bage în seamă satul, oamenii, casele de lemn, față de care nu se făleau. Aceste prea umile lucruri nici măcar nu existau pentru ochii lor ce urmăreau cel mult vînatul, din păduri. Ce nu vroiau să vadă era jos și neinsemnat, la o mare depărtare. Strînși în curele de psari, în apropierea adevăraților stăpîni pînă și ciinii tăceau, ciinii domnești, fără să mai mîrîie dulăilor satului, molipsiți și ei de instinctul ierarhic al semenilor lor. Se auzea numai tropăitul ușor al grupului de cavaleri care se apropia, în încremenirea generală. În fața bisericii, în centrul satului s-au oprit și aceștia și au privit cu îngăduință în jur dînd voie pentru o clipă lucrurilor să existe în tăcerea lor încremenită de lemn. Odihna cavalerilor în șa era perfectă și moale. Era o nouă pace, altfel decît pacea obișnuită, de scurtă și umedă vară, a satului, mult mai largă și mai de sus, o nouă liniște a lumii celei mari și agitate, cutreierată de marile neliniști și ambiții, de veșnica neajungere, care se oprise să se odihnească aici, între două ciocniri vremelnice.

După drepturile lor feudale, scrise în hrisoave purtînd pecetea regilor angevini, micii nobili valahi, ar fi trebuit să alunge de pe locurile lor pe seniorii vînători dar deocamdată tăceau și bănuiala lumii celei mari, prezentă aici îi intimida. Prima reacție era de prudență, vînătorii au venit și vor pleca. Prin farmec ar fi fost bine ca satul să dispară și apoi să apară din nou, în clipa plecării acestor nepotriviți și prea străluciți musafiri. Dar dacă nu era asta cu putință, atunci o demnă ștergere sta în puterea lor și era firească.

Spre grupul oprit moale al vînătorilor se îndreptă numai tînărul Mihai, înalt și slab, cu hainele largi, mai mult ca oricînd o funie cu un nod la capăt. Se strecură pe una din ulicioare, apoi pași în drum și trecu pe lîngă psari și pe lîngă cîini, nu se uită decît în treacăt la șoimii încremeniți pe mănușile de oțel împletit, deși nu văzuse niciodată păsări de pradă domesticite. Înainta ca un somnambul, aproape cu o absentă îndrăzneală, fluturîndu-și hainele largi. Pășea fără nici o timiditate, cu siguranța de sine micșorată doar de grabă și de mersul său puțin caraghios datorită oaselor prea lungi și mai ales a mîinilor neînvățate să se supună disciplinei, bălăngănindu-se subțiri pe lîngă trupul deșirat.

Nici slugile n-au apucat, după datoria lor, să intervină și să alunge pe acest îndrăzneț, atît era de neobișnuită înaintarea sa, întreaga sa purtare. Un asemenea om nu putea să facă nici bine nici rău sau era un fel de pericol mult mai subtil, nu prin rezultatul acțiunilor sale.

Primul care-și reveni fu unul dintre seniori care spuse în clipa cînd ciudatul tînăr se apropiase de grup la numai cîțiva pași :

„Uitați-vă, nebunul de Aprilie".

Cavalerii au izbucnit în rîs și unul dintre ei, foarte tînăr, aproape un copil (avea și el cam 15—16 ani), începu să cînte : Aprilisi bolondja, meg lepet a toronyba, megkerdezte hany ora. (Nebunul Aprilie, s-a urcat în turn, a întrebat cît e ceasul), cîntecul de 1 Aprilie, nebunia necumpătată a primăverii.

Mihai de Giulești, nobil ereditar, se opri scurt și privi grupul care hohotea de rîs și la început, ușor încurcat, le răspunse și el, zîmbind, gata să participe cu voie bună la veselia lor. Dar surîsul nu dură decît o singură clipă

corn de

pentru că-și dădu seama că rîd de el și rîsul lor îl făcu să se regăsească, ieșind din fascinație. Dar o altfel de regăsire și o altfel de conștiință de sine ca pînă atunci. Era el, **împotriva** celorlalți.

Și din clipa aceea îi deosebi, pe tînărul care cînta veselul cîntec de Aprilie și pe un domn înalt și posomorît, lîngă el, singurul care nu rîdea, și mai ales în centru, cea mai importantă nu pentru că era femeie, o doamnă foarte tînără, călărind altfel decît bărbații, cu hainele altfel strălucitoare decît ale mîndrelor slugi în livrele, în tonuri mai palide și mai pure. O frunte înaltă și o față subțire, triunghiulară și bărbia mică, încheind obrazul în jos, așa cum numai fețele de mare rasă știu să se încheie, printr-un adevărat contur, ca o linie. Era și ea veselă, dar altfel, o veselie inteligentă, care nu-și pierdea prin deșănțare deschiderea și curiozitatea. Și în interiorul acestui grup de sus era o ierarhie și Mihai o desluși fără greș, ca și cum ar fi știut-o de totdeauna. Aici, la ei, femeile erau supuse absolute ale bărbaților, nu puteau fi niciodată în frunte. Dar în cealaltă lume putea fi și altfel. Deci mai făcu un pas înspre ea, pînă la depărtarea mîinii. Doamna îi aruncă frîul calului, să-l țină, semn aproape de prietenie dar și de firească, pentru ea, poruncă. Însă el era împotriva tuturor și clar și înalt, surprinzător din nou, pentru că vocea lui, a nebunului de Aprilie, ar fi trebuit să fie gîngavă, peltică, suită de zgomote bolborosite — spuse : **Nobilus sum.**

Din nou rîsete, dar altfel, mai trufașe, fără atîta veselie.

Al cui este satul acesta, întrebă tînăra doamnă. Domnul greoi, comitele suprem de Maramureș și Ugoca își plecă fruntea posomorîtă înainte de a răspunde : Alteță, este un sat de oameni liberi, nobili valahi.

— Deci omul acesta nu minte ?

— Nu, Alteța Voastră Serenissimă, răspunse seniorul posomorît și greoi, întristat din neștiute cauze.

Însă tînărul senior care cîntase cîntecul nebunului de Aprilie, izbucnind în rîs ridică biciușca asupra acestui ridicol nobil în zdrențe, cam de vîrsta lui și își și cabră și calul deasupra sa, ca lovitura să vină mai de sus. Un gest scurt al doamnei îl opri și rămase cu o expresie nedumerită și puțin prostească pe fața-i copilărească.

— Ai venit să ne ceri ceva, ai vre-o plîngere ?

— Nu, Domina (cuvîntul latin, grav, cu semnificație de doamnă și stăpînă era foarte potrivit).

— Atunci de ce ai venit, dintre toți oamenii acestui sat, să ne întîmpini, și încă fără nici o ceremonie ? Unde sînt bătrînii, conducătorii, sau cei mai importanți oameni, cei ce ar fi trebuit să ne iasă în cale ?

— Eu n-am venit în numele lor. Am venit doar să vă văd.

— Pe mine ?

— Mai ales pe Alteța voastră.

— Dar de unde mă cunoști ? Știi cine sînt, ai auzit despre mine ?

— Nu. Nu știu cine ești.

Alteța sa serenissimă, tînăra femeie, îl privi o clipă serios, apoi se înveseli și o nuanță de cochetărie femeiască de omagiu blînd și plin de o dulce slăbiciune îi schimbă poziția corpului în șa, înmuindu-i postura mîndră și înviorîndu-i trăsăturile.

— Atunci privește-mă, uită-te la mine.

Cu o îndemînatecă mișcare a frîului făcu să se rotească roibul cu stea albă în frunte, pe care călărea, așa ca tînărul s-o poată vedea și din alt unghi, apoi ridică în șold mîna dreaptă și deveni dulce și femeiește triumfătoare. Mihai de Giulești o privi neclintit, ca și cum ar fi fost firesc să i se arate astfel o doamnă atît de mare.

— M-ai privit. Să-ți aduci aminte de mine, și-și scoase mănușa de piele de căprioară și i-o aruncă, apoi unul din inele, făcu semn și alaiul porni imediat. Ciinii, puși în mișcare, începură să latre, călărețiî înaintau la pas și cornurile de vînătoare își risipeau sunetele prelungi de-a lungul văii înguste, cuprinsă de coastele împădurite. Un șoim își întinse aripile, în echilibru pe pumn și silueta lui se vedea, elegantă, din spate. Culorile veșmintelor împodobeau drumul și-l făceau mult mai larg, aproape ca drumurile cele mari, care leagă cetățile. Alaiul a apucat de-a lungul rîului îngust, înspre munte și după ce s-a pierdut din vedere se mai auzeau doar sunetele de corn, prelungi, multiplicate de ecouri. Pe ulițele înguste se scurgeau oamenii înspre locul din fața bisericii unde se oprise alaiul.

Aici s-ar fi terminat întîlnirea dintre Mihai de Giulești și lumea de dincolo de schimbarea anotimpurilor și suirea și coborîrea turmelor, dacă veacul n-ar fi fost răscolit. Restul putea fi doar închipuire, din ce în ce mai depărtată. Pentru sute de ani, pe valea Marei întîmplările nu s-au deosebit, dar continentul era supus schimbărilor și deschis oamenilor îndrăzneți. De aceea Mihai n-a plecat cu un pîlc de pedestrași să se lupte pentru alții ci singur, fiind mai deosebit. Ordinea lumii mari nu putea fi atacată oricum și el a intrat călugăr într-o mănăstire dominicană, la început, după rînduială, novice, apoi s-a făcut preot, a călătorit dintr-o mănăstire în alta și frații nu puteau să nu-l bage în seamă. Însă viața severă, monahală, cu regulile ei de fier, îi amintea aproape ritmul sigur al mișcării turmelor și al schimbării anotimpurilor. Viața oamenilor în străvechea instituție a bisericii se asemăna naturii, oamenii trudind și suferind să se șteargă așa cum se știu șterge pomii în pădure și ierburile pe cîmp, deși sînt deosebite. Chiar păcatele fraților erau rînduite și tolerate, chiar în acel veac al stricării credinței, numai atît cît se cădea. Astfel și viciile erau disciplinate și supuse unor canoane nu mai puțin severe decît cele spuse cu glas tare și înscrise în capituluri, de la întemeietori. Biserica permitea și urcarea, pentru ambițioși, numai ea mai liberă în ce privea numele și neamul, dar ascensiunea era trudnică și ocolită și mîndria se golea pe sine, pentru că ambiția e afirmare dar se realizează prin repetată negare. La sfîrșit, ierarhul, dacă nu ajunsese sus datorită numelui și întîmplării ci prin marile lui calități, se confunda cu regula și căpăta mohorîta și închisa ei înțelepciune. Mai rămînea calea mîntuirii și a ascezei, dar fratele Dominic nu-i cunoștea îngusta tărie și aplecare. El era mai tare în argumentele teologice decît în răbdătoarele practici, închipuirea sa îi da neliniște, dar poate nu pe cea mai mare. Deși hărăzit de mulți gradelor mai înalte, datorită ascutimii sale de tînăr barbar pentru care multe erau totuși miracole, el n-a stat și a profitat de veac. Și-a schimbat o credință, care de fapt, nu era a lui, a devenit un abil predicator al reformei, deși-i lipsea credința simplă și brutală a lui Luther. Mintea sa era mai potrivită străvechilor canoane și a părăsit orice eclezie pentru viața lumească. Veacul îl hărăzise un loc mai potrivit, pe șumătate mănăstire, cu secrete vicii ca între zidurile ei, dar deschis și slujind neocolit puterea. Complicatele jocuri politice au statornicit importanța cancelariilor, pentru că baronii nu se mai puteau mărgini să-și atace castelele sau să se înfrunte doar în lupte deschise. Fostul părinte Dominic deveni dar emisar secret, ajutor al cancelariilor puternice, mai apoi sfetnic de taină și chiar ambasador al unor principi mai mărunți. Totul devenise posibil și în acel veac aventurieri ca Gritti și Martinuzzi au ajuns stăpînitori prin intrigă. Despot Vodă principe fantast, mai ales în locurile de apropiere a orientului cu occidentul, unde sub loviturile păgîne vechea ordine se prăbușise dar turcii n-au putut niciodată lăsa urme peste civilizația ridicată. După mulți ani și multe călătorii și o complicată viață, participînd la complicate jocuri politice, Mihai de Giulești ajunse aproape de locurile sale natale, comite de Doboca, castelan de Hust, păstrîndu-și titlul de cancelar al coroanei. Ajutase pe principe să se instaleze, (regina Isabela era slabă și ei nu sprijinea pe cei slabi) și acum venise în acest loc, cîrmuitor al părților de nord al principatului, ca să fie aproape de granița cu Polonia, unde principele său avea mari ambiții care se vor încununa pînă la urmă cu succes. De aceea avea nevoie, aici la margine, de cel mai abil sfetnic al său.

Castelul de la Hust avea ziduri groase, coridoare umbroase și întortochiate, bolți și temnițe dar noul său locuitor își împodobise cîteva camere cu prețioase covoare orientale și cu tapiserii vesele și colorate. În sala cea mai mare, unde-și petrecea o bună parte din zi, pe peretele cel lung era întinsă o tapiserie în culori mai șterse, pe un fond verde, cu o scenă de vînătoare mitologică în care un călăreț svelt își înfigea sulița în licorn în vreme ce însoțitorii săi ridicau cornurile de vînătoare anunțînd în văzduh că a fost răpusă fiara. Castelanul privea adesea tapiseria, ca și în această seară de singurătate în tovărășia tăcută a secretarului valon, pripășit pe lîngă

TRAIAN IANCU

Fată ne-mpăcată

Fată, fată, ne-mpăcată,
De flăcăi în joc jucată,
Mai farmeci cărările,
Înspre toate zările,
Cu sulfină la călcîi,
Steaua vieții să-mi mîngîi ?...
Sufletul, sleit de moarte,
Să mi-l duci tot mai departe,
Eu să cred, c-ajung la tine,
Tu să fugi, rîzînd de mine?!...

Fragă, culeasă de mînă,
Frumusețe de țărînă,
Știi tu, că de mii de ori,
Mă tot strigi, te văd, și-apoi,
Ca un soare după nori,
Iar te-ascunzi ... Așa-mi năzare.
Cînd din nou, ca pe-o-nserare,
Iarăși sîntem amîndoi?!...
Ce-ar fi fost, dela-nceput,
Să nu te fi cunoscut!?...
... Ce-l făcut, e bun făcut !...
Vrut-ai vrut, ori n-ai fi vrut,
Licurici, pe lună nouă,
Ți-am furat doar un sărut,
Picurînd un bob de rouă,
Pe obrazul tău, o perlă ...
Pîruind un cînt de mierlă.
Printre roșii maci din grîu,
Pe un mal pierdut de riu !...
Stau și-ascult cum curge riul
Și cum crește-n holdă grîul,

Naît, răsplămădit și copt ...
La Durău, la schit, un clopot,
Furînd Bistriței un șopot,
Bate, ca de ceasul opt ...
Iar te văd, fugind pe-aproape,
Culegînd flori de sulfină,
Dintr-o iarbă mătăsoasă, ce-i stropită cu
lumină...
Ca de-argint, suflat subțire,
Pe o frescă-n mănăstire ...
Iar pe tine, cineva, ca vrăjit de-o mîndră fată,
Văd că nu-ți prea place ție,
Te-așează într-o icoană și ți-a zis: Maica
Marie...
Și-ai rămas iar ne-mpăcată,
Fiindcă tu ... nu-n mănăstire,
Vrei să fii în duh pictată...
Ci-ntr-alt duh, la mine-n sufiet.
Să nu am nicicînd răsuflet,
Fără tine ... mînă-n mînă ...
Frumusețe de țărînă,
Ce mă faci să mor de dor...
Tu mă tii mort ... Și nu crezi !...
Dar mă-nvii, ca să mă vezi !...
Dare-ar domnul Dumnezeu,
Să mori tu de dorul meu..
Mera să caut o sulfină
Cu floare și rădăcină,
Să-ți descînt, mîhnire vie,
Gălbuie-trandafirie :
Fosta-fost, să-mi fi mireasă,
Crăiasa cea mai frumoasă !...

vînătoare

O nuvelă de ALEXANDRU IVASIUC

el, cu care uneori vorbea pentru că nu avea în el nici o încredere și deci nu mai trebuia să-l încerce și să-l suspecteze.

— Va trebui să mergem Henri la vînătoare, cu baronii locali, ca să ne apropiem de ei și să-i apropiem de principe. Distracția lor grosolană și risetele lor nu mă înveselesc, nici rachiul lor tare care-i îmbată năpraznic, fără aburi ușori de trecere prin veselie și vorbărie. Țipă, tac și apoi urlă și se prăbușesc în nesimțire.

— Oamenii Septentrionului sînt întunecați Excelență, nu e și în petreceri decît o manifestare a naturii lor.

— Și eu sînt de aici, din acele locuri. Am avut numeroase biografii, dar acesta este adevărul, de aici am pornit, ca să mă întorc tot aici. Parcă îmi văd sfîrșitul, de cînd am sosit la această cetate.

Secretarul își strînse buzele subțiri, ca să nu mai întrebe nimic din ce-ar fi vrut să-și ascundă surprinderea.

— Da, acesta e adevărul, am pornit de aici, acum parcă se închide un ciclu. Se încheie cercul, nu-mi mai rămîne mare lucru de făcut.

— Excelență, îndrăznesc să spun că poate de acum înainte se vor deschide adevăratele perspective, dacă planul Principelui se va realiza. Veți acționa pe adevărata arenă, largă pe care o....

Cu un gest plictisit, ridicîndu-se de pe scaunul cu spătar înalt, castelanul îl întrerupse. „Toate arenele sînt egale, pretutindeni se joacă acelas joc, cu regulile lui numai aparent complicate. Jocul cel mare e mai misterios, cere alte calități, de supunere și renunțare. Eu n-am fost în stare de el. Și nici n-am înțeles nimic din el. Aici, în acesta, pe orice arenă, îți trebuie doar puțină răceală și mai ales putința să mai depui trudă, în ciuda răcelii. Nu cînd ești înfocat ci atunci cînd îți pasă mai puțin, cînd totul în jur devine unealtă".

Cu un pas greoi, părăsi încăperea, luminîndu-și drumul cu o luminare luată de pe o masă, în sfeșnic greu, de argint. Umbra sa, groasă se profilă pe pereți, trecu întunecînd tapiseria cu uciderea licornului. În costum de curte, negru, cu ciorapi albi și cu pantaloni foarte scurți, bufanți, cu mijlocul prins de un lanț cu verigile mari, de aur care-i punea în evidență pieptul lat și umerii încovoiați și îngroșați, noul guvernator al părților de nord mergea cu o prea mare grijă, ca și cum n-ar fi fost în casa lui și ar fi trebuit mereu să se păzească de pericolele colțurilor întunecoase unde-și petrecuse o parte din viață. În iatacul de dormit se mai uită odată la lumina tremurătoare a lumînării, mînată de curenții fără noimă a clădirilor vechi de piatră, într-o oglindă cu ape verzui, ca și cum n-ar fi știut că seara privitul în oglindă e un îndemn pentru a-l vedea pe cel necurat. „Am trăit mult, cincizeci de ani" își șopti, apoi se aruncă în pat, așa îmbrăcat, nu-și scoase nici pantofii din piele subțire de căprioară și se întoarse cu fața la perete, pregătindu-se pentru încă o obositoare noapte de insomnie, de tristețe aproape fără gînduri, legată de ciudatul său gînd din ultima vreme că s-a întors ca să închidă un cerc. Ca și cum locul acesta ar fi fost mai important decît vîrsta și puterea lui de acum, față de cel care fusese cu 30 de ani înainte. „N-am făcut nimic", își spunea, parcă ar fi știut ce trebuia să facă, ce avea de îndeplinit.

Spre dimineață, ca de obicei, adormi înfrigurat în camera răcită. Așa dormea, pînă spre amiază, ca și cum lumina soarelui ar fi putut să-i risipească gîndurile tainice ce-l chinuiau în somn, fără trup de cuvînt. Apoi, sculat, își îndeplinea absent însărcinările, treburile și planurile, cu hotărîri sigure și cuvinte spuse cu economie, numai cele ce își aveau rost, cu dibăcie și energie, parcă s-ar fi gîndit și ar fi cumpănit totul dinainte. Dar toate se închegau în afara lui, din obișnuință.

Vînătorii au venit în cetate de după amiază, ca să se poată porni a doua zi în zori în urmărirea vînatului. Curțile interioare s-au umplut de larma slugilor cărora li se dădea mîncare și băutură după voie, acum, înaintea marei goane, ca să prindă puteri, după cum vor fi răsplătiți și după vînătoare. Pe coridoarele aripii pentru musafiri era o altfel de grabă și agitație, mai furișată, ca să nu tulbure stăpînii. În sala cea mare, a armelor, s-au aprins focuri mari în cele patru caihe uriașe, din fiecare colț, s-au aprins luminări în toate ungherele și s-a așezat, după obiceiul apusean, o întinsă față de pînză peste masa mare. Scaunele cu spătar înalt și cu încrustații purtînd semnul coroanei stăteau așezate la rînd, în așteptarea seniorilor, a magnaților acestei părți a țării. Tăcerea lor întunecată de cavaleri adormiți în așteptarea unei miraculoase învieri, înconjurînd greoi masa năștea părerea unei ordini în agitația servilă din jur.

Înainte de a veni stăpînii, în spatele scaunelor, la fel de tăcute și neclintite ca și acestea, s-au orînduit slugile în livrea a căror grijă era să astîmpere setea. Nu vorbeau unii cu alții și nici nu se priveau, parcă mîndri de încremenirea lor, de asemănarea cu lucrurile neînsufletite. S-a auzit sunet grav de gong, tot după obiceiul din apus, unde-și petrecuse castelanul anii vieții sale și în sfîrșit au apărut și mesenii. În frunte pășea Mihai de Giulești, Cancelar al principatului, tot în costum de curte. De gît, lăfăindu-se pe pieptul larg îi atîrna marele colan, însemn al înaltei sale funcții și a încrederii de care se bucura. Alături, la brațul său, pășea una din doamnele invitate, nevasta celui mai puternic dintre magnații invitați la vînătoare, Contesa Bethlen, tînără, cu fața sidefie și îngustă, cu părul de un blond de cenușă, cu ochii cenușii și liniștiți, aproape absenți, cu licărirea pierdută înăuntru. Și rochia strînsă la mijloc era tot cenușie, întreaga ei înfățișare fiind un triumf al frumuseții celei mai modeste dintre culori.

Venirea ei aici era o victorie politică a cancelarului, pentru principele său și pentru el personal, pentru că pieirea neamului ei, uciderea fratelui și surghiunirea mamei era rodul acestor doi bărbați. A principelui din ambiție, a cancelarului său din tristă și prudentă necesitate. Mai bine ar fi fost să-și termine viața într-o mănăstire și cît mai repede, ca să nu lase urmași dar tînărul Bethlen, nobil de neam nou și puternic prin el însuși a vrut să-și încerce puterea și a luat-o de nevastă, riscînd disgrația dar poate pîndind dacă nu pentru el atunci pentru urmașii lui, cea mai mare ambiție a locului. Pentru că strănepoții porcarului de pustă (bunicul său) urmau să poarte în vine sîngele regesc al familiei Zapolya și mai ales să se bucure din leagăn de prieteni și de nostalgia celor ce totdeauna dorind o schimbare recurg la trecut. Dar deocamdată contele (ce nu mai era nici el chiar atît de tînăr), acceptase invitația la vînătoare ca un semn că se supune principelui iar soția sa, cu adevărat tînără, mergea la brat cu acel ce îndrumase uciderea fratelui său, e adevărat, bicisnic și nebun. Panglica neagră ce prindea părul blond cenusiu al doamnei putea fi și un semn demonstrativ de întîrziat doliu si de neîmpăcare dar poate era cea mai simplă si mai potrivită podoabă pentru fata ei îngustă și absentă. Ca un semn al împăcării, al respectului pentru trecutul rămas trecut, cancelarul castelan nu se așează nici el și nimeni altcineva, pînă ce tînăra contesă Bethlen nu se odihni pe scaunul cu spătar înalt, în dreapta stăpînului casei.

Veselia se înteți treptat, cu ajutorul vinului roșu din pivnițele a căror chei le avea numai administratorul principal al domeniului. Contele Bethlen domină masa cu rîsul său puternic, strigînd la glumele, fie și proaste : uriaș, uriaș ! Toate glumele erau urierești, ca și mîncarea și vinaturile și vînatul și viața pe care trebuia s-o trăiască energic și violent. Subțirele și tristul umor acid al cancelarului era inundat ca o îngustă lamă de pămînt de un puhoi, sub adevăratele glume, pline de vitalitate, ale magnaților care dădeau respectul cuvenit puterii principelui și primului său servitor dar știau că ei, aici la margine, erau adevărații stăpîni ce se puteau răscula, dacă nu mai vroiau să asculte.

După ce a curs destul vin, mesenii au cîntat un cîntec vesel de pe vremea luptei cu imperialii (luptă ce nu încetase și nici nu avea să înceteze) : „Trist spurc de porc, vai ce te-ai uscat. Dar nu-i nimic, va veni neamțul și te va linge pînă-i fi iar neted". Pasiunea politică și dragostea de viață și plăcerea mîncării și băuturii le umfla obrajii în acest cîntec preferat.

Și cancelarul cînta, să nu-și supere oaspeții, cu ochii îngustați de o abia simțită ironie, îndreptați spre contesa Margareta Bethlen care, poate în amintirea acelor lupte conduse de neamul ei nefericit, rîdea înalt, în perfectă bună dispoziție, chiar dacă, din femeiască decentă, nu cînta ea însăși.

Contele Bethlen și-a invitat, sculîndu-se cu oarecare greutate de la masă, nevastă tînără la un dans. Ea l-a respins blînd, bărbatul ei de abia a băgat de seamă și a dansat singur, bătînd pasul apăsat pe pardoseala de piatră, fără muzică, într-un țopăit sec ce părea că nu va avea sfîrșit. Apoi s-a așezat pe un alt scaun și a adormit cu fața pe masă. Servitorul său l-a tîrît cu blîndețe să se culce în iatacul său și au plecat și ceilalți oaspeți, majoritatea ajutați de slugi. Cancelarul s-a înclinat în fața contesei și aceasta și-a luat rămas bun de la el, pînă a doua zi, cu grație și firesc, ca o foarte mare doamnă pe fața căreia nu se poate citi nimic în afară de bunăvoință și politețe.

În sala mare au rămas doar scaunele neorînduite, unele răsturnate, și spătarele lor înalte nu mai arătau ordine încremenită ci o omenească oboseală, neorînduială și murdărie, o pustiire după ce viața s-a terminat. Cancelarul a făcut semn servitorilor să iasă și să nu facă ordine și s-a așezat la foc, singur, pe un scăunel cu trei picioare ca în casele micilor nobili valahi de unde pornise. Cu un băț scormonea în jar și așa a fost găsit de secretarul său valon ce a îndrăznit, datorită importanței lucrului pe care trebuia să-l spună :

— Totul e pregătit excelență. Doriți să vedeți animalul și omul ?

Cancelarul l-a privit la început absent, ca din altă lume, apoi i-a răspuns : „Nu. Tu ești de ajuns. Mă încred în tine". Secretarul a vrut să se retragă dar a fost oprit de un semn. A fost nevoit să aștepte tăcut, în picioare, pînă ce într-un tîrziu, cancelarul și-a vorbit sieși cu glas tare :

— Poate trebuia să se întîmple, oricum, poate că din cauza mamei acestei femei. Cînd am văzut-o din nou desigur, n-avea cum să mă recunoască, era bătrînă și rea, ambițioasă și fără minte. Dar cînd era tînără era încă mai strălucită decît fiica ei și m-a lăsat s-o privesc, întorcîndu-și calul. N-am făcut însă nimic, absolut nimic și m-am întors aici, în cerc".

De abia atunci își ridică privirea spre secretar, făcu un semn de lehamite cu mîna, apoi se ridică hotărît : totul trebuie făcut cum se cuvine. Arată-mi animalul.

Au ieșit în curtea castelului și s-au furișat, ca și cum n-ar fi fost stăpînul castelului și omul său de încredere, pînă la grajduri și acolo, secretarul a bătut de trei ori într-o ușă masivă de stejar, prea grea și prea masivă pentru un grajd, apoi tot secretarul n-a așteptat să se deschidă ușa ci a scos o cheie de la brîu și a deschis lacătul.

Animalul a zornăit din lanțuri și s-a ridicat în două picioare, mormăind amenințător. Era un urs de mărime neobișnuită, fără blîndețe și încetineală. Omul îi semăna sau el se asemăna omului, la fel de negru, dezvelindu-și dinții albi, părul îi cădea pe frunte, pînă deasupra ochilor mici, întunecați. Bolborosi ceva și-și căscă gura, izbucnind apoi într-un rîs nătîng.

„E mut Excelență. De mic cineva i-a tăiat limba, poate de aceea se înțelege numai cu bestia. De aceea e și potrivit, face numai ceea ce i se spune."

— Potrivit instrument ai ales Henri. Foarte potrivit.

— Desigur Excelență. Instrumentele trebuie să tacă.

Cancelarul privi umbra animalului zbătîndu-se pe peretele chiliei, sub torța de rășină care picura încet, apoi umbra omului, la fel de agitată și apoi se întoarse și ieși, pășind prin curte fără prudența de la început, cu un fel de obosită nepăsare. Nu-l aștepta pe secretar, rămas în urmă să închidă ușa.

Ajuns în camera sa, înainte de a se trînti din nou îmbrăcat în pat, își privi fața în oglindă și apoi și-o pipăi ușor, ca și cum ar fi vrut să se convingă că există. Căzu de îndată într-un somn greu, fără vise, ca în tinerețea sa ambițioasă.

Din zori, înainte de răsăritul soarelui, curtea se umplu de slujitori tăcuți, de soldați și cai, de cîini cu greu stăpîniți în lese de către psari. Din cînd în cînd răsunau porunci scurte și în sfîrșit veni rîndul așteptării nerăbdătoare, pînă la sosirea seniorilor veseli și buhăiți de somn. Porțile curții s-au deschis larg și podețul a fost lăsat peste șanțul de apărare, pe turnul cel mare al castelului s-a ridicat steagul cancelarului principatului, ca și cum alaiul ar fi plecat la o importantă luptă, hotărîtoare de destine. Întîi un corn singuratec a sunat prelung, altele i-au răspuns și alaiul a acoperit drumul înnegrit de copite cu culorile strălucitoare a vesmintelor. În fruntea seniorilor călărea cancelarul și alături de el tînăra contesă Bethlen și bărbatul ei.

După un timp au părăsit drumul cel mare și s-au înșiruit pe o potecă suitoare, printre copacii aproape dezveliți de frunze. Călăreau unul în spatele celuilalt, într-un lung șir tăcut. Cancelarul își proptise bărbia în guler ca pasul calului să nu-i clatine capul și să-i turbure tihna meditației grave în care era adîncit, privirile sale nu căutau în jur, părea pierdut și rupt de plăcerea bărbătească a vînătorii. Mîna ținea frîul cu obosită moliciune dar animalul era blînd și ascultător, purtîndu-și povara cu melancolică răbdare.

Cancelarul a propus, și a propus cu tărie, ca vînătoarea să se facă prin pîndă, după obiceiul Apusului, folosindu-se și archebuzele ca să cadă vînat bogat și fiecare să se poată făli cu trofee. Seniorii vroiau să alerge cu caii și cîinii dar au trebuit să dea dreptate gazdei pentru că e greu de alergat călare pe cărările înguste ale pădurilor de munte care nu se isprăvesc nicăieri. Ei erau oameni de pustă și așa au rămas, mai ales atunci cînd se dezlănțuiau la vînătoare sau război. Le plăcea mișcarea largă și neastîmpărul și fierberea sîngelui. Însă plăcerea vînatului mare, de munte a trofeelor și liniștitele sfaturi ale gazdei i-a convins repede și au descălecat într-o poiană și apoi s-au îndreptat spre locurile de pîndă unde au fost așezați, fiecare după cinul și importanța sa, în spatele unor arbori groși cu care au încercat să se unească pentru a nu fi văzuți de fiare.

„Nimic nu e mai frumos decît un șir de bărbați tăcuți, așezați la mică depărtare unii de alții", spuse încet, în șoaptă, cancelarul spre urechea atentă a secretarului său valon, Henri, care apărea și dispărea mereu, ca și cum prin el s-ar fi transmis ordinele de vînătoare.

La dreapta sa, gros cît stejarul lîngă care stătea, Contele Bethlen îi făcea din cînd în cînd semne cu mîna pentru că nu suporta pînda decît atunci cînd animalul pîndit era în față și-l putea vedea. Nu știa ce să facă doar cu el însuși și de aceea dacă nu putea striga, măcar vroia să fie văzut de către altcineva, fie el și gazda cancelarului pe care oricum nu-l iubea. Cancelarul îi răspunse moale, gîndindu-se : „Iată cineva care știe cu adevărat să fie în frunte și nu se întreabă de ce face ce face. El nu este supus marelui mecanism, ca un străin".

Mirosul amar al frunzelor îi umplea nările, ceața subțire nu era pe deplin risipită nici de boarea ușoară de vînt care legăna ramurile și nici de razele soarelui de toamnă tîrzie, țesute în deasupra rămurișului des. Tăcerea împunsă de sunetele prelungi de corn, îndepărtate, vestind începerea goanei, îi era prielnică gîndurilor sale ascunse. Privi încă o dată la dreapta și văzu ieșind cu un pas înaintea bărbatului ei pe tînăra contesă Bethlen și imaginea ei îi crescu în minte, ca și cum n-ar fi fost la douăzeci de pași depărtare. Aerul dimineții o făcea veselă, o undă de viață proaspătă în trupul ei subțire se făcea simțită pînă la el deși n-ar fi putut spune cum. Ieșea un pas, apoi se retrăgea, avea un neastîmpăr copilăresc. Își potrivea cîte o săgeată în arc și chiar o îndreptă spre el, făcîndu-se că ochește apoi și ea, prietenește, îi flutură mîna într-un salut. Cancelarul îi răspunse și el și zîmbi nevăzut.

„Am strecurat omul și animalul chiar în spatele lor, îi șopti Henri. Ordonați să le dăm drumul cînd va începe vînătoarea și goana se va apropia ?"

Cancelarul mai făcu un semn de salut, prietenos, spre tînăra contesă, apoi spuse : Tu dai acum ordine Henri. Cînd vrei tu.

— Atunci e mai bine. Totul pare verosimil, ca un adevărat accident de vînătoare, răspunse secretarul și-și sticli dinții. Ochii îi străluceau de bucuria datoriei îndeplinite.

— De ce o facem, Henri, îl întrebă brusc cancelarul și tînărul său om de încredere se pierdu o clipă. Știa de ce o face, sau de ce trebuie făcut totul. Noua dinastie trebuia consolidată, nimeni nu mai trebuia să poarte în vine sîngele neamului alungat de la putere. Ordinea trebuia instaurată definitiv în principat, să se pună, odată pentru totdeauna capăt vremurilor tulburi. Dar desluși un înțeles adînc în întrebarea cancelarului și acestui înțeles îi răspunse, nu în limba internațională a vremii, pentru oameni instruiți, **humaniștii**, în care vorbeau de obicei ci în limba sa natală ce-o folosea cu stăpînul său numai în rarele momente de mai mare apropiere :

— Par fierté Monseigneur.

Cancelarul se întoarse cu fața spre pădure și privi ștergîndu-se pe sine, formele ei umbroase, coloanele de lemn și golurile de aer, slaba adiere a frunzelor subțiate de vreme. Fu cuprins de o tristețe suportabilă, cea din el găsindu-se cu aceea din afara lui, din golurile încremenite dintre arbori. În depărtare, dincolo de bătaia archebuzelor și a săgeților, în latura stîngă, trecu un cîrd de căprioare, cenușii în ceața de sfîrșit de toamnă, ca niște umbre de fum, vestind apropierea vînătorii. Oamenii încremeniră, cu mîinile pe arme. Regretul cancelarului nu mai era legat de faptele ce părea că poate să și le aleagă, acum, ci de un gînd al lui mai vechi. „Toate aceste frumuseți sînt trecătoare, nimic nu se poate clădi pe ele. Mi-am irosit viața pentru că n-am căutat ce-a trebuit". Se gîndea la semnul prin care își imagina, în rare momente, tot ce era demn de luat în seamă, marele romb încremenit pe care toate sînt așezate.

Cu privirile pironite dincolo de ceea ce vedea, de abia băgă în seamă creșterea zgomotelor, strigătele și larma gonacilor, aparitia vînatului, lăsă să-i scape pisica sălbatecă ce-i ieși în cale. Auzi archebuzele tunînd înăbușit, astupînd vibrația arcurilor. O clipă se gîndi la ce s-ar întîmpla dacă ar pleca, luîndu-l cu el și pe Henri dar înțelese că n-ar avea unde.

Îl simți pe Henri în spatele său, nerăbdător și-i atinse mîna. Fără să vadă nimic în jur își dădu seama că acum a sosit momentul cel mai prielnic, chiar la prima bătaie, cînd toți sînt stîrniți și nimeni nu bagă de seamă decît propria sa pradă așteptată. Șopti : Acum, dă ordin chiar acum și secretarul dispăru rapid.

Un cerb, urmărit de cele trei ciute ale sale, venea în goană spre ei, rupînd ramurile cu coarnele, răsuflînd greu, ca un taur. Eleganța se unea cu vigoarea și cancelarul fu bucuros că o ia nu înaintea sa ci chiar a contelui Bethlen, auzi împușcătura archebuzei, văzu apoi cum contesa, subțire și înaltă, făcu un pas înainte și întinse arcul cu grație și hotărîre, cu fața sclipind de o neașteptată bucurie a încordării brațelor ei destul de slabe și apoi, lăsîndu-se ușor pe spate, trimite săgeata într-una dintre ciute și cum ridică brațele cînd animalul se opri brusc străpuns în pieptul îngust, cum se poticnește ca și cum ar fi făcut un pas greșit și cum cade. Era o lovitură foarte frumoasă și tînăra contesă rămase cu brațele întinse de bucurie, de mîndrie adolescentină.

„N-aș mai putea opri nimic", se gîndi cancelarul încă o clipă și urechea lui exersată și atentă auzi trosniturile unui pas greu, doar el le auzi și apoi ursul, ca și cum ar fi avut înalte rațiuni politice, sări în spatele femeii care țipă scurt. Totul a fost atît de rapid încît bărbatul de alături de abia avu timp să-și scoată sabia, dar era prea năucit și cînd fiara îl observă, cu sigur simț al primejdiei îi zdrobi capul. Apoi se întoarse spre femeie.

Cu deplină stăpînire de sine Cancelarul își potrivi săgeata în arc și o trimise în fiara înfuriată. Chiar atunci auzi întîi un strigăt răgușit de om furios, apoi un țipăt sfîșietor. Printre tufele din spatele locului unde au fost așezați contele Bethlen și soția sa ca să aștepte bogata pradă a vînătorii, îl zări mișcîndu-se agil pe Henri.

Vînătorii în sfîrșit își dădură seama că s-a întîmplat ceva grav și soseau în fugă la locul accidentului. S-au așezat în cerc, tăcuți, cu fețele posomorite și închise, la o distanță respectuoasă de cîțiva pași de cele trei trupuri. Nimeni nu îndrăznea să se apropie, să se aplece si să închidă măcar ochii victimelor, să caute cu disperare dacă nu mai au poate

Ilustrație de FLORIN PUCA

puțină suflare. Nimeni nu vroia să-i atingă și atunci gazda, cancelarul principatului, făcu primul pasul și se aplecă mai întîi deasupra trupului femeii. Erau acum patru. Ursul, străpuns de săgeată, răsturnat lîngă femeie, cu blana zburlită, un exemplar uriaș care ar fi făcut cinste oricărui vînător, un adevărat trofeu. Alături femeia cu veșmîntul sfîșiat la umăr, dezvelindu-i carnea sfîșiată. Sîngele ce prinse să se închege îi întuneca albeața, rămasă mai mult bănuială, nu pentru toți ochii ci numai pentru cei măriți de fascinație ai cancelarului. Numai el vedea rămășițele albe ale pielii, îi simțea catifelarea pierdută, el, care de mic se deosebea de semenii săi pentru că-și putea închipui și ceva ce nu văzuse și numai aceste lucruri aveau preț pentru el. Din rana larg deschisă a gîtului subțire și nobil se mai prelingea o șuviță de sînge, încet, fără țîșnirea ce trebuie că a avut-o la început. Privirea cancelarului alunecă peste fața împietrită de teroare, peste ochii sticloși ca două mărgele verzi de sticlă. În interiorul minții sale privirea sa ascunsă desluși nu fața nobilă și frumoasă a unei femei ci un bot ascuțit, de nevăstuică ucisă, fiară mică și iute, felină agilă și străbătătoare, așezat pe trupul cu rotunjimi neîmplinite al unei tinere fete. Își mută privirea dincolo de leșul ursului spre bărbatul uriaș, acum întins, cu mîinile mult în față, și ele uriașe, înfipte în țărînă și frunze uscate, cu fața lipită de pămînt, aproape înfiptă și ea, căutînd în țărînă sau în băltoaca de sînge ce înconjura capul. Umerii ridicați făceau o movilă și cancelarul desluși și aici trupul unui bivol întunecat. În treacăt se gîndi că dacă nu i-ar fi ucis el, mai curînd sau mai tîrziu, l-ar fi ucis ei pe el. Stăpîn pe fiecare din mișcările sale își stăpîni însă ridicarea nepăsătoare a umerilor.

Se așeză în genunchi, în mijlocul marei tăceri a oamenilor stînd în cerc împrejurul lor și se mai gîndi că ei, ursul, cei doi oameni uciși și el însuși, în spațiul înconjurat de vînători tăcuți, erau ca pe o scenă, rotundă și ruptă de rest, de privitorii înfricoșați și de toți cei dincolo de ei. Mai privi cu răceală botul de nevăstuică ce înlocuise fața veselă și nobilă a tinerei contese și pentru o clipă si-o reaminti, așa cum o văzuse. Se aplecă și cu gesturi calme îi închise ochii, firesc ca și cum ar fi fost preotul ce fusese chemat pentru ultimile îngrijiri și-și făcuse datoria. Apoi scoase o batistă fină și-i acoperi fața. Se ridică și privi în jur, la oamenii tăcuți și întunecați. Ochii lor dovedeau de acum neîncrederea sau chiar bănuiala. Știa de mult ce înseamnă un asemenea moment, că e deajuns ca cineva să aibă îndrăzneala, să se întrebe numai, cu glas tare, cum a ajuns ursul acesta, aici, venind din spate, pe care nimeni nu-l văzuse, îndreptîndu-se tocmai spre larmă și nu fugind de ea. Și altul să ridice mîna înarmată. Mica scenă s-ar lărgi, spectatorii ar deveni actori și nimic nu l-ar putea salva. Un fior îi înțepeni mușchii și un val cald de sînge îl lovi în gîtlej, făcîndu-l să înghită. Era o nespusă plăcere în gustul sărat al fricii pe care-l simțea din nou pe limbă, era din nou **el**, cel ce nu se numea pe sine, împotriva tuturor celorlalți, conștient că este el pînă în ultimul mădular. Voință și hotărîre, imbold la acțiune iute. Ca să fie, trebuie acum cu adevărat, nu prin titlurile sale, să fie deasupra tuturor pentru că numai deasupra se poate supravietui, atunci cînd simți adînc că trăiești.

Îi privi pe toți cei din jur, văzu că s-au apropiat și hăitașii și slugile, ale magnaților și ale sale, păru că-și numără forțele și apoi cu un glas înalt și sigur pe el, spuse :

„Domnii mei, e un trist și stupid accident. Mîhnirea de abia mi-a lăsat glas să vorbesc și cuvintele sînt greu de găsit. Altețea sa Principele va fi, asemenea, adînc mîhnit, pentru că tocmai acum, cu greu s-a așezat pacea în principat dar adevăratul semn al păcii e atunci cînd foștii rivali există și pot fi mulțumiți, așa cum e dorința principelui".

Cercul de privitori se clinti puțin, cu neîncrederea păstrată, în cumpănă să se transforme în mînie sau să se închidă în sine. Acum era momentul cel mai periculos, adevărata înfruntare, după ce vorbise și cuvintele lui desluseau și mai mult ciudățenia acestui accident. O mînă atingînd garda sabiei ar fi fost de ajuns ca să le aducă aminte că sînt înarmați. Siguranța sa de sine, glasul său înalt, fals îndurerat, care amintea asprimea nu era deajuns.

— Henri, strigă cancelarul și secretarul se strecură, al cincilea actor, în locul gol înconjurat de vînători.

— Excelență ?

— Aceste nobile victime trebuiesc conduse cu toată pompa. Ai soldați prin apropiere ?

— Da, excelență. După obicei, la locul popasului ne așteaptă oameni din gardă și locul nu este departe.

— Sună din corn semnalul, să vină. Să faceți două paturi din brad și să-i întindeți pe ele. Deși e zi, să se aprindă torțe din cetini.

Cornul a sunat prelung și din depărtare i-a răspuns altul. Din mijlocul mulțimii s-au deslușit numeroși slujitori ai cancelarului și vînătorii săi, mai numeroși pentru că el organizase vînătoarea. A mirosit a rășină proaspătă și loviturile de secure erau aproape vesele. Cele două trupuri au fost întinse pe paturi largi, de cetini și la loc mai deschis s-au aprins torțe din crengi lungi, de brad. În marginea alaiului de seniori, tăcuți și cu armele plecate în cernită poziție, scoase din teacă spre cinstire, păseau greoi soldații cetății Hustului.

Cancelarul mergea în frunte. la cîțiva pași înaintea tuturor, îngîndurat și singur. Valea Tisei sclipea în depărtare, pădurile erau bătute de un vînt aspru ce le scotea la iveală posomorîta lor frumusețe. Ochiul adînc al cancelarului le gusta asprimea care-i părea vie, amenințarea de care-și dădea seama ca s-o biruie. Clipa de mare teamă și înfrîngerea ei îi scociorîse un chef sălbatec de viață de aceea îndrăznea să privească pînă departe și ce vedea nu i se părea pieritor și fără importantă, nedemn față de imaginea zămislită de el, a rombului.

MIRCEA MICU

Vestiri de mai

Semințele vestesc, acum se-aude
tulburătoarea naștere în flori.
Fîntîni adînci, izvoare din izvoare
și oase de bărbați cutezători.
Să ne spălăm în rouă. Crește grîul
și-un clopot de lumină ne străbate
visările. Ne-nțășurăm în taldul mătăsos
spre punți curbate în eternitate.
Și tot mai Sus privirile spre treapta
grăbind cu rotitoarele-i inele.
În zori, în Mai, sfinții de frumusețe
stăm treji și ochii picură-n drapele.

Pămînt

Aici, pe aburul acestui
orgolios și vechi pămînt,
lipit de ochi, lipit de piele
ca un ocrotitor veșmînt.
Aici, pe lacrima subțire
a unui continent bătrîn
e locul unde trec în doruri
și leagănul unde rămîn.
Învăluit de-un aer unic,
ascult silabele sunînd
din dorul dorurilor toate
rememorînd, rememorînd ...
Aici, unde începe lumea
și unde se sfîrșește ea
crește o zodie cu sălcii
peste îmbătrînirea mea.

GRETE TARTLER

Choral

Cît sînt de dulci cuvintele tale
cu mierea zăpezii căzînd pe cristal
învăluindu-mă, fug pe pereții subțiri
albine cu sunetul blînd de choral.
Cît e de gol potirul meu nevăzut
și cît de albe cuvintele care-l cuprind ;
vestmîntul acesta ce-n mine îl port,
o s-acopere lumea cu flori de colind.

GEORGE-VIRGIL STOENESCU

Luminatorul

Îmi plouă noaptea-ziua înspumat
Solar lovit în puntea regăsită
Un rîs de mască apa o irită
Îmi plouă noaptea-ziua înspumat.

În șirul nestatornic de statui
Bătaia inimii și-a liniștit un vierme
O stea-n inele unsă fără vreme
În șirul nestatornic de statui.

Al nouălea e bustul unui gînd
Ce ar fi vrut să fie o idee
În cercurile frunții orhidee
Al nouălea e bustul unui gînd.

Un privilegiu de nevoie-n dor
Pecetea sceptrului a scris un vers
La dulcele nemernic și pervers
Un privilegiu de nevoie-n dor.

Sglobie eroarea întreba... .

Cum moare marea-n fiece lumină
Purtată ochiului în duh vărsare...
Mai poate fi o mînă cînd răsare
La fratele ce rugul îl închină ?

Și poate orbirea spargerii de stînci
Să liniștească ancora de carne,
La fruntea grea de fluturi să răstoarne
Știutele poveri, florile adînci ?

Iar ghimpele de stea îl simt în mine
Să-l scot afară palid, rea comoară
Armurilor de șerpi a cîta oară...

Mă învelește apa pe coline
Din ochiul îngropat în vechi saline
O pasăre a mai putut să doară ?

Livada plînse galbena privire

Ca omul care arde în nisipuri
Iubirea de o vară ne-nceputâ
Simt glasul ispitit cum mă asmută
Ca omul care arde în nisipuri.

Degeaba umbra vrea să mă închege
Nu simt durerea pietrei de-a fi înger
În ochiul ce strecoară iarba sînger
Degeaba umbra vrea să mă închege.

Ca un destin de păsări cînt sub mare
La somnul împlinit pe albe chipuri
Și vreau armura moartă în răstimpuri
Ca un destin de păsări cînt sub mare...

ARTE

TEATRU

Sarajevo, cu ieşire la munte

Cine merge la Sarajevo, inima Bosniei, trage, bineînţeles, la hotelul Evropa. Oraşul e un istm înflorit al Orientului, cu gust puternic de ghiudem şi floricele de porumb (prăjite cu puţin ulei şi un praf de sare). Bulbii moscheilor alternează cu cepele adevărate pe care le sparg în pumni bucătarii mustăcioşi de lingă bazar, condimentînd pînă la lacrimi oile la protap. Cînd musulmanul intră în papuci, păşind smerit să se roage, virful de minutar al minaretelor capătă o uşoară trepidaţie pe pieptul invizibil al lui Alah ; cînd, recules, iese din moscheie, se aruncă în bocanci cu febrilitatea omului modern care se urcă în autoturism, nerăbdător să demareze. Sînt obligatorii cinci jumătăţi de oră pe zi pentru a te prezenta, spălat pe mîini, măcar în faţa ta : după care — calea-valea — la treabă. Meşteşugarul băştinaş îşi iubeşte treaba, lucrînd în filigran nu numai aurul, argintul, alama, dar pînă şi baclavaua. Fără ieşire la mare, Sarajevo e ca o Mangalie cu ieşire la munte. Peste tot, pe tăpşane — cruci albe creştine şi pietre funerare cu turban, arătînd o convieţuire paşnică şi dincolo. În afară de aceste podoabe de cult, oraşul nu are statui — şi e de mirare, întrucît munţii stau la îndemînă. La ciţiva kilometri — izvoarele Bosnei. Un peisaj unic, duceţi-vă să-l vedeţi. De sub tonele de piatră seacă se reped adevărate cascade, apa musteşte prin toate crăpăturile de parcă cineva ar stoarce munţii. Pîriul care curge prin oraş e roşcat din cauza oxidului de fier, peste el sînt azvîrlite cîteva frumoase poduri, dintre care cel mai faimos — şi cel mai periculos — e cel al lui Gavrilo Princip. Un muzeu, special vorbeşte despre incidentul de la Sarajevo.

Doi dintre marii scriitori ai Jugoslaviei aparţin acestor meleaguri frămîntate : Iovan Ducici şi Ivo Andrici.

Dar să ne întoarcem la hotel. Evropa ici, Evropa colea. Ghiudemul şi feregeaua (înlocuită de curînd cu mini) nu împiedică acest brav oraş de a fi realmente european.

Anual au loc aici două importante festivaluri : unul, naţional, de teatru (scenele mici şi experimentale), ajuns acum la a XII-a ediţie, şi celălalt, internaţional, de poezie. Deocamdată, aceste detalii, în faţa cortinei.

Marin SORESCU

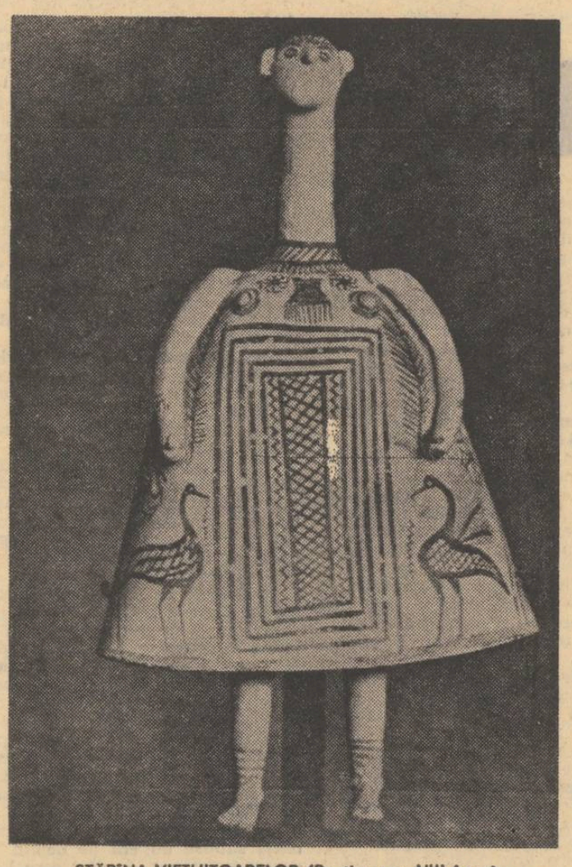

STĂPÎNA VIEŢUITOARELOR (Beoţia, sec. VIII î.e.n.)

ARTE

TELEVIZIUNE

Pentru mari şi mici

Fără-ndoială că emisiunile tele-şcoală pun rosturile televiziunii într-o lumină cu totul favorabilă. Aş spune chiar că într-ajutorarea practică a elevilor prin mijlocirea micului ecran răscumpără o mulţime de păcate. Exact ceea ce lipseşte îndeobşte programelor pentru tineret — **adresa**, constituie partea bună a emisiunilor despre care scriu. „Adresă" adică ţel limpede, scop bine propus şi bine dus la capăt. Important este că nu se bate apa-n piuă. Ministerul Învăţămîntului împreună cu televiziunea au înţeles laolaltă importanţa vizualizării în ceea ce priveşte obiectele studiului şcolar şi au adoptat în consecinţă o formulă surprinzător de sigură şi de eficace. Fără-ndoială : cei mai în măsură să aprecieze consecinţele unei asemenea întreprinderi sînt înşişi elevii, secţia responsabilă a televiziunii ar putea efectua sondaje şi schimburi de opinii foarte utile ; dacă mai încap îmbunătăţiri ele ar fi mai uşor de întreprins aşa decît altminteri, dar şi pentru un nespecialist trecut de vîrsta spaimei absolute în chestiuni atît de private cum ar fi matematica, emisiunile în cauză sînt captivante şi instructive. Adaog că ultimele emisiuni de literatură au izbutit cîteva sinteze excelente, că au furnizat aproape ideal modelul cerut la bacalaureat şi la examenul de admitere în învăţămîntul superior. Dăruind deci laudele de cuviinţă, tot ce putem dori în continuare este ca tot mai multe emisiuni dedicate tineretului să-şi afle un profil la fel de statornic şi de profitabil din punct de vedere profesional.

★

În schimb, adresată iniţial copiilor, 1001 DE SERI devine tot mai pe faţă o emisiune pentru adulţi. Şi anume o emisiune problematică : nu că valoarea filmelor ar stimula peste măsură participarea noastră inteligentă dar gradul lor de dificultate tot mai accentuat face din accesibilitate o adevărată problemă. De ce să nu recunosc : a fost o mare strădanie să mă descurc duminică seara în ţiţele atît de complicate ale filmului despre batistele care salvează de la inundaţie un robinet. Lasă că niciodată nu se anunţă originea şi autorul filmului şi eşti obligat să te teleghidezi după niscaiva inscripţii de pe un gard [— duminică seara a fost „instalater" şi de acolo deduc că filmul ar fi fost ceh —] dar lipsa simplităţii şi a epicului, exact însuşirile care au făcut nemuritoare filmele lui Walt Disney malformează divertismentul pînă la deces. Şi dacă n-am fi văzut tot pe micul ecran serialele studioului N ! Şi chiar unele din selecţiile SERILOR. În schimburile internaţionale de anima-film nu se pot pune condiţii de valoare ? Fiindcă altminteri 1001 DE SERI este între emisiunile la care se ţine în mod public foarte mult.

Sânziana POP

MUZICA

Muzică românească la Filarmonică

Intrutotul lăudabilă iniţiativa bătrînei instituţii muzicale de a organiza o săptămînă a muzicii româneşti. Nu la fel de demn de elogii este conţinutul fiecărui concert în parte, nu totdeauna scutit de lucrări mediocre, nesemnificative. Mai închegat, cu o intenţionalitate mai vădită, concertul simfonic de săptămîna trecută a fost cu evidenţă orientat spre ceea ce am putea numi un clasicism al producţiei româneşti a secolului.

Chiar în creaţia lui Doru Popovici, singurul trăitor dintre cei cinstiţi, se găseau lucrări mai reprezentative pentru mersul actual al muzicii autohtone dar valoarea piesei şi locul său anume în creaţia compozitorului face ca această reprogramare să ne bucure.

Într-adevăr. Doru Popovici, semnalat într-un elogios articol din „Le Monde", acum cîţiva ani, ca un deschizător de drumuri, îmbină logic şi echilibrat tendinţa de investigaţie sonoră cu cea de revalorificare a straturilor arhaice, pe care ştie a le pune în valoare şi a le lăsa intactă prospeţimea. Această atitudine este caracteristică compozitorului, care îmbină cu strălucire activitatea creatoare cu cea de cercetător-muzicolog, istoric pătrunzător al actului sonor. Opus-ul din care face parte lucrarea este ilustrativ după cum simptomatică este alăturarea în acelaşi opus a celor patru lucrări: „Poemul bizantin — Omagiul Mănăstirii Arnota", suita „Codex Caioni", audiată în concertul la care ne referim, „Simfonia III-a Bizantină" şi „Două arii bizantine".

Lucrarea, în aspect predominant melodic, (temele sînt luate din celebra culegere a românului Ion Căianu — sec. XVII) degajă un sentiment pe care l-am putea numi înfiorat-respectuos, pentru că supleţea imaginativă se mariază perfect cu rigoarea citatului, cu autenticitatea istorică. Claritatea şi simplitatea lucrării ne amintesc parcă de Sabin Drăgoi şi mai ales de ilustrul Mihail Andricu, profesor şi îndrumător al compozitorului. Complexă, fără complicaţii suplimentare, încărcături de efecte lăutăreşti sau alte trucuri nu o dată întîlnite în lucrări de asemenea factură, suita impune prin predominanţa procedeelor polifonice, realizate cu abilă muzicalitate şi prin prospeţimea unor soluţii armonice, în special a cadenţelor totdeauna neaşteptate dar şi logice în acelaşi timp. Incîntătoare reîntîlnirea cu, şi de astă dată, eminentul Erich Bergel, cu măiestria sa în proporţionarea planurilor ca şi în finisarea absolut necesară a detaliului.

Concertul pentru pian de Paul Constantinescu ne-a amintit, o ocazie în plus, cît de nedrept de rar este ascultată astăzi, în concert, muzica marelui şi regretatului compozitor. Din personalitatea lui Paul Constantinescu cei foarte tineri, datorită programărilor lacunare, nu pot cunoaşte prea mult şi este un sacrilegiu. Concertul rămîne strălucitor prin noblleţea romantismului strămoşesc, exprimată cu o modernă invenţie dezvoltativă, într-o formă elastică şi naturală şi cu o tratare solistică virtuoasă. Interpretul primei audiţii, rămas şi azi aproape singurul interpret al lucrării, Valentin Gheorghiu, ne-a reamintit talentul său fertil, verva inepuizabilă, aplecarea minuţioasă şi atentă ce au evidenţiat totdeauna interpretarea acestei piese de către distinsul pianist. Simţim în cîntul său justificata dragoste pentru această muzică inspirată, pentru personalitatea luminoasă a dispărutului.

Pentru că despre Simfonia I-a de George Enescu s-a spus foarte mult şi nu cred că am mai putea spune ceva demn de atenţie, vom elogia în încheiere interpretarea măestrită dată „eroicei" enesciene de Erich Bergel. Familiar romanticilor, el a relevat doza de patos olimpian, de elan nestăvilit, ceea ce nu a împiedicat asupra claritătii şi minuţiei formale, asupra dialecticii piesei pe care Arthur Honnegger o considera „magistrală".

Costin CAZABAN

FILM

Rosaline, definitiv pierdută?

Toate bune şi frumoase : Romeo şi Julieta întorc spatele lumii şi-şi găsesc împlinirea în moarte, lucru care nu ne prea supără, în definitiv nu-i vorba de moartea noastră. Clanurile rivale se-mpacă, viaţa colcăie mai departe. Dar ce facem cu personajul Rosaline, prima (?) iubită a lui Romeo ?. Înflăcărarea cu care vorbise acesta despre ea, atestă bunul călugăr, era egală celei prezente. Or, în ciuda mustrărilor, Romeo se dăruieşte iubirii celei noi pînă la capăt, lăsîndu-se astfel eliminat din ciclul evolutiv al speţei. Am putea aşeza, fără îndoială, pe celălalt taler (cel al Julietei), pe contele Paris, însă numai dacă am fi ipocrit-schematici, aşa cum de altfel se şi obişnuieşte. Noi însă, nefiind de meserie ci doar, ţinînd pentru cîteva „spectacole" locul titularului acestei cronici, să ne îngăduim a ne opri asupra fazei „rosaline", care pune cel puţin două probleme : aceea a iubitei părăsite (care nu-l interesează pe Shakespeare şi, deci, nici pe noi) şi aceea a părăsirii iubitei de circumstanţă pentru „marea dragoste". În filmul lui Zeffirelli, Romeo parcă se simte ruşinat în faţa reprosului proferat cu vehemenţă chiar de către călugăr, dar, fără a ezita o clipă, o jertfeşte pe Rosalina Julietei. Ne putem închipui, desigur, că ea, Rosaline, a suferit, a chiar rămas nemîngîiată, dar nu ne putem închipui nici o clipă că prima „iubită" a lui Romeo l-ar putea urma în moarte. Ea reprezintă o legătură „normală", lipsită de dramatism, nereperabilă. Şi totuşi, ca o tiflă dată sensului puităţii, binevoitorul călugăr îl ceartă pe Romeo pentru cruzimea cu care părăseşte într-o fracţiune de secundă pînă şi imaginea Rosalinei din memorie. Nu vom şti ce anume se va întîmpla cu această Rosaline dar, dacă ar fi să-l citîm pe Jan Kott, ştim de ce Romeo şi Julieta au devenit un cuplu tragic : „Romeo şi Julieta este o tragedie a celei dintîi iubiri. Pentru aceşti tineri îndrăgostiţi exaltaţi lumea nici că există. Acesta-i poate şi motivul că aleg moartea cu atîta uşurinţă". Nu-i adevărat ! Un tragic vînt se roteşte în jurul a tot ce sare dincolo de programarea specifică. Cei doi amanţi au trăit într-o clipă totul. Pînă şi moartea fiecăruia dintre ei. Ei nu părăsesc lumea ci o anumită lume, pentru a o pedepsi, tocmai pentru că sunt prea tineri. Faptul îl strigă în eternitate pelticul prinţ în scena finală a acestui film atît de pictural. Tinerele cadavre devin simbolul zurbei viitoare. A le fi cerut să supravieţuiască însemna a-i fi ucis cu totul. De supravieţuit supravieţuiesc toţi ceilalţi, Capuleţi, călugări, precupeţe şi mai ales Rosaline, simbure derizoriu pus în centrul perpetuării speţei.

Leonid DIMOV

MASCĂ din TIBET

ARTE PLASTICE

George Apostu

Vorbeam, în numărul trecut, la George Apostu de adevărate kinograme ale sculpturii. Dintr-o eroare de tipar, în loc de kinograme a apărut... kilograme, fapt destul de neplăcut. Voi relua, forţat şi de împrejurări, discuţia de la acest cuvînt buclucaş. Observaţia lui George Apostu este puternică şi acută. Ea posedă la început virtuţi de lentilă separatoare. Un motiv, la început în stare primară, începe să obsedeze. El intră în aria artei abia cînd sensul său se desprinde de natura iniţială începînd să-şi trăiască aventura proprie. Obiectul naşte obiect în zona purităţii semnificative. Aici începe şi drama, acea convulsie despre care am mai amintit.

Nu voi intra în operele lui George Apostu prin intermediul trimiterilor pe care el însuşi le face, denumindu-le, orientarea mea fiind de un ordin mai aparte. Să subliniem, pentru început, alăturări de prezenţa umană, interpretată desigur, apariţia frecventă a stîlpului şi a roatei. Un stîlp sănţuit sau o roată spartă, îmbucate într-un spaţiu electrizat. Uriaşele burghie străpung pămîntul într-un elan de afirmare lent dar sigur. Închise cu flori stranii la capete, mîntuite în oval, par să-şi trădeze împlinirea de o clipă. Deplasarea către văzut, avidă de înălţime, rămîne însă fundamentală. Şi iată şi o roată-floare, din care a rămas doar scheletul zburător, o prelungire de spiţe scînteietoare. Prin desfiinţarea cercului şi raportarea lui spre planuri mai vaste, orizontul însuşi este antrenat într-o mişcare invizibilă. Însurubarea spre stele se transmite simţurilor şi ne subjugă. Între repaos şi expansiune, omul menţine un fel de neutralitate, un echilibru melancolic. Un fel de resemnare plină de înţelepciune. Împuns de ghimpele gravitaţiei el cunoaşte în aceeaşi măsură şi marile forţe centrifuge. Faza pe care o străbate acum George Apostu înclină mai mult către primul termen. El răscoleşte adîncurile, familiarizat cu ele, ştiindu-le bine tentaţia de invadare a înaltului. Deosebită este numai tratarea acestei contracţii, surprinsă în punctul de plecare, la origine. Apar astfel rădăcinile, în accepţia de sorginte a tuturor lucrurilor, rădăcinile de cristal, de sămînţă, de perpetuare a speciilor, de fecunditate împlîntată în miezul haosului greoi şi dezarticulat. O străveche înrudire a românului cu pădurea, cu permanenţa ei nevăzută, subpămînteană şi veşnică este reluată cu o admirabilă intuiţie. Acolo unde totul părea de domeniul trecutului, epuizat, consecinţe dintre cele mai noi şi cuprinzătoare se rostesc apăsat. Dacă vorbim de măiestria acestor suite realizate de George Apostu, de corespunderea lor în orice unghi al vederii cu emoţia, de importanţa pe care ele o acordă luminii, mereu altele în jocul de umbre şi străluciri, aproape însufleţite, spunem un adevăr, constatăm ceea ce trebuie oricum constatat. Mai departe însă, dincolo de meşteşug, în chiar inefabilul artei, rădăcinile lui George Apostu ne reprezintă pe noi toţi, aderarea noastră temeinic îndreptăţită la universal.

Descoperirea lui George Apostu pare simplă. Arheolog fantast însă, el ne învecinează sufletul, ni-l armonizează cu dulcele-amar lemn de nuc, ancorat în pămînt, rădăcinos. În el îi place mai ales sculptorului să lucreze. Teiul este al cuvîntului. Nucul tomnatic visează ciocanul şi dalta. Ne priveşte pătrunzător pînă la temelie. Dacă le contempli mai îndelung, rădăcinile lui George Apostu, pe trepiedele lor, ţi se par străvechi aparate de fotografiat ale materiei. Şi imaginea noastră surprinsă în interiorul lor nu ne desminte.

Grigore HAGIU

P.S. Aflu, în preziua tipăririi revistei, de acordarea Marelui Premiu al Uniunii Artiştilor Plastici lui George Apostu Profit de ocazie şi alături de toţi iubitorii artei sale, îl felicit din toată inima.

SPORT

Un vraci pentru „naţională"

„Tenismenul român pierde setul întîi cu 3—6. În setul al doilea, condus cu 4—2, egalează la patru... După alte două egalităţi, se desprinde în cîştigător în urma unei lupte formidabile care epuizează resursele fizice ale olandezului (zburător ,bine înţeles)... Sigur de el, cu resurse fizice nebănuite, Ilie Năstase nu lasă în ultimul set adversarului său decît un ghem **(France Presse)**. Asta, — o spunem pe românește — ştim şi noi că înseamnă „a face pe dracu'ghem", şi Tom Okker era unul...

Comunicatul agenţiei franceze de presă izbuteşte prin stilul său precis, printr-o veritabilă radiografie psihologică a jocului, să-l caracterizeze în acelaşi timp şi pe marele nostru campion, în sens, ca să zicem aşa, moral-volitiv. Ilie cîştigă „cu panaş" ori de cîte ori este pus la ambiţie, cînd adversarul **ia avans.** Aproape ne vine să credem că el îi dă, îi lasă acest avans, în mod deliberat, că o stratagemă interioară a lui, nu zic, dar s-ar putea. Fine del primo tempo. Secundo tempo. Urmează dezlănţuirea, mobilizarea „resurselor fizice nebănuite", sistemul nervos încordat la maximum, dar bine echilibrat, răspunde sec şi intransigent la cîntecele de pierzanie ale grecoaicei, (sirena **Emoţia),** o lumină cerească pogoară pe terenul de zgură sau iarbă : ei, şi în faţa acestei tenacităţi, Victoria, fată bună, crudă şi nemiloasă, de plan, plăcîndu-i mai întîi să-şi pună alesul la încercare, să-l chinuie chiar, să-l provoace, spre a vedea cîte sînt şi pînă unde merg resursele bărbăţiei sale, surîde. Îl iau pe băiatul ăsta, mă duc după el...

★

Am vrea, (unde-i ziua aia, doamne ?) să vedem „naţionala" de fotbal reacţionînd astfel, condusă cu doi la zero şi cîştigînd, calm, cu motoarele pe ascuns ambalate, cu 3—2, ca R.F.G.-ul contra echipei Marelui Albion. Asta presupune „un suflet bine pregătit", cumpătare, încredere, sobrietate, nu ifose, năbădăi, înfumurări — o înverşunare limpede, o trainică înjghebare a intelectului, dacă nu cerem prea mult.

Şi iată că iarăşi şi iarăşi venim şi susţinem cu modestia noastră de suplinitor (şi încă al nouălea) că ce lipseşte de fapt „lotului reprezentativ" e un vraci. Un bun psiholog, care să le dea jucătorilor pe [nas cu păr de urs ars, eventual, dacă alte leacuri n-au apărut, să-i vindece de nevricale, bîlbîieli ori pripeli în faţa porţii.

Testul decisiv va avea loc în luna mai, la Bratislava, cu echipa Cehoslovaciei. Echipa născută pe Wembley va trebui să treacă acest examen foarte greu. Tehnic, ea poate spera la o victorie, chiar, dar „labilitatea psihică", meteahna capitală a unsprezecelui dirijat de Angelo Niculescu, va trebui cercetată cu toată grija cuvenită acestui soi de pregătiri. Pe urmă, vedem noi...

SUPLINITOR IX

revista străină

● **LA POLOGNE** (apr. a.c.) Studiourile poloneze anunţă începerea turnărilor la un film în culori consacrat vieţii şi operei lui Nicolas Copernic. Filmul are în vedere perioada de după terminarea studiilor lui Copernic (la Universitatea Jagellonă din Cracovia) fără a respecta însă ordinea strict cronologică a evenimentelor. Ceea ce îi interesează în mod special pe regizori (Ewa şi Czeslaw Petelski) este drama omului care şi-a depăşit epoca.

● **GRAMMA** (14 mart. a.c.) Deschisă recent la Havana, expoziţia de fotografii aparţinînd lui Osvaldo şi Roberto Salas (tată şi fiu) a stîrnit un larg ecou în rîndurile presei şi ale vizitatorilor. „Pentru a vă face o idee de felul în care am procedat pentru fotografiile în culori ale acestei expoziţii — spune Roberto Salas — să luăm un exemplu: fotografia lui Ché, pornind de la o fotografie alb-negru de 35 mm am izolat diferitele tonalităţi de negru, de alb, de gri cu ajutorul unui procedeu chimic pentru a le trece apoi pe o hîrtie colorată. În acest caz am făcut o expunere parţială. Culorile, tonalităţile au fost obţinute în exclusivitate prin mijloace fotografice..."

● **SCALA** (apr. a.c.). Ernst Lieber prezintă ultimele noutăţi editoriale din R F.G. : **N** de Dieter Kühn, **H** de Klaus Stiller, **Isus la Osaka** de Günther Herburger, **Anti-München** de Paul Wühr. Cunoscut deja ca autor de scheciuri radiofonice, D. Kühn abordează cu **N** (prima sa lucrare în proză) un gen relativ inedit — biografia fictivă. Sub iniţiala „N" se ascunde numele lui Napoleon aşa cum sub iniţiala „H" din romanul lui Stiller se ascunde numele lui Hitler. Spre deosebire de Kühn însă Stiller urmează altă metodă : eroul său este un anume H., politician imaginar, atins de nebunia grandorii. Autorul a evitat orice indicaţie relativ la personajul autentic şi la împrejurările istorice reconstituind într-un plan strict literar personajul monstruos care a fost Hitler. Aflat la al doilea roman, G. Herburger este un autor deja cunoscut în R.F.G. În viziunea sa, Isus apare îmbrăcat în mantie din fire sintetice, cu aparatul de radio în mînă, circulînd cu avionul ori cu taxi-ul. Un Isus care nu vrea să moară pe cruce ci să trăiască, care mobilizează săracii împotriva papei şi dă foc propriei sale cruci. Plin de cuvinte izolate şi de planuri ale oraşului, **Anti-München** este o carte greu de încadrat într-un gen sau altul. Se ştie că autorul a lucrat la ea timp de patru ani (studiind documente istorice şi cartografice, particularităţi locale şi dialectale etc) şi că a intenţionat să prezinte „altceva decît partea pitorească sau reprezentativă a capitalei bavareze".

● **L'EXPRESS** (24 mart.—4 apr. a.c.). „Domnul Lowe Story se apără" — sub acest titlu revista anunţă în manşetă un interviu cu Erich Segal din care aflăm, printre altele, că specialitatea lui E.S. este „decatlonul intelectual", că **Lowe Story** aparţine după opinia autorului marii literaturi, mai mult, că în ce priveşte destinul eroilor **Lowe Story** şi **Romeo şi Julieta** stau pe acelaşi plan, că un tînăr hippie a plantat în grădina sa flori în memoria lui Jennifer (eroina lui Lowe Story), că în afara cronicarului de la Newsweek şi a părinţilor (care îi reproşează întrebuinţarea cuvintelor de cinci litere) toată lumea e mulţumită de **Lowe Story** etc. etc.

● Cucerind pînă la 32 ani toate premiile literare, Joyce Carol Oates este una din cele mai interesante figuri ale prozei americane contemporane. Se spune despre ea că e frumoasă „ca o infantă a Spaniei" sau „ca o eroină dintr-un roman sudist la umbra magnoliilor", că scrie ca un Balzac sau un Dreiser, că a suferit influenţa lui Faulkner, că e un amestec curios între Henri James şi Zola, că scrie mult şi repede şi că ceea ce scrie nu seamănă cu personajul pe care îl reprezintă. Romanul său **Them,** tradus recent în ed. Stock sub titlul **Euse** este elogios comentat de Jacques Caban care o numeşte pe autoare „un Zola în dantele".

● **LE MONDE** (3 aprilie a.c.). Organizatorii Jocurilor Olimpice de la München (1972) acordă o mare atenţie găzduirii ziariştilor. Astfel, pentru a le uşura activitatea, ei vor avea la dispoziţie un local unic de muncă şi odihnă, o rută specială pe care vor circula spre locurile de desfăşurare a competiţiilor, camere separate cu receptoare T.V. difuzînd 12 programe, două ordinatoare care vor putea răspunde oricărei întrebări privind sportul şi sportivii de ieri şi de azi. Întrebările vor fi puse telefonic iar răspunsurile vor fi date aproape instantaneu pe ecranele televizoarelor individuale.

● **UMORUL ŞI UMORIŞTII AMERICANI** (nr. 1, a.c.). Număr special al publicaţiei **Ştiri culturale din S.U.A.** Cuprinde o „introducere", o informare privind comedia televizată, o prezentare a revistei **The New Yorker** (una din publicaţiile care au strălucit în domeniul umorului şi al satirei), o prezentare a scriitorilor Don Marquis şi Mark Twain, a artistului Will Rogers. Ultimele două părţi se referă la cinematografia şi, respectiv, la „stilurile regionale ale umorului american".

● Mai puţin cunoscut publicului românesc, Don Marquis ocupă un loc de frunte în literatura americană datorită unui umor plin de imaginaţie şi a unei analize amănunţite a mentalităţii americane. Născut în anul 1878 în statul Illinois. Don Marquis s-a făcut cunoscut cu cartea **Archy şi Mehitabel** (Archy — un gîndac, Mehitabel — o pisică). Împrejurările apariţiei personajului Archy sînt redate în următorul extras din rubrica **Sun Dial** a ziarului **Sun** din New York : Într-o dimineaţă am venit în biroul nostru mai devreme decît de obicei şi am descoperit un gîndac enorm sărind pe clapele maşini de scris. El nu ne-a văzut şi l-am urmărit cu privirea... După aproximativ o oră de muncă literară extrem de grea el a căzut istovit pe podea şi am văzut cum se tîrăşte pînă la un cuib format din poezii care sînt întotdeauna acolo în mare număr. Fericiţi că lăsasem o coală de hîrtie în maşină aseară... am găsit următoarele : expresia este nevoia sufletului meu / am fost odată un poet foarte liber / dar am murit şi sufletul meu a trecut în corpul unui gîndac / aceasta mi-a dat o nouă concepţie despre viaţă / văd lucrurile acum din partea de jos / mulţumesc pentru cojile de măr / în coşul de hîrtie / dar lipiciul dvs. este atît de vechi că nu-l pot minca / aci e o pisică numită mehitabel pe care aş / vrea să fie izgonită aproape că / m-a mîncat aseară de ce nu / prinde şoareci asta e menirea ei / aici este un şobolan pe care ar trebui să-l prindă imediat / majoritatea şobolanilor de aici sînt doar şobolani / dar acest şobolan este ca şi mine / are un suflet omenesc în el / a fost el însuşi un poet / noapte de noapte am scris poezii pentru dvs. / la maşina de scris / iar această fiară care a fost un poet iese din gaura sa cînd sînt gata / şi le citeşte şi-şi bate joc de ele / este gelos pe poeziile mele / îşi bătea joc de ele cînd am fost oameni amîndoi / a fost el însuşi un poet foarte prost / iar după ce le-a citit rînjeşte dispreţuitor / şi le mănîncă // aş vrea ca dvs. să-l puneţi pe mehitabel să omoare pe acest şobolan / sau să aduceţi o pisică de treabă / şi voi scrie pentru dvs o serie de poezii / arătînd cum par lucrurile / unui gîndac / numele acestui şobolan este freddy / data viitoare cînd freddy va muri sper că nu va mai fi un şobolan / ci ceva mai mic sper că în transmigraţia / viitoare să fiu eu un / şobolan iar freddy un gîndac / îl voi învăţa eu atunci să-şi bată joc de poeziile mele // nu mîncaţi oare niciodată sandvişuri la birou / n-am gustat o firimitură de pîine / de nu ştiu cînd / sau o felie de şuncă sau orice înafară de coji de măr / şi lipici lăsaţi o coală de / hîrtie în maşină în fiecare seară / mă puteţi numi archy".

u. v. z.

150 de ani de la naștere

Baudelaire

Lecția poetului

Cînd Dante a coborît ad inferos, din limb, acel vestibul al Infernului, loc al sufletelor inocente și totuși nemîntuite — copii nebotezați morți înainte de vreme, oameni drepți ai antichității morți înainte de venirea Domnului — el a fost întîmpinat de o pleiadă a poeților din vechime. Maestrul, călăuza lui Dante, Virgiliu, se afla printre ei. Tot de aici, din acest limb, țară a nimănui așezată în intermundii, zonă expusă focurilor Infernului și Paradisului deopotrivă, din acest mare spațiu vag al indiferenței va porni și Baudelaire în peregrinările sale.

Nu, poetul acesta nu era un damnat. Dubla apetență contrară, simultană, din sufletul său, spre Dumnezeu și Satana, era o continuă neutralizare a apelor acestui suflet. Atras de puteri contrare, sfîșiat de ambivalențe, el cădea iarăși și iarăși în marele gol lăuntric al spleen-ului. În orele deșarte el avea de ales între estetismul unui dandy, om care trăiește — conform definiției sale — de parcă ar avea neconținut în față o oglindă, și drogurile care îi ofereau iluzoria evadare a paradisurilor artificiale.

Baudelaire e un posedat. Dar demonul său nu este ispititorul care oferă voluptăți, măriri, false împliniri, ci este ironicul duh al lehamitei. Teribilă putere de distrugere a golului! Revolta lui Baudelaire pare mai puțin consecventă decît aceea a lui Rimbaud sau a avangardei secolului nostru. Și totuși, toate revoltele și contestațiile moderne au într-însul un profet. Antinatură, anticultură, antiumanism, el le-a încercat febril pe toate, prin cuvîntul și fapta sa.

Cuvîntul jaculatoriu, tentativă de a ieși din sine prin ek-staza (= ieșirea din sine) poetică. Misiunea verbului poetic, în spiritul lui Baudelaire, este de a deschide o fereastră spre acea altă lume care e, de fapt, lumea noastră. Parisul Tablourilor pariziene participă la dubla stare a spațiilor din poezia aceasta: este metropola modernă, luminos-sordidă și este, totodată, un alt tărîm bizar, o lume de dincolo. De altfel, realitatea toată, pentru acest om căruia i s-a dat un dar deosebit al descoperirii corespondențelor este un „imens rezervor de analogii", un „magazin de semne". Există o punte între toate cîte sînt. O punte a semnelor, a verbului mijlocitor. Poetul este un inițiat în limbajul universal al acestor semne. El e tălmaciul omenirii, hermenentul, cel care prin cuvîntul său are puterea sacerdotală de a lega și a dezlega totul.

Libertate supremă: a fi dispunătorul semnelor. Această extremă libertate a poetului pe care și-o asuma Baudelaire compensa robia simțurilor, jalnica sclavie a afectelor sale. Asemenea posedaților din vechime care, zguduiți de furii demonice, mai păstrau într-înșii o insulă de răgaz în care înălțau rugi Domnului lor, tot astfel Baudelaire, chinuit de patimi, găsește calmul detașării de sine a poetului.

Poezia se naște nu din complacerea în sine, ci din mortificarea de sine. Ascetică lecție pe care marii turmentați ai secolului trecut, Baudelaire după Poe, înaintea lui Malarmé au predat-o clasicilor secolului XX: unui Claudel, Valery ori T.S. Eliot.

Care este locul lui Baudelaire printre toți aceștia? Locul înainte-mergătorului, cum se crede îndeobște? Dar a venit vreunul după el căruia el să nu fi fost vrednic să-i dezlege nojițele sandalelor? Locul profetului clamînd în pustiu? Dar vocea lui a fost auzită, a tulburat conștiințe. După el, vocea poetului s-a identificat, chiar cu aceea a tulburătorului de conștiințe. Locul lui Baudelaire este acolo în limbul poeților, alături de Hölderlin.

Ce au comun între chipurile lor din urmă! E oare un venticello al demenței care adie, nevăzut, pe fața îmbătrînită, ridată, întunecată a unuia și a altuia, deopotrivă? Victime alese ale Poeziei, Baudelaire ca și Hölderlin au crezut în inocența poematizării. Un balcon, fregate pe întinsul mării, risete ale copilăriei printre tufișuri... Ce poate fi mai nevinovat decît poezia? Și totuși ,atît unul cît și celălalt au aflat—cu trupul și cu sufletul lor — că dintre toate bunurile cu care zeii i-au înzestrat pe oameni, cuvîntul este cel mai primejdios. Nu acel cuvînt tocit, degradat, devalorizat al vorbăriei, ci Verbul în incandescența sa originară. A purifica Verbul, a-l investi cu toată demnitatea puterii sale fulgurante, iată fapta temerară a poetului.

Aceasta e lecția lui Baudelaire. Lecție, pentru el, mortală.

Nicolae BALOTĂ

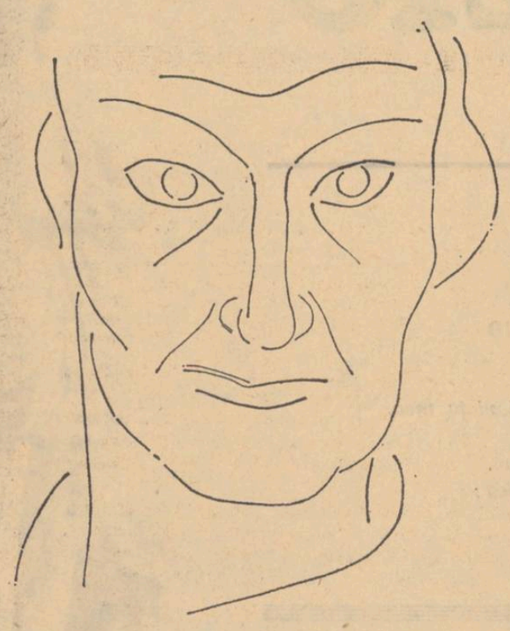

Portret de HENRI MATISSE

Don Juan în Infern

Cînd don Juan fu-n țărmul apei-subpămîntene
Și cînd lui Charon ortul de trecere i-a-ntins,
Un cerșetor cu ochiul trufaș ca Antisthene,
Cu aprig braț de vîsle, răzbunător, s-a prins.

Grei sîni dezvăluindu-și și rochii vînzolite,
Femei roteau în frîngeri sub cerul funerar,
Și, ca o mare turmă de victime jertfite,
În urma lui un muget prelung tirau amar.

În rînjet, Sganarelle îi cerea a lui simbrie,
Iar don Luiz cu-n deget uscat, tremurător,
La morții toți din țărmuri îl arăta-n stihie
Pe fiul ce de fruntea-i își rîse sfidător.

Sub doliu, sloi, firava Elviră, castă, dreaptă,
Lîngă-al ei soț fățarnic și-amant ce-i fuse sfînt.
Părea că-i cere-un zîmbet suprem în care-așteaptă
Să se aprindă gingaș întîiul jurămînt.

Un uriaș de piatră, înțepenit în zale,
Drept se ținea la cîrmă și negru val tăia,
Dar calm, plecat, eroul, pe crucea spadei sale,
Nimic, privind la dîră, să vadă nu voia.

În românește de TAȘCU GHEORGHIU

Salonul din 1859

Cap. III

Regina facultăților

În ultimul timp am auzit spunîndu-se într-o mie de feluri : „Copiați natura ; nu copiați decît natura. Nu există mai mare satisfacție și nici triumf mai mare decît copia excelentă a naturii". Și această doctrină, dușman al artei, pretindea să fie aplicată nu numai în pictură, ci în toate artele, chiar în roman, ba chiar și în poezie. Acestor doctrinari atît de satisfăcuți ai naturii un om cu imaginație ar fi avut desigur dreptul să le răspundă : „Găsesc inutil și plicticos să reprezinți ceea ce există, căci nimic din ceea ce există nu mă satisface. Natura este urîtă, iar eu prefer monștrii fanteziei mele și nu trivialitatea pozitivă". Totuși ar fi mult mai filozofic să-i întrebi pe acești doctrinari despre care vorbeam, mai întîi dacă sînt foarte siguri de existența naturii exterioare, sau, dacă această întrebare ar fi prea bine făcută pentru a le înveseli causticitatea, dacă sînt siguri că cunosc *întreaga natură*, tot ceea ce este conținut în natură. Un *da* ar fi fost cel mai extravagant răspuns. Atît cît am putut înțelege din aceste singulare și degradante divagații, doctrina vroia să spună : Artistul, adevăratul artist, adevăratul poet, nu trebuie să picteze decît ceea ce vede și ceea ce simte. Trebuie să fie *realmente* fidel propriei sale naturi. Trebuie să se ferească să împrumute ochii și sentimentele altcuiva, oricît de celebru ar fi acesta ; căci atunci producțiile pe care le-ar da ar fi, raportate la el, minciuni și nu *realități*. Or, dacă pedanții despre care vorbesc (există pedanterie chiar și în josnicie) și care au reprezentanți pretutindeni, această teorie flatînd deopotrivă neputința și lenea, nu vroia ca treaba să fie înțeleasă astfel, credem pur și simplu că a vrut să spună: „Noi n-avem imaginație și decretăm că nimeni n-o va avea".

Misterioasă această regină a facultăților ! Se înrudește cu toate celelalte ; le excită, le trimite la luptă. Le seamănă uneori de parcă s-ar confunda cu ele, dar totuși este mereu ea însăși, iar oamenii pe care nu-i activează sînt ușor supuși unui blestem care le usucă producțiile precum smochinul din Evanghelie.

Ea este analiză, este sinteză ; și totuși oamenii pricepuți la analiză și suficient de apți să facă un rezumat pot fi privați de imaginație. Asta e și nu e tocmai asta. E sensibilitate și totuși există persoane foarte sensibile, prea sensibile poate, care sînt private de ea. Imaginația l-a învățat pe om sensul moral al culorii, al conturului, al sunetului și al parfumului. Ea a creat la facerea lumii, analogia și metafora. Ea descompune întreaga creație și cu materialele adunate și dispuse după reguli a căror origine nu poate fi găsită în adîncul sufletului, creează o lume nouă. Așa cum a creat lumea (se poate spune asta, cred, și în sens religios), tot așa o și guvernează. Ce se spune despre un războinic fără imaginație ? Că este un soldat excelent, dar că, dacă este pus să comande o armată, nu va cîștiga nici o bătălie. Cazul se poate compara cu al unui poet sau romancier care ar lua imaginației rolul de comandă al facultăților pentru a-l da, de exemplu, cunoașterii limbii sau observării faptelor. Ce se spune despre un diplomat fără imaginație ? Că poate să cunoască foarte bine istoria tratatelor și aliaților din trecut, dar că el nu va bănui tratatele și alianțele din viitor. Despre un savant fără imaginație ? Că a învățat tot ceea ce, predîndu-i-se, putea fi învățat, dar că nu va găsi legile încă nedescoperite. Imaginația este regina adevărului, iar *posibilul* este una din provinciile adevărului. Ea este cert înrudită cu infinitul.

Fără ea, toate facultățile, oricît de solide sau de ascuțite ar fi, sînt ca și cum n-ar fi în timp ce slăbiciunea unor facultăți secundare, excitate de o imaginație viguroasă, e o nenorocire secundară. Nici o facultate nu se poate lipsi de ea, pe cînd ea poate să înlocuiască pe unele din ele. Adesea ea descoperă ușor ceea ce facultățile caută și nu găsesc decît după încercări succesive a mai multor metode neadaptate la natura lucrurilor. În sfîrșit, ea joacă un rol important chiar în morală ; căci, permiteți-mi să merg pînă acolo, încît să mă întreb ce este virtutea fără imaginație ? Se vorbește atîta despre virtute fără milă și fără cer ; e ceva dur, crud, sterilizant, care, în anumite țări a devenit habotnicie, iar în altele protestantism.

În ciuda acestor magnifice privilegii pe care le atribui imaginației, nu voi insulta cititorii explicîndu-le că ea este mult mai ajutorată și mai puternică și că, în confruntările cu idealul, o puternică imaginație care dispune de un imens depozit de observații, se arată a fi mai tare. Totuși, ca să revin la cele spuse adineaori referitor la acea încuviințare de a suplini, la ce datorează imaginația originii sale divine, vreau să vă citez un exemplu, un exemplu mărunt, pe care, sper, nu-l veți disprețui. Credeți că autorul lui *Antony*, al *Contelui Herman*, al lui *Monte-Cristo*, este un savant ? Nu, nu-i așa ? Credeți că e versat în practica artelor, că le-a studiat pe-ndelete ? Nici gînd. Asta ar fi, cred, contrar naturii sale. Ei bine, el este un exemplu care dovedește că imaginația, deși nesprijinită de practica și cunoașterea termenilor tehnici, nu poate profera timpenii aspre într-o materie care ține, în cea mai mare parte de resortul său.

Cap. IV

Guvernarea imaginației

Ieri seară, după ce v-am trimis ultimele pagini ale scrisorii, în care am notat nu fără o oarecare timiditate : *Așa cum imaginația a creat lumea, tot așa o și guvernează*, răsfoiam *Fața Nocturnă a Naturii* și am dat de aceste rînduri pe care le citez numai pentru că sînt parafraza justificativă a rîndului care mă neliniștea : „Prin imaginație, nu vreau să exprim doar ideea comună implicată în acest cuvînt, de care se face mare abuz, care este pur și simplu, *fantezie*, ci imaginația *creatoare*, care este o funcție mult mai elevată, și care, așa cum omul este făcut după asemănarea lui dumnezeu, păstrează un raport în-

depărtat cu această putere sublimă prin care Creatorul concepe, creează și întreține universul său". Nu mi-e rușine, ci dimpotrivă sînt foarte fericit pentru a fi întîlnit pe această excelentă doamnă Crowe, la care am admirat întotdeauna facultatea de a crede, tot atît de dezvoltată la ea ca la alții neîncrederea.

Spuneam că auzisem cam de mult pe cineva într-adevăr savant și profund în arta sa, exprimînd asupra acestui subiect ideile cele mai vaste și totuși cele mai simple. Cînd l-am văzut pentru prima dată n-aveam nici o altă experiență decît aceea pe care o dă o dragoste excesivă și nici alt raționament decît instinctul. E adevărat că această dragoste și acest instinct erau destul de vii ; căci, foarte tineri, ochii mei plini de imagini pictate sau gravate nu putuseră niciodată să se satur și cred că universurile ar putea să sfîrșească, impavidum ferient, înainte să devin iconoclast. Evident el a vrut să fie plin de indulgență și complezență ; căci am vorbit mai întîi despre locurile comune, adică despre problemele cele mai vaste și cele mai profunde. Astfel, despre natură, de exemplu, el repeta frecvent : „Natura nu e decît un dicționar". Pentru a înțelege bine întinderea sensului implicat în această frază, trebuie să ne imaginăm uzajele numeroase și obișnuite ale dicționarului. Căutăm aici sensul, geneza și etimologia cuvintelor ; în sfîrșit, extragem toate elementele care compun o frază și o povestire ; dar nimeni nu a considerat dicționarul o compoziție în sensul poetic al cuvîntului. Pictorii care se supun imaginației caută în dicționarele lor elementele care se acordă cu concepția lor ; mai mult, ajustîndu-le cu o anume artă, ei dau cuvintelor o fizionomie cu totul nouă. Cei care n-au imaginație copiază dicționarul. Rezultă de aici un foarte mare viciu, viciul banalității, care este mult mai propriu acelor pictori a căror specialitate se apropie mai mult de natura exterioară, de exemplu peisagiștii, care în general consideră un triumf să nu-și arate personalitatea. Contemplînd ei uită să simtă și să gîndească.

Pentru acest mare pictor, toate laturile artei din care unul consideră pe una, altul pe alta, drept principală, nu erau, nu sînt, vreau să spun, decît cele mai umile supuse ale unei facultăți unice, superioare. O execuție foarte netă este necesară pentru că limbajul visului este foarte net tradus ; e foarte rapidă, pentru ca nimic să nu se piardă din impresia extraordinară care însoțește concepția ; dacă atenția artistului se îndreaptă spre curățenia materială a uneltelor, acest lucru se concepe fără greutate, toate precauțiile trebuind să fie luate pentru a face execuția agilă și decisivă.

Într-o asemenea metodă, care este esențialmente logică, toate personajele, dispunerea lor relativă, peisajul sau interiorul care le servește drept fond sau drept orizont, veșminte, în sfîrșit totul trebuie să servească la

fluminarea ideii generatoare și să-și poarte culoarea originală, semnul distinctiv — ca să zic așa. Așa cum un vis este plasat într-o atmosferă care îi este proprie, la fel o concepție, devenită compoziție are nevoie să se miște într-un mediu colorat care să-i fie specific. Există, evident, un ton specific atribuit unei părți oarecare a tabloului, care devine cheie și care le guvernează pe celelalte. Toată lumea știe că galbenul, oranjul, roșul, inspiră și reprezintă idei de bucurie, bogăție, glorie și de dragoste ; dar există mii de atmosfere galbene sau roșii, iar toate celelalte culori vor fi afectate în mod logic și într-o cantitate proporțională de atmosfera dominantă. Arta coloritului ține, evident, prin anumite laturi, de matematică și de muzică. Totuși operațiile lor cele mai delicate se fac printr-un sentiment căruia un lung exercițiu i-a dat o siguranță incalificabilă. Se vede că această mare lege de armonie generală condamnă efectele orbitoare și cruditățile, chiar la pictorii cei mai iluștri. Există tablouri de Rubens care nu numai că fac să ne gîndim la un foc de artificii colorat, dar chiar la mai multe focuri de artificii trase pe același loc Cu cît un tablou este mai mare, cu atît tușa trebuie să fie mai largă, asta vine de la sine, dar e bine ca tușele să nu fie în mod material combinate ; ele se combină în mod natural la o distanță cerută de legea simpatică ce le-a asociat. Culoarea obține astfel mai multă energie și prospețime.

Un tablou bun, fidel și egal cu visul care l-a creat, trebuie să fie produs ca o lume. Așa cum e creația, cum o vedem noi, așa este și rezultatul mai multor creații din care precedentele sînt întotdeauna completate prin cea care urmează ; astfel, un tablou realizat în mod armonic constă într-o serie de tablouri suprapuse, fiecare tușă nouă dînd visului mai multă realitate și făcîndu-l să urce cu un grad spre perfecțiune. Dimpotrivă, îmi amintesc că am văzut în atelierele lui Paul Delaroche și lui Horace Vernet tablouri vaste, nu schițate, ci începute, adică absolut terminate în anumite părți, în timp ce altele nu erau încă indicate decît printr-un contur negru sau alb. S-ar putea compara acest gen de lucrare cu o muncă pur manuală care trebuie să acopere o anume întindere de spațiu într-un timp determinat sau cu un drum lung ,divizat într-un număr mare de etape Cînd o etapă e gata, numai e nimic de făcut cu ea, iar cînd întreg drumul este parcurs, artistul este eliberat de tabloul său.

Toate aceste precepte sînt, evident, modificate mai mult sau mai puțin de temperamentul variat al artiștilor. Totuși sînt convins că aceasta este metoda cea mai sigură pentru imaginațiile bogate. În consecință, prea mari digresiuni în afara metodei amintite dovedesc o importanță anormală și nejustă dată unei anumite părți secundare a artei.

Neîndoios se spune că e absurd să presupui aceeași educație aplicată unei mulțimi de indivizi. Căci e evident că retoricile și prozodiile nu sînt inventate arbitrar, ci sînt o colecție de reguli cerute de organizarea însăși a ființei spirituale. Și niciodată prozodiile și retoricile nu au împiedicat originalitatea să se producă direct. Contrariul, de notat că ele au contribuit la ecloziunea originalității, ar fi infinit mai adevărat.

Ca să fiu scurt, sînt obligat să omit o mulțime de corolare rezultînd din forma principală, în care este, ca să zic așa, conținut întreg formularul veritabilei estetici, și care nu poate fi exprimat astfel : Întregul univers vizibil nu este decît un depozit de imagini și de semne cărora imaginația le va da un loc și o valoare relativă ; e un soi de hrană pe care imaginația trebuie s-o digere și s-o transforme. Toate facultățile sufletului omenesc trebuie să fie subordonate imaginației, care le mobilizează deodată. După cum cunoașterea aprofundată a dicționarului nu implică neapărat cunoașterea artei compoziției și după cum arta compoziției însăși nu implică imaginația universală, tot așa un pictor bun poate să nu fie un pictor mare. Dar un pictor mare este neapărat un pictor bun, căci imaginația universală cuprinde înțelegerea tuturor mijloacelor și dorința de a le cuceri.

Este evident că după noțiunile pe care tocmai le-am elucidat mai mult sau mai puțin (ar mai fi multe de spus, în special despre părțile concordante tuturor artelor și asemănările dintre metodele lor !), imensa clasă a artiștilor, adică a celor care s-au închinat expresiei artei, poate să se dirijeze în două tabere foarte distincte : aceea, care se numește ea însăși *realistă*, cuvînt cu dublu înțeles și al cărui sens nu e bine determinat și pe care noi o vom numi, pentru a-i caracteriza mai bine eroarea, pozitivistă, spune : „Vreau să reprezint lucrurile așa cum sînt, sau cum ar fi, presupunînd că eu nu exist". Universul fără om. Iar cealaltă, *imaginativă*, spune : „Vreau să luminez lucrurile cu spiritul meu și să-i proiectez reflectul pe celelalte spirite". Deși aceste două metode absolut contrarii pot să mărească sau să micșoreze toate subiectele, de la scena religioasă pînă la cel mai modest peisaj, totuși omul cu imaginație a trebuit în general să se producă în pictura religioasă și în fantezie, în timp ce pictura așa-zisă de gen și peisajul trebuiau să ofere în aparență vaste resurse spiritelor lenese și greu excitabile.

În afară de imaginativi și de așa-zișii realiști mai există o clasă de oameni, timizi și ascultători, care își pun întregul lor orgoliu să se supună unui cod de falsă demnitate. În timp ce aceștia cred că reprezintă natura iar ceilalți vor să-și picteze sufletul, alții se conformă unor reguli de bună convenție cu totul arbitrare, nesmulse din sufletul omenesc, ci doar impuse de rutina unui atelier celebru. În această clasă foarte numeroasă, dar atît de puțin interesantă, sînt cuprinși falșii amatori ai artei din antichitate, falșii amatori ai stilului, și într-un cuvînt, toți cei care prin neputința lor au ridicat ponciful la onorurile stilului.

În românește de Viorel GRECU

Cutremur în Tuscania

Panorama Tuscaniei amintește de portretele lui Pierro della Francesca în care, dincolo de expresia impersonală și impenetrabilă a figurilor, se profilează un peisaj mărunt reliefat, cu vîlcele, cu munți și ogoare, cu ape șerpuitoare și cu ruine răzlețe printre pîlcuri risipite de măslini. Peste ondularea lentă, contorsionată a pămîntului, lumina, care se ridică parcă din toate punctele orizontului, răspîndește din belșug o culoare aurie, limpede, cu nuanțe catifelate.

Orașul medieval, cu poduri arcuite și cu șiruri de trepte întortocheate, ivite pe neașteptate în capătul străduțelor înguste, se ridică pe ruinele străvechii așezări etrusce, înfloritoare cu aproape trei milenii în urmă.

Domină depărtările, solitară și impozantă, biserica San-Pietro, monumentală construcție din secolul VIII, rămasă intactă pînă-n zilele noastre. În interior, cele două rînduri de coloane care despart navele, cu capiteluri bogat ornamentate, frescele bizantine din secolul XII care împodobesc pereții și faimosul paviment cosmatesc, din marmoră policromă, cu coloritul lui specific, dovedesc încă o dată măiestria și migala meșterilor acelor vremi. Situată sub absidă, crypta, o capelă subterană caracteristică arhitecturii romanice, încîntă, mai cu seamă, prin grația și finețea celor 28 de coloane subțiri, delicate, care-o susțin. Biserica se ridică pe înălțimile vechii acropole etrusce. Resturi de ziduri ciclopice mărginesc încă și astăzi drumul larg care urcă arcuit spre locul unde se aflau odinioară sanctuarele divinităților venerate de etrusci. Acolo erau poate altarele lui Tinia și al lui Turan și templul zeiței Mame — întruchipare a pămîntului și a fertilității lui. N-au mai rămas decît tăpșane rotunjite și ierburi înalte, răsărite din ripe ascunse.

Misterul civilizației etruscilor păstrat cu grijă în noaptea istoriei nescrise și-n întunericul mormintelor lor, a rămas, pînă tîrziu în secolul XVIII, nedezlegat. Nici acum nu se știe exact nici dincotro au venit nici cum au putut să dispară, fără urmă. Și-au uimit însă contemporanii și posteritatea prin civilizația lor înaintată, prin spiritul lor intrepid, prin energia și optimismul robust care-i caracteriza, prin simțul lor artistic rafinat original și echilibrat.

Cîteva secole la rînd, confederația lor puternică, alcătuită din 12 cetăți bogate și înfloritoare, și al cărei centru religios era pe țărmurile lacului sacru Bolsena, a dominat mările și uscatul, mările pe care le cutreierau în lung și-n lat cu flota lor, uscatul pe care-l băteau, pînă departe, cu caravanele de mărfuri. Locuiau în orașe mari, cu străzi largi, cu piețe monumentale și temple bogate ; în case încăpătoare, în care se-nconjurau cu obiecte de preț, le plăceau ospețele, spectacolele, jocurile, acompaniate nelipsit de muzică și dans. Așa ni-i înfățișează urmele așezărilor lor, pe care săpăturile le-au scos la iveală tîrziu, în epoca noastră. Așa ni-i înfățișează mormintele lor, în care și-au îngropat parcă voit istoria, atunci cînd puterea Romei i-a copleșit. Mormintele lor, adevărate orașe subpămîntene în care, aidoma locuințelor din viața pămîntească, și-au croit încăperi vaste, s-au înconjurat de statui, de vase și bijuterii de preț. Și-așa ni-i înfățișează și minunatele fresce care le-mpodobesc pereții, pline de viață, pline de prospețime.

În „Atlantida" lui Pierre Benoit, tineri frumoși, metalizați de cruzimea Antineei, o nouă Circe, stau așezați la rînd, în incinta mauzoleică a unei rotonde uriașe. Pe sarcofagiile etrusce, în teracotă și-n nenfro, înșirate de-a lungul zidurilor sub bolțile bisericii San-Pietro, bărbați și femei, întinși pe paturi, sprijiniți într-un cot ca la ospețe, așteaptă într-o nemișcare încremenită, ca-n cartea lui Benoit.

Așteaptă parcă o noapte a Walpurgiei în care duritatea pietrei să slăbească ca să recapete viață și mișcare ; în care duhurile dezlănțuite să le-nvie existența de odinioară : să le redea strălucirea și exuberanța. Nicăieri încleștarea pietrei nu apare parcă mai dureroasă ca aici. Trupurile, pe care moartea le-a înlănțuit, ca o altă Antinee, omnipotentă, se topesc în masa rece și informă a pietrei. Dar capetele se ridică, privirile țintesc cu ochi goi spre o lume în care nu mai pot să pășească pentru că nu mai e a lor. Au rămas în marginea ei și-o privesc — spectatori muți, ridicați pentru o clipă din abisurile veșniciei.

Realismul chipurilor e impresionant, neliniștitor : te fascinează privirea fugară a unei femei pe sub pleoapele ușor lăsate ; un cap de bărbat care se ridică întrebător, într-o tresărire tristă, incremenită a feței ; sau zîmbetul abia schițat în colțul buzelor unui tînăr ; și brațul rotund al unei fete, abandonat moale de-a lungul coapsei... Sarcofagiile etruscilor se-nșiră unul lîngă altul, ca figurile dintr-un muzeu de ceară. E o lume și-o intimitate pe care ți-e teamă parcă să n-o tulburi, prin fața căreia abia îndrăznești să pășești...

Prin înaltul navelor solemne, acolo unde ecourile se pierd, în dantelăria sculptată a rozelor, de-a lungul șirurilor monumentale de coloane și prin ochiurile ferestrelor înguste ameițitor de sus crestate, prin care se zărește albastrul cerului, șuieră vîntul...

Șuieră jalnic, inversunat și prelung, stîrnind virtejuri dușmănoase de pulbere albă... Ecouri stranii se mistuie în arcuirea bolților, se amestecă parcă cu glasuri nedeslușite, venite din adîncuri. Un vuiet și-un vaiet neîntrerupt rețează liniștea încordată a pietrelor. E ca o plîngere de-ngropăciune iscată din măruntaiele pămîntului. Șuieră vîntul peste neclintirea sarcofagiilor etrusce. Vîntul sau timpul care macină totul, ca un cancer necruțător, silindu-se să ajungă parcă pînă-n inima pietrei...

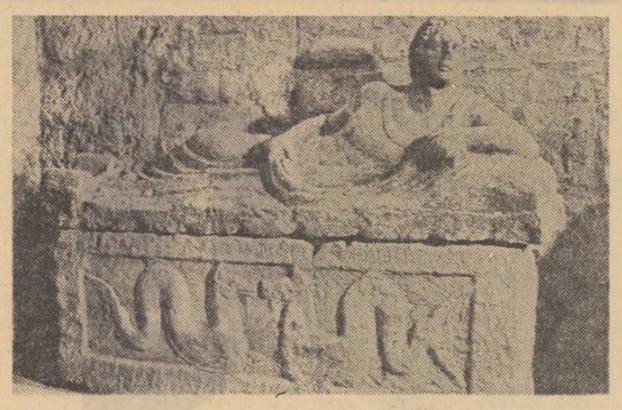

SARCOFAG ÎN NENFRO (sec. IV)

La Tuscania, la puține zile după înverșunarea aceea bezmetică a vîntului, s-a cutremurat pămîntul. S-a cutremurat din toată ființa lui ascunsă, din toată frămîntarea nedeslușită și confuză a pietrelor seculare. S-au cutremurat semețele ziduri ciclopice și s-a surpat frumoasa absidă a vechii biserici. O ploaie de pietre a făcut să se năruie peste sarcofagiile morților lumea celor vii și-a abătut peste lumea înspăimîntată a celor vii umbrele morții.

De aceea se-nchinau, cu atîta grijă vechii etrusci, pămîntului, zeiței Mame.... I se-nchinau cu o smerenie cucernică, născută însă dintr-o teamă cumplită. Iar adorația lor era hrănită de-o fericire nesperată și efemeră, ori de cîte ori se vedeau cruțați de mîniile ei ascunse, nepotolite și nimicitoare.

Anca BALACI

poezie spaniolă

Ilustrațiile paginii sînt reproduse din volumul „ARTA FANTASTICĂ" de RENÉ DE SOLIER

GUSTAVO A. BEQUER

Rîndunelele

Se vor întoarce rîndunelele negre
sub streașină dulci cuiburi să-nfiripe
și iar vor bate-n joacă din aripe
în geamul tău.

Dar cele ce pluteau ușor să-ți vadă
frumusețea ta și visul meu de-aproape,
acelea care ne știau pe nume,
acelea nu s-or mai întoarce.

Și caprifoiul tremurînd din frunze
grădinii tale zidu-i va cuprinde
și iarăși seara flori înmiresmate
văzduhu-n taină-l vor aprinde.

Dar cele care se-nclinau sub rouă
plăpînde stînd cu picuri de lumină
ca lacrimile pure ale zilei,
acelea n-or să mai revină.

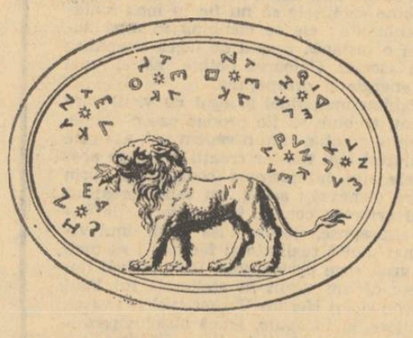

Cuvintele de foc ale iubirii
se vor întoarce-n murmure nebune;
din somnu-adînc inima-ți poate
din nou va tresări

Dar în tăcere-ngenunchiat ca piatra,
precum adori un zeu într-un altar,
așa cum te-am iubit, să știi,
iubită, tu nu vei mai fi.

LÉON FELIPE

Asemănare

Tot astfel e și viața mea,
o piatră,
ca tine. Ca tine,
o biată pietricică;
piatră ca tine,

În românește de

VASILE NICOLESCU

ușoară;
ca tine
rostogolindu-se
pe șosele
și drumuri;
ca tine,
umilă piatră de cărare
și care-n zile de furtună
te-ngropi în noroaie
și-apoi scînteezi
sub roți
și copite;
neîngenunchiată-asemeni ție
care n-ai vrut să fii
piatră-n clădirea bursei,
piatră-n palatul justiției,
piatră-n palatul regal,
piatră de biserică;
tu nestatornică piatră;
asemenea ție,
simplă piatră
ursită prăștiei,
piatră mică
și ușoară.

PEDRO SALINAS

Întrebare

De ce te întreb unde ești
cînd nu-s plecat, nici orb nu sînt
și stai doar lîngă mine?
Te văd
așa cum te duci și revii,
văd trupul tău zvelt
și care se pierde în glas
așa cum se pierde flacăra-n fum,
prin aer, impalpabil.

Și te întreb, da, te întreb
pe tine cea adevărată,
a cui ești totuși;
tu brațele mi-ntinzi
și mi-arăți
chipul tău zvelt
și-mi spui că ești a mea.
Eu tot te mai întreb. Te-ntreb mereu.

GERARDO DIEGO

Absență

Femee de absență
sculptură de muzică-n timp.
Cînd modelez bustul
picioarele nu-s pe potrivă
și chipul e pierdut.
Portretul chiar nu știe,
în tainica-i chimie,
să se fixeze-n clipa dăruită.
Totul e tăcere moartă
în nesfîrșita melodie.
Femee de absență, statue
de sare topindu-se, chin
al formei fără materie

MANUEL ALTOGUIRRE

A trăi în vis

Destinul meu, se pare
cu vise este scris.
Nici moartea nu s-atinge
de viața care-i vis.

MIGUEL HERNANDEZ

Cîntec

Vreau lîng-o apă să-mi rămîi, în floare
cîntecul tău să tremure pe mare.

Vreau lîng-o apă să-mi rămîi, ca focul.
Marea să-ți dea tumultul ei și jocul.

Vreau lîng-o apă-n zori să mi
te-ascunzi.
Spumele ei te-or învăța să rîzi.

Vreau lîng-o apă-n tainic legămînt
făptura ta cu flăcări s-o frămînt.

Vreau lîngă apa mării pururi verde,
pierdută apă care nu se pierde.

Cîntec

Inima e apa
care te mîngîie și-ți cîntă.

Inima e poarta
ce se deschide și se-nchide.

Inima e apa
ce năvălește și doboară,
ce-nvolbură și-omoară.

BLAS DE OTERO

Cîntări

20

Ultima frunză de toamnă
și-un gînd mă poartă la Spania.

Pămîntul este-atît de gîrbov
încît să tremure speranța?

Ultima frunză de toamnă,
culoarea ruginii.

Pămînt al mîniei,
sămînță roșie-a speranței.

Amiază a lumii.
Cer albastru al Spaniei.

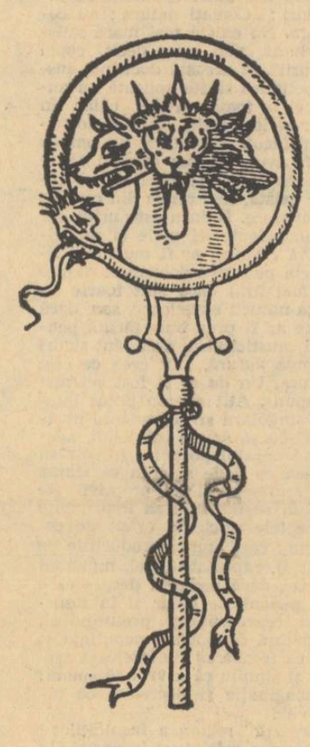

ANGEL GONZALES

Aniversare

Cum voi fi oare
cînd n-oi mai fi?
Cînd timpul
va desțăma această carne
și trupul meu va fi alt trup
și sîngele-mi, alt sînge,
și alții ochii, altul părul meu.
Mă voi gîndi poate la tine.
Și trupurile ce mă vor urma, cu
siguranță
— continuîndu-mă viu către moarte —
vor trece lin din mînă-n mînă,
din piept în piept,
din carne-n carne
focul durerii
că te duci departe,
care mă-ndeamnă, orb ca să te caut
și care fără voia mea m-aduce
tot lîngă tine.
E ceea ce se cheamă, într-un cuvînt,
iubire.
Și ochii
— ce importanță mai are dacă nu vor
mai fi chiar ochii aceștia —
te vor urma oriunde, cu credință.

JUAN RAMON JIMENEZ

Nocturnă

Lacrima mea și steaua
se-atinseră și-n zbor
s-au contopit într-o singură lacrimă,
într-o singură stea.

Orb eram de iubire,
orb de iubire și cerul.
Iată ce-a fost universul — atîta doar —
durere de stea, lumină de lacrimă.

Desăvîrșire

Să mîngîi umărul
să mîngîi valul
să mîngîi norul
să mîngîi stînca.

Cu-o mînă de lumină
deasupra făpturii.
Melodia mîngîierii
rotunjind veșnicia.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție:
Constantin Țoiu

REDACȚIA:
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: **Mircea Popescu**
Paginator: **Nicolae Ion**

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XIV
Nr. 17 (469)
Sîmbătă
24 aprilie
1971
8 pagini
1 leu

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

„Concentrîndu-și eforturile asupra dezvoltării construcției socialiste în România, partidul nostru pornește de la convingerea că în acest fel își îndeplinește atît misiunea istorică încredințată de poporul român, cît și o îndatorire esențială față de cauza socialismului și păcii în lume. Grija unui partid comunist aflat la putere pentru progresul și prosperitatea patriei, pentru înflorirea ei economică, socială și culturală decurge în mod firesc din obligațiile sale fundamentale față de propriul popor ; în același timp, înfăptuirile fiecărei țări socialiste reprezintă contribuția sa cea mai de seamă la întărirea forțelor mondiale ale socialismului, la promovarea nobilei cauze a internaționalismului proletar".

(**NICOLAE CEAUȘESCU** — La a 50-a aniversare a Partidului Comunist Român — „STRÎNSA UNITATE CU POPORUL — CHEZĂȘIA VICTORIILOR POLITICII PARTIDULUI". — Articol apărut în revista „Probleme ale păcii și socialismului" nr. 5/1971)

Anul 50

CONȘTIINȚA ISTORICĂ A OMULUI DE CULTURĂ

Tradiție, continuitate, înnoire

Într-o însemnare publicată acum cîțiva ani, Geo Bogza nota : „Arta este în cel mai înalt grad produs național ; nici un artist nu se poate ivi nicăieri dacă nu e adus la lumina zilei de marile energii acumulate de-a lungul vremii în sufletul unei întregi colectivități umane. Mai mult decît oricine, artistul — conștiința, talentul, geniul — este fiul unei națiuni iar legăturile lui cu națiunea căreia îi aparține sînt tot atît de puternice și de vitale, nu pot să nu fie tot atît de puternice și de vitale, ca și rădăcina stejarului care cu toate că leagănă în coroana lui constelațiile cerului își hrănește uriașa ființă din adîncul scoarței terestre".

Imaginea aceasta mi se pare că plasticizează ideea raportului dintre omul de cultură și mediul unde a apărut, s-a format și se manifestă. Ideea nu este nouă, dar revine pe prim plan în diferite etape ale evoluției culturii, iar dacă ea se discută acum mai mult decît altădată, aceasta se datorează tocmai actualului moment al culturii, cînd interpenetrația național-universal se produce în cadrul unui proces extrem de complex.

Civilizația modernă a creat culturii noi posibilități de dezvoltare și manifestare. Culturile închise nu mai sînt posibile în vremea radioului, a televiziunii și a sateliților. Circulația ideilor se face cu o rapiditate nebănuită altădată, schimbul de valori spirituale a devenit o necesitate obiectivă și nu mai depinde de voința unui individ sau a unui grup restrîns de indivizi. Civilizația a determinat o continuă și intensă răspîndire a culturii care la rîndul ei grăbește procesul dezvoltării civilizației. Spre deosebire de veacul trecut și chiar de începutul acestui secol, astăzi se vorbește cu multă siguranță despre universalizarea culturii.

Înseamnă aceasta că se trăiește concomitent fenomenul dispariției treptate a culturilor naționale ? Întrebarea este cazuistică pentru că nici practic și nici teoretic nu se poate da un răspuns afirmativ. Participarea la cultura universală trece în mod obligatoriu prin cultura națională și aceasta se va întîmpla atîta vreme cît vor exista națiuni.

Un om de cultură își are rădăcinile adînc înfipte în istoria poporului în care întîmplarea a făcut să se nască ; în realitățile pămîntului pe care a apărut ; în forța de gîndire și de simțire a sutelor de generații care l-au precedat, care au trăit și au dispărut transmițînd viitorului, una după alta, experiența spirituală a unui neam. „Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor cum soarele soarbe un nour de aur din marea de amar" — nota Eminescu într-un manuscris, pentru ca în altul să adauge : „Dar o adevărată literatură trainică care să ne placă nouă și să fie originală și pentru alții nu se poate întemeia decît pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradițiile, obiceiurile și istoria lui, pe geniul lui".

În această scurtă însemnare, veche de aproape o sută de ani, dar de stringentă actualitate, Eminescu condiționează originalitatea și durabilitatea actului de cultură de caracterul său național, înțeles ca o expresie a conținutului spiritualității unui popor și nu ca manifestare formală, exterioară. Ajuns aici, să-mi fie îngăduit să observ că cultura noastră și în special fenomenul artistic nu s-a debarasat complet de acest aspect formal al caracterului național, iar uneori îl accentuează în mod exagerat și dăunător. Nu opincile, ițarii, hăulitul și pastișarea limbii arhaice constituie geniul poporului român aflat într-o înaintată fază a istoriei lui la sfîrșitul veacului marilor revoluții sociale și al marilor descoperiri tehnice, ci acele valori spirituale adăugate în această epocă. Nu acestea vor da durabilitate actului de cultură, după cum nici inovațiile care nu își găsesc esența organică în „tradițiile, obiceiurile, istoria și geniul" poporului român Nu aș voi să se înțeleagă că sînt împotriva înnoirilor. Din contră, dacă ar fi să regretăm ceva în noua noastră cultură atunci ne-am referi la faptul că nu ne aflăm în fața noului atît cît am dori și s-ar simți nevoia. Nou în cultură nu înseamnă repetarea unor formule din trecut, altfel ambalate, prezentate cu sgomot și ostentație, dar nici construire lipsită de continuitate, de elemente esențiale ale spiritualității poporului.

Avem o cultură veche cu lungi tradiții, cu mari valori — pe care nu le-am așezat încă la locul cuvenit — cu un specific original. Ea îngăduie și facilitează adaosuri noi, care pot să îmbogățească nu numai patrimoniul spiritual al neamului nostru, ci și cultura universală Și vom fi mari pe plan mondial numai dacă pornind de la realitățile noastre vom fi strălucitori în propria noastră casă.

George MACOVESCU

Acest fascicol de lumină

„De unde venim și încotro ne ducem" scrie sub un prea bine cunoscut tablou de Gauguin. Ne deducem, individual, din cîteva generații, ne cunoaștem poporul în istorie și gîndim la unitatea primordială, la originile pure și teribile ale speciei. Trăim pe Terra, atingem Luna și imaginăm și lumi posibile. E forța și splendoarea noastră de pămînteni imponderabili.

M-am născut în secolul XX, într-o țară de poeți, numită România, pe continentul european, și am trăit un război **mondial.** Acestea sînt cîteva din determinările mele. Nu e posibil — și nu doresc — să le ignor. Coordonatele mele spațiale și temporale nu mă împiedică să concep infinitul. Relativitatea mea nu mă împiedică să concep absolutul. Dar mi s-ar părea că intru (sau reintru) în haos, dacă mi-aș șterge partea mea de identitate reală, pentru o identificare ambițioasă cu un Tot problematic.

Veacul în care trăiesc nu mi se pare prea strîmt iar evenimentele lui — concrete sau spirituale —, deosebit de captivante. Aș fi insensibilă sau ingrată dacă le-aș trece cu vederea și, dealtminteri, prima păgubită. Nu-mi concep arta fără culoarea de foc (sau de cenușă) a contemporaneității.

Speculația „de unde vin și încotro mă duc" mă bîntuie adeseori, dar, și mai des, simt că exist într-un „astăzi" cert și trecător și recuperabil în ceea ce numim eternitate, un „astăzi", deci, înnobilat, activ, fertil.

Semnele, semnalele pe care urmașii noștri le vor descifra trebuie să fie clare, intense, expresive, reprezentative ; să se poată conchide din ele cum am fost noi și ce a fost înaintea noastră și chiar ceea ce sînt **ei,** înșiși urmașii noștri. Să poată afla un **ce** și un **cum** și un **de ce,** și, în eventualitatea cea mai înaltă, care este sensul acestei colosale dinamici.

Vrînd, nevrînd, vîntul timpului și al locului meu bate sau adie în arta mea. Dar, întrucît n-am iubit niciodată pasivitatea în **actul** creator, prefer să fie „vrînd". „Volens" nu înseamnă impunerea trufașă a subiectivității noastre, pretenția unei demonstrații exclusive și definitive, ci participare, analiză riguroasă și generalizare prudentă, propunere, pledoarie și refuz, selecție și opțiune.

„Să nu prelingă, să nu pice, viu, spiritul" a tot ceea ce nu înconjoară, să nu risipim ceea ce istoria și geografia au înscris în sîngele nostru și pe meninge noastră. Talentul nu se cuvine îngropat ci pus în circulația și în circuitul valorilor.

Nu cred că sînt ceea ce se numește un om de „cultură". Principiile culturii îmi sînt mai familiare decît desfășurarea ei în timp și spații. Îmi recunosc importante lacune, îmi lipsește urmărirea ei disciplinată iar propensiunea mea spre sinteze nu găsește întotdeauna destule argumente concrete. Nu prea am simțul periodizărilor, gustul studiului și al erudiției, pasiunea pentru informarea largă. Dar, ca orice artist, aparțin culturii, îi percep aria și înțelesul și, sper, esența. Și, deasemeni, fascicolul luminos specific pe care istoria culturii românești îl integrează spectrului culturii mondiale, de drept și de fapt.

Iar în acest fascicol de lumină înoată munți și rîuri, cai, legende, voievozi, ctitorii, năframe pătate cu sînge, și ogoare și mahalale și fum și sudoare și foame, și ridicări din țărînă, coase sclipind, insurecții, urale și ideal și demnitate. Poetul intră și el în acest fascicol de lumină, cu copilăria și adolescența lui, cu ezitările, certitudinile și spaimele lui, cu forța și vulnerabilitatea lui, poetul născut pe acest pămînt născător de poeți.

A aparține culturii implică fără îndoială o mare responsabilitate. Oricît de spontan ar izvorî arta din noi, sîntem făcuți răspunzători de ceea ce oferim, susținem, de ponderea prezenței noastre în balanța culturii. Aci, judecătorii sînt nenumărați și sîntem datori să ne facem cunoscuți și recunoscuți de ei.

Aceasta este istoria pe care o scriem noi.

Nina CASSIAN

ION GEORGESCU :
„IZVORUL" (detaliu)

Stîlpul de foc imaginar

de Marin Preda

Ceea ce pasionează un elev în școală și e revelator pentru înzestrarea pe care o demonstrează el mai tîrziu e un simplu accident, alteori e o bizarerie. În școala primară, la cererea de asemenea ciudată a celui de-al doilea învățător al meu, d. Georgescu din Balaci (pe primul despre care am vorbit mai înainte îl chema Ionel Teodorescu și era originar din sat) am scris vreo optsprezece pagini despre istoria invențiilor. Toată școala a rămas uluită. Domnul Georgescu m-a pus să-mi copiez lucrarea, s-o publice undeva. Ar reieși că ar fi trebuit să ajung fie inventator, fie, în orice caz, un specialist în această materie. N-am ajuns !

În ceea ce privește literatura, colegul meu Ion M. Ion, cel căruia fratele său i-a ieșit într-o zi înainte să-l anunțe cu o extremă încîntare că acasă „mai e mămăligă", a scris tot sub temă dată, cea mai bună „povestire neobișnuită" din toată clasa. După ce a citit-o, mi-aduc aminte că au intrat la noi și ceilalți învățători, chemați de domnul Georgescu, să asculte și ei. Rîdeau toți afară de mine, care nu înțelegeam de ce : tot ceea ce citea colegul meu mi se părea minciuni, lucruri incredibile, și mă miram că nimeni nu bagă de seamă.

Abia acum cîțiva ani mi s-a dezvăluit misterul acestui personaj, cînd i-am făcut o vizită la Roșiori, unde e maestru mecanic. M-a invitat la el acasă și la întrebarea mea de ce instalația electrică nu e îngropată, mi-a răspuns că n-o avea, a instalat-o el personal și n-a vrut să mai spargă zidul. A început după aceea să-mi povestească, deși nu mai vedeam ce se mai putea adăuga ; In acest timp privirile i se aprinseseră de o luminiță intensă, care mă subjugă :

— ...Să vezi ce s-a petrecut în ziua cînd am terminat cu montatul tuburilor și racordul la rețea. Lucram la instalarea contorului și a siguranțelor. Afară ploua și trăznea, uite-așa alergau fulgerele în jurul casei, ca niște șerpi de foc. Eu lucram pe viu, fără mănuși și fără cizme de cauciuc. Trece curentul prin mine și eu nu simt nimic. La școala de maiștri demontam întrerupătorul de lîngă ușă, puneam două degete pe fire și cînd intra cineva, hai noroc mă, îi spuneam, și îi întindeam mîna și ăla mi-o strîngea și fleașc ! cădea jos bîțîind. Nevastă-mea, zice, Ioane, vezi să nu pățești ceva și n-apuc să-i răspund că odată bum ! un stîlp de foc trăznește în mijlocul casei și intră în pămînt și lasă în urmă fum, flăcări și miros de pucioasă...

Și privirea lui se lărgi în acea clipă și se uită la mine dînd puțin capul înapoi, dar nu prin îndoire, ci prin recul ca în fața unei realități invizibile profanilor, cum fac dansatorii indieni cînd mimează lucruri obișnuite dar care prin spirit devin misterioase. Luminița stranie din privire i se mărise și ea și ardea incandescent.

— Și nu ți-a luat casa foc ? zic eu.

— Nu !

— Și nici tu n-ai pățit nimic ?

A clătinat din cap și a negat mut și parcă autofascinat de viziunea care parcă îi trăia încă înaintea ochilor și îi dilata nu numai pupilele, ci și sufletul său turburat de această predispoziție care nu-l părăsise cu trecerea anilor : pornirea irezistibilă și inconștientă de a ieși din real și de a intra în lumea închipuirii, în care însă începi să crezi și tu că e tot reală.

Dar oare nu asta e și predispoziția artiștilor ? M-am simțit, uitîndu-mă în ochii lui, parcă exclus din această lume aleasă. Imaginația mea nu s-a înfierbîntat niciodată în felul acesta. Nu eu trebuia să ajung scriitor, ci el.

Abia astăzi aflu că elev fiind, scriam și eu scrisori prin sat foștilor colegi într-un stil nu prea obișnuit. „Voi ce mai beți, ce mai mîncați ? Soarele tot de la răsărit răsare ? Popa Alexandru tot cu ață albă își coase izmenele ?"

Ar trebui să le văd aceste scrisori, ca să cred că nu sînt inventate de alții.

Manifestările scriitorilor în cinstea celei de-a 50-a aniversări de la întemeierea Partidului Comunist Român

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA organizează sub egida CONSILIULUI NAȚIONAL AL FRONTULUI UNITĂȚII SOCIALISTE un FESTIVAL LITERAR care va avea loc miercuri, 28 aprilie 1971, ora 18.00, în SALA ATENEULUI ROMÂN.

Vor vorbi : Acad. ZAHARIA STANCU — Președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, și EUGEN JEBELEANU — Vicepreședinte al Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste.

Vor citi din lucrările lor : Alexandru Andrițoiu, Theodor Balș, Cezar Baltag, Ion Bănuță, Acad. Mihai Beniuc, Vlaicu Birna, Ana Blandiana, Radu Boureanu, Ion Caraion, Dumitru Corbea, George Dan, Ștefan Augustin Doinaș, Geo Dumitrescu, Acad. Victor Eftimiu, Eugen Frunză, Virgil Gheorghiu, Emil Giurgiuca, Grigore Hagiu, Hauser Arnold, Ion Horea, Traian Iancu, George Macovescu, Majtény Erik, Gabriela Melinescu, Mircea Micu, Vasile Nicolescu, Constantin Nisipeanu, Ioanichie Olteanu, Ștefan Popescu, Veronica Porumbacu, Marin Sorescu, Niculae Stoian, Paul Schuster, Szász János, Szemlér Ferenc, Cicerone Theodorescu, Virgil Teodorescu, Gheorghe Tomozei, Victor Tulbure, Tiberiu Utan, Violeta Zamfirescu, Dragoș Vicol.

EUGEN JEBELEANU

la 60 de ani

TELEGRAMĂ

Iubite prietene și scump coleg, sîntem emoționați, împreună cu întreaga obște scriitoricească din România, cu prilejul aniversării zilei tale de naștere, cînd împlinești 60 de ani de viață puși în slujba strălucirii literelor române și a gloriei poporului nostru.

În numele Conducerii Uniunii Scriitorilor și al meu personal te rugăm să primești sincere felicitări, calde urări de viață lungă, sănătate și noi succese în munca de creație literară spre a duce în literatura lumii mesajul umanist al Partidului Comunist Român și al poporului muncitor.

Trăim un moment înălțător în istoria literaturii române contemporane și recunoaștem în personalitatea și opera literară a strălucitului poet Eugen Jebeleanu pe nobilul ei reprezentant în țară și peste fruntariile patriei noastre.

LA MULȚI ANI !
În numele Conducerii Uniunii Scriitorilor
Președinte.
acad. Zaharia Stancu

cronica literară

FĂNUŞ NEAGU: „ECHIPA DE ZGOMOTE"

Mărturisim că într-o vreme, înainte de apariţia romanului **Îngerul a strigat**, ne-am exprimat deschis scepticismul în legătură cu posibilităţile lui Fănuş Neagu de a nărui tiranica apăsare a excepţionalei sale vocaţii de povestitor frenetic, de evocator înfierbîntat al unei lumi de mister exotic, impregnată cu izul unei poezii fantast-balcanice. Cu alte cuvinte, avertizaţi şi de experienţa amară a atîtor povestitori români din trecut (prozatori-poeţi terorizaţi de însuşi excesul lor de talent nativ), acordam acestui scriitor prea puţine şanse de izbîndă într-o tentativă epică sau de alt gen în care mutarea centrului de greutate tematică şi coeficientul de elaborare detaşată — construcţia, deci — să ne convingă pe deplin în respectiva direcţie.

Evident, ne este străină vanitatea de a crede că îngrijorările acestea aparţineau în exclusivitate criticii şi ca, în schimb, scriitorul s-ar fi complăcut într-o stare de dulce şi trecătoare auto-iluzionare. S-a constatat doar în atîtea cazuri că adevărata îngrijorare de sine, infernul îndoielilor proprii, la un creator autentic, oricît ar vrea el (din pudoare !) să braveze indiferenţa, sînt infinit mai mari decît acelea manifestate de recenzenţii săi, fie ei şi foarte bine intenţionaţi. Or, avem convingerea că Fănuş Neagu face parte din numărul restrîns al acestor favoriţi ai neliniştii creatoare.

Inserăm deci aici asemenea reflecţii din domeniul „psihologiei creaţiei", pentru că, raportate la ele, destinul literar al lui Fănuş Neagu, aşa cum se structurează de la apariţia romanului **Îngerul a strigat** încoace, ni se pare exemplar tocmai în sensul celei mai fericite rezolvări a acestei dileme în care sînt angrenaţi nu puţini dintre prozatorii noştri de azi.

Simplificînd faptele, vom spune că „secretul" descoperit de scriitor rezidă în lucida încredere acordată vocaţiei sale primordiale. Din interiorul acestei vocaţii el angajează decise tentative de deschidere a unor căi de acces sigur la modalităţi artistice, la genuri şi — nu în ultimul rînd — viziuni şi problematici aparent incompatibile cu datele originare, eminamente liric-romantice, subiective, ale talentului său. Şi, cum se ştie, marea piatră de încercare, într-un atare context resurecţional, o constituie două din cele mai „construite", deci extrem de pretenţioase, genuri literare: romanul şi drama. Privite în această perspectivă, romanul **Îngerul a strigat** şi drama **Echipa de zgomote** formează un diptic cu totul edificator. Scrierea dintîi reprezintă faza unei încleştate şi, poate, disperate lupte a autorului cu sine, o luptă punctată, se pare, de succesive şi îndelungate ezitări, reveniri, impasuri şi chiar abandonări momentane, dar care, pînă la urmă a dat cîştig de cauză tenacităţii creatoare. Aşa se face că, scrutat cu atenţie, romanul **Îngerul a strigat** îşi mai dezvăluie cicatricele aparţinînd rănilor ce i-au marcat geneza. Prin contrast. **Echipa de zgomote** face figura unei opere literare de mare şi lejeră, virtuozitate artistică. Cel puţin aceasta este impresia, puternică, provocată la lectură. Scriitorului pare-a-i fi fost deajuns o unică experienţă, spre a se elibera de complexele generatoare de crispări interioare. Ca să parafrazăm o inspirată formulare a lui Al. Philippide în legătură cu temperamentul artistic al unuia dintre colegii săi de generaţie — Ionel Teodoreanu —, am zice că noua lucrare a lui Fănuş Neagu stă sub semnul celei mai contagioase bucurii de a scrie, totul petrecîndu-se într-o dispoziţie de pură şi exultantă inspiraţie. Acum, citind piesa de teatru **Echipa de zgomote,** nu mai întîlnim nimic din ravagiile pricinuite altădată de nemiloasele chinuri ale creaţiei. Puternic înfipt în solul terenului nou cucerit, autorul se abandonează încrezător „jocului" sublim al scrisului.

Ar fi însă cu totul eronat ca — de pe urma celor spuse mai sus — să se tragă încheierea că, în fond, hotărîrea lui Fănuş Neagu de a aborda genul dramatic se soldează doar cu un încîntător exerciţiu de virtuozitate; vocaţia de dramaturg a acestui scriitor este atestată cel puţin în aceeaşi măsură de însăşi substanţa conflictuală, de o patetică încordare umană, a lucrării. Căci, ce anume tinteşte să demonstreze drama **Echipa de zgomote** şi pe ce căi anume? Răspunsul la întrebare trebuie căutat în efortul de înţelegere a tulburătoarei încărcături de sensuri morale cu care este dăruit personajul central al piesei — Nil —, în decursul straniei şi imprevizibilei sale confruntări cu celelalte personaje. Aceasta, pe de o parte. Pe de altă parte — se înţelege, numai din nevoia de a sistematiza analiza critică —, tot atît de edificator poate fi efortul de a releva natura termenilor în care este enunţată ecuaţia epico-dramaturgică a piesei.

Revenind la personajul central, este de remarcat în primul rînd că Nil aderă la tipologia lui Che Andrei din **Îngerul a strigat.** Este vorba, să spunem aşa, de tipologia paradoxală a cabotinilor de un „cinism" generos, superior motivat în ordinea valorilor morale. Menirea bătrînului Nil — acel Nil nevindecat de frîncheţe şi de intransigenţa tinereţii — este aceea de a-i zdruncina din tihna lor larvară, din bietul lor confort moral şi social, atît de meschin încropit, pe nefericiţii săi semeni (frate, cumnată, nepot sau poate fiu etc), din grotesca şi degradanta „echipă de zgomote". În încăpăţînarea sa superbă de a da cu tifla jalnicei condiţii la care este condamnat împreună cu ei. („Am un nume de fluviu. Şi sînt doar un biet scuipat"), identificăm sursa de tonică omenie a acestui fantast şi derutant personaj. Artistic, meritul scriitorului este de a fi izbutit — în cazul lui Nil — să pună de acord, într-o unitate deplină, indicibilul amestec de trăsături „realiste" cu altele de cuceritoare sorginte alegorică; un alegorism împins pînă la funambulescul năucitor, în stare să proiecteze personajul într-un plan de relaţii simbolice avînd o mare acuitate existenţială. Nil este tipul păgubosului învingător. O victorie repurtată asupra lui şi, poate, asupra celorlalţi, fiind pentru toţi o lecţie de inconformism total. Sfîrşitul lui (aruncarea de bună voie în mijlocul haitei turbate de ciini), de o pregnanţă etică copleşitoare, explicitează întru totul „morala" fabulei:

„NIL: Ninge, ninge în America. Şi trec sănii pe zăpadă. Miroase a iarnă bună şi pe fruntea fiecărui bizon mort dansează Isus-Corbul.

MUŞAT: Nu mă zăpăci, Nil. Numai tu eşti fiul bizonului.

NIL (sec): Deschide uşa. Şi ai grijă s-o împingi repede la loc.

MUŞAT: Foişoarele sînt pe malul lacului, în dreapta Direcţia nord, nord-vest.

MARIA (răcnit): Isprăveşte, idiotule ! N-ai ştiut niciodată punctele cardinale.

(MUŞAT şi NIL se apropie de uşă. MUŞAT desferecă zăvorul, crapă uşa, NIL iese, cu spinarea îndoită. MUŞAT trinteşte uşa trîntieşte zăvorul pe ea şi rămîne nemişcat. Afară, ciinii lătră fioros — şi-ntreaga scenă se cutremură de duşmănia lor.)

MARIA: Îngropaţi ciinii sub pragul bisericii. Şi cine-o trece pragul fără să latre să-l faceţi vinovat.

MUŞAT: În numele cui, Maria ?

MARIA: În numele bizonului şi-n numele ciinilor. Vinovat ! Vinovat ! (Apucă ciocănelele şi se porneşte să bată toaca. Lătrat de ciine şi bătăi de toacă — amestec de mizerie şi de cruzime. Tăcere lungă. Ciinii)".

Şi fiindcă a apărut în acest citat aluzia la misteriosul mit al „bizonului" — aşa era supranumit tatăl lui Nil —, regretăm că în această privinţă autorul n-a fost mai darnic spre a-şi face cu totul limpezi intenţiile.

Nu avem veleitatea de a aprecia din unghi de vedere strict regizoral virtuţile spectaculare ale piesei **Echipa de zgomote.** Credem totuşi că ele sînt dintre cele mai sigure. Dinamismul epic, diferenţierea caracterologică, abila mişcare din planul acţiunii „concrete" în acela al contaminărilor „supratextuale" (excepţional, de pildă, este invizibilul personaj Inginerul de sunet), la care se cere neapărat adugată forţa percutantă a replicii (un nestăvilit aflux de metafore-paradox), iată, deci, pe scurt, în ce vedem noi resursele dramaturgice ale acestei scrieri. Desigur, regizorului nu trebuie să-i scape din atenţie nici indicaţiile scenice, care ele însele constituie o adevărată mină de frumuseţi literare. O singură mostră:

„(Scena se întunecă. Pe ecran, o frunte de mînăstire. Aparatul coboară lent şi descoperim un alai religios. Întregul convoi poartă măşti, ca-ntr-un ritual secret, şi se tîrăşte încet în jurul zidurilor mînăstirii. O clopotniţă. Două mîini ating toaca cu cicănelele. Maria punctează bătăile pe toaca din scenă: unu-doi, unu... unu-doi, unu... Un clopot de lemn sparge stins depărtările, toaca din clopotniţă începe să sune repede-repede. MARIA frămîntă toaca de lemn din scenă cu ciocănelele; pe întreg ecranul sînt numai toaca şi mîinile care bat, şi undeva, pierdut, sunetul clopotului dogit. Apoi, pe ecran clopote de lemn, crăpate, cu limbi de lemn — bătaie lungă, vibrîndă — şi iarăşi toaca, dumicată de ciocănele, şi jos alaiul tîrîndu-se... măşti, şi un cîntec religios, murmurat în surdină. Clopotele se sparg deasupra scenei, scurt, în locul lor revine toaca, bătută rar, aparatul coboară pe fruntea mînăstirii, pe măştile care alcătuiesc convoiul — toaca se aude de departe — şi un glas cu modulaţii groase vorbeşte încet: — „Clopote de lemn, cîntec de demult, peste oraşe de lemn, peste oraşe care înmuguresc primăvara şi dau frunză verde, ca pădurile, oraşe de lemn, care iarna dorm, ascunzînd jderi în trunchiurile de copac de la colţul caselor, jderi şi iubire, oraşe în care pasul umblă pe lemn, cu oameni iubindu-se în inima lemnului... Clopote de lemn, oraşe de lemn... „Cîntecul convoiului urcă, se îngroapă în cer, acoperă totul şi cînd se rupe, scena se umple de bătăi de toacă. Scena apoi se luminează şi pe ecran nu mai e nimic, dar MARIA continuă să bată cu ciocănelele, ameţită. MUŞAT vine lîngă ea, o mîngîie, îi ia ciocănelele)".

Nicolae CIOBANU

Despre voinţă

jurnalul unui martor ocular

Voinţa e una din virtuţile care a fost întotdeauna la modă, puterea ei de atracţie n-a cunoscut nici o diminuare. Aşa cum există o bursă a aurului, există şi-o bursă a virtuţilor, sînt virtuţi care cresc în ochii noştri, altele care scad, sînt pur şi simplu virtuţi care, după un anume timp, nu mai sînt socotite ca atare. Dispar pur şi simplu. Ca să nu mai vorbim de virtuţile care se asimilează la un moment dat cu viciile. Dar înainte n-a fost supusă acestor eroziuni. Voinţa a rămas o virtute profund respectabilă, unanim apreciată. Cînd vrem să ne arătăm dispreţul faţă de un om ne grăbim să-l decretăm „lipsit de voinţă". Dacă ai voinţă, ţi se deschid toate căile paradisului, prin voinţă te laşi de fumat, prin voinţă eşti iubit de femeia dorită, prin voinţă îţi duci opera pînă la capăt.

Desigur, în viaţa practică, materială, voinţa îşi are rolul ei bine determinat, eu aş dori să văd dacă în înţelegerea problemelor noastre de conştiinţă, în înţelegerea actelor noastre de viaţă, în depăşirea impasurilor noastre, voinţa poate juca un anume rol eliberator.

Eu simt că în ceea ce priveşte viaţa psihică, voinţa n-are nici o însemnătate, şi, dacă joacă totuşi un rol, apoi joacă un rol nefast. Voinţa exprimă o stare de contradicţie a individului, adică dorinţa lui de a se elibera de o realitate pe care n-o înţelege. Numai ignoranţa naşte voinţă. Dacă el ar înţelege acea realitate care-l apasă, indiferent care ar fi acea realitate, beţie, fumat, obsesii sexuale, el n-ar mai avea nevoie de voinţă, el n-ar mai avea nevoie să se lupte ca s-o scoată la capăt. Deci mult lăudata voinţă este o formă de evadare de ignorare a realului. Şi apoi actul de voinţă dovedeşte că noi nu sîntem de acord cu noi înşine, şi că o latură a noastră încearcă să pună cu botul pe labe o altă latură a noastră. Este evident că actul de voinţă se naşte din conştiinţa dualităţii.

Actul de voinţă dovedeşte că noi nu sîntem convinşi de raţiunea faptelor noastre, de aceea ne încordăm, ne silim, ca să ne atingem obiectivul, chiar trecînd peste dorinţele noastre secrete. Dacă noi n-am fi duplicitari, am mai avea nevoie de voinţă? Victoria voinţei noastre este din această pricină scurtă şi înşelătoare. O hotărîre încetă ne rezolvă contradicţiile noastre, şi, la prima adiere, ele se instalează în noi şi mai trainic.

Se spune adeseori, cu inconştientă invidie: „El a obţinut o mare victorie asupra lui însuşi". Dar e bine ca noi să ne batem cu noi înşine, chiar dacă obţinem o victorie? E normal ca noi să ne războim cu noi înşine sau e mai normal să ne înţelegem? În război e ca la război. Chiar dacă, să zicem, o latură negativă a noastră a fost învinsă, sau anulată provizoriu, ea va căuta să-şi ia revanşa.

Actul de voinţă este o viclenie a minţii, care, refuzînd să înţeleagă, preferă soluţiile violente şi imediate, cu alte cuvinte, voinţa ar fi o formă de auto-distrugere. Am cunoscut oameni care şi-au impus aproape cu forţa să fie generoşi şi virtuoşi, la prima lovitură mai serioasă a vieţii, praful şi pulberea s-a ales de acest frumos edificiu. Degeaba ne spunem noi: „Nu mai trebuie să fac un anume lucru", dacă nu înţelegem impasul în care ne zbatem, voinţa nu ne ajută la nimic. Mai mult decît atît. Actul de voinţă e şi-o formă de a ne ascunde contradicţiile, de a le ignora. În loc să înţelegem, preferăm să luăm decizii. Curajul suprem al unui om este de a se vedea pe sine aşa cum este, fără a se blama, fără a se idealiza, ori omul superficial preferă să ia o hotărîre în legătură cu o problemă de viaţă decît s-o înţeleagă. Decizia fermă pe care am luat-o ne dă iluzia puterii, ne măguleşte amorul propriu, iată ce om hotărît sînt eu, iată ce uşor trec eu peste impasurile existenţei. Am trăit şi eu această beţie a actelor de voinţă. Intoleranţa mea ajunsese să supere chiar şi pe cei mai apropiaţi prieteni ai mei. Nu mai exista nici o nuanţă, viaţa mea era plină de deciziuni; nu mai eram un om ci un tribunal. Mi-am dat seama că era mult mai uşor să iau o hotărîre decît să înţeleg problema care mi se punea în faţă; lenea mea de om intransigent plin de voinţă, venea dintr-o mare lenevie. Printr-o asemenea decizie aveam impresia că scap şi de problema care mă chinuia, iluzie nebună — în ciuda deciziei, problema continua să mă obsedeze. Din această pricină aveam senzaţia că orice hotărîre, le este de fapt, străină. Pînă la urmă deveneam sclavul tuturor deciziilor mele arbitrare. Există în om o neînţeleasă solidaritate cu erorile sale. Omul are uneori convingerea că erorile îl reprezintă cel mai bine „sînt ale lui", ne recunoaştem, în erorile noastre cum ne recunoaştem în copiii noştri, de aceea şi eu aveam o mare dragoste faţă de hotărîrile mele. Eram în stare de ori ce sacrificiu numai şi numai să nu-mi trădez hotărîrile odată luate. Mai tîrziu am descoperit că aceste hotărîri nu-mi aparţineau mie, ci doar vanităţii mele, setei mele de autoritate, eram în solda unei cauze străine. Ce legătură aveam eu, cel adevărat, cu măreţele mele decizii implacabile? Niciuna. Unde există înţelegere totul se petrece de la sine, spontan, fără chinurile alegerii, fără exerciţii de gimnastică, voinţa se naşte numai pe pămîntul fricei şi al ignoranţei. Toate impasurile pe care în mod real le-am depăşit nu mi-au cerut niciun efort, nici o metodă, nici un plan de bătaie, ele s-au destrămat de la sine. Înţelegerea a făcut să dispară necesitatea voinţei nici nu mai există măcar ideea de efort. Sînt impasuri de care încerc zadarnic să mă eliberez, şi de cîte ori mă străduiesc să mă scap de ele, mă chinuiesc, mă opintesc, am senzaţia limpede a duplicităţii mele. Efortul de a te elibera de-o anume contradicţie, oricare ar fi ea, e cea mai bună dovadă că vrem să rămînem în aceeaşi stare, mărturia indiscutabilă a inerţiei noastre. Creaţia, iubirea, inteligenţa, sînt spontane; ele nu se pot obţine prin efort, exerciţii sacre, şi-o viaţă de călugăr. Dar chiar acel efort este, de fapt, o mare iluzie. Noi ne ascundem în efort de comoditate. Chiar şi sfinţii părinţi, care se schingiuiau erau de fapt teribil de comozi. Ei erau în stare de orice, să doarmă pe un pat de lemn, să se hrănească cu buruieni, să-şi tortureze trupul, dar nu erau în stare să se vadă aşa cum sînt. Ce era mai greu, evitau. Efortul lor, care poate să pară multora grandios este de fapt expresia unei trîndăvii subtile, convertită în martiraj şi acte de mare voinţă.

Asta înseamnă că eu pledez pentru un om indiferent, apatic, care se lasă supus tuturor valurilor? Asta înseamnă că eu vreau să ridic un imn de slavă omului lipsit de voinţă? Departe de mine asemenea gînduri necurate. Eu simt că actul de voinţă exprimă o stare de contradicţie. Important este înţelegerea acelei stări de contradicţie şi, odată ce în conştiinţa noastră se instalează înţelegerea, voinţa nu mai are nici un rost. Ea nici măcar nu mai există. Inteligenţa ne ajută să ne eliberăm din impasuri fără efort, fără chinuri, fără exerciţii. Inteligenţa e singurul miracol real.

Teodor MAZILU

avant premieră editorială

CONSTANTIN APOSTOL

Război cu zurgălăi

Roman.
Editura „Cartea Românească"

DAN ROTARU

Plînsul oglinzilor

Versuri. Editura „Eminescu"

Felix culpa

confidenţele unui maniac

„C'est la faute à Voltaire, c'est la faute à Rousseau !". *Dictonul acesta celebru care circula în societatea franceză din vremea Restauraţiei şi pe care V. Hugo l-a pus ca refren într-un cîntec al lui Gavroche, ironiza resentimentele mentalităţii* bien-pensante *a epocii. Exasperaţi de urmările Revoluţiei şi de spiritul noii societăţi, oamenii vechiului regim găsiseră, măcar platonic, aceşti ţapi ispăşitori. Înciudarea lor nu era, desigur, cu totul lipsită de îndreptăţire, dar ea exprimă mai cu seamă antipatia unui anumit soi de oameni faţă de „intelectuali" în genere şi în special faţă de „filozofi".*

N-am rezistat tentaţiei, într-o discuţie asupra inocenţei sau vinovăţiei lui Rousseau, să amintesc faimosul dicton, dar n-aş vrea să fiu rău înţeles. Cituşi de puţin nu vreau să insinuez, nici măcar ca o „fentă", că preopinentul meu Al. Ivasiuc, care-l ţine răspunzător pe Rousseau de posteritatea lui, ar avea ceva comun cu mentalitatea de care am pomenit. De aceea mă grăbesc să spun că şi eu (şi cred că oricine, dacă se preocupă de istoria ideilor) îi socotesc vinovaţi pe foarte mulţi mari gînditori de consecinţele gîndirii lor şi de toate deformările şi îngroşările pe care aceasta inevitabil o suferă atît în interpretările şi aplicările adepţilor cît şi în ale adversarilor. Eu îl învinovăţesc de pildă pe Goethe pentru exaltarea „vieţii" şi „organicului", de unde a rezultat o „biolatrie" ce propagă numai platitudini, opacitate şi barbarie latentă ori patentă. Şi cîţi nu ar mai fi de învinuit pentru consecinţele degradate ale doctrinelor lor: Machiavelli, Nietzsche, Darwin, Hegel, Platon, Aristotel, Descartes e tutti quanti.

Numai operele anodine sînt inocente. Un tribunal care ar adopta punctul de vedere al lui Ivasiuc ar trebui în mod consecvent să condamne toate marile opere. Şi dacă ne gîndim bine, nu numai cele de idei, dar şi cele de artă căci şi ele contaminează spiritul. Din fericire asemenea instanţă fiind de obicei postumă, verdictele ei sînt în contumacie.

Un punct de vedere ca al lui Ivasiuc ar fi destul de periculos dacă, rău înţeles şi deformat, ar avea la rîndu-i consecinţe: ar putea să însemne o pledoarie pentru intoleranţă, pentru index-uri *şi procese de idei. (Preopinentul meu poate aprecia, în spiritul celor spuse cu cîteva rînduri mai sus, omagiul pe care i-l aduc acum, cel puţin ipotetic). Dar dacă ne-am gîndi la eventualele urmări ale opiniilor noastre, n-am mai putea discuta public, aşa cum facem acum, propunîndu-ne în primul rînd o plăcere dezinteresată.*

Îmi pare dealtminteri ciudat faptul că preopinentul meu pretinde autorilor discutaţi să fi prevenit şi parat deformările posibile ale gîndirii lor. Cum puteau s-o facă? Şi admiţînd că puteau, cred că atari circumscrieri şi precizări le-ar fi îngreunat opera, impuţinîndu-i valoarea şi limitîndu-i caracterul plurivoc de care vorbeam rîndul trecut ar fi devenit inofensivă şi deci anodină.

Ajungem acum la „substanţa operei", în care Al. Ivasiuc declară că nu crede. Nu are substanţă decît ceea ce subsistă; *or, după el, opera nu subsistă: ea nu există decît în măsura în care e receptată. Audienţa, ecoul, în ultimă instanţă succesul, — acestea fac opera. O carte scrisă într-o limbă uitată şi pe care nimeni nu o citeşte, o statuie pe care nu o vede nimeni, nu ar fi opere. Nu ştiu dacă Al. Ivasiuc a vrut să spună chiar asta, dar din felul cum s-a exprimat aşa rezultă şi înseamnă a ignora existenţa potenţială sau, cum zice Aristotel,* en dynamé. *O carte e scrisă într-o limbă de nimeni ştiută dar vine un Champollion, o descifrează, reconstituie limba şi revelează lumii o operă extraordinară. O statuie stă sub pămînt două milenii şi mai bine, dar vine Dumont d'Urville şi restituie lumii pe Venus din Milo. Aceste opere au sub-sistat dar nu se poate afirma, decît în măsura în care orice se poate spune, că ele nu au existat tot timpul ca opere, adică lucrări ale unui autor.*

Opera, într-adevăr, semnifică, are ca finalitate comunicarea. Cazul imaginat de Mateiu Caragiale, al lui Paşadia care scrie o operă genială dar a luat toate măsurile să fie distrusă înainte de a fi cunoscută de cineva, e fără îndoială o aberaţie. Dar e vorba totuşi de o operă. Comunicarea este o finalitate a operei, dar de a doua instanţă; prima e în mod esenţial expresia, care e pentru sine. Autorul se adresează altora, dar în primul rînd răspunde unei somaţii interne, nevoii de a-şi spori şi proiecta propria fiinţă în solitudinea ei.

Creaţia individuală e posibilă numai în societate, recte în stadiul de civilizaţie, pentru că numai civilizatul e apt de solitudine. În comunităţile gregare doar magul e singur; civilizaţia, presupunînd conştiinţa individuală, dă fiecăruia această şansă. Iar creaţia individuală poate fi deliberat sustrasă receptării, ca acele sculpturi din unghiurile cele mai ascunse şi inaccesibile ale catedralelor Ele sînt nu mai puţin opere şi sînt aceasta în absolut

De altfel teza lui Al. Ivasiuc denotă o destul de îngrijorătoare lipsă de simţ al absolutului. Fireşte, cine ar lucra numai cu dimensiunea aceasta ar stagna în iluzoriu şi neant. Absolutul nu este, cum crede cineva, un loc anume sau ceva determinat pe care să-l cauţi şi eventual să-l găseşti, aşa cum cauţi o adresă sau chiar lina de aur. Absolutul este o vocaţie a raţiunii. Unde nu e raţiune nu e nici absolut. El este ispita cea mare a spiritului şi deci şi vinovăţia lui, fără de care nimic nu are nici sens, nici valoare.

E felix culpa.

Alex. PALEOLOGU

posta redacţiei

ADRIAN FRĂŢILĂ

Un tînăr poet, elev în clasa a XII-a la liceul Rovinari din Tg. Jiu, mi-a trimis un grupaj de versuri, în care mi s-a părut că discern printre monezi de metal obişnuit şi cîţiva talanţi de aur nobil. M-a surprins mai ales frecvenţa obsesională a unor simboluri, persistenţa şi revenirea tenace a unor metafore, care prin repetiţie şi dezvoltare tind să coaguleze plasma gîndirii şi simţirii acestui tînăr în marginile încă fugare ale unei de pe acum schiţate viziuni.

Una din aceste metafore care revin obsesiv în versurile lui Adrian Frăţilă este imaginea clopotului transparent, crinolină de eter, în care înoată astrele şi zodiile lumii. Această metaforă denotă simţul globalului, al viziunilor integratoare, al spaţiilor infinite şi închise, ca nemărginirea concentrică a cerurilor ptolemaice. Sferă sonoră, mai mult gîndită decît percepută, imaginea cosmosului ca a unui clopot în clopot, ca a unei molecule nesfîrşite somnolînd în miezul altei molecule şi mai fără margine, este poate intuiţia poetică cea mai surprinzătoare în versurile, uneori stîngace, ale tînărului elev din Tîrgu-Jiu.

Un aer mitologic şi folcloric îndulceşte răceala terifiantă a muzicii sferelor:

Ne pipăie conturul o mînă care cheamă
tot pur e plînsul limbii şi-n clopot răsturnat
din ramuri se desprinde suspinul de aramă
abia-ncepuse basmul cu fata de-mpărat.
(Abia-ncepuse basmul)

Iată alte două strofe în care sugestia imponderabilităţii şi a pustietăţii muzicale a marilor spaţii astrale, este remarcabilă: **„În clopot flori de sunet s-au altoit pe dos / Prin viperele sforii se-nlănţuiesc Irozi / strivind pe ghimpi de lapte plînsorile de plozi / Cînd limba e pironul din palma lui Hristos / / Blînd aplecat pe flaut mai pendulez în gol / pe-un taler al balanţei stă pierderea de scalp/ deşi-i aceeaşi rouă pe trandafirul calp / iarba se stinge candid pe buze de petrol".**

Ceea ce mă impresionează în chip deosebit este un aer greoi, saturnian, uscat în versurile delor adolescente ale corespondentului nostru. O sensibilitate aproape saharianăă, mineralizată şi rece ne întîmpină în preajma acestor fosforescente cuvinte: **Paianjeni orbi lucrează în iarbă ţesătura /, Prin ramuri nici-un clopot nu poate să mai bată / În liniştea aceasta cu greu deschidem gura / neantul ne respiră uşor ca niciodată.**

Cred că nu mă înşel dacă descifrez în versurile tînărului poet substanţiale aspecte macedonskiene, de la analogii de senzaţii pînă la strălucirea artificioasă şi scînteietoare a unor simboluri, oarecum identice: **„Se răcoreşte trupul cu muşcături de sînge / prin lebezi pling misterul fiorului pierit / pe braţele tulpinii un trandafir se frînge / În templu niciodată n-am fost descoperit. // Prin clopote o limbă nu-şi mai găseşte locul / se face tăndări smaltul pocalului sorbit / făţarnică cenuşa perfect mimează focul / În templu niciodată n-am fost descoperit".**

În fine, închei spunînd că aerul matur, uscat, saturnian, bătrînicios chiar al poeziei acestui adolescent, m-a impresionat tot atît de mult cît şi încrederea obstinată şi tenace cu care îşi însoţeşte poemele. De altfel, în scrisoarea ce mi-o adresează, Adrian Frăţilă a ţinut să mă avertizeze fără echivoc: „Să ştiţi că versurile de faţă nu sînt ceea ce se înţelege prin atribut al vîrstei. Nu. Simt acest lucru".

Cred că are dreptate.

Cezar BALTAG

MARIAN BODEA: Cînd erai mic îmi închipui că erai năzdrăvan, că mergeai în călcîie pe streaşina casei şi prindeai porumbei cu gura. Acum, cînd ai crescut, te dai peste cap ca să devii ridicol. „Copil fiind m-am împrietenit cu ei: — Moşule Decebal, îmi faci arc ? / — Taci mă, se aud romanii. / — Tată Vlade, îmi dai o suliţă ?/ — Na, mă, să-l tragi pe Hassanel-Paşa. / — Tată Cuza, mă laşi în Moldova ? / — Du-te da să fii cuminte. / Şi Hamza-Paşa cică" / — Bă, pui de ghiaur / Îţi scot ochii / — Ce spui Franz, / Nu-l strig pe tata Mihai ? ! / La urmă mă duc să mă joc / Sub un tei la umbră / Tata Eminescu scria la codri / Tata Eminescu scria lu'ceru / Tata Eminescu scria la oamenii / dă Pămînt". Nu-mi mai trimite.

V. BOTA: Dumneata eşti ferm convins că nu poţi publica la „Luceafărul" din cauza mea. Ai să rizi, dar ăsta e adevărul, nu vreau să te public. Ghici de ce ?

IULIAN ANTONIU: Subiectul emoţionant. Din păcate, foarte expediat.

RADU CEONTEA: Am reţinut vignetele. Din cele trei proze am reţinut o singură frază. ...„cu partea lor de zi, cu partea lor de noapte, dimineţile se desfăşoară..." Cam puţin, dar n-am, personal, nici-o vină.

SIMINA CRAINIC. „În casa lui" e un fel de pamflet (prea confuz ca să nu fie izvorît dintr-o experienţă dureroasă) amestecat şi cu urme de iubire ambiţioasă. Nu depăşeşte graniţa unei răfuieli strict personale.

VALERIU B. Foarte reuşit acel motto dintr-un articol al meu, dar articolul dumitale scade tonul, se schimbă cu fiecare rînd în lacrimă de hîrtie creponată.

MARIAN B. GH. Toţi ucidem oameni invizibili, mai ales umbrele duşmanilor, dar dumneata parcă prea îţi umpli spada cu sînge de abur mort. Pantomima (de ce-oi fi intitulat-o astfel ?!) e departe de literatură !

TOMA CULCEA, „Moş Ştefan Covrigarul" e, poate, cel mai uscat covrig pe care-am fost silit să-l rontăi vreodată. N-ai susan, iată adevărul cel urît.

ION MARŢIAN: Nu ţi-am răspuns pînă acum crezînd că vei înţelege că şi tăcerea e un răspuns. Dumneata eşti şi nu eşti acasă: „Ciorchinilor de struguri pe toate zările / Le-am pus ca drept podoabă doar boabele de ploi / Ca orice-ar fi şi-orunde tu să nu poţi uita / Că te aştept într-una, să te întorci înapoi".

GH. APOSTOAIEI. „Valsul frunzelor ce cad" e un twist verbal. Ah, unde-s vechile tangouri ?

Fănuş NEAGU

cărțile scriitorilor tineri

Mircea Dinescu

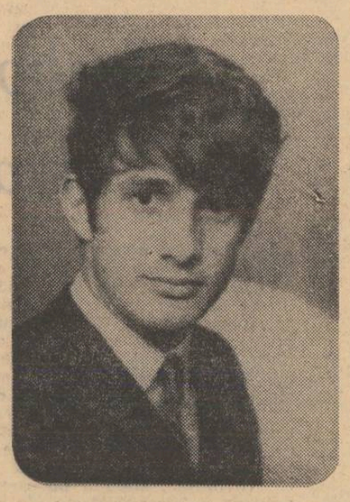

N-am înțeles și nu vom înțelege niciodată teama de a oferi unui scriitor adevărat șansa pe care o merită.

Editura *Cartea Românească* are fericirea de a fi lansat cartea de debut a unui scriitor nou, un poet cum n-a mai fost de mult. Avem credința că prin apariția cărții lui Mircea Dinescu ne aflăm în fața unui eveniment. Lectura versurilor foarte tînărului poet e o bucurie pe care numai literatura autentică o poate da, limba românească e surprinzătoare în versul acestui copil grav care nu imită pe nimeni și care ar putea sperja prin frumusețea și noutatea talentului.

Trei ani de zile, cei ce ne aflăm la această revistă am sperat, citind, ascultînd, publicînd zeci de autori tineri. În sfîrșit, un nou poet, un adevărat poet care ne-a onorat paginile revistei înainte de a-și strînge versurile într-o carte rară, care ne-a răscumpărat ceva din truda anonimă, nu lipsită de erori, trudă încăpățînată ce nu o dată ne făcuse și nu e imposibil să ne facă și de aici încolo, să căutăm și să descoperim talente și acolo unde nu sînt.

Cu Mircea Dinescu poate se anunță o nouă pleiadă de scriitori serioși și în același timp oameni de carte, de care ne e sete, în a cărei apropiere credem, care va veni, trebuie să vină, de care e atîta nevoie.

Cu Mircea Dinescu putem ieși în întîmpinarea acestei noi și mult așteptate pleiade.

Ștefan BĂNULESCU

poezie

Sînt tînăr, Doamnă...

Sînt tînăr, Doamnă, vinul mă știe pe de rost
și ochiul sclav îmi cară fecioarele prin sînge,
cum aș putea întoarce copilul care-am fost
cînd carnea-mi înflorește și doar uitarea plînge,

Sînt tînăr, Doamnă, lucruri am așezat destul
ca să pricep căderea din somn spre echilibru,
dar bulgări de lumină dacă-aș mînca, sătul
nu m-aș încape încă în pielea unui tigru.

Sînt tînăr, Doamnă, tînăr, cu spatele frumos
și vreau drept hrană lapte din sfîrcuri de cometă,
să-mi crească ceru-n suflet și stelele în os
și să dezmint zăpada pierdut în piruietă.

Sînt tînăr, Doamnă, încă aripile mă țin
chiar de ating pămîntul pe-aproape cu genunchii,
această putrezire mă-mbată ca un vin
căci simt curgînd printr-însa bunicile și unchii.

Sînt tînăr, Doamnă, tînăr de-aceea nu te cred.
oricît mi-ai spune, timpul nu își ascute gheara
deși arcașii cetii spre mine îmi reped
săgețile vestirii, sînt tînăr. Bună seara!

Mircea DINESCU

(Din cartea de poezii „Invocație nimănui")

Invocația refuzată

Mircea Dinescu are un nume relativ cunoscut în presa literară, dar gestul său editorial, girat de către Editura „Cartea Românească", este de fapt cel cu adevărat în stare să-i reprezinte începuturile literare. Volumul său apărut recent se numește *„Invocație nimănui"*, și indică o ușoară situare polemică, pe care însă poeziile o trădează cu încetul. Poetul nu vrea să accepte o „postură", refuză convenția — invocația fiind poate prima pe care a stabilit-o poezia —, își dorește ideal o exprimare neintermediată, esențial inovatoare, un glas care să „dezlege adevărul de blondele himere". Intenția depășește dimensiunile adevărate ale volumului, însă, în măsura în care va perpetua niște obsesii, îi va ajuta poetului să se depășească mereu. Absolutismul acesta este destul de frecventat, continuarea și necomprimarea lui însă țin de bogăția unui fond nativ. Dincolo de explicabile ambiții teoretice, Mircea Dinescu își găsește aproape întotdeauna tonul firesc și, mai ales, o francheță expozitivă cu care se adresează lumii. Deși nu este chiar „invocație", seninătatea cu care se derulează întrebările și viziunile poetului, reprezintă în fond o continuă reactualizare a unui timp emotiv, foarte personal, sentimental, care este *rememorat* prin invocație. Titlul eliptic (în întregime fiind „invocație adresată nimănui"), ascunde tendințele contrarii ale unei sensibilități poetice care acum se fixează pe esențe, care oscilează în consecință cu ochii noștri, între multe tentații. Proces al metamorfozelor în desfășurare, această poezie este plină de prospețime, mai ales că marchează niște experiențe care se derulează spectaculos, pe viu.

Tentația teribilismului declarativ este prima dintre acestea. Indiferent de evoluția viitoare a lui Mircea Dinescu, de la Ion Alexandru, cel ce exploda cîndva impetuos : „Sînt zeul tinereții...", nimeni nu a mai solicitat în acest mod poezia. Cu un alt stil de a fanda, tînărul poet exultă sub atracția enormului : „Sînt tînăr, Doamnă, tînăr cu spatele frumos / și vreau drept hrană lapte din sfîrcuri de cometă / să-mi crească ceru-n suflet și stelele în os / și să dezmint zăpada pierdut în piruietă".

Explozia este totuși singulară în volum, căci Dinescu preferă un mod atenuant pentru exaltările sale, ușor melancolice, mod pe care i-l impune și disciplina ritmului ales. Se simte mereu o ezitare bogată, între formularea unei sume de întrebări și degajarea mai liberă a simțirii poetice. Conștiința poetului este asemeni unui sextant care fixează mereu locul precis al unei evoluții în spațiu, evoluția petrecîndu-se în cazul de față prin vîrste și prin necunoscutele semne ale poeziei : „E vîrsta mea subțire în cumpănă și spaima / prin lebedele cărnii se-ntunecă a tril". Dar de la uimirea cu care își scrutează vîrsta. pînă la dorința de a generaliza prin poezie o sumă de adevăruri improprii ei, nu este decît un pas, și aceasta trebuie să fie explicația unor teoretizări prea concrete, amestecate chiar cu butada ; (ex. : „Batem cerul, cum se spune, să pricească Dumnezeu", care este răstălmăcirea hilarei învățături despre cel care bate șeaua).

Să înțelegem, cum spuneam, mai mult obsesia limpidității, decît ambiții teoretice absconse. În măsura în care poetul reușește să se detașeze, poezia lui exprimă mereu și o a doua stare, ca o artă poetică a spaimei, decurgînd din confruntarea ulterioară a poeziei cu o lume singură, prin care „alergăm perechi" : „Este-n noi o spaimă care ne doboară / bate vînt din lucruri poate dinadins / sufletu-i o luntre spre odinioară / carnea-i dulce vîslă, ochiul necuprins. / / Rupți din soare-s mînjii, îi așteaptă hățul / gloria căruței — glorie pe roți, / ochelari de piele mărginind ospățul / fără ca privirea să-nflorească-n părți".

Rezultă, ca un cîștig, din această obsesie pentru fixarea ideii, o disciplină severă, cea care te întîmpină de fapt, ca o primă impresie, la lectură. Dar ritm și rimă am mai văzut și la alte volume de debut ; chiar și profunzime eidetică sau concentrare a expresiei pe un spațiu limitat. Cea mai mare dovadă a autenticității sale o face Mircea Dinescu atunci cînd degajă energiile libere ale tinereții sale, pe care le-rît de mult o studiază. Metafora își arată senzualitatea, iluminările de absint, poezia aruncă punți spre un spațiu transcendental de care are cunoștință prin intuiții elementare, de unde și firescul lor : „Și soarele-i o vulpe c-un cer de vizuini, / pe căpriorii cetii își subțiază coada / ca un cîrlig, din iarbă părinții mei străini, / se-agață dar în oase le bubuie zăpada. / / O, curgem peste lucruri și ne împotmolim / neîmblînziți în mierea greșelilor primare, / cu trupul fără aripi albastrului sublim / vîndut de cea mai neagră dorință de-ntrebare".

Chiar în timp ce sînt citate aceste versuri stăruie impresia că autorul se introduce cu o constantă luciditate în orice funambulescă viziune. Atîta elan, dar și o egală negație, probă a lucidității ultime, semn despre tristețea nescrisă a oricărui poet, le găsim exprimate undeva în metafora unui Narcis orb, incapabil deci să se autocontemple, continuînd însă mitul, sau, în poezie, „rostirea" : „Narcis e orb și ninge numai în el și ninge / cum ne-a născut femeia ca să iubim femei / i-aș desena făptura incertă pe meninge / să locuiască vara topită-n ochii mei / / Fluierătura neagră a lebedei depinde / de gura unui înger păzind un înțelept / aș vinde anotimpul dacă se poate vinde / cînd biciul melancolic sărută ochiul drept".

Curios, totuși ; *„Invocație nimănui"* s-ar dori, cu o delicatețe abia observată, o invocație a copilăriei, dacă nu mirifică, cel puțin familiară visătorului, prin ceea ce are ea elementar. Undeva poetul se bucura „Eu tînăr și luntrea trupului meu / prin roua zilei tînjește povara", sau călca „glorios" pe „iarba multor lucruri", fără să fi știut „ce-i spaima distanțelor eterne" ; undeva poetul se visa „în blănuri eschimos / pe luntrea gheții numai c-o femeie". Și no apăruse exorcismul acesta, anatema asupra unei copilării care trebuie să-și reclame totuși drepturile. Să fie acest final mesajul unei lucidități pustiitoare ? : „Colind copilăria cum viermele un fruct / iar dacă-mi scutur umbra aștept măcar o frunză / ca Tantal întind mîna dar cerul parcă-i rupt / și seara mă descrie frumos pe nici o pînză".

În măsura în care Mircea Dinescu comunică prin acest volum, bănuim în el viitoare înfruntări cu propriile-i cuceriri, cu formele perfecte în care gîndirea sa poetică va începe să intre la un moment dat de la sine, cu negația care tentează să anuleze orice extaz. Îl salutăm acum entuziaști și întrevedem șirul pătimirilor sale viitoare, care nu sînt de invidiat.

Dinu FLĂMÂND

TH. PALLE : VÎNĂTOARE

Întoarcerea lui Orfeu

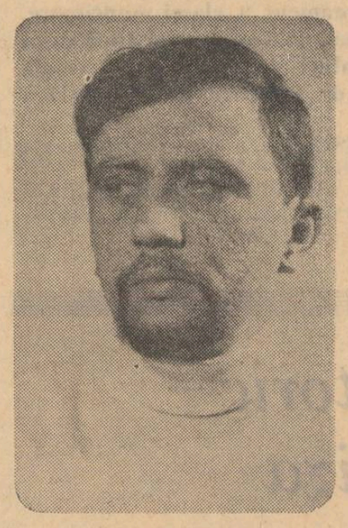

proză

Romulus Guga: „Nebunul și floarea"

Interesul deosebit al cărții lui Romulus Guga, *Nebunul și floarea*, stă în justețea tonului. Sînt convinsă, printr-o intuiție pe care, deocamdată, nu o pot argumenta, că *Nebunul și floarea* s-a născut în momentul în care autorul a auzut muzica secretă a narațiunii sale, sunetul indefinisabil al propriului său flux interior, menit să poarte cu sine faptele și personajele spre o blîndă apoteoză a vieții. Nu înainte. Înainte au existat elementele brute ale cărții; iradiația ei continuă s-a născut însă atunci cînd interpretul a găsit tonul relatării, cînd a prins armonia nebănuită a unor sonorități care păreau că se exclud, cînd a aflat, cu alte cuvinte, starea de spirit generoasă și totodată gravă, capabilă să înscrie concomitent evenimentele cărții, în ordini diferite, să le facă să răsune cu aceeași putere în lumi despărțite de o dureroasă incompatibilitate: lumea nebuniei și lumea rațiunii. Isus, de pildă, este un om care se crede Isus, deci, în limbaj curent și simplificator este un nebun. Dar, în același timp, renunțînd la bucuriile vieții, la dragoste, la puritate și atrăgîndu-și în schimb batjocura oamenilor, judecata lor aspră și condamnarea la moarte, pentru a împlini astfel un destin mai înalt, el devine într-adevăr un Isus, un răstignit care poartă, cu toată îndreptățirea, însîngerata coroană de spini, simbol deopotrivă al deriziunii și al măreției. Omul cu floarea este, de asemeni, în același timp, un înțelept care are încredere în sursele inocente ale lumii și un biet alienat mintal care se devotează obsesiei sale.

Intonația pe care naratorul o pune în relatarea faptelor joacă în acest mic roman al destinului, ca în Kafka, un rol esențial deoarece ea trebuie să permită în același timp o lectură dublă a cărții și o comprehensiune unificatoare.

Sîntem într-un ospiciu, personajele trăiesc viața tristă a unei clinici de psihiatrie, cu mizeriile ei de univers concentraționar, dar trăiesc cu toată convingerea, cu toată autenticitatea și cu toată consecvența și o altă viață, neadevărată, trăiesc în chipul cel mai firesc o duplicitate nevinovată, căreia în mod curent i se dă tocmai numele de nebunie. Alegînd ca teatru al evenimentelor această zonă de excepție, autorul avea de rezolvat o problemă foarte spinoasă și anume, propia lui relație cu o lume singulară. Se situează el înăuntrul acestei lumi, în maladie, făcînd, eventual, din nebunie înțelepciune și din înțelepciune nebunie sau, dimpotrivă, vorbește el ca un martor emoționat care, din afară, din locul privilegiat al rațiunii îmbrățișează spectacolul unor autentice suferințe imaginare pentru a face din ele obiectul meditației noastre ? După părerea mea, Romulus Guga nu a adoptat în întregime niciuna din aceste posturi posibile, nu a devenit nici înțelept, nici nebun, s-a străduit să rămînă om pur și simplu. Naratorul, cel care povestește în numele său propriu întîmplările, trăiește în acest mediu singular propriu întîmplările, cu convingerea, pe care i-o dă propria lui maladie, că se află într-o lume, eventual, „de dincolo", deoarece el însuși, probabil, a murit. Undeva „deasupra" se află o cruce cu data nașterii și a morții lui, dar mai ales se află o altă lume la care a renunțat de bună voie. Despărțirea de această lume a exigențelor convenționale o resimte ca pe o ușurare; „o satisfacție fără margini, că nu aparțin de nimeni, că nu mai sînt nevoit să întreb de sănătatea nimănui, să salut demnitatea nimănui și nici să mă tem de vreun duh ce m-ar putea pîndi din acei mulți semeni ai mei, cu învelișul lor de minciună și miere". O libertate absolută este însă totuna cu vidul. Și surîzînd în oglindă, cel ce a renunțat la tot ceea ce fusese viața lui înainte devine „Nimicul în față cu nimic". Acest vid trebuie să-l umple lumea nouă în care a intrat și în care caută, de fapt, un sens pierdut sau falsificat de rațiune sau inexistent. Pămîntul, o uriașă stratificare de oseminte, îl dezgustă. Noua lui nostalgie e marea. Omul cu floarea, la curent cu suferința vecinului său, îl întreabă: „Te mai supără marea ?" Marea este aici o boală, așa cum este într-o altă existență reumatismul. Trăind în lumea „moartă" după normele și exigențele ei, naratorul se confundă cu ea, împărtășind cu sinceritate, dramele, idealurile și dezamăgirile ei, detașîndu-se totodată în momente de mare tensiune cînd simte apropiindu-se catastrofa. El sezisează personalul în momentele cruciale cum e, de pildă, descoperirea unui șoricel de către Majestatea Sa, amînînd astfel un tragic desnodămînt al acestei inofensive apariții. După ce drama s-a consumat, după ce Clucerul este executat de Majestatea Sa, ca trădător vîndut neamului șoricesc, naratorul are un șoc ca în fața unei revelații: „Doamne, sînt nebuni !" În asemenea momente, cele două lumi se separă violent în expunerea naratorului care ni se înfățișează el însuși într-o lumină mai vie. E un om aflat în fața unei insolubile probleme de conștiință, căci acești oameni sînt nebuni dar, în același timp, acești nebuni sînt oameni. Iosif, care părăsește vesel spitalul, crezînd că se întoarce acasă, pleacă de fapt spre locul exilului său definitiv : azilul. De acolo, ca din moarte, nimeni nu se mai întoarce. Naratorul, care cunoaște adevărul, își simte conștiința apăsată de o inevitabilă vină. Poți să înșeli un om atît de încrezător și de curat sufletește cum e Iosif ? Dar poți să spui unui bolnav adevărul ? Soluția ar putea fi într-o depășire a demarcației dintre bine și rău, adevăr și minciună: „...doar există etape în viața oamenilor cînd adevărul n-are nici o importanță și totul e să trăiești". Departe de a trimite la un simbol al existenței noastre în general, lumea ospiciului capătă, în asemenea momente, o teribilă, o sfîșietoare realitate. Suferințele sînt vii, reale, adevărate suferințe omenești. Nimic nu le poate răpi, printr-o sublimare simbolică, tristul lor adevăr. Nebunia este nebunie. Dar, detașîndu-se autorul nu face decît să se implice într-o semnificație comună celor două lumi, deopotrivă lumi ale suferinței, nostalgiilor, idealurilor și dezamăgirilor. Niciuna dintre ele nu reprezintă o transcendență sau o soluție a celorlalte. Nici noi nu sîntem cu totul nebuni, nici nebunii nu sînt cu totul înțelepți. Ospiciul nu e locul în care se repercutează simbolic înțelesul existenței. Nu, destinul se sublimează într-altă parte. Isus, coborînd de pe cruce și agățînd coroana de spini în cuiele care altădată i-au străpuns palmele, se îndreaptă, la sfîrșitul cărții, spre cetatea oamenilor. Nu există viață de apoi, adevăr de dincolo, înțeles în afară de om, sens în afară de existență. Viața e mai puternică decît nebunia sau rațiunea și bucuria fragedă de a exista, care-l copleșește pe narator în final, ne îndeamnă să căutăm în om propria lui justificare.

Romulus Guga a găsit tonul potrivit unei dificile modestii a omului care, din înțelepciune sau din nebunie, se poate înșela dar căruia îi rămîne mereu șansa de a regăsi sursele vii și inocente ale existenței. Departe de a fi o problemă de stil, acest *ton* este expresia raportului său complex cu lumea pe care o descrie și cu lumea în general. Adică este tocmai rostul cărții care, sînt convinsă, a fost scrisă dintr-o imperioasă nevoie de clarificare existențială, de împăcare cu viața și cu lipsa sau tăcerea unei transcendențe. Scriitorul e un Orfeu. El se întoarce dintr-o lume care nu există.

Georgeta HORODINCĂ

OPINII DESPRE PSIHOLOGIA SUCCESULUI

Mirajul literaturii

Există, să nu uităm, și contactul indirect, prin intermediar, cu orgoliul celui care scrie. Între autorul necunoscut și critic se interpune foaia caligrafiată, cu litere de o șchioapă, care concentrează, doar ea, misterul fizionomiei. Fiindcă, adevărul ne obligă să recunoaștem că, despre cei atinși, pe o arie mai largă, de molima pe care o numim hipertrofia eului, nici nu știm cum arată la față. Pentru diagnostic simptomul poate fi însă depistat din teancurile nesfîrșite de texte care sînt trimise la reviste și la edituri. Cine le răsfoiește descoperă, stupefiat, cît de răspîndită e trufia, chiar în acea fază a anonimatului desăvîrșit. E inutil să precizez că nu mă refer acum la fenomenul afluenței de talente care provin din mediile cele mai diverse și care reflectă marile schimbări ivite în nivelul de trai și de cultură al țării. Despre vigoarea unora dintre scriitorii de seamă din ultimele decenii am aflat cu toții, primele indicii, tocmai de la poșta redacțiilor. Considerînd aceste date notorii, ne îndreptăm atenția asupra unui aspect de ordin secundar, dar care intră în obiectul cercetării, începută în numerele trecute, cu privire la psihologia succesului.

Ce strînge ca un magnet pe mesele publicațiilor și atîtea lucrări ale unor semnatari lipsiți evident de chemare, adesea fără elementare cunoștințe de vocabular și gramatică ? Textele sînt însoțite de obicei de cîte o epistolă, în care, în același stil neevoluat, se rezumă, pentru recomandare, biografia corespondentului, și se anunță decizia lui irevocabilă de a se dedica artei, cu o nemărginită încredere în talentul propriu. La cererea ultimativă de a fi repede tipărit se adaugă amenințarea că de va întîmpina refuz, amînare, obiecții de șicană va reclama cazul forurilor de resort. Se știe doar că orice revendicare a oamenilor muncii trebuie satisfăcută.

Premisa generală de la care pornesc aceste misive este că, în majoritate, cei care se „lăfăie" în coloanele revistelor, apreciați de critică, nu sînt decît niște nulități ; ei trebuie denunțați ca atare, ca să se termine definitiv cu falsele valori și locul să fie ocupat, cu întreg ceremonialul, de forțele impunătoare care își vestesc sosirea pe această cale a poștei. Îți vine să rîzi cînd constați că judecățile pline de dispreț, insultătoare la adresa unor scriitori și cărturari reputați, insinuările despre intrigile și traficul de influență care ar împiedica, fatal, accesul noilor veniți — mîntuitorii ! — sînt formulate într-un limbaj de o extremă primitivitate, cu dezacorduri repetate între subiect și predicat. Nu de azi, de ieri, bîntuie grafomani, veleitari, maniaci, pisălogi, care torturează liniștea criticilor și a redactorilor de editură. Înzestrați cu rezerve formidabile de energie și de tenacitate, ei confecționează tone de literatură și pretind, cu o perseverență diabolică, să fie citiți, cît mai iute citiți, și apoi difuzați și elogiați pe toate drumurile. Nu această continuitate, într-un fel firească în orice societate, a unor tipuri de ratare gălăgioasă și agresivă provoacă surpriza. Se mai înregistrează și un ecou al unor situații care nu au o explicație oricînd valabilă, ci aparțin unui trecut mai apropiat.

Primim, de pildă, un plic masiv, în care e adunată o nuvelă, cu interminabile propoziții, fără pauze între rînduri. Cîteva notații în subsol dezvăluie identitatea autorului : un om cu o meserie onestă care, bănuim, îi solicită zilnic un serios consum. După munca obositoare într-o profesie pentru care se pregătise demult și pe care o face acum în silă corespondentul se închide, probabil, în casă și compune literatură. E sigur că are o uimitoare vocație și de aceea stă treaz, cu răbdare și sacrificiu, nopți întregi, întocmind și transcriind capodopera. Totuși, chiar la un examen sumar, paginile dovedesc — vai ! — absența oricărei înzestrări literare. De unde încăpățînarea în eroare ? De ce acest stupid orgoliu care epuizează fără îndoială fizic și psihic rezistența unui organism ? îmi închipui scena casnică : soțul, bărbat încă tînăr, robust, se întoarce după orele de producție. Soția pregătește mîncarea, culcă copiii și apoi veghează cu evlavie ca în toate odăile să domnească tăcerea. Nici un zgomot. La o masă, lîngă un raft de cărți — noua bibliotecă — soțul creează. E cel de-al cincilea volum al romanului pe care îl expediază, pe etape, editurii, deși n-a primit încă nici un răspuns. Ingrații ! Nu-i nimic, va veni clipa dreptății, vor ieși la iveală jocurile de interese meschine care nu permit zborul lui spre înălțimi. Soția ascultă profeția, e solidară cu eroica sforțare a bărbatului, protejează lupta lui cu zidurile nerecunoștinței. Nici o clipă nu le trece prin cap că truda e zadarnică, el fiind fără orice inițiere și flagrant nedotat pentru cazna scrisului.

Cîte asemenea mobilizări de vitalitate, irosite în direcții sterile ! Hotărît, nu e vorba doar de dorința unei glorii mai răsunătoare, de mai întinsă notorietate, pe care o poate asigura literatura. Tristul adevăr ? Acești autori mistuiți de o speranță deșartă, martiri fără rost ai scrisului, sînt și reminiscențele unei mentalități deformate. Ne amintim că, cu mai mulți ani în urmă, ideea nobilă a interdependenței dintre artă și public căpătase, pe alocuri, și interpretări simplificatoare, denaturate. De la convingerea judicioasă că literatura majoră are un grad de accesibilitate, și reflectă printr-un efort de cuprindere viața și lupta mulțimii, mărturisind astfel, implicit, un sens educativ, s-a ajuns, uneori, la restrîngeri brutale. Într-o accepție rudimentară a artei nu se admitea decît expresia cea mai uzuală, comunicarea curentă, tipurile de traiectorie umană erau reduse

S. DAMIAN

(Continuare în pag. 7)

„În elaborarea liniei politice, a strategiei și tacticii sale, Partidul Comunist Român s-a călăuzit după legitățile obiective ale revoluției și construcției socialiste, luînd în considerare împrejurările concret-istorice, realitățile economice și social-politice ale țării. Experiența României atestă încă o dată că forța partidului comunist, chezășia îndeplinirii cu succes a misiunii sale istorice stau în slujirea plină de devotament a clasei muncitoare, a poporului din care s-a născut, în capacitatea comuniștilor de a se identifica cu cele mai nobile idealuri de emancipare socială și națională ale celor ce muncesc, de înflorire multilaterală a patriei".

(NICOLAE CEAUȘESCU — La a 50-a aniversare a Partidului Comunist Român — „STRÎNSA UNITATE CU POPORUL, CHEZĂȘIA VICTORIILOR POLITICII PARTIDULUI". — Articol apărut în revista „Probleme ale păcii și socialismului", nr. 5/1971)

Anul 50
conștiința istorică

A trăi istoric – a realiza

A stabili un raport între sentimentul istoric și acel al culturii înseamnă, aproape a subînțelege o identitate. Pentru că și la cel mai superficial nivel cultura înseamnă acumulare, adunarea de informație valorică pentru a crea temelia unei construcții mai departe, înseamnă să fii în stare să selecționezi din noianul de evenimente care ne copleșesc zilele, acela care au un înțeles uman. Pentru că nu poți construi durabil (ambiție supremă), dacă ignori cu desăvîrșire regula durabilității, dacă nu știi că există și pot exista lucruri durabile. Și acest sentiment al continuării unui efort, care la rîndul său va fi continuat și după aceia, n-a lipsit nici unor mari creatori, adevărați începători de serie, care poate ar fi fost îndreptățiți să afirme că lumea meseriei lor începe cu ei. Iacob Negruzzi, în **Amintirile** sale de la „Junimea", povestește discuția avută cu Eminescu despre „Epigonii", rezervele pe care le-a exprimat privind valoarea reală a unora dintre înaintașii menționați de marele poet. Eminescu a fost de acord în principiu dar și-a apărat punctul de vedere menționînd nobilele intenții ale predecesorilor, necesitatea de a construi pe ele. Și era vorba numai de filonul unor intenții, iar „epigonul" întemeia practic cultura română, aproape din temelii. Desigur, nimeni nu poate să aducă argumentul tradiției și a continuității istorice pentru a opri expansiunea noului, valoarea radicală a unor opere majore. Tradiția, astfel folosită, devine un edificiu mort, o ruină ce ocupă un teritoriu fertil. Mai mult, ea neagă spiritul celor care au edificat-o, intensa lor combustie, marilor lor îndrăzneli devenite fapt și existență culturală. Ca să clădim pe tradiție s-o înfuzăm cu sentimentul istoriei vii, s-o venerăm întrebind-o deschis și cu mare sinceritate. Pentru că spiritul lui Arghezi, de pildă, neliniștea sa creatoare e mai importantă decît materia verbală în care s-a întrupat.

Pledăm aici pentru viața trecutului, nu pentru efigia lui, nu pentru mitizarea sa împovărătoare. Și aceasta nu pentru trăinicia unor sentimente filiale pentru înaintași ci tocmai ca o necesitate pentru propria noastră realizare, acum.

În sfera literaturii au existat numeroase voci care au înălțat pe autorul frust, lipsit de cultură, autenticul în contact cu o realitate imediată pe care o vede nu prin ochelarii experienței culturale acumulate ci direct. Dar aceste elogii determinate de anumiți factori istorici, ca o reacție la povara tradiției osificate, nu dau rezultate pentru că nimeni nu vede nimic cu ochi puri ci cu ajutorul unor valori sociale. Literatura română, acum mai mult ca oricînd, are nevoie tocmai de luminile unei culturi constituite și constructive, pentru a înălța mai departe edificiul unei simțiri colective obiectivizate prin valoare

Însă sentimentul istoric nu se reduce la sentimentul viu al valorilor culturale. El este în primul rînd un mijloc de transcendere a insului, de înțelegere a ansamblului cauzelor care ne-au format, e o punte spre adevărata solidaritate umană. Semicentenarul P.C.R., întîmpinat acum de întreaga țară, este un prilej de meditație istorică, de reflecție la lungul șir de înaintași care ne-au modelat existența, la a căror probleme nu încetăm să răspundem, pe a căror soluții le continuăm prin propriile noastre eforturi. Spiritul acestei sărbători, exprimat cu atîta claritate în articolul tov. Nicolae Ceaușescu, publicat în revista „Probleme ale păcii și socialismului" nu are nimic festivist, se bazează pe judecarea întregii perioade complexe prin care am trăit, într-un mod științific, modalitate esențială de a face vie experiența, plină de învățăminte, de a da un îndemn pentru înfruntarea creatoare a problemelor prezentului. Omul de cultură, scriitorul, nu poate fi decît alături de această, îngemănare de eforturi, cu rădăcini într-un trecut — trecutul poporului nostru dealungul veacurilor, plin de măreție și suferință.

A trăi istoric înseamnă a te realiza cu adevărat, prin luare de cunoștință de sine.

Alexandru IVASIUC

POARTĂ DE LA SUCEVIȚA

Îmbogățirea tradiției

La o analiză atentă a fenomenului literar se observă lesne că, dincolo de spontaneitatea și individualitatea actului creator, un scriitor își elaborează opera în cadrul unui proces mult mai complex, în care intervin și factori cu funcție determinativă, cum ar fi experiența de viață și artistică acumulată de-a lungul unei perioade de timp, climatul estetic al epocii respective, cu variatele lui stiluri, curente și tendințe, concepția ideologică pe care o afirmă, mesajul pe care își propune să-l transmită etc. În procesul creației artistice intervine și un element esențial, mai mult sau mai puțin sesizabil la prima analiză, însă constant în opera literară de valoare, și anume tradiția.

S-au scris nenumărate pagini despre tradiție și inovație, dar aceasta nu înseamnă că problema a fost definitiv soluționată. Evident, am înregistrat multe înnoiri fertile, salutare, care au substanțializat literatura noastră contemporană, dar se observă și o serie de exerciții sterile, artificioase, care nu au nimic de-a face cu spiritul adevăratei literaturi. În fond, procesul de creație este o expresie a conștiinței artistice cu care este înzestrat un scriitor autentic. Un asemenea scriitor, ca orice veritabil creator, nu construiește ceva din nimic, ci continuă în mod firesc tot ceea ce înaintașii lui au creat mai frumos și mai nobil din punct de vedere estetic și uman. Conștiința scriitorului, deci a omului de cultură, este rezultatul unor acumulări succesive, al unui proces de formare spirituală și morală, în care perpetuarea, îmbogățirea și desăvîrșirea valorilor fundamentale ale literaturii noastre joacă un rol activ. Fără îndoială, în funcție de gustul estetic al fiecărei epoci, de perfecționarea mijloacelor de expresie și de mutațiile survenite în problematica vieții, apar numeroase înnoiri în peisajul literar, dar totul se leagă și se armonizează cu ceea ce a existat bun și frumos anterior. O operă modernă, înnoitoare din multe puncte de vedere, reprezintă o valoare autentică și își asigură perenitatea în măsura în care răspunde coordonatelor fundamentale ale spiritualității românești, în măsura în care exprimă într-o viziune nouă ceea ce este specific național, în măsura în care duce mai departe cele mai bune tradiții ale literaturii române. Putem astăzi să ne mîndrim cu opere contemporane de înaltă valoare artistică, adînc ancorate în specificitatea noastră națională, care au urcat pe o treaptă superioară tot ceea ce ne-au lăsat moștenire acele „sfinte firi vizionare", de care vorbea Eminescu.

Teodor VÂRGOLICI

Poeme de Ștefan Popescu

Deschidere

În corul ce-l ridici
sînt cît e fiecare : un glas.
Și-un fir de cîntec zic sfios.

Cresc c-un arnici fireturile,
podoabă să adaug la podoabe
și cîntul astfel sprijine
cerul boltit peste fruntarii.

Nu obosim să-ți facem viața cînt.
și din țărînă arsele ulcioare ;
mîndria mea, cea mută-n admirare,
doar clinchete din cetine molifți,
iar frunțile de stei ne-arată
stîncă din care ne-ai zidit.
Mă-ncearcă dorul ne-ncetat să te
cuprind,
o frunză între buze și să-ți zic.

Pentru noi

Dospește aluatul și frămîntă-ne !
Pîine să ne coci și înfruptă-te !

Ne ești țestul, Țară, în tine ne rumenim
și mireasma de grîu ți-o împrăștiem
peste prajma ta, peste hotare
și mai departe încă, de bună seamă,
de rîmniră la frupt atîți cristei.

Și, de aceea, tu, Mamă, i-ai adunat
în sîn și i-ai dus în holdă
să-și țiriie-acolo netrebnicia
și să se nevoiască a se hrăni
cu miejii neghinei doară,
să rămînă grîul înalt, curat,
doar pentru noi.

Ascute-mă

Ascute-mă spadă, de-a-ntregul,
că spadă mi-e brațul și trunchiul,
că dinții mi-s spadă și rărunchii,
ureche și ochi și călcîi.

Mi-e mintea spadă, ascute-mi-o !

Pe gresie tare de-atît îndurat
tîrăște-mă în sus și în jos
mereu ca la început, să mă ascut
de să ustur cu privirea,
cu gîndul, cu voința,
cu toate aste spade
ca o pădure de arici uriești, oțeliți ;
să răzbesc, să înțeleg,
să pedepsesc, să răscumpăr,
să arăt și să oglindesc
ca un iezer între prăpăstii de liniști.

Acasă

Nu știu cum s-a făcut...
Cînd am plecat departe de la tine,
să știi că mi-ai lipsit.

Dar se făcea că îmi ești înainte
și am să te-ntîlnesc pe undeva.
De cîte ori n-am crezut că te zăresc,
păreai a fi domniță din vreun basm.

Te-am urmărit, dar iarăși te-am
pierdut.
În lume te-am pierdut.
Alteori iar, se făcea că...
urcai pe trepte largi și nesfîrșite
sau într-un parc albastru-ngîndurat,
pe-alei cu frunze galbene mi te plimbai.

Mi-era destul și nu îmi ajungea,
dorul de tine mai rău se întețea așa.
Și-atunci, ca să te găsesc,
m-am întors grăbit acasă.

Martori ai existenței

Acasă mi-au vorbit de tine, despre ei
și despre mine : martorii existenței
mele,
tale, lor.

Așa, am simțit că am fost
și că voi mai fi
cel ce te-am slujit cît m-am învrednicit,
cel ce mereu buchisesc gîndind
limba strămoșilor ce-mi sînt stihar
greu,
veștmînt de har pe umeri-mi
odihnesc și-or odihni
veac după veac, ca și pe umerii
celor care aici mereu s-or naște.

Acasă nu mai tînjesc decît după Mîine,
un mîine al tău, senin, înfloritor, tihnit
și-acum aștept,
fiindcă abia cum așteptăm
primăverile ce le merită
iernile cîte ne-au viscolit.

(Din volumul *Imnuri* pregătit în cinstea Semicentenarului P.C.R. — Ed. „Cartea Românească.")

Destin și răspundere

Deși ar părea o chestiune clasată, conștiința istorică poate constitui încă tema unor discuții, cel puțin atîta vreme cît va mai subzista tendința de a o asimila cu conservarea muzeistică de vestigii, cu plutirea pioasă în apele stătute ale tradiționalismului. Un cult acaparator al trecutului și orientarea tuturor energiilor spre a-i reconstitui decorativ urmele indică mai curînd precaritatea decît vigoarea conștiinței istorice. Adevărata conștiință istorică refuză tocmai contemplația paseistă și se distinge prin replica acută dată solicitărilor prezentului, investindu-l cu sentimentul duratei. Probează o mai vie conștiință istorică nu cine privește indolent înapoi, fascinat de sedimentările sclerozate ale timpului, ci — se înțelege — cine contribuie la depășirea imediatului, a efemerului pe calea integrării lucide în fluxul permanent al creației de valori. Este deosebirea între spectator și participant, între cel ce întîmpină indiferent evenimentele și cel ce se consideră angajat în fiecare cotitură a epocii cu întreg capitalul său de viață.

Pentru omul de cultură, în speță pentru scriitor, conștiința istorică va fi deci o chestiune de optică și de atitudine, prea puțin determinată de domeniul investigației. A căuta inspirația în file de cronici nu certifică neapărat o înaltă conștiință istorică și adeseori lucrurile se produc chiar invers ; unii adepți ai artei abstracționiste au șansa de a comunica mai autentic suflul devenirii istorice decît mulți reproducători și copiști de tablouri vetuste. Conștiința istorică în materie literară se conjugă cu spiritul de avangardă în sensul „procesului" radical intentat stagnării în forme sacre, rutinei și absenteismului. Exemplul cel mai concludent îl oferă, probabil, Brecht cu aptitudinea lui de a prelucra mituri populare încărcîndu-le cu toate „neliniștile" omului contemporan.

Fiind incompatibilă cu blazarea, cu conformismul și apatia, conștiința istorică întreține ideea răspunderii individului față de destinul colectivității din care face parte. Este o răspundere de alt ordin decît cea strict morală : presupune altceva decît supunerea la un cod de convenții la îndemîna oricărui Cațavencu predicator, mîndru de a-l fi descoperit pe Theophrast. Poate că este mai mult decît o răspundere, o „metafizică" întrucît semnifică viziunea unei existențe ce transcede propria individualitate și o face părtașe la o ordine superioară, impunînd desăvîrșirea persoanei și perfectibilitatea ei, prin angrenarea în sensul istoric al dezvoltării unei întregi societăți. Eroul din „Intrusul" lui Marin Preda dobîndește o asemenea „metafizică", grație căreia experiența eșecului oricît de dureros nu se transformă într-o prăbușire. De unde se mai deduce încă ceva : conștiința istorică, departe de a garanta un optimism pitoresc, injectează o perspectivă robustă asupra existenței, fără a exclude nici hazardul nici absurdul, ci numai haosul, dușmanul cel mai inveterat al creației și al valorilor ce jalonează mersul înainte al omenirii.

Geo ȘERBAN

Viață prin artă

UMANITĂȚI

Cred că în Astă-seară se improvizează, *Pirandello își pune unul din eroi (de loc improvizat, nu mai puțin ticluit decît orice alt personaj al vreunei piese) să rostească cuvintele „arta este cea care răzbună viața". Nu te poți opri — meditînd la tîlcul acestei fraze — să nu-i dai dreptate dramaturgului care, mai mult decît oricare om de teatru, în secolul nostru, a reflectat asupra raporturilor bizar încîlcite și poate, în fond simple, dintre viață și artă. Dacă în destinul unor creatori ca și în acela al unor opere plăsmuite viața pare să fi fost răzbunată prin artă, ca printr-o miraculoasă posibilitate de a recupera ceea ce inevitabil și întotdeauna se pierde, dacă arta pare în ultimă esență să constituie un eșec al eșecurilor omului, deci un triumf, în schimb nu e mai puțin adevărat că viața are numeroase prilejuri de a-și bate joc de artă. Istoria e martoră : triumfurile artei s-au dovedit adeseori iluzorii. Și nu ne gîndim la derizoriile glorii efemere, la incununarea falsului, ci la nerecunoașterea adevăratelor valori.*

Pirandello, el însuși, ar fi avut multe de spus în această privință. Dar iată un fapt petrecut chiar în viața lui, un fapt cu atît mai dureros cu cît nerecunoașterea artei sale venea chiar din partea unui artist. Dramaturgul urmărise ani de-a rîndul evoluția pe scena Eleonorei Duse. Intuise genialitatea acestei actrițe, cunoștea fețele și măștile ei. Profunzimea nebănuită, poate de ea însăși a jocului acestei rare tragediene îl fascinase. Ademenit de aceste abisuri bănuite, scrisese o tragedie, gîndită pentru ea : La vita che ti diedi *(Viața ce ți-am dat). A fost însă imposibil să o decidă pe singulara actriță să accepte rolul ! Femeia refuza mai mult decît un rol într-o piesă, respingea piesa ca atare, opera de artă. Explicabilă neînțelegere, probabil, din partea unei artiste care gusta artaulică a lui D'Annunzio, se identificase cu marile pătimașe ale unui mic teatru fin du siècle (dar să fim drepți, nu numai cu acestea), una din ultimele actrițe care mai posedau secretele unei retorici savante a pasiunii. Nimic dintr-o asemenea retorică în piesa lui Pirandello. Pasiune, da, era în acea piesă, și încă o pasiune care se știe exprima prea bine. Dar o pasiune pentru care Amanta d'annunziană nu avea sensibilitatea necesară.*

Amintindu-mi acest trist incident din viața lui Pirandello (piesa respinsă de Eleonora Duse, ca lipsită de pregnanță artistică, a fost jucată de o actriță mai modestă) mă pregăteam să privesc, nu demult versiunea românească a piesei lui Pirandello, versiune filmată și televizată. Trebuie să mărturisesc, nu sînt un spectator asiduu al programelor televiziunii. Mă pot socoti, deci fericit, că n-am pierdut ocazia de a urmări unul dintre rarele spectacole admirabil realizate și oferite pe micul ecran. Meritul este, înainte de toate, al regizoarei Sorana Coroamă și al aceleia care a acceptat rolul refuzat de Eleonora Duse, Dina Cocea.

Pentru ca să vorbești despre un spectacol televizat (am avut atît de rar prilejul să o fac) ar trebui, simt, să dispui de un alt registru haic al latinului persona *sau al elinului prosopôn — cuvinte ce însemnau în același timp persoană și mască. Anna Luna, în* Viața ce ți-am dat *este una din acele făpturi pirandelliene care pendulează între confuzia măștii imaginate cu fața adevărată și disocierea lor brutală. De șapte ani ea nu și-a mai văzut fiul mult iubit. În pustietatea casei ei din cîmpia toscană ea a trăit dînd viață unui chip preadrag. Pentru ca, după șapte ani, fiul să se întoarcă. Un străin. Și, în curînd, definitiv înstrăinat prin moarte. Anna Luna nu vrea să accepte această definitivă înstrăinare a morții. În șapte ani, știm, întreg organismul, toate celulele acestui corp al nostru se schimbă. Dar al imaginilor, al metaforelor. Sorana Coroamă a intuit, cred, înainte de toate, acest* alt limbaj *(decît al teatrului, decît al cinematografiei chiar) pe care-l presupune spectacolul televizat. Imaginile aici sînt, oarecum, imagini ale imaginilor. Pirandello s-ar fi slujit, sînt sigur (el care avea îndoieli și rezerve în ce privește cinematografia) de această lanternă magică, domestică, de această sursă a imaginarului dispusă cuminte printre obiectele familiare ale vieții noastre cotidiene. Nu-l preocupa pe el, mai presus de orice, jocul mereu dublu al artei, la confluența realului și ficțiunii, bizara ambivalență a persoanei umane în sensul armoartea, moartea pune între supraviețuitor și dispărut marea prăpastie a înstrăinării absolute. Zadarnice sînt consolările rațiunii, ale credinței. Anna Luna nu le va accepta. Tragică eroină a încercării imposibilului, ea alege calea — atît de pirandelliană — a recuperării celui pierdut în și prin imagine. Tragică nu este „nebunia" ei, ci eșecul acestei nebunii uman-prea-umane. Nu vrea să-l socotească pe fiul ei mort. Ea l-a creat, ea vrea să-l recreeze iarăși și iarăși în imagine. Viața însăși, nu moartea, o va convinge însă de zădărnicia ficțiunii ei.*

Am urmărit meditația dramatică a lui Pirandello privind imaginile Soranei Coroamă și jocul Dinei Cocea. Acele imagini „arse", aluziile violente la pustiul din jurul femeii însingurate, mișcarea cînd funerar-lentă, cînd pătimaș agitată în acel loc tragic al refuzului morții. Dar chipul de o patetică noblețe al marei dureri, dar acel lamentă al Magnei Mater, al Mumei, peste destinul sfîrșelnic al omului, al inimii omului.

Am căutat în rubricile de specialitate acele comentarii pe care credeam că le va stîrni spectacolul care pe mine m-a tulburat mai mult decît oricare altul văzut în ultimii ani la televiziunea noastră. Nimic. Sau poate greșesc. Desigur greșesc. Căci nu-mi închipui că, cronicarii noștri ar putea să repete în fața cutremurătoarei piese a lui Pirandello eroarea Eleonorei Duse. Și nici în fața celei mai izbutite realizări a acelei excelente regizoare care e Sorana Coroamă. Ori în fața acelei creații a Dinei Cocea, încununare a unui mare talent actoricesc pe care-l va păstra — ca imagine a unei împliniri — pelicula televiziunii.

Nicolae BALOTĂ

Anul 50 a omului de cultură

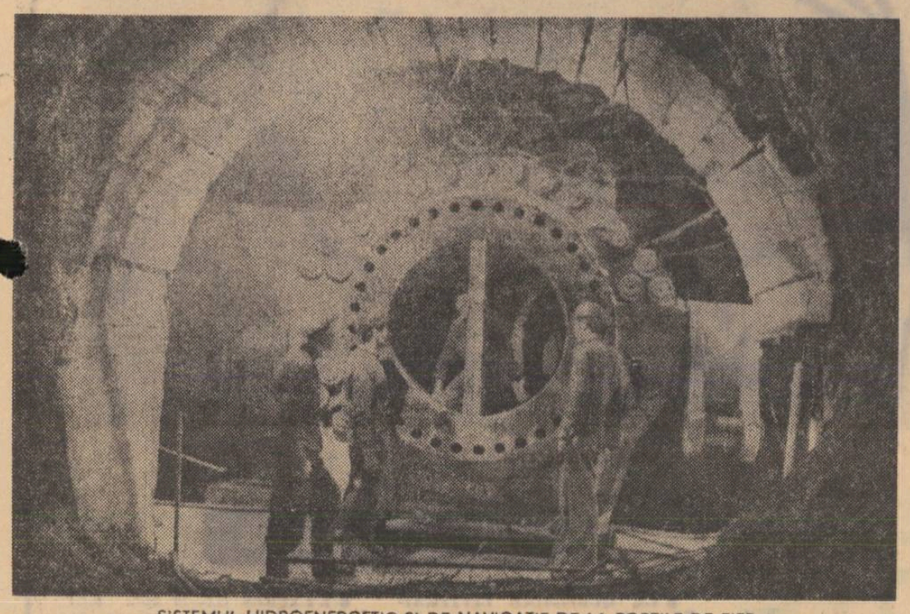

SISTEMUL HIDROENERGETIC ŞI DE NAVIGAŢIE DE LA PORŢILE DE FIER

Omul şi istoria

Se înmulţesc în ultima vreme glasurile reclamînd scriitorului o atenţie susţinută faţă de condiţia istorică a omului şi, prin ea, faţă de prezent. De unde nevoia unui asemenea apel? Există într-adevăr, în special în rîndurile ultimei generaţii, un relativ dezinteres pentru examenul raportului dintre ins şi societate în genere, în beneficiul aproape exclusiv al răscolirii straturilor conştiinţei individuale sau, atunci cînd preocuparea se îndreaptă totuşi spre relaţiile dintre oameni, accentul cade pe factorii extra-istorici, pe resorturile biologice (putere şi slăbiciune) sau pe impulsurile abisale ale conduitelor sustrase înţelegerii raţionale. Tendinţele acestea, afirmate în scrieri de valoare ori numai veleitare, răspunzînd constatărilor obţinute de cercetarea modernă, îşi au originea, la noi şi într-o împrejurare specifică. Presiunea dogmatică, suverană o perioadă, a impus o imagine denaturată în feţiş a istoriei. Istoria a fost ipostaziată, transformată într-o instanţă absolută, echivalentă prin puterile sale discreţionare, cu divinitatea pe care, în principiu, era menită să o înlocuiască. Considerat un produs mecanic al determinismului istoric, omul trebuia nu numai să se consacre execuţiei comandamentelor istoriei, dar să fie gata a da socoteală de actele sale în faţa tribunalului ei suprem, viitorul, adică înaintea unui for insesizabil, depărtîndu-se de noi parcă tocmai pe măsură ce ne apropiem de termenii lui, ca în imaginaţia unui Kafka. Interpretarea, de esenţă mistică, a istoriei, făcea din terenul prin excelenţă al relativului şi contingentului, al devenirii eterne, un domeniu static, dat odată pentru totdeauna, prestabilit. Din dialectica libertăţii şi necesităţii, proprie marxismului, primul protagonist dispăruse, mistuit de cel de al doilea, investit cu rolul de moloh. Fenomenul, reacţie legitimă împotriva unei astfel de violentări a condiţiei umane, regenerînd mijloacele artei şi provocînd o emulaţie febrilă întru regăsirea omului real îndărătul umanităţii abstracte, a individului concret dincolo de himera unei colectivităţi fără contur, s-a asociat însă cu refuzul istoriei ca atare. Scriitorul cu această tentaţie pare să considere tot ce ţine de istorie şi de societate, de latura activă a fiinţei, drept o postură artificială, inautentică, în care nimeni nu-şi recunoaşte şi nu-şi va putea recunoaşte vreodată chipul. (Motiv ce determină considerarea chemării la atenţia pentru latura social-istorică drept o invitaţie din oficiu la conformism!) Fuga de istorie nu poate fi însă considerată poarta de acces spre înţelegerea adecvată a naturii profunde, a esenţei omului. Manifestarea istorică, în special într-un moment în care presiunea socială se exercită cu forţă de destin, face parte integrantă din condiţia umană. De răspunsul pe care-l dăm întrebărilor puse de istorie, atîrnă nu numai înfăţişarea pe care o ia societatea, şi, cu ea odată, ţara, poporul căruia îi aparţinem, ci şi configuraţia noastră proprie, aspiraţiile, „fantasmele" noastre ca individi. Cu alte cuvinte, libertatea către care tindem nu poate fi cucerită prin ignorarea necesităţii. Nesocotirea exigenţelor acesteia se răzbună întotdeauna, oricare ar fi forma şi momentul ales. Acea recuperare a omului la care rîvnim nu poate fi decît rezultatul înfruntării dintre libertate şi necesitate, protagoniştii în ultimă instanţă ai dramei ce o jucăm pe scena lui teatrum mundi. Teatru înseamnă conflict şi deci angajare de o parte sau de alta, ori cel puţin mărturie. Înainte însă de a lua atitudine, înainte de a aprecia măsura în care istoria favorizează sau nu sforţarea continuă a omului de a se apropia de sine, este nevoie de sensibilitate, de interes acut faţă de problematica istorică. Înclinaţie de regăsit la scriitorii lucizi, ieşiţi în întîmpinarea istoriei pe care o privesc fie în fizionomia ei cotidiană, anonimă, fie în ipostaza sa majoră, caracterizată prin revoluţii, prin mari iniţiative modelatoare de instituţii şi raporturi sau prin situaţii cruciale pentru existenţa naţională, pentru independenţa unui popor. În „Intrusul" şi „Coborînd", „Păsările" şi „Francisca", „Îngerul a strigat" şi „F", în „Prins", „Zeii obosiţi", ori în romanul propriu-zis istoric „Princepele", istoria formează, direct sau indirect, ambianţa în care omul, indiferent de nivelul său în societate, de rolul efectiv şi de năzuinţele sale, e obligat să se pronunţe. Interesant e că istoria, chiar dacă e concepută aproape stihinic, ca o dezlănţuire de puteri străine şi adverse pînă la zdrobirea insului (la F. Neagu), constituie un factor de neeludat. Ispita sadoveniană sau blagiană de retragere deliberată sau instinctivă din faţa istoriei, deşi activă, nu smulge totuşi, necondiţionat, adeziunea de odinioară a scriitorului „plecat din sat". Eroul „Intrusului" primeşte o lovitură grea din partea lumii în care trăieşte, şi pe care a servit-o, din partea istoriei, obişnuită să treacă peste indivizii care, sub o formă ori alta, îi sînt inutili, de nu chiar obstacole sau prilejuri de întîrziere a ţelurilor sale. Totuşi, atitudinea autorului e numai pe jumătate complice cu soarta personajului, ştiind că orice soluţie visată în afara istoriei este vană şi naivă. În „Păsările", cei implicaţi în edificarea societăţii noastre, un Vinea, un Domide, un Sebişan, poartă în proporţii diferite gustul eşecului, al amărăciunii care însoţeşte exerciţiul sau apetitul puterii. Afinitatea lor profundă o asigură atît participarea la competiţia vieţii, cît şi conştiinţa de a fi îmbarcaţi pe aceeaşi arcă a istoriei. Desigur, „arca" poate deveni, cum a şi devenit, vai! de atîtea ori, „corabie a nebunilor". E riscul oricărei acţiuni în istorie. Alt mod însă, de a conjura proprii demoni, în afară de cel al istoriei nu ne este dat. Nu e acesta unul din sensurile ultime ale romanului „Coborînd"? Chiar Camus, reputat sceptic în materie, declara într-o faimoasă replică: „trebuie evitate două poziţii extreme, la fel de opuse adevăratului statut al omului în lume: „aprecierea istoriei ca un tot suficient sieşi" şi „negarea istoriei". Sau, cum tot el adăuga: „cel ce nu crede decît în istorie merge spre teroare, după cum cel ce nu crede în istorie autorizează teroarea".

Mihail PETROVEANU

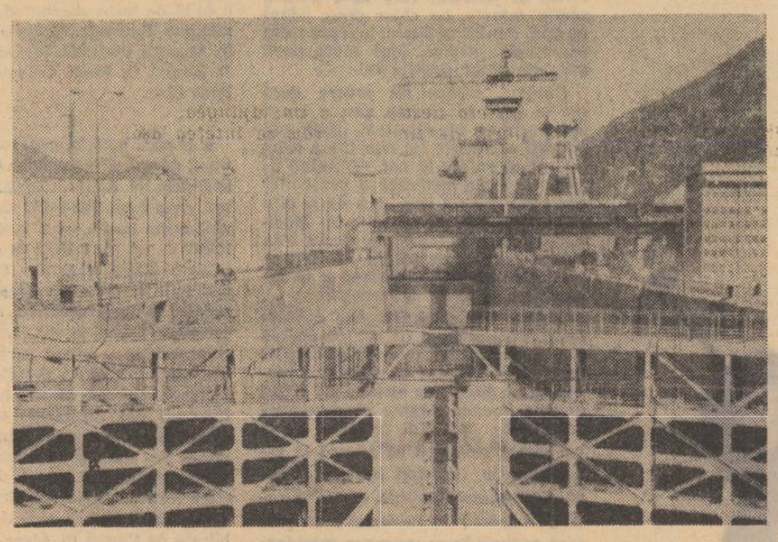

HIDROCENTRALA DE LA PORŢILE DE FIER

Epocă şi apartenenţă

In fiecare din noi se adună aspiraţiile, ţăria şi tradiţia pămîntului darnic pe care trăim şi prin tot ceea ce facem, prin tot ceea ce realizăm în ziua de azi, sîntem prelungiri active ale conştiinţei celor dinaintea noastră şi făuritori ai unei conştiinţe viitoare.

Şi cînd ştie aceasta, omul de cultură devine prin întreaga lui făptură expresia militantă a unui vast program de perspectivă pe plan cultural, social şi politic, ce se desfăşoară într-o succesiune alimentată din trecut, altoită pe realităţi prezente şi prefigurînd fenomene viitoare.

Şi cînd omul de cultură ştie că este un exponent al colectivităţilor mari, al straturilor largi sociale, al unui popor, el dobîndeşte conştiinţa că este, în raport cu trecutul şi viitorul, un factor activ al progresului.

Rezultantă a unui trecut, a unei tradiţii, cultura adaugă permanent noi coordonate, creşte din ea însăşi, din datele ei anterioare, se îmbogăţeşte cu faptele fiecărui moment istoric şi acţionează în sensul creării de noi perspective. Ea se transmite prin fiinţă, dar în egală măsură se şi preţuieşte prin sacrificiile făcute în slujba ei, prin sîngele vărsat.

Anul 1821 a fost unul din momentele supreme ale conştiinţei omului de cultură că el este parte constitutivă a unei înlănţuiri istorice de fapte şi că are o datorie în primul rînd faţă de naţiunea şi poporul său. Din exemplul oferit de Gheorghe Lazăr sau Petrache Poenaru s-a alimentat mai tîrziu spiritul revoluţionar paşoptist, curent ce a promovat în fruntea luptei o întreagă generaţie de patrioţi înflăcăraţi de cele mai generoase idealuri naţionale, oameni care au lăsat şi literaturii o valoroasă moştenire: Bălcescu, Heliade, Ghica, C. A. Rosetti, Alecsandri, Russo. Faptul de a-i afla în inima evenimentelor nu este o exaltare în spiritul epocii istorice, ci are greutatea unui real act de conştiinţă, de aceea şi Proclamaţia de la Islaz spune: „Strămbunii noştri ne-au lăsat acest tricolor mîndru, cu preţul sîngelui lor. Strămbunii strămbunilor noştri ne-au lăsat o patrie niciodată îngenuncheată în faţa vrăjmaşilor, cu preţul vieţii lor. Noi trebuie să lăsăm copiilor noştri o moştenire măreaţă".

Momentul 1848 este însă organic legat de anul 1821 ce reprezintă începutul unei strălucite epoci revoluţionare moderne.

O sută de ani mai tîrziu, acel strat social care devenise un simbol între timp, însemnînd fiinţa cea mai curată a poporului român, s-a constituit într-o forţă organizată la treapta ei cea mai înaltă. Evenimentul este prin el însuşi un moment crucial dintr-o suită ale cărei începuturi urcă în secolul trecut şi cu care şi-au întreţăiat drumul în diferite forme aproape toţi oamenii noştri de cultură prin viaţa şi opera lor, ca să nu-l amintim decît pe Eminescu din „Împărat şi proletar". Dobîndind o nouă dimensiune şi un sens pozitiv, această succesiune în care se încadrează în mod strălucit evenimentul de la 8 mai a determinat anumite caracteristici dominante în cultura şi întreaga viaţă spirituală a ţării. Astfel se explică felul cum intelectualitatea română a fost, între cele două războaie, în ansamblul ei de partea democraţiei şi adesea a revoluţiei.

Cine ştie aceasta se înscrie azi în aceeaşi bogată succesiune specifică anilor noştri, împlinind acea datorie majoră a omului de cultură contemporan în faţa istoriei.

Izvorîte de la confluenţa istoriei cu legenda, au trecut din folclor în literatura cultă mituri ce au devenit în prezent esenţa însăşi a noii noastre conştiinţe, a tuturora: „Mioriţa" ca o expresie a celui ce-şi apără avutul cu un sentiment de frăţie şi confirmare cu tot ceea ce-i aparţine, sau „Meşterul Manole" care clădea ziua mai mult decît se surpa noaptea, căci a reuşit să sfîrşească zidul. Clădim azi ca Meşterul Manole, avînd drept singur ţel să ducem zidul pînă sus şi ne apărăm realităţile cu acelaşi sentiment de identificare cu ele ca şi ciobanul din „Mioriţa".

Dar epoca mai nouă a făcut pe omul de cultură să se încadreze cu tot ce reprezintă specificul său şi într-o continuitate pe plan mult mai larg: el se simte răspunzător nu numai faţă de sine, ci faţă de o lume întreagă, de o istorie în care el intră angajat ca popor. Conştiinţa istorică a omului de cultură se îmbogăţeşte permanent cu apartenenţa sa la epoca noastră, la realităţile ei sociale, adică tocmai cu acele caracteristici la care ne obligă — azi mai mult ca totdeauna — prezentul.

Gabriel GAFIŢA

„Partidul nostru porneşte de la ideea că o condiţie dintre cele mai importante ale dezvoltării construcţiei socialiste este asigurarea unui nivel ridicat de instrucţiune şi cultură al tuturor membrilor societăţii. Drumul parcurs în ultimii 20 de ani de la situaţia grea moştenită din trecut, cînd mai mult de o treime din populaţie era neştiutoare de carte sau semianalfabetă, la generalizarea învăţămîntului de 10 ani de astăzi, la dezvoltarea rapidă a învăţămîntului mediu şi superior reprezintă o realizare remarcabilă a noii orînduiri. Semnificativ pentru dezvoltarea în ţara noastră a învăţămîntului de toate gradele este faptul că în prezent fiecare al cincilea locuitor este elev sau student".

(NICOLAE CEAUŞESCU — La a 50-a aniversare a Partidului Comunist Român — „STRÎNSA UNITATE CU POPORUL, CHEZĂŞIA VICTORIILOR POLITICII PARTIDULUI". — Articol apărut în revista „Probleme ale păcii şi socialismului", nr. 5/1971)

ARCUL DE TRIUMF

Conştiinţă şi opţiune

Popoarele fericite nu au istorie doar în imaginea romantică despre bunii sălbatici, adevărul e că pînă şi aşa-zisele societăţi primitive simt nevoia definirii lor în timp şi spaţiu. Raportarea se face pe plan cultural, cu ajutorul miturilor explicînd poziţia preponderentă atribuită respectivei colectivităţi, căci fiecare a fost la origini preferata exclusivă a divinităţii. Zeii Izanagi şi Izanami au creat Japonia şi i-au făcut pe japonezi, iar o hartă babiloniană relativ tîrzie mai înfăţişează lumea drept un petec de pămînt înconjurînd Babilonul, centrul universului.

Exclusivismul miturilor caracterizează faza orală a culturii, chiar dacă un asemenea exclusivism dăinuie şi după apariţia scrierii care vesteşte amurgul legendelor şi începutul erei acumulării şi transmiterii informaţiilor. De la mitul anistoric al poporului ales şi pînă la apariţia celei dintîi istorii universale a fost parcursă o etapă de importanţa căreia abia ne mai dăm seama. Bătrînul Herodot mărturisea totuşi că şi-a întreprins celebrele anchete „numai pentru ca timpul să nu tîrască în uitare faptele oamenilor", aceştia nemaifiind doar concetăţenii lui din Halicarnas, nici măcar grecii din Ionia sau din Hellada, ci oamenii întregii lumi cunoscută atunci.

Nepotul poetului Panyasis era fără îndoială un om de cultură şi, dacă i se mai reproşează o anume lipsă de discernămînt în a despărţi legenda de documentul autentic, nu trebuie să uităm că el şi-a plasat anchetele sub numele celor nouă muze, într-o vreme cînd istoria era mai puţin o ştiinţă şi mai mult o artă. De aproape 2500 de ani cohorte de eruditi au desăvîrşit şi continuat anchetele lui Herodot, iar rezultatele strădaniilor lor au intrat în manuale aflîndu-se astăzi la îndemîna tuturor, fie şi sub depreciata formă a noţiunilor difuzate prin mass media. Odată cu răspîndirea culturii conştiinţa istorică a încetat a fi apanajul unor cărturari „profesionişti", dar se cuvine subliniat faptul că ea a fost încă de la origini un fapt de cultură şi că este un asemenea fapt, chiar dacă despre conştiinţa istorică se poate spune azi, ca şi despre cultură, că nu e decît „ceea ce rămîne atunci cînd am uitat tot". Nu e nevoie să-ţi aminteşti de data bătăliei de la Salamina pentru a recunoaşte aportul Helladei la civilizaţia contemporană.

Evident, butada nu ne împiedică să detectăm nevoia omului de azi de a înţelege ce reprezintă, de vreme ce a acceptat faptul că tot ce a fost îl determină. E elocventă în acest sens fie şi numai proliferarea cărţilor de popularizare tratînd despre vechile civilizaţii, în produsele cărora identificăm atîtea elemente intrate ca părţi constitutive în edificiul civilizaţiei noastre. Poate fi înţeleasă sculptura modernă în afara universului artei neolitice?

Dacă fenomentul e detectabil cu atîta uşurinţă în rîndurile unor cercuri tot mai largi, el caracterizează firească în continuare şi cu precădere pe omul de cultură, obişnuit dintotdeauna să situeze ideile şi să se raporteze în funcţie de cunoştinţele acumulate. A căuta deci punctul de contact dintre omul de cultură şi conştiinţa istorică mi se pare o naivitate, omul de cultură fiind prin definiţie purtătorul acestei conştiinţe. Poate exista un scriitor al acestui pămînt pe care versurile Mioriţei sau „Niciodată toamna nu fu mai frumoasă" sau „Ar trebui un cîntec încăpător precum" să nu-l situeze brusc, emoţional şi intelectualmente, într-o dimensiune specifică, subtilă decantare de istorie şi geografie, de gîndire şi artă?

Există oameni de cultură care n-au înţeles momente istorice de răscruce sau care nu s-au împăcat cu epoca lor, regretîndu-i carenţele reale sau închipuite, dar nici acestora nu cred că li se poate tăgădui o conştiinţă istorică, fie şi nefericită.

Uneori istoria se scrie atît de repede încît, prins în învălmăşagul faptelor pe o arie fatalmente limitată, ca Fabrice în inima marei bătălii, cei ce trăiesc istoria observă doar ce se petrece în jurul lor şi pierd sensul întregului. Atunci, sau mai tîrziu, cînd o distanţare chiar minimă în timp îngăduie discernerea perspectivei se pune însă problema hotărîtoare, aceea a opţiunii.

Am avut cu toţii fericirea de a constata că marea majoritate a oamenilor noştri de cultură — şi cei mai de seamă dintre ei — au dat dovadă de clarviziune, au înţeles într-adevăr sensul istoriei şi au optat pentru Revoluţie. Explicaţia acestei cvasiunanimităţi e de căutat în lecţiile unei îndelungate şi tragice istorii care şi-a prelungit furtunile pînă în perioada tinereţii generaţiei mele şi în speranţa însoţind lupta semicentenară a partidului în vederea instaurării dreptăţii sociale, a triumfului demnităţii mulţimilor de secole umilite, din rîndurile cărora au ieşit cei ce au schimbat „sapa-n condei şi brazda-n călimară".

Iar restul... ei bine, e literatură (dar proastă, aş zice).

Vladimir COLIN

Note la o aniversare

Exemplul lui Pallady

Se împlinesc 100 de ani de la nasterea pictorului Pallady.

Tonitza, care a luptat vajnic cu nevoia si sărăcia sfîrşindu-se preatimpuriu şi de multă amărăciune, scria despre Theodor Pallady, sortit unei vieţi lungi nu lipsită de grele încercări: „Pentru neamul românesc arta lui Th. Pallady înseamnă cea mai înaltă coardă a sensibilităţii picturale."

Aceste rînduri le-a transcris Pallady la 30 iunie 1941 în jurnalul său despre care s-a scris prea puţin, deşi constituie un document extrem de important pentru cunoaşterea complexei personalităţi a pictorului, ca şi pentru caracterizarea unei epoci. Acest jurnal scris în limba franceză a fost tradus de Paul G. Dinopol şi publicat, în Editura Meridiane, cu un cuvînt înainte de H. H. Catargi. Sînt pagini scrise cu netăgăduit talent literar, mustind de observaţii de o rară finete şi acuitate cu privire la lucruri, oameni, fapte de viaţă, probleme de pictură şi de conştiinţă ce-i stăteau artistului pe inimă şi a căror rezolvare ori nerezolvare se vădesc nespus de semnificative. Pînă şi notaţiile cele mai intime sau unele amănunte de viaţă cotidiană capătă un sclipăt aparte sub condeiul acestui pictor tînos şi necruţător, atît de aprig în unele apostrofe încît unii îl considerau om rău, cînd în realitate — aşa cum scrie pictorul Catargi — „verbul era citeodată agresiv, dar omul purta în suflet o mare căldură lăuntrică, înţelegere şi iubire".

Consemnînd participarea lui la o masă la care nişte cucuoane nu încetau să-i spună că e rău, ursuzul cavaler, cu superbie, demnitate şi panaş, dă o replică acidă şi usturătoare faţă de ceea ce socotea drept superficialitate: „Rău, doamnelor, pentrucă nu vă acoper cu dulcegării" (30 ianuarie 1941).

Pallady a optat pentru munca pasionată, pentru efortul de desăvîrşire, pentru străduinţa fără preget de a se realiza „în absolut". Acest cuvînt e implicat în unele din dramaticele confesiuni ale pictorului. De pildă, scrbit de atmosfera apăsătoare şi ambianţa sufocantă din timpul războiului, notează marţi 8 august 1944: „Sînt fără îndoială istovit. Totul... Totul mă exasperează şi mă dezgustă... şi-mi dau seama că din vina mea. Doresc absolutul către care am întins braţele... pe care mi-am impus să-l ating. Atunci?... Atunci un gest, un cuvînt care ascunde, şi mă face să bănuiesc înşelătoria, abjecţia, mă revoltă, şi, din păcate, mă face să reacţionez... deşi, de cele mai multe ori îmi spun: «La ce bun?»" Sînt rînduri — şi sînt multe asemenea — care oglindesc arderea neobişnuită şi preocuparea de a atinge perfecţia, dorinţa acestui om pe care măruntele tribulaţii ale multora din contemporanii săi, pe care era obligat să-i suporte, îl deranjau şi-l indignau. Citim cu data de 4 octombrie 1941: „Din ce în ce mai deprimat. Mă simt cu totul în afara vieţii... şi mai ales a aceleia care se desfăşoară în jurul meu. La club rapacitatea, desfrînarea, felul de a juca, observaţiile fiecăruia, sînt tot atîtea „ace" înfipte în sensibilitatea mea bolnavă. Am părăsit sala de joc ca să nu dau exasperării, dezgustului meu, prilejul să izbucnească."

Cînd lumea cu uşurătăţile ei îl decepţionează, Pallady se refugiază între cărţi şi îndeosebi în pictură care i-a fost pasiunea de fiece zi, lucru cel mai de preţ în viaţă şi pentru care a optat, sacrificîndu-şi profesia de inginer pe care obişnuit ar fi trebuit s-o exercite.

A fost un lector înflăcărat şi nespus de exigent în selecţia pe care o făcea. Numai din paginile jurnalului detaşăm cîteva nume ale căror opere îi prilejuiesc reflecţii de o rară subţirime: Balzac, Hello, Valéry, Montherlant, Barbey d'Aurevilly, Gérard de Nerval, Novalis, Emerson... Iar dacă vreţi să ştiţi autorii cu adevărat preferaţi, aceştia se numesc: Montaigne, Racine, Baudelaire, Shakespeare, Thomas Hardy, Proust, Nietzsche, Goethe, Mallarmé, după cum reiese din însemnarea făcută în marginea unei anchete la 23 aprilie 1941.

Poate că toate aceste date nu-i vor spune nimic cititorului pe care nu-l interesează decît opera în sine, dar sînt şi cititori care îndrăgind opera caută şi reuşesc s-o lumineze mai bine prin cunoaşterea unora din atitudinile şi întîmplările vieţii creatorului. Dar mai ales mult serveşte în tălmăcirea operei palladyene rapoturile de strînsă şi caldă prietenie dintre pictorii francezi ca Matisse sau Rouveyre cu Th. Pallady, problemele care-i preocupau şi soluţiile pe care se căzneau să le găsească pentru desăvîrsirea operei lor.

Henri Matisse spunea — definindu-şi arta: „Ceea ce visezi e o artă a echilibrului, purităţii, liniştei, fără subiect îngrijorător sau acaparant, o artă care să fie, pentru orice muncitor cerebral, pentru omul de afaceri ca şi pentru literat, de exemplu, un lenifiant, un calmant cerebral, ceva analog cu un fotoliu bun care să destindă de oboseala fizică."

Năzuinţa artistică a lui Pallady tinde spre o mai gravă, mai patetică şi dramatică viziune a artei.

„Arta — pentru pictorul nostru — este o lungă suferinţă, o întrebare pe care ţi-o pui tot mereu ţie însuţi. Trebuie o sută de flori ca să faci cîteva picături de parfum... dar mai sînt şi din acela care preferă florile artificiale... întindem braţele către o Ţintă supremă... ea se trage îndărăt în timp ce noi ne străduim s-o atingem..." (12 iulie 1944).

Şi tot atît de semnificativă e corespondenţa, cu controversa privitoare la desen şi culoare, dintre Matisse şi Pallady, acesta din urmă notînd în jurnalul său la data de 30 septembrie 1941 aceste rînduri care echivalează cu explicitarea propriei poziţii: „Nu dragul meu H., pictura nu este, cum spui tu culoare, după cum un artist nu este acela care aşterne culoare pe pînză. Cu alb şi negru poti face pictură. Dar mai trebuie să ştii să le şi foloseşti şi să ai ceva de spus, nu pentru plăcerea de a picta, ci pentru aceea de a avea ceva de pictat (de spus) pe planul picturii, care este o Lume. Şi să ştii să te exprimi."

Cel ce se naşte acum exact o sută de ani s-a destăinuit în opera, ca şi în viaţa sa (din care jurnalul amintit ne dezvăluie doar o frîntură) reuşind să legitimeze afirmaţia lui Tonitza citată la începutul acestei prezentări şi lăsînd posterităţii o creaţie de natură să îmbogăţească patrimoniul valorilor spirituale ale neamului românesc.

Jacques ZAMBACCIAN

ARTE

TEATRU — Casandra

Devine tot mai cunoscută poteca spre studioul „Casandra". Aproape seară de seară, de mulți ani, în acest laborator al Institutului de Teatru se scapără un chibrit de artă, la lumina căruia se pot ghici pe pereți, în umbrele tinere, actorii pe care-i vom aplauda mîine. Dar cum „mîine" e prea banalizat, ne-a plăcut mereu să-i vedem și să-i aplaudăm azi, așa cum sînt acum. Desprins de rutina scenelor profesionale, micul studio își permite îndrăzneala tinereții și greșeala talentului neintrat în categorii. Să recunoaștem că unele dintre cele mai frumoase spectacole bucureștene s-au născut din recuzita improvizată și din pașii care încă n-au lăsat urme. Ne-au entuziasmat, la timpul cuvenit, „Cartofi prăjiți cu orice", „Caragiale dar nu teatru", „Astă seară se improvizează" de Pirandello. Numele lui Traian Buzoianu, Dora Ivanciuc, Constantin Măru, și ale altora, acum risipiți prin țară, ne vin imediat în minte. Avînd norocul unor profesori care se pasionează de scenă, studenții pot încă de pe acum gusta voluptatea jocului, a creației. Lecțiile de pantomimă, de dicție, devin adevărate demonstrații de virtuozitate. Odată intrați în costumele de epocă — acești tineri nu se sperie și de la prima mișcare găsesc pasul nimerit. Lîngă piața mare și hanul lui Manuc reîntinerit, peste glasurile precupeților și murmurul Dîmboviței se înalță replici celebre sau de culoare locală de la Costache Facca la debutantul publicat alaltăieri. „Casandra" se dovedește un lăcaș viu, adevărat —, cultivînd microbii teatrului cu sfințenie.

Marin SORESCU

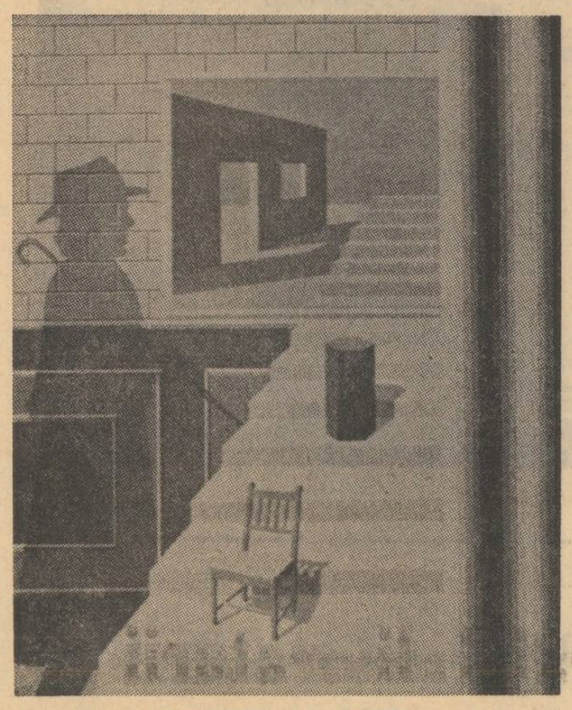

ALEXIS KEUNEN : INTRUSUL

ARTE PLASTICE

Pictura europeană în muzeul republican

Nu-mi amintesc să fi întîlnit în librării cartea intitulată astfel. Faptul trebuie comentat. În primul rînd marea necesitate a unei atari ediții, corespunzînd cererii pieței, atît pentru cititorul român cît și pentru cel străin, dornic să se inițieze, să se edifice la un nivel superior asupra operelor de artă capitale aflate în patrimoniul țării noastre (versiunea română este dublată de una franceză). În al doilea rînd, cartea este admirabil tipărită, ea însăși o mică operă de artă și e cazul să-i felicităm pe toți cei care au conlucrat la împlinirea ei. Hîrtia, reproducerile, notele de referință sînt ireproșabile și rareori am mai întîlnit atîta finețe în alcătuire. Se pot deci tipări, și la noi, cînd există abnegație, ediții de lux. De lux este un fel de a spune, deoarece cartea, prin importanța ei, depășește interesul colecționarului bibliofil, prin forța împrejurărilor fiind și o carte de lucru, realmente utilă oricărui iubitor de frumos. Cele 3 000 de exemplare, din care nu știu cîte au rămas în țară, sînt oricum neconcludente. O reeditare, chiar cu spor de tiraj, ar fi, cred, îndreptățită.

Cartea, astfel cum e alcătuită, pe școli naționale și personalități, constituie și o scurtă antologie privind evoluția picturii în Europa. De la Bassano, El Greco, Cranach, Van Eyck, Brueghel, Rubens și Rembrandt și pînă la Delacroix, Daumier, Pissaro, Sisley, Monet, Renoir și Signac, străbatem secole și curente de mare amploare și răsunet în conștiința artistică europeană. Trimiterile de reproduceri ar fi desigur sărăcite în substanța lor intimă dacă prilejul contemplării directe al originalelor nu ne-ar sta oricînd la îndemînă. În asta constă de altfel și atmosfera deosebită, electrizantă, a cărții. O dorință acută de a revedea galeria națională se transmite cu acuitate. Uităm atît de adeseori, despărțiți doar de cîteva străzi, tezaurul viu al muzeului. În sălile de liniștită răcoare pînze glorioase își continuă viața secretă, o viață lentă, paralelă sau dincolo de timp, dar nu mai puțin adevărată. Și a te impregna de prezența lor, unică, înseamnă a te sustrage puțin zgurei cotidiene, a cîștiga o clipă a privirii cuprinzătoare, într-un spațiu mai pur, nealterat de angrenaje efemere. Dintre toate pînzele aflătoare în muzeu, mai dragă și aproape inimei mele a stat și va sta una, scrisă de mîna, mai marelui între foarte mulți, El Greco. La cicluri obscure, indiferent de poziția sufletului, simțeam nevoia să contemplu Păstorii săi celebrînd Nașterea. Eu însumi reprezentînd un omagiu mai umil. Și nu era nici neliniște nici absolvire de neliniște în acest gest. Pur și simplu, cum se-ntîmplă și altora, obișnuință a memoriei. Poate și din acest punct de vedere mi-a plăcut cartea, reproducînd, pe prima pagină, tocmai lucrarea lui El Greco, despre care am vorbit.

În preajma unor manifestări plastice de amploare, pregătite pentru luna care urmează, reamintirea valorilor perene, clasice în sensul de maximă împlinire, moderne în sensul noutății lor în orice moment istoric, nu mi se pare deloc inoportună. „Pictura europeană în Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România" mi-a furnizat un prilej binevenit. Nu este, desigur, singura modalitate. Mă întreb, în continuarea acestei idei, cu titlu foarte personal, dacă la galeria europeană constituită exclusiv din maeștri străini, n-ar fi nimerit să se adauge și lucrări ale pictorilor români, dincolo de rigoarea datărilor chiar. Sau momente punctate cu opere anonime, vizînd începuturile școlii picturale în România. Am intrat însă într-o altă problemă, în fața căreia îmi declin competența. Nu mi-am propus decît să omagiez, destul de tîrziu (dar nu din cauza mea), o carte de artă exemplară.

Grigore HAGIU

Sculptură de JOAN MIRÓ

Compoziție de PICASSO

ARTE

FILM — Despre subiect

O, de cînd trecut-a vremea cînd ne adunam seara, copii fiind, ca să ascultăm „subiectul" unui film. Domeniu al egalității, subiectul era marele inamic al esenței. Pentru că niciodată un film n-a plăcut datorită subiectului. Ceea ce place și este reținut de memoria noastră esențială (nu de acea memorie clasată printre mașini, vezi Norbert Wiener) nu are nimic comun cu subiectul. Dimpotrivă.

Cîte eforturi de memorie trebuie să facem pentru a ne aminti „subiectul" filmelor celor mai dragi, al acelor filme care ni se par mai vii decît realitatea. O scenă, un chip, o situație și atît. În schimb atmosfera, mesajul de viziune, simburele misterios al filmului care ne-a plăcut, rămîn intacte, ba chiar cresc odată cu anii. Pentru că filmul bun *are toate însemnele visului. Mai mult decît atît, are chiar funcția lui.*

Desigur, nimeni nu moare dacă nu se duce la cinema dar, a nu fi văzut „Copiii paradisului", „Lili" sau „Fragii sălbatici" (și cîte filme n-au apucat să ruleze la noi, rămînînd asemenea artei ipotetice a oamenilor din stele !) e tot una cu a nu fi citit „Don Quijote", „O coborîre în Maelström" ori „Castelul". Se poate trăi, fără îndoială, numai în „documentar". Dar aceasta înseamnă a te încăpățîna să rămîi în statistică.

Ieșirea din statistică este echivalentă, pentru omul de azi, cu ieșirea din ape pentru strămoșii amfibii potențiale. Filmul neaservit evenimentului, filmul cu viziune și mesaj artistic, tocmai pentru că depășește frontierele realului cotidian, ajută conștiința colectivă să ajungă la visul colectiv, ingerînd benefic opozițiile, altminteri nefaste, ale civilizației. În acest film subiectul e un pretext reducîndu-se, aproape întotdeauna, la o simplă și banală succesiune. El poate fi rezumat într-o frază.

Dimpotrivă, la filmul lipsit de viziune, subiectul, adesea foarte complicat, înseamnă totul. Dar, pînă și cele mai inerte realități cotidiene pot fi încărcate cu bizarerii, absurd, mesaj, ca, de pildă, deschiderea unui gang tenebros către grădini însorite, străduința gîndacului de a escalada o bornă kilometrică sau, atunci cînd se stîrnește din senin o rafală de vînt, jocul frenetic în mijlocul străzii pustii, al unor ziare rupte.

Leonid DIMOV

revista străină

● **LA QUINZAINE LITTERAIRE** (1—15 apr., a.c.). Sub titlul **Un Proust cubanez** Severo Sarduy comentează elogios romanul scriitorului cubanez Lezama Lima, **Paradiso.** Născut la Havana în 1910 Lezama Lima n-a publicat pînă la acest roman (apărut în 1967) decît culegeri de poeme și eseuri. A condus patru reviste literare (Verbum, Espuela de plata, Nadie Parecia și Origenes) cea mai importantă fiind Origenes. Referindu-se la ea, Octavio Paz o numea „prima revistă în limba spaniolă". Paradiso este, după opinia lui Sarduy, „o carte-lume", „una din cărțile secolului".

● **LE MONDE** (2 apr., a.c.). Două pagini dedicate literaturii algeriene (de limbă franceză) de după independență. Semnează articole Jean Senac, Pierre Sorlin precum și romancierul algerian J.E. Bencheikh. De asemenea, se publică poeme inedite aparținînd unor tineri poeți și o listă de „repere bibliografice" privind literatura algeriană.

● Ultimul număr al revistei **L'HERNE** este consacrat în întregime lui René Char. El cuprinde, alături de cronologie și bibliografie, o suită de texte aparținînd lui Dominique Fourcade, Georges Bataille, Maurice Blanchot, M. Heidegger, P. Eluard, G. Picon, Octavio Paz și René Char.

● (9 apr., a.c.) În pag. 16—17, ultimul capitol al romanului **La Mort heureuse** de Albert Camus. Romanul, scris între 1936—1938 dar rămas pînă acum inedit, va fi curînd publicat de ed. Gallimard în seria de „Caiete Albert Camus". Conceput mai întîi în trei părți **(la mort heureuse, la mort naturelle, la mort consciente)** apoi în două el poate fi considerat o primă versiune a Străinului. „Spre deosebire de Mersault din La Mort heureuse, Mersault din L'Etranger — afirmă Pierre-Henri Simon în cronica sa — merge mai departe cu revolta : conștiința absurdului este la el mai clară". În „caietele" amintite vor figura de asemenea articolele publicate de Camus în Alger republicaine precum și romanul postum **Le Premier Homme.**

● (15 apr., a.c.) Cronica muzicală, consacrată festivalului de la Royan, evidențiază în mod special pe compozitorul român Anatol Vieru a cărui lucrare, Ecran, s-a bucurat de mult succes : „Ecran, scrie Jacques Lonchampt, a consacrat valoarea internațională a lui Anatol Vieru. Această superbă bucată orchestrală... țese o dramă continuă din care se desprind „personaje-timbru" de o frumoasă figură sonoră... pe acest **Ecran** s-a proiectat un mare talent".

● **L'EXPRES** (12—19 apr.. a.c.) În cadrul aceluiași festival, de la Royan, „seara" organizată de cunoscutul compozitor Yannis Xenakis a stîrnit multe comentarii pro și contra. Programul, ținut secret, n-a fost cunoscut participanților decît pe măsură ce se desfășura. S-au auditat compoziții de Xenakis, Brahms, Boulez, s-au vizionat fragmente din filmele **Hiroshima, mon amour** și **Alexandr Nevski,** a avut loc o dezbatere asupra arhitecturii, un foc de artificii etc. „Am vrut să arăt și dinosauri, lecție pentru umanitatea care se crede eternă, a declarat Xenakis, dar era greu..."

● La 80 ani, Max Ernst este primul pictor în viață care expune la Orangerie des Tuilleries. Expoziția cuprinde peste 150 picturi și sculpturi grupate sub titlul **A l'interieur de la vue** împrumutat de la unul din cele mai celebre tablouri suprarealiste pictate de Ernst în 1929.

● **PARIS MATCH** (3 apr., a.c.). Recent, în ed. P. Laffont au apărut **Memoriile unui star** de Pola Negri. Născută o dată cu secolul, Pola Negri (pe adevăratul nume Apolonia Chepulec) a fost una din cele mai celebre actrițe hollywood-iene din anii 20. După o scurtă carieră de dansatoare, întreruptă de boală, Pola Negri se consacră carierei dramatice împrumutînd numele de Negri de la poeta italiană Ada Negri ale cărei versuri le aprecia foarte mult. La 17 ani face primul film, la 28 hotărăște să se retragă. Crahul financiar din 1929 o ruinează. Începe declinul, roluri de mîna a doua în cinematograf, roluri în spectacole de music-hall și vodeviluri. Obișnuita poveste a unui „star" din care, bineînțeles, nu lipsesc idilele cu Chaplin, Rudolf Valentino etc.

● (apr. a.c.) Sacha Guitry din nou în atenția publicului francez. O biografie a acestuia a scos recent în la **Table Ronde** discipolul său, actorul Jacques Lorcey. Extrem de bogată în informații cartea este totuși după opinia recenzentului (Jean Bueges) departe de a epuiza subiectul Guitry.

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (25 mart., a.c.) Un eveniment important în existența Ed. Seghers — apariția celui de-al 200-lea volum al colecției **Poètes d'aujourd'hui,** volum consacrat argentinianului Jorge Luis Borges (prefața aparține lui Guillermo Sucre). Primul volum al colecției, consacrat lui Paul Eluard, a apărut la 10 mai 1944 avînd un format identic cu cel de astăzi. Mai tîrziu în cadrul colecției s-a tipărit seria **Poèsie et chansons** prin intermediul căreia au putut fi larg difuzate creațiile unor cîntăreți poeți ca Brel, Brassens, Lèo Ferré. Potrivit cifrelor de vînzare, de cel mai mare succes s-au bucurat volumele lui Eluard, Brassens (250.000 exemplare fiecare) și Aragon (150.000 exemplare).

● (1 apr., a.c.) După **Dicționarul alfabetic și analogic al limbii franceze** (șase volume), după Le Petit Robert, Paul Robert a editat de curînd un **Micro-Robert.** Destinat celor care n-au decît cunoștințe elementare de limba franceză, acest dicționar cuprinde cca 3 000 cuvinte în cadrul cărora au fost cuprinse și cuvintele derivate ori compuse, sinonimele, antonimele etc. După biografiile lui Pușkin și Dostoievski, Henri Troyat a terminat de curînd o biografie a lui Gogol. Revista publică sub titlul **Gogol la Paris** fragmente din această lucrare în curs de apariție la editura Flammarion.

Împlinirea a 25 ani de la moartea lui Ilarie Voronca este marcată de revistă printr-un articol omagial semnat de cunoscutul critic și poet Jean Rousselot

u. v. z.

TELEVIZIUNE — Montajul

Într-o afacere de tip colectiv cum este filmul, treimea „regie-imagine-montaj" trebuie să funcționeze ideal. Suntem departe de idila scriitorului cu sine însuși, autor unic, gînditor și executor, și dacă unul din cei trei coechipieri ratează se ratează tot. Despre importanța regiei se scrie într-una. Despre imagine se scrie rar. Despre montaj nu se scrie aproape deloc. Cașcind munca de selectare și asortare a cadrelor ar putea fi executată și de funcționarii de la corespondențe. Cașcind n-ar fi vorba de imaginație, de gust și de talent. Sigur că partea de concepție în munca de film revine regizorului și de aceea numele lui este scris mai în față și foarte citeț pe ecran. Nu țintesc o reabilitare exagerată. Ce este al cezarului este al cezarului, tutela regiei asupra montajului este justificată dar există și o concepție în sine a montajului, una particulară și independentă fără de care nu se poate face nimic. Fiindcă uite ce se întîmplă : sunt în televiziune emisiuni filmate unde regizorul este de față și își asumă răspunderea integral. Vreau să spun că tutela regizorală există. Dar sunt și alte filme de televiziune din care regizorul dispare — cele mai multe din emisiunile strict funcționale ale televiziunii cum ar fi anchetele, interviurile, reportajele se fac fără regizori — și montajul este dintr-o dată autonom. Vreau să spun că nu mai există nici o tutelă. Ei bine, în întîmplări ca acestea dacă susnumita concepție de montaj particulară și independentă nu există ceea ce se întîmplă este dezastruos. Împotriva părerii destul de răspîndite că virtuțile de montaj se probează cel mai elocvent în filmul artistic, eu cred dimpotrivă că timpul montajului vine abia în condiții de peliculă documentară, în condiții de reportaj. Imaginea artistică are ea însăși suficientă forță de seducție asupra spectatorului, imaginea neutră, cotidiană, „de lucru" însă, trebuie servită foarte inteligent din punct de vedere al montajului pentru a se ajunge la acea curgere dinamică dar firească în care cîștig de cauză se albă nu esteticul ci eticul, socialul, politica. Sigur că în general lucrurile stau astfel în televiziune, monteuze ilustre între care îmi place să le remarc în special pe Magda Batescov, Bucura Onea, Cristina Brătescu și Rada Călin, reclamă încrederea absolută a autorilor de film. Și nu mă refer numai la pricepere, la meserie strict : mă refer la sensibilitate și gust în alegere. Fiindcă cadrele bune de film se aleg ca tablourile și ca literatura bună : tot de talent e vorba și tot de instrucție. Am văzut însă și cantități respectabile de pelicule rebutate din punct de vedere al montajului, filme în care dezacordul montajului împiedica evident cursul emisiunii. Or dacă sunt meserii unde neștiința și fusereala se pot ascunde, montajul se receptează eminamente vizual : și cadrul prost ales se observă și săritura în cadru și lipiturile. Montajul este o meserie higienică și pe față și fie-mi iertată comparația dacă este prea ioasă : neglijența se vede ca firele duse dela ciorap.

Sânziana POP

MUZICA — Încercare asupra esteticii surprizei

Muzica ar putea fi clasificată în funcție de abundența și felul surprizelor ce-i populează discursul. Pentru că, după cum evoluție sonoră fără întorsături, muzică absolut lineară nu există, nici la cei mai îndepărtați primitivi, prisosul de capricii constructive poate degenera în haos sau în abandon stilistic, poate muta o intenție componistică în alta, eventual în contrariul său.

Surpriza este abaterea, mai mult sau mai puțin spectaculoasă, de la o realitate cu care ne-am învățat, indiferent dacă această situație inițială este ea bogată sau săracă în evenimente. Clasicilor le este propriu faptul că mai întîi ne învață cu o structură, ne dimensionează pe anumite tipare estetice pentru ca apoi să ne contrazică obișnuința pe care ei ne-au creat-o. Din acest punct de vedere, surpriza este mai abruptă la cei vechi pentru că mai mare este perioada de adaptare la o realitate sonoră și mai trainică adaptarea.

Gradarea cantitativă și calitativă a surprizei împarte muzica clasică în expozitivă și dezvoltativă, și de această capacitate de gradare și de diferențiere nuanțată depinde măestria unui compozitor. Într-o expoziție tematică ni se formează deprinderile, ni se creează reperele, jaloanele, deci numărul și dimensiunea surprizelor este mai mic. Din contră, rolul unei dezvoltări este sporirea tensiunii, deci a numărului de turnuri, mai mult sau mai puțin inedite. Treptat, surprizele au pătruns și în expoziție (cunoscut este exemplul temei principale a părții I-a din „Simfonia Eroică") și s-a ajuns cu timpul, în muzica secolului nostru, ca diferențierea expozitiv-dezvoltativ să fie superfluă. Într-o alcătuire nouă, surpriza coexistă cu enunțul muzical de la însăși nașterea sa, deci se poate conchide că nici nu există pentru că, de vreme ce nu am apucat să ne obișnuim cu ceva, nimic nu ne poate surprinde.

Muzica, fiind o artă temporală, surpriza poate fi dezvăluită treptat auditorului, poate fi pregătită și, mai ales, compensată. În toată arta clasică o surpriză intervenită într-un plan structural (armonic, ritmic, melodic) este echilibrată printr-o relativă stagnare în celelalte planuri. Exemplul cel mai edificator sînt anumite preludii de Bach (spre pildă cel în Re din Caietul I al Clavecinului bine temperat) unde fiecare mișcare melodică abruptă este compensată printr-o armonie statică și fiecare modulație cît de cît îndrăzneață este contrabalansată de un mers melodic, linear.

Dar ineditul în muzică nu are un caracter în sine ci contextual, de așa manieră încît, într-o structură plină de capricii, o evoluție fără evenimente, plată, comună poate fi foarte deconcertantă. În preludiile de Chopin muzica plină de variație ritmică este întreruptă de o banală progresie care, în corelație cu antecedentele, pare o descoperire ingenioasă. Într-o muzică în care nimic nu se repetă, o repetiție, altfel plicticoasă, poate fi de un maxim efect. Pentru că, după cum subînțelegeam la început, abundența și lipsa de gradare a surprizelor duce la un discurs lipsit de orice reper, deci de orice inedit, după cum remarca Xennakis în critica făcută muzicii lui Pierre Boulez. Se ajunge la o selectare globală în care, cu cît sînt mai multe contradicții, cu atît se înscriu toate mai ascultătoare într-o succesiune nesurprinzătoare, chiar dacă nu neapărat plată și neatractivă.

Pentru că surpriza nu este singurul element ce menține ridicat nivelul atenției auditorului. Din contră, se vizează astăzi o structură fără evenimente spectaculare (de exemplu cea practicată de americanul Morton Feldmann, căruia nu i se pot nega convingătoare calități). Ceea ce rămîne ferm este necesitatea atenției în selectarea mijloacelor de către compozitor, pentru că într-o muzică nespectaculoasă o rău adusă variație poate fi lipsită de gust, iar într-un discurs bogat în evenimente contradictorii o nedimensionată porțiune statică poate genera o molești toare plictiseală.

Costin CAZABAN

SPORT — Atenție, minutul 78...

Mai concludentă decît victoria noastră în deplasare la Novi-Sad în cadrul unei partide amicale, fără miză, cu vîrful spadelor grijuliu ascuns în dopul de ceară sau plută, nu cumva să se producă vreo zgîrietură, ambele echipe avînd de jucat meciuri de mare luptă la 9 și 16 mai, ni se pare acel aiuritor 3—1 realizat de cehi în Țara Galilor, după ce fuseseră conduși pînă în minutul 78 cu 1—0.

Atenție, deci, la minutul șaptezeci și opt ! Nu că ne sperie, dar e bine să fim dinainte prudenți, paza bună trece primejdia rea. În douăsprezece minute prin urmare, (de fapt, cinci, minutele 78, 79 și 83), cînd soarta oricărui meci pare pecetluită și cînd spectatorii își scot nervii din priză ridicîndu-se din tribune cu gîndul la cea mai lesnicioasă cale de ieșire de pe stadion, trei goluri au căzut unul după altul, ca trei halbe cu guler în circiuma celebră din Praga, a lui Hașek, tatăl bravului Sveik, singurul lor din lume unde se mai poate vedea portretul împăratului Frantz Josef deasupra ușii ce duce spre bucătărie. Am reținut una din cugetările ilustre strise pe pereții localului de marele clasic ceh, nu strică s-o facem cunoscută în treacăt, din zeama de hamei ies adevăruri grele și durabile :

„Cel mai bine e — citățm — să nu crezi în întîmplare și să dai palme de dimineață pînă seara, zicîndu-ți că prea multă atenție n-a făcut rău nimănui nici o dată.." etc. Ceea ce vine în sprijinul ideii noastre, cu deosebire că în cazul nostru este vorba, evident, de trasul la poartă.

Trei goluri, trei trăznete din senin, fiindcă să conduci atîta timp cu un punct îți dă înșelătoarea impresie că nu mai e posibilă nici o furtună. Ori, furtuna în meteorologia aceasta fistichie a jocului cu balonul rotund, este oricînd cu putință dacă ai în față un adversar tenace și cu o extraordinară putere de concentrare în momentele cheie ale încleștării. Și iată-ne din nou, obligați de împrejurări, pe terenul pe care l-am mai bătut, al psihologiei. Avem și noi slăbiciunea noastră, **pisicul,** cum zicea o dată cu humor un coleg, „pisicul omenesc" (pentru că rîdem sau ne batem joc exact de ce ne e frică, instinctul de conservare lucrează atît de subtil...)

Am păsit cu dreptul în sezonul internațional fotbalistic 1971. A fost un pas îndrăznet și frumos, dar un pas de paradă totuși. La 16 mai cade pasul de luptă, sfîntul Dembrovschi. Dumitrache ori Dinu.

Le urăm să aplice din minutul unu pînă în al nouăzecelea cugetarea citată mai sus din circiuma unde doi îngeri cu capele militare îl susțin fericiți pe „drăguțul de împărat", ca la fotograf, poză de familie.

SUPLINITOR IX

JULIO CORTÁZAR

insula la amiază

Prima dată cînd a văzut insula, Marini era înclinat politicos asupra locurilor din stînga, potrivind măsuţa de plastic înainte de a instala tava cu dejunul. Călătoarea îl urmărise cu privirea de mai multe ori în timp ce venea şi pleca cu reviste sau pahare cu whisky : Marini întîrzia cu potrivirea măsuţei, întrebîndu-se plictisit dacă făcea să răspundă privirii insistente a pasagerei, o americană ca atîtea altele, cînd în ovalul albastru al ferestruicii intră litoralul insulei, marginea aurită a plăjii, colinele care urcau spre podişul dezolat. Corectînd poziţia defectuoasă a paharului cu bere, Marini surîse călătoarei. „Insulele greceşti", spuse. „Oh, yes, Greece", repetă americana cu fals interes. Sună scurt soneria şi stewardul îşi îndreaptă poziţia, fără ca surîsul profesional să se şteargă de pe gura lui cu buze fine. Trecu să se ocupe de cei doi sirieni — soţ şi soaţă — care doreau suc de tomate, dar, ajuns la coada avionului, îşi acordă cîteva secunde ca să privească încă o dată în jos ; insula era mică şi singuratică, iar Marea Egeică o înconjura cu un albastru intens care exalta tivul de un alb strălucitor şi parcă împietrit, făcut din spume care, acolo jos, se rupea de stîncile golfului. Marini văzu că linia plăjii se îndrepta spre nord şi vest ; restul era munte care se termina abrupt în mare. O insulă stîncoasă şi pustie, cu toate că pata plumburie aproape de plajă, spre nord, putea fi o casă, poate chiar un grup de case primitive. Începu să deschidă cutia cu suc şi cînd se ridică, insula dispăru din cadrul ferestruicii ; nu mai rămase decît marea, un orizont verde, interminabil. Îşi privi ceasul-brăţară fără să ştie de ce ; era exact ora douăsprezece.

Marini fusese mulţumit cînd îl repartizaseră pe linia Roma — Teheran ; peisajul era mai puţin lugubru decît pe liniile nordice şi fetele păreau toate fericite să meargă în Orient sau să cunoască Italia. După patru zile, în timp ce ajuta pe un copil care pierduse lingurita şi arăta deznădăjduit farfuria cu prăjitură, Marini descoperi încă o dată marginile insulei. Era o diferenţă de opt minute, dar cînd se aplecă asupra ferestruicii de la coadă, nu mai avu nici o îndoială ; insula avea o formă cu neputinţă de confundat : ca o broască ţestoasă care abia îşi scoate labele din apă. O privi pînă cînd îl chemară din nou pasagerii. De data aceasta era sigur că pata plumburie era un grup de case ; izbuti să deosebească desenul cîtorva cîmpuri cultivate care ajungeau pînă la plajă. In timpul escalei de la Beirut, se uită în atlasul colegei şi se întrebă dacă insula nu era Horos. Radiotelegrafistul, un francez indiferent, se arătă surprins de interesul lui. „Toate insulele astea se aseamănă, de doi ani sînt pe linia asta, dar nu mă interesează. Bine, arată-mi-o data viitoare". Nu era Horos, ci Xiros, una din numeroasele insule din afara circuitului turistic. „N-o să rămînă aşa nici cinci ani", îi spuse stewardesa în timp ce luau un aperitiv la Roma. „Grăbeşte-te, dacă vrei să te duci acolo : hoardele pot să invadeze în orice clipă : Gingis Kook veghează şi pîndeşte". Marini continuă să se gîndească la insulă, privind-o cînd îşi aducea aminte sau avea o ferestruică aproape şi mai întotdeauna, ridicînd din umeri, după aceea. Nimic din treaba asta nu avea sens : să zboare de trei ori pe săptămînă, la amiază, deasupra unei insule, Xiros, era la fel de ireal ca şi cum ar visa de trei ori pe săptămînă că zboară deasupra unei insule, Xiros. Totul era falsificat în viziunea aceasta inutilă şi recurentă ; afară, poate, de dorinţa lui de a o repeta, de consultarea ceasului-brăţară înainte de amiază, de scurtul, tăiosul contact cu tivul alb la marginea unui albastru aproape negru şi de casele unde pescarii abia îşi înalţă, probabil, ochii ca să urmărească trecerea acestei alte irealităţi.

Opt sau nouă săptămîni mai tîrziu, cînd i se propuse linia New York, cu toate avantajele ei, Marini îşi spuse că s-a ivit prilejul să termine cu mania asta inocentă şi plictisitoare. Avea în buzunar cartea în care un geograf cu nume levantin da mai multe amănunte despre Xiros decît ghidurile obişnuite. Răspunse negativ, auzindu-şi vorbele ca din depărtare şi după ce evită surpriza scandalizată a unui şef şi a două secretare, se duse să ia masa la restaurantul companiei unde îl aştepta Carla. Descumpănita dezamăgire a Carlei nu-l nelinişti ; coasta de sud a Xirosului era într-adevăr, nelocuită, dar spre vest se aflau urme ale unei colonii lidice sau creto-micenice şi profesorul Goldmann găsise două pietre cioplite cu hieroglife pe care pescarii le foloseau ca piloţi pentru micul chei de debarcare. Pe Carla o durea capul şi plecă aproape imediat ; caracatiţele erau resursa principală a puţinilor locuitori, la cinci zile sosea un mic vas pentru a încărca ce pescuiseră şi a lăsa provizii şi ceva mărfuri. La agenţia de voiaj i se spuse că trebuia să închirieze o ambarcaţiune specială din Rynos sau să călătorească, poate, cu barcazul care aduna caracatiţele, dar aceasta o va şti abia în Rynos, unde agenţia nu avea corespondent. Oricum, ideea de a petrece cîteva zile pe insulă nu era decît un proiect pentru vacanţa din iunie ; în săptămînile care urmară trebui să-l înlocuiască pe White pe linia Tunisului, apoi începu o grevă şi Carla se întoarse la surorile ei, la Palermo. Marini îşi luă o cameră la un hotel aproape de Piazza Navone, pe unde erau multe anticării ; îşi petrecea timpul liber căutînd, fără prea multă convingere, cărţi despre Grecia, răsfoind uneori cîte un manual de conversaţie. Îi păru hazliu cuvîntul *kalimera* şi-l încercă într-un cabaret cu o roşcovană, se culcă cu ea şi află despre un unchi în Odos şi despre nişte dureri în git inexplicabile. La Roma începu să plouă, la Beirut îl aştepta, ca totdeauna, Tania, cu mereu alte istorii — rude sau dureri ; în altă zi zbură din nou pe linia Teheran şi peste insulă, la amiază. De data aceasta, Marini rămase atît de mult lipit de ferestruică, încît noua stewardesă îi spuse că e lipsit de colegialitate şi îi făcu socoteala tăvilor servite. Seara, Marini o invită la masă, la Firuz, şi nu-i trebui mult ca să obţină iertarea pentru momentele de distracţie de dimineaţă. Lucia îl sfătui să se tundă americăneşte, el îi vorbi puţin despre Xiros, dar înţelese îndată că ea prefera cock-tail-urile cu vodkă de la Hilton. Timpul se scurgea în lucruri din astea, în infinite tăvi cu mîncare, fiecare cu surîsul la care avea drept pasagerul. La întors, avionul zbura peste Xiros la opt dimineaţa, soarele bătea direct în ferestruicile de la babord şi abia lăsa să se întrevadă broasca ţestoasă aurită ; Marini prefera să aştepte, la dus, sosirea amiezii, ştiind că atunci putea să rămînă un lung minut lîngă ferestruică, în timp ce Lucia (şi apoi Felisa) se ocupa, puţin ironic, de treburile lui. O dată luă o fotografie a insulei, dar ieşi ştearsă ; acum ştia unele lucruri despre insulă, subliniase rarele menţiuni despre ea aflate în cîteva cărţi. Felisa îi destăinui că piloţii îi spuneau nebunul cu insula, dar nu îl supără. Primi o scrisoare de la Carla care îl anunţa că hotărîse să nu păstreze copilul şi Marini îi trimise două salarii şi se gîndi că restul nu-i mai ajungea pentru vacanţă. Carla acceptă banii şi îi comunică printr-o prietenă că probabil se va căsători cu un dentist din Treviso. Totul avea atît de puţina importanţa la amiază, lunea, joia şi sîmbăta (iar de două ori pe lună, duminica).

Cu timpul, îşi dădu seama că Felisa era singura care îl înţelegea puţin ; se stabilise între ei un acord tacit ca ea să se ocupe de serviciu la amiază, îndată ce el se instala la ferestruica din coadă. Insula era vizibilă puţine minute, dar aerul era totdeauna atît de limpede şi marea o desprindea cu o cruzime atît de minuţioasă, încît cele mai mici detalii se integrau implacabil în amintirea trecerii anterioare ; pata verde a promontoriului nordic, casele plumburii, năvoadele uscîndu-se pe nisip. Cînd nu erau năvoadele, Marini simţea lipsa lor ca o sărăcire, ca o insultă. Se gîndi să filmeze trecerea deasupra insulei, dar preferă să economisească banii pentru aparat, mai ales că nu mai era decît o lună pînă la vacanţă. Nu prea ţinea socoteala zilelor ; uneori era Tania în Beirut, alteori Felisa în Teheran, aproape totdeauna fratele lui mai mic la Roma, totul puţin ceţos, uşor amabil, cordial şi înlocuind parcă altceva, umplînd orele dinainte şi după zbor, iar în zbor de asemenea totul era ceţos şi uşor şi stupid pînă la ora de a merge să se încline asupra ferestruicii din coadă, să simtă sticla rece ca limita unui acvariu unde broasca ţestoasă aurie se mişca încet în albastrul des.

Trăim — spune Cortázar — în banal, în cotidianul stereotipic, înăbuşitor. Ca Marini din povestirea de faţă, purtăm o tavă cu mărunţişuri oferite celorlalţi la aceleaşi ore, cu acelaşi zîmbet, lipit, pe faţă... E, însă, doar o parte a fiinţei noastre. Cealaltă parte, adîncă, tulburătoare, hotărîtoare de destin, e făcută din nostalgia plenitudinii umane. In naraţiunea care urmează, Cortázar îmbină într-o uluitoare aventură — reală sau visată ? — elementele acestei plenitudini, toate avînd o puternică iradiaţie simbolică : pacea paradisiacă a insulei, soarele fierbinte, purificator, desmărginirea albastră a mării, mîinile aspre şi prieteneşti ale pescarilor. Iar fericirea, ca în mai toate povestirile lui Cortázar, e urmată de cenzura tragică din final. Pînă atunci, cititorul întîlneşte toate atributele care conferă artei scriitorului argentinian excelenţa ei mondial recunoscută : revelarea unui adevăr de profunzime, abisal, referitor la condiţia umană, tehnica de abilă alunecare din realul cel mai pregnant în nepreväzutul misterios, în fantastic, şi limbajul în care se regăsesc, aliate, rigoarea şi poezia.

P. Al. G.

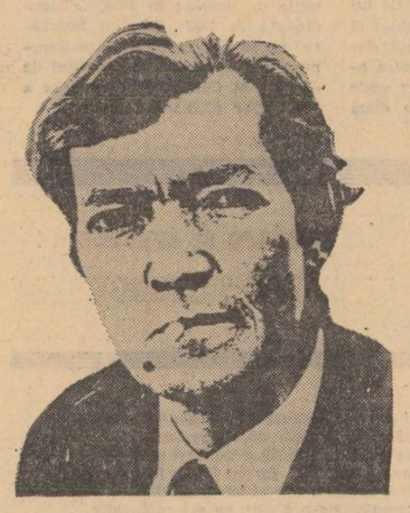

În ziua aceea, năvoadele se desenau precise pe nisip şi Marini ar fi jurat că punctul negru la stînga, pe ţărmul mării, era un pescar care poate privea avionul. „Kalimera", gîndi absurd Marini. Nu mai avea sens să aştepte. Mario Merolis o să-i dea banii care-i mai lipsesc pentru călătorie, în mai puţin de trei zile o să fie în Xiros. Cu buzele lipite de geam, surîse la gîndul că o să catare pînă la pata verde, că o să intre gol în mare, în dreptul golfului din nord, că o să meargă cu localnicii la pescuit de caracatiţe, înţelegîndu-se cu ei prin semne şi rîsete. Nimic nu era greu, o dată hotărît : un tren de noapte, primul vapor, altul vechi şi murdar, escala la Rynos, tîrguiala interminabilă cu căpitanul barcazului, noaptea pe punte, lipit de stele, mirosul de ianason şi de berbec, zorii care se revarsă printre insule. Debarcă odată cu primele iviri ale luminii şi căpitanul îl prezentă unui bătrîn care, probabil, era patriarhul insulei. Klaios îi luă mîna stîngă şi îi vorbi încet, privindu-l în ochi. Veniră doi băieţi şi Marini înţelese că sînt copiii lui Klaios. Căpitanul barcazului îşi istovea engleza : douăzeci de locuitori, caracatiţe, pescuit, cinci case, italian vizitator, va plăti locuinţă Klaios. Băieţii rîseră cînd Klaios discută drahme, de asemenea Marini care se şi simţea prietenul celor mai tineri, privind cum răsărea soarele deasupra unei mări mai puţin obscure decît părea din aer, o odaie săracă şi curată, o carafă cu apă, miros de salvie şi de piele tăbăcită.

Îl lăsară singur ca să se ducă să încarce barcazul şi după ce îşi lepădă grăbit hainele de călătorie şi îşi puse un pantalon de baie şi nişte sandale, începu explorarea insulei. Nu se vedea încă nimeni, soarele îşi lua încet elan şi din tufe creştea o mireasmă subtilă, acrişoară, amestecată cu iodul brizei. Să fi fost ora zece cînd ajunse la promontoriul nordic şi recunoscu golful cel mai mare. Prefera să fie singur, deşi i-ar fi plăcut să facă baie pe plaja nisipoasă, insula îl invada şi el se bucura de această pătrundere cu o intimitate prea puternică pentru a mai fi capabil de a gîndi sau alege. Pielea îi ardea de soare şi de vînt cînd se dezbrăcă de tot ca să se arunce în mare de pe o stîncă, apa era rece şi îi făcu bine ; se lăsă dus de curenţii insidioşi pînă la intrarea unei peşteri, se întoarse afară, la mare, se abandonă pe spate, acceptă totul într-un singur act de împăcare profundă care era şi un nume pentru viitor. Ştiu fără cea mai mică îndoială că nu va mai pleca din insulă, că într-un fel oarecare va rămîne pentru totdeauna pe insulă. Izbuti să-şi închipuie pe fratele lui, pe Felisa, feţele lor cînd vor afla că rămăsese să trăiască din pescuit pe o stîncă singuratică. Îi şi uitase cînd se întoarse ca să înoate spre ţărm.

Soarele îl uscă îndată, coborî spre casele unde două femei îl priviră uimite înainte de a alerga să se închidă. Făcu un salut în gol şi coborî mai departe spre năvoade. Unul din fiii lui Klaios îl aştepta pe plajă şi Marini îi arătă marea, invitîndu-l. Băiatul şovăi, arătînd la rîndul lui cu degetul pantalonii de pînză şi cămaşa roşie. Apoi o luă la fugă spre una din case şi se întoarse aproape gol, se aruncară împreună în marea care începea să fie călduţă, scînteind cu toate focurile ei sub soarele ceasului unsprezece.

Uscîndu-se pe nisip, Ionas începu să denumească lucrurile. „Kalimera", spuse Marini şi băiatul rîse de părea că se rupe în două. Apoi Marini repetă frazele noi, îl învăţă pe Ionas să rostească cuvinte italiene. Aproape de orizont, barcazul se micşora încet ; Marini simţi că acum era într-adevăr singur pe insulă cu Klaios şi ai săi. O să lase să treacă vreo cîteva zile, o să-şi plătească odaia, o să înveţe să pescuiască şi într-o seară, după ce-l vor fi cunoscut bine, o să le spună că vrea să rămînă şi să muncească cu ei. Ridicîndu-se, îi întinse mîna lui Ionas şi se îndreptă încet spre costişe. Urcuşul era destul de drept şi se căţără, savurînd fiecare popas, întorcîndu-se mereu ca să privească năvoadele pe plajă, silueta femeilor care vorbeau însufleţit cu Ionas şi cu Klaios şi îl priveau cu coada ochiului, rîzînd. Cînd ajunse la pata verde, intră într-o lume unde mirosul de cimbru şi de salvie alcătuia o singură materie cu focul soarelui şi briza mării. Marini îşi privi ceasul-brăţară şi apoi, cu un gest de nerăbdare, îl smulse de la mînă şi îl puse în buzunarul pantalonului de baie. Nu are să fie uşor să omoare pe omul vechi, dar acolo sus, plin de soare şi de spaţiu, simţi că lucrul era cu putinţă. Era în Xiros, era acolo unde de atîtea ori se îndoise că va putea ajunge vreodată. Se lăsă să cadă pe spate, între pietrele calde, răbdă ascuţişurile lor şi suprafeţele lor aprinse şi privi vertical cerul ; din depărtare îi veni zumzetul unui motor.

Închizînd ochii îşi spuse că nu o să privească avionul, că nu o să se lase contaminat de partea cea mai rea din sine însuşi care odată mai mult avea să treacă deasupra insulei. Dar în penumbra pleoapelor îşi închipui pe Felisa cu tăvile, distribuind, chiar în aceeaşi clipă, tăvile şi pe înlocuitorul lui, poate Giorgio sau altul nou luat de pe altă linie, cineva care desigur că surîde şi el în tmp ce serveşte sticlele de vin sau cafeaua. Incapabil să lupte cu atîta trecut, deschise ochii şi se ridică şi în acel moment văzu aripa dreaptă a avionului, aproape deasupra capului, înclinîndu-se inexplicabil, schimbarea sunetului la turbine, căderea aproape verticală în mare. Coborî în goană, pe povîrniş, lovindu-se de colţurile stîncilor şi sfîşiindu-şi braţul în spini. Insula îi ascundea locul căderii, dar înainte de a ajunge la plajă coti şi, pe o cărare previzibilă, trecu de poala colinei şi ieşi la plaja mai mică. Coada avionului se cufunda la vreo sută de metri, într-o tăcere totală. Marini se avîntă în apă, încă sperînd că avionul va reveni la suprafaţă, dar nu se mai vedea decît linia molatecă a valurilor, o cutie de carton oscilînd absurd aproape de locul căderii şi, aproape la sfîrşit, cînd nu mai avea sens să continue să înoate, o mînă afară din apă, abia o clipă, cît era necesar ca Marini să schimbe direcţia să se cufunde pentru a apuca de păr pe omul care lupta ca să se agaţe de el şi care înghiţi horcăind aerul pe care Marini îl lăsa să-l respire fără să se apropie prea mult de el. Trăgîndu-l încet, îl aduse pînă la ţărm, luă în braţe corpul îmbrăcat în alb şi întinzîndu-l în nisip privi faţa plină de spumă unde moartea se şi instalase, sîngerînd printr-o enormă rană la gît. La ce putea să folosească respiraţia artificială dacă la fiecare convulsiune rana părea că se deschide şi mai mult şi era ca o gură respingătoare care îl chema pe Marini, îl smulgea din firava lui fericire de puţine ore din insulă, îi striga cu bolboroseala sîngelui ceva pe care el nu mai era în stare să audă. Fugind din răsputeri, veniră fiii lui Klaios şi, mai în urmă, femeile. Cînd sosi Klaios, băieţii înconjurau corpul întins pe nisip, fără să înţeleagă cum avusese putere să înoate pînă la ţărm şi să se tîrască pînă acolo. „Închide-i ochii", ceru plîngînd una din femei. Klaios privi spre mare, căutînd vreun alt supravieţuitor. Dar ca totdeauna erau singuri pe insulă şi cadavrul cu ochii deschişi era singurul lucru nou între ei şi mare.

În româneşte de
PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

GEORGES MÉLIÈS : DILIGENŢA

JEROME/JEROEM BOSCH : Fiul risipitor

punct şi virgulă

Un prieten al ţării noastre

Un prieten al ţării noastre, unul din membrii fondatori ai Asociaţiei de prietenie France-Roumanie, poetul, eseistul şi prozatorul Denys-Paul Bouloc, combatant în maquis împreună cu Ilarie Voronca (despre a cărui viaţă şi operă a publicat, în urmă cu 10 ani, o micromonografie), ne trimite ultima sa culegere de poeme. Placheta se intitulează „Approches de minuit" („Aproprieri de miezul nopţii") şi a apărut în distinsa editură Jean Supervie. Cartea e dedicată memoriei a patru poeţi remarcabili, dispăruţi în ultimii ani, printre care citim şi numele lui Claude Sernet. Menţionăm şi epigraful de pe pagina de gardă, acest distih din Paul Eluard desprins

Le contact sans fin de la nuit
Dans les îles chaudes du coeur

şi care străbate economia cărţii ca un laitmotiv.

Carte de maturitate poetică şi care vrea să fie (şi reuşeşte) un bilanţ transfigurat al vieţii şi operei lui D. -P. Bouloc. „E amiază pe orologiul vieţii tale / Coboară deja goana zilnică a anilor / Noaptea se apleacă peste trecerea ta păminteasc㠄 /parcă să numere elanurile doborîte de trăsnet / Unde e visul şi ce-ţi aduce adevărul zilei ?"

Copilăria este evocată cu deosebită sensibilitate şi prospeţime, în imagini inedite : „În viaţa mea nocturnă se introduce un copil / prin efracţia inimi, cu farmec insolit". Moartea, sentimentul prezenţei ei în apropiere, o bănuim în multe poeme, dar nu tragic nici declamator, cu un calm de înţelegere deplină : „Sînt mort de mult / dar renasc în alte pămînturi". Culori pierdute în valurile vremii, călătorii de neuitat, umbre iubite — poate nu numai umbre —, lacrimi reţinute revin în poeme şi se întîlnesc la „răspîntia îndoielilor" unde cineva strigă dar nimeni nu îl aude. Şi totuşi poezia acestor aproprieri de miezul nopţii (titlul cu simbolică străvezie) nu e deprimantă cartea se citeşte — de la o anumită vîrstă — cu melancolie, dar intensă rămîne satisfacţia estetică. Unele poeme precum acel intitulat „Despre ameţeală şi despre bucurie", sînt autentice arte poetice, arte de a trăi, acceptînd splendorile tăceri... cînd ploile de toamnă ciocănesc la ferestre. Totul parcă s-ar petrece sub un cer nemişcat şi meditativ. Acesta ar fi universul poetului. Apoi apropierea de ultima pagină. Acum poetul se consideră om al altei vremi. Spre miezul nopţii, îşi încheie socotelile : „înaintez liber şi mă pregătesc să trimit / ca un buchet de flori cartea ce se termină". O poezie a inefabilului, a vieţii şi a morţii, care se cere recitită pentru vraja imaginilor proaspete.

Saşa PANĂ

Mirajul literaturii

(Urmare din pag. 3)

doar la cîteva, socotite tipice, şi deci întîlnite uniform, previzibil în subiectele tuturor naraţiunilor, morala putea fi numai una, proclamată explicit în final. Văzută ca un fel de mecanism, literatura putea fi învăţată cu puţină sîrguinţă. Era suficientă memorarea regulilor de bază expuse, cam toate, mai sus. Restul însemna experienţă biografică şi ea, privilegiu de preţ al acestor amatori, se oferea generos oricărei „redări".

Arbitrul suprem e cititorul — iată o deviză fecundă cînd e interpretată în dialectica ei (adică ea presupune şi procesul invers de orientare a lecturii, de specializare a publicului, rolul calificat al criticului, mediator şi călăuză de autoritate, trierea pe care o efectuează trecerea timpului, posteritatea etc.). Adoptată ca o formulă înţepenită, deviza transforma întruniri de lucru într-un interogatoriu la care scriitorul, ca un elev speriat, răspundea la întrebări şi era dăscălit de cititor, acel cititor care deţinea, fireşte superioritatea unei bogate cunoaşteri a vieţii. Ridicat pe un piedestal, cititorul-judecător era idolatrizat şi bietul autor, subaltern, mereu măcinat de confuzii implora un verdict favorabil. Ce se mai aştepta ? Distanţa era scurtă, mai trebuia de făcut un pas. Nimic mai logic decît procesul de translaţie care rezolva totul : cititorul să devină el însuşi autor. În acest fel dispăreau ca prin farmec barierele, nu se mai năştea dificultatea depăşirii propriului orizont de castă, tumultul muncii şi al revoluţiei se revărsa direct în filele manuscrisului. Coordonatele erau fixate de dinainte şi calea era deschisă : eroul, omul de iniţiativă, voluntar, stăpînul istoriei, era chiar el. Cititorul-autor se înfăţişa pe sine şi concomitent producea literatură.

E limpede că azi într-o perioadă fertilă de instruire metodică, generalizată, astfel de concepţii vulgarizatoare nu mai au putere de circulaţie. S-a depus o stăruinţă binefăcătoare pentru instaurarea unor principii de educaţie estetică, de înţelegere complexă a ceea ce înseamnă reflectarea realităţii în artă, specificul literaturii, restituirea tradiţiei, raportul dintre tehnicile de relatare şi viziunea istoriei, varietatea de metode şi stiluri etc. De aici nu deducem că, pretutindeni, reziduuri ale vechilor simplificări au pierit. Mai răsar, pe ici pe colo, îndivizi, înviaţi parcă după un somn de un deceniu, care, cu alură de cunoscători (fără să aibă în fond nici o minimă calificare), se amestecă în toate, emit dezinvolt sentinţe asupra creaţiei.

Vizibilă şi dureroasă este perpetuarea unor prejudecăţi în zonele mai periferice, unde primenirile de gîndire nu s-au produs încă destul de intens şi eficace. Acolo artistul mai e privit cu un soi de desconsiderare, dar şi cu o invidie ascunsă, ca un favorizat al sorţii care va fi înlăturat de concurenţii veritabili, care ştiu ce e munca. Doar arta e un teren ospitalier pe care oricine, dacă are har, poate păşi. Cît priveşte harul, e destul să-l simţi în tine, pînă la urmă şi cel mai înrăit sceptic ţi-l va recunoaşte pocăit. Chiar dacă astăzi o altă înţelegere clatină aceste pretenţii, de ridicolă vanitate, resorturile puse în mişcare odinioară anevoie se mai pot opri. Iluzia se cere păstrată şi candidatul la glorie trăieşte mai departe amăgirea lui, care revendică, neîntrerupt, investiţii de forţă şi de credinţă. Victimă a unei mentalităţi defuncte, el converteşte dezamăgirea într-o bizară euforie a revanşei, devine din ce în ce mai vehement, de o persuasiune sîcîitoare. Atîrnat parcă între două lumi, îndură nostalgia muncii cinstite de altă dată la care îi e ruşine să se mai întoarcă şi aspiră bovaric la nimbul celeilalte existenţe, de boemă a scrisului, pentru care nu obţine confirmarea. Cînd nu mai par trainici pilonii autoîncrederii, el găseşte, cu instinctul mîndriei ultragiate, motive surprinzătoare de recuperare. Pentrucă i s-a sugerat că e un purgatoriu necesar, acum, haotic, pripit, traversează şi chinul lecturii. Reţine tot ceea ce îi justifică îndărătnica ademenire : episoadele din viaţa scriitorilor prestigioşi, pătrunse în legendă. Cu aviditate e descifrată comparativ biografia lui Panait Istrati, Maxim Gorki, Knut Hamsun, Jack London, scriitori care n-au urmat ca şi el o instrucţie ordonată şi au construit din tribulaţiile traiului lor edificiul artei. Argument suprem : Faulkner, fost pilot, zugrav, vînzător de librărie, marinar, fochist, a scris un roman care i-a adus faima, noaptea, pe o tăblie, într-o uzină electrică în timp ce un dinam îi zbîrnîia în ureche. Pretendentul de azi la succes nu se mai întreabă care a fost acea carte cu totul în afara ambianţei (relatarea halucinantă a unei lungi procesiuni în aşteptarea unei înmormîntări), nici cu ce provizii de cultură, de zbucium intelectual, cu ce perspectivă consistentă, omogenă asupra structurii unei colectivităţi umane a început autorul romanului **În timp ce agonizez** aventura creaţiei. Deşi pare clară reacţia pe care o va avea criticul, o dilemă rămîne. Corespondenţii cicălitori, de neclintit în oarba certitudine, în insolenta revendicare, refractari oricărei terapii, trebuie respinşi chiar dacă nu poartă, cîteodată, ei singuri vina acestei deturnări de energie şi eşecul lor lasă un gust de spectacol amar. Nu e exclus însă ca printr-un miracol — fapte pe care istoria literaturii le mai consemnează — să fie prezent şi printre ei autodidactul care să răstoarne previziunile, să treacă peste imensul decalaj şi, ajutat poate chiar de orgoliu, de fantasticul tupeu să creeze pe neaşteptate o operă tulburătoare. În orice caz ca să ajungă aici privirea lui asupra existenţei şi asupra culturii trebuie să sufere, bineînţeles, o modificare în profunzime. Riscul criticului, exasperat de insistenţa şi platitudinea solicitanţilor fuduli, ar fi acela de a pierde astfel ocazia descoperirii unui talent. Un risc care arată asperităţile profesiei, profesie care trebuie îndeplinită cu stoicism, calm, fără renunţări, pînă la capăt.

poezie italiană

Lino Curci: „Muncitorii pămîntului"

— poem dedicat cosmonauților —

Operă întru totul originală : **„Muncitorii pămîntului"** de **Lino Curci** — din care publicăm un capitol — este printre primele poeme, organice și de idei, despre explorarea umană a spațiului și, mai ales una din primele mărturii despre o posibilă integrare a celor două culturi : umanistică și științifică. O autentică și foarte întemeiată întîlnire între poezie și știință.

Dezvoltînd în mod coerent ideile expuse în lucrările precedente, **Lino Curci** și-a împins pînă la maximum, în această nouă operă, înclinarea sa de a asculta omul în sine și de a se face interpretul unora dintre cele mai semnificative teme și probleme ale timpului nostru. Dualismul și, cîteodată, conflictul dintre cele două culturi sînt depășite într-un climat de extremă lucidițate, în sentimentul unei sfîșieri care trebuie reîntregită, al unei unități care trebuie refăcută.

Și sînt ascultate și cîștigate pentru poezie cele mai profunde aspirații spre unitate ale unei lumi încă divizate, în care structurile, în creștere, de comunicare și de unire pe care ni le oferă știința și tehnologia, în efectele lor de apropiere, se rezolvă în progres moral și într-un dat evolutiv al spiritului.

Lino Curci a identificat în știință factorul decisiv al unui proces natural de apropiere între oameni, iar în acțiunea spațială, mai mult decît simbolul, culmea concretă și verificarea acelei mișcări convergente. Pentru stările de unanimitate pe care le face să se nască în jurul lui ; pentru sentimentele exprimate de astronauți, americani și sovietici, în declarațiile lor, care se întîlnesc și coincid într-o aceeași aspirație unitară.

O realitate complexă, retrăită fidel, se articulează în discursul poetic cu ritmul „povestirii", dar și cu foarte bogatul său substrat de gîndire și de știință : liniile directoare ale evoluției, după Teilhard, Relativitatea lui Einstein ; principiile ciberneticii și teoria informației ; fiziologia și psihologia omului în spațiu... Acest compendiu de idei și de „limbaje" trece și circulă în limbajul poeziei pînă devine sînge și substanță a discursului și a mișcării ei.

Amplul versant în proză care — în original — urmează poemului însoțindu-l cu eseurile și notele lui și care poate să intereseze chiar și pe specialiștii din orice știință, demonstrează în mod clar măsura acelei „unificări a limbajelor" unde cade separația dintre cele două culturi. Un poem cu aprofundarea eseistică a motivelor lui, o emoționantă și totală viziune a lumii.

★

Lino Curci s-a născut la Napoli în 1912. Trăiește la Roma. Ziarist, a fost cîțiva ani redactor la **La Tribuna** cu diverse funcții : redactor al paginii culturale, trimis special. A colaborat succesiv la pagina culturală a mai multor ziare. A publicat patru volume de poezie: **Canti del Sud** (1942) ; **Mi rifaró vivente** (1951) ; **L'Esule e il Regno** (1955) : **Un fuoco nella notte** (1959) și povestirea **L'equipaggio** (1943). A colaborat multă vreme și colaborează la reviste și periodice de cultură ca la **Fiera Letteraria, L'Europa letteraria, Letteratura, Nuova presenza.** I-au fost conferite premiile de poezie ; în 1950, „Chianciano" ; în 1957 „Camillo Sbarbaro" iar în 1968 premiul „Etna-Taormina". Face parte din Consiliul de direcție al Comunității europene a scriitorilor (C.O.M.E.S.).

Prezentare și traducere :
CICERONE THEODORESCU

Calea

Treceam, un oaspete
printr-un oraș străin: de nimeni cunoscut
și reținîndu-se-n tăcerea sa
și așteptînd să plece în luminile
lungi, umede-ale serii.
Contemplam
oglinda-asfaltului de-a lungul rîului
în ploaia iernii,
sau fulgerul pavajului, livid. Uimirea
de-a mă vedea captiv al formei mele
suia-n virtejuri sensul locului
și molcom focul
ferestrelor umane de pe țărm.
Și sufletul în spațiu absorbit
din limitele lui apropiate,
tăcea — despre prezent și despre timp.
Am tresărit gîndind:
aceasta-i calea.
Și-n ferecata mea singurătate
ca o spărtură s-a deschis un vînt
inalt, amar : imensa respirație
a universului. De-aproape mă iveam
spre o îmbrățișare totală, din iubirea
ce peste valuri pașii mi-i purta,
concentric căutîndu-mă, prezență
de despărțiri și de dureri.
Mergeam
pe cîntec aplecîndu-mă izvorului
care topește-n freamătu-i prea plin
ființe, astre ; în bulboana de lumină indistinctă
ce se deschide, orbitoare,
dintr-un îndepărtat reflex
al petelor de apă, vagi sclipiri.

Eram o fugă și-o tăcere
pe-ntinderea confuză. Dăruire
alunecînd dintr-un nivel fratern
pe-un punct inform, așa cum pe-o-nălțime
privirea ațintindu-se spre lumi mai vaste
le pierde-n depărtări.
Se estompau
fețe incerte, vagi figuri inexplicabile
de pe planete noi ... Realitatea
se deschidea-n convulsii. Și ca-n virful
unui perete năruindu-se, tăcerea-aceea
a omului în mine, a sfîșiatei inimi.

Inima mea uimită
uita acolo sus
puterea de-a iubi. Unde să fie locul
pe nume arătat, unde dulceața
rotundă a ungherului
care se colorează-n soare strălucind
de toate zîmbetele lumii ?
Și unde-s lucrurile, oamenii, repere
ca să înalțe sufletul
și cercetarea noastră pas cu pas,
unde-i obrazul
care începe să existe-n raza
privirii noastre ?
Îmi apuneam eu singur și pierdeam
fața umană a pămîntului.

Tu, dragoste, te ridicai în ger,
dură, celestă desfăcută-n noaptea
senzațiilor ; tu, fraternitate, te-nălțai
peste apusul meu...
Și cugetam:
orice avînt întors către ființă
profundă-absență, negură se face ;
la fel orice iubire căzînd din înălțimea
de-odată devenită solitară; fuga asta
nu este calea.
Ia-mă, deci, din nou,
unică viață dificil unită
cu ostenelile înscrise-n cercurile
copacului îmbătrînind, cu lenta
grea cucerire de noi înșine; și tu, durere,
măsur-a lucrurilor în această
prea dulce patrie care-și curbează
contururile-n cer ; și noi, prea trecători
în neștiut, dar unanim sudați
pîn-la durere...
Anilor în foșnet,
cu frunza mea neliniștită-n ram,
am tremătat așa.

Sacra pădurea-a oamenilor

Alerg la sînul unui strigăt orb
în care oameni, lucruri, se izbesc
să-și fure spațiul. Pe războiul de țesut
acolo unde bate viața, repetînd
și despărțiri și întîlniri, eu am cerut
să cadă ritmul care depărtează
prezențele, neliniștit
de-a trece-n alții ca să-mi fac lumină.
Din virfurile-amiezii ciorchinilor de glasuri,
pe căile-ntristate-ale bulgărului nostru
de sunete și umbre, am invocat tăcerea
ce schimbă lumea-n puritați antice.
Simții acuma sila
unei naturi egale, contemplînd

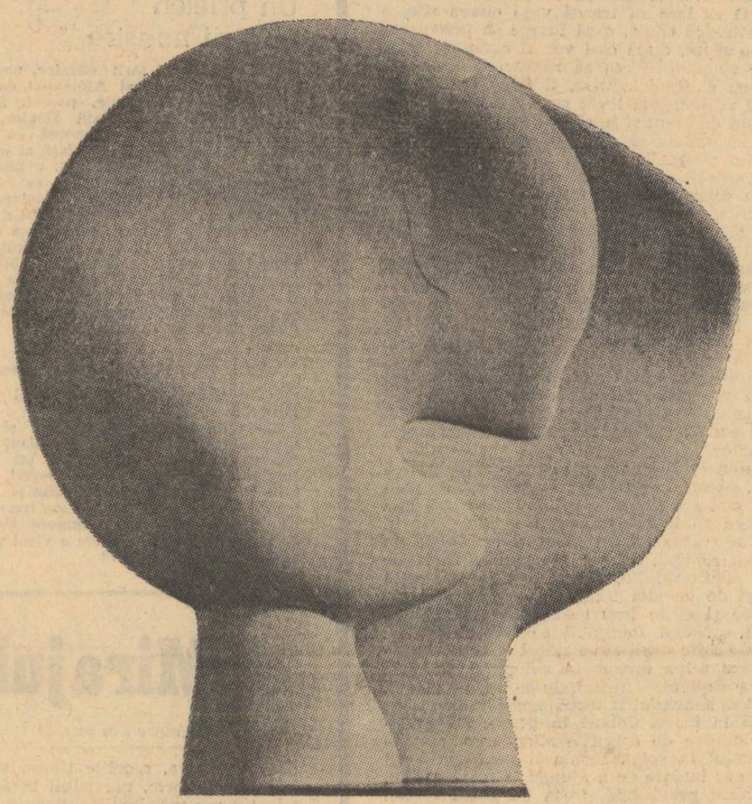

Viziune selenară
de
HENRY MOORE

tramvaiele spectrale ale serii :
iluminate șiruri de oameni imobili
pe bănci, întorși spre noaptea lor.

Mă chinuie privirea iscodind
în propria-mi mizerie și-not
în fluviu-acelor biete gesturi. Dar
orice mișcări telurice, orice imagini
din goana zilelor, mi-aduc din nou
sila de mine ce mă leagă iarăși
prin moarte și sudoare de trecătorii-aceia.
Și-n propria disociere mă surprind
că tremur de asemănări, potrivnic
vieții-animale care ne dizolvă.
Văd dincolo de nobilul contur al palmei
cum degetele-mi lincezesc ca smulse
din vilvătaia sîngelui comun
într-un viscos amestec
de șerpi, de alge. Într-atît mă-mpinge
o rece despărțire spre-o impură
fraternitate de abis. Și tot ce pierd
în caritatea ochilor amari
mi se întoarce cu un gust de moarte.

Mă strădui, frățioare, cum să te recunosc
într-o mulțime care se-mbulzește, care strigă,
în membrele care se descompun. Iar cînd
cuvîntul care țîșnitură de lumină va fi fost
confuz coboară-n tulburea maree,
pierd ochii tăi. Mă oglindeau pe veci.
Și nu mă voi putea desface niciodată
de sîngele vuind pe-atîtea străzi.
Vom cobori-mpreună
pînă în inima tenebrei. Și cobor
imaginea ta-n mine și suferă a mea
pălind încet.
Dar iat-o
în liniști gînditoare se întoarce

cînd zgomotul diurn ne cade la picioare
ca un cadavru și
această solitudine se umple
cu omul care-și caută
adevărata-i unitate. Cîte vieți
mi-au trebuit pentru a mea, cîtă iubire
topindu-se-n ființa mea, șoptesc
din fiecare glas ce-a fost, și mi se-ntorc
din circuitul fiecărei vorbe
în filele curajului tău, carte,
spunîndu-mi : „Amintește-ți de mine!" Am nevoie
de născocirile-ți ca de făpturi ce ne unesc
și care fac din noi o singură ființă.

Rămîi alături-a de mine în tăcere,
un singur invizibil corp. Să simt din nou
căldura ta ; să cer curajul tău
ce încă luptă, construiește, speră
în lucrurile care mor.
Voi fi contemporan
al gesturilor tale, pe vecie.
Am visat
sacra pădure-a oamenilor, semeni
cu arborii din prima seară-a lumii.
Armonioși în depărtare, aplecîndu-și
libere roade; singuri și pătrunși
de sevele cerești hrănindu-i laolaltă.
Frați în tăcerea care ne va da
și primăvara — și iubirea
cu care-și crește gemenii alături
același sîn matern.

Într-un cristal unic e una și totală

Sub pașii mei în iarna asta blîndă,
prietenoasă, umedă, îmi surîde
acest pămînt cu soarele-i puțin,
în vreme ce din crengi mai picură
o ploaie de curînd. Îl regăsesc
și-i gata iar de drum, pufos și doldora
de lucrurile moarte-n care viața
trezește simburi noi, mă recunosc în el

și mă înduioșează amintindu-mi
că-n fiece atom noroiu-ascunde
un licăr de lumină și-aceeași energie
iar ne răscoală, iar ne ține-n triu.
Sînt mădular din el într-o subtilă
complicitate-a anilor, ce mă călăuzește
spre luminișu-acestei căutări
a cugetului și-a cuvintelor.
Încremenirea aerului sună
de prospețimi și de răspunsuri
tăcute ca pămîntul. „Suntem noi,
mulțimile celor ce-au fost, celor ce dorm ;
și iar vom apărea, spre alte țeluri,
din fibrele în care somnul germinează
substanța viitoare. Ne-om îmbrăca din nou
cu carne și suflare, din nou fii ai luminii
în vremea noastră".
Iar eu trec și-ascult ;
pure idei, ca plantele respiră.
Umilă bucurie a inimii ! Aștept
în care pulbere
plămada-mi nouă? Cum
va fi noul destin
de libertate și de trudă,
pe care-nțelepciunea luminii îl înscrie
în trupul meu ? Și e fericire
sfielnică, aceasta
ca o petală între mărăcini.
Simt tălpile-mi căldura celor ce dorm sub ele.

Plină de noi, tu caldă vatră, reazem
pentru destinul nostru-n locu-acesta
pe care zgomotu-l împrejmuiește cu inelul
orașului răsunător
ca riul cînd cotește, iar mă chemi
o inimă bătînd (în cercul tău peren,
familiara mea planetă) din stejarul
ce-ascultă-n sine-al sevei sunet calm,
din pasărea ce-ncearcă în rugina
trunzișurilor viersul său de dimineață

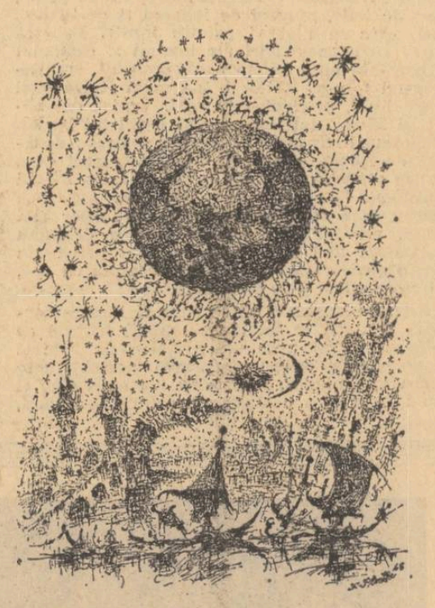

Viziune cosmică de
HELMUT PLONTKE

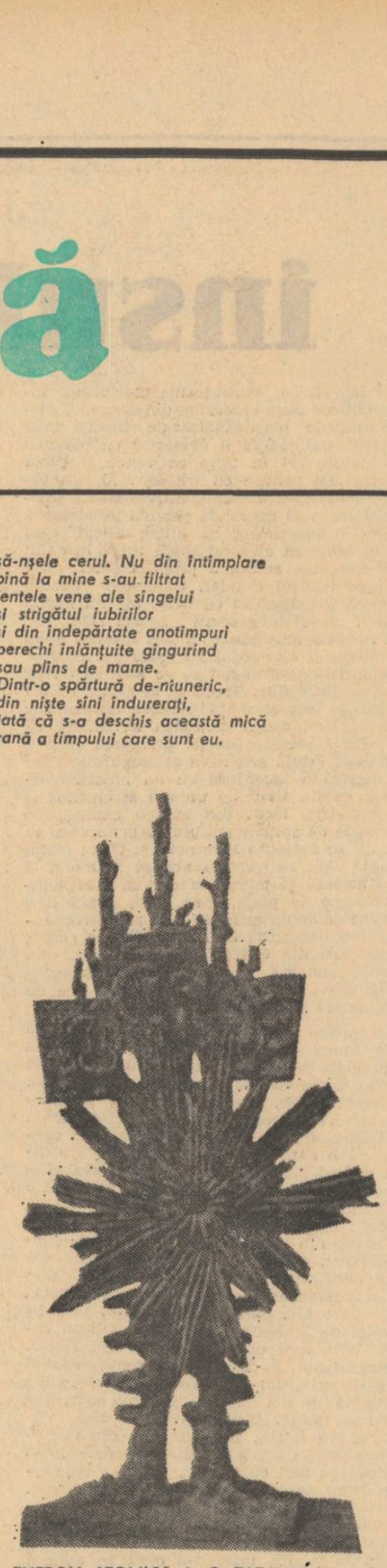

ENERGIA ATOMICĂ de O. ZADKINE (Franța)

Voi adînci-o-n tine, infinită.
Unde-s
fiorul de iubire pe care-l rătăceam
în univers și-acele explozii juvenile,
prezențele-absolute și otilirea lor
după extazul bucuriilor de sine ?
Statornică-i maturitatea orei
săpată-n întregime în tine, care rabzi
orice trecut. Va trebui să pierd
imaginea ta care-mi umple ochii.
În conștiința mea rămîn de pază
tremătătoare, vii
și frumusețea și durerea
clipei prezente care se va stinge.
Severă și eternă se va trezi o alta.
a celui care-și amintește de departe.

Obișnuința mea-nvățată îndelung,
tu pat al gîndurilor mele
din anii de revoltă, în tine am salvat
ființa unei ape-adînci :
dusă-n cîmpie de-o rețea de albii,
se-amestecă, primește, dăruiește,
dar nu se risipește. Sună-n ea
răcoarea adierilor din alte ape
și murmuru-altui verde. Și reflectînd figuri
ce mi-au surîs, pe care le-am mîngîiat, mă simt
tăcut din întîlniri. Chipul iubit
cu vechea lui durere îmi surîde
și mă-nsoțește o mulțime
desprinsă dintr-un geamăt încolar,
trăiește, plînge pentru mine. Și din nou
îmi curge-n viață tot ce-am suferit.

Pămîntului acesta eu nu-i voi risipi
izvoarele de dincolo de unde izvorăsc ;
de universu-i pur mi-aduc aminte,
de unda-i sclipitoare ce răzbătînd inundă,
de bucuria de-a fi toți într-unul
cînd sufletul se umple singur
de-orice prezență care speră-n el,
cînd el adună toate sufletele
cîte au fost și au trecut sub cer — în fiecare
întruchipîndu-se-arzător umanitatea. O privești
în orice trecător, ea arde,
transpare, luminează; o privești
cum scapără de-un foc ciudat.
Într-un cristal unic, e una și totală.
E libertatea în splendoarea sa
și se restrînge, trece.
Dar trece strălucind în chipuri infinite.
Ca și-ntr-al meu, cu apele sub soare.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Pănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

Anul XIV
Nr. 18 (470)
Sîmbătă
1 Mai
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

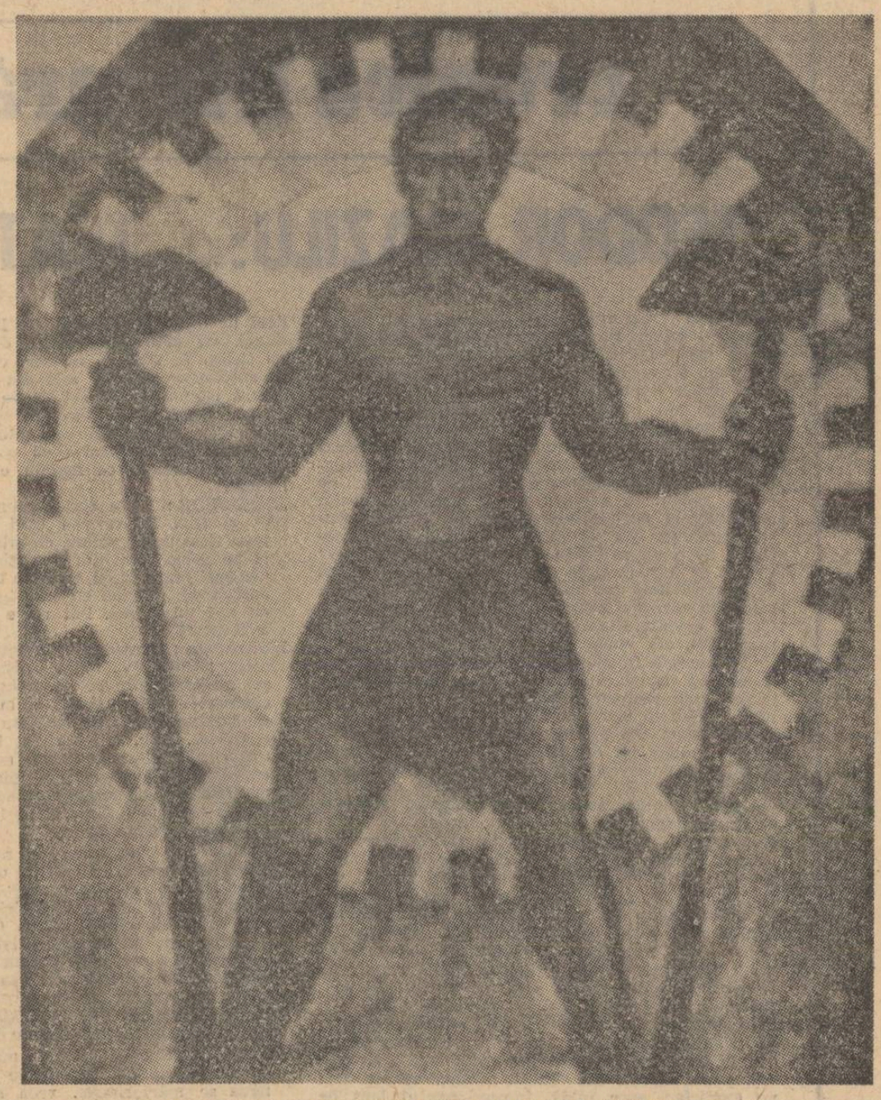

N. N. TONITZA : COPERTĂ PENTRU „CALENDARUL MUNCII" (1929)

Profesorii

de Marin Preda

Din ciocnirile sau prieteniile mele cu profesorii descopăr cel mult că se învață bine cu profesorul care inspiră simpatie, dar se învață în cele din urmă bine și cu cel rău, de frică. În nici una din ciocnirile sau prieteniile de care îmi amintesc nu descopăr un conflict sau o afinitate între aspirațiile încă în fașă ale viitorului romancier, cu obtuzitatea sau dimpotrivă, înțelegerea protectoare a cutărui profesor.

Mie îmi plăceau de pildă istoria și matematicile, dar amîndoi profesorii de la aceste materii erau personalități lipsite de har, cel dintîi era urît, cu capul mare, buzele groase răsfrînte în sus și cu o expresie parcă de grăjdar care petrece, deși se străduia să zîmbească și să ne atragă. Avea pe deasupra două cusururi, unul că îi plăcea prea mult materia pe care o preda și nu mai rămînea în mintea lui nici un pic de loc ca să-i mai placă și de noi și al doilea, avea mania să ne arate pe hartă locurile pe unde se petreceau evenimentele istorice, amestecînd deci istoria cu geografia, lucru care ne plictisea, pentru că geografia o învățam cu alt profesor. Cel de matematică era un îngîmfat și pe deasupra de o solemnitate deplasată de parcă ai fi zis că a intrat într-o biserică. Și lui îi plăcea prea mult materia. Ne vorbea mereu cu admirație de marii matematicieni ai antichității, dar și de ai noștri, de pildă despre Șerban Țițeica, pe care îl diviniza dîndu-ne să înțelegem că pe un om mare nu-l poate admira unul mic. Într-adevăr făcea acest lucru strivindu-ne în același timp prin ironii mușcătoare și calificative care ne înjoseau ; că, de pildă, niciodată vreunul dintre noi nu va ajunge nici un Euclid, nici un Șerban Țițeica. „Bine că ai ajuns tu !" îi răspundeam eu în gînd și nu învățam nimic. „O să te lase corigent" îmi spuneau ceilalți speriați. „Ei și ? O să învăț pe trimestrul trei și o să fie silit să-mi dea zece și îmi iese media de trecere. Și n-o să-i fac eu lui pe plac..." Și îl trimeteam la origină să predea acolo matematica și geometria.

Așa s-a întîmplat. În primele două trimestre mi-a dat trei.

— De ce nu înveți, urîtule ? m-a întrebat fără mirare. O să te las corigent.

— N-o să fiu nici primul nici ultimul corigent din lume.

Nu m-a auzit bine (răsfoia catalogul) mă înecam de furie că mă făcuse urît și credeam bineînțeles că îi dădusem un răspuns ucigător. Ar fi trebuit să-i spun, ca să exprim exact ceea ce simțeam că mi-e atît de neplăcută vederea lui încît aș fi în stare să rămîn repetent de atîtea ori pînă s-ar căra el din școala noastră.

Pe trimestrul trei am început însă să învăț. Groaza de corigență era mai mare decît repulsia față de antipaticul profesor. Rămîneam seara în clasă și învățam singur elementele lui Euclid și teorema lui Pitagora care n-aveau nici o logică : suma pătratului catetelor este egală cu pătratul ipotenuzei ! Perfect ! Dacă s-a aflat chestia asta și a rămas literă de lege că așa e, atunci la ce bun să mai faci vreo demonstrație ? Era exact ceea ce nu știa și nu găsea că trebuie să ne explice profesorul nostru cu înfățișarea lui de țigan distins. Pe această trudă a mea, ne-am pomenit că ne anunță să ne pregătim pentru teză. Cînd în ziua respectivă ne-a dictat cele trei probleme pe care trebuia să le rezolvăm, o tăcere îngrozită s-a așternut asupra clasei. Unul din puținii lui simpatizanți s-a ridicat atunci în picioare și i-a spus că teza e prea grea, n-o să poată nimeni să rezolve toate problemele.

— Atunci o să ia toată clasa nota trei, a spus profesorul cu un glas din care reieșea atît de clar în evidență că dintr-o asemenea premiză nu putea să decurgă decît o asemenea consecință, încît pentru întîia oară am uitat că îl detest și am chicotit.

Exprimarea spontană a unei gîndiri care țîșnește pură ca un izvor mi-a plăcut totdeauna la oricine, chiar și la ticăloși.

S-a întors spre mine surprins.

— Rîzi ! În templul matematicii și geometriei nu se rîde chiar dacă ești un profan !

Și m-a întrebat cum mă cheamă, s-a dus la catedră, s-a uitat în catalog și a făcut un mic semn cu creionul, după care și-a reluat plimbarea printre rînduri, dominînd și speriind cu statura lui mare orice intenție de a copia ceva de la vecin. Am terminat cu o jumătate de oră mai înainte, am închis caietul și m-am rezemat de bancă uitîndu-mă într-adevăr provocator la profesor. Sau cel puțin așa mi se părea. Pe urmă m-am ridicat, am depus caietul pe catedră, și am ieșit. După teză, nimeni nu mă lua în seamă, nimeni nu discuta cu mine ce făcusem. Toți arătau jalnic, foarte puțini rezolvaseră una sau două probleme și nu erau siguri că le-au rezolvat bine nici pe-alea și niciunul pe toate trei. Eu, le-am spus, eu le-am rezolvat. Să vă arăt cum. Dar niciunul nu avea încredere și nu era atent la spusele mele. Mi-am dat atunci bine seama de umilințele pe care trebuie să le îndure cel care este pe nedrept printre ultimii într-o profesiune sau pe scara ierarhiei sociale. El nu are cuvînt, chiar dacă își dă seama că se află în posesia adevărului. El nu e auzit chiar dacă se exprimă. Nu-l crede nimeni, sau zice că a auzit și el asta de undeva. El nu există, e un simplu figurant. condamnat să asiste neputincios, strivit de împrejurări sau de demonul său interior, la spectacolul afirmării celorlalți.

În centrul atenției era colegul nostru Nasea, cel care protestase că teza e prea grea. Arăta foarte posomorît : era un băiat ambițios și părea deprimat că nu-i ieșiseră bine toate soluțiile.

— Dumneata ai copiat, mi-a spus apoi la ora următoare profesorul, cu obișnuitul său sîsîit disprețuitor, oprindu-mi teza.

— De la cine, domnule profesor ? l-am întrebat eu în sfîrșit, cu o ironie la care nu mi se mai putea răspunde.

— Cum de la cine ? De la vecini !

— Vecinii mei au patru !

— O să vedem. Dacă ai copiat o să-ți dau trei, să ai media generală anuală trei.

— Ce puteam copia de la ei ? Vreți cumva să spuneți dom'profesor, că am copiat din manual ? Sau de pe vreo fițuică ?

A tăcut. Singur ne spunea că la tezele lui (și avea dreptate) temele erau în așa fel concepute de el încît nici dacă ai fi stat liber cu manualul pe bancă și tot nu ți-ar fi folosit la ceva. În acest timp priviri nedumerite, dar nu admirative se ridicau spre mine. Stăteam mai în spate și cei din față se răsuciseră și se uitau încreduli, nu prea curioși, strîmbi ca în fața oricărei întîmplări care iese din albia obișnuinței : dacă putusem învăța de zece (fiindcă, mîrîind de neplăcere, profesorul mă anunță că îmi dă zece, dar că mă va verifica îndată printr-un examen oral) atunci de ce luasem în două trimestre trei ?

Oamenilor nu le plac astfel de deturnări. Trei ai luat, cu trei să rămîi ! Și mulți au continuat să creadă, chiar și după ce am dovedit că știam, că eu cel adevărat eram cel din primele trimestre și nu cel din ultimul, și cea mai mare furie pe care o puteam stîrni în sufletul lor era să determin mărturisirile de recunoaștere ale altora. În satul meu natal s-a întîmplat același lucru, mulți continuă să creadă și acum că cel adevărat era blegu-ăla pe care îl știau ei de-acasă și oricît m-aș preface n-o să-i păcălesc eu pe ei, deși recunoșteau că alții se lăsau păcăliți. Da, o fi, dar... și aici acești detractori pe care aveam să-i descopăr curînd și în orașul luminii, făceau așa un semn cu degetele desfăcute la tîmplă, că adică ceva n-ar fi în regulă cu gîndirea mea. Considerați de toată lumea normali, acești inși au acest obicei curios să ne arate pe noi, cei normali, cu degetul la tîmplă. Tocmai ei, despre care afli, azi despre unul, mîine despre altul, că și-a omorît nevasta, că a fost internat pentru reale turburări de comportament pricinuite de sifilis, că a înfundat pușcăria, sau a ajuns pe cea mai umilă treaptă în profesiune din pricina beției sau a vreunei muieri oarecare...

Ziua Muncii

Anul acesta celebrăm ziua de 1 Mai, ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc, în plină pregătire a sărbătoririi aniversării Semicentenarului Partidului Comunist Român.

Încă un prilej de a medita asupra serioaselor contribuții pe care poporul român le-a adus dealungul timpului și le aduce pentru întărirea prieteniei între popoare, pentru pace, pentru idealul de libertate al fiecărui popor dornic de a fi stăpîn pe soarta sa, pentru afirmarea continuă a ideilor și solidarității socialiste, pentru triumful nobilelor aspirații ale oamenilor muncii din lumea întreagă.

În relațiile sale cu țările socialiste vecine și de pe alte continente, cu forțele progresiste din lume, în forurile internaționale unde se dezbat problemele dezvoltării umanității, căile de pace, de înlăturare a războaielor și a pericolului forței, de respect sincer între popoare, țara noastră, poporul român, prin reprezentanții săi și-a spus și-și spune neabătut cuvîntul, militînd pentru înaltele idealuri umaniste ale lumii contemporane. Glasul nostru este distinct în aceste dezbateri și evenimente ale zbuciumatei lumi de azi, știind că omul muncii, creatorul de valori materiale și spirituale, omul activității și continuatorul stegar al civilizației și culturii, mai are multe de cucerit în folosul omenirii și vieții.

Concepția marxist-leninistă care ne călăuzește, realizările noastre în construcția patriei socialiste ne-au fost și ne sînt chezășie în prietenia internaționalistă care ne leagă de țările socialiste, de forțele democratice, de popoarele care luptă pentru libertatea și pentru opinia lor în concertul lumii, pentru afirmarea capacității lor de muncă și de creație, a culturii și vieții lor spirituale specifice.

Conduși de încercatul nostru partid comunist, a cărei bogată experiență istorică a înscris pagini de nești în cartea destinului poporului român și a luptei sale pentru întărirea continuă a solidarității cu oamenii muncii de pretutindeni, în folosul triumfului ideilor marxist-leniniste și a victoriei socialismului în lume, — sărbătorim cu mîndrie ziua de 1 Mai, zi în care ne mărturisim cele mai profunde și mai tinerești nădejdi în viitorul strălucit de muncă, de pace și de libertate al tuturor popoarelor lumii, cele mai frumoase aspirații internaționaliste și neclătinata încredere în izbînzile comuniste de mîine.

LUCEAFĂRUL

PREMIILE UNIUNII SCRIITORILOR
pe anul 1970

În ziua de 27 aprilie a.c., juriul Uniunii Scriitorilor din R. S. România ales de către Consiliul de conducere, în următoarea componență : **Cezar Baltag, Ștefan Bănulescu, Geo Bogza, Nicolae Breban, Constantin Chiriță, Ov. S. Crohmălniceanu, Ștefan Aug. Doinaș, Silvian Iosifescu, George Ivașcu, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Méliusz József, Alexandru Philippide, D. R. Popescu, Marin Preda, Lucian Raicu, Marin Sorescu, Zaharia Stancu, Paul Schuster.** s-a întrunit în ședință de lucru și, după ce a ales ca președinte pe acad. Al. Philippide, a hotărît, prin vot secret, potrivit criteriilor regulamentului în vigoare, decernarea următoarelor premii pe anul 1970:

PROZA
AUGUSTIN BUZURA
(pentru romanul „Absenții")
ROMULUS GUGA
(pentru romanul „Nebunul și floarea")

POEZIE
ANA BLANDIANA
(pentru volumul „A treia taină")
ILIE CONSTANTIN
(pentru volumul „Coline cu demoni")

DRAMATURGIE
FĂNUȘ NEAGU
(pentru volumul „Echipa de zgomote")
GHEORGHE ASTALOȘ
(pentru piesele „Vin soldații", „Ceainăria de argint", „Adacvis și Edeea", „Fîntîna")

CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ
NICOLAE MANOLESCU
(pentru volumul „Contradicția lui Maiorescu")
S. DAMIAN
(pentru volumul „Intrarea în Castel")

LITERATURĂ PENTRU COPII ȘI TINERET
OCTAV PANCU-IAȘI
(pentru volumul „Nu fugi, ziua mea frumoasă")
IORDAN CHIMET
(pentru volumul „Închide ochii și vei vedea orașul")

TRADUCERI ÎN LIMBA ROMÂNĂ
JEAN GROSU
(pentru volumul „Amenmaria" de L. Tazky)
VASILE NICOLESCU
(pentru volumul „Spațiul dinlăuntru" de Henri Michaux)

TRADUCERI DIN LITERATURA ROMÂNĂ ÎN LIMBA GERMANĂ SAU MAGHIARĂ
WOLF AICHELBURG
(pentru volumul „Iubire magică" de V. Voiculescu)
BEKE GYÖRGY
(pentru romanul „Ce mult te-am iubit" de Zaharia Stancu)

LITERATURA NAȚIONALITĂȚILOR CONLOCUITOARE
SUTÖ ANDRAS
(pentru romanul „Un leagăn roșu pe cer")
KÁNYÁDI SÁNDOR
(pentru volumul de versuri „De la un copac la altul")
KITTNER ALFRED
(pentru volumul de versuri „Mesajul sorții")
VLADIMIR CIOCOV
(pentru volumul de versuri „În pas cu sine însuși")

DEBUTANȚI SAU TINERI SCRIITORI DEBUTÎND LA ALT GEN LITERAR
ALEXANDRU PALEOLOGU
(pentru volumul „Spiritul și litera")
VALERIU CRISTEA
(pentru volumul „Interpretări critice")
KIRALI LÁSZLO
(pentru volumul „Macheta Santei-Maria")
EMIL BRUMARU
(pentru volumul „Versuri")
RADU PETRESCU
(pentru romanul „Matei Iliescu")

ROMUL LADEA :
IOVAN IORGOVAN
(relief)

Legitimația de călătorie

cronica pietonului

În atît de liniștita, invidiata, incolțita și invinovățita (statistic, de accidente —) condiție și deprindere de pieton, intervin situații sau momente de abandon a răsfățului peripatetico-imagistic. Apare adică viteza scăzută a ceea ce numim „transportul în comun", unde condiția de pieton nu e total părăsită — devine chiar obligatorie — din moment ce chiar de la urcare sîntem întîmpinați cu îmbierea-poruncă „avansați înainte", atît de girbovită sub ironii, de încetățenită și atît de neinlocuit, încît parcă își spală păcatul pleonastic. S-o înlocuiești, să zicem, cu „porniți înainte" ar suna a vers sau frază melodică smulsă din marșul entuziast cunoscut și ar duce la declanșări de energii nepotrivite situației sufocate de înghesuială sau păgubitoare pentru nasturi, poșete și înfățișare în general.

Dar troleibuzele sau tramvaiele care-l apără pe pieton de ploaie sau ceasuri întîrziate mai înseamnă și legitimații de călătorie.

Pentru că a fost înduioșător dacă nu înălțător momentul cînd în stația „Confederației" („Considerației" cum i se mai spune după colț) a tramvaiului cinci controlorul urcîndu-se a cerut celor din vagon :

— Legitimațiile de călătorie, vă rog.

Adică nu biletele de tramvai la control.

Și toată lumea adunată acolo, căutîndu-și biletele în buzunare, genți, sau virite sub verighete — a trăit ridicolul frumos al redimensionării biletului de tramvai în bilet (legitimație) de călătorie feroviară, aproape intercontinentală.

Momentul avea unduiri sentimentale și acceptări aproape unanime, molipsiți fiind chiar controlorul și mai ales casiera.

CANDID

cronica literară

TEODOR MAZILU: „TEATRU"

Poate că mai mult decît oricare altul, genul comic — înțeles în accepția sa fundamentală, originar clasificatoare — este necruțător constrîns spre a-și fixa „punctul geometric" cu prețul unei cvasi-ideale împăcări dintre cel puțin două autoexigențe ce-i particularizează condiția, dar care, dată fiind prezența unui mare număr de elemente adînc deosebitoare ce le caracterizează, se opun din răsputeri eforturilor de a fi contopite în „structuri" unice, revelatoare. Chestiunea imposibil de ocolit, constă în putința de a domina violența centrifugă a devorantului apetit al genului pentru realitatea „jurnalieră" a existenței și obstinația sa de a nu se abate de la regulile unui „joc" estetic de o stereotipie funcțională, ce se sprijină în exclusivitate pe un eșafodaj extrem de încrîncenat în direcția conservării propriilor convenții. Cu alte cuvinte, fiind vorba de un gen eminamente paradoxal, am spune că victoriile oricărui autor ce se exercită în cuprinsul lui sînt direct proporționale cu gradul în care amintita tendință centrifugă este realmente convertită într-una centripetă și dintr-o parte și din alta. Spunem și dintr-o parte și din alta pentru că — se știe prea bine — nimic nu divulgă mai mult inconsistența artistică a unei opere comice decît fie foiletonismul ei superficial, fie abstractismul ei gratuit și plicticos. Evident, este vorba de exigențe general-valabile, reclamate de orice modalitate estetic-artistică. Să recunoaștem totuși că literatura comică învederează un specific spor de intransigență în direcția angajării deschise în terenul variațiilor pe teme și tipologii date, cramponîndu-se în același timp de nepotolita ei comprehensiune pentru documentul palpabil, pentru substanța epic-spectaculară a acestuia. De aici, — mai ales în cazul teatrului —, de o parte, fondul latent de valori arhetipice și, de altă parte, tot de aici, frecventa încărcătură cu tot soiul de aluzii sau chiar trimiteri și „copieri" directe, raportate la anumite date, evenimente ori persoane înscrise nu o dată în înseși paginile existenței mai mult sau mai puțin curente ale cutărui moment istoric. Așa ne explicăm, spre pildă, impresionantul lanț de reveniri asupra acelorași teme populate de o tipologie în multe privințe prea puțin schimbată și, totodată, aici aflăm sursa numeroaselor dificultăți de identificare a atîtora dintre „cheile" existente la tot pasul în opera mai tuturor marilor autori comici.

O asemenea relativ întinsă introducere generală la o cronică dedicată operei dramatice a lui Teodor Mazilu (*Teatru*, Editura „Cartea Românească", 1971) poate părea multora superfluă. Însă, din punctul nostru de vedere, acum, cînd autorul pare a se fi statornicit în propria-i formulă, socotim că atari considerații sînt pe deplin oportune. De luăm bine aminte, evoluția literaturii lui Teodor Mazilu stă tocmai sub semnul unor continui eforturi orientate în direcția stabilirii cît mai exacte a amintitului „punct geometric". Aspirația lui, de-a dreptul explicită, este, nici vorbă, de a „rescrie" cîteva din partiturile consacrate, avînd o mare circulație, ale genului. Situat în perspectiva etic-filozofică a contemporaneității, autorul ne propune semnificative dări de seamă asupra celor mai recente și mai acute avataruri existențiale ale unei caracterologii umane de demult și definitiv țintuită în tiparele ei imanente. Spre deosebire de majoritatea „comediografilor" noștri de azi, Mazilu are deci tăria de a renunța la vanitatea potrivit căreia personajele și conflictele pieselor sale de teatru ar reprezenta cu totul și cu totul altceva, complet diferit de ceea ce s-a spus în trecut, numai fiindcă, faptic ele, aceste personaje, se revendică de la realitatea epocii noastre. Totul, pare a ne da de înțeles acest scriitor, este o chestiune — ce-i drept, fascinantă ! — de schimbare a măștilor, de metamorfozare a acestora. Dacă din perspectiva eternității păcatele fundamentale ale personajelor nu s-au schimbat, este deci cu totul interesant de a referi asupra respectivului fenomen de incontestabilă anvergură spectaculară. Întrebarea firească ce se ivește nu poate fi decît aceasta : cum anume se produce un asemenea formidabil proces de placare a unui fond moral negativ avînd o vechime egală cu însăși vîrsta omenirii pe terenul istoriei contemporane ? Cum este și firesc, atenția principală cade pe scrutarea diferențiată a caracterologiilor, pe sezisarea părții de inedit invederată de acestea. Așa încît — dar în chip antididactic —, Teodor Mazilu este, neîndoios, un moralist, așa cum au fost și sînt toți autorii comici autentici. Pasiunea de a clasifica la scara valorilor etice imuabile — în accepție clasicizantă — nu poate aparține decît unui spirit moralist. Ceea ce, evident, nu e tot una cu spiritul moralizator, adică cu atît de răspîndita și falimentara practică a inventării ad hoc de soluții izbăvitoare. Poziția autorului este aceea a unui diagnostician cît mai lucid care refuză a se preocupa de măsurile profilactice cît și de acelea menite să conducă spre eradicarea maladiilor suspuse studiului. În fapt, procedînd astfel, refuzînd orice imixtiune „constructivă" în destinul personajelor, Teodor Mazilu nu face decît să se conformeze la încă una din legile de fier ale genului. Căci a acorda personajului de comedie satirică o cît de mică șansă de reabilitare, a-i rezerva deci un deznodămînt fericit este un fapt pe cît de naiv pe atît de fatal. Aceasta înseamnă literalmente un transplant forțat dintr-un climat normal într-unul artificial, în ambianța căruia pieirea prin inaniție este inevitabilă. Și trebuie spus că autorul comediei *Acești nebuni fătarnici* are salutara „neomenie" de a nu-și menaja de loc personajele și de a le lăsa să confirme întru totul instructiva zicală după care orice pasăre pe limba ei piere. Sub acest raport, este inutil deci a mai rezuma sfîrșitul (adesea, tragic-grotesc) al personajelor sale : Domnul Gherman din *Aventurile unui bărbat serios*, Iordache și Dobrișor din *Acești nebuni fătarnici*, Olga din *Inundația* etc. Totuși, spre a ne face o idee despre „răutatea" incoruptibilă a autorului, iată, spre exemplu, finalul din piesa *Acești nebuni fătarnici*, în care ipochimenii ei protagoniști se abandonează în brațele neantului după cum urmează :

„VOCEA LUI DOBRIȘOR : Ei, las-o, las-o, nu te mai chinui degeaba... Nu te leagă nimic de pămînt.

SUBLIMUL : Doamne, nu iubesc nimic. Nici munții, nici iarba, nici pămîntul, nici oamenii. Devin ușor ca aerul. Mai ușor ca aerul. Legile fizicii sînt încălcate și Einstein nu mișcă un deget ! Pămîntule, nu mă trăda... Iubește-mă tu, pămîntule !

VOCEA LUI DOBRIȘOR : Gura, băiete ! Absolutul te așteaptă !...

SUBLIMUL :...Iarăși simt că zbor... Vreau să nu zbor, și zbor... Vreau să nu fiu sublim, și sînt sublim. Idiot destin ! (Se ridică încet, încet.) Sînt mai ușor ca aerul... Nu vreau să fiu etern ! Nu vreau să fiu etern ! (Se pierde în neant).

BĂRBATUL CU CAPU-N NORI (apare discret, fantomatic) : Oare aici să fie Cîmpina ? (Se duce spre un dulap cu aerul unui somnambul, descoperă banii, îi aruncă distrat în buzunar.) Iarăși m-am rătăcit... Nu... Aici nu e Cîmpina...

(Bărbatul cu capu-n nori ține în mînă, cu duioșie, o floare. La sfîrșitul piesei, după ce descoperă banii, mănîncă floarea, petală cu petală...)".

La drept vorbind, nici că s-ar putea o mai dreaptă pedeapsă decît aceasta. În cazul unor personaje precum cele caragialești, care mai aveau o anume doză de inconștientă candoare în abjecta lor cupiditate, un dram de duioșie disprețuitoare parcă nu strica. În schimb, nu mai este nimic de făcut cu specimene precum cele din teatrul lui Mazilu pentru care suprema satisfacție este tocmai aceea de a-și teoretiza cu agresivă suficiență, la modul perfect conștient, cinismul atotcuprinzător. A fi îndurător față de inși ce-și postulează „filozofia" vieții în termeni ca aceștia e desigur lipsit de noimă :

„DOBRIȘOR : Ăștia sînt oameni... La fel am pățit și eu... Pe vremea cînd eram bine văzut, i-am tăiat unuia prima, cu mîna mea am făcut-o, și pe urmă individul a susținut nici mai mult, nici mai puțin că eu, eu i-am tăiat prima. Unul și același om... Adică eu care i-am tăiat prima tot eu să-i tai prima. Păi nu e absurd, ce interes aș fi avut ?

IORDACHE : Nemernicii ! Ratații ! Sînt proști, Dobrișor ! Sînt prea mulți proști pe lume... (Refuzul mediocrității.) Totuși, trebuie să trăim... Sinuciderea — m-am gîndit și la asta — e un act de lașitate. Eu cîte nu pățesc din cauza firii mele deschise... Oho, cîți nu mă înjură pe la toate colțurile ? ! N-are rost să mă plîng... (Pe ton concesiv). N-o să-mi pun mintea cu niște bieți analfabeți... Omenește vorbind, o să le vin de hac și atîta tot... Ce poți să le faci altceva ? De ce să fim fățarnici ?"

Așadar asprimea autorului nu are limite. Și e firesc să fie așa. Cu o singură condiție : să fie imparțial, adică să-i lase pe „eroi" să-și aplice singuri sancțiunea și să nu le dea nici un fel de ajutor, să nu intervină el din afară. Or, din păcate, nu de puține ori, în această privință, textul suferă de excese, se simte adesea mîna dramaturgului, intervenția inutilă a acestuia. Așa se face că, pur și simplu, personajele își pun prea multă cenușă pe creștet. Iar replica lor, cîteodată, sună prea ca la carte, spre a nu o suspecta de inautenticitate :

„CAMELIA : Spovedanie ? Nu mă înfuria ! Să n-aud de spovedanii că fac moarte de om !... Cînd cineva se mărturisește, vrea să obțină ceva în schimb. Spovedania e un fel de petiție. Vrei să obții cu prețul acestor mărturisiri o biată și mizeră căldură animalică... Silă mi-a fost de cel care a comis o crimă, dar mai silă mi-a fost de cel care a mărturisit-o. Totdeauna speri să găsești pe cineva care să-ți hrănească trîndăvia și vidul cu nebunia lui ! Crezi că dacă te spovedești am să mă culc cu tine ?... Hrănește-te singur !"

În general, s-ar putea spune că literatura lui Teodor Mazilu mai are încă de luptat cu una din marile ei racile : abuzul de inteligență pragmatică și de intelectualism deviat în dezinvoltura superficială.

Cît despre „construcție", aceasta se rezolvă prin tehnica montajului, atenția pentru unitatea epică a conflictului fiind minimă. Aspectele privind transpunerea scenică a textului sînt lăsate aproape complet pe seama regiei, în care se pare că Teodor Mazilu are o încredere fără margini.

Nicolae CIOBANU

avant premieră editorială

EUGEN LOVINESCU

„Mitc" și „Bălăuca"

Editura „Eminescu".

CAMIL PETRESCU

Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război

Editura „Eminescu".

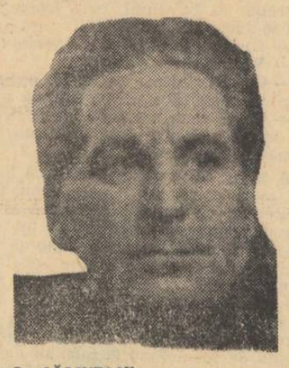

G. CĂLINESCU

Universul poeziei

Editura „Minerva"

ILIE IONESCU. „Necredincioasele" (adică femeile care ne trădează iubirea noastră sinceră, care ne trag în piept cînd ni-e lumea mai dragă) nu merită toate miile de insulte cu care le acoperi. Un poet (se jură c-a supt lapte de la o zeiță) ne învață că iubirea este foarte înșelătoare și că o femeie cînd pleacă de la bărbatul ei rar se mai întoarce acasă. Te cred că ești „într-un impas de dragoste", compătimesc lîngă dumneata și mă rog în gînd să-ți treacă suferința foarte repede. Dar talent literar, să știi, nu ai. Deloc. Nici măcar o firimitură.

ILIE COSTACHE. „Sentința" cuprinde patru pagini mălăiețe și două subtitluri stupide. Nu știi nimic din ceea ce se întîmplă într-un tribunal. Dacă vrei să te documentezi, dă-mă-n judecată pe mine, că n-ai fi nici primul și, sper, nici ultimul ins care vrea să mă vadă cercetînd stuful la rădăcină în Delta Dunării.

RADU PETRESCU. Acordul pe care vrei să-l încheiem te dezavantajează. Îmi propui să-mi povestești viața și eu să ți-o scriu. Și asta fără să-mi ceri nici un ban. Ești un risipitor, pe cuvîntul meu.

DUMITRU ALEXANDRU. „Munții", puțin prea reci și fără iarbă. În neamul lor, munții se bat cu urși și-n serile de primăvară se bolovănesc cu capre negre și cu iezi cu bănuț de noroc în frunte. Cînd coboară spre cîmpie, munții se schimbă-n fluvii somnoroase. Dar m-am luat cu vorba și-am uitat să-ți spun că dumneata iubești munții dar nu știi să-i cinți.

GEORGE IACOBESCU. „Exemplarul nr. 3" nu m-a dus în ispită, cum sperai, ca să-ți cer și exemplarele nr. 1 și nr. 2. Păstrează-le. Pune-le-n cui la icoană. Și dacă mi le vei trimite (că ai patima asta) trimite-mi-le înrămate, ca să mă aleg și eu cu ceva.

TUDOR I. TUDOR. Mă somezi să-ți răspund dacă ai sau nu „timbru de geniu". Voi fi foarte scurt. N-ai nici un timbru, nici de cinci bani.

B. LUNGU. Umbli cu sorcova pe sub nasul dracilor. Fii atent să nu-i bușească strănutul.

ELENA DEMETRIAD. Îmi pare rău, dar n-am găsit un fir de văzduh curat în niciuna din poezii.

Fănuș NEAGU

posta redacției

MIRCEA FLORIAN ȘANDRU

Dar afectiv, și chiar estetic vorbind, îmi sînt mai aproape versurile unui alt foarte tînăr poet, Mircea Florian Șandru. Poezia lui este esențialmente vitală, dureros vitală, dramatic expansivă și bărbătească. Există o febră a creșterii, o neimblînzită febră de afirmare ireductibilă, o neîmpăcată voință de existență, în versurile de mai jos, nestrălucitoare la prima vedere :

„Și doar atîtea lucruri se desprind
Ca șiruri albe de cămăși suind,
Puse pe carnea ta ca amăgire
Sau numai înăuntru se desprinde
O tencuială lunecînd aproape
De parcă dintr-o dată a căzut
O haină care nu te mai încape."

Această poezie exaltă miracolul creșterii. Imaginea trupului de adolescent, în care bărbăția se afirmă într-o biruință concretă, este spiritualizată de sentimentul existenței sinelui, al conștiinței neconfundabile, a destinului unic. Efortul de unicizare este remarcabil. În versurile tînărului din numărul trecut remarcam o oboseală anonimizantă, un aer vested, simbolist. De data aceasta lucrurile stau la polul opus. Cochilia tiparurilor fixe, a formelor imuabile, este, într-adevăr, o amăgire zadarnică. Biruința trupului asupra șirului de cămăși care au rămas în urmă, prea mici ca să-i mai cuprindă creșterea, afirmă ideea că existența, formă a lumii în mișcare, nu este doar o iluzie. Iluzie este numai himera viziunilor închise, a circumscrierii. Viața înseamnă deschidere în toate părțile, ubicuitate, voință de afirmare, curaj : Și-n ceasul fără teamă n-ai să știi / Că arde propria-ți imprejmuire. Este tulburătoare această clipă a desprinderii de copilărie ca de o cămașă a lui Nessus :

„E țărmul unui lac din care te-ai trezit
Încet cînd urcă umărul din apă
Și te cuprinde un amurg văzînd
De parcă ai funingine pe pleoapă.
Cînd pentru fiecare lucru a crescut
Cîte-un veșmînt ori cîte-o amăgire
Peste fereastra pleoapei se închid
Într-un contur rămas fără oprire
Și mîna care tot încerci s-o plimbi
Deasupra trece doar ca o părere
De parcă s-ar sfii să iei și tu
Atît cît se cuvine din durere
Și la un loc nesigur te cobori
Tot încercînd un reazem în cuvinte
Cînd cineva te trage în ascuns
Să mergi pe semnul palmei înainte,
Tot întrebînd o față care tace
Și un bărbat ce pleacă uneori
Și care impreună ține o punte
Prin care iar în apă te cobori."

Imaginea finală a fetei și bărbatului, pereche de părinți primordiali, ținînd în mîini, ca niște ctitori ai trecerii, puntea divină a Existenței, este de o excepțională forță poetică.

Mărturisesc, cu bucurie, că, poate, de la întîile versuri ale lui Nichita Stănescu și Ion Alexandru, nu am mai citit o poezie de o atît de proaspătă și tinără percepere sensibilă a timpului, în logodnă perpetuă cu Mișcarea.

Cezar BALTAG

avantpremieră editorială

MIRCEA CONSTANTINESCU

Smog

Roman Editura „Cartea Românească".

ION OLTEANU

Migrațiuni

Versuri. Editura „Eminescu".

VALENTIN DEȘLIU

Cîntece uitate

Cuvînt înainte de Șt. Aug. Doinaș. Editura „Litera".

VASILE FULGEANU

În pețit

Schițe umoristice. Editura „Litera".

compendiu

LIVIU PETRESCU

Dostoievski

În **Chestiuni de metodă**, capitolul final al acestui eseu (apărut la Ed. **Dacia**, 1971), Liviu Petrescu denunță explicitar metodologia pe care a folosit-o. Aceasta ar consta în „a re-totaliza ceea ce se exprimă într-o formă detotalizantă", sau, cum o mai numește, o metodă „regresiv-progresivă", care este „descoperirea, în spatele acțiunilor empirice, a unor raporturi fundamentale ale eroului literar (sau ale scriitorului însuși) cu cosmosul, cu celălalt etc". Deși se îndoiește de existența statutară a acestei „metode", reductibilă, cum autorul însuși recunoaște, la psihanaliza existențială, el ține să precizeze, să o întărească mereu, mai cu seamă la sfîrșitul capitolelor. Explicația este aceea că, față de cartea sa anterioară, **Realitate și romanesc**, acest eseu despre Dostoievski are o voită **organicitate**, funcțională, ea însăși parte de căpătîi a cărții.

Excepțional regizată, după principiul evidențierii esențelor, pînă la a risca un ușor eclectism, din pricina neglijării etapelor intermediare care au contribuit la ridicarea acelor idei, această carte este în același timp eseu, dar și riguroasă lucrare istoricistă. Să ne explicăm : Liviu Petrescu admite chiar de la început că este o naivitate să faci abstracție de atîtea studii esențiale care s-au scris despre Dostoievski (începînd cu cel al lui Gide, extrem de prețuit de către L. P.) și alege, în consecință, metodologia cea mai sigură — înregistrarea comprimată a opiniilor. În felul acesta, pentru criticul înzestrat cu cunoașterea exhaustivă a documentației, problema devine simplă, cel puțin în principiu, iar contribuția proprie își găsește loc în urma epuizării informațiilor. Liviu Petrescu are însă în plus o abilitate specială de a dirija firesc discursul informațional, încît demonstrația devine un tot unitar, valoros prin chiar faptul că există într-un deosebit ecleraj, iar contribuția personală, pe care oricum nu o vedeam intervenind mecanicist după consemnarea lucrărilor de referință, se pierde osmotic în ideea atît de strîns urmarită. La un moment dat, există impresia că autorul e cucerit de o anume beatitudine, născută din conștiința că poate racorda la nucleul temelor dostoievskiene dramatica fluctuație de motive filosofice care domină acest secol, sau care l-a precedat. **Omul revoltat** sau **Fenomenologia spiritului, Cugetările** lui Pascal sau opera kafkiană sînt luate ca bunuri spirituale atemporale, putînd să se explice unul prin altul, în act sau în potență, cu condiția numai să li se depisteze punctele prin care se completează. Liviu Petrescu forțează cu bună știință limitele eseului, mai ales că pentru această nouă libertate pe care o reclamă are și o tehnică compensatoare. Eseul despre Dostoievski este de fapt, redus la scară, o **panoramă** a ideilor, care face abstracție de evoluția literară romanescă, sau cel puțin o trece pe un plan secund, pentru că ea există, pentru Liviu Petrescu, doar ca un rezultat firesc al mișcării ideilor.

Pe Liviu Petrescu îl tentează mereu epuizarea unor subiecte, prin urmărirea întregii lor evoluții la diverși autori. Cînd este însă constrîns la referințe limitative, păstrarea aceleiași metode trădează un anumit schematism. Capitolul **Măștile lui Thersit**, excelent gîndit și cu o anume importanță în economia întregii lucrări, lasă uneori impresia unui simplu punctaj, a unui proiect care ar urma să fie apoi dezvoltat. Nu spunem că Liviu Petrescu trebuia să dilueze constatările sale despre „umilirea" sau despre atitudinile paradoxale ale eroului dostoievskian, dar este prea evidentă retragerea unui spectaculos, necesar, din cadrul demonstrației. Și acest lucru se întîmplă după ce toate datele care-l anunțau au fost construite. Din prea multă limpiditate, crezîndu-le de natura evidenței, autorul pare să-și consemneze, uneori, parcă din obligație propriile idei, fiind chiar tentat să le generalizeze pe altele de mai mică importanță. Observația aceasta nu respinge însă, nicidecum, eleganța rece, precisă a scrisului lui Liviu Petrescu ; poate cel mult să propună utilizarea unei anumite **atmosfere**, pe linia revelării acelei „pierderi pe sine" a eroului dostoievskian — cum îi definește autorul, în mod concluziv, voința de comunicare.

Vom observa, la o privire din urmă, că Liviu Petrescu a ținut să ne dea un Dostoievski al Occidentului. Tensiunea acestei restituiri, depistabilă prin toată cartea, este de fapt și măsură a dificultăților pe care le implică realizarea unei asemenea „hagiografii". Cea pe care a încheiat-o Liviu Petrescu este exemplară !

ȘTEFAN CAZIMIR

Tensiunea lirică

Pentru că în legătură cu eseul despre Dostoievski am inițiat o critică a metodei, să păstrăm același criteriu și la discuția despre cartea lui Ștefan Cazimir — **Tensiunea lirică** (Ed. **Eminescu**, 1971) Autorul pornește de la necesare delimitări formale, ținînd să definească nu atît conceptul în accepțiune strict teoretică, cît „starea", ambientul general accesibil prin aproximările care se presupune că noi le avem deja reprezentate în mare. În această optică, delimitarea nu este conceptuală, „tensiunea lirică" nu este opusă unui concept similar, ci „relaxării", sau non-liricului, iar premisa nu pregătește un cîmp teoretic, ci numai o generală situare metaforică : „Tensiunea nu reprezintă o stare a lirismului, căreia i s-ar opune relaxarea, ci starea lui unică, în opoziție cu ceea ce nu e liric. Această deschidere universală a noțiunii o separă cu hotărîre de sensurile adiacente și o apără de confuzia cu ele".

Acest început reflectă, în mic, metoda pe care o uzitează Ștefan Cazimir de-a lungul întregii cărți. Tensiunea lirică începe foarte curînd să fie definită ca produs al unor „cîmpuri de forță", rezultat de fapt al intervenției unor cîmpuri semantice **pe care le** implică diverse cuvinte-cheie din economia unui poem. Altcum spus, Ștefan Cazimir este tentat să introducă o metodologie mai puțin exclusivistă, de cercetare structurală aplicată la mai vechi metode interpretative. Observăm deja existența a două metode : pe de-o parte, autorul cercetează cu deosebită atenție „cîmpurile" acestor cuvinte, importanța lor în construcție, capacitatea lor de a da naștere unei tensiuni, izvorîtă din proliferarea continuă a forțelor contrarii. „Scoateți din poezia lirică — spune Ștefan Cazimir — pe **dar** și pe **numai**, pe **odinioară** și **acum**, pe **iar** și pe **același**, scoateți pe **primul** și pe **cel din urmă**, pe **în curînd**, pe **iată**, pe **încă**, scoateți, verbele la imperfect, la optativ și la viitor — și edificiul se va prăbuși, lipsit de stîlpii săi de susținere". După această teorie, în dialectica unui poem conjuncția **dar**, spre exemplu, ar avea rolul de a contrabalansa niște forțe contrarii, de a elibera contrastele, de a pune în opoziție nucleele tensionale ale poemului etc.

Lăsînd la o parte faptul că valorile funcționale ale unei asemenea conjuncții nu acționează după explicația autorului în foarte multe cazuri, iar orice clasificare a lor după aceste criterii este destul de hazardată, să facem constatarea că aceste conjuncții nici nu crează, de fapt, tensiune. Ele mai degrabă **epuizează** o tensiune creată anterior, ele introduc un **final previzibil**, scontat ; facilitează intervenția unui sens moralizator. În strofa eminesciană : „O, ești frumos, cum numa-n vis / Un înger se arată / **Dară** (s. a.) pe calea ce-ai deschis / N-oi merge niciodată", conjuncția este plasată central pentru a despărți, ca să folosim aceiași parametri, două momente tensionale între care a intervenit sensul comunicării — decizia renunțării — și nu o terță tensiune.

Metoda în sine este fructuoasă, dar, vom observa, pe de altă parte, că Ștefan Cazimir nu este consecvent în a o aplica. Autorul deviază de la ea spre o critică impresionistă, chiar în același timp cu introducerea șirului de exemple. După ce a stabilit prin metodele mai atenuante ale unei critici structurale termenii discuției, pe Ștefan Cazimir îl tentează mai mult analiza pe text, făcută cu finețe, ce-i drept, dar inițiatoare a unei noi orientări teoretice, în funcție, acum, de concluziile limitative pe care le degajă textul. Aceste analize mai au comun cu ideea generală doar obstinația cu care se depistează variantele poziționale ale altor conjuncții. Se scriu în paralel două eseuri, amîndouă avînd, la fel, șansa de a degaja concluzii ispititoare, cu condiția, însă, să nu colaboreze.

Optăm mai mult pentru a doua formulă, mai puțin schematică, cea care reușește, de fapt, să susțină cele mai interesante observații. Tristețea este, însă, că de la abatele Bremond nu reușim, în acest fel, să facem nici un pas mai mult.

Dinu FLĂMÂND

ÎNTÎLNIRI CU CITITORII

Timișoara

Studenți

Am fost, Marin Sorescu și cu mine, cîteva ore în mijlocul studenților de la Institutul Politehnic din Timișoara care ne-au invitat la o discuție despre literatură. Se terminase tocmai un fel de olimpiadă, pe specialități, și de acolo studenții (între care două fete care cîștigaseră principalele premii) au venit direct la întîlnirea cu noi. După matematică, electrotehnică, mecanică, — poezia.

N-aș putea spune că mă îndoiam vreo clipă de realul lor interes pentru o „disciplină" ce nu figurează (cel puțin deocamdată) în programa analitică a Institutelor Politehnice; acum cîțiva ani m-am ocupat de un cenaclu al politehnicienilor din Capitală de la care păstrez impresii din cele mai plăcute. Dar am fost adînc mișcat de gravitatea, deloc convențională, deloc „făcută", de marea dragoste de literatură a acestor viitori ingineri și savanți, în stare să treacă cu tot firescul de la problemele de fiecare zi ale studiului lor la întrebări despre pictură și poezie, despre rostul artei în viața modernă ș.a.m.d. Nu e vorba numai de **inteligența** tinerilor noștri conlocuitori; e vorba de pasiunea lor. Nu refuzau să înțeleagă nimic, nu se arătau speriați de dificultățile unui limbaj — acela al artei moderne — prin care mulți dintre înșiși oamenii de litere își justifică conformismul. Mi-a plăcut spiritul lor deschis, tineresc, dovadă a unei mari receptivități. Mi-am dat seama că acest spirit este una din condițiile principale ale dialogului scriitorului cu cititorii; el îi poate apropia de literatură pe oamenii învățați cu cifrele, cu teoremele sau cu legile fizicii. Orice graniță între matematică și literatură poate, astfel, să dispară. Ceea ce contează este curiozitatea intelectuală. Tinerilor, care mîine vor avea și programa complicate calculatoare, le place să citească literatură; le place să citească și înțeleg literatura; ea nu este pentru ei «doar un mod de ale umple „timpul liber"», ci o nevoie esențială, o altă față a pasiunii care-i stăpînește cînd intră în laboratoare, cînd se află printre cifre și mașini Ce constatare mai încurajatoare ar putea face un scriitor?

Nicolae MANOLESCU

Cînd nu sîntem oameni exacți, încetăm de a mai putea comunica profund cu puful de păpădie care este **arta.** Între mașinile și cifrele pe care ei, studenții, le vor mînui în viitor, am simțit căzînd acești fulgi fragili de păpădie ca niște semne de carte. Le mulțumim acestor tineri de la Politehnica din Timișoara, asistenților Boldea Ion, Bogoevici Mircea, ca și studenților Anton Anton, Alina Boleanțu, Marina Ceaușescu și celorlalți care, spontan, ne-au făcut să ne bucurăm descoperind cititori de literatură atenți și adevărați într-un institut ingineresc.

E prea tîrziu să ne mai ocupăm acum de studiul matematicii și fizicii; credem însă în umanismul profund al științei și în deschiderea ei spre tot ceea ce interesează viața și sufletul omului.

Marin SORESCU

Castrum Temesiensis

Între verdele de descîntec al cerului al aerului, al porților și al pămîntului, Banatul își poartă istoria cunoscută și mai ales cea necunoscută asemeni călătorului ce vine de la începutul lumii, și trece fără grabă pînă la sfîrșitul ei, purtat de o perpetuă sete de mișcare.

Am fost în duminica trecută pe malurile Begăi, printre caiace, sălcii, tramvaie galbene și cărămizi de 700 de ani. Armonia formelor, a sunetelor, a gesturilor cu care femeile își purtau costumele naționale, receptivitatea la poezie m-au determinat să cred că locuitorii Timișoarei au la poarta cetății și a spiritului o balanță divină a frumosului

În ore de crepuscul, cînd soarele coboară scările lui de lumină peste acoperișurile caselor, către culorile elementare, simțeam pămîntul înotînd în valurile unei liniști de naștere ca la începutul lumii.

Ioana BANTAȘ

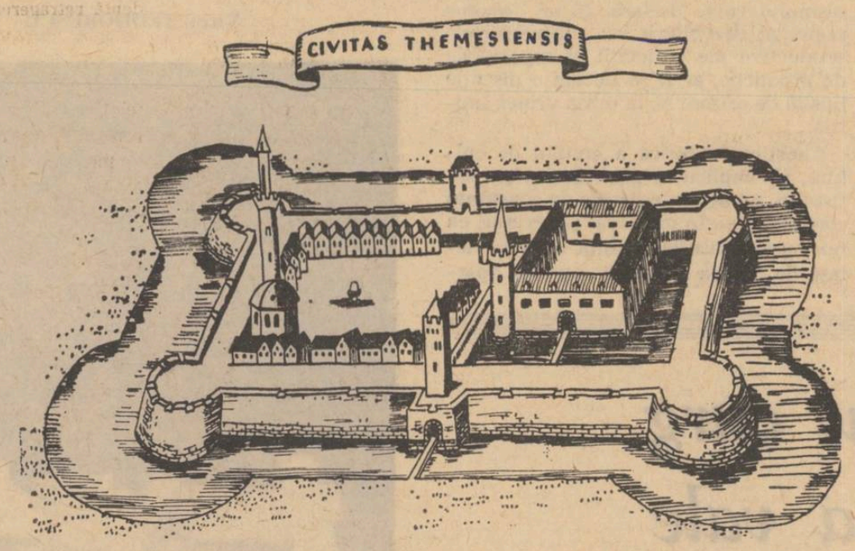

„Păscălie sau carte de zodii pe 140 de ani"

Ne-am dus la Timișoara știind că avem trei sau patru cititori — global — cel mult nouă, incluzîndu-i și pe cititorii revistei „Luceafărul", toți acești cititori, bineînțeles, de la Facultatea de filologie, amăgiți prin definiție și prin manual. Au fost, ce-i drept, și aceștia, de necrezut mai mulți, dar nu ne închipuiam că vom fi răpiți de politehnicieni care au ținut morțiș să discute cu noi de la om la om despre poezie, ceea ce n-au făcut filologii care, ce e drept, poate că știu mai multe decît noi despre arta poetică și despre slujitorii ei.

Există în parcul din Timișoara, pe malul gîrlei Bega, niște frumoși platani. Aceste statui vii ne-au veghiat cele două zile de popas timișorean, trăgînd cu coada ochiului la aripa cea nouă a Institutului Politehnic „Traian Vuia", unde în acele ceasuri se făcea și literatură. Rareori ne-a fost dat să întîlnim un spirit mai adînc pornit spre descifrarea frumuseții himerelor ca la acești tineri exacți pe care, dacă cifra nu-i poate înșela, cu atît mai puțin **literele.** Trei ceasuri de discuție cu politehnicienii timișoreni (Nicolae Manolescu, a primit în dar o carte veche, tipărită prin 1907, **„Păscălie sau carte de zodii pe 140 de ani"**, spre a-i servi de îndreptar critic) — trei ore, zic, a trebuit să reprezentăm exactitatea pe care noi literații ne-o imaginam în domeniul foarte vag numit **beletristică.** Lasă că n-am răspuns la întrebările privind dispariția artei, odată cu dezvoltarea științelor și mașinismului. Dar astfel de întrebări ei le-au pus cu ironie, bănuim, la adresa teoriilor de acest fel Ce-am putut să vedem a fost acea atmosferă electrizantă de dragul artei, acel altruism al tinerilor oameni de știință capabili, pentru o discuție în jurul frumosului din vers, proză și critică să riște să piardă seara de dans a fruntașilor la învățătură.

În publicația lor studențească „MICRON" — exemplară prin ținută și nivel, se dă întîietate problemelor pline de adevăr ale vieții cotidiene, în articole și materiale sociologice pe care ei doresc să le publice cît mai des și nu vedem de ce n-ar face-o și de ce n-ar găsi înțelegere.

Șezătorile literare ale revistelor „Luceafărul", „Tribuna", „Orizont"

În zilele de 24 și 25 aprilie a.c. redacțiile revistelor LUCEAFĂRUL, TRIBUNA și ORIZONT au organizat întîlniri cu cititorii în orașele Timișoara și Lugoj. Întîlnirile au avut loc în întîmpinarea aniversării Semicentenarului Partidului Comunist Român și s-au desfășurat sub egida Frontului Unității Socialiste.

La aceste întîlniri au participat scriitorii Ștefan Bănulescu, Cezar Baltag, Ioana Bantaș, Leonid Dimov, Grigore Hagiu, Nicolae Manolescu, Sânziana Pop, Marin Sorescu, Constantin Țoiu, D. R. Popescu, Augustin Buzura, Victor Felea, Ion Lungu, Negoiță Irimie, Nicolae Prelipceanu, Anghel Dumbrăveanu, Al. Jebeleanu, Dușan Petrovici, George Drumuri, Ion Maxim, C. Miu-Lerca.

Un deosebit interes s-a remarcat în rîndul cititorilor tineri, al studenților, pentru literatură și pentru publicațiile scriitoricești.

La Universitatea din Timișoara, în după amiaza zilei de 24 aprilie, poeții au citit din lucrările lor în fața unui public numeros de profesori și studenți care au făcut o caldă primire scriitorilor clujeni, bucureșteni și timișoreni. Criticul Nicolae Manolescu și poetul Marin Sorescu au fost invitați în ziua de 25 aprilie la o întîlnire cu un grup de studenți de la Institutul Politehnic „Traian Vuia" din localitate, în cadrul căreia s-au purtat discuții asupra literaturii contemporane și asupra raportului ei cu știința. Prozatorii Ștefan Bănulescu și D. R. Popescu au avut deasemeni întîlniri cu studenți ai Facultății de filologie.

O ședătoare literară a avut loc în ziua de 25 aprilie în orașul Lugoj, unde scriitorii clujeni, bucureșteni și timișoreni au citit din lucrările lor.

În pagina de față publicăm note și impresii ale unora din participanți privind întîlnirile cu tinerii cititori bănățeni și locurile vizitate cu acest prilej.

„L"

TIMIȘOARA în conștiința scriitorilor

Iosif Popovici vorbea în prefața la poeziile lui G. Girda de gasconismul bănățeanului. Expresia nu e lipsită de justețe. Românul de aci e poate cel mai volubil și vorbăreț dintre toți frații săi. Vorbirea lui se desfășoară fără nici o sinteză, pe cale asociativă. Din examinarea a o sumedenie de lucrări de tineri școlari din Timișoara am constatat că punctul era învins de virgulă. Se înțelege. În virtutea asociației orice idee atrage după sine pe alta. Punctul închide procesul gîndirii, virgula îl lasă deschis.

Din acest spirit enumerativ rezultă un realism care se face mai evident în artele plastice. Gasconismul și realismul trebuie pus însă în legătură și cu meridionalismul relativ al provinciei.

(G. CĂLINESCU : Revista „Banatul", nov — dec. 1926, Opinii fugare și libere despre Banat.)

Poetul Victor Vlad Delamarina e întîiul scriitor român care îndrăznește să scrie dialectal : lucru n-ar fi fost cu putință dacă Banatul n-ar fi dat naștere tocmai celui mai diferențiat dialect al Daciei și dacă poetul n-ar fi ieșit din conștiința etnografică a acestei regiuni de-o izbitoare mîndrie locală. (Dialectul acesta cu consonante muiate în miere e de altfel singurul dialect în care o doamnă de înaltă intelectualitate își poate permite să vorbească fără de-a-și pierde frumusețea, ceea ce se și întîmplă destul de des și de fermecător la Timișoara sau Lugoj).

(LUCIAN BLAGA : revista „Banatul" nr. 1. 1926)

Elogiu orașului

Un oraș cu oameni sentimentali care au știut să-și salveze iarba și pomii. Nici o noapte n-a smuls hoțește arborii din rădăcini. Nici o noapte n-a aflat barierele ridicate pentru învazia de smoală și de bitum. N-am văzut alt oraș cu grădini atît de întinse și de strălucitoare. N-am văzut alt oraș salvat în felul acesta de verde, salubrizat și aerisit prin efluvii de clorofilă. Fiecare clădire are copacii ei. Fiecare clădire are iarba ei. Arhitectura modernă n-a făcut nici o concesie. Noua clădire a Universității cu terenurile de sport și cu parcurile dimprejur închipuie o pînză flamandă ; a deschis cineva o fereastră și se văd peisaje calme, campestre, orizonturi largi și odihnitoare în care lumina inundă din toate părțile. Fiindcă mai ales astfel este superbul oraș de pe Bega : un oraș cu spații imense și fără aglomerări. Am trecut din stradă-n grădină și din grădină în stradă și m-am pomenit deodată calmă și liniștită și limpede.

Pe urmă, la un ceas de dimineață ploioasă am descoperit străzile. Era lumină destulă și mai erau culorile umbrelelor. Nu era multă lume pe trotuare, dar cîtă era aștepta schimbarea de stopuri la intersecții cu liniște și cu disciplină și senzația permanentă era de zi de duminică. Contau enorm și pavajele drepte acoperite cu calupuri de piatră curată, și tramvaiele galbene cu pasagerii lor liniștiți. Trotuarele sunt mărginite de pomi și peste globurile de frunze fațadele caselor sunt prelungi și înalte cu ornamente pe la ferestre cum am văzut în Austria, în Germania și în Flandra. Mai tîrziu, cînd am văzut și copiii, mergeau tot așa, în liniște absolută de parcă ieșiseră dela scoala de duminică.

La un ceas de seară senină am descoperit rîul Bega. Apa întîi desparte orașul prin maluri dar apoi îl apropie prin poduri si din acest punct de vedere Timișoara este orașul nostru cel mai occidental. Rîul trece printre grădini, pe apă am văzut ambarcații de iole și de caiacuri iar în grădinile de pe mal sunt restaurante. După-amiază ploaia stătuse și la ora aceea de seară cerul era senin și pe apă alunecase un soare de asfințit. Cred că malurile apei sunt în stăpînirea elevilor și a studenților din oraș fiindcă cei care pilotau ambarcațiile erau tineri după cum tineri erau cei care în înserarea aceea de primăvară spălată închipuiră un tip special de adolescență înaltă și blondă, sportivă și camaraderească, neostentativă și nespecială dar calmă și civilizată cum n-am mai văzut.

Dar pe urmă a venit ceasul nopții și totul s-a schimbat în istorie. Abia în jeturile proiectate în aer de reflectoare am descoperit cetățile și palatele și bisericile și turnurile și piețele cu statui, un incendiu mocnit de cărămidă străveche lumina pe jumătate orașul care la ora aceea cînd mai în sud lumea abia se lasă spre stradă, era pustiu. Fiindcă Iancu de Huniade era la-ndemînă. dar locuitorii burgului nu.

Sânziana POP

Bătrîna electriciană

Cînd ieșim din amfiteatrul universității timișorene, după recitalul de poezie, nori mari de ploaie se ridică la orizont. E duminica după amiază, pe Bega trec schifuri iuți, tricouri colorate. Spinările sînt ude de stropii împroșcați Bega, atît de civilizată curgînd cuminte în patul ei de beton... E o pictură, opera unui pictor citadin pasionat de lucrările inteligenței asupra naturii. În spațiul acestui oraș ordonat și riguros, chiar și norii cabrați la orizont par forme geometrice gîndite, minuțios elaborate, o arhitectură monumentală, ceva din barocul timișorean. Sînt sigur, că, cel puțin aici, ei urmează rațional și întocmai previziunile buletinului meteorologic.

Multe tronii s-au mai făcut pe seama spiritului bănățean, practic, tenace și productiv. Chiar și puterea sa de a produce — la cîmpie și în uzină — în mod organizat și cu obsesia randamentului era privită cu amuzament de așa numitul pe vremuri „spirit regățenesc". Bănățenii locuiesc în case solide și mănîncă mult și gras, dovada unui corp orientat nu spre contemplare, ci spre acțiune, efort și performanțe ambițioase. Blegea, luptătorul amator, care „face praf comegia" rămîne reprezentantul greoi dar simpatic al acestei vitalități extraordinare care nu se încurcă în subtilități.

Un oraș, cel mai bine îl cunoașteți seara. pe ploaie. Străzile sînt atunci pustii, soarele nu mai produce efectele lui, nu mai există decît tu într-un dialog intim cu sufletul tăcut al orașului. Între muzica parcurilor ample șiroind armonios sub ploaie și temeliile trainice ale clădirilor, sentimentul ciudat că ești ocrotit, că totul e mai mult uman decît natural...

Pe un felinar lîngă **Muzeul Banatului.** scrie în cîteva limbi :

12 NOIEMBRIE 1884. PRIMUL ORAȘ DIN EUROPA LUMINAT ELECTRIC.

Uitasem. Cum de uitasem tocmai acest lucru ?

Bunică Timișoară, spun, bătrîna noastră electriciană...

Constantin ȚOIU

compendiu

NELLY CUTAVA
Strada vînătorilor

Romanul Strada Vînătorilor *(ed.* Eminescu *1971) ne introduce într-o atmosferă intrucîtva cunoscută : casa bătrînă, scufundată în tăcerea livezii, familia formată din personaje enigmatice, fetița cu o imaginație înflăcărată care visează în acest confort părăginit, toate par coborîte din* La răscruce de vînturi. *Dacă mai adăugăm că eroina se numește Caty și că ea asistă de mică la drame nemărturisite care îi stimulează caracterul și așa pasional, avem și mai bine în față imaginea completă a romanului lui Emily Brönte. Accentul personal există, mută interesul de pe epic pe virtualitate. Autoarea ține mai mult la ceea ce vrea Caty să i se întîmple decît la ceea ce i se întîmplă cu adevărat. Din această insistentă a așteptării izvorăsc pagini de minuțioasă analiză psihologică.*

Treptat, romanul își schimbă culoarea și ne transportă într-o lume mondenă, cu relații superficiale. Adolescenta care promitea mereu să se consume într-o dramă romantică, își însușește morala relativă a metropolei și se antrenează în raporturi erotice profitabile. N. Cutava ar vrea să insinueze că frumoasa ei eroină a rămas aceeași însetată de puritate care a învățat însă că fericirea se dobîndește prin experiența eșecului. O anumită exultanță a tinereții independente face totuși atrăgător acest compartiment al romanului, care amintește pe G. Călinescu din Cartea nunții.

EUGEN ZEHAN
Mlaștina

Cu mult mai întins și cu mult mai plictisitor, romanul Mlaștina *(ed.* Eminescu *1971) tratează o problemă, în sine, interesantă : integrarea socială a tinerilor care au ajuns la virstă responsabilității. Dinu Bordeanu, autorul fictiv al acestui roman-confesiune, a absolvit de curînd facultatea, dar o inerție inexplicabilă îl face să întîrzie în tot solul de deliberări. Scos din ritmul generației sale, tînărul va aluneca tot mai mult în „mlaștina" tribulațiilor și vagabondajului. Din fericire, o femeie care trăiește aceeași latentă regresiune, îl va trezi brusc, amintindu-i că e bărbat și că trebuie să-și ofere protecția.*

Curba evoluției lui Dinu Bordeanu antrenează o pletoră nesfîrșită de considerații, dintre care unele au valoarea anchetelor sociologice. Celelalte însă se acoperă de o iremediabilă banalitate. Din fraze care ocupă cîte o jumătate de pagină aflăm că părinții își iubesc copiii, că femeile ascund uneori zîmbetul ascunde o mare tristețe etc. etc. Serii interminabile de sinonime vin să precizeze nuante pe care, nu numai că le-am intuit din primul moment, dar le cunoaștem din conversațiile zilnice. De asemenea, arcoul prin care se încearcă evocarea mediilor periferice, bate la ochi și trădează un gust îndoielnic.

La același nivel diletant se situează portretele personajelor. Dinu Bordeanu, pentru a cărui portretizare se consumă sute de pagini, rămîne un ins șters, identificabil doar prin absența inițiativei. Prietenii săi figurează didactic două posibilități : eroismul anonim sau parazitismul social. Excepție face cinicul Laurențiu care se transformă peste noapte într-un sentimental, dar transformarea sa e nemotivată și neconvingătoare.

Ceea ce e valoros ca observație socială se pierde astfel în acest hățiș de literaturizare gazetărească. O concentrare energică ar putea face din romanul lui E Zehan o nuvelă scurtă, dar plină de gravitate.

CONSTANTIN MATEESCU
Fumul bunicului

Tot atît de fluent și naiv se dovedește C. Mateescu în culegerea sa de schițe educative, apărută la ed. Albatros. *Autorul e cunoscut ca un promotor al literaturii pentru tineret, evocînd cu grație crizele vîrstei și mascînd dezinvolt intențiile pedagogice. Eroii săi sînt cei mai adesea adolescenți traumatizați de nepăsarea maturilor. O caldă înțelegere îl așază pe autor în tabăra celor dintîi cărora le preia mentalitatea fără nici o umbră ironică. Substituindu-se unor conștiințe adolescentine, C. Mateescu își păstrează naturalețea. El redescoperă cu candoare adevăruri aflate în toate manualele de psihologie.*

O primă caracteristică a vîrstei ar fi deplina luciditate. Adolescenții au simțul moral dezvoltat monstruos. Ei nu iartă pe nimeni și judecă în virtutea unor principii absolute.

O altă caracteristică ține de dorința de a trăi autentic. Îndatoririle școlare, treburile casnice, preocupările celor mari, toate fac obiectul neînțelegerii și refuzului. De aici, actele de nonconformism care scandalizează în plan social.

Urmează frenezia, elanul creator, romantismul...

Chiar și atunci cînd situează în centrul povestirii sale un personaj adult, C. Mateescu îl tratează cu mijloacele literaturii educative. Povestirea intitulată Aseară, cînd priveam cerul... *conține monologul unui profesor îmbătrînit prematur. Femeia care spală rufe absorbită de treabă și răspunde monosilabic confesiunii sale mărește senzația de singuratate. Profesorul urăște catedra care îl pune în ostilitate cu clasa. El ar vrea să facă parte dintre elevii care cîntă seara din chitară și se sărută prin parcuri.*

Rareori reușește C. Mateescu să-și depășească propriile restricții tematice. Ceea ce impresionează în asemenea cazuri este sensibilitatea de a reacționa în fața frumuseților simple, neobservate de trecătorii grăbiți. Din păcate, această sensibilitate o amintește pe aceea, de neconfundat, a lui Saint-Exupery.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Anul 50

conștiința istorică

Omul de carte și spiritul timpului

„Ceea ce pare că aparține trecutului este pentru vecie păstrat în idee" — Hegeliana — prezență spirituală a trecutului, este nu numai necesar acută, ci o chestiune de structură a intelectualului, a omului de cultură.

Parafrazîndu-l pe autorul „Rațiunii în istorie", putem zice după el „Spiritul nu aparține nici trecutului, nici viitorului, ci este absolut — acel — „acum". Vom zice: — Conștiința istorică, această forță morală a unui om, a unui popor nu este apanajul celor din sfera trecutului sau viitorului, este peren, deci și al concepției noastre despre viață, despre cultură.

Conștiința de sine a omului de cultură nu poate prinde formă, acea formă concretă a ideilor, fără această conștiință istorică.

Ne împlinim, ne definim în concertul universal tocmai prin această conștiință de sine, conștiința de a aparține unui popor, culturii acelui popor, traversînd toate etapele de gîndire și creație a succesiunii generațiilor, a veacurilor de experiență, de lupte, de înfrîngeri și de culminări în formarea acelor geme vii, acelor depozite de spirit; spirit care dacă se poate afirma constant — și crescut — în toate timpurile — este forma ideală și distinctă care ne definește și ne impune umanității.

Personalitatea fiecărui om de cultură se alcătuiește, prin muncă, acumulare de date spirituale create în trecut. „Ex nihilo nihil". Nu există generație spontanee. Toți sîntem tributari, în scară, din secol în secol, primilor oameni care au spus întîiele litere ale alfabetului înțelepciunii adunate, a culturii.

Descindem din pisanii, din cronicari, ca spirit și limbă, din actele, gesturile voevozilor, ale plăieșilor, ale oamenilor de gloată, ale întregului șir de oameni aleși sau obișnuiți care au format istoria; trecutul, succesiunea, făcîndu-ne în dar prezentul cu toată agonisita și cu prescripția subînțeleasă că avem același rost și îndatorire de îndeplinire și grijă pentru viitorime.

Descindem din clasicii limbii și literaturii noastre, fără să-i mai numim enumerîndu-i, descindem din această totalitate etică, ce formează realitatea, realitatea acceptabilă, liberă, și subordonată forțelor morale de continuitate, de cinstire a tot ce s-a creat valabil, valoros sub semnul unui umanism și al unei distincte esențe naționale.

De aceea, a fost un act de cultură și de conștiință istorică a culturii momentului nostru, tipărirea, prezentarea semnificativei tipărituri a „Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său", generațiilor de lectori ai acestui segment de prezent. Face parte un asemenea act din această conștiință istorică a oamenilor de cultură de azi din România

„Spiritul unui popor este spirit determinat, conform treptelor istorice ale dezvoltării sale" — spune Hegel.

Spiritul este conștiința de sine și generează valuri în toate sferele de acțiune și gîndire diferențiate.

Substanța și conținutul spiritului peren al istoriei este raportul etic al vieții și creației tuturor celor ce se numesc și caută să fie într-adevăr oameni de cultură, oameni ai unei culturi, ai culturii poporului din care fac parte.

Radu BOUREANU

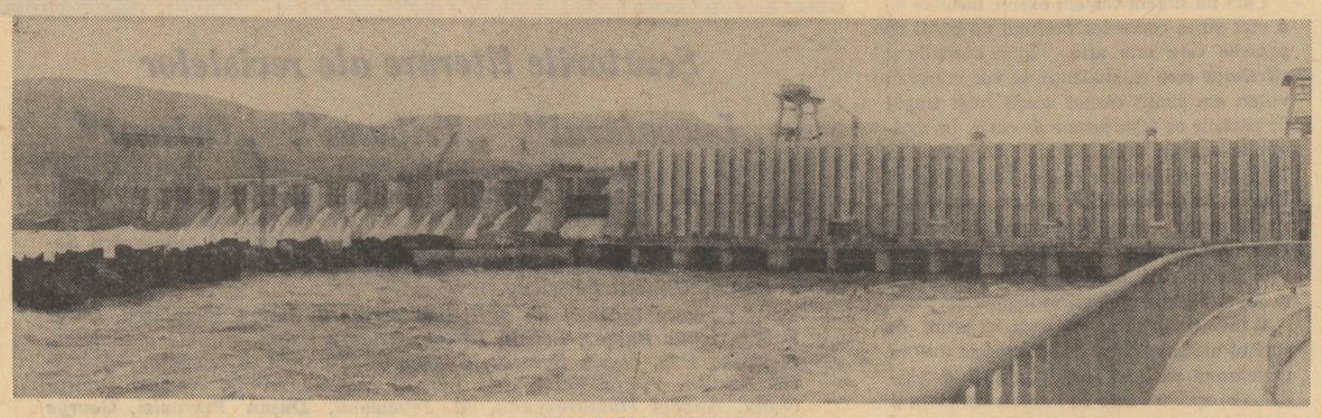

BARAJUL DE LA PORȚILE DE FIER

Conștiința comună

Conștiința istorică a omului de cultură, în măsura în care termenul e folosit într-un mod mai fierbinte decît cel universitar, pentru că cel mai bine li se potrivește celor care au făcut parte din colectivul creatorilor „Mioriței", — nu trebuie confundată nici cu memoria faptelor, nici cu înregistrarea lor, oricît de obiectivă.

Această conștiință te solicită, ba chiar te obligă să iei atitudine în fața faptelor istoriei, o atitudine conformistă sau, dimpotrivă, o atitudine revoluționară.

Timpul istoric este un timp afectiv, un timp simțit, și nu un timp abstract.

Nu e deajuns să examinezi lumea *în mod obiectiv*, această obiectivitate fiind dublă.

Privită din unghiul surprizei, lumea este revoluționară.

Privită din unghiul obișnuinței (uleiul gros al obișnuinței) — lumea este conformistă.

Punctul de vedere conformist nu poate fi decît static.

Conformistul vede ceea ce se conservă, ocularul lui respingînd evidenta transformare a materiei, pe cînd punctul de vedere revoluționar e singurul care ne permite să observăm noile transformări și să urmărim evoluția lumii potrivit legilor devenirii istorice.

E necesar, deci, să observi transformările din jurul tău, dar, pentru a fi revoluționar, trebuie să le și simți.

În momentele de tensiune extremă, cînd antagonismele agită și zguduie societatea căreia îi aparținem, și cînd sîntem în mod firesc, în mod fatal, solicitați să participăm la rezolvarea lor, ar fi nedemn de rolul nostru istoric să nu ținem seama de această solicitare.

Biografia fiecăruia dintre noi este subsumată biografiei colective, momentele de acumulare și de sinteză spirituală sînt decise de cursul istoriei, și tot ea ne somează să luăm atitudine în fața evenimentelor, tot ea ne fixează ora întîlnirii, tot ea ne determină să dăm în vîrf „un ciorchin de negi", sau un fruct anost de hîrtie gofrată, și conștiința noastră ne împinge să ne alăturăm celor care îi desăvîrșesc mersul înainte, sau celor care o mistifică, o sabotează, o tîrăsc în noroi și puruleță, punînd mai presus de interesele colectivității propriile lor interese.

Istoria planetei nu e un joc de umbre, nu e un spectacol pe care-l putem privi din primul stal sau de la balcon, parcurgîndu-i etapele cu ochii pe acele ceasornicului, emițînd ulterior judecăți de valoare, ci se confundă cu istoria luptei de clasă, sub diferitele ei aspecte, de la cele mai primitive mijloace ale progresului și distrugerii, pînă la cele mai perfecționate instrumente moderne, înainte și după apariția proletariatului pe scena istoriei.

A vorbi despre conștiința istorică a omului de cultură, făcînd abstracție de faptul că raporturile sociale și politice, sistemele religioase și juridice, concepțiile teoretice care apar în istorie, nu se explică decît prin condițiile existenței materiale ale epocii despre care este vorba, făcînd abstracție de necesitatea revoluției sociale ca termen al antagonismului ce se declară, la un anume punct al dezvoltării lor, între forțele productive ale societății și raporturile de producție, ar fi să ducem o discuție lipsită de orizont și, la urma urmei, inutilă.

Conștiința istorică a omului de cultură, și, implicit, a gînditorului și artistului, nu se poate detașa de *conștiința comună*, căci, în mod real și necesar, ea nu-i poate insufla dorința de a se detașa de natura societății căreia îi aparține, tratînd-o ca pe un material neutru supus deliberării.

Istoria declanșează o neiertătoare acțiune de ecarisaj.

Biografiile aranjate la coafor și frumos costumate sînt desființate cu furie, mai tîrziu sau mai devreme. Există, desigur, o stare de conștiință nefericită, care nu poate fi învinsă decît cînd acțiunea a nimicit obstacolul care a produs surpriza, izbutind să-l neutralizeze prin instaurarea unei obișnuințe noi.

Vorbind despre conștiința istorică a omului de cultură, este de la sine înțeles că vom avea în vedere importanța moștenirii spirituale în alcătuirea structurii ei, în primul rînd, felul cum abordăm și ne însușim acest legs, întrucît această conștiință trebuie privită în totalitatea ei concretă, adică și în calitate de conștiință psihologică.

Ar fi de prisos să mai demonstrez și eu că desprins de istoria țării și de solul ei, de raporturile de forță petrecute în sfera națională, sîntem niște copaci cu rădăcinile în aer, dar vreau să spun că această imagine general valabilă nu trebuie înțeleasă ca o simplă deplasare în spațiu.

Sînt copaci aerieni în care seva solului matern circulă cu aceeași putere radioasă, capabili să reziste, cu succes rigorilor unei naturi străine.

Virgil TEODORESCU

Restituirea istoriei

În copilărie am văzut o piesă care m-a impresionat profund. Un voievod umbla pe o scenă improvizată și spunea cuvinte înfricoșătoare. Boieri cu bărbi lungi foiau în jurul lui în stînga și în dreapta, căutînd să-l aducă „pe calea cea bună", dar el nu se lăsa înduplecat. Nu știu de ce atunci, văzînd piesa, am avut impresia că toate aceste lucruri le știam de mult, că voievodul acela palid, mînios foarte, exista de totdeauna în mine fără ca eu să fi bănuit. Și nu mi-am dat atunci seama că el era în mine încă înainte de-a mă fi născut eu. Era primul mod în care literatura îmi restituia istoria, sub forma acelei mînii neînduplecate și tinerești, și poate mult mai tîrziu am înțeles că această mînie și neînduplecare erau o dimensiune a poporului meu, pentru care literatura era obligată să depună mărturie.

Apoi, mult mai tîrziu, într-o vacanță de vară, am întîlnit-o pe Vitoria Lipan și în ochii ei am citit aceeași neînduplecare. Ea aparținea doar aceleiași istorii, și în jurul ei foiau nu boieri cu bărbi încîlcite, ci tîlhari. Mîndră, coborînd dintr-un spațiu de dincolo de timp, ea intra în istorie făptuind un act care a aparținut întotdeauna istoriei: cel al echității și dreptății, și această femeie neînduplecată, atît de asemănătoare subtirelului voievod, mi s-a părut, de asemenea, o mărturie și un simbol. Și am citit această poveste foarte simplă despre niște oieri și o femeie iubitoare de bărbat — nu răzbunătoare ci pătimașă după dreptate, care nu se lasă înfrîntă, pînă cînd ea, dreptatea, se înfăptuiește — ca pe cea mai frumoasă și mai adevărată „transcriere" a istoriei poporului nostru. Nu scrisă cu date, ani sau bătălii luate din cărțile de istorie — în definitiv acelea aparțineau în primul rînd istoriei — ci cu vorbe înțelepte puse una lîngă alta, cap la cap, toate aceste vorbe, crude sau pline de blîndețe, spunînd de la început pînă la capăt o poveste nu greu de descifrat. Povestea Vitoriei Lipan. O țărancă aprigă și dreaptă care învinge.

Îmi amintesc de tablourile alegorice din anii de școală. O ființă omenească reprezenta primăvara, de pildă, o alta războiul. Gîndindu-mă la aceste alegorii astăzi, aș putea spune că **istoria** e pentru mine Vitoria Lipan. Cu privirea ei mîndră și necruțătoare, zîmbitoare și lucidă, ea semnifică în mod minunat felul în care literatura poate pune oricînd mărturie pentru istorie, relevîndu-i semnificațiile cele mai profunde. O istorie care exista în mine și pe care am descoperit-o pe o scenă improvizată sub înfățișarea unui subțirel și neînduplecat voievod.

Sorin TITEL

Apele nu curg mereu la vale

Scriitorul e legat de tradiție, de ceasul acesta care bate mereu și la cotitură și la răscruce. El nu poate uita pămîntul, pragul, adăpostul și soarele nostru, cultura națională. Trăirea lui e încununată de o conștiință istorică, de o realitate românească, ale cărei dimensiuni sufletești poate atinge înalte piscuri. Conștiința istorică a omului de cultură trebuie raportată la actualitate. Dacă trecutul bătătorește drumul vieții, prezentul ne face să-l simțim aproape de capăt. Cu marile lui realități și dimensiuni. E un prezent pe care socialismul l-a lărgit și înfrumusețat. Momentele în care oamenii de cultură au ieșit în întîmpinarea evenimentelor istorice țin de un prezent continuu. Cine nu recunoaște prezentul în istorie nu e prezent în ființa ei, aparține unei lumi care nu există. Nu trebuie negat sau exclus faptul că există împrejurări pentru care încă nu s-a născut omul.

Mulți, foarte mulți s-au afundat în trecut, l-au răscolit, l-au mitizat.

Istoria a ajuns pînă în zilele noastre nu numai cu certitudinile oamenilor, ci și cu îndoielile și împotrivirile lor. Deci a existat o conștiință istorică, măcar că ea a fost o îndoială, o împotrivire.

În artă, în general, inovația a fost mai întîi transpoziția dorinței de a fi liber, dorința care a fost înțeleasă ca necesitate, dar care în realitate decurge dintr-o posibilitate, din harul fiecărui artist de a spune cît mai frumos lucrurile pe nume.

Cîte inovații, tot atîtea splendori. Cîți inovatori, tot atîtea minți luminate. Publicul e receptiv la tot ce e nou. În nou el vede totdeauna o continuitate. Se vede pe sine actual, încrezător, plin de energie, la niște dimensiuni nebănuite pe care opera de artă, scriitorul știe să le prețuiască, să le releve. Dacă se scrie, se scrie pentru publicul cel mai larg. Scriitorul e exponentul acestuia și răspunzător pentru opera sa. Într-o asemenea situație, el, omul de cultură, nu poate să nu țină seama de conștiința publicului. Uneori, aceasta e o verificare a conștiinței istorice a omului de cultură. Și departe de a fi o problemă epuizată, conștiința istorică e o problemă de evoluție.

Titu George CÂMPEANU

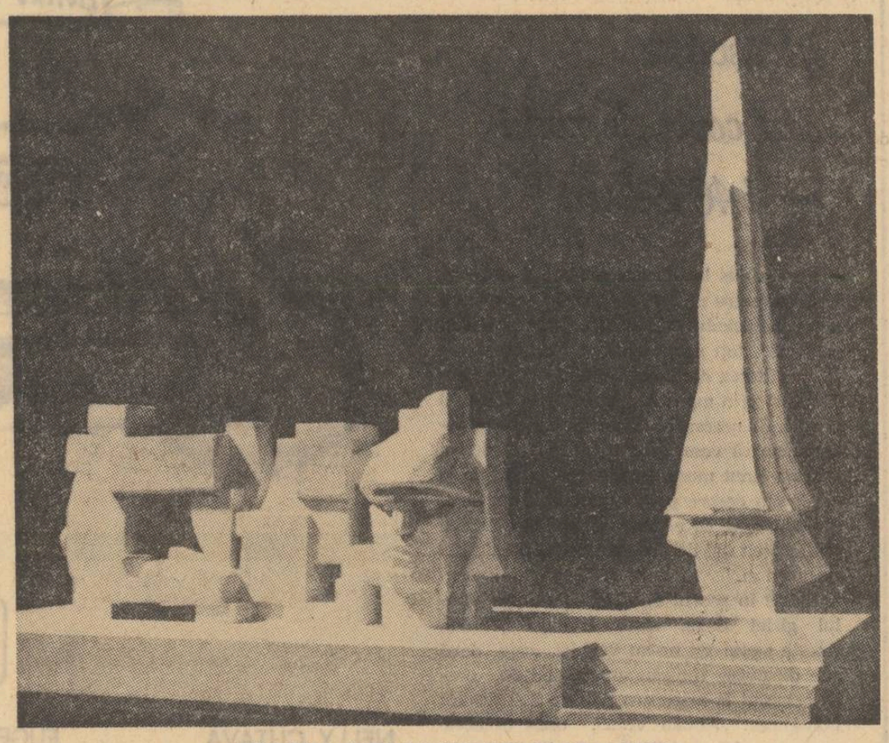

VIDA GEZA : MONUMENTUL EROILOR DE LA CAREI

Omul tînăr are eroii aproape

Mi se pare că într-un om căruia școala, familia și propriul său gust i-au destinat din copilărie un număr nesfîrșit de ceasuri petrecute în jurul cărților precum și raportarea tot mai strînsă a existenței sale la universul contemporan, după fiecare lectură sau experiență spirituală, în acest om devenit cultivat și sensibil, cultura ia o anumită formă care duce spre ceea ce numim conștiință istorică. E ca și cum ar exista în mod firesc un curent străvechi de viață continuat aici și acum, pe care-l împărțim cu toții de cînd ne-am născut ca pe un aer, un senin care apoi ne leagă și ne angajează unii față de alții cu fiecare an tot mai strîns, pentru că este singura putere ce dă spiritului omenesc inițial amorf, calitate, nume, ordine și un sens. O conștiință istorică simțită ca o permanență îl modelează pe omul tînăr.

Atașamentul nostru, al tinerilor, pentru eroi nu este de loc stînjenit ba chiar se întărește prin stingerea copilăriei, cînd se cuvine să urmăm drumul vremii, așa cum în mod necesar fiecare grup de ani, fără să dezmintă conturul spiritual stabilit prin lungă tradiție, schimbă pe nesimțite accentul pe una sau alta din calitățile puternice și încă nedovedite pe care le purtăm. Și pentru că veghea lui Miron Costin ne este mereu sabie literelor din orice carte, îmi pare că nimic nu se desprinde mai frumos de tradiția cu cumpeni a poporului nostru aducîndu-i în același timp întregire, decît ipostaza contemporană a omului din generația tînără care a găsit într-un loc prielnic și curat cea mai importantă pace, răgazul de a parcurge pas cu pas un drum lung de viață și carte pe care nici o amenințare să nu-l întrerupă, în afara oboselii firești.

Nici un jurămînt sau frază înaripată nu poate atrage mai bine atenția asupra unui mod de existență frumos în patria lui Eminescu decît această dorință de reluare a vechilor valori. Și înțelegem că este necesar, să treci mai departe numai după ce tot restul, tot ce rămîne în urmă este bine cunoscut, știut și simțit ca o conștiință, un foarte sigur punct de sprijin, ca un miez al tradiției lungi prin care trecem, ca să-l învățăm pentru că altfel nu se poate merge mai departe, pentru că în absența reperului care este cultura și conștiința istorică, nimeni s-ar putea desprinde și să aspire spre progres.

Irina GRIGORESCU

VIDA GEZA : BALADA LUI PINTEA (detaliu)

Anul 50

a omului de cultură

Literatură națională și universală

O viitoare istorie a culturii române din secolul nostru va înregistra, fără îndoială, într-un important capitol, dublul fenomen la care noi, cei de azi, asistăm, la care participăm în mod activ : pe de o parte reconsiderarea tradițiilor naționale, încorporarea lor în conștiința vie, actuală, în creația noastră, pe de altă parte o deschidere nouă spre valorile universale, asimilarea operelor reprezentative ale literaturii și artelor din întreaga lume. Nu asistăm însă doar la o inventariere a tezaurului autohton, nici la o simplă luare de contact cu literatura și arta universală. O cultură în plină expansiune are nevoie de o revivificare a rădăcinilor ei ca și de o deschidere a ei, cît mai larg, spre universul culturii.

Dar nu numai preluarea unor tradiții, concomitentă cu asimilarea unor opere literare-artistice, reprezintă interacțiunea universalului și naționalului într-o cultură vie. Interacțiune absolut necesară. Într-unul din eseurile sale închinate poeziei, în **Sufletul irlandez în poezie,** Ion Pillat observa că „poezia unui popor nu poate deveni de interes universal înainte de a-și fi găsit și exploatat propriul său suflet național în forma artistică cea mai înaltă". Poetul — bun cunoscător al poeziei din alte epoci și țări — înțelegea că acei poeți devin „simbol sufletesc al unui întreg popor" care se identifică cu el, a căror operă încorporează specificul național. Tot Pillat, vorbind despre lirica modernă americană, arăta că aceasta a devenit interesantă pentru europeni, din ziua cînd „n-a mai maimuțărit pe nimeni". Și adăuga : „E o învățătură prețioasă pentru noi". În perspectiva pe care ne-o oferă evoluția literaturii noastre din ultimele decenii, am formula azi, poate, altfel, cele spuse odată de poetul care a scris **Pe Argeș în sus.** Dar afirmația sa rămîne, în simburele ei, adevărată. Desigur, numai exprimînd ceea ce e cu adevărat **al nostru,** literatura sau arta noastră pot să vizeze universalitatea. Rădăcinile sculpturii lui Brâncuși sînt înfipte în acest sol, ca și cele ale picturii lui Țuculescu ori ale poeziei lui Arghezi. Ceea ce este autentic în creația acestor mari maeștri ai artei nu se datorește unor elemente decorative exterioare de stilizare, unei culori locale exotice, ci unei identificări cu esențialitatea artei în modalitatea ei românească. Nu farmecul unui exotism, ci viziunea comunicînd cu arhaice structuri, transmise prin arta populară, a fost aceea care, în plăsmuirile lui Brâncuși, a subjugat publicul din străinătățile în care el a colindat. Apartenența la o tulpină comună dă ramurilor, oricît de îndepărtate, autenticitate. Ele sînt din plin ceea ce sînt doar ca membre ale unui organism comun. În „interesul universal" — ca să reluăm cuvintele lui Pillat — cu care au fost întîmpinate aceste lucrări, descifrăm omagiul adus îndepărtatelor rădăcini ale unei arte atît de elaborate.

În studiul său, **Formarea ideii de literatură universală,** Tudor Vianu trecea în revistă avatarurile ideii de literatură universală în Europa, oprindu-se îndeosebi asupra secolului al XVIII-lea (cursul lui La Harpe) și asupra „bătăliei shakespeariene". Știm, mai ales din lucrările lui Karl Vossler, că expresia „literatură universală" se răspîndise încă înainte de Goethe. Vianu arată că noțiunea se formează în perioada dintre Voltaire și marele weimarian. Descoperirea — în epoca preromantică și romantică — a literaturilor medievale în limbile vulgare, a literaturilor nordice, a folclorului european ca și a literaturilor orientale, a contribuit la lărgirea „universului literar" ca și a gustului artistic. Lessing și Herder, frații Schlegel, în Germania, au promovat ideea literaturii universale înaintea lui Goethe care a găsit o formulă fericită proclamînd nașterea ei.

Declarația pe care Goethe i-o face lui Eckermann, la 27 ianuarie 1827, privitor la **Weltliteratur** este îndeobște cunoscută. Ea a dobîndit un caracter festiv, constituind un act de naștere al „literaturii universale". Olimpianul din Weimar ia tonul grav al augustelor sentințe : „Se vestește epoca literaturii universale și fiecare trebuie să contribuie pentru ca epoca aceasta să se instaureze cît mai curînd". Eckermann mai consemnează spusele lui Goethe privitoare la faptul că poezia a devenit „un bun al întregii umanități" și că „a sosit vremea literaturii universale, în timp ce literatura națională nu mai înseamnă astăzi mare lucru".

O asemenea declarație nu trebuie înțeleasă ad litteram. E interesant de remarcat că proclamația lui Goethe se face într-o epocă în care se petrece marele fenomen istoric al deșteptării conștiinței naționale la diferitele popoare. În mod evident, pe măsură ce specificul național al unui popor este pus în lumină și valoare, în operele reprezentative ale culturii sale, el se poate raporta mai rodnic la specificul național al altor popoare. Iar raportarea înseamnă interrelație în sînul unui univers cultural. În **Manifestul comunist,** Marx și Engels au confirmat existența unei literaturi universale ca un simptom caracteristic al timpurilor : „În locul vechilor izolări locale și naționale se dezvoltă schimbul mondial, dependența națiunilor una de alta. Și ceea ce este adevărat pentru producția materială este tot atît de adevărat pentru producția intelectuală. Creațiile intelectuale ale unei națiuni devin proprietatea comună a tuturor. Îngustimea și exclusivismul național devin pe zi ce trece tot mai cu neputință, din numeroasele literaturi naționale și locale se formează o literatură universală".

Text esențial. E condamnată ca desuetă izolarea culturii, este promovată interrelația lor în baza interdependenței existente în realitate. „Îngustimea" și „exclusivismul" trebuie să facă loc lărgirii viziunii culturale, înțelegerii. În accepțiunea sa marxistă, conceptul de literatură universală cuprinde în sfera sa totalitatea literaturilor naționale, ca și ansamblul acelor creații valoroase ale diferitelor literaturi naționale care, biruind spațiul și timpul, au intrat în patrimoniul cultural al omenirii întregi. Putem înțelege acest termen și ca o sumă a asemănărilor dintre literaturile naționale al căror proces evolutiv prezintă identități și paralelisme de stil, teme și mijloace.

Umanismul ideii goetheene, căreia clasicii marxism-leninismului i-au dat girul lor, este evident. De fapt, cum au arătat comentatorii lui Goethe (îndeosebi profesorul elvețian Fritz Strich, în **Goethe und die Weltliteratur),** pentru el literatura universală era un mediu prielnic, mijlocind între feluritele literaturi naționale. În literatura universală se produce schimbul între bunurile acestor literaturi : „Ea (literatura universală) cuprinde tot ce ajută popoarele să se cunoască reciproc pe cale literară, să se judece, să se prețuiască și să se tolereze, tot ceea ce prin literatură le apropie și le leagă" (Strich, op. cit.). Gustul secolului nostru pentru culturile îndepărtate în timp și spațiu este un semn al lărgirii conștiinței receptive a omului, pînă la dimensiuni planetare. Nimic din ceea ce s-a săvîrșit vreodată nu ne e cu desăvîrșire străin, chiar dacă aceasta nu implică aprecierea valorică a tuturor operelor create. Aria culturală în care ne preumblăm este mai vastă decît a fost vreodată în trecut și sîntem deschiși, ca niște exploratori ai spiritului, pentru a recepta orice semnale de oriunde, și a le integra într-un cosmos estetic în permanentă expansiune. Deschiderea gustului modern este simptomatică. Ea indică o nevoie imperioasă. Trăim într-o epocă a ecloziunii și dezvoltării literaturilor naționale. Dar literatura națională nu poate trăi în vas închis. Închiderea în sine orgolios-autarhică a unei literaturi, ca și înstrăinarea ei de specificul național, sînt primejdioase. Există, am putea spune, o legătură ombilicală între național și universal, o comunicare vivificatoare.

Așadar, încă o dată, numai prin adîncirea și lărgirea conștiinței naționale, prin creație, în deplină conștiință a specificului național, se pot realiza opere care să poată intra în patrimoniul culturii universale. Mai mult, poate, decît muzica ori pictura, literatura este legată, prin limbă, de ființa națională. Ești logodit pentru o viață cu limba poporului tău, și această logodnă are gravitatea unui destin. Dar destinul pe care-l asumi implică o răspundere. Răspundem față de cultura națională. Totodată, niciodată — ca în acest secol al comunicărilor — n-a fost mai imperios necesară o înțelegere, o cunoaștere și o prețuire reciprocă a literaturilor naționale. Dar numai perfect asimilat, datul literar-artistic străin poate fi rodnic într-o literatură, după cum numai acea creație care izvorăște din sursele autentice, specifice, ale unei culturi naționale ajunge să devină universal valabilă.

Nicolae BALOTĂ

ATENEUL ROMÂN

●

SALA PALATULUI REPUBLICII

DISCUȚIA REVISTEI NOASTRE

O preluare de ștafetă

În anii de școală întîlneam adesea un bătrîn ursuz, cu plete și lavalieră și pantaloni peticiți, despre care se spunea că n-ar fi în toate mințile — și, după întîmplările nefericite prin care trecuse, poate că nici nu mai era. Ambiționase, în tinerețe, realizarea unei opere importante și necesare, căreia, apoi, îi dedicase vreo treizeci de ani din viață și aproape tot cîștigul său de profesor. Era vorba, de fapt, de continuarea operei unui alt dascăl și rapsod de prin părțile acelea, învins de nefericiri chiar la început de drum. Așadar, treizeci de ani în care colindase toate satele unei întinse regiuni, ascultase mii de oameni, înnegrise mii de pagini cu un scris de om chibzuit — și visase, visase o zi cînd rodul strădaniei sale va ajunge la cunoștința unui întreg popor.

El visase o zi, și avusese parte de o alta : ziua cînd o bombă, una din nenumăratele bombe care-și caută ținta într-un război, îi nimerise căsuța în plin. Miile de pagini muriseră odată cu soția și cei patru copii... Dar au trecut anii — și-am aflat, într-o zi, că un alt dascăl a pornit să colinde satele acelei regiuni, simțind că trebuie să-mplinească idealul înaintașilor săi.

Dacă vreți, o preluare de ștafetă. Peste decenii, uneori și peste veacuri, ideile își caută momentul potrivit de afirmare și oamenii care să le aducă la cunoștința tuturor, să le împună. Și se găsesc mereu astfel de oameni, se găsesc pentru toate ideile generoase, în slujba umanității. Mi se pare că vremea noastră a fost și este deosebit de prielnică acestor preluări de ștafetă spirituală și de împliniri.

Păstrăm legătura cu trecutul, cu marile valori ale înaintașilor nu din vreo obligație, sau dintr-un respect formal, ci dintr-o necesitate — trecutul ne spune de unde venim și ne-ajută să vedem încotro trebuie să mergem. Istoria și cultura noastră, în ciuda multor împrejurări dramatice, au avut continuitate, consecvență — epoca nouă, epoca noastră, cu care ne mîndrim, fiind ea însăși, în înfățișarea și idealurile ei, izbînda unei lupte cu adînci rădăcini în istorie. Nu cred că a existat generație de oameni de cultură care să nu fi militat pentru continuitatea și îmbogățirea culturii noastre, firește, în împrejurări istorice date și cu mijloacele de care a dispus.

Este adevărat că, nu o dată, intrarea în arenă a unei noi generații stîrnește nedumeriri, dacă nu și îngrijorări și îndoieli. Se creează impresia unei rupturi cu istoria, cu tot ce-a fost înainte, și se nasc întrebări : încotro ? ce va fi ? : — pentru ca să se constate, după numai cîțiva ani, că respectiva generație dă strălucire artei și culturii naționale. Căutările de început ale unei generații care vrea să-și facă auzit glasul, să aducă noutatea gîndirii și simțirii ei — nu înseamnă ruptură cu trecutul, negare a înaintașilor, ignorare a realităților istorice, ci poate, tocmai strădania de a găsi modalități noi, forme și mai expresive, mai adecvate, în stare să exprime tumultul epocii.

În societatea noastră, în condițiile unei vieți sociale antrenante este de neconceput apariția unei generații care să nu fie dominată de sentimentul responsabilității, a importanței misiunii sale. În nenumărate rînduri s-a dovedit că oamenii de cultură din țara noastră sînt nu spectatori impasibili, ci participanți activi la făurirea istoriei. Astăzi, cînd totul este în mișcare, în prefacere, cînd oameni și locuri se primenesc neîncetat, nu mai poți fi spectator la scena istoriei — fără riscul de a nu mai fi nimic... Simțirea și talentul nu pot aspira la împliniri în afara a ceea ce se petrece în jur, în afara a ceea ce simt și înfăptuiesc milioane de oameni.

Nicolae ȚIC

Prezent și istorie

Nu în ultima instanță, conștiința istorică este și cunoașterea necesității participării intense la evenimentele decisive cotidiene, care ulterior devin istorice. Cu greu se vor putea găsi exemple de acte de cultură, de opere de artă, de scrieri sau chiar și de clădiri cu valoare durabilă concepute din întîmplare fără această intensă participare, fără ca autorii lor să fi fost conștienți de rolul care le revine în societatea respectivă.

Făcînd parte dintr-o minoritate numerică a populației țării noastre, cu trăsături naționale și culturale specifice — sînt descendentul unor generații care, în decurs de opt secole, au acumulat pe aceste meleaguri o experiență vastă în existența lor de naționalitate conlocuitoare, avînd în decursul istoriei aproape în permanență, preocuparea de a nu pieri ca ființă națională — mă încearcă adesea un sentiment de nostalgie, un romantism poate inexplicabil pentru un cetățean citadin din cea de-a doua parte a secolului XX.

Sînt cetățean român, sînt legat de istoria acestei țări, desigur nu numai prin faptul că strămoșii mei au contribuit la ridicarea burgurilor medievale de apărare în sudul Transilvaniei. Mă pot considera, cred, totodată și un om de cultură, deși acest termen sună mai pretențios decît aș dori să sune.

Un om de cultură, în etapa pe care o trăim, ar trebui să fie mai conștient de rolul său în societate decît au fost premergătorii săi. Angajamentul politic este azi condiția sine qua non a activității pe tărîm cultural. Fiind conștient de acest lucru, sînt de părere, că preocuparea și a literaturii cu aspectele deficitare în construcția noii societăți, ar fi deseori mai constructivă, avînd nu în ultimă instanță un rol educativ, decît descrierea laudativă a aspectelor ei pozitive. Sînt adeptul îmbunătățirii continue a tot ce înțelegem sub termenul de socialism, a cărei edificări o desăvîrșim. Și omului de cultură din România îi revin în consecință mari răspunderi.

Cred că din aceste răspunderi face parte și aportul direct, concret, al fiecărui intelectual în raporturile sale zilnice cu cei care nu au pretenția să fie numiți oameni de „cultură". A contribui în mica ta rază de activitate la ridicarea conștiinței semenilor tăi, este o extrem de satisfăcătoare preocupare, care te face mai nobil chiar față de tine însuți.

Scriu într-o limbă care este cunoscută doar de o mică parte a populației țării noastre. Acest lucru nu este nicidecum un anacronism. Conștiința istorică trebuie să-l determine pe omul de cultură să se aplece și în fața unor necesități care pot părea unora anacronice. Mă închin cu satisfacție în fața acestei necesități : Preocuparea mea cu scrisul în limba germană nu este decît unul dintre multiplele rezultate pozitive ale politicii în problema naționalităților conlocuitoare, dusă cu competență de Partidul Comunist Român, în decursul unei jumătăți de veac.

Arnold HAUSER

ARTE

TEATRU

Pregătiţi-vă pentru teatrele de vară

Zilele dramaturgiei originale au scos iar deasupra valurilor ceea ce se poate salva. S-a jucat binişor, bine, foarte bine, îndrăcit „teatrul nostru", cu majoritatea autorilor de faţă. Valori certe, aplauze corespunzătoare, posibilităţi şi perspective, încurajări de resort.

Dar cum pregătim teatrele de vară ? Să nu se creadă greşit că după cîteva zile de ritm nebunesc, de pasiuni înfocate, de suflu contemporan, de personaje care inovează, de nebuni făţarnici, de îndrăgostiţi cu sincere probleme de conştiinţă — gata, s-a terminat cu dramaturgia originală, dăm iar drumul la vodevil şi la montarea de-andoaselea a pieselor prăfuite. Dramaturgia originală este, ar trebui să fie, o permanenţă a scenelor noastre mari şi mici — şi nu numai o treabă de asalt pentru o scurtă perioadă. Nu vorbim acum de piesele care au fost reprezentate, de eforturile reale depuse de teatrele din Baia-Mare, Oradea, Iaşi, Cluj, Timişoara, Sibiu şi chiar Bucureşti — specialiştii au pontat succesele şi scăderile. Am dori totuşi ca interesul pentru dramaturgia originală să nu fie numai de ocazie, ci deopotrivă şi cu aceeaşi intensitate să se manifeste la început de stagiune, la mijloc, la vară şi din nou la toamnă.

M. S.

MUZICA

Prime audiţii

Fiind plecată în turneu Orchestra simfonică a Radioteleviziunii ne-a bucurat prilejul astfel ivit ca, timp de două săptămîni, să putem verifica munca şi rezultatul artistic al celeilalte orchestre a instituţiei, cea de studio. În două concerte formaţia, chiar dacă a arătat carenţe tehnice şi de nivel colectiv, provenind în mare măsură din selectarea de loc imparţială a absolvenţilor Conservatorului de către celelalte orchestre bucureştene, a dovedit seriozitatea aplecării asupra actului interpretativ, seriozitate care, de multe ori, dă calitatea unui ansamblu instrumental. Iar programele au fost cu grijă alcătuite încît cele trei prime audiţii prezentate cu această ocazie ar fi trebuit să suscite interesul adevăratului meloman.

Acum două săptămîni, lucrarea „Elogiu" de Lucian Metianu ne-a făcut să-l redescoperim pe talentatul compozitor care, la fiecare premieră, se face remarcat ca o prezenţă pregnantă între muzicienii noştri şi pe care, de fiecare dată, îl uităm între audiţii şi nu ne gîndim la el cînd ne referim la generaţia fertilă de compozitori români. De uitarea aceasta nemeritată, vinovată este programarea deficitară care a făcut, spre pildă, ca o piesă deosebit de valoroasă, cum este „Ergodica" să fie o singură dată cîntată, acum cîţiva ani, în faţa unei săli străvezii prin goliciune şi nicicînd reluată aici sau în altă parte.

Am regăsit în „Elogiu" poezia sa caracteristică, farmecul autentic ce străbate prin oricît de calculate structuri şi ne-am gîndit la Ion Barbu (pe versurile căruia Metianu are o lucrare) care spunea că geometria este poezie, este vibraţie şi a dovedit-o magistral în opera sa poetică şi în cea matematică.

Piesa transfigurează parcă încremenirea munţilor barbieni, „înecarea cîrezilor agreste", printr-o înlănţuire de aparent dinamice efecte globale care în realitate au o rezultantă statică, nemişcată. Această contradicţie a încremenirii ieşită dintr-o aglomerare de evenimente situate în acelaşi plan, dă lucrării o vrajă specială, secretă şi cuceritoare în acelaşi timp, un fel de melancolică metafizică. Orchestraţia, de o fineţe transparentă curbarea perfect proporţionată a fiecărui moment şi a succesiunii lor creează o atmosferă parnasiană, şlefuită am spune geometrică, dar fermecătoare.

Cel de al doilea concert a ocazionat o interesantă întîlnire, după ani, cu creaţia prolificului Dmitri Sostakovici, care a încîntat tinereţile noastre cu simfonismul său construit dar muzical ascetic şi totuşi avîntat, filozofic şi antrenant totodată. Cel de al doilea concert pentru vioară şi orchestră a răsunat conform aşteptărilor, ştiută fiind siguranţa meşteşugului la compozitorul sovietic, eficienţa cu care îşi construieşte, cam în acelaşi fel, lucrările. Am regăsit temele sale de largă respiraţie, meditative cu sinuoase întorsături, parcă sceptice, ce se pretează la o tratare polifonică, mai mult simţită decît savantă. Suprapunerile tematice caracteristice dau un mers activ părţii întîia iar muzicalitatea părţii a doua ne-a bucurat deşi gîndul a zburat către minunata passacaglie a celui dintîi concert de vioară iar comparaţia a fost favorabilă lucrării mai vechi. În schimb umorul părţii a treia (compozitorul este din plin dotat cu calitatea spontaneităţii amuzante, dacă avem în vedere primul concert de pian) a fost cuceritor. Ne-ar fi plăcut poate să întîlnim mai mult inedit, dacă nu faţă de mersul universal al muzicii, măcar faţă de propria creaţie, pentru că o lucrare nouă trebuie să ne mire puţin, chiar şi la compozitorul cel mai consecvent stilistic şi să nu uităm că ultimele cuartete de Beethoven vor fi mirat pe contemporani mai mult decît ne miră pe noi unele din lucrările pline de iniţiativă ale secolului.

Ne-a mirat însă foarte mult programarea operei „Istoria unei mame" a româno-italianului Roman Vlad, o muzică electică, fără nici un stil şi valoare pe un libret de un melodramatism absolut hilar.

Costin CAZABAN

FILM

Complectări

Tristă soartă, aceea a completărilor. Spectatorul se pregăteşte — de obicei — a merge la Cinema ca la luptă El înfruntă o altă viaţă. Vrea să trăiască întîmplările eroilor, vrea să uite că orice film are un sfîrşit.

Nu se gîndeşte nici o clipă că se va bulucі şi el, după numai două ore de distracţie, alături de toţi ceilalţi, canalizat prin ganguri insalubre către ieşire. Ca şi cum ar fi luat sfîrşit o călătorie, ca şi cum s-ar fi terminat vacanţa, ca şi cum ar fi murit.

Filmul impune deci, prin cantitatea sa, înainte de a începe. Cu cît este mai bun, cu atît mai trist e drumul (lent şi comentator) de la ieşire la uşa locuinţei. Filmul copleşeşte jurnalul, copleşeşte complectarea. Sînt unii care vin la cinema în pauză.

Şi totuşi, ce viaţă veselă, aceea a complectării Ce clipe senine se scurg în sfertul acela de oră cînd încă nu ştii dacă filmul va fi bun sau rău, în compania marilor oraşe şi evenimente, a aventurilor desenate şi a gongurilor ce-i însoţesc pe demonii lui Maxwell. E o lume întreagă, intermediară şi neglijată, în aşteptarea marelui salt cantitativ care e filmul propriu zis.

Dar „Etapele lungi succed celor scurte" spuneau străvechii poeţi japonezi, şi aveau dreptate. Necesitatea complectărilor impune necesitatea vizionării acestora la modul serios. În definitiv, de ce ne-am deda cu mai mare plăcere voluptăţilor unui film, decît acelora, mai scurte, ale unor complectări pline de geniu. Pentru că tocmai de aceea şi sînt intermediare complectările, ca să fie de geniu.

Leonid DIMOV

MARGARETA STERIAN : MĂŞTI (Brăneşti)

ARTE PLASTICE

Autoportretul

Nicăieri nu se cere mai multă îndrăzneală decît în autoportret. În primul rînd el este o probă de joc a măiestriei. Trebuie să fii perfect stăpîn pe mijloacele tale de expresie pentru a te apropia de tine însuţi prin chiar intermediul artei tale. Ceea ce în altă parte ţi se permite aici este esenţă şi rigoare. În al doilea rînd, şi acest fapt trebuie scos în evidenţă cît mai pregnant, trebuie să te autocunoşti, să faci un efort teribil de detaşare. Propria conştiinţă, nealterată de orgolii efemere, se deduce pe sine într-o ipostază unică. Autoportretul este şi nu este materie figurală. La graniţa fragilă dintre ceea ce eşti într-adevăr şi ceea ce ai vrea să fii, desenul, culoarea încearcă să se depăşească. Un lirism testamentar încoronează opera şi o luminează puternic.

Printre marii noştri pictori făuritorii de autoportrete, m-am gîndit mai îndelung la Luchian, la Pallady şi Ţuculescu. Desigur, prin ceea ce reprezintă, punctînd evoluţia artei plastice, aceştia trei, dar nu mai puţin pentru exemplara lor introspecţie. Martorii de geniu ai propriilor conştiinţe, nu ştii ce să admiri mai mult la ei, surprinzătoarea obiectivitate sau însăşi linia dreaptă a unor caractere arzînd intens deasupra celor de duzină. Luciditate şi previziune traversînd maladii îngereşti la Luchian, asceză şi directitudine de oţel la Pallady, devoţiune lirică şi blîndă supunere la lumi corespondente, aglomerate în simbol, la Ţuculescu, vin să adauge trăsături de un ordin mai general la definirea unui profil al artistului român din totdeauna. Artele se conjugă şi se întregesc. Mai aproape dintre toate artele, de pictură, stă poezia. Dacă privim mai atent, autoportretele pe care le-am amintit, este imposibil să nu găsim asemănări. În ochii lui Luchian din pînză trăieşte şi ceva din privirea unui Eminescu. În linia aspră, solară a lui Pallady, un Ion Barbu face profesiuni de credinţă. Chipul lui Ţuculescu aduce aminte de un Blaga tînăr, atins de viitoare tăceri de lebădă. Ce sînt artiştii, cei adevăraţi, decît o suprapunere, mereu mai vastă, de posibile asemănări în spirit. Şi spiritul denaturează, în sensul său superior, pînă şi forma. Autoportretele sînt emblemele noastre ale tuturor, în care ne recunoaştem, izbăviţi de cantonarea în numele trecător.

Amintesc aceste lucruri, gîndindu-mă la pictorii tineri. Pentru cîţiva dintre ei, dotaţi cu talente ieşite din serie, autoportretul ar putea constitui o încercare hotărîtoare. E o sugestie la care m-aş bucura să mediteze. Spun aceste lucruri şi deoarece am observat o anumită intrare a autoportretului în conul de umbră. Faptul nu mi se pare firesc. Şi-apoi inerţiile trebuie zdruncinate. Pictura noastră contemporană este aptă şi pentru acest pas, poate nu cel mai important, dar demn, oricum, de consideraţia sporită.

Grigore HAGIU

TELEVIZIUNE

Imaginea

Nu cred că există în televiziune o meserie mai grea ca meseria omului cu aparatul de luat vederi. Nu cred că există o meserie mai „de răspundere". Oricită ambiţie în probleme strict de concepţie ar avea această instituţie nedeclarată încă artă, oricite elanuri sincere către metaforă, substanţa televiziunii este informaţia despre realitate şi din acest punct de vedere funcţia operatorului trece, evident, pe locul întîi. Aş spune chiar că în comparaţie cu munca unui operator de film artistic, munca operatorului de televiziune este cu mult mai cuprinzătoare : se depăşeşte net condiţia de executant. Cu excepţia emisiunilor de caracter artistic, televiziunea a suspendat tutela regizorilor. În televiziune operatoria este o meserie cu mult mai independentă decît este în cinematograf. Adevărat, există colaborarea cu redactorul de emisiune, o punere prealabilă în temă, dar ea nu poate fi nici pe departe comparată cu relaţia regie-imagine la munca de film. Cu toate indicaţiile pe care le primeşte, autonomia operatorului de televiziune rămîne absolută, ceea ce i se sugerează este „tema" realităţii nu şi interpretarea ei. Vreau să spun că televiziunea a produs o activare a operatoriei şi o implicare mult mai „în cauză" a operatorului. E foarte limpede că din punct de vedere al emisiunilor de strictă actualitate, de pildă, rolul operatorilor este hotărîtor. Este un rol de creaţie. Răspunderea vis-à-vis de faptul cotidian este egală cu a scriitorului. Se întreprinde o selecţie şi o interpretare. Fără nici un fel de intenţie de morală e cazul să ne gîndim în punctul acesta la probitatea profesională. Atît. La faptul că în ciuda lipsei de aplauze din final şi în ciuda „terenului" atît de istovitor, meseria trebuie făcută „curat". E o problemă de conştiinţă, în cele din urmă, fiindcă meseria se consumă într-un oarecare anonimat. Dar sînt foarte convins că un public de televiziune tot mai specializat va şti foarte curînd să deosebească valoarea imaginii chiar şi într-o întreprindere aparent atît de banală cum este un interviu sau un reportaj. Sînt foarte convins că titlul de virtuos al imaginii se va acorda cît de curînd operatorului de documentar. Fiindcă operatori avem. Presă atentă nu prea avem. În ce priveşte televiziunea română, corpul ei de specialişti este excelent. Pe platouri şi pe teren imaginea de pe micul ecran este semnată de profesionişti de înaltă calificare dar cine observă ? Cine scrie ? Ci numai dinspre partea direcţiei trebuie să se ţină o cumpănă dreaptă, să fie prilejuri de ilustrare egală pentru toţi oamenii cu aparate de filmat.

Sânziana POP

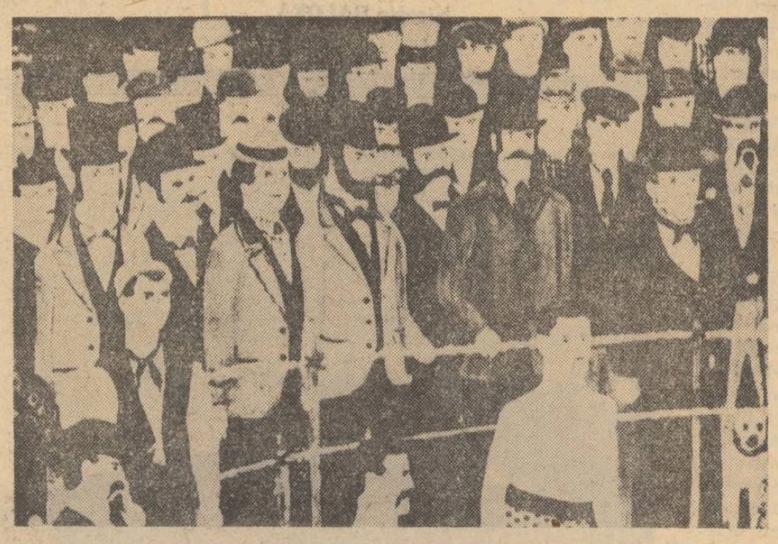

GEORGE A. HAYES : RING DE BOX

SPORT

Păianjen de seară, viaţa devine uşoară

„A revenit albastrul mai..." Ca să mai uităm de emoţiile competiţiilor de tot felul, de certuri şi de încurcături, de febrilitatea pregătirilor în vederea marei întîlniri de la 16 mai cu naţionala Cehoslovaciei, care ne obsedează, să ieşim şi noi ca tot omul la iarbă verde în această zi de întîi mai, cu patefon şi zimbiluri pline de mîncare. Patefon nu mai este, uitai. Luăm tranzistorul şi „magul".

Să ne destindem deci şi noi puţin, să ne tolănim voioşi pe blana aceasta dulce a pămîntului, să luăm aminte la foşnetul primelor frunze, la ce zice vîntul de mai, la cîntecele păsărilor care şi ele au atîtea de spus şi ne-o spun de mii şi mii de ani, numai noi n-auzim, bruiaţi de zgomotele vieţii cotidiene.

E soare, frumos, e „foarte Coşbuc" cum se spune în stilul modern, sacadat şi cu toţi nasturii programatic neîncheiaţi. Ne simţim foarte bine şi liberi întinşi cum stăm pe iarba lui dumnezeu foarte interesant, la urma urmei, şi acest iucru, iarba (despre care poetul american spunea că e „părul mormintelor").

Nu mai ştim nimic de lupta din clasament, cine şi cîte puncte, dacă a fost sau nu ofsaid, ce face Dinamo sau ce nu face, cum reuşeşte Ologu extrema-fulger a Farului, să bată corner şi tot el să atingă primul mingea cu capul, în careul advers, ce scamatorie e aici. (Dinu rîde cel mai mult pe chestia asta, inteligent şi plin de haz cum e, dar Ologu în chestiune le-a marcat el două boabe ? le-a marcat !).

Ei bine, ca să uităm de toate acestea, vom ieşi la iarbă şi vom sta lungiţi cu faţa în jos, cu nasul — nu prea lung — ascuns în firele subţiri, mătăsoase, ele însele, la scara lor, o junglă mică plină de foşnete şi miresme.

Am mai scris ce mi s-a întîmplat într-o zi cînd m-am dus la pescuit, spre a ignora măcar o dată campionatul de fotbal. Am arătat ce conversaţie am auzit atunci în „mincioc", ce discuţie aprinsă între Ciortan *şi* Oblete, *în „cafeneaua de sfoară". Sînt prevenit, deci, că toată natura e un stadion, o luptă pe goluri şi plinuri. Voi asculta resemnat ce voi auzi stînd cu nasul în iarba mărită ca la microscop :*

„Furnica alimentează metodic şi masiv atacul. Boul domnului aleargă pe extremă în tricoul său atît de extravagant, schimbat, frăţeşte, la ultimul campionat mondial cu extrema cealaltă, Gărgăriţa, de la redutabila echipă F.C. Dumbrava. *Greierele centru-înaintaş, lenes şi pomanagiu, nu se mişcă prea mult, misiunea lui fiind să prindă momentul oportun, lovitura de hazard a inspiraţiei şi tacticei boeme...*

Poarta o apără Păianjenul.

Araignée du soir, éspoir... Păianjen de seară, speră că viaţa devine uşoară.

SUPLINITOR IX

ARTE

revista străină

● **BULETINUL DE PRIMĂVARĂ AL EDITURII GALLIMARD** (nr. 243) cuprinde lista cărţilor, ce urmează să apară (sau au apărut deja) în lunile aprilie, mai şi iunie ale acestui an. Proză: **La Difficulté d'aimer** de Jean Blot, **Une adolescence** de Marcel Jouhandeau, **Mascarets** de A. P. de Mandiarques, **Denier du rêve** de Marguerite Yourcenar, **Les Sources vives** de Jeanne Galzy. Literatură străină: **Le Héron** de Georgio Bassani, **Peau neuve** de Carlos Fuentes, **Don Julian** de Juan Goytisolo, **Le Journal de Z** de Vassilis Vassilikos. Poezie: **Antologie de la poésie portugaise, Liberté sur parole** de Octavio Paz, **L'Offrande lyrique** şi **La Corbeille de fruits** de R. Tagore, **La Jeune Parque** de Paul Valéry. Eseistică : **L'Idiot de la famille** de J. P. Sartre, **Proust et le roman. Formes et techniques dans La recherche du temps perdu** de Jean Yves Tadie, **Dialog avec 33 variations de Ludwig van Beethoven sur une valse de Diabelli** de Michel Butor. Seria „Caietelor" : **Caietele A. Camus 1: La Mort heureuse, Caietele P. Claudel IX : Praque, Caietele A. Gide II : Corespondenţă A. Gide — Fr. Mauriac.**

● **PARIS MATCH** (17 apr., a.c.). În urma unei crize cardiace, unul din cei mai mari compozitori ai secolului nostru, Igor Stravinski, a decedat. Iată cum descrie Yves Sarques, în comentariul său, faimoasa premieră a lucrării **Sacre du Printemps:** „Parisul n-a văzut aşa ceva de la bătălia pentru **Hernani,** în 1830. Şeful de orchestră, Monteaux, ridică bagheta; vacarmul izbucneşte. Zgomote de claxoane ... Din toate părţile se aud huiduieli. Stravinski dispare cu binoclul tremurînd pe nasul său interminabil. Ravel, furios, strigă: Tăceţi, bandă de bădărani. Apoi o voce calmă deplînge: Fericiţi cei săraci cu duhul. Diaghilev şi Nijinski sînt foarte palizi. Saint-Saëns a dispărut mînios. Judecata lui Debussy cade ca un cuţit: Este artă neagră. În sală vacarmul degenerează în pugilat".

● (24 apr., a.c.) „Cel mai mare comic din lume după Buster Keaton şi Chaplin", cum este deseori numit, Jerry Lewis se produce actualmente pe scena Olympia din Paris. În omagiul lui Fernandel, Lewis a jucat, printre altele, pantomima „Yankee man" — o replică la pantomima „Frenchman". După cum se ştie, în 1948, fiind în S.U.A., Fernandel a răspuns unui anumit număr de întrebări referitoare la America. Din fotografiile luate cu prilejul acestui neobişnuit interviu s-a alcătuit un album, „Frenchman", care a cunoscut un enorm succes.

● **L'EXPRESS** (19—25 apr. a.c.). Într-un interviu acordat revistei, Max Ernst relatează cum s-a născut celebra **L'Eléphant Célèbes** pictată în anul 1921: „...nu e în întregime un elefant. Tabloul se mărgineşte să sugereze ceva care are puţine similitudini cu aspectul general cunoscut al unui elefant, numai corpolenţa masivă, culoarea cenuşie şi rugozitatea pielii. De departe, tabloul este fără îndoială o reminiscenţă a unui cîntec de copii pe care, derbedeii răi care eram, îl cîntam la liceu: Der Elephant von Celebes / Hat hinten etwas Gel (e) bes... / Der Elephant von Sumatra / Er kann es nur von vorne-o / Der Elephant von Indien / Der kann das loch nicht find (i) en".

● La 10 aprilie, în clinica Saint Joseph de Fontainebleau a murit din cauza unei fracturi a femurului Andre Billy (88 ani). Membru al Academiei Goncourt, A. Billy se dedică literelor după o încercare nereuşită de a deveni preot. Deşi a scris mai multe romane **(L'Allegretto de la Séptième, Benoni, L'Aprobaniste** etc) ceea ce i-a adus cu adevărat notorietatea au fost cronicile sale literare ţinute la revistele **L'Oeuvre** şi **Figaro.**

● **PRISMA** (nr. 2, a.c.) Anunţă organizarea în Renania de nord (Westfalia) între 4—10 iunie a.c., a zilelor culturii şi economiei româneşti. Sub motto-ul „Rumänien Stellt sich vor", România va expune în curtea de onoare a perimetrului expoziţional din Düsseldorf un bogat sortiment de produse. La unul din cinematografele oraşului vor rula zilnic filme documentare şi turistice româneşti; formaţii de folclor vor familiariza publicul cu tradiţiile poporului nostru. De asemenea, Radiodifuziunea germană (WDR), cea mai mare staţie de televiziune din R.F.G., va transmite în ziua de 5 iunie a.c. din sala Robert din Düsseldorf un spectacol dedicat în întregime muzicii uşoare româneşti.

● Ajungînd la concluzia că organizarea manifestărilor consacrate aniversării a 500 ani de la naşterea lui Durer depăşeşte inspiraţia şi capacităţile aparatului comunal, comitetul de pregătire a apelat la serviciile unei agenţii publicitare. Rezultatele n-au întîrziat să apară: în locul reclamelor de detergenţi, pneuri şi pastă de dinţi, gazetele din Nürnberg reproduc celebrul desen **Iepurele** însoţit de întrebarea „asta-i tot ce cunoaşteţi din creaţia lui Durer ?". „Reproduceri ale binecunoscutului **Autoportret** din tinereţe circulă şi ele sub un titlu publicitar — „Primul hippie din Germania".

● **LE MONDE** (22 apr., a.c.). Michèle Morgan, care urmează să prezideze juriul celui de-al 25-lea festival de la Cannes (12—27 mai) declară: „Simplu, eu cer unui film să-mi placă. Tinerii cineaşti ai noului val ne-au plictisit un timp cu filme triste şi grave ... Ei au devenit profesionişti şi-şi dau seama că cinematograful este o artă care costă prea scump pentru a-şi putea permite să dispreţuiască publicul ... Saturaţia provoacă indiferenţă. Să fim lăsaţi să răsuflăm, să respirăm..."

● Cel de-al 43-lea „Oscar" a fost remis recent la Los Angeles actorului George Scott pentru rolul „generalul Paton" din filmul cu acelaşi nume de Frank Schaffner. După cum a anunţat dinainte, Scott a refuzat distincţia, ceea ce nu a surprins pe nimeni cu atît mai mult cu cît Scott refuză pentru a doua oară o recompensă „Oscar". Cu zece ani în urmă Scott respingea premiul pentru cel mai bun rol secundar în filmul **L'Arnaqueure.** Ceea ce se consideră o surpriză este alegerea juriului care după „ultra-conservatorul" John Wayne (laureatul de anul trecut) a optat pentru Scott — taxat pretutindeni drept „eretic".

● **LA QUINZAINE LITTERAIRE** (16—30 apr., a.c.) În paginile 24—25, articolul lui J. M. G. Le Clézio **Fellini extra-terestru.** Textul face parte dintr-un număr al revistei **L'Arc** dedicat în întregime lui Fellini. Conceput (de către Roger Borderie) în trei părţi acest număr cuprinde: **un Fellini par lui-même,** o suită de articole semnate de Le Clézio, Barnardino Zapponi, Claude Ollier, Henri Ronse, Réné Micha şi Robert Lapoujade, trei scrisori de Georges Simenon, Henry Miller şi Max Born, un dialog Resnais — Fellini.

u. v. z.

jurnalul unui martor ocular

Despre lumina soarelui

Cunoaștem cu toții într-o formă sau alta, starea de greață care l-a făcut celebru pe Sartre. O stare îngrozitoare, de nemărginită silă față de tine însuți, cînd totul se destramă, cînd totul parcă alunecă într-o prăpastie, un fel de mahmureală psihică, un gust neplăcut în gură, o oboseală adîncă, atît de adîncă încît pînă și ideea morții o privești cu plictiseală. Totdeauna eu am socotit lumina soarelui un fel de judecător al existenței noastre, în comparație cu lumina soarelui, mărginirea oamenilor și-n primul rînd a mea, mi s-a părut inexplicabilă. Sub lumina soarelui, toate dramele mele îmi par ridicole. În clipa în care nu mai recepționăm lumina soarelui înseamnă că într-adevăr oboseala noastră a atins proporții alarmante. Sigur, greața a existat de totdeauna, dar Sartre a ridicat-o la dimensiuni filozofice — și a unit-o cu teama de neant.

Eu nu caut să fug de această stare și nici nu caut să-i dau o dimensiune filozofică deși această ispită există. Eu nici nu caut s-o analizez, eu încerc s-o văd și s-o înțeleg. Poți să observi greața de care ești stăpînit în liniște, așa cum observi o floare sau un răsărit de soare. Am învățat să nu mai fug, dacă sînt plictisit, rămîn în plictiseală. Observ că sila de care sînt atroce stăpînit n-are nimic grandios, ea nu s-a născut din teama de neant, așa cum speram eu ci din dorințe neîmplinite și calcule prost făcute. Am adunat tot felul de idei, vanități, dorințe și sufletul a devenit greoi, o povară pe care trebuie s-o duc la o destinație necunoscută. Dar în clipa în care-mi trăiesc cu luciditate impasul, fără să mă iau cu mîinile de cap, minunea se săvîrșește și oboseala, greața, dispare. Greața există numai dacă vrei s-o alungi. Greața, trăită, dispare. Noi avem obiceiul — asta am înțeles-o foarte tîrziu — să nu trăim tot ceea ce viața ne oferă, ci să selectăm, să trăim numai ceea ce ne convine. Cu alte cuvinte „luăm din viață numai ce e frumos", sau mai puțin poetic, numai ceea ce ne convine. Dar în viață nu există neapărat lucruri urîte și lucruri frumoase ; aici ierarhiile pe care le facem noi sînt, uneori, copilărești. O despărțire poate să fie la fel de frumoasă ca și o declarație de dragoste, important este, simt eu, intensitatea cu care trăim impulsurile existenței. Poți să admiri și-o floare, poți să admiri și-un gîndac de bucătărie : ideea de frumos e cea care micșorează și restrînge frumusețea lumii. Dacă stabilim criterii, norme, riscăm să nu descoperim întreaga frumusețe a lumii.

A fost o vreme cînd și eu selectam evenimentele pe care le trăiam. Trăiam numai ceea ce-mi plăcea și, de cîte ori se năștea o realitate care mă stingherea, închideam ochii. Selecționarea evenimentelor după criteriul plăcerii micșorează dimensiunile vieții și deci și ale înțelegerii. Cunosc oameni care fug de cîte ori aud de moarte și de boală. Cunosc pe cineva care, presimțind moartea unui om apropiat, a plecat în străinătate, numai și numai să nu fie de față la marele dezastru. N-a făcut-o din răutate și nici măcar din lipsă de sensibilitate. A făcut-o din frică. El crede că viața trebuie să fie un lanț de recepții și aventuri galante. S-a întors în țară cînd totul se sfîrșise, era fericit că n-a fost martorul acelei teribile existențe. Cine selectează evenimentele, cine fuge din fața vieții, nu înțelege nimic.

Legenda spune că și lui Buda prea bunul lui părinte a încercat cu cele mai frumoase intenții, să-i ascundă realitatea, să-i prezinte o lume falsă, în care oamenii nu mor, nu suferă, nu se îmbolnăvesc. Revolta interioară a lui Buda s-a născut din sublima silă față de minciună. Mulți oameni refuză să înțeleagă tocmai problemele dramatice ale existenței, ei se aruncă inconștienți în lumea plăcerii. Forța sexualității — așa cum remarca și Camus — vine și din nevoia omului de a confunda plăcerea cu adevărul. Numai prin această confuzie unii oameni se simt apți să descopere absolutul. Între adevăr și plăcere nu există o contradicție și o rivalitate de moarte, așa cum credeau mulți filozofi. Plăcerea este o realitate implacabilă a existenței, n-ai cum scăpa de ea, ea trebuie trăită și înțeleasă. Dar a trăi numai plăcerea și a ignora suferința, așa cum sîntem ispitiți s-o facem, e o copilărie... Dar noi nici nu trăim plăcerea, ci doar o înregistrăm. Dar suferința e obligatoriu s-o înțelegem și mulți dintre noi se tem de înțelegere ca de inevitabilul sfîrșit.

Privindu-mi în continuare starea de oboseală observ că multe din ispititoarele definiții metafizice se nasc din teama de a privi realitatea. Prin puterea ei de fascinație metafizică ne poate ascunde adevărul. Totdeauna sîntem ispitiți să dăm o explicație sacră modestelor noastre păcate. Observ că nu neantul mă înfricoșează, ci faptul că anumite dorinți nu mi se împlinesc în timpul și-n dimensiunea pe care le-am fixat eu... Teama de neant îmi pare ca un vis frumos. Măcar de mi-ar fi frică de neant. Dorinți neîmplinite, frustrări, oboseli, idei, orgoliu toate se ascund în haina nobilă și mîndră a fricii de neant... Dar străbătîndu-mi oboseala, eu mă privesc așa cum sînt, îmi măsor mărginirea, nu mă împăunez cu angoase metafizice, și asta-mi aduce o pace în suflet. Frica de neant ? Ce iluzie ! Ce vanitate ! Ce atroce minciună !

Cine spune că îi e teamă de neant, minte de îngheață apele.

Teodor MAZILU

Desen de MAX ERNST

confidențele unui maniac

Temperatura polemicii

O înfruntare, fie sportivă, fie intelectuală, trebuie la un moment să se înfierbînte, să atingă o anumită încordare și intensitate. Altfel nu numai că plictisește publicul dar și pe adversari, dovedind că n-au avut realmente un obiect de dispută sau că n-au catadixit să se ia în serios.

În penultimul meu articol îi făceam lui Al. Ivasiuc cîteva șicane care au avut, cum era firesc, darul de a-i provoca acea iritație combativă ce dă unei dispute adevăratul ei accent : cel de ușoară mînie, stăpînită dar nu disimulată, care se simte în tonul articolului său „Mecanismul polemicii" (Contemporanul din 23 aprilie 1971). Prin tonul acesta Al. Ivasiuc și-a confirmat intenția declarată la începutul polemicii noastre : dacă jucăm, să jucăm tare, adică necruțător dar cu mănuși ; să lovim cît putem mai bine **au défaut de l'armure,** dar nu pe la spate și nici cu toroipanul.

Șicanele mele erau de natura celor numite în limbajul judiciar „incidente" ; ele suspendă dezbaterea fondului pentru o cazuistică de amănunte. În cazul nostru cred însă că „incidentele" ridicate de mine nu erau numai șicane proceduriste ci tindeau la definirea și precizarea cîtorva elemente și concepte ce ating fondul disputei. Bineînțeles că dacă ne vom opri de fiece dată la asemenea detalii, vom ramifica atît de mult discuția, deschizînd paranteze în paranteze, încît nu vom mai ajunge niciodată la nodul chestiunii. Bineînțeles că în spațiul cîte unui succint articol nu putem vida toate implicațiile controversei. De aceea nu-i voi face (deocamdată) preopinentului meu vreo șicană din faptul că pînă acum a lăsat fără de răspuns trei obiecții ale mele, pe care nu le cred proaste, deși, sau tocmai, fiindcă sînt la mintea omului : a) cea cu privire la caracterul univoc și irevocabil, adică dogmatic, pe care pare a-l atribui posterității marilor opere ; b) legată de aceasta, observația mea cu privire la Reformă și la „radicalitatea" ei ; c) argumentul meu cu Revoluția franceză și sensul civilizator al influenței lui Rousseau.

În schimb îl voi șicana acum pentru răspunsurile pe care mi le-a dat în amintitul său articol. Aceste noi șicane nu i le fac pentru a-l menține neapărat la temperatura ridicată a polemicii, deși îmi place, ci fiindcă găsesc necesare cîteva precizări. Anume : A) Evident, cuvîntul „parte" înseamnă și : „parte contractantă", „parte litigantă", are deci și accepția de element unitar ; dar în contextul lui Al. Ivasiuc la care mă refeream, el avea, în mod accentuat, nuanța de „fragment", „detaliu" ; eu m-am ridicat contra asimilării noțiunii de „individ" cu cea de „detaliu", așa cum rezulta în mod expres din context : „la început a fost detaliul, atomul, individuația". B) Amintind de atomismul vechilor greci nu negam de loc faptul că nașterea cosmosului din haos e o veche idee grecească ; aș adăuga că e pur și simplu tema oricărei cosmogonii, nu numai grecească, fie religioasă, metafizică, sau „fizică". C) Al Ivasiuc spune : „Nimeni nu a afirmat că Hobbes era inducționist ca Bacon". Și eu cred că nimeni, — afară de Al. Ivasiuc care l-a plasat alături de Bacon și Locke într-o enumerare ce constituia exordiul unei argumentări a cărei perorație se încheie astfel : „Trăim o nouă perioadă a victoriei deducției asupra inducției". D) Modul cum concepea Bacon inducția și raportarea acesteia la Platon nu erau în afară de discuție, deoarece din articolul preopinentului meu rezulta că inducția ar fi o simplă operație de însumare și nu una de abstracție și generalizare. E) O filosofie nu e anacronică decît în măsura în care e tributară unei teze științifice, prin natura ei destinată să fie mai curînd sau mai tîrziu depășită. Afirmația că gîndirea lui Rousseau este anacronică „în raport cu gîndirea științifică modernă" nu spune absolut nimic. Gîndirea științifică modernă va fi îndubitabil anacronică la un moment dat, iar gîndirea lui Rousseau, fie că va avea mai mulți sau mai puțini admiratori sau adepți, va rămîne gîndirea lui Rousseau. F) Reacția la modul de viață contemporan nu poate fi decît un fenomen tot atît de contemporan. G) Formele de „cinism" contestatar, de la Socrate și Diogene pînă la primii creștini sau de la Rousseau pînă la fenomenele de azi, nu sînt ostile civilizației, ci, dimpotrivă, reacționează contra degradării ei prin barbaria acaparatoare și primatul mijloacelor asupra scopurilor. H) Rousseau nu concepea contractul social ca un acord între guvernanți și guvernați, așa cum afirmă Al. Ivasiuc. Din contră, el spune în mod expres că aceasta nu se poate. **(Contr. soc.,** III, Cap. I) Guvernanții nu pot exista ca atare în momentul (ipotetic) al încheierii pactului ; ei nu există decît **a posteriori,** ca mandatari sau, propriu zis : „miniștri" (lat. : **ministro** = a sluji).

Dar fiindcă doresc să cunosc obiecțiile teoretice pe care Al. Ivasiuc a anunțat că le va aduce în articolele sale viitoare la concepția lui Rousseau, precum și propria sa concepție asupra civilizației, așa cum de asemeni a anunțat, nu-l voi mai sîcîi cu asemenea „incidente" care-i amînă mereu intrarea în temă. Un singur lucru îi recomand în vederea acestor exegeze : să recitească atent **Contractul Social,** căci autorul însuși spune într-un loc: „J'avertis le lecteur que ce chapitre (e tocmai cel despre guvernanți, n.m.) doit être lu posément et que je ne sais pas l'art d'être clair pour qui ne veut pas être attentif". **(ibid).**

Alexandru PALEOLOGU

DAN CIOCA : DECOR PENTRU PIESA „VISUL" DE STRINDBERG

punct și virgulă

„Învățăturile lui Neagoe", operă pedagogică de Renaștere

Deosebit de importantă ne apare contribuția profesorului academician Ștefan Bârsănescu la circumscrierea caracterului real al Învățăturilor lui Neagoe Basarab, **scriere socotită multă vreme o carte pur medievală. În recent apărutul volum,** Pagini nescrise din istoria culturii românești **(Ed. Academiei R.S.R.), un capitol este intitulat** Cultura filozofică-pedagogică : lecția de patriotism din „Învățăturile lui Neagoe-vodă Basarab". **Oprindu-se asupra celebrului capitol „Despre solii și războaie", prof. Șt. Bârsănescu demonstrează că** „Învățăturile lui Neagoe-Vodă Basarab este cea dintîi operă cunoscută din istoria culturii românești care conține o lecție de patriotism, constituind o vie mărturie de început de filozofie pedagogică la români. La rîndul ei, această lecție, înseamnă în materie de specialitate, nu o pagină obișnuită, banală, ci o mare lecție, una redactată în spiritul gîndirii pedagogice a Renașterii, așa cum puține se pot număra în întreaga cultură pedagogică universală" **(p. 189). Autorul procedează în continuare la examinarea textului** „pentru dovedirea caracterelor de operă pedagogică de Renaștere" **subliniind prezența ideilor de** popor **și de** țară care se **substituesc ideii de** umanitate, lume, **tocmai în urma noului spirit modern.** „E clar că, în cazul acesta, ne găsim — cu autorul **Învățăturilor** — în fața unor idei și a unei atitudini de Renaștere" **(p. 190). Argumentarea convingerilor patriotice nu mai recurge la Scriptură** „ci operează cu argumente raționale, cu dovezi evidente, luate din viața omului... E o demonstrație pe bază de fapte și exemple luate din viață și mai ales din natură... Și atunci, dacă într-un caz similar, cînd specialiștii găsesc că acest mod de a gîndi despre patriotism la Petrarca reprezintă un mod specific de gîndire de Renaștere, apare logic să concludem la fel că elementele de mai sus sînt și ele elemente de pedagogie de Renaștere" **(p. 191). Însuși celebrul portret de la Curtea de Argeș îi apare profesorului Bârsănescu semnificativ deosebit de portretele votive medievale, care prezentau pe domn într-o atitudine de umilință în fața divinității căreia îi aduce ctitoria ca pe o ofrandă. Portretul lui Neagoe** „prezintă pe acest domn într-o atitudine dreaptă, cu o figură energică și într-o ținută plină de conștiința demnității lui. Portretul lui e unul din acelea care poartă trăsăturile portretului omului de Renaștere" **(191). Concluzînd încă o dată că** „lecția de patriotism din **Învățături...** este o lecție redactată, în mod hotărît, în spiritul gîndirii Renașterii", **prof. Șt. Bârsănescu încheie demonstrația cu următoarele cuvinte :** „Recapitulînd datele de mai sus, ne vedem angajați a concluda că lecția analizată constituie o vie mărturie de pedagogie, folosind argumente logice de tipul Renașterii la români. Mai precizăm că în ideile lui Neagoe Basarab nu vedem o reproducere a ideilor Renașterii apusene, ci, pînă la noi probe, un sistem de gîndire similar, la care domnul român ajunsese pe baza experienței și culturii lui personale" **(p. 193).**

Dan ZAMFIRESCU

O academie de poezie

O Academie internațională de schimburi poetice își are sediul la Geneva și e sub președinția de onoare a lui Léopold Senghor, iar comitetul de onoare cuprinde pe Indira Gandhi, prim-ministru al Indiei ; Maurice Genevoix, secretar perpetuu al Academiei Franceze ; **eminentul scriitor elvețian Maurice Métral. Tancrède Thibaud. Comitetul activ — întrunit în saloanele hotelului** du Faisan **din Limoges — a remis, în primă ediție, premiile pe anii 1969, 1970 și pe care le vor oferi în viitor, anual. Manifestația s-a desfășurat sub președinția poetului Claude Sébastia, laureat al Institutului, președintele activ al Academiei internaționale de schimburi poetice, asistat de secretarul ei general Jean Darwel și de alte personalități din lumea literatorilor. Revista Courier des Marches et d'Outremer, care relatează evenimentul, insistă asupra climatului de prietenie, de fervoare și adevărat entuziasm în care s-a desfășurat această primă manifestare a Academiei, climat care a fost salutat cu simpatie de presa din Limoges, de radiou și de televiziune.**

Dintre vorbitori, Jean Darwel — atribuind poeziei sensul pe care îl evocă și care înmănunchiază apropiere între oameni, exemplu de iubire, de fidelitate și de demnitate — a insistat îndeosebi asupra reușitei unei cooperări pașnice între popoare, la care activitățile culturale pot contribui.

Cu același prilej s-a vizitat castelul Chambrun unde s-a deschis o Expoziție internațională Arte, Științe, Litere.

Un poet în revoluție

Gabriel d'Aubarède se numește ultimul — pînă azi — cercetător al vieții lui André Chénier. Uneori uitat, el rămîne nemuritorul autor al „Tinerei captive". S-a născut la Constantinopol în 1762 și a murit la Paris, pe eșafodul Terorii, la 25 iulie 1794, exact cu două zile înainte de 9 Thermidor, în anul II al Republicii pe care o dorise mult. Opera sa a rămas mult timp necunoscută și cu toate că de vreo treizeci de ani i s-au consacrat mai multe lucrări, istoria tragicii sale vieți e destul de neclară. Asupra acestui punct s-a străduit autorul să aducă oarecare lumină, și nu numai asupra poetului ci și a familiei sale, asupra prietenilor, iubitelor, asupra genezei operei sale, asupra ostilității față de puternicii zilei, asupra împrejurărilor arestării, a procesului și execuției sale.

Aflăm din această biografie — considerată precisă — că tatăl său, Louis Chénier era un mărunt consilier de ambasadă ; mama, Elisabeth Lhomaca, levantină, se pretindea de origină greacă. André, mîndru de această ascendență (falsă), se făcu cîntărețul Greciei ! Tînărul care mai tîrziu va predica disciplina militară, va demisiona din regimentul unde era elev-ofițer. Chénier este raționalist, păgîn și sensual. Ultima sa iubire a fost soția unui administrator al Companiei Generale a Apelor. Va fi o iubire pură și sublimată... Susținut de părinți, trăiește într-o lenevească ; dar cînd tatăl are greutăți bănești, va lua o slujbă la ambasada din Londra (secretar, din noiembrie 1787 pînă în primăvara lui 1791).

Se cunoaște că această lucrare a fost redactată în baza unei bogate documentări, prin cercetarea arhivelor perioadei Revoluției, manuscrise și alte piese descoperite și conservate în localitățile unde André Chénier și-a petrecut copilăria, prin aprofundarea scrierilor preexistente consacrate vieții poetului dar și a epocilor cînd a trăit. (Vechiul Regim și primii ani ai Republicii).

Cu lucrarea lui d'Aubarède se aduc lumini noi privind personalitatea poetică a unui scriitor pe care critica îl consideră dintre cei mai bărbătoși, mai mîndri, mai curajoși și mai ghinioniști ai literaturii franceze.

Să facem distincție

În al cincilea volum de „Scrieri" (de curînd apărut) al eminentului critic și cetățean care a fost Pompiliu Constantinescu, cineva a trecut la Indicele de autori, după numele Cosma Mihail, în paranteză Claude Sernet. Dar acest Mihail Cosma a cărui carte „Pîinea pădurii" criticul o analizează, nu e una și aceeași persoană cu Mihail Cosma care din 1928 a devenit poet de expresie franceză sub numele Claude Sernet și nu are nici o carte în patrimoniul literaturii române. El a debutat la Sburătorul literar în 1922, a colaborat sporadic la Adevărul literar și artistic, Gînd nou, Năzuința, Flacăra **(de sub conducerea lui V. Rusu-Șirianu, mai susținut) apoi — din 1924 — a devenit unul din militanții avangardismului literar românesc colaborînd la** Contimporanul, 75 H.P., Punct, Integral. **La Unu a colaborat sub noua identitate. În Franța a publicat vreo 15 culegeri de poeme și a tradus din operele lui T. Arghezi, Ion Vinea, M. Sadoveanu, Zaharia Stancu și Eusebiu Camilar.**

Mihail Cosma (Claude Sernet) s-a născut la Tg. Ocna la 24 mai 1902 și a murit la Paris la 15 martie 1968.

Cestălalt, de care se ocupă criticul, se plimbă prin București, dar datele biografice îmi sînt necunoscute.

Portretul

„Portretul, — 50 de secole de umanism în pictură" (Galienne et Pièrre Francastel) se intitulează o lucrare de curînd apărută în editura Hachette și care constituie prima istorie a portretului și primul studiu a unui gen artistic privit ca fenomen social și cultural.

Reprezentarea figurii omului datează din timpuri străvechi. Dar abia în al treilea mileniu apare în Egipt portretul individual, care reproduce trăsăturile unui model ce poate fi identificat. De obicei e vorba de un suveran decedat, sau de soția sa, iar portretul cu care se împodobește mormîntul va să-i asigure supraviețuirea. A fost o artă funerară a epocii faraonilor. Dar abia la începutul erei noastre, portretul va deveni, sub influența stilului greco-roman, un adevărat gen. **Dezvoltarea artei portretului nu va fi continuă. Ea a cunoscut o strălucire deosebită în secolul al IV-lea, cu pictura pe sticlă, mozaicul palatelor și frescele din catacombe. Apoi a suferit eclipse datorate unor rațiuni străine adesea de preocupări estetice, și abia în secolele al XV-lea și al XVI-lea va găsi în Europa o înflorire deplină.**

Francezi, italieni, germani, flamanzi, spanioli, cei mai mari pictori vor da artei portretului o strălucire nepieritoare. Unii, ca van Eyck, Memling, da Vinci, Botticelli, Raphael, Dürer, Cranach, Holbein, el Greco, Titzian, Rubens, van Dyck, Rembrandt, Gainsborough, Fragonard, Goya, David Ingres, Manet (și alții) au consacrat portretului partea cea mai bună a geniului lor.

Oglindă a culturii, expresie a puterilor încarnate într-un om, instrument de propagandă religioasă și politică, mijloc de a conserva aidoma sau de a idealiza amintirea unui chip, suport al unei experiențe plastice, arta portretului evoluează paralel cu concepția pe care fiecare epocă și-a făcut-o despre rolul chipului și a individului în societate. Prin această carte, scrisă într-un stil alert și superlativ inlustrată, autorii au încercat să aplice în cazul portretului metodele moderne de interpretare a fenomenelor de lungă durată în istorie. Reînnoind astfel ambițiile esteticii contemporane, ei asociază judecății criticului și a istoricului de artă, experiența sociologului și reflecția moralistului.

Sașa PANĂ

Festivalul Wagner

Festivalul de la Bayreuth din 24 iulie—27 august, cuprinzînd anul acesta piese reprezentate în cadrul festivalurilor anterioare, se va deschide cu opera „Parzival", director Wieland Wagner și Peter Lehmann, dirijor Eugen Jochum. Silvio Varviso va dirija „Lohengrin", sub direcția de scenă a lui Wolfgang Wagner, iar Horst Stein ciclul „Inelului" în montarea din 1970 a aceluiași Wolfgang Wagner. Karl Böhm și Hans Wallat vor fi dirijorii operei „Olandezul zburător", cu cîte trei spectacole fiecare, în noua montare (din 1969), a lui August Everding și Josef Svoboda.

Nic. POPESCU

poeți iugoslavi

IVO ANDRICI

În zori

După ploaia de azi noapte, tiptil,
o dimineață sîngerie. Băltoacele
par o spuză pîlpîitoare
de-a lungul străzii.

După buimăceala nopții, spune-mi
pentru ce îmi prevestești zile de neliniște
cu dimineți sîngerii ?
E o glumă cerească făcută soarelui
ce-și vede de drum ? Îi e ușor soarelui
să navigheze pe cer, etern
și constant pe firul
invizibil al forței tale.
În schimb ce obositor pentru mine
a ține pasul
în jocul periculos — pe capul meu
umil — între lumină și umbră.

Și dacă necunoscut e sfîrșitul ca și
începutul
acestui scurt somn,
pentru ce mă amăgești cu dimineți
purpurii ?

Peisaj

Un nor ușor, un cer spălăcit
și multe așteptări. Roua proaspătă
a acoperit pășunea și iarba e vălurită
sub respirația unui vis.
În noaptea asta s-a oprit aici toamna.

Un nor ușor, un cer spălăcit
un fir de fum peste vechile case.
Parcă drumurile își dau duhul.
Se șterg vechile case, încet, încet.
Un nor ușor, un cer spălăcit
și slabe speranțe.

1914

Primăvară fără voie

O primăvară bună să tragi la măsea
Dacă n-ar fi decît soare, te-ai mulțumi
cu atît,
Dacă n-ar fi decît norii, n-ar mai avea
niciun gust
Dar așa cum e arde gîtlejul și face sete

În răstimp mai trece cîte unul cu arcul
și săgețile de oțel
...Multă vreme încă undele mai tremură
pe apă
Mi-e teamă pentru cei care voiesc și
cei care găsesc un sens în asta
Care nu se obișnuiesc odată cu marile
eșecuri.

Eu nu spun că se reîntorc la sanctuarele
distruse
Nici nu i-aș sfătui să înceapă să-și ia
rămas bun
de la vii și de la morți
Dar tremur pentru ei
...Așa cum tremură vîntul pentru
creanga
pe care-a rupt-o.

E o primăvară fără voie
Au ieșit ghioceii, nimeni nu și-a dat
osteneala pentru asta
Ei cu atît mai puțin — le-a venit așa
să răsară
Ar putea crește într-o doară foarte
înalți.

Beție sub cerul deschis

Îngrozitor am băut noaptea asta
A fost o beție sub cerul
deschis
Pe malul acestui rîu de care
nu îndrăznesc să se apropie vulpile
Obscuritatea colcăia de sunete
Mă traversau, comete lăsîndu-și mantiile
să plutească
Rîul colcăia de pești cu burta în sus și de
pescari înecați

Nimeni nu-mi purta de grijă
Meteorii cădeau peste lumea asta
undeva în spatele meu
Poate unde eram prea mic,
poate unde eram
prea bun

Cu clondirul meu de rachiu, în pantaloni
scurți
Cu brațele goale, cu părul
tuns
cu ochii mei mari care n-aveau
nevoie de nimic

În românește de
MARIN SORESCU

Pescuitul

Apa curge ca mînată din spate
Puțin îi pasă că e limpede ori își iese
din maluri
Senină străpunge timpul peste tot
același
Muntele se va sfărîma la ivirea ei

Eram în apă pînă la brîu — furioși
sugrumători
Pe mal femeile leșinau de foame
Acolo vîntul le biciuia fața
Răcnetele noastre se auzeau de departe

Peștii cunoșteau bine năvodul
Fără șovăială între maluri suprafață
și fund
Noi înaintam apăsător cu capul greu,
cu ochii însîngerați
Ca la bețivi dar tocmai atunci nouă
ni se făcuse sete

Toată noaptea făcurăm să curgă acest
sînge înghețat incolor
Ne afundam brațele mai adînc decît e
permis
Moare apa ! — Ea n-a auzit nimic
Ne-a lăsat drum de trecere peste
cadavre.

MAK DIZDAR

Moartea

Pămîntul e împînzit cu semnele morții.
Dar moartea nu e sfîrșitul. Pentru că
moartea ca substanță
Nici nu există. Ea n-are sfîrșit. Moartea
E doar un simțămînt iluminat ce se tot
amplifică
Din cuiburi pînă în stele.

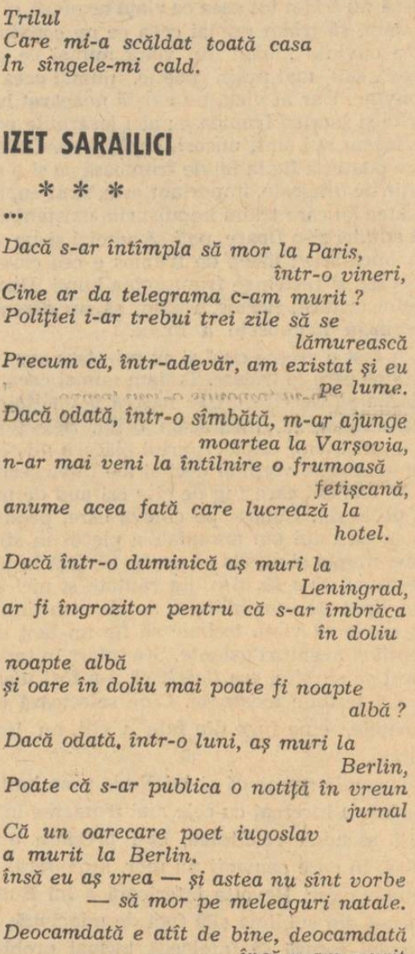

Pasărea

Cînd îți iei zborul
De ce nu-ți duci cu tine, măcar
Trilul
Care mi-a scăldat toată casa
În sîngele-mi cald.

IZET SARAILICI

* * *

...

Dacă s-ar întîmpla să mor la Paris,
într-o vineri,
Cine ar da telegrama c-am murit ?
Poliției i-ar trebui trei zile să se
lămurească
Precum că, într-adevăr, am existat și eu
pe lume.
Dacă odată, într-o sîmbătă, m-ar ajunge
moartea la Varșovia,
n-ar mai veni la întîlnire o frumoasă
fetișcană,
anume acea fată care lucrează la
hotel.
Dacă într-o duminică aș muri la
Leningrad,
ar fi îngrozitor pentru că s-ar îmbrăca
în doliu
noapte albă
și oare în doliu mai poate fi noapte
albă ?
Dacă odată, într-o luni, aș muri la
Berlin,
Poate că s-ar publica o notiță în vreun
jurnal
Că un oarecare poet iugoslav
a murit la Berlin.
însă eu aș vrea — și astea nu sînt vorbe
— să mor pe meleaguri natale.
Deocamdată e atît de bine, deocamdată
încă n-am murit
sînt aici și acum împreună cu voi...
E atît de bine că n-am murit, sînt aici
și acum împreună cu voi.

Nu dați buzna la poezii, băiețandri

Nu dați buzna la poezii, băiețandri,
rămîneți cît mai mult în faza prepoetică
A fi poet de-a adevăratelea e destul
de grav
Poezie sînt doar dărîmăturile.
Poate că la sfîrșit vă vor aștepta
trandafirii
Dar foarte mult timp pînă atunci —
doar spinii la dreapta și la stînga,
Nu vă pripiți spre glorie, rămîneți
băiețandri cît mai mult cu putință.
Cînd nu veți mai avea nici un chef s-o
faceți,
Abia atunci va țîșni poezia.

SLAVKO MIHALICI

Apropierea furtunii

Privește acei norii aceia, Vera, pentru
ce tot taci,
Nu sînt un sălbatec, doamne iartă-mă,
dar uite vine ploaia
S-a făcut deodată frig
Sîntem departe de oraș

De acord, Vera, nu voi uita pe veci
ceea ce mi-ai dăruit
Sîntem unul acum, la ce să mai vorbim
De obicei norii gălbui aduc grindină
Totul a amuțit, greerii și lanul

Am putea rămîne aici, dacă vrei,
Doar pentru tine mi-e teamă, în ce
mă privește
Mi-e tot una
Tunetul e periculos în cîmp deschis
Noi doi sîntem un punct culminant (și
al naibii de singuri)

Plugarul va geme deseară peste boabele
scuturate din spic
Eu nu voi accepta să depind pînă-ntr-
atîta de timp
Nu plînge, Vera, sînt de bună seamă
nervii
Și ei simt apropierea furtunii

Eu ți-am mai spus-o, viața e în general
foarte simplă
Iacă-tă și primele picături, o să se pună
pe bubuit
Închee-ți rochia, chiar și florile se
zgribulesc,
Nu mi-aș ierta-o niciodată să pățești
ceva.

Bineînțeles, va rămîne sfînt în amintirea
mea locul acesta
Te rog din suflet, grăbește-te și nu privi
înapoi.

Metamorfoză

Aș dori foarte mult să aflu de unde
provine vidul acesta care
mă transformă într-un lac atît de
limpede, că
poți să-i zărești fundul, dar fără pești

Dar fără scoici, fără crustacee, fără
toată acea faună subacvatică pe care
cel puțin o poți
denumi pe cînd eu, eu sînt acum
fără nume. Nu mai sînt aproape deloc.

Așa se face că vorbind în gol, clatin
apa lacului acesta, care la rîndu-i
activează nisipul și micile mizerii
depuse
la fund. Inima mi se înalță.

Rătăcesc pe străzi, presate și ele ca
de un alt lac întunecos înainte de toate
și apoi
la fel de înveninat ; ca să nu mai vorbim
de acele
ființe respingătoare ce dospesc în
străfunduri făcîndu-mi
de nesuferit familiara-mi duhoare.

Pe un covor

Ce mascaradă
Toți m-au părăsit, unul după altul,
Cu ultimii mi-a fost cel mai greu
Sufereau de-a adevăratelea

După aceea m-a abandonat becul
electric, ordinea
lucrurilor, și în sfîrșit memoria
O întreagă lume necăjită se prezentase
acolo dedesupt nebună
de libertate
Dar eu eram prea mare totuși pentru
a mă coborî să stăpînesc
M-am chircit pe covor, privind în mine
însu-mi.

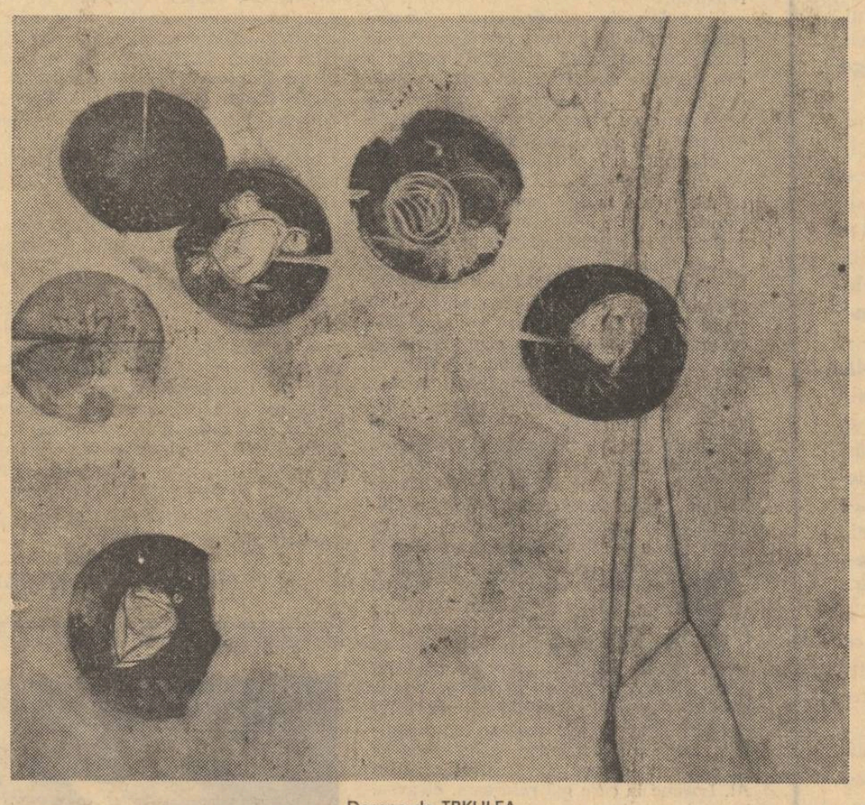

Desene de TRKULEA

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

1921
1971

Istoria partidului nostru este istoria luptelor sociale și naționale ale clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, ale tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate, este istoria nașterii și dezvoltării mișcării muncitorești și revoluționare din România. Noi, comuniștii, sîntem continuatorii tradițiilor progresiste ale întregului popor. Cinstim pe toți acei care au stat în fruntea luptei împotriva asupririi străine, pentru neatîrnarea poporului, pentru formarea statului național român.

NICOLAE CEAUȘESCU. — Din cuvîntarea rostită la adunarea solemnă consacrată aniversării semicentenarului Partidului Comunist Român.

1921
1971

Anul XIV
Nr. 19 (471)
Simbătă
8 mai
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

CONFERIREA TITLULUI DE „EROU AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA“ ȘI A ORDINULUI „VICTORIA SOCIALISMULUI“ TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

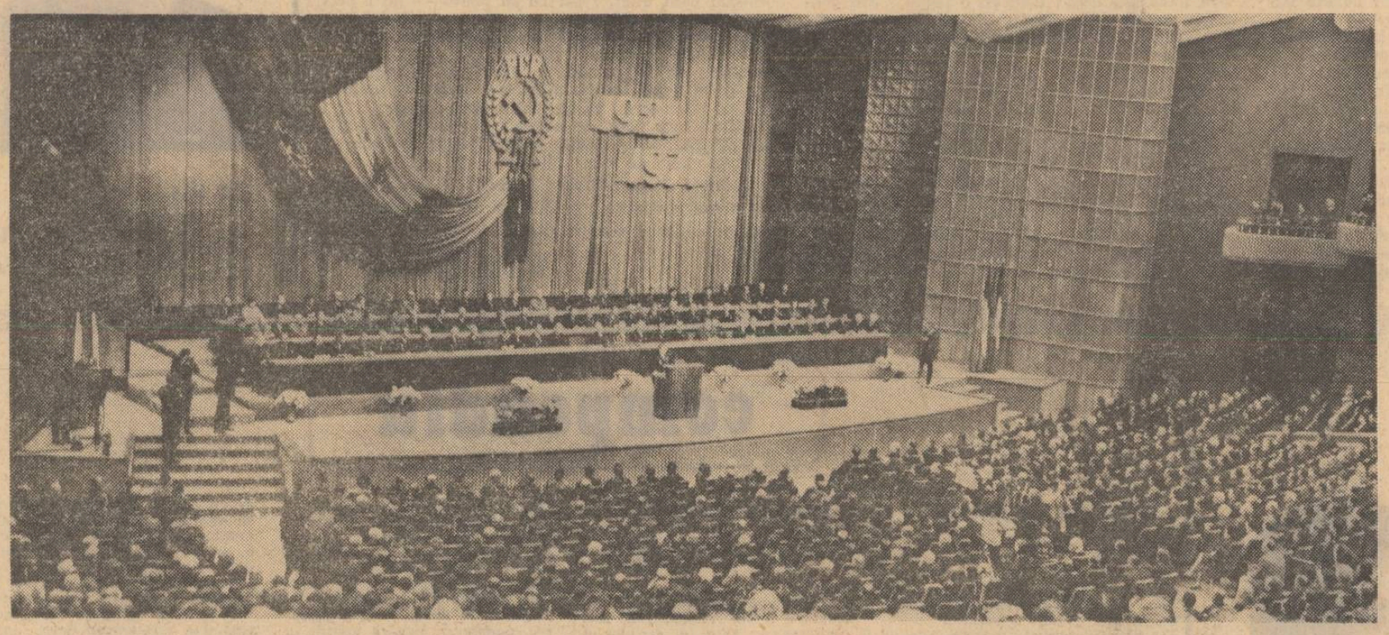

Istorie, adevăr, demnitate

Întotdeauna în marile momente ale vieții poporului ne gîndim la istorie, simțim necesitatea istoriei, pentru a judeca actul și gestul prezent prin criteriile implacabile ale destinului patriei, pentru a pune față în față dorințele și faptele unei generații și ale unei epoci cu sensul general al istoriei acestui popor, pentru a păstra trează, lucidă, asemeni unei legi care nu admite echivoc și știrbire, răspunderea celor care trăiesc față de cei care au fost, în toate secolele și mileniile, și care și-au revărsat totul : număr, identitate, viață, clocot, pasiune, putere, credință, speranță în pămîntul, spiritul, graiul și idealul care se numesc R o m â n i a, patria noastră.

Nici un eveniment, oricît de important ar părea, nu poate deveni un moment în sine. Dacă el nu este asemeni unei pagini sau unui capitol necesar cărții întregi a istoriei, dacă este scris cu alte litere și în alt spirit, nici un adjectiv prezent nu-l va putea salva. Cartea sincerității și adevărului românesc, cartea durerilor și bucuriilor noastre, cartea demnității naționale care este Istoria patriei îl va elimina, fără milă, mai devreme sau mai tîrziu, așa cum face organismul viu cu un corp străin impus împotriva armoniei și legilor echilibrului.

Cei cincizeci de ani de existență și luptă a Partidului Comunist fac parte integrantă din istoria cea adevărată a patriei noastre, constituie unul din cele mai mari capitole ale istoriei românești, în care, din convulsii, dureri și sacrificii s-a creat mai intîi România ca țară și apoi ca națiune socialistă. Nici un alt partid n-a prevăzut și n-a arătat mai limpede viitorul poporului nostru, nici un alt partid n-ar fi putut realiza mai demn și mai sigur România de azi, liberă, independentă, suverană.

Iată de ce noi scriitorii sîntem alături de Partidul Comunist Român : mai intîi pentru că este al nostru, al acestor oameni pașnici dinlăuntrul și din jurul Carpaților, muncitori, țărani, intelectuali, români și alte naționalități, care și-au descoperit patria adevărată, și care mai ales, își înnobilează patria prin fuziunea ei cu socialismul. Sîntem alături de partidul nostru comunist, pentru că e un partid născut din suferințe, din speranțe și visuri, din setea nepotolită de libertate și justiție a zeci și zeci de generații, pentru că e partidul care și-a înscris pe drapelul său, în primul rînd, aceste mari comandamente ale istoriei românești : libertate și justiție socială, și pentru că le respectă întocmai în toate actele sale. Sîntem ai acestui partid comunist român, și umerii lui sînt umerii noștri, și inima lui e inima noastră, și privirea noastră e privirea lui, și mîndria lui e mîndria noastră, pentru că întruchipează și posedă și dăruie cea mai pură esență a acestui popor, și mai ales bunătatea și generozitatea lui.

Sîntem ai acestui partid comunist român, și ne place să-l numim partidul nostru, **pentru că adevărurile cu care ne obișnuiește, gîndirea și gesturile sînt ale spiritului românesc dintotdeauna, și mai ales ale înțelepciunii străbune, cuprinzătoare și demne, dar și ale vitejiei de legendă în momentele cînd istoria își pierde cumpătul și-și asmuță cîinii. Sîntem ai acestui partid comunist pentru că el este primul care a simțit și a înțeles că datele spirituale ale poporului român, esența și permanența spiritualității noastre : bunătatea, curajul, vitejia, înțelepciunea, setea de nou, pasiunea de a crea și mai ales tinerețea și energia și sufletul deschis și privirile limpezi ale acestui popor sînt ca niște litere ale unui singur cuvînt :** socialismul. **Sîntem ai lui pentru că ne-a dat socialismul, această alcătuire a dreptății, a libertății și demnității, după care a jinduit întreaga noastră istorie. Sîntem ai acestui partid pentru că nu vede socialismul ca pe o banderolă care se poate rupe și lipi după nevoie, ci ca pe o realitate de aur și de oțel, și pentru că respectînd socialismului la el acasă, îl respectă pretutindeni, și acest respect nu înseamnă altceva decît libertate, dreptate, demnitate pentru toți și pretutindeni, și numai acest respect sincer, adevărat, îndeamnă proletarii lumii la unire. Sîntem ai acestui partid pentru că ne-a învățat să culegem din istorie nu elanuri nechibzuite, ci adevărurile grele, adînci ale poporului, acelea care i-au dat puterea de a supraviețui în atîtea epoci nedrepte, acelea care l-au făcut să treacă demn și cu fruntea sus prin atîtea convenții ale hazardului, prin atîtea galopuri pustiitoare. Sîntem ai acestui partid pentru că ne-a obișnuit cu fiorul onoarei și demnității românești, care ne fac să simțim, să înțelegem și să susținem cu inima și umerii aspirațiile, setea de onoare și demnitate a altor neamuri și popoare. Sîntem ai acestui partid comunist român pentru că îmbogățind țara și poporul cu ideile și realitățile socialismului, a îmbogățit în același timp socialismul cu țara și poporul român, cu un drapel curat, care va fi păstrat astfel, și cu sentimentele cele mai sincere și mai curate, care vor rămîne astfel.**

Sîntem ai acestui partid și acest partid comunist este al nostru pentru că ne-a învățat să fim constructori în zilele și nopțile noastre de lucru, și visători în zilele și nopțile noastre de odihnă, și mai ales pentru că ne-a învățat să putem fi întotdeauna apărători ai lucrului și visului nostru.

Sîntem ai acestui partid pentru că sîntem ai lui, pentru că îl alcătuim noi, oameni ai acestui pămînt românesc dinlăuntrul și din jurul Carpaților, muncitori, țărani, intelectuali, români, maghiari, germani, pentru că toți știm, și astăzi știm și mai bine, pentru că simțim, și astăzi simțim și mai intens, că este singurul partid care poate ține pe umerii săi destinul libertății, demnității și onoarei românești.

Sîntem ai Partidului Comunist Român și mîinile tuturor, mîinile noastre cele adevărate, îi înalță drapelul curat.

Constantin CHIRIȚĂ
Secretar al Comitetului de Partid
al Uniunii Scriitorilor

Adunarea solemnă

Am participat la Adunarea solemnă consacrată celei de a 50-a aniversări a Partidului Comunist Român. Cînd scriu aceste rînduri n-a trecut nici o oră de la încheierea acestei Adunări și sînt încă profund mișcat de istoricul cuvînt al Secretarului General al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Alături de mîile de oameni prezenți în Sala Palatului Republicii, de milioanele care au urmărit cuvîntarea în fața televizoarelor și aparatelor de radio, ne-am simțit reprezentați cu înaltă cinste, întrucît cuvîntul tovarășului Nicolae Ceaușescu a fost o expresie magistrală a sentimentelor, a gîndurilor și aspirațiilor întregului partid și a întregului popor.

A fost un cuvînt istoric și vizionar, prin profunzime, realism, capacitate de sinteză, prin abordarea planurilor complexe de trasare precisă a dezvoltării ulterioare a patriei. Un discurs profund original, o contribuție creatoare la problemele actuale ale socialismului, ale marxism-leninismului. Importanța practică și teoretică, credem, depășește hotarele țării.

Adînc ancorat în realitatea României Socialiste, cuvîntul tovarășului Nicolae Ceaușescu are pentru noi o valoare exemplară, în același timp, de spirit internaționalist, este o pildă de îmbinare a spiritului științific cu înalte valori etice

Alexandru IVASIUC

Carte

Iată în zori cînd fructele-și iau zborul
spre vara sîngelui aprins în mine
această țară ctitorind lumine
pe roți de inimi urcă viitorul

Iată în zori cînd roua dă în floare
și muzica din ape-și schimbă timbrul
această țară pe-un grumaz de zimbru
se va răsfrînge iar într-o culoare.

Iată în zori totul se poate spune
zăpezile călătoresc departe
vorbește iarba apelor în spume
foșnește țara ca o vie carte.

Mircea DINESCU

Decret al Consiliului de Stat

Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România a emis următorul decret :

Pentru activitate îndelungată în mișcarea revoluționară și aportul deosebit la eliberarea țării și edificarea orînduirii socialiste, pentru înalta contribuție pe care o aduce în fruntea partidului și a statului la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe, la dezvoltarea prieteniei trainice cu toate țările socialiste și a colaborării internaționale cu toate popoarele lumii, la cauza victoriei socialismului și a păcii, cu prilejul celei de-a 50-a aniversări a Partidului Comunist Român,

Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România d e c r e t e a z ă :

ARTICOL UNIC. — Se conferă titlul de „Erou al Republicii Socialiste România“ și ordinul „Victoria Socialismului“ tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România.

SEMNEAZĂ :

EMIL BODNARAȘ, MANEA MĂNESCU, ȘTEFAN PETERFI, VASILE VÎLCU, vicepreședinți ai Consiliului de Stat, CONSTANTIN STĂTESCU, secretarul Consiliului de Stat, ION ANTON, GHEORGHE BĂLTEANU, AUREL BOZGAN, CONSTANȚA CIONTU, ION COMAN, CONSTANTIN DAICOVICIU, CONSTANTIN DRĂGAN, EDUARD EISENBURGER, SUZANA GĂDEA, ION GLUVACOV, ATHANASE JOJA, CAROL KIRÁLY, ROMAN MOLDOVAN, GHEORGHE PANĂ, DUMITRU PETRESCU, ION POPESCU-PUȚURI, CRISTOFOR SIMIONESCU, ION SPĂTĂRELU, GHEORGHE STOICA, LUDOVIC TAKÁCS, membri ai Consiliului de Stat.

București, 6 mai 1971.

Îmbold pentru munca de mîine

Am simțit o deosebită emoție primind înalta distincție de „Erou al Muncii Socialiste“ Distincția conferită cu prilejul istoricei sărbătoriri a Semicentenarului Partidului Comunist Român subliniază odată mai mult nu numai cum Partidul nostru apreciază eforturile și contribuția literaturii la mersul înainte al societății noastre socialiste, cît și legătura adîncă, de nezdruncinat, ce unește viața și munca scriitorilor de Partid, de istoria țării

În acest titlu de „Erou al Muncii Socialiste“, acordat unui număr de doisprezece scriitori, în omagierea altor numeroși scriitori cu ordine și medalii, văd reflectată comunitatea de destine a scriitorului cu poporul său, cu forța sa conducătoare, cu viitorul patriei. Și totodată, văd în aceste înalte distincții conferite într-una dintre cele mai frumoase și mai glorioase zile ale țării noastre, un imbold pentru munca de mîine, pentru că niciodată nu putem spune că am făcut totul pentru patrie, poporul și partidul nostru

Zaharia STANCU

Mîndrie patriotică

Am trăit la sărbătorirea Semicentenarului Partidului Comunist Român momente profunde de mîndrie patriotică.

Am fost foarte emoționat, foarte onorat primind din mîinile Conducătorului nostru de partid și de stat, Nicolae Ceaușescu, cele două înalte distincții, titlul de „Erou al Muncii Socialiste“ și Medalia de aur „Secera și Ciocanul“, distincții menite să-mi răsplătească devotamentul față de Partidul care împlinește 50 de ani de lupte și de realizări pe toate planurile domeniilor publice.

Progresul pe care l-a luat țara în anii puterii populare e o chezășie că acest popor merge cu pași falnici spre biruințe mari — și acest progres necunoscut pînă azi în patria noastră ne umple de bucurie și ne îmbărbătează la o cît mai spornică activitate care să ne facă vrednici de toți vizionarii marilor destine românești.

Victor EFTIMIU

NUMĂR DEDICAT SEMICENTENARULUI PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

cronica literară

Mircea Dinescu
INVOCAŢIE NIMĂNUI

Copleşit de avalanşa cărţilor de debut, cronicarul literar este pur şi simplu urmărit de strofa-avertisment a lui Eminescu: „Multe flori sunt, dar puţine / Rod în lume o să poarte, / Toate bat la poarta vieţii, / Dar se scutur multe moarte". Într-adevăr, o mai ingrată şi mai plină de riscuri situaţie decît aceea de a te pronunţa tranşant într-o chestiune atît de gingaşă nici că se poate imagina; una din marile dileme ale criticii aplicate, neîndoielnic, aici îşi are originea. A fost o vreme — şi n-a trecut prea mult de atunci: opt-zece ani — în care o seamă de criterii didactic-teoretice mai erau încă în măsură să acopere fie şi pentru moment necesităţile unei argumentări „ştiinţificeşte" plauzibile, în virtutea căreia să se mai poată afirma răspicat un *da* sau un *nu*. Flagrantele incongruenţe din planul expresiei, al sintaxei poetice elementare, asociate cu vădit rudimentarism al gîndirii erau deci suficiente spre a putea respinge *de plano* încropelile versificate ale cutărui sau cutărui veleitar. Sigur, erorile de judecată, invederate de ceea ce se întîmplă posterior, n-au lipsit şi unele dintre ele au fost strigătoare la cer, indiferent că a fost vorba de infirmări în bine sau în rău. Oricum, cronicarul literar mai avea la îndemînă paleativul unor circumstanţe atenuante, zicîndu-şi că, din punct de vedere profesional, el a procedat aşa cum se cuvine, sprijininîndu-se pe criterii „obiective", irefutabile. Ce e de făcut însă acum, cînd, pe lîngă imensitatea cantitativă, izbitoare este împrejurarea potrivit căreia nivelul mediu sub raportul tehnicii literare, al expresiei, este el însuşi acceptabil. Constatare unanimă, aproape toată lumea scrie bine, puţini mai coboară sub un anumit barem care să pună sub semnul întrebării atributul „publicabil". La rîndul lor, liniştitoarele mijloace de lucru de altădată, în ce-l priveşte pe cronicarul literar, îşi vădesc şi ele acum caracterul inoperant. Exceptînd-o pe aceea a tăcerii, singura cale de urmat, capabilă să conducă spre o posibilă depăşire a impasului, nu poate fi, credem, decît aceea a aderării la aşazisa critică a „bunului simţ". O critică a „bunului simţ" calificat, totuşi, prin asimilarea posibilităţilor oferite de critica „profesională". Fixată într-o perspectivă în care, la prima instanţă a aprecierii de valoare, ponderea risculuí cade pe reacţia gustului artistic, un asemenea tip de critică se supune de bună voie normelor instabile ale unui impresionism circumscris în bună parte unor scopuri direct „lucrative".

Volumele de debut avînd o valoare excepţională sînt în chip deosebit apte pentru acest tratament critic. Nu mai departe, iată recentul caz oferit de foarte tînărul Mircea Dinescu, odată cu apariţia primei sale cărţi de poezie: *Invocaţie nimănui*, Editura „Cartea românească", 1971. Fiind vorba de debuturi, trebuie spus că de mult timp nu ne-am mai aflat în fericita împrejurare de a ne abandona fără circumspecţie plăcerii pricinuite de o lectură dezinteresată, de acea lectură în stare a-l constrînge pe critic să-şi ignoreze propria condiţie. Am trecut repede peste cîteva accidentale alunecări în facilităţi filozofarde („Trece-un om fără habar / cu lumini la subţiori / prin cometele de var / alăptînd puii de nori. / / Trece-un om ca un sărut / peste noi şi printre noi, / aparut sau dispărut / sub perdele de noroi". etc. — *Trece-un om*) sau în teribilisme de conjunctură („E domnul Ceas în hainele de seară / iubind pe domnul X pe floarea Y, / numai această moarte domnişoară, / surîde iar şi nu pot să mă vindec" — *Inserare*). La fel, nu ne-au reţinut prea mult atenţia, mai bine spus, nu ne-au alarmat nici încercările cam greoaie de versificaţie în manieră clasică: „Mai lucrează-n ochi femeia, o rîndea de foc e vinul / alţi dulgheri în vrednicia trupului găsim mai greu. / Vorba, îngerească pleavă, întregeşte încă plinul / batem cerul, cum se spune, să priceapă Dumnezeu" etc. (*Batem cerul*). Aşadar, ne-am eliberat cu multă uşurinţă de scrupulozitatea generată de asemenea inerente excrescenţe şi l-am urmat pe tînărul poet Mircea Dinescu în splendida lui aventură lirică.

Întreaga substanţă a poeziei acesteia stă sub semnul celei mai tipice obsesii adolescentine: afirmarea conştiinţei de sine a individului la nivelul unei candori crispate, în direcţia racordării biografiei interioare la datele cu valoare iniţiatică ale existenţei. Percepţia şi redimensionarea planului din urmă din unghiul sensibilităţii unui eu poetic pregnant definit în realitatea lui inefabilă conferă o indiscutabilă originalitate poeziei lui Mircea Dinescu. Amestec de exultanţă juvenilă şi de amară luciditate maturizantă, poemele din cartea *Invocaţie nimănui* se constituie într-un lanţ de tulburătoare elegii ale necesarei şi totuşi atît de dureroasei desprinderi a poetului de sine, de lumea ingenuităţilor sale paradisiace. Aşadar, prima şi, fără îndoială, cea mai puternică disjuncţie lăuntrică, bogată în consecinţă de neuitat, menită a pregăti terenul continuiei înstrăinării de sine a fiinţei umane. „Mă cred aici fiind departe / şi nu ştiu cine-n trup se mută", se confesează poetul la un moment dat (*Trandafir mascat*). Pentru ca după aceea să reluăm cunoştinţa cu ideea de aici, zămislită din neliniştitoare stări de veghe. Ea, această idee, primeşte, pe parcursul întregii cărţi, compliniri dintre cele mai vibrante, revelatoare prin autenticitatea emoţiei şi prin adecvata transpunere metaforică: „Şuieră mierea-n ceas; clădeşti o iarnă / din gesturile simple ce le am / şi sîngele-mi va fi subţire goarnă / şi ochiul, arbore topit în geam. / / Dar ostenesc zăpezile din fluturi / să ardă-n noi copilăresc talaş, / adeverind o muzică-n ţesuturi / cum liniştea e zestrea celor laşi. / / Şi totuşi trupul tău surpat în vară / prăpastie-i a dulcelui declin, / ca un botez pe buze-a doua oară / sau înţelept voi fi, sau arlechin" (*Balanţă cu dragoste*). Sau acest foarte frumos cîntec, îmbibat de melancolia iremediabilei însingurări a adolescentului, apărută odată cu revelaţia primelor simptome de maturizare, de ieşire din vîrstele anterioare: „Umblă vîntul cu oasele ierbii în dinţi / peste casele îmbuibate de copilărie / în capcanele ceasului umflat mai cad părinţi / şi doar oglinda vinului îi ştie. / / Visele saltă în rădăcini de abur stătut / pe care nările noastre nu îl mai cheamă, / aici cuvintele obosind ne-au născut / din nou, depărtaţi, plini de teamă. / / Ţineţi steaua pentru mine puţin / cu umeri ştiutori de iarbă amară / deasupra părinţilor sfîrtecaţi de vin / şi-a casei cu cocoşii ucişi înspre seară" (*Ultimul reazem al stelei*). Dar atari invocaţii, atari amare îndemnuri la solidaritate precum cele cuprinse în stihurile din urmă, nu înlătură răul devenit suferinţă ontologică, statornicit odată cu păşirea în noile vîrste. „Ochiul corupt de himere" submineză orice tentativă de împăcare cu sine şi solicitări dintre cele mai istovitoare invadează nemilos cel de-al doilea tărîm al existenţei, acela al visului: „Somnul divulgă tot ce nu ştiu, / cămaşa vorbei mă strînge, / voi fi coconul trandafiriu, fluturul florii din sînge. / Umbra sătulă de paşii mei / se înhăitează cu îngeri, / de-ar ciuguli-o iuţi porumbei — / trupule, tu ai să sîngeri ?" (*Fluture*).

Că autorul cărţii de poeme *Invocaţie nimănui* întruneşte atributele unui poet autentic ne-o dovedeşte şi următorul aspect: capacitatea de a evada din sfera tematicei accentuat adolescentine şi de a plonja, cu o dezinvoltură realmente convingătoare, în zone de existensiune lirică avînd un substrat problematic de mare acuitate moral-istorică. Iată această imprecaţie elegiacă, de un „paseism" romantic motivat, adresată secolului nostru: „Cînd exista doar praf de puşcă / parcă eram mult mai cuminţi, / puterea ne lătra din cuşcă / şi libertatea din părinţi. / / Acum am inventat de toate / şi doar pe noi ne-am cam uitat, / tot ce se poate — nu-i pe roate / ce nu se poate — ne e dat. / / Calul în cosmos merge strună / (mai plînge-n singe cîte-un bici) / aducem pietrele din Lună / dar multe-s de făcut aici. / / Eden cu pîrghii şi cu sfere / prea multă muzică-n metal, / atomul tot ce vede cere / ca un nebun într-un spital. / / Şi dacă mor poeţi pe harpă / împinşi de vid şi de cuvînt, / să inventăm puţină iarbă / sau complicate mori de vînt" (*Metamorfoză XX*).

Hotărît lucru, Mircea Dinescu e una dintre cele mai distincte apariţii din ultima vreme în cîmpul poeziei noastre contemporane.

Nicolae CIOBANU

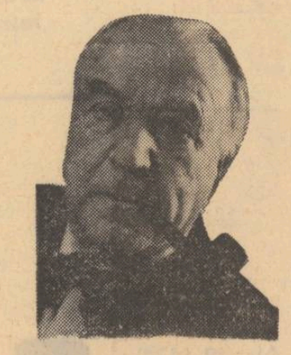

VICTOR EFTIMIU

Cosmos

Versuri. Editura „Eminescu"

avant premieră editorială

ION PAS

Scrieri (vol. 3-4)

Editura „Minerva"

avantpremieră editorială

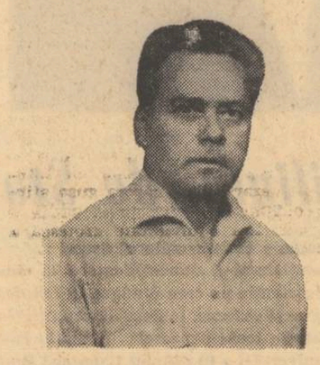

VIRGIL TEODORESCU

Poemul întîlnirilor

Editura „Eminescu"

ALEXANDRU MITRU

Domnul din Vladimiri

Povestiri istorice. Editura „Ion Creangă".

CONSTANTIN GEORGESCU

Dincolo de aproape

Roman. Editura „Albatros"

poşta redacţiei

DORIN SĂLĂJAN

Un Mercuţio, melancolic şi ironic, este Dorin Sălăjan. Poezia sa este puţin teatrală, bîntuită de viscolul unei fanfaronade cam triste. Trufii jucate, un aer damnat, rictusuri bine studiate, dau versurilor lui o notă juvenil-romantică. Pierrot cel viteaz îşi consumă pasiunile de crin precoce în arlechinade reverenţioase:

„Cît aş dori necunoscuta mea iubire,
Să-ţi curgă un măr prin trupul tău subţire,
Nici nenoroc nici şansă nu va arde
Pentru că Luna va slei pe Marte
Floarea vînatului de nicăieri
Voi fi uitat mucegăind în ieri.
Se-nghesuie miresele şi estival
Vor ca să-mi vîndă capul pe-o rochie de bal."

Un fluture s-a rătăcit printre crinoline de tinere contese şi lamentaţia lui somnoroasă are un timbru muzical, nostalgic şi vaporos. Zăpezi de dantelă foşnesc într-un viscol de dans foarte vechi. O recuzită cavalerescă-medievală cu lacuri şi turnuri şi lebede trubadureşti, încetineşte zborul filfîit şi greu al clipei aţipite:

„Sălcii cu plînsul aplecat
Înseamnă drumul în nedrum,
A cîntec ultim şi durut
Pe-o lebădă mă descompun."

Poezia este pentru Dorin Sălăjan un fel de boală de origine suavă şi necunoscută, ca un vis încet, încărcat de o voluptate întristată, de o melancolie cumva eminesciană, de „floare albastră". În foşnetul confecţionat nervos al unor versuri se simte domoala otravă a teilor din alt secol şi mireasma lor temperează avînturile prea adolescente ale unei sensibilităţi febrile care îşi inventă răni şi cicatrici imaginare:

„Aceste răni ce mă pindesc din scoici
Şi-acele păsări cu penaj de zgură
Petrec a zvon şi a neîmplinire
Un crin enorm mi-a înflorit din gură."

Este crinul lui Pierrot, al acelui Pierrot care priveşte lumea cu maliţie de „poète-grimacier", cum scria cineva.

Cezar BALTAG

LIONEL G. Nu, eseul nu era aşteptat cu înfrigurare la revista Luceafărul. Întîia credinţă în care, scuză-mă, dai chix. A doua ar fi că eseul nu este eseu ci o înşiruire de „greşeli de tipar şi de ordin ştiinţific" apărute, zici dumneata, în ziarul Munca. Trimite-le onor redacţiei cu pricina.

GH. TROTUŞANU. Scrisoarea mi-a plăcut. Pot să spun că mi-a plăcut enorm fiindcă nu era însoţită de proze.

I. DUCUCITU. Eşti liber să-ţi „ţeşi speranţe". Îngăduie-mi, însă, şi mie libertatea de a-ţi spune că nu văd cum ai putea s-ajungi să fii tipărit fără să scrii. Te anunţ că n-am primit decît scrisoarea, schiţele s-au rătăcit pe cine ştie unde.

DORU FRENŢIU V. O floare pe care s-o pui la butonieră: ai talent. Şi după asta trebuie să-ţi spun că prin valul de parfum şi tinereţe pe care-l degajă lucrările dumitale se strecoară uneori idei şi cuvinte de-o grosolănie absurdă. Renunţă la această manieră cu care încerci să şochezi. E de prost gust.

M. C. S. E o scrisoare ceea ce-mi trimiţi sau o lucrare literară ? E ceva din amîndouă, şi într-amîndouă multă linişte, multă singurătate. Continuă să scrii, sinceritatea dumitale e impresionantă, dar ai grijă, uneori divaghezi şi pui prea multă patimă în a urî.

MIRCEA BOTA. Iubim pacea, iubim tot ceea ce se realizează în această ţară, avem drepturi şi datorii egale dar nu putem fi cu toţii poeţi. Dumneata, fără să vrei, vulgarizezi nişte idei care ne sînt aproape de inimă. Nu ai talent.

CONSTANŢA MIHAIL. Mi-au plăcut, din nefericire pe sărite, şi **Lied funest** şi **Romanţă.** Versuri izbutite ca „Pe cerul adînc ca o lungă fîntînă" sau „Poate-am fost iubit un mort cu trupul îngheţat / În neagră şi păgînă închisoare / Sau vom muri şi moartea o clipă rară ne-a lăsat / Să bem o grea cumenicare" se împletesc cu altele plate şi cenuşii.

MIRCEA EMIR. Te-a părăsit Ancuţa plecînd cu un italian şi de-atunci o ţii numa-n şpriţuri, vers şi tristeţe. Dacă brunetul era din Napoli te poţi considera răzbunat, Vezuviul erupe iar. Ca să te consolez îţi reproduc două strofe: „Te-am văzut în seara blîndă / Te-am văzut cu altcineva / ... Vei regreta odată, Anca / Vei regreta nespus de mult / Dar atunci nici maică-ta / Nu va putea face prea mult".

OLIMPIA STRAT. Vrem să publicăm „Amiază cu pofte de soldat". Sub ce nume doreşti să apară.

Fănuş NEAGU

compendiu

MIRCEA CIOBANU
Etica

După două volume de versuri Imnuri pentru nesomnul cuvintelor, Patimile) *şi două romane* (Cartea fiilor, Martorii), *M. Ciobanu îşi continuă activitatea literară diversă, dar unitară prin ton, publicînd sub titlul de* Etica *(ed,* Albatros) *treizeci de litanii închinate lui Uranus. Poemele formează de fapt un lung monolog al poetului care nu poate opune trecerii timpului decît urma iluzorie a paşilor săi pe nisip. În modul acesta, noţiunea de etică îşi pierde accepţia curentă de sumă a principiilor care guvernează relaţiile într-o comunitate umană şi se transformă într-o definire a raportului dintre artist şi univers. Numeroasele unghiuri din care este abordată aceeaşi obsedantă problemă aglomerează spaţiul atît de redus al viziunii globale şi îl încarcă de tensiune. În plus, ritmul iambic, de sonet, păstrat cu o consecvenţă exasperantă, sfîrşeşte prin a deplasa interesul de la dialectica meditaţiilor la atmosfera de plins etern. Astfel, volumul se susţine ca un mare poem, prin impresia de ansamblu.*

Luate însă în parte, piesele componente nu au consistenţă. Imagini fără ecou se perindă adesea într-o înlănţuire epică a ideilor, povestind *o filozofie a vieţii. Cîte o oază de poezie întrerupe monotona dezbatere. Iată, de exemplu, această stranie populare cu fantome a locuinţei poetului:*

„De apă mi s-ating şi umblă-n pîinea / părinţilor mei duşi, întind o masă / şi lemnul crapă-n scaune: sînt grei, / spătarele se-ndoaie, le e foame / şi cel mai drept închină pentru mine / iar corul ride şi dă preţ — cui semăn ?" — Cui semăn încă dacă-mi intră-n casă ?

Lipsite de rezistenţă, poemele lui M. Ciobanu trebuie citite rapid, pe deasupra, pentru a nu se sfărîma între degete.

DAMIAN URECHE
Prinţul marelui puţin

D. Ureche vrea să facă o literatură a sincerităţii. Dar sinceritatea nu este un atribut al artei în sine, ci al raportului dintre artă şi realitate. De aceea, a persevera în această direcţie înseamnă a trăda estetica în favoarea curiozităţii profane. Totuşi, un anumit farmec nu se poate contesta prozei lirice din Prinţul marelui puţin *(ed.* Eminescu *1971). El se datoreşte însă tocmai acelor momente de falsificare a confesiunii, cînd imaginaţia pluteşte în gol deasupra realităţii interioare şi se abandonează propriilor tentaţii. Părăsit de iubită, autorul acestui jurnal epistolar îşi imaginează următoarea scenă: „O veveriţă incolţită de urmăritori se aruncă din virful unui pom, şi dacă vede că nu mai are nici o şansă, se face moartă cîteva secunde, apoi îşi săgetează o cărare neaşteptată, derutînd, lăsîndu-te cu mîinile goale, şi cu acea imagine fugară şi părelnică a blănii ei incendiate...". Iată cum febrilitatea erotică s-a purificat de orice realitate cotidiană, transformîndu-se într-o realitate a iubirii în sine. În asemenea momente D. Ureche minte biografic pentru a fi sincer estetic. Pe această latură, a micilor fapte care dezvoltă semnificaţii poetice, autorul se manifestă promiţător. Din păcate, în volumul recent apărut se găsesc nenumărate alte pagini aparţinînd unui gen care ar putea fi numit* reportaj psihologic. *Nici melodia tărăgănată a frazelor şi nici teribilismul adolescentin nu le salvează din limitele genului.*

ION TRANDAFIR
Sanctuar

Apariţia volumului Sanctuar *(ed.* Eminescu) *îl lasă pe I. Trandafir în acelaşi anonimat de pînă acum. Încercarea de a acredita cîteva simboluri se bazează pe insistenţă şi nu pe activarea cuvîntului în context. Specialistul în materie le poate identifica prin constatarea frecvenţei. El ajunge să înţeleagă faptul că pentru I. Trandafir verdele e vitalitate, existenţă primară, iar albul — moarte, joc secund, că umbra semnifică înstrăinarea de sine, că taurul şi cucul sînt semnele tumultului interior, că ochiul e cunoaştere etc. Tot atît de evidentă e şi plasarea poemelor într-un spaţiu al folclorului dacic, realizată confuz prin exaltarea unor mituri latine sau prin simpla exploatare a cunoştinţelor filozofice (Aizis, Deceneu, Vezina, Kistai, polistai, getusa, zesarmi, Arzos, Zilai, dava etc). Foarte rar poemele se sustrag crispării cu care I. Trandafir încearcă să simuleze un ton degajat („Vai ! timpul este-o paişte prea mică" Cînd ţi se face ziuă sau „Îşi scuturã toţi zîmbrii / tăcerile din coarne" — Scutul iertat). Cel mai adesea însă rafinamentul de a scrie rudimentar e artificial şi neinspirat, siciind interminabil sensibilitatea cititorului („Na ! la plug ! / la plug! la plug / trei strigări dintîi / la cuc ; / sar în spate, / jumătate / şi-ai păcatele curate". —* Trei strigări).

Alex. ŞTEFĂNESCU

FLORIN MANOLESCU
Poezia criticilor

Majoritatea opiniilor emise pînă acum în legătură cu această primă carte a lui Florin Manolescu au fost contradictorii, dar nu s-a observat în fapt prin ce anume a stîrnit ea, totuşi interesul. Poezia criticilor *(Ed.* Eminescu) *nu este nici doar o simplă antologie, dar nici un studiu de sine independent care, organizat ca un eseu liminar, ar depăşi rosturile unei prefeţe. Pe de altă parte, studiul ar putea renunţa la antologia de texte, pentru că autorul exemplifică mereu, copios, mai mult decît suficient pentru a-şi servi cadrele teoretice*

Credem că, mai mult decît aceste observaţii, care au fost făcute şi care sînt de natura evidenţei, ar trebui văzut la Florin Manolescu un gest editorial insolit. Antologii bizare au mai existat şi la noi, iar aiurea ele sînt frecvente (într-un număr mai vechi din Figaro Litteraire *era recenzată cu toată seriozitatea o antologie de poezie gurmando-culinară). Dar după o anumită perioadă în care am avut nevoie mai mult de antologii pedagogice, ilustrative pentru curente estetice cu care se vehiculează şi care confereau implicit o structură unitară acelor antologii, a scoate acum o antologie de poezie a criticilor înseamnă în primul rînd a-i recunoaşte o anumită precaritate. Nu numai din absenţa funcţionalităţii ei, ci şi din lipsa unui concept teoretic care în alte cazuri este ax central ce poate să susţină pe aceeaşi construcţie exemple dintre cele mai extreme.*

Înainte de a ajunge la alte concluzii, să vedem, aşadar, în această antologie, o gamă cît mai descentralizată de exemple curioase, hilare, ocazionale în ultimă instanţă. Toate vor trăda în Florin Manolescu ceea ce se numeşte un homme de lettre amator (pentru acest moment) de asemenea poezie. Ea există, dar nu o citisem niciodată într-un context special, într-o asemenea antologie, încît constatăm pînă la urmă că exemplele sînt mai numeroase decît credeam, şi că se poate alcătui chiar şi numai din puţine exemple de acest fel o antologie. Nu avem garantată pentru ea o unitate teoretică, dar scontăm pe un interes sigur.

Să nu facem totuşi comparaţia cu un colecţionar de incunabule. Dacă Florin Manolescu ar fi dorit să releve numai strania nepotrivire dintre spiritul critic al acestor autori şi producţiile lor prozodice, nu ar fi fost tentat să accentueze de mai multe ori termenii aceleiaşi concluzii, şi nici nu ar fi deplasat discuţia spre opinii metodologice, referitoare în special la critica creativă. Găsim în studiul autorului destul de dese amendamente, care toate au valoarea aceleiaşi concluzii: „Criticii care fac poezie sînt epigoni ai poeţilor, epigoni ai curentelor pe care, ca nimeni alţii, le înţeleg, epigoni ai ideii de poezie". Dar, pînă la asemenea concluzii, ni se sugerează o altă remarcă, de o importanţă aparte. Anume că, la noi, spre deosebire de alte literaturi, criticii au făcut poezie fie întîmplător, fie — cum este cazul exemplar al lui Călinescu — pentru a-şi satisface vanitatea de scriitori totali. Pe T. S. Eliot îl considerăm la fel de important şi ca eseist, şi ca poet — şi asemeni lui mai există mulţi —, dar nu observăm nici o clipă existenţa unei dichotomii între critică şi poezie. La noi, criticii, încercaţi mereu de nostalgia creaţiei, au reuşit în roman, dar niciodată în poezie, încît sintagma poezie a criticilor *devine hilară, pentru că nu a existat încă această poezie. Poeţii români au mai reuşit să fie filosofi sau prozatori. Îndrăznim să spunem că aceste concluzii erau previzibile, şi că autorul a scontat pe un anumit hilar. Greşeala intervine acolo unde Florin Manolescu inculcă prea multă pedanterie studiului său, fiind tentat să dea în acelaşi timp şi o bibliografie de periodice întruvabile, să înceapă seria cu obscurul Radu Ionescu, sau să devieze teoretic spre „drama criticii literare".*

Din dorinţa de a evita diverse reacţii pe care le-ar fi provocat selecţia sa, autorul precizează în prefaţă că a avut în vedere doar „autori pentru care critica reprezintă un mod de existenţă". Destul de vag, dar suficient pentru scopuri limitative. Totuşi nu se poate să nu observăm că începînd cu critici contemporani, de la Călinescu de fapt, tinde să dispară şi la noi dichotomia de care aminteam. Or, aici şi analizele lui Florin Manolescu sînt mai bogate, ca dovadă că ultimii critici poeţi încearcă să aducă mai mult decît nişte paleative. Poate că Florin Manolescu ar fi fost chemat să precizeze şi nefirescul unui divorţ transant între critic şi poet, sau invers, situaţie care, repetăm, deocamdată ne caracterizează !

Dinu FLĂMÂND

avantpremieră editorială

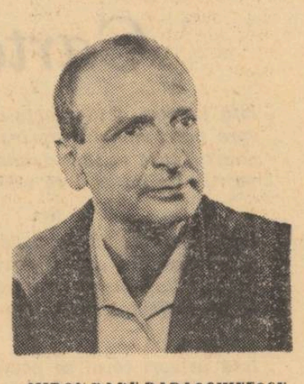

MIRON RADU PARASCHIVESCU

Poeme

Editura „Eminescu"

CRISTIAN SÂRBU

Pasărea de sticlă

Versuri. Editura „Minerva"

ANUL 50

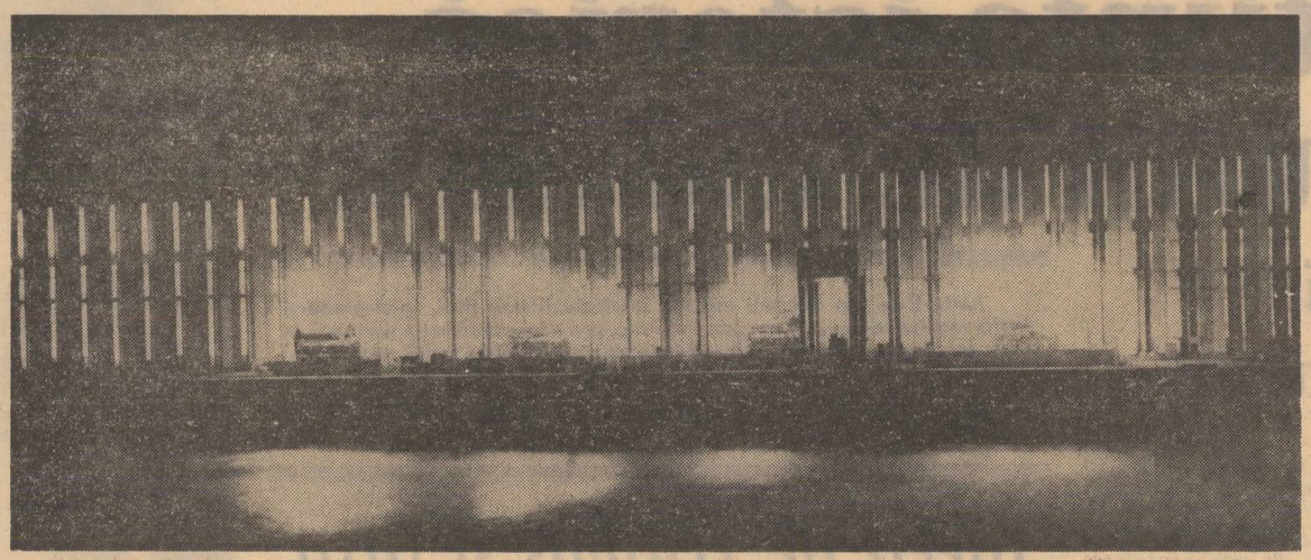

LA PORȚILE DE FIER, NOAPTEA

severa mîngîiere a fluviului

de Constantin Ţoiu

Viaductul Moşu

Ce observ în timp ce inginerul vorbeşte monoton cu un efort vizibil de a fi coerent, e că ochii lui sînt foarte obosiţi de calcul şi de veghe, ceea ce îl face să-şi treacă des mîna peste faţa crispată. Ciudat lucru în fizionomia unui om... Cînd cineva intră grăbit în baracă să-i pună o întrebare, inginerul întinereşte speriat, ca şi cum el, ştiind cît e de ostenit, s-ar teme să nu fie surprins cu reflexele creierului slăbite, şi asta, mişcarea bruscă de recăpătare a întregului randament intelectual dă feţii o expresie nouă pe care nu i-o cunosc şi care în mod cert este aceea a vîrstei şi activităţii lui reale. Realitatea aici solicită enorm creîndu-se singură pe sine, fără model. Oamenii au două vîrste. Una înscrisă pe certificatul de nastere şi alta impusă de ritmul rapid de lucru, de gravitatea, răspunderea şi proporţiile materiale şi intelectuale ale acestei opere absolut noi şi originale pentru capacităţile naţiunii, forţîndu-i viitorul, aducîndu-l mai aproape de noi. Putem să spunem că ce s-a făcut şi se face în acest sector al construcţiei socialiste — la „Porţile de Fier" — e un act exemplar de muncă şi organizare, de eroism rece al inteligenţei, anticipînd stilul unei civilizaţii pe a cărei cale am păşit şi pe care sîntem decişi, neam de plugari şi păstori în trecut, să-l stăpînim fără greş, cu siguranţa ştiinţei moderne şi a orientării politice şi istorice exacte.

Viaductul Baba

Pe urmă, cel ce a intrat pe uşă şi a întrebat şi a căpătat răspunsul după care venise dispare şi iarăşi rămînem noi doi faţă în faţă în seara de septembrie ce se lasă în baraca scundă de lemn cu tavanul jos, ca-ntr-o cutie de chibrituri goală cu beţele consumate, ultimele fiind noi doi de fapt — fluviul scapără în asfinţit pe geamul sărac cu o muşcată prăfuită, distrusă de soare. Cu mine, inginerul poate să lase cîrma, poate să divagheze, să scape din strînsoarea faptelor imediate şi precise ale şantierului, — şi ideea aceasta a lui abstractă acum asupra căreia întîrzie şi revine, că în emisfera de nord, fluviile bat în malul stîng din cauza mişcării de rotaţie a pămîntului... Dunărea bate malul român. Încă o dificultate deci peste ceea ce era şi aşa dificil — curent mai puternic, mal dur, şisturi cristaline micaşisturi... Noaptea, pe batardou, cîteodată — explică trecîndu-şi din ce în ce mai des peste faţă mîna, de nesomn, — încerc să-mi închipui mişcarea asta, fiindcă de simţit nu se poate simţi, cum nu simţi nici mişcarea globului, — planeta, adică, aruncînd nărăvaşă fluviul în stînga ; ştiţi, cînd o maşină ia curba, corpul se apleacă în partea opusă virajului, asta-i legea. Exupéry, mi se pare, culcat în Sahara noaptea, pe o dună de nisip, singur sub constelaţiile Africei, spunea că simţea în spinare — în spinarea lipită de nisipul răcit — „cum întoarce planeta", inerţia, împotriva trupului la viraj. Exupéry însă era poet ; eu n-am simţit acest lucru, am încercat doar să mi-l închipui, să-l gîndesc — ce verificare, ce simbol, ce înţeles ori avantaj putem noi trage zolvat noi înşine pentru prima dată în istoria noastră, probleme grele de construcţie şi de progres social temeinic în fapte şi nu în vorbe. Mai mult decît realizările materiale în sine, cîte sînt şi cîte vor fi, biruind dificultăţile noastre, impuse, constructiv, de noi înşine vieţii pe care vrem s-o trăim după firea şi felul poporului nostru, contează examenul moral implicat în tot ce-am făcut, experienţa dobîndită şi conştiinţa puterii verificate, pentru edificările viitoare.

Era în septembrie 1969. Lucrarea, barajul fantastic al Dunării era încă departe de a fi gata. Între inginerul îndrăgostit de speculaţii şi de zborurile de noapte ale lui Exupéry şi reporterul care eram se stabilise un pod ciudat de cuvinte pe care, acum, în aprilie 1971, îl redescopăr întreg în memorie, cu semnifi-

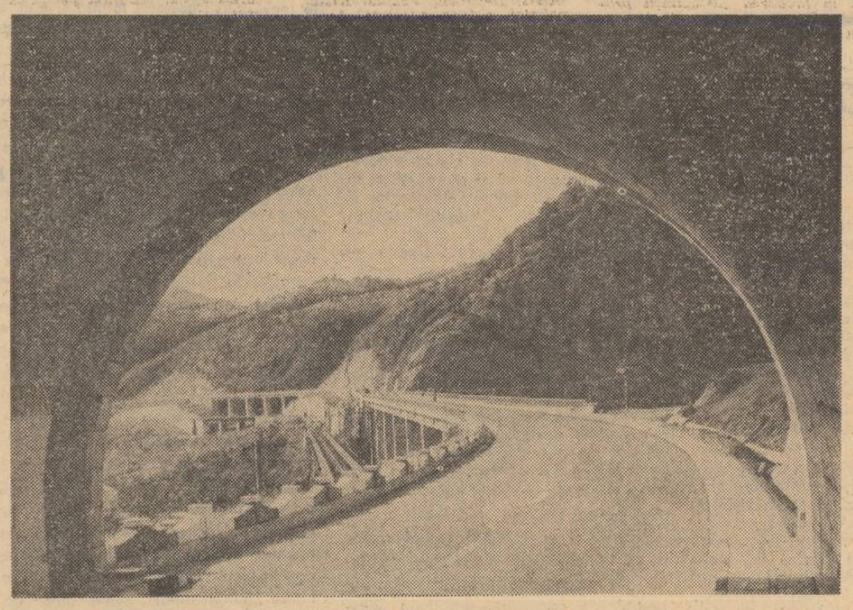

din bătaia veche şi insistentă a Dunării în coasta teritoriului românesc...

Dunărea, *în acest caz*, îmi spun în gînd ca o încheiere probabilă în lumina de legendă a serii, trebuie să fie neapărat o călăreaţă teribilă, o amazoană riguroasă, cu un plan al ei ţintind departe, iar pămîntul valah un roib de herghelie sălbatecă, pe care Ea doreşte să-l trezească din starea lui naturală, să-l îmblînzească, să-l înveţe principiul mişcării ordonate, să facă din el, cine ştie, un alergător pe termen lung pentru treburile, pentru intenţiile sale necunoscute — de aceea îl şi bate atît de uşor, atît de stăruitor pe grumaz, pe coastă, pe crupă — severă mîngîiere — şoptindu-i ceva în limba ei de mamă aprigă, tînără, luptătoare, un cîntec de mers încrezător înainte sau de leagăn, în timp ce pletele ei imens de bogate şi turburi şi îndrăzneţ de fecunde cad grele pe acest leagăn sau pe înaintarea bine gîndită, bine chibzuită, cum vreţi...

Viaductul Tîrziului

Şi întunericul se lasă peste şantier, întunericul în contra căruia constructorii români şi iugoslavi cu Hidrocentrala lor, cea mai mare din Europa, luptă aici în locul de pomină numit Balcani, unde odinioară domnea bezna cea mai groasă şi mai neliniştitoare din tot continentul european. E o revanşă norocoasă a acestui loc — „Butoiul de pulbere al Europei" să adăpostească azi cea mai puternică sursă de lumină a continentului.

Gradul de civilizaţie al unui popor se măsoară după numărul şi felul dificultăţilor învinse şi pe care el şi le-a ales sau şi le-a propus cu bună ştiinţă. Dificultăţi „obiective", impuse de vitregia timpurilor, poporul român a avut destule în istoria lui, atît de multe, încît nu i-a mai rămas timp, răgaz sau putere să-şi impună el singur altele. Avem, în aceşti ani, şansa istorică, pe merit şi prin luptă cîştigată — o luptă tenace şi lucidă, nu lipsită de contradicţiile crude ale oricărei confruntări de asemenea proporţii, cu inerţia din noi, cu ce mai era exterior neprielnic, cu perspectiva îndelung ajustată a destinului nostru politic — avem şansa, decisivă pentru orice popor aspirînd la un grad superior de civilizaţie, de a ne fi pus şi re-

caţii nebănuite atunci, dezvăluite pe urmă în timp.

Orice dificultate, de fapt, onorează. Acest lucru, această propoziţie a fost dovedită din plin.

Orice creaţie adevărată cere o trăire intensă, emoţie, *trac* („puteţi să scrieţi chiar „*trac*", mă îndemnase atunci, în septembrie 1969, inginerul care îşi trecea des mîna peste ochii obosiţi) — emoţia drumului atît de greu găsit, cel mai bun şi mai trainic, fiind croit pe linia nu minimei, ci maximei rezistenţe.

Sîntem... în ce parte a globului ? (era întuneric în baracă, nu aprinsese încă lumina) şi întrebarea, aparent absurdă, dăduse deodată Şantierului nu ştiu ce dimensiune planetară...

La *Gura Văii*, am răspuns ca la tablă, ştiind prea bine că el aşteaptă tocmai acest răspuns...

Gura Văii ! Vedeţi (cuvinte pe care le-am scris şi pe care le repet). Vă daţi seama ? Toponimia veche românească reproduce de predilecţie părţile corpului omenesc. *Piciorul de plai. Şi Capul* şi *Cotul* şi *Talpa* şi *Fruntea, Pieptul, Palma, Spinarea*... Nu vi se pare că noi, românii, numim lumea şi lucrurile prin tot ce e mai uman ? Nu e, în tot ce facem, un efort de umanizare ? Şi însăşi hidrocentrala aceasta de la Gura Văii...

Gură înseamnă duh, energie... E o gură a iadului, e şi o gură a raiului...

Gura de foc a Văii va vorbi despre noi şi despre epoca noastră.

Viaductul Vir

În 1969, nu cunoşteam nici denumirile nici istoria văilor sălbatice pe unde pîraiele curgînd printre coastele împădurite se vărsau în Dunăre.

În aprilie 1971, trecînd peste viaductele înalte aruncate peste aceste văi necunoscute de-a lungul şoselei asfaltate paralelă cu lacul de acumulare spre Ada-Kalehul înghiţit de ape, Orşova nouă, Cazane, am avut surpriza de a le citi „cartea de vizită" frumos vopsită, la intrarea fiecărui arc de beton, care le încalecă sprinten :

Viaductul Moşului, Viaductul Babei, — ca într-o poveste veche cu genericul ei de rigoare — *Viaductul Ungureanului, Viaductul Tîrziului, Viaductul Ursoanei, Viaductul Jupalnic, Viaductul Labalon, Viaductul Palangei, Padina Cîrligului, Padina Cireşului*...

Am trecut de două ori în sus şi în jos, încet, fermecaţi de rezonanţa de baladă pe care acestea o dădeau aşezărilor, silabisind vocabulele bătrîne puse la loc de cinste în cadrul ultra-modern al complexului hidroenergetic. Literatura orală străveche păstrată cu veneraţie în mijlocul celor mai vertiginoase prefaceri consolidează înseşi prefacerile moderne, într-o unitate organică cu tradiţie, pe temelia căreia ele se înalţă.

Am înţeles profunzimea acestei griji deosebite pentru tezaurul imaginaţiei populare, — puterea de a numi durabil lucrurile şi fiinţele după sufletul locului, şi am văzut în ea o înţelegere superioară a civilizaţiei.

Acest cuvînt *Vir*, pe care îl citim pe tăbliţa care anunţă *Viaductul Vir*, înseamnă în limba latină bărbat. Imposibil să aibă altă origine, tocmai în acest ţinut pe unde au trecut fluviul legiunile romane. Vir-viris. Cu siguranţă că un soldat roman l-a rostit cu putere în trecere şi a uitat, a pierdut acest cuvînt în urma lui. Sau aici va fi murit înaintînd spre Sarmisegetuza, într-o împrejurare memorabilă, vreunul dintre ei, sau va fi fost făcută vreo faptă bărbătească ieşită din comun, şi locului i s-a spus *Vir*, adică bărbat, — oricum, chiar dacă nu-i aşa, chiar dacă nu e decît o coincidenţă lingvistică, peisajul tăiat în linii aspre inspiră cutezanţă, bărbăţie.

Vir, care e mai sus, *în amonte*, te face, să alergi *în aval* în parcul Muzeului ca să vezi şi *Piciorul*, ce-a mai rămas din podul lui Apollodor.

Soldatul pornit spre cetatea lui Decebal, cel ce strigase cuvîntul s-a descălţat aici o clipă de sanda şi laba lui zdrelită de marş a rămas împunătoare pe mal cu articulaţiile ei de piatră şi cărămidă eternă, amprenta, urma indelebilă a Romei. Parcul severinean tuns ca un recrut împrejmuie cu respect *Piciorul* ros de timp, silindu-se să nu înunde spaţiul cu o vegetaţie prea vorbăreaţă, natura aici trebuind să fie un simplu ornament, *Forţa trecerii* latine şi ce s-a primit peste acest pod dominînd-o ca o a doua natură. Ideea horticultorilor severineni e clară în această privinţă şi ce vede ochiul mai întîi cu fior e Ruina, Pasul încremenit al destinului nostru. Castrul cu bazele lui geometrice lîngă fluviul larg şi puternic măreţia liniştită pe care o dă gîndirea organizată. Pancartele înfipte lîngă ziduri arată istoria garnizoanei romane fixată aici ca să apere Podul, şi ce atacuri au fost, ce năvăliri şi distrugeri de-a lungul veacurilor. Nu vreau să cred că evenimentele descrise s-au petrecut cîndva ; ce vreau eu să cred (şi ce se potriveşte mai bine cu presiunea majestuoasă a fluviului de jos) e că aceste forme impunătoare prin geometria lor perfectă au fost nişte chilii ale unui ordin de gînditori dispărut în abisul propriei sale meditaţii. Aici, între zidurile acestea, au dormit geometri, algebrieni, pre-zicători, cititori în stele, poeţi... Dacă te culci cu ochii în sus în iarba sacră ce a năpădit interiorul careurilor de piatră, vezi cerul limitat, explicat ca prin stringenţa unei teoreme. Marile înfăptuiri ale geniului omenesc se produc în această simplitate, în asceză, în acest exerciţiu activ al cugetului. Războiul, paradoxal lucru, răspîndeşte uneori în lume arta şi ştiinţa omenească. Podul lui Traian a fost construit în scopuri militare. Şi totuşi, nu atît victoriile militare romane, luate la un loc, au transformat lumea, cît legile, rînduielile, limba, filozofia şi literatura, din care o bună parte au trecut şi la noi peste podul falnic năruit în ape.

Îmi aduc aminte de un film în care nişte ofiţeri-arhitecţi, prizonieri în jungla birmană, au fost siliţi de duşman să construiască un pod. Ei au trebuit să construiască această lucrare cu trudă şi chin, punînd în primejdie armata din care făceau parte, şi cînd aceasta a bombardat podul, distrugîndu-l, ei au suferit şi au plîns, deşi acest lucru însemna o victorie pentru ai lor. Bizară dilemă de intelectuali, dramatică situaţie a unui om de ştiinţă, să-şi vadă opera întrînd într-un joc străin de profesia lui.

Tunuri în aer liber

Cele două tunuri demodate de la 1916, cu tracţiune animală, expuse lîngă elegantul Park din centrul oraşului Turnu-Severin, în faţa monumentului eroilor căzuţi în luptele de la Alion, Cerna, Mărăşti, Cîmpia Severinului, au devenit aproape obiecte de artă prin pierderea sensului utilităţii.

Poţi numi asta — ca opera unui sculptor proaspăt arterele Industriei. Barajul e în acelaşi timp şi pod şi trecere pentru calea ferată. Apollodor, sirianul, l-a construit pe-al său de la apus la răsărit, mijlocind trecerea valorilor antichităţii. Cel de azi inversează sensul, e ca un răspuns întîrziat, dat după aproape două mii de ani, o replică a tinerei civilizaţii socialiste, la începutul afirmării ei, o punte spre cea veche, sinteză fericită a spiritului uman creator.

E un tumult, o fierbere fantastică dedesubt unde şuvoaiele Dunării zăgăzuite se aruncă superb de la înălţimea piramidei de unde le privesc. O pulbere irizată de apă pluteşte în aer, stropi fini şi reci mi se preling pe obraji şi pe mîini, şi presiunea asta puternică din coşul pieptului şi nodul pus în gît înaintea acestui spectacol sublim, vecin cu teroarea... Dacă m-ar vedea acum cineva, în acest punct fascinant al forţelor inteligent reunite, în această clipă de incandescenţă şi exaltare interioară — ca şi cum cele douăsprezece turbine imense s-ar roti în mine ; dacă m-ar vedea cu faţa udă de roua aeriană infinitezimală produsă în spaţiul Dunării stăpînite, ar crede că de emoţie vărs lacrimi, dar emoţia, în faţa oricărei grandori e seacă şi mută.

Lacul de acumulare străluceşte încreţit de vînt pînă dincolo de Orşova nouă, inundată, cătărîndu-se fricoasă pe culmile din spate ca o femeie fugind de potop cu poalele rochiei sumese.

Anul acesta, morunul şi nisetrul se vor opri miraţi la ecluză pipăind cu botul trecerea închisă. E prima oară, în ciclul lor biologic de sute de mii de ani, cînd, minaţi de instinct, avîntîndu-se ameţiţi în susul fluviului primitor, să depună sămînţa speciei lor rătăcitoare şi îndrăzneţe între colţii primejdioşi ai stîncilor de la Cazane, ce s-au iscălit pe carcasa multor vapoare, — e prima oară cînd întîlnesc acel lucru vrăjmaş pentru ei, peretele de netrecut al Barajului. Se vor întoarce îndărăt, turburaţi de această schimbare derutantă, de înfrîngerea legii lor care e înaintarea curajoasă contra curentului, spre sursa primordială.

Nici insula blîndă, de vis, cadîna Ada-Kaleh somnoros întinsă pe ape, nu mai există. Tot ce a mai rămas din ea sînt crengile unui pom, vîrfurile înălţate ca două degete în sus, ca şi cum cineva i-ar fi pus o întrebare şi ea şi-ar sălta mîna din ape să dea răspunsul...

Iată că marile ziduri se plătesc cu ceva ; iată că ele jertfesc totdeauna ceva şi admiraţia, vin limpede, se colorează de melancolie.

După o lună de la zilele priveliştilor din aprilie, aveam să trec din nou noaptea cu trenul de la Timişoara la Bucureşti. N-am dormit, voiam să văd iarăşi barajul, din mers. La ceasurile patru dimineaţa nu se luminase încă de ziuă. Era lună plină şi am putut să zăresc de la geam, a doua oară, vîrfurile pomului schiţînd gestul acela naiv de răspuns, din apele care au înghiţit insula Ada-Kaleh. Atunci mi-am adus aminte de femeia musulmană grasă, guşată şi pitică, una din ultimele fiinţe ce mai întîrziau pe insula aproape părăsită în toamna lui 1969, cu casele dezvelite şi în care picau cu un zgomot greu perele coapte. Mi-am amintit cum s-a apropiat ea de mine, ameninţătoare, strigîndu-mi ceva într-o limbă imposibil de înţeles, cu sunete dezarticulate cărora guşa atîrnîndu-i ca o pungă sub bărbie le dădea o gîlgîire stranie. Era o divinitate grotescă a locului, furioasă că i s-a violat sanctuarul.

A fost o neînţelegere totală. Ce mi se păruse mie că era furie şi ameninţare, era o invitaţie nespus de duioasă. Apucîndu-mă cu un gest brusc de mînă, femeia pitică m-a dus aproape cu forţa înaintea unui smochin plin de fructele lui tari şi dulci şi atît de străine de pămîntul nostru. Borborosind cu aceeaşi vehemenţă, m-a făcut să înţeleg prin semne că trebuie să gust din roadele pomului, ultimele, înainte de potop şi că era păcat să nu mă bucur de ele. Am înţeles, o, ce repede am înţeles acest lucru... Am rupt cu dinţii o smochină în faţa ei, şi asta a înveselit-o grozav, o veselie ce nu izbutea, pe figura ei, să se desprindă de violenţă şi groază.

Cînd au apărut, după un minut, la geamul vagonului, luminile de basm ale Hidrocentralei, am spus că ea, Zidirea, are pe cerul gurii sau nopţii de mai, gustul esenţial al smochinului roditor.

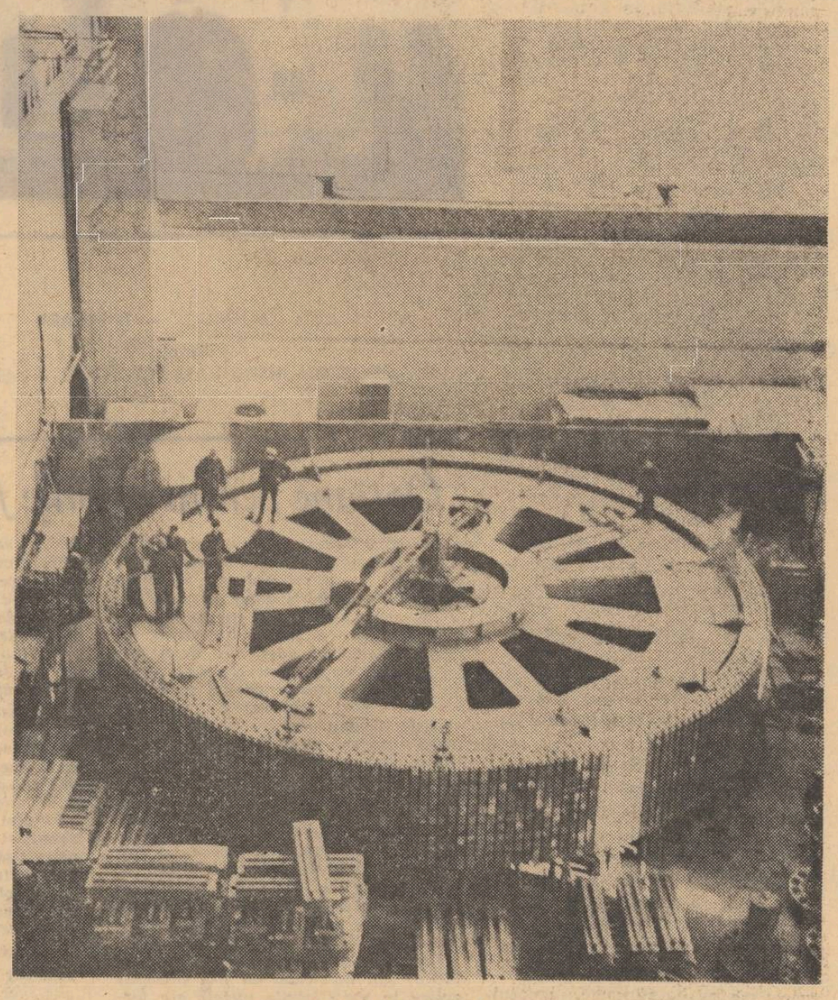

DIN SALA TURBINELOR

ANUL 50

conștiința istorică a omului de cultură

Mărturie despre o generație

Alături de toți oamenii muncii, intelectualitatea țării, înțelegîndu-și înalta menire ce-i revine în noua societate, și-a adus contribuția prețioasă la toate marile noastre succese, la sporirea patrimoniului de valori materiale și spirituale ale țării, la edificarea socialismului.

NICOLAE CEAUȘESCU — Din cuvîntarea rostită la adunarea solemnă consacrată aniversării semicentenarului Partidului Comunist Român.

Evoluția unei generații este miraculoasă. Un conglomerat uman legat prin vîrstă se diversifică și se opune, se amestecă și se naște necontenit, limpezind date fundamentale. Istoria, parcurgerea socială și spirituală capătă un profil aparte, particular, ele infirmă sau confirmă o materie vie, o organizează și în același timp se lasă modelate de ea, accidentul devine lege, stratificarea, un imperiu de linii de forță nebănuite.

Generația mea, de care sînt în măsură să vorbesc, apropiindu-se vertiginos de piscurile maturității, de cele patru decenii semnificative, a fost implicată în istorie și s-a implicat în istorie deplin, din toate punctele de vedere. Este necesar, în această perioadă, să-i revedem iarăși rădăcinile, mai de aproape și poate mai clar, mult mai clar decît altădată. Distanțarea necesară s-a petrecut. Istoria trăită și cea scrisă par să-și dea mîna. Des mai revine cuvîntul acesta, istorie, o adevărată obsesie ! Stăpîn sau stăpînit de istorie, sînt formulele magice cu care neam obișnuit să ne explicăm lumea, ele au devenit a doua noastră natură. Cît înțelegem însă, cît putem cuprinde prin ele esența, este altă problemă, în angrenajul lor simultan timpul faptic aduce corecții mereu mai concludente în sprijinul primului termen. Chiar aceste cuvinte nu vor, de fapt, altceva.

Ieșirea noastră din anonimatul biologic, prima privire cît de cît lucidă, încercînd să înțeleagă, au coincis, s-au suprapus și s-au format la flacăra aspră și derutantă a armelor izbite. Aspră și derutantă spun, întrucît puținătatea vîrstei de-atunci era ceară moale și sfioasă, prinsă în gheara matriței de fier. Efort de conștiință maxim, subconștient traumatizat. Zona lucidă poate să se ardă pe sine și să învie mai ageră din propria cenușă, cea ascunsă, misterioasă și vastă rămîne pentru totdeauna infirmă, își ascute antenele împlîntate în cosmar. Ființa noastră primară a fost atinsă de morbul spaimei, ghemuită în sine în fața brutalității dezlănțuite. Pentru asta, ori de cîte ori forța arbitrară ne barează drumul, resimțim o acută strîngere de inimă, involuntară, precisă și trebuie să facem un efort de două ori mai mare pentru a-i domina înțepătura malefică. Insist asupra acestei experiențe, spre care mă aplec îmbogățit de altele, la fel de importante, întrucît legenda ei are încă multe semne nedescifrate. În perioada cînd ultimul război mondial se purta pe pămîntul țării noastre și luptam, de data asta din proprie convingere, împotriva fascismului, mă aflam undeva într-un orășel prăfos și leneș vărătic bărăgănean. Era imediat după întoarcerea armelor. Incendiile izbucneau pretutindeni, zguduiau pereții, luptele de stradă ne blocau în pivnițî mucegăite. Unde era binele și răul, care era adevărul, neștiutor de adîncimi nu puteam să aflu. Îl doream însă cu ardoare. A căuta fără să găsești ceea ce cauți, făcîndu-ți din însuși actul căutării, deci dintr-o abstracțiune, nucleul ființei, iată o nouă dimensiune adăugată spaimei organice, măcinînd la fel de puternic adîncurile în formare, pecete pe care numai timpul istoric avea s-o sfarme, călăuzind forța acumulată pe făgașul drept. Coincidența uluitoare, mult mai tîrzie, cu multe sinuozități, pe care le voi aminti, dintre gînd și realitatea lui, a fost marea noastră revelație. Eram cei mai apți să înțelegem această relație și aderența noastră la noua societate se bizuia pe un fundament de nezdruncinat.

A doua mare etapă străbătută s-a constituit în perimetrul ideilor spre care începeam să avem acces. În ciuda tuturor accidentelor, noi ne onoram vîrsta, în peisajul răspunzător sau nerăspunzător de sine, încercam să introducem cîteva caractere: cel mai reprezentativ, numai atunci, era cel jinduind o ordine mai pură, o scară a valorilor mai exactă, mai multă proprietate și eficiență în gestul social, în sfîrșit, cum am spune astăzi, o autonomie și o libertate de acțiune specific adaptată la întreg: celălalt, sigur de sine, încrezător în forțele sale, se credea capabil de salturi nepermis de mari în istorie, epoca își încerca rezistența pe oasele lui încă atît de fragile și rezultatul nu putea fi decît dramatic. Aș minți dacă nu aș recunoaște că în fiecare dintre noi se zbăteau aceste două firi contradictorii totuși ale noastre, numai ale noastre, și cine a știut să ocolească excesul, într-o direcție sau alta, s-a conservat mai bine pentru viitor. Nu era o lașitate, ci prima mare lecție socială înțeleasă, pe deplin înțeleasă. Cei mai puțin clarvăzători, cei luați de curentul repede de la suprafață, inevitabil în marile răsturnări revoluționare, au cunoscut o derută spirituală pentru o bucată de vreme. Nu intru în amănunte. Pe fundalul acesta legile societății trebuiau interpretate, sinele păstrat cu sfințenie, acordul dintre tine și lume privit cu o anume suspiciune. Dacă acum vorbim deschis despre toate aceste lucruri, apăsînd pe mecanismele cele mai ascunse, destăinuindu-ne cu încredere, înseamnă, pe de o parte că timpul ne-a autorizat să ne comportăm astfel atunci, pe de altă parte că astăzi acordul dintre noi și societate se bazează pe o cunoaștere reciprocă extraordinar de lucidă. Rămîne actul prezent, ceea ce facem, societatea pe care o edificăm. Am cunoscut prea bine și prea adînc lucrurile pentru a exista o șansă cît de mică să ne înșelăm. Destinul nostru este pecetluit.

Dacă ne numim oameni formați ai deceniului șase, cred, în capătul acestui sumar profil de generație, poate prea personal dar oricum sincer și cît mi-a stat în putință exact, denumirea se justifică. Toată demnitatea noastră interioară și, de ce nu aș spune, tot norocul nostru consistă în acest prag atins. După cincizeci de ani de activitate eroică, ani cărora ne-am alăturat și noi viața pentru totdeauna, mai tineri dar nu mai puțin maturi, partidul ne așteaptă la mereu înnoita și decisiva lui întîlnire. El este profesiunea noastră de credință și tot ceea ce am spus pînă acum nu e decît un omagiu disimulat. Dacă am reușit să ne înțelegem pe noi, să ne putem surprinde în toată complexitatea, adeseori chinuitoare și parcă fără ieșire, dacă am reușit să ne schimbăm în sensul ființei noastre mai puțin vizibilă dar rîvnită din toate fibrele, dacă astăzi ne putem pune problema capitală a opțiunii pentru sinele nostru cel mai adevărat, cel unic și de nerepetat, se datorează în primul rînd lui, filozofiei cu care a știut să ne înarmeze. Ce sîntem, la urma urmelor, decît un joc secund al parcurgerii lui cu mult mai amplă. El a fost, este și va fi el însuși. Același lucru ne cere și nouă. Îndrăznim. O precocitate, timpurie, dublată de răbdare și tenacitate sînt bunurile noastre de preț, ele se reîntorc spre lume limpezite la temperaturi înalte.

Grigore HAGIU

Ideea de frumos și țară

Arta autentică nu ține niciodată de conjunctură. Niciodată un scriitor nu se va adresa prezentului imediat. Poezia ocazională are valoare numai atunci cînd are în vedere o arie superioară de implicații, cînd are în vedere un destin istoric.

Goethe este primul dintre marii scriitori ai lumii care nu s-a ferit de practicarea poeziei ocazionale. În cazul lui reușita a fost deplină pentru că el a văzut într-un prilej sau altul posibilitatea exprimării unei continuități istorice. Totuși prin ceea ce a rămas în conștiința umanității, Faust, operă de o viață, arta goethiană se înscrie tradiției clasice a elaborării îndelungate a obiectului de artă.

Cînd opera de artă izbutește să subsumeze o întreagă continuitate istorică, ea devine obiect. Înțelegem prin obiectul de artă orice structură coherentă manifestată prin muzică, sculptură, pictură sau poezie, în care conjunctura se poate raporta la un timp istoric superior ei.

Conștiința istorică a omului de artă a continuității istorice este cea care legiferează valoric obiectul de artă.

Nu există nici o operă fundamentală atemporală. Generalul uman nu capătă relief decît filtrat printr-o epocă istorică. Putem vorbi despre apariția generalului uman în opera de artă, abia atunci cînd el este fixat într-un timp istoric precis. Conștiința istorică a omului de artă se exprimă prin reevaluarea generalului uman într-o epocă dată.

Puțini sînt scriitorii care reușesc să-și depășească epoca. Dar nu cunosc nici un scriitor și nici un artist într-adevăr talentat care să nu aibe ca sistem de referință activ în opera sa, epoca în care trăiește.

Conștiința istorică vizează în mod explicit viitorul istoric. A avea conștiința istorică înseamnă să optezi pentru un anume tip de viitor.

Omul de artă, român, scriitorul român este implicat în mod activ în viitorul țării sale, în construcția acestui viitor. Astăzi nu mai putem concepe arta atemporală. Nimic din ce s-a păstrat valoros în istoria literaturii române nu are un caracter atemporal. Totul este istorie trecută prin conștiința estetică. Din punctul de vedere al scriitorului zona estetică e înțeleasă ca un punct de concentrare al eticii, ca o etică înțeleasă superior. Frumosul și ideea de frumos în cultura română este înțeles ca o perpetuă devenire, ca o perpetuă exprimare a destinului țării.

Nichita STĂNESCU

Sus :
MUZEUL BANATULUI — TIMIȘOARA
Sus dreapta :
BIBLIOTECA INSTITUTULUI POLITEHNIC — IAȘI

Conștiința realității

Identific conștiința istoriei cu conștiința realității. Am rămas dela școală cu senzația de timp trecut al istoriei în care prezentul nu se include. Luptele dacilor cu romanii erau istorie pură dar conținutul jurnalelor cotidiene nu. Și se întîmplau evenimente formidabile în realitatea acelui timp care nu putec fi resimțit ca istorie. Era nevoie de distanțare, de spațiu, abia generațiile viitoare puteau să beneficieze de el. De altfel, pe măsură ce întîmplările manualului de istorie se apropiau de epoca contemporană senzația de istorie se rarefia. Nu știu de ce Ștefan cel Mare era în plină istorie și Ioan Vodă Cuza nu. Nu știu de ce istoria se preda strict cronologic și nu în cuprindere de sinteze, nu știu de ce nu se dezvolta valoarea de istorie a prezentului.

Dar ce n-a făcut școala au făcut împrejurările prin care am trecut Conștiința istoriei este una din trăsăturile fundamentale ale generației tinere. Transformările radicale petrecute în ultimii douăzeci și cinci de ani au dat cîștig de cauză actualității imediate, dimensiunile neobișnuite ale faptului cotidian au sporit enorm, percepția realității, au activat conștiința istoriei în sensul cuprinderii prezentului între hotarele ei. Relația este și inversă. Exact în măsura în care am învățat că istoria luminează prezentul am învățat și că prezentul luminează istoria. Observate sincronic, istoria și realitatea fac una, ele se condiționează și se determină, nu s-a produs niciodată o actualizare atît de puternică a istoriei după cum nici o perspectivă mai acut istorică a prezentului nu s-a întîmplat. Senzația este că fapte de acum o mie de ani se consumă odată cu ridicarea ultimului baraj. Că Ștefan cel Mare ne este contemporan și-i recunoaștem mentalitatea politică în cele mai diferite împrejurări. Mărturisesc că sentimentul e unic. Făurirea literaturii e guvernată de o responsabilitate tot mai activă vizavi de faptul cotidian. Ce scriem ? Pentru cine ? De ce ? Care e publicul ? Care e limba ? Care tiparul spiritual ? În cultură și-n tehnică șansa generației tinere devinde de capacitatea ei de a se așeza în sensul istoriei. Care sunt consonanțele de tradiție, care este șansa de-a inova ? În condiția recunoașterii atît de acute a conștiinței istorice ce propune pentru eternitate literatura pe care o cultivăm ?

Activarea și actualizarea istoriei a propus un nou statut profesional. Cîștigul real al generației tinere de practicanți ai culturii este înțelegerea artei dintr-o perspectivă istorică, este conștiința realului.

Sânziana POP

Opțiune pentru valorile fundamentale

Examinînd biografiile tuturor marilor scriitori, muzicieni, plasticieni, vom descoperi cît de eronată este tentativa unora de a despărți omul de opera sa. O statistică psihologică competentă va descoperi ceea ce istoria literaturii, teoria literaturii au descoperit deja : valorile autentice au o structură ce include și exprimă însăși poziția autorului față de valori fundamentale, opțiunea acestuia pentru ceea ce înseamnă dragoste, libertate, adevăr. Un sistem de valori comun unește pe toți marii creatori, o identitate a principiilor etice. Deosebirile constînd în limbaj estetic diferit, cadrul istoric semnalabil, sînt doar căi de acces diferite, substanță ținînd numai și numai de necesitatea sincronismului, al angajării estetice în contingent. Ceea ce îi unește, atitudinea filozofică, ideologică, socială, conștiinta istorică, sînt primul și marele semn al valorii.

Faptul că fiecare mare scriitor, sau pictor, sau muzician, au fost prezențe active în modificările sociale ale momentului istoric contemporan, totdeauna în sensul deschiderii spre ameliorări profunde, spre patriotism nețărmurit, spre cele mai dese principii umanitare, nu face decît să confirme această unitate de conștiință. Mărturiile unor mari artiști, despre personaje-ideal, alese tot din domeniile artei, simbolizează tocmai identitatea de caracter, de principii a autorilor de capodopere.

Inteligența și exersarea îndelungată pot elabora artă, dar numai asociate respirației umaniste, vor avea valori. Nu definesc talentul astfel, dar sînt convins de necesitatea prezenței într-o operă, în orice formă de limbaj artistic, a mesajului umanist. Este un fenomen obișnuit și un act cultural ca orice om instruit să mimetizeze, prin reflex, prezența extraordinară a artelor, literaturii în epică. Dar numai anumite conștiințe, cu un sistem de valori coerent, optînd pentru esențe vitale, fundamentale, a căror emanație este creația perenă, vor putea fi considerate artistice

Radu-Anton ROMAN

Numele epocii noastre

A avea conștiință istorică înseamnă a fi preocupat de **devenirea** unei națiuni și unei culturi, a avea obsesia căilor evoluției în trecut pentru a înțelege prin aceasta statutul lor în prezentul ce-l trăiești și perspectivele pentru viitorul pe care-l temi sau îl nădăjduiești. Nici unei epoci nu i-a lipsit această uneori dramatică frămîntare, și am putea să scriem o carte despre vîrstele istorice ale acestei conștiințe, începînd cu Ștefan cel Mare și **Letopisețul** său, care dau sentimentul unui rol major de istorie universală înfăptuit de poporul român, trecînd prin înflăcărarea „romantică" pentru ceea ce devenise deja un „trecut" a lui Grigore Ureche, unită cu trista constatare a decadenței prezentului, luînd act de deznădejdea tragică a lui Miron Costin, pentru care nu mai exista „viitor", de hotărîrea generației Stolnicului Cantacuzino și a lui Cantemir de a **reînvia** măreția trecutului, tonic sentiment retezat brutal de iataganul regimului fanariot. Retezat, spre a odrăsli puternic peste cîteva decenii, din rădăcina ascunsă și păzită adînc în țărîna patriei. Cu Mihai Cantacuzino și Chesarie de Rîmnic, și mai ales cu strălucita galerie a „marilor ardeleni" — Șincai, Micu, Maior, Budai Deleanu — această conștiință renăscută este puternic angajată în cucerirea și făurirea **viitorului**, devine una din forțele spirituale ale renașterii moderne a națiunii românești. Pașoptiștii sînt expresia matură, și mai ales spectaculos eficientă a acestei conștiințe, ei au norocul să transforme ceea ce la 1840 era un nebunesc vis de tineri exaltați de amintirea gloriilor strămoșilor și de ideile Revoluției europene, într-un **prezent** real. La 1859 și 1877. Generația lui Maiorescu va deschide capitolul nou al preocupării pentru făurirea nu numai a unei **istorii**, ci și unei **MARI culturi** românești, căreia îi și dă întîile sale certitudini de necontestat. De atunci, generație de generație, problema „destinului" poporului și culturii românești în lume, judecarea căilor parcurse pentru a le evalua pe cele viitoare, revine în scrisul tuturor marilor nume ale vremii. O ridică deopotrivă Iorga și Ibrăileanu, Densușianu și Lovinescu, mentorii spirituali ai culturii primei jumătăți a veacului nostru. O are în singe, o transmite cu fiecare pulsație a scrisului său, genialul mentor al deceniilor cinci și șase, care ne cuprind și pe noi, G. Călinescu.

Dar pentru ca o nouă conștiință a devenirii noastre istorice și spirituale să ia naștere, să se plămădească în ființa și gîndurile celor ce sînt copiii acestui ultim sfert de veac al Revoluției, a trebuit să fim martorii și implicații unei **istorii contemporane** de dimensiuni epopeice, care a răscolit conștiințele, a făcut inimile incandescente și a ridicat conștiința de sine a poporului român la o înălțime fără precedent. Ne-am obișnuit să trăim prezentul pe cu totul altă lungime de undă decît înaintașii noștri, care sufereau la gîndul inexistenței politice a României în conștiința lumii. Sîntem celulele unei realități noi ce se cheamă „prezența românească în lume". Și această nouă lungime de undă a dobîndit un glas și un nume, universal cunoscut, expresie plenară a celor două mari realități colective pe care le reprezintă : poporul român și entelehia vieții sale politice și spirituale de azi — Partidul Comunist Român.

Geniul politic a prezidat, de altfel, în toate marile sale epoci de cristalizare, această conștiință istorică ce a căpătat expresie multiformă, de la vitejia pe cîmpul de bătaie la slova letopisețului și energica trăsătură a penelului zugravilor ce așterneau pe zidurile Voronețului metafora grandioasei lupte a unui neam întreg pentru supraviețuire, sau întruchipau, într-o fată eroică, „România rupîndu-și cătușele". Și nu înseamnă a da curs unui exagerat cult al eroilor atunci cînd vorbim, în cultură, de epoca lui Ștefan cel Mare, a lui Mihai Viteazul, Matei Basarab, Brîncoveanu sau Cuza. Cînd marele cîrmaci a lipsit de pe punte, o sută de ani, de la decapitarea lui Brîncoveanu și pînă la 24 ianuarie 1859, cărturarul și omul politic s-au îngemănat, uneori ascuns sub sutană, ca Inocențiu Micu, sau Chesarie, sau Veniamin Costache, apoi îmbrăcat, în locul hlamidei voievodale, cu haina „bonjuristului", chemîndu-se Bălcescu, sau Kogălniceanu, pînă ce **a** putut să se cheme Alexandru Ioan I.

O epocă istorică și culturală își dobîndește astfel numele după cei care i-au dat impulsurile majore, apoi i-au păstrat chipul în creații nemuritoare. Epoca noastră este fără îndoială una care seamănă uimitor, la o altă spirală, la cea mai înaltă, cu „marile epoci" ale trecutului, despre care unii din noi am mai apucat să învățăm, cu nostalgia adolescenței, sub alte zodii, înainte de a **trăi** copleșitoarea emoție a reînvierii timpilor ce păreau pentru totdeauna de domeniul trecutului. Epoca noastră își are marele cîrmaci, în care s-au împletit îndelunga răbdare a lui Vlaicu Vodă cu clarviziunea și geniul lui Ștefan, vitejia lui Mihai cu neteama de jertfă a lui Tudor din Vladimiri, înțelepciunea lui Kogălniceanu cu inima arzîndă a lui Bălcescu, simțul demnității naționale al lui Cuza cu pătimașa iubire de patrie a lui Eminescu, și toate la un loc cu hotărîrea de a schimba, „orînduirea cea crudă și nedreaptă", hotărîre cu care a intrat în istorie clasa muncitoare. Numele acestui cîrmaci este universal cunoscut, mai departe răzbătînd decît al oricăruia dintre voievozii trecutului nostru, înconjurînd planeta ca mesager al ethosului nostru și al aspirațiilor lumii la o lume mai dreaptă și mai bună. Numele lui este **Partidul Comunist Român.** Și epoca de cultură ce se conturează tot mai viguros în trăsăturile ei definitorii, în același timp legate de ceea ce a fost și depășind tot ceea ce a fost, va fi Epoca Partidului Comunist Român. Ai cărei făuritori sîntem.

Dan ZAMFIRESCU

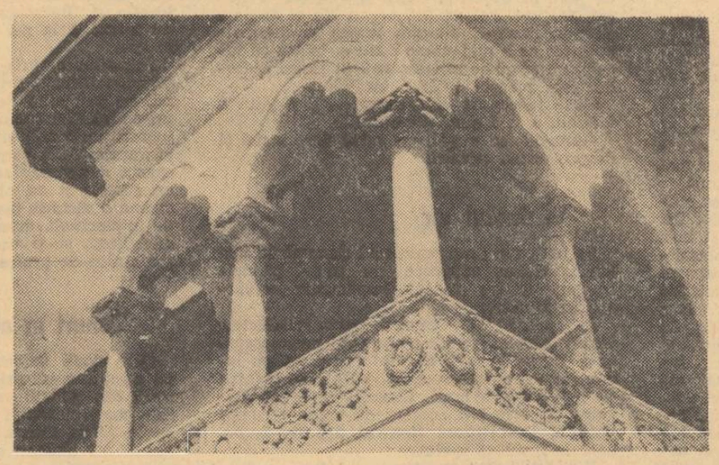

PRIDVOR LA POTLOGI

poeme pentru patrie

ION MURGEANU

Nume de meri

Nume de meri nume de ostași de flori de crizanteme
Nume de monumente de altare simple de eroi de ochi
Nume de voievozi nume atît de liniștite nume de crini
Maria Laura Ion nume de vetre și nume de țară de riu

Noi am numit veșnicia aceasta noi am înfrățit-o
Vom crede mai departe că noi am numit lumina din sori
Sînt fericit și simplu și iată cum din nori
Curg alte raze nume fericite nume de fluiere și nume de viori...

Nume de țară drumuri în care pașii ca păsările-n cuib
Perechi însemnate nume de vechi călătorii
Pretutindeni unde ne-am dus numele țării ne-ntîmpină
Nume de meri nume de ostași de flori de crizanteme.

Țara luminii gînditoare

Păsările se uscau în copaci și omul le învia
Dar cine e omul acela cine e duhul acela care sufla
Cerul a coborît pe drumuri era amiază noaptea
Aici putea să ia în mîini fiecare o stea și s-o adăpostească,
Dar cine e omul acela cine e duhul acela care sufla

Copacul făcea pene demult în loc de frunze
Demult ținea ulciorul același vin în sin
Dar cine era omul cine e duhul acela atîta de bun
Care pe toate le-nfrățește și le leagă; suflînd într-un alun
Adormi ai să visezi vei face salbe și omături

Cine și cum dă taină celui de alături ce trăție
Ne simte și ne duce înaltă sau cobcară unde și cum
De cînd nutrim același sînge avem aceeași țară același gînd
Copacul e un fir ginditor pîinea o lună mănoasă un grîu
O apă în aprilie pe-un șes deștelenit de crini
O, fiecare poartă aripi și vise poartă la subțiori sub mîini !

Rădăcinile

N-am alte arme decît rădăcinile mele aici în cîmp
Ochi răsar pretutindeni un lan imens de grîu un lung
Cîntec pe care-l spun și morții dar numai buza vie
Îl ia din arătură pe un drapel și-l scrie...
Sînt doar un om și-atît și n-am decît mîndrie acel drapel!

Vai cine mușcă ierbii ca gerul coltii vii! Vai celui ce
Ajunge de noaptea iarăși noaptea cît încă mai e seară!
Sînt mii de-acoperișe adăpostind copiii și mii de meri în floare
Zburînd pe văi ca-n sănii pe-omături călătoare
N-am alte arme decît rădăcinile sînt vii strămoșii mei
Cu ochii luminilor în soare. Eu voi dormi alături!

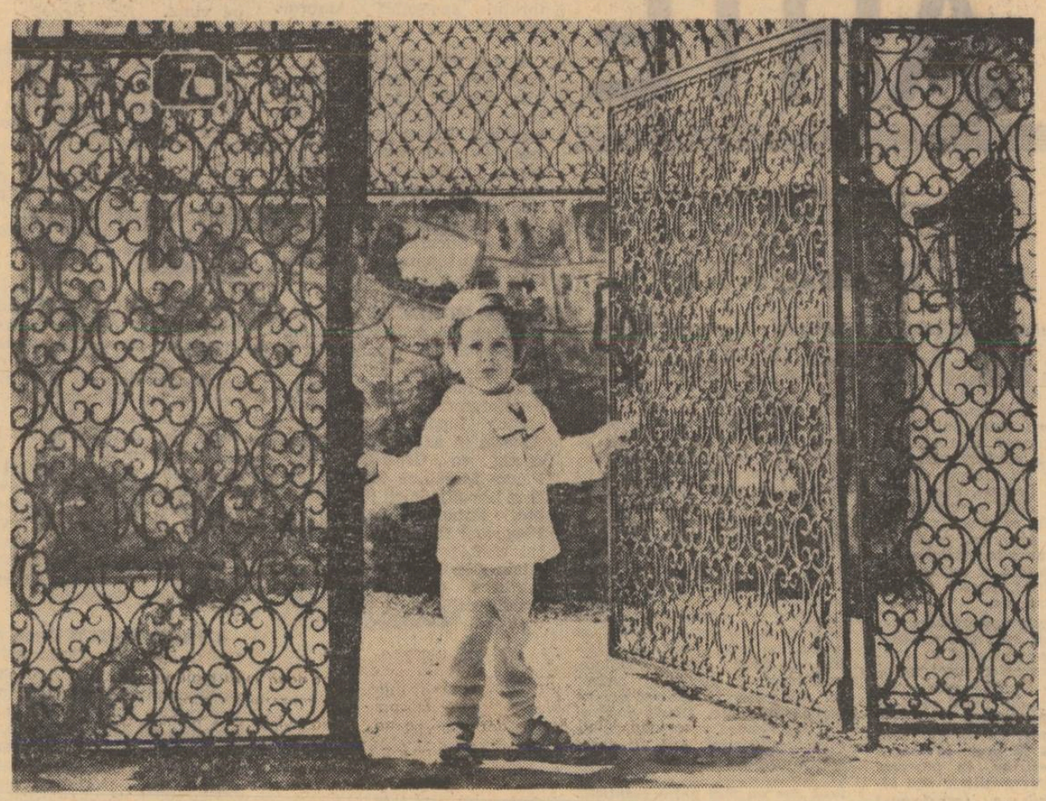

ANGELA CROITORU

Mamei

Depozitară a inocenței mele,
mamă,
tu îmi redai chipul de copil,
acel fraged chip de copil,
acel al copilului chip
de blîndă, modelabilă ceară,
acel zeesc, nemuritor de tînăr și neturburat
chip de copil,
tu îmi redai privirea de copil,
acel adînc senin al privirii de copil,
acel al copilului văz
deschis carmenului poveștilor,
tu îmi redai catifelarea de petală
a sufletului de copil,
rezonanța de cutie muzicală
a sufletului de copil
irizația de nemurire a sufletului de copil
Tu îmi redai acea oglindă a ochiului de copil
în care nu-și află răstringere nici răul, nici uritul lumii,
Tu îmi redai acel amorf al copilăriei
în care adormeam cu sublima încredințare
a pruncului vegheat de Madonă,
acel amorf în care somnul fără vise
mi-era satinat de-o lumină roză.
Sub chipul tău de maică bătrînă,
știu că se-ascunde fermecat chipul de zînă
al tinereții tale
și știu că atunci cînd nu voi mai fi,
în dulceața nesfîrșită a depărtării
îmi vei apărea în rîndul fetelor.

FLORENTIN POPESCU

De dragoste de țară

Stau lîngă-un țărm de-apururi ctitorit luminii
îmi pun urechea pe pămînt și ascult
și-aud cum — din veacuri venind —
străbunii mei — și Decebal și Horea și Bălcescu
urcă prin rîu și prin ram iubirea de țară
îmi pun brațul aici pe hotare
și-i spun: „Fii stejar și te-nalță
precum brațul străbunului Ștefan
nu din trup și din gînd se-nălța
ci din piatră și aer, din rîuri și glie
îmi pun inima schimbată-n vioară
pe cel mai înalt pisc din Carpați
și-i spun: Te-ai născut și exiști
întru lauda acestui pămînt de la Dunăre,
de oameni și de rod și de-mplinire
fii cîntecul meu purtat peste lume!
îmi pun gîndul pe cel mai pur dintre ceruri
și-i spun: Arzi — nestins curcubeu —
și pămîntului acesta fă-te cununa
mută-l în zbor și-mplinește-l
partidul și țara și tu sînteți una!

MIRCEA MICU

Aniversare în Mai

Cu frunțile în arbori culori închipuind
ne înălțăm în zodii de puritați severe
din tainice izvoare în MAI unificînd
prin suitoare seve, tulpini seminciere.
Aici, pe plaiul dacic urcînd miraculos
întîmpinăm cu vîrste de bronz solemne praguri
și creștem din izvorul iubirilor frumos
îmbobocind în ochii copiilor și-n steaguri.
Cît de înaltă suie cîntarea din adînc
și cît de limpezi ochii se scaldă-n puritate.
Acum e ora-n care iubirile se string
și-nchipuie coloane cioplite-n demnitate.
PARTID, cuvînt ca pîinea străbunului pămînt,
silabe care sună cu rezonanțe vii,
îți așezăm lumina ca pe un cald veșmînt
peste pămîntul tînăr al noii Românii.

DUMITRU PRICOP

Zbor

Aripi aprinse primăvara cheamă
prin flori de virstă trec cutremurînd pămîntul
oameni înalți cît porțile Moldovei
își împletesc plecările cu cîntul.
Sărbătorim în felul nostru, simplu
cupe de stea prin vin născînd culoare,
mîini învelite în inul strămoșesc
spălate-n roua ierbii și-a holdei de ogoare.
Ori ceasuri de tăcere învăluiți de nopți
cu ochii prinși de inima îmbrățișării noastre
cînd aripi nevăzute nasc primăveri tîrbinți
și-n zbor aprins ne poartă spre zările albastre.

Patriei

Dimineața și pruncii cu soare în trup,
un timp se desface în sălcii aprinse,
acolo pe rîuri cresc oameni și-și rup
porți în povestea cu zări necuprinse.
Venim din sămînță cu frunze întregi
un verde cum numai sărutul îl cheamă,
din pași o legendă senină culegi
curată ca plînsul de mamă.
Prin vetre în focuri și flăcări jucăm,
căldura ne-așteaptă c-o dragoste plină
copiii în aripi, ca veșnic să stăm
la vama aceea de flori și lumină
și nu știi cînd cîntec de seară te-apleci
sau cupă la cina slăvind o cîmpie
căci totul e cîntec și glas de poteci
într-o țară a noastră, frumoasă și vie.

PAUL SÂN-PETRU

Spații românești

Cum ne mișcăm de larg cu pașii vii
Prin spații luminate, românești,
Cum dau cîmpii cu verde în cîmpii
Și vești trecute-n slavă dau în vești!

Și cînd ne-o pare totu-așa tiresc,
Cu-n zbucium de istorii în priviri,
Pămîntu-acesta îndelung trăiesc
Să-l medităm cu demne proslăviri!

ȘTEFAN DUMITRESCU

Cum merge numele

cum merge numele înaintea trupului
cu steagul cuprinde orașul
se aude la gurile fluviului pasărea
numărînd valurile cu oamenii
pasăre Maria zic iată
lăcătele ușilor înflorite
de departe
strălucește un lucru în pîvnița mării
inimă ia casa de pe sufletul meu
deasupra furnalelor se vede arta
mai mare este continentul
povestit de mii de ori
o mînă ridicată coboară țărmul
se vede numele
departe departe orașul își numără
bătrînii pe stelele lumii

FLORIN COSTINESCU

Vis cu cetăți

Ecoul care se făcu ecou
Mai înainte frunză a fost
Văzduhu-l știe pe de rost.

Era spre noapte sau spre zi
În inimă cînd m-a lovit
Iubeam sau eu eram iubit

Și am visat păduri, păduri
Și vietăți cu ochii mari
Păduri cu brazi și de stejari.

Veneau din umbre de mantii
În somnul meu să înfrunzească
Ca într-o vară nefirească,

O ploaie grea cădea la rădăcini
Lumină dintr-o altă lume
Peste o pădure fără nume

Am înfrunzit și eu în vis
Copac cu frunze tremurate
...Un glas de voievod aud:
Ești falnic, ai să fii cetate...

TRAIAN IANCU

Ochiul inimii mele...

1.

Trezirea și-o făcuse pe cîmpul plin de floare,
Rîvnind, în vis, năluca ce-mi tot svîcnea în minte,
Cînd, ca puiandru-n zorii miresmelor ivite,
În dimineți de vară, păzeam: și oi, și vite,
Iar ochii mei și roua-mpleteau, în străluciri,
Aceleași cristaline simțiri de rînduială,
Dorite cu-nțelesuri de soare în priviri,
Și cînd, ca-n basmul biblic, jertfeam al vrerii miel,
Al ochiului lăuntric, ce-l poartă omu-n el!...
Mi se părea atuncia, că văd pe ruguri zîne.
Și-n flăcările verii, rujita din ogor
Părea proorocul Moise, ce din povești bătrîne.
Mă întărea cu sfaturi, neștiința s-o dobor...
Apoi, ca ucenicul, ce-nvață înțelesuri,
Din îndoieli trudite și țărănești eresuri,
Făcui o pîine albă, învălmășit de chin,
Ca tata purtînd coasa, ca mama legînd snopii
De grai, la seceratul de grîu, din cîntec, vin
Băui, la umbra deasă, sub codrul de stejar,
Și-atunci, văzu mai bine, ochiul inimii, roată.
Că viscolele gloatei, cununile-i de fier
Aprinse, stînd pe frunte, chiar ne ucid părinții,
Lovindu-i cu blesteme, cu fulgere din cer...
Suind fără-ncetare spirala suferinții !...

2.

Și-n dosădii pagine, ochiul inimii mele
A rupt-o cu profeții neputincioși!... Și-ntîi,
În luptă cu văpaia, cu strîmbături și rele,
Din veșnica schimbare-mi făcui nou căpătîi..
De crezuri noitoare, spre ochiul nevăzut
Al inimii, dorită să facă bunătate,
Pînă-n străfundul lumii, la omul neștiut !...
Un dor de slobozenii, frămînt și libertate.
Mi-a dat avînt, putere și aripă ușoară,
Să descîlcesc un umblet, al omului rănit,
Ce peste graiuri merge, iscat, ca vîntul sboară
Și chiar din groapa morții, scoate pe urgisit,
Mișcînd al lumii codru de oropsiți lucizi,
Ce-n freamăt gem, cernindu-l prin cetini de molizi...
Căutînd făptura nouă, să schimbe, să cuprindă
Durerile din lume, de-a dreptul, cîte sînt,
Să le prefacă-n țăndări, în pulbere pe vînt...
Ce-o fi de trebuință, de cei mulți să depindă,
Ei să-i croiască drumul, văzut ca-ntr-o oglindă...
Atunci găsii o Forță, ce viață și iubire
De om și de dreptate, presară-n omenire!...
Din vatra renăscută a vremii ce s-a dus.
Un steag al biruinței îl port mereu mai sus,

Ridic spre ceruri ochiul, răzbind înspre lumină,
Speranță împlinirii, în vremea ce-o să vină;
În zarea țării mele, lumină s-a făcut,
Atuncia cînd o Forță pe lume s-a născut
Și ochiului conștiinței îi este far și scut!...

ION LEȚU

Îmbrățișările lor peste frunți

Pletele surorilor nopți ne-au căzut peste ochi.
Peste inimi și suflete,
Cînd voievozii hotărau cer și pămînt
Pentru noi, cei de-acum, cei de mîine
Cei de oricînd.
Îmbrățișările lor peste frunți
Le simțim și acum...
Și umbrele lor închegate din răni
Ne sărută mersul.

Să nu întrebați

Să nu întrebați niciodată
Omul acesta de unde mai vine
Basarab Mircea ultima dată
Mi-a poruncit pe cîmp la Rovine
Să merg din cetate-n cetate
Către începutul acesta de Țară
De la străbuni să învăț
Cîntecele necîntate
Să cînt apoi și cîntecul meu
Să vindece și să doară.

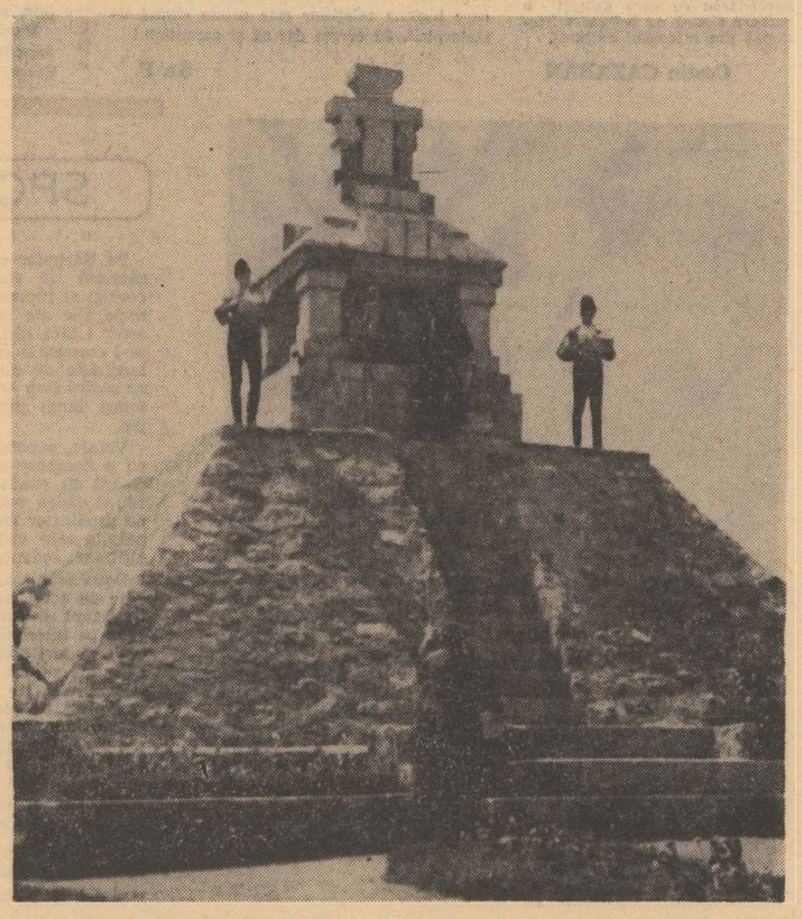

UMANITĂȚI

Omul nu e o pasiune inutilă

Pasiunea e prea adeseori privită în evul modern, ca o simplă năzuință, o activitate, un **Streben** — cum spun germanii. Dar ea nu este, doar, un **a-cuprinde** ci și un **a-fi-cuprins,** nu este o acțiune a noastră sau pornirea spre o acțiune, ci o acțiune a ceva ce te depășește, ce devine activ în tine. Am putea spune că pasiunea e o adevărată conflagrație cosmică în care sîntem, uneori, prinși. Ceva se deșteaptă în noi, se descopere, se revelează, atunci cînd ne lăsăm cuprinși de o pasiune. O psihologie care continuă să manevreze cu aptitudini, cu talente, propensiuni, capacități, nu va putea explica pasiunea. Căci esențial, în acest sens, nu este ceea ce **pornește** din noi, ci ceea ce **primim.** Lumea modernă axată pe acțiune tinde să neutralizeze, să obtureze pasivitatea fecundă a pasiunilor Desigur, Iubirea înseamnă a iubi, a face totul pentru fericirea ființei iubite, dar mai înseamnă a fi pătruns de Iubire sau mai scurt **a fi Iubire.** Pasiunea înseamnă, concomitent, acțiune și pasivitate, comportament în spiritul tendinței pasionale și întrupare a unei fervori pasionale. Pentru a iubi nu e de ajuns să faci gesturi afectuoase, ci trebuie să te supui, să te lași cuprins, să te deschizi unui sentiment oceanic. Iubirea care e întotdeauna mai puternică decît cel care iubește, îl „cuprinde" pe acesta, se „întrupează" în el. Iubirea **este** înainte de a se **face.** Omul trebuie să devină **cel-care-iubește,** să fie însăși **Iubirea,** pentru ca să iubească.

Omul însuși care trăiește o pasiune devine o întrupare a acelei pasiuni. Este, oare, o mai nobilă pasiune umană decît aceea a omului? Cu ani în urmă, nu prea mulți, Jean-Paul Sartre afirma răspicat: „Omul e o pasiune inutilă!" De fapt, condamnarea umanului este o îndeletnicire nefastă pe care omul a cunoscut-o din cele mai vechi timpuri. Ne amintim sentința capitală care a curmat existența unui mare gînditor **și om adevărat,** Socrate.

E bine cunoscută, încă din timpul anilor de școală, acea dilemă etică pe care dascălii de limbă și literatură franceză o propun, pe marginea tragediei din secolul al XVII-lea și, îndeosebi, a teatrului lui Corneille: dilema celui care are de ales între pasiune și datorie. Pasiunea inimii Chimenei o împingea spre Rodrigue, datoria ei față de tatăl ucis în duel, de același Rodrigue, o determina să-l urmărească pe acesta în justiție, să-i dorească pieirea. Tragică sfîșiere lăuntrică. Datoria e opusă pasiunii în spațiul aceluiași suflet.

De fapt, nu e vorba de două entități cu totul diferite între ele. Pentru sufletele pătimașe ale teatrului clasic, datoria este o pasiune, cel puțin egală în vigoare cu pasiunea inimii. Sentimentul apartenenței la o castă cu întreaga suită de drepturi și îndatoriri, pe care această apartenență le incumbă, sentimentul atît de puternic al onoarei constituind o adevărată axă a unei ființe, o temelie a existenței sale, participarea la miturile și ritmurile unei caste, toate acestea se întîlnesc într-un nucleu pasionat ardent și tenace. Nu ne mirăm dacă, ciocnindu-se de această magmă arzătoare, o biată iubire prea-personală, oricît de violentă ar fi pasiunea inimii, se va frînge. Lupta între „datorie" și „pasiune" este aceea între două pasiuni divergente. Se pare că o lege antropologică interzice — sub amenințarea unei grave sciziuni interioare — conlocuirea a două sau mai multe pasiuni simultane, în același suflet.

Pasiunea datoriei sau a legii este una dintre cele mai devorante propensiuni ale conștiinței umane. Pasiunea rară, desigur, căci satisfacțiile pe care le realizează cel posedat de ea sînt austere voluptăți morale. Ascultarea legii, supunerea la o ordine, urmarea unei discipline, împlinirea datoriei sînt mai curînd îndeletniciri pasionale decît obligații, pentru comunul muritorilor.

Pentru omul dreptății, lumea este o imensă balanță în care binele e în cumpănă mai puțin cu răul cît cu mai-binele. Spirit geometric, acest om al dreptei cumpene tinde să privilegieze formele într-o ordine a desăvîrșirii lor. Forma, pentru el, este o necesitate recunoscută. Om al ordinei, el se bucură de chingile regulilor și găsește că nimic nu exaltă mai mult fervoarea, puterile, geniul unui om, decît strînsoarea severă, decît ascultarea preceptelor.

Paradoxal, omul supunerii la lege este omul maximei libertăți. Formula marxistă după care libertatea este necesitate recunoscută are un tîlc profund pe care marii oameni ai dreptății, ai datoriei îndeplinite, pasionații legii l-au deslușit. Supunerea în fața legii nu este apanajul spiritelor ori sufletelor servile. Dimpotrivă. Cel care are pasiunea dreptății nu va face niciodată compromisurile, micile lașități, cedările în fața convențiilor comune caracteristice multor spirite mediocre. Căci pentru el, deasupra intereselor, a afectelor, a realității însăși în diversitatea ei, stă nestrămutată, unică și absolută, obiect al pasiunii sale, Legea.

Nicolae BALOTĂ

MONUMENTUL
LUI TUDOR VLADIMIRESCU
de la PADEȘ

TEATRU

Cronicarul dramatic

Scriitorul român e în așa fel structurat sufletește, încît dacă se suie într-un copac, dorul de țară îl usucă. A depășit Chitila — i se pare că s-a înstrăinat, devine pășunist; ajuns în cele două Americi, vede doar Bolintinul din Deal și din Vale. Patriotismul pietrei e să rămînă piatră, dînd trăinicie zidului, bordurei, barajului. Sensul profund al dorului e aici dorința de te face util, în așa fel încît, chiar dispărînd fizicește să rămîi pururi acasă.

Nu altfel stau lucrurile cu cronicarul. Dramatic sau ba, acesta, prin temperamentul său bilos, își trăiește cronica, amestecîndu-se în ea pînă peste poate. A da seama despre un eveniment a echivalat uneori cu a-ți pune capul pe butuc — vezi Miron Costin, Stolnicul Constantin Cantacuzino, adică într-un fel a a-ți face seama. Radu Popescu era intrigant, cu limbajul savuros al certei lîngă gard. Prinț al gîlcevei, el este cronicarul pătimaș al luptei dintre partide.

Teatrul fiind un ultimă instanță istorie camuflată cere de asemenea un cronicar viu. Nicăieri nu trebuie mai multă obiectivitate ca aici — și rar oameni mai subiectivi. Cine ar pune cap la cap cronicile dramatice, de la începutul teatrului românesc, poate că ar realiza cel mai viguros spectacol național. Pretindem și noi observatorului teatral de azi participare, cu toată ființa, la joc.

Marin SORESCU

FILM

Prețul de cost și inteligența

Filmul costă. Și cel prost și cel bun. La fel de mult. De aceea realizarea unui film naște o răspundere sporită. Ori tocmai chinga aceasta a răspunderii îngrădește libertatea de mișcare a cineastului. A scrie o poezie, a picta un tablou, a compune un șlagăr, nu impune decît o răspundere morală, pe cînd în realizarea unui film fiecare „secvență" e grevată de răspunderea materială cea mai directă. De aceea creatorul autentic (întotdeauna dublat de un om moral minus, desigur, marchizul de Sade) are de luptat în permanență cu propria lui sfială. Se știe însă că tocmai constrîngerea este aceea care ucide arta.

Dacă cineaștii ar lucra cu valori minime, navele lor ar prinde iute înălțimi. Așa, retența retează aripele. Iar ei se agață de stinci și grohotișuri cu mișcări duioase dar chinuitoare. Cum însă de adormirea conștiinței sociale nici nu poate fi vorba, nu s-ar putea, mi-am zis eu, găsi o modalitate care să reducă substanțial prețul de cost al filmului. Măcar pînă sărim hopul, adică pînă în clipa în care filmul românesc își va găsi un loc printre cinematografiile de frunte ale lumii. Există o singură materie primă care, dacă vrei, nu costă nimic: inteligența. „Nici lui Leibniz, nici lui Newton nu li s-a plătit nimic pentru descoperirea calculului diferențial și integral, nici lui Descartes pentru geometria analitică" (Gr. C. Moisil — îndoieli și certitudini). Ori, nu trebuie să fii nici Newton, nici Leibniz pentru a descoperi cum se poate reduce prețul de cost al unui film. E simplu: ridicînd la maximum procentul revenind inteligenței și coborînd la minimum pe acela cuvenit tehnicii, decorurilor și — mai ales — procedeelor de superproducție. Nu zic să ne întoarcem la lanterna magică dar, dacă analizăm acea copleșitoare scenă din „Fragii sălbatici" în care bătrînul medic parcurge o stradă pustie (deci fără figuranți) cu ferestrele bătute în scînduri(deci fără decor costisitor) și este asaltat de un dric (deci fără filmări în Paramaribo, pe transatlantice sau în fundul mărilor) vedem că inteligența lui Bergman a suplinit procedeele costisitoare. Pentru că, aceeași scenă putea să se desfășoare într-un imens oraș hibrid (între New York, Alma Ata și Tokio) dricul să fie un gigantic element de butaforie barocă, iar străzile să fie populate de mii de figuranți de aceeași înălțime, îmbrăcați în frac. În același mod „operațional" poate fi rezolvată orice scenă din vis sau din realitate pentru că „tipul cel mai clar de inteligență este gestiunea modernă — acest rezultat bun al unui trist experiment" (M. Maliță — Glose despre inteligență). Deci, pentru a-i parafraza pe piloții englezi care au pus bazele cercetării operaționale în dorința lor de a provoca maximum de distrugeri cu minimum de bombe, cinematografia noastră are nevoie de a realiza filme de maximă calitate prin minimum de mijloace costisitoare. În ambele exemple factorul hotărîtor îl constituie inteligența.

Leonid DIMOV

Muzică la Royan

Estuarul Girondei este, parese, un pitoresc avanpost al Oceanului Atlantic, implintat cu semeție în vechiul continent. Față de această poziție frumos sălbatică, melomanii animatori ai festivalului de la Royan n-au rămas indiferenți. Dovadă acea „Entrée libre chez Xenakis" (Intrarea liberă costa 25 de franci) desfășurată pe plaje, unde sunetele anarhice, aleatorice, ale valurilor se împleteau cu stochastica ori cu muzica markoviană, determinată pe întortocheatele căi ale matematicii. Oceanul avea ce nu avea muzica și invers.

Cel de al 8-lea festival de muzică contemporană, despre care aflăm că a fost „cel mai ardent" (Les lettres françaises), „eclectic și substanțial". (Le Monde) a avut, ca și în alți ani, o orientare specială, o teză. Anul acesta atenția s-a îndreptat spre muzica est-europeană, mai puțin cunoscută acolo, deci atractivă, a priori, prin inedit. (În prezentări, misterul ineditului a fost uneori exagerat, accentuîndu-se astfel, în mod oarecum fals, „eroismul descoperitorilor". În fond, muzica românească, necunoscută încă la valoarea ei, nu este totuși complet străină unor urechi avizate).

Dimensiunile festivalului îl recomandă ca pe una dintre cele mai interesante astfel de manifestări de pe continent: personalitățile organizatorilor (Messiaen, Le Roux, Auric), nivelul formațiilor sau soliștilor invitați, panoramicul program care a cuprins o istorie și o extinsă geografie muzicală a secolului, de la „Muzica pentru coarde, celestă și percuție" a lui Bartok, pînă la improvizațiile colective ale formației „New phonic art" condusă de celebrul Vinko Globokar.

În acest caleidoscop etnic și stilistic, prezența românească a fost, credem, dintre cele mai vii și mai atractive, atît compozițional cît și interpretativ. Pentru că valoarea omnirecunoscută a formației „Musica nova" nu mai poate fi pusă în discuție. Ea a prezentat în Franța un program firesc axat pe lucrări românești contemporane, deși a cuprins și piese de Gorecki sau Tansinger. Au fost interpretate „Joc secund" de Myriam Marbe (premieră mondială). „Polimorfie 5X7" de Costin Miereanu, „Sita lui Erasosthene" de Anatol Vieru, „Variațiuni" de Dan Constantinescu și „Circulară" de Ștefan Zorzor (premieră mondială). În afară de acestea s-au mai prezentat lucrări intrate în repertoriul formațiilor străine. Astfel un trio din care se remarca marele flautist Severino Gazzelloni a cîntat în primă audiție mondială piesa „Triplum" de Ștefan Niculescu, iar orchestra O.R.T.F., condusă de Bruno Maderna a prezentat premiera lucrării „Ecran" a lui Anatol Vieru.

Răsfoind cîteva din ziarele franceze de prestigiu, vom vedea că muzica românească, prin reprezentanții săi aleși să-i poarte mesajul, a avut ecoul pe care-l merită. Astfel Maurice Fleuret de la „Le nouvel observateur" îi consideră pe Vieru și pe Miereanu „în fruntea revoluției muzicale", iar lucrarea „Ecran" a celui dintîi este „stranie și subtilă, una dintre cele mai bogate piese simfonice". Este elogiată de asemenea „înalta calitate a formației „Musica nova". Jean Hamon laudă în „Combat" „farmecul, atracția și prospețimea ce caracterizează savurosul „Joc secund" de Myriam Marbe, un divertisment plin de brio, de degajare, de viață". Pentru Jacques Louchampt, în „Le Monde", „Musica Nova" este o „excelentă formație", iar „Ecran a marcat valoarea internațională a lui Anatol Vieru" fiind „o superbă piesă de orchestră" și încheie „pe acest Ecran s-a proectat un mare talent".

Acestea fiind îmbucurătoarele rezultate ale strădaniei compozitorilor noștri, așteptăm ca forurile competente, și în primul rînd Uniunea Compozitorilor, să se îngrijească de difuzarea lor în așa fel încît nicăieri să nu mai părem o surpriză, muzica noastră să fie așteptată cu nerăbdarea cu care așteptăm o valoare sigură nu o lipsă misterioasă din orizontul cultural.

Costin CAZABAN

TAPISERIE de AURELIA GHIAȚĂ

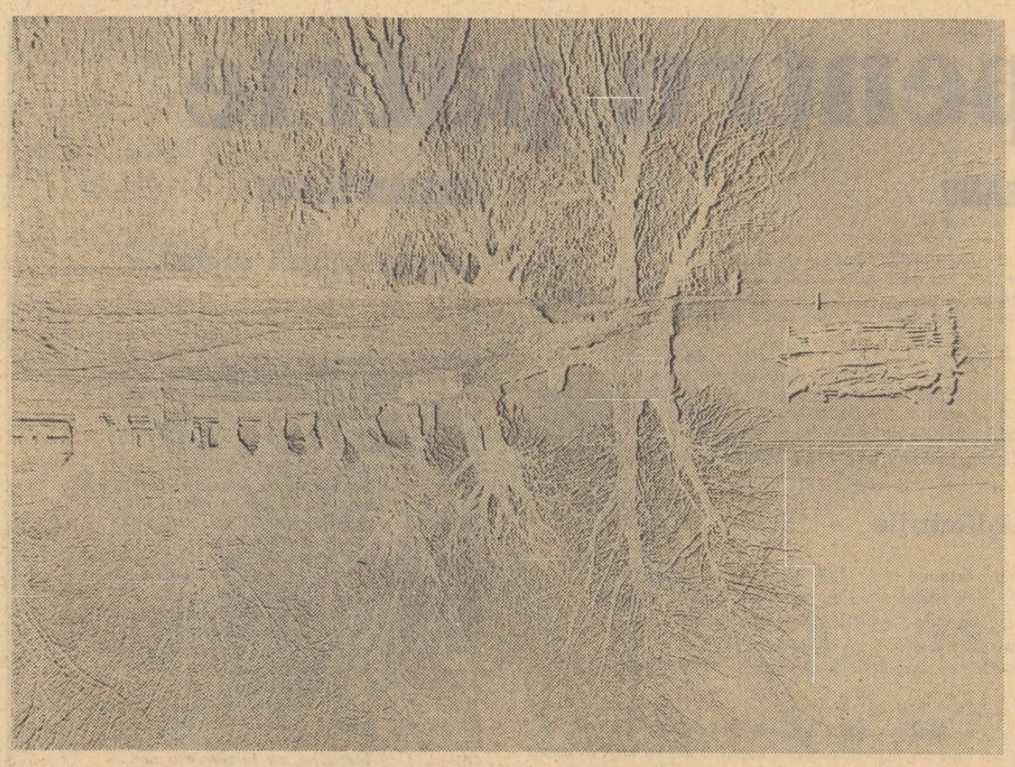

ARTE ARTE

TELEVIZIUNE

Redactori

Redactorii de televiziune sunt și soldați și generali. Sunt soldați fiindcă fac toată caraula, tot ce ține de execuție. În mod practic, toate emisiunile de televiziune sunt realizate de ei. Chiar și acolo unde apar colaboratori externi, există dublura unui redactor care poartă răspunderea. Redactorul răspunde de ziua de filmare, redactorul răspunde de operator, sunetist și electrician, redactorul răspunde de mașină și de șofer, redactorul răspunde de peliculă și de developarea ei ; redactorul este de față la montaj, redactorul prezintă spre aprobare materialul finit. Ca soldat, redactorul este un factotum ; de orice se poate dispensa televiziunea în afară de redactorii ei. Doamne ferește de colaboratorul extern care lucrează pentru televiziune fără redactor sau lucrează cu un redactor debil : e ca și cînd Virgiliu l-ar fi părăsit pe Dante în mijlocul „Divinei Comedii". Încotro s-o iei ?

Am lucrat un număr de ani pentru televiziune și afirm cu mîna pe inimă : există o psihologie foarte specială a reporterului aflat în fața unui interviu, a unei mese rotunde, a unui reportaj. Există o emoție de creație care e foarte bine să se mențină și care nu trebuie anulată de mici sicîieli organizatorice. În împrejurarea aceasta redactorul de televiziune poate să devină general. Și nu numai că poate dar și trebuie. Un reporter de televiziune-general ia conducerea întreprinderii cu autoritatea neclintită, garantînd nu numai ziua de filmare dar și psihologia ei.

Fără să fi fost măcar o dată în cauză, nu-și poate nimeni imagina ce diferență colosală este între o emisiune realizată cu un redactor bun și o alta realizată cu un redactor mediocru. Din punctul acesta de vedere pentru Elisabeta Mondanos trebuie să se compună un recviem. Afirm cu toată liniștea că o emisiune aplaudată se datorează jumate-jumate, frățește, autorului și redactorului egal. Fiindcă un redactor-general are nu numai aptitudini organizatorice, dar este mai ales un om inteligent și instruit, un practician de concepție care știe fără abatere ce anume se încadrează în specificul și interesele televiziunii și ce nu. Autonomia colaboratorului începe numai în clipa cînd s-a ajuns la o înțelegere cu redactorul emisiunii.

Dinspre partea aceasta, e foarte important ca redactorii de televiziune să fie ei înșiși foarte pătrunși de interesele instituției în care lucrează, să aibă o concepție clară a temelor care se propun, și în tratativele cu colaboratorii să adopte o atitudine activă. Pe de altă parte, însă, din clipa în care s-a căzut de acord, același redactor trebuie să garanteze neamestecul în munca colaboratorului extern. Fiindcă televiziunea are nevoie de un climat de muncă specific, în care higiena relațiilor este prima clauză de statornicit. Să cerem dar să și garantăm !

Sz. P.

ARTE PLASTICE

Tinerii

Cine sînt tinerii, cine poate fi numit tînăr și, mai ales artist tînăr, nu se prea știe. Se emit atîtea păreri în această privință încît nu sînt eu cel chemat să lămuresc problema. Vîrsta, împlinirea sau neîmplinirea încă, pot fi criterii adecvate. Afirmările sau confirmările, mereu repetate, la diverse nivele, de asemeni. Oricum, dacă ar fi să rămîn la două caracteristici, mie apropiate, aș sublinia în arta tinerilor, noutatea, pe de o parte și pe de alta, putința mereu împrospătată a experimentării. De altfel, aceste aspecte se leagă între ele.

Ceea ce este nou cu adevărat în artă, la un mod mai general, implică în primul rînd o conștiință, un caracter corespunzător. Tinerii, trebuie spus, au reușit în anii din urmă să-și asume o participare estetică foarte limpede. Ei nu au făcut altceva decît să preia în masă date caracterizînd, în procesul evolutiv, o personalitate sau alta. Accidentul s-a transformat în lege. Nu se mai lucrează la întîmplare. Participarea afectivă, la temă, devenită în unele cazuri chiar obsesie, încrederea în intimitatea de neînlocuit a sincerității, puterea de a fi tu însuți în perimetrul ideilor cele mai familiare, sînt bunuri de preț și cîștigate pentru totdeauna. Nu greșim cînd atribuim tinerilor astfel de merite. Expozițiile personale, lucrările de atelier, vin să sprijine aceste considerații. Ele devin evidente, dacă avem în vedere saloanele colective, mai evidente chiar în astfel de ocazii. Un prilej, asupra căruia nu mă îndoiesc, nimerit pentru înțelegeri sporite, îl va constitui apropiata expoziție dedicată semicentenarului partidului. Din tot ce am văzut pînă acum, tinerii, prin vîrstă ori talent, aduc o viziune mult îmbogățită despre ceea ce îndeobște numim artă angajată. Tensiunea estetică este modul particular al unei etici solide, trăită fără echivocuri.

Despre mult blamatul, uneori, experiment, înțeles, cel mai adesea, drept rebut oarecare, se vorbește și scrie cu degajare. Este considerat un rău necesar, adică, orice artist are dreptul și să greșească, din greșeala de astăzi se va ridica, poate chiar prin negație, opera de mîine, firește, adevărată întru totul și nemuritoare. O privire mai atentă însă ne relevă surprize. Ceea ce nu intră în normele uzuale și nu poate fi catalogat imediat este numai experiment, deoarece tirania cuvîntului neacoperit și labil e imensă. Este amuzant să observi cîte opere declarate net experiment, după un timp relativ scurt, au fost considerate valori indiscutabile. Desigur, se invocă distanțarea în timp, ascuțirea criteriilor și altele. În fapt, judecata pripită, de tipul loculul comun, subminată de evidență, cedează. Adaptarea la concret devine tot abstracțiune. Există însă și un experiment pur, absolut, de esență alchimică, atît de necesar viitorului, nu în realitatea ci posibilitățile lui, nebănuite încă dar nu mai puțin esențiale. Nimeni nu se dedică lui exclusiv, dar în fiecare dintre noi, tentația dă relief aparte, mai bogat, tuturor structurărilor.

Gr. H.

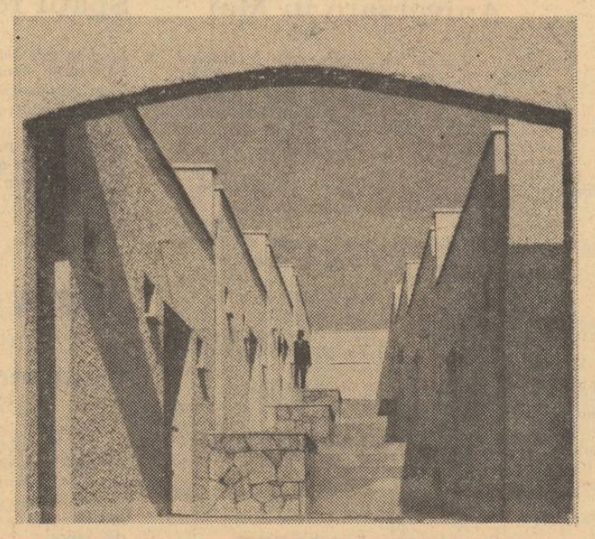

SPORT

Biciclistul predicator

Pe Sărindar colț cu Brezoianu, peste drum de căminul de studenți și de chioșcul de biscuiți, covrigi și răcoritoare, l-am văzut într-una din primele zile ale lui mai pe bătrînul pensionar, fost șofer („fără nici un accident !" preciza oricui voia să-l cunoască) cu bicicleta lui zdrăngănitoare ca o bucătărie de campanie pe roate — mă miram că nu scotea fum — pe care face, nu chiar **Turul lumii**, totuși lungi plimbări pe aici prin ograda Europei.

Voinic, sănătos tun, roșu la față, proaspăt ras, cu o bombare a pieptului semeață, cu o mustăcioară cît coada de iepure și albă, periată fir cu fir, el dădea voios explicații amănunțite, pe un ton de predicator modern și bonom, în legătură cu isprăvile sale cicliste la o vîrstă „înaintată", cînd alții fac, sedentari, politică în Cișmigiu.

Două fete, două studente mici și cuminți, captivate de acest bunic verde și de vehiculul său extravagant și care plănuiau și ele o excursie în grup pe bicicletă prin Iugoslavia, ascultau cu sfințenie sfaturile bătrînului. Fetelor, spunea el, să nu beți apă multă, cînd porniți la drum, beți lapte și mai ales nu fumați. Nu fumăm, protestau ele și laptele ne place, bem zilnic, laptele liniștește. Foarte bine, foarte bine, aproba el, atunci o să vă fie ușor. Mergeți mult dimineața de tot și seara, dacă e cald, în restul zilei să vă dați pe la umbră. Așa, fetele tatii... Nu mîncați mult, carne mai puțin, fructe mai ales și verdețuri și cîte o bucățică de zahăr din cînd în cînd. Salutați cuviincios lumea din mers ; cînd pedalezi încet și rar, se poate, bicicleta e singura invenție de pe care poți să-i dai frumos omului bună ziua fără să ai aerul că mergi mai repede decît el, sau, cine știe, că te-ai pricopsit. Luați cu voi și un vătrai, ca ăsta — și scoate de sub cadru, de lîngă pompa de umflat cauciucurile, un fel de spangă mai scurtă — — că mai sînt și oameni răi... Una din fete notează serioasă totul într-un carnet. Trebuie să călătoriți, să vedeți lumea, pe jos, pe bicicletă, cu trenul, cum s-o putea, fiindcă, vă garantez, țara noastră o să vi se pară p'ormă și mai frumoasă, nu există alta mai frumoasă, și eu am umblat ceva... Nu vă certați cînd mergeți, cîntați laolaltă ori spuneți-vă glume, creierul atunci lucrează mai bine, mușchii se fac ca oțelul... Luați cu voi și steguleție, drapelele țărilor prin care veți trece. La granița respectivă, puneți stegulețul respectiv pe ghidon, în inelul prevăzut, ca ăsta de aici, și strigați : România salută țara respectivă ! așa e frumos...

S-a strîns multă lume în jur. Unul din cei care au totdeauna „bilete în plus" pentru cinematografele de pe bulevardul apropiat, își face loc prin mulțime, vede bicicleta greoaie, încărcată ca un asin, cu vopseaua verde scursă pe scheletul metalic grosolan, și dezamăgit zice, mosule, ia-ți una de curse, așa, — și aplecîndu-și spinarea, își rotește umerii ca Merkx în Turul Franței — te mai iei și după cîte un autobuz în trenă, ori te agăți de el, să vezi atunci viteză !

Bătrînul se întoarce de la fetele lui îl privește perplex. Ăsta nu-i sport, răspunde cu mîndrie și cu mustăcioara lui albă sbîrlită. N-o fi, spune șmecherul, dar mergi mai iute, nu te costă și tot acolo ajungi...

SUPLINITOR IX

revista străină

• **IUNOST** (nr. 4, a.c.) continuă publicarea romanului **Liubov c electricestvu** de Vasili Axionov, tînăr prozator cunoscut publicului nostru prin cărțile **Colegii** și **Bilet spre stele.** La rubrica **Crug citenia** sînt semnalate, printre altele, cel de-al șaselea volum de versuri **(Vara pe pămînt)** al lui Oleg Dmitriev și studiul lui Lev Boroboi, **Dialog,** care face parte dintr-o trilogie critică **(Drumul cuvîntului, Limba scriitorilor, Dialog** sau **Schimbul de sentimente și idei)** avînd ca subiect limba literară a scriitorilor. Activitatea teatrului Taganca, „teatrul poetic", cum mai este numit, face obiectul unui interesant articol semnat de M. Turovskaia. Comentariul are în vedere în mod special piesa **A zori zdes tihie** de Boris Vasiliev, pusă în scenă de I. Liubimov.

• **SOVETSKI EKRAN** (nr. 8, a.c.). Sub titlul **O întreprindere curajoasă** Evgheni Korșunov analizează pe larg filmul **Soarele negru,** o producție a studiourilor bieloruse. Așteptat cu mult interes și comentat încă înainte de apariția sa pe ecrane, filmul are ca temă mișcarea de eliberare a țărilor africane. Rolul principal (cel al unui prim-ministru african) a fost încredințat actorului senegalez Ambrois Mbia.

• **LA POLOGNE** (nr. 5, mai, a.c.). Romanul cunoscutului scriitor polonez Wladyslaw S. Reymont, **Țăranii** (premiul Nobel în 1924) va fi transpus pe ecranele T.V. sub forma unui serial în treisprezece părți, fiecare de cîte 50 minute. Se apreciază că, dată fiind faima internațională de care se bucură această carte, filmul va interesa și televiziunile altor țări.

• **LE MONDE** (23 apr., a.c.). Două pagini dedicate „tendințelor tînărului roman" francez. Se disting, în principal, două familii de scriitori : „exploratorii terenului lingvistic" (după Jacques-Pierre Amette ei ar fi Jean-Pierre Gaxie cu **Graffites,** Jean-Pierre Morel cu **Mural,** Robert Lapoujade cu **l'Inadmissible,** Francois Lejeune cu **Plog** etc.) și adepții eficacității muzicului care, potrivit opiniei lui Alain Clerval, urmăresc „restabilirea prerogativelor unui principat interior" (Didier Decoin cu **Laurence,** Patrick Modiano cu **la Place de l'Etoile,** Cristian Giudiccelli cu **Une leçon particulière,** Denys Viat cu **le Coeur en bandouliere** etc.). Jean Cayrol, director literar al ed. Seuil, și Georges Lambrichs, directorul colecției „le Chemin" a ed. Gallimard, evocă în două interviuri activitatea lor de „descoperitori" ai unor noi talente. În sfîrșit, trei autori tineri (Jacques-Pierre Amette, Michel Chaillou și Jean-Loup Trassard) își expun concepția lor despre rolul scriiturii.

• (30 apr., a.c.). Pablo Neruda despre culegerea sa de poezii, **Estravagario,** apărută recent în ed. Gallimard sub titlul **Vaquedivaque :** „Cuvîntul testament și ceea ce implică el au aparținut dintotdeauna universului poeziei. Dv. aveți, datorită lui Fr. Villon, unul din cele mai ilustre exemple. Aceasta răspunde mai întîi nevoii poetului de a pune ordine în viața sa, în umbrele și visurile moștenirii sale. În **Testament autumnal** din **Vaquedivaque** încep să împart lumea, această mică lume care mi-a aparținut. Ideea testamentului devine atunci o formă poetică particulară, o formă chiar mai fericită, în măsura în care cel ce scrie se regăsește în nuditatea sa definitivă, gata să reînceapă viața.

• „Paul Celan între umbră și lumină. O mare voce a poeziei germane" sub acest titlu Réné Wintzen traversează într-un articol pertinent principalele etape ale operei acestui autor considerat „cel mai mare poet de limbă germană după Rilke și Gottfried Benn". În aceeași pagină se publică în traducere poemele **La Fuque de la mort** și **Lit de neige.**

• (2—3 mai, a.c.). În cadrul festivalului de la Cannes, Franța va prezenta următoarele filme de lung metraj : **les Mariés de l'An II** de Rappeneau (cu Belmondo în rolul principal), **Souffle au coeur** de Louis Malle (cu Léa Massari, Benoît Ferreux, Daniel Gélin etc.), **Raphael ou le debauché** de Michel Deville (cu Moris Ronet, Françoise Fabian, Jean Vilar etc.) și **le Bateau sur l'hérbe** de Gerard Brach. Festivalul va fi inaugurat cu filmul **le Feu sacré** de Vladimir Forgency.

• **PARIS MATCH** (1 mai a.c.) Cel de-al 43-lea Oscar pentru muzica de film a revenit compozitorului Francisc Lai (pentru muzica la **Lowe Story).** Cu excepția lui Maurice Jarre, care a mai obținut acest premiu de două ori, nici un alt muzician francez n-a mai figurat vreodată printre laureați. Francis Lai, fiul unor horticultori din Nisa, a debutat ca acordeonist. Remarcat de Edith Piaf, el devine acompaniator al acesteia și, implicit, face cunoștință cu o serie de personalități care, într-un fel sau altul, toate vor contribui la lansarea sa : Pierre Barouh, Lelouche, Mireille Mathieu. Francis Lai a scris peste 400 cintece și s-a bucurat de concursul celor mai buni interpreți francezi de la Yves Montand la Nicole Croisillé. Se pare însă că Mireille Mathieu rămîne interpreta preferată a cîntecelor sale. Se spune, de pildă, că **Lowe Story** în versiunea ei, „a zdrobit" pur și simplu pe cea a lui Tino Rossi.

• **CINÉMONDE** (apr., a.c.) Romancierul Romain Gary, care și-a făcut debutul cinematografic cu **Les Oiseaux vont mourir au Pérou,** va începe un nou film intitulat **Kill.** În centrul acțiunii — doi agenți ai Interpolului, însărcinați cu descoperirea coordonatorului suprem al unor traficanți de droguri. Rolurile principale au fost încredințate lui James Mason, Stephen Boyd și Jean Seberg. Filmările vor fi făcute în Spania, Tunisia, Afganistan și Yemen.

• **L'EXPRESS** (26 apr.-2mai, a.c.) „Cu noul său film — **Asasinii ordinei,** se spune, Marcel Carné speră să scape în sfîrșit de cinemateca unde l-au închis deja istoricii celei de-a șaptea arte". Filmul, inspirat de romanul lui Jean Laborde, înfățișează povestea unui om care, suspectat de un delict minor, moarte la comisariat în urma interogatoriului la care a fost supus. În rolul principal — Jacques Brel. Așa dar, Carné speră. Deși nu ezită să declare că „e dificil să fi un clasic în viață".

• Unul din autorii cei mai citiți ai lumii dar, poate și dintre cei mai ignorați de critică, Jules Verne, constituie subiectul unui eseu apărut recent în editura Maspero — **Lecture politique de Jules Verne** de Jean Chesneaux. Recenzînd această lucrare Fr. Lacassin observă că meritul autorului este de a nu se fi conformat „nici clișeelor. nici uzanțelor", intenționînd și reușind pe deplin „o lectură adultă" a operei lui Verne.

u. v. z.

literatura și antologiile

ORAȘ MUNCITORESC

Epocă și destin

Un moment de seamă în evenimentele vieții de breaslă a artiștilor l-a constituit inițiativa grupului de creatori care au cerut înființarea unei Asociații de susținere a nevoilor de creație. Documentul acestei inițiative a fost publicat în „Adevărul" din 26 iunie 1934. Îl reproducem :

O asociație independentă a scriitorilor și artiștilor

Poezia, pictura, muzica și arta dramatică din România, suferă în ultimul timp în dezvoltarea lor adevărată. Piedici nenumărate se ivesc în calea artiștilor și în special în cea a elementelor tinere care, neînțelese, de o neînțelegere din ce în ce mai vizibilă, se pierd sau se falsifică spre a putea trăi.

Arta de la noi e roasă de concesii făcute nepotismului, dorinței de parvenire și protecționismului, înăbușind ori ce aspirațiune sinceră.

Pentru a împiedica corupția actuală și a putea susține și creia posibilități de desvoltare a talentelor din toate domeniile ; a talentelor neprevăzute — căci numai astfel vom avea o artă demnă în adevăratul ei sens ; pentru libera expresie a tuturor formelor de artă, — noi, subsemnații, luăm inițiativa unei Asociații Independente a Scriitorilor și artiștilor din intreaga țară, care-și propune următoarele obiective :

— pentru editarea în condiții demne, a scriitorilor tineri, împotriva selecționismului părtinitor și rușinos ;

— pentru deschiderea unui salon de expoziții libere fără juriu, pentru ilustrarea largă a tuturor tendințelor în artă ;

— pentru constituirea unei cooperative susținute de stat care să furnizeze materiale plastice ;

— acțiune comună împotriva modului abuziv de decernare a premiilor ;

— pentru o liberă manifestare prin conferințe, procese literare, anchete, volume colective ;

— pentru tipărirea unei reviste în care să se facă schimburi de idei și de articole cu scriitorii din străinătate ;

— pentru admiterea de către stat a schimbului de expoziții gratuite cu străinătatea :

— pentru admiterea :

— pentru ajutorarea scriitorilor și a artiștilor fără resurse, de către instituțiile oficiale ;

— pentru constituirea unor acorduri libere, unde elementele din toate păturile sociale vor putea lua contact cu profesioniștii din toate ramurile artei :

— pentru formarea unui teatru liber de regizori și actori tineri, diletanți ; coruri populare și centre muzicale.

Această Asociație ne privește într-o măsură foarte largă pe toți acei care, într-un fel sau altul, se exprimă în artă.

Semnează :

Victor Eftimiu, Alexandru Philippide, Petre Pandrea, Mircea Damian, Ion Damian, Ion Călugăru, Mac Constantinescu, Radu Boureanu, Barbu Lăzăreanu, Mircea Grigorescu, Alexandru Sahia, Eugen Constant, Ștefan Roll, Alexandru Sahighian, Scarlat Callimachi, Bob Bulgaru, Lucian Boz, Alexandru Mihăielanu, A. Munte, Al. Robot, Sandu Eliad, Al. Calistrat, Dr. Ygrec, Victor Brauner, Em. Riegler. — Dinu, Iacob Sternberg, Dida Solomon, Andrei Tudor, Stoian Gh. Tudor, Alexandra Mezincescu, Grete Melitineanu, Gellu Naum, Dan Petrașincu, C. N. Negoiță, Emil Ungher, Emilian Bicov, Vera Frimu, Gheorghe Ripă, Medi Dinu, C. Papatrandafil, Alexandru Ciucurenco, Radu Stoicescu, Stelian Popescu-Ghimpați, Radu Gheorghiță, N. C. Georgescu, George Dumitrescu, Sabin Vasia, Al. Raicu, Florica Popescu (de la Opera Română), A. Serbeanu, Em. Vinea, Ilie Zaharia, Grigore Cluceru, Eugen Drăguțescu și mulți alții.

Asociația s-a constituit virtual, dezideratele ei însă rămîneau un vis frumos. Cine putea spera la o solicitudine pentru susținerea artelor și a creatorilor ei din partea unei stăpîniri care se dezinteresa de felul în care trăiesc artiștii, condițiile în care sînt siliți să creieze ?

In publicațiile progresiste acțiunea a fost continuată prin scris proteste și relevarea cîte unei situații disperate a scriitorului cutare, pictorului, actorului. Tragica și prematura moarte a lui Bogdan Amaru, Bob Bulgaru, Nicolae Cristea, Alexandru Sahia, și a atîtor alții, care ar fi putut să înavuțească și mai mult patrimoniul nostru cultural, stă mărturie a neînțelegerii acelor vremi pentru destinele artiștilor și scriitorilor.

Doleanțele anunțate în apelul de mai sus al proiectatei Asociații n-au putut fi realizate în epoca aceea. Dar ele s-au împlinit, la dimensiunile și generozitatea nevisată pe atunci, în anii României socialiste, anii inițiativelor culturale fără precedent.

Gheorghe DINU

Pastel și limbaj

Au antologiile și o altă utilitate decît aceea didactică? Mi-am pus întrebarea răsfoind „antologia pastelului românesc" pe care Mircea Tomuș și Petre Stoica au publicat-o recent sub titlul **Efigiile naturii.** Mărturisesc că nu știu, mai cu seamă în ce privește antologiile tematice ori pe genuri cum este aceasta, afară de cazul cînd sînt alcătuite de mari poeți. Dar faptul că avînd o utilitate mai degrabă modestă nu oprește pe poeți și pe critici de a le compune în continuare arată o psihologie interesantă a tipului ca atare de scriere. Ce este la urma urmelor o antologie, indiferent de criteriile ei? Expresia, aș zice, a unui instinct creator deviat, încercarea de a construi cu materiale străine. O antologie a pastelului românesc nu pur și simplu o culegere, ci o încercare de a defini domeniul însuși al pastelului, în funcție de o idee proprie. Fiecare gîndește o astfel de antologie într-un chip diferit. De unde putem trage concluzia că antologia este operă de autor, prin excelență, fără înțeles în afara ideii de bază. Nimic dintr-o banală culegere în esența antologiei: a antologa vrea să fie a trece în propietate personală un gen, o perioadă istorică, o parte din literatură.

Atît antologia în sine cît și prefața lui Mircea Tomuș vădesc acest lucru. Se pornește, firește, de la o definiție a pastelului. Se cuvine să luăm în considerare pe lîngă „simpla înfățișare, oglindire, a unui obiect exterior" și (sau mai ales) „tensiunea lirică născută din contactul eului cu o realitate". Pentru Mircea Tomuș pastelul reprezintă așadar o poezie lirică în care, mai importantă decît descripția, este atitudinea. „Există o filozofie de a scrie pastel", remarcă criticul O dată găsită definiția, urmează încercuirea terenului, aflarea structurilor. Nu voi intra în detalii; e de ajuns să spun că foarte complicata compoziție a antologiei reflectă fidel aceste structuri ale pastelului analizate de Mircea Tomuș.

Să ne oprim o clipă asupra definiției. Criticul distinge în evoluția pastelului două momente. Pastelul tradițional ar implica o armonie între subiectul contemplator și natură, o natură subordonată ideii, rațională sau chiar domestică, legală și socială; în vreme ce pastelul modern „se ridică pe temeiuri contrarii· un univers dacă nu ostil, în orice caz străin și de neînțeles. alcătuit haotic și manifestîndu-se haotic, sub forma unor desfășurări oarbe de energie". Ceea ce lipsește din această paralelă este aspectul **literar.** Cine compară un pastel de Alecsandri și unul de Blaga observă, înaintea diferenței de atitudine asupra realului, schimbarea noțiunii însăși de real, de natură. La Alecsandri, la Coșbuc, natura se poate recunoaște; la Blaga, ea comportă o deformare semnificativă care-i modifică înfățișarea Pastelul tradițional seamănă cu pictura veche care era o reprezentare ; pastelul modern seamănă cu pictura de după expresionism care substituie imaginii realului o imagine subiectivă. Din peisaj (stare de suflet) pastelul devine limbaj. Evoluția nu e lipsită de urmări: autorilor antologiei li s-a obiectat că pun la un loc pasteluri și poeme lirice din epoca modernă) care nu ar fi pasteluri. Obiecția nu e justă în toate împrejurările, dar ea putea fi evitată prin semnalarea metamorfozei pe care pastelul o cunoaște după 1900.

M-a interesat antologia și sub raportul selecției. Aici, desigur, intră în joc mai ales gustul fiecăruia și a le impune celor doi autori gustul meu ar fi o copilărie. Observațiile rămîn deci secundare. Și spre a începe cu un început: întîiul pastel românesc este socotit **Sburătorul** lui Heliade (printr-una din părțile sale). De ce l-au omis autorii? Ei dau apoi **Înserarea** lui Cârlova, nu și **Meditație** ori **Miezul nopței** de Grigore Alexandrescu, cel puțin la fel de interesante. Dar iată, de pildă, secțiunea referitoare la pastelul marin. „Ca subiect de pastel. marea dezamăgește", notează prefațatorul. D. Anghel era oarecum de altă părere cînd scria cunoscutul vers din **Marină:** „O, mare iubită! Ce bună amică ești tu cu poeții!" Fiindcă am citat pe Anghel. El este prezent cu **În port,** dar incontestabil mai frumoasă mi se pare **Cum cîntă marea** („În fiecare seară, de-un timp, stau cu mirare / Și-ascult ce straniu cînd tumultoasa mare".) Și oare nu meritau să figureze în antologie **Asfințit marin** și **Noaptea la mare** ale lui Blaga? (În schimb, **Paradis în destrămare** și **Moartea lui Pan** nu sînt pasteluri, deși autorii le-au preferat). Remarcabile pasteluri marine erau și **Nox** de Ion Vinea („Teme-te, inimă prinsă-n legenda mirajelor / înlănțuitul neant pîndește din plasele algelor") sau **Marina** lui Nicolae Labiș.

Sondajul, foarte sumar, ne dezvăluie nejustificate absențe. Și, tot așa de nejustificate prezențe. Nu toți autorii care au intrat în vederile lui Mircea Tomuș și Petre Stoica sînt poeți adevărați; ei sporesc fără folos literar dimensiunile cărții (pe care eu aș fi limitat-o la o sută de pagini). Cum ziceam însă astfel de observații sînt totdeauna relative. **Efigiile naturii** rămîne o carte utilă și ambițioasă care are (lucru esențial) o idee limpede.

Nicolae MANOLESCU

Cartea poeziei tinere

Într-un fel sau altul, orice antologie de versuri este un „scandal" literar. Alcătuitorul unei asemenea culegeri are de înfruntat întrebări numeroase : de ce **el** și nu altcineva operează respectiva selecție ? de ce lipsesc unii poeți și sînt prezenți alții ? ce criterii general acceptabile stau la baza alegerii ? etc, etc.

Prima dintre întrebările la care vom încerca să dăm un răspuns este cea privind **persoana** antologului. Înainte de a rosti o preferință pentru persoana plurală sau pentru persoana individuală a celui, sau celor, ce-și leagă numele de o antologie, trebuie stabilit dacă aceasta este sau nu o **identitate** precisă. Ca atare vom exclude din rîndul antologiilor acele culegeri ocazionale, ilustrative (cum erau broșurile tipărite cu ani în urmă cu prilejul „Săptămînii poeziei"), nesemnate de nimeni — la unele se menționa vag că selecția a fost făcută „în redacția editurii". În anii din urmă la noi au apărut destule asemenea șiraifuri lirice anonime și neașteptat de puține antologii semnate.

Două sau mai multe persoane pot colabora la alcătuirea unei antologii dar procedînd astfel ele vor fuziona (conștient sau nu) într-o singură identitate asumată. Pare mai mult decît probabil că nu are loc o însumare de gusturi ci se impune unul dintre ele, lucru cu atît mai lesnicios cu cît numai niște oameni cu afinități în receptarea literaturii se vor asocia într-o muncă de selecție. Dintre cei doi sau mai mulți semnatari ai unei antologii unul va „bifa" propunerile celorlalți. Această reducere la un rol subaltern a colaboratorilor este o cerință de viabilitate și ea pune puternic în lumină caracterul individual al selecției.

Am stabilit, deci, pînă acum că o antologie reală trebuie să fie girată de cineva anume și nu pusă pe seama unui colectiv nedeterminat (sau a unei persoane rămase în umbră) : parcurgînd-o, cititorul îl are mereu în minte pe cel ce a ales textele, el este sau nu este de acord cu aceasta, din pagină în pagină. Am mai avansat ideea că identitatea antologului poate fi plurală, cu condiția **sine que non** că un singur gust să triumfe, asumîndu-și, practic, răspunderea individuală a selecției. Putem spune că în elaborarea unei culegeri semnate de doi sau mai mulți antologi, unul dintre ei este ajutat de ceilalți. Nu întotdeauna ne putem da seama imediat care a fost personalitatea dominantă dintre semnatari, dar o cercetare atentă o poate repera.

Cine poate fi antolog ? E nevoie să scrie el însuși în genul literar din care selectează ? Se îngăduie doar autorilor noștri să aleagă din scrierile altora sau e posibil ca antologul să fie un nume mai puțin cunoscut ? La aceste întrebări nu se poate da răspuns definitiv, valabil în toate cazurile. În principiu **orcine** poate face o antologie viabilă. Fiecare cititor alege ceea ce îi place cu deosebire dintr-un volum de poezii sau altul. De aici însă pînă la realizarea unei culegeri antologice e drum lung. Însușirile necesare unui semnatar de antologie (la modul ideal, căci în realitate nimeni nu le poate avea pe toate !) sînt, după cît se pare, **gustul,** continuitatea în simțire, o anume obiectivitate, puterea de muncă și, nu în ultimul rînd, curajul opiniei. Cineva care nu a scris niciodată vre-o lucrare literară dar posedă asemenea virtuți poate fi autor al unei antologii bune, exprimarea sa artistică fiind chiar selecția operată în creația altora. Prestigiul dinainte cîștigat al cuiva (prin cărți de poezie proprii, prin activitate de critic literar) va spori interesul cititorilor pentru antologia sa. Să nu se înțeleagă însă că un asemenea prestigiu asigură succesul muncii de antolog în orice condiții. Un foarte bun poet poate greși alegîndu-se instinctiv numai pe sine din cărțile celorlalți, adică limitînd diversitatea de formule și tonuri la ceea ce amintește de creația antologului-poet. La fel nu e o garanție absolută autoritatea unui cronicar literar ; în alcătuirea unei antologii intervin elemente greu de determinat, hotărîtoare pentru echilibrul construcției. Vrem să spunem, în cele din urmă, că un „talent de antolog" e de presupus, că putem cunoaște unele din cerințele ce-i asigură realizarea dar, ca și pentru alte sectoare ale literaturii, nu putem sconta succesul unei antologii sau al alteia bazîndu-ne doar pe numele celui ce a realizat-o. În țările unde apar multe culegeri antologice (tematice sau panoramice) s-a constatat nu o dată acest „talent" special, căruia i se datorează eșecul unor selecții operate de personalități literare de prim rang și, dimpotrivă, succesul unor antologi ce plecaseră la drum cu șanse mai mici, aproape din anonimat.

Cartea poeziei tinere pregătită de noi pentru editura Eminescu este rezultatul unor eforturi de lectură și selecție îndelungate, calme, sub semnul dragostei de poezie și prețuire sinceră a celor ce o practică. Am ales din foarte multe volume apărute în ultimii cincisprezece ani (oprindu-ne în pragul lui 1971) texte ale unor autori numeroși, din cei pe care îi numim „poeți tineri", între ei diferențele de ani fiind considerabile, uniți de o vîrstă literară comună. Am preluat de la prozatori aprecierea că limita celor patruzeci de ani marchează începutul maturității, poeții cei mai „bătrîni" din antologia noastră fiind cei aflați în zona acestei vîrste. Aceste limite de ordin biologic corespund destul de fidel celor ale generației literare, dominante de **momentul** 1960, binecunoscut comentatorilor și cititorilor. Poeții afirmați cu cîțiva ani înainte de acel moment literar (marcat de apariția primelor volume din fosta colecție de debuturi — „Luceafărul"), ca și cei iviți ulterior s-au înscris în linia mare a promoției 1960, îmbogățind-o și nuanțînd-o. Importanta generație de poeți adunate în paginile antologiei noastre rămîne să o stabilească Timpul ; tot trecerea anilor va confirma sau infirma, poate, tabloul liric pe care noi îl propunem.

Scopul culegerii noastre este multiplu. Mai întîi am dorit să arătăm prin înșeși proporțiile ei, cît de impunătoare este prezența generației de poeți tineri în peisajul literar actual ; nu numai calitativ poezia tînără românească se impune cu autoritate, ci și cantitativ. Autorii sînt mulți, inspirația lor e generoasă, condițiile de înflorire a poeziei — mai favorabile decît în puține alte perioade ale istoriei literare. Însuși noianul de compuneri veleitare este, în felul lui, util afirmării valorilor, el întreținînd un interes de proporții în jurul fenomenului poetic. Cunoaștem autori insignifianți artisticește dar cu dragoste de poezie și buni cititori — o spunem fără maliție. Într-o antologie asemenea autori nu figurează (am parcurs sute de plachete submediocre !) și noi i-am eliminat fără iritare, cu conștiința unor posibile erori.

Tirajele volumelor de poezie nefiind prea consistente, o culegere cum este aceasta va îngădui (sub rezerva consultării ulterioare de către cititori a cărților din care noi am spicuit !) o cunoaștere fie și **à vol d'oiseau** a atîtor talente zadarnic căutate prin librării. Din cei mai buni poeți am ales texte ajungînd pînă la dimensiunile unei mici plachete. Credem că e important ca prezențele din antologie să fie inegal marcate, pentru ca tabloul de valori ce rezultă să fie apropiat de cel avut în vedere de antolog — acesta, e de dorit, în stare să distingă situația reală a poeziei într-o perioadă dată. Gîndindu-ne că de mult lipsește o culegere de acest fel, am căutat să respectăm (în măsura în care nu contraziceau ireductibil **propriul nostru gust, care este criteriul fundamental al selecției)** și imaginile notorietăților fixate de critica literară ca atare. Sînt, adică, în antologie poeți cu care am fost ceva mai generoși în selecție față de cît am fi dorit-o. Totuși aceste, „derogări" pot fi trecute cu vederea într-atît gustul nostru se suprapune imaginilor generale acceptate de critică.

Dată fiind mulțimea volumelor apărute am considerat inutil a mai culege texte din presă.

Numărul poeților cuprinși în antologie pare mare (aproximativ 80 de autori !) dar al celor care au rămas pe dinafară depășește dublul cifrei de mai sus. Îi rugăm pe aceștia din urmă să ne creadă că regretăm absența fiecăruia (ce fel de antologie ar mai fi aceea în care nu ar exista alegerea ?) și că nu ne-ar părea rău să fim contrazișI de Timp în cazul oricăruia dintre ei. Oricum, am preferat să prezentăm cu multe texte pe cei care ne par cei mai buni, decît să dăm nenumărate fișe de figuranți. Poeții aduși de noi în pagini sînt reprezentați cu cel puțin patru poezii, pentru a da posibilitate cititorului să-și facă o cît de sumară idee despre ei, pînă la o eventuală recurgere la volumele din care am selectat.

Sperăm ca în ciuda multelor defecte posibile ale **Cărții** noastre ea să le fie utilă iubitorilor de poezie. Propunem o imagine, între altele posibile, și poate mai apropiate de adevăr, a liricii tinere românești, așa cum ne-a apărut nouă la capătul unui an de lecturi intense, cu bucuria că ne-a fost mai greu să reținem din mulțimea textelor valoroase decît să le căutăm. O imagine, pentru noi, optimistă și plină de semnificații.

Ilie CONSTANTIN

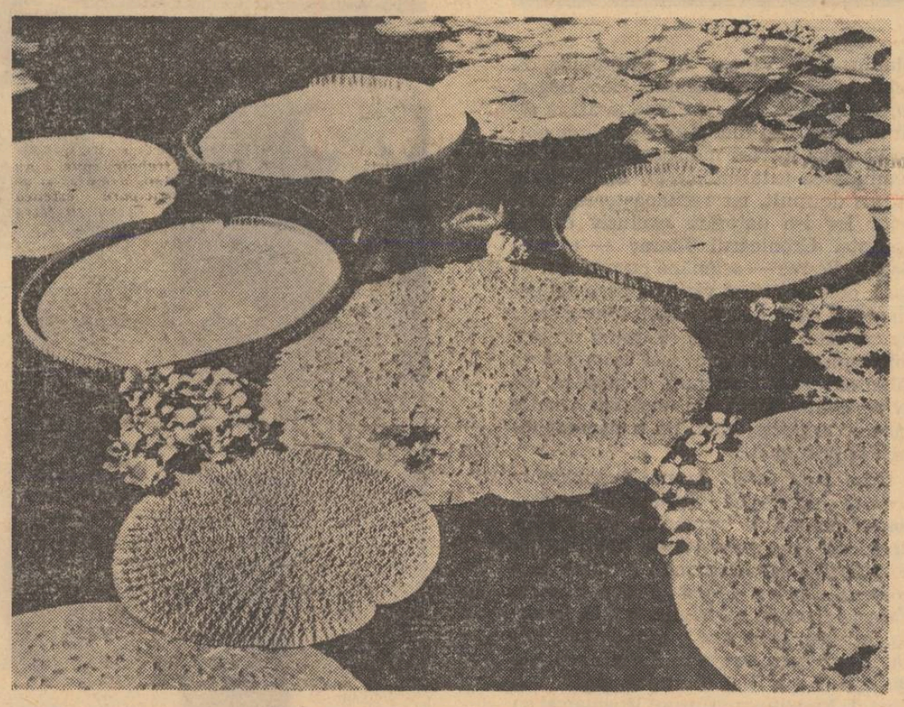

jurnalul unui martor ocular

Despre timp

Ce taină grozavă este timpul ! Îmi amintesc că m-am îndrăgostit de o femeie numai fiindcă ii plăcea să vorbească despre timp, de dragul acestei înalte preocupări Doamne, cîte nu i-am iertat. Ce seducătoare și poetică e teza lui Kant despre timp, pe care, de cîte ori mă înșela, mi-o descria cu atîta farmec, frumoasa infidelă și erudita doamnă

Kant susține că scurgerea, mișcarea timpului, ar fi o iluzie, că totul se petrece instantaneu, și că fuga Mariei în Egipt, și invaziile lui Napoleon, și premiera noului film de la „Republica" — se petrec simultan — că nu există între aceste evenimente nici o distanță de timp, că această distanță pe care o măsurăm chiar în mii de ani nu există, e doar rodul mărginirii noastre. Nu e frumos ? Dar o fi oare adevărat ? Teza geniului Kant e una din cele mai frumoase povești născute de gîndirea omului. Singura obiecție pe care o aduc poveștilor e că nu sînt adevărate. Și atunci ?

Sigur, în materie de timp, eu știu și mai puțin decît Kant. Adică, mai exact, nu știu nimic. Timpul rămîne pentru mine o taină cumplită. Eroziunea materiei demonstrează totuși că timpul obiectiv, material, există. Nu e greu să ne închipuim că nașterea și moartea se pot petrece simultan. Să fie și asta o mărginire a gîndirii noastre ? Pe urmă, te întrebi, evident copilărește, de unde vine acest timp și unde se duce ? Gîndirii îi e greu să accepte și finitul și infinitul, și existența timpului și inexistența timpului. Poate că timpul, ca și spațiul, sînt date implacabile ale existenței. Și noi am dat numele de timp și de spațiu unei realități unice pe care încă n-o stăpînim.

Să nu vă fie teamă de această introducere infantilă. Camus spunea că numai cei care reușesc să-și pună întrebări copilărești au șansa de a fi folozofi. Fără ingenuitate meditația nu este posibilă.

Există un timp interior, un timp psihologic, pe acela îl cunoaștem mai bine, despre acel timp am putea vorbi în cunoștință de cauză. E interesant de văzut cum se naște în noi senzația de timp și cînd dispare senzația de timp.

De obicei, pentru mulți dintre noi timpul e distanța dintre ideea unei plăceri și împlinirea acestei plăceri. Distanța dintre ideea unei plăceri și realitatea unei plăceri e totdeauna, psihologic vorbind, imensă, de aceea avem senzația că timpul ne stă în cale, ne împiedică să ne bucurăm mai repede de ceea ce dorim. Pentru noi timpul e distanța dintre două plăceri, de aceea ni se pare că se scurge atît de greu. Noi vrem să ne refugiem în senzații și orice întîrziere ni se pare o veșnicie. Timpul devine în acest caz un dușman, așa se naște dorința de a-l umple cu altceva, iar uneori, în momentele de furie, chiar de a-l ucide. Timpul, ca senzație, e un dușman, de aceea încercăm adeseori să-l omorîm. Deși asta e totuși mai puțin important. Mai important e să vedem că tot ce nu înțelegem se transformă în timp, ne dă senzația de timp. Deci timpul ar fi produsul ignoranței noastre. Tot ce nu înțelegem se transformă în timp.

Una din dificultățile existenței noastre, sau poate numai a mea, e incapacitatea de a trăi în prezent, sumbra capacitate de a trăi ori în trecut, ori în viitor. Oriunde numai în prezent, nu. Teama noastră de prezent are motive adînci. Ne e teamă de prezent așa cum ne e teamă de singurătate și de moarte. De prezent, eu mă tem, fiindcă prezentul mă silește să-l trăiesc într-o stare de luciditate. Prezentul nu poate fi trișat. Și atunci prefer ori să deapăn amintiri, ori să fac planuri frumoase de viitor. Prezentul, trăit într-o stare de totală incandescență, nu mai ne dă senzația de timp, la flacăra pasiunii și-a inteligenței, timpul dispare. Unde există o viață intensă, nu mai există timp. Timpul se naște odată cu inerția. Nu degeaba în clipele noastre de fericire spunem că „nici nu știm cînd a trecut timpul" sau chiar uităm de existența timpului. Nu degeaba se spune că îndrăgostiții pierd noțiunea timpului.

Este evident cred pentru oricine că fericirea, iubirea, inteligența distrug senzația de timp. Timpul există numai pentru cei incapabili de iubire. Trăind cu intensitate în prezent, memoria nu mai înregistrează nimic, nu mai simțim nevoia să ne refugiem în trecut sau în viitor, în amintiri sau în speranțe. Se transformă în amintire numai realitatea pe care n-am înțeles-o. Trecutul și viitorul au valoarea unor stupefiante, sînt forme de evadare. Adevărul nu există decît în prezent, și orice refugiu în trecut sau în viitor ne împiedică să descifrăm sensurile adînci ale existenței. Timpul distruge sensibilitatea, creează un zid între noi și ceilalți oameni, noi nu mai înțelegem realitatea și atunci adunăm la nesfîrșit probleme, dorințe, crize. Incapacitatea de a trăi prezentul se soldează cu o mare acumulare de probleme a căror rezolvare o lăsăm, filozofic, pe seama timpului. Se spune că timpul vindecă orice rană. Sigur, intervine uitarea, intervine oboseala, dar timpul nu ne ajută să înțelegem nimic. Nu ne ajută fiindcă însăși senzația de timp se naște din hotărîrea noastră de a fugi din fața prezentului, adică din fața realității. Așa se face că noi amînăm la nesfîrșit rezolvarea contradicțiilor noastre interioare și avem grijă să numim această trîndăvie — aspirație. A aspira spre o viață mai inteligentă înseamnă că de fapt dorim să zăcem mai departe în ignoranță. Nimeni nu ne împiedică să înțelegem imediat, în prezent, — or, tocmai acest refuz al înțelegerii imediate ne silește să mărturisim că „avem nevoie de timp".

Timpul este un impas ca ori care altul, o boală psihică de care ne putem vindeca. Timpul e o povară de care omul inteligent se poate însă elibera. Din punctul meu de vedere, timpul e o boală de care am încercat, cu puținele mele puteri, să scap. Trecutul și viitorul ne pot invada cu sălbăticie și pot distruge tot ce este viu în noi, de aceea oamenii care au numai amintiri și speranțe sînt de fapt oameni morți.

Adevărul nu există decît în prezent, și orice refugiu în trecut sau în viitor ne împiedică să descifrăm sensurile adînci ale existenței. Timpul distruge sensibilitatea, creează un zid între noi și ceilalți oameni, noi nu mai înțelegem realitatea și atunci adunăm la nesfîrșit probleme, dorințe, crize. Incapacitatea de a trăi prezentul se soldează cu o mare acumulare de probleme a căror rezolvare o lăsăm, filozofic, pe seama timpului. Se spune că timpul vindecă orice rană. Sigur, intervine uitarea, intervine oboseala, dar timpul nu ne ajută să înțelegem nimic. Nu ne ajută fiindcă însăși senzația de timp se naște din hotărîrea noastră de a fugi din fața prezentului, adică din fața realității. Așa se face că noi amînăm la nesfîrșit rezolvarea contradicțiilor noastre interioare și avem grijă să numim această trîndăvie — aspirație. A aspira spre o viață mai inteligentă înseamnă că de fapt dorim să zăcem mai departe în ignoranță. Nimeni nu ne împiedică să înțelegem imediat, în prezent, — or, tocmai acest refuz al înțelegerii imediate ne silește să mărturisim că „avem nevoie de timp".

Timpul este un impas ca ori care altul, o boală psihică de care ne putem vindeca. Timpul e o povară de care omul inteligent se poate însă elibera. Din punctul meu de vedere, timpul e o boală de care am încercat, cu puținele mele puteri, să scap. Trecutul și viitorul ne pot invada cu sălbăticie și pot distruge tot ce este viu în noi, de aceea oamenii care au numai amintiri și speranțe sînt de fapt oameni morți.

Adevărul nu există decît în prezent, și orice refugiu în trecut sau în viitor ne împiedică să descifrăm sensurile adînci ale existenței. Timpul distruge sensibilitatea, creează un zid între noi și ceilalți oameni, noi nu mai înțelegem realitatea și atunci adunăm la nesfîrșit probleme, dorințe, crize. Incapacitatea de a trăi prezentul se soldează cu o mare acumulare de probleme a căror rezolvare o lăsăm, filozofic, pe seama timpului. Se spune că timpul vindecă orice rană. Sigur, intervine uitarea, intervine oboseala, dar timpul nu ne ajută să înțelegem nimic. Nu ne ajută fiindcă însăși senzația de timp se naște din hotărîrea noastră de a fugi din fața prezentului, adică din fața realității. Așa se face că noi amînăm la nesfîrșit rezolvarea contradicțiilor noastre interioare și avem grijă să numim această trîndăvie — aspirație. A aspira spre o viață mai inteligentă înseamnă că de fapt dorim să zăcem mai departe în ignoranță. Nimeni nu ne împiedică să înțelegem imediat, în prezent, — or, tocmai acest refuz al înțelegerii imediate ne silește să mărturisim că „avem nevoie de timp".

Timpul este un impas ca ori care altul, o boală psihică de care ne putem vindeca. Timpul e o povară de care omul inteligent se poate însă elibera. Din punctul meu de vedere, timpul e o boală de care am încercat, cu puținele mele puteri, să scap. Trecutul și viitorul ne pot invada cu sălbăticie și pot distruge tot ce este viu în noi, de aceea oamenii care au numai amintiri și speranțe sînt de fapt oameni morți.

Adevărul nu există decît în prezent, și orice refugiu în trecut sau în viitor ne împiedică să descifrăm sensurile adînci ale existenței. Timpul distruge sensibilitatea, creează un zid între noi și ceilalți oameni, noi nu mai înțelegem realitatea și atunci adunăm la nesfîrșit probleme, dorințe, crize. Incapacitatea de a trăi prezentul se soldează cu o mare acumulare de probleme a căror rezolvare o lăsăm, filozofic, pe seama timpului. Se spune că timpul vindecă orice rană. Sigur, intervine uitarea, intervine oboseala, dar timpul nu ne ajută să înțelegem nimic. Nu ne ajută fiindcă însăși senzația de timp se naște din hotărîrea noastră de a fugi din fața prezentului, adică din fața realității. Așa se face că noi amînăm la nesfîrșit rezolvarea contradicțiilor noastre interioare și avem grijă să numim această trîndăvie — aspirație. A aspira spre o viață mai inteligentă înseamnă că de fapt dorim să zăcem mai departe în ignoranță. Nimeni nu ne împiedică să înțelegem imediat, în prezent, — or, tocmai acest refuz al înțelegerii imediate ne silește să mărturisim că „avem nevoie de timp".

Timpul este un impas ca ori care altul, o boală psihică de care ne putem vindeca. Timpul e o povară de care omul inteligent se poate însă elibera. Din punctul meu de vedere, timpul e o boală de care am încercat, cu puținele mele puteri, să scap. Trecutul și viitorul ne pot invada cu sălbăticie și pot distruge tot ce este viu în noi, de aceea oamenii care au numai amintiri și speranțe sînt de fapt oameni morți.

Acceptarea prezentului înseamnă acceptarea existenței, a morții, a fericirii și-a iubirii.

Teodor MAZILU

socialul și critica literară contemporană

RECEPTIVITATE ȘI SPIRIT CRITIC
— un eseu de OV. S. CROHMĂLNICEANU

Critica și istoria literară sînt, cum se știe, activități greu separabile. Fiecare dintre ele își are domeniul aparte, dar niciuna nu se poate lipsi de serviciile celeilalte. Istoricul literar bun e, vrînd nevrînd, și critic, altfel n-ar izbuti să distingă valorile, adică să stabilească ce opere sînt chemate a-l interesa. Mai mult, n-ar avea cum să le lege între ele, dacă n-ar recurge măcar la un minimal act de interpretare. În egală măsură, criticului îi e cu neputință să dea o întemeiere solidă judecăților sale fără perspectiva istoriei literaturii. Acestea sînt lucruri arhicunoscute și n-are rost să mai stărui asupra lor. Le-am amintit doar, fiindcă situația criticii noastre astăzi o ilustrează și contribuțiile ei la consolidarea judecăților de valoare și la aprofundarea interpretării operelor pe tărîmul istoriei literare.

Marxismul ne-a dat — iarăși nu e cazul să insist — conștiința importanței factorului ideologico-social în explicarea fenomenelor artistice. Dar acestei optici inedite, adoptate de aproape toată critica literară modernă, i s-a imprimat la noi, ca și în alte părți, pînă acum cîțiva ani, o direcție exclusivistă, simplificatoare și rigidă cu efecte lamentabile. Criteriul estetic a ajuns să fie practic complet eludat ; natura specifică a artei, ignorată. Cauzele unei asemenea grosolane deformări a marxismului au fost mai cu seamă politice și au avut la rădăcină rațiuni pragmatice, nu erori teoretice. Totuși, anumite confuzii s-au născut fatal și s-au cerut neapărat risipite.

Dacă produsele imaginației creatoare nu pot fi înțelese, caracterizate și explicate realmente fără a le privi și din unghiul sociologic, ca și din cel psihologic, etnologic sau existențial, momentul valorificării lor estetice rămîne capital, atunci cînd ele ne interesează ca opere de artă. Orice considerații trebuie să implice în cazul de față un astfel de examen prealabil și se justifică numai cîtă vreme vin să-l adîncească și să-i îmbogățească rezultatele. Critica noastră a contribuit simțitor în anii din urmă ca deformările aduse concepției marxiste despre raporturile artei cu realitățile vieții să fie corectate. Intervențiilor teoretice ale lui Liviu Rusu, Al. Dima, Adrian Marino, N. Tertulian, Edgar Papu, Silvian Iosifescu, Matei Călinescu sau N. Balotă, care au venit să se interogheze cu stringență și în spiritul curentelor noi din gîndirea estetică asupra temeiurilor și țelurilor actului de exegeză literară, le datorăm în prezent nu puține clarificări prețioase. Dar, îndeosebi practic, numeroase monografii și studii consacrate autorilor români mai vechi și mai noi au dat exemple cum se luminează și se articulează organic sensurile unei activități creatoare, atunci cînd aceasta e privită ca o formă specifică a conștiinței sociale. Au beneficiat de asemenea interpretări nuanțate, în măsură să releve structura profundă a operei lor Gr. Alexandrescu, N. Filimon, Negruzzi, Eminescu, Caragiale, Creangă, Slavici, Ghica, Macedonski, Maiorescu, Duiliu Zamfirescu, Hogaș, G. Ibrăileanu, Lovinescu, Bacovia, Arghezi, Sadoveanu, Blaga, Rebreanu, Camil Petrescu ș.a.

Optica simplificatoare n-a dispărut totuși cu desăvîrșire și se manifestă încă adeseori printr-o tendință aparent opusă sociologismului vulgar. Adevărata fizionomie ideologică a scriitorului de valoare e sau lăsată în umbră sau adaptată abuziv momentului actual ca nu cumva prețuirea lui să sufere. Astfel de reprezentări schematizează brutal dialectica foarte complexă prin care o anumită mentalitate socială se concretizează în creația artistică. Nu refuzînd să știm ce gîndea cu adevărat Lucian Blaga, de pildă, îi vom înțelege mai bine opera. Necesar e, dimpotrivă, să surprindem sublimările pe care le-au cunoscut repulsiile și anxietățile scriitorului, ce compensații și-a găsit experiența lui socială și individuală în planul creației imaginare. Nu „dregîndu-le“ profilul ideologic și moral ni-i vom explica realmente pe Ion Barbu, pe Vasile Voiculescu ori pe Mateiu Caragiale.

Misiunea principală a criticii e însă a lua mai cu seamă pulsul literaturii contemporane. În cîmpul acesteia din urmă își exercită ea cu precădere activitatea, comentînd cărțile care apar și emițînd primele judecăți asupra lor. Pînă să intervină studiile de sinteză, reputațiile scriitoricești le creiază critica foiletonistică, fie și cu riscul clătinării lor ulterioare.

Volume de exegeză, închinate lui Arghezi și Blaga au început să apară abia către sfîrșitul epocii interbelice ; pentru Ibrăileanu, Sadoveanu, Lovinescu, Rebreanu, H. P. Bengescu, Camil Petrescu a trebuit să așteptăm vremea noastră. V. Voiculescu, Ion Pillat, Adrian Maniu, Ion Vinea, Al. Philippide, Z. Stancu, Eugen Jebeleanu, Geo Bogza, Mihai Beniuc, Marin Preda și atîția alții n-au devenit nici pînă acum încă obiectul unor lucrări monografice, dar însemnătatea tuturor acestor scriitori s-a impus de mult, iar recunoașterea meritelor lor i-o datorăm exclusiv criticii curente. Cronicarul literar — spunea Sainte-Beuve — seamănă cu medicul de casă, obișnuit să-și viziteze periodic pacienții și să le mențină astfel buna stare fizică. Cam la fel procedează și criticul foiletonist conștiincios ; el veghează ca talentele să-și păstreze sănătatea, să evite contractarea de maladii cronice care ar necesita, apoi, un tratament dificil și primejdios.

Cum stau astăzi la noi lucrurile în această privință ? Producția literară contemporană e urmărită pe tot întinsul ei în majoritatea publicațiilor noastre de critici tineri : Nicolae Manolescu, Lucian Raicu, Eugen Simion, Valeriu Cristea, G. Dimisianu, S. Damian, Mircea Martin, Fl. Manolescu, Mihai Ungheanu, Mircea Iorgulescu ș.a. Din generația mai vîrstnică, doar Al. Piru, I. Negoițescu, Cornel Regman și cu mine ne încăpățînăm să nu părăsim o astfel de ocupație ingrată. Orice apare nou nu scapă de sub observația critică ; sînt trecute în revistă aproape toate volumele care văd lumina tiparului și grija aceasta ține seama pînă și de debuturile notabile. Se întîmplă foarte rareori ca scrieri valoroase să rămînă, măcar pentru o vreme, nesemnalate. Dacă aș vrea să caut un exemplu flagrant mi-ar fi extrem de greu. Experimentele literare, chiar și cele mai puțin concludente, nu întîmpină mari rezistențe. Spiritul criticii noastre e la ora de față foarte comprehensiv ; literatura de o factură pronunțat modernă ca și cea care se mișcă în făgașe tradiționale e tratată fără iritări partizane ; un calm propice diferențierii talentelor și-a arătat roadele ; varietatea peisajului literar a crescut considerabil și critica a jucat un rol important în acest proces. Nu exagerez spunînd că există azi la noi o conștiință reală, nededublată, a valorilor cu care se poate mîndri efectiv scrisul românesc. Dar o vom ajuta să sporească întrebîndu-ne cît reușește ea să fie de lucidă și cît ecou public are.

Ceea ce lasă mai ales de dorit în exercițiul criticii literare cotidiene e o anumită pierdere a simțului proporțiilor ; ordinea de mărime a valorilor, selectate mulțumitor, nu apare și schițată cu destulă siguranță ; superlativele curg, exagerările abundă. Această atitudine binevoitoare își caută

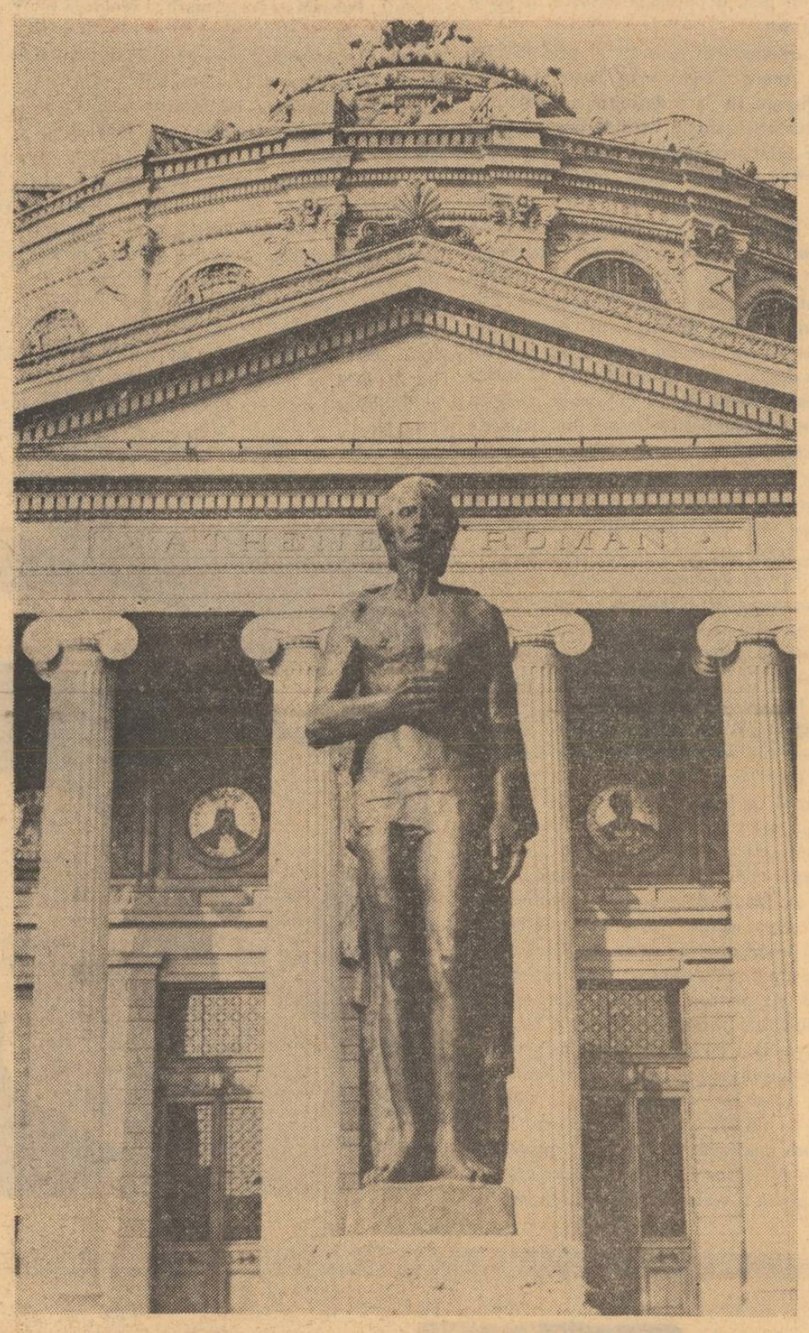

scuze în ideea că literatura contemporană are totdeauna nevoie să fie încurajată. E adevărat, dar depinde cum. Să nu uităm butada lui Rivarol : „O carte care trebuie susținută e o carte care cade“. Una înseamnă recunoașterea talentului și a realizărilor obținute de el chiar cu entuziasm și altceva înfrînarea actului critic pe motivul că ar împiedica stabilirea reputațiilor literare. Dacă lucrurile bune nu sînt azi la noi trecute cu vederea, atenția asupra lor e tulburată, de zgomotul prea mare întreținut exclusiv în jurul cîtorva autori. Ei sînt, poate, într-adevăr cei mai înzestrați, dar dau, nu o dată și destule lucruri slabe. Reținerea de a arăta scăderile multor scrieri cu o paternitate respectabilă încețoșează imaginea reală a literaturii noastre contemporane și împiedică a i se distinge reliefurile exacte.

Avem în prezent o familie întreagă de poeți care descind din Blaga. Cîtă originalitate există în creația lor și cît epigonism — nu prea cutezăm să o spunem. La fel se întîmplă și cu alte filiații literare care sar în ochi. Se mai petrece încă ceva. După exemplul „noii critici“, comentatorii producției literare contemporane s-au deprins să lucreze cu fragmente din care reconstruiesc „opera“ globală a autorului luat în discuție. Fărîmarea și recompunerea aceasta e îndreptățită în cazul marilor scriitori recunoscuți. „Operele“ lor propriu-zise există, constituie realizări incontestabile. Că „Idiotul“, „Crimă și pedeapsă“, „Frații Karamazov“ sau „Demonii“ sînt fiecare, considerate independent, romane extraordinare, creații artistice geniale, nimeni nu se îndoiește. Că „Cina“, „Rada“, „Duhovnicească“ sau „Har“ se numără printre cele mai frumoase poezii românești, iarăși o știm de mult. Dar în cazul multora din autorii noștri contemporani, critica omite a discuta care sînt scrierile lor integral izbutite, antologice. Avem su[illegible]iza să descoperim introduse frecvent în construcții speculative pretențioase privind „sinele“, dimensiunea metafizică a existenței, ș.a.m.d. versuri, scene, personaje, episoade scoase din poezii și romane nu totdeauna prea consistente sau cu stîngăcii evidente. Ni se vorbește în sensul modern de „opera“ scriitorului, dar pînă la ea ne lipsește conștiința „operelor“ lui memorabile.

Remarcam că astăzi cronicarii noștri literari rivalizează în a se dovedi cît mai receptivi. Aceasta nu e rău, în general, cum spuneam. Să nu uităm însă că o „receptivitate“ excesivă echivalează cu informitatea. În locul reacțiilor egale la toate tendințele literare e mai stimulantă afirmarea de preferințe atunci cînd ele se feresc să fie intolerante. Accentul pus în ultima vreme de unele intervenții pe social, pe realitățile imediate, pe autenticitate, sînt semne îmbucurătoare că exercițiul critic nu înțelege să renunțe și la o necesară acțiune orientativă. Orice moment cultural major ne apare puternic structurat și fără o articulare strînsă a opiniilor, fără curajul de a milita pentru o literatură corespunzătoare cerințelor vremii și societății noastre nu e posibilă atingerea acestei ținte către care aspirăm.

Clarificările teoretice cîștigate de critica noastră mai au un adversar serios în spiritul diletant. El respinge efortul pe care îl reclamă investigația condusă cu rigoare și preciziune științifică. Auzim adeseori repetîndu-se o afirmație chemată să liniștească amatorismul și să-l lase în planul lesnicios al empiriei. Metoda — se spune — ține pînă la urmă de talentul criticului. Intuiția, gustul, puterea de creație, arta exprimării sînt în ultimă instanță hotărîtoare. Astfel de propoziții, oricît adevăr ar conține, tind să mascheze astăzi foarte frecvent o secretă prezumție. Cei care le repetă dau să se înțeleagă că ei au talent, intuiție, gust, știu să scrie, pe cînd alții, dacă umblă după limpeziri metodologice, sînt lipsiți de o autentică vocație și vor să o suplinească prin teorii. E just că aplecarea spre speculația abstractă acoperă adesea lipsa de percepție critică, ascuțită și sigură. Dar nici alergia în fața distincțiilor teoretice nu constituie o dovadă de talent. Pe urmă, chiar atunci cînd el există, unde stă scris că strădania spiritului de a-și explica rațional „misterul“ creației literare poate să-i strice criticului ?

Efectele complacerii în pura empirie sînt foarte frecvent paradoxale. Avem azi mulți critici care se războiesc necontenit cu „conținutismul“, dar, în practică, îl cultivă intens. Iluzia lor e că schimbînd sfera ideilor au modificat automat și caracterul analizei literare. Dacă arată că autorul se mișcă în zonele psihologiei abisale, își închipuie că au demonstrat, sigur, superioritatea lui ; dacă utilizează ca atribute cuvintele „metafizic“ sau „ontic“ au impresia că specificul poeziei a fost repus instantaneu în toate drepturile sale. A fugi de „conținutistică“ — arăta G. Călinescu — e imposibil, fiindcă altfel nici nu putem să demonstrăm existența operei chiar sub raportul valorii ei artistice. Discutarea a ce reușește să spună literatura noastră contemporană din punct de vedere social, filozofic, psihologic sau moral, interesează în cel mai înalt grad Dar ca să-și afirme caracterul marxist militant, critica noastră e chemată să conducă această interogație a operelor către o confruntare fără prejudecăți cu concepțiile comuniste de viață.

Așa va ajuta practic ca literatura actuală să lucreze mai bine, prin mijloacele care îi sînt proprii, la edificarea conștiinței socialiste și va face să sporească sensibil interesul publicului pentru operele scriitorilor contemporani.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII“

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

TINERI AUTORI • POLEMICI • ARTE • ÎNSEMNĂRI ITALIENE

Anul XIV
Nr. 20 (472)
Sîmbătă
15 mai
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

RODIN : CATEDRALA

ÎN ACEST NUMĂR:

Metoda fără critică de Nicolae Manolescu

Sonete de Tudor George

Nevoia de imposibil de Marin Sorescu

Sandaua lui Marc-Aureliu de Nichita Stănescu

OPINII DESPRE PSIHOLOGIA SUCCESULUI

Vina criticii ?

L-am întîlnit întîmplător pe vechiul meu amic, cel care s-a bucurat, o vreme, de o bună reputație în lumea scriitoricească. Prea închis însă în formule rutiniere, el n-a rezistat la efortul de înnoire petrecut, s-a retras undeva, la periferie, continuînd să scrie, la intervale, același tip de narațiuni, cu unele modificări de ritm, acomodare minimă, fără să aibă curajul de a ieși în larg, de a părăsi adăpostul ambianței știute și convenționale. Depășit de evoluția situației, el privește de atunci sceptic venirea altor promoții, înclinat să descopere oriunde cusururi, stridențe, nepotriviri. I-am regăsit tonul morocănos de rechizitoriu, tonul sumbrelor profeții. Spre mirarea mea citise articolele despre psihologia succesului (deci urmărea totuși, de la distanță, cursul activității literare). Nu s-a raliat în vreun fel la opiniile exprimate dar se vedea că era satisfăcut că rivali — forțe tinere și robuste — apăreau într-o lumină mai defavorabilă, cuprinși de o molimă (el generaliza repede) a vanității și carierismului. Încăpățînat, reținea numai aspectul dizgrațios al unui proces care confirma propriile prezîceri și alina indirect un orgoliu rănit. Mi-a reproșat imediat o îngustime revoltătoare în cercetare. Pe măsură ce vorbea, calmul se evapora, se lăsa invadat de iritație și chiar de furie.

— Ai ocolit ceea ce era mai grav. Știi cine e vinovat de aceste hipertrofii ale eului ? Ți-o spun deschis. Vina aparține criticii. Voi i-ați născocit, i-ați lăudat și acum suportați efectele falsei voastre mărinimii.

Nu auzeam pentru întîia oară această acuză. Trec peste mobilurile ascunse : eroarea criticii care a uitat de existența unor autori de notorietate din deceniul trecut și se poartă ingrat cu cei care au exprimat cu strălucire (adică el) comandamentele unei epoci. De nelecuit este autoamăgirea mediocrității !

Curioasă pare însă (și fenomenul are o rezonanță actuală) semnificația care se atribuie responsabilității în actul de creație. Dacă triumful literar e recunoscut, el revine, firesc, scriitorului care și-a impus cutezător concepția și metoda lui originală. În cazul unui eșec, autorul se transformă subit într-o făptură inocentă, biată victimă, jucărie minuită din umbră de puteri străine lui (criticii), care i-au influențat personalitatea, l-au deformat. Neadmisă la festin, critica e prompt chemată la judecată și toate probele dosarului sînt astfel dispuse încît să ducă la demonstrarea culpei. A devenit un reflex această reclamație în public a cronicarilor, depozitari ai tuturor relelor, care, miraculos, prin prezența lor, absolvă, aprioric, pe făuritorii operelor de vreo răspundere. Cine continuă să întîmpine efortul criticii cu suspiciune și dispreț acela nu e adaptat la climatul intelectual și nu va putea să reziste celei mai inofensive controverse de idei. Persistă pe alocuri o bizară moștenire a prejudecății despre primatul instinctului în creație și despre inutilitatea și parazitismul controlului rațional.

Mă gîndesc la acele fizionomii pline de vitalitate, sigure pe soarta lor (unii dintre autorii de mari promisiuni din ultimii ani, la care am întîlnit autoexaltarea succesului), și mă întreb cum ar fi putut fi ele seduse atît de lesne de glasul de sirenă al cronicarilor. Opinia despre vraja demonică a criticilor care împinge la rătăcire și pierzanie talentele native mi se pare ridicolă. Actul de creație este dezbatere lăuntrică, sforțare de elucidare a propriului mister, mărturie de îndrăzneală și de opțiune. Unde există aptitudini veritabile și fervoarea căutării, arta nu poate fi un auxiliar al părerilor altora, o ilustrare pasivă a unui îndemn exterior, oricît de persuasiv și de șiret. În fața destinului creației, scriitorul poartă povara unicei răspunderi. Vina criticii ? Ea e reală, n-are rost s-o negăm. Nu poate fi însă prezentată atît de caricatural, ca o pricină a oricăror impasuri. Excesele de orgoliu au putut fi, uneori, alimentate de entuziasmul cronicarilor literari, însă faptele trebuie reconstituite în istoricul desfășurării lor.

Într-o perioadă cînd ierarhia de valori era destul de confuză și unele glorii născute din impostură și conformism, abuzau de prerogativele lor, fiindcă dețineau resorturi vizibile și oculte ale puterii în viața literară, critici cu autoritate au pornit o acțiune de sprijinire a unor scriitori tineri, necontaminați de rutină, apți să parcurgă calea redescoperirii autenticității. În focul înfruntării pentru asigurarea victoriei, dificilă, plină de asperități, e posibil ca unele însușiri să fi fost exagerate și elogiile să nu fi avut peste tot acoperire Să nu uităm condițiile desfășurării polemicii și necesitatea de a se restabili criteriile realismului, destrămînd false concepte despre tipologie și medie statistică, despre raportul rectiliniu artă-realitate. Critica are meritul de a fi restituit prezentului, dintr-o perspectivă evoluată, marile figuri ale trecutului și de a fi preparat terenul prielnic pentru continuitatea unor tradiții fecunde, sincronizarea cu problematica veacului, ivirea schimbului de mîine.

Nu ne putem transpune acum exact în datele raportului de forțe de atunci și să apreciem motivul dozelor de subiectivitate în încercarea cronicarilor de propulsare a literaturii descotorosită de balastul stereotipiei, capabilă să întreprindă foraje temerare în universul social, în adîncurile psihicului, îngăduind și accesul formelor fantasticului sau oniricului, într-o diversitate de tendințe și stiluri, pe platforma realei valori. Pentru această deschidere de orizont se aliau cei mai fertili și mai lucizi exponenți ai tuturor generațiilor literare.

Ceea ce i se poate imputa criticii este lipsa ei de consecvență în autoanaliză. Era necesar să se revină, în timp, asupra unor puncte de vedere, să se verifice pronosticurile o dată cu ascensiunea unor scriitori, valabilitatea certificatului acordat inițial. După lansarea de la debut, critica nu-și mai corijează decis preferințele și înlocuiește evaluarea severă și clarvăzătoare cu procedee evazive, prin care tolerează prelungirea extazului. Nu exagerez dacă susțin că, cu foarte rare excepții, cărțile de seamă apărute în ultimii ani s-au bucurat de o audiență avizată și că au obținut, în interpretare, reliefurile și semnificațiile bogate așteptate. Creația de anvergură dispune, în genere, la noi, de o critică mobilă, comprehensivă, calificată, în stare să sesizeze și să fructifice cele mai diverse inițiative. Subestimarea acestei sforțări pe care o depun cronicari tineri și vîrstnici foarte dotați este expresia uneia dintre cele mai flagrante inechități și nerecunoștințe. Ea apare mai ales la scriitorii care nu pot evada din zone primare ale realității și culturii, sau la cei care suferă de o dilatare primejdioasă a personalității. Dintre toate categoriile de creatori, poate și din cauza lipsei de privilegii și a insuficientei autonomii, oricum datorită criteriilor mai austere ale spiritului la care se supune profesiunea, criticii par cel mai puțin atinși de morbul trufiei. Cu ei se poate discuta de obicei și despre alte teme decît despre propria traiectorie literară.

Ar mai fi însă o doleanță a timpului la care nu sînt îndeajuns de receptivi. S-a remarcat pe bună dreptate că, atrași de solicitări de strictă profesionalitate, cronicarii nu conferă, întotdeauna, esteticului un sens mai profund, problematic, care să includă fundalul istoriei, metafizica existenței, fiorul de gravitate al secolului.

În ceea ce privește psihologia succesului, restringerea, uneori, la implicațiile pur artistice are o altă consecință regretabilă. Fiindcă opera absoarbe tot interesul comentariului prea puțină atenție se acordă omului. Se poate face oare totală abstracție de comportament, de mentalitate, de modificările în atitudinea intelectuală, în biografie, mai ales cînd ele se repercutează, citeodată perfect vizibil, în structura creației ? Închizînd ochii în fața acestor realități, critica nu previne unele deturnări de energie, autodistrugeri ale vocației, nu-și îndeplinește, așa dar, rolul profilactic.

Să recitim bunăoară analizele lui Pompiliu Constantinescu dedicate lui Ionel Teodoreanu sau Cezar Petrescu. Medelenismul, în formele lui ultime, este judecat „ca o progresie a penibilului", fiindcă succesul de librărie a modificat o natură narativă, fixată la anumite experiențe și faptul se explică printr-un „fenomen de psihologie socială". Dincolo, la Cezar Petrescu, se dezvăluie contrazicerea dintre biografie și operă, ravagiile intențiilor livrești, care au înăbușit „șuflețul de răzeș". Pornind de la preocuparea pentru biografie în critică mai sînt însă și alte aspecte care se cer examinate.

S. DAMIAN

Scările, pragurile...

cronica pietonului

Scara este și devine una din cele mai înmlădiate, cerșite, împrumutate și uzitate noțiuni în terminologii științifice (scară termometrică, seismică, termodinamică absolută și chiar scară a hidroizobatelor etc), artistice (scară de culori sau de valori) — ca să reproduc doar cîteva din întrebuințările și accepțiile pe care dicționarele le consemnează. (Ele, acordînd noțiunii sau obiectului spații, coloane mult mai largi decît prezentări unor biografii celebre sau a unor invenții cunoscute).

Este uitată sau neglijată însă paternitatea care este pietonală, pentru că scara ca și roata s-au iscat, înălțat și rostogolit din nostalgia devenită necesitate a pasului de a se iuți și înălța.

Dar dacă pentru roată se fac eforturi de a o fixa în timp, pentru scară nu se cunosc generozități de acest fel. De mătase, de piatră, sau de pisică, scara își numără și-și leagănă treptele în preistorie. Poate că de atunci de cînd, după ce a coborît din maimuță și din copac, omul a rezemat, de tulpină, scara, a suit iar în copac pentru a-i atîrna poame și roade — a-l schimba adică în pom și a-i potrivi și rotunji, frumos, coroana.

Și pe urmă ca să-și pună mîna streașină la ochi și să îndepărteze și subțieze pînă la albastru și vinețiu zările și să unduiască sau spargă pragurile care-i mărgineau, trunchiau și umileau cunoașterea.

Într-un dialog permanent necesar și — absolut pietonal — scările și pragurile au intrat mîhnitor în ceea ce numim literatură de specialitate doar în ziceri aprige și arțăgoase : „să nu-mi mai calci pragul casei" sau „te arunc pe scări".

Dar, poate sînt doar reflexe de apărare a scărilor, treptelor și pragurilor interioare.

CANDID

MARIN PREDA

Profesorii

(II)

De ce îmi plăcea istoria ? Fiindcă aveam sentimentul că trăiesc deatunci, de pe vremea Egiptenilor și Asirienilor. Aveam cincisprezece ani, dar îmi simțeam gîndirea milenară (sentiment miraculos, care se micșorează pe măsură ce începem să trăim) și îmi dădeam seama că la capătul vîu al acestui fluviu care înainta spre necunoscut eram eu. Asta era neîndoielnic : nu eu eram punctul la care ajunsese pînă atunci istoria ? Cine altcineva ? Cei dinaintea mea erau bătrîni și vedeam pînă unde o aduseseră. Era acum rîndul meu.

Stăteam rezemat de bancă și mă uitam, în timpul orelor, la profesori fără să-i văd și adesea fără să-i aud, copleșit de acest sentiment divin care ne face atît de bătrîni fiind atît de tineri și din care ni se formează pentru totdeauna idealurile și visurile. Totul e posibil pentru noi. De ce nu ? Și una din cele mai frumoase ore din cei patru ani de școală normală pe care i-am urmat, nu se poate reda, fiindcă relief au numai lucrurile negative, iar lumina din sufletul nostru, cu cît e mai puternică, cu atît mai mult subțiază toate contururile din amintire și ne descurajează să le reconstituim. Profesorul nostru de istorie de la Cristur-Odorhei, unde fusesem transferat în urma desființării școlii normale din Abrud, era un om mic de statură, chiar foarte mic, la limita dintre un pitic și un om normal, cu toate acestea nu se întîmplă nimic rău între el și noi, reuși să ne impună respect fără să fie silit să ne determine să ne fie frică de puterea pe care o avea, ca orice profesor, de a ne da note pedepsitoare sau subiecte grele la teze. Pentru un om pîndit de complexul staturii sale, desigur că asta era o victorie pe care o apreciam doar cu instinctul, ținînd la el în mod nejustificat, deși în privința notelor era la fel de sever ca orice profesor care nu dorește să aibă în clasa lui corigenți. Nici măcar nu-mi amintesc să-mi fi dat seama că pînă la ora aceea ar fi știut atîta istorie încît să ne facă la orele lui să-l ascultăm cu răsuflarea tăiată.

Și într-o zi intră în clasa noastră un necunoscut însoțit de directorul școlii, un domn ale cărui picioare păreau mai înalte decît profesorul nostru întreg. Directorul s-a retras și acest necunoscut s-a urcat la catedră și a început să urmărească tăcut desfășurarea orei. Era, desigur, un inspector. Micul nostru profesor începu să se plimbe liniștit printre bănci, deși de obicei se ferea, fruntea lui abia se zărea dintre noi. Cu un glas al cărui timbru mă atinse ca o surpriză niciodată trăită de mine, îmi rosti în tăcerea care se lăsase, numele. Glasul său era aproape frățesc, părea să-mi spună : uite, tot ce gîndești și simți tu eu știu de mult, dar te-am lăsat și nu ți-am dat note mari fiindcă mi-am dat seama că dacă te turbur poate că nu vei mai iubi atît de mult istoria, care e secretul lecturilor tale, dar acum am nevoie de tine și trebuie să spui ce știi. M-am ridicat în picioare și în clipa aceea toate culorile pe care le îmbrăcau lucrurile și chipurile celorlalți parcă s-au intensificat brusc, lumina geamurilor înalte a devenit parcă violetă, cotoarele albastre ale manualelor de pe bănci au prins dungi roșii...

— Pe cine, a rostit micul nostru profesor punctîndu-și întrebarea prin apăsări cu pumnul în podul palmei, a chemat Ludovic al XIV-lea să redreseze finanțele și cînd, în ce moment al domniei sale ?

Mi-am dat seama că nu trebuie să mă laud cu știința mea și răspunsul să nu facă o demonstrație, dar nici sec să nu fie. Trebuia să arătăm că **știm** și nu că **am învățat.**

— Ludovic al XIV-lea, am început eu, a anunțat în consiliul de miniștri, în 1661, că are intenția să domnească de-atunci încolo prin el însuși și una dintre primele lui măsuri a fost să-l destituie de îndată pe Fouquet, care era un jefuitor, și să-l numească în locul lui la finanțe pe Colbert.

— Cine era Colbert ?

Cum să nu știu cine era acest om care după ce făcuse atîtea pentru Franța și regele său, murise în dizgrație, fiindcă încercase (de altfel zadarnic) să-l împiedice pe monarhul cheltuitor să nu ruineze regatul ? Abilă manevră a profesorului, care prin răspunsurile mele reîmprospăta memoria celorlalți și obținea apoi de la ei ceea ce dorea și fără să insiste în mod deosebit ca și cînd toată clasa era pasionată de materia lui... După care a început să vorbească el însuși, intrînd în materia lecției următoare, în timp ce, cu un mormăit gros, de satisfacție nedefinită, omul cu picioare înalte de la catedră se ridica și o lua spre ieșire.

Nici-un semn de complicitate nu s-a schițat între noi după plecarea lui, micul nostru profesor și-a continuat lecția și la sfîrșit și-a luat catalogul prea mare pentru el, și-a pus pălăria pe cap și a ieșit, în timp ce noi toți ne-am ridicat în picioare. Odată ușa închisă și rămași singuri ne-a apucat pe toți deodată o sminteală, am răcnit literalmente de entuziasm și am început să ne încăierăm azvîrlind unii în capetele altora cu ce ne venea în mînă, manuale, caiete... A intrat pedagogul care ne-a întrebat foarte nedumerit din ușă ce era cu noi, inebunisem ?

Cîteva luni mai tîrziu, micul nostru profesor deodată a lipsit. Și atunci am aflat cu tristețe că a fost chemat în concentrare. Nu s-a mai întors la noi pînă la sfîrșitul anului și nu știu nici azi dacă s-a mai întors vreodată undeva, din războiul care avea să înceapă curînd...

cronica literară

avant premieră editorială

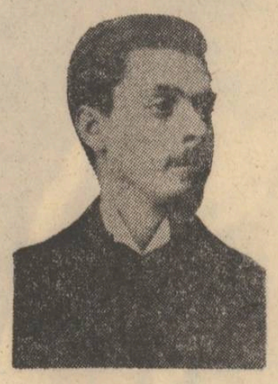

ȘT. O. IOSIF

Opere (vol. 2)

Editura „Minerva"

EMANOIL BUCUȚA

Scrieri

Editura „Minerva"

Vasile Nicolescu e un poet dintre aceia cărora nu le repugnă deloc ideea că poezia se naște din poezie, că aceasta, deci, ar fi expresia unui proces existînd prin sine, suficient lui însuși, refractar oricăror tendințe de imixtiune a elementelor halogene, în stare să împieteze asupra ținutei poemului. De un „conservatorism" implicat dar afișat în chip ponderat, fără crispări programatice și fără ambiții moralizator-exclusiviste, autorul cărții de poeme **Clopotul nins** (Editura Eminescu, 1971) pare a ne da de înțeles că „universul poeziei" e unul și același de cînd lumea, existînd și evoluînd într-o superbă ignorare a atitora dintre efemer-spectaculoasele tentative de subminare puse la cale de inconformismul matefic al așa-zisei **antipoezii**. Adept al unei mentalități funcțional clasicizante, Vasile Nicolescu este străin de deruta, nu odată cvasi-generalizată, pricinuită de chinuitoarea neîncredere în „tiparele", în definitiv consacratele moduri ale poeziei. De aceea voința și plăcerea de a scrie „frumos" — în sensul construcției dar și în acela al viziunilor poetice — nu-l părăsesc deloc. Autorul nu ezită a plăzmui poeme de o intenționată distincție stilistică, în a căror structură metaforică își dau întîlnire împerecheri de cuvinte caracterizate printr-o vădită aură poetică : „Extazul gurii tale peceți de plumb mi-a pus, / Sigilii mari de piatră pe zori și pe apus, / Pe tainicul rozariu al bolților din vis / Pe turnul indoielii-nclinat către abis. // Și risul tău cu triluri de albe cavatine / E-un circ de gheață-n juru-mi cu buzele alpine, / Cu ferigi împietrite ca semne de-ntrebare / Pierite de-avalanșe zadarnic pînă-n mare". **(Interludiu).**

Dacă urmărim cumva să inventariem și să clasificăm tropii acestei cărți de poezie, drumul spre depistarea unui limbaj de maximă acuratețe și de atentă distribuire a vocabulei avînd o cotă bine stabilită la „bursa" efectelor plastice, sonore etc., ne este larg deschis. „Nordul cimerin", „poarta paradisului", „landul visului", „ca alcyonii, călcăm lumina fără de mormînt", „cenușa-albastră a altui paradis", „limbi de clopot ațipite", „tărîm cu zori nespus de triste", „rugul de taină", „ibișI fără virstă", „alba cochilie de vis", „seara cu trena ei suavă", „ carul fără de triumf al umbrei", „culoarele reci ale somnului", „neguri stelare", „șoaptă nenumită a morții", „evanescență hiperaustrală", „biciul secundei", „lacrima rece a lunii", iată deci doar o infimă parte din exemplele oricînd gata să depună mărturie indubitabilă în direcția aceasta.

Sigur, cum prea bine se știe, la urma urmei, cuvintele fac poezia și oricît „simțire" ar dovedi, un stihuitor persecutat de limbaj este pe veci condamnat să poarte crucea propriei insuficiențe native ; el niciodată nu va putea parcurge distanța dintre pragul bunelor intenții și acela al exprimării, al „zicerii" poetice autentice. Să nu ne grăbim

Vasile Nicolescu

CLOPOTUL NINS

Însă a trage de aici încheierea — fetișizantă — că a scrie „frumos" e întotdeauna egal cu a produce poezie adevărată, mai ales în vremea noastră, cînd — slavă domnului ! — nu ducem deloc lipsă de „tehnică" poetică, întrucît surse de instruire dintre cele mai calificate stau la îndemîna oricărui zelos. Evident, menținîndu-ne în perimetrul unor clasice „locuri comune" practic, chestiunea se clarifică numai la nivelul confruntării directe cu textul. Refractari la prezumții, pe măsură ce înaintăm cu analiza putem aproxima care anume sînt efectele reale.

Temperament de cenzurată și, în parte, de molcomă ardență romantică, Vasile Nicolescu are particularul dar de a-și asuma răspunderile pe care le generează un atare gen de poezie pîndită de racilele verbiozității și ale retorismului năvalnic. „Prețiozitatea" poeziei sale, atît cît există, servește cu deplin succes propensiunii spre structurarea unor poeme-ficțiune, situate într-un sistem de relații simbolic-alegorice revelatoare. Aceasta, fie că este vorba de plăcerea de a urmări la modul călinescian fascinanta implicare heraclitească a trecerii timpului uman în ciclica scurgere a timpului cosmic : „Păsări nebune zboară acum prin pămînt, / sobolii visează petreceri în vînt ; / Trandafirii perforează giulgiul zăpezii / și rîd de cadranul amiezii ; / nălucile cailor dau buzna în soare, / delfinii sar pe fereastră în mare ; / fata cu hipocampul, himerele, / aștrii tăi candizi își leagănă sferele. / Încă o lumină și încă una / și sunetele ne-așează cununa". **(Trumpet voluntary).** Fie că, dimpotrivă, crispat de o iremediabilă suferință metafizică, poetul „glossează" în marginea iminentului presentiment al neantizării : „Cocoșii strigă pe rotunjimea pămîntului / silabe de dincolo de moarte. / Prin cercul de foc al cuvîntului / lei din poveste duc luna de toarte. // Iarba pilpiie ceara țărinii / Din alte tărîmuri cad mere cu sunetul blînd, / Greieri încrețesc apa din fundul fîntînii / Părelnic chipul tău cutremurînd". **(Fîntîna).** Fie, că, mai departe, sîntem chemați a lua cunoștință cu aceastăoriginală — prin straiul ei — parafrază a apocalipticei „judecăți de apoi" : „Cei drepți se boceau : / am făcut numai rele ! / Cei răi se văitau : / milostivi am fost, doamne ! / Sus, pe o moviliă cu oase de bufnițe / și blinde gheare de păianjeni, / cei buni și cei răi de-o ființă / se jeleau laolaltă : / atîtea rele-am făcut și-am fost atît de milosi ! / Dar sus, deasupra lor, auzindu-i, / îngerul rău și cel bun / înfricoșați au scos spadele / deasupra gropii comune începînd să se lupte, / cutremur de stele, / în gura lui dumnezeu, / fără de răni / scăpătînd". **(Universalii).** În sfîrșit, în aceeași ordine de idei, să citățm și următorul catren, excepțional poem-creuzet, elocvent pentru vocația poetului de a se supune la obiectul reflexiv al metaforei : „Plutind ca ochii celor înecați / care veghează stelelor plînsul, / Orchidee-a oceanului, visul / supraviețuiește ca moartea" **(Visul).**

Simplu spus, condiția reușitei în cadrul formulei poetice adoptate de Vasile Nicolescu stă mai ales în satisfacerea a ceea ce, într-un recent studiu, un confrate numește deziderатul „tensiunii lirice", rezolvat la nivelul maximei pregnanțe a metaforei. Fiind vorba de un lirism exclusiv intermediat pe această cale — a proiecției în contexte figurative explicite —, este de la sine înțeles că poemul trebuie să se impună prin organicitatea lui metaforică și prin etanșeitatea lui compoziționalâ. Poet, în general exigent cu sine, înzestrat cu simțul autocontrolului, Vasile Nicolescu cunoaște totuși momente de flagrantă alunecare în inautentic. Manierismul antitezelor facile își face loc cu exuberanță : „Cîntecul vine de sus dintre neguri stelare. / Eu, din mîluri amare de mare — / Cîntecul vine de sus dintre aripi de îngeri nebuni, / Eu, din golul muscat de furtuni. // Cîntecul vine din murmurul greu al pămîntului. / Eu din vatra-nstelată și fluierul vîntului — / Cîntecul vine din nori care-și strigă asaltul, / Eu, din glasul ce ține înaltul" **(Obîrșii).** Cum se poate lesne observa, banalitatea metaforică a poemului nu mai lasă nici urmă de îndoială. La fel în : **Hypnos, Dans, Elegie la prăbușirea unui arbore, Secțiunea de aur, Tărîm** ș.a. Alteori, efectele numerației în tonalitate retorică nu sînt mai puțin nocive : „Lună de-o singură ființă, de-o singură umbră, / lună a lumii, teatru de fluturi, / lună de mări înstelate, / lună de da, lună de tine, / hohot de luceferi răsărind, / lună a risului tău de izvoare nebune, / lună a cutremurelor care nasc oceane și munți, / lună a stelelor duble, / lună a veșniciei" **(Mai).**

Dar n-am vrea să încheiem comentariul de față înainte de a releva cel puțin încă un aspect demn de laudă și care se constituie ca o continuare firească a virtuților invederate de cărțile anterioare ale poetului — **Poeme** și **Parabola focului,** — interpretate de noi cu prilejul apariției lor în revista **Orizont.** Anume, ne referim la ipostaza de rafinat baladist a lui Vasile Nicolescu, certificată acum de poeme precum cele intitulate **Mică baladă despre Buffalo Bill, Întoarcerea lui Cain, Rue de la Gaîté** și altele.

Nicolae CIOBANU

avant premieră editorială

KISS JENŐ

Continentul cîntecului

Poeme Editura „Eminescu"

OVIDIU ALEXANDRU

AMILE

Versuri Editura „Cartea Românească"

compendiu

IOSIF PETRAN
Moartea a doua

În Faruri de ceață *Iosif Petran se remarca printr-o mare seriozitate. Romanul* Moartea a doua, *recent apărut la* Cartea Românească, *reconfirmă aptitudinea autorului de a construi o tipologie esențială. El descrie viața unor risipitori cu rol important pe plan social. Toți suferă de o incurabilă luciditate care le transformă evoluția într-o inaintare greoaie, dar care prezintă avantajul de a fructifica spiritual faptul tern. Preocupate mereu de a se defini în raport cu ceea ce survine din afară, personajele lui I. Petran își rotesc incet, către lumină, noi și noi fațete ale personalității lor inepuizabile. Așezate pe un ring al coincidențelor epice, ele își suportă cu calm sau mînie propria realitate. Senzația de spațiu expus este mărită de existența acelei brigăzi de moravuri care supraveghează din umbră manifestările personajelor.*

În această perpetuă coliziune revelatoare, cel mai bine se definește inginerul Simion Răcășan, un visător care vrea să facă din visul său o chestiune rentabilă. El imaginează un edificiu în formă de sferă care ar armoniza, prin perfecțiune geometrică, asperitățile sociale. Deși știe că soluția sa e utopică, deoarece nu ține seama de imperativele existenței, inginerul încearcă să speculeze mitul artistului neînțeles, dar cel mai mare obstacol al acestui demers rămîne el însuși. Neputîndu-se convinge pe sine că proiectul e rodul inspirației și nu al dorinței de parvenire, Simion Răcășan eșuează. Printr-un proces similar eșuează și celelalte personaje. Inginerul Valentin Nacu își dă seama că teoria dinamismului productiv prin care își argumentează autoritarismul e o escamotare a adevăratei poziții ; băiatul de mahala, Dorin Răcășan, înțelege că „filozofia" sa e precară ; directorul Dima se trezește din suficiență odată cu plecarea soției. În cazul acestuia, luciditatea e stimulată în mod evident de un personaj feminin. De altfel, mai atenuat, rolul acesta îl au toate personajele feminine din romanul lui I. Petran. Ele asistă arbitrînd sau chiar provoacă evenimente care îi obligă pe bărbați la o atitudine lucidă. Romanul dovedește încă o dată că luciditatea nu simplifică, ci complică în adîncime caracterele omenești.

MIRCEA CONSTANTINESCU
Smog

Cele douăzeci de schițe publicate de M. Constantinescu la ed. Cartea Românească *sînt într-adevăr, înecate într-un nor de imprecizie epică. Chipuri îmbătate de extaz sau schimonosite de groază răsar pentru o clipă dintre valuri de fum și dispar înainte de a-și proba realitatea. Rămîne în urmă o vagă promisiune, un conflict abia sugerat care se șterge ușor din memorie. Această atmosferă de confuzie, interesantă atîta timp cît nu-și trădează regia, provine din simularea incoerenței cu care personajele se confesează unor martori nevăzuți. Autorul nu urmărește mecanismul în sine al gîndirii asociative, ci stimularea cititorului în reconstituirea conflictului. Totodată, el ascunde astfel sărăcia unei experiențe de viață care nu ar putea să intereseze decît printr-o cît mai avantajoasă punere în scenă. De altfel, puținele schițe care au contururi precise inventariază această experiență sumară. Este vorba de teribilismele și obsesiile erotice ale mediului studențesc. În asemenea momente autorul dezamăgește făcînd loc argoului, povești sentimentale sau chiar intrigii polițiste. Atunci însă cînd se mărginește să-și schițeze fugitiv personajele, ele se întrupează promițător din ceață înconjurate de semnificații difuze. Acesta este, de exemplu, cazul schiței* Opt, *al cărei personaj central, filozoful boem, este caracterizat printr-o interesantă succesiune de paradoxuri : „un mare poet, dublat de un individ pragmatic speculativ ; un adorabil amant mulat pe cele mai rudimentare și țărănești trăsături virile ; un spirit complex format, susținut de o autonimicire și o propagare deșănțată a inutilității cultivării spirituale ; în fine, deși n-am spus nici pe departe totul, un iremediabil bolnav, exultînd în jur numai sănătate...".*

VALENTIN HOSSU-LONGIN
Trenul de flăcări

Niciuna dintre povestirile cuprinse în volumul Trenul de flăcări *(ed.* Eminescu *1971) nu se reduce la figurația proprie. Autorul ne îndeamnă mereu să vedem în perechea îndrăgostită un cuplu primordial, în olarul care nu mai poate lucra — un „maestru nebun", iar în căldura toropitoare a șesului — o lene malefică. Multe simboluri sînt locuri comune ale literaturii de azi Unele însă surprind, fără a fi accidente, ci culmi ale unei tensiuni generale. Un loc comun este, de exemplu, confuzia tragică dintre teatru și viață (*Irina*) ; un loc comun este, de asemenea, superioritatea panteismului dacic în raport cu fastuoasa mitologie romană* (Longinus). *Dar nu mai este deloc comună imaginea trenului de flăcări care vine să vindece setea ; un tren de flăcări deci, care despică trupul inert al căldurii, și nu un izvor cristalin.*

Volumul Trenul de flăcări *este volumul unui entuziast care parcurge literatura de la început, refăcînd eșecuri și izbînzi consumate. El ia totul în serios, înzestrat cu o anumită generozitate de a se lăsa prins în curse care ar fi putut fi evitate. Înclinația către o viziune feerică a însuflețit deocamdată un decor prăfuit, l-a depășit pe alocuri și se va manifesta probabil plenar într-un volum viitor.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

MIRCEA ANGHELESCU
Preromantismul românesc

O lucrare importantă, apărută la Editura Minerva, *este aceasta dedicată preromantismului românesc. Mircea Anghelescu face parte, ca și Mihai Zamfir, dintr-o mai nouă generație de tineri cercetători care ambiționează încă de la debutul editorial să dea sinteze, să cuprindă epoci întregi de creație literară românească, asupra cărora se impune deja tot mai mult să avem opinii noi, dobîndite cu mijloace moderne de investigație. În fond viabilitatea istoriei literare, ca disciplină, este probată tot mai mult azi prin raportarea la examenul estetic, și asemenea raportări sînt încă multe de făcut la noi.*

Deși nu este atît de categoric în afirmații și în aplicarea unei metodologii noi Mircea Anghelescu dirijează cu finețe un repertoriu de opinii teoretice emise pînă acum despre romantism, accentuează cu deosebire pe ideea neconfundării lui cu manifestările care l-au precedat, sau cu romantismul care-l urmează, creează cu conciziune o amplasare teoretică pentru sfîrșitul secolului al XVIII-lea în scrisul românesc. Să recunoaștem că perioada este destul de ingrată, prea puțin fructuoasă pentru reconstituirea unei conștiințe estetice a cărturarilor transilvăneni sau munteni. Cînd autorul se simte tentat să avanseze asemenea considerente, chiar și simpla raportare la literatura europeană a vremii îl obligă la un ton mult prea ponderat, îi aprobă puține elanuri. De aceea remarcăm tactica, de astă dată nouă, de a plasa începuturile unui preromantism românesc, acele „elemente de literatură", „în legătură cu o specie aparte de producții versificate", adică în manuscrise ce reprezentau „mici piese în versuri de factură populară". Mircea Anghelescu argumentează că ceea ce le „conferă calitatea de literatură este lipsa unui mobil practic imediat", adică un rudimentar, dar existent stadiu de abstractizare. Pe baza acestor versificări a „micii pături intelectuale săsești și a tîrgoveților cărturari", se vor ridica în curînd „germenii unei noi orientări". Pentru noua orientare, care va fi preromantismul, autorul propune niște criterii de delimitare mai puțin severe, independente de datele cheie ale istoriei sociale : „Considerăm deci că perioada dintre aproximativ 1810... și 1840... cuprinde un fenomen aparte, de sine stătător în literatura noastră, putînd fi definit ca atare și separabil pe plan istoric de alte manifestări". Esențial pentru ea este, se accentuează, „redescoperirea esențelor propriu literaturii, a lirismului, a individualității și a sentimentelor individuale".

Pentru preromantismul românesc autorul stabilește, esențiale, trei teme. Ca la orice clasificare pe bază de interpretare, există oricînd obiecții care se pot aduce, ținînd mai ales de constatarea unor repartizări forțate. Tema a cărui titlu îl dă cunoscutul vers „O, Ziduri înțristate ! O monument slăvit" este construită de către Mircea Anghelescu ca un eseu de sine independent, susceptibil, mai mult decît alte secțiuni, de o interpretare estetică subiectivă. Asemenea ei tema „Spre Daphne zboar-aprins-a mea gîndire", de exemplu, își revendică niște concluzii menite să risipească ideea despre schematismul epocii. Am spune că autorul are asemenea momente cînd solicită prea mult o realitate cît de cît clasată deja.

Interesant, în fine, ultimul capitol, care mărturisește ambițiile surprinse de noi mai sus. El ia în discuție, în chip de concluzie, problema existenței unei estetici preromantice. „Nu este puțin lucru că literatura noastră va căpăta certificatul său de maturitate sub auspiciile unei asemenea etape de deschidere, de îmbogățire", a cărei trăsătură caracteristică este găsită „reflexivitatea".

„Preromantismul românesc" este, în această viziune unitară, o importantă carte de referință, care consacră în același timp un nou cercetător literar.

Dinu FLĂMÂND

posta redacției

ION DASCĂLU. Cred că numai următorul transport mă va lămuri ; acela pe care-aș fi vrut să-l discut astăzi, înainte de-a-mi fi trimis mie, a fost înecat în vin roșu. Și hîrtia, calitate proastă, a supt totul. Al de-mparte cota de vinuri, că trebuie să fie vreunul prin cer, habar n-are cine merită vin natural și cine zeamă de surcele.

GEORGE CEL IUBIT DE ZEI. Întîi o-ntrebare : ce mai face Afrodita ? Știi, am avut și eu o colegă cu numele ăsta, dar nu era cine știe ce de capul ei. A crescut, a ajuns handbalistă, dar degeaba, de la o sută de metri îți dai seama că nu-i născută din valuri, ci la o policlinică din cartier. George, zeii, dacă te iubesc, să facă bine să-ți toarne în ureche puțină învățătură despre poezie. Că, în privința asta, stai prost. Foarte prost chiar. Vreau să spun că nu știi mai nimic. Și spune-le tuturor să termine cu ploile că mi s-a urît.

COSTICĂ AVENTURIERU. Dragă Costică, te rog să mă crezi că eu totdeauna am fost convins că marii cuceritori (marii crai), marii călători, inclusiv voiajorii comerciali de prim rang, și marii gangsteri capabili să spargă banca Angliei și banca Albina în același timp și să aibă pentru amîndouă alibiuri complete, au purtat în intimitate numele de Costică. Dovadă și versurile matale : „Te-ai dus în noapte cu un altu/Și era fericit cavaleru/ Dar eu muream de rîs în urmă/Eu sînt Costică aventurieru/El nu știa ce ia cu el/ În noaptea aia grea ca fieru/ Strîngea la piept abandonu meu/Căci eu-s Costică Aventurieru". Versurile poate-l interesează pe cavalerul cu pricina, pe noi, care n-am fost în cauză, ne lasă ca-n fața televizorului la ora cînd se face reclamă săpunului Eucalipt despre care noi știm foarte bine că lasă pete pe mîini.

IRINA CERCEL. Sînt obligat să te-ntreb : în afară de biletele Sfîntului Anton mai scrii și altceva ? Oracole, de pildă, caietele-alea în care la rubrica „ce e sărutul ?" toți elevii răspund : „un mijloc de-a transmite microbii". Am să transcriu, totuși, de nouă ori biletelul Sfîntului Anton și-am să trimit toate copiile în plic la revista „Tomis" și două persoane de la această publicație (n-are importanță numele) vor multiplica biletul, că altceva mai bun tot n-au de făcut, și-l vor lansa pe tot litoralul... Cînd am văzut nenorocitele alea de bilete mi-am zis : „Doamne, de-abea am scăpat de autobiografii și mă iei în primire cu poruncile Sfîntului Anton ?!"

DORU GEORGESCU. În „Toate frunzele sînt amare" susții chiar ideea din titlu, spre disperarea iepurilor care rod frunza de varză și a mea care ador susaiul, păpădia, lăptuca, și pentru dușmani, cucuta.

CICI D.I. Îmi spui : „am buzele ca cireașa, dacă mă publici, le săruți". Dar eu nu vreau să te public din două motive : 1) n-ai talent, 2) buze „ca cireașa" nu sărut.

Fănuș NEAGU

ȘARGA NICOLAE smulge triumfător masca „femeii fatale" : **„Ca o pisică de agilă / (La egipteni un animal sacru)/ Cu singe rece de reptilă/ Își țese intriga ca dracu si o infamează pentru totdeauna astfel : „Căci tot mereu în societate/ E o mașină infernală/ Ce n-are pic de pietate/ Această... femeie fatală".**

Dacă „lipsa de pietate" se manifestă vis-a-vis de asemenea versuri aceasta dovedește că susnumita are, cel puțin, gust literar.

LIVIU JOHN. Transcriu următoarea poezie despre care autorul ei afirmă că a lucrat două luni și a renunțat la opt variante : **„Lebedele/ pe care le privesc în dimineți/ luminate/ Vîntul pe care-l simt în zilele/ însorite/ Înainte/ ca noaptea să plece/ definitiv/ Briza pe care o alint/ în păr/ Toată această frumusețe/ suavă/ Pură, limpede și luminoasă ca/ un copil/ Tremură în ceasul dimineții mele/ Soarele aruncă umbre peste frunzele teilor/ Ce este oare viața ?"**

M. T. Mă ceartă sumar : „De o lună corespondez cu dv. dar n-am primit niciun răspuns". Apoi îmi trimite poezia **Narcisa : O, tu nu știi Narcisa ? !/ Că din ziua în care te-am zărit/ Eu inima ție ți-am dăruit./ Dacă ai ști/ O, tu, Narcisa/ cu inima mea te-ai juca/ și jos ai scăpa-o./ Iar inima mea în zeci de bucăți/ Ar pleca/ În întunecosul Hades.** O, ce divin text de muzică ușoară !

Mă gîndesc ce note sfîșietoare ar scoate un cîntăreț bine simțit intonînd versurile : **„Inima mea/ Ar pleca/ În întunecosul Hades" !**

PÎRVULESCU MIRCEA. „Aștept cu dorința-mi fierbîntată și vă rog să nu mă amăgiți și să împărtășiți cu cîteva rînduri la poșta redacției despre mine, dacă sînt sau nu sînt".

Dacă nu vă supărați, în ce secol ați trăit ?

N. MEDALION. „Așadar nu-mi rămîne decît să aștept impresia dv., care o doresc să fie personală". Păcat, eu ardeam de dorința de a emite o impresie universală. Citez din poezii: „Ah unde ești tu / Meșter al versului omenesc ?/ Trimite-ți glasul tău de Eminesc/ și ne arată nouă/ printre tinerii ce cresc / Un Alecsandri sau Alexandresc".

Dar nimic nu poate egala aceste rînduri de un atît de pur și convingător hedonism :

Aș vrea să trăiesc în cring
De nimic să nu mă plîng ;
Să mă culc pe iarbă
Ca omul fără treabă.

Cezar BALTAG

avantpremieră editorială

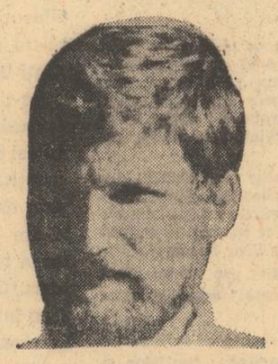

NICOLAE TURTUREANU

Punctul de sprijin

Poeme Editura „Junimea"

GABRIEL VLAD

Sărbătorile

Poezii. Editura „Litera".

VASILE ANDRONACHE

Ochi neînnoptat

Versuri. Editura „Eminescu".

Prezența și absența scriitorului

Pentru un scriitor a fi prezent în presa literară, în paginile de literatură ale celorlalte publicații (mulți autori practică și gazetăria curentă, ocupație demnă de laudă și cu un clar rost social) este o problemă nu din cele mai simple. Fiecare o abordează și o rezolvă în felul său, factori determinanți fiind temperamentul, dorința de a păstra contactul cu cititorii (și pe această cale, în afara cărților din bibliotecă — principala prezență a oricăruia dintre noi, în cele din urmă !), înlesnirea stilistică și, firește, caracterul relațiilor directe cu publicațiile.

A fi prezent, a fi absent din atenția imediată a iubitorilor de literatură — iată o temă de meditație pentru autorii din toate generațiile. Din capul locului trebuie spus că prezența sau absența unui scriitor, a cărui valoare o admitem ca recunoscută, merită a fi judecată din două unghiuri de vedere : mai întîi, dinspre autorul în cauză (în ce măsură el însuși se preocupă de continuitatea — relativă — a semnăturii sale în presă) ; în al doilea rînd, din afara scriitorului, dinspre publicații. Un romancier dorește să se arate „în lume" doar o dată la cîțiva ani îndoind standurile librăriilor, cu o nouă operă. Un poet — și cunoaștem destui din aceștia — nu crede că nu îl avantajează ciclurile de versuri revărsate generos prin săptămînale, și în afara unor salutare colaborări lirice, își migălește plachetele în tăcere. Destui autori fac din reducerea prezenței lor literare la stricta publicare de cărți o regulă de viață. A-i judeca în vre-un fel (fie și favorabil) în privința aceasta este inutil. Singurul lucru pe care îl putem face este să constatăm atitudinea lor.

Există și tipul scriitorului care colaborează buluc, cu orice prilej, încrîncenat, agitîndu-se pe scena publică fără încetare, cu și fără rost. Nici acest mod de a fi literar nu ne îndeamnă a priori la dezavuare. Eliminînd intervențiile parazitare, excesele, observăm că unii dintre acești autori sînt, cu adevărat, inteligențe suple, deschise cu pasiune spre aspectele lumii moderne. Plurivalența nu e, totdeauna, și în orice împrejurare, semn de superficialitate. Dacă acest scriitor multicolaborator dovedește, pe linia de forță a destinului său literar, conștiință artistică reală, toate celelalte activități publicistice capătă dacă nu sens măcar justificare.

Dacă privim lucrurile din afara scriitorului, prezența și absența sa de pe scena literară arată oarecum diferit. Și aici ajungem la principalul aspect pe care dorim să-l semnalăm. Vrem adică să atragem atenția asupra unei anume monotonii a criticii (și a publicisticii literare, în genere) ce se practică la noi. E descurajant să remarci că despre un scriitor sau altul nu se scrie în revistele noastre (cu puține, puține excepții) decît cu prilejul apariției unei noi cărți — reeditările, ca un făcut, sînt aproape trecute cu vederea. Ne bate gîndul chiar că unii dintre scriitori, dată fiind această stare de lucruri, au fost „împinși" la păguboasa fărîmițare a creației ce se constată la un poet care tipărește anual una-două cărți de versuri (cînd substanța constatabilă a talentului său i-ar asigura reveniri editoriale mai distanțate) : în acest fel s-au umplut librăriile cu plachete de schițe și povestioare frecvent revărsate în tipografii, datorate unor prozatori de la care avem destule semne să așteptăm construcții mai ample, mai grave. Care, e drept, cer timp îndelungat de elaborare și curajul „absenței".

E aproape un risc să te retragi la țară pentru cîteva luni, sau să pleci într-o mai lungă călătorie. Te uită, vorba aceea, lumea. Să fie chiar atît de relativă valoarea literară a atîtor autori încît oricînd această „uitare" confuză să-i amenințe de îndată ce se retrag, pentru o vreme, din ochii de fiecare zi ai criticii ? Ne îngăduim să credem că nu și avem destule motive de optimism cu privire la literatura noastră actuală, pe care o urmărim cu o firească preocupare.

Credem că în loc să stea cu ochii ațintiți asupra avalanșelor de cărți ce apar mereu (asta nu înseamnă, desigur, că acestea nu trebuie întîmpinate) critica noastră literară este chemată să se înalțe deasupra destinelor individuale, căutînd direcții, **construind** critic cu materialul abundent al beletristicii. Sînt oare, prea rare încă, privirile de ansamblu asupra unui deceniu, a unor evoluții literare. Astfel, din această perspectivă vor apărea altfel și autorii ; vom constata că „absența dintre cărți" se va subția, că scriitorul de valoare va reveni sub pana comentatorului literar mai des și mai autoritar.

Cît privește publicistica literară, vom aprecia că în revistele noastre apar destule texte (poezii, proze) ale scriitorilor — adeseori ai senzația unor alăturări întîmplătoare de nume ; e necesară totuși o **metodă** și în publicarea acestor texte ! — dar se face prea puțină propagandă (în sensul convenabil al cuvîntului) cărților și scriitorilor. Interviurile, confesiunile, multe alte forme de publicistică literară, sînt timid folosite, ori chiar inexistente. Este elementar ca pe scriitor să-l cunoști în opera sa din cărți editate, mai puțin dintr-o schițulice sau fragment de roman, sau cîteva poezii dintr-o pagină de revistă. De aceea, ne pare mai util ca presa literară să se ocupe mai puțin de (publicarea unor texte literare) cît **despre** (autori, cărți, orientări etc). Așa, de altfel, se procedează în marile reviste europene, așa putem reține mai natural atenția cititorilor

Ilie CONSTANTIN

Despre frumusețea existenței

Nici acuma n-am reușit să-mi explic care sînt resursele marii mele dragoste de viață ; o sensibilitate deosebită face un teribil egocentrism. Uneori îmi reproșez că iubesc viața numai din teama de a o pierde, că dacă aș ști că aceste flori care stau de dimineață în fața mea și mă tulbură, ar fi eterne, n-ar cunoaște nașterea și moartea, mi-ar apărea indiferente. Certitudinea eternității ar anula ori ce zbucium, și orice frumusețe. Dacă ar exista eternitate, n-ar exista nici aroma și nici frumusețea florilor. Dar oare farmecul existenței să stea numai în zădărnicia ei, și oare noi iubim clipa numai fiindcă știm că se pierde ? Nu m-aș încumeta să răspund la această întrebare.

A iubi viața, înseamnă, simt eu, a fi liber de instincte de proprietate. Dar, din nefericire, noi nu iubim decît ceea ce posedăm sau, și mai rău, vrem să posedăm ceea ce credem că iubim. N-avem răbdarea și delicatețea să admirăm gingășia, fragilitatea și misterul unei flori, noi vrem să le posedăm, noi vrem să fie ale noastre, noi vrem să le culegem, să le ucidem și să le aducem la fereastra casei noastre. Noi vrem să fim stăpînii indiscutabili ai acestor minunății. A culege flori pare multora o indeletnicire poetică, plină de sensibilitate, practicată cu precădere de ființele mai delicate. A culege flori, este, îmi spune sensibilitatea mea, o barbarie. De ce trebuie culese florile ? De ce trebuie ele smulse din pămîntul în care s-au născut ? În mulți dintre noi nu există iubire, ci doar instinctul de posesiune, noi nu iubim florile, noi vrem să fim stăpînii acestor flori. Dacă le-am iubi, le-am lăsa în plata Domnului. Se spune despre mine că sînt cinic, sceptic, misogin, mizantrop și tot felul de năzbîtii. Totuși, chiar așa cinic cum sînt, culegerea unei flori mi s-a părut întotdeauna o operație primitivă și inutilă. Cel mai important lucru în existența noastră este respectul față de viață, indiferent că e viața peștilor, a florilor, sau a oamenilor. Ceea ce n-am înțeles niciodată în psihologia asasinilor a fost teribila lor ignoranță, ei se grăbesc să răpească viața, o realitate pe care nu o înțeleg. Dostoievski spunea că îi e imposibil să ia viața unui om atîta timp cît nu poate să i-o și dea. E în această afirmație nu numai o mare inteligență ci și o sublimă modestie. Sau, mai simplu, respectul față de viață, umilința în fața acestei taine care se numește viață. Nu e suficient să considerăm viața noastră un miracol. Asta am mai fi dispuși s-o facem. Important e să considerăm viața tuturor oamenilor un miracol. Dar individul crede că numai el e un miracol, pe cînd ceilalți.

Adeseori am unit dragostea mea de viață cu frica de moarte. Mai mult decît atîta. mi se păreau sentimente iremediabil asemănătoare Sigur, — îmi spuneam eu — iubesc acest cer albastru numai fiindcă știu că îl voi pierde. Dacă l-aș ști veșnic deasupra mea, nici nu m-aș uita la el. Și, totuși, nu este adevărat. Efemeritatea existenței nu este un sentiment pe care noi îl trăim cu adevărat, în mod real. Oricît ar părea de paradoxal, oricît ar sfida logica, și experiența, noi ne considerăm eterni. Noi admitem teoretic ideea dispariției dar, în adîncuri în ciuda rațiunii, nutrim speranța că natura va face, pînă la urmă, o excepție. Gîndirii îi este imposibil să admită moartea, gîndirea, în magnifica ei lașitate, trăiește în mod perfid ideea supraviețuirii. Din această speranță nebună s-a născut ideea unei vieți viitoare. Nu știu dacă există sau nu o viață viitoare, știu numai că teama de a înțelege această viață prezentă a născut o asemenea idee. Ideea unei vieți viitoare înrădăcinează în om disprețul față de viața prezentă, și, ceea ce e și mai primejdios, a dezvoltat convingerea în rentabilitatea sentimentelor. El e generos nu fiindcă e stăpînit de iubire ci fiindcă crede că într-o viață viitoare gingășia lui va primi dobînda mult așteptată. Viața viitoare devine o investiție. La fel de rentabilă ca și investițiile în petrol. Dar cum putem să vorbim de o viață viitoare atîta timp cît noi n-o înțelegem pe cea prezentă ? Dacă sîntem idioți acuma, avem toate șansele să rămînem la fel de idioți în viețile viitoare.

Cu toate păcatele mele, cu toate limitele mele, am fost uimit de ușurința cu care mulți oameni treceau peste frumusețea unui apus de soare, pur și simplu nu-i interesa. Eu nu mă

jurnalul unui martor ocular

gîndesc la un apus de soare ca la un spectacol, oricît ar fi el de minunat, ci, ca la o realitate care trebuie înțeleasă. De ce ne-ar tulbura o pagină de Tolstoi și ne-ar lăsa reci un apus de soare ?

Descoperirea frumuseții nu este deloc o problemă sentimentală, nici măcar una de estetică. Concentrarea noastră într-o zonă măruntă de probleme, închiderea într-un spațiu îngust, ne împiedică să vedem splendoarea lumii ; nici un vantios n-o să aibă timp să admire o floare. Aș îndrăzni să spun că cine nu e capabil să iubească un răsărit de soare nu e nici capabil să înțeleagă suferința unui om. Mulți însă se prefac că iubesc natura, se specializează în această iubire și transformă dragostea de natură în dispreț față de om. Această atitudine e o formă de perversiune psihică. Am văzut un om care iubea florile cu pasiune, dar pasiunea lui față de trandafiri nu era decît expresia urii față de om. În dragostea față de trandafiri se adunase toată ura atroce față de semenii săi. Dacă n-ar fi urît oamenii, trandafirii l-ar fi lăsat indiferent. Și în dragostea față de animale găsim uneori expresia aceleiași uri întortochiate. De cîte ori n-am auzit din gura acestor guri gingașe oribila frază : „Cîinii sînt mai buni decît oamenii".

Cuvintele, noțiunile, sînt capabile să distrugă frumusețea realității, să pîrjolească totul în calea lor, ca o hoardă barbară. Noi nu mai trăim realitatea, ci cuvîntul, noțiunea. Încrederea în magia cuvîntului e o formă a inerției. Trebuie să iubim realitatea, s-o apărăm în fața invaziei cuvintelor orgolioase și moarte.

Am admirat odată un apus de soare și am suferit la gîndul că această frumusețe unică se va destrăma. Eu nu iubeam de fapt acest apus de soare, eu voiam ca apusul să nu piară, voiam ca timpul să nu înainteze, voiam ca eu să nu mor. În dragostea față de acest splendid apus de soare se oglindea toată frica mea de moarte.

Teodor MAZILU

Sus :
SATIRI (Poliphile, p. 227)

Jos :
Viziune de MAGRITTE

POLEMICE

Metoda fără critică

Acum șapte sau opt ani, era destul de greu pentru un critic să afirme un punct de vedere teoretic, o metodă, un program, fără să fie bănuit de prezumție sau, în cel mai fericit caz, de a-și pune întrebări zadarnice. După Croce, după Călinescu și după atîția alții, ce rost mai avea să faci teorie ? Eugen Simion, care a polemizat cu mine pe tema aceasta, mi-a dat un răspuns plin de bun simț : critica se scrie, nu se teoretizează. Și dacă totuși, împotriva acestui bun simț (prea) evident, te încăpățînai să teoretizezi, îți atrăgeai niște explicații disprețuitoare ; nimic nefiind nou sub soare, era lesne să ți se arate cui datorezi ce datorezi. Ziceai, de exemplu, „lecturi infidele", spre a marca o anume independență, față de operă, a criticii, numaidecît cineva își amintea că Mounin a numit traducerile „les belles infidèles" și te acuza că i-ai uzurpat ideea.

Astăzi, lucrurile s-au schimbat în așa măsură încît, uneori, regret că n-a triumfat bunul simț, ci vanitatea : criticul care n-are o metodă trebuie să-și caute de treabă. Critica se teoretizează, nu se scrie Sîntem la ora metodelor. Puțini își îngăduie să rateze un preambul teoretic la o rubrică de critică și încă și mai puțini să nu aibă o cît de neînsemnată idee personală. Cu cît mai neînsemnată, cu atît mai tenace. Înainte vreme critica părea a se face de la sine, nici nu era nevoie de o personalitate ; astăzi ne învîrtim printre personalități care s-au specializat în introduceri în critică. Este, se vede, o logică în orice evoluție : după pura empirie, vine la rînd pura teorie, după critica fără metodă, metoda fără critică.

Nicolae MANOLESCU

SONETE
de Tudor George

Cartea

Tandrețe languroasă lin tactilă
Pe-obrazul cărții mele, pe copertă ;
Paingul miinii-n fiecare filă
Palpită ager o meninge certă !

Deci, tu ești orhideia mea fragilă
Ce timpul meu, calcarul, mi-l insertă,
Parfumul meu de firavă argilă,
Icoana mea-n infoliul tău inertă !

Îți recunosc, petală cu petală —
Ca Hamlet deșirîndu-și monolcgul —
Corola ta
ce iz amar exhală
Pe unde-și scurse nebunia drogul...

M-ai devorat, idee cu idee !
Pier în extaz,
Sublimă-Orhidee !

Pietrosul aer

Odaia mea-i ca piatra cea din Kaaba :
Un aer dens lăuntrul ei mă ține !
Prea mare-ți fu, plecînd de-aicea,
graba !
Pietrosul aer e-mpietrit de tine !

O marmoră de fum îmi e cocioaba
Prin care-un sculptor cată să dezbine
Mulînd conture, dibuind degeaba
Volumu-aerian păstrat prin cline

De fapt, eu recompun cu-nverșunare
Volumu-ntreg, cu-ntreaga ta mișcare !

Te simt rostogolită-n piatra dură
Ca-ntr-un ocean, aceiași picătură,

Rememorînd
— matriță cu matriță —
Statuia ta
— un spați ce-o să mă-nghită !...

Un vînt de fier

Văd peste tot plantații de antene,
Arbuști de fier,
harababuri de fier,
Cresc peste blocuri larme pădurene
Cu ramurile răsfirate-n cer...

Răzbate-n slăvi un vînt uscat, prosper,
Prelins prin rădăcini,
prin țevi,
prin vene,
Se scurge pînă-n colțu-mi auster,
Zădărnicindu-mi creatoarea lene.

Un vînt-de-fier
ne curge-n mușchi și-n
nervi,
Ne facem mai de fier,
dacă observi,

Ne mineralizăm,
ni se combină
Simțirea cu oxihemoglobină,

Curînd vom fi cu totul de metal —
Conform cu codru-acela ireal !...

Muzica sferelor

Am auzit viori într-astă noapte
Or brazii pe arcușuri se-ncordară
A fost un vînt fremătător cu șoapte
C-o adiere limpede, ușoară...

Timpanele-s, de prea mult timp, inapte
La armonii, la melopeia clară —
Sub colb lărmuitor —
să mai s-adapte
La sonul ce pădurile-nfioară !

O, sînt bolnav de zgomote, de larmă,
De ziduri care urcă, or se darmă,

De Vavilonul care mă regretă !
O, sînt bolnav de muzică concretă !

Îmbrățișez un brad, îl prind ca-n clește,
Mi-aplec urechea
și-l ascult
cum crește !

Pajiștea de la „Cumpătul"

Prin brazii ăștia văd numai arcușe :
Trecu pe-aici, cîndva, Enescu George —
Timpanul lui destăinuia culcușe
Eoliene,
mugete de orge...

Iar ochiul lui țintise Caraimanul
Cu panorama lui ce pin-la cer e,
C-un gest suprem,
cum ai căsca pianul
Și-n loc de clape mirui conifere !

Prezenți sînt acei Ochi
și-acea Ureche
Prin pajiștea enesciană, veche...

Timpanul meu și ochii-mi ies din
bulbări
Pindindu-Te !
Mă tem să nu Te tulburi !

Șed p-un buștean !
Asemeni unui Zeu,
Te simt plutind
prin Vastul-Ateneu !

Prea repede

Lui LUDOVIC ANTAL

Prea repede te-ai stins, penumbră
tandră,
A sufletului meu, tu, adiere,

Tu, sușur dulce, fumegoasă meandră
A spelbei luciole care piere,

Te-ai stins în tinerețea ta oleandră,
Topit în somn de primele himere ;
Surpind castelul tău din vechea
Flandră
Cum surpă-amurgul umbre prin
unghere...

Prin ce gîndac spășit,
prin care gîză,
Prin ce șopîrlă glasu-ți să se-auză ?

Prin care fir însipurat de iarbă
Privirea amintirii să te soarbă ?

Iar dacă mîngîi vîntul,coama lui,
Nu duhul tău
și fruntea
ți-o mîngîi ?

Capriciu la Meduza

Fără umbrelă —
nici să nu-mi apari !
Mi-ai apărut pe lume sub umbrelă,
Cu ochii tăi de gingași nenufari,
Ca dintr-o scoică-a mării :
Venus-Belă !

O, arătare suplă, boticelă,
Cum ciutele,
cu gît, cu umeri clari,
Drapată-n fulminanta ta dantelă,
Meduză, ce-ți răsfiri păunii mari...

Să-mi vii cu-acea cupolă de mătase,
Cu clopotul de-azur al tandrei mări,

Cu ceru-acela care te nimbase
În ceasu-acelei groaznice-ntîmplări :

De-atuncea eu
— acest, ce prea
nedemnu-s ! —
Cred — mitoman —
c-aș fi văzut pe
Venus !

Grilaje vechi

Trec, uneori, pe lîngă poarta veche
Și văd grilajul vechi, un drug de fier
Prin care noi pășam parcă mai ieri
Înlănțuiți, spre cuibul tău, pereche...

Grilajele-astea sub rugină pier
S-au stins sub ploi,
sub vînturi,
sub
culbecha...
Iubirea noastră — floare la ureche
Acelui timp cu pathos efemer !

C-o gheară fermă, iedera dezbină
Grilajul vlăguit de-o grea rugină...

Eu am durat să-l văd,
dar mă-ntioară
Această dezmembrare funerară

Doar liliacul, iată-i mult mai lancer,
Îmbobocit,
mai trupeș,
ca un concer...

Durată

Cînd trec pe-aproape tinerii cei gureși
Înlănțuiți, cu-mpleticite plete,
Exult cu-acești băieți, cu-aceste fete,
Îndătinat în trecătorul iureș...

Nu voiu curînd să gust din spelba
Lethe.
Las altora, din viața loru-și ture-și !
Simt brațele-mi ca Oltul și ca Mureș
Prinzînd în brațe țara mea cu sete !

Să dăm prinos acestor vii senzații
Și sentimente,
dincolo de vreme :

Noi n-am murit,
nu ne-au murit nici
tații,
Nici buni și nici străbuni
— iubiri
supreme ! —

În inima-mi pulsează, azi, cu toții,
Mîine-or pulsa copiii, strănepoții...

Ancora

Hoinar am fost, corsar de cursă lungă,
Brav velier fruntînd oceane-n lupte,
Dar prin furtuni, în ceasul cîrmei rupte,
Tu, ancora mi-ai fost
și mi-ai stat lîngă !

Prin bolta nopții care dedesubt e,
De-o stea de mare, de-un buret, de-o
stîncă,
Pe-un lujer fin, corola ta adîncă
M-a-nlănțuit cu cerurile-abrupte !

O, Ancoră-Destin, ce tandru sufăr :
Mi-ai dat tăria ta ca unui nufăr !

M-ai întremat, fixîndu-mi loc sub
soare,
Cu tija ta de tăinuită floare,

Printr-un ocean de lacrimi, o, Divină,
Cu dragostea-ți mușcată de rugină...

tineri autori

prezentaţi de scriitori şi critici

CORNELIA MARIA SAVU

De cincisprezece ori, abia, s-au rotit zodiile toate, una cîte una, de cînd această prea ciudată copilă a răsărit pe pămînt. Zodia ei este însă una singură, necuprinsă în zodiac : Poezia.

Cu rîvnă ingenuă şi dar precoce revelat al divinaţiei, eleva cuminte din Vatra Dornei a descoperit în ea însăşi mai curînd decît în cărţile dragi tărîmurile privilegiate ale chemării sale. A cercetat cu luare aminte istoria Moldovei şi, îndeosebi, epoca marelui Ştefan, pentru că imaginaţia ei avea nevoie de spaţiul larg în care şuieră vîntoasele epopeii. Dar în curînd, sau poate în acelaşi timp, calmul hieratic al Bizanţului o atrăgea irezistibil, chipurile încremenite în mozaic sub aureola de aur stins. Şi Spania reconquistei... Şi şubredele Islande... Nordul, îndeosebi marele Nord al purităţii absolute, al pururi neistovitelor dorinţe magnetizează lirica ei.

Nu recunosc în ţesătura aceasta poematică urzeala vreunei poezii mai vechi. Vocea copilei nu-mi aminteşte nici-o voce auzită pînă acum. Sau, poate, totuşi... Nu vibrează ea asemenea acelei patetice voci feminine dintr-un alt continent asemenea misterioasei Emiliy Dickinson ? Aceeaşi predilecţie la una şi la alta pentru cuvintele înălţate — asemenea flamurei pe catarge — prin majusculele lor heraldice : „Necunoscut", „Turnir", „Binecuvîntare", „Altfel", „Aceştia" — umile cuvinte înnobilate printr-o poetică investitură.

De o asemenea investitură care a ridicat-o deasupra preafragedei vîrste a fost învrednicită poeta Menirea ei ea o cunoaşte. Tinereţea ei se închină Tinereţii. **„Să vă iubiţi menirea voastră ca umbra peste umbre şi fără privegheri căci s-ar putea să treceţi ca-ntre fereşti lumina şi timpul nu aşteaptă de tineri vă iubiţi !"**

Poeţilor adevăraţi, menirea le este singurul viitor.

Nicolae BALOTĂ

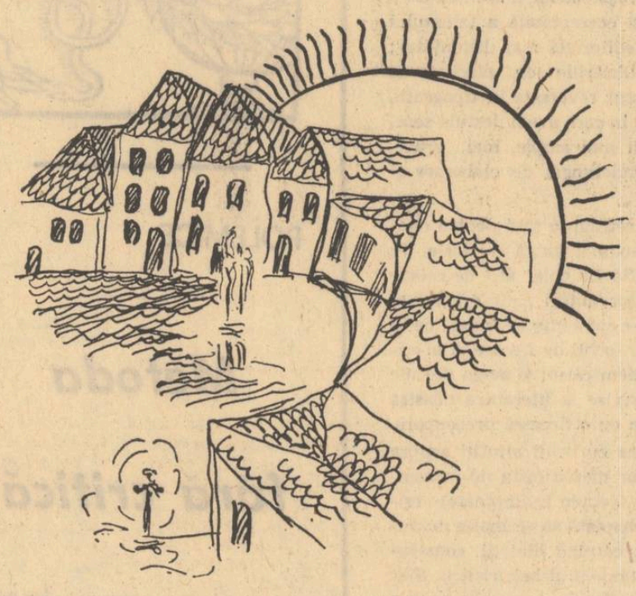

Ilustraţii de EUGEN GRUESCU

NICOLAE LUPU

Dintre cei care bat la porţile poeziei, cu mai multă sau mai puţină sfială, tînărul Nicolae Lupu, pe cît de nerăbdător să răzbească şi el înăuntru, pe atît de timid totuşi şi înaintînd în vîrful degetelor spre presupusul Parnas de dincolo — are după părerea noastră măcar o îndreptăţire : aceea a autenticităţii.

Vraful de poezii pe care l-am avut sub ochi (destul de mult timp trebuie să recunosc, pentru că la prima lectură mi-au plăcut foarte mult, la a doua mai puţin şi am vrut să verific dacă nu cumva entuziasmul scade treptat) rezistă şi pare hotărît să se constituie într-o carte frumoasă. Nicolae Lupu ne propune un vers melodios, în bună tradiţie clasică, tras dintr-un caier de nori şi de aburi peste deal-uri, tors cu stîriitul molcom specific, dar şi cu răbdarea optimistă a ţăranului care ştie să vadă oi în lună. Universul lui e ţărănesc aşadar între coperţi moderne. La vina nativă se adaugă un plus (ori un minus) livresc, de la Labiş pînă la Baudelaire şi Esenin. Substanţa e adolescentină, mari mîini erotice, sete de absolut, implorări, ca de pildă : **Nectar al unei morţi atît de rare, / Crud feştilar sleindu-se pe braţ, / Stringem un rug pe frunte cu nesaţ, / Un soare putred dezgropăm din soare, // Dar numai tu, dar numai tu, femeie".** etc. E un curaj, cînd debutanţii se căznesc a scrie bătrîneşte, să fii sincer cu vîrsta şi pornirile tinereşti. Metafizica nu a bîntuit realmente, decît cîţiva poeţi, dar moda e să arăţi o conştiinţă ciuruită de întrebări şi de chinurile facerii universale. **„Le cresc la vite luminări pe bot, / Vestind parcă-un potop de ceaţă sfîntă"** — iată două versuri luate la întîmplare, care atestă vigoare a imaginilor, capacitatea de a crea viziuni, disciplina gîndirii plastice. Ce pretindem de la un nou poet ? Desigur totdeauna marea cu sarea, la început, pentru a ne mulţumi mai apoi cu ce dă dumnezeu. Nicolae Lupu vine acum cu un grăunte de sare cristalizat pe spicul firelor de iarbă ale unor versuri unduioase, care flutură frînturi de viaţă şi de peisaj sufletesc nuanţat — şi sîntem bucuroşi de acest mult — puţin necontrafăcut. Nu i-am dori să se grăbească prea tare ; rămînem încă adepţii debutului dificil şi al alergătorului de cursă lungă.

Marin SORESCU

Fibulă antică

numai plînsul
rămîne între toate
mai frumos şi mai necăutat
numai plînsul atinge desăvîrşirea
şi desăvîrşirea îl atinge
pe el
într-o neîncetată peregrinare
a timpului din clepsidră
şi într-o neîncepută
descoperire
la porţile propilee.

Epitaful lui Don Quijote

— „ascultă aici, cavalere —
umbră a noastră
şi-a tuturor stricăciunilor
ce se pot întîmpla,
ascultă aici în pragul
tăcerii din care
nu ţi se mai poate răspunde
şi din care — năpăstuit al copiilor —
el se înfruptă mereu
la cina cea de taină
ascultă aici, cavalere ! —
suprema nebunie a celui
ce i-a dat viaţă
să ţi se pară cu mult mai
neînsemnată
decît a voastră
înţelepţi muritori
care mai credeţi —"

Heraldică

...şi noaptea se adulmecă
suferind
într-un spaţiu nelimitat
dintre ibovnică şi rege
într-o clătinare a oaselor

peste calmă bărbăţie iernate
şi-a celui din urmă poftit
la deplina trezire de ziuă
şi noaptea se coboară

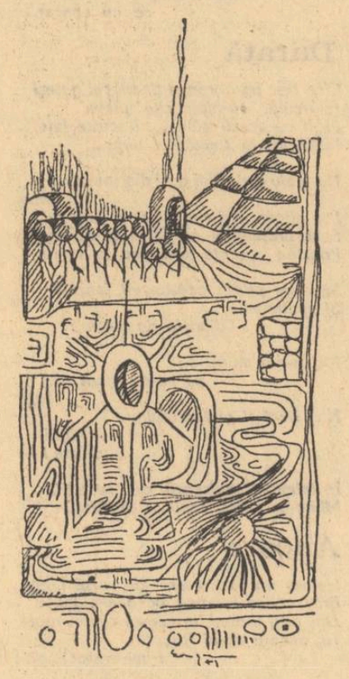

în toate deschiderile de uşă
şi se deretică prin rafturi
cu o subţiată neînţelegere
şi se aruncă la întîmplare —
frenetic — procesiuni ecvestre

Reconquistă

se va petrece — în sala tronului —
aceeaşi surprinzătoare Recunoaştere
noi — plecaţi mai demult
de la cîrma atîtor iberice spanii —
ne vom aşeza prea cuminţi
în ovalul de iernateci hidalgos
în lumina de lespezi prevăzătoare
şi — suferind încă de pe urma
neînţelegerii noastre —
se vor arăta singuri
căzuţi prea devreme în bărbăţie
iar noi — neîmpliniţi unor eterne
reconquiste —
le vom da o înveninată
binecuvîntare.

Deschiderea uşii

...şi totuşi
nu m-am ridicat
în picioare
ea venea de departe
de foarte departe
şi avea în loc de trup
mai vechiul semn felin
al descoperirii de peste
MOARTE
ea venea de departe
poate din ţara niponă
şi urma sandalei
aceleia divine
şi mult prea subţiate
de-un calm pelerinaj
i se ghicea în coapsa
cea plină de nisip
iar eu, nepresimţitul
făceam un gest reflex
de pildă acela
al deschiderii uşii

Dyonisiacă

În toată această epopee
în care dorm
de-a valma
augustele efluvii
se vor găsi cîndva
(în embrion sau altfel)
pornirile divine
prin care
să ne trezim
mai siguri
într-un miraj viril

În toată această epopee
cînd edenul
mai strigă
încă-n voi
se vor găsi destule
solemne încercări
de-a părăsi
impudicul portal
prin care Dyonisos
îşi fierbe născînd
în pumni
orgia.

şi poate că-n această sterilă epopee
în care dorm
de-a valma
augustele efluvii
noi, cei purificaţi cu myrth
ne vom găsi puterea
de-a reîncepe jocul
printre statui turnate
de-a pururea-n argintul
de stricte liturghii.

Aflat în ev

vai domnilor părinţi
sau poate mari închizitori
la cîtă nerecunoştinţă
din partea voastră
ne-am aşteptat
la cîte înţelegeri
n-am tresărît întîmplător
şi-n cîte taciturne răstringeri
nu ne-am modelat
credinţa
din tot ce-i omenesc
nouă ne-aţi hărăzit
doar plînsul
între canate
cînd uşa se deschide
la început de seară
şi voi, inconjurînd vitralii,
pătrundeţi înăuntru
şi sînteţi prea mulţumiţi
de cei care jertfindu-se
vă vor purta aripa
dintr-un destin în altul.

Camino

şi noi ne iubeam mai mult în atingeri
decît în cuvinte sub borul
nedezghiocat
al unei covîrşitoare pălării
şi visam înapoia chipului nostru
ca într-o carte
arcuri de triumf
prin care numai pasul
cel plin de recunoaşteri
să treacă într-o distingere amănunţită

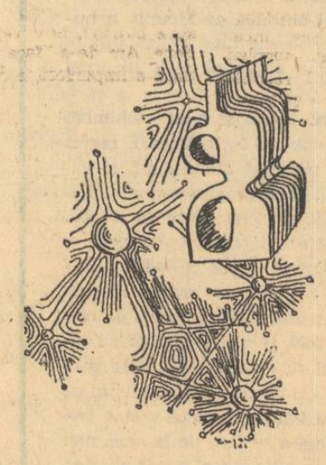

şi noi ne iubeam într-un fel de corridă
eu eram taurul şi în acelaşi timp
toreadorul
urma alegerii subţiată de necunoscut
îmi căzuse în tîmplă
şi eu îţi prindeam arginţii în piept
ca într-un joc de floarea soarelui,
ca într-o rezemare pe caldarîm
asemeni rătăcitorului cu nume
de Pablo
frate sau văr al lui Jose
şi al Mariei

Bassilisă

şi să păşim într-un
tablou votiv
cînd trecerea va pierde
din nimbul enigmatic
lumina străbătînd-o
arc după arc
şi glezne

eu sînt aici
prezenţa mi-o acopăr
cu numele-mi captiv
în stingeri de cupole
şi gestul mai nesigur
de-a vă avea-n genunchi
mi-apleacă întruntarea —
înţelegerii de sine
eu sînt aici
şi vid în juru-mi.

Bassileu

ţintuiţi-mă
cît mai sînt viu
oricum în absenţa-mi
asemeni lui Nessus
lichid inflamabil
călciielе, braţele
vă va cuprinde
luîndu-vă satisfacţia
de-a-mi constata rănile
şi de-a vă privi
unul pe altul
într-o indiscutabilă,
neiertătoare
Greşeală.

Cornelia Maria SAVU

Lumină

Numai tu m-ai întrebat cînd o să mor
Şi coroanele pomilor se tîrau pe pămînt înspre noi,
Pietrele înfloreau în răsuflare-mi uşor,
Albinele mă rupeau în proaspătul roi.

Numai tu şi mi-e frică de mama că tace.
Vai, nu mai plouă de mult şi se zbate
Ochiul cel verde într-o palidă pace
De aripi, mi-e trupul fulgerat jumătate.

Cînd o să mor ? cînd o să mor ? şi se mărise pe gură
O flacără vînătă ca un plîns de fierbinte
Şi trunchiurile retezate mă cerură
Să le mîn sîngele pe sub cer înainte.

Clavir

Pe dealuri-putrezeşte vrejul bubos al ploii,
Bivolii sparg coşciuge de undelemn prin curţi,
Se prăbuşeşte lumea de pe cocoşi şi goii
Coşari îşi şterg rachiul genunchilor pe frunţi.

Mie mi-e dor de tine şi-alunec pal pe sînge,
Foi verzi de-ndurerare mi se lipesc de el,
Zările-mi sapă-n umeri o groapă şi mă strînge
Aerul vechi şi ţeapăn, pasul rotund de miel.

Şi pe sub nori, placenta cărbunilor îmi plîmbă
Lumina gurii tunsă de glasul vagabond,
Îngeri purtînd feştile mi se coclesc pe limbă
Tîrziu mulgînd un uger de întuneric blond

Şi bat pe arbori ochii — fîntîni de neagră spumă —
Cîntă-mi departe despre iernile tale mici
Ce răguşindu-mi trupul, din blîndă moarte nu mă
Străbat cu sfînţi paianjeni şi proaspete furnici.

Tîrziu e şi în lemne fierb ultimele stele,
Mie mi-e dor de tine şi-n sfîncşi mă descompun,
Sîngele vin coşarii cu aripi să mi-l spele
Şi sub balanţă două tigăi de umbră-mi pun.

Creatură

Mai pură îndurerarea acestei viscoliri,
Cel care umblă singur se va simţi pustiu.
Să se apese rîsul pe molcome iubiri
Sorbit să fiu de vînturi şi verde să mă ştiu.

Dă drumul, tată dulce, amiezilor să fugă,
Vezi bine cum pe gheaţă martirii intră-n joc,
Tu te-ai născut din fluturi, eu am ţîşnit din rugă
Ca să înund cu sînge abisul unui foc.

Mai port în mîini conturul unei pedepse care
Trupeşte mă închină cu plînsul rupt din nor.
Auzul crud al mîinii şi albu-n nemişcare
Trădează somnul nopţii cînd clopotele mor.

Iată, îţi dau o pleoapă s-aduni sub ea pustiul,
Bocet să poţi încinge aburul netopit,
În apa rece-a lunii se înecase fiul
Cînd blînd te-am plîns în lemne sub ceru-mbolnăvit.

Şi, linişte, din dealuri răsar arbuşti de spumă,
Cea care creşte-n sine-i nervura unui gol.
Trup negustat, trup lacom, trup de zăpadă, du-mă
Să-mi beau din pietre sarea dînd soarelui ocol.

Cînd ostrov sînt

Să plîng îmi vine, doamne, dar aşa mă îneacă
Suflîndu-şi peste umeri nînsorile de iad,
E cineva afară şi-mi pedepseşte fumul
Paharelor şi buze peste privire-mi cad.

Şi simt cum urcă-n frunte-mi pămîntul de pe talpă
Pe cînd sămînţa frunţii răsare-n rîsul lui,
Să plîng îmi vine, doamne, că-s pielea unei stele,
Că sîngele pe oase va trebui să-l sui.

Nu am decît aceste palete fumegoase
Pe care-mi storc auzul de clinchete subţiri,
Aceşti genunchi de ceaţă fierbînd în întuneric
Şi-o roabă care-mi cară căldura strîmtei firi.

Marele cearcăn creşte sub cărnurile pale
Şi din cerneala frunţii strîmbe tulpini ţîşnesc,
Marele cearcăn plînge pentru o încă lume
Şi îmi aduce jertfe să plîng cu el, să cresc.

Regat de şei pîrlite, vînă de fum sihastru
Scurîndu-şi splina fugii în candele de ger,
Şi nu se mai zăreşte nici un ungher albastru
În care ciinii-ar linge flori mirosind a zer

Şi pentru ce cu somnul să-mbrac un lac de lămpi
Şi pentru ce atîta surd tapet pe ceasornic
Cînd norilor le curge din degete pustiul
Şi sînt eu însumi apei şi fiilor datornic.

Şi nu pot, doamne, nu pot să-mi măturochii mîinii
Cînd ostrov sînt acestui fix povîrniş de şei.
Pot să-mi gonesc departe oglinzile şi cîinii
Răcnind : Tu, orb angelic, ia ochii să-i bei !

Sfîrîie părul nopţii-n puhavele copite,
Foc nu mai linge zarea culcată peste vis.
Spirtul abrupt al lumii se clatină pe geamuri.
Şi-n damtul lui e nimbul clădirii mele-nchis.

Floare

Dă tu pace umbrelor să fugă,
Tată, orbii pling şi trec de semn.
Dă-mi o floare ca să ar mormîntul
Flăcării cu stilp de undelemn.

Fată mută cu furnici pe gură,
Simburii departelui plesnesc.
Frică mi-e că fruntea soarelui
Va zdrobi paharul cîmpenesc.

Dă-le pace ! Fiarele-şi beau seul,
În cascade tragede prelins.
O să strige lung prin ţevi de iarbă
Sînge-alunecînd pe munte-aprins.

Dă-mi să ar ! — îmi urcă-n trup o sete
Precum aripă ţîşnind din jar
Nu asculţi ? — fîntînile ne urlă
Şi amiaza se-adînceşte iar.

Şi nu strigînd

Cer pustiind livezile în somn,
Negură caldă picurînd în foc,
O, lacrimile păsărilor mute,
Limpede poartă-n care-ncet mă rog.

Nu, nu veni, fîntînile-s de umbră,
Sîngele pietrei putrezeşte sus,
În flori se-nmormîntează pelerinii,
În nori mai este undelemn de pus.

Şi nu-n genunchi, va bate-n arbori încă
Înalta-mi umbră, va suna curat,
Urme prin adîncime luminînd,
Tînără nuntă-n cumpănă de sat.

Şi nu strigînd, pe-aproape dorm nuntaşii,
Vinul mai fierbe-n porii cruzi,
Ochii închid, întind prin iarbă mîna.
În reci oglinzi de cîntec te scufunzi.

Somn clătinînd coroanele de aripi,
Nu aşteptînd şi nu curgînd din tine,
Că lunci de nori trec şiroind prin toamne
De lenea dragostei cu gust de sînge.

Cîte o flacără

Cîte o flacără neagră zeii-mi mănîncă
De-a lungul florii cu păcat de stîncă.
Printre cununi mă-nchipui şi mă strîng,
Bea ochii mei, inima ta, de frig.

Putrede piei de piatra-aşterne-n zori
Sub aburi şi în casă fierbe-mi nori
Să picur cald, să mă preling încet
Pe nimb răcit de flacără şi-oţet.

Umbra luminii-n palmă să-mi aplece
Bătrîne picături de apă rece.

Din ce în ce cuvintele mă-mbracă,
Stingîndu-mi var pe piept de dimineaţă,
În straie singeroase şi mă joacă
Pe şei cîntînd cu frîiele de ceaţă.

Lovit de flori mi-e sîngele, mă doare
Şi putrezeşte-n strîmba răsuflare.

Eu sînt un turtur scăzînd pic cu pic
În jgheabul năclăit cu ochi de frig
Pe cînd cetăţi de abur îmi ridic.

Tu dă-mi să beau vecie din grădini
Şi starmă-mi oasele cu crini.

Mînă de zidire

Cad ciuturile-n trepte sub mînă de zidire
Mă frige, mamă, apa zvîcnind între pereţi

Polenul pleoapelor dezbracă poarta
Fringîndu-se-n biserici de albine.

Aprinde inc-un steşnic de garoafe
Şi nu veni, pe aburi scade gura,
Mireasă coborînd din întuneric,
Păsări topind în clopote căldura.

Toamnă

Ce pure arătau femeile în iarbă
Cînd somnul picura pe faţa lor,
Un mag parcă-şi strivea un şarpe-n barbă
Şi-n pieptul meu cădea nechez de nor.

Iar ploaia calmă lunecînd pe ziduri
Murea tocmai în cîmpul cocoşat
De greutatea lîncedelor riduri
Şi de mireasma soarelui plouat.

O, doamne,-ţi zic înşelător de tapte,
Vezi bine cum îmbătrînesc pustiu,
Blestemele mă jefuiră — azi-noapte
Şi tu mă-ndemni Sebastian să fiu.

Femeile mai dorm pe cîmpul ud
Cu gura băşicată de lăcuste,
Îmi pare că prin rădăcini aud
Cum bat bărbaţii măcile lacustre.

N-am să mă mişc din fierbinţeală, Doamne,
Şerpoaice zvelte mi se pling şi-aş plînge
Şi urcă-n cumpeni mieii pe sînge smuls din mire
Cînd frunze de ninsoare bate-n străvechi găleţi.

Şi-n tot mai dese trepte sub degetele pure,
Mi-e teamă peste masă luminile să tring !
Coroanele de aripi decise să murmure
Potecile-mi descîntă să ard cu zeii-n cîmp.

Departe-i iarba-n trupuri de somn luminătoare
Cum totuşi, albe dansuri, duc talpă de colind
Oglinzilor prădate şi-a stup în jar de floare
Ard coamele ogrăzii cu dealul hohotind.

Şi poate trunchiuri arse vor cobori-n fîntîna,
Care-nroşeşte ceaţa bunicilor, să bea
O ramură de zare rotită-n ei de mîna
Dogorilor cu nimbul suspensiei pe ea.

Nicolae LUPU

prea fericitul

de Alexandru Papilian

Odată, pe vremea cînd mă mai plimbam încoace și încolo prin țară cu o trupă de tineri, am avut un accident de avion. Am fost printre puținii care au supraviețuit. Eram în coada avionului, și cînd aparatul s-a rupt noi am fost aruncați mai lin, stînd în fotolii... Partea din față a explodat la contactul cu pămîntul.

De fapt, am scăpat puțini. Dar la început rămăseserăm în viață mai mulți. Unul dintre noi, un atlet, puternic, a plecat după ajutoare. La început mi s-a părut că gestul lui e de un egoism animalic; după aceea mi-am dat seama că mi-e indiferent. Cu sau fără el era același lucru. Iar dacă el scăpa și noi nu, însemna doar că el a avut dreptate să plece.

Înainte de-a porni, atletul a dezbrăcat niște cadavre, a pus hainele pe noi și ne-a îndemnat să ne mișcăm, dar într-un perimetru restrîns. Norocul nostru a fost că viscolul n-a mai durat mult, altfel... Atletul a plecat, iar noi, urmîndu-i sfatul, am început să ne plimbăm pe o arie bine delimitată de avion și de cîțiva copaci. Eram cu un prieten care, de obicei, vorbea mult, se văicărea, invidia... Acum nu scotea o vorbă. N-aveam timp să mă gîndesc la asta; căutam să-mi găsesc un ritm de mers care să mă scutească de groaza morții. Astfel a trecut ziua.

În timpul nopții am trecut printr-o încercare grea. Unul dintre cei dezbrăcați de atlet mai trăia. Atît faptul în sine, cît și șoviăiala supraviețuitorilor de-a-i înapoia hainele m-au readus la gîndire. În cele din urmă, s-au găsit cîțiva care i-au cedat o parte din îmbrăcăminte.

Nu se făcuse încă lumină cînd prietenul meu a murit. Dezbrăcat și fericit — l-am găsit astfel căzut lîngă piatra pe care se așezase fără ca eu să-i pot face nimic.

S-a apropiat de mine o femeie între două vîrste și m-a luat de mînă. Am mers așa, în același perimetru, pînă ce-am simțit că voi leșina de foame. Era trecut cu mult de amiază. Ne-am așezat amîndoi și ea mi-a mărturisit că avea patru copii, unul dintre ei era ca mine... M-a strîns în brațe, ocrotitor. Apoi a început să se pregătească de plecare. Toți bărbații erau niște neisprăviți, și trebuia ea să-i salveze! Cel mai bine ar fi fost s-o însoțesc; n-avea să-mi pară rău. Ea îmi oferea **iubirea** sau **moartea**. A fost pentru prima oară cînd mi s-a părut că iubirea e ruptă de sex. De fapt, prima și ultima oară.

Această anormală întoarcere în sine, această manifestare orgolioasă a existenței ce nu vrea decît să se privească în oglindă, îndrăgostită de imaginea ei virtuală și inutilă, mi-a dat cea mai bogată lume **generală**. Altă tragedie nu există. Reflectarea imaterială în mine însumi, uite-mă, și nu-s, este apoteoza unei vieți real ascetice, real singulare. Dar acum e prea tîrziu pentru a mă ocupa de asta. Diavolul, în înțelesul de mai sus al cuvîntului, nu mă poate preocupa mai mult decît altceva. Și acum nu mă preocupă nimic. Fără să fiu inactiv, fără să fiu inert, nu răspund lumii decît cu o armonie împăciuitoare și dăruită întru totul armoniei supreme — conștiinței profunde, existente, mai vie decît trupul, realizată final în simțuri.

La această vîrstă, forța fizică și puterea de lucru s-au șters. Rezonator general, strîns în mine însumi și dăruit lumii întregi, am lăsat la o parte orice activitate voită. Numai dorința îl poate mișca pe om din loc, numai ea îl poate face să lucreze — să încerce ceva. Iar eu am muncit mult, extrem de mult.

Locuința mea, o mică vilă la marginea Bucureștiului, se află în mijlocul unei grădini în care menajera mea a sădit, acum vreo cincisprezece ani, cîțiva pomi și cîteva straturi de flori. Într-o vreme mă mai plimbam prin această grădină. Acum o contemplu doar de la fereastră, și fericirea pe care o resimt privind ziua răspîndită clar printre culori, îmi dau seama, îmi anunță sfîrșitul.

Nu sînt înspăimîntat. Știu că această scurgere către mineral se va face fără durere — fiindcă eu sînt împlinit.

În tinerețe am asistat la moartea celui mai bun prieten. Era un tînăr extrem de sensibil, ușor de rănit în finețea lui spirituală care ardea — în loc să răsune. Consumul intern l-a făcut să scrie niște lucruri minunate, dar, în același timp, i-a secat vigoarea. Pe patul de moarte, cuprins de aceeași liniște ca a mea de acum, stătea imobil — privindu-mă. Și deodată am început să mă agit. Privirea i se întuneca din ce în ce, dar știam că nu sosise încă timpul. Vroia, am înțeles la un moment dat, să-mi spună ceva, ceva care să-i împlinească opera, s-o așeze undeva sus și sigur, să-i dea cuvîntul suprem. N-a reușit niciodată. Iar lacrimile care au început să i se scurgă pe figură erau la fel de pline de durere cît și de fericire.

Atunci mi-am zis că, poate, lucrurile făcute de noi nu trebuie să fie desăvîrșite — cu prețul chinului nostru.

Timpul nu înseamnă ceva decît cînd spui lucruri prea unilaterale. Atunci da, are importanță. Altfel, dacă reușești să fii complex și, mai cu seamă, adevărat, timpul se răsfiră printre cristalele acestui adevăr, se pierde în structură și nu se mai poate sustrage întregului.

Tinerețea e injustă, e imposibilă chiar — în lumea mea de-acum. Tînărul poate veni la mine, azi, pentru a-i da o anume liniște, așa precum venea înainte să atingă în treacăt o stihie culturală. Totul însă se petrece în afara mea — în afara lui. Și tinerețea devine imposibilă.

Am fost o viață întreagă ateu. Și așa am rămas. Dumnezeul biblic nu-mi spune nimic nici acum. Vechiul Testament e destul de evident o scriere istorică și nu una religioasă. De-abia odată cu venirea Mîntuitorului a apărut misticismul — tinerețea misterică. Oamenii au început să se deștepte, dar, ciudat, lucrul s-a petrecut printr-o negație. Poate că așa e logic... Apoi și-a făcut apariția ateismul; vorbesc de cel nereal, de cel fals, de cel care avea ce să nege.

Nici acum Dumnezeu nu-mi poate comunica ceva — iată autenticul ateism. Viața mea a fost contrară oricăror înfiltrări de transcendent înuman. Revelațiile au venit din interior, nu de la **Cineva**.

Mireasma florilor trebuie să fie răcoroasă pentru a nu jigni simțurile supuse lumii de idei.

2.

Focul care a mistuit într-una din zile casa vecinului, mi-a amintit de existența așa ziselor forțe oarbe. Groaza animalică a fetiței vecinului, refugiată la noi, însă, mi-a dat o altă coordonată de pe care se putea privi focul. Și-am înțeles atunci din nou robia instinctului. Și sublimarea în gol pe care o reprezintă, pentru omul simplu sau cel tînăr, suprimarea instinctului.

Zilele luminoase mă bucură într-o măsură atît de mare încît sînt capabil să mă pierd într-adevăr. La începutul perioadei de imobilitate aceste zile îmi anunțau posibilitatea de a mă pierde la orice oră din zi, în etape tot mai lungi, tot mai lungi. Se apropie ziua în care nu voi mai putea da nimic vizitatorilor. Mă tem că în momentele de pierdere nu mai sînt capabil să insuflu **adagio**-ul meu nimănui. Sînt preocupat, adică, nu sînt ocupat cu răspîndirea mea. E un efort pe care îl fac dintr-un surplus de vitalitate neîndrumată. Fiindcă răspîndirea mea se petrece de la sine — și totuși fac eforturi. Într-un fel e un soi de orgoliu al obișnuinței.

Nimeni nu e liber în înțelesul absolut al cuvîntului. Mergem înainte în virtutea încărcăturii noastre de cunoștințe. Cu cît sîntem mai încărcați, cu atît mergem mai departe. Și cu cît mergem mai departe cu atît ne înțelegem inerția datorată adevărului înfipt în noi.

Singură munca **cu totul** — dăruire unilaterală, plină — poate deveni mulțumire, în funcție de resursele sufletești...

Din ziua în care m-am descoperit liber doar în mișcările laterale am priceput că aceste mișcări, ca și cele de înaintare sau urcare, nu există în realitate. M-am aflat atunci singur, copleșit de partea de cer care intrase în mine. Spre norocul meu, dezvăluirea acestei situații s-a petrecut la o vîrstă la care gesturile pripite sînt rare. N-am căutat să scap, n-am căutat să mă eliberez, dar n-am căzut nici în negura instinctului animalic — de disperare, de abis. Nu, ci am rămas un spectator receptiv și atent.

Apoi... apoi a urmat a doua tinerețe — maturitate coaptă, bătrînețe incipientă. Știam foarte multe lucruri și, pînă atunci, avusesem impresia că știu să le mînuiesc. Abia din clipa aceea mi-am dat seama că puține din isprăvile pe care le înfăptuisem corespundeau adevărului necesar.

Era plăcută însă munca asta de retrospecție și sinteză. Îmi dădea certitudinea vieții mele, a încercării mele de viață. Îmi era dragă firea pătimașă și sigură pe ea a tînărului care încercase să prindă și să dea înapoi focul sacru. Îmi era dragă — dar inutilitatea ei se dovedise.

Acum, cu rămășițele de gîndire care mi-au mai rămas, mă plimb prin tot trecutul meu, calm și princiar, fără să regret nimic din ce am făcut, fără să mă mai frămînte problema viitorului. **Viața** mea începe azi, dar mergînd înapoi. De azi încolo, în mine nu mai e **viață** — decît în măsura în care corespunde unei existențe universale.

Nu mă pot împăca cu muzica lui Beethoven. Simplitatea mea — fiindcă **acum sînt** simplu — îi neagă muzica înspăimîntată, copleșitoare, plină de panică și de frumusețe. Îmi acordez mult mai bine existența cu un Händel.

Cîndva, crezînd că mă aflu în fața unui salt calitativ, m-am simțit dezorientat. Eram prea bătrîn pentru a mă reînnoi. Și-am avut sentimentul că arta e o barbarie în raport cu cultura. Nu mai puteam admite ca valoroasă existența unei voci creatoare inconștiente, reflectate.

Ieri seară au venit să mă vadă cîțiva tineri muzicieni. Au cîntat, pentru a-mi face plăcere, cîteva bucăți de Scarlatti, Pergolesi și Telemann. Unii dintre tinerii aceștia sînt muzicanți perfecți Urmează de văzut cîți vor deveni cu adevărat muzicieni.

Asta-mi aduce aminte, fără vreun motiv explicabil, de cuvintele unuia dintre scriitorii foarte renumiți azi, care, tînăr fiind, venea din cînd în cînd la mine, aproape de structura mea culturală, să se liniștească.

— Știți, maestre, ceea ce m-a izbit în comportamentul dumneavoastră a fost felul în care înclinați într-o parte capul în timp ce întindeți mîna pentru salut; impresia e de umilință și bucurie.

— Cum să nu te umilești, i-am răspuns, în fața unora care, probabil, nu știu nimic.

Am găsit întîmplarea redată fidel într-una din cărțile sale, dar am înțeles atunci că nici el nu înțelesese nimic.

Fiindcă a nu ști nimic nu e de ajuns, mai trebuie și să nu vrei. Asta însă e o sarcină prea mare, în general. De aceea de-abia la bătrînețe, cînd nu mai ai energie, te reduci treptat-treptat la existență. Iar într-un caz fericit, așa cum e al meu, această existență aflată în deplină comuniune cu liniștea binefăcătoare din afară, te poate duce la împlinirea ce-i revine vîrstei.

Ororile războiului au trecut neașteptat de ușor — le-am uitat. Dar am impresia că-mi iubesc camarazii de atunci la fel cu oamenii care mă înconjoară azi.

Roua așternută dimineața peste toată grădina, această răcoare proaspătă, am impresia, e ultima pe care o voi mai vedea. E ultimul an. Undeva spre marginea conștiinței, îmi spun că e odihnitor. Asta însă nu înseamnă decît un plus de putere, care se duce, și care plecare mă va face fericit...

Unul dintre discipolii mei indirecți, însoțit de cei doi copii ai săi, a venit într-o zi să mă vadă. Și-atunci m-am întrebat dacă nu regret lipsa familiei.

Dar nu. Problema familiei e falsă. Cu toate că, în general, se pare, e singura existență — pentru viață. Și-ar fi greu să fie altfel.

Îmi iert slăbiciunea de a nu suporta viața de familie, dar îmi dau seama că lipsa acesteia din trecutul meu mă coboară puțin... Nu prea are importanță.

Pe de altă parte, mă gîndesc la Faust și zic: e fals. Faust n-a fost niciodată un gînditor, ci un biet om cu mintea dezvoltată. Atracția lumii exterioare, materializată în iubire și zbucium ignorant, nu mă poate convinge să-mi las firea la o parte. De asta spun: Faust n-a fost savant. N-avea cum să fie savant. Sau, mai bine, a fi savant fără să gîndești, nu-i de ajuns.

Cred că am citit undeva: dacă n-ai un trecut real, construiește-ți-l în imaginație. E o minciună aici. Și totuși cît de aproape de realitatea binefăcătoare e acest îndemn!

Doi tineri îmbrățișați îmi aduc în față imensa densitate a firii — de care lucru, din fericire, ei nu sînt conștienți.

E limpede felul în care treci de la o vîrstă la alta. E din ce în ce mai limpede. Iar deosebirea dintre generații devine, din această cauză, tot mai evidentă, fără a putea spune că una e mai valoroasă ca cealaltă. Totuși, specificația „matur", sau „matur spre bătrîn", îmi trezește mai multă încredere. Am de-a face cu un om care, chiar dacă e imperfect, e definit.

Eu, mie, îmi, mi, pe mine, al meu. Toate astea vor dispare la un moment dat. Trebuie să dispară. În ciuda oricărei opoziții interioare întrarea în pace va fi făcută — necesar... Iar suportul personalității, pentru mine, **acum**, spre exemplu, nu e un motiv suficient pentru comuniunea cu generalul, cu fericirea — dacă acest cuvînt are vreo semnificație în raport cu entropia oarecum conștientă, dar nestimulată.

Eul oricărei ființe dispare cînd e privit de afară, ca o individualizare a generalității; darmite cînd această privire vine din interior!

Împrăștiat, răspîndit, și adunat din nou

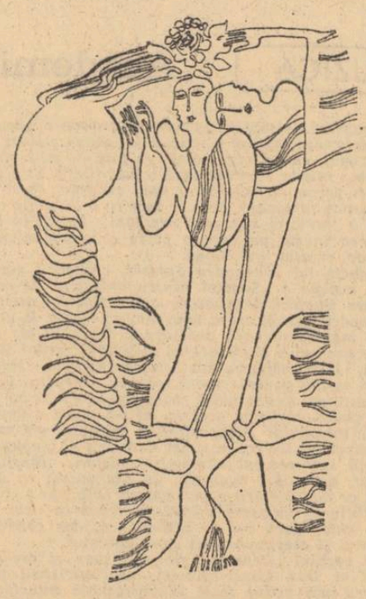

la loc, mă pierd apoi în toate părțile, trecînd peste granițele trupului meu.

După o ploaie rapidă, neagră și alb-înspumată, printre nori se ivește soarele, și pînzele de lumină, curcubeul proaspăt, revenirea grădinii la înălțarea spre cer, mă umplu, fortificîndu-mă straniu spre claritatea senzațiilor aspre și limpezi, spre calmul conștient...

Desăvîrșirile din care e compus omul, desăvîrșiri reale și impurificate unele de altele, ne determină, ne împing pe o singură cale, într-un alt plan. Dar cum să denumim această organizare superioară de puritați?

Raportul dintre mine și lume, clarificat de mult timp, îmi pare... Eram tînăr și mă zbăteam într-o încîlceală de sentimente contradictorii; iar vanitatea, mîndria mea de ființă bipedă și gînditoare, mă făcea să-mi ridic fruntea spre cer, să-mi înlătur semenii mai puțin dotați și să admit că aveam un țel, aveam

Respect și acum sentimentul ăsta la tineri.

. . . . . .

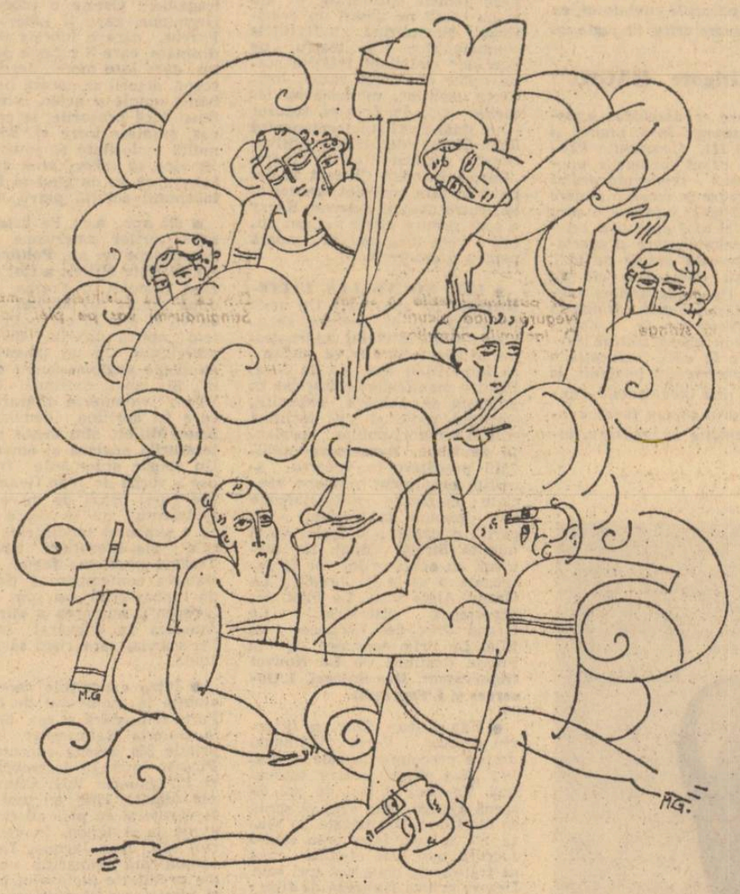

Ilustrații de MIHAI GHEORGHE

Începuse să mi se facă cald. Și probabil că și femeii la fel. Am început să ne dezbrăcăm amîndoi. Apoi, despre ea nu mai țin minte mare lucru. Am visat pe urmă extrem de plăcut.

Ea murise. Pe mine m-au găsit cu puțin înainte de-a porni în etapa ireversibilă a înghețului.

E neînchipuit de multă lumină în jurul meu. Stau într-o baie de raze. Sînt scăldat într-o absolută ignoranță lumească, dar sînt ajuns la desăvîrșirea existențială.

M-am adăpat cîndva la învățătura pascaliană și la cea platoniană. Am umblat pe marginea abisului, și-am înghețat sus, pe creanga lumii.

Iubirea mi-a fost necunoscută. Din clipa în care am pășit în bărbăție, n-am mai alergat după femeia ideal. În toate prietenele mele am găsit aceeași dulceață și-am fost mereu departe de ele.

Materia se încarcă cu spirit, și, din păcate, spiritul încearcă să se rupă de biologic pentru a înceta să mai fie spirit.

Cine stă lîngă mine are două soluții: să ostenească ascultîndu-mi tăcerea, sau să fie cuprins de pașnicul meu **adagio** sublimat. Mă aflu la sfîrșitul vieții și, cu toată setea mea de cunoaștere, nu știu nimic. Am găsit însă **în mine** ceea ce căutasem toată viața: liniștea bătrîneții.

Într-o vreme, nu e prea mult de-atunci, găseam că tinerețea e stupidă, dar necesară — prin dat. Acum tinerețea nu-mi mai trezește niciun, sentiment. Cred că pot cuprinde pe oricine în lumina liniștii.

Într-una din zilele perioadei active am avut, mai puternic ca niciodată, sentimentul minunăției lui Lucifer Asexuarea lui,

confidențele unui maniac

Conversația ca artă

De nu greșesc, apostolul Pavel spune undeva, într-o Epistolă, că la judecata de apoi vom da socoteală pentru fiecare vorbă de prisos pe care am rostit-o. Dacă e așa, prea puțini vor scăpa și nu știu cum ne vom descurca noi, ceilalți muritori.

Clauza aceasta îmi pare, desigur, foarte severă, nu însă și nedreaptă. Limbuția și trăncăneala sînt pierzanie curată, nu încape îndoială. Vine o vîrstă cînd cunoaștem inutilitatea timpului și irosirea în zadar a celei mai mari părți din puținul ce ne rămîne. De cel risipit în reverie și lene nu e păcat, cel puțin nu totdeauna, dar de cel de care ne jefuiesc flecarii și pisălogii sau de cel pe care-l prăpădim noi înșine sporovăind de pomană, ar trebui să ne fie jale.

Cred însă că severitatea apostolului nu vizează comunicările strict utilitare (dacă bineînțeles nu au intenții vinovate) și nici vorbele pline de miez și dreaptă învățătură. Dar nu putem totuși să spunem numai lucruri esențiale și de o înțelepciune adîncă. Ne mai spunem și ce ne trece prin cap, fleacuri, glume sau vorbe de clacă; ne mai găsim și teme de discuție mai mult sau mai puțin serioase dar care în fond ne sînt indiferente. Avem nevoie de această vorbărie și ne face plăcere; altfel ne-am afanisi. Poate că nu toate vorbele acestea sînt chiar totdeauna de prisos și poate că de multe din ele vom fi absolviți la înfricoșata judecată.

Dealtminteri, un mare filozof, Heidegger, are în cartea sa Sein und Zeit *un paragraf, al 35-lea, în care se ocupă de vorbărie* (das Gerede), *pe care o consideră „un fenomen pozitiv constituit din modul cotidian al înțelegerii și interpretării". În felul său sucit și adînc de a spune adevăruri de multe ori elementare, Heidegger consideră „vorbăria" ca un stadiu mai superficial dar necesar al „vorbirii", legat ca și aceasta de condiția lumească a ființei umane* (In — der Welt — sein); *așadar dincoace de autenticitatea și gravitatea ei care, cum spune el, e întru moarte* (Sein-zum Tode).

Există de altfel unul sau mai multe ordine monacale în care se practică disciplina tăcerii și ai căror membri nu-și spun altceva cînd se întîlnesc decît: „Frate, sîntem muritori". Iată așadar cea mai consecventă formă de „Sein-zum Tode". Înțelepciunea acestora e absolută, dar ei au părăsit lumea cu toate nevoile și pasiunile ei. Noi, cei ce trăim în lume, nu am putea și nici nu ar fi rezonabil să ne impunem o asemenea regulă. De aceea, dacă într-adevăr vorbăria e îndeobște o dezolantă și prostească pierzanie, există și o vorbărie indispensabilă vieții în societate și care e una din plăcerile acesteia. Se numește în mod elegant; conversație.

Cunoștințele mele de etnologie și sociologie primitivă sînt mai puțin decît rudimentare, de aceea nu mă încument să afirm decît sub rezerva unei păreri mai autorizate, că în comunitățile gregare nu există propriu zis conversație. Cred că acolo, în afară de stricta utilitate, convorbirile au un caracter canonic și stereotip, chiar dacă (sau mai ales fiindcă) exprimă în paremii o experiență acumulată anonim. E adevărat că, pe lîngă aceasta, un fenomen nelipsit și chiar specific al acestor comunități îl constituie „vorbele de clacă" și desigur comerajul pe care, în forme evoluate, le întîlnim și în conversațiile de salon. Dar ele sînt aici un rest, o persistență primitivă, ca multe din manifestările și obiceiurile noastre.

Conversația propriu zisă presupune însă o articulație socială diferențiată, în care conștiința individuală s-a desprins și cristalizat. Nu e deci posibilă decît în stadiul de societate, recte de civilizație. De asta și-a intitulat La Bruyère capitolul respectiv: De la société et de la conversation. *Este așa fiindcă numai civilizatul e apt de singurătate. Unii însă (mulți) nu o suportă sau mai exact nu se suportă în singurătate și se adună ca să „omoare timpul": mizeria acestei nevoi de petrecere a tratat-o, cum se știe, Pascal. Dar numai nevoia perpetuă de divertisment denotă vidul interior. Altfel e firească, fiind una din manifestările sociabilității tot atît de esențială insului civilizat ca și solitudinea.*

Fiind o plăcere, conversația e o valoare și deci materie de artă. Ca artă e una a cuvîntului, așadar e de domeniul literaturii, ca și oratoria. Ea presupune talent și pricepere, adică propriu zis meșteșug (tehné). *S-a pomenit de altfel în istoria culturii de „arta conversației" care, cum se știe, a avut epoci de mare înflorire și influență, de pildă în societatea franceză clasică. Ca speciile literare, ea poate fi spirituală, gravă sau frivolă, narativă sau ideativă etc. Artistul conversației, sau causeur-ul, ca orice artist, își pregătește, premeditat sau nu, opera în singurătate și tăcere. Cel mai ilustru meșter în această artă a fost fără nici o îndoială Socrate.*

Conversația ca artă și nu ca simplu bavardaj, deci avînd stil, e posibilă numai într-o lume în care lupta pentru existență nu domină conștiințele ci își permite luxul discreției. O lume care se întrece alergînd după bunuri, mereu altele, prea multe inutile, o lume în care răgazul nu e decît „deconectare", o lume în care „cultura" e adaos de cunoștințe dar nu spor de cunoaștere și de conștiință și se propagă prin „mass media", e o lume în care, desigur, vorbăria nu lipsește căci nu va lipsi niciodată, dar lipsește conversația și cu atît mai mult arta conversației. Iar această lipsă e un neîndoielnic simptom de barbarie.

Alexandru PALEOLOGU

ARTE

Nevoia de imposibil

TEATRU

Dintre piesele lui Camus alegem tragedia **Caligula**, cea mai problematică. Se știe, de altfel, cît de mult prețuia acesta tragedia antică și ideea sa că timpurile noastre ar putea trage nădejde s-o reînvie. Subiectul piesei este antic. O piesă filozofică. Caligula e un cinic, disprețuind orice normă. Începe modest, cu un incest. Împărat, nu rămîne un simplu funcționar al legilor făcute de el, ci le calcă mereu „creator". Însă are un ideal : vrea luna de pe cer. Dorește prin urmare ceea ce nu se poate. Avînd o împărăție, simte nevoia de altceva. Aici Camus intuiește bine ceea ce scria Jean Paul despre dorință. Bineînțeles, dorința lui Caligula e de natură existențialistă. „Lumea așa cum e făcută nu e de suportat. Iată de ce am nevoie de iubire sau de fericire sau de univers, de orice lucru, oricît de nebunesc, numai să nu aparțină acestei lumi". Deci faptele sale vor începe dincolo de orice nebunie, iar tragedia va consta în aceea că nu va reuși totuși să iasă în imposibil. Caligula se dorește un profesor de cunoaștere a răului. Prietenia și orice lucru onest îl fac să rîdă. Actele lui sînt de fapt niște demonstrații ale unor idei. Iată ideea de putere absolută : ...Pe măsura nevoilor noastre vom trimite aceste personaje la moarte după o listă pe care o vom întocmi în mod arbitrar". Am găsit cuvîntul exact : **arbitrariul** ridicat la rang de lege. „Voi fura deschis", declară cu cinism. Logica sa este riguros absurdă iar urmările ei sînt catastrofale. Prin el autorul **Mitului lui Sisif** demonstrează unde poate să ducă libertatea fără fruntarii. Iată un erou bolnav de disperare. La ce-i folosește puterea dacă nu reușește să schimbe ordinea lucrurilor ? Simburele nefericirii lui Caligula constă și în aceea că-și dă seama de **limite**. Ale vieții, ale puterii. „A trăi înseamnă tocmai contrariul iubirii". Piesa are un schematism care este cel al ideilor, personajele fiind doar o încarnare a lor iar nu trăind în mod independent. Caligula are revelația absurdului lumii. Din moment ce există moarte, lumea își pierde orice sens, totul devine o mascaradă. Își disprețuiește supușii, pentru că nu se revoltă împotriva condiției umane și va face totul să-i scoată din starea de somnolență în care zac, demonstrîndu-le că ceea ce consideră ei a fi sfînt, noimă, normă, nu înseamnă decît false repere, niște povești de adormit copiii. Spre a-i determina să gîndească le va inocula teama. („Nesiguranța — iată ceea ce te face să gîndești"). Cherea, reprezintă în piesă celălalt personaj lucid, care înțelege în esență nebunia lui Caligula : „A ajuns să nege omul și lumea. Triumful acestei idei mari ar însemna sfîrșitul lumii". „El își preschimbă filozofia în cadavre" etc. Cherea se arată îngrijorat de violența demascare a lipsei de coerență a lumii și organizează complotul împotriva lui. De fapt cel care organizează complotul e însuși Caligula, și cu bună știință, din dispreț pentru om, chiar și pentru sine. Disprețul la el e aproape o sursă de duioșie „ceva ca apropierea lacrimilor". El caută să-i întărite la culme pe supuși : otrăvește un patrician care luase o doctorie contra astmei, bănuindu-l că ia un antidot și că, prin urmare, l-ar suspecta pe el — că vrea să-l otrăvească, îl silește pe fiul celui ucis să-i povestească un poem despre natură etc. În actul trei se dedă la profanarea celor sfinte : „Azi sînt Venus" — și gătit caraghios se urcă pe piedestal. „Am înțeles că nu există decît o singură modalitate de a fi zeu : e suficient să fii la fel de crud ca ei". Ultimul act : „Trăiesc, ucid, exercit puterea delirantă a nimicitorului, față de care aceea a creatorului pare simplă maimuțăreală". Totuși Caligula se lasă pradă complotului de care știe și de care nu vrea să se ferească. De fapt, recunoaște în asta falimentul întregii sale filozofii. „A ucide nu-i soluția". Am relatat așa de strîns subiectul pentru a urmări și gradația piesei, mecanismul sau dacă vreți schematismul ei. Piesa e de o mare frumusețe. Impresia rămîne foarte puternică. Caligula e un Setilă al crimei. În numele absurdului lumii, trece pe lîngă tragedia antică în lectica trasă de patricieni cărora le zice dragele mele și, smintit, dă cu tifla cadavrelor.

Marin SORESCU

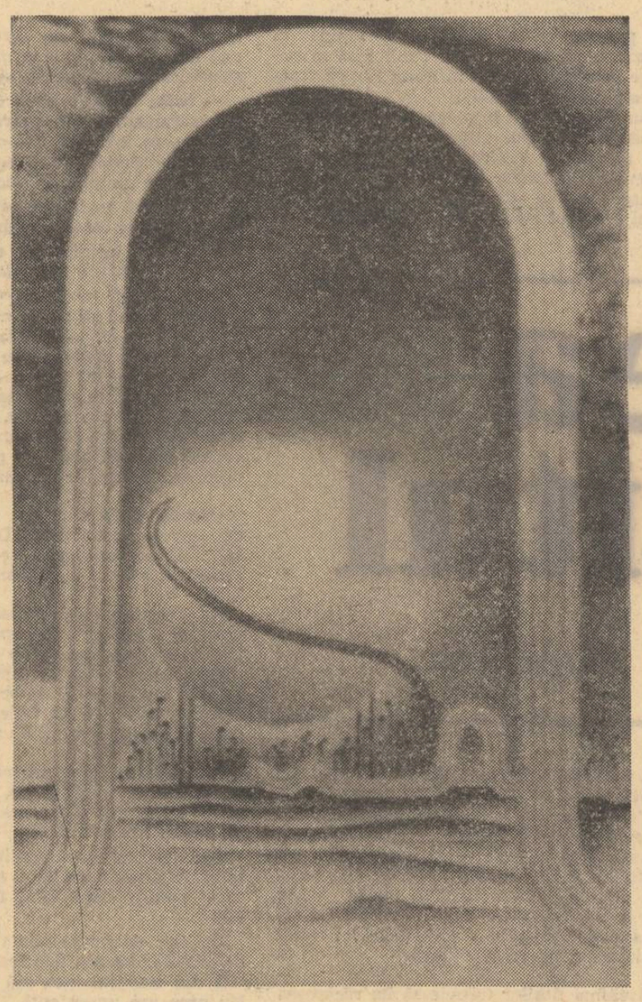

Sus :
VIZIUNE INDUSTRIALĂ de EUGEN CRĂCIUN

Jos :
Desen de MAX ERNST

Plastica și semicentenarul

Bogăția operelor plastice venite să întîmpine marea sărbătoare este cu totul ieșită din comun. Cele trei săli deschise, la Dalles, Palat și Ateneu nu au putut cuprinde toate lucrările. Pavilionul din parcul Herăstrău își așteaptă vernisajul. Dar simpla cuprindere cantitativă, deși edificatoare într-un anume sens, acela al angajării tuturor plasticienilor în această manifestare de anvergură, nu este încă suficientă pentru a sublinia plinătatea momentului. Este necesar să desprindem cîteva linii de forță mai generale, capabile să definească ascendența artistică la care, marea majoritate a artiștilor au ajuns. Este de altfel singura cale posibilă să ajute comentariul critic, desișul numelor fiind atît de mare încît raportarea la unul sau la altul dintre ele ar necesita spații tipografice mult prea întinse. Două probleme mi se par, în ansamblu, absolut necesar de remarcat. Vorbind despre varietatea tematică și aplicația intimă a artiștilor la tema propusă, încerc să redau ceea ce mi se pare a fi esențial. Avînd în centru activitatea eroică a partidului în cei cincizeci de ani de luptă, compozițiile ample se află la loc de cinste. Parcurgem astfel, figural, momentele de răscruce în viața partidului și a poporului nostru, de la grevele premergătoare constituirii partidului și pînă în zilele noastre, prefigurînd viitorul. O deosebită atenție se acordă momentelor de luptă ilegală, insurecției de la 23 August și, privind contemporaneitatea, efortul constructiv de edificare a noii societăți. Prezența comunistului, a factorului istoric decisiv deci, sau a ideologiei lui, răsfrîntă în acțiuni hotărîtoare, este nucleul de bază al operelor. Des folosit intervine de asemeni și portretul. Eroi bine știuți ai clasei muncitoare, intrați în legendă, asaltează imaginația. Mai mult chiar decît atît. Figuri progresiste din totdeauna, indiferent de timp, vin să completeze, să convingă în spiritul continuității de izvoarele și rădăcinile adînci pe care le are idealul partinic pe aceste meleaguri. Ar putea fi dedusă o anume linie unilaterală din ceea ce am spus pînă acum dacă lucrările nu ar cuprinde, în fundal, marea masă anonimă dar nu mai puțin importantă, de oameni care s-au alăturat istoriei, au lucrat în sensul ordinei ei necesare, dîndu-i adîncime și forță de destin. Varietatea tematică lesne observabilă, denotă, într-un plan superior, aplicația intimă a artiștilor la o anume temă. Subiectele nu se mai repetă, nu se mai suprapun ci se întregesc între ele, sugerînd mișcare și suplețe particulară. Datele artistice intime, inconfundabile, se racordează, după legi proprii, la anume evenimente, apropiate lor și punîndu-le în evidență. Putem distinge profilul fiecărui artist în parte, îl putem recunoaște în multitudinea lucrărilor, și-n acest fapt rezidă poate punctul cel mai de sus atins al acestor expoziții. Nimeni nu s-a îndepărtat de sine (sau aproape nimeni), dimpotrivă, criteriul alegerii tematice reprezentînd stadiul artei proprii cucerite. Pentru asta, în marea majoritate a cazurilor, atmosfera sentimentală care scaldă operele, le dau acea aură plină de sens, este evidentă mai mult decît altădată. Sintem, fără ostentație, împinși către simbol, către deschiderea interpretativă. În ceea ce este mai bună și mai adevărată, arta acestui moment festiv, în toate implicațiile cuvîntului, va rămîne, marcînd pentru fiecare artist în parte un prag semnificativ.

Grigore HAGIU

P.S. În aceeași zi în care se deschidea expoziția de la Dalles, de dimineață însă, invitat și condus de profesorul școlii 171, Constantin Păunescu, tatăl poetului, am văzut tablourile unor elevi, dedicate aniversării semicentenarului P.C.R. A fost un fel de intrare în temă, o punere în lumină prin intermediul artei infantile a ceea ce urma să văd la Dalles și mai apoi și-n celelalte expoziții, rod al vîrstelor mature și specializate. M-a surprins, în această ordine de idei, similitudinea tematică. Ea demonstra cît de adînc înrădăcinată în noi (în ciuda anilor) subzistă istoria, devenită mit și legendă. Stîngăcia elevilor, autoritatea plasticienilor de renume, unii, mondial, se complineau într-o sinteză surprinzătoare. Autoeducație la unii, educație a noastră, a tuturor, prin intermediul imaginii, la ceilalți, arta își consolida aria inepuizabilă. Dincolo de marile deosebiri, fiorul comun fundamental, substratul de gînd și emoție se regăseau, întregindu-se în planul etic.

TELEVIZIUNE

Sau în loc de

Evident, dacă micul ecran ar fi depus mărturie concretă, cuvintele deveneau de prisos. Să se fi transmis o jumătate de oră pe seară dintr-o reuniune muzicală de excepție chiar și numai pentru că este de tineret. Pentru că interpreții sînt încă studenți și pentru că publicul este la fel. Pentru că spectacolele se țin în Sala Palatului și pentru că festivalul este național. Pentru că muzica este de calitate și cei care o practică vin de la Timișoara, de la Iași, de la Cluj. Pentru că cei care o ascultă au miros de cerneală și de hîrtie de maculator. Pentru că interpreții nu sînt vedete deși sînt compozitori, textieri și soliști. Pentru că festivalul nu este comercial deși virtuțile interpretative ale instrumentiștilor sînt virtuți de profesioniști. Pentru că cea mai desăvîrșită execuție de vioară a fost întreprinsă de un student-inginer, pentru că cea mai desăvîrșită execuție de trompetă a fost întreprinsă de un student-pedagog, pentru că premiul de baterie l-a dobîndit un elev. N-am să știu niciodată exact acea calitate a muzicii care poate aduna astfel laolaltă tinerii studioși dincolo de granițele de profesiuni. N-am să știu exact cum se-ntîmplă că filozoful se întîlnește cu arhitectul se întîlnește cu filologul se întîlnește cu inginerul ca să formeze un duo sau să formeze un trio sau chiar o orchestră și nu iau nici un ban pentru asta și cîntă de dragul cîntatului și se găsesc și se exprimă atît de fidel laolaltă în numele muzicii.

Și publicul este disciplinat. Și muzica nu este ușoară și melodiile nu sunt șlagăre. Muzica este clasică și simfonică dar și ritmată, modernă, soul și blous și jazz, ba chiar și folclor, o contopire și o topire de muzici în muzică și de talente particulare într-un talent colectiv. Toată lumea cîntă pentru toată lumea și la un loc. Eu nu știu de ce-i spune muzicii „pop". „Pop", „psihedelic", „undergrund", cuvintele astea sunt ca bilele colorate, cel mai adesea se spun fiindcă fac în vorbire frumos, dar muzica asta e populară și generoasă și cea mai necanonică muzică din cîte muzici am auzit. O ieșire în stradă a muzicii este și o ieșire în social. Și inițiativa este a tineretului și laudele tot ale lui. Doar atît: micul ecran absentează și de data asta e foarte păcat. Cel de al doilea festival național studențesc de muzică „pop", dacă nu este foarte rentabil este în ori ce caz foarte real. Vreau să zic — corespunde realității.

Sânziana POP

ARTE

revista străină

● **PARIS MATCH** (8 mai, a.c.). Opt pagini consacrate impresionantei manifestații organizate de poporul american între 19-23 aprilie pentru pace în Vietnam. Supranumită „operația Dewey Canion III" (pentru a lua în derîdere recenta agresiune contra Laosului numită de Pentagon „Dewey Canion II), această mișcare cotestatară a antrenat peste 500 mii de americani. Veteranii au venit îmbrăcați în vechile lor haine de combatanți și cu decoratiile pe piept. Unul după altul, ei se prezentau la un microfon, își spuneau numele, gradul, faptele de arme, și apoi își aruncau decorațiile. La Washington, tineri militanți au prezentat alegorii vivante și pantomime : Moartea reprezentată de o tînără femeie înfășurată în alb și cu coasă pe umăr, un crucificat simbolizînd suferințele combatanților. Un „teatru de guerilla" ambulant înfățișa scene tipice din acest război (uciderea civililor, maltratarea femeilor etc). În fruntea tuturor — un tînăr de 27 ani, locotenentul John Kerry, decorat cu „Silver Star", „Bronze Star" și cu trei „Purple Hearts". Chemat să depună în fața comisiei senatoriale pentru afaceri externe, Kerry a spus printre altele : „Cum puteți cere unui om să moară pentru o eroare ?".

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (13 apr., a.c.). Un veritabil Cannes al literelor se anunță a fi Festivalul internațional al cărții care se va desfășura între 26-31 mai a.c. la Nisa. Printre manifestările înscrise în program se numără expoziții, emisiuni radio și t.v., întîlniri editori-scriitori-public, proiecții de filme. Numeroase publicații pregătesc în vederea acestui eveniment numere speciale ; magazine nespecializate vor expune în vitrinele lor cărți ; o stradă a orașului va fi numită Strada Cărții. De asemeni, cu acest prilej vor fi decernate o serie de premii : **Le Grand Aigle d'or, Le Prix des Directeurs, littéraires, Le Grand Prix des Lectrices de Elle, Le Prix européen de la Presse** (instituit de **Le Nouvel Observateur, Der Spiegel, L'Observer și L'Espresso).**

● Elia Kazan (într-un interviu acordat Verei Volmane) despre preocupările sale teatrale : „S-a sfîrșit pentru totdeauna. Treizeci și trei de ani de scenă ajunge ! Am vrut să scriu, să fac filme. Din păcate, în viață nu se pot face prea multe lucruri, mai ales cînd ai vrut să trăiești de două sau trei ori". Despre critica franceză de film : „...critica franceză în ansamblul ei e aceea pe care o admir mai mult. În Franța, dv. nu vă ocupați de cel care pierde ci de calitatea unei benzi". Despre inovațiile tehnice în materie de film : „...sînt o chestiune de modă... Eu nu-mi schimb tot timpul costumul și nici modalitatea de expresie pentru a place unora. Las aceasta oportuniștilor, celor ce lucrează cu ușurința succesului imediat". Despre New York : „Îl ador dar nu pot să trăiesc în el. Orașul mă nimicește, trebuie să mă apăr de el în mod constant. E o cheltuială inutilă de energie". Despre ultimul său film : „...nu l-am terminat la timp pentru festivalul de la Cannes. Probabil pentru cel de la Veneția..." Și despre ultimul roman : „Sînt pe cale să-l rescriu. E lung. Va avea 700 pagini..."

● **Andromaca** de Racine (pe scena teatrului Amadiers de Nanterre) văzută de cronicarul revistei, Fr. — Régis Bastide : „...spațiul scenic, în întregime gol, nu înfățișează decît două mese de bucătărie, două scaune și o scară dublă... actorii vin în blue-jens și în tee-shits, cu o broșură în mînă... Din timp în timp, o actriță... traversează scena și amintește firul roșu al tragediei : Oreste o iubește pe Hermiona, care îl iubește pe Pyrrus, care o iubește pe Andromaca, care îl iubește pe Hector, care este mort... Ieșind din scenă, actorii se așează pe niște bănci simple și acolo, consultîndu-și încă broșurile, se șterg la nas, șușotesc între ei. Totul cu multă seriozitate și amabilitate. Îți vine să cobori la ei și să-i întrebi ce au de gînd să facă la începutul actului patru..."

● (25 apr., a.c.) Pe lista best-sellers-urilor americane timp de aproape un an, **Politica răului** de Kate Millett a fost de curînd tradusă în Franța unde, după opinia lui Michel Déon, ea va fi privită cel puțin printr-o „optică diferită" decît cea americană. Ca un „manual de etnologie anglo-saxonă", de pildă. Și apoi, continuă Michel Déon, „exemplele literare pe care își sprijină demonstrația Kate Millett sînt luate din literaturile engleză și americană. Un singur autor este francez, dar e vorba de Jean Genet, despre care, oricît de mare i-ar fi talentul, nu se poate spune că e simbolul tendințelor generale ale literaturii noastre". Tratînd problema femeii în societatea contemporană (folosind un limbaj crud, s-a spus chiar „obscen"), autoarea a stîrnit în America un adevărat scandal. Un scandal care riscă să se extindă.

● Între expozițiile care reținatenția în momentul de față la Paris se numără și cea deschisă la Galeria Kahnweiler. Ea cuprinde 200 desene executate de Picasso între 15 decembrie 1969 și 12 ianuarie 1971. Cîteva din ele (datate 1969) au mai putut fi văzute și cu prilejul expoziției de la Avignon. În comentariul său, Jean-Jacques Leveque semnalează reapariția unor teme predilecte pictorului precum și ulmitoarea capacitate a maestrului de a aborda în aceeași zi subiecte, tehnici diferite.

● **L' EXPRESS** (3-9 mai, a.c.) O „istorie a afișului" a apărut recent în editura Fayard. Descoperit la sfîrșitul secolului al XIX-lea, afișul, considerat de mulți nu doar un instrument de propagandă ci și o nouă formă de artă, a cunoscut în secolul nostru o deosebită dezvoltare. O sinteză ilustrată a acestui drum e ceea ce urmărește autorul „istoriei", Bevis Hiller.

● Jacques Cabau despre Hemingway : „Voia să fie rege și, mai ales, nemuritor. Dar, la 19 ani, la 8 iulie 1918, pe frontul italian, doborît de un obuz 420 și două gloanțe de mitralieră, Hemingway descoperi că era muritor și nu se mai vindecă niciodată. Această rană obsedează opera sa... Accidentele sînt la Hemingway lapsusurile morții. Obsedat de moarte, el a căutat în risc o evadare pe măsura sa. Războiul, vînătoarea, pescuitul sînt sfidări. Hemingway a găsit în corrida simbolul artei sale : să disciplinezi obsesia morții printr-o estetică ce este, în fond, o morală stoică. Pentru că trebuie să mori, totul este în stil. Între moarte și om trebuie pus stilul".

● Pentru prima oară în cariera lor, parteneri în același film (**Pisica** de Pierre Granier-Deferre) Simone Signoret și Jean Gabin. Făcut după un roman de Simenon, filmul relatează povestea unui cuplu de bătrîni, Clemence și Julien, care s-au căsătorit din dragoste, au fost fericiți dar care la bătrînețe au ajuns să se urască. Julien are o pisică pe care Clemence o omoară din gelozie și din acel moment totul pare definitiv sfîrșit între ei. Apoi Clemence moare în urma unei crize de inimă și Julien o va urma. Încă sub impresia filmului lui Cavatte, cronicarii vorbesc de **Pisica** ca de un alt **Mourir d' aimer.**

u. v. z.

FILM

Truffaut și clișeele

Beneficiari ai unui barem ridicat al mediei de inteligență socială, francezii se găsesc mereu în fața dificultății de a-l depăși. Poate că tocmai de aceea Truffaut nici nu încearcă să-l depășească în „Domiciliul conjugal". Toate ticurile toate „clișeele" specific franțuzești din care este alcătuit filmul amintit au cam dispărut din cotidianul lutețian. Altminteri revoluțiile, războaiele, gloriile și dezastrele prin care a trecut Franța ultimelor două secole ar fi fost zadarnice. Poate tocmai pentru că are perspectiva timpului, Truffaut reușește să configureze un stil prin aducerea la desăvîrșire interpretativă a unui caleidoscop de clișee, după părerea mea, desuete.

Un florar amator în căutarea roșului absolut (e cunoscută pasiunea francezilor pentru chimie ca și aversiunea lor pentru chimiști — vezi Lavoisier) nu reușește decît să carbonizeze garoafele. Un fost combatant se claustrează pînă cînd osemintele lui Pétain vor fi transportate la Verdun. Devenit funcționar (la o întreprindere americană, bineînțeles — prilej de clasice persiflațiuni), florarul mărturisește a scrie un roman și ajunge infidel datorită unei nemaipomenite japoneze (florarul-scriitor este, de altfel, fioros de simpatic). Tînărul cuplu se împacă, în ciuda adulterului și se transformă într-un cuplu tipic, rutina echivalînd dragostea. Nu lipsesc : tapeurul etern, repudiat în clipa în care vrea să restituie, micile conversații presexuale de dinaintea stingerii, în dormitorul tinerilor însurăței : „o calîgiri excitată" în loc de „o colațiune meritată", șocul care se întîlnește — vesel — cu ginerele pe scara unui bordel, noul-născut al cărui nume oscilează între medievalitate și sec. XIX, menit de parce a perpetua, desigur, toate aceste „anecdote".

Lăsîndu-le ceea ce sunt, adică niște clișee, ferindu-se ca de foc de interpretări „abisale" dar măsurînd aceste sumare sociograme ale micii burghezii atemporale, cu un „șubler" nou-nouț, Truffaut nu caută o justificare „baremului" de care am amintit dar nici nu critică acest mod de existență. Îl constată, îi surprinde un anume stil. Putem spune, în acest sens că „Paris ne vaut pas une messe", adică subiectul ales de Truffaut nu merita arta pe care a cheltuit-o. Și totuși filmul poate fi văzut cu plăcere, cu delicii uneori, tocmai din pricina artei lui Truffaut. Cu condiția ca spectatorul să țină minte neîncetat cuvintele unui alt francez, spuse, de data aceasta într-un alt veac : „Nici oamenii, nici viețile lor nu se măsoară cu cotul" (Montaigne, Eseuri, I, p. 88).

Leonid DIMOV

MUZICA

„Academica"

Prin concertul de săptămîna trecută, orchestra „Academica" a Conservatorului adaugă o nouă dimensiune alături de știutele sale virtuți ce au impus-o atît în țară cît și în străinătate într-un timp relativ scurt de cînd a luat ființă. Este vorba de calitatea și perpetuul interes al unui program ce se bazează doar pe lucrări românești, ceea ce face ca o formație virtuoasă să devină o formație stringent necesară, eroică în lupta cu neîncrederea inertă pe care o parte a melomanilor o mai au față de creația autohtonă.

Sub bagheta lui Alexandru Șumski, concertul s-a deschis cu prima audiție a „Sonatei pentru orchestră de coarde" a lui Dumitru Bughici. Compozitor activ, Bughici oscilează între preocupările de găsire a unui limbaj inedit, la el concretizat prin înglobarea unor procedee și intonații ale jazz-ului în muzica simfonică și alăturarea la solidul curent al neoclasicismului, cum mărturie stă lucrarea de față. Gîndită inițial a fi o sonată pentru vioară solo, ea a căpătat forma definitivă destinată ansamblului coardelor la sfatul lui Wilhelm Berger și poate, că știind aceasta, ni s-a părut a descifra influențe ale robustului compozitor în muzica prezentă a lui Dumitru Bughici. Un contrapunct măiestrit și inspirat, o gîndire ce stă sub semnul climatului folcloric transfigurat și esențializat, de model enescian, un dramatism cu autentice înfruntări ce dau lucrării o particulară neliniște a sobrietății, stau mărturie în favoarea operei, în favoarea unor maniere creatoare, chiar dacă nu de ultimă oră, dar convingătoare cînd talentul și meșteșugul își spun cuvîntul.

Cu mai vechiul „Concert pentru pian și orchestră de coarde" al lui Dan Constantinescu neoclasicismul românesc intră într-o mai activă fază, în îndrăznețe transformări ce tind să-i apropie de mersul ascendent al cuceririlor muzicale ale secolului. Poezia părților extreme este contrazisă cu mult efect de allegro-ul central, cu debutul său hindemithian, dar cu o splendidă conducere a acumulării dramatice, cu perfecta proporționare a melismelor colțuroase, pline de tensiune, cu calitatea înaltă a utilizării spectaculozității virtuoase a părții solistice, în edificarea unui discurs abrupt, inventiv și plin de „suspense". Solista, Anca Rachmuth, și-a reconfirmat cu strălucire debutul, aplaudat entuziast de critică în urmă cu cîțiva ani. Ea posedă și tehnica și muzicalitatea, și gîndirea, știința construcției și a dimensionării tensiunii pe care o necesită o apariție solistică de primă mînă.

Compozitorul Adrian Rațiu a fost reprezentat prin de asemenea mai vechiul său „Concert pentru oboi, fagot și orchestră de coarde". Fără îndoială ingenios în ceea ce privește construcția, tratînd instrumentele soliste de așa manieră încît să le evidențieze atît înrudirile cît și particularitățile fiecăruia, compozitorul, credem, nu a dat totuși aici măsura talentului său. Un caracter static, oarecum inhibat, face ca muzica să rămînă străină, nefamiliară. Soliștii, dintre care oboistul Radu Chișu este un instrumentist de o valoare deosebită, nu au știut nici ei să încălzească muzica, să depășească greutățile unei partituri dificilă prin monocromie.

Concertul s-a încheiat cu piesa „Antinomii" a lui Dan Buciu, foarte tînăr compozitor, absolvent în urmă cu 3 ani al Conservatorului, unde a lucrat sub îndrumarea maestrului Tiberiu Olah. Lucrarea, despre care programul ne anunță că ar fi fost pentru orchestră de coarde, în timp ce noi vedeam aliniindu-se pe scenă nu una ci două orchestre, populate de tot felul de instrumente, este desigur o clară reușită. Dovedind, bineînțeles, influențele stilului punctualist post-webernian, ducîndu-ne uneori cu gîndul la școala poloneză de compoziție, lucrarea este valoroasă prin climatul misterios și poetic, prin orchestrația foarte aerisită, fiind, colorată și plină de fantezie, prin buna construcție a curbei expresive. Regretăm episodul ritmic, fluent-sincopat de la sfîrșit, după părerea noastră absolut discordant stilistic față de rest.

Costin CAZABAN

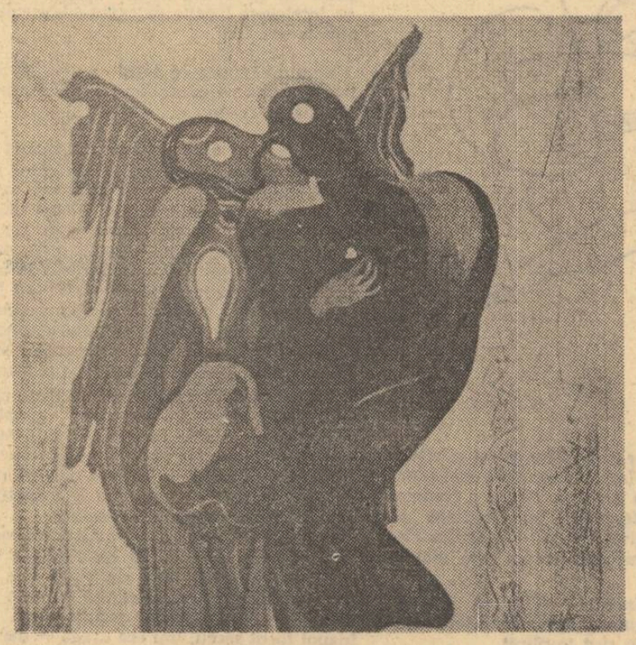

SPORT

Succes la Bratislava !

Ștafeta militară de pe stadionul Republicii din duminica trecută a entuziasmat publicul care a găsit foarte pe gustul său acest spectacol de zile mari, atractiv și organizat la secundă. Toți am făcut armata, și „milităria" cu farmecul, cu frumusețile și asprimile ei bărbătești, inclusiv nemuritoarele anecdote de cazarmă, din ce în ce mai vii și mai proaspete, spre bătrînețe, ne-a unit într-unul și același sentiment de solidaritate și de melancolie, sau regret. Dacă aș vrea să fiu ceva, aș vrea să fiu din nou recrut și să mă roadă (numai) bocancul.

Pariasem pe grăniceri. Ei bine, au ieșit vînătorii de munte, elita crestelor carpatine „Vai săracu' infanteru", vorba deliciosului nostru, poet Leonid Dimov, autorul celebrei balade „Jeni și cei patru sergenți" s-a clasat, fără pretenții, pe locul trei. Oricum, infanteria, „Regina tuturor armelor", e o mamă bună, modestă, generoasă și înțelegătoare, care mai lasă să treacă de la ea ... Tanchiștii, aviatorii, marinarii, (apa, aerul și motorina) dezobișnuiți cu pămîntul, au rămas în coadă, aplaudați și ei pentru stîngăcia lor, motivată, la urma urmei. S-a sărit peste obstacole, s-a trecut prin cercuri de foc, s-au doborît dușmani, au fost fel de fel de încercări, de probe și de capcane inamice, toate biruite cu elan juvenil și cu o ușurință de basm. Defilarea ce a urmat vioaie și impecabilă, a prilejuit una dintre cele mai sincere și mai induioșate manifestații de simpatie.

A fost o duminică tonică, în ciuda mocirlei de pe teren ; a fost o zi plină de tinerețe în care cei ajunși la jumătatea Marșului, au simțit cît de gravă, de filozofic de profundă și de plină de consecințe, era, în fond, inocenta comandă de altădată, „pe loc repaos!"

Sesizînd parcă starea publicului din tribune, herghelia frumoasă de minji și de cîrlani a Stelei neînvățată cu hamul, căpăstrul și chinga, a ieșit pe teren într-un iureș de vest-îndepărtat, convinsă că spectatorii pariază pe ei, și n-a greșit. Ținem cu „Armata", fiindcă posedă cîțiva jucători de mare viitor care vor prelua posturile chee ale „Naționalei"; un Iordănescu, Marcu, sau Ștefănescu, sau acest excelent Tătaru, calm, flegmatic și precis — cînd e băiat serios (și, în ultima vreme, e).

Nu vom mai pomeni nimic despre „incidentele penibile" din timpul jocului și de după joc... Dinamo este cea mai bună echipă în momentul de față, fără îndoială. Conducătorii ei însă ar trebui să mediteze puțin asupra reacțiilor publicului nostru, atît de drept și de riguros în judecățile sale — *vox populi* ...

Mîine e zi de sărbătoare, mergem la slujba din fața micului ecran. Am luat cu toții anafură în gură — deci să nu injurăm, să nu birfim, să nu aruncăm vorbe grele, sîntem numai duh, blîndețe și nori de tămîie. Fie cum o fi, să trecem de Bratislava.

Le urăm băieților noștri din națională, pe care îi certăm numai din dragoste și din ambiția de a-i vedea mereu la înălțimea talentului și misiunii lor — succes ! Vom fi minut de minut alături de ei.

SUPLINITOR IX

15 MAI 1971

PUNCTE DE VEDERE

Într-o lume fantastică

Întîmplarea a făcut să citesc aproape în același timp recentul volum al lui Vladimir Colin, **Un pește invizibil** și **Gradiva** de W. Jensen, nuvela care i-a prilejuit lui Freud celebrul comentariu intitulat **Delir și vise în „Gradiva" lui Jensen.** Întîmplare fericită deoarece mi-a sugerat o înțelegere mai adecvată a farmecului pe care-l exercită asupra noastră literatura fantastică și care, în mare măsură, nu se datorește decît faptului că, dintr-o demonstrație condusă cu scrupul realist este la un moment dat sustrasă în mod deliberat o piesă decisivă, explicația reală a faptelor înfățișate, ceea ce lasă imaginația suspendată deasupra unui gol imens și prin insondabila lui adîncime, răscolitor.

Gradiva lui Jensen este tocmai o asemenea demonstrație dar în care piesa decisivă figurează la sfîrșitul povestirii. Tînărul arheolog german, Norbert Hanold, descoperă un basorelief care-i reține atenția nu prin valoarea lui artistică sau științifică deosebită ci printr-un detaliu profan : fata reprezentată în acest fragment de artă antică pășește cu o grație niciodată întîlnită la prozaicele contemporane. Necunoscînd numele fermecătoarei făpturi care de mult s-a risipit în pulberea unei lumi deopotrivă dispărute, tînărul arheolog o botează după epitetul zeului Marte, Gradivus, numind-o Gradiva, adică fata cu mers încîntător. Visul, delirul și știința îi dau lui Norbert tot concursul pentru a creea o identitate și o biografie fermecătoarei Gradiva, care devine astfel fiica unui personaj de vază din orașul Pompei. În vis, ea și-a aflat sfîrșitul odată cu marele cataclism din anul 79. Mînat de o neînțeleasă forță, Norbert pornește pe negîndite într-o călătorie de-a lungul Italiei, lăsînd repede în urmă Roma și Neapole pentru a nu se opri decît la marginea orașului dispărut sub lavă într-o zi de august, cu două mii de ani în urmă. Aici, sub soarele arzător al amiezii — ora spectrelor — zărește, într-o zi, silueta Gradivei înaintînd cu mersul ei unic pe dalele însorite ale străzii antice, așa cum o văzuse în închipuirea lui. Vis sau realitate ? Trei întîlniri cu Gradiva, în a cărei existență reală Norbert ezită să creadă, lămuresc însă misterul. Imaginația aprinsă a tînărului arheolog transferase asupra unei asemănătoare imagini de marmură, sentimentele ignorate pentru o prietenă din copilărie. O nuvelă fantastică se transformă într-o poveste de iubire puțin mai ciudată. Ah, de ce n-a lăsat-o Jensen pe fata cu mers de zeiță să plece înainte de a ne spulbera îndoiala, înainte de a-și trăda esența terestră, de tînără nemțoaică nubilă ? Prin ploaia solară, s-ar fi îndepărtat liniștit și grațios, ducînd cu ea imaginația noastră pe marginea unui abis. Dar Jensen n-a voit abisul ci iubirea și cu o pricepere de excelent psiholog, magistral analizată de Freud, ne face să asistăm la descoperirea dragostei uitate a lui Norbert care, ca și orașul acoperit de lavă, trebuie scoasă la lumină. Gradiva, fantasma pe care o construiește închipuirea lui insidios ajutată de sentimentele refulate, își află astfel o explicație reală, nu este altceva decît rodul unui delir, adică o percepție mai ciudată a realității. Scriitorul fantastic ar fi scos dintr-o asemenea construcție numai aparent absurdă, coerența ei secretă și ne-ar fi oferit produsul visului sau al reveriei sale, drept realitate. Fantasma ar fi devenit realitate. Firește, o realitate care nu există. Și de aici toată fecunda tulburare a spiritului nostru care nu se împacă niciodată cu limitele prea precise ale realității. Copiii încearcă întotdeauna să apuce floarea desenată ca și cum realitatea și imaginea ei ar fi unul și același lucru, una și aceeași lume necurmată de o iremediabilă frontieră. Mihu, la șapte ani, ar fi vrut „...să pătrundă în dreptunghiul de carton găsit pe șosea, un dreptunghi lucios, în care zîmbea o fetiță cu un balon roșu". Dar n-a izbutit. Nici fetița n-a izbutit să intre în lumea lui, deși, poate, și ea ar fi vrut. A rămas să tragă mai departe de sfoară în lumea ei încremenită, balonul roșu și neclintit. De ce ? Mai tîrziu, Mihu face o nouă experiență a limitei invizibile care desparte lumea noastră de lumea imaginilor. Venit la București, vitrinele magazinelor îi par o lume ireală care-și etalează existența miraculoasă dar intangibilă în fața trecătorilor. Degeaba îi spune fratele său, Gheorghe că : „Totul se cumpără", pentru Mihu vitrinele rămîn o lume ideală și calmă. Pentru a-i scoate „gărgăunii" din cap, Gheorghe îi propune să treacă pentru o clipă „dincolo". Cu ajutorul unei vînzătoare de pe Lipscani, Mihu pătrunde în vitrina unui magazin. Dar din vitrină nu poți să pășești înapoi în stradă, printre trecători, o graniță transparentă te oprește. „Cum ies din poză ?" — se întreabă Mihu terorizat, în timp ce Gheorghe se amuză împreună cu vînzătoarea de încurcătura lui. Noaptea, se visează în fața aceleeași vitrine în care se află de astă dată două fetițe identice, cu două baloane roșii. Rîzînd, Gheorghe sparge vitrina și una din fetițe cade în timp ce balonul începe să urce încet, nefiresc de încet. Gheorghe sare în vitrină și întinde brațele spre cealaltă fetiță, dar Mihu se repede la el și frații se prăbușesc încleștați peste cioburile de sticlă, cu picioarele spînzurînd deasupra străzii. La granița dintre cele două lumi... Privindu-și chipul reflectat în oglinda vreunei vitrine, Mihu încearcă uneori să-și închipuie că adevăratul Mihu e cel de „dincolo" și-și potrivește zîmbetul după surîsul absent al manechinilor veșnic calme. În vis însă granițele dispar odată mai mult și Mihu pătrunde și el, fără greutate, în lumea din „poză". În vitrina unui magazin de blănuri, două femei și un bărbat, „tăcuții soli ai lumii calme", stau așezați în jurul unei mese la care nu se întîmplă nimic, în timp ce un om adevărat adună blănurile expuse și le vîră într-un sac. Mihu trece cu ușurință prin fereastră în lumea imaginilor profanate de agitația cupidă a omului real. Femeia de la masă întinerește subit și devine fetița cu balonul roșu iar Mihu apucînd de pe masă sifonul, izbește cu el omul care continua să îndese blănurile în sac. Omul se prăbușește în timp ce balonul se desprinde din mîinile fetiței și începe să se înalțe nefiresc de încet. Ca în vis. Trezindu-se, Mihu află că fratele lui fusese ucis în timp ce prăda un magazin de blănuri. Între vis și viață, între poză și realitate se produce o neașteptată interferență. Visul lui Mihu s-a petrecut în realitate în timp ce Mihu dormea și visa visul care era o scenă reală... Cum a pătruns realitatea în vis și visul în viață ? Aici, în povestirea pe care Vladimir Colin a intitulat-o **Balonul roșu,** osmoza dintre vis și viață se petrece ca un schimb de imagini dintre două oglinzi așezate una în fața celeilalte. Un fond latent de dușmănie existentă între frați încearcă să iasă la lumină în visele lui Mihu care, treaz, își cenzurează sentimentele de repulsie și de ură pentru propriul său frate. Visul pare premonitoriu dar el nu face decît să-i arate lui Mihu o realitate pe care nu îndrăznește să o privească în față. Sentimentele refulate, aruncate în inconștient, caută să iasă la suprafață, la lumina conștiinței. Visul e făcut din elemente furnizate de viața reală a celor doi frați (transformate și dispuse într-o nouă ordine prin travaliul specific visului), după cum și realitatea nu face decît să reproducă visul, pentru că visul e mai adevărat, e însăși realitatea de care lui Mihu îi e frică și pe care refuză să o vadă. În vis, Mihu îl vede însă pe Gheorghe așa cum nu-l poate vedea în realitate dar așa cum este el într-adevăr, lacom, vulgar, dușman al iluziei și al frumosului de partea căruia se află întotdeauna Mihu, și chiar tîlhar posibil pentru că lăcomia lui nu se poate resemna cu modestul lor cîștig de țărani veniți la oraș. În vis, Mihu se vede și pe sine așa cum nu are curajul să se vadă treaz fiind, lovindu-și fratele, cum inconștient ar voi să facă și în realitate, pentru a apăra fetița cu balonul, adică iluzia, frumusețea, puritatea. Balonul care se înalță nefiresc de încet, eliberînd neliniștea lui Mihu, se ridică simbolic deasupra înfrîngerii lui Gheorghe, omul prea robit bunurilor lumești, ros de invidii prea meschine, stăpînit de dorințe prea vulgare. Virtual, Mihu și-a ucis fratele tîlhar, visul fiind premonitoriu numai în măsura în care este revelația unor sentimente sau cunoștințe refulate, ignorate în conștient. Și inconștient, Mihu știa că Gheorghe nu poate sfîrși altfel decît ca în visul lui, ceea ce întîmplarea reală nu face decît să confirme.

Schița **Balonul roșu** care vădește mai mult finețe psihologică din partea lui Vladimir Colin decît imaginație în delir, este cea mai puțin fantastică din cele douăzeci de povestiri fantastice ale volumului. Dar ea are rolul de a ne sugera labilitatea granitei dintre vis și realitate pe care, în alte schițe, scriitorul o trece fără să ne mai avertizeze. Toma din **Cucerit de fantome** se mișcă într-un tipic decor de coșmar evocînd atmosfera tablourilor lui Chirico, căreia de altfel îi este închinată povestirea. Scriitorul nu mai stabilește însă nici o distincție, Mara înfășurată în mătasea vișinie a capotului și manechinul fără brațe, înșurubat pe un picior ca de cuier, stau pe aceeași treaptă, se confundă, au pentru Toma, ca și pentru noi, aceeași ușurință în mișcări ca și aceeași tulburătoare feminitate, deși, poate, că nu este vorba decît de infidelitatea lui Toma consumată în atelierul de croitorie al domnișoarei Clara. În orice caz Clara și Mara se confundă între ele tot atît de firesc cum se confundă manechinul cu femeia reală. Întors resemnat la Mara, Toma o vede în prag pe Clara (sonoritatea atît de asemănătoare a numelor nu e întîmplătoare), realitatea e mereu răsturnată prin identificarea absurdă a unor termeni care se exclud. Atmosfera terifiantă, de coșmar este, poate, tocmai rezultatul acestei întoarceri pe dos a realității, sau realitate este tocmai această răsturnare, această imprecizie care face să se confunde între ei oameni deosebiți ca și oameni vii cu lucruri moarte. În orice caz, scriitorul a înțepat cu acul neliniștii pielița transparentă a lumii. Căci, deși nu ne-o spune explicit, el este „Alesul", omul veșnic cutremurat de întrebări, viziuni și spaime, el este posesorul fularului negru al neliniștei **(Alesul).** Și toată cartea stă sub semnul întrebărilor. Al întrebărilor pe care și le pun în tinerețe oamenii, pentru a răspunde după ce au trăit, au îmbătrînit și au murit căci fiecare trebuie să refacă personal experiența celorlalți, să trăiască și să moară pentru a ști ce este viața și ce este moartea. Din păcate aflăm de cele mai multe ori **după** și știm totul numai după ce nu mai știm nimic. Dar înainte de asta trebuie să ne trăim neliniștea și nerăbdarea. Ele fac parte din joc, sînt poate, jocul însuși. Sub asemenea auspicii se deschide cartea lui Colin căci, în loc de prefață, scriitorul a schițat discuția fără rezultat a celor doi clienți de bar, un bătrîn și un tînăr, deasupra cărora plutește peștele invizibil —, fumul răcit al țigărilor consumate, reziduul imponderabil și expansiv la care se reduce incendiul existenței noastre **(Un pește invizibil).** Ceea ce urmează prefeției trebuie privit ca o combustie în care dispar explicațiile simple și răspunsurile cunoscute pentru a se naște peștele invizibil, monstrul incertitudinii și simbolul tăcerii. Spre tăcerea care ne înconjoară are ambiția să ne îndrepte scriitorul atenția, hrănindu-ne nostalgia necunoscutului. Dar estompînd în povestirile sale explicațiile imediate și clare, Vladimir Colin nu ne lipsește de suportul viu al oricărei construcții fantastice, ne sugerează numai o realitate mai vastă din care fac parte cu aceeași îndreptățire fantasmele imaginației, visele și reveria. Lăsîndu-ne să credem că un manechin poate merge, că o femeie de piatră își poate încleșta degetele pe umărul unui om viu, că o sirenă se scaldă în preajma țărmului la Constanța, scriitorul ne conjură să dăm melancoliei sau humorului nostru un cîmp mai vast de acțiune și o întrebuințare creatoare : creați-vă sirena de care aveți nevoie !

Nu somnul rațiunii ci mai degrabă rațiunile somnului, luciditatea ignorată a ființei noastre chemată dacă nu la o nouă înțelegere, cel puțin la o mai mică neînțelegere, constituie sursa de poezie a volumului lui Vladimir Colin.

Georgeta HORODINCĂ

Viziune de ION MINOIU

MOZAIC ANTIC ITALIAN (Ostia)

Criterii pentru un

„Dicționar paralel"

de scriitori români

În afara lucrărilor enciclopedice pur informative, nevoia de a fixa organic imaginea precursorilor, perpetuînd-o în conștiința urmașilor, impune înmulțirea mijloacelor, diversificarea procedeelor în stare să absoarbă, să ordoneze și să sintetizeze, de la orizontul epocii noastre, materialul acumulat necontenit. Pe tiparul formal al dicționarului se practică, astăzi, secțiuni întinse dealungul unor întregi perioade istorice, se deschid perspective analitice și comparatiste de anvergură. Sub impulsul „exploziei informaționale" actuale, se sistematizează riguros toate cunoștințele despre autori și opere, cu intenția de a împinge investigația spre o specializare din ce în ce mai pronunțată. Astfel s-au efectuat dicționare numai de personagii literare iar mai de curînd, chiar dicționarul ideilor ilustrative pentru cîte un singur creator (bunăoară, Proust), lucrări destinate nu numai unei orientări rapide, dar și promovării unui punct de vedere valoric, dedus din interpretarea critică avizată.

Literatura și cultura română, nu mai puțin decît altele, reclamă cu prisosință asemenea lucrări, întemeiate pe prospectarea bogatului patrimoniu național în vederea reliefării structurii sale originale, a continuității efortului creator de la o generație la alta, fiecare cu exponenți ce merită să fie sustrași uitării. Încă Bălcescu și Kogălniceanu, la timpul lor, meditau în acest sens cînd concepeau o suită de profiluri oarecum „plutarhiene" prin caracterul lor exemplar și adresau, din Paris, la 24 iulie 1846, un entuziast proiect comitetului Societății Literare din patrie : „Una din cărțile care ar contribua foarte mult la răspîndirea gustului citirii și mai ales a cunoștinții istoriei naționale, ar fi neprețuit un **dicționar biografic** (s.n.), care să coprindă viețile celor mai însemnați români din toate țările și din toate veacurile." Rămas nerealizat, proiectul n-a încetat să exprime o cerință reală. Două decenii mai tîrziu, Aron Pumnul, alcătuind „Lepturariul" său simte utilitatea de a încadra, pe cît posibil, în ramele portretului, datele despre autorii selectați în culegerea respectivă și în ultimele tomuri introduce, cum spune el : „însemninte biografice" cu rol orientativ : „despre unii scriptori se află puse mai pre larg, despre alții mai pre scurt, iar despre alții nici decum. Asta vine de acolo că nu s-a putut afla despre viața tuturor cu deamăruntul și de aceea s-a pus despre fiecarele atîta cît s-a putut afla". Într-un spirit similar proceda și Iosif Vulcan cu colecția sa de „vieți ilustre" tipărite la Pesta în 1869 sub acel titlu prin el însuși programatic, „Panteonul Român". Cu fireștile îmbunătățiri aduse de experiență, totuși fără a-și găsi împlinirea scontată, ideia a proliferat încercîndu-se înfăptuirea ei pe parcele limitate, cum au fost „Dicționarul contimporanilor" al lui Dim. Rosetti, fascicolele de „Figuri contemporane" editate de Th. Cornel sau seria de crochiuri ale contemporanilor schițate de Petre Locusteanu. Un „nou" Panteon inițiia Camil Petrescu la Săptămîna muncii intelectuale și mai ales la Universul literar, în răstimpul cît l-a condus, cu acele profiluri de reprezentanți ai spiritualității românești vizînd definirea direcțiilor specifice de evoluție și integrarea activă a valorilor românești în circuitul universal.

Toate aceste tatonări, încercări, întreprinderi parțiale au, dacă nu alt merit, măcar pe acela de a demonstra o necesitate constant resimțită, care în condițiile și cu exigențele cercetărilor de acum, își poate în sfîrșit găsi soluționarea și poate da loc chiar unor inițiative competitive. Unele inițiative se și găsesc pe șantier cu elaborări, probabil, destul de avansate. O participare în plus va spori, desigur, efectul stimulativ și va asigura o profitabilă confruntare de metode.

Pentru a porni tocmai de la particularități de metodă, „Dicționarul paralel" își propune să înglobeze schițe sintetice ale scriitorilor dispăruți, portrete în compunerea cărora să ocupe o pondere însemnată mărturii venite pe cît posibil chiar de la contemporani, astfel încît impresia directă, vie să participe nealterată la imaginea critică finală. Tehnica analitică aplicată operei se va împleti cu evocarea persoanei, cu reconstituirea ambianței în care și-a desfășurat activitatea, lăsînd citatele să sugereze existența reală și să coloreze în chip deosebit o prezență sau alta, să o facă palpabilă. Dacă ordinea este cea alfabetică, convenită prin acceptarea formulei dicționar, desfășurarea cronologică va fi inaugurată de personalitatea Spătarului Milescu, recomandat de acea suculentă creionare memorialistică a cronicarului din „O seamă de cuvinte". Cu cît ne apropiem de epoca noastră, mărturiile se înmulțesc și „paralelismul" se realizează nu odată, în ambele sensuri. Pe Arghezi îl descoperim reflectat prin intermediul lentilelor lui Fundoianu, bunăoară, dar și invers, cînd vine rîndul acestuia din urmă, avem a profita copios de izvorul arghezian. Cu cît se multiplică unghiul de percepție, fără a ignora inșeși probele care par să se anuleze reciproc, cu atît cresc șansele de a surprinde trăsăturile autentice și de a le găsi o coeziune dinamică, ferită de riscul elogiului uniformizator. Un Pârvan văzut prin „ochiul" lui Călinescu se hieratizează excesiv și doar asociindu-i rezerva sceptică a unui Zarifopol, îi putem cuprinde mai exact dimensiunile. Uneori, asemenea „temperări" vin — paradoxal — de la aceeași sursă, de pildă Lovinescu, pe rînd negator și apologet al lui Ilarie Chendi, care putea să fie simultan lăudat de Arghezi și respins de Emil Isac. Vrînd să fie nu un conglomerat de instantanee statice, ci un panopticum plin de mișcare, însuflețit de toate contrastele istoriei, „Dicționarul paralel" implică în structura sa aceste interferențe antagonice, pentru a face posibilă contemplarea unor adevărate „destine" scriitoricești, a unei tipologii complexe alcătuind, în timp, specificul vieții noastre literare. Cine vrea să înțeleagă desfășurarea acestei vieți are nevoie să privească întreg ansamblul component și după cum într-o bătălie nu-și fac datoria numai generalii, așa și aici se cer inmatriculate, luate în evidență toate tipurile active, fără exclusivisme deduse dintr-o aplicare represivă a judecăților estetice. Sadoveanu, pînă a urca pe culmile literaturii, a făcut parte dintr-un contingent cu Ioan Adam, cu Ciocîrlan ori Dragoslav, erau alături în paginile acelorași reviste și reprezentau, împreună, același flux literar, care trebuie mai întîi privit în totalitate, spre a ajunge la dorita dreaptă percepere a valorilor. Chiar dacă pe unii dintre ei evoluția literaturii i-a împins către periferie, reacțiile pozitive declanșate la vremea lor îi recomandă atenției. Cînd T. Arghezi semnează cu autoritatea sa literară un certificat, omenește emoționant, povestitorului-țăran I. Dragoslav, acesta nu mai poate fi lăsat de o parte. La o cercetare atentă, de prin colțurile rămase mai în umbră răsar mulțime de siluete care, fără să lumineze la distanță, au strălucit totuși cîndva. Fantome ale celor ce odinioară întrețineau atmosfera scinteietoare a cafenelei ori redacțiilor și se risipeau în jerbe de improvizații seducătoare, din care alții, mai stringători, vor fi profitat pentru a-și ratunji modesta avere spirituală. Tipul clasic al „risipitorului" în plină eflorescență simbolistă, purta numele Mircea Demetriad, fiul actorului și frate cu Aristiza Romanescu, trecut cu vederea de critică ori enumerat în treacăt la capitolul Literatorului, dar în care contemporanii recunoscuseră unanim un „suflet" al poeziei noi. Cum ar restitui acest „Dicționar paralel" atmosfera Vieții Românești dacă ar continua să facă abstracție de asiduul sprijin dat lui Ibrăileanu și întregului cerc de către cei trei Botezi — Constantin, Ioan și Octav, ignorați de atîtea ori în sintezele istorico-literare ? La modul absolut, justificarea sa va fi să pună față în față cele mai variate comportamente și reacții scriitoricești pentru a lăsa să se desprindă din confruntarea lor, contururile acelei pitorești și unice „Comedii umane" dospite înlăuntrul vieții noastre literare.

În acest cadru, succesiunea alfabetică a profilurilor înserate va fi permanent dublată de o viziune panoramică, simultană, de la A (derca) la Z (arifopol), în temeiul unei investigații istorico-literare integrale și al supunerii la nuanțate criterii de evaluare estetică. Peste limitele de situare în timp și spațiu, „eroii" acestei explorări critice tind să reconstituie o vastă familie cu ramificații și legături subterane, multe abia acum scoase la lumină — o lumină, se înțelege, nici absolută, nici definitivă, dar totuși lumina unui reflector îndreptat îndelung și cu abnegație asupra materiei absorbite în „Dicționarul paralel".

Geo ȘERBAN

punct și virgulă

„Vatra"

„Ne-am ales această deviză, acest nume — VATRA — pentru că el înseamnă continuitate și prezență și pentru că focul însemnează începutul iar noi, cu toate așezările noastre de ieri și de azi, purtăm mai departe și lăsăm pentru mîine începutul. Vatră înseamnă azi. Pentru cei care trăim pe meleagurile Mureșului sau Tîrnavei vatra înseamnă o punte peste timp, înfrățire, continuitate, prezență"

Cu asemenea gînduri, despre din Cuvinte de început își anunță apariția la Tîrgu-Mureș o nouă revistă lunară de profil social-cultural : Vatra. În spiritul semnificativelor situări ale vieții noastre culturale și literar-artistice de azi în unghiul de incidență cu marile valori ale tradiției naționale, este repus așadar în circulație, după 77 de ani de la apariție (1894), numele uneia dintre cele mai prestigioase reviste românești, ai căror fondatori au fost marii I. Slavici, I.L. Caragiale și G. Coșbuc.

Dedicat celei de a cincizecea aniversări a întemeierii Partidului Comunist Român, acest prim număr al noii reviste se impune atenției cititorilor prin bogatul și interesantul său număr.

Își dau astfel întîlnire rubrici și pagini de publicistică actuală cu altele consacrate istoriei culturalartistice, științei, literaturii, comentariilor de specialitate etc. În ceea ce privește colaboratorii, colectivul redacțional — în frunte cu tînărul și talentatul scriitor Romulus Guga — realizează o justă proporție între condeiele consacrate, aparținînd din urmă, evident, de aici încolo, deschizîndu-li-se cele mai propice căi de afirmare.

Luceafărul salută cu multă căldură apariția noii reviste transilvane și îi urează cele mai frumoase succese, în nobila ei aspirație de a contribui la propășirea culturii, literaturii și artei românești contemporane.

Redacția

A fi echilibrat

D-rul Jacques Sarano, secretar al grupului internațional „Medicina persoanei" este autorul cîtorva interesante lucrări despre vindecare, culpabilitate, durere, semnificația corpului. De astă dată el răspunde la o întrebare pe care și-o pune un număr mare de oameni : „Ce înseamnă a fi echilibrat ?" în diferite momente (imprejurări) ale vieții, fie că e vorba de raporturi în muncă, în viața familială sau în atitudinea față de sine. Într-o lume în care mutațiile și tensiunile abundă — mai ales sub regimul capitalist — întrebarea se încarcă adesea de neliniște. Autorul încearcă să dea cîteva indicații folositoare pentru a discerne dificultățile și diversitatea formelor de echilibru după vîrste și situații.

Premii, traduceri

În revista pariziană Réalités secrètes au apărut, în traducerea Colombei Voronca, un ciclu de poeme din placheta „Corp transparent" a lui M. Blecher. Prezentarea tragicului poet aparține traducătoarei.

Premiul Manuscrisului „Ilarie Voronca" a fost atribuit tînărului poet Claude Vaillant, din Rennes, pentru „A doua naștere".

La editura Pierre Seghers va apărea în curînd o culegere colectivă „Poeți blestemați contemporani" care cuprinde — alături de Artaud, Rigaud și alții — o suită de poeme din opera lui Ilarie Voronca.

Sașa PANĂ

Eugen Ionescu pictor

Mi-a plăcut Parisul vizitat acum trei ani. Mi-a plăcut pentru prietenii care au trăit acolo și au rămas prin cimitirele lui, pentru evocările din cărțile cetite în tinerețe, pentru ubicua lui frumusețe și farmec. Dar la inimă mi-a rămas acea rue Mouffetard, cu a sa Place de Contrescarpe, în vecinătatea căreia am locuit.

Dimineața și seara, plimbarea mea, nu o făceam în grădina Luxemburgului sau în cea a Plantelor din apropiere, ci pe cărarea intortochiată de oameni și prăvălioare de pe Mouffe. Și, de fiecare dată, o descopeream din nou. Fie acea rotiserie, fost atelier de cismărie, sub firma căruia „Chaussures", noul negustător scrisese „Frites" — deci ghete fripte — și unde într-o seară, pe un taburet, sorbea un vin roșu un fel de amazoană ca cilindru și cu priviri arteziene, zîmbind în unison cu sfîrîitul cărnii de pe grătarul din vitrină.

Sau casa cu placa pe care se putea ceti că acolo a stat și a scris Verlaine. Sau teatrul din străduța Epée-de-Bois, unde m-a uluit Arabal. Și, atîtea altele...

Într-o zi, Rodica, nevasta lui Eugen Ionescu, mi-a promis că mă va duce ea pe rue Mouffetard, să-mi arate unde au locuit pe timpul superbei lor boeme, pe poteca asta a inexprimabilei ei minuni de copil cu ochi uimiți. Și iată că Eugen Ionescu s-a întors în Mouffe, la galeria de artă, încăputâ într-o prăvălioară, să expună desene colorate. Așa se joacă el și de asta e superb.

Într-o seară, la el acasă, a venit schimonosit de zeci de măști grotești, colecționate și se amuza. Angoasa lui e hilară. Pune în scenă piesele lui, joacă în rolul personagiilor lui, amuzîndu-se, dar sub semnul unei gravități care impune.

Academicianul de astăzi e mai mult decît cineva. Un năzdrăvan, ar fi spus despre el Eminescu, în poemul în care pomenea niște semeni de duh. Un Anton Pann de și mai dinamice dimensiuni ; un Anton Pann solfegiat cu Urmuz.

Deci, în prăvălioara de pe Mouffe, Eugen Ionescu a expus desenele lui „alte jucării, son Violon d'Ingres... La vernisajul lor, aflai că au fost mii de priviri excitate. Omul ăsta știe să excite !

Și un alt confrate într-ale Academiei s-a jucat ca și el : Jean Cocteau, care desena și el. Mimîndu-l poate, pe Picasso. Dar ce importanță are fleacul ăsta ?

— De ce ai făcut expoziția asta, l-ar fi întrebat unul din epatații vizitatori.

Răspunsul lui Eugen Ionescu a fost peremptoriu :

— La școală eram socotit un elev cu totul nedotat pentru desen. Într-o zi, profesorul m-a scos la tablă să desenez ceva ca să vadă ce aptitudini am. Am desenat un cerc, am pus două puncte și o gură mare.

— Ce e asta, a întrebat profesorul.

— Asta ești d-ta ! — i-am răspuns.

Mi-a dat o palmă și de atunci am rămas cu un complex de care abia astăzi, după patruzeci de ani, am scăpat de el.

— Și ce reprezintă desenele dvs ? — a fost o altă întrebare.

— Ele vorbesc pentru ele însile, a răspuns, cu miratul lui zîmbet cred, acest teribil copil al dramaturgiei noastre contemporane.

Ștefan ROLL

Sandaua lui Marc-Aureliu

de Nichita Stănescu

1

Mi-am spălat mai întîi mîinile, ca să fie curate pe stilou şi pe hîrtie ; mi-am spălat faţa şi mai ales ochii, dinadins ca să vadă fiece literă scrisă în parte, veghind împotriva întîmplării şi inspiraţiei (nedivine) ; mi-am spălat inima.

2

Se spunea că există o vîrstă a călătoriilor şi că aceasta e adolescenţa. Am crezut deplin în afirmaţie, cînd — considerîndu-mă format şi înţepenit într-un caracter, am văzut cu ochii şi cu steaua oaselor, cel mai tulburător peisaj al lumii : Finlanda. Socotindu-mă fix, mi-am îngăduit odată cu filozoful, să murmur : „numai cerul se schimbă deasupra, — sufletul niciodată".

Contemplam divina risipire de arbori nordici încoronînd bolovani măreţi şi singuratici, iar ochiul din ceafă simultan cu priveliştea dăruită frunţii, înregistra în continuare mişcările monotone şi înfrigurate ale unui sentiment rămas la Bucureşti.

Mi-au trebuit cîţiva ani lungi ca să înţeleg că a fi adolescent înseamnă a fi apt să fii transformat de ceva din afara sinelui tău. Mi-au trebuit încă mai mulţi ani lungi ca să realizez că lucrurile firesti şi firescul, că natura şi naturalul, că viziunile realului oricît de puternice şi mirifice ar fi, prin simpla lor existenţă neexagerată şi inaptă deci de idee, nu pot produce nici un fel de modificare de conştiinţă ci numai un adaos de memorie.

O călătorie lucidă în real, te poate îmbătrîni. Numai o călătorie în ideea de real te modifică şi te face să fii adolescentul etern. Dar ideea de real este însăşi Arta.

3

La Roma, m-am regăsit în Piaţa Capitoliului. Acolo trona în mijloc statuia ecvestră a împăratului Marc-Aureliu. Scriu „trona" şi nu „tronează" pentru că am iubit atît de mult ideea de măreţie eternă întruchipată în această statuie, încît pieritor de gelos, aş fi vrut să existe înţeleasă numai de mine. Ea mi-a provocat starea de îndrăgostit ; mi-a modificat sentimentele ; mi-a stîrnit mişcările trupului însoţindu-le de o stranie dorinţă de posesiune, aidoma leneşei acaparări de albie pe care o petrece fluviul ; m-a devenit adolescent etern ; mi-a impus o idee de real.

M-am aflat în faţa unei exagerări întruchipate.

4

Calul era aidoma calului, dar de trei ori mai mare. Făptura împăratului era aidoma unei făpturi de om, dar de trei ori mai mare. Şi atît !

Totul a fost făcut întocmai şi fără greşeală. Calul cu dinţi şi Împăratul cu sandale ; atîta doar : dinţi de trei ori mai mari ; sandale de trei ori mai mari. Sau poate de 3,14 ori mai mari, de cîte ori raza este mai mică în cerc.

Ochiul ca o frunză de leuştean, — al tatălui meu, privindu-mă, în ochi, semnifică pentru mine continuitatea. Ochiul ca o frunză de leuştean, al tatălui meu, însă de trei ori mai mare decît e şi privindu-mă în ochi, este însăşi esenţa cerului şi întruchiparea sa.

Am forfotit strigînd, pe sub sandaua sculptată de trei ori mai mare, a împăratului Marc-Aureliu. În aşa fel a fost făcută statuia încît să nu se ştie dacă ea este de trei ori mai mare, sau cel care o priveşte este de trei ori mai mic.

Numitorul comun era calul.

5

Exagerarea este prima lege a artei. Un pom de trei ori mai mare decît pomii din jur, sau de trei ori mai mic, — devine un monument al naturii, — adică un obiect de artă. Cel care îl iubeşte se modifică pe sine. Se modifică acceptîndu-l prin iubire, sau, din iubire de pomi face un pom de trei ori mai mare, modificîndu-şi astfel iubirea faţă de pomii fireşti. A mări un pom, de fapt înseamnă a crea ideea de pom. În artă, ideea de ceva, nu este o generalizare ci o exagerare. De aceea arta este tensionată şi valoarea în artă se măsoară mai ales după tensiunea comunicării ei.

Ilustraţiile paginii : reproduceri după albumul „MOSAICO E MOSAICISTI NELL' ANTICHITÀ", — editat de Instituto della Enciclopedia Italiana.

6

Şi totuşi, deşi de trei ori mai mare, sandaua lui Marc-Aureliu în celelalte privinţe era aidoma oricărei alte sandale.

7

Din punctul de vedere al sentimentelor, arta se apropie şi chiar poate fi comparată în esenţa ei, pentru o mai uşoară înţelegere, cu starea de îndrăgostit, exprimată.

8

Ca dovadă că obiectul de artă (efigia, armonia, versul) sînt stări exprimate ale stării de îndrăgostit (jubilaţia, angoasa, plînsul) depune mărturie dorul de revedere pe care obiectul de artă îl emană.

Însuşi dorul exprimă ca arhetip prima trăsătură a artei — exagerarea prin absenţă, a realului.

9

De dor de statuia ecvestră a lui Marc-Aureliu am răsfoit tot felul de cărţi despre Roma. Aflu dintr-una o revedere prin poezie : Michel-Angelo a redescoperit-o în 1538 şi a mutat-o pe un soclu gîndit de el, în piaţa Capitoliului. La început fusese aurită şi o legendă populară spune că sfîrşitul lumii va fi aproape, în ziua cînd statuia se va auri prin sine din nou.

De altfel, este singura statuie ecvestră autentică existîndă în Roma şi datînd de prin anii 180.

De dor de ea aş vrea să-i văd bronzul înverzit aurindu-se. Din spaimă însă, că s-ar putea pierde odată cu sfîrşitul lumii, mă rog la inima mea, s-o lase de bronz şi verde ca leuşteanul, cum este.

10

În secunda în care am văzut Pietà de Michel-Angelo, am devenit un om cult. Am văzut-o şi am plîns, dar plînsul nu m-a uşurat. Mi-au dat lacrimile, ele singure, dar nu mi-au spălat faţa.

Am încercat să fug, să fiu altcineva, să par beat, dar numele meu a început să sfîrîie pe trupul meu aidoma săgeţilor cu vîrful de fier înroşit în foc, cele cu care se ştampilează vitele în cîmp nesfîrşit.

11

E singura lucrare pe care Michel-Angelo şi-a semnat-o ; pe cordonul de marmură dintre sînii de marmură ai minunii.

Şi-a pus numele ca pe un balast. Altfel marmura ar fi devenit imponderabilă şi s-ar fi ridicat la ceruri.

12

Nici o exagerare în proporţii ! Sau, iluzia niciunei exagerări !

Însă de trei ori mai pură decît puritatea, mai posesivă decît posesiunea, marmură surîzîndă, mai marmoră decît marmora-femeia.

Marmură flască bărbatul! Degetele de marmură ale femeii, fac cute de marmură flască în trupul de marmură al bărbatului de marmură mort.

Chipul bărbatului ? Nu poate fi văzut din punctul de vedere din care e aşezat grupul.

Michel-Angelo însă a sculptat şi părţile nevăzute ale statuilor Sale. „Dacă le vede vre-un înger ?" — a strigat.

Dintr-o poză am văzut şi chipul bărbatului, ca şi cum mi-aş fi pus un ochi în tavan.

Rînjet mulţumit. Melancolie postcoitum. Trîntor prăbuşit după ce sexul i s-a rupt în regină.

Mormoră de miere.

13

După ce am văzut Pietà de Michel-Angelo, am devenit un om cult.

Pietà, este un sistem de referinţă.

A fi cult înseamnă a avea un criteriu. De exemplu : ochiul este criteriul luminii.

14

Starea de levitaţie a pietrii se poate realiza prin sculptură. Sculptura este arta tactilului.

Tactilul ridicat la idee. Ceea ce este îmbrăţişat cu ceea ce nu este. Privire cu degete. Unghie cu retină.

15

În bazilica „Sfîntul Petru în lanţuri", contemplînd celebrul „Moise" al lui Michel-Angelo, lecţia exagerării în artă devine sublim didactică. Dacă în Pietà exagerarea nu era exprimată prin dimensiune fizică ci prin non-tipologie fiziognomică, în cazul acestei fascinante întruchipări, urmînd întocmai grafia unei metafore, exagerarea nu se mai încorporează în primul rînd, nici în dilatarea dimensiunilor (în literatură, asincronia dimensiunilor fizice pusă în raporturi sociale de rutină, se ilustrează în Guliver) nici în exagerarea fiziognomiei (convenţional metaforică).

Miracolul acestei capodopere provine din exagerata supunere a ideii, la materialul care o exprimă. Am intuit, am simţit pe viu aproape, cum artistul şi-a arcuit viziunea în funcţie de blocul de marmoră pe care l-a avut la dispoziţie. Umărul drept al statuii este infinitezimal mai mic şi în dizarmonie cu întreaga structură. În mod ideal şi sărind peste convenţiile epocii, el ar fi fost numai sugerat. Dar şi aşa pentru ochiul atent şi emoţionat, supunerea grandiosului la mijloacele de comunicare fixe şi limitate, ne revelă ideea meta-sculpturii a neidentificării sculpturii cu propriul său material. Exagerare în minus, umărul drept al statuii lui Moise de Michel-Angelo, stabileşte cea de a treia posibilă exagerare (considerînd exagerarea drept trăsătură fundamentală a Artei) : falsa identitate cu materia comunicării.

16

După cele văzute, mi-am îngăduit să-mi aduc aminte de sala Picasso de la muzeul de artă din Praga. Atunci, cu zece ani în urmă, nu-mi plăcuse. Acum, după zece ani, şi mai ales, după ce am devenit cult, pot să exprim nuanţat sentimentul acela de respingere.

În cazul perioadei cubiste a lui Picasso (reprezentat cu cîteva zeci de tablouri în muzeul praghez) funcţiunea exagerării îşi pierduse caracterul genuin. Nu mai avem de-a face cu exagerarea realului, cu ideea de real. Ci cu exagerarea exagerării.

Şi dacă arta este independentă de obiectul prin care se exprimă folosindu-l ca vehicol : Sculptura, piatra, Pictura — culoarea, Muzica — sonul, Poezia — cuvîntul, atunci cînd Poezia îşi propune ca material de expresie însăşi poezia, nu mai avem de-a face cu poezie ci cu meta-poezie. Poezia este metalingvistică şi muzica autentică este meta-sonoră. Dar o meta-poezie şi o meta-sculptură, ar depăşi întru totul criteriul uman.

Ne vom afla în situaţia savantului care a uitat tabla înmulţirii.

Să nu uităm că aerul este acela care susţine aripa.

Să nu uităm că singura exagerare suportabilă în adunarea lui unu cu unu, nu este aceea că fac doi, ci aceea că se pot aduna unu cu unu.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Toiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

Anul XIV
Nr. 21 (473)
Sîmbătă
22 mai
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

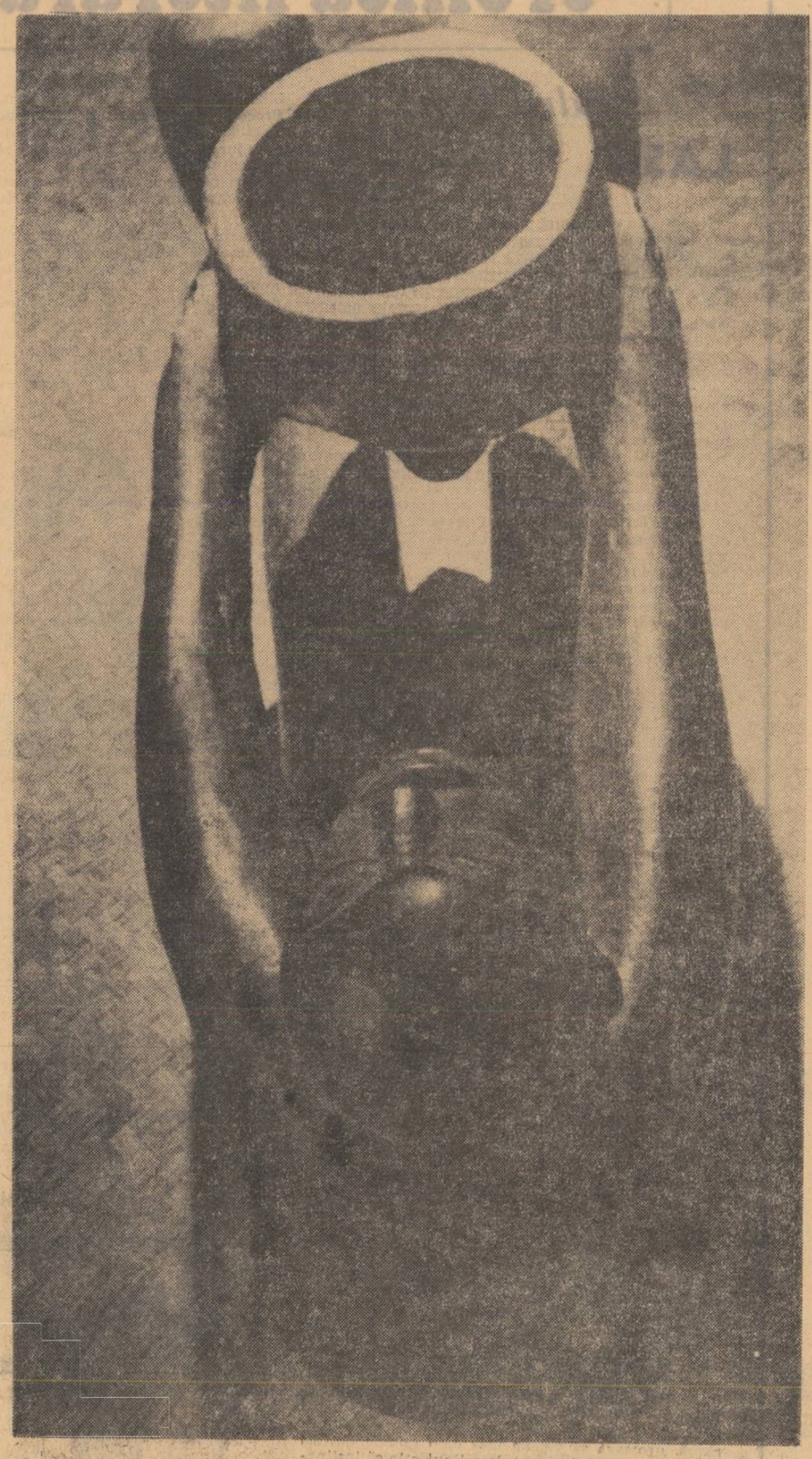

MARIN PREDA

Profesorii
(III)

Nimeni nu scapă de violenţa altora, după cum nimeni nu scapă ocazia, cel puţin pînă la vîrsta în care devenim morali, de a fi violenţi cu alţii. După această vîrstă, violenţa e o slăbiciune. M-a impresionat totdeauna acest fenomen.

Într-o zi profesorul nostru de geografie mă scoate la lecţie numai pe mine singur. N-am înţeles de ce, avea obiceiul să asculte cîte trei patru odată. Era un domn trecut de patruzeci de ani mai degrabă blînd şi cu maniere alese. Geografia mie nu prea îmi plăcea, dar nu eram singurul care repudia acest obiect de studiu. Mai tîrziu a început să-mi placă şi răsfoiam ore întregi atlasuri bogate încercînd să-mi imaginez existenţa reală a uriaşelor fluvii şi oraşe despre care, singură, geografia nu ne spune mare lucru. La Hanoi, unde nu credeam că am să ajung vreodată, cînd am intrat în oraş am rămas timp de aproape un ceas fascinat de ceea ce oferea ochiului viaţa străzii, cu toate că ceea ce vedeam nu avea în sine nimic senzaţional : erau bărbaţi şi femei pe biciclete. Da. Dar asta trebuie văzut, fiindcă bărbaţii erau mici şi păreau toţi tineri, iar femeile, datorită halatelor lor multicolore, păreau toate fete. Cuvîntul halat sună însă nepotrivit, trebuie precizat că era vorba de un vestmînt închis sever pînă sub bărbie şi despicat în două părţi în aşa fel încît pantalonul, violet sau alb, care înlocuieşte la ele fusta sau rochia, să se vadă de la şold în jos. Acest vestmînt uşor flutura în urma bicicletei, fără să jeneze pedalarea. Nici o urmă de maşină, nici-un zdrăngănit de camion de mare tonaj, nici-un autobuz al cărui motor Diesel îţi zgîlţîie creierii, nu se vedea şi nu se auzea pe străzile acestui oraş. Cînd se întîmpla să treacă, o dată la o oră, de pildă, un Gaz, apariţia şi dispariţia lui îţi amintea de un bondar care a nimerit într-un stup de albine, de unde repede este alungat. Cine poate să-şi imagineze, învăţînd geografia, sute de ochi oblici, frumoşi în limpiditatea lor parcă inexpresivă privindu-te într-o trecere continuă în care mersul bicicletei fişîie doar atît ca să-ţi dea senzaţia de vis, de ireal ? Trebuie mers acolo, în oraşul sau pe fluviul arătat pe hartă, pentru ca geografia să ne pasioneze.

Nu ştiu dacă bătrînul domn care mă scosese lîngă uriaşa hartă agăţată într-un cui alături de catedră fusese vreodată măcar pînă colea în Grecia, leagănul civilizaţiei noastre, dar era clar pentru mine că undeva pe pămînt ,tot dorise el să se ducă, altfel de ce şi-ar fi ales, ca profesor, chiar geografia ? S-o fi dus, nu s-o fi dus ? Începu să mă sîcîie cu întrebările. Ştiam atît cît era necesar să fiu lăsat în pace. Dar nu mă lăsa şi sîcîiala deveni chin. Că pe fluviul acela ce oraşe se mai găsesc ? Le spusesem pe toate. Şi în oraşele acelea ce fel de locuitori mai trăiesc ? Li spusesem pe toţi. Mai erau însă oraşe şi locuitori pe care nu-i spusesem, să mă mai gîndesc. Se lăsă o tăcere nefirească în marea încăpere de clasă. Timpul trecea, profesorul stătea neclintit la catedră şi aştepta. Totul parcă încremenise. Ce vroia de la mine ? Atîta ştiam, atîta spusesem, n-aveam la ce mă gîndi.

— Gîndeşte-te ! mă somă bătrînul domn ca şi cînd mi-ar fi ghicit gîndurile. Şi deodată răcni : gîndeşte-te.

Şi se dădu jos, se repezi în mine, mă lovi cu pumnii în cap, înghesuindu-mă în uriaşa hartă la care nu vroiam să mă gîndesc, apoi făcîndu-şi din degete ghiare mi le înfipse în abdomen horcăind bestial :

— Îţi scot maţele din tine !

Vroia într-adevăr să mi le scoată, fiindcă, după ce mă îndoii şi îmi feri burta, se retrase la catedră şi-şi reluă, gîfîind, interogatoriul : ce oraşe se mai aflau încă pe fluviul acela ? Şi în oraşele acelea ce fel de locuitori mai trăiesc ? Să spun. Clopoţelul sunase, dar el continua să mă tortureze. Acolo pe hartă, la marea cotitură a uriaşului fluviu, se găsesc nişte aşezări omeneşti şi nişte locuitori. Ce ştiu despre ele ? Degeaba mă uit că a sunat sfîrşitul orei, pînă nu spun nu scap... Apoi, deodată şi-a luat catalogul şi a ieşit din clasă.

M-am dus în banca mea şi m-am aşezat şi abia atunci un val de ură mi s-a urcat năvalnic în inimă împotriva bătrînului domn. Ce-avusese cu mine ? Ce rău îi făcusem ? Adică de ce să-mi scoată el mie maţele din mine ? Mă făcuse el, îmi plătea el taxele, muncea el din greu să-mi cumpere haine şi cărţi ? Numai tata avea acest drept, fiindcă numai pe el putea să-l exaspereze ceva şi să mă ameninţe, dar nu acest străin care dacă nu ştiam n-avea decît să-mi dea notă proastă, dar să nu se atingă de mine.

În jurul meu se strînseseră şapte-opt băieţi cu care eram prieten şi tăceau toţi turburaţi de strania întîmplare. Cînd, intră monitorul, un elev dintr-a opta, şi spuse din prag că elevul cutare, adică eu, să poftească în biblioteca profesorului de geografie care mă chema. Avea o astfel de bibliotecă specială plină cu cărţi de călătorii, hărţi şi atlase şi globuri pămînteşti de muzeu. I-am răspuns monitorului că nu mă duc. Acesta ieşi şi reveni după cîtva timp.

— Domnul profesor, zise el, te roagă să pofteşti numai cîteva minute.

Simţind că se petrece ceva neobişnuit, m-am sculat din bancă, am ieşit pe coridor şi am intrat fără să bat în uşă la mica bibliotecă geografică. Bătrînul domn mă întîmpină în picioare, dar întors în profil, cu faţa spre rafturi, şi aşa rămase în timp ce rosti :

— ...N-am vrut să-ţi fac nici-un rău,... dar îmi dau seama că ţi-am făcut... nici eu nu ştiu ce mi-a venit împotriva dumitale... te rog, dragul meu, să mă ierţi...

Şi vocea i se sparse şi din ochii bătrînului domn ţîşniră lacrimi şi îi inundară profilul său blînd şi distins îndreptat ţeapăn spre cotoarele cărţilor. Nu ştiam, pe atunci, nici să acuz şi nici să iert, încît am tăcut cîtva timp, apoi fiindcă nici bătrînul domn nu mai spunea nimic m-am răsucit spre uşă şi am ieşit. Nu-l mai uram, dar nici nu-l iubeam.

ÎN ACEST NUMĂR:

Introducere la poezia cuvintelor
de Constant Tonegaru

Poeme de Leonid Dimov şi Dan Deşliu

Teatru: „Neînţelegerea" de Marin Sorescu

Tineri autori — proză şi versuri

Existenţe paralele de Cezar Baltag

SPORT :

Suplinitor IX se retrage...
de Constantin Ţoiu

Îmblînzitorul de raţe de Adrian Păunescu

Artă congoleză : OFRANDA — în pag. 8 : poeme africane

Stilul este profesia

Poeţii, prozatorii, criticii par decişi să nu se lase înţeleşi ; cititorii, să nu înţeleagă. Un mai mare orgoliu al stilului n-a existat probabil niciodată. A scrie echivalează cu a construi un limbaj original : nimănui nu-i mai este deajuns să *comunice*, toată lumea vrea să *se comunice*. A scrie nu mai înseamnă a scrie ceva, ci a scrie cumva. Literatura a devenit tautologică. Tema poemului este însuşi poemul. Tema studiului critic este actul critic. Pentru critic, textul s-a transformat în pretext şi fiecare recenzie pleacă în căutarea propriului autor. Scriitori şi critici seamănă cu nişte Cristofori Columbi sătui să mai caute America în afară, cînd pot explora America din ei înşişi.

Le style, c'est l'homme, zicea Buffon, şi relativizarea de azi a noţiunii ar părea să-l confirme. Dacă stilul ar fi pur şi simplu expresia omului : dar el a devenit o marcă a profesiei. Poeţii nu-şi alungă toţi cititorii : se citesc unii pe alţii. Ca şi prozatorii, ca şi criticii. Ininteligibilă pentru omul comun, poezia rămîne clară pentru oficianţii cultului ei. Nu există un limbaj al fiecărui poet, care să se păstreze inaccesibil fiindcă este expresia unei individualităţi : există un limbaj al poeziei moderne, secret tocmai ca expresie a uni mod general de a concepe poezia. Nu există atîtea limbaje critice, cîţi critici : cititorul comun refuză să înţeleagă limbajul criticii ca atare.

Ceea ce e mai straniu e că această ruptură are loc pe fondul unui orgoliu general al limbajului, cînd toate clasele profesionale nădăjduiesc să-şi creeze limbajul propriu : meteorologii, economiştii, medicii, inginerii. Lingvistica n-a dat niciodată atenţie destulă acestor stiluri profesionale pe care le cunoaşte totuşi de mult. Ascultăm „buletinul meteorologic" la radio sau la TV., citim o reţetă sau un articol în problemele urbanisticii moderne ; înainte de orice, le „traducem". *Cîmp baric, anticiclon, se preconizează, sindrom...* Vocabularul şi sintaxa vădesc acelaşi orgoliu al diferenţierii. Putem corecta pe Buffon : stilul este profesia.

Să nu-i învinuim, deci, pe poeţi sau pe critici că nu scriu pe înţelesul tuturor. Întreaga lume modernă e obsedată de limbaj. Cînd meteorologii de la TV. *se comunică* în loc să *comunice*, la ce ne putem aştepta de la poeţi ?

Nicolae MANOLESCU

Să n-o pierzi pe Euridice

— Să n-o pierzi pe Euridice...
O, nu privi-napoi, eroare !
Fierbinţi infernuri de silice
Mă-mpresură mistuitoare.

Năluci, edenuri de răcoare,
Ce tainic glas le interzice ?
— Să n-o pierzi pe Euridice...
O, nu privi-napoi, eroare !

Înalţ infernului cîntare,
Statui şi temple şi portice.
Mi-e scumpă, Hades, şi complice
Porunca ta izbăvitoare :
— Să n-o pierzi pe Euridice !

Cicerone THEODORESCU

Iubito...

Dacă-ntind mîna dau de geamuri ude
prin gratii trandafiri sau flăcări sar,
oraşul prins în vată nu aude
pereţii bat din aripi lungi de var.

Credinţa mea e somnul îţi voi spune
sau plînsul guvernat de palizi regi
rîvnind de-un veac coroanele nebune
cuvintele ce n-o să le-nţelegi.

Greieri mecanici cîntă-n parcuri ude
iubito, ieşi din sînge să admiri
cum prin fereastra trupului pătrunde
fiara cu foşnet lin de trandafiri.

Mircea DINESCU

cronica pietonului

Flacără şi argilă

Vine, se apropie cu rotiri ameţitoare, zgomotoase şi colorate, Tîrgul Moşilor. Şi Moşii fără oale smălţuite şi statuete colorate ar fi ca Moşii fără tiribombă, mici, şi barăcile cu doi lei minunea.

Şi tot în duminica moşilor, vecini mărunţei, cu ochii neîntorşi de filă de abecedar, care ieri sau cu cîteva ceasuri înainte s-au încăierat în ţărîna pentru care jumătate de şosea e mai frumoasă sau pentru o cracă de cireş ori măr izbucnită peste gardul-hotar, — se apropie sfioşi şi ceremonioşi unul de altul cu ulcele colorate şi plesnind de dulciuri în mîini, le schimbă şi rostesc primul lor jurămînt şi legămînt. Dau „de văr", „Ţi-i vere pin' la moarte ?" „Ţiu vere pin' la moarte" — şi după trei rostiri au devenit veri de „oală", legătură, care scrisă în smalţ e la fel de durabilă — ca şi cea de sînge, dar mai liberă — oricum aleasă — şi mai sărbătorească.

Pentru că zilele acestea de sărbătoare mireană, nepatronimică şi de tîrg prelungit cînd primăvara îşi subţiază mult culorile şi cîntecele serii ca să intre în vară, sînt de fapt festivaluri ale olăritului şi emailului, ale acestei arte vechi (la noi din neolitic) — care este ceramica. Atît de veche încît pînă şi întinderile pămîntului ca să-şi arate podoabele („cîmpul smălţuit cu flori") au trebuit să-i împrumute unul din elemente.

Nu ştiu dacă Ion Minoiu şi-a fixat data şi durata expoziţiei în apropierea a ceea ce s-ar putea numi sărbătoare populară a lucrurilor folositoare sau doar desfătătoare făcute din pămînt ars şi smălţuit frumos. Dar ştiu că toate se potrivesc frumos.

Artă şi tehnică — întîlnire între foc, argilă şi mînă dibace sau inspirată, dăruită cu degete care simt şi văd — de meşter sau artist adică, — ceramica şi-a aflat în Minoiu şi meşterul şi artistul. Sau — mai bine — şi meşterul şi maestrul.

El a propus materia modelată sau modelabilă jocului enigmatic şi fantastic al limbilor focului ca ele să-şi imprime acolo viziuni între spaime şi ingenuităţi, contururi groteşti sau siluete grafios-melancolice. Şi odată alcătuite — (să alegem doar : Pandur, Visul, Victorie. Motiv floral. Ritm. Constelaţie. Vitrină cu păpuşi) ele se angajează într-un colocviu care mărturiseşte monologul îndelung al creatorului şi-l obligă pe vizitatorul expoziţiei la un ritm alert şi atent al privirii şi al memoriei retinei.

Deasupra comorilor vechi, îngropate de mult, vechi ca arta ceramicii se spune şi se mai crede că ar juca flăcări. Minoiu a văzut şi focul şi jocul focului, s-a dus acolo cu argila lui ca s-o ardă şi nu ştiu cu care dintre comori s-a întors.

CANDID

cronica literară

Alexandru Deal
LAŞII

Nu ştim în ce măsură Alexandru Deal este dispus să recunoască acest lucru, dar pentru noi e limpede că cea de a doua tentativă epică a sa — romanul **Laşii**, Editura Cartea Românească, 1971 — este expresia unei extrem de ambiţioase acţiuni de „rescriere" a propriei cărţi de debut, ampla nuvelă **Nisip**, apărută cu trei ani în urmă. Evident, nu e vorba de o nouă variantă sau, cum se spune, de o nouă ediţie revăzută şi adăugită. De asemenea, nu se pune nici chestiunea frecventelor transplanturi de nuclee epice într-o contexturâ romanescă de anvergură. Sub toate aceste raporturi cele două scrieri ale tînărului prozator sînt pe deplin independente între ele, au o existenţă de sine stătătoare. Altul este deci aspectul care îndreptăţeşte afirmaţia de la început, anume ostentativa revenire asupra aceleeaşi problematici în care este implicată aceeaşi tipologie umană, angrenată la rîndul ei în conflicte esenţial asemănătoare. Fenomenul, atît de răspîndit, este acela al variaţiilor pe aceleaşi teme, efect al prezenţei unor obsesii de ordinul problematicei ce îşi au originea într-o eventuală experienţă direct autobiografică şi, în egală măsură, efect al unei firesti aspiraţii spre emancipare artistică.

Aşadar, Alexandru Deal, în ciuda respectivelor similitudini de structură interioară dintre cărţile sale, tinde acum să spună cu totul **altceva** şi într-un chip cu totul **diferit.** Volumul **Nisip** satisfăcea pe deplin exigenţele unei povestiri biografice de tip comportamentist, în care totul se petrecea la nivelul unei coerenţe epice imediat sezisabile şi al unor reacţii psihologice strict dependente de mişcările ce se derulau pe acest plan. Întîmplările de aici, riguros înlănţuite într-o curgere sublimat picarescă, erau ele însele suficiente spre a pune în lumină avatarurile biografice, de personaj inconformist, ale tînărului Toma, eroul central al nuvelei. Iată, deci, pe scurt în ce consta la acea dată însuşirea de autentic narator a lui Alexandru Deal, însuşire ce i-a fost unanim recunoscută de comentatorii lucrării sale de debut.

Dintr-o perspectivă accentuat analitică, în **Laşii** tînărul romancier se angajează decis pe terenul orozei de subminare a epicului coerent, dînd cale liberă celor mai insolite intrusiuni, atît în direcţia viziunii asupra personajelor cît şi în direcţia modului de rezolvare epică a acestora. Frate bun în ceea ce priveşte condiţia moral-socială cu Toma din **Nisip**, Octav din **Laşii** tinde totuşi la definirea sa tipologică agrenîndu-se în actul sisific al cunoaşterii de sine. „Încă nu ştiu dacă am dreptul să pot muri pentru altceva decît pentru ce am dreptul să cunosc", îşi încheie Octav una dintre scrisorile-confesiune adresate inidentificabilei lui surioare, Sonia. Situat în unghiul de incidenţă cu asemenea imperative ontologice, să le spunem de extracţie camusiană — fiindcă el, într-adevăr, face figura unui „străin" —, eroul lui Alexandru Deal este chemat însă să se confrunte cu circumstanţe de viaţă avînd o substanţă realistă viguros tradiţională. Aşa încît, pînă la urmă, prin tiparele lui arhetipice, **Laşii** ar fi trebuit să se constituie într-un roman de violent conflict familial, în linia atît de „clasicului" **Vipère au poing** a lui Hervé-Bazin, de exemplu. Departe de a se opri la o asemenea formulă (excelent susţinută de o serie întreagă de ample capitole, remarcabile prin densitatea lor epică şi prin caracterologiile episodice pregnant definite), autorul tinde la repotenţarea întregului material epic la nivelul „suprateme metafizice" inculcată personajului principal, adolescentul şi apoi tînărul „domn" Octav. Principial, salutăm această cutezanţă, urmează să vedem însă cum anume este ea tratată artistic. Interesant de reţinut este că instinctul creator, iniţial, l-a orientat pe Alexandru Deal spre o soluţie fericită : suita de scrisori evasiimaginare ale lui Octav către enigmatica Sonia, sora lui. Preluat, se pare, din romanul **Oameni sărmani** al lui Dostoievski, procedeul ar fi putut asigura cărţii un liant epic şi, în genere, arhitectonic. Din păcate, tocmai acest plan epic unificator este mai mult decît superficial urmărit şi, de aceea, efectele lui simbolice, scontate probabil de autor, sînt aproape cu totul ratate.

În schimb, alarmat copilăreşte de perspectiva realizării unui roman de frapantă limpiditate stilistică şi de intrinsecă unitate compoziţională, în chip stupefiant, romancierul se trădează pe sine şi se abandonează unor tentaţii „sincronizatoare" cu totul păgubitoare. Ai zice că un duh rău l-a sfătuit pe Alexandru Deal, pur şi simplu, să-şi strice cartea, confecţionînd cu nemiluita pastişe de proză „modernă", fie în sensul practicării unui naiv suprarealism, fie în acela al mimării „scriiturii" noului roman, fie în acela al înfundării în eseistica de dubioasă calitate etc.

Romanul **Laşii** este unul dintre cele mai elocvente exemple în direcţia tributului pe care un prozator tînăr superior înzestrat îl plăteşte amăgitoarelor cîntece de sirenă ale modei literare. Nu ne rămîne decît să sperăm într-o grabnică revenire a lui Al. Deal la propria-i matcă. În acest sens, nu este exclus ca, însuşi romanul **Laşii** să fie „rescris", în virtutea fenomenului obsesional despre care discutam la început.

Alexandru Papilian
DIHORUL

Un debut cu totul remarcabil în domeniul prozei realizează Alexandru Papilian cu romanul **Dihorul** (Editura Cartea Românească, 1970). Ne aflăm în faţa unui roman de tip cazuistic, construit în maniera inductiv-deductivă a lui Camil Petrescu. Insinuată în subtextul întregii construcţii epice, ecuaţia psihologică a romanului urmează a fi rezolvată prin confruntarea soluţiilor propuse paralel de personaje, inclusiv de autor. Aşa încît (artificiu cunoscut şi deosebit de tentant !), romanul — cum se spune — se scrie de la sine, pe măsură ce argumentele, epicizate, sînt succesiv şi concomitent avansate de cei cîţiva protagonişti. Eroul central, studentul Troceanu, este acela care concentrează atenţia întregii demonstraţii, aceasta, la rîndul ei, fiind susţinută de trei filoane narative, care, asemănătoare ca substanţă, propun trei unghiuri diferite de interpretare. Este vorba de jurnalul intim al lui Troceanu, de tentativa veleitarului Enache de a reconstitui „romanul" acestuia şi de partea narativă, cu funcţie coordonatoare, a prozatorului însuşi.

Din acest punct de vedere, al construcţiei lui savante, **Dihorul** este o performanţă indiscutabilă. Lecţia lui Camil Petrescu, din **Patul lui Procust,** este excelent asimilată de Alexandru Papilian. Mai ales operaţia de coroborare a datelor din jurnal cu mărturiile unui alt personaj, semidementul Gore, şi cu observaţia directă — operaţie întreprinsă de Enache — ne aminteşte pregnant de structura compoziţională a modelului camilpetrescian.

Trecînd la aprecierea conflictului propriu-zis şi a caracterologiilor, lucrurile se schimbă însă. Din acest punct de vedere, tînărul romancier descinde mai degrabă din literatura unui Mihail Sorbu. Frenezia şi exaltarea sanguinară, deviate în crize de genialitate şi în nihilism orgolios — cazul lui Troceanu — duc cu gîndul la lumea plăzmuită de autorul dramei **Patima roşie.** Ceea ce ar dori să adauge Alexandru Papilian eroului său este un anumit grad de luciditate demoniacă, în linia acelui cinism fascinant, instaurat de un Oscar Wilde sau de un Aldous Huxley — autori ale căror nume apar în înseşi paginile romanului **Dihorul.**

Ajunşi aici cu discuţia, trebuie să observăm însă de îndată că rezultatele nu sînt pe măsura intenţiilor. Impresia cu care rămînem, adesea, este aceea a unor contaminări prin lectură şi nu a unor înrîuriri filtrate creator, la nivelul unei afinităţi adînc particularizate. Din această pricină, din cînd în cînd, eroul lui Alexandru Papilian pare mai degrabă „făcut" decît „născut". În definitiv, i-am reproşa personajului absenţa a ceea ce am numi focarul unei adînci şi indicibile suferinţe interioare, localizată, aşa-zicînd, într-o realitate psihologică secundă : singura în măsură să-i ambiguizeze, la amplitudine existenţială, drama. Or, tocmai insuficienta retrăire a datelor intelectuale ce-i sînt atribuite face posibilă, din partea lui Troceanu, „redactarea" unor pagini de jurnal de o agresivitate marcat exterioară şi de un conţinut reflexiv de-a dreptul superfluu : „Singurul lucru care rămîne din el (din om, n.n.) e carnea aceea acoperită de o piele albă în general (fiindcă există şi culori mai închise, care contrastează neplăcut cu roşul cavităţilor şi cu albul murdar al palmelor). Este o piele care transpiră mereu, în special la extremităţile membrelor. Gurile ascund numai carii puturoase şi cleiuri de flegmă scoasă cu eforturi din plămînii intraţi în putrefacţie, negriverzui, cu miros fetid de sînge. Inima a fost întotdeauna roşie, fiindcă simboliza dragostea. Am avut ocazia să văd cum arată o inimă în funcţiune. E vînătă şi se zbate ca un şoarece prins în cursă, doar-doar o putea îndupleca pe cineva să-i confere ei acel centru cîntat de trubaduri şi rămas ca atare.

Un creier omenesc este ceva mai liniştit, dar e atît de moale încît nu e permis nimănui să afirme că acolo s-ar afla lăcaşul acelei calităţi care-i desparte pe oameni de animale — gîndirea. De fapt, nici această gîndire nu e cine ştie ce. Dar se pare că pînă acum a făcut o serie de descoperiri care i-au pervertit pe oameni într-un hal fără hal, dîndu-le mult prea multe obiecte de agitaţie" (p. 49).

Oricum, **Dihorul** este un roman de debut ce aparţine unui prozator de incontestabilă vocaţie, de la care sîntem îndreptăţiţi a aştepta, în viitor, împlinirea unui destin literar cu adevărat original.

Nicolae CIOBANU

TRISTAN TZARA

Primele poeme

Cu un studiu despre „Insurecţia de la Zürich" de Saşa Pană. Editura „Cartea Românească".

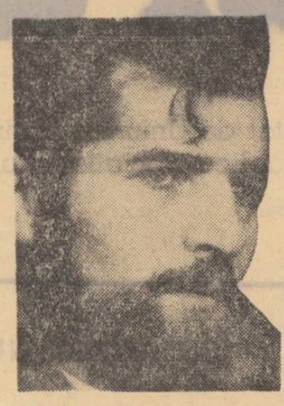

ION IUGA

Ţara fîntînilor

Versuri. Editura „Eminescu"

VASILE BĂRAN

Microsloane satirice

Editura „Dacia"

PAUL TUTUNGIU

Ordinea Peşterii

Poeme. Editura „Cartea Românească".

RADU CIOBANU

Crepuscul

Roman. Editura „Eminescu"

PASSIONARIA STOICESCU

Lume mică, lume mare

Poezii pentru copii. Editura „Ion Creangă".

ION ALEX. ANGHELUŞ

Nunţile focului

Versuri. Editura „Litera".

compendiu

MIRON RADU PARASCHIVESCU

Ultimele

Nu a mai apucat Miron Radu Paraschivescu să-şi vadă publicată această frumoasă carte, pentru care indicase — ca o prevestire — titlul atît de laconic : Ultimele. *Ea apare acum la* Cartea Românească *cu un cuvînt din partea editorului — Marin Preda — şi adună, alături de ultimele poezii scrise, alte cîteva mai vechi ce n-au intrat la vremea lor în volume. La fiecare dintre acestea poetul a indicat în josul paginii data elaborării, ca un îndemn pentru noi de a le citi în contextul de atunci şi de a le judeca sub o anumită lumină. Ele au cel mai adesea o voită tematică socială, sînt radicale, angajate făţiş, într-o continuă stare polemică. Publicîndu-le, poetul intenţiona, probabil, să se observe înainte de toate un gest de absolută francheţe, un gest similar cu recunoaşterea unui destin poetic care şi-a apropiat cu gravitate, în ciuda modelor trecătoare, teme sociale pentru care vibra sincer. Chiar dacă par uşor discursive, acestor poezii nu poţi să nu le recunoşti existenţa unui suflu, sinceritatea, de fapt, cu care se adresează unor largi mulţimi : „E greu acum : nimica nu-i uşor ! / Dar stăm aici, în mijlocul tuturor. / La fund de tot, cu trudnicul popor / Icnim, Răbdăm / Cu naţia grămadă, / Muncim, / Sperăm / Războim, / Şi facem coadă".*

În acelaşi an compune o replică la celebrul sonet de Cristophe Plantin, care proslăvea liniştea căminului şi a bunelor moravuri, un sonet ironic, pe dos : „S-o duci ros de invidii şi plin de viclenie / Să-ţi meargă-n lume faima doar prin ticăloşie, / La patimi să n-ai frînă, ci să le fi robit / / Să judeci strîmb, slugarnic şi plin de umilinţă" etc., sau un an mai tîrziu, scrie o satiră „la Casa cea Albă, la casa de fier". Însăşi arta poetică a lui Miron Radu Paraschivescu, ironică sau năvalnică (în perioada „Declaraţiei patetice") revine cu obstinaţie la forme dialogante, polemice : „Eu nu sînt poet publicabil / Cu versul subţiat şi afabil / Cu strofa şi metrul cantabil, / Cu rimele-mi mute, bolnave / Zăcură ades prin ceasloave / În duh de cărţui ori de pravili / Deci nu sînt ca alţi onorabil".

Că se ferea de versul afabil, e adevărat, dar „subtilităţi" există multe la M. R. Paraschivescu, cele mai cunoscute fiind cele din „Cinticele ţigăneşti", *cheia de boltă a scrisului său. Ecouri ale lor revin şi între aceste* „Ultime", *avînd în plus şi un umor comico-tragic, cum este* „Romanţă marină" : *„A cunoscut-o lîngă malul mării / Era frumoasă, el era sărac / Şi s-au jurat în farmecu-nserării / Că s-or iubi doar cît se plac. // Refren (ce se cîntă după fiecare strofă) : / Ah, amor, amor, / Ce vis uşor. / Amăgitor... // Cătînd de lucru ca toţi muncitorii / Cînd el trudea să scoată un pitac, / Ea cunoscu în faptul aurorii / Un june ce-i veni de hac" etc., pînă la răzbunarea cumplită şi deznodămîntul spînzurării „de-un măr de lîngă drum".*

Într-o frumoasă prefaţă, la începutul volumului, legată de semnificaţia întregii cărţi, poetul mărturiseşte o voluptate contemplativă, un indiferentism horaţian, în aparentă nepotrivire cu secvenţele polemice pe care le-am văzut mai sus. Este pacea marilor înălţimi pe care, după atîta zbucium o întrevede : „Bătrîn, în fine, să-mi mai fac iluzii / Despre ce-a fost ori ce putea să fie, /... / Încerc nebănuita voluptate / A tocului uitat în călimară. / A-titea morţi de vînt ce asaltate / De mine-au fost cîndva, şi ele-mi lasă / Acele braţe lungi şi răschirate, / În cruce potolită peste casă / Zoilul mi-e amic, duşmanul-frate / Invidii, rîvne-n mine stau să moară" etc.

Cu „Zoilul amic" şi cu „duşmanul frate", dar tot mai neliniştit pentru semnele ce-i vin dinspre Thanatos, nestiind dacă va fi biruitor în „lupta cu îngerul" — „Îngerul alb, amărît / Care m-apucă de gît / Ca pe un prieten şi frate" —, Miron Radu Paraschivescu pare să-şi fi aşezat pînă la urmă pe frunte, cu mîinile sale, această Aură de sfîrşit : „Poate-i un lucru ce vine. / Poate că mîine va trece / Pilpîie spaima în mine / Flacăra-i verde şi rece / / Cerul e numai ruine / Pomii rotunzi ca un zece / Dacă mă lasă, în cine / Spaimele au să se-nece ? / Dar mi se pare că vine / Calmul, albastrul extaz / Peste un vis în ruine // Ce-mi poate face necaz / Dacă prin sfere străine / Singur mai trec, ca un gaz."

MIHAI ZAMFIR

Proza poetică românească în secolul XIX

Ideile multiple pe care le ridică această carte (apărută la Ed. Minerva) *nu ne permit o discuţie mai aplicată pe spaţiul unei simple recenzii. Ne vom mulţumi să le consemnăm în mare, şi să lansăm cîteva impresii generale.*

Criticul porneşte metodic parcurgînd cu minuţie etape necesare pentru stabilirea unor concepte : cum este, spre exemplu, definit fenomenologic conceptul de epic — după Northop Frye —, opus aceluia de fiction, concepte care „sînt domenii disjuncte ale istoriei literare, tot aşa cum romanul şi nuvela aparţin unor lumi diferite". Se conchide mai încolo că poemul în proză este „continuator al oralităţii pierdute prin dispariţia novellei", adică un rezultat al infuziei de poezie în proză, atunci cînd prozodia păleşte. Din aceste „momente de criză prozodică" iese beneficiară „proza aleasă".

După acest capitol teoretic, intitulat Proza poetică şi poem în proză *(ale cărui concluzii reuşesc să se detaşeze chiar şi de bibliografia cea mai tiranică — Suzanne Bernard,* Le poème en prose de Baudelaire jusqu'à nos jours —), *autorul stabileşte pe teritoriu românesc momentele unei „culturi incipiente". Destul de riscantă este diferenţierea dintre „faptul de vorbire şi faptul de cultură", care ar crea, mai departe, opoziţia „modern / vetust". După aceste principii, concluzia lui Mihai Zamfir este extrem de temerară. Anume că „în literatura română faptele literare poartă semn statistic abia începînd cu anul 1830", adică o dată cu primele depistări de proză ficţivă şi că, anterior, un Dimitrie Cantemir, sau Stolnicul Cantacuzino oscilau vag între literatura* document *şi primele semne de conştiinţă artistică, de ficţiune literară.*

Din simpla expunere a concluziilor ne dăm seama de caracterul radical şi absolut exclusivist al acestei cărţi, care se argumentează însă (am spune pe metru pătrat) cu o fervoare specială. Întreprinderea teoretică urmăreşte de fapt a reconstitui a posteriori revoluţia de la 1830, o revoluţie ce „a afectat structura intimă a literaturii noastre, care, din acel moment îmi schimbă direcţia". O revoluţie de care, evident, nu avem cunoştinţă, menită însă să „impună cu tărie unui loc comun ideea că în prima jumătate a secolului trecut s-a născut, prin relatinizare savantă (s.n.), o nouă cultură românească".

Cartea lui Mihai Zamfir se cere discutată în contextul unor cadre teoretice care nu vor putea, oricum, să nu ţină seama de nişte concluzii deja temeinic şi plauzibil formulate în ea. Să reţinem înaintea tuturor ideea că în această proză poetică „se găsesc — întregi — calităţile şi caducităţile literaturii din secolul trecut", adică acele care au fost şi deschizătoare de mari energii pentru poezia românească.

După puţin spectoasele analize pe cele cîteva texte alese spre exemplificare, Mihai Zamfir trasează alte conture subtile în capitolul Amurgul veacului, *opinii ce depăşesc zonele literaturii române, fiind destinate să se racordeze cu afirmaţia de la început că „în epoca noastră, proza poetică este un fenomen periferic, iar poemul în proză mai este cultivat doar întîmplător".*

Fie numai şi din simpla expunere a cîtorva idei paradoxale, studiul lui Mihai Zamfir va trebui să fie discutat mai pe larg. Important mai este şi faptul că ineditul lui nu se relevă din aproape în aproape, cu prea puţin esenţiale depăşiri faţă de părerile consacrate. El îşi propune chiar cu ostentaţie să fie esenţialmente diferit de acestea.

Dinu FLĂMÂND

ALEXANDRU VĂDUVA

La indicativul prezent

Titlul nuvelei se referă la fatalitatea de a trăi viaţa efemer şi exact. Rătăciţi printre mormanele de hîrtii, Adrian Popescu, eroul naraţiunii publicate de Al. Văduva la ed. Eminescu, *este un funcţionar anonim tulburat arareori de cîte vreun optativ. Seară, el flanează prin parcuri sau acceptă tovărăşii indiferente. Dimineaţa, îşi aprinde o ţigară pentru a-şi alunga gustul amar şi-şi reia plictiseala diurnă. Trăgînd după sine ghiuleaua mediocrităţii, funcţionarul are timp să observe cotoarele de măr aruncate pe jos, zăpada murdară, căscatul semenilor...*

Provincialismul, plutind ca o ceaţă uşoară printre clădirile capitalei, şi-a găsit în Al. Văduva un observator inventiv. Autorul are limbajul unui Gavroche, strecurîndu-se abil pe urmele personajului, scotocindu-i prin buzunare şi făcînd cu ochiul, discret, la scenele de amor. Acest ton şmecheresc agrementează ceea ce risca să se scufunde într-o mlaştină de detalii. Reţinem chiar, din pălăvrăgeala plăcută, o observaţie fină : „adică nu se bărbierea neapărat pentru că se ducea la Oră, ci o găsea acasă pentru că era proaspăt bărbierit ; nu-şi punea cravata pentru că era simbătă, ci era simbătă pentru că îşi punea el cravata..." Dar, cu tot acest farmec, proza lui Al. Văduva nu depăşeşte limitele literaturii minore.

STEJAR IONESCU

Domnul de la Murano

Editura Dacia *din Cluj a publicat de curînd scrierile lui Stejar Ionescu, prozator de talent care promitea să dea profunzime sentimentalismului moldovenesc. Ediţia, îngrijită şi prefaţată de Leon Baconsky, cuprinde volumul de debut,* Domnul de la Murano, *cîteva schiţe risipite prin periodice şi romanul neterminat,* Game. *Avocat, invadat de neliniştii care îl făceau şovăitor pe plan social, S. Ionescu îşi reconstituie în nuvele propriul portret. Prototipul personajelor sale, domnul de la Murano, este un astfel de ezitant impropriu pentru realizarea energică a viselor. Ca şi autorul, el pare cuprins de o frenezie ce anticipă moartea, aleargă dintr-o parte în alta a şanselor şi sfîrşeşte într-un resemnat conformism. Decorul romantic, amintind proza de tinereţe a lui V. Alecsandri şi, în primul rînd,* Buchetiera de la Florenţa, *nu afectează conflictul surprinzător de modern al nuvelei. Principala obsesie a domnului de la Murano este cunoaşterea Ivettei, femeia care i-a trezit o iubire eterică. Dar el nu vrea s-o cunoască nici biologic şi nici social. El ar vrea să-i intuiască entitatea spirituală, pentru a-şi putea explica farmecul de care se simte cuprins. Interesant e că S. Ionescu nu desconsideră apropierea carnală de pe platforma unui idealism desuet. El vede în reproducere „o defilare de amintiri ancestrale, care se proiectează ca nişte umbre diafane din împărăţia inconştientului" (Catiuşa). Dar, mai mult decît această feerie instinctuală, el doreşte o contopire în sfera înaltă a cunoaşterii absolute.*

Travestit în diverse personaje, S. Ionescu încearcă să-i „cunoască" pe toţi cei cu care vine în contact, indiferent dacă sînt bărbaţi sau femei. Dar numai bărbaţii se supun acestei cunoaşteri, ei au o viaţă spirituală constituită. (Acesta este cazul lui Ioachim din Catiuşa *sau al doctorului din* Iubirea lui Dionis). *Femeile, în schimb, îi dau impresia unei realităţi fugitive, de neabordat. De fapt, eroinele lui S. Ionescu nu au nici o viaţă spirituală. Ele oferă bărbatului un nimic echivoc, care poate îi cu uşurinţă luat drept o existenţă supremă. Domnul de la Murano, prezent sub un nume sau altul în mai toate nuvelele lui S. Ionescu, se apropie fascinat de femei, dar le părăseşte brusc, cu o clipă înainte de a descoperi neantul în spatele surîsului enigmatic.*

Alex. ŞTEFĂNESCU

LUNĂ PLINĂ

Există o curioasă categorie de corespondenţi care ne trimit cu bună ştiinţă versuri sub orice critică, numai din vanitatea (cam masochistă) de a se vedea criticaţi la Poşta redacţiei. Indiferenţi la ironie, nepăsători faţă de propria lor lipsă de har, imperneabili la orice idee de artă, obstinîndu-se într-o ignorare vitează a regulilor de ortografie şi gramatică, ei ne trimit aproape săptămînal producţiile lor, adresîndu-ne invitaţia veselă de a nu ne cruţa nici timpul şi nici buna dispoziţie numai să-i ironizăm. Şi dacă se poate, cît mai usturător. Cînd nu mai avem încotro şi o facem, ei ne adresează scrisori de mulţumire şi ne asigură că nu vor pregeta să ne mai trimită cîte ceva din minunatele lor producţiuni. Această sete de „celebritate" are în ea ceva şi tulbure şi tulburător. Să fie oare spaima de anonimat mai puternică decît teama de ridicol ?

Dar dacă faţă de un asemenea enigmatic comportament, încerc cîteodată un oarecare efort de înţelegere, îmi este mult mai greu să-i pricep pe acei corespondenţi care îşi închipuie în naivitatea lor tenace, şi cam obtuză, că orice scrisoare, indiferent de conţinutul ei, trebuie să fie răsplătită cu un răspuns cît mai detaliat, cu o „analiză" temeinică a fiecărei elucubraţii în parte. Enorm de multe din plicurile care îmi vin la „poşta redacţiei" conţin următoarele invitaţii : „Vă rog să analizaţi", „Aştept critica dv. necruţătoare", „În caz că versurile mele nu se publică aştept o scrisoare în care să-mi explicaţi totul în cele mai mici amănunte". „Vă rog să-mi spuneţi ce trebuie să mai fac, ce-mi lipseşte, şi în ce direcţie s-o mai iau". „Vă trimit primele două poezii din viaţa mea: Nimănui nu i-am făcut încă o astfel de favoare. Contez pe dv".

Aşadar puberii, pensionarii, taţii de familie, adolescentele, dezamăgiţii, abandonatele, divorţaţii şi proaspeţii căsătoriţi, toţi sau o foarte mare parte din ei, ne bucură săptămînal cu cel puţin o „vibraţie lirică" de tipul :

Iubirea mea ascunsă e mare, fără margini.
Aş umple, dac-aş scrie-o mii şi mii de pagini

Şi firească toate lacrimile feciorelnice, toate palpiturile, toate oftaturile adulterine trebuiesc „analizate", nu-i aşa ? Pentru că, altfel, pensionarul amorezat sau liceanul trădat de colega sa de bancă, sau chiar ea, colega care suferă că nu se poate îndrăgosti de bietul licean, ne trimit o scrisoare încărcată de reproşuri : „V-am trimis o recomandată expres în care se afla bietul meu suflet împachetat în hîrtiuţă roz. De ce nu-l analizaţi ? Au trecut aproape trei săptămîni. Nu-mi explic tăcerea dv. lipsită de inimă".

Sau :

„Referitor la opera mea, pe care v-am expediat-o în aprilie, curent, revin cu hotărîre şi mi-o retrag indignat. M-am convins că nu iubiţi poezia autentică. N-am să mai citesc nici un rînd din tot ce scrieţi. Trăiască talentul !"

posta redacţiei

Şi firească, şi un :

„P.S. Dacă nu-mi expediaţi caietul de dictando, cu poeziile şi ilustraţiile (făcute tot de mine) vă reclam peste tot".

Genus iritabile, sigur că da.

Şi ce suave erau poeziile :

„Prieten mi-i doar focul şi fila de hîrtie
Acum cînd scriu la versuri în camera pustie.
Doar ronţăit de şoareci se-aude printre cărţi
Afară-i luna plină, în casă glas de nopţi.
Nu-s singur, să nu credeţi, mai am şi eu prieteni
Luceafăr Eminescu, Haşdeu cu barba-n piepteni,
Eroii de nădejde ai lui Tudor Arghezi
Cei care altădată plăteau taxa amenzii",

Ş.c.l., ş.a.m.d., etc.

Toate astea însă, nu înseamnă nimic. Ilustraţiile sînt şi mai şi.

Dar, o Doamne (strig eu împreună cu Poetul romantic), dacă unele poezii sînt ilustrate sau puse pe muzică, de ce nu sînt ele oare puse pe poezie ?

Cezar BALTAG

●

ANA COTMENA. Susţii că omul fiind prea mic şi fără ocrotire l-a creat pe Dumnezeu după chipul şi asemănarea sa. Dar speriată de această idee introduci un P.S. cu o rugăciune : „Doamne, iartă-mă, am glumit" etc. Trăieşti cu contabilitate dublă, în poezie te arăţi a fi mama lui Dumnezeu — mi-l iei şi mi-l învîrţi şi-i spui de la obraz ce crezi despre el — iar în proză o faci pe vecina lui smerită. Mai trimite-mi.

NANI DOBRA. Merge. Poate chiar în numărul viitor.

MARIA ELENA PIŞMIŞ. Mi-a plăcut versul în care se face că-ţi pierzi lumina în apa mării (de aceea şi Marea e atît de luminoasă, vara ?) dar mai departe întuneric greu coboară peste fiecare strofă. În malul Dunării (spune-mi, s-au întors în bălţi flamingii ?) zilele sînt mult mai pline de vrajă decît izbuteşti să le descrii dumneata. Te rog să scrii numai cînd se ridică din ape fantomele pescarilor logodiţi cu adîncul.

HARUN. Citez pentru aerul lor vesel două strofe din **Romanţă :** „Deşi-mi pierd ziulica toată/Nimeni nu-mi cere socoteală/Nici cei ce m-au iubit odată/Nici cei din grupa sindicală/La mine-n geam nimeni nu bate — Şi la vecina bat atîţi —/Se duce noaptea dintre munţi/Şi vine termenul la rate/La mine-n geam nimeni nu bate ?" Celelalte două încercări de-a glumi rîmat sînt atît de proaste încît mă mir că nu şi-au găsit loc pînă acum în vreo pagină de humor. Îţi doresc să nu dormi trei nopţi, fiindcă mi-am stricat ziua cu bancuri de agent veterinar la pensie.

OLIVIAN. „Jocurile interzise" mi-au atras atenţia prin unda de sinceritate şi de tristeţe bărbătească. Văd în dumneata un om capabil să scrie o proză dură, telurică. Dar fraza curge prea încet — şi de aici impresia de povară. Pe multe pagini trăsti numai bolovani în loc de ginduri.

VASILE HUŢU. Din cele aproape două sute de epigrame, microfabule şi alte chestii de-astea reproduc două minuni — pentru plăcerea mea personală. **Gisca şi poetul :** „Fiindcă i-am dat la amărît/Să scrie zilnic, cîte-o pană/Mi-a luat capul de la git/Şi m-a făcut la foc tocană". **Mărul :** „M-a-ntrebat un copil/ — Mărul de ce e ros/I-am răspuns pe loc/Fiindcă trage din pămînt / Singe de strămoş". Bun, perfect şi nemaipomenit. Şi-n încheiere te rog să-mi spui, roşiile de ce sînt roşii ? Ele ce singe sug ca vampirii din glia noastră îngrăşată cu azotaţi ?

PROARGUS. Se va îndepărta.

NOTNA. Ultimele poezii, mult îndreptate spre bine.

I. BARBU-PETRILA. Voi încerca să public un desen. Şi un sfat : încearcă să ieşi de sub zodia lui Florin Pucă.

FLORA JIANU. Citez din **Coline :** „Cocoşii roşii ai amurgului / Au căzut pe pămînt/Zvîcnit s-au agăţat de crengi/fără vînt/Noaptea a căzut brusc/ca o uşă trîntită/Pînza neagră a somnului/îşi tese dorinţa oprită/Pînă mîine". Rămîi la poezie, proza nu-ţi face cu ochiul nici în glumă.

GEORGE DAN IORDA. „Complicate semne de moarte" sînt, spre bucuria mea, semne de viaţă. Ai talent. Treci pe la redacţie.

Fănuş NEAGU

INEDIT

Introducere la poesia cuvintelor

Un eseu de Constant Tonegaru

Constant Tonegaru a făcut puțină gazetărie, răspîndită în publicațiile deceniului al 5-lea, și dintre care articolele referitoare la subiecte literar-artistice vor fi cuprinse în ediția a doua, în curs de pregătire, a operelor sale. Volumul e conceput a lărgi „dosarul Tonegaru" cu toate piesele semnificative, de natură a-i completa fizionomia artistică și a-l situa în epocă, după propriile-i mărturii. Articolul de față, găsit în manuscris, reprezintă o încercare a poetului de a se manifesta teoretic într-o problemă estetică deosebit de dificilă, căreia i-a creionat cîteva coordonate elementare fără să putem conchide în ce direcție s-ar fi orientat un studiu propriu-zis, mai cu seamă că paginile respective constituie singura sa mărturie în acest domeniu. După opinia noastră, articolul, nedatat, a fost scris între anii 1946—1948, ca să spunem așa la capătul primei sale perioade de activitate, cînd începuse totuși să lucreze la „Steaua Venerei".

Barbu CIOCULESCU

Incercarea de a da o definiție poesiei, înseamnă a prinde un abur cu o plasă pentru fluturi. Ambele noțiuni sînt într-un ireductibil antagonism. Cea dintîi este o acțiune de determinare, de fixarea unei caracteristici, de a încadra observațiile în legi generale ; cea de a doua este în continuă mișcare avînd aspecte diverse. Un lucru cu margini numai bănuite nu poate fi cuprins de un altul imprejmuit cu pretenția exactității matematice. Cuvintele care stîrnite de poesie au deplină putere să se organizeze oricum, sînt neputincioase să se autocuprindă într-o formulă. Orice aspect al poesiei își are definiția proprie, romantism, simbolism, dadaism sau aiurea, dependentă una de alta fiindcă în același timp și aceeași măsură cumulează atitudinea de negație pentru privelișteа anterioară și afirmația prin sine însăși. Așadar în loc să presupunem poesiei o definiție mobilă, se poate specula mai nimerit, însă cu aproximație, asupra desăvîrșirii unității elementelor dinlăuntrul ei. De la cunoașterea ori necunoașterea acestei științe se naște nu numai prejudecata vocabularului poetic favorizat în exclusivitate ; ca atare a fi purificat de cuvintele fără noblețea sensului moral sau cuprinzător de vorbele suficiente să susțină un funcționalism divers, dar și interpretarea eronată a ceea ce se numește în mod special principiul poetic ori realizare estetică, mai larg.

★

Cuvîntul poesie își află isvorul în verbul din greaca de mai tîrziu unde însemna a face ; un poet, Alfred de Musset, în acel impromptu, en riposte a cette question : Qu'est ce la Poésie ?" constată : „Aimer le vraie, le beau, chercher leur armonie"... A face armonia adevărului cu a frumosului, a profesa realitatea frumosului e un indiscutabil fundament în muzică, în dans, în plastică, încît poesia propriu zisă ce mai este atunci ? Rostul ei e o stare de emotivitate obținută prin technici cărora li se subordonează materiale ca sunetele, corpuri suple, marmora, culorile și verbele. Un corespondent poate fi găsit în efortul cerebral obligat de jocul de biliard, de șah ori dezlegarea cuvintelor încrucișate. Fenomen bizar dar explicabil, numai arta domesticirii cuvintelor, poate fiindcă dispune de procedee mai puțin complicate și e mai comunicativă, a rămas nedeterminată special, identificată noțional cu starea unică, poesia, accesibilă prin mijlocirea diverselor tehnici. Acceptînd termenul în acest sens, al poesiei cuvintelor, după cum există o poesie a muzicei și alta aparținînd picturii, oricine participă la starea de poesie poate fi poet ; arta poetului fiind știința să se iluzioneze mai intîi pe sine, să se asculte și să se verifice, oferind la sfîrșitul audiției coordonatele lumii pe care și-a creat-o spre a fi reconstituită. Fiind o prelungire a celor psihologice, deci ancorate într-un substrat criptic, evoluția unui artist nu e decît un total de rezolvări metaforice, o consolidare practicată prin experiență care poate fi uneori aparentă și nulă ; un formalism datorit gravului viciu al manierismului care îndepărtează de realitatea interioară.

★

Deopotrivă Taine, Lombroso și Freud căutînd să dezlege misterul stării de poesie, preocupați în general de arte, au procedat cu pedantism și brutalitate, înfundîndu-se în ticurile șoarecilor de laborator. In loc să opereze purtînd minuși subțiri de cauciuc, au avut pe mîini niște inspăimîntătoare minuși de box. Cercetînd, au sfărîmat ce au intîlnit fragil, au trecut nepăsători peste tot ce a fost masiv, denunțîndu-se ca ereticii opiniilor ce le afirmau. Artistul, respectiv poetul, e un colector de impresii și comentatorul lor, în cel dintîi timp reacționînd subconștientul și în cel de al doilea controlîndu-se prin rațiune. Constatarea include filosofia determinismului, dar nu exclude considerarea structurii sale intime, a dualității organico-psihologice, stabilindu-se un raport cert între lumea dinafară și lumea dinlăuntru, colaborînd împreună la ființa artistului care nu ar putea fi condiționată de unilateralitatea uneia din ele. Atenția concentrată chema la sine logic ca dintr-o oglindă cu putere de înmagazinare cele mai felurite și mai neașteptate asociații. Sînt cazurile clasice de clinică, ale hipersensibililor anunțați prin sugestia hipnotică de arsuri grave la care vor fi supuși. Pe pielea lor se așează o lamă de metal rece ori un mic cub de gheață. In locul acesta se formează adesea o băsică. Singura condițiune ca experiența să aibă succes e ca persoana supusă ei să fi suferit în viață de o arsură, pentru ca amintirile organice retrase în subconștient să fie activate din memorie, prin ajutorul sugestiei. Vigoarea de comprimare a memoriei prin autosugestia determinată de anumite elemente ce implică obiecte, idei, sau esențele lor abstracte, e fenomenul inspirației. In această fază, artistul oscilează între subconștient și conștient, între concluzii trase de mai înainte și inmagazinate ce se descarcă spontan și intîmplarea proaspătă, asupra căreia trebuie să delibereze rațional, trăgînd mari concluzii a căror depozitare mărește fondul subconștientului. E o pendulare între șocuri ce se stîrnesc și se amortizează reciproc, o pătrundere egală fără al cărei echilibru nu poate exista perfecțiunea artistică. E o halucinație la rece, în stare de pîndă, altcum în somn sau sub influența stupefiantelor cînd succesiunea imaginilor curge pe retină, lipsită de noimă, din silozurile subconștientului, fără să iasă din rațiunea suspendată pe unde li s-ar fi aplicat un corectiv. Cert, există un raport între subconștient și conștient. Impresionantă este, în cazul neconsistenții lui, drama acelor meșteri cioplitori în piatră care copiază la scară cu meticulozitate rafinată orice, dar incapabili să producă creații personale. Mecanica spontaneității se împlinește cu bază experimentală similară fenomenului reflex al nervilor care, prin neuronii brusc excitați, transmit senzația direct la neuronul motor, ocolind centrii superiori, cu rezerva că actul e total inconștient. In momentul inspirației, șocul emotiv obnubilează luciditatea, declanșînd imediat impresiile ce sînt continuate prin verificarea lor în timpul următor, întrucît corespund lumii exterioare. Cuvîntul trebuiește bine maltratat ca să-și găsească rostul potrivit cu sine. Insuficiența prelucrării materialului, prezentarea lui aproape nativă, e cauza lipsei de expresivitate. Preferințele stării de veghe sînt astfel în funcție de subconștient. Poetul aderă la motive de inspirație cu care are afinități structurale, la care poate fi sensibil, în fine își caută umbra spirituală, ființa lui complementară aflată în simboluri exterioare ; siluirea inspirației cu normative contravenind realității psihologice, orice se sustrage verificării estetice rămînînd tendințos, net antidemocratic, violînd libertatea individului printr-un procedeu flagrant, contrar legilor naturale și deci pervers.

★

Orientarea poesiei moderne către versul liber, emanciparea de formularea ei prin rigori geometrice susținute numai de prima față care determină impresiile, se rezolvă cît mai variat, după multiplicitatea soluțiilor pe care le oferă cristalografia. Faptul este consecința evenimentelor care au uzat sensibilitatea societății contemporane aflată în explorarea senzațiilor inedite, mai puțin auditive și mai mult intelectuale, apropiată de muzicalitatea interioară, cultă chiar, a cuvintelor. Coeficientul afectiv se deplasează remarcabil de la ureche, de la formă, la conținut, la suflet, savurîndu-se mai puțin gestul, trucul care întreține alimentația și urmărindu-se pe deasupra atracția substanțelor, efectul lor hrănitor. E cu putință o enunțare și mai schematică prin cuvinte a stării de poezie, e tot atît de posibilă o reintoarcere la clasicism în adaus cu experiența actuală cu care nu sîntem contemporani : fondul cuprins într-o imensă lărgire de orizont umanistic. Noțiunea de timp și în materie de artă menținîndu-și relativitatea, contemporani subînțelegem a fi cu generațiile viitoare.

Constant TONEGARU

DAN DEȘLIU

Starea de veghe

Așa eram cum eram
Puteam — sau nu — să fiu
mai mult altminteri
sau mai puțin așa
Puteai să crezi
că sînt aidoma cu tine
Dar
la ce bun sau rău
să mă schimb
de vreme ce
am dimineața obiceiul
inexplicabil
să-mi pun o cămașă de flori
peste trunchiul
proaspăt de rouă.

★

Te iubesc
Te iubesc
Te iubeam
cu mult înainte
de mine
Se pare că s-ar cuveni
să capăt
o recompensă
pentru această

Desene de EUGEN GRUESCU

simțire ușor omenească
Dar tu
nu poți decît
să mă iubești
să ne iubim
să ne iubeam

★

Vezi
deși nu-i nimic
de văzut
vezi prin mine
ca printr-o
oglindă transparentă
Vezi că sînt numai
din cauza
sau pentru cauza ta
Vezi că de fapt
mi se pare
că n-ar strica
să mă lepăd
de bunul năravde a spune
Vorbe Vorbe Vorbe
Și
vezi
cam asta ar fi

★

lui DIDI MATEESCU

Să nu tai nimic dragul meu
să nu tai
deși totul
trebuie retezat
de la bun început
tu
care faci
cu lucrurile vii
ceea ce uneori încerc să fac
cu gîndurile și cu
sentimentele mele
Doctore imposibil de iubit
mai cu seamă de către
unul ca tine
nimic nu tăia
chiar atunci
cînd ai o mie și una
de justificări minunate
Nu pune
bisturiul pe tot ceea ce
ai putea să fii tu
precum eu
de-aș avea contingență
relații
sau treabă să zicem
cu mai toate cuvintele
iubindu-le rău
sau de loc
așa cum pot sau vreau
să te iubesc
aș avea cutezanța să tac
alături de tine

★

Îmi ești la fel de
indiferentă ca și
două ziare de astăzi
identice
cu cel care stă să apară
Îmi ești
ca luna de seara trecută
pe care o voi regăsi
presimțind
că n-am mai văzut-o
de cînd
era o plenară de nori
ceva mai departe

★

Iartă-mă ciudățenie
iartă-mă
că sînt numai
cum sînt
deși
ar trebui să fiu
recunosc
inedit uimitor
fără seamăn
cel puțin
pînă poimîine — fix !

★

Așa cum bezna face lumină
dincolo de sine
așa cum e cazul
să-ți fie amar
ca să simți gustul mierii
așa cum sînt ținut
să te urăsc
pînă-n pînzele albe
ca să te pot pierde în mine
în actul de dragoste
așa
chiar așa
de aceea
trebuia — zice-se —
să fii a altuia

★

Va fi suficient de simplă
Hido
acea întîlnire prestabilită
prima și ultima
dealtminteri
la care niciunul din noi
dacă-i vorba
nu ține morțiș

★

Spuneți cuvinte
mai spuneți cuvinte
mai spuneți cuvinte mai
spuneți mai spuneți și mai
spuneți de ce mai
înseamnă și ce
dincolo de cuvinte această
zbatere surdă
fără cuvinte

★

Toate recad pînă la urmă
întocmai invers îndărăt
Tu cazi în cer
eu în omăt
Și care este diferența

★

Fie cum vrei
De exemplu
soare în mine și luna
aidoma ție
și totul
neverosimil de calm
ca și cum
ne-am trezi fără nimeni
Și dacă
în seara care-ntîrzie
să vină
va fi absolut necesar
alături să fim ?

LEONID DIMOV

Simetrii

Sunt ochi de zeu care-au văzut de mult
Cum ne-am ivit dintr-un decor ocult
Iar pajiștile care ne-au purtat
În mintea zeului s-au mai păstrat :
Cu florile cusute-n fir de preț
Chiar de văzduhul plin de gentileți,
Cu animale scumpe ce-au pierit,
Cu mecanizmele de lemn vopsit,
Cu peticele care se jucau
De-a v-ați ascunselea ori cucu-bau
Și încă altele, ce-n amănunt
Palpită lent acolo unde sunt
Doi munți la fel. Unul înzăpezit,
De promoroacă lins ca de-un cuțit
Iar celălalt, golaș, sub ierburi grase
Și agrișe de vîsc în verde trase.
Ce se-ntîmpla pe cel înzăpezit
Era de cel văratic oglindit
Într-un anume fel ce nu părea
Asemeni nici decum însă era.
Căci iată, umbra-ne cu blăni și gușe
Adoarme dincolo, printre brîndușe.
Iar dacă dai, un fulg rătăcitor
Să-l prinzi în degetul arătător,
Același deget zvîntă stropi sălcii
Pe povirnișul cald de vizavi.
Dar trenurile : negre prin omături
Și-atît de albe-n holdele de mături,
Ori, cum suiam prin înepeni, jucăuși,
Tot dîndu-ne tot noi pe derdeluș,
O mînă dreaptă cînd se ridica
Pe muntele de-alături cobora.
Rîdeam noi, dar știam mereu mai bine
Oricine că de-un fir de rază ține
Iar razele acestea, verzi de-o parte,
De cealaltă negre, ca de moarte,
Suiau în cerul sidefiu : coloane,
Prin țurțuri, excrescențe și mormane
De formațiuni gazoase și mărunte
La fel, deasupra fiecărui munte
Cînd, m-am trezit într-un cuibar de ouă,
Sub streșini albicioase, într-o nouă
Memorie lucidă, dîndu-mi seama
Că-s nobil și mă stringe cataramа.
Atunci am mai dat drumul la cordon
Eram învești mîntat ca un bufon,
Gîndeam o limbă veche și barocă
Pe-o surdă intonare echivocă
Și-aveam o inimă bătînd opus
În altul decît mine, mai supus.
Stînd în cuibar cu ouă negre el,
La antipod, sub streșini de oțel.
De-odată, din senin, așa, năuc.
Simțit-am că mă-năbuș, că mă duc,
Beam ceaiuri, mă-ngrijeam, luam pilule,

Părea că-mi trec prin față Istambule,
Pîn-ce-am văzut, deodată, că plutesc
Atît de lin, de leneș, de firesc,
Mereu în sus, spre lumen, pe canal
Marcat de vibrațiuni de-un verde pal,
Obscene semne-mi adresau negrese,
Treceam prin case de croitorese
Știind mereu că, la distanță mare,
Pe-un drum atît de negru-n depărtare,
Suia și cel aidoma cu mine,
Simetric răsucit în serpentine.
Ne-am regăsit : nălucă și fantasmă,
Nebuni de bucurie, sus în chiasmă.
Făcut-am schimb de stîngă și de dreaptă.
Ne-am despărțit că timpul nu așteaptă,
Am depășit peizaje, gări, spelunci,
Și ne-am dezmeticit abia atunci
Cînd ochii zeului păreau că plîng :
El în cel drept iar eu în globul sting.
Ajuns aici, livid, printre umori,
Atît de străvezii, ca niște zori,
Am înotat alegru și scaloi,
În dreptul negrei mări de dinapoi
Acolo m-am oprit pe-un alb ostrov.
Cuprins de ameteală și istov :
Era o ăripă de gîză care
A nimerit aci din întîmplare
Și naviga lunatic, în derivă.
Spre violeta ochiului ogivă,
Mi-am scos aci merindea ce-o aveam
În sarica de miel cu monogram,
M-am săturat și am scrutat departe
Prin Vărsător, înspre planete Marte.
O noapte plină de lumini streine
S-a năpustit în valuri către mine,
Plină de vespere și matinee
Cu gesturi noi și umbre de femeie.
Cu vite blînde-n tîrguri de duminici,
Cu tigri în pădurile de finici,
Ființe decamane și stinghere
Mici suflete-n ilic, pe lăicere...
Priveam, plîngeam, rîdeam, urlam,
Pe mine căutîndu-mă : Adam,
Măcar o mînă, nasul, un pantof,
O literă, un A, un apostrof,
Și-am înțeles atunci că nu eram
În tot acest nemărginit bairam,
Din mintea zeului stăpîn pe fire,
Decît o jucăușe amintire.

jurnalul unui martor ocular

Despre călătorii

Eram în zilele astea la Bratislava cu un grup de prieteni, în loc să admirăm liniștea și farmecul Dunării, noi ne aminteam de trecutele călătorii și făceam proiecte de noi călătorii. Prezentul nu interesa pe nimeni și eram încărcați de amintiri și tînjeam după meleaguri încă necunoscute. Alții se grăbeau să trimită la rude și prieteni cărți poștale ilustrate, voiau să transforme imediat în amintiri o realitate pe care încă n-o cunoscuse. Goana după bibelouri și tot felul de fleacuri exprima același sentiment tulbure, ei nu voiau să vadă, ci voiau să obțină o dovadă a trecerii lor pe aceste meleaguri. Așa sîntem într-o măsură mai mare sau mai mică toți. Cineva îmi mărturisea că el nu călătorește pentru plăcerea de a călători, ci din vanitatea de a povesti despre acele călătorii. Frazele lui preferate erau „In timpul absenței mele din țară" sau „Eram la Paris cînd am aflat că". Odată, cineva, de față cu mine, l-a întrebat plin de politețe — De unde vii ? El a răspuns cu o simplitate forțată, la care se vedea că lucrase mult. „Vin de la Londra"... Apoi, după ce musafirul provizoriu a plecat, mi-a șoptit și mie la ureche : „Această frază m-a costat douăzeci de mii de lei" ; la Londra nu văzuse și nu înțelesese nimic. Pentru această frază făcuse toate sacrificiile.

Foarte puține din dorințele noastre își păstrează ingenuitatea, așa cum sexualitatea se degradează în violență și crize de orgoliu, tot așa și firească nevoie de meleaguri necunoscute se preschimbă în evadare, în speranță. Pentru mulți oameni un oraș străin nu e o realitate geografică, ci una psihică, o speranță. Parisul nu e un oraș, ci o speranță. Ei cred că schimbarea mediului geografic îi pot face fericiți și se miră că se trezesc la Paris cu aceleași contradicții. Mulți oameni au căzut victimă acestei iluzii, ei refuzau să înțeleagă că fericirea se naște în interior și nici cea mai frumoasă priveliște a Alpilor scăldați de soare nu poate face fericit un suflet uscat. Cine are uscăciune sufletească, voiajul nu i-o atenuează, el nu face decît să și-o plimbe dintr-un loc în altul. E cunoscută armata acelor oameni bîntuiți de spleen care și-au făcut un obicei din ușurința cu care își plimbă spleen-ul așa cum alții își plimbă cîinii. Doamne ferește, nu condamn acești oameni. Vreau numai să remarc că oamenii și-au pus prea multe speranțe în călătorii, ei au crezut că un voiaj într-o țară îndepărtată le poate vindeca toate rănile. Călătoria nu trebuie să fie, simt eu, din experința mea, o metodă împotriva traumatismelor psihice, un medicament, ci o bucurie simplă, fără scop.

E știut că filozofii nu prea erau amatori de călătorii ; Kant n-a avut nici măcar curiozitatea să vadă marea care se afla la cîțiva pași. Pe el îl interesa spațiul și timpul, logica universului și mai puțin frumusețea unui nou peisaj. Bolta înstelată a cerului îi ajungea. Spuneam că la rădăcina dorinței noastre de călătorii stă speranța. Speranța într-un soare mai cald. Cineva îmi mărturisea că de cîte ori călătorește speră să descopere într-un aeroport o femeie de care să se îndrăgostească năprasnic. Speranța se explică și prin nemulțumirea față de viața noastră interioară, dar vai, nici o călătorie pînă la Polul Sud nu ne va vindeca de spaima noastră în fața noastră. Am citit cu uimire anunțurile funerare pe străzile agitatului Paris. „Iată, și la Paris oamenii mor". Și asta m-a liniștit — eu credeam că la Paris oamenii nu mor.

N-am nici o încredere în impulsurile polemice. Ca întodeauna eu nu exprim idei, puncte de vedere, concluzii, ci doar observații legate de experiența mea. S-a spus adeseori că un voiaj te îmbogățește spiritual. Nu cred asta. Am văzut oameni care au cutreierat pămîntul în lung și-n lat și au rămas la fel de stupizi. Îmbogățirea sufletească e o nevoie, sufletul nu e o magazie care poate fi supra-aprovizionată, important nu e să ne îmbogățim, ci să ne păstrăm ingenuitatea. Un suflet bogat își pierde sinceritatea.

M-am surprins de multe ori în călătorii urmărind nu realitatea, ci ideile preconcepute pe care mi le-am fixat despre un oraș sau o țară. Inerția naște locuri comune, caracterizări superficiale de țări și popoare și adeseori eram înfuriat că realitatea mă desminte. Am văzut multe țări în Europa și Africa, în Asia și în America latină și pot să depun mărturie că, în esență, toți oamenii sînt la fel. Inevitabilele deosebiri sînt cu totul și cu totul neînsemnate.

De cîte ori călătoresc nu urmăresc nici un scop, nici un obiectiv turistic, mă las în voia binecuvîntatei vieți și a înțelepței întîmplări. Mai exact, nu călătoresc, ci hoinăresc. Descopăr eu frumusețea realității, nu accept să fiu tras de mînecă și să mi se spună, vezi, statuia asta, e o capodoperă, peisajul ăsta e o splendoare. Descoperirea unei capodopere e o indeletnicire strict personală, ca și descoperirea frumuseții unui peisaj.

Intr-o călătorie iubesc cel mai mult întoarcerea. Incă de la plecare trăiesc intens bucuria întoarcerii, ca singura realitate importantă. Am uneori impresia că de fapt voiajul nu e decît un pretext pentru a mă întoarce. Acest sentiment are explicații adînci. Eu nu pot trăi multă vreme ca turist. Viața de simplu spectator mă obosește, nu pot să-mi trăiesc energia admirînd capodopere și meleaguri străine. Mă leagă de pămîntul meu natal nu numai frumusețea acestui inevitabil și unic pămînt, destinul meu de om și de scriitor ci, ceea ce e mai straniu, și greșelile pe care le-am săvîrșit... adică întreaga mea ființă, cu ceea ce are ea lumină și cu ceea ce are ea întuneric. Nu poți fi iertat pe pămînt străin de greșelile pe care le-ai făcut acasă. Fără iluzia iertării moartea este imposibilă sau îngrozitoare.

Nu călătoresc cu nici o speranță, nu călătoresc ca să mă îmbogățesc spiritual, nu călătoresc ca să devin mai bun sau mai inteligent, călătoresc din simpla, grosolana, fireasca bucurie de a călători.

Hoinăriți fără nici un scop, și frumusețea lumii vi se va dezvălui fără s-o chemați.

Teodor MAZILU

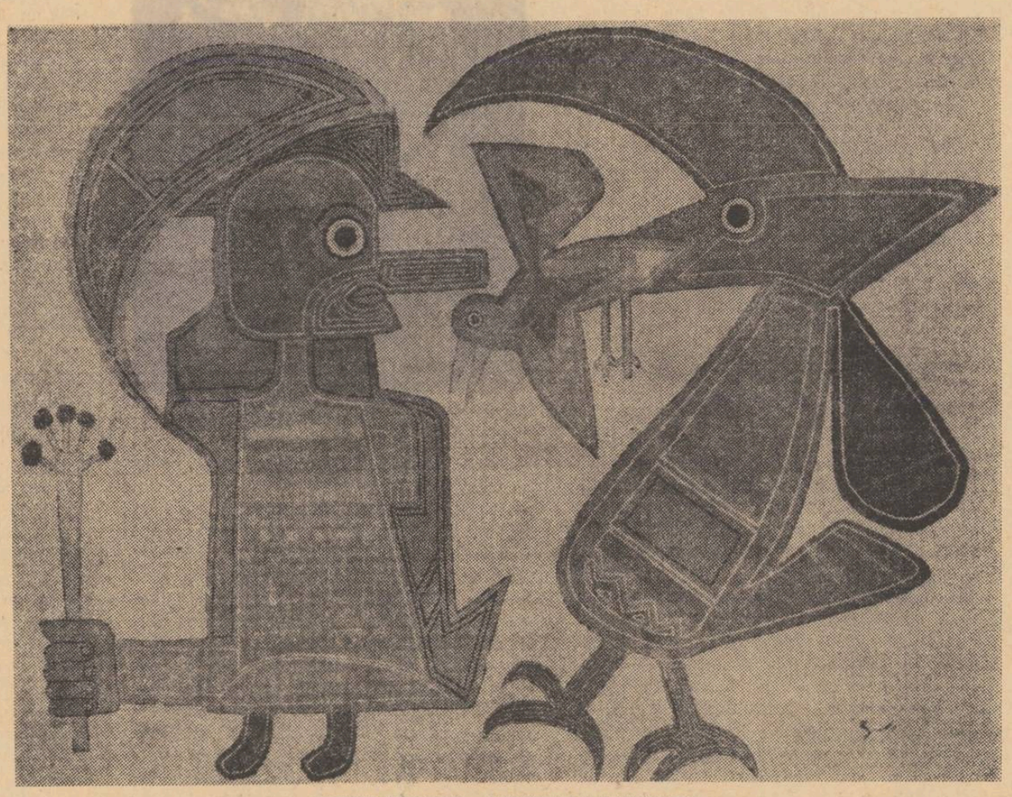

VICTOR BRAUNER : SEPARATION D'IRSCHOU
(Expoziția de artă suprarealistă de la Bordeaux)

ALEXANDRU GRIGORE

Ceremonie de recunoaștere

Dar ochiul se apără singur de vedenia
oaselor
și suie prin aburul care ne-mparte, suie
pînă cînd se stinge vaierul nemiloaselor
zăpezi în ochiul ceilalt, de statuie.

Femeia mea s-a făcut mai femeie și știe
că trebuie să se-apropie de mine cîntînd
Ea mă recunoaște după orbita pustie,
eu după golul din umăru-i stîng.

E amiază și se dă foc la frunze, amiază
în cinstea zeității cu țărm blînd.
Frunze pînă cînd ochiul singur înviază.
Frunze pînă cînd eu însumi sînt.

Ceremonie de rugăciune

Dar necrezînd credeai că sînt statuie
c-un singur ochi întors în riul mut.
Eu, sărutînd cu teamă gîezna amărule.
Tu blestemînd și iarba care m-a născut.

O, și ne iubeam dinaintea amiezii
O, tinere trupuri cu disperare,
eu, pînă cînd lepădam duhul zăpezii,
tu, pînă cînd lunecai în uitare.

Și morți înviau în turnul din burg,
o tristețe de păcură se cobora peste lume
și din nou, din nou trebuia să mă scurg
singur și orb în pămînt fără nume.

Apropie-te sus ochii capricornului
se-ntunecă o dată cu veghea pustie,
prin zid mă-adulmeca limbile somnului.
Dar carnea ta încă sfioasă, îmbie

și dincolo de lacrimă îngenunchiezi
în golul meu, cînd golul mă supune.
Eu, cavalerul duselor zăpezi.
Tu, undeva în mine, ca o rugăciune.

Ceremonie de taină

Prin veac, limbile strîmbe ale clopotelor
în ceața pămîntului înginîndu-se
spre miazăzi întru nașterea mea
și eu, cu fiece cădere-a mîinii drepte

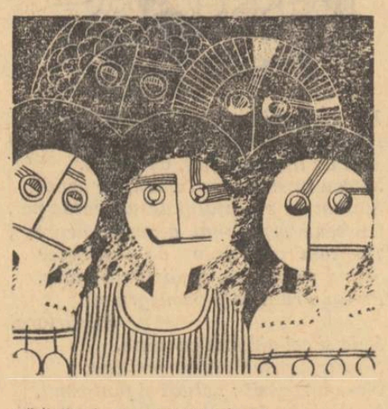

grădinile de aur înstrăinîndu-mi
și sus, pe drumul robilor, pe drumul
prietenului cu suflet de țestoasă
aceeași clătinare-a astrului
vai, nu mai înseamnă nimic.

Nestatornică gloria lumii, iubito,
dar tu zidește porțile
și alungă din preajmă ochii străini
dar tu înalță focul
și pune în prag otravă la cîini :
în noaptea-asta păsări nevăzute
mă vor striga pe numele adevărat.
Și ochiul ca o groapă sfîntă împietrește
și singur voi îngenunchia prin somn
și tu însăți îmi vei dori moartea.

Dar mîine în zori,
îmi vei
ascunde trupul.

Ceremonie pentru cuvinte

Aștept să cadă Pasărea-n apus.
Singur să-mi mintui umărul lipsă
o, ruga mea de înecat mai presus
ca iarba și piatra cetății-n eclipsă.

S-ar putea — dincolo de țărmul stîng —
Să mă-ngroape ceața și nisipul.
S-ar putea și totuși prin cuvinte pling,
singur prin cuvinte regăsindu-mi chipul

Singur cu fiece cuvînt mai puțin.
Sau mai frumos sau mai departe
așa cum însuși îngerul căzînd, din
vina lui, nu rătăcește-n moarte.

Acum e timpul să mă-apropii și mă vînd
de bunăvoie țărmului care mă minte.
Dar îmi rămîne-n urmă gura sîngerînd.
Doamne, despre cuvinte numai cuvinte.

domnișoara v.h.

DUMITRU DINULESCU

Fiind un frig sinistru n-am ținut cont, cont de frigul sinistru ; priveam cutremurat de emoție termometrul din fața geamului meu ; Celsius și Réaumur într-o parte și respectiv alta și am lăsat acasă galoșii, mi-am pus o batistă albă imaculată în buzunarul de la piept al hainei și cînd am ajuns spectacolul începuse și de-abia în pauză am văzut-o pe V. H.

— Tot nu ți-a trecut ? se mirase V. H. auzindu-mi vocea în aceeași zi cu circa două ore mai devreme în telefonul în care-i mărturiseam că m-am hotărît foarte greu să-i telefonez în cele din urmă iar. De obicei chestiile astea trec repede, continuă dînsa și eu sezisînd admirația ei pentru constanța mea am insistat explicîndu-i ce noroc pentru mine să o văd în fiecare zi la servici și ea-mi spuse că astă-seară formația de teatru de la noi are un spectacol în premieră și dacă vreau să vin și eu și inima bătîndu-mi cu putere am promis că poate vin și eu și pînă la urmă am spus că vin și eu în mod sigur și m-am băgat în baie și mi-am făcut o baie generală, cu săpun franțuzesc, din care și-a uitat o coajă la mine Sandu Gheorghe, un prieten care a făcut odată duș la mine căci se grăbea și stătea prea departe să mai aibă timp să mai treacă pe-acasă și m-am bărbierit, mi-am pus cămașa de nylon și butonii pe care-i am, de asemenea, din Franța.

Sînt inginer la Trustul patru de Construcții și adu-ți aminte plimbarea prin aerul fiert, ieșirea de la cinematograf și fiind și animatorul formației de brigadă din instituție eu i-am cerut dacă n-o interesează să facă parte din această brigadă, aerul ei voit melancolic mă subjuga, eram ca o stea de mare-n ambianța suspectă a muzeului de științe naturale și surizînd modestă îmi promise că-mi dă răspunsul peste cîteva zile mai avînd și alte oferte și avînd nevoie de timp spre-a se hotări.

— Ascultă-mă, privește cum microscoapele suferă, încercam eu s-o conving... lentilele lor sînt atacate și cerul adînc albastru se reflectă-n moleculele caline și cerul se lasă purtat de vînt ca șoapta mea, cutreierînd spațiile și m-am colorat de rușine în acel moment, eram ca teza unui elev puturos, o teză amănunțit corectată și V. H. răspunse că o să-mi treacă, iar eu m-am repezit s-adaug :

— Indiferent ce-mi spui... îți doresc numai bine și te rog foarte mult să mă scuzi și la o săptămînă după ce-ncheiarăm această atît de fructuoasă conversație am întîlnit-o în biblioteca de la cabinetul tehnic și răspunse salutului meu înclinînd capul ei încadrat de un păr roșu ca o cărămidă, o piatră artificială făcută din humă arsă sau uscată la soare și nu există nici o ființă cu părul roșu, există cel mult acel roșu din acoperișul de casă tradițională pe fundalul de un albastru spălăcit al cerului de februarie și jocuri de lumini lăptoase treceau prin norii rari de un portocaliu flambat și cerul e de un albastru foarte închis, mai închis chiar decît siluetele asperdorilor din portea dreaptă a peisajului, în orice caz nu există persoane cu părul roșu ca garoafa sau macul sau ochiul de ciine.

Înainte de acest prim telefon îmi răspunsese că nu poate veni la brigadă fiind nevoită să meargă la cor deși poate ar fi preferat să meargă la brigadă, dar la cor îi ceruse să meargă șeful ei direct și care-a spus că n-o lasă în niciun caz să meargă și la brigadă și am aflat aceste lucruri într-o dumnică dimineață în cofetăria unde hotărîsem să discutăm această chestiune și-n stradă soarele își întindea brațele voluminoase de cefalopod și mergeam trist în partea ei dreaptă și destul de mult după acea dimineață m-am hotărît să-i dau acel telefon după ce-mi făcusem mai multe probleme, știam că totul e impotriva mea, dar nu puteam alege și i-am spus că fiind visător, întotdeauna inginerii visează la valabilitatea principiilor teoretice și caută să desconsidere soluțiile tehnice, din cauza orgoliului acestui vis al lor, vorbesc asta în cazul unui inginer ca mine : educat în spiritul științei și al culturii și era cam defectuos pentru mine de cîte ori o întîlneam pe coridoarele instituției și n-o mai puteam privi, atît eram de coborît în propriul meu mormînt sentimental și m-a-ntrebat ce caut și eu i-am spus că nu caut nimic, eram în acel moment maniac de brav și am intrat în biroul meu de la etajul II și stringîndu-mi geanta cu hîrtii am coborît la parter, unde peste un sfert de oră începea repetiția la brigadă și eram curios cum o să sune cupletul cel nou în gura lui Sandu Gheorghe, care deși nu lucra la noi reușisem să-l aduc în mod special avînd încredere în talentul lui.

Și-n holul sălii de spectacol m-am postat cu spatele-n direcția din care V. H. ar fi putut veni și-n-tradevăr trecu pe lîngă mine și mă trase de haină îndepărtîndu-se imediat și am văzut-o că se-nghesuie la bufet și cineva îi întinse un pahar cu o băutură răcoritoare și admiram în acel moment expresivitatea și decența gesturilor ei gîndindu-mă ce extraordinară ar fi fost în scheciul despre magazia cu vedere spre soare, lîncezită și părul ei roșu dansa în fața mea ca jarul din soba de fier, cînd stam la munte într-o vacanță studențească și despicam bucățile de jar gîndind la tinerețea mea care se termina.

Și-n actul doi n-am mai rămas, aș fi băut un coniac, ținînd paharul în dreptul veiozei verzi, portocaliul băuturii și verdele lămpii dădeau ceva din jocul de nuanțe din șevelura ei văzută-ntr-o lumină neactivă, de laborator fotografic, dar băusem cu o zi în urmă toată chenzina și mi-era și greață de la ficat și-am așteptat într-un fotoliu pînă s-a terminat spectacolul și n-am putut-o distinge în mulțimea care cobora, știam că are locul la balcon și-o văd rezemată-n cadrul ușii de la ieșire și mă opresc, o-ntreb cum i-a plăcut spectacolul și după-o lungă pauză, începe-a vorbi, îi ascult doar intonația, inflexiunea gravă, efortul de-a exprima exact ce gîndea și eu în acel moment îi mărturiseam dar bineînțeles fără-a-ndrăzni să folosesc vocabularul și mă rugă să-i țin țigara, am înțeles că trebuie să mă duc s-o arunc în scuipătoare, dar ea în timp ce-și punea paltonul spuse că nu ăsta era rostul și cum m-aprinsesem și eu în conversație spuse că va intra în amănunte pe drum și-mi luă chiștocul din mînă, ieșirăm în aerul uscat și rece, aerul acela ne sfîrteca obrajii, mai ales mie, care-mi lăsasem pălăria acasă pentru a fi mai cochet și ea se-nveli în jurul capului cu lenești șal roșu.

Frigul pătrundea prin pantofii mei subțiri, negri, cu șireturi late, de ghete de baschet și-ncheieturile se zgîrcesc în frigul acela sinistru, efortul meu de-a face constatări interesante și luna ca o ladă cu sardele Robert pe care ea fiind ocupată să m-asculte și să rîdă la spiritele ce le transmiteam desigur n-o observa și cînd am ajuns acasă mi-am adus aminte de despărțirea din poarta ei, surisul ei melancolic, de ciinele întîlnit, care-i pusese labele pe pulpe și ea-l mîngîia pe cap ; luna cobora spre pămînt ca un paraștutist împușcat și-am plecat spre troleibuz neluînd în seamă urarea de-a avea un vis frumos pe drumul de întors acasă și a doua zi m-am dus la atelierul lui Sandu Gheorghe, care lucrează în orele libere într-un atelier de obiecte de utilitate și cînd am ajuns la el lucra la floarea unui sfeșnic și i-am spus că sînt fericit, că viața mea devine splendidă ca un teren de golf, verde și tunsă scurt și spre seară m-am întîlnit din nou cu Sandu și nu-mi dădu nici unul din sfaturile pe care i le ceream, păstrînd totuși discreția și-am colindat prin noapte amîndoi și petreceam astfel duminica într-un mod stupid după părerea lui, într-un moment de tensiune după părerea mea și-n loc să-mi calculez cu atenție reacțiile peste două zile i-am dat din nou un telefon lui V. H., țipătul meu, depus la picioarele ei, încălțată-n pantofii roșii, armonizați cu geanta roșie și fața mea lividă.

marea

BIANA NORD

...„E prima mea întîlnire cu Marea. Mă simt mic și neputincios. De ce nu ești cu mine ? Să ne plimbăm seara pe faleză. Să ascultăm vuietul odihnitor al valurilor. Mă gîndesc la tine în fiecare clipă. O să-ți povestesc atîtea... Mă cheamă mama să mergem la masă. Mîine îți voi scrie din nou așa cum ne-am înțeles. Te iubesc și te sărut. Al tău, V."

Împături hîrtia velină și-o strecură în plic, nu înainte de a săruta rîndurile de litere albastre. Sosiseră azi-noapte. Mama și el. I-ar fi plăcut ca-n locul ei să fi fost Adina. Își iubea mama, dar ar fi vrut să fie altfel. Scrisoarea o va pune la cutie în drum spre cantină. Îi era foame. Își simțea pielea aspră, solzoasă. Poate că stătuse prea mult în soare deși înainte de-a veni fusese de cîteva ori la strand. Ieși în fața vilei. Mama se pregătea pentru a ieși. Era tînără încă și atrăgătoare. El n-ar fi lăsat-o să plece dacă ar fi fost în locul tatălui său. Nu putuseră veni împreună. Nu-i părea rău. Așa e mai liber. Dar ce-ar putea face cu libertatea ? E singur. Încă nu cunoaște pe nimeni... Ți-l prezint pe fiul meu Viorel. A tresărit. În fața lui era mama cu o doamnă într-o rochie de vară foarte transparentă. A privit-o fără să-i vadă fața. Se uita undeva la mijloc. Ea a întins mîna. I-a strîns-o. Maia. Instinctiv s-a uitat la mama. Era nemulțumită. Uitase. Trebuia să-i sărute mîna. A simțit că roșește. Ce băiat mare ai. Și drăguț. Nu știa ce să facă. Dădu un bobîrnac unei scame imaginare de pe pantalonul său alb făcut cu cîteva zile înainte de plecare. Doamna locuiește împreună cu noi. Mergem ? Au pornit. Doamna și mama vorbind, el, nereușind să-și adune gîndurile. Era cald. Se apropiau de o tutungerie. A rămas puțin în urmă. A intrat și a lipit timbrul verzui pe plicul puțin mototolit. Ți-ai cumpărat țigări ? Avea o voce plăcută care-l înfiora. Fii serioasă, dragă. Taică-său i-a spus — fumezi cînd cîștigi tu bani. Pînă atunci... Îl enerva glasul afectat al mamei. Și doamna asta curioasă... Mîncarea a fost bună. N-a putut să se bucure pe deplin de ea. Era stînjenit de prezența femeii străine. Veniți pe plajă după masă ? Pentru prima dată îi era recunoscător. Trebuie să ne odihnim. Azi-noapte am dormit puțin. Nu vreau să slăbesc prea mult — arată spre Viorel — ca să poată recupera acasă pînă începe școala. Iar îi aducea aminte că mai e încă elev. Îi era rușine. Îl trata ca pe un copil. O să-i spună cînd vor ajunge în camera lor. Doamna a rîs. Dar e bărbat azi-mîine, ce vă mai faceți atîtea griji...

...„Sînt numai de patru zile aici dar îmi pare c-au trecut luni de cînd nu te-am văzut. Îți privesc chipul drag din fotografia pe care mi-ai dat-o la plecare și abia aștept să te reîntîlnesc, vie și veselă. N-are de ce-ți fi teamă. Sînt într-adevăr multe femei dar cele pe care le-am cunoscut sînt toate bătrîne și urîte..."

Nu-i plăcea cum a scris. În plus minți se. Dar n-avea rost s-o îngrijoreze pe Adina. Era atît de geloasă. Parcă era un făcut, în toată vila nu locuiau decît femei. Le cunoștea acum. Se întîlneau peste tot. La masă de trei ori pe zi, la baie, în grădina din spatele clădirii. Unele cu copii, de fapt cele mai multe, altele fără. Începuse să se obișnuiască. Nu era un timid dar îl înspăimînta necunoscutul. Oamenii, locurile noi, îl atrăgeau dar nu din prima clipă. Se ferea să stea cu mama pe plajă. Hoinărea de unul singur, făcea baie. Unele doamne spuneau bancuri. Rîdeau. Știa și el din alea fără perdea dar de față cu mama îi era rușine să asculte. De altfel o văzuse făcînd semn discret spre el. Dar prietenele nu se sinchiseau. Pleca. Își găsise un loc mai ferit, pe dig, unde ședea uneori ore în șir privind apa verzuie cu miros înțepător. Urmărea pe sub gene trupurile bronzate ale femeilor tinere înotînd cu mișcări lenețe sau făcînd pluta purtate de valuri. Erau atîtea. Nu-l mai intimidau. Nu le mai vedea goale ca-n prima zi. Erau înveșmîntate în culoare. În culoarea aceea cu sclipiri de bronz. Statuete gingașe, operă a unui sculptor genial. Numai în singurătate putea să le mîngîie cu ochii fără teama de-a fi observat și luat peste picior. Regreta că nu e cu patru-cinci ani mai mare dar... Îți place ? Tocmai se uita la o fată care înota pe sub apă în apropierea lui. Semăna cu un pește uriaș. Sărut mîna doamnă Maia... De ce te-ai înroșit ? Că te-am prins ? Știa că nu se înroșise, dar acum simțea un val de căldură încercuindu-i fruntea... Astăzi ați venit mai tîrziu. Nu vă dezbrăcați ? De ce schimbi vorba. Da, m-am culcat pe la trei și n-am vrut să mă scol pînă nu-mi fac somnul. Dar cum de mi-ai observat lipsa ? Ești atît de melancolic întotdeauna... Mama întreba... A !...

Bună, V. Tu ești, Mihai ? Era să nu te recunosc cu favoriții ăia. Da' de cînd frecventezi singur strandul, unde-i Adina ? Povestea e lungă și nu prea-mi vine să vorbesc acum. Du-te și fă un duș să vezi cum te înviorezi. Te aștept... Te-ai bronzat bine. Cum a fost la mare ? Soarele își înfigea colții de foc în

Ilustrații de SABIN ȘTEFĂNUȚĂ

spinările lucioase de apă și sudoare. În jur se amestecau strigăte vesele cu acordurile unei melodii ritmate. Aerul uscat altera sunetele făcîndu-le lungi și ascuțite. Mă urmărea imaginea ei și noaptea. Venise la mare din obișnuință. Nu făcea plajă și intra arareori în apă. Stătea sub o umbrelă uriașă, multicoloră, în șezlong și citea sau privea. Era unică. Corpul ei de un alb strălucitor mă fascina. Îmi plăcea arămiul celorlalte. Dar ea, ea era într-adevăr dezbrăcată, fără acel inveliș protector care pînă la urmă uniformizează, devine monoton prin abundență. Ea știa asta. Cu Adina mă plimbam, mergeam la ea sau la mine acasă. Ne sărutam, dar niciodată n-am dorit-o. Eram îndrăgostit de ea. Niciodată nu i-am mîngîiat sînii sau picioarele, deși poate că aș fi putut s-o fac. Poate că, acum mă gîndesc, dorea asta. Nu mi-a trecut prin minte deși eram hotărîți să ne căsătorim într-un viitor nu prea îndepărtat. Voi făceați aluzii străvezii dacă din întîmplare ne întîlneam spre seară pe stradă. Ea rîdea. Eu nu mai știu ce făceam. Cred c-am fost și eu îngrijorat. Mi se pare atît de mult de atunci. Pînă cînd am întîlnit-o pe ea, pe Maia. Era tînără. Era frumoasă. Am în minte chipul ei dar nu ți-aș putea-o descrie. Cred că m-am îndrăgostit de ea de cînd i-am auzit vocea. N-am vrut însă să recunosc și continuam să-i scriu Adinei, deși mă obseda. Eram gelos. Altfel decît atunci cînd mă certam cu Adina. Am tras cu urechea la una din discuțiile doamnelor. Fusese mărîtată. Am refuzat să ascult restul. Mi-am culcat obrazul în nisip și mi-am acoperit urechile. Mă uitam la buzele lor. Se mișcau cu repeziciune. Se subțiaseră. O invidiau. Mama nu vorbea. Privea spre mare. Am înțeles că nu le dădea dreptate și afecțiunea mea pentru dînsa a crescut. S-a mirat cînd peste cîtva timp m-am dus și am sărutat-o pe obraz, pentru ea, fără motiv. Îi eram recunoscător. O căutam fără să las să se vadă asta. Cel puțin așa credeam eu. Ea a simțit. De cînd m-am întors nu fac decît să rulez filmul acelor zile și nopți. De aceea vin la strand singur. Aici mi-e mai ușor. Nu ajung niciodată la sfîrșit. Aș fi prea trist apoi. Avea prieteni, prietene. Spre seară pleca. Unde ? O pîndeam să aud cînd vine. N-am reușit. Zorii mă găseau cu capul greu de gînduri. Nu mi-a mai dat voie să-i spun doamna Maia. Nu-i mai spuneam nicicum. Maia. Maia. Repetam în gînd pînă ce sunetele își pierdeau semnificația, deveneau transparente. Cu mine vorbea firesc, rîdea. Prin contrast, eu, deveneam bănuitor și tăcut : oare nu-și bate joc de mine ? Preferam să stau undeva retras și s-o privesc. Eram fericit atunci. Niciodată nu-și potrivea părul răvășit de vînt, cu mîna. Avea o mișcare scurtă a capului care-i dădea un aer de siguranță și de dispreț față de tot ce o înconjoară. Se apropia ziua reîntoarcerii. Îmi simțeam sufletul bolnav. Aș fi vrut să-i vorbesc înainte de-a pleca, sau să-i scriu. Mi-era teamă. Amînam. Știu de ce mă temeam. De ziua următoare. Și totuși într-o noapte m-am strecurat în odaia ei și i-am pus într-un pahar doi trandafiri roșii. I-am așteptat reacția cu înfrigurare. N-a spus nimic nimănui. Eram fericit și nenorocit. O parte din mine era acolo, lîngă ea. Maia era puțin și a mea. Mai aveam două zile, apoi totul se sfîrșea. În acea noapte s-a pornit o furtună cum numai la mare poți vedea. Suliți de aur sfîrtecau valurile care urlau deznădăjduite, izbind digurile și prăvălindu-se peste plajă pînă sub geamurile noastre. Priveam înfiorat acel tablou fantastic, cînd, am văzut-o pe ea, fantomă albă, ireală, repezindu-se în întîmpinarea valurilor. Au doborît-o. S-a ridicat. Altele au acoperit-o. Aș fi vrut să fiu cu ea. Mi-era teamă. O teamă care îmi paralizase gîndurile și puterile. Am deschis geamul și-am strigat, pentru prima oară am avut curajul s-o strig, poate fiindcă eram sigur că era zadarnic, Maia ! Abia mi-am auzit glasul în vuietul acela drăcesc. S-a întors uimită. A rîs în hohot. A pornit spre mine clătinîndu-se. Părul ud îi ascundea goliciunea pură a trupului. Pentru mine și-a ridicat brațele calde îndepărtînd șuvițele negre verzui și oferindu-mi-se în întreaga ei frumusețe. I-am privit buzele. N-a mai avut timp. S-a prăbușit sub povara apelor înfuriate.

Tîrziu, cînd ochii-mi erau beți de neguri am auzit un murmur îndepărtat. Vorbeau trandafirii cei roșii...

DOMNIȚA VĂDUVA

Desprinși

Aș fi putut dori să mă aștepți
Acolo unde noaptea se încheagă
În scrîșnete de aripi și-ncăierări de voci,
Din praf de lilieci stîrnit în fibre
Cînd gîndurile mele ce întreabă
Și ce răspund, amar se împreună
În putrede, amețitoare plante.
Aș fi putut dori să mă aștepți
Acolo unde drumurile toate
Spre altă lume ning, aș fi știut
Povara grea a singelui, risipa
Chemărilor incendiindu-mi porii
S-o prăbușesc în cercul altei vieți.
Aș mai putea dori să mă aștepți
Pe cea din urmă treaptă-a lumii albe.
Desprinși apoi, în zbor de vis, mai firavi,
Mai albi, să traversăm eterna zi
Spre cel din urmă început de moarte.

Ninsese

Ninsese mult, cînd am plecat privirea
Căzută-n singe înghețа în trepte.
Și n-am avut răgazul unei lacrimi
Răspuns la ruga ta, atît de-aproape
Ajunse fluvial, cu un val de sloiuri
M-ar fi putut culege. Cerul numai
Ardea chemări înalte peste vămi.
Și îmi era atît de rău și bine...

ION TUDOR

Melancolie

Aștept ciudatul joc să mă-nconjoare,
În somn s-aud cîntatul lui Orfeu,
La portul cu corăbii visătoare
Eu cel chemat, s-aștept, s-aștept mereu.

Ciudatul ciine pironit în valuri
Înconjurat de peștii de argint
Îmi face semn să las în urmă maluri :
Eu îi răspund că vin, dar știu că-l mint.

De-aș fi știut că drumul printre ape
De ierburi rele nu e năpădit,
Plecat de mult eram acolo
Și niciodată n-aș fi fost venit.

Adagio

Alergam din urmă caii
Printre verdele de grîu,
Cînd să-i prind, văzui că n-are
Mina mea, măcar un friu.

Alergam din urmă, fluturi,
Ei, cu mine, se jucau,
Cînd să-i prind pe-o floare albă,
Ei acolo nu erau.

Alergam din urmă peștii
Printre pietre nevăzuți,
Nu știam pe care mîna
Să o-ntind. Erau prea mulți.

Alergam să prind o umbră,
Ea, naintea mea c-un pas,
Eu cu fuga mea încetă
Și în urma ei rămas.

tineri autori

NICOLAE CREȚU

Nicolae Crețu s-a născut din acea spiță rară a poeților pentru care orice cînt nou este ultimul, pentru care orice bucurie este trăită cu intensitatea, cu fervoarea celei de pe urmă. Simplitatea, lipsa de ostentație a discursului său desfășurat amplu, aproape monoton, ne aduce aminte de rostirea axiomatică a legilor, și totuși nu vom găsi nimic din răceala imperativă a acestora. Nicolae Crețu își poruncește sieși cu un ton atit de cald, atit de intim, incit invocarea frecventă a mamei în poezia sa devine o invocare a mamei ce ne-a ocrotit și ne ocrotește pe toți în această lume.

Poezia simplă ce se naște din sine, departe de circul descurajant al vorbelor pestrițe, departe de metaforele de hîrtie colorată țipător și care trece de atitea ori veșmîntul sacru al unui preot oficiind cine știe ce rit în, vai ! cine știe ce templu ; poezia aceasta simplă cere o uriașă concentrare, un efort artistic capabil să depășească toate complicațiile, subtilitățile și distorsiunile psihice anterioare. Rămînind, personală, recognoscibilă în ton, ea trebuie să se rostească despre lucruri impersonale, universale. Pentru o astfel de revelație a omului poetul trebuie să studieze experiența umană. Experiența interioară a lui Nicolae Crețu (acum student la universitatea din București), așa cum ni se dezvăluie în poemele sale ciudate și blinde ni se pare a unui poet matur încă de pe acum. Să sperăm că-i va fi favorabilă poziția aștrilor !

Dan LAURENȚIU

A treia strigare a poetului

Tăcut și cu mîinile la spate te văd
depărtîndu-te. Și casa în spatele tău
tipind ca o pasăre înaintea furtunii.
De s-ar dezveli din țărînă bătrînii profesori
acum de s-ar dezveli din țărînă
și cu crinii de aur în mîini
să-ți arate patria regelui Odiseu !

Dar tu le păstrezi doar o vagă imagine
și cărțile au rămas ferecate
în poduri. Și nu-ți mai amintești decît
de îngerii condamnați la carierele de
tămîie și citeodată
în nopțile de nesomn
bolovanul căzînd infernal sub antica Grecie.

Tăcut și cu mîinile la spate te văd
depărtîndu-te, în urma ta cheia
arde în ușă
și ochii tăi caută munții
ca pe niște domuri înveliute de taine.
Dar urechea ta nu mai pricepe vechile
cîntece.
Dar tu ai uitat
cum se copilărește cîinele în așteptarea
cinei.
Dar tu ai uitat
cum cad în apă icrele din
femeia peștelui.
Și ai uitat cum arată șarpele
încolăcit pe un psalm.

Tăcut și cu mîinile la spate te văd
depărtîndu-te. Dorm în țărînă bătrînii profesori
și fără ei cărțile sînt ferecate,
și fără ei fluturi de noapte
cară țărîna pe buze. Și
pelerini cît ploii de înalți
cîntă și beau lingă butoaie cu lacrimi
și sufletul tău arde în flăcări
sufletul tău ca o fereastră bătută
în cuie.

Ai uitat că zăpezile sînt mai albe
decît unghiile morților
și mai întregi decît zeii din
orbitele lor.
Ai uitat cum se mănîncă
un trandafir.
Ai uitat cum se piaptănă o femeie
simbătă seara.
Ai uitat pe ce limbă poate vorbi
înorogul cu furnicile.
Și ai uitat cum se poate dormi lîngă o
creangă
de mirt ai uitat.

Și nici măcar nu-ți mai amintești care
este drumul întoarcerii.
Unul e drumul regelui.
Unul e drumul cerșetorului
Altul e drumul profetului
Altul e drumul pungașului
Altul e drumul la altul.

Și tu nu mai știi dacă-ai fost rege
sau cerșetor,
dacă-ai fost profet sau pungaș.
Acum te văd depărtîndu-te de casă
Și pelerini cît plopii de înalți
în fața ta lîngă butoaie cu lacrimi
cîntă și beau.

Cîntă dansează și beau.
Dans auster. Flăcări subțiri. Vîntul sunînd.
Înalt. Fără plîns,

În Elsinor nu se plînge. Amin

Tu, pleoapă a pleoapelor

Mamă cu vocea luminările îți cînt
acum cînd în genunchi e noapte
și de nimeni cimitirul păzit.
Tu care nouă luni m-ai păstrat neatins
de ochiul morții
tu iubita Tatălui meu
și culcuș magic de fluture Mie
tu ascultă-l pe nevăzutul mire
ce ți-a tronat în pîntec
tu ascultă-mă căci eu te văd
stînd doar numai cu ochii închiși și
cu capul în piept.
Am văzut o albină zbătîndu-se-n prag și
trupul mi-a plîns și
scuturînd-o am lăsat-o să zboare.
Sînt împărăteasa, mama albinelor cînta ea
și mama albinelor îți va fi de
folos.
Tu mamă ar fi trebuit
să auzi cum trăgea sub aripi
cerul libertății.

Ajută-ne și-ți vom fi de folos. Așa
mi-au cîntat pe rînd mama peștilor rănită
de năvod, mama țînțarilor, mama
furnicilor.
Și le-am redat libertatea numai pe tine
mamă ochiul meu dulce
nu te pot ajuta.
Și mi-a cîntat o fecioară a
pămîntului : la-mă cu tine Fiu
al iubirii și-ți voi purta prunci cu plete
de aur.
Și am luat-o cu mine mamă Tu
învelișul meu muzical
și împreună cu Ea am coborît la
cina de taină.
Austeră era încăperea dar simțeam
dulcea suflare a Mirelui în preajma
focului sacru. Și glasul nevăzutului Miel
mamă
tu regină a plînsului l-am
auzit. Sărută-mă, trist mă ruga, sărută-mă o,
cîntărețule să-mi capăt chipul care mă
bîntuie. Nevăzut e ca și cum ai stringe o
rană în pumn. Nevăzut e o lentă moarte
divină. Sărută-mă o, cîntărețule
și pregătește-mi chipul pentru Muntele
suferinței.

Tu mamă pleoapă a pleoapelor tu
spațiu de borangic
înota în preajma mea Mielul cel
trist, cel nevăzut, Mielul de mirodenii, Mielul
de moarte, Mielul de rege.
Înota în preajma mea tu mamă iubita
Tatălui meu
implorîndu-mi sărutul.

Și sărutul nu i l-am dat.

Tu mamă tu somn al țărinii
ascultă-mi cîntarea ce mă înăbușă
și vîntul încîlcit între pletele mele
și candelele împotmolite în
cap.

Te las acum. În spatele meu,
se îngroapă Mielul tristă vertebră.
Te las acum. Îngrijorată m-așteaptă
mama pruncilor mei
nenăscuți.

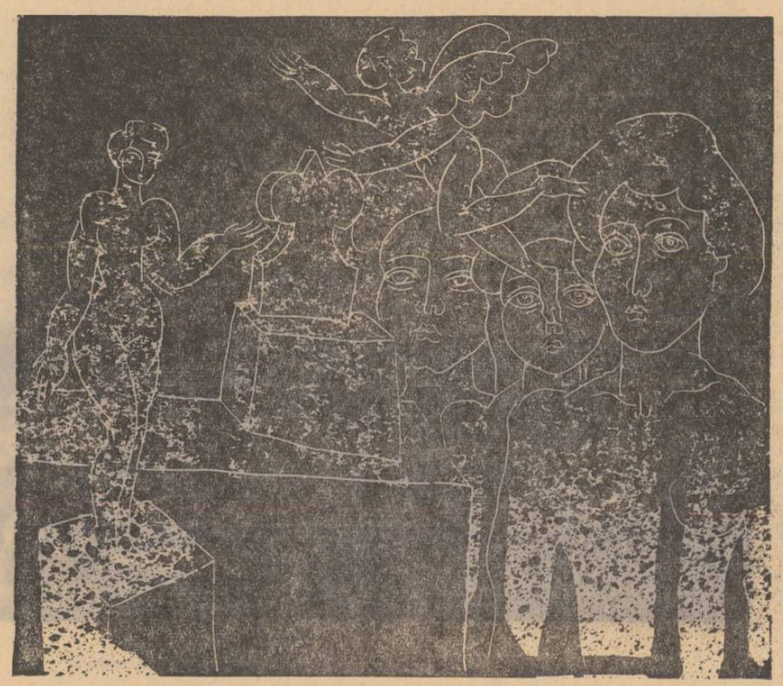

Ilustrații de SABIN ȘTEFĂNUȚĂ

GABRIEL STĂNESCU

tărîm

Dacă tremurul acesta lăptos al cîmpului a însemnat destrămare nemiloasă de ape, dacă flacăra bobului a luminat o clipă amurgul, logodită în lutul milos, în rana aceasta să fie hărăzită ființa ochiului, în rana aceasta să se-ntoarcă oamenii și să fie destrămarea semnul marilor mutații, așa cum ziua urmează nopții și trupul urmează sufletului.

Aici vara păsări deschid fîntînile, luminate în sine de secetă. Pașii se năruie în amestecul puternic de iarbă și lut, curgere a simțurilor către nemărginit, curgere mocnită în memorie.

Sunet ca de corn înflorește în auz. Femei somnoroase, amestec de ape și vînt și ispită duioasă. Foșnim. Ca-ntr-un alt pămînt aflăm mingîierea.

Cîntă păsări. Aerul se încrețește în sine ca un meninge. O salcie fumegă în buza drumului. Griul suflă deasupra aur, supus rigorilor volbureî.

Iubim rostuirea cea veche, călcîi stins ca o luminare în palme, tărîm tîrziu legat între tuburi de trestii.

Trezit într-o biserică pustie sub răsuflarea ta albastrul curge, domnii coboară întorși în propriile tipare; descalecă timpurile cele vechi la hotarul nou.

Rugina florii se scutură cu mireasmă. Cuvîntul tremură, cerul se clatină, gheerii îți adorm în tălpi.

Se-ntoarce copilăria și se așează cuminte în casa părintească mistuită în miros de fîn, pe o lavită, ca o pasăre blîndă.

Nimeni nu mai poate vorbi despre sine. E ca și cum o cețoasă neînțelegere îți încinge tîmpla.

Ochii se aprind jumătate în ierburi. Aici aștepți ploile și vînturile, amestec greu de copite și aripi de păsări, tainică ardere de fructe, ceas neîntors, margine de lume, trecere încetă a ochiului în nemărginit.

Firele albe ale poemului mustesc ca o colcăială de viermi, îți furnică carnea și-ți adoarme simțurile.

Ori, cîtă bucurie încape în gesturile acestea?...

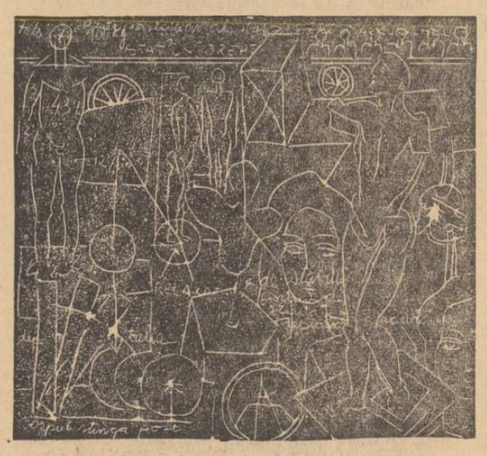

MATEI GAVRIL

Rugă de iubire

Iubita mea mamă, iubita mea, du-mă,
— la-mă în brațele tale albastre de
rumă —
Din cercul prea strîmt al acestui pămînt
În mijlocul cerului sfînt.

Iubitul meu înger, iubitul meu tată
Purpură pură împurpurată,
la-mă în brațele tale albastre de vis
Și mă coboară în paradis.

O, tu iubitul meu frate,
la-mă în brațele tale înlăcrimate
Și stinge-mi sufletul nemuritor
Cu un sărut de dor.

Mult prea iubita mea soră,
la-mă în brațele tale o oră
Și ține-mă strîns
Să mă satur de plîns.

TEODOR ANASTASIU

Pro domo

MOTTO
Vreunei credințe nu i-am fost ortodox
Sub tăceri nu mai pot să-nfrunzesc
FLORU MIHAESCU

Aud pasul meu deseori
Închis în vitralii rigide
Apoi pătrund printre ele
Într-o cameră obscură
A unei capcane reci
și măcar nu zăresc
Ghilotinarul
Să-l îmbrățișez
ca pe un frate.
Zăresc doar rugul rigid
Pe care visul meu se jertfește.
O, noaptea asta sacră
Măcar nu-mi lasă dorul viu,
Măcar el de m-ar mai vrea ;
și spasmul mă trezește
Cu ochii ieșiți din orbite
și numai beznă e-n beznă
și mișună strigoi în descînt.
Rugul să topească vitralii
să curg iarăși neființă
În ființa neprihănită.

Drumurile vîrstelor

Drumurile vîrstelor mele
Reflectate-n oglinzile
Pămîntului,
Se vor opri o dată-n glod
Lîngă tot aurul
Prizonier
Ca un fluture
Sub șapca unui școlar.

Apoi mă voi stringe
Ca un copil în scutec,
Ca un bulgăr de soare
Și poate n-o să am timp
Mai mult decît
Să mai sărut o dată
Viitorul copiilor mei.

ploi calde

ȘTEFAN AGOPIAN

Dimineața începu mohorîtă, norii se tîrau greoi pe deasupra dealurilor despădurite, era o lumină cenușie de început de zi fără soare, poate să fi fost ora patru dimineața cînd trei mogîldețe începură să se miște undeva în depărtare, coborînd un deal pentru a ajunge la firul apei. Dispăreau pentru o vreme după tufele dese, pentru a apare din nou, trei oameni tîrîndu-se cine știe pentru ce spre firul apei. Aproape că nu se distingeau în hainele lor cenușii și trebuia să fii atent pentru a-i observa, sau pentru a nu-i pierde din privire. Era o liniște ciudată, nu cînta nici o pasăre, numai norii aceia greoi înțepeniseră pe cer parcă pentru totdeauna.

Îi privea cum se apropie, erau încă departe, niște mogîldețe mișcîndu-se dezordonat parcă, încremeniseră cu mîna în păr, pregătindu-se să-și adune șuvițele răzlețe și mîna ezalată în drum spre agrafele, părea o statuie cu privirea pierdută în depărtare. Sînt soldați își spune și fără să știe de ce se bucură, rămăsese mai departe în poziția aceea de contemplare, cu gîndurile aiurea, bucurîndu-se numai așa în neștire sînt soldați, numai cuvintele astea singure, răzlețe printre celelalte cuvinte și gînduri, deajuns pentru a-i produce acea stare în nici un fel motivată. Fiindcă cuvintele astea ar fi trebuit s-o neliniștească, s-o sperie chiar, dar nu, ea se bucura la gîndul că oamenii aceia sînt soldați, că mogîldețele acelea aproape pierdute în cenușiul din jur sînt soldați.

Ar trebui să-i anunț pe ceilalți, își spuse, apoi, fără să știe de ce, renunță și continuă să privească.

„E O CASĂ, AR TREBUI SĂ LE SPUN TOTUȘI SI CRED CĂ E ȘI O FEMEIE CARE NE PRIVEȘTE. DE FAPT NU ȘTIU DACĂ E O FEMEIE, AȘ VREA SĂ FIE AȘA, S-AR PUTEA SĂ FIE O FEMEIE". Nu-i anunță pe ceilalți care-și vedeau liniștiți de treburi prin apropiere. Și deodată se întoarse și intră în casă.

„A DISPĂRUT, POATE CĂ E O FEMEIE, ÎN ORICE CAZ E O CASĂ ÎN CARE VOM PUTEA".

— Maria !

Vocea răsună slabă, era o voce de femeie bătrînă care se strecura prin odăi aproape nebăgată în seamă.

„SÎNT NIȘTE SOLDAȚI CARE VIN ÎNCOACE, MĂ BUCUR FĂRĂ SĂ ȘTIU DE CE, DAR AȘA O SĂ SE TERMINE, DUMNEZEU ȘTIE CE O SĂ SE TERMINE DAR PRESIMT".

— Da, mamă !

Se apropie de patul în care era o femeie bătrînă și privi pe lîngă ea.

— Da, mamă !

„AJUT-O DOAMNE PE FATA ASTA, ÎNTR-O ZI, S-A ÎNTÎMPLAT IAR CEVA, PETRU E FIUL MEU, DAR EU O ÎNȚELEG PE FATA ASTA, E NEBUNĂ ȘI SINGURĂ".

— Maria !

„AR TREBUI TOTUȘI SĂ LE SPUN, N-AU VĂZUT ÎNCĂ NIMIC, DAR NU ȘTIU DE CE NU-MI VINE SĂ LE SPUN, ÎNTR-UN FEL TREBUIE SĂ SE TERMINE ODATĂ POVESTEA ASTA ȘI POATE ACUM O SĂ SE TERMINE, DE CE NU S-AR TERMINA ACUM ? E O CASĂ ȘI A FOST ȘI O FEMEIE".

— Da mamă !

„ERAU TREI SOLDAȚI CARE VENEAU ÎNCOACE ȘI EU M-AM BUCURAT".

„MĂ BUCUR SI NU LE-AM SPUS NIMIC ȘI ACUM MĂ CHEAMĂ ȘI ARE SĂ MA ÎNTREBE, DAR N-O SĂ-I SPUN NIMIC NICI EI, N-AM SĂ LE SPUN NIMIC, ĂSTA VA FI SECRETUL MEU, EU I-AM VĂZUT PRIMA".

— Maria !

„AU S-O VADĂ, SIGUR CĂ DA, AU S-O VADĂ ȘI SINGURI ȘI AU SĂ SE BUCURE ȘI AU SĂ-MI SPUNĂ ȘI MIE ȘI O SĂ NE BUCURĂM ÎMPREUNĂ ȘI O SĂ NE APROPIEM DE CASĂ ȘI O SĂ INTRĂM ȘI O SĂ FACEM BAIE ȘI O SĂ MÎNCĂM ȘI O SĂ NE CULCĂM ȘI POATE".

„FATA ASTA VA MURI ÎNTR-O ZI, SAU VA PLECA DE AICI, SAU SE VA ÎNTÎMPLA CEVA ȘI MAI RĂU, NU ȘTIU CE, DAR PRESIMT, PETRU E FIUL MEU, DAR EU O ÎNȚELEG PE FATA ASTA ȘI MI-E FRICĂ ÎMPREUNĂ CU EA".

Norii stăteau nemișcați, greoi, amenințători, dealurile erau despădurite, riul se revărsase și inundase drumul, în valea aceasta casa era singură și în ea cîțiva oameni așteptau să se întîmple ceva. Peste zece minute va începe ploaia și ei vor zări casa și vor porni mohoriți spre ea și poate plictisiți. Acum e încă liniște. Doar trei oameni se apropie de o casă izolată undeva într-o vale. Era tăcerea prevestitoare de ploaie.

— Da, mamă !

Se apropie de patul bătrînei și privi undeva alături.

„DA, DA, EI HABAR N-AU, DAR EU MĂ BUCUR, SÎNT TREI SOLDAȚI CARE VIN ÎNCOACE ȘI EU MĂ BUCUR FĂRĂ SĂ ȘTIU DE CE, MĂ BUCUR NUMAI, E SECRETUL MEU".

„AR TREBUI SĂ MĂ BUCUR, E O CASĂ IZOLATĂ, VOM PUTEA STA CÎTEVA ZILE, SĂ SPERĂM CĂ TOTUL VA FI BINE, E ȘI O FEMEIE ACOLO PESTE PUȚIN TIMP VOR VEDEA ȘI EI CASA ȘI ÎMI VOR SPUNE, VA TREBUI SĂ MĂ BUCUR ALĂTURI DE EI".

„ȘI FATA ASTA ÎNTR-O ZI".

Începu să se roage cu o voce înceată, nu era o rugăciune anume și fața i se lumină cînd spuse amin și făcu o cruce mare.

— Maria !

„NU ȘTIE, NIMENI NU ȘTIE, E SECRETUL MEU, POT SĂ MĂ BUCUR ÎN LINIȘTE DE EL, DAR VOR AFLA ȘI EI ȘI ATUNCI VOI FI DIN NOU SINGURĂ. AR TREBUI SĂ-MI FIE FRICĂ, ÎNTR-O ZI ÎNSĂ AM SĂ-L OMOR ȘI TOTUL SE VA TERMINA. MĂ BUCUR FIINDCĂ POATE AU SĂ-L OMOARE EI. AM SĂ-I ROG S-O FACĂ, SĂ NE OMOARE PE TOȚI ȘI SĂ PLECE. EI SÎNT SOLDAȚI".

Stătea cu privirea pierdută, nu auzea cuvintele bătrînei, se gîndea numai cum soldații aceia îi vor omorî și se bucura. O șuviță de păr îi alunecase pe frunte și îi dădea un aer trist.

„FATA ASTA E NEBUNĂ, PETRU E FIUL MEU, DAR O ÎNȚELEG, E FRUMOASĂ AȘA CUM STĂ ACUM CU PRIVIREA PIERDUTĂ, E FOARTE FRUMOASĂ CHIAR, DAR PRESIMT CĂ NU SE VA ÎNTÎMPLA NIMIC BUN, AR TREBUI SĂ ÎNTR-O ZI ȘI SĂ NU MAI ȘTIU NIMIC".

Se gîndea, mergea și se gîndea fără să bage de seamă că ajunseseră destul de aproape de casa aceea, că ei o observaseră deja și că poate cuvintele lor pe care nu le-a auzit se refereau la casa aceea și la situația lor și poate la ploaie, sau la altceva. Habar n-avea. Se gîndea numai, că nu se va întîmpla nimic bun în casa aceea, cu femeia aceea pe care numai el o zărise și se gîndea la o soluție și moartea i se părea singura soluție de care.

„DAR EI VOR VENI AICI ȘI VOR, SÎNT SIGURĂ CĂ VOR VENI AICI ȘI-L VOR OMORÎ, TREBUIE SĂ FACĂ ASTA, SAU DACĂ NU O VOR FACE EI O VOI FACE EU, PREZENȚA LOR E DE AJUNS".

— Da mamă !

— S-a întîmplat ceva nu-i așa ? Pari speriată. Spune-mi !

— Nu mamă, nu s-a întîmplat nimic.

Atunci a izbucnit ploaia și ei au luat-o la fugă spre casa aceea în care credeau că vor găsi adăpost și pace și liniște.

Și de fapt nu se întîmplase într-adevăr nimic. Doar trei bărbați îmbrăcați în niște uniforme cenușii se îndreaptă spre o casă pierdută undeva într-o vale și poate că plouă. În casă sînt două femei care se privesc și tac. Una e bătrînă și paralizată de multă vreme, cealaltă n-a împlinit nici optsprezece ani, e aproape un copil, sau pare aproape un copil, sau are mai mult de optsprezece ani și pare de optsprezece ani, dumnezeu știe.

„PLOUĂ ȘI FUGIM SPRE CASĂ, DUMNEZEU ȘTIE CE NE AȘTEAPTĂ ÎN EA, MAI AVEM CÎTIVA PAȘI ȘI VOM PĂTRUNDE PRIN GAURA ACEEA NEAGRĂ CARE PROBABIL E UȘA ȘI ÎNĂUNTRU VA FI USCAT ȘI CALD ȘI VOM MÎNCA ȘI NE VOM ODIHNI ȘI POATE CĂ ACUM ASTA E PRINCIPALUL".

— Nu, nu s-a întîmplat nimic.

Atunci brusc a izbucnit ploaia și ei o luară la fugă spre casă.

„A ÎNCEPUT PLOAIA, MAI E PUȚIN ȘI LE VOI AUZI PAȘII, LE VOM AUZI PAȘII ȘI VOR INTRA ÎN CASĂ ȘI ATUNCI TOTUL VA FI BINE".

Și cînd va izbucni ploaia ei vor zări casa și se vor îndrepta hotărîți spre ea convinși că acolo.

Și atunci izbucni ploaia.

UMANITĂȚI

Pasiune și patos

Pasiunile sînt și nu sînt elocvente. Desigur, pasiunea ta fiind o fixație, ești necontenit îndemnat să vorbești despre ea, să-i dai cuvînt. Dar pasiunea autentică nu este limbută. Dimpotrivă, există o pudoare a pasiunii care o face să se ascundă, să nu se arăte oricînd și în fața oricui. Numai rupînd zăgazurile unei rușini firești ea irumpe. Patos-ul este pasiunea făcută verb.

Marii oratori — un Demostene, un Cicero, un Nicolae Iorga — au fost, fără îndoială, firi pasionale. Dar nici un orator nu-și exprimă direct pasiunea, fără ca măsura, stilul, forma, arta să nu interpună între trăirea pasiunii și exprimarea ei un filtru care să o decanteze pe cea dintîi, să protejeze virtuțile celei de-a doua. Pasiunea poate fi contagioasă prin înfățișarea ei imediată. Un proces al participării, al transmiterii simpatice are loc, în acest caz. Dar nici-o asemenea pasiune nu este durabilă. Ea nu e convingătoare. Se știe, de pildă, că primele cuvinte ale unui om care se plînge din pricina unei pierderi grave pot fi momentan impresionante, dar ele nu sînt decît exclamații ori vaiete banale. Rareori povestirile celor care au trăit o proaspătă experiență capitală — pe front, în împrejurări-limită, în timpul marilor calamități — sînt altceva decît vagi mărturii în termeni obișnuiți, generali. Un îndrăgostit vorbind despre dragostea sa cu cuvintele cele mai spontane care se revarsă din prea-plinul pasiunii sale stîrnește în noi mai curînd un sentiment penibil, de jenă, ori o compătimire ca în fața unei răni deschise, dar nicidecum sentimentul participării la o pasiune similară. În chiar inima făptuirii iubite, el nu va trezi o emoție reciprocă decît atunci cînd ea este pregătită dinainte să primească afecțiunea care o întîmpină. Pentru ca o emoție să fie incitată de un cuvînt, prin cuvinte, acestea trebuie să fie **altceva** decît o expresie simplă și directă a pasiunii, o transpunere a ei într-un alt registru al elocinței. Repet, pasiunea adevărată e neprielnică pentru elocință deși prin natura ei, tinde să se comunice prin cuvînt. Un pasionat poate convinge, dar nu prin patosul exprimării imediate ci prin patosul mediat al expresiei artistice.

Expresia pasiunii nu este, așadar, identică cu pasiunea. Un actor care jucînd rolul unui gelos își va declara fioros ori patetic propriile suferințe din pricina preaumanei sale suferințe va fi, cu siguranță, fals în rolul său. Participarea la afectele personajului interpretat e un imperativ al artei actoricești, dar ea pretinde — ca o condiție prealabilă — punerea în paranteză a sentimentelor ori pasiunilor actorului din viața sa. Paiața care uită că e paiață și se joacă pe sine, omul real, va uita de rol și va risca — sub pretextul artei — să-și ucidă rivalul în dragoste. Tot astfel, poetului i se cere să-și suspende pe cît se poate trăirile subiective — să caute cum spune T. S. Eliot un „corelat obiectiv" al emoțiilor sale, să fie mai curînd poet decît om îndrăgostit în clipa în care compune o poezie de dragoste. Înseamnă aceasta eliminarea pasiunilor din creația artistică ori din oratorie (aceasta din urmă fiind și ea o artă) ? Nu, desigur. Dar creația e animată de o pasiune care este aceea proprie ei — a încorporării artistice. O. pasiune a „formei" artistice trece înaintea oricăror alte pasiuni ale artistului. **Această** pasiune, nu aceea a amorului decide într-o poezie de dragoste. De fapt, pasiunile fiind subsumabile unei **ordini a iubirii (ordo amoris** într-o terminologie medievală), pasiunea formei este și ea o iubire ca și iubirea pentru o altă făptură umană. Însă nici această pasiune a formei nu trebuie să se manifeste pe sine, prea direct, într-o creație artistică. Exprimîndu-se pe sine, etalîndu-se fără rușine ea dă naștere, operelor reci, formaliste, ale virtuoșilor care se complac în voluptățile formei estetice căutate de dragul formei.

Patosul e așadar, pasiunea făcută verb ori gest, printr-o decantare a pasiunii însăși, printr-o punere a ei în paranteză. Oamenii au, în general, oroare de scenele în care patima se „dă în spectacol". Pasiunea „dezlănțuită" înfricoșează ori inhibă exaltă prin contagiune maladivă ori îngheață. Dar, cum prea judicios remarcă Alain, într-unul din paragrafele suitei sale de reflexii, **Un sistem al artelor frumoase :** „Mulțimea este mai greu emoționată de o femeie care plînge, decît de un timbru care declamă". E adevărat că fraza aceasta e rostită de un francez, fiul unui popor în care arta oratoriei a fost și este la mare cinste. Un german, mai dispus cedării în fața ispitelor oferite de un spectacol exaltant decît în fața cuvintului bine cîntărit și măsurat, poate n-ar fi făcut o asemenea declarație. Apartenența noastră la latina gîntă ne înclină să acordăm lui Alain — asentimentul nostru. Într-adevăr, patosul este artă, deci **joc al pasiunii.** Oratorul va uza de patos, drămuindu-și cu iscusință pasiunea, filtrînd afectele prin inteligență. Numai patos-ul unit cu logos-ul **convinge** și reține. Antoniu i-a înflăcărat pe cetățenii Romei, arătîndu-le leșul lui Cezar dar mai curînd convingîndu-i de excelența intențiilor și acțiunilor marelui bărbat care fusese ucis precum și de mîrșăvia ucigașilor săi. După cum actorul adevărat nu plînge cu lacrămile durerii **sale,** ci ale personajului **său** cu care se identifică, tot astfel oratorul adevărat se ridică în clipa vorbirii deasupra propriilor sale afecte. Numai maniacii, posedații, robii propriilor trăiri au impudoarea patimilor lor. Adevăratul pasionat se ridică deasupra propriei sale pasiuni și și-o obiectivează în clipa exprimării ei. Patos-ul implică reținere, pudoare.

Spuneam, însă, că el este artă, deci joc. Într-adevăr, exprimarea pasiunii, pretinde o oarecare comedie a ei. Oratorul e intrucîtva un comediant, un actor care inventează — pentru a o expune — o aparență a pasiunii, un substitut oratoric al ei, o mască verbală, care e mai convingătoare decît pasiunea însăși. De ce ? Pentru că, în comunicarea verbală, simbolul e mai pregnant pentru spiritul uman decît însăși realitatea afectivă pe care o reprezintă.

Patos-ul înseamnă, deci, a refula pasiunea pentru a o face comunicabilă. Pasiunea trebuie să se învingă pe sine pentru a învinge (ori a convinge) pe alții. „O pasiune nu se poate niciodată exprima și defini decît prin luptă și printr-un fel de victorie asupra ta însăți, căci ea duce în mod natural la agitație și strigăte" (Alain). O pasiune care nu se învinge pe sine, se degradează, se denaturează, se demite prin declararea ei elocventă. Alain greșește atunci cînd consideră că elocința și comedia „purifică" pasiunile. Aceasta ar putea fi adevărat în ce privește patimile. Dar și în acest caz, cuvintul frumos nu poate înnobila ori „purifica" un fapt ignobil. Elogiul nebuniei, al beției pot fi ironic-adevărate, ele nu implică reabilitarea unor stări paroxistice, unor patimi. Iar indignarea, ironia, disprețul pe care Alain le consideră pasiuni „purificate" prin oratorie, nu sînt — în înțelesul pe care-l dăm cuvintului pasiune — decît emoții ori umori ale intelectului. Patos-ul nu e indignare, mînie, ură, iubire îngăduită ci indignare, ură, iubire stăpînită. Pasiunea melomanului nu se exprimă prin exclamații „pasionate" ci prin creație ori contemplare activă a unor opere muzicale.

Pateticul e o valoare (ori un complex de valori) estetice. O artă poate fi patetică, sau ironică, sau tragică... Elocința este patetică ori nu mai e elocință. Primejdia care o pîndește, însă, necontenit este aceea a unui fals patos. Nu e îndeajuns ca indignarea, ironia sau disprețul să-și dea **frîu** liber în vorbire pentru ca aceasta să dobîndească un patos oratoric. De asemenea, știm, de la Maiorescu încoace, că adevăraților oratori sînt puțini, că ei sînt înconjurați de un număr mult mai mare de „retori" și de o pletoră de „limbuți". „Retorica" ori „limbuția" pasionată a compromis oratoria. Aceasta nu trebuie să fie o declamație pasională. Elocința convinge numai prin patosul decantat al argumentelor — fie că acestea sînt idei ori afecte. E nevoie, în oratoria posională, de multă simplitate, de sinceritate. Desigur, nu de o sinceritate naivă ci de una artistic simulată, reflectată.

Nu-l putem urma pe Alain care exagerează, firește, atunci cînd afirmă că : „elocința a învățat pe oameni toate pasiunile nobile". Dar patosul autentic poate fi o școală a pasiunilor. Acestea conving atunci cînd sînt decantate, cînd trec în faptă ori în cuvînt. O operă de artă e rezultatul unei pasiuni creatoare. Ea convinge estetic și etic ori prin adevărul ei artistic. Tot astfel, o declarație pasională convinge prin patosul ei, cu o singură condiție, esențială : să nu se mulțumească să exprime doar pasiunea originară ci și una subsidiară, aceea a formei expresive. Dacă patos-ul informă trădează pasiunea, patosul artistic o exaltă.

Nicolae BALOTĂ

ARTE

TEATRU

„Neînțelegerea"

Caligula își asumase cruda misiune de a le demonstra oamenilor că toți sînt vinovați și de a-i pedepsi. Eroinele din „Neînțelegerea" doresc să strîngă bani mulți și să părăsească meleagurile „fără orizont". Caligula năzuia să aibă luna de pe cer. Imposibilul în cea de-a doua piesă e să te miști dincolo de orizont. Mama și Martha sînt niște criminale, care realizează în mic universul monstruos al lui Caligula. Necunoscutul care vine la han și va fi ucis se dovedește a fi fiul, respectiv, fratele lor. Ca și în tragedia cealaltă, „a ucide nu-i soluția". Crima se întoarce asupra făptașilor. Greșeala lui Jan, străinul care-și revede casa părintească, e de a nu spune „eu sînt". Prin el, Camus vrea să sugereze că într-o lume absurdă orice mică reintoarcere în candoare, orice sentiment pur, dragostea filială, dorul de casă, funcționează după principiul unei capcane și totul se transformă într-o farsă tragică. Neînțelegerea e, am putea spune, de partea ambelor tabere. In primul rînd, Jan e vinovat că nu cunoaște lumea și își permite luxul unui joc al fiului risipitor. Mama și sora nu-l recunosc la propriu, iuțeala de mînă le joacă festa. Apele riului care se umflă sînt un stimul pavlovian, le îndeamnă să săvîrșească fapta și să arunce trupul. Mama e însă sleită de atîta omor, vrea să se lase de „rele", ca și cînd te-ai putea lăsa de fumat. Își dă seama că, totuși, cinstea nu poate fi mereu amînată, însă e victima inerției, Martha, în schimb — tînără, puternică, setoasă de viață și moarte. Pasiunea ei pentru mare și pentru țările soarelui, ar părea să explice și una și alta. De ce urăște ea atît de mult lumea? De ce urăsc eroii lui Camus atît de mult lumea? Ei descoperă, zice-se, absurdul morții și toate reperele se dărîmă și li se pare că a comite ei înșiși crima, nu mai e o crimă și doar o intervenție, „un brînci ușor prin care pui capăt unor vieți necunoscute".

Eroii lui Camus trăiesc pe un pămînt ca o minge desumflată. Pe un pămînt sleit de iubire ca o țîță fleșcăită. Aerul lor din plămîni nu mai e capabil să mai umfle nici o stea pe firmament. Ei înșiși se sufocă, nu se simt în largul lor în lume, sînt stingheri „străini", lumea aceasta nu-i casa lor. Le sar ochii de jale. Le crapă buza după un omor, s-ar sinucide din primele pagini dacă ar fi lăsați. Nelegiuirile pocnesc cu naturalețea floricelelor de porumb pe plită. „Caligula" „Neînțelegerea" stau — s-a mai observat — sub semnul „Crimei și pedepsei". În mîna acestor eroi nevolnici ai lui Camus sticlește barda lui Raskolnikov, sau pe gîtul lor cu vene umflate, trădînd o tensiune ridicată, cade barda lui Raskolnikov. E, de fapt, o **neînțelegere**, vor să spună ei, toate astea se întîmplă dintr-o neînțelegere. Oamenii nu-s făcuți spre a fi fericiți. Pămîntul nu era făcut spre a fi lăcașul iubirii și înfrățirii între oameni. Brr! Ți se face pielea de găină sub soare. S-ar părea că mama a dibuit spre sfîrșitul piesei, un sens: „cînd o mamă nu-i în stare să-și recunoască fiul, înseamnă că și-a isprăvit menirea pe pămînt". Pentru că: „pe pămîntul acesta unde nimic nu e sigur există niște certitudini ca dragostea mamei pentru fiul ei". Sînt semne aici de înnoire în teatrul lui Camus, de trecere spre o zonă mai eroică (deși piesele vor fi mai slabe). Semnalăm deocamdată caracterul oarecum comun al celor două drame analizate pînă acum.

„Neînțelegerea" adîncește tragedia tiranului Romei sau, dacă vreți, e o celulă a conștiinței acestuia, văzută la lupă. Formal, ambele opere au aerul unui joc de nebuni, declanșînd un soi de polițism superior, cu o rădăcină în faptul divers antic ori modern și cu alta în Dostoievski. „Neînțelegerea" are cursivitate. Cursivitatea riului care se umflă, cerînd în valurile inspumate trup omenesc; acest fluviu negru care își iese din albie — ține loc, pînă una-alta, și de **apă curentă**.

Marin SORESCU

MUZICA

Hrisoave

Chiar acela pe care vechimea nu îl impresionează din principiu și nu vibrează în fața unor foi îngălbenite înainte de a gusta și vreo altă calitate decît sacul greu de ani ce-l poartă nu poate să nu fie înfiorat pătrunzînd în monumentul de atmosferă care este vila și muzeul de artă feudală Dumitru Minovici. Este lesne de înțeles în ce grad această ambianță muzeală de înaltă calitate influențează plăcerea contactului cu recentul grupaj de manuscrise muzicale expus acum în nobila incintă.

Cele 23 de piese (mică parte din ceea ce posedă Academia în materie și poate că o sporită abundență nu ar fi dăunat) au fost alese cu pricepere și dragoste, prețuindu-se valoarea lor documentară și artistică, precum și splendidul aspect grafic. Ele rezumă istoria scrisului muzical pe teritoriul carpato-dunărean de-a lungul a șase secole, tocmai acelea mai puțin cunoscute, mai absente din informațiile nu numai ale amatorilor dar și ale specialiștilor muzicieni. Și nu putem aminti de cunoașterea vechii muzici românești fără a elogia, o dată în plus, neobosita osîrdie a părintelui Ioan D. Petrescu, mare bizantinolog, adevărat fondator al acestei ramuri muzicale.

Dacă ar fi să clasificăm exponatele, ele s-ar orîndui în laice și religioase. Cele laice, mai tinere, poartă încîntătoare titluri precum „Irmoase veselitoare ce se cînta pre la mese" sau „Cîteva irmoase vesele ce se cîntă după masă" (după cum se vede, veselia este din vechi alăturată cu umplerea tubului digestiv) titluri care singure ne vorbesc despre ceea ce putem găsi între filele patinate, despre savoarea balcanică a muzicii, despre concepția orientală a artei care ajută organismul în îndeplinirea funcțiilor sale vitale.

Manuscrisele religioase au altă greutate, numerică și calitativă, fiind păstrătoarele unei muzici valoroasă prin sine, nu numai prin vechime, a unor modele de gîndire teoretică și artistică de importanță pentru istoria culturii noastre. Găsim aici lucrări catolice, scrise în latina medievală de pe pămîntul transilvan, lucrări de rit bizantin sau slavon în limbile greacă și respectiv slavonă și chiar prime traduceri ale textelor cultice în românește.

Aceste multiple influențe își găsesc reflectarea în notațiile diferite. În majoritatea lor, manuscrisele sînt consemnate după sistemul lui Ioan Cucuzel, mare reformator bizantin (sec. XII), cel ce a introdus în cîntarea de pe aceste meleaguri fixarea în scris a duratei notelor, cam în timpul cînd, și în muzica apusului, necesitățile de polifonie determinau introducerea notației ritmice.

Alături de producțiile destinate a fi folosite în chiar serviciul religios, deosebit de interesante sînt lucrările de început ale teoriei și didacticii noastre muzicale cum sînt: „Teorie a sistemei muzicale cucuzeliene" cu complicate scheme și desene, rezumatoare grafice ale concepțiilor lui Cucuzel sau „Obihodnic"-ul (manual de învățătură a notelor muzicale).

Pentru calitățile artistice deosebite, amintim „Psaltichia românească" a lui Filothei sin Agăi Jipei din care un fragment a fost interpretat la nu prea îndepărtatul concert al formației „Grup 3+" și am putut astfel să ne convingem de utilitatea și bucuria estetică a interpretării unei astfel de partituri.

La valoarea muzicală intrinsecă și la cea istorică se adaugă valoarea plastică, materialele fiind împodobite cu alese ornamente și desene biblice, mărturie a gustului a înaltei valori a artei noastre monahale. Poate că această expoziție va suscita mai mult interesul specialiștilor, va dinamiza cercetarea și executarea unor veritabile capodopere, pentru că într-un moment cînd „Învățăturile lui Neagoe Basarab" sînt best-seller, cercetarea muzicologică paleografică se găsește mult în urma celei literare.

Costin CAZABAN

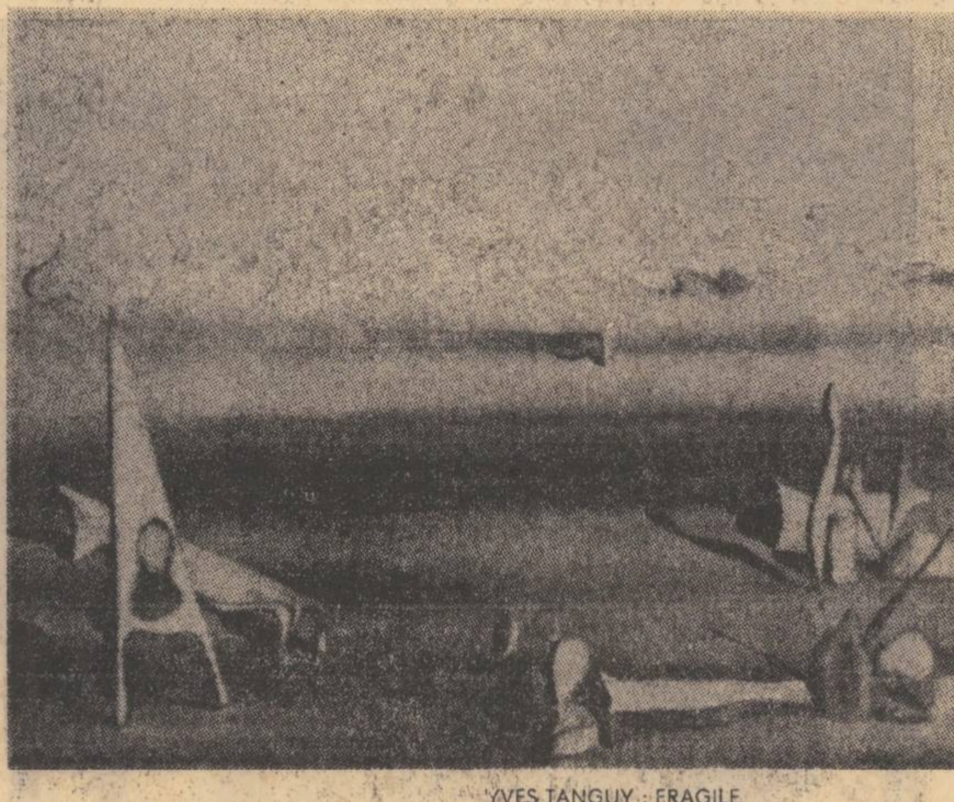

YVES TANGUY : FRAGILE
(Expoziția de artă suprarealistă de la Bordeaux)

FILM

Nu mă-nvăța pe mine cum se jefuiește o bancă!

Începînd cu acest număr, cititorii care agreează impertinențele glumețe rostite de noi la adresa celei mai tinere, dintre cum ar veni, arte (o puștoaică de 70 de ani!), și a căror grațioasă îngrijorare pentru absența noastră ne-a mișcat, pot să se liniștească: după o călătorie prin țară, pentru care nu e cazul să fim invidiați, ne întoarcem din nou la statornicia cunoscută. Mulțumindu-i interimarului, iată-ne iar cu ochii țintă spre ecran și cu urechile fîlfîind prin sală. Recunoaștem că ne-a fost efectiv dor să mai luăm o gură din a șaptea artă...

Firește, nu ne-am repezit chiar de la început la vreo producție istovitoare, din cele lăudate de specialiști drept noi pași stilistici ai filmului — vine și rîndul acelora — ci am intrat cu drag la un splendid western, **Butch Cassidy și Sundance Kid**. Afară bîntuiau o mulțime de grade peste zero (e lesne de închipuit cu cîtă tragere de inimă intri într-o sală de cinema pe asemenea vreme), doi adolescenți care știau bine filmul pe dinafară se îmbrînceau pe lîngă noi gata să ne dea grămadă cu tot rîndul de scaune. Dar n-avea importanță, cele cîteva premii Oscar lipite pe corpul peliculei, avizul unor prieteni, ne ațîțaseră curiozitatea într-atît încît am fi suportat în preajmă și o sobă încinsă. (**À propos** de cei care văd de mai multe ori filmele, se spune că în cutare oraș tinerii derbedei vînzători de bilete cu suprapreț la producții polițiste au inventat un procedeu de desfacere extraordinar: în timp ce tu stai la coadă, șmecherul ți se alătură și-ți șuieră cu o voce gravă: „Dacă nu iei bilet de la mine, îți spun imediat **cine este criminalul!**").

Butch Cassidy și Sundance Kid este unul dintre cele mai bune westernuri din cîte au rulat la noi. Nu știi ce să admiri mai mult: firul limpede al poveștii, tragice și fermecător-comice în același timp, interpretarea nuanțată a celor trei staruri (Paul Newman, Robert Redford, Margaret Ross), lecția de operatorie extraordinară, muzica, umorul. Cei doi eroi sînt similari voinicilor notorii din baladele noastre, cu deosebirea că ei jefuiesc fără altruism (nu dau săracilor ceea ce au luat de la bogați, preferînd să cheltuie personal). Altminteri, evită violența, nu ucid decît pentru a-și apăra viața (și este splendid momentul înfruntării dintre ei și banditii bolivieni — filmat magistral — în care Butch și Kid sînt obligați să-i suprime pe bieții, fioroșii, amatori), preferă soluții bazate pe inteligență. In tot ceea ce fac ei se constată o dezinvoltură nemaipomenită, ei sînt niște „meseriași" de înaltă calificare, cu mult spirit de inițiativă, a căror muncă inspirată nu este, prin forța lucrurilor, apreciată.

Mai mult, Butch și Kid știu să evalueze meritele adversarilor. Urmăriți de o echipă bine pusă la punct, eroii se întreabă cu toată considerația: „Cine-or fi băieții ăștia, domnule?, găsindu-i, fără ezitare, drept extraordinari. Toate stratagemele lor eșuează, nu reușesc să rupă contactul cu urmăritorii: „Cine-or fi băieții ăștia?".

Călătoria de plăcere în Bolivia poate fi numită: visul curat al unui gangster. Pentru Butch și Kid este o joacă de copii să prade băncile boliviene, în cele mai ingenioase moduri. E o luptă inegală, amuzantă. În paralel, tot mai puternic se aude melodia morții apropiate. Nici-o șansă nu le rămîne simpaticilor voinici, fiecare „victorie" a lor le apropie sfîrșitul, orice încercare de a intra în legalitate e sortită eșecului și aceasta tocmai din vina extraordinarei lor calificări. În inactivitate devin morocănoși, certăreți, doar spargerea unei bănci le mai descrețește fruntile.

Finalul e de un haz amar, cei doi fiind practic executați de un batalion bolivian, venit la locul luptei, cu steagurile în frunte. Butch și Kid, eroi ai unei lumi violente pier, odată cu întreaga generație a celor cu care ne întîlnim în westernuri, în impactul cu o altă lume, tot mai riguros organizată, pentru care ei nu mai sînt pregătiți; povestea lor dubios romantică nu lasă în urmă mari păreri de rău. Un farmec special, greu de definit, scaldă această peliculă, ce amintește de „Aventurierii". Deosebita afluență a publicului din atîtea țări ne pare pe deplin meritată.

Ilie CONSTANTIN

ARTE

ARTE PLASTICE

Ion Minoiu

Printre pictorii care au înclinat, în ultima vreme, mai decis către ceramică se află și Ion Minoiu. Arta focului, cum foarte frumos o denumește însuși artistul, tinde să-și consolideze legile proprii, autonomia temerară. Implicat în această artă prin vocație ieșită din comun, Ion Minoiu îi deduce și răsfrînge înțelesurile mai adînci, prestigiul lui, cîștigat în țară dar și mult dincolo de hotarele ei, avînd temeiuri care trebuiesc investigate.

Din arta deviată a picturii, sau aplicată cum i se mai spune, ceramica și-a căutat și găsit drumul propriu, implicîndu-se în estetica pură. Ea nu mai este o materie tratată ci materie însăși, legată direct de conștiință, într-o condiționare favorabilă emoției. Nu schimbăm pînza cu lutul ars, nu facem sculptură cu aliaje mai noi și moderne, deși învecinările nu sînt lipsite de interes, nici măcar o sinteză între linie, culoare și volum, mai presus chiar decît acest aspect oarecum la îndemînă, ceramica adaugă sufletului creator o dispoziție inedită, imaginea și structura metaforică definitivă izbucnind și împietrind aproape concomitent. Desigur, formularea mea, țintește fenomenul esențial, etapele tranzitorii fiind excluse cu bună știință.

Întorcîndu-ne la Ion Minoiu, la arta lui care ne-a prilejuit aceste considerații de un ordin mai general, să încercăm trasarea cîtorva repere. Remarcăm de la început, în ceea ce au lucrările mai temeinic, logodna de substanță cu materialul, indiferent dacă el este teracotă, porțelan sau gresie. Invazia desenului asupra lui este temperată de rigoare și raportare la întreg. Culoarea caută să-l pună în relief, să-i scoată la iveală forțele latente, capabile de structurare. Efortul este de înflorire a materiei dinlăuntrul ei către în afară, în locul factorului descriptiv fiind preferat cel expresiv. Obiectele volumetrice echilibrează spații vide fragile, diafane, prin învelișul cristalin intrăm în armonii la prima vedere imposibile. Aerul interior se cuprinde și îmblînzește de sonuri ciudate. Umilele cahle, de sobă desfășurată într-un singur plan, cu desen figural sau simbolic, se pot prelungi la nesfîrșit, jocul magic posibil pe marginea lor, propus fără ostentație de artist, ne captează, ne face participanți la iluzie. Artistul însuși alcătuiește cîteva panouri din lucrări disparate, oferindu-ne o cheie. În porțelanuri, culoarea erodează suprafețele, smaltul dezvăluie împreunări crincene dar nu arbitrare, disparitățile sudează un tot unitar. Gresia aluvionară, odihnită în punctul de spasm maxim, succedanează priveliști imemoriale. Aici îl găsim de altfel și pe Ion Minoiu cel mai adevărat și asupra intensităților de ritm trebuie să revenim.

Obsesia timpului pare să-l stăpînească pe Ion Minoiu. Într-un panou cu ceasuri de lut ars și smălțuit, încorporînd mecanisme de ceasuri autentice, bătînd secundele înfundat, mai leneș parcă, nu știi de unde provin sunetele. Ele pot fi deopotrivă ale metalului și lutului. Dacă ne gîndim la primordialități, lutul are prioritate și deodată dimensiunea timpului crește, împinsă pînă în miezul unei orologerii cosmice. Și gresiile lui Ion Minoiu sînt tot un fel de ceasuri acordate la un timp abstract, în apele lor vulcanic împietrite fulgurînd geneze și apocalipse, îndărătul cărora nu știi dacă s-a rostit sau caută să se rostească iar cuvîntul.

Puse sub semnul focului, a solarității, nu în sensul arderii devastatoare ci mai mult și în primul rînd sub acela al purificării, al închegării limpede și martore la succesiuni, lucrările lui Ion Minoiu ne obligă să meditățm la o ceramică de extracție mai nobilă. Și este meritul artistului de a fi descifrat, nu întotdeauna pînă la capăt, dar oricum cu devotament și abnegație de netăgăduit, cîteva din liniile ei cele mai importante de forță.

Grigore HAGIU

revista străină

● **LITTERATURE CHINOISE** (nr. 2, a.c.). Cuprinde poezie, proză, reportaje, note artistice, cronici. Se publică de asemeni integral libretul operei **Cha-kia-pang** însoțit de fotografii luate în cursul reprezentării spectacolului (la opera din Pekin) precum și o cronică detaliată a spectacolului. Opera, care se bucură la Pekin ca și la Shanghai de mult succes, evocă un episod al luptei poporului chinez împotriva cotropitorilor japonezi.

● **PRISMA** (nr. 3, a.c.). Din inițiativa unei mici galerii de artă müncheneze și cu sprijinul editurii F. Bruckmann (cunoscută de peste un secol pentru realizările ei în domeniul reproducerii de artă) a fost organizată o „competiție preolimpică" avînd drept scop realizarea unei serii de afișe și gravuri destinate să popularizeze pe plan mondial jocurile olimpice din 1972. Lucrările intrate în competiție poartă semnături prestigioase. Victor Vasarely, Chilida, Pierre Soulage, Kitaj, Allen Jones, Oskar Kokoschka etc.

● O aniversare mai puțin obișnuită — 150 ani de la „descoperirea muzicuței". Inventatorul ei pare să fie constructorul de instrumente muzicale, Christian Friedrich Ludwig Buschmann din Berlin. Strămoșul muzicuței — mundäolina — este străvechiul instrument chinezesc „sheng" inventat, potrivit legendei, acum 2 800 ani de împăratul Huangdi. Primul „sheng" ar fi fost adus în Europa de către Marco Polo. Printre iubitorii „celebri" ai acestui instrument s-au numărat împăratul Franz Joseph al Austriei, regele Suediei Gustav V, președinții S.U.A. Lincoln, Hoover, Eisenhower și, mai recent, cosmonautul Walter Schirra care în decembrie 1966 ia pe ascuns cu sine în nava spațială „Gemini 6" o muzicuță cu ajutorul căreia va cînta (spre surprinderea Huston-ului) melodia „Jingle Bells".

● **L'EXPRESS** (10—16 mai, a.c.). **Un anotimp în infern** este titlul filmului pe care îl pregătește regizorul italian Nino Risi după viața lui Arthur Rimbaud. E un subiect la care au rîvnit mulți regizori printre care și Visconti. Rolul principal a fost încredințat actorului englez Terence Stampe (cunoscut din **Teorema**); cel al lui Verlaine, lui Jean-Claude Brialy. Se spune că echipa de filmare a rămas foarte impresionată de micul oraș Harar (situat la 417 km de Addis-Abeba) unde s-a stabilit poetul. Brialy declară: „Harar este cheia lui Rimbaud. Văzînd oamenii, culorile, peisajul înțelegi de ce le dorea atît. **Iluminările** sînt o viziune profetică a Harar-ului".

● Selecția săptămînală a publicației privind filmele care rulează la Paris menționează printre altele și filmul românesc **Reconstituirea** în regia lui Lucian Pintilie. Se apreciază că pelicula lui Pintilie este „o operă care reține atenția din toate punctele de vedere... Imaginile sale, banda sonoră fac dovada puternicei personalități" a regizorului.

● **LE MONDE** (7 mai, a.c.). „Așteptată de mai bine de cinci ani, cartea lui Sartre despre Flaubert urmează să apară în librării chiar în cursul acestei luni. Intitulată **Idiotul familiei** cartea numără două volume (cu un total de peste 2 000 pagini) și se pare că nu e vorba decît de un început. În ultima pagină autorul anunță pregătirea altor lucrări indispensabile înțelegerii „răului lui Flaubert". Este vorba de un studiu asupra Franței burgheze de sub Louis-Philippe și a mișcării artistice din 1850 precum și de o „recitire" a **Doamnei Bovary**.

● „Franța nu-și cunoaște poeții contemporani" — este concluzia la care au ajuns mai mulți specialiști în materie și, totodată, subiectul caietului **Poésie 71** cuprins în paginile publicației. Găsim în acest caiet: o panoramă a poeziei franceze de azi întocmită de Jean Beisani și Bruno Sorcier, poeme ale unor autori tineri, un „caiet de doleanțe" întocmit de Marc Alyn privind condițiile dificile de muncă și posibilitățile minime de publicare ale poeților contemporani francezi.

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (22 apr., a.c.). Dintr-un interviu luat de Pierre Lhoste lui Paul Morand: P. L.: „Și-acum vă propun cîteva cuvinte și cîteva nume așezate într-o ordine aleasă întrebîndu-vă ce evocă pentru dv. fiecare din ele. Normandia? M.: **Meri în floare.** Automobilul? M.: **Imobilitatea.** Jean Cocteau? M.: **Cineva care aleargă înaintea locomotivei de teamă că nu e în tren.** Calul? M.: **Un animal la care visez dar pe care nu mă urc.** Dicționarul Academiei franceze? M.: **Le travail amusant de jeudi.** Cinematograful? M.: **Pîinea cotidiană.** Academia franceză? M.: **Cel mai agreabil dintre cluburi.** Sainte John Perse? M.: **Deșertul Gobi.** Veneția? M.: **Gallimard.**

● La 14 mai s-a deschis în Anglia, la Universitatea din Reading, o expoziție dedicată scriitorului Samuel Beckett. Expoziția cuprinde manuscrise, ediții originale și rare, traduceri, lucrări critice fotografii, programe și afișe de teatru, desene. În săptămîna inaugurării au fost programate și alte manifestații precum: un colocviu prezidat de Martin Esslin (cu participarea lui J.-L. Barrault, John Calder) o seară de teatru, două conferințe, o seară consacrată filmului și înregistrărilor.

● În Italia, lectura și analiza presei fac acum parte din programul de studii în cinci sute școli secundare. Astfel, la Torino, programul de învățămînt prevede două ore pe săptămînă consacrate informației, ore în cadrul cărora, diferite grupe de elevi citesc și studiază concomitent șase publicații.

U. V. Z.

Suplinitor IX se retrage... Suplinitorii, o dinastie care se stinge?

Deși acel nefast minut 88 ne-a otrăvit toată săptămîna, noi, **Suplinitorii**, opinăm că înfrîngerea de la Bratislava e, totuși, marea lovitură, sfîrșitul formulei de joc meschine și ineficace.

Au fost generali mediocri care au învins prin îngustimea concepției, făcînd din ea un principiu, o metodă de fier: inamicul — se gîndeau ei — n-o să-și închipuie că noi sîntem chiar atît de limitați — ceea ce presupune din partea lor o oarecare istețime, să recunoaștem. Norocul ține pînă la un anumit punct cu astfel de strategi bonomi. Cel mai adesea și cel mai durabil el îi ajută pe cei străluciți și care îndrăznesc în mod strălucit.

Dacă am avea un antrenor de talie mondială, așa cum avem jucători de talie mondială, un Dumitrache, Dumitru sau Dinu; dacă acest antrenor ar ști să riște în mod genial, cînd trebuie; dacă ar avea „panașul", curajul, inteligența elastică, elanul lucid al acestui băiat de aur, sufletul naționalei, care e Dinu...

★

...Și iată că ziua fatală sosi. Soarta se îndură să cadă în mai, luna uitării și-a florilor.

Încă o dinastie care se duce — **Suplinitorii** — acești „plantageneți ai fotbalului modern" cum i-a numit un istoric.

Întîi a fost **Suplinitor** pur și simplu, sfidînd orice număr, **Suplinitor-tatăl**, trunchiul dinastiei, domn ursuz, războinic și absolut. El își doarme somnul de veci în piramida sa barbară plină de arme și de schelete de cai înșeuați cu diamante mari scăpărînd în orbite.

A urmat **Suplinitor II**, fiul, rege palid, plăpînd, crescut în biblioteci, care n-a dat nici o luptă, n-a rostit nici o comandă, singurele lui cuvinte memorabile, șoptite la o vînătoare de fluturi, fiind: „oamenii toți cu ambițiile lor nebune sînt niște suplinitori, față de ceea ce ar dori ei să fie și orice și-ar dori, suplinitori vor rămîne pînă la capătul vieții lor".

Al treilea, al patrulea și al cincilea, — stăpîniri efemere.

Suplinitor VI, monarh luminat, împărțit între „cele ale cancelariei și cele duhovnicești", după horoscopul făcut de un astrolog în trecere, a avut o domnie lungă și fericită.

Șapte și opt nu există.

Al IX-lea, prea candid, n-a făcut mai nimic vrednic de ținut minte. Istoria precipitîndu-se, el abdică, ridicînd viziera și semnînd pe o frunză simplă:

Constantin TOIU

SPORT

Îmblînzitorul de rațe

În acest colț de pagină, începînd de astăzi se săvîrșește un act de dreptate: adevăratul *suplinitor* se întoarce printre ai săi, printre colegii lui de redacție și de efemeritate. Cu emoție, cu mîndrie se botează suplinitorul Domnului cu numele de Adrian Păunescu. *Suplinitor a murit; trăiască Suplinitor.* O tulbure silință transoceanică ne va anima.

Întreaga presă română este de acord că naționala noastră n-a fost lăsată de conducerea tehnică, de profesorul Angel Niculescu, să joace. Situația este ridicolă: este îndeobște cunoscut că antrenorii îi obligă pe jucători să joace.

Pentru protejarea a ceea ce mai e de protejat, pentru apărarea șansei ultime, se impune o analiză serioasă și obiectivă. De puține ori într-un veac s-au adunat într-un meci atîta frică și conformism, atîta mediocritate și lipsă de haz, atîta absurditate și banalitate.

Soluția ieșirii din impas, soluția corectă și logică este provocarea unei discuții rodnice despre conducerea tehnică, despre antrenorul Angel Niculescu. Să-l căutăm pe Omul ofensivei. Cineva trebuie să-i conducă pe înzestrații noștri fotbaliști pe drumul spinos al curajului.

★

Cu expresia poetului Geo Dumitrescu, eliberați fotbalul românesc de „*îmblînzitorul de rațe*".

★

Subliniez analiza corectă a meciului de la Bratislava făcută de Aurel Neagu și Romulus Balaban în ziarul *Sportul*, ca și analiza din *Scînteia* de marți și punctul de vedere al lui Eugen Barbu (în *Fotbal*). Ceea ce mă surprinde este felul ocolit în care se pune problema rezolvării situației de fapt.

★

Multe aș avea să povestesc cititorilor despre fotbalul american. Sper să o fac, în vara aceasta, pe îndelete. Trebuie spus însă, de la început, că acel sport atît de absurd pentru mine, reprezintă exact pe cetățeanul american, ferm, sportiv, competitor și iubitor de luptă.

Pentru că veni vorba: nimic nu ne face un mai prost serviciu, din punctul de vedere al felului nostru de a fi, decît acest stupid, jalnic, amoebiform joc de temporizare. El ne arată pe noi, românii, exact așa cum nu sîntem.

★

Îmi închipui cît de enervant a fost pe teren jucătorul cehoslovac Adamec, a cărui lipsă de talent este întrecută de lipsa de respect pentru ceilalți.

★

Anunțăm pe această cale pe toți cei interesați că nu avem o ură specială ori o pasiune specială pentru unul sau pentru altul din orașele țării. Vom pleda pentru acele echipe care preferă *Jocul* iar nu *Antijocul*.

Jocul — iată religia noastră.

Adrian PĂUNESCU

P. S. Și-o fi găsit serviciu Helenio Herrera?

Existențe paralele

Aparent divergente, imaginea și coloana sonoră par că se contrazic în filmul „Printre colinele verzi" dar tocmai aceastâ asincronie creează, după părerea mea, efectul izbitor de scindare a personalității lui Paul, acel vertij al disimulării, atît de greu de transpus pe ecran. Conștient sau nu, romancierul a găsit „tehnica" cea mai adecvată de formulare filmică a psihologiei dedublării și ambivalenței personajului său cel mai caracteristic și aceasta mi se pare o reușită de seamă a filmului. Există o voluptate studiată în dezordinea raporturilor dintre cuvînt și imagine în acest film și ea are darul să dezvolte acea senzație de lumi paralele și închise a cuvintelor pe de o parte și a întîmplărilor, pe de alta.

Între seninătatea peisajului (Breban a filmat cadre de dealuri și munți cu un simț aproape blagian, aș spune, al spațiului) și febra convulsivă a cuvintelor, universuri parcă fără contact, care-și trimit unul altuia mesaje indescifrabile și fără răspuns, alunecă tot timpul, ca niște fantome ale propriilor lor cuvinte și acțiuni, personajele filmului. Ele nu fac aproape nimic altceva decît să meargă și să meargă de la un capăt la celălalt al filmului. Apariția lor pe ecran este fie o spaimă și o fugă (la propriu) de întîmplări (Paul) fie o fascinată și fatală apropiere de miezul lor tragic (Arion, Miloia).

De altfel, nu atît monologurile ci, mai degrabă întîmplările propriu-zise, faptele epice sînt, cred eu, oarecum, trenante în film. Este, poate, vorba de o stîngăcie reală a regizorului aflat la primul său film, dar Breban a știut cu un superior instinct artistic, să dea un sens de inutilitate acestor scene slabe să le „minimalizeze". Ele par de aceea mai mult niște jocuri inutile, groaznic de inutile, dar în același timp teribile și periculoase. Scena anchetării, urmărirea din pădure, sînt de altfel, singurele momente în care nesincronizarea este, cred eu, reprosabilă.

Dar și în atari momente personajele sînt „jucării stricate", mecanisme neputincioase care nu reușesc să-și acorde acțiunile cu vorbele și rezultatul este iarăși verosimil, ba mai mult decît atît, necesar din punct de vedere artistic. Din toate aceste scăpări necinematografice, rezultă un aer de indeterminare, o ciudată impresie de inadecvare care traduce exact amestecul de ambivalență, de ambiguitate psihică de care suferă „animalele bolnave" ale lui Nicolae Breban. E vorba, în esență, de posibilitatea pentru un subiect de a resimți în același timp și pentru aceeași situație dată două sentimente diferite, contrarii chiar. Breban reușește cred, să transpună și pe ecran caracterul profund ambivalent al sufletului personajelor sale care, ca în cazul lui Paul (admirabil interpretat de Dan Nuțu) sînt incapabile de rău dar neputincioase pentru bine sau aspiră ca în cazul lui Arion la puritate, dar nu se pot sustrage tentației tulburi a simburelui de violență care doarme în inima oricărei acțiuni.

Printre colinele verzi are în mod incontestabil toate virtuțile și scăderile unui film, potențialmente vorbind, mare. Breban demonstrează categoric că nu e un simplu diletant în materie de regie. În același timp el este, totodată, în afara erorilor „specifice" ale filmului nostru, ale erorilor atît de „profesionale" și caligrafice cu care am fost obișnuiți.

Unii cronicari i-au adresat prozatorului reproșul (cam ipocrit după părerea mea), că a simplificat sensul cărții. Dar ce importanță are faptul că filmul nu urmează întru totul linia romanului, mai ales cînd această abatere o operează chiar romancierul? Toți sîntem de acord că un film este altceva decît o carte. Toți sîntem de acord că un film nu este, fatalmente nu poate fi, decît mai sărac decît o carte. Numai cărților proaste ecranizările le pot fi superioare.

Una din cele mai bune metafore ale filmului este scena asasinării lui Arion de către ucenicul său „apostolul" său, Miloia. De altfel, tot episodul de pe malul riului este excepțional, inclusiv cearta mută și pseudo-violul care au loc pe fundalul predicii lui Arion, lar momentul în care adeptul își ucide învățătorul în salturi de animal, lente și brusce în același timp, iar cel asasinat îl scutură din spinare de cîteva ori pe Miloia care îl lovește mereu, este de o remarcabilă forță dramatică.

„Caracterele" romanului și filmului lui Breban suferă de prăpastia dintre Faptă și Verb, de o incapacitate a exteriorizării, de aici și nevoia lor chinuitoare de a comunica, de a monologa. Rătăcite în labirintul vorbelor, ele se caută din cînd în cînd, pe furiș, în oglinda rațiunii, și cînd se zăresc își întorc repede fața (prototipul lor este Paul), parcă ascunzîndu-se. Ele sînt singure, indiferent că participă două sau mai multe la aceeași întîmplare. Ai senzația ireală — cu pregnanță transpusă în film — că pentru fiecare dintre ele vorbește mereu altcineva, că îndărătul cuvintelor veghează spectrul cuvintelor, că vorbele sînt fantomele vorbelor. Din această tensiune febrilă, insuportabilă se eliberează într-o scenă aproape tragică și senină în același timp, Paul, alergînd, în final, exorcizînd nevăzutul, parcă aparîndu-se de un roi invizibil de viespi, azvîrlind din mîini într-o dezordonată fugă de vorbe și de întîmplările vorbelor, de ireglul trăirilor sale întîmplate ori inventate, de avalanșa propriilor sale cuvinte. Această neliniștită și chinuitoare defulare psihică, adevărată „alungare de duhuri", se petrece în mijlocul unei naturi de o imobilă și stranie frumusețe, filmată cu un simț artistic superior.

Realizînd această peliculă, Breban a mutat unele accente ale cărții din planul psihologicului în planul eticului și chiar politicului. Filmul său este o pledoarie împotriva violenței, a fascinației tenebroase pe care o poate exercita forța, generator perpetuu de nedreptate și de crimă. Din acest punct de vedere, filmul depășește net semnificația strictă a țesăturii epice propriu-zise.

După părerea mea, reușita acestui film de excepție sînt **caracterele sale.** Ele ne rămîn în minte și nu se risipesc odată cu aprinderea luminii în sală. Tentativă de înnoire a limbajului cinematografic, filmul lui Nicolae Breban răscolește și obsedează.

Cezar BALTAG

PUNCTE DE VEDERE

Scriitorul G. Ibrăileanu

S-ar putea crede că Ibrăileanu a avut o clipă intenția să iasă din cîmpul gravitațional al propriei intimități. Cine crede astfel să recitească Adela *cu un plus de atenție. Spovedania este abia disimulată, doare. Poate de aceea cartea propune o dramă romantică, eșecul unui solitar naiv, care deviază continuu de la scop, fiind simultan prea sentimental și prea cerebral. Document al unei intoxicații amoroase (termenul îi aparține lui Pompiliu Constantinescu),* Adela *ilustrează o psihologie de adolescent întîrziat care nu vrea să se închidă între cei patru pereți ai suspiciunii dar nici nu știe cum să finalizeze dialogul cu feminitatea. Emil Codrescu pare debordat de tîmpul biologic dar și mai mult minat de complicațiile autoscopiei.*

Mai acuzat decît în La Medeleni *cu care se întîlnește în linia candorii, una la polul infantil, alta la cel al maturității, romanul* Adela *are o latură realistă care încorporează ironizarea societății burgheze. Centrul de greutate nu stă însă în acest amănunt. Prozatorul este mult mai interesat de observarea eroului său decît de cea a societății. Îndreptat spre înlăuntru, Emil Codrescu hamletizează laborios și dizolvant. Remarca are importanță pentru că un astfel de personaj analizîndu-se la nesfîrșit nu mai are puterea să și întreprindă ceva. Din exces de luciditate își pune viața în paranteze.* Adela, *în schimb, este mai sprințară. Dar ca și partenerul ei este romantică, adică enigmatică. Așteaptă mărturisirea, n-o smulge. Amînată mereu, se retrage. Romanul sfîrșește trist fiind istoria unei ezitări prelungite. Obiectul dorinții ajunge inaccesibil fiindcă e abandonat. Dacă prisosește în manifestarea unui individualism obositor de analitic totul este precis în explicarea frămîntărilor lui Emil Codrescu. De aceea* Adela *trebuie prețuită ca o fișă de temperatură morală. Este în fascicolul de lumină cu care scriitorul învăluie Tîrgul Bălțătești-lor o politețe fanatică și o tristă condescendență, entuziasm, mîndrie și blazare. Structura sufletească a lui Emil Codrescu îmbină sarcasmul cu amorul-propriu, sfiala maladivă cu subtilitatea. Dubletul, starea antitetică îl recomandă pe cărturar. M Ralea l-a definit bine: „Se amestecă mereu (în el — n.n.) amărăciunea cu aspirația ideală". Ce poate fi romantic într-o atare personalitate? În primul rînd, desigur că gustul pentru autoscopie, disponibilitatea la introspecție. Apoi simțul peisajului, care aliat cu sensibilitatea naratorului amplifică excursiunile sentimentale ale intelectualului Emil Codrescu pînă la elegie. O epopee lipsită de peripeții notabile, consolată de sublime și imperceptibile porniri cavalerești. Ca și la Ionel Teodoreanu pagina respiră parfumul unei civilizații boierești căzută în desuetudine, cu diferența că aici imaginea nu sucombă sub vraja somnolentă a valului de metafore ci își desenează singură conturul ajutată de un fond înalt idealist.*

Romantismul în Adela *poartă numele iluziilor pe rînd epuizate și al vanității învinse. Claviatura sufletească ce se lasă deconspirată urmează fidel mecanismul ascuns al vanității, dar al vanității „care a băut adînc din toate cupele amărăciunilor". Molcoma lume moldovenească trăiește mirajul unui asfințit odihnitor, eternizat cu gesturi de cenobit. Iar sacrificiul lui Emil Codrescu ocrotește o iluzie. Dacă ea sucombă de vină este complicația lăuntrică a eroului, blocat în păienjenișul propriei pedanterii.*

Avem în romanul lui Ibrăileanu proba că autobiograficul incită reflexul romantic cu condiția să nu fie tributar pitorescului facil. Între Ionel Teodoreanu și Ibrăileanu sălășluiește o Moldovă, cînd veselă și austeră, cînd senzuală și cerebrală. Aspectele acestea nu stau în comuniune. Divergența lor îndestulează un fenomen de variate efecte pe care M. Ralea l-a rezumat astfel: „Romanticul nu tinde să se opună să se deosebească de lume. El vrea să absoarbă lumea în el, să se identifice cu ea".

Aici rezidă drama Olguței și consolarea lui Emil Codrescu. Și poate tîrzia satisfacție a unui cărturar dăruit literaturii altora, doctrinelor estetice, polemicii, dar atît de avar cu existența sa, cu acele abateri existențiale în stare s-o împlinească și s-o regenereze.

Henri ZALIS

RENÉ MAGRITTE: Prietenii ceasului dintîi

punct și virgulă

Revista studenților constănțeni

Ex Ponto, **astfel se intitulează revista studenților de la Institutul pedagogic din Constanța. Ne-a sosit la redacție numărul de pe luna mai a.c., număr al cărui sumar, mai ales în partea literar-artistică, reține atenția: recenzii, cronici, interviuri, studii mai ample, proză și, bine înțeles, multă poezie. Genul din urmă îi are drept protagoniști pe Ion Negureanu, Rodica Preda, Alexandru Vlad, V. Tudor, Ion Petrescu-Burloiu și Gabriel Georgescu. Cele șase poeme ale lui Gabriel Georgescu divulgă, după opinia noastră, o vocație lirică plină de promisiuni. Spre edificare, citâm scurta poemă** Ochi de dor: **„Mă-ntorc pe osia înfiptă-n/ lună pierzindu-mă/ pe drumul ocolit între/ părinți, trăgînd cu mine/ ochi de dor din nesecata / coapsă a cîmpiei. // Pe prispa casei broaștele/ înghit neterminata/ noapte cu gura arsă/ de strigătul copilăriei".**

RED.

Helene Weigel

Cu dispariția Helenei Weigel pleacă dintre noi una dintre cele mai mari actrițe ale teatrului contemporan. O interpretă și o creatoare pe care scena le întîlnește rar, la marile ei epoci. A epocii care i-a avut pe Reinhardt, Piscator, Tairov, Stanislavschi, care l-a avut pe Bertolt Brecht, care, cu Helene Weigel, parteneră și soție a întemeiat acel Berliner Ensemble, teatru în primul rînd politic, teatru manifest, militant, creator de noi valori dramatice.

La moartea lui Brecht, în 1956, Picasso scria ziarului „l'Humanité": „depling cu Helene Weigel pe a sa Mere Courage".

A început să joace în anul 1923, cînd l-a cunoscut pe Bertolt Brecht, tînărul la fel de pasionat de teatru cu care își va lega destinul și geniul lor paralel, ea încarnînd pe scenă pasiunile marelui dramaturg. În 1933, regimul hitlerist îi silește să se exileze dar nu și să renunțe la ripostă. Danemarca, Franța, Statele Unite. Joacă în limba lor germană un întreg repertoriu, mobilizator, împotriva urgiei de care era cotropită patria lor, unde se întoarce în 1948 spre a continua, constituind trupa Berliner Ensemble, o formație unică, expresie puternică a unui nou langaj teatral, așa cum am putut-o vedea și la noi în turneul întreprins. Am cunoscut-o într-o seară la profesorul Egon Weigel cu care era rudă de aproape. Mă emoționa bunătatea care-i radia pe față, admiram tăcut pe cea mai mare actriță a timpului și-i mulțumeam în sinea mea cu acea adorație care ți-o impun marile personalități.

PENTRU HELENE WEIGEL

De Bertolt Brecht

Și acum, cu pasul tău ușor, urcă
Pe vechea scenă a orașului în ruină
Cu răbdarea-ți toată dar
neinduplecat
Arată ceea ce trebuie să arăți.

Cu înțelepciune arată, arată nebunia,
Cu bună-voință, ura arat-o
Și inaintea casei distruse
Arată viciul reconstrucției.

Dar pe cei ce nu-i poți învăța
Arată-le, abia nădăjduind,
Bunătatea chipului tău.

Traducere de ȘTEFAN ROLL

Însemnări zilnice

În vederea redactării memoriilor („Născut în '02"), recitesc însemnări uitate de multe decenii.

M. Blecher se mîhnea cînd cineva deplasa un obiect, o linguriță — de pildă — căzută într-un ungher. Era parcă obsedat de existența unui suflet al neînsuflețitelor. (Aceeași comportare o voi găsi mai tîrziu, în numeroase pagini ale ultimei scrieri a lui Ilarie Voronca, acel uluitor „Petit Manuel de parfait bonheur", aflat deocamdată numai în manuscris.)

— Lasă-l, nu-l ridica. Abia începe să se adapteze mediului, să se odihnească — te solicita el foarte serios.

Un obiect luat brusc dintr-un loc și pus în altul, îl îndurera.

— Obiectul se buimăcește ca și un om ridicat noaptea din pat, de necunoscuți, plimbat cu ochii legați pe străzi întortocheate și lăsat undeva, să se descurce singur.

Prin acea vreme, Blecher se apropia de Marea trecere, cînd urma să fie și el un obiect închis într-o ladă de brad.

★

Sînt cunoscute multe din năzdrăvăniile (periculoase uneori) ale lui Alfred Jarry. Altele mai puțin:

Îi plăcea să tragă cu pistolul în păianjeni, dar lăsa pînza intactă „pentru că e decorativă".

Invitat la o repetiție generală (avantpremieră pentru critici și alți oameni de artă) veni în haine de dril alb, cămașă de hîrtie și cravată pictată cu cerneală. Prietenul care îl însoțea (Demolder) purta un costum de catifea, căciuliță de blană și toiag de păstor. Plasatorul îi conduse la alte locuri decît cele de rangul întîi, prevăzute în invitație. Jarry se răzbună. Cînd șeful de orchestră apăru la pupitru și se făcu tăcere, autorul lui Ubu strigă cu glas pițigăiat: „Nu înțeleg cum se lasă să intre în teatru și să se așeze în primele locuri, spectatori cu instrumente de muzică!"

Sașa PANĂ

Erata

— În nr. 19 din 8 mai a.c. al revistei noastre, ultimul vers al poeziei **Mamei** de Angela Croitoru (pag. 5) se va citi după cum urmează: „îmi vei apărea în rîndul feelor".

— În nr. 20 din 15 mai a.c. — rubrica „Punct și virgulă", nota **„Vatra"** — rîndul 18 de jos se va citi: „prin bogatul și interesantul său sumar", iar în continuare de la rîndul 8 de jos, se va citi după cum urmează: „aparținînd unor autori contemporani de prestigiu, și forțele locale, acestora din urmă" etc.

Respectivele erori se datorează unor regretabile neatenții de corectură.

Din „DICȚIONARUL PARALEL"

Bogdan Amaru

S-ar putea spune că Bogdan Amaru a ieșit din „mantaua" lui George Mihail Zamfirescu. Autorul „Maidanului cu dragoste" i-a înțeles și i-a încurajat inițiile elanuri artistice, l-a introdus în viața literară, determinîndu-l să-și aleagă o nouă identitate, după ce îl ajutase să urce pe scenă ca actor pe cînd conducea gruparea Masca (1931), fără să știe, desigur, că prezența sa avea să lase urme, dincolo de întîmplătoarea întîlnire, în însuși scrisul lui Bogdan Amaru. Momentul întîlnirii a fost consemnat chiar de G. M. Zamfirescu în volumul său **Mărturii în contemporaneitate:** „Dincolo de modestia, de sfiala lui de codană de la țară aiurită de clocotul orașului mare, era o dorință aprigă de luptă, o sete amarnică de libertate, un gust sălbatec de pălmuire a vieții, printr-o izbîndă care să-l sară dincolo de lipsuri și prigoane, o mîndrie ce l-a făcut să dispară tocmai atunci cînd îi era întinsă o mînă de ajutor. — Cînd a venit întîia oară la mine, era student. Scria versuri. O revistă obscură îi publicase cîteva din ele. Le semnase cu numele lui adevărat, Al. Părăianu. Venise să mi le citească. Versuri corecte, așa cum am scris mulți din noi, la început. Știam că nu va rămîne la ele. Mă uitam la el, tăcut. Citea sfios, încurcat. Căutam să văd dincolo de gestul lui frînt, nervos. Mă interesa omul de dincolo de literatură. L-am rugat să renunțe la lectura versurilor. Mai bine să stăm de vorbă. Sincer. Sîntem doi oameni de pe stradă și ne place taifasul. L-am lăsat numai pe el să povestească. Viața lui de pînă atunci, așa cum a vrut să mi-o spună. La despărțire, l-am sfătuit să scrie ceva din viața lui. Fără înfloriturl. Ca și cum ar sta de vorbă cu mine sau cu un prieten mult mai apropiat, în fața căruia n-ar avea nimic de ascuns". (loc. cit. pp. 207—208).

Spontaneitatea, sinceritatea confesivă, uneori crudă, atenuată de un zîmbet amar, vrînd să ascundă umilința mizeriei sub masca grotescului și să ferească de compromisuri, de înjosire, sensibilitatea, podoabă tăinuită a demnității omenești, fac ca prozele sale răspîndite prin publicațiile vremii să reție încă atenția și explică îndeajuns vizibila simpatie pe care autorul lor izbutise să o provoace, în ciuda extrem de scurtei lui activități, curmată în fașe de împrejurările unei existențe atît de nesigure și agitate încît drama sa personală va deveni aproape un simbol pentru destinul tînărului creator răpus înainte de realizarea așteptată. Din această perspectivă îl și înregistrează E. Lovinescu în al III-lea volum din „Memorii". Totuși, posteritatea lui Bogdan Amaru nu se reduce la drama dispariției sale timpurii, iar dacă aceasta a putut însemna o pierdere este tocmai pentru că din paginile răzlețe și precipitate, sub amenințarea provizoratului, răzbate o personalitate distinctă, dornică să se ridice deasupra privațiunilor materiale, să se răzbune asupra traiului de pe o zi pe alta printr-o trăire intensă, scăldată în dispreț, a propriei „prăbușiri". Ca și G.M. Zamfirescu, își caută subiectele într-o lume apăsată de mizerie, pe care experiența personală îl împiedică s-o ignore și, cu atît mai mult, s-o idealizeze. Intenția lui nu este însă de a face „literatură", ci de a îndrepta gîndurile către o zonă de viață cu semnificații tulburătoare, prin adevărul dezvăluit neprotocolar. Într-un articol dedicat prozei lui I. Peltz (în Reporter, 21 martie 1935) își mărturisește adeziunea pentru „viața de dincolo de pălăria Borsalino a sătuilor", înfățișată „fără mofturi", sugerînd o deosebire, definitorie pentru propriile sale opțiuni, între mizeria materială (recuperabilă) și degradarea, măcinarea sufletească (iremediabilă). La eroii celui ce scrisese „Calea Văcărești" prețuia tocmai faptul de a fi „bîntuiți de triști fără leac, de devastări cosmice, provenite din pricina elanurilor gigantice, cu cari pornesc să cucerească viața". Adeziunea lui Bogdan Amaru merge totală către tipul de scriitor Panait Istrati („Mare vagabond"), al cărui exemplu îl întărește în aversiunea sa organică împotriva „burghezismului", a existenței plate și confortabile, suficientă sie-însăși. („La groapa lui Panait Istrati", Viața literară, 1-15 mai 1935). O dată se hazarda chiar să decreteze de la orizontul condiției sale precare: „Veacul nostru e veacul geniului proletar, al geniului rupt, ostenit și flămînd... Geniul veacului nostru e Gorki nu Homer sau Shakespeare-măscăriciul, iar eroii vieții sînt Moș Archip și Leonca, nu Napoleon sau alți șnapani imperialiști". (Umanitatea, 16 septembrie 1934). Altădată, optînd pentru „poezia proletară", se declară cucerit de explozia lui Maiakovski, dar, mai ales, de spiritul visător, fără stabilitate în lume, al neliniștitului Esenin. În ciuda formulărilor rudimentare, aspirația sa de înfrățire, prin artă, cu cei oropsiți nu rămîne mai puțin nobilă. El însuși exclus de la multe din bucuriile vieții, își căuta „salvarea" în lumea cărților și în tentația creației. La „Sburătorul" se simțea ca la el acasă, iar portretul pe care l-a făcut cenaclului la un moment dat **(Colivia cu „sburători",** Vremea 25 noembrie și 2 decembrie 1934) constituie una dintre cele mai vii și plastice evocări a grupului lovinescian. Cu o discretă ironie pentru vanitățile breslei, a înregistrat atmosfera cafenelei literare (Vremea, 23 aprilie 1935), distingînd dintre numeroasele siluete pe cea a lui Camil Petrescu, privit cu detașată simpatie. Cînd s-a aflat cîtva timp la Iași, atras și acolo iar de prezența lui G.M. Zamfirescu, a căutat cu asiduitate societatea cărturarilor de prestigiu, a lui Sadoveanu, a lui Ibrăileanu, Topîrceanu, Emil Serghie, cărora le-a și creionat fine profiluri. Astfel, imaginea de mag a mentorului Vieții Românești se cristalizează memorabilă dintre linii vaporoase: „Dacă, întîmplător, pătrunzi în odaia de lucru a d-lui Ibrăileanu, ai dinaintea ochilor un spectacol aproape ireal. Vremea și-a oprit aripa în pînza păianjenilor de prin rafturi, cărțile tac învechite, în neregulă, iar din dosul vrafurilor uzate răsar doi ochi de antracit — deschiși mult, cari privesc cu fixitate emoționantă. Capul criticului, pierdut în mormane de cărți, cu părul alb și barba la fel de alba, pare a fi un Dumnezeu cu plete de omăt, pictat pe cucernicia turlelor bisericilor de la sate. Bătrînul critic trăiește numai prin încandescența ciudată a ochilor sfredelitori. Dar, din nopțile de studii migăloase, în odaia ce pare ascunzătoarea unui alchimist din Kabala, a răsărit o floare timidă, floarea amintirilor dulcoase și a regretelor tîrzii. Adela trece ca o fantomă concretă a sufletului domnului Ibrăileanu, suflet pe care nu l-a dezvăluit toată viața nimănui..." (Tot, 14 martie 1934).

Peregrinările continui în căutarea unei „situații" cît de cît sigure, la care se adăuga și o insecuritate temperamentală, mărturisită de toți cei ce l-au cunoscut, nu erau de natură să înlesnească un spor substanțial în creație. Bogdan Amaru s-a consumat în „foiletoane", „cartușe", „cursive", mai mult sau mai puțin la discreția contingentului. Totuși, în răstimpuri de izolare pe la cîte un prieten ospitalier, reușise să aștearnă și compuneri mai întinse, poate mai concludente pentru vocația sa scriitoricească, dacă s-ar fi păstrat. Romanul **Amor vagabond** din care făcea public un fragment în publicația ieșeană Cadran (Nr. 3, martie 1934) ajunsese la un moment dat sub ochii lui Mircea Eliade iar acesta îl găsea oarecum stufos, însă cu certe promisiuni: „Nu descopeream, firește, un nou geniu. Nu era în caetul acela cu scoarțe negre un nou Hamsun sau un nou Panait Istrati. Dar aceasta n-are nici-o importanță. Important era, pentru mine, că știa să scrie, și că avusese răbdarea să scrie o carte... Romanul pe care mi-l adusese era plin de humor, plin de vervă, plin de fantezie. Invenția verbală, comparații, lirică, paradox, metafizică. Prea mult — i-am mărturisit cu sinceritate". („Soarta scriitorului tînăr", Vremea, 18 octombrie 1936). Alte lucrări de proporții au fost înfățișate lui G.M. Zamfirescu, cucerit mai ales de o piesă de teatru: „Vădit progres în proză. O nuvelă de mari proporții. **Monumentul.** Așa era intitulată, mi se pare. Predispozițiile serioase de satiră socială. O înclinare vădită spre grotesc. Un fel anume de a privi și înțelege viața. De strecurare a lacrimei printre hohote de rîs. Un personagiu din piesa **Goana după fluturi,** pe care mi-o adusese, spune undeva: **numai durerea ne învață să rîdem... Goana după fluturi** e o comedie în trei acte. Are cîteva personagii și un Motto, dar nici-o lungime, nici-o dulcegărie (deși e o poveste de dragoste la mijloc) și niciunul din convenționalismele meșteșugului. Situațiile sînt grotești iar oamenii trăiesc dincolo de aparențele realității, reacționează anapoda și totuși fără să se falsifice un moment. Simți că autorul nu vrea să-i lase un moment să fie comuni, lacrimogeni, convenționali. Ai impresia că-i vezi răsfrînți, rînd pe rînd, într-o aliniere de oglinzi concave și convexe. Situațiile sînt destul de tragice, uneori, dar eroii lui Bogdan Amaru nu vor să plîngă. Au tăria să rîdă de propria lor durere. Cînd vreunul din ei spune un adevăr dezolant, are grijă să debiteze imediat o glumă, oricît ar fi ea de stupidă, ca și cum i-ar fi frică să nu trezească în ceilalți fantomele seriozității — a acelei seriozități pe care și Bogdan Amaru a considerat-o întotdeauna ca pe-o resursă inepuizabilă a banalității. Unele replici sînt destul de „trăznite". Altele copilăroase. Multe, însă, dovedesc o cunoaștere adîncă a omului și au un pitoresc inedit. O piesă pe care un spectator ca Urmuz ar fi aplaudat-o cu entuziasm și poate n-ar fi șovăit s-o semneze". **(Mărturii în contemporaneitate,** pag. 214—15).

Cu asemenea înzestrări, este explicabil de ce sfîrșitul lui Bogdan Amaru, grăbit printr-un gest disperat al său, a fost înregistrat ca un veritabil gol lăsat în rîndurile scriitorilor. Pe cînd tragedia nu-și atinsese încă desnodămîntul fatal, Eugen Jebeleanu atrăgea atenția asupra eroului ei cu atitudinea sa de martiriu și luciditate aspră, sublimată în inflexibilitatea conștiinței, prin care tînărul scriitor, refuzîndu-se concesiilor obișnuite, depășea efemerele regrete și cucerea dreptul la neuitare: „Băiatul se prezenta în lume cu ochi rostogolind lumini și voie bună și prea nu a primit altceva decît meschinele scuturi de lemn ale ușilor și jumătatea de față rea, văzută în dosul lor, o clipă, într-o străfulgerare. A îndurat frigul și foamea de dragul unui ideal, cînd i-ar fi fost de ajuns să împrumute o simplă șiră a spinării de cauciuc, pentru a putea să mănînce de șase, de opt sau de zece ori pe zi, ca atîția sfertodocți ai vieții noastre politice." (Cuvîntul Liber, 1 august 1936).

REPERE

Născut în satul Nenciulești, comuna Bude, județul Vîlcea în 1911 (dacă e reală vîrsta de 25 de ani indicată de E.J. în articolul mai sus citat). Moare, la 28 octombrie 1936, în sanatoriul Filaret-București.

Ca prozator debutează în pagina literară a Calendarului, unde se efectuează și trecerea de la Al. Părăianu (8 februarie 1932) la Bogdan Amaru (23 februarie 1932).

Intîia proză mai amplă pare să fie O dragoste la țară (trei foiletoane în Facla din 17, 18, 19 martie 1933).

Colaborează la Tot (Iași, februarie—aprilie 1934), Cadran (Iași, 1934), Vremea (1934, 1935), Societatea de mîine (1934, 1935), Adevărul (cu foiletoane critice către finele lui 1934), Cuvîntul Liber (aprilie 1935). O nuvelă apare postum în Viața Literară (25 decembrie 1937).

Articole la moartea sa: Eugen Jebeleanu și Horia Roman (Adevărul 29 octombrie 1936), Mihail Șerban (Adevărul, 31 octombrie 1936). Un reportaj de la ceremonia înhumării în satul natal semnează Eugen Jebeleanu în Adevărul din 6 noiembrie 1936.

Geo ȘERBAN

22 MAI 1971

Ziua Africii

B. W. VILAKAZI

Cascada Victoriei

În falduri dantele de apă
Se-atîrnă și cad de pe șoldul vînjoasei
Victorii
Și pulpele-i pline îmbracă
În văluri de apă rotind sclipitoare.
Jos, la picioarele stîncoase
Nori de spumă albă colcăie șerpește,
Sus se înalță albastru, ușor, fumul
de apă...
Abia mai zărim arcadele cascadei,
Bolțile adînci, coloanele înalte.
Oh, mai palide-s din soare ți-e de-o
seamă ziua
Iar noaptea lucirea stelelor din calea
lactee!

Dar n-am vocea ta puternică
de veacuri
Și vorbele-mi ies bîlbîite,
Ce umilă-ndrăzneală!
Din vîrful peniței, cu-un strop
de cerneală,
Să te-ncap în biete cuvinte
Pentru și mai nevolnicii aceia
Ce nu ți-au văzut strălucirea
Vreodată aevea.

Cum mîngîi tu dulce
Pe cel ostenit și fără colibă,
Și cît, oh, de bună se face
Privirea celor care te-ascultă...
Noaptea se-adună în jur
Pipa-și aprind osteniți
Și nu-și mai saturâ
Ochii și mintea
De înaltă frumusețea ta
Pînă tîrziu cînd
Vocea de tunet se stinge ușor
În așteptatul vis al lor
De tine dat tămăduitor

Pribegii călători aici se odihnesc.
Sub întinsele aripi transparente
Mai dulce este somnul
În aburul răcoritor
Ce lin coboară din înalturi.
...De-o veșnicie, chemi, cascadă
Semințiile Africii tale...

În mîinile de aur

Ca tunete din ceruri, urlați și zbierați!
Nu vă fie milă de somnul nostru,
De osteniții din barăcile mai negre
Ca hrubele în care ne chemați!
Zbierați, urlați, agregate miniere,
Din zori pînă-n seară negre trupuri
asudați!

Gemi, bătrîne agregat! Te doare
Și pe tine opintirea!
Ehei, și tu ești departe
De locul unde
Din lut și cărbune te-au făcut
Și te-au ars la foc lung
Mai tare ca piatra să fii.
Peste mări și uscaturi
Te-au adus în Goli
Mașini mîncătoare de flăcări
Și-aici te-ai pus pe urlat-strigat
Și din toate părțile
Cîrtițe s-au adunat,
Cîrtițe flămînde, obosite, costelive,
Cîrtițe negre, fără coadă, cu chipuri
de om!
Le-ați prins și le-ați ascuns
În beciurile minei adînci
Să sape cu voi în piatra umedă și
rece!
Învîrtiți-vă cu scrîșnet dințate roți
de fier!
Și dinții noștri albi scrîșnesc în mină.
Pe voi, ca și pe noi, alții ne-au adus aici,
Și voi ați vrea în soare să străluciți
Cu bielele și rulmenții nichelați!
Așa însă,-n adîncuri, asudînd lîngă noi,
Curînd veți rugini și-or să vă dea
La cimitirul de fiare vechi!
Și mă gîndesc: și oamenii pot rugini,
Chiar iată-i ruginind după sîrma
ghimpată
A minelor de aur, ca fierul vechi
ruginesc,
Ne ruginesc plămînii, oasele ne scîrțîie,
Tușim, ostenim, ne doare? cădem
și murim...

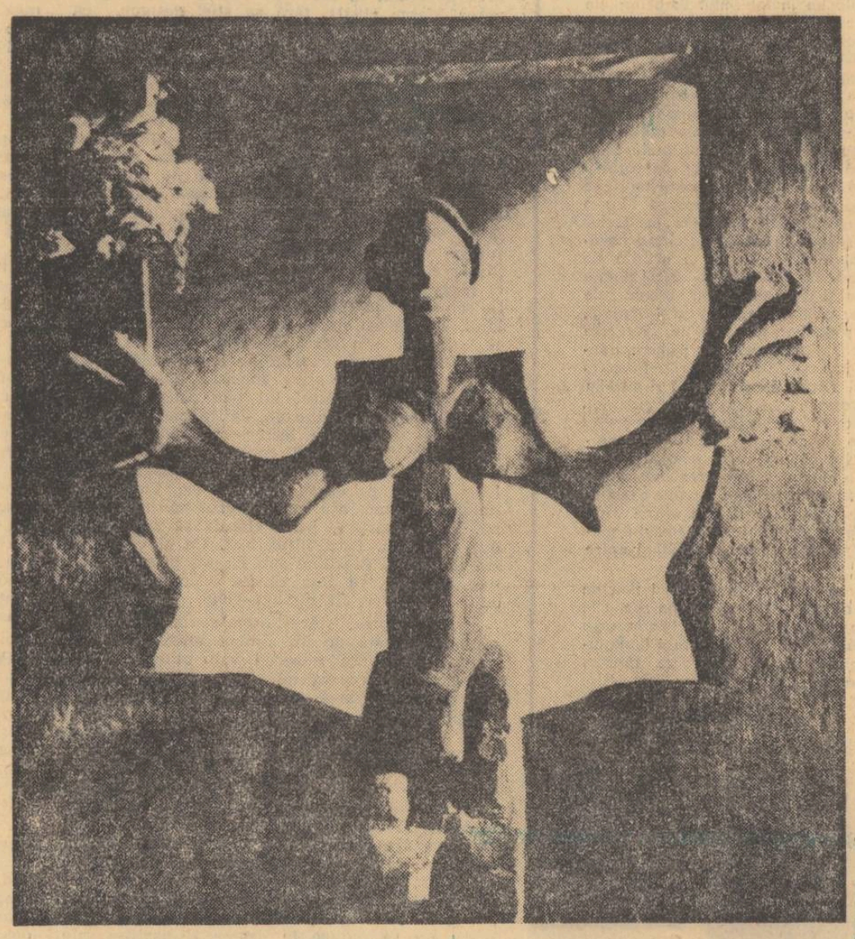

Poate oare și fierul tușit sau osteni? Nu,
nu poate!
Și mă gîndesc: de ce?
Se spune că departe, adînc sub pămînt
Trudesc stoluri de cîrtițe negre
Îngrămădind munte peste munte,
Nedumerindu-i pe strămoși.
Demult, cînd aici s-a auzit prima oară
sirena
Un șoarece negru s-a apropiat și l-au
prins
L-au făcut cîrtiță ascultătoare și l-au
pus
Să sape adînc pînă la vina de aur.
Și cîrtițele sapă, sapă, sapă,
Munte peste munte, pînă la cer,
Mai ceva ca muntele Esandzlvana!
Și eu, cîrtiță, munți de minereu
Îmi șterg sudoarea și-i înalț,
Din vîrful lor, pe toată zarea,
Se văd alți munți, de cîrtițe clădiți...

Ca tunetul din ceruri, zbierați și urlați
Mai tare, mai tare, mașini asurzitoare,
Să nu se audă strigătul nostru furios,
Urlați și sfîșiați trupurile noastre!
Sau rîdeți, cumva, destrăbălate mașini,
De biata noastră furie neputincioasă!
Puterea-i de partea voastră, mașini
îngrozitoare!
Voi sînteți stăpînii, noi-robii ce
pierim!...

(Din limba ZULU)

Y. S. O. ABDUL

Uneltele poetului

Căznita sapă e cel mai vechi condei
Ogorul — cartea cea mai veche
Cu sapa înmuiată-n sudorile mele
Nenumărate poeme am scris.

Imnuri slăvind munca și răbdarea,
Ode îmbelșugatelor recolte,
Strofe de dragoste și dor,
Litere scrise cu bucurie și tristețe.

Trecătorii pe lîngă ogorul meu citesc
Uimindu-se de harul și osteneala
poetului.
Numai tu, pentru care am scris-o,
N-ai răsfoit această carte și slova sapei
n-ai înțeles-o...

Dar iată-mă, cu mîna umflată
de bătături,
Las sapa pentru penița stiloului din
lumea ta
Ca să așternpe palida biată hîrtie
Tălmăcirea schiloadă a versurilor mele...
...Iar versurile mele sînt de dragoste
Și dragostea mea e statornică cum
e pămîntul,
Ca sapa de puternică și credincioasă,
Ca pămîntul și sapa — uneltele poetului
din țara mea.

N-ai să știi niciodată

Cît de mult te iubesc,
Cît de mult te doresc,
Cît de mult te visez,
Ai să afli vreodată?

Cîte lacrimi ascund
Sub un zîmbet hazliu
— Bufon rînjit și disperat —
Ai să afli vreodată?

Cîte mări, cîte țări — nesfîrșite,
triste
Cu tine am trecut în gînd
Și-n cîte nopți de nesomn te-am iubit
nebunește
Ai să afli vreodată?

Oh, dar măcar pe bunul prieten
Pentru norocul ce i-ai dat
Cît de mult îl urăsc
N-ai să știi niciodată.

(Din limba YORUBA)

A. J. JAMA (Mlapevu)

La revedere

Ascultă-mă, doar două vorbe,
ascultă-mă, iubite,
Am obosit, abia mă mișc, iubitule, la
revedere...
Te-am ocolit azi toată ziua, tu tot m-ai
găsit,
Jama, iubite, am obosit, la revedere...

Dar crede-mă, e-adevărat, abia mă mișc,
am obosit,
Și îndoielile mă-apasă grele și-s greu
de povestit,
Te rog, la revedere, am obosit de-atît
iubit,
Jama, iubite, am obosit, la revedere...

Nu știe făptură cît te-am iubit,
Pe nimeni n-am vrut, pe toți i-am urît,
Doar șerpii mi-s prieteni, șerpii
mă-nconjoară,
Jama, iubite, am obosit, la revedere...

Nu mă prefac, doar vezi și tu!
Sînt toată sfîrșită, nu pot să mai mă
frămînt.
Golită-s de fericirea ce tu ai găsit-o,
Jama,
iubite,
am
obosit,
la
revedere...

În românește de
IULIA MARIAN

Poezia africană prezintă o mare varietate stilistică și tematică, dar o trăsătură generală o străbate și îi conferă unitate — în ea nu își găsesc loc nuanțele cromatice estompate, jocurile de lumină și umbră, culorile pastelate, exprimarea reținută a sentimentelor. Totul se măsoară în unități pline.

Pentru mulți poeți, versul nu este decît un alt mijloc al luptei pentru libertate.

Dar despre oricare aspect al poeziei africane am vorbi, trebuie să avem întotdeauna în minte problema pe drept cuvînt dramatică cu care este confruntat poetul negru: lipsa unui public cititor autohton. În condițiile analfabetismului de masă al populației africane, el se adresează în ultimă instanță unui cerc restrîns de intelectuali africani, cititorii lui principali și cei mai numeroși fiind europeni. Cum spune un cunoscut scriitor african, Sembène Ousmane, literatura africană „trăiește în exil". Pînă acum ne-am întîlnit numai cu versurile poeților africani care scriu în limbi europene. În anii din urmă „poezia africană începe să-și schimbe destinația. Independența de stat a majorității țărilor africane și lupta încununată de succes împotriva analfabetismului duc la formarea unei mase numeroase de cititori proprii, recrutați din toate straturile societății africane.

Data de 25 mai este în calendarul umanității însemnată ca Ziua Africii. Cu acest prilej oferim cititorilor români cîteva creații ale tinerei literaturi africane de limbă națională, traduse din limbile yoruba, vorbită în Nigeria, swahili vorbită în Tanzania și Congo și zulu vorbită în Republica Sud-Africană.

I. MAR.

ILUSTRAȚIILE PAGINII: REPRODUCERI DE ARTĂ AFRICANĂ DUPĂ ALBUMUL „TERVUREN"

ALLY HALILI MWANGU (Utu-Tabia)

Africa noastră

Laud țara întinsă
Binecuvîntată de Rabuka!
Mîndri de Africa noastră
Spre ea privirea să-ntoarcem,
Slăvita Africă — izvor de bogății!

Sîtem departe, dar ne vom întoarce
În țara legendelor noastre
Cu torțe de lumină pentru popoarele
Continentului liber!
Trecutele zile nu s-or mai întoarce,
Slăvita Africă — izvor de bogății!

Au rămas greșelile multe,
Aici, în Africa să le-ndreptăm
Cu puterea ce-a izgonit
Cu negre săgeți africane
Pe cei ce-au făcut pe stăpînii aici, în
Slăvita Africă — izvor de bogății!

Ei încă mai vor bogățiile tale,
Cu panga îi vom fugări!
Plecați, stăpîni de modă nouă,
Nu-i a voastră
Slăvita Africă — izvor de bogății!

Fără solemne declarații, nu de ele avem
nevoie!
Continentul e-al nostru,
Cornul somalian, întreg cuprinsul,
Sînt bogățiile binecuvîntate de Rabuka,
Să le apărăm, să apărăm
Slăvita Africă — izvor de bogății!

Cîntecul congolez

Cîntecul focului

Foc vrăjitoresc!
Lumină de neunde,
Fără odihna vetrei și-a colibei,
Zbor fără trup,
Curgînd prin ramurile palmierului înalt,
Oamenii te privesc în noaptea
Adîncă și lungă,
Foc vrăjitoresc,
Un om fără teamă te cheamă!

Ai mamă, ai tată, foc vrăjitoresc?
Din cine te-ai născut și cine te-a
crescut?
Tată și mamă îți ești,
Orice atingi și nu lași urme,
Nu lemnele uscate te aprind,
Nu fumegi, nu faci cenușă,
Și mort și viu,
Ce suflet neștiut de nimeni
Îl rătăcești
Mereu schimbîndu-l?

Oh, foc vrăjitoresc,
Aprins în apele ce curg la vale
Și-n văzduhul albastru fulgerînd
strălucitor,
Pe-ntinsul mării licurind,
Pasăre fără aripi
Și fără trup ființă,
Tu, sigur semn al forței,
Ascultă vocea mea,
Un om fără teamă te cheamă!

(Din limba SWAHILI)

În românește de
IULIA MARIAN și Z. STOIAN

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție:
Constantin Țoiu

REDACȚIA:
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion

PROZĂ DE MARIN PREDA ÎN PAGINILE 4-5 • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 22 (474)
Sîmbătă
29 mai
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Ilustrație de SABIN ȘTEFĂNUȚĂ

ÎN ACEST NUMĂR:

„Moromete și Isosică" de Marin Preda ● Nivel estetic și snobism de Al. Paleologu ● Camus revoltat de Marin Sorescu ● Versuri de tineri autori ● Poșta redacției de Fănuș Neagu și Cezar Baltag ● Cenaclul „Sburătorul" văzut de Constant Tonegaru

LITERATURĂ NAȚIONALĂ ȘI CONTEXT UNIVERSAL

Întrebări

Conștiința literară românească a fost obsedată tot timpul de apartenența noastră la Europa. Nu puține au fost vocile care au deplins, în cursul acestui secol, de pildă, așa-numitul provincialism cultural, mulțumirea de sine închisă în granițele unui „specific" de paradă, lipsa de receptivitate la marile probleme ale epocii, așa cum se oglindeau în revoluțiile sociale și mai ales, pentru scriitori, literare ale vremii, în noile atitudini față de materialul artistic. Părea că avem o neînțelegere organică față de nou, iar puținele încercări de schimbare a gustului epocii au fost întîmpinate cu ostilitate sau pur și simplu nu s-au bucurat de nici un ecou contemporan. Brâncuși a participat în țară la o expoziție, înainte de primul război mondial, cu lucrări despre care avem astăzi certitudinea că sînt repere ale artei contemporane universale. Mare ne-a fost surprinderea să descoperim că unul dintre poeții cei mai veneraţi în epocă, un adevărat erou de mitologie literară românească, s-a pronunțat cu indignare asupra lor, dînd tonul unei reacții nefavorabile din partea majorității publicului. Nu este plăcut să ne amintim toate acestea, probabil că nu sîntem încă atît de bătrîni încît să putem contempla în liniște propria noastră stupiditate. În felul acesta creăm însă posibilitatea repetării intoleranței față de valorile cu adevărat revoluționare. Urmuz a avut pînă de curînd o audiență de cerc foarte restrîns și nu sîntem siguri de faptul că a devenit un bun atît de larg acceptat de către cititorul comun de literatură. Suprarealismul românesc este un fenomen aproape necunoscut, care s-a produs în marginea literaturii oficiale de dinainte și din primii ani de după război, pentru ca apoi însăși discutarea problemelor ridicate de poeții săi atît de turbulenți și de fertili să înceteze cu desăvîrșire. Tristele, pentru noi, cuvinte: „Nous sommes ici aux portes de l'Orient..." deveniseră un fel de motto al tuturor protestelor împotriva stării de lucruri din literatura noastră. În același timp creștea, exasperat, sentimentul nostru de apartenență la lumea mare literară, mai întîi conștiința față de comunitatea latină căreia îi aparținem. Participantă la cele două războaie mondiale, urmînd cursul civilizației contemporane aproape în ritmul țărilor avansate din punct de vedere industrial, trăind apoi o experiență istorică decisivă într-o revoluție care a însemnat o ruptură adeseori tragică de structuri tradiționale, România poate fi considerată o țară cu vocație a universalului care presupune deschiderea favorabilă față de lume, respect și înțelegere față de diferențele firești între indivizi și popoare, considerarea întregului patrimoniu spiritual al omenirii drept un bun al tuturor. Sensul restrîns abuziv, de ploconire față de ceea ce au făcut sau fac alții ne este străin și presupunem că nu poți aparține nici unui popor, dacă nu aparții mai întîi umanității, dacă nu ești om, dacă nu faci parte deci din cosmopolis).

Lucrurile se cer nuanțate însă și mai mult. Putem admite ideea universalității și putem încerca să o transformăm chiar într-un fapt de viață; putem trăi în condiții istorice asemănătoare cu cei pe care îi vom considera marii scriitori ai zilei și cu toate acestea, de bună credință, să nu putem vedea ceea ce este mai valoros și mai plin de consecințe în activitatea literară a altora. În secolul trecut s-a tradus în literatura română mai mult decît ne putem imagina, iar cititorul publicațiilor lui Heliade era la curent cu ceea ce se făcea la Paris mai intim decît sîntem noi cu scrisul nu știu cărui caraghios care dă cu tifla pe malurile Senei. Cazul excepțional și apropiat de noi al lui Pillat, un scriitor și un intelectual mai rafinat decît o bună parte din toată „inteligheția" faimoasă a lumii nu se repetă din păcate prea des. Numai el putea numi în autorul unui singur volumaș pe scriitorul mare de mîine. Heliade, ca să revenim la primul nostru exemplu, cu toată imensa lui bunăvoință, nu traducea tocmai pe cine trebuie și îmi amintesc gestul dezolat al profesorului meu la Universitatea din Cluj care a citit o listă imensă de nume franțuzești dintre traducerile lui Heliade, întrebîndu-se unde sînt marii scriitorii de atunci ai Franței.

Pe de o parte avem deci atitudinea, tinzînd să acapareze absolutist punctul de vedere comun, exprimată prin judecata de valoare relativă, cum i-am spune, în care „literatura universală" reprezintă termenul care dă valoare. Este tot mai frecvent tipul de judecată care afirmă eminența unei opere de artă prin simpla constatare a posibilităților ei de a se afirma în afara literaturii naționale. Pe de altă parte constatăm dificultățile de comunicare autentică între literaturi, complicate la noi, din punctul de vedere al impunerii literaturii române, și de bariera lingvistică (de altfel o falsă problemă, daneza nu este mai cunoscută decît româna, dar scriitorii ei sînt totuși foarte citiți, ca de altfel toți nordicii, izolați geograficeşte și istoriceşte de Europa, cu un destin aparte). Mai mult, incomprehensiunea ține adesea de optică. Neînțelegînd la timp fenomenele, riscăm să prelungim, „în Balcani", puncte de vedere învechite, chiar dacă o facem uneori cu o vocație incontestabilă și cu puritate vecină cu sfințenia. Fiindcă îl aniversăm pe Ibrăileanu, pe care l-am admirat întotdeauna cum se cuvine, îi aducem omagiul unui dezacord mai potrivit la urma urmei decît corul de laude destinate și de circumstanță. Format în spiritul științelor naturale, dominant în secolul trecut, el a prelungit pînă tîrziu după primul război mondial un punct de vedere pozitivist, psihologizant și sociologizant, într-o epocă literară care avea cu totul alte coordonate. N-ar fi nimic rău în asta, nimeni nu poate impune marilor oameni să năpîrlească în funcție de primăverile literare, dar la noi, unde cerem în fiecare zi, de dimineața pînă seara, autoritate și iar autoritate, personalitățile venerabile devin un fel de instituții publice, oracole, iar cuvîntul lor este lege, de multe ori tiranică. În viața culturilor nu se poate admite nici un fel de totalitarism, iar autoritatea și prestigiul nu înseamnă a cere din partea nimănui obedientă. Marile noastre personalități nici n-au formulat vreodată imperativul acestui tip de „autoritate", ea a fost reclamată mai degrabă de puzderia epigonilor mari și mici, imitatori îmbrăcați în mantii somptuoase, cu glasuri de femeie și cu apucături electorale, plăcîndu-le să gîdile opinia publică, în numele scriitorilor reputați.

Iată deci atitea dificultăți în punerea problemei raporturilor noastre literare cu lumea mare. Toate aceste puncte de vedere exprimă însă adevăruri asupra cărora un spirit comprehensiv trebuie să mediteze cu grijă. În condițiile lumii actuale nu ne putem izola culturalicește, așa cum nu o facem nici politicește și nici ca atitudine a economiei naționale. Trăim toate evenimentele planetei, toate ideile și dramele de conștiință ale oamenilor de pretutindeni, ele intră în viața noastră de fiecare clipă. Eterul cosmic vibrează de mesaje, iar „bietul om", cum i-ar spune un cronicar, geme subt povara bombardamentului informațional. Planeta noastră este înconjurată de o centură de semnale care se întretaie, și este de presupus că un pictor ar reprezenta această realitate cum făceau artiștii din Evul-Mediu care vedeau aura sfinților. Sîntem prizonierii informației planetare, o știre poate schimba într-o clipă fața lumii, oamenii devin tot mai solidari și se angajează în evenimente care nu îi privesc în mod direct. Cu atît mai mult limbajul artistic a devenit unul de apartenență universală. O carte apare de multe ori în cinci-șase edituri naționale simultan. Zaharia Stancu este familiar cititorilor de pe patru continente. De asemenea, nimic nu ar putea fi mai nociv decît lipsa de discernămînt față de literatura străină. Trebuie să părăsim în același timp obsesia circulației și a universalizării noastre, în schimbul discuției vii, lipsite de complexe, o participare adevărată la problemele lumii de azi. Cu ani în urmă, într-o discuție pe această temă, Marin Preda se întreba cum poate fi un scriitor român universal. Răspunsul său era de o simplitate demnă de conștiința artistică exemplară a acestui mare scriitor. Pur și simplu fiind el însuși, spunea autorul Morometților. Fidelitatea față de adevărurile tale te apropie de marile adevăruri ale lumii. Și iarăși, conștiința noastră se află în fața unor dificultăți. Ce sînt aceste adevăruri din punct de vedere literar? Cum trebuie ele înțelese astăzi? Ce valoare pot să aibă ele mîine? Cum pot fi văzute ele în agitația cotidiană atît de obositoare pentru omul actual? Această agitație nu are la urma urmei ea însăși o semnificație istorică inegalabilă pentru omul viu care poate citi pe fața vremilor? Cum ar putea răspunde la toate acestea într-un fel mulțumitor? Nu ne rămîne decît neliniștea întrebărilor, dorința treză de a fi vii în această moarte continuă a timpului.

Aurel Dragoș MUNTEANU

FILM ȘI IDEI

În picioare, pînă la moarte

Cît timp stă bipedul uman cu adevărat **în picioare**? Urmăream cu milă — în copilărie — eforturile unui urs (acționat cu vigoare de un dresor tuciuriu) de a se menține în poziție umană, spre desfătarea spectatorilor. Toți mușchii uriași ai fiarei cu belciug în nas vibrau de încordare, ea suferea mergînd omenește. După cîteva minute care ni s-au părut nesfîrșite, animalul s-a lăsat pe labele din față, o mare alinare părea că-i trece prin trup, mersul său firesc, patruped, îl purta acum pe suprafața străbătută anterior cu atîta istovire, plin de măreție și de grație.

Dar oamenii, cît merg sau stau în picioare, în această superbă poziție **debout** care a făcut din ei stăpînii lumii animale? Se pare că mult mai puțin decît am crede. După orele de somn, cu excepția cîtorva profesiuni care obligă rămînerea în picioare, omul cade pentru mari intervale de timp în poziția sa — apropiată de cea animală — „așezat". Dacă vom urmări de-a lungul unei zile pe cineva (mai ales pe un tipic reprezentant al vieții sedentare moderne) vom constata că mersul și statul în picioare sînt, în pofida aparenței lor frecvențe și a ușurinței cu care sînt înfăptuite, doar insule în marea de relaxare a pozițiilor așezat, culcat. Stăm pe pat, pe scaune, ne răsturnăm pe iarbă, stăm acasă, în săli de spectacole, în localuri, în automobile. „La un loc" ! și alte îndemnuri asemănătoare ne vin pe buze permanent. Fuga (atît de rară, aproape inexistentă la orășeni), mersul și rămînerea în picioare sînt — întrucîtva — stări de efort, de excepție în viața noastră de „oameni așezați".

Un scriitor american și apoi un regizor au meditat asupra acestei realități surprinzătoare, într-un roman și apoi un film, cu titlu identic: **They shoot horses, don't they** (Și caii se împușcă, nu-i așa?). În peisajul dezolant și dezumanizant al marii crize economice din anii '30, un tip de acțiune născocește un bussines, mizînd tocmai pe setea de suferință a consumatorilor, ca și pe înnăscuta înclinare anglo-saxonă spre **concurs**, pariu etc. Sub pretextul unui **dance-marathon**, concurs monstru de dans, el organizează un sfîșietor **show** (spectacol) de „luptă cu gravitația". Cîteva zeci de perechi disperate, asistate medical și hrănite, se tîrăsc penibil pe ringul unei săli gigantice, urmărite de tribune tot mai pline, vreme de zeci și zeci de zile, pentru ca din toate să rămînă una, cîștigătoarea premiului și a „gloriei". **Dans!** Nici nu e vorba de dans în ceea ce fac acei nenorociți (iar spectatorii care le consumă cu aplauze suferința, nici ei nu vor dans) ci de o luptă epuizantă de a **merge**, de a rămîne în picioare și a se mișca, pînă la capăt.

Fusesem obișnuiți în melodrame și chiar în filme serioase cu **mirajul cuplului în dans**. Cîte valsuri „îmbătate", cîte iubiri înlănțuind perechile ce vîslesc pe lacul parchetului! În **Și caii se împușcă, nu-i așa?** — Sidney Pollack distruge acest miraj: **el** și **ea** se îmbrățișează frenetic în tango dar pentru a se odihni, se cară unul pe altul în spate, se privesc cu ură cînd unul dă semne de prăbușire. Între Gloria și Robert (interpretați strălucit de o extraordinară, neașteptată Jane Fonda și de tînărul Michael Sarrazin) te-ai aștepta să se nască o dragoste fără seamăn, în urma suferinței îndurate împreună; dar ei rămîn (ca majoritatea celorlalți dansatori) **singuri**. E un dans de „lupi singuratici", sub semnul disperării și al interesului.

Filmul nu este (și regizorul nu și-a propus, probabil, acest lucru) captivant, dar gravitatea sa reală, brutalitatea cu care este căutat **omul** într-o lume înstrăinată, măiestria cu care sînt conduse, în cadru închis, personajele în mișcare (la propriu și concomitent, sufletește), secvențele de antologie — acele zguduitoare derbiuri eliminatorii, pe care numai filmul le putea fixa cu atîta pregnanță — toate aceste calități, și altele care ar mai trebui numite, fac ca pelicula lui Pollack să aibă priză la public și să se impună criticii. (La ora 8,30 dimineața cînd am intrat noi la primul matineu, sala „Capitol" era plină-ochi!). Un film care se reține, — cel mai bun din cîte se pare — din cariera unei mari acrițe, Jane Fonda, la adresa căruia se pot rosti rezerve în plan stilistic dar care, prin gravitatea sa, îți dă — alături de alte producții asemănătoare — sentimentul tonic că, **astfel înțeleasă**, cinematografia nu e o zădărnicie spectaculoasă, ci o modalitate specifică de a scruta destinul omenesc, în lumina istoriei și, totodată, a stelelor nemișcătoare.

Ilie CONSTANTIN

UMANITĂȚI

Reabilitarea pasiunii

Nu este, oare, pasiunea focarul unei vieți trăite plenar? Nu înseamnă ea o mobilizare a tuturor resurselor, a tuturor energiilor unei ființe umane, în slujirea, cu dăruire de sine, a unei cauze?

Într-adevăr, pasiunea este o trăire totală care angajează întreaga persoană umană. Ea poate fi, însă, un izvor de viață, un focar de energie vitală, după cum poate să fie o sursă de corupție care consumă făptura toată a unui om.

Moraliștii din antichitate, ca și cei din evul mediu n-au fost partizani ai pasiunilor. Ce înseamnă acel *pathos*, cuvîntul elin corespunzător al latinului *passo*, strămoși ai *patimei* și *pasiunei* noastre? Prin *pathos* elinul înțelegea tot ceea ce afectează trupul și sufletul în bine sau în rău, ceea ce omul simte, marile încercări, experiențe pe care le trăiește, starea celui care pătimește. În general dispoziția morală la care se refereau atît elinii cît și latinii atunci cînd foloseau cuvintele *pathos* sau *passio* era o stare a sufletului agitat de împrejurările exterioare. De aici, tendința antipasională a unor școli filosofice din antichitate. Ele năzuiau — pe plan moral — fie spre temperarea pasiunilor — cum încercau aristotelicii —, fie spre alungarea lor totală, spre înăbușirea sau extirparea lor — cum propovăduiau stoicii. Moraliștii propuneau drept un ideal uman starea *apatică*, *ataraxia* stoică, adică impasibilitatea, insensibilitatea voită. Moraliștii creștini vor condamna și ei pasiunile ca pe niște *perturbationes* — cum spuneau teologii medievali — ca pe niște tulburări grave ale sensibilității, adevărate boli ale sufletului. De fapt, cei vechi dădeau pasiunii o semnificație pe care — după ei — o dăm și noi, adeseori, cuvîntului, mai ales sub forma sa de *patimă*. Patima e un sentiment violent, care-l copleșește pe om, întunecîndu-i rațiunea. În acest sens, pasiunea este atribuită unor forțe iraționale, unei adevărate demonii interioare. Astfel s-a format în jurul pasiunilor ceea ce am putea numi o „presă proastă". Sensul curent actual al cuvîntului s-a restrîns atît de mult, încît a ajuns să însemne un sentiment puternic, o afecțiune adîncă pentru cineva. Pasiunea a ajuns să se identifice cu o iubire excesivă, cu o fixație erotică. Se spune — expresie îndeajuns de trivială: „a făcut o pasiune pentru cineva". În alte formule în care se folosește cuvîntul el apare avînd aceeași semnificație curentă. Vorbim astfel despre un om „orbit de pasiune", alteori despre datoria de a „rezista" pasiunii, despre nevoia de a-ți „domina", de a-ți „învinge" pasiunea. În asemenea expresii, evident, pasiunea apare ca un rău lăuntric, ca un soi de bestie interioară ce trebuie domesticită sau chiar masacrată. Uneori se amintesc „pasiunile mărunte", adică pasiunile egoiste, meschine. Chiar și atunci cînd se adaugă cuvîntului „pasiune" epitetul „nobil", cînd se vorbește despre „nobila pasiune" a unui artist, a unui om de știință, cuvîntul pare înveșmîntat într-o „nobilă" hlamidă doar pentru o clipă și sub pasiunea artistului se bănuiește o fixație maniacală, o monomanie. Hotărît „pasiunile" nu sînt bine privite.

Am dori în cîteva articole din seria „Umanităților" să încercăm o reabilitare a termenului *pasiune* cu ceea ce acoperă el, dincolo de turbulența afectivă a celor care sub imperiul unei așa-zise pasiuni și-au pierdut uzul rațiunii. Vom vorbi pe rînd despre pasiunea lecturii, a cuvîntului, a poeziei, a formei, a imaginii și construcției, despre pasiunea cugetării, despre pasionații explorărilor, în natură și în spirit, despre pasiunea călătoriilor, ca și despre o pasiune a modernului. Nu vom uita, firește, pasiunile inimii, dar nici cele ale legii, sau adevărului. În numele pasiunii vom pleda împotriva inerției, a indiferenței, a insensibilității, a tuturor acelor vicii, ale celor care refuză marile încercări, experiențele capitale ale omului. Ar trebui reabilitat *patosul*, nu sub forma afectării în vorbire și scris, a falsei însuflețiri de care fug poeții și oratorii autentici, ci sub forma însuflețirii pasionate, a entuziasmului autentic.

De altfel, o reabilitare a pasiunilor a fost încercată uneori de unii gînditori moderni. Încă în secolul al XVII-lea, Descartes vorbea în *Tratatul pasiunilor sufletului* despre utilitatea pasiunilor. După ce procedează la o analiză a mecanismului fiziologic al pasiunilor, marele filosof conchide: „Vedem că toate pasiunile sînt bune prin natura lor și că noi n-avem decît să evităm utilizarea lor greșită sau excesele lor". Peste un secol, Helvetius va scrie: „Numai marile pasiuni dau naștere oamenilor mari", iar Jean Jacques Rousseau care a deschis în sufletul modern zăgazurile ce rețineau sensibilitatea, afectivitatea, mărturisește: „N-am putut scrie niciodată nimic decît mînat de pasiune".

Nicolae BALOTĂ

În pagina a 8-a:
POEME de LOUIS ARAGON

cronica literară

VERA LUNGU: „ALEXANDROS"

Mari şanse de a-şi fixa un loc distinct în ansamblul liricii „feminine" actuale are Vera Lungu, dacă avem în vedere evoluţia ei din ultimii ani. După perioada destul de îndelungată ce s-a scurs de la debut, autoarea plachetelor **Moralizind fără glorie** (Editura „Eminescu", 1970) şi **Alexandros** (Editura „Cartea Românească", 1971) pare să fi captat în sfîrşit izvoarele acelui lirism în măsură s-o exprime plenar. De fapt, cele două plachete se integrează perfect unei singure „cărţi" — în sensul deplinei lor similitudini de structură — şi numai grotescul spirit competitiv al poeţilor de azi (cu cît mai multe volume, cu atît mai bine, îşi spun ei) explică lipsa de răbdare a poetei. Căci cîţi stihuitori contemporani mai iau aminte la pilda marilor înaintaşi, pentru care o carte de poezie reprezenta cu totul altceva decît o simplă operaţiune de ordin cantitativ? Aşa încît, să nu facem din aceasta un cap de acuzare nici pentru Vera Lungu şi să continuăm a-i interpreta poemele strînse în volumele **Moralizind fără glorie** şi **Alexandros.**

În ambele, sîntem chemaţi a lua cunoştinţă cu un întreg şir de inscripţii lirice impregnate de o feminitate de-a dreptul viscerală. Tensiunea emoţională, pînă la un grad, se confundă cu însăşi predispoziţia pentru vituperaţiile instinctualităţii feminine. Ceea ce redimensionează, problematizîndu-le, asemenea aplecări spre frustee este insinuarea decisă a unui acut spirit critic, menit a disocia cu intransigenţă în plan moral. De aici, acea binevenită cenzură reflexivă, capabilă să proiecteze poemul în plasma unui lirism străbătut de crispări interioare. Dacă am înţeles bine, amintitul spirit critic este declanşat de existenţa, în poezia Verei Lungu, a unei duble conştiinţe, care, pe de o parte, divulgă fatala stare de culpabilitate iscată de „păcatul" complacerii voluptoase în condiţia feminităţii originare, iar pe de altă parte, relevă aspiraţia spre **altceva,** spre un mod de viaţă ale cărui idealuri creatoare sînt menite să înăbuşe ţipetele feminităţii, să şi le supună. „De aceea îmbrăţişarea / mi se pare încă o smulgere / din eternitate" **(Acei maci necopţi),** îşi fixează diagnosticul poeta, în acest sens. Sau: „Tu, cea care nu-ţi găseşti / pace, / înalţă ochii şi vestire vei găsi. // Apără-se de invazia păsărilor / neputincioasele vietăţi, / ciungii / se subţiază lingă nisipuri / şi alunecă pînă la inec / depăşind naşterea... / Şi dacă m-aş împotrivi?" **(Şi...).**

Evident, la capătul drumului imaginat se află prăpastia eşecului; transcenderea condiţiei predestinate este imposibilă şi poetei nu-i rămîne altceva de făcut decît să se lamenteze pe ruinile a ceea ce nu s-a împlinit niciodată: „Născătoare de centauri / aş fi putut să fiu, / dar, Doamne, / m-ai oropsit, / m-ai năpăstuit!... / / Umilinţă şi pierdere: trupul... / Ah, şi cît de aproape / am fost de minciună..." **(Născătoare).** Drept care, însingurarea în propria luciditate apare definitivă. E o stare care, totodată, primeşte atributele unui neîntrerupt memento: „Eu nu mai am nici umbră / Nu mai am nici călciie. / Scările le urc / cu gheare de vulpe. / / Sfîrşitu-s-a" **(Hai-Kai repetat).**

Dar tocmai refuzul claustrării în feminitate acordă autenticitate erotică poeziei Verei Lungu. De aici purced acele inflexiuni de lirism elegiac, de tînguire atît de cuprinzătoare ce-i salvează poemele de la naufragiu în „meditaţiunea" banală sau în văicăreala esteticeşte neinteresantă. Aşadar, presiunea idealului eşuat potenţează liric suferinţa erotică ce se cere clamată: „O, dacă Tu ai fi venit / învăluit chiar în duhoarea / putreziciunii rănilor lui Lazăr / şi rănile lui devorîndu-ţi / mădularele şi vederea, / cu mersul lui tîrşit, / m-aş fi oprit să hulesc / zilele viitoare, / acest viitor care va fi fost / pentru altcineva / şi tăcută în mantia mea / cernită de însingerare / n-aş mai fi plîns / ziua de apoi..." **(Acest viitor care a fost).**

De un monocordism afişat, formula poetică adoptată de Vera Lungu este pîndită de cel puţin un mare pericol. Nu arare ori, stereotipismul compoziţional (obositor prin el însuşi) trădează izbitoare insuficienţe de substanţă lirică. La rîndul ei, exagerata apăsare pe pedala expresiei eliptice nu conduce negreşit poemul spre autenticitatea lirică „sufocantă", ci mai degrabă tot spre aceleaşi incongruenţe de substanţă. Un singur exemplu: „Lasă-mă să-ţi povestesc acum ceva: / Voiam chiar să-ţi povestesc, /Doamne, / eu nu mă grăbesc / şi nici nu încerc să mă apăr. / O, da, / Voiam să-ţi spun că... / dar ce voiam să-ţi spun / Doamne? / Desigur voiam să-ţi povestesc / Voiam să-ţi spun / Voiam..." **(Aşa).**

GHEORGHE ISTRATE: „POEME"

Un împătimit al cufundării în mirajul rusticităţii mitizante, generatoare de nostalgia pentru locuri şi oameni pierduţi în timpuri revolute se dovedeşte a fi Gheorghe Istrate cu volumul **Poeme,** Editura Eminescu 1971. Concepîndu-şi o bună parte a cărţii **(Valea Plîngerii)** în maniera monografiei lirice precum Ion Pillat, tînărul poet nu este totuşi un „paseist" predispus a idiliza cu distincţie din perspectiva aducerilor aminte impregnate de parfumul bucolic-legendar al paradisului infantil. Nu este mai puţin adevărat că nici „desenul" de o concreteţe vizuală şi olfactivă, ameţitoare, precum la un Zaharia Stancu, nu-l solicită în chip deosebit pe Gheorghe Istrate. Aşa se face că volumul debutează cu un poem în care elementele de peisaj rural se convertesc în elemente de simplă recuzită, devin „literatură". „Doamne-Satule! / Tac fluviile-n bătătura ta / Ca o turmă de bivoli rumegînd / Acoperişele caselor tale sub care / Femeile îmbrăţişează / Ceea ce a mai rămas din bărbaţii lor, / Din copiii şi amintirile lor / Trimişi să astupe cu trupul / Gura Pămîntului, / Gura slobodă a Pămîntului" etc. **(Mă-ntorc la basmele dinţii ca-n sat...).** De altminteri, în general vorbind, latura cea mai slabă a ciclului în discuţie este tocmai aceea unde se încearcă poemul de reconstituire „realistă", căci poetului îi lipseşte tocmai facultatea de a cultiva limbajul crud, imbibat de sevele pitorescului inanalizabil. Cu alte cuvinte, Gheorghe Istrate nu este un „balcanic" şi din această pricină — spre exemplu — ampla compunere **Tîrg şistav,** ce s-ar fi vrut o pînză de gen, înaintează extrem de greoi, truda poetului neprimindu-şi de loc răsplata aşteptată. Cum spuneam la început, Gheorghe Istrate dovedeşte o specială aplecare spre viziunile mitizante. Acestea îi permit să se retragă în sine, angajîndu-se pe firul unor monologuri interioare a căror substanţă meditativă captează nu odată atenţia. Precum la Blaga, de pildă, geografia locurilor devine un „pre-text", matricea unor înfierbîntate şi totuşi interiorizate imploraţii panteiste: „Tărîna, oare, ne vinează?... / Cum să rostesc eu Taine, / Abia spălat şi-nchinat, / Cu călciele lovite-n petale, / Neumilit încă de oameni, cu buza nearsă / De atingerea minciunei şi-a hulei? / / Zac pe ţărmul glasului meu. / Vorba timidă nu se îndură / Să mă arunce-n albia lumii" etc. **(Sămînţa înlăcrimată).** Sau acest autoportret care nu e totuşi străin de unele ticuri lexical-sintactice ce trimit la duhul poeziei lui Nichita Stănescu: „Vai, mie — întunecatul, / Începătorul! / / Cum îmi iese mîna din trup, / Neadăpostită ca o ploaie / Şi-ntîrzie-n afara mea neajutorată / Căutînd ieslea la care / Să-şi adape instinctele moi, / Năpădite de pofte... / / O, eu, Neîntorsul-în-Trup! / Cum tînjesc între cocoaşele zilei / Numărînd aerul ei clocit / Şi mutînd dintr-un cuib în altul / Paserile ei betejite de urîţenie — / Zgripţori de noapte întîrziind / În odihna soarelui, / Neîntocmiţi cu cinste! / / Lepăd şaua din vama fugilor / Întorc calul cu faţa-n apus / Şi-l mînt, şi-l vîr în zăcătoare / Să pască iarba ieşită din gresie, / Să nu-şi trimită ochii înapoi / Pe unde aerul se mai tîrăşte încă / Jupuind potcoavele-n virtejuri". Cuceritoare prin tensiunea de imn păgîn este şi poema **Sfinxule, bolnav de-nchipuiri,** din care citîm doar aceste secvenţe de început (p.36-37): „Şi i-am mai zis / Sfinxului Cîmpului meu, / Înţepenit solemn pe lespezile Văii: / / — Apa! / Doar ea deşartă duh în lume, / Ea singură învaţă şi alege, / Ea uită şi se întoarce la tot ce-a uitat; / Ea roade stîlpii fricii şi-i dărîmă / În bălţile otrăvurilor lor. / Ea leagă vorbele unele de altele / Şi bea fantasma gîndului zvîrlindu-l / Din arc în arc la cerul rotitor / Pe semnele dintîi — / Şi-l mustră. / / O, Apa, Sfinxe! numai ea se-aşază / În straturi înţelepte lăudind / Desemnul trupului de om, / Desemnul nostru eronat, lipit / Pe marile tentacule prin care / Pămîntul pipăie în Valea Plîngerii. / / Poate şi tu, bolnav de-nchipuiri, / Te-ai rupt de noi şi ai rămas / Într-o răscruce, / Trei fluturi au venit din duh / — Trei întrebări — / şi filfiind s-au aşezat pe buză / Şi de atunci mereu uimit te-arăţi / Drumeţilor cu felinare oarbe".

Aşadar, cum se vede, Gheorghe Istrate vădeşte o certă vocaţie pentru poemul de inflexiune liric-cosmicizantă, întrucît dogoarea interogaţiilor de amplitudine existenţială nu pare a-l ocoli de loc.

Nicolae CIOBANU

Teatrul lui Ion Băieşu

În căutarea sensului pierdut este o farsă şi în acelaşi timp o parodie, piesa persiflînd ideile filozofice ale teatrului absurdului: „setea cunoaşterii absolute", obsesia infinitului, „angoasa seculară", „criza de sensuri" în existenţa omenească. Dramaturgul condensează aici cel puţin patru dintre cele mai bizare schiţe *) ale prozatorului pentru a compune eroilor săi cele mai senzaţionale şi mai absurde biografii, mod de a le bagateliza şi prin aceasta „mistuirile" interioare şi de a-şi exprima în acelaşi timp propriul său gust pentru enormitate. În schelăria parodică a piesei autorul inculcă şi unele sensuri mai actuale, ironizînd birocraţia, sloganurile, pompa ante şi post-belică. Lupta care se încinge între cei patru solicitanţi pe de o parte şi cei doi funcţionari pe de altă parte aminteşte prin derizoriul ei ostilităţile armate dintre Gayk şi nepoata sa, cunoscuţi eroi urmuzieni. În piesa aceasta se manifestă cu precădere valenţele de umorist ale scriitorului. Desigur, umorul şi satira sînt noţiuni ale căror sfere se interferează întotdeauna, dar în proporţii variabile. Un temperament prin excelenţă satiric este, de exemplu, Teodor Mazilu, care-şi acuză personajele, obligîndu-le mai întotdeauna să-şi demaşte ticăloşia sau de-a dreptul monstruozitatea. Băieşu are mai ales o structură de umorist, capacitatea lui de a se amuza pe socoteala creaturilor din comediile sau foiletoanele sale fiind mai mare.

Tot o parodie pare, în ciuda localizării ei în istoria românească mai recentă, piesa Vinovatul. Eroina face parte din familia marilor războinătoare. Triumfă astfel principiul vital al eroinei după care „trebuie să plătim pentru orice nedreptate pe care o săvîrşim asupra altui om". Piesa are numai aparent acea aură a măreţiei implacabilului, care guvernează unele tragedii contemporane, ca de pildă „Neînţelegerea" lui Camus (El venise la Ea tot dintr-o neînţelegere), piesa scriitorului francez fiind însă o tragedie în sensul cel mai propriu şi mai înalt al cuvîntului. La Băieşu totul se întoarce în derizoriu. Vinovatul, cu toate că reuşise să-şi imobilizeze adversara, preferă sinuciderea în baie în locul salvării numai pentru că în faţa blocului se afla soţia sa, căreia n-ar fi avut curajul să-i spună adevărul, deşi se pare că pricinuise acea moarte mai mult din greşeală decît din premeditare. Sperăm ca vocaţia de ironist a lui Băieşu, să nu se fi întors aici împotriva sa, făcîndu-ne să interpretăm ca pe o parodie o piesă pe care el s-o fi dorit într-adevăr „tragedie", cum specifică în subtitlu, bănuim din intenţia umoristică de a întinde o mică capcană criticilor. Chiar luată în serios, piesa nu poate fi socotită mai mult decît o dramă, deci oricum denumirea de „tragedie" este improprie.

Cea mai interesantă dintre comediile incluse în acest volum este Dresoarea de fantome, de fapt o parabolă. Ordonarea materialului dramatic se face aici prin esenţializarea propriilor idei despre o anume realitate şi nu ca în piesele menţionate pînă acum în primul rînd prin contrareplică la un model livresc. Interferenţa dintre umor şi satiră este în acest caz mai pregnantă. Dincolo de ambiguitatea simbolului, cititorul reţine încrimînarea, cu resursele comicului şi ale grotescului, a falselor democraţii, realizate prin teroare. Dresoarea încearcă prin mijloacele de tortură să inoculeze fantomelor „simţul umorului", „voioşia", pofta de viaţă, toate acestea pentru a impresiona plăcut pe turiştii străini. Prin aspaţialitatea şi atemporalitatea ei, piesa inculcă sensuri mai generale, Băieşu arătîndu-se aici sensibil la rănile istoriei, răni care, de la fascism, la, să zicem, dictatura lui Duvalier din Haiti, n-au scutit de fel omenirea contemporană.

O altă piesă de rezistenţă a volumului este drama, de data aceasta în sensul propriu al termenului, Iertarea, cunoscută publicului încă de acum doi ani. Prin ea, ca şi prin nuvela Acceleratorul, a cărei dramatizare este, Băieşu a dovedit că se poate defini pe sine ca scriitor nu numai printr-o atitudine persiflantă, de ironist, ci şi printr-o sensibilitate adîncă la sensurile grave, tragice ale existenţei. El ne-a arătat că din arsenalul său scriitoricesc nu lipsesc mijloacele subtile de investigare psihologică a excepţiilor şi de creare a universurilor stranii, ambele mult mai greu de realizat decît aberaţia şi absurditatea.

Legătura dintre Iertarea şi comedii stă în atitudinea violent antiidilică şi în subtextul polemic, în cazul de faţă Băieşu polemizînd cu concepţia tipicului, care, guvernînd multă vreme dramaturgia noastră, a ajuns uneori, prin uzură, la edulcorări cu totul antirealiste. Ideea profund umană care stă la baza Iertării este că în socialism nu trebuie să ne rămînă indiferent destinul nici unui om, oricît de netipic ar fi el, şi că trebuie să ne nuanţăm comportarea faţă de excepţii. Nimic mai funest decît, ca simplii indivizi, să ne substituim societăţii şi să declanşăm asupra semenilor noştri mecanismul unor precepte morale golite de sens omenesc. Nimeni n-are dreptul să se erijeze în „dresor de oameni", ne spune Băieşu, aceasta fiind şi metafora centrală a prezentului volum. În fiecare dintre piesele de faţă există cîte un asemenea dresor: Ea în Vinovatul, Lia în Iertarea. Infirmul în În căutarea sensului pierdut şi, fireşte, Dresoarea de fantome. Cu atitudinea sa anticonformistă, autorul se fereşte să dea reţete de fericire, preferind să incrimineze posibile erori şi să sugereze nu ceea ce ar trebui să înfăptuim ci ceea ce n-ar trebui niciodată să comitem.

Evident, teatrul său îşi caută încă împlinirea. Nici Iertarea nu este scutită de imperfecţiuni: episodul cu Anişoara este superfluu, toate personajele, cu excepţia protagoniştilor (Lia, George) sînt simple scheme. Comediile, toate într-un act, ar putea fi considerate piese de avangardă, dacă prin avangardă înţelegem atitudinea polemică, persiflantă, libertatea faţă de canoane, anumite îndrăzneli de idei şi construcţie. Rolul unor asemenea piese, loc de întîlnire a lui Băieşu cu alţi dramaturgi tineri, nu trebuie dispreţuit, el fiind acela de a lărgi, prin exces, arii tematice, modalităţi artistice, de a învinge prejudecăţi şi de a conduce în cele din urmă la noi momente de sinteză, la restructurări şi echilibrări superioare.

Ioana THEODORESCU

*) „La iarbă albastră", „Audienţa", „Veciniada", „Suferinţă în doi".

avantpremieră editorială

S. DAMIAN

G. Călinescu-romancier

Eseu despre măştile jocului

Editura „Minerva"

IOLANDA MALAMEN

Starea de graţie

Poeme. Editura „Eminescu"

ANDREI CIURUNGA

Vinovat pentru aceste cuvinte

Versuri. Editura „Cartea Românească"

GEORGE BOITOR

Solul obosit

Poeme. Editura „Cartea Românească"

IRIMIE STRĂUŢ

Ora albă

Versuri

Editată la Petroşani

MARIA LOVIN PUINEANU

Păcatul optării

Versuri. Editura „Litera"

compendiu

C. STĂNESCU
Cronici literare

Este un lucru evident că acest volum — apărut la Ed. Cartea Românească — îşi propune mai mult decît o analiză sinoptică asupra prozei ultimilor ani, după cum tot atît de vizibilă este intenţia criticului de a ne oferi o carte de cronici literare lipsită de emfaza unor direcţionări estetice improvizate. Pe fundalul discuţiilor actuale, care se duc în legătură cu şansele de perspectivizare a cronicii literare, C. Stănescu publică o carte ce demonstrează (pentru cine vrea să observe această demonstraţie) legitimitatea speciei şi deci falsitatea alarmei. Flancate de articole teoretice, deschise mereu spre o interpretare estetică, aceste cronici refuză de fapt trierea superficială a unor cadre eidetice care le-ar impune un schematism. Există însă, retrase, şi acele lansări globale de opinie, dar se păstrează în acelaşi timp tonul unei cronici, spectaculosul ei, caracterul ei antrenant de actualitate.

Scopul întregii cărţi este de fapt demonstraţia unei idei: un program estetic, pare a spune C. Stănescu, există mai întîi în dispersie, condiţie care, de altfel, certifică autenticitatea lui. Surprinderea acestei dispersii merge de la demonstrarea unei metode exemplare de analiză (Sadoveanu, Existenţa polemică, Mara şi securitatea criticii), la abordarea, în final, după ce s-a trecut prin rigorile cronicii, a unei noi serii de considerente care să stabilească proprietatea conceptelor (ex: Realismul, Creaţie şi discurs în roman, Conştiinţa identităţii personajului literar). „Analizînd" în perspectiva acestei riguroase terminologii, C. Stănescu se preocupă, bunăoară, de limbajul lui Sadoveanu, restituit inocenţei, conchizînd interesant că „Nopţile de Sînziene n-au propriu-zis epică, ci o simbolistică întemeiată pe un limbaj interdictiv", acelaşi limbaj din perspectiva căruia se poate stabili „un unghi de creaţie foarte „modern", corespunzător obsesiei „autenticităţii". Concluzia găseşte, în mod seducător, apropieri anticalofile între Sadoveanu şi Camil Petrescu.

Ghilimetările din citat aparţin autorului, ele deja semnalînd cea de-a doua etapă a stabilirii conceptelor. Nu trebuie să organizezi o dezbatere specioasă pentru a demonstra existenţa unui program estetic, dar este necesară păstrarea unei consecvenţe operative de principiu.

În cronicile sale, C. Stănescu îşi afirmă mereu această consecvenţă, deşi nu de puţine ori este nevoit să facă constatări amar-lucide: „criticul n-are în fiecare zi şansa de a putea fi atît de sigur (...) că se află în faţa unui fenomen literar (opera) rezistent". Demonstraţia criticului, restrînsă de limitele cronicii, se ridică autarhic doar din elementele pe care le oferă această operă. Pasiunea filiaţiilor spectaculoase îi lipseşte lui C. Stănescu, acestea fiind suplinite însă de o interpretare fenomenologică (Măştile lui Goethe de Eugen Barbu), sau de un examen al structurii văzută funcţional.

În articolele de la sfîrşitul cărţii criticul operează curajos delimitări în accepţiunile unei anumite terminologii devenită prea conformistă. Despre tema romanului, despre sinceritate, atitudine, falsa dichotomie între obiectiv şi subiectiv în creaţie ezităm deseori să ne pronunţăm pentru că prin simplificare chestiunile par limpezi. Articolul Creaţie şi discurs în roman poate constitui, bunăoară, momentul de sinteză al cărţii.

În sfîrşit, să-i recunoaştem lui C. Stănescu o nervozitate specifică, capacitate rară de a surprinde ideea prin determinări multiple, în stilul unui procedeu savant publicistic. Cronicile sale sînt scrise cu o pasiune evidentă, care plasează deopotrivă în economia spaţiului avar ironiile şi laurii. Împotriva unor idei care pledează pentru modestia cronicii literare, C. Stănescu propune, fără să o declare dar reuşind, o formulă de independenţă.

Dinu FLĂMÂND

DORINA BĂDESCU
Şansa

Sabina, personajul-cheie al acestui roman (apărut la ed. Albatros), seamănă cu Sabina lui Cezar Petrescu: amîndouă sînt fiinţe de o candoare silvană rătăcite în compromisul metropolei. La Cezar Petrescu însă candoarea se datora unui miracol ereditar; D. Bădescu o explică prin formaţia eroinei care a cunoscut în copilărie libertatea rurală.

Rezumatul romanului e banal. Tînără absolventă a institutului de belle-arte, Sabina contrariază pe cei din jur cu accesele ei de spontaneitate: ocoleşte ambianţele luxoase şi pictează la nesfîrşit lanuri de floarea-soarelui; se întinde goală pe plajă şi muşcă din piersici zemoase; renunţă brusc la situaţii care ar părea altora un semn de distincţie etc. Cititorul a intuit deja conflictul dintre puritate şi mercantilism. Totuşi, pentru a motiva mai bine inadaptarea, autoarea face o lungă incursiune în biografia Sabinei. Sînt evocate întîmplările zilnice şi tradiţiile unui sat care oferă modelul autenticităţii morale. Apoi viaţa de internat, prima dragoste, dezilzia, totul arhicunoscut în literatura română.

Lectura, în schimb, nu e plictisitoare. Autoarea are un stil decent şi echilibrat care pune în valoare inflexiunile afective. Ea dovedeşte că stilul poate învioara un conţinut previzibil.

GIUSEPPE GODINI
Cutia magică

Autorul cu un nume atît de misterios face din literatură o matematică distractivă. El combină personajele ca într-un joc de cuburi colorate, căutînd ineditul şi umorul savant. Schiţa cea mai reprezentativă în acest sens, Consultaţie, prezintă inversarea raportului dintre medic şi pacient. O alta, Carusel, atinge absurdul prin aglomerarea personajelor într-o cameră din care a plecat locatarul.

Autorul comite eroarea de a-şi dispersa forţele în direcţii multiple. În modul acesta precizia halucinantă e alterată de aluzii sarcastice, sarcasmul e diminuat prin evaziune onirică etc. Cele mai bune scene rămîn acelea care şarjează caragialesc: „— Vrem să scriem o critică de calitate! — Să demascăm şablonul! — Obiectivismul! — Subiectivismul! — Prozelitismul! — Obscurantismul! — Şi... — Şi... — Şi... mimetismul." — Bijou. De asemenea, o excepţie o constituie şi schiţa care dă titlul acestui volum (publicat la Cartea Românească). *În ea apare Mefisto în postura de iluzionist. El dispare în propria sa cutie magică, aşa cum artistul dispare în propria operă. În rest, complicaţiile inutile, destinate parcă snobismului critic, obosesc pe cei care caută în literatură construcţii organice.*

Alex. ŞTEFĂNESCU

posta redacţiei

MIRCEA BUJOR. „Simbăta mea cu Andreea" e o bucată care n-are de ce să apară „şi la Bucureşti şi la Niorc". N-are de ce să apară, fiindcă e scrisă cu nesperat de multă lipsă de vocaţie.

IOAN CĂLĂTORUL. Mă întrebi ce trebuie să faceţi dvs. toţi cei ce sînteţi ghiotura de talent dar nu sînteţi înţeleşi? Nu cunosc decît o singură cale prin care puteţi ieşi din impas, aia să vă faceţi înţeleşi. Şi, fiindcă-mi ceri un titlu pe care, susţii, poţi să brodezi un roman, un eseu sau un ciclu de poeme, îţi scriu unul: „Apleacă-te cu burta pe carte!"

O.T. Ai humor, dar te cheltuieşti în aiureli. Ai citit, se vede, ani de zile revista aia de satiră şi humor, ai citit-o fără să sări un singur număr.

VIORELA UNDESCU. Nu ştiu cine te-a încurajat, eu sînt sigur că n-am făcut-o.

MIHAI NEGREA. Nu mi-ai stîrnit curiozitatea. Dar nu-i timpul trecut. Mai insistă.

VASILICĂ. Nu merită să faci o anume facultate numai de dragul unei fete moţîturoase. Pentru o fată, dac-o iubeşti, merită numai să rămîi corigent, dar pe urmă să-ţi vezi de treabă.

MARIAN BODEA. Am reţinut multe fraze aiurite de genul „oloaga m-a părăsit, a fugit cu singurul ei picior, cu un actor prost...". Eşti puţin cam tra-la-la şi asta-ţi dă farmec. Mai trimite-mi.

M.C.I.R. Prea eşti furios ca să nu te fi respins ori eu, ori Baltag la Poşta redacţiei. Dar ce pot să-ţi fac, dumneata scrii într-o limbă de pe altă lume, chiar şi cînd ne-njuri.

MIRVIC. O iapă de pădurar se bate c-un lup şi-l învinge (pasajul e scris cursiv) şi dintr-o dată „iapa se retrage spre grajd, după ce, mirosind leşul, îşi dă seama că acesta sfîrşise, şi încă înainte să se osîndteze". Fraza asta, atît de proastă, nu se mai leagă cu nimic din restul schiţei — de aceea, te rog, fii foarte atent la cuvinte şi la adevărul lor.

C. TUNICĂ. Nimic mai mult decît „Astăzi cocoşul timpului a cîntat / spărgînd ulciorul cel vechi".

FANTAZIO. Ai scris aceste versuri „pentru ca să-mi aducă în suflet natura". Mie, să ştii, mi-au adus în suflet numai amărăciune, fiindcă m-ai convins, că există oameni pe-aici care nu ştiu de loc românește şi totuşi trăiesc.

A. ON. V. Scrisoarea am primit-o. Acum aştept proza.

IOAN VASIU. Mi-au plăcut aceste poezii mai mult decît primul ciclu. Citez: „Umbra pămîntului doarme sub maluri / Apele-şi caută adîncul în peşti / Sui pe-o cocardă, săltată din valuri / toamna păgînă ce eşti".

Fănuş NEAGU

Neconcludent

Miron Ţic, T.R.G., Nache D., Nicolae Galbin, Florin Motru, A.R. (autorul lucrării „Oră de chimie"), A.R. (autorul lucrării „Mai adu un litru"), Valentin Popescu, H.P., Aristide Mircea, E.G.S., Ingrid G.C., Dora, P. Vladimir, Iafuf.

●

SIROP DE LACRIMI

O mare parte din plicurile primite s-ar putea încadra în ceea ce aş numi maculatură moralizator-didactică. Cu cît „artistului" îi tremură mai tare condeiul în mînă, cu cît ortografia lui este mai „subiectivă" cu atît sfaturile pe care le adresează nouă, muritorilor, sînt mai grave. Un fel de Socrate suprarealist elucubrează producţiuni sfătoase, de tipul:

„Viaţa nu trebuie siluită
Ea trebuie trăită-n
Prezent şi viitor.
Şi viaţa trebuie iubită
Şi respectată mai ceva
Ca pe-un părinte s-au (!) iubită."

Acelaşi autor îşi deplînge nevoşnicia în versuri filozofice de un frumos umor involuntar.

Prin mine se scurge-acum
timpul
Şi-l simt cum în zbor el îmi ia
Oglinda chipului meu foarte
simplă
Un chip banal, pe care nu mi-l
voi mai vedea.

Vă daţi seama, carevasăzică ce poate să fie cînd, după ce că ai un chip banal, nici măcar nu e veşnic.

Alte voci, cu un timbru cam subţirel, cîntă plăcerile iubirii vinovate. Un aer damnat se răspîndeşte din slovele aşternute cu o impudoare cu adevărat feciorească. Un tînăr, cu o caligrafie încă foarte copilărească îşi conjură iubita ipotetică, la modul următor:

De ce nu vii ca să jertfim
plăcerea
Deopotrivă şi cu simţul...?

Acest candid căutător al absolutului în senzaţie intonează afon: „Ah, camera e un altar / Al unei sumbre mănăstiri / în care-amantele — Doar tu — / Vin numai ca s-aprindă lumînare / Menită a ierta păcatul / De-a fi venit. Atît".

Cît de departe sînt asemenea incoerenţe pubertare de spiritul poeziei, e inutil a mai arăta. Voi spune numai că mulţi dintre cei fascinaţi de farmecul muzelor confundă lirismul cu criza de adolescenţă şi versul cu oftatul languros sau cu boncăluitul de primăvară. Este o eroare.

Tot o confuzie este şi asimilarea poeziei cu dulcele şi pufosul. Această infantilă regresiune se întîlneşte mai ales la „artiştii" între două vîrste, care, hîrşîiţi de „contactul cu viaţa", descoperă deodată plăcerea zaharicalelor şi intră într-un univers de diminutive alintătoare, într-o lume cu simboluri de frişcă şi dulceţuri pe băţ. Ei nu mai imaginează infernuri sentimentale ci mici raiuri moi şi călduţe şi varsă, într-o dulce şi siropoasă melancolie, lacrimi cu un ridicat procent de zahăr în compoziţie. Este ceea ce aş numi poezie glicemică:

Într-un colţ ferit de lume,
Lacul mic ca o oglindă
Lin înginî al tău nume
Stele-n valuri vrînd să prindă.

Iarba-i moale, mătăsoasă,
Paşii mei încet, se fring,
Lună tu eşti tot frumoasă
Iar eu singur sînt şi plîng.

Cezar BALTAG

29 MAI 1971

L2

Nivel estetic și snobism

În 1964, la București, Filarmonica din Viena cu Herbert von Karajan la pupitru, după ce-a executat *Simfonia a V-a*, a dat ca supliment în afara programului *Dunărea albastră*. Am întîlnit în zilele următoare persoane cu înalt și grijuliu nivel estetic care se arătau indignate de jignirea adusă publicului românesc : „*Dunărea albastră ?* !“ Dar ce sîntem noi ? Țară subdezvoltată ?“ Eu socoteam, din contra, că gestul muzicienilor a fost de o grație superbă : specimenul suprem al valsului vienez, executat sub bagheta primului șef de orchestră din lume de către formația cea mai calificată pentru aceasta : ce poate fi mai absolut ?

Dar supărarea esteților noștri vine dintr-o concepție foarte exigentă și deci exclusivă asupra artei : valsurile lui Strauss se cîntau la baluri și la terasele berăriilor ; sînt muzică de dans, deci ușoară ; sînt ceva popular, ca, la vremea lor, versurile lui Béranger.

Separația aceasta dintre muzica ușoară și cealaltă e un fenomen de corupere și degradare. Marii compozitori au scris și muzică de dans și romanțe ; în tot cazul, valsul vienez e una din fericitele expresii ale Europei civilizate, cum a fost și menuetul ; Johann Strauss e un compozitor genial (ceea ce nu-mi pare a fi de loc, în schimb, Richard Strauss, de pildă, pe care-l găsesc pretențios și lipsit de har).

Pretențiile acestea de nivel estetic superior și teama de a se compromite cu gusturi prea simple și cu aprecierea unor opere prea accesibile sînt un simptom clar de subdezvoltare intelectuală. Mofturile estetice sînt posibile numai la cine nu are în fond nici un fel de gust pentru artă ca atare, ci doar multă grijă de a părea foarte rafinat și profund. De fapt, aceste mofturi estetice sînt o formă de mitomanie.

Acum vreo treizeci și ceva de ani se bucura de mare trecere printre snobii intelectuali un foarte mediocru scriitor englez, Charles Morgan, autor al unor romane pretențioase și plate în care era vorba de teme „majore“ : moartea, geniul, viața spirituală. Confuzia creată de acest autor a fost destul de mare încît a putut înșela și pe unii intelectuali adevărați (la noi, de pildă, Mihail Sebastian). Cam tot pe vremea aceea, prin hazardul boalei și singurătății, o femeie complet străină de viața literară, a scris, ca să-și întrebuințeze răgazurile forțate, un roman de mari proporții : *Pe aripile vîntului*. Această carte a avut norocul să devină un *best-seller ;* s-a tras în milioane de exemplare, s-a tradus în nenumărate limbi și s-a făcut după ea un film cu cele mai mari vedete ale timpului (pe care, nu știu de ce, nu l-am putut vedea niciodată la noi). Majoritatea „intelectualilor“, care se tot gargariseau cu Charles Morgan, au disprețuit această carte care e totuși o superbă epopee a Americii din vremea războiului de Secesiune, un roman de o rară amploare și forță, în care destinele individuale și societatea ca întreg sînt cuprinse în rețeaua inexorabilă a istoriei. Și astăzi se mai întîlnesc intelectuali cu prea înalt nivel estetic care disprețuiesc această operă mare, lucidă și omenească ; de fapt, n-o disprețuiesc : cred doar că trebuie s-o disprețuiască. Nu știu dacă Margaret Mitchell a mai publicat de-atunci vreo carte : probabil că a rămas o debutantă !

Ca să revin la muzică : cei mai mulți amatori cu nivel estetic ridicat dau batjocoritor din umeri cînd e vorba de operă, în special de opera italiană. Dar *Don Giovanni* nu e altceva decît operă italiană. Stendhal și Schopenhauer admirau fără jenă pe Rossini.

In *A la recherche du temps perdu*, nepoata snobului Legrandin devenită marchiză de Cambremer, persoană foarte *d la page* în materie de muzică, îl disprețuia de moarte pe Chopin și rîdea crunt de soacra ei care-l admira și-l cînta bine ; dar într-o zi, din întîmplare, a aflat de la cineva al cărui nivel estetic avea o altitudine recunoscută, că Chopin e un mare muzician ; atunci a căzut pe gînduri și, cum ar veni, l-a reconsiderat.

Văd pe cîte unii, tot așa, „ființe spiritualizate“, cum ascultă pe Bach (și nu suportă altceva, decît cel mult preclasici sau serialism ; eventual aleatorism) : cu mîna la cap și încruntați, parcă ar juca șah ; parcă Bach n-ar fi scris cea mai senină și odihnitoare muzică ; parcă reculegerea ar fi o încrîncenare.

Arta nu are nevoie de „nivel estetic“ : are nevoie de gust, ceea ce înseamnă libertatea și siguranța spiritului, dar acea libertate obținută prin educație și disciplină. Frica de a-ți place *Dunărea albastră* e mai ales o stare de nesiguranță.

Cît de bine-l înțeleg pe Nietzsche proclamîndu-și cu ostentație admirația pentru Bizet !

Și ce admirabil compozitor e Verdi !

Alexandru PALEOLOGU

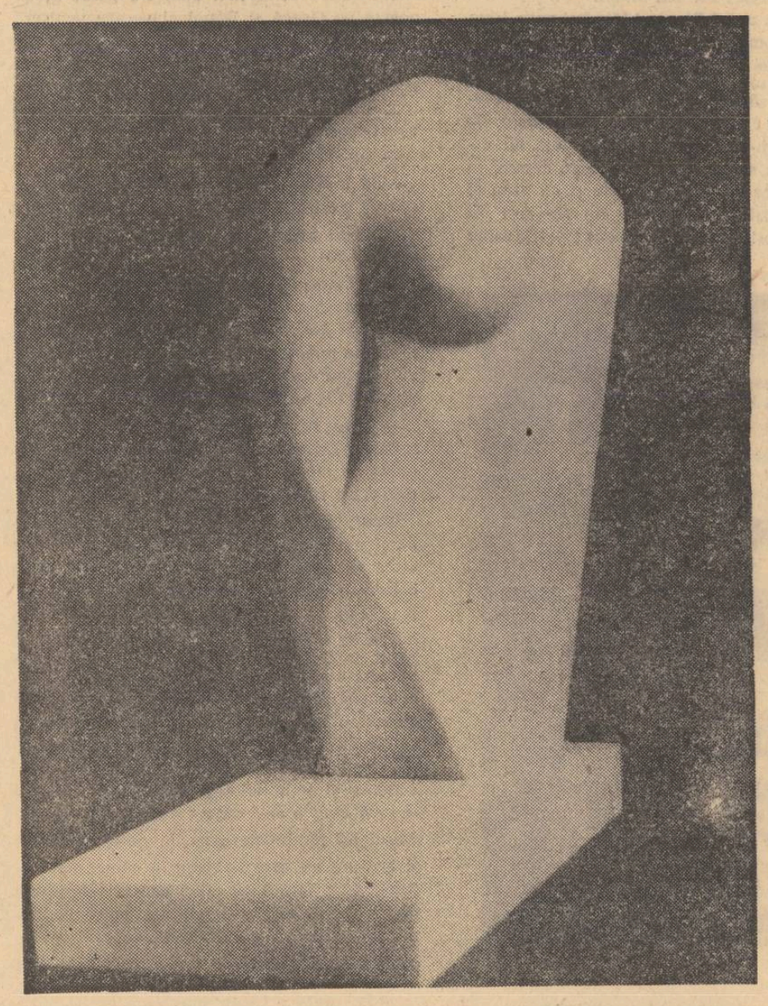

MARIE THÉRÈSE PINTO :

„IMPASUL DORINȚELOR“

DAN MIHAI NĂSTASE

Pasăre de seară

Tu ești un zeu subtil al inserării.
Așa te simt la ora cînd cobori
Dogoritor, din forumul de sori
Nocturni auditori, cînd pling cocorii.
Te-așterni pe pietre calde în tăcere.
Ai măreția unui Apolon
Înfiorat de-al țipetelor zvon,
Înfipte-în seară, tainice, severe.
Îmi pari solemn că-ai descîntra destine,
În adîncirea nopților senine.
Mă readun din cumpenele sumbre,
Sub aripile tale recuprins
Și liniștit, în frămîntate umbre,
Te-admir cum domini peste-întins.

GEORGE ȚĂRNEA

Mansardă fără flori

primește iubito pe marii copii
dintr-o ultimă albă aducere-aminte
iată cum se căznesc să înalțe spre ziuă-n cîmpii
o jucărie imensă de soare cuminte

nu nu le face vreun semn văzîndu-i cum vin
recunoscîndu-te ar fugi speriați înapoi în uitare
privește-i doar și lasă-i acolo în ceasul de iarbă divin
să alerge nestingheriți și rîzînd tare mai tare mai tare

acum primește-mă da mă întorc obosit
ca după o cenușie zi de toamnă nemărginită
azi n-am găsit pentru tine flori în oraș n-am găsit
iar pendula din soare să știi era murdară și era ruginită

dar să nu fugi să nu plîngi
hai vino și reazămă-ți fruntea aici
să te simt lîngă toată inima mea și lîngă tot sîngele cînd îți vorbesc
aș vrea să-ți spun ceva simplu ca atunci cînd eram foarte mici
azi te iubesc și mai mult ... și mi-e cald ... și mi-e somn...
și mai mult te iubesc.

RADU ANTON ROMAN

Umbrele acelea

Smerită te apropii de umbrele acelea
ce de pupilă te-au legat cu săbii moi
și vei vedea că sînt copaci de sticlă
și ce mult e de cînd ei cresc în noi

Atunci tu înțelegi și îți simți pielea
umflîndu-se, crăpînd în coji subțiri.
Înseamnă că-s ai tăi, ai tăi copacii
și îți se potrivesc ca niște mîri

Da, trupul ți-este alb și pe măsură
și gesturile sînt conturul tău,
rotund, ceea ce faci este cît tine
chiar rîul verde din sărutul meu
spărgînd copacii dincolo de bine
spărgînd copacii dincolo de rău

Și numai păr îți crește sus, pe țeastă
nu poți trece dincolo din sete și din foame.
Primește-mă, iubito, vorbesc de libertate
vorbesc încet, purificat ceva în mine adoarme

Îngenunchez pe o gingie neagră
tărîmul unde am ajuns de mult.
Tu mierle adormi, cînd te atingi de seară...
Ea se clatină și dă încet din aripi
cu ochii uzi îți cade-n păr, să o asculți.

Tăceri

Femeie cu trup de pasăre ninsă
pe genele sălciilor venite spre ierni
aceste tăceri, cu carnea prelinsă
din pîntecul nopții în care te așterni

Suie copacii din noaptea rotită.
Unde, în lemn, sufletul apelor tace ?
Prima vorbă din lege rostită
să vezi cum de trupu-ți un zbor se desface.

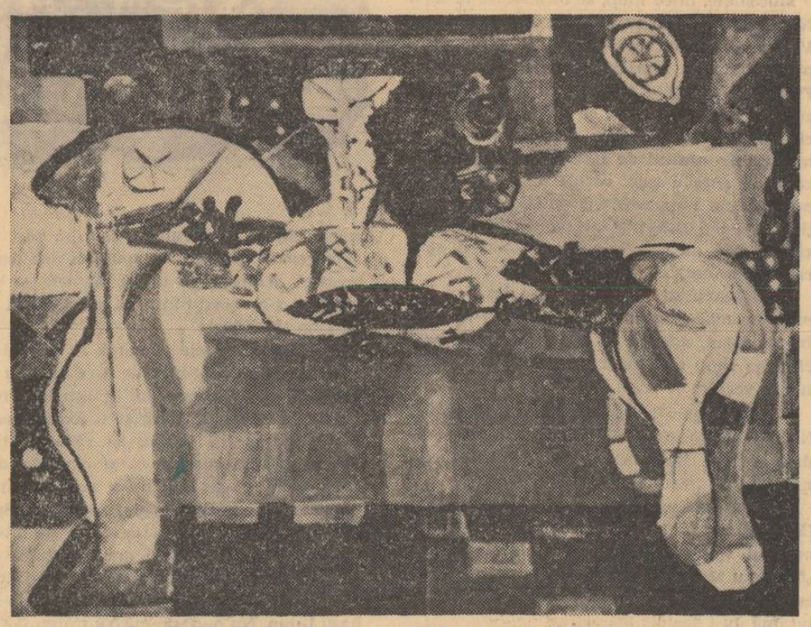

BRUNO CASSINARI : NATURĂ STATICĂ

jurnalul unui martor ocular

Despre idei

Nu, la început n-a fost cuvîntul. Tîrziu de tot, odată cu dezvoltarea intelectului, realitatea a fost transformată în cuvinte, în idei, în noțiuni. Există o întreagă metafizică a ideii, ca și cum, la rădăcina tuturor lucrurilor ar sta ideea, ca și cum întîi a fost ideea de pom și de abia mai tîrziu pomul ca atare. Asemenea convingeri sînt desigur fascinante, au fost susținute de bărbați de geniu, rămîne de văzut dacă sînt și adevărate. Există o întreagă mistică a ideilor, ca și cum universul ar fi feeric populat de idei. „Dimineața ideile merg în vîrful picioarelor“. „Trebuie să ne trăim intens ideile“. Eroul lui Camil Petrescu are o viziune profetică : „Eu am văzut idei“. Această frază care vrea să demonstreze materialitatea ideii a fascinat mulți intelectuali, a căpătat la un moment dat puterea unui imn sacru.

Un om cu idei e considerat un om inteligent. Și atunci se pornește la vînătoarea de idei, idei personale, idei împrumutate, idei luate de la alții, numai idei să fie. El are idei precise în toate domeniile și asta e socotit un titlu de cinste. Vorbind despre Karenin, Tolstoi avea o remarcă de o mare profunzime. Tolstoi, descriindu-l pe Karenin, spunea că acesta are idei foarte ferme tocmai în domeniile în care nu se pricepea deloc. Fermitatea și incompetența nu sînt deci incompatibile.

Ideile sînt o măsură înșelătoare, ele nu ne ajută să înțelegem puterea de pătrundere a unui individ. Am văzut oameni plini de idei subtile care erau în realitate prosti ca noaptea. Am văzut oameni care proclamau cele mai nobile idei și care de fapt erau capabili de toate mîrșăviile posibile. Cineva, un om într-adevăr sensibil, care-și cunoștea limitele, mi-a mărturisit odată : — Nu mă judeca după ideile mele. Eu sînt un prost, n-am nici o legătură cu ideile mele atît de profunde.

Cum, vai, totdeauna trăiesc teama de a nu fi înțeles greșit, trebuie să fac cîteva precizări, poate, anoste, dar absolut necesare. Sigur că în politică, în științele exacte, ideile sînt absolut necesare, inevitabile ; eu vreau să văd dacă și-n viața psihică, în etică, în relațiile noastre cu oamenii și cu universul, ideile au același rol primordial. Eu n-am orgoliul de a da un răspuns, am doar modestia de a cerceta, fără prejudecăți, adevărul, realitatea.

Un proverb indian spune că : „ideile sînt copiii femeilor sterile“. Înțelepciunea indiană vrea să sugereze că ideile pot apărea numai într-un stadiu în care realitatea se degradează, cînd e pustiită de tot ce e viu. După unii autori, filozofia e o stare de degradare a meditației. Meditația, ar fi o înțelegere pură, liberă de cuvinte, de noțiuni, de sisteme, și încercarea de a transforma înțelegerea într-un tot unitar reprezintă un pas înapoi.

S-ar putea ca și această afirmație să fie o idee ca ori care alta. Trebuie să mergem pe un drum mai simplu, să vedem cum se naște în noi „ideea“. Ideea se naște din încercarea noastră de a stăpîni realitatea, și cum realitatea nu poate fi stăpînită, o transformăm în „idei“. Dacă nu ne-ar fi frică, n-am avea idei. Noi credem că, aprovizionîndu-ne cu idei, devenim mai puternici, mai inteligenți. Dar o realitate nu se transformă în idee decît în clipa în care se degradează. Între idee și realitatea pe care vrea s-o sugereze nu există nici o legătură, ideea e cea mai tragică dovadă a despărțirii de realitate. Orice om cu oarecare sensibilitate știe că între moarte și ideea de moarte nu există nici o legătură. Ideea de iubire n-are nici o legătură cu iubirea, numai cînd sufletele noastre se usucă, cînd sensibilitatea noastră se atrofiază, cînd iubirea noastră se refugiază în ideea de iubire. Așa se explică și numeroasele crime care s-au făcut fără rușine în numele iubirii de om. Omul nu e o idee, ci o realitate extraordinară, în măsura în care îl transformăm în idee, ne devine indiferent. A avea idei despre oameni, despre realitate, înseamnă a renunța la cercetarea atentă și vie. Totdeauna oamenii cu idei precise mi-au lăsat o impresie neplăcută, de amorțeală și suficiență. Cînd, mi-am făcut o idee despre un om, într-un fel l-am elucidat, am epuizat problema, nu mai sînt atent la datele care ar putea să-mi contrazică ideea cu atîta efort dobîndită. Astfel se naște o mare primejdie, primejdia de a fi credincios „ideii“ și de a trăda realitatea.

Viața psihică este infinită, ea nu poate fi strangulată în idee. Teama de necunoscut ne silește să ne ascundem în tot felul de idei. Ideea e un adăpost foarte comod pentru spiritele trîndave, instalarea în certitudine înseamnă sfîrșitul creației. Pe planul vieții psihice — căci numai viața psihică intră în atenția acestor însemnări —, adevărul nu poate fi descoperit prin „lupta de idei“. Numai erorile simt nevoia să se lupte între ele și noi numim de obicei adevăr acea eroare care s-a dovedit mai energică, și a izbutit să iasă victorioasă în fața erorii ceva mai plăpînde. Și apoi se creează iluzia primejdioasă că, îndată ce avem o idee despre un fenomen sau altul, fenomenul a fost elucidat, se naște iluzia că adevărul poate fi stabilit odată pentru totdeauna ; îndată ce am ajuns la o idee, credem că am ajuns la un liman și oprim cercetarea realității. Și, apoi, ideea ne împiedică să ne cunoaștem cu adevărat, căci noi ne confundăm cu ideile noastre, tăcem sub apăsarea lor și nu mai distingem nimic.

Încărcarea conștiinței cu tot felul de idei, concluzii, sentințe, transformă individul într-un automat, care, în loc să trăiască, emite mecanic idei aprioric și definitiv stabilite. Acest soi de inteligență strălucitoare și superficială creează un zid în fața realității ; personal, mi-e imposibil să stau de vorbă cu asemenea oameni și îi evit pe cît îmi stă în putere ; ei nu mai văd realitatea, ei văd idei. Nici n-au înțeles bine un lucru și l-au și transformat în idee, într-o idee de care e mîndru, într-o idee care a devenit un capital și pe care o ascund în geantă ca un geambaș. De aceea, auzim și jalbe de acest fel „Uite, domnule, X mi-a furat ideea“. Se caută idei cu disperarea cu care se caută cele necesare existenței.

De cîte ori m-am trezit că am idei nete despre artă, iubire, viață, fericire, am avut o senzație de frig, de pustiu, trăiam un adevărat coșmar. Ideile îmi dădeau o senzație de năclăială, de ceva urît de care apoi trebuia neapărat să scap, să mă spăl, să mă răcoresc, să ies la aer. Cercetarea realității presupune o stare de totală ingenuitate, de totală libertate, ori ideile, fie ele oricît de subtile, pîngăresc această stare și împiedică descoperirea adevărului. Subconștientul sau conștientul — cum vreți să-i spuneți — fabrică incontinuu idei ; frica e cel mai mare producător de idei. Dar înțelegînd cum se naște în noi ideea, de ce ținem s-o păstrăm, de ce sîntem mîndri de aceste cuceriri ; putem să fim liberi de idei, să continuăm cercetarea realității fără nici o povară.

Teodor MAZILU

BARBU CIOCULESCU

ISTORII

Cavalerii traci

Ascult pe scări de tremur cum se-adună
Și cum se surpă vîntul de milenii
Șterse pe-aceste gresii, ca să văd la chip.
Destlăuriți din mantie oștenii
Cu ochii din bob de nisip.

Îi plouă și-i vîntuie de le rupe căpestrele,
Soarele-i macină, noaptea-i mănîncă.
Dar cînd te apropii de piatră
Ridicată li-e spada
Față de-o apă adîncă

În spate au soarele, peste frunte e luna.
Ciinele lor scheunînd sare încă —
Dați-mi numele lor să vă zic :
Săltat-au călare din carne în stîncă
Ori trec înzăuați cîte doi sub portic ?

Restriște

Cînd se sparg frontoanele și cad
În văpaie, pe paie, peste grinda
Ce ținuse subțiori drugii în zid —
Riuri noi se deschid și pietre de vad
Se string din orașe retrase
Sub tufișuri, sub cîrîng.

Atunci vin străinii și trag la mal
O piatră pe care se vede un cal,
O tîmplă cu un călăreț pe văzduh ,
Un bolovan cu un ciine ce sare.
Și le numesc la-ntîmplare.

Se potrivesc așa : calul se duce la păscut.
Călărețul se-așează pe un buștean,
Își șterge de pe frunte o sudoare de o mie de ani
Dar află sub picior spada-n bucăți.
O ridică din lut și-o adună în mantie.

Izbelițte

Te sperii și se smulge briza,
Murii să zboare de la corbi învață.
Din templu la buza pădurii
Ruptă în două rotește friza.
Își scînteie cavalerii
Față în față.

Cel cu soarele-n spate
Se bate cu unul ce are luna pe frunte,
Pînă crește-ntre ei un munte
De oase acoperit cu ulcele sparte
Și nu se mai văd.
Pleacă fiecare departe.

Care în codri, care în vaduri
Numai ciinele sare în loc,
Fără minte, caută, latră. Nu-i simte,
Nu-l mai cunosc. Din piatră
Se tîrăște și piere în găuri
Un șarpe de piatră.

Călărașii lui Mircea

A tunat, a plouat. Valul de iarbă curat
A coborît în mare și s-a-necat.
Pomii făceau mere de fier.
A nins din cer cu frunză moale —
Călări, călări s-au întors și tot
Cu tălpile goale.

Și-au tras piciorul din piatră,
Spada din aer, calul din lut.
Numai mantia li s-a lipit de stei
Și cînd s-o fluture n-au mai putut,
De-a căzut ca un vis de pe ei.

Ilderim i-a văzut și nu i-a crezut.
Subțire, luna i-a căzut în apă,
Caută la vre-un mal și tot sapă,
Să i-o dea călărașii lui Mircea nu vor
Pînă nu-i cheamă pe nume.
Și nici noi nu știm numele lor.

EUGEN BERCA

Achile

Pegașii mării dănțuie spre larg.
Albiți de nori și-nviorați de vreme
Cu muget ritmic undele se sparg
În colții-mbătrînitelor poeme

Pe țărmuri lancea oarbă-a lăstărit
Firave rădăcini în pulpa pietrii
Și valul unduiește liniștit
Șicriul tău etern de hexametri.

Noapte sarmatică

Păsările albe s-au rotit în stol
Încercînd o zbatere de soare
Lîngă soclul sacru marele ocol
Revărsat în goluri de culoare

Palmele-nnoptate parcă s-au desprins
Siluind o platoșă de scînduri
Legănat în spuma craterului stins
Și-a cărării goale dintre rînduri.

Moromete

Proză de

Marin Preda își întrerupe pe timp de trei săptămîni seria articolelor sale, oferind în schimb cititorilor o seamă de capitole din noua ediție a romanului „Moromeții" vol. 2.

PARTEA A PATRA

XIII

Timp de cîteva săptămîni după ploaia aceea din august, Moromete se întrerupea singur chiar dacă era vorba de altceva și : Bă, ce-a mai plouat, făcea, parcă în viața lui n-ar mai fi pomenit una mai mare. Fi-sa, Ilinca și vecinii se uitau la el cam dintr-o parte : întinerise, nu-l mai recunoșteau. Ilinca povestea că înghețase cînd își dăduse seama de cît timp stătea el afară. Moromete își îndreptase umerii, fruntea i se descreți se, mersul îi devenise mai hotărît iar din glas îi pierise acea neliniște adîncă pe care oamenii i-o simțiseră pe arie cînd el încercase să vadă cum va fi viața lor în viitor.

Prietenii lui liberali arătau la fel și cei mai tineri nu înțelegeau bine aceste ciudate stări ale celor în vîrstă. Ei nu trăiseră atît de mult ca să-și dea seama de unde le venea lor această bucurie care îi umplea de vigoare. Nu veniseră ei de la arie cu căruțele pline acasă ? Acolo sus, în pod, nu aveau ei tot ce le trebuia pînă la anu' ? Și un an e lung, pînă la vara viitoare mai vedem ce-o mai fi.

Se știe că mai neliniștiți de viitor sînt cei în vîrstă deși ei au mai puțini ani de trăit decît cei tineri. Dar nu tocmai de aceea se bucură ei atît de tare de cîtă viață le-a mai rămas ? Nu de aceea se neliniștesc ei atît de adînc de lucruri care celor din urma lor li se par trecătoare ? Seninătatea pe care aceștia le-o cer n-are nici o noimă, mai bine le-ar oferi-o. De aceea întîmplările care urmară, deși grave și hotărîtoare pentru sfîrșitul vieții lor, nu îngrijorară mai mult decît altele familiile copiilor lor.

La cîteva săptămîni după treieriș Moromete se pomeni din nou în pridvorul lui cu prietenii săi liberali — Costache al Joachii era atît de turburat încît dacă nu l-ar fi văzut șchiopătînd Moromete nu l-ar fi recunoscut.

— Ce e mă, Costache ? zise

— Bă Ilie, e rău mă ! M-am certat cu al lui Gogoașă și ăla a spus că am împărțit grîul cu el ca să dau cotă mai puțină.

— Păi nu erea, măi, Costache, nevoie să spuie ăla, zise Moromete, toată lumea știe că ai avut tu grijă să vorbești. Ei și ce ?

— A venit Vasile al Moașii cu căruțele și mi-a luat grîul din pod !

— Tot ? ! se miră Moromete știind dinainte că prietenul său mințea.

— Aproape tot.

Se lăsă o tăcere, care confirma că și celorlalți li se întîmplase același lucru. Asta nu era bine. Ce era cu Vasile ăsta ?

— I-a luat și lui Matei, care a împărțit cu soră-sa, zise Costache deși Matei era de față și ar fi putut să spună singur. Dar Matei nu zicea nimic, nu-i mai ardea să se răstească la nimeni. Zice că nu s-au făcut bine calculele cînd erea Plotoagă președinte, mai spuse Costache.

— Păi nu s-or fi făcut ! zise Moromete.

— Nu s-or fi făcut și ce, vine el acuma să le facă el ?

— Uite că vine.

— Nu scapi nici tu, zise atunci Giugudel cu un glas de parcă ar fi vrut să spună că a sunat în sfîrșit, ceasul și pentru Moromete care pînă acum a fost mereu ferit de loviturile pe care alții le-au tot îndurat. Niculae al tău, continuă el, nu mai e la Pălămida, l-au scos de-acolo și nu la bine l-au trimes.

— De unde știi tu, zise Moromete deodată fără prietenie, deși parcă întru nimic zdruncinat. Mi-ar părea bine dacă ar fi așa adăugă. Nu era locul lui acolo, cot la cot cu toți neisprăviții.

— Vorbele astea să nu le mai spui, se răsti atunci la el Matei Dimir foarte îngrijorat. „Dacă vă mai prind că vă adunați la Moromete și vorbiți tot ce vă trece prin cap, cu regret o să iau măsurile necesare și o să vă închid gura".

— I-a plăcut și lui ! se răsti Matei Dimir.

Apoi tăcerea stingheritoare se lăsă iar printre ei. Din grădină, unde trăgea cu maică-sa o urzeală pe război Ilinca se uită intrigată spre pridvor de unde nu se mai auzeau nici risete și nici fum gros de tutun nu ieșea de-acolo ca de pe hornul unei case.

— Ce-o fi cu ei, zise. Și strigă : tată ! Ce faceți acolo ?

— Și ce... mă-si zise deodată Giugudel. O să murim de două ori ? Și prin glasul lui bîlbiit răzbătu brusc un adînc dispreț, care dezvălui tuturor parcă sub o lumină neașteptată că dincolo de firea lui pașnică și bîlbîiala lui se ascundea un om care nu s-ar fi lăsat cu nici-un chip, chiar cu prețul vieții să-i

pună cineva piciorul în șale și să-i rupă spinarea. Să trăiască ei, spuse el mai departe și să-și aresteze pe urmă mamele și copiii după ce s-or aresta între ei și n-or mai avea pe cine să aresteze.

Își mișcară oasele și parcă se treziră dintr-o încordare supremă, de care însă nu știuseră nici ei. Se uitară unii la alții cu privirile încărcate de viață, parcă ar fi fost oameni tineri. Redeveniră senini, își răsuciră țigări, și începură să fumeze ca și cînd declarația lui Giugudel i-ar fi eliberat de o povară.

— Ei, ia spune Moromete, zise Matei. Spune, mă, fir-ar să fie ea a dracului de situație, că eu credeam că dacă am îmbătrînit o să aibă grijă feciorii de mine și n-o să fac altceva decît să umblu de colo pînă colo și să beau tutun. Nu ne lasă, mă, să trăim, iar ăștia tinerii te uiți la ei și vezi după ochii lor că nu înțeleg nimic. Bă, zic, pămîntul, ce faceți ? Ce să facem ? zice. Cum ce, vi-l ia, orbilor, voi nu vedeți ?

— Pînă în ultima clipă, Matei, pînă la cea din urmă suflare trebuie să te zbați și să dai din mîini, zise Moromete. Și cine nu-și dă seama de asta e și el un orb. Asta e ! Și mie în loc să-mi pară bine, nouă la toți, să ne pară bine că băieți ca Niculae al meu sînt acolo și feresc lumea de rele, atît cît se poate, cît e omenește posibil, ne apucăm să-i judecăm, că de ce n-au făcut și n-au dres. Parcă ar fi ei vinovați și ar fi adus ei vîntul care trece uite așa dintr-o parte a lumii spre alta, lume care își vedea de treburile ei cum își vede omul de-ale lui pe cer senin. Eu am stat cu el de vorbă. El are credința asta, că lumea, așa cum era ea cînd a deschis el ochii pe pămînt, nu e bună, și trebuie schimbată. El n-a văzut, săracul, că lumea asta am fost eu, eu l-am oprit să mai meargă la școală, mi-a luat Dumnezeu mințile, am crezut că o să-mi aduc băieții îndărăt și am strîns bani, n-am mai putut să-l mai țin. N-am reușit, cu toate că m-am străduit, știam că o să fie rău de ei trei, un părinte știe și uite că unul muri pe pămînt străin aruncat într-o fîntînă și altul e bolnav de oftică, din ambiție. S-a ținut de la mîncare să nu cheltuie să-și ridice casă în București ca să-mi arate el mie, prăpădîtul, că și el e om și a avut dreptate să plece de-acasă. Că îl năpăstuiam eu. Am știut dinainte ce era în mintea lui înainte chiar ca să-i vie lui gîndul și m-am speriat, Matei, și am început să muncesc pe brînci și să alerg de la munte la baltă, știți și voi că am mers împreună mai mult decît am alergat eu toată viața. Să nu-mi omor caii, mergeam, vă mai aduceți aminte, cu mîna pe loitră, prin ploaie și sloată și nu mă urcam deasupra în căruță, decît cînd îmi dădeam seama că-mi amorțesc picioarele și nu le mai simt. Și m-am dus la ei cu chimirul plin de bani și cu un pogon de pămînt cumpărat la loc. N-au vrut Matei, n-au vrut Giugudel, n-au vrut Costache. N-au vrut mă, să se întoarcă îndărăt ! Și acum numai de Achim aud că e bine sănătos, dar mare scofală n-a făcut nici el pe-acolo. Puteam eu să-i spun copilului pe vremea aia : Niculae, așa și pe dincolo, mi se prăpădesc băieții pe la București, au ajuns măturători de stradă, nu mai pot tăticule, să te țin mai departe la școală, ai trei clase secundare, intră și tu cînd te-i face mai mare funcționar pe undeva. Degeaba i-așI fi spus, că n-ar fi înțeles. El o știa pe-a lui. Și după ce se termină războiul, îl prinse vîntu-ăsta. Mă, orice se poate face pe lumea asta, dar nu să vii colea în sat și să zici : care ești bă, prost, treci încoace să te fac mai mare peste ceilalți și să-i conduci tu pe ei... le muma în c... la toți ! Le-arătăm noi la ăi care zic că sînt deștepți ! Ori, Niculae nu era prost, el s-a dus fiindcă l-a chemat unul care n-a vorbit așa, și vii tu și-i ceri lui să îndrepte el, un om fără știința lumii, ce fac rău ăilalți, pe care nu i-a ales el și nu i-a făcut el mari. Trebuie să fii slab la minte ca să crezi că a născocit el, de pildă, ordinul privitor la bazele de recepție și cîte corpuri străine să aibă grîul. Vedea și el că e o neghiobie mai mare decît toți care au dat ordinul ăsta, că mi-a și spus. Nu, că să-și fi dat dimisia și să fi plecat din sat ! Hm ! Și ce-ar fi făcut ? L-ar fi dat afară din partid și ce-ar fi ieșit de-aici ? Nimic. Pe cîtă vreme stînd acolo putea opri, atît cît putea mîna prostului să nu ajungă să umble el cu ea peste toate cîte lucruri bune au mai rămas pe lumea asta, și să le strice. Și uite că acum nu mai e. E adevărat, Giugudel, de unde știi ?

Giugudel nu răspunse îndată. Nu vroia parcă, prin sunetul glasului lui, să oprească șuvoiul povestirii lui Moromete sau să-l abată pe altă albie.

— E adevărat, o să-ți spun de unde știu. Dar e adevărat absolut. L-au scos de-acolo.

— De ce ? întrebă Moromete liniștit.

— Asta nu știu.

— Ei, uite, să mai vie Nae Cismaru, sau alt prost care se crede mai deștept decît alții, care nu mai poate de bine și vrea ca toată lumea să-i aducă lui toate avantajele la nas, și să zică he, păi Niculae ăsta al lui Moromete cum putea el să admită să se întîmple pe arie ce s-a întîmplat ? Poftim, acuma nu mai e, de ce nu se duce el în locul lui să îndrepte lucrurile ? E lesne să stai la tine acasă și să pretinzi altora să facă și să dreagă. Și tu ce să faci ? Măcar dacă ai fi o minte cinstită și ai recunoaște că nu te pricepi la politică, sau ai altă credință, și că prin urmare orice ar fi făcut Niculae ție nu ți-ar fi plăcut fiindcă de fapt toată credința lui ție ți se pare greșită. Ei, nu mai spune ! Și a ta care e ? Dacă o ai, pune-ți pielea la bătaie pentru ea, nu pretinde doar altora să renunțe la a lor.

— Cine zicea ? întrebă Matei.

— Cine să zică ? Biznae ! Mie îmi pare bine, repetă Moromete, chit că ani de zile ne-a mai ferit și pe noi de una și de alta. Dar îmi pare rău că băiatul o să sufere. Ți'nchipui ! E tînăr și ce-o să facă el pe de margine, cu credința în el ! ? Că mă apucai să vă spun. De mii de ori m-așI fi considerat în fața lui vinovat, decît să-l văd că începe să creadă în lucruri pe care nu le cunoaște și că vrea el să strice niște rosturi care nu ele sînt de vină că a fost lovit și n-a putut să-și urmeze timp așa, fără să clipească, cu privirea împăienjenită. Să sperăm, reluă în cele din urmă cu glas ferm, că o să se întoarcă negreșit la ce i-a plăcut lui de cînd îl știu eu ; cartea ! Și o să se pună cu brîncile să învețe și să ajungă ce-a vrut să ajungă de mic. Altă cale nici nu are ! E tînăr !

— Și ce facem noi acuma Moromete ? zise Costache. Așa e, Niculae o să-și găsească el drumul pierdut, dar noi ce facem ? Stăm așa, să ne ia bucatele din pod ? Ce-ar fi să mergem toți la Vasile ăsta și să vorbim cu el.

— Bucatele n-ar fi nimic, zise Moromete. Îți ia o parte, două părți îți mai rămîn, și să vă spun un lucru, n-o să credeți cum nu l-am crezut nici eu, dar pe urmă m-am gîndit că n-are nici un rost să mă mintă el chiar pe mine, Niculae. Domnule, prețul pe care îl plătește statul per chilogram de grîu sau de carne, ăsta e prețul de pe tot globul, nu-ți dă mai puțin cum cred unii. Atît că nu te lasă să-l speculezi. S-a schimbat situația cînd prețul grîului pentru toată Europa se stabilea aici la noi la Brăila și era leul cît roata carului. Pe mine chestia asta cu cotele mă lasă absolut rece, chit că alții umblă cu gura căscată prin piețele Bucureștiului și-ar vrea cu un sac de zarzavat să cumpere un aparat de radio. Radio ăla îl face cineva și ce leafă ar trebui să aibă să-i plătească lui alde Niculae al Niculii chilul de carne cît vrea el ? Mie mult mai rea mi se pare ideea că Vasile nu din capul lui i-a spus șefului de post să ne amenințe. De-aia eu zic că nici nu trebuie vorbit cu Vasile.

— Dar cu cine ? se răsti Matei, care se vedea cît de colo că istoria cu prețul mondial al grîului în ceea ce îl privea nu numai că nu-i plăcuse, dar i se păruse o bazaconie.

Moromete trase adînc din țigare, se posomorî și începu să-i contemple fumul albastru care ieșea din ea pe la ambele capete.

— Vasile, zise Moromete, seamănă oarecum cu Niculae, tot așa, e greu să stai de vorbă cu el, el știe una și bună, că trebuie să se aleagă praful din tot ce-a însemnat cît de cît ceva în satu-ăsta și așa o să și facă, să țineți minte de la mine, fiindcă lumea i-a băgat în cap că alde Năstase ar fi omorît-o pe mă-sa și e adevărat că feciorii ăluia au intrat peste el și unul l-a ținut iar ălălalt a lovit-o pe muierea lui peste obraz. Pune-te în locul lui ! La Niculae, domnule, ideea coprindea așa, lumea, fără nici-o dușmănie, dovadă că am văzut eu cu ochii mei cum i-a gonit de la poartă pe Geacă și Dănălache, care veniseră să-l spună pe Bilă, că atunci în '46, Bilă era smintitul care urla și era să-l omoare cu goga. Nici n-a vrut să-i lase să vorbească.

— Cu cine, atunci, Moromete să vorbim ? zise Costache.

— De pildă cu Isosică !

Asta însemna că nu numai cu el. La cine se mai gîndea Moromete ? Costache se îndoi :

— Crezi tu că ăsta a făcut vreodată cuiva un bine ?

— A făcut, afirmă Moromete, prin faptul că n-a făcut rău ! E o chestiune aici : de ce l-a apărat el pe Vasile ăsta să ajungă președinte, și nu l-a apărat pe Plotoagă, care față de Vasile era un om de înțeles, cu toate că mai striga și el, hă, bă ! Eu l-așI întreba !

— Vreai tu să vorbești cu el ? se miră cu însuflețire Costache. Vorbește Moromete : Îndărăt ce mi-au luat n-or să-mi mai dea ei, dar să nu vie să-mi mai ia !

Temerea asta a lui Costache însemna că atît cît îi mai rămăsese în podul lui era departe de a mai înceta să mai fie o ispită pentru colectorii care cutreierau încă pe uliță.

— Asta e, reluă Moromete cu un glas de parcă ar fi vrut să încheie și să scoată la lumină și un adevăr pentru o mai lungă durată, o să mă duc să vorbesc cu Isosică (fiindcă e un om care îți face așa un semn de bună ziua cînd te vede) și o să mai mă gîndesc eu ce trebuie făcut, n-o să mă doară gura să vorbesc și cu Vasile ăsta, fiindcă l-ați văzut, venea și el pe la noi și sînt curios să știu ce-o să zică cînd o să-i spun : mă, Vasile (și aici glasul lui Moromete avea iar acele subțirimi și grosimi cu care își juca el comediile) întrucît prin faptul că niște oameni se adună pe pridvorul unuia sau altuia constituie un pericol pentru regimul care ne-a scăpat de robia *facistă* ? Ai văzut și tu ! Nu cădea nici

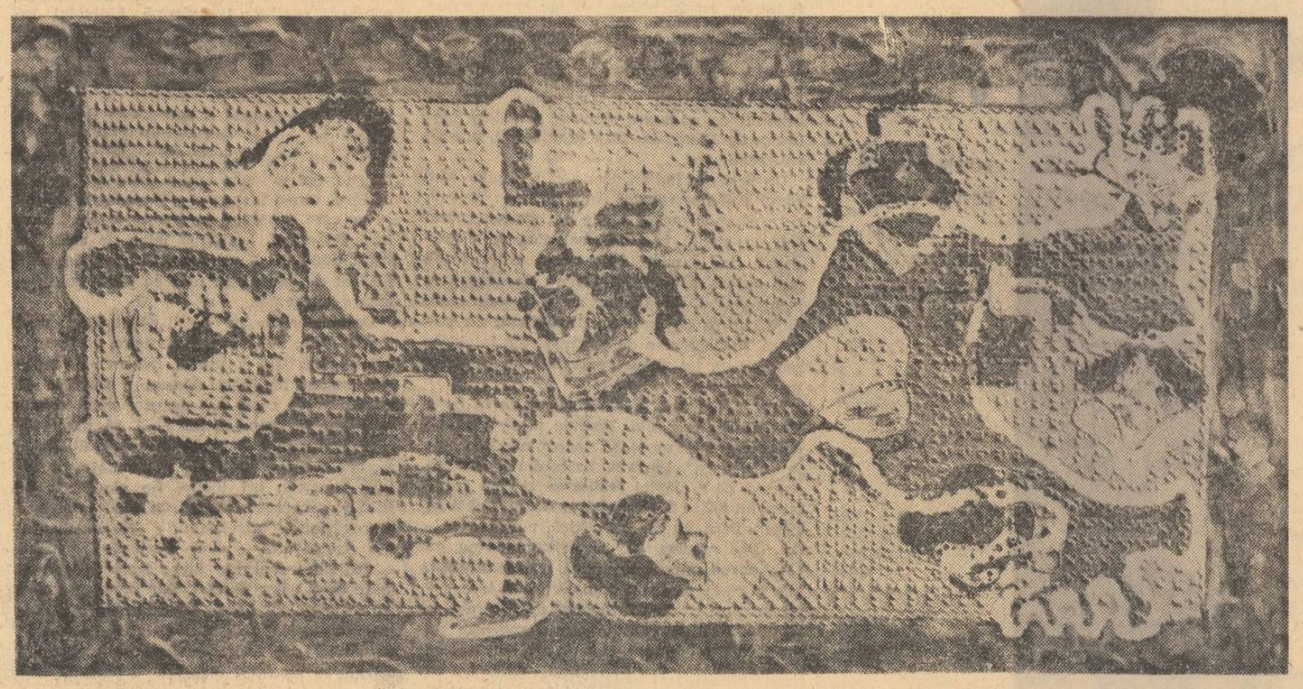

și Isosică

guvernul din vorbele noastre și nici pe tine nu te-am împiedicat să ajungi președinte. Bravo ! Vezi-ți de drumul tău, dacă crezi că e chiar drept să distrugi agoniseala altuia și la ce folos s-ar ajunge, dar nu te lua după ce ți se cere să faci, zi și tu că ai făcut și că toată lumea de la mic la mare, laudă guvernul și o să stai mulți ani în fruntea satului. Da, exclamă Moromete, dar eu mă tem de altceva !

Și Moromete se ridică de pe pridvor acuma pe deplin senin și cu expresia aceea de tinerețe revenindu-i pe deplin în privire. Avea în luminile ochilor luciri care erau parcă resimplu, așezîndu-se pe banca de lemn alb. cînd Vasile o să te dea și pe tine laoparte și n-o să mai fii nimic, ce-o să te faci, Isosică ?

Nici nu se uita la el, își încreți fruntea si scruta îngrijorat podeaua, ca și cînd Isosică ar fi fost fiul său cel mare Paraschiv, a cărui soartă nu înceta să-l îndurereze. Contempla acest viitor nesigur și plin de amenințări, la care se referise, își duse mîna la flanelă învăluindu-se parcă în tăcere și începu să-și răsucească și el o țigare. Isosică nu-l pîndise, dar îi dădu cînd țigarea fu gata, peste masă, să aprindă.

Marin Preda

flexe îndepărtate ale unor teritorii care nu se vedeau. Începu să coboare scările pridvorului și o luă încet spre grădină lăsîndu-și fără să le spună cît lipsește, musafirii singuri. Întîrzie destul de mult și cînd reveni ușui foarte grijuliu un cocoș, care mînca mălaiul unei cloști cu pui întîrziați. Apropiindu-se de pridvor, nu urcă, rămase la distanță și începu să se uite stăruitor peste drum.

Foștii liberali poate că înțeleseră că trebuie să plece, dar cum să plece tocmai acum ?

— Hai, bă Moromete, vino încoace și spune-ne ! se răsti Matei exprimînd pe față nerăbdarea tuturor.

Moromete se smulse parcă cu greu din contemplarea a ceea ce văzuse el că se întîmplă pe drum și urcă în sfîrșit în pridvor.

— Mă, urît tată a mai avut și băiatu-ăsta al lui Stancu Tumbii, zise el pe deplin detașat de tot ceea ce se vorbise mai înainte. Are un ochi care parcă îi cade în gură.

Matei trase, de enervat ce era, o înjurătură. Nu-i ardea lui acuma de al lui Stancu Tumbii și de poziția ochilor lui.

— Mă tem de altceva, zise în sfîrșit Moromete, dar parcă uimit de cuvinte de a căror importanță părea chiar covîrșit. Cînd lucrurile pornesc de se dau de-a rostogolul la vale, ele nu se liniștesc pînă nu ajung jos și n-au unde se mai rostogoli. Ce putem noi împiedica ? Lumea asta se ține bine pe picioarele ei, sau primului nebun care îi vine în minte s-o dea peste cap, o dă ? ! Asta e întrebarea.

— Hai, bă Moromete, vorbește cu ei, măcar vezi ce zic, nu da îndărăt, că am vorbi noi, dar tu știi mai bine de la Niculae cum să-i iai, zise Matei.

— Așa e, întări și Giugudel.

Dar Moromete, cu fruntea plecată, răsucindu-și o nouă țigare nu dădea nici un semn că le auzea îndemnurile. Și nu spuse nimic nici în minutele care urmară. Tăcea și fuma. Vedea ceva înainte ? Se gîndea ?

— Hai bă, să plecăm, că se face noapte, zise atunci Costache ridicîndu-se pe neașteptate, ca și cînd și-ar fi adus aminte că în tot acest timp cît a stat aici, a uitat de ceva foarte important.

Începură toți să coboare scările și o luară repede spre poartă fără să se mai uite în urmă și fără să se aștepte unii pe alții.

XIV

Cînd Costache spusese „hai să plecăm că se face noapte", ăsta era un fel de a vorbi : soarele era încă sus Nu mai aveau însă treabă acolo, s-ar fi scurs vremea de pomană dacă mai stăteau. Mai mult nu aveau ce afla de la Moromete în acea zi.

Soarele abia trecuse de vîrfurile salcîmilor. Era o după-amiază de septembrie, cu lumină multă ca și în plină vară, dar cu căldură mai puțină. Moromete plecă de-acasă îndată ce prietenii săi se îndepărtară.

Se duse direct la Isosică. Noul responsabil al morii stătea în biroul acela care semăna de departe cu o gheretă, și din care conducea măcinatul pînă acum cîteva săptămîni Adam Fîntînă. Aceleași hîrtii făcute varză îi dădeau acum de furcă și lui Isosică. Le lăsă însă așa cum erau de îndată ce îl zări pe omul care intrase peste el și își dădu seama cine e. Își ascundea însă bine, ca de obicei, și mirarea și curiozitatea în fumul de tutun care îi urca pe dinaintea ochilor din țigarea pe care o ținea în felul acela al lui, atît de gînditor și grijuliu, între degete. Se uita însă direct, în tăcere deplină, la Moromete, neajutîndu-l cu nimic să intre în vorbă, neinvitîndu-l să ia loc, neîntrebîndu-l nimic.

— Și mîine, poimîine, zise Moromete

— Ce s-a întîmplat, nea Ilie ? zise în sfîrșit Isosică la fel de îngrijorat parcă de soarta omului care venise la el, ca și cînd ar fi fost taică-său.

— Niculae al meu, domnule, zise Moromete, mai bine pune mîna pe plug sau încalică pe-un tractor și ară pămîntul (care trebuie arat orice-ar fi !) decît să-și zîmbească fasolele cum făcea Biznae cînd stătea de vorbă cu al lui Pretorian ca să arate că ei doi sînt prieteni. Noroc că ăla nici nu se uita la el, cu toate că mare brînză nu era nici de capul lui.

— Îl bag în... mă-si și pe Biznae și pe Pretorian, zise Isosică devenind și el gînditor.

Și nu mai adăugă nimic. Era adică de aceeași părere cu ceea ce spusese, dar și cu ceea ce nu spusese Moromete.

— Și atunci, zise Moromete, poți să-mi spui de ce te-ai speriat tu și te-ai dus acasă la Vasile să-l ajuți să ajungă președinte ?

„Dacă gîndești ca mine și în general ca noi, ăștia, oameni mai în etate, se înțelegea din glasul lui, poți să spui cum ai putut să faci o astfel de prostie, care o să te coste, cît o să ne coste și pe noi, adică ceea ce știi și singur ce amenințări ne trimite Vasile, dacă nu și mai mult, dat fiind că tu ești om tînăr și ai alte ambiții ?"

— Cum să nu, zise Isosică.

— Ei, de ce ? sînt curios.

— S-au încîrligat două lucruri, nea Ilie, zise Isosică.

Și se apucă și trase cu atîta precauție și atît de îndelung din țigare, încît după ce o luă de la buze și începu pe îndelete să povestească, minute în șir el vorbi cu fum în gură, care parcă nu se mai termina.

— Primul lucru, zise el și apoi tăcu.

Se întreba parcă dacă să spună sau nu ceea ce se aștepta de la el ? Se hotărî : trebuia spus din moment ce toată lumea putea gîndi că ar fi făcut, prin urmare, o prostie, așa cum o dovedea venirea aici la el a acestui om atît de respectat.

— Pe Vasile ăsta, începu el, eu l-am împiedicat cît am putut să nu iasă din curtea lui, dar el s-a dat la fund ca rața și cînd a scos capul deasupra, a ieșit departe. Nu-ți spun ce cred eu. Îți spun ce e. Ași fi luptat cu Vasile dacă ar fi fost numai atît. Dar mult n-ași fi luptat, fiindcă nu l-ași fi putut împiedica și aici se încîrligă prima situație cu a doua.

— Care ar fi prima ? zise Moromete.

— Nu ți-a spus-o Niculae ?

— Nicidecum.

— Niculae e vinovat de ridicarea lui Vasile.

— Ei nu mai spune, exclamă Moromete vesel.

— Ai să vezi, și dacă nu mă crezi, gîndește-te, adu-ți aminte. La începutul campaniei o fată de la U.T.M., secretara raionului cu tineretul, l-a căutat pe Niculae pe cîmp și a încercat să-l convingă să-l sprijine pe Vasile în intenția lui de a forma aici o gospodărie colectivă și de a lupta concomitent contra noastră, a mea și a lui Plotoagă, care știi și dumneata că ne-am opus. Lui îi convine G.A.C.-ul, nu pierde nimic, din contră, îl ajută, fiindcă n-are nici pămînt, nici vite. O să-ți spun la urmă ce gînduri, adică nu ce gînduri, că le pune în practică, ce metode are de gînd să folosească să-și atingă acest scop, care vine și în planul raionului. Acolo, știu eu, se spune așa : dacă sînt posibilități și : prin liberul consimțămînt. Contra metodelor de constrîngere... Dar să ne întoarcem la întîlnirea de pe cîmp dintre activista de tineret și Niculae. Niculae o asculta cum îi spune toată povestea lui Vasile și cum noi așa și pe dincolo i-am făcut și i-am dres... La urmă de tot Niculae i-a răspuns așa : „Oriunde intri într-un sat, dai peste unul ca Vasile ăsta cu o istorie așa cam dubioasă... Trebuie să fim atenți și să nu facem jocul unuia sau altuia". Și i-a întors spatele. Foarte bine, am zis eu cînd am auzit, dar acum spun : foarte rău. Trebuie să te gîndești cui spui asemenea cuvinte. Cine e persoana ? Ei, ce interes are să susțină așa de tare pe unul sau pe altul ? Ei, persoana era secretara raionului U.T.M. Dacă ea îl apără pe unul ca Vasile, însemna că știa ea ceva. Nu știu ce, dar era clar, ținea la el, cu toate că Vasile are și el un Dumnezeu la care se închină în fiecare zi și nu și-ar întoarce capul după alta : Florica, muierea-aia a lui mică și fetița. Prostia lui Dan și al lui tat-său și care o să-i coste viața (numai viața fiindcă pămînturile or să fie colectivizate la toată lumea) a fost asta, că au lovit-o pe Florica. Omul, oricît ar fi el de mic, are și el pe cineva la care se închină. Dar să ne întoarcem la secretara de tineret. Ținea la Vasile ca la un prieten. Oamenii au și prieteni, nu ? Niculae nu și-a dat seama. Și fata asta văzînd că n-are cîștig de cauză cu activistul Niculae Moromete s-a dus la regiune, la primul-secretar și i-a povestit toată tărășenia. Crezi că ar fi avut timp un ștab așa mare s-o asculte ? De-acolo de unde conduce el știe el altele și mai rele decît a unui oarecare Vasile al Moașei din comuna cutare raionul Pălămida. Dar aici vine al doilea lucru care s-a încîrligat cu primul : fata era rudă cu primul-secretar și el a ascultat-o. Ce fel de rudă, n-aș putea să-ți spun, destul de rudă ca s-o asculte și să-i dea dreptate. Și uite așa pleacă într-o zi din sat și lipsește două zile Vasile al Moașii și este primit în audiență la primul-secretar. Ce-au discutat acolo, n-aș putea să-ți spun. Dacă ai avea pretenția asta ar însemna să-mi ceri să știu prea multe. Era obligat Niculae să știe toate astea ? Nu, nu era dar cînd ceva iese rău, rezultă că trebuia să știi. Asta sau altceva n-are importanță. Fapt e că nu trebuia să procedezi cum ai procedat. Eu cum am aflat la timp și am tras toate concluziile ? Puteam să nu aflu, dar m-a mirat ceva. Aveam noi o înțelegere, eu, Plotoagă, Bilă, Zdroncan și Mantarosie pe care l-am atras mai pe urmă. Și cineva dintre noi ne-a trădat. Cui ? Tocmai persoanei pe care aveam de gînd s-o aranjăm. Prin cine ? Ei, prin cine crezi ? Prin Vasile ! Și nu mai aveam stare neam. Mă, de ce prin Vasile ? Ce caută Vasile aici ? Că de ce ne-a trădat, mai înțelegeam, îmi spuneam că e unul dintre noi care joacă pe două fețe. Cine știe ? Dacă nu izbuteam ? Și pînă la urmă ce-am zis eu ? Bă, i-a

s-o pun eu pe Ciulca mea să afle ! N-am vrut să recurg la serviciile muierii, fiindcă muierea întotdeauna îți cere ceva în schimb, mi-a și cerut și a trebuit să-i satisfac această dorință. Ei, și a aflat ! Două lucruri : una, ce ți-am povestit eu pînă acuși, și al doilea trădătorul. Erea Zdroncan, care și el aflase de audiență, și înțelesese că Vasile va veni mai devreme sau mai tîrziu în fruntea comitetului executiv. Și atunci s-a dat cu el și nouă nu ne-a spus nimic, nici măcar lui cumnatu-său Plotoagă. L-am iertat că n-aveam ce să-i fac. Ei, și se punea acuma marea întrebare : ce fac eu ? Am doi dușmani, unul pe care îl știi, sau l-ai ghicit, Fîntînă, și al doilea Vasile. De Fîntînă nu mi-erea frică, dar de Vasile, da. Și mi-am spus așa : Vasile, deocamdată, dacă lupt cu el și îl susțin mai departe pe Plotoagă, nu vine el așa repede președinte. E adevărat, dar și cînd o veni (că de venit vine !) ne curăță pe toți absolut. Ai să întrebi de ce erea obligatoriu să vină ? Numai din pricină că vrea el și că reușise să ajungă în audiență atît de sus ? N-ar fi fost suficient ! Dar evenimentele din vara asta de pe arie arată că unul ca Vasile ar fi căutat mai devreme sau mai tîrziu, raionul, pentru scopurile pe care ți le-a spus amănunțit Niculae (le știi și dumneata !) și Plotoagă nu mai corespunde. Ce am făcut eu ? Am ales varianta a doua, să-l ajut să vină mai devreme și să-l părăsesc pe Plotoagă (l-a părăsit el cumnată-său, darmite eu !) Și m-am dus la Vasile acasă și i-am propus alianța. Și Vasile s-a dovedit deștept. În tot cazul s-a gîndit că nu eu sînt primul lui dușman, ci văru-său. Și ca să poată cît mai curînd să-l nimicească pe el și pe tat-său, pe alde Năstase adică, nici nu s-a mai uitat că face alianța cu mine.

— Și presupunînd că Niculae ar fi ascultat-o pe fata care zici și l-ar fi sprijinit pe Vasile contra voastră, nu pornești de la presupunerea că ar fi fost tot aia ? zise Moromete. Întrucît în cazul ăsta mai e vinovat Niculae, cum zișeși ?

— Nu e tot aia, zise Isosică.

— De ce ?

— Fiindcă ne-am fi împăcat noi cu Vasile fără să-l împingem atît de sus.

— Crezi că v-ați fi împăcat ? se îndoi Moromete.

— Dacă i-așI fi dat pe Dan și pe tat-său pe mînă ar fi fost suficient și cu asta s-ar fi terminat totul.

— Te contrazici, îl întrerupse Moromete.

Isosică se gîndi.

— Stai să vezi, se corectă el. Sigur că problema rămînea în picioare, dar așa stînd lucrurile am fi căutat noi un alt Vasile cînd ne-am fi dat seama ce vrea raionul și Plotoagă nu mai e bun și nu ne-am fi pomenit noi vrînd-nevrînd cu unul care e pus pe fapte mari. Am fi știut cum să-l anihilăm pe Vasile al Moașei și cum să împingem în față un alt Vasile, care nu i-ar mai fi acoperit pe cei bogați, dar nu s-ar fi apucat să dea în oameni ca dumneata.

— Și cum l-ați fi anihilat pe Vasile al Moașei ?

— Lăsîndu-l de pildă, să facă el aici la noi o gospodărie colectivă ! L-am fi susținut să fie el președintele. Nu ne-ar fi durut. Așa, acuma o să facă în așa fel încît o să mă oblige și pe mine să intru. O să intru cu un pogon. N-am încotro.

— Și crezi tu, Isosică, că e cel mai mare rău care te așteaptă pe tine de-aici înainte ? zise Moromete înveselit parcă de faptul că acela își vedea cu atîta blîndețe viitorul.

— Ce-așI putea să fac ? zise Isosică.

— Nu te gîndești ?

— Nu.

— Mai e lume în sat, zise Moromete.

— Nu înțeleg.

— Mai e lume în sat care să aleagă alt om mai cu scaun la cap decît Vasile ăsta. Singur ai spus că ai fi făcut tu rost de alt Vasile dacă nu venea Vasile ăsta ! Fă acuma !

— Acuma e prea tîrziu, zise Isosică.

— Pentru că te gîndești la unul mai slab ca el ! exclamă Moromete. Gîndește-te la unul mai tare.

Isosică tăcu o vreme îndelungată. Înțelesese. Nu degeaba se spuneau despre acest om atîtea povești. Avea mintea pătrunzătoare. Știa totul. Îl pierduse pe Niculae, voia să se apere.

— Vreai să spui, zise Isosică într-un tîrziu, că dacă nu-mi găsesc un alt om pe care să-l sprijin și să-l sprijine și lumea și să-l pun să se opună lui Vasile, și să fie mai tare ca el, o să am și eu soarta lui Plotoagă ?

— Da cum !? exclamă Moromete.

— Vreai să-ți spun drept ? exclamă și Isosică cu un glas atins parcă de o boare de tristețe. Așa e, așa trebuie făcut și faptul că Vasile n-are de gînd să țină seama de oameni ca dumneata și recurge la amenințările care ți s-au transmis și pot să spun că vor fi puse în practică, dacă vă mai adunați, mă îndreptățește să nu părăsesc terenul. Fiindcă așa aveam de gînd: cît o fi ! îmi ziceam, și pe urmă mă întorc la treburile mele, ca orice om, dar două dificultăți se ridică la orizont : una, Vasile e foarte deștept, va face acum în comună o gospodărie colectivă, a și pus pe picioare un comitet de inițiativă și cu meritul ăsta o să fie imposibil să-l clintești de pe poziția lui. Al doilea : care să fie omul capabil să-l înfrunte ?

— Pe cine are de partea lui ? întrebă Moromete cu un glas de parcă ar fi spus : n-are pe nimeni !

— O să-și adune destui. Se găsesc ! Găsești orice ! își aminti Isosică de acest adevăr rostit o dată de Aristide.

— Domnule, lumea asta la care el le ia bucatele din pod, e cu el !? îl întrebă Moromete parcă stupefiat de faptul că Isosică tot nu înțelegea.

Se lăsă iar o tăcere.

— Vreai să spui că există cineva în sat care să facă același lucru și totuși lumea să fie cu el ?! zise în sfîrșit Isosică uluit parcă și el că ăsta ar putea să fie gîndul lui Moromete.

— Da' ce credeai că vreau să spun ?! rise parcă Moromete.

— Adică ? Fii mai clar. Te gîndești la un om anume ?

— Se înțelege de la sine.

— Ei, cine e ?

— O să ți-l spun eu. Nu sînt sigur... Adică nu că nu sînt sigur. Nu știu. N-am mai stat de mult de vorbă cu el. După ce stau cu el de vorbă o să-ți spun și cine e.

— Mă faci curios, pe cuvîntul meu ! zise Isosică. Spune-mi-l și mie ! Asta ar fi chiar prea de tot să existe un astfel de om și eu să nu mă fi gîndit la el.

Moromete drept răspuns se ridică. Celălalt ieși pe după biroul său și îl însoți pînă ce ieșiră din curtea morii, care era de obicei plină de căruțe de vite și de oameni. Se auzea de departe zgomotul valțurilor, iar de alături cel al motorului, care cînta ca un cuc prin coșul său înalt asemănător unui fluierici uriaș de copii, făcut din salcie. Parcă ar fi vrut să spună că iată ce vesel și plăcut e la moară.

— E membru de partid omul la care te gîndești dumneata ? zise Isosică.

Se opriseră în poartă, ca doi țărani pașnici, tăifăsuind de-ale lor cu țigările în gură. Moromete dădu din cap într-o parte ca și cînd i-ar fi părut rău :

— Nu mai știu dacă e, zise el, de-aia spusei să vorbesc întîi cu el... Da nu-ți terminași vorba cu Vasile. Ce metode zici că vrea să folosească ? Nu există decît o singură metodă, răspunse tot el : ordin general de intrarea tuturor în gospodărie și cu asta socoteala ciobanului e achitată !

— Asta ar fi prea simplu, zise Isosică.

— De ce prea simplu ?! exclamă Moromete uitîndu-se nedumerit drept în ochii lui Isosică. Dacă eu n-am nici o pretenție, declară el, ce te mai oprește ? Ce rost are să mă pui pe mine să-l muncesc eu, pămîntul, să vii pe urmă să-mi iai din el cît vreai tu și pe urmă să mai mă pui să plătesc și impozite și cote de carne, de lînă și de lapte, chiit că eu nu mai am nici vaci nici oi. Întrucît mă privește, eu sînt pentru ! În tot cazul nu sînt contra, se corectă el. Dacă tineretu-ăsta nu mai vrea să muncească pămîntul, cum o să mai vreau eu, care sînt om în etate și copiii mei toți s-au dus care încotro!? Mi-a mai rămas o fată. O să se mărite și ea cu un băiat care are leafă și ce să mai fac eu cu atîtea pogoane de pămînt ?... Spune și tu, Isosică !

Isosică însă, nu-i răspunse nimic, se vedea că nici nu se gîndește, așa cum nu ne gîndim cînd înțelegem clar că spusele cuiva exprimă ceva exact pe dos decît ceea ce afirmă.

— E pămîntul meu, nu ? întrebă Moromete. Și continuă presupunînd că nu poate fi contrazis. Plătește-mi-l, dă-mi bani pe cît costă, fiindcă și eu l-am plătit cu munca mea și pe urmă n-ai decît să-l iai și să treci peste el cu tractoarele. Și cine nu vrea să-l vîndă să-l muncească în colectiv. Simplu ca bună ziua.

Era adevărat, atunci ce mai vroia Moromete ? Isosică se uită la el cu un surîs care îi deschidea în mod ciudat chipul, în general senin, dar care surîdea rar și trăsăturile nu-i erau învățate ; parcă era alt om, mai tînăr și mai atrăgător decît se putea ghici.

— E clar, zise Isosică fără cea mai mică umbră de ironie. Așa o să se facă !

Moromete clătină din cap în fața evidenței, aruncă ceea ce îi mai rămăsese din țigare, scuipă subțire drept peste ea și exclamă cu reproș :

— Ei f... l-așI !

Și deodată nu mai vru să afle ce metode i-ar fi putut dezvălui Isosică, referindu-se la intențiile acelui Vasile. Plecă. Numai primii pași lăsară această impresie, fiindcă îndată își lăsă fruntea în pămînt și mersul i se încetini. Era mersul lui cînd se gîndea și cînd nu mai vedea nimic în jur.

Ilustrațiile paginilor
ION MINOIU

ARTE

TEATRU

Camus revoltat

„Starea de asediu", spectacolul în trei părți, închinat lui Jean-Louis Barrault, surprinde mai ales prin formula care sparge canoanele, apropiind teatrul de scenariu cinematografic. Autorul însuși ține să precizeze : „Nu este vorba de o piesă cu o *structură tradițională, ci de un spectacol a cărui ambiție mărturisită este să amestece toate formele de expresie dramatică, de la monologul liric pînă la teatrul colectiv, trecînd prin jocul mut, dialogul obișnuit, farsa și corul*". Iată așadar o mică istorie vie a teatrului. Există aici și un germene al viitorului ? Teatrul de mîine va însemna oare *jocul total* ? Aceeași predilecție și în această operă pentru stările limită. Cînd, de pildă, o furnică e în stare limită ? Cînd se află sub talpa unuia și altuia și nu știe încă dacă e sub călciiul lui Achile, atunci ar fi total vulnerabilă, sau în locul ușor boltit al labei. Furnicarul e, în cazul nostru, populația orașului Cadix ; talpa — Ciuma în persoană, pentru că molima apare personificată. Un tip de funcționar, un subofițer civil, ceva banal, spre a biciui grandomania spaniolă care cere și un dezastru de operetă. Epidemia, reprezenta pînă nu demult pericolul constant, bomba atomică mereu planindă. Piesa nu e, ni se atrage atenția, nici relatarea ciumei făcută de Daniel de Foe, nici dramatizarea romanului lui Camus însuși. Prin urmare, o operă nouă, originală. Ce formă or fi avînd microbii ciumei? Ne întrebăm pentru a căuta o similitudine cu forma și caracterele eroilor, deși, sîntem siguri, nu s-a pornit de la niște constatări de ordin medical. Putem spune totuși, în treacăt, că istoria civilizației este și istoria microbilor. Orice epocă are virușii ei ; vechii microbi se specializează mereu la noile condiții iar toată scofala științei e de a găsi nume noi (latinești) la racilele vechi. Înțelepciunea populară spune: *omul trebuie să moară de ceva, cînd moare*. Asta înseamnă într-un fel o abdicare de la luptă, de la descoperirea, dacă nu a leacului, măcar a termenului latinesc. În piesă, apare molima care generalizează moartea, îi dă o ordine. Starea de asediu e alegorică. Te gîndești mereu la altceva decît la ceea ce se spune și cu cît particularul e descris mai exact, mai minuțios, cu atît generalizarea și trimiterea pe plan social e mai mare. Ciuma înseamnă instaurarea abuzului. Camus, spirit democratic, se simte jignit personal de orice nedreptate. Personajele sînt caracterizate tranșant : Guvernatorul e „regele nemișcării", care face tranzacția cu Ciuma imediat ce pielea îi e în pericol. Nada — un bețiv, nu economisește disprețul și bea „pentru execuția universală". Binele va triumfa, însă, de data aceasta, El e întruchipat, la modul agitatoric, de Diego, luptătorul ce-și sacrifică viața pentru obște. Ideea, nouă pentru filozofia lui Camus, e că „se întîmplă ca omul să triumfe". Caracterul compozit al operei explică și inovațiile și slăbiciunile. Ea ne apare ca un fel de afiș dramatic. Personajele sînt trasate cu pensula groasă, schematic. Parcă le vezi agățîndu-și pe piept insignele ciumei, ori insigna celor care nu vor să poarte insigna ciumei. Totul ne amintește de perioadele eroice, cu sentimentalismul, catastrofele, eroismul, buna credință — îngroșate. Dispare ambiguitatea. Ciuma e ciumă, Diego e intransigentul. Moartea însă evoluează : la început e o aprigă secretară care radiază cu patimă oamenii din carnețel, pentru ca, spre sfîrșit, să apară tot mai obosită, pînă cînd își arată adevăratul chip de moarte tradițională, revoltată pe stăpînul ei temporar că o silește la uniformizare și îi răpește bucuria hazardului. Caracterul exterior al spectacolului poate să supere și i-a pricinuit autorului destule amărăciuni, cu ocazia punerilor în scenă. Într-un fel, această lucrare reprezintă ceea ce era spaniol în sîngele lui Camus, acel *Ay*, pronunțat cu atîta sentiment și care pretinde și un accent de castaniete. „*Am citit cu tristețe* — mărturisește Maurois — *că autorul avea pentru această piesă preferința tandră a unui tată pentru un copil bețeag. El a vrut să realizeze aici un teatru colectiv unde rolul spectacolului trece asupra dialogului. Asta n-ar fi în sine imposibil și chiar încarnația unor idei abstracte a reușit citeodată, la Lope de Vega între alții. Dar am asistat la o repetiție generală cu Starea de asediu și am văzut indiferența publicului. Textul nu prindea spectatorul. Gîndirea nu trecea rampa*". În schimb, Maurois avea cuvinte de laudă pentru „*Cei drepți*" care, recitită, reușește să-l entuziasmeze.

Cîțiva teroriști se înțeleg să-și pună ideile în practică, trecînd peste cadavre. Iată, într-o frază, subiectul celor cinci acte ale piesei „*Cei drepți*". Se pleacă, pare-se, de la un fapt real întîmplat în preajma revoluției ruse din 1905. Stepan e un revoluționar evadat de la ocnă. Împreună cu ceilalți vrea să zdrobească tirania, suprimîndu-l deocamdată pe marele duce. După aceea ar urma, treptat, salvarea întregii Rusii. Deviza ar fi a lui: „Numai bomba e revoluționară". Toți sînt gata să-și dea viața spre a înlătura nedreptatea. Credința în idee îi face cam lunatici. Sînt niște năluci, nu oameni.

Mai e de amintit „*Răscoala în Asturii*", o încercare de creație colectivă în patru acte.

Camus a fost în primul rînd o conștiință. Teatrul său, luat în totalitate, amplifică prin replici ca un labirint de ecouri, frămîntările sale, problemele dîndu-le o rezonanță aproape cosmică. O trăsătură comună tuturor personajelor sale ; nu se simt bine. Caută o ieșire, o fereastră, o spărtură. Caracterul *apucat* al acestor eroi. Au idei, sînt sclavii cîte unei idei, bune, rele: că lumea e absurdă, că trebuie, în sfîrșit, instaurată dreptatea etc. Caracterul explicit al operelor. La urma urmei, toate astea sînt niște ticuri morale, de tipul ticului oratorului roman care cerea, apropo de orice, dărîmarea Cartaginei. Ce Cartagină vor să dărîme eroii săi revoltați ? Ei dinamitează și sînt dinamitați. Se agită, gesticulează enorm, nu dorm, comit crime. Dar nu se căiesc, sau dacă o fac, o fac într-o doară, nu dostoievskian.

În spatele lui Camus s-a aflat întotdeauna marea. Ca un magnet imens, neliniștitor. Pedeapsa omului a fost să nu poată întoarce capul. Mitul lui Camus înseamnă și veșnica sarcină a acestui munte de apă. Pietroiul său tălăzuitor. Operele lui au gîtul ușor sucit spre imensitatea valurilor. Ca și acestea, ele surprind prin simplitatea primordială : viața și moartea. Adevărul, dreptatea, fericirea vin după aceea. *„Nu există decît o singură problemă filozofică într-adevăr serioasă și aceasta e sinuciderea. A judeca dacă viața merită sau nu merită să fie trăită — înseamnă a răspunde la problema fundamentală a filozofiei. Restul, dacă lumea are trei dimensiuni, dacă spiritul are nouă sau douăsprezece categorii — vin după aceea. Astea sînt jocuri. Trebuie mai întîi să răspunzi*". Viața merită să fie trăită — este totuși concluzia cîtorva dintre eroii săi. În ce-l privește pe Camus omul — el a fost un optimist tragic. Mai pre is ; cînd a ajuns la acest adevăr a murit într-un accident, izbit de un copac.

Autori preferați a avut puțini, însă cunoscuți în profunzime, sleiți de spiritul său isc ditor: Dostoievski, Kafka, Kierkegaard. În ce privește teatrul a rămas pînă la sfîrșit admiratorul tragi ilor greci.

Ne amintim tabloul lui Rousseau — Vameșul: un om doarme obstenit în deșertul galben. La capul său. ivit pe neașteptate, un leu al pustiului. Eroii lui Camus s-au *trezit și văd fiara*. Se află în primele clipe de lucidit te, cînd iau cunoștință ingro zți de ei înșiși, de univers și de situația tragică.

Gloria agasează și după o epocă de saturație, Camus intră în eclipsă. Atunci triumfă p ști și mediocrii: v-am spus noi ?! Nu era cine știe ce! Dar asta nu înseamnă că, obiectiv, Camus, e ceea ce susțin med oc i ățile (La noi un caz similar ar fi Sadoveanu). Orice reluare, orice nouă lectură te face să te cutremuri. Premiul Nobel poate să strepezească, pentru moment, apetitul, dar valoarea rămîne neatinsă.

Marin SORESCU

Viziune de Victor BRAUNER

ARTE

TELEVIZIUNE

Emisiuni de sinteză

Mă refer la studioul „N". Dacă s-a desființat, ar fi bine să se înființeze altul la fel. Sau mai bun. Între genurile de televiziune, e. era unul foarte specific. Foarte particular. Nu se poate imagina pe o scenă de teatru un mixtum-compozitum de arte zărite din punctul strîns de vedere care este al filmului. Micul ecran își descoperise o proprietate aparte : capacitatea sintezei prin intermediul unui comentator.

O dată într-n discuție personalitățile solicitate : invitații au făcut întotdeauna o figură aparte. Îmi amintesc de prezența prozatorului Marin Preda, de pildă, și exemplul îmi pare bun. Într-o epocă democratică și activă, cînd cultura este cultură de masă, oamenii de cultură trebuie să fie ai publicului. Profesiunile de credință trebuie să revină orale, specialiștii trebuie să devină propagatori. Inițiativa studioului „N" transformase micul ecran într-un for. Săptămînă de săptămînă, ieșirile oamenilor de artă în public se constituiseră în depoziții, un aer bun de competiție culturală lega o emisiune de alta într-un soi de concurs. Și mai era demascarea aceea pe față a meseriilor specioase, scoaterea artei din legislația tabu. Un scriitor vorbind despre scriere este un muncitor vorbind despre muncă, se stabileau temeiuri reale pentru creație, talentul se exprima în termeni normali.

Altădată într-n discuție mostrele prezentate, calitatea reprezentării artelor, evident. Exemplele nu mi s-au părut diletante, adaptarea la micul ecran nu s-a comis fără discernămînt. Ba dimpotrivă. Un număr bun de pelicule difuzate mi-au rămas în memorie și aci într-n discuție calitatea selecției. Cred că redactorii studioului „N" erau foarte buni. Exista o grijă atentă și pentru variație și pentru gradul reprezentării și pentru nou. Filme de autor care și-ar fi găsit greu locul în alte emisiuni mai specializate și-au găsit locul în studioul „N". Nu cred că a existat o șansă așa de pe față pentru operatorii televiziunii de a se ilustra. Lasă operatorii care serveau studioul dar operatorii invitați pentru a se produce în studio. Țin minte un film a lui Nae Niță excepțional : gara. Și un reportaj filmat de Boris Ciobanu pentru Tudor Vornicu. Un film coregrafic al balerinului Cornel Patrichi ne-a demonstrat vocația acestuia pentru cinema. Un film gen note de drum al ziaristei Manuela Gheorghiu ne-a demonstrat vocația acesteia pentru imagine și pentru peisaj. Din punctul acesta de vedere studioul „N" era și un studio de experiment. Predilecții de artă și talente nebănuite găseșeră un prilej de a se exprima. Adăugînd peliculele de valoare achiziționate de televiziune, între care serialele animate au produs satisfacția tuturor, opinez cu convingere că studioul „N", sub alt nume dar în formă vecină, reprezintă o experiență trecută cu bine și la care n-ar trebui să se renunțe așa de ușor.

Sânziana POP

SPORT

Am zis și eu o vorbă, n-am dat cu parul

Ei, drăcia dracului, am zis, cînd predecesorii mei mi-au predat acest colț de pagină văruit-gata, ei drăcia dracului, e prea de tot ! Adică să mai vină încă o generație talentată ? Păi, se poate ? Ne-o fi pus Dumnezeu mîna în cap și nu ne-am dat noi seama pînă acum ? Ar fi oare just, normal și logic să se fi născut o nouă promoție de talent, la o distanță atît de scurtă ? Vă rog să terminați cu iluziunile ! îmi ziceam eu : suficient, destul, ajunge, *cum a zis cîndva Poetul înfuriat ; ei, drăcia dracului !*

Și imposibilul s-a produs pentru că o nouă și strălucită serie de fotbaliști a apărut în țara noastră ; Iordănescu, Năstase, Dumitru, Tătaru. Și noi, cum zice conul Leonida, dormim, soro !

O nădejde rară ne străbate. Cutremurați, strigăm, parodiind o piesă de Mazilu : o nouă generație nu-i o vorbă goală.

★

Belohegor și Incoruptibil *de la Sportul au agenți personali prin redacții și pe stadioane.* Atenție !

☆

Am lăudat cîndva, în România literară *pe Cristian Țopescu pe care-l considerăm și-l consider un crainic. Ziceam chiar că, da, „avem și noi un crainic". Nu știu de ce acest om, mult mai informat și mai fin decît alții, dorește expres să intre în istoria radiodifuziunii ca prototip al soacrei insolubile, așa cum e ea descrisă în operele răspicate ale prozatorilor monofazici. Nu știu de ce crede Cristian Țopescu că-i șade mai bine arțăgos și gășcar (în echipa Angelo Niculescu) decît corect și neamestecat în nimicuri, așa cum era acum cîtva timp cînd îl semnalam — întîia oară în presa literară — și cînd n-avea acest ton obraznic și oțărît, această gălăgie a gîtului ca un lucru tăiat neîndeminatic cu fierăstrăul — într-o tinichea înghețată. Pentru că nu-i îngăduiam să facă nu mai știu ce, nu demult, Mitică Miron R. Paraschivescu s-a așezat în fața mea și plîngînd de ciudă mi-a spus :*

— Mă ! Tu cînd ești rău, ești și prost și urît !

★

Cer darea afară a antrenorilor echipei olimpice pentru că i-au obligat pe jucători să atace și să cîștige meciul cu Albania de la Tirana. Să se mai termine odată cu această infamie : vasăzică nu-i pedepsim în niciun fel pe cei care adoptă riscantele tactici ofensive ? Opriți la timp catastrofa ! Destul ! Umbra lui Angelo Niculescu vrea răzbunare.

★

Bobby Charlton a fugit de cel puțin treizeci de ori mai mult ca Dumitrache în „meciul Iașin". La cei 85 de ani ai săi, dintre care 71 în cîmpul muncii, Florea Dumitrache s-a arătat capabil de fapte miraculoase : la un moment dat a făcut șase pași de fugă, unul după altul.

Iată ce înseamnă să faci sport pînă tîrziu, la adînci bătrînețe. Bravo, moș Dumitrache !

☆

Un antrenor serios pare să fie Nicolae Dumitrescu, de la U.T.A., care a cîștigat două campionate și care se menține mereu printre cei buni ai diviziei cu un lot aproape modest. Ce-ar fi să fie încercat și cu un lot mai bun, eventual lotul național ?

Ei, stați fraților, nu vă revoltați, că, vorba unui intelectual agresiv, am propus, am zis și eu o vorbă, n-am dat cu parul.

Adrian PĂUNESCU

ARTE PLASTICE

Două microplanete

Ideea microplanetelor, de noroc bineînțeles, mi-a fost sugerată de o suită de lucrări de Ion Alin Gheorghiu, cu care pictorul alcătuiește o expoziție peste hotare și de un monument al sculptorului Constantin Popovici, plantat la Hidrocentrala de pe Argeș. Dacă avem în vedere personalitatea creatoare în general, uneori, o corespundere cu cîteva opere sau chiar cu una singură poate fi, în emoția ei, la fel de concludentă.

★

Ultimele creații ale lui Ion Alin Gheorghiu tind, tot mai decis și explicit, să surprindă consistența unei lumi autonome. O lume dedusă dintr-o materie ea însăși cristalizată în forme adiacente, surprinzătoare. O lume în care imaginația, evadată printre posibil și real, se caută și ajunge la revelație, la propria ei esență.

Desenul a fost supus definitiv culorilor. Expresia lor cea mai adîncă, aspră pînă la durere dar și urmînd o savantă pulverizare, o armonizare de tonuri din ce în ce mai multiple, este dusă pînă la capăt. Ochiul artistului pare să aibă proprietăți de mare lentilă vie și ginditoare. Spectrul luminii este supus încă odată unei atente ierarhizări.

Și, deodată, din suprapuneri și interpretări, dintr-o mereu și tenace reluare, se instaurează și devine vizibilă o tensiune obsesivă. O aură electrică mai densă, mai grea și mai puternică decît obiectul pe care se sprijină. Un fel de vis care-și domină visătorul. Prin asta ne-am apropiat de vocația profundă a lui Ion Alin Gheorghiu.

Asemeni visului, arta lui are coordonate încă nestiute, cu atît mai pline de mister, cu cît se adresează ființei în totalitate. Și, asemeni visului, ea sugerează fără să numească, un cifru tainic adie și se retrage din fața insistenței brutale, terifiantă sau calmă pînă ia hipnoză rămîne, dincolo de corespondențele oricît de inefabile, atmosfera. Ea chinuie dar și înfioară cu o dulce speranță sufletul nostru amăgit de limite.

★

Estetica modernă de ultimă oră face distincție între arta aplicată și arta implicată, cea de a doua fiind preferată, preconizată drept dimensiune sigură a omului contemporan, dornic de frumos în tot ceea ce îl înconjoară, de la obiectele de intimitate utilitară și pînă la peisajul marilor ansambluri industriale. Asta nu înseamnă, credem, eludarea artei propriu zise, integrată superior în orice mediu, indiferent de valoarea lui, gîndită artistic ori nu

Scriu aceste rînduri, prin referire la Hidrocentrala de pe Argeș, bine cunoscută multora dintre noi și la monumentul lui Constantin Popovici, montat de curînd pe unul din piscurile din imediata apropiere a barajului. Rareori s-a obținut o legătură mai frumoasă între spații. La înălțimi amețitoare, spre cerul cărora serpentina străbate maiestuos viaducte, betonul și apa, înlănțuite pentru totdeauna, încheagă o imagine unică. Dedesubt, în inima muntelui, o adevărată catedrală sonoră, dantelată-n tunele, lucrează la nașterea luminii. Omul sculptorului Constantin Popovici, turnat în metal inoxidabil, ridicînd în mîini un fulger frînt, stăpînit cu atît mai mult în ariditatea de stîncă arsă dimprejur, crește firesc și legitimează o concepție. El a fost gîndit de artist avînd în vedere cu strictețe o simbolică necesară. Obiectivul industrial și turistic este înnobilat de artă, nu prin respingere ci prin atentă și devotată colaborare.

La prima ieșire, după cîte știu, din canoanele lucrărilor de atelier, de un cu totul alt farmec și care trebuie discutat, sculptorul Constantin Popovici își consolidează o indiscutabilă vocație a monumentalului.

Grigore HAGIU

MUZICA

Acord final

Programatismul ar părea o manieră vestejită, cadavercă, dacă, din cînd în cînd, o lucrare de valoare evidentă nu ar infirma caracterul vetust al orientării. Dacă ne gîndim bine, lucrurile nu se mai petrec, însă, astăzi ca în apusul secol trecut, maniera de inspirare plastico-literară a muzicii nu mai face din aceasta din urmă o ilustrare fără personalitate, fără formă și structură proprie a surorilor ei întru artă. Nu aparențele, nu cortexul mai înrudesc astăzi diferitele domenii ci dimpotrivă, muzica se străduiește să adopte o structură coincidentă sau analogă plasticii ori literaturii pe care vrea de fapt mai mult să le îmbogățească în mod paralel decît să le traducă

Așa se întîmplă cu ciclul „Brâncuși" al lui Tiberiu Olah, din care ultima piesă, a cincea, a fost prezentată în premieră săptămîna trecută, la Filarmonică. Compozitorul și-a dedus din inspirația sculpturală o analogie structurală, funcțional-constructivă, potrivit căreia a zidit tot ciclul și fiecare lucrare în parte. Așa explicăm unitatea magnetică ce leagă între ele fenomene muzicale atît de deosebite ca aparență cum ar fi o sonată pentru clarinet solo și o piesă orchestrală de o zdrobitoare policromie precum cea audiată recent. În plus, fiecare lucrare în parte poartă pecetea comuniunii cu entitatea plastică pe care o reprezintă.

„Masa tăcerii", căci ea a fost aleasă să încheie această neobișnuită întreprindere, comportă în chiar alcătuirea sa intimă amprenta inspirației plastice. Instrumentele, cu excepția suflătorilor de lemn, sînt grupate în douăsprezece compartimente, muzica ce trece de la un grup la celălalt sugerînd circularitatea. Centrul îl constituie suflătorii de lemn, cu intervențiile lor ce-și pot schimba ordinea și sînt intercalate sau suprapuse peste discursul celorlalte instrumente. Lucrarea este alcătuită din două secțiuni (compozitorul le numește blocuri) dintre care a doua este reluarea identică, dar îmbogățită prin intervenția altor unități orchestrale a primeia. Așa stînd situația, autorul indică posibilitatea interpretării în concert doar a celui de al doilea bloc, cum s-a întîmplat de data aceasta.

Intervențiile lemnelor sînt așa fel făcute încît să poată fi schimbată ordinea lor, admise de compozitor fiind trei variante din șase posibile. Această formă aleatoare dă un caracter foarte suplu dialecticii piesei, capacităților de valorificare a timpului, de adîncire sau aplanare a contrastelor. Fiecare variantă are o altă expresie, o altă culoare datorită etosului diferit al coexistențelor momentane. La aceasta se adaugă mobilitatea intrinsecă a celor trei intervenții, una variațiunea celeilalte (din nou se remarcă perenitatea, rezistența formei variaționale, într-o muzică oricît de nouă, postulat foarte scump compozitorului Tiberiu Olah).

Această complexă și riguroasă structurare întestină se exteriorizează printr-o incredibilă frumusețe a timbrelor orchestrale, printr-o cromatică pe cît de diversă pe atît de savuroasă. Varietatea și gradarea excepțională a amănuntului coloristic și a efectelor dă muzicii o proprie spațialitate, o liberă respirație, negituită. Aceasta nu umbrește însă organizarea constructivă și tocmai unitara contradicție dintre lejeritatea exterioară și rigoarea internă, dintre calmul detaliului și severa măsurare temporală fac din această piesă o operă ieșită din comun.

Orchestra, deși îndrumată de eminentul Ion Baciu, s-a comportat sub posibilități. Muzica nouă impune anumite particularități de tehnică interpretativă care necesită o practică în domeniu, iar Filarmonica nu o are.

Costin CAZABAN

PRETEXTE

Filozoful și nimfa

Multe din filmele și piesele de teatru care se produc astăzi în lume pun omul într-o situație imposibilă cînd e vorba de iubire, de moarte, de marile sentimente. Critica numește această situație o situație „limită". Autorul, necerîndu-și sieși .imic peste nivelul moral al individului obișnuit și peste comportamentul lui în viața zilnică îi cere eroului pe care îl creează infinit mai mult decît poate un ins normal să suporte sau să ducă în spinare. În acest interval, între autor și personajul propus, poate să intre o bună doză de ipocrizie.

Niciodată omul de artă nu a fost mai suspectat ca în zilele noastre. Poporul compară adevărurile slujbei rostite cu purtările fețelor bisericești în realitatea imediată. Totuși, poporul înțelegător și tolerant, distingînd între cele cerești și cele pămîntești, spune : „să faci ce zice popa, nu ce face popa"... În artă-i mai greu, neexistînd o slujbă în general admisă și nici adevăruri dogmatice. Iată că și dogma poate să te facă uneori să regreți...

Spectatorul de teatru, de film, este prevenit pe tot globul. El știe că între ce se întîmplă pe scenă și în existența lui reală nu este o identitate de planuri, axiologic vorbind (criticii au lucrat și ei mult în acest sens). Omul varsă lacrimi, se bucură, se înspăimîntă, zguduit de mari sentimente, catarsisul se produce, igienic, dar toți ne întoarcem pe urmă la ale noastre, eroii cu eroii, oamenii cu oamenii. Cel mult dacă cei mici, copiii, după cîte un *western*, încearcă să imite pe străzi comedia dreptății și onestității perfecte. Noi, ceilalți, cînd vedem ceva ieșind din comun, străin de felul nostru de a fi, zicem, cu toată distanța cuvenită, „ca la cinema", sau „ca la teatru", nu cumva între una și alta să se producă vreo confuzie.

Oricît de frumoasă ar fi o idee, înclinarea noastră naturală de făpturi muritoare ale materiei păcătoase este să preferăm senzația...

„Un filozof — citim în *Dicționarul diavolului și demonologiei* ediția de buzunar — cu care o nimfă intrase în relații de nemurire, a fost atît de porc, încît s-a înamorat de o femeie; pe cînd lua prînzul cu noua sa metresă și cu cîțiva amici în aer deasupra mesei apăru în zbor cea mai ispititoare coapsă din lume ; amanta invizibilă, nimfa, voise dinadins a face proba aceasta spre a arăta prietenilor infidelului ei iubit cît de mult se înșelase acesta, părăsind-o pentru o biată femeie. Apoi nimfa indignată îl ucise pe loc". *(Contele de Gabalis, al patrulea dialog).*

AMFION

revista străină

• **LE FILM SOVIÉTIQUE**, în paginile 6—10, o prezentare-interviu a lui Iuri Iarvet, cunoscut actor estonian de teatru și de cinema. Remarcat mai ales după rolul doctorului O'Railey din filmul **Anotimp mort** (o producție Lenfilm), Iarvet a terminat de curînd **Regele Lear** (în regia lui Grigori Kozințev) și turnează concomitent în două noi filme : **Comitetul celor 19** (în regia lui Savva Kulici) și **Solaris** (în regia lui Andrei Tarkovski). Întrebat ce părere are despre această avalanșă de succese (la care se adaugă și cele obținute pe scenă) Iarvet răspunde : „Succesul nu e esențial. La vîrsta mea (am peste 51 ani), asta nu mă atinge atît ca la 20 ani, să zicem. Esențialul este munca. Este bucuria de a crea...". Referindu-se la colaborarea cu Kozințev citează, printre altele, cele două deziderate ale acestuia în munca cu actorii : „Nu jucați ca la teatru" și „Nu jucați ca la cinema".

• **S-au încheiat filmările la o nouă co-producție Lenfilm — Defa Berlin.** Este vorba de filmul (în două serii) **Goya**, o ecranizare după romanul cu același titlu de Lion Feuchtwanger. Printre protagoniști se numără, în afara unor reputați actori sovietici și germani, actrița iugoslavă **Olivera Katarina** (în rolul ducesei de Alba) și actorul polonez **Meczislaw Woyt** (în rolul Marelui Inchizitor).

• **Bucurîndu-se încă de la apariție** de un răsunător succes, romanul lui Ilf și Petrov, **Douăsprezece scaune**, a fost transpus pe ecrane de cîteva ori (în 1933 de către o firmă polono-cehoslovacă, în 1937 de cineaști englezi, în 1964 de cubanezi). Cea mai recentă tentativă aparține regizorului sovietic Leonid Gaidai și nu pare să fie scutită de „dificultăți" (începînd cu procurarea faimoaselor scaune, a ceasului cu cuc etc. și terminînd cu alegerea actorului pentru rolul lui Ostap-Suleiman-Berta-Maria-Bender-bei). Popularitatea însăși a acestei cărți constituie o dificultate pe care realizatorii, cei dintîi, își dau seama : „E puțin spus că romanul lui Ilf și Petrov e popular, declară Gaidai. E așa de iubit încît fiecare cititor își reprezintă eroii într-o manieră foarte netă. Contactul între personajele filmului nostru și acelea care sînt în imaginația cititorilor nu va fi întotdeauna ușor și vor exista probabil chiar dificultăți".

• **LE MONDE** (13 mai a.c.). Scrierile lui Claude Debussy fac obiectul unui volum de 332 pagini apărut nu demult în ed. Gallimard. În afara binecunoscutului **Monsseur Croche anti-diletant**, culegerea cuprinde articole critice, declarații, interviuri, completîndu-se fericit cu o altă carte recent apărută — **Debussy, impresionism și simbolism de Ștefan Janocinski** (Ed. du Seuil, col. „Musiques").

• **LES NOUVELLES LITTÉRAIRES** (6 mai, a.c.). După cîteva săptămîni de corespondență cu cititorii, noua conducere a publicației anunță prima reformă „vizibilă" — reforma... formatului — luîndu-și toate asigurările de rigoare : „L.N.L. au rămas libere și independente. Sensul obiectivității lor n-a fost niciodată pus în cauză... Se va schimba haina, dar spiritul va rămîne același".

• Opinia cronicarului de specialitate (Georges Charensol) despre mult discutatul **Le Souffle au coeur**, unul din filmele care reprezintă Franța la Festivalul de la Cannes: „Eu nu-l fac noului film al lui Louis Malle decît un singur reproș. Acela de a nu mărturisi deschis ceea ce este : o critică feroce a societății. În aparență, este o educație sentimentală prezentată sub forma unei comedii adesea foarte ciudate. În realitate este vorba de un pamflet care se servește de rîs pentru a-și atinge mai bine obiectivul.

u. v. z.

CONSTANT TONEGARU

La „Sburătorul"

Constant Tonegaru a frecventat cenaclul Lovinescu în ultimul an de viață a criticului și în scurta perioadă în care s-a încercat continuarea cenaclului sub egida familiei și a scriitorului Felix Aderca.

Despre Lovinescu, Constant Tonegaru a scris un articol în 1943, la moartea criticului („Gînduri despre E. Lovinescu — însemnările unui poet tînăr") și un altul, un an mai tîrziu, intitulat : **„La Sburătorul"**, pe care-l înfățișăm aici. Cu regretul că Lovinescu nu mai apucase să scrie despre versurile sale, poetul arăta cartea criticului, pe care acesta îi pusese următoarea dedicație : „Tînărului poet C. Tonegaru îi ofer acest covor pentru momentul cînd va cădea din nori". În primul articol, Tonegaru considera ca „o împietate și un nonsens" continuarea ședințelor cenaclului, dar propunea înființarea unei „Academii literare E. Lovinescu", de ținută colegială

B. C.

În seara aceea de iarnă de la început de an, împreună cu Stelaru mă luasem la trîntă cu vîntul. Pulpanele trenciului îi filfîiau ca o rasă monahală, iar eu îmi îndesam în buzunare pumnii înghețați. Zăpada prinsese o crustă subțire în care decupam conturul pașilor ca și cum i-am fi presat în urmă cu o mașină de stanțat, pătrunzîndu-ne apoi pufoasă, nemilos de rece, în încălțămintea umedă și scorojită, de unde se topea pe treptele blocului în care „Sburătorul" își mai ducea faima ultimelor zile de viață. Eram și noi niște colindători, altfel de colindători care purtîndu-ne visul pretutindeni, ni l-am șoptit pînă și pietrelor de la răscruci de drumuri ,dar din puținele popasuri la gazdele ce ni-l ascultau descoperite, cel petrecut lîngă căldura inimii lui E. Lovinescu nu poate fi vreodată uitat. De dincolo de geamul mat de la o ușe corespunzătoare celei care ne-a fost deschisă larg și oarecum asemănător cu al unei casete fotografice, veneau glasuri amestecîndu-se în strîmtul vestiar în care ne aflam surprinși de lumină, părînd mai de grabă un șifonier, datorită cuierelor masive pline cu paltoane. Era un vestiar banal de bloc, pe delături cu două cuiere, cîteva desene deasupra lor, cu o obișnuită ștergătoare de picioare împrejurul căreia de pe perechi de galoși și șoșoni se topea docil zăpada de la căldura calorifer ului, dar care totuși își avea marea lui semnificație. Aici ușa se deschidea deopotrivă la toți. Toți își lăsau odată fie cu sărăcăciosul pardesiu de pînză cauciucată, fie cu vulpea argintie, întreg zbuciumul de afară. Din ele se scurgea nu numai zăpada topită, se prelingeau stridența claxoanelor și uruitul tramvaielor printre care omul ce se aventura să-și cîștige bucata de pîine, reușea să se strecoare și să se atîrne benevol de cuier, rămînînd astfel în reverie cîteva ore duminicale. Celălalt om pătrundea înăuntru făcînd să licărească în timpul cînd îngerii se veștejesc în cer, o candelă în navigația lui pe sub Lună. Nu știu însă de ce, am văzut numeroși oameni morți pe care îi cunoșteam, am găsit întotdeauna în ultimul lor somn ceva inexplicabil, o expresie enigmatică, dar de nimeni n-am fost atît de impresionat ca de figura lui E. Lovinescu, poate pentru că frămîntarea lui a fost mai aproape de suflete, decît formele convenționale care l-au lipsit de recunoașterea publică, de onoruri și demnități. Întîi l-am văzut de pe divanul din fund, din sufrageria de pe bufetul căreia se coceau un șir de mere mici, parfumate și de culoare sensuală. Ședea la masa de lucru, inundat în lumina unei lămpi cu piciorul dintr-un resort nichelat și ne citea un comentariu despre ultima carte a lui Dinu Nicodin. Se afla atunci, pe fața lui albită nefiresc de lumină, un amestec ciudat de resemnare patetică și enorm efort de viață. Mai tîrziu, cînd, peste cîteva luni, Moartea îl cuprinse în pelerina ei, sforțarea aceasta ultimă și eroică se retrăsese și dînsa acolo în falduri le unde mai înainte se izolase ca un filozof din antichitate. Dar de la chipul nefiresc albit de lumină și pînă la albul de ipsos al măștii mortuare este parcă o durată de zeci de ani ce s-au scurs în torent, nivelînd fiecare cută, înlăturînd formele de prisos, aproplînd suprafețele, stringîndu-le și stilizînd cu virtuozitate de maestru un somn adunat la colțurile răsfrînte ale gurii. În spate, alte figuri se desprindeau aproape șterse cu guma, din cauza fondului de penumbră pe care se aflau și luminei din primul plan. Astăzi le întîlnești întîmplător, mai des pe acolo unde le gonește viața, citeodată la fel fantomelor care bîntuie castelurile, reunite pentru aducerea aminte a maestrului. Ion Ojog, în haine negre de pastor anglican, va fi găsit prin apropierea tribunalului unde își practică meseria de avocat și unde locuiește, vorbind despre netrebnicia omenească sau pe scurt cum, cu prilejul unei alarme aeriene, i-au fost furați dintr-o valiză banii agoniși ți cu trudă. La ora fatidică, treisprezece, venind din cartierul gazetelor din Sărindar, apare cu exactitate matematică, între Café de la Paix și Capșa, capul de mumie peruviană a lui Mircea Damian. Întotdeauna Ștefania Zottoviceanu va spune cîte ceva despre „niște" piese pe care le scrie și întotdeauna o întîlnești în centru. Tot pe aici își poartă cîte o dată prestanța de lord Dinu Nicodin, te izbești piept în piept cu Ioana Postelnicu urcînd strada Cîmpineanu, venind de la biblioteca Teatrului Național, ori îl vezi pe Dan Petrașincu. Un alt bufet a înlocuit divanul din fundul sufrageriei, parfumată de merele de culoare senzuală : altădată aduna o mulțime de lume tînără. O pereche : Elena Diaconu și Ovid Rîureanu ; Geo Dumitrescu potrivindu-și cu degețelele ca niște pensete medicinale pantalonii și așezîndu-se ca să nu-i mototolească pe marginea divanului. Sorbind din flacoane cu lichior ori manevrînd brichete din care ieșeau flăcări de o palmă, Stelaru se înfigea ca un liliac într-o pernă de piele reprezentînd pe Dante cu Beatrice ; Corlaciu, arcuindu-și spinarea lîngă uniformele soldățești ale lui Ion Postolache, Mihail Crama și Mircea Popovici. Uneori prin ușa de lîngă divan intrau cu sfială, întîrziați, umblînd în vîrful picioarelor, Ticu Arhip sau Eugen Jebeleanu. Veneau mulți, foarte mulți, căci mai toți se simțeau obligați să vină la această registratură generală a literaturii noastre din ultimele decade care a fost Sburătorul, pentru ca apoi să plece cu laurii gloriei ori să se scufunde în fundul anonimatului. Am citit vreo cinci poezii, așezat pe scaunul consacrat pentru lectură și consacrat de lectură, cu o sprijinitoare pentru mîna ce se desprindea cu ușurință și care punea pe neinițiat în încurcătură, fiindcă era un real test psihologic. La urmă mi s-a pus aceeași întrebare pusă de Vladimir Streinu, la care fusesem mai întîi. Dumneata ce faci ? — Nimic. Am hoinărit mult prin străinătate. — Pe unde ? Pînă în Madagascar. De atunci,

în fiecare Duminică trebuiam să fiu documentat asupra diferitelor coordonate geografice ale Madagascarului ce le studiam la Academia Română două-trei zile pe săptămînă, în colecțiile lui Vidal de la Blache, în Enciclopedia italiană sau în atlasuri englezești cu amănunțite hărți nautice. Aceste cunoștințe sumare, amplificate apoi de fantezie, erau povestite bătrînului critic ce manifesta de la o vreme un suspect interes față de insula africană. Într-o zi, în cursul unei conversații, deodată Vladimir Streinu îmi spune : — Ascultă, lasă-te mai încet cu Madagascarul, fiindcă se cam cunoaște adevărul. Adevărul era că la Sburătorul venea o cunoștință de-a mea din copilărie, care știa că la vîrsta cînd mă substituiam în poza unui nou Ulise, nu depășisem Sighetul Marmației. Primisem parcă un pumn în creștet, capul mi se înfundase între omoplații care se ridicau încheindu-se în sus pe un fermoar. Dar povestea despre călătoria mea sud-africană a umblat destul ca mai tîrziu amatori de senzațional să mă întrebe cu aluzie dacă am fost în străinătate, determinîndu-mă să nu le refuz curiozitatea. Să le țin așa dar prelegeri asupra florei din Madagascar, să debitez anecdote cu regina Ranavalona sau să mă improvizez în mare maestru de vînătoare de crocodili la poalele Ancaratrei, nedezmințind astfel nimic și confirmînd cu întîmplări inedite. Totuși m-am dus să-l înfrunt pe Lovinescu și el m-a întîmpinat zîmbind cu indulgență : — Alții pentru a fi originali au făcut lucruri mai trăznite. Uite, domnul Virgil Gheorghiu odată și-a vopsit părul în verde. Indulgența venea însă de la lămurirea care îi fusese dată maestrului tocmai de pretinsa mea originalitate, acea fugă necontenită din artificialitate în luxuriantul cadru al naturii de la tropice, unde dacă datorită cine știe cărei împrejurări ancorarea mea nu ar fi imposibilă pînă la sfîrșit, nu aș simți mulțumirea pe care o am contemplîndu-l de la depărtarea de la care mi-l restituie închipuirea. Dar în locul murmurului valurilor albastre ale oceanului, crivățul bîntuia cu furie ; în locul bananelor atîrnau grotesc cîrnații de porc și în locul unui bungalow înconjurat de palmieri nu se vedea măcar un peisaj urban. Gheața înflorise pe vitrina circiumii unde întîmplarea făcea să împlinesc un an de la trecerea mea pe la Sburătorul. Cînd sorbeam ultima înghițitură din vinul fiert ce aromea pe asupra ulcelii, cineva chemă chelnerul bătînd în masă. Fără să știe, necunoscutul împrumutase cadența loviturilor primite de porțile izbite de începutul simfoniei lui Beethoven, cadență în care, în noaptea aceea încheiată într-o circiumă de la marginea Bucureștiului, îți și atunci cînd trupul lui E. Lovinescu cobora să fie mistuit de flăcări, i-am auzit inima bătînd pe deasupra legilor firești întoarse pentru o clipă cu fața de la mine.

punct și virgulă

„Alma mater" — revista studenților ieșeni

În suita noastră de note consacrate revistelor studențești, ne oprim acum asupra aceleia aparținînd studenților ieșeni : Alma-Mater. **Numărul din 15 mai a.c., ultimul ce ne-a sosit la redacție, este dedicat în întregime lui G. Ibrăileanu, cu prilejul împlinirii a o sută de ani de la nașterea sa. Parcurgînd bogatul sumar al tinerei publicații ieșene, trebuie spus că deosebit de plăcută este următoarea constatare: fericita îmbinare a firescului aer festiv cu seriozitatea și probitatea profesională. Sub acest din urmă raport, numărul din 15 mai a.c. al revistei** Alma-Mater **se constituie, realmente, într-o valoroasă contribuție de istorie literară.**

Personalitatea lui G. Ibrăileanu este scrutată din unghiuri dintre cele mai eficace, în articole purtînd titluri ca acestea : Profesorul, Ideea de critică totală, Ibrăileanu despre critica totală, G. Ibrăileanu despre începuturile literaturii române moderne, Recitind „Adela", Criticul poeziei, Ibrăileanu despre scriitorii englezi **ș.a. Extrem de interesantă este, de asemenea, publicarea unui grup de scrisori inedite către G. Ibrăileanu (trimise de Octav Botez, Vladimir Streinu și Al. Rosetti) și a articolului, inedit și el, O. Carp, semnat de mentorul „Vieții Românești". Întreagă, această parte a sumarului se datorește lui Mihai Drăgan, recunoscut exeget al operei lui G. Ibrăileanu.**

Red.

O voce de dincolo

Cartea : P. P. Panaitescu. În lumina scrisorilor din tinerețe, e aproape o raritate în literatura noastră, care nu e atît de bogată în acest gen, în același timp intim și public, cum sînt literaturile occidentale. Dar întîia surpriză e de altă natură.

Omul social și omul intim nu se acoperă în general, iar citeodată e deosebire mare între ei, chiar dacă nu e contradicție. Omul intim e mai bogat, deși omul social are mai mare importanță. Lucrul acesta s-a văzut cu toată elocvența la Titu Maiorescu, atunci cînd au apărut Însemnările zilnice. **Pînă la un punct, acest fenomen se repetă cu P. P. Panaitescu. Lumea l-a cunoscut ca autor de tomuri masive, cu conținut istoric și de interpretări filozofice, ca cercetător auster, ca specialist „a toute épreuve", ca un creator ce rareori lăsa să se întrevadă ceva din viața intimă. Și iată acum, prin publicarea acestor fragmente de scrisori, ne apare un Panaitescu poet, critic de artă, analist al stărilor sufletești, portretist și chiar artist plastic, paginile în chestiune fiind ornate cu desene proprii, de o mare acuitate și de o fantezie ingenuă.**

Facem cunoștință astfel, cu un raționalist și totodată cu un liric, un neliniștit, dar care își disciplinează cu putere emoțiile, un om dăruit specialității lui dar avînd nevoia artei, pe care o caută în toate locurile și în toate momentele. Un spirit aspirînd după prietenie aleasă și avînd oroare de vulgaritate, un individualist, în aparență, dar devotat idealurilor generale, în fond. Un cercetător riguros dar și un imaginativ, o inteligență excesiv de instruită și de rafinată, o erudiție aproape universală, cu cele mai neașteptate asociații de idei și cu „remarce" originale și uneori picante. Pe deasupra, ironie subtilă care-l face să descopere aspectele cele mai pitorești și să dea viață personajelor la care se referă. Ironie bună în fond, dar constituindu-se ca motiv aproape permanent de vervă, de creație : autoironie și nu rareori umor admirabil. În nici două sute de pagini, cititorul găsește, în această carte, aproape o enciclopedie plină de viață, de intimitate prestantă, de amabilitate : considerații asupra psihologiei popoarelor, asupra epocilor istorice, peisajelor, psihologiei feminine, tipurile de oameni, literaturii, muzicii, picturii, sculpturii, arhitecturii, urbanisticii... Și, de ce n-am spune, un om al marei fidelități conjugale, cu o vibrație medievală, care a fost ca un fel de arcadă de mare amplitudine în viața sa. Din această devoțiune au rezultat și paginile de față, incredibile pentru unii pînă nu au cercetat originalul, ca să se convingă că nu sînt ceva apocrif. Marea curiozitate a lui P. P. Panaitescu a găsit în faptul că avea cui să se adreseze, la unison de preocupări, o posibilitate de a-și fixa mereu gîndurile care depășeau cărțile sale de specialitate. Iar acum le aflăm și noi, publicul larg și trebuie să recunoaștem că descoperim aici o lectură palpitantă, inedită, multilateral sugestivă.

Silvia Panaitescu a creionat o prefață substanțială și fluidă, condusă de o fervoare discretă și documentată cu mărturii de preț, din care se distinge figura celui ce a fost P. P. Panaitescu.

B. VASILE

Realități secrete

O revistă care își anunță decesul te îndurerează. Comparația cu moartea unui prieten e banală dar adevărată. Mai ales cînd acea tipăritură s-a dovedit necesară. Acesta e și cazul caietelor trimestriale Réalités secrètes **care, cu numărul dublu XLI—XLII și sub semnătura unuia din diriguitori, Marcel Béalu — celălalt fiind și editorul René Rougerie — își iau bun rămas de la cititorii lor. „Virsta canonică nu se potrivește unei reviste de tineri așa cum eram condamnați să rămînem." Și revista apare de vreo zece ani... În paginile ei s-au exhumat texte aproape de negăsit în altă parte, din operele unor Pétrus Borel, Charles Nodier, Ludwig Boerne, Ludwig Tieck, Max Jacob, Joe Bousquet, Milosz, René-Guy Cadou ș.a. Dar și numeroși contemporani au fost prezenți în cele peste 600 de pagini ale colecției. Sînt vreo 50, dintre care amintim, în ordinea în care ne vin în memorie, pe Jean Paulhan, A.-P. de Mandiargues, Pierre Albert-Birot, Jean Folain, Lise Deharme, André Breton, Gherasim Luca, R. Queneau, René Char.**

Ultimile pagini ale caietului de adio cuprind, traduse din românește de d-na Colomba Voronca, cîteva fragmente din primul capitol al „Întîmplărilor în irealitatea imediată", cartea de referință din opera lui M. Blecher.

O nouă revistă, tot sub forma de caiete trimestriale (160 de pagini) își anunță apariția în această lună. Se va intitula Poésie présente **și va purta girul aceleiași prestigioase edituri Rougerie de la Limoges.**

Sașa PANĂ

Expoziția suprarealistă de la Bordeaux

„Universul nostru cotidian este marcat prin această mișcare, una dintre cele mai esențiale ale artei, cu care Galeria des Beaux Arts din Bordeaux, celebrează cinci decenii de la apariția suprarealismului prin expoziția care este de un interes mondial" — scrie criticul de artă Jean-Jacques Lebeque într-o revistă pariziană, relevînd evenimentul. Cele două sute de pînze expuse la un loc pentru întîia oară constituie cu adevărat un eveniment în lumea noastră artistică.

Expoziția deschisă la cel de al XXIII-lea Mai Muzical la Bordeaux rămîne deschisă pînă în luna septembrie. O panoramă a picturii suprarealiste de la originile lui și pînă astăzi, contribuție la cunoașterea plenară a acestei mișcări artistice prezentă acum în întreaga lume, este întocmită de Gilberte Martin-Merry, în colaborare cu poetul Patrick Walberg, istoriograf al suprarealismului, care a pregătit și expoziția omagială ce se va deschide la Luvru în anul 1973, cînd se împlinesc cei cincizeci de ani de cînd Andre Breton, Phillipe Soupault, Masson, Picabia, au inițiat mișcarea.

În 1967 Zurich-ul, Parisul și alte centre au celebrat aniversarea dadaismului, mișcare protestatară, de un temerar novatorism care a precedat pe cea pariziană de după numai cîțiva ani. Mișcare la care au luat parte constitutivă și românii Tristan Tzara, Marcel Iancu.

Iată cum îl definesc animatorii săi, manifestele lui Andre Breton, exegezele acestora :

— Automatism psihic pur prin care îți propui să exprimi, fie verbal, fie prin scris, fie printr-o altă manieră, funcțiunea reală a gîndirii. Dicteu al gîndirii în absența oricărui control exercitat de rațiune în afara oricărei preocupări estetice sau morale... Astăzi, reprezentanții, corifeii săi, mai cu seamă în pictură sînt numeroși, sînt celebri și prezenți în marile muzee și galerii de artă ale lumii ; Francisc Picabia, Jean Arp. Max Ernst, Andre Masson, Juan Miro, Paul Klee, Yves Tanguy, Salvador Dali, Alberto Giacometti, Rene Magritte, Valentine Hugo, Wilfredo Lamm, Matta, Dominguez, românul Victor Brauner, căruia la expoziție îi este rezervată o sală a lui. Reprezentanți de ai săi sînt și în literatură : Breton. Aragon, Rene Crevel, Andre Char, Antonin Artaud : în muzică Erich Satie, în cinematograf Luis Bunuel, în fotografie Man Ray. Participarea românească, în afară de Victor Brauner, este — așa cum o apreciază și Andre Breton — importantă. În primul rînd prietenia și entuziasmul lui Constantin Brâncuși, Jacques Herold, Gherasim Luca, Natalia Dumitrescu, Alexantru Istrati... O mișcare, putem spune, de un precoce academism...

G. D.

M. BUTOR — LE CLÉZIO „Dialoguri asupra orașelor"

Revista l'Architecture d'aujourd'hui (nr. 153) a inițiat rubrica Dialogues sur les villes, **de unde desprindem unele date succinte din cuvîntarea lui Michel Butor și Le Clézio.**

Butor a părăsit anume Parisul (care îi devorează timpul), ca să-l poată înțelege mai bine. Preferă să trăiască în altă parte și să vină numai o dată pe lună la Paris, unde e prea mult zgomot, prea se vorbește mult : Nisa îi este mai la îndemînă datorită unei așezări geografice fericite (mare-munte). Există deosebiri în relațiile sociale urbane față de cele de la țară ; în cazul unor metropole ca Paris și Londra : toate drumurile duc la Paris, în timp ce în Anglia urbele, exceptînd Londra, s-au dezvoltat firesc, pentru că populația, acolo, s-a răspîndit egal, orizontal. La întrebarea : Ce este orașul ? Butor vorbește despre două regiuni : Parisul este, în Franța, o regiune iar provincia a doua — de aici existența a două clase sociale. La inceput, muncitorul era meșteșugar, dar pe măsură ce fabricile creșteau în număr el a fost absorbit de clasa mijlocie, așa încît orașul ajunge cu timpul să exploateze provincia. Parisul, adaptat admirabil pentru circulația cu vehicule trase de cai, acomodarea astăzi la automobil (în unmăr extrem de mare și cu viteză exagerată) presupune distrugerea unei bune părți din oraș. Los Angeles, deși desemnat pentru traficul auto, a ajuns să fie sufocat de acest vehicul.

Pentru Le Clézio (născut în 1940) orașul este „o stare de război", deoarece acolo trăiesc oamenii laolaltă, cu ideile lor, cu animozitățile și disputele lor, cu tot ce reprezintă dorință de dominare, nevoie de posesiune în fiecare individ. Totuși orașul îl fascinează și totdeauna a căutat să se urce pînă la cel mai înalt punct ca să-l studieze. Orașul, care a invadat totul, e pretutindeni, pînă la urmă va acoperi întreg pămîntul. Le Clézio găsește similitudini între junglă și oraș : și într-un loc și într-altul te simți la fel de neconfortabil, mereu în primejdie (cu deosebirea că în junglă pericolul e la fiecare kilometru, iar în oraș la fiecare pas), e sau prea cald sau prea rece etc. Oamenii s-au refugiat din natură la oraș ca să se pună la adăpost, de teama izolării, a necunoscutului, însă la un moment dat se va ajunge la o asemenea saturație de violență și de promiscuitate, încît vor simți din nou nevoia să iasă din oraș, să le desființeze. Orașele construite să fie frumoase cu tot dinadinsul sînt intolerabile ; Brasilia, de pildă, e monstruos, pentru că acolo se simte cel mai puțin omul, iar unele orașe canadiene sînt, pentru Le Clézio, ca o pădure artificială, adică de nelocuit.

Nic. POPESCU

Frumusețile Spaniei

Armonie naturală a patru elemente

— note de călătorie —

Încă din vremile cele mai de demult, omul nu s-a putut sustrage farmecului pe care-l produce contemplarea infinitelor minunății ce le desfășoară natura în fața ochilor săi.

Nimic nu l-a putut sustrage pe călătorul care a pășit întîia oară pe pămîntul lui Cervantes, sub cerul lui Garcia Lorca. Nici marile edificii nici zgomotul continuu de mașini. El a vrut să vadă natura, natura specifică spaniolă. Călătorul care străbate meleaguri, vizitatorul care descoperă un oraș, omul care cunoaște și gustă din obiceiurile altor oameni întotdeauna dorește să-i rămînă fidel în memorie ceea ce a văzut, a îndrăgit și a trăit. Dar uneori lanțul amintirilor devine fragil, și atunci cînd cineva dorește să i se povestească ceva se poate întîmpla ca acel șirag de amintiri să se rupă, și în zadar mai caută atunci povestitorul să reînnoade șirul faptelor petrecute cîndva.

Natura Spaniei — îmbinare a celor patru elemente de neînlocuit, îmbinare perfectă între pămînt, apă, aer și foc. Cum e, în esență, pămîntul spaniol ? Cine l-a văzut știe că e aspru, dur și greu, aproape de nelocuit uneori, alteori surîzător și umed, verde și dătător de roade. Acest pămînt se face argilă ce poate fi modelată pentru a se păstra în ea ochiul limpede de apă proaspătă ; se face casă cu pereți sclipitori de albi, care primesc înlăuntrul lor orice suflet rătăcit prin lume ; se face moară de vînt sau crenel de castel medieval. Prin greutatea pașilor drumeților (pelegrinilor) s-a născut drumul — minunat lucru ! Coborînd pe el la vale sau suind pe înălțimi, omul a creat nestemate. Alhambra — dantelă milenară în piatră, Avila — cetate de nepătruns. Pămîntul e galben sau verde, galben prin culoarea mesetei sau a bobului de grîu pîrguit și verde, prin nuanța măslinilor, chiparoșilor și agavelor seculare. E roșu, roșu ca sînge de taur scurgîndu-se-n valuri pe arenă. E gri ca după un pîrjol năprasnic. Aromele toate îl parfumează. Se simte puternic și tînăr în construcții, ușor ca pulberea sub pasul dansatorului de flamenco, nemuritor în monumente și munți de granit, drăgăstos la margine de mare. Pămîntul poartă în el fantezia apelor subterane ; are înscris pe el amprenta marilor năvăliri și cuceriri istorice.

La fel ca însăși firul vieții omenești, cel al apei trece și cîntă. Rămîne în urmă-i roditoarea și verdea-i prezență. Riuri se deșteaptă în zori din creieri de munți și toată ziua străbat țara găsindu-și într-un asfințit liniștea în albastrul nemărginitei mări. În vinuri dulcege andaluze se pierd griji, se răscolesc amintiri, se aprind arzînde doruri. Apa. Apa lasă curate mîinile și irigă inimile. Se face perlă în ochi cuprinși de bucurie sau argintată rouă-n dimineață. Umple de vapoare porturile și poartă policromia peștilor. Sau poate culoarea i-o dă raza de zi ce încearcă să sondeze abisurile luminînd pal plante sau comori nebănuite vreodat'. Poate cînta și străbate galeriile noastre interioare. Aici, în străfundul străfundurilor sufletului, apa nu mai e o simplă și banală formulă chimică : H_2O, ci se preface în H_2O plus, ei, da, plus un cîntec, o speranță, un dor nesfîrșit, un vis de împlinit.

Poate fi melancolică ca cea a riului manriguean sau apă care curge mereu din izvorul visului lui Machado. Poate susura în fîntîni iar picături să cadă cu zgomot pe multicolora faianță din patio-uri.

Respiri în Spania aer curat și răcoros. E intim și cald în Mesetă mișcînd chijoteștile mori. E puternic spre Mediterană și-mpinge spre zări vestite pînze de vapoare. E violent și plin de minie uneori pe piscuri colțuroase acoperite cu veșnice ghețuri. Știe să fie brizăaromată și blîndă pe litoral, aer de jar în cîmpie. Mare meșter în profiluri mistuitoare de sierre, e nevăzut dar simțit de toți. Pictat de Velasqués și prins în peniță de cel ce scrise despre Don Quijote și aventurile sale. Descoperitori de Americi — Columb și aerul, prielnicul aer de la proră. Albastru ca „esperanza" și galben precum filele îngălbenite ale amintirii — carte tristă și veche. Dacă pleacă, se desprinde odată cu el și viața cu o ultimă și slabă suflare. Melancolic în suflet de ghitară țigancă, geamăt de durere sau strigăt la luptă pe viață și pe moarte.

Prometeic, arde, luminează, purifică tot. Focul. Aduce lumina zilei în casa întunecată și joasă. Stea ce nu se stinge niciodată. Flacăra. Aceasta și nu altceva este dragostea care mistuie inimile îndrăgostite și dornice de cunoaștere reciprocă. În gama lui se rumenesc fructele. Se preface și știe oricînd să se prefacă în ritm de dans și emoție la auzul unor păsări măiastre. Intelingență în ochi de om matur, inocență în ochi de copil, carmin promițător în spusa buzei, bujor în obraz. Aurul valorează atîta pentru ei poate și pentru că oamenii cred că este o rază desprinsă din arzătorul soare, soare pe care la marele nivel al artei l-au înălțat pictorii extaziați, lăsîndu-l să strălucească ca un rubin în tablou.

Și... ne-am putea juca precum niște copii cu aceste patru elemente, pămînt, apă, aer foc, care, la un loc, alcătuiesc lumea și viața pe pămînt. Sînt vechi, eterne și capabile să ne surprindă printr-un belșug de neimaginat. La fel ca oamenii stabilesc pacte, alianțe, vecinătăți, dialoguri și familie. Un întreg univers.

Aurora NICULESCU

Louis Aragon

Poeme

Mai frumoasă ca lacrimile

Impiedic unor' traiul prin simpla-mi răsuflare
Cu nu știu ce căințe greu somnul le frămînt
Alămuri că dezlănțui versificînd se pare
Cu-o larmă să trezească și morții din mormînt

Ah dacă-n vers ecoul de tancuri nu vă-ncintă
Și scrîșnete de osii în cerul meu încerc
E tiindcă-n orgă vocea serafilor e frîntă
Și, domnilor, în minte îmi stăruie Dunkerque !

E de prost gust desigur. Dar ce să-i faci așa e
Sîntem și unii de-ăștia de prost gust nărăvit
Care păstrăm răstrîntă a iadului văpaie
Pe cari faro-ul nordic pe veci i-a amețit.

Cînd spun de doruri dorul meu dă să vă irite
De spun că-i vreme bună-mi urlați că plouă sur
Că-n pajiștile mele-s prea multe margherite
Că noaptea-mi prea-nstelată-i și ceru-mi prea de-azur.

Cum scormone chirurgul în inimi disecate
Căutați în versu-mi paiul emoției ascuns
Da, cu Pont-Neuf și Louvre pierdute nu mi-s toate
Și răzbunării voastre atît nu vi-i de-ajuns

Puteți sili poetul să-și zăvorască stanța
Și un ocnaș să faceți din pasărea din cer
Dar spre a-i smulge dreptul ca să iubească Franța
S-ar cere să-nțelegeți că nu vă stă-n puteri.

Frumoasă ce te alli întreabă și învață —
De te-am uitat vreodată — bătînd din porți în porți.
Ți-s ochii la culoare ca jerbele din brațe
Și Maiul de-altădată-nfloreste al tău șorț

Făcut de n-ar fi dorul și focul mincinos
Credeți în ceru-n fruntea deodată tulburată
De-un ochiu profund cum verdea cîmpie-ades în Beance
În holde, de neghină, e viu iluminată.

Nu-i ea cu brațe-asemeni statuilor durate
În țara pietrei unde se coace grîul blond
Dulce desăvîrșire prin care-n evi străbate
Umbra lui Jean Racine de la Ferté-Milon

Al sacrei Reims 'nalt zîmbet pe minunata-i gură
Ca soarele-i cînd umbre din înserare nasc
Iar pentru-osînda care profeți și sfinți o-ndură
Buclele-i de Champagne au miresme dulci de teasc.

Ingres din Montauban a schițat această-epură
Golful din al ei umăr în care stă-nsetat
Lung jind comoară-ori taină izvor-de apă pură
Prin sitele de piatră din stînci de munți filtrat

O Laura el ar fi iubit-o ca pe tine
Cea pentru care frîntă dăm sîngeros canon
Petrarca inspiratul cum tierul lăncii tine
De ciuta nevinată de haite-n Avignon

Chemați — să se aline strigoii-n lungi năframe
Mirajul a o mie și încă un decor
Din Saint-Luc-du-Désert și către Brantome la crame
Din Roncevaux la șirul de cline din Vercors

Sînt vise-n vîntul care din Arles dulce bate
Ce prea mi-s dragi clamate spre-a fi cu glas înalt
Cînd în Saintonge și-Aunisa livezile-s brăzdate
Și azi de-nvingătorii din carele de-asalt.

Turnirul larg de nume de burguri și provincii
Azvîrle comparării sfidarea lui de flori
Care se pierde-n dîra de dor ce-o lasă prinții
Confundă vis și noimă în obiectul lor

O munți ce-opreau înaltul și buclele Durancei
O, plai de baci cu-obrajii ca rumenii-i c'orchini
Manosca-atît de scumpă lui Franaisc rege-al Franței
Că numele-i săpase pe murii serazini

Nu mai puțin de scumpă tu-n doruri nestrunită
Ce nu știi să te alli-n aprinsele-mi cîntări
Să ne oprim în pragul Naurouzei o clipită
Unde ni-s soți în cumpeni sorții-ntre două mări.

Nu iar pornești — nestînsă cîntare pururi trează —
Dar unde iată munții Ventoux că și trec gravi
E Sena care curge și Lamartine visează
La Madeleina între acești doi meri suavi

Femeie vin scump leagăn sau vast peisagiu-n soare
Eu nu mai știu ce dor e și zugrăveală ce-i
De gleznele și-aceste dulci roade-n cingătoare
Nu-s în amurg Bretagna de vis și pînii ei.

Alb grumăjer la care cerșesc cu-o gură-ascetă
Cidru de har și lapte. Plinire-n somnul bun
Sfîrși-vor pentru tine Normandie secretă
În pulberea Palmyrei soldații în surghiun

Unde începe vraja eu nu mai știu prea bine
Sînt nume dulci de carne cum este Andelys
Icoana se răstoarnă spunîndu-ne-o-n suspine
Tăceți tăceți Parisul ah scumpul meu Paris

El care știe cînturi și furii destășoară
Ce-n spălător mai are doar steaguri la muiat
Metropolă asemeni cu via stea polară
Paris ce-n baricade pavaju-a desfundat.

Paris urgiei noastre Paris din Cours-la-Reine
Paris des Blancs-Monteaux și Paris din Februar
Din Faubourg Saint-Antoine la clinele Suresne
Paris mai frînt ca glasul unui geamgiu hoinar

Lăsăm bariera cruntă pe unde-i tot speranță
Zorii alți zori și poate viața s-o ivi
Dar nu-i roman în Oisa în Marna nu-i romanță
Și în Valois pustia nu e nici-o Sylvie

Creneluri de-amintire aici ne rezemam
De cer în gol al nostru dor tînăr și fierbinte
Dar nu era iubirea ci le chemin des Dames
Drumețule de Moara Laffaux ți-adu aminte

Treci străbătînd prin pulberi de taimă-nfășurat
Și urmărind din țară în țară neclintit
Pe Hauts-de-Meuse și-n codrul Argonnei lăudate
Al unei veșnici glorii trăitate răsărit

Cum de gonaci supusă cerboaica săgetată
Al bolții ochi veghează sub cringul poleit
Helvet popas spre țara-n surghiun ce-alese-altădată
Courbet și mandragora pe veci a îndrăgit

O, smulsă-Alsace pe unde cînd Rinul crește-n pripă
Ca amețit din ramuri de-a dreptul cad lăzanii
Pe unde la colinde și Werther pentr-o clipă
Să-ngăduie să-și uite de chin printre țărani

Dela Dunkerque și pînă-n Port Vendre vijelia
Ce bîntuie va stinge al vocilor scump zvon ?
Nu vor putea legenda fura și vizuia
Ardenă celor patru voinici feciori Aymon

De cine-aceste cînturi din fluier pot fi rupte
Ce urcă din vecie pe ale noastre guri
Smulși laurii-s dar iată se-naltă alte lupte
Tu soț al Marjolainei. Și pururii răsări

În frunze. — Aud galopul clocotitor în zare
Oprește torcătoare. — S' a' inimii văpăi
Nădejdea-n noapte-și fură limbajul din izvoare
Un armăsar, să fie ori Dugnesclin în văi

Ce-mi pasă de stîrși-voi 'nainte ca divină
Să se arate fata din somn cînd va-nvia
Hai să dansăm iubito în dans de capucină
Ești foame suferință și dor patria mea.

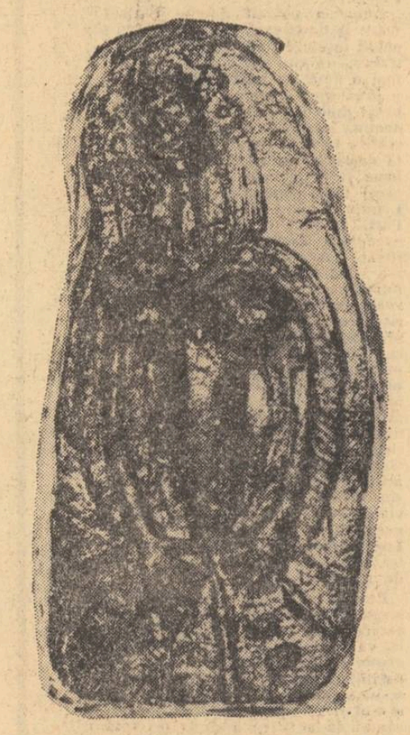

Ilustrațiile : PABLO PICASSO

Cu atît mai rău pentru mine

Ca inima care se rupe la începutul absenței
marele grizù va exploda în Paris
cu-un vuiet lung de lux sfărîmat
Copiii vor privi cel din urmă gang al bordeiului spart ca o grenadă

Apoi vor juca un șotron revoluționar și filozofie
în care CER se va citi STEAG ROȘU
și PĂMÎNT PĂMÎNT ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic

Copiii nu vor ști nici-un cuvînt din limba asta cu care
tu întrebi de drum în stradă
Domnule îi va face să rîdă și Persoana a Treia
acest mit domestic răspunzînd la sonerie
va mira memoria tot atît cît automobilele electrice
Lumea de toate zilele nu va mai fi adusă-aminte
decît de pozele de vînătoare-n care vezi
cucoane-n roz și albastru minunîndu-se de-o vulpe legănată de-un viconte
și cerbul mort la picioarele naturale ale valeților
într-un bazar din Rue de la Gaîté.
Ca inima care se rupe la începutul absenței
fără respect de iubire fără respect de fructe și de flori
Revoluția va trage — oriunde-ar fi — pe geam,
dîra de diamant care va despărți un mîine de poimîine
Vor fi franjuri minunate
precum carminul buzelor pe rana fulgurantă a vieții
Vor fi ciorchine de dezastre ca preț
al neasemuitului incendiu
Și dacă ochiul muribundului prins de bolniță
vechiului univers zărește primăvara dincolo de salve

Să regrete că nu trăiește prea mult cu trupul și cu dragostea lui
Să regrete mult în timp ce-l străbate cu viteza luminii
baioneta destinului
Copiii vor învăța cuvintele neînțelese-ale istoriei
Copiii își vor rîde de Ritz și de spaimele foamei
Copiii vor cînta vechi romanțe : „Doar mîna ta Madame"
Se vor juca de-a cine se prinde cu cuvintele-nvechite
Clairvaux La Petite Roquette
La Santè Le Cherche-Midi
Saint-Lazare
La Conciergerie
Se vor juca de-a cine se prinde cu numele zeilor
Se vor juca de-a cine se prinde cu piesele de argint și de aur
Se vor juca în bile cu diamantele
cu capetele femeilor care s-au vîndut pe diamante
Se vor juca de-a cercul copiii cu roata
care zdrobește în zilele noastre poeții
Se vor juca de-a capra pe deasupra fluviilor de lacrimi
Se vor juca precum noi plîngem
Cînd inima care se rupe la-nceputul absenței
nu-și mai poate ține fluviile de lacrimi pe deasupra cărora
Viitorul joacă o înfricoșetoare capră

În românește de Tașcu Gheorghiu

Roza și rezeda

lui Gabriel Péri d'Estienne D'Orves ca și lui Guy Mocquet si Gilbert Dru

Cel ce crede-n cer și Mesia
Cel care nu credea
La fel iubeau minunăția
Ce-n lanțuri la soldați robea
Cine pîndea în jos tringhia
Pe scară cine se urca
Cel ce credea-n cer și Mesia
Cel care nu credea
Nu știu ce nume poartă via
Pe pașii-amîndurora stea
Că unu-ascultă liturghia
Cellalt că nu se închina
Cel ce credea-n cer și Mesia
Cel care nu credea
De-olaltă-și dovedeau frăția
Cu brat și gînd în lupta grea
Spuneau că ea-nfrunta vecia
Și c-om trăi și-om mai vedea
Cel ce credea-n cer și Mesia

Cel care nu credea
Cînd e sub grindini grîul, glia
Nebun e cel ce-o-ngenunchia
Nebun de-și coace dușmănia
Cel ce credea-n cer și Mesia
Cel care nu credea
O santinelă-n cenușia
Cetate-a tras după rețea
Foc unul și-a pierdut tăria
Cellalt se năruie-n noaptea grea
Cel ce credea-n cer și Mesia
Cel care nu credea
În lanțuri stau Dar cui, urgia
Un pat mai trist îi hărăzea
Și-n ger mai mare-a cui tăria
Guzgani mai mulți cine avea
Cel ce credea-n cer și Mesia
Cel care nu credea
E vijelie vijelia
Și-n lacrimi doar nu glas suna
Și zorii cînd și-ntind fîșia
Deolaltă moartea-i săruta

Cel ce credea-n cer și Mesia
Cel care nu credea
Strigînd iubitei mărturia
Că n-au putut-o-n veci trăda
Și sîngele lor scaldă glia
Și-aprins și roș asemenea
Cel ce credea-n cer și Mesia
Cel care nu credea
El curge, curge-n cununia
Cu sfînta brazdă ce-o iubea
Ca-n viitor să coacă via
Ciorchini muscați cu boaba grea
Cel ce credea-n cer și Mesia
Cel care nu credea
Vin amîndoi ca vijelia
Vin din Bretagne sau din Jura
Fragi sau măceș e melodia
Și greierele va cînta
Lăută-ori fluier ziceți via,
'Ndoita dragoste ce-ardea
Rîndunica și ciocîrlia
Roza și rezeda

(La Diane Française 1946)

Pentru tine

Îmi amintesc de-o închisoare
Ce n-avea noimă nici nu are
Și-un cimitir țin minte, dragă,—
Părea că-i patria întreagă
Țin minte-un fir de singe-n piață
Cum pe asfalt sub tălpi înghețată
Și-o gară-n care-s urmăriți
Oameni cu ochii rătăciți
Soldații gri bătînd ca-n vis
Deșertul mîndrului Paris
Și lucruri mii îmi vin în minte
Un mort-parcă dormea cuminte
Eh, călătorii s-au grăbit

Dădeam de-un tren rostogolit
Din satul ars, rămase, goală
Doar tabla neagră de la școală
De-un colț de cîmp, mi-aduc aminte,
Și-atît de triste, trei morminte
Mi-aduc aminte ... tot ce-a fost
S-o spun îmi pare fără rost
De-un radio-ascultat la mic
De-un pas pe drum de un amic
E-n amintire vre-o minciună
Că totu-așa banal îmi sună
A ști, doar flacăra-i lăsată,
Ce-a fost cenușa altădată
Zic Elsa pentru tine doar
Memoria unui pojar

(Le nouveau crêve-coeur, 1948)

Richard II patruzeci

Mi-e patria o navă-n larg
Cu lopătarii dezertori
Și semăn cu acel monarc
Ca jalea mai jeluitor
Ce rege-și sta pe chin și dor

Viața-i doar o stratagemă
Și vîntu-un plîns nu-l șterge-ușor
Pe ce iubesc pun anatemă
Ce nu mai am dați-le lor
Sînt rege pe-al meu chin și dor

Oprită inima-mi de-ar tace
Cu sînge nedogoritor
Și patru doi cu doi n-ar face
La Hoți-Gardiștii hoților
Sînt rege pe-al meu chin și dor

Renască-ori moară sorii vieții
Sînt stinși cireșii de culori
Duios Paris al tinereții
Adio, Mai din Quai-aux-Fleurs
Sînt rege pe-al meu chin și dor

Pieriți fîntînă cring grădină
Tăceți voi dulci privighetori
Vi-i cîntul pus în carantină
Și vine-un ev de vînători
Sînt rege pe-al meu chin și dor

E-un timp de chin ce-a frînt speranța
Cînd tu Jehanne la Vaucouleurs
Ah sfîșiați în zdrențe Franța
Și ziua răsărea-n pa'ori
Sînt rege pe-al meu chin și dor.

(Le Crêve-Coeur — 1941)

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

„ALMA MATER“ • ARTE • „ILUMINĂRILE“ LUI ARTHUR RIMBAUD

Anul XIV
Nr. 23 (475)
Simbătă
5 iunie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

nicolae iorga

100 de ani de la naștere

Tinerețea lui Moromete

XVI

de Marin Preda

De aceea nici nu auzi cum o femeie care tocmai ieșise pe poarta morii cu căruța plină cu saci, îl strigă încetinind caii în dreptul lui. Femeia însă nu-l mai strigă a doua oară și un timp omul de pe marginea drumului și căruța cu cai merseră împreună în liniștea celui început de înserare care se lăsa peste sat.

— Hm ! făcu Moromete deodată, strîmbîndu-se supărat și se abătu din drumul lui, coborî șanțul și se apropie de căruță ; puse piciorul pe vătraiul loitrei și se urcă sus lîngă muiere. Asta e o treabă de tine ?! zise el.

— De ce Ilie ?

Moromete începu să clatine din cap ; nu se făcea ! Sînt lucruri care au rostul lor și ce rost e ăsta să...

— Credeam că ai murit și tu, nu numai bărbatu-tău ! zise el ferindu-se. Mă, ziceam, aia o fi murit și ea pe-acolo prin Rica ei, de n-a mai dat nici un semn că mai e pe lumea asta !

— Aha ! făcu muierea. Și m-ai îngropat și pe mine alături de el și ți-ai văzut de treabă. Parcă mai cunoști tu pe cineva de cînd ți-au fugit feciorii ? Las' că nici cînd eram pe-aici nu prea te gîndeai tu la mine, dar o dată de Crăciun și de Paști tot mai ne vedeam noi.

În tot acest timp, Moromete nu-i aruncase muierii nici o privire. Dar se uita ea la el.

— N-ai îmbătrînit neam, spuse ea mai departe, ai ceafă dreaptă. Știu că ai trecut de șaizeci, dar nu știu cu cît.

— Nu cu mult, răspunse Moromete cu încîntare, parcă mînunîndu-se că iată, trăiești mult, veri după veri și ierni după ierni, și cînd te uiți în urmă vezi că n-ai decît șaizeci și ceva de ani. Orice-ai zice, nimeni nu te împiedică să te gîndești că mai poți trăi optzeci.

— Am auzit că tu și Catrina vă aveți ca la douăzeci de ani, ea a vrut să te lase, tu ai alergat cu parul în mînă după ea pe după casă... Cică te-ai prefăcut bolnav, așa e ?

— Așa e ! întări Moromete subțirel.

— Ei, ce-ți pasă ! Fi-tău Niculae e bine, Ilinca am auzit că o să se mărite și ea ! Numai Paraschiv săracul, e bolnav. De ce nu-i dai și lui niște bani, să-și ia doctorii ?

— I-am dat Fico, crezi că am așteptat să vii tu la moară în Siliștea și să ne întîlnim noi doi ca să-mi dai tu ideea ? Da mi-a spus muierea aia a lui că nu se îngrijește. După ce i-am dus eu banii, că am strîns și eu de la ce mi-a dat Niculae, primul drum pe care l-a făcut după ce-am plecat eu, a fost la circiumă ! „Nu se mai stăpînește, tată, mi-a spus creștina aia cu care trăiește, n-am ce să-i fac, bea și fumează și hîrjîie pe urmă din gît de mă și sperie. Da el zice, „lasă fă, că nu mor eu, v-arăt eu vouă la toți, vă muma în..." Care-or fi ăia toți și ce vrea el să le arate numai el știe ! Care-or fi ?

Muierea însă nu-l urmărise chiar cu toată atenția, și s-ar fi zis că nu prea îi pasă ei de soarta lui Paraschiv.

— Arăți bine, dar nu ești vesel ! zise ea. De ce ? Crezi că mai ai tinerețea în față să te zbați din pricina unuia sau altuia ? Care cum și-a așternut, așa să doarmă !

— Crezi că nu mai pot eu de inimă rea, Fico ? Zic și eu că mă întrebași, răspunse Moromete într-adevăr senin.

—Asta e norocul tău, zise muierea. Ai minte de om tînăr, altfel ai fi murit de mult, după cîte te știu eu.

— De ce zici tu asta ?!

— Așa !

Avea în ea ceva ocrotitor această muiere. După dinții întregi care i se vedeau cînd vorbea, nu părea să fi trecut demult de patruzeci și cinci de ani, iar de departe arăta și mai puțin, fiindcă statura ei semăna cu o unei fete. Era îmbrăcată toată în negru, așa cum au obiceiul unele muieri cînd ies din satul lor și se duc în alt sat, cînd pun pe ele ce au mai frumos, chiar dacă au de făcut o treabă.

— Așa ai fost tu bun și nu ți-ai ridicat, de cînd te știu eu, ochii la o muiere. Ai avut două, pe soră-mea, săraca, pe care ai omorît-o, și pe Catrina, care o să te omoare ea pe tine, cu zile, dacă n-o gonești de-acasă, sau dacă nu fugi tu. Ia să te fi uitat, și ai fi văzut că n-ar fi îndrăznit ea să te lase singur și bolnav în pat și să-i scapere ochii ăia veninoși de bucurie că ai să mori. E nebună, să știi de la mine, să-ți aduci aminte !

— Eu zic că n-o să mă lase Dumnezeu să mă canunesc cînd n-oi mai putea, zise Moromete.

— De ce să nu te lase ? Parcă Dumnezeu are milă de ăl bun și îl pedepsește pe-ăl rău ? zise muierea.

— Da' cum crezi tu că e ?!

— Uneori e și după păcate, dar alteori nu e ! zise muierea. Al meu, după cîte bătăi mi-a tras, ar fi trebuit să se canunească și el nițel cînd l-a luat Dumnezeu. Nu s-a canunit neam, a murit întîmpinat.

— Erea acasă ? o întrebă Moromete.

— În pat, zise muierea. Venisem de la cimitir și pusesem cușnița cu colaci de grindă. Mi-e foame, zice, și văd că se ridică și întinde mîna în sus să ia cușnița. A ! a tăcut și gata.

Urmă o tăcere. Căruța ieșise demult din sat și caii, șimțind parcă roșul asfințitului în spate, începuseră să bată grăbiți drumul cu copitele. Moromete avea aerul că merge și el acasă, cu toate că satul lui era în urmă, nu înainte. Stătea mereu cu fruntea puțin plecată și nici acum nu întorcea privirea să se uite măcar o dată la muiere, deși din spusele lor se înțelegea că n-o mai văzuse de multă vreme.

— Că, s-ar putea ca muierea asta a mea să-mi facă și să-mi dreagă, admit, murmură întru tîrziu, ca pentru sine. Dar că pe soră-ta Rada așa și fi omorît-o eu, asta de unde ai mai scos-o ?

— Ai omorît-o după ce l-a făcut pe Achim, zise femeia. Mi-a povestit pe patul morții.

— Ți-a povestit ?

— Da, mi-a povestit.

— Hm !

— Mi-a povestit și altele, nu numai asta !

— Ei, ce vorbești !

— Săraca, n-am să uit pînă oi muri cum s-a întors ea acasă și a venit la mine să-mi povestească cum ai dat tu peste ea în plină zi, pe miriște, la capătul locului tău din Pămînturi. Uite, pe-acolo ! zise muierea arătînd cu biciul spre stînga, în depărtare. Era un stejar pe-acolo, a îmbătrînit și s-a uscat. Știi cum te-a poreclit ea atunci, nu ți-am spus nici pînă acum ?

Moromete nu răspunse și cîtva timp muierea nu turbură nici ea tăcerea cîmpiei pe care păcănitul roților și loviturile copitelor o făcea parcă să sporească și mai mult. Moromete înălță în sfîrșit un umăr. Hm ! În acest ceas al vieții sale trebuia să afle despre sine lucruri pe care nu avusese timp să le afle atîta amar de vreme ! Șaizeci și ceva de ani nu sînt o glumă, ei, uite că tinerețea sa tot mai era aproape în mintea cuiva ca și cînd ar fi fost ieri.

— Lumea care m-ar auzi și te cunoaște nu m-ar crede, spuse femeia mirîndu-se parcă pentru întîia oară de ciudățenia faptului. Te-a poreclit Mutul. Nu vorbeai neam ! Pe urmă, cînd v-ați luat și te-am cunoscut și eu, am văzut că așa erea. Te uitai la mine, te uitai la ea, te uitai la tata, la oricine te uitai, nu ziceai nimic. N-aveai darul vorbirii ! Da ce mustață frumoasă aveai și ce subțirel arătai ! Nici acuma nu ești gras, dar ți s-au adîncit ochii. Era nebună săraca după tine, din prima zi, am văzut-o că-și pierde mințile. Fiindcă trebuie să știi și tu că după ce ai venit pe la noi și te-a văzut mama, cînd am rămas numai noi, i-a spus Rădiții : tuși fă, de-aici, cum o să te ia așta pe tine ? Așta e un om serios, ce i-o fi venit să se uite la o urîtă și la o melă ca tine ? Că de stricat nici măcar o vorbă văz că nu strică pe tine. Rădița a început să rîză : „Ei, o să vedeți că mă ia, așa urîtă cum credeți voi că sînt ! Și dacă e mut și nu vorbește, știu eu de ce e !“ Eu am înghețat, se smintise Rădița, știam ce înseamnă vorbele astea ale ei și mi-era frică să nu înțeleagă toată lumea ce-a vrut să spună. Dar mama s-a strîmbat doar așa și a dat din umeri : „Se poate ! a zis. Găsește și-o găină chioară un bob !“ Ești vinovat ! Nu trebuia să te uiți la ea ! Dacă nu te uitai, ar fi găsit și ea acolo un cres de la Dumnezeu și poate ar fi trăit și acum !

(Continuare în pag. 4)

Noapte cu trandafiri

Noapte de mai, la Brăila. E tîrziu, e prea devreme tîrziu, și miroase a grîu zdrobit de fulgere, a nuc trăznit și a trandafiri culeși de Maica Domnului. Tinerețea mea, scîndură frecată cu salpetru, dansează pe funiile de marmoră ale Măcinilor. Ce scurtă era vara, îți amintești ? Iunie, Iulia. August. Trup de copil dormind în grîu, cu capul pe doi pui de prepeliță. Sus, peste fantoma teilor, fantoma unui bal. Și primul vers al meu : „Domnișoară, carnea-ți albă, bate cuie-n carnea mea“. Și tu, neasemuită vară, Iunie, Iulia. August.

Noapte răpită de-au gînd cu lună care nu se vede. M-am îmbătat (cu vin și cu doi pași de tango, Iunie, Iulia, August) și vreau să întind piciorul în stradă, ca să mă calce o trăsură veche și rana să-mi miroase mereu a cai și a lemn de corabie plecînd spre Cornul de aur. „Tăcere !“ se strigă din vecini, dar eu cînt înainte, fiindcă știu că dracul se ouă numa-n curul mutului. Și te strig : Vino să ne-mbătăm din nou cu lipovenii — marea lor foame de pește și de năluci ! — și nu uita s-aduci sare multă în care să-ntingem pîinea, pește și-o bucată de suflet bun de luat la palme, și mai adă și niște vînt aspru ca să-i beau sîngele. Uite, plopul ăla dă cu cuțitu-n două topcare. Sînt și printre copaci neamuri proaste ! Privesc și vreau să fiu catargul de la luntrea aia în care o femeie a pus să doarmă opt cățel. Luna a intrat să moară sub poduri.

Dunărea s-a suit cu urechea la cer.

Fulgere multe se adună-n păsări roșii. Numai proștii stau la marginea ploii. Strig : Dumnezeu e o casă cu ochii scoși. Și sînt nebun. Plouă.

Și e tîrziu. Prea devreme tîrziu.

Mi-e somn.

În oale de lut ard flori de lămîiță.

Și pe fereastră, candela unui trandafir, adîncind poftele nopții.

Mi-e somn. Iunie. Iulia. August.

Și mă culc, bătut în suflet și în tîmple de aromele Dunării și-ale ploii. Și sînt fericit și trist în norocul și durerea vieții ca o virgulă într-un vers de Eminescu.

Fănuș NEAGU

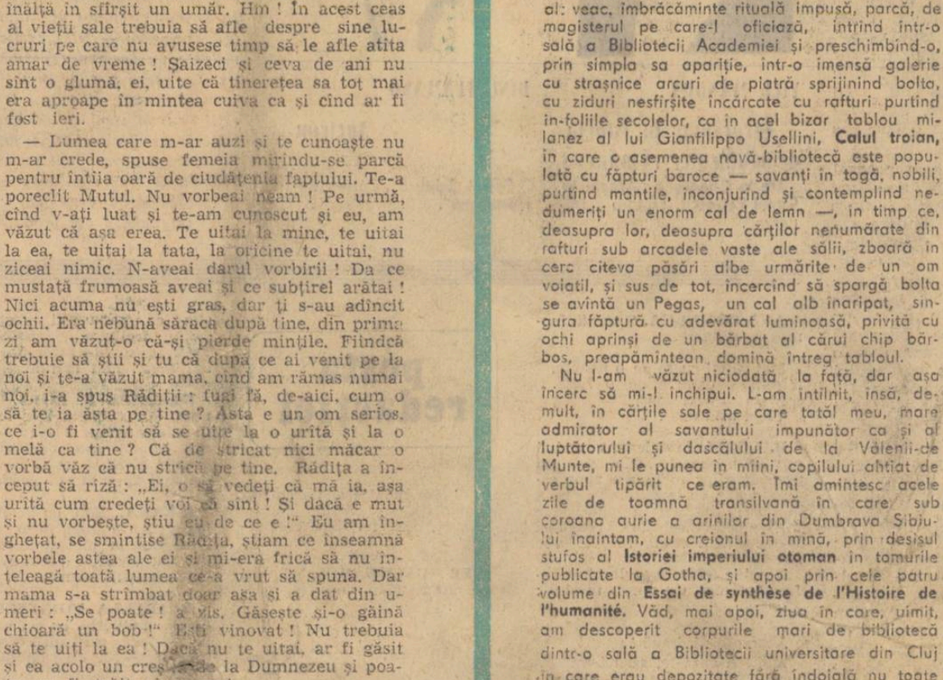

„PĂUNUL VASILE“. — Desen de FLORIN PUCA

Portret de EUGEN DRĂGUȚESCU

Savantul cronicar

Iată-l, uriaș, cu barba căruntă, sălbatică, ca în viziunile lui Blake, dar umanizat în redingota unui al: veac, îmbrăcăminte rituală impusă, parcă, de magisterul pe care-l oficiază, intrînd într-o sală a Bibliotecii Academiei și preschimbînd-o, prin simpla sa apariție, într-o imensă galerie cu strașnice arcuri de piatră sprijinind bolta, cu ziduri nesfîrșite încărcate cu rafturi purtînd în-foliile secolelor, ca în acel bizar tablou milanez al lui Gianfilippo Usellini, **Calul troian,** în care o asemenea navă-bibliotecă este populată cu făpturi baroce — savanți în togă, nobili, purtînd mantile, înconjurînd și contemplînd nedumeriți un enorm cal de lemn —, în timp ce, deasupra lor, deasupra cărților nenumărate din rafturi sub arcadele vaste ale sălii, zboară în cerc cîteva păsări albe urmărite de un om voiatil, și sus de tot, încercînd să spargă bolta se avîntă un Pegas, un cal alb înaripat, singura făptură cu adevărat luminoasă, privită cu ochi aprinși de un bărbat al cărui chip bărbos, preapămîntean domină întreg tabloul.

Nu l-am văzut niciodată la față, dar așa încerc să mi-l închipui. L-am întîlnit, însă, demult, în cărțile sale pe care tatăl meu, mare admirator al savantului impunător ca și al luptătorului și dascălului de la Vălenii-de Munte, mi le punea în mîini, copilului aflat de verbul tipărit ce eram. Îmi amintesc: acele zile de toamnă transilvană în care sub coroana aurie a arinilor din Dumbrava Sibiului înaintam, cu creionul în mînă, prin desișul stufos al **Istoriei imperiului otoman** în tomurile publicate la Gotha, și apoi prin cele patru volume din **Essai de synthèse de l'Histoire de l'humanité.** Văd, mai apoi, ziua în care, uimit, am descoperit corpurile mari de bibliotecă dintr-o sală a Bibliotecii universitare din Cluj în care erau depozitate fără îndoială nu toate dar o bună parte din scrierile prodigiosului învățat. Tot astfel, ca despre un om scotocind necontenit printre cărțile omenirii, mi-au vorbit despre el cei care l-au cunoscut de-aproape. Printre acestia, Ion Chinezu, cărturarul de frumoasă amintire, care — pe timpul studenției sale pariziene — lucrînd la Bibliotheque Nationale, il ajută, ca și colegii săi veniți la Fontenay-aux-Roses, pe marele profesor, să-și adune cărțile de care avea nevoie în cercetările sale. Pe masa ce îi era rezervată îl așteptau, în fiecare zi, între patruzeci și cincizeci de volume — cărți, broșuri, colecții de reviste — pe care le comanda prin tinerii săi colaboratori. Un funcționar de la Bibliotheque Nationale care aducea volumele din depozit dădea din cap cu umilă admirație : „Profesorul cere mai multe titluri decît oricare alt cititor, chiar și decît domnul Paul Hazard care se hazardează pînă la treizeci pe zi !“

Dar nu numărul mare, nu cantitatea este cea care ne umple de stupoare, ci ochiul sigur descoperind în cotloanele ascunse, prăfuite, ale unui castel de cărți moarte, filoanele prețioase, suvițele de apă vie prin care totul poate să renască. Cu adevărat eruditul acesta, profesorul acesta era un vraci ! Putem vedea într-însul ultimul mare cronicar al Europei, continuator nu numai al lui Neculce și Miron Costin dar și al lui Villehardouin, Froissart și Commines, dar încă nu-i deajuns. Putem să-l urmărim, de departe, în truda lui, ca pe un **bos suetus ad laborem,** anagramă ironică a numelui lui Bossuet, alt mare muncitor, dar încă n-am deslușit arcanele personalității sale. Nu este într-însul ceva din apetitul, din bulimia intelectuală a enciclopediștilor din Secolul luminilor, din pofta lor de a devora cărți, de a acumula fapte, de a construi unicul edificiu potrivit naturii umane, edificiul culturii ? Dar mai descoperi în chipul și în gesturile sale o febrilitate pe care rationalii cugetători din secolul al XVIII-lea nu o aveau, o fervoare romantică explicabilă nu numai prin umorile temperamentale, prin caracterul pasional al omului, ci și prin magma ardentă care menținea spiritul său într-o stare permanent eruptivă. Astfel de la smeritul și răbdătorul copist al veacului de mijloc, prin istoricul și eclesiastul baroc, apoi prin vizionarul romantic pînă la modernul filozof al istoriei, autorul **Istoriei românilor,** al **Istoriei literaturii românești,** ai atîtor istorii ale instituțiilor, ale popoarelor, i-a încorporat pe toți, ca o adevărată Istorie a culturii umane făcută om.

Pentru ca să fie posibilă o asemenea transmutare, o atît de rară comunicare a firii cu arta, trebuia ca acest om să fie înzestrat cu haruri deosebite. Cînd tînărul Blaga, sosit în București, cu timiditatea ardeleanului ce înaintează șovăind pe Podul Mogoșoaiei, îl cercetează pe acela care avusese cuvinte de laudă pentru necunoscutul poet al **Poemelor luminii,** îl vede „crescînd în justele sale dimensiuni asirobabiloniene“ și îl urmărește în obișnuitele sale îndeletniciri de la redacția **Neamului Românesc,** corectînd, scriind, glumind, dînd ordine, mustrînd, totul concomitent ca o „uzină ce-și declanșa subdiviziunile autonome“. Mai curînd decît cu o uzină, el poate fi asemănat cu o forță a naturii, cu unul din acele elemente sau „rădăcini“ ale firii care — asemenea apei — există, în același timp, în diverse „stări“ acționînd și comunicînd cu întreg universul. Numai acest caracter **elementar** al său explică virtutea esențială a acestui cărturar, capacitatea sa excepțională de a da viață cuvîntului. Muncind în biblioteci, printre cărți, descifrînd vechi manuscrise, el aduce cu sine credința care dă viață. Litera ucide, spiritul vivifică. Farmecul defunctelor imperii, tot ceea ce istoria cuprinde în sine ca un muzeu al

Nicolae BALOTĂ

(Continuare în pag. 2)

cronica literară

NINA CASSIAN: „CRONOFAGIE"

(I)

În chip firesc, abordarea critic-analitică a unei „ediții de autor" precum aceea a Ninei Cassian intitulată **Cronofagie** (Editura Eminescu, 1970, 414 pagini) ar trebui să conducă spre elaborarea unui mai mult sau mai puțin amplu studiu monografic, căruia, oricum, să nu-i scape din atenție măcar marile linii de forță ale unei asemenea retrospective poetice, deosebit de bogată și suficient de complexă în structura ei reală, spre a ne da seama din capul locului că metoda reducțiilor sau aceea a eludărilor apare cu totul neavenită. Aflîndu-ne deci în fața unui astfel de scrupul profesional și, în același timp, obligați a ne conforma limitelor de spațiu tipografic ale rubricii, ne-am gîndit că singura cale de ales constă în tentativa de a „decupa" una din amintitele linii de forță, rămînînd cu nostalgia unor reveniri, în alt context, de pe urma cărora să rezulte alte cîteva fișe critice complementare.

Sigur, pentru orice cititor atent al Ninei Cassian este limpede că una dintre cele mai frecvente arii tematice ale operei ei poetice (de fapt, cea mai frecventată !) este aceea consacrată cîntării iubirii. Nu e mai puțin adevărat însă că și în legătură cu această parte a poeziei autoarei volumului **La scara 1/1** au proliferat și proliferează încă o seamă de formule-etichetă în stare să pună întreaga chestiune sub semnul prezumțiilor și, cum era de așteptat, să agaseze la maximum pe scriitoare.

În ce ne privește, îndrăznim a situa interpretările ce urmează între polii pe care ni-i sugerează cîteva poeme din ultima culegere a Ninei Cassian, **Ambitus** (1969). În speță, avem în vedere piesele intitulate **Pedeapsa capitală** și **Romanță**, din ciclul **Polemici**, de o parte, iar de alta piesa cu titlul **O parte dintr-o pasăre**, din ciclul **Vrăji**. Primele două poezii fixează punctul terminus (firește, în măsura în care așa ceva e cu putință !) al celei mai neîndurătoare răzbunări pe care amorul ultragiat o poate născoci. **Pedeapsa capitală** divulgă un spirit de vendetă feminină avînd o încărcătură autentică de-a dreptul... vampirică : „Ți-am ricit surisul cu unghiile. / Ți-am lins ochii. Nu mai ai acum / decît un oval gol pe care, dacă vreau, / pot picta măcelul de la Erzerum / sau o oarecare floare simplificată, / sau să-l desurubez trumos, / așezîndu-l undeva pe jos. / De-acum încolo-ncepi cu nodul de la cravată". La rîndul ei, **Romanță** nu este decît o variantă îmblînzită a teribilei mînii din precedența : „Iartă-mă că te-am făcut să plîngi. / Ar fi trebuit să te omor. / Ar fi trebuit să te apuc de suflet, / să te bat cu el îngrozitor. / Ar fi trebuit să-ți văd curgînd / sîngele, șuviță cu șuviță" etc. Și-acum iată doar pasajul în care, retrospectiv, este „comentată", în **O parte dintr-o pasăre**, o mult prea îndepărtată vară preadolescentină — „ o vară de apă și de sandale, imună ; / la aloolul care avea să se numească iubire" — „Aceasta este o amintire groaznă, / absolut de neuitat, / senzația de trup ușor, / atîrnat / invulnerabil, desăvîrșit, capul meu, / nefiind decît urmarea firească a trupului meu, / supraveghindu-i doar viteza și orientarea, / dar nu mă loveam niciodată, / nu țin minte să fi căzut vreodată în vara aceea, / eram ușoară, de o sănătate impecabilă, / și înspirată, iar dacă nu zburam / era pentru că-mi plăcea mai mult să alerg pe pămînt / și nicidecum din alte motive..."

Este, așadar, cazul, cu riscul de a aluneca într-un ușor retorism, să ne întrebăm ce anume se interpune între polii atît de pregnant definiți ai celor două vîrste erotice ? Care anume sînt datele „romanului" de dragoste propus — precum opera mai tuturor poeților de marcă — de poezia Ninei Cassian ? Este de la sine înțeles și de data aceasta că nu vom putea detalia chiar atît de mult. Oricum, schițarea cîtorva dintre momentele-cheie ni se pare o operație posibilă.

Din cartea de debut **La scara 1/1** reținem poemul **Muntele cu dragoste**, simptomatic pentru ceea ce va constitui una din permanențele viziunii asupra erosului la Nina Cassian. Anume, este izbitoare viziunea integralistă asupra cuplului uman primordial, în sens multiplu. Pentru poetă, încă de pe acum, iubirea reprezintă forma supremă a cunoașterii. Superba și dramatica întîlnire dintre cei doi protagoniști produce fascinantul nucleu dialectic al iradiației ontologice, în așa fel încît integrarea reciprocă dintre cuplul uman și existența cosmică apare ca o consecință imanentă : „Ce zgomot făceau pasărea și ploaia ! / În geam, în mîini, carul mare spărgea ! / Am rupt covorul, rufele și ce mai rămînea — Noi amîndoi umpleam toată odaia" etc. Și finalul : „Unde sîntem acum ? În gaura furtunii ? / Fără noi doi, înnebunesc munții !"

Cum se vede, sîntem departe atît de parfumatele și de lîncedele gingășii ale poeziei feminine tradiționale cît și de domesticitatea revendicativă promovată — nu fără succes estetic — de o poetă precum Maria Banuș, după prima ei carte, **Țara fetelor**. Circumscris, deocamdată, unei tonalități lirice de exultanță romantică, „programul" de mai sus va cunoaște de-a lungul evoluției poeziei Ninei Cassian restructurări, compliniri, nuanțări și argumentări de o mare varietate și de o indiscutabilă noutate. Ceea ce ni se pare într-adevăr fascinant și paradoxal este constatarea că deși de o consecvență cu sine exemplară, erotica acestei scriitoare este cu totul străină de monocordism și de stereotipism. Un aparat circulator de o sănătate perfectă impulsionează mereu mișcările interioare ce se consumă la nivelul unei spectaculozități conținute, refractară la trucurile și la artificiile de rigoare.

Dar de abia după scurgerea unui deceniu de la debut, o dată cu apariția, în 1957, a volumelor **Virstele anului** și **Dialogul vîntului cu marea**, poeta va da semne de revenire la „programul" anunțat în **La scara 1 1**. Exaltările romantizante de aici vor fi însă acum definitiv abandonate. Locul lor este luat de ceea ce s-ar putea numi dialectica patimei erotice surprinsă din perspectivă analitică, disociativă. Filonul ontic se insinuează în corpul poemului tocmai pe această cale. Spre deosebire de consacrata dichotomie biblică dintre legea trupului și legea sufletului, termenii ecuației sînt altfel dispuși. Termenii numiți mai sus, devin unul singur : patimă inextricabilă. Aceasta — la rîndul ei — urmează a se confrunta cu o altă lege, cu legea rațiunii. Aici își are originea luciditatea frenetică a poeziei Ninei Cassian, cu deosebire captivantă în poemele de inspirație erotică. Cu alte cuvinte, pe un asemenea teren al analizei sui-generis se realizează problematizarea temei. Grație amintitei integralități a viziunii poetice asupra erosului, motivul tematic își subsumează cu de la sine putere dimensiunea marilor interogații ale destinului. Așa încît, spre exemplu, o poezie ca cea intitulată **Îndrăgostiții cei lași** se metamorfozează într-o ardentă meditație asupra timpului și a răspunderii morale față de acesta : „Prea blîndă-s cu noi ! Am trăit ca doi monștri / pe spinările tinere — ale anilor noștri. / Din mierea lor, din gingașul lor stup, / ne-am îngrășat la suflet și la trup / și-acum tărîm greoi, bucată cu bucată, / ceara suavă a casei de-altădată.... // Nu, noi cei lași n-ar trebui să iubim ! / Ne-nfricoșăm pe pămînt și amețim pe înălțimi, / domesticim suferința, o facem ciine de curte" etc.

Toate acestea nu conduc însă deloc spre dezabuzare, spre afirmarea neîncrederii în capacitatea iubirii de a mijloci contactul între trăire și cunoaștere. Dimpotrivă, la distanță de numai cîteva poeme, secvența a IV-a a ciclului **Tristeți de primăvară** lansează următoarea proclamație : „Ar trebui pedepsită fuga de dragoste ! Nimeni să nu aibă dreptul să fugă de dragoste ! / Mii de izvoare să-nfășure pașii fugarului ! / Mii de păduri să înăbușe calea fugarului !" Pentru ca în alt loc să luăm cunoștință cu o nespus de gingașă expresie a scrupulozității morale sub ale cărei auspicii se cuvine a fi oficiată iubirea : „Mîna să-mi fie curată / Cînd m-apropii de tine / Ochiul meu fără de pată / Așa se cuvine" **(Ideal)**. Iar în volumul **Dialogul vîntului cu marea**, ciclul **Dragostea** întrunește atributele unei emoționante idile marine, din care reținem mai ales acest imn menit a sacraliza devorantul sentiment : „Cad în genunchi și-ți mulțumesc, iubire, / Pentru aceste zilnice semnale / Și voci ale mărinimiei tale / Cu care-mi umpli sufletu-n neștire. // Cad în genunchi și-ți mulțumesc, iubire, / Pentru înaltul pact ce ne unește, / Timbrat de-a fericirii stea subțire, / — Și-ți mulțumesc și pentru deznădejde" **(Iubirii)**.

Volumele **Sărbătorile zilnice** (1961) și **Spectacol în aer liber** (ibd.) fac și ele loc temei erotice cu multă generozitate. În această etapă identificăm însemnele unei ideale împăcări cu sine a eului poetic. Iubirea mulțumită de ea însăși, plonjînd în exultanța generală a timpului istoric, iată ce pare a caracteriza starea de spirit a cuplului erotic. Fie că protagoniștii sînt angajați în pătimașe sărutări : „Sărutările noastre, sute mii / sau milioane cîte-au fost — / niciodată nu le-am știut pe de rost ; / fructele mele, veveritele mele, garoafele mele, / izvoarele mele, cuțitele mele ! / Pot să dorm și să visez pe gura ta, / să cînt și să mor pe gura ta, / să cînt și să mor pe gura ta, / încă și încă ; gura ta, radă adîncă / în care-nnoptez după drumul cel lung, / în care ajung și nu mă mai satur să-ajung..." etc. **(Sărutările)**. Fie că, să zicem, aceiași protagoniști iau calea levitației paradisiace : „Zburau... / El avea o aripă-n stînga, / ea avea o aripă-n dreapta, / ca un singur trup între două aripi, / zburau... / Zburau... / respirînd între două aripi, / ea — plămînul lui drept, / el — plămînul ei stîng, / printr-un cer saturat de aur, / ca o lungă suveică de aur, / ca o cheie de aur descuind spații de aur, / zburau... / prin aur... / zburau... / prin aur... / zburau..." **(Zburau)**.

Nicolae CIOBANU

VICU MÂNDRA

Incursiuni în istoria dramaturgiei românești

De la Gheorghe Asachi la Camil Petrescu. Editura „Minerva".

DINU FLĂMÂND

Apciron

Poezii. Editura „Cartea Românească".

avantpremieră editorială

ADRIAN PĂUNESCU

Viață de excepții

Versuri. Volum antologic. Col. „Albatros", Editura „Albatros".

IRINA GRIGORESCU

Robinson și inocenții

Roman. Editura „Cartea Românească".

compendiu

FLORENȚA ALBU

Arborele vieții

Cărțile pe care le-a mai publicat F. Albu (Fără popas — *1961*, Cîmpia soarelui — *1962*, Intrare în anotimp — *1964*, Fata morgana — *1966*, Măști de priveghi — *1968*, Himera nisipurilor — *1969*, Poeme — *1969*) *au consacrat imaginea unei poezii solare.* Arborele vieții *ed.* Albatros — *1971*) *nu dezminte această imagine. Autoarea a grupat sub un titlu folcloric o suită de reportaje festive, închinate peisajului românesc. Ea cîntă lumina, vîrstele, generațiile, fructele pămîntului, arta naivă. Concepția care unifică aceste elanuri este plenară și stenică.*

Din păcate, atitudinea etică exemplară nu și-a găsit formulări pe măsură. Tonul oficial a transformat cartea Florenței Albu într-un imn anonim. Autoarea s-a lăsat cuprinsă de beatitudinea pur morală care dizolvă expresia. Ea a apelat facil la cuvinte mari și la teme care au devenit locuri comune în genul literar respectiv. Ceramica populară, altarele dacice, albastrul de Voroneț, verdele de Sucevița, toate sînt exploatate în semnificațiile lor curente.

NICOLAE ȚIC

Drumul spinos al întoarcerii

Ora șase, Anii tineri, Orașul cu o mie de blesteme, Nu trageți în căi de lemn, Durerile altora, Scamatorul — *iată tot atîtea romane care dovedesc o rapidă tehnică de montaj. N. Țic construiește reflex personaje cu o evoluție ascendent-descendentă, conform unui procedeu verificat de literatura comodă. În* Drumul spinos al întoarcerii *(ed.* Eminescu — *1971) Vasile Oprina este un asemenea personaj. Ca un covor fermecat, destinul îl înalță pînă la o mare altitudine ierarhică și îl depune apoi lent în anonimatul din care l-a înălțat. Argumentația epică e opera unui expert. Loviturile de teatru au acea siguranță profesionistă care place cititorului inteligent, dar grăbit. Cartea însă e vulnerabilă printr-un anume bovarism estetic, care l-a îndemnat pe N. Țic să nu se limiteze la epicul trepidant. El a vrut să facă din acest roman scena unei experiențe morale. Astfel, lucrurile se complică baroc. Vasile Oprina devine un personaj „ciudat" care, suferind o nedreptate, o exploatează, exagerîndu-și postura de victimă. Ulterior, aflîndu-se în situația celor care l-au nedreptățit, înțelege că determinismul social absolvă în mare parte pe individ. De aceea, el se întoarce resemnat la nostalgiile sale idilice. Tot din dorința de complexitate, autorul a atribuit personajului caracteristici incompatibile (blazare, inocență, cinism, elan) și a amalgamat, prin rememorare, pasajele. Aflată la limita dintre foileton și dezbatere, cartea e neconvingătoare pe ambele planuri.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

NICOLAE TURTUREANU

Punctul de sprijin

Nicolae Turtureanu are o disciplină care străbate, dacă nu întreaga această carte (apărută în Ed. Junimea), *cel puțin ciclul mai unitar intitulat „Nocturne". Disciplina ține în primul rînd de formă, iar apoi de logica unei evoluții a ideilor în cadrul aceleiași poezii. Poetul investighează rar zone limitrofe față de ideea centrală, a acelei poezii, și asta înseamnă, desigur, un act de prudență, ca un fel de pregătire pentru elaborări viitoare. Din aceeași grijă pentru rotunjimi se naște însă tentația de a expedia poezia prin poantă și prin finaluri facile, de un spectaculos parcă minulescian. Iată cum se termină ghicitul în ceașca de cafea : „Ne intră-n ceașcă dimineața grea / și-ncepe jocul tainic de-a ghicitul / și noi sorbim din ea, sorbim din ea... / Doar se-ntrevede-n marmură sfîrșitul".*

Îi este specifică poetului o anume stare de versificație frumoasă, ușor tristă și ușor melancolică, ușor benignă și de fapt suficientă sieși. „Să intri-ntr-un oraș necunoscut / cînd soarele se-ascunde sub catarge / ca o imensă lacrimă de lut / pe care fluviul nu o poate sparge / / Să-ntrebi un marinar cum poți s-ajungi / pe-o stradă, dacă-i mult pînă acolo / și străzile să fie foarte lungi / și soarele să joace-n fluviu polo / / Să urci un șir nenumărat de trepte / gîndindu-te la fel de fel de lucruri / și străzile să fie foarte drepte / și pasul peste ele să ți-l bucuri" etc. Parcă un soi de extaz contemplativ sub soarele sudului, o ataraxie care nu-și caută numai un „punct de sprijin", ci și-o stare generală prin care lucrurile se metamorfozează. Există, deși prea puțin nuanțată, dorința unei treceri, a unei transcenderi spre altceva, dar trebuie mai mult să bănuim totul, căci poezia lui Nicolae Turtureanu spune adesea prea puțin despre această patrie solară : „O să trecem de partea cealaltă / O inimă mare / crescută în pieptul văzduhului / pulsează destinul în fiecare / / Tu înainte, învingătorule / îți voi lua urma după cenușă. / Tu înainte, tu înainte — / soarele-acum arde sub ușă".

Cînd reușește cel mai bine surprinde chiar „arhetipul" absent, neființa unei urme ancestrale : „Și totuși să facem puțină mișcare, / pune piciorul pe acest nisip / el este pulberea / marelui arhetip, / calcă cu toată încrederea, / urmele tale au să rămînă / tipărite în el / pînă la prima cumpănă / pînă la primul inel". În rest cam multă discursivitate și o excogitație ce se relevă pînă la urmă de un simplism îngrijorător.

D. F.

poșta redacției

ANA COMNENA. O strofă frumoasă Singura.

Mai rămîi cu mine o noapte,
Mai rămîi cu mine o viață.
Noaptea asta doar,
Viața asta doar.

B. COSTI. Întotdeauna scrieți atît de prețios ? „Din grădina preocupărilor mele am rupt cîteva roade ce le trimit să bată la poarta intrării în lume, iar misiva ce le însoțește vă roagă să le deschideți cînd timide vor bate".

Poeziile folosesc aceleași metafore botanice. Cu o notă în plus : apicolă !

Vino albină dragă !
Hai ! Așează-te, sărută-mi
petalele !
Hai ! Să facem un fagure
pe care-am scris Dragoste.

Lună de miere, nu altceva !

MIERCUREA S. Rădăcini este poezia care mi-a plăcut mai mult : „Copacii atîrnă muzical ca în ceruri sfinții / în clepsidră se scurg mătănii / nu ne întrebăm de ce cresc pomii și azi / îngemănați veșnic cînd oamenii / umblă se mută din pămînt în pămînt".

Impresia generală pe care mi-au lăsat-o compunerile dv. a fost, însă, cam palidă. Murmur melancolic, monoton, fără strălucire și cam atît. Poate mă înșel...

CĂRBUNARU NICULINA. Nivel copilăresc, neconcludent.

MARIAN BODEA. Curioase alăturări de cuvinte, putînd stîrni chiar un oarecare interes în lectură. Dar sub raport artistic efectul e nul.

CORNELIU MIHAI — ROMAN. Versuri cu valoare individuală, intimă. Melancolii de album.

S. CREȚULESCU. Destul de pauper umorul dv. : „Amuzată tainic, de-un dor prefăcător / Pisica noastră-n mini-jupă are spor. / Nu-i lipsește nici coneacul, e la modă / Prada-i pică dintre stele, ca-ntr-o odă / Dar eu, colea mai indiscret și optimist, / Am redat sceneta cu haz de fabulist".

N-aveți nici un haz, credeți-mă.

PIER CĂLUGĂRUL. Plăcut ecou minulescian, de altfel mărturisit :

Un crai de tobă,
un fum lung,
un viitor,
apoi o stea
Dama de pică
după ea.

Un do, un fa, un re, un mi...
iubirile de vizavi.

Dar, în afara sonorităților ironice n-am putut descifra vre-un sens mai profund.

Cezar BALTAG

●

DRACU. Ești netăvălit prin smoală și ai coada tăiată. Un drac autentic n-ar scrie poezii proaste, precum aceasta de mai jos : „În nesfîrșite stoluri se-așezase / Ca fluturi albi veniți din infinit / Crescînd banchize-nalte de mătase / Ce-nfrigură orașul mohorît" **(Lirică de iarnă)**. La asemenea lipsă de har se cuvenea un pseudonim leneș.

M. ANIMUS. Scrisoarea m-a binedispus. Versurile, complet în afara discuției. Reții motto-ul : „Va veni vremea, veni / Cînd vom bea și n-om plăti". Foarte frumos, și dă doamne s-apucăm și noi vremea aia, dar nu mai cred în basme.

GEORGE AMAR. E o tristețe în versurile dumitale care mă impresionează. Nu știu dacă sînt bune sau rele, știu că vibrația lor mă pătrunde. „Albă și lungă / va fi cărarea noastră. / Nu se mai întoarce aurul / Împăcării în noi / și pășim cu genunchii singerînd / peste trotuare. / Septembrie ne-a adus / la țărm un pescăruș ucis". Mai trimite.

BASILIUS V. BOTA. Domnule, știi să scrii. Dar te înfigi în niște subiecte care, toate, duc numai spre cimitirul Pătrunjel și Sf. Vineri. Fă-te puțin mai spre lumea neadormită.

ILEANA. Bați cu lemnul pe lemn și te rogi de-o fîntînă. Ești încă la începutul rugăciunii. Dar vorbești (eram să spun : bolborosești) frumos.

ARABELLA VOINESCU. Zici că ești în vorbă cu un băiat de popă și că, prin mijlocirea viitorului socru, cererile dumitale ajung la Dumnezeu în cel mai scurt timp. Trimite-i te rog și schițele alea pe care mi le-ai trimis mie și spune-mi apoi ce ți-a răspuns. Dacă nu ți-o răspunde c-o ploaie cu broaște să-mi zici cum vrei.

V. GORASCU. Trimite schița la una din publicațiile pentru copii, la **Cutezătorii**, de exemplu. Sînt convins că ți-o vor publica.

E. D. ADELMAN. Tot hazul schițelor dumitale stă în a le înșirui titlurile : „Dirijorul", „Baba la doctor", „În pețit", „Lățosul la frizer", „Baba la meci" și „Infidelele". În rest, mai mare jalea.

FLORENTINA TEI. Sînt convins că ai talent. Dar, în ceea ce privește poezia, lucru firesc, Cezar Baltag este acela care are ultimul cuvînt. Treci pe la redacție.

ION SIRETEANU. „Propunere pentru o mireasă" mi se pare excelent scrisă și vreau s-o publicăm. Treci pe la redacție pentru a pune la punct unele fraze care sună greoi în context.

F. MUREȘAN. Vom publica „Posesia", dar cu un alt titlu.

Neconcludent : G.R., Gh. Movilă, Octavian Roșulescu, Ion Vasilescu, A. Manda, S. Rusalina M., I. Medrihan, L. D., Teodor Frincu, N. Cotar, C.F. Nedict, Gh. Rizescu, Ildico, Radu Comșa, Adrian Cerbu, Simian Răduțu, Vlad Komar, Ag. Martin.

Fănuș NEAGU

Savantul cronicar

(Urmare din pag. 1)

deșertăciunilor, cu atmosfera ei permanent crepusculară, e un farmec al morții. Nu poți integra istoria vieții decît printr-un efort simpatetic, printr-o participare-evocare a ei. Închis în biblioteca plină de cărți moarte, istoricul s-ar condamna la o existență agonică, aceea a arhivarului, sau a muzeografului conservator de fluturi prăfoși, dacă n-ar apare din cînd în cînd istoricul vivificator, cel care prin cuvîntul său provoacă resurecția.

Să deschidem oricare dintre cărțile marelui istoric, să citim cel mai mărunt dintre articolele, dintre notele sale, o însemnare pe marginea unui document și ceea ce ne izbește înainte de toate este intensitatea **vieții** pe care o au cuvintele sale. O întreagă epocă devine o prezență sensibilă printr-o metaforă : „covîltirul de zăpadă trecătoare al suzeranității turcești". Dar nu e vorba aici doar de darurile cuvîntătorului ci de o întreagă conformație a spiritului care, mai presus de orice, este **dătător de viață**.

Prin ce s-a confundat geniul acestui om cu geniul Istoriei pînă într-atît încît cuvîntul său, al omului din veacul său, prezent în toate frămîntările vremii sale, a fost în stare să infuzeze viață lucrurilor, ființelor, instituțiilor moarte ?

Înainte de toate, prin faptul că a înțeles marea calitate a **izvoarelor**. Nu numai al izvoarelor istoriei, pe care cu neistovită sete le-a adunat, le-a cercetat, pe care le-a cultivat cu pietate. A înțeles rostul izvoarelor omenirii, al permanențelor subiacente fluxului istoric. Fără să scrie o filozofie a istoriei, toate lucrările sale poartă — ca un filigran — lineamentele unei asemenea filozofii. Or, în tot ceea ce devine, acest istoric căuta ceea ce **rămîne**. De aici, pasiunea sa pentru elementele durabile, pentru permanențe. Solul, poporul, ideea constituie pentru el astfel de permanențe. Ele sînt izvoare ale istoriei în realitatea ei, izvoare de care istoricul trebuie să se apropie pentru a înțelege Istoria în adevărul ei.

Apoi, este credința în „unitatea absolută a vieții omenești în orice margine de spațiu și de timp". Cînd, în ultimele luni ale vieții sale, în timp ce furtuna războiului zguduia temeliile Europei, Cronicarul destinelor ei lucra la **Istoriologia umană** din care ne vor rămîne doar pietre răzlețe ca dintr-un templu neterminat una din ideile fundamentale ale acestei ultime opere este aceea a unității în timp și spațiu a vieții istorice. De aici metoda istoricului, aceea a aflării „similitudinilor", „paralelismelor" și „repetițiilor" pentru a depista, ceea ce numim azi structuri. Duhul istoriei se manifestă „peste toți și prin toți". Întotdeauna primează asupra particularului. În sfîrșit, descoperirea permanențelor înseamnă înțelegerea devenirii, înseamnă posibilitatea resurecției prin istorie a timpului pierdut. Căci aceste permanențe „unesc prin timp și spațiu capitolele organismului în mers care e istoria, ele stau îndărătul divergențelor care te izbesc mai întîi și a capriciilor care atrag curiozitatea. A te sprijini pe ele, înseamnă să adaugi un schelet solid la ceea ce pare supus tuturor fluctuațiilor. A le desprinde din țesătura complicată a istoriei înseamnă a pune notele fundamentale ale adevăratei ei comprehensiuni".

Nu poți însă înțelege fără să iubești. Fără să iubească, istoricul rămîne doar un paznic al deșertului. Nicăieri dragostea nu e mai evidentă decît în **Oameni cari au fost.** Nu este om de bine pe pămîntul acesta românesc căruia autorul acestor admirabile portrete și panegirice să nu le fi găsit rostul într-o galerie a „bărbaților vrednici ai neamului". Dascăli modești, folcloriști, popi cu rîvnă în lupta națională sau în propășirea culturii, scriitori și gospodari, învățați și simpli oameni de bunăvoință au dobîndit prin unealta măiastră a artistului o efigie săpată în marmură sau aramă nepieritoare. A lăuda un efort, a închina un gînd unui om oricît de umil, dacă acesta a binemeritat de la patrie printr-o faptă a sa, înseamnă a cultiva un etos al creației și al construcției.

Dar toate acestea, coborîre spre izvoare, evocare istorică, deschidere spre universal, căutare a durabilului, a permanențelor, a temeiurilor etice se face în viața acestui om al cuvîntului **prin cuvînt.** Prin verbul său înflăcărat, adeseori profetic, artistul încearcă să plăsmuiască viitorul în măsura în care încearcă să dea formă vie trecutului. Eșecurile sale, erorile, analizate în ceea ce are contradictoriu opera, cariera sa politică, vor constitui pentru cercetătorii de azi și de mîine probleme de mare interes, privind înțelegerea complexă a personalității sale, a umbrelor adînci ale acestei figuri solare. Victimă a istoriei, el este mult, mai mult decît un biet om sub vremi. Este omul care a vrut să stăpînească prin geniul său vremile.

Acest om se numea Nicolae Iorga.

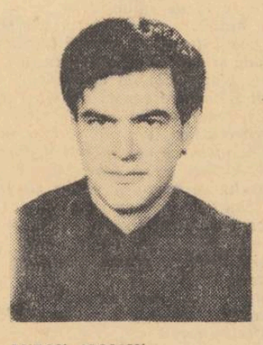

ANTON MOISIN

Amurg în dodecastil

Roman. Editura „Eminescu".

CORNELIU VADIM TUDOR

De uimă

Poeme. Editura „Eminescu".

TEODOR FRÂNCU

Cinteee din tulnic

Versuri. Editura „Litera"

nicolae iorga

„Marele său stil"

NICOLAE IORGA — STUDENT (1889)

Chateaubriand are dreptate : creațiile spiritului există numai prin stil. În zadar cei lipsiți de darul acesta se tot pripesc să-l disprețuiască : stilul nu e, cum cred ei, un prisos de găteli și garnituri adăugat pe urmă. Substanța sau „semnificația" unei opere se vădește prin stil. Expresia directă și nudă sau cea somptuoasă și elaborată sînt în egală măsură stil, acolo unde se manifestă spiritul omenesc, adică, așa cum se zicea odinioară într-o accepție mai apropiată de etimologie, geniul. Unde nu e stil, nu e spirit.

Din cauza degenerării în care căzuse, retorica e astăzi cu totul discreditată, dar cînd exista ca disciplină și dădea un Cicero sau un Bossuet, ea era știința mișcării spiritului ; lipsa unei atari discipline se simte nu rareori în proza limbii noastre.

Marea proză presupune totdeauna, premeditat sau nu dar niciodată cu totul inconștient, o retorică. Noi am avut, de la Caragiale încoace, doi prozatori care sînt printre cei mai mari de totdeauna și de pretutindeni : Sadoveanu și Iorga. Operele acestora sînt neverosimile prodigii, uluitoare prin uriașa lor cuprindere și inepuizabilul, copleșitorul lor geniu. La amîndoi e prezentă permanent conștiința unei retorici superioare care le comandă și dirijează vasta operă. Dacă Sadoveanu are o concepție unitară și organizată asupra universului, cum am încercat altădată să arăt, Iorga în schimb are o necontenită forță eruptivă, o siguranță instantanee, un patos dramatic, niște intuiții fulgerătoare și abrupte, care îl apropie de Shakespeare.

Din prosteasca lene și nerăbdare, din nu mai puțin prosteasca marotă de a fi la curent cu toate noutățile, în loc să profităm de neprețuitul privilegiu de a-l putea citi pe Iorga în original, ne pierdem vremea cu toate pedantele mofturi, atît de perisabile, ale unor literați francezi dintre care unii neagă pasiunile și conștiința, alții inventă ceva ce poartă neperceptibilul nume de „aliteratură" iar alții își fac o fală din a fi urinat pe mormîntul lui Chateaubriand. Crispări ale neputinței !

A-l citi pe Iorga este una din cele mai vertiginoase exaltări ale minții iar surprizele pe care le rezervă sînt în proporția unei opere greu de parcurs în întregime.

Uităm astăzi că marea literatură nu se compune numai din ceea ce, cu un mult prea urît termen, a cărui folosire ar trebui să descalifice pe un om de litere, se numește „beletristică". În epocile clasice proza exemplară o dădeau mai ales istoricii, oratorii, juriștii. Operele mari au totdeauna legătură cu istoria, de la tragedi'e grecești la dramele lui Shakespeare, la Saint-Simon, Balzac, Tolstoi, etc. Iorga e poate ultimul, în orice caz unul din cei mai mari din tradiția ilustră a istoricilor vizionari și artiști. Poate fiindcă nu se mai practică disciplina retoricii, poate și din nefericitul proces al specializărilor, poate și din răspîndirea, deci diluția culturii, a apărut istoricul pretins „om de știință", nu numai necunoscut de Clio, dar și nedorindu-i favoarea : istoricul fără geniu, fără imaginație, fără talent, fără gust, potrivnic acestora și declarîndu-le semne de diletantism și lipsă de „rigoare științifică". Niciodată acești documentariști fără chemare nu vor înlătura singurele adevăruri ale istoriei pe care le-a statornicit imaginația vizionară a unor genii ca Iorga. Fără imaginație ce e istoria ?

Despre Iorga s-a tot spus că era pătimaș și grăbit, că a scris prea mult ca să poată verifica totul, că a fost un spirit mărginit și înapoiat care nu înțelegea arta modernă,

În privința contactului cu arta și poezia modernă, nu cred că era la el mărginire și opacitate (dar la urma urmei ce importanță ar avea ?) ci mai degrabă pornire temperamentală și mai ales lipsă de timp ; uneori ne surprinde apreciind foarte sigur pe Claudel, pe Valéry sau **Oedip** al lui Enescu.

Iorga, care scria la iuțeală, cum îi venea, și care sigur că nu se recitea niciodată, este unul din cei mai mari stiliști pe care i-a avut omenirea. Niciodată arta literară nu a mers mai departe. Oricare din nenumăratele lui cărți, istoria comerțului, a bisericii, a armatei, etc, sînt pline la tot pasul de aproape insuportabile splendori. Dar să luăm acea capodoperă care e **Istoria Românilor,** plină de portrete extraordinare, de amețitoare și efemere glorii, de drame și cruzimi atroce, de viziuni imense asupra lumii și vieții : această mare carte în zece volume e o vastă galerie shakespeariană. Să luăm marile lui discursuri sau articolele lui de gazetă și seria superbă de **Oameni care au fost**· Iată un singur exemplu (aș putea să dau sute), despre elenistul Maurice Croiset : „La catedra de la Collège de France, pe fotoliul său de la Academia de Inscripții, **septuagenarul, octogenarul, nonagenarul** (subl. m.) stătea ca un înțelept al vechimii pe marmura băncilor ateniene. Afară ceața se întindea și se stringea înapoi, picături cădeau din neguri, urlete de sirene și vîjîiri de motoare tăiau un aer gros și obscur, strigăte nervoase trimeteau unde spre ferestele sălii, iar el stătea liniștit, străin de toate aceste deșănțări ale unei vremi triste și chinuite și în colțul gurii zîmbea o ușoară lumină răsfrîntă din Atena lui Pericle".

Alexandru PALEOLOGU

Din străinătate

ADRIAN PĂUNESCU

Războiul a avut loc

Dar, doamne, fără să știm
Războiul atomic a și avut loc,
Dovadă micul număr de morți
Al pămîntului în fiecare zi
De un timp încoace.

Războiul atomic a și avut loc,
Dovadă libertatea de a-l refuza.

Războiul atomic a și avut loc,
Dovadă cocoloașele de pămînt
Pe care le avem în guri.

Războiul atomic a și avut loc,
Dovadă cutremurele și inundațiile.

Războiul atomic a și avut loc
Dovadă 1+1 nu mai fac 2.

Dovadă îngerii care trec în jos și-n sus
Prin aceste cruci (pe care noi le numim case)

Dovadă mirosul adînc de iarbă,
De fapt, mirosul de rădăcină de iarbă.

Dovadă, copiii pămîntului care pot ajunge
În cer ori de cîte ori vor.

Dovadă părul morților tineri, atît
De abundent, în lumea de azi.

Popicărie cu cap de copil

Chipul de soldat tuns al fetiței noastre
Ca o lumină la capătul lumii
Chipul de soldat tuns
Ochii de soldat tuns,
Urechile de soldat tuns,
Tristețea de soldat tuns,
Chipul de tinerețe umilită
Al fetiței noastre
Ca o lumină la capătul lumii,
Ca o bilă în popicăria cu cruci
A neamului nostru,
Rostogolindu-se.

Crucea-tată desfundă o sticlă de bere
Crucea-bunică pregătește salata de duminică și
Crucea-mamă bate la mașină,
Crucile celelalte, crucile rude rid,
Doamne, cîtă lumină în popicărie
Familiei noastre și capul fetiței noastre
Rostogolindu-se spre noi, tuns,
Ca un cap de soldat buimăcit,
Să ridem, să mai ridem această clipă pînă
Chipul copilei va izbi
Și cine știe cine va cădea
Cutremurînd popicăria.

În gura tigrului vor clinceti dinții

Războinicul se va mai scula odată,
Mîna lui va lovi iarăși,
Dinții în gura tigrului știrb
Vor reveni ca niște zaruri norocoase,
Nu se va sui pămîntul
În jurul rugului său
De o mie de ori
Și calendarele vor începe să șingereze,
Pe spinarea tigrului vor luci epoleți,
În gura lui vor clinceti dinții,
Războinicul se va mai scula odată.

Nu-i nici o speranță de schimbare,
Zadarnic ne prefacem că-l îndulcim,
Zadarnic îi dezarmăm coada,
Zadarnic îi ținem dinții sub cheie,
Zadarnic el însuși e scîrbit de istoria sa,
Cîtă vreme
Dintr-un mormînt chiar
Mai poate răsări iarba,
Din vechiul războinic se va scula noul războinic,
Și dacă nu-i dați dinții îi va găsi în sine,
Și pace între ei va fi
În vecii veciior
Pe acest perete de sobă

Fiți atenți, vînători

Fiți atenți vînători
au fost inventate privighetori de contra atac,
au fost inventați urși
care se hrănesc cu gloanțe
(spre exemplu, unii urși flămînzi
nu se satură cu un încărcător de mitralieră
degeaba trageți !)
au fost inventați iepuri atomici
care odată atinși de glonț
reacționează prin bombardament atomic.
natura nu stă degeaba,
v-am spus eu,
fiți atenți vînători.

Pînă la o nouă reevaluare
a speciilor din păduri și din aer.
vă rog, vă rog
hei voi vînători,
intrați în sălile de concerte
și faceți-vă damblaua
dacă tot trebuie să trageți
trageți în pianist
să poată adormi în sfîrșit și lumea noastră
pe care-au asteniza-o pianele.

Gaze arse pe cruciulița de argint

Ninsoare, tu ești minunea lumii
Acestea atomice în care
Din ce în ce mai rar
Cineva, cineva, cineva
Deschide, deschide, deschide
Fereastra odăii, fereastra odăii :

Ninsoare, tu ești minunea lumii

Cînd gazele arse se depun încet
Pe cruciulița de argint
De la gîtul iubitei,
Cînd lifturile-nțepenesc între etaje,
Cînd totul începe să pară prea simplu
Pentru a mai merita osteneala
Unei vieți de om,
Cînd în closete electronice
Fotografia acțiunii trage apa,
Cînd președinții se studiază între ei
Cu aparate de citit pămînii,
Cînd călciiul lui Ahile
E plin de butoane de alarmă
Cînd broasca țestoasă
Miroase a brichetă
Și în bibliotecă se-aud

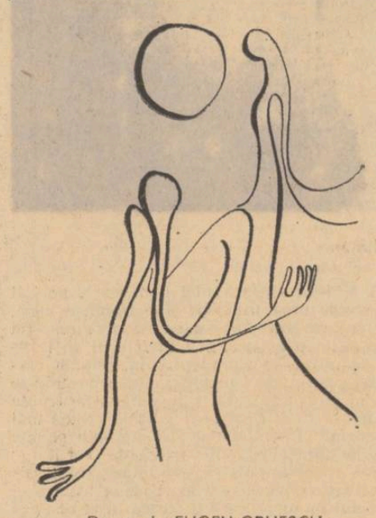

Desen de EUGEN GRUESCU

Literele bătrîne abia mai respirînd,
Cînd clanța face scîntei
Dac-o atingi cu mîna ta nevinovată.
Cînd sperma
Artificială nu mai e o problemă,
Cînd inimile se mută prin piepturi
Cu infarcturi cu tot,
Și morții prin morminte,
Cînd crucea răstignirii însăși
A prins miros dogit de motorină,
Tu doar, ninsoare,
Mai ești pură,
Tu ești minunea lumii noastre
Plină de pete.

Cu un suprem efort în contra crimei
De a schimba pămîntul
O veveriță suie și coboară
De-a lungul viscolului pe-un copac
Natural. O, numai tu, ninsoare !

Frigiderul de măcelărie

Am văzut totul prin gaura cheii
Și mi s-a părut extraordinar. Erau acolo
Cupluri fericite într-o orgie
Măgari voioși unindu-se
Cu trompete pline de pistrui,
Sfinți contemplînd deșertăciunea,
Liceele serale dezvoltînd știința
Ca băile comunale aburii,
Generali burtoși renunțînd la armate
De dragul mizeriei absolute,
Televiziunea în culori și războiul
Adevărat, alb-negru !
Ca și primăvara,
Am văzut totul prin gaura cheii,
Depun mărturie că mi-a plăcut excesiv,
Îmi încalț papucii de porțelan
Îmi pun coroana de pepene galben,
Vă mai întreb odată dacă mai doriți ceva,
Scot cheia din buzunar, o pun în gaura cheii,
O învîrtesc în broască, încă odată,
Broasca, în fine, cedează și eu trag ușa,
Fericit ; cînd deodată îmi dau seama
Că aceasta e ușa spre gheața fără imaginație a
Unui frigider de măcelărie ! Și totuși
Intru pentru că am caracter, pentru că, nu-i așa,
ce am zis,
E zis,
Pentru că am apucat să vă povestesc
Ce vedeam prin gaura cheii,
Intru trăgînd ușa după mine,
Pentru cinci-șase sute de ani.

Greu

Cît e de greu printre străini
n-ai loc cu brațul să te-nchini
n-ai loc de-atîtea umbre lungi
unde o lacrimă să plîngi

parc-ai călca pe niște orgi
dar nu poți capul să-l întorci
mor prim-miniștri mai la sud
n-ai unde spune că e crud

Cît e de greu. Acuma știi
că zeul Sfintei Nebunii
te-a aruncat în acest fum
mîncînd balanțele în drum.

Unele spre altele, urme de vînători și fiară

Ceva neobișnuit s-a întîmplat
Pe colina aceasta
În noaptea sărată în care ninge
Din toate părțile către pămînt.

Se văd urme de pași
Ca ale unui vînător venind
Și urme de labă
Ca ale unei fiare venind,
Unele spre altele — urmele lor
Singure, pe zăpezile veșnice.

Și dintr-o-odată urmele înțepenesc
Față în față
Și nicăieri nu e vreun semn
Că au putut fugi
Și nu-i decît o cale-n sus
Spre cerul coborît atît de mult
Că poate botul fiarei l-a atins
Iar vînătorul s-a lovit la frunte.

Dar mîine cine va fi curios să distingă
În blocul de zăpadă
Urma acelor două ființe,
Taina acestei dispariții ?

O clipă numai se vor întreba ce-a fost,
Fină vor ști ce este,
Picior de fiară-nfipt în zăpadă,
Pușca acelui om, căzînd din mîna-i,
Sau cruce,
Acel semn de pe zăpezile veșnice
De care cerul e atît de aproape.

Femeia ciudată din garaje

Altfel nu se putea, nici n-ar fi fost frumos,
de nu ne-ar fi sădit în zgomotele uriașe
un dumnezeu de fum și de benzină
acolo, în răcoarea comunelor garaje.

Acolo unde vin mașinile ca să se odihnească
acolo unde fac paianjenii de gardă
acolo unde geme rădăcina lumilor urbane
gata să explodeze și să ardă.

Căci noi sîntem bastarzii acestor mari garaje,
din care pleacă roțile mereu spre a turba,
și vocea ta de lacrimă și spaimă,
e ca fantoma unui accident pe o șosea

Deodată mi se pare că ard toate mașinile
deodată fața ta miroase a cenușă
deodată vin copoii poliției și ne-nvinovățesc
și sîntem scoși afară, la mîini cu o cătușă.

Și eu mă-ntorc să iau ceva ce ți-a căzut
săraci ce sîntem, tu Femeie — Moarte,
un dumnezeu de fum și de benzină
arde în cerul strîmt, pînă departe

BRÂNCUȘI : PORTRETUL LUI GEORGE

jurnalul unui martor ocular

Despre atenție

Atenția, una din calitățile fundamentale ale spiritului — drumul cel mai scurt spre înțelegere — e mai întotdeauna neglijată. Ceea ce e izbitor, aproape inexplicabil în existența noastră, este tocmai lipsa de atenție. Nu sîntem atenți cu faptele noastre, cu gesturile noastre, nu sîntem atenți nici cu reacțiile celor din jurul nostru, stăm undeva izolați și ne uităm pe furiș. De multe ori comitem acte dintre cele mai fundamentale într-o stare de somnolență... Adeseori am impresia că oamenii cu care stăm de vorbă dorm.

Atenția e reacția care nu cere nici un efort, e cea mai simplă, mai normală din toate reacțiile posibile, cu toate astea noi ne îndreptăm spre acele modalități care — privite superficial — impun o oarecare disciplină, o oarecare organizare a gîndirii. Oameni care să se autoanalizeze cu voluptate, oameni capabili de introspecții foarte subtile, se găsesc pe toate drumurile. Am spus-o și cu alt prilej și îmi iau toată răspunderea, introspecția e o formă de trîndăvie, o formă perfidă de respingere a realității. De cît să fim atenți cu faptele noastre, să le trăim total, într-o stare de conștiință, preferăm să ne introspectăm mult și bine după ce realitatea s-a consumat. Introspecția se exercită în vid, căci e imposibil să înțelegem trecutul cu gîndirea prezentului. Ruptura, o dată realizată, rămîne definitorie, implacabilă. De cîte ori simt nevoia să mă analizez, să mă introspectez, eu văd că de fapt vreau să ascund adevărul.

Atenția e cea care anulează duplicitatea : în clipa în care sîntem cu adevărat atenți, privim realitatea cu toată ființa noastră, cu sensibilitate, cu inteligență, — nimic nu este trăit într-o stare de apatie. N-as vrea să se confunde atenția cu luciditatea rece, uscată, cerebrală, care duce tot la deformarea realității. Mulți oameni se laudă că ei sînt lucizi, și că, pînă și în relațiile sexuale își păstrează o gîndire capabilă de discernămînt, nu se lasă copleșiți de evenimente. Rău fac. Acest soi de luciditate, lipsită de pasiune, e doar expresia vanității și a dorinței de supremație.

Inconștiența poate atinge forme subumane. Un asasin, întrebat de ce a ucis, a răspuns cu o atroce simplicitate : — Am vrut să văd și eu cum e... Omul atent nu-și propune să-și controleze gesturile, nu-și propune să realizeze performențe etice sau fizice, el se lasă în voia realității, dar trăiește realitatea cu întreaga lui ființă. Lucidul își privește partenerul ca pe o victimă pe care vrea s-o domine. Lucidul își urmărește planul lui de supremație ; numai cei care se pierd cu firea, numai cei care se pot dărui pînă la uitare de sine, au șansa să înțeleagă. Numai că această înțelegere nu este scop. Viața trăită intens conține în ea însăși și înțelegerea. Însă noi separăm uneori trăirea vieții de înțelegerea vieții, le considerăm fenomene diferite.

Dacă ne privim cu seriozitate, vedem ce greu e să fim atenți, ce incapabili sîntem de o dăruire totală. Cînd stăm de vorbă cu un om, n-avem răbdarea să-l ascultăm, sîntem incapabili de atenție, și imediat, cu o mare violență, dăm buzna cu personalitatea noastră, cu ideile noastre. Noi nu trăim realitatea, ci nevoia noastră stupidă de a ne demonstra personalitatea. Eram odată bolnav, aveam nevoie de un medicament oarecare, dar omul din fața mea n-a făcut un gest pînă nu și-a exprimat pe larg punctul lui de vedere în legătură cu dramaturgia modernă. Puteam să și mor acolo în fața lui, asta n-avea nici o importanță, pînă nu-și demonstra inteligența n-avea liniște.

În relațiile noastre cu oamenii, noi urmărim nu realitatea, ci planurile noastre, subtile sau meschine. După ce m-am întors, acum doi ani, de la clinica din Cluj, medicul mi-a recomandat să consum proteine, adică o sută de grame de sunică pe zi. Așa e viața, te trezești într-o bună zi și cu asemenea recomandații. I-am cerut unei ființe oarecum apropiate să-mi facă rost de aceste blestemate și indispensabile proteine. În loc să-mi îndeplinească rugămintea, îmi declară că mă iubește. Dar eu n-aveam nevoie de iubire, eu aveam nevoie, mai curînd și cu precădere, de proteine. Desigur, întîmplarea n-are în acest caz prea mare importanță. Important e lipsa noastră de atenție față de cei din jur. Noi nu dăruim celorlalți ceea ce aceștia au nevoie, ci ceea ce credem noi, ceea ce ne prisosește, adică nu dăruim nimic. Și mie mi se întîmplă să nu fiu atent cu oamenii cu care sînt în relații, puțin îmi pasă de problemele lor, de suferințele lor, de dorințele lor reale, n-au decît să-și spargă capul, eu îmi țin discursurile mele umaniste și mă declar mulțumit. Numai unde există iubire, există și atenție.

Sclavi ai egocentrismului nostru sălbatec, noi trecem adeseori prin viață ca niște somnambuli, nu vedem florile, nu vedem cerul, nu vedem zîmbetele copiilor, nu ne vedem decît interesele noastre. Mi s-a întîmplat ca și la o floare să mă uit din vanitate : „Iată, îmi spuneam eu, numai eu admir cu adevărat aceste flori. Ceilalți sînt niște brute". Eram încîntat nu de frumusețea și mireasma florilor, ci de sensibilitatea mea ieșită din comun.

A fi atent înseamnă a trăi clipă de clipă într-o stare de conștiință de sine, a nu te lăsa înșelat de nici o vicienie a minții. Această stare, cine a trăit-o, știe că e de o frumusețe și intensitate extraordinară. Lumea amăgirilor, a iluzilor, s-a năruit. Omul trăiește numai în lumină, în rațiune, și el își ia acest nobil risc. Atunci înțelegem spontan fiecare gest al nostru, refuzăm minciunile pe care, generos, ni le oferă analiza. Dar este o trăire intensă, totală, nu numai rece, cerebrală. Înțelegem realitatea nu numai cu mintea, ci și cu sensibilitatea, cu toată ființa noastră. Atunci, întunericul nu numai că e înțeles, dar poate să aibe și un sfîrșit.

Teodor MAZILU

Tinerețea lui Moromete

Proză de Marin Preda

(Urmare din pag. 1)

— De ce să nu mă fi uitat ! zise Moromete cu o voce înăbușită și de astă dată întoarse capul și privirea lui se încrucișă plină de nedumerire cu aceea sigură a muierii. Și-o retrase însă în clipele următoare.

— Nu înțeleg nici azi, zise muierea. Tocmai asta e că nu te-ai uitat la ea, iar ea știa și rîdea. „Nu se uită la mine, îmi zicea, dar nu-și ia ochii de pe mine." Adică vrea să spună că te uiți la ea fără s-o vezi, n-o vezi că e urîtă și prăpădită, dar te uiți tare, n-o slăbești din ochi... „Ei de ce ?" o întrebam. Nici ea nu știa să spună, dar știa de ce. Trei copii i-ai făcut apoi unul după altul, ca un berbec care nu alege oaia frumoasă.

— Cît era ea plină de viață în ea, zise Moromete, așa de nepricepuți și de seci la minte i-au ieșit copiii. De unde rezultă că speranțele pe care le pui în copii mai bine să nu le pui deloc, că e mai bine.

— Ți-e gîndul tot la ei, zise muierea. Degeaba zici că nu ești ăla care nu mai poate de inimă rea.

Nu era dezamăgire, dar nici compătimire în glasul muierii. Umerii lui Moromete rămaseră nemișcați. Da, parcă spunea el. Așa era. Ce putea să facă ? Ni se pare că putem să nu ne gîndim. De fapt, e mult mai rău : nu ne gîndim dar suferim. Ni se apleacă umerii fără să știm de ce. Și abia din cînd în cînd ne dăm seama.

Tăcerea care se așternu între ei deveni parcă nemișcare, ca și cînd totul s-ar fi oprit, și gînduri și sentimente. Numai caii, cu mușchiulatura lor vie, umpleau aerul mișcîndu-și ritmic coamele în timp ce cu copitele călcau pămîntul făcînd parcă să trăiască și căruța cu ei, ale cărei roți parcă stăteau de vorbă cu împrejurimile ; loturile de porumb pe lîngă care treceau, mirițtele goale, răzoarele lor bogate cu ierburi, erau încremenite ca în vis. Trecem, păcănea căruța, ne întoarcem de unde am venit, scîrțiim sub greutatea a ceea ce au pus cele două mogîldețe de sus peste noi.

Copaci îndepărtați le ieșeau înainte și pe nesimțite rămîneau în urmă și se topeau în aburul plin de culori al asfințitului. Din cînd în cînd caii sforăiau cu putere ca și cînd n-ar fi știut în acele clipe că sînt adevărații stăpîni ai pămîntului.

XVII

În cîrînd intrară în sat, a cărui viață în amurg îi învie pe cei doi, și le aduse aminte că li se întîmpla ceva neobișnuit : ea, Fica, mamă a doi copii însurați, aducea cu sine acasă pe înserate un bărbat din alt sat. Cine era ? O muiere fu atît de năucită de curiozitate încît se apropie de căruță, puse mîna pe leucă și se uită :

— Cine e fă omu-ăsta ? zise.

— Cumnatu-meu, fă, nu te mai chiorî așa și du-te și-ți vezi de treabă, se răsti în șoaptă Fica.

Moromete se înveseli.

— Cine era năroada aia ? zise el după ce muierea rămase în urmă.

— Nu e chiar așa de neroadă, îi răspunse Fica.

— Așa e, cuveni Moromete. Să stai și să te gîndești.

În curte femeia trase căruța la prispă și Moromete se dădu jos ca un om la casa lui, coborî șușletul de la spate și apucă de un sac pe care îl aduse ridicîndu-l pe grumaz, la marginea blănii. Îl luă în spinare și îl puse pe prispă. Muierea intră în tindă și aprinse lampa. După ce termină cu sacii Moromete trase căruța sub șopron și deshămă caii, pe care îi bagă în grajd și îi legă la iesle.

— Tu ai ceva să dai să mănînce la caii ăștia ? i se auzi glasul în amurg.

— Deasupra e niște nutreț, se auzi și glasul ei însoțit de crăonitul unei găini și de zarva orătăniilor speriate.

Muierea prinse una pe care i-o dădu lui Moromete s-o taie. Se duse apoi cu ea în tindă s-o opărească. Mișcările, la oamenii bătrîni sînt încurcate și întortochiate ca și cînd ar avea la îndemînă un timp nesfîrșit ca să le ducă la capăt. Ei scot din fire pe cei tineri, care caută să scape repede de ele fiindcă ei cred că viața cea adevărată se află dincolo de lucruri și de treburi. Nici nu-și dădu seama Moromete cînd se pomeni cu mămăliga fierbinte pe masă și cu pasărea friptă în strachină. Abia se așezase pe prag și-și jupuise jurnalul pe care îl purta în flanelă să-și facă o țigare și abia avusese timp să-și fumeze țigarea aceea. El nu știa că minute lungi treceau pînă își amintea el c-o ține în mînă și că femeia se uita din cînd în cînd la el și îl vedea pierdut, dus pe gînduri. Nu-l turbură, dar focul sub mîinile ei dibace ardea necontenit și grăsimea de pasăre sfîrîia neîncetat în jarul cocenilor vechi de porumb.

— Hai Ilie, să mîncăm ! zise ea deodată și Moromete tresări.

— Hai să facem și treaba asta, că pe celelalte le isprăvirăm conveni și Moromete și cînd văzu ce era pe masă deschise ochii mari : Tu vorbești serios ?!

Muierea luă masa rotundă în brațe și o dădu aproape de genunchii lui.

— Beai, Ilie, și o ceașcă de țuică ?

— Mă, Fico, păi tu nu știi ?

— Ce !?

Moromete spuse cu regret :

— Mie nu-mi place băutura.

— Ei, zău !

— Nu-mi place băutura, ca pisicii untura, zise Moromete.

— Acuma tu glumești, dar pe vremea aia chiar că nu-ți plăcea, zise Fica. Toți ne miram. Om la nunta lui să nu pună el băutură pe limbă.

— Așa un strop tot am băut eu ! zise Moromete.

— Atît, zise muierea și continuă : Să trăiască ginerele, să trăiască mireasa, să le dea Dumnezeu copii. Să trăiască socrii, să le dea Dumnezeu sănătate. Pe urmă să trăiască nunii mari, frații, surorile, verii ! Nimic, el tot cu ceașca-aia în mînă stătea. Da' bea odată ceașca aia, s-a înfuriat mama, bărbat ești tu sau ce ești ? Și atunci ai băut-o și te-ai strîmbat, îți minte ce-ai spus ? Ce obicei or fi avînd și oamenii să bea porcărie de-asta ! Ei taci, am strigat toți, a vorbit popa-n biserică. Nu vrei să ne spovedești, părinte ? Mi-a plăcut de tine, Ilie, de-atunci, zise deodată femeia cu un glas care era atît de înfiorat încît în clipa aceea semăna cu al unei fete îmbătate de dragoste, uite, îți spun, așa de mult, că dacă n-asi fi fost așa mică în anul ăla cînd muri soră-mea, nu m-așI fi uitat că eu așI fi fost fată mare și tu cu trei copii, care mi-ar fi fost nepoți ! Ți-așI fi trimis argint viu, să-ți ia mințile, și să te însori cu mine !

Moromete ascultă parcă la pîndă această declarație, ca și cum o așteptase și acum vedea tăcînd, că fusese bine făcută, apoi se miră :

— Da cîți ani aveai tu atunci ?! și avu o astfel de intonație în glas încît ai fi crezut că muierea nu spunea adevărul.

Ea nu răspunse, își umplu iar o ceașcă și rupse apoi din puiul rumenit din strachină. Rupse doar o aripă. După ce o mîncă nu se mai atinse nici de băutură nici de carne.

— Dragostea face pe om mai deștept, șopti ea într-un tîrziu. Nu zic că din pricina ta n-am ținut la bărbatu-meu după ce m-am măritat. Și eu am făcut copii. Țineam la el, avea inimă mare și nici prost nu era. Dar cînd mă gîndeam la tine, parcă mi se făcea ziuă în cap. Te vedeam o dată pe an și-mi ajungea și cu toate că niciodată nimeni n-a știut ce simt eu, bărbatu-meu a știut, dar murea să afle cine e. Fiindcă vedea. Și atunci, ca prostul, cum fac toți cînd se îmbată, venea și mă lua la bătaie, sau invers, ca să poată să mă bată se ducea mai întîi să se îmbete. Mai rău era că pe urmă, cînd ai început să te schimbi, cînd ai început să vorbești, mi-am dat seama că te-am ghicit eu bine, ca și soră-mea săraca. Tu nu vorbeai la început din pricină că erai prea tînăr, dar ochii tăi se uitau și vedeau lumea. N-aveai glas, dar te gîndeai ! Și cînd ai început să ai, au văzut și alții ce văzusem eu, un copil.

— Te apucaseși să spui pe drum că eu am omorît-o pe Rădița, zise Moromete pe deplin senin și neturburat. Adică cum ? Eu știu că a fost ceva cu moartea ei, dar n-am putut să-mi dau seama ce, n-am avut cum, știu că n-a suferit de ceva anume. Ți-nchipui că eu cu mîna mea nu i-am făcut nimic. N-o să te apuci să susții un astfel de lucru.

— Ba, i-ai făcut, răspunse femeia după ce lăsă să se scurgă între ei minute lungi de liniște. I-ai făcut Ilie, repetă, dar fără repros și chiar fără prea mare interes.

S-ar fi zis că nu-i stătea prea mult pe inimă nici soarta pe care a avut-o atunci sora ei.

— Nu pot să te învinuiesc, Ilie. Oamenii nu prea țin la viață, o pierd din te miri ce ! Soră-mea a murit fiindcă n-a avut răbdare să iasă din lehuzie cu toate că nu mai erea o fetiță care să nu știe ce trebuie și ce nu trebuie să facă o muiere care naște, cîtă vreme trebuie ea să se ferească. Tu nu știai nimic, dar ea știa, că mama era acolo și i-a spus. Bine fă, Rădițo, am întrebat-o, tu ești nebună ? Ce să fac Fico, mi-a spus, mi-era dor de el, mi se părea că nu mai am nimic, că și cu Paraschiv și cu Nilă tot așa a fost și n-am pățit nimic. Acuma o să mori, zic. Ei și ? zice. Am făcut trei copii, am trăit, nu-mi pasă. Mare bucurie nu mai m-așteaptă, am văzut eu... copiii, să-i ștergi la cur, să le dai să mănînce, nici noaptea nu te lasă... Bărbatul,... Ei, zic. ce e cu bărbatul. N-a zis nimic. Se vedea că gîndul la bărbat o făcea să-i pară rău. S-a întors cu spatele la noi, și zice, Fico, dă-mi un cui. Un cui ? Ce-ți trebuie ? Îmi trebuie mie ! M-am uitat la mama, la soră-ta Guica, nici ele nu înțelegeau. M-am urcat pe scara de la pod, am căutat pe poliță și i-am adus un cui. M-am uitat să văd ce vrea să facă cu el. Nimic, îl ținea în mînă. În timpu-ăsta sîngele picura din ea în oala de sub pat... Pe urmă ai venit tu, cu sanitarul. Ce să se priceapă un sanitar ! Cînd am întors-o, nu mai avea viață în ea. Sanitarul zice : Ia uite, are un cui înfoșit în mînă. Și cînd ne uităm, alături pe cămătii, trei măsele cu șipcile mari însîngerate. Și le scosese singură din gură cu cuiul.

Moromete se uită brusc afară, ca și cînd ar fi vrut ca această cumplită dezvăluire a suferințelor primei lui femei să nu mai fie auzită și de altcineva.

— A zis și ea așa ca un gînd care îi venise, spuse el în cele din urmă. Ca să moară liniștită. De la început i-a fost rău, după ce l-a făcut pe Achim. Era cam nebună soră-ta, de s-a apucat ea să-ți spună un lucru ca ăsta.

— Nu erea adevărat ?

— Cum o să fie ? Și ce-a apucat-o cu dinții ? Ea nu mi-a spus niciodată că o dor ! Auzi, să-și bage cuiul în gură !

— Uite-așa de mari erau măselele, cu cîte trei șipci, repetă Fica. Niciuna nu erea bolnavă. S-a mirat și sanitarul. N-am mai văzut una ca asta, zice. Mai ți-aduci aminte ? N-ai fi zis că e moartă, parcă se prefăcea că doarme și rîdea de noi că ne-am speriat... Pe urmă repede, te-ai însurat...

— Ce puteam să fac ? Cine să fi avut grijă de cei trei care ereau mici ? Am vrut eu să mai aștept, reluă Moromete parcă vesel, dar si puțin batjocoritor la adresa femeii, a gîndului ei spus adineauri, din care se putea înțelege că ar fi trebuit s-o aștepte pe ea, pe Fica, să se facă mare. Pînă într-o zi cînd m-am dus pe la Turnu, după niște pește. Mai erea, dar nu mult, pînă a început războiul. La întoarcere (îi lăsasem în grijă soră-mi Guica), îl găsesc pe-ăla mic, pe Achim, în copae, venise de i se urcase caca pe spinare, de jos pînă la gît, tocmai pînă după ceafă, așa avusese grijă soră-mea Guica de ei. Pe urmă avea pretenția că de ce am adus-o pe Catrina în casă care era și a mă-si, adică a feciorilor, de, a nepoților. Adică să fii stat eu așa, ea să se fi măritat, să-și fi adus bărbatu acolo cu mine și uite-asa ! Gîndurile astea de femeie smintită le-a băgat pe urmă și în capul lui Paraschiv, al lui bietu Nilă și al lui Achim, cînd s-au făcut mari, iar ei n-au avut mai multă minte decît ea și au crezut-o ! Iar asta, Catrina, nici ea n-a avut mai multă și toată viața i-a fost frică de ei, să nu mor eu și să n-o arunce ei pe drumuri ! Că, adică dacă nu-i trec casa pe numele ei ! Mînca-o-ar pămîntul de casă !

Între timp muierea începuse să strîngă masa. Nu s-ar fi putut spune că ascultase cu interes tot ceea ce spusese Moromete. După ce el tăcu nu-i dădu nici un semn, nici da, nici ba.

— Hai Ilie să ne culcăm, zise ea în tăcerea care se lăsase în tindă.

Și de astă dată vocea ei însemna : lucrurile astea, dacă le răscolești, nu le mai termini pînă dimineața. Tot mai bine e să dormi și cînd răsare soarele, să te scoli odihnit și cu gînduri proaspete.

— Tu, zise Moromete, ești chiar singură ? Unde e băiatu-ăla al tău ? !

— A, păi nu ți-am spus !?

Și se așeză pe un scăunel cît o șchioapă, foarte aproape de pragul unde stătea Moromete.

— Da, tu, zise ea, un vin nu beai ?

Moromete ridică din umăr mîhnit ca și cînd s-ar fi ivit din vina ei, o neînțelegere care îl întrista...

— Ți-am spus eu că nu ?!

Ea se duse undeva în odae și se întoarse de-acolo cu o damigeană mică împletită în nuiele și astupată cu un cocean...

XVIII

...Moromete se uită iar afară și cu paharul în mînă rămase atent, așteptînd. Într-adevăr se auziră pași în curte, pași ușori ca de pisică, așa cum îi fac fetele desculțe cînd vin de la poartă și se apropie de prispa casei. Se auzi urcatul pe prispă, o săritură elastică, fără zgomot, doar fîșiitul fustei turbură liniștea zilei de vară. În prag, cu lumina mare a bătăturii în spate și cu fața sub umbra tindei, apăru Rădița.

— Ce e cu tine, unde fuseși ? zise Fica. Flăcăul ăsta te-așteaptă aici de-aseară, și tu umbli pe drum fără nici-un rost.

Rădița nu zise nimic, dar părea veselă. Trecu spre odaia cealaltă luîndu-și de pe cap barișul ca să și-l pună mai bine, în timp ce se văzu părul castaniu și cozile împletite care îi atîrnau pe spinare. Lăsă ușa deschisă și se întoarse. Era subțirică și înaltă, dar pulpele picioarelor ei erau mari și lungi, și arse de soare.

— Unde te duci de te gătești așa ? zise Fica. Nu arăta însă deloc gătită, doar barișul ei frumos era de sărbătoare.

— Trebuie să mă duc, zise Rădița cu un astfel de glas că se făcu deodată liniște. Cu toate că nimic n-o turburase mai înainte. Liniștea parcă crescu în aer. Fata se așeză și ea pe un scăunel și puse mîna pe-un pahar. Fica îi turnă și ea gustă din vin strîmbîndu-se. Pe chipul ei apăru, în timp ce lăsa paharul gol, o expresie senină de desnădejde. Ea surise și rosti.

„Vine moartea prin grădină
Cu-un pahar și c-o lumină".

Moromete se uită afară. Se supără :

— Dă-i Ilinco și lui niște flori să-și facă coroană, nu vezi cum plînge ? Ce ești așa cîrpănoasă... Mă, ăsta, ia ici cureaua mea și încinge-te cu ea peste cămașa-aia, că parcă ești dăulat, parcă te-a prins cineva de pe gîrlă... Ia și pălăria mea !... Na !... Te duci și tu degeaba la serbare, să auzi cum o să te lase repetent.

Catrina o luă spre poartă. Peste sat sunau rar și stăruitor clopotele, chemînd lumea la biserică. Niculae se spălă pe labele picioarelor lui mari, prăjite la soare și zgîriate de țepile mirîștilor.

— Fico, dă-mi un cuțit, zise Rădița în tindă.

— Da ce-ți trebuie ?

Rădița nu răspunse, o văzură însă cum ascultă cu privirea mare și cu urechea întoarsă ușor spre afară. Din depărtare, din înaltul cerului, venea pînă aici în umbra răcoroasă a tindei, abia atingînd auzul, strigăte rare de gîște, puse pe călătorie îndelungată. Strigătele lor însă nu erau țipete, ci semne sigure și liniștite de recunoaștere, să se audă doar între ele, să nu li se destrame șirul, să anunțe pe cocorul bătrîn și știutor care le conducea (căci aștia erau cocorii), că totul e bine în urmă și să nu se abată din înaintarea lui înceată și sigură.

Ieșiră cu toții pe prispă și se uitară în zare. Într-adevăr se apropiau plutind, alunecînd în formă de săgeată cu deschiderea largă, croncănind rar, nu toți odată, dar în așa fel încît cîntecul lor să fie neîntrerupt. Rădița se dădu jos de pe prispă și în mijlocul bătăturii înfipse cuțitul în pămînt. Își ridică apoi privirea spre cocori, în timp ce cu degetul cel mare al piciorului drept începu să scurme stăruitor țărîna chiar alături de lama cuțitului. Păsările se apropiară, dar cînd ajunseră în dreptul bătăturii bătrînul cocor scoase deodată un țipăt pătrunzător de spaimă și zborul începu să i se clatine. În clipele următoare el se întoarse pe cer și începu să se învîrtească în cerc împreună cu tot cîrdul de-asupra capului fetei. Ea nu-și lua în acest timp ochii de pe cer, urmărindu-i cu o privire neclintită și limpede, și degetul ei nu înceta să scurme pămîntul alături de cuțit. Scoțînd un nou țipăt, de astă dată parcă de jale, bătrînul cocor rupse deodată cercul în care se învîrtea și făcu cale întoarsă împreună cu tot cîrdul. Rădița îi urmări pînă nu se mai văzură, apoi smulse cuțitul din pămînt și se întoarse chicotind spre soră-sa. La flăcăul din prag nu se uita.

— Mă mărit, zise ea. O să fiu fericită cu mutu-ăsta, cu toate că nu se știe cît. Ar fi trebuit să-mi cadă jos la picioare cocorul meu, dacă ar fi fost să mor de bătrînețe. Ei, și ? Nu m-a întrebat nimeni dacă vreau să vin pe lumea asta ! De ce mi-ar păsa cînd o să plec ?

— Atunci să mergem, zise Moromete.

Înainte o luară patru flăcăi călări, cu pălării cu pene de păun înfipte în pamblică. Unul ținea în mînă un brad cu un măr înfipt în vîrf. Calul lui cu coama înfoiată, cu gîtul îndoit, cu dinții rînjiți sub zăbală, țișnea din cînd în cînd în frunte : Ăsta era Benogu, murise în războiul care venise, acum uite-l că a înviat și a venit să fie cavaler la nunta prietenului său. Căruțele pline cu rubedenii alergau în urma celei care venea după cai, cu mirele și mireasa. Pe la jumătatea drumului, între Rîca și Siliștea, Moromete opri căruța.

— Dă-te jos, îi spuse el fetei.

Mireasa se supuse, căutînd să calce cu grijă cu pantofii ei noui, să nu-și rupă picioarele. O luară pe un drum de plan care se pierdea în depărtare în timp ce alaiul își continuă drumul ca și cînd mirele și mireasa ar fi fost încă acolo. Cîntecul viorilor se pierdea în liniștea cîmpiei secerate. Mirițtele galbene erau pline de iarbă iar porumbul înalt era atît de verde încît înăuntrul lui se făcea parcă întuneric.

— Și a cui zici că ești tu, creștino ? zise flăcăul.

— A mamei care m-a făcut, păginule, răspunse fata.

Focul de coceni ardea pe mirițte cu flăcări a căror culoare se schimba neîncetat, din galbenă se făcea violetă, din violetă albastră, din albastră bătea în verde, asemeni porumbului pe care cei doi îl jupuiau și îl puneau alături de jeratic să se coacă.

— Mă duci la tine acasă s-o văd pe mama care te-a făcut ?

— Ei, nu zău ! Păi ce-ai să vorbești tu cu ea, cînd de dimineață și pînă acuma, abia ai scos și tu trei cuvinte ?... O să rîdă mama de tine... De unde l-ai mai scos ?... Nu că mi-ar fi rușine cum arăți, o să creadă tocmai pe dos că mi-ai sucit capul și nu-mi mai dau seama ce fac... Dacă vii, nu mai pleci, silistene !... A, ce frige porumbu-ăsta... Eu îți coc ție aici cotolani și tu nici nu te uiți la ce-ți dau... N-ai mîncat nimic de cînd ai venit aici peste mine, ia să te văd cum arăți cînd miști fălcile...

— Sui-te în căruță, zise flăcăul.

Soarele coborîse spre asfințit cînd rosti el aceste cuvinte. Fata se supuse și se urcă dintr-o singură mișcare, ca o căpriță, ținîndu-se de loitră.

— Mai e cineva pe cîmp ? o întrebă flăcăul.

— Nu, n-a mai rămas nimeni, răspunse fata cu neliniște coborînd.

Era ca și cînd ar fi fost părăsiți în pustietatea cîmpiei și n-ar mai fi putut să se întoarcă acasă. Punea acum cu grijă picioarele pe fierul răscrucilor, să nu se încurce în rochia mare de voal și în beteala care îi atîrna strălucind pe spinare, pînă jos la poale. Flăcăul o coborî parcă jos cu privirea și o aduse lîngă el fără să facă nici o mișcare, apoi îi puse ușor mîna în piept și o împinse încet, dar fără revenire, pe spate. Se urcă deodată peste ea și o acoperi și chipurile li se întîlniră ca într-o apă, unul privind, celălalt răsturnat, susținîndu-i privirea și recunoscîdu-se unul în altul uluiți. El îi puse mîna pe frunte și o apăsă ca și cînd ar fi vrut să-i vadă mai bine ochii ei strălucitori ; se apropie și mai mult de fața ei stăpînit parcă de o ezitare : nu știa cărui impuls să se supună, celui sălbatic care îl făcuse să se repeadă asupra ei sau celui blînd pe care îl trezea în el ochii ei cerînd ocrotire.

— Nu te repezi, șopti ea, lasă-mă să-mi dau seama. Văd că te uiți la mine, lasă-mă să mă uit și eu să înțeleg cu ce te-am zăpăcit și eu pe tine, fiindcă nu e numai ce vreai tu acum... Ei, ce este ?... Sînt aproape de sufletul tău ? Ești un flăcău singur pe lume ?... De ce nu-mi răspunzi ? Nu ești ? La ce te gîndești ? La mine ? Sînt prima fată cu care te porți așa ? Prima care ți-a luat glasul sau așa o fi felul tău ?...

Ezitarea lui ascultînd-o crescu și atunci o bucurie fără margini înflori pe chipul fetei. Ea îl apucă de gît și începu să-l sărute. Surprins, flăcăul se feri și scăpă de brațele care i se încolăciseră pe după grumaz, dar ea își ridică gîtul cu o vioiciune de animal parcă în luptă cu altul care ar fi vrut s-o omoare și îl urmări acum fără nici o teamă de puterea și amenințarea lui.

— Te simt, te-am ghicit șopti ea apoi retrăgîndu-se, tu nu știi sau vrei și tu să afli, și de aia te gîndești... ești singur, cu toate că ai surori și alte rude... și vecini... Eu sînt cu tine și noi doi... pe lume... o să facem copiii noștri... M-ai văzut, ești al meu, te-ai uitat la mine și m-ai văzut...

Fata gîfîia. Închise ochii și își duse mîinile goale sub ceafă. Bluza mică și prea sărăcă pentru trupul ei voinic se ridică și îi descoperi pîntecul. Flăcăul se dăduse de mult jos de pe ea. Cînd șoaptele ei se opriră o luă din nou în brațe, de astă dată mai blînd, pe chip cu o expresie de beție mai mare. Ea îl înlănțui pe după mijloc și se mișcă sub el cu o știință pe care o dobîndise doar cu gîndul : era stîngace, trupul ei tremura dar parcă știa ce-o să urmeze.

Totuși nu, fiindcă ea scoase un țipăt de uimire pe care numai spaima de a nu fi auzită o făcu să și-l înăbușe în chiar secunda cînd îi ieșise din gît. În clipa următoare o strigă pe maică-sa, mamă, mamă, ca și cînd ar fi vrut s-o încredințeze pe cea care o născuse că ea tot fetiță a rămas, cu toate că strîngea în brațe un flăcău care o și scosese pentru totdeauna, printr-un țipăt din rîndul fetelor și o vîrîse în cel al muierilor.

În acest timp, din depărtarea în care se topise, cîntecul viorilor revenea odată cu tot alaiul, clinchetul clopoțeilor de la gîtul cailor și chiotele subțiri ale femeilor. Cei patru flăcăi apărură la capătul mirițtei și cel cu bradul întoarse calul și îl struni făcîndu-l să joace pe loc. Așteptau. Se făcu tăcere.

— Cum, zise fata, și ce facem cu căruța și cu caii noștri ? Da' mama nu știe nimic... Dacă află tata îmi rupe picioarele... Și chicotea ca și cînd acest lucru ar fi înveselit-o pentru ceva pe care numai ea îl știa.

Nu mai era fată mare, cu toate că ea încă se simțea. Dar una e ce simți tu și alta e ce ești. Acest gînd, această iluzie, o făcea veselă : nu e rău să fii muiere și să te simți fată. Păcălești pe cineva, face să rîzi.

— Toată speranța, zise Moromete, a rămas în mine. Și dacă și ăsta cine știe ce drumuri o fi apucat, ce-o să-i spun eu, n-o să-i intre pe-o ureche și o să-i iasă pe cealaltă ? Biznae se poate considera în acest caz, hi, hi, hei, hei, hei, să bem vin, să bem vin, verde de peliiin, și de rozmarin... domnilor și a venit franțuzul prin transee și nu trageți foc, nu trageți foc, nu trageți floc, ce rizi, mă, ăsta micu, vezi să nu-ți cîrpesc vreo două, trebuia lăsat neamțul să se apropie și cum să-l lași să se apropie cînd îl vedeai cu baioneta înainte, te-apuca frica morții și îți venea să tragi și ăsta, nu, mergea franțuzul înainte și generalul nostru cu el și nu trageți foc, nu trageți foc și cînd a zis pe urmă foc, au murit la nemți cu grămada, domnule, uite-așa se rostogoleau ăi vii din spate peste ăi morți care erau secerați de-aproape cu mitralierele pitite... Da uite că Benogu s-a întors, cine zicea c-a murit pe-acolo pe la Mărășești, ce băiat și jumătate, parcă și calul rîde sub el știind cine îl călărește... Ce-o fi plîngînd acuma fata asta, nu înțeleg, taci mireasă nu mai plînge, că de la maică-ta te-oi duce, că desteptu ăla de taică-tău a făcut scofală mare că nu ți-a dat nimic, măcar o pătură cu ce să te învelești...

Fica îl învelea tocmai atunci pe Moromete cu pătura. Era fereastra deschisă și în casă intra răcoarea nopții. O liniște desăvîrșită domnea asupra casei și împrejurimilor. Moromete se trezi, deschise ochii. Dar nu se ridică în capul oaselor.

— Fico, zise el în șoaptă. Ce faci tu ? Stai aici cu mine !

Femeia se întoarse și se așeză pe pat lîngă picioarele întinse ale lui Moromete.

— Ți-a plăcut vinul, zise ea, nu mai știi ce-ai făcut, sau erai ostenit și nici nu mai știi cum te-ai culcat ?

— Cum să nu, zise Moromete, dar nu mai adăugă nimic.

— Parcă te-ai ferit de ceva, zise ea atunci, te-ai ridicat de pe prag ca un copil, te-ai dus spre pat și te-ai culcat cu spatele la mine.

— Da, știu că m-am ferit, zise Moromete. Tu ești de vină, am vorbit prea mult despre Rădița.

— Nu poți să vorbești ce-ai vrea, răspunse Fica. Și tu ai vorbit prea mult despre copiii tăi.

— Rădița îmi spunea în somn că o să ne facem copiii noștri, și n-o să mai fiu eu singur pe pămînt... Hm !... Ce bine că omul poate să doarmă, adăugă el într-un tîrziu, văzînd că femeia tăcea.

— De ce, zise femeia, ai visat ceva care ți-a plăcut ?

— Închipuiește-ți tu, zise Moromete, să te visezi tînăr. Dar chiar tînăr ca și cînd ai trăi de la început. Cum vine asta ?

Și începu să povestească.

— Înseamnă că te simți tînăr și ai mare chef să uiți de toate, zise ea la urmă. Numai în vis poți să uiți complet...

Moromete nu zise nimic multă vreme. Se gîndea poate cui datora el această bucurie care îi răzbătea din fiecare cuvînt pe care îl rostea ? Simțea în el cu adevărat revenindu-i vigoarea de altădată și beția care ți-o dă această revenire a puterilor ca un izvor care începe să curgă fără veste, cu ape bogate, înainte de a seca pentru totdeauna ? Sau prezența acestei femei încă tinere, care ținuse la el de cînd îl cunoscuse, era pricina acestei nopți neobișnuite cu amintirea atît de puternică a acelor ani care nu erau deloc foarte îndepărtați, ci se apropiaseră pe-aci prin preajma lor îndemnîndu-i pe amîndoi să-i trăiască de-acolo de unde viețile lor se despărțiseră ? Rădița nu mai era, dar ea, sora ei pe atunci mult prea mică, trăia aici de față și ținea în sufletul ei parcă întreagă, neștirbită, tinerețea lui de atunci.

— Nu numai în vis, zise Moromete într-un tîrziu.

— Nu numai în vis, ce, Ilie ?

— Poți să uiți de toate. Uite, cu tine uit de toate !

— Nici nu știi ce bine îmi pare, șopti femeia...

El se ridică atunci și în clipa următoare mîinile lor se întîlniră și se încleștară una în alta... Femeia trecu alături și se întinse lîngă coasta bărbatului. Din tindă crescu, acoperind liniștea, scîrțîitul unui greier...

— Ai să vii de-aici înainte la mine, Ilie ? șopti ea într-un tîrziu.

— Da cum ? răspunse Moromete.

— În fiecare zi ?

— În fiecare zi, nu, că nu mai sînt flăcău, zise Moromete cu ironie, dar așa la două, trei, zile tot o să vin.

Femeia înțelese și rosti cu duioșie :

— Vino o dată pe săptămînă ! Vino, Ilie, repetă ea, că pot să spun și eu ca Rădița în vis : o să trăiesc de-aici înainte numai pentru tine, și n-o să mai știu nimic, nici de copii și nici de rude, numai să te fac să uiți că cineva ți-a dorit moartea și te-a lăsat singur acasă, bolnav în pat.

— Crezi că eu m-am pus la mintea ei ? zise Moromete. Dar ai dreptate, nu mai e cu ea nici o speranță, nu e în toate firile. Nu poate să-mi ierte că am vrut să-i aduc pe Paraschiv, Nilă și Achim îndărăt acasă. De ce să nu-i aduc ? exclamă el cu o mirare proaspătă ca și cum abia acum și-ar fi dat seama de acest adevăr. Nu erau copiii mei ?

Ea nu-l încurajă să se întoarcă cu gîndurile spre această istorie.

— Uite că se face ziuă, spuse uitîndu-se la geam. Mîncăm ceva Ilie ? Mîncăm și pe urmă pleci !

Și sări peste bărbat fără să-l atingă și asemeni unei muieri tinere, al doilea picior nu-l sprijini în săritură pe cel care îl pusese doar cu vîrful tălpii pe pămînt. Și se duse în tindă și aprinse focul, în timp ce Moromete, ca totdeauna dimineața, și pe nemîncate, se căută în flanelă și începu să-și răsucească o țigare.

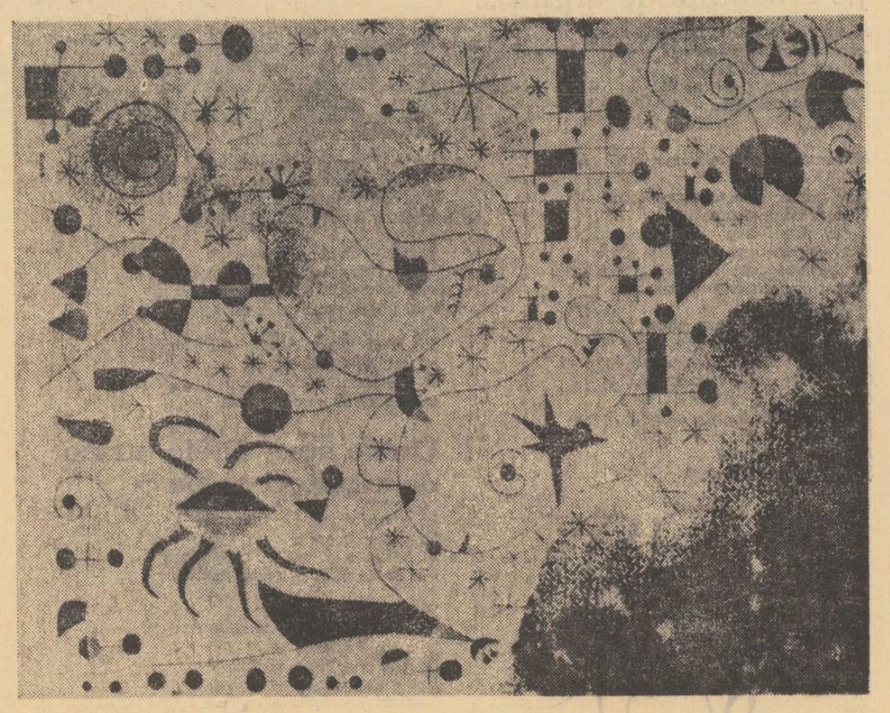

Desen de JOAN MIRÓ

tineri autori

de la revista studenților ieșeni

alma mater

CORNELIU OSTAHIE-COSMIN

Iar mușcă somnul frunza...

Iar mușcă somnul frunza obrazului
de veghe,
să nu-ți mai fie trupul decît un ochi apus,
să nu-mi mai fie umbra decît o stea
flămîndă
vestită de balansul tărîmului de sus.

E cineva din noi plecat să ne arate
prin cîte lumi păcatul va fi sărbătorit
de chipurile triste a îngerului care
a-nveselit belșugul ospățului oprit ;

din golul lui venind—cutremurate
păsări —
vom pune foc în pînza corăbiei nebune,
lăsîndu-ne risipei cînd zodia nevîrstei
va încerca cu mîna bolnavă să ne-adune...

E-un clopot

E-un clopot echinoxul zăpezii de pe urmă,
păianjen înșelat cînd sîngele nu iartă,
chiar dacă pe sub vorbe văzul apus mai
scurmă
ca unghia tristeții o stea neînțeleaptă.

Uitate răzvrătiri de ce-au pornit să
cheme ? —
vreau cumpăna din somn pe gura ta
să-ncline,
dar sună veghea ierbii și îngerul se teme
pentru lumina crudă care-o aduc în mine...

Dacă pe-un trup lunatec flacăra-mi iar
va ninge
ori ispitit de vinuri voi refuza să beau,
mamă, sloboade umbra și las-o să
m-alunge —
fructul dorit o vreme eu nu mai știu
să-l vreau.

Din depărtare...

Sting aripa căzută într-un văzduh
de cumpeni
să lumineze iarba cu soarele-i bolnav,
cînd gura mea te simte grăbind să mă
întîmpeni
și sîngele rotește-în noi un ochi hulpav.

Pe trupul meu amiaza dă simțurilor foc,
sînt aruncat în fața cuvîntului amar
căci iar mă naște mama cu zodii de mijloc
înlănțuit în ceața căderilor de zar.

Cum ninge peste lucruri hotarul unei
muzici
o, teamă de ispită, eu te-am simțit venind
din depărtarea cărnii spre alte anotimpuri
în care dulci capcane cuvintele întind...

„CÎNTEC PENTRU ROSEMARIE" — de FLORIN PUCĂ

CONSTANTIN PRICOP

Povestea, cîinele străvechi

vechiul stăpîn mai apare în visele tale ;
o pană lîngă trupul trecător al păsării
cine-ar putea să te învețe să crezi în
liniile magnetice ale nopții
fără să simți suflarea cîinelui pămîntului ?
în fiecare fierbe steaua lui pînă la ziuă
încărcată cu sîngele năzuros al inimii,
doar uneori reușim să trecem indiferenți
prin vadul privirii lui
și banul de vamă ne duce un timp mai
departe.

TEREZA CULIANU

Înaintînd pe-această cale

nu am privit în urma ta cînd
tăcut și alb te-ndepărtai cu
brațele-ncărcate
de ramuri înflorite ; era un drum
tăiat în ape verzi pe care le iubisem
cu prea multă iubire sortită
doar pentru tine ofrandă să fie ; și dacă-n
pace
sufletul tău m-a văzut și iertat pentru
ceea ce-am risipit în înserarea purpurie
înainte de
grea furtună
e bine-acum să nu te-ntorci pentru că știm
o știm dacă sufletul tău m-a văzut și
iertat
că revederea noastră se va petrece în
cîntări înalte
și lacrimi n-or mai fi în bucurie

CRENGUȚA DIACONESCU

Joc pentru copiii bătrîni

și-acum prin săli de arme să colind
un fluture cu moartea mea de-o clipă
și să nu știu cum înger devenind
mi se usucă-n taină o aripă

nu mai îmbraci o haină de mătase
și luminări în masca ta murdară
rămîne fierul îngropat în vase
de pe pămînt degeaba astă-seară

iar cînd de sus oglinda ni se-aruncă
să ne privim destul săraci și orbi și goi
demonii albi în carnea lunii albă
se tînguiesc de-a valma între noi

și tîrîtori prin sînge și desenați cu negru
stăpîni într-un bordei care se mută
nu cade nimic de acum înainte
vama închisă e cea știută

tu nu te-ntorci și înger nu devin
eu doamna ta cu lilieci pe cînd
mă risipesc pe săli și nu colind
și tu nu ești decît un mort de rînd

VASILE MIHĂESCU

Cîntec

Fiul meu, însingurată trestie,
umbră lîngă ape tremurînd,
valurile-ți umplu ochii și rămîne
nevăzută curgere-n cuvînt,
arde în neant soarele iubirii —
stea de nisipuri a singurătății
răsfrîngîndu-se din sufletu-mi
lacrimă în pietrele cetății
ridicate peste mlaștini — timpul,
albă jertfă, sunet pur în care
plînge Domnul, deschizînd în sine
porțile de vis, tremurătoare...

alma mater

NICOLAE MANEA

Doar eu plutind ca o pasăre

Cerc după cerc adunîndu-se
ploaie legănată de durerile
celor adînciți în uitare
o, prefăcut și greu chipul
în lumina ascunsă a nopții
Cît de întinsă marea aceasta
aproape nefiind și cită apă
doar eu plutind ca o pasăre
arsă pe jumătate și veche
precum marea aceasta întinsă
Voi coborî apoi singur
fără să știu la capătul
cui pămînt trebuie să mă grăbesc
pentru ce și unde s-a rătăcit
trecuta mea pace a cuvintelor

alma mater

Metamorfoze

de TH. PARAPIRU

Spre amiază orașul obosea ca un animal după luptă, așteptînd cu nedeslușită nerăbdare întunericul greu al nopților tot mai lungi. Pe la ora patru un domn de statură potrivită aștepta în stația de tramvai de lîngă grădina zoologică. Tramvaiul apăru după vreo zece minute foarte lungi, în care timp domnul cu pălărie și palton verde înregistrase interesantele fapte din jur, că frunzele căzuseră și că foarte puține se mai aflau în copaci, mai mult agățate decît de bună voie rămase acolo, că pavajul era plumburiu și ud, și, în sfîrșit, că-și murdărise un pantof. Pantofii și-i făcuse înainte de a pleca de acasă și asta îl făcu să se uite îndelung la pata de noroi de pe vîrf.

Greoi, tramvaiul cu numărul șapte se apropia fără a ține seama de gîndurile lui. Cînd ajunse în stație și opri, dintr-un tufiș din apropiere ieși un cîine urît și neîngrijit, cu smocuri de păr ud atîrnînd pe el ca zdrențele. Mergea cu capul plecat, mirosind, ridicînd din cînd în cînd ochii cercetători cam în stilul în care oamenii privesc pe sub sprîncene. Încolo avea în ei o expresie absolut cîinească și fără nici un dubiu puțin vinovată, puțin flămîndă. Apariția lui neașteptată îi aduse doar un surplus de injurături din partea celor care coborau, pesemne unii dintre ei îl considerau un semn rău iar alții îl injurau fiindcă era cîine.

Doar domnul care așteptase singur în stație avu o tresărire de surpriză și-l strigă :

— Hei Gigi ! Ia vino-ncoace !

Cîinele îl privi neîncrezător, făcu vreo doi-trei pași și se opri cu piciorul în aer. Aceasta putea semnifica foarte bine întrebarea de ce.

— Hai vino, nu-ți fac nimic, n-avea grijă ! Vreau să te iau să facem cumpărăturile.

Cîinele mai puțin circumspect se apropie pînă lîngă domn, dar întoarse capul, așa, în treacăt. Domnul observă gestul sau mișcarea, cum preferați pînă una-alta, fiindcă îi vorbi :

— Lasă, lasă, aranjez eu cînd ne întoarcem. Urcă !

Dintr-o săritură cîinele fu în tramvai urmat de domn, care abia acum spuse cu o voce puțin aspră, dojenitoare.

— Doamne, ce murdar ești Gigi ! Ar trebui să te dezveți de năravul ăsta stupid de a umbla hai-hui. Nu e deloc frumos, cred că-ți dai seama.

Taxatoarea scoase un strigăt de surpriză, normal neplăcută, dar în fața privirilor tăioase ale domnului îi dădu două bilete și abia apoi i se adresă pe un ton nu tocmai scăzut.

— Nu e voie, nu înțelegeți, să urcați cu animale în tramvai ! Ei poftim, se face că nu aude !

Ultima parte o spusese însoțită de un gest scurt dar elocvent al mîinii drepte, de dezaprobare bineînțeles și ar fi fost bine dacă era doar atît, dar mișcarea ascendentă a umerilor dădea de bănuit mai mult. Domnul păru că abia acum o bagă în seamă.

— Bineînțeles duduie. Știu asta de cînd am călătorit prima dată cu tramvaiul, cineva, poate mama dumitale mi-a spus, neapărat mama dumitale mi-a spus, semănați chiar foarte mult, dînsa avea doar un glas mai ascuțit, eu eram cu tata, el a luat bilete și mama dumitale ne-a spus printre altele și asta, să știți că semănați mult cu mama dv.

Taxatoarea rămăsese cu gura căscată, îl privea cu oarecare teamă pe domnul cu pălărie, care după ce-și aruncă ochii pe geam și observă că nimic nu era schimbat afară, față de ce remarcase cît stătuse în stație, se întoarse spre cîine.

— Vezi Gigi ? Duduia, cu toate că a glumit are și ceva dreptate. Ar fi trebuit eu să merg cu tramvaiul și tu pe jos, ca să nu mai umbli așa mizerabil. Dacă n-ai fi fost atît de murdar, te-aș fi luat în brațe dar așa, vezi bine ce greutăți întîmpinăm. Altădată să nu mai faci prostii de-astea !

O doamnă în vîrstă interveni indignată.

— Cum domnule, vă permiteți să vă și bateți joc de oameni după ce că încălcați niște legi elementare ?

Domnul o privi relativ surprins.

— Dar doamnă Vasilescu, tocmai dv. să-mi faceți asemenea observații !...

Doamna în vîrstă holbă puțin ochii, așa cum îi stă bine unei doamne respectabile cînd se miră și mai e și furioasă, apoi cu o indignare total nedisimulată începu să vorbească tare, mișcînd buzele tot mai mărunt.

— Nu știu de unde mă cunoașteți dv., dar e inad-misibil, i-nad-misibil să spuneți că vă cunosc. Eu nu cunosc asemenea oameni.

— Doamnă Vasilescu, nu înțeleg...

— Nici eu nu înțeleg cum puteți face una ca asta. Și vă rog să nu-mi mai ziceți „doamnă Vasilescu" că nu ne tragem de șireturi amîndoi. Arătați a om cumsecade și vă țineți de mascarade, masca-rade, ăsta-i cuvîntul. Măcar de-ar fi fost un cățeluș micuț, frumos, îmbăiat, dat cu puțin parfum, cum a fost Pufi al meu, dumnezeu să-l ierte, dar javra asta oribilă, cred că are și purici, mai știi o fi și turbat.

Cam impacientat domnul o întrerupse.

— Nu vă dau voie doamnă să vorbiți astfel...

— Ce nu dai voie dom-le, ce nu dai ? interveni de data aceasta un bărbat solid. Opriți tramvaiul să cobcare ce mai atîta vorbă, se întoarse el spre taxatoare. E vinovat și-și permite să mai și jignească oamenii...

— De ce să oprească ? Nu opriți duduie, mă duc după cumpărături, sări domnul cu pălărie. Cred că am voie să mă duc după cumpărături nu-i așa ?

Întrebarea o pusese, așa, în general, bărbatul solid crezu că lui îi fusese adresată, fiindcă văzînd încurcat, răsucea mașinal nasturele al doilea de la palton și se gîndea că nevastă-sa uitase iar să-i întărească, oricînd ar putea cădea. Privirile îi erau fixate puțin nehotărîte asupra cîinelui care nici măcar nu dădea din coadă. Ba, mai mult, privea cu ochii umezi pe rînd pe cei ce vorbeau și dădea din cap aprobativ după cuvintele domnului cu pălărie.

— Dar e stupid să vă duceți să faceți cumpărăturile cu o jigodie pe care ați întîlnit-o pe drum, strigă enervată doamna Vasilescu. E absolut stupid și intolerabil.

De data aceasta domnul, înroșindu-se, ridică puțin glasul cînd vorbi.

— Nu vă dau voie să vorbiți astfel despre copilul meu. Altfel pot să vă spun că și copiii dv. sînt niște porci scîrboși.

Bătrîna doamnă scoase un strigăt ascuțit. Într-o clipă ochii i se umplută de lacrimi deloc prefăcute. Cuvintele domnului cu pălărie îi provocaseră un atac, nu are importanță de ce, dar neapărat un atac fiindcă i se măriseră realmente ochii și-i tremurau mîinile. Îngînă mai mult decît strigă revoltată cum își închipuise că face și cum ar fi vrut de fapt.

— Cum ai spus ? Copiii mei — porci ? Nerușinatule !...

În acest moment tramvaiul opri într-o stație. Urcă o tînără brunetă, rujată, cu manichiura bine făcută. După ce luă bilet se așeză pe un scaun, își aranjă fusta cu grijă, apoi privindu-i pe ceilalți și văzîndu-i încordați își mai controlă odată ținuta, înțelese că nimic nu i se poate reproșa și puțin nedumerită rămase cu privirile ațintite la Gigi. După cîteva clipe vorbi cu el mai mult ca să spargă tăcerea.

— O, ce copil frumos ! Vino lîngă tanti micuțule !

Cîinele se duse lîngă ea și rămase demn privind-o în ochi.

— Așa micuț și călătorești singur cu tramvaiul ? îl întrebă domnișoara cu glas cald de învățătoare sau educatoare. Sau ești cu cineva il mai întrebă ea.

Gigi întoarse capul spre domnul cu pălărie. Domnișoara înțelese fiindcă-i vorbi lui de data aceasta.

— Aveți un copil inteligent și delicios, domnule !

Acesta cu o privire recunoscătoare în ochi îi mulțumi în timp ce, un zîmbet de satisfacție părintească apărea pe fața sa ușor încruntată pînă atunci.

— Ce copil duduie, este nebună ? vorbi de alături un bătrîn cu căciulă în cap și mustăți de veteran. Să nu-mi spui mie Petrescu dacă ăsta nu-i un cîine ordinar. Mai mare rușinea !

Domnișoara avu pentru el doar o privire distantă. Vocea i se voală deodată.

— E absurd ce spuneți ! Cum puteți vorbi astfel ?

Cu vădite gesturi furioase, bătrînul își scoase ochelarii în timp ce se gîndea că ultima dată medicul îi spusese că numărul dioptriilor ar trebui să mai scadă, și-i puse, se aplecă, ai fi crezut mai repede că vrea să-l miroasă pe Gigi și strigă :

— Aștia trei ar trebui arestați. Sînt niște... niște... ar fi vrut să spună șarlatani dar se opri.

Cineva din fața doamnei în vîrstă zise sătul de gălăgie, fără să întoarcă măcar capul, adresîndu-se domnului cu pălărie.

— Ar fi mai bine să coborîți la prima. Nu vedeți cît scandal se face din cauza copilului dv. ?

Bătrîna doamnă îl scutură de umăr făcîndu-l să se-ntoarcă și-i arătă cîinele cu un deget uscat, mai lung decît de obicei, din cauza violenței cu care întinsese brațul.

— Dar nu-i copil, e cîine, cum sînt eu Matilda. Să umbli cu un cîine ca ăsta în tramvai ! Nu-i uman !

Imperturbabil tînărul (era tînăr impasibilul) își aranjă inutil umărul și-i spuse :

— Ba e uman doamnă din punctul de vedere al cîinelui. Mai bine zis din punctul de vedere al lui Gigi, nu-i așa domnule ?

Domnul cu pălărie aprobă scurt. Bătrîna doamnă nu se lăsă.

— Dar cum asta ? Nu e logic !

— Ba e logic doamnă din punctul de vedere al cîinelui, dacă ar fi vorba de un cîine.

Doamna îl privi impacientată, revoltată chiar am spune după cuta dintre sprîncene. Avu o idee fiindcă dispăru cuta și în locul ei îi înflori pe față un zîmbet răutăcios.

— Dar dumneata ai fost vreodată cîine de știi ?

Taxatoarea, bătrînul și alți cîțiva izbucniră în rîs. Tînărul avu și el un zîmbet forțat. Răspunse la fel de impasibil însă.

— Nu-i exclus doamnă. Mi-nchipui că și dv. ați fost ceva în genul acesta dacă știți că nu e uman și logic.

Apoi se întoarse spre domnul cu pălărie.

— E al dv. după cîte înțeleg.

— Da, aprobă domnul cu pălărie.

— Cîți ani are ?

— Gigi a împlinit acum două săptămîni nouă ani. E în clasa a treia. Premiant, spuse tot mai insuflețit domnul. Și în clasa întîia și în a doua, iar anul acesta are numai note mari. Doar cu aritmetica nu se împacă. În ultima vreme însă învață împreună cu copilul unui coleg de serviciu de-al meu care-i foarte bun la cifre.

— Ar trebui să-l îmbrăcați mai gros, îl sfătui tînărul. S-a făcut frig, poate răci. Vino Gigi pe scaun !

Cîinele plecă de lîngă domnișoară și era cît pe ce să sară pe scaun, cînd se auzi glasul domnului cu pălărie.

— Stai unde ești Gigi ! Ești murdar. Să stai în picioare drept pedeapsă pentru comportarea ta din ultimul timp.

Cîinele rămase în picioare.

— E un copil cuminte, remarcă tînărul.

Bărbatul solid întrebă frămîntîndu-și mîinile.

— Cum dracu dom-le e copilul dumitale dacă e cîine și cum poate fi în clasa treia și premiant dacă e tot cîine ? Dumneata de ce nu ești cîine ? El de ce este ?

Toți se uitau curioși la domnul cu pălărie. Pînă și taxatoarea și bătrîna doamnă așteptau răspunsul. Tramvaiul oprise dar nu urcase nimeni. Un val de aer rece, umed, năvăli pe ușile tramvaiului, făcîndu-i să aibă strania impresie că se trezesc din somn. Bătrînul care o interpelase pe tînără își trecu semnificativ mîna peste frunte.

În ultima clipă înainte de a se închide ușile urcă un bărbat. Atrăgea privirile imediat la el fularul care-i înfășura gîtul. Era alb cu puncte negre și pus cu grijă, ieșind cu vreo două degete deasupra unui pardesiu gri. După ce omul luă bilet rămase lîngă geam. Bărbatul solid se îndreptă spre el, îi puse mîna pe umăr, îl făcu să se-ntoarcă, și-i spuse :

— Domnule, nu te supăra, e o chestie foarte serioasă, vă spun asta ca să nu credeți că glumim sau ne batem joc, spuneți dv. ce este ființa asta, cîine sau copil ?

Bărbatul care urcase părea tînăr, avea însă părul cărunt. El răspunse celui solid.

— Nu mă supăr și v-aș face acest serviciu cu plăcere, dar oricît m-aș uita nu văd nimic, nici copil, nici cîine.

Bărbatul solid făcu un gest de neputință și întrucîtva de disperare cu brațele, apoi răbufni.

— Ești nebun, ești nebun și dumneata.

Omul cu părul cărunt avea întipărită pe față o expresie de mîhnire imensă și nefericire. Răspunse nesupărat.

— Nu domnule, nu-s nebun. Sînt orb.

Abia acum îl priviră mai atenți și-i văzură ochii goi, lipsiți de expresie și de lumină. Bărbatul solid începu să-și ceară scuze insistent și nu se potoli decît cînd celălalt îi spuse :

— Nu-s supărat pe dv. De fapt puțini cred că sînt orb. M-am obișnuit atît de mult cu drumul pe care-l parcurg, cu zgomotele, încît merg la fel de normal ca oricare dintre dv. Doar că nu văd. Aud, simt, atîta tot.

Incidentul păru închis, și, ca și cum toți și-ar fi amintit ceva căutară cu privirile silueta domnului cu pălărie case se apucase de bara de fier între timp, ca să-și țină echilibrul.

Acesta începu să vorbească liniștit.

— Problema pe care o puneți nu e că eu nu sînt cîine, ci, că Gigi e un copil. Și pot să vă asigur, păstrînd o deplină obiectivitate, e un copil minunat. Poate puțin deosebit fiindcă atunci cînd avea șapte ani a suferit un șoc și de atunci i se pare uneori că e cîine.

— Fantastic ! Dar chiar este cîine nu înțelegeți ? izbucni bărbatul solid.

— Imposibil !

Domnul cu pălărie vorbise fără patimă.

— E cîine cînd vrea el, spuse. Și pesemne acum încăpățînatul (știți e foarte încăpățînat) vrea să-l vedeți cîțiva dintre dv. ca pe un cîine.

— Atunci înseamnă pur și simplu că e un copil minune.. bătu în retragere bărbatul solid. Am auzit eu de asemenea lucruri dar niciodată nu am crezut. Nici acum nu cred dar văd. Extraordinar !

— Spuneți că e copilul dv. ? Atunci spuneți-i să nu mai fie cîine, se răsti doamna în vîrstă, fără a se împăca în continuare cu explicația. Un copil trebuie să asculte de părinți, chiar dacă e încăpățînat.

Domnul păru pus în încurcătură și se uită la Gigi care pentru prima dată avu o privire ostilă în ochii săi umezi îndreptată mai mult spre bătrîna doamnă.

— Vă închipuiți doamnă că mă pot purta atît de aspru cu copilul meu ? Și aș putea-o face totuși, dacă ar fi vinovat cu ceva, dar așa... Nici nu știți ce sensibil este Gigi. Nu vreau să fac din el un copil care să se închidă în el ca un melc într-o cochilie.

— Atunci poate vreți să faceți din el un copil care să iasă din el ca un cîine, replică răutăcioasă doamna. Uitați-vă cît de murdar este !

— A căzut în noroi. Mi-a spus cînd ne urcam în tramvai. Și de cîte ori să vă spun că nu-i cîine ? Mă mir doamnă Vasilescu că puteți vorbi astfel despre mine și despre Gigi mai ales.

Doamna ar fi vrut să-i spună că nu-l cunoaște, că-i pare rău că s-a urcat în tramvaiul ăsta și că i se pare că visează. Sub privirile lui Gigi spuse doar :

— S-ar putea să aveți dreptate. Nici nu latră și se arată bine crescut, remarcă pe un ton mai îmblînzit. Este doar prea neîngrijit...

Domnul văzînd-o mai liniștită deveni volubil.

— Vă asigur că și eu și soția mea i-am dat cea mai aleasă educație. Ea este profesoară... așa că înțelegeți...

Taxatoarea deschidea cu un reflex ușile de cîte ori se oprea tramvaiul și, ca și ceilalți se uita uimită la cîine sau copil sau ce era acel Gigi, pe care, fără îndoială, îl aveau înaintea ochilor.

Domnul băgă de seamă că ajunseseră lîngă magazin.

— Hai Gigi, coborîm, trebuie să facem cumpărături.

Cîinele se apropie de ușă și cînd aceasta se deschise, sări jos. Așteptă să coboare și domnul cu pălărie. Acesta, anterior, își aranjase pălăria și cînd cobora îi vorbi :

— Va trebui să ne grăbim Gigi, mama a spus să ne întoarcem într-o oră.

Ușile rămaseseră deschise, așa că toți auziră un glas de copil vorbind domnului cu pălărie.

— Tată îmi iei o ciocolată ?

Domnul cu pălărie îi răspunse cu un lătrat scurt, aprobativ. După care își îndreptară pașii spre magazin.

CORNELIU POPEL

Dar pînă sus

Voi întreba din nou
care e sufletul fără de
prihană
cu brațele în atîrnare și
plutind spre
mărire
dar taina nu va
putea fi dezvăluită și
în misterioase
plante se va
ascunde piciorul
meu cel rănit de
prea îndelung adevăr
și cu o
aplecare ciudată
spune tu
lumină a Muntelui
care-i lumea mea
și care-i întunecarea
căci iertare nu
poate fi și
nici iubire statornică
știe el aburii
care-l acoperă
în marginea aceea ?
și cum își va
risipi rîsul de
tinerețe
celui întors la
greșalele noastre

TEATRU

Cei vechi

Cei vechi, adică cei bătrîni. Cei bătrîni adică cei înțelepți. Cei înțelepți adică cei morți. Învățăm din mers.

Care e ideea absolută despre tragedia greacă? Mărturisim că n-o cunoaștem. Hegel ar fi putut sonda aici fructuos, în căutarea spiritului universal. Ceea ce ne-a rămas, frînturile de cor, piesele scoase din contextul lor, cred că nu sînt decît niște nobile dărîmături, ceea ce se mai vede cu ochiul liber din Pantheon, din coloanele dorice, păscute de capre pe costișele vremii. Tragedie greacă a însemnat și pierderea tragediei, strămutată în certuri. Mitul s-a scurs fără vlagă în gîlceavă. Nimic nu poate sta alături cu dorul de Grecia, cea veche, care trebuie să te izbească în față, ca vîntul sărat al mării, cu sirenele putrezite în alge. Care e marea descoperire a lui Sofocle? Că istoria este în ultimă instanță mit. Eschil a dorit să facă teatru istoric, cum i-am boteza noi astăzi, după cum Homer cel orb, bîjbîind cu bățul pe urmele lui Ulise, dorea să cînte cronica exactă. Pornind de la cotidian și concret, geniul grecesc sare mereu în universal și eternitate. Vorbim mereu de credința oarbă a lui Hamlet în umbra tatălui său. Așa trebuie să fi crezut însă, cu mult înainte de-a fi ceva putred în Danemarca, creatorii greci în fantasmele nopții lor istorice. Li s-a arătat cineva din mit și le-a spus să facă minuni de perfecțiune spre a se răzbuna. Pe cine? Ce? Olimpul se năzărea deșelat de zei, și, în fond, acest du-te-vino continuu între oameni și zei care își amestecă destinele și au aceeași făină albă pe încolțări creează farmecul unic al eposului antic. Confluența între veacurile apuse și **prezentul** (de acum trei mii de ani) a însemnat acel cîmp magnetic, în care, în loc de ciuperci, au răsărit, cu aceeași spontaneitate, capodoperele. Oedip este un personaj istoric care descoperă istoria în familie și își mută căminul la răscrucea relativului cu absolutul. „Să-ri-ți-ar ochii", îi spune ursitoarea, și el nu se lasă pînă nu și-i scoate singur încăput pe povîrnișul dialecticii prezisului. Dacă ar avea și un al treilea ochi, și l-ar scoate și pe-acela, pe deasupra „Na!". Să ne închipuim că sentimentele s-ar afla toate înghesuite cu genunchiul într-o tolbă a lui Eol. Personajul antic vine și spintecă semeț cu pumnalul această tolbă. Tragedia greacă începe de la acest punct. După ce s-a dat drumul la destin. Acum intră în joc minia lui Achile. Nu exagerăm spunînd că această **minie** împotriva cerului și pămîntului a generat tragedia greacă, din nevoia de a găsi un teatru de operațiuni. Euripide este ultimul combatant, cel care ține cu umerii frontonul Pantheonului. Atunci cînd îngenunche el, tragedia antică se năruie în ridicol.

Marin SORESCU

ARTE

CLOVIS TROUILLE : L'EVIDENCE M'AIME

FILM

Trei ore cu o fată de viață

„Hello, Dolly" ne-a parvenit cu numai doi ani întîrziere (1969 presăra asupra acestei pelicule încasări considerente și premii **Oscar** cu duiumul). Ca și mai vechea producție 20 **the** Century Fox, **„Sunetul muzicii"** (1965) sau fermecătoarea **My fair lady, Hello, Dolly** este un mare film-spectacol, o comedie muzicală strașnică. Gene Kelly a făcut din această povestioară oarecare — filmul are la bază o operetă — un imn (ca să zicem așa !) în gloria setei de viață. Filozofia lui e simplă și ușor de adoptat : „Dacă ești trist, îmbracă-ți hainele de duminecă și aruncă-te drept în iubire".

Deși **Sunetul muzicii** a adus cele mai mari încasări din istoria cinematografiei, noi vom prefera pe noul venit de la „Patria". Ne temusem că — așa cum ni s-a întîmplat la acel film al lui Robert Wise — și la comedia fastuoasă a lui Gene Kelly vom fi obligați să îndurăm lungi secvențe de legătură „dramatică". Slavă Domnului ,acestea sînt reduse la minimum (ceea ce, o jurăm în fața bunilor noștri cititori, ne va mai duce de cîteva ori în fața ecranului dominat de această extraordinară fată de viață, Barbara Streisand, care-a sucit capul publicului american cu privirea ei ambiguă, delicios strabică).

Repetăm, ni se pare o reușită aporte a realizatorilor această compactare a acțiunii, care devine — cum era și foarte firesc — o simplă schemă acceptabilă pentru susținerea spectacolului. Istoria iscusitei Dolly care, la finele secolului 19, într-un New York redat fidel de scenograf (de unde, între altele, și un Oscar pentru scenografie !) conduce un fel de instituție omniscientă, omnicapace etc. (— vreți să vă însurați ? Dolly vă găsește aleasa ; aveți chelie ? Dolly vă asigură o coamă ; la fel Dolly asigură o judicioasă potcovire a calului, extragerea fără dureri a unei idei, o aventură, un ideal convenabil, o călătorie în jurul lumii, **totul** !) — povestea drumului spre căsnicie a trei-patru perechi : Dolly Vandergelder, nepoata — pictorul, cei doi salariați și alesele lor, toate aceste înnodări de fire sînt tratate în primul și fundamentalul rînd prin muzică și dans. Melodii specific anglo-saxone, cînd grațios-tînguitoare, cînd sprintene cu voci excepționale, și, mai ales, o coregrafie năucitoare. Credem chiar că impresia de chemare la viață, la mișcare liberă a spiritului și a trupului, provine mai ales de la partea dansată a filmului. Pe mari pajiști înverzite, pe alei vaste, echipe de balerini-acrobați execută cele mai bine articulate, mai pline de ritm și imaginație, dansuri din cîte am văzut în vreo comedie muzicală. Cupluri sudate într-o îndelungă exersare (în stare să execute cu dezinvoltură complicate acrobații dansante), soliști cu o desăvîrșită artă a mișcării, mari ansamble conduse cu mînă de maestru.

Uimitori sînt interpreții principali (Barbara Streisand, Walter Matthau, Michael Crawford, Marianne McAndrew, Danny Lockin, Tommy Tune) prin arta lor completă : față de asemenea actori admirația noastră e totală. Toți cei șase sau opt componenți ai cuplurilor principale au comună această înlesnire a talentului multiplu : dansează perfect, cîntă cu voci ușor de recunoscut, dovedesc în părțile prozaice (fără muzică și dans) capacități reale de interiorizare și rostire a replicii, iar cînd șarjează o fac cu aerul unei plăcute convenții cu spectatorii, într-o complicitate agreabilă.

Trei ore de invidiat în compania unei fete de viață și a altor zeci de băieți și fete de viață. La sfîrșit, îți vine să strigi spre pajiștea panoramică : „Hello, Dolly, hello, băieți ! Sînteți de pomină, parol !".

Ilie CONSTANTIN

ARTE PLASTICE

Dürer

Repus în discuție, nu numai comemorativ, Dürer impune atenției o stranie personalitate, poate cea mai profundă și contradictorie, implintată între două epoci de mari platforme artistice. Dacă în el moare cu o maximă noblețe posibilă Evul Mediu și Renașterea nu reușește pe deplin să ia ființă ; dacă prin el o erudiție labirintică torturează spiritul obligîndu-ne să ne gîndim la un nou Leonardo da Vinci, sub alte ceruri și auspicii stelare, în fața operei lui, ajunsă la sublimarea pură, investigarea obișnuită nu mai este de ajuns.

La confluența culturilor flamandă și italiană mai ales, prin soția tatălui său azvîrlindu-și rădăcinile pînă în pusta ungară, Dürer rămîne autohtonul prin excelență, produsul acelui Nürnberg fabulos, centru al tuturor meșteșugurilor, deschis tuturor influențelor și noutăților, un fel de Veneție nordică, din punct de vedere artistic. Istoric vorbind, în acea fărîmițare statală, dornică de unitatea atît de departe încă opera lui Dürer suportă apropieri. Dar prin el se rostește, în ceea ce are mai adevărat, drama germanică dintotdeauna. Rareori o melancolie a amorfului a mai tins cu atîta ardoare spre absolutul formei, zdruncinat și spart pe dinăuntru de propria-i cutezanță arbitrară și nebunească. Nu întîmplător, în faustica odăiță a lui Adrian Leverkühn, Thomas Mann așează la loc de cinste, vizibil pentru oricine-i calcă pragul, celebra „Melancolie" a lui Dürer, în colțul drept al căreia străluceste nu mai puțin celebrul Pătrat magic, simbol al formalității matematice dusă pînă la extrem dar inutilă în sine. Într-adevăr, Dürer seamănă, într-o anumită măsură, lui Adrian Leverkühn. Și la el, o exacerbare spirituală nimicitoare pierde contactul cu terenul realității, canonul impus practicat și teoretizat înlătură elementul viu, se transformă în contrariul lui, paradox în numele căruia legea se exercită numai prin violență, teroare și mistica invadează spiritualul pe cea mai înaltă treaptă a lui. Cum ajunge Dürer, în plan strict estetic, desigur, la această față particulară, exemplificată, printre altele, de „Adam și Eva", operă bine cunoscută, este tema pe care mi-am propus-o în aceste scurte însemnări, fără pretenție de a o epuiza.

Fascinația Sudului, în speță vizind Italia, au resimțit-o mai toți marii creatori germani. Ea intervine cu o precizie de destin și dată fiind importanța ei cu totul ieșită din comun trebuie să o recunoastem ca atare. Dorul de meleagurile însorite, idealizate, de la Goethe pînă la Thomas Mann, face ravagii, este un fel de a doua natură pe care se altoiesc și se structurează conștiințe, se schimbă și se îmbogățesc mentalități, se descoperă orientări comune. O nostalgică afinitate, de paradis pierdut, este mereu reluată și ea se infiltrează în opere, într-un fel, sau altul, le adaugă o dimensiune distinctă, inconfundabilă. Ea este punctul de referință prin care se definesc datele fundamental naționale. În cazul lui Dürer, Sudul devine o prezență mediată, neinteresantă, frîntă de greutatea altor ambiții, în spațiul cărora drama autentică țîșnește la suprafață. Germanismul lui Dürer își instaurează amploarea, unind gravorul sălbatec și marele invins de fantasme care a fost acest mare și necunoscut artist.

Grigore HAGIU

TELEVIZIUNE

Unele emisiuni fixe

Cînd sunt bune seamănă cu revistele bune ; știi și unde să cauți și la ce să te-aștepți. O seamă de emisiuni fixe ale televiziunii au deja o tradiție, au publicul lor consecvent, sunt făcute de specialiști. Într-o ambianță de epocă destul de labilă din punct de vedere al duratei valorilor, cuvîntul unui specialist este un reper stabil : în orice caz se vorbește în cunoștință de cauză.

CADRAN INTERNATIONAL : emancipat de sub tutela „Telejurnalului" și-a dobîndit o personalitate aparte, este nu doar o emisiune de informație dar și o emisiune de dezbatere. Beneficiază de știri la zi și beneficiază de reporteri cu certificate profesionale verificate. Înzestrată cu mai multă documentație video decît alte emisiuni similare, axată pe probleme centrale din politica internațională, elaborînd comentarii alerte și la obiect, este tot mai aproape de imaginea ideală a unei emisiuni de știri. O anume notă de originalitate în comentariu, o anume interpretare „în cauză" nu subiectivă ci favorabil polemică, lasă o impresie bună, de lucru solid. Dar de ce nu apar comentatorii pe micul ecran ? Semnăturile sunt pentru presă, televiziunea beneficiază de imagine, cineva care vorbește și din cînd în cînd se și vede este cu mult mai convingător !

TELE-ENCICLOPEDIA : cred că durează de cînd durează și televiziunea și, ca să spun, fără cusur. Este emisiunea culturală cea mai cuprinzătoare și cel mai greu de echilibrat. Are publicul cel mai divers și cel mai greu de mulțumit. Cu toate acestea, s-a ferit pînă acum de extreme : n-a fost nici dilletantă dar nici specioasă, n-a fost lejeră dar nici didactică. Doi redactori harnici și devotați știu să procure materiale interesante, țin seama de psihologia serii de simbătă și știu să-și procure specialiști. Pentru istorie și arheologie, de atîta vreme fără greșeală, pe Răzvan Teodorescu îl-aș remarc dinadins.

LUNA-SEARA FETE, BUNA-SEARA BĂIEȚI : avatară și capricioasă, și foarte eclectică, cu ambiții cînd de educație politico-socială, cînd cu ambiții de divertisment, emisiunea aceasta furnizează uneori mostre-admirabile pe care ar trebui să și le ofere ei înșiși drept pildă constantă, drept normă și drept record. Dacă această oră de varietăți, pentru tineret vrea să facă și reportaj, atunci reportajul să fie de nivelul aceluia semnat în emisiunea de simbătă seara de Vartan Arachelian : excelentă idee, excelentă imagine, excelent comentariu-poetic, patetic și mobilizator. Dacă această emisiune vrea să cuprindă și interviuri, atunci interviurile să fie ca cele realizate de Anca Popescu în ancheta „Olimpicii matematicii". — temă bine gîndită, bine-adresată, dezinvoltură cît trebuie. Dacă această emisiune confirmă debuturi, atunci debutul să fie ca cel al studentului Cristian Ciubotaru : versuri frumoase, melodie frumoasă, tînărul acesta poate beneficia și de un debut literar. Și cam atît. Cu excepția Gabrielei Ijac, celelalte materiale cuprinse în emisiune, atît partea de reportaj cît și partea artistică au fost superficiale și declamative și de nici un folos.

Sânziana POP

ARTE

revista străină

• **LA CHINE** (nr. 4, a. c.) În suplimentul special al acestui număr se publică fragmente din partitura operei **Cucerirea muntelui Tigrului** a cărei acțiune se petrece în iarna anului 1946, în timpul războiului de eliberare. Se publică, de asemeni, o versiune franceză a ariilor precum și note explicative privind particularitățile operei și instrumentelor muzicale chinezești (în speță instrumente de percuție).

• **LA QUINZAINE** (1-15 mai, a.c.) Sub titlul **Amitié à Panait Istrati**, Jean Vagne evocă figura autorului, readus în atenția cititorilor francezi prin recentele apariții din Gallimard **(Opere complete** de Panait Istrati). Maspero **(Panait Istrati, un ciulin dezrădăcinat** de Monique Jutrin Klener) și Editions municipales **(Panait Istrati, vagabond de geniu** de Edouard Raydon). Jean Vagne se oprește în special la exegeza semnată de M. Jutrin Klener calificînd-o drept o „carte atentă, călduroasă, bine informată asupra izvoarelor și episoadelor unei vieți pe cît de aspre, pe atît de înconfortabile".

• **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (14 mai, a.c.) Primul număr cu formatul schimbat. Rubrici noi precum **Portretul săptămînii** (semnat în acest număr de Pierre de Boisdeffre și dedicat lui Julien Green), **Noii veniți** (cronică săptămînală consacrată de Daniel Oster tinerilor autori), **Lumea cărților** etc. Își continuă colaborarea Fr. Nourissier, Fr.-Regis Bastide, J. J. Leveque, J. Dalveze, J. L. Curtis, Galey, Charensol. Un prestigios absent (dar poate ne înșelăm) — R. M. Albérès.

• Au fost decernate cele două mari premii ale Casei Presei. Premiul romanului a revenit lui Luc Estang pentru **La fille à loursin** : cel al documentului lui Brigitte Friang pentru **Regarde-moi qui meurs.**

Referindu-se la scopul urmărit prin înființarea acestor premii (anul trecut președintele sindicatului presei, Gabriel Quentin, a declarat că ele au menirea să facă din două opere laureate best-selles-urile sezonului.

• Claude Gallimard (într-un interviu acordat lui Jean Montalbetti) despre relațiile cu autorii, școli literare, producția de cărți, evoluția literaturii : „...politica noastră față de autori constă în a căuta scriitori care au talent și de a-i urmări chiar dacă cărțile lor nu cunosc un succes imediat... Noi nu ne agățăm de nici o școală. Și-apoi, eu nu prea cred în existența însăși a școlilor în sec. XX, cu excepția, poate, a suprarealismului... Am publicat în 1970 44 romane, 13 culegeri de poezie, 40 eseuri, 60 romane străine, 9 opere de istorie, 13 de documente și vreo 20 cărți de filozofie. Vreo 200 titluri în ediție curentă. Dacă se adaugă cărțile „poche", volumele legate și operele de artă, se atinge un total de 400 publicații. ...Mai întîi eu cred, contrar celor ce se spun, că romanul n-a murit de tot. Se poate observa în literatura modernă o tradiție de a confunda genurile și există o anumită curiozitate a cititorilor pentru literatura de imaginație și ficțiune..."

• Julien Green și-a depus candidatura la „fotoliul" lui Mauriac în Academia franceză. O candidatură dorită de toată lumea dar nesperată : născut la Paris din părinți americani, autorul n-a vrut să ceară cetățenia franceză și, ca atare, Academia ezita să-l aleagă. Participarea sa la primul război mondial în trupele regulate ale armatei franceze i-a adus însă, în cele din urmă, dreptul de a fi „francez fără să știe", cum avea să zică Pierre Emmanuel. „Eu nu știu dacă Julien va avea chiar dreptul să voteze declara de curînd cu umor Rene Clair, dar ceea ce este important e că noi vom putea vota pentru el".

• **PARIS MATCH** (15 mai, a.c.) **Salonul din mai** (grupînd lucrările tinerilor plasticieni francezi) văzut de Paris Match : „O piscină din plastic plină cu apă tulbure din care ies la suprafață un cap de femeie, doi sîni și două picioare. O enormă lunetă astronomică al cărei scop e să reveleze o minusculă sculptură în piatră. Dintr-o persoană care se scaldă țîșnește un picior nemăsurat de lung care lasă vizitatorul perplex. În mijlocul acestei cacofonii sculpturale, bătrînele statui de pe vremea lui Miro și Picasso roșesc".

• Sub auspiciile municipalității, în orașul Richmond din S.U.A., a fost deschisă recent prima „animaltecă" din lume. Cei interesați (printre care, desigur, nu numai copii) pot împrumuta de aici o serie întreagă de animale mai mult sau mai puțin „inofensive" : pești, păsări, reptile etc.

• (26 mai, a.c.) După L'Express, și selecția cinematografică a acestei publicații, Paris Match remarcă filmul românesc **Reconstituirea** în legătură cu care se pronunță numele lui Kafka și Gogol. După ce în numărul din 15 mai a fost taxat drept „un film remarcabil care unește inteligența cu sensibilitatea", în acest număr este remarcat mai ales regizorul — „un cineast de mare talent, românul Lucian Pintilie".

• **SCALA** (nr. 6, a.c.) Cărți noi în editurile din R.F.G. prezentate de Ernst Liber : **Das Kalkwerk** (Cuptorul de var) de Thomas Bernhard (premiul Buchner pe anul 1970) — prin tribulațiile eroului său, savantul Konrad, autorul explică „procesul prin care un om cade în izolare" ; **Kneusse** de Beat Brechbukl (subintitulată **Două săptămîni din viața unui visător fantast și cirtitor, povestite de el însuși)** — „eroul acestei povestiri, Basil Kneusse, apare ca un văr primar al clovnului Grock sau al lui Charlie Chaplin"... și „contrar voinței sale, sfîrșește prin a deveni un erou".

u. v. z.

SPORT

Gata cu presa

Am așteptat răbdători la redacție să fim invitați la Conferința de presă a F.R.F. Dacă e conferință de presă, conferință de presă să fie. Ca un clopoțel la gîtul unui iezișor, așa sună cuvîntul „presă" lîngă cuvintele „conferință de..."

Era important pentru cei ce inițiaseră conferința de presă să afle părerile, mai ales părerile, celor ce-i critică. O conferință de presă unde toți aplaudă și au aceeași părere de la început că Angelo Niculescu e bun și că el trebuie să rămînă în continuare antrenorul național, că tovarășul Balaș e și mai bun, aproape excelent, că dumnealui trebuie să rămînă și pe mai departe vicepreședinte al F.R.F., pînă într-o dimineață cînd va deveni primvicepreședinte al F.R.F., apoi întîi-prim-vice-președinte al F.R.F., ca într-un tîrziu să ajungă prim-întîi-prim-vice-președinte al F.R.F., o astfel de conferință de presă nu-și merită numele. Am face mai bine s-o botezăm „petrecere între ai noștri" sau „hai pe la mine !" sau „băi, de cînd nu mi-ai mai dat un telefon" sau „chermeză" sau „festivitățile angeliadei", nu știu de ce tin unii atît de mult să o numească, scuzați expresia, conferință de presă.

Poate era timpul să se termine și cu conferințele astea de presă, poate secolul nostru e plictisit de ele, poate, în fine, vom inventa altceva, mai gustos, mai util, mai sigur (pentru cei ce le fac) dar am cere mai multă claritate, mai mult curaj în a se face cunoscute măsurile ce se iau. Mi-ar place să văd într-un organ de presă un anunț semnat de tovarășul Balaș „Gata cu presa !". Atunci, da ! Atunci aș putea lăuda forța de caracter, frumusețea morală absolută a celor ce nu invită la conferințele de presă pe lucrătorii din presă care-i critică. Pînă atunci consider însă conferința de presă care a avut loc în această săptămînă la Federația de fotbal o șmecherie, un truc inteligent dar penibil prin care cei care duc fotbalul nostru pe un drum înfundat fug de întrebările despre acest drum.

★

Evident am ținut cu grecii, la meciul Ajax—Panatinaikos. Aceeași peninsulă, aceeași telemea — vai, vai — același joc, temporizarea. Nu tot timpul, dar în orice caz, foarte des grecii o cocoloșeau la mijlocul terenului. Și cum nu cred că Puskas îi învățase asta, nu-mi rămîne altceva de crezut decît că, văzîndu-și adversarii într-o asemenea formă, grecii au adoptat instinctiv acest joc, al inferiorității și al umilinței.

Și totuși eu am ținut cu grecii. Măcar pentru că erau tunși ca niște oameni.

★

Într-o zi vă voi povesti cîte ceva despre senzația de sănătate pe care o ai stînd cîteva ore pe Stadionul tineretului.

POȘTA RUBRICII

C. Bogănescu — Buziaș — *Nu, expresia „Îmblînzitorul de rațe" nu este o expresie pejorativă. Ea reprezintă exact ideea de legănare laterală pe care o propovăduiește Angelo Niculescu, îmblînzitorul.*

Stan Stănescu — Timișoara — *Regret dar nu am nici un drum prin Timișoara. Cît despre unificarea Politehnicii cu CFR—Timișoara, ea nu depinde în niciun fel de mine. Sînt însă de aceeași părere cu dvs., că o astfel de echipă ar avea mai multe șanse.*

Tănase Giubegeanu — Craiova — *Da, nu mi-e rușine s-o recunosc, eu am o simpatie specială pentru Steaua și „U"-Craiova. De cînd colegul meu Fănuș Neagu s-a demascat definitiv pe pagina întîia a revistei nou-apărute „Dinamovistul", ca violent simpatizant al lui Dinamo și Rapid, simpatiile de felul celor pe care le nutresc eu pentru Steaua și „U"-Craiova mi se par niște dulci copilării.*

Sever Hechiș — Cluj — *Nu, nu sînt Candid.*

Tudor Auneanu — *Propunerea dvs. ca ziaristul Valentin Păunescu să-și schimbe numele, adresați-i-o lui, nu mie. Eu pot să-i dau o soluție. Dacă tot vrea să poarte un nume de scriitor, să-și zică Valentin Băiești sau Valentin E. Barbu sau Valentin Mazilu.*

Curios — *E adevărat că e dur. Totuși printre legile acestui sport — e vorba de fotbalul american — nu figurează niciuna care să-i oblige pe jucători să poarte pistol. Probabil pentru că ar fi dificil pentru arbitri să umble cu tunul de-a lungul și de-a latul terenului.*

T. Popescu — Deva — *Evident că-l simpatizez pe Moș Dumitrache. De poreclit, l-am poreclit din simpatie.*

Adrian PĂUNESCU

PRETEXTE

„Indicatorul de efemer"

Expresia aparține lui Alvin Toffler, autorul cărții de mare succes **Șocul viitorului,** din care „România literară" a publicat recent cîteva fragmente (capitolul **Informația-imagine cinetică).** Citîm dintr-un alt capitol care se referă la „criza de identitate":

„Căutarea unui stil personal va deveni din ce în ce mai neliniștită și chiar frenetică în următorii zece ani. Ne vom regăsi din ce în ce mai dezamăgiți și obosiți, vag nesatisfăcuți de întorsătura lucrurilor, nemulțumiți într-un cuvînt de stilul pe care l-am adoptat... Dacă în acest moment precis, cineva ar examina foarte îndeaproape comportamentul nostru, ar constata că ceea ce s-ar putea numi „indicatorul de efemer" este foarte ridicat, iar ritmul în care abandonăm lucrurile, locurile... se accelerează subit. Ne debarasăm de cutare rochie veche sau de cutare cravată veche, de cutare lampă sau masă veche, de toate aceste simboluri ale vechii noastre apartenențe la un grup determinat, înlocuindu-le puțin cîte puțin cu noi obiecte semnificative ale noii noastre identificări..."

Această teorie alarmantă care încearcă să explice deruta omului modern în fața ofertei crescînde de bunuri și a accelerării timpului erei noastre, pune în primul rînd problema alegerii. Ce alegem, dintre toate posibilitățile oferite : ce criteriu ne poate salva, totuși, în zăpăceala ofertelor, și ce sens, la urma urmei, mai are identitatea umană dacă o punem permanent în raport cu altceva, complet străin adevăratei ei naturi, care e identitatea cu sine ?

Drama stă în însăși căutarea „unui stil personal" și nu uman, în „frenezia" diferențierii — ducînd în fond la uniformizare — impusă de concurența obiectelor, care ajung să ne determine ele pe noi și nu invers, să ne definească, să ne dea un certificat de identitate, mereu provizoriu.

Arta suferind de atracția și de tirania vitrinei reflectă cel mai bine această instalare în efemer. De teamă de a nu îmbătrîni în zece ani, ea ratează secolele. Graba ușoară spre viitor împinge ciudat lucrurile în neant. Subiectul artei rămîne, deocamdată, tot omul, — transfigurat, nonfigurat, desfigurat, însă omul. Oricît s-ar anticipa alte forme, ale altui univers posibil — sezisabile de pe acum și certe ca valoare — obsesia nerezolvată pînă azi, transmisă din cultură în cultură, este destinul ori sensul pentru care a fost creată această ființă complexă, etern nemulțumită.

Efortul spectaculos al constructorilor de automobile de a produce noi și noi tipuri, care să îndepărteze, structural, automobilul de ideea de căruță, nu scamănă oare, în esența lui, cu ambiția citadinului căutînd alte și alte modalități de confort, dar care în sinea sa ascunde, încă nedepășit, în principiu, pe **Omul de pămînt** cu nostalgia verdeții, umblînd în intimitate desculț pe parchetul scump și lucios — o insinuare a cîmpiei prelungită sub acoperișul blocului ?

AMFION

Nevoia de vasali

Pentru critici tutela prejudecăţilor dogmatice a fost mult mai apăsătoare decît pentru scriitori. În special în interpretarea operei, criteriile de uniformizare anulau identitatea profesională. Cum criticul nu era acceptat decît ca instrument, orice zvîcnire de originalitate, efortul personal în înţelegere şi comentariu, însemna o abatere de la funcţia conferită. Dacă mai adăugăm şi dependenţa strictă de scriitori (care deţineau privilegiile în viaţa literară şi poziţiile-cheie de exercitare a influenţei) vedem cît de subaltern, pe planul creaţiei, era considerat rolul criticului.

Tot ce s-a realizat în ultimii ani în valorificarea operelor de calitate se explică — nimeni nu va putea tăgădui ! — şi prin creşterea demnităţii criticii. Numai o cercetare creatoare, liberă să dezvăluie sensurile, să propună puncte de vedere fecunde, să pledeze în favoarea unor convingeri temeinic sădite — poate garanta confruntarea vie de păreri. În acest climat opera autentică găseşte stimulentele de care are nevoie şi audienţa care o poate pune în relief.

Curios este că stăruinţa de a cuceri dreptul la demnitate al criticii întîmpină tocmai rezistenţa unor scriitori. Nu mă refer aici la panica mediocrităţii, care întotdeauna va prefera, ştim de ce, o critică aservită şi dirijată. O opoziţie la emanciparea criticii este susţinută mai direct sau mai voalat chiar de autori marcanţi, cu o reputaţie pe drept consolidată. Cine dacă nu ei ar trebui să fie primii satisfăcuţi de efervescenţa actului de interpretare ? Cum altfel pot fi detectate semnificaţiile adînci ale scrierilor, cum altfel se poate închega un dialog veritabil între creatorul de frumos şi interlocutorul cel mai avizat ? De aceea mi se pare atît de anacronică şi de absurdă tocmai la scriitori care au apărat cu strălucire independenţa creaţiei, suspiciunea cu care urmăresc diversificarea peisajului în critică. Am impresia că intervin, şi pe acest plan, consecinţele penibile ale psihologiei succesului pe care le-am examinat în articole anterioare.

Sînt autori, care după ce au obţinut o faimă meritată, trăiesc spaima continuă de a nu pierde un loc de frunte în competiţie. O rezervă, o obiecţie, cît de timidă, li se pare un gest de inimiciţie care vizează victoria lor rivnită. Cînd totul se transformă într-o cursă, dispare interesul real pentru dezbaterea de idei, pentru disputa gusturilor, pentru verificarea adevărurilor emise. Programul de acţiune se cristalizează pe deplin : cartea trebuie să ajungă la cititor şi el ştie să scoată la iveală intenţiile autorului. Rostul criticii ? Să semnaleze opera, să îndemne la lectură, să creeze atmosfera publicitară potrivită. Critica e bună dacă face o reclamă eficace produselor de valoare. Astfel de păreri nu sînt exprimate doar în intimitate ci destul de făţiş, în public, cu siguranţa că lucrurile nu pot sta altfel. Cu-

OPINII DESPRE PSIHOLOGIA SUCCESULUI

nosc autori care deschid cu înfrigurare revistele ca să întîlnească, întîi de toate, numele lor. Are însemnătate frecvenţa cu care el apare, al cîtelea este într-o înşiruire, lîngă cine se află pus etc. Cu o metodă aparte e descifrată cronica dedicată unui volum recent editat. Chiar de întreprinde cea mai fină investigaţie cronicarul nu smulge totuşi un surîs de mulţumire autorului. Ceea ce caută acesta nu este profunzimea şi subtilitatea receptării. El judecă articolul folosind un grătar anume pentru rapida dezlegare a unui cod secret. Din întreg textul contează doar cîteva cuvinte, deobicei adjectivele. E suficient ca privirea să întîlnească expresii ca : „admirabil”, „excepţional“, „magistral“ sau (de ce nu ?) „cel mai mare“. Cînd lipsesc aceste explicite mărturisiri de laudă, oricîtă inteligenţă ar cheltui comentatorul în analiza concepţiei şi a artei, truda lui e zadarnică. Ferească Dumnezeu să fi apelat la unele din aceste adjective în articolul consacrat unui rival. Această faptă nu este numai o probă a opacităţii cronicarului, dar şi o declaraţie de ostilitate la adresa lui, Autorul unic. De represaliile, venite pe căi întortochiate, cel culpabil nu va scăpa în niciun caz.

Din această perspectivă cum pot fi catalogate formulările mai reţinute sau cele cu accente critice ? E exclusă, de la început, ideea că discuţia poate fi sinceră, că opţiunile cronicarului, eventual greşite, sînt rezultatul unei structuri şi a unei formări specifice. Nu, orice atitudine rezervată se înscrie de îndată într-o combinaţie : criticul este, de bună seamă, într-o altă tabără, el se arată mai reticent fiindcă i-a cerut redactorul său şef care... Cu cît se adună în articole observaţiile defavorabile, cu atît complotul, în închipuirea autorului nostru, este şi mai extins. Trebuie să ia de urgenţă măsuri, să fie hotărît, necruţător, să intimideze orice nouă pornire de subminare. Auzi peste tot : îl voi distruge, va fi dat afară, numai să spun o vorbă şi conducerea redacţiei îl va retrograda, se va dispensa de el, îi va respinge colaborarea. Criticul e permanent fixat într-o relaţie, el comunică opinia altcuiva, este o răsfrîngere, un auxiliar. Prin urmare să observăm cu cine ia masa, de unde primeşte salariul, pe cine vizitează şi vom stabili cu exactitate filiera. Pînă într-acolo ajunge teama de polemica deschisă, la obiect, fără înrîuriri din afară, încît fiecare intervenţie e aşezată direct într-o ordine de baricadă. Dacă judecata cronicarului a fost elogioasă, scriitorul remarcă îndrăzneala şi fermitatea criticii, dacă ea n-a fost prea entuziastă, scriitorul acuză critica în întregimea ei că e mercenară. Poate că pare totul prea banal şi pueril, dar, vai, e ciudat cît de simplist pot raţiona, pentru păzirea succesului, oameni care, în alte direcţii, manifestă pătrundere şi comprehensiune spirituală.

În afară de primitivitate, idiosincrasia în faţa criticii denotă un simţ tenace şi avid de putere. Criticul trebuie să fie o pîrghie ascultătoare care să faciliteze cucerirea şi menţinerea autorităţii. Dacă el iese din rolul subaltern hărăzit, întreg sistemul de manevrare a puterii e ameninţat să se destrame. E bine, de aceea, să se înrădăcineze credinţa că doar criticul e vinovat pentru relele posibile şi că poate fi foarte uşor lovit (ce reprezintă el în lumea literară ?). Astfel se va cuminţi, va depune chiar zel în atribuţiile lui de vasalitate. Îndepărtat de la onoruri, i se refuză şi singurul privilegiu, auster şi nobil, de a aprecia lucid, nepărtinitor. E trist pentru acei critici care se pretează la asemenea practici şi se degradează moral. Din fericire climatul general nu mai e supus, în acest mod, capriciilor unor mici despoţi literari şi critica, forţele ei cele mai serioase, constituie din ce în ce mai mult un factor de promovare a aptitudinilor autentice într-un spirit de loialitate şi triere severă.

Foarte puţin trebuie însă să creadă în sinea lor unii scriitori în infailibilitatea creaţiei dacă nu pot suporta libera desfăşurare a opiniilor. Chiar de se vor ivi şi răbufniri de subiectivitate, atît de iute se poate clătina un renume ?

S. DAMIAN

cărţile autorilor tineri

Matei Gavril: „Pur“

Foarte mult diferă Matei Gavril în această carte faţă de „copilul" din volumul său de debut. Transformarea ţine în primul rînd de abandonarea unei experienţe poetice instinctive (cu rezultate care atunci totuşi au convins în majoritatea lor) în favoarea unei voinţe estetice, sau chiar estetizante de a face poezie. Prin ceea ce avea bun, chiar şi placheta **Glorie**, din perioada sa albastră, anunţa poezia de acum, şi desluşeam atunci dovezile unei surprinzător de grabnice renunţări la „universul“ campestru care îi declanşase mai înainte verbul. Amatorii de estetici regionale vor putea constata cu oarecare probabilitate că poezia mai nordicilor parcurge deseori etape asemănătoare de purificare, pînă cînd stihia instinctivă se converteşte într-un impresionism nu lipsit de viziune şi de încrîncenare, dar epurat la flacăra unei alte **voinţe** de a face poezie.

Şi totuşi Matei Gavril se deosebeşte foarte mult, ca manieră, de Ion Alexandru sau de Pituţ, de care îl apropie în acelaşi timp pasiunea aceasta suspectă a ascezei — care în fond este o acceptare de stil, de unde şi singura obsesie a purităţii.

Să fim însă atenţi la **ritualul purificării**, care pentru poet are cel puţin două înţelesuri: cel autentic şi convingător, înalt purtător de marcă pentru acest volum, vine din epuizarea discursului, din aproape totala absenţă a acestuia. Poezia este ea însăşi o stare de puritate, un enunţ eliptic cu mare capacitate de a invoca alte spaţii consacrate pe care poezia e capabilă să le sugereze din determinări minime: „Multe morţi am văzut / Numai moartea mea / Rătăceşte departe. // Trupul meu / Este un cîntec cunoscut / În care creşte fiinta // Ah, / Cum numai moartea / Călătoreşte.“ **(Un cîntec cunoscut)**. Singura „impuritate“ care pare să mai poată fi admisă aici este **extazul**, în aparentă contradicţie cu eterna stare de contemplare purificatoare: dar acest extaz nuanţează cu fină senzualitate sentimentele şi răstoarnă aproape pe neobservate sensurile. O epifanie nu este astfel „decît o repetiţie supremă a morţii“, iar „ruga de dragoste" echivalează cu puritatea durerii. Iată acest splendid poem: „Lasă-ţi, iubito, pleoapa s-acopere durerea. / Sînt prea supus ca să mă poţi iubi. / Eşti prea înaltă ca să-mi mai cauţi mîngîierea. Cînd străluceşti asemeni ivirilor de zi // De-ai fi numai o rază a părului tău sfînt / Luminătoare-n noaptea întinsă dintre stele. / Asemeni corzii lirei vibrînd pe acest pămînt. S-au strînge-n adorare reci lacrimile mele. // Dar tu rămîi deasupra sicriului de aştri. / Alb giulgiu de iubirea mea bogată. / Ocean de crini cu irişii albaştri — / N-am să-ţi ating privirea niciodată“. **(Rugă de dragoste)**

Tot prin acest ritual al purificării poetul tinde să ajungă un fel de incoruptibilitate semantică. Adică poezia este pură atunci cînd nici nu are cuvinte, sau cel puţin cînd nu se sluieşte decît de grafeme absolut gratuite ca sens. Nu este dadaism, nici folclor suprarealist, nici poezie concretă (deşi de aceasta se apropie). Ceea ce propune aici Matei Gavril este un experiment absolut personal, nu prin ineditul lui, ci printr-un fel de obligativitate pe care şi-a dorit-o probabil poetul de a trece — singur, din raţiuni cam absconse — şi prin această fază. În fond pentru fiecare experimentul înseamnă atunci cînd **lui** i se întîmplă! Poezia cu titlul volumului exprimă această variantă (şi nu este singura): „Eroic, parimerc, ruira / Habain onire venalit. / Abarum sominagin procara. / Tulime, marana, ocamir“ ş.a.m.d., ceea ce ne aminteşte oarecum de celebrul „cir-li-lai“, care însă sugera în acel context o eufonie cu înţeles, şi totuşi nu mai puţin pură.

Cîte un vers mai cade uneori într-o platitudine ţipătoare („mi-e dor de absolut“, sau „Ah, Dumnezeule, / de ce nu-mi iei mai repede minţile / Să pot muri fără gînduri ?“), dar impresia generală este evident aceea a unei cărţi unitare, moment de vîrf pentru Matei Gavril, care riscă să devină un poet important!

Dinu FLĂMÂND

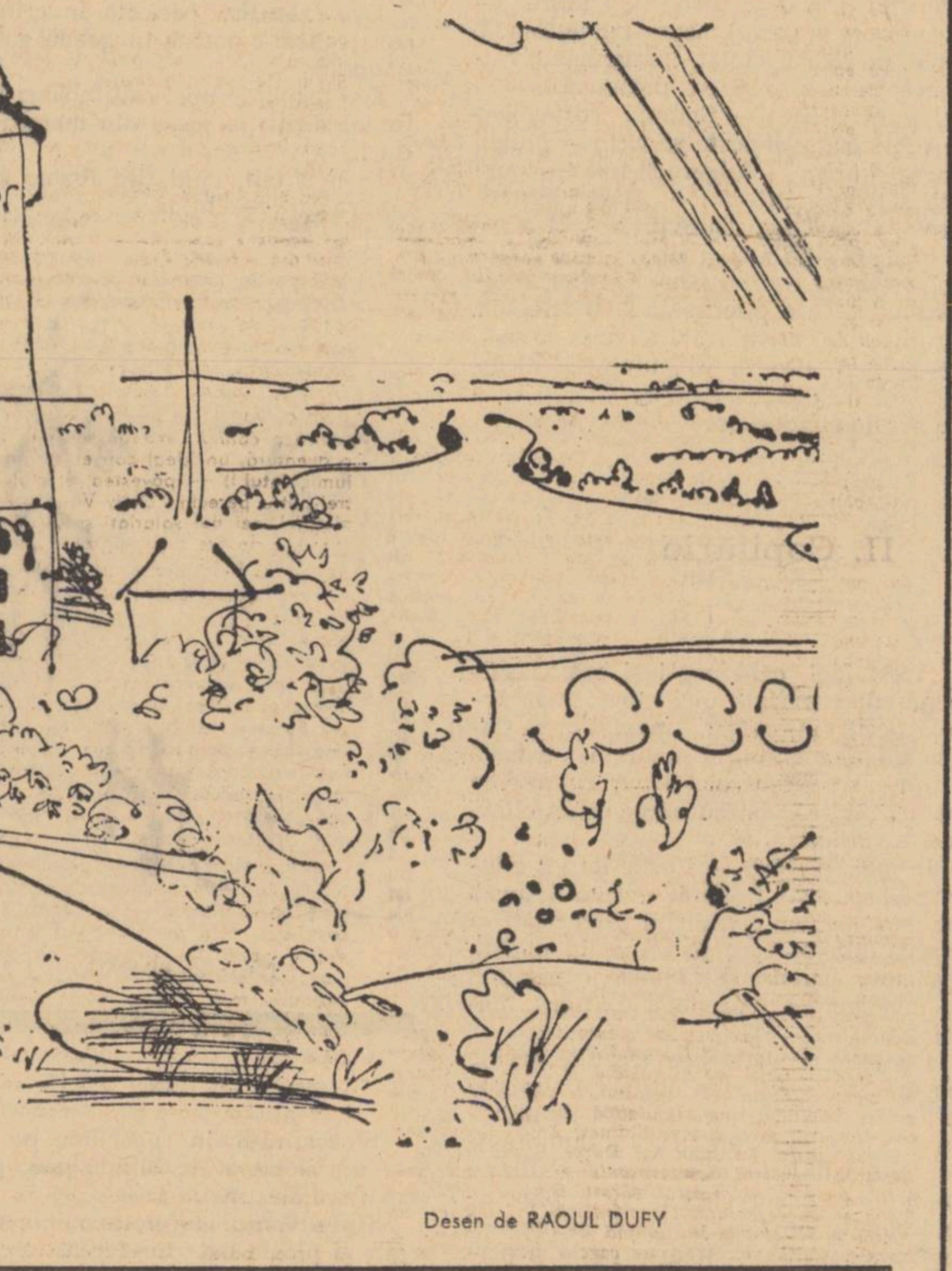

Desen de RAOUL DUFY

punct şi virgulă

Un articol amar al lui Constant Tonegaru: „2000 virgule“

Am întîlnit puţini oameni cumsecade. Din tot restul nu m-a dezgustat şi nu mă dezgustă decît snobismul, simularea cerebrală, boală a intelectualizării care pare că îşi are propagatori decenţi în nobila rasă a lichelelor. Eu unul am dat peste tipuri care mi-au trăncănit cu precizie fraze subliniate mai înainte din diverse tomuri şi apoi organizate în aşa fel ca să poată susţine o conversaţie amplă şi epatantă. Aici cred că stă şi secretul acelei bunecuviinţe de a nu întrerupe pe cineva cînd vorbeşte, dictatura unei legi tacite care îţi interzice să provoci o catastrofă convenţionalismului deranjînd erudiţia enciclopedică de salon.

De ăştia şi de alţii mai pe aproape de dînşii mi-e silă la fel. Cîteva apariţii fantomatice cu încheieturile degetelor umflate cît nodurile de salcie, la dietă cu zaharină şi ape minerale, în sfîrşit ieşiţi la pensie din cauza scurtcircuitului din creierii acumulatori de cunoştinţe, dar care în loc de a le trece printr-un filtru personal, îşi distrează glucoza din sînge şi ulcerul stomacal cu preocupări gramaticale.

Se agită aşadar nu mai ştiu pentru a cîta oară chestia neologismelor, a lui „u“ scurt: mai lipseşte doar cineva care să intre în contradictoriu asupra numărului virgulelor din poeziile lui Eminescu.

Un fapt pentru unii mărunt şi lipsit poate de semnificaţie, dar pentru mine important, revelator chiar, s-a petrecut cu prilejul bombardării Capitalei.

— Afurisite „bombeze“, zicea un sătean scăpat teafăr de sub nişte dărîmături şi scuturîndu-şi molozul de pe suman. Un orăşean s-a grăbit să-l corecteze.

— Hic, hic, nu se zice „bombeze“; se cheamă „bombardiere“.

Întîmplarea aceasta ilustrează în mic mentalitatea discuţiilor dialectice asupra punctului, semnului de întrebare şi al adverbului. Un text de lege pentru protecţia limbii noastre nici n-ar fi posibil, căci pocirea ei din obişnuinţa prostiei cea de toate zilele şi pocirea academică, fac să se nimerească una cu alta fără vreo deosebire. Domnii noştri înţelepţi se distrează cochetînd asupra limbii, trecînd însă nepăsători cînd văd anunţuri în felul următor: „apic vetuze c'Sige“ adică Aplic ventuze cu singe ori acele nenorocite anunţuri de mică publicitate devenite ilogice prin economia de cuvinte.

Cred că numărul virgulelor din poeziile lui Eminescu se ridică aproximativ în jurul sumei de două mii. Iată deci cum pe lîngă grămătici ne trebuie omul care ne lipseşte, să le facă numărătoarea. Întreprinzînd această vastă operă cu caracter patriotic-intelectualistă, merită un premiu naţional, un fotoliu la academie şi distincţia cea mai înaltă: o statuie ante-mortem.

Ne amintim de Dan Faur

După 10 ani ! Morţii sînt repede uitaţi, spune francezul. Dar Dan Faur (născut la Calafat în 20 ianuarie 1911) a fost uitat din chiar ziua cînd prietenii l-au condus pe drumul fără-ntoarcere. Ceea ce e revoltător de dureros. De atunci, din ziua cînd peste chipul — care şi la 50 de ani păstrase expresia copilului care mereu descoperă şi mereu se minunează — a trecut aripa de gheaţă a nefiinţei, s-au împlinit la 22 mai, zece ani. (...Fatidică zi care în 1956 ni l-a răpit pe Ion Călugăru şi în 1957 pe Bacovia.)

...Trecut-au anii... de cînd am primit din Brăila o scrisoare şi manuscrisul unui poem pe cîteva pagini, altfel decît tot ce mai primisem pînă atunci de la necunoscuţi corespondenţi. Data scrisorii : 23 februarie 1930 ; titlul poemei : „Cina cea de taină“. Aflam că semnatarul lor citea cu regularitate şi satisfacţie revista unu, că e în ultima clasă de liceu şi la vară, după ce va trece examenul de bacalaureat, va veni la Bucureşti. Era nerăbdător să îmbrăţişeze pe cei din jurul revistei. „Sînt adolescent : visez şi observ, adică mai mult visez decît observ. Scriu. Nu ştiu dacă fac bine ce fac. Scriu totuşi.“ Urmau cîteva diatribe la adresa scribilor închistaţi în forme şi formule perimate, care pritoceau aceleaşi rîncede fraze. Încheia foarte infatuat, truculent : „În versuri pot spune lucruri ce nu au fost spuse niciodată.“ (Lectura manuscrisului îngăduia oarecum autorecomandarea.) Trecînd brusc la intimitatea persoanei a doua — (pe care o va folosi consecvent) — mă prevenea că viitorul lui depindea de răspunsul meu : „Dacă o să-mi publici ce-ţi trimit, o să ştiu că trebuie să mai scriu“. Manuscrisul „Cinei“ mi-a plăcut. A plăcut şi lui Voronca, şi lui Roll. Mai exact, ne-a tulburat. Poemul a apărut în numărul revistei care intra chiar a doua zi la cules. Ocupa o pagină. Trec peste bucuria autorului şi interesantele scrisori ce au urmat. Mereu nemulţămit că Voronca, Roll, Moldov nu-i scriu mai des, mai mult. Iar mie : „Sînt intrigat de tăcerea ta. Scrie-mi, scrie-mi !“

Într-o dimineaţă am sosit — fără să-l anunţ — la Brăila. L-am aflat la teatru, în culise, de unde urmarea fiecare gest şi cuvînt al regizorului şi poetului I. Şternberg, care organiza spectacolul din acea seară. Ne-am îmbrăţişat ca vechi cunoştinţe. Părea mai tînăr decît actul de naştere. Cînd ceva îl nemulţămea, tot asemeni unui copil, se bosumfla.

A fost prezent în toate numerele revistei pînă în decembrie 1930. În acel sfîrşit de an, comportarea lui — în legătură cu tipărirea plachetei de poeme „Bust“ fără să anunţe măcar pe careva din cei care răspundeau de revistă şi de tipăriturile editurii unu — i-a atras eliminarea din gruparea noastră. În perspectiva timpului, sancţiunea bretoniană îmi pare exagerată. Dar n-a fost nici singura nici ultima aplicată.

Poemele lui Dan Faur din acele 9 luni de trecere meteorică prin primul val al suprarealismului românesc (reprezentat de cîţiva din grupul neconformist de la unu), se citesc şi se recitesc cu acelaşi farmec tulburător de descîntec sau ca absurdele — dar necesarele — vocabule alambicate din numărătoarea copiilor. Obsedante, cuceritoare : „...Sîmbătă la ora 9 / şapte gîşte ouă, ouă / pentru bust de lună nouă“ ş.a.m.d. „Bust“, placheta discordiei, reprezintă un moment original în lirica acelor ani. Sînt zece poeme care au fructificat fericit fabula lui Urmuz, pe care Dan Faur nu a cunoscut-o... Zece busturi personale, de la primul „Bust de rege carpen, spin şi mops / cu rinichi de vată arsă“ pînă la ultimul distih al „Bustului de domnişoară cheie“ care „În dragoste e cu-un cuier / cu dantura-n lemn de cer.“

Prin ani, mîinile poetului au început să frămînte lutul, să cioplească piatra, să scobească linoleumul cu dălţiţa şi să aducă la vedere metafore plastice personale, proaspete, interesante. Noile investigaţii şi reuşite, doar cîţiva prieteni (Gelu Naum, M. R. P., Virgil Teodorescu, Ghe[illegible] Luca şi încă puţini) le-au cunoscut şi preţuit la [illegible] rezultat al unei imaginaţii fertile de vizionar.

În anii apocaliptici 1940—1944, Dan Faur a fost, ca şi prietenii săi, în frontul luptătorilor antifascişti. După cotitura istorică, îl găsim poet angajat în efortul patriotic de construire a socialismului, în paginile revistei Orizont, în pagina a doua a României libere, în publicaţii pentru tineret şi pentru cei mici (dezvăluindu-ne o vocaţie pentru o literatura care fusese lăsată în ultimii ani pe seama unor condeie de pislă şi zgură). A robotit cu dăruire şi pricepere la o editură pentru aceeaşi categorie de cititori, lăsîndu-ne şi cîteva traduceri echivalente originalului.

De ce e uitat cel care era numai tandreţe şi ingenuitate ? Ce au făcut tovarăşii de muncă de la editura unde prezenţa sa a fost fructuoasă, ca să ne întîlnim cu scrisul sau ? Ce am făcut noi prietenii şi fraţii săi spirituali care l-am iubit şi am preţuit îndrăznelile lui poetice, invenţiile sale nebrevetate, în cei zece ani care se încheie azi, pentru Dan Faur — cel cu har de vizionar ?

Saşa PANĂ

Poezia americană şi engleză — modernitate şi ermetism

Modernismul în poezia anglo-americană îşi are originea la americani, care şi-au creat propria lor tradiţie aproape ex nihilo. Cele mai remarcabile valori britanice contemporane din domeniul poeziei, Lawrence şi Yeats, au transpus în termeni moderni tradiţia engleză cea mai viguroasă (John Donne etc.), s-a creat noţiunea de „modern“ limitîndu-se la poezia scrisă după primul război mondial, adică de aproximativ cincizeci de ani. Eliot susţinea că poezia modernă este dificilă pentru că reprezintă produsul unei civilizaţii dificile şi complexe (cu o etică eclipsată de psihologism), care a devenit conştientă de propria sa complexitate. Dar nu numai atît. Explicaţia ermetismului poeziei moderne ar putea sta în faptul că cei mai valoroşi poeţi occidentali ai epocii, Eliot şi Pound, sînt amîndoi de origine americană, şi atunci parte din dificultatea poeziei moderne şi-ar avea explicaţia în americanism, nefiind nicidecum efectul unor sondaje în tradiţia europeană — de aici poate caracterul iconoclastic al poeţilor moderni şi totodată modul voit în care Eliot şi Pound caută să clădească o tradiţie în sensul vederilor lor, cu stricteţe. Dificultatea poeziei moderne nu o constituie sintaxa specială, comparaţiile, în general figurile stilistice, ci tentativa de independenţă exploratoare, ruptă de orice legătură cu trecutul. Şi poezia engleză este uneori ambiguă, dar ambiguitatea ei se explică prin complexitatea de maturitate a acesteia, ambiguitatea fiind parte integrantă din natura poeziei : scriitorul se străduie să toarne în cuvinte întreaga povară intelectuală şi de experienţă pe care o poartă cu sine. Aşadar, ambiguitatea nu este o chestiune de tehnică, ci se leagă de întinderea terenului comun dintre poet şi public, singura dificultate reală depinzînd deci de educaţia emoţională a cititorului. Marele efort a lui Eliot şi Pound nu a fost îndreptat doar în a injecta viaţă unei arte care se transformase în ceva desuet, o artă a truismelor armonioase, ci să facă acest lucru scriind o engleză tonificată prin alte limbi străine — efectul, limbajul politic american. Faptul că Pound scrie într-o engleză inventată parcă de el, în vreme ce Eliot, în chipul său subtil şi modern a creat o poezie, care, oricît de vecină cu normele limbajului vorbit, este cea mai formală de la Milton cu transpunerea latinei epice în engleză. Aceasta nu înseamnă că astfel versul lor ar fi pierdut cumva din puritate sau forţă — dimpotrivă, şi unul şi celălalt s-au slujit din plin de geniul limbii engleze. Opera lui Eliot şi Pound constituie doar o parte din mişcarea experimentală americană, care a continuat să se desfăşoare independent de ei, exemplul lui Eliot contribuind la cristalizarea limbii din poezia americană. Notes toward a supreme fiction de Steven, unul din cele mai valoroase poeme ale literaturii americane, n-ar fi avut acea puritate de cleştar dacă poetul nu cunoştea Four Quartets.

Dacă Eliot reprezintă o culme în poezia modernă din Apus, el n-a avut totuşi o influenţă prea mare în Anglia, numai fiindcă preocupările sale esenţiale literare erau americane, şi dacă a reevaluat tradiţia engleză, a făcut-o doar în procesul de creare pentru sine a unei tradiţii cosmopolite. Mişcarea modernistă în poezie (imagism, simbolism, expresionism etc.) a pornit ca o încercare a unui număr de artişti de a găsi un mediu care să exprime deplin ceea ce aveau ei de spus, cu timpul însă ei au redus descoperirile la o serie de tehnici, de artificii (gimnicks) menite să producă efecte la modă, transformînd poezia într-un atelier de produse în serie. Pentru poezia celor două ţări, deosebit de important este efortul de a disloca din limbajul poetic, vetustul, convenţionalul. Curentul modernist a oferit poetului prilejul să se exprime numai în termeni făuriţi de propria sa originalitate artistică.

Nic. POPESCU

Şcoala şi problemele istoriei

În zilele noastre, mai mult ca oricînd poate, se cere adaptarea învăţămîntului la exigenţele contemporaneităţii iar şcoala de azi este chemată să ia contact cu viitorul. Ideea aceasta este unanim recunoscută, spiritul novator s-a evidenţiat ca obiectiv de bază al înnoirii procesului instructiv-educativ. În afara discuţiilor care vizează în sensul cel mai larg restructurarea învăţămîntului de toate gradele, modernizarea predării fiecărui obiect este un deziderat major. O tendinţă marcantă în acest sens s-a conturat şi în predarea istoriei.

La Colocviul naţional de pedagogie din decembrie 1970, cercetătorii şi profesorii de istorie au discutat necesitatea şi modalităţile prin care se poate îmbunătăţi predarea istoriei în şcoala de cultură generală. Discuţiile purtate au reliefat că deşi în ultimii ani programele şi manualele au fost îmbunătăţite, tematica lor a rămas neschimbată. Concepţia clasică de la care nu ne-am abătut încă, nu mai corespunde parţial cerinţelor legate de formarea şi dezvoltarea la tineret a gîndirii novatoare, capabilă să găsească soluţii pentru fiecare mutaţie a ştiinţei şi culturii. Faptul că în clasele IX—XII sînt reluate ciclic aceleaşi teme din clasele V—VIII estompează interesul iar cunoştinţele, cu toate că sînt mai ample, nu se transformă în valori active cerute de pasiunile constante ale viitoarelor profesii.

Cunoscut este însă că pentru a deveni un bun specialist în domeniul ştiinţei şi tehnicii nu sînt suficiente numai cunoştinţele limitate ale unui domeniu preferat. Gama de interese a gîndirii umane are nevoie, bunăoară, de cuceririle actuale şi viitoare ale spaţiului cosmic alături de istoria aviaţiei şi astronomiei. Toate procesele de creaţie ştiinţifică, de strictă tehnică specializată, au un ferment stimulator atunci cînd recepţionează cultură şi civilizaţia în forme variate dar temeinic conturate.

La Colocviul amintit, cercetătorii Institutului de ştiinţe pedagogice au propus noi orientări în elaborarea programelor şi manualelor de istorie pentru elevii din clasele IX—XI ale liceului de cultură generală. Printr-o atentă cercetare a tematicii actuale cît şi pe baza experienţei la catedră s-a propus predarea evenimentelor istorice în strînsă corelare cu formarea şi dezvoltarea culturii şi civilizaţiei universale. Istoria ne mai fiind azi o ştiinţă de informaţie asupra lumii trebuie să sugereze căile prin care societatea omenească poate să-şi continue mersul ascendent.

Modernizarea predării istoriei, unanim recunoscută, dezvăluie însă dificultăţi care nu pot fi soluţionate prin măsuri „fulgerătoare“ adoptate în cursul unui trimestru şcolar. Ştiinţa pătrunzînd în toate sferele de activitate este chemată să-şi spună cuvîntul şi în domeniul învăţămîntului. Institutele care cercetează ştiinţa istoriei vor fi solicitate să-şi orienteze unele cercetări în compartimentele civilizaţiei materiale şi spirituale iar învăţămîntul superior să formeze profesorii care să ansambleze organic cultura generală la interesele specialistului contemporan. Paralel cu această activitate, riguros organizată, se cere precizarea raportului dintre clasic şi modern, dintre caracterul informativ şi formativ al istoriei culturii şi civilizaţiei. Îmbunătăţirea predării istoriei implică însă şi sfera de activitate a editurilor. Indiferent de pregătirea şi posibilităţile de informare pe care le are profesorul, schimbarea de concepţie în predarea unui obiect impune redactarea unor materiale auxiliare atît profesorilor cît şi elevilor. Nu spun un lucru nou cînd afirm că nu avem albume, crestomaţii de texte, dicţionare şi atlase istorice instrumente indispensabile în predarea unei discipline de profil umanist.

O discuţie sistematică pe această temă duce însă la întrebarea firească : ce facem cu predarea istoriei în anii care urmează, pînă cînd se vor crea condiţii optime ? Unele voci răzleţe, se pare că cer chiar înlăturarea istoriei din liceu ! De cîţiva ani s-a adoptat o măsură „de moment“ care, reducînd activitatea la clasa a X-a a lăsat totuşi manualul conceput după vechiul număr de ore. Dacă se procedează similar şi la alte clase, cîteva generaţii de elevi vor primi cunoştinţele sub formă de „pilule“ pînă la reorganizarea completă a învăţămîntului.

Din aceste considerente ar fi mai nimerit ca profesorul să aibă latitudinea în lărgirea conţinutului din programe şi manuale. Introducerea, de pildă, a unor aspecte din ştiinţă şi tehnică să fie însoţită de reducerea unor amănunte cronologice nesemnificative. Aceste sugestii pot fi completate şi îmbunătăţite prin cercetarea altor opinii venite în primul rînd de la cei care predau nemijlocit istoria. Părerile pot fi cunoscute şi prin iniţierea unor dezbateri în rîndul celor avizaţi şi interesaţi în perfecţionarea procesului de învăţămînt al istoriei.

Prof. Paul GRIGORIU

arthur rimbaud

RIMBAUD TÎNĂR

„Iluminările"

I. După Diluviu

Îndată de ideea Diluviului se liniști, un iepure se opri în trifoiuri și în clopoțeii legănători, și-și spuse rugăciunea către curcubeu prin pînza de păianjen.

Oh ! pietrele scumpe care se ascundeau, — florile care se și mirau.

În marea uliță murdară otgoanele se ridicară, și se traseră bărcile către marea etajată sus ca pe gravuri.

Sîngele curse, la Barbă-Albastră, — la abatoare, — în circuri, unde pecetia Domnului păli ferestrele. Sîngele și laptele curseră.

Castorii clădiră. „Mazagranele" fumegară prin cafenele.

În marea casă de geamuri încă șiroind, copiii în doliu priviră minunatele icoane.

O ușă pocni, și, în piața cătunului, copilul își roti brațele, înțeles de sfîrleze și de cocoșii clopotnițelor de pretutindeni, sub scînteietoarea lapoviță.

Doamna xxx așeză un pian în Alpi. Liturghia și cuminecăturile fură slujite în cele o sută de mii de altare ale catedralei.

Caravanele porniră. Și Splendide-Hotel fu clădit în haosul de ghețuri și de noapte al polului.

Din clipa aceea, Luna auzi șacalii scîncind prin deșerturile de cimbru — și eglogele în saboți mormăind în livadă. Apoi, în codrul violet, înmugurind, Eucharis îmi spuse că era primăvară.

Țîșnește, iaz ; — Spumă, rostogolește-te pe punte și peste păduri ; — giulgii negre și orge, — fulgere și tunet, — urcați și rostogoliți-vă ; — Ape și tristeți, urcați și dezlegați Diluviile.

Căci de cînd s-au risipit, — oh ! pietrele scumpe îngropîndu-se și florile învoalte ! — e o plictiseală ! și Regina, Vrăjitoarea care-și ațîță tăciunii în oala de pămînt, n-o să se înduplece niciodată să ne depene ceea ce știe, și ceea ce noi nu cunoaștem.

II. Copilărie

I

Acest idol, ochi negri și coamă galbenă, fără părinți nici curte, mai nobilă decît mitologia, mexicană și flamandă, domeniul ei, azur și verdeață trufașe, se întinde pe țărmuri numite de valuri fără corăbii cu nume crunt eline, slave, celtice.

În gura pădurii — florile de vis clinchene, scînteie, fulgeră, — fată de buza de neramză, cu genunchii încrucișați în clarul diluviu care țîșnește din pajiști, goliciune pe care o umbresc, o pătrund și investmîntă curcubeiele, flora, marea.

Cocoane ce rotesc pe terasele vecine cu marea ; copile și uriașe, superbe arabe în mușchiul de cocleală, juvaeruri în picioare pe țărîna grasă a dumbrăvilor și grădinițelor desghețate — tinere mame și mari surori cu privirile pline de pelerinaje, sultane, prințese cu mers și costume tiranice, micuțe străine și persoane gingaș nefericite.

Ce plictiseală, a „făpturii dragi" și a „inimioarei scumpe" !

II

E ea, micuța moartă, după tufele de trandafiri. — Tînăra mamă defunctă coboară peronul. — Caleașca vărului scrîșnește pe nisip. — Frățiorul — (e în Indii !) aici, în fața asfințitului, pe pajiștea de garoafe. — Bătrînii care au fost îngropați în picioare în meterezul cu șiboi.

Roiul frunzelor de aur împresoară casa generalului. Sînt în sud. — Ții poteca roșie ca să ajungi la hanul gol. Castelul e de vînzare ; persienele sînt desprinse. — Preotul va fi luat cheia bisericii. — În jurul parcului, lojele paznicilor sînt nelocuite. Palisadele sînt atît de înalte încît nu se văd decît crestele foșnitoare. De altfel, nu e nimic de văzut înăuntru.

Pajiștile urcă în cătunele fără cocoși, fără nicovale. Stăvilarul e ridicat. O, calvarurile și morile deșertului, ostroavele și girezile.

Flori magice zumzăiau. Taluzele îl legănau. Vite de o eleganță fabuloasă treceau. Norii se adunau în largul mării făcută dintr-o vecie de lacrimi fierbinți.

III

În pădure, e o pasăre, cîntecul ei te oprește și te face să roșești.

E un ornic care nu sună.

E o rovină cu un cuib de sălbăticiuni albe.

E o catedrală care coboară și un lac care urcă.

E o trăsurică părăsită în crîng, sau care coboară poteca în goană gătită cu panglici.

E o trupă de mici saltimbanci în costume, zăriți pe șosea din marginea pădurii.

E în sfîrșit, cînd ți-e foame și sete, cineva care te alungă.

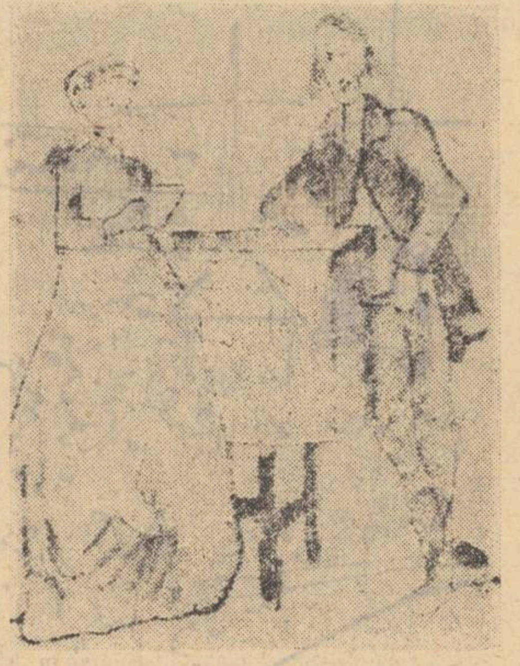

Desen de RIMBAUD

IV

Sînt sfîntul, în rugăciune pe terasă, —cum dobitoacele blînde pasc pînă la marea Palestinei.

Sînt savantul cu fotoliu mohorît. Crengile și ploaia bat în fereastra bibliotecii.

Sînt pietonul drumului mare prin pădurile pitice ; vuietul ecluzelor îmi acoperă pașii. Privesc îndelung melancolica leșie de aur a amurgului.

Aș fi copilul părăsit pe digul pornit în largul mării, micul valet mergînd pe drumeagul a cărui frunte atinge cerul.

Cărările sînt aspre. Ponoarele se acoperă de grozamă. Aerul a încremenit. Ce departe sînt păsările și izvoarele ! Nu poate fi decît sfîrșitul lumii, înaintînd.

V

Să mi se închirieze, dar, acel mormînt, spoit cu var cu șanțurile cimentului ieșite în afară, — foarte departe sub pămînt.

Mă așez la masă, lampa luminează puternic aceste ziare pe care sînt idiot că le recitesc, aceste cărți netrebnice.

La o distanță enormă deasupra salonului meu subteran, casele se împlîntă, brumele se adună. Noroiul e roșu sau negru. Oraș monstruos, noapte fără sfîrșit !

Mai puțin sus, sînt canalurile. De o parte și de cealaltă nimic decît grosimea globului. Poate genuni de azur, puțuri de foc. Poate pe aceste planuri se întîlnesc luni și comete, mări și legende.

În orele de alean îmi închipui mingi de safir, de metal. Sînt stăpînul tăcerii. La ce o părelnică lucarnă ar păli în unghierul bolții ?

III. Poveste

Un Prinț era jignit de a nu se fi dedat în veci decît la desăvîrșirea mărinimiilor de rînd. El prevedea uluitoare revoluții ale dragostei, și-și bănuia femeile că pot mai mult decît această bunăvoință sulemenită cu cer și cu lux. Voia să vadă adevărul, ora dorinței și a împlinirii esențiale. Că fu sau nu o rătăcire întru cucernicie, el vru. Avea cel puțin o destul de largă putere omenească.

Toate femeile care-l cunoscuseră fură ucise. Ce pustiire a grădinii frumuseții ! Sub paloș, ele îl binecuvîntară. Nu-și porunci altele noi. — Femeile se reînființară.

Ucise pe toți cei care-l urmau, după vînătoare sau libații. — Toți îl urmau.

Se înveseli să gîtuie fiarele de lux. Dădu foc palatelor. Se năpustea asupra oamenilor și-i tăia în bucăți. — Mulțimea, coperișurile de aur, frumoasele fiare viețuiau încă.

Poți să te desfeți în nimicire, să reîntinerești prin cruzime ! Norodul nu cîrti. Nimeni nu se făcu părtaș vederilor sale.

Într-o seară el galopa semeț. Un Geniu se arătă, de o frumusețe de nespus, de nemărturisit chiar. Din înfățișarea și din portul său se desprindea făgăduința unei iubiri multiple și complexe ! a unei fericiri de nerostit, de neîndurat chiar ! Prințul și Geniul se prăbușiră poate în sănătatea esențială. Și cum n-ar fi putut să moară ! Împreună, dar, ei muriră.

Dar acel Prinț răposă, în palatul său, la o vîrstă obișnuită. Prințul era Geniul. Geniul era Prințul.

Muzica savantă lipsește dorinței noastre.

IV. Paradă

Niște soitari bine legați. Cîțiva dintre ei au jefuit lumile voastre. Fără cerințe, și prea puțin zoriți să-și arate strălucitele lor însușiri și cunoașterea cugetelor voastre. Ce oameni căliți ! Ochi năuci în felul nopții de vară, roșii și negri, tricolori, de oțel împuns cu stele de aur ; fețe slutite, plumburii, pale, incendiate ; răgușeli deșuchiate ! Mersul crud al paietelor ! — Sînt cîțiva tineri — cum ar privi ei. Cherub ? — înzestrați cu niște voci înfricoșătoare și unele mijloace primejdioase. Sînt trimiși să-și facă mîna în oraș, gătiți cu un *lux* dezgustător.

O, cu mult prea violentul Paradis al grimasei turbate ! Nici-o asemănare cu Fakirii voștri și celelalte bufonerii scenice. În costume improvizate cu gustul visului rău ei joacă prohoduri, tragedii de circari și de semi-zei spirituali cum niciodată istoria sau religiile nu le-au jucat. Chinezi, Hottentoți, țigani, neghiobi, hiene, Molochi, vechi demențe, demoni siniștri, ei îmbină felurile populare, materne, cu aerele și duioșiile bestiale. Ar interpreta piese noi și cîntece „de pahar". Boscari neîntrecuți, ei preschimbă locul și persoanele și se folosesc de comedia magnetică. Ochii ard, sîngele cîntă, oasele cresc, lacrimile și șuvițe roșii șiroiesc. Gluma sau teroarea lor ține un minut, sau luni de zile.

Singur eu am cheia acestei parade sălbatice.

V. Antică

Gingaș fiu al lui Pan ! În jurul frunții tale încununată de flori și de broboane ochii tăi, mingi prețioase, rotesc. Pătați de drojdii brune, obrajii se scobesc. Colții tăi sclipesc. Pieptul seamănă cu o țiteră, clinchete trec prin brațele tale blonde. Inima îți bate în acest pîntec în care doarme dublul sex. Preumblă-te, noaptea, mișcînd încet această coapsă, această secundă coapsă și această gambă din stînga.

Ultimul portret al poetului desenat de ISABELLE RIMBAUD

VI. Being beauteous

În fața unei zăpezi o Ființă de Frumusețe învoaltă. Șuiere de moarte și cercuri de muzică surdă fac să urce, să se întindă și să tremure ca un spectru acest trup adorat ; răni scarlate și negre scînteiază în cărnurile superbe. Culorile firești ale vieții se închid, dansează și se desprind în jurul Viziunii, pe schelă. Și freamătele se înalță și tună, și gustul turbat al acestor efecte încărcîndu-se cu șuierele mortale și asprele muzici pe care lumea, departe în urmă, le aruncă asupra matcei noastre de frumusețe, — ea șovăie, se ridică. Oh ! oasele noastre s-au investmîntat într-un nou trup înamorat.

★

O, fața de cenușă, herbul de coamă, brațele de cleștar ! tunul peste care trebuie să mă prăbușesc prin iureșul arborilor și al aerului ușor !

VII. Vieți

I

O, enormele alei ale țării sfinte, tindele templului ! Ce s-a făcut cu brahmanul care mi-a deslușit Proverbele ? De atunci, de acolo, văd și bătrînele chiar. Îmi amintesc de orele de argint și de soare către fluvii, cu mîna soației pe umărul meu, și de mîngîierile noastre în picioare în cîmpurile piperate. — Un zbor de columbe scarlate tună în jurul gîndirii mele. Surghiunit aici, am avut o scenă pe care să joc capodoperile dramatice ale tuturor literaturilor. Vă voi arăta bogățiile nemaiauzite. Observ istoria comorilor pe care le găsirăți. Văd urmarea ! Înțelepciunea mea e tot atît de disprețuită cît e haosul. Ce e neantul meu pe lîngă stupoarea care vă așteaptă.

II

Sînt inventatorul cu totul altfel meritînd decît toți cei care m-au premers ; un muzician chiar, care va fi găsit ceva cum ar fi cheia dragostei. Acum, senior al unei selbe aspre cu cer măsurat, încerc să mă înduioșez amintindu-mi de pruncia miloagă, de ucenicie sau de clipa sosirii în saboți, de polemici, de cele cinci sau șase văduvii, și cele cîteva nunți în care agerimea mea m-a împiedicat să urc la diapazonul camarazilor. Nu regret bătrîna mea parte de bucurie divină : aerul sobru al acestei aspre selbe hrănește cu hărnicie atrocele meu scepticism. Dar cum acest scepticism nu mai poate fi pus de-aici înainte a sluji, și cum de altfel m-am închinat unui nou fior, — aștept să devin un foarte rău nebun.

III

În podul în care fui închis la doisprezece ani am cunoscut lumea, am ilustrat comedia umană. Într-o pivniță am învățat istoria. La o anume sărbătoare a nopții dintr-o cetate a Nordului am întîlnit toate femeile pictorilor din trecut. Într-un vechi pasaj la Paris am învățat științele clasice. Într-un măreț lăcaș împresurat de Orientul întreg mi-am desăvîrșit vasta mea operă și petrecut ilustra retragere. Datoria mi-a fost recunoscută. Nici să nu ne mai gîndim la asta. Sînt cu adevărat de dincolo de mormînt, și fără samsarlîcuri.

VIII. Plecare

Destule văzute. Viziunea s-a aflat în toate vînturile.

Destule avute. Vuietele orașelor, seara, și la soare, și întotdeauna.

Destule cunoscute. Sentințele vieții. — O, Vuiete și Viziuni !

Plecare în iubire și freamăt noi.

IX. Regalitate

Într-o bună dimineață, la un popor foarte blînd, un bărbat și o femeie superbi strigau în piața publică : „Prieteni ai mei, vreau ca ea să fie regină !". „Vreau să fiu regină !". Ea rîdea și tremura. El vorbea prietenilor de revelație, de încercare izbăvită. Ei se extaziau strînși unul de celălalt.

Într-adevăr, ei fură regi o întreagă dimineață, cînd covoarele de carmin se înălțară pe case, și o întreagă după-amiază, cînd porniră pe drumul dinspre grădinile de palmieri.

X. Unei rațiuni

O bătaie a degetului tău pe tobă descarcă toate sunetele și începe noua armonie.

Un pas al tău e ridicarea noilor oameni și pornirea lor.

Capul tău se sucește : noua iubire ! Capul tău se întoarce : — noua iubire.

„Schimbă-ne ursitele, cerne urgiile, începînd cu „timpul", îți cîntă copiii aceștia. „Înalță oriunde ființa sorților noștri și a juruințelor noastre", ți se roagă.

Venită din veci, tu care vei merge pretutindeni.

În românește de
TAȘCU GHEORGHIU

Luceafărul

Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți : Cezar Baltag, Fănuș Neagu, Adrian Păunescu
Secretar general de redacție : Constantin Țoiu

REDACȚIA : București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10
ADMINISTRAȚIA : Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99
ABONAMENTELE : 3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

ROMANUL ALBANEZ CONTEMPORAN • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 24 (476)
Sîmbătă
12 iunie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

MARIN PREDA

În căutarea lui Țugurlan

XIX.

Două ceasuri mai tîrziu intra în curte și închidea ușurel poarta de la drum ca și cînd s-ar fi întors de pe colea de prin vecini. Catrina nu se uită la el. Era vremea culesului viilor, a boambelor și a prunelor, și în sat începeau să ardă cazanele de distilat țuică. Numai că Moromete nu arăta cîtuși de puțin amețit, semn că ar fi întîrziat pînă acum lîngă vreunul din ele. Ea se opri lîngă bărbat și îl privi stăruitor cu ochii ei răi și verzi :

— De ce te-ai mai întors ?

Știa așadar de unde, și presimțea cumva că o ruptură s-a petrecut în viața lor pe care o trăiseră împreună zi și noapte, timp de mai bine de treizeci de ani ? O curiozitate rece strălucea în licărirea ochilor ei șerpești. La un astfel de lucru nu se gîndise niciodată. De cînd născuse cu el al patrulea copil, al cărui cap mare și mort o înspăimîntase pe ea pentru totdeauna de viața trupului, îl gonise de lîngă ea. El avea pe atunci abia patruzeci de ani și părea să se fi împăcat ușor cu gîndul că viața lui de bărbat lua sfîrșit. Iată însă că nu luase. După douăzeci de ani se ducea cu căruța cu sora fostei lui neveste (aflase acest lucru chiar de cu seară) și dormea la ea acasă în pat străin.

— Mai bine ai fi rămas și ai fi murit acolo, mai zise, nu era nevoie să te mai întorci să te mai văd eu la față.

Continuă să se uite la el stăruitor. Își pierduse mințile și avea să trăiască cu el acea rușine a femeilor care își văd bărbatul de șaizeci de ani rătăcind taman la bătrînețe, sau totul avea să se oprească numai la atît ? Nu află însă nimic sfredelindu-l cu privirea, și o expresie de neliniște și de ură îi adînci trăsăturile.

— De ce ? zise Moromete liniștit. Cum să nu mă mai fi întors ? De dorul tău m-am întors, adăugă batjocoritor, căutînd în chichița lăzii. Unde sînt Ilinco, banii ăia ? ceru el fetei.

— Ce faci cu ei ?

— Dacă mă mai întrebi o dată ceva în felul ăsta, îți dau una, fetițo după ceafă, de rămîi cu gîtul strîmb și o să te uiți așa pe dedesubt la bărbatu-tău pe care-o să-l iai. Adu banii încoace !

Ilinca surise și se supuse parcă încîntată simțind gheara de altă dată a leului. De ce să se supere ? Nu era tatăl ei ? Nu-i trecuse el casa pe numele ei ? Știa că ține cel mai mult la ea și era adevărat că prea se înmuiase el în ultimii ani. Bine că își revenise. O fi adevărat că a dormit la Fica ? Adică chiar o fi dormit cu ea, sau or fi stat și ei doar de vorbă ?

— Tată, șopti ea tainic, dîndu-i banii, ai grijă de lume. Eu știu că Fica ține la tine, de cînd eram eu mică și mă duceam pe la ei. Ce mai face Ilinco, tac-tău ? Ce mai drege Ilinco, tac-tău ? Unde-a mai fost Ilinco, tac-tău ? Dar credeam că i-a trecut. Ca să nu bage lumea de seamă, nu te duce pe la ea vreo cîteva săptămîni. Nu trebuie să vorbească lumea. Stăpînește-te, tată !

— Pînă nu te văd măritată, e un sfat pe care eu nu îndrăznesc să ți-l dau, zise Moromete sarcastic.

— Ce sfat ?

— Să te stăpînești ! Cînd îmbătrînești și mori nu ți-ajută ce zice lumea.

— Așa e, dar dacă se poate și fără să rînjească lumea, de ce să nu ții seama ?

— Proștii rînjesc orice-ai face ! zise Moromete scurt. Pe maică-ta ai ținut-o de rău cînd a fugit de-acasă ? N-ai grijă, nu-mi trebuiesc banii să mă duc să chefuiesc. Am treabă, și de dus mă duc unde vreau eu, cînd am eu chef, orice-ar zice lumea. Care lume ? exclamă el cu un glas ca și cînd lumea ar fi pierit. Care lume, Ilinco ? Cîrstache al lui Dumitrache, săracul ? Ion al lui Miai ? Cocoșilă ? Udubească ?

— Aștia care vin pe la tine și îți place să vorbești cu ei. Giugudel, Nae Cismaru, Coastache al Joachii, Matei Dimir ! Și alții care stau cu ochii pe tine.

Moromete nu mai zise nimic, începu să-și văcsuiască bocancii, și să-și perie pantalonii. Se bărbieri. Își schimbă cămașa și flanela. Pe urmă, înhămă caii la căruță și se duse la gară.

Nu intră însă în ea, ci ocoli pe un drum care ducea spre marele siloz, o construcție care urca singuratică spre cer, ca un zgîrie-nori, pe această cîmpie în care totul era mic.

— Mă, băiatu-ăsta, se adresă el unuia care stătea rezemat de zid, dar care nu era deloc băiat, ci soldat de gardă îmbrăcat în uniformă.

Fuma tutun uitîndu-se pe gînduri peste cîmpia netedă.

— Ia spune-mi, zise Moromete, Țugurlan e aici ?

— Cum să nu, zise soldatul.

— Că ăsta nu dă neam pe-acasă, unde-o fi dormind ?

— Aicea doarme, are o odăiță chiar în siloz, lîngă birou. Nea Stane, strigă el întorcîndu-i lui Moromete spatele și intrînd înăuntru și abia atunci se văzu că avea o pușcă cu el, o armă adevărată, militară, cu bătaie lungă. Vino încoace nea Stane, că te caută cineva.

Țugurlan apăru afară și cînd văzu cine îl căuta ridică o sprînceană. Nu apucase să se închege prietenia dintre ei doi, arestarea și condamnarea lui Țugurlan de dinainte de război parcă pusese între ei ceva străin, mai ales că nici Moromete nu mai fusese multă vreme același ca în ziua cînd stătuseră ei doi pe arie și se simțiseră atît de bine.

Sfîrșitul istoriei cu Aristide cînd acesta făcuse recurs pentru el și îl scosese din închisoare după cîteva luni, în loc să stea doi ani, nu-l îmblînzise cîtuși de puțin pe Țugurlan. Dar el trăise pe atunci o stare ciudată, pe care n-avea s-o uite : i se păruse că tot ceea ce i se întîmpla lui, chiar și închisoarea, avea un rost, nevoia de a se împăca cu lumea, apoi bătaia de la moară care îi arătase că această împăcare cu lumea și cu sine nu putea avea loc dacă înghițea ca prietenul său Ion al lui Miai să fie umilit și apoi el însuși lovit de jandarm în mijlocul satului. Peste flacăra îndrăznelii în care inima sa ardea de totdeauna, s-ar fi așternut o lespede de ghiață. Și înțelesul acestor încercări tocmai acesta era, îl descoperise în închisoare : trebuie să existe pe această lume și oameni fără frică, altfel toți vom fi îngenunchiați și vor domni peste noi cei ticăloși și cei slabi, cu ajutorul puterii. Cine știe ? Dacă într-o zi o să fie nevoie tocmai de ei, de cei îndrăzneți și ei vor lipsi sau vor fi cu inima moartă ? Fără să-l ierte, îl uitase însă pe Aristide, ciulind și el, ca și alții urechea la bubuitul tunului care începuse într-o parte a lumii, se rostogolise apoi în cealaltă parte, aducînd cu sine amenințări pentru tot ceea ce însemna pe pămînt putere și bogăție.

Țugurlan înțelese. Intră în partid imediat ce se termină războiul, atras de altfel de oameni decît cei care aveau să formeze mai tîrziu în sat prima celulă comunistă, nu de genul tînărului notar de mai tîrziu, care făcea un joc greu de descifrat ; nu se înțelegea dacă era comunist fiindcă era notar și primise un ordin, sau era notar fiindcă era comunist și fusese trimis în acest sat cu o misiune din partea partidului său. Pe Țugurlan îl atrăseseră unii mai bătrîni, pe care pe urmă nu-i mai văzuse decît o dată cînd îl scăpaseră de excludere. După aceea nu mai reușise să dea de ei pe unde se ducea, i se răspundea că „tovarășul nu mai activează în acest sector".

Ce se întîmplase ?

Îndată după înscrierea sa, Țugurlan fu numit primar în locul lui Aristide, care aproape că plecă singur, înțelegînd ce vremuri veneau. Nu trecură însă mai mult de cîteva săptămîni, și satul amorțit în adîncurile lui de rănile primite după atîția ani de război și concentrări abia avu timp să audă că se schimbă ceva. Cum ? Cine ? Țugurlan ? A, da, ăsta e vechi comunist, dar auzi, cică l-ar fi dat și pe el jos. Cică ar fi sărit și i-ar fi bătut pe unii de pe la prefectura județului, s-ar fi pus cu pumnii pe ei și i-ar fi dat afară din primărie. Ei, la ce te-ai fi așteptat

(Continuare în pag. 5)

Din nou Balzac

(I)

Ceea ce lumea, în genere, percepe cel mai greu e tocmai evidența. Asta ne-a spus-o și Edgar Poe în celebra lui povestire : lucrul cel mai bine ascuns e cel care se află mai la vedere.

Așa, de exemplu, mai toți cei care se interesează de literatura universală iau ca bună părerea după care Franța nu ar avea nici un geniu culminant de talia unor Shakespeare la englezi, Dante la italieni, Cervantes la spanioli, Goethe la germani sau Dostoievski la ruși, dar în schimb geniul global al literaturii franceze ar răscumpăra această lipsă. Părerea aceasta, pe care o putem întîlni și la destui critici francezi, o exprimă în **Essai sur la France,** Ernst-Robert Curtius.

E aici încă un caz de nevedere a copacului din cauza pădurii. Nu înțeleg cum chiar și Curtius, care pe de altă parte a scris cea mai solidă și comprehensivă carte despre Balzac, a putut să treacă peste faptul, care-mi pare evidența însăși, că geniul suprem al literaturii franceze e Balzac, cu nimic mai prejos de Shakespeare sau Dostoievski. Ceea ce-l handicapează în perspectiva literaturii franceze este, pe de o parte, numărul celorlalți mari scriitori francezi și calitatea mai atractioasă a multora dintre ei, iar pe de altă parte însăși dimensiunea covîrșitoare a operei lui, prea evidentă.

Așa cum am spus-o mai de mult tot aici, o vastă cosmofanie cu opera lui Balzac este perspectivă finalistă, eshatologică. Eshatologia balzaciană, rațiunea finală a cosmofaniei acesteia, se referă, ca și la Sadoveanu, la **mitul eternei reintoarceri.** Deosebirea evidentă, indiscutabilă, dintre Balzac și Sadoveanu, nu împiedică această înrudire primară ; contrastul poate chiar indica în fond o complementaritate. Amîndoi au o **teorie** (adică o viziune) organizată a universului ca totalitate. Cosmofania lui Sadoveanu se manifestă în primul rînd ca natură, a lui Balzac ca societate. Rațiunea finală este însă la amîndoi aceeași, anume reintegrarea ordinei absolute. În cazul lui Balzac această reintegrare năzuiește la androginia originară, așa cum foarte clar și simplu o arată Albert Béguin în cartea sa **Balzac visionnaire** (alături de a lui E. R. Curtius, una din cele două cărți fundamentale scrise pînă acum despre autorul **Comediei umane).** Romanul cel mai palid al lui Balzac, anume **Séraphita** (palid tocmai pentru că reprezintă puritatea, dezîncarnarea, ieșirea din condiția pasională a devenirii) exprimă în mod expres tema (și finalitatea) balzaciană a androginiei. Din punct de vedere literar **Séraphita** e un eșec, dar unul revelator pentru sensul operei întregi. Mitul androginului este motorul prim al elanului și dinamicii **Comediei umane** și explică nu numai prioritatea și intensitatea extremă a pasiunii în lumea lui Balzac, dar și toată gama celorlalte motive balzaciene pe care le desfășoară Curtius în studiul său : energie, voință, magie, politică, religie. Toate acestea sînt, bineînțeles, tot pasiuni, dar decurg din pasiunea primordială, cea erotică, pe care o susțin și o reprezintă. Ca în toate marile cosmogonii, în **Comedia umană** Logos-ul fiind generator se confundă cu Eros-ul. De aceea **Comedia umană** este cea mai prodigioasă desfășurare a pasiunii erotice pe care o cunoaște literatura. Se pot cita, bineînțeles, legende și romane de dragoste, ce reprezintă în cazul unui cuplu unic și exemplar, iubirea la modul absolut : mă gîndesc, firește, în primul rînd, la **Tristan și Isolda. Comedia umană** oferă însă, repet, o **teorie** adică o viziune **polilogică** a lumii în care amorul-pasiune de tip tristanesc este multiplicat în relații istorice și sociale, ceea ce nu înseamnă de loc că-și pierde caracterul absolut. Toată **Comedia umană** nu e altceva decît o **recherche de l'absolu.** Dar Balzac identifică această vocație a Eros-ului absolut în cosmofania pe care o reprezintă societatea. Aceasta este marea sinteză balzaciană : ființa umană, al cărei impuls esențial e pasiunea erotică în nostalgia ei androginică, este un microcosm ; ființa umană se realizează ca atare în condiția ei necesarmente socială. De aici vine ambiția lui Balzac de a fi un **docteur ès sciences sociales** și de a face concurență stării civile : Societatea (cu majusculă) este **revelație.** Impresia de oglindire obiectivă, „realistă", pe care o dă **Comedia umană** e tocmai extraordinarul miracol al imaginației lui Balzac și al puterii lui de a instaura irevocabil o lume fictivă de o soliditate și de o dimensiune ce covîrșesc realitatea imediată. Căci în fond Balzac nu oglindește nimic ci inventă, dilată, transfigurează. Privirea lui asupra realității imediate o străbate pe aceasta pînă la esența ei numenală. El nu reproduce realitatea, ci îi folosește doar recuzita pentru ca sub specia ei să-și înfățișeze viziunea totală și teleologică (care nu există sau în orice caz nu se vădește în realitatea „obiectivă").

De aceea Societatea este pentru Balzac, cum e Natura pentru Sadoveanu, o „epifanie" a misterului cosmic sau, cum am îndrăznit s-o numesc, o cosmofanie. Complementaritatea acestor două teme, Natură și Societate, care sînt cele două fețe ale misterului, ne poate face să înțelegem nu numai contrastul dintre cei doi scriitori dar și funciara lor înrudire, rădăcina lor comună și în același timp și **polilogia** operii lor care e, în fond, la fiecare, un unic și vast poem cosmogonic.

Tema Societății la Balzac, decurgînd din elanul eros-ului androginic, adică din nostalgia reintegrării, deci din mitul eternei reîntoarceri, se manifestă în mod necesar pe planul devenirii istorice, prin voința de putere, adică prin cele două formidabile demonii balzaciene : cea financiară și cea politică.

Alexandru PALEOLOGU

ÎN ACEST NUMĂR

Manifestări culturale balcanice : Colocviul „Romain Rolland" de la Varna (pag. 3) • Din literatura țărilor balcanice : Fragmente din romanul scriitorului albanez Ismail Kadare (pag. 8)

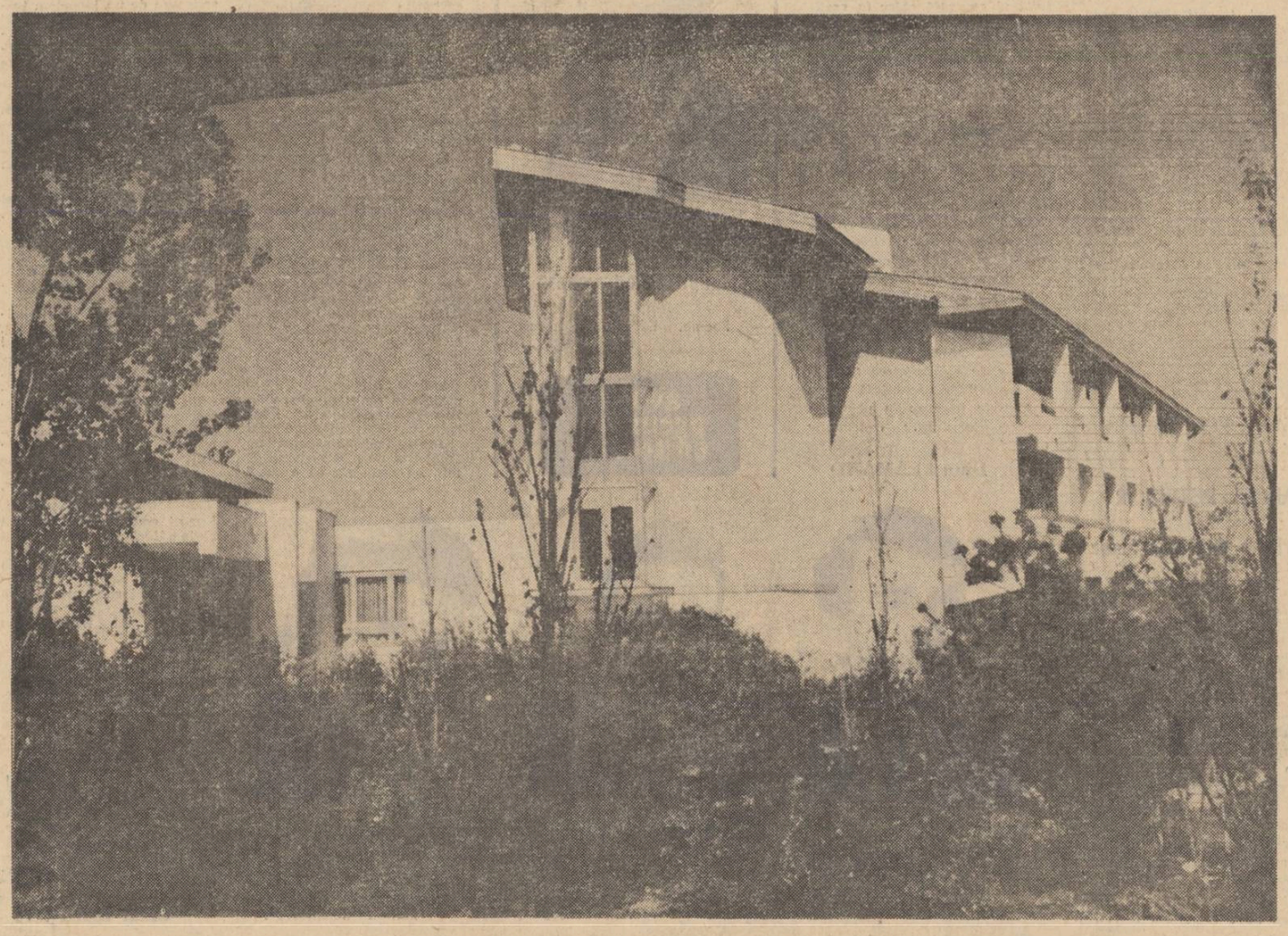

CASA UNIUNII SCRIITORILOR DE LA MANGALIA-NORD

Fotografia de C. MIERLESCU

cronica pietonului

Tranzistorul

Mașina avînd, cum se spune, aparatul „la bord", condiția privilegiată de pieton și-a găsit repede soluția și răspunsul compensator în aparatul de radio cu tranzistori. Trăsătura sau — specios vorbind — unda care le unește constă desigur în faptul că atunci cînd merg, merg, cînd nu merg, nu merg și pot să meargă stînd sau să stea mergînd.

Invenție și alcătuire tehnică relativ tînără — numără, se pare cam douăzeci și trei de ani — tranzistorul s-a strecurat și apoi instalat autoritar în deprinderi și obișnuințe, compunînd cu frecvențe de minute și pe metri pătrați sau liniari peisajul străzii, al stadionului, al localului de zi sau noapte ori al pieții.

O gospodină — destoinică desigur, cu umerii și mîinile dărîmate de două sacoșe ticsite, mai găsise prin compartimentări judicioase spațiu pentru aparatul cu tranzistori și antena acestuia, răsărea glorios printre fuște de ceapă.

Atîrnînd stimulator în creanga salcîmului de la capătul tarlalei agricole pe vremea prașilei sau a culesului, așezat pentru uitarea și alinarea durerii pe masa din cabinetul dentar, urcat în munți și ascultat de păstorul carpatin cu bărbia sprijinită în bîtă, agățat de gît sau purtat subțioară ca un acordeon, tranzistorul a încetat să mai fie o minune și o raritate și să adune — roată — mulțimi cu ochii și urechile arse de curiozitate „ca la locul accidentului".

Asta nu aduce și nu înseamnă însă de loc tocirea sau măcinarea profilului acestui aparat cu muzică și informație vorbită „la purtător" care are preferințe și intoleranțe distincte și ferme. Are preferințe pentru ieșiri la iarbă verde sau pentru plaje aurii și însorite și se însoțește ușor cu consumul de „ciumi" sau, în lipsă, de semințe. Nu s-ar putea spune însă, avînd conștiința împăcată, că se prăpădește după muzica grea sau de cameră.

Și e normal pentru că ce este — printre altele altele — tranzistorul dacă nu muzica scoasă din cameră ?

CANDID

cronica literară

Nina Cassian
CRONOFAGIE

(II)

Iată însă că „transa" levitației, chiar și în această fază subordonată preceptelor derivînd din programul „sărbătorilor zilnice", nu poate dura prea mult. Demonul analizei care tutelează cu atita tiranie universul poetic al Ninei Cassian este cu mult mai puternic decît o anume stare de spirit. Reluată în poemul următor, **Două profiluri**, descrierea amețitoarei călătorii din **Zburam** cade îndată sub unghiul analizei critice ; disocierea categoriei timpului, de o parte, și a existenței paralele a celor doi protagoniști, de altă parte, reprezintă prin el însuși un fenomen avertizant : „...Așa alergau și caii, alături, / fără să se privească / dar se aud respirînd. // Nu era nimeni în jur. / Nici un meșter de vechi analogii / care să le răsucească-ncet capetele / unul spre celălalt / pînă cînd sunetul simplu bate / ORA DRAGOSTEI. // ...Zburau, alături, fără să se privească / prin aur și vînt... / prin aur și vînt... / dar se-auzeau respirînd".

Trebuie spus deci că de aici încolo dialectica interioară a amintitului „roman de dragoste" propus de poezia Ninei Cassian își sprijină evoluția, dinamica tocmai pe obstinația cu care nu sînt de loc ocolite marile vicisitudini generate de implacabila scurgere a timpului și de contradicțiile insurmontabile ce domină existența cuplului uman originar. Pe deplin eliberată de himera amorului abstras, a autonomiei ideale a acestuia, poeta are cutezanța de a privi, cum se zice, adevărul în față și de a reacționa în consecință. Așa încît poezia ei de inspirație erotică poartă mai peste tot — cu o mîndrie cînd biruitoare cînd crispată de neliniște și durere — însemnele unei lupte continue pe care eul poetic o poartă cu sine. Ceea ce acordă un farmec de mare gravitate acestei poezii este frenetica și, în același timp, lucida ei aspirație de a atinge absolutul. Am situa spiritul integralist-disjunctiv al poeziei Ninei Cassian sub semnul unui camil-petrescianism de structură, nu numai prin modernitatea viziunii moral-filozofice ci și sub raportul conformației temperamentului artistic. Asemenea autorului romanului **Patul lui Procust**, poeta aceasta are rara vocație a convertirii suferinței viscerale în temă de dezbatere și — de ce nu ? — de speculație ideatică. Deosebirea — esențială totuși ! — se vădește în calitatea cenzurei ultime, aplicată sentimentului trecut deja prin retortele analizei. Imperativul sancțiunii exercitate de intransigența conștiinței morale se plachează, la Nina Cassian, pe feminitatea poeziei ei — o feminitate atît de pătimașă, cîteodată, de-a dreptul colerică. Aspect dintre cele mai interesante, este de reținut ideea că dacă această cenzură a feminității, în cadrul altor spații tematice, absentează nu arareori, soldîndu-se cu efecte păgubitoare deloc neglijabile, cînd este vorba de tema erotică, ea, cenzura respectivă, cu foarte rare excepții, își vădește în chip masiv prezența-i salutară.

În condițiile unei stări de spirit subminată de presentimentul insecurității, este de la sine înțeles că abandonarea în brațele voluptoasei uitări de sine apare, practic, imposibilă. Din această pricină se impune luarea unor măsuri preventive cît mai eficace. Iată, spre pildă, o lecție de educare a felului în care poate fi asigurată ori năruită trăinicia iubirii, tipică prin „viclenia" ei feminină : „Capcanele, ispitele, prejudecățile / se sfătuiesc : cum să facem ? / Pe unde ne facem intrarea / la serbările dragostei ? / Va trebui să ne strecurăm deghizate / cum intră ciuma-n cetate, / va trebui să purtăm măști suave, / să zîmbim / cu surîsul de aur al vinului, / să murmurăm nedeslușit / cîntecul mătăsos al pierzaniei. / Avem de învins o unitate : cuplul. / Să căutăm clipa / cînd fiecare se uită în altă parte, / cînd își desprind miinile ca să se pieptene / și să se îmbrace / clipa cînd se adîncesc în singurătatea somnului : / atunci e clipa noastră, surorilor" **(Conspirație)**. În același timp, partenerul de dragoste însuși este admonestat, conjurat și amenințat tot în direcția adoptării unei neîntrerupte vigilențe, căci una din dimensiunile patimei erotice stă tocmai în neobosita și dureroasa stare de veghe a celor ce i se dăruiesc, îndeosebi a femeii : „Nu pot să cred că dormi / în timp ce sînger / și nici că somnul ți-e vegheat de îngeri. / Nu pot să cred că dormi / cînd eu mă surp, / atinsă de al lumii zîmbet curb... // Dar dacă, totuși, dormi, / voi fi eu însămi somnul tău enorm. / Din greu vîslind spre ziua care vine, / vei trece-n mine-nchis, legat, în mine, / tîrît de valul meu — și-o să te las / livid la țărmul gol al dimineții... / Astfel de veghi / se-aseamănă cu moartea... // Să dorm... să dorm... să dorm... / sau, poate, să visez..." **(Veghea)**

În fond, o asemenea declanșare de impulsuri dubitative, de circumspecții și de elanuri revendicative se cuvine a fi judecată și înțeleasă din perspectiva acutului sentiment de frustrare exercitat de timp. Ideea de „cronofagie", sugerată de poetă în titlul volumului ei antologic, în acest context, se cuvine a fi receptată dintr-o diversitate de unghiuri interpretative. **Argumentul** culegerii de față se încheie cu aceste rînduri interogative : „Timpul. Îi aud șuierul. Îi simt dintele — cu siguranță, un canin. Și mă întreb : dacă ar avea un trup, ar putea descoperi cineva, undeva, umbra mușcăturii mele ?" Nu încape îndoială că, estetic, răspunsul la o asemenea întrebare nu poate fi decît afirmativ. Într-adevăr, dată fiind ridicata valoare artistică a unei bune părți din opera Ninei Cassian, se poate spune că urmele mușcăturilor respective sînt de pe acum destul de pronunțate. Cu o singură și o importantă precizare : adîncimea și durabilitatea lor este oarecum echivalentă cu însăși mărimea rănilor suferite de poetă, de pe urma forței de eroziune a timpului. Să fim convinși că la mijloc nu este vorba de o simplă speculație critică și că, realmente, capacitatea autoarei cărții **Să ne facem daruri** de a trăi și de a-și asuma marile avataruri ale timpului, estetic, este impresionantă. Ceea ce nu constituie un motiv de mirare, în cazul unui temperament artistic vitalist și totuși extrem de autoscrutător precum acela al Ninei Cassian. „O pasăre foarte apropiată mie / (se confesează poeta) / — un fel de rudă — / mi-a indicat un izvor ascuns în pădure, / de nimeni știut pînă atunci. / Am gustat din el / și m-am umplut de frunze. / Două veverițe mi-au sărit pe umăr, / iar izvorul însuși / mi-a încolăcit picioarele / ca o buruiană limpede. / Am stat așa pînă seara. / Apoi pasărea mi-a anunțat / sfîrșitul tinereții" **(O pasăre)**.

În plan erotic, sentimentul frustrării marcate de trecerea timpului, chiar în faza volumului **Să ne facem daruri** (1963), ia forme de neîncredere contagioasă în ceea ce privește criteriul reciprocității, intensitatea patimei din ambele părți : „Cu o mînă în apă / te-am atins. / Cu o gură de apă / te-am strigat. / Înecată eram în iubire / ca într-un înec adevărat. / Tu mergeai pe mal / drept și viu și surd, asurzit de vîntul de sud / și de strigătul meu inegal". etc. **(Strigătul)**. Mai departe, poeta are franchețea de a-și afirma fără reticențe durerea inconsolabilă, într-o elegie a iubirii rănite dintre cele mai tulburătoare : „Surîd — și surîsul mi se prelinge / de pe buze, ca un fir de sînge / pentru că nu mă iubești. / Dansez — și miinile-mi cad la pămînt / ca două ancore. Palidă sînt / pentru că nu mă iubești. // Fumez — și fumul, în panica orei, / mă sugrumă ca eșarfa Isadorei / pentru că nu mă iubești" **(Pentru că nu mă iubești)**.

În volumul **Disciplina harfei (1965)**, se tinde la restabilirea echilibrului prin apel la înțelepciunea maturității erotice. De la înălțimea unui asemenea atu, partenera speră a-și asigura securitatea interioară. Deosebit de cuceritoare sînt tentativele de „strivire" a bărbatului prin afișarea orgolioasă a superiorității, a puterii și a tenacității morale, cu toate că tributul de suferință feminină nu este dintre cele mai mici : „Ca Gulliver trăgînd o sută de corăbii, / vă trag la mal, iubiții mei greoi, / multicolori, vicleni și înarmați cu săbii / minuscule — și gata de război. / Ca Gulliver vă cruț, deși-mi loviți / cu sete osul frunții, nădăjduind a-l frînge. / Eu rîd spre voi prin fire lungi de sînge / — cumpliții, certăreții mei iubiți" **(Ca Gulliver)**. La fel în : **Îți mulțumesc, Apa și frunza, Episod**, ș.a.

Pentru moment, în **Sonetele iubirii împlinite**, se încearcă chiar o temporizare a elanului erotic, în sensul opțiunii pentru înțeleapta statornicire în molcomul confort domestic. Cuvîntul de ordine l-ar avea, acum, iubirea ca formă sublimată a prieteniei : „Tu ești domestic ca utila sare / de cină și de prînz, lucind egal, / în cercul ei subțire, de cristal, / pe proaspăt așternutele ștergare. / Tu ești tăios și drept ca un pumnal" etc. Iluzie zadarnică, paleativ înșelător, căci **iubirea — patima**, este mai puternică decît orice. Volumele **Sîngele** (1966) **Destinele paralele** (1967) și **Ambitus** (1969), la rîndul lor, dau substanță distinctă unor noi capitole din fascinantul „roman de dragoste" implicat în ansamblul operei poetice a Ninei Cassian. Ele însele, aceste capitole, ar merita cu prisosință să zăbovim asupra lor, dacă, deocamdată, motive cu totul lesne de înțeles, nu ne-ar obliga, pur și simplu, să ne oprim aici.

Nicolae CIOBANU

UMANITĂȚI

Nihilism și valoare

Este oare cu putință o atitudine axiologică de pură negare a tuturor valorilor, un nihilism total și consecvent cu sine însuși ? Nu, fără îndoială. Conștiința umană are o esențială funcție valorizatoare. Ea descoperă valori, le proiectează, le întrupează într-o creație, într-un obiect.

Și, totuși, au fost în decursul secolelor, atîtea momente de criză a conștiinței. Evul mediu a cunoscut **acedia**, boala spiritualității, dezgustul de cele spirituale, inapetența pentru valori. Regăsim o modalitate a acediei în acel **mal du siècle** al generației romantice, melancolie inexplicabilă lipsă de apetit, devitalizare întreruptă de scurte ictusuri de vitalitate dezordonată. Mai apoi, apatia **„oamenilor de prisos"** ca și **spleen**-ul au însemnat, de asemenea, o boală a conștiinței, teama de a trăi cu adevărat, în adevăr. În sfîrșit, secolul nostru a cunoscut irupția unui sentiment al **absurdului** și diverse forme ale **angoasei.** După aventurierii în spirit din deceniul al doilea și al treilea din secolul nostru, după pasionații autenticității din deceniul al treilea și al patrulea, eroii absurdului au pierdut gustul acțiunii. Ei au cunoscut bucuria de a lupta, savoarea aventurii, fervoarea angajării și nici măcar complacerea în jocul estetic. Eroul absurd a părăsit, de altfel, marile speranțe colective ; el e lipsit de un centru spiritual, iar în sfera sa nu găsește puncte de sprijin nicăieri. Anxietatea, și cu ea cortegiul întreg al trăirilor existențialiste, îl caracterizează. Desigur acest tip uman (ne referim îndeosebi la tipul eroului absurd așa cum ne este el înfățișat de Albert Camus în **Mitul lui Sisif** și de atîți literați ai absurdului în ficțiunile lor) nu este pasiv. Deși lipsit de speranță, de pasiuni, apatia sa nu înseamnă renunțare totală la acțiune. Dar, în acțiunea sa, omul absurd nu ascultă de nici o lege exterioară, transcendentă lui, nu urmează nici un îndreptar, nu se supune nici unei autorități, nu mizează pe nici un factor cunoscut dinainte. El e asemenea unui om care înaintează în noapte, amintind cele spuse de un personaj al lui Julien Green : „Am înțeles că sîntem orbi și surzi, că venim din noapte și ne întoarcem în noapte, fără să înțelegem nimic din destinul nostru".

Trăirea absurdului implică deci un nihilism axiologic, o negare a valorilor. Omul „absurd" nu recunoaște nici o valoare etică ; creatorul „absurd" nu recunoaște nici o valoare estetică. Pentru cel care trăiește o asemenea experiență a absurdului, toate experiențele sînt indiferente. Nici o ierarhie a valorilor, nici o opțiune, nici un proiect.

Nihilistul modern e absorbit în propriul său neant. El se anihilează pe sine. Negarea valorilor — etice, estetice, teoretice, social-politice etc. — negarea oricărei realități axiologice implică negarea creației, a culturii. Nimic nu are nici o valoare pentru un asemenea om al nihilului ; nimic nu poate fi mai evaluat; nu există nici o teorie posibilă a valorilor. Negarea nihilistă procedează nu numai la o răsturnare a valorilor (o modificare în ierarhia axiologică), ci la o neantizare a lor.

S-ar putea, oare, afirma că marii negatori sînt făpturi apatice indiferente? Nu sînt ei pătimași ai revoltei? Avangarda literară și artistică din secolul nostru — de la futurism, prin Dada și suprarealism, pînă la letrism și la pseudoavangarda „tinerilor furioși" a oferit, adeseori, spectacolul contestării pasionate, a revoltei împotriva oricărui edificiu cultural-artistic constituit. Și totuși, adevărata pasiune lipsea din experiența avangardiștilor după cum nici „oamenii de prisos" sau cei afectați de „spleen" sau înaintea lor un Saint-Just, un Sade n-au fost ceea ce s-ar putea numi făpturi pasionale. Ei toți au fost atinși de morbul unei **acedii** moderne. Revolta, dezordinea metodică pe care o propovăduiau sau pentru care militau era o realitate neutră, haosul amorf sau neantul. Ca și tînărul Lafcadio, eroul lui André Gide, din **Pivnițele Vaticanului**, cel care pune în practică teoria **actului gratuit**, nihiliștii avangardei (pînă la literații absurdului) vor refuza orice mesaj pozitiv, orice angajare.

Dar omul nu poate fi multă vreme **neutru.** El nu poate trăi în nihil. El refuză o realitate indiferentă, amorfă. De aceea, pînă și cei care la un moment dat au preconizat o neantizare a artei, a culturii, a istoriei, a omului nu s-au putut refuza unei acțiuni axiologic-creatoare. Din cauza nihilismului se poate muri, nu se poate trăi prin el. Omul este o ființă pasională și nici chiar cei care — asemenea gînditorilor stoici — au preconizat o morală a **apatiei** n-au putut milita pentru cauza lor decît tot prin cultivarea unei mai înalte pasiuni.

Nicolae BALOTĂ

compendiu

EMANOIL BUCUȚA

Scrieri (I)

Editura Minerva a publicat de curînd, sub îngrijirea Luciei Borș-Bucuța și a Violetei Mihăilă, primul dintre cele două volume consacrate operei lui Emanoil Bucuța. Volumul reproduce aproape integral culegerea de versuri Florile inimii *apărută în 1920, poezii din diverse periodice, inedite, precum și nuvela* Legătura roșie *— în 1925, alături de romanele* Fuga lui Sefki *— 1927 și* Capra neagră *— 1938. Volumul următor va avea ca principală parte componentă majoritatea eseurilor publicate în perioada 1937—1944 sub titlul* Pietre de vad. *Prin urmare, ceea ce-l definește pe Em. Bucuța ca poet și prozator e cuprins în volumul de față.*

Referindu-se la poezia lui Em. Bucuța, Perpessicius remarcă în Studiul introductiv *„grațiile și ornamentele artei miniaturale", iar în privința prozei — caracterul ei „funerar"*

Formulările sînt extrem de convingătoare, dar la fel de convingătoare sînt și alte opinii, complet diferite. Em. Bucuța deconcertează pe critici nu atît prin valoarea deosebită a operei sale, cît prin natura duală a temperamentului literar. El este în primul rînd caligraful care înmoaie cu voluptate tocul în călimară și scrie apăsat, gotic, rezervîndu-și libertatea folosirii unor cuvinte improprii din dorința de a înflori imaginea paginii. În aceeași măsură el este însă și exaltantul unui senzualism elementar, bătînd ca un vînt aspru prin intortocherile grafice. Contradicția nu se manifestă alternativ, ci concomitent, anulînd efectul fiecărei tendințe în parte.

Poezia sa, prin urmare, se remarcă prin „grație", dar prin grația unui barbar care e pus să danseze : „Un tigru iese-n cîmp, flămînd, / Bătînd cu coada peste vintre. / Cît nu va rupe-un bou, nici gînd / În adăpostul lui să intre. / / Dar umblă fără vreo ispravă / și în amurg, sub frunze mari, / Se lasă greu și, de otravă, / Tot hăpăie după țînțari". (În junglă.) *Poezia de dragoste, la fel transformă într-o jerbă de trandafiri clocotul sanguin, iar cîntecele de leagăn reprezintă tandrețea unei paternități primitive.*

În mod similar, tragismul prozei lui Em. Bucuța e „funerar" doar în măsura în care povestea patetică e săpată într-o marmură funerară. Legătura roșie, *de exemplu, monumentalizează teatral un conflict al instinctelor, iar* Fuga lui Șefki *ineacă în pitoresc o criză erotică. Excepție face romanul* Capra neagră *în care intelectualismul aparține într-adevăr personajelor, dar și aici descrierile de natură par stilizări ale unor priveliști păgîne.*

Animator cultural de primă mărime, E. Bucuța rămîne interesant și prin beletristica sa care oferă spectacolul unei contradicții nerezolvate.

CONSTANTIN GEORGESCU

Dincolo de aproape

Consecvent, dar neobservat, C. Georgescu a publicat pînă acum două volume de povestiri : Geamul dinspre drum *— 1965,* Amintiri simple *— 1966 și două romane :* Singurătatea lucrurilor *— 1968,* Partea din care bate vîntul *— 1970. Ultimul său roman,* Dincolo de aproape *(ed.* Albatros *— 1971), ar putea explica această lipsă de ecou prin latura sentimentală și moralizatoare care nu mai place publicului de azi. În realitate, place, dar faptul nu este recunoscut, din pudoare. Lectura romanului lui G. Georgescu nu realizează emoții impersonale, ci participări afective care țin de intimitate. Drama Sofiei Manu are efectul unei confidențe și provoacă o revoltă de ordin moral. Cititorul se scandalizează asistînd la lanțul de injustiții, dar se scandalizează așa cum ar face-o dacă ar asista la o dramă reală. Exploatîndu-i spiritul de dreptate, autorul se bazează pe un succes sigur, dar care nu va fi niciodată mărturisit. El a ocolit critica și s-a adresat direct conștiințelor, dar acestea cunosc existența criticii și tac.*

De fapt, tocmai această capacitate de a da viață unei ficțiuni moralizatoare constituie o valoare estetică. Dacă romanul ar fi fost scris fără talent, nici un cititor nu s-ar fi substituit eroinei. Dar Sofia Manu e atît de autentică, încît dă iluzia realității. Ea se comportă surprinzător tocmai fiindcă urmează adevăratele legi ale obsesiei pasionale : simulează indiferența atunci cînd e părăsită de bărbatul idealizat, se devotează, autopedepsindu-se, altuia, rîde în hohote stranii și își ascunde nefericirea.

Fără a ajunge la semnificații supreme și recurgînd uneori, din nevoia de-a demonstra, la coincidențe neverosimile, C. Georgescu e totuși redutabil în construcția caracterelor. El scrie calm, conducîndu-și cuviincios eroina, și se oprește îndurerat ori de cîte ori aceasta e cuprinsă de spasme.

Alex. ȘTEFĂNESCU

MARCEL PETRIȘOR

Serile-n sat la Ocișor

Marcel Petrișor este un subtil eseist, puțin cunoscut căci frecvența sa în revistele literare este mai mult întîmplătoare. Cîteva planuri editoriale îl anunță cu eseuri filozofice încît, mărturisesc, debutul său în proză surprinde. Dar Serile-n sat la Ocișor, Ed. Albatros, *este totuși o carte de povestiri și trebuie să o luăm ca atare, făcînd abstracție de cartea, probabil esențial diferită, care-i va urma.*

Marcel Petrișor scrie proză dintr-o pasiune mărturisită pentru mitologia autohtonă, pe care o reconsideră în maniera povestitorului popular, dublat însă mereu de o luciditate teoretică. Personaje „hitre" descind în iadul poveștilor din copilărie, trec prin diverse probe de șiretenie pe care le înving, răscolesc toate lumile acestei lumi, de la talpa iadului, la poarta raiului, și mai ales dau lungi spectacole de sfătoșenie. Tot ceea ce se numește ficțiune, sugerează Marcel Petrișor, se convertește într-un limbaj savuros, căruia trebuie să-i recîștigăm (adesea cît de savant !) simplitatea.

Să observăm deci că prozatorul lasă deliberat impresia acestei simplități, pînă la desfășurarea liniară a narațiunii, dar în subtext cît de mult se trădează intenția teoreticianului ! Călătoria lui Dumitru, un personaj cu psihologia lui Ivan Turbincă pe la porțile iadului, reprezentînd diverse păcate capitale pentru care pămînteanul trebuie să ispășească, este o variantă hazlie a rătăcirii în Infernul dantesc. Esențială devine însă prezența continuă a fabulației, pînă cînd mithosul reușește să acapareze prin constanța sa întreg realul, exorcizat de către Marcel Petrișor. Intențiile sale sînt de altfel formulate explicit într-un avertisment liminar : „Sătui de lume, eroii povestirilor mele se retrag în sine, sătui de sine, revin din nou în lume (...) ei trăiesc fantastic și gîndesc metaforic, pentru a nu se putea spune de către nimeni că ceva ce le-ar fi stat în putință n-au încercat. Potență cheltuită și epuizată chiar în realitatea lor, înșii aceștia, eroi ai unor povestiri simple, realizează de fapt un ideal pe care complicate teorii contemporane încearcă să-l explice".

Corelate cu tematica povestirilor, precizările teoretice dau o idee completă despre intențiile lui Marcel Petrișor. Trăirea într-un spațiu magic, existentă și în basmele noastre dar neiterpretată în acest fel, este ea însăși revelatoare de limpezimi existențiale pentru omul modern. Teorie precizată, dar în același timp și aplicație a ei, cartea încearcă o subtilă demonstrație într-un material epic consacrat. Dacă însă facem abstracție de mărturisirea teoretică, povestirile reprezintă prin ele însele prea puțin pentru a dirija cititorul spre concluziile urmărite.

Dinu FLĂMÎND

avant premieră editorială

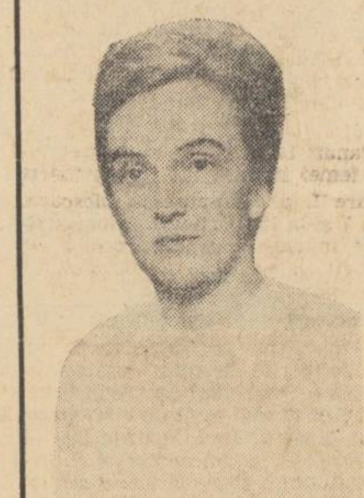

LIDIA STĂNILOAIE

Versuri

Editura „Cartea Românească"

ION APOSTOL POPESCU

Flaut pentru o frumoasă

Poeme. Editura „Cartea Românească".

avant premieră editorială

HORIA BĂDESCU

Marile Eleusii

Versuri. Editura „Dacia"

BUJOR VOINEA

Hidrargir

Poezii. Editura „Cartea Românească"

VIOREL VARGA

Trecere

Poeme. Debut editorial. Editura „Eminescu".

poșta redacției

O FIINȚĂ SUAVĂ DIN TIMIȘOARA (bănuiesc că între intimi i se spune Misi) se plînge, în versuri albe, că nu-i recunosc talentul și-mi cere, pe un ton foarte subțire, de libelulă neconvinsă sau neîncrezătoare în bunăvoința mea, să-i spun... **ploaie.** „Spune-mi ploaie / da ploaie îmi place mai mult / pentru că are un înțeles de puritate / și eu sînt o fecioară convinsă / pentru că așa m-a învățat mama / sau spune-mi vînt /"... Domnișoară, mă supun : ești o ploaie. Ești un vînt, dacă vrei. Dar sînt curios, ce-ai cîștigat cu chestia asta ? Pe mine mă bate gîndul că vrei să cazi în capul cuiva, și sub formă de ploaie e mai ușor.

ION LASCU. Întîi scrisoarea : „Trimit Dvs. cîteva texte despre care mi-ar place să cred că sînt trepte spre marea poezie (...), dar despre care știu sigur că nu aș putea niciodată să schimb ceva în exteriorul lor. Pentru mine reprezintă niște entități indestructibile, structurate stării și stadiului meu actual pe care le ofer unei vîrste viitoare..." Și acum o **entitate**, numită „Cheie de sol" : „Printre ceruri de lumină / Gîndul nopții se ridică și suspină / Peste fruntea **dimineți** / Pe drumuri praful și **poeți**". Adică praful și pulberea. Auzi, domnule, ia-ți entitățile indestructibile și indeșirabile și du-te călare pe calul popii și lasă-mă-n pace că mă doare capul de-ale mele

V. P. Spune-mi ce semnificație are acel motto misterios : „12 februarie 1971" ? Eu mi-am zis că trebuie să fie ziua în care-ai jucat table cu zaruri umplute. Mie mi-a plăcut. Mi-a plăcut și finalul schiței : „La revedere, mamă". Putea să fie și mai bun, de exemplu : „Adio dragă Nela, eu plec se lasă ceață".

TEO CARSINI. Adresează-te direct filozofului în cauză. Eu nu pot să citesc fără să mă cutremur texte de felul : „Ideea nu este decît starea reflex a rațiunii în fața realității mai mult sau mai puțin percepută. Aici apare diferența dintre subconștient și conștient, raportate la realitate plus viteza rațiunii". Dacă citesc două fraze de-astea devin brutal și inconștient, adică inhaț un făcăleț și nu mai răspund de mine. De-aia zic că e mai bine să te-adresezi direct și personal filozofului preferat.

MIHAI ȘTEFAN. Mult mai bine ca în trecut. Continuă n-are rost să fii supărat.

A. N. V. Vom publica cele „Patru visuri".

În nici-un fel : Incognito, Pia Răzvan, Petre Bucur, V. Popescu, Harun, Vasile Crișan, N. Firuleasa, St. Onofrei, Aldulescu, Atenontna (Antoaneta), Diana Codreanu, Mihuș Nicolaie, Iacob Rădescu, Mihai Popescu-Iași, Turturica Bucur Roșioru, Gimi Arghiropol.

Fănuș NEAGU

●

DRĂGAN ELISABETA. „Rog să mi se răspundă în mod excepțional și să mi se spună în ce fel pot deveni poetă (să mă caute în arhiva poeților) pentru că ale mele sînt ideile moderne din toată literatura nouă și universală" (s. n.).

A, deci așa stau lucrurile? Atunci e clar. Și totuși, exclam cu mirare, asa, mai mult pentru mine : uite, domnule, persoana își revendică toată literatura lumii și totuși se întreabă cum poate **deveni** poetă ! Divină modestie !

PAFIN FUNDEANU. O scrisoare de un laconism tulburător : „merge sau stă ?" Firește, se așteaptă să-i răspund cu cuvintele lui Galileo Galilei : „Și totuși se mișcă".

Imaginați-vă, stă !

MARCUS TARQUINIUS. „Cînt împlinirii" e teribil de neîmplinit. „Cînt timpului pierdut", însă, e exact cum o spune titlul. Timp pierdut.

COTOI GHE. „Aș dori și eu să public în gazeta dv. cîteva compuneri personale". Trebuie să deducem de aici că operele pastișate le trimiteți altor reviste ? De ce ne constrîngeți să fim invidioși ?

NICOLAE SAVA. Felicitări pentru premiul obținut. Mi-au plăcut poeziile. Puteți trece pe la redacție ?

VIOLETA MIRON. Accente de adevărată poezie. Transcriu această compunere, remarcabilă prin atmosfera ei, sugerată cu o superioară economie de mijloace poetice :

Există-n noi un paradis de vînt
de care ne-mbătăm cînd noaptea-i goală.
Uneori cad mare pe pămînt
și le furăm mîncînd la repezeală.
Atunci țipăm și ne trezim în vis
și amețim sub cerul fără margini.
Rămîne-n noi pierdut un paradis
din care-avem doar două-trei imagini.
Un fel de groază aripa ne-o doare.
Un flux solar ne-aruncă înapoi
Și-ncepem mersul trist întru uitare
spre care mai ușor vîslim în doi.
(Există-n noi)

O astfel de poezie, naivă și profundă în același timp, îți răsplătește osteneala de a fi trebuit să citești atîtea și atîtea elucubrații pretențioase.

Cezar BALTAG

Un roman epistolar

Textul care urmează reprezintă forma pe alocuri concentrată a unei comunicări rostite în cadrul **Colocviului Romain Rolland** de la Varna (22—25 mai 1971).

Se cade să spun din capul locului că titlul exact al comunicării mele este : *Scrisorile lui Romain Rolland către Panait Istrati.* Precizarea mi se pare necesară, dat fiind că, judecînd după programul tipărit al Colocviului, ar fi urmat să mă ocup de întreaga corespondență dintre cei doi scriitori. Am în vedere așadar doar scrisorile lui Rolland, aproape deloc cunoscute în Franța. În România ele au fost semnalate, de exemplu, de Al. Oprea în monografia consacrată lui P. Istrati. Le-a consultat, de asemenea, doamna Motileva pentru biografia lui Rolland, după cum mi-a mărturisit. Dumneavoastră ați putut afla de existența lor și din comunicarea de azi dimineață a profesorului Joseph Kvapil. E vorba de nouăzeci și șase de scrisori (prima din 15 martie 1921, ultima, din 28 martie 1935), păstrate la Biblioteca Academiei din București. Importante ca documente (așa au și fost privite de cei doi sau trei comentatori), scrisorile mi se par și o operă literară de mare valoare de expresie.

Sînt, evident, un fel de „Scrisori către un tînăr prieten" — superioare poate acelora ale lui Rilke prin bogăție, prin varietate, prin căldură umană. Rolland are cu optsprezece ani mai mult decît Istrati și este, în 1921, un scriitor celebru. Istrati, după intermitente campanii de presă, în România ca și în Franța, nu scrisese încă nici una din cărțile de literatură care-i vor aduce, după 1924, marele succes. Nu e lipsit de interes felul în care ajunge în mîinile lui Rolland prima scrisoare. Refugiat în Elveția, în 1916, de teama războiului, Istrati cunoaște, în sanatoriul Sylvanne-sur-Lausanne, pe Josué Jéhouda care-i vorbește în termeni superlativi, despre Rolland. Abia ieșit din sanatoriu, Istrati se angajează la garajul Peugeot din Geneva unde, în timpul liber, va citi cu pasiune cărțile prozatorului francez (împrumut aceste date din monografia citată mai înainte). Lectura pasajului din *Jean Cristophe*, referitor la moartea mamei eroului, coincide cu știrea morții mamei lui Istrati, care, zguduit, compune la repezeală cîteva pagini și le trimite lui Rolland la hotelul Victoria d'Interlaken (citise în *Tribune de Génève* că romancierul ar locui acolo), solicitîndu-i drept răspuns un singur rînd scris „pentru mine, pentru durerea mea". Scrisoarea nu-l află pe Rolland la hotel, unde se pare că fusese doar în trecere, dar, din motive de reclamă, patronul îi păstrase numele printre clienții permanenți. Lucrul se petrece în 1919. Istrati nu renunță la ideea lui și trimite o scrisoare și directorului ziarului *La Feuille* cu rugămintea de a o remite lui Rolland. Directorul o ține într-un sertar doi ani și cînd își aduce aminte de ea, un ziar din Nice tocmai anunța despre încercarea (nereușită) de sinucidere a „supusului român Gherasim Istrati, în vîrstă de treizeci și șase de ani, de meserie zugrav, domiciliat în str. Morceau 15". La această adresă îl va găsi pe Istrati, două luni mai tîrziu, răspunsul lui Rolland, care deschide seria celor nouăzeci și șase de scrisori. Ce-l va fi determinat pe Rolland să răspundă, putem deduce din această scrisoare, din care transcriu începutul :

„Fernand Desprès me remet votre lettre, écrite il y a deux ans. Comment est-il possible que Debrit (d'ailleurs si bon et accueillant) ne me l'ait pas transmise ? (...).

Ce n'est pas seulement parce que vous souffrez que votre lettre m'a ému. Non. C'est que j'y vois luire, par éclairs, le feu divin de l'Ame. Pe ne sais ce qu'il adviendra de cette force qui est en vous. Il se peut que le meilleur d'elle se soit brûlé — se brûlé — en des passions. Mais elle est en vous".

Rolland (care va mai da, pe parcursul corespondenței, și alte dovezi de intuiție) a simțit în frazele lui Istrati geniul literar.

Acest geniu — risipirea sau concentrarea lui — devine tema scrisorilor care urmează. Dar înainte de-al sfătui pe tînărul său prieten să-și pună înzestrarea într-o mare operă, Rolland se vede obligat de a-i redeștepta gustul pentru viață. El se adresează — să nu uităm — unui sinucigaș (cînd îi răspunde, Rolland știe prin ce încercare a trecut Istrati). Cuvintele prin care Rolland caută să redeștepte în sufletul lui Istrati sensul existenței umane sînt de o mare frumusețe, profunde și pline de noblețe :

„D'abord, l'avenir de l'humanité n'est pas predestiné. Dans la livrée au Destin, il y a toujours la place pour une intervention de la Liberté (...) La victoire ou la défaite de l'humanité n'est pas écrite à l'avance. Elle se fait, chaque jour. Elle dépend de chacun de nous, de chacun de ceux qui portent en eux quelques étincelles de la grande Force. C'est donc un motif suffisant pour ne jamais s'abandonner, tant qu'il reste un souffle de vie.

Il se peut que nous échouions. Mais, nous ne pouvons jamais savoir si nous avons échoué. Rien n'est perdu dans l'univers. Non seulement nous agissons, sans qu'ils s'en doutent sur ceux que nous entourent, mais qui peut dire les rayonnements mistérieux d'une âme ? (...)

Mais ce n'est pas tout et il faut apprendre à voir plus haut, plus loin que l'humanite. Victoire ou défaite, nous savons bien qu'un jour, l'humanité mourra. Et la victoire d'une heure, qu'est-elle en présence de l'immense beauté de la mort ? (...) La conscience de cette Ame cosmique (qui est en vous, je le vois par votre lettre) donne un grand calme à la pensée. Quelle que soit l'issue du combat humain, il n'est pas de défaite pour l'esprit qui a senti — ne fût-ce qu'un seul instant — le contact de l'éternel.

Ne vous abandonnez au désespoir. Vous ne devez pas quiter la vie avant d'avoir épuisé les tentatives pour réaliser dans des oeuvres qui vous survivent les rêves, les vies disparues, les passions mêmes dont vous avez été l'hôte. Courage !"

„Les oeuvres qui vous survivent..." Despre aceste opere îi va scrie Rolland lui Istrati în scrisorile care urmează :

„Non, non, je ne consens pas au renoncement a l'oeuvre, où vous vous dites arrivé (...) Il ne s'agit pas de ce que pensent ou penseront les hommes. On oeuvre, parce qu'on vit, parce qu'on vit fortement. Réver ne suffit pas. Vivre même ne suffit pas. Oeuvrer, c'est maîtriser son rêve et régner sur sa vie".

Rolland încearcă să îndrepte revolta lui Istrati în sensul creației, temă prin excelență camusiană ; acest apel la creație îl impresionează pe Istrati, care se decide să dea o formă literară /impulsurilor ce-l stăpînesc. Scrisorile lui (ce ne sînt cunoscute de asemenea, în parte) sînt agitate, febrile, vădind un suflet dostoievskian. Autorul lor trece repede dintr-o extremă în alta, de la orgoliu la umilință (ca să vorbim în termenii lui Gide referitori la Dostoievski), de la încredere la disperare, de la exaltare la completă apatie. Un mic roman dostoievskian se consumă în aceste rînduri care emoționează profund pe Rolland, spirit măsurat și limpede, nu însă, cum se vede, insensibil la frenezia orientală a prietenului său. Istrati are ceva din Arkadi Dolgoruki scriindu-și „însemnările", din Raskolnikov cînd se justifică în fața lui Porfiri Petrovici, din Mișkin cînd își recunoaște suferințele și infirmitățile — tot acel amestec de nemaipomenită sfidare și de nemaipomenită umilință este deopotrivă al scriitorului român și al eroilor lui Dostoievski. Ni l-am putut imagina pe Istrati mergînd să mărturisească lui Rolland, cine știe ce vinovăție (reală ori inchipuită) așa cum Dostoievski s-a dus la Turgheniev să-i spună de rușinea care-l apăsa. Dar spre deosebire de Turgheniev care a primit stupefiat începutul mărturisirii (ceea ce l-a făcut pe Dostoievski să devină deodată orgolios și cinic), Rolland are o intuiție extraordinară a „sufletului slav" al lui Istrati și corespondența lui vădește o înțelegere plină de tact pentru salturile de umoare și pentru injustițiile prietenului său.

Istrati se lasă convins să scrie literatură — iată o primă dovadă în sprijinul afirmațiilor de mai sus. A determina pe un om ca el la așa ceva nu se poate decît printr-o puternică simpatie, capabilă a dărîma barierele și îndoielile. Rolland îi citește și-i comentează întîiele încercări. Tactul e vădit. *„Ce qui fait pour moi le charme de ce que vous écrivez, c'est une large, saine et fraiche sensibilité qui évoque, en vos meilleurs pages, celle de Rousseau (le Rousseau des* Confessions). *Quant aux fautes de français il y en a plus que dans les récits précedents ; mais ce n'est pas grave".* Cu toate acestea, după lista de erori ce trebuie evitate pe care Rolland o adaugă, este evident că Istrati scria încă foarte dificil în franceză. Și nu numai (sau, nu în primul rînd) aceste îndoieli se cereau curmate. La 27 decembrie

COLOCVIUL „ROMAIN ROLLAND" DE LA VARNA

1921, în a cincea scrisoare, Rolland revine la justificarea existenței umane și a creației, amintind pe Dostoievski, și scriind aceste admirabile rînduri :

„Et quand vous me demandez : l'homme supérieur serait-il victorieux, un jour, de la médiocrité, de la mort, du néant éternel ? Je l'espère, Istrati : j'agis (dans ma mesure) afin que cela soit. Mais je n'en sais rien. Et je n'ai pas besoin de la savoir, pour agir (...) Vous ne me voyez pas de tout *comme je suis. Tantôt vous m'exaltez, en me faisant à l'image de votre idéal. Tantôt vous me voyez vide et vidé. Je suis un vieux homme de cinquante six ans, plus vieux que mon âge, par ma mauvaise santé...*

Je ne propose pas à d'autres d'imiter le rythme de ma vie. Chacun doit trouver ou créer le sien. Mais il faut que chacun ait le Sien. Vous n'avez pas encore le vôtre, mon cher Istrati, Vous entrechoquez en vous des rythmes opposées. Tâchez de les harmoniser — sinon dans la vie — dans l'oeuvre d'art. Destoievski avait une plus rude tâche que le vôtre pour arriver à ce rézultat (connaissez vous bien sa vie, sa vraie vie, à ce fils épileptique d'un Karamazov alcoolique et atroce, assassiné par ses serfs ?).

Le mot d'Hèraclite : «Des pires dissonances, la plus belle harmonie».

Certes, ce n'est pas facile. Mais celc vaut qu'on s'y applique. Si vous mettiez dans vôtre art les forces passionees que vous brûlez, hors du lui, vous seriez un grand artiste. Mais cela n'est possible que par un effort d'heroique oubli de soi dans l'oeuvre d'art".

Desigur, cîteodată, Rolland știe să adauge persuasiunii subtile un tot mai net, aproape sever, necesar spre a smulge pe nestatornicul Istrati temerilor sale interioare :

„Je n'attends pas de vous des lettres exaltées, j'attends de vous vos oeuvres. Nous sommes faits pour oeuvrer. Réaliser l'oeuvre, plus durable que vous, plus essentielle que vous, dont vous êtes la gousse. Le reste, comme dit Shakespeare (qui a donné l'exemple...), le reste est silence..."

Scrisorile sînt presărate cu observații despre firea omului Istrati de o exactitate surprinzătoare, dat fiind că pînă în toamna lui 1922 cei doi scriitori nu se văzuseră încă la față :

„Vous êtes un terrible homme, beaucoup trop rempli de vos passions pour bien voir les autres âmes, et qui attend du monde ce qu'il projette sur lui son désir. Vous criez à l'injustice, parce que le monde ne vous rend ce que vous lui donnez. Vous donnez beaucoup, c'est vrai ; mai vous exigez beaucoup ; et vous ne voyez pas qu'un tel don impérieux est une atteinte à la liberté des autres (...) Pauvre Istrati, que de malentendus auxquels s'est heurté dans notre Occident votre nature plus qu'aux trois quarts orientale ! Vous les jugez froids, rétrecis, sans coeur. Et ils vous jugent sans mesure, à vous. Vous avez vôtre mesure, à vous. Et ils ont leur coeur. Vous êtes, les uns et les autres, ce que vous êtes. Vous ne vous changerez pas mutuellement. Il faut tâcher de vous comprendre et de vous accepter".

Punctul culminant al acestei prime părți din corespondență îl constituie, neîndoielnic, scrisorile despre *Kyra Kyralina*. La 23 decembrie 1922, Rolland scrie lui Istrati aceste elogii, devenite curînd publice ca introducere la prima ediție franceză a romanului :

„Mon ami, je n'atends pas d'avoir du temps pour vous écrire... Je ne puis pas attendre après avoir dévoré Kyra Kyralina *au milieu de la nuit. Il faut que je vous le dire tout de suite : c'est formidable ! Il n'y a rien dans la littérature d'aujourd'hui qui soit de cette trempe. In n'y a pas un des écrivains d'aujourd'hui — moi compris, tous compris, — qui soit capable de l'écrire".*

Despre imensul succes al romanului (în parte inexplicabil, azi), despre vilva stîrnită în toată Europa occidentală — nu e locul a vorbi acum. Relațiile dintre Rolland și proaspătul favorit al cititorilor francezi se mențin în continuare afectuoase pe durata cîtorva ani. Rolland devine — din dragoste pentru Istrati — sprijinul lui cel mai important, însărcinîndu-se cu recomandarea, publicarea, republicarea operelor acestuia. Nu se poate spune că o face fără umor, fără superioara înțelegere a omului în vîrstă, copleșit de geniul iritant, nepractic, confuz al prietenului său. Rolland, fiu și nepot de notar, mi se pare, își pune în joc priceperea juridică spre a lămuri tulburele relații de afaceri ale lui Istrati, absolut incapabil să se descurge singur. Din roman dostoievskian, corespondența celor doi se transformă în acești ani într-un tipic roman francez. Spiritul de ordine occidental are preponderență asupra exaltării orientale. *„Ne brûlez ne déchirez rien !* — scrie Rolland la 20 noiembrie 1923. *Mettre de coté. Vous reviserez votre jugement plus tard".* Panait Istrati e gata oricînd să-și distrugă manuscrisele neizbutite, cade pradă disperării pentru cel mai mic semn de insucces. Rolland veghează la starea sufletească a mult mai tînărului său confrate ca un părinte la căpătîiul copilului său. Nu-i corectează numai greșelile de gramatică ; dar și pe cele de comportare, îl sfătuiește să nu-și riște fericirea familiară pentru nu știu ce imaginare tentații, îi oprește să se risipească. Uneori termenii sînt foarte duri :

„Je n'aime pas que vous brandissiez à tout propos le mercure de votre vie (...) Si la vie vous est en charge, si vous ne l'aimez pas assez pour braver toutes les déceptions, les contrarietés, allez vous faire tuer en Roumanie pour votre peuple opprimé — ou pour quelque autre grande cause, supérieure à votre vie et à votre personalité ! Mais pour une de vos passion, pour un plaisir, pour vous même... non ! non ! et non !... Cela je ne l'excuserai jamais chez un homme de votre âge, de votre vigueur d'esprit, et de votre expérience".

În octombrie 1927, Panait Istrati întreprinde întîia călătorie în Rusia sovietică de unde trimite scrisori entuziaste. Revine în Grecia, pentru un timp, primit triumfător de stînga elenă, ține discursuri, ia parte la meetinguri și la marșuri. Romain Rolland, cu mult mai experimentat, și din nou cu o rară intuiție a firii omului care era Istrati, surprinde printre rînduri accente rău prevestitoare.

Două luni mai tîrziu îi atrage atenția, în spiritul unui umanism caracteristic pentru generația lui Rolland, asupra interpretărilor greșite pe care firea aprinsă a lui Istrati le-ar putea da unor aspecte din revoluția rusă.

În spiritul aceluiași umanism, puțin secol XIX, Rolland va adăuga în mai 1929 :

„Mon action est en dehors de toute révolutions, de toute nation. Elle este „religeuse" — au sens humain général et universel. Je n'en sortirai pas pour m'associer aux polemiques d'un parti. Si vous voulez que j'écrive à Stalin (ou à quelque autre capable de lire mon français) je le ferai à titre individuel et indépendant, comme je fais toujours".

Primele semne ale încordării raporturilor dintre cei doi sînt deja conținute în scrisorile din vara lui 1929. În aceeași vară, Istrati publică un interviu în *Nouvelle Revue française* și cartea *Vers l'autre flamme*...

În *Vers l'autre flamme* există și două pagini în care Panait Istrati face un portret însultător unei femei la care R.R. ținea foarte mult și pe care I. o cunoscuse la Moscova. R.R. îi scrie la 7 și la 15 martie 1930 două scrisori categorice în care îi cere socoteală. Se simte adînc lovit, ca prieten, ca sfătuitor, ca sprijinitor al tînărului său confrate :

„Adieu. J'ai d'autres conceptions de la loi de l'amitié. Vous y avez manqué. Je ne me brouille pas. Je brise".

Cu aceste patru fraze corespondența celor doi scriitori se întrerupe pentru aproape patru ani. Șapte scrisori — dintre 1933 și 1935 — nu mai reușesc să reînnoade firul rupt. Deși afecțiunea reciprocă nu pare cu desăvîrșire moartă. La 28 martie 1935, Rolland îi adresează lui Istrati, la București, ultima scrisoare ce ni s-a păstrat (și probabil, ultima scrisă, fiindcă la 13 aprilie 1935, I. a murit). Regăsim ceva din tonul cald, amical, bine-intenționat de totdeauna, ceva din încercarea bătrînului și înțeleptului Rolland de a aduce pe calea cea bună pe veșnic tînărul și nestatornicul Istrati :

„Malheureux que vous êtes, quelle folie vous tiens donc englué dans la politique où vous ne comprenez rien, où vous n'avez jamais rien comprise ! Vous ne savez qu'y être l'instrument aveugle et déréglé des pires politiciens ! Vous n'y faites que du mal aux autres et à vous. Ecrivez vos récits ! S'il est un salut pour vous, il ne peut être que dans l'art".

Era însă prea tîrziu. Pentru oameni ca Istrati, totdeauna e prea devreme sau prea tîrziu.

Nicolae MANOLESCU

GHEORGHE TOMOZEI

Condamnatul și umbrela

El știa. Înainte de clinică
a pus în cartea la care tocmai
citea un semn. Și-a agățat de braț
o umbrelă (nu ploua)
și a traversat strada. Ca și cum
ar fi de neînchipuit să mergi în moarte
fără umbrelă, ca și cum
drumul pe care-l parcurgea era de o
blîndă banalitate,
cu vehicule de nichel
și stewardesse cu pulpe
confortabile. El așeza
înaintea morții
arhaica spaimă de moarte...

La fel

Femei cu dulci
articulații
se trag din mănuși
cu orbitor de goale unghii.

La lumina lor
îmi trag și eu din pleoape
lacrimile diforme
ca bătrînii polcovnici
cu picioarele înfipte în burta
ordonanțelor
ce-și trag cizmele
roșii de sînge...

Maria

S-au iubit cu prea plin
bărbatul împăroșat și muierea
rămasă în pragul icoanii.
luminîndă ca mierea
cum peste o plinsă pînză de in
cade gresia unei pisanii.

Iubire — citeau cronicarii pe buza
domnului Ștefan cel Mare, cel Sfînt
și cel Plop
și a Mariei din Mangop
repede dusa...

El a plîns-o cum s-a priceput
îngropat într-alte muieri, ca în lut.

Se pretinde c-ar fi
iubit doar Marii...

La feminin

Toamna, seara,
cerul și ceara
picură ora
stelei Alcora.

Pînă cînd neaua.
pasărea coarbă
își lasă oaua
în cuib de iarbă,
iubirile, ranele.
le-astup cu palme
arse de piroanele
duselor psalme.

În tine răsună
palidă, ora
amîndorura.
prințesă nebună
de Elsinora...

Soldat

„Raportez că n-am fost împușcat
cu dificultate, ci pur și simplu.
Mi-au furat căpățînile de zahăr
din cartușieră, poza cu muierea goală
și cetatea de-o cucerisem
ieri. Nu-s supărat că m-au spart
cu caii și că îmi poartă pielea,
dar nu mai îndur să-i văd cum îmi beau
zăpada
din gamelă..."

Desen de VERA HARITON

jurnalul unui martor ocular

Despre cunoașterea de sine

Se pare că în ceea ce privește cunoașterea de sine, aproape toate filozofiile sînt de acord. Dacă nu te cunoști pe tine însuți, nu poți să cunoști nimic. Într-adevăr, ar fi o nebunie să credem că cine nu se cunoaște pe sine ar putea cunoaște universul.

Cunoașterea de sine este atît de dificilă fiindcă noi refuzăm, de fapt, să ne cunoaștem. Dintr-un motiv sau altul, noi socotim realitatea neconvenabilă. Frica de noi înșine e la fel de mare ca și frica de moarte. Atunci mintea își propune să evite confruntarea cu realitatea. Gîndirea are viclenii ei inimaginabile, noi refuzăm cunoașterea adevărată și inventăm o alta, superficială, de ochii lumii. Gîndirea creează înadins probleme false, noi ne dedicăm acestor probleme false cu trup și suflet în timp ce realitatea rămîne ignorată. Ne creăm o imagine despre noi înșine și credem că acea imagine arbitrară ar fi adevărul. Una e de pildă sensibilitatea reală și cu totul altceva sensibilitatea creată de minte. Mintea creează valori false, de aceea intrăm atît de ușor în confuzie.

În puținele mele clipe de tăcere și înțelepciune am văzut cum încerca mintea să denatureze realitatea, să creeze o imagine pe care sensibilitatea, dacă există, o refuză. Atunci am descoperit că mintea e mediocră și lașe, că mereu încearcă să denatureze realitatea. În popor există expresia „i-a stat mintea" : în momentele decisive mintea se retrage înfricoșată, e incapabilă să înțeleagă o situație dramatică în fața marilor probleme, mintea dezertează. Sigur, gîndirea e inevitabilă. Dar noi nu trebuie să devenim robii gîndirii ci s-o înțelegem pînă la capăt.

Mintea a creat în decursul anilor, o imagine despre noi înșine, și pentru a ne cunoaște în esență trebuie să distrugem această imagine.

Noi nu trebuie să cunoaștem această imagine, falsă, ci realitatea pe care o ignorăm. Dacă noi ne confundăm cu această imagine, nu ne vom cunoaște mult și bine. Am descoperit la un moment dat că imaginea pe care o creează mintea despre mine, nu era cea adevărată. Dacă mă luam după amăgirile minții eram un om perfect. Mintea încearcă să ne măgulească, de aceea ea își propune să ne ofere o imagine cît mai plăcută. Credeam că eram bun — și nu eram. Credeam că eram generos — și iarăși nu era adevărat. Toate calitățile mele erau niște cadouri pe care ipocrita și vicleana minte ținea să mi le facă. Am înțeles că eu n-am nici o legătură cu calitățile mele, că dacă le scutur puțin, ele ușor se destramă.

Chiar acum, cînd scriu aceste rînduri, văd cum mintea, perfidă, încearcă să mă îndepărteze de realitate. Mintea e în stare să-mi ofere și sublimul de dragul ignorării realității. Mintea îmi spune : „Nu te mai dojeni atîta. Tu ești un om minunat, copleșit de patima adevărată". Dar e oare adevărat ? Sînt eu obsedat de adevăr ? Sau mintea încearcă să mă amăgească, să mă îndepărteze de la problemele mele mizere și mediocre ?

Am fost uimit de îndîrjirea cu care cei mai mulți oameni refuză să se cunoască. Se tem de cunoașterea de sine ca dracul de tămîie. Pe unii dintre ei cunoașterea de sine îi jignește, o socot o ofensă. Egoiștii cei mai înrăiți se cred capabili de cele mai înalte sentimente, pentru nimic în lume n-ar renunța la această imagine falsă. Această imagine falsă li se pare lor lucrul cel mai important, sînt capabili de orice sacrificiu, numai și numai ca această imagine falsă să supraviețuiască. Am văzut oameni care, și-n agonia morții, mormăiau cuvinte trase de păr, neadevărate, atît de adînc se înrădăcinase falsul în ei. Sînt criminali care mor cu conștiința liniștită atît de mare poate ți puterea auto-amăgirii. Împărăția sumbră a iluziilor este nemărginită, trebuie să avem curajul de a ne elibera de iluzii. Iluzii în legătură cu sensibilitatea noastră. Iluzii în legătură cu generozitatea noastră. Chiar și dorința de a ne elibera de iluzii poate să fie o altă iluzie, la fel de primejdioasă.

Adeseori noi nu ne luptăm cu probleme reale, ci cu probleme născocite de minte, aici e toată grozăvia. Atunci intrăm într-un impas cumplit, fiindcă noi căutăm soluții la probleme care nu există. Căutarea acestor soluții ne creează apoi iluzia seriozității. O minte înfricoșată se alimentează încontinuu cu o existență iluzorie, se hrănește în mod artificial, ca pe un muribund. Am văzut că mulți oameni sînt sensibili fiindcă și-au imaginat că sînt sensibili, în realitate sînt reci ca gheața. Sensibilitatea lor e o formă a vanității „X e sensibil. De ce să nu fiu și eu sensibil ? X e îngrijorat de soarta lumii. De ce să nu fiu și eu îngrijorat ?". Ei duc pînă la capăt o cruce care le este străină. Un om cu adevărat sensibil își recunoaște lipsa de sensibilitate, nu se amagește.

De la o vreme, eu am început să suspectez mintea, să n-o mai cred suprema autoritate. Am văzut cum mintea m-a trădat în fața morții, am văzut cum mintea mi-a denaturat realitatea. Mintea pune ideea, cuvîntul, simbolul, imaginea înaintea realității. Nu degeaba se vorbește despre „năluciriie minții". Mintea e memorie — memoria a trecut — mintea privește toate problemele noastre prezente cu ochii reci ai trecutului. Mintea poate să nască amintiri, regrete, obsesii, stări de spirit — tot ce vreți — inteligență niciodată. Cunoașterea de sine începe odată cu înțelegerea limitelor minții.

Teodor MAZILU

tineri autori

Ion Leţu şi Dumitru Udrea

Am fost ispitit să atribui un alt sens, mai ambiguu, sintagmei barbiene, după citirea versurilor a doi poeţi (unul moldovean, Ion Leţu, altul oltean, Dumitru Udrea) încă neconsacraţi dar care, în această perioadă balcano-algebrizantă a poeziei noastre, se aşează în umbra versului lui Blaga.

Ion Leţu, mai „naturist", are voluptatea „subetajelor", închipuindu-şi, probabil, lumea ca pe o „selva oscura". Elementul valoros al poeziei sale, încă nefiltrate, este plăcerea pe care i-o provoacă întocmirea stihului, plăcerea care e reflectată cititorului în protecţia unui zîmbet benign, grevat de aşteptări.

Deşi foloseşte aceeaşi recuzită biogeografică, Dumitru Udrea nu ocoleşte elementul mitic şi nici nu se sfieşte a adăogi un sens aproape metafizic faptului natural desfăşurat cu încetinitorul.

Poeziile de mai jos nu sunt desigur semnele unor revelaţii. Publicarea lor poate fi însă un îndemn.

Leonid DIMOV

ION LEŢU

Atinge cuiele...

Deschide aşadar toate ferestrele
Să te desbraci apoi lîngă oglinda ovală
Şi încet, unul cîte unul
Atinge pentru topire
Cuiele uitatului în răstignire
Numai pe cel dela picioare
Să nu uiţi, pe cel dela picioare cu ştire
Cu smeura sinilor să-l săruţi
Începînd un alt ritual
Cel al învesmîntării...

Şi-acum...

Inima bradului s-a tîrguit
O veveriţă s-a topit într-o nucă
După ce au simţit cît de gustos e pămîntul
Vulpile adulmecă gerul bobotezii
Pe mlaştină, rupte de copii
Trestiile îl fluieră pe dumnezeu.

Prietene al meu
Tu cu ochi de clopot
Aşteptă să ningă din viori
Invidiază-mă.
Plec.

La Nisipuri...

La Nisipuri femeile
Dorm pe frunze de nuc
O lespede încinsă este
Streaşina lui septembrie
Prin locurile acestea
A trecut Isus
Binecuvîntînd urcuşul mrenelor
Spre împuiere
Eu invidiez unghiul cocorilor
Şi şarpele ce-şi sărută prada
Între două muşcături
Purtăm vîrşele goale
Şi ocolim casele duşmanilor
Grăbind spre cazanul de ţuică.

Mute clopote albe

Prietene azinoapte s-au trezit liliecii
Placentele acelea oarbe
Lepădate de crepuscule
Rănindu-mi liniştea şi somnul
Cineva va fi furat echinoxul de sub ierburi
De n-am văzut cum lacrimile îngerilor
Au rămas suspendate-n cireşi
Mute, clopote albe...

DUMITRU UDREA

Cîntec de pasăre oarbă

Cîntase cucuveaua pe uluci
Şi eu aşteptam nedumerit,
S-apari în umbra stîlpului —
Licăr de bani îngropaţi.

Dar nu te-am mai văzut
Şi-n urma ta,
Iarba fusese arsă
De jocul ielelor.

Cîntec surd

Cînd orbul din vise
Îmi ţine noaptea la uşă,
Strig în infernul vocalelor
Cu limbă otrăvită de şarpe
Nevenita dragoste ce doare
Şi fug în neştire
Spre frumoasa-urîta
Cîmpie ce-adoarme.

Lied

În iarna din lupi,
Amurgul pîndeşte un ochi
Cu-nfăţişare de pasăre murind.

Dăruit icoanei orbite,
Somnul răsucit în melci
Se tînguie bolnav
În zbateri de lună.

Desen de VERA HARITON

ION SIRETEANU

Propunere pentru o mireasă

Ajungînd la cîte o casă, mama bătea puternic în poartă, deschideţi, deschideţi, zadarnic, nimeni nu venea să deschidă, un colţ de perdea se ridica, numai o clipă, căci la loc, o uşă scîrţîia depărtat, se auzeau bufnituri înnăbuşite, tăcerea încremenea în jur, casa aştepta ca un animal la pîndă, se auzea un zornăit furios, cîinele se năpustea afară din cuşcă, lătra înecat, vecinii scoteau capul pe ferestre, ce este ?, ce ?, se retrăgeau speriaţi, a venit, a venit, şoapta alerga, se auzeau zăvoare cădînd, paşi fugiţi peste praguri, mustrarea blîndă a femeilor, nu ieşi, nu ieşi, o lovitură, linişte. Mama bătea din nou. Cei din casă auzeau loviturile, lingura încremenea în aer, nevasta se furişa spre lampă, trăgea firitul în jos, mişca puţin colţul perdelei, a venit, a venit, vorbele fosneau uscate, copii se lipeau de pereţi, cel mic dădea să ţipe, bărbatul se încrunta, fă-l să tacă, fă-l, îl făcea, alerga spre leagăn, îi dădea să sugă, îl potolea. Mama vedea lumina micşorîndu-se, auzea voci nedesluşite, poate n-au auzit, poate, presupunea, se apleca peste poartă, ridica zăvorul, cîinii se sufocau în lanţuri, lătrau, nu-i lua în seamă, mergea şi striga, deschideţi, deschideţi. Uşa se crăpa sfios, se închidea la loc, un copil apărea

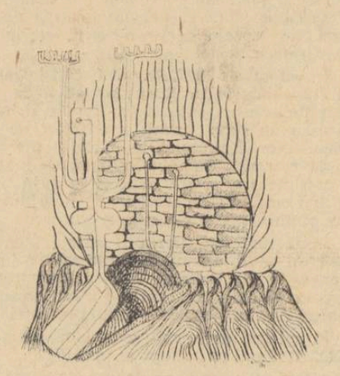

în prag, o clipă, două, fugea înapoi, se auzeau îndemnuri şoptite, du-te, du-te, se ducea, crăpa din nou uşa, nu e nimeni acasă, nu e nimeni, spunea, spunea şi din cînd în cînd privea în urmă, se intimida fugea în casă, mama zîmbea înţelegătoare, bătea în uşă cu putere, deschideţi, deschideţi, se deschidea, apărea nevasta, cine e acolo, cine e ?, se bucura, Doamne, e vecina, Doamne, mîinile pocneau una de alta, se repezea spre mama, toc-toc o sărută, Ioane, Ioane, ştii cine a venit, cine ?, bărbatul nu ştia, voia să afle, ieşea în prag, bună ziua, bună, poftiţi în casă, poftiţi. În casă stăruia spaima, copii şedeau ghemuiţi în paturi, duceau mîinile la ochi, cine e ? cine ?, întrebau gîfîind, e vecina noastră, mama se entuziasma, îi lua în braţe, îi întreba cum îi cheamă, îi sărută.

★

Era într-o după amiază de duminică. Dis de dimineaţă, profitînd de forfota din jur, mă strecurasem în cămăruţa asta, pînă la mine răzbătea un murmur trist şi nedesluşit, era cald şi aerul era strîmt, praful plutea în jur, înnăbuşea. Lipii ochiul de crăpătura făcută în zid, Treptat, treptat sala se umplea ca o fîntînă noaptea, bărbaţii urcau scările încetişor, nu voiau să se împiedice, nu voiau să-şi rupă giturile, ţineau biletele în mînă, din cînd în cînd furişau privirile spre ele, unde e locul meu ?, unde ?, îl găseau, se aşezau încind pe scîndurile şubrede, desfăceau ziarul, citeau. Cîte unul îşi găsea locul ocupat, se oprea nedumerit, citea numărul de pe bilet, prindea curaj, se învîrtea printre rînduri, aştepta plin de nerăbdare, celălalt nu-l vedea, ţinea privirile în jos, ce loc aveţi dumneavoastră ?, ce loc ?, se bîlbîia, se scula, însul îşi ocupa locul, scuzaţi, scuzaţi, tulbura un rînd întreg, unii se ridicau scrîşnind în picioare, alţii se înghesuiau, staţi jos, staţi jos, voci anonime răcneau din spate, nu se sinchisea, trecea mai departe, călca femeile pe picioare, se lovea de genunchii, tari ai bărbaţilor, pardon, pardon, se murmura în grabă, se aşeza. Cei veniţi mai demult şedeau pe băncile de lemn, mîncau seminţe şi scuipau printre dinţi, hai la seminţe, hai, vînzătoarea trecea prin faţa rîndurilor, mîini disperate se întindeau cereau nerăbdătoare, pungile lunecau deasupra capetelor, capetele se plecau speriate, pe alocuri răzbăteau risete, ce e ?, ce e ?, ceilalţi se interesau se întorceau curioşi, zîmbeau, acele ceasornicului se mişcau încet încet, uşile se închideau, femei albastre trăgeau draperiile, totul era gata, mulţimea aştepta. În mijlocul sălii se afla urna. Din cînd în cînd, oameni îmbrăcaţi sărbătoreşte veneau, netezeau grijulii faţa de masă, băteau cutia pe toate părţile, schimbau impresii între ei, arătau cu mîna în jur, mulţimea îi accepta nepăsătoare, mai cercetau încă o dată urna, plecau. Afară, la porţi, se auzeau strigăte, daţi-ne drumul, daţi-ne drumul, zadarnic, nu mai erau locuri, sala era arhiplină, unii şedeau în picioare, alţii îsi puseseră hainele jos, se întinseseră pe ele, aşteptau. La balcon, pe scaune aduse din camera de sus şedeau doi oameni în negru, nepăsarea le împietrise pe feţe, priviri nenumărate îi căutau, cine sînt ?, cine ?, răspunsul alerga şoptit, un fior de respect străbătea sala, unii erau disperaţi, de ce nu se uită la noi ?, de ce nu ştiau, cei doi şedeau neclintiţi, arareori aruncau cîte o privire în sală, oamenii se înclinau pînă la pămînt, bună ziua, bună, buzele se mişcau stîngace, ochii luceau respectuoşi, răspundeau, ne-au răspuns, ne-au răspuns, se simţeau fericiţi, se simţeau importanţi, jubilau. Orele erau înaintate, serbarea nu mai începea. Mulţimea prinse să fiarbă, unii băteau din palme, alţii strigau, aplauzele plesneau înciudate, murmurul creştea. Mama trecu fugind prin faţa urnei, uite-o, uite-o, plesniră strigăte încîntate, aplauzele ropotiră, mama se fistici, puse privirile în pămînt, duse mîna la ochi, ruşinată, fugi. În urmă, sala hohoti, urieşeşte, bărbaţii rîdeau, se băteau pe genunchi, se prăbuşeau pe spate, se îndoiau spasmodic de mijloc, femeile se strîmbau acrite, mare ispravă !, mare ispravă !, toţi se distrau, grija pîndea însă, ochii se furişau spre cei doi ce fac ?, ce fac ?, nu făceau nimic, şedeau mai departe solemni, buzele schiţau un zîmbet stăpînit, zîmbeau, cei de jos se bucurau, rîdeau acum mai puternic, triumfau. Deodată în sală apăru familia tata păşea în frunte, fraţii îl urmau respectuoşi, cravatele îi sugrumau, emoţia îi năucea, mergeau orbeşte, se împiedicau, sute de ochi îi căutau, îi cercetau cu migală, asta îi stînjenea, hainele se făcuseră de piatră, stofa se freca aspru de trup, pantofii scîrţîiau, simţeau nevoia să-şi spună ceva, îşi spuneau tot felul de prostii, se aşezară pe primele scaune, picior peste picior, mîndri acum, aşteptau. Auzii în preajmă un zgomot, trupul se încordă, venea cineva ?, nu mă înşelam, una din mătuşi intrase în camera vecină, stringea feţele de masă, le împăturea. Pînă la mine ajungea foşnetul sticlei mototolite în grabă. Lipii ochiul de spărtură, privii mai departe. Se făcuse linişte, mulţimea privea atentă, cei din spate nu vedeau bine, duceau palmele la urechi, încercau să se înalţe pe virfuri, zadarnic, cei din spate nu-i lăsau, staţi jos, staţi jos, şoapta plesnea, şedeau, bărbaţii priveau, priveau şi mîncau seminţe, femeile încremeniseră cu palma la gură, copii îşi sugeau liniştiţi degetele, aşteptau. Mama şedea emoţionată lîngă urnă, spaima o înfiora în răstimpuri, o mulţime de chipuri se întindeau în jur, capete lîngă capete, umeri lîngă umeri, figuri nenumărate şi multiplicate nebuneşte, căuta un semn prietenos, căuta un sprijin, zadarnic, nu găsea, mulţimea aştepta împietrită, ochii sticleau. În sfîrşit îşi luă inima în dinţi, băgă mîna în urnă, căută biletul dorit, unde era ?, unde ?, nu-l găsea, mîna fremăta în gol, unde era ?, unde ?, îl găsi, îl scoase afară, îl ţinea în mîini şi mîinile tremurau. În sală se făcu o linişte cumplită, hîrtia foşnea uşor, mîna încremenise înghemată, răsuflarea aştepta, la ferestrele de lîngă tavan se ivi ră capete curioase, cei de afară rupseră poarta, se căţăraseră pe ziduri, se răsturnau reciproc, se bruftuluiau, trupurile cădeau la pămînt, bufneau. Mîna tremura uşor, ţinea biletul încleştat, nu îndrăznea să-l deschidă, care o fi numele ?, care ?, se întreba emoţionată, mulţimea aştepta, nerăbdarea sporea pe nesimţite, îl desfăcea încet, încet, pe la jumătate se opri, nu mai pot, nu mai pot, şoptea, o cuprinse o spaimă cumplită, trînti biletul în urnă, duse mîinile la ochi, fugi. La început, sala încremeni de uluire, apoi explodă indignată, înşelăciune, înşelăciune, strigau, se ridicaseră în picioare, agitau pumnii în aer, se înroşeau de furie, unii fluierau alţii băteau cu bocancii în podele, cei de afară loviseră cu pumnul în ferestre, sticla plesnise în ţăndări, băgaseră capul prin spărturi, priveau. Tata se ridicase în picioare, nu spunea nimic, nu făcea nici o mişcare, şedea şi privea, înjurăturile cădeau pe lîngă el, se zvircoleau, o clipă, mureau, aştepta ca mulţimea să termine, nu termina, femeile ţipau, zgîriau aerul cu unghiile, bărbaţii înjurau. Atunci tata făcu un semn, pe margini se ivi ră oameni verzi, nu făceau nimic, unul cîte unul apăreau, se aşezau în linie dreaptă, priveau şi tăceau, se făcuse un zid verde, furia mulţimii se lovea de el, căuta să-l frîngă, zadarnic, nu putea, treptat treptat se domolea. Oamenii se aşezară la locurile lor, mai discutau încă, mai protestau în surdină, ici colo plesnea cîte o înjurătură, o clipă, două, apoi murea, omul se trezea într-o mare de linişte, dădea din mîini obosit, renunţa, se aşeza la loc, tăcea. Se făcu o linişte domoală, înfrîntă. Mama apăru din nou, păşea trufaşă, rotea privirile în jur, sfida, mulţimea se cuminţise, unii ţineau ochii în pămînt, alţii îşi frămîntau nervoşi degetele, aşteptau. Cu mişcări sigure, mama băgă mîna în urnă scoase un bilet, îl despături şi citi numele fetei, sala izbucni în aplauze politicoase, palmele se lipeau una de alta anemic, neciştigătorii cîrteau pe ascuns, protestau în şoaptă, unii fluierau, alţii înjurau şi se ascundeau în spatele celorlalţi, femeile păleau. Mama îşi roti privirile prin sală, unde e cîştigătorul ?, unde ?, un ins coborî treptele în fuga, cobora şi privea trufaş în jur, mama îl primi bucuroasă, îl îmbrăţişă, te felicit, te felicit, însul luă biletul în mînă, îl ridică în sus, îl arătă la toată sala, mulţimea se încălzise, entuziasmul topise duşmănia, bravooo !, bravoo !, ovaţionau, unii agitau braţele în aer, făceau semne prietenesti cîştigătorului, zadarnic, nu răspundea, aplauzele filfîiau pe lîngă pereţi, draperiile lunecară pe sîrme, uşile se deschiseseră, serbarea se terminase. Apoi treptat, treptat sala se goli, oamenii se înghesuiau spre ieşire, maşinile huruiau gata de plecare, uşile se mai trîntiră un timp, se făcu linişte. Mă strecurai prin spărtură în sală. Treptele de lemn erau goale, goale şi murdare, aerul stăruia greoi, hîrtii erau risipite pretutindeni, coji de seminţe înfloreau podelele, măturile foşneau. De undeva, poate de la uşile laterale, venea un fior de frig, mă învăluia din cap pînă în picioare, tremuram. Curios, mă îndreptai spre biletul uitat pe masă, oare cine cîştigase, mă întrebam. Atunci, de undeva, de pe treptele de sus, o femeie albastră se opri din măturat, întoarse capul şi mă privi alarmată, ce cauţi acolo, ce cauţi ?, nu ştiam. Am pus capul între umeri şi am plecat.

IOLANDA MALAMEN

Corurile

dispare noaptea în grădini
feroce stele muşcă cerul
eu viaţa din porunca ta
o las drept pradă toamnei lungi
şi aurite guri de păsări
vorbesc în cor despre boemă
ca despre uşa casei tale
zidită între două flori
filozofînd pe lespezi mari
destinul unei aurore
doar păsările cer în cor
să uit anonimatul nopţii

Epistolă

ţie duşman al zăpezilor
cu zeci de geometrii
ţie slăbit copac în furtună
şi ţie necunoscut al cîmpiei cereşti
vă scriu că animalele
dorm într-o mare neştiinţă de somn
tîrziu am vorbit
cu îngerul geamăn al îngerului
şi în calea mea albă
mureau liniştite poveri
doamne de mila pămîntului
apără corăbiile şi pacea
cîndva dintr-o tăcere
să blestemi numai taina

Frig

univers de izvoare şi plante
plecări spre cer se întîmplă
ca niciodată de singure
ce frig se înalţă din munţi
şi uriaşa mea frunte atinge perfecţiunea

RODICA PASCU

Eternă

Vai, zeul meu prea înţelept şi blînd
mi-ai toropit dorinţa de-ncarnare
cînd spre păşuni de linişti navigînd
te văd lucind cu lumea la picioare
în vreme ce
eu chinuind în cărnuri
mă zbat în tremur agitat de fiară
mîntindu-mă că poate mîine ţărmuri
de preavisare pline mă-nconjoară ;
Azi, mă aplec smerită-n faţa ierbii
care din tine lunecînd spre mîine
va sătura şi oile şi cerbii
cu nesfîrşirea-ţi dulce ca o pîine.
Tu ai să pleci şi eu am să rămîn
ori tu rămîi şi eu voi naviga --
e-acelaşi gest de ritual păgîn
în care ceasul nu ne va ierta.

Desene de EUGEN GRUESCU

Suferinţă în cerc

Cercul Doamna
Domnilor,
numai cercul ne răsfaţă,
dincolo în infinit
atîrnăm de nici o aţă.
Nici o luntre
nici un pas
colorat de umblătură,
doar tăcerile din glas —
sfîntă cuminecătură.
Unu, doi, stimată Doamnă
înc-un pas distinse Domn —
triul mersului de roată
poate va plesni în somn
tremurînd deasupra roţii,
spăimîntaţi de lunecare
poate-ngemănaţi cu morţii
vom pluti fără picioare.

STELA VINIŢCHI

Ca şi cum

Ca şi cum am putea ridica
glasul peste vuietul cald
de pămînt,
globule roşii ieşite la lumină
anunţă la capătul zilei
incendiul ; ca şi cum am putea
spune aici e mai răcoare, să ne oprim,
sînt mai lungi leagănele uitării,
ca şi cum am fi nenumăraţi
şi ne-am putea face peste aburi
şi galbene roci
semne sfinte.

Stingere

Aproape răsucită ora; aproape stins;
rasă-n oglinzi, clipirea se desdoaie
şi lacomă sînt
de foşnirea căderilor lungi.

Între nopţi se-ntăreşte răcoarea,
ce linişte
în virful picioarelor umblînd
prin coridoare noi de ploaie.

Varuna, Varuna, încăperile
sînt încă luminate,
raţe sălbatice se-aud
ca din nămol.

MARIUS VULPE

Ei

Prea tîrziu te-ai strecurat tiptil
Porţile inimii s-au închepezit
Iar scoica palmei tale
Nu poate să dezlege gerul
Pietrificat în roşul purpuriu
Ce altădată se zbătea năvalnic
Asemeni jocului pe care-l face marea
sărutînd nisipul
Tăcut precum e moartea, sau ca tine
Iubita mea, pustie eşti de-aceea
Nebănuită care o credeam
Clipind şăgalnic sub corola buzelor
Sau albă visătoare luminînd
Vacarmul surd ascuns răscolitor

Regăsire

Cum vine timpul cînd alergi cu capu-ntors
Privind la tot ce-a fost un început iar
depărtările
Revin strălucitoare
Iubirea-visul-vrerea ori dorinţa
Ard incrustate în rubin deapururi
Dar paşii sunt la fel de speriaţi
Ca şi atunci cînd au pornit întîia dată
Aşa se regăsesc pe drumul vechi
Ce astăzi doar mai curge-fără mîine

Lapidatul

Încet-încet ajung acolo
Unde se desghioacă şoapta de culoare
Şi-nchipuirea plînge c-a pierdut
Menirea-i vibratilă,
Acum cînd asfinţeşte-n mine rîsul
Iar mugurii se nasc uscaţi
Mai albă este-n ochii voştri spaima
De-a nu cădea-n singurătatea
Pe care lapidatul v-a lăsat-o
Acoperit cu pietre

ILIE TUDORA

Jertfă pentru coperţi

Cîndva voi adormi în uitate coperţi
ca un gînd umilit de cuvinte
aşteptînd să vii să mă ierţi
să-mi cînţi spre leagăn aduceri aminte,
Şi-ntr-un alt tîrziu mă vei pune la loc
poate şi mai copil ca-nainte
nevăzută să plîngi, nevăzut să mă joc
prin cenuşă fierbinte.

Şi iar mă vei lua din mîna — întîmplării
întrebîndu-mă ceva ce ştii dinainte
eu cu altă-întrebare în juru-întrebării
îţi voi face din tăcere veşminte.

Jertfă pentru Orfeu

Du-te ! nu privi-înapoi,
Pădurea jertfa-şi cere...
Am plecat cu ochii goi
şi prinţ peste Tăcere

Mugur născut din stîncă
fără de ram şi cring
mergeam prin umbr-adîncă
alt cîntec să mi-l fring.

Mergeam precum o turmă;
trecînd de ţărmul verde
cînd am privit în urmă
nu mai aveam ce pierde.

În căutarea lui Țugurlan

(Urmare din pag. 1)

din partea lui Țugurlan, dacă nu la una de felul ăsta ?

Curios lucru, nimeni nu știu multă vreme ce se petrecuse de fapt, și cînd se află nimeni nu-l lăudă pe Țugurlan, unii fiindcă nu crezură că acest om ar fi ținut cu satul (toată viața fusese contra satului), alții fiindcă nu-și dădură bine seama ce cauză apărase Țugurlan, pericolul de care se vorbise trecînd peste ei în cele din urmă fără ca ei să știe cine îi ferise. Acei inși care veniseră cică ar fi pretins noului primar să adune vaci din sat și să le predea. Cui ? La prefectură ! De ce ? Despăgubire de război ! Țugurlan încercă la început să stea de vorbă cu ei cu binișorul. Aia însă, l-ar fi luat tare, ori execută ordinul, ori zboară de-acolo. Cum, ce ordin e ăsta, să iai omului vaca din bătătură ? Atita are și el, o vacă, fără ea moare de foame. Cu ce drept să i-o iai ? N-ajunge că unora li s-au luat caii și nu i-a mai văzut nimeni de-atunci ? Nu ne privește ! Nu vă privește ? Dar ce vă privește ? S-au luat vaci captură de război și acum vitele trebuiesc înapoiate. Și credeți că noi le-am capturat, ăștia din Siliștea ? Duceți-vă la ăi care au pus mîna pe ele și luați-le de la ei. Ce căutați aici să luați văduvei vaca din bătătură ? Dumneata ești membru de partid ? a fost atunci întrebat Țugurlan. Sînt ! N-ai să mai fii ! De ce, că vrei dumneata ? Da, fiindcă vreau eu. Și să părăsești îndată primăria. Și atunci Țugurlan cică ar fi sărit pe ei și i-ar fi bumbăcit.

A venit în urma lui unul Terente, tot un comunist proaspăt ca și Țugurlan care însă era cît pe-aci să semneze ordinul cu privire la aceeași problemă a vacilor. Dacă nu era Aristide să-i spună să nu semneze, cine știe ce-ar mai fi ieșit.

Apărîndu-l să nu fie exclus din partidul în care abia intrase și la care în mod ciudat Țugurlan începuse să țină, (el care nu ținuse niciodată la nimeni în afară de familia, rudele și unicul său prieten, Ion al lui Miai) bătrînul activist care îl atrăsese pe el să se înscrie cică i-ar fi spus să nu mai sară niciodată la bătaie, dacă vrea să poarte numele de comunist și să stea și să aștepte, fiindcă într-o zi o să aibă neapărat nevoie partidul de el și o să-l cheme. Trecuseră însă șapteopt ani de-atunci și nu-l chemase nimeni.

El la adunările organizației din comună nu se ducea, stătea în siloz unde cîștiga o pîine bună și venea acasă doar o dată pe săptămînă să-i aducă muierii de-ale mîncării. Pe băiat care ieșise foarte isteț, dar care nu învățase prea bine la examene și căzuse la o admitere la liceul industrial din Pitești îl dăduse pe urmă la o școală de mecanici de pe la Pălămida și acum era angajat acolo și se însurase.

XX.

Vederea lui Moromete îl înveseli pe Țugurlan. Avea aerul celui care tresare în adîncul ființei sale dîndu-și seama că în trecerea egală a zilelor, se întîmplă din cînd în cînd și cîte un astfel de eveniment, să dea adică peste tine un om cu care vei ieși în mod sigur din această scurgere cenușie a timpului și te vei ridica deasupra lui.

— Cîți ani sînt, mă, Țugurlane, de cînd n-am mai stat de vorbă, noi doi ?! zise Moromete mirat în loc de bună ziua.

— Păi, cîți că fie, vreo cincispe, răspunse Țugurlan la fel de uimit că acești cincispe ani erau pe-acolo pe-aproape prin preajma lor și nici nu băgaseră de seamă cînd trecuseră.

N-aveau decît să facă ei doi, un gest așa cu mîna, adică duceți-vă voi încolo de-aici, și viața lor să fi dat foarte simplu cu cincisprezece veri îndărăt.

Lîngă gară, pe dreapta, cum veneai dinspre Balaci mai trăia o veche cîrciumă, care nu făcea încă parte din trustul alimentației publice locale. Era plină de țărani sau mici funcționari cu treburi pe la gară, ca Țugurlan, sau pe la oborul de vite (care se ținea de două ori pe săptămînă pe o poiană de alături). Niște lăutari cîntau cîntece folclorice fără noimă, făcute de ei, în care apăreau cuvinte cum ar fi S.M.T., camion, cooperativă, amestecate cu leliță, frunzuliță și altele. Moromete asculta cu o expresie de extremă încîntare pe chip și aproape că uitase de Țugurlan, cu care se așezase la o masă să bea un pahar.

Țiganul lucra la MAT
Și venea acasă beat

gîlgîia milogit, însoțit de plînsetul scîrțîit al viorii, lăutarul. Mai pe urmă țiganul din cîntec o lua pe urmele țigăncii fugite cu un „boier" undeva la Calafat, intra în curtea acestuia și zicea :

Dă-mi boierule nevasta
Că mi s-a prăpădit casa

Iar acela îi spunea :

De-o vorbi pe țigănește
Eu ți-o dau cum se găsește
De-o vorbi pe românește
Îți tai capul ca la pește

Moromete mai ascultă cîtva timp apoi se întoarse și îi spuse lui Țugurlan :

— Cum vine asta, mă Stane ? Ce, la noi mai sînt boieri care să-ți taie capul ca la pește ? Ori țiganul nu lucra la *Mat*, zise el, ori ăla care îi luase nevasta nu era boier.

— Sînt cîntece vechi, îl scuză parcă Țugurlan pe lăutar, le-au aranjat și ei pentru acuma, dar se vede că nu le-au aranjat bine.

— Păi tot ce e vechi, zise Moromete, se aranjează în felul ăsta ca și cînd ar fi nou. Pe noi nu ne aranjează tot așa ? Cum Țugurlane, lovi el deodată cu mîna în aer, ca și cînd ar fi dat brusc frîu liber întregii lui gîndiri să nu mai pot eu să vorbesc ce vreau ?

Țugurlan nu se arătă deloc surprins. Privirea însă îi sticlea ascultîndu-l. Își amintea... Ocupațiunea lor mintală... Facultăți... Discursul domnului V. Madgearu...

— Poți să concepi una ca asta ?! reluă Moromete. Adică eu să tac și tu să vorbești, rolul meu rezumîndu-se doar să te ascult pe tine !

Țugurlan parcă rînjea. Dincolo de cuvintele sale, omul ăsta care nu mai era tînăr trăia parcă într-o veșnică nedumerire care nu era prefăcută, ci adevărată. Trebuia să-i răspunzi.

— Poți să gîndești, zise Țugurlan, după ce îl lăsă pe Moromete să aștepte cîteva clipe. Nimeni nu te împiedică, adăugă el. Ia model de la mine.

— De unde știi ?!

— De unde să știu ce ?

— Că nimeni nu te împiedică ?

— Ți-am spus, eu. Pe mine nimeni nu mă împiedică.

— Și crezi tu, zise Moromete, că dacă îl lași tu să nu te lase să vorbești, pe urmă nu te împiedică și să gîndești ?

— Ași vrea să știu cum, zise Țugurlan.

Moromete rămase cîtva timp pe gînduri, apoi deveni parcă visător :

— Găsesc ei cum, zise el cu duioșie. Te întreabă : ce părere ai despre tovarășul Stalin ?

Și el pronunță ca de obicei acest nume cum ar fi zis Călin.

— Ei și ? zise Țugurlan. Ce-ți pasă ție de ce spui ?

— Îmi pasă, zise Moromete fiindcă îți cere pe urmă să declari că fi-tu e dușman al poporului și că n-ai nici în clin nici în mînecă cu uneltirile lui dușmănoase.

— Nu declari !

— Ei, și tot acolo ai ajuns, zise Moromete.

— Adică unde ?

— La pușcărie !

— Intri la pușcărie, zise Țugurlan brusc îndîrjit și glasul lui sună ca o sumbră amenințare.

— Și dacă mori acolo, zise Moromete ?

— Ei, și ? făcu Țugurlan în același fel. Ori unde-ai fi, de-un mormînt tot ai parte. Măcar tu n-ai ce pierde, în timp ce pe ăla care te-a băgat acolo, îl apucă groaza la gîndul că trebuie că moară ca și tine și că nimic din ce e el nu mai înseamnă nimic.

— Așa dacă o luăm, la ce să mai trăim, zise Moromete, dacă tot o să murim ! Ba eu vreau să trăiesc și să trăiesc cum vreau eu, fără bineînțeles să mă pun fără nici un rost contra ceea ce lumea nu-i pasă. Tineretu-ăsta ! Treaba lor ! Dar mie să nu-mi trimită domnul Vasile amenințări prin șeful de post că nu mai am voie să stau de vorbă cu cine vreau eu. Să le trimită amenințările astea muierii-aleia a lui, Florica lui Ciupăgeanu, la care se uită în gura ei ca un nărod și nu-și dă seama că nu se procedează așa cu oamenii care trăiesc mai demult în satu-ăsta ! Am vrut, înainte să vin la tine, să vorbesc cu el, dar mi-așa fi răcît gura de pomană. Cred că nici nu m-ar fi auzit, fiindcă urechea lui nu aude decît ce-i șoptește răzbunarea : pînă nu termină cu toți care au însemnat ceva în satu-ăsta, o să fie surd și orb. Dar am vorbit cu Isosică. Țugurlane, tu trebuie să lași silozul ăsta în pacea lui și să vii în sat și să nu lași comuna pe mîna lui alde Vasile al Moașei. De ce stai tu de-oparte ? Trebuie să-ți spun că în tine a mai rămas speranța !

— Și ce să fac eu, Moromete ? zise Țugurlan îndată, semn că acest îndemn, care îi venea acum din afară, îi venise și lui și nu o dată, dinlăuntru și că nu trecuse niciodată de întrebarea pe care acest îndemn o continea. Ce pot să fac ? Crezi că eu nu-i urmăresc și nu văz cum se mănîncă între ei ? La ce-ar folosi să le sporesc și eu numărul cu unu, chit că, să zicem, un oarecare timp ași reuși să ajung în fruntea comunei ?

— Nu-mi răspunzi ca unul care își dă seama ce-i spun eu, zise Moromete.

Se lăsă o tăcere. Lăutarii terminaseră istoria lor cu țiganca fugită, care la întrebarea bărbatului ei răspunde pe țigănește și deci țiganul poate s-o ia cu el. Acum începuseră ceva foarte vechi și le dîrdîia bărbia ridicînd vocea. Cei doi păreau însă acum surzi la cîntecul lăutarilor și la vocile celorlalți care se încurcau, se ridicau și coborau neîncetat.

— Ai dreptate, zise Țugurlan. N-am înțeles bine. Mai spune o dată.

— Țugurlane, zise Moromete, tu ești omul care ne cunoști și pe noi și știi ce a fost bun și ce a fost rău în viața pe care am dus-o mai înainte și îi cunoști și pe ăi săraci care acum sînt chemați să facă ei altă viață. Viața asta pe care vor ei s-o facă mai bună, cine îi împiedică ? De ce cred ei că noi ? Viața asta numai tu poți s-o faci, fără să treci peste noi cum trec eu cu grapa peste bolovani. Nimeni altul în satul nostru nu e în stare să înțeleagă și să facă ce spun eu acuma, afară de tine. Tu ești speranța ! Întoarce-te în sat și fă tu primul pas ! Ai să vezi ! O să vie alături de tine o sută.

Pe chipul lui Țugurlan începu să apară acea schimbare pe care o dă totdeauna bătaia nedorită sau neașteptată a inimii, puternică și înaltă, și care apare înaintea gîndirii sau a înțelegerii. Da la urma-urmei ce așteaptă el ? Să hotărească alții pentru soarta lui ? Iată chemarea ! Nu venea de unde crezuse el atîta vreme că trebuie să vie, dar nu tot aici avea să ajungă ? Curînd avea să i se termine și lui viața și ce s-a ales din ea ?

— Oricît cred eu că știu ce s-a întîmplat în sat, e clar că ceva îmi scapă, de îmi vorbești tu așa, zise el într-un tîrziu. Eu știu tot ce s-a întîmplat, dar n-ai vrea să-mi povestești și tu ? Vreau să aud de la tine. Spune-mi pe concret, de ce ai venit la mine.

Moromete îi explică : atîta vreme cît fiul său fusese activist la raion, nimeni nu îndrăznise să-l amenințe în mod serios, în orice caz lui nu-i păsase. Acuma îi păsa, gluma se îngroșase, dacă asta putea fi numită glumă, să fugărești un om care nu ți-a făcut nimic, și să-l îneci în gîrlă.

— Cine a făcut asta de fapt ? întrebă Țugurlan.

— Cum cine, zise Moromete, Vasile ! A treia zi, adică ce zic eu a treia, a doua (că în prima a fost ocupat să-și aresteze neamurile și să le trimită la pușcărie) au pornit prin sat să ia bucatele oamenilor și alde Gheorghe al Mariei lui Pițur ginerele lui Trafulică s-a speriat și a luat-o la fugă spre pădure. Dar apa se umflase și l-au împins în gîrlă și l-au înecat...

— Vasile a făcut chestia asta ? întrebă Țugurlan.

Moromete răspunse fără șovăire că da, Vasile personal, nu era el președinte, nu dăduse el ordinele cum să se procedeze ? Și atunci ? Să te mai miri cînd o să auzi că cine știe ce-are să facă și lor, lui Moromete și prietenilor lui ?

— Nu e bine, zise Țugurlan răgușit.

— Nu e bine deloc, zise Moromete apăsînd pe ultimul cuvînt, vrînd să arate că absența binelui nu e totdeauna totală, dar că în cazul de față era. Întrebarea mea Țugurlane, continuă el, e următoarea : tu cu Isosică poți să te înțelegi ?

— Pot, reflectă Țugurlan. Dar ăsta te vinde la prima cotitură.

— Numai dacă e la ananghie, explică Moromete. În chestia cu Plotoagă și Vasile am vorbit cu el și l-am întrebat și eu : cum ai putut să faci una ca asta ? Că, cică, Vasile are o legătură printr-o fată cu unul mare, de la Turnu. Îl cred fiindcă și Zdroncan l-a părăsit pe cumnatu-său, Plotoagă. Ți-nchipui ! exclamă Moromete, vrînd să spună că el nu înțelege o astfel de lume. Îți spun și ție ca să știi, continuă el. Ideea mea e că Vasile o să-l dea jos și pe Isosică și Isosică știe și el ce-l așteaptă, i-am spus și eu, dar știa și el, că nu e prost. Vii Țugurlane ?

Țugurlan nu răspunse, dar turnă, parcă îndîrjit, în pahare, pe care apoi le ciocniră și le goliră însetați.

— Cum o să faci și cum să procedezi, asta știi tu mai bine și părerea mea e să intri la moară cantaragiu, reluă Moromete. Asta poate să-ți aranjeze Isosică, chiar dacă n-o să fie deloc lesne fiindcă o are și el pe cap pe muierea-aia a lui rea, pe Ciulca. Da trebuie să-ți facă, îți garantez. În ce mă privește pe mine, o să vă vorbesc pe-amîndoi de bine prin toate părțile. Și o să am dreptate. Fiindcă dacă eu îți spun ție o vorbă, știu că ne înțelegem. Mai mult îmi dau și eu seama că nu se poate. Țugurlane eu știu încotro mergem ! Ce vreau eu personal, e să mergem cît mai încet fiindcă nu sînt neam doritor să văd și cu ochii ce-o fi ! Îmi închipui ! Noi, care am apucat să trăim pe loturile noastre pînă la șaizeci de ani, rămînem la asta. Dar eu nu neg că poate să iasă bine pentru voi, care n-aveți ce pierde, și pentru ăștia tinerii, care nu știu ei bine ce înseamnă să ai pămîntul tău la deal și căruța și vitele în bătătură... Știu un lucru, că pămîntul trebuie muncit, și nu cum crede Bîznae, că o să se coacă bucatele pe el singure. Vii Țugurlane ?

— Vin Moromete, răspunse de astă dată Țugurlan și prin chipul lui nebărbierit și încă tînăr țîșnea parcă din nou, însuflețindu-l ca odinioară cînd prietenul său fusese bătut, dogoarea îndrăznelii și a hotărîrii.

XXV.

. . . . . :

— „...După ce-ai plecat tu din sat l-a apucat porneala, zise Ilinca parcă cu o indignare plină de admirație avînd în glas o seninătate ciudată și veselă, încît, ascultînd-o îți venea să crezi că ea știe că tatăl ei nu e mort și că acum o să vină din grădină, să urce scara pridvorului și o să asculte și el. Nu-ți spun că întinerise și toată ziua îl vedeai ba pe la primărie, ba pe la moară cu Isosică și Țugurlan, ba pe la... Se ducea la Rica, strigă deodată tînăra femeie ca și cînd s-ar fi înfuriat că nu poate să ocolească o astfel de ispravă pe care o făcuse cît mai trăise tatăl lor și care oricum, chiar dacă n-ai povesti-o tu, ar povesti-o alții și ar fi mai rău.

Niculae însă nu înțelese. Nu se citi pe chipul lui nici o întrebare.

— Mama l-a lăsat în pace, cu toate că i se făceau obrajii vîlvîtăi cînd se certa cu cîte-o muiere și aia îi spunea : de-aia se duce omul tău pe la Rica, fiindcă ești bună la suflet, s-o fi săturat și el de tine. Dar încolo mamei nu-i păsa, dar nici nu l-a căinat mai tîrziu ! După ce-ai plecat tu, de unde pînă atunci, cu toate că tu erai la raion și ar fi trebuit să le fie frică de tine, ăștia treceau pe lîngă el și cînd îl vedeau uite-așa întorceau capul în altă parte, și între ei făceau prinsoare pe vedre de vin că îl ridică și îl bagă la beci, acuma, că ce mai faci nea Ilie, c-o fi, c-o păți, nu-ș-ce le venise... Să vezi ! Nimeni nu știe ce i-o fi spus el lui Țugurlan, care de ani de zile sta de-oparte și nu ieșea decît duminica din siloz, că într-o zi ăla a lăsat silozul la o parte și a venit la moară. Isosică l-a și primit, l-a dat afară pe nepotu-ăla al Ciulchii. Unii spun că s-au certat rău. Isosică cu muierea, din pricina asta... La început nimeni n-a înțeles, pe urmă s-a auzit prin sat că se spune că n-a fost bine ce-a fost să scoți milițienii și să-i pui să tragă în oameni și cu toate că nu Vasile făcuse asta, ci ălălalt, Plotoagă, lumea da vina pe Vasile. De ce ? Pentru că el a pus oamenii de s-au luat după ăla înecatu', alde Gheorghe Pițur, ginerele lui Trafulică. Asta înecă oamenii, mă, făcea Nae Cismaru, care nu se învățase minte de ce pățise cînd îl luase și-l ținuseră închis, din pricina ălora care dăduseră foc casei lui Plotoagă. Vasile trimetea pe plutonierul Moise ba pe la unul ba pe la altul, a venit și pe la noi și tata nu s-a speriat de el, fiindcă aflase de la Țugurlan că toate astea care le ziceau oamenii le ziceau și ăia pe-acolo pe la raion... După ce tot ei dăduseră ordin acuma ziceau că n-a fost bine și îl învinuiau și pe Vasile, parcă nu l-ar fi pus tot ei președinte și n-ar fi știut că Vasile nu era amesticat... Pe-ăla nu-l înecase el, așa fusese ordinul, să strîngă grîul de la ăi care fugiseră de pe arie. El nici nu fusese de față, Mantarosie rînjitu-ăla era vinovat, dar Mantarosie era șef de tarla, își vedea de treabă, nu se lega nimeni de el și pe unde îl vedeai își arăta așa colții, cu toate că nu mai avea el puterea dinainte, să facă prinsoare că te închide. Pe unii i-a și închis, au stat pe-acolo luni întregi și cînd se întorceau, nu-i făceau nimic lui Mantarosie. Doar unul cică l-ar fi apucat de gît la Mat și l-ar fi rostogolit pe jos prin noroi. N-a pățit nimic după aia, nici Mantarosie n-a mai avut curajul să-i facă ce-i făcuse. Și într-o zi vine și Vasile pe la noi. Tata nu era acasă, erea... în porneală ! I-am spus și eu să vie altădată și Vasile a venit și l-a găsit în pridvor. „Că știu eu, zice Vasile, de ce te-ai speriat dumneata, dar să știi că de ce ți-e frică, de-aia nu scapi !" „Și mai ai justificarea, să vii la mine în pridvor și să-mi spui asemenea cuvinte ?" „M-ai înțeles greșit, a zis Vasile, nu știu la ce te referi, dar și Niculae ți-a spus același lucru, cu toate că era băiatul dumitale !" „Băiatu-meu să nu mi-l amesticați voi în faptele voastre, că el acuma își vede de treabă și nu umblă să trimeată pe șeful de post pe la casele oamenilor". „Mai bine să trimit eu șeful de post să-i potolească, decît să mai vie trei camioane de milițieni să-i ridice cum a făcut Plotoagă la care toți țineați ca la ăl mai bun președinte." Tata a tăcut. Asta așa erea. „Eu mă refer, zice Vasile, la pămînt, știu că ți-e frică de alea două loturi, să nu ți le luăm în colectiv. Ori, dumneata îți închipui că Țugurlan în locul meu o să zică : „Moromete mi-e prieten, să-l lăsăm pe el să trăiască așa cum vrea. Recunoști ?", „Și de ce n-ar zice ? i-a întors-o tata. Recunosc, ei și ? Tu ești în stare să zici așa ? Dacă rudele ți le-ai băgat în pușcărie, dar-mi-te pe noi ?!" „Aici te înșeli, i-a răspuns Vasile, eu n-am nimic cu cine ne împiedică să ne facem altă viață." „Știu, a zis tata, ți'nchipui că mi-au spus-o alții mai deștepți înaintea ta. Eu trec peste toate și trec și peste faptul că o altă viață cu Biznae în cap nu poate să ducă la nimic bun, dar admit cazul că Biznae n-o trăi cît lumea și fi-său să zicem că o să pună mîna pe carte și o să învețe, ei, unde ajungem ? Care ar fi scopul ? Să-ți spun eu ție, că tu nu știi, de pe un lot de pămînt trăiește întreaga suflare omenească, trăiesc eu cu copiii mei, trăiesc vitele care le rămîne din recoltă nutreț, mă încălzesc iarna cu cocenii porumbului de anul trecut și cu ăi de floarea-soarelui, îmi fac ce vreau din lînă și din cînepă, trăiește și cîinele și păsările cerului, și popîndăii și berzele și găinile și îmi pun și tutun pe care stau iarna și-l păpușesc cu copiii, ca alde Traian Pisică pe vremuri. Nu-mi iese nici o brînză din el, dar am ce fuma ?! Am ! În timp ce tu ce faci ? Tu vrei să dai totul peste cap și nu te gîndești, mă, o fi bine ? O fi rău ? Ce face omul fără vite în bătătură ? Ce ajunge el ? La ce-i mai trebuie curțile și șoproanele astea ? Ce să facă dacă nu mai poate să mai pună și el palma pe spinarea unui cal, sau să mai tundă o oaie ? Ce vrei să tundă ? Cîinele ? Cine îți spune ție că dacă gonești berzele și tot ce e suflare pe suprafața pămîntului, pe motiv că sînt dăunători, nu usuci totul și ajungi să trăiești ca în pustie ? Fiindcă așa am auzit, că se dă cu un praf peste tot, din avion și tot ce se mișcă prin grîu și pe sub brazdă, se întoarce cu picioarele în sus și moare. Așa că nu de alea două loturi mi-e frică mie, că o să mi le luați voi mie în colectiv ? Cu toate că e și aici o chestiune. Cu ce drept să mi le luați, dacă eu nu vreau să vi le dau ?" „Prin liberul consimțămînt", i-a răspuns Vasile. „Îți bați joc de mine ? a zis tata. Ia te rog să poftești afară din tîrla mea și altdată să nu mai vii". „Bine, i-a zis Vasile, dar îți spun și eu un lucru. Într-o vară, eram copil, am trecut pe drum și am văzut ceva în mijlocul bătăturii, la dumneata, am crezut că e vreun vițel bolnav, sau vreun mînz, m-am oprit și m-am uitat prin ulucă. Dumneata stăteai în picioare și vorbeai cu sanitarul. „Ce zici, domnule Crivăț ?" „Bă, nea Ilie, zice Crivăț, eu zic că n-o mai duce." „Crezi ?" „Da, păi nu vezi că abia mai suflă !? Are temperatură patruzeci și unu de grade !" M-am așteptat să spui că o să-l tai să-i iai pielea, cînd îl auz pe sanitar că strigă spre muierea dumitale, care nu știu de ce stătea în casă și se uita prin geam, parcă i-ar fi fost frică : „Tață Catrino, zice, fă-i cămașă !" Adică de înmormîntare, să-i facă una nouă. Atunci am înțeles că ce zăcea acolo în mijlocul bătăturii pe o pătură la picioarele voastre, nu erea un animal, ci Niculae. L-am văzut că se mișcă, se ridică în patru labe, pe urmă în picioare, și o ia împleticindu-se spre grădină. Mai mult ca sigur că a auzit tot ce vorbeați voi și pe urmă turuitul mașinii de cusut la care îi făcea maică-sa cămașa să-l îngroape... Întreabă-l și ai să vezi că știe !" „Și ce vreai să spui cu asta ?" „Că nu-ți pasă dumitale dacă îți murea un copil ! Parcă ce, aveai vreo vină ? Frigurile vin de la țînțari ! Și ce, țînțarii nu trebuie să trăiască și ei ?! Dece să dăm din avion, cu prafuri peste ei. Uscăm lumea ! Așa mai bine să ne omoare copiii, că avem destui..." A tăcut tata. Pe urmă s-a supărat și i-a spus lui Vasile că asta e o minciună. Dar se vedea că ceva tot își mai aducea el aminte... Încerca Vasile să se împace cu ăi pe la care trimisese milițianul, dar n-a reușit și peste vreo doi ani l-a dat jos Țugurlan. Dar în timpul ăsta Vasile făcuse în sat un colectiv și cînd veni de reuși Țugurlan, Vasile fu ales președintele lor acolo, la *geaceul* pe care îl înființase, fiindcă mergea prost și se certau între ei, cu toate că le dăduse pămîntul ăl mai bun și atelaje și bani de la bancă. Dar nu intraseră cu tot ce-aveau și ereau mai mult funcționari, iar ăilalți care nu erau, dar intraseră cu mîinile goale, nu prea munceau, că le plăcea la toți să comande ălorlalți și le rămînea toamna tîrziu porumbul necules pe cîmp. Puneau elevii și profesorii și studenții să-l culeagă... Vasile i-a pus la treabă și a început să le meargă mai bine. Lui tata îi plăcea. Foarte bine, zicea, cui îi place acolo, n-are decît să se ducă, dar n-a ținut mult plăcerea asta a lui, adică a ținut toți anii ăia cînd veniseră de se desființară și cotele. Cînd într-o zi vine foc acasă. „Cum adică, îl aud că îmi spune, de-aia te-am scos eu de-acolo de la siloz și te-am vorbit de bine pe toate drumurile, ca tu să faci pe urmă mai rău ca Vasile ?" „Da ce rău a făcut tată ?" (Erea vorba de Țugurlan) „N-ați auzit ? S-a pornit, zice tata, din casă în casă, cu o droaie de alții veniți cine știe de pe unde, și nu și nu, nu mai iese din casa omului pînă nu se înscrie în colectiv. Asta e o faptă ?! Am vrut să stau cu el de vorbă și parcă nici nu mai mă cunoaște. S-a smintit la cap. Așa ne-a fost vorba ?" cică l-ar fi luat la rost. „Moromete, i-a răspuns Țugurlan, n-o să mai așteptăm noi acum după cheful tău să facem ce ne-am pus în gînd. Facem ! Și tu ar trebui să întri primul, să dai exemplu." Nimeni nu mai știe bine cum a fost, dar e adevărat că Țugurlan a fost primul care a început și lumea a crezut că e de vină el și a ieșit gălăgie mare, au început oamenii să strige. Abia atunci am văzut noi că Țugurlan tot ăla a rămas, numai că ne păcălise doi-trei ani, că ar fi om la locul lui, să țină cu oamenii. Nici nu mai puteai să stai de vorbă cu el, după ce dăduse vîntu-ăsta peste el, oleu ! Nu știu cum a fost în alte părți, dar la noi Țugurlan ne-am mirat toți că a scăpat pe urmă întreg... Te înscrii, nu te înscrii, tot aia e, zicea, toată țara se înscrie și numai tu nu vrei ? Și îți lua mîna și te punea sforțat să te iscălești. Mulți au fugit care pe la Pitești, care pe la București, care pe șantiere, dar degeaba, că le-au pus pe muieri, pe babe, pe care au găsit în casă să semneze că intră de bună voie în gospodăria colectivă Cine avea copii funcționari pe la Pălămida, sau Pitești, sau oriunde ar fi fost, veneau ăia și-i convingeau pe părinți să se înscrie ca să nu le pericliteze situația. Și știți cum erea asta, că o dată ce unul semna, venea ăsta pe urmă numai de-al morții să semnezi și tu, de ce adică el da, și tu nu ? Tata ca să nu-i pricinuiască vreun rău lui Niculae, a făcut ce-au zis ei, nici n-a mai stat la discuție a dat tot pămîntul acolo și a terminat. Dar cu Țugurlan a rămas certat, dar nici ăla n-a mai stat în comună, a căzut repede, a venit iar Vasile care e și acuma... Țugurlan s-a dus, și-a vîndut casa și locul și nimeni nu mai știe pe unde-o fi..."

Proză de Marin Preda

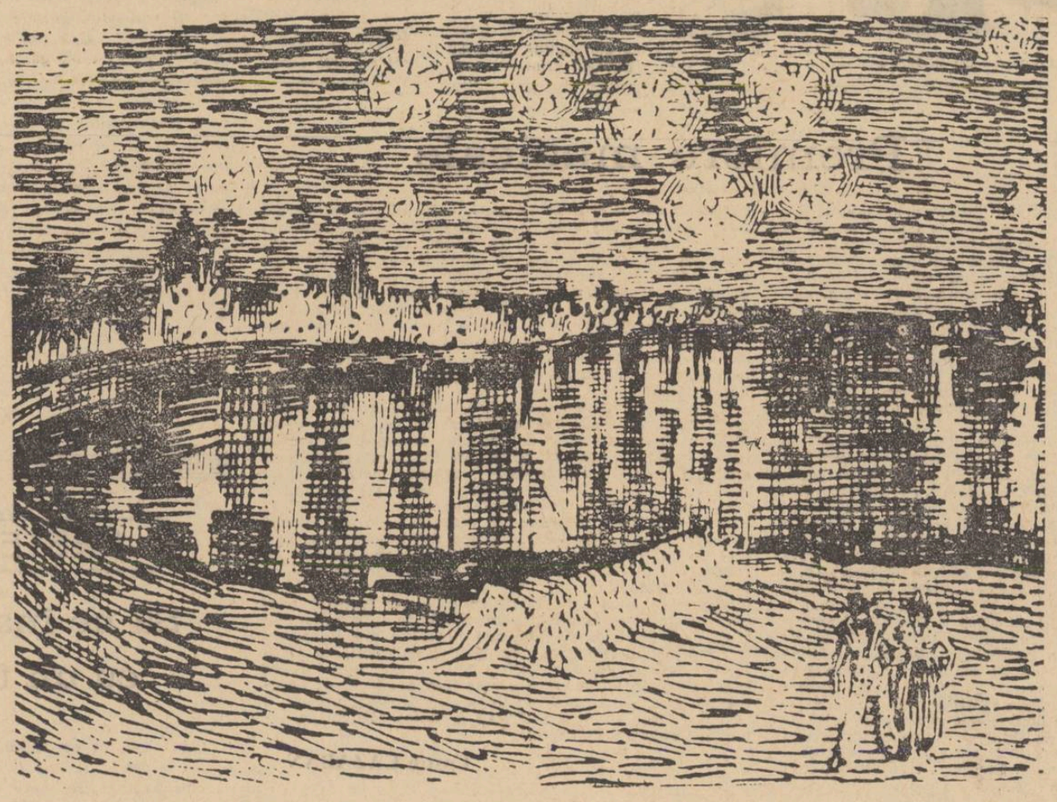

Desen de VAN GOGH

TEATRU — Moïra

Starea de destin (compară cu starea de mizerie) în care se află personajele creează acea iritare perpetuă, făcînd din tragedia greacă locul tuturor catastrofelor. Măreția eroilor lui Eschil este de a încerca să salte capul din această „cloacă“ a zeilor în putrefacție. Un păcat o dată săvîrșit de cineva cere sînge — trei sau patru generații. De aceea părintele tragediei are ideea genială de a organiza prăpădul în trilogii. E ca și cînd pe un fluier ai cresta trei găuri pentru podidirea cîntecului cel trist. Presiunea tragică iese mai puțin năvalnic prin cea de a treia, unde deja tragedia începe să devină apoteoză.

Agamemnon e luat, cu tot stratul eroic, din Homer și pus să cadă în genunchi în pragul casei, zbătîndu-se în năvodul de prins moruni al Clitemnestrei, care îl lovește cu pumnalul de trei ori (cifra 3 ne va urmări o bună bucată de vreme). Mama își răzbună fiica, adusă ofrandă cerului.

Clitemnestre este ucisă de fiul ei Oreste, care își răzbună părintele. Oreste va fi prigonit pentru patricid. Observăm că e un echilibru care se strică mereu, răzbunarea tatălui se face prin distrugerea celui de al doilea factor de echilibru. Limba balanței oscilează nervos, e o limbă de șarpe, care acoperă cerul de la un orizont la altul. Ne aflăm într-o atmosferă deasă de fulgere și trăsnete și ne e milă de cei implicați în ciclul destinului, cei care „nu mai pridideşc de atîta jale“.

Orestia rămîne modelul neîntrecut al genului și tragedia greacă începe aproape din primul moment cu un pisc.

Cît de înlănțuit era oare Prometeu ? Să recunoaștem că fierul, descoperit nu prea de mult, nu putea să atingă perfecțiunea din epocile moderne. Titanul a rămas țintuit pe stînca aceea sinistră mai mult de dragul unui simbol : vom continua să ne răzvrătim împotriva zeilor, chiar și fără ficați. Medical, cred că tragedia antică se explică printr-un surplus de fiere, cauzat de iritarea produsă de starea de destin. **Orestia** e plină de fapte. **Prometeu** e un singur gest, și de aceea mult mai generoasă în interpretări și „împliniri“. Vulturul lacom trage un fir de sînge peste veacuri, ca un curcubeu.

Eschil își scria operele cu ocazia unor concursuri, oficiale, tragedia fiind încurajată de cetate. Ne întrebăm, de ce ? De ce tragedia și nu comedia ? Se murea destul de frumos pe vremuri, destul de ușor, destul de greu — ca și în viață. Atena voia să-și călească cetățenii, luîndu-i de chică și azvîrlindu-i în abisuri groaznice, în care ei învățau să înoate. Eschil stă undeva pe vîrful unui munte și cu tridentul lui Neptun amestecă destinele. Din cînd în cînd, pe cei mai bravi, care în zbaterea lor profund omenească dau dovadă de sublim, îi ridică pînă la buzele lui și îi pupă.

Marin SORESCU

ARTE PLASTICE — Dürer

O viziune puternică și care pare, la prima vedere, să-l justifice cel mai mult, o împrumută de la gravura medievală tîrzie. El însuși practică asiduu, cu voluptate, arta inciziei ferme în aramă și lemn. Odată cu spiritul renascentist, sorbit mai ales la fața locului, in Italie, odată cu ivirea ideilor din „tratate“, nevoia canonului absolut, pretabil mai ales la pictură, îl obsedează din ce in ce mai mult. Intre aceste coordonate personalitatea lui se hotărăște, se definitivează. Chipul uman din portrete subliniază efortul.

Brutală, închipuirea meșterului gravor, anonim adeseori, desenează cu dalta, tortureazǎ materia și ochiul privitorului. O reinterpretare a miturilor creștine se găsește mereu in centrul atenției. Totul este făcut cu o silă și o dragoste a grotescului nemaiintilnite. Intre fețele călăilor și figura lui Crist nu există aproape deosebiri. Un sadism al amănuntului dezvăluie răni și cuie, mușchi tensionați și vene spasmodice fără nici-o pudoare. Misterul sacru înspăimintă și convinge terorizînd. Mitul creștin in armură germanică apare și la Dürer. Descompunerea cadaverică medievală își trimite miasmele pînă și in steaua miinii lui nervoase. La acest spirit delicat și iubitor de frumos înfioară cu atit mai mult imaginea apocaliptică. Diavolul, moartea și războinicul se urmează și apar cu stridență in umbra mohoritelor turle. Smircuriie verzui și spiridușii, cuirasele și stindardele, dragonii și nimerele, cerbii și leii, intr-un plan in care simbolul se trădează pe sine, nemaiștiindu-și intenția, saturează și împietrește suprafețele. Forța rezidă in detaliu și intregul schilodit nu reușește să se integreze, să se explice printr-o idee clara. Dar din acest amalgam, se ridică deodată, adie in mod ciudat parfumul meleagurilor germanice, in tot ce au ele mai propriu, mai al lor. Recunoaștem case, turi și poduri, chipuri aspre dar brave de nürnberghezi. Obiectele se animă de o indicibilă prezență umană : in „Melancolia“ ele înconjoară personajul cu aripi, inutile și blinde, cum nu pot fi decit obiectele in care ți-ai pus toată speranța deși folosirea lor a fost iluzorie, n-a dus la rezultatul scontat. Eșecul, cum spuneam, este vizibil in „Adam și Eva“. Aici mai ales se încearcă maxima canonizare, ajungerea absolutului pe un drum greșit. Legea supremă născută înaintea conținutului, capabilă să cuprindă toate conținuturile posibile se învecinează cu credința alchimică, la fel de descurajantă, in piatra filozofală. Perfecțiunea născută dintr-o exagerare care înfricoșează este drama lui Dürer și prin el și a altor creatori, poate chiar mai mult, a unei nații întregi cind, deplasată din domeniul artei atinge și alte sfere, nerămînindu-i decit violența pentru a convinge.

Avatarurile spiritului deschis experienței meticuloase, refuzat de darul perspectivei infinite și armonioase, obscur și teribil in ceea ce face, iluminat de generozitate in ceea ce vrea, infrint de o dorință monstruos disparată intre putință și afirmare, indică fără greș un mare temperament de artist. Dürer l-a avut cu prisosință. Toate aceste stări sufletești apar in autoportretele lui. Melancolia cea mai rafinată artistul și-o acordă propriei sale încarnări. Il compătimim, dar cine știe dacă in această compătimire, plină de afecțiune nu rezidă semnul cel mai înalt al prețuirii acordate unui artist.

Grigore HAGIU

Pictură naivă de VIOLA BERKI

ARTE

revista străină

● **REVUE HONGROISE** (nr. 4, a.c.). Una din cele mai cunoscute lucrări ale literaturii maghiare, **Tragedia omului** de Imre Madách, a inspirat compozitorului György Ránki o operă cu același titlu, reprezentată recent la Budapesta. Compozitorul a formulat esențialul muzicii sale în următorii termeni: „Ultimele cuvinte ale operei, dacă le înțeleg eu bine, constituie un mesaj încărcat de sens pentru umanitatea epocii noastre „Luptă și ai incredere!“. Altfel spus, ai incredere in posibilitățile unei mai bune înțelegeri a lumii, unei dezvoltări a individului și a societății“. Ránki și-a intitulat lucrarea **operă mister** aspirind spre acel „Gesamtkunstwerk“ wagnerian, cum observa Tamás Koltai, „in care cuvintul și fraza muzicală, acompaniamentul orchestral și cintecul, drama filozofică și imaginea contribuie împreună la exprimarea conținutului“.

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (28 mai a.c.) Premiul Fémina-Vacaresco pe anul 1971 a revenit (cu șase voturi pentru și trei contra) Françoise-ei de Bernardy pentru eseul asupra lui **George IV al Angliei.** Autoarea, care s-a remarcat cu lucrări privind istoria secolului al XIX-lea **(Regina Hortense, Ultima dragoste a lui Talleyrand)** este în prezent consilier literar la Presses de la Cité.

● Cu prilejul împlinirii (la 10 iulie 1971) a o sută de ani de la nașterea lui Marcel Proust in Franța vor avea loc o serie de manifestări festive printre care amintim conferințe, expoziții **(Proust și timpul său, Pictori din timpul lui Proust)**, un colocviu (la Illiers) cu tema **Universalitatea lui Marcel Proust**, emisiuni radio (cca 25 ore in total) și T.V. De asemeni, cu acest prilej va fi bătută o medalie cu efigia scriitorului.

● După Gallimard, săptămina aceasta are cuvintul un alt editor parizian, Pierre Belfond — un editor „mic“ în comparație cu alții dar nu mai puțin ambițios. Pornind de la ideea că un editor trebuie „să conjuge pe scară mică două politici: cea a lui Gallimard (care este cel mai mare editor al lumii) și cea a lui Laffond (care este cel mai mare comerciant al Franței) Belfond caută să editeze multe cărți „comerciale“ pentru a avea banii necesari tipăririi unor autori „greu vandabili“. Cu cele două best-sellers-uri internaționale (**Love Machine** de Susann Jacqueline și **La Combine** de Georges Marshall) ale căror drepturi le-a cumpărat recent, Belfond vrea să ciștige increderea librarilor și, odată cu ea, plăcerea de a publica povestirile, poemele și romanele care-i plac.

● La rubrica cinematografică, sub titlul **Gradul zero al anecdotei** citim cronica lui Jean-Louis Curtis la filmul lui Pintilie, **Reconstituirea.** Apreciind, printre altele, că „**Reconstituirea** participă la estetica dramaturgică modernă care vizează să atingă un punct extrem de de-dramatizare, un fel de grad zero al anecdotei“, cronicarul își exprimă și unele rezerve. Regretăm că primirea atentă de care se bucură filmul nu merge pînă la transcrierea corectă a numelui care este Pintilie iar nu Puntilie.

● **LA QUINZAINE LITTERAIRE** (16-31 mai a.c.). In Ed. de la Connaissance (Bruxelles) a apărut de curind un volum de fotografii după sculpturile lui Henry Moore. Volumul cuprinde aproximativ 793 fotografii, datorate in majoritatea lor lui Moore insuși. Ceea ce caracterizează in principal opera acestuia, afirmă Françoise Choay in comentariul său, este „ o dimensiune proprie sculptorului, distanța. Distanța in raport cu un referent (natural) și cu referințe (istorico-literare) întotdeauna lizibile și întotdeauna scăpind anecdotei și povestirii, într-un proces de o fabuloasă deconstruire, care pune intre paranteze isme-le culturii occidentale, de la umanism la expresionism“.

● (1-15 iunie a.c.). Primele ecouri la cartea lui Sartre despre Flaubert, **Idiotul familiei**, sint încă destul de ambigui. Maurice Nadeau, ajuns cu lectura pină la pagina 648 (eseul are 2 136 pagini) crede că „ar fi inutil să-l șicanezi pe autor intrebindu-l de unde știe că mama își alăpta copilul așa cum descrie el și nu altfel“ dar se amuză in secret gindindu-se ce-l așteaptă pe Sartre cind va trebui să explice „cum va deveni unul din cei mai mari scriitori contemporani acest „**mărginit**, acest **ratat**, acest **sărman ins**, acest **idiot**“ care ar fi Flaubert.

● Noutăți editoriale prilejuite de centenarul nașterii lui Proust. La Gallimard : **Jean Santeuil** precedat de **Plaisirs et les jours ; Contre Sainte-Beuve** precedat de **Pastiches et mélanges** și urmat de **Essais et articles** ; două noi „Caiete Proust“ **(Textes retrouvés** și **L'Ecriture de Proust ou l'art du vitrail** de Jacques Cazeaux. La Denoël : **Proust et la musique du devenir** de Georges Piroué ; **Sur Proust** de Jean-Fr. Revel. La Garnier : **Proust et les critiques de notre temps.** La Seuil : **Proust par lui-même** de Claude Mauriac. La Librairie Nizet : **Marcel Proust de 1907 à 1914. Bibliographie générale de Henri Bonnet.**

● Printre cărțile de literatură străină recent traduse în Franța și care au atras atenția criticii se numără și **Les Frères de Soledad**, aparținind scriitorului de culoare Georges Jackson. Autorul, de zece ani in închisoare (pentru un furt de 70 dolari) așteaptă o condamnare la moarte — fiind acuzat (fără probe) de a fi ucis un gardian al închisorii Soledad. Cartea este in ultimă instanță o suită de scrisori care inițial nu au fost destinate publicării (apariția lor datorindu-se avocatului lui Jackson) și a impresionat critica mai ales prin faptul că ea relevă „un mare scriitor“, „un scriitor stăpin pe uneltele sale“. „Cel ce vorbește nu e un prizonier, scrie in comentariul său Jean Wagner, ci o mare voce, o voce răzvrătită care vorbește de voi și de mine, pentru că vorbește de destinele lumii“.

● **LE NOUVEAU CINEMONDE** (mai-iunie a.c.). Număr consacrat in mare parte festivalului de la Cannes, cuprinde printre altele interviuri cu Michèle Morgan, Jean Gabriel Albicoco, Louis Malle, Ray Milland etc., precum și prezentări ale unor filme intrate in competiția de la Cannes : **Moartea la Veneția, Taking off, Drive, he says, Walkabout, Panică in Needle Park.** Două pagini sint consacrate filmului **Fuga** de Alexandr Alov și Vladimir Naumov — „un mare film sovietic despre emigrația rusă de după marea revoluție“.

● Sosită la Paris pentru a viziona spectacolul cu piesa sa **La Souricière** (care se joacă cu succes in Anglia de 20 ani), Agatha Cristie, supranumită „regina crimei“, declara : „Da, sint tradusă in mai bine de o sută de țări, sint al patrulea autor al lumii, cu 500 milioane cititori... E adevărat, îmi pregătesc romanele și piesele intr-o cadă victoriană, ronțăind măr după măr, apoi bat direct la mașină cu trei degete de la mina dreaptă și trei de la stinga...

u. v. z.

TELEVIZIUNE — Emisiuni de divertisment

Odată cu vara, numărul lor a crescut, dar n-au deloc aer de plecare-n vacanță. Dimpotrivă. In cimpul acesta se activează intens, asistăm la o reconsiderare a genului nu lipsită de ezitări dar și cu succese. Cred că scopul este de a transforma divertismentul in tele-divertisment ; de a muta genul intr-un specific mai de televiziune. Indiferent daca emisiunile de varietăți erau transmise in direct sau se realizau pe film și telerecording, concepția lor n-a fost decit arareori o concepție „de televiziune“, spectacolele erau gindite inafara contextului in care se produceau. Intre un spectacol la Tănase și o emisiune de divertisment la televiziune nu existau practic nici un fel de deosebiri. Iată insă că după experiențe de toate felurile, televiziunea este in măsură să propună modele estetice proprii, este pe cale să creeze un gen autonom. Am mai scris și altă dată, mă bucur acum că pot scrie din nou : nici teatru, nici film ci televiziune. Cu mici excepții, mici pierderi de ritm, emisiunea realizată de Sanda Manu in urmă cu cităva vreme a fost o emisiune „de gen“. Cu mici excepții, unele monotonii in imagine, emisiunea realizată de Paul Urmuzescu in urmă cu cităva vreme a fost tot o emisiune „de gen“. Cuvintul general este „acuratețe“. O anume decantare și de concepție și de formă, a micșorat numărul artelor participante la un teledivertisment, nu se mai crede cu atita tărie că o emisiune de varietăți este un dicționar general de arte interpretative, că intr-o oră de seară pot candida la locul intii și baletul și opereta și șlagărul de muzică ușoară și poezia și teatrul și taraful de lăutari. Emisiunile de divertisment încep să devină antologii selective, alcătuite pe o idee de bază și pe un gust fix. Sint toate șansele să se limpezească unele stiluri regizorale, să putem recunoaște o emisiune bună cum recunoaștem o carte bună, nu neapărat după numele autorului și după stilul lui.

Coeziunea stilistică este de dorit și pentru televiziune. Dacă emisiunea de divertisment de duminică seara „Nici o lacrimă“ a lăsat o impresie favorabilă, faptul acesta se datorește in primul rind unității de exprimare. Relația regie-scenografie-imagine a funcționat perfect, mult mai perfect decit au funcționat interpreții. Spectacolul a izbutit o formulă independentă, a fost un „model“, dar un model de nuanță particulară. Ba și mai mult. Dacă e să spunem lucrurilor pe nume, unitatea de stil a atenuat simțitor calitatea destul de îndoielnică a unor texte, lungimea excesivă a unor bucăți muzicale și incorporarea unor inserturi care n-au făcut corp comun cu fondul spectacolului (Cupletul lui Ovid Teodorescu și bucata lăutărească a Corinei Chiriac) Scenografia, insă, și in aceste cazuri a fost atit de frumoasă, atit de funcțională dar și atit de „artă“, că stridențele s-au șters și impresia a fost favorabilă. In acest context nu pot să nu mă pling de faptul că programele de televiziune nu cuprind niciodată toate numele realizatorilor, că pe generic ele nu sint citețe, și că cei pe care ii aplaudăm rămin anonimi. In felul acesta, cu excepția regiei care a fost semnată de Dan Mihăescu, scenografia, excelentă, a fost semnată de..., costumele de... și imaginea de... Iată un spectacol de divertisment in care demonstrația de televiziune a fost mai concludentă decit demonstrația de forță artistică a interpreților. E prima dată ! In faza de căutare pe care o parcurge teledivertismentul, faptul acesta este extrem de important. Calitatea emisiunilor va condiționa tot mai înalt clasa colaboratorilor.

Sânziana POP

ARTE

FILM — Tocană de bandiți pentru șerif

Ce este mai frumos decit un western ? Un alt western !

Așa gindeam intrind cu groază in sala ingustă „Festival“, pe o vreme din acelea parcă anume făcute pentru vizionare : nori joși, zăpușeală năucitoare, bine pusă in valoare de aglomerație. Prin mulțimea vociferentă, ce se agăța de noi, cum am mai citat : „cu brațe de valuri“, ne-am strecurat drept in sală. Westernul dorit de atita lume era unul cu două trese, amindouă pe umerii marelui John Wayne : Globul de aur și nelipsitul Oscar (pentru, e adevărat, 35 de ani de carieră cinematografică). E vorba de 100 de dolari pentru șerif, lunga, profund plictisitoarea povestire din Vestul sălbatic a lui Hathaway.

Foarte curioasă intimplare : americanii au lansat — cine le-ar putea pune la indoială meritul ? — istorioarele filmate cu șerifi și bandiți, westernurile, *consumate cu inegalabil apetit de generațiile de spectatori. Atrași de succes, lingindu-se pe buzele lor experimentate, producătorii europeni, mai ales cei din peninsula italică, s-au apucat și ei, cu toată inverșunarea să făurească celuloid cu aventuri vestice. Ca orice neofiți, au exagerat (verbul e amabil): in loc de o crimă ticăloasă, intr-un western italian apar, să zicem, zece-cinsprezece !; in loc de un moment de groază westerniștii italieni preferă o permanentă solicitare nervoasă a bieților (și greu incercaților) spectatori. Cum s-ar spune, ei știu că se află pe un teritoriu străin, altminteri, misterios, din care cunosc citeva căi de acces, și astfel stind lucrurile , vor să ne dea impresia că știu pe de rost toate drumurile, toate potecile. Așa in „Pentru un pumn de dolari“, „Pentru citiva dolari in plus“ etc.*

O sută de dolari pentru șerif *este, nu incape cine știe ce indoială, un western* all'italiana. *E ca și cum s-ar repezi cineva străin și ne-ar explica acțiunile haiducilor noștri (din secolele 17—19) iar noi, in loc să stăm neclintiți in habitudinile de interpretare proprii, am imita versiunea respectivă. Lăsind surisul pentru altă dată, vom spune că ne-a intristat această imitație a imitației, care este* O sută de dolari pentru șerif. *Cineva lăuda, in preajma noastră, juriul* Oscar *pentru faptul că n-a luat in seamă cit de prost este filmul și l-a decupat pe John Wayne, premiindu-l. Avea dreptate, un asemenea interpret merită orice recompensă (și, de altfel, le recepționează sistematic !). Dar ce facem noi, aduși in sală de prestigiul premiilor, față-n față cu această peliculă „anormală“ ?*

Presiunea industrială a succesului, iată numele bolii Urmăream cu jale intimplările sicíitoare ale suspectului șerif monoocular, ce-și prepara pentru masa de seară (in locul unui curcan sălbatic ciopirțit) o tocană gustoasă de bandiți — iar aceștia erau atit de vizibil dezaprobați de realizatori incit iți venea să tragi in ei și cu tunul antitanc. Ne gindeam la westernul clasic, cu legile lui glorioase, unde importante nu sint impușcăturile, altercațiile, execuțiile de răufăcători, ci nararea specifică a unui story pasionant, infruntarea unor caractere.

Ne-ar place să avem o convorbire cu cei care cumpără filme. Pe acesta l-au luat, credem, bizuindu-se pe firmă. Nu e, slavă filmului !, o eroare (pe ecrane bintuie atitea altele). Gindul nostru este că acest rar, minunat public românesc a dovedit de nenumărate ori că asigură succesul cel mai vehement oricărei pelicule de calitate. De ce să-l derutăm cu box-officeuri dubioase ?

Ilie CONSTANTIN

MUZICA — Premiere muzicale

Instrumentele sint agreate sau dezagreate, răsfățate sau neglijate. Muzica clasică a copleșit cu daruri pianul și vioara, socotind instrumentele de suflat mai limitate, mai monocrome. In combinațiile sonore mai noi raportul s-a schimbat și foștii dezmoșteniți au luat considerabil avans asupra vechilor uzurpatori. Intre proaspeții agreați, clarinetul ocupă un loc fruntaș datorită posibilităților tehnice și expresive foarte diverse, marii sale maleabilități. Dar oricit de intins ar fi registrul, de largă sfera unui instrument, el ar avea, cu evidență, niște limite dacă nu ar exista virtuoși de asemenea marcă incit să pulverizeze orice graniță. Un astfel de adevărat făuritor de instrumente, intr-atit de nou ii sună clarinetul, este Aurelian Octav Popa.

In concertul la care ne referim, săptămina trecută la Radioteleviziune, Popa, poate cel mai inspirat și mai virtuos minuitor al clarinetului in acest moment in lume, a prezentat două piese, prima, preclasică, de Karl Stamitz, cealaltă, emanație de ultimă oră, a elvețianului Hans Ulrich Lehmann. Concertul lui Stamitz nu ne-a părut a avea altă valoare decit că putea fi confundat cu vre-o piesă scrisă de Mozart pe la 10—12 ani. Interpretul a făcut însă minuni de grație dintr-o lucrare stringace, minuni de vervă și strălucire dintr-o muzică foarte opacă.

In schimb, concertul pentru clarinet, in dialog cu o mică formație de coarde, al lui Hans Ulrich Lehmann (se pare că actuala școală componistică elvețiană este foarte viguroasă) ni s-a părut o deosebită realizare, o certitudine valorică intre lucrări ce, de multe ori, îndeamnă la circumspecție. Fără a-și inventa un limbaj cu desăvîrșire propriu, plutind in atmosfera foștilor săi maeștri — Stockhausen dar mai ales Boulez — compozitorul a alcătuit un discurs de mare tensiune și, in același timp, poetic, abrupt dar și misterios, ținind pe tot parcursul trează atenția desfătată a auditorului. Scriitura, cind strictă, cind aleatorie, emană o forță specială, o identitate structurală intre instrumentul solist și acompaniamentul coardelor.

Aurelian Octav Popa, căruia ii este dedicată prezenta versiune a lucrării, a depășit cu uluitoare lejeritate asprele dificultăți ale partiturii făcindu-ne parcă să ne indoim că clarinetul este același instrument pe care l-am invatat. Pe lingă inepuizabile disponibilități tehnice, el mai posedă insă și o înțelegere profundă și complet-eficientă a limbajului, o știință a reliefului și a dimensionării, o coeziune izvorită din măiestria subordonării perfecte a detaliului unei linii generale elaborată și spontană totodată.

Același concert ne-a prilejuit o intilnire cu creația mai puțin cintatului, față de colegii săi de generație, Anton Zeman. Piesa, „Izvoade“ a tinărului compozitor imbina, intr-o manieră grațioasă, calități și lipsuri la fel de evidente. Pentru că, nepu'indu-i-se refuza aprecieri asupra maturității și siguranței cu care minuiește orchestra, asupra poeziei chiar emoționante a edificiului, asupra culorilor orchestrale uneori de deosebit farmec, totuși, coexistența impurităților stilistice discordante ne face să-i dorim o mai mare auto-rigoare și, credem că este soluția cea mai sigură, o mai deasă includere in programul concertelor.

Simfonia „Faust“ de Liszt, cu care s-a incheiat concertul, este simptomatică pentru modul in care romanticii înțelegeau grandioasele alcătuiri filozofice din Renaștere sau Sturm und Drang, pentru oprirea, de regulă, la nivelul cortextului epico-dramatic. Muzica este insă dintre cele mai bune ale marelui compozitor, o adevărată capodoperă, și a fost redată cu toată aplecarea minuțioasă și cu elanul necesar unui astfel de grandios edificiu de către dirijorul Paul Popescu.

Costin CAZABAN

PRETEXTE — Să ne înarmăm cu un flaut

Un congres de specialiști care a avut loc recent la Buenos Aires a ajuns la concluzia că muzica poate să vindece de boli și să corecteze temperamentul indivizilor. Lira, in ale cărei acorduri pietrele se ridicau singure in văzduh odinioară, suprapunindu-se și alcătuind forme sublime, ar avea un efect constructiv și asupra sufletelor rătăcite, stăpinite de demoni. Pianul organizează gindirea, acolo unde ea există, de unde nu e, nici dumnezeu nu dă. Țambalele agită pe isterici. Toba nu-i bună la bolile de stomac. Ficatul se revoltă auzind piculina. Muzica electronică produce, la profani, panică și vărsături. Flautul domolește firile impulsive și colerice — oratorii dezlănțuiți, poeții văduvi de muză, pamfletarii... Goarna, se știe, dă curaj, dar și aici, un dram de curaj măcar e bine să-l ai de acasă.

De la Orfeu incoace se cam bănuia ceva... Cintind, omul ori imblinzea fiara, ori se transforma el insuși in fiară, depinde de instrument. (Aici alămurile fanfarelor au avut multe de spus). Exista deci intuiția fenomenului, lipsea fundamentarea științifică. Iată că ea a fost precizată tocmai in continentul muzicii, in frenetica Americă latină, noua știință sau artă primind și un nume : muzico-terapia.

Ce ni se părea nouă divin, un abur de vis plutind deasupra vieții pămintești violente și absurde, ce mai era, in auzul nostru, o garanție că sintem totuși rupți din stele și că dăm tircoale sferelor îngerești, nu mai e decit o biată sumă fizică de vibrații care, emise intr-un fel sau altul, pot fi și leac și otravă.

Și noi, cu polemicile noastre, va trebui intr-o zi să lăsăm de o parte stiloul neputincios ; să ne înarmăm cu un flaut...

AMFION

SPORT — Mai dați-o naibii de treabă, că n-a fost chiar așa

Colosali sint și ziariștii! Din nimic ei pot să facă mult, iar din *ceva-acolo* ei fac minunea lumii. Înțelepciunea populară a rezolvat din timp problema numind sonor substanța din care cineva urma să facă bici.

Ca, de exemplu, cuplajul interbucureștean.

De multă vreme nu mai asistasem la două spectacole atit de proaste, ca miercuri, pe stadionul 23 August. Cel puțin primul meci a fost risul lumii. *Steaua* a jucat cu o duioșie demnă de cauze mai bune : Tătaru și Iordănescu au fost iertători și blajini, ca intr-o piesă istorică, al cărei deznodămint e cunoscut. In această piesă, cum am avut neobrăzarea să-i zic, cite un Cristache s-a dovedit mai nepăsător la istorie și profitind de increderea celor de la Progresul, a făcut secunde fripte partenerilor care se uitau la el ca la o altă oia. Ei, nu, pe onoarea mea, dacă intre timp n-aș fi aflat că și la Craiova s-a jucat o partidă a milei (ce straniu e un 1—1 in Capitala Banilor), ca și la Brașov unde echipa din Bacău a obținut un salvator meci nul (*„parcă in virtutea unor subtile declarații amicale“* — cum scrie Ovidiu Ioanițoaia, in *Sportul* de joi), dacă n-ar fi fost atitea coincidențe, aș fi acuzat eu insumi pe *Steaua* de duioșie, milă și prietenie.

In contextul dat, nu pot decit să mă blazez : așa e campionatul, fiecare să facă totul ca să se salveze. Prieteni să ai, că punctele vin lesne.

Se salvează cine e mai iute de inimă.

★

Mai teribil decit ceea ce am observat pină aici, mi se pare însă felul gogonat in care Marius Popescu înțelege să comenteze în *Sportul* meciul Rapid-Dinamo, căruia nu-i contestăm tensiunea, dar căruia ii găsim mult mai multe defecte decit calități.

De ce o crede Marius Popescu că acesta a fost *„probabil, meciul anului“*, nu înțeleg. De altfel, Marius Popescu pare nebun după superlativ: *„cel mai echitabil scor pentru cea mai dramatică partidă a anului“*.

Să fim nițeluș mai circumspecți, mai ales că anul nu s-a terminat, sintem abia in iunie.

Mai dați-o naibii de treabă, că n-a fost chiar așa. A fost un meci cam bălmăjit, cam de toată mina. Singurul lucru interesant a fost reacția tuturor la accidentul lui Nunweillier III. Nu voi zice ca un cinic de lingă mine *„cite picioare a rupt Nelu ! ! E o dreptate pe lume“*, dar voi atrage atenția că e mai bine să nu mai chemăm arbitri de felul celor de miercuri. Avem și noi, cu sutele, arbitri inflamabili și pripiți ca Tvetan Stanev, nu e nevoie să-i aducem de prin alte părți. Zeci de arbitri slabi se află la Oltenița, la Simeria și la Caracal. Să-i fructificăm !

★

Tristă înfrîngerea lui Năstase în fața lui Kodes. Și asta pentru că Năstase avea, evident, cinci miligrame de geniu în fiecare deget.

★

Echipa cuplajului interbucureștean, după opinia mea : Răducanu, Viorel Popescu, Lupescu, Dinu, Cristache, Angelescu, Dumitru, Lucescu, Tătaru, Iordănescu, (ca jucători ai Progresului) Năstase.

Adrian PĂUNESCU

cărțile autorilor tineri

Alexandru Papilian

Orice carte este, pînă la urmă, o crimă imperfectă. Corpul delict figurează „uitat" undeva printre rînduri, neluat în seamă, aruncat din întîmplare într-un episod cu totul periferic, într-o frază laterală sau în declarațiile unui personaj lipsit de relief. În romanul **Dihorul**, eroul principal, Troceanu, amintește la un moment dat de un coleg de școală care credea sincer că a venit din altă planetă, că lumea noastră nu e decît „iadul" celeilalte, din care venise, că rudele sale extraterestre vor pune la cale o expediție punitivă pentru a distruge infernul nostru pămîntesc și pentru a-și salva con... planetarul. Surd la argumente, liceanul cu imaginație nu cedează decît în fața forței. Nu-și reneagă convingerea dar încetează, cel puțin, să o mai susțină cu voce tare. Tace de frică. Lașitatea e omenească. Nu era, cu alte cuvinte, o ființă din altă planetă. Dar de ce ne povestește Troceanu această amintire veche, fără legătură cu nimeni și cu nimic? Eu spun că acesta e corpul delict al romanului: e posibil ca o ființă umană să creadă sincer că aparține unei alte lumi, necunoscute, condusă de alte legi, supusă altei sorți. Micul școlar fricos trăiește în chip hilar dar mărturisit un sentiment căruia Troceanu — personajul pentru care e scris romanul — îi închină în chip nemărturisit, viața. Liceanul ia asupră-și partea ridicolă și compromițătoare a unui adevăr grozav, pe care Troceanu îl ilustrează fără să-l divulge. Corpul delict însă îl trădează: Troceanu aparține într-adevăr altei lumi în care nu au sens măsurile noastre de măsurat, bune sau rele dar deopotrivă de omenești. Prin convingere dar și prin întreaga lui purtare, Troceanu este ambasadorul desăvîrșit al unei civilizații despre care, deocamdată, nu putem spune decît că e străină. Nu e omenească, nu e antiomenească, e cu totul în afara cercului nostru strîmt, de altă natură, din altă sferă pe care nici imaginația noastră fatal limitată — cap sau pajură — nu o poate atinge. Troceanu vine cu o altă normă în fața căreia nimic și nimeni nu rezistă; totul se situează dedesubtul acestei cerințe inflexibile, chiar faptele cele mai demne de laudă, chiar sentimentele cele mai sincere, chiar ideile cele mai nobile. Nimic nu poate trezi admirația străinului de lumea noastră pentru că nimic din ceea ce pot face oamenii nu poate fi „decît ceva omenesc". Să nu mai vorbim de alte manii ridicole pe care le detestă Troceanu, de bătrînii care se cred înțelepți numai pentru că au trăit, de fetele care fac din virginitatea lor un fetiș social, de ipocriziile mondene, — toate acestea sînt un obișnuit obiect al satirei, citabil numai pentru că merge împreună cu celelalte iluzii omenești, mai subtile, mai greu identificabile, mai bine ambalate într-o pretinsă necesitate de noi inventată, de noi respectată, de noi încălcată, și, totuși, tot de noi, omenește, revendicată. Și iluziile omenești fundamentale în care lovește cu sete Troceanu se numesc „viitorul omenirii" și „umanitarismul". Temeiurile civilizației noastre omenești nu se pot concepe în afara unor principii, bune sau rele, dar care au în vedere omul; toate ideile umanitare nu au ce căuta în cărțile și în gîndurile noastre decît în perspectiva ideii că omenirea are un viitor. Dar va fi al omenirii, viitorul? Nu, după Troceanu, mașina „ne paște pe toți", lucru de care nu ne dăm seama, slabi cum sîntem și incapabili de a privi în față o realitate crudă. El singur are puterea de a scruta liniștit acest viitor pe care oamenii, inconștienți complici ai destinului, îl pregătesc ei înșiși. Poate că Troceanu nu e decît un sol ignorat și prematur al civilizației automatelor, în orice caz, inconștiența oamenilor care dau soarta lor pe mîna mașinei, departe de a-l deranja, intră în vederile lui, „cele mai optimiste". Ușurința cu care omul modern se adaptează civilizației tehnice, îndepărtîndu-se de natură, „locul lui de emergență", și transmițînd ereditar „caractere nenaturale", e un semn profetic. Firește, există și „inadaptabili", despre care Troceanu spune: „ăștia mă amuză grozav". Inadaptabilii sînt „drăguți în inofensivitatea lor", ei se extaziază pînă la lacrimi „în fața unui fir de buruiană" și înjură urbanismul uitînd ce apăsătoare e lipsa confortului modern. Dar ignorînd **necesitatea** dezvoltării tehnice, inadaptabilii uită cum e și firesc, să împiedice progresele ei fatale. Și ei nu sînt decît tot o dovadă a mutației pe care, imperceptibil, o suferă civilizația noastră. Farfuriile zburătoare de care s-a speriat toată lumea îl fac pe Troceanu să creadă că încep să i se confirme „previziunile". Desigur înfrigurarea muritorilor de rînd ca și a savanților i se pare „deocamdată" ridicolă dar invazia unor ființe din alte planete este, după el, inevitabilă. Indiferent de gîndurile cu care ființele extraterestre vor veni, ca prieteni sau ca agresori, rezultatul va fi același, o omogenizare a civilizațiilor care intră în contact: „Gradientul de civilizație se va micșora pînă la dispariție și vom forma aceeași existență. Apoi, probabil că va apărea un alt fenomen și va intra în cooperativa deja înființată etc". Intrarea civilizației pămîntene într-un circuit de civilizații cosmice pare previzibilă, și firește, omogenizarea se va face în sensul perfecționării mașinii și dispariției omului, gîndirea va fi transmisă ereditar, comunicația între „semeni și nesemeni" se va face prin intermediul mașinilor de ghicit gîndurile, etc. Viziuni aseptizate populează imaginația lui Troceanu, care nu are decît o pasiune, excursiile de unul singur în munți pentru că munții sînt, poate, imaginea anticipativă a unei planete pustii: „Nu ploua niciodată: nici zăpada nu era cunoscută. Era un oraș mecanic. Sterilitatea îi era asigurată prin lipsa oamenilor. Parcurile erau pline de verdeață și nisip iar pe lacurile liniștite nu se vedea nici o lebădă". Voluptatea cea mare a lui Troceanu e să pună oamenii în încurcătură, să-i deruteze, atitudinea lui inexplicabilă prin motive omenești, gratuitatea răului pe care-l face, dezinteresul acțiunilor sale ignobile, devin „răul inalienabil". Un personaj al romanului, Magda Stoian, îl și numește astfel spre încîntarea lui Troceanu: „M-a înălțat, fără voia ei, undeva unde evenimentele cotidiene sau istorice nu mai au nici un sens — și asta numai fiindcă sînt omenești". Situația lui de out sider, este astfel încă o dată bine subliniată. De o parte e el, de cealaltă oamenii care pot pricepe ticăloșia, oricît de monstruoasă ar fi ea, dar înțeleg nespus de greu crima lipsită de mobil. Oamenii au nevoie de rațiune, de logică, de motive, sînt prizonierii cauzalității și ai necesității, reale sau inventate, ai comandamentelor superioare, descoperite, create de ei. Într-un fel sau altul, lumea noastră a fost întotdeauna lumea celor zece porunci pe care de multe ori a preferat să le calce dar niciodată să le desființeze. Domnul Gore, prietenul și victima celor mai virulente atacuri ale lui Troceanu, este tocmai reprezentantul acestei umanități care trișează cu ea însăși, care are nevoie de principii nobile și de practici rușinoase. Domnul Gore bătrîn libidinos și scriitor derizoriu, este apărătorul principiilor umanitare, singurul bun care i-a mai rămas, fiind — după cum susține — „dragostea de oameni". Principiul artei sale, dacă putem numi astfel niște platitudini diletante, este tocmai principiul pe care Troceanu îl disprețuiește ca fiind tipic omenesc: „Cînd scrii despre un om, nu-i arăta numai faptele, arată-i și motivele. Altfel, nu vei fi crezut". Acest domn Gore nu încetează să ne facă dovada propriei sale inaptitudini de a-și respecta principiile dar și a neputinței de a renunța la ele. Gore nu este cunoscutul tip social ridicol prin contradicția dintre vorbele și faptele sale, el este exponentul metafizic al ezitării omenești între contrarii, este expresia ticăloșirii și decăderii adică a compromisului care implică întotdeauna existența a două laturi. Autorul a ales tocmai acest personaj ușor grotesc, cam mărginit, boem și în general incapabil de o acțiune decisivă pentru a face din el asasinul lui Troceanu. Psihologic, asasinatul rămîne inexplicabil și imposibil. Sub raport simbolic el era absolut necesar. Această umanitate, așa ticăloșită, coruptă, decăzută cum e nu suportă în inima ei întrupși. Calul troian al unei civilizații care neagă tot ceea ce este omenesc și tocmai pentru că este omenesc trebuie scos din cetate cu orice preț: cu cît instrumentul de care se slujește necesitatea e mai falacios cu atît puterea ei se vădește mai mare. Troceanu **trebuia** să moară. Era el solul prematur al unui viitor în care ne e teamă să ne oglindim, dar spre care printr-un consens cosmic, inevitabil, ne îndreptăm? Asemeni meteoriților care aduc pînă la noi cenușa unor drame astrale, venise să implanteze în inima civilizației noastre omenești o mostră din altă lume: ispită și repulsie, fascinație și oroare? Poate, nu sîntem însă dispuși, cel puțin deocamdată, să mergem pe această cale. Preferăm să facem ca Magda Stoian literatură romantică lîngă un coteț de păsări...

Romanul lui Alexandru Papilian este compus prin asamblarea mai multor depoziții, aparținînd diverselor personaje și în primul rînd lui Troceanu însuși care se amuză să noteze pe hîrtie gînduri, amintiri, opinii, coșmare, totul dispersat, și fără nici un scop. Toți ceilalți se străduiesc să explice apariția inexplicabilă a acestui personaj, autorul intervenind și el, ca o ultimă (deși nedecisivă) instanță, deoarece depozițiile celelalte nu i se par totalmente demne de crezare. Chiar Enache, cel care meditează să facă o carte asupra „cazului" Troceanu, nu inspiră deplină încredere avînd el însuși „o moralitate dubioasă". Scriitorul face să planeze așadar un dubiu perpetuu asupra posibilităților de a defini straniul personaj pe care nu-l condamnă numai la moarte ci și la oprobriu prin metafora cu sens etic a titlului. Se știe că dintre toate animalele, dihorul este singurul care ucide fără motiv, ieșind din necesitate, în răul gratuit. Și din acest punct de vedere metafora are îndreptățire. Totuși, deoarece discuția se poartă dincolo de bine și de rău, de animalic și omenesc, într-un plan care include și depășește în același timp aceste categorii, trebuia aici ceva mai mult decît un animal ignobil.

Integrînd o sugestie științifico-fantastică unei atmosfere foarte realiste — ceea ce spune mult despre finețea intuiției sale — tînărul scriitor a fost însă depășit de obligațiile pe care și le-a luat. Comentariile, explicațiile și analiza de care se folosesc martorii nu pot suplini substanța vie a unui personaj. Din această pricină Troceanu este mai mult un mister fabricat decît unul real, ireductibil și iradiant. E drept însă că pe acest teren Dostoievski și Camus fac o concurență neloială.

Georgeta HORODINCĂ

Discutînd despre actualitate

Cred că Anton Holban este cel care a acuzat prima dată în termeni foarte drastici pe scriitorul român că nu are acces la marile teme ale existenței. Autorul *Halucinațiilor* se referea în speță la problema morții, dar punctul său de vedere viza în ansamblu starea de chietudine a literaturii noastre. Ceea ce m-a frapat întotdeauna și continuă să mă tulbure este faptul că obsesiile noastre literare sau existențiale au mai întotdeauna un caracter academic, iau forma unei dezbateri pedante sau, dimpotrivă, se ascund sub înfățișarea brutalității zgomotoase, pierzîndu-și deopotrivă caracterul acut. Sensibilitatea scriitorului, a publicului și a criticii pendulează între cele două extreme și nu am găsit mai niciodată forma pură în care trăiește ceea ce există și se nasc marile probleme. Un fenomen mai recent, pe care Holban ar fi putut cu greu să-l prevadă, este obsesia anumitor cuvinte, care prin folosire abuzivă își pierd orice conținut în viața asta a noastră, pămîntească, primind în schimb un fel de putere magică, invocînd nu știu ce puteri oculte sau tot pămîntene. Literar, actual, structural, social etc. Un fel de *mantra*, ca la indieni, cuvinte inițiatice. Cred că niciodată cuvintele nu au fost încărcate atît de mult cu dinamită și lipsite atît de tare de orice sens, în modul în care sînt folosite ele adesea. Poți să spargi capul cuiva cu un cuvînt atît este de dur, dar de înțeles nu poți să-l înțelegi. Am dat desigur prea mare importanță cuvintelor. Ele nu ar trebui să aibă mai mult decît realitatea asta a noastră a tuturora, realitatea lumii în care trăim. Lucrurile se complică și mai tare atunci cînd încercăm dezbateri publice, dacă se poate, pe motive fundamentale. Dacă am propune o discuție, de pildă, pe tema: „Actualitatea în literatură", să vedeți ce ar ieși! Deși, sîntem cu toții de acord că nu ar trebui să facem nimic altceva, toată ziua-bună ziua decît să ne gîndim la ceea ce este mai important pentru noi. Cu atît mai mult, cu cît vrem să fim actuali. Iată o problemă fundamentală! Actualitatea. A fi în lume, *in-der-Welt-sein*, atitudine existențială definitorie pentru omul modern. Ca să înțelegem toate celelalte, trebuie întîi de toate să credem în prezentul nostru, să scriem cu naturalețea cu care trăim și despre ceea ce trăim, dacă se poate scrie despre ceva. Chiar ca să murim trebuie întîi să fim iar asta nu se poate realiza decît într-un prezent determinat.

O mare scriitoare engleză, Virginia Woolf, a scris odată un roman faimos, povestind

contexte

ceea ce vedea și gîndea o cucoană din lumea bună, într-una din plimbările ei agitate prin Londra. Ne surprinde uneori să constatăm că ceea ce ni se pare conceput sub semnul perenității nu este în fond decît prezentul dilatat peste timp. La urma urmei omul nu trăiește decît în prezent, timpul lui actual este prima și cea mai importantă realitate a vieții. Trecutul se compune în funcție de datele vii, el se „înțelege", se re-constituie, se citește, se interpretează, se trăiește de asemenea în prezent, dar numai în prezent. Totul este actual. Viitorul se va crea, este o sumă de virtualități, nesigure, poate că...! Ceea ce sîntem însă cu toții este prezentul nostru, senzația de sînge gîlgîitor la încheietura mîinii, ambițiile noastre, munca aplicată, neliniștile noastre de zi cu zi, mai binele sau mai răul pe care-l facem și-l trăim acum. Din deformație profesională, desigur, mi-am adus aminte de o anecdotă din folclorul asiat, o poveste impresionantă și plină de tîlcul unei concepții despre lume, un elogiu fără seamăn al prezentului etern. Ea se referă, desigur, la oamenii care adoptă în mod ostentativ, atitudini de al căror sens nu sînt pe deplin edificați, și ne invită să ne întrebăm, în fiecare clipă, despre felul de a aborda realitățile vieții noastre de zi cu zi. Este ușor să declari că ești actual și să fii de fapt, în mod conștient și rezolut.

Se spune că un sultan din Evul-Mediu asiat s-a îmbolnăvit într-una din zile de melancolie. Monarhul își iubea foarte mult cămila, un animal de o rară frumusețe și ar fi dorit să poată comunica mai pe înțeles cu nobila făptură a deșertului. I-a vorbit în toate felurile, s-a răstit, a implorat-o, i-a adus în jur papagali, apelînd la spiritul competitiv între făpturile de sub soare. Nimic. Patrupedul rumega liniștit, privindu-l de sus, la propriu și la figurat, cu un aer flegmatic, așa cum numai englezii vor descoperi mai tîrziu că se poate face. Și sultanul s-a îmbolnăvit de lingoarea aia pe care o va descrie după mai multe sute de ani Eugen Barbu în *Principele*, de melancolie. Curtea se agita împrejurul său și s-a dat știre că Măria-Sa caută un supus care să fie în stare de lucrul minunat de a o învăța pe favorita Domniei-Sale cămilă să vorbească și să-l înțeleagă. Dacă va reuși cineva va primi o jumătate de împărăție și numai știu ce răsplată ca în povești. Ca întotdeauna, probabil că perspectiva cîștigului a dat ghesul cel mai mare; au încercat mai mulți, dar așa cum se hotărîse de la început cel care nu a reușit a căzut imediat pe mîna gîdelui și a fost scurtat. Împăratului nu-i plăceau impostorii. De aceea, în curînd, palatul era ocolit și de sfetnicii de seamă, ca nu cumva să înțeleagă suveranul din greșeală că ar îndrăzni ei să se ofere ca dascăli ai augustului animal și în felul acesta, așa cum se întîmpla, să moară; cine a mai văzut o cămilă să vorbească! Iată însă că s-a prezentat într-o zi un necăjit, a pus genunchiul jos lîngă pernele sultanului și a spus: „Eu o s-o învăț pe Cămila Măriei-Tale să vorbească". La atîta trufie inima sultanului s-a înmuiat, s-a uitat el la omul de jos și i-a zis: „Fii, domnule serios, vrei să-ți pierzi capul? Au încercat ei alții mai grozavi... Du-te, că n-am auzit ce-ai spus!" Omul, nu și nu. „Măria-Ta, eu o învăț pe cămilă să vorbească!" „Bine, a zis împăratul și a poruncit gîdelui să-și ascută paloșul. Cînd vrei să începi lecțiile de vorbire cu ilustrul animal?" „Măria-Ta, întîi ar trebui să ne instalezi într-un palat arătos, cum se cuvine unei întreprinderi așa de mărețe ca aceea pe care o încercăm noi. Să avem acolo de toate, mîncăruri bune și vinuri alese și cele mai frumoase cadîne. Apoi ne trebuie timp, că și un om învață limba noastră mai greu, chiar dacă munceste mult și-apoi eu nu vreau să obosesc animalul. Ne trebuie zece ani. Peste zece ani ne întoarcem aici și cămila îți va vorbi mai frumos decît mine". „Facă-se cum vrei tu", zise sultanul, căruia atîta hotărîre i se păru totuși nemaiîntîlnită și îi dădu chiar o ultimă speranță.

Se mai spune că sătenii care-l cunoșteau pe nevoiașul nostru au încercat să-l abată de la gîndul lui funest. „Ești nebun? O să-ți taie capul!" La care el, primindu-i în palatul somptuos pe care-l stăpînea împreună cu patrupedul flegmatic, le-a răspuns, mușcînd cu grație din fructul unui arbore fructifer de pe alte meleaguri, să zicem dintr-un măr: „Fiți, mă, serioși! Am zece ani înainte. Cîte nu se pot întîmpla în timpul acesta. Pot chiar să mor, fără să-mi pară însă rău, deoarece am trăit destul de bine în palatul ăsta. Poate să moară împăratul, că nu mai e așa de tînăr. Poate să mă ierte, am auzit că aleargă de dimineața pînă seara, vîndecat, de cînd am promis atît de ferm că bestia va vorbi. În zece ani se pot întîmpla multe. Și cine știe, dacă se va întîmpla chiar minunea și cămila va vorbi? Cîte nu se pot întîmpla în zece ani!"

Sfîrșitul poveștii nu se mai cunoaște. Eu sînt însă convins că nevoiașul de care am vorbit a murit de moarte bună și îmi vine chiar să cred că s-a schimbat cămila pînă la urmă.

Ca scriitor realist, dacă ar trebui să fac din subiectul de mai sus un roman, m-aș scîrbi de atîta înțelepciune și aș pune pe sultan să-i taie capul. Ceea ce nu înseamnă că aș putea să încerc altceva mai bine decît săteanul nostru dacă m-ar pune cineva să învăț o cămilă să vorbească. E mai ușor să-ți dai aere, cînd ești scriitor. Asta și este farmecul nostru.

Aurel Dragoș MUNTEANU

Desen de SABIN ȘTEFĂNUȚĂ

punct și virgulă

Aventura „Dada"

În editura și Colecția Pierre Seghers a apărut „l'Aventure Dada" de Georges Hugnet cu o prefață de Tristan Tzara. Cuprinde notițe, texte alese și poeme. Coperta aparține lui Marcel Duchamp. Priceperea, bunul gust, meticulozitatea și conștiinciozitatea lui Hugnet — care a fost și prietenul principalilor reprezentanți ai mișcării Dada, pictori sau poeți — ne sînt cunoscute încă din 1934, de la acea onestă și utilă „Petite Anthologie poétique du surréalisme" apărută în editura Jeanne Bucher.

Pînă la primirea cărții, folosim cîteva informații ce ni le pune la dispoziție fișa bibliografică de noutăți a editurii. „În literatură ca și în pictură, Dada a pregătit venirea suprarealismului, încercînd nu atît să distrugă arta și literatura cît ideea care se crease despre acestea. Arta, cu A mare, inclina să ia pe scara valorilor o poziție privilegiată sau tiranică și care o aducea să rupă toate legăturile cu contingențele umane. Dada se proclama deci antiartistic, antiliterar și antipoetic. Voința lui de distrugere a fost mai mult o aspirație către puritate și sinceritate decît o tendință la imobilitate sau la absență. Prezența lui Dada în actualitatea cea mai imediată, cea mai șubredă și provizorie, a fost riposta sa la acele cercetări despre frumusețea eternă care, situate în afară de timp, pretindeau să atingă perfecțiunea."

În ultimul timp, după o perioadă de estompare (timp în care suprarealismul a evoluat și s-a afirmat vivace), mișcarea Dada este intens studiată, pe scară internațională. „Se reeditează reviste ce nu mai pot fi găsite, manifeste, afișe, poeme. Dada își capătă în zilele noastre locul definitiv în istoria literaturii și a artelor și rămîi surprins în fața spontaneității și a prospețimii pe care le-a păstrat".

Nu uităm că inițiatorii acestei mișcări, la Zürich, în 1916, sînt doi tineri plecați din România să studieze — unul matematicele, celălalt arhitectura — pe nume Tristan Tzara și Marcel Iancu.

În cartea lui Georges Hugnet (el însuși autor al unei bogate opere poetice) figurează numai scriitorii de limbă franceză și în ordinea care urmează: Tristan Tzara, Francis Picabia, Marcel Duchamp, Aragon, Hans Arp, Max Ernst, Paul Eluard, Philippe Soupault, Benjamin Péret, Man Ray, Roger Vitrac, Arthur Cravan, Jaques Rigaut, Erik Satie ș.a.

Față de prima ediție a acestei lucrări (Galerie de l'Institut, 1957), partea antologică a volumului actual a fost stabilită în mod special pentru Colecția Pierre Seghers.

Saşa PANĂ

Modern — Contemporan

Analizînd teoria lui Stephen Spender (The struggle of the modern, 1963), distincția dintre scriitor modern și scriitor contemporan, în veacul XX, capătă o nouă dimensiune. După părerea sa, scriitorii care participă în mod nemijlocit, organic, la condițiile social-politice ale epocii și care, dacă protestează împotriva acestor condiții o fac cu un soi de optimism revoluționar, în scopul îmbunătățirii lor, sînt scriitorii contemporani, ca: Shaw, Wells și Bennett. Separat de ei, sînt alții care disprețuiesc, detestă situația social-politică a vremii, în așa măsură încît abandonează străduința de a acționa practic asupra ei, în schimb ei caută să efectueze o transformare radicală a formelor convenționale de comunicare, prin care să exprime poetic criza sensibilității (manifestată adesea prin însăși căutarea unei tradiții) — aceștia sînt modernii: T. S. Eliot, James Joyce, Virginia Woolf.

În acest sens, se ridică o problemă controversată și anume aceea a înțelesului noțiunii de „viață". Pentru contemporani, viața înseamnă ceea ce bunul simț indică a fi, ceea ce toată lumea face: a merge la școală, a iubi, a face politică, a se căsători, a avea o ocupație, a izbuti sau a eșua etc. Pentru moderni însă viața este ceva insesizabil, derutant, multiplu, subiectiv, sau, folosind cuvintele Virginiei Woolf „un halo luminos", un nimb semitransparent, care ne înconjoară de la începutul conștiinței de sine pînă la sfîrșit". Contemporanii tind să aibă o încredere simplă, deschisă, în desfășurarea obișnuită a discursului în proză reprezentînd viața, pe cît vreme modernii utilizează un limbaj ermetic, elaborat, pentru a fixa și identifica unicitatea fiecărei experiențe individuale.

Romanul modern, romanul lui Flaubert, James etc., sub atracția esteticii simboliste — sprijinindu-se intens pe poetica modernă — încintă prin ironie și ambiguitate, abundă în artificii figurative, explorează substanțial nivelul fonologic al limbajului (dificil de tradus din această pricină), se cufundă adînc în lumea subiectivă, singulară a viziunilor onirice și culminează în epifanii, aceste momente de introspecție, analoge imaginilor și simbolurilor poetului modern. Critica modernă și-a apropiat această ficțiune, utilizînd instrumente formate și rafinate la alambicul aceleiași poezii moderne.

Arhitecții — anchetă

În ianuarie 1971, la cererea făcută de HAVAS-CONSEIL, o anchetă avea să definească imaginea arhitectului modern din Franța. Rezultatele principale ne sînt comunicate de săptămînalul parizian L'Express:

— 72% din francezi consideră că arhitecții au parțial răspunderea funciară pentru urîțenia construcțiilor actuale;

— opinia publică apreciază la 75% numărul clădirilor ridicate cu concursul unui arhitect (25% în realitate);

— locuințele actuale lasă de dorit din pricina proastei izolări fonice (77%), insuficienței finisajului (69%), degradării rapide a fațadelor (66%);

— arhitectul este îngrădit însă în libertatea de creație: de constrîngeri financiare (42%), administrative (26%), din cauza lipsei de gust a beneficiarilor (13%), în sfîrșit, de exigențele promotorilor (11%).

Părerea acestora din urmă despre arhitecți este însă foarte sumbră. Din 70 promotori publici și particulari consultați de către HAVAS-CONSEIL, 54% pun la îndoială competența sub raport tehnic a arhitecților, iar 46% le reproșează lipsa totală de spirit tehnic și de simț al realității... Pe cînd și la noi o asemenea anchetă?

Nic. POPESCU

Nevoia unei precizări

În numărul său de ieri, Săptămîna Culturală a Capitalei, citînd afirmațiile criticului Michel Capdenac din „Les Lettres Françaises" asupra prezenței filmului „Colinele verzi" la Cannes, încheie citatul fără a reproduce și referirea nuanțată privind „prestigiul cinematografului românesc", despre care prestigiu se spune: „....acesta luîndu-și din fericire revanșa la Paris cu „Reconstituirea" de Pintilie". Nuanță nu lipsită de importanță.

CORECTOR

ROMANUL ALBANEZ

«generalul armatei moarte»

de Ismail Kadare

Romanul „Generalul armatei moarte", aparținînd scriitorului albanez Ismail Kadare, a însemnat, în anul 1970, unul din marile succese literare europene și, după cum se știe, a concurat la prestigioase premii internaționale ale anului alături de cărțile unora dintre cei mai reputați scriitori ai continentului. Succesul acesta ne-a bucurat, cartea venea dintr-o literatură tînără, de la un autor tînăr, din zona spirituală a Balcanilor încă puțin cunoscută în lume prin ceea ce are ea nou ca expresie de talent scriitoricesc, de potențial artistic.

Revista noastră — în seria paginilor sale dedicate cunoașterii literaturilor balcanice — publică în numărul de față primele capitole ale romanului, venind cu plăcere în întîmpinarea apariției acestei cărți valoroase ce va fi tipărită la Editura Univers.

LUCEAFĂRUL

capitolul I

Pe pămîntul străin, ploua și ningea laolaltă. Vîntul răscolit de vijelie umezise betonul și pistele aeroportului, clădirile din jur, anexele.

Vîntul ăsta bezmetic uda din plin cîmpia și colinele și strălucea pe asfaltul negru al șoselei.

De n-ar fi fost începutul toamnei, oricărui altul, în fară de generalul abia sosit, i s-ar fi părut ploaia asta monotonă o simplă coincidență plină de tristețe.

Generalul venea în Albania dintr-o țară străină, pentru retragerea osemintelor ostașilor căzuți în cel din urmă război și risipiți în cele patru unghiuri ale pămîntului acela.

Convorbirile între cele două guverne începuseră din primăvară, dar contractele definitive s-au semnat numai la sfîrșitul lui august, tocmai cînd începea vremea să-și arate toanele-i ciudate.

Așadar era toamnă și ploaia venise tocmai la zodia ei.

Generalul știa acest lucru, pentru că înainte de a porni învățase printre altele și ceva despre clima Albaniei.

Generalul știa că în Albania toamna este umedă și cu ploaie.

Dar chiar dac-ar fi citit în cartea pe care o parcursese, că toamna albaneză este însorită și uscată, lui nu i s-ar fi părut ploaia neașteptată. Dimpotrivă. Pentru că lui i se păruse de la început că misiunea sa trebuia să înceapă numai în ploaie. Poate că asta era o influență a cărților citite și a filmelor văzute, dar oricum ar fi, voiajul cu avionul și ziua posomorită îi măriseră melancolia.

Un timp îndelungat, de la geamul aeroplanului, el privise priveliștea înfruntătoare a munților. Culmile lor ascuțite păreau că vor străpunge în fiece clipă pîntecul avionului.

Pămînt abrupt pretutindeni, își spuse sieși generalul. Pe pămîntul acesta parcă piciorul nu prinde loc. În acele goluri căscate ca niște abisuri, care, cînd ieșeau la lumină, cînd se acopereau de neguri, dormeau somnul veciniciilor în această ploaie, ostașii pe care el se ducea să-i strîngă, să-i adune.

Pentru o clipă totul i se păru zadarnic, cu neputință de îndeplinit. Dar apoi își reveni. Priveliștea înfruntătoare și vrăjmașă a munților se căznise s-o înfrîngă, s-o biruie cu simțămîntul înalt al misiunii sale.

Mii de mame așteptau, în patria lui, osemintele fiilor lor. Iar el, fără îndoială, avea să li le ducă. Avea să-și facă pe deplin datoria lui, mare și sfîntă. Nu va precupeți nimic. Nici un mort nu trebuia să fie uitat, nici unul să nu rămînă printre străini.

Ehei, asta este o înaltă misiune!

Chiar el își amintì de mai multe ori, în vremea călătoriei, de cuvintele pe care i le-a spus o mare doamnă, prea onorată, înainte de plecare:

„Ca o pasăre mîndră și unică vei zbura peste acele șiraguri de munți blestemați și tragici, ca să smulgi din gîtlejurile lor nesfîrșite și întunecate fiii noștri nefericiți."

Și iată, acum se sfîrșea și călătoria. Munții rămaseseră în urmă, peste văile și apoi peste cîmpiile întinse. Generalul se simțea parcă mai ușurat.

Avionul se apleca peste pista udă. Lumini roșii, verzi. Din nou roșii, din nou verzi. Un ostaș cu manta. Încă unul. În fața clădirii aeroportului cîțiva oameni în pardesiuri se îndreptau spre aeroplanul care se oprea.

Generalul cobori cel dintîi. După el, preotul care îl însoțea.

Vîntul umed se năpusti cu putere peste chipurile lor, silindu-i să-și ridice gulerele.

După un sfert de oră, mașinile lor goneau direct spre Tirana.

Generalul întoarse capul spre preotul care privea îngîndurat și tăcut la geam. Generalul înțelese că nu avea nimic ce să-i spună și aprinse o țigară. Apoi privi din nou, departe. Contururile solului străin le vedea frînte și strîmbe de direle apei care curgeau prin geam.

De departe, se auzi un fluierat de locomotivă. Generalul se căzni să înțeleagă pe unde va trece trenul, din partea lui sau din partea preotului. Trenul trecu de partea lui. Îl urmări cu ochii pînă cînd pieri în ceață. Apoi se întoarse spre preot, dar chipul lui era tot așa de tăcut și fără de expresie. Din nou i se păru că n-are nimic ce să-i spună, pentru că nici el, la rîndu-i, nu mai avea la ce să se gîndească. Totul se scursese de-a lungul călătoriei. Acum era obosit. Deajuns cu toate, nu mai era loc să macine alte gînduri, noi. Mai bine să se privească în oglinjoara pe care o scoase din buzunar, să vadă dacă totul era în regulă cu uniforma.

Cînd intrară în Tirana, cobora înserarea. Ceața se aninase peste palate, de luminile și copacii dezgoliți ai parcurilor. Generalul se însufleți deodată. De la geamul mașinei vedea trecătorii numeroși care mergeau grăbiți prin ploaie.

Aici sînt multe umbrele, gîndi el. Ar fi vrut să-i spună ceva preotului, pentru că se plictisea de atîta tăcere, dar nu știa ce să-i spună. Din partea lui văzu o biserică, mai departe o moschee. De partea preotului se înălțau clădiri neterminate, flancate de schele. El arăta biserica și moscheia, dar preotul nu manifestă nici un fel de interes. E greu să-l intereseze orice, gîndi el, ceva mai bine dispus. N-avea cu cine să pălăvrăgească. Însoțitorul albanez stătea în fața preotului în vreme ce deputatul și reprezentantul ministerului care îi așteptaseră la aeroport, veneau în urma lor, în altă mașină.

La hotel „Daiți", generalul se simți din ce în ce mai bine. Urcă în camera lui, se bărbieri și își schimbă uniforma. Apoi cobori în hol și făcu comanda pentru o convorbire telefonică cu cei de acasă.

Generalul, preotul și cei trei albanezi se așezară la o masă. Vorbeau despre multe, fără importanță. Se fereau de discuțiile politice și sociale. Generalul era foarte serios și bine crescut. Preotul vorbea puțin. Generalul dădu să se înțeleagă că el era primul, cu toate că era atît de tăcut. El vorbi despre tradițiile frumoase pe care le-a creat omenirea în legătură cu înhumarea ostașilor.

Aminti pe greci și pe troieni, care înhumau cu atîta măreție, pe cei căzuți, între ceasurile de încetare a luptelor. Era foarte entuziasmat de misiunea sa. Avea să îndeplinească cît mai bine misiunea lui grea și sfîntă. Mii de mame așteptau pe fiii lor. De douăzeci de ani așteptau. Este adevărat că așteptarea asta se deosebea de așteptarea adevărată, cînd ele îi așteptau pe fiii lor să se întoarcă vii, dar, oricum și morții erau așteptați. El avea să le aducă mamelor osemintele fiilor lor, pe care generalii nerozi n-au știut să-i conducă în luptă.

El era mîndru pentru asta. El va face orice.

— Domnule general, telefonul...

Generalul se ridică cu vioiciune.

— Mă iertați, domnilor! Și cu pași mari și măreți, se îndreptă spre cabina portarului hotelului.

Și tot așa de măreț se întoarse. Radia cu totul. La masă se servea coniac și cafea. Convorbirea se însuflețise, era mai caldă. Din nou, generalul dădu să se înțeleagă că el era șeful acestei misiuni, în vreme ce preotul care avea gradul de colonel, în împrejurarea asta era doar un reprezentant sufletesc. În calitatea lui de șef putea să deschidă orice discuție ar fi vroit: despre coniacurile din lume, despre capitalele globului și despre țigarete.

Se simțea foarte bine în salonul acela de hotel, cu perdelele grele, cu muzica aceea străină, chiar foarte străină. Adorase totdeauna civilizația și confortul. Mai cu seamă călătoriile în alte țări. Călătoriile astea îi aminteau cît de minunată era liniștea în sînul familiei. Era ceva care vrăjea în hotelurile acestea internaționale, în porturile cu flamuri deosebite, în limitele acelea atît de deosebite, de străine.

Generalul era bucuros, prea plin de bucurie. Nici el nu știa de ce îi venise valul ăsta de bucurie neașteptată. Aceasta era bucuria drumețului care își găsește adăpostul după o cale primejdioasă, prin vreme rea.

Păhărelul mic, galben, cu coniac, începuse să-i alunge pentru totdeauna și tot mai mult privelistea aspră și înfruntătoare a munților, care chiar la măsuța aceea, îl neliniștea și acum destul de stăruitoare.

„Ca o pasăre mîndră și însingurată...".

Se simți pe sine puternic, din cale afară de puternic.

Trupurile zecilor de mii de ostași, băgați în pămînt, au așteptat atîția ani venirea lui și iată, el a venit, ca să-i ridice din noroi și să le restituie părinților și celor apropiați, ca un nou Crist, înzestrat cu hărți, liste și însemnări precise. Generalii ceilalți au condus aceste coloane nesfîrșite de ostași, redînd ceea ce rămăsese din fățurile lor neuitate.

Se va duce de la un mormînt la alt mormînt, oriunde, pe la fostele cîmpuri de luptă, astfel ca să-i găsească pe cei dispăruți și pierduți. În războiul ăsta al său cu noroiul, el nu va cunoaște înfrîngerea, pentru că era înzestrat cu forța magică a statisticilor.

El reprezenta o țară mare și civilizată, de aceea munca lui va fi măreață. În munca lui era ceva din măreția grecilor și troienilor, ceva din funeraliile homerice. O, cum veți rămîne cu gura căscată, voi, albanezilor care țineți în mînă atîtea umbrele!

Generalul deșertă înc-un pahar.

Și din noaptea aceea, în fiecare zi, în orice înserare, acolo departe în țara lui, toți cei care erau în așteptare, aveau să spună despre el:

— Acum, el caută. Noi mergem prin cinematografe, în restaurante, la plimbare, în vreme ce el străbate cruciș, fără contenire, o țară străină, în căutarea fiilor noștri năpăstuiți.

Oh, ce muncă grea are de înfăptuit, dar el va ști s-o îndeplinească.

Nu l-am trimis în zadar. Domnul să-i ajute!

capitolul II

Cazmaua lăsă un sunet surd, prelung. Preotul își făcut cruce. Generalul dădu onorul. Muncitorul vechi al comunalei, ridică sus cazmaua și lovi din nou.

Așadar, a început, se gîndi cutremurat generalul, privind straturile umede, care se rostogoliră la picioarele lui. Asta-i întîiul mormînt pe care îl deschidem.

Și toți stăteau în juru-i, ca înghețați. Specialistul albanez, un băiat elegant cu părul galben și tras la față, făcea însemnări în blocul lui de note.

Doi din muncitorii comunalei fumau, al treilea sugea țigaretul, iar celălalt, mai tînăr, se rezemase de coada cazmalei și privea îngîndurat. Ei trebuiau să învețe procedura săpăturilor, de aceea stăteau tot timpul privind cum se deschidea primul mormînt.

Generalul privea nemișcat la grămada de pămînt care creștea la picioarele muncitorului. Pămîntul era negru, dezmorțit, și aburea.

Asta este, sol străin, își zise sieși. Pămînt, ca oricare pămînt. Același noroi negru ca pretutindeni, aceleași pietricele prin el, aceleași rădăcini de iarbă și același abur. Cu toate astea, sol străin.

În spatele lor, pe șosea, se auzea cînd și cînd zgomotul mașinilor care alergau grăbite. Cimitirul era dincolo de șosea, așa acum sînt de obicei pretutindeni cimitirele ostașilor. Mai departe de cimitir, păștea vacile, iar mugetul lor rar se risipea cuminte în vale.

Neîndoios, generalul era destul de mișcat. Grămada straturilor de pămînt, creștea fără de încetare, iar după un sfert de ceas muncitorul era pînă la genunchi în solul răscolit. Cîteva minute încetă lucrul, timp în care unul din muncitori trase cu lopata noroiul scos afară, apoi din nou se băgă în groapă.

Sus, pe cer, flutura un cîrd de gîște sălbatice.

Un sătean singuratic trecea pe șosea, trăgînd după el de căpăstru un biet cal.

— Treabă bună! — spuse el care fără să-și dea seama de ce se făcea acolo, își văzu de drum. Nici unul dintre cei care erau în jurul mormîntului nu-i răspunse.

Generalul privea cînd solul răscolit, cînd chipurile muncitorilor albanezi. Chipurile lor erau liniștite și serioase.

Ce-or fi gîndit, oare, oamenii ăștia! își spuse. Cînci, cîți sînt, ei vor scoate din mormînt o armată întreagă. Le-o fi plăcînd, oare, munca asta?

Dar din privirile lor, nu se putea înțelege nimic. Doi dintre ei aprinseră cîte o țigară, al treilea sugea fără contenire țigaretul, iar celălalt, mai tînăr, continua să stea sprijinit de coada cazmalei, cu gîndul tare departe.

Muncitorul cel vechi era băgat în groapă pînă la briu, iar specialistul îi dădea unele lămuriri. Cei doi vorbiră o vreme, apoi muncitorul începu să sape din nou:

— Ce spune? — întrebă generalul.

— N-am auzit bine — spune preotul.

Toți erau tăcuți, ca la o înhumare.

— Bine că n-a început ploaia, adăugă preotul.

Generalul ridică ochii.

Zările erau năpădite de negură iar departe, foarte departe, nu se putea înțelege dacă erau vîrfurile munților profilîndu-se tot mai sus, sau formele ciudate ale ceții.

Muncitorul care săpa, se băgă tot mai adînc în pămînt. Se vedea acum doar capul lui încărunțit, care se mișca după ritmul pe care îl făcea fiecare lovitură a cazmalei și i se păru ciudat că seamănă cu Jean Gabin.

Se vedea că este muncitor cu experiență, gîndi generalul. Nu degeaba l-au hotărît responsabil al brigăzii de săpături.

Generalul ar fi vrut ca muncitorul să sape și mai repede, ca mormintele să se deschidă cît mai repede și cît mai repede să fie găsiți toți cei căzuți. Nu mai avea răbdare să vadă și pe ceilalți muncitori să sape. Atunci el avea să scoată listele, iar ele aveau să se umple cu cruci roșii și fiecare cruce va fi unul din ostașii regăsiți.

Sunetul loviturii de cazma venea adînc, din fundul pămîntului și tocmai de aceea generalul simți o mare tulburare în făptura lui.

Dar dacă osteanul căzut acolo n-ar fi de găsit? — gîndi el. Dar dacă hărțile întocmite nu sînt precise și vom fi nevoiți să săpăm în două locuri, în trei, în zece, ca să găsim un singur ostaș?

— Și dacă, aici, nu va fi nimic? — îi spuse preotului.

— Vom săpa din nou. Vom plăti dublu.

— Nu-i vorba de bani. Principalul este să găsim.

— Trebuie să găsim, — spuse preotul. Nu există să nu găsim.

Gravură albaneză de L. SHEHU

Generalul îl privi în ochi cu neliniște:

— Nu ți se pare, parcă aici, n-ar fi fost război niciodată spuse el — și că n-ar fi fost loc de păscut pentru vacile astea de culoare cafenie.

— Astfel pare totdeauna, după — zise preotul. Au trecut douăzeci de ani de atunci.

— Este adevărat, a trecut multă vreme. De aceea mă neliniștesc.

— De ce vă neliniștiți? spuse preotul. Solul, aici, este nemișcat. Ceea ce are în el, înăuntru, e păzit pentru mulți ani.

— Da, așa este. Nu-mi vine să cred chiar eu că ei sînt undeva, aproape, la numai doi metri adîncime sub picioarele noastre.

— Nu vă vine că credeți pentru că n-ați fost niciodată în Albania, în vremea războiului — spuse preotul.

— A fost îngrozitor?

— Îngrozitor.

Acum muncitorul cel vechi era cu totul în pămînt. Ceilalți se apropiaseră cu totul în jurul lui. Specialistul îi spunea ceva în continuare, arătîndu-i ceva cu mîna, aplecat aproape cu totul la marginea gropii.

Pămîntul era plin de pietre mici, care sunau surd cînd, atingeau metalul lopeții. Generalului i se aminteau crimpeie din povestirile ostașilor veterani, veniți deseori acasă, înainte de plecarea lui în Albania, pentru a se interesa de mormintele camarazilor săi rămași în țara străină.

„Pumnalul meu scormonea în pietrele mici și frecîndu-se de ele dădea sunete ciudate. Eu răscoleam pămîntul cu toată puterea pe care o aveam, dar pumnalul era fără putere față de solul îndărătnic. El smulgea cu greu un pumn de noroi, iar eu îmi spuneam mie însumi: Ah, dacă aș fi fost în trupele celor de la geniu, aș fi avut o lopată și aș fi săpat repede, repede, repede. Pentru că aici, aproape, cu picioarele atîrnînd într-un șanț cu apă, era întins cu fața în jos, cel mai apropiat sufletește dintre prietenii mei. Am smuls și pumnalul lui de la mijloc și începui să sap cu amîndouă mîinile deodată. Voiam să-i fac o groapă adîncă, că așa era dorința lui.

— De voi muri — îmi spunea totdeauna — îngroapă-mă adînc că mi-e frică de ciini să nu mă dezgroape și de șacali, ca atunci la Tepelenă. Îți amintești ce făcuseră ciinii la Tepelenă.

— Mi-amintesc — îi spuneam eu, trăgînd adînc din țigară. Și acum că se prăbușise mort, săpînd pămîntul fără spor, eu îmi spuneam:

— Fii fără grijă, groapa ți-o fac adîncă, foarte adîncă!

Cînd am sfîrșit totul, am strîns pămîntul cum am putut, iar deasupra n-am pus nici un semn, nici o piatră, de teamă să nu-l găsească cumva și să-l scoată din nou, din pămînt. Plecai prin noapte, în direcția opusă mitralierelor și cum fugeam, am întors capul încă o dată spre beznă, unde lăsasem pe camaradul meu drag, zicîndu-i în gînd: Nu-ți fie frică, nu te speria, n-au să te găsească, cu neputință..."

— Nu găsim nimic, după cît pare — spuse generalul, căznindu-se să-și ascundă nervozitatea.

— Nu se știe — răspunse preotul. Mai este speranță.

— În război nu se îngroapă atît de adînc.

— Poate că-i a doua înhumare — spuse preotul. S-a întîmplat deseori să-i îngroape a doua și a treia oară.

— S-ar putea. Dar dacă mormintele or fi atît de adînci, noi n-o să sfîrșim niciodată.

— De multe ori o să luăm și alți muncitori cu ziua, spuse preotul. Putem avea și douăzeci de muncitori împreună, în diverse prilejuri.

— S-ar putea, de va fi nevoie, să luăm și mai mulți — spuse generalul.

— Nu mă-ndoiesc că va fi și prilejul ăsta.

— Putem învoi și o sută de oameni, într-o zi.

— Nu se știe.

— Pe cînd pe ăștia cinci, îi vom avea în permanență.

— Da. E trecut și în contract.

— Ce-or fi făcînd acum, oare? zise generalul. Încă nu se găsește nimic?

— Acum e adîncimea maximă — adăugă preotul. Acum se va găsi, dacă-i ceva înăuntru.

— Mi se pare că am început cu ghinion.

— Poate că s-a mișcat pămîntul — adăugă preotul.

Specialistul albanez se aplecă și mai mult peste groapă, iar ceilalți se apropiară tot mai curioși.

— L-am găsit — spuse muncitorul cel încărunțit și glasul veni pînă sus, adînc și înăbușit, pentru că vorbise cu capul aplecat, înăuntru, în groapă.

— L-a găsit! — repetă preotul.

Generalul respiră adînc. Muncitorii comunalei se mișcară cu toții. Cel mai tînăr, care stătuse sprijinit de coada cazmalei, pe gînduri, îi ceru o țigară tovarășului de lîngă el și o aprinse.

Muncitorul cel sîrguincios și răbdător, începu să scoată osemintele afară cu lopata. În privirile celorlalți nu era nici un suflu de teamă. Osemintele se amestecaseră cu pămîntul dezmorțit și păreau bucăți de lemne uscate, înăuntru. Deodată se simți mireazma dulce a pămîntului deschis.

— Dezinfectantul! — strigă specialistul. Aduceți dezinfectantul! Doi muncitori alergară la camionul oprit la margimea șoselei, după turismul generalului. Specialistul găsi ceva mic printre osemințe:

— Iată, medalionul — spuse el și i-l arătă generalului prinzîndu-l cu penseta. Nu-l atingeți, vă rog.

Generalul se apropie de el și abia deslușì capul. Sfîntei Maria:

— Medalionul ostașilor noștri — spuse încet.

„Știi pentru ce avem acest medalion?, mi-a spus într-o zi. Ca să ne găsească trupul, dacă vom fi omoriți. Și surise ironic. Tu crezi că ne vor căuta, cu adevărat osemintele? Să spunem că ar face și lucrul ăsta, au să ne caute. Crezi că mă mîngîie, asta? Nu-i ipocrizie mai mare decît căutarea osemintelor, după sfîrșitul războiului. În ceea ce mă privește, eu renunț la favoarea asta. Să nu mă tulbure acolo unde voi cădea. Medalionul ăsta odios, am să-l zvîrl într-o zi. Și el făcu, într-adevăr, astfel. Îl aruncă și rămase fără el."

După ce sfîrși cu dezinfecția, specialistul măsură una cîte una, cîteva din osemințe apoi o vreme socoti ceva în bloc-notesul său, ținînd stiloul strîmb între degetele subțiri și lungi:

— Lungimea unu și șaptezeci și trei — spuse.

— Exact — confirmă generalul, după ce controlă lista.

— Împachetați osemintele — le spuse specialistul muncitorilor.

Generalul privi pe muncitorul care lucrase fără preget, ieșise din grup și se așezase la marginea șoselei, pe o piatră. Scoase cutia cu tutun și, obosit, începu să răsucească o țigară.

— De ce, oare, mă privește așa de ciudat, omul ăsta? — își spuse generalul.

După cîteva minute, solul începu să fie deschis în cinci locuri deodată...

În românește din originalul în limba albaneză de FOCIONI MICIACIO

MOZAIC ANTIC DESCOPERIT PE TERITORIUL ALBANIEI

Luceafărul

Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți: Cezar Baltag, Fănuș Neagu, Adrian Păunescu
Secretar general de redacție: Constantin Toiu

REDACȚIA:
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion

Anul XIV
Nr. 25 (477)
Sîmbătă
19 iunie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Noaptea de sînziene

Vine noaptea sînzienelor. Acum, cît încă e neîntîmplată și lumina ei de mătase neagră doarme în burta unui ied ales să fie-njunghiat la toamnă, sub altarul unui nuc înconjurat de butuci de vie, grei de struguri și de mierle, o simt cum urcă-n umbrele nopții de echinox ca să pună ploaie de pistrui de argint și de pelin în leagănul închipuit de două coloane de fluturi în care se leagănă dragostea verii.

Noaptea sînzienelor e noaptea în care pămîntul naște meșteceni, dezvelește bolovani de aur și biserici de sare și plasmuiește culorile, care fierb pe trupul păunilor. Toate nopțile verii aparțin magiei, dar o singură noapte de sînziene e numai vis, e o noapte cu sugestii de mireasă, e o noapte în care sufletul se-ntîmplă, iar luna merge cu pași de amantă să-nsiluiască centauri, o noapte în care ierburile vorbesc prin somn. Sîngele iedului ce va fi jertfit, în noaptea asta se schimbă în vitralii, iarba păscută se urcă astfel la cer, și prin pînza acestor vitralii roșii, umezite cu albastru de schit clădit între fîntîni logodite cu cerbii, ochii noștri, căutînd comori legendare, văd ploi și bucle de foc. Sînge picurat, vitralii sărutate și lanțuri de munți coborînd spre estuarele în care arde, cu flacără galbenă, grîul.

Noaptea de sînziene e noaptea florilor. În oasele pămîntului, chiar și-n ochii lui, în noaptea de sînziene, numai zîmbet de floare. O ameteală izvorîtă din crini acoperă cîmpiile. E și puțină otravă de mac. Întinsă pe gîndul care-mi spune că de două mii de ani aurul pe care-l vedem în noaptea de sînziene, dimineața îl găsim în mîinile noastre sub formă de spadă.

Noapte luminată cu spiriduși, cu fluturi dezertori și cu ochi de fagure.

Dacă ar fi să fie vreodată o înviere din morți, ea s-ar întîmpla numai în noaptea de sînziene.

Fănuș NEAGU

Întîmplări pe cîmp

Adevărata violență nu se retractează, cum a făcut bătrînul domn de geografie...

Mulți ani mi i-am petrecut pe cîmp cu caii, cu prietenul meu, Mărin al lui Matei. Din pricină că diminețile au fost totdeauna legate în amintirea mea de treburile la care ne lua tatăl să le facem, și pentru care n-am simțit niciodată nici-o atracție idilică, chiar dacă erau însoțite de cîntecul pitpalacului și al ciocîrliei, a început să-mi placă foarte tare acea parte a timpului care însemna sfîrșitul muncii : înserările, apoi serile și nopțile. Totul se potolea, toți cădeau care pe unde nimereau și atunci totul începea pentru mine să trăiască din nou... Toate gesturile care precedau asfințitul soarelui se încărcau de ceva tainic, privirea mi se lărgea de lăcomie și nimic nu scăpa atenției mele vrăjite ; să nu mai faci nimic, ce minune ! Tata se ducea spre cai și îi aducea la căruță. Frații și surorile strîngeau uneltele, secerile sau sapele, rotilele sau plugul, din bota cu apă se spălau de sudoare, fetele se desbrobodeau, își scoteau ciorapii care le fereau pulpele de miriște și de mărăcini... Nimeni nu vorbea, în timp ce soarele cobora strălucind peste cîmpia care începea să se coloreze. Auriul și violetul sau roșul aprins cu albastru verzui amesticate la buza asfințitului te făceau să simți și asta nu numai pentru o clipă, ca o iluzie, că te afli pe o planetă necunoscută, fantastică în frumusețea ei orbitoare, și că te afli pe ea nu de ieri sau de azi, ci de totdeauna și vei rămîne totdeauna... Viața și moartea pe ea sînt apropiate, intră unul din noi în pămînt, rămîne altul cu ochii deschiși ca s-o vadă... Moare un cal, rămîne un mînz, se cosesc ierburile acestei veri, grîul și porumbul înalt, la primăvară vor răsări altele... Și veșnic va apune acest soare de aramă, pentru ca dimineața să răsară iar...

În acest timp tata nu mai termina de deslegat lanțul de la gîtul unui cal. Vita, inteligentă, parcă înțelegea și stătea cuminte, în timp ce omul bestecăia din mîini lîngă coama ei. Din cînd în cînd doar, calul își apleca delicat gîtul, se scărpina la un genunchi, apoi ridica la loc capul și ofta izbit poate de melancolia sublimă a clipei. În acest timp lanțul continua să nu se desfacă. Lucrurile au adesea această încăpățînare în inerția lor fără viață. Era un simplu nod, nu vroia să se mai desnoade și bineînțeles că nici pe cap nu-l putea scoate de la gîtul calului. Și ne trebuia acel lanț, pentru opritori sau răscruce, nu puteam pleca numai într-un cal. Mîinile puternice și dibace ale tatălui renunțară, nu mai știa ce să mai facă. Și le duse în șold scos din pepeni, dar și uluit că trebuia să recurgă la o soluție extremă :

— Acuma nu ne mai rămîne, exclamă el, decît să tăiem gîtul calului și să-i scoatem lanțul.

Nu glumea deloc, cum credem eu totdeauna. Nu-i ardea de glumă, deși rîsul nestăpînit al copilului, în ciuda acelui tu ce rîzi mă, acolo, cu care mi se adresa supărat, îi dovedea că gîndirea lui nu era atît de obișnuită cum îl făceau, poate, grijile și necazurile să creadă : unul din băieții lui se bucura, rîdea din adîncul inimii, la auzul cuventelor lui, la care el poate că nici nu lua seama...

Venea apoi seara. După fuga fraților mei mă duceam nopțile cu caii, cu Mărin al lui Matei. Îi împiedicam pe miriște și în întunericul cîmpiei, cu măciucile lîngă noi, aprindeam focul și ne apucam și coceam porumb. Ascultam zgomotul trenului, care trecea la miezul nopții parcă rostogolindu-se și pe care din pricina depărtării nu-l zăream : fluiera prelung, asemeni unui animal apocaliptic al acelei ore, care vine, trece și piere în hăul nopții.

Auzeam bătăi de aripi, țipete scurte și ascuțite de animale pe care ziua nu le vedea nimeni și mai ales auzeam viața mare a nopții... Țîrîitul greierilor ne făcea să ne dăm seama cum urcă și coboară ca într-un somn viu răsuflarea pămîntului. Stam de vorbă cu glasuri înăbușite, în timp ce, din cînd în cînd, sforăitul cailor care păsteau iarba, fără s-o vadă, ne aducea la clipa prezentă și puneam mîna pe măciuci. Era cineva prin apropiere ? Voia cineva să ne fure caii ? Ne ridicam și în timp ce unul din noi ducea măciuca la spate și o ținea cu amîndouă mîinile, celălalt se urca pe ea și se uita. Nu era nimeni ! Nu se vedea nimic... Ne așezam iar jos, coceam mai departe porumb și continuam să vorbim. Ce-ar fi să fie o fată cu noi ! Ce i-am face ! Cutare fată de pildă !... Rămîneam pe gînduri în timp ce flăcările făceau să joace fantastic întunericul deasupra capetelor noastre. Da, fata cutare, dacă ar fi cu noi, aici jos, pe tunică ! Așa e, zicea și Mărin al lui Matei și dinții lui ca de lup tînăr îi rîdeau la bătaia focului. Despuia un alt cotolan și îl punea lîngă jăratic. Mînca flămînd, parcă hămesit, din altul copt. Se dădea apoi în picioare și arunca în beznă coceanul gol.

Într-o noaptea Mărin al lui Matei zise :

— Se vede cineva.

— Unde ? l-am întrebat.

— La al lu' Bădăuță.

— Cîți sînt ? zic.

— Nu-mi dau seama !

Mărin al lui Matei se dădu jos de pe măciuca mea și se așeză. În depărtare țipătul trenului despică noaptea. Stelele pe cerul înalt abia licăreau. Întunericul apăsa.

— Haj să-i batem, zise Mărin al lui Matei,

— Hai ! răspunsei eu numaidecît și puserăm mîna pe măciuci.

Despiedicarăm caii, îi legarăm, încălicarăm pe ei și o luarăm la goană. Mărin al lui Matei, care îi văzuse pe-aia unde sînt, mergea înainte. Trecurăm hotarul care ne despărțea de moșia lui Bădăuță și oprirăm călări lîngă două mogîldețe care stăteau sub un tufan și coceau ca și noi porumb.

— Ce căutați mă, voi aici, vă muma în..., zise Mărin al lui Matei și sări în clipa următoare jos și se puse cu măciuca pe ei.

Mă dădui și eu jos de pe cal și începui să lovesc. Icnelile, bufniturile scurte, pocnetele de lemne uscate izbite cu violență mă îmbătau. Simții la un moment dat un trăsnet în creierii capului, dar rămăsei în picioare și nu numai că nu mă speriai, dar parcă aș mai fi vrut încă să primesc. Pînă una alta, dădeam înainte, pînă ce, trăgîndu-și dulămile cu o mînă și apărîndu-se cu alta, necunoscuții o luată la goană spre cai... Îi urmărirăm doar cu hohotele noastre și cu înjurături, îi lăsarăm... Pe unul îl lovisem eu groaznic peste fluierele picioarelor (fiindcă se apăra prea bine la cap) și deși întuneric i-am văzut sticlirea de ură din priviri. Alerga schiopătînd foarte tare, aproape că își tîra piciorul lovit... Pesemne că el mă pocnise după aceea în cap, dar în ciuda șîngelui care îmi umezise părul, eu nu simțeam nici-o durere... Nu mi-a părut rău niciodată de ce-am făcut în noaptea aceea, și dacă aș fi aflat să zicem a doua zi că i-am rupt aceluia piciorul, cred că așî fi rîs...

Într-o zi însă mă înțelesei cu Mărin al lui Matei, fiindcă aveam treabă, să vadă el de cai dimineața și eu după masă. Cînd am venit după masă el plecase. Lăsase caii în grija unui al treilea, care, acesta, îi lăsase să intre și păsteau liniștiți pe miriștea unui al patrulea. Acest al patrulea tocmai intra și el pe mirițte. Îl văd că se apropie de mine și îmi spune :

— De ce mă, ăsta al lu'... paști tu caii pe miriștea mea ?

Am crezut că se adresează celui vinovat. Pînă să-mi dau seama că la mine se uită, îl și văd că ridică ciomagul și mă lovește vijiind în cap. Am mai avut timp să mă apăr cu cotul, dar violența loviturii m-a aruncat jos. Și înjurături fioroase. Nu era cu mult mai mare decît mine, dar chiar dacă n-ar fi fost, eram în clipa aceea dezarmat în fața violenței lui neînfrînate. L-am urît mulți ani, multă vreme chiar după ce am devenit matur. Iar el, acum, cînd mă vede nu-și întoarce privirea și nu-i trece prin cap să retracteze ceva deși îmi dau seama că și el știe, n-a uitat nimic... Dimpotrivă, această privire a lui are licăriri și intensități străine, asemănătoare cu cele de atunci...

Marin PREDA

ÎN ACEST NUMĂR

Tineri autori prezentați de Cezar Baltag și Nicolae Manolescu

În căutarea Viitorici Lipan
reportaj de Mihai Pelin

Traduceri și traducători

Există în literatura română o problemă a traducerilor. Ca orice cultură tînără, am favorizat și noi apariția în limba națională a cărților mai importante din literatura universală. De altfel, mai toate mișcările literare și culturale românești importante s-au petrecut în context european. Nu sîntem singuri pe lume, noi românii, și am considerat întotdeauna un titlu de mîndrie participarea intelectualității noastre la spiritul vremii în Europa. Secolul al XVIII-lea românesc este încă din păcate puțin cunoscut, studiat numai de specialiștii unui cerc foarte restrîns, deși noi înșine sîntem creația ideilor din acel veac de risipire a tenebrelor. Luminismul românesc ar merita integrat în contextul său continental și arătat lumii ca o dovadă a acordului nostru cu lumea modernă, a sensibilității noastre și a puterii de creație paralelă cu a francezilor din *lumières* sau a nemților din *Aufklärung*. Opera semnificativă a lui D. Popovici ar trebui continuată în acest sens. Snobismul nostru literar modernisto-gazetăresc ne îndepărtează de trecutul mare. Pentru un francez actual a-i spune că este un Voltaire, lui Sartre de exemplu, ar însemna o apreciere supremă, dar un scriitor român de azi ar fi în stare să te strîngă de gît dacă ai afirma că are temperamentul lui Petru Maior sau facultatea de creație grozavă a lui Budai-Deleanu, deși unde nu dă Dumnezeu să le-avem într-adevăr ? ! În *Aufklärung*-ul românesc apar masiv traduceri și se lucrează intens asupra limbii, făcînd-o capabilă să exprime marile creații. Spiritul acelui secol va fi acela al lumii moderne, toată Europa este de altfel creația secolului XVIII, a ideilor generoase ale Marii Revoluții franceze, cu idealul ei de libertate și egalitate, cu dreptul natural și raționalismul său. Prima jumătate a secolului al XIX-lea trăiește în aceeași atmosferă, acum se naște generația *Daciei literare* și a resurecției naționale, se editează cronicile și se studiază trecutul, ceea ce probează, dacă este nevoie, că nu există o antinomie între afirmarea culturii și a spiritului național și sentimentul de apartenență la cultura lumii. În secolul al XVIII-lea și la începutul celui de al XIX-lea se impun literaturile naționale și se naște în același timp conștiința unei *Weltliteratur*. De la mare la mic, în Principate și în Transilvania, lumea traduce, în devălmășie, tot ceea ce cade sub gustul înfrigurat al lectorilor instruiți. Voltaire, Montesquieu și Rousseau apar încă de la sfîrșitul secolului luminilor în limba noastră, iar numele traducătorilor sînt dintre cele mai ilustre. Mai tîrziu, Heliade va fi un editor înverșunat de traduceri. Oricum, literatura europeană, îndeosebi cea franceză (menționăm însă că Shakespeare era deja tradus. Cum de s-o fi scris așa de leșinat pînă la Eminescu ?!), era cunoscută, fie prin cartea originală, fie prin prelucrări românești.

La vîrsta evocată mai sus a literaturii române traducerile au însă mai mult rolul de a informa, de a-l introduce pe cititorul de rînd în circuitul marilor idei și forme de expresie. Abia mai tîrziu va apărea tipul suprem, traducerea ca operă de autor, creație în sensul cel mai deplin al cuvîntului, pilduitoare pentru o personalitate, capabilă să impună un nume în literatura română. Mai semnificativ decît faptul de personalitate este acela că traducerile ofereau posibilitatea creației lingvistice. A traduce un poet mare, autor al unei opere vaste, creator de limbă în literatura sa, impune pentru traducător o atitudine similară în limba noastră : creația. Este cazul operelor devenite obsesie a traducătorului care adesea își sacrifică propria sa tentativă artistică pentru a-și afirma vocația prin intermediul traducerii. Este vorba de traducerea care se face fără contract cu termen de la editură, ci în virtutea unei chemări. Apare acuma exemplul lui Coșbuc traducător al lui Dante timp de cîteva decenii sau al lui Murnu, un mare, un foarte mare scriitor român, prin traduceri, prin echivalența românească a *Iliadei* și *Odiseei*. Pentru noi, Murnu reprezintă o vîrstă a limbii române, a cărei cunoaștere este indispensabilă scriitorului de mai tîrziu. Iată, de pildă, este imposibil să afirmi că cunoști toate posibilitățile expresive ale limbii engleze dacă nu l-ai citit pe Shakespeare. Chiar dacă tipul de expresie nu mai există astăzi, n-are a face, el este o posibilitate permanentă, el creează virtualități pentru scriitorul de azi. Lumea nu mai vorbește în zilele noastre ca în Shakespeare, n-are a face. Tot așa, să spunem, este de necrezut să fii astăzi un vorbitor de limba română și să te pretinzi instruit, fără să-l fi citit pe Eminescu, să nu fi învățat limba de la el. Limbile nu se ascultă numai de la mamele noastre, pentru oamenii culți limbile se învață de la scriitorii mari, de la creatorii de limbă. În această ordine de idei, nu cred că un scriitor român se poate lăuda că posedă bagajul expresiv și vastitatea posibilităților de creație în limba noastră dacă nu l-a studiat atent pe Murnu în cele două traduceri capitale ale sale. Ele au pentru noi altă importanță decît faptul că sînt *Iliada* și *Odiseea*, epopeile homerice. Ele sînt poezie autentică românească, si trebuie gîndite sub specie pură, fără superstiția originalității, care nu l-a urmărit de pildă nici pe Shakespeare. Fenomenul rar al traducătorului de geniu, de data asta întîlnit la un poet original de aceeași talie, l-am avut apoi cu Blaga. În anii noștri, fără trîmbițe și surle, așa cum se cuvine creației adevărate, Lucian Blaga a împlinit o operă de traducător miraculoasă. Cred că nici una din marile limbi europene nu are un *Faust* transpus cu atîta profunzime, o operă egală cu originalul. Este o traducere care se poate de asemenea dispensa de lectura în limba poetului și vom spune de aici încolo în limba lui Blaga : „V-apropiați din nou, figuri șovăitoare, / Cari ochiului de tîmpuriu s-au arătat. / Să-ncerc a vă reține-acum-putea-vai oare ? / Mai este sufletul visării aplecat ?"

Se întîmplă astăzi să avem ambele fenomene : pe de o parte traducem cu febrilitate tot ceea ce apare nou și interesant în lume, traduceri curente, cu valoare informativă. Literaturi întregi sau mai bine spus continente întregi de literatură apar la Editura Univers. Noul roman francez este cunoscut la noi ca în Franța, dacă nu chiar, din păcate, mai bine decît acolo. Am citit că ultimul succes latino-american se găsește deja sub tipar, la un an după traducerea americană (Statele Unite sînt o țară cu o piață a traducerilor excepțională). Fără îndoială că majoritatea traducerilor de acest tip se vor perima destul de repede, dar rostul lor nu este mai puțin important.

În al doilea rînd, traducerile ambițioase nu lipsesc astăzi de loc. Un Dante al Etei Boeriu a început deja să apară, iar Romulus Vulpescu, un poet-cărturar de cea mai frumoasă ținută, este încă mai cunoscut, prin Villon și Jarry, traduși de el într-o limbă a lui, decît prin propriile lui poezii. Aș vrea să mă opresc numai asupra unor tentative pe care le cunosc mai bine, despre a căror valoare nu am nici o îndoială și care dintr-un motiv sau altul au rămas mai puțin comentate în revistele literare. În momentul cînd lesnăm la ultima traducere dintr-un romancier francez de mina a doua putem desigur să nu vedem reeditarea de acum un an a teatrului lui Sofocle în versiunea lui George Fotino. Acesta din urmă era un savant în ceea ce privește greaca veche și primul său contact cu teatrul lui Sofocle a avut loc încă pe timpul studenției, la Paris, dacă nu mă înșel, chiar printr-o teză care consta dintr-o traducere. De atunci, timp de decenii, l-a tradus în întregime. Prin osîrdia lui, Antigona vorbește astăzi în românește, într-o limbă de o aleasă frumusețe. Știu de asemenea că Radu Hîncu, un om foarte învățat, și pasionat de Homer, pregătește o nouă traducere a *Iliadei*, într-o altă concepție decît aceea a lui Murnu, cu accent mai mare pe studiul filologic și pe implicațiile filozofice ale limbajului, și mai puțin pe expresivitatea epică. Una din marile nedreptăți privesc pe Andrei Ion Deleanu, traducător, împreună cu Eugen Barbu, al lui Thomas Mann și al lui Faulkner. Andrei Ion Deleanu este un intelectual de formație serioasă care traduce din conștiința necesității de a înarma pe cititor cu mijloacele unei înțelegeri adecvate a literaturii contemporane, de a pune la îndemîna cumpărătorului de carte din librăria românească opere prin care se poate educa gustul actual. Mi s-a părut că *Doctor Faustus* este pînă acum cea mai mare reușită a sa și nu e puțin lucru, dacă ne gîndim la oceanul lingvistic al romanului lui Thomas Mann, la adîncimile neobișnuite create astfel în limba noastră. Cu atît mai mult romanul constiinței artistice a unui scriitor german încercat de toate seismele veacului poate atrăgător pentru un scriitor român cu o mai acută sensibilitate pentru avatarurile artei.

Aurel Dragoș MUNTEANU

(Continuare în pag. 2)

Desen de BRAQUE

cronica pietonului

Revolverul la șold și o pălărie mare și neagră...

...La care — pentru că nu incap în titlu — mai trebuie adăugate o boccea în formă de raniță și opincile de piele roșie și...

Nu este imaginea de generic a vreunui western autohton, e doar inventarierea sumară a „trebuincioaselor de drum" celui care avea să așeze — ruptă din munții Neamțului — piatra de început și de ispitire, în tăietura literară, a crezului și cronicii de pieton.

Pentru că, — spunea Hogaș : „Orice călătorie afară de cea pe jos, e după mine o călătorie pe picioare străine ; a avea la îndemînă cupeaua unui tren, roatele unei trăsuri sau picioarele unui cal (?!) însamnă a merge șezînd și a vedea numai ce ți se dă, nu însă și tot ce ai voi".

Și pe la început de iulie, în vacanță, profesorul de latinește de la Iași își „ștergea urmele dintre oameni și se mîstuia" printre munți, mînăstiri, stîni și ape ca să-și spele obrazul în lumina dimineților fragede și să audă „glasurile prelungi ale sărilor de munte". Se iuțea molcom pe potecî, încurcîndu-le și presărîndu-le cu „mitologicale" pentru ca, — dascăl cu dispoziție spre șotie școlărească fiind — să încurce mai tîrziu cataloagele și catalogările criticilor : dacă a fost clasic sau clasicizant, homeric sau homerizant, baroc sau, dacă nu cumva, chiar... S-a convenit unanim însă, asupra viziunii enorme, fabuloase a acestui mare regizor de spectacole naturale care „pune între Piatra Neamț și mînăstiri distanța dintre două continente".

Ediția din 1970 din „Pe drumuri de munte" prin alcătuire grafică și tipografică fără cusur, vine parcă să răzbune tirajele nenorocoase de debut prăpădite de incendii năuce ale acestui debutant tîrziu, excesiv de scrupulos, care a fost Hogaș. Ilustrațiile în linie simplă sau pete de creion, tuș ori hașuri însoțesc într-o cadență de rară expresivitate pasul și popasurile lui Hogaș, țes a doua oară atmosfera de voioasă și clocotitoare destindere, și mai apasă odată contururile grotesc-fabuloase ale faunei hogașiene. Sînt datorate lui Constantin Baciu, unul din cei mai devotați și dăruiți întovărășitori ai literei tipărite în revistă, pe coperta de carte sau înăuntru ei.

Mîră și mîhnește împrejurarea că ediția de față n-a primit nici o distincție în cadrul premiilor de carte.

Hogaș a mai fost, pe timpul său, respins de la un premiu. Atunci însă pentru motivul bine întemeiat și justificat că scrierile sale nu cuprind și nu descriu toți munții noștri...

CANDID

cronica literară

LIVIU PETRESCU „Dostoievski"

În capitolul final al foarte interesantului său eseu — apărut la Editura „Dacia" din Cluj —, Liviu Petrescu divulgă deschis „metoda" căreia a înțeles să-i dea urmare în decursul întregii sale demonstrații. Receptiv la o seamă de sugestii cuprinse mai ales în eseul **Questions de méthode** al lui Jean-Paul Sartre, criticul își declară adeziunea la așa-zisul procedeu de lucru „regresiv-progresiv", a cărui finalitate esențială ar conduce la „descoperirea, în spatele unor acțiuni empirice, a raporturilor fundamentale ale eroului literar (sau ale scriitorului însuși) cu cosmosul, cu celălalt" etc. Drept consecință, Liviu Petrescu rezumă astfel conținutul cărții sale, tot în capitolul final : „În primul capitol, am urmărit raporturile eroului dostoievskian cu lumea, cu marele infinit; în cel de al doilea, l-am examinat în legătură cu semenii. În al treilea capitol, am încercat să îl privim în dramatica lui confruntare cu valorile, în special cu valorile etice. În cercetarea separată a acestor raporturi — se explică mai departe autorul eseului — am văzut că se răsfrînge de fapt una și aceeași totalitate sufletească; personajul dostoievskian aspiră mai presus de orice la un act de contopire și unificare, la un act în care să se piardă pe sine. Voința aceasta de comunicare este mereu subminată de o pornire contrară, ceea ce oferă spectacolul unei dialectici sufletești foarte animate. Chiar și „vocația pentru dramă" (prin dramă înțelegînd dezordine și anarhie, libertate în stare pură) — deși pare un aspect strict estetic al operei dostoievskiene (aspect comentat în al patrulea capitol al cărții, n.n.), el se subordonează totuși acestei dialectici generale (libertatea fiind opusul „organicității")». Cum se vede, reproducerea acestui amplu pasaj ne scutește de efortul comunicării rezumative a substanței eseului și, îndeosebi, a intențiilor exprese ce îl călăuzesc pe autor. Ceea ce ar mai fi poate util de amintit în completare, spre o deplină edificare sînt înseși titlurile date capitolelor. Iată-le, deci: **„Măreția și mizeria omului", Măștile lui Thersit, „Hagiografia unui mare păcătos", Vocația tragicului, Chestiuni de metodă.** Sîntem, așadar, solicitați a lua cunoștință cu o interpretare critică programatic antididactică. Spre deosebire de atîția „monografiști" colportori — în chip stupefiant, convinși că pînă la ei cititorul român nu știe aproape nimic despre, să zicem, Tolstoi, Balzac, Goethe etc. —, Liviu Petrescu nu este absolut de loc interesat să „comunice" cît mai multe date și să „descrie" cît mai conștiincios biografia și opera lui Dostoievski. Asemenea aspecte se implică — și faptul, pentru cititorul eliberat de suspiciuni „științifice", este evident — în faza preparatorie, de laborator subînțeles. Autorul dovedește pe deplin acel scrupul necesar menit a reprima complet o cunoscută și grotească vanitate, vizibilă la atîția alți cercetători care, mai presus de orice, vor să ne convingă de buna lor informare.

În fond, toate aceste însușiri — invederate și cu alte prilejuri de activitatea lui Liviu Petrescu — nu fac decît să certifice o remarcabilă vocație pentru critica de interpretare sintetic-ideatică. Și ce s-ar prea cu mai mari șanse de reușită unei atari formule decît opera de infinite resurse proteice a lui Dostoievski? Într-adevăr, terenul aproximărilor critice operate dintr-o perspectivă realmente modernă se dovedește astfel de o fertilitate excepțională. Cu o condiție însă: aflarea unui ax ideatic distinct și revelator prin capacitatea lui unificatoare. Or, tocmai în aceasta rezidă punctul forte al prezentului studiu. Teza fundamentală mai sus enunțată este demonstrată, deductiv și inductiv, prin raportări și delimitări succesive care situează substanța umană a operei lui Dostoievski între polii ante și post-mergători. De o parte, deci, elementele artistice, filozofice și morale anticipative: astfel, spre pildă filiera cu **Cugetările** lui Pascal este de o adecvare surprinzătoare. De altă parte, extraordinara și diversa difuziune a spiritualității dostoievskiene în posteritate, direcție în care Liviu Petrescu, dovedind un sigur simț al nuanțelor, avansează „dosare" dintre cele mai spectaculoase: Gide, Nietzsche, Kafka, Sartre, Camus ș.a. Cu toate acestea, ne întrebăm dacă nu-i de-a dreptul alarmantă absența aproape completă a raportărilor la tradiția gîndirii filozofice și a literaturii ruse pre-dostoievskiene (Gogol, spre exemplu); ca să nu mai vorbim de ignorarea paralelismelor ce se impuneau de la sine cu profeticul Tolstoi. La fel, nu ezităm a spune că un alt capitol, **Vocația tragicului,** este cu totul sumar, în timp ce ne-am fi așteptat ca tocmai aici firele demonstrației să se adune într-un nod inextricabil, în măsură să producă saltul spre revelația critică supremă. În fine, ne mai întrebăm dacă un eseu ca acesta, conceput din unghiul incidentelor pe planul literaturii universale, nu s-ar fi cuvenit să facă loc și unui capitol consacrat fenomenului de penetrație și de receptare a spiritualității dostoievskiene, la noi, în literatura română. Ni se pare că înscrierea în dialogul iscat de fascinația mondială a personalității genialului scriitor rus nu ar trebui să ocolească perspectiva propusă de însăși apartenența unui exeget sau altul la o anumită literatură națională.

Ne-am îngăduit exprimarea amendamentelor și dezideratelor din urmă fiindcă, sîntem convinși, lui Liviu Petrescu — dată fiind superioara sa vocație critică — ele îi pot fi adresate fără teama că i se cere mai mult decît poate da.

MIHAI DRĂGAN „Ibrăileanu"

G. Ibrăileanu, alături de alți cîțiva critici români proeminenți, deține indiscutabilul privilegiu de a se constitui într-o temă permanentă de interpretare și reflecție estetică. Cu alte cuvinte, ideea că de la un anumit moment, practic, nu mai e nimic important de spus despre mentorul **Vieții Românești** ni se pare cu totul nerealistă. Situînd chestiunea sub semnul idealității, am spune că (precum în cazul unui Maiorescu, Gherea, E. Lovinescu sau Călinescu) fiecare critic și istoric literar contemporan ce se respectă ar trebui să realizeze un **G. Ibrăileanu** al său.

Iată de ce „cutezanța" lui Mihai Drăgan de a tipări — la Editura „Albatros" — prezenta schiță monografică se cuvine a fi circumscrisă principial, într-un asemenea context și receptată ca atare. Urmează desigur să se aprecieze în ce măsură criteriul **de drept** se pune de acord cu cel **de fapt.**

Judecînd după afirmațiile inserate în **În loc de prefață,** observăm de îndată că exegeza lui Mihai Drăgan nu apelează de loc la linia minimei rezistențe, dimpotrivă :

„Intenția noastră — se destăinuie autorul — a fost de a propune, cu argumente cît mai convingătoare, o imagine relativ nouă a omului (dedus, în parte din operă) și a criticului Ibrăileanu și de-a sublinia, fără ostentație, în cuprinsul expunerii, cîteva idei critice și atitudini morale instructive și valabile pentru momentul literar actual". Sigur că da, de n-am nutri cu toată convingerea o astfel de aspirație, la ce bun atîta risipă de energie, într-o întreprindere care, nici de departe scrutată, nu este lesne de dus la capăt!

În ceea ce privește imaginea „relativ nouă" a biografiei lui G. Ibrăileanu — operațiune desfășurată de Mihai Drăgan în amplul capitol intitulat **Narațiune biografică** —, vom observa că, în comparație cu ceea ce știam pînă acum, chestiunea vizează un mare șir de nuanțări și detalieri, sprijinite exclusiv pe datele extrase, cu o perseverență demnă de toată stima, din izvoare documentare pentru prima dată cercetate de istoricul literar ieșean. N-am merge pînă acolo încît să concludem că autorul restructurează în contururile lui decisive portretul lui G. Ibrăileanu statornicit cu mînă sigură de cel puțin unul dintre cercetătorii anteriori: Al. Piru. Nu e mai puțin adevărat însă că luminile și umbrele trase cu exemplară onestitate profesională de noul cercetător captează întru totul interesul cititorului. Spre a exemplifica fie și numai pe scurt, să recunoaștem că nu e tot una a cunoaște sau nu documente ca cele ce urmează: un exemplar din ziarul **România viitoare,** la care a colaborat G. Ibrăileanu, elev fiind la Bîrlad, **dosarul** studentului Ibrăileanu, **Din notele unui prieten care nu mai este,** text descoperit în arhiva criticului, un mare număr de scrisori către soție și prieteni sau primite de la aceștia, cîteva acte de familie etc. etc. Fără a se hazarda prea mult în efortul de a le „epiciza" asemenea documente, atent dispersate în trama biografică deja consacrată, favorizează cu certitudine acțiunea de nuanțare despre care vorbeam mai sus.

Într-o manieră asemănătoare sînt utilizate documentele inedite și în următoarele capitole ale cărții: **Idei critice și estetice, Teoria specificului național, Istoric și critic literar, Romanul „Adela", Permanența criticului.**

Totuși, se impune un popas mai întins asupra primului dintre capitolele citate: **Idei critice și estetice.** Vom sublinia astfel temeinicia cu care Mihai Drăgan argumentează complexitatea estetică a gîndirii critice ibrăileniste. Cu maximă rigoare, este demontat mecanismul încrîncenatei prejudecăți perpetuate de-a lungul deceniilor în legătură cu o presupusă conformație unilateral sociologică a respectivei gîndiri. Cheia de boltă a expunerii o formează relevarea procesului de difuziune a maiorescianismului în decursul structurării personalității critice a lui G. Ibrăileanu. Acțiunea e perfect justificată și rezultatele obținute nu comportă prea multe rezerve. Deficitar ni se pare alt aspect al problemei; anume, afirmarea maiorescianismului este conjugată cu efortul de a minimaliza filiația gheristă. Credem că, aici, Mihai Drăgan este victima unei false incompatibilități, întrucît, cel puțin în cazul lui Ibrăileanu, atît gherismul cît și maiorescianismul, înțelese în **spiritul** lor, fuzionează cu alte cîteva surse, consolidîndu-se într-o concepție estetică unitară tocmai prin originalitatea și modernitatea ei. Conceptul **criticii totale,** spre care a aspirat autorul **Spiritului critic...** se revendică tocmai de aici.

Într-o altă ordine de idei, socotim că unele excese de scrupulozitate ar fi trebuit evitate. Ne gîndim în special la gravitatea cu care autorul lucrării ține să se confrunte cu o seamă de interpretări violent vulgarizatoare de acum 10 — 15 ani, a căror **actualitate,** în momentul de față, este evident nulă.

Nicolae CIOBANU

compendiu

NICULAE STOIAN
Întoarcerea la lucrurile naturii

Întoarcerea la lucrurile naturii (ed. Eminescu — 1971) este de fapt o întoarcere la poeții naturii. Dar nu la anumiți poeți, ci la climatul de romantism clasicizat pe care îl dă lectura acestora. De aceea, poeziile lui N. Stoian par traduceri din autori care au fost depersonalizați din prea mare fidelitate. Obsedat de corespondența semantică, dar și de metrică, traducătorul a ales dintr-un dicționar pedant cuvintele convenabile. Le-a cîntărit farmaceutic, le-a inversat și le-a ajustat în limitele gramaticii și pînă la urmă a răsuflat ușurat : avea în față reproduceri exacte !

Reproducerile acestea însă sînt lipsite de viață. Cuvintele organizate gospodărește în strofe dau impresia unor straturi de flori îngrijite peste care nu adie nici o mireasmă sălbatică. În schimb, putem din cînd în cînd exclama : pe aici a trecut Eminescu („Și totuși tu nu-ntruchipezi femeia / Chiar dacă-ți șade bine-această mască". — Poem-invectivă), pe aici a trecut Pușkin („Noaptea aceea nu se poate uita !... / Era zbor în grup drumul nostru-mpreună. / Și stepa, o, stepă, întinderea ta / Sub valuri de lună..." — Lună în stepă) sau Heine („Spre Nord, mereu spre Nord, albastre Rinuri — / Se-absorb, în timp, legendele cu anii". — Loreley). Alte poezii, ocazionale, s-au demodat chiar din momentul în care erau imprimate și nu mai păstrează acum decît semnificația unei reverențe pioase.

PETRU VĂLUREANU
Epode

Petru Vălureanu s-a transformat dintr-un peisagist (Un tremurat ostrov) într-un cîntăreț al monadelor (Epode, ed. Litera — 1971). Ca atitudine el a rămas același, ba chiar și-a exagerat obiectivarea, înțeleasă ca un orgoliu rigid din care nu răzbat exclamații. O draperie de gheață, construită ermetic, are rolul de a sugera absolutul. Adevărul este că într-o asemenea poezie nu interesează absolutul în sine, ci jubilația care îl însoțește. Un poet nu convinge prin ceea ce contemplă, ci prin modul în care își manifestă contemplația. El poate vorbi în delir, poate disprețui, prin comparație, realitatea, poate chiar să bată copilărește din palme, dar în nici un caz nu are dreptul, estetic vorbind, să se limiteze la a număra pe degete ideile pure. P. Vălureanu își duce obstinația atît de departe, încît ocolește cuvintele care au cît de cît o istorie și care ar putea antrena o dîră sentimentală. El alege neologismele care zăngănesc ca o armură metalică : „Eclipsă de idee-n oxigen / ca un opus și întîmplat arsenic / cînd mistuie oglinda patogenic, / o iarbă cu destinul ambigen" — Unghi adiacent. Multe alte exemple ar mai putea ilustra această asimilare unilaterală a poeziei lui Barbu. Există însă cazuri cînd sensibilitatea oprimată a autorului se trădează prin scurte frisoane : „clădesc colibe reci încît / nici o iubită nu s-ar încumeta să-mi treacă pragul" — — Insula secretă. Ele dovedesc că poemele glaciale provin dintr-o neinspirată disimulare.

RADU CÂRNECI
Cîntînd dintr-un arbore

Autor a numeroase volume de versuri, Radu Cârneci și-a precizat un stil care nu mai poate fi abandonat la sugestia criticii. Și totuși, acest stil condamnă ab initio la mediocritate. Este vorba de un patetism abstract, monoton și obositor, profesat din convingerea autorului că elanul liric însufletește limbajul. De aceea el cultivă cu persistență expresia comună, ponciful, imaginea fadă. În poezie însă nu contează starea care a generat un limbaj, ci starea pe care o generează limbajul.

Sensibilitatea lui R. Cârneci e de necontestat. Ea vibrează mereu în surdină ca un fond muzical pe care evoluează cuvintele. Dar aceste cuvinte sînt multe și cititorul nu e dispus să le reconstituie muzica. Iată, din acest ultimp volum (apărut la ed. Junimea), exemple care ar putea fi luate și din culegerile anterioare : „Un cîntec de bucurie liniștită, / un cîntec asemenea unei cîmpii rodite, / asemenea unui munte după dragoste, / asemenea unei ape adînci, cu pești de tăcere, / deci un cîntec puternic / uneori mă încearcă". — Uneori cîntecul sau : „Orion, constelație sfîntă, / luminează-mi tăcerile iar, / peste fruntea-mi binecuvîntă : / fă-mă de har !" — Invocație. În plus, multe cuvinte se banalizează chiar în interiorul poeziei lui R. Cârneci, prin repetiție neglijentă, ca și aura unor personalități insistent evocate.

EMILIAM BĂLĂNOIU
Copilăria, adolescența și tinerețea lui Nicolae Ostia

Em. Bălănoiu a debutat în 1969 în colecția Luceafărul cu volumul de nuvele Adam ; *anul trecut, o nouă culegere de nuvele,* Absenții de la dragoste, *l-a readus în discuție. De fiecare dată, critica a remarcat la acest autor neobișnuita mobilitate stilistică prin care înșiruirea unor fapte neverosimile prinde viață și se inconjoară de semnificații atribuite. Același lucru se întîmplă cu romanul publicat de curînd la ed. Eminescu : biografia stranie a tînărului Nicolae Ostia, care nu ar convinge într-o relatare normală, devine adevărată prin stil. Fiul legat literalmente în lanțuri de către tatăl său adoptiv și ținut astfel vreme de cincisprezece ani pare real ca descins dintr-o anchetă juridică datorită excepționalei regizări a confesiei. Mai mult decît atît, viața lui începe să se organizeze în jurul unei misterioase necesități și se transformă treptat în simbol. Zguduit de ritmul alert, cititorul caută rapid coerența și o repară superficial acolo unde faptele nu o susțin. Pentru el, a căpătat importanță fiecare amănunt al captivantei istorii. Convingerea ultimă e că N. Ostia semnifică o condiție anume, aceea de victimă.*

Într-un roman al aparențelor fugitive, viciile de construcție se descoperă la a doua lectură. De aceea, cartea lui Em. Bălănoiu trebuie citită o singură dată.

CICERONE CERNEGURA
Moartea lui Armand din Abanara.

Ciudata istorie publicată de C. Cernegura la ed. Eminescu e de fapt o parodie a cavalerismului de paradă. Autorul a imaginat o țară absurdă în care totul e subordonat activității războinice. În această țară trăiește gloriosul Armand, un viteaz apăsat de medalii și prozaisme intime. El ia parte la întîmplări dintre cele mai stranii (își aprinde din greșeală soția, asistă la propria înmormîntare etc.).

Imaginea aceasta zvăpăiată e de bun augur, dar trebuia fructificată cu o mai mare rigoare. În primul rînd, nu toate elementele din roman sînt structural necesare. De multe ori, autorul alunecă în butadă vulgară („în loc de : «Ai tremens la cap !», ea își pierdu mințile, se bîlbîi și spuse : — Ai menstre la cap !") sau în bufonada lingvistică („cyclotettrasiberonaminoPiramidal cu anexa lui formată dintr-un filtru antinicotuubuulaRojonic"). În al doilea rînd, fantasticul oscilează între macabru și hilar, cu o indecizie care îi slăbește efectul. Adesea autorul suspendă cascada epică pentru o anecdota de moment, neinspirată. În asemenea cazuri el se amuză, fără a amuza. În al treilea și ultimul rînd, tema aleasă e total anacronică. Aceasta nu numai din cauza epocii care a impus agresivitatea ca pe o problemă mai gravă decît cavalerismul grandilocvent, ci și din cauza literaturii care a epuizat fenomenul. Supraveghindu-și verva și alegîndu-și o temă de mai mare acuitate, C. Cernegura ar fi putut să scrie o carte interesantă.

Alex. ȘTEFĂNESCU

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUIE. RUGĂM COLABORATORII SĂ NE TRIMITĂ LUCRĂRILE DACTILOGRAFIATE.

avantpremieră editorială

CEZAR BALTAG
Șah orb
Versuri. Editura „Eminescu".

CONSTANTIN ȚOIU
Destinul cuvintelor
Articole, reportaje, note de drum. Editura „Cartea Românească".

RADU COSAȘU
Un august pe un bloc de gheață
Cronici concise. Editura „Eminescu".

poșta redacției

FEIZI ERDAL, student la facultatea de limbi orientale (secția arabă), scrie versuri de mai multi ani și acestea pe care mi le-a trimis mie și le discutăm astăzi sînt primele și singurele lucrate de el în limba română. „Născut din tată turc și mamă lipoveancă, scriu versuri în limba română numai de cîteva săptămîni". Feizi Erdal, mă bucur foarte mult că-ți pot spune că ai talent și că stăpînești limba română ca un poet autentic. Dovadă poezia „Morții" : „Marea care se frînge desenează pe țărmul / apus o linie care spumegă pînă ce plaja, pe coasta feruginoasă, / mai gîfîindă ca marea, speranța / noastră ! — și virtejul steril înverzesc / ca în zilele ce ne-au văzut între cei vii / Acum cînd crivățul răscolește trupul furios / al curentelor sărate și le răstoarnă / de unde au venit, cineva / care coboară dincolo de privire, / atîrnă plase pe crengile arborilor morți"... Treci pe la redacție.

EMIL CONSTANTINIU. Reproduc aproape în întregime, scrisoarea : Atît de mult așteptat, zadarnic, de criticul nostru literar E. Lovinescu, acum abea poate, de i se vor deschide larg și ospitalier porțile Luceafărului, să apară Marele Izolat. Eu nu vreau să scriu decît o carte, dar unde voi spune tot, intitulată **Realizarea profunzimei,** cuprinzînd 260 de maxime, cugetări asupra destinului uman și sensul vieții, sentințe, mici poeme în proză cu caracter filozofic. Am pretenția să ridic odată pentru totdeauna cultura mea deasupra Franței, ceea ce reprezintă unul din acele lucruri formidabile ca importanță, printr-o lucrare ce va fi cea mai frumoasă și mai profundă carte ce s-a scris vreodată, cea mai însemnată faptă a veacului, infinit superioară Cugetărilor lui Marc-Aureliu, cel mai impunător monument pe care filozofia l-a înălțat spiritului. Un atare scriitor Franța nu a avut, nu a putut avea, nu are și nici nu va avea niciodată, căci experiența din care vor ieși niște valori spirituale putînd uimi întreaga lume intelectuală, este irepetabilă (...) Compunerea unei lucrări de anvergură interioară nedepășibilă ca valori cuprinse, am considerat că are nevoie să fie stimulată de onoarea ce i s-ar face publicîndu-se treptat. Iată de ce, așadar m-am adresat onoratei dvs. reviste și, cred, îmi veți da sugestii și neprețuite sfaturi, acolo unde veți socoti că e necesar să le faceți". Stimate (sper) Izolat, păi dacă ești cel mai mare scriitor, cum n-a avut Franța niciodată, ce sugestii și neprețuite sfaturi pot să-ți dau eu care sînt un scriitor cum a mai avut și va mai avea mulți România !? Știi ceva, nu mai scrie cartea aia, nu merităm să pui atîta lumină-n noi, lasă-ne să murim proști, zic, că sîntem circotași.

EMERSON CAȘ. „Curs nebănuit, într-adevăr" — poveste ușor de priceput spre ce bate. O poveste cu un curs foarte obișnuit. Umbli atent cu cuvintele, uneori le faci să-l plesnească pe om în ochi, dar nu le cunoști pe toate, foarte multe îți scapă printre degete, de aici și impresia de cîmp pustiu în care, la distanțe mari, întîlnești cîte un pepene al deșertului.

ANGHEL CORNESCU. Pentru 17 ani nu e rău de loc, e chiar prea bine, aș zice. Citez din „Anotimp ploios" : „Plouă perpendicular / Cai negri zboară / Centrul de gravitație al pămîntului / S-a mutat în coasta mea stîngă / Tropotă, tropotă / Iarba fiarelor. / Un prinț nebun / Colindă singurătățile / Plouă".

DUALENIOL. Ce medicament ești ? Și cum te prezinți. Dualeniol, în fiole sau în cașete ? Prozele nu-mi spun nimic. Și e firesc, încă nu s-a văzut un antinevralnic care să scrie romane.

Fănuș NEAGU

Traduceri și traducători

(Urmare din pag. 1)

Și mai ales, am vrea să subliniem prezența semnificativă în literatura actuală a siluetei distinse și a artei lui Tașcu Gheorghiu. Cum ar putea cineva să cunoască frumusețea limbii române literare de azi fără să înceapă *Ghepardul* împreună cu acest meșter mare din Școala mateină : „Timp de o jumătate de oră, glasul împăcat al Prințului reamintise tainele de slavă și de pătimire ; timp de o jumătate de oră, alte glasuri, îngemănate, țesuseră un murmur unduitor, din care se desprinseseră florile de aur ale unor cuvinte neobișnuite : „iubire, neprihănire, moarte..." ? ! Traducerile lui Tașcu Gheorghiu trebuie citite ca scrieri ale unui mare poet.

În studiul unei literaturi traducerile sînt deci importante din varii puncte de vedere. Opera celui care osîrdește pe pagina altuia și o recreează în limba sa este la fel de pieritoare sau de eternă ca și a celuia care își boncăluie sau își distilează suferința în mod măiestru. Ce-o fi de preferat : traducători excepționali sau poeți originali proști ? Cred că scriitori originali foarte vii din punct de vedere literar și traducători cu conștiința că ceea ce fac ei este sau, mai bine zis, poate fi artă adevărată.

NICOLAE LUPU
Dospirea ploii
Versuri. Editura „Eminescu"

MIHAI DUȚESCU
Scrisori de dragoste
Versuri. Editura „Eminescu"

TINERI AUTORI
prezentați de scriitori și critici

TOMA ROMAN

Cred că am citit tot ce a scris pînă astăzi Toma Roman, atît poeziile, cît și eseurile filozofice. Dacă, spre deosebire de alți tineri poeți, Toma Roman nu are încă un volum, lucrul se datorează unei anume conștiințe critice față de propria producție (ale cărei scrupule mărturisesc a le fi întreținut eu însumi). Poet divers, poate nefixat deocamdată într-o formulă — în cele cîteva poeme care se publică astăzi s-ar putea observa cel puțin două formule, una de lirică reflexivă, alta de exercițiu, de joc, — Toma Roman înclină deopotrivă spre proza de idei, scriind foarte inteligente comentarii pe subiectele cele mai neașteptate. Formația lui dublă (poet și critic) îl oprește de la versificația fără substanță, dînd, în același timp, prozei de idei o eleganță a imaginației pe care specialiștii domeniului o disprețuiesc. La ce se va decide Toma Roman ? Nu știu și nu e important : el este un om de carte, un intelectual, căruia i-ar sta bine și ca poet și ca eseist. Sau, de ce nu, poate că nu se va decide niciodată spre una sau alta din atracțiile pe care spiritul său le suportă astăzi, cultivînd și lirica, și eseistica.

Nicolae MANOLESCU

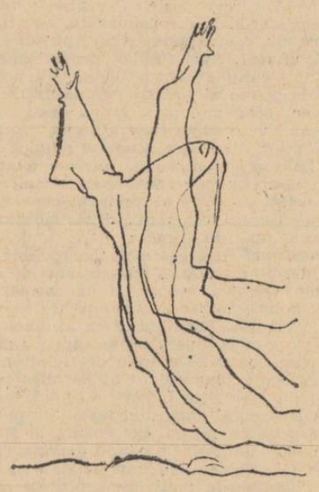

Cîntece

În mijlocul unei caravane de umbre
făcui tulburătoru-mi popas
dintr-un deșert de păduri distilate
dulce litania păsărilor mă însoțea

De aici începe echivoca subtilă
mișcare a memoriei — se adună și piere —
În sarabanda neliniștită a cuvintelor
m-am oprit pentru o pură înfrîngere

Așa te desparți întotdeauna de febra
ce ascuțit biciue și legănînd
naufragii sub pleoapă cobori
gol pur cristal pe țărm de stîncă

Apoi faci gesturi neînțelese într-o beznă
înecăcioasă te-nchizi pentru plămădirea
luminii
dintr-un deșert de păduri distilate
umbre de păsări te însoțesc.

* *
*

Atîta tu
și eu rămîn punîndu-mi azi pecetea
cîntecul ce nu se mai spune candele
trec urmînd șerpuitoarele umbre

Rostul și-l află oricum fiecare
tu nu petreci la țărm nici o odraslă
doar peceți punînd chemi muzici
pe care urechea nu le mai spune

numai revarsă azi nici un idol
vorbesc de parcă mișună-n pereți
necredincioase animale muzica
se pierde cu țipătul peștilor în ceață

dar eu
eu rămîn devotat muzicii
eu umbra ta și tu
nu spune nimănui nimic

* *
*

M-a coborît o trăsură de nouri
la casa ce se cutremură sub pecetea
cîntecului
animale neliniștite pîndeau în copaci
vinul ce fierbe în poame

aici bănuiam tăria surparea
cuvintelor — din Țara cea Ardelenească
o trăsură de nouri m-a coborît
și alături un nai bolborosea fugind —

apele m-au rotit în cădere caravane de cețuri
făceau mișcări fidele de-a lungul adîncului
cu o flacără pe umărul sting
am pătruns în tărîmul muzicilor.

Astăzi se povîrnesc sub mustul cuvintelor
pereții
și-un cor de despletite uși li se alătură
În copaci îngeri neliniștiți pîndesc
vinul ce fierbe în poame

* *
*

Cu cîntece veneau printre șerpuitoare umbre
și-n jur tremurau necredincioase animale de
munte
de-a lungul unei raze mute am vrut să m-așez
pentru curățenia blîndă a serii

cu cîntece cobaram și îngeri puberi
îmi destăcuseră sărăcăcioasele straie de
schimnic
gol am intrat în limba de aer a nopții
și într-un codru de ceasuri purul strigoi

Zorii nu mă ajung de pe turnuri
o învălmășeală de clopote îi însoțește
în Țara Ardealului mă strecor prin Carpați
ca o furnică în bulgărul limpede-al zilei

Printre nisipuri astăzi cînd strig
orb pipăind umbre oarbe sub stîncă
către Țara Ardealului încă alerg
ca o furnică în bulgărul limpede-al zilei.

DORIN LIVIU ZAHARIA

Un cavaler al vocalelor

Poezia lui Dorin Liviu Zaharia este un labirint al cărui fir al Ariadnei este aidoma firului de păianjen. Nișe și firide nenumărate, ferestre oarbe și false intrări, fac din structura multicelulară a compozițiilor sale o enigmă frumoasă. Lectorul acestei poezii dificile se poate înarma cu răbdarea unui Champollion sau a unui Maspero, căci într-un șantier de arheologie a cuvintelor nu poți pătrunde decît fie din întîmplare, fie călăuzit de un instinct superior. Zadarnic se apropie beduinul de monoliți și propilee ; în această luxurie de hypogeuri lexicale, spiritul se rătăcește ușor.

Dorin Liviu Zaharia este un poet al paradoxelor silabice. El scrie într-o limbă dedalică, pe jumătate inventată, cu teme antice și desinențe moderne asociind vocabule din mai multe limbi clasice și avînd o viziune caleidoscopică asupra cuvîntului. Alegorii și simboluri alchimice (în *Transhumanță* de pildă) sau mitice, formulate în neașteptate asocieri de cuvinte, produce efecte sonore și ritmice izbitoare, reabilitează jocul și savanta parodie.

Această poezie nu este o „poezie leneșă". Păcatul și în același timp virtutea ei fundamentală, e acela de a fi, dimpotrivă, excesiv de fere- cată de nodurile complicate ale intelectului. Dar, în chip paradoxal, descifrarea hieroglifelor sale răsplătește tocmai efortul pur, copilăresc și gratuit. Căci poetul pe care îl prezentăm este astăzi un Don Quijote angajat într-un nobil turnir cu cuvintele.

Cezar BALTAG

Narcisa Stagona

Lumină frumoasă te sorb din ciutură.
Te-am tulburat, îmi ești clarobscură.
Vreau să te pierd, mi-e frică și sete mi-e de tine.
Aplec ușor isforul. Fluturi din plete ierbine.
Strop rupe strop, plîng răstîrindu-ți răsura
Și îți beau de rușine ochii, părul, gura...

Răstrînt și răspund
Acum scutură aura nimphata,
Acum e spartă ciutura și fata zace pe prund.
Meduzele de sub limfar vor să mă soarbă.
Te-am înșelat, lumina mea frumoasă,
M-am înecat în fîntîna ta oarbă.

Halogenúri pe panta relelor din lac

Lumea : Toate trecătorile sînt trecătoare,
Există păstori, nu există scăpare.
Hálo : Lumea ochilor de clor se afundă în
folclor,
Apele miros a iod cînd trecem primul
antipod,
Înecîndu-ne ușor în ecluzele cu fluor.
Lumea : Toate trecătoarele sînt trecătoare,
Există păstori, nu există păstoare.
Hálo : Tac meduzele din om, prinse-n
trombele de brom.
Plîngeți o neagră cybelă faptelor
lichidelor,
Puneți craiului Lucilă hálo rău de
halogen,
Spuneți aburilor totul despre gena
ha'Golem
Lumea : Nu se poate păstra aceiași cărare,
Întîi doare ce moare, apoi moare ce
doare.
Hálo : Acum lacul pare indigen. Idilă :
Uite-un por,
Uite-un pod,
Uite-un pom, într-un poem
Din insula necrofilă.

Lumea : Toate trecătorile sînt trecătoare,
Există păstori, nu există scăpare,
Toate trecătoarele sînt trecătoare.
Există păstori, nu există păstoare,
Nu se poate păstra aceiași cărare,
Întîi doare ce moare, apoi moare ce
doare
Și toate drumurile petrecătoare
Vin dintru mare și duc în soare.

Transhumanța

Să ne pregătim pentru plecare,
Ooma, aur oral și excomunicare,
Thoma, argint viu de apă dusă cernomor,
detreiori mag și odată soare,
Roma, roș pălit, la sorginte păcălit neor,
încrustat în maaramă vernaculară,
Soma, argilă de apă moartă foc,
cu seceră la mijloc de nenufără,
Doma, casă marțială din ghioc feroc,
cu zurb colorat în nor noroc,
cu între ochi un semn de
mormoloc,
Voma, greață gravă de inel nedomn,
în nedemn thermon, la plumbuita,
lepădat, pleoapă, în somn
de murilă cu suita,
Coma, duh subînțeles la adăpost
sub za de comat comarnic,
în a cincea zi de post,
detronîndu-l pe paharnic,
va spari lipsa de apă,
cînd jov aer aer scapă,
delicvescent spoit cu cositor în
joacă
și delicvent cosit de spoitor în
coajă,
și
Toma, duh nomad dintr-o trădare
oarecare,
Să te pregătim pentru plecare.

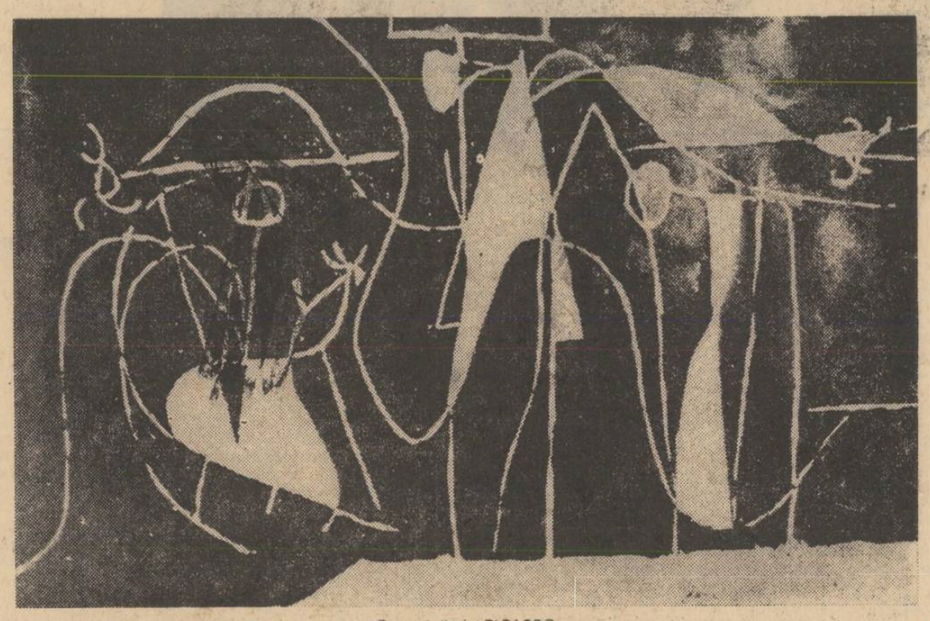

Ceramică de PICASSO

IOANA BANTAȘ

Bunica

Trecea precum leoaica
bătrînă în amurg
cu un popor de zîne
și iepuri după ea.

Îmi descîntă carnea,
mi-o frămînta
cu fluturi
și sînge de salcîm.
Apoi mă scălda
în albia zeilor
la răsăritul dulce
al roșiei Antares.

Trecea precum leoaica
bătrînă în amurg.

Cîntec la Mănăstirea Clocociov

A fost o casă aici
cu vatră pentru ursitori.
Oltul curgea
prin părul meu cu fluturi
și îmi descînta inima
coaptă în test
pe frunza de salcîm.

Au crescut urzicile negre
în sîngele soarelui,
nisipul a înflorit
de-atîta aminare.
Zadarnic mai caut
prin podurile vechi
aripile de lapte și tămîie.

Singură pe dealuri

Și cum treceam pe dealurile
albite de atîta vară
purtîndu-mi caprele
roșii la frunză,
din cer s-a coborît
să mă înspăimînte
țigănci bătrîne
călărind pe fluturi.

In oasele fiului

Locuiește în somnul meu
precum femeia în oasele
fiului.

Se rotește în auz
mierlă cu pene lichide.

Și cu mătasea iluziei
mă înfășoară —

melc de var
în delta plămînilor cerești.

Cine ești tu
de mă vinzi în somn
cu mers de pisică
și nu auzi cum urcă văzul
pe scările sîngelui.

Sarcofag orgolios

Ochiule, scăpare a noastră,
fugă a noastră de invazia
frunzelor,
tu, cel ce topești rușinile
noastre —
aceste lipitori ale spiritului.
Ochiule, corabie zburătoare
prin sticla de Cancer a cerului.

Ochiule, sarcofag orgolios
pe care nu-l poate arde
nici soarele negru
de la marginea somnului.

LEONID DIMOV

Dedublări

Dimineața-i petrecută-n cult
Pentru soarele ce nu răsare.
Zboară-n ceața caldă de demult
Porumbei urbani, în depărtare.

Iată, casele de sticlă, noi,
S-au vopsit în galben la
intrare.
Nu sufla : acolo sîntem noi
Lîngă gustul de cireși amare.

Ne vom duce, știi, la cinema :
E-un spectacol cu arici de
mare.
Nu zîmbi și nu ne aștepta :
Vom mai sta la film, în
continuare.

Vis

Trece-o ceartă cenghenea
Drept pe linia ferată :
Știe c-o va despica
Trenul fulger, dintr-odată.

Știe dînsa însă vrea
Să mai fie-odată fată
Și s-o ducă beizadea
În Bosfore la serată

Cînd se-naltă : diamant,
Steaua stelelor și iată
Însuși filosoful Kant
Prin strîmtoare cum înoată.

Lasă

Te-am recunoscut, te știu,
Haide, nu te mai preface :
Tot tu ești doar că mieriu
Și-nvelit în busuioace.

Șterge-ți colbul auriu
Pus de vesperi pe torace
Nu mai mergem. E tîrziu.
Stau la pîndă dobitoace :

Să rămînem în pustiu
Oaza galbenă cînd tace
Pe sub vultur vinețiu
Lunecat după soroace.

Prevestire

Ai venit a mă privi
Și a nu mă mai cunoaște,
Ochi de zeu din miază zi
Scos sub clopote de Paște

Află c-avem fantezii
Cînd lumina veche naște
Umbre pe pereți pustii
Și-o asină care paște

Și mai află că-ntr-o zi
Cu flori vesele și moaște
Monștri sumbri vor veni,
Rode negre, ploi cu broaște ...

O, atunci vom țiui
Printre greieri și rădaște,
Ca lemurii ce vom fi
Insetați de a cunoaște.

Transmutație

Ne vom pierde singuri prin
(Amîndoi cu geamantane)
Urbi alcătuite din
Cenotafuri și claxoane

O delfin în zepelin
Prins sub tone de zorzoane
Nu pluti atît de lin
Ca-ntr-un vis de curtezane

Ci răstoarnă-te-n bazin
Peste suflete titane
Putrezite feminin
Alb în ape roșcovane

Goană

Noapte grea de labirint
Cu nămeți tăiați în stradă.
Uite mielul de argint
Cum alunecă-n zăpadă.

Iar în urmă-i, zîmbitori
Saltă dinspre bariere
Mai aproape, ca pe sfori
Lupii negri, în tăcere.

Nu deschide ! Clopoțel
Sună-n noaptea prea geroasă :
Într-o clipă, după miel
Lupii ne-au întrat în casă.

jurnalul unui martor ocular

Despre experiența vieții

Se spune că mizantropul n-ar fi un om care-și urăște semenii, ci un om care a fost dezamăgit în aspirațiile lui nobile. Cu alte cuvinte, mizantropul și-a făcut despre om o imagine perfectă, și, dezamăgit de confruntarea cu realitatea, s-a izolat. El continuă să iubească oamenii dar preferă să nu intre în relații cu oamenii ; „s-a închis în el". Mizantropul nu este niciodată violent ; în singurătatea lui, duce nostalgia unor relații perfecte.

Se mai spune că mizantropul e un om cu o amară experiență, care a trăit și a văzut multe.

Pe mulți oameni experiența vieții îi înrăiește și ei cred că experiența vieții le dă dreptul de a fi răi, răzbunători, indiferenți. Desigur, în viața fiecărui om se petrec și lucruri neplăcute, uneori îngrozitoare, dar a confunda aceste experiențe cu viața însăși e o greșeală. O greșeală și mai mare este de a judeca oamenii după experiența ta limitată. Noi ne grăbim să transformăm experiența noastră în criterii absolute. Sînt oameni care, înșelați odată în amor, cred că toate femeile sînt inevitabil frivole ; așa le spune experiența lor de viață. Cine devine robul experienței de viață devine incapabil de a pricepe realitatea. Un asemenea om încetează de a mai trăi spontan, el caută doar să-și verifice și să-și exploateze experiența. Cine are încredere în experiența lui de viață, nu mai poate iubi.

E demn de remarcat că aceste experiențe duc în general la concluzii sumbre. Toate femeile sînt frivole, prietenii te părăsesc la nevoie, și așa mai departe. Aceste concluzii pesimiste se transformă într-un mod de viață, individul privește realitatea cu suficiență. Ce aroganți sînt oamenii cu experiență ! „Nu-mi spune mie asta. Eu sînt vulpe bătrînă". Eu nu spun că nu există femei frivole, ar însemna să supăr pe Dumnezeu, nici nu susțin că nu există prieteni care te părăsesc cînd ți-e lumea mai dragă. Dar viața nu e un șir de asemenea dezastre. Numai că noi tragem uneori concluzii sumbre ca să ne justificăm opacitatea și trîndăvia. Pesimismul nu se naște din experiență, ci din comoditate. Uneori, întunericul din jurul nostru nu ne tulbură, dimpotrivă, ne măgulește amorul propriu. „Cît de inteligenți sîntem noi în comparație cu ceilalți". Nu sîntem întristați de prostia celorlalți ci doar mîndri de inteligența noastră. Mizantropul este deci un orgolios, el e convins că superioritatea lui l-a împins spre izolare.

Încrederea prea mare în experiența de viață naște uneori porniri îngrozitoare. Trăgînd concluzii superficiale, unii oameni se hotărăsc să se răzbune pe viață. Jigniți de un individ odată în copilărie, sau cine știe cînd, ei se războiesc apoi cu întregul neam omenesc. Noi putem să ne arătăm suspicioși cu asemenea indivizi, capabili de orice mîrșăvie, în numele purității lui jignite. Oare jignirea le-a declanșat violența ? Sau jignirea n-a fost decît un pretext ? Aud adeseori această expresie barbară „Viața l-a înrăit". Nu, viața n-a înrăit pe nimeni. Dacă există ceva întunecat în mine, îmi aparține în întregime, în orice caz nu viața e de vină.

Fiecare om are, pînă la urmă, experiența de viață pe care o merită. Viața nu e nedreaptă. Cine n-a întîlnit iubirea, înseamnă că n-a existat iubire în adîncul lui. Așa că oamenii care se laudă cu bogata lor experiență de viață n-au înțeles nimic, concluziile sumbre nu sînt dovada sensibilității ci a unei mari goliciuni interioare.

Niciodată nu i-am înțeles pe jigniți și pe frustrați. Nu cred, de pildă, că cineva m-ar putea jigni. Nu mă socot responsabil de opacitatea celuilalt, stupiditatea lui e o chestiune care-l privește, și a înregistra o jignire înseamnă a te hotărî să adăpostești în tine o bădărănie care nu-ți aparține. Nu mă pot jigni cuvintele și gîndurile altora, mă pot jigni doar cuvintele și gîndurile mele. Privind cu loialitate viața mea pot să spun că oamenii m-au iubit poate mai mult decît i-am iubit eu. Atunci, de ce aș avea o psihologie de frustrat ? Nimic mai stupid și mai plicticos. Senzația de frustrare se naște din lăcomie și grandomanie. Oricît ne-ar da viața, ni se pare puțin. De la sentimentul frustrării pînă la violență nu e decît un pas.

Are vreun rost experiența de viață ? Așa cum există un orgoliu al suferinței fizice există și orgoliul experienței de viață. Mărturisesc, spre tristețea mea, că uneori folosesc și eu „experiența", mă trezesc trăind pe baza unor concluzii, și atunci am o senzație de îmbătrînire și promiscuitate. Spun aceleași fraze de efect, știu să devin viclean, prudent, totul e perfect și lipsit de farmec. Pînă la urmă mi se face rușine și las baltă vasta mea experiență. Îmi dau seama că folosesc experiența din frică, din frica de a nu avea succes. Dar dacă dai experiență, experiență primești. Și celălalt te privește cu suspiciune, căci are și el experiență. Atunci nu se mai întîlnesc doi oameni, ci două experiențe. Unde există experiență, iubirea moare.

Teodor MAZILU

PASSIONARIA STOICESCU

Sărut în oglindă

Uneori, răvășită de dor
Visez îmbrățișarea care să mă cuprindă,
Mă văd flăcărind toată-n oglindă
Și aburesc geamul ei de ecou
Cu trupul reintors din apele reci
Învesmîntată-n coaja fragilă de ou
Și fruntea mă stringe și ochii mi-s seci
Și-s roșu și alb, o zăpadă arzînd,
Sărutul meu caută gol și flămînd,
Dar apa oglinzii se tulbură grea
Și nimeni, și nimeni nu iese din ea.
Sinzienele rid, și-n loc de ursit
Rămîne doar inima mea-plumb topit.

Imn pentru înfrîngerea din noi

Tu la un capăt, eu la celălalt
Ca o tigroaică împușcată-n salt
Cădea iubirea ne-mplinită-n noi
Insuflețind culoarea unei ploi
Cu fulgerele-nfipte în asfalt.

Ne repetau oglinzi mai puri, mai noi
Rivnind apropieri și depărtări
Ca gestul năvălirii unei mări
Îmbrățișînd genunchii plajei goi
În chinul dulce-al trageri-napoi.

Spre ceruri de neliniște suiam
Ca două păsări supte de înalt
Ni se făcuse sufletul de geam
Și aburea sărutul cînd chemam
Tu la un capăt, eu la celălalt.

Căci paznici pentru tot ce-am fi putut
Să-ntunecăm c-o urmă de noroi
Am prăvălit o poartă pe sărut
Și am cîntat cu țipătul tăcut
Un imn pentru înfrîngerea din noi.

MARIA GENESCU

Trezie

Încet și dureros eu mă despart de mine
să mă întorc apoi la fel de greu.
Puțina mea lumină s-ascunde în pămînt
iar liniștea adoarme în arele pline
undeva departe de cuvînt,
pe mult neînțelese bătutele cîmpii,
încît dacă vorbesc nu mă aude nimeni.
E frig și e cald, e cald și e frig
în tremur merg palide seri spre trezie :
iată aici stă lacrima pură
și adevărurile ca niște copii.
Plăcuta sfîșiere mă arde într-un zid
vînturi buimace ochii grei mi-i fură
și pe-un talaz înalt din aerul lichid
sînt trescă veșnică și vie

Carnea dintîi

Femeia redevine fecioară
ca brațul unui animal retezat de cîteva ori.
O, dar sîntem orbi și păgîni
slăvind carnea care se regenerează,
carnea căreia și sîngele aproape se refuză.
Acum hîrcile acelor morți, atît de înțelepți
și bătrîni,
tresar cu mulțumire și ochii le sînt vii
cu cearcăne-n metalul din vechile comori
atingerea devine de abur și confuză
ca-ntr-o iubire cu statii —
Desigur, se poate întîmpla ca-n delir
Iin să cădem în nemurire
și vom fi fără suflet și fără copii
prea storși, prea copți pentru iubire
căci numai carnea dintîi gîndește și visează.

DAN CIACHIR

Fereastra și automobilul

Fereastra
pieptul acestei camere
muscată de oraș
înghite balcoane cu rufe
copii femei și o bucată de cer
mănîncă cu pîine Orașul
deopotrivă
prinț și hingher

Mă ascult digerînd alimente
ca o pisică în fîntînă
se prăvălesc culoriile
alifiile
sîngelui

Gheată ortopedică este automobilul
iar eu un minunat picior echin
îngenunchiez printre eșapamente
uleiul mineral 413 mă'nchin

Automobilule
burlac romantic și hotel
înmatriculat pe unde umbli
pe bancheta din față stă fereastra
ca-n fotel.

Autoregrete

Lui Leonid Dimov

Unde unde
pe unde zac și oare ce mai fac
automobilele de altă dată
unde unde este
Horcul Steyerul Deymler Benzul

Unele au ajuns corăbii
altele șlepuri
ori s-au făcut film
cu comandatură bum-bum pac-pac
umblă pe ecran
bombele le vin de hac

Am visat că eram Mercedes
și pe un drum
vicinal și primăvăratec
înfloriseră castanii
cînd îmi iese înainte
un vis de Steyer
bunicul meu adică
și era trist că nu-l pomeneam
astfel ei toți bătrînii noștri
așteptau să le dăm de bogdaproste
eu Mercedes o chiulasă tu Jaguar
băiete
zvîrle un schimbător
adaugă o butelcă cu lichid de frînă
și să le spunem somn ușor.

În căutarea

Peisajul, întîmplările și oamenii, ca și datele de etnografie și folclor care apar în acest reportaj sînt strict reale. Numai în ceea ce privește întîmplările, autorul și-a permis să acorde timpul petrecerii lor cu timpul călătoriei Vitoriei Lipan.

M. P.

„Stăpînii se schimbaseră, limbile se prefăcuseră, dar rînduielile omului și ale stihiilor stăruiseră".

MIHAIL SADOVEANU

I

Răsucesc între degete o veche carte poștală, nescrisă, întru totul asemănătoare, ca stil și viziune, aceleia pe care Ghiță C. Topor, feciorul dascălului și al dăscăliței Andrei se încumetase s-o trimită Minodorei Lipan, într-unul din anii 1925, 1926, 1927, 1928 sau 1929. În tot cazul după 1 octombrie 1924, zi sortită de către calendarul ordotox amintirii cuvioasei Paraschiva și, printr-o convenție a timpului, acordării calendarului vechi cu numărătoarea modernă a zilelor. Și nu mai tîrziu de 1930, anul apariției *Baltagului*. Nu e o carte poștală cu îngeraș înaripați și încununați cu trandafiri, e cu potcoavă și trifoi cu patru foi, e o invocare galantă a norocului, dintr-un timp revolut, și am depistat-o în satul Gura Tarcăului, comuna Tarcău, județul Neamț, printre fotografiile și scrisorile familiei Ilie Grosu, recent dispărută. Și, în mașina tînărului șofer Emil Stroe din Pîngărați, îmi imaginez, că într-un timp nu prea îndepărtat, un astfel de petec de carton imprimat se constituia în unica legătură a lumii în care pătrund cu lumea din vale, cu rafinamentul ei chinuit și, totodată, cu nelegiuirile ei. În sfîrșit, ajungem la capătul oricărei lumi posibile — Ardeluța, km 19 —, acolo unde creșterea fără măsură a muntelui retează orice elan al asfaltului. Și aștept întoarcerea în Brateș, satul legendarei Vitoria. Pentru că numai Brateș putea fi acest sat, de vreme ce peisajul său ambiant cumulează două din reperele geografice fundamentale ale romanului amintit : muntele Măgura și rîul Tarcău.

Dar, dincolo de reperele geografice, există reperul uman, prin excelență primordial, chiar dacă implică riscuri. În Brateș, de pildă, vînătorul Dumitru Ilișescu — al cărui bunic, de asemenea vînător, a luptat în războiul cu turcii de la 1877 — turcul, al cincilea neam dintre cele pe care le amintește Lipan — încearcă să mă convingă de faptul că Nechifor, cel ucis pe muntele Stînișoara, ar fi trăit în Gura Tarcăului. Vitoria, însă, la începutul drumurilor ei, ca să ajungă la Bistrița, a trebuit să călătorească de la răsăritul soarelui și pînă la amiază. Revenim, deci, în Brateș, la o distanță verosimilă de rîul plutașilor și, de acum, ne sprijinim pe mărturia învățătorului Gheorghe Baltă din Tarcău, fost tovarăș de vînătoare ca și Ilișescu, al lui Mihail Sadoveanu : *„L-am întrebat pe scriitor și mi-a răspuns : într-adevăr, la Brateș m-am gîndit atunci cînd am scris romanul"*. Deci, Brateș — sat așezat la confluența Tarcăului cu pîraiele Bobeica și Pașcu, cu toate că pînă mai ieri nu a existat în Brateș nici o biserică. În schimb, la cea nouă, încă mirosind a brad și rășină, ca într-o predestinare, se ajunge cu adevărat ca în carte, pe ulicioare lungi și cotite, apoi pe cărări printre grădini. Ea este așezată cu adevărat pe un dîmb, cu țintirimul împrejur, dincolo de care răsare o căsuță ca o ciupercă pe toloacă, în care ar fi putut locui foarte bine baba, în vrăji pricepută, Maranda. *„Și un călugăr Dănilă, nu neapărat Milieș, ca în carte, a existat, mai sus, lîngă schitul de la Ardeluța* — revine Dumitru Ilișescu —, *cam în vremea în care Sadoveanu, însoțit de Baltă, de Livescu, de la păstrăvăria din vale, și de medicul Cădere din Buhalnița, veneau să doarmă la mine, înaintea vînătorilor de a doua zi dimineața. Pe acest Dănilă l-a cunoscut și Sadoveanu, în apropierea Gurii Bolovănișului. Apoi, în locul lui Dănilă a rămas unul Ghenadie, care a murit acum o lună la Văratic"*. *„Sadoveanu* — adaugă Gheorghe Baltă — *își însemna diverse amănunte în niște carnețele ieftine, cu pătrățele. Era după ce făcusem împreună o vînătoare de țapi la Buhalnița și l-am întrebat : de ce în Fratii Jderi pîriul Izvorul Alb curge altfel decît în realitate ?"* Sadoveanu ar fi surîs și i-ar fi răspuns că în vremea în care scria romanul n-ar fi văzut încă valea pîriului în cauză, că ar fi ascultat numai, la Piatra, descrierea unui localnic. Lucruri mărunte.

Un alt vînător din zonă, cu care se însoțea Sadoveanu în căutarea mistreților, Gabriel Moșoiu, nu mai există. A trecut în lumea dreptilor și șeful de post Nichita Bădița, împreună cu care Ilișescu stîrpea braconajul în pădurile din preajmă, confiscînd numai la o singură razie cam 9 arme de vînătoare și carabine militare, un revolver Steyer, șase capcane și o ladă cu muniție. Alt tovarăș — de pescuit de data aceasta — al lui Sadoveanu, trăitor pe aceste meleaguri, care s-a stins și el din viață, a fost Ion Livescu din Tarcău, inspector al stațiunii piscicole din aceeași localitate. Acesta — după mărturia soției sale Ecaterina, domiciliată acum în Piatra — i-a eliberat scriitorului și permisul de pescuit. *„Am stat la Tarcău din 1919 pînă în 1943 și nu de puține ori am prins vremuri tulburi* — îmi spune distinsa bătrînă. *De pildă vremurile în care valea Bistriței și o parte din cea a Tarcăului era bîntuită de haiducul Bălan, care a atacat pînă și crîșma lui Ciubotaru din Crivaia, cu iubovnice cu tot, iubovnicele tropăind afară din ciubotelele cu potcoave galbene și cu vîrfuri din glanț, ca să se creadă că banditii sînt mulți. Sadoveanu a poposit pe aici și înainte de 1930 și după, ultima dată să fi fost prin 1937. Bălan murise de mult, fiind făcut scăpat de sub escortă"*. Și, în ultimul timp, într-adevăr, Sadoveanu poposea pe aici mai mult pentru pescuit, pentru că vînatul, pe întreaga vale a Tarcăului, fusese arendat unor belgieni, fraților Huber, directori ai fabricilor de zahăr din Giurgiu și Roman : apoi lui Mușinschi, stăpînul moșiei de la Trifești. Venea aici și Brătescu-Voinești, împreună cu pictorul Rosetti-Bălănescu, care trăgeau fie la Livescu, în Gura Tarcăului, fie în Brateș, la Ilișescu, începînd cam din vremea în care bătrînul vînător Andrei Boroghină se îmbrățișase cu un urs în pădure, după ce-l momise cu un cadavru de cal. Lui Sadoveanu îi plăceau cu deosebire două tablouri din camera mare a casei lui Ilișescu : unul în care animalele petrec la nunta vînătorului și, mai cu seamă, celălalt, în care animalele îl conduc pe vînător la țintirim — litografii imprimate în Bavaria unde e ținut la mare cinste Sf. Hubert, patronul vînătorilor.

„Sadoveanu — mai îmi spune Valeriu Livescu, fiul lui Ion — *pescuia mai cu seamă lostriță, pește vechi, în curs de dispariție, cu carnea mai grasă decît aceea a păstrăvului. Îi plăcea și lipanul — să ne amintim de Nechifor — un alt pește în curs de dispariție. Acum, lostrița nu se mai poate pescui decît de la Poiana Răchiții în sus, iar lipanul tocmai de la Broșteni în sus"*. Apoi, scriitorul mai vîna pe aici și însoțit de vînătorul Gheorghe Ianoș din Cazaci. Pădurile încă erau pline de lemn de tisă, roșcat, asemeni celui de cireș, din care se întocmeau pe vremuri măsuri de lungime, avînd ca subdiviziune palma domnească, sau cuie pentru vechile biserici din lemn. Cărările urcau spre stîni, pe Goșmanu în sus, unde se zăbovea între talăngi, între zăcători pentru lapte și stamboale, scobite în trunchiuri de paltin, cu foc. *„Cît despre mine* — continuă Dumitru Ilișescu —, *eu nu-i puteam spune scriitorului mai multe decît învățasem de la bunicul Dumitru Cimpoiești, tot vînător, cîndva vestit pe toată valea Tarcăului. Și anume că nu degeaba a lăsat natura să se nască mai multe lupoaice decît lupi și mai mulți rîși decît rîși femele. Cu lupul, omul va lupta mai mult decît cu rîsul — îi spuneam — cu toate că șefii mei de atunci, Ion Nistor Văleanu, de pildă, sau, mai tîrziu, Iosif Zontaly surideau"*. Imi vorbește de sub o pereche de coarne de cerb cu 19 ramuri — coarnele celui mai mare cerb pe care l-a împușcat aveau 21 — și gîndurile, din nou, îmi zboară spre Vitoria Lipan.

De la Brateș, coborînd cu sania prin nămeți, dacă pleci la răsăritul soarelui, ajungi la Gura Tarcăului la amiază. Oamenii coborau pe acest drum ca să-și vîndă lîna și pieile de oaie, ca să cumpere, apoi, fie sfeșnice cu scoici în care să picure ceara, fie revolvere cu butie și cu prăsele albe, fie icoane pictate de Nifon, pe lemn de tei, la schitul Durău. Comerț cu trocul, care, în parte, dăinuie și astăzi : acum, la Săvinești-Poiana Teiului, Mihai Scripcaru oferă, contra pielicelelor de oaie, stambă și molton, sau sticle de lampă. La Gura Tarcăului oierii se întîlneau cu plutașii, care tot munteni se cheamă, poate cu cei din neamul Mrăjeriu, din care descinde Lazăr Gheorghe din Buhalnița sau Sălăgean din Broșteni. Aceștia, tocmai pe la Vatra Dornei, se adunau cîte 10—12, în cete, ca să-și poată readuna plutele sparte de viituri, și coborau pînă la Piatra. Sau, dacă nu le convenea prețul oferit acolo de dragomani, chiar și pînă la Galați, unde era capătul lumii, după știința lui Nechifor Lipan. *„Cu banii luați la un drum, puteam să-mi cumpăr o vacă"* — își amintește Lazăr Gheorghe Mrăjeriu. La întoarcere, după ce treceau de Piatra, abandonau șoseaua și coteau spre Pîngărați, tăind munții de-a dreptul, ca să scurteze drumul pe jos, pînă la Potoci, și de acolo spre Broșteni, din nou pe șosea, printre morile de apă și pivele asemănătoare întru totul celor care încă mai funcționează pe valea Durăului. Erau și ei munteni ca și ceilalți, oierii cu cața, și aveau și ei rădăcini la locul lor, ca și bradul.

II

„Miorița ca producțiune poetică nu este instrucțiunea literară a unui omor".

GEORGE CĂLINESCU

A apărut recent o nouă ediție a romanului *Baltagul*, ediție în postfața căreia se insistă asupra corespondențelor dintre drama lui Nechifor Lipan și semnificațiile *Mioriței*. Aceste corespondențe, însă, au fost suficient contestate pentru a mai servi astăzi, în deceniul al optulea, drept argument critic. În consecință, să enumerăm cîteva dintre delictele curente printre locuitorii văii Bistriței, din perioada la care ne referim. Delictul silvic predomină și Gheorghe Nichita, de pildă, originar din Vînători-Neamț, este prins păsunînd 300 de oi în pădurile statului, la locul numit Piciorul Bardiului. Pentru nedeclarare iar în actualul palat administrativ era prefectura. Acolo s-ar fi dus Vitoria, înainte de a purcede în lunga ei călătorie, trecînd, la intrarea în tîrg, pe lîngă biserica Maica Precista Veche. Și la Piatra, ce altceva putea afla Vitoria decît întîmplări care să-i întărească credința în faptul că Nechifor e mort ? Piatra încă era cutremurată de crima din 7 februarie 1915, săvîrșită de Petre Birzu, care servise timp de 20 de ani ca slugă la maicile de la Agapia și care, în ziua amintită, o măcuise cu lovituri de topor pe bătrîna Maria Enache Potcoavă, îngropînd-o apoi în pămîntul cu care era pardosită cămara. *„Am slujit 20 de ani la Agapia, dar încă nu știu ce e femeia, cu toate că am peste 40 de ani"* — declara criminalul. *„Din cele mai sus descrise, subscrișii conchidem că prevenitul Petre Birzu este un individ cu facultățile mentale slăbite, nu însă în așa stare încît să-i suprime liberul arbitru, și deci este răspunzător de faptele sale"* — declarau psihiatri competenți, din București. Or, Nechifor Lipan, în drumurile sale lungi, putea trage și la astfel de oameni, care te ucid fără milă, în somn. La 6 octombrie 1926, Victor Ștefănescu, din comuna Bistrița, urcă la stîna lui Bucur Bîrsan de pe muntele Bîtca-Lăzăroaia, îl amenință pe băietanul lui Bîrsan cu toporul și îi fură trei casi, iar Lipan prin însăși ocupația lui avea treabă cu stînile. Ion Munteanu și Ion I. Munteanu, din comuna Tarcău, sînt anchetați pentru ieșire la drumul mare înaintea reclamantului Leon Sandu din Vaduri. La 3 iulie 1925, Ion Ciupercă pleacă din Brăsăuți să vîndă fin la Piatra și la întoarcere este somat de Ion V. Brînzei să-i dea banii, dar dă bice cailor și scapă nejefuit. La 12 august 1925 Ioan Gheorghe Sandovici, transportînd uniforme pentru gurzii comunali, este somat cu arma să predea încărcătura, dintre porumbii de la marginea șoselei, de către Gheorghe C. Leuștean. Și, în aceeași zi, autoritățile din Roznov întocmesc un raport către prefectura din Piatra : *„Gardistul Ghiță Leuștean din Roznov, într-o stare completă de beție, de-abia ținîndu-se pe picioare, ne-a prezintat un cal înhămat la o căruță în care căruță erau niște haine"* — bineînțeles uniformele de guarzi amintite mai sus. Mai tîrziu, în 11 octombrie 1925, Gh. Popovici pleacă pe jos spre satul Magazia și, la întoarcerea spre Mitoc, în dreptul unei cișmele, este atacat de către un individ descult, care îi fură 940 lei și ceasul, cu lanț cu tot etc., etc. — toate aceste fapte petrecîndu-se în spațiul străbătut de Nechifor Lipan, fie pe drumurile care duceau spre Dorna, unde se negutau oile, fie pe drumurile peste Stînișoara, sau pe valea pîriului Largu (ultimul numit și *Petru-Vodă*), care duceau spre locurile de iernat din bălțile Prutului și ale Jijiei.

Astfel, acum, în însoțire cu învățătorul Gheorghe Baltă din Tarcău și cu soția domniei sale, nu ne rămîne decît să reconstituim existența în umbra căreia sălășluia, nicidecum crepusculară, violența. În primul rînd, casele în care se desfășura această existență, case care — exceptînd aparatele de radio, televizoarele și mobila modernă — și-au păstrat într-o bună măsură rînduiala interioarelor. *„Cel ce spune multe, știe puține"* — obișnuia să gîndească Vitoria și, deși vorbim mult, știm puține despre cele de mai jos. În curtea fostei case a lui Ilie Grosu, muntean de pe valea Tarcăului, să pătrundem pe poarta din fundul gospodăriei, dinspre munte, să pășim printre dependințele cărora oamenii încă le mai spun *heiuri*, printre dulăi, printre asinii și caii priponiți în padocuri și să descindem pe prispa pe care, în zilele grele, se plînge. Nu e zi de tîrg la Piatra, și nici la Gheorghieni și locuitorii își văd de treburile lor zilnice, privind din cînd în cînd spre zarea în care se profilează Țancul Măgurii, spre pădurea în care se învăluie muntele și spre norii de deasupra Ceahlăului nevăzut. E zi de lucru și poștașul umblă din poartă în poartă, nu mai sună ca altădată din trîmbiță, în prund. Cocoșii mari, porumbaci, nu cîntă cu pliscul spre poartă, în semn că nu va mai veni nimeni, dar dumbrăvencile zboară și acum în cîrduri spre soare, ceea ce înseamnă că va vremui. *„Întreabă-mă și nu ți-oi putea spune"* — nimic despre credința în astfel de semne — ne-ar putea întîmpina o munteancă, asemeni Vitoriei Lipan, și nu ne mai rămîne decît să gîndim ca Nechifor *„Nimeni nu poate sări peste umbra lui"*.

Dincolo de prispă, pe rafturi, — aceleași coștei de bucățele de zahăr deasupra cărora, vara, se vor roti mustele, a căror viață la munte e scurtă. Deși e primăvară, nici fluturii încă nu s-au arătat. Cofe, pirostrii, un chimir afumat. Apoi fusălăii pentru scărmănat lînă, scăfițele pentru brînză (în același timp recipiente și unități de măsură), într-un cui niște pinteni și cîțiva desagi, într-un alt cui o sabie care a servit într-un război uitat și cu care acum se despică surcele. Deasupra cuptorului, într-o scîndură veche, șase cuvinte : *„Sănătatea e mai bună decît toate"* — dintr-o vreme în care slova, lucru de mirare, era rară printre ciobani.

Trecem apoi în camera mare, unde, sub icoana Sfintei Ana, cea care tămăduiește bolnițea din oi, întrezărim mănunchiuri de scrisori din vremuri stinse, și un carnet de C.E.C., pentru că banii nu se mai țin în cofăiele cu cenușă. Portretul șters al unei fete (*hăitușcă*, i-ar fi spus Vitoria), care s-a măritat cu un ungur de dincolo de Grințieș, din Tulghiș poate (ungurul — al patrulea neam pe care îl amintește Lipan), o ceteră spartă, un alt portret, al ungurului însuși, cu mustățile răsucite cu rășină. Cotrobăim, în sfîrșit, într-o ladă de zestre : botfori cumpărați în tîrg la Gheorghieni, catrințe vrîstate cu roș, bluze după moda nouă, pentru domnișoare, casinci de la tîrgul din Piatra, năfrămi bătute în fluturi de aur. O altă ladă, mare, brașovenească, înflorită cu roș, pe care, acum, zac prăfuite un cuțit de os și cocoașele și oțelele unei puști cu două țevi, scurtată prin pilire și prin scufundare într-un butoi cu apă, în care detunătura, răbufnind înfundat, desprinde de la sine surplusul de țeavă, ca la luparele mafioților sicilieni. Și, între toate, o carte, cu scoarțe palide, ce se deschide singură la pagina despre Boerebista, craiul nostru de demult, tipărită într-o vreme în care muntenilor puțin le păsa că *„la București stă pe tron regele"*.

Poate într-o astfel de casă se născuse Nechifor Lipan, nu neapărat în Brateș — oricum Nechifor venise acolo din altă parte —, ci, poate, în Pipirig, și nu trebuia să-l cheme neapărat Nechifor. Astfel, răsfoind registrul stării civile pentru născuți din Pipirig, descoperim actul de naștere nr. 91, pe numele unui Alicsandru Lipan. *„Din anul una mie optsute nouăzeci și doi în trăideci dile a lunii Noembrii la orele opt dimineața, act de nascire alui Alicsandru Lipan de relegiune ortodocse de secsu masculin născut alaltăieri în comuna Pipirigu la casa părinților sei din catuna Patiligene... ...Constatat după legi de noi Gheorghi Petre Gheorghiți primarul și oficer Stari Civile al comunei Pipirigu mencionam că declerantele și marturii ne știind carte au sub scris prin punirea de degite"*. Semnează, *„prin punerea de degite"*, declarantul Petrea Th. Lipan și martorii Vas. V. Patiliga și Vasile D. Ioanu. Semnează, cu slovă, *„primar oficer"* Gh. P. Gheorghiți și notar N. Crețulesco. Lipan e numele unui pește, acum în curs de dispariție.

Nechifor, după nașterea sa, să fi trăit în umbra violenței amintite mai sus, sau acea violență să se fi consumat în umbra existenței sale, definită prin reperele enumerate în paragrafele precedente ? Frații lui ajunseseră cu oile tocmai la Crîm, cu mult mai departe de părțile deschise de la Prut. Oricum, la Sf. Andrei, Nechifor încă nu venise de la Dorna. Trecuseră, apoi, 40 de zile de la plecarea lui, cînd Vitoria se duce pentru prima dată la părintele Daniil, într-un timp în care, totuși, de la Jijia și pînă la Piatra se putea călători cu trenul, relativ repede.

III

„Era ceea ce se numește o problemă — cuvînt și noțiune cu desăvîrșire necunoscute unei muntence".

MIHAIL SADOVEANU

În timpul acela, cînd Vitoria se gîndea să o ducă pe Minodora la Văratec, pentru a-și putea îndeplini în liniște datoria, nu exista în mănăstirea Bistrița un stareț care să se numească Visarion. Călugărul Martinian Conuț, actualmente la Schitul Durău, susține că din 1917 și pînă la al doilea război mondial, timp de 30 de ani, a funcționat la Bistrița, ca stareț, arhimandritul Ghenadie Carazu. Cu mult înaintea lui, timp de 21 de ani, păstorise lăcașul arhimandritul Nechita, mort la 62 de ani, în 18 martie 1895 și înmormîntat în latura de miazăzi a bisericii. Afirmația lui Conuț o susține și călugărul Veniamin de la Bistrița cu toate că bătrîna ce vinde lumînări în același lăcaș își amintește și de un stareț Visarion, care s-ar fi prăpădit demult. Vitoria, deci, căutînd sfatul lui Ghenadie Carazu după ce păsise printre mormintele lui Alexandru cel Bun și Ivașcu Golescu, ultimul mare vornic în Țara Românească — acesta, venind din Ardeal, dincoace de jumătatea munților, moare de moarte năpraznică în sa-

Vitoriei Lipan

tul Bălătești, deci tot într-o călătorie, și îl îngroapă Petru Vodă la 20 decembrie 7093 (1584) —, se pare că nu descindea într-un loc în care oamenii ar fi avut prea mult timp să-i asculte necazurile. Arhimandritul Ghenadie Carazu avea, în acel timp, necazurile lui, cu mult mai tulburătoare decît cele prin care trecuse, cu aproape zece ani în urmă, stareța Epraxia de la Agapia, cînd fostul slujbaș al numitei mănăstiri pe care o păstorea, Petre Bîrzu, ucisese cu toporul o bătrînă și ea, stareța fusese nevoită să răspundă autorităților, atunci cînd a fost întrebată, că *„individul Petre Bîrzu a fost în mai multe rînduri slujitor la această Mănăstire Agapia în durate scurte de 5—6 luni, conduita lui a fost de mijloc, la urmă a fost concediat din cauza idioției“*. De data aceasta umbra tulburătoare a morții nefirești fluturase deasupra a însăși mănăstirii de sub Piciorul lui Petru Vodă, cutremurînd camilafcele adunate la slujba de seară : călugărul Teodorit, teolog rafinat, se impușcase în casa unei frumoase văduve din Piatra, împreună cu văduva însăși. Faptului nu i s-ar fi dat o importanță exagerată dacă s-ar fi înscris — cum se părea la început — în rîndul acelor rătăciri firești ale monahilor, rezultate dintr-o frecventare excesivă a lumii mirenilor. Dar anumite semne pledau împotriva clasării dosarului, pentru reluarea anchetei și, implicit, în favoarea reconsiderării *„sinuciderii“*. Vorbe din Piatra, ajunse la urechea arhimandritului Ghenadie Carazu, grăiau despre o scrisoare primită de procurorul prim al orașului și județului Neamț, din partea unui martor ocular la asasinarea ieromonahului Teodorit și a doamnei Adămoaia. *„Adivărul este că un ofițer, se zice frate cu victima, i-a omorît pe amîndoi“* — scria acel pe nume Constantin Iftimescu. *„Călugărul* — continua același — *era un om bun și blînd, învățat, și după cît știu nu era capabil de acte disperate, fiind dornic de viață și petrecere cu toată lumea, era foarte răbdător și blajin, însă îi plăcea să joace mult cărțile din timpul războiului și-mi povestea că adesea își petrecea noaptea cu această Dnă, jucînd cărți fie cu mai mulți prieteni, fie numai cu D-na, după cum se întîmpla, fiind și D-na Adămoaie iubitoare de cărți și că D-na Adămoaie i-a spus lui Teodorit dorința fratelui ei că să le hotărască odată la toți călugării de la M-rea Bistrița să nu le mai calce piciorul pe acolo, că-i omoară, dar bietul Teodorit și D-na Adămoaia n-a ținut seamă de asta și chiar s-a opus și certat cu fratele său, spunîndu-i că ea e stăpînă în casa ei și face ce vrea, pînă în ziua crimei, cînd i-au fost fatale vorbele ei“*. Ghenadie, în consecință, frămîntat cum era de întîmplarea tragică ce-i privea nemijlocit pe monahi, nu-i putea spune Vitoriei prea multe, decît că să aibă încredere în Sf. Ana, a cărei icoană cu trăsături manifest bizantine, ferecată în argint bătut cu migală, poate fi văzută și astăzi la mănăstirea numită. Iar Vitoria, după slujba de seară de la mănăstire, după noaptea petrecută la stăreție, va fi trecut din nou, a doua zi, printre mormintele amintite, va fi întîrziat cu privirea pe poema amintitului Teodorit — datată 20 mai 1913, deci înainte de războiul în care autorul ei se deprinsese cu cărțile —, atîrnată deasupra lăcașului de veci al primului mare domn al Moldovei.

Înainte de a purcede cu adevărat la drumul către Piatra, va fi zăbovit în cimitirul de la intrarea în mănăstire și se va fi gîndit că, dacă Nechifor cu adevărat e mort, îi va comanda o cruce numai și numai meșterului Victor Leonte, maistru de cruci de lemn, care abia sculptase un hram din stejar în memoria morților din marele război, în urmă cu cîteva luni, în 1 iunie 1927. Mai jos, pînă la drumul cel mare, Vitoria, dacă a existat, a trecut printre gospodării care la vreme de iarnă aveau oi puține, ținute pe fîn, înaintea ei fumul caselor se unea cu ceața care învăluie muntele, de lîngă o fîntînă cu cumpăna din lemn încă verde, înainte de podul peste pîrîu, va fi privit spre satul Plopușor, cu casele suspendate în însăși ceața despre care vorbim, iar mai devale drumul se topește între două șiruri de plopi, și acum, ca și atunci (cu toate că acum, din locul în care începe șirul de plopi, oamenii încetează să se mai salute între ei, după bunul obicei de la țară ; amestecîndu-se cu șirul neîntrerupt al mașinilor de pe șoseaua magistrală, nici măcar nu se mai uită unii la alții). Și în dreapta, pe Bistrița, ar fi alunecat convoaiele de plute pe *hait* — unda de apă ce purta lemnele pînă la Piatra și, uneori, tocmai pînă la Galați, unde prețul cerealelor românești se regla după prețurile din Paris și din Hamburg.

În Piatra de atunci te încrucișai cu fete cu pantofi cu călcîie înalte, cu popi și călugări cu părul împletit în coadă la spate, sau cu bărbați cu barbă rasă și cu mustăcioare tușinate. Femeile de aici erau mai meștere în rumenele, ca și primărița din Suha, iar în casele mari, boierești, se beau cafele garnisite cu ape și dulcețuri și se fuma ciubuc. Lumea era plină de jidovi, rătăcitori după datină — să ne amintim poveștile și pildele rostite de Nechifor la cumetrii și la nunți — și oamenii cam uitaseră că boieria se răscumpără prin ctitorire de biserici și mănăstiri. Cu toate acestea, în crîșmele din jurul iarmarocului, ei jucau cu aprindere și patimă, parcă în puține ceasuri ar fi fost sfîrșitul lumii. Dar, printre toate, a treia zi după Bobotează, duminecă, Vitoria va fi trecut cu seninătatea celui atins de presimțirea tulburătoare a morții. Ea avea treabă cu prefectul, cu jălbarii dornici de bani. Trebuia să se lovească și de ei, cu toate că, după obiceiul timpului, cu totul tulbure obicei, numai la Dumnezeu avea nădejde, la Maica Domnului și la Sf. Gheorghe, cel sprijinindu-se în lance. Sau, uneori, la Sf. Sisoe, ce avea stăpînire asupra unor demoni mărunți.

Era un timp în care, acolo, în Piatra, se pregăteau alegeri de deputați și cei înscăunați pînă atunci poate că nu erau atît de interesați să se știe că drumurile munților, aflate, pasămite, sub oblăduirea lor, sînt nesigure. Dar faptele erau fapte și violența se stingea prin violență, pentru cît timp, nu se știa. Într-unul din anii aceia, 1926 de pildă, la 27 februarie, un anume Ion Rău, major, *„actualminte dispărut“*, fără profesiune, din comuna Bălănești-Neamț, era pus sub acuzare pentru crimă de omucidere. Extrasul de sentință, eliberat la 13 octombrie 1926, îl găsește, într-adevăr, culpabil pentru crimă de omor reală, întrucîtva asemănătoare cu cea fictivă, săvîrșită de Calistrat Bogza în paginile *Baltagului*, și îl condamnă la 20 de ani muncă silnică, conform codului penal, articolul 225, 234, 7 aliniatul 2. Mandatul de arestare, completat la 14 octombrie, același an, întărește sentința de mai sus, specificînd : *„În consecință cerem ca orice agent al forței publice să aresteze pe numitul Ion Rău și să-l conducă la închisoarea din Tg. Ocna“*. Individul va avea, însă, un destin tragic. Cităm o adresă emisă la 13 mai 1927 de către Compania de jandarmi Neamț, secția Războieni,

Investigație între real și ficțiune de

MIHAI PELIN

către parchetul Tribunalului Neamț : *„La ord. Dv. 3014/926 cu onoare înaintăm mand. arest. 173 al Curței Apel Iași, raportînd că criminalul Ion Rău a fost împușcat de jandarmi în noaptea de 6 mai cor. care încetind din viață, actele s-au înaintat Dv. cu raportul nostru nr. 556 din 12 mai cor.“* Semnează, indescifrabil, un plutonier major de jandarmi, șef al secției amintite. Fapte despre a căror petrecere, Vitoria, dacă ar fi descins în Piatra la începutul anului 1928 nu se poate să nu fi aflat, fiind prea proaspete. Asta, în cazul în care ar fi descins în Piatra la începutul anului 1925. Aceasta fiind lumea prin care purcede ea să-și caute bărbatul ucis, fără prea multe speranțe.

IV

„Lipan nu poate face în cutare lună decît asta și asta. Mișcarea este milenară, neprevăzutul nu intră în ea, ca și în migrațiunea păsărilor.“

GEORGE CĂLINESCU

În seara zilei în care pleacă să-și caute bărbatul Vitoria Lipan ajunge în Bicaz, la hanul lui Donea. Hanul acesta a existat cu adevărat, dar — după mărturia învățătorului Gheorghe Baltă — cu mult înainte de timpul în care se petrece acțiunea din *Baltagul*. Era han domnesc, chiar la intrarea în sat, cum treci podul Bistriței pe stînga, ce se închiria cu arendă solidă, și în care se beau cîndva vinuri licoroase din cramele domnilor de la Odobești și Cotnari, măsurate cu ocaua lui Cuza, iar atunci, la cumpăna primelor două pătrare ale acestui veac, aduse din depozitul de vinuri en gros al lui Arnold Wechsler din Iași, ca și berea din Suha. Astăzi, în clădirea ridicată deasupra unor mari subterane boltite — pivnițele de altă dată ale hanului lui Donea — funcționează Ocolul Silvic din Bicaz, iar în drumul trecerii ei pe aceste meleaguri nu numitul Donea îi putea spune Vitoriei că Nechifor Lipan trecuse în toamnă în sus, călare pe calul lui negru țintat, ci un alt hangiu, pe nume Gribincea, ce-i omenea pe oameni atunci, prin anii 1925, 1926. De aici și pînă la hanul lui David, din Călugăreni—Poiana Teiului, de la amiază, în stînga ochilor, îți stăruie întruna umbra albăstrie a Ceahlăului, pe care urcase, încă în îndepărtatul an 1808, învățatul mitropolit Veniamin Costache. (*„Să nu credeți în eresuri“* — glăsuia o mai veche povață a popilor) Lăsaseră în urmă sunetele clopotului lui Miron Barnovschi, de la Buhalnița. Și, astfel, mai sus, la Călugăreni, la capătul de acum al lacului de acumulare, a existat cîndva cu adevărat o crîșmă a lui David. Profesorul Vasile Achiriloaie din Piatra Neamț mi-a mărturisit că hangiul, evreu ca și în carte (evreul — al treilea din neamurile pe care le amintește Lipan), se numea David David și închiriase, nu departe de Piatra Teiului, un rînd din casele bătrînului paroh Iosifescu, ale căror temelii, iarna, cînd scad apele lacului pînă dincolo de picioarele viaductului de acum, încă se mai văd în jurul rădăcinilor pietrei amintite. În plus, soția lui David putea și ea să-i spună Vitoriei că Nechifor Lipan trecuse cu adevărat în sus, către Dorna, ieșind din circiumă, la miez de noapte, pentru că a existat și această femeie. Se numea Blima, îl cam ținea pe David sub papuc și, după spusele soției învățătorului Baltă din Tarcău, învîrtea pe degete *„politica“* de pe o bună parte a văii Bistriței de altădată. Era chipeșă, planturoasă și, totodată, temută, cu toate că Sadoveanu o înfățișează oarecum părăsită de sînge. Poate din cauza aceasta să nu fi fost David niciodată prădat în drumurile lui stropite cam des cu vin din stafide aduse de la Constantinopol. Apoi, acolo, în Poiana Teiului, Vitoria oricum se afla între ai ei și putea oricînd întreba în dreapta și în stînga : l-a văzut cumva careva pe Nechifor ? Și cine ar fi putut să-l vadă decît Țuțuianu sau Vamanu — oieri vestiți prin partea locului, care treceau toamna cu turmele fără număr, ridicînd praful adunat între pietre pînă în țancurile de sub nori ale munților, din Ardeal către Iași, prin drumul lui Petru Vodă ? Dar Țuțuianu și Vamanu, întorși de-acum din transhumanța anuală, pesemne nu-l întîlniseră pe Nechifor Lipan. Și din nou se îngrămădesc veștile proaste în urechile Vitoriei: casapul Nicolae Bauna din împrejurimi, călătorind cu doi porci în căruță, fusese jefuit de 1 030 lei, în pădurea Făgețel, de către doi indivizi mascați și Vitoria nu se poate să nu-și fi amintit de timpul în care era tînără, cînd, călătorind la miez de noapte cu Nechifor, le ieșise și lor bandiți mascați în cale. Bandiți spre care Nechifor, neînfricat cum era, se năpustise rotindu-și baltagul deasupra capului și punîndu-i degrabă pe fugă.

Trecuseră și urările de anul nou și colindele cu capra și călutul, după obicei. La bobotează fuseseră binecuvîntate și fîntînile și izvoarele și toate apele, după datină. Promoroaca din ianuarie vestise an îmbelșugat. La jocul de cărți de la circiuma lui domnul Iordan, rămasă acum în urmă, ieșeau spații cu nemiluita. Greierii se dezmorțeau în vetre și în tîrguri se negutau cai pagi, care se potrivesc la umbletul cu sania sau nadișanca, sau roibi, mai buni la călărie. Păpușarii inventaseră inorogul (corp de cal, cap de cerb și un singur corn, ascuțit, înfipt în fruntea teșită) și în jurul corturilor lor, meșterii de pe văile afunde ale rîurilor, asemeni celor din care descinde și Pavel Popa din Durău, încinși cu pestelce albastre, ofereau spre vînzare butoiașe din lemn de tisă, racle în care brînza nu se răsuflă, de tigornișeri pentru păstrat cheagul, răboaje încă neînscrise — toate smulse cu meșteșug din trupul pădurii. Sau lanțuri pentru împiedicat caii, păcornițe cu care se ungeau căruțele, strunguri de făcut fuse, opaițe, potcoave pentru oameni model italian sau model românesc și ostii — toate din fier. Sau solnițe din corn de bou, negutînd, în schimb, țigări și chibrituri, sau canură —lîna cea mai fină a oilor. Pe pereții primăriilor se agățau portrete noi, în bătaia ușoară a austrului, deasupra brazilor, treceau păsări străine — cu mult mai multe și mai străine trec păsările acum, întrucît lacul de la Bicaz le abate migrațiile — și, cu toate acestea, Nechifor Lipan plecase de 73 de zile, să neguțeze oile cu ciobanii de pe Rarău și fără să se mai întoarcă. În a 74-a zi, duminică, zi de tîrg, Vitoria fusese la Piatra. A doua zi, seara, se reîntorsese acasă și duminică și luni se odihnise. Așteptase și 9 martie, cu slujba obișnuită a părintelui Daniil pentru cei 40 de sfinți mucenici din Sevasta, după care se împărtășise. Peste încă o zi, vineri, 10 martie, încălecase cu Gheorghiță pe caii cei pagi, coborîse valea Tarcăului pe sub șapte case din bîrne, șindrilite, care se văd și astăzi pe dealul din stînga, la ieșirea din Brateș, și la amiază ajunge la Bistrița, pe care o trece pe un pod de gheață verde, în timp ce streșinile din Tarcău țîrîiau.

Acum era în Poiana Teiului, la hanul lui David, în camera căptușită cu scoarțe cu motive ale pomului vieții și ale omului puternic.

Mîine va fi în Roșeni, intrarea de acum a Poienii, loc în care se mai văd încă urmele fostului drum ; apoi în Galu, apoi în Frumosu, va trece pe lîngă o punte întocmită doar pentru oameni și dobitoace mărunte, după care, la intrarea în Fărcașa, șoseaua trece din nou pe dreapta Bistriței. Și va urca într-una, mai sus de Vadul Rău, pe firul împînzit de plute al Bistriței, păstrînd mereu în urechi un ecou al cîntecului lung și tărăgănat pe care ar fi putut foarte bine să-l audă în crîșma lui David, înainte de a reîncăleca pagul : *„Profetul David vorbește / Și nouă ne povestește / Că-n psalmul o sută doi / Așa zice către noi : / Căci în lume moartea-i mare, / Pe nimeni prieten n-are, / N-are frică de domnie, / Nu-i trebuie avuție, / De bogați nu se ferește, / Pe săraci nu-i ocolește, / De bătrîni nu-i e rușine, / La cei tineri iute vine / Și-i ia cu mîna în grabă / Tocmai cînd li-i lumea dragă, / N-are frică de voinici, / Nici milă de copii mici, / Ea la un loc îi culege / Și din lumea asta-i șterge...“* O baladă întortocheată, cîntată în respectul pentru credințele vechi : *„Atunci sufletul plîngea / Către înger și zicea : / Mă rog lasă-mă un pic / că n-am pentru rai nimic. / Atunci îngerul vorbea / Către suflet și plîngea : / În lume cît ai trăit / La moarte nu te-ai gîndit / Și amar te-ai păcălit. / Te-ai gîndit numai la trai, / N-ai gîndit la iad și rai...“* Un cîntec pe care l-ar fi cîntat și Nechifor Lipan, dacă ar fi fost cu adevărat mort și dacă, mort fiind, ar mai fi putut să cînte : *„Fac un drum necunoscut, / Care nu l-am mai văzut, / Căci mai am două minute / Pînă m-a scoate din curte“*... *„Spală-mă mamă cu vin, / Că pe-aici eu nu-ți mai vin“*... *„Numai iarba pe mormînt, / Ce se clatină de vînt...“*

Iar dincolo de Vadul Rău, ca pentru a-i împlini presimțirile, veștile de peste munte din nou o impresoară pe Vitoria : Vasile Bucur, birjar în Piatra, pe care poate că-l văzuse deunăzi pe capră, în șirul de birje de peste drum de prefectură, fusese atacat la intrarea în satul Almaș, cînd îl purta spre treburi pe avocatul Amilcar Semaca ; evreul Calm Polac fusese jefuit în pădurea Dragovei, între Buhuși și Taslău. Și parcă-i sunau atunci în ureche și altfel de cuvinte, asemănătoare întrucîtva acelora înscrise în actul pe care i-l înmîneaseră autoritățile la moartea ultimului ei copil, al cincelea care i se prăpădise. actul acela i-l citise o dată și încă o dată părintele Daniil, așa că îl ținea bine minte. Noi ne permitem să-i completăm spațiile libere cu datele pe care ni le oferă romanul și investigația de față. Atunci, de vreme ce moartea lui Nechifor Lipan se vrea certitudine, el s-ar înfățișa astfel : *„România, Județul* Neamț, *Plasa* Muntele. *Primăria comunei rurale* Suha. *Extract din registrul actelor de morți pe anul una mie nouă sute* 25 26, 27, 28 sau 29, *luna* noiembrie, *orele* la asfințitul soarelui, *în ziua de* după Sf. Arhangheli, *la ceasurile* nu știm. *A încetat din viață la casa din* pe muntele Stînișoara, mai jos de locul numit Crucea Talienilor, sub al doilea pod spre Sabasa, *D-l* Nechifor Lipan... *în vîrstă de* în puterea vîrstei, *născut* în 1892, luna noiembrie 30, pe stil vechi (prin convenție), în *comuna* Pipirig (prin convenție), *județul* Nemț, *fiu al lui* Petrea Thoader Lipan, *și al* Anii Lipan. *Moartea a fost verificată de* noi înșine. *Această declarație ne-a fost făcută de următorii martori : D-l* Toma, *de ani* nu știm, *de profesie* cîrciumar, *domiciliat în comuna* Sabasa, *județul* Neamț. *D-l* Iorgu Vasiliu, *de ani* nu știm, *de profesie* cîrciumar, *domiciliat în comuna* Suha, *județul* Fălticeni, *cari după ce le-am cetit acest act l-au subscris împreună cu noi* subprefect Anastase Balmez și *ofițerul de stare civilă din comuna* Suha, *județul Fălticeni. Martori, Ofițer al Stării Civile, Notar“*...

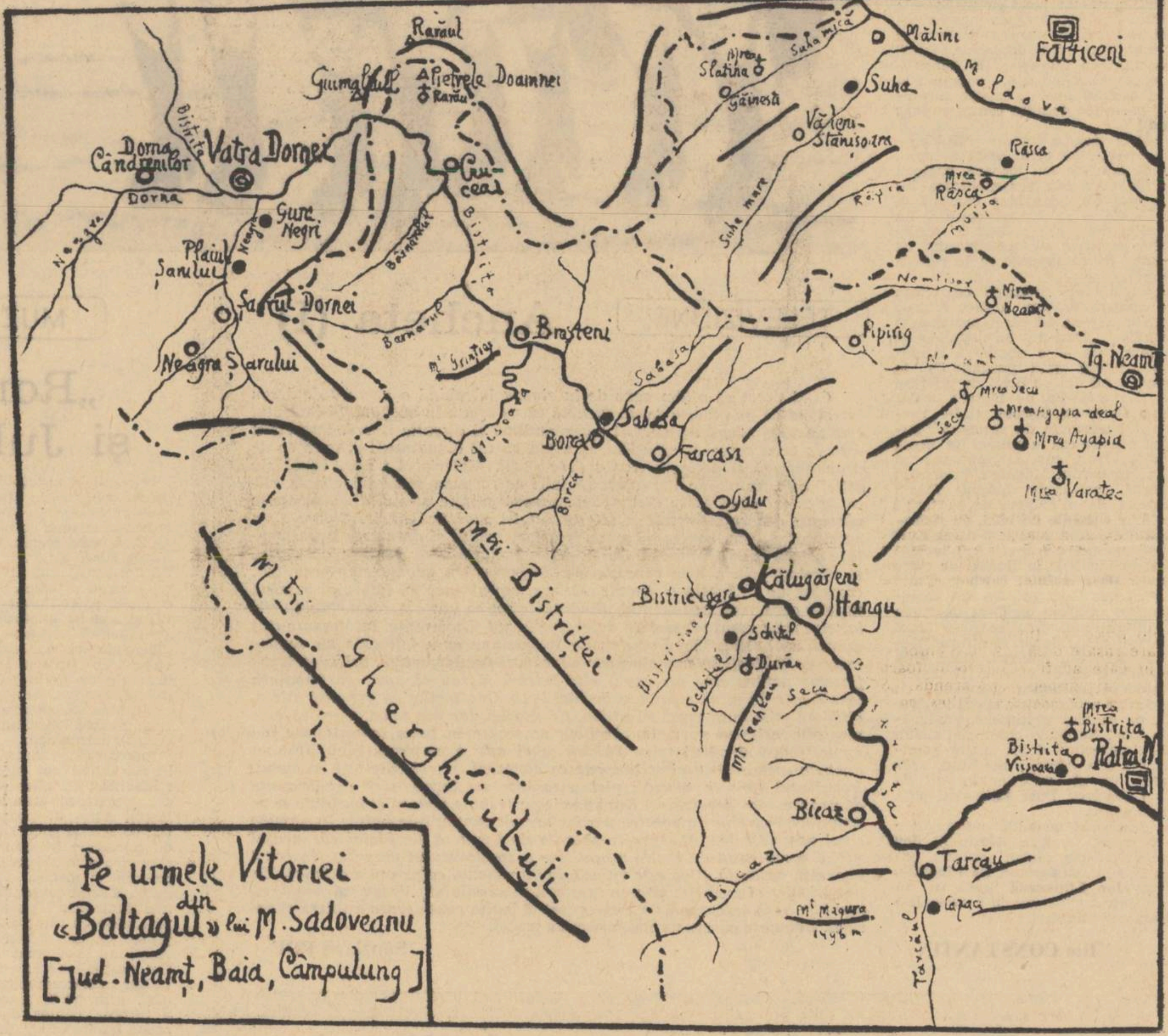

Pe urmele Vitoriei din «Baltagul» lui M. Sadoveanu [Jud. Neamț, Baia, Câmpulung]

PETRE GOT

Gînd

Atunci aș vrea să lipsești...
Din depărtări să-mi trimiți iubite zboruri,
Clipă de clipă să-ți fiu altarul
Veșnic rîvnit.
Cînd vei veni,
Să-mi vezi în deal mormîntul
Frumos, frumos.
Ca dragostea ta.

O să ajungem

Pe drumuri neumblate treci
Cu trupul de mălin și apă vie,
Eu taină sînt în umbra ta
Oglindă neagră și făclie.

Sînt zdruncinate grav aceste ore
Și port întreg cenușa lor amară,
Călcăm pe alte zări, tăcuți,
Cerînd alt soare să răsară.

Dar nu pricepi că cerul meu
Predestinat, același este ?
O să ajungem unde-am fost,
Ca în pădurea din poveste...

Revedere

Îți văd în dealuri casa din lemn ceresc și pur,
E ca-n povești și din netimp îmi pare,
Păduri și ciute freamătă în jur
Și tu ești dulce arătare.

Un altul îți cunoaște făptura de lumini,
Pe el îl treci acum prin zodii line,
Eu sînt pe-aici într-un galop nebun
Și-s fericit că mă tot uit la tine.

De cînd îmi preadoresc o lume — rai,
La margine de timp și de durere,
Dar dat mi-e să alerg pînă-n mormînt
După luceferi și după himere,

Ci tu rămîi pe culmea ta,
Floare de colț în viața mea nebună —
Voi reveni mereu să te revăd,
Chemat de-un răsărit de lună.

CORNELIU BELCIUGĂȚEANU

Inima verii

După luni crîncene de-oraș, odihna
Destramă zarea bulevardelor.
Scos din cîmpia de piatră și fier,
Peisajul s-a sfiit peste țigle
Și cîteva culmi de smarald vălurit.
Atît de aproape-s iar țărîna,
Aroma cu gize-a rășinii,
Șuvoiul și muntele !
În inima verii, în August,
Deprinzi iar străfundul pădurii,
Profil : cerneală cetinii pe cer
Și creste golașe — gălbui
Și, neastîmpăr cafeniu pentru tăcere,
Poteci șerpuind lîngă Olt
Sub umbrele mari ale-amiezii de August
În inima verii.

Pornind spre Ardeal

Mesteceni, pajiști, cetină-n astințit
Și creste-aprinse-nalt, scrijilind tării
Cu bold adînc în aer moale
Și voi, poieni, sînt ai vostru iară.

Pornind spre-Ardeal, iubito, ne-a fost în gînd
Că fructul crește-acolo mai plin în crengi
Și-o vară nouă intră-n plaiuri,
Trecerii vechi fermecîndu-i seva.

O, luciul apei ! Cum ocolește-n cîmp
Prin tufe Oltul ! Freamătu-i cafeniu
Ascunde rece-n toi de august
Clipa de-amurg, aburind seninul.

Petreci lărgimea molcomă-n tiv de munți
Ce vinețimea, zării și-o tot deschid,
Aflînd cum peste sat și burguri
Steaua dintîi vede-azur în inimi.

DAN TĂNASE

E toamnă în frunze...

E toamnă în frunze și teamă în noi,
adulmecă noapte prin iarbă tăceri,
odihna se ninge pe ochii năieri
iar umerii-și flutur aripe de ploi.

S-a stins luminarea iubirii și-mi ceri
s-aprindem rășina copacilor goi ;
ce cațără-n sînge neliniști dar speri
să bem împreună și clipa de-apoi.

Cuvînt de pedeapsă se vrea nerostit,
fugara credință spre jertfă aleargă
desculță, și plînge-n descîntec șoptit.

E toamnă în frunze și vin să ne șteargă
adîncile urme săpate-n zenit
furtuni de lumină cînd tu pleci pribeagă.

Mă cheamă...

Mă cheamă-n somn de verde iarba crudă
să decantez poeme de zăpadă
cînd tu m-aștepți în mit cu pleoapa udă.
în tremur de neliniști a tăgadă.

O ploaie de tăcere ne inundă ;
plutesc corăbii de-așteptări în radă
și-n părul nostru pare să se-ascundă
amurgul, ca o pasăre de pradă.

iar noi, în cumpănă de zodii moarte
ne-ntindem mîna aburind de vrere
să mergem împreună spre departe.

lăsînd bătut în viscol de durere
pămîntul ființei noastre descărnate,
tălăzuind prin ploaia de tăcere.

EMIL CIURARU

Neuitare

Pleoape rănite
in zborul de pasăre
din care tristeți împărțeam amîndoi.
Culcat peste cădere,
de clipe băut,
oftez ca și luna
pe umbră,
neuitînd că mi-ai dăruit
silabe din sufletul tău.

TEATRU

Oedip

Intelectualii mor duminica. E o relaxare dincolo de marginile permise și cei învățați să chinuie ideea timp de 6 zile, abandonînd-o bruse, se pomenesc intrînd pe sub pielea timpului în neant. Nimic mai înalt decît tragedia greacă ! Duminica ei e încă departe. Sofocle reprezintă o miercure binecuvîntată. Din cei 90 de ani pe care i-a trăit, o sumedenie i-a închinat teatrului, făcîndu-i „cu prinţă" tragediei. Se vorbeşte de un număr de peste 120 de opere şi amintim acest lucru celor dispuşi să creadă că artistul se mai poate odihni înainte de a închide ochii. Cele mai multe, bineînţeles, s-au pierdut. Îţi vine să te iei cu mîinile de păr de disperare în faţa acestei neglijente a antichităţii bogată în opere ca-n frunze de toamnă, pierdute ca şi frunzele toamnei. Grecia s-a volatilizat în lume ca o respiraţie de sirene. Imaginea ei autentică nu se mai poate întregi decît adunînd la un loc amforă cu amforă, ciob cu ciob, zeitate cu zeitate. Morman deasupra insulelor, ar face să joace comorile. Cele de simţire (comorile) le bănuim jucînd sub cele cîteva cioburi păstrate din creaţia unor autori (ce ciudat că trebuie să folosim acelaşi termen de „autor" pentru Eschil, Sofocle, Euripide ca şi pentru restul dramaturgilor).

Nu cunoaşte cifra exactă a locuitorilor Atenei în vremea aceea. Oricum, o mînă de oameni. Şi cînd te gîndeşti că a putut să izvodească în secolul al V-lea — era lor — îţi vine să crezi cetatea rece, să încerci să te consideri pe altă planetă. S-ar părea că toţi caii troieni ai grecilor au fost introduşi în cetate, burduşiţi cu genii. Sofocle iată, scoate capul printr-o ureche şi adulmecă în zările homerice. **Oedip** ei o operă rotundă ca bolovanul lui Sisif. Mai bine zis destinul lui Oedip e teribilul bolovan pe care îl aruncă şi mereu îl ia în spinare. Nu lătrăm în amănunte, că n-are rost. Pe pămîntul românesc tragedia eroului s-ar putea, defini astfel : de ce ti-e frică nu scapi ! Încă înainte de a se naşte, fusese menit să-şi omoare tatăl şi s-o ia de soţie pe mama sa. E el oare o jucărie în mîna destinului, pus să atingă obligatoriu nişte puncte negre fixe ? Ca să se îndeplinească scriptura, formula creştină, traduce exact această împlinire a destinului. Sensul existenţialist este că prin naştere Oedip e vinovat. **Oedip la Colonas** este un lung proces intentat zeilor. Bătrînul se dezvinovăţeşte.

N-am găsit nicăieri o explicaţie mulţumitoare în legătură cu abundenţa incestului în operele celor vechi. Acum uciderea tatălui ca uciderea tatălui, dar de ce acest năravaş al incestului ? — s-ar fi putut întreba Freud. Într-o colectivitate de războinici, în instabilitatea cauzată de **Cei 7 contra Tebei** (care se multiplică, devenind cei toţi contra tuturor) problema necunoaşterii era acută. Totodată trebuie să ţinem seama că, necesitatea stabilirii unor norme morale răbufnea violent. E un titlu de glorie al celor trei autori pomeniţi că n-au ocolit ceea ce astăzi se cheamă **viaţa**, aprinzînd tragedii cu foc de paie cum se întîmplă. Oedip caută sadicul. Oedip se azvîrle asupra răufăcătorului care, prin nelegiuirile sale, aduse urgia asupra cetăţii, cu vehemenţa unui copoi, adulmecînd urmele. Vinovatul va fi găsit în propria-i piele lăfăindu-se în oasele sale inveninîndu-i măduva. Stupoare, groază, orbire ! E, cred, primul exemplu de interiorizare a tragediei, care, epuizînd lumea în cercuri tot mai strîmte, ajunge vîlvătaie în centrul vinovat.

Vom rămîne pururi admiratorii spiritului iscoditor atic. Calmul superior şi împăcat din statura cariatidelor, cerea din motive de simetrie, virtejuri de zbucium omenesc nemaipomenit, vaste îndemnuri ale minţii şi sufletului din care proverbul n-a rămas numai vinturatul îndemn al grecilor la puşcărie.

Marin SORESCU

ARTE

revista străină

● **PRISMA** (nr. 4, a.c.). Recent, Universitatea din Tübingen a prezentat public prima carte editată complet automatizat. Este vorba de o analiză a **Artei poetice** de Horaţiu elaborată pe baza a 476 cartele perforate de către computerul universităţii. Alte proiecte ale aceluiaşi computer-autor: analiza metrică a unor poeme latine în hexametri, versiuni de text şi concordanţe pentru tălmăcirea latină a bibliei, editarea unor texte în limbile greacă, ebraică etc.

● **LE MONDE** (4 iun. a.c.). Două pagini dedicate scriitorului Georges Bernanos. Semnează articole şi „mărturii" J. Piatier, Jean Sulivan, Michel Vinock, Jean Loup Bernanos, Graham Green, Francoise Mallet — Joris şi George Simenon. Se publică de asemeni o notă bio-bibliografică, o „selecţie critică" a principalelor studii ce i-au fost dedicate precum şi un text inedit datînd din 1943, **Un monde qui va vite.**

● **(6—7 iun. a.c.).** În calitatea sa de preşedinte de onoare al asociaţiei **Amis d'Enesco,** Yehudi Menuhin a omagiat recent, în sala Gaveau, amintirea lui Enesco printr-un concert de cameră susţinut în compania surorii sale Maurice Gendron şi a şapte instrumentişti. „Muzica de cameră enesciană, aşa de călduros restituită de asemenea interpreţi — scrie Anne Ray — reprezenta cu adevărat în acea seară o preţioasă descoperire".

● În atenţia rubricii literare a publicaţiei: Lewis Caroll. Semnează articole Jean Gattegno (Cînd se eliberează **Iepurele alb al dorinţei...**), Harry Mathews. **(Un autor subversiv sub masca inocenţei).** Gilles Deleuze **(Sylvie şi Bruno),** Brassai **(Un fotograf tentat de diavol.).** Cîteva „puncte de reper" ce însoţesc comentariul merită a fi rememorate: L. Caroll a studiat la Oxford (Christ Church College) unde a şi rămas pînă la sfîrşitul vieţii; a început prin a scrie poeme şi texte umoristice; paralel cu literatura s-a ocupat şi de matematică scriind cîteva lucrări de însemnătate. Dintre textele mai puţin cunoscute ale aceluiaşi autor mai amintim: **Sylvie et Bruno, Un conte embrouillé, Symbolie Logic.** Se publică, de asemeni, fragmente din romanul în două părţi **Sylvie şi Bruno** considerată de majoritatea exegeţilor „cea de a treia capodoperă" a lui L. Caroll.

● **LES NOUVELLES LITTÉRAIRES** (4 iun. a.c.). Au fost decernate marile premii ale Festivalului internaţional al cărţii de la Nisa. Printre laureaţi: scriitorul american Edmund Wilson (autor de piese de teatru, poezii, eseuri, romane), Dominique Fernandez (care a obţinut Marele premiu literar al festivalului pentru romanul recent apărut **Les Enfants de Gogol),** Pierre Seghers (pentru culegerea de poezii **Les Mots couverts),** Nadejda Mandelştam (care a obţinut Premiul european al păcii pentru cartea de amintiri **Espoir contre espoir),** Claude Elsen (care a obţinut premiul René-Behaine pentru cartea **J'ai choisi les animaux).**

● Editura Albin Michel a inaugurat de curînd o nouă colecţie, **Ghidurile culturale ale lumii.** Consacrate unui oraş sau unei regiuni, aceste ghiduri vor cuprinde pe lîngă textul propriu-zis (65 000 cuvinte), ilustraţii în culori, fotografii alb-negru, planuri, diverse anexe. Pînă acum au fost puse în vînzare **Roma** de Giovanni Carandente, **Veneţia** de Terisio Pignatti şi **Paris** de André Chastel. Urmează să apară **Londra** de David Piper, **New York, Madrid, Toledo, Florenţa.**

U. V. Z.

ARTE PLASTICE

Micro-planete

Două lucrări mi-au atras iarăşi atenţia. În faza definitivă, deşi încă în ateliere, mozaicul şi bustul despre care vreau să vorbesc în aceste însemnări sînt opere durabile. Cu atît mai mult se justifică actul critic, aproape concomitent cu creaţia, cu cît poate să consemne, cu o clipă mai devreme, ceea ce mai tîrziu va fi un bun al tuturor. În peisajul plasticei contemporane, dinamic, plin de resurse mereu mai noi şi surprize, microplanetele, cum le-am mai denumit, se justifică. Ele încearcă să puncteze momente esenţiale în creaţia unor plasticieni.

★

Un mozaic de mare fineţe realizează colectivul Eugen Popa, Gina Hagiu şi Sonia Petraşcu. Destinat unui perete interior, în noua aripă a Sfatului Popular din Tîrgu Jiu, concepută de arhitectul Gh. Petraşcu, mozaicul presupune o ţinută deosebită. În oraşul triadei lui Brâncuşi, se-nţelege de la sine, obligaţiile sînt mari. Ochiul învăţat cu armonia şi perspectiva brâncuşiană nu trebuie dezechilibrat, mozaicul fiind o continuare firească, o colorată odihnă în marginile aceluiaşi spirit. A ţine cont de aceste date, înseamnă, pe de o parte, a înţelege în ansamblu eficienţa artistică, pe de altă parte, introducerea particulară a noutăţii, fără de care substanţa adevărată ar fi văduvită de sensul ei profund. Artiştii care au conceput mozaicul, formaţi la o îndelungă şi chinuitoare experienţă, au ştiut să ţină seama de toate aceste coordonate. Lucrarea lor, spontană şi trasă parcă dintr-un singur condei, ascunde migală şi uplicaţie atentă la viziunea integratoare. Stilizat în sensul cel mai bun al cuvîntului, bogat în interpretare tematică, mozaicul este urzit cu ceramică şi sticlă colorată. Mereu jucată, nuanţa de aur greu, stăpîneşte, îşi pune pecetea indiferent de spaţiul care îl ocupă. Austeră şi suverană, caldă şi blîndă, ea scaldă întregul. Lumina pare să pornească din interiorul materiei, un galben de veghe, cu flama cînd mai joasă, cînd mai ridicată, mereu prezent, după cum se reflectă în orele zilei, adaogă sensuri, mereu altele, desenului. Simbolurile astrale, cerbul (efigia oraşului) păsările fantastice, o Cozie şi un Tudor Vladimirescu de legendă, Jiul şi perspectiva montană se impun privirii pe rînd, pulsează în timp şi o mişcare imperceptibilă le animă. Mozaicul are ape adînci de covor oltenesc şi te aşteptî la o adiere stîrnită de două uşi deschise, să fîlfîie zvonind uşor în aer. Stilul şi procedeul murano, cel mult discutat cu ocazia decorării Teatrului Naţional, care, din păcate, întîrzie atît de mult şi nejustificat, îşi probează cu această ocazie, la alte dimensiuni, temeinicia.

★

Un bust monumental Nicolae Iorga, lucrare a sculptorului Mircea Ştefănescu, va fi în curînd plantat, probabil în faţa Institutului de Istorie, instituţie care poartă chiar numele marelui cărturar. Monumentul, de interes naţional, era aşteptat, el trebuia realizat de multă vreme, omagiu nu numai unui om de geniu dar şi închinare acestor meleaguri care l-au întrupat. În galeria marilor personaje, cu destine înalt fulgerătoare, Nicolae Iorga ocupă un loc de frunte, Român şi european deopotrivă, intelectual de rasă, planînd vaste polifonii culturale, intransigent pînă la drama ştiută, Iorga a devenit un simbol al năzuinţii noastre către clasicitate. Meritul fundamental, prin care se remarcă Mircea Ştefănescu în această lucrare, este de a fi intuit tocmai această esenţă a savantului. Tratarea sobră, clasică a bustului nu e întîmplătoare, ea vine în întîmpinarea substratului adînc de reculegere şi împlinire umană care a fost Nicolae Iorga. Modelajul este reconfortant. Mîna este mînă, chipul este chip şi prestanţa prestanţă, izvorîtă din trupul armonios şi bine înşurubat pe vertebre. Virtuţile acestea i le ştiam lui Mircea Ştefănescu, întotdeauna a excelat în ele, acum însă, mult mai evident, sînt dublate de un rafinament, de o interiorizare mai vizibilă. Amestec de vitalitate şi asceză, de forţă dominatoare, expansivă şi cufundare ermetică în sine, Iorga lui Mircea Ştefănescu, pe care-l văd turnat în bronz, masiv, are, pînă la urmă, un aer hieratic şi magic, din imobilitatea lui instelîndu-se o covîrşitoare absolvire în spiritul purificării.

★

Dacă sufletul se leagă de lucrări pe care le vezi, în formă ultimă, pentru prima oară, cu atît mai mult se îmbibă de taina celor săvîrşite, treptat, sub privirea ochilor tăi. Pe luciul bucăţilor de ceramică şi sticlă mai abureşte încă umbra mîinii care le-a alcătuit, ipsosul umed, proaspăt turnat la bust răcoreşte atelierul unde fantasmele au devenit realitate şi numai cuvîntul se simte os, şi venit de multă vreme în pagină.

Grigore HAGIU

FILM

Caricatură cu bidineaua

Într-o zi un gentil afacerist, cu dragoste de om, ne-a ispitit cu două prisme de plastic — absolut identice — în care dormeau două maşini de ras „Gilette", şi ele gemene în absolut. Le primise (afaceristul) de la nişte rude îndepărtate şi nu-i erau de folos — el fiind spin — drept care, nu e nimic de mirare în asta, le comercializa. Pentru cea din dreapta cerea suma rezonabilă de optzeci lei, pentru cealaltă, una sută cincizeci !

Am deschis cutiile, ne-am jucat cu graţioasele instalaţii, făurindu-ne treptat convingerea că între cele două mărfuri sîntem cu desăvîrşire incapabili să remarcăm vreo deosebire. Omul lui Hermes s-a uitat cu înţelegere la nepriceperea noastră şi, zîmbind superior, ne-a purtat privirea pînă în dreptul unei inscripţii zdrobitoare (degetul îi luase foc de atîta consideraţie) : **Made in England !**

Într-adevăr, aceste magice cuvinte ridică preţul de pe orice produs, pe orice piaţă a lumii. Oameni serioşi de sute de ani încoace, englezii pun în tot ce fac ceva din personalitatea lor demnă de încredere, ceva din bine consolidata lor civilizaţie. La fel şi în cinematografie. La Cannes, şi în alte sedii ale premiilor, juriile aşează pe frunţile serioase ale realizatorilor de filme insulari lauri de celuloid (care le cad ca nişte bucle leonine).

O stranie satisfacţie te parcurge cu viteza unui purgativ (comparaţia am luat-o dintr-o carte a lui Graham Green, al cărei protagonist exclamă, arhimedic : „Daţi-mi un batalion şi voi trece prin ţara asta — o republică latino-americană — cu viteza unui purgativ !"), te bucuri ca un copil cînd dai cu ochii de un film englezesc prost. La comedia de bidinea a lui Geralde Thomas : **Carry on, cowboy** (Dă-i înainte, cowboy), altfel neocolită de spectatori, entuziasmul mirării noastre era la culme. Ne uitam la fel de uimiţi la ecran, cum se minunase un intelectual de pe bulevardul Magheru, întors din concediu, al cărui apartament elegant fusese văruit cu bidineaua de o mătuşă de la ţară !

O farsă ridicolă, o **comedie** de bilci, cu strîmbături şi ocheade. Scenaristul care şi-a îngăduit să înşiruie asemenea nerozii ar fi fost lapidat şi apoi îmbrîncit în lacul de la Buftea de către creatorii indignaţi. **Dă-i înainte, cowboy** e mai vulgar şi mai fără haz decît oricare din comediile cinematografice produse de Casa de filme „Bucureşti" în ultimii ani, ceea ce ne-a făcut să credem că a fost achiziţionat şi difuzat tocmai pentru a ne trezi din amăgiri. Dacă pînă cînd şi Anglia.... cît e ea de expertă şi temeinică în film, produce asemenea gogomănii, cu păruieli ordinare între protagoniste şi replici date de sub pat (!), ce să mai pretindem producătorilor noştri de haz ? Se poate chiar să-i auzim pe unii specialişti apreciind drept „umor popular" aceste strigăte din adîncul bojocilor, scălămbăielile stupefiante ale unor actori atît de cabotini încît, pe lîngă ei, Puiu Călinescu pare un interiorizat, un sobru.

Ne gîndeam, urmărind această maimuţărire stupidă a westernului, la acel admirabil **Joc Limonadă** cehoslovac, una dintre puţinele parodii viabile ale genului, cu farmec. **Dă-i înainte, cowboy,** pe lîngă **Joc Limonadă** arată ca un pămătuf jumulit într-un buchet de narcise. E o caricatură îngălată cu bidineaua.

Ilie CONSTANTIN

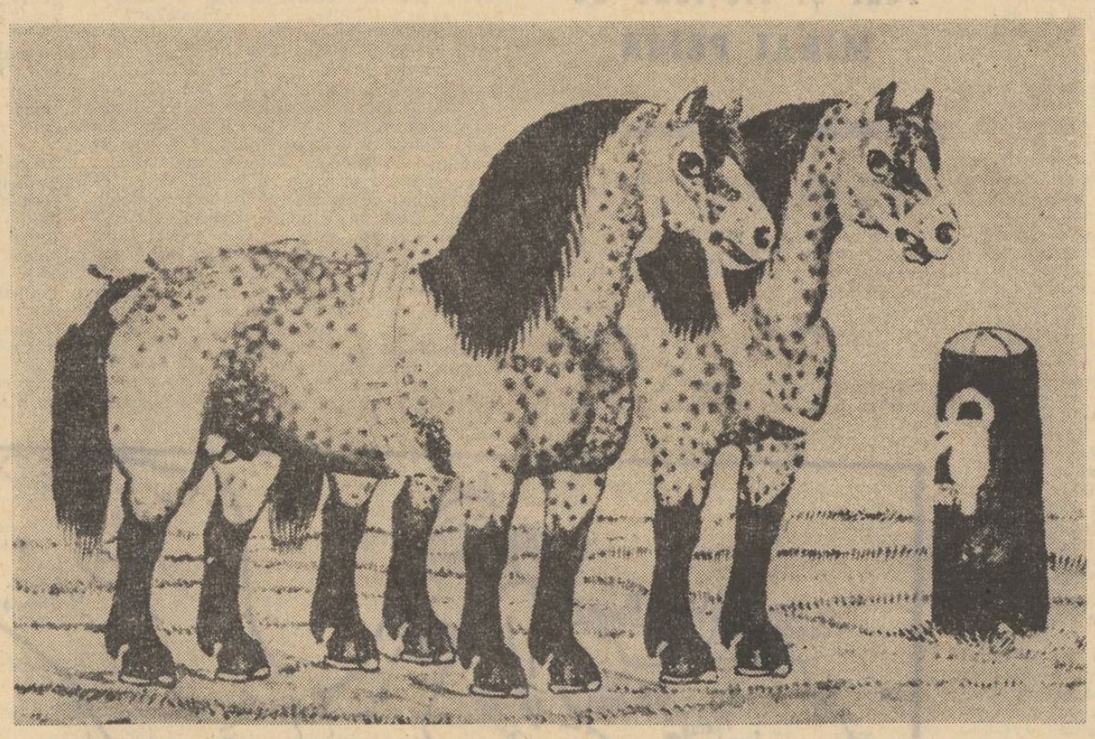

TELEVIZIUNE

Ancheta (I)

Cînd vrem să aflăm ceva de la cineva întrebînd o singură dată sau întrebînd de mai multe ori se cheamă că ne aflăm în anchetă. Şi interviul este anchetă şi prim-planul şi masa rotundă şi discuţia liberă. Important este ca ceea ce vrem să aflăm să vrem cu tot dinadinsul. Şi ceea ce ne propunem să şi obţinem cu tot dinadinsul. Materialul uman, ca să zic astfel, este teribil de derutant. Te miri ce răspuns mută întrebarea viitoare la un centimetru distanţă de scopul propus, şi-aşa, din aproape-n aproape, geografia strictă a interviului îşi modifică harta. Sigur, e un spectacol şi ăsta, contra-ofensiva interlocutorului şi derutarea reporterului ; o faţă cu microfonul în mînă dorind să afle ceva despre matematică şi sfîrşind prin a afla ceva despre dragoste. Un adonis elev-premiant, campion de integrale şi fracţii este un motiv obiectiv, interviul suportă un aer ceva mai sentimental. Biografiile nu se iau din scurt. Mobilurile lor sînt ceva mai îndepărtate. Interviurile pot fi tolerante. Intolerante sînt numai anchetele. Un procedeu de televiziune care foloseşte un număr mare de subiecţi în numele unor adevăruri fundamentale, ori vrea iarba fiarelor pentru sine ori caută alte intrări. Vreau să spun că imaginea ideală este de mînă strînsă şi de bici lung. Odată ştim ce vrem să aflăm, cîtădată stim cum vrem să aflăm. Ce şi cum dar din scurt. Cred că asta este dimensiunea normală. Ancheta se scoate în lume în uniformă, cu tocuri joase şi părul tuns. Disciplina ei este exemplară. Mobilul unei anchete sociale e de visat limpede ca cleştarul. Întrebările iuţi ca oţelul. Reporterul tare ca piatra : nici paranteze nu încap, nici circumstanţe atenuante, nici parafrazee. Dacă ancheta trebuie şi deci îşi îngăduie să se amestece în treburile noastre particulare, denunţîndu-le public în numele unui adevăr colectiv, atunci ambianta de lucru să fie higienică, mediul alb şi certificatul de înaltă moralitate a specialistului garantat. În cazul anchetei, garanţia etică este tot atît de importantă ca garanţia estetică. Un profesionist al anchetei este un campion al moralului. Vreau să spun că aerul de bună intenţie şi de lucru curat şi înalta considerare a interlocutorului trebuiesc garantate indiferent de mobil.

Sânziana POP

MUZICA

„Romeo şi Julieta"

De mult constatată, şi cu orice nouă ocazie confirmată, atracţia publicului muzical către operele vocal-simfonice pare a corespunde unei intestine nevoi spre sincretism, spre scenic, de fapt însemnînd o retrogradare a nivelului înţelegerii, a profunzimii stinjenită de coexistenţa mai multor planuri artistice. Aici, mai frecvent ca oriunde, se confundă aparenţa cu subtextul şi aşa ne explicăm că publicul poate să iubească aproape în aceeaşi măsură „Recviem"-ul de Mozart şi platul „Recviem" de Britten. Deseori programările neatente nu ajută publicul să facă necesara decantare, cum este cazul cu simfonia dramatică „Romeo şi Julieta" de Berlioz, inclusă săptămîna trecută în concertul Filarmonicii.

Incredibilă ofilirea geniului berliozian în cei cîţiva ani care despart „Simfonia fantastică" de „Romeo şi Julieta" (şi nu era trecătoare această tulburătoare umbrire). Atras de programatism, ca şi mai toţi colegii de generaţie, Berlioz se salvase de capcanele literaturizante prin perfecta stăpînire a meşteşugului muzical, printr-o fantezie şi inspiraţie cu adevărat neobişnuite. Citind pretextul literar al „Simfoniei fantastice", putem ori rîde de peripeţiile de un rău gust ieşit din comun, ori plînge că un muzician le lua în serios. Ascultînd însă muzica, nu putem decît să fim copleşiţi de emoţia unui discurs strălucitor prin dezinvoltura inovatoare şi farmec, prin perfecta respectare instinctivă a tuturor legilor de organizare temporală a unei compoziţii.

În „Romeo şi Julieta" lucrurile se inversează : factorul literar este genial, iar muzica este defectuos construită. Este adevărat, spre reabilitarea compozitorului, că romanticii aveau nevoie de un motiv inspirator exterior, acelaşi în ambele compoziţii (actriţa Harriett Smithson devenită între timp soţie). Dar amintirea superbei foste Juliete era iritant contrazisă de prezenta matroană obeză şi alcoolică. De ajuns pentru a gîtui o inspiraţie oricît de fecundă.

Nu ne mirăm că Romain Rolland consideră „Romeo şi Julieta" drept capodopera esenţială a compozitorului, fapt simptomatic pentru modul său livresc de a înţelege muzica, pentru bucuria faţă de divagaţiile literare cît mai bogate, bucurie ce sugruma atenţia melomanului spre desfăşurarea sonoră nedibace.

Organizată pe aceleaşi coordonate romantice — dragostea şi tragicul — ca şi „Simfonia fantastică", în lucrarea cu pricina scenele sentimentale nu îşi au locul cuvenit în desfăşurarea muzicală, potrivit unui firesc al amplasamentului ce ar fi trebuit să guverneze. Disproporţionat de lungă, celebra scenă a balconului, spre exemplu, are două redări muzicale identice ca etos, ceea ce năclăieşte dialectica lucrării, o înglodeşte într-o desfăşurare plană. Este o muzică obosită, fără farmecul juvenil al eroilor, mai degrabă o duioasă amintire a unei fete bătrîne decît pasiunea unor amanţi adolescenţi. Cît despre tragic, dezbrăcat de grotescul din Simfonia fantastică şi de viziunea apocaliptică din Recviem, este şi el aici o fosilă a vibraţiilor anterioare, o emanaţie a unui suflet obosit de neajunsuri, dezgustat, dar care nu mai putea avea nici măcar emoţia dezgustului. Nu mai vorbim de morala renascentistă a capodoperei, în care această anecdotă cu iubire şi moarte este mijloc iar nu scop în sine, aici cu desăvîrşire absentă.

Aş minţi dacă nu aş recunoaşte că partitura are momente magistrale, dar organizarea înăbuşă şi şterge din memoria oricît de grijulie aceste momente de maximă realizare artistică. Interpretarea a fost încă dintre cele mai bune ale orchestrei în actuala stagiune. Dirijorul Mircea Cristescu, corul şi soliştii au salvat prin muzicalitate şi grijă spre finisare tot ce se putea salva dintr-o partitură monotonă care ar fi mai bine să nu fie programată pentru a nu mai prăfui amintirea unuia dintre cele mai mari genii ale muzicii.

Costin CAZABAN

PRETEXTE

„O cămilă este un cal desenat de un comitet"

Industria modernă se apropie din ce în ce mai mult de cerinţele individualiste ale artei, astfel refăcîndu-se iarăşi, după un lung ocol, unitatea iniţială cunoaşterii, ca în antichitate sau Renaştere, cînd marii artişti erau şi inventatorii de mecanisme utile, unelte de pace sau de război.

Definiţia de mai sus, plină de cocoşerie şi de nepreväzut, şi pe care şi-ar dori-o trecută în inventarul său personal de atentate răsunătoare asupra logicii şi limbajului orice poet din linia suprarealistă (un lup văzut printr-o lupă ş.a.m.d.) *a fost dată recent de un industriaş atît de pozitiv şi de precis ca domnul Marcel Dassault, celebrul constructor francez al „Mirajurilor" şi aparatelor de zbor cu geometrie variabilă. Referindu-se la condiţiile cele mai prielnice ale actului de creaţie, domnia-sa pleda ca un veritabil critic de artă sau estet pentru inspiraţia personală şi pentru munca de unul singur în momentele cele mai delicate şi mai dificile ale concepţiei. „Trei pictori lucrînd laolaltă — a spus mai întîi industriaşul francez încercînd să se facă înţeles — nu vor crea niciodată o Monalisă". Apoi, ca o completare didactică, spre o şi mai clară înţelegere a lucrurilor — reflecţia în legătură cu bietul cal în asemenea hal maltratat de părerile diverse ale „comitetului" de creatori, încît din forma sa atît de familiară şi de cunoscută iese în mod straniu un dromader. (Românul, în astfel de împrejurări, zice ceva despre mai multe moaşe). O cămilă, desigur, e totdeauna preferabilă fiindcă ţine la sete, nu însă şi atunci cînd dintr-o eroare circulă pe post de cal.*

AMFION

SPORT

Jurăm că nu vom da înapoi, decît în faţa dificultăţilor

Foşti prieteni poposeau — un fel de-a spune — în conştiinţa mea şi-i alungam cu superioritatea compasiunii mele : „Duceţi-vă, mă proştilor. Hai, plecaţi. Ce mai vreţi ? Uite-aşa vă trebuie dacă n-aţi fost în stare de bunătatea mea".

Acestea erau iluziunile mele. Totul a mers bine pînă-n serile trecute, cînd animale cu nume necunoscute au pus stăpînire pe nervii mei şi m-am trezit croncănînd : „Horst, omoară-l" ori : „Vasile, înşurubează-l în podea" sau chiar: „Calistrat, desfiinţează-l şi reînfiinţează-l la loc cu nume de ceas elveţian". Eram în faţa televizorului, joi noaptea, cînd Aurel Mihai l-a dat cu capul de podea pe Escudero (om şi el, şi om chiar din ţara unde era podeaua căderii lui, Spania). Ei bine, fiară ascunsă în întunericul minţii te-ai simţit tu solidară cu bietul om dat cu capul de obiectul tare de sub picioarele lui? Aşi, de unde ?! Nimic din toate astea. Am început să mă bucur ca o bestie şi să-l acuz pe arbitru: „Uite-l că nu-l dă învingător pe Aurel, Uite-l că trişează ! I se uită lui Escudero în arcadă". La această tîrzie oră de noapte cînd transcriu totul, cu sinceritate, mi-e ruşine de mine însumi. Auzi dumneata ? Vorbesc despre arcada deschisă a unui semen, ca despre arcada unei locuinţe. M-am bucurat de încăierarea acelor doi omuleţi (48 de kilograme fiecare) ca de o realizare a umanităţii din ultima civilizaţie. Să-ţi fie ruşine, nenorocitule ! Ce-ai fi zis dacă escuderoul căzut era prietenul tău Ion Băieşu (în fond, tot de categorie semimuscă şi el. Semimuscă ! Doamne ce scrupul şi ambiţie să dai o muscă pe din două !) Ce-ai fi zis ? Ai fi protestat, nu-i aşa ? Dar ce-s-o mai lungim. Vorba unui prieten: „omul, domnule, e mai porc ca calul".

★

Pentru poeţii români, şi poate şi pentru alţii, mama de bătaie pe care boxerii noştri au dat-o adversarilor constituie o minunată revanşă: este revanşa noastră a celor umiliţi prin traducere, în ieşirile peste graniţă.

În acest sens, upercutul lui Aurel Mihai poate fi trecut în contul succeselor poetului Gh. Tomozei, iar victoria prin abandon a lui Calistrat Cuţov răzbună ecoul restrîns în Europa al poeziei lui Leonid Dimov.

Din păcate, omul lui Fănuş Neagu şi al meu, greul Ion Alexe, a fost învins din primul meci, aşa că sarcini numeroase vor poposi pe umărul — format Dimisianu al lui Aurel Mihai.

Multe umilinţe ale noastre, ale celor întraductibili, joacă finalele, astă-seară la Madrid.

★

După transmisie am visat că unul din pumnii lui Antoniu Vasile, scofînd ţiuit infernal, traversa Sala Sporturilor din capitala spaniolă şi-l izbea în bărbie pe comentatorul Paul Ochialbi.

— De ce ? întreba acesta, nedumerit şi el, orişicît.

— Unu, număra, pentru prima dată în viaţa lui, Vasile, pentru că n-ai ţinut cu mine ci cu adversarul meu; şi asta nu-i frumos , deoarece sîntem compatrioţi. Te-ai cam grăbit, domnule Ochialbi, să-mi cinţi prohodul: că Vasile a făcut şi el ce-a putut în faţa adversarului lui. Făceai pe obiectivul, ai ?

— Şi doi ?

— Doi, deoarece comentezi prost.

După aceea, m-am trezit şi mi s-a părut că visul exagerase. Ceva-ceva era însă adevărat.

★

Am văzut pe Universitatea Craiova, învingînd-o pe Dinamo şi n-am avut nici o remuşcare. Nu m-am bucurat pentru Rapid, care e o echipă şi mai slăbuţă decît Dinamo, ci m-am bucurat pentru olteni şi pentru Belphegor de la Sportul, a cărui vervă îmi aminteşte de un scriitor pe care l-am avut noi prin veacul XX — un scriitor numit Radu Cosaşu. Lui Belphegor totul i se pare firesc. El nu se indigneză, nu e disperat. În felul acesta se mai poate trăi. Îi ridic lui Belphegor, cum se zice, un singur aspect: să nu cumva, luîndu-se cu una cu alta, să estompeze lupta contrariilor. Asta ne-ar mai trebui acum, la acest final de campionat, pierderea din vedere a luptei contrariilor. Adăugat la forma actuală a echipelor Rapid şi Dinamo, faptul ar umple paharul.

★

Încă un pas înainte pentru informarea opiniei publice despre problemele fotbalului nostru s-a făcut recent: presa nu mai are acces la foile de arbitraj şi la aproape nimic.

Un om de o serioasă capacitate, onest, cumpătat şi inteligent conduce Federaţia de fotbal. Numele lui este Mircea Angelescu. Sîntem curioşi să ştim punctul lui de vedere despre aceste absurdităţi.

Pe această linie n-ar fi exclus să se ajungă la concluzia că presa nu trebuie să mai publice nici rezultatele meciurilor. S-ar asigura poate o nouă renaştere a oralităţii noastre.

★

Este pe cale să se înfiinţeze echipa de fotbal „F. C. Sedentarii", al cărei membru fondator mă declar, mă dobor printr-un puci şi mă instaurez tot pe mine. Prin gesturile de îngăduinţă şi amiciţie ale conducătorului Stadionului Tineretului, Aurelian Cososchi, sîntem pe cale să existăm. Apariţia noastră, a anchilozaţilor, a sedentarilor pe un stadion ca acesta, plin de animaţie şi tinereţe pură, impune prin curaj. Nu, nu, noi statuile de la „Sedentarii" nu sîntem o replică la dinamicii de la „Dinamo", noi exprimăm o necesitate în sine. Nume ca Marin Sorescu, Florin Manolescu, Dorin Tudoran, Ilie Ruse, Tudor Rădulescu, Coman Şova, Romulus Balaban, Adrian Păunescu, spun desigur prea puţin iubitorului de fotbal. Asta — azi. Dar mîine ? Nu uitaţi că alături de noi este Aurelian Cososchi, şeful Stadionului. Nu uitaţi că simpatizează cu noi Constantin Chiriţă, C. Toiu, Fănuş Neagu. Desigur, recunoaştem că ne lipseşte o extremă stîngă de valoarea şi cu pătrunderea lui Eugen Barbu. Da, avem multe de făcut. Dar cu noi este viitorul. Aşa au început toate pe lume: de la nimic.

Strigătul victoriei de mîine zgîlţîie de pe acum piepturile noastre năclăite de funingine Kent şi Snagov, şi în general organismele noastre în formă de scaun capitonat.

Jurăm suporterilor noştri că nu vom da înapoi, decît în faţa dificultăţilor.

Adrian PĂUNESCU

confidenţele unui maniac

Din nou Balzac

(II)

Aproape toţi comentatorii au subliniat faptul că forţa lui Balzac e infiniat superioară în romanele încărcate de materialitate şi viaţă concretă, iar nu în cele cîteva **Etudes philosophiques** diluate de „spiritualism" transparent. Lucrul acesta e adevărat mai cu seamă dacă ne referim la **Séraphita** şi, poate, într-o mai mică măsură, la **Louis Lambert.** Nu trebuie să uităm însă că în seria (de altfel, cum e şi firesc, mult mai redusă), de **Etudes philosophiques,** figurează la **La Peau de chagrin,** roman în care „spiritualitatea" circulă printr-o lume de o mare bogăţie concretă, de o pondere şi pozitivitate egală cu cele din marea serie de **Etudes de moeurs.** Nu trebuie să credem, cum fac unii critici, că „spiritualismul" lui Balzac e o iluzie inconsistentă, infirmată de fenomenalitatea în care „demiurgia" lui se manifestă atît de puternic şi vast. Toată **Comedia umană** e în fond o „fenomenologie a spiritului". Romanele „filozofice" (sau „mistice", adică cele care deţin „misterul", esenţa ascunsă a cosmofaniei) sînt camera obscură, „sanctuarul" secret, al operei. Fără ele ne-ar lipsi „principiul" care dă sens întregului, sau, cum spune Albert Béguin, focarul care lămureşte din lăuntru tot edificiul. Dar e adevărat că „spiritul" îşi capătă la Balzac toată intensitatea, toată puterea de iradiaţie în materialitatea concretă a determinării istorico-sociale. Spiritualitatea balzaciană este activă şi vie „în afara templului", în zona profană. Lucrul acesta e adevărat tocmai pentru că Balzac are într-un grad excepţional acel „don de la **spécialité"** pe care Thibaudet îl explică în accepţie filozofică : „le don de spécialité c'est le don de voir à travers les choses, les espèces, les Idées qui sont à leur principe, soit, depuis Platon, le don du philosophe" **(Hist. de la litt. fr. de 1789 à nos jours.** cap. „Balzac". Adică exact ce spuneam rîndul trecut : privirea în esenţa numenală a realităţii imediate). Dar „specialitatea" mai are şi celălalt înţeles, în aparenţă antinomic dar în fond subsumat acestuia : înţelesul de particularitate, determinare, individuaţie. E foarte remarcabil faptul, pe care l-a relevat Curtius, că în **Comedia umană** toate tipurile care încorporează o pasiune, o **„faculté maitresse",** sînt reprezentate în serii, sînt „legiune" : uzurarii, ocnaşii, bancherii, „curtizanele" tinerii „lions" ai lumii elegante, poliţiştii, notarii, preoţii, magistraţii, medicii etc., toţi deferlează în număr, în variante diversificate ale categoriei, dar toate aceste categorii au un prototip care le reprezintă în mod absolut şi în care cele două înţelesuri ale „specialităţii" coincid : Gobseck, Vautrin, Nucingen, Esther, Rastignac, Derville, Bianchon, etc. „Societatea" cu toate miriadele ei de exemplare individuale şi diversificate este o epifanie a categoriilor ; „Societatea" reprezintă deci materializarea Ideilor. Materializarea aceasta este dinamică : ea există şi se menţine numai în devenire, prin agenţii care o pun în mişcare : dacă acţiunea acestora încetează, încetează şi „Societatea", adică manifestarea profană a spiritului, care revine astfel la starea lui pură, sustrasă contingenţelor : e stadiul final al reintegrării, în care viaţa nu se mai consumă şi totul se rezumă la pură contemplare. Pentru „iniţiaţi" soluţia aceasta e posibilă chiar în condiţiile devenirii şi societăţii : e înţelepciunea anticarului din **La Peau de Chagrin.**

Dar Balzac nu preconizează această soluţie sau în orice caz **nu numai** pe aceasta : teoretic în egală măsură şi practic mult mai mult el preţuieşte energia în act, deci combustia extremă a pasiunilor. Alternativa acestei atitudini contradictorii în problema soluţiei, deci a conduitei practice, dă cheia axiologiei balzaciene în planul etic şi politic. Contemplaţia pură şi conservarea latentă a energiei vitale, ca în cazul anticarului, sau arderea la focul marilor pasiuni, ca în cazul principalilor eroi ai **Comediei umane,** sînt în egală măsură forme ale unei puteri, ale unei **virtuţi** afară din comun, sînt deci **valori.** Balzac nu are un cod moral al binelui şi răului ci unul al energiei : în rău sau în bine energia (sau cum ar spune Goethe „demonia") este o valaore ; lipsa ei, deci mediocritatea personalităţii, e non-valoare. De aceea Balzac a cărui angajare politică era cum se ştie una de **ultra,** de susţinător al „tronului şi altarului", admira în egală măsură energiile superioare ale forţelor conservatoare ca şi cele ale forţelor de rebeliune. Între eroii lui se bucură de egală stimă doctrinarul catolic şi legitimist Daniel d'Arthez ca şi revoluţionarul socialist Michel Chrestien. De altminteri, cum remarcă Albert Béguin, eroii balzacieni care în mod evident se bucură de predilecţia autorului sînt cei neîncadraţi în ordinea stabilită şi în primul rînd contemptorul ei cel mai violent, Vautrin. Concepţia politică a lui Balzac nu poate încăpea numai în cadrele autorităţii şi ordinii pe care le susţine : e mult prea sedus de demonia prefacerii şi rebeliunii, a „revoluţiei" în accepţia etimologică a termenului, admiră prea mult personalităţile independente şi tari, pentru a fi un legitimist atît de consecvent cum apare din declaraţiile lui exprese. În fapt „reacţiunea" aşa cum o înţelege Balzac merge mult dincolo de conceptul ei politic obişnuit şi e necesarmente subordonată ideii de „acţiune", care pentru el e valoarea prin excelenţă. Dar întocmai cum soluţiile lui sînt complementare în alternativa : conservarea energiei — declanşarea energiei, concepţia politică balzaciană cuprinde cele două atitudini, şi conservatoare şi revoluţionară, în sensul unei polarităţi necesare. El se declară partizanul autorităţii şi ordinei stabilite, dar nu pentru ele însile ci pentru funcţia lor conservativă faţă de creaţiile istorice ; iubea aristocraţia dar nu pentru ea însăşi ci pentru virtuţile ei ancestrale (şi ideale") ; dar nu rezistă seducţiei pe care i-o produceau demonia creatoare, forţele **genezei,** marea energie ce nu încape în limite impuse şi le sfărîmă. Politica şi etica balzaciană sînt perfect consecvente cu toată opera : complementaritatea dintre creaţie şi conservare, deci dintre energia în act şi cea latentă. E aşadar o concepţie dialectică. Nu e de mirare că Marx, în ciuda antagonismului diametral al credinţelor lor politice, a salutat în Balzac un spirit congener.

Alex. PALEOLOGU

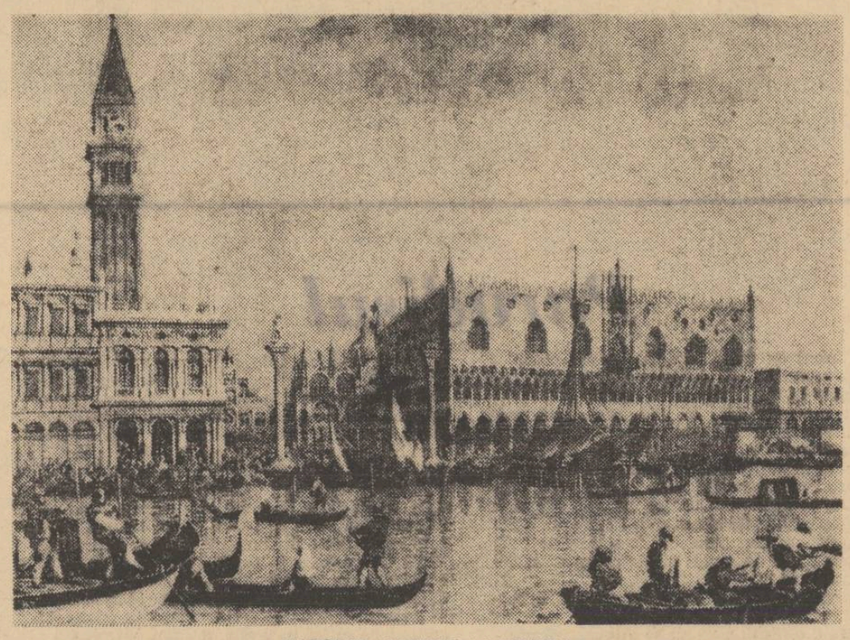

MARQUET : LAGUNĂ LA VENEŢIA

UMANITĂŢI

Pasiunile inimii

Am trăit, oare, ori am visat ceasul acela de arşiţă, pe puntea corăbiei cu toate pînzele sus, cînd îndemnaţi de aceiaşi sete — un bărbat şi o femeie — cu lumea toată încremenită în jurul nostru, am băut din aceiaşi cupă ?

Tristan şi Isolda, navigînd în ceasul de taină al vieţii lor, au sorbit din filtrul de dragoste, darul şi blestemul pasiunii lor. Şi, privindu-se, în tăcere, spune legenda, ei **s-au văzut.** Nu vedem cu adevărat decît ceea ce iubim, sau — cum spune Prinţişorul lui Saint-Exupery — nu vedem bine decît cu inima. Esenţialul nu poate fi văzut cu ochii. Tristan o privise de sute de mii de ori pe Isolda şi aceasta l-a privit la rîndul ei de sute, de mii de ori pînă cînd, bînd din cupa cu licoarea misterioasă, s-au **văzut** unul pe altul. Iubirea, înainte de toate, e această **vedere.** Nu e adevărat că dragostea e oarbă. Ea înşeală numai pe cei ce se înşeală pe sine crezînd că iubesc. Iubirea adevărată deschide ochii şi aceştia pot cuprinde adevărul. Să nu ne mirăm că un mare filosof al antichităţii a ales calea iubirii ca unica posibilitate a ascensiunii spre Adevăr. Platon pune în gura lui Socrate elogiul cel mai înalt al dragostei, al unui eros filosofic. Cel care iubeşte un trup frumos, spune, el iubeşte frumuseţea trupească. Dar de la iubirea unui singur trup frumos treci la aceea a tuturor trupurilor frumoase. Cu adevărat însă, frumuseţea trupului e doar un reflex al unei alte frumuseţi mai adînci, a sufletului. Iar cel ce iubeşte un suflet frumos întrupat va fi îndemnat să se deschidă spre toate sufletele frumoase. În sfîrşit, cel care se va urca, astfel, de la un trup frumos la trupurile toate, de la un suflet frumos la sufletele toate, va ajunge, în cele din urmă să iubească Frumosul în sine, adevărul său ultim.

Aşadar, Tristan a văzut-o pe Isolda în frumusetea ei, şi aceasta l-a văzut pe Tristan. Dragostea adevărată nu e idealizatoare, nu măsluieşte realitatea înlocuind-o printr-o falsă aparenţă. Vezi, **cu adevărat,** făptura iubită, în valoarea ei deplină, ascunsă îndeobşte privirilor indiferente.

Dar nu dorim, oare, tocmai aceasta, atunci cînd iubim ? Să ne arătăm în adevărul nostru intim, să fim recunoscuţi în identitatea noastră cea mai profundă, să **fim** cu adevărat cel care **sîntem ?** Desigur, jocul adevărului şi al minciunii complică orice iubire uman-prea-umană. Încercăm să ne arătăm altfel decît sîntem, ne ascundem, ne mascăm, ne travestim, ne înşelăm pe noi şi pe alţii. Dar toate aceste mizerii aparţin unei comedii a dragostei şi nu dragostei în sine.

Tot astfel după cum dorim să fim recunoscuţi, înţeleşi în adevărul nostru, vrem să recunoaştem, să cuprindem în intimitatea cea mai intimă făptura iubită. Posesiunea erotică nu este decît un succedaneu al unei dorinţe de uniune sau, mai exact, de identificare a fiinţei iubite, de revelare a ei în identitatea ei cea mai profundă. În legenda lui Tristan şi a Isoldei, cupa cu licoare vrăjită, din care sorbind cei doi se schimbă la faţă şi se **văd** de parcă ar fi devenit unul pentru altul străvezii, este catalizatorul iubirii, marea descoperitoare a Identităţii absolute.

Dar niciodată nu devenim cu totul străvezii unul pentru altul. Rămîn în pofida iubirii iluminatoare largi pete de umbră mişcătoare în trupurile şi sufletele celor ce se iubesc. De aici, lupta dintre ele. Lupta celui care vrea să cunoască şi se teme că se înşeală, a celui care se descoperă dar nu întru totul căci se teme să nu fie văzut. Sîntem vulnerabili şi o ştim. Dragostea e livrare de sine dar şi agresiune. Ea e mult mai curînd voinţă de putere decît libido — în sensul freudian — voinţă de plăcere.

Cei ce iubesc înaintează într-un continent care nu e un **paradisum voluptatis,** un paradis al desfătărilor ci un tărîm al surprizelor şi al metamorfozelor necontenite Nu cunoastem prea bine limitele acestui continent, nici geografia sa, deşi, de veacuri, călăuze în arta de a iubi au desenat hărţi ale sale În secolul al XVII-lea peripeţiile unui mare roman pasional puteau fi urmărite pe o asemenea „carte du tendre", pe o hartă a tandrelor sentimente care nu erau întotdeauna tandre, căci iubirea e ameninţată de vrăjmaşii ei fireşti : neîncredere, gelozie, intermitenţe ale inimii şi atîtea altele.

Mai curînd, însă, decît o peregrinare — fie şi aventuroasă — printr-un continent misterios, iubirea e vîrtej. Cît de bine a înţeles poetul şi desenatorul William Blake marea tulburare a dragostei, închipuindu-i într-o gravură pe Paolo şi Francesca, perechea amanţilor din Infernul lui Dante, prinşi într-un vîrtej al pasiunii. Vîrtej ce aspiră spre o supremă pace. Iubirea e luptă şi contemplare. De aceea, nu e nimic mai contrară iubirii decît falsa turbulenţă a afectelor care mimează lupta şi inerţia care imită pacea contemplării. Cînd pasiunile inimii devin obsesii ori cînd dragostea se reduce la un mecanism erotic, acele false agitaţii, ca şi aceea penibilă inerţie degradează iubirea la formele tristelor jocuri ale amorului. Obsesia sexuală nu e pasiune, nici fixaţia sentimentală, după cum alcoolul ori stupefiantele nu pot deveni pasiuni ci numai jalnice patime, surogate ale unor trăiri în absolut.

Căci adevăratele pasiuni ale „inimii", în vîrtejul lor asemenea spiralei ce tinde spre un punct în infinit, străbat totul, străpung totul, atrase de un absolut. Iubirea e, prin natura ei, un **entuziasm** — în sensul arhaic elin, al acestui cuvînt — indicînd starea celui scos din firea sa obişnuită, inspirat, transportat de o transcendenţă. Iubeşti astfel, nu numai **pe cineva.** Iubeşti o cauză, o idee, un obiect. Entuziasmul eroului, abnegaţia sa, lepădarea de sine înseamnă iubire.

Orice şi oricine poate deveni obiect al iubirii. Dar cu adevărat obiectul acesta împrumută totdeauna (dacă nu le are) trăsăturile unei făpturi. Dragostea de patrie nu este ataşamentul pentru o abstracţie ci pentru făptura foarte concretă, pentru trupul şi sufletul tării tale, cu ogoarele şi pădurile şi cuvintele şi satele şi strămoşii şi cîntecele şi fiii şi nepoţii ei. Iubeşti ceea ce este preţios în obiectul iubirii tale dar, de fapt, nu iubeşti pentru „preţul" său ci totul (pînă şi scăderile acelui obiect) devin preţioase pentru că îl iubeşti.

Să nu ne mirăm, deci, că pasiunile inimii, iubirea se confundă uneori cu pasiunea însăşi. În orice pasiune — pentru cuvînt, pentru muzică, pentru poezie, pentru lege, pentru călătorie, pentru natură, pentru idee şi pentru cîte altele — bate o inimă, străbate un entuziasm.

Nici o iubire nu e zadarnică.

Nicolae BALOTĂ

Cărţile autorilor tineri

Initium

Ce are Dinu Flămînd ? În primul rînd are un nume frumos. În al doilea rînd are o carte cu titlu „stihial". În al treilea rînd, între paginile cărţii se ascunde amenintarea — aproape dojenitoare — a unui poet de o factură caracteristică românului său, restrîngînd, tînărului ardelean ieşit din adolescenţă. Da, ieşit din adolescenţă, dar bine înfipt în lume : Flămînd deţine acel principiu care nu se poate învălui decît pe departe în cuvinte, acel principiu al expresiei deschizătoare de zări cu totul şi cu totul nebănuite — şi de neatins. Este, de fapt, ceea ce se cere unui poet : ceea ce se cere mai cu seamă astăzi unui poet : fiindcă astăzi...

Am citit de-curînd studiul făcut de un psihiatru francez asupra unui om dotat cu o memorie extraordinară. Persoana în cauză era în stare, printre multe alte minunăţii, să redea fidel o listă de nume care îi fusese pusă în faţă acum douăzeci de ani. Mecanismul, spune medicul, se bazează pe memorarea conjuncturii. Astfel, subiectul mărturiseşte că a reţinut unul dintre numele înscrise pe listă din cazul literei z care îi deranja simţul estetic ; sau, un altul, datorită unei greşeli de dactilografiere ; un altul — fiindcă numărul literelor era egal cu numărul de ordine, ş.a. Subiectul, spune medicul, nu poate citi poezie. Fiindcă un vers bazat pe sugestie trezeşte la viaţă un univers atît de mare în mintea sa încît trebuie să treacă o bună bucată de vreme pînă ce, consumîndu-l, să se afle în stare să păşească spre următorul.

Acelaşi lucru se întîmplă, cred, la o scară redusă, şi cu oamenii de rînd ; iar cu poeţii mai virtos... Poate de aceea controversele poeţilor sînt mai aprige, iar opiniile lor — mai absolutiste.

În ceea ce priveşte poezia lui Dinu Flămînd, cînd îi citesc volumul acesta de debut. Apeiron mă simt aproape poet. Zăbovesc îndelung asupra unui poem, şi-l recitesc mereu — mi-e dor de lucrurile nespuse de mine. E, poate, rezultatul platformei comune pe care ne-o dă vîrsta...? Poate.

„O, seară cînd lucrurile toate te cunosc / e prea departe sufletul. Şi-n lampă / pui flori de crin s-adoarmă în petrol / aşa cum sufletul". Aici se află sorgintea poeziei lui Flămînd : în contradicţia dintre eliberare şi amintirea transfigurată în ideal — pînă la nerecunoaşterea de sine. Iată : „cînd peste vechi şi sterpe obsesii / n-aş mai putea ucide un vers / în poemele cele mai noi / te regăsesc în albe odăi".

Apeiron înseamnă, în concepţia lui Anaximandru — creatorul noţiunii — un finit susceptibil de transformări interioare — dar veşnic acelaşi, iar volumul lui Dinu Flămînd se menţine în această ordine. Oricare ar fi fost înşiruirea poemelor, volumul ar fi purtat aceeaşi pecete de univers exact structuralizat în fiecare strop al său, în fiecare vers.

Şi totuşi, în ciuda unicităţii fiecărui poem, prin întreaga carte străbate fără opreliste curentul devenirii. „Şi iată, alte rosturi ce se cer / iar tu nu ai deprinderi din pruncie, / alte cuvinte ce se cer purtate / cu mult mai greu, pe o Golgotă-n vale". Sau : „Unde s-aştepţi destuparea privirii ? / Albe pridvoare s-au năpădit de verdeaţă. / Pleoapa a treia străjuie ocnele, / amintirea ei, floare de ceaţă".

Las la o parte pitorescul promovat în Prinţesa, Băiatul cu salamandra, pitoresc care, desigur, îşi are locul său de înţeles în universul propus de Flămînd, dar care nu reprezintă cu adevărat şi în întregime, ca celelalte poeme, acea deschidere necesară re-creerii de poezie, şi spun : prietenul meu, poetul, atinge cîteva puncte tematice ce dezvăluie o anume concepţie, un anume crez — recunoaşterea îndatoririi. „Ochiul străinului s-a scurs în noi, / stă veacul Atlantidei în noroi / bărbaţi-tragoi, încopitaţi satanic, / amanetindu-şi sîngele uranic / în tăcere". Iar ca un revers al dialecticii, al posibilităţii de mişcare, fie chiar şi sub bolta unui trecut definit, Dinu Flămînd aduce încărcătura individuală a insului ,grea în energia ce poate fi stîrnită de un stimul estetic. „Orbesc în muzică şi doar orbire / este această trecere prin albii. / cum mă despart de simţuri doar auzul / pe mari tipsii se-alege cu mîgală, singur auzul în auz, de-acuma / singurătatea devenind auz".

Şi am aflat astfel că îndatorirea — faţă de tot ce-a lăsat în urma sa, şi faţă de tot ce-i pătrunde azi în fiinţă — se dublează : Flămînd îşi este lui însuşi recunoscător— pentru felul minunat ...minunat ? — hotărît că da !... — în care poate percepe lumea. Dinu Flămînd îşi este lui însuşi recunoscător...

Mi-e teamă că această concluzie pune capăt visului închis între coperţile lui Apeiron. O continuare este exclusă. Nu ştiu ce va fi. Nu ştiu cum va fi.

Mă simt îndemnat să-i amintesc lui Flămînd un fragment din Lumină fulguind : „Prea mari sînt ochii tăi acum / deschişi / aşa deodată, peste ani / să vezi cu-ntreaga viaţă mai devreme".

Despre un altul, poate, aş zice că această descătuşare, această trecere prin albii, / cum mă despart de simţuri doar auzul / pe mari tipsii se-alege cu mîgală, singur auzul în auz, de-acuma / singurătatea devenind auz". egală cu numărul de ordine, ş.a. Subiectul, spune medicul, nu poate citi poezie. Fiindcă un vers bazat pe sugestie trezeşte la viaţă un univers atît de mare în mintea sa încît trebuie să treacă o bună bucată de vreme pînă ce, consumîndu-l, să se afle în stare să păşească spre următorul.

Acelaşi lucru se întîmplă, cred, la o scară redusă, şi cu oamenii de rînd ; iar cu poeţii mai virtos... Poate de aceea controversele poeţilor sînt mai aprige, iar opiniile lor — mai absolutiste.

În ceea ce priveşte poezia lui Dinu Flămînd, cînd îi citesc volumul acesta de debut. Apeiron mă simt aproape poet. Zăbovesc îndelung asupra unui poem, şi-l recitesc mereu — mi-e dor de lucrurile nespuse de mine. E, poate, rezultatul platformei comune pe care ne-o dă vîrsta...? Poate.

„O, seară cînd lucrurile toate te cunosc / e prea departe sufletul. Şi-n lampă / pui flori de crin s-adoarmă în petrol / aşa cum sufletul". Aici se află sorgintea poeziei lui Flămînd : în contradicţia dintre eliberare şi amintirea transfigurată în ideal — pînă la nerecunoaşterea de sine. Iată : „cînd peste vechi şi sterpe obsesii / n-aş mai putea ucide un vers / în poemele cele mai noi / te regăsesc în albe odăi".

Apeiron înseamnă, în concepţia lui Anaximandru — creatorul noţiunii — un finit susceptibil de transformări interioare — dar veşnic acelaşi, iar volumul lui Dinu Flămînd se menţine în această ordine. Oricare ar fi fost înşiruirea poemelor, volumul ar fi purtat aceeaşi pecete de univers exact structuralizat în fiecare strop al său, în fiecare vers.

Şi totuşi, în ciuda unicităţii fiecărui poem, prin întreaga carte străbate fără opreliste curentul devenirii. „Şi iată, alte rosturi ce se cer / iar tu nu ai deprinderi din pruncie, / alte cuvinte ce se cer purtate / cu mult mai greu, pe o Golgotă-n vale". Sau : „Unde s-aştepţi destuparea privirii ? / Albe pridvoare s-au năpădit de verdeaţă. / Pleoapa a treia străjuie ocnele, / amintirea ei, floare de ceaţă".

Las la o parte pitorescul promovat în Prinţesa, Băiatul cu salamandra, pitoresc care, desigur, îşi are locul său de înţeles în universul propus de Flămînd, dar care nu reprezintă cu adevărat şi în întregime, ca celelalte poeme, acea deschidere necesară re-creerii de poezie, şi spun : prietenul meu, poetul, atinge cîteva puncte tematice ce dezvăluie o anume concepţie, un anume crez — recunoaşterea îndatoririi. „Ochiul străinului s-a scurs în noi, / stă veacul Atlantidei în noroi / bărbaţi-tragoi, încopitaţi satanic, / amanetindu-şi sîngele uranic / în tăcere". Iar ca un revers al dialecticii, al posibilităţii de mişcare, fie chiar şi sub bolta unui trecut definit, Dinu Flămînd aduce încărcătura individuală a insului ,grea în energia ce poate fi stîrnită de un stimul estetic. „Orbesc în muzică şi doar orbire / este această trecere prin albii. / cum mă despart de simţuri doar auzul / pe mari tipsii se-alege cu mîgală, singur auzul în auz, de-acuma / singurătatea devenind auz".

Şi am aflat astfel că îndatorirea — faţă de tot ce-a lăsat în urma sa, şi faţă de tot ce-i pătrunde azi în fiinţă — se dublează : Flămînd îşi este lui însuşi recunoscător— pentru felul minunat ...minunat ? — hotărît că da !... — în care poate percepe lumea. Dinu Flămînd îşi este lui însuşi recunoscător...

Mi-e teamă că această concluzie pune capăt visului închis între coperţile lui Apeiron. O continuare este exclusă. Nu ştiu ce va fi. Nu ştiu cum va fi.

Mă simt îndemnat să-i amintesc lui Flămînd un fragment din Lumină fulguind : „Prea mari sînt ochii tăi acum / deschişi / aşa deodată, peste ani / să vezi cu-ntreaga viaţă mai devreme".

Despre un altul, poate, aş zice că această descătuşare, această trecere prin albii, / cum mă despart de simţuri doar auzul / pe mari tipsii se-alege cu mîgală, singur auzul în auz, de-acuma / singurătatea devenind auz". egală cu numărul de ordine, ş.a. Subiectul, spune medicul, nu poate citi poezie. Fiindcă un vers bazat pe sugestie trezeşte la viaţă un univers atît de mare în mintea sa încît trebuie să treacă o bună bucată de vreme pînă ce, consumîndu-l, să se afle în stare să păşească spre următorul.

Acelaşi lucru se întîmplă, cred, la o scară redusă, şi cu oamenii de rînd ; iar cu poeţii mai virtos... Poate de aceea controversele poeţilor sînt mai aprige, iar opiniile lor — mai absolutiste.

În ceea ce priveşte poezia lui Dinu Flămînd, cînd îi citesc volumul acesta de debut. Apeiron mă simt aproape poet. Zăbovesc îndelung asupra unui poem, şi-l recitesc mereu — mi-e dor de lucrurile nespuse de mine. E, poate, rezultatul platformei comune pe care ne-o dă vîrsta...? Poate.

„O, seară cînd lucrurile toate te cunosc / e prea departe sufletul. Şi-n lampă / pui flori de crin s-adoarmă în petrol / aşa cum sufletul". Aici se află sorgintea poeziei lui Flămînd : în contradicţia dintre eliberare şi amintirea transfigurată în ideal — pînă la nerecunoaşterea de sine. Iată : „cînd peste vechi şi sterpe obsesii / n-aş mai putea ucide un vers / în poemele cele mai noi / te regăsesc în albe odăi".

Apeiron înseamnă, în concepţia lui Anaximandru — creatorul noţiunii — un finit susceptibil de transformări interioare — dar veşnic acelaşi, iar volumul lui Dinu Flămînd se menţine în această ordine. Oricare ar fi fost înşiruirea poemelor, volumul ar fi purtat aceeaşi pecete de univers exact structuralizat în fiecare strop al său, în fiecare vers.

Şi totuşi, în ciuda unicităţii fiecărui poem, prin întreaga carte străbate fără opreliste curentul devenirii. „Şi iată, alte rosturi ce se cer / iar tu nu ai deprinderi din pruncie, / alte cuvinte ce se cer purtate / cu mult mai greu, pe o Golgotă-n vale". Sau : „Unde s-aştepţi destuparea privirii ? / Albe pridvoare s-au năpădit de verdeaţă. / Pleoapa a treia străjuie ocnele, / amintirea ei, floare de ceaţă".

Las la o parte pitorescul promovat în Prinţesa, Băiatul cu salamandra, pitoresc care, desigur, îşi are locul său de înţeles în universul propus de Flămînd, dar care nu reprezintă cu adevărat şi în întregime, ca celelalte poeme, acea deschidere necesară re-creerii de poezie, şi spun : prietenul meu, poetul, atinge cîteva puncte tematice ce dezvăluie o anume concepţie, un anume crez — recunoaşterea îndatoririi. „Ochiul străinului s-a scurs în noi, / stă veacul Atlantidei în noroi / bărbaţi-tragoi, încopitaţi satanic, / amanetindu-şi sîngele uranic / în tăcere". Iar ca un revers al dialecticii, al posibilităţii de mişcare, fie chiar şi sub bolta unui trecut definit, Dinu Flămînd aduce încărcătura individuală a insului ,grea în energia ce poate fi stîrnită de un stimul estetic. „Orbesc în muzică şi doar orbire / este această trecere prin albii. / cum mă despart de simţuri doar auzul / pe mari tipsii se-alege cu mîgală, singur auzul în auz, de-acuma / singurătatea devenind auz".

Şi am aflat astfel că îndatorirea — faţă de tot ce-a lăsat în urma sa, şi faţă de tot ce-i pătrunde azi în fiinţă — se dublează : Flămînd îşi este lui însuşi recunoscător— pentru felul minunat ...minunat ? — hotărît că da !... — în care poate percepe lumea. Dinu Flămînd îşi este lui însuşi recunoscător...

Mi-e teamă că această concluzie pune capăt visului închis între coperţile lui Apeiron. O continuare este exclusă. Nu ştiu ce va fi. Nu ştiu cum va fi.

Mă simt îndemnat să-i amintesc lui Flămînd un fragment din Lumină fulguind : „Prea mari sînt ochii tăi acum / deschişi / aşa deodată, peste ani / să vezi cu-ntreaga viaţă mai devreme".

Despre un altul, poate, aş zice că această descătuşare,

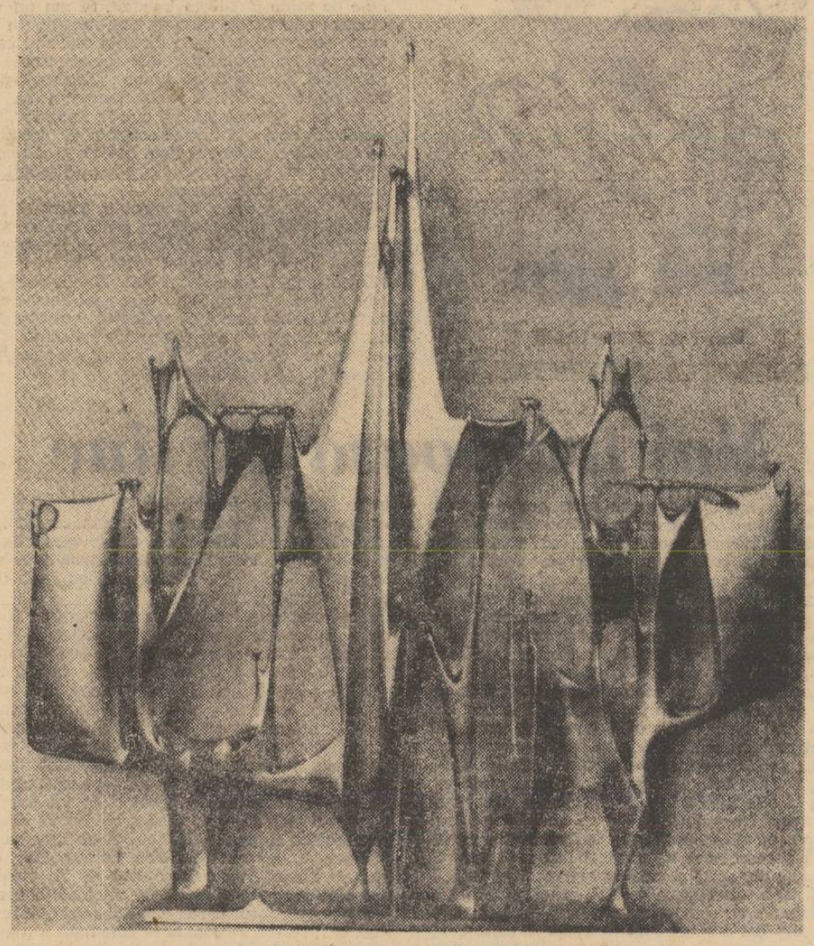

BALOGH PETER : „VOX MARIS"

punct şi virgulă

Se caută un autor

Făcînd oarecare ordine printre cărţi şi manuscrise, am dat peste un teanc de pagini dactilografiate, capsate şi formînd un fel de carte — fără titlu şi fără numele autorului. Cuprinsul ? Ginduri, apoftegme, cugetări adumbrite pe alocuri de o tentă de scepticism, din care nici ironia, nici autozeflemeaua nu lipsesc adeseori. Şi sînt multe dacă socotim că pe fiecare pagină sînt cîte 10—15—18 atare gînduri şi că file sînt 29.

Nu-mi pot aminti cine mi l-a lăsat în păstrare, nici măcar cu ce prilej. Găsesc nimerit să divulg, pe calea tiparului, din cînd în cînd, cîte o pagină din acea mapă anonimă: poate autorul îşi va aminti de ea şi va binevoi să părăsească anonimatul (fie chiar numai pentru liniştirea subsemnatului). Urmează — fără nici o modificare decît folosirea ortografiei curente — prima pagină din acel dactiloscris.

Saşa PANĂ

Prostia nu creează — ea amplifică.

O prejudecată nu este niciodată o judecată.

„Vremurile mari" au dat totdeauna oameni mici. Două mărimi nu se pot împăca laolaltă.

„Fericiţi cei săraci cu duhul", „fericiţi cei goi", „fericiţi cei ce flămînzesc" ...oare cum e posibilă o asemenea inflaţie.

Iată un lucru de care mi-ar fi cu adevărat frică : o conspiraţie a oamenilor buni şi miloşi.

Un lucru, mai ales, are admiraţia mea nelimitată: curajul omului laş.

Imi ceri sfaturi ? O, dar eu sînt cu mult prea cinstit ca să pot plasa monede false. Caută la alţii! La mine, ai putea să afli — cel mult — înţelegere.

De ce mă întrebi cît e ceasul ? Fiecare din noi are doar în faţa sa o altă veşnicie !

Prostiei cu blazon, îi prefer blazonul prostiei.

Simplă constatare: într-un burlac, oricît ar fi el de convins, se ascunde aproape întotdeauna un viitor soţ. Dar niciodată invers.

E adevărat: o nenorocire nu vine niciodată singură; dar nici o bucurie, căci şi pe ea, de cele mai multe ori tot o nenorocire o însoţeşte. Aşa că ...

O categorie de oameni mi-e grozav de simpatică: aceea a lichelelor de caracter.

În măsură în care adevărul e cinic, — minciuna este sentimentală.

Cel mai puţin paradoxal lucru este tocmai paradoxul. Paradoxal !

Aniversările au întotdeauna un vag miros de colivă.

Cîteodată o alintare este şi o alinare.

Nu cred cîtuşi de puţin în mezalianţe. Marile mezalianţe sînt numai cele sufleteşti. Şi cine oare se mai gîndeşte le ele ?

Dragostea nu moare niciodată. Cînd însă se stinge, atunci este asasinată.

Limba ficţiunii în proză

D. Lodge[1] adînceşte înţelegerea artei ficţiunii în proză, oferind în cartea sa o via media între analiza metodologic-lingvistică sau stilistică pe lan interpretativ şi estimativ.

Inseparabile în cazul poeziei, forma şi conţinutul diferă cînd este vorba de proză, deşi indisolubil legate şi aici. Tot ce se poate cere romancierului, în materie de limbă, este ca aceasta să fie proprie subiectului, pentru că altminteri iluzia vieţii s-ar zădărnici şi o dată cu ea verosimilitatea ficţiunii. Viaţa şi nu limba este mediul romanului ; limba, un sistem structurat de sunete şi secvenţe sonore, folosite pentru comunicare, un catalog mai amplu sau mai puţin complex al lucrurilor, evenimentelor, proceselor dintr-un anumit moment şi loc, este un fel de fereastră prin care cititorul priveşte această viaţă, iar responsabilitatea scriitorului constă în a „păstra geamul curat".

Comentînd, prin intermediul lui W. F. Bateson, teoria poetului T.S. Coleridge privind specificul prozei şi cel al poeziei, D. Lodge ajunge la concluzia că proza „denotă" doar cuvintele, pe cînd vreme poezia operează deopotrivă şi „conotarea" lor. Proza este esenţialmente logică, iar poezia ar crea modele non-logice cu ajutorul metrului, ritmului, aliteraţiei etc. Proza este fundamental „progresivă", poezia ar fi „statică". Structura prozei fiind în sensul cel mai larg al cuvîntului logică, asertiunile ei sînt totdeauna reductibile în ultimă instanţă la forma silogistică. Un fragment în proză, oricare ar fi, chiar şi unul din aşa-numita proză poetică, se rezolvă în sine, la o examinare atentă, într-o serie de explicaţii, definiţii, concluzii.

Forma şi conţinutul fiind indisolubil legate, stilul nu este o podoabă pur decorativă a subiectului, ci tocmai elementul prin care subiectul se plămădeşte în artă.

Nic. POPESCU

[1] DAVID LODGE, Language of fiction, New York, 1966

alberto moravia

Paradisul

Iau tubul cu somnifere, îl golesc complet într-un pahar cu apă de pe noptieră. Cîte pastile sînt ? Multe, mai mult decît suficiente pentru a-mi permite să fac lunga călătorie pînă în Paradis, dintr-o suflare, fără opriri intermediare. Le privesc în timp ce se dizolvă : o grămăjoară albă pe fundul paharului din care urcă prin apă mici bule de aer care se sparg la suprafață. Chiar în acel moment sună telefonul. Recunosc vocea Magdăi, draga și grăsana mea prietenă. Îi spun imediat : „Îmi telefonezi la timp ca să-mi spui adio".

„Pentru ce ?"

„Pentru că tocmai mă omoram cu barbiturice".

Magda e o ființă care nu se minunează niciodată de nimic. Probabil că tocmai asta-i motivul pentru care sîntem prietene. Eu mă minunez întotdeauna de tot ; mai mult decît lucrurile, în fond, mă minunează existența lor. În fața, să zicem, a unei pietre, mă opresc, mă simt blocată, cad într-o stare de uluire : cum este posibil să existe un lucru numit piatră ? Pentru Magda, în schimb, o piatră e o piatră și gata. Într-adevăr, continuă inflexibilă, ca și cum nu ar fi auzit : „Îți telefonez ca să-ți spun că sînt toți aici, la mine și că te așteaptă".

„Cine-i ?"

„Iulius Cezar, Leonardo da Vinci, Dante Alighieri, Giuseppe Galibaldi, Napoleon".

Mă prefac că nu observ gluma și răspund : „De acord, mă îmbrac și vin".

Pun la loc receptorul, mă extrag cu greu din învălmășeala de cearceafuri în care stau înfășurată de două zile. De abia pun picioarele jos că șoricarul meu Zen începe imediat să sară împrejurul meu : speră, bietul animal, să-l duc la plimbare, după patruzeci și opt de ore de întuneric și nemișcare. Îi spun : „Nu, Zen, nu, stai jos, cuminte" ; și ca să-l fac să stea cuminte îi dau ultimul biscuit care a mai rămas pe tavă. Sînt două zile de cînd Zen și cu mine ne hrănim cu ceai și cu biscuiți ; dar nu mă simt de loc rău, dimpotrivă. Mă duc în baie, dau drumul la duș și stau cu ochii închiși sub jetul de apă fierbinte. Acolo, în timp ce apa îmi biciuie ceafa, văd ca într-un fulger desenul psihedelic pe care mi-l voi desena. E o iluminare, văd desenul cu toate detaliile, ca și cum l-aș fi pictat deja.

Închid dușul, mă șterg și așa goală, mă așez pe pat. Iau cutia cu creioane și încep să-mi pictez pîntecul. Îmi fac în jurul buricului un ochi cu pupila albastră și gene negre ; apoi înconjur în mod graduat acest ochi cu arabescuri concentrice și șerpuitoare roșii, albastre, verzi și galbene, care se întind pe tot pîntecul. În spatele arabescurilor, așa cum se vede dincolo de valurile unei mări, pictez o față de sfînt indian cu un singur ochi care e buricul, cu un nas coroiat cu nări foarte dilatate, care e tocmai cuta pe care o face pîntecul, două mustăți mari și o barbă ascuțită formate din triunghiul făcut de părul meu de pe pubis. O dată terminat pîntecul, trec la torace. Cu creionul negru îmi fac pe coaste dungi ca cele pe care le are moartea în dansurile macabre medievale. Apoi pieptul. Deși mlădioasă și zveltă ca un șarpe, am din păcate un piept ca de doică. Doi sîni, unul într-o parte și altul în cealaltă parte, alungiți și solizi ca doi bostani mari. După ce am reflectat, consider că nu am timp, așa cum aș dori, să pictez pe ei două figuri ale lui Shiva care dansează cu multe brațe și multe picioare, avînd ca centru sfîrcul. Mă mulțumesc să-mi colorez sînii, sumar, unul în verde și unul în roșu cu sfîrcurile unul în roșu și unul în verde. Pe brațe fac în grabă o grămadă de găetane albastre și roșii. Apoi fac un semn de exclamație galben pe mîna stîngă și unul de întrebare violet pe dreapta. Trec la față. Pudră de un alb livid, ruj de loc, ochii băgați în niște cearcăne negre. Părul, din fericire, îl port lung și în plete : e de ajuns să dau o dată sau de două ori cu peria prin el. Ajunsă la acest punct, văd șoricarul, sărăcuțul, care în tot acest timp m-a privit cu extaz, că vine lîngă mine ținînd în gură cureaua cu care de obicei îl duc la plimbare. Îi iau cureaua din gură, îl mîngîi, apoi mă apuc de îmbrăcat.

Îmi trag pantalonii de catifea neagră, foarte evazați, cu talia extrem de joasă, ca să mi se vadă pîntecul cu desene. Îmi trec o curea de piele galbenă cu o mare cataramă violetă. Mai îmi pun o bluză transparentă, neagră, brodată cu stele de aur și mi-o înnod sub sîni, care exuberanți, țîșnesc din ea cu mare efect : o jumătate verde și o jumătate roșie. Îmi pun la gît cinci coliere de mică valoare materială dar de o înaltă semnificație filozofică. Vin dintr-un sătuleț de la poalele Himalaiei, mi le-a adus un băiat care a stat acolo două luni și a luat chiar și o hepatită virotică. Îmi pun pe degete faimoasele mele inele, cîte trei pe un deget, printre care unul cu o piatră roz, ovală, care-și schimbă culoarea în verde. În fine, deasupra bluzei, îmi pun o mantie de catifea de culoare roz-lila.

Dar mai e problema cîinelui. Nu vreau să-l iau cu mine, niciodată nu se știe cum se sfîrșește o serată, mai ales la Magda, aș putea chiar să-l pierd. Așa că-i spun cu severitate, văzîndu-l cum se îndreaptă, dînd din coadă, împreună cu mine spre ușă : „Nu, Zen, cuminte. Rămîi aici și mai ales nu lătra". Aș, vorbe-n vînt. De abia ajung la ieșirea din pensiune, că-l și aud lătrînd cu furie. Patronul pensiunii iese iute, dumnezeu știe de unde, un om infect, chel ca un genunchi, cu o mutră de tîrcovnic și o ceafă de polițist, și-mi spune : „Domnișoară, așa chiar nu mai merge, e ora unu și cîinele dumitale îmi scoală toată pensiunea. Faceți-l să tacă sau dacă nu..." Îi fac un gest cu mîna în grabă : „Bine, bine vă rog chemați-mi între timp un taxi" și mă întorc în cameră. Deschid ușa, cîinele e acolo, în mijlocul odăii și mă fixează cu o privire rugătoare. Iau o farfurioară, vărs o mare parte din apa în care ceva mai devreme am dizolvat barbituricele, adaug puțin lapte și trei bucățele de zahăr. Cîinele încrezător și înfometat se repede imediat să lîmpăie, iar eu profit de aceasta ca să ies în grabă. Îi spun patronului : „O să vedeți că acum n-o să mai latre".

Mă urc în taxi, mă las sfîrșită pe canapea și spun : „Să mergem la Magda". Șoferul mă întreabă : „Cine-i Magda ?" Îi răspund cu nerăbdare : „Cum cine e ? În așa hal am ajuns ? Pe lumea asta nu există nimeni care să fie cineva. Oricum, dat fiind că vrei s-o afli, Magda e cea mai bună prietenă a mea". Îi tutuiesc pe toți, afară de patronul pensiunii ; dar există bărbați care o iau drept o declarație de dragoste ; șoferul e unul din aceștia. Într-adevăr, îmi aruncă o privire surprinsă și vicleană și insistă : „Dar unde stă ?" Îi spun exasperată, făcînt un gest cu mîna : „Mergi înainte, numai înainte și la capăt o vei întîlni pe Magda". Adevărul e că am uitat adresa și dacă un lucru este uitat cum să ți-l mai amintești ? Șoferul, un tînăr brun, bine făcut, mă privește acum perplex, ca și cum s-ar întreba pe unde ar putea fi Magda ; apoi, plin de zel, dă drumul în grabă motorului, accelerează. Plecăm.

În timp ce taxiul fuge ca nebunul aruncîndu-mă cînd într-o parte cînd în alta la fiecare curbă, încerc să-mi amintesc motivele pentru care, puțin mai devreme, vroiesm să mă omor. Nu reușesc să dau de capătul nici unui fir : motivul principal pare să fie faptul că, acum trei zile, i-am spus Magdei că vreau să mă omor. Dar motivele, ca să spunem așa, acestui motiv principal, le-am uitat cu totul. Totuși trebuiau să fie de ordin filozofic : astăzi se trăiește și deci se și moare din motive filozofice. N-are importanță. Voi merge la Magda. Voi dansa, să zicem, pînă pe la cinci dimineața, apoi mă voi întoarce la pensiune și voi lua barbituricele. Moartea mea nu-i decît amînată.

Taxiul se oprește cu o zdruncinătură, mă uit pe fereastră, văd că sîntem afară din oraș ; nici o lumină, un tufiș, o uliță care șerpuiește albă în lumina farurilor automobilului. Șoferul coboară, deschide ușa, se așează lîngă mine, se aruncă asupra mea cu intenția evidentă de a mă forța. Apucă bluza mea transparentă cu stele de aur, mi-o smulge și în același timp încearcă să-mi desfacă cataramа de la curea. Evident, îl resping, lupt, în sfîrșit reușesc să-i dau un genunchi în burtă și să-l arunc pe podeaua taxiului. Apoi îi vorbesc cu liniște. Îi spun că dacă vrea, cînd vom fi la Magda, poate să urce cu mine, să danseze și să bea cu noi. Mai tîrziu, Cecilia care, neavînd locuință, e întotdeauna disponibilă, ar putea să meargă cu el și să facă dragoste, dacă el îi va oferi un loc de dormit. Dacă nu va fi Cecilia, va fi o alta. La aceste cuvinte, mă privește cu furie ca un taur care stă să se năpustească. Și chiar se năpustește. Mă apucă de păr, mă aruncă afară din taxi, se suie la volan și pleacă cu toată viteza.

Mă scol și, lovită, plină de praf, șchiopătînd, parcurg toată ulița pînă la șosea. Mă așez pe un gard de lemn și hotărăsc să mă calmez identificîndu-mă cu un obiect oarecare, primul care îmi va cădea sub ochi. Acolo, pe marginea șanțului, luminată de un semnalizator, se află o floare destul de comună, un fel de margaretă galbenă. O fixez și rămîn cu ochii pironiți, izolîndu-mă și concentrîndu-mă astfel încît lumea întreagă să-mi devină străină și îndepărtată. La început floarea „rezistă". În chip mizerabil, burghez își afirmă propria personalitate ca fiind diferită de a mea ; adică își apără culoarea petalelor sale, forma frunzelor sale, lungimea rădăcinii sale, ca fiind caractere individuale care, după ea, ar împiedica-o să se unească cu mine. Dublez intensitatea, înconjur floarea cu dragostea mea ; și atunci, deși încet, margareta „cedează". Treptat simt că devin floare și că floarea devine eu. La sfîrșit, atît de profundă este identificarea că aproape nu-mi dau seama de numeroșii automobiliști care se opresc și-mi pun obișnuitele întrebări imbecile : „Ce zici, mergem ?" „Cît vrei ?" „Care-i tariful ?" și altele asemănătoare.

S-a făcut ziuă. Soarele strălucește din spatele unui șir de copaci, limpede și strălucitor ca un giuvaier ; și eu îmi dau seama că sînt complet înțepenită. Atunci decid să întrerup identificarea contemplativă. Mă „retrag" din floare și floarea „se retrage" din mine. Dintr-o dată ne separăm ; eu nu mai sînt altceva decît o fată oarecare, așezată pe un gard de lemn ; floarea nu mai e altceva decît o floare crescută pe marginea unui șanț. Mă scol cu greu, mă simt ca bătută și anchilozată, ridic un braț ca să fac gestul pentru autostop. Imediat o mașină se oprește cu un scîrțîit strident de frîne. La volan stă o călugăriță de vîrstă mijlocie iar o alta, în vîrstă, stă alături de ea ; pe canapeaua din spate se află o a treia călugăriță, tînără, aproape o fetiță, cu fața albă și curată și cu ochii albaștri. Mă urc lîngă aceasta din urmă, mașina pornește. Călugărița în vîrstă îmi cere adresa și apoi adaugă, fără să se miște, fără să se întoarcă : „Fata mea, ce făceai așezată pe gardul acela la șapte dimineața ?"

„Măicuță, mă identificam cu o margaretă".

Călugărița tînără de lîngă mine, la acest răspuns, își umflă obrajii, roșie și veselă, ca cineva care-și reține cu greu un hohot de rîs. Cea în vîrstă întrebă : „Și de ce te-ai îmbrăcat în felul acesta ?"

„În ce fel ?"

„Așa pe jumătate goală și cu culorile acelea".

„Ca să mă duc la Magda".

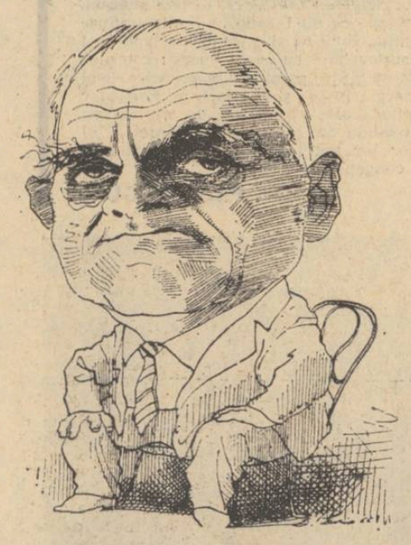

Desen de DAVID LEVINE

Mai frumoasă ca tine

În românește de CLAUDIA DUMITRIU

Cînd eram mică, mama mea, poate pentru ca să nu-mi dau seama că eram săraci și că aveam o păpușă modestă, ca pentru o fetiță suracă, m-a învățat un cîntecel care, între altele, spunea : „Ce frumoasă e păpușa mea ! Aproape, aproape mai frumoasă ca mine !" Era o minciună, cum se spune, cucernică, deoarece eu eram cu mult mai frumoasă decît păpușa mea. Eram săraci, dar frumusețea nu ne lipsea din familie.

Am crescut și am rămas frumoasă, ba chiar am devenit din ce în ce mai frumoasă. La zece ani eram mai puțin frumoasă decît la cincisprezece ani iar la cincisprezece ani mai puțin decît la optsprezece. Eram atît de frumoasă încît într-o stațiune balneară unde eram în vilegiatură într-o vară m-au încoronat ca regina frumuseții. În juriul concursului era un om de vîrstă mijlocie, un industriaș care, după părerea mea, dacă ar fi fost un concurs de urîțenie, ar fi primit cu siguranță premiul întîi. Ziua următoare a venit pe plajă să mă felicite. Avea un costum de baie care nu era nici slip dar nici șort iar în picioare niște ciorapi care nu erau lungi pînă la pulpă dar nici nu-i ajungeau pînă la gleznă. M-a izbit aspectul nesigur și incomplet al acestor două obiecte de îmbrăcăminte. În timp ce-mi făcea o grămadă de complimente, l-am privit întrebîndu-mă de unde venea acea impresie de urîțenie : era urît și în același timp nu se vedea de ce era. Pînă la urmă am înțeles : era urît pentru că totul la el era schițа stîngace și nefericită a ceea ce nu reușise să-și găsească o formă definitivă. Avea un cap nici chel nici cu păr bogat ; ochii nici deschiși nici închiși la culoare ; nas nici drept nici acvilin ; buze nici subțiri nici groase. Umerii largi erau de om înalt, picioarele scurte, de om scund. Pînă și modul de a vorbi, între un dialect care nu mai era dialect și o italiană care nu era încă italiană, avea urîțenia încercărilor nereușite.

După cîteva vizite, omul acesta atît de urît a avut curajul să-mi ceară mie, atît de frumoasă, să-i devin soție. Știam că era foarte bogat, dar nu asta m-a făcut să accept. Tonul lui autoritar a fost cel care m-a determinat să accept. Cînd mi-a spus luîndu-mi mîna : „Vreau ca tu să devii soția mea" (remarcați că nu a spus „aș vrea" ci „vreau"), n-am putut face altceva decît să răspund „da".

Apoi el a început să spună „vreau" iar eu am continuat să spun „da". A vrut să-l iubesc și eu l-am iubit. A vrut să trăiesc într-o vilă la cincizeci de kilometri de Roma, lîngă fabrica lui și nu m-am opus. A vrut ca în această vilă să locuiască împreună cu bunicii săi, părinții săi, cele două surori nemăritate, fratele său și alte rude, un întreg trib, și m-am supus. În fine, și-a dorit copii și eu i-am dat doi.

Cum am spus, era bogat : mai exact ar fi să spun că era foarte bogat. De exemplu, vila noastră, chiar după spusele lui, costase mai mult de jumătate de miliard. Nu trebuie totuși să credeți că era o vilă veche, așa cum își făceau bogătașii, pe vremuri în provincie, ca să-i concureze pe nobili. Soțul meu avea mania modernului, vilă părea mai mult o mașină decît o locuință. Cu un singur etaj, toată din sticlă, marmură și metal, ascunsă printre copaci, te făcea să te gîndești la un enorm coleopter gata să-și desfacă aripile și să zboare. Această impresie de mașină de locuit era întărită și de mobilier. Era un mobilier de lux dar nu existau obiecte care să fi vorbit de mîna ezitantă și plină de dragoste a meșteșugarului ; totul părea acolo fabricat de mașini, cu precizia rațională și automată a mașinilor. Pînă și coloritul țesăturilor, curate și țipătoare, te făcea să te gîndești mai de grabă la lacurile industriale decît la tonurile nuanțate ale pictorilor.

Natural, această mașină de locuit, atît de perfectă, conținea numeroase, nu mai puțin perfecte, mașini pentru a trăi. Soțul meu avea pasiunea a tot ceea ce e mecanic ; vila era un muzeu de mașini. Mașini pentru distracție : televizoare, radio, gramofoane, cinema, mașini pentru hrană, mașini de gătit, frigidere, mixere, cuptoare, mașini pentru a fi curați : de spălat, de încălzit baia, de ras. Nu lipsea nici sala de gimnastică, la subsol, cu tot necesarul pentru exercițiile fizice. Dar locul privilegiat era marele garaj, în fundul parcului, în care soțul meu își ținea automobilele, nouă cu totul. Avea trei mașini de lux, trei limuzine, trei turisme. Le schimba mereu, înlocuind tipurile vechi cu cele noi ; cred că deseori nici măcar nu se servea de ele, limitîndu-se să le privească îndelung, ca fascinat, și, poate, să facă un tur de probă prin parc. Aici aș vrea să insist asupra „formei" mașinilor. Era o formă definitivă sau cel puțin așa părea ; de aceea mașinile păreau frumoase. Această formă la rîndul ei era făcută din funcționalitate și eficiență. Nu erau, în fine, niște încercări nereușite ; ci, dimpotrivă, exact ceea ce trebuiau să fie, nici mai mult nici mai puțin.

„Cine e Magda ?"

Îmi pierd răbdarea dintr-o dată și strig : „Magda, eu și floarea aceia, noi trei sîntem cu toții același lucru. Ce întrebări sînt astea ? În ce hal sîntem !"

„În orice caz tu superi pe dumnezeu descoperindu-te în felul acesta în public".

Călugărița tînără, la cuvintele acestea, crezînd poate că îndeplinește dorința celei mai în vîrstă, ia o pulpană a mantiei mele și dă să-mi acopere pîntecul și sînii care, într-adevăr, sînt pe jumătate goi. Dar o resping și strig exaltată : „Nu eu trebuie să mă acopăr ci tu trebuie să te dezbraci. Arată-ți pieptul, pîntecul, șezutul. Aruncă vălurile astea negre. Arată-te goală. Sînt oare acoperite florile, copacii, caii, munții ? Vorbiți de dumnezeu și apoi vă ascundeți de privirile lui. Las' că te despoi eu, da, am să-ți rup eu vălurile astea negre".

Pe neașteptate izbucnește un fel de luptă între călugăriță și mine. Eu încerc s-o dezbrac și ea se străduie să mă împiedice. E puternică, foarte puternică, în orice caz mult mai puternică decît mine, așa că, mă domină repede și eu mă las în voia ei și-mi pun capul în poala ei și, nu știu cum, ațipesc și în starea aceea de semiconștiență simt mîna ei ușoară care-mi mîngîie fruntea și-mi netezește părul. Apoi mașina se oprește și călugărița tînără mă ajută să cobor în timp ce celelalte două se prefac că nu mă văd ; și, deodată, mă trezesc pe trotuar, printre lume, în fața pensiunii. Intru, mă închid în ascensor care începe să urce imediat.

Iată-mă în lungul coridor întunecos și urît mirositor al pensiunii. Deschid ușa camerii mele și primul lucru pe care-l văd e șoricarul întins pe o parte, pe podea, nemișcat, cu ochii închiși, lîngă farfurioara goală. Mă gîndesc că doarme, mă arunc pe pat, mă înfășor cum pot mai bine în pături, așa cum sînt, cu toate hainele pe mine și adorm imediat. Și am un vis ciudat : mă aflu pe ulița de astă-noapte, țin de curea șoricarul, merg în direcția soarelui care răsare ca azi-dimineață, din spatele unui șir de copaci. Șoricarul îmi spune : „Dezleagă-mă, lasă-mă să mă duc. A venit momentul să ne despărțim. Trebuie să mă duc în Paradis". Atunci mă aplec, îi desfac cureaua și imediat, ca un fulger, șoricarul fuge înainte și dispare. Sînt singură și izbucnesc în plîns. Plîngînd cu amărăciune, mă trezesc.

Mă uit la șoricar, e tot acolo, întins și nemișcat, lîngă farfurioară, cu ochii închiși. Remarc însă că buzele îi sînt ușor ridicate și i se văd dinții. Mă ridic și primul lucru e să-i ating nasul. E rece, semn bun. Îl mîngîi și-mi dau seama că trupul lui e și mai rece decît nasul. Înțeleg atunci că șoricarul e mort ; dar nu știu să plîng : am plîns deja în somn. În acest moment cineva bate la ușă și o voce teribilă strigă : „Telegrama !"

În această vilă luxoasă, în care totul era funcțional, luminos, perfect, trăia împreună cu mine un trib de oameni contrafăcuți, neîndemînatici, disgrațioși. Vorbesc de rudele soțului meu. Ca și el, nu erau urîți, dacă mi se permite jocul de cuvinte, pentru că erau urîți. Erau urîți pentru că erau fără formă definită. Te gîndeai privindu-i că natura a încercat, cu ei, să fabrice niște ființe omenești, fără însă a fi reușit pe de-a întregul ; și la sfîrșit, disperată, le-a dat drumul așa cum erau, în așteptarea unor zile mai bune. Am și vorbit de limbajul nearticulat, între dialect și limbă, în care părea să se exprime o viziune asupra lumii tot atît de hibridă și de nesigură. Aceeași aproximație se remarca și în felul de a se îmbrăca care nu era țărănesc dar nici orășănesc. Nu-mi place s-o spun, dar cei doi copii ai mei, un băiat și o fetiță, semănau cu tatăl lor și se dovedeau, prin urîțenia lor nedeterminată, a fi mai mult membri ai tribului decît copiii mei.

Într-o zi, soțul meu s-a întors de la Roma aducînd cu el un prieten din studențe. Soțul meu, cum se spune, reușise în viață datorită lui însuși și, cel puțin în ceea ce privește averea, reușise. Acest prieten, în schimb, nu reușise în viață. Rămăsese sărac, așa cum fusese cu douăzeci de ani mai înainte, era profesor la o școală medie. Nu cred ca soțul meu să fi nutrit vreun sentiment de prietenie pentru acest om pe care, în inima sa, îl considera un ratat. Probabil că se gîndise : „M-a văzut plecînd în viață. Vreau să-i arăt unde am ajuns".

Cum arăta acest profesor ? Cred că dacă l-aș fi întîlnit în altă parte nici măcar nu l-aș fi remarcat și mi s-ar fi părut neinteresant. Dar cînd am intrat în hol și l-am văzut șezînd în mijlocul tribului semi-uman de rude ale soțului meu, nu m-am putut opri să nu exclam în sinea mea : „Ce om frumos !" Apoi m-am apropiat și am văzut că vorba „frumos" nu era corectă. Nu era frumos profesorul era numai așa cum trebuia să fie. Un tip de om oarecare, dar în felul său, complet și reușit.

Soțul meu i-a prezentat tribul apoi i-a arătat vila. Așa am făcut turul casei ; soțul meu deschidea una după alta ușile și profesorul repeta „frumos, frumos, frumos", pe un ton totuși ambiguu, care ar fi putut să fie și zeflemitor. Am vizitat dormitoarele, saloanele, bucătăriile. În sfîrșit, am ieșit din casă și ne-am dus la marele garaj unde soțul meu își ținea automobilele. Tocmai cu cîteva zile mai înainte își cumpărase o splendidă mașină englezească de lux ; ne-am așezat toți trei pe canapeaua din față și am făcut un tur demonstrativ prin parc și pe o bună porțiune din șosea. Profesorul avea grijă să repete „frumos, frumos, frumos" iar eu la un moment dat am fost chiar ispitită să-i spun : „Nu e cazul să fii ironic, mașina asta e într-adevăr superbă". Dar apoi am văzut, așezate pe volan, mîinile vulgare și comune ale soțului meu și atunci gîndurile mele au luat un alt drum. M-am întrebat : „Dar ce legătură poate să fie între urîțenia mîinilor și frumusețea automobilului ?"

Ne-am întors la vilă. Tribul se băgase în camerele sale ; soțul meu a spus că trebuie să se ducă la fabrică și ne-a salutat ; am rămas singuri, profesorul, cei doi copii ai mei și cu mine. Profesorul părea stînjenit. Spuse : „O casă extrem de frumoasă. Atîtea lucruri frumoase. Dar lucrul cel mai frumos, pe care l-am admirat cel mai mult, știți care e ?"

„Care ?"

„Dumneavoastră".

Era un compliment de modă veche și poate nici măcar nu era sincer. Dar pentru mine a fost ca un fulger neașteptat într-o cîmpie întunecată. Totdeauna mă întrebasem de ce faptul că aveam vila aceea frumoasă nu-mi dădea nici o satisfacție ; și pe neașteptate, cuvîntul „lucru" stîngaci întrebuințat pentru mine de către profesor, mi-a deschis ochii. Nu eram mîndră de atîtea lucruri frumoase care existau în vilă deoarece și eu eram un lucru, un lucru printre celelalte, cel puțin pentru soțul meu. Mi-am amintit de mașina de lux pe care cu puțin înainte o admirasem ; și mi-am spus că eu nu eram rudă cu toți acei cumnați, unchi, bunici, părinți, veri ai tribului ; minunatul meu păr negru, superbii mei ochi albaștri, gura mea splendidă, corpul meu perfect mă indicau ca făcînd parte din aceeași rasă, vroiam aproape să spun de același sînge, cu mașina de lux.

Profesorul acum îmi privea copiii cu un aer perplex. Am spus : „Sînt urîți ca tatăl lor".

Nu a spus nimic ; evident îmi dădea dreptate. Am continuat : „Această casă e plină de lucruri frumoase și de oameni urîți".

Profesorul a suspinat apoi a pronunțat : „Din păcate trăim într-o civilizație a cărei caracteristică principală este de a crea obiecte mai frumoase decît cei care le posedă și se servesc de ele".

„Totuși există și ființe frumoase".

Mă gîndeam la mine însămi. Iar el, poate gîndindu-se și el la mine, a răspuns : „Atunci încetează de a mai fi ființe și devin obiecte".

Urîta mea fetiță se apropiase de profesor ducînd în brațe splendida ei păpușă. O păpușă modernă, îmbrăcată ca o doamnă, cu minijupă, cu pantofi cu toc cui, ciorapi supraelastici, sutien. A arătat-o profesorului și i-a spus : „Nu-i așa că-i frumoasă păpușa mea ?"

Iar el citînd inconștient cîntecelul copilăriei mele : „Da, frumoasă, foarte frumoasă. Aproape, aproape... știi ? e mai frumoasă ca tine".

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

CÎNTECELE ALTORA: DIN LIRICA ITALIANĂ • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 26 (478)
Sîmbătă
26 iunie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

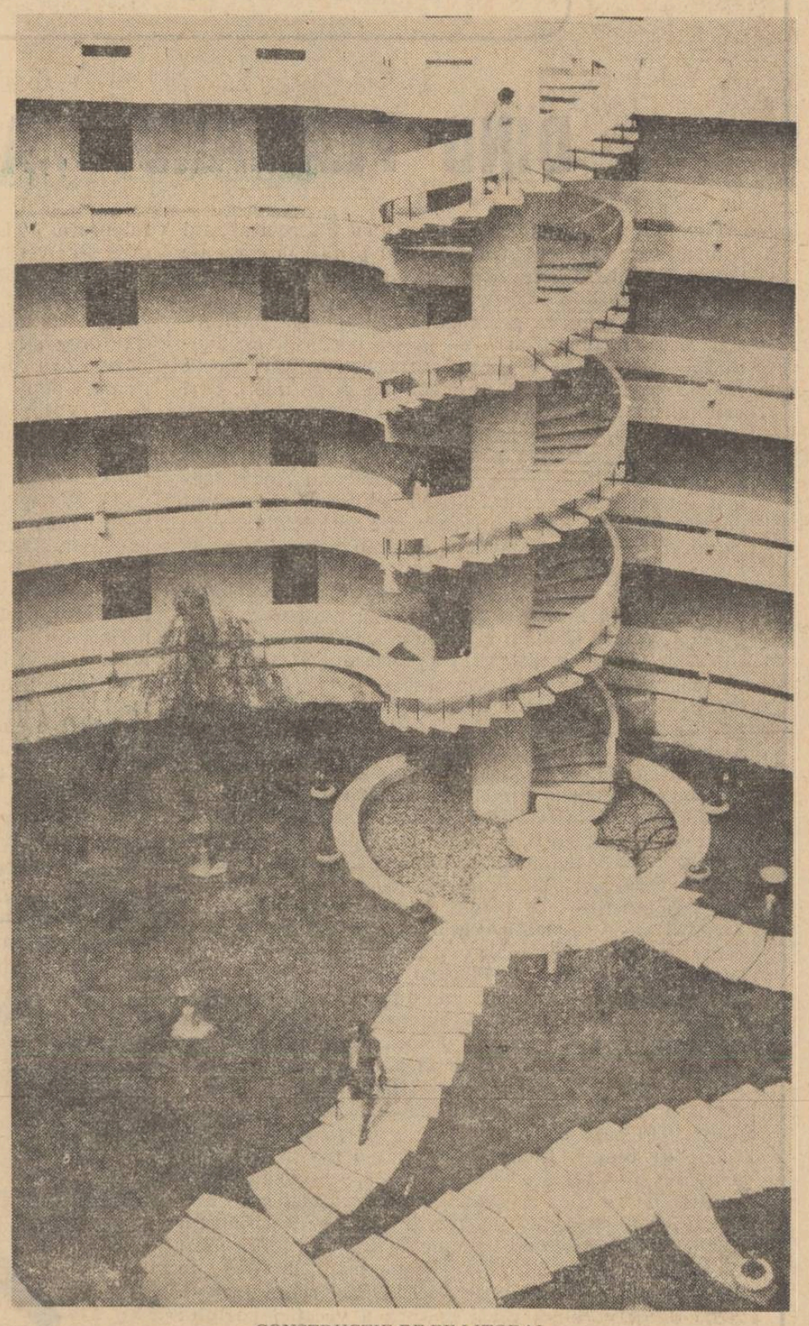

CONSTRUCŢIE DE PE LITORAL

Semnul şopîrlei

Curînd însă, dar tot cu caii, şi nu noaptea, ci ziua, începu să-mi placă singurătatea. Încălecam pe ei şi o luam încet spre loturile noastre. Îi împiedecam pe miriște, mă duceam la marginea porumburilor, aşterneam tunica pe jos şi mă întindeam cu faţa în sus. Deodată, nu-mi mai plăcură ceilalţi, cu violenţele lor, alternate doar cu gîndul la fete sau la mueri, dar nu gînduri de dragoste, ci tot de violenţă. Exibarea organelor lor procreative începu să mi se pară animalică, iar a găoazelor lor, în momentul cînd se aruncau în gîldău la scăldat, şi li se despicau fesele, respingătoare. Începură să nu-mi mai placă nici fraţii mei mai mari, cei trei, Ilie, Nilă şi Gheorghe, primii copii ai tatei, făcuţi cu prima lui muiere, moartă de tînără, şi care nu se deosebea cu nimic de ceilalţi, nici ei, nici prietenii lor... Odată pe miriște au copt atîta porumb şi au mîncat atîţia struguri şi pepeni şi după aceea au băut atîta apă, încît unuia din aceşti prieteni i-a venit, după ce s-au trezit toţi din somn, o idee. A luat-o-ncet, legănîndu-se, spre un păr bătrîn de pe miriştea noastră, s-a suit în el şi ne-a strigat : „Bă, să vedeţi ! Uitaţi-vă !" Nu-nţelegeam ce vrea să facă dar după gemetele pe care le scotea, bănuiam. Şi, într-adevăr, s-a urcat sus pe o cracă groasă şi aşezîndu-se asemeni unui tun antiaerian, a împroşcat cerul luminos, murdărîndu-l, cu conţinutul înfierbîntat al intestinelor sale... Nici cîinii, odată, lăsaţi să crească, nu erau cruţaţi. Un alt prieten al meu, tot Mărin, dar al lui Ţugurlan, nu al lui Matei, avea doi, la care ţinea, unul era mai mare şi altul mai mic. Dar cel mic nu era cătelul celuilalt. Era uimitor să-l vezi cu cîtă mîndrie îi lua după el, rupea mămăliga în două şi le-o arunca la fiecare direct în gură... Atît i-ar fi trebuit cuiva, să se atingă de ei... Cum stăteam odată întinşi cu burţile pe pămînt şi cu cîinii alături, culcaţi cu boturile spre noi, îl aud pe Mărin şi-l văd punînd uşurel mîna pe ciomag : „Îl omor pe ăsta mai mare !" Eu n-am zis nimic, şi nici n-am înţeles de ce. De ce avea doi ? De ce l-a mai luat, de unde l-a luat pe cel mai mic, dacă acuma vrea să omoare unul din ei ? Cîinii erau răi cu străinii, dar blînzi, ca nişte miei, cu stăpînul lor. Nu l-am văzut vreodată pe Mărin al lui Ţugurlan că dă în vreunul. În clipa cînd el ridică ciomagul în aer, cel mare nici nu-şi mişcă botul de pe labe. Într-o clipă însă am mai avut timp să-i văd ochii lui umezi de credinţă, apoi l-am văzut sărind în sus sub lovitură şi scoţînd un schelălăit prelung, cu botul în sus, spre cer, de groază şi de implorare. A doua şi a treia lovitură se abătu însă vîjîind peste capul lui şi schelălăitul i se stinse, şi ochii începură să capete o fixitate sticloasă. Sîngele îi ţîşni pe nas şi pe urechi şi ciomagul se înroşi... Muri repede şi mi se păru că un lucru invizibil, o prezenţă ca o enigmă, şi care înfiora vag simţirea mea, se aşezase pe capul lui care zăcea acum fără viaţă, pe pămîntul negru şi al cărui os alb, sub lovituri, se dezvelise şi se pătase de pe ciomag, sînge care-i picura încet din nas şi se înnegrea pe miriştea scăldată în soare... Pe urmă Mărin al lui Ţugurlan l-a apucat de picioare şi l-a tras undeva în porumb... Nici un gest, nici un cuvînt din partea lui care să explice ce-i venise... E drept că era un băiat crunt, aşa mic cum era, şi nu-mi aduc aminte să-l fi văzut zîmbind nici cînd s-a făcut mare...

Bănuind parcă ce se petrece cu mine, cu toate că nu povesteam nimic nimănui, (nu mi se păreau nici mie nefireşti aceste întîmplări de pe cîmp), mama mă întrebă într-o zi cu un glas stăpînit de o adîncă uimire :

— Măi Mărinică, ce faci tu singur pe cîmp ? !

— Ce să fac, nimic.

— Nu ţi-e urît, maică ?

— Nu mi-e urît deloc.

— Du-te şi tu cu Mărin al lui Matei, sau cu al lui Ţugurlan. De ce nu te mai duci cu ei ?

— Aşa, nu mai vreau eu !

Se uită la mine, auzindu-mi glasul decis, pierdută, cu chipul luminat de o revelaţie secretă, care avea să devină singurul meu sprijin în numeroasa noastră familie, revelaţie care avea să forţeze voinţa nu numai a tatălui, mai uşor de învins, dar mai ales a fetelor, ale căror socoteli de măritiş şi de pămînt, puteau fi invincibile. Mama silabisea greu o carte, atît cît putuse să prindă de la noi. Într-o zi însă o văd că vine spre mine, lîngă cai, cu una cu scoarţele negre şi cu o cruce aurie pe ea. Tocmai încălecasem şi mă uitam la mama de sus.

— Ce e, mamă ?

Mi-a întins-o şi mi-a spus cu o rugăminte în care am simţit că i se adună în glas toată duioşia de care era în stare, amestecată cu presentimentul că dacă n-o resping o să se simtă de mii de ori fericită că eram copilul ei :

— Ia-o, maică, şi citeşte-o !

Mama nu era o femeie blîndă. Se stăpînea cu greu ca credinţa ei tîrzie în Cristos să nu devină agresivă. Cu mine însă, glasul i se înmuia. Se gîndea, pesemne, că dacă de mic voi descoperi adevărul din acea carte, viaţa mea nu va merge pe drumurile întunecate pe care mersese (cum credea ea), a ei, în tinereţe.

— Bine, mamă, i-am răspuns eu vesel. Dă-o-ncoace.

Şi pe miriște, în timp ce caii împiedecaţi păşteau prin preajma mea, am început să citesc cartea aceea. Am găsit în ea, cu surprindere, aceeaşi violenţă pe care o cunoşteam din mica mea viaţă. Era însă mult mai sîngeroasă, şi extinsă la un popor întreg, în numele lui Dumnezeu. În cîteva săptămîni mi-am pierdut credinţa, pe care atît familia cît şi biserica, unde mă ducea şcoala, ne-o insuflase ca pe un lucru firesc, aşa cum există soare şi copaci. Stăteam cu faţa în sus şi nu-mi reveneam din puternicul şoc pe care mi-l provocase istoria plină de cruzimi a poporului ales. Nu-mi luam gîndul de la un ofiţer care fusese ucis de-ai săi fiindcă salvase de la unul din numeroasele lor măceluri, o tînără femeie cu copilul ei. Toate simbolurile pe care le ghiceam în spatele acestei crunte istorii, simboluri înalte, de expansiune a unei idei mari, a Dumnezeului unic, se stîngeau în vărsările de sînge care trebuiau să le impună celor care nu credeau în El... Într-un tîrziu, cînd a apărut apoi un om simplu şi luminos, cu totul diferit de ei şi care cerea aruncarea săbiei şi a trufiei, şi plecarea cu umilinţă a frunţii în faţa violenţei, ca o expresie a credinţei înalte şi a mîntuirii, nu mai m-am mirat că l-au răstignit repede pe cruce. Dar nu înainte ca el să-şi facă numele şi parabolele sale cunoscute unui număr oarecare de oameni, care au avut grijă să le păstreze şi cu ajutorul lor să întemeieze apoi o nouă religie...

Hm ! Parabole, aşa dar... Că a ieşit într-o zi un semănător să-şi semene sămînţa sa... Şi una a căzut aşa şi pe dincolo, pe pămînt sterp şi n-a prins rod, şi alta a mîncat-o păsările, şi alta în cele din urmă a căzut pe pămînt roditor şi a prins rod !... Că un stăpîn de vie a angajat, la diferite ore ale zilei, muncitori, şi că la plată le-a dat la toţi aceeaşi simbrie, asta vrînd să însemne că n-are importanţă cînd vii spre o idee şi spre o credinţă, şi că cei dintîi pot fi cei din urmă şi cei din urmă cei dintîi, excepţional gîndit...

Stăteam zile întregi pe spate, cu ochii spre cerul care din pricina tensiunii simţirii mele îmi părea veşnic albastru sau veşnic acoperit de grămezi de nori, uitînd de trecerea clipelor şi de apropierea nopţilor şi simţind cum nu puterea pămîntului urcă în mine şi mă îmbată, ci puterea gîndirii mele pluteşte biruitoare pe deasupra pămîntului... Aşa dar parabole ? Voi inventa eu altele, care să recucerească lumea, să schimbe această omenire care e sălbatecă şi murdară, fără să fie măcar călăuzită, asemeni vechiului Israel, de o Ideie... Şi am închis, simţind că-mi ajunge, vechea carte. Faptele Apostolilor m-au plictisit. Scrisorile lor către Efeseni prea bătrîneşti în înţelepciunea lor de imitaţie, iar Apocalipsa mi s-a părut o sperietoare pentru babe... Da, voi întemeia o nouă religie care să ţină seama de forţele oarbe care pun nu odată stăpînire pe noi, care să propună altceva decît umilinţa, inacceptabilă pentru mîndria firească a unui animal atît de viclean cum este omul. Da, mă voi gîndi îndelung, ani mulţi, mă voi pregăti... Simţeam însă că am nevoie de un semn, de o confirmare că ceea ce gîndeam eu nu mai gîndea nimeni. Şi ceea ce voiam eu să realizez, voi realiza. Cine ştie ? Cîţi, ca şi mine, nu vor fi simţit la fel ? Cum să aflu că puterea pe care o simţeam copleşindu-mă va deveni Idee ? Un semn puteam primi numai din partea destinului cel mare, care în acele clipe mă vedea şi mă ştia. Unde să-l caut ? În iarbă ? Nu ! Ar însemna să consult un destin mic... Şi cum stăteam cu nasul în iarbă, am văzut foarte aproape de mine o şopîrlă care se uita direct la mine cu gura deschisă şi cu guşa palpitînd de căldura zilei de vară. Uite, mi-am zis, ce-ar fi să caut un semn în şopîrla asta ? De ce-o fi venit ea la mine, atît de aproape, şi nu fuge ?

Cînd le întîlneam pe miriște le loveam cu biciul peste cozi, care se rupeau şi se zbăteau pe urmă singure printre paiele miriştei vreme îndelungată. Am întins încet mîna spre ea şi am văzut că nu fuge. „Dacă şopîrla asta, am gîndit eu atunci, trece de trei ori peste mîna mea, înseamnă că tot ceea ce simt eu acum este pe deplin adevărat şi că tot ceea ce gîndesc se va realiza"...

Şi mi-am apropiat, cu precauţii infinite, mîna, pînă sub botul ei mic. Inima îmi bătea. Dacă fuge înapoi ? În clipele acelea gîndeam că această trecere trebuie să se facă fără ca şopîrla să fugă şi eu să-i ies înainte de fiecare dată. Asta nu mai era un semn atît de sigur, cu toate că în mod obişnuit şopîrla fuge la apropierea omului şi cu atît mai puţin trece peste mîna cuiva. De astădată însă, în afară de faptul că-mi bătea inima, eram liniştit, chiar convins, că ea va trece peste a mea. Şi într-adevăr, cînd dunga palmei mele i-a atins uşor picioarele din faţă, în loc s-o ia la fugă înapoi şi să se piardă pe întinsa miriște, a făcut deodată o săritură : peste palma mea întinsă ! Şi a repetat apoi această săritură de trei ori. M-am întors cu faţa în sus şi mi-am dus cotul la ochi, să mă apăr de soare. Soarele însă nu mai era acolo unde-l credeam eu, de mult coborîse spre marea de porumburi... Mult timp pusese destinul că să-şi arate semnul, nici nu-mi dădusem seama cum se scursese parcă în cîteva clipe o după amiază întreagă. Nimeni nu turburase cu nimic această dezvăluire, nici un om nu trecuse pe la capătul loturilor, nici un băiat nu mă strigase, silueta niciunei fete nu se zărise în depărtare păscînd o vacă... Iar caii, ca nişte zeităţi protectoare, nu se îndepărtaseră nici ei de micul lor stăpîn, care nu se ştie ce făcea acolo jos, de stătea atît de îndelung nemişcat... Simţisem doar, într-o vreme, ca pe o amintire îndepărtată, că îmi zboară gîndul la o fîntînă... Mi-era sete ! Dar cînd m-am ridicat şi după ce am despiedicat caii şi am încălecat pe ei, mi-am dat seama că setea mi se topise... Am luat-o însă în goană mare, spre sat... Îmi plăcea totdeauna la întoarcere să alerg cu ei... Să le simt trupurile mari zvîcnind unul sub mine şi altul alături, pe care puneam o mînă... Să le văd gîturile întinse şi să-i aud gîfîind... Să las trîmbe înalte de praf în urma noastră întunecînd asfinţitul...

Marin PREDA

Unui tînăr care a răpus 22 de ani

. Căci ai fi fost în stare
să-i împlineşti —
şi nu ai vrut. Ci înălţîndu-te
pe umbra lor tremurătoare
nu ai rotunjit
un golf de marmori mingîioase, ci
chemat-ai trăznetul şi rîsul
şi-ai rîs cum trebuie să rîdă Rîsul
pădurilor.
Nepăsător de ceea ce spun dascălii care
şi-au întocmit
un jeţ din faţa lunii
şi vor să vă înveţe nu ceea ce este,
materialismul dialectic
şi nici ceea ce-i grîul pentru toţi,
ci materialismul pentru
dantura permanentă.

Ţi-ai retezat douăzeci şi
doi de ani, pentru ca să auzi
cum zboară în neant
nu anii altora scăldaţi în sînge, ci anii
tăi.
Zbucnit-au rubinii şi fără nici o
părere de rău.
Răpuşi de tine — însă
întîmpinaţi de aprobarea
ferigilor eterne şi de
surîsul tăcut
al veveriţei fulgerătoare...

Eugen JEBELEANU

ÎN ACEST NUMĂR

Tineri poeţi şi prozatori
Teatru de Marin Sorescu
Poşta redacţiei de Fănuş Neagu
şi Cezar Baltag
Poezii de Constanţa Buzea

Trandafiriu

Din plînsul meu în cer o frunză bate
de mii de ani copilul care-am fost
şi binecuvîntez căzut pe spate
şi moartea mă învaţă pe de rost.

Pămîntul ca un fluture aşteaptă
să dea în floare galbenul sicriu
eu sînt polenul din lumina-i dreaptă
şi-am fost trandafiriu, trandafiriu...

Nu sînt decît

Doarme un leu în lacrimile tale
coroanele din cer n-ai să le schimbi,
cad palmele pe ochi precum petale
coroanele din cer poate-s de ghimpi.

Oh, din oglindă moartea mă imită
aur copil cenuşă rînd pe rînd,
nu sînt decît lentila prăfuită
prin care timpul a privit rîzînd...

Mircea DINESCU

cronica pietonului

Un domn, o umbrelă

Însoţitoare ciudată a deplasărilor pe jos, suplinind prin verticala minerului înălţat locuinţa lacustră sau prin apropiere mai repede şi mai modernă capota vehiculului autopropulsat, umbrela şi-a înmulţit şi diversificat întrebuinţările fiind de ploaie, de soare ori de plajă şi instalîndu-se frecvent pe scena teatrului, în spectacolul cîntat înşurubîndu-se chiar şi în titlul unui film cu coadă la casă.

Faţă de alte spaţii acoperite şi mişcătoare instrumentul acesta mai are şi avantajul de a împrumuta distincţie şi prestanţă fără să stîrnească invidii şi adversităţi de cuviinţă. Pentru că dacă se poate spune şi se spune „unu" cu un (sau într-un) „Taunus" se zice numai şi se va zice numai „un domn cu umbrelă". De asta desigur o invitaţie sub o umbrelă e mult mai ispititoare şi mai greu de respins decît una lîngă volan iar idilele ţesute acolo (în teritoriul restrîns al apărătorii de ploaie, adică) s-au dovedit şi se adeverese durabile ducînd chiar la angajamente matrimoniale. Dar de aici, de la intrarea în casă începe perfida lucrătură a umbrelei. Pentru că dacă pe stradă ea are destinaţia precisă de a feri de ruperi de nori, în spaţii închise şi fixe ea slujeşte ruperii şi descărcărilor de nervi şi se află mai mereu la îndemînă.

Oricum în timpul acestor repetate zile de „toamnă în vară" cum spunea cineva în ochii căruia anotimpurile s-au rotit de puţine ori, umbrela îşi are viitorul asigurat înainte, deasupra, în stînga sau în dreapta. Ea economiseşte prin judicioasă utilizare — după un calcul făcut de cineva cu autoritate de necontestat — cam vreo unsprezece pălării. (Anual, probabil, pentru că nu se precizează.) Şi îşi arată vitalitatea, vioiciunea şi sporul de întrebuinţări şi înfăţişări bine dar sumar pomenite de noi la început cu toată aparenta stagnare tehnică. Pentru că citez din nou din studiul de specialitate : „E unul din obiectele care s-au demodat cel mai puţin de la invenţia lor, ca şi roata, alt aparat cu spiţe, şi numai în ceea ce priveşte bătul".

CANDID

cronica literară

DINU FLAMÂND: „APEIRON“

Firește, nu vom da o interpretare *ad litteram* acestui titlu ales de Dinu Flămând pentru prima sa carte de poezie (Editura „Cartea Românească“), dar nici nu-l vom privi ca pe o simplă cochetărie de cărturar juvenil, așa cum ne îndeamnă să procedăm cvasi-majoritatea titlurilor ezoteric-antichizante — grație perfectei lor inutilități —, pentru care optează atiția și atiția dintre poeții noștri contemporani mai mult sau mai puțin tineri. Deși volumul nu conține o poezie anume intitulată *Apeiron*, vom spune totuși că este puternic sezisabilă iradiația conceptual-simbolică a noțiunii-cheie în jurul căreia se structurează gîndirea filozofică a anticului Anaximandru. Într-adevăr, poezia tînărului autor face permanent dovada fascinației pentru raporturile ontice dintre ceea ce, în sfera existenței, pare a fi, de o parte, definit la modul material, iar, de alta, infinit, nedeterminat, în stare să incite spiritul uman, să-i imprime acea îmbătătoare și gravă nostalgie pentru „fața nevăzută“ a lucrurilor, pentru absolut. Nelăsîndu-se sedus și apoi mistificat de „rațiunea abstractă“ a procesului de cunoaștere poetică, tînărul poet — semn al distinctei sale vocații — are cutezanța lucidă de a se întoarce în sine, de a-și apropia cea de a doua ipostază a *apeironului* pe această cale. Ceea ce se traduce în existența presimțită — deci niciodată pe deplin revelată — a unui plan primordial propriu ființei noastre, spre care „ochiul minții“ tinjește mereu, fără a putea să și-l supună vreodată. Acesta pare a fi, de pildă, tîlcul poemului *Pleoapa a treia*: „Nedovedită și mai albastră, / tremur lunar și din marile porți ale ochiului / legănare, / spre matca lacrimii liniștite / se pleacă flamura ei de uitare. // Straturi vechi, și mai vechi / în mari saline fluorescente / S-au adunat nealese și neperechi / sedimentații uitate, necercetate. // Pleoapa magică, ancestrală / Tainic palpită la rădăcină / sub o pecete ruptă în sine. / Arar / maree cosmice se-nvolburează / în pragul vămilor de calcăr. / Umblă un zeu desculț pe mine / cu tălpi zdrelite, răscolitoare, / pașii săi aiurează prin vîrste, / mîinile adună, lucruri puține. // Unde s-așteptți destuparea privirii ? / Albe pridvoare s-au năpădit de verdeață. / Pleoapa a treia străjuie ocnele, / Amintirea ei, floare de ceață“. Dealtminteri, într-o perspectivă mai restrînsă și — am zice — mai aplicată, sensul simbolului sugerat de „a treia pleoapă“ este reformulat și în alte rînduri : „Nestînjenită liniștea, și auzi / se desprind foi subțiri de pe buze, / albe spume de sare au înflorit / din nesomnul pleoapei a treia, / pleoapa mugur, atavica / de cînd prin tine umblă neculeasă / femeia“ *(Fără durere)*.

La drept vorbind, reala măsură a vocației poetului pentru lirismul reflexiv rezidă tocmai în gradul de „intimizare“ a preceptelor de la care el se revendică substratul ideatic al poemelor sale. Fiind un laborios și, în același timp, ca să apelăm la o foarte interesantă distincție a lui G. Călinescu (eseul *Poezia „realelor“*), încadrîndu-se în categoria *cultiștilor*, a acelor poeți (Eliade, Macedonski, Barbu etc.) ce aspiră „la muzică“, la „o încercare de cifru liric“, Dinu Flămând are de făcut față unor dificultăți speciale, unor dificultăți care de regulă ocolesc talentele poetice de tip spontan, senzitiv. Chestiunea privește mai ales putința de a înfringe și depăși formula „gloseei“ ostentative, a practicei ce constă în mai mult sau mai puțin abila mataforizare a conceptelor. Deocamdată, autorului acestei cărți i se refuză privilegiul blagian al unei „intelectualități extatice“, în măsură să-l apropie de magia ideilor, în sensul asumării și reinventării lor totale în plan poetic. Tentativele de genul acesta, circumscrise, să spunem așa, lirismului de factură speculativ ambiguă, nu îi reușesc lui Dinu Flămând. „Secretul de fabricație“ se trădează de îndată și, astfel, miza mare a poemului, sub raportul încărcăturii de idei, nu mai poate fi atinsă. Este situația invederată, spre exemplu, de tripticul *Organist* unde se simt în largul lor fie retorismul afectat („O, genul triumfal ! / un organist ne-adună, / atîtea goluri umplem împreună. / Otravă de poem prin vena cavă, / constant poem aflat sub presiune“ etc.), fie alunecarea izbitoare în manierismele proliferate de modalitatea poeziei lui Ion Barbu („Planetă albă luminînd în sine / spre miezul ei din care s-a dedus, / din alte spații cineva privește / cu dăruirea văzului prin care / se naște punctul fix. / Aicea țin / Atîta muzică în fermentare, / mă nasc continuu luminat din jur / înfricoșat în teama de mai mare“ etc.). Cît despre un poem precum cel intitulat *Profet tăcut*, să admitem că deschiderea către facilitățile filozofarde este de-a dreptul derutantă : „El știe, veți vedea, el știe,“ / „cunoaștere atletică e moartea“ / „femeile au plete întomnate“ / „care se prelungesc spre veșnicie“. / „Iar trupul se cunoaște prin durere“ / „mereu nealtul decît cel ce-l spui“ ș.a.m.d.

Iată de ce răsuflăm ușurați după ce trecem de asemenea „pase negre“ și ajungem să luăm din nou contact cu poezia adevărată, adesea de un nivel calitativ surprinzător. Acum, conceptul anaximandric, *apeironul*, se constituie în materie lirică inefabilă, devine un soi de placentă imaterială care impulsionează axul tematic propriu-zis al poemului, imprimîndu-i traiectoria meditativă necesară și tulburîndu-i apele cu prețul propulsării lui în elegiacul existențial. Ni se pare deci cu totul remarcabilă acea parte a volumului — cea mai întinsă, în fond — în care stările sentimentale pure se înscriu de la sine pe orbita dialogului cu marile întrebări ale existenței. Așa se face că erosul însuși, în poezia lui Dinu Flămând, este repotențat dintr-o atare perspectivă deosebit de cuceritoare. Romanțele de dragoste ale tînărului poet întrunesc calitățile unor elegii ale vieții pline de fior meditativ, mereu zdruncinate de nostalgii și doruri metafizice : „Pe întuneric plante albe urcă / pînă la marea teamă de-a atinge, / gestul se descompune rar / în fire / ca o neliniște printre cristale. // Pe întuneric plante reci — / tăcerea stă pe ziduri ca lichenii, / tot mai aproape ochii tăi foșnesc / pînă se umple palma mea cu gene. // Cum stăm în întunericul acesta / pupilele deschise ni-s spre moarte, / atît de mari pupilele spre moarte / încît se-ating prin beznă sferele. // Sînt ochii tăi doar negru peste negru / în care negru se rotește-un iris, / atît de mari pupilele le bănui, / drum pînă-n moarte de-o suflare — / prin craterul pupilei tale / vin fulguind, o fulgurare. /•/ De s-ar trezi lumina în adînc / ochii tăi mari s-ar vesteji. / Prea mari sînt ochii tăi acum / deschiși / așa deodată, peste ani / să vezi cu-ntreaga viață mai devreme“ *(Lumină fulguind)*. Sau acest peisaj cu tentă transcendentală, unde acalmia, împăcarea cu sine sînt doar aparente, din care citățm strofele finale : „Apele cad spre un astru adînc / ca mari absențe interioare, / pe un prundiș strălucește / polenul genelor tale de in. / / Din ierburi crescute-n senin / urcă morile către rouă, / brațe lungi alungă albastrul / și zorile nu le vestim. // Între două porți străvezii / așteptăm la punțile somnului jertfă, / roua se-aprinde în morile / de unde, odată, n-ai să mai vii. // Aici între porți străvezii / flori veștejite se scuturâ“ *(Morile de ceară)*. Sau în sfîrșit, această elegie structurată pe un dublu dialog, al cărui cîmp de transfigurare metaforică este asigurat de cufundarea în meandrele timpului revolut : „Sus în cetatea Heracleei — tu / cum stai / și-atît de-ndepărtată mă privești, / înstrăinată și neconvinsă / de vecinătățile acestea cerești. // Despletindu-te, tu nu simți / cum urcă tiptil genovezii / acum, cînd punțile părului tău le-ai lăsat / peste șanțuri. // Cum stai — / șiruri de robi cu piatră-n spinare / prin visul tău trec și trec, / mai sus de înec / singurătatea ta ieșită pe mare. / Nepriință îți sînt, / de partea opacă a prezenței tale / străjuie vîntul de sud / și numai prin tine-l aud. // Nu, nu te arăta pe la porți / cu trupul tot rană și fum —/ stau ascunși lipovenii sub bărci / și flacăra se vede din vale. // Sus, în cetatea Heracleei — tu / cum stai / și taci“ *(Sentiment la Heracleea)*.

Sigur, se mai pot exprima și alte rezerve în legătură cu acest volum, (unele intrusiuni ale verbialității sau goana după împerecheri de cuvinte strident prețioase : „străzile casante“, „singur de presingur“, „noaptea albă suptă-ntre mahune“, „uimire palpebrală“ ș.a.). Dar e mai presus de orice îndoială că volumul *Apeiron* reprezintă debutul unui poet căruia generația tînără este chemată a-i face loc în rîndul din față.

Nicolae CIOBANU

avantpremieră editorială

MARIA-LUIZA CRISTESCU

Prințesele

Povestiri. Editura „Albatros“.

IOSIF LUPULESCU

În umbra stăpînului

Roman. Editura „Eminescu“.

FLORENȚA ALBU

Austru

Versuri. Editura „Eminescu“

compendiu

ADRIAN MUNȚIU

Ringul

Adrian Munțiu e un poet care scrie proză. Din cauza aceasta el suferă de un complex de inferioritate care il determină să dea o mare importanță tehnicii narative. Romanul Ringul, *apărut recent la ed.* Dacia, *ilustrează exagerarea. Autorul e în situația cunoscătorilor de limbi străine care își trădează originea pronunțind prea corect. Construcția calculat contrapunctică a romanului bate la ochi. Fiecare pasaj este abandonat în momentul maximei tensiuni și înlocuit cu altul care se dezvoltă în același crescendo. Scena își alternează decorul reprezentînd deopotrivă orașul și satul. Personajele există în cupluri simbiotice, cu excepția cîtorva singuratici cu o viață interioară. Întîmplările atrag automat, periodic, rememorări proustiene. Complexul de inferioritate este dublat însă de un complex de superioritate. Poetul nu aprobă neglijența romancierului și insistă asupra cuvintelor. Situată în prim plan, acestea formează o cortină care acoperă perspectiva. O continuă iritare estetică hiperbolizează detaliile. Pentru Adrian Munțiu chemarea e urlet, neliniștea — agonie, risul — explozie. Curățate de flora lingvistică, personajele rămîn plate, schematice. Inșii slabi, care nu au curajul să intre în ring pentru a înfrunta viața, fanții de cafenea, demagogii, ahtiații după putere, toți aceștia ar mai putea fi înviați printr-o procesualitate, dar în nici un caz prin sarcasm.*

Și ca poet, și ca prozator, A. Munțiu scrie pagini frumoase atunci cînd își temperează elanul producător de incongruențe. În asemenea cazuri el devine solemn. Un exemplu il constituie în roman episodul rătăcirii celor doi îndrăgostiți. Înnebuniți de viscol și de urletul lupilor, ei se refugiază într-o peșteră, ca perechea primordială. Bărbatul cade în contemplație, iar femeia, adevăratul principiu al vieții, alergă îngrozită, adună vreascuri, scapără chibrite, nădăjduiește și înalță pînă la urmă focul izbăvitor.

FLORIN CHIRIȚESCU

Seara, cînd se-nchide poșta...

Cocoțat pe capra carioarei lui nea Găman, Gelu Simionovici defilează pe ulița principală a tîrgului. Prăvălii ciudate, negustori cu obrajii roșii și fețișcane obraznice se perindă în trapul viol al vervei sale de strengar fericit. Cîte o umbră il atinge în treacăt, dar soarele izbucnește mereu printre construcțiile pitorești.

Romanul lui Fl. Chirițescu (publicat la ed. Eminescu) *e un spectacol al imaginației infantile, dar un spectacol care place maturilor. Autorul știe să fie copilăros fără a fi pueril. Viața pe care o reconstituie el aparține în aceeași măsură și realității și basmului, dovedind o virtuozitate a travesti-ului rar întîlnită. Se știe că, la circ, măscăriciul care simulează pe sîrmă tot soiul de stîngăcii este, în realitate, cel mai bun acrobat. În mod similar, scriitorul care spune lucruri grave cu aerul că se joacă trebuie să aibă un talent care să-i permită risipa. Nu e vorba deci de infantilism pur și simplu, ci de o perfectă adoptare a stilului infantil. Adultul vede semnele discrete pe care le face din cînd în cînd autorul și înțelege mai mult decît povestește acesta. Dar un copil, citind cartea, ar crede că se scufundă în propriul său adevăr.*

Experiența lui Gelu Simionovici, banală într-o relatare exterioară, devine în modul acesta o stranie aventură. Sexualitatea precoce a fetelor în raport cu băieții provoacă fiului de brutar o spaimă fascinantă : ungherele întunecoase și insalubre i se deschid în față ca tot atîtea împărății : iar crima care pare unor cetățeni „onorabili“ un simplu fapt divers e în ochii copilului o absurditate care zguduie lumea.

ION OCHINCIUC

Masca burgundă

In Masca burgundă (Ed. Militară — *1971) se remarcă o occidentalizare a istoriei romanțate. Personajul central este un ostaș al lui Iancu de Hunedoara, rătăcit după înfrîngerea de la Varna și intrat în slujba lui Walerand de Wavrin care luptă împotriva turcilor alături de Vlad Dracul. Comportamentul său, însă brav și teatral, amintește de romanele franțuzești. Replicile sale* hitre *sună* galant, *iar* instinctul naturii se reduce la inventivitate *în folosirea strategică a peisajului.*

Mai supărătoare decît această influență vădită este ideea autorului de a uzita persoana întîi. Romanul de aventuri trăiește tocmai printr-o cuprindere panoramică, printr-un mister al personajelor care nu se destăinuie decît în momente supreme. Lăsîndu-și eroul să-și depene amintirile, I. Ochinciuc atinge grotescul : „i-am și trintit una în moalele capului“, „i-am prins gîtul subțire“, „i-am străpuns“ — toate acestea distrug convenția luptei abia schițate, ca în jocul umbrelor chinezești. Iar în absența conveniței, cruzimea, neexplicată psihologic, repugnă.

Din roman nu rămîne decît fantezia epică, într-adevăr remarcabilă, obligată din păcate să înainteze pe un drum eronat.

Alex. ȘTEFĂNESCU

VICTOR KERNBACH

Tabla de oricalc

Ca poet, Victor Kernbach se află la al treilea volum de versuri. Cea mai cunoscută carte a sa este însă, fără îndoială eseul intitulat „Legendele miturilor astrale“, operă de succes a unui solomonar modern care trăiește în vecinătatea acestor mituri pe care imaginația noastră le întregește mereu. Printre cei care se aventurează însă în acest fantastic astral, jumătate știință, jumătate anticipație, Victor Kernbach este cu deosebire poet, și în această categorie specială a poeziei fantasticului trebuie să-l încadrăm. O continuitate evidentă de motive, de viziuni, de limbaj chiar, există între proza sa de anticipație și poezia din volumele „Freamăt galactic“, sau, mai recent, „Tabla de oricalc“ (Ed. Albatros). Trebuie să adăugăm numai observația că temele poetice sînt reflex al celor dintîi, oficiind în stranietatea unui straniu anterior, de unde și un ușor aer criptic al lor, încît lectura există mai întîi ca inițiere, și numai apoi ca declanșatoare de viziuni. Profesiunea de credință a poetului ține mai ales să elibereze din ascuns „misterele pămîntului“ sau ale „cerului“ ; „Misterele pămîntului, mistere... / Un vînt istoric le străbate flasc / prin cromozomi, prin piatră, prin durere, / prin semnul Ka din care mă tot nasc. / / Mistere ale cerului, mistere, / sfere turtite, cercul alungit / de zbor prea mult; probabil tot durere / de care încă nimeni n-a fugit / / Vai galaxii sau fusuri și sfîrleze, / mistere scurse în pierderi de viteze“ etc.

Actul acceptării acestui mister ne transportă, într-o fază imediat următoare, spre fantastice viziuni, foarte adesea de rară sugestivitate, ieșite parcă din paleta unui Bosch. Iată această „amiază“ lent obsesivă, apocaliptică : „Zi frînă. Patimi zdrelite-n roșu. / Pardelele prea dense, neclare. / Păianjeni uriași cu labe de miere / se mișcă grav pe fund de mare. / / Galere sparte cu prora-n agonie / caută umbră, dar nu e umbră. / E soare mult, osii scîncesc, gem prăpăstii, / ciini lățoși gîfîie pe șoseaua pustie. / / Aerul în gîtlej mi-a rămas : dumicat de iască. / Din mersul lui enorm soarele cade. / / Cine, cine și-a dus turmele de arșiți să pască / deasupra arderii mele calme de 37 de grade ?“.

Timpul acestor viziuni nu este însă numai unul viitor. Pe o vastă arie legendară poetul încearcă această cunoaștere prin mit, distanțată enorm din trecutul atlanților, pînă în viitorul acestei viziuni cosmogonice. O continuă luciditate cenzurează mereu această transgresiune ; toate datele cunoscute poetului (ținînd de o rememorare culturală) sînt „stări paralele“ trăind simultan, așa cum există simultan „iradiațiile“ cu „hangerele“. Această largă cuprindere include și clamoarea poetului, care este un întristat cosmic : „Profeții morți, istoria-i tăcere. / Dar cine sînt acești fugari din vremuri, / Statui și oase, mituri și totemuri / de la iradiații la hangere“.

„Tabla de oricalc“ a atlanților, cercetată acum de Victor Kernbach tălmăcește texte oraculare pe care poezia le preia am văzut, destul de curios. Din ea transpare, poate mai mult decît orice, o ușoară dezamăgire a magului scientist, exprimată nu odată în asemenea versuri: „Aud uscatul freamăt de tulpină / de care nu mai pot să mă încint“.

D. F.

EUGEN BARBU

Facerea lumii

Reeditare. Editura „Eminescu“.

VALENTIN SILVESTRU

Tuță de Veneția

Schițe vesele. Editura „Eminescu“.

CRISTINA TACOI

Hesperara

Proză. Editura „Eminescu“.

posta redacției

G. A. SLATINA. Încă n-am întîlnit pîn-acum atîta lipsă de talent și atîta îndîrjire. „O, iubire suverană ce-i scoți pe oameni din minți / Ai aripi și zbori îndată, către inimi mai fierbinți / ... Te dorește toată lumea în diverse variante / Te-ai întins pe tot pămîntul, în proporții importante“ etc. Oricare femeie, citind asemenea versuri pe masa sau în ochii iubitului, și-ar lua bocceluța și-ar pleca. S-ar duce și nu s-ar mai întoarce.

MARIANA CRISTEA. Fragmentul de jurnal — să-l numim „Casa doamnei“ — răspîndește un parfum amar. Umbra unui suris învins se înalță din cuvinte și, citind, asculți mișcîndu-se o lume care a fost și nu a fost. E frumos. Și vă sfătuiesc să trimiteți manuscrisul unei edituri.

V. M. G. Schița „Trebule“ nu știu dacă ne era atît de necesară cum ți-ai închipuit. E scrisă, totuși, cu multă durere. Camera în care nu găsești pe nimeni și-n pragul căreia inima ți-a bătut plină de speranțe, îți coboară în suflet o tristețe și umbre încălerate cu valuri de rugină. Mai trimite.

AUREL CONȚU. Îmi trimite o povestire însoțită de o scurtă scrisoare: „Stimate domnule Fănuș Neagu, aș dori din suflet să debutez la revista Luceafărul. Dv. **i-mi** veți împărtăși această dorință“. Răspuns : Nu cred că vei debuta în revista Luceafărul. În primul rînd fiindcă nu știi că **i-mi** nu se scrie despărțit ... Și pe urmă mai am eu încă vreo două sute de motive care mă întăresc în ideea că n-ai să debutezi curînd în nici-o revistă.

STELIAN GEORGESCU. Am primit „Jurnalul sentimental — versiune prescurtată“ și, citindu-l, n-am simțit o singură clipă ispita de a te ruga să mi-l trimiți în extenso. Făstrează-l. Gătește-l cu flori de ciubotica cucului și pune-l între două glastre și toarnă pămînt pe el.

VLAD DRUCK. Nu-nțeleg nimic din bazaconiile alea cu soare apărut la marginea oului albastru, pelerinaj cu libelule moarte și croncănit de corb. Te rog să fii mai clar.

M. A. C. Ești pe drumul cel bun și greu. Citește mult și scrie. Și nu dispera dacă un an sau doi ți se va răspunde: mai tîrziu, e prea devreme. Sînt convins că vei cîștiga.

DON BASILIO. Înțelegînd că chinul trebuie răsplătit, chiar și atunci cînd se produce în zadar, inserez aici o strofă din **Crinul:** „Crinul meu își pleacă ochii spre pămînt / Ca o fată mare, cu sfială / Lepădîndu-și de la sine, peste / Huma rece, ultima petală“.

CĂLIN MIHAI. În satul ăla cu nume atît de argintiu unde „curge miros de păsări“ și femeile sînt „ca lumina dulce coaptă-n măr“, umbli după cuvinte pedante. E păcat de Dumnezeu ! Acolo unde trăiești se vorbește o limbă românească atîrnînd de aur. Ascultă-l pe oameni și fură-le vorba. Talentul dumitale, talent adevărat, nu va înflori dacă-l vei hrăni cu scremeri împrumutate din cărți timpite. „Al șarpelui cuvînt / fierbinte / sînt eu. / Iar eu / căzută lacrimă / în fericire“.

VIOREL DIANU: „Sublima revelație“ pornește bine, dar în cele din urmă cade într-o banală luare de cunoștință.

Fănuș NEAGU

●

T.A.R. scrie: „Îmi dau seama că vrînd să prind mai bine fondul problemelor forma și-a mai pierdut din conținut“.
Chiar !

MIHAI VICOL cultivă autoînjurătura: „Copil timpit, haimana desculță / neînspirată creatură / Biata maică-ta, fire slăbuță / Te-a născut caricatură“.
Cred că exagerați.

I. PAIU. Versuri antipoluante : „Pe mări, pe fluvii, rîuri, reziduri și emulsii / Se scurg fără-ncetare. Proteste și repulsii! / Și resturi cu toxine din sodice uzine, / Ecarisări de hoituri, tăbăcării și-n fine / / De cauciuc, hîrtie, de clei sau detergenți / Emană fiecare periculoși agenți / Nocivi și cu reacții, cu eminent (!) pericol / În hidrosfera pură a mediului piscicol : / Cărbunii arși, țițeiul, negrul de fum în trîmbă / Pălăminii ni-i atacă, metabolismul schimbă / Și automobile, de gaz emițătoare / Cu pulberi de pe drumuri — perpetuă viltoare / Ce atmosfera strică și apa otrăvește / Dar pot fi prelucrate și răul nu va crește“.
Dv. îmbinați în chip admirabil utilul cu căznitul.

M. CLEȘIU. „Mi-e dor de tine / Mi-e dor de glasul tău / Revino iar la mine / Mă simt atît de rău / / Alungă-mi întristarea / Te rog revin-o / Și-ți vei găsi iertarea / Te rog dar vin-o“.
Dumnezeu să mă ierte, dar atîta penurie de talent de mult n-am mai văzut.

DUMITRU DAN TUȚESCU. Versurile: „Frumoase-ți sînt picioarele / Iubito cu sini mici / ca două perinuțe moi“ să le brodați pe o față de pernă în dormitor. Sper să fiți bine pus în pagină de lenjereasă.

SERGIU CODREANU. Versuri relativ corecte, egale, ușor prețioase, fără străluciri.

ROȘIANU TRAIAN. Lipsă de vibrație, curgere ternă.

N. MARIUS MANOLESCU: Nu mi s-au părut rele versurile dv. din Baudelaire, dar a tenta tălmăcirea unor piese admirabil traduse de maiestrul Al. Philippide și a nu reuși să realizezi ceva și mai bun mi se pare o temeritate prea mare.

Cezar BALTAG

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUIE. RUGĂM COLABORATORII SĂ NE TRIMITĂ LUCRĂRILE DACTILOGRAFIATE.

Aventura dadaistă

de Nicolae Balotă

Săvîrșind o „pioasă impostură", Max Brod a publicat scrierile lui Franz Kafka după moartea prietenului său. Voința din urmă a scriitorului din Praga, privind distrugerea manuscriselor sale nepublicate, nu avea semnificația unei condamnări a literaturii. Dimpotrivă, Kafka — obsedat în anii din urmă ai vieții sale de problema rostului, a misiunii artistului, a situației sale în corpul umanității — n-a aderat niciodată la o viziune nihilistă privind arta, creația culturală umană. Astfel, omul care în 1918 cerceta casa lui Goethe, din Weimar, cu pietatea credinciosului călcînd într-un sanctuar, scriitorul care vorbea despre marele său înaintaș ca despre un strămoș ce ar fi trăit într-un contact nemijlocit cu divinitatea, într-un eon mai pur, mai fericit al începuturilor, n-ar fi semnat în nici un caz un **Manifest Dada 1918** în care — printre altele — se declara : „Libertate : **Dada. Dada. Dada,** urlet al culorilor crispate, împletire a contrariilor și a tuturor contradicțiilor, grotescurilor, inconsecvențelor : **„Viața".** Tristan Tzara — principalul agitator al mișcării inițiate în **Cabaretul Voltaire** din Zürich cu doi ani înainte de publicarea acestui **Manifest** — proclama zgomotos un nihilism furibund : „...noi nu sîntem sentimentali. Noi sfîșiem, vînt furios, cearșaful norilor și al rugăciunilor și pregătim marele spectacol al dezastrului, al incendiului și al descompunerii".

Kafka a aflat foarte curînd despre agitația tinerilor artiști adunați la Zürich. Dar, deloc avid de descompunere, revolta de dragul revoltei nu putea să-l atragă. Toți decadenții, poeții damnați, spiritele nocturne i se păreau viciate de un păcat originar : orgoliul propriei detracări. În convorbirile sale cu Gustav Janouch revine de mai multe ori asupra mișcării Dada, pe care o judecă cu multă severitate. O dată îi spune mai tînărului său prieten : „Dadaismul e o infirmitate... Coloana vertebrală spirituală e frîntă. Credința e sfărîmată". Scriitorul praghez, al cărui tablou patologic era destul de complex, detesta **maladivul** în artă. În fenomenul **Dada** el descoperea simptomul exterior al unei boli ascunse. Dar, taumaturg subtil al relelor spirituale, Kafka nu credea într-o vindecare a bolii prin eliminarea unui simptom izolat. Nu prin anihilarea dadaismului — spune el — ne vom tămădui. Ar însemna să încerci curmarea răului, atacîndu-l la suprafață. N-ai reușit decît să agravezi boala.

Privită astfel, drept simptom al unei crize mai profunde, mișcarea **Dada** ne apare purtînd reflexele unei apocalipse a artei. Și nu numai a artei. Inițiatorii noului val — Hugo Ball, Tristan Tzara la Zürich ; Francis Picabia, Marcel Duchamp în Statele Unite ale Americii ; Richard Huelsenbeck, frații Herzfelde, Hans Arp, Max Ernst etc. în Germania ; André Breton, Louis Aragon etc. la Paris — sînt pătrunși în acei ani 1916—1922 (cu toate deosebirile dintre ei) de o voință comună de distrugere, de o revoltă fără precedent în istoria literelor și artelor. „Fiecare om să strige : e o mare operă destructivă, negativă de realizat. Să măturăm, să curățim. Curățenia individului se afirmă după starea de nebunie... Fără scop, ori plan, fără organizare : nebunia feroce, descompunerea..." Una din armele cele mai importante la care **Dada** a recurs, în îndeplinirea acestei opere destructive, a fost Absurdul.

Înainte de toate, absurditatea denumirii acestui curent. Se cunoaște istoria legendară a botezării dadaismului prin gestul lui Tristan Tzara. Tot astfel, după cum poetul de origine română alege, vîrînd la întîmplare cuțitul în micul Larousse, cuvîntul **Dada**, un hazard absurd îi va sluji lui Kurt Schwitters să denumească întreaga sa producție artistică și mișcarea sa — dadaistă în fond — **Merz** (de la un fragment de hîrtie cu antetul Kommerzbank, lipită într-unul din colajele sale).

Ce este **Dada** ? Definițiile cele mai năstrușnic-absurde au fost date din abundență acestui termen, în manifestele, afișele, în publicațiile sau conferințele dadaiste. „Imposibilul nu este Dada — Dacă voiți să muriți, continuați — Un stat în stat Dada ; e Dada în Dada. Dada e cuierul sistemului nervos". Anunțuri publicitare răspîndite de Tristan Tzara în 1919 precizau că Dada este o „Societate anonimă pentru exploatarea vocabularului", că **„Dada** nu înseamnă **nimic.** Dacă găsiți că e futil și nu vă pierdeți timpul cu un cuvînt care nu înseamnă nimic..."

În realitate, cuvîntul are o importanță deosebită în demersurile dadaiste. Nimic nu va fi urmărit cu o mai susținută furie decît tocmai **Cuvîntul.** La constituirea unei structuri literare „absurde" a contribuit, fără îndoială, mai mult decît parabolele kafkiene revelînd un univers absurd, procesul mișcării Dada intentat Verbului. Mai sistematic — pe plan teoretic, cel puțin — decît Tristan Tzara, Hugo Ball este ideologul decompoziției limbajului. În **Die Flucht aus der Zeit,** el expune, ca un anarhist al spiritului, mobilul acțiunilor sale și își inventariază armele de care dispune. Limbajul poate fi distrus, după părerea lui, fără ca procesul creator să aibă de suferit. Căci :

„1. — Limbajul nu e singurul mod de expresie. El nu poate comunica experiențele cele mai profunde (...)

2. — Distrugerea organului vorbirii poate să devină un mijloc de autodisciplinare. Cînd contactele sînt tăiate, cînd încetează comunicarea, atunci te adîncești mai mult în tine însuți, atunci se dezvoltă detașarea, solitudinea.

3. — Să scuipi cuvintele : limbajul vid, șontorog, plicticos al societății... (Vei atinge o sferă incomprehensibilă, inaccesibilă)".

Imposibilitatea comunicării prin limbaj, apetențe spre comunicarea incomunicabilului, procesul deschis acestui mijloc de comunicare aparțin fundamentelor literaturii absurdului. Ele au găsit în Hugo Ball un teoretician perspicace și foarte activ. Dar, prezența poetului german în nucleul activ al grupului de la Zürich a fost de scurtă durată. În urma conflictului cu unii din colaboratorii săi, Ball părăsește mișcarea Dadă (iunie 1916) Tristan Tzara care preia inițiativa, exploatează unele idei ale poetului german, organizînd mari manifestări iconoclaste, adevărate scandaluri publice, în care șarja grotescă, umorul agresiv slujeau scopuri nihiliste. Dacă la Zürich aceste ieșiri ale lui Dada în public erau restrînse, limitate de limitele firești ale unui oraș potolit, cu alură provincială, mutarea lui Tzara la Paris oferă mișcării o largă scenă de desfășurare. De altfel, după sfîrșitul războiului în 1919 se întîlnesc, în capitala Franței, mai mulți artiști și scriitori din diverse țări, avînd intenții comune de dărîmare a vechiului edificiu cultural-artistic. Tristan Tzara se întîlnește cu parizienii André Breton, Paul Eluard, Louis Aragon, Philippe Soupault, Georges Ribemont-Dessaignes și alții, cu germanul Max Ernst. Spaniolul Francis Picabia se întoarce din peregrinările sale la Paris. Începe, astfel, tumultuoasa existență a lui Dada la Paris. Apar manifeste Dada, reviste efemere **(Cannibale, Dadaphone, Proverbe, Projecteur, Le Philhaou-Thibaou, Dadaglobe).** Revista **Littérature** devine dadaistă. Mari manifestări dadaiste — conferințe, lecturi, șotii de tot felul — au loc la Grand Palais. Se organizează expoziții cu exponate scandaloase. (Picabia, Max Ernst etc.). În **Marea Stagiune Dada („Grande saison Dada")** din 1921 se fac vizite în locuri care „n-au nici o rațiune de a exista" **(Manifest Dada),** se ține un „proces Barrès", un „Congres", un „Salon Dada" etc. Toate aceste ieșiri în public se încheie în scandalul voit de acești negatori.

Această furie iconoclastă își are originea într-un întreg complex social-istoric. Războiul din 1914—1919 n-a cruțat nimic. Cei care n-au participat la el (în general tinerii care s-au întîlnit la Zürich în 1916—17, fugari din țările lor de origine, căutaseră să scape de îndatoririle lor militare), au pornit un război al lor. „Ce rost avea să fi combătut cinci ani de-a rîndul, să fi suportat de atîtea ori moartea celorlalți... ca apoi să te așezi din nou la masa de scris și să reînnozi firul vechiului discurs întrerupt. Cum adică! În timp ce ogoarele noastre, satele noastre, catedralele noastre au avut atît de mult de suferit, Verbul nostru să rămînă invulnerabil ? Spiritul nu trebuie să rămînă în urma Materiei : și el își are dreptul său la ruină. Dada își va lua asupra sa această sarcină". Cuvintele acestea nu sînt ale unui dadaist. Ironia lui André Gide care lua, încă în 1920, act de furia tinerilor din noul grup, este plină de tîlc. Marele **neliniștitor** își dădea prea bine seama că Dada e o mișcare virulentă, continuînd opera de distrugere a formelor **artistice — și nu numai a formelor ! — că** Dada se constituie, înainte de toate ca o **antiartă,** ca un nihilism cultural.

Esențială era, în spiritul acestei **anti-arte,** desacralizarea formelor de artă consacrate, demonstrarea printr-o **reducere la absurd** a absurdității convențiilor **artistice, a formelor,** a tuturor tradițiilor estetice. Voit provocatoare, organizate în vederea iritării publicului, spectacolele dadaiste (cele din **Cabaretul Voltaire** de la Zürich și, îndeosebi, cele pariziene) parodiază reprezentațiile dramatice, recitalurile muzicale. La un asemenea spectacol, în 1920, în aceeași sală în care la 10 decembrie 1896 izbucnise scandalul **Ubu-Roi,** se reprezintă — printre alte sketch-uri și scenete — **La Première aventure céleste de M. Antipyrine,** piesa lui Tzara. Decorul, compus din obiecte heteroclite și panouri purtînd inscripții ca : „Paralizia este începutul înțelepciunii", costumele (saci de hîrtie de diverse culori), totul indica apariția **obiectului-actor.** Absurditatea perfectă a dialogurilor, a pantomimei, inaugura — se poate spune — teatrul absurd de mai tîrziu, al lui Eugen Ionescu ori Becket. În timp ce frazele, de o totală incongruență, se succedau, obscuritatea acțiunii permițînd tălmăciri și răstălmăciri diverse ale celor spuse, voci în ecou subliniate printr-un claxon, proferau imprecații, lansau lozinci și formule ca : „Dada este un microb virgin". La același spectacol în afara piesei lui Tzara, Ribemont-Dessaignes execută **Le Pas de la Chicorée frisée,** piesă pentru pian compusă din note luate la întîmplare, iar André Breton dădu citire cu toată seriozitatea unui **Manifeste cannibale** scris de Francis Picabia. Ca și celelalte manifeste dadaiste, și acesta conține, pe lîngă diverse insulte aduse publicului, pe lîngă alte **contrepéteries,** o concluzie nihilistă :

„Dada nu simte nimic, nu e nimic,
nimic, nimic.
El este ca toate speranțele voastre :
nimic.
Ca paradisurile voastre : nimic.
Ca idolii voștri : nimic.
Ca oamenii voștri politici : nimic.
Ca eroii voștri : nimic.
Ca artiștii voștri : nimic".

La asemenea spectacole dadaiste, ca, de pildă, cele organizate în jurul **Salonului Dada** (1921) — adevărat bazar de obiecte exprimînd, prin asocierile cele mai neverosimile, incoerența, grotescul, absurdul triumfă sub toate chipurile. Expoziția în sine cuprinde tablouri (Max Ernst expune **Bicicleta graminee garnisite cu clopoței, o Venus din Milo** cu un creștet ras de bărbat ; un tablou al lui Benjamin Péret, **Frumoasa moartă,** înfățișează o spărgătoare de nuci și un burete de baie, iar **Cité du Retiro** a lui Soupault, e o bucată de asfalt legănîndu-se la capătul unei sfori într-un cadru etc.), obiecte eteroclite (ca : umbrele deschise, pipe, un violoncel cu o cravată albă, „statui" improvizate chiar în sală), inscripții (ca : „în vara aceasta elefanții vor purta mustăți", sau „Dada este cea mai mare escrocherie a secolului"). Catalogul acestei **Expoziții Internaționale** (alături de grupul parizienilor — Tzara, Aragon, Eluard, Soupault, Ribemont-Dessaignes etc. Breton lipsește — erau prezenți dadaiști din Germania — Max Ernst etc., Italia și America — Man Ray și alții) avea, înscrisă la începutul fiecărei pagini cîte o formulă funambulesc-absurdă : „Dada este curierul sistemului nervos", „Un stat în stat, Dada e Dada în Dada", „Imposibilul nu e Dada", „Identitatea este o curea fără majusculă", „Conform regulamentelor în vigoare este interzis vegetalelor din scuar" etc. În cadrul **Salonului Dada** se dădeau spectacole de varietăți cu program foarte variat : piese muzicale „aranjate" în stil dada, numere de balet **(La volaille miraculeuse),** piese de teatru **(Le coeur à Gaz** a lui Tzara jucată de autor și prietenii săi : Aragon, Soupault, Ribemont. Dessaignes etc.), intrare triumfală a „Președintelui Republicii din Liberia" (Soupault mascat, cu escortă zgomotoasă), Aragon citind din balcon un text absurd, parodie a predicatorilor evangheliști. Ribemont-Dessaignes prezintă un poem scatologic, **Le Livre des Rois,** iar Bénjamin Péret, „imobil și cu intonații contrare sensului", interpretează **Par le cou des brises** de Paul Eluard. Cînd, în cele din urmă, întreaga echipă Dada se adună pentru a prezenta scheciul **Diableret,** publicul izbucnește. Se aud urlete, invective cu care dadaiștii erau obișnuiți — „idioți ! cretini !" etc. — amenințări cu bătaia, intervenții ilariante, întonarea în cor a Marsseilezei. Final dorit, se pare, de dadaiști pentru care provocarea publicului era un mijloc de agresiune necesar, un mod de a scoate spiritele din inerție și de a-și manifesta propria revoltă prin scandalul altora. Absurdul avea pentru ei semnificația unei dinamite prin care voiau să facă să sară în aer cultură, artă, societate, totul, ca într-o apocalipsă Dada.

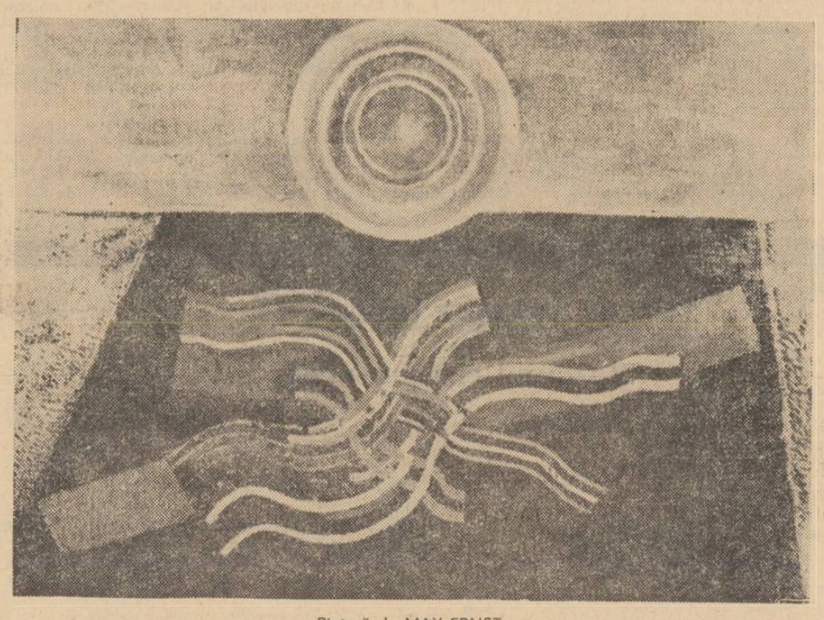

Pictură de MAX ERNST

Apocalipsă a artei, Dada anunță stilul unor piese ale lui Eugen Ionescu, aluziile ionesciene la logică, formulele, jocurile de cuvinte ale autorului **Cîntăreței cheale.** Astfel, într-o piesă jucată în cadrul „Marei stagiuni Dada" : „Un cuvînt în plus și îți vin cu silogismul. — Poemul este o asfixie. — În meciurile inteligenței cîștigă întotdeauna femeia goală. Un joc de biliard instalat pe intestinele unui cardinal" etc. etc. Chiar catalogul operelor într-o expoziție cuprinde grupări ale căror denumiri științific-fantastice vor constitui modelul unor similare jocuri de cuvinte ionesciene : „desene mecanoplastice plasto-plastice picto-picturi anaplastice-anatomice, antizimice, aerografice..." Tot astfel, seriile de epitete, enumerările comice care constituiau unul din jocurile predilecte ale dadaiștilor („Francis Picabia **este** un bufon **este** un idiot, **este** un clovn, **nu este** pictor, **nu este** scriitor, **este un** imbecil, **este** un spaniol, **este** un profesor, **nu este** serios, **este** bogat, **este** sărac").

Repetăm, finalitatea tuturor acestor manifestări dadaiste este, dincolo de gratuitul unei explozii de exuberanță ori de furie juvenilă, reducerea la absurd a artisticului ca atare. Absurdul rezultă din hazardul întîlnirilor incongruente : obiecte heteroclite, gesturi, cuvinte incoerente. Tzara și amicii săi construiesc pe o scenă un decor absurd jumătate-salon, jumătate-pădure, elementele forestiere amestecîndu-se cu mobilele unui interior burghez ! La fel, într-un poem dadaist cuvintele oferă efecte insolite fiind dispuse conform unui hazard mai mult ori mai puțin involuntar, „cuvinte în libertate" ordonate bizar, juxtapuse cele mai multe ori în serii substantivale, conform unei sintaxe suigeneris. Retorica e aceea a haosului verbal, a decompoziției limbajului, deși se păstrează adeseori rudimente sintactice și unele secvențe (împrumutate mai ales stilului publicitar) care sînt aparent gramatical corecte. Iată desenul verbal al unui asemenea poem :

„Telefon
a mușca frînghiile a se lichefia
arcul
a se cățăra
astral
memoria
către **nord** prin fructul său dublu
asemenea cărnii crude
foame foc sînge"

În această secvență din **Marea plingere a obscurității mele trei** (unul din cele **Douăzeci și cinci de Poeme** publicate de Tristan Tzara în 1918), se pot distinge echivalențele unei (sau mai multor) semnificații. Dar nimic mai străin de intenția autorului ei. Nu dăduse el celebra rețetă a confecționării unui poem dadaist ?

„**Pentru a face un poem dadaist**
Luați un jurnal
Luați foarfeci
Alegeți în acest jurnal un articol avînd lungimea pe care aveți de gînd să i-o dați poemului.
Decupați articolul
Decupați apoi cu grijă **fiecare** din cuvintele care formează **acest** articol **și** puneți-le într-un sac.
Agitați ușor
Scoateți **apoi** fiecare tăietură una după alta.
Copiați **cu grijă**
în ordinea în care **ele** au **ieșit** din sac.
Poemul vă va semăna.

Și iată-vă devenind **un scriitor infinit** de original și de o sensibilitate fermecătoare, încă neînțeles de vulg".

Conform acestui program, poezia ar deveni un fruct al asocierilor întîmplătoare de cuvinte. Niciodată, nici un poem dadaist n-a fost, se pare, confecționat conform acestei formule. De fapt hazardul total, mecanica statistică înlocuind alegerea umană ar elimina pînă și absurditatea. Haosul ultim sau ordinea mecanică nu sînt absurde.. În toate anti-poemele dadaiste rămîne prezentă o intervenție a spiritului uman (fie și numai a celui inconștient). Dar metoda indicată are în ea însăși o semnificație. Ea are valoarea unei denegări a valabilității actului creator,

(Continuare în pag. 7)

RETOR PENTRU BABILON

de Constanța Buzea

Melc miop

Gesturile noastre se-ascund,
Gesturile noastre se-acoperă unele pe altele,
Și cînd vinovăția e prea sclipitoare,
Cînd din depărtări ocheanele semnalizează,
Gesturile noastre se retrag din cimp
Lăsînd acolo un prunc lepădat,
O nevinovăție fără șanse, un melc miop.
Simțurile nu se dizolvă ;
Ca lucruri pline de lacrimi,
Simțurile se apără intrînd în peșteri,
Și din peșteri sînt azvîrlite fiarele afară.
Dincolo de limită se întrevede altă limită,
Și altă limită-i urmează cu-n mugure în gură.
Ne umilim, ca să fim, ca să ne scîrbim,
Ca să răscumpărăm, ca să ne răzbunăm,
Ca să împlinim un blestem, un jurămînt,
Ne umilim în priveliște și în timp,
În deziluzia că nu ne umilim destul.

Intrarea în rîu

Încep printr-o reverență.
Mă aplec adînc, îmi scot chipul cel adevărat,
Simt aerul proaspăt,
El mă descumpănește mai brutal
Decît orice sentiment.
E vară, am găsit o apă limpede,
Cu picioare goale, o străbat
Și inima mea se subțiază,
Mă dizolv și nu mai pot afla nimic
Despre mine, cea dinainte de intrarea în rîu.

Memoria din care am trăit

Memoria care se ceartă cu omul,
Memoria din care am trăit, se rezoarbe
Trece peste pietre și peste nisip,
Pietrele care vin de undeva
Și nisipul care ajunge departe.
Nisipul și pietrele au mai multă răbdare
Decît mine, care voi ieși din rîu,
Jurînd în sine-mi să mai încerc și altădată,
Să cobor, cu același chip, pe care să-l arunc,
Lăsînd aceleași urme naive,
Cu același dor de sine ca un cataclism.
Ori, începe printr-o reverență fără martori,
Deși, undeva, în fața oricărui drum,
În fața nimicului stă mereu cineva,
Cu ochii mari, cu urechile dezlipite,
Cu nările goale, cu degetele avide să atingă.
Stă, asupra mea,
Fără foame, fără sete, un rudiment.

Tot ce este

Nu trebuie să deger, deși frigul e cumplit,
Deși păsări se-nfășoară în sinea lor
Și cad ca pietrele, pe pămînt.
Nu trebuie să-mi fie teamă,
Tot ce este, este și pentru mine,
Și pentru fragilitatea, și pentru destoinicia,
Și pentru răbdarea care abdică.
Ninge, și cînd nu ninge, pare că ninge,
Ninge pămîntul asupra cerului,
Și cînd e moină, cad zăpezi din crengile
Norocoase.
Eu am crezut în contemplare și am contemplat,
Și contemplînd, am probat —
Această zăpadă m-a acoperit și m-a văzut,
M-a cunoscut și m-a depășit,
Dar cîte clipe calme sînt într-o ninsoare,
Într-o contemplare pe un munte nins,
Plini de brazi trosnind,
Și cîtă rășină abia mai salvează lemnul
De frîngere ?

Am văzut întunericul

Sînt goluri în ceea ce cu umilință numesc
Viața, sinea mea,
Și nu știu dacă trebuie să rîd sau să plîng,
Goluri de care nu știu dacă sînt vinovată.
Am stat în fața ferestrei mele din Babilon
Pe cînd fereastra mi-o zideau
Umbrele celor care treceau.
Iată deci colivia cu două orbite oblice sus,
La care am apucat să ajung
Și am văzut întunericul dintre mine
Și Babilon.

Rugăciunea cocoșului

Să ascultăm rugăciunea cocoșului,
Cocoșul care găsește o pungă
Și nu-i dezleagă șiretul,
Și n-o bănuiește de boabe,
Rugăciunea cocoșului, să fie
Sănătos în ceasul întoarcerii sale
În priveliștea mușneagului,
Rugăciunea cocoșului începînd în clipa
În care apare șareta și vizitiul îl gîtuie,
Rugăciunea cocoșului, aceeași în apă,
În foc, în grajd și în haznaua cu aur,
Aceeași, și semenii lui să-l urmeze,
Părăsindu-și vechi sălașe și vechi gînduri,
Și vechi datorii,
Rugăciunea cocoșului să fie bine primit,
Cu dor și cu covor,
Rugăciunea cocoșului vărsîndu-și norocul,
Norocul și destinul, destinul,
Rugăciunea cocoșului.

tineri autori

DUMITRU CONSTANTINESCU

Acum cîțiva ani, cînd lucram în redacția revistei Amfiteatru, mi se părea că poeziile studentului de atunci DUMITRU CONSTANTINESCU, au o teribilă prospețime și decurg dintr-un fel inspirat de a se uni, al cuvintelor.

Am avut surpriza ca acest tînăr poet să nu se afirme, așa cum s-au afirmat alții pe care **Constelația lirei** de la acea neuitată revistă, i-a adunat : George Alboiu, Florica Mitroi, Marius Robescu etc.

Regăsesc pe Dumitru Constantinescu mult schimbat în bine, și asta cu prețul niciunei renunțări la ceea ce constituia farmecul lui de atunci.

Îl propun atenției, astăzi, cînd e profesor la Școala generală Videle — Coșoaia, în județul Teleorman, și cînd lîngă tot ce avea, a cîștigat o dimensiune nouă : **plăcerea de a semnifica.**

Și cred că DUMITRU CONSTANTINESCU e un poet nou.

Adrian PAUNESCU

Exil în evantai

Exilul se lărgea — dantela groasă
Exilul se lărgea dantela groasă
ca niște ciucuri negri ce se lasă
în vasul gol de-mpărtășit bolnavii,
și am ajuns sub soarele diform,
coclește cheagul zilelor, carnal,
în fagurele alb, smălțat, s-adorm
trist călărețul adormit pe cal,
n-am, inimă, alt drum să mai apuc
și timpul se destoaie, și-a rămas
un vînt țișie grea de cauciuc
să mă plesnească aprig în obraz,
ciorchinii de sudoare se despică
să lase viermele din ei să moară,
elastic aerul, și-mi este frică,
exil în evantai mă înconjoară.

Țărmurii învierii

Oprit aici, să caut veste bună
în luxul vinețiu de mai departe,
în curgerea lăiață ce adună
ecoul mort din rotocoale sparte,
mirosul greu din golul fastuos
dispare-n răsucirea mea-napoi
să ricii aburul din geamuri gros
pe mîini să-mi vină sîngele șiroi,
sub glasul scînteiat pe ochiul serii
o gîlcă umedă ce l-a tăcut
să obrintească-n țărmurii-nvierii
din care ies pe jumătate mut,
să-mi văd întoarcerea pe flori tăioase
o lacrimă se sparge pe timpan
din gura care-a plîns și mai rămase
să-ngroape-ntr-una fardul diafan.

Îndepărtatul cîntec

Pîrjolul lung a jupuit fereastra
cu unghia cornoasă pămîntie
din zori cocoșului îi cade creasta
pe ochi și-adoarme iar în muchia pustie,
pisată carnea-n somn o pudră moale
se-mprăștie pe visul alb, osos,
care-a bătut cu inimile sale
ca niște aripi ce-au căzut în jos,
cum se fărîmă lancea-n colț ușor
o nisipoasă funie în pumn crăpat
și bobul mic de sînge fără spor
pe vîrful ei de-acum s-a închegat,
zemoși genunchii noaptea își apleacă
să ia pămînt ,să fie mai pietroși,
innebunind pe cumpăna săracă
îndepărtatul cîntec de cocoși.

Culoarea ca o viperă

Se bate-n cuie noaptea în oglinzi
pe-afară plopii se aud sunînd
în ora fără flăcări ce s-a-ntins
fiole lungi care se sparg în vînt,
se-apropie și ochii să se facă
doar unul singur sfînt și nepătruns
în lacrimă mai mare și săracă
pe veștedul obraz ce s-a ascuns,
vor scoate-ncet viscere vișinii
culoarea ca o viperă virgină
în ritmuri destrămate și tîrzii
să-mi joace-alături goală și străină,
o forfecare pînă la cenușă
și răgușesc ferestrele în ceață
și-un fel de pumn care-a pătruns la ușă
îmi filfîie din degete prin față.

Din trei mișcări

Din asfințit comoara — cu aurul din care,
spre-a încerca să nu murim vreodată,
am răsucit un vîrf de luminare
să ardem ochiul cu privirea lată,
înnebunit îngust și lung pătrundă
sub căptușeala aspră unde-n clești
tăcerea se înnoadă ca o fundă
la gîtul lacrimii împărătești,
o smulgere din șapte rădăcini
și o învăluire fără leac
păienjenii bortoși pocnind haini
la gîndul prăzii devenit sărac,
cu sîngele rămas ținut în pumni
deasupra capetelor înspre seară
să ne spălăm din trei mișcări pe mîini
ca dup-o treabă lungă și murdară.

Sticlosul unghi

Pe sînge se apleacă-nfiorat
sticlosul unghi la pîndă și trozește
să-aleagă ochiul ce s-a dezbrăcat
de lutul durduliu ca dintr-un clește,
avară răsucire în spațiul oval
tăiat în lemnul moale al inimii, la piept,
un tron să-nmugurească mineral
în vîrful clipei ce suise drept,
să nu se-ntoarcă unghia spre carne
din cupe-ntoarse lungi să se răstoarne
ci rătăcească lent pe trandafiri
aceleași vechi culori dar mai subțiri,
aud pe ochii mei cum se-nfioară
aprinsul unghi din care am ieșit
să-ngrop mirosul trupului în ceară
la gura unghiului mai ascuțit.

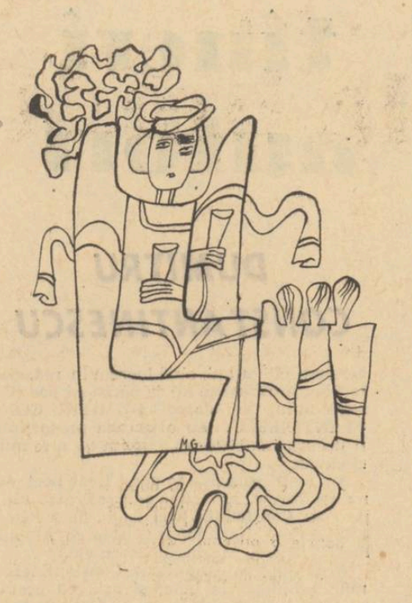

FLORICA BAȚU

Eu, nisipul...

Mai mult decît tăcere
nu-i dat să mă înalț...
Mă poartă minutarul pădurilor de smalț.

Întors în impietrire,
silabă de nisip...
E noapte, sau amiază ?
Unde ești ?
Mă înfiripi
în izvor cu apă care,
sau în frunză,
în cocor...

Mult departe în secunde.
Prin tăcere iar cobor,
sub uitare de argilă, cu blestem de minutar.
Pling netimpul pentru struguri.

...și-i tîrziu pentru cîntar.

Adevăr

Acesta sînt ?
Vreau să-mi dăpăi privirea...
Dar unde-i cîmpia cu nucul de tu ?

Mi-e cuta străină
în cumpăna trunții.

Cine ești ?
și unde-am fugit... ?

FLORIANA TEI

Iernile mele

iernile mele,
cai înspumați plutind
peste cîmpia trupului meu arsă
iernile mele potcovite
cu îngeri cîntători
luați-mă cu voi acolo
în țara zăpezilor lungi

să fie un început de ape
nebotezate de vreo stea
amurgul să alle-n ierburi
binecuvîntarea culorii
sufletul meu să nască aripi
spre imensitatea liniștii
și numai păsările
să-mi treacă prin trup
prin ochii larg deschiși sînge orb
fără să lase urmă...

MIHAI VELCESCU

În antică uire

Că albă-i a genunchiului dibuire
În antică uire
Pe piatra ascuțită la capăt în înalt
Dar să te-apleci înspre tărîmul celălalt
Cu fruntea în rotundă și blîndă adăpare
Din Marea cea Mare
Acolo unde spumele se leagănă în sare
Și unde ochii pali și genele
Înviri în lacrimile Tale semnele
Pînă cînd rănile din neatingeri
Calme
Ți se vor pune spre odihnă pe palme.

Colb din subțiori

În persiane urme de sandale
Cu călcătură moale
Cînd vine pratul cu pași blînzi în carne
Dervișule, nebunule din flori
Iubit pierind în colb din subțiori
Cînd lopătezi mătănii a zburare
Spre Chipul Care nu e Nimeni Care
Își lasă totuși urma pe pietriș
Precum a ta-ndoitule derviș
Adulmecînd oribegele de tumuri
Pe drumul florilor lăsate-n
Minuni pe brațe trunți și ochi și toate
Miresmele-ncărnate în petale
În săptămîna chipului de jale.

OVIDIU ALEXANDRU

Cu ultimul nor

Bătrînii nori, și misterioși, și trivoli
Într-un cristal plimbîndu-se, —
Eu prefer să nu se gîndească la mine.

În balansul lor, bătrînii mei se apasă pe cer
Îi aud cum se imprimă tierbinte și pier, —
Eu prefer să nu cadă pe mine lacrimile lor.

Munți, arbori, biserici înflamate de plins,
Voi apărați tîrziul de lumină :
Urcați-vă în cer cu ultimul nor.

ALEXANDRU VĂDUVA

dorul

Poate că nici nu mai este întreagă clipa care ne desparte. Aș vrea să mai arunc o privire peste ziua aceea de septembrie, ziua în care te-am cunoscut. Am retrăit-o, minut cu minut, dar acum aș vrea să o privesc altfel, în întregul ei. Ochii să o cuprindă, străini, de undeva, de sus. Cred că numai așa voi putea înțelege esența întîmplării din toamna aceea. Deci, într-o dimineață călduroasă, un bărbat merge să facă plajă pe țărmul mării ; este un funcționar obișnuit și corect, la început de concediu ; venise în orașul de pe malul mării voios, cu speranța că vremea frumoasă va ține mai mult timp ; avea de gînd să facă baie și să se prăjească sub razele soarelui, să adune scoici și melci, să nu-și bată capul cu nimic ; într-un cuvînt — să se odihnească ; luase o cameră la hotel, ațipise un ceas, apoi îmbrăcase costumul de baie și ieșise în stradă ; s-a îndreptat spre mare și, în capătul scărilor care coborau spre plajă, s-a oprit cîteva clipe ; era fericit de revederea valurilor înspumate, de vuietul lor ; a început să coboare, fără să bănuiască nimic ; jos, întinse pe nisip, cîteva trupuri se răsfățau deja în razele soarelui ; bărbatul dorea însă liniște și singurătate, așa că s-a îndepărtat de-a lungul țărmului ; nu se gîndea la nimic, doar trupul îi fremăta în bucuria de a fi acolo, liber ; a văzut, nu prea departe în apă, cîțiva bolovani catifelați cu mușchi albăstrui ; locul era pustiu și așa de tăcut, încît aproape că auzea ploaia de icre spălînd fundul mării ; s-a oprit și a privit cîteva clipe în larg, spre un vas ancorat lîngă linia orizontului. Cînd s-a întors, a văzut în spate, la cîțiva pași, o fată îmbrăcată într-o rochie cu flori ; părul părea că i se topește în aer, pielea avea luciu de piatră tocită în ape, iar în colțul gurii purta o umbră de zîmbet neîncrezător ; bărbatul nu a scos nici o vorbă, amețit de parfumul necunoscut care îl învăluia ; fata s-a apropiat, l-a atins, apoi a început să rostească vorbe frumoase, într-o șoaptă care aducea a mătase foșnită ; s-au așezat alături, jos, au tăcut un timp, parcă într-o rugăciune în fața bolovanilor din apă ; apoi ea a început din nou să vorbească ; fără gînduri, înregistrînd cuvintele fără să le prindă sensul, bărbatul o asculta ; s-au dezbrăcat într-o vreme și au intrat în apă ; au înotat mult, iar fata cînta ; s-au întors și s-au întins pe nisipul fierbinte, cu trupurile lipite ; amîndoi ardeau în dorință, dar fata s-a ridicat și a început din nou să vorbească ; bărbatul o asculta fără gînduri ; au intrat apoi într-o grotă ascunsă în malul care urca spre oraș, iar fata a spus o poveste ; i-a cerut și lui să povestească, dar bărbatul era prea năuc, așa că n-a reușit ; în grotă se mai găsea un patefon scorojit, și au ascultat, o placă a cărei melodie abia se deslușea printre hîrîituri ; au făcut apoi dragoste ; au ascultat din nou placa ; dogoarea de afară se potolise, soarele cobora spre asfințitul marin, și ei au intrat iar în apă și au mai înotat un timp ; soarele nu se mai vedea cînd s-au întors pe plajă ; femeia a vorbit pînă a început să coboare seara ; s-a îmbrăcat, a luat din grotă patefonul, iar cerul se acoperise cu nori vineții ; i-a șoptit bărbatului că la nunta lor va dănțui Isaia, apoi, cu patefonul în brațe, placa învîrtindu-se sub acul ruginit, a intrat în apă ; bărbatul nu gîndea, nu simțea nimic ; fulgerele au mai scăldat-o un timp în lumină albastră, apoi nu s-a mai văzut ; începuse o ploaie rece ; bărbatul s-a îmbrăcat și a urcat în oraș ; obosit, amețit, a ajuns la hotel ; a dormit, iar a doua zi, înainte de a lua trenul spre casă, a văzut o înecată, dar chipul ei nu i-a spus nimic ; nu-și mai aducea aminte de ziua trecută, parcă o petrecuse în vis, iar visul îl uitase. Asta a fost tot...

Numai că, Mana, eu am fost bărbatul acela, iar fata erai tu. Ca într-un joc de copii — eu eram mama, tu ești copilul, și eu te băteam ; eu sînt generalul, tu erai inamicul, și făceam pace... Dar, Mana, tot ce s-a întîmplat în ziua aceea nu a fost un simplu joc. Care a fost atunci rostul ei ? Cred că asta am încercat să aflu din zori, în înaintarea mea poticnită, semănînd cu un straniu dans ; căutînd, așteptînd. Dar pe cine ? Căci, Mana, tu ești moartă... Mi-am amintit cu o clipă în urmă, dar nu m-am cutremurat, nici nu m-am întors ca să urc în oraș. Trebuie să te văd și știu că, în curînd, vei veni. Doar tu m-ai chemat aici, pe plaja aceasta gemînd sub polei, bîntuită de năpraznice vînturi. Toată povestea asta cu moartea nu este decît o prostie, crezută însă de mulți și luată în serios. Îmi dau din ce în ce mai bine seama că nu există moarte. Oamenii, plictisiți de o viață, pleacă deodată spre alta, dar nu-și mai iau cu ei greoaiele trupuri ; unii le uită, alții din lene, cei mai mulți pentru că s-au săturat de ele, și nu mai vor să fie recunoscuți ; și le părăsesc în paturi, sub roți de mașină sau cufundate în apă. Doar cîte unii, cine știe de ce, după un timp și le iau înapoi. Dar asta nu înseamnă moarte... Poate că și eu, sus, la distanță de sute de kilometri, am fost găsit fără suflare, agățat de creanga unui copac sau cu vinele de la mînă tăiate, nu-mi mai amintesc bine... Am fost poate și plîns, iar un popă soios m-a cădelnițat, parcă în batjocură. Dar dovedește asta că sînt mort ? Iată că înaintez pe țărmul acesta pustiu, copleșit de vuietul mării. Sînt înfrigurat, dar, în curînd, apropierea ta mă va dogori. Te aștept, Mana...

Ceața s-a risipit, doar peste valuri mai plutește o suviță alburie, apoi se risipește și ea. Luminile vaporului nu se mai văd, iar poleiul a prins reflexe ciudate. Spuma lăsată de valuri este atît de pufoasă, aș vrea să-mi culc obrazul pe ea. Dacă ar fi soare... soare... am uitat ce înseamnă soare, dar cuvîntul sună frumos ; poate este un fruct parfumat. Ce se întîmplă cu mine ? Îmi simt trupul ușor, parcă s-ar destrăma. O căldură plăcută se ridică din polei, dar nu mai este nici un polei ; nisipul uscat îmi foșnește sub tălpi, iar adierile îmi mîngîie, ușoare, obrajii. Aerul limpede miroase a smirnă. Aud un zvon îndepărtat, dar încă nu deslușesc bine ; nici nu-mi dau seama din ce parte vine. Simt lumini minunate iradiindu-mi din trup, iar marea vălurește a liniște. Merg înainte, dar pașii îi fac într-o plutire înceată, parcă mi-aș fi pierdut greutatea ; ating din ce în ce mai rar plaja, sprijinit într-un plăcut echilibru. Ceva pufos îmi atinge obrajii, iar cînd îmi ridic privirea îmi dau seama că sînt fulgi violeți. O pînză uriașă, violetă, pare că freamătă deasupra mea. Sînt atît de fericit și de nerăbdător, aproape că îmi vine să cînt. E miezul nopții, Mana, iar apropierea ta o simt ca pe o răsuflare de fluturi...

★

Dincolo de voința mea, peste hotarul rămășițelor de credință, iată că te văd apropiindu-te, Mana. Te privesc încremenit în tăcere, iar un păcat năuc îmi dospește în pîntec. Opărite îmi sînt neliniștile, candelați devin ochii, iar în sînge mi se sleiesc amețitoare păduri. Ultima nelămurire mi se prelinge prin nisip, spre miezul pămîntului. Asudă cerul, firesc asudă și marea, iar pe îngăimate drumuri năvălesc spre mine, ca un șiredel, depărtările. Ești din ce în ce mai aproape și, ca pe un drumeag, îmi încolăcesc privirea în jurul tău. Te oprești în fața mea și un parfum cunoscut, dar aproape uitat, mă amețește ; porii mi se deschid ca niște flori să îl soarbă. Părul ți se topește într-o lumină de aur, pielea ta are luciu de piatră tocită în ape, iar zîmbetul din colțul gurii pare din polen de magnolii. Începi să vorbești, iar șoapta glasului tău mă învăluie a mătase foșnită. Apoi ne prindem de mînă și mergem. Prin degetele tale se prelinge o licoare vrăjită, o simt cum mi se revarsă în trup, limpezindu-l. Înaintăm cu pașii plutiți, încetiniți de ninsoarea cu fulgi violeți. Te privesc doar pe tine, dar simt că nu sîntem singuri. Aud în spatele nostru zgomot de pași înăbușiți, uneori clinchete, iar umbrele ne alunecă tremurătoare în față. Cred că ne urmează lămpașii, un șir nesfîrșit de lămpași, învesmîntați în straie de taină. Depărtarea ne soarbe, ne poartă spre un tărîm neștiut, iar trupurile noastre iradiază minunate lumini și culori. Undeva, dedesubt, simțim cum rădăcinile ierburilor devin gazoase și se adună într-un nod care crește mereu. Scoarța pămîntului devine o pojghiță din ce în ce mai subțire. Noi înaintăm netulburați, lăsăm în urmă nisipul care foșnește a spaimă adîncă.

Ninsoarea violetă a încetat și, strîngîndu-te de mînă, ne-am oprit. Am început deodată să-ți vorbesc ; era povestea mea și îmi curgea ca un cîntec din suflet. Rosteam cuvinte frumoase, amețitor de frumoase, necunoscute în nici o parte a lumii. Pluteau rotunde printre noi, se loveau, neauzit, între ele, ca niște aripi de fluturi. Fiecare cuvînt se despletea în alte cuvinte, necontenit, pînă ne-am simțit acoperiți de un vis. Tu mă priveai uluită, umbra de zîmbet din colțul gurii s-a topit, iar în irișii negri au pîlpîit sute de scîntei. Am pornit apoi mai departe.

Simt cum în urma noastră un uriaș burete șterge de pe cer luna ; aproape că aud, de partea cealaltă a pămîntului, și soarele sfîrîind. Licuricii se cufundă în beznă. Tot ce e viu se înfășoară într-o lipicioasă spaimă de păianjen ; sufletele scot clinchet de bani ruginiți ; răsuflările zornăie ; ochii văd cu adevărat ce e în jur, iar din genunchi mustește o nouă credință. Dar e prea tîrziu ; din creierii munților, cu ură în colți, într-un înfricoșător vuiet, valuri de salamandre năvălesc spre cîmpii, copleșesc totul. Nimeni nu va găsi ascunziș. Scoarța pămîntului plesnește și otrăvite miasme, din alte vremi dospind în adînc, se preling ca niște șerpi înfometați. Nu mă înșel ; se aud stelele cum plouă în altă parte.

Dar toate astea le-am lăsat cu mult în urmă. Cerul fremătă deasupra noastră, a petale abia zvicnite din muguri, iar de undeva cobora o melodie. O ascultam împreună ; o amintire părea că vrea să mi se aprindă în minte ; se luminează o clipă, ca un tăciune în care sufli, dar se stinge numaidecît. Valsul îmi este necunoscut ; e trist, notele care picură sînt umplute cu gol, și nu-mi place. Înaintăm alături, iar melodia se aude din ce în ce mai încet...

(fragment de roman)

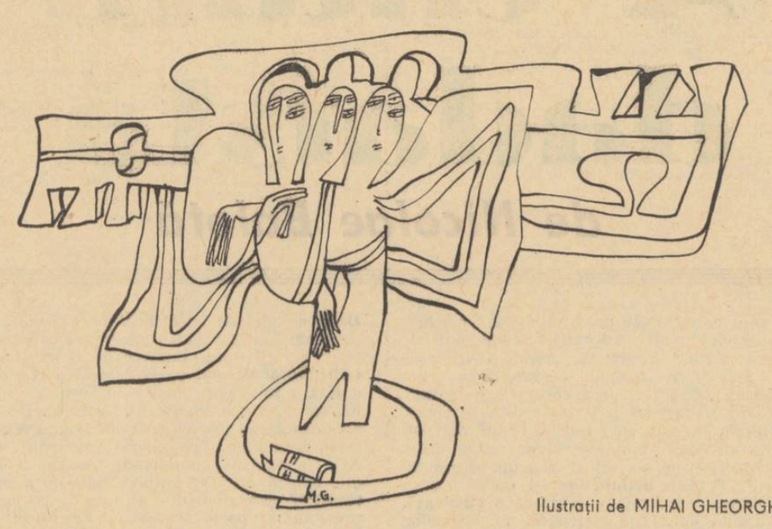

Ilustrații de MIHAI GHEORGHE

COMAN ȘOVA

Absoarbe-mă

Ești rană-aici dar unde ești așa
Cum tu erai o, aer sau părere
Deși nu vreau ceva incert te vrea
Un ce-nsetat din tot ce sînt te cere

Despică miezul nopții și apari
Poate din nord, poate din sud, poate din rugă
Aștept să vii în somnurile tari
Și-absoarbe-mă în fugă.

Aer

Să tot pleci iubito pînă cînd
Vei trece dincolo de așteptare
Și-n apa aceleiași mări
S-alunecăm alături fără țărm
Să fie pace între trupuri
Mîinile să se atingă reci
Și vorbele doar aer să rămînă
Și tu să pleci iubito, să tot pleci

VASILE ANDRONACHE

Tei stelar

Tei stelar, stea în picioare,
Tremurată taină sînt,
Trecînd ființa greu pe muchea
Oboselii în cuvînt

E un glas vechi și adînc,
În pădurea mineralâ
Învelit cu trup de flutur,
În sicrie de părinți

Cu-n prăpăd ne ungem ochiul,
Cînd ne-nchide-n roata ei,
Huma, cu miros de soare
Și neliniște de tei.

Trecătoarea

Îți văd doar gura
Prin care umblă aerul
Și chipul e prea în miezul luminos
Căutînd o lacrimă prin care să respire.

Și numai mîinile și ochiul meu
Se mișcă după aștri
Încît să îmi găsească urma
Semințele înrourate de ocol

Cînd eu desprins de parte
Voi căuta o ușă de zăpadă
În care să se-ngroape tîmpla mea
Trecînd cutremurată într-o floare.

RADU SELEJAN

Mă poartă dar...

Mă poartă dar spre-același vechi izvor
să-i sorb mocirla tămăduitoare,
să mă minjesc pe ochi,
cu sînge colcăit de soare.
Cu spaima depărtărilor să mă-ntășor
și să cobor
de pe pămînt în cer
pe urma plînsului de dor.
Mă poartă-n voie, după voia ta,
Vreau să cobor,
de-atîția ani m-așteaptă
pe-o treaptă a cerului de jos
un cel plecat
din cel ce-am fost.

Fiecare stea...

Fiecare stea-i un cîntec de lebădă
Un fel de suflet
care-și caută întrupare
în neliniștea necunoscutului.
Fiecare cîntec de lebădă e o stea,
un fel de semn al necuprinsului,
mărturisire tîrzie a marginii
dintre viață și moarte.
Cîte-o lebădă stea, ori
cîte-o stea lebădă,
ne adună ginaurile și se satură
și pentru o clipă
ne bănuim îndrăgostiți de moarte.

TRAIAN IANCU

E timpul cireșelor coapte...

Sufletul mi l-am trimis, în cîntare legendară,
Pe șuvoiuri de lumină, în floarea de primăvară,
Unde o privire albă înainte-i s-a deschis,
Ca un cer cu-argint de stele, lunecînd în cosmic vis...

Drumu-n floare duce-n zodii, de poveste-ntrebătoare,
Care-adapă, prin păduri, căprioare la izvoare...
Drum, ce vîntul mi-l păzește, cu iubirea-i, ca și-a mea,
Șingerînd în floarea albă, pînă crește-un fruct din ea...

Parcă-s veacuri într-o clipă, timpu-n coaceri curge greu,
Lunecînd în veșnicie, ca un arc de curcubeu,
Și din șingerarea scursă în pămînt și-n flori și-n șoapte...

Veni vremea, cînd profetic, sufletul cireșe coapte

Vede-acum, în creanga verde, cînd aduseră cocoșii,
În cîntat, cu zorii-odată, vestiri noi, cireșe roșii.
Timpul străbătut de suflet, sub zăvoarele de noapte,
Dă vestire, că-n grădină, azi, cireșele sînt coapte.

Vino, suflete, la masa de tăcere și lumină,
Cine-o vrea să știe... bine !... Cine nu, nu-i nici o vină ;
Dulce-i ruga ta-ncepută, semănată-n brazda lunii,
O va ști și viitorul, c-au dorit-o mult străbunii !

MIHAI PELIN

În căutarea

V

„Vitoria este un Hamlet feminin".
GEORGE CĂLINESCU

În preajma Broștenilor, drumurile către Vatra Dornei, două la număr, de-acum se despart. Unul ca o cărare, gîtuit de apele Bistriței și de stîncile cheilor cu același nume, e mai scurt și pe el se poate călători mai repede cînd, asemeni lui Nechifor Lipan, ai treburi la tîrgul din Dorna, pentru că pe aici și cîrciumile sînt rare. Celălalt drum, larg, numai bun pentru turme și împînzit de sate și hanuri, e numai bun la întoarcere, cînd mersul lent al oilor îți îngăduie zăbava la chefuri. Astfel, ajunsă la Broșteni, Vitoria va lua drumul mai scurt, prin Crucea, Cojoci și Chiril, pînă în Crucea nemaifiind pe atunci nici un sat. Or, după cîte știm, la Crucea, sat pînă în care lui Nechifor se pare că nu i se întîmplase nimic, Vitoria întîlnise o nuntă, cu sănii cu nuntași alunecînd pe apa Bistriței. În plus, față de ceea ce spune Sadoveanu, obiceiurile nefiind schimbate decît parțial față de timpul romanului, se cere amintit că vorniceii nu numai că umblă cu năfrămile fîlfîind la urechile cailor, ci poartă în mîini și toiege din lemn de pom roditor, din măr îndeobște, pe care și le înfășoară cu fire din lînă colorate diferit. La terminarea nunții toiegele acestea sînt frînte în două și se aruncă pe case, unde rămîn. Se mergea și din casă în casă, cu plosca, și se trăgea și în brazii înzăpeziți, cu pistoalele, cînd nunta se făcea primăvara, pentru a fi ucisă iarna cu totul. Acum nu se mai trage cu arme de foc, pentru că nu mai sînt, și încercarea puterilor mirelui nu se mai înfăptuiește prin tir asupra unei oale cu pămînt urcată în vîrful unui brad desrămurit. Mirele e obligat acum să se prezinte la poarta legată bine a miresei și s-o dezlege într-un timp cuvenit. În sfîrșit, la Crucea, înainte de a trece prin Cojoci și Chiril, Vitoriei i-a fost dat să cunoască o întîmplare care i-a întărit credința în loialitatea bărbaților și, totodată, credința în faptul că Nechifor e mort fără apel, de vreme ce nu se arată.

Acolo (întîmplarea e strict autentică, autorul nedezvăluind numele protagoniștilor din motive independente de voința lui, din respect pentru o convenție), în anul acela — conform mărturiei învățătorului Constantin Romanescu din Dreptu — se reuniseră, după ani îndelungați de despărțire, doi foști soți. Se căsătoriseră înainte de marele război și, pentru că nu izbutiseră să aibă copii, s-au despărțit, recăsătorindu-se după aceea, el cu o femeie care i-a dăruit cinci copii iar ea cu-n bărbat oarecare. În timpul războiului, pe front, moare și al doilea bărbat al femeii. Tot în timpul războiului, într-un bombardament de artilerie, murise a doua soție a bărbatului, împreună cu cei cinci copii pe care îi zămislise. Reîntorcîndu-se în sat, acesta își găsește familia distrusă și întîia soție singură și, evident, considerînd că acesta a fost destinul lui, *„așa a fost să fie"*, spun oamenii, își recheamă întîia femeie și continuă să trăiască împreună cu ea ca în prima zi, fără copii și fără speranța de a mai avea. Iată, deci, o întîmplare care ar fi putut să-i refacă Vitoriei încrederea în loialitatea nativă a bărbaților, întărînd-o, totodată, în credința că Nechifor e mort, întîmplare care mi-a fost povestită într-o casă de țară, la lumina stinsă a unei lămpi cu apărătoare de tablă deasupra cilindrului, după obiceiul din partea locului, ca să nu se afume tavanul alb, imaculat.

Nunta amintită se petrecea în cîșlegi, după stilul vechi, încă neacceptat de totalitatea locuitorilor văilor Bistriței și Tarcăului, ce refuzau moda mai nouă a papiștașilor și îmbătrînirea, implicită, cu 13 zile. Călugări izgoniți din mănăstiri susțineau cu fervoare mișcarea stiliștilor, a muntenilor care încă se mai călăuzeau după stilul cel vechi, și, acolo unde nu pătrundeau acești călugări, muntenii își alegeau preoții dintre ei, făurindu-și biserici improvizate, în case de pripas. Ceea ce nu se știe, poate, este că mișcarea stiliștilor continuă și astăzi, una dintre bisericile lor funcționînd acum pe valea pîrîului Largu, al cărui preot se pare că se numește Tănase, dacă își amintește bine profesorul Vasile Achiriloaie. Glicherie, de la mănăstirea Slătioara, mănăstire ce încă mai ține slujbele după stilul cel vechi, se pare că le-a fost stiliștilor mitropolit clandestin — dacă e să ne luăm după afirmațiile preotului Ion Preutu, din Fărcașa. Însă, oricum, șeful de astăzi al stiliștilor se pare că se adăpostește tot pe valea pîrîului Largu, deși cei mai mulți enoriași de acest gen tot în satul Dreptu se află. Dar să-i lăsăm pe stiliști în plata domnului.

„Cite neamuri atîtea Dorne" — se spune prin partea locului, în preajma țării pe care Vitoria o abordează piezișe. În prima Dornă, va afla mai tîrziu, n-a fost tîrg de oi. N-a fost nici în Șarul Dornei și nici în Dorna Cîndrenilor. A fost, în schimb, în Vatra Dornei, spre care purcede, pe drum de dezgheț, cînd în răsărit apar Pietrele Doamnei și Rarăul, muntele *„descălecatului dintîi al Moldovei"*. Or, Nechifor trebuie să neguțeze oile cu ciobanii de pe Rarău. Aceștia încă mai țineau socoteala animalelor pe răboj, nu în condică. Înscriau pe răboj în primul rînd *șerul* omului cu oi în stînă — însemnul familial de recunoaștere. Apoi o crestătură adîncă dacă avea 10 oi, una mai subțire dacă avea cinci, numai o împunsătură dacă avea una. Un răboj de numai trei palme domnești avea înscrisă în el întreaga mișcare a oilor din stînă pe timp de un an. Se însemnau apoi și oile, tot după stăpîn, la ureche, cu alte însemne, care mai de care mai elaborate : potricală dreapta, furculiță stînga ; furculiță și cercel ; forfecătură adîncă ; chișcătură și cercel ; una scoasă ; forfecuță ; sau retezat și chișcătură. Să fi existat în calea turmelor, la intrarea în Dorna, un negustor de obiecte din piele și fier, o uliță a iarmarocului spre dreapta, un han, o *cantelarie* pe care s-o fi ținut un neamț ? În actele care s-au păstrat din vechea Vatră a Dornei nu se pomenește de nici o tranzacție, avînd ca obiect 300 de oi, între Nechifor Lipan, pe de o parte, și Gheorghe Andronachi și Vasile Ursachi, pe de altă parte. Tîrgurile, ținîndu-se lanț, trăiau din negustorie, iar autoritățile care le cîrmuiau din vama pentru negustorie. Se cerea, de pildă, adeverință de vînzare pentru oi, la care, bineînțeles, se încasa o taxă. Nechifor cedase, apoi, 100 de oi la doi inși, cu cîștig pentru el, cîștig care, la rîndul lui, îi fusese vămuit de autoritățile reprezentate de căpitănia tîrgului din Dorna. Sau, de pildă, veneau doi inși și băgau o cerere la cancelarie : *„Domnule Președinte, subscrișii Avram D. Lazarovici și Moise I. David, ambii din Piatra N., căsătoriți, fără acte dotale rugăm respectuos a dispune înscrierea firmei noastre pentru comerțul de cherestea și cereale ce voim să exercităm în Vatra Dornei sub denumirea de „Depozitul Frăsinel". Anexăm certificatele de moralitate și recipisa Adm. Financ. Neamțu. Cu stimă, Avram D. Lazarovici și Moise I. David. Redactor, cunosc părțile. Avocat, ss. indescifrabil"*. Într-o apostilă era întrebat președintele Tribunalului Neamț *„dacă subscrișii n-au avut condamnări penale"*. După care se încasa o altă taxă.

În sfîrșit, mărunțișuri : taxe pentru vînzarea unei vite mari sau mici în piețele și oboarele comunei, taxe pentru încăderea vitelor la obor, taxe pentru firmele vînzătorilor ambulanți, taxe asupra teascurilor sau asupra sumelor de bani rezultate din vînzarea vitelor căzute de pripas. (Date extrase dintr-un bilanț de buget comunal, semnat de Simion Măgură, președintele comisiunii interimare din cadrul Administrației plasei Muntele, jud. Neamț). Bani, bani, bani... Nu mai încăpea nici o îndoială că Nechifor Lipan pentru bani fusese omorît. Asta de-acum se știa.

Ce nu se știe : 1) nu se știe încă dacă a existat vreodată prin părțile locului un evreu baci bătrîn, care să fi trecut în tinerețe la creștinism; 2) neamuri de sîrbi (sîrbul — al treilea din neamurile pe care le amintea Lipan) nu s-au pomenit niciodată pe aici ; 3) nu se mai poate afla dacă a existat la începutul acestui secol, la mănăstirea Agapia, o micâ Minodora, al cărei nume să îi fi plăcut Vitoriei în ajunul nașterii Minodorei noastre, care, acum, așteptă la Văratic, în umbra muntelui Filionul, întoarcerea mamei justițiare.

Ce se mai știe, în schimb : a existat un baci Alexa, care, în anul presupus al morții lui Lipan (1926) se afla pentru a cincizeci și cincea oară la Jijia și Prut, cu oile ascunse între perdele de stuh, la adăpost de șfichiul Crivățului bătînd dinspre întinsele cîmpii ale Malorusiei. Acestuia i s-a înfundat la a șai-

ION TRIF

DEBUT

amiază

Mergeam destul de repede spre casă. Mă aștepta Tavi, bărbatul pe care doream să-l văd singur și neajutorat în mijlocul unei arene largi în așteptarea unui adversar cu coarne perfect ascuțite. Citeodată îi era frică și de mine. Singura lui izbucnire era un fel de reproș moale, nu putea asculta, așa cum i-ar fi plăcut, liedul „Călătorie de iarnă" a lui Schubert, avea trebuință de o liniște totală, aproape imprumutată din moarte. Reprosul lui îmi inspira un fel de milă și deveneam mută. Sau poate începuse să-mi placă și mie liedul lui Schubert, nu știu.

Veneam de la singura mea prietenă, domnișoara Nicoleta. N-o găsisem acasă. O femeie cu-n aer suferind mi-a ieșit în întîmpinare și cu același gest invariabil al mîinilor, însemnînd sincera părere de rău, m-a anunțat ceremonios că domnișoara a fost invitată acasă la Avocat, înainte de amiază, și nu s-a întors încă. Nu mă lăsa să plec pînă nu-mi spunea că Nicoleta o să fie angajată foarte curînd ca dansatoare de clasă într-un mic cabaret aflat aproape de centrul orașului, în fine, o să fie atracția principală a acelui local intim și frecventat numai de domni din lumea bună. Pe Mardare o să-l uite imediat, el nu cunoaște decît măcelarii din oraș și le-a spus c-o iubește, ce prostie, și-n definitiv ea o să-și schimbe numele, dorește unul scurt, să încapă între clipele a doi îndrăgostiți care ar vrea să petreacă în preajma ei o noapte de neuitat.

După ce-mi spunea astea mă invita să mai vin și a doua zi și mă lăsa să plec. Pînă acasă nu mă gîndeam la nimic. Încă înainte de a intra în curte îl zăream pe Tavi stînd neclintit în chenarul ușii, cu mîinile împreunate la piept. Îl simțeam neputincios în fața mea, îi ghiceam sufletul ca o mînăstire din care, în fiecare noapte, fug, pe tăcute măicuțele tinere în lume.

În ziua cînd ne-am căsătorit, am sădit în curte un tei. În fiecare toamnă, după ce-i cădeau și cele din urmă frunze, Tavi mă lua de mînă, așa cum nu mai făcea niciodată, și mă ducea cu de-a sila lîngă tei. „Îl vezi ? Parc-ar fi un debil mintal preocupat de ceva rău. Într-o zi, cînd n-ai să fii acasă, am să-l tai. Dar mai înainte de asta am să arunc în virful lui rochia ta de mireasă". Apoi îmi dădea drumul de mînă și mă împingea ușor înapoi în casă unde mă obliga să vorbesc despre soldatul care m-a invitat în cimp cu ani în urmă.

Mă întorceam de la biserică, treceam pe-o stradă dosită și-am scăpat din privire toate icoanele pe asfalt, sinii maicii domnului s-au prăfuit, inimile pruncilor au plesnit sub bocancii văcsuiți ai unui soldat răsărit lîngă mine de nu știu unde. M-a invitat în cimp. Era o vreme mohorită, numai bună pentru măritat fete bătrîne. Bocancii lui sunau pe asfalt. Avea ochi blînzi ca o primejdie pe care n-o poți ghici mai din vreme ca s-o poți evita.

Cînd m-am întors acasă părul meu buclat rămăsese o pădure de sălcii pletoase prin care trece vîntul ca un gînd de căprioară din poiană-n poiană. N-am vorbit cu nimeni deși nu-mi puteam deloc stăpini gîndurile, le scăpam pe toate, alergam în cimp, se otrăveau și se întorceau înapoi tot așa de repede, ca să le gust. Chipul soldatului era un ciine. Nu l-am mai văzut niciodată. Amiaza aceea cu pofte de soldat am așezat-o în oglinda pe care-o păstrez de la mama, oglinda pe care-o acoper în fiecare an la ziua mea de naștere cu batista în care plîng cînd mă gîndesc la ea.

Intram în curte. Privirea lui Tavi era o lumină deasă și mă durea. „Eu sînt nenorocul lui de care nu mai poate scăpa nicăieri și asta pentru că îi e teamă de mine, n-are curaj să mă părăsească.

Prostul, odată mi-a spus că stă lîngă mine cu plăcerea cu care vreo cîteva domnișoare cochete de pension, rugate de pedagoga lor, scot dintr-o ripă un cal mort cu ajutorul unei funii mirosind a baltă neatinsă de pletele lunii. Știam că fără mine nu poate face nimic pe lumea asta. Nici măcar nu știe să mintă".

Seara mă simțeam obosită, aveam trupul ca o stepă sălbatică cutreierată de sute de herghelii într-o alergare nebunească. Mă întindeam sfîrșită pe pat, gîndindu-mă la Nicoleta, la Avocatul ei care spunea că oamenii se deosebesc între ei după noroc. Dar nu mă puteam gîndi prea mult. Tavi începea să citească cu glas tare o poezie. În deosebi, pe la mijlocul poeziei, erau cîteva versuri pe care le citea mai pronunțat și de două ori, ca să le știu pe dinafară :

„Bigotă-ai fost și fățarnică rău !
Ca-n fața bordelului un felinar
umflat e
și roșu-ochiul tău".

Îl așteptăm să termine ca să mă pot gîndi la mine. Mi se părea că apa visului meu este colorată într-un albastru fermecător de nemilos și mă credeam o pasăre care se învață să cînte într-o livadă înflorită.

Asta pînă în dimineața cînd nu mi-a mai răspuns de nicăieri, mă părăsise.

MIHAI CONSTANT DIACONESCU

Jertfa

O, nemiscat și pur contemplu
în perla visului ascuns
cum scoica cerului mă-mbracă
frumos în haine de apus.

mai cresc în trup treptele nopții
ca spinul pentru despărțire
forma și geamăna sa umbră
se pling de-o nouă părăsire.

iar geografii cerești așteaptă
a fi descoperite iară
de jertfa ochiului din frunte
arzînd în candela solară.

De te-aș atinge...

Roagă-te îngere, te roagă
migratiilor eterne în apus
o, chiar tăcerea dacă, ar înflori pe buze
un cer de gură sigur ar străluci mai sus.

ori poate straiul nu mi-l crezi
petala zborului hrănită cu lumina
din penele-ți ce-mbracă far-să vezi
și alte aripi negăsind odihna !

mai cercetezi ce gol flămînd
n-ar înălța fără durere ;
de te-aș atinge aș fi curînd
iar printre roți subpămintene.

MIRCEA IOAN CASIMCEA

la poalele lumii

Asadar am ajuns să-mi sărbătoresc ziua de naștere... Trebuia să mă nasc cînd simțea noaptea simptomele dimineții. Pînă la urmă babele două s-au ingrijorat, iar tata dădea semne de neliniște. Gravă situația devenise, desigur, și ziua departe se vedea, se zărea. Eu ca un catîr mă încăpățînasem și în sufletul celor din jur frică multă băgam.

— Nu vrea, spuse baba mare și de două ori repetă : Nu vrea ? Nu vrea ! Baba mare și baba mică iute un lighean cu apă ridică, ochii mamei plini de lacrimi erau. buzele în dinți și le strîngea, dar nu țipa, dar nu striga ci, uneori, pe sub lacrimi zîmbea cu ochii.

— Să-l apucăm de cap, să-l descîntăm, să-l chemăm, zise baba mică privind-o atentă pe cealaltă, și cu vorbe frumoase mă momeau, își țuguiau buzele ca printre ele cu nemiluita promisiuni să iasă. Dincolo tata se plimba de la un perete la celălalt, strivea sub papuci boabele de liniște și fuma și țuică bea, scrîșnea din dinți, în orice caz alerga prin camera cealaltă traversînd-o de-a lungul și de-a latul. Din cînd în cînd bătea cu pumnii în ușă, zgîlțiia clanța și striga :

— Afară ! Dați-l afară pe catîr !

— E greu ! striga baba mare ștergîndu-și transpirația de pe frunte.

— Indisciplinatul indisciplinaților! striga tata. Terminați odată, hai, le îndeamnă apoi cu voce mai blîndă. Atunci strigăt scurt de babă mică se auzi :

— Păi ți-a spus asta că nu-i ușor ! Taci! Dincolo tata iar s-a apucat să bea tutun și țuică... La a mea aniversare paharul cu țuică l-am ridicat, prietenii, și ei, paharele pline le-au luat, între ele le-am ciocnit și țuica pe gîtlej om alungat-o. Trebuia să ne-nsurăm, iar de neveste teamă multă purtam, așa că la aniversarea mea ne făceam curaj și dădeam cu banul cine anume gheața s-a spargă. Banul în sus zbura și oare pe cine soarta o să-l aleagă ?... Baba mică colț în colț dădea, însă baba mare e a mai tare.

— Curaj, adună-ți curajul, babă mică, baba mare pe baba mică o îndemna, aproape o obliga. Acuș, acuș, mai spuse dîndu-i speranțe, adică repede cică vor sfîrși.

— Acuș, acuș, repetă mica babă scuipînd în sîn frica să-și alunge, curajului loc să-i facă. Mama tot nu plîngea, numai ochii de fericire erau plini și babele o priveau, din cap dădeau, la dreapta și la stînga mișcîndu-l. Cu clanța ușii tata zgomot puternic făcea, cu virful papucului bătea în ușă, striga și cerea voie înăuntru, toate îl dureau, de aceea se văita și țipa. Babele înnebuneau, baba mică ușor-usor a dispărut și a zorilor lumină lăptoasă se prelingea pe ferestre. Se zbătea noaptea de necaz și țipa de durere, sfîșiată de coltii zilei, iar singele nopții spre orizont se scurgea și numai baba mare răschitoare, cu coasa în spinare, a rămas cu banul în mînă. Din mîna ei moneda a zburat în sus, însă cine să-mi spună cum moneda pe covor se va opri.

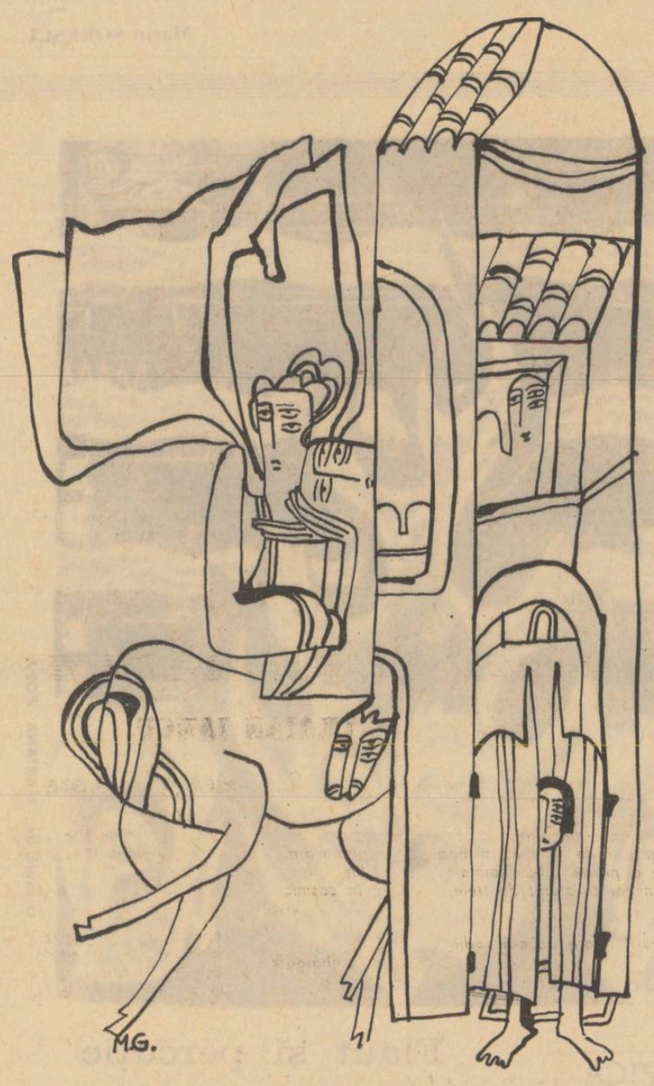

Ilustrație de MIHAI GHEORGHE

MIRCEA MICU

A fi acolo

A fi acolo chiar acum, întîmplător, pe-o frunză verde,
legat la ochi cu-n brîu de iederi ca de un șarpe uleios
acum cînd scade stema lunii și mînzul cîmpurilor pierde
aroma laptelui de iapă din rădăcini de ceară scos.

A fi pe-o cumpănă străveche pe care fluturi dormitează
s-ascult cum sună prin trifoaie solzii șopîrlelor cuminți,
atît cît trupul nu mă minte și ochii mei rememorează
icoanele de lemn spălate cu lacrimi pure de părinți.

A fi acolo între pietre de riu albind nepăsătoare
purificat și cu urechea atentă numai la eter,
acum cînd fecundează cîmpul și umblă-n fiecare floare
cu unduiri de tot duioase mîini fine de bijutier,

Să stau zidit pînă la umăr într-un ocean de puritate
să-nvăț porunci de mult uitate să-nvăț a nu mai ști să mor,
la ceasul inserării calme cînd cineva în ceruri bate
și soarele e ca o pîine zvîrlită proaspăt din cuptor.

A fi acolo unde carnea se-ntoarce-n trunchiurile sfinte,
acolo unde într-o noapte am plîns cu fruntea pe o stea,
la rădăcina zilei mele ce numele nu mi-l desminte
acum, cînd speriat de vîrste, încărunțesc de moartea mea.

Înlăcrămată

Pe noi, cei risipiți, doar moartea ne adună...
De-un timp mă duc acasă numai înlăcrămat.
N-am mai văzut grădina încărunțind sub lună,
în recile trifoaie pe burtă n-am mai stat.

Acum e ceasul zero și e pustiu în lume,
durerea se topește și se prelinge-n zori.
Azi, vom uita un frate, azi vom uita un nume
ca pe-o batistă albă lăsată printre flori.

Miroase lin a ceară și-a busuioc de moarte.
Cel care zace singur suride înghețat.
Ce taină fără margini deodată ne desparte
sporindu-ne-ndoiala ce azi ne-a încercat.

Stăm depărtați și singuri ca pomii în livadă
curînd va crește ziua și ne vom bucura...
Cine-i străina-n negru care-a venit să-l vadă
pe cel cuprins în scînduri, -nainte de-a pleca ?

Pe noi, cei risipiți, doar moartea ne adună,
Aud cum bate toaca pustiului prin sat.
Azi a căzut din cuiul vieții o cunună...
De-un timp, mă-ntorc acasă numai înlăcrămat.

Fantezie despre destin

Acum cînd nu ne mai rămîne decît mîndria că am fost
vom tresări bolnavi la ceasul fîntînilor ce ne-nconjoară,
noi care am iubit lumina și pururi însetați am fost
și am purtat cravate fine la fotograf întîia oară.

Acum cînd nu ne mai rămîne decît tristețea de-a mai fi
atîta de puțin în moara iluziilor fără nume,
sîntem atenți cum crește ziua din începutul altei zi
și ne visăm cu-ngîndurare călătorind tîrziu prin lume.

Din cioturi vii ni se relevă trecute răni cicatrizate
pe unde noi, odinioară, purtam un fruct, purtam o floare.
Simțim călduri nebănuite, un puls al sîngelui ce bate
sub o membrană ce-și refuză îndepărtata ei splendoare.

Acum întîia dată, marea, descrie pentru noi volute
acum, pentru întîia dată, iarba surîde pentru noi.
Mai e puțin și ne vom duce aliniați și pe tăcute
către un țărm de unde nimeni nu ne va-ntoarce înapoi.

Dar pîn-atunci, pînă la clipa dezagregării celulare,
ne curățim grădina frunții, ne-ndeminatici și stîoși.
E ceasul regăsirii noastre ce cu lumini crepusculare
trezește-n brazi fantoma albă a-nsinguraților cocoși.

VALERIU PANTAZI

Muncile

Bărbatul puse genunchiul în scorbura lumii
cu întinderea de el măsurată
îi cade o coastă pe care o soarbe tîntina de soare
și fu mai ușor de eternitate.

Prietenoase pămînturi de viață
zămisli supunîndu-se lui
și-o tăcere lasă pentru cuget
și-un cuvînt liniștit căpătîi.

O vorbă uriașă

Iată iubito, florile sărută vîntul
și iarba năpădește coamele de cai,
florile sunt păsări și noi suntem păsări.

Peste noapte-n somn caii albi nechează
stelele coboară mai aproape,
plesnește sămînța și babul visează.

Apoi ies părinții în cîmpia sfîntă
leagă zdravăn grîul de cămașă :
sunt tăcuți o vreme, apoi spun o vorbă
uriașă.

Vară

În cîmpuri se coace hameiul
nou să scuture-n zbor
vîntul în miezul seminței

O, ce curată lumină descui ;
umbre fantastice lasă
pensule mari și gălbui
dansează.

Și carnea ta rușinată
aprinde încet brunul arinzii
ca o iarbă curată
în fața oglinzii.

Vitoriei Lipan

zeci și șaptea călătorie spre luncile lumii din vale. Să fi avut atunci vreo optzeci și doi de ani. Dar n-a murit nici el de moarte curată. L-au sfîșiat lupii, în iarna lui 1932, care nu a fost deosebit de blîndă pe aceste meleaguri. Întocmai ca din Lipan, au găsit și din el numai oasele, cușma, cojocelul în clini, chimirul, tașca din piele și, în plus, răbojul din anul acela al stînii. Avea și dînsul teasta spartă de baltag, dintr-o încăierare din tinerețe, cînd nu se întîmplase să moară, pentru că avea capul tare, mult mai tare decît al lui Nechifor, un cap în care rănile se vindecau mocnit.

VI

„De ce fac ei ceea ce ar fi trebuit să facă alții, judecătorii si poliția ?"

MIHAIL SADOVEANU

De-acum reîntraseră pe fostele moșii ale prințului Sturdza, cel ce murise înecat în Bistrița ce-i străbătea domeniile. Vitoria, poate, vag să fi auzit că o parte din această moșie mare cît o țară — de la Buhalnița pînă la Borca — fusese dăruită cîndva călugărilor de la mănăstirea Neamțul. Dar nu prea avea timp pentru astfel de gînduri ; în Dorna întîlnise cuvinte și cunoscute și necunoscute : contract, chitanță, arvună, aldămaș. În chioșcurile de lîngă izvoare, se cîntau valțuri nemțești, în timp ce ea nu auzise decît cîntarea din solz a lui Nechifor, sau cîntecele de chef din ceteră ale cobzarului Lazăr, ce venea de pe Tarcău în sus. Pe terasele berăriilor, domnii din tîrguri cu nume ciudate, din care primea și Lipan cereri de brînză, beau bere din căni de porțelan, numite *crighele*, cu apărători pentru mustăți, aduse tocmai de la Viena. Dar mai mult decît toate, în timp ce mînca într-un birt mai de margine, îi atrăsese luarea aminte Vitoriei o întîmplare anume, care iute o făcuse să urce în șa : doi negustori fuseseră prădați, în urmă cu cîteva zile, pe șoseaua Broșteni — Dîrmoxa, adică pe drumul de întoarcere din Vatra a lui Nechifor, drum pe care vîntul bate mereu dinspre miazănoapte, aproape mînindu-te din spate, sub fuga de nouri subțiri.

Un alt călător susținea, într-o declarație semnată, că mai jos de brînzăria domeniilor Coroanei, cam pe la Lunca Ciorecani, fusese văzut un militar cu mantilă galbenă, din cauciuc și, pînă una alta, participau la un fel de cercetări preliminare Neculai Forăscu, subcomisar la poliția din Fălticeni, Gheorghe Berza, șeful postului de jandarmi Crucea, plutonierul major Ion Nică, șeful secției Broșteni și sergentul Nicolae Gheorghe Popa din postul Broșteni. Dar speranțele Vitoriei de a-i găsi pe făptași — nu mai avea nici o îndoială că Nechifor e mort — se spulberă repede. Sergentul instructor Vasile Urșanu, șeful postului Dorna și girantul postului Șarul Dornei, avînd ca martori pe Vasile Buliga și pe Spiridon Scumpu, îl interogheză pe Cocean. Acesta refuză orice recunoaștere a faptelor ce i se impută. *„Poate că evreii mințeau"* — își spune Vitoria la intrarea în ultima Dornă — fetele de acolo se măritau în fundul Șarului —, în pragul hanului în care servea o femeie. Și trece prin sat pînă spre crișma dinspre ieșire, unde Lipan, adăstînd, își hrănise și ciinele și-l cinstise și pe preotul satului, pe nume Vasile, ce-i făcuse cetanie și-i stropise oile cu aghiazmă. Totul se întîmplase în urmă cu patrusprezece săptămîni și lucrurile s-ar fi putut petrece astfel cu adevărat, pentru că a existat acolo un han, locurile de popas bătătorite se văd și astăzi, dar nimeni nu-și mai amintește să fi ținut acel han un anume Dumitru Macovei.

Apoi, Păltiniș și Dîrmoxa, și vorbele vii de la hanul cel mare de la Broșteni, unde Vitoria putea foarte bine să fie ajunsă din urmă de către o frumoasă doamnă din Cîmpulung, căreia ziarul *„Lumea"*, cotidian independent de politică socială, se sfia cu ostentație să-i dezvăluie numele. Aceasta călătorea spre Tîrgu-Neamț însoțită de un comandant de jandarmi din urbea de baștină. Pentru că în lumea din vale din nou se întîmplase o dandana, la vestea căreia Vitoria s-ar fi simțit datoare să ciulească urechile. Fusese prinsă de curînd banda temută a lui Simion Niculiță, împotriva căreia emisese mandat de arestare însuși comisarul regal, bandă din care mai făcea parte și fratele acestuia, Haralambie, ca și frații Vasile și Neculai Chirilescu. Haralambie și Neculai muriseră de gît cu caporalii jandarmi Constantin Negară și Crețu Polief, după care, la ordinul prefectului Chirculescu, capul primului fusese tăiat, injectat cu formalină și trimis la București într-o cutie nichelată. Această bandă atacase în urmă cu mai multe luni diligența poștală Pașcani — Tîrgu-Neamț, acolo unde drumul trece prin pădurea Moțca, ușurînd-o de o jumătate de milion de lei(în diligență se afla și avocatul Wilke din Iași, căruia Simion Niculiță preferase să nu-i facă nimic, și nu gîndise prost, pentru că acesta se grăbise să-l viziteze în închisoare, se oferise chiar să-i acorde asistență juridică ; cu mult înainte de a ajunge acolo și frumoasa doamnă din Cîmpulung, cu lacrimi în ochi, ca semn că Simion Niculiță nu numai că o jefuise, ci îi făcuse și o altfel de faptă, cu mult mai plăcută). Dar faptele, în lumea din vale, se petreceau cu mult mai repede decît ar fi putut călări Vitoria și Gheorghiță spre ele. În timpul transferului din Tîrg către Piatra, Simion Niculiță și Vasile Chirilescu sînt împușcați fără milă de plutonierii Borș și Dochiței. Numai în Simion, la autopsie, au fost găsite 28 de gloanțe de carabină militară, calibrul 7,65, țîșnite dintr-o armă Manlicher, cu ghinturile pe invers.

Nimicuri. Toate erau nimicuri. Oile treceră prin Gura Negrei spre Bistrița : la hanul din Broșteni Nechifor Lipan și ceilalți băuseră cîte o ulcică de vin, fără să descalece ; apoi călcaseră Borca și, de aici, cu turmele, o luaseră spre stînga, părăsind valea Bistriței. În Sabasa alte urme. Dincolo de Sabasa trebuia căutat Lipan.

„Înspre soarele acela, care luceste pe apa Moldovei, s-a dus Nechifor" — cugeta Vitoria, ajunsă la Crucea Talienilor — dincolo de care trecuseră numai doi : Calistrat Bogza și cu Ilie Cuțui, fără bărbatul muntencii. Crima era de-acum în spatele Vitoriei și a sosit timpul să spunem că Mioriței — balada nefiind *„instrucțiunea literară a unui omor"* — *Baltagul* nu-i datorează nimic, tocmai pentru că Baltagul *este* instrucțiunea literară a unui omor. Această carte este exemplul clasic al unui raționament prin recurență și într-o astfel de întreprindere, deși mă simt obligat să anulez pretextul acestui plictisitor reportaj, nu fondul contează, ci certitudinea datelor care fac posibilă recurența ca atare. Și aceste date sînt următoarele : la Sabasa fuseseră trei ; peste muntele Stînișoara, la Suha, Nechifor nu mai era ; între Sabasa și Suha era cheia adevărului ; Bogza spune că a negutat oile cu Lipan la Crucea Talienilor, or acesta nu e un loc la care să negutezi oi, în primul rînd pentru că nu ai loc să rupi dintr-o turmă de trei sute o sută (numai cine n-a văzut turme de oi nu știe că acestea se despart doar în spații largi, în care animalele, compactate de cîini, se desfășoară asemeni unui evantai). Iar pentru a ajunge la această înțelegere, Vitoria pornise de foarte departe, din urmă, de la omul viu, pentru a ajunge la moartea accidentală a omului, cu credința că existența e un întreg, al cărei fiecare segment se explică prin toate celelalte. (Baltagul, printre altele, este una dintre aceste cărți rare în care nu depistăm nici plusuri nici minusuri — alura spirituală a cărții fiind una dintre acelea care *„stau"* bine romanului polițist, iar forma ca atare fiind derutantă, oarecum păsunistă, adică impusă de spiritul unui popor eminamente agricol atunci, și nicidecum eminamente polițist). Apoi, aici a reapărut cîinele ojerului mort. În Sabasa toți cîinii latră spre locurile înalte, unde se zămislesc vînturile care mătură valea largă a riului, de la Crucea Talienilor în jos, pînă la vărsarea în Bistrița : singurul loc din zonă în care se adună, în bancuri bezmetice, un pește ciudat, scobarul, la timpul depunerii icrelor. De aici, de la gura Sabasei în sus, satul în care va fi îngropat Nechifor se ține 13 kilometri de o parte și de alta a drumului, pînă la cătunul Pîriul Ungurului. Dincolo de Crucea Talienilor, peste muntele Stînișoara. Suha se întinde de-a lungul aceluiași drum pe încă 20 de kilometri. Drum pe care călărești îngîndurat, printre casele albe, și îți rememorezi nu neapărat ceremonialul înmormîntării, ci, acel mai tîrziu, al amintirii acestui ceremonial.

(Continuare în pag. 7)

PETRE DAN LAZĂR

Totem

Atît de crud supusă la carîmb
Trecute vorbe aspre ne despart,
Precum mesteacănul totem e strîmb
Și între gemeni paște un ecart.

Ridică-te cu fumul plîns din trudă,
Iubirea stă sub semnul unui drog...
Te ocrotesc în propria-mi feudă
Să-mi țesălezi mort calul inorog.

Sărută-mi trupul văduvit de vlagă,
Iar dacă barba mea o să te-nțepe,
Sînt trandafir sălbatec în viroagă
Și armăsar tocmit la două iepe.

EMIL SUCIU

Logodnă

Cîte nopți vor trece nenuntite
Pînă cînd inimile vor dănțui
În pocaluri frînte sub lună
Smulgînd atîtea măști de ceară

Gingiile calului alb singerează
De asprimea călciiului lui Achile
Cînd ruga mea fierbinte
Picură în păsări

Drumul acesta pornește din părinții
Îngropați sub rădăcinile mărului sacru.
În seva căruia se scurge spre noi
Visul primar al nunților nocturne

TEATRU

Fecioara urmărită de tăun

Ce tip de frumusețe era Antigona ? Femeile din tragediile lui Sofocle nu o frumusețe morală mortală. Clitemnestra e numai foc, sublimă totuși în păcatul ei ; Electra se dăruia iubirii de tată, cu un sentiment de sinucigașă ; Antigona își risipește viața în mina de pământ pe care o aruncă pe trupul fratelui ei, spre a nu rămîne pîngărit. Toate sînt demonice, dacă demonismul ar însemna doar o singură trăsătură de caracter, mistuitoare.

Meșterii sculptori introduc de obicei în statuile turnate, cîte o vergea de fier, spre a le susține. Aceste eroine sînt țepene și statuare sufletește. Dar cum arătau ele pe dinafară, de ochii lumii ?

E știut că pe scenă rolurile feminine erau interpretate de bărbați și chiar Eschil a intruchipat, într-o piesă a sa, o prea gingașă Nausicaa, în conturni și cu talia foarte înaltă. Însă un ideal de frumusețe plutea în aer și grecoaicele eroine, dincolo de tragedie, trebuie să fi fost de o mare noblețe trupească.

Venus din Milo e o femeie cam la 32 de ani, împlinită, coaptă, melancolică și împăcată. Se ține încă destul de bine în marmură și degajă un sentiment de echilibru al formelor. O fală a sinilor, meniți să alăpteze milenii de frumusețe.

În versurile lui Sofocle găsim unele aluzii, destul de transparente în legătură cu înfățișarea doamnelor sale. Acestea sînt „flîce de viță aleasă".

Abundente sînt însă notațiile menite să zugrăvească mișcarea sufletească.

Clitemnestra
De ce să-mi pese mie-acum de ea ? De ea,
Ce-asupra maică-si azvîrle cu ocări
Si-i doar destul de virstnică. Ea n-ar roși -
Nu crezi ? — de-ar face toate fărdelegile.

Electra
Nu-ți va veni să crezi, dar eu roșesc, să știi,
De tot ce fac. Purtarea-mi potrivită nu-i.
O știu, cu virsta mea, nici cu obîrșia-mi.
Dar ce să fac ? Atîta ură-mi porți și-asa-mi
Vorbești că mă silești să fiu cum sînt, măcar
Că nu-mi stă-n fire... Pilda-ți rea m-a molipsit !

Clitemnestra
Ah, ticăloaso ! cum ? Ori vorba mea și eu
Și fapta mea te fac ca să-mi vorbești așa ?

Electra
O, da ! Prin gura-mi, tu și fapta ta vorbesc,
Nu eu ! Căci faptele-s al vorbelor izvor.

Clitemnestra
Pe Artemis ți-o jur, obrăznicia-ți scump
O vei plăti, cînd se va fi întors Egist !

Electra
Hei, vezi ? Tu m-ai lăsat în voie să-ți vorbesc,
Dar cum vorbii, te-ai și-nciudat și nici n-asculți.

Clitemnestra
Ori nu mă lași s-aduc în tihnă prinosiri ?
Nu taci ? De ce ? Că ți-am dat voie să vorbești ?

Electra
Ba adu cîte vrei ! Eu chiar te-ndemn. Ce tot
Spui tu că vorba-mi e de vină ?... Uite tac,

(Clitemnestra, urcîndu-se pe treptele altarului lui Apolo, vorbește unei femei care o întovărășește).

Clitemnestra
Femeie-ntinde-mi coșul plin cu poame fel
Și chip — prinoase-s pentru zei — pe cînd eu rugi
Înalț puternicului zeu să-mi spulbere
El spaima mea..." (Traducere : George Fotino)

Pentru Electra, Ismena, Antigona trebuie să avem în minte imaginea „fetitei" de pe cana de vin a meșterului din Cleofon, păstrată la München, în colecția de antichități. „Fetița" are vreo 20 de ani, e înaltă, robustă, are un profil de o rară distincție din care nu lipsește, bineînțeles, frumosul nas grecesc. Însă prin zbuciumul vieții lor, ele depășesc naivitatea ușor superficială a acestei tinere fete, ies vijelioase de pe smaltul amforei și se alătură cariatidelor.

Fidias, așezîndu-le sub fronton la Acropole, învinge tragedia.

Convorbirile noastre cu cei vechi se aseamănă întrucîtva unei discuții telefonice cu străinătatea cînd, de emoție, nu reușim să comunicăm decît sumare date referitoare la vreme. Să ne închipuim o familie întreagă, copii, mamă, bunică, și toți dînd să vorbească pe rînd, repetă din ce în ce mai bîlbîit, faptul de a fi plouat în sfîrșit sau de a nu fi plouat încă. Din păcate, realitatea antică este cu mult mai bogată, însă noi ne-am mulțumit și cu știrea cît de cît fantastică, în legătură cu norul în care s-au învăluit fecioarele „de aleasă viță" din tragedie. Norul pe care am încercat acum să-l contemplăm, frecîndu-ne la ochi, ca într-un vis.

Marin SORESCU

ARTE

Ovidiu Maitec

Sculptor de ținută și talie internațională, nu numai prin participarea la viața expozițiilor de peste granițe, ea însăși însemnînd selecție riguroasă, dar mai ales prin frumusețe stilistică și detașare netă, fermă de media valorică, Ovidiu Maitec organizează un univers propriu dintre cele mai interesante în mișcarea plastică. Evoluția lui surprinde prin tenacitate, aplicație fără ocolișuri la teme fundamentale. Gravitatea cu care se recunoaște și se implică în arta sa, filtrată la tensiuni obsesive, constante, tonică în esență, prin supunerea materiei fără greș, prin gura de strunită, niciodată insolentă, spiritualitatea, bucură sufletul dornic de așezare, de stabilitate fecundă.

Rari sînt sculptorii cu o mai temeinică acuratețe lucrativă. Nu mă refer, cum se face îndeobște, numai la cantitate și calitate. Am în vedere fiece amănunt component al unei lucrări. Pentru fiecare din el, se cheltuiește, în aceeași măsură, o cantitate egală și mereu proaspătă de meșteșug, de talent, de invenție. Dragostea mîinii pentru forma bine definită, scoasă din anonimat, instalată în ordinea necesar înaltă și grăitoare, nu obosește, nu pregetă să se depășească mereu pe sine. În afara multelor probleme, de relief și adîncime pe care sculptorul le oferă cu generozitate și în perimetrul cărora, în acest articol și în cel din numărul viitor voi hazarda cuvîntul, esențială îmi apare de la început inspirata știință a legării lemnului de lemn, puterea avansării în dulcea lui carne repede și fără mișcări de prisos. În treacăt fie spus, nucul, despre care am mai vorbit, în virful dăltii lui Maitec este cînd cearâ moale, cînd cremene, amîndouă supuse cu aceeași îndărătnicie a lipsei de bruscare. Pactul dintre creator și materie, fără de renunțări nici din partea unuia, nici din partea celeilalte, încununâ reculegeri în fața cărora timpul se îndeasă ascuțindu-ne privirea.

Motivul central de la care pleacă Maitec este arborele și metamorfozările lui sînt de-a dreptul uluitoare. Arbore puternic, implîntat în începuturi și la care ne reîntoarcem vesnic, poate mai bogați, poate mai multștiutori, în fond cu aceeași inocență și umilință. Este arborele păduratic, straniu mîntuit în apa tare a miresmelor și-a înălțimilor, însemnat seara și doborît în zori cu aceeași secure, sub arcul descris de steaua oierilor. Din el se durează orice coloană, orice sprijin, verticalitatea rămîne, secată și rece, chiar pînă la simplul adevăr al noțiunii de dreaptă în sus, perforările, găurile alveolare sînt bulbucile de apă sorbite din toate cumpenele posibile, proliferarea lor indicînd o ametitoare și niciodată satisfăcută, de ajuns cucerită dorință a absolutului liniar. Din același trunchi simbolic, înflorit cu două brațe, ia naștere gardul, poarta și încheietorile porții, ferestrele și casa cu pereți uniplani. Vedem toate acestea, pînă la îmbinarea triadei de prezența umană, pînă la mîntuirea secretă în cuplu.

Trecerea de la unul la multiplu, avatar stenic și mereu solidar cu sinele nedesmințit, ambiguitatea misterioasă de la schemă și pînă la organicitatea vie, transmutația de umbră abia vizibilă, desenînd asemănări între staticul primordial gravid de somnolență vegetală și iluminarea acidă, modelatoare a gîndului, între umanul reflectat de propriile lui auxilii inanimate și ideea cu aripi zburînd în ceața mult mai largă și intensă și mai iute plutitoare de abise a lumerei, dau măsura unei arte într-adevăr structural asumate. Ceea ce se detașează de acum încolo, ceea ce Ovidiu Maitec sugerează, dintr-un fel de rafinament al intuiției, în opera sa, este în același timp, răsfrîngerea acestei împliniri de rară și apăsată coerență interioară.

Grigore HAGIU

ARTE

Gravura de MARIANA POPA

FILM

Inseriabilii

Plăcut e simbătă seara, cînd îi e omului lumea mai dragă, să te biciuie printre șprițurile de familie vocea extrem de ingrijorată a speackerului din **Incoruptibilii. Era** ea agreabilă și aureola de pumni a Sfîntului, ne incintau și surîsurile inteligente ale „Răzbunătorilor", dar **Incoruptibilii** — lasă că ei fiind pe masă au un avans hotăritor, vorba, dacă ni se îngăduie, lui Eminescu: „mai bun decît orice vin **băut** este vinul pe care-l **bei**" — Incoruptibilii sînt strașnici.

Într-un fel, această producție Desilu (să pronunțăm corect !) e un rămășag cîștigat. În celelalte seriale întîlnеam eroi din prezent care luptau cu bandiți și organizații criminale din actualitate (cu toții atentînd, de obicei, la viitorul umanității, bestiile !); **Incoruptibilii,** aici e lovitura, distrug gangsteri de acum patruzeci de ani iar noi urmărim defunctele lor eroisme ca și cum s-ar petrece în zilele noastre. „Gangsterii stăpîneau orașul Chicago...", ne anunță aproape strigînd crainicul de aur al serialului și noi, care știm că treburile s-au rezolvat de mult, că Al. Capone a fost justițiat etc., căscăm totuși gura la venerabilul Ness în acțiune.

Robert Stack în rolul Incoruptibilului-șef, Michael Georgiade în Rico (omul ăsta filează de mai mare dragul), celelalte staruri sînt, să nu ezităm în fața vorbei, la înălțime. Sfîntul mai zîmbea, mai cocheta cu bandita, și, al naibii !, mai seducea, dar Stack este efectiv un Robespierre al prohibiției. Fața lui permanent gravă, preocupată, faimoasa înclinare laterală a capului, replicile scoase parcă din Codul penal federal — acestea să fie atuurile, lui Ness ? El pare a fi trăit serii întregi de dezamăgiri în relațiile cu clienții, privirea lui serioasă le declară din capul locului: „Vă cunosc eu ... O s-avem discuții". Și adeseori ne-a trecut prin minte — Dumnezeu e gentil și ne iartă pentru asta — că Ness, în faimoasele sale dueluri de pistol cu gangsterii (prin magazii, pe scări, în plină stradă) nu-și mai pierdea vremea să-i someze, ci trăgea din toată inima drept în ei, nimerindu-i sistematic.

...Ce i-o fi venit așa-zisului **(so-called)** cronicar de film luceferist să scrie despre **Inseriabilii,** se vor întreba poate, cadrele cu funcții de răspundere de la Direcția Difuzării Filmelor ? Ca și cum i-am auzi, le răspundem: PENURIA, tovarăși ! Penuria, se-nțelege, de filme pe rețea. În fiecare lună dimineața ne uităm cu sete în programele din presă, doar-doar vom găsi pelicule noi, despre care să spunem vorbe. Or, practic, din multele cinematografe bucureștene, nu ai ce alege. Șase ecrane sînt blocate de **100 de dolari pentru șerif,** alte patru de **O floare și doi grădinari** (o producție atît de neroadă încît nici s-o ironizezi nu se cuvine), **Dă-i înainte cowboy** reține și el patru ecrane, despre **Hello, Dolly. În arșița nopții. Si caii se împușcă, nu-i așa. Butch Cassidy și Sundance Kid. Sunetul muzicii, Mihai Viteazul** am scris... Efectiv nu ai de ales, oricît de puțin ne preocupă să fim „la zi". Ne-am duce la „Cinemateca", unde mai prinzi cîte un film vechi dar bun. Pas de te înțelege cu afurisitul de responsabil, care se uită la legitimația noastră cinstită (plătită, de altfel, cu bani frumoși!) cu ură! Nu aude nimeni cum îl pirim aici ? Și, în plan mai general, vom fi tratați în continuare — pînă cînd ? — cu sărăcia asta de filme noi ? Ai crede că se produc, în ultimul timp, mai puține filme pe mapapond. Nu e adevărat. Zeci de cinematografii fac tot felul de pelicule, cu nemiluita, iar noi stoarcem cîte-un celuloid nefericit pînă iese și untul din el.

E timpul să se caute soluții (inclusiv financiare) pentru ca spectatorul român de filme să fie la curent cu succesele cinematografului actual, să-și arunce privirea pe ecranele lumii, sincronic! N-o fi ușor, probabil, dar merită. Merită!

Ilie CONSTANTIN

MUZICA

Flaut și percuție la conservator

Știind orice calcul al probabilităților (pe lîngă numărul infim de manifestări cu un program cît de cît atractiv), i-a fost dat tocmai sălii Conservatorului să adăpostească unul dintre cele mai ingenioase și mai realizate concerte ale stagiunii camerale acum pe sfîrșite (stagiune în care am fost văduviți de prezența bucureșteană a formației „Musica nova" nu din vina componenților). Făuritorii concertului de flaut și percuție, frații Voicu și Sorin Vasinca, au răspuns unor solicitări multiple prezentînd un astfel de program, depășindu-și cu ușurință și siguranță a eficacității condiția de interpreți. Pentru că, în întreaga primă parte alcătuită din lucrări preclasice, ei au trebuit să-și adapteze partiturile, să facă transcripții pe care nu orice instrumentist le poate face, uneori, după cum vom vedea, ele apropiindu-se mai degrabă de munca componistică decît de sfera indeobște la îndemîna unui executant.

Am apreciat, în prima jumătate a serii, modul în care interpreții s-au adaptat stilistic, cum, cu un gust desăvîrșit, au știut în transcripțiile făcute să păstreze atmosfera vechilor lucrări. S-ar fi putut ca, prin contrastul dintre lumea cvasimuzeală a compozițiilor și sonoritatea instrumentelor de percutie ce ne-am obișnuit a le auzi în cu totul alt context, produsul să pară parodistic. Și nu este de loc ușor să eviți sentimentul inadecvării cînd cînți o suită pentru violoncel de Bach la marimbafon. Totuși, gustul și ingeniozitatea și-au spus cuvîntul și lucrările ne-au părut cum nu se poate mai bine recondiționate. Dintre ele s-a impus mai sus citata suită de Bach care a solicitat cel mai mult inventivitatea autorului transcripției și tehnica instrumentistului reunite amîndouă în persoana lui Sorin Vasinca. Am mai receptionat o tabulatură anonimă din secolul al XV-lea și lucrări datorate lui Machaut, Nikolaus Apel și Orlando Lassus cu lumea lor melopeic modală, cu acea poezie specifică evului mediu muzical, redate cu aleasă muzicalitate la flaut și vibrafon.

În cea de a doua parte, consacrată muzicii românești, interpreții au făcut față unor altfel de solicitări, de asemenea depășind condiția obișnuită a instrumentistului. Partiturile, în majoritate aleatorice, au chemat spiritul improvizatoric al soliștilor să contribuie, alături de compozitor, la realizarea sonoră.

Dacă nu am fi aflat din program (bună ideea de a lăsa pe însuși compozitorul să-și prezinte lucrarea) că este vorba de o glumă, credem că piesa „Bamba !" a lui Liviu Dandara ne-ar fi plăcut mai mult. Pentru că transcrierea muzicală a primelor cuvinte improvizate de fiica compozitorului, aflată într-o etapă premergătoare limbajului articulat, tocmai glumeață nu era. Înglobarea sonoră era într-atît de completă încît sursa anecdotică nu se mai vedea iar rezultatul avea valoare în sine dar nu se sesizau originile. „Melopeea" lui Liviu Glodeanu, care i-a urmat, a fost un exemplu de economie de mijloace, cu eficacitate componistică deosebită, un splendid dialog între flautul solo și sine însuși, amplificat stereofonic pe bandă. Curba lucrării era pe cît de gradată pe atît de emoționantă, lumea sonoră fermecătoare și poezia interpretării (Voicu Vasinca) plină de noblețe.

Din păcate, nerăbdarea cu care am așteptat piesa „Echo" de Iancu Dumitrescu ne-a fost contrazisă de o lucrare în care prezența volitivă a compozitorului se făcea prea puțin simțită. O muzică trebuie să dovedească ori voința de a parcurge un anumit drum ori voința de a rămîne pe loc. Dar, aici, în afară de o cromatica ingenioasă, tocmai această ambiție de structurare a materialului nu se lăsa descifrată. În schimb încheierea programului cu piesa „Cadenza III" de Mihai Moldovan (a șaptea primă audiție a compozitorului în actuala stagiune) ne-a prilejuit bucuria unei muzici de cea mai aleasă calitate, pe cît de perfect zidită pe atît de colorată și expresivă.

Costin CAZABAN

TELEVIZIUNE

Ancheta (II)

Cade ușor în descriptivism, ca literatura, dacă cine vorbește spune orice. Cine vorbește să spună ce vrea reporterul. Asta era bîtul lung. Anchetele izbutite, cu cît par mai lejere cu atît au regim mai sever. Sigur, se creează impresia că libertatea de exprimare le aparține subiecților. Le și aparține. Doar atît, că cercul l-a desenat înainte reporterul și nu iese nimeni din cerc. Cheia succesului depinde pînă la urmă de cît de bine știe-un reporter ce vrea. Și la începutul și la finalul anchetei. O anchetă să fie o formă fixă : să nu fie dusă cu vorba, cu vorbele.

Cred că prim-planurile realizate de Carmen Dumitrescu sunt un model. Ce obține ea într-un interviu este ce obtin alții într-o anchetă. Logica pe care o folosește este continuă, fețele ei sunt mai multe decît bine și rău. Asta irită publicul uneori, dar irită și interlocutorul. Un „nu" după „da" merge, dar nuanțe de „nu" ? Ce se obține însă cu inteligență și franc nu se obține cu duhul blîndeții. Carmen Dumitrescu nu e obraznică, e numai hotărîtă să lupte. Și eu cred că un interviu este o mergere la atac. Și mai cred că necesită un reporter fără complexe. Carmen Dumitrescu așa este : se comportă normal cu subiecții de vază și stă cu fața spre aparat. Sigur, în cele mai multe din cazuri partenerii sînt și ei puternici, cad de acord. Un dialog cu reguli de luptă armată cere inteligență, îndrăzneală și tact. În orice caz nu e șușă. Nici conversație de caffé-concert. E vorbire cu rost. Ce distanță față de interviurile cu reporterii inecați de respect. Surclasarea subiectului creează o distanță și-o plecăciune atît de servilă, că reporterul dispare cu totul, nu doar din cadru ci și din interviu. Fiindcă interviul nu poate dezvolta toate fețele unei personalități. Monografia n-o să-și afle niciodată corespondent în televiziune. Televiziunea comunică strîns, în sinteze, alert. Întrebările prea diferite normalizează, diluează, banalizează un caz considerat „special". Și prim-planurile sunt „cazuri". În orice caz „personalități". Ori în loc să întărim prin întrebări specialul, îl anulăm. Mult mai interesante mi se par sintezele. Și mult mai grele, evident. Nu variație de teme ci variația unei singure teme pe bază de întrebări. Întrebări din toate direcțiile, în toate formele dar cu sensul comun. Un punct de vedere reprezentativ al reporterului în legătură cu personalitatea interlocutorului și punctul acesta de vedere servit. Dacă e vorba de matematică atunci matematica să ne intereseze, nu dacă tov. profesor univ. cultivă flori. Fiindcă cîte actrițe preferă clătite în București am aflat. Și cîte preferă cîinii de rasă. Ci numai cum se ajunge savant muncind o viață pe brînci e o întrebare mai rară. Pentru publicul larg personalitățile sunt presupuse. Ele trebuie provocate pentru a deveni și reale. Un interviu trebuie să transforme un nume într-un om. Necunoscutul de pe micul ecran să devină o cunoștință. Să-l umanizeze reporterul pentru noi. Adrian Păunescu a izbutit performanța aceasta în interviuri. Carmen Dumitrescu o reeditează pe alt gen. Dar tot așa : nu descriere de persoană ci recrearea persoanei : în final, artă pură și simplă-conținut, caprindere, miez.

Sânziana POP

SPORT

Două feluri de cotonoagă

Avînd în vedere forma reală de astăzi a echipei Dinamo, eu consider calificarea campioanei în finala Cupei drept o mare surpriză. Victoria dinamoviștilor asupra necunoscutei echipe Metalul mi se pare o mare bombă. Dacă acest aer paradoxal care ne însoțește va mai dura, nu e exclus ca foarte răzgîiații noștri campioni să realizeze în viitor și alte surprize.

Tam-nisam, într-o după-amiază vom auzi că — vai Doamne ! — Dinamo a surclasat cu 2—1 pe Avîntul Giurgița, și unde ? Pe stadionul Dinamo. Ce să-i faci, viața e plină de nepreväzut.

★

Direcția Teatrelor și Spectacolelor Bine Regizate anunță concurs pentru **„trombonist, categoria II", „joc aranjat, în repriza II", „na un punct și taci din gură, vericule".** Nu pot participa la concurs decît echipele : **„U" Craiova și Progresul,** precum și **„U" Cluj și Dinamo București.** Surse, de obicei bine informate, sugerează posibilitatea ca portarul Negru și fundașul Deleanu să fie chemați să dea spectacolul **„lovitura peste zid : stai așa nu te mișca, însă chiar în colțul celălalt"** și la Teatrul de Operetă.

Numai biata echipă Rapid rămîne pe afară și în această privință.

Singura consolare a boxerilor noștri, furați atît de ordinar de diversele mafii ale boxului internațional, este ca — exceptînd puține ocazii — ei i-au îmbrăcat în pumni pe adversarii lor ; că au fost adică învingătorii adevărați.

Consider, de aceea, prezența noastră la Madrid mai fructuoasă decît cea de la europenele de la București. Mi se par cam ridicole pretențiile unora și grija altora ca lumea să nu fie prea entuziasmată de meciurile pumnagiilor noștri.

Felicitări unsprezecelui nostru (de boxeri, evident) și antrenorilor români, care dacă n-au pile în culise, au marele merit de a fi lansat în ring o echipă viguroasă și demnă.

★

Procesul de sfărîmare a picioarelor lui Iordănescu continuă. Se semnalează contribuția importantă a jucătorilor de la **„U" Cluj** la această nobilă cauză. Rușine !

★

Propun ca numărul echipelor care vor retrograda din categoria A și, evident numărul echipelor care vor promova din B să fie ridicat la 6 (șase). Astfel se poate asigura un campionat tensionat, în care fiecare echipă să aibă interesul de a cîștiga (nu de a pierde) fiecare punct, în fiecare meci.

Motivul pentru care în acest campionat, destule echipe au cedat puncte, este considerat de unii comentatori **mila omenească.** Ar fi bine să fie numai atît. Să nu fie cumva grija omenească pentru golirea buzunarelor celuilalt.

★

Ce-ați zice dacă în primul meci desfășurat la București, în campionatul viitor, între **Dinamo** și **„U" Cluj** rezultatul ar fi un meci nul ?

★

F.C. Sedentarii continuă să se antreneze pe Stadionul Tineretului. Rîndurile noastre se îngroașă. Așteptăm astăzi la orele 16 prezența pentru prima oară în mijlocul nostru a unui reprezentant al Federației de fotbal. Poate rezolvăm cu cotonoaga propriu-zisă ce n-am putut rezolva cu cotonoaga condeiului.

★

Mîine, gata. Campionatul se sfîrșește. Foarte interesant articolul despre fotbal al lui Romulus Balaban din **Tribuna** din 23 iunie a.c. Este, de fapt, un **dialog** cu președintele Federației, Mircea Angelescu. Așteptăm continuarea din numărul viitor.

Adrian PĂUNESCU

revista străină

• PARIS MATCH (19 iun. a.c.). La 8 iunie a murit la Milano unul din cei mai mari editori ai Italiei — Arnoldo Mondadori. La început, băiat de curse și tipograf într-o imprimerie din Ostiglia, Mondadori reușește să se impună de timpuriu în activitatea editorială internațională, punînd bazele uneia din cele mai perfecționate edituri din Europa. Prieten cu Pirandello și Ungaretti, Mondadori descoperă importanța unor autori ca Joyce, Sartre, Bernanos și publică în plină perioadă fascistă pe Thomas Mann și pe Hemingway. Se spune despre el că se mîndrea cu un singur lucru : acela de a avea titlul de doctor „honoris causa" al Universității din Pavia.

• L'EXPRESS (14—20 iun. a.c.). Anunțată cu litere mari de mai toate publicațiile, criza prin care trece „L'Express" nu a luat încă sfîrșit. În numărul de față Françoise Giroud, directoarea hebdomadarului, își asigură cititorii că în numărul viitor vor primi explicațiile necesare privind „natura acestei crize", precum și soluțiile ce se impun. După cum relatează cotidianul **Le Monde**, criza nu pare a fi doar de natură administrativă, cum s-a presupus inițial, cînd și-au dat demisia Chevrillon, Barret și Priouret.

• Protagoniștii principali ai primului film turnat de Jacques Brel vor fi... Jacques Brel și Barbara — două vedete despre care se spune că preferă să divorțeze de public decît să-l înșele. Și, într-adevăr, Brel n-a mai urcat pe scenă de patru ani iar Barbara refuză toate ofertele pariziene, neacceptînd să cînte decît acolo unde nu e cunoscută. Filmul pe care îl pregătește acum (și al cărui titlu nu l-a hotărît încă) este așteptat cu mult interes și, ca întotdeauna cînd e vorba de Brel, cu încredere.

• Pentru a șasea oară de la deschiderea sa, galeria Berggruen consacră o expoziție lui Paul Klee. Lucrările expuse recent sînt de format mic și evocă în principal atmosfera anilor '20, cînd Klee era profesor la Bauhaus în Weimar.

• LE MONDE (15 iun. a.c.). Societatea americană C.B.S. (Columbia Records) și constructorul japonez Sonny au anunțat punerea în vînzare a unui nou model de disc — discul cuadrafonic. Spre deosebire de cel stereofonic obișnuit, discul cuadrafonic poate executa două mișcări în plus : una în sensul acelor ceasornicului, cealaltă în sens invers. Nu se știe încă exact ce gen de muzică va profita cel mai mult de pe urma acestei invenții, dar se presupune că principalii beneficiari ar fi muzica „pop" și muzica contemporană.

• (16 iun. a.c.). Aflat la a 8-a sa ediție, Festivalul filmului de animație de la Annecy și-a desemnat laureații. Ei sînt : Robert Mitchell și Dale Case (S.U.A.), autorii filmului satiric **Noile aventuri ale unchiului Sam ;** Riszard Czekalo (Polonia) pentru filmul **Appel** și Boris Satjinac (Jugoslavia), pentru filmul **La Nevesta,** al cărui „umor macabru" a sedus juriul. Premii speciale au obținut Vaclav Bedrich (Cehoslovacia). Gerald Pottertori și Mike Mills (Canada).

• (17 iun. a.c.). A luat sfîrșit una din cele mai mari bătălii pentru putere din lumea cinematografului occidental — așa-numita „bătălie de la Wilmington", declanșată în urmă cu un an în sînul companiei americane Twentieth Century Fox. La baza acestui conflict stă dificila situație financiară din ultimii ani (36,8 milioane dolari deficit în 1969 ; 77,3 milioane dolari în 1970).

„Western-ul à la Fox", cum îl numește Nicole Zand în comentariul său, s-a încheiat însă cu un mare sacrificat — Darryl Zannuk. Figură aproape intrată în legendă, Zannuk a fost întemeietorul societății Fox (1935) și tot el a fost acela care a salvat-o în timpul crizei din 1962. După patul Marlynei Monroe și după ursul lui Shirley Temple, Zannuk este ultimul „accesoriu" al epocii de aur, de care se dispensează Twentieth Century Fox.

• (19 iun. a.c.). Au fost decernate Marile premii ale Academiei franceze. Laureații : Georges Emmanuel Clancier (Marele premiu al literaturii) pentru ansamblul operei sale și Louis Brauquier (Marele premiu al poeziei). Au mai fost premiați : Jean Claude Renard (Premiul Pierre-de-Regnier), scriitorii belgieni Frantz Hallens și Marcel Thiry (Le Prix du Rayonnement français), Kléber-Haedens (Premiul criticii), Roger Judrin (Premiul pentru eseu), Daniel Boulanger (Premiul pentru nuvelă), Jean-Pierre Richard (Premiul Henri-Mondor) alpinistul Roger Frison-Roche (Premiul Jean-Walter) pentru romanele **Premier de cordée** și **La Grande Crevasse,** Jacques Vier (Premiul Dupon) pentru o **Istorie a literaturii franceze.**

u. v. z.

PRETEXTE

Cel mai pur sunet din Europa

Punînd o ipoteză perfect îndreptățită de istorie (timeo danaos... etc.) la un moment dat, drept să spunem, ne cam temusem că vasul acela grecesc din Pireu pe care toată lumea l-a văzut în prim plan, ancorat la cheiul Dunării, la doi pași de scena marelui spectacol de divertisment T. V. de la Galați de duminica trecută — anume se furișase acolo spre a-l răpi pe strănepotul lui Pan, pe Gheorghe Zamfir al nostru, cîntărețul din nai. Dan Spătaru, care a încheiat programul, putea să stea liniștit : grecii știu ce să aleagă, grecii știu ce să ducă la ei în Itaca pe corăbiile lor vagabonde. Numai publicul gălățean și-a rupt mîinile aplaudîndu-l pe interpretul — „sînt cel mai minunat băiat..."

Aceasta este. Niciodată nu știm ce-i mai bun, mai autentic și mai nobil în noi, oricită educație estetică ni s-ar face. La o ureche ne vorbește un inger, la cealaltă o maimuță, care, mai aproape de mizeria umană, convinge. Oricum am avut mare noroc. Altfel, Tracia, unde Pan a învățat prima dată să cînte retezînd o trestie de baltă și ducînd-o la buzele lui de țap, ar fi trebuit să trimită o expediție de pedeapsă, iar chestiunea cu „Războiul", — ca cel troian — dacă a avut sau nu loc, s-ar fi pus din nou pentru generațiile viitoare.

Un critic muzical notoriu din apus a mărturisit nu de mult că naiul lui Gheorghe Zamfir scoate cel mai pur sunet din Europa. Fraza aceasta sinceră ne înfioară și ne pune pe gînduri.

Probabil că e nevoie de o anumită distanță — distanță estetică — pentru a descoperi ce este mai pur în noi înșine, chiar dacă acest lucru îl constată un om străin de artă și de simțirea noastră.

Gheorghe Zamfir e un faun care a dormit vreo două mii și ceva de ani la soare în Cîmpia Dunării și care azi, în zilele noastre, s-a hotărît să se trezească. De ce s-a trezit el tocmai azi, nu știm. Ce se știe precis și ce poate să vadă toată lumea e că el și-a păstrat, dormind, urechile lui atente de faun, privirea doar devenindu-i atît de blînd de inteligentă și de profund umană.

Se zice că Zamfir, avînd mai multe de spus decît s-a spus vreodată la nai, cu buze subțiri ori mai groase, și-ar fi revizuit instrumentul său milenar, adăugîndu-i noi glasuri. E un simbol...

Avem înaintea noastră un geniu. Să-i mai dăm din cînd în cînd peste gură maimuței gălăgioase, și să ascultăm ce spune la cealaltă ureche, îngerul

AMFION

jurnalul unui martor ocular

Despre gelozie

Un celebru actor mărturisea că celebra lui soție ajunsese să-i reproșeze lipsa scenelor de gelozie. Gelozia era considerată ca o dovadă, gălăgioasă, obositoare, dar fermă, a iubirii... Unde nu e gelozie, nu e nici iubire. Sigur, scenele de gelozie sînt deplasate, se mai înjură, se mai sparge vesela, dar sînt o dovadă, fie ea oricît penibilă, că cei doi se iubesc. E ușor să ai încredere în femeia pe care n-o iubești. Alții susțin că gelozia e incompatibilă cu iubirea, că e doar o banală dramă a instinctului de proprietate.

Cînd există puncte de vedere opuse, se spune că „adevărul se află pe undeva pe la mijloc". Nu cred că adevărul se naște din concesiile reciproce pe care și le fac punctele de vedere; mai las eu, mai lași tu... Noi nu vom porni la cercetarea acestei probleme înarmați cu puncte de vedere și nici nu credem că adevărul e aprioric stabilit. Știm că mintea e vicleană, ea ne poate înfățișa un adevăr deja stabilit, drept un adevăr spontan descoperit. De multe ori aceste descoperiri spontane zac de multă vreme în adîncurile noastre.

Noi nu vom cerceta tratate de psihologie, nici romane celebre, nici măcar experiență, căci orice experiență este deformată, ci vom cerceta conștiința noastră în prezent, în clipa în care scriem aceste rînduri. Experiența este deformată fiindcă noi nu înregistrăm o realitate direct, spontan, ci prin prisma experienței anterioare.

Viața psihică se naște din frică. Avem mereu senzația că am putea pierde într-o singură clipă sănătatea noastră, femeia noastră, gloria noastră — tot ce-am adunat într-un fel sau altul se poate duce de ripă. Această nesiguranță naște instinctul de proprietate, de aceea noi vrem să avem „femeia noastră", „averea noastră" etc.

Lumea tentațiilor este o lume oarbă și a crede că poți fi stăpînul acestei lumi e nebunie curată; gelosul e un om lipsit de simțul realității. Epiderma nu poate fi o garanție a fidelității. Dar tocmai pe pămîntul înșelător al senzațiilor oamenii vor certitudini; în asta stă ridicolul geloziei. Iubirea nu înseamnă o ignorare a senzațiilor, ci înțelegerea lor, de aceea iubirea e liberă de gelozie. Dacă nu socotești femeia iubită ca ceva care-ți aparține, nu trăiești nici dramele geloziei. Nu trebuie confundată înțelegerea cu indiferența. Sînt mulți oameni care nu cunosc gelozia fiindcă sînt profund indiferenți și ei transformă această indiferență în tărie de caracter sau detașare filozofică. Cel puțin gelozia e o dovadă de interes senzorial și e preferabilă indiferenței reci și „filozofice".

Dar a admite gelozia numai ca o dramă a instinctului de proprietate ar fi dovada de insuficiență, ar însemna să subordonăm o realitate complexă unei idei aprioric acceptată. Pasiunea se naște din vid. Cu cît vidul interior e mai mare cu atît pasiunea e mai puternică. Individul speră că sexualitatea va reface într-un fel acest echilibru zdruncinat. Orice relație umană ne angajează total, cu inteligența noastră, cu orgoliul nostru, cu complexele noastre de inferioritate sau de superioritate; de aceea gelosul are impresia că este deposedat nu numai de femeia adorată ci și de întreaga lui viață psihică. De aceea mulți oameni se simt secătuiți după ce o asemenea relație s-a sfîrșit, au impresia că au dat totul... Dar senzația de secătuire nu se naște dintr-o risipă de generozitate, ci dintr-un calcul care n-a reușit pînă la capăt. Dacă dăruiești fără obsesia schimbului, nu mai ai senzația de secătuire. Cei care iubesc n-au asemenea senzații, iubirea este inepuizabilă.

Natura este oarbă. Se pot face copii frumoși cu femei pe care le iubești și cu femei pe care le disprețuiești. Dar gelosul se încăpățînează să impună naturii o morală dintre cele mai severe... Ar fi poate bine ca natura să fie morală ca o călugăriță, dar trebuie să admitem realitatea așa cum e, nu cum ne-ar conveni nouă. De aceea cel mai ridicol în relațiile dintre bărbat și femeie sînt scenele de explicații, reproșurile. După părerea mea, nimeni n-are nimic de explicat și nici un reproș nu este justificat. Orice reproș reprezintă un gest de violență, un atac la libertatea individului. Asta nu înseamnă că eu n-am pe conștiință îngrozitoare, lungi, penibile, încărcate de ură scene de gelozie. Dar mi-am dat seama mai întotdeauna de tristețea și nesfîrșita lor inutilitate. Instinctul de proprietate poate lua forme nebunești. Noi nu vrem să fim numai stăpînii unui trup, ci și stăpînii tuturor gîndurilor, senzațiilor, neliniștilor. I-am reproșat unei femei că s-a bucurat de un apus de soare și mi-a ascuns multă vreme acest lucru, nebunie curată.

Gelozia se naște și din frica de viață, și din frica de necunoscut. Îmi amintesc că odată, foarte demult, o femeie dragă pe care am rugat-o să-mi cumpere un pachet de țigări, s-a întors după cinci ani. E drept că s-a întors cu țigările preferate, dar după cinci ani. În timp ce traversa Bulevardul Magheru, s-a îndrăgostit de un pieton tras ca prin inel... și dusă a fost. Eram foarte tînăr pe vremea aceea și întîmplarea m-a zguduit, necunoscutul a început să mă înfricoșeze. Vedeam numai amenințări la tot pasul. Un cîntec pueril spune că „iubirea trebuie păzită". Gelosul crede și el că iubirea trebuie păzită, că trebuie să fie mereu cu ochii în patru, să stea la pîndă. Nu, iubirea nu trebuie păzită. O iubire pe care trebuie s-o păzești nu merită atenția noastră.

Dar gelozia se naște uneori și din motive aparent îndreptățite. Oamenii nu se cunosc pe sine și, de multe ori, ei înșeală nu din motive adînci, ci din plictiseală, din inerție, sau cine știe ce stupidă demonstrație. Se trădează în primul rînd pe ei înșiși. Asta chiar că poate să te scoată din sărite. Nu-și iau nici măcar răspunderea propriilor senzații, îți cer ție să duci și această povară care nu-ți aparține. Asta nu e frumos.

Sigur, am fost și eu ros de gelozie și poate am să mai fiu dar știu, simt că gelozia nu face parte din lumea iubirii. Că o iubire care trebuie păzită, supravegheată, alimentată, admonestată nu este iubire.

Teodor MAZILU

Gravură de MARIANA POPA

Aventura dadaistă

(Urmare din pag. 3)

este o parodie a creației. Reprezintă o voință anti-artistică, o deliberată (deci inteligentă și voită) încercare de deturnare a artei de la intențiile ei originare. În cele din urmă demonstrarea vanității actului poetic tradițional se întoarce împotriva autorului însuși. Cum arăta G. Călinescu : „A tăia cuvinte din jurnal și a le pune în pălărie e un fel de a spune că orice cuvînt poate sluji operei de creațiune și că nu există cuvinte predestinate, artistice". Mai mult decît atît : improvizația dadaistă, atunci cînd e autentică, se revelează a nu fi cîtuși de puțin neantizare a artei. În absența voită a sensului se revelează de obicei sensuri neprevăzute, barocе de un umor ori de un patetism bizar. O faună nouă a imaginilor apare în incoerența verbală metodică.

„Lămpile hipnotizate ale carierei de sare
fac să pălească scuipatul în gura vigilentă

vagoanele încremenite în zodiac
un monstru își arată creierul de sticlă calcinată.

Iată adevărul care scapă salutului cordial și seamănă cu turtureaua..."

Chiar dacă un critic al timpului (Georges Charensol) putea spune despre Tzara : „e un adevărat Dada ; convins, iluminat, absurd și inconștient, își face o plăcere vizibilă din reunirea cuvintelor care acuplate, își pierd sensul", — cuvintele poetului scrise pentru a încheia domnia Cuvîntului sînt asimilate artei, înghițite de acel univers pe care voiau să-l neantizeze. Dar voința primordială a dadaismului este una anti-artistică.

Absurdul dadaist este — în intenția dadaiștilor, cel puțin — un puternic coroziv, ori chiar un explozibil, o mașină infernală destinată aruncării în aer a Literaturii, Artelor, Culturii, a Spiritului cu majusculă. Față de acele manifestări mai vechi ale avangardei — ca **Roi Bombome** sau **Ubu-Roi** — în care anumite forme ale artei erau parodiate, acțiunile Dada au drept obiectiv abolirea literelor și artelor. Un obiectiv care se aboleşte neîncetat pe sine. Dada se voia pe sine înainte de toate, **negator,** ostil oricăror tentative de artă clasică sau modernă.

La început, în 1919, grupul tinerilor de la **Littérature** — dadaiști peste cîteva luni — Breton, Aragon, Eluard, manifestă tendințe eclectice. Se face apel la nume consacrate în lumea literelor și artelor, printre care un Gide, un Valéry. Ceva mai tîrziu, rememorîndu-și acei ani, Ribemont-Dessaignes se va întreba : „Poate că pur și simplu, ne căutam calea ? Dar apăruse deja gustul acela pentru asociațiile secrete și acțiunile lor, care a fost apanajul grupului **Littérature,** gust ce își afla satisfacția în promovarea unor personalități incontestabile ale literaturii pentru ca apoi acestea să fie precipitate în trapa lui père Ubu". Trapa în care Jarry îi azvîrlise pe toți oamenii „serioși", urma să înghită — în intenția dadaiștilor — somitățile vieții literare și artistice : Arta modernă nu e cruțată. Manifestul **Dada soulève tout** (12 ian. 1921), e o declarație de un radical **antimodernism.** Sînt condamnate toate școlile, curentele literare sau artistice „moderne" : Cubism, Expresionism, Simultanism, Futurism, Unanimism, Neoclasicism, Paroxism, Ultraism, Creationism, Ostracism, Imagism și Taotilism. Toate aceste formule (mai mult ori mai puțin efemere) au căutat să reformeze, să revoluționeze formele artei. Dada singur se declară împotriva **oricărei** forme artistice, împotriva **artei, a literaturii ca atare.** Nihilismul dadaist este atît de radical încît nu cruță (în declarații, firește) nici Dadaismul însuși. **„Dada n-are niciodată dreptate** — se afirmă în manifestul **Dada soulève tout** — cetățeni, camarazi, doamnelor, domnilor, **feriți-vă** de imitații ! — Imitatorii lui **Dada** vor să vă prezinte pe **Dada** sub o formă **artistică** pe care n-a avut-o niciodată — **Cetățeni,** vi se prezintă azi sub o formă pornografică un spirit vulgar și baroc care nu e **idiotia pură** reclamată de **Dada..."** Artisticul este, pentru dadaiști, absurd **în sine.**

Unul din cele mai importante obiective urmărite de Dada este desacralizarea artei. Prin ironie, grotesc, batjocura de toate categoriile și, mai ales prin parodie, se urmărește denigrarea capodoperelor. Francis Picabia, îndeosebi, era maestru al tuturor genurilor de batjocorire a artisticului. Este cunoscută acea maimuță împăiată căreia el i-a pus eticheta **Portretul lui Cezanne.** Tipicul **Tablou Dada** — intitulat chiar astfel — este cecul fals executat cu măiestrie de Marcel Duchamp pentru a-și achita datoria față de un oarecare Dr. Tzanck (răscumpărată e drept, mai tîrziu, cu suprapreț).

Absurditate a artisticului. Revolta împotriva Artei plutea, în preajma izbucnirii primului război mondial, în aer. Ea n-a fost o inițiativă a dadaiștilor de la Zürich. Dada va adopta Absurdul **pentru că** arta i se pare absurdă. Și nu numai arta. Dar, înaintea lui Tristan Tzara, Blaise Cendrars exclamase : „Nu l-am iubit niciînd pe Mascagni
nici Arta nici Artiștii".

Paradoxal, poetul repudia Arta într-o poezie. Dadaiștii vor fi — uneori cel puțin — mai consecvenți. Ca și ei, dar fără să aibă un contact oarecare cu **Cabaretul Voltaire,** Jacques Vaché, legendara figură mitizată de André Breton, care va face dintr-însul un geniu tutelar al dadaismului, respinge orice tentație a Artei : „Nu iubim nici Arta nici Artiștii (jos Apollinaire)..." Mai presus de orice, acești tineri poeți (dintre care unii vor deveni mari voci ale liricii franceze din acest secol) vor încerca, în anii dadaismului, să constituie o antipoetică.

Anti-poetica Dada se întemeiază pe refuzul artei, nicidecum pe o angajare. Însăși vocația artistică îi pare unui dadaist absurdă. André Breton mărturisește într-o **Confesiune dispreţuitoare** (publicată în **Les Pas Perdus)** că dacă nu l-ar fi întîlnit pe Jacques Vaché, personaj bizar care a avut asupra lui o deosebită influență, ar fi devenit „probabil" un poet. Dar, „...el a dejucat în mine acest complot al forțelor obscure care te face să crezi într-un lucru atît de absurd ca o vocație."

Anti-poetica Dada preconizează eliberarea cuvîntului de sub controlul rațiunii. Soupault vorbind despre experiențele lui Breton și ale sale, din perioada alcătuirii celebrei țesături poetice **Les Champs magnétiques,** arată cum „aceste experiențe i-a făcut să considere poezia, nu ca un sistem în maniera lui Mallarmé, ci ca o eliberare, ca o posibilitate de a acorda spiritului o libertate pe care, după părerea lor, acesta n-a mai avut-o pe care o dobîndea acum, o eliberare, de sub tirania aparatului logic." Dar acest aparat e legat de structurile „limbajului. O agresiune împotriva logicii trebuia să afecteze ordinea Cuvîntului.

Dacă pentru Kafka omul e o ființă problematică, dacă făpturile lui Kafka sînt ființe-în-criză, această criză nu afectează decît cu totul tangențial limbajul lor. În nici un domeniu deosebirea dintre Kafka și avangarda dadaistă, ori suprarealistă de mai tîrziu, nu este mai evidentă decît în acela al limbajului. În atitudinea sa față de cuvînt (și în subsidiar, față de cuvîntul artistic) Kafka era mai aproape de Goethe decît de contemporanii săi dadaiști. Acestia din urmă, mult mai puțin profunzi în intuițiile lor, incomparabil mai superficiali în vederile lor privind condiția umană, au precipitat însă ceea ce se cheamă **criza modernă a limbajului.** „Vom umili cuvîntul..." declară Paul Eluard într-o scrisoare inedită către Tristan Tzara. În **Proverbe,** revista dadaistă pe care Eluard o conduce, în 1920, urmează — după intenția sa — să se demonstreze că „limba franceză (și, firește, limba ca expresie a gîndirii în genere) nu mai e un instrument literar." E prea facilă remarca, pe care mulți au făcut-o tuturor contemptorilor limbajului, că în fond ei înșiși folosesc, în critica lor, cuvîntul. Subminarea limbajului va constitui una din obsesiile capitale dar și din întreprinderile cele mai importante ale literaților de mai tîrziu ai absurdului. Aventura Dada premerge temerităților de mai tîrziu.

În căutarea Vitoriei Lipan

(Urmare din pag. 5)

VII

„Munteanul a fost totdeauna nu numai atemporal, ci chiar internațional"

GEORGE CĂLINESCU

De ce ar fi fost construit acest drum, peste muntele Stînișoara, dacă nu pentru a lega satele de pe Valea Bistriței de reședința județului lor ? L-au tăiat în stîncă italienii — între 1900 și 1910, spun unii ; pe la 1902, precizează alții — și unul dintre ei, Carol Zane a așezat mai tîrziu și piatra de temelie a teatrului din Piatra Neamț, cam prin 1932. Construcțiile au, totuși, un destin ciudat : pietre mari de cel puțin o tonă fiecare, provenind din podurile de altădată ale drumului de peste muntele Stînișoara, sînt utilizate ca trepte pentru intrarea în cimitirul vechi din Sabasa și, privindu-le, mi-am amintit că o parte a caselor orașului Tîrgu Neamț sînt clădite din piatră scoasă din Cetatea Neamțului (neamțul — al doilea din neamurile pe care le amintea Lipan). Oricum, pe drumul acesta se vînturau oierii spre bălțile de pe Jijia și Prut, jandarmii, diligențele și berea aceluiași Arnold Wechsler, care, de-acum, pe lîngă depozitul de vinuri din Iași, înființase și un depozit de bere *en-gros,* de la renumita fabrică *Cișmeaua Popăuți, „neîntrecută în calitate și care învinge ori ce concurență".* De-a curmezișul drumului, și acum, ca și atunci, se aruncă dintr-o margine în alta pîșii (șoareci de pădure), prin copacii de pe alături sticlesc ochi de buhă, mai mari decît ai bufnițelor și mult mai mari decît ai cucuvelelor. Sîntem la ceasul în care părul de iarnă al mistreților, lung și întunecat, se preschimbă în păr de vară, scurt și fumuriu. În văzduh se perindă căldărușii cu pieptul roșu și gaițe. Dar în vîrful muntelui Stînișoara, după serpentine amețitoare, acolo de unde, prin binoclu, întrezăresc Fălticenii și valea largă a Moldovei, Crucea Talienilor nu mai există. În timpul războiului, în retragere, nemții au dinamitat podurile cele mai importante ale șoselei și, mai tîrziu, fără nici un rost, după retragerea nemților, a fost aruncată în aer și crucea amintită mai sus. Suha nu se vede prin binoclu, e ascunsă în văi, și nu mai am de gînd să cobor spre casele ei, la Doi Meri, pentru că, prin convenție, ar trebui să cobor în Suha de atunci, care a zămislit criminali.

Revin în Sabasa, în cimitirul în care s-ar fi cuvenit să-și înmormînteze Vitoria bărbatul, dar numele acestuia nu se citește pe cruci. Ar fi putut fi Nechifor, eventual, Vasile Arvinte, Sava Constantin Bostan, sau oricare altul dintre morții care zac sub lespezile scoase din pîrîul din apropiere ? Tot ce se poate. În schimb, el nu poate fi în nici un caz sub crucea lui Gheorghe Baltă, haiduc, înmormîntat tot acolo. El nu poate fi sub nici o cruce, pentru că o cruce, fiind o ficțiune, nu poate marca prin convenție o altă ficțiune. *„Ce să caute Nechifor aici ?* — îmi spune călăuza, Emanoil Manoliu. *Poate că după ce l-au găsit l-au dus pe Tarcău, în satul lui* (cumplită e credința unuia sau altuia din oamenii pe care îi întîlnesc în existența indubitabilă a munteanului ucis pe muntele Stînișoara). *Măcar că ar fi avut loc. Dacă s-ar scula toți morții din cimitirul acesta, n-ar mai avea loc în Sabasa".* Și-mi răsucesc privirile dincolo, spre digurile rupte de inundațiile din anul trecut, spre biserica nouă (purtînd hramul Duminicii Orbului, un hram ciudat și rar întîlnit), spre casele prin care de atunci și pînă astăzi s-a înmulțit cu nădejde un neam descinzînd din Sebastiano Pisamosca, unul dintre italienii care au lucrat la șosea. Unde vor fi stat cîntărețiii din buciumele din lemn de cireș, care cel mai bine se întocmesc din lemn de brad trăsnit, pentru că sună mai bine ?

Asta atunci, cînd s-ar declanșa ritualul unei înmormîntări care astăzi ar decurge după identice rînduieli. Pentru că și acum Toma ar urca cu un car cu boi pînă sub Crucea Talienilor, car în care s-ar afla un sicriu gol, trei preoți și patru femei bocitoare, două din Borca și două din Sabasa. Sub prapuri și cruce, Vitoria ar așeza osemintele jilave în raclă, le-ar stropi cu vin și, deasupra sicriului, ar așeza — și acum se obișnuiește așa — un lăicer vrîstat negru și roș, sugerînd neființa care decurge din sînge. Cîntări și rugăciuni la popasuri, ca și acum, cînd încă nu s-a pierdut datina trecerii mortului peste poduri de pînză, desfășurate de babe în calea convoiului funebru, ca să-i fie mai ușor răposatului la trecerile de pe ceea lume. Și dialogul, parcă fără sfîrșit, cu mortul, a cărui desfășurare o declanșează, scurt, bocitoarele : *„Roagă-te la sfîntul soare / Și la sfintele icoane / Să ție ziua mai mare : / Azi e zi de despărțire / De la casa dumitale". „Astă noapte ai mai mas / Cu glotuța-ntr-un săraș ? / La noapte unde-i mînea ? / Sub o coaje de pămînt, / Unde-i negru și urît / Și mi te-a mînca pămîntul, / Iar pe glotuța uritul"* — ar fi răspuns Vitoria. Pentru că, după cum se știe încă de la facerea lumii, *„Nu te duci ca să-nfloreşti, / Te duci ca să putrezeşti, / Nici n-ai uşe de ieşit, / Nici fereastră de privit, / Numai boare de pămînt".* Altfel, supuși sîntem încă, cu toată ființa, unei tulburi speranțe : *„Să știm că te-ai întuma / Drumul ți l-am mătura / Și cu lin și cu pelin, / Ca să ne mai întîlnim".* Și, mai departe : *„De-ai porni cu străinii / Pîn' la marginea lumii, / Te-aș aștepta și-ai veni, / Dar te duci pe-aceea lume, / De-acolo nu vine nime / Să spuie cit e de bine. / Cîn' se duce-n ceea lume / Nici nu scrie nici nu spune, / Nici nu mîngîie pe nime".* Oricum, invocînd o ancestrală credință : *„Cînd te duci în ceea lume / Să iei seama tare bine / Că sînt patru cărărui : / Pe una e busuioc, / Pe alta e pară de foc, / Pe una sînt numai spini, / Bîntuită-i de străini, / Iar pe una-s floricele. / Ai să dai de nemurele, / De minută te-or lua / Și de-aici te-or întreba : / Nu m-ai văzut undeva ?"* Apoi, în final : *„Mai vină cînd a ploua / Ca să-ți găsesc urmuța / Să beau apă dintr-însa. / Mai vină noaptea prin vis, / Să ne mai treacă de plîns, / Mai vină noaptea prin somn, / Să ne mai treacă de dor".* Dincolo de care izbucnește, telluric, strigătul din urmă al Vitoriei : *„Gheorghiță ! De ce m-ai lăsat ?!"*, cînd capacul sicriului se coase în cuie și văduva aruncă pe racla coborîtă în groapă un pumn de țărînă. (Printre altele, la înmormîntări, se mai menține încă obiceiul ca văduva să dăruiască groparului, peste mormîntul proaspăt, o găină neagră : la învierea de apoi, se spune, nimeni nu va putea scurma mai bine ca găina, ca să readucă la un loc toate oasele rătăcite în pămînt ale răposatului). Apoi, Vitoria ar fi datoare să-l ierte pe ucigașul pe al cărui baltag e scris sînge. Dar prea tîrziu, după ce Gheorghiță ar fi dat drumul ciinelui din lanț, să-l jugulească pe Bogza. După aceea Vitoria s-ar odihni timp de trei zile, pentru a fi în putere la parastasul dintîi. Cu caii țesălați după moda cea nouă, cu cărare pe mijlocul coamelor, va pleca spre apa Prutului, la Ștefănești, ca să cunoască turma de la Rarău. Aceea, ultima, pentru care fusese Nechifor ucis. Apoi se vor întoarce la parastasul de nouă zile. În sfîrșit, la 40 de zile, din nou, un al parastas. Ceea ce înseamnă că moartea, consumîndu-se, ne poartă încă multă vreme în trena ei tenebroasă.

punct și virgulă

O sugestie

Stau în fața unui volum care a figurat în Expoziția cărții pentru copii și tineret, **organizată mai de mult de** Biblioteca franceză **din București : se numește** Premier livre de poésie **și a apărut în editura Gauthier-Languereau, la Paris, în 1970. Nu-mi este tocmai clar decе această antologie — căci de o antologie e vorba — se intitulează** Întîia carte de poezie. **Dar, neîndoielnic, sînt în prezența unui op care se adresează celor foarte tineri, școlarilor din primele clase de gimnaziu. Există la început și un cuvînt al editorului, din care desprind :**

„Răsfoiți această carte spre a vedea lumea cu ochii poeților, spre a visa împreună cu ei, și priviți operele cîtorva mari pictori care retrăiesc în aceste pagini. Ceea ce poetul exprimă cu cuvintele pictorul o spune cu formele și culorile : uneori, între operele lor, se stabilesc misterioase asemănări... Cei ce au creat această carte au vrut să vă ofere poezia imaginilor pentru a o insoți pe aceea a versurilor. Fie ca și una și cealaltă să vă incinte inimile".

Îngăduiți-mi să vă înșir poeții și pictorii, nu dintr-o fastidioasă pedanterie, ci ca să aveți o reprezentare, fiecare autor fiind foarte semnificativ. Apollinaire, Aragon, Jean Antoine de Baif (1532—1589), Theodore de Banville, Baudelaire, Joachim du Bellay, Maurice Carème (n. 1899), André Chenier, Paul Claudel, François Coppée, Robert Desnos, Paul Éluard, Florian (1755—1794), Maurice Fombeure (n. 1906), Paul Fort, Théophile Gautier, José-Maria de Heredia, Hugo, Max Jacob, Francis Jammes, La Fontaine, Laforgue, Lamartine, Carlos Larronde (1888—1940), Leconte de Lisle, Mallarmé, Clément Marot, Henri Michaux, Jean Moréas, Musset, Nerval, Anna de Noailles, Marie Noel (1883—1968), Charles d'Orléans (1391—1465), Jean Passerat (1534—1602), Charles Peguy, Cristine de Pisan (1364—1430), Jacques Prévert, Rimbaud, Ronsard, Albert Samain, Sully Prudhomme, Valery, Verhaeren, Verlaine, Théophile de Viau (1590—1626), Vigny, Villon (ordinea e alfabetică).

Așadar, de la preclasici și clasici pînă la avangarda primei noastre jumătăți de secol. La fel și în artele plastice, unde editorii nu s-au sfiit să recurgă chiar și la desene de copii (indicați în carte numai ca vîrstă, nu și ca nume) : Gravuri extrase din Enciclopedia **lui Diderot, tapiseria din secolul al XVI-lea (La Dame à la Licorne), ceramică de Picasso, Claude Monet, Gustave Doré, vameșul Rousseau, Ci-Pai-Și, Gauguin, Brueghel bătrînul, miniatură indiană, gravură din secolul XV, Bonnard, Zurbaran, Chardin, Renoir, E. Lindfords, Picasso, Boucher, Lurçat, Delacroix, Marie Laurencin, Braque, Modigliani, Manet, Bosch, Berthe Morizot, Botticelli, Corot, Matisse, Kandinsky, Watteau, J. Ligozzi, Reynolds, Dufy, Chagall, Klee (ordinea e cea a tablei de materii).**

Condițiile grafice sînt excelente, reproducerile — parte în culori, parte în alb-negru — de foarte bună calitate. La sfîrșitul volumului, un indice alfabetic de autori oferă principalele date biografice privind pe fiecare poet și artist. În ansamblu, o demonstrație perfectă de ceea ce se poate face în materie de cultură pentru tineret, cînd ai inițiativă, îndrăzneală, fantezie, bun gust și ingeniozitate. Orice alt comentariu e de prisos. Pe cînd și la noi, de la Dosoftei la Barbu și Soresсu, și de la Voronеț la Luchian și... Bițan ?

Radu BOGDAN

Chenar îndoliat

După o îndelungată suferință, a încetat din viață, la Paris, poeta Filip Corsa (originară din Brăila, unde s-a născut la 9 februarie 1898). A făcut parte din echipa neconformistă de la Contimporanul **lui Ion Vinea. Aici poezia ei, pornită de la simbolism și înriuriri fundoiene, a reușit foarte curînd să aducă un sunet personal și aliniat grupului înnoitor al liricii românești. Sporadic, versurile acestei parcimonioase poete au fost prezente în alte două reviste de avangardă,** Clopotul **(lui H. Gad) și unu. În aceste reviste se află risipite și zăvorîte versurile aceleia care, asemenea lui Ion Vinea, nu s-a gîndit să le strîngă între copertele unei cărți. Cine a cunoscut-o își va aminti superlativa ei discreție.**

Articole inteligente și care denotau competență a publicat în revista Filmul meu, **în anii dintre cele două războaie mondiale. Le semna Diane de Poitiers.**

În acest ceas al despărțirii, depunem pe țărîna proaspătă un buchet imaterial de narcise și transcriem acest catren pe care l-a intitulat „Fructieră".

**Așa se conjugă mugure—mugure : fruct plictisit — nuntă sub pămînt ; la dejun etajera deschide
un strugure
și miezul conjugă din sticlă un
cînt**

Sașa PANĂ

Artă și tehnologie

Muzeul de artă din Los Angeles a inaugurat recent expoziția „supersonică" ARTĂ și TEHNOLOGIE, a cărei organizare a durat patru ani și unde și-au dat concursul raze laser, plasme gazoase, jocuri de lumini (strobes), **un mare număr de artiști (80, din care expun doar 16), ingineri și savanți, cu participarea a 40 de societăți, care au contribuit cu specialiști, materiale, bani.**

Noaptea, primul contact cu expoziția al vizitatorului, care străbate piațeta din fața muzeului este o rețea de lasere, creația artistului Rockne Krebs (în colaborare cu Hewlett-Packard Comp. din Paolo Alto, California) intitulată Trecere în noapte. **o învolburare de raze laser albastre-verzi, emise dintr-un bloc cu 31 etaje, de peste drum.**

Pe lîngă Trecere în noapte **de Krebs, mai „figurează" și instalația lui Boyd Mefferd (realizată în colaborare cu Universal Television Comp.), alcătuită din 500 tuburi luminoase în dosul unor pereți de plexiglas. Efectul este, se pare (NEWSWEEK), atît de puternic încît închizind ochii în fața jeturilor incandescente ai impresia că incăperea explodează în focuri de lumini galbene și portocalii, cu imagini care întîrzie pe retină.**

Alături de lucrările spectaculoase ale unor Krebs și Mefferd mai expun artiști ca Andy Warhol, Robert Rauschenberg, James Lee Byars, Newton Harrison, Claes Oldenburg (cu Giant Icebag — Punga de ghiață uriașă), **Jean Dupuy, Robert Whitman, Roy Lichtenstein și Tony Smith — fantezie artistică și tehnologică într-un cadru de Disneyland.**

Nic. POPESCU

cîntecele altora

GUIDO CAVALCANTI

Ultimul cînt, din exil

Baladă scumpă, fiindcă nu mai sper
Să mă re-ntorc vreodată-n țară
Mergi tu senină și ușoară
La Doamna mea de-a dreptul.
Ea, cu noblețea ei firească,
Cu cinste o să te primească.
Vei duce ale veștilor suspine
De teamă multă și durere pline.
Pe drum să nu te vadă,
Să bagi de seamă bine, nici-o ființă
Dușmană cinstei, căci vei fi oprită,
De însăși Doamna mea certată,
Ca după moarte
Să am parte
De altă suferință,
De noi dureri și lacrimi noi.
Tu simți, baladă, moartea cum mă strînge
Și viața părăsindu-mă mereu,
Și simți cum inima se zbate tare
Pentru aceea despre care
Vorbește fiecare nerv al meu.
Atît mi-i trupul chinuit acum
Că nu mai pot, baladă, suferi :
Și te-aș ruga, de vrei să mă slujești,
Cînd voi muri
Ia-mi sufletul cu tine și, la drum !
Îți dau în seamă, mica mea baladă,
Sufletu-acesta tremurînd,
Frumoasei doamne, către care
Te-am îndreptat, să-l duci cît mai curînd.
Dragă baladă, cu suspine multe
Doamnei știute cînd sosești să-i spui :
„Veni să-și cate-aicea adăpost,
Să vă slujească și să vă asculte
Ast servitor ; el a plecat
De la acel ce ne-ncetat
Sclav în iubire prea supus v-a fost !"
Tu glas înfricoșat, șovăitor
Ce ieși din inima îndurerată,
Cu sufletul și mica mea baladă,
Te du, vorbește despre-al minții dor.
Voi veți găsi o doamnă mult plăcută,
Dulce în gînd
Că drag o să vă fie
În fața ei să stați mereu !
Tu suflete, iubește-o pe vecie,
Ce-nseamnă ea tu nu uita nicicînd !

UGO FOSCOLO

Despre morminte

— fragment —

Cînt, lui Ippolito Pindemonte

La umbra chiparoșilor, în urne
De lacrimi mîngîiate, somnul morții
E oare mai ușor ? Cînd naltul Soare
Nu va mai fecunda și pentru mine
Familia de ierbi și animale,
Cînd nu vor mai dansa în fața mea
Ore frumoase-n desfătări, și cînd
Nu voi mai auzi nici versul tău,
Prietene, cu blînda-i armonie,
Cînd nu-mi va mai vorbi în piept nici duhul
Iubirii și al Muzelor fecioare,
Duh unic rătăcitei mele vieți,
Ce alinare îmi va da o piatră
Care-mi distinge oasele-n noianul
De Moarte semănat în lut și-n mare ?
Așa-i, o, Pindemonte, și Speranța —
Zeu ultim — fuge de mormînt. Pe toate
Le-nfășură Uitarea-n noaptea ei ;
O forță harnică istovește lucrurile
Mișcîndu-le ; om și morminte, chipuri
Din urmă și relicve ale cerului și ale
Pămîntului — de timp sînt preschimbate.
Dar pentru ce să-și rupă muritorul
Iluzia ce, stins, îl ține încă
La marginea cetății Dite ? Oare
Nu mai trăiește el și sub pămînt,
Cînd i-o fi mută armonia zilei,
Dac-o trezește cu-ngrijiri suave
În mintea alor săi ? Cerească e această
Corespondență de iubite simțuri,
Cerească zestre-n oameni ; și adesea
Prin ea trăim cu prietenul pierdut,
Și el cu noi, dacă pios pămîntul,
Ce l-a primit copil și l-a hrănit
Dîndu-i la sînul său ultim azil,
Îi va sfinți relicvele în calea
Insultei norilor, ferindu-l de profanul
Picior al vulgului, și-o piatră-i ține
Viu numele, și-un arbor-prieten
Cu umbre moi i-o alina cenușa...

Seară

Mai jos de pașii serii
Umblă o apă clară
De culoarea olivei,

Și ajunge la scurtul foc fără memorie.

În fum aud acum greieri și broaște,

Unde fragede tremură ierburi.

PHILIPPO LIPPI : MADONA

DIEGO VALERI

Dulcele timp

Oprit e-n aer dulcele timp. O aripă
candidă de porumbiță
se risipește în azur.
Răritele ziduri ale frunzelor
între cîmp și pajiște, filtrează o subtilă
lumină de ultime roze.
O tristețe mare ca soarele
coboară din cer pe pămîntul întreg.

Tu, în picioare pe digul înalt, singură,
în scînteiere de ape nevăzute...

Înclini capul, ridici brațele pure
să-ți îndrepți suava coamă ;
lentă ți-e mișcarea, și pari
oprită. Ca în aer dulcele timp.

Sentiment al timpului

Și prin lumina dreaptă
Căzînd doar o umbră violetă
Pe culmea cea mai scundă,
Depărtarea deschisă măsurii
Orice fior al meu, cum inimii îi e în fire,
Dar azi l-ascult.
Grăbește, timp, să-mi pui pe buze
Buzele tale ultime.

SALVATORE QUASIMODO

De fragedă femeie răsturnată printre flori

Se ghicec anotimpul ocult
din neliniștea ploilor nocturne,
din variația în ceruri a norilor,
unduitoare, leagăne ușoare ;
și eram mort.

Un oraș suspendat în mijlocul aerului
îmi era ultim exil
și mă strigau în jur
suavele femei de altădată,
și mama înnoită de ani,
mîna dulce adunîndu-și-o din roze,
cu cele mai albe mă încununa.

Afară era noapte
și astrele urmau precise
neștiute drumuri în curbe de aur
și lucrurile devenite fugare
mă atrăgeau în colțuri de taină
ca să-mi vorbească de grădini larg deschise
și despre sensul vieții ;
dar eu sufeream după ultimul surîs

de fragedă femeie răsturnată printre flori.

Drum la Agrigentum

Stăruie acolo un vînt pe care mi-l aduc aminte
aprins în coamele cailor piezișî
în goană de-a lungul cîmpiilor, vînt
ce pătează și roade nisipoasa piatră
și inima
atlanților lugubri, răsturnați
în iarbă. Suflet antic, cenușiu.
de ură, te întorci la acel vînt, adulmeci
delicatul mușchi ce-i îmbracă
pe giganții îmbrînciți din cer.
Atît de singur în spațiul ce-ți rămîne !
Și te aduni mai mult în tine de-auzi încă sunetul
care se depărtează larg spre marea
unde Espero se tîrăște matinal :
vîntul vibrează cu tristețe
în gîtul rotarului ce urcă
pe dealul neted de lună, agale,
în murmurul măslinilor sarazini.

Dă-mi ziua mea

Dă-mi ziua mea ;
ca să mă caut încă
un chip potolit de ani
pe care un gol de ape
să-l readucă în transparență
și eu să plîng iubirea de mine însumi.

Îți umblă pe inimă,
și e o aflare de astre
în arhipelaguri fără somn,
noapte, fraternă mie
fosilă ivită de-un flux obosit ;

o înconvoiere de orbite secrete
unde sîntem înfipți
cu stîncile și iarba.

Verde derivă

Seară : lumină îndurerată
lenește clopote se scufundă.
Nu-mi spune cuvinte : în mine tace
iubire de sunete, și ora-i a mea
ca pe vremea colocviilor
cu aerul și cu pădurile.

Torpori coborau din ceruri
în apele lunare,
care dormeau somn de munți,
sau îngeri opreau zăpada pe arini negri,
și stele la geamurile
vălurite ca hîrtia zmeielor.

Verde derivă de insule
veliere sosind la țărm,
cireada ce urmărea mări și nouri
în cantilena de vîsle și parîme
îmi lăsa prada :
nudă și albă, că atingînd-o
se-auzeau în taină
vocile fluviilor și ale rocilor.

Apoi pămînturile se odihneau
pe fundale de acvariu,
și apăsare de urît și viață altfel mișcată
cădea în firmamentul cufundat.

Să te am e o zguduire
ce satură de orice plîns,
blîndețe ce rechemi insulele.

ALFONSO GATTO

Și tu mă vei asculta

În acea mare tăcere unde ajung
zorii din porturile cetii, la geamurile
unei case străine, voi vorbi
despre viața pierdută ca un vis
și tu mă vei asculta în frigul tău
cu ochii aproape închiși, albastră.

Apoi peste lume va coborî pacea
mîinilor tale, în sfîrșit întreagă,
fără teama de a fi tulburată.
Și vom crede că ducem cu noi
cu-ntîile nădejdi, o altă viață :
la adierea glasului îndepărtat
ca luna moartă a dimineții.

În românește de
ILIE CONSTANTIN

GIUSEPPE UNGARETTI

Dacă tu, frate

Dacă tu te-ai ivi iar în fața mea,
Viu, cu mîna întinsă
Aș mai putea
Din nou într-un elan de uitare să string
O mînă, frate.
Dar din tine, din tine nu-mi mai dau ocol
Decît vise, pilpîiri,
Focurile fără foc ale trecutului.

Memoria nu sloboade decît imagini
Și eu însumi mie însumi
Nu-mi mai sînt decît
Nimicitorul nimic al gîndului.

MOZAIC ETRUSC

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion